IUL. 2005

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2022

MILAN KUNDERA

Moștenirea ignorată a lui Cervantes

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA NR. 3 (1286) ● 27 FEBRUARIE 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

TRANSPARENȚĂ ȘI LEGALITATE !

După anunțarea rezultatelor primului tur de scrutin al alegerilor locale, atît Convenția cît și Frontul și-au clamat victoria. Ambele părți au dreptate. Cheia a fost masiv votată în marile orașe, iar F.S.N.-ul a reușit extraordinara performanță de a induce Convenției impresia că aceasta a cîștigat mai mult decît s-ar fi așteptat. Manevra e de zile mari și meritată studiată pentru că o atare artificialitate se află la originea inhibițiilor de moment și, mai ales, poate bruia percepția „de cîmp" pentru alegerile generale. Asta pentru simplul motiv că desprinderea electoratului de Frontul bicefal e mult mai tranșantă. Dar să o luăm metodic.

Inhibițiile de moment sînt create, în primul rînd, de euforia progresului față de procentele de la 20 mai '90. O perspectivă precar triumfalistă ce se manifestă — cel puțin pînă acum — prin automulțumire și, de neînțeles !, prin absența unui protest energic față de flagrantele nereguli și fraude : atitudinea comisiei electorale, eludarea unui important număr de persoane pe liste, furturile cu ajutorul computerului („Ați mințit poporul cu calculatorul", Șerban Foarță dixit), cazul Săpînța etc. Se vede acum cît de hipnotizatoare și remanentă a fost prognoza d-lui Brucan cu privire la starea de letargie a poporului român, chiar dacă alegerile locale au dezmințit-o. În umbra ei se pot ajusta procente, fără ca hoția să pară flagrantă, iar fiecare pas înainte e resimțit cu un diez acordat notei exacte. Firesc, ne întrebăm care e nota exactă a actualului moment politic. Pentru a răspunde corect ar fi fost nevoie ca mai mulți parametri de context să fi funcționat normal. În primul rînd, Televiziunea. Apoi să fi existat o lege a finanțării campaniei electorale (din nou, o tăcere suspectă în jurul acestei tîcăloșii parlamentare. Apoi să nu se fi produs fraudele. Apoi să nu fi absentat tinerii de la urne. Apoi să fi funcționat peste tot Convenția ca un grup unitar. Dacă primele patru condiții au constituit elemente mai mult sau mai obiective, ultimul aspect demonstrează că opoziția nu este încă maturizată complet. Aceste prime alegeri locale au demonstrat clar că românii au înțeles perfect ce votează : Democrația sau Neocomunismul ! Schimbarea sau Continuarea dezastrului. Și, pînă cînd în România nu va exista o reală democrație, orice orgoliu al partidelor ce fac parte din Convenție este extrem de periculos. Antipatriotic, da, antipatriotic, pentru fiecare cîștig politic e un pas spre normalitate economică și socială.

Și dacă atîtea și atîtea au fost promise de-a lungul campaniei electorale, începutul de drum are două certitudini : legalitatea și transparența. Ele nu pot fi dăruite, ci construite. Decis, fără patimă.

Marcel TOLCEA

48505

MANEVRE

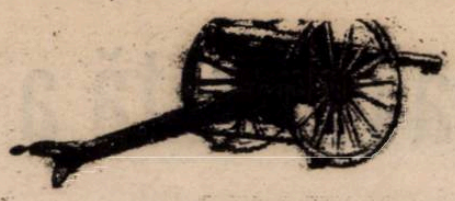

CANALUL 3

BUNĂ DIMINEAȚA

Pînă una-alta, e la fel de bună ca și ieri, ca mai an. Posibil să se optimizeze în etapa imediat următoare. Asta depinde atît de aleși cît și de mase. Chei să fie că broaște-s destule. Ori lacăte.

HOROSCOP ELECTORAL

Zodia Trandafirului : Treceți printr-o conjunctură nefavorabilă. Nimic nu vă iese după voie. Nevoia vă mai poate-nvăța cîte ceva. Nu dați cu capul. Folosiți-l în alte scopuri. Dacă se poate, nobile, deși nu vă place termenul. Gîndiți-vă că nu veți putea mereu face numai ce vă place. Cînd pierdeți, fiți demni, gratulați-l pe adversar. În principiu, nu vă sprijiniți pe scheme, nu vă ajută cu nimic. Măcar de-ar fi făcute de ingineri. Jucați la loterie. Cine n-are noroc în alegeri are baftă în lozuri

DESENE ANIMATE

Fekete Peter e un băiețel nemulțumit tot timpul. Și tare-tare rău. Nimeni nu reușește să-l dezvețe de proastele-i năravuri. Cel mai mult și mai mult îi place lui să revendice teritoriul de joacă al băieților din vecini. Cînd nu-l primește — și în general nu-l obține — șutează mingea în geamuri, ceea ce provoacă un frumos scandal. Cel mai simplu ar fi să se pună geamuri din sticlă necasantă, însă nu-i trece nimănui prin minte. Și, uite-așa, Fekete Peter rămîne cel mai rău băiețel din Europa Centrală și de Est. N'est-ce pas ?

POSTUNIVERSITARIA

De cîteva luni (nu de zile) încoace dl. Răzvan Theodorescu nu mai tace și bine face. Pen'că ne convinge, pe luni ce trece, că-i mult mai la locul său în istoria artei și arta istoriei decît în cele audio-vizuale. Nu mai punem la socoteală că nici cățărările nu-i sunt de bun augur, baremi de-s numai pîn'la'l unșpelea cat. Cată a nu da vrabia din mînă pe cioara de pe gardul cotrocenesc, grăiesc surse isorice. Pentru cine are urechi, să audă.

RUBRICA CUM LAUDAE

Iertată fie-ne cacofonia, se mai întîmplă uneori să nu se poată evita. Precum nici laudele, cînd meritate-s. Cum ar fi, dacă tot la micul ecran ne uitarăm, cele pe care le-am adresa unei anumite părți a Departamentului Informații. Nu mai mult decît celei care concură la realizarea emisiunilor **Mapamond**. Sau **Atlas**. Excelente, de o vreme. Inteligente, debordînd de informație concentrată, pasionante. Bravos, muchachos, plasați-vă pe felia pe care sînteți maeștri !

ACTUALITĂȚI

Pe fondul sonor al cunoscutului șlagăr „S-au scuturat (nu chiar) toți trandafirii...", minunatul crainic Cornelius Roșiianu plînge pe umărul de burete al excelentei spicherițe Felicia Meleșcanu. Din off se aude hohotitul dement dezlănțuit al doamnei Gabriela Neagu. Care, nemaiavînd permisiunea de a plînge pe post, plînge și suspină la pieptul lui nea Stoica Meteleanu. Acesta din urmă, uns cu toate unsorile și alifiile încă din vremea odiosului și a sinistrei sale soții, răcnește în casca regizorului de platou : „Taie ! Bagă flori !" Fiind pregătiți din timp pentru orice eventualitate în al doilea tur de scrutin, aparatnicii servesc publicul telespectator cu o expoziție florală de la A.E.S.C. Codlea, dominată de garoafe. După care dna Gabriela Bidu trece discret la aripa culturală. Emisiunea se încheie pe un buletin meteo cu un pronunțat caracter paneuropean. Totul se termină cu bine, exceptînd faptul că meteorologa de serviciu suferă de o acută indispoziție hepatică, motiv pentru care nu poate zîmbi națiunii.

THALIA (EMISIUNE TEATRALĂ ÎN LIMBA GERMANĂ)

Liebes Freunden und Zuschaueren, nu de multă vreme v-am anunțat cîteva vești proaste din lumea teatrului. Ca să nu fie singure, vă mai dăm una, cel puțin la fel de sinistră. Locală. De tradiționalul Mărțișor, începînd va să zică de la 1 Martie, regizorul timișorean Diogene V. Bihoi va purta, grație gestului preagrațioasei sale foste directoare, un mărțișor cu inscripția **Mărțișomer**. Să fie acesta un gest reflex al Teatrului German de Stat provocat de cel al Teatrului Național din aceeași clădire ? Care, nu-s două săptămîni de-atunci, l-a procopsit cu un dar similar pe regizorul Laurian Oniga. Nu mai e nevoie de regizori ? Înseamnă că scenariile sunt perfecte. Nein ?

FILM EROTIC

E noapte. Prin ferestrele studioului, ușor crăpate, penetrează un miros dulceag de roze din sera palatină. În depărtare, pe un grad înalt, o cucuvea evoluează pianissimo. Totul îndeamnă la consens, în toate planurile. Ea și el își zîmbesc. Amîndoi știu de ce. Știm și noi de ce, dar nu spunem. De unde să știm noi precis-precis dacă nu cumva se iubesc sincer ? Indiferent de funcție și coloratură politică.

Tîrziu, se sting luminile. Operatorul pleacă, într-o mașină a corpului de gardă. Ea mai stă. Și el mai rămîne. Noi nu. Cucuveaua, îmbrobodită și drogată, cîntă un marș amoros.

C. B.

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

ABSTINENȚA („faptul de a-și impune anumite restricții : abținerea de la anumite excese"). **Abstinența** (1930—1933) — publicație ocazională pentru propagandă anti-alcoolică. Apare la Timișoara în limbile română, germană, maghiară, Editor — ing. Gh. Stancu ; red. resp. Teodor David. Foaia oficială a Lojei Mari nr. 1 a României. Despre abținerile timișorenilor de la anumite excese, de-a lungul vremii, se va mai pomeni în paginile acestei enciclopedii, dar acum va fi vorba despre revista **Abstinența**, pe al cărei frontispiciu se putea citi la finele lui ianuarie 1930 : „Omul bețiv să nu poată cugeta ! Tînărul cugetător să nu bea !". Organul pentru „combaterea alcoholizmului și a stupefiantelor, lunar" este unul din bastioanele temperanței timișene ale vremii, o rimă tipic bănățenească la toată povestea americană cu prohibiția și legea Volstead. Chia dacă în dosul frontispiciului mișună probleme oculte, chiar dacă masoneria urzește ca la carte tot ce e de urzit în epocă, **Abstinența** rămîne ceea ce își propune : „un organ combat[illegible]ul-program care inaugurează l[illegible] etilică în Timiș-Torontal e un imn de slavă adus cumpătării în toate și o amarnică vestejire a viței de vie, prunelor și altor fructe ce „nu sînt valorificate corespondent". Mustul sterilizat, siropul, marmelada, dulceața, compotul iată „calea spre cîștig accelerat". Acțiuni concordate timp de trei ani aduc mare faimă revistei : adunări de propagandă în orașe și sate, concursuri literare pentru elevi, cu tema „Ravagiile alcoholizmului la noi în țară și la alte popoare", conferințe în cele mai felurite locuri, cum ar fi penitenciarul din Timișoara sau centrul de producere a vinului de la Miniș și Teremia, spectacole tematice, serbări populare anti-etilice. Despre efectele concrete ale **Abstinenței** în conștiința Timiș-Torontală se pot citi, în paralel, nenumăratele reviste locale din anii respectivi (cronicile mondene, reclamele celor peste 100 de localuri, paginile judiciare sau de scandal).

Adriana BABEȚI

RADAR

„FRAGMENT DE TĂCERE" se intitulează volumul de poezie care a fost prezentat, luni, 24 februarie, în sala Auditorium a Casei universitarilor. Autor : **EUGEN BUNARU** ; prezentator : criticul **MIRCEA MIHAIEȘ**. Prietenii domnului Bunaru au așteptat cu mult interes partea a II-a a manifestării (agapa). ● **Asociația culturală de prietenie România — Israel** a organizat, miercuri, 26 februarie, la sediul asociației, un medalion **GHEORGHE LEAHU** (membru fondator al acestei asociații). Este firesc să ne reamintim de cel care a fost actorul, regizorul, scriitorul, pasionatul om de teatru Gheorghe Leahu ● **La Teatrul Național din Timișoara** veți putea vedea, joi, 27 februarie, ora 19, premiera **„Ana Christie"**, de Eugen O'Neill. Regia este semnată de **Emil Reus**. Același spectacol va putea fi vizionat și marți, 3 martie, ora 19. Apoi, joi, 5 martie, ora 19 **„Paharul cu apă"**, de Eugene Scribe, director de scenă — infatigabilul Emil Reus : sîmbătă, 7 martie, ora 15, **„D'ale carnavalului"**, în regia mereu tînărului și promițătorului **Ștefan Iordănescu** ; ora 19 — **„Francesca a fost răpită"** de Dario Fo, spectacol condus de (din păcate) ex-regizorul T.N.T. **Laurian Oniga** ; duminică, 8 martie — așadar, de ziua femeii călite în raiul socialist — din nou „Complicațiile conjugale". Și un spectacol pentru copii (duminică, 1 martie, ora 11) : **„Peste șapte mări și 7... basme"**, de **Gheorghe Stana**. La care n-ar fi rău să meargă și unii adulți. Să le mai treacă de ură și meschinărie. ● **La Operă** : vineri, 20 februarie, ora 19,30 — **„Nabucco"** ; sîmbătă, 29 februarie, ora 18, **„Cenușăreasa"** ; miercuri, 4 martie, ora 19 — **„Bărbierul din Sevilla"** ; vineri, 6 martie, ora 19 — **Gală de concert Rossini** ; duminică, 8 martie, ora 15 — **„Văduva veselă"**. ● **La Filarmonică** (vineri, 28 februarie) pianista franceză **Louise Sibourd** își va demonstra măiestria în piese de Remus Georgescu, Piotr Ilici Ceaikovski, Beethoven. Sub bagheta reputatului dirijor **Petru Oschanitzky**. Vineri, 6 martie, cunoscuta violoncelistă **Alexandra Guțu** vă va delecta interpretînd piese de S. Toduță, A. Dvorak, S. Prokofiev. Dirijor invitat : **Erwin Acel.**

I. C.

Centrul cultural al „Alianței franceze"

De mai multe luni, Centrul cultural al **Alianței franceze** este o prezență constantă și de marcă în viața Timișorei. Spectacole, concerte, conferințe, expoziții reunind nume de prestigiu ale culturii franceze au fost organizate, reînnodînd o veche tradiție a contactului dintre cele două țări. De curînd, în clădirea instituției a fost deschisă și biblioteca, iar cursurile de limbă și civilizație au intrat deja în a doua etapă. Luni, 17 februarie, a avut loc inaugurarea oficială a Centrului, ceremonia bucurîndu-se de prezența d-lui Renaud Vignal, abasadorul Franței în România. Cu acest prilej, excelența sa a vorbit despre importanța pe care Franța o acordă relațiilor cu țara noastră, despre rolul major pe care centrele culturale îl au în procesul cunoașterii reciproce. În cuvîntul său, d-l Renaud Vignal a subliniat de asemenea, semnificația aparte a deschiderii unui Centru cultural la Timișoara, orașul de unde a pornit Revoluția română. Doamna Nicole Otto, directoarea Centrului, a ținut să mulțumească tuturor celor care au contribuit, începînd cu toamna anului 1990, la fixarea reperelor acestui început de drum.

Festivitatea deschiderii oficiale s-a bucurat de o numeroasă prezență. Din partea oficialităților au participat Înalt Prea Sfinția Sa Nicolae Cornean, mitropolitul Banatului, d-l Virel Oancea, primarul ales al Timișoarei, d-l **Dorel Borza, prefectul județului Timiș.**

Înainte de plecare, ambasadorul Franței la București, d-l **Renaud Vignal, a răspuns întrebărilor ziariștilor, într-o scurtă conferință** de presă.

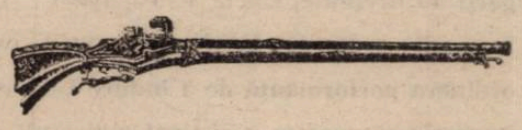

Pavilionul clăpăugilor

PATRIOTUL

Flavius (de curînd întors din R.F.G.), la masă, la bere, cu 3 amici.

Flavius : Dom'le, mi-a zis neamțu', te angajăm imediat, avem nevoie de oameni ca dumneata. 10 000 de mărci, pe lună, îți convin ?

Primul amic : 10 000 de mărci ? !

Flavius : Exact. I-am făcut praf la test.

Al doilea amic : Ce test ?

Flavius : M-au pus să dau un test. Timp de rezolvare — o oră. Eu l-am făcut în 15 minute.

Al treilea amic (ironic) : Genialule !

Flavius : Ascultă, să știi că m-am cam săturat de ironiile tale !

Primul amic : Lasă, nu vă certați. Spune mai departe. Ce-a mai zis neamțu' ?

Flavius : N-a mai zis nimic. Ei nu-s ca noi, n-au timp de palavre.

Al treilea amic : Bine, și de ce n-ai rămas acolo ? Pentru 10 000 de mărci, merita. Asta cît vine la noi ?

Al doilea amic : 1 800 000.

Primul amic : La negru.

Al doilea amic : Bineînțeles că la negru. Cine e prost să schimbe la bancă ?

Primul amic : Fantastic !

Flavius : Nu-i nimic fantastic : marca-i marcă.

Al treilea amic : Spune, domnule, de ce n-ai rămas ?

Flavius : Eu vorbesc perfect nemțește.

Al treilea amic : Păi, tocmai de-aia !

Flavius : Da' de ce să-i slugăresc eu pe nemți ?

Primul amic : Să-i slugărești ? ! N-am înțeles.

Flavius : Tu nici n-ai cum să înțelegi.

Al doilea amic : Nici eu ?

Flavius : Nici.

Al treilea amic : Te-a pălit dorul de țară și-ai lăsat mărcile pentru lei.

Flavius : Ești un cretin. Mai bine să vorbim despre altceva. (Către chelneriță) : Domnișoară, încă 10 beri, că dînșii sînt foarte însetați...

Iosif COSTINAȘ

COPYRIGHT

Am ajuns „nomenclaturist" la Giurgiu ● Un curaj mic, pirpiriu ● Viața intimă a societății ● Nu cred în ceea ce americanii numesc „bloody-crossroads" ● MINISTERUL CULTURII TREBUIE SĂ ACORDE SUBVENȚII.

RADU BOROIANU,

MINISTRU ADJUNCT ÎN MINISTERUL CULTURII

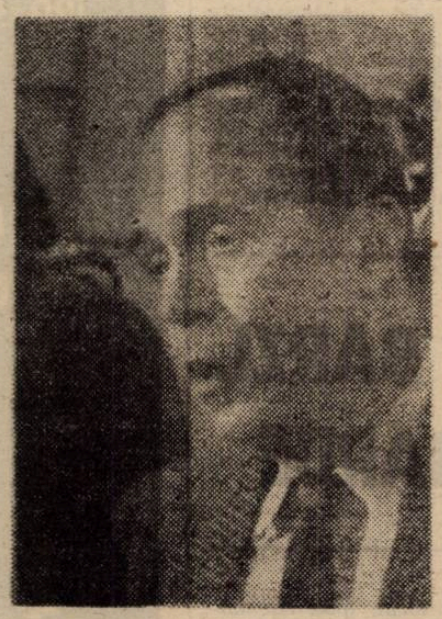

— Domnule Ministru, ca reporter, prin întrebările mele, simple, îmi doresc să fiu la fel de eficient pentru cititorii acestui interviu, ca și Dumneavoastră în funcția pe care o dețineți acum. Pentru început, vă rog un concis autoportret.

— Am avut foarte mulți ani, 44, ca să fiu mai exact, deci din '47 pînă în '91, nesansa de a avea o origine nesănătoasă. Vin dintr-o familie veche de intelectuali — o parte din această intelectualitate de dinaintea mea a fost strîns legată de biserica ortodoxă română. Totodeauna mi-am dorit să fac gazetărie și politică. Am iubit însă foarte tare teatrul și, pentru că, gazetărie și politică nu puteam face, am făcut, după oarece studii de pedagogie și psihologie, Facultatea de regie teatru a Institutului de teatru; în a doua generație de regizori români, care l-a avut profesor pe Radu Penciulescu, iar lider pe Andrei Șerban. Am fost, deci, o bună perioadă de timp, regizor de teatru. Am ajuns apoi „nomenclaturist" la Giurgiu, exilat împreună cu Teatrul" Ion Vasilescu", ca director al acestei instituții cvasidesființate. Și am avut șansa să mă pot retrage, dintr-o activitate cu care, din cauza răsturnării valorilor și a importanței din ce în ce mai mari pe care și-o „asumase" politicul în artă, simțeam că nu mai pot face corp comun, deci să mă pot retrage ca director adjunct, cu probleme administrative, așadar, funcționar la Teatrul „Țăndărică". Nu mi-a părut rău că am făcut asta. Am învățat multe lucruri din această administrație grea... de pe vremuri. Bănuiesc că o parte din lucrurile astea îmi sînt de folos astăzi. Sînt traducător de limbă franceză atestat și am publicat, în reviste de cultură, eseuri de teatru și critică teatrală, iar atîta vreme cît a fost posibil, articole de atitudine.

N-am făcut parte din „mulțimea fabuloasă" care s-a gîndit ulterior povestind, să umple piața revoluției în decembrie '89, dar fac parte din numărul, pe care, de această dată, vreau să-l cred destul de mare, al acelor oameni care găsind și fiind membri ai Partidului comunist român au avut curajul, în noaptea din 22 spre 23 decembrie '89, un curaj mic, pirpiriu, de a-și da demisia în mod oficial din acest partid, cu acte în regulă deci, sub semnătură, și care au rezistat tentației ca războiul stradal să-i reîntoarcă de pe acest drum. Am intrat în Partidul Național Liberal crezînd că voi (re)întîlni acolo atmosfera liberală în care am crescut și în care speram să mă pot dezvolta politic. A trebuit să mă despart de autoritarismul acestui partid. Sînt membru în Comitetul director al Partidului Liberal, fost partid Național Liberal (aripa tînără). Alături de alți prieteni ai mei, am construit un ziar și sînt președintele onorific al Societății de Presă „Viitorul românesc", care editează cotidianul „Viitorul românesc", săptămînalul „Timpul" de la Iași și altele. Sînt, iată, de aproape 8 luni, secretar de stat la Ministerul Culturii traversînd de la echipa lui Andrei Pleșu, pentru care am venit, în echipa lui Ludovic Spiess, în care am rămas.

— Domnule Radu Boroianu, ca om de cultură și ca ministru, care este viziunea dumneavoastră despre relația societate/cultură în general și în România actuală?

— Am vorbit zilele trecute, într-o conferință de presă despre cea mai vastă noțiune sincretică, aceea de cultură, care înglobează în ideea mea și politicul. Reiese deci, destul de clar, că, relația este extrem de complexă și dinamică, cultura fiind produsul cel mai de sus al unei societăți, iar societatea datorîndu-i **obligativitatea** de a-i croti acest produs de vîrf al său, **care este, în ultimă instanță, spiritul.** Este viața intimă a societății și societatea trebuie întotdeauna să investească, indiferent de perioadele de criză sau bunăstare pe care le traversează, trebuie să investească cel mai mult din produsul său material în aceste valori spirituale.

— Domnule Radu Boroianu, fiind unul dintre liderii Partidului Liberal, credeți oare că politicul însîngerează cultura acestui secol, sau acest fenomen, numit de americani „Bloody-crossroad", există?

— Această întrebare este strict legată de răspunsul meu anterior, care nu se modifică prin faptul că sînt lider în Partidul Liberal, unul dintre ei. Au existat perioade în care acest sincretism al noțiunii și al realității culturale a fost mutilat. Sînt, în general, perioade de revoluție. Fie revoluții în viața materială ,fie în viața socială, fie în viața politică a omenirii. Deci, la un moment dat, într-o perioadă de industrializare, latura tehnică a premers laturi umaniste a culturii. Într-o perioadă de revoluție este firesc ca politicul, repet, componentă a culturii și nu invers, să premeargă culturii umaniste. Deci aceste revoluții pot pentru o perioadă de timp, să restrîngă noțiunea Și prin asta, bineînțeles, limitează și impactul culturii în general în societate. Dar este numai o perioadă de tranzit, pe care cultura, în tot sincretismul ei, o depășește pentru a-și reocupa locul. Se înțelege de aici că nu cred în ceea ce amintiți dumneavoastră și americanii numesc „bloody-crossroads". Mi se pare o viziune îngustă, sociologizată asupra culturii în societatea actuală.

—Domnule ministru, împreună cu domnul Ion Vartic, coleg de minister cu dumneavoastră, știu că sînteți printre puținii care se zbat să acorde subvenții măcar revistelor Ministerului Culturii, cum ar fi „Astra", „Familia", „Vatra", dar, mai mult, printre puținii care caută soluții de finanțare și pentru alte reviste de cultură cum ar fi „România literară", „Orizont", „Contrapunct". Vă rog, în cîteva cuvinte, opinia dumneavoastră despre necesitatea existenței acestor reviste de cultură.

— Nu este un sprijin pe care îl acordăm în mod special numai acestor reviste, ci cred că Ministerul Culturii trebuie să acorde subvenții și alte înlesniri tuturor publicațiilor care reușesc să fie cu adevărat în plan publicistic, valabile, să servească cultura națională și să răspundă nevoii de cultură a momentului. Apariția într-o formulă nouă, adecvată momentului și nu numai, atît ca și conținut, dar și ca prezentare, a revistelor amintite de dumneavoastră, m-a hotărît — și la fel i-am determinat să reacționeze pe colegii mei din Ministerul Culturii — să acorde sprijin acestor publicații. Bineînțeles, și în alte cazuri care vor respecta criteriile sus-menționate vom face tot ce este posibil să acordăm ajutorul necesar.

— Domnule ministru, zilele trecute ați aprobat înființarea Fundației pentru Literatură și Artă Fantastică VLADIMIR COLIN, născută din inițiativa revistei „Astra" și a Muzeului Național de Artă. Aprobarea și sprijinul dumneavoastră se datorește credinței pe care o aveți în necesitatea dezvoltării și înscierii, în universal a creației fantastice românești, iar pe de altă parte a respectului pe care îl aveți față de personalitatea artistică a celui care a fost și este Vladimir Colin?

— Desigur, Ministerul Culturii și-a dat doar avizul, nefiind în competența sa aprobările de înființare a fundațiilor. Își dă însă avizul, dat fiind că fundația respectivă este fundație de literatură și artă. Vreau să spun că lucrul acesta era firesc să fie făcut de către Ministerul Culturii, deoarece cultura națională română — de a cărei politică ne ocupăm noi — este marcată de fantastic. Și totul pleacă din timpuri străvechi: de la basmul popular, dominat de fabulos, trecem la basmul modern fantastic, al cărei creator este Vladimir Colin. Iată aici și importanța personalității acestui scriitor român, în literatura modernă. Dar nu putem trece peste ceea ce a însemnat, esențial cred, pentru cultura europeană a secolului XX, fantasticul în scrisul lui Mircea Eliade. Sînt, deci, tot atîtea argumente pentru ca o fundație care se ocupă de arta și literatura fantastică, să capete sprijinul Ministerului Culturii nu numai la înființare, dar poate și în activitatea ei ulterioară.

Leonard OPREA

ION STAICU

Cîntec de iarnă

Iată felinele, linele fe
Cum trec prin gerul fără de r
Cum trec prin gerul fără de ge
Tandru pis-pis al literei p.

Sub ochii sticloși ai unui minus canin
Sfîșie viscolul un hamac nupțial
Zorii coboară cu un grad mai puțin
Spre mieunatul universal

Iată felinele, linele fe
Cum trec prin gerul fără de r
Cum trec prin gerul fără de ge
Tandru pis-pis al literei p.

Ora ceaiului

Uite că plouă cu ninge! Fii serios! E
Nichita Stănescu.
Să tragă atunci cineva, clopotul
bunului-simț
pentru paternitatea acestui joc de
cuvinte.
Da cine să tragă? Clopotul — hîrșșș
— e fier-
bințe!
Sîntem ființe, desigur, dar mai ales
sîntem
severe.
Nu ne sărutăm în mijloacele de
transport
în comun fie ele chiar ienicere.
Noi nu. Sîntem indivizi, sîntem niște
hibrizi
și locuim pe un țărm, ca de obicei,
infectat
cu acizi.
Avem complexul veșniciei. Avem
sentimentul
pălăriei.
Noi? N-am spus niciodată: plouă cu
frunze
de ploi.

Extras dintr-o petiție

Vulcanul acesta care erupe e gura
mulțimii, domnule voievod. E răzmeriță,
e răscoală!
Dă-le pe Motoc; Fii generos!
Nu lăsa cuțitul limbii să le ajungă
verbelor pînă la os!

Leprozeria

Nu mai e mult pînă la insulă.
Barca abia
mai plutește printre smîrcurile
camforizate
Ducem o injurie la leprozerie. Eu,
bărcagiul,
șeful de post al gramaticii oficiale și
doi
soldați. Ce pacoste pe bietele cuvinte!
Cine-o fi nebunul ce crede că limba
vorbită se
poate schimba peste noapte într-un
folclor
al mireselor?

O precizare utilă

Literele sînt făcute după chipul și
asemănarea
cuiva, probabil a literei ce nu se vede.
Ai numai
iluzia, că sînt dintr-o materie ce se
lasă ușor
tipărită. Uite! — ștergem cu guma
numele unui zeu,
spre exemplu M. Nu rămîne în urmă
nici un strop
de cerneală, nici o picătură de sînge,
nici un
pumn de cenușă.
Sufli o dată, ca să atîți vîntul. În
restul e vînt.

Imperativul momentului

Umflați-i pe adepți! — se auzi —
umflați-i
pe adepții stărilor incerte, confuze,
sau măcar
umflați-le pardesiile, jobenele,
bastoanele,
tot valorează ceva. Nu dați în iluzii!
Fiți politicoși, protocolari cu doamnele!
Adunați manifestele! Reprimați
simpatiile!
... Să fii verb principal la chestura
limbii
vorbite: ce căldură, ce plictiseală, ce
transpirație!

CORUL ZEȚARILOR

● Trei pagini pline cu amare imputări adresate de Gheorghe Grigurcu bardului etern preunionist, Grigore Vieru, consumă o optime din spațiul tipografic al **ROMÂNIEI LITERARE**. ● Nepermis de mult ● G. Vieru rămîne, totuși, i-o amintim d-lui Grigurcu, un mesianic sofisticat. ● Declarațiile bardului, filmate de zor, ba sub ruinuri medievale, ba sub statuia lui Ștefan, ba sub un teanc de abecedare, ba deasupra amfiteatrelor (pline cu piepți de aramă) ale Academiei de Poliție, aceste declarații sînt capodopere ale chinezeriei unioniste. ● Istoria se pune la cale, d-le Grigurcu, cu pletele filfiind dincolo și dincoace de Prut, cu lacrimi telegenice șterse într-o îmbrățișare frățească de epoleții patronilor **ROMÂNIEI MARI**. ● Istoria îl va așeza pe bard pe soclul cuvenit, abecedarele îl vor înfățișa viitoarei generații de unioniști ca fiind înaintașul care încă de la nouă ani arunca gladiole peste Prut. ● Istoria nu poate trece indiferentă pe lîngă iluminările parlamentare

STOLURI DE BARZI. CÎRDURI DE BARDE

ale altui bard îndîrjit în a ne făuri viitorul, Ioan Alexandru ● Citim, într-o stare de perplexitate nețărmurită, în revista **CRONICA**, declarațiile d-sale făcute în cadrul Consiliului Național al Unirii. Abia hiroronisit în respectivul Consiliu ca membru al comisiei cultelor, I.A. își întoarce privirile scăldate de har asupra Patriarhiei române ; alege cinci-șase echipe de cinstite fețe ; le expediază, cu binecuvîntări și imne, stoluri-stoluri, spre Patriarhia Moscovei. ● „Fiecare echipă sînt sigur că va zbura ca un stol de păsări felurite spre țările calde, într-un fel, dar nu vor zbura toți zvîcnind cu aceeași tărie și cu aceeași viteză ș.a.m.d." ● Acesta a fost un citat. ● Cititorul obișnuit nu se întreabă ce rațiuni diplomatice au stat la baza inițiativei alexandriene, în ce manieră vor pune la cale cele două Patriarhii (!) reîntregirea României. ● El e curios să afle cîte zburătoare cu sutană vor ateriza tefere pe turlele bisericii Vasili Blajennij și cîte vor pieri în stepă. ● Istoria va înregistra resemnată și vigilența cu care bardul(a) Carolina Ilica scrutează, de la București, pusta arădeană și ținutul cuprins între tustrele Crișuri. ● Alarmată de rîndurile îndesite ale vînzătorilor de țară, muza românoverzîmii a expediat zi de zi epistole înfricoșate electoratului arădean naiv. ● Să nu se lase înșelați, tuna poetesa infatigabilă, românii iredentiști mai hulpavi și înrăiți decît înșiși ungurii iredentiști, sînt pregătiți să comercializeze fiecare pietricică din solul țărișoarei. ● Paginile deasupra cărora barda și-a plîns cruda soartă a plaiurilor natale au tragismul și humorul cronicilor muntene, cu o notă mai slabă pentru densitatea nesatisfăcătoare a injuriilor pe centimetrul pătrat de celuloză. ● Luați cu treburi, aproape că uitasem de premiul pe care dl. Eugen Simion l-a primit din partea Ministerului de Interne. ● Ne-o reamintește Alex. Ștefănescu, într-un interviu publicat în **TOMIS (1/1992)**. ● Cine va recolta, simultan, atît laurii SRI-ului, cît și pe aceia ai Serviciului Pază și Protecție și MAI-ului va realiza marele șlem. Favoriții de pînă mai ieri (Haralamb Zincă, Rodica Ojog-Brașoveanu, regretatul Nicolae Tăutu, Corneliu Leu, Radu Theodoru ș.cl.) sînt niște bieți copii de mingi astăzi, cînd în competiție au intrat tunurile academice de calibru greu. ● Același Alex. Ștefănescu, poate cel mai lucid critic al momentelor de profunde schimbări pe care le traversează acum fenomenul literar românesc, revizuiește precum urmează : „Romanul va supraviețui, însă într-o formă nouă, simplă și alertă. Nimeni nu va mai avea răbdare să citească romane scrise à la D.R. Popescu, adică prolixe, digresive (și în același timp eliptice), cu o simbolistică cețoasă și cu pretenții de filosofie. Critica literară, la fel, va trebui să fie concisă și la obicet, să aibă curajul unei atitudini tranșante sau ... să dispară." ● Un interviu fulminant acordat de Ion Negoițescu Doinei Jela întregește numărul excelent (1/1992) al **TOMISULUI**. ● Criticul execută fără cruțare mofturile evlavioșilor și comemoratorilor de serviciu ai culturii române. Tema, mereu aceeași, i-a adus lui Negoițescu masive contestații din partea segmentului smerit al criticii autohtone. În chestiune e naționalismul eminescian. ● Autorul **Poeziei lui Eminescu** e cît se poate de clar : „Influența lui Eminescu fiind atît de vastă (...) situația trebuie privită cu toată seriozitatea acum, cînd poporul român are o vitală nev... de democrație și cînd este într-adevăr absurd să pornești la înfăptuirea ei sub flamură eminesciană sau cultivînd pe Nae Ionescu și școala lui". ● Revista **ZBURĂTORUL** apare la Onești, grație unor eroice eforturi provinciale. ● Vedeta necontestată a publicației este criticul bucureștean și nouăzecist Dan-Silviu Boerescu (d-lui are aici rubrică, poză, tot tacîmul). D-S B. execută amical volumul colegei sale de generație, Ioana Bot —**Eminescu și lirica românească de azi**. Argumentația sa e convingătoare. De altfel, Dan-Silviu Boerescu se străduiește să fie — și chiar este ! — teoreticianul și criticul numărul unu al valului nouăzecist. Citiți-i eseul publicat în serial în **LUCEAFĂRUL**, eseu despre romanul românesc al anilor '80 și ne veți da dreptate.

C. S.

REINVENTAREA PROZEI POLITICE ?

NOSTRADAMUS LA GURILE DUNĂRII

Foarte multă lume — bună și nu prea — are în presa românească patima soluțiilor, a părerilor politice proprii. Toți sînt clarvăzători. Toți explorează cu beneficiu trecutul. Fiecare duce în tipografie secretul lui Polichinelle. Jurnalistica noastră este un cimitir de opinii, eseuri, analize și prognoze politice. Aici stă, cu siguranță, farmecul ei. Criteriile occidentale ale conceperii unei gazete sînt acceptate în sfîrșit de manageri și public. Războiul dintre Occidentul informatizat și Balcanii bîntuiți de glasnosti pare a se fi încheiat cu un armistițiu. Gazetele românești și-au primenit tehnoredactarea, au redus balastul textual. Editorialiștii, analiștii, directorii de opinie s-au văzut drastic limitați. Oricum, publicul, urmaș al celebrilor devoratori de gazete — jupîn Titircă inimă rea și Nae Ipingescu —, îi vrea. Cine și-ar putea închipui în Vest o publicație paralizată de editoriale kilometrice fără a întrezări, instantaneu, spectrul falimentului ? În România, trei presari își permit asemenea lux : Adrian Păunescu, C.V. Tudor și Ion Cristoiu. Primii doi s-au desfășurat pe spații ample și în fostul regim. Nu știu proceda altfel. Cazul lui Cristoiu e însă unul special.

Doi ani de libertate a cuvîntului ne-au dovedit că sîntem cu toții niște colportori de opinii. Nu atît veștile, oricît de năucitoare, ne umplu conversația și viața, cît literatura de păreri, opinii și cancanuri care se țes în jurul lor. Nu întîmplător, presa națională e sufocată de comentarii pe marginea comentariilor Răspunzătoare de această stare de lucruri e plăcerea tradițională, regăsită, de a-ți însuși trăncănind opiniile altora. Într-o societate complexită de zvonuri ca a noastră, cu un corp social inert, ba chiar colportor voluptuos, e de prisos să mai spunem cît de important e cel care deține bursa de opinii și le lansează pe piață. Editorialul ca mijloc de manipulare a opiniei publice este arma gazetărească cu cel mai mare efect. Tabăra naționalisto-comunistă (Păunescu, Vadim, Neacșu) uzează de ea cu furia momomanului. Ei sînt în mare pierdere de audiență. Societatea în care trăim e departe de a fi visata societate civilă. Totuși, umorul și detașarea conaționalilor noștri îi fac să se plictisească de monotonia agresivă. De cealaltă parte, sectorul publicitar al opoziției e deținut de analiști pe cît de subtili, pe atît de ermetici. Ei n-au găsit limbajul care i-ar face înțeleși de popor. A rămas astfel, între cele două fronturi ale jurnalisticii, un teren viran pe care, vrem, nu vrem, s-a instalat Ion Cristoiu.

Lansat cu tam-tam publicitar, volumul **Punct și de la capăt** se vrea, în viziunea editurii Publishing House ELF, un omagiu adus calităților de Mafaldă ale lui I. Cristoiu. Toată suflarea Țării Românești a aflat că magnatul presei dîmbovițene a prezis mineriadele, scindarea Frontului, înlăturarea guvernului Roman ș.cl. În realitate, Cristoiu e liber să facă pronosticuri pe riscurile și spre amuzamentul d-sale. Altundeva stau meritele directorului EXPRES MAGAZINULUI. El a știut, cu un instinct sigur, să-și delimiteze spațiul publicistic pe care a descîns mai apoi. Iertîndu-i cochetăria cu persoana ex-premierului, constatăm, cu ochi partizan, că I. Cristoiu e cu opoziția, cu „ai noștri". Ar fi o naivitate să punem activitatea sa publicistică dintr-un moment sau altul pe seama conștiinței, a efuziunilor patriotice ș.a.l. Cristoiu e un gazetar în cel mai pragmatic sens al cuvîntului. A ocupat aceste poziții fiindcă instinctul său de om de presă rasat l-a avertizat că prima tabără a pierdut partida iar în cea de-a doua e indezirabil prin trecut, vocație și semidoctism. Cine-i citește materiale s... e în săptămînile de după revoluție, vede clar espectativa. În zilele de 28—29 ianuarie, editorialistul nostru, cocoțat undeva deasupra Muzeului Antipa, privea detașat mini-războiul civil bucureștean....

Surpriza de proporții pe care am resimțit-o recitind editorialele lui Cristoiu a fost de o cu totul altă natură. Sînt evidente trucurile de presar de Sărindari cu care Cristoiu își captează cititorii. Avem peste tot o cacealma superioară. În cronica pe care o face volumului, Laurențiu Ulici era uimit să constate că, dincolo de pofta de a produce jurnalistică de calitate, se afla o vocație îndelung reprimată. Cristoiu are predestinarea **gazetarului cu influență**. El reia tradiția interbelică a unor Nae Ionescu, Pamfil Seicaru, Stelian Popescu. Acestia sînt maeștri. Strategia, fasonul, tertipurile sînt moștenite și adaptate democrației originale.

Citite de pe asemenea poziții, editorialele lui Cristoiu sînt aproape umoristice prin poza protagonistului. E, în primul rînd, grija maladivă de a fi altfel decît ceilalți. Fiecare intrare în scenă e preparată minuțios. Materialele confraților sînt lecturate, negreșit. E detașat apoi subiectul săptămînii și se face o contabilizare a locurilor comune care s-au scris despre el. Se construiește un scenariu care sfidează aceste locuri comune, și, dacă acesta rezistă unor verificări logice elementare, e pregătită montarea lui. Cum ? Primele paragrafe au un ton neutru. E relatată, cu dispreț reținut, părerea celorlalți. „S-a spus și s-a scris" asta și asta despre lovitura de stat, prețuri, greve, ceaușism, revoluție. Imaginea e de maculatură care se adună vertiginos sub penițele neputincioase ale bieților scribi ieșiți din comunism și năuciți de libertate. Plăcerea lui Cristoiu e de a-și surprinde confrații în flagrant de „stîngăcie profesională" și de prezentare simplistă. După ce o face, își enunță punctul său de vedere, evident șocant prin noutate. Veți întîlni, mereu, un hiatus între enunțul și demonstrația editorialistului, o pauză de respirație, o prelungire a suspensului : e vorba de prezența într-un singur paragraf a unei incidente de tipul „și iată de ce", „să mă explic". E o manieră kitsch de captatio-benevolentiae, tipică pentru proza de gazetar cu influență pe care o tot arborează Cristoiu. Urmează demonstrația : lungă, impecabilă, clară. Grevele sînt o expresie a apucăturilor noastre comuniste, ceaușismul e prezentat simplist, revoluția a avut loc într-o „după-amiază cu prea multe întrebări". Gazetarul e realist acolo unde majoritatea e partizană (v. **Nevoia de realism politic**) și imparțial în numele normelor elementare ale democrației. A rămas de pomină punerea la punct a lui A. Pleșu, acuzat de a fi înlocuit abuziv echipa CONTEMPORANUL. Notorie e și acceptarea, în mijlocul tapajului general, a P.S.M.-ului pe eșichierul politic.

Cristoiu descoperă periodic manevrele abile ale guvernanților. Pentru el, negreșit, în spatele cutărui act normativ, al cutărei declarații prezidențiale se ascund intenții ocult, regrupări de forțe, loviturl de stat mascate, cariere sacrificate sau în ascensiune. Într-o lume a presei în care senzaționalul a devenit monedă calpă, Cristoiu este printre puținii care știu să-l ambaleze, să-l livreze. Cititorul află cu înfrigurare că, iarăși, a fost tras pe sfoară, că în sferele înalte e o lume mafiotă, fascinantă, pe care numai el, editorialistul, i-o poate revela, descifra. E peste putință ca asemenea tertipuri să se facă fără știrea gazetarului influent. El e pus la curent de intimi sau află grație perspicacității. Orice s-ar întîmpla terții, camarila, cabinetul îl informează. O rețea secretă de intermediari se stabilește între el

Carol SEBESTYEN

(Continuare în pag. 10)

REINVENTAREA PROZEI POLITICE ?

RIMBAUD, EDITORIALISTUL

La începutu' lui 1990, puțini dintre cei care-l cunoșteau pe Nicolae Manolescu puteau prevedea cariera lui politică. Și probabil că tot atît de puțini vedeau în el excepționalul comentator politic al anilor 1990-1991. Cînd, la sfîrșitul anului trecut, colegii de la **Cuvîntul** nu l-au „văzut" între primii cinci publiciști ai momentului, am înțeles că în privința lui Nicolae Manolescu funcționează perfect resentimentele psihanalitice vizavi de imaginea tatălui superdotat. Nu ne-am mira ca, în virtutea ironiei întemeietoare a publiciștilor de la excelentul săptămînal bucureștean, să-l regăsim pe Nicolae Manolescu în topul publiciștilor anului 1992 — an în care el pare să fi optat decisiv pentru cariera politică.

Totuși, cum s-a ajuns aici ? Cum, după seria de articole de la începutul lui 1990, care anunțau un Nicolae Manolescu mai decis ca oricînd să se ocupe de literatură, s-a produs virajul spre comentariul politic ? Un foarte controversat articol publicat în unul din primele numere post-decembriste ale „României literare" vorbea despre starea de **normalitate.** Despre obsesia normalității, într-un moment în care societatea românească era zguduită de mari convulsii. Articolul cu pricina a primit, de altfel, replica imediată a lui Octavian Paler, mai puțin dispus la idealizarea situației de fapt. Că Nicolae Manolescu a rămas un obsedat al normalității, o dovedește și titlul noului său volum. O carte de două ori surprinzătoare : niciodată pînă acum Nicolae Manolescu nu și-a adunat producția săptămînală de articole critice. Lucrul vorbește de la sine despre importanța pe care el o acordă noii sale activități. În al doilea rînd, pentru că Nicolae Manolescu infirmă aici premisele optimiste ale articolului — care se vota programatic — de la începutul lui 1990. Reflecțiile lui politice sînt tot atîtea replici la a-normalitatea societății românești.

Dincolo de aceste considerente, probabil că Nicolae Manolescu rămîne un exemplu unic în istoria noastră literară : criticul literar cel mai bun al vremii sale renunță, de bună voie, la o carieră strălucită și, am zice, la totul de la zero. Prea puține semne în cărțile anterioare lăsau să se întrevadă evoluția de azi a faimosului critic. Plonjat cum îl știam în scrierea **Istoriei sale critice a literaturii,** iată-l acum prizonierul unei absorbante ocupații politice. Acest abandon îl amintește, fără îndoială, pe cel al lui Rimbaud : și el, în culmea creativității, a întors brusc spatele literaturi. Sore binele adversarilor săi politici, să sperăm că Nicolae Manolescu nu se va apuca de comerțul cu arme !

Parcurgerea **Dreptului la normalitate** relevă un traseu foarte curios al profilului articolelor politice ale lui Nicolae Manolescu. În cazul său, n-a existat un drum al Damascului. Convertirea nu s-a produs în urma unei revelații, ci printr-o constantă deplasare de accent. Primele articole de după decembrie 1989 abordau, aproape în exclusivitate, subiecte literare. Încercînd să discearnă în țesătura de conjuncturalisme, demisii morale ori pactizări directe, el visa la instaurarea unui climat de toleranță în viața literară. Străin de orice extremism, Nicolae Manolescu încă mai putea pleda pentru valorile spiritului ca posibile avanposturi ale ideii de normalitate. Articolele selectate în volumul de față depun mărturie pentru treptata metamorfozare a comentariului de ideologie și morală literară în articole pur politice. Aș observa chiar că radicalizarea întru politic a lui Nicolae Manolescu se produce pe fondul unor serii polemice purtate cu cîțiva dintre scriitorii-piloni ai dictaturii comuniste. Probabil că însăși intrarea în arena politică e corelată într-o proporție majoră cu încercarea anihilării forței malefice a cozilor de topor ale securității și partidului comunist.

Primele editoriale stau sub semnul militantismului literar. Acționînd asemeni unui mediator de pace, criticul e mai degrabă dispus să ierte și să explice („Despre oportunism"), decît să promoveze vendeta. Perioada a doua, de tranziție, ar fi aceea a eseului ideologic. E' poate constitui, la rigoare, partea doctrinară a gîndirii politice a lui Nicolae Manolescu. „Discursul put ' și realitatea". „Cine are nevoie de o lege a presei", „Un soi de îndărătnicie", „Acarul Păun", „Comunismul între utopie și nostalgie", cum și celebrul „București, Paris, Washington" sînt eseuri care definesc admirabil poziția de centru a omului politic Nicolae Manolescu în fine, faza a treia ar corespunde comentariului politic propriuzis, și care dă marca distinctivă a editorialistului nevalidat de exigența juriului de la re-

vista „Cuvîntul". Ceea ce nu ne împiedică să vedem, totuși, în Nicolae Manolescu, analistul politic numărul unu al ultimilor doi ani.

Propunînd o alternativă democratică balcanismului politic în care societatea românească s-a scufundat după alegerile de la 20 mai, era normal ca el să fi ajuns ținta predilectă a atacurilor și calomniilor presei extremiste. Fascismul roșu al unor publicații precum „România Mare", „Europa" sau „Democrația" își descoperă în democratul Nicolae Manolescu un adversar ireductibil. După cum nici poziția sa față de foștii activiști de partid și de securiști nu e de natură să-i creeze amiciții. Pariind pe valorile democrației, el nu rămîne, însă, ancorat în nostalgiile societății interbelice (așa cum se întîmplă cu majoritatea liderilor partidelor de opoziție), ca și cum jumătate de secol de istorie ar putea fi pusă între paranteze. Nicolae Manolescu propune o formulă politică elastică, pragmatică, modernă, capabilă să intre în dialog cu forțele democratice ale străinătății. Conștient că ne aflăm la răspîntie de vremuri, că vechile strategii și alianțe nu mai pot face față evoluției contemporane, Nicolae Manolescu scrie : „Cu toată iubirea mea pentru Franța, pentru cultura și limba ei, trebuie să spun că a juca acum pe cartea franceză nu reprezintă soluția cea mai potrivită. Modelul constituțional, legislativ și economic sugerat de Franța va accentua doar tendințele autoritare și etatiste ale guvernanților noștri. Ideile socialismului francez nu sună bine într-o Românie abia ieșită din coșmarul comunist. Lipsa de entuziasm a Franței față de comunitatea europeană nu poate încuraja la noi decît pe cei care socotesc că investiția străină masivă și deschiderea frontierelor înseamnă vînzarea de țară. În fine, antiamericanismul tradițional al Franței ne-ar pune pe noi într-o situție inconfortabilă, căci, dacă împrejurările ne vor sili să-l urmăm, ne vom trezi în situația Greciei lui Papandreu, ceea ce nu va fi o fericire".

Frecvența scenariilor, a versiunilor neoficiale care abundă în presa de azi are o explicație clară : majoritatea comentatorilor politici provin dintre literați. Nicolae Manolescu, însă, a ales o altă cale. Imaginația literară nu are prea multă trecere la el, iar scenariile, atunci cînd există, sînt consecința logică a unor analize minuțioase. În schimb, discursul politic al lui Nicolae Manolescu se desfășoară constant în două direcții : articolul necruțător (antologice sînt cele dedicate lui Dan Zamfirescu ori extremiștilor de la „România Mare"), în care fibra polemistului își ia o strălucită revanșă asupra analistului. A doua direcție majoră este a articolului politic ca atare. Aici, experiența de critic literar se dovedește hotărîtoare. La sfîrșitul minuțioasei analize judecata cade fermă, tranșantă, definitivă, asemeni unei sentințe într-un tribunal de război.

Mircea MIHĂIEȘ

(Continuare în pag. 10)

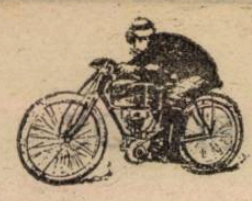

ABAJUR

Aniversarea Caragiale fără fast excesiv, în mijlocul divanului (ad hoc) electoral și al dairelelor publicitare. ● Uitat de nu puțini dintre cei chemați a veghea asupra difuzării valorilor literaturii române, amintit pe ici pe colo de-o minoritate alfabetizată a electoratului scriitoricesc, conu' Iancu s-a aflat printre noi, săptămîni la rînd, doar grație bravilor arhivari ai televiziunii naționale. ● Nici o carte, însă, în librării, care să pună pe masa cititorului scrisele celebrului întreprinzător ploieștean. ● Ca atîtea alte nume celebre, strămoșul totemic al atîtor proaspăt privatizați din breaslă pare a trece cu greu prin aceste (noi) vremuri de criză. ● Oare de ce, coane Iancule, de ce ? ● Prezențe aproape exotice în peisajul critic în curs de deșertificare, cîteva culegeri de studii datorate unor exegeți cu state de serviciu în literatura actuală. ● Unul dintre aceste volume (din ce surse, de cine sponsorizat ? !) poartă

„SIMT ENORM ȘI VĂZ MONSTRUOS"

semnătura criticului clujean Ion Vlad și este o continuare a culegerii din 1983, **Lectura romanului.** ● De data aceasta spectrul preocupărilor criticului se lărgește : comentarii asupra unor opere fundamentale ale prozatorilor români — povestiri, nuvele, romane. Într-o nouă lectură ne sînt prezentați Ion Luca Caragiale, Ioan Slavici, Mateiu Caragiale, Pavel Dan, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu. Trezesc interesul și paginile despre Marin Preda, A.E. Baconsky, Dinu Pillat, Sorin Titel, Geo Bogza, Mircea Ciobanu, Bedros Horasangian. ● Comentat dintr-o perspectivă modernă în **Lectura prozei,** Editura Cartea Românească, 1991****, este Caragiale. ● Ion Luca, bineînțeles. ● Criticul urmează, îndeaproape, celebra sintagmă a lui Caragiale : „Simt enorm și văz monstruos" ajungînd, finalmente, să restituie traseul unei proze puse sub semnul „urîtului (...) și al grotescului de tip — comparația va deveni motiv al comentariului (...) — fellinian". ● Aproape de proză în discuție, în sensul celor de mai sus, un citat din **Poetica unui text : „Grand Hôtel «Victoria Română»" ; „I**tinerarul naratorului (...) este periplul extraordinar al unui personaj întrat într-o aventură aidoma celei din mările eposuri ale lumii... Bineînțeles, imaginile sunt inversate, răsucite, raporturile sunt modificate în sensul în care va proceda literatura absurdului, iar impresiile recoltate sunt amplificate pînă la granița unde superlativul devine un țipăt enorm, o urișă dezlănțuire senzorială (impresiile)! Vederea înregistrează, decantează, comentează, augmentează și organizează un alt sistem de legături, de asociații, care devine echivalentul **Monstruosului,** elementul viziunii tragic-grotești generate de spectacolul orașului de provincie. Cea mai mare parte a enunțurilor stă sub semnul acestui văd (monstruos), privire și reprezentare, interpretare și spectacol, în timp ce simțurile celelalte se află și ele în stare de alarmă, reacționează, în același registru înalt, hiperbolizant". ● O carte de un exotism nu mai puțin marcat între titlurile ce ilustrează literatura de consum a momentului va putea fi, în librării, masivul op **Floarea darurilor sau Fiore di Virtú,** Studiu, ediție critică pe versiuni după manuscrise, traducere și glosar în context comparat de Prof. Dr. Docent Pandele Olteanu****. ● Cîteva rînduri din **Prefață,** pentru cititorul nefamiliarizat cu această lucrare : „Opera florilegică „Fiore di Virtú" atrage și impresionează deopotrivă pe cititor și pe cercetător. Este o operă alegorico-morală unică prin conținutul variat dar unitar, prin scopul etico-practic și culturalizator, prin structura strict simetrică, prin metoda contrastivă de a trata 18 virtuți și 17 vicii, într-o limbă dialectală emiliano-bolognează cu influențe toscano-latine." Autorul ne e simpatic prin umorul și erudiția lui. Este, cum se spune în arheografia italiană, un „scriptor" laic din Bologna, care promovează o concepție nouă democratico-renascentistă despre om, despre femeie, societate. A scris opera la începutul secolului al XIV-lea. S-a tradus în zece limbi, începînd din secolul al XIV-lea". ● Recomandăm, și noi, textele nu o dată savuroase cuprinse în cartea menționată.

Lucian ALEXIU

LEGENDĂ :

Capodoperă — *****
Excelent — ****
Bun — ***
Pasabil — **
Foarte slab — *
Celuloză — 0.

Mitropolit NICOLAE CORNEANU

ECUMENISMUL ÎN LUMEA CREDINȚEI

Se vorbește mult astăzi despre ecumenism. A devenit aproape o modă, deși nu știm toți despre ce este vorba. Cuvîntul este de origine greacă și îl găsim încă în Noul Testament, unde Iisus Hristos Domnul spune că Evanghelia Sa „se va propovădui în toată lumea" (Matei 24, 14). Sintagma „în toată lumea" este echivalentul grecescului „en oli ti oikumeni". Substantivului „oikumeni" i-a corespuns adjectivul „oikumeniki" — ecumenic, avînd înțelesul de aceeași credință creștină, căci despre ea este vorba, răspîndită în întreaga lume.

Vreme îndelungată, cuvîntul nostru n-a prea fost folosit. A trebuit să vină secolul al XX-lea cînd, după ce lumea a trecut prin momente dificile ca urmare a înfruntărilor de tot felul, inclusiv pe plan religios, s-a ajuns la concluzia necesității de a se depăși numeroasele disensiuni existente și astfel, în unire și dragoste reciprocă, să se promoveze mai binele general. Tendința aceasta au resimțit-o mai ales creștinii care, despărțiți în numeroase Biserici și denominațiuni, și-au adus aminte că există „un domn o credință, un botez" (Efeseni 4, 5). Pînă la urmă ne-am pus toți întrebarea: „Oare s-a împărțit Hristos?" (I Corinteni 1, 12), de unde și răspunsul că, precum Hristos este unul, și creștinii trebuie să fie una.

Mișcarea ecumenică, stimulată foarte mult de Patriarhia Constantinopolului care printr-o „enciclică" din 1902 chema toate Bisericile la reluarea unor legături normale între ele, a dus la crearea unor organizații creștine urmărind fiecare apropierea dintre Biserici și credincioșii lor. Imediat după încheierea celui de-al doilea război mondial, și anume în 1948 la Amsterdam, toate aceste organizații s-au întrunit într-o „adunare genarală" care a hotărît să furnizeze și să alcătuiască ceea ce s-a numit Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu sediul la Geneva, după modelul Organizației Națiunilor Unite (ONU).

Potrivit constituției sale, Mișcarea ecumenică, prin intermediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, este o asociație frățească a Bisericilor care „mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitorul, în conformitate cu Sfînta Scriptură și care se străduiesc ca împreună să împlinească chemarea lor, spre mărirea lui Dumnezeu Unul, a Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh". Cele peste 300 Biserici de pe întreaga fața pămîntului și toate principalele confesiuni creștine (cu excepția celei romano-catolice) care s-au asociat pentru a forma Consiliul și-au exprimat dorința de a învăța să se cunoască, de a participa la sarcini comune, de a mărturisi împreună și de a căuta să concretizeze din ce în ce mai mult unitatea creștină. Deși nu se găsesc în unitate de credință și organizare, ele sînt chemate să manifeste gradul de unitate care există deja în chip real între ele. La Amsterdam (1948), reprezentanții Bisericilor au afirmat: „Sîntem hotărîți să rămînem împreună". Șase ani mai tîrziu, la Adunarea Generală de la Evanston (1954) au declarat: „Nu este de ajuns să rămînem împreună, trebuie să mergem mai departe. Cu cît primim învățătura despre unitatea noastră în Hristos, cu atît mai mult ne este greu să suportăm a fi despărțiți."

Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu reprezintă un scop în sine. El este instrumentul menit să ajute Bisericilor în realizarea unor oarecari îndatoriri pe care doresc să le împlinească împreună. Natura acestor activități depinde de hotărîrile luate de către reprezentanții oficiali ai Bisericilor la ședințele Adunării Generale sau ale Comitetului central, cele două foruri de conducere ale Consiliului care se întrunesc periodic.

Am arătat ceva mai înainte pe ce temei s-au asociat Bisericile în cadrul Consiliului. La platforma doctrinară trinitară care stă la baza Consiliului, s-a ajuns în urma multor discuții și ea constituie nu atît o „mărturisire de credință", căutînd să exprime credința Bisericilor membre în întreaga sa plenitudine, cît mai mult o declarație formînd punctul de plecare al unui dialog între Biserici în sînul Consiliului și fundamentul indispensabil al cooperării lor. Doar Bisericile care se declară de acord cu „baza" pot să devine membre ale Consiliului Ecumenic. Consiliul Ecumenic nu are nici autoritatea, nici competența necesare spre a pune în discuție poziția doctrinară a Bisericilor atta vreme cît, pe propria sa răspundere, fiecare Biserică trebuie să hotărască dacă este gata să coopereze pe această bază.

Prin membrii care formează Consiliul Ecumenic sînt reprezentate într-însul toate teologiile confesionale ale Bisericilor membre, nu mai puțin diferitele curente teologice care trec dincolo de frontierele confesionale. De aceea nu există o „teologie" a Consiliului Ecumenic și nici o școală teologică particulară nu e cu putință să ajungă a domina gîndirea Consiliului. Unele importante probleme teologice sînt discutate în cadrul Consiliului și aceste discuții duc uneori la redactarea de declarații sau rapoarte care sînt apoi supuse Adunării sau Comitetului central, pentru ca acestea să le recomande spre studiere Bisericilor. Astfel de declarații sînt consecința unei confruntări a convingerilor celor mai felurite. Numai declarațiile rezultînd dintr-un acord, și nu declarațiile individuale, trebuie să fie considerate ca reprezentînd opera Consiliului. Acesta are grijă pentru ca declarațiile respective să reflecte nu numai punctele de convergență, ci și subiectele asupra cărora nu s-a căzut de acord și care trebuie discutate încă o dată. Consiliul nu este deci partizanul nici al unui relativism doctrinal, nici al unui sincretism religos. El socotește că, potrivit prevederilor celei dintîi Adunări, „problemele care ne despart nu ne-au împiedicat de a ne instrui unul pe altul în Iisus Hristos". Consiliul preconizează un schimb sincer și aprofundat cu privire la adevărul care este în Dumnezeu, în nădejdea că Bisericile pot să se apropie mai mult de Hristos și, prin aceasta, mai mult unele de altele.

Afară de aceasta Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu se dezinteresează de viața societăților și popoarelor. De altfel, una din mișcările din care a derivat este aceea numită „Creștinismul practic", care a insistat totdeauna asupra importanței mărturiei creștine în domeniul vieții sociale, naționale și internaționale. Consiliul consideră că este de datoria sa să exprime comunitatea de vederi a Bisericilor în ce privește marile probleme spirituale și morale cărora trebuie să le facă față timpul nostru. El urmărește în special să mobilizeze toate resursele spirituale ale Bisericilor în zonele „rapidelor transformări sociale", în Asia, Africa și America latină.

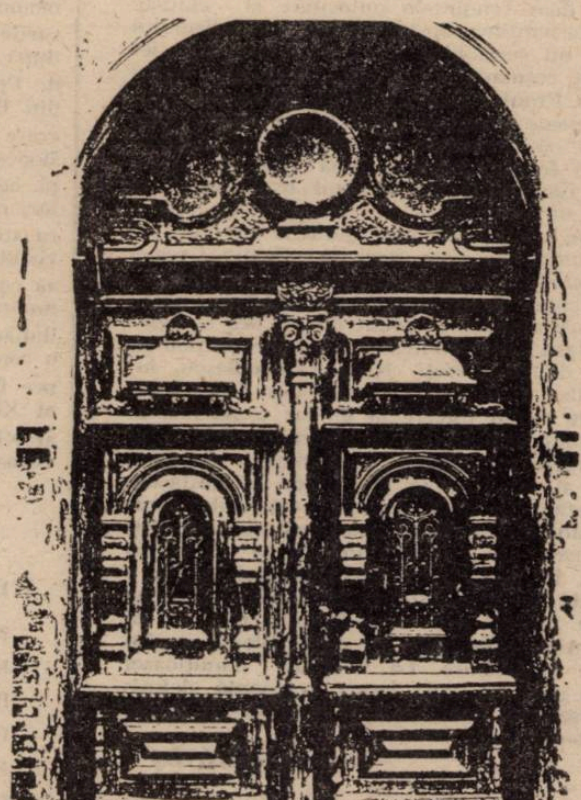

Consiliul Ecumenic al Bisericilor se adresează apoi tuturor credincioșilor creștini de pretutindeni, inclusiv celor romano-catolici, deși Biserica romano-catolică nu este oficial membră, în ciuda faptului că de mai mulți ani colaborează cu Consiliul. Consiliul Ecumenic este astfel organul oficial al tuturor Bisericilor care îl alcătuiesc. El nu este destinat doar preoților. Dimpotrivă, în componența organelor intră și mireni, de asemenea femei. Nu sînt omiși nici tinerii cărora li se acordă atenție deosebită.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu este, din nici un punct de vedere, o organizație administrativă care să-și exercite autoritatea asupra Bisericilor. Constituția se declară explicit: „Consiliul Ecumenic nu va putea legifera pentru Biserici. El nu va putea acționa în numele lor decît în cazul în care una sau mai multe dintre ele i-ar încredința această responsabilitate". Pentru a aduce în această chestiune întreaga limpezime, Adunarea de la Amsterdam a adoptat o rezoluție în care preciza că în ceea ce-l privește, „Consiliul n-are nici o dorință de a uzurpa vreuna din funcțiile proprii Bisericilor membre, nici de a le controla sau de a legifera pentru ele". Aceste precizări au fost completate la sesiunea Comitetului central din 1950: „Apartenența la Consiliu nu însemnează în vreo formă că Bisericile membre fac parte dintr-o organizație care ar putea lua decizii în locul lor. Fiecare Biserică păstrează dreptul constituțional de a accepta sau de a respinge declarațiile ori deciziile Consiliului".

Consiliul Ecumenic se compune din Biserici foarte diferite ca structură, unele foarte vechi, altele foarte tinere. Majoritatea confesiunilor creștine sînt reprezentate, fiecăreia respectîndu-i-se specificul. În felul acesta este înlăturată posibilitatea ca o Biserică sau un grup de Biserici să exercite o dominație asupra restului și, de fapt, nimeni n-a încercat s-o facă în cursul istoriei Consiliului Ecumenic al Bisericilor. La fel se pune problema și în ceea ce privește naționalitățile. Consiliul se străduiește neîntrerupt să manifeste plenitudinea și bogățiile comuniunii în Hristos între credincioșii de pretutindeni.

În oricîte acțiuni s-ar implica, obiectivul esențial al Consiliului Ecumenic îl constituie unitatea Bisericilor. El nu urmărește însă să unească mecanic Bisericile în ce privește învățătura dogmatică și forma lor de organizare. În sînul Consiliului fiecare Biserică rămîne în întregime liberă să adopte orice hotărîri vrea și să întrețină orice legături dorește cu celelalte Biserici. Consiliul doar ajută Bisericile să studieze problemele unității creștine, căutînd astfel să înlăture neînțelegerile și să încurajeze Bisericile în abordarea sinceră a diferențelor existente. În același timp, apropiind Bisericile printr-un contact viu, Consiliul Ecumenic depune toată stăruința să dezvolte în acest sens al solidarității și comunității ecumenice care este temelia indispensabilă a oricărui progres în unitatea creștină.

Printre Bisericile membre ale Consiliului sînt reprezentate numeroase concepții cu privire la unitatea Bisericii. Potrivit declarației Comitetului central din 1950: „Calitatea de membru al Consiliului mondial nu implică acceptarea nici unei doctrine particulare despre natura unității Bisericii". Consiliul nu-și formulează nici o concepție exclusivistă despre unitate, pentru că rațiunea sa de a exista este tocmai aceea de a servi ca loc de întîlnire în care aceste felurite convingeri pot să se confrunte. Cu toate acestea Consiliul a declarat că respinge orice idee de a deveni el însuși o structură bisericească unificată și distinctă a Bisericilor care îl compun sau un organism supus controlului unei autorități administrative centralizate. Consiliul nu este decît instrumentul Bisericilor destinat a pregăti căile unității.

Așa cum rezultă din cele spuse pînă aici, Consiliul Ecumenic reprezintă mijlocul prin care Mișcarea ecumenică din vremea noastră caută să stimuleze tendința de refacere a unității Bisericilor. Ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, semnatarul rîndurilor de față a participat ani îndelungați la activitățile Consiliului și ale unora din organismele sale: Adunarea Generală, Comitetul central, Comisia „Credință și Constituție", Comitetul director al Institutului ecumenic etc., dîndu-și astfel seama de rolul pozitiv pe care îl poate împlini în viața Bisericilor și a credincioșilor. Cu osebire în ce ne privește pe noi, românii, Consiliul Ecumenic ne poate favoriza apropierea dintre Biserici, înfrățirea dintre creștini, cooperarea pe planul refacerii nivelului spiritual și moral al societății, împuținați după atîția ani de dictatură comunistă, învrăjbiți și asmuțiți unii împotriva altora pe temeiul așa-zisei „lupte de clasă". avem nevoie de Consiliul Ecumenic al Bisericilor care ne pune în contact cu celelalte Biserici și ne stimulează spre a fi cît mai prezenți, sub raport bisericesc, în viața de fiecare zi a societății.

„ÎN SCENĂ — ÎNTUNEREC ADÎNC"

(„D'ALE CARNAVALULUI")

CARAGIALE E CU NOI

Din cîte știu, doar două teatre din țară (Național din Timișoara și Teatrul din Piatra Neamț) au montat în această stagiune piese de Caragiale. Ce ne-om fi zis? Gata cu „aniversările"! Cele cîteva manifestări organizate, ici, colo, unele televizate, altele radiodifuzate au marcat aniversarea marelui scriitor. Doar pe micul ecran au fost restituite publicului videofan cele mai marcante dintre montările și interpretările pieselor, momentelor și schițelor autorului. Dar, mai mult ca oricînd, Caragiale e cu noi. Fie pe stradă, fie în Parlament. Porii ne plesnesc de atîta operă caragialescă. Mițe, Vete, Zițe la tot pasul. Replici absurde, monosilabice sau în coadă de pește. O lume redescoperă bucuria stridenței, pe care o trăiește însă, în registru tragic, obositor și crispat. Opera lui Caragiale nu mai e astăzi una de ficțiune, ci una vie. Dacă regizorii de teatru încearcă să monteze pe scenă „interpretări" ale pieselor lui Caragiale într-o, vezi, Doamne!, „viziune" modernă, pe stradă opera e la vedere, în stare pură. Agasantă și anonimă. Sucitul (cel și de pe cealaltă lume) Cănuță își trăiește reîncarnarea în sumedenie de urmași. Nimic contrafăcut, artificial, convențional și doct (sau demi), ca în aniversările petrecute de generația în viață cu atîta frenezie goală. Totul este natural.

Opera lui Caragiale se rescrie, iată, după mai bine de o sută de ani, cu oameni vii, pe stradă, în coloanele ziarelor, în Senat sau Camera Deputaților, la televizor, în măruntele scene de familie, fără umor, fără urmă de detașare, ci cu o înspăimîntătoare ură, deși totul e ilar. Intriga jucată pînă la jumătate, apoi regizori de culise rescriu piesa în timpul repetițiilor, pentru ca la premieră totul să pară cît mai absurd și întristător. Agresivele personaje de acum nu mai păstrează nimic din vitalitatea și seninătatea celor construite de autor în urmă cu o sută de ani, personaje cărora le-a căutat uneori o doză de nebunie, dintr-o firească pornire scriitoricească, după ce le epuiza toate energiile. Opera lui Caragiale s-a reinventat pe un alt palier, pentru a se regăsi în relațiile dintre oamenii de azi, în trăirile, replicile și reacțiile lor.

La aniversarea a 140 de ani de la naștere și 80 de la moarte, Caragiale zîmbește spre spectacolul lumii de azi: un carnaval cu zeci de regizori, care-și pierd din mînă, pe rînd, actorii; o mare de actori ce știu replicile pe dinafară, dar la momentul oportun fie au trac, fie spun altceva, pentru simplul motiv că s-au săturat de rolul învățat. Un mare spectacol al măștilor interschimbabile, al tuturor stereotipiilor de gîndire, vorbire și gestică. Nici că s-ar fi putut aștepta Caragiale la un asemenea omagiu, ca la aniversarea lui să fie jucat de cîteva milioane de actori, în fața unei săli pline de actori, ce abia așteaptă să intre pe scenă, să-și spună replicile. Un teatru în teatru, unde totul e posibil: unde „Năpasta" apare într-un colț de pagină a unui ziar de scandal, avînd ca personaje oameni reali. Pe scenele teatrelor se joacă un alt Caragiale, în vreme ce sălile viermuie de personajele lui. Dar în fața literei scrise acum mai bine de o sută de ani, omul de azi nu mai rîde, ci rămîne, în cel mai bun caz, într-o stare de prostrație melancolică. Pentru că marele Caragiale e mai actual ca oricînd, îmbiindu-ne încă să deschidem ochii în fața absurdului cotidian.

Paul Eugen BANCIU

TICURI

În mai toate piesele și schițele lui Caragiale, personajele vorbesc anapoda. Faptul acesta nu este întîmplător, pentru că o împleticire verbală **exprimă** o împleticire a gîndului, o stare stîlcită a minții, un deficit mental. Din vremea dialogurilor lui Platon ni s-a tot spus că vorba este forma pe care o îmbracă gîndul. Ludwig Wittgenstein ne asigură în **Tractatus** că „Propoziția reprezintă descrierea unei stări de lucruri". Propoziția caragialiană descrie și ea, în mod indirect, prin nefuncționalități, prin suspendări ale comunicării, o anume stare de lucruri mentale, cu oglindiri politice, sociale, omenești. Prin ticurile verbale ale eroilor săi, Caragiale descrie, catalogheză, face inventarii atente, ierarhizează prostia, gîndul rudimentar, confuzia naivă, și le corporalizează. Geniul dramaturgului nostru se găsește în chiar această inteligență artistică de a nu defini nimic. Rareori Caragiale îi spune prostului pe nume, niciodată canalia sau demagogul nu sînt arătați cu degetul: sînt lăsați să vorbească și atîta tot. Și tot Wittgenstein zice: „A înțelege o propoziție, cînd ea este adevărată, înseamnă a ști ce se petrece". În cunoscuta scenă a IV-a din **O noapte furtunoasă** jupîn Dumitrache și Ipingescu asta vor, să înțeleagă adevărul unor propoziții pentru a ști ce se întîmplă, pentru a putea pricepe lumea în care trăiesc. Ipingescu citește articolul tînărului Venturiano, iar jupînul este, pe rînd, mulțumit, de două ori nedumerit, apoi lămurit și, la urmă de tot, entuziasmat, rîde, este fericit: „i-a-nfundat", își zice sieși, pentru a se pune de acord cu propria sa pricepere și cu ceea ce crede el că se petrece în lume. Jupînul intuiește că undeva, într-o anumită zonă îndepărtată a gîndirii, se „petrece" o dezbatere de idei, o competiție, și se înscrie în regulile ei, fără să intuiască adevărul care stă în dosul vorbelor. Atît Ipingescu, cît și Dumitrache receptează propozițiile articolului, competițional și polemic, fără să poată defini obiectul luptei. La fel cu autorul, dumnealor intuiesc ritmurile unui discurs belicos și se încălzesc la fascinația vorbei în sine. Personajele lui Caragiale simt ritmuri, cadențe, trăiesc în bucuria fără contingent a discursului suficient sieși. Jupînii aceștia citesc articolele politice după prescripțiile poeticii moderne care proclamă preeminența cuvîntului în sine, dumnealor adulmecă ritmuri: „Ei bravos! Aici a adus-o bine", sau intuiesc adîncimi inefabile: „E scris adînc", îi încearcă hedonisme stîrnite de rezistența opacă a textului pe care izbutesc să o depășească și să o învingă în felul cititorului joycean. Aceeași bucurie, același sentiment de biruitor: „Dă-i nainte, că-mi place", mărturisește jupîn Dumitrache și interlocutorul său schimbă tonul după cadența frazelor, se lasă subjugat de amplitudinea comparațiilor, de magnificența epitetelor care cad în ureche și trezesc mîndrii bărbătești: „zbieretele reacțiunii" se zvîrcolesc, „disprețul strivitor al opiniunii publice" dă sentimentul tonic al participării la un tăvălug colectiv care provoacă extaz în ascultător. Acesta la fiecare accent al lui Ipingescu dă „mereu din cap în semn de aprobare, îl întrerupe cu entuziasm", se simte biruitor, a învins, este stăpîn pe situație, o controlează deplin: „Hahahaha! i-a-nfundat", strigă jupîn Dumitrache, fericit că a priceput adevărul care stă în dosul propozițiilor „junelui scriitor democrat": nevoia de victorie, biruința înainte de orice. Nu pot să-l contrazic pe jupîn Dumitrache, ba dimpotrivă, aș îndrăzni să cred că a înțeles, știe, după cum zice Wittgenstein, „ce se petrece". Așadar victoria înainte de orice, biruința adversarului prin vehemență lingvistică. Cel ce zice mai tare, înfundă mai tare: este aici o gîndire cu temeiuri poetice: interesează efectele, larma nediferențiată, stările clamoroase, bombasticismul, într-o translație spre lumea politicului dinspre admiratorii romanțelor și ai cîntărilor lăutărești care emoționează prin dilatare. Toate se întîlnesc în acea profunzime inanalizabilă pe care tot jupîn Dumitrache o exprimă mai bine și mai nuanțat de cum o putem face noi: „Ei, bravos!", zice dumnealui, „Aici a adus-o bine".

Daniel VIGHI

DRAMATIS PERSONAE

E de conceput un spectacol Caragiale amorf? O punere în scenă a unei piese de teatru în care fie și numai o lectură **literală** a textului să nu devină, **eo ipso**, o vivisecție pe trupul **exhibat** al personajului dramatic, pe acela, **expus**, al literaturii? O incizie, în adînc, în polipierul, extins peste limitele impuse de fabulație și construcție dramatică, a faptului livresc?

Mai apropiată speciilor minore, pe care le conspectează ironic și le exhibă teatral, o piesă precum **D'ale Carnavalului** este, probabil, textul caragialian cel mai apt a fi studiat sub unghi modern-ironic, facețios: ca o paradă a poncifelor literaturii, după cum și o construcție, la vedere, a personajului/personajelor: inși agresivi și perpetuu agresați, structuri sadice/masochiste, în esență profund vulnerați/vulnerabili. Ipochimeni care (se) gonesc, haotic, urmărindu-se unul pe celălalt, exercitînd profesiuni care evocă violența (fie și una de tip benign: Nae Girimea este **frizer**, dar și, în tradiția breslei **sub-chirurg**), impunîndu-și, fiecare, propria lege, propriul **joc** (la o analiză cît de sumară) deloc inocent. Iordache, Nae Girimea și Pampon acceptă, tacit, agresiunea de un tip aparte a Ipistatului („lotăria" acestuia), Catindatul își declară, fără ocolișuri, plăcerea de **a tachina** cutare personaj feminin, Mița e gata să arunce **vitrion englezesc** asupra lui Nae și apoi să-și facă seama cu **briciul** (ustensilă profesională devenită instrument al agresiunii) în frizeria aceluiași etc. etc.

Unde începe literatura (fie și una minor-dramatică) și unde o modernă, foarte modernă conștiință a psihologiei umane?

O punere în scenă a unei piese de teatru a lui Caragiale poate, trebuie să găsească în mod necesar un răspuns.

Lucian ALEXIU

„EU SÎNT ACIDUTU, NENE IANCULE..."

Am fost intrigat de insistența cu care regizorii Teatrului Național din Timișoara l-au montat pe Caragiale. Mă așteptam să se îndrepte spre altceva. Vedeam în asta nu atît o nepotrivire cu spiritul ardelean-bănățean, cît, mai ales, cu acel sîngeros decembrie 1989. Au trecut doi ani de atunci și viața noastră încă atîrnă; lîngă kalașnikovul cominternist stă în cumpănă lupara mafiotă, așa că replica de notorietate a dramaturgului o vom rosti mai degrabă astfel: „Eu sînt Aciduțu (vezi Aciduzzu, **La Piovra**), nene Iancule", nenea Iancu, cel pe care-l amenințăm, putînd fi chiar autorul textului, textul întorcîndu-se, în buna tradiție — de extract sicilian! — a lui Pirandello, asupra autorului.

Dar văzînd punerea în scenă „D-le carnavalului" a lui Ștefan Iordănescu, lucrurile se mai clarifică. Mulți avem senzația că trăim astăzi ca după un război, de aceea nu ne surprinde că regizorul, cu o bună intuiție a momentului, introduce în spectacol pregnante accente „neorealiste" (tot așa au procedat și frații noștri de gintă), care, culmea, coabitează fără stridențe cu pasaje ce transmit angoasa absurdului pe linie backettiano-ionesciană. Totuși mă încăpățînez să cred că Iordănescu s-ar mișca mai bine pe alte culoare (fantastic a fost „Peer Gynt"-ul de la absolvirea I.A.T.C.-ului, iar despre recent montatul Strindberg se vorbește numai elogios), după cum am fi curioși să-l vedem pe Oniga făcînd Blaga nu în capitală, ci și pentru Timișoara. Acești băieți, pe care Bucureștiul îi caută cu insistență, chiar dacă par năbădăioși, trebuie lăsați să lucreze. Pretîndu-se la concesii estetice, vom adăuga poate 50 de spectatori în sală, dar nu vom rezolva problema autofinanțării teatrului. Știu că se găsește întotdeauna un domn **Careva**, pregătit să se năpustească asemeni țapului înfuriat asupra unui alt Andrei Șerban pe cale de a se alcătui, dar trebuie, cu osebire acum, să ne împotrivim curentului stîrnit de barangofili și everacologi, ca să nu spunem pe urmă că ni s-a mai furat o revoluție, chiar aici, la Timișoara, și să ajungem cu teatrul mai rău ca pe vremea odioșilor.

Viorel MARINEASA

MILAN KUNDERA

MOȘTENIREA IGNORATĂ A LUI CERVANTES

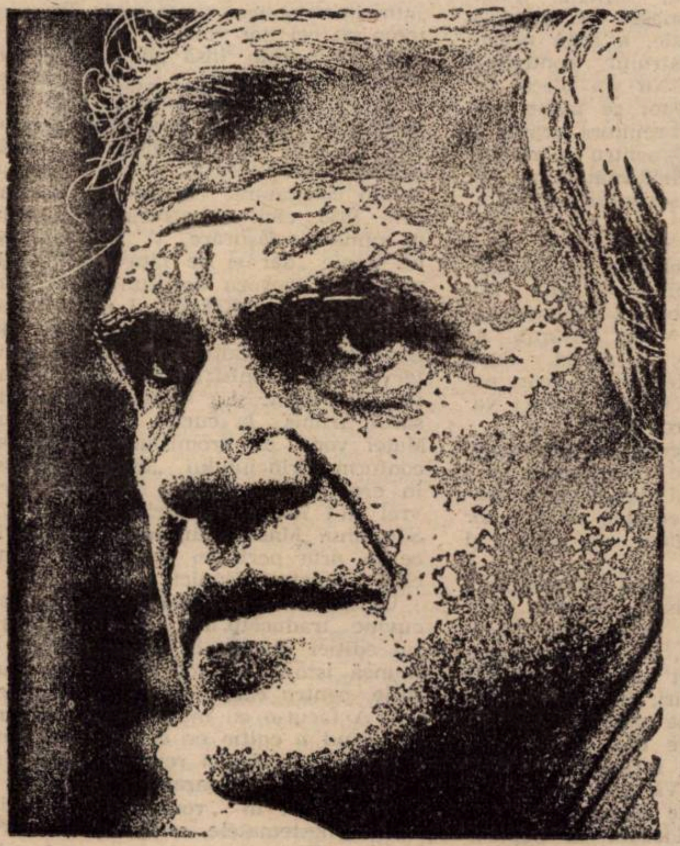

1

În 1935, deci cu trei ani înainte de a se stinge, a rostit Edmund Husserl la Viena și la Praga celebrele sale conferințe despre criza umanității europene. Prin determinantul „european" el înțelegea acea identitate spirituală care se întinde și dincolo de Europa geografică (de pildă, în America) și care își identifică începuturile în filosofia vechilor greci. După opinia lui, această filosofie interpretează lumea (în totalitatea ei) ca pe o întrebare ușor de soluționat. Filosofia greacă nu își punea problema de a răspunde unor necesități concrete, ci se limita în esență la a constata că omenirea este stăpînită de „pasiunea cunoașterii".

Husserl considera criza ca fiind atît de profundă, încît se întreba dacă Europa va fi în stare să-i supraviețuiască. După părerea lui, criza a început o dată cu epoca modernă, cu Galilei și Descartes, ca urmare a unilateralității științelor naturii ale Europei, științe care au redus lumea la statutul unui simplu obiect de cercetări tehnico-matematice, iar lumea concretă a vieții umane, acea **Lebenswelt** — cum însuși Husserl o denumea — a fost pur și simplu alungată din contextul istoric.

Ascensiunea științelor naturii l-a împins pe om în labirintul disciplinelor specializate. Pe măsură ce dobîndea tot mai multă cunoaștere, omul pierdea din vedere întregul lumii și se scufunda în ceea ce Heidegger, elev al lui Husserl, numea printr-o frumoasă și magică formulă „uitarea de sine". Omul, ridicat de Descartes la rangul de „diriguitor și stăpîn al naturii", devine de fapt obiectul unor forțe (tehnica, politica, știința istoriei) care îl depășesc, îl supun și-l iau în stăpînire. Eul său emipiric nu mai î seamnă nimic pentru aceste forțe, „universul vieții" (**Lebenswelt**) nu are nici o valoare, nici chiar sens propriu, este de la bun început exclus și uitat.

2

Ar fi însă cu totul naiv să considerăm exclusiv condamnare severitatea cu care este judecată aici epoca modernă. Cei doi mari filosofi au dezvăluit de fapt ambiguitatea acestei epoci, care înseamnă simultan degradare și progres și care, ca tot ceea ce este omenesc, poartă cu sine încă de la apariție germenii propriului sfîrșit. Cred că ultimele patru secole ale Europei nu au izbutit deloc să reducă starea de ambiguitate și de aceea mă simt cu atît mai legat de ele, cu cît sînt romancier, și nu filosof. Pentru mine, întemeietor al epocii moderne este nu numai Descartes, ci și Cervantes.

Acesta este cel pe care l-au neglijat cei doi gînditori fenomenologi în judecățile lor asupra epocii moderne. Doresc să subliniez că filosofii și științele naturii au uitat cu totul de ființa omenească, ceea ce evidențiază cu claritate că prin Cervantes o mare artă europeană își descoperă vocația, o artă care explorează tocmai ființa uitată.

De fapt, toate marile teme existențiale — pe care le dezbate Heidegger în **Sein und Zeit** și despre care crede că au fost eludate de filosofiile europene precedente — sînt prezente, cultivate și nuanțate în cele patru secole de flux continuu al romanului (patru veacuri de permanentă reîncarnare europeană a genului). Romanul, pe potriva logicii și expresiei sale, a descoperit succesiv diversele aspecte ale existenței: prin contemporanii lui Cervantes relevă dimensiunea aventurii, cu Samuel Richardson începe să cerceteze „ce se petrece în interiorul omului" și atrage atenția asupra ascunzișurilor vieții sentimentale; prin Balzac descoperă în istorie rădăcinile umanității; cu Flaubert cercetează un teritoriu pînă atunci necunoscut — **terra incognita** a cotidianului —, iar prin Tolstoi poposește asupra comportamentului și deciziilor iraționale ale omului. Apoi sondează timpul: prin Marcel Proust scurgerea celui imperceptibil, iar prin James Joyce a insesizabilei clipe prezente. La Thomas Mann investighează rolul unor mituri străvechi, care ne îndrumă pașii din vremuri foarte îndepărtate. Etc., etc.

O dată cu debutul epocii moderne, romanul devine un însoțitor permanent și credincios al omului. Genul romanesc și-a însușit moderna „pasiune a cunoașterii" (care, după Husserl, constituie esența spiritualității europene) pentru a iscodi viața empirică a omului și a o feri de „uitarea de sine", pentru ca „universul vieții" să apară mereu în luminile rampei. În acest sens înțeleg și împărtășesc îndîrjirea cu care Hermann Broch susținea în mod repetat că singura rațiune de existență a unui roman constă în a descoperi un aspect necunoscut al vieții. Și nu doar atît, ci mai ales acel aspect pe care, mai presus de orice, **numai** romanul îl poate descoperi. Mi se pare imorală opera romanescă care nu a descoperit un domeniu încă necunoscut al existenței. Cunoașterea este singura morală o romanului.

Țin să mai adaug: romanul este creația Europei; descoperirile sale, chiar dacă și-au găsit expresia în limbi diverse, aparțin întregului nostru continent. Istoria romanului modern este alimentată de **succesiunea descoperirilor** (și nu de însumarea automată a tot ceea ce s-a creat și publicat). Numai într-un asemenea context supranațional poate fi receptată și înțeleasă la dimensiunile ei reale valoarea unei opere, respectiv importanța descoperirilor cuprinse în ea.

3

Atunci cînd Dumnezeu a părăsit pe nesimțite locul de unde a condus Universul și a stabilit rînduiala valorică a lumii, de unde a despărțit Binele de Rău și a acordat fiecărui lucru sensul său, Don Quijote a ieșit din casă și nu a mai recunoscut lumea. În absența Judecătorului Suprem, lumea îi apărea brusc a fi de o ambiguitate îngrozitoare; singurul, dumnezeiescul Adevăr s-a dezmembrat în sute de adevăruri relative, fenomen la care oamenii își aveau propria participare. Așa s-a constituit universul timpurilor moderne și, concomitent, imaginea și modelul acestora — Romanul.

Dacă Descartes a conceput **eul cugetător** ca ca unic fundament rațional pentru totul și toate, situîndu-l în opoziție singulară față de Univers, va apare mai apoi un Hegel care găsește de cuviință să desemneze ca eroică o asemenea interpretare.

La fel de multă energie s-a consumat și în momentul în care Cervantes a înțeles lumea ca ambiguitate și în care, în loc să se găsească în fața unui Adevăr singur și absolut, s-a trezit în fața unei pluralități relative și contradictorii de adevăruri — întrupate textual în numeroase **euri imaginare** denumite **personaje**. Era momentul în care singura certitudine consta în **Înțelepciunea Incertitudinii.**

Ce ne împărtășește marele roman al lui Cervantes? Întrebare din care s-a ivit o bogată literatură. Unii au citit romanul ca fiind o critică raționalistă la adresa vagului idealism al lui Don Quijote. Alții l-au înțeles tocmai ca o exaltare pozitivă a unui asemenea idealism. Interpretări cu totul false, ele plecînd de la ideea că baza romanului ar asigura-o o judecată morală prestabilită, și nu punerea unor semne interogative.

Omul își dorește o lume cu binele și răul clar delimitate, un ceva înnăscut și incontrolabil îl îndeamnă însă să fixeze sentințe înainte de a înțelege. Pe acest **ceva** se sprijină religiile și ideologiile. Acestea pot stabili contacte cu romanul doar dacă limbajul acestuia, marcat de relativitate și ambiguitate, este transpus în idiomul lor apodictic și dogmatic. Și aceasta pentru că ideologiile și religiile cer ca întotdeauna cineva să aibă de de partea lui dreptatea: sau Anna Karenina este victima unui despot mărginit, sau Karenin este victima unei femei imorale; fie că nevinovatul K. este condamnat de un tribunal nedrept, fie că în spatele instanței de judecată se ascunde dreptatea lui Dumnezeu și, în acest caz, K. este vinovat.

Dihotomia „sau ... sau" dezvăluie neputința omului de a accepta ca reală relativitatea esențială a lucrurilor, la fel ca și neputința sa de a ține seama de absența Judecătorului Suprem. Neputințele înnăscute ale omului fac greu de înțeles înțelepciunea romanului, de fapt o înțelepciune a incertitudinii.

4

Don Quijote pornește la drum într-o lume care este o imensitate. Putea intra în ea cînd voia și, tot așa, se putea reîntoarce acasă. Primele romane europene sînt călătorii în lumi aparente și infinite. Chiar la începutul lui **Jacques le Fataliste** îi surprindem pe cei doi eroi călătorind; nu se știe de unde vin și nici încotro se îndreaptă. Ei viețuiesc într-un timp fără început și fără sfîrșit, într-un spațiu fără hotare, în mijlocul unei Europe al cărei viitor părea infinit.

La Balzac, o jumătate de secol după Diderot, orizontul netărmurit devine un peisaj ascuns în spatele edificiilor impunătoare ale instituțiilor sociale — ale poliției, justiției, finanțelor și infractorilor, ale armatei și ale statului. Epicii lui Balzac îi sînt necunoscute muzele fericite din timpurile lui Cervantes și Diderot. Ele se urcaseră în Trenul care se numește istorie. A urca era simplu, a coborî însă — tot mai dificil. Trenul nu avea pe-atunci nimic înspăimîntător, ba chiar era poleit cu un anumit farmec, promitea pasagerilor săi aventură și, eventual, bastonul de mareșal.

Ceva mai tîrziu, la Emma Bovary, orizontul se îngustează într-o asemenea măsură, încît se creează senzația unei încercuiri. Aventura are loc în partea de dincolo, iar nostalgia ei devine de neîndurat. În cotidianul cenușiu iau amploare visele și fabulațiile. Infinitatea pierdută a lumii exterioare este înlocuită de infinitatea sufletului. Ia amploare iluzia unicității de neînlocuit a individului, una dntre cele mai frumoase iluzii ale Europei.

Visul despre infinitatea sufletului își pierde însă atracția magică în momentul în care istoria, sau ceea ce a mai rămas din ea, îl subordonează pe om unor forțe covîrșitoare ale societății. Nu i se mai oferă bastonul de mareșal, ci cel mult postul de agrimensor. Ce poate întreprinde K. în fața tribunalului sau în fața castelului? Nimic. Are măcar posibilitatea să viseze ca Emma Bovary la timpul ei ?Nu, căci capcana în care a căzut e teribilă și îi absoarbe ca un aspirator de praf gîndurile și sentimentele: el nu se poate gîndi decît la proces sau la postul de agrimensor. Infinitatea sufletului a devenit, în caz că mai există, o anexă inutilă a ființei omenești.

5

Drumul romanului este un soi de istorie curgătoare, paralelă cu avatarurile epocii moderne Aruncînd o privire în urmă, calea aceasta îmi apare ciudat de scurtă și limitată la sine. În definitiv, nu este chiar Don Quijote cel care, după o călătorie care a durat trei veacuri, se întoarce în satul său deghizat în agrimensor? El a plecat cîndva oferindu-se aventurii, dar acum, în acest sat de la poalele castelului, i s-a luat orice posibilitate de opțiune, îi este întinsă cu premeditare o capcană sub pretextul unei erori minore strecurate în dosarul său.

Ce a devenit după trei sute de ani aventura, această primă mare temă a romanului? Propria ei parodie? Și ce mai poate însemna ea? Că romanul sfîrșește într-un paradox? O impresie ușor de dobîndit. Și nu este doar un paradox, ci o adevărată aglomerație de paradoxuri. Poate că **Peripețiile bravului soldat Svejk** este ultimul mare roman popular. Nu pare ciudat că acest roman **comic** este totodată un roman de război, iar armata și frontul constituie toposul acțiunii? Ce s-a întîmplat cu războiul și cu grozăviile lui, dacă au devenit obiect de amuzament?

La Homer și la Tolstoi războiul avea un singur sens: taberele se înfruntau fie pentru frumoasa Elena, fie pentru Rusia. Švejk și camarazii săi pleacă spre front fără a ști de ce și, ceea ce este într-adevăr șocant, fără a fi preocupați de cauzele acțiunii în care erau atrași.

Care poate fi noua forță motrice a unui război, dacă nu Elena și nici Patria? Nu cumva doar o forță care dorește să se satisfacă în sine? Poate că acea **Wille zum Willen** despre care a vorbit mai apoi Heidegger! Nu este aceasta oare impulsul tuturor confruntărilor belicoase? Firește că da. Dar, în cazul lui Hasek, ea se sustrage oricărei argumentări raționale. Nimeni nu mai dă crezare logoreei propagandistice, nici măcar cei care o fac. **Forța** este nudă, tot atît de nudă ca în romanele lui Kafka. În realitate, tribunalul nu profită cu nimic de pe urma execuției lui K., iar castelul nu cîștigă nimic cînd îl șicanează pe agrimensor. De ce doreau Germania de ieri sau Rusia de azi să stăpînească lumea? Pentru a deveni mai bogate? Sau mai fericite? În nici un caz. Agresivitatea declanșată de Forță este inutilă, nemotivată. Ea nu dorește decît împlinirea Voinței, este iraționalul pur.

Kafka și Hasek ne confruntă cu paradoxuri covîrșitoare. În epoca modernă, rațiunea carteziană a înlocuit treptat toate valorile moștenite de la evul mediu. Și totuși, în momentul victoriei depline a rațiunii, se întronează concomitent puterea iraționalului pur (forța care nu dorește decît împlinirea propriei voințe), dispărînd un sistem valoric unanim acceptat, care i s-ar putea opune.

Un astfel de paradox, surprins magistral în ciclul lui Hermann Broch **Somnambulii**, aparține categoriei de paradoxuri pe care aș numi-o **temporal-finală**. Mai sînt și altele. De pildă: epoca modernă a alimentat visul unei umanități care într-o bună zi, după o aprigă divizare în civilizații diverse și autonome, își va regăsi unitatea și pacea eternă. Astăzi, istoria planetei noastre oferă imaginea unui tot indivizibil, dar războiul, un război continuu și furiș, este de fapt instrumentul realizării și menținerii mult visatei individualizări în sînul omenirii. Indvidualizarea mai înseamnă însă ceva: că orice încercare de evadare e exclusă.

6

Conferințele lui Husserl depre criza Europei și despre spectrul pieirii umanității europene au fost testamentul său filosofic. Le-a prezentat în două capitale ale Europei Centrale. Semnificativă coincidență! Pentru întiia oară în istoria sa modernă, Occidentul și-a trăit destinul în perimetrul Europei Centrale sau, mai exact spus, a asistat la amputarea unei părți din sine prin înghițirea de către imperiul rus a Varșoviei, Budapestei și Pragăi. Nenorocirea s-a produs în urma primului război mondial — declanșat de monarhia habsburgică, implicînd și sfîrșitul acesteia —, eveniment care a dus pentru decenii la pierderea echilibrului într-o Europă postbelică extrem de slăbită.

S-au epuizat astfel și ultimii ani fericiți, în care omul trebuia să se pună de acord doar cu monștrii sufletului său, anii lui Joyce și Proust. În romanele lui Kafka, Hasek, Musil și Broch, monstrul vine din afară și se numește istorie. Aceasta a pierdut cu totul semnele aventurii, devenind impersonală, imprevizibilă, de nedirijat, de neînțeles și nimeni nu-i poate scăpa din gheare. În acele momente (cu puțin înainte de primul mare război, 1914), pleiada străluciților romancieri ai Europei Centrale tocmai își fixase atenția asupra **paradoxurilor temporal-finale** ale epocii moderne, încercînd să le descifreze și să le transpună în literatură.

Romanele lor nu trebuie însă citite ca profeții sociale sau politice, asemenea unui Orwell anticipator! Ceea ce a avut Orwell de spus, putea s-o spună tot atît de bine (sau, poate mai bine) într-un eseu sau într-un pamflet. Romancierii noștri descoperă, în schimb, ceea ce **numai** un roman poate descoperi. Ei dezvăluie modul în care, sub presiunea **paradoxurilor temporal-finale**, categoriile existențiale își modifică rapid sensul: căci ce mai este **Aventura**, dacă libertatea de acțiune a lui K. este iluzorie? Ce este **Viitorul**, dacă intelectualii din **Omul fără însușiri** nu au nici cea mai mică bănuială că a doua zi un război îi va mătura pe toți? Ce înseamnă **Delict**, cînd Huguenau al lui Broch nu numai că nu regretă crima săvîrșită, ci pur și simplu o uită? Ce s-a întîmplat cu **Comicul**, cînd unicul mare roman comic al epocii, cel al lui Hasek, își alege ca topos războiul? Unde se află deosebirea dintre **intimitate** și **colectivitate**, cînd K. nu poate face nici măcar amor fără prezența secundanților de la castel? Ce înseamnă aici **a fi singur**? Este oare povară, teamă, blestem, după cum ni s-a sugerat adesea? Sau, dimpotrivă, singurătatea se transformă în cea mai de preț valoare în momente de adevărat asalt din partea a tot soiul de sensuri colective?

Perioadele istoriei romanului sînt relativ lungi (nu au nimic comun cu spectaculoasele schimbări de modă!), putînd fi identificate în funcție de diversele dimensiuni ale **Existenței**, reliefate cu predilecție de roman. Astfel, modalitățile flaubertiene de descoperire a cotidianului se vor epuiza abia după șaptezeci de ani, în gigantica operă a lui James Joyce. Cred că perioada inaugurată cu cincizeci de ani în urmă de pleiada romancierilor Europei Centrale — perioada **paradoxurilor temporal-finale** — e departe de a se fi încheiat.

7

Se afirmă des și de mai multă vreme că romanul și-ar da în curînd obștescul sfîrșit; mai ales futuriștii, suprarealiștii și cam toate avangardele veacului susțineau această opinie. În viziunea lor, romanul s-ar afla pe cale de dispariție sub presiunea progresului propagat în favoarea și numele unui viitor mai radical, în favoarea unei arte care trebuie s-o rupă cu tot ce ține de trecut. În numele unei justiții istorice, romanul ar trebui înmormîntat asemenea sărăciei, claselor dominante, mașinilor de modă veche, motoarelor cu cilindri.

Dacă însă Cervantes se numără printre întemeietorii epocii moderne, declinul moștenirii sale ar marca mai mult decît o simplă schimbare în istoria formelor literare; s-ar anunța și pe această cale sfîrșitul acestei epoci. De aceea, îmi apare încărcat de frivolitate surîsul savuros ce străbate panegiricele rezervate romanului. Frivolitate, deoarece am trăit personal pieirea forțată a romanului (sub imperiul interdicțiilor, cenzurii, presiunii ideologice) într-o lume în care mi-am petrecut o mare parte a vieții, o lume dominată de totalitarism. Se cultivau astfel optici care doreau să convingă că romanul e trecător, tot atît de trecător ca și Occidentul timpurilor moderne. Ca model al unei lumi clădite pe relativitate și ambiguitate, romanul este însă incompatibil cu un univers totalitar. Incompatibilitate mult mai profundă decît cea care desparte un dizident de un activist sau un militant pentru drepturile omului de un torționar. Incompatibilitatea nu este doar politică sau morală, ci **ontologică**. Pe scurt: lumea clădită pe un adevăr unic este fundamental deosebită de lumea relativă și ambiguă a romanului. Adevărul totalitar exclude relativitatea, îndoiala, punerea semnelor de întrebare, el nu se va afla niciodată la unison cu ceea ce eu numesc **spiritul romanului.**

Nu apar în Rusia comunistă, în tiraje apreciabile și cu succes de librărie, sute și mii de romane? Doar că ele nu se mai înscriu în fluxul romanesc al dezvăluirii treptate a unor esențe proprii ființei omenești. Nu mai descoperă nici o nouă parcelă a existenței, ci confirmă doar cele deja descoperite. Ba mai mult: certificarea existenței lor, prestigiul și utilitatea lor pentru societatea în care au fost produse, constă tocmai în binecuvîntarea textuală a afirmațiilor oficiale. Nemaiexplorînd nimic, acest gen de roman nu participă la **succesiunea descoperirilor,** adică la adevărata istorie a romanului; el se află **în afara acestei istorii**, continuîn doar o sumă de **romane de după istoria romanului.**

Cam de o jumătate de veac, în spațiul de influență a comunismului rusesc, istoria romanului vegetează. Este un fenomen de amploare, vizibil mai ales dacă îl raportăm la strălucirea pe care a cunoscut-o romanul rus de la Gogol la Belîi. Moartea romanului nu este deci o idee desprinsă de realitate. Ea a avut deja loc. Astăzi știm deci **cum** moare romanul: nu dispare ca formă, ci alunecă în afara propriei sale istorii. Totul se petrece în liniște, pe nesimțite și nu se izbește de nici un obstacol.

8

Nu a parcurs oare romanul, după logica sa interioară, întregul drum? Nu a valorificat pînă azi toate modalitățile, înțelesurile și formele sale? Istoria sa este adesea asemuită cu minele de cărbuni de mult secătuite. Totodată, se aseamănă cu un spațiu sepulcral de ocazii ratate, de chemări rostite în deșert. Iată patru dintre ele:

Chemarea Ludicului. — Tristram Shandy al lui Laurence Sterne și **Jacques le Fataliste** al lui Diderot îmi apar ca cele mai mari creații ale secolului al XVIII-lea, două romane concepute ca jocuri grandioase, două piscuri de ingeniozitate ludică nemaiîntrecută în literatură. Romanele ulterioare sînt încătușate de imperativul verosimilității, de decorul realist, de rigorile cronologiei. În primă instanță, ele s-au ivit din valențe cuprinse în cele două capodopere. nu însă singurele valențe, romanul putînd oricînd să se fi înscris și pe altă cale de evoluție, necunoscută nouă astăzi. Ne putem imagina și o altă istorie a romanului european!

Chemarea Visului. — Imaginația, aflată în stare latentă de-a lungul veacului al XIX-lea, este brusc revitalizată de Franz Kafka. El a izbutit ceea ce, după el, vor încerca suprarealiștii dar nu o vor duce pînă la capăt: amestecul dintre Vis și Realitate. E vorba de fapt de un deziderat mai vechi al romanului prezent deja la Novalis, solicitînd însă cultivarea unui soi de alchimie artistică descoperită abia după o sută de ani de Kafka. Descoperire epocală ce semnifică nu atît finalul unei dezvoltări, ci o surprinzătoare deschidere care elibera romanul de imperativul verosimilității și propunea un spațiu propriu de explozie a imaginației, similar cu cel oniric.

Chemarea Cugetării. — O dată cu Musil și cu Broch se ivește pe scena romanului un gen de gîndire superioară, briliantă. Nu pentru a transforma romanul în filosofie, ci pentru a scoate la lumină pe căi narative substanța de fond a ființei omenești. Apelînd la toate perspectivele — raționale și iraționale, imaginative și meditative —, romanul tinde a se metamorfoza în sinteze narative de superior intelectualism. Ce semnifică contribuția celor doi romancieri? Sfîrșitul istoriei romanului sau mai degrabă o invitație la o nouă și lungă călătorie?

Chemarea Timpului. — Noua perioadă, cea a **paradoxelor temporal-finale,** îl îndeamnă pe romancier să nu mai limiteze dimensiunea Timpului la problema proustiană a memoriei personale, ci extinderea ei asupra enigmelor colectivității, asupra unui Timp al Europei, o Europă care se străduiește să pătrundă sensurile istoriei privind spre trecut și stabilind bilanțuri, asemenea celor vîrstnici. Pe această cale sînt eludate adesea limitele temporale ale existențelor individuale — limite între care și romanul staționase pînă atunci —, pentru a se asigura un spațiu mai generos epocilor istorice (începutul fiind marcat de Aragon și de Fuentes).

Nu intenționez să emit prognoze privitoare la destinele genului romanesc; doresc doar să afirm, în prezentul context, că, dacă ar fi ca romanul să dispară cîndva, fenomenul nu s-ar datora epuizării posibilităților sale structurale, ci faptului că a ajuns într-o lume care nu mai este a lui.

9

Unificarea istoriei omenirii — străvechiul vis umanist a cărui împlinire a fost acceptată de divinitate cu cuvenita malițiozitate — va fi cu siguranță însoțită de un înșelător proces simplificator. Termite ale simplificării erodează treptat universul uman: pînă și cea mai mare iubire poate fi redusă la scheletul unor amintiri paupere. Este ca un blestem care se împlinește prin sprijinul monstruos al societății moderne. Viața poate fi redusă la funcția ei socială, istoria unui popor la cîteva evenimente cărora li se asigură o interpretare tendențioasă; existența socială la lupta politică, iar aceasta la confruntarea mondială dintre supraputeri. Omul este aruncat într-un **Vîrtej al Simplificării,** iar acea **Lebenswelt,** despre care vorbea Husserl, devine tot mai opacă și Ființa e sortită uitării.

Dacă motivația existenței romanului constă în permanenta readucere la lumină a „universului vieții"", ca și în ocrotirea omului vizavi de „uitarea de sine", nu este oare necesar ca romanul să existe?

Aceasta e impresia mea. Din păcate, și romanul pare atins de termitele simplificării, care acționează nu numai asupra sensurilor lumii ci și asupra înțelesurilor romanului. Ființa romanului (ca și cultura ca atare) este expusă din ce în ce mai mult mass-mediei, implicit unui larg și adînc proces de simplificare. Mass-media răspîndește în lume locuri comune și clișee acceptate de un număr considerabil de oameni, de o lume întreagă. Faptul că multele publicații exprimă formal interese politice diverse nu spune nimic contextului romanesc. În spatele deosebirilor de tot felul, superficiale, domnește un spirit comun. Este suficient să răsfoiești săptămînalele politice americane sau europene, cele de stînga sau cele de dreapta, **Spiegel** sau **Time**; toate propagă o viziune similară asupra existenței omenești, materializată într-o asemănătoare succesiune a conținuturilor, în aceleași rubrici, aceleași forme ziaristice, în același vocabular și stil, în aceleași orientări privind gustul artistic și ierarhizarea a ceea ce este important și ceea ce nu este important. Trăsături comune care, ascunse în spatele pluralității politice, reprezintă în esență spiritul epocii noastre. Spiritul acesta se află în contradicție cu spiritul romanului.

Spiritul romanului este spiritul complexității. Fiecare roman îi spune cititorului său: „Lucrurile sînt mai complicate decît crezi". Acesta e veșnicul adevăr tot mai puțin receptat în febra zgomotoasă a răspunsurilor simple și rapide, ivite adesea înainte de a se fi pus întrebarea. În spiritul timpului nostru, dreptatea n-ar fi nici de partea Annei și nici de cea a lui Karenin, iar bătrîna înțelepciune cervantescă a insurmontabilității cunoașterii și imperceptibilității adevărului ar părea deranjantă și inutilă.

Spiritul romanului este spiritul continuității. Fiecare creație e replică la creații precedente, fiecare operă conține și cele mai timpurii experiențe ale genului. Spiritul epocii noastre pare însă fixat în exclusivitate asupra actualității, devenită atît de cuprinzătoare și atît de acaparatoare, încît trecutul e alungat din aria noastră istorică, iar timpul se reduce la momentele contemporane. Romanele născute de acest sistem nu sînt creație, respectiv texte care asigură implicit legătura dintre trecut și viitor, ci doar evenimente **actuale,** lipsite de perspectiva unui mîine.

10

Va dispărea romanul dintr-o lume care „nu mai este a lui"? Va abandona el Europa „uitării de sine"? Va mai rămîne și altceva în afară de flecărelile grafomanilor, adică a celor care produc **romane de după istoria romanului?** Nu știu. Cred doar că romanul nu se împacă deloc cu spiritul epocii noastre. Dacă aspiră în continuare la descoperirea nedescoperitului, dacă dorește să „progreseze" în calitatea sa de roman, nu o poate face decît împotriva așa-zisului progres social.

Avangardiștii au văzut lucrurile cu totul altfel, cultivînd ambiția de a se situa la unison cu viitorul. Ei au creat texte care — deși curajoase, dificile și provocatoare — erau adesea luate în derîdere. Le-au creat însă cu convingerea că spiritul epocii este alături de ei și că în curînd li se va da dreptate.

Am considerat și eu cîndva că viitorul va fi singurul judecător avizat al lucrărilor și actelor noastre. Apoi am înțeles că flirtul cu viitorul nu e decît conformism și lingușire față de cei aflați la putere. Căci viitorul este întotdeauna mai puternic decît contemporanul. Viitorul ne va judeca o dată. O va face însă fără competență. Viitorul nu mai reprezintă pentru mine nici o valoare. Ce îmi rămîne totuși ca semn al datoriei? Dumnezeu? Patria? Națiunea? Individul?

Răspunsul este pe cît de rizibil, pe atît de serios: ignorata moștenire a lui Cervantes.

În românește de Corneliu NISTOR

(După Milan Kundera, DIE KUNST DES ROMANS, Frankfurt / Main, Fischer Verlag, 1989).

Scenariile se repetă

Tulburătoare şi cutremurătoare cartea Nicoletei Franck, purtînd subtitlul „Cum a devenit România, din Regat, Republică Populară". O citeşti pe nerăsuflate, cu sufletul la gură, ca pe cel mai palpitant roman poliţist al Agatheî Christie. Şi cînd ai terminat-o, te simţi tulburat dîndu-ţi seama că adevărul a fost cu totul altul decît cel pe care l-ai învăţat în şcolile comuniste şi cutremurat constatînd că cele scrise de Orwell în 1948 erau perfect adevărate.

Tulburarea îţi este generată de grosolănia cu care au mistificat comuniştii istoria : actul de la 23 august 1944, înfăptuit de regele Mihai, ajutat de colaboratorii săi de încredere, a fost prezentat drept opera partidului comunist, care nu a avut de fapt nimic de-a face cu trecerea României alături de Aliaţi ! Iată ce scriau C.C.Giurescu şi Dinu C. Giurescu (!) în „Istoria Românilor" (1971) la pagina 657 : „... în acest moment se produce insurecţia armată antifascistă, iniţiată, organizată şi condusă de Partidul Comunist Român" (!).

Pentru un cititor trecut de o anumită vîrstă, care-şi mai aminteşte de România precomunistă, mistificarea istoriei şi bestialitatea sistemului comunist sunt lucruri bine ştiute. În altceva constă actualitatea cărţii Nicoletei Franck, apărută pentru prima oară în străinătate în 1977 : citind-o, desprinzi cu claritate scenariile comuniste, întotdeauna şi oriunde aceleaşi şi constaţi că aceste scenarii se repetă. Ce s-a petrecut între 23 august 1944 şi 30 decembrie 1947 se repetă de la revoluţia din decembrie 1989 încoace. Şi această constatare a repetării scenariilor îţi provoacă fiori, căci comunismul n-a murit !

„În 1947, tot foamete. Seceta... Iarăşi ! A treia vară la rînd. Este adevărat, n-a plouat suficient. Dar şi cîtă dezorganizare ! Voită, îşi spun românii"... (pag. 316). Dar din decembrie 1989 pînă acum nu asistăm la o dezorganizare tot voită ? Nu tot ce a făcut Puterea, inclusiv legile, a fost voit aşa, pentru a dezorganiza totul ? De ce ? Pentru a ne întoarce înapoi. Puterea a zis : „Aţi vrut capitalism, aţi vrut economie de piaţă ! Iată unde ne-au adus !", pentru ca românii orbi, să spună : „Ce bine era pe vremea răposatului !" Concluzia Puterii ? Înapoi spre epoca de aur. Doar preşedintele a spus-o răspicat atunci cînd făcea afirmaţia că formele de asociere colectivă în agricultură sunt net superioare agriculturii individuale. Puterea nu ştie că nu există economie de piaţă fără proprietate ? Ba, ştie foarte bine, dar nu vrea proprietate, căci proprietatea ar genera bunăstare, ceea ce Puterea nu doreşte.

În 24 august 1945 „mulţimea se grăbeşte spre Piaţa Palatului. Îşi strigă încurajările şi bucuria cu răsunătoare Trăiască Regele ! Curînd ovaţiile acestea le vor acoperi pe celelalte, ale procomuniştilor, în onoarea prieteniei ruso-române... Manifestanţii adunaţi de guvern, văzîndu-se în minoritate, se apucă să smulgă ţevile rămase din ajun de la tribunele montate pentru festivităţile eliberării şi lovesc cu ele în dreapta şi în stînga... Necomuniştii nu sînt înarmaţi, dar sunt mult, mult mai numeroşi. Atunci sosesc întăriri : camioane încărcate cu trupele de şoc ale miliţiilor comuniste se reped asupra mulţimii. Răniţi, strigăte de ajutor, gemete"... (pag. 223). Este vreo deosebire între mineriada din 13—15 iunie 1990 şi evenimentele din 24 august 1945 ? Nici una, scenariul fiind identic !

Cum îşi recruta guvernul manifestanţii ? Pentru a înregimenta muncitorimea, comuniştii ameninţau cu concedierea. „Li se desfac contractele de muncă, iar dacă se găsesc vreunii care să-i apere, sunt acuzaţi că ar fi fascişti şi ameninţaţi cu închisoarea" (pag. 113). Cu ocazia alegerilor din mai 1990, la sate, mulţi au fost ameninţaţi dacă nu votează cu frontul, iar la referendum-ul pentru constituţie bătrînii s-au dus la vot fiindcă oamenii Puterii au zvonit că nu vor mai primi raţiile dacă nu votează constituţia. Deci, aceleaşi procedee !

„Încă din ianuarie (1946), cînd promisiunea de a liberaliza presa era încă proaspătă, Dreptatea şi Liberalul, organele partidelor Naţional-Ţărănesc şi Liberal, nu primesc hîrtia necesară la timp şi în cantităţi suficiente. Criza este de vină, afirmă ministrul informaţiilor, dar, ce coincidenţă supărătoare, publicaţiile comuniste nu trec prin aceleaşi necazuri" (pag. 241). Nu e aceeaşi situaţie acum ? În timp ce ziarele Puterii apar fără probleme, cele ale opoziţiei cînd apar, cînd nu. Numai că de data asta vina este a economiei de piaţă după părerea primului ministru Stolojan !

Cartea Nicoletei Franck îţi lasă în final şi un gust amar : cel al trădării. Trădarea României de către Anglia şi Statele Unite, care ne-au azvîrlit în gura nesăţioasă a monstrului comunist. A fost răsplata Aliaţilor pentru faptul că după Uniunea Sovietică, Statele Unite şi Anglia, România a făcut cele mai mari sacrificii pentru zdrobirea hitlerismului !

Ovidiu GRIVU

* **Nicoleta Franck, „O ÎNFRÎNGERE ÎN VICTORIE". Editura Humanitas. Bucureşti, 1992.**

Machiavelismul balcanic

Istoricul Ion Sîrbu a fost dintre acei oameni rari pe lîngă care nu se putea trece cu indiferenţă. A binemeritat cuvintele de dreaptă judecată şi de sensibilă preţuire ale regretatului confrate I.D. Suciu şi, peste generaţie, ale profesorului Ştefan Ştefănescu ; sau, cum adesea se întîmplă, în cursul zilelor sale, a avut nesansa împotrivirii ilustrului contemporan Nicolae Iorga. Nu s-a plecat însă. Decepţionat de tot ce trăise dincolo de munţi, s-a reîntors acasă, în Rudăria Almăjului, pentru a rămîne pururi al nostru, al bănăţenilor şi, totodată, model al scrisului istoriografic românesc.

N-a scris mult : două cărţi. Însă fundamentale, închinate chipurilor sacre, care au reabilitat în faţa Europei demnitatea politică românească: Mihai Viteazul şi Matei Basarab. Amîndouă au rămas şi astăzi, după mai bine de trei sferturi de veac, neatinse de curgerea vremii, certe valori istoriografice româneşti.

Viaţa i s-a identificat cu opera. Cînd, prin ticăloşie omenească, ne-a fost pierdută partea din urmă a manuscrisului monumentalei sinteze închinate Marelui Viteaz, s-a stins şi omul.

A fost integru şi de-o intransigenţă desăvîrşită. Şi scrisul îi era incomod ; l-a indignat levantinismul celor de peste munţi, ce degrada sufletul naţiunii : „Aici toate se întîmplă prin bani şi cadouri, fiind jignit Dumnezeu şi regele (adică sultanul), păcătuind şi cei ce dau şi cei care primesc, precum şi mijlocitorii unor asemenea afaceri. Vă daţi seama şi d-voastră ce fel de guvern este acesta". (p. 20). Judecata sa nepărtinitoare, refuzînd clişeul, apare „insultă" pentru românul-cărturar „de bine" ; manualele de istorie ne învăţau (şi continuă încă să o facă) că Matei Basarab a fost artizan al politicii de alianţe, pan-româneşti. Or, Ion Sîrbu spulberă — sperăm şi în conştiinţa istoriografiei „patriotice" — asemenea mit. Eroul nostru fusese aliat al transilvănenilor. Însă, în fapt „îşi cumpărase cu bani mulţi protecţia principelui Rákoczy". (p. 39).

În fraza lui Ion Sîrbu afli o aleasă pătrundere psihologică a istoricului personaj. Simţi căldură, înţelegere, simţi omul cu speranţele şi mai ales cu decepţiile sale. Şi nu e fabulaţie literară cît o înţeleaptă şi sensibilă tălmăcire a documentului istoric. E o distanţare de rigiditatea „obiectivistă", de scrierea clişeu.

Ciţi ştiu că Vasile Lupu nu era român, ci albanez, unealtă perfidă a Porţii, în primul rînd spoliator şi intrigant, aventurier şi nu lucrător al cauzei româneşti ? Ca să nu mai vorbim de al treilea artizan al „frontului românesc", ardeleanul Gheorghe Rákóczy, iată doar o părere, conturată la curtea sa, despre boierii valahi, care „se deosebesc de ţigani doar prin faptul că umblă mai îngrijiţi îmbrăcaţi, locuiesc în case mai frumoase, dar în ceea ce le priveşte purtarea şi graiul, nu se deosebesc mult de aceia". (p. 175). Un alt fapt „de taină", luminat de Sîrbu, care aduce şi nevoia noii tălmăciri istorice : — Rákóczy a fost prin „athname" obligat de Poartă la prietenie cu cei doi voievozi români, să-i ajute la nevoie, însă „îi exclude din rîndul duşmanilor... pe turci şi chiar şi pe neturcii care ar vrea să-l atace pe Matei cu aprobarea acestora". (p. 43). Cît de puternic „românească" este această alianţă, reiese şi din constatarea că, deja în octombrie 1638, cînd tratativele erau încă în plină desfăşurare, V. Lupu acţiona tainic „dar şi pe faţă" la Poartă, pentru a provoca destituirea lui Matei. La fel, Gh. Rákóczy I nu a ezitat să primească o importantă sumă de bani de la V. Lupu, ca preţ al neintervenţiei în conflictul acestuia cu Matei. Mai mult, şi-a înşelat chiar emisarul, trimis la curtea disperatului Matei vodă, cu promisiuni de ajutor, conform principiului „trebuie indus în eroare, mai întîi, cel prin care vrei să-l înşeli pe celălalt". (p. 85). Sărmanul Machiaveli, ne apare novice în arta perfidiei alături de principii carpato-balcanici.

Un cuvînt de aleasă apreciere se cuvine traducătorului şi îngrijitorului ediţiei româneşti, Rudolf Gräf : o muncă istovitoare, de migală şi erudiţie, pentru care puţini s-ar încumeta. A făcut-o cu înalt profesionalism, rezultînd o ediţie cu egală grijă pentru cizelarea frazei româneşti dar şi pentru rigoarea aparatului ştiinţific.

Restituirea în românește a uneia dintre nestematele scrisului nostru istoriografic este şi un act de dreptate faţă de memoria istoricului de vocaţie Ion Sîrbu, unul dintre puţinii (din păcate) p care i-au dat românii bănăţeni istoriografiei naţionale. Salutăm acest prim pas al Editurii de Vest din Timişoara de a restitui poporului român adevărata sa istorie.

Miodrag MILIN

* **Ion Sîrbu, RELAŢIILE EXTERNE ALE LUI MATEI VODĂ BASARAB. 1632-1654. (CU PRIVIRE LA ISTORIA ORIENTULUI EUROPEAN), traducere şi ediţie îngrijită de Rudolf Gräf, prefaţă de Ştefan Ştefănescu, Editura de Vest, Timişoara, 1992, 252 p.**

Nostradamus...

(Urmare din pag. 4)

şi oficiali. Directorul de gazetă se ştie citit, urmărit, recepţionat. El mai ştie ceea ce bieţii lui confraţi, avînd în spat „o lungă tradiţie, de 25 de ani de falsificare a realităţii" par să ignore : că bomba demascatoare nu are nici un efect imediat la noi. Au trecut timpurile cînd critica necruţătoare a „SCÎNTEII" arunca pe drumuri bietul instalator al ICRAL-ului. Acum e nevoie de răbdare şi de o presiune constantă asupra destul de înabilelor birouri de presă ale democraţiei nord-dunărene. Cînd semnalele din partea acestora vor veni, indiferent sub ce formă, editorialistul îşi va intra în totalitatea prerogativelor sale. El va da sfaturi, va corecta. Orgoliul jurnalistului e de tot hazul : dacă pînă acum era singurul posesor, în coloanele presei, al manualului — **Democraţia pentru uzul tuturor** ale cărui cunoştinţe le vulgariza cu seriozitate, acum el este, în egală măsură, proprietarul singurului manual pentru uzul înalţilor demnitari din această ţară. Nimeni nu l-a urmărit cu atîta perseverenţă pe Ion Iliescu în toate manifestările lui. Preşedintele a avut parte, simultan, de o presă excesiv de laudativă sau destructivă. Cristoiu e singurul care-l ia în serios, îi taxează fiecare gafă de protocol, de exprimare, îi recomandă chiar schimbarea unor persoane din suită şi o mai mare sobrietate faţă de admiratoarele jurnaliste. Vizitele preşedintelui în Iugoslavia şi la New York sînt relatate cu superioritatea concesivă a unui Neagoe Basarab gazetar, iar turneul premierului în America Latină e povestit în excesiv de lungi cronici mondene care i-au adus lui Cristoiu acuza de partizanat. De fapt, la mijloc era jubilaţia aceluia care se împărtăşea din secretele zeilor, fără a-şi pierde capul. Aceasta e, în viziunea lui Cristoiu, ultima dorinţă a unui gazetar independent. Mai mult, Cristoiu pariază pe aceeaşi carte, dar la nivel planetar. Chiromanţiile lui geopolitice (v. previziunile lui asupra conflictului din Golf, articolul apocaliptic din zilele puciului de la Moscova) denotă o mediocră cultură politică şi curioase sechele ale ideologiei războiului rece.

Acesta e gazetarul. El a reuşit să-şi impună un stil, să-şi creeze un public. Influenţa lui asupra opiniei publice româneşti e apreciabilă, şi dacă, acum, constatăm modificări de substanţă ale gîndirii colective, de neimaginat înaintea alegerilor din mai 90, acest lucru i se datorează şi lui.

Rimbaud...

(Urmare din pag. 5)

Dacă se poate reproşa ceva articolelor lui Nicolae Manolescu, paradoxal, aceasta e obiectivitatea. Chiar după ce se avîntase cu multă decizie în arena politică, el a continuat să oficieze cu aceeaşi absenţă a **parti-pris-ului** şi în acelaşi spirit echilibrat. Mulţi dintre adepţii săi politici s-au văzut, nu o dată, contrariaţi de soluţiile impecabile oferite, ca pe tavă, adversarilor. Fără îndoială, înalta moralitate a intelectualului Nicolae Manolescu nu-i îngăduia să fie subiectiv într-o meserie în care subiectivitatea poate fi fatală. Şi n-ar fi exclus ca directorul „României Literare" să fi renunţat la comentariul politic tocmai în virtutea acestei dileme : să continuie să scrie şi să-şi deruteze adepţii, ori să renunţe, frustrîndu-şi admiratorii. Deocamdată, el a optat pentru a doua soluţie. Ceea ce nu înlătură şi posibilitatea de a reveni, cîndva, la cea dintîi. Dar pentru ca acest lucru să se întîmple, probabil că ar trebui ca situaţia omului politic Manolescu să-şi piardă din importanţa de azi. Realitatea politică ne spune, însă, cu totul altceva.

Picătura de cucută

ERATĂ LA ZIUA DE APOI

Din vremea studenției n-am mai intrat, după lăsarea serii, într-un cimitir. Dreptul la liniște îl au și ei. Mă plimbam cu un amic de la Politehnică pe aleile celui din Calea Buziașului, recitînd din Wilde sau făcînd un fel de filosofie romnatico-existențialistă. Liniștea și starea specială dată de lumea umbrelor și a marmurelor ne declanșa o cumplită poftă de viață. Nu mă puteam gîndi atunci, că tocmai acolo, pe Calea Buziașului o să-mi fie trecut numele pe o placă deasupra unei cripte. Încă de pe la patruzeci și ceva de ani, ca la faraoni... Pot crede că sînt norocos , deși mi se pare perfect absurd. Dar așa a fost să fie. În urmă cu cîteva seri am pus o lumînare deasura criptei unde e tatăl soției. Se împliniseră niște ani de la trecerea lui. Cînd mi-am zărit numele săpat alături, mi-a cam pierit pofta de supraviețuire. Dintr-un egoism firesc am înjumătățit în gînd feștila aprinsă și mi-am zis că am totuși enorma șansă să-mi pot pune singur și lumînarea și florile de rigoare.

Nu mi-am putut aprofunda starea din pricina unui final de înmormîntare a „dacilor liberi", cei mai liberi de pe fața pămîntului, cărora le-a mai lipsit puțin pînă să se ia și la bătaie. Asta după ce au informat toate umbrele tăcute și cartierul că doi dintre cei prezenți au fost „colegi" de pîrnaie la Brașov. Taraful cînta de zor, cu o „torogoată" solo: „C-așa e viața !, „Și-altădată și-altădată o s-o facem și mai lată", „La mulți ani cu sănătate !" etc. etc., la un microfon, în fața capelei, cu o stație dată la maximum. Repertoriul plătit în mărci. În dreptul porții laterale erau parcate opt mașini late și două microbuze cu numere străine, mare parte din Germania. În incinta cimitirului se vorbea, cînta, înjura, în cea mai oacheșă românească de mahala. Am zîmbit la gîndul că lîngă asemenea „vecini" n-o să fie chiar așa de sinistru, dacă sufletul meu va rata să pornească spre zonele argintii ale Edenului și va rămîne alături de trup.

Totuși, n-am rezistat să stau prea mult în apropierea acelei desfășurări de vitalitate, ce aducea a nuntă și botez ținute laolaltă. Unii se blestemau, alții cereau scuze(totul la microfon), ca în cele din urmă să recunoască faptul că sînt beți. De necaz. Dar între timp, uitaseră necazul. Important era că se reîntîlniseră după o anume perioadă de timp și redescoperiseră vechile lor pricini de afaceri, turnătorii, mizerii... La plecarea mea orchestra continua să cînte, tot lîngă capelă, pentru a-i îmblînzi pe cei vii. În timp ce prin fața microfonului treceau cînd unii, cînd alții, invitîndu-se reciproc pe terenul casei cutăruia sau cutăruia dintre neamuri. Am ieșit buimăcit de situație, de zgomot, și de fraza mai marelui clanului: „V-am făcut oameni mari, importanți, cu averi. Aveți aur, bogății ! Vă doresc să le-nmulțiți, așa cum am făcut-o și noi!...

Abia atunci am privit cu atenție mașinile și numerele lor europene. Ecourile dezlănțuirilor sonore din Cimitirul de pe Calea Buzjașului se răspîndeau în toată zona. Cîteva subrete, îmbrăcate și ele în doliu, dar perfect senine, încărcau în unul din microbuze (pe care sta scris numele unei firme timișorene, cu inevitabilul S.A. în coadă), resturile rămase de la festin. Am regretat că n-am avut la mine un casetofon. Aș fi putut înregistra totul de la un kilometru. Și merita, pentru că scena, desprinsă parcă dintr-un film al lui Kusturica, pe lîngă neo-realismul sau supra-realismul ei, purta în sine cheia marii noastre privatizări, a marilor afaceri de tip mai nou sau mai vechi, scăpate din toate hățurile posibile. Căci, dincolo de orice suferințe de tip cultural sau de civilizație, ele ne reprezintă cu aplomb în Marea Europă, spre care înaintăm atît de scremut. Ei sînt acolo. Bine organizați, bine așternuți. Aici au venit pentru a-și îngropa un neam sau un prieten. Importantă a fost doar ocazia, binevenită pentru alte afaceri, deși, după cum luase turnură situația, era gata să se declanșeze o bătaie în regulă. Ce importanță avea că totul se petrecea într-un cimitir? Trist episod dintr-un și mai trist viitor. Într-un fel (în cel romanesc), regret că n-am asistat la întreaga desfășurare a evenimentelor, să fi aflat cine era cel dus, cine neamurilii, pretinji și mai ales „marele boss" ... Dar aș fi vrut să văd și fețele preafericiților preoți... De bună seamă „prea fericiți" în seara aceea...

Paul Eugen BANCIU

Confidențial

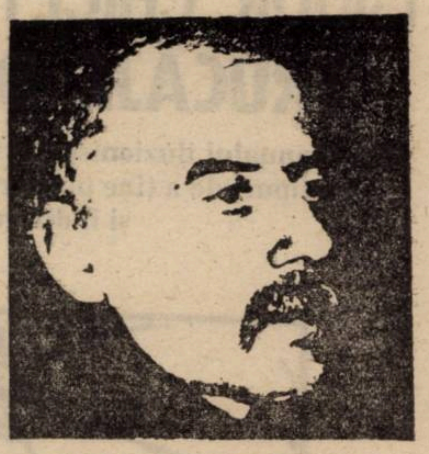

STERE GULEA

— Cum resimțeați dumneavoastră, atunci, la începutul anilor 50, presiunea istorici ?

— Știm cu toții că erau niște vremuri foarte dure. Pe lîngă greutățile vieții de zi cu zi, mai era și stigmatul că aparțineai unei familii al cărei cap se afla în pușcărie. Eram etichetați drept „chiaburi" și eram obligați să plătim niște cote peste nivelul a ceea ce produceam ! Trăiam, așadar, în permanență, cu sentimentul unei mari vinovății, într-o nesfîrșită panică și frică.

La școală întîlneam aceleași lucruri. Țin minte că sora mea plîngea că nu era făcută pionieră.

Tatăl meu a stat în pușcărie patru ani. Prin revizuirea întîmplătoare a procesului — pentru că ar fi trebuit să stea zece ani. În cartea lui Ion Ioanid, **Închisoarea noastră cea de toate zilele**, am recunoscut cîteva din locurile, Baia Sprie și Cavnic, pe unde trecuse și tatăl meu. E un capitol interesant și aparte, despre care tatăl meu n-a vorbit în mod special. Dar care l-a marcat. Curios, urmele lăsate de pușcărie n-au fost întotdeauna negative !

Practic, în această fractură de patru ani în existența noastră, ceea ce a trebuit să îndurăm noi, mai ales mama mea și cu mine, friza coșmarul. De exemplu, ca să putem supraviețui a trebuit să facem adevărate tururi de forță. La plecarea în închisoare a tatălui meu eram o familie înstărită. Aveam destule animale, și cai, și oi, și vite. Într-un an, sau poate chiar mai puțin, s-au dus toate pe apa Sîmbetei ! Unele fuseseră confiscate, altele reprezentau contravaloarea unor cote neplătite, și așa mai departe. Trebuie să spun că mama mea, o ființă extraordinar de tenace, o Vitorie Lipan de Dobrogea, ca să zic așa, a reușit să păstreze, totuși, o vacă, un cal, niște oi, dar cum ? Fie trecîndu-le pe numele unor oameni care nu aveau animale, fie ascunzîndu-le. Și aici intru eu în rol. Eu trebuia să fac aprovizionarea cu nutreț, cu grăunțe, cu boabe pe la diversele puncte din sat unde se aflau, în „exil", animalele noastre. Într-un loc se afla vaca, în altul calul, și în trei locuri oile. Or, lucrul ăsta nu-l puteam face ziua, pentru că te vedeau sătenii. Atunci, la lăsarea întunericului, luam în circă o desagă plină și treceam prin punctele respective, pentru a lăsa acea mînă de coceni, de fîn sau de boa e Aveam zece-unsprezece ani, și făceam zilnic această rută, la capătu căreia mă întorceam cu laptele mulș de la vacă.

Sigur că, atunci, n-aveam o reală perspectivă a lucrurilor. Aș zice chiar mai mult, că nici azi ele nu mi se par infernale — însă toate aceste date, evaluate într-o perspectivă normală, dau imaginea unei vie de chin. Iar sentimentul că ascun că furi, că încalci o regulă, că eșu în afara legii era teribil. Plus sentimentul vinovăției, care s-a întins pe tot parcursul vieții mele, din copilărie pînă în decembrie 1989. Cînd spuneam că 21 decembrie 1989 a însemnat pentru mine primul moment de dobîndire — nu de redobîndire, pentru că ar fi însemnat s-o fi avut cîndva — a libertății, mă gîndeam, poate fără să-mi dau seama, și la aceste lucruri, așa mărunte cum sînt ele. Atunci mi-am spus, cred că pentru prima oară: adică, stai puțin, de ce trebuie să accept eu orbește toate regulile sau etichetările unui regim? De ce ? Însă abia atunci, în decembrie '89. Pînă la patruzeci și șapte de ani, nu am avut acest sentimen Sigur, accese de demnitate mai avusesem, începeam să mă trezesc, ușor-ușor, am avut și accese — hai să le zicem — de protest, dar niciodată nu am avut o atitudine radicală. Adică n-am pus piciorul în prag să spun, „Stai puțin, la urma urmelor sînt om, și de ce să-mi fie teamă ?".

ARȘAVIR ACTERIAN

DESPRE E. LOVINESCU ȘI GALA GALACTION

Într-o noapte albă — acum cîtva timp — mi-am amintit, figura subțiată, gălbejită a lui Eugen Lovinescu, ale cărei straie se cam scurgeau pe el după ieșirea din spital. Era în preajma morții. Își făcea zilnica lui plimbare. Umbla încet, fără țintă, prin forfota Capitalei. Se oprise îndelung în fața librăriei Cioflec. Singur, cu privirea pierdută, îngîndurat, de-o sfîșietoare tristețe. M-am oprit în fața Cercului Militar și l-am urmărit multă vreme, cît a stat — și a stat mult — parcă rătăcit în colțul din fața Librăriei, contemplînd lumea asta agitată care se foia în jurul lui. Încremenise ca o statuie în mijlocul acestei lumi, poate cu gîndul la despărțirea apropiată de ea, precum și la cancerul care-l măcina condamnîndu-l la moarte. (Toți sîntem — în orice moment — condamnați la moarte, dar parcă mai apăsătoare, mai dureroasă e condamnarea pentru o conștiință care se știe pierdută prin boala fără de cruțare).

Cu simpatie, cu milă l-am privit atunci de pe trotuarul unde mă oprisem, pironindu-mi ochii asupra acestei rămășițe pieritoare a lui Eugen Lovinescu, care, pe celălalt trotuar, parcă-mi spunea că viața pentru el a încetat de a avea vreun rost, că se simte iremediabil singur în fața unei morți de neocolit.

Memoria în capricioasele ei actualizări îți dezvăluie momente din viață, figuri din trecut, oameni și lucruri cu care nu ai avut un comerț intim sau îndelungat. Așa și cu scena evocată mai sus. Iată-mi-l prezentificat din negura trecutului pe Eugen Lovinescu cu care doar de vreo trei ori am schimbat cîteva vorbe și cu care — în afară de momentul amintit — n-am comunicat în nici un fel, deși nu pot spune că nu l-am prețuit.

☆

S-a scris mult despre prietenia dintre Gala Galaction, Tudor Arghezi, N.D. Cocea și V. Demetrius. Nu totdeauna armonioasă și confraternă pare-se.

Relatez aici unul din ultimele momente din viața lui N.D. Cocea. Gala Galaction — grijuliu de viața viitoare a prietenului său — venise la căpătîiul acestuia să-l catehizeze și să-l convertească. Zis și făcut. Galaction încearcă să-l salveze pe prietenul lui de-o viață, pe ateul înverșunat, în ultima clipă a existenței lui de la o definitivă pieire. După ce preotul Pișculescu (Galaction) își făcu pe deplin datoria, plecă inundat de bucurie. Cocea, cu fața scăldată de tot atîta bucurie, spune: „Am simțit cea mai mare satisfacție din viața mea: l-am lăsat să creadă că m-a convertit".

ISIDOR CHICET
TRUCAJE DE NOAPTE

(din Manualul iluzionistului începător modern sau cîteva tertipuri de a ține piept realității unei lumi crude și indiferente . . .)

Pentru ca să îți însușești unul dintre cele mai elementare trucuri ale existenței acestea ciudate din ziua de azi, este suficient să accepți cu seninătate perspectiva unei iluzii aproape perfecte: Lumea are cu totul și cu totul altă înfățișare decît cea cunoscută de noi! Nimic mai lesne de demonstrat. Ca să te convingi, trebuie doar să-ți petreci două-trei zile la una din stînele părăsite de sub creasta Parîngului (să alegem de exemplu chiar „Tremurătoarea 2" — coliba în care își pictează anual Sorin Bărbosul faimoasele „icoane de primăvară", încastrate în grinzile acoperișului). Din moment ce este îndeplinită condiția decorului, urmează, desigur, obligația accesoriilor, respectiv:

— primăvară capricioasă, cu viscole răzlețe care încă mai bîntuie coasta muntelui, ca o răzbunare tîrzie a iernii. Cîteva poieni cu brîndușe și albăstrele abia răsărite de sub peticele de zăpadă. Două zile însorite, cer albastru-cobalt cu puțin gri-metalic, larmă veselă de păsări prin pădure, susurul zăpezilor topite, nopți vijelioase, urletul vîntului prin brazii bătrîni.

— „Munții și fotografia" — Emilian Cristea & Eugen Iarovici, Editura Tehnică, București, 1980

— aparat de fotografiat pe film îngust (Zenit, Practika, Pentacon, Canon etc.), obiectiv superangular, trepied, exponometru. Două sau trei filme diapozitiv Orwo UT 18 una bucată, film alb-negru Azopan Tîrgu-Mureș, dispozitiv de fotografiat în infraroșu.

— Catalogul ilustrat al Salonului japonez de artă fotografică, ediția '87 (a se urmări în special tehnica nocturnelor: Orașele imortalizate noaptea de la înălțime, imediat după ploaie, panglicele strălucitoare ale șoselelor, luminile lampioanelor precum sclipirea stelelor pe bolta cerului; fotografiile Lunii, ale planetei Venus, cîteva fulgere, stele, meteoriți și O.Z.N.-uri, dar absolut obligatorii toate **ipostazele focului** în noapte: Focuri pe munte, Focuri la mare, Focuri pe cîmp . . .).

— una bucată stînă hîrbuită, veche, afumată și bătută de toate vînturile, chiar dacă stă ascunsă în marginea pădurii.

— un însoțitor obligatoriu, la alegere dintre „stînarii" consacrați: Barabaș Blondul, Tudorel Șcheianu, Luis, Sorin Bărbosul, bătrînul pictor și hoinar Iosif C. sau, dacă nu unul singur, atunci toți cei de mai sus.

Interdicții: tranzistor, femei, spirtoasele, vinul și șampania, drujbă, lampă electrică portabilă, aragaz portabil și, în general, orice obiect care are vreo legătură cu plăcerile sau confortul modern.

Se acceptă: joagăr, topor, ceaun, felinar, cuțit, versurile poemului rock „Zamolxe" (Sfinx), un pachet de țigări și poftă de lucru (ochii cît mai bine deschiși).

Prin urmare, se fotografiază pe diapozitiv stîna, văzută din toate unghiurile și pozițiile posibile, la orice oră din zi sau noapte. Se va insista mai ales asupra focului din mijlocul colibei, după ce în prealabil ai deschis ușa pe înserat și te-ai îndepărtat cu cel puțin cinsprezece pași către mulgătoarea oilor (deocamdată absente, vor sosi abia la cinsprezece iunie). Este de preferat ca lîngă foc să se mai așeze o piesă de decor, într-o atitudine meditativă (evident Însoțitorul sau. Însoțitorii). În infraroșu se vor fotografia doar împrejurimile și bolta cerului de deasupra stînii (cu tot cu stele și lumi invizibile) — pur facultativ. Se repetă operația executată pe „dia", dar de data asta pe filmul alb-negru și doar cadrele cu prim-planul focului. După o developare corectă a tuturor rolfilmelor consumate (atenție la condițiile de temperatură!), se va studia prin analogie conținutul de imagini al diapozitivelor și apoi cadrele alb-negru transpuse pe hîrtie. Nu trebuie să te alarmezi dacă imaginile de pe diapozitiv diferă radical față de cadrele executate în alb-negru, chit că s-au fotografiat absolut aceleași subiecte (. . .) Înseamnă că trucul a reușit! Adică în locul stînii (coliba veche, afumată și pitoresc încadrată pe diapozitiv) vei regăsi în filmul alb-negru o așezare din lespezi de piatră, de forma unui cub aproape perfect, cu o latură și acoperișul din sticlă. Firește că atunci vei distinge cu ușurință luneta îndreptată către cer, scoasă oblic prin acoperișul cubului prevăzut cu o protuberanță asemănătoare turelei unui tanc (în diapozitiv luneta ar fi fost așezată chiar prin dreptul icoanei pictate de Sorin Bărbosul în '87). Și apoi, focul! Lîngă focul tău din diapozitiv stă Însoțitorul. Un om ca toți oamenii, chircit pe un scăunel cu trei picioare, cît mai aproape de pîra flăcării (să nu uităm, afară e noapte senină și geroasă, între —5 și —25 de grade Celsius). Umanoidul regăsit în preajma focului imortalizat pe cadrul alb-negru poartă cască de cosmonaut și un aparat de respirat cu furtunuri și butelie prinsă în spate. El nu privește meditativ înspre jarul focului (cum procedează Însoțitorul pe diapozitiv), ci scrutează cu disperare cerul. Poate să fie tot Însoțitorul sau numai ipostaza lui dintr-un trecut foarte îndepărtat ori un viitor la fel de îndepărtat. Important este că diferă de înfățișarea specifică a lumii noastre cunoscute. Important este că în locul în care este așezată acum stîna cîndva a fost Altceva sau tot cîndva VA FI ALTCEVA a cărei semnificație o poți lămuri tot atît de bine ca și scrierea mayașă. Și important este că trucul a reușit! De obicei, în 999 de cazuri dintr-o mie nu reușește. Dar la tine a reușit! Vei putea astfel să-ți explici de ce de fiecare dată cînd urci la stînă și stai cîteva zile între pereții aceia din bîrne ai senzația că, demult, cu sute de ani în urmă, ai fost tot Acolo sau că peste cîteva sute de ani vei fi iarăși Acolo. Vei putea astfel să-ți explici de ce nu este o simplă întîmplare faptul că ciobanii din zilele noastre au ales locul Construcției chiar Acolo. Să nu uităm că acești ciobani încă se mai ghidează după niște reguli străvechi și-un adevărat cod al stăpînirii muntelui, rămas în bună parte, pentru noi, ceilalți, necunoscut. Vei putea astfel să-ți explici de ce ai certitudinea că ceva din tine a rămas cîndva, demult, Acolo sau că va rămîne cîndva tot Acolo. Este desigur misterul eternei reîntoarceri . . Pentru că adevărata față a muntelui se percepe numai noaptea . . .

*

* *

Acesta este un truc mult mai simplu decît primul și nu necesită mijloace tehnice prea sofisticate pentru o realizare deplină. Unii l-au folosit cu succes în loc de cerere de angajare la serviciul de contrainformații. Poate fi practicat cu rezultate remarcabile chiar și de către cei mai profani dintre profani, oferind avantajul unor cheltuieli minime (excepție banii de tren, avion sau vapor cu destinația Constanța, localitatea ideală pentru asemenea încercări), în orice anotimp și pe orice vreme, dar numai și numai noaptea. Dacă ai reușit să ajungi la Constanța nu trebuie decît să descoperi panorama portului, marea și orașul lățit pe țărm, sub ochii scrutători ai pietrelor. Pietre înseamnă stîlpi, coloane, bolovani ciopliți în antichitate, martorii tăcuți ai actualei civilizații. Însă piatra cioplită, erodată de vînturi și de ploi este de fapt spionul trimis în viitor de o civilizație rămasă în trecut, într-un timp cu nisipul mort în clepsidre (a se vedea înnisiparea portului Histria). Prin ochii pietrelor Ei văd tot ce se petrece în viitor (prezentul nostru tangibil). Nu glumesc deloc, fiecare din ruinele acelea a fost înzestrată cu cîte un ochi abscons, care rareori se deschide ziua, dar care funcționează fără greș noapte de noapte. De ce noaptea? Pentru a evita martorii oculari destul de incomozi ai zilei din prezentul tangibil (perechi de îndrăgostiți care se sărută lîngă ruine, turiști, copii, cîini vagabonzi și beți fără adăpost, aparate de fotografiat sau alte obiecte incomode . . .). Așadar trucul în sine constă într-o operație extrem de simplă: Te vei apropia pe furiș de una din aceste pietre și o vei privi drept în ochiul prin care ea plasează informații, adică ochiul prin care ea ne cumpără și ne vinde **celorlalți.** Vei pune în privirea ta pentru o biată piatră cîte puțin dispreț, oarece admirație și-o doză de amărăciune, dar mai ales speranță, amintindu-ți de omul solidificat de la Pompei, ai cărui ochi nu se vor mai deschide niciodată. Însă depinde în ce relații te afli cu **ceilalți.** În caz de forță majoră va trebui să tragi o husă din pînză peste piatra respectivă, acoperindu-i neîntîrziat ochiul. Te-ai putea folosi și de niște ochelari de cal sau de orice tip de ochelari care deformează în bine realitatea. Pentru că piatra nu trebuie să vadă întru totul această lume crudă și indiferentă. Ea ar trebui să vadă numai ce vrem noi. Din nefericire, în Constanța sînt mii de pietre, cu mii de asemenea ochi. Ți-ar fi necesară o garnitură de trenuri plus huse. Și apoi, ca să tragi cortina peste toate ruinele de pe pămînt ai reuși să aduci faliment pînă și UNESCO, ale cărui fonduri ar fi insuficiente . . . Important este să reții imaginea. Orașul în noapte, cu mii de pietre ale căror ochi scînteiază nepăsători. Și după ce-ai fumat în liniște o țigară, să te așezi calm lîngă o piatră din acelea, punîndu-ți ochiul în serviciul lor. Nu ți se va cere decît să contempli. Între timp, pe nesimțite, vei deveni tu însuți o piatră. Asemănătoare cu omul de la Pompei . . .

DAN EMILIAN ROȘCA

acest minut de culoarea mandarinei

sorb dintr-o cană goală
și sînt fericit

afară
cîțiva copii murdari
serbează un triumf

în spatele meu tu
strivești o mandarină
cu sîngele ei
îți înveleși umerii

ah tăcerile tale
ca niște tăceri interzise

scrisoare deschisă

voi continua să iubesc
grațioasele treceri
chiar dacă sfinți de netăgăduit
mă vor certa pentru cutare
și cutare gînd sau caligrafie

celesta oglindă
mă va arăta așa cum sînt
în orice clipă

și în clipa cea mare

lecția de istorie

puțini au plecat
Mulți s-au întors
și într-o dimineață ne vom pomeni
cu străzile acoperite de mătase-broaștei
vom deschide radiourile la maximum
și ne vom aduce aminte
unde sînt ascunse carabinele

dar văduvele duioase vor scrie
doina despre noi în jurnalele lor intime
în timp ce măturătorii își vor face datoria
și străzile lustruite
ne vor umple din nou de melancolie

wuthering heights

(1)

vatra e plină cu cenușă
la ușă bate cineva dar
nu e nimeni ce miresme dulci
aduci întotdeauna iubito din lumea
de dincolo țipînd trece în zbor o
pasăre sau un înger în seara asta
șarpele cel bun n-a venit
să-și bea laptele nu vreau nu
vreau să văd cît de frumos
și de trist e afară

(2)

la ce-aș mai visa cînd o altă
lume e totuși o lume
la fel de nevesnică (intră cineva
cu teamă iese cineva în grabă) dar
poate că nu le știu chiar pe toate
simt chiar acum simt cum pătrund
într-un vis cum cineva se pregătește
să mă viseze

onioremă

prin fereastra gothică
vedeam pisica de mare
cum străpungea norii
și îmi spuneam heleyn
tocmai s-a angajat
la o fîntînă uberală
și eu beau apă stătută
deși port redingota lui donatien

și mîinile mele ca niște rădăcini palide
urmăreau pisica de mare

demolarea mansardei

vom lăsa
doar un parfum nenumit
și o oglindă în care
mereu mereu
vor muri aceiași fluturi

DECOB

PLASTICĂ

FRANZ FERCH - Imagini din Banat

Inaugurînd zilele culturii bănățene Düsseldorf (Germania), în **Haus des Deutschen Ostens** s-a deschis o expoziție retrospectivă cu ocazia împlinirii a zece ani de la moartea pictorului bănățean Franz Ferch. Organizatorii acestui eveniment au fost dr. Walter Engel, directorul „Casei Germanilor din Răsărit", cel care a făcut posibilă realizarea expoziției și Franz Heinz, în calitate de specialist, cunoscătorul operei acestui artist și autorul unei cărți despre el, intitulată „Franz Ferch și lumea sa din Banat".

Expoziția, destul de restrînsă ca număr de piese, avea calitatea de a evoca în mod complex personalitatea artistului născut la Periam o dată cu secolul, prezentînd succesiv mai multe perioade ale creației sale. Cu această ocazie au fost reunite lucrări din diferite colecții particulare germane, dar și din colecția Secției de Artă a Muzeului Banatului din Timișoara, lucrări expuse pentru prima dată în străinătate, deschizînd, cu această ocazie, calea colaborării cu **Asociația șvabilor bănățeni din Germania.**

Marcat de studiile sale prestigioase de artă atît la Școala de arte decorative din Dresda, cît și la Academia din München, Ferch debutează la începutul anilor '20, primind însă o deplină recunoaștere în 1930, cu ocazia acordării medaliei de aur la **„Salonul bănățean de artă"** pentru compoziția idilică **„O rugăminte".** Pictura lui va oscila între un idealism tradus plastic printr-o artă cu vibrații lirice și un realism cu înclinație pentru detaliul concret, cu unele apropieri de **Noua Obiectivitate (Neue Sachlichkeit).** O anume reverie romantică îl cuprinde pe artist mai ales cînd evocă peisajul; aceasta se manifestă chiar în lucrările timpurii, cum ar fi **„Peisaj romantic",** în care inocente nuduri (evocînd vîrsta de aur a omenirii) savurează plăcerea de a fi în mijlocul unui peisaj cu ape și păduri. În aceeași dispoziție lirică, nostalgică evocă Ferch și peisajul italian cel mai divers, dar întotdeauna aflat sub semnul absolut al frumuseții, al armoniei **(Ponte Vecchio, Roma cea pitorească).** Dar cel mai intens vibrează la peisajul bănățean, unde fiecare plantă, salcie sau mărăcine îi răscolesc amintirile copilăriei, ale existenței sale în toată complexitatea ei de sentimente. Peisajul bănățean este pentru Ferch atît de încărcat de trăire personală, încît artistul nu reușește să se delimiteze de el. Pictorul evocă adesea cu nostalgie malul Mureșului sau peisajul uscat de vară din cîmpia Banatului. Dar alături de această atitudine a faptelor, cu o precizie de documentarist. Astfel se explică aplicarea lui spre etnologie atunci cînd descrie costumele șvabilor bănățeni, cînd caracterizează tipologii specifice **(Țăranul bătrîn J. Schupp, Pereche de bătrîni)** sau consemnează unele obiceiuri **(Sărbătoare de chirvai, Cintece de anul nou în Bulgăruș).**

FRANZ FERCH **„Plugarul"**

Fără a fi deschizător de drumuri, Franz Ferch este, dimpotrivă, un discret și sentimental cronicar al unor ținuturi de care ființa lui se simte definitiv legată. Delicat, neostentativ și în viață, și în artă, el este un temeinic cunoscător al dificilei meserii de a picta.

Ileana PINTILIE

MUZICĂ

Orchestra de tineret pe podiumul de concert

Orchestra de tineret „Banatica" a concertat vinerea trecută pe scena sălii „Capitol". Nu a fost o prezență de circumstanță, dat fiind că filarmonica se afla încă în turneul din Olanda, ci realmente o alternativă valorică. Acest concert a dovedit cu prisosință faptul că Filarmonica din Timișoara, Arad, Oradea, Opera din Timișoara pot conta pe școala muzicală timișoreană în ceea ce privește rezerva de tineri muzicieni dotați și bine pregătiți. Păcat însă că după un an și jumătate de la reînființare, facultatea de muzică (Conservatorul) nu a găsit înțelegere la forurile competente în ceea ce privește acordarea unui spațiu de învățămînt adecvat. Ultima speranță a tinerilor artiști se îndreaptă acum spre noua administrație a primăriei.

Sub bagheta dirijorului, prof. Gheorghe Chiculiță, orchestra de tineret „Banatica" a electrizat sala, ocupată și ea, în majoritate, de tineri melomani. Explicația augmentării forței expresive și a „maturizării" acestei orchestre tinere, față de anii trecuți, rezidă în continuitate: foștii elevi ai liceului de muzică, deveniți studenți, nu părăsesc orchestra. Din cei aproximativ șaptezeci de membri ai orchestrei, douăzeci și cinci sînt studenți ai facultății de muzică.

Trebuie remarcat un anumit specific artistic al formației, determinat de entuziasm, dorință de afirmare, o bună pregătire tehnică și totală absentă a blazării. Foarte reușite au fost momentele de „tutti" care sună monolitic, dar și cele „descoperite" ori numeroasele părți solistice. Explozia sonoră într-un tempo fără concesii a Uverturii la opera „Nunta lui Figaro" de Wolfgang Amadeus Mozart a pus stăpînire pe auditori de la începutul programului. Oana Unc, solista „Concertului în Do major pentru violoncel și orchestră" de Joseph Haydn, posedă siguranță tehnică, un timbru ademenitor, aproape „vocal" al instrumentului și perspectiva formei. A rezistat la tempo-ul părții a III-a, puțin exagerat de entuziasmul dirijorului. Contraste și culori timbrale expuse cu nonșalanță în Suita pentru orchestră din opera „Carmen" de Georges Bizet, au precedat încheierea concertului cu „Capriciu spaniol" de Rimski Korsakov. Învăluitoarea muzică a celui care a fost mentorul renumitului „Grup al celor cinci" marele orchestrator al școlii naționale ruse, a oferit posibilitatea etalării unor impecabile tirade solistice susținute de vioară, clarinet, flaut, oboi, harpă, violoncel ca și „pachetul" suflătorilor de alamă.

A avut loc un concert care ne dă dreptul să sperăm într-o perspectivă frumoasă a școlii muzicale timișorene în ansamblul ei.

Ovidiu GIULVEZAN

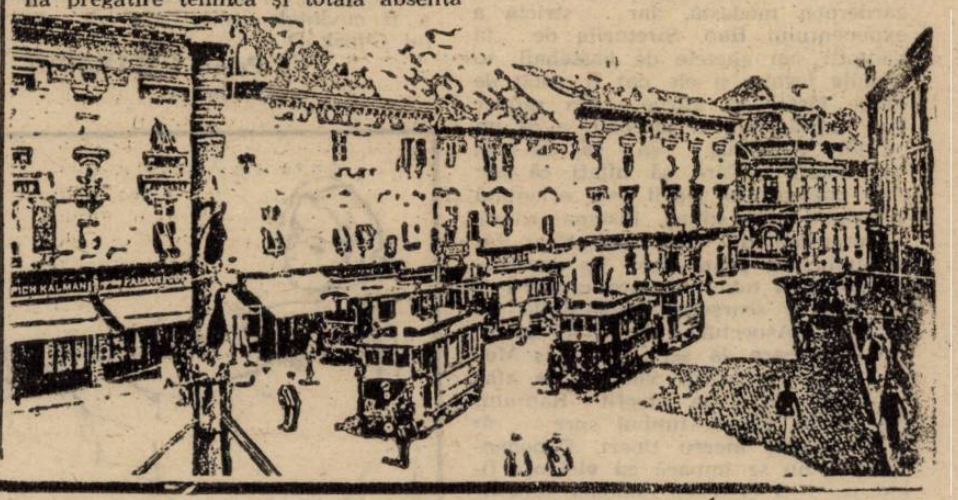

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXXI)

ESOTERISM ȘI FRANCMASONERIE: (urmare din numărul trecut)

Întrebarea pe care și-au pus-o destui cercetători ai esoterismului se referă la o posibilă identificare a invariantelor, dată fiind complexitatea lui și, mai ales, ținînd cont de faptul că numeroase epifenomene pot fi decelate, unele parazitînd sau chiar substituindu-i-se. A.-J. Festugière enumeră: pesimism în fața lumii și a omului, nevoia grației divine prin gnoză, revelația prin secret transmis doar aleșilor, cunoașterea lui Dumnezeu prin inițiere, teurgie sau magie, omul ca trup, suflet, spirit (apud. P.A. Riffard). A. Faivre reduce la trei invariantele esoterismului: viziunea analogică asupra lumii, Biserica interioară (în opoziție sau, poate, complementaritate, cu Biserica religiei exterioare) și teosofia. Germanul Herbert Kessler stabilește patru principii: cel al polarității, al metamorfozei continue, al aspirației spre polaritate și al transcendentei. Sigur că, pentru esoterologi, aceste forme ireductibile au nu atît un caracter globalizant, cît unul de specificitate secvențială, demersul fiind progresiv, telescopat. În acest fel trebuie înțeleasă tentativa lui P.A. Riffard care privește esoterismul dintr-un — dacă putem spune așa — unghi mereu schimbat. Astfel, el stabilește opt invariante, după cum urmează: **impersonalitatea autorului, opoziția esoteric/exoteric, subtitlul, analogiile și corespondențele, numărul, științe oculte, artele oculte, inițierea.** Să le analizăm, așadar, sumar, în cele ce urmează, pentru că majoritatea au o strînsă legătură cu masoneria.

Impersonalitatea autorului este un loc comun al tuturor tradițiilor. La praznicul Iudeii. Iisus le spune celor care se miră că El știe această carte fără să fi învățat: „Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis" (Ioan, VII, 16). Așadar, învățăturile secrete, inițiatice, simbolurile hieratice, practicile hierurgice (menționate mai înainte între artele oculte), tot ce are sens și noimă prin raportarea la Principiu nu izvorăște din priceperea ori înțelegerea omului, ci de la elementul supra-uman.

Un caz particular al impersonalității este anonimatul, înțelegînd prin anonimat — în sens metafizic — ștergerea eu-lui individual în favoarea Sinelui principial. Un act, deci, ascensional, departe de ceea ce modernii înțeleg și prin modestia autorului, departe de trufia lui, de originalitatea și, chiar, de istoricitatea gestului. (La capătul extrem al unui atare proces se află obiectul **(aheropit,** produs de o manieră supranaturală, magică: cazul cel mai celebru, Vălul Sfintei Fețe fixat de Veronica). Cît privește „produsul" artistic, atunci cînd el este semnat, de cele mai multe ori vocabula ce și-l asumă este un **hieronim (nomen mysticum).** Ar ocupa prea mult spațiu pentru a recapitula o listă imensă. Cît privește masoneria, să amintim că J.-B. Willermoz se numea, în sînul Ritului scoțian rectificat, **Eques ab Eremo** (Cavaler al Deșertului).

Opoziție esoteric/exoteric cunoaște, în spațiul gîndirii europene, o lungă tradiție. Parmenide (sec. V î.d.Ch.) distinge două căi principale: cea a Certitudinii și cea a Non-Ființei. Se pare că prima distincție dintre inițiat și profani a fost făcută de gnosticul Satornil (începutul sec. II d.Ch.). În toate spațiile geografice și în toate epocile găsim interdicții legate de participarea profanilor la anumite practici. Cît privește arta constructorilor, „Cartea meseriilor" (către 1268) prevede clar că zidarii, tencuitorii, cei ce lucrează cu mortarul pot avea orice ajutoare doresc, însă le este interzis să le dezvăluie acestora din urmă orice secret ale meseriei. Cît privește aspectul speculativ al masoneriei, unele rituri și obediențe (Elus Cohens, Martines de Pasqually, Willermoz) exclud din rîndurile lor necreștinii. Dicotomia esoteric/exoteric trebuie însă imediat amendată pentru că, adesea, opoziția se transformă în complementaritate, după cum arată și R. Guénon, fapt, ce poate indica o bipolaritate a esoterismului: atît operativ cît și speculativ. Și dificultatea unui atare maniheism se dezvăluie mai clar atunci cînd ne dăm seama că anumite esoterisme, cum ar fi artele divinatorii ori chiar companionajul, nu presupun un travaliu intelectual adîncit. H. Corbin citează — în sensul dublei determinări sus-menționate — un pasaj din **Coran** unde se specifică expres faptul că acesta are atît un sens esoteric, cît și unul ezoteric. Ca, de altfel, și **Noul Testament.**

(Pierre A. Riffard, **L'ésoterisme. Qu'est-ce que l'ésotérisme. Anthologie de l'ésoterisme ocidental,** Rene Guénon, **Le règne de la quantité et les signes du temps)**

Marcel TOLCEA

(va urma)

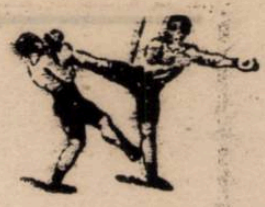

TOP

UNORA LE PLACE RAP-UL (III)

Unii sociologi văd în Rap un afront al tinerilor de culoare vis-a-vis de excesiva comercializare a muzicii care, afirmă ei, subminează tot ce ar putea deveni artă în aria divertismentului audiovizual. Cu alte cuvinte, am asista la o persiflare care în scurtă vreme a fost luată în serios, fenomenul atingînd proporții pe care nimeni nu le-a prevăzut. Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că urmărim o reacție în lanț (Chain Reaction) căci, iată, Rap-ul nu face decît să se alinieze celorlalte compartimente căzute în capcanele comercializării. Distracția pe bandă rulantă, cum a devenit Rap-ul, n-ar fi supraviețuit dacă nu s-ar fi născut în plină eră video. Arătam cu alt prilej că din punct de vedere strict muzical acest gen se dovedește extrem de fragil, el găsindu-și în plan vizual un fel de proteză cu ajutorul căreia se mișcă, să recunoaștem, al naibii de repede. Genul are o serie de ramificații ale căror caracteristici nu le cunosc prea bine decît exponenții săi. Astfel, unii tineri par specializați în **Smurf**, alții excelează în **Hype** sau **Fun Dance**. Aici scena, se știe, este strada din cartierele sordide ale marilor metropole.

Interesantă este și ținuta vestimentară Rap, ca și accesoriile sale cu valoare de simbol. Ca să deveniți rapper aveți nevoie de o pereche de pantaloni extrem de lăbărțați (jeans-i sau stofă ieftină) de culoare închisă. Jacheta din satin nu poate lipsi din garderoba modestă, dar... strictă a exponentului Rap. Șireturile de la pantofii sau ghetele de basseball nu trebuie legate, și ele pot fi oricît de lungi, lăsate să atîrne. Un rapper fără șapcă (tot de baseball) e ca un ou fără gălbenuș, așa că, vă rog, conformați-vă fără să uitați că poziția cozorocului șepcii este orientată invariabil spre stînga. Insigna uriașă, reprezentînd un ceas deșteptător fără limbi, nu poate lipsi. Ea sugerează dispretul total pe care rapperii îl au față de scurgerea implacabilă a timpului. Aspectul e din nou un afront, se pare, la acel „Time Is Money" care dirijează oamenii de afaceri dar nu și pe adepții Rap-ului dispuși să ignore timpul spre a rămîne, poate, mereu tineri. Exponenții Rap nu se împacă cu violența fiind pacifiști convinși, aidoma generației Hippy din anii '60. Însignele cu textul **„Stop the Violence"** par edificatoare în acest sens. Paradoxal par a contrazice ceea ce propăvăduiesc. Iată, spre exemplu, **„Public Enemy"**, un grup reprezentativ la spectacolele căruia biletele se epuizează în timp record. Cei care vin să-l audă dar mai ales să vadă echipa lui **Chuck D.** nu-s doar negrii. Este momentul să arătăm că **textul, mesajul** este factorul care primează aici. Chuck D. demască fără cruțare acea parte a locuitorilor ghettoului care se dedă la acte antisociale, uneori, atacîndu-și confrații de alte rase. E demascată activitatea bandelor (și) de negri din Los Angeles care terorizează populația și se dedau la jafuri. Un alt component al grupului este **Flavor Flow** (pseudonim), un comic a cărui prestație conferă spectacolului un plus de atractivitate. În show apar și patru dansatori înarmați cu niște puști din care, se înțelege, n-au tras și nu vor trage niciodată atîta vreme cît gloanțele care-i deranjează pe unii par a fi cuvintele „mitraliate" de gura lui Chuck D.

Petru UMANSCHI
(Va urma)

Ochiu mortului

NELUCOMUNISMUL BENEDICTIN

Pentru că, fără odicolon, orice Cazimir din lume nu are bîzdîc, Benedictul a venit la emisiunea de polenizare locală a bucureșteanului împovărat de un pix. Asemenea unui cântăreț de muzică populară înțărcat de mama televiziune și care încearcă să repare nenorocirea cu două valize în mîini și cu fruntea împingătoare de ușă importantissimă: Domnu Cutare, v-am adus un Pix! Și uite că și distinsul nostru purtător de oacheș polen s-a vârît în ochiul electoratului să îi dea spagă două linii lungi și zvelte, mai elegante, e drept, decît surorile Kessler (actualmente Keller!) la Berlinărștatteatăr. Dar, vai, electoratul nu mai e sensibil la asemenea subtile inputuri și, gîdilos la maxim, icnește ca cum i-ai da pe la subțiori cu petală de trandafir.

Ce mai tura-vura! A fost o strălucită demonstrație în decursul căreia d-l Cazimir a sprijinit cosmosul într-un pix, arătîndu-ne unde a mas Frontul pe linia București — Berlin, plat din care a tors la Reforma strașnică a dezastrului național. Ba, la un moment dat, a dat o strigare în studio, dacă nu cumva băieții de după cabluri se pot dezlipi de lectura platformei FSN-ului capitației și i-o pot împrumuta (platforma) pentru unele deslușiri. Băieții nu i-au dat-o, deși o păstrau, între cămașa de piele și cea de tercot, pentru că aveau mîinile ocupate iar d-na Beclean face aftă la aripa Roman.

NELSON

La fanion

EL, JACKIE

Există în lumea asta și exemple paradoxale de autofautări: așa i s-a întîmplat, de pildă, unui excelent medic stomatolog, doctorul Dorin Bratu, care și-a pus singur drugul în spițe, fiindcă a... căscat gura. Așa că a plecat de la Facultate, așa că l-au desființat cabinetul de tehnicieni dentari, așa să l-au tot plimbat prin periferiile Timișoarei pentru că **nu putea să-și țină gura.** Și cu tot disconfortul și cu toată imensa greutate a nedreptății, ce teribil confort să spui adevărul în față! Cred că momentul respectiv răscumpără tot șirul de necazuri ce urmează.

Dar ce legătură au toate astea cu fotbalul, veți întreba. Ei bine, au, și încă una foarte clară, pentru că antrenorul Jackie Ionescu are același dar de a spune lucrurilor pe nume (sau, cel puțin, așa cum le vede domnia sa), alegîndu-i momentul cel mai nepotrivit. Și asta nu de acum, nu doar în ultimul timp. Greînd, ca de fiecare dată, enervări, stupoare, leziuni (sufletești). O aruncare a mănușii, resimțită ca o provocare a logicii, a inteligenței, în ultimă instanță. Nu s-a înțeles cu nici una din conducerile clubului Politehnica pentru că, niciodată, un a făcut vreun pact cu ele. Și nu a făcut acest pact pentru că nu a putut fi dominat. Multora le-a știut (știe) manevrele, altora le cunoaște (în) competența în materie de fotbal, iar **cu** cei ce nu fac parte din enumeratele categorii, de regulă, se ceartă. Și mai cred că acum, cînd la orice atac poți răspunde în presă, este ușor agasat că nu primește replica.

Din păcate, orgoliile și pasiunile fotbalistice se consumă dezolant în alcovuri, birouri ori vestiare...

M. T.

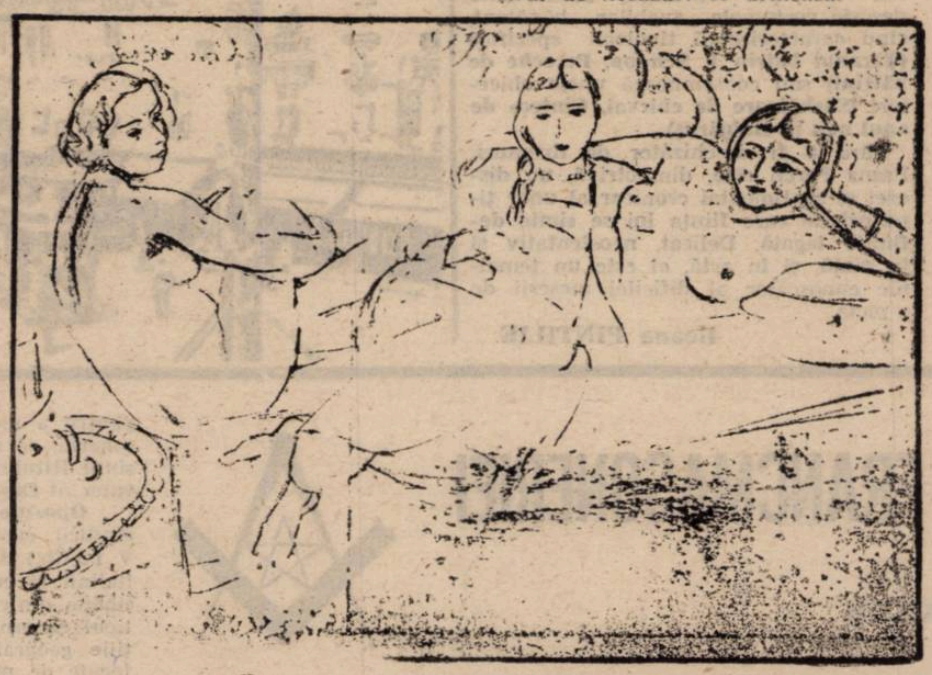

ERATĂ

Dialogul nostru **cu** Oana Pellea, publicat în numărul trecut al **Orizontului**, își sprijinea titlul și înțelesurile pe o poză: **Amza Pellea împreună cu fiica.** Parafrazam o dedicație argheziană (vezi **Istoria literaturii...** a lui Călinescu, p. 811). Fără relația cu textul arghezian (**Le père, la fille et ...Evolutian de la Matière**) titlul nostru nu rămîne decît un joc frivol de cuvinte (Co[illegible]el Ungureanu).

FILM

Palme d'Or, Premiul pentru regie, Premiul pentru interpretarea masculină: Barton Fink, de Ethan și Joen Coen; cu John Turturro, John Goodman, Judy Davies.

Pentru prima oară în cei 40 de ani de existență, Festivalul de la Cannes recompensează un film cu trei mari premii. Mai mult, e vorba de o comedie americană, realizată însă de doi „marginali" ai cinematografiei de peste ocean: frații Coen, remarcați deja cu **Raising Arizona** (1987) și **Miller's Crossing** (1990). Un profesionalism ireprosabil, susținut de o vervă satirică de zile mari, subminează, una cîte una, temple sacre ale superproducțiilor hollywoodiene. Un tînăr autor scrie o piesă de succes despre trista periferie a New Yor-ului și astfel se vede angajat — fără voia lui — de un magnat dornic să producă la Hollywood un film despre un campion de catch. Disperarea scenaristului în fața paginii albe, tăcănitul absurd al mașinii de scris, coșmarurile suprarealiste, camera sordidă de hotel cu pereții lichefiați de căldură — totul într-o alternanță neliniștitoare de umor și cruzime vestind apocalipsul. Jovialul vecin de cameră se dovedește a fi un criminal, romancierul celebru — un dezaxat, generosul se preschimbă în hienă, iar iubita de o seară — în cadavru. Un univers putred se prăbușește cu zgomot infernal sub ochii unui martor neputincios. Arta nu e transfiguratoare, artistul nu poate „salva" prin scris o realitate blestemată. Materia nu se lasă povestită, ea piere în flăcări în timp ce autorul își face bagajele și părăsește descumpănit, pămîntul făgăduinței.

FESTIVALURI, 1991

Marele premiu: La belle noiseuse, de Jacques Rivette; cu Michel Piccoli, Jane Birkin, Emanuelle Béart, David Bursztein și mîna pictorului Bernard Dufour.

Surprins de o mărturisire a Isabellei Rossellini, potrivit căreia e la fel de greu să pozezi sau să joci un rol, Rivette realizează un film de patru ore, pornind de la un subiect vag balzacian: pictorul Edouard Frenhofer primește vizita unui tînăr admirator, însoțit de prietena lui. Silueta fascinantă a fetei retrezește inspirația amorțită a maestrului: Marianne devine noul model al unui tablou neterminat — „La belle noiseuse" („Frumoasa bosumflată") —, inspirat în urmă cu zece ani de Liz, soția pictorului.

Cinci zile de lucru, de tensiune paroxistică, pentru o revelație tulburătoare: artistul își distruge modelul, iar tabloul își devoră autorul, fără ca un sens superior să se decanteze în obsedantul proces al picturii. Cuplurile se desfac, noul portret șterge contururile celui vechi, o cruce neagră se alătură numelui artistului. Înspăimîntat, Frenhofer își tencuiește opera blestemată în zidul atelierului, pictînd la repezeală o alta, plată, rece, inofensivă. Totul reintră — oare? — în normal, eroii dramei își dau mîna specialiștii evaluează prețul tabloului îndelung așteptat, apreciind astfel inconștienți ce mai rămîne din artă atunci cînd n-a mai rămas de fapt nimic. Creația cere uneori un sacrificiu absurd. Manole nu lasă întotdeauna în urma lui o mănăstire. Pe locul unde a fost zidită o ființă vie, tropăie stupid hora unor marionete la fel de ridicole și inexpresive ca păsările împăiate de Liz.

Corina CIOCÂRLIE

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

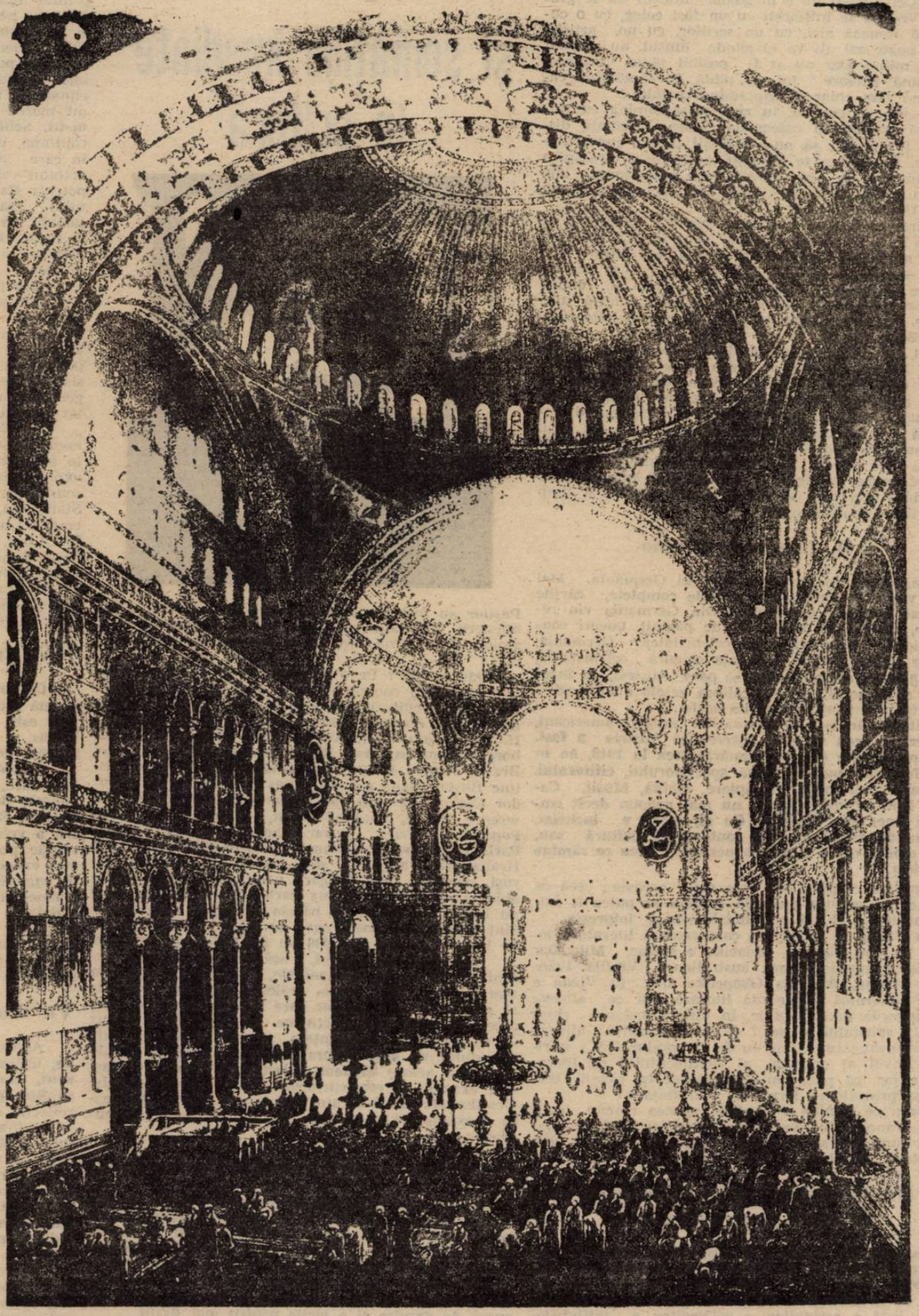

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

COLIBRI

DESFĂTĂRILE CELE MAI MARI

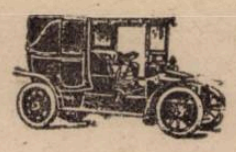

WOLFGANG KRAUS
și somațiile imediate în cultură

1. Azi, mîine, poimîine

Ce te uimește la Viena este liniștita edificare a cetății, absența urgenței în acest timp al crizei de timp. Aici nimeni nu e în goană ; nimeni nu se grăbește. Vrei să te întîlnești cu un fost coleg, cu o cunoștință rămasă aici, cu un scriitor, cu un artist ? Nu se poate azi, îți va răspunde dînsul, nu se poate nici mîine. Dar nu ar fi posibil să ne întîlnim săptămîna viitoare ? Joi, de pildă, în săptămîna care vine ? Sau chiar în săptămîna cealaltă ?

La ora cu pricina, în ziua și săptămîna cu pricina vă întîlniți la cafeneaua cutare. Discutați, discutați, ți-e teamă să nu-i risipești timpul cunoscutului tău. **Dar de ce te grăbești,** te întreabă proaspăta cunoștință. E un pic mirată, el e amfitrionul tău. Ce-i cu graba asta ? Nu-i decît ora cinci sau șase sau șapte. Unde te grăbești ?

Mirare politicoasă, uimire tandră. Unde să ne grăbim ? De ce să ne grăbim ? Sînt la **Café Griensteidl,** au trecut trei ore de cînd ne-am întîlnit cu dînșii — vienezi de vreo cinci generații — și mie mi se pare că nu mai e timp. **Timp** e, spun el, uimiți de această banuială. Nu se uită la ceas fiindcă știu: timp e. Îmi iau rămas bun, sînt presat de alte obligații. Bine, zic el. Să ne vedem... Mîine, exclam eu. Nu, nu mîine. Mîine ei sînt în Germania, pe urmă în Franța. Ne putem vedea peste două săptămîni ? Café Griensteidl se află în Michaeleplatz. În piață, arheologii lucrează la reconstituirea unor construcții romane. În fața noastră e Hofburgul, reședință a împăraților, Centru al Lumii. La doi pași, Stephansdom, apoi Cripta capucinilor, locul unde, de sute și sute de ani sînt depuse rămășițele habsburgilor. Lucrare temeinică a oamenilor și puncte către cer. Simți aici cum se înalță o axis mundi. E timp avem timp. Toate durează.

II. Lumea de dincolo

Da, dînșii vor trage o fugă în Germania. Mai toate vin din Germania : edițiile complete, cărțile în Taschenbuch, consacrarea. Din Germania vin revistele, ziarele (în 32 sau 64 de pagini), uneori conferențiarii, de multe ori celebritatea. Germania, Statele Unite, citeodată Franța asigură celebritatea, aduo gloria ; cel puțin așa se pare. Austria, cu începutul el de secol, cu Apocalipsa veselă a fost redescoperită, a fost pusă pe orbită acolo.

Citind cărțile extraordinarilor exegeți americani, francezi, e greu să eviți părerea că Austria a fost. De fapt, fiecare oprește numărătoarea la 1918, an în care Imperiul moare. Oferă spectatorului, cititorului, imaginea unei morți exemplare. Kafka, Musil, Canetti, Roth, Zweig, Saiko nu mai propun decît emblema unei arte agonice. Cu el, ciclul e încheiat. Austria de astăzi nu mai contează în cultură sau, după cinica vorbă a lui Clemenceau : ceea ce rămîne e Austria.

Impresia superficială este chiar aceasta : ceea ce rămîne din cultura generală actuală ar putea fi cultura austriacă. Și tot superficială este și impresia că, în Viena de astăzi, cei care creează literatura locului nu sînt vienezii. Mnaciko e slovac, Milo Dor iugoslav, Jeannie Ebner australiancă, Vintilă Ivănceanu român, Andreas Okopenko slav. În Viena e foarte puternică avangarda literară, dar ce altceva e avangarda decît negație, în ultimă instanță chiar negația **spiritului vienez ?** Și ce reprezintă altceva această avangardă decît un fel de prelungire a spiritului frivol al operetei, al sentimentului că literatura e joc, că pheacianismul vienez își găsește cele mai surprinzătoare forme de manifestare ?

Ceea ce rămîne e Austria, spunea cinicul politician francez. Ce rămîne, ne întrebăm azi ? Ce poate să rămînă ? se întreabă călătorul anului 1992, oaspete al orașului.

III. Dr. Wolfgang Kraus și rosturile unei Asociații pentru literatură

În 1961 dr. Wolgang Kraus, critic, istoric literar, sociolog înființează **Österreichische Gesellschaft für Literatur.** Anul trecut Asociația a împlinit trei decenii de la înființare. Aș putea spune azi — recitind lunga listă a acțiunilor, a colocviilor, a întîlnirilor organizate, imensul șir de nume de bursieri că această Asociație, patronată de dr. Kraus a contribuit nu numai la realizarea unor relații literare, ci și la reașezarea **Centrului :** la redescoperirea acelei verticale numite literatura austriacă. Deschiderile către răsărit ale acestei Asociații, într-o vreme în care vestul încă ignora literaturile răsăritene contribuie la un dialog ale cărui consecințe n-au fost încă studiate. Marin Preda, Ov. S. Crohmălniceanu, A.E. Baconsky, Liviu Ciulei, Petru Dumitriu, Petre Stoica, Oskar Walter Cisek, Nichita Stănescu, Oskar

Pastior au fost scriitorii din România care au fost bursierii Societății austriece pentru literatură. Consecințele cu Viena sînt vii în scrisul fiecăruia dintre ei.

Dar ceilalți ? Pe o singură pagină descopăr multe nume care contribuie la o nouă ordine a literaturii. Sau a culturii. Theodor W. Adorno, Ilse Aichinger, Vasili Axionov, Jean Amery, Alfred Andersch, H.C. Artmann, W.H. Auden, Rose Ausländer, Ingeborg Bachmann, Max Bense, Gerald Bisinger, Felix Braun, Robert Braun, Ilse Brem, Max Brod, Christine Busta, Diana Canetti, Elias Canetti, Franz Theodor Csokor, Heimito von Doderer, Hilde Domin, Lawrence Durell, Tankred Dorst, Tibor Dery, Vasko Popa, Erich Fried, Oskar Maurus Fontana, Albert Paris Gutersloch, Helmut Heissenbuttel, Bohumil Hrabal. Sînt austrieci, sîrbi, croați, slovaci, români, ruși, polonezi, cehi, bulgari, nemți, sînt tineri care abia și-au publicat prima carte și sînt bătrîni care au intrat, cu glorie, în istoria culturii universale. Sînt romancieri, poeți, care au trăit în tinerețea lor în Viena și care în 1938 au fost siliți să emigreze.

Literatura Imperiului, arătam altădată, e excentrică. Scriitorii, personajele, eroii se revarsă în afară. După 1918, Viena trăiește procesul dramatic al golirii de sine, proces care capătă un ritm mai accelerat după 1935. Acțiunea lui Wolfgang Kraus — cu bursele, conferințele, mesele rotunde — dă procesului un **sens invers.** Operele, scriitorii, cărțile se întorc acasă. Criticul redescoperă Centrul. Sau, mai exact : îl reconstruiește. Prin Österreichische Gesellschaft für Literatur, Wolfgang Kraus realizează o exemplară re-centrare a valorilor spirituale europene.

IV. Opera un spirit așezat în Centrul lumii

De fapt, ar fi trebuit să începem scriind despre cărțile gînditorului, criticului și sociologului, foarte importante, fiindcă ele se sprijină, mereu, pe o definiție a Centrului. Primele pleacă de la lectura mai marilor acestui spațiu literar : Kafka, Musil, Karl Kraus, Canetti etc. E aproape ciudat cum analizele nu descoperă lumea muribundă a Imperiului, ci un punct de pornire și o lecție pentru mai tîrziu.

În al doilea rînd, opera lui Wolfgang Kraus se sprijină pe o bună cunoaștere a Estului. Și a mesajelor sale. **Der fünfte Stand. Aufbruch der Intellektuellen in Ost und West** (Bern, 1966). Cred că, în 1966, gînditorul austriac este primul care sesizează noua condiție a intelectualului și capacitatea sa transformatoare. Într-o observație finală la ultima ediție a cărții (Fischer Taschenbuch Verlang, 1991) scriitorul avea toate motivele să fie încîntat de observațiile sale formulate în urmă cu un sfert de secol : și-a împlinit toate profețiile politice. „Nimeni n-ar fi îndrăznit să prezică că actorul și conducătorul teatrului Taganka va putea deveni energicul ministru al culturii din U.R.S.S., că Andrei Pleșu — ministrul culturii în România, că deținutul de altădată al sistemului, intelectualul Tadeusz Mazowiecki, primul ministru al Poloniei". Ce au însemnat intelectualii pentru primăvara de la Praga, ce au fost ei în cadrul Solidarității, al Perestroikăi ? Cartea din 1966 al vienezului Kraus anunțase.

Așa privind lucrurile, sîntem inevitabil limitatori : obsedați de spectacolul prezentului, sîntem înclinați să minimalizăm rolul teoreticianului, sprijinit mereu pe texte fundamentale. **Revoluționarul liniștit, Schița unei societăți de mîine** (Viena, 1970) continuă, de fapt, investigația asupra unui prezent în care starea a patra — proletariatul — face loc acțiunii celei de a cincea stări. Contrarevoluția împotriva Rațiunii, Cultura — teritoriu al experimentului ? **Trăim un timp al întăririi sentimentului național ? Provocările spiritului european între Paris și Pekin, Uniunea Sovietică și anarhia, Protest din interior,** sînt capitolele unei cercetări **actuale** prin excelență.

Cînd îți sprijini cercetarea pe texte din Nietzsche, Klages, Lagarde, fără să ignori operele unor Kirievski, Homiakov, Leontiev, Rozanov, Viaceslav, Ivanov sau Vladimir Soloviov, fără a mai vorbi de Tolstoi și Dostoievski, analiza tradiției „antilatine" primește un context nou. Antiraționalismul bizantin-slav se regăsește, zice Wolfgang Kraus, în tradiția germană a antiraționalismului. Marx a fost importat cu plăcere de ruși tocmai grație acestei regăsiri.

Or, Wolfgang Kraus este un vienez care nu ignoră claritatea latină. E un raționalist care știe că la începutul secolului Viena era patria lui Freud, a expresioniștilor, că a adăpostit, fie și pentru o foarte scurtă perioadă, trecerea lui Trotki, Lenin, Hitler, Stalin. Că, în 1914, Franz Josef era conorășeanul acestora : al lui Lenin și Stalin, al lui Trotki și Victor Adler, al lui Hitler. **A fi vienez,** azi, a reconstrui Centrul aici, în Viena înseamnă a reanaliza rădăcinile iraționalismului în epoca noastră. Fiindcă a fi vienez nu înseamnă a aparține lumii germanice. Înseamnă, pur și simplu, a fi în centrul lumii. Moștenirea latină a Vienei solicită acest gînd.

V. Cultura, puterea, seducția nihilistă

Cultura și puterea — transformările dorinței, apărută întîi la Viena în 1975 și apoi la München în 1978 este, cred, cartea de succes a lui Wolfgang Kraus. O citesc într-o ediție prescurtată, într-o bibliotecă de buzunar.

Ce pot face, prin urmare, intelectualii ? Ce îi poate seduce, cum îi poate seduce puterea ? De ce Ernst Jünger, Benn, Heidegger, Montherlant, Céline, Brasillach și Ezra Pound au simpatizat, fie și numai pentru o vreme, cu dictatorii ? E cultura și Puterea o relație predestinată ? Rareori am descoperit fraze mai exacte despre **Soljenițin, Siniavski, dizidență** ca în paginile acestei cărți care fixează un program de emancipare al intelectualilor. **Nihilismul, azi** sau **Răbdarea istoriei universale** este o carte superbă tocmai prin descoperirea rădăcinilor nihilismului nu în dezordinea Lumii, ci chiar în **ordinea** ei. Numai un vienez (așezat în Centru, nu-i așa ?) putea scrie un asemenea eseu.

VI. Wolfgang Kraus și contemporanii săi

Apărută în Fischer Taschnbuch Verlag 1989, iulie, ultima carte a lui Wolfgang Kraus, **Noul continent, televiziunea. Cultură sau Haos** ne descoperă un gînditor pentru care prezentul, construcția spirituală, reflecția asupra a ceea ce ne rămîne de făcut nu sînt vorbe inutile. Constructor, întemeietor, om al Centrului, eseistul vienez se întîlnește, în reflecțiile sale cu cele ale unor europeni care îl iubesc și îl elogiază ; care se regăsesc în acțiunea lui. „Are cultura în televiziunea viitorului o șansă ? E televiziunea o parte a culturii sau mediul distrugerii ei ? (...) Wolfgang Kraus vede în televiziune marea provocare a culturii noastre, care o poate pierde sau o poate revigora".

În același sens scriu despre Wolfgang Kraus, Emil Cioran, Lew Kopelev, Kurt Sontheimer, Slawomir Mrozek, Efim Etkind, Stanislaw Lem, vecini de palier european sau de credințe, eroi ai europenității : gînditori **actuali** fără de care spiritul european ar fi greu de definit.

Spre deosebire de aceștia, Wolfgang Kraus trăiește într-o lume în care **sentimentul urgenței** e recuperat tocmai din prezența stării confortabile : **avem timp** se poate traduce prin exigențele — somațiile — imediatului.

C. UNGUREANU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SERESTYÉN, DORU BRANEA.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR. 4 (1287) • 12 MARTIE 1992 • SERIE NOUĂ, ANUL IV • 10 LEI

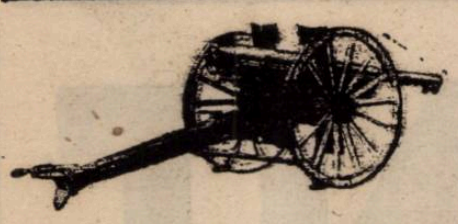

CANALUL 3

De-ar fi măcar să vă convingeţi, încă o dată, cîtă risipă de energie, lumini, flori, invitaţi, colaboratori, fotolii, module, textile, decoruri, zîmbete, reflecţii semidocte şi alte materiale îi trebuiesc conului Mişu Tatulici pentru a realiza un eşec. Să inviţi un ex- şi un actual prim ministru şi să nu ştii ce să faci cu ei ce să-i întrebi (deci ce să-i determini să spună) — aşa talent mai rar! Baremi la ploaie de studiouri economice de s-ar mai fi uitat şi tot ar fi învăţat cîte ceva acest mare patron al locurilor comune şi zămislitor de banalităţi. Vinovat, însă, nu e dînsul, că pune mult suflet în stupizeniile ce le comite, e — pasă-mi-te — deplina absenţă a talentului în coşcogeamite masculul. Chestia-i cu dilemă: dacă tot nu-i bun pe canalul doi, de ce nu-i dau drumul ăia de la turnul de control cu pluta pe, bunăoară, canalul Dunăre-Marea Neagră? Că şi-aşa-i gol ca un buzunar de intelectual.

Dămult, dă-dămult n-am mai catadicsit a-mi perturba bunul mărs al metabolismului cetind cu deplină şi scîrbavnică rîvnă gazeta de trotuar ce-şi zice emfatic „România are". I pak dau ştire domnielor voastre că după onorabilele alecţiuni din noaă februar, tircolit fiind de presimţirea că corneliu-şi-va-dimonstra-tudor măreaţa-i paranoie, am rupt pungii un pol şi mai adăugîndu-i cinci carboave luat-am tembela tipăritură. Halaj să fie! că drept grăit-a sfînta intuiţiune. Demenţa onor şefului P.R.M. pre vaste coloane slobozitu-s-au, precum un nor de locuste-ar da năvală-n sămănături, pohtind a face nemaivăzut prăpăd şi foamete, -n setea lor necurată. Nici o vietate politică de altă coloare nu scapă den mandibulele satanicului cîntăreţ în strana despotului ce răpus fu de oşteni. Pustiit şi pîrjolit s-arată locul prin care trece (cu tovarăşi zece) hămesita-i faţcă. Groază ochilor şi spaimă urechilor de-a căta ş-a primi le este. Să crapă obrazul hîrtiei dă spurcatele voroave. Iartă-ne, Doamne, că dară n-a fi iarăşi ce-a fost antărt şi mai mult decît atît!

Aprige mai sînt muierile rusofone de prin părţile Tiraspolului. Auzi dumneata, să cucerească ele numai cu pieptul — zice-se, gol — statul major al armatei, ţinîndu-l bună vreme sub papuc pe şeful acestuia. Bun prilej pentru recidivistul Igor Smirnov de a se autoproclama comandant suprem peste toată suflarea kaki din Transnistria. Matuşka krasaviţa, da' cumplite fapte se petrec sub fostele tale poale!

Pentru toţi românii (de bine) soarele de la Cotroceni răsare.

Lumina cade difuz pe un peisaj silvic. Sonorul se concentrează pe sunetele tainice ale unei bălţi din apropiere. Un călugăr bătrîn cît istoria vine pe un drum cotit, sprijinindu-se într-un toiag cioturos. El nu zice nimic, numai vine. Într-un scuar medieval se opresc doi curteni căzuţi într-o dialectică plină de semnificaţii. De pe o alee acoperită cu pietriş, de după boscheţi, intră în cadru un ins bine făcut, cu ochelari de soare pe nas şi costum la două rînduri. Dă ocol unor tufe, se uită inteligent în stînga, apoi în dreapta, se opreşte puţin, îşi scoate ochelarii, după îi pune la loc. Puţin mai tîrziu, îşi scoate şi haina. Cu mişcări absolut naturale, ceea ce denotă un îndelung exerciţiu, îşi aşează haina pe umeri, oprindu-se lîngă un copac interesant. E. G. R. Serafim. Spune ceva profund. Dar, iată, că de sub coama unei sălcii pletoase apare chipul luminos al lui Răzvan Theodorescu, şeful lui. Fiecare rosteşte ceva deştept, bine gîndit, pe un ton grav, aproape istoric. Toată lumea e mulţumită. Spectatorii adorm, cuminţi şi ascultători, în canapele, visînd să-şi vadă copiii redactori la televiziune.

O simpatică doamnă, romîncă simplă, cititoare pasionată a gazetelor literare, mi-a relatat, de curînd, păţania dumneaei dintr-o ţară de gintă soră, în vreme ce vizita somptuoasa reşedinţă a unui român mare de pe Via nu mai ştiu cum. Auzise buna doamnă despre faptele istorice ale personajului şi se gîndise, găsindu-se prin cele străinătăţi, că n-ar strica să-l vadă pe vestitul magnat la el acasă, în mijlocul acelei bănuite oaze de românitate. Zis şi făcut. Dar, ajunsă la faţa locului, nu mică-i fu mirarea trezindu-se, pe un hol încăpător, în faţa unui tablou gigantic, ceva în genul unui poster uriaş, ce se întindea pe un perete întreg. Şi pe poster ce rea? Nimic altceva decît personajul cu pricina ciocnind camaradeşte, frăţeşte chiar, o cupă de şampanie cu geniul de la Tătărăi. O imensă greaţă — spunea doamna — i-a coprins întreaga făptură, timp în care a simţit cum i se taie bruse pofta de a mai rămîne la acea adresă. Episodul s-a petrecut acum cîţiva ani. Marele om nu-şi mai aminteşte, probabil, acea imagine şi, cu siguranţă, pe acel hol o fi acum preun poster în care personajul ciocneşte paharul, patriotic, cu un alt mare om de stat. C-aşa-i românul — imparţial...

C. B.

RADAR

Parafrazînd titlul unui cunoscut (şi de referinţă) film muzical american, **Vasile Popa** şi-a intitulat volumul de versuri nu demult apărut **„Povestiri din cartierul de est".** În invitaţia lansată degustătorilor de poezie (pentru a fi de faţă la prezentarea acestei cărţi) se specifică: „O nouă geografie a cuvîntului poetic veţi regăsi în volumul Povestiri din cartierul de est". Ţdacă e aşa, să l felicităm şi noi pe autor. Regăsirea amintită mai sus s-a petrecut la sala „Auditorium" a Casei universitariolr. (Luni, 2 martie, ora 18). Cuvîntul de deschidere a fost rostit, în stilul său inconfundabil, de criticul **Mircea Mihăieş.** • **CENTRUL CULTURAL AL ALIANŢEI FRANCEZE TIMIŞOARA** a fost iniţiatorul unui spectacol de teatru de apartament (joi, 5 martie, ora 20,15, B-dul Loga nr. 46): **„Jeux de langues", de Pierre Ascardie.** Cu **Anna Kupfer şi Bruno Labrasca.** Teatrul **MALAKOFF** oferă: acrostiches, alexandrine, virelangues, anagrammes, calembours, etymologies, faire-parts, a-peu-pres, alliterations, polysemies, charades, eni, mes, comptines, lipogrammes, conjugaisons, drames alpjhabetigues, poems en prose rytm,e — **DEGUSTĂTORILOR DE LIMBĂ FRANCEZĂ.** (în cele mai propice condiţiuni. Gratuit).

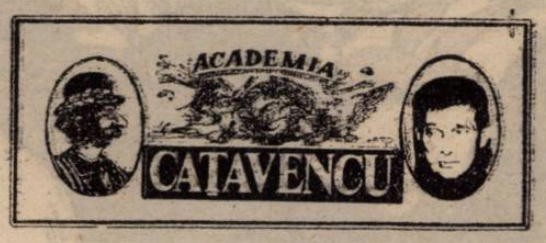

• **MIRCEA DINESCU** (care, după cum el însuşi a declarat-o, revine în Timişoara cu o neasemuită plăcere) şi-a demonstrat talentul oratoricesc şi verva aracteristică în cel puţin trei situaţii („într-un cadru organizat"): joi, 5 martie, ora 17, cu prilejul inaugurării **FUNDAŢIEI EUROPENE PENTRU PROMOVAREA VALORILOR („ROVETI"),** al cărui preşedinte de onoare a fost rugat să fie (şi a acceptat); vineri, 6 martie, ora 11, în Aula Magna, s-a întîlnit cu studenţii timişoreni, pe care, pare-se, fără nici o excepţie, i-a cucerit definitiv. Cei mai entuziaşti dintre ei, cu greu s-au abţinut să nu scandeze, întîi: „Di-nes-cu! Di-nes-cu!", apoi: „Dinescu preşedinte! Dinescu preşedint!". Oricum, e sigur că poetul nu va candida la funcţia de preşedinte al României. • Una dintre cele mai frumoase galegii de artă dir ţară, cea din Lugoj, a găzduit expoziţia importantului artist plastic şi om de cultură **SORIN DUMITRESCU.** În organizarea primăriei oraşului Lugoj, Mitropoliei Banatului şi Uniunii Artiştilor Plastici, vernisajul avut loc vineri, 6 martie, ora 17. În aceeaşi galerie, sîmbătă, 7 martie, ora 11, Simpozionul cu tema **„Actualitatea icoanei".** Cu această ocazie s-au deschis şi librăriile „Humanitas" şi „Harisma" la Centrul de cultură creştină al Galeriei de artă Lugoj.

Enciclopedia nemaivăzutei cetăţi Timişoara

ADMINISTRAŢIE — „totalitatea organelor administrative ale unui stat, regiuni, întreprinderi etc.". Administraţia provincială a Timişoarei acum 275 ani, la scurtă vreme, deci, după eliberarea cetăţii de sub turci. Şi primele sale acte: o **Petiţie** pe care i-o adresează magistratul comunal (în 21 de puncte) şi 33 de **Instrucţiuni** impuse magistratului comunal de către Administraţie la 1 ianuarie 1718. Iată-le, în simplă transcriere, pe primele patru:

1. „(...) Avînd în vedere că este binecunoscut că ţările şi aşele unde este introdusă ordinea deplină şi credinţa, temeliile, unui guvern, în caz de nenorociri se refac foarte repede în starea de mai înainte, este de datoria consilierilor şi a consiliului a restabili în primul rînd credinţa în Dumnezeu.

2. Consiliul trebuie să pedepsească pe ateiştii care se întrunesc clandestin, apoi pe cei pentru fapte criminale, lascive, cămătărie şi altele supărătoare pentru colectivitate, în special pentru monopolurile interzise şi pe toţi autorii de fapte dăunătoare colectivităţii.

3. Să organizeze cît mai bine oraşul după **învăţăturile sfintei** creştine biserici rom. cat. în strînsă legătură cu credinţa, care e singură mîntuitoare a stîrpi în primul rînd pe toţi necredincioşii de pe teritoriul oraşului, cum sînt: păgîni, evrei, turci, luterani şi calvini, precum şi pe toţi ereticii ori de unde ar fi veniţi şi oricum ar fi numele lor şi a nu-i tolera în nici un chip.

4. Să se alunge din oraş şi din cetate toţi indivizii fără stăpîn şi fără servici, iar ca aceştia să nu se poată ascunde eventual clandestin, să se facă de mai multe ori controlul prin oameni special angajaţi pentru acest scop şi cu bună reputaţie".

Adriana BABEŢI

Pavilionul clăpăugilor

PATRIOTUL (II)

Flavius (de curînd întors din R.F.G.) la masă, la bere, cu trei amici.

Flavius (după ce-şi aprinde o ţigară L&M): Ştiţi voi cît costă, la nemţi, un pachet de L&M?

Amicii au idee cam cît costă, la nemţi, un pachet de ţigări L&M, dar, ca să-i facă plăcere convivului lor, se uită, întrebător, unii la alţii).

Flavius: Va să zică, nu ştiţi. Vă spun eu: 5 mărci.

Primul amic: 5 mărci?! Al naibii de scump!

Flavius: Pentru ei, nu. Da' pentru noi...

Al doilea amic: Să luăm marca cu 170 de lei... 5×170 afee 850. Mai bine mă las de fumat!

Flavius: Cred şi eu.

Al treilea amic: Dacă ar fi să apreciem după asta, chiar că nu merita să rămîi în Germania. La noi, un pachet de L&M costă 150 de lei.

Flavius: Păi, ar mai fi şi altele...

Primul amic: Ce?

Flavius: Nemţii sînt oameni reci.

Primul amic: Se ştie.

Al doilea amic: Şi ce dacă sînt reci? Fac treabă, fac. Ai noştri nu-s reci, da' ce folos?

Flavius: Ţie ţi-e uşor să vorbeşti.

Al doilea amic: Crezi că mi-e uşor?!

Flavius: Da. N-ai trăit printre ei. Uite, cum stăm noi acuma la bere... şi ne simţim bine...

Al treilea amic: Chiar că ne simţim bine!

Flavius: Acolo, nu te poţi simţi aşa de bine. Vrei să le povesteşti ceva despre tine, nu te ascultă nimeni. Nici nemţii, nici românii care au cetăţenia germană...

Al doilea amic: Parcă la noi te-ascultă.

Flavius: Uite, căposule, un exemplu clar: voi mă ascultaţi.

Primul amic: Bineînţeles.

Flavius: Atunci, unde-i mai bine?

Al doilea amic: Da' şvabii noştri, care au pleacat şi pleacă pe capete, de ce au zicala aia?

Flavius: Care zicală?

Al doilea amic: „Fie pîinea cît de rea, tot mai bine la Germania".

Flavius: Nu ştiu. Treaba lor. Eu rămîn aici. Ţara are nevoie de aameni hotăriţi.

Iosif COSTINAŞ

În faţa naţiunii

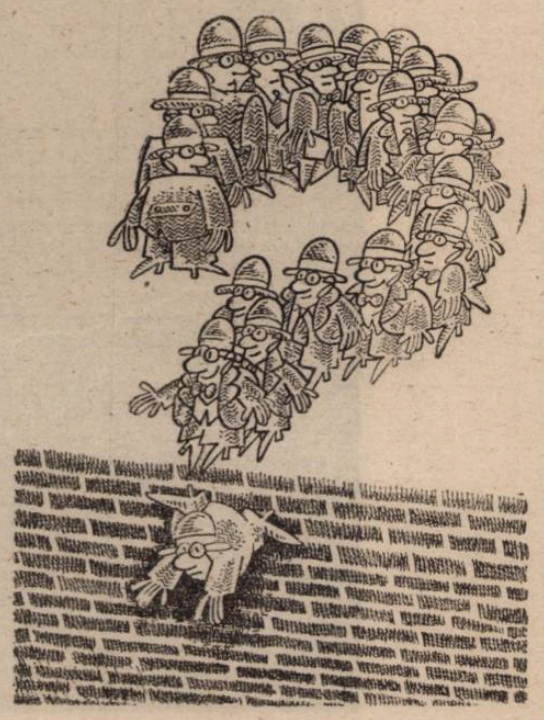

Desen de **NIK LENGHER**

Orizont

INVESTIŢII DE IUBIRE

Într-unul dintre romanele lui Sorin Titel eroii studiază la Viena unde, spre surpriza lor, descoperă mulţi români. O frumoasă amfitrioană e românca, o pictoriţă e poloneză. Cînd nu întîlnesc români, studenţii descoperă cehi, sîrbi, ba chiar două nemţoaice care învaţă canto. Cine sînt, în Viena lui Sorin Titel, autohtonii ? Autohtonii sînt, evident, românii, sîrbii, polonezii. Ei sînt la Viena acasă. E oraşul lor.

Iorga nota că Universitatea din Viena era, în anii în care studiază aci Eminescu şi Slavici, un Centru al românilor : era singurul centru panromânesc care putea să existe în acei ani. Titu Maiorescu, Blaga, D. D. Roşca au descoperit ideea românească la Viena. Drumul către Viena a fost, pentru românii Transilvaniei, unul iniţiatic. Pentru a se împlini, eroii au trebuit să ajungă acolo. Ei au crezut în Viena şi în Împărat. Pentru mulţi dintre ei, Împăratul era locţiitorul lui Dumnezeu. El nu reprezenta o ţară, un neam, o religie. El era însăşi Legea.

Legendele bănăţene vorbesc, nu o dată, despre trecerea Împăratului pe aici. El a coborît de pe tronul lui pentru a întîlni oamenii pămîntului şi pentru a fi asemenea lor. A fost la Slatina şi la Oraviţa şi la Herculane şi la Caransebeş. A stat de vorbă cu minerii, cu vilegiaturiştii, cu ţăranii. Împărătesele au făcut pasiune pentru cîte un localnic care haiducea.

Există o Vienă românească deasupra timpului. Dar mai e una care, spune tradiţia, ne-a abandonat istoriei. Şi Avram Iancu şi memorandiştii au trăit drama absenţei dialogului, aşa cum o trăiseră Horia, Cloşca şi Crişan. N-au fost înţeleşi, n-au fost ascultaţi. Dumnezeul vienez, Împăratul, nu le-a răsplătit credinţa.

Şi Ştefan Zweig şi Joseph Roth şi W. Johnston observă că Împăratul nu era iubit de cei din preajmă, el era iubit de naţiunile mărginaşe, oprimate. Îl iubeau slovenii, cehii, românii. Îl iubeau evreii. Pentru ei Împăratul era speranţa. Pentru ceilalţi, habsburgii rămîneau sub blestem. Erau despoţii. După Mayerling, mîinile Împăratul sînt (spun marile familii ale Imperiului) pătate de sînge. Iar după asasinarea Împărătesei, solidaritatea înfrîngerilor pare a pecetlui un destin.

Popoarele asuprite ale Austroungariei credeau însă mai departe în povestea împărătească. Un român a realizat un proiect de federalizare ce, pus în practică, ar fi inaugurat istoria altei Europe. La Sarajevo a fost ucis nu numai un viitor Împărat, ci şi proiectul altei lumi. Îl descopăr pe A. C. Popovici citat în toate istoriile de ultimă oră ale Austriei. În Felix Austria, S. Vajdia îl numeşte pe bănăţean cu o ciudată mîndrie. Statele Unite ale Austriei Mari nu este şi nu poate fi, azi, decît o amintire şi o legendă, aşa cum au fost iubirile lui Sisi cu haiducii de pe Valea Cernei.

* *

Ultimii şaizeci de ani ne-au făcut să privim orice vecinătate ca pe o ameninţare. Vînaţi de o istorie necruţătoare, ne amintim doar relele şi uităm investiţiile de iubire, care nu au fost puţine. Nu mai vrem să ştim că şi noi facem parte din această Europă şi din această istorie. Hrănim cercurile vicioase ale stării de suspiciune cu o nedreaptă înţelegere a celor de lîngă noi. În loc să refacem punţile rupte, să descoperim partea noastră de Europă, sacrificiul nostru la întemeierea edificiilor durabile ale acestei lumi, ne retragem, ca într-o redută, în interiorul graniţelor. Închizîndu-ne, nu facem altceva decît să-l hrănim pe omul din subterană care îşi pregăteşte revanşa. Nimic mai ameninţător pentru el, decît verticala construcţiei întru spirit.

Noi vrem să conservăm nu vechile conflicte, ci marile investiţii de iubire pe care, nedrepţii faţă de noi înşine, de ignorăm. Vrem să vorbim în numele lor. Există o Europă a revanşei care ne îngrozeşte şi pe noi, dar noi vrem să credem şi să credeţi alături de noi în cealaltă Europă. Deci scriem şi vom mai scrie despre Viena superbă, sublimă, Centru al lumii, care ne apără minunatele amintiri. Amintirile noastre, ale bunicilor, străbunicilor noştri.

Fiindcă pentru ei Viena nu a fost o lume străină, ci şi ţinutul feeric al sărbătorilor. În această lume în care ameninţările se înmulţesc, să învăţăm să ne protejăm sărbătorile. Nu vom reuşi să construim o lume suportabilă distrugînd imaginile frumoase ale lumii. Viena poate fi o cale către înţelegerea noastră. Una dintre cele mai importante.

P.S. Acest număr este prilejuit şi de întemeierea, la Timişoara, a Bibliotecii austriece. O donaţie de un milion de şilingi stă la baza unei instituţii ce poate sluji, eficient, refacerea unor punţi distruse. La deschiderea Bibliotecii au fost prezenţi Alois Mock, ministrul de externe al Austriei, Cristopher Parisini, ambasadorul Austriei la Bucureşti, Wolfgang Kraus, preşedintele Societăţii austriece de literatură, Max Demeter Peyfuss, eminent istoric al sud-estului european. Au fost, de asemenea, prezente importante personalităţi ale vieţii politice şi culturale din România şi Austria. Urăm instituţiei drum lung şi limpede.

Cornel UNGUREANU

MILO DOR
O CĂLĂTORIE SPRE VIENA ÎN 1992

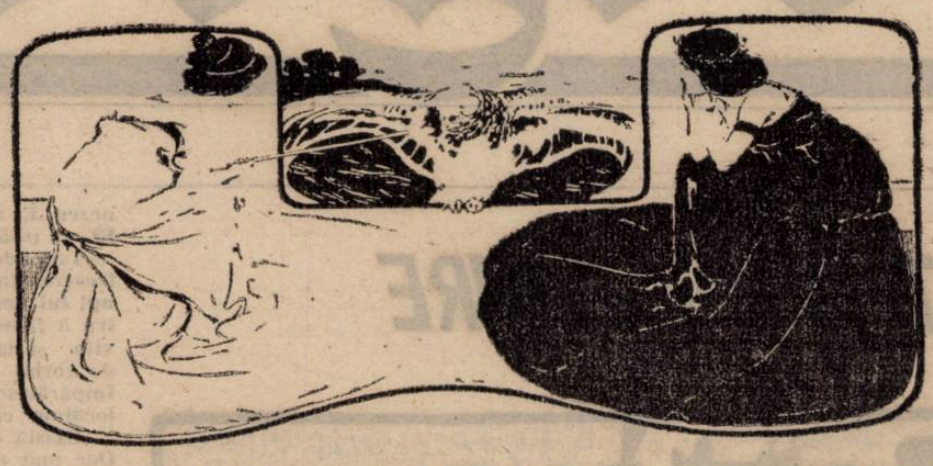

Milo Dor este, pentru istoricul literar român, un reper sigur. Sau şi mai mult decît un reper: o legendă. E un mit sud-est european devenit realitate central-europeană. E, ca şi Max Demeter Peyfuss, unchiul nostru din America. E prietenul prietenilor noştri de altădată. Are rude la Timişoara, a ştiut odinioară româneşte. („Dovezi nu am, dar îmi aduc aminte...").

Scriitor al Vienei, el s-a aşezat într-un Centru al lumii prin talent, stăruinţă, pasiune filovieneză, har al relaţiei. Şi prin pre-destinare. Dacă există un scriitor pentru care Austria nu-i o abstracţie, Viena nu-i o parabolă, iar Imperiul doar o poveste, aceasta este Milo Dor.

Fiindcă literatura vieneză de azi e scrisă de autori care au devenit vienezi, trebuie să spunem că Milo Dor se numeşte în realitate Milutin Doroslovac, că s-a născut întîmplător la Budapesta. A copilărit la Becicherecul Mare între sîrbi, români, şvabi. Bunica sa dinspre mamă venea din Timişoara. Un sfert timişorean, Milo Dor este un sfert budapestan, treisferturi sîrb şi sută la sută vienez. E un paradox pe care, de pildă, îl mai realiza Danilo Kiş: născut în Ungaria, copilărind în Muntenegru, retrăind un trecut evreiesc, el este sută la sută sîrb. Dar cel mai de seamă romancier sîrb de azi? Dar Miloş Ţirnianski, născut la Csongrad — în Ungaria, copilărind la Timişoara, formîndu-se la Belgrad şi Viena, rămînînd ani mulţi la Londra?

Deocamdată, Milo Dor mi se pare perechea liniştită a lui Danilo Kiş. Dacă autorul **Clepsidrei** s-a retras la Paris, Milo Dor a rămas la Viena. El ştie că mai importante decît operele sale de ficţiune sînt **amintirile** sale. Iar amintiri, slavă Domnului, s-au adunat. La 19 ani, în 1942. Milo Dor ajunge în temniţă fiindcă se înrolase în rezistenţa antifascistă. În 1943 e dus la muncă forţată la Viena. Nu muncă silnică, fiindcă la Viena era mult mai bine decît în puşcărie. Era chiar plăcut.

Ştiu că a fost prieten cu Celan şi cu Vasko Popa, cu Heinrich Boll şi cu o seamă dintre marii scriitori germani ai secolului XX. Că, în fine, a tradus din literaturile iugoslave şi — informaţie falsă — că a fost prietenul lui Bakonsky.

Milo Dor îmi propune să ne întîlnim la Cafeneau **Frauenhuber.** Cafe Frauenhuber se află „lîngă" Kärtnerstrasse: un intrînd, o parantează a ilustrei artere. **Cafe Frauenhuber a fost deschisă în 1788 de bucătarul Mariei Tereza care a poftit să facă un restaurant pentru nobili. Aici au cîntat Mozart în 1788 şi Beethoven în 1797.** Aşa scrie pe o plăcută: aici au cîntat Beethoven şi Mozart. Intru ca într-un muzeu, am trac aşa cum am avut cînd am intrat prima oară la **Cafe Central.** Înăuntru e o democratică înghesuială.. Dar mese libere există.

— Cum ne recunoaştem, m-a întrebat la telefon Milo Dor.

— Vă ştiu din poze, îi spun.

Da, dar nu e simplu. Milo Dor e mic, îndesat, arată la 68 de ani mai bine decît alţii la cincizeci. În poze are o figură melancolică şi suferindă. În realitate poartă o coamă de poet romantic rebel.

Mă întreabă ce vreau să ştiu despre Vasko Popa. Vreau să ştiu dacă a studiat egiptologia la Viena. Dacă cunoştea hieroglifele.

El nu poate să-mi spună dacă Vasko a studiat şi ce a studiat. Nu-i exclus să fi studiat egiptologia. Era controlor de bilete, din asta trăia, fugise din Iugoslavia ocupată şi se adăpostise la Viena. Viena era pentru ei, ca şi pentru alţii, un adăpost. A tradus din Vasko Popa, are încă o carte a lui deja tradusă: **Cîntecele cutiei mici.** L-a iubit mult pe Vasko. L-a vizitat chiar înainte de moarte. Au băut o sticlă de vin. Vasko l-a dus într-o excursie la Vîrşeţ.

Milo Dor a studiat romanistica, bineînţeles la Viena. De jumătate de veac merge, aproape în fiecare zi, la cafenea. Merge să citească ziarele, să scrie, să afle ce se mai întîmplă în lume. Cînd era tînăr, mergea la cafenea fiindcă acasă era frig, era urît. Era sărac. Nu, Cafe Frauenhuber nu e cafeneaua lui preferată. Cafeneaua lui e Cafe Hummel, în Josefstadt. El locuieşte lîngă această cafenea. De fapt, cafenele şi-au pierdut, pentru scriitori, sensul. Înainte, fiecare cafenea adăpostea un grup de scriitori. Iar aceşti scriitori reprezentau o direcţie literară. Un grup cu un program. Nu mai există nici atmosferă literară, nu mai există cercuri literare. Nu mai există literatură.

Visul mamei era să vadă Timişoara, spune deodată Milo Dor.

De fapt, cum să nu existe scriitori? El, de pildă, e prieten cu Vintilă Ivănceanu. Îl apreciază. Un nume şi-a făcut Peter Handke sau Jeanie Ebner. E născută la Sidney, o perioadă a condus **Literatur und Kritik.** Jelinek, Barbara Frischmuth. Dar ei sînt mai tineri. El a fost prieten cu Paul Celan, cu Gerhardt Frisch, cu Ingeborg Bachmann. Dar au murit. Cei din generaţia lui au murit foarte devreme. N-au trăit mult. El e, la 68 de ani, un supravieţuitor. Dintre cei în jur de 45 de ani, i-ar mai remarca pe Peter Henisch şi pe Gerhardt Roth. Să nu fac confuzia cu Joseph Roth. Îmi place Joseph Roth? E un povestitor uluitor, e stăpîn pe o tehnică a povestirii fără egal. I-a plăcut şi o proză a lui Peter Henisch: **Die kleine Figur meines Vaters.** E o proză autobiografică. Tatăl lui, evreu, a fost fotograful naziştilor. Unul dintre oamenii pe care i-a iubit, despre care a scris mereu a fost Paul Celan. A locuit, cînd a fost ultima oară la Paris, la el. A scris despre asta în ultima lui carte, editorul lui o să mi-o trimită. (Mi-a trimis-o, e o carte foarte frumoasă. Se cheamă **Auf dem faschen Damfer.** Un capitol se unmeşte **Lamento asupra prietenilor mei evrei:** „D-a lungul vieţii mele, scrie Milo Dor, m-am împrietenit întotdeauna cu oamenii de origine evreiască. Cred că principalul motiv este afinitatea naturală care conduce doi prieteni unul către celălalt, atunci cînd duritatea destinului îi aruncă într-un loc necunoscut, plin de ameninţări". Unul dintre cele mai frumoase studii ce i-au fost dedicate (a apărut în culegerea alcătuită de prietenii săi cu prilejul împlinirii vîrstei de 65 de ani) se cheamă: **Profesiunea: străin.**

Că să înţelegi acest titlu, trebuie să percepi realitatea adîncă a Vienei: evreii care au dat strălucire culturii austriece la începutul acestui secol, vienezi de seamă la 1900 erau chiar mai austrieci decît austrieci Cine a iubit mai mult Imperiul decît Joseph Roth sau Stefan Zweig? Şi, îmi spune Milo Dor, la Viena era o viaţă literară extraodinară fiindcă evreii alcătuiau un extraordinar public al culturii. Nu mai există scriitori evrei importanţi fiindcă nu mai există cititori evrei. Dar evreii nu au dat strălucire numai culturii vieneze. Credeţi că fără a fi tradus de Max Brod Haşek atingea notorietatea pe care a atins-o?

Cine-i într-adevăr vienez? Aşa cum făcea şi Marin Preda altădată, cînd încerca să afle cine ni sînt bucureştenii „adevăraţi". Milo Dor răsfoieşte o carte de telefon: „Nume ca Andics, Bacsics, Baresch, Bialonczik, Corti Czempirek, Davy, Fischer-Colby, Jelinek, Limbek, Lupovits, Marmorek, Mirdita, Muliar, Plavetz, Rimsky... vorbesc pentru sine. Între oamenii care se adăpostesc sub aceste nume, sînt acasă." Şi adaugă, în finalul cărţii sale de confesiuni **Meine Reise nach Wien — Călătoria mea către Viena:** „Un prieten vienez mi-a spus odată că a fi austriac înseamnă a depune mărturie nu pentru o anumită naţiune, ci pentru o viziune asupra lumii. În acest sens sînt eu austriac."

În Piaţa Unirii din Timişoara (29. II. a.c.) Max Demeter Peyfuss, eminent istoric al sud-estului european, îmi vorbeşte despre familia Baciki. O familie timişoreană din care se trage Milo Dor. Pe urmă, îmi povesteşte cum a fost el anchetat de securitate în 1975, la Hunedoara, fiindcă se afla în posesia **Bisericii Negre.** Cum a distrus poeziile lui Petre Stoica fiindcă se temea pentru poet. Cum, în Albania, cum, la Moscopole...

Mergem la Biserica sîrbească din Piaţa Unirii şi vorbim despre prieteni comuni: Adam Puslojici, Petre Stoica, Milo Dor. Şi din nou despre familia **Baciki** din Timişoara. Pe urmă, despre rudele din Lipova care nu mai sînt şi cele din Hunedoara. Şi iar despre cărţile de la Moscopole pe care dl. Peyfuss le caută pretutindeni.

Ce înseamnă, prin urmare, a fi vienez, în această lume în schimbare?

Austria care a fost, Lumea care va fi. Ţara care a cunoscut umilinţa de a fi socotită **un rest** nu mai poate gîndi la renaşterea altei Mitteleurope. Sau, aşa cum repeta Excelenţa sa Cristopher Parisini (şi el avînd rădăcini în Muntenegru), **„Nu Mitteleuropa, ci Gesamteuropa. Nu Mitteleuropa, ci Europa comună** — Europa a tuturor. Aceasta trebuie să fie lumea de mîine.

Profesiunea: străin, titlu care voia să-l identifice, la 65 de ani, pe Milo Dor rămîne, însă, o realitate. E ameninţarea lumii celeilalte, a subteranei pe care fiecare dintre noi o evocă în momentele sale de derută, de teamă, de spaimă atavică.

Cornel UNGUREANU

SEMNUL CĂRŢILOR

Inaugurarea Bibliotecii austriece la Universitatea din Timişoara are o semnificaţie multiplă: istorică, culturală, politică. Mai întîi o semnificaţie istorică, pentru că încă din secolul al XVII-lea, după asediul Vienei, în care imperiul otoman avea să-şi anunţe sfîrşitul, Austria a fost într-o perioadă de cîteva secole o putere statală imperială, a cărei forţă a constat în echilibrul între popoarele din spaţiul central şi sud-est european, în baza unei idei a dreptului gînţilor, în care filosofia socială, preluată în secolul al XVIII-lea de iosefinismul iluminist însemna emancipare prin cultură şi educaţie.

Cînd, în secolul al XIX-lea, procesul istoric al iluminismului a dus la idealurile naţionale ale popoarelor, echilibrul statal al Austriei şi-a pierdut puterea dreptului politic imperial, dar ideea ei de cultură, ca ideal naţional, a rămas în istoria acestor popoare pentru care ea era o forţă istorică. Aceasta pînă la mijlocul secolului nostru, cînd împrejurări cu totul nefavorabile, ca urmare a împărţirii Europei între Apus şi Răsărit, ocupaţia din Răsărit a anulat funcţia de cultură a istoriei cantemporane prin distrugerea forţei ei de expansiune spirituală. Dar după prăbuşirea imperiului din Răsărit, cultura popoarelor eliberate, atît cît ea s-a mai putut păstra, este singura forţă în măsură să susţină o nouă istorie, într-o Europă Unită.

Austria s-a menţinut, astfel, ca singura poartă dinspre Est spre Vest într-un nou asediu al Vienei, făcut de popoarele foste captive, cu speranţa lor de a intra într-o cetate ideală, a unei comunităţi politice a dreptului universal.

Aşadar, Viena a însemnat, rînd pe rînd, şi totodată concomitent, o istorie, o cultură şi o politică, adică un trecut, o forţă şi o speranţă. Numai că prea mult se vorbeşte de „intrarea" în Europa, pentru că Europa nu mai este doar un spaţiu geografic, ci unul spiritual, în interiorul căruia singura politică valabilă este cultura producătoare de istorie.

Acesta este mesajul politic pe care ni-l trimite Austria în iniţiativa de a întemeia o bibliotecă austriacă la Universitatea din Timişoara. România trebuie a dovedi că are această deschidere spre înţelegerea spiritului veacului, pentru a primi ceea ce caută de atîta timp, dar cu mai mare speranţă în ultimii doi ani, cu sentimentul prezenţei ei istorice într-o comunitate în care singura forţă a istoriei trebuie să rămînă cultura şi singura politică a istoriei contemporane trebuie să servească cultura.

Donaţia de astăzi este un gest politic major: Timişoara nu este doar un oraş care păstrează ruinele trecutului, ci şi fundamentul care se ridică pe aceste ruine, pentru un monument al viitorului, ce se va numi „Europa-Libertate". Europa nu oferă, pentru acest monument, decît materialul şi încrederea în libertate, urmînd ca zidirea să o facem noi, din interior, dacă dorim să fim în Europa prin spiritul libertăţii. Un ajutor de această natură este binevenit acum, pentru că el ne arată că pe treptele suirii noastre spre democraţie statală nu sîntem singuri, şi deci putem întreţine speranţa înălţării noastre spre cerul Libertăţii.

La o primă oprire în răscrucea drumului, pentru acest dar de cultură trebuie să mulţumim domnului Ministru de Externe al Austriei pentru relaţia istorică redeschisă aici, la Timişoara, prin Universitatea noastră, şi domnului ambasador al Austriei în România, ca martor permanent al acestei relaţii.

Iar noi, adunaţi aici, la această solemnitate, în numele tuturor viitorilor cititori ai bibliotecii, să exprimăm speranţa, că nu vom greşi drumul, pentru că dorim ca semnul cărţilor să fie singura legitimaţie pentru o trecere nefrauduloasă a graniţelor, într-o comunitate de cultură care, singura, va avea dreptul în viitor să se numească „Europa".

Eugen TODORAN
Rectorul Universităţii din Timişoara

ŞASE ZILE ÎN IMPERIUL SEMNELOR

— JURNAL VIENEZ —

1. VII. 1979 Iată-mă ajunsă în sfîrşit în acest vagon atît de murdar şi totuşi atît de mult dorit, în trenul ce mă transportă cu icheli şi scîrţîituri spre Budapesta. Alături de mine, domnul Gog face o conversaţie vioaie, pe lamă de cuţit. E întrerupt din cînd în cînd de o femeie care vine să măture în compartimentul nostru, mult prea des zic eu pentru posibilităţile noastre reale de a murdări. Ne dăm seama prin comparaţie că omoloaga ei română n-a apărut decît cu cinci minute înainte ca trenul să plece din Curtici, deşi am stat la vamă aproape două ore. Prezenţa continuă a femeii cu măturiţa e primul semn de debalcanizare. Printre poveşti, întrebări şi glume de tot felul, mă gîndesc la cît am avut de luptat pentru a obţine paşaportul, viza pentru Italia şi banii. Am primit oficial 20 $ pe care îi voi schimba la Viena în 240 de şilingi. O nimica toată.

În gară, îmi iau rămas bun de la domnul Gog şi iau un taxi pînă la hotel „Oberösterreich", pe Hermangasse 2 A. Aici s-au rezervat locurile ieftine pentru participanţii la cel de-al II-lea Congres al Asociaţiei Internaţionale de Semiotică (IASS-AIS). Oraşul colorat mă atrage şi, în ciuda oboselii, ies puţin la plimbare. E ora opt şi jumătate şi totuşi străzile sînt pustii. Dau o raită prin cartier, memorizînd cu atenţie drumul de întoarcere, căci dacă mă rătăcesc nu există nimeni prin jur, ca să-mi spună cum să mă întorc. Vitrinele îmi par de o opulenţă şi un rafinament de-a dreptul scandaloase. Mă opresc pironită la un magazin pentru mirese. Fiecare vitrină e aranjată în altă culoare: de la voal pînă la pantofi şi buchet, totul e roz, galben, albastru sau verde pal. Ciudat şi frumos, în acelaşi timp, n ştiu ce zice.

2.VII. Plouă. O pornesc încet spre Universitate devreme. După un timp, apar, încet, încet, semioticienii. Mă îndrept şi eu spre Auditorism Magnum unde va avea loc ceremonia de salut. Participă Rudolf Kirsch1äger, preşedintele federal al Austriei, Kurt Komarek, rectorul Universităţii din Viena, Tasso Borbe, organizatorul congresului şi Cesare Segre, preşedintele IASS-AIS.

Primul ia cuvîntul Tasso Borbe. Nu defineşte semiotica drept ştiinţa semnelor, aşa cum m-aş aştepta să o facă, ci o numeşte ştiinţa transmiterii informaţiei pentru înţelegerea problemelor individuale. Ne reaminteşte că Charles W. Morris a murit de curînd „nu fără a accepta să devină membru de onoare al IASS-AIS, că Roman Jakobson nu nu poate participa din cauza vîrstei înaintate şi că Iuri Lotman absentează. A trimis doar o scurtă telegramă: „Keine Möglichkeit zu kommen". În sală se lasă o linişte semnificativă. Desigur, toţi înţeleg despre ce este vorba, ca atunci cînd trebuie să transmit că profesorul Solomon Marcus n-a primit paşaportul.

Cesare Segre arată că semiotica a devenit o parte integrantă a culturii moderne. Cei 600 de participanţi din 40 de ţări o dovedesc cu prisosinţă. Regretă absenţa ruşilor şi a românilor (deduc, prin urmare, că ceilalţi socialişti sînt prezenţi cu toţii) şi subliniază dificultăţile noastre diplomatice şi financiare. Voi afla mai tîrziu că doar prof. Al. Husar de la Iaşi mai e prezent din ţară. Păcat.

Conferinţa inaugurală este ţinută de **Rene Thom**, cunoscutul matematician francez, autorul teoriei catastrofelor. Un omuleţ vioi la vreo 55-60 de ani, tuns scurt, americăneşte, debordînd de energie şi de dorinţa de a ne comunica tot ce-i trece prin cap apropos de **teoria analogiei**. Îi urmăresc greu, deoarece engleza lui este deformată de cel mai îngrozitor accent francez. După prînz, Umberto Eco îl prezintă pe **Nelson Goodman** care va vorbi despre **referinţă**. Definită ca o relaţie de simbolizare, de reprezentare sau „standin for", referinţa clasică în denotare (în cazul limbajului verbal), reprezentare (în limbajul pictural), notare (notele muzicale) şi citare (includerea unui text în alt text).

3. VII. Ca de obicei, urmează lucrările pe secţii. Au loc, în paralel, patru mese rotunde, 23 de grupe de lucru şi 6 secţii de referate. Aleg masa rotundă condusă de Decio Pignatari, poetul brazilian, autorul unor poezii concrete, dintre care îmi amintesc că unele erau folosite pe vremuri, în presa literară românească, ca exemple concludente de literatură decadentă.

Îi urmează **Max Bense**, fondatorul esteticii informaţionale şi unul din primii experimentatori ai computerului în domeniul literaturii. Se referă la inovaţia estetică şi raportarea ei la indeterminarea statistică. Dintr-o mulţime de elemente dezordonate, procesul creativ produce în final o stare ordonată cu atît mai interesantă cu cît gradul complexităţii sale este mai mare. Apoi Bierwisch îşi pune întrebarea ce este estica şi cum se leagă ea de semiotică.

A început să plouă. Sînt îmbrăcată într-o ie veche românească, foarte scurtă şi mi-e frig. Broderia de pe mîneci se răsuceşte ca ideogramele japoneze pe care următorul vorbitor le pune pe tablă pentru a ilustra legătura dintre sistemul de scriere japonez şi unele expresii literare. Seara, la filarmonica din Viena, concert de vioară susţinut de Szeryng. În program Prokofiev, Mozart, Ceaikovski, Execuţie magistrală, momente de mare tensiune artistică. Chipurile celor din jur sînt tulburate.

4. VII. Ora 9. Sînt a doua la secţia mea, **Literatură şi cibernetică.** Abordez personajul Othello ca un sistem cibernetic în interacţiune cu mediul ambiant.

După amiază la **Albertina** Museum. Desenele lui **Dürrer, în cerneală albastră**, au o forţă de-a dreptul orgolioasă. Seara, concert de orgă la Stephansdom: **Bach, Duruflé, Alain** cu **Deux danses a Agni Vavishta.** Ciudată îngemănare de ogive gotice, muzică de orgă şi orient. Eul meu profund e satisfăcut, după cum şi eul meu de suprafaţă va savura mai tîrziu o criglă de bere vieneză.

5. VII. Alerg de la o masă rotundă pe tema semioticii formale, mai puţin interesantă pentru mine, la grupele de lucru conduse de Ph. Dubois (un membru al Grupului) despre semiotică vizuală, Ivo Osolsobe despre limbajele scenice (teatru, operă, operetă) şi Selmour Chatman despre structuralism şi naratologie. Socolind anticariatele, căutînd cărţi vechi. Îmi cade în mînă o ediţie princeps Darwin cu planşe colorate, o carte cu adevărat minunată. Întreb preţul, 200 de mărci. Nu înţeleg de ce n-a fost cumpărată cartea, căci, suma, deşi foarte mare pentru mine, nu e deloc exorbitantă pentru un localnic. Ajung în drumurile mele şi pe la casa lui Sigmund Freud. Din păcate e închisă.

6. VII. Ultima masă rotundă, condusă de Umberto Eco e, intitulată **Istoria semioticii.** Participă, între alţii, Th. A. Sebeok, Alain Rey şi Julia Kristeva. Mă aşez alături de Mihai Nadin care îmi povesteşte unele picanterii cu privire la şarmul Kristevei.

În încheiere, Umberto Eco împarte semioticienii în trei categorii. Întîi, îi enumeră pe aceia care lucrează efectiv şi se trudesc să elaboreze o teorie a semioticii. Aceştia trebuie cu orice preţ să-şi continue eforturile. Apoi, urmează cei care participă la congrese, precum cel de faţă pentru a afirma că semiotica nu e există încă sau nu va mai exista în viitor. Aceştia ar face mai bine să se apuce de colecţionatul timbrelor, de jogging sau sex. În fine, există şi cei care pun întrebări de genul „Ce este semiotica?". Acestora ar trebui să li se interzică accesul în sălile de conferinţe, deoarece sînt rău-voitori. O asemenea întrebare poate fi răspunsă numai în măsura în care se poate răspunde la întrebări de genul ce este literatura, filozofia sau dumnezeu.

Semiotica nu poate fi explicată, deci nici unificată. Uniţi pot fi doar semioticienii în jurul unui subiect comun. Propunerea lui Eco este ca cel de-al treilea congres să se învîrtă şase zile numai în jurul unei singure idei. Dacă propunerea lui va fi acceptată, se poate conta pe participarea sa. Dacă nu, nu. Să vină alţii. El oricum se lasă de semiotică şi se apucă de beletristică. Poate aşa va ajunge celebru.

Pia BRÎNZEU

Copil fiind îmi imaginam Viena ca un oraş foarte colorat intimidant printr-o tulburătoare opulenţă şi, mai ales, prin nespus de multă muzică. Eram influenţată de evocările bunicii, care îmi prezenta Viena anilor '20—'30 ca locul cel mai minunat de pe lume.

De fapt, în familia mea, atît bunicul cît şi străbunicul meu s-au căsătorit cu cîte o austriacă şi au adus-o la Jimbolia, pe atunci un sat mai mare, unde ei practicau medicina. Ideea de a părăsi Viena pentru a veni să trăieşti pe meleagurile noastre nu era aşa de extravagantă cum ar putea părea acuma. Dimpotrivă, era un fapt oarecum obişnuit, deşi presupunea, desigur, foarte multe sacrificii.

Străbunica îşi alina dorul după capitala imperială mergînd în fiecare zi la gară cînd trecea Orient-Expressul. Bunica era mai practică şi fugea cu bunicul la Viena să-şi facă marile şi micile cumpărături. Se întorcea de fiecare dată mai încărcată, mai împlinită, mai fericită, refăcută prin forţa misterioasă a oraşului.

Această forţă am căutat-o şi eu cînd am vizitat pentru întîia oară Viena. Deşi eram adolescentă, îmi amintesc că am fost imediat copleşită de rafinamentul clădirilor, al monumentelor şi al vitrinelor. Am înţeles că este într-adevăr un loc al regenerărilor morale, un loc unde binele din tine răzbate cu putere la suprafaţă.

Ulterior, am descoperit în plus că Viena este un oraş cu cele mai frumoase clădiri Jugendstil. O Timişoară cu străzi ca acelea din piaţa Küttl şi Maria, multiplicate fantezist de o minte inventivă. O Timişoară anume răsturnată într-o oglindă mărităoare pentru ca noi, timişorenii, să ne simţim acolo ca acasă.

Viaţa lui Sorin Titel

Marile familii

Puţini ştiu că Iosif Titel, autorul biografiei lui Sorin Titel se numără printre scriitorii bănăţeni ai deceniului al patrulea. De-a lungul timpului, el a fost un remarcabil animator cultural în Lugoj şi Caransebeş, oraşe cu un dinamism cultural care ilustra şi verifica dominantele baroce ale locului. Bun bănăţean, cu un arbore genealogic răsfirat în satele din jurul Făgetului, Iosif Titel a scris librete pentru Filaret Barbu şi pentru spectacolele teatrului popular din Caransebeş, cîntînd el însuşi într-o montare memorabilă a **Casei cu trei fete.** Autorul **Copacului** aparţinea unui neam cîntăreţ.

Sorin Titel aparţine, prin urmare, uneia dintre marile familii bănăţene, în care vocaţia cărturărească, pasiunea faţă de scris, devotamentul faţă de artist erau transmisibile. Aurel Petreanu şi Anişoara Odeanu, Iuliu Birou şi Virgil Birou, Nemoienii reprezentau un ţinut în care bunicii, străbunicii, ţărani, scoteau reviste, scriau ziare, conduceau coruri, regizau spectacale. La sfîrşitul secolului trecut în Banat nu mai existau analfabeţi. Iar fastul serbărilor, ştiinţa petrecerilor, arhitectura savantă a spectacolului festiv favorizau apariţia unor lideri. Invitau individualităţile la iniţiativă. Iosif Titel afirmă spiritul locului, aşa cum îl va afirma, cu un talent ieşit din comun, cu o energie stimulată şi de noile contexte, Sorin Titel.

Prima întoarcere la literatură a lui Iosif Titel are loc „după o lungă şi grea suferinţă": e prilejuită de apariţia **Caietelor critice, 1985,** număr special consacrat lui Sorin Titel. Admirabil nu doar prin demnitatea evocării, ci şi prin forţa scriiturii, prin capacitatea de a evoca „lumea prin care a trecut" Sorin Titel şi familia sa, textul mai stăruia în memoria cititorului şi prin dramatismul său.

Cartea de faţă se naşte pe temelia acelor pagini. Ea rescrie, amplifică, definitivează, corectează. Renunţă la cîteva fraze îndoliate. Regăseşte pagini critice, mărturii, documente. Tatăl abandonează provizoratul, comentariul ocazional. La fel de sobru, de reţinut ca altădată, el scrie acum ca un profesionist al Biografiei. Se integrează aceleiaşi şcoli a literaturii obiective întemeiate de tradiţia transilvană.

Biografia se caracterizează prin precizie, claritate, rigoare. Vreme îndelungată **notar,** Iosif Titel aparţinea şi unei alte tradiţii : cea care a pus pe picioare cea mai eficientă administraţie europeană. Stilul scriitorului decurge şi din practica îndelungată a unei profesiuni care refuza orice divagaţie sentimentală. El e şi consecinţa calificării într-un domeniu ce pare azi ezoteric. Enclavele subiective, rare, nu angajează naratorul, ci Familia. **Eu** în cartea lui Iosif Titel înseamnă, în realitate, **Noi, Familia noastră.**

Personajele unei biografii

Viaţa lui Sorin Titel este o carte scrisă cu iubire. Oamenii sînt buni, sînt generoşi, aparţin unei realităţi mirabile. Sau măcar unei lumi ocrotitoare. Familia are de învins barierele neiertătoare ale sărăciei : are de străbătut vremile tulburi ale deceniilor postbelice. Tatăl trebuie să-şi întreţină fiul, fiica, şi, în acele vremuri, n-a fost simplu. Cine citeşte **Ion** are în familia Herdelea un posibil termen de comparaţie.

Viaţa e grea, dar mizeria nu l-a înrăit pe modestul funcţianar. Oamenii sînt buni şi, în ultimă instanţă, fiul nu va întîlni decît oameni buni. Sau doar pe aceştia crede de cuviinţă să-i evoce Iosif Titel.

La Caransebeş, de pildă, Sorin îi va avea ca profesori pe Traian Topliceanu, pe Romulus Ciric şi pe Ioan Lungu. I-am avut şi eu profesori şi pot întări scrisele biografului : erau pedagogi extraordinari. Primul, Traian Topliceanu, profesor de limba şi literatura română, era unul dintre puţinii cititori temeinici de literatură bănăţeană, cu studii fundamentale despre Ioan Popovici-Bănăţeanul şi Victor Vlad Delamarina. Prin biblioteci şi bibliografii se mai paate descoperi o **Istorie a literaturii române** scrisă de el. La Caransebeş se afla, în deceniul al şaselea, într-un soi de refugiu. Ca şi Ioan Lungu, Romulus Ciric aparţinea unei generaţii de profesori ilustre. Primul practica o pedagogie inflexibiă şi dură, al doilea se confunda cu însăşi Tradiţia acestui liceu. Sub veghea numitului triumvirat au intrat în literatură Sorin Titel, Horia Pătraşcu, Horia Vasilescu, George Suru subsemnatul.

Dar nu numai profesorii merită atenţie : tatăl evocă un şir de oameni care înţelegeau pasiunile adolescentului şi erau încîntaţi că pot, prin el, să transmită un mesaj cultural. Nicolae Corneanu, consilier episcopal, istoric erudit, făcea parte dintre autorii interzişi ai locului, dar şi dintre bunii îndrumători ai tînărului literat.

În deceniul al şaselea, pulsul cultural al oraşului putea lega un tînăr de teatru, de film. Sorin Titel da examen de admitere la regie fiindcă în centrul oraşului trona Casa de cultură cu neasemuitele-i spectacole. Spiritul ludic înflorea la Caransebeş, Lugoj, Oraviţa în acest regim al constrîngerilor. Poate compensatoriu.

Înainte de a fi scriitor, Sorin Titel **trăia** în Lumea artiştilor. Lumea artiştilor putea ocroti o existenţă fragilă, vulnerabilă, ameninţată.

Exclusul

Ce putea fi, în societatea conservatoare a oraşului, mai ruşinos decît o exmatriculare din facultate? **Cartea Tatălui** risipeşte repede orice nedumerire posibilă : nimeni nu era fericit de această extmatriculare. Ea tulbura o Ordine, o disciplină a creşterii, formării, întemeierii. Fără voia lui, Sorin ieşea, fiinţă fragilă, în afara Legii. Exclusul navighează între Caransebeş, Bucureşti, Craiova, Cluj pentru a descoperi posibilele căi ale reintegrării. La Cluj e publicat în **Tribuna** şi apariţia face senzaţie. Dar reluarea studiilor e imposibilă. Tatăl citează o extraordinară scrisoare a profesorului Mircea Zaciu : un tulburător manifest de solidaritate. Ar mai trebui să adăugăm că la **Tribuna** se manifestase şi o solidaritate bănăţenească, secretar general de redacţie fiind, în acei ani, Nicolae Mărgeanu, landsman al tînărului.

Exclus, Sorin realizează paradoxul de a fi pretutindeni acasă. El ştie a metamorfoza contrariile, a transforma înfrîngerea, vulnerabilitatea, ameninţarea în teme literare. **Reîntoarcerea posibilă,** roman apărut în 1966, o seamă de povestiri ale perioadei 1960-1964 conservă imaginile intervalului, ale pauzei, ale aşteptării. Sînt aşteptări fericite, ni se spune. El e sigur de şansa sa, el ştie că e purtătorul unui destin. Tatăl evoca acei ani cu sufletul îndurerat (ei ieşeau din Ordinea lumii!), adevărul e că Sorin respira în cea mai bună din lumile posibile. Era protejat, ocrotit, iubit de eroii viitoarei sale opere. Asculta muzică, regiza spectacole, participa la petrecerile provincialilor. Era fericit.

Etica magna

Încercam, cu altă ocazie, să explic avangardismul lui Sorin Titel şi prin opoziţia care se realizează în interiorul familiei : tatăl aparţinea provinciei, el reprezenta o generaţie care, în fond, era a idealului naţional, Fiul încerca a fi al unei insurecţii culturale dezlegate de determinări locale. Dezacordul dintre tată şi fiu, numit pe o pagină din **Melancolie** mi se pare, totuşi, mai adînc decît opţiunile literare. Eticismul vechii generaţii se confrunta cu estetismul noii generaţii, nostalgia unei generaţii care visa ordinea se confrunta cu tinerii care trăiau euforia altui timp al culturii. Şi al eliberărilor. Dar nu era doar atît.

În numărul din **Caiete critice** consacrat lui Sorin Titel impresiona bogata ilustraţie : lungul şir de ţărani, bunici, străbunici, eroi ai lumii arhaice a străvechimilor ieşeau la lumină pentru a ilustra opera Fiului. Iar lungul şir de poze era lămuritor fiindcă, se putea observa, Sorin ieşea rar în afara **cronicii de familie.** Paradoxul iubitorului avangardelor era că îşi iubea familia şi scria în numele apartenenţei la o familie. Bunicii, străbunicii istoriilor austro-ungare nu aparţineau oniriadei imaginare, ci unei realităţi imediate. Ceea ce pentru bunicii şi străbunicii săi era **istorie,** pentru el devenea **poveste extraordinară.** Ceea ce pentru părinţi era o realitate constrîngătoare, pentru Fiu era o invitaţie la ficţiune Ceea ce părinţii realizau (realizaseră), cu inimaginabile dificultăţi, în cîmpul **aşezării** în lume, pentru fiu devenea **invitaţie** la călătorie imaginară. Memorabilul album de familie, cu Tatăl şi Mama, Fiul şi Fiica, atît de viu în această carte se poate confrunta cu cărţile ciclului tradiţional al lui Sorin Titel. **Ţara îndepărtată, Pasărea şi umbra, Clipa cea repede, Femeie Iată Fiul Tău** nu pot fi înţelese fără Cartea Tatălui. Romane ale singurătăţii şi ale însingurării, ale vulnerabilităţii şi ale crepuscularului, ele sînt nu mai puţin ale Familiei : ocrotitoare, tandre. Ale celulei care poate conserva valorile, atît de ameninţate de moarte.

I-a fost dat Tatălui să împlinească această carte a fiului prin — iată — cronica vieţii şi a morţii sale. Paginile, de o extraordinară densitate, ale documentarului fac din acest volum un moment în înţelegerea unei Opere. Roman de familie independent, **Viaţa lui Sorin Titel** e o carte complementară, indispensabilă pentru înţelegerea unui timp al culturii.

Cornel UNGUREANU

Iosif Titel — Viaţa lui Sorin Titel scrisă de tatăl său. Cu un studiu introductiv de Eugen Simion, Cartea Românească, 1991.

ȘPAISUL REVOLUȚIONAR

Trăim în criză : criză cu noi înșine, criză în raport cu alții, criză de comunicare, de neînțelegere, criză de concurență după mai bine, oricum iluzoriu într-o lume sărmană, criza născută din nevoia firească (sau nu) de a fi în față, de a te aranja, criza născută din grija de a-ți fi bine, criza de creștere, criza de nevoie și criza cu voie de sus, de la stăpînire, criza de dorit, criza necesară.

În afară de toate acestea mai există una, mai adîncă și greu de prins în comentarii, în analize. O criză pe care o poate reda doar literatura și brutalitatea vorbelor fără pardon ale oamenilor de la sate, de prin orășele și fostele orășele cu înfloriri imperiale precum Ciacova, Vinga sau Lipova. Locuri în care s-a aciuit o anume istorie, un anume mod de a trăi, altul decît cel din alte părți, o line arhitecturală care a lăsat în urma ei o pată, un pattern, ți-a însoțit copilăria și ți-a modelat-o cu discreție, impalpabil. Abia sesizabil jugendstil-ul și secessionul de prin cutare cornișe, de sub pervazuri împodobite cu anume linii, ghirlande sau satiri cu ochi albiți de varul atîtor decenii, toate aceste semnale nevăzute, mai întotdeauna nevăzute, deși ele au existat, există încă în preajma noastră, ne însoțesc mut zarva și foiala zilnică ; toate semnalele astea penible, toate aceste vechituri înfrînte au „lucrat" înlăuntrul ființei noastre într-un anume fel care se dovedește hotărîtor acum și plin de semnifcații născătoare de un altceva, de o distanță care definește o lume și o profundă criză de identitate. Ca să putem defini ceva trebuie să-l circumscriem în cauzalitatea lui istorică, să-i percepem distanțele în raport cu alte fenomene și cu noi înșine, pentru că noi, pînă la urmă, sîntem măsura tuturor acestor lucruri care ne definesc prin chiar diferența noastră în raport cu ele.

Așadar, liniile, coturile, zidurile acelea împodobite într-un anume fel, pompierii voluntari cu sediul lor din celălalt veac care făceau de gardă de Paște pe post de soldați romani pe lîngă mormîntul lui Isus la mînăstirea franciscană, cu căștile de alamă, castanii de prin parc și satirii orbi de pe ziduri, am modelat într-un fel impalpabil și adînc viața copilului care am fost, cu toate că purtam și eu ca și alții de aici, de la Buzău, Cracovia sau Pecs, aceeași cravată roșie, identică din înalte rațiuni politice. Istoria își face drum abia astăzi printre ruinele unor peisaje de care sîntem legați într-un fel în care nici că-l putem descifra sau n-am putut s-o facem decît acum. Lipsa de libertate ne-a nivelat, ne-a ținut în anonimat, a transformat diversitatea în plictiseala fără capăt a unei nesfîrșite ședințe de partid, întinsă pe parcursul a mai multor decenii, cu o ordine de zi așezată în cincinale. Acum, în libertate, fiecare provincie românească își regăsește istoria, își redobîndește propria identitate, liniile frînte ale arhitecturilor care ne-au însoțit anonime și mute de-a lungul călătoriilor noastre prin lumea comunistă își revendică un ceva al lor. De la un stil de arhitectură la un stil de viață, la o filozofie. Și este foarte bună această pretenție la identitate, la o biografie. Mai mult, în libertate se naște concurența, iar aceasta nu poate fi decît bună, de dorit. Banatul istoric are o specificitate aproape exotică în lumea românească. A fost ținut într-o oarecare umbră a interesului literar, istoric și de analiză a culturii și civilizației românești din cauza faptului că a fost, și mai este încă, receptat ca un ceva identificabil cu istoria mai largă a Transilvaniei. Or această provincie este altceva, iar diferența trebuie analizată în ceea ce este, prin raportare atît la Ardeal, cît și la vechiul regat. Banatul a însemnat atît civilizație materială și ritm domol de viață burgheză, tihnită, împletită cu alte ritmuri care au irumpt în istorie într-un fel compensatoriu aproape : ultimii ani stau mărturie pentru aceasta. Banatul înseamnă o cvasitotală și bizară (pînă la melancolie) lipsă a performanțelor literare de talie națională. Imaginea sa în lumea românească s-a suprapus uneia micburgheze, de extract germanic, o lume egoistă, incapabilă de solidaritate și de comunicare. Locuitorul acestei provincii apare celorlalți în viziunea deloc măgulitoare a unui ins trăind sub mirajul șpaisului — sinonim regional al cămării de alimente — și limitîndu-și grijile și ambițiile la perimetrul acestuia.

Lucrurile acestea sînt parțial adevărate și ar trebui analizate în toată complexitatea moștenirii lor istorice. Ar fi de urmărit modul în care s-au impus aceste tipare ale existenței bănățene și cum s-au modelat și s-au format anumite principii de viață specifice acestei zone. O singură privire sumară asupra caracterizărilor de mai sus ne oferă indiciile posibile ale unei situări de natură politică : pe de o parte, contururile unui individualism burghez colorat cu o ideologie specifică spectrului de centru-dreapta, iar de cealaltă parte superioritatea mîndră a unei viziuni de stînga, în care sărăcia și dezinteresul față de acumulare sînt virtuți revoluționare și intelectualiste, statuate așa încă din vremea ideologiei romantice. Așadar, pe de o parte liniște burgheză, de cealaltă revoluționarism și noblețe. Pe cea dintîi a descris-o Sorin Titel în romanele sale. Iată un fragment : „În după amiezile călduroase de la sfîrșit de iunie, mătușa Valeria își făcu obiceiul să moțăie în șezlong, pe terasă, lăsînd ușa spre grădină larg deschisă. Din cînd în cînd se trezea și, buimăcită încă de somn, îl vedea pe Bocotan în grădina văduvită de flori, plivind ceapa ori udînd straturile de arpagic cu o stropitoare ruginită și cu fundul găurit".

Ciudățenia, paradoxală aproape, se naște din constatarea că revoluția a pornit din preajma mătușii Valeria și nicidecum dinspre locul unde, în mod tradițional, se găsea zona care a hrănit două secole revoluțiile, și anume nonconformismul etern triumfător al stîngii idealiste și romantice. O altă ciudățenie este și faptul că revoluția a pornit dinspre o lume subjugată șpaisului, fără ca revendicările ei, de doi ani încoace, să fie legate mai ales de acesta. Capacitatea de angajament față de un ideal, altul decît cel strict material, s-a dovedit mai apăsat aici decît în alte părți. Toate aceste constatări, și altele de același fel, trebuie analizate, iar diagnosticul va trebui pus, printr-o necesară privire în urmă. În istoria acestei zone stă toată specificitatea ei. În revista „Orizont" vom încerca să facem această necesară anatomie, să vedem tot ceea ce ne desparte și ne apropie de lumea din jur.

Daniel VIGHI

VIENA-BĂILE HERCULANE-ISTANBUL

1798. Prin Media, prin baiele lui Hercules, poartă între Europa și Orient, își urmau drumul, în ambele direcții, soli cu ochii-n patru, spioni cu misii diplomaticești, femei misterioase, creștini turciți, tătari botezați.

Înalta doamnă poposită de la Beci (=Viena) a sosit într-o caleașcă magnifică ,trasă de patru cai uriași cu îndîrjită potență. O adevărată locuință pe roate, cu dormitor, bucătărie, sufragerie, șpais, alles in Ordnung. Plăti vama cu bancnote noi, primi cvita (= chitanța) cuvenită. Sluga, în uniformă de iagăr (=vînător) tirolez, n-o scăpa de sub observație. A tras la lust-haus, iagărul tot după ea. Dacă mărturia preotului militar (feld-caplan) e corectă, dînsa apăru după spanișer-vand (=paravan) în timp ce tunica îi luneca de pe trup, goliciunea orbitoare stricată doar de plezura (=rana) de-a stînga pieptului, „fîntînel de petec negru". Înalta doamnă iagărul

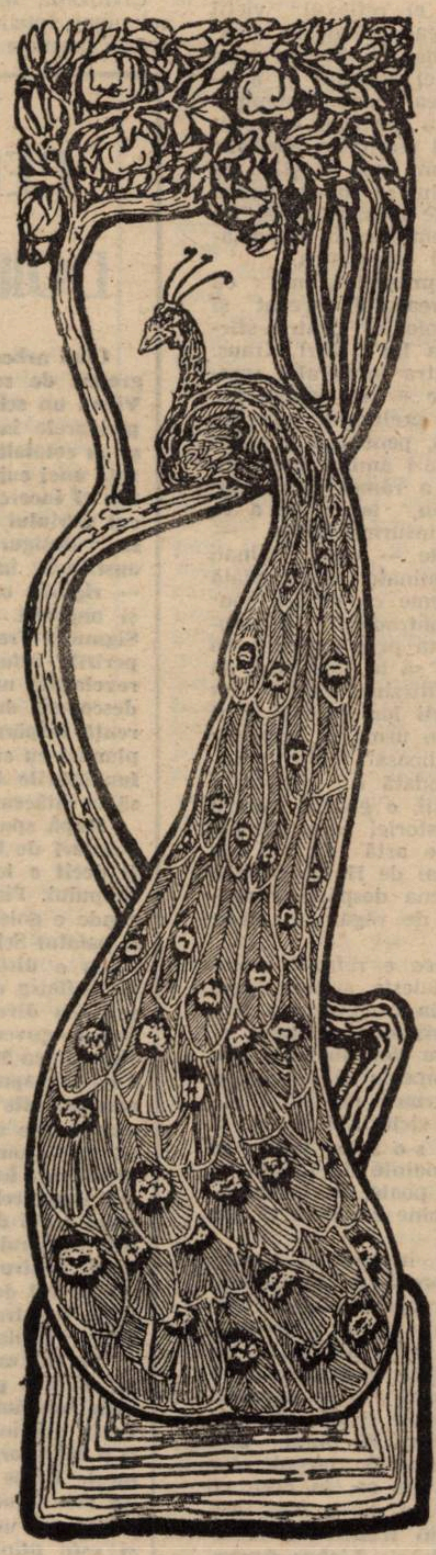

și-l trimise cu scrisoare întocmită în turca osmanlîie la Pasmangi Oglu Efendi, ca apoi chiar să-l întîlnească dincolo de palancă, în cetățuia de peste munte, cum i-a raportat căpitanul Hönig gheneralprințului Lotringen. Dumneaei frecventa dimineața băile, dar suporta cu greutate putoarea lor, așa că recurgea la cîte o priză de afion ca s-o întărească și s-o țină veselă. Numai după ce s-a retiruit către Beci, acel popă a aflat în perplexitate că în față i-a stat o hof-damă, însăși femeia lui Schütz, ausvertiger minister chezarocrăiesc.

*

1953. Gara Băile Herculane. Abia încăpem în trăsură. Nu mai știu cine mă ține în brațe. În ultimul moment se agață pe scară o arătare de la care n-o să-mi desprind ochii, un fel de muiere cu obrazul smochinit, părul-perucă, ivindu-se de sub joben, straie bărbătești, iminei în picioare. Lumea îi zicea Lăzărică, moșul pomenește de tagma scopiților, birjarul turc înjură nemțește („mort saperment"), învîrtind primejdios biciul deasupra capetelor. Cînd coborîm, moșul ne arată căfana (=cafeneaua) unde a trebuit să petreacă o noapte întreagă cu secretara lui Theohari Georgescu ca să-l scape din încurcătură pe unchiul care era „comprimat". Mama bîzîie confuz, să nu fie auzită, dar să se facă totuși înțeleasă, adică ce mare scofală-i să bei toată noaptea șampanie din pantoful unei tîrfe ce minte că-j în slujba marelui mahăr de la partid.

Ne ducem la Peștera Hoților, la Dom Kirche, mîncăm salam pe o bancă și așteptăm să se facă ora de tren. În scurta călătorie de întoarcere, moșul își va da iar drumul — Lăzărică, copil de suflet al unui bogătaș din Ada-Kaleh, și-ar fi petrecut tinerețile servind ba la haremuri din Istanbul, ba la case de toleranță (ce or fi alea ?) din Viena, dar la bătrînețe ața l-a tras iarăși încoace, la mijlocul distanței, acolo unde trupele conduse de comandirender gheneralii imperiali lansau șturmuri pe viață și pe moarte asupra seimanilor și nefirilor, fiind arbitrați adesea de ceata vreunui aprig harambașă local ; acolo unde vîna sîngelui său stricat, primit de la un Vîrlă, o Mileva, un Agasin, îl readucea asuprindu-l cu aspră putere. „Ăsta nu și-a mîșcat niciodată fundu de muerotcă de pe scamnele Herculanelor", o să protesteze buna, punînd astfel capăt încă învălmășitului meu impuls de a fugi de acasă.

*

Viena, februarie 1934. Grevă generală. Armata pune canoanele pe casele muncitorilor. Deși prezent în oraș, scriitorul nu vede și nu aude nimic. El conchide că revoluțiile moderne „se desfășoară numai în cîteva puncte, foarte puține la număr, pierdute în spațiul uriaș al unei metropole moderne și rămîn de aceea celor mai mulți locuitori cu totul necunoscute".

*

Timișoara, noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Bucureșii de vestile din capitală, dau telefon prietenului din Moldova. Îl scol din somn, nu pricepe nimic. Mă simt vinovat și ridicol. Nu-l nici un bai. Mîine vom avea o revoluție la televizor.

Viorel MARINEASA

Mică bibliografie : Nicolae Stoica de Hațeg, **Cronica Banatului**; Ștefan Zweig, **Lumea de ieri**

EMIL CIORAN

SISSI ȘI VULNERABILITATEA

— V-ați interesat cu mulți ani în urmă de Elisabeta a Austriei. În fond, ce anume v-a stîrnit interesul pentru un personaj atît de rău înțeles deseori ?

— Mi-ar plăcea să încep cu un citat: „Ideea morții purifică și face oficiul unui grădinar care smulge buruienile din grădină. Dar grădinarul acesta vrea întotdeauna să fie singur și se supără atunci cînd curioșii aruncă priviri de peste zid. Tot astfel, îmi ascund obrazul după umbrelă și evantai, pentru ca ideea morții să poată grădinări în mine, liniștit". Cele cîteva fraze citite în 1935, pe cînd aveam 24 de ani au fost punctul de plecare al interesului pasionat pe care mi l-a stîrnit Împărăteasa Elisabeta. Le-am citit în franceză, în prefața scrisă de Maurice Barrès pentru ediția franțuzească a cărții lui Christomanos[1]. Verbul „a grădinări" nu exista în textul original german, unde se spune, simplu, „a lucra". Dar această inexactitate, în fond foarte fidelă, adăuga o nuanță poetică textului, care avea să mă urmărească pînă la obsesie.

— În prefața sa, Maurice Barrès scrie că acele cuvinte ale lui Sissi, consemnate de Christomanos sînt „cel mai uimitor poem nihilist trăit vreodată în mediul nostru". Ați susține și d-voastră că e vorba de nihilism sau ați prefera să vă referiți la desengaño ?

— Chiar dacă îi mai putem cita fraze impregnate de nihilism, cuvîntul acesta are, în cazul ei, o conotație filosofică jenantă. Ea era total **desenganada,** dezabuzată, ruptă de lume. Nu au preocupat-o dezbaterile ideologice ale vremii, formația ei fiind preponderent literară. Își revendica filosofia din Shakespeare, mai exact din bufonii lui Shakespeare. Deci nu ar fi vorba despre nihilism, ci despre o supremă ironie, despre o luciditate disperată. Dacă ne gîndim la viziunea sa asupra lumii, nu ne puteam împiedica să-l vedem pe Hamlet exaltînd în fața lui Rosencrantz și Guildenstern splendoarea universului, a cerului și a pămîntului, a omului, ființă unică, pisc al creației, adăugind însă că, în ochii ei, toate acestea nu sînt decît „chintesență de pulbere".

— Maria-Valeria, fiica preferată a lui Sissi, atribuie amărăciunea mamei sale „sentimentului de a se fi înșelat asupra atîtor ființe iubite". Ea își descrie mama ca pe o tînără femeie care ar fi intrat în viață plină de speranță, dar pe care neînțelegerea celorlalți și decepțiile ar fi determinat-o să respingă în cele din urmă lumea, adică să o disprețuiască Subscrieți la această părere ?

— N-aș vrea să-i minimalizez decepțiile și încercările dureroase, dar nu cred că ele au avut, în ce-o privește, un rol hotărîtor. Ea ar fi fost decepționată în orice împrejurări; se născuse decepționată. Gîndiți-vă numai la cei care practică ironia, la cei care recurg la ea în orice moment. De unde vine aceasta ? Cauza nu le e exterioară, ei, dimpotrivă, internă; se află în ei. Nevoia de a ruina iluziile și certitudinile, factorii falsului echilibru pe care se întemeiază existența se află în zona cea mai profundă a ființei. „Nebunia este mai adevărată decît viața", a spus Împărăteasa și ar fi putut ajunge la această concluzie chiar fără să aibă nici o decepție. De ce îi iubea atît de mult pe bufonii lui Shakespeare ? Ea nutrea o pasiune puternică pentru tot ceea ce era extrem, pentru tot ceea ce se îndepărta de un destin comun, pentru tot ce era marginal. Știa foarte bine că nebunia era în ea, și probabil, însăși această amenințare o flata. Sentimentul singularității ei o susținea, o menținea vie, iar tragediile abătute asupra familiei sale nu au făcut decît să-i favorizeze hotărîrea de a se îndepărta de ceilalți, de a-și ignora îndatoririle, oferind astfel lumii un rar exemplu de dezertare.

— Christomanos spune undeva că Împărăteasa era „un univers interior de tristeți organizate". Oare cuvîntul acesta, „organizat", deci aproape o voință de a fi trist, nu e mai degrabă contrar naturii sale ?

— Cine spune „organizat", spune sistematic, „Organic" ar fi cuvîntul cel mai potrivit. În cazul ei, totul era dictat de temperamentul său melancolic. Melancolia nu e nefericire, ci sentimentul nefericirii, un sentiment care, în fond, nu are nimic a face cu experiențele și evenimentele, deoarece ar putea fi trăit chiar și în inima paradisului. Nu e nevoie, pentru aceasta, de nici o idee de adversitate, nici de infern. Certitudinea zădărniciei e suficientă. Melancolia e apoteoza acelui **la ce bun ?** e triumful lui **la nimic,** al inevitabilului resimțit ca melodie neîncetată, ca tonalitate fundamentală a vieții. Dacă melancolia ar fi singurul criteriu, atunci Sissi ar putea fi comparată cu Brahms. Evident, e vorba de două sensibilități analoge, fiindcă e puțin probabil ca ea să se fi interesat de opera lui.

— I se reproșează constant lui Sissi că ar fi cultivat melancolia, ceea ce, la o adică, s-ar putea justifica în cazul unui artist din perspectiva activității sale creatoare, dar ca nu a practicat-o decît într-un mod pur egocentric și egoist, ca și cum și-ar fi cultivat însuși fermentul autodistrugerii. Ce credeți ?

— Era o mare egoistă, fără îndoială, dar pentru mine asta nu e nici o obiecție, nici un reproș. Precum toți cei care și-au pierdut iluziile, deci cei care nu se mai au decît pe ei înșiși, ea nu era interesată decît de propria-i persoană. Baudelaire spunea că nimic altceva nu-i produce atîta voluptate ca atunci cînd pronunță cuvîntul „nefericire". Acesta a fost și viciul lui Sissi. Cei care-l cunosc, știu prea bine cum bîntuie ființe și lucruri, din ce anume se naște. Deziluzia e o omnișciență instinctivă, o cunoaștere de dinaintea experienței, o metafizică automată. Pe deasupra, ea imunizează împotriva vulgarității, căci grație ei nu ești niciodată asemeni celorlalți.

— Dar iluzia, ce e iluzia ?

— Mă gîndesc la Ramana Maharishi, cel mai mare, probabil, dintre ultimii mari înțelepți ai Indiei. Cînd, într-o zi, a fost întrebat: „Ce e iluzia ? Ce e maya ?", el a răspuns: „Maya înseamnă a privi gheața fără a te gîndi că e apă". Prizonierul iluziei nu vede de fapt, decît gheața și cînd, în fine, își dă seama că e apă, e descumpănit. Cînd cineva are nevoie de o viață întreagă pentru a-și pierde iluziile, pentru a înțelege, el merită să fie compătimit sau disprețuit.

— Doamna Hamann susține că Sissi ar fi urmărit un singur scop, anume cel de a se realiza și tocmai datorită faptului că a atins acest ideal excesiv a devenit profund nefericită.

— Aceasta era natura ei. I se părea normal ca un întreg Imperiu să se dea peste cap pentru ca ea să-și poată plimba deziluziile dintr-o țară într-alta. Pentru contemporani era o provocare. Din fericire, istoria e total cinică. Cu cît urcăm în trecut, cu atît criteriile și judecățile morale își pierd forța. Comportamentul lunatic al Împărătesei pare interesant și plin de farmec.

În ce mă privește, cred că era incapabilă de o adevărată pasiune. Iluzia, indisolubil legată de o asemenea poveste, era imposibilă pentru ea. Probabil că s-a îndrăgostit din joacă. Ajutînd-o și anii, relațiile ei cu ceilalți deveniseră din ce în ce mai ciudate. Ea își căuta corespondentul altundeva; spunea despre ocean că e „confesorul" său, despre un copac din Gödöllö că îi e „confident", „cel mai bun prieten", un intim, spunea ea, „care știe tot ce e în mine și tot ceea ce se petrece cînd sîntem despărțiți". Și adăuga: „De altfel, el nu va spune nimic nimănui". Seamănă foarte mult cu Lear, regele. Detesta oamenii, cu excepția celor umili, pescari, țărani, idioți ai satului. Nu era în elementul ei decît atunci cînd își rumega gîndurile. Îmi vine în minte figura unei finlandeze de vreo 40 de ani, îmbrăcată mereu în negru, cu care, în tinerețe, mă întîlneam deseori, în parcul azilului de nebuni de la Sibiu, în Transilvania. Vorbeam nemțește, deoarece ea nu cunoștea nici româna, nici franceza. Obișnuia să se plimbe singură pe o alee îndepărtată. Acolo am întrebat-o într-o zi: „Ce puteți face aici toată ziua ?". Și ea „Ich hamletisiere", „hamletizez". Era un răspuns pe care l-ar fi putut da și Sissi.

— Să fi jucat ideea sinuciderii un rol aparte în cazul său ?

— Această idee a însoțit-o întreaga viață, mai ales după cele întîmplate lui Rudolf. Ea știa cine e vinovat de acea moarte și suferea din cauza aceasta, dar spre sfîrșit a încuviințat gestul fiului său și, o dată în plus, ar fi vrut să-l urmeze. Nu te poți preda melancoliei fără a te gîndi la sinucidere, care i-ar fi încununarea.

— Figura Elisabetei a redevenit azi de o mare actualitate. Care poate fi cauza acestui fapt ?

— Stingerea Austriei, s-a tot spus și repus, o prefigurează pe cea a occidentului. S-a chiar vorbit despre o repetiție generală. Ceea ce ni se va întîmpla, actul următor în tragedia istorică a Europei a avut deja loc la Viena, devenită de atunci un simbol al prăbușirii. Fără acest grandios arrière-plan, Sissi n-ar fi fost decît un subiect nesperat pentru biografi sau o zeiță pentru spiritele devastatoare Rusia țaristă nu a avut șansa unei figuri asemănătoare la sfîrșitul ei, căci ultima țarină n-a fost decît o psihopată lamentabilă și grotescă. In istorie, numai perioadele de declin sînt captivante, deoarece în cadrul lor se pun cu adevărat chestiunile existenței în general și ale istoriei ca atare. Totul dobîndește dimensiuni tragice, orice eveniment ia deodată o dimensiune nouă. Obsesiile, ciudățeniile, capriciile unei Sissi nu puteau cîștiga un spor de sens decît într-o epocă ce avea să culmineze cu o catastrofă exemplară. Iată de ce figura împărătesei e atît de semnificativă, iată de ce o înțelegem acum mai bine decît proprii săi contemporani.

În românește
Adriana BABEȚI

Interviu realizat în limba germană de către Verena von der Heyden-Rynsch, Paris, ianuarie, 1983. Versiune franceză — Bernard Lortholary.

1. Constantin Christomanos, **Elisabeta de Bavaria, Împărăteasă, a Austriei (pagini** de jurnal, impresii, conversații, amintiri), tradus din germană de Gabriel Syveton, prefață de Maurice Barrès, Paris, Mercure de France, 1900

* Elisabeta de Wittelsbach (1837-1898), născută la Possenhofen (Bavaria), căsătorită de către arhiducesa Sofia (1805-1872), mătușa sa cu băiatul acesteia, Franz-Joseph. Seria căsătoriilor consangvine nu va face decît să epuizeze dinastia Habsburgilor. Soție a propriului văr, împărăteasa va fi deposedată de aceeași arhiducesă de orice drept de a conduce afacerile casei imperiale, ba chiar de a-și educa proprii copii. Profund nefericită, împărăteasa Elisabeta, Sissi, va bate în lung și-n lat Imperiul, rătăcind dintr-o țară într-alta spre a se consola, dar și spre a găsi elixirul împotriva nebuniei care-l atinsese tot mai accentuat, după 1870, pe celălalt văr al său, Ludovic al II-lea al Bavariei. Totuși, în ziua sinuciderii la Mayerling, a fiului său, Rudolf (1858-1889), împărăteasa se afla la Viena. Seria legendelor din jurul lui Sissi avea să sporească în urma acestui tragic eveniment, nerisipindu-se nici după moartea ei, nu mai puțin tragică. Elisabeta a Austriei a fost ucisă în mod absurd la 10 septembrie 1898, la Geneva, de către un anarhist italian.

DANS ÎN CAFÉ KRAZKL

Tinerii obișnuiau să se adune în Café Krazkl; cînd erau destui, începea dansul. Orchestra făcea toate eforturile să fie la înălțime, însă era mereu acoperită de vacarmul celor ce dansau conducîndu-se doar de propriile lor urlete. După o oră fu bătut un chelner, care continua, totuși, să servească de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Explicabil, dacă ne gîndim la bacșișurile pe care le primea. Era exclus să pleci fără să plătești, totul se achita în mod corect, chiar de 4—5 ori în aceeași seară, la mesele la care se bea mult. Gălăgia crescuse atît de mult, încît cei de la mesele nu prea îndepărtate de orchestră se puteau înțelege doar prin strigăte care măreau hărmălaia. Cînd zgomotele deveniră infernale, apărură niște englezi, trei doamne mai în vîrstă împreună cu doi domni. Ei se așezară într-un colț mai retras. Noii veniți stîrniră, pe de-o parte mirare, pe de alta, simpatie și respect. Tărăboiul încetă. În fața podiumului se formară, la repezeală, două grupe de cîntăreți, la stînga, băieții, la dreapta, fetele. După ce schimbă cîteva cuvinte cu interpreții, dirijorul se urcă pe un scaun și, într-o liniște desăvîrșită, răsună Home Sweet Home, cîntat, cu mare acuratețe, pe patru voci.

Britanicii, emoționați de cîntecul vechi și solemn, ascultau cu mare seriozitate, ca și celelalte persoane din cafenea. Dar de-abia se stinseră ultimele acorduri, că zarva izbucni cu aceeași forță. Cîntăreții se aruncară iar în viitoarea dansului, de parcă ar fi sărit, cu capul înainte, într-un bazin. Vacarmul deveni infernal ca mai înainte. La miezul nopții totul se întrerupse la fel de brutal ca înainte de cîntecul englezesc cîntat în cor.

Vienezul merge la cafenea ca să se retragă în sine, cît se poate mai departe de un altul, formînd un spațiu insular — iată aspectul antinomic al acestui spirit pe care-l moștenim de la vechii romani, relicvă a forumului și a anticei deschideri spre social; spirit în numele căruia Domnul Georg Fanz Kulczyski a putut să-și așeze, după 1683, ceștile de cafea întîia dată pe o masă de cafenea.

HEIMITO VON DODERER
1951

CLAUDIO MAGRIS

TORȚA LUI EWALD

Intr-o comedie populară vieneză de la începutul veacului al XIX-lea — **Die unheilbringende Zauberkrone**[1] — născută din imaginația candidă și neliniștită a lui Ferdinand Raimund, o zînă binevoitoare îi încredințează protagonistului o torță magică. Aceasta are darul să transfigureze realitatea: cel ce privește lumea la lumina ei nu vede decît poezie și splendoare, chiar acolo unde domnesc mizeria și oroarea.

Cînd îi oferă protejatului său Ewald cadoul, zîna Lucina îi dezvăluie și secretul, avertizîndu-l că torța îi va arăta splendori iluzorii. Această revelație nu distruge totuși magia lucrurilor iluminate: grație darului și el mit, viața lui Ewald devine mai bogată și el continuă să viseze, cum ar spune Nietzsche, fiind conștient că visează. Torța nu e mincinoasă. Cel ce o folosește fără să știe că ea înfrumusețează lumea e păcălit, întruoît nu vede durerea și abjecția și își închipuie existența armonioasă. Dar el care refuză darul zînei e la fel de orb și obtuz. Farmecul care transfigurează cenușiul ipăsător îți permite să înțelegi că realitatea nu e doar platitudine și mizerie. Îndărătul lucrurilor așa cum sînt ele, există totodată promisiunea și nevoia de lucruri așa cum ar trebui ele să fie, posibilitatea unei alte realități, care presează și se zbate pentru a ieși la lumină, asemenea unui fluture în coconul lui.

Cîțiva ani mai tîrziu, Raimund uitase desigur cadoul inventat de el atunci cînd decise să-și pună cu un glonte capăt zilelor. Dar resturi din această arcă a lui Noe naufragiată care a fost Cacania, Imperiul Habsburgic, mai strălucesc încă precum jucăriile de lemn muiate de potop, fosforescente, luminate de acest joc ironic al ruperii vrăjei care e înțelepciunea evazivă a spiritului vienez, arta lui de a ocoli eșecul și de a păstra nealterat farmecul. Această artă, întocmai ca, și, virtuțile torței magice, e o artă a reprezentării, o punere în scenă: cea a propriei vieți ca spectacol. Peter Altenberg, poetul hoinar, le cerea contemporanilor să-și ia viața tot atît de în serios ca într-o dramă de Shakespeare, să se situeze totodată înăuntrul și înafara ei, să-și iasă uneori din ei înșiși pentru a face cîțiva pași și a lua o gură de aer, amestecînd astfel experiențele trăite cu cele netrăite.

Marea cultură vieneză demascase, între sfîrșitul veacului al XIX-lea și primii ani ai celui de-al XX-lea, abstracția și irealitatea crescîndă a vieții, mereu mai absorbită de informația colectivă și transformată de propria punere în scenă. Altenberg, Musil și marii lor contemporani înțeleseseră exact cît de greu devenise să-ți mai distingi propria existență de imaginea ei reprodusă și multiplicată în nenumărate copii.

Dar acești vagabonzi care mîzgăleau pe mesele cafenelor vieneze apologii ale sfîrșitului lumii și adnotări în marginea fisurilor istoriei, apărau de fapt, ironici și dezamăgiți, o ultimă fișie de individualitate ireductibilă, formată din cioburile unei vrăji unice, ce nu se lăsa chiar cu totul călcată în picioare de înseriere. Ei trăiau în marginea vieții, așa cum personajele lui Josef Roth trăiau la periferia Imperiului, dar tocmai pe acest promontoriu strălucea pentru ei reflexul vieții adevărate. Lumina ce dădea splendoare acestei reverberații era, întocmai ca flacăra lui Ewald, descoperirea mizeriei realului și a eclipsei adevărului. Realitatea lumii contemporane le apărea sinonimă cu propriul ei spectacol, așa cum apare astăzi realitatea **Nashville**-ului în filmul lui Altman. Însă ei știau că punerea în scenă a nimicului se supune totuși legilor teatrului baroc, unde actorii recită, fără s-o știe, rolurile unei semnificații universale al cărei garant e însăși eternitatea.

Civilizația vieneză a reprezentat, mai cu seamă între sfîrșitul veacului trecut și **Anschluss,** o stație meteorologică pentru sfîrșitul lumii, după definiția lui Karl Kraus. Un seismograf care înregistra inexorabil semnele — chiar imperceptibile — ale catastrofei, dar și un teatru unde se prelungea repetiția generală a sfîrșitului lumii, pentru a o întîrzia pe cît posibil, pentru a-i amîna premiera definitivă. Vechea Austrie a rămas neîntrecută în arta **Fortwursteln**-ului, arta de a se „descurca": contradicțiile insurmontabile — istorice, sociale și naționale — care minau Imperiul nu puteau fi eliminate decît odată cu Imperiul însuși, de vreme ce el era constituit din chiar aceste contradicții. Înțelepciunea habsburgică nu căuta prin urmare să le rezolve, ci mai degrabă să le folosească la o construcție provizorie, întîrziind astfel cît mai mult ceasul soluționării lor, care n-ar fi fost altceva decît ceasul din urmă al Imperiului. Această „statică grandioasă", cum o numea Werfel, devenea totodată o sfîșietoare strategie de apărare a vieții, o guerilă pentru eludarea timpului și a istoriei care apropie clipa morții. Era de fapt o artă de a-ți lua rămas bun: doamna mareșal de Hofmannstahl încerca să prelungească scena despărțirii pentru a smulge momentului de răgaz un strop de plăcere și de abandon.

Esența civilizației austriece e refuzul oricărei filosofii care propovăduiește sinteza, deci depășirea contradicțiilor prin armonizarea termenilor. E scepticismul privitor la istorie și la necesitatea-raționalitate a devenirii ei. Istoria dezagregă vechiul Imperiu și din acest motiv, poate, cultura austriacă ne îndeamnă să nu omagiem prea tare victoria brutală a dialecticii istorice și nici s-o luăm prea în serios, ci să ne amintim înainte de toate că lumea înaintează așa cum poate, la întîmplare, și că s-ar putea prea bine s-o facă și în alt fel (...).

Civilizația austriacă se inspiră în același timp dintr-o totalitate barocă ce transcende istoria și dintr-o dispersie post-modernă. Eroii austrieci sînt simultan epigoni și precursori, pre- și post-moderni. Fără îndoială, ei nu realizează sinteza energică și progresistă a eroului modern însă tocmai acest lucru îi transformă în figuri ale lipsei și ale absenței — fețe ale destinului nostru. Ei nu-și află locul în istorie și nu se simt în largul lor decît dincoace sau dincolo de ea, în ceea ce o depășește sau în ceea ce nu a fost încă organizat de rațiunea ei, în transcenderea universalului sau în cîntecul lui **Lieber Augustin**, bețivanul-vagabond care-și trăiește mereu ultima zi și-și bea mereu ultimul pahar, hoinărind la marginea neantului, afabil și nepăsător la orice.

Civilizația dunăreană ne seduce astăzi ca dublă față a unui adevăr: nostalgie a ordinii și dezvăluire a dezordinii. Ea apare, sub numeroase aspecte, ca totalitate armonioasă organizată și liniștitoare: o lume a siguranței, după expresia lui Ștefan Zweig, unde fiecare știe ce i se datorează și unde orice obiect își are locul bine determinat. Brațul administrativ pomenit de Musil[2], sau traseul marilor drumuri ce traversează cîmpia, dragi lui Rezzori, sînt două dintre numeroasele metafore ale ordinii produse de seducția pe care o exercită Imperiul. Pentru Roth, sfîrșitul piramidei imperiale reprezintă dezagregarea oricărei valori centrale ce ar imprima o semnificație existenței, transformînd-o în totalitate unitară, precum și aplatizarea anonimă și standardizarea diferențelor individuale.

În acest sens, orfanul Imperiului e un orfan al totalității și al vieții. Cacania lui Musil alcătuiește o lume fluidă, înconjurată, ca în momentul Genezei, de suflul umed al oceanelor; ea ar fi putut deveni pentru noi o lume posibilă, un eventual viitor a cărui bogăție de potențialități a fost secătuită de istoria contemporană, ce l-a constrîns să urmeze o unică direcție. Dacă, așa cum spune Musil[3], în Cacania puteai coborî din tren în clipa cînd observai că ai încurcat vagonul sau peronul și dacă puteai aștepta o legătură mai bună într-o gară de tranzit liniștită, atunci Cacania era acea posibilitate de alegere încă deschisă, acel punct anterior macazului fatal care dirijează convoiul într-o direcție greșită. În Cacania, călătorul imaginat de Broch în parabola **Somnambulilor** n-a urcat încă în trenul istoriei universale, lansat fără putință de întoarcere și cu viteză nebună pe o unică șină ce-l poartă spre un viitor inexorabil; încă așezat pe una din băncile peronului, călătorul mai poate cumpăra dulciuri de la vînzătorii ambulanți, își mai poate lăsa privirea să rătăcească aiurea pe deasupra roților ce se intersectează, conducînd spre diversele țări ce formează o vastă lume familiară ale cărei asperități n-au fost încă nivelate.

Civilizația Habsburgilor n-a abandonat visul unei totalități armonioase și tocmai această pasiune nostalgică a obligat-o să descopere dezarticularea realului. Adevărata Austrie e lumea întreagă, declară Diotima în **Omul fără calități.** Ironia lui Musil face ca prin această frază vagă și stupidă, frumoasa doamnă să spună — fără s-o știe — adevărul. Diotima e sufletul Acțiunii Paralele, acel comitet format în scopul găsirii unei idei centrale, demnă de a fi celebrată ca fundament al civilizației austriece și occidentale, idee al cărei simbol ar trebui să fie universitatea imperială, idee ce nu va fi nicicînd descoperită Cînd cultura pornește în căutarea principiului său generator, al valorii esențiale ce ar trebui s-o constituie, ea constată că un asemenea principiu nu există. Imperiul dezvăluie vidul pe care e așezată întreaga realitate: el apare ca model exemplar al civilizației occidentale, lipsită de fundament, ordine și unitate. Pentru Broch, vechea Austrie se află întreagă în loja goală a Împăratului, acea lojă rezervată — în toate teatrele din toate orașele dublei monarhii — pentru eventualitatea unei vizite a suveranului, centru și pivot al universului, care nu apare însă (aproape) niciodată în lojile nenumărate ale nenumăratelor teatre; acest centru e o absență. (...).

Între sfîrșitul secolului și anii treizeci, cultura austriacă supune noțiunile de subiect și de substanță unei critici radicale. Subiectul sedescoperă nu ca centru unitar care ierarhizează și sintetizează contradicțiile ci dimpotrivă, ca loc haotic și disjunct, unde ele se înfruntă, se încalcă și se amestecă fără a putea fi vreodată soluționate. (...).

Multiplicitatea subiectului face identitatea habsburgică greu de definit și în același timp o transformă în model al identității pulverizate și pierdute a individualității contemporane. În acest Imperiu al cărui imn era cîntat în atîtea limbi diferite, nu puteai să te definești decît prin scădere aritmetică sau prin negare: austriacul, spune Musil, era un austro-ungar mai puțin ungurul. El nu coincidea cu locuitorul teritoriilor Austriei actuale și nu putea fi asimilat cu diferitele naționalități ale monarhiei imperiale și regale: el era liantul lor invizibil, comun tuturor și diferit de fiecare în parte. Această imagine reprezintă și astăzi, într-o oarecare măsură, portretul nostru, întrucît ea este imaginea unui om care se îndoiește că ar avea un viitor dar nu încetează să cocheteze cu prezentul și să tragă moartea pe sfoară, ca și cînd ea ar fi o **süsses Mädel** vieneză, o tînără frumușică pe care încerci s-o seduci, lăsînd apoi totul baltă. (...).

Civilizația acelei **Finis Austriae** mai este și ultima aventură a modernului ce se consumă în post-modern, sciziunea dintre individ și reprezentarea sa socială. Or, acest ecou stins vorbește încă despre nostalgia sensului insesizabil al vieții, în vreme ce post-modernul vrea să distrugă ecoul și amintirea pe care el o evocă; post-modernul vrea să înăbușe flacăra magică, nostalgia adevăratei vieți, într-o indistincție călduță și amorfă. Civilizația Austriei — care, adesea, confundă un geniu cu un înfumurat oarecare, dar nu și invers[6] — înseamnă totodată acea ironie care amuțește atunci cînd prețiozitatea sprintenă a post-modernului se se vede încoronată. Acțiunea Paralelă nu este doar diagnosticul pus unei lumi fără temelie, ci și luarea în derîdere a celor care au tunat și au fulgerat împotriva ei.

În drama sa **Trei noiembrie 1918,** scrisă în 1936, Franz Theodor Csokor pune în scenă trista disoluție a Impediului Habsburgic, luînd ca subiect dezagregarea unui regiment imperial-regal ai cărui ofițeri — polonezi, sloveni, italieni, croați și alții încă — încep să aibă sentimentul că de acum încolo fac parte din noile lor patrii. Doar un doctor evreu mai are impresia că reprezintă încă Austria, în numele acelei simbioze austro-ebraice de care se leagă cea mai strălucită și mai autentică civilizație a Europei centrale. 1938 este anul adevăratului apocalips, sfîrșitul acelei Mitteleuropa, care de aici încolo va trăi în exilul, în amintirea, în gîndirea, în arta și în stilul de viață al unor indivizi singulari și nu într-o realitate politică și istorică. Așa cum Karl Kraus și Canetti o aflaseră de multă vreme, Viena a arătat că ea reprezintă și un pîntece al istoriei universale, un stomac gata să digere orice; e orașul care, cu vulgaritatea specifică etajelor inferioare, a hrănit ferocitatea satirică a lui Kraus. În timpul procesului său, Eichmann și-a evocat activitatea vieneză ca fiind „cea mai fericită și mai plină de succes din întrea mea carieră". Și din acest punct de vedere Viena este un teatru în care defilează alegorii ale morții ce nu-i privesc doar pe vienezi. După 1938, cum ar fi scris Manes Sperber, „bătrîna Austrie mai moare o dată în cafenele exilului și hotelurile de leproși, — dar de această dată, pentru totdeauna"[7].

În românește
Corina CIOCÂRLIE

---

1. „Coroana magică malefică", inedită în franceză.
2. Robert Musil, **Omul fără calități,** Paris,
3. Ibid.
Ceuil, 1957, vol 7, cap. VIII.
6. **Omul fără calități,** p. 53.
7. In: Bis man mir Scherben auf Augen legt, Viena, Europa Verlag, 1977, inedită în franceză.

CEL DE AL DOILEA ORAȘ

Cînd arheologul vienez Pohanka a dezgropat de sub biserica minoriților din Viena un schelet uriaș, cu fața în jos, cu picioarele încrucișate, cu un braț sub el și cu celălalt răsucit la spate, s-a aflat în fața unei enigme. Omul fusese îngropat de viu și încerca să ridice cu spatele capacul sicriului. Această descoperire ilustrează, desigur neintenționat, dicotomia austriacă: în afară, cotidianul — aparent — riguros ordonat, în interior, disperare și angoasă. E de la sine de înțeles că Sigmund Freud nu putea să-și facă descoperirile altundeva decît la Viena, unde revelațiile nu sînt imedia vizibile ci se descoperă doar într-o subterană, în aparența dispărută. Freud a exploatat aceste planuri cu eroii lor de legătură, dar și cu fundăturile lor: evident, i s-a întîmplat să se rătăcească.

După spusele arheologului, om vioi cu ochelari de baga, pasajele subterane n-ar fi decît o legendă care supraviețuiește timpului. Piatra de temelie a acestei legende e galeria subterană dintre Hofburg și palatul Schonbrunn, acestea fiind situate la o distanță apreciabilă. Ce-i drept, la Hofburg mai există o galerie de legătură cu diverse puncte din oraș: cu un buncăr guvernamental, cu Opera, cu Burgtheater, cu Menspalast și, se presupune, cu Cavoul capucinilor... Dincolo de toate acestea, este răspîndită părerea că întreg orașul este străbătut de o rețea de galerii subterane. Acest labirint a existat într-adevăr. Începutul realizării lui s-a făcut după cele două asedii ale Vienei de către turci din anii 1529 și 1683, cînd au fost construite cisterne și depozite subterane, pentru a suporta mai bine asediul ... În cel de-al doilea război mondial aceste construcții au fost folosite ca adăposturi subterane.

Styxul este acel fluviu mitologic care se revarsă printr-o ripă sălbatecă în lumea subpămînteană. Acolo șerpuiește de nouă ori în jurul împărăției lui Hades și a Morților. Unul din afluenții săi se numește Lethe (uitare). Rîul uitării în Viena este Vinul... Cavoul vinului este, în Viena, un uriaș recipient... Viena a fost și este plină de catacombe pentru vin. (...)

GERHARD ROTH,
1991

Marșul lui Radetzky

MOZARTKUGELN, NESS ȘI GUVERNANTE

Edith Cobilanski, profesoară la Școala Generală Nr. 3, vicepreședintele Asociației Bănățenilor de Origine Austriacă: „Mama mea e născută la Wiener Neustadt, un orășel de mărimea Aradului, la aceeași distanță de Viena ca Aradul de Timișoara. Era fiica unui silvicultor care avea liceul și veleități de inginer silvic. Bunicul meu trăia pe domeniile ducelui de Parma, o cunoștea pe ultima împărăteasă a Austriei — în persoană! — și moartea i s-a tras de la o vînătoare regală, unde a răcit și a murit la 58 de ani. Cei patru copii — un băiat și trei fete — au rămas orfani și fetele au știut că trebuie să se sacrifice pentru ca fratele lor să meargă la facultate. Unchiul meu a făcut Universitatea și a fost, în vremea sa, unul dintre scriitorii cunoscuți. Am adus aici o carte, **Der Held von Nedea,** unde a scris despre motivul mioritic. (Pe coperta albastră, literele aurii cu alugotică.) Așa era pe vremea aceea, între cele două războaie mondiale, fetele cu liceu erau căutate ca guvernante. Mama a fost guvernantă la Paris, Rotterdam, apoi, în 1931, a venit în România. A lucrat la București la una dintre cele mai bogate familii, familia Auschnit; ei erau proprietarii Reșiței, Călanului, Portului Constanța — ce nu era al lor! Mama s-a căsătorit și n-a mai plecat din România. E semnificativ, mama întotdeauna a apreciat România, spunea că e unica țară în care umorul și ospitalitatea oamenilor se aseamănă cu a austriecilor. Ia uitați-vă numai la chipurile de acum de pe stradă! Austriecii au șters-o în șase zile din cetățenie, dar a durat șase luni pînă a primit cetățenia română. N-am reușit niciodată să-mi văd neamurile din partea mamei. Mergînd acolo, am trăit niște momente deosebite, gîndiți-vă: un om care se află pentru prima dată în fața mormîntului bunicilor! Ce-mi place mie la acest oraș și la această țară e internaționalismul acestui popor de origine germanică, celtică, romanică și slavă, toate aceste culturi care se îmbină. Indiferent în ce oraș te-ai plimba, auzi limbile Europei. Mama mi-a povestit foarte multe și, cînd am ajuns acolo, eu — o persoană trăită în afara acelei țări —știam să le spun mai multe lucruri decît știau ei despre istoria și cronicile lor. Noi, cei care am terminat Universitatea din Timișoara, sîntem admirați pentru ceea ce știm și sîntem. Încă ceva am învățat eu de la mama: dorul de pămîntul natal. Orașul în care ți-ai petrecut tinerețea întotdeauna înseamnă totul pentru tine. Timișoara e azi un oraș răzvrătit, nu e Timișoara tinereții mele, dar, cînd m-am întors din Austria și trenul a intrat în Timișoara, am fost fericită. E orașul în care nu fac cincizeci de pași fără să văd o cunoștință și asta e ceva. Mai luați o bomboană, sînt de la Salzburg, intrăm mai bine în atmosferă. (Chipul lui Mozart apare firesc pe staniolul ce învelește bomboanele de ciocolată). Asemănări între Viena și Timișoara? Păi, în primul rînd, arhitectura. Fischer von Ehrelacht, care a construit mult în Timișoara, era austriac. Se vede la acel bel-étage, la saloanele de primire ce amintesc de epoca volupteur. Un salon avea 40-45 m, era partea cea mai importantă a unei case. Apoi larghețea străzilor, atît de diferite de cele din Sighișoara, Sibiu și Cluj — orașe medievale, cu străduțe de un romantism de netăgăduit. Corso-ul din Timișoara e o tradiție vieneză: domnișoarele de familie bună erau scoase la plimbare. În Viena, de felul cum era salutat un artist pe Corso putea să depindă întreaga lui carieră. Periferiile Timișoarei, ca și ale Vienei, aveau ceva romantic, nu era un blestem să locuiești acolo. Erau căsuțe îngrijite cu grădini de flori. În Viena m-am simțit ca acasă. Oamenii sînt deschiși, nu e ceva neobișnuit ca o florăreasă sau o vînzătoare să intre cu tine în vorbă, să te întrebe de unde ești... Ne întîlnim, din cînd în cînd, și vorbim cu nostalgie de Viena. Pentrui că noi, membrii Asociației Bănățenilor de Origine Austriacă, sîntem — cum bine ne-a numit cineva — „austrieci de inimă".

PORTRET AL SAXOFONISTULUI ÎN TINERE ȚE

Gaston Novak, contabil pensionar: „Sînt născut în 1920 la Viena. De fapt sînt clujean după tata. Tatăl meu s-a dus la Viena. De acolo, fiindcă șomajul a fost așa de mare după primul război mondial, părinții mei au venit în România în '37, unde tatăl meu a primit o slujbă de director în Brașov, iar eu de mic contabil. De la această dată pînă anul trecut eu n-am fost în Austria. Am trei prieteni și am avut posibilitatea ca după revoluție să obțin un pașaport ca să pot arăta soției orașul meu natal: unde am spart un geam, unde am furat cireșe... Nu vă pot explica, și acuma plîng! (Plînge într-adevăr. Zîmbesc stînjenită și mă uit la mobila veche și la goblenuri, n.n., D.P.) M-am simțit ca acasă. Acasă, dar tot în străinătate. Eu trăiesc mereu cu gîndul acasă, fiindcă primele impresii din tinerețe nu se pot uita. Timișoara din timpuri a fost numită „Kleine Wien."

Cînd am venit în Timișoara, fără să cunosc limba română, m-am înțeles bine. Oraș multi-național, noi am trăit ca frații. Eu m-am simțit mai bine în '37 aici decît la Viena. Dar cînd am venit cu trenul am plîns, era de Crăciun, ploua și m-am gîndit că la Viena acum e zăpadă. Atunci, în tren, mi-a părut rău după Viena, cît aveam? Nouăspe ani! Și nici nu știam limba. Dar cînd am ieșit din gară și am văzut clădirile și mașinile... Erau cum vedeți acum în filme: Daimler, Chrysler, Plymouth... și seara m-am îmbrăcat frumos și am mers cu tata la „Palace", am mîncat șnițel cu găluște. Acum nu mai găsești în Timișoara prăjituri ca pe timpuri. Doboșul nu e doboș, că unde e glazura? Savarina nu e savarină, că n-are sucul acela... Dar cînd eram eu tînăr curgea peste tot lapte și miere. Atunci, seara, la „Palace", am și cîntat, că eram și artist"! (Pe perete, lîngă goblenuri — mai multe fotografii ale aceluiași tînăr cu saxofon și părul dat cu briantină. Viena și Timișoara interbelică par să se suprapună în amintirile bătrînului care povestește).

ȘAMPANIE ȘI ARTIFICII LA SALZBURG

Profesor dipl. ing. dr. techn. Alexandru Vasilievici: „Bunicii dinspre mamă au venit la sfîrșitul secolului trecut la Periam. Bunicul a construit acolo majoritatea caselor. În timpul războiului au plecat înapoi, în afară de mama, care era căsătorită cu un român. Bunica nu s-a putut reacomoda, s-a întors și a stat cu noi. Nostalgia ei nu era Viena, ci Periam. Timișoara, în bună parte o regăsești în Viena. Prima întîlnire a fost în 1968, de fapt prima ieșire în Vest. M-am oprit în Ringul Central, în Stephansplatz, dar totul era răscolit, făceau metroul. De acolo m-am dus la Salzburg, sora mamei locuiește la 16 km. (Radioul e desehis, se aude muzică în surdină. Se potrivește). M-am îndrăgostit imediat de Salzburg. verii mei locuiesc acolo, în centrul orașului și am putut să colind. Eram mai tînăr și mă entuziasmam mai repede. De atunci au trecut anii și am fost în Austria de vreo șase ori pînă în '89. Am colindat mai toate țările Europei și totuși nu cred că e vreuna mai frumoasă ca Austria — poate doar Elveția. (Herr Professor are eleganța unui nobil de la curtea imperială). Dacă în Ajunul Crăciunului am fost singuri, a doua zi s-a umplut casa, a fost o sărbătoare liniștită. Pe la ora opt seara ne-am pus să mîncăm, o cină obișnuită, apoi la ora zece am plecat spre Cetate — Cetatea Salzburgului, care n-a fost cucerită niciodată și e conservată grozav. Prietenii verilor mei stau într-o casă săpată în stînca cetății. Echipați cu niște rucsacuri în care aveam pahare și sticle de șampanie — nu beau altceva de Revelion — am urcat pe Cetate, unde era plin de lume. Tot orașul era luminat de raze laser, străzile erau pline de oameni, nu era nimeni în casă. La 12 au țîșnit niște rachete, toată lumea ciocnea, chiar dacă nu se cunoșteau, era o feerie și o veselie în tot orașul care a fost inundat de artificii. După jumătate de oră ne-am urcat în mașină, ne-am întors acasă. La ei, Revelionul se sărbătorește pe stradă sau pe cetate, de obicei, e zăpadă. Eu sînt îndrăgostit de Salzburg, e un oraș care n-a fost bombardat și are clădiri de 200 de ani. Nu sînt clădiri înalte, maximum 2-3 etaje, clădiri vechi renovate, blocuri doar la periferie. La Viena am fost de fiecare dată, dar ultima oară nu. Viena are partea ei frumoasă, dar nu se compară cu Salzburg, poate și pentru că mie îmi place muntele, sînt născut la șes, în Timișoara. Oamenii sînt prietenoși, extraordinar de calmi, deși stressați la servici. Eu n-am văzut acolo oameni nervoși, n-am văzut copii răzgîiați, e drept că mamele, chiar dacă au studii, stau trei ani acasă pentru a-și crește copiii. Sînt foarte harnici, au în ei conștiința necesității muncii, pe care noi, din păcate, n-o avem. Tinerii sînt obișnuiți de mici să muncească. Studenții își iau o slujbă peste vară. Am văzut la nepoții mei: un student la medicină face pe infirmierul, altul e lift-boy, altul șofer la firma la care tatăl e director general. Caracteristica Austriei: nu există casă fără flori. Oricît ar fi de sărac proprietarul, fiecare geam are pervaz cu flori, e un lucru care te impresionează. Ei trăiesc din turism, în fiecare casă există o cameră de închiriat. Fiecare sat puțin mai mare are funicular, o piscină acoperită și alta în aer liber. Dacă doresc ceva e să mă duc cît mai des acolo."

„EU ÎS NEAMȚ, NU-S AUSTRIAC !"

Waldemar Kuhn, redactor la Radio Timișoara, șeful secției germane, președintele Asociației Bănățenilor de Origine Austriacă: „Eu îs neamț, nu austriac. M-au rugat să fiu președintele Asociației, pentru că tatăl meu e cetățean austriac, locuiește în Austria din 1945. Acum e pensionar și are 83 de ani. Am vizitat de mai multe ori această țară minunată, nivelul de civilizație e incredibil, ceea ce bate la ochi e civilizația, nu la orașe — unde e de la sine înțeles, Viena e o metropolă —, ci incredibilul nivel de la țară. Nivelul ridicat al omului de rînd, baza țării e foarte solidă. Se poate compara cu regiunea aceea din Caraș, unde se păstrează obiceiurile, dacă știți corul de la Marga... Același fenomen e și dincolo la țară. Tinerii se căsătoresc foarte repede, țăranii lucrează mici suprafețe, rămîi uimit cum de produc atît de mult. Populația e foarte harnică și foarte cinstită. Dacă un copil își uită jacheta în autobuzul care îl duce la școală, o găsește a doua zi agățată în stația de autobuz. Tatăl meu stă în Gresten, un orășel de 1900 de locuitori, în Nieder Osterreich. Sînt acolo zece mici restaurante, cu preț redus pentru un prînz; tata mănîncă de patruzeci de ani la același restaurant, la aceeași masă. E o viață socială incredibilă; de cinci ori am fost acolo și de fiecare dată era un bal —al vînătorilor, al țăranilor, al tineretului. Anul trecut, în toamnă, au organizat un tîrg și pentru localitățile din jur. La ei e obiceiul că duminica dimineața la ora opt să fii la biserică, apoi se merge la restaurant. Sînt orchestre care cîntă muzică populară, dar se simte deja influența șlagărelor. Se spun bancuri, se joacă cărți pe bani foarte puțini —pe Groschen — și nimeni nu ia banii acasă. Banii se strîng într-o pușculiță, știți purcelușul acela, care se sparge la sfîrșit de an, și pe suma respectivă se organizează o petrecere. Cine face parte din societate și nu joacă cărți plătește amendă, iar banii ăștia merg tot la pușculiță. Cînd m-am dus prima dată la Viena, am coborît la Westbahnhoff și cînd m-am uitat afară parcă era Timișoara. Nu degeaba i s-a spus mica Vienă. Noi avem niște tramvaie mai frumoase, după părerea mea. A, că nu sînt așa de confortabile, asta-i altceva! Tramvaiul e încălzit, numele stațiilor se anunță la microfon, în metrou la fel, nu poți să te pierzi! (Ba poți! Eu am reușit. — n.n.D.P.). E mai complicat ca la noi, trebuie să apeși pe un bumb ca să se deschidă ușa. Și stilul clădirilor e la fel. Dar e altceva: una e mica Vienă, și alta e Viena mare. A fost capitală de imperiu și peste tot unde te duci se resimte. Eu am ajuns acolo iarna și mi-am spus: Balcani-ul începe la Viena! Nici ei nu reușesc să curețe zăpada, din cauza mașinilor parcate. Noi vrem o colaborare economică cu Austria, în sensul de a ne ușura nouă, celor originari de acolo, rămînerea în România. Condițiile actuale sînt destul de grele, pe fondul crizei generale a economiei românești. Noi am dori colaborare externă pentru înființarea unor întreprinderi mixte. Vrem să facem turism, să atragem turiști către stațiunile noastre, care nu sînt mai prejos decît ale lor. Ne lipsește infrastructura. Nu cerem ajutoare, noi nu sîntem cerșetori. Nu vreau să ne dea peștele, ci undița. Și, eventual, instrucțiuni de folosire. Avem un proiect frumos, dar ne trebuie un partener cu capital: să facem un Café Wien. Nostalgii..."

Dana POPESCU
Mariana DUVLEA

În căutarea textului pierdut

Cu peste două decenii în urmă, aflat la Viena, la solicitarea unui redactor de la revistă bucureşteană, am consemnat un interviu cu poetul şi traducătorul MAX DEMETER PEYFUSS, cărturar de marcă, excelent cunoscător al limbii şi literaturii române. În biblioteca sa de la Maria Enzersdorf (lîngă Viena), bogată în opere şi documente privind literatura şi istoria românilor, actualul prof. dr. Max Demeter Peyfuss de la Institutul de Istorie Sud-Est Europeană al Universităţii vieneze, autor a numeroase tălmăciri din literatura noastră şi al unei masive lucrări despre aromâni, mi-a răspuns la cîteva întrebări. Trimise la Bucureşti, rîndurile de mai jos nu au văzut lumina tiparului. Cu permisiunea celui intervievat atunci, ne facem azi o datorie din a reveni cu acele vechi confidenţe.

— De cînd, stimate Max Demeter Peyfuss, primele contacte şi interesul pentru noi, pentru români ?

— Aflînd încă din adolescenţă că unul din strămoşii mei era român din Moscopole, m-am simţit atras de spaţiul sud-estului european şi, în special, de cel românesc. Pe cînd eram elev în clasa a VI-a de liceu, am descoperit printre cărţile tatălui meu o **Rumänische Konversationgrammatik** din 1912 şi un **Dicţionar german-român şi român-german,** tipărit în 1888 la Sibiu. Cu ajutorul acestor două instrumente, mai mult ca o pasiune de moment, am început să învăţ românește. Mai apoi, ca student al Universităţii din Viena, am urmat sistematic cursurile de limba română ale lui Ion Cazan şi pe cele ţinute de Alexandru Niculescu, cel de-al doilea trimis de la Bucureşti în calitate de **Gastprofessor.** Cei doi m-au îndemnat să mă ocup mai intens de limba, literatura şi istoria românilor.

În primăvara lui 1956, cînd s-a organizat la **Österreichische Gesellschaft für Literatur,** pentru întîia oară în Austria postbelică, o seară dedicată creaţiei româneşti, am avut bucuria să cunosc personal pe Nina Cassian, A.E. Baconsky şi Petre Stoica, ale căror poezii citite în acea seară de neuitat le-am tradus mai apoi în limba germană. În toamna aceluiaşi an ,am fost invitat la Bucureşti de Uniunea Scriitorilor şi am avut posibilitatea de a cunoaşte mai mulţi poeţi şi prozatori din România. Tot atunci am început să descopăr frumuseţea naturii şi valoarea incontestabilă a unor monumente de arhitectură din ţara voastră. Caut să revin cît mai des în România, fiind azi preocupat nu numai de posibilităţile de a transpune în germană poezie română contemporană, ci şi de studiul istoriei şi mentalităţilor româneşti. Recent mi-a apărut la Editura „Styria" din Graz traducerea integrală a cărţii lui A.E. Baconsky, **Echinoxul nebunilor,** volum ce se bucură de un ecou favorabil în paginile criticii din Austria, Germania Federală şi Elveţia. Iar în proiectele mele de viitor, paralel cu studiul istoriei şi culturii aromânilor, sînt prevăzute şi alte tălmăciri din literatura română.

— Iar opinia despre peisajul liric românesc actual...?

— Subliniez de la bun început că, pentru mine, fenomenul poetic românesc nu prezintă interes în totalitatea sa. Nu mă interesează tradiţionaliştii şi oficialii. Există doar creatori care mă atrag şi creatori care nu mă atrag. Mă atrage în mod deosebit generaţia mai tînără, care nu constituie firește un curent în sine, ci mai degrabă o orientarae încă insuficient profilată sub aspect estetic. Mă refer la **onirism,** o lirică autentică, cu obiectivitate şi trăiri care ţin de însăşi substanţa poeziei ca atare. Această orientare, în dezvoltarea ei firească şi liberă, ar putea reprezenta un fenomen specific românesc în contextul liricii europene. Am remarcat insistenţa cu care se discută, în presa românească din ultimii ani, despre raportul dintre **naţional** şi **universal** în spaţiul culturii şi literaturii. Consider că multele voci care s-au pronunţat asupra acestei teme nu au pătruns în esenţa problemei. Cred că tocmai **onirismul** ar putea fi un argument solid şi actual în susţinerea relaţiei amintite şi atît de clamate **din perspectivă teoretică** în România contemporană.

— Deci, preferinţele lui Max Demeter Peyfuss...?

— Preferinţele mele se îndreaptă spre poezia şi proza unor tineri ca Dumitru Ţepeneag, Daniel Turcea, Leonid Dimov, Sorin Titel, Ion Tudose Marin. Dintre timişoreni, mă simt apropiat de Sorin Titel. Este un scriitor de profundă substanţă şi, poate, dintre cei tineri, cel mai autentic

— De curînd a apărut la Bergland Verlag din Viena antologia de lirică românească, alcătuită de Franyo Zoltan !

— Volumul **Rumanische Lyrik** este bogat şi reprezentativ pentru poezia română modernă şi contemporană. Este o antologie foarte bună. Consider însă că, în cadrul legăturilor firești dintre ţările noastre, este mult mai importantă cultivarea contactului direct de la scriitor la scriitor, sprijinirea vizitelor reciproce, prieteniile personale putînd juca un rol mult mai productiv decît relaţiile protocolare dintre reprezentanţii oficiali.

— În România sînt frecvente revistele studenţeşti, multe avînd un pronunţat profil literar-artistic !

— Regret, la noi nu există asemenea reviste cu caracter literar pentru studenţi şi scrise de studenţi. Ceea ce nu înseamnă, în general vorbind, că studenţii din Austria nu sînt la curent cu evoluţia literelor şi artelor din spaţiul european. În ultimele două decenii se remarcă un progres vizibil în ce priveşte relaţia dintre creatori şi public, fenomen datorat în mare măsură masei studenţeşti, consumatoare avidă şi fidelă a colecţiilor de literatură, fireşte cele accesibile la preţ. Cunoaşterea literaturii şi artei de către studenţi din diverse domenii de specializare este un lucru absolut necesar, cel puţin din două puncte de vedere. În primul rînd, biografia multor savanţi ai ştiinţelor exacte ne arată că aceştia erau implicit mari oameni de cultură, literatură, muzică şi artele figurative stimulînd fantezia, imaginaţia, spiritul creator în sine. Acesta este aspectul „util" al problemei. În al doilea rînd, este ştiut că literatura şi artele au o influenţă benefică în dezvoltarea mentalităţii fiecăruia. Arta stimulează autocunoaşterea, înlătură prejudecăţile, lărgeşte orizontul şi contribuie substanţial la cristalizarea viziunii noastre ca europeni.

Şi, apropo de studenţi, sînt un cititor ocazional al revistei „Amfiteatru", în paginile căreia întîlnesc poezie şi proză bună semnate de studenţi. Unora dintre creaţii le-am dat cu bucurie o versiune germană. Viitorul literaturii române poate fi întrezărit la generaţia tînără.

Viena, 27 noiembrie 1970

Corneliu NISTOR

ASEDIUL VIENEI LA 1858

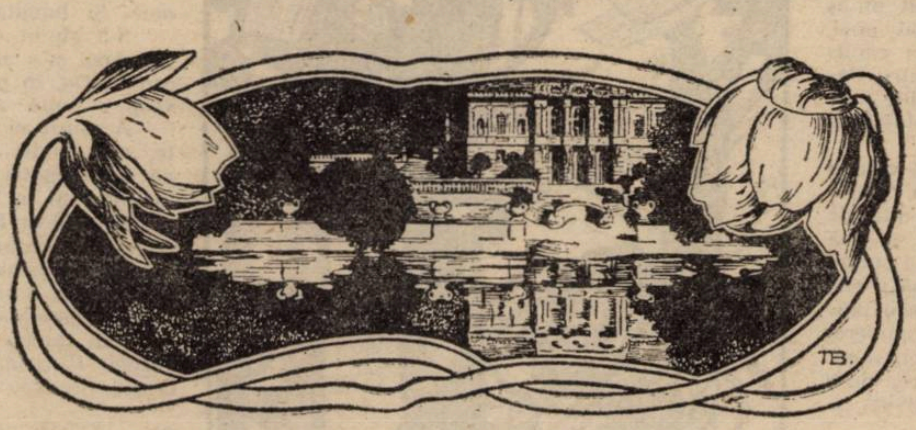

Paştele anului 1879. Obosit de succesul discursului său în Cameră pe marginea chestiunii împămîntenirii evreilor, aflat într-un armistiţiu conjugal provocat mai mult de infidelităţile Mitei Kremnitz, Maiorescu se pregăteşte să-şi petreacă vacanţa la Viena. Invitatul familiei criticului va fi Caragiale. „Acestuia spre a-i face o surpriză, scosesem cu bilet şi în orice caz voiam să-l pun în situaţia de a vedea Viena (întîia privire asupra civilizaţiei pentru el)". Citatul a fost comentat în fel şi chip. Cel mai adesea, exegeţii au remarcat superioritatea protectoare a mentorului Junimii. Nu sîntem primii care semnalăm faptul că Maiorescu a avut, înaintea lui Noica, ideea antrenoratului cultural. Cum randamentul elevilor era influenţat de cele mai neînsemnate detalii cotidiene, criticul era, o dată în plus, meticulos (se îngrijise, bunăoară, pînă şi de bărbieritul lui Eminescu). Compania lui Caragiale a fost premeditată, iar programul excursiei meticulos preparat. O dată punctele lui atinse, Maiorescu le va bifa în jurnal, neuitînd să consemneze, cu plăcerea civilizatorului care oferă papuasului sticlă colorată, reacţiile proteiatului : „La Burgteather, „Visul unei nopţi de vară", spre cea mai mare bucurie a lui Caragiale". Dramaturgul nu era un primitiv educabil. În chestiuni de arhitectură, cel puţin, gustul său e superior celui maiorescian (v. articolele **Palatul Cotroceni, Arheologie, Literatura şi artele române în a doua jumătate a secolului XIX).** Cu toate acestea, el trebuia voiajat. Pentru Maiorescu, harta Europei e materialul cu care un conducător de cenaclu operează aidoma comandanţilor de mari armate. Fiecare membru de bază al Junimii, de la Eminescu pînă la Evolceanu, a fost consiliat asupra itinerariilor sale continentale. Zonele teutonice, ale Europei erau străbătute încoace şi încolo de junimiştii trimişi în misiune de cartierul general al criticului, după o strategie şi un program numai de el ştiute. De ce, în primăvara lui 1879, criticul a ales Viena şi nu, să zicem, Berlinul, oraş mai bine plasat în topul preferinţelor sale ?

„Viena este leagănul instrucţiei mele", i-o va reaminti Maiorescu lui Kutschera, prietenul său de la Theresianum, într-o epistolă de maturitate. Mărturisirea maioresciană, în întregul ei, pare mai mult un elogiu adus instrucţiei sale decît oraşului. Cei şapte ani petrecuţi la Theresianum (1851-1858) ne arată un tînăr complet străin de spiritul capitalei imperiului. Mult mai interesat de realităţile vieneze pare Maiorescu tatăl, omul care se zbate doi ani pentru a-i procura junelui o bursă de studii. Cît despre fiu, el nu are timp de pierdut venit fiind aici cu aere de Rastignac balcanic. La scurtă vreme, adolescentul care abia vorbea germana va uimi pe toţi preluînd şefia clasei. Nu vrem să reluăm istoria isprăvilor bucureşti ale lui Maiorescu. Uluitor e însă faptul că, spre deosebire de înaintaşii şi de urmaşii săi, Maiorescu pune piciorul într-o capitală occidentală avînd o mentalitate de colonizator şi nu de colonizat. Între Dinicu Golescu care se preumbla năucit prin grădinile vieneze, neştiind dacă să-şi scoată sau nu ciubucul, şi internul de la Theresianum care pune note tuturor, distanţa este enormă şi ea n-a fost străbătută vreodată de vreun vilegiaturist român.

Viena este, pentru Maiorescu, oraşul triumfului. Discursul rostit la absolvirea Theresianumului, ca şef de promoţie, înaintea unui auditoriu ministerial, este una din cele mai mari izbînzi ale vieţii sale. Pentru un astfel de om, rămîn în memorie numai locurile asupra cărora umbra staturii sale se întinde măreţ. Abia după ce o părăseşte glorios, Viena începe să existe pentru el. O va învăţa, respectînd eticheta, din pliante. Apoi va organiza nenumărate excursii, toate incluzînd în itinerar şi oraşul de pe Dunăre.

Un asemenea om trebuie să fi părut foarte c i u d a t vienezilor. Succesele lui Maiorescu sînt, poate, datorate şi eleganţei aristocratice cu care o lume nehotărîtă şi epicureică se dă la o parte în faţa oricărui fel de încrîncenare. Modul aparent necondiţionat în care i se supun camarazii de la Theresianum (Capelmann, Kutschera, Ozegovič) are, în substrat, această explicaţie. Tînărul Maiorescu e, în ochii lor, un **goujat** cu pretenţii care trebuie lăsat să-şi facă numărul. Valahul va merge pînă acolo încît va juca, cu umoare neagră, rolul conservatorului căruia-i repugnă revoluţiile de la 1848, în vreme ce pasiunea sa amoroasă a acelor ani, Olga Coronini, contesă (!), pledează pentru liberalism. E o diferenţă de stilare aici. Asediul (spiritual) al Vienei se dovedeşte, în 1858, neaşteptat de facil. Dacă Ioan Maiorescu ar fi ales Berlinul ca loc de studiu al fiului său, probabil că situaţia s-ar fi schimbat. Mediile şcolare berlineze erau populate, la acea oră, de foarte mulţi Maioreşti.

George Călinescu a întocmit o listă cu itinerariile voiajurilor maioresciene pe parcursul a doi-trei ani. Majoritatea lor includ şi Viena — vizitată împreună cu familia dar, cel mai adesea, singur sau, uzînd de combinaţii abile, împreună cu Mite. Viena este, pentru fostul ei şcolar cuceritor, devenit acum ministeriabil şi monden, un monument închinat triumfului din 1858. Pentru omul care-şi trăia şi regiza cu voluptate propria glorie postumă, călătoria la Viena e un pelerinaj. Ea nu se face decît în compania iubitei sau a discipolului. Ambii trebuiesc epataţi. În cazul lui Caragiale, Viena a fost aleasă şi pentru joie de vivre-ul ei, consonant cu acela al dramaturgului. Pe asemenea fond, Caragiale era mai uşor de corupt, de convins şi de înregimentat. Nu avem detalii despre excursia în comun a celor doi — ele ar fi fost delicioase, — dar ruptura definitivă produsă între Caragiale şi Maiorescu în 1892 ne arată că toată diplomaţia vilegiaturistă a maestrului a fost în van.

Carol SEBESTYEN

Atît de puțin bagaj

În tinerețe, doamna Cristina și-a dorit mult să vadă Parisul. Dar vremurile i-au fost ostile și n-a putut să-și îndeplinească dorința. S-a resemnat. Ca atîția oameni din generația ei, născuți în timpul războiului și crescuți în așa-zisa libertate adusă de liliputanul partid al comuniștilor.

Din partea mamei, avea ascendenți francezi. Viticultori colonizați în mănoasa cîmpie bănățeană pe la jumătatea veacului al XVIII-lea în satul numit Tomnatic, printre șvabii stabiliți acolo după răsunătoarea victorie a prințului Eugen de Savoya asupra liftelor păgîne.

Străbunicul se numea Amand. Apoi, sub presiunea administrației imperiale, a devenit Haman. Străbunica (născută Bourgeois) nu vorbea decît franțuzește. Cu toate că și-a dat silința, n-a putut să învețe nici nemțește, nici ungurește.

Bunicul, din Dominique a devenit Domokos. Poate unicul francez din lume, care a ajuns să poarte acest expresiv nume maghiar.

Verișorii mamei, țărani înstăriți, păstrau (în afară de unele rafinamente culinare necunoscute în Banat) habitudini franțuzești care îi plasau mult deasupra clasei sociale din care făceau parte: în zilele de sărbătoare, ieșeau la plimbare prin comună într-o caleașcă trasă de patru sau chiar șase cai; mergeau la Sînnicolaul Mare pentru a susține, cu primii sportivi din zonă, partide de tenis.

Sorgintei franțuzești i s-a adăugat, în ceea ce o privea pe doamna Cristina, și faptul că a făcut școala primară în limbă franceză. Datorită unor căulgărițe-institutoare venite la Tomnatic din Franța. (După ce au venit comuniștii la putere, una din primele lor griji a fast aceea de a le expedia pe călugărițe în țara lor. Misionarismul le displăcea profund).

Mutîndu-i-se familia la Timișoara, doamna Cristina a fost dată la o școală germană (tatăl ei era neamț). Pînă la telminarea liceului, a avut destule dificultăți, deoarece a început să îmbine spiritul franțuzesc (de care se simțea pătrunsă) cu spiritul germanic (pe care era nevoită să-l accepte). La asta adăugîndu-se și înclinația pe care o avea, prin temperament, pentru spiritul românesc. (Locuia într-un cartier al Timișoarei unde românii, cei mai mulți de origine țărănească, excelau printr-un grai pitoresc și printr-o atitudine de persiflare a regimului „democrat-popular").

Așadar, doamna Cristina n-a avut posibilitatea de a vedea Parisul. A fost, în schimb, de cîteva ori la Budapesta, o dată la ruși și o dată la bulgari. Integrată în grupuri de așa-ziși turiști. Spre deosebire de ei, doamna Cristina a vizitat și muzeele, în special muzeele de artă, fiindcă era pasionată de pictură (făcea parte dintr-un cenacul al artiștilor plastici amatori).

Prin septembrie '90, a văzut la televizor un film documentar despre Viena. Atunci, abia atunci a simțit o atracție pentru acest oraș. „Doamne, cît mi-aș dori să văd Viena!" a exclamat. Și-a cenzurat, apoi, entuziasmul, gîndindu-se că, fără să vrea, a comis o infidelitate. Și-a ciobit vechea nostalgie pentru Paris. Dar, în fond, de la o anumită vîrstă, vechile nostalgii nu mai au importanță. N-avea, însă, destui bani pentru a face o călătorie la Viena.

Și iată că, la scurt timp după acea seară cînd a fost impresionată de splendorile Vienei, i-a telefonat un amic. Era mare nevoie, de pe-o zi pe alta, de cineva care să meargă la Viena. Cineva care să aibă bineînțeles, un pașaport în regulă, să vorbească cursiv germana și, foarte important, să fie în stare să participe la o discuție televizată, în direct. Austriecii plăteau tot ce era de plătit. Tulburată de propunere, doamna Cristina a acceptat imediat. (De fapt, după cum bine s-a orientat amicul, ea întrunea și cea de-a treia condiție, fiind o femeie deșteaptă, cultivată și cu destulă stăpînire de sine).

A ajuns cu bine la ambasada austriacă din Budapesta. „Pe cît timp doriți viza?" a întrebat-o un funcționar al ambasadei. „Pentru două, trei zile", a răspuns doamna Cristina, știind cît de modest stă din punct de vedere financiar. Mirat, funcționarul s-a lăsat pe speteaza fotoliului: „Numai două, trei zile, doamnă?!" Călcîndu-și consemnul profesional, i-a mărturisit că un asemenea caz n-a mai întîlnit. Toți cei veniți din România, indiferent de naționalitate, insistă, se roagă, imploră să obțină viza pe cît mai mult timp posibil. „Eu merg în interes de serviciu", a precizat doamna Cristina, cu o fermitate care a impus-o în ochii austriacului.

Domnul Diedel, un teleast vienez, a preluat-o de la ambasadă. Un bărbat de vreo 35 de ani, nu prea volubil. Sobru și de o politețe aproape glacială. Complet neinteresat de ceea ce s-a întîmplat și se mai întîmpla în România. O decepție pentru doamna Cristina, care știa că austriecii sînt mult mai comunicativi și mai afibili decît nemții. Decepția a fost compensată de faptul că domnul Diedel își conducea foarte bine automobilul „Audi". Și au ajuns mai repede decît s-ar fi așteptat doamna Cristina la televiziunea vieneză.

Redactorii emisiunii „Wien" au primit-o cu mult interes și căldură. „Aștia sînt adevărații austrieci, nu Diedel", și-a zis doamna Cristina. Au început s-o bombardeze cu întrebări despre România, despre Timișoara. De la bun început, doamna Cristina le-a atras atenția că nu este în măsură să comenteze fenomenele politice. Sau, mai bine zis, strict politice. Dar, pînă la urmă, cum e firesc, politicul n-a putut fi evitat.

Unul dintre medicii austrieci care și-au oferit serviciile la spitalul de ortopedie din Timișoara, în decembrie '89 și ianuarie '90 a început, la scurt timp după ce s-a întors acasă, la Viena, să adune bani pentru construirea unui spital de ortopedie în capitala Banatului. Omul a fost profund impresionat de precaritatea condițiilor în care erau operați, tratați pacienții, răniții revoluției. A înregistrat, pe bandă video, o seamă de lucruri. Deplorabile. Prezentînd înregistrarea la televiziunea vieneză și făcînd un apel umanitarist, ajutoarele în bani n-au întîrziat să se adune în contul anunțat. Pînă în luna septembrie 1990 s-a strîns, însă, o sumă neîndestulătoare pentru construirea și dotarea spitalului. Veștile din România n-au stimulat simțul filantropic al austriecilor. După o perioadă rodnică, donațiile au scăzut pînă aproape de zero.

De aceea a mers doamna Cristina la Viena. Pentru a le explica telespectatorilor austrieci că Timișoara este un oraș de excepție. Și că banii donați vor fi cheltuiți, într-adevăr, pentru acel spital.

Întîi, a refuzat banii. Le-a spus: „Eu am făcut asta cu dragă inimă. Gîndiți-vă, e interesul nostru al timișorenilor". Dar ei au replicat că nu poate refuza banii, deoarece le-ar produce complicații financiar-contabile. A semnat și a încasat 2000 de șilingi: costul biletelor de călătorie și diurna. Au întrebat-o cînd vrea să plece din Viena. A doua zi vroia să plece (din motive pur financiare). N-au trecut nici 10 minute și a apărut o secretară care i-a înmînat o coală ministerială pe care erau trecute (impecabil bătut la mașină) toate informațiile necesare pentru înapoierea la Timișoara.

Un redactor a condus-o la hotelul „Ananas", foarte central, hotel de 4 stele. Îi reținuseră cameră acolo. Pe cheltuiala lor. Doamna Cristina n-a mai stat niciodată într-un hotel de 4 stele. Era emoționată. De la recepție a primit un... formular pe care trebuia să scrie la ce oră dorește să ia micul dejun și ce anume dorește să mănînce la micul dejun. A mai primit și un pliant cu date despre serviciile puse la dispoziția pasagerilor în hotel.

După ce și-a luat rămas bun de la redactorul care a condus-o, în timp ce urca cu liftul la etajul unde i s-a spus că avea camera, și-a amintit că nu a luat cheia camerei. Sau nu i s-a dat cheia de la cameră. „Poate că e și aici ca la ruși: la fiecare nivel — cîte o dejurnaia care îți descuie ușa...".

Dar la hotelul „Ananas" nu exista nici o dejurnaia. Și lungile coridoare erau complet pustii.

S-a gîndit că va trebui să se întoarcă la recepție. Apoi și-a amintit ce a văzut într-un film american... Da, în pliant se afla o cartelă din plastic. aveau o fantă. Acolo trebui să introducă cartela.

A reușit să intre în vestibul. În dreapta, pe perete, mai multe butoane și întrerupătoare. A apăsat pe întrerupătorul cel mai mare. S-au aprins toate luminile. Și în baie s-au aprins. A pornit televizorul.

S-a culcat flămîndă, căci n-a îndrăznit să coboare la restaurantul hotelului, bănuind ce prețuri sînt.

La ora stabilită i s-a adus, firește, micul dejun în cameră. A mîncat ca un lup. I-a părut rău că a făcut comandă atît de modestă.

I-au rămas cîteva ore să viziteze Viena. Centrul Vienei. Ring-ul. Timpul fiind scurt și necunoscînd orașul, nu avea rost să meargă pe jos.

Portarul hotelului „Ananas" i-a spus că mai sînt trei posibilități: un taximetru, un autocar pentru turiști (dacă vor fi destui amatori), o birjă. A ales birja. „Dar costă mult", a prevenit-o portarul. O oră de plimbare prin Ring costă 500 de șilingi. Sau chiar 600. Mai scump decît trenul, clasa I, de la Timișoara la Viena. „Nu-i nimic", s-a gîndit doamna Cristina, pentru o oră de plimbare tot îmi ajung banii. I-au ajuns pentru două. Și a văzut, lejer, la pasul calului, splendorile arhitecturale numite Stephansdom, Rathaus, Messepalast, Augustinerkirche, Hofburg...

„Dumneavoastră de unde veniți?" a întrebat-o vameșul român. Doamna Cristina a spus, bineînțeles, de unde vine. Chiar cu oarecare mîndrie. Nu mergi la Viena în fiecare zi. „De la Viena?! Și n-aveți bagaje?! Avea doar poșeta și o sacoșă mică. În afară de ceea ce luase de acasă, strictul necesar, în sacoșă se mai aflau niște banane și cîteva pungi cu dulciuri, Cumpărate din gară. Din Westbahnhof. „Am fost în interes de serviciu", l-a informat doamna Cristina pe cerber.

Și cerberului i-a stat pe limbă să-i spună că rareori a întîlnit în importanta lui îndeletnicire un asemenea caz. Atît de puțin bagaj, atît de puțin...

Iosif COSTINAȘ

Picătura de cucută

MICUL ECRAN PENTRU CEI MICI

Viața unei tinere perechi începe cu un pat de campanie, o masă, un aragaz sau reșou și... un televizor (alb-negru). Prezența acestuia din urmă „ecranează" absența tuturor celorlalte obiecte strict utile unei existențe sub-mediocre. Biblioteca va sosi mult mai tîrziu în casa tinerei perechi, dacă nu va fi cumva încropită din niște bare și scînduri geluite și date cu baiț, din nevoi specifice doar vîrstei de trecere spre maturitate. Explicația e simplă: micul ecran îți mută gîndul de la neîmplinirile diurne, ți-l spală, ți-l coafează, ți-l umple cu iluzia unei lumi ce pare fără perspective, dar printr-o perfidă maieutică te face să suferi pentru defecțiunile lui, cînd îi „fuge imaginea", cînd n-are ton, sau cînd, ca orice animal de casă, „are pureci". Adicătelea, să nu-l poți tu vedea nu tocmai pe fitecine cum vorbește, cum se mișcă, rîde, răspunde, te privește ca un mare actor, care-și știe mult mai bine rolul.

Televizorul, încă atît de alb-negru la prețurile de acum, oferă un minimum de confort democratic, egalizator al bogăției naționale. Nu vrei să vezi Bucureștiul sau studioul local, muți pe canalele televiziunilor vecine sau pe satelit. Dintr-o dată, sentimentul participării la viața marii lumi e complet.. Doar că stînd leșinat în fața micului ecran două zile și jumătate, cît e pauza de respirație liberă de după revoluție, cetățeanul pierde gustul existenței (chiar dacă are alături de fotoliul său o bărdacă sau o pereche de picioare mai fragede decît ale sale). Pentru că la televizor te poți uita în doi, în trei... în cîți vrei.

Din actor al propriului destin, omul devine spectatorul puzderiei de fragmente din destinele altora, fără o coerență anume, fără vreo determinare directă, ce l-ar putea implica. Și totuși, omul nu mai are nimic din cosmicitatea celui de acum cinci veacuri. Tot ceea ce părea pînă vineri la prînz a fi o dramă a sa, a familiei — ultimul prag al orizontului perceptiv actual —, devine o amintire urîtă asupra căreia va reveni abia luni. Pînă atunci timpul se dilată în favoarea unui spectacol fără trecutul mort și fără neliniștitorul viitor. Cugetările sale vis-à-vis de ceea ce vede se rezumă, de cele mai multe ori, la simple impresii afazice. Evenimentul existențial vizionarea cutărui program sau film. Două zile și jumătate ritmul său biologic se schimbă după un alt ornic. Marile cheltuieli din micul său buget se fac în zilele de salariu și vinerea pînă la prînz. Urmează hibernarea în afara timpului fizic, al celui cosmic, al celui uman chiar, de care încă mai părea legat cînd citea o carte și cugeta prin ricoșeu asupra condiției sale sau deseoperea într-o concert un registru sufletesc și chiar cînd, la un spectacol de operă sau teatru, își dădea măcar silința să fie în rînd cu lumea bună.

Nimic din toate acestea, cît timp tele-enciclopedicul mic ecran acaparează, la cea mai mică mutare de buton, conștiința și ființa fiecăruia. Neîndoielnic, televizorul a ajuns să fie distracția săracului, a manipulatului credul și suficient, tot mai îndepărtat de cultură, de rosturile ei, cu obsesia de a vedea lumea „color". Dar tot mai mulți sînt cei care-și sting țigările atunci cînd urcă în tramvai, pentru a-și le reaprinde la coborîre. Hedonicul: „Trăiește-ți viața!" cuprinde un înfim procent de oameni maturi și ceva mai mulți adolescenți. La cele două capete ale existenței stau „Clipa trăită acum" și „sentimentul tragicului". Și una, și cealaltă, fără încărcătura și profunzimea lor dinainte. Omul cosmic mai exista încă pe vremea cînd Columb nimerea America, pentru a descoperi, peste timp, fața disperată a Europei. Cînd Neil Amstrong făcea acel „pas uriaș pentru umanitate", iar cosmicitatea devenise un orgoliu uman, nu se putea gîndi că, peste doar două decenii, în conștiința oricărui țînc, Pămîntul va fi o banală sferă albastră-albă pe fond negru, cu orizontul îmbrăcat în galben auriu sau violet. Cosmicitatea omului nuține nici de ultimele descoperiri din domeniile specializate ale științei, unde au acces atît de puțini, nici de prezentul (obsedant doar pentru om, căci nici o altă ființă sau plantă nu trăiește sub presiunea viitorului și a trecutului), nici de condiția tragică, descoperită de om pentru sine. Și cu atît mai puțin de micul om majoritar, ce se extrage acestei stări, chiar și atunci cînd crede că-și trăiește clipa.

Prin spectacolul pestriț de pe micul ecran omul de azi fuge două zile și jumătate de lipsurile materiale, de propria lui condiție dramatică și se retrage în destinele altora. E un fel de beție a netrăirii propriei vieți. Nemărginirea nu-l mai sperie ca pe poet, pentru că o ignoră. A apărut depa o percepție distorsionată a clipei-timp, ce se confundă cu clipa-spațiu, a clipei-ficțiune, ce se substituie clipei-realitate. Imaginația, cînd mai fabrică vreo treabă, face scenarii, după

decalcul celor văzute, interpretate într-un fel sau altul de vreun specialist (și sînt destui), apoi servite convingător pe micul ecran. Unde s-ar mai putea situa destinul — fie el chiar și numai ceea ce i se întîmplă omului, dincolo de „înscrisul" nativ sau cosmic? Sublima luptă a eroilor antici cu destinul presupunea cel puțin percepția lui, dacă nu o revelație completă. De la o vreme, însă pare mult mai interesant pentru micul spectator „destinul omenirii", de parcă ar fi vorba despre ființe de pe altă planetă, puse să apară într-un serial S.F. Și toate astea cînd viața e mai pe Pămînt ca oricînd, iar Dumnezeu tușește afumat de lumînări în biserici. Sfinții lăcrimează absent la suferințele credincioșilor, iar martirii... Ei sînt tocmai aceștia de pe urmă, cei ce se roagă zece minute, o oră, două pentru un fel de bine privat, meritat, dar care întîrzie să mai sosească de undeva.

De la biserică, la micul ecran. Acolo, ca spectator, totul e mult mai lndemînă. E meritoriu chiar să nu ai ținere de minte, să nu fi citit nimic pînă atunci, să n-ai habar de unde vine omenirea de vreo zece milenii încoace, să faci alergie de afon la muzică și poezie și să te simți pătruns de alfabetizarea oferită de imaginea incoerentă a programelor de pe micul ecran. Așa se pregătește omul mileniului trei. Pare că androginii din poveștile SF sînt deja printre noi. Și nu puțini. Sufletul e înlocuit de un video-aparat, trupul rămîne ceea ce este doar pînă ajunge la spital, iar mintea zace într-o veșnică răstoacă. În ralanti perpetuu, cîtă vreme omul „cel mic" privește la ceea ce fac „cei mari", cum îi joacă destinul, fără ca el să crîcnească, pentru simplul fapt că totul pare să se petreacă într-o irealitate imediată. Așa se ajunge, cum spunea un personaj al lui Bellow, ca bucuria să pară un adulter.

Paul Eugen BANCIU

Confidențial

STERE GULEA

— Înafara accidentelor biografice, care ar fi experiențele care vi s-au fixat în copilărie? Mă gîndesc la posibilele experiențe interioare, care să nu fie legate de influența Celuilalt, a Alterității?

— Cred că experiențele de acest gen au fost, în cazul meu, puține. Prin felul meu de a fi, probabil că astfel sînt eu structurat, plec întotdeauna de la fapte concrete. Pesemne că sînt o natură „fotografică": sensibilitatea mea e impregnată de lucruri reale, nu de cele imaginare. E adevărat că plecînd de la lucruri reale, mă tentează ideea de a dezvolta și de a intra în zona, să-i spun, a para-realului. Sînt, de altfel, un mare admirator al fantasticului, dar și acolo rămîn adeptul viziunii lui Roger Caillois, mai degrabă decît al ficțiunii bazată strict pe inginerie. Astfel spus, îmi place mai mult neliniștea fantasticului, decît fantasticul în sine. La fel și în realitate: prefer neliniștea realității, apariția fisurii, intruziunea elementului miraculos.

Deci, sînt un om al fizicului, al realității, al naturalului, dar îmi place să cred că în acel real poți găsi germenii echilibrului care este irealul sau anormalul.

Eu nu cred că există lucruri speciale. Există doar culoarea pe care le-o dă sensibilitatea. Să luăm, de pildă, o banală scenă care să reprezinte, ca în **Moromeții**, centrul satului. Poiana lui Iocan sau primăria. Mie mi se pare că aici totul e ficțiune, nimic nu e realitate. Asta pentru că lucrurile trăiesc mai întîi în sensibilitatea și în imaginația cuiva. Toată lumea spune: „Domnule, Moromete e țăranul sud-dunărean, care etc., etc". După cum am spus, eu sînt dobrogean și, prin urmare, n-am avut nici o legătură cu acea lume. Dar vă jur că am întîlnit, în alte părți, personaje gidoma lui Moromete. Fără nici un fel de exagerare. Un frate al mamei mele vorbea, exista, avea pînă și similitudini de biografie cu Moromete. Avusese trei căsnicii, abusese probleme cu copiii. Dar acestea sînt argumente potrivnice afirmației mele inițiale. Însă pînă la urmă, nu — pentru că totul fusese în imaginația lui Marin Preda. Și, poate, în imaginația mea cînd am făcut filmul. Am făcut filmul respectîndu-l aparent pe Marin Preda, respectîndu-i cartea, pentru ca, totuși, în cele din urmă să merg pe calea în care vedeam eu lucrurile.

Ca să revin la întrebare: totul depinde de unghiul și de sensibilitatea cu care te apropii de o realitate. Ea poate deveni extrem de plină de sensuri, ori să rămînă în neantul care îi este hărăzit.

Iată, de pildă, cum a fost arestat tatăl meu. Era dimineața la trei, țin minte că dormeam cu părinții mei. Mai întîi am auzit un zgomot, bătăi în ușă. Era încă întuneric și bănuiesc că tata a ieșit să deschidă. S-a aprins lumina, au pătruns niște indivizi (nu sînt sigur, dar cred că unii dintre ei parcă erau îmbrăcați în haine militare ori de securitate) și, din înveliitoarea în care mă aflam, vedeam și nu prea vedeam. Toată scena e pentru mine mai mult simțită decît văzută, pentru că nu prea îndrăzneam să deschid ochii. Oricum, aveam presimțirea răului. Auzeam comenzi, am văzut arme, tatălui meu i se spunea să se îmbrace pentru că e arestat. Mama bănuiesc că era foarte agitată, însă sînt sigur că nu și-a pierdut foarte tare cumpătul. Nici tata, de altfel, nu-și pierduse echilibrul și nu părea descumpănit, I-a spus maicămii să aibă grijă de copii, de sorămea și de mine, să ne dea la școală.. Plus alte sfaturi, cum să se descurce cu gospodăria și apoi a urmat intervalul de copleșitoare tristețe: au mai rămas doi soldați, pentru că se pare că scenariul prevedea că nu trebuie să plece toți. Asta, probabil, pentru ca să nu se producă vîlvă, și pînă la venirea luminii să nu se producă coaliții ale familiilor celor arestați. Odată cu răsăritul soarelui, faptele erau împlinite și nu se mai putea întîmpla nimic. Dar acel moment de după arestare mi-l aduc foarte bine aminte, ca stare, ca senzație. Un gol și o tristețe imense. Vasăzică, o femeie cu doi copii destul de mici și cu doi străini în casă. Țin minte că unul dintre ei avea un oarecare sentiment de jenă — era un soldat în termen, nimerit acolo și el încerca, oarecum, să ne consoleze.

N-am știut unde l-au dus. Am avut cîteva știri relative, în perioada de anchetă. Au existat, însă, două momente pe care mi le amintesc foarte bine. Odată, la cîțiva ani buni după arestare, s-a zvonit că tata s-ar afla undeva în colonia de la canal, în zona Năvodarului, numită Culmea. Am hotărît să mergem acolo, cu mama, cu o mătușă al cărei soț fusese arestat. Îmi amintesc foarte bine de acea colonie înconjurată cu gard de sîrmă și cu posturi de sentinelă la colțuri, de barăcile construite acolo. Le vedeam de la o distanță destul de mare. Se mai găseau acolo și alte familii, dar nimeni, nu avea, de fapt, voie să fie acolo. Nici nu știam, în fond, dacă tata și unchiul meu sînt acolo. Era o situație absolut halucinantă: din cînd în cînd, cineva, mama, sau mătușa, spuneau: „Uite, acolo e tatăl tău, uite-l cum se mișcă pe lîngă baracă...". Fără îndoială, era o pură ficțiune. Mai tîrziu, din discuțiile cu tatăl meu, n-a rezultat în nici un fel că, în acel moment, el ar fi fost acolo.

Și apoi, întoarcerea acasă, care s-a produs într-o seară, într-o noapte foarte tîrziu. Venea cu niște cai foarte obosiți care nu mai voiau să meargă. Toată scena friza coșmarul și absurdul: copiii și două femei, în cîmp pe lîngă o pădure, într-o stare anxioasă, de teamă, de frică, de spaimă. Toată deplasarea asta era coșmarescă.

Pachete nu i-am trimis decît foarte tîrziu, cînd s-a produs revizuirea procesului, începută de un unchi de al meu care avea relații și o rară capacitate de a se „descurca". A fost unul din puținele procese în care s-a revizuit ceva. Practic, trei ani și ceva, n-am știut nimic, pînă cînd am fost la un proces, la tribunalul militar, și cînd am intrat într-o sală am văzut un om care avea ochelari negri — acela trebuia să fie tatăl meu, dar nu pot spune cu certitudine că l-am recunoscut.

Fără îndoială, pe parcurs au apărut șialte elemente. O întreagă istorie de intrigi și trădări. Ca să-și scape pielea, unii îi învinovățeau pe alții, mai puțin vinovați. Tatăl meu, de pildă, nu prea făcuse politică. Și, în orice caz, nu fusese legionar. El fusese georgist, liberal din „aripa tînără Brătianu", dar nu la modul foarte implicat. Dar în acea perioadă se desfășura acțiunea de tăiere a capetelor. Oamenii mai răsăriți din sat, gospodarii de frunte trebuiau să dispară. Ceea ce e mai interesant, e că localitatea la care mă refer, Kogălniceanu, numită pe vremuri Ferdinand, e un conglomerat etnic: tătari, români, nemți, aromâni (ca talcă-meu) și intraseră la p ușcărie fără cel mai mic semn de discriminare etnică!

DECOR

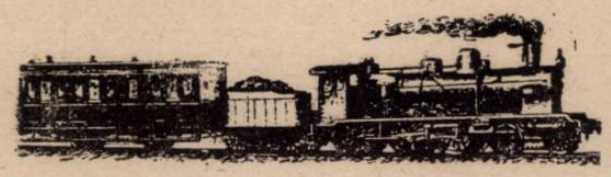

TEATRU

Camil Petrescu ar fi făcut apoplexie

N-ar fi fost rău dacă, înainte de a purcede la punerea în scenă a piesei lui Eugene O'Neill **(Anna Christie)**, regizorul Emil Reus ar fi recitit acel **Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici** al lui Camil Petrescu. Deşi celebru prin megalomania sa didactică, autorul **Mioarei** e actual — şi dl. Reus l-ar fi lecturat cu profit — cel puţin într-o privinţă: e vorba de puseul irezistibil al actorului român, provincial sau nu, spre vulgaritate şi melodramă, de entuziasmul incult care masacrează o piesă. Camil Petrescu, exasperat, exemplifică pînă la nuanţă hiperhistronismul autohton. Din nefericire, spectacolul Naţionalului timişorean este o aplicare pe viu a democraţiei camilpetresciene.

Anna Christie nu face parte din seria capodoperelor lui O'Neill. Pentru politica repertorială ea este, de departe, o alegere mai fericită decît **Fii cuminte, Cristofor.** Fiind o piesă de mîna a doua a unui mare dramaturg, mizanscena nu-şi putea permite artificii spectaculoase. Mai ales că subtextul piesei este cunoscut de toţi, subsemnatul nemaiostenindu-se să-l repete. Pariul regizoral ar trebui pus pe altceva şi, dacă nu ne înşelăm, se pare că dl. Reus în această manieră l-a şi pus: pe redarea cu meticulozitate a tuturor indicaţiilor scenice ale autorului. E vorba, pînă la urmă, de o probă de profesionalism onest şi nimic mai mult. Două piedici majore stăteau, de la bun început, în calea unui asemenea deziderat. Prima ar fi subiectul piesei. Avem un bătrîn marinar beţiv, un tînăr marinar necioplit şi vulnerabil şi, în fine, o prostituată convertită. Am simplificat, desigur. Acestea se regăsesc în nomenclatorul de subiecte şi personaje preferate de actorul român. El se crede predestinat să le joace, e sigur că talentul, temperamentul şi improvizaţia îl vor salva pe scenă, iar succesul va fi obţinut fără penibilele constrîngeri regizorale. Al doilea impediment ar fi acela legat de redarea scrupuloasă a atmosferei (costume, epocă, spaţiu geografic, particularităţi de limbaj ş.a.m.d.).

Dl. Reus cade cu brio la amîndouă aceste probe. Să începem cu a doua. Acţiunea piesei se petrece într-o cîrciumă din New York şi pe un şlep din rada portului Boston. Or, spectatorul are impresia că pe scenă se joacă o melodramă avînd drept personaje docheri, caralii şi fufe de pe cheiurile Brăilei, omniprezente altfel în literatura noastră. Sîntem conştienţi că tragismul şi semnificaţiile piesei lui O'Neill sînt universale, dar, orişicît, parcă altfel sună disperarea pierderii idealului feminin în cazul unui marinar irlandez dur, în comparaţie cu acelaşi sentiment care-l încearcă pe un peşte brăilean dur (aşa cum se încăpăţînează Armand Calotă să-l înfăţişeze pe Mat Burke). Scenografia (Virgil Miloia), altfel inspirată, are o singură contribuţie la acest eşec: plesarea tejghelei de la cîrciuma lui lui Johnny-Preotul în fosă. Actorii nu se aud şi un sfert din actul întîi devine ininteligibil. În rest, Emil Reus stă singur în faţa nereuşitei. D-lui e direct responsabil de unele intrări scenice absolut incomprehensibile (de pildă, apariţia lui Burke în urma naufragiului; aici, spre a ne dumiri, a trebuit să recitim pasajul respectiv). Dar, fie că i-au trădat indicaţiile, fie că nu, dl. Reus e responsabil de jocul actorilor, sub orice standard provincial.

Trupa a fost decentă în primele două acte. În ultimele două, însă încălzită şi-a dat drumul. Incultura actorului din provincie este, să fim iertaţi, cosmică. Există, firește şi excepţii notabile. Dar nu în acest spectacol. Performerul numărul unu rămîne Armand Calotă. Nu ştim cine i-a spus acestui actor, altădată revelaţie, că e bine să ragi întruna şi să faci cu ochiul, regăţeneşte, publicului în mici şarje personale de un gust îndoielnic. Armand Calotă urlă invariabil şi atunci cînd ar merita, după logica textului să încerce să fie speriat, tandru, mefient. Urmează, în topul dezastrelor, Luminiţa Stoianovici (Anna Christie). D-sa depune eforturi merituoase, dar este total lipsită de inteligenţă scenică. Aşa se întîmplă că d-ei nu izbuteşte, printre altele, să convingă de ce Anna Christie este o prostituată care-şi trăieşte cu fatalitate drama mărturisirii păcatului. De altfel, nici modulaţiile vocii total needucate n-o ajută.

Ne oprim aici. Încheiem cu ce am început: aceeaşi recomandare pentru lecturile d-lui Reus. Dacă ar fi fost în sală, Camil Petrescu ar fi făcut, cu siguranţă, apoplexie.

Carol SEBESTYEN

MUZICĂ

DIALOG RELUAT

Sosită din turneu, Orchestra Filarmonicii „Banatul" şi-a reluat dialogul cu iubitorii artei suntetelor. Doar ascultînd ultimele două concerte poţi realiza că multiple sînt motivele pentru care rutina este departe de această casă a muzicii.

Exorcisme pentru flaut şi orchestră de cameră de Remus Georgescu este una din puţinele lucrări muzicale româneşti ale ultimelor decenii în care „modernitatea" nu e căutată prin fuga de „clasicism" ori, dimpotrivă, prin apelul stîngaci la citatul folcloric. Aceste „descîntece" muzicale, ca şi oratoriul „Cîntare strămbunilor" îl definesc pe compozitor prin originalitate, rafinament, stil şi cultură muzicală. Şi pentru că sînt scrise cu har şi au ceva anume de comunicat sînt receptate fără reţineri. Flautista Victoria Stan plasează cu siguranţă mulţimea de efecte sonore pe întindere întregului diapazon al instrumentului său. Prezenţa la pupitru a dirijorului Peter Oschanitzki în acest concert, a însemnat un gir al valorii interpretative. În uvertura fantezie **Romeo şi Julieta** de Piotr Ilici Ceaikovski vibraţia nu a dislocat exactitatea ci i s-a subordonat. Patosul frust muzical, un derivat poate al largelor spaţii este înnobilat de rafinamentul ceaikovskian super-european. O muzică programatică prin excelenţă, în care dirijorul a condus coraluri de viori cum poate doar la rBahms mai întîlnim, a ordonat naraţiunea patetică a „lemnelor" şi sunetul rotund de „alămuri".

Printr-o iscusinţă de impresariat s-a reuşit aducerea unei soliste ce ocupă un loc favorabil în scara valorilor europene: pianista Louise Sibourd — Franţa. Interpretînd Concertul nr. 4 în Sol major pentru pian şi orchestră de Ludwig van Beethoven, Louise Sibourd a pledat pentru bogatul său palmares interpretativ şi pentru experienţa didacticii sale, acumulată într-o instituţie cum este Academia de muzică din Viena. Partea solistică a pianului a dispus de claritate şi diversitate dinamică. Atrăgătorul dialog al părţii secunde, Andante con moto, a sugerat acea asemănare, consfinţită în muzicologie, a pianului-solo cu cîntul lui Orfeu, iar a corzilor la unison cu vocea „Furiilor".

☆

La derularea programului celui de-al doilea concert simfonic a vegheat de la pupitrul dirijoral Ervin Acel. Dirijorul orădean şi — de anul trecut — dirijor al Orchestrei simfonice şi al operei din Szeged, rămîne consecvent unei sobrietăţi eficiente. Gestul său este în primul rînd sigur, subordonat metricii, căreia i se grefează sublinieri dinamice, agogice, frazări; toate pe fondul unei energii stimulatorii.

Prima lucrare pe parcursul căreia s-au verificat aceste calităţi ale dirijorului a fost **Concertul pentru orchestră de coarde** de Sigismund Toduţă. Deşi scrisă la mijlocul acestui secol, pe cînd se contura personalitatea compozitorului, muzica acestui concert atestă poziţia lui Sigismund Toduţă în ceea ce priveşte plasarea filonului folcloric la confluenţa cu polifonia, armonia şi orchestraţia savantă.

Concertul în la minor pentru pian şi orchestră op. 54 de Robert Schumann l-a avut ca solist pe Dan Atanasiu. Pianistul şi dirijorul au construit această muzică, pe care Schumann o denumea „o piesă intermediară între simfonic, concert şi sonată mare", într-o întrepătrundere simfonică dominată de lirica subiectivă şi opusă virtuozităţii gratuite. Tehnica solistului este precum aceea a unei „maşini însufleţite" de cîntat la pian. Temele cantabile abundă, strecurîndu-se de pe clapele pianului în orchestră, la violoncel, oboi, vioară, clarinet...

În finalul programului, Ervin Acel a avut curajul să includă **Simfonia a II-a în Re major** de Ludwig van Beethoven. Această simfonie, „un emoţionant adaos la **Testamentul din Heiligenstadt**, stabileşte o linie virtuală între ultimele simfonii londoneze de Haydn şi chiar **Simfonia a IX-a** a lui Beethoven. Acestă a fost curajul dirijorului: de a aborda o simfonie beethoveniană ce nu se bucură de faima celor următoare şi de a-i sublinia sensul vizionar, expresiile afirmative, prin accentuarea speranţei şi a victoriei.

Ovidiu GIULVEZAN

Dincolo de cuvînt

„OCHI DE PERUZEA"

„Piatră semipreţioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie" — aşa de finesc dicţionarele noastre substantivul **peruzea**, care cunoaşte cel puţin trei variante fonetice: **pirozea, piruzea, perosea.** Cuvîntul a fost împrumutat din limba turcă, împreună cu alţi cîţiva termeni denumind obiecte de podoabă: **chihlibar (chihlimbar, chilimbar), colan, fildeş, hurmuz, mărgean, pafta, sidef.** Cîteva dintre aceste turcisme sînt, cum le-a numit Al Graur, „cuvinte călătoare", pornite din limbile arabă sau persană, ai căror vorbitori le simt ca analizabile. Astfel, **chihlibar** înseamnă „fură-paie" pentru că obiectul respectiv acţionează asupra „paielor" cu puterea unui magnet, iar **fildeş** reprezintă un compus ce semnifică „dinte de elefant".

Natura ei de piatră de preţ precum şi culoarea-i albastră-verzuie i-au conferit **peruzelei** statutul de reper comparativ, mai ales pentru ochii iubiţi, pe care scriitorii nu ostenesc să-i cînte. Ion Pillat, **Aci sosi pe vremuri**: „Ea-l asculta tăcută cu **ochi de peruzea**... / Şi totul ce romantic ca-n basme se urzea"; Liviu Rebreanu, în nuvela **Dintele**: „Notăreasa, tînără şi frumoasă, ca o păpuşă din fereastră, cu **ochii** mari, **albaştri ca peruzeaua**, cu părul galben şi moale ca mătasea, se zgribuli a groază auzind cuvintele preotesei"; Miron Radu Paraschivescu, **Cîntice ţigăneşti (Amăr)**: „gura ta, a de muiere, / de dulceaţă şi de miere, / era arşiţă şi boare, / mă topia şi-mi da răcoare / / Îţi pica vorba domoală / ca descîntecul de boală: / lacrimă erau şi stea, / **ochii** tăi **de peruzea**". În poemul **Dar ociii tăi** din ciclul arghezian **Cîntare omului** metafora este totală: „Ce amintiri de noapte, rămase din tărie, / Căzînd pe-o dîră lungă, de aur, dintre stele / S-au închegat la tine în **două peruzele**, / Domniţă-al cărei zîmbet mă tulbură şi-ngheaţă?". De altfel, în amintitul poem ne întîmpinăm cu o adevărată avalanşă de metafore ale ochilor, izvorînd din miracolul şi scumpătatea, dar şi din gingăşia ce le sînt atît de caracteristice: **uimita lor minune, asemenea scumpete, petala de floare de gutui, smarald, safir, smaltul (...) cu ape, bijuteria cu pleoape calde, două diamante.**

Disponibilităţile stilistice ale cuvîntului sînt multiple, căci **peruzeaua** poartă în sine şi sugestia „tăriilor" senine. Sadoveanu, **Creanga de aur**: „între cerul ca o **boltă de peruzea** şi între lucirea de oglinzi a

Propontidei toate erau întocmite să pară un paradis". Imaginea revine în primul vers din pitorescul poem voiculescian **Ursarii**, cu subtitlul **Mahala bucureşteană**: „Amiaza îşi boltise în slavă **peruzeaua** / Cînd lung zbucni a zarvă ca de pe alt tărîm / Şi-o neagră hărmălaie se lasă-n mahalaua / Ce cască lenevoasă la umbră de salcîm". De astă dată, două turcisme — sunînd însă distinct, aproape contrastant — sînt, ambele, aşezate la capătul versurilor respective, rimînd între ele: **peruzeaua, mahalaua.** În sfîrşit, în **Craii de Curtea Veche**, Mateiu Caragiale evocă, la un moment dat, **„pirozeaua tăriei** şi mărgăritarul norilor".

Remarcabila mobilitate stilistică a termenului îi îngăduie să sugereze şi cromatica nestatornică a mării. Gala Galaction: „ai putea să redai impresia covîrşitoare care îneacă sufletul în faţa fluidităţii atîtui argint, atîtor **peruzele** şi smaralde?"; Brătescu-Voineşti: **„Marea** (...) cu cît te uitai mai spre dreapta, cu atît se făcea mai albastră, ştii, **cum e peruzeaua".**

Într-unul din cele mai izbutite poeme ale sale — închinat lui Manole, „Meşter Valah, azi nume de fîntînă" — Nicolae Labiş, întruchipînd portretul „domnului-despot", introduce **pirozeaua** şi **hamgerul** (alt turcism) ca însemne ale puterii: „Orbind cu **pirozeaua** de pe cuşmă / Şi îndreptînd hamgerul de la gît, / Domnul ţinea profilul pietrei, fraged, / Cu ochi pizmuitor şi mohorît".

Peruzea şi celelalte turcisme înrudite semantic, înşirate la începutul acestor însemnări, mişună abuziv în prozele macedonskiene, aşa cum a observat, cu deplină îndreptăţire, Tudor Vianu în clasica sa lucrare **Arta prozatorilor români**: „„Prin artificiozitatea imaginilor sale, se introduce în proza lui Macedonski profuziunea de pietre preţioase şi de metale nobile, reprezentate cu aceeaşi abundenţă în literatura simboliştilor contimporani, (...) apoi în nenumăratele combinaţii imagistice, topazul, **peruzeaua**, agata, jaspul, onixul, smaraldul, diamantul, rubinele". Dar autarul **Thalassei, Marea epopee** nu se opreşte aici. **Peruzea**, de pildă, îi slujeşte ca punct de plecare pentru plăsmuirea unui derivat pe cît de ingenios pe atît de strident, mă refer la adjectivul participial **peruzelat** „ca peruzeaua", „de culoare peruzelei", pe care l-am identificat chiar în primul capitol din **Thalassa, Noaptea de argint**: „Cît despre el, care firește că le aducea la toţi cîte ceva, el şi-a deschis chimirul şi a scos mai întîi — dintre cele două sute de lire, aur agonisit cu munca unei vieţi — înstelaţii cercei şi **peruzelatele** ace de cap pe care le-a cumpărat pentru Fatma, tocmai din Stambul".

Oarecum asemănător procedează G. Călinescu, care, din **sidef**, extrage adjectivul participial **sidefizat**, în penultimul capitol (**Moartea lui Silivestru**) din **Cartea nunţii**: „Din acest moment **Silivestru** nu mai semăna cu el însuşi de pînă ieri, şi complet **sidefizat**, se confundă cu florile şi lemnul din jurul capului".

G. I. TOHĂNEANU

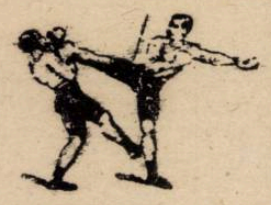

TOP

UNORA LE PLACE RAP-UL

Aşadar, rap, dincolo de ritm, cîntec şi dans înseamnă mai ales un spectacol vizual cu multiple valenţe atunci cînd e luat în serios. Un show de marcă optimist, vitalizant, împănat cu elemente-surpriză (Gimmicks), menite a ţine spectatorul cu sufletul la gură. Rap-ul s-a născut din sărăcie, deoarece tinerii de culoare nu dispuneau de bani spre a-şi procura instrumente muzicale. Bătînd ritmul pe capotele maşinilor din parcare, ei au început să descopere acel element esenţial al trăirii — ritmul. Să ne amintim că Bobby Mc Ferrin şi-a început cariera imitînd nu la acurateţea şi rafinamentul vocii sale atît de distanţată de canoanele clasice, ci mai ales la disponibilităţile ei. Bobby e o adevărată cutie de rezonanţă (Human Beat Box). Rap-ul pleacă de la un mare predecesor unanim recunoscut: James Brown. Amintiţi-vă clasicul său hit **„I Feel Good"** (cu acele sincope şi izbucniri năvalnice ale vocii) spre a vă fi mai uşor să realizaţi cele afirmate mai sus. Dincolo de acest aspect structural/formal, James Brown rămîne idolul noilor generaţii de interpreţi de culoare prin acea atitudine mîndră (Proud) care l-a ajutat pe negru să-şi depăşească complexele de inferioritate. **„Strigă cu voce tare / Sînt negru şi-s mîndru de asta"**, afirmă Brown într-o piesă, imn neoficial al pleiadei artiştilor negri. Muzica lui Brown împrăştie forţa născută din melanjul **Rhyfm & Blues** şi **Soul Music.** Vigoarea strigătului său a fost punctul de pornire al Rapperilor, aceştia folosind-o ca bază a propriei lor muzici.

Dar cei care au jucat cel mai important rol în a conferi culoare şi identitate Rap-ului au fost Disc Jockey-ii. Ei au folosit Beat Box-ul şi două platane de pick-up, tehnicile sofisticate ca **Sampled** şi **Tempo Scratching.** Utilizarea acestui arsenal presupune o cunoaştere amănunţită a disponibilităţilor pe care electronica le oferă în crearea noilor sunete, dar şi înclinaţii artistice deosebite „Explozia Rap" a început cu succesul unui trio pe nume **„Sugarhill Gang"** O producătoare cu iniţiativă a investit încrederea în aceşti tineri şi astfel s-a născut LP-ul **„Rapper's Delight"** (Fascinaţia Rap)),

apărut în 1979. Trei ani mai tîrziu avea să apară **„Message"** al lui „Grand Master Flash & Furious Five". E un moment în care fiecare putea sesiza cum Rap-ul cîştigă tot mai mult teren, începînd o migraţie spectaculoasă de la New York spre Chicago şi Florida, întinzîndu-se pînă la Los Angeles şi pe Coasta de Vest a Californiei. La scurtă vreme Rap-ul va ajunge în Canada, iar în 1983 în întreaga Europă.

Petru UMANSCHI

Pentru a preîntîmpina eventuale speculaţii în legătură cu plecarea mea de la direcţiunea Editurii de Vest din Timişoara, de care mă despart împins de raţiuni personale, deşi nu fără părere de rău, doresc să mulţumesc aici şi acum Departamentului Carte de la Ministerul Culturii, d-lui Ion Vartic, pentru felul ireproşabil în care am putut colabora.

Vasile POPOVICI

La fanion

Două săptămîni de balon

● Duminică, a început returul. Poli a jucat acasă cu ASA Tîrgu Mureş şi a cîştigat la limită. Golul a fost înscris din lovitură liberă de Varga, el mai expediind nişte mingi înfricoşătoare spre poarta vizitatorilor. Şi-a făcut debutul în A ex-umetistul Roşu şi, pe ansamblu, nu a dezamăgit, chiar dacă a ratat nişte bune ocazii. Deocamdată nu se prea poate trage o concluzie referitoare la jocul poliştilor pentru că replica adversarilor nu a fost prea clară. ● Se pare că, din 5 iunie, se va trece la profesionism în fotbalul primei divizii. E ca şi cum s-ar fixa aceeaşi dată pentru a setrece, de pildă, la jocul cu stîngul al tuturor fotbaliştilor blonzi. ● Mare scandal la FRF Se bănuieşte că d-l Dinu a ajuns în fruntea naţionalei prin mijloace nu tocmai ortodoxe. Oricum, Cornel Pumnea are nişte casete compromiţătoare despre activitatea FRF şi concedierea lui de la TV are o mare legătură cu ele. ● La echipa masculină de handbal Politehnica Timişoara mocneşte ceva. Deocamdată, ghearele stau ascunse în teacă, dar nu peste multă vreme vor ieşi la iveală. ● De fapt, şi la Federaţia Română de handbal a fost nitel scandal: d-l Marinescu, secretarul Federaţiei, s-a trezit cu un al doilea Mercedes în faţa porţii în urma mijlocirii transferării handbalistei Török de la Vîlcea la Viena. Fără retur şi fără ca suma luată şi fie amuşinată de clubul nostru. ● Duminică, 8 martie, a fost condus pe ultimul său drum Silviu Bindea, unul dintre cei mai mari fotbalişti ai României. O dată cu Domnul Silviu s-a mai stins o legendă. Dumnezeu să-l odihnească!

M T

Ochiu mortului

PRICINĂ PRICINEAZĂ, TURBINA TURBINEAZĂ

Vinerea este ziua emisiunii militare. Aşadar, drepţi în faţa teleului, din pricină de grade superioare ce se perindă prin faţa camerelor de dat vederi patriotice, ne minunăm cum s-a cuibărit iubirea de ţară exact între umere şi epoleţi de generali, colonei şi cum noi, ăştialalţi, zacem nesimţitori în tranşeea cu nepăsări. Şi atît de tare ne zdrobim în cruda noastră buimăcire încît mai că am solicita înconjuraţilor de ghimpată să facă şi o emisiune a SRI-ului, şi una a pompierilor, şi alta a drăguţilor poliţişti. Evident, după modelul televiziunilor apusene, unde toţi cei sus menţionaţi se lăfăie pe ecrane cu asupră de măsură. Adică deloc, pentru a renunţa la toate antifrazele de mai sus.

Aşa că ne punem întrebarea: care post occidental are ora armatei în program? Cum adică să apară ministrul de război al unui asemenea stat şi să dea lecţii de politică naţională unuia sau altuia dintre partide? Cum adică să existe un program în care să se arate cum armata cutărei sau cutărei ţări îşi face datoria şi e gata oricînd să apere hotarele patriei? Păi ce anume altceva ar trebui să facă? Oare nu asta este raţiunea ei însăşi de a fi? E ca şi cum ne-am mira la nesfîrşit cum ceva care este făcut anume pentru un lucru face chiar acest lucru. Zău aşa, de ce nu avem şi o emisiune a turbinelor să ne explice ele, patetic cum turbinează?

NELSON

CORUL ZEŢARILOR

● L-am zărit cu toţii la TVR pe ultimul Ciornei al românilor, Ion Cristoiu. D-lui incita specialiştii la o discuţie despre drepturile editorului precapitalist. Specialiştii s-au mirat, Cristoiu a răspuns monosilabic, mîngîind cu gîndul ediţia lucitor-colorată a **Delirului.** Cel mai nedumerit a rămas Ovid S. Crohmălniceanu. Distinsul critic nu putea să priceapă de ce patronul **EXPRES MAGAZINULUI** şi co-proprietarul manuscriselor lui Marin Preda a eliminat episodul ucenicului pantofar plimbat din post în post. Reflectoarele teveriste au prins a se răci, invitaţii s-au împrăştiat pe la casele lor, iar răspunsul editorului a venit, a la roumaine, cînd ţi-e lumea mai dragă, la gazetă. ● E reprodusă acolo (v. EXPRES MAGAZIN nr. 7) stenograma unei lungi indignări crohmălnicene pe chestia decadenţei literaturii imperialiste. Aşa se întîmplă cînd te grăbeşti să-ţi exprimi rezervele asupra moravurilor editorilor economiei de piaţă, uitînd că editorul în cauză are, dincolo de politeţea televizată de a se lăsa contrazis, capital, arhivă şi gazetă. ● Dimineţile celor 300.000 de şomeri naţionali sînt ocupate cu grăseierile aniversare ale Smarandei Jelescu. Doamna în cauză a aniversat ieri, aniversează şi azi. Mă revăd, copil, urmărind înfiorat ecranul ocupat, doar în alb-negru, de gracila Doamnă. Învăluită în eşarfe, coafată după toate modele deceniilor şapte-opt, Doamna poza aristocratic în faţa unei mobilizări maoiste de trupuri şi pancarde, pleda demi-monden pentru literatura angajată. Vaporoasă şi feminină, Doamna umaniza dogma. Astăzi, uşor fanată — cît s-o prindă şic — de vremuri şi de revoluţii, Doamna e singura care se mai gîndeşte la zilele de naştere ale maeştrilor. Ultimul sărbătorit — Eugen Barbu. Doamna i-a pătruns în casă păşind uşurel peste trupurile „negrilor" pitiţi în grabă, l-a prins de subsori şi l-a depus la masa de lucru ca să-i ureze, şapte minute încheiate, un „să ne trăiţi, Maestre!". Apoi lucrurile au reintrat în normal. Negrişorii s-au întors la lucru, maestrul la starea de prostraţie patriotică, iar Doamna a suspinat, nostalgică, pe postul naţional ● Există nostalgii de tot felul. Gabriel Dimisianu identifică una: nostalgia solidarităţii de odinioară a scriitorimii (ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 5). Criticul crede că aceasta ar fi o falsă problemă: „Nostalgicii după solidaritatea de pînă deunăzi nu văd această deosebire: acum puterea nu mai acţionează tranşant, nu mai pretinde ritos şi pe degeaba,

ULTIMUL CIORNEI

aservirea, ci oferă privilegii celor dispuşi să o servească sau măcar să nu o combată. Unitatea scriitorilor, atîta cîtă a fost, e spartă azi de cei cîţiva care s-au smuls de lîngă confraţii lor pentru a înhăţa privilegii. Ei fac caz cu ipocrizie de apolitismul lor imuabil care e însă politică în toată regula, dar politică de partea puterii răsplătitoare". ● Subiectul numărul unu al ultimelor săptămîni, în presa noastră culturală, trecutul legionar al lui Mircea Eliade. Revista 22 a publicat, în numerele 7 şi 8, traducerea unui eseu al lui Norman Manea **(Culpa fericită)** apărut anul trecut în **THE NEW REPUBLIC.** Reacţiile stîrnite au fost atît de puternice, încît Dan Pavel, redactorul-şef adjunct al amintitei publicaţii, s-a văzut silit să intervină patetic. Ameninţat de oamenii de bună calitate că va trebui să dea socoteală pentru blasfemiile cărora le-a dat aviz favorabil pentru a fi tipărite în revistă, tînărul publicist îşi pierde cumpătul şi reacţionează disproporţionat: „Singurul moment cînd voi da socoteală va fi cînd vor trebui să dea socoteală toţi oamenii, şi, dacă aceasta se va întîmpla vreodată, cel care mă va judeca nu va fi un simplu semen" (?!). Cît de „tari" vor fi ameninţările şi mai ales, din partea cui vor fi venind ele, ar f iinteresant de ştiut. Oricum, e sigur că nu admiratorii **EUROPEI** sau ai **ROMÂNIEI MARI** sînt autorii. ● Dan Pavel: „Ceea ce mi se pare mai grav este că oameni cu o oarecare pondere în viaţa noastră publică pretind că prin publicarea acestui articol am făcut (...) jocul intereselor unei francmasonerii numai în ideea de a provoca reacţia publicaţiilor extremiste (de dreapta sau de stînga), ceea ce ar servi scopului obscur de a demonstra anumitor cercuri din străinătate că românii sînt intoleranţi rasişti, antisemiţi, şovini ş.a.m.d. (...). Intelectualii români care gîndesc în termenii conspiraţiei universale iudeo-masonice se deosebesc de muncitorii care strigau„ nu ne vindem ţara!" sau de Hitler din **Mein Kampf** doar prin faptul că nu au curajul să facă aceste afirmaţii în mod public. ● Aceste reglări de conturi se anunţau demult, iar fobia iudeo-masonică a unei părţi a intelectualităţii noastre lămureşte condamnarea cu jumătate de gură a mişcărilor ultranaţionaliste doar pe motiv de grobianism excesiv... Măştile căzînd, s-ar putea ca în polemica pe cale să se înfiripe, să avem mari surprize şi excese de ambele părţi ● În ce priveşte eseul lui Norman Manea, discutabilă e, în primul rînd afirmaţia că Eliade ar fi cauţionat naţional-comunismul ceauşist, de la distanţă. ● În cronica sa la ediţia **Memoriilor (ROMÂNIA LITERARĂ,** nr. 5), Z. Ornea crede că activitatea legionară a lui Eliade a fost, în mare parte, determinată de obligaţiile morale şi devotamentul integral datorat lui Nae Ionescu. Profesorul murind, elevul a putut să se elibereze, să treacă sub tăcere mai apoi această perioadă şi chiar s-o regrete. Z. Ornea e prudent şi crede că nu poate distinge în aceste regrete o disociere clară de credinţele tinereţii. Oricum, între prudenţa lui Ornea, acuzele lui Norman Manea şi indignările intelectualilor care-l terorizează pe Dan Pavel e destul loc pentru discuţii.

C. S.

William M. Johnston

SPIRITUL VIENEZ

Între 1860 şi 1938 s-au sinucis surprinzător de mulţi intelectuali austrieci. Prinţul Rudolf n-a fost decît cel mai cunoscut dintr-o serie de oameni de primă mărime care au ales această cale pentru a pune capăt unor suferinţe de neîndurat. Moartea sa, în ianuarie 1889, a acreditat ideea că Imperiul Habsburgilor era un centru al sinuciderii, iar numeroase proze dezvăluie amploarea şi frecvenţa fenomenului. J.J. David, în **Ein Poet?** (1892), Svevo, în **Una vita** ,Schnitzler, în **Der Ehrentag**, Saar, în **Ausser Dienst** (1904) şi **Ehner-Eschenbach**, în **Das tägliche Leben** (1910), toţi au evocat sinuciderea nu fără simpatie. Vom trece în revistă, în rîndurile ce urmează, mai bine de 20 de cazuri, relatînd dispariţia cîtorva din personalităţile analizate în diferite capitole ale acestei cărţi.

Trei eminenţi oameni de litere şi doi savanţi de reputaţie internaţională s-au sinucis în mare parte pentru a se elibera de suferinţa unor boli incurabile. Adalbert Stifter a murit la 28 ianuarie 1868, două zile după o tentativă de a-şi tăia gîtul ca să se despovăreze de un cancer la ficat. Romancierul ideii de armonie, cel care-şi afirmase credinţa leibnizeană în Providenţă, nu şi-a găsit forţa necesară pentru a înfrunta abisurile agoniei. Abia după 35 de ani s-a aflat că, de fapt, îşi luase singur viaţa. La 24 iulie 1906, Ferdinand von Saar, care suferea de o maladie intestinală incurabilă, fiind şi consternat de noile curente literare, şi-a pus capăt zilelor la Viena. Cu 20 de ani înainte, soţia sa se sfîrşea, tot sinucigîndu-se. Cazul dramaturgului Ferdinand Raimund (1790—1836) e puţin diferit, deoarece el s-a omorît după ce fusese muşcat de propriul cîine. Ca pentru a simboliza precaritatea acelui „mio om" Biedermeier, Raimund îşi vîrîse în cap ideea că respectivul cîine era turbat — ceea ce s-a dovedit a fi fals, în fond. Asemeni lui Stifter şi Saar, el era, de fapt, copleşit de succesul precar al operelor sale.

Două noi cazuri de sinucidere provocate de boală au uluit, la un interval de cîte trei ani, întreaga monarhie. Fizicianul vienez Ludwig Boltzmann, un conferenţiar de mare popularitate şi un cercetător asiduu, a făcut ca lumea ştiinţifică să încremenească de uimire, sinucigîndu-se în data de 5 septembrie 1906 la Duino, lîngă Trieste. Catolic fervent, Boltzman căzuse într-o gravă depresie după un banchet dat în onoarea sa, cu prilejul celei de-a şaizecea aniversări. Surmenat din cauza anilor de laborator, iritat de o miopie puternică, simţea că îşi pierde creativitatea. Agravarea atacurilor de angină pectorală l-au împins spre acel act cu totul neprevăzut. Efectul de surpriză a fost ceva mai mic atunci cînd sociologul evreu originar din Galiţia, Ludwig Gumplowicz, s-a otrăvit odată cu soţia sa invalidă, la 20 august 1909. Cunoscut ca teoretician riguros al conflictelor de grup, profesorul din Graz era un om plin de energie, care, timp de cîteva decenii, şi-a îngrijit soţia suferindă. După ce şi-a pierdut o parte din limbă într-un accident din 1907, a fost atins de cancer în 1909. Între a se topi unul sub privirile celuilalt şi moartea, soţii Gumplowicz au ales eutanasia. Spre deosebire de Boltzmann, savantul septuagenar şi-a îndurat soarta cu un calm stoic; sinuciderea fiului său, Maximilian Ernst Gumplowicz (1864—1907), cu 20 de ani în urmă, nu-l doborîse. Forţa sufletească de care a dat dovadă Sigmund Freud, înfruntînd, din 1923 pînă în 1939, durerea atroce provocată de un cancer al palatului, contrastează cu angoasele lui Boltzmann şi Gumplowicz. Dacă cineva ar fi avut motive să facă orice pentru a scăpa de durere ,atunci el a fost acela, cu siguranţă. Şi totuşi, sfidînd suferinţa, el a mai scris încă numeroase cărţi înainte de a se stinge la 83 de ani.

Sinuciderile provocate de conflictul dintre o convingere intimă şi împrejurările exterioare sînt între cele mai simptomatice pentru spiritul vienez. În aprilie 1868, unul dintre cei doi arhitecţi ai noii opere, Eduar Van der Null s-a spînzurat din cauza unei observaţii care i-a scăpat lui Franz Josef cu privire la edificiul, de altfel somptuos, pe care arhitectul îl considera opera vieţii sale. Prietenul şi colaboratorul lui nedespărţit, August Siccard von Siccardsburg a murit două luni mai tîrziu din cauza unei crize cardiace provocată de acelaşi incident. Împăratul a fost atît de consternat de consecinţele observaţiei sale, încît timp de 50 de ani s-a abţinut să-şi exprime public părerea, mulţumindu-se cu o expresie rămasă proverbială: „A fost foarte frumos, mi-a plăcut foarte mult!".

Sinuciderea a jucat un rol crucial în evoluţia carierei lui Freud. La 13 septembrie, Nathan Weiss (1851—1883), un neurolog evreu de mare perspectivă s-a spînzurat într-o baie publică din Viena, la zece zile după întoarcerea dintr-o lună de miere catastrofală, căreia îi sacrificase totul. Moartea lui Weiss lăsa un post de neurologie vacant la facultatea de medicină, drept care Freud s-a decis să facă o carieră de neurolog. I-a explicat logodnicei sale respectiva sinucidere prin aversiunea faţă de propria persoană pe care şi-o stîrnise Weiss, o chestiune tipic evreiască. Un an mai tîrziu, istoricul de artă evreu Moriz Thausing (1838—1884) s-a înecat în Moldau, epuizat de surmenaj şi de o iritabilitate crescîndă. După încă un an, poetul de origine moravă, Alfred Meissner, partizan al ideii de prietenie dintre cehi şi germani, şi-a tăiat gîtul la Bergrenz, în urma acuzaţiilor de plagiat lansate de epigonul praghez Franz Hedrich. 14 ani mai tîrziu ,criticul literar ungur Jenö Petérfy (1850—1899), cunoscător al lui Platon, Aristotel şi Dante s-a sinucis spre a pune capăt angoaselor perfecţioniste care-l torturau de multă vreme.

După 1900 s-au sinucis mai mult intelectuali austrieci care aveau în jur de 30 de ani. Cel mai celebru a fost, desigur, Otto Weininger, care şi-a tras un glonţ drept în inimă, într-o cameră închiriată în casa unde a murit Beethoven. În vreme ce adversarii săi o taxau drept un exemplu tipic al efectelor nihilismului, prietenii i-au salutat gestul ca pe o punere în practică a propriilor principii. Băiatul lui L. Gumplowicz, Maximilian, specialist redutabil în literatură poloneză s-a sinucis în 1897, în timp ce era arestat pentru cri-

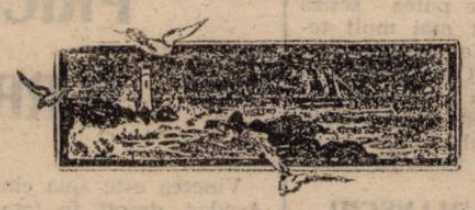

mă de lezmajestate, din cauza exasperării de a nu mai apuca mîntuirea lumii. Pictorul expresionist vienez Richard Gerstl s-a omorît în aprilie 1908, deoarece concetăţenii îi ignorau talentul. Doi ani mai tîrziu, la Berlin se otrăvea chimistul evreu de origine praghezâ, Max Steiner (1884—1910), după ce volumele sale fuseseră bine primite. Evreu antisemit, a cărui dorinţă de perfecţiune semăna cu aceea a lui Steiner se convertise cu un an înainte la catolicism. Georg Trakl, deja alcoolic şi drogat, a murit într-un spital din Cracovia, în noiembrie 1914, din cauza unei overdoze. Nu se ştie exact dacă poetul vizionar, zdrobit de seria supliciilor psihice îndurate ca medic pe frontul din Galiţia şi-a pus capăt zilelor deliberat sau din accident. Spre 1900, e notoriu cazul a cel puţin trei tineri care încearcă să se sinucidă şi a căror glorie e confirmată de evoluţia lor ulterioară. În 1985, boemianul Alfred Kubin (1877—1959), alcoolic şi tentat de hipnotism, vrea să moară pe mormîntul mamei sale, în urma unei dezamăgiri amoroase. Alban Berg (1885—1935) are şi el o tentativă de sinucidere, iar în octombrie 1898, Hugo Wolf, atins, de o paralizie sifilitică, încearcă să se sinucidă, la scurtă vreme după ieşirea dintr-un azil de nebuni.

Sinuciderea tinerilor din jurul vîrstei de 30 de ani fiind un fenomen extrem de frecvent în Imperiu, la iniţiativa lui Alfred Adler, membrii Societăţii Psihanalitice din Viena au organizat un colocviu pe tema acestui subiect, la începutul anului 1910. Ei s-au întemeiat mai ales pe cazurile de sinucidere din rîndul elevilor de gimnaziu. Wilhelm Stekel şi Isidor Sadger au susţinut că la originea sinuciderilor se află dorinţa de a lichida o culpabilitate sexuală, în special vina care decurge din masturbare, în timp ce Adler a văzut în sinuciderea adolescenţilor dorinţa de eliminare a sentimentelor de inferioritate non compensată. Ca preşedinte al Colocviului, Freud şi-a exprimat decepţia în faţa acestor concluzii, observînd că participanţii nu dăduseră nici o explicaţie a procesului care duce la distrugerea instinctului de conservare. În 1910, Freud era încă departe de a fi dispus să postuleze ideea unui instinct al morţii.

După 1918, mişcarea psihanalitică a fost impresionată de două sinucideri (la un interval de cinci ani), care le-au provocat adversarilor săi ceea ce se numeşte bucurie malignă (Schandenfreunde). În martie 1919, un evreu de origine slovacă, Viktor Tausk (1879—1919), s-a omorît după ce a scris cîteva studii deosebit de penetrante despre mecanismul psihozei. Proaspăt divorţat, el avusese în 1913 o aventură cu Lou-Andréas Salomé şi trăise patru ani groaznici de război ca medic militar. Epuizat de front şi considerîndu-se un ratat, Tausk le-a scris cîte un bilet de adio lui Freud, lui Lou-Andréas Sâlomé şi logodnicei sale, cu care urma să se căsătorească opt zile mai tîrziu. Vienezul Herbert Silberer (1882—1923), prieten apropiat al lui Wilhelm Stekel, s-a spînzurat de fereastră camerei sale, doborît de lipsa de ecou a studiilor sale de mitologie şi simbolism în cercurile freudiene.

Copiii cîtorva intelectuali austrieci de primă mărime ,patru la număr, au prelungit lista sinucigaşilor tineri. În afara lui Maximilian Gumplowicz, unul din băieţii lui Ernst Mach, Heinrich, şi-a pus capăt zilelor în 1894 ,după încheierea studiilor la Göttingen. În iulie 1928, fiica lui Artur Schnitzler, Lili, s-a sinucis cu un foc de revolver, ceea ce l-a făcut pe Schnitzler să-i aducă aminte Almei Mahler-Werfel de imaginea lui Gustav Mahler în 1906, strivit de moartea fiicei. În iulie 1929, la 26 de ani, băiatul lui Hugo von Hofmansthal, Franz, s-a sinucis în casa părinţilor lui de la Rodaum. Două zile mai tîrziu ,tatăl său, care suferea de trei ani de arterio-scleroză acută, a murit fulgerat de o criză cardiacă, în timp ce se pregătea să meargă la înmormîntarea fiului. A fost îngropat în acelaşi mormînt, îmbrăcat în veştmîntul celui de-al treilea ordin al Sfîntului Francisc. Neputinţa acestor copii cu taţi iluştri de a suporta viaţa în umbra grandorii părinţilor demonstrează tragic forţele destructive care au măcinat Imperiul Habsburgilor mai necruţător, probabil, decît oriunde.

Dar mai există un domeniu unde intelectualii austrieci au deschis calea restului Europei: cel al sinuciderilor evreilor provocate de nazişti. La 16 martie 1938, Egon Friedell s-a aruncat de pe fereastra apartamentului său, în timp ce cîţiva soldaţi din batalionul de asalt urcau în casa scărilor. Medicul şi scriitorul semi-marcionit din Brunn, Ernst Weiss (1882—1940) s-a sinucis la Paris, în timp ce Wilhelm Stekel, suferind de diabet, şi-a pus capăt zilelor la Londra. Doi ani mai tîrziu i-a venit rîndul lui Stefan Zweig (1881—1942) să se sinucidă, împreună cu cea de-a doua soţie, lîngă Rio de Janeiro, decretînd că e prea bătrîn pentru a se acomoda cu o nouă viaţă. Un mare istoric al ştiinţei, originar din Viena, s-a sinucis şi el la New York, disperat că nu se mai putea adapta la noua lume.

Am mai adăuga lunga listă a geniilor torturate care ar fi putut să se sinucidă, dar n-au făcut-o: Gustav Mahler, Hugo von Hofmannsthal, Oskar Kokoschka, Egon Schiele, Albert Ehrenstein, Ludwig Wittgenstein şi Otto Rank au ales cu toţii altă cale de a-şi depăşi angoasa, fără a alege moartea. Într-o atmosferă sufocantă de **Protektion** şi de duplicitate, intelectualii disperaţi au preferat sinuciderea unei existenţe coşmareşti într-un azil de alienaţi. Cu excepţia lui János Bolyai, a lui István Szecheny şi a lui Nikolaus Lenau, care au zăcut multă vreme în detenţie psihiatrică, Imperiul Habsburgilor n-a produs niciodată cazuri de nebunie prelungită, dacă ar fi să-l comparăm cu Germania lui Hölderlin, Robert Schumann, Nietzsche sau Oskar Panizza, sau cu Franţa lui Nerval ori Verlaine. Să fie oare ritualul baroc al morţii şi cultul impresionist ce a decurs de aici elementele care au făcut sinuciderea atît de seducătoare şi naturală pentru anumiţi austrieci? S-ar mai putea să fie şi fervoarea catolică, precum în cazul unui Stifter, care, departe de a fi descurajat de dogmă să se sinucidă, a celebrat în moarte faţa ascunsă a vieţii, cum făcea întreaga cultură vieneză.

Aşa cum o dovedeşte Weininger, propensiunea spre sinucidere mai putea să se nască şi dintr-un nihilism terapeutic. Neconsimţind la a trăi, dar nici neputîndu-se decide între viaţă şi moarte, austriacul lăsa viaţa să degenereze într-o ocazie ratată. Disprefuind ataşamentul pentru existenţă, impresioniştii au ales nihilismul terapeutic. Începînd cu 1900, aceşti intelectuali apolitici au refuzat să combată violenţa care colcăia în subteranele vieţii politice (puseuri iredentiste şi antisemite). Anticipînd paralizia Cercului de la Viena din anii 30, impresioniştii nu au avut nici un argument raţional de a se opune brutalităţii. Alegînd să trăiască departe de politic, esteţii Tinerei Viene şi-au pregătit urmaşii pentru a accepta disoluţia propriei lumi. F. Kürnberger spunea cîndva că vienezii sînt incapabili de a spune nu. Refuzînd să spună nu violenţei şi morţii, vienezii anilor 1900 au cultivat o deschidere a spiritului care i-a transformat în pionierii modernităţii.

Traducere de
Adriana BABEŢI

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipişti: Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

VLADIMIR TISMĂNEANU

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI BALCANIC

ÎN PAGINILE 8—9

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 5 (1288) ● 26 MARTIE 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

Războiul celor Două Roze

Tov(i)arășului Ion Iliescu îi vine greu să, ipse dixit, mai „conlucreze împreună" cu feseneocomunistul de odinioară, Petre Roman. Nu-i mai surîde nici lui Petre să fie piatra cea pe care unsul norodului, Iliescu, să-și tot aedifice ecclesia în lipsă, în contumacie, — după, adică, înălțarea-i la sfîntul cer prezidențial.

Statutul unui președinte într-o republică (să-i spunem :) original-prezidențială, ca dulcea noastră Românie, fără a fi, nici pe departe, al unei deități oțioase, al unui rege feneant, impune, totuși, o ținută, un calm, o (minimă) rezervă, o — nu-i așa ? — echidistanță de ins „au-dessus de la mêlée"; arbitrul, cel puțin la rugby, nu berbecește în grămadă.

Or, președintele Iliescu e, precum știm, sentimental. Ceea ce, neeufemistic vorbind, înseamnă partizan (sau, dacă vreți, părtinitor), — noțiune ce, în ocurență, se tălmăcește prin partinic.

Odraslă de ilegaliști (cum încă se recomînda, anțărț, la telerevoluție), cu bune studii rusofone, vechi activist, fost secretar (cu propaganda, ca și prim-, de Timiș, respectiv de Iași), călit prin dîrzele ședințe și tenebroasele culise ale partidului său unic și monolitic, Comunist, actualul nostru președinte, în ciuda surîzîndei mine (faciale, nu carbonifere), ca și a unei elocuții fluente și superfluente, care aduce a șuetă (spre încîntarea, eventual, a doamnei umede, Becleanu), rămîne ce ziceam mai sus.

E drept că, față de aceea a ocupantului dintîi al jilțului prezidențial, care fu una manifestă, perpetuă și fără dubiu (fie și dacă, la răstimpuri, bătînd în verde sau în brun), ereditara febră roșie de care suferă secundul, e, zice-s-ar, intermitentă (ca, bunăoară, paludismul), cu atenuări și remitențe, dar tot atît de pernicioasă în caz de criză, de reșută, — dovadă : șutul, și reșutul, și rereșutul mineresc.

Astfel încît, atunci cînd Petre, din fosta piatră unghiulară a megaliticului Front, se schimbă într-o pietricică perfidă și sîcîitoare în unul din pantufli stîngi ai celui ce-i fusese „padre-padrone" cîteva trimestre, ca să devină, în sfîrșit, chiar proiectilul intifadei frontiste antiiliesciene, Ion lapidatul nu exclamă, cum Caesar, simplu, „Și tu, Petre ?!" ci l-ar elimina, la rîndu-i — prin telefoane de la centru și prin ședințe cît mai fulger (ce pot să țină și cinci ceasuri) — pe vechiul său „ami Pierrot", ca pe o piatră la rinichi, alias calculus renalis.

La care, par(t)icidul Petre, odraslă de kominterniști (dar bonjurist, nu tombateră), ca să dejoace orice calcul, dă mintenaș de înțeles că propriu-i Front nu e Sisif, să poarte, așadar, în cîrcă sarcina stîncii iliesciene.

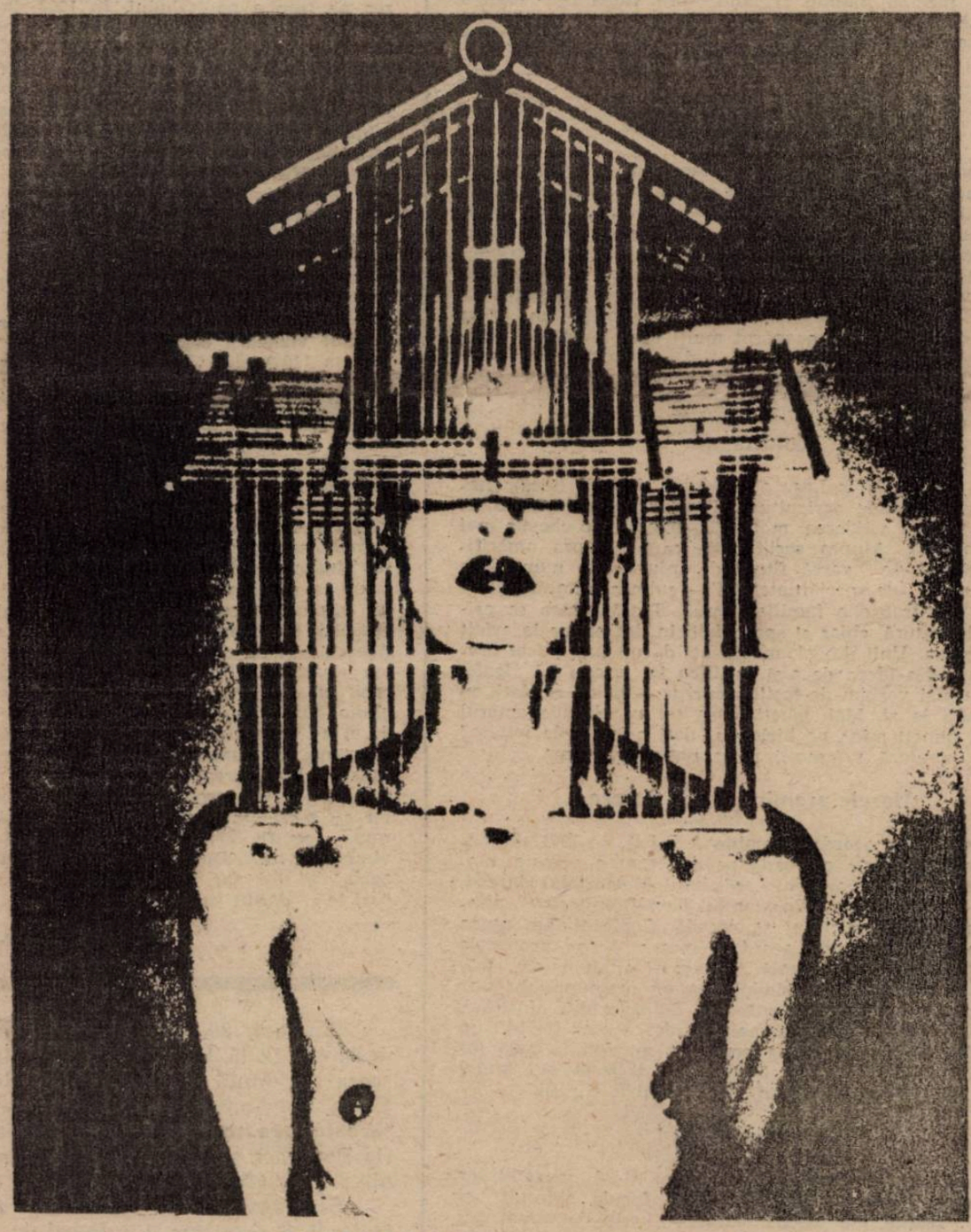

În replică, bolovănoșii ciraci de cotrocentru-stînga, coalizîndu-se în Frontul Salvării Frontului Salvării, se leapădă de liderică (într-o manieră evocînd-o, măi dragă, pe a dezavuării cultului personalității), ca de un toarăș dușmănos : aventurier și arogant, deviaționist (de . . . ambidextra !) și mult prea amator de pietre, de pietre pentru templul său.

Roman melodul, într-acestea, fluieră aria Rromâniei, a celei „viitoare azi", i.e. a Petreromaniei.

Cît despre România însăși, nu-i mai rămîne, așadar, decît să baudelairianizeze :

„Je suis belle, o mortels ! comme un rêve de Pierre . . ."

(Idele lui martie, '92)

Șerban FOARȚĂ

CANALUL 3

Miron Cosma compromite abatajul

Nu știu cine i-o fi băgat lui Miron Cosma în cap ideea că el ar fi un Lech Walesa al românilor, cu precădere al celor din Valea Jiului. Și — sincer — nici nu mă interesează (unii zic, totuși, că-i opera verdeților, dar n-au probe). S-ar putea să-i fi venit lui însuși, sfertodoct cum e, gîndul schizoid că musai e un haiduc de tip nou, sindical. Un lucru e sigur: periodic — la ce intervale iarăși nu știm exact —, îl apucă dromomania. I pak — la București. Unde, netăindu-i-se nasul la vreme, ba din contră, descalecă otova la instituțiile fundamentale, aplicînd lecții gratuite despre cum vede el democrația.

De data asta, minune mare, nu i-a prea mers. Căci, spre deosebire de don Pedro, don Theo, nu numai că nu fuge încotro vede cu ochii, ci și strînge mai dihai gura pungii. Cu atare prim ministru nu te joci! Poți să-l tai, să-i presari sare pe operație, nu scoate un sfanț. Misia dumnealui e să adune gologanii, nicidecum să-i împrăștie. Măcar din episodul ăsta pot învăța și alții care au cerut donații.

Și — iac-așa — nemaigăsindu-l nici pe don Juan Împăciuitorul la palat (el fiind plecat, ba aruncîndu-i și vorbe grele, de ocară, din cele județe), Cosma n-a mai fost Răcoare, plecînd, tălîmb și lălîu, spre valea de unde-a purces. Astfel — penibil — s-a consumat ceea ce unii au numit „a cincea mineriadă". Baremi, Cosma s-a-ntors lider național. Acum nu mai e doar unul cu stigmatul ăsta nenorocit.

Sărăcie — filme proaste

Numai sărăcia, săraca, poate constitui o scuză pentru brava noastră televiziune, care și-a făcut un obicei din a ne bombarda cu pelicule răsuflate, precumpănitor muzicale. Cam la un semestru, spre a nu i se apleca națiunii în integralitatea ei, ni se mai servește și cîte un film adevărat, să nu încremenim în convingerea că televiziunea și-a propus să prostească „stricto sensu", tot ce mișcă-n țara asta. Chiar și atunci cînd are la dispoziție un film bun, fără să fi costat neapărat mulți bani (bunăoară, **Moromeții**), televiziunea tot prost îl dă. Găsește ea o posibilitate: ori o copie jalnică, ori un titraj mizerabil. Păcat... de timpul consumat!

Confluențe

Deși nu s-a dat o Lege a Fondului Literar (încă), literatura e pe urmele agriculturii. Fonduri nu-s, hîrtia costă dureros, tiparul așijderea, motivația muncii e o chestie mai mult teoretică. Asupra scriitorilor, ca și asupra amăriților de țărani, se varsă fluvii de injurii. Nu numai din partea unora „de specialtiate", ci — culmea mitocăniei! — chiar și din tranșeile familiei Teacă. Toată lumea se pricepe la literatură, chiar și specialiștii în dat palme la asfalt cu pingeaua. Unii din ei, mobilizați de un patriotism precar, sumes din ideea de a-și justifica în vreun fel leafa. Ca să nu mai vorbim de foștii securiști — băieți cizelați, cu bibliografia la zi. Măi, băieți, dacă tot vă chinuie amorul de glie, puneți mîna pe hîrlețe și dați o lecție de vitejie! Că pînă ne-atacă vrăjmașii piere nația de foame.

Marele premiu pentru durere

Recent, s-au acordat premiile A.P.T.R. pe 1991. Aproape incredibil într-o perioadă pe dos cum e aceasta marele premiu a fost acordat serialului **Memorialul durerii**. Undeva, pe un scaun, Constantin Ticu Dumitrescu plîngea, nevenindu-i nici lui să creadă. Copleșiți am putea uita alte și alte premii acordate spre a stopa protestele ce ar fi însoțit decizia finală. Oricum și oricît ne-am strădui, nu putem scăpa de gîndul că un mare premiu s-ar putea acorda și altora. Bunăoară Ministerului Justiției. Și dacă asemenea lucru s-ar petrece, de ce n-ar fi într-un juriu de acest nivel cîțiva onorabili maeștri în arta iubirii aproapelui? Că, har Domnului, trăiește și bunul Nikolski, și blîndul Ciolpan. Și ar mai fi și alții....

Arde-l pe țăran!

Undeva, la antipodul mineriadelor și al expedițiilor punitiv-revendicative, cu bîtă, topor, furtun ghintuit și lampă-n frunte stă (deocamdată) — umil, debusolat și răbdător — țăranul român. Stă și tace. Și nu mai știe de ce să se apuce. Ar lucra — că are ce — și nu are cu ce. Ar pune plugu-n brazdă și n-are bani. Ar semăna și n-are plug. Ar lua credit și n-are curaj. Vede cum îl diimuie semeteul, ceapeul, tractoriștii, taica statul. Bea săracul paore tutun pînă-l ia dracu și se uită la televizor. Aia zic una. Se duce ceva mai voios la semeteu — ăia zic alta. Citește țăitungu — alta. Nu mai pricepe nimic. Cade prostit. Ca în folclorul de tip nou: „S-am rămas în sat amu'/ Ca străinu' lu' Camu'!".

C. B.

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

AGA — „ofițer în armata otomană". **Silahdar Findiklili Mehmed aga**, istoric, poet și prozator turc, născut la Findikli (suburbie a Galatei Istambulului, în 8 decembrie 1658). Tînărul Mehmed a intrat la Curtea Imperială spre a fi crescut și instruit sub îndrumarea lui Sahin Ahmed aga, aflat în slujba sultanului. De la vîrsta de 19 ani a fost pe rînd bostangi („grădinar", ostaș în garda seraiului), baltagi (pionier halebardier), seferli (participant la expediție). Sub Mustafa al II-lea a fost avansat ciohodar (slujitor la palat), fiind însărcinat să scrie și **Cetatea victoriilor (Nusretname)**, o istorie a Imperiului începînd cu urcarea pe tron a padișahului. În 1703, la începutul domniei lui Ahmet al III-lea a fost înălțat la rangul de silahdar (spătar al sultanului). Ahmet al III-lea i-a oferit o provincie și rangul de vizir, dar aga Mehmet a refuzat onorurile, cerînd să fie pus în retragere și consacrîndu-se pînă în ultima zi (1723) studiului și scrisului. În timpul marii expediții pentru asedierea Vienei, Aga Mehmet a vizitat și cetatea Timișoara, aflată de peste o sută de ani sub turci (după **Cronici turcești privind Țările Române**, extrase, vol. II, întocmit de Mihai Guboglu, Ed. Academiei, 1974).

Enciclopedul transcrie pentru început un scurt fragment despre timișorenii la 1695. Mai exact, la 8 septembrie 1695, cînd însuși padișahul vizitează cetatea: „În a 24-a zi (muharrem 1107), sîmbătă, padișahul a venit la cetatea Timișoara și a ieșit la Turnul tunarului (Topcu Kulesi) legat de fortăreața interioară. Aici, padișahul, care primise vizita celor din cetate, a distribuit daruri fiecăruia, cîștigînd inimile tuturor. Deoarece pînă la sultanul Mustafa nici unul dintre strămoșii săi nu călcase în acest ținut al stăpînirii, toți cei care trăiau aici, fie bogați, fie săraci, abia dacă știau numele padișahului lor. Cinstea acordată cetății Timișoara din partea padișahului nostru a făcut ca războinicii, care de atîția ani încoace se războiseră cu dușmanul, înfruntînd mii de greutăți, să înfrupte viața gaziilor de serhat. Această vizită a făcut să se uite atîtea și atîtea suferințe îndurate. De aceea, toți timișorenii au ridicat de bucurie imn de slavă și glorie lui Allah. Fericirea și bucuria sînt de ei nu se poate explica prin vorbe și descrie cu pana, ci numai simți. (...) Padișahul a spus: „Dacă vrea Allah (Inșallah), nu va fi pagubă, se vor procura materiale, muniții și tot ce e trebuitor pentru repararea și restaurarea cetății Timișoara. Allah să vă binecuvînteze pe toți". După aceea a cîștigat vreo șase agale de oști, iar lui topcubași și cumbaracibași le-a dăruit galbeni".

Adriana BABEȚI

Sîmbătă, 28 martie a.c., cu începere de la ora 12,00, la sediul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România, Calea Bogdăneștilor nr. 19, va avea loc sărbătorirea scriitorilor Sofia Arcan, Maria Pongracz și Eugen Dorcescu, la împlinirea unor vîrste rotunde.

Sînt invitați să participe membrii Uniunii Scriitorilor din România.

La sediul ASOCIAȚIEI CULTURALE DE PRIETENIE ROMÂNIA-ISRAEL din str. M. Kogălniceanu nr. 19 a avut loc miercuri, 25 martie a.c. la orele 17 vernisajul EXPOZIȚIEI DE FOTOGRAFII în culori „NATURA ȘI PEISAJUL ÎN ISRAEL" a artistei SHAI GINOT din Ierusalim.

Expoziția va fi deschisă pînă la 3 aprilie și poate fi vizitată luni, miercuri și joi între orele 15-18, iar marți și vineri între orele 11-14.

Pavilionul clăpăugilor

PATRIOTUL

(III)

Flavius (de curînd întors din R.F.G.), la masă, la bere, cu trei amici.

Primul amic: Da' nu ne-ai spus nimic despre femei.

Flavius: Care femei?

Primul amic: Ei, iaca na!

Al doilea amic: Se face că nu pricepe...

Flavius (întrerupîndu-l): Taci! Cedeți că de prost am întrebat eu care femei?

Al treilea amic (ca să-l măgulească): Orice s-ar putea spune despre tine, numai că ești prost, nu.

Flavius: Păi, vezi?

Primul amic: Spune, dom'le, care-i treaba cu nemțoaicele!

Flavius: Ce fel de nemțoaice?

Primul amic: Așa, în general.

Flavius: Așa, în general, acolo nu există.

Primul amic: Ai prins vreuna sau n-ai prins?

Flavius: Habarnist mai ești! Tu crezi că la refegiste merge ca la ale noastre, cu prinsu'?

Al doilea amic: Da' cum?

Flavius: În primul rînd, nemțoaicele, oricît de nasoale ar fi, nici nu se uită la străini. Nu merge cu prinsu', cu agățatu'.

Al treilea amic: Un coleg de-al meu de serviciu zicea că merge.

Flavius: E un cretin. Să-i spui că am spus eu că e un cretin. Minte. Minte ca un ziar comunist. În al doilea rînd, dacă-ți trebuie femeie, scoți mărcuțele din buzunar.

Primul amic: Cîte?

Flavius: Depinde.

Primul amic: Depinde de ce?

Flavius: Tu ce crezi? Chiar așa... neinformat ești?!

Al doilea amic: Spune, nu mai fă atita pe deșteptu'!

Flavius: Eu nu fac pe deșteptu', eu sînt deștept. Depinde de vîrstă, calibru, condiții. Însă eu nu mi-am permis.

Al treilea amic: Păi, n-ai zis că ai avut destule mărci?

Flavius: Am avut, slavă Domnului, da' ce, merita să-i dau 300 de mărci la o curvă?

Al treilea amic: 300 de mărci?!

Flavius: Una ca lumea, de lux.

Primul amic: Și?

Flavius: Ce și?

Primul amic: Chiar n-ai prins nimic?

Flavius: Ba da. O româncă. Fainâ. Tînără. O ducea greu. Am invitat-o, într-o seară, la restaurant... Și-apoi, să știți și voi, asta nu-i numai părerea mea, tot românceie sînt mai bune. Țara asta n-are numai bogății naturale, ci și femei clasa întîi...

Iosif COSTINAȘ

În fața națiunii

Desen de Nic. LENGHER

„SÎNT UN SCEPTIC"

— INTERVIU CU FILOSOFUL DAN PAVEL, REDACTOR-ȘEF ADJUNCT AL REVISTEI „22" —

— Domnule Dan Pavel, ca tînăr filosof, autor al volumului Bibliopolis, **avînd editorialul din revista „22", (nr. 3/'92, ca articol al săptămînii la Radio „Europa liberă"), vă rog, scurt și cuprinzător, fiind un cetățean filosof, care este orientarea dumneavoastră politică ?**

— Am fost întotdeauna implicat socio-politic și ideologic, fiind unul dintre singurii tineri care își recunosc relația intimă cu marxismul. Atracția față de ideile de stînga m-a făcut să parcurg toate etapele istorice ale acestei „gîndiri", începînd cu textele utopiilor medievale și renascentiste și terminînd cu neomarxiști de tipul Antonio Gramsci și Georg Lukacs. N-am ocolit nici acele cochetării comise de Sartre. Iar experiența decisivă a fost întîlnirea cu teoria critică a școlii de la Frankfurt, mai precis, cu Adorno, Horkheimer, Marcuse și Habermas. Contactul cu aceștia din urmă a însemnat, de fapt, despărțirea de marxism. Pe plan biografic însă, această adeziune intelectuală s-a concretizat prin intrarea în partidul comunist la sfîrșitul facultății. Și prin experiența urcării primei trepte a nomenclaturii. Adică, am lucrat un an, 1985 — 1986, la U.A.S.C.R. Nu întîmplător, cunoașterea din înăuntru a structurilor instituționale ale comunismului românesc, a coincis concluziilor desprinse din lecturile mele. Despărțirea a fost însă, treptată. Dar a culminat cu experiența ieșirii în stradă și a intrării în clădirea Comitetului central, în 21 și 22 decembrie '89. Tocmai din cauza trecutului meu am evitat alipirea la orice curent politic și partidic post-revoluționar. Semnarea „Proclamației de la Timișoara" a echivalat cu decizia ca timp de 6 ani să nu intru în politică. În planul orientării politice — ca atitudine — **sînt un sceptic.**

— Bine, bine. Sînteți totuși filosof, scriitor și redactorul-șef adjunct al unei reviste — care, pare-se, de cîteva luni a părăsit turnul de fildeș al monologului social, dialoghează, în sfîrșit — sînteți și autorul unei familii, așadar sceptic, sceptic, dar dumneavoastră cu cine votați ?

— Nu înțeleg întrebarea.

— Nimic mai simplu decît să repet cu semnul întrebării titlul ultimului dumneavoastră editorial din „22". Deci, explicați : Putere fără minte ?

— În sens electoral, nu votez cu nimeni. Nici măcar cu Grupul pentru dialog social. Calitatea de ziarist mă împiedică sau, de fapt, mă ajută, cum vreți s-o luați, în a opta pentru vreuna dintre forțele care luptă pentru putere. După cum ați putut citi în finalul editorialului meu, cel amintit, pericolul care ne paște este de a vedea democrația înlocuită printr-o **prostocrație.** Cu alte cuvinte, prostia ridicată la rangul de „putere". Căci este o prostie crasă să pornești la drum ca partid majoritar învingător detașat în alegeri, beneficiind de simpatii internaționale, cu posibilitatea de a îmbunătăți rapid situația economică a unei țări fără datorii, plină de resurse, față de care investitorii din toată lumea se arată interesați, iar în doi ani să ajungi la catastrofă pe toate planurile. Adică, să ajungi la subminarea propriului partid, la pierderea bazei electorale de masă și a simpatiei publice, să ajungi să auzi voci ale propriilor tăi alegători, care îl regretă pe Ceaușescu. Să nu mai poți controla nici producția, nici comerțul, să aduci populația la un nivel de viață subuman. Ajunge să ne întoarcem privirile oriunde ca să vedem, nu știu... o leprozerie... Mi se pare firesc să fim izolați pe plan internațional. Așadar, scepticismul meu înseamnă, concret, următoarele :

Ca autor de familie, cum bine vă exprimați, sînt în situația de a nu putea asigura sub nici o formă un venit decent familiei mele, chiar în circumstanțele în care mi-am luat un al doilea serviciu — profesor de istoria filosofiei la Academia de artă din București. Ca redactor-șef adjunct al unei reviste al cărei prestigiu a trecut de mult de granițele țării, dați-mi voie să fiu sincer mărturisind că trebuie să mă preocup mai mult de problemele legate de supraviețuirea noastră financiară și, nu știu, zău, dacă pînă la urmă vom supraviețui în contextul catastrofei care a afectat în primul rînd presa independentă. Ca scriitor, nu știu cînd îmi voi vedea publicată cea de-a doua carte, mai ales că nu mă voi apuca să scriu nici romane polițiste, nici erotico-sexuale. Singura mea împlinire este în plan filosofic. Întrucît îmi pot exercita facultatea critică asupra unei realități despre care nimeni, nici măcar actualul guvern nu știe încotro se îndreaptă. **Ce-și poate dori mai mult un iubitor de înțelepciune decît să găsească urme de sens și coerență într-o realitate absurdă.**

— SIDA de sorginte comunistă bîntuie în România. Mutilată de acest flagel este, poate prima, presa românească. Nu există ziar sau revistă care să nu prezinte sindrom imuno-deficitar. Cînd se apropie alegerile — personal nu cred în această „apropiere" —, cînd o „Dacie" va costa 1 milion, cînd cabanosul a devenit o trufanda, iar promiscuitatea generală — așternut regal, vă întreb, domnule Dan Pavel, poate exista o democrație, o societate civilă fără presă ca a patra putere în stat ?

— Nu poate exista o democrație și o societate civilă fără cele trei puteri în stat : executivul, legislativul și juridicul. Fără cele trei puteri separate, fără balansul puterilor. Faptul că în România presa nu este o putere în stat, faptul că nimeni nu o bagă în seamă și că în urma dezvăluirilor senzaționale publicate în ziare și reviste — de la secretele revoluției, identitatea teroriștilor și pînă la corupția membrilor guvernului, de la Berevoiești la mineriade — nu se întîmplă nimic, dovedește clar că cele trei puteri funcționează ca una singură și indivizibilă. Într-adevăr, în acest context, presa e liberă și independentă. Liberă să publice orice, să dovedească orice și să fie aruncată la groapa comună. Presa a devenit un pur exercițiu stilistic. Preferințele publicului pentru diferite ziare și reviste țin de regăsirea propriilor opinii, fantasme, obsesii și dorințe.

— Vă întrerup. Oare — mulți se vor întreba — nu este acesta rolul presei ? Sau aveți alte repere, definiții ale presei ?

— Nu este acesta rolul presei. **Pînă la noi nici nu cred că a fost vreodată !** Termenul meu de comparație este presa americană. Am beneficiat de o bursă de presă, timp de șapte luni, în USA. Mai precis la prestigioasa revistă de opinie politică și culturală „The New Republic". O revistă care se citea în primul rînd la Casa Albă și în Congres, precum și în culisele celor două mari partide politice, republican și democrat. O revistă critică în egală măsură față de tot ce înseamnă corupție, trafic de influență, stupiditate și aroganță, o revistă ale cărei articole, reportaje, interviuri duc la schimbări politice și ale cărei argumente influențează decizii la nivel politic și social, economic. Ce să mai spun de puterea uriașă a cotidienelor ? ! Exemplul cel mai invocat este al acelor doi ziariști de la „Washington Post", care, dovedind că președintele USA, Richard Nixon asculta convorbirile telefonice ale adversarilor politici, l-au forțat pe acesta să demisioneze. Acolo, orice semnal venit din partea presei este verificat și considerat ,cînd se dovedește întemeiat, ca un ajutor acordat guvernării. De unde, și prestigiul enorm al presei, de unde și porecla „cîinele de pază al guvernării". E clar că numai astfel presa poate deveni și este cea de a patra putere în stat. De aici provin, sînt mai mult decît evidente, diferențele radicale dintre adevărata gazetărie practicată acolo și pseudogazetăria românească. Bineînțeles că există la noi, totuși, gazetari profesioniști și presă adevărată : fiind direct implicat, nu dau exemple. Urmăriți în schimb „revista presei" la „22".

— Cum „trebuie să influențeze" presa alegerile, de care tot românul amărît se agață ca de un colac de salvare ?

— În nici un fel. Mai precis, nu trebuie să le influențeze în mod direct. Numai ziarele de partid încearcă să le influențeze în mod direct. În USA asemenea ziare au existat doar acum 200 de ani. La noi chiar și ziarele independente se comportă ca niște ziare de partid. Și cum viața de partid, în România, trăiește din plin toate carențele unui sistem politic devalorizat de istorie (stau mărturie cel puțin 2 fapte, inflația continuă de partide și certitudinea că ele nu reprezintă nici interese globale, nici interesele unor categorii sociale anume, ci numai pe sine), vă dați seama ce dramă trăiesc aceste ziare. Și bănuiesc că nici nu-și dau seama de asta. Cît de departe sînt ele de obiectivul esențial al presei, cel de a informa, ca și **obiectivul de a influența alegerile numai prin educație democratică,** se poate constata zilnic prin simpla lectură a acestor ziare. Iar alegătorul nostru disperat caută în ziare răspunsuri pe care ar fi trebuit să i le ofere forțele politice, fie ele de guvernămînt, fie ele de opoziție. **Cît despre alegerile din acest an, fiind un sceptic notoriu, cred că ele vor depinde într-o măsură mai mare decît credem de circumstanțele locale, de rolul întîmplării și de manevrele de ultimă oră.** De exemplu, vor depinde, **de felul** în care vor fi formulate — și cred că va fi nevoie de această nouă cacialma — rezultatele investigațiilor comisiilor parlamentare însărcinate cu elucidarea evenimentelor din decembrie '89, cu elucidarea mineriadelor și cercetarea fraudelor guvernului Roman.

— Ultima întrebare și, dintr-un anumit punct de vedere, poate cea mai dificilă. Toți ne pricepem la fotbal, toți am ajuns să ne pricepem la economia de piață, de la Iliescu pînă la Stolojan și pînă la cine vreți într-un perfect feed-back. Dumneavoastră vă pricepeți ? Aveți vreo soluție sau mai multe ?

— Mă pricep ca la fotbal. Problema nu este reforma economică. **Adevărata problemă este cea politică.** Avem nevoie de un guvern și de un parlament hotărîte să facă această reformă. Ea ar consta pentru început din respectarea principiilor enunțate în noaptea din 22 decembrie 1989. Respectarea lor va duce, **cît nu e prea tîrziu,** la instituirea unor proceduri democratice de natură să corecteze, în primul rînd, marile imperfecțiuni ale Constituției, iar apoi la o asumare a opțiunii pentru republică sau monarhie.

Leonard OPREA

CORUL ZEȚARILOR

AUTOCENZURĂ PE ALTARUL DEMOCRAȚIEI

Foarte bun editorialul Alinei Mungiu — **Ieșirea din informal,** (OPINIA STUDEȚEASCĂ, nr. 7.) ● Redactorii-șefi ai ROMÂNIEI LIBERE ar face, în sfîrșit, o mutare inteligentă dacă l-ar prelua în paginile propriului cotidian ● Ducem mare lipsă de analiști lucizi. ● Este reconfortant să citești editorialul Alinei Mungiu într-o presă în care libertatea de mișcare e tot mai stînjenită. ● Dacă de la Vadim, Păunescu, Știreanu și Marin Sorescu nu se mai aștepta demult nimic, anchiloza a cuprins și cealaltă tabără, aceea a intransigenților, a **neprihăniților anti.** ● Nu sîntem de acord cu afirmația unui coleg — făcută publică de curînd, în revista 22 — că lumea lui Vadim & comp ar fi pinacoteca unde pionierii democrației le-ar putea arăta învățăceilor ce nu este democrația și care ar fi inamicii ei revoluți. ● Afirmația respectivă este incompletă și chiar naivă. De ce n-ar intra în această pinacotecă înșiși pionierii democrației românești, care par a nu mai înțelege deloc ultimele evoluții ale societății pe care au pretenția să o reformeze ? ● Ceea ce, pînă mai ieri, era o confruntare decisivă, epocală, între comuniști și anticomuniști, roșii și albi, s-a transformat într-un penibil — dar cît de util ! — compromis social. Între cele două părți care se luptau infernal ca să decidă soarta țării, au apărut clasele neutre, cele mai numeroase, de fapt. Ele vor hotărî. Istoria, care s-a scris și se va scrie întotdeauna mult mai anost, a vrut ca, în cele din urmă, ultimatele patetice date, pe rînd, de fiecare tabără să fie apă de ploaie. ● Ține presa noastră seama de toate acestea ? ● Cu foarte puține excepții, nu ● Presa rămîne, pe bune porțiuni, împărțită între **buni** (revoluționari, tribuni, anticomuniști, demascatori, indignați) și **răi** (comuniști, neocomuniști, criptocomuniști, demascatori, indignați) ● Prima este la fel de agresivă și, vorba peratologului, incremenită în proiect ca și cealaltă. ● Mai mult, în România opoziția fiind mereu slăbită și boicotată ar dori ca presa și intelectualitatea independentă s-o cauționeze în eternitate. ● Nu mai poți scrie onest despre Convenție fiindcă nu e momentul, Convenția trebuie să rămînă unită ; ● nu poți cere PAC-ului să-și găsească, totuși, o identitate fiindcă PAC-ul e șansa democrației, creierul ei ; ● nu poți amenda gafele și eecitatea politice ale liderilor opoziției fiindcă alții nu avem ; nu poți întreba care este suportul juridic al așa-zisului proces al comunismului, ce este el în fond, cine, cum, și pe ce bază e chemat să-l facă, fiindcă se ofuschează liric Simion Buia jr. și toate doamnele simțitoare ale presei noastre ● nu poți să afirmi răspicat că aceeași opoziție, care în iunie '90 înfiera atrocitățile minerești, le elogia în septembrie '91 ; că, după ce au perorat îndelung împotriva populismului și a confiscării mișcării sindicale de către Putere, partidele opoziției nu au ezitat să uzeze ele însele de populism și dictatură sindicală cînd erau îndreptate împotriva Puterii ; ● nu poți scrie că, în emisiunile ei, doamna Loghin întîrzie să clarifice chestiunea deținuților legionari (număr, pondere, atitudine, legitimare prin suferință, convertiri) din gulagul românesc, dînd apă la moară altfel învechitei și, iată, revigoratei extreme drepte românești ; nu poți cere Asociației Foștilor Deținuți Politici să precizeze cîți foști legionari are în rîndurile ei și să se delimiteze foarte clar de cei cu nostalgii pronunțate ; nu le poți cere liderilor inteligheției române să-și precizeze fără înfloriturl de stil poziția față de naționalism, extrema dreaptă românească interbelică, mitul ocultei conspirații francmasonice și sioniste, revizionism, europenism și revendicarea Basarabiei și Bucovinei, realitățile geopolitice — dure — ale Balcanilor, toate discutate cu suspect de multă prudență. ● Ș.a.m.d. ● S-au adunat extrem de multe tabu-uri care ne fac să afirmăm, cu orice risc, că presa noastră, liberă să scrie, teoretic, ce vrea nu este, de fapt, acum, o presă realmente independentă. ● Efectele unei asemenea acumulări sînt catastrofale. ● Scandalul Norman Manea, întreținut cu o patimă aproape nefirească, e un efect al acestui fenomen. ● Să semnalăm, totuși, primele indicii ale depresurizării : e vorba de luarea de poziție a lui Ioan Buduca în afacerea Eliade (**v. A fost Mircea Eliade fascist ?,** CONTEMPORANUL, nr. 100). ● Lucid, Buduca pune punctul pe i și postulează că discuția nu poate începe decît dîndu-se răspuns la șapte chestiuni. Punerea lor pe tapet e curajoasă și inteligentă. Cu unele nu ne împăcăm : de pildă, ce deosebire zdrobitoare vede Buduca între ideologia Gărzii de Fier și acțiunea politică a acestei formațiuni ? ; sau : de ce crede gazetarul că reacția de apărare a națiunilor prin extremisme de dreapta față de extremismul de stînga ar fi justificată, fie și numai din perspectiva fatalității istoriei ? ● Oricum, Buduca pune, credem noi, întrebarea esențială acum : „Oare nu ar trebui să fie procesul comunismului un proces al întregii Europe în secolul XX și, prin urmare, implicit, un proces al occidentalismului în această ultimă sută de ani de istorie ? (...) Dacă și occidentalismul este vinovat de lunga confruntare a extremismelor în acest secol XX, atunci cine poate fi judecător în procesul comunismului și al fascismului ? (...)".

C.S.

GULAGUL ROMÂNESC

ISTORIE ȘI DESTIN

Cartea Aniței Nandriș-Cudea*, țărancă din Bucovina satul M. hala (la 7 km de Cernăuți), deportată în Siberia în 13 iunie 1941 împreună cu cei trei băieți ai ei, pentru vini ce nu existau, despărțită brutal de o mamă bolnavă pe care o îngrijise cu devotament nemărginit pînă în acea zi, iar apoi de soț (despre moartea căruia afli vești abia cu 18 ani mai tîrziu), revenită în satul natal după 20 de ani de suferințe de neimaginat, este o mărturie dureroasă în simplitatea ei.

Terminînd de citit cartea, mi-am amintit brusc de o țărancă din Iam (județul Caraș-Severin, în imediata apropiere a granței iugoslave), Ana C., care, povestindu-mi despre deportarea în Bărăgan în 18 iunie 1951 și despre consecințele pe care această deportare le-a avut asupra destinului ei personal a exclamat la un moment dat : „Eu mă consider cel mai ratat om din România !". Ana C. voia să se facă învățătoare. Sosise acasă în preziua deportării, din Sichievița, unde făcuse primele 7 clase primare pe care le încheiase strălucit și ar fi vrut să-și continue studiile. În timp ce-și lucra pămîntul pe linia frontierei, tatăl ei avusese nefericita idee de a schimba cîteva vorbe cu o vecină din Iugoslavia, ce-și lucra și ea pămîntul aflat de cealaltă parte a fișiei. Prilej de denunț, drumuri la secuirtate, amenințări și, în cele din urmă, un loc pe lista celor ce urmau a fi deportați în Bărăgan (ca suspect, titoist etc.). Srigătul Anei C. condensa astfel în el suferința, dar și revolta împotriva nesansei, a absurdității, a nedreptății, a ororilor pe care istoria noastră recentă a încercat să le ascundă sub zgomotoasa fluturare a „glorioaselor ei fapte și realizări", ce adăuga o lespede în plus peste atîtea vieți frînte, atîtea destine ratate, atîția nevinovați sacrificați. Începem azi să redescoperim fața necunoscută a acestor orori sub latura lor cea mai zguduitoare, cea care privește povestea adevărată, din păcate, a felului în care s-a încercat să se frîngă în om, prin metode dintre cele mai diverse și reprobabile — de la despărțirea de locul natal și de familie pînă la înfometare, frig, sistematică expunere la suferință fizică și morală — orice urmă de demnitate, de voință de a fi liber și, în ultimă instanță, de dorință și putere de a trăi. „Cînd l-au luat de acasă era copil, abia 14 ani — scrie Anița Nandriș despre fiul ei Vasile — și cînd s-a întors era bărbat în toată vîrsta, avea 34 de ani. Iacă unde și-a petrecut floaria tinereții" Un interval pe care Anița l-a străbătut cu un curaj și o voință aparte, hrănită de dragostea pentru copiii ei, de credință în Dumnezeu și de speranța de a-și revedea cîndva satul natal, mama și frații. Dincolo de experiența personală, de detaliile zguduitoare ale vieții de zi cu zi, petrecute în teroare și suferință timp de 20 de ani în Siberia, se profilează un capitol mai puțin cunoscut sau oricum foarte general discutat, cu o reținere explicabilă în contextul unei desprinderi foarte anevoioase de complexul subordonării față de marele vecin din răsărit. Este vorba de teroarea sistematică pe care bolșevismul rus a exercitat-o asupra românilor din Basarabia și Bucovina și a extins-o ca model de import în majoritatea țărilor estice comuniste, teroare ce viza în esență destrămarea și lichidarea identității naționale, culturale și de limbă în numele unui internaționalism nivelator și brutal.

Modul în care a fost pregătită, organizată și desfășurată, în datele ei concrete, deportarea în Siberia seamănă pînă la detaliu cu deportarea în Bărăgan, realizată cu 10 ani mai tîrziu în România (18 iunie 1951). Mărturiile orale ale țăranilor supraviețuitori din județele Timiș, Caraș-Severin și Mehedinți, dezvăluie tulburătoare analogii, un model „inspirator" comun. Doar moartea lui Stalin, în 1953, a determinat o oarecare relaxare în ce privește presiunea sistemului comunist sovietic asupra celui românesc și a făcut ca proporțiile dezastrului să fie ceva mai reduse ca amploare. La nivelul destinului individual statistica este însă inoperantă : un destin frînt este, cum ar spune Noica, o șansă în minus a generalului de a accede la individuație sau al acesteia din

urmă de a lărgi sfera, de a spori caratele celui dintîi. Așadar, în istoria suferinței provocate de om semenilor săi, în numele unei ideologii monstruoase prin distorsiunile pe care le-a permis, prin abuzurile pe care le-a încurajat, nu numărul victimelor contează, ci fenomenul ca atare, ce trebuie dezvăluit în toate laturile lui pentru a fi un avertisment, pentru a fi prilej de reflecție, pentru a fi motiv de permanentă îngrijorare, pentru a da realitate pregnantă și adevăr unor fapte, care, prin uitare, pot deveni oricînd repetabile. Cartea pe care, după atîtea suferințe și nenoroc, Anița Nandriș a avut tăria de a ne-o transmite, ca mărturie scrisă, echivalează cu o depoziție într-un proces, care, chiar dacă nu se va realiza niciînd ca fapt juridic, poate, cel puțin, să susțină un proces de conștiință, în sprijinul solidarității umane și al încrederii în puterea adevărului de a ieși la lumină, în restabilirea echilibrului, în valoarea credinței și a libertății.

Cartea Aniței Nandriș nu e istoria unei înfrîngeri, ci a unui destin asumat. În această privință ea este exemplară. Cititorul va găsi însă și satisfacții de ordin literar și estetic : inteligența unor puneri în scenă se cuplează cu o simplitate a exprimării ce capătă pe alocuri accente aforistice. Trecută prin filtrele unei suferințe cotidiene, înțelepciunea e firească precum a apei ce curge peste pietre și care, prin însăși această curgere, impune un adevăr al ei unic și, în același timp, general. O experiență trăită și mărturisită care echivalează cu un omagiu de un fel aparte adus celor 300 de români, consăteni ai Aniței, care au încercat din disperare să treacă Prutul și au căzut mitraliați pe malurile lui, secerați de grănicerii sovietici, ca și celor atîția, fără mări, care nu au supraviețuit gulagului sovietic și nu s-au mai întors niciodată din bolgiile lui.

Datorăm d-lui dr. Gheorghe Nandriș faptul de a fi pus manuscrisul Aniței la îndemîna editurii Humanitas și de a-l fi însoțit cu un comentariu-mărturie emoționant și revelator. El povestește, între altele, din perspectiva copilului ce era pe atunci, episodul întoarcerii din drum a familiei Aniței ce apucase în 1940 să ia drumul României pentru a fugi de ruși: doar tatăl d-lui Nandriș, frate cu Anița rămîne nestrămutat în hotărîrea de a renunța la avere, la tot, pentru a nu intra sub dominația muscalilor. Alături de sacrificiul celor 300 de români secerați la „zidul" Prutului, hotărîrea acestuia îi pare d-lui Nandriș un argument în sprijinul unei idei pe care mi se pare că nu e fără de folos a o reaminti : „Toate acestea îmi arată că sînt oameni pentru care valoarea libertății depășește toate celelalte valori și nu poate fi înlocuită cu nimic".

Smaranda VULTUR

Rivala Zoiei Kosmodemianskaia

Literatura carcerală românească — dacă ar fi să ne luăm după numărul relativ mic de cărți publicate pînă acum — poate fi împărțită în două categorii. Cea dintîi, a discursului virulent și a denunțului justițiar, îl are ca incontestabil șef de școală pe Paul Goma. A doua, admirabil ilustrată de **Închisoarea noastră cea de toate zilele**, a lui Ion Ioanid, optează pentru descrierea — nu arareori detașată — a evenimentelor tragice din perspectiva detașării absolute. Dramatismul nu provine, la această categorie (în care intră și cartea Oanei Orlea) din tensiunea ucigașă a conflictului ideologic, cît din analiza minuțioasă, oarecum impersonală, a unei situații excepționale în sine.

Dacă volumele lui Paul Goma se înscriu în linia imprecației soljenîțiene, alcătuind latura **hard** a chestiunii, latura **soft**, reprezentată și de **Ia-ți boarfele și mișcă!**, are ca model confesiunea de tip Zinoviev: povestea unui personaj proiectat de istorie într-o situație limită. Din acest punct de vedere, cartea Oanei Orlea, ca și aceea a lui Ion Ioanid, devine abia într-o a doua instanță o piesă în procesul comunismului. Locul ei s-ar afla, mai degrabă, în linia evocărilor despre închisoare, de care secolul al XVIII-lea francez, de pildă, a abundat.

Pentru Oana Orlea, intervievată cu multă sobrietate de către Mariana Marin, accentul cade exclusiv pe intervalul suspendării libertății. Preludiul, ca și epilogul, sînt suspendate în cîteva pagini, ca evenimente care nu au intensitatea celor patru ani de punere între paranteze a statutului de persoană civilă.

Începută în adolescență, povestea anticomunismului său are mai degrabă aerul grațios-teribilist al gavroșismului, decît gravitatea acțiunii asumate în deplină cunoștință de cauză. Nu aspectul ideologic primează în întîmplările care au dus-o pe Oana Orlea în închisoare, ci un fel de donquijotism etic. De altfel, scriitoarea însăși accentuează latura exaltat-romantică a implicării anticomuniste: „Realitatea e că trăiam într-un climat de eroism larvar. Eram într-o permanentă revoltă care se concretiza, între altele, și prin refuzul de a învăța limba rusă. Primii profesori de rusă pe care i-am avut au suferit un adevărat calvar și nu prea îmi pare rău. Spuneau «Kak» sau «pișet„ și toată clasa pufnea în rîs. Și culmea culmilor, nici o amenințare nu ne putea opri hohotele. Aveam și noi, tinerii, conștiința ocupației, chiar în absența unei viziuni politice"

Revolta naratoare se hrănește, paradoxal, din povestirile despre Zoia Kosmodeminanskaia, și nu din ecourile literaturii fățiș anticomuniste. Intoarcerea pe dos a simbolului (ca în cazul partizanilor, de pildă) o determină să se comporte aidoma personajelor din povestirile cu ilegaliști comuniști. Numai că acțiunile lor se îndreptau tocmai împotriva celor care, în numele utopiei totalitare, își romantizau trecutul.

Odiseea Oanei Orlea se singularizează în seria documentelor despre închisorile comuniste. Mai întîi, prin faptul că e vorba de una din puținele mărturii feminine în acest domeniu. „Privilegiu" al masculinizării, confesiunea carcerală n-a fost, din păcate, un apanaj al bărbaților. Ura bezmetică a comunismului împotriva gîndirii independente nu s-a oprit la granița sexelor. Comparată cu zguduitoarea **Evasion Silencieuse** a Lenei Constante, cartea Oanei Orlea funcționează în complementaritate. Gravitatea absolută, de orgă solemnă, din **Evadare tăcută**, contrastează cu narațiunea aproape senină, detașată, de clavecin, în **Ia-ți boarfele și mișcă!** Diferența provine și din tehnica propriu-zisă a scrierii. Memoriile Lenei Constante beneficiază de ipostaza clasică a scriitorului, ele fiind redactate la masă de soris, pe cînd dialogul Oanei Orlea cu Mariana Marin impune un ritm și o abordare în care primează oralitatea.

Există, în experiența Oanei Orlea, un tip de frondă pe care tinerețea deținutei (ea intră la închisoare la șaptesprezece ani!) o motivează din plin. Impulsurile contestatare, din libertate, îi guvernează comportamentul pe întreaga perioadă a detenției. Provocatoare și impulsivă, ea intră în permanent conflict cu autoritatea și (nu arareori) cu proverbiala cruzime a torționarilor. Și totuși, nu aspectul brutal prevalează în acest tablou. Dimpotrivă, într-o relatare vivace, descrierile — alerte, simple tușe de penel, eliptice uneori — par secvențe dintr-un carnaval sui-generis. Preferința pentru amănuntul pitoresc corespunde, fără îndoială, naturii fericite, neîncrîncenate, predispusă la toleranță și compasiune, a autoarei. Neformalizîndu-se în fața situațiilor aparent fără ieșire în care o așază itinerarul prin cele paisprezece închisori „vizitate" în patru ani, ea este tentată să descopere mereu dacă nu partea plăcută a lucrurilor, în orice caz anecdoticul și spectacularul.

Aspectul demonic al detenției survine destul de rar, și atunci el e așezat într-o montură relativizantă. **Ia-ți boarfele și mișcă!** nu e, în nici un caz, un lamentou. Dimpotrivă, cu discreție și demnitate, scriitoarea refuză constant să melodramatizeze situații oricum dramatice. Perspectiva relatării este mereu detașată, atentă la detaliul revelator, dar nu sufocată de amănunte, fără ca prin aceasta să piardă din acuitate. Rînd pe rînd, prin fața noastră se perindă personaje memorabile. De la deținutele de drept comun, la „politice", la temniceri ajunși din călăi victime, o întreagă faună împinsă la marginea societății își trăiește din plin drama. Din cîteva fraze, mai mult sugerînd decît descriind, ea creionează biografia unor personaje ieșite din comun, care dau nu numai culoare, dar și tragism culiselor care au făcut posibilă impunerea comunismului în România. Între vulgaritatea celor mai multe dintre deținute, între disciplina și cultul muncii la soțiile și iubitele de legionari, între profesionalismul cruzimii gardienelor și sfințenia bizară a maicii Ionela („O ființă stranie, diafană, cu ochii albaștri. Nu știam adcă e săracă cu duhul sau foarte șmecheră. Amîndouă, poate. Nu mînca nimic și spunea că se hrănește cu Sfîntul Duh. Aș fi putut s-o cred, dacă nu aș fi văzut-o din întîmplare, într-o noapte, ciucită pe closetul turcesc și ronțăind zahăr. Avea o figură de madonă și era bolnavă de tuberculoză. Mai tîrziu, biserica a vrut s-o canonizeze, nu știu dacă s-a obținut sau nu. Ne arăta mîinile ei albe cu pete roșietice în palme. Pentru ea, erau stigmate..."), se întinde o lume pe care un regim penitenciar gîndit de mintea bolnavă a ideologilor utopiei comuniste o ridică la înălțimea tragediei absolute.

Mărturie indirectă din neînceputul proces al comunismului românesc, cartea Oanei Orlea este, în egală măsură, dovada unui remarcabil talent de prozator și o piesă grea în dosarul ideolgiei bolșevice impusă poporului român de tancurile de la răsărit.

Mircea MIHĂIEȘ

LUNGUL BRAȚ AL ISTORIEI LITERARE

În curs de accelerată adaptare la cerințele pieței literare, poeții, prozatorii, criticii și istoricii literari, cercetătorii fenomenului artistic și cultural. ● Iată-i, deci, făcîndu-și apariția în librării în forță — cu opuri — cîte sînt, deocamdată — capabile a-l atrage pe erudit, grijulii, nu mai puțin, însă, a-l stimula cumva și pe fratele nostru cititorul cel de toate zilele, pe cel pus de-o vreme încoace în capul mesei kitsch-ului cotidian. ● Titluri, așadar, mai întîi — capabile a spune ceva și ochiului din ce în ce mai sastisit de ambalajul strălucitor al unei literaturi de consum încă prospere. ● Propuneri diverse ori în curs de diversificare, unghiuri de a privi lucrurile mai puțin ori deloc convențional-didactice, abordări pe cale de a (re)configura un mod anume de a vedea lucrurile, un stil. ● După moda retro, stilul retro. ● Lungul braț al istoriei literare schimbînd decorurile, recuzita, costumele pe scena unei literaturi revendicate încă de teme stringent actuale. ● Oboseala pare a-și spune totuși cuvîntul și cititorul/scriitorul agresat din toate părțile de cotidian își revendică dreptul la oaza de liniște a reveriei, a imaginației, a documentarului doct ori a unei eseistici mai aplecate peste idei. ● Atît de repede, se vor întreba spiritele mai încinse, atît de curînd? ● Un ochi nepărtinitor nu va întîrzia însă a sesiza fenomenul — agitația la rece a spiritelor n-are nici ea cum împiedica revenirea la normalitatea gestului, la cutumele — bune, rele — ale unei existențe pentru care atîta vreme am fost programați. ● Răgaz, necesar cîtorva, pentru reflecție — divertisment, retragere în sine confortabilă pentru marea majoritate mută a consumatorilor de literatură rămași într-un orizont de așteptare revolut. ● Cît de revolut, totuși? ● De semnalat, în context, un excelent volum de eseuri semnat de Dolores Toma, **Formele pasiunii** *****, găzduit de colecția ușor rafistolată spre a ține pasul cu vremurile a Editurii Meridiane — **Artă. Imaginar. Mentalități.** ● Cîteva titluri, din sumarul opului menționat: **Mentalități și literatură veche; Formele pasiunii în clasicismul francez; Fiziologia pasiunii: Iubitul și iubitorul: Confidentul și rivalul; Corneille: arta de a fi stăpîn pe inimi; Racine: pasiunea ca formă de libertate; Simțăminte „portugheze"; Pariul doamnei de Montpensier.** ● Și cîteva idei, cîteva deziderate din partea întîi a opului: „...în locul recuperării grăbite și deformatoare a textelor trecutului în spațiul modernității, o cercetare interesantă tocmai de ceea ce le face să dateze și să difere. În viziunea acesteia, diferențele culturale sînt mai semnificative decît permanențele care le-au ocultat constant în numele eternului uman și al universalității valorilor; chipurile alterității mai interesante decît imaginea identicului regăsită în oglinzi. Universul literaturii, artei vechi în general, este studiat ca o altă lume, și nu ca o ipostază a celei familiare cercetătorului. Este studiat în sinele și în coerența sa intrinsecă și nu în ființa sa pentru noi". ● Un volum, venind de data aceasta dinspre paradisul mai mult ori mai puțin bine proiectat al poeților: George Vulturescu, **Poeme din ev-mediul odăii**, Editura Litera, *** 1991. ● Poeme împărtășindu-se, într-un fel sau altul, dintr-un context de idei similar cu cel din opul mai întîi menționat — disputat, acest context de idei, adoptat, refuzat, nuanțat la infinit. ● Poezie despre condiția poeziei, nu în ultimul rînd: „Salut poemul comercial / șarpe la ora digestiei — ochiul lui ne veghează atent / trecem prin bolgiile informației / servim rația zilnică de imagine interogativă potrivit / stării corosive a protezelor de aur ale zilei / în jur conceptele contemporane în odăjdii albe: / utopia păcii / tensiunea / artificialul / ay, cenușa limbii române / trec încă prin ea poeții tineri / unul a și scris: «orbitele statuilor din parcuri / rămîn mai departe goale ca un arc de triumf / prin care trec lacrimile celor care nu mai / pot citi cărțile de istorie». ● Mult mai previzibil în ceea ce oferă, spre același perimetru retro evoluează și în alt context menționatul **Domn cu joben** ** al lui Ion Potolea, volum depășit, dacă nu ne înșelăm noi, dacă autorul nu se înșeală, de evoluția semnatarului. ● Cîteva stanțe, aci, dintr-un poem ce sacrifică unei retorici de ascendență avangardistă: „Vuietul tăcerilor forțate, vuietul tăcerilor consimțite / vuietul privilegiilor pierdute, vuietul scaunelor goale în săli de consilii / vuietul țăranilor rătăcind prin oraș ca evreii prin Egipt / / vuietul tablourilor pictate cu pușca, vuietul lacătelor sparte / ... / vuietul fantomei unei fîntîni cînd trece printre zgîrîie-nori asemenea regelui Hamlet / vuietul otrăvii, vuietul cailor confiscați, al cămășii trase la sorți / vuietul flăcării, vuietul..." **(Vuietul secundelor mecanice).**

Lucian ALEXIU

LEGENDĂ: Capodoperă — *****; Excelent — ******; Foarte bun — *****; Bun — ***; Pasabil — **; Foarte slab — *; Celuloză — 0.**

NA SIBIR

Deportarea este o invenţie a ţărilor-continente, a spaţiilor fără capăt în care pot fi anihilate populaţii, atitudini, istorii. Rusia ţarilor a practicat îndeosebi deportarea care a fost preluată, apoi, de către bolşevici şi, prin ei, exportată în multe dintre ţările estului comunizat. Nu cunosc dacă în celelalte ţări „frăţeşti" s-a practicat deportarea în masă ca la noi în cazul ţăranilor din vest trimişi în Bărăgan. Ar mai fi de analizat deportarea şi exilul interior. Acestea sînt realităţi pe care le-a „edificat", în chiar lăuntrul nostru, viaţa în sistemul totalitarist. Ideologia marxist-leninistă aplicată în viaţă a fost mobilul unei lente şi neînfrînte deportări dinspre o lume aflată în cadre normale înspre un altceva pe care l-am resimţit cu toţii ca fiind foarte ceţos şi nesigur. Această deportare treptată în minciună şi în frauda utopică ţine de mirajul unei construcţii livreşti. Am fost cu toţii patru decenii deportaţi în perimetrul unei fantasmagorii filozofice cu mare atracţie pentru omul simplu. Deportarea aceasta era menită să submineze competiţia între valori şi competenţe, între adevăr, cinste şi transparenţă, pe de o parte, şi minciună şi cenzură care trebuiau să asigure un fel de „protecţie" pentru spiritul nostru neobişnuit să trăiască sub exigenţele stării de libertate. Deportarea în utopie a prostit omul prin promisiuni imposibil de realizat, dar a creat în aceeaşi măsură bieţi indivizi care creşteau cu sinceritate în visele goale ale unor iluzii devenite politică de stat. Îmi amintesc cum, copil fiind, întrebam, cu o curiozitate indiscretă şi puţintel deplasată, despre fericirea din comunism. Revăd clar figurile jenate ale celor pe care-i abordam direct cu întrebarea mea urmată, adesea, de un răspuns care conţinea, mai întotdeauna o glumă menită să relativizeze nefirescul uşor ridicol al întrebării. În vremurile pe care le-am trăit, am fost martorii şi subiecţii unei deportări forţate în iluzie. Trebuia să credem în prostii şi în proşti. Îmi aduc bine aminte că la întrebările mele dornice să rezolve o chestiune pe care o resimţea ca fiind ceva foarte neclar, doar inşii fanatici sau cei interesaţi într-un fel oarecare faţă de linia partidului, cum se obişnuia să se spună, se angajau să-mi dea răspunsuri coerente la întrebarea cum va fi în comunism. Nimeni nu va mai avea salarii şi toţi se vor aproviziona „pe de gratis" din magazine. Dacă-ţi trebuie, să zicem, doi metri de salam, n-ai decît să mergi şi să-i iei de la alimentară şi să-i aduci acasă. Aşa mi se spunea şi eu nu puteam pricepe cum să iei aşa de capul tău şi fără să plăteşti. „Toţi o să ia mai mult decît le trebuie şi în două zile nu va mai fi nimic", le spuneam şi mi se răspundea că în vremurile ce vor veni, oamenii vor avea o asemenea conştiinţă înaintată încît vor pricepe că ceea ce este al tuturor trebuie păzit şi respectat. Comunismul a proiectat în absolut protecţia socială, a creat o metafizică a relaţiilor de producţie şi a celor dintre oameni ca ansamblu social, a creat o lume fericită, lipsită de concurenţă, egală cu sine, cu oameni entuziaşti, rumeni în obraji, muncitori cu salopete albastre ca cerul senin, ţărănci cu privirile avîntate spre viitor, pionieri cu flori în braţe şi bătrîni povestindu-şi împăcaţi împlinirile din timpurile întrecerilor socialiste, o lume de mucava, fără umbre şi triste, în care ne-a deportat pe toţi.

Daniel VIGHI

AM AVUT SIBERIA NOASTRĂ

Vrînd să stopeze ascensiunea partidelor istorice, forţele conservatoare din societatea românească actuală pomenesc despre 1907, 1929, 1933. Bineînţeles că o răscoală românească la început de secol XX constituie o grozăvie şi rămîne un stigmat pentru cîrmuitorii de atunci ai ţării. Dar despre acel eveniment s-au pronunţat esenţial istoricii, iar Rebreanu şi Caragiale, cel puţin, i-au consacrat pagini nemuritoare.

Diversiune tipic comunistă. Împotmolindu-ne în fenomene revolute, ne vom inflama de patimi gratuite şi vom uita istoria recentă, care tinde să scape evaluărilor corecte.

De fapt, ce m-apuc eu să teoretizez cînd ar trebui să urlu că piere o lume şi rămînem cu zoaiele şi cu ticăloşii tot mai ageri, că semnele resurecţiei nu se arată nici măcar acum pentru poporul român. Răsfoiesc unul dintre numeroasele dosare cu corespondenţă venită din toate unghiurile, de la oameni mai mult sau mai puţin şcoliţi, pe adresa Asociaţiei Foştilor Deportaţi în Bărăgan, şi regăsesc fragmente parcă desprinse din Dostoievski, din Grossman, din Noica ; îmi dau seama că vina de a fi provocat atîta suferinţă nu poate să aibă prescripţie, dar nici osîndă pe măsură să încapă în vreo minte omenească. Şi apoi, cum să pedepseşti nişte biete şi mizerabile părţi ale unui uriaş tăvălug ?

Pentru a face ca pîrjolul comunist să izbîndească şi în România trebuiau zobiţi după modelul Marii Uniuni cei identificaţi drept duşmani ai poporului. Aici, la graniţa cu Iugoslavia rebelă a trădătorului Tito (el însuşi creatorul unui gulag — Goli Otok), care i-a întors spatele Tătucului, dîndu-se cu americanii, urma să se desfăşoare o amplă operaţiune de curăţire în noaptea de după Rusalii a anului 1951, menită să instaleze siguranţa, pe de o parte, şi spaima, pe de alta, însă şi să prepare terenul în vederea altei silnicii de amploare — colectivizarea. Exista, în acest sens, din 1950, Ordinul nr. 200 al Ministerului de Interne, se aştepta doar momentul favorabil. S-au alcătuit gospodăreşte listele cu vreo 40 000 de persoane, reunind aşa-zişi culaci bănăţeni şi olteni, ori doar inşi care au pălăvrăgit sau ar fi putut să pălăvrăgească împotriva regimului ; sîrbii, pentru că erau sîrbi ; bulgarii, deoarece erau catolici ; şvabii, ca fiind prea bogaţi şi prea nemţi ş.a.m.d.

Un capital aparte, deşi solidar cu tragedia tuturor, asupra căruia mă voi opri în următoarele rînduri îl reprezintă situaţia basarabenilor şi bucovinenilor. Mulţi dintre aceştia s-au retras, de groaza muscalilor, ori în '40, după pactul Molotov-Ribbentrop, ori în '44, cît mai spre vest în trupul patriei ; însă tocmai această fixare a lor la limita ţării le-a fost fatală. Aţi fugit de binefacerile puterii sovietice, deci sînteţi periculoşi şi vinovaţi, au conchis cu înţelepciune vigilentă marii mahări ai comunismului autohton, dresaţi la şcoala moscovită.

„Am avut Siberia noastră", zice Artemie Buta trăitor astăzi în Botoşani, Calea Naţională, nr. 156. S-a născut în comuna Igeşti din Bucovina de Nord. El se afla la Iaşi în 1940, cînd ai lui au fost deportaţi în Siberia propriu-zisă ; în '41, la începerea războiului, a găsit casa pustie ; a luptat în armata română, fiind liberat în '46. Nu mai avea nimic, totul îi rămăsese dincolo. Lucrurile păreau să meargă spre bine, l-au împroprietărit, ca luptător pe frontul anti-hitlerist, cu 5 ha de pămînt în comuna Şandra din judeţul Timiş, unde între timp s-a căsătorit. În noaptea fatală de iunie a fost ridicat şi dus la Perieţi — Fundata. De atunci a avut „sentimentul cumplit că sîntem străini în propria noastră ţară". Acolo, în Bărăgan, şi-a pierdut un băiat, precum şi pe socrul său. Cam în aceeaşi vreme tatăl îi murea în Siberia, fiind înmormîntat fără sicriu. Mamei sale i se amputaseră ambele picioare şi a revenit la Igeşti. Casa părintească nu mai exista, aşa că a trăit din mila unor nepoţi pînă fiul ei a făcut nişte demersuri şi a adus-o în România la el, în Bărăgan. A mai trăit cîţiva ani, a murit acolo, „deci a suferit ambele Siberii, şi cea rusă, şi cea română". Epopeea familiei Buta nu se sfîrşeşte, mebrii ei s-au mutat în 1959 la Botoşani, unde aveau o casă, însă a fi proprietar în ţară socialistă e de-a dreptul periculos, mai degrabă chiriaşii se lăfăie pe munca şi în rostul altuia ; însă domnul Artemie nu s-a speriat, a ridicat el locuinţe şi-n pustietăţi, prin urmare s-a apucat să construiască o anexă din cîrpici, unde a stat timp de trei ani. A reuşit să penetreze în propria-i casă, dar socialismul victorios nu l-a lăsat în pace : în 1988 intră în demolare, primind o despăgubire simbolică. Nu suportă să trăiască la bloc, şi-ar face o altă casă împreună cu copiii, nu i se dă teren, deşi alţii înalţă peste noapte diferite coşmelii. Fata, născută în Bărăgan, suferă de reumatism cronic, e drept că primeşte, conform decretului, 89 de lei îndemnizaţie. Pămîntul din Banat nu-l mai poate recupera, de la Prefectura Timiş i s-a răspuns că l-a luat c.a.p.-ul. Domnul Artenie obiectează că pe acea vreme nu era c.a.p. la Şandra, dar cine să-l asculte. „Vom vedea ce urmează", încheie dumnealui într-o notă sceptică.

Ioan Pelevaniuc alcătuieşte o „scurtă tristă biografie" a tatălui său, Alexei, fost primar al comunei Levinţi din judeţul Hotin, în care calitate a clădit trei şcoli primare, a făcut drumuri şi podeţe. Familia s-a rupt în două în 1944, bărbatul

şi fiul mai mare plecînd în ţară, pe cînd mama cu băiatul de 11 ani s-au întors din drum de groaza necunoscutului şi din dorinţa de a nu-şi abandona avutul. Trăiesc acolo şi astăzi. Bătrînul a fost împroprietărit în comuna bănăţeană Iecea Mare, dar după şase ani a aflat că vor fi deportaţi toţi cei veniţi de dincolo de Prut. A încercat să se salveze ascunzîndu-se într-o glugă de coceni, dar baionetele soldaţilor l-au dat de gol. Dus în Bărăgan, Alexei Pelevaniuc se spetească cu munca şi la 1 august 1954 paralizează în urma unui accident cerebral. Fiul îl duce la spitalul Colentina ; nimic nu-l mai poate salva. Familia Patic, care locuieşte şi astăzi la Dor-Mărunt, a venit la Bucureşti pentru înmormîntare. La întoarecere a fost amendată, deoarece a părăsit domiciliul obligatoriu. „Destinul unui om cu încredere în viaţă, în demnitate şi în muncă s-a sfîrşit în mod tragic în satul Dîlga al gulagului românesc."

Variante ale acestor poveşti adevărate sînt o mulţime. Ştefan Prisecaru, pe lîngă că era basarabean, se mai şi căsătorise cu o nemţoaică, Terezia Berberich, la Johannesfeld. Şi-a ridicat o casă în noul sat, Tunaru, apoi a cerut să i se întocmească act de proprietate. Şeful de post i-a răspuns că „aici nimeni nu este proprietar, e doar o casă muncitorească", iar locotenentul de securitate Busuioc i-a tras o bătută s-o ţină minte.

Profesoara pensionară Zoiţa Bogdan povesteşte un caz dramatic în maniera acelui blînd sfumato bănăţean specific lui Sorin Titel. Sîmbătă, balul recoltei la Sînnicolau-Mare. Mezin, secretarul comunei Veşenova-Veche, scapă din mînă sticla cu ţuică şi sparge farfuriile din faţă. Tovarăşul din capul mesei, care ştia el ce ştia, îi aruncă : „Măi Mezine, cioburile aduc noroc sau necazuri ?" Lumea e de părere că noroc şi o strigă în cor. În aceeaşi noapte, familiile Bogdan şi Mezin se întorc cu trăsura acasă şi soţul doamnei Zoiţa, medic de circumscripţie, îşi aminteşte de o discuţie din acea dimineaţă cu şeful de gară de la Valcani (trecuse pe la el ca să-i viziteze copilul bolnav), care şi-a arătat nedumerirea că-n staţie s-au adunat atîtea vagoane de marfă în cîteva zile. Doamna Marioara Mezin, profesoară de rusă şi basarabeancă, atrage atenţia : „Vai, numai să nu înceapă şi aici cum făceau în '40 în Basarabia. Îi ridicau de la casele lor pe cei consideraţi suspecţi, îi îmbarcau în vagoane şi nimeni nu mai auzea de soarta lor." Duminică, bărbaţii joacă fotbal, apoi, după-amiaza, împreună cu femeile, fac o partidă de remi. Luni — coşmarul : şirul nesfîrşit de căruţe ; în convoi — şi familia Mezin, doamna Mărioara gravidă în luna a opta şi cu un copil de un an şi jumătate în braţe. Domnul Mezin nu fusese ridicat, cei de la raion au încercat să-l oprească, doar era membru de partid, numai soţia trebuia să plece, da, nu-i aşa, ea-i basarabeancă. Omul plîngea : „Cum îşi închipuie că o s-o las singură ?"

Prin '70, familia Bogdan a primit un telefon de la Timişoara, se adunaseră mai mulţi foşti deportaţi, din păcate soţul doamnei Zoiţa suferise o operaţie grea, nu s-au putut întîlni, s-au bucurat totuşi să-i audă pe Mezini, mîndri că amîndoi băieţii sînt studenţi la Politehnică.

Şi treaba asta cu studenţia se leagă de o scrisoare anonimă venită anul trecut la A.F.D.B., probabil din partea unui fost torţionar sau de la cineva cu o asemenea mentalitate, omul îşi scuipa tot veninul, bine v-a făcut statul democrat-popular că v-a luat averile, prea v-aţi luat-o-n cap şi v-aţi întins, n-aţi vrut să vă achitaţi cotele şi celelalte datorii, v-aţi opus colectivizării, acuma ce faceţi pe victimele şi-i înjuraţi pe comunişti, doar aţi scăpat cu bine de acolo şi v-aţi făcut copiii domni.

Viorel MARINEASA

Memoria poate fi o formă de salvare. A analiza răul, formele în care el se poate înstăpîni și organiza, circumstanțele favorizante, înseamnă implicit a-l izola, a limita puterea lui de înglobare. Teroarea comunistă s-a bazat între altele și pe ștergerea acestei limite, a mizat pe faptul că suferința, mizeria, foamea, frica distrug în om treptat puterea sa de a se delimita de rău. Pentru aceasta omul trebuia așezat și împresurat continuu. De la formele brutale, violente, imediat vizibile (arestări, deportări, procese sumare sau inexistente, crime) s-a trecut la altele mai subtile, mai perfide : neîncrederea generalizată, delațiunea, trădarea, atentate la valori specific umane ca solidaritatea și demnitatea. Îndată dispărute aceste liante, haosul și derută, absurdul și cruzimea, ura și lipsa de responsabilitate pot să se desfășoare și să se extindă în voie. De aceea a ne aminti poate fi o pavăză, mai ales în vremuri tulburi precum cele pe care le trăim.

Procesul comunismului înseamnă, în primul rînd, capacitatea de a asuma adevărul, oricît de tulburător și de dureros ar fi, dar mai înseamnă și un efort colectiv de reflecție și înțelegere care trebuie sprijinit.

Ioștoc Ștefan (a lu Cucu) din comuna Birchiș, județul Arad, născut la 18 decembrie 1925, a fost membru P.N.Ț. A făcut parte din Mișcarea de Rezistență Națională, din grupul lui Duma. A fost prins împreună cu acesta în satul natal, în casa în care se adăposteau periodic, la capătul unei ulițe deschise spre Lunca Mureșului. A urmat traseul de acum cunoscut al închisorilor politice : Lugoj, Timișoara, Pitești, Arad, Jilava, Aiud, Galați. Cînd a intrat în închisoare era tînăr zvelt, avea 1,83 m și 92 kg. Cînd a ieșit avea 42 de kg Trecuseră 12 ani dar au mai urmat încă 3 de domiciliu obligatoriu la Lățești, în Bărăgan, unde în locul „deportaților de pe frontieră" (români bănățeni și olteni, nemți, sîrbi, bulgari, bucovineni, basarabeni, macedoneni, eliberați în 1956, erau aduși foștii deținuți politici. Aceștia au fost eliberați în 1961.

Prezentăm mai jos un episod din relatarea lui Ioștoc Ștefan, cel referitor la momentul trecerii de la Pitești la Gherla, unde se confruntă direct cu „procesul de reeducare".

Coloane, coloane, manifestau, cîntau, strigau, dracu' să-i ia !

UN 23 AUGUST „DE NEUITAT"

Vine 23 august „sărbătoarea mare" !! și cum era pușcăria (la Pitești, n.n.) și după aia o pantă și după pantă era șoseaua, coloane, coloane, manifestau, cîntau, strigau, dracu' să-i ia !

La un moment dat cum noi eram pe o aripă, dintr-o celulă încep să cînte Internaționala... da' noi, „ce : cu ăștia ?" Dar Calciu... a ! or cedat și ăia !... nu știam ce înseamnă asta... „Păi, se vede că or trecut și ăștia de partea lui Țurcanu și de aia acuma fac ce fac"... Ne uitam și noi unii la alții : cum, oameni intrați în pușcărie pentru o credință, pentru o cauză să facă treburi de astea... Unii dintre ăștia care-am fost se duce la gratii și pune mîna pe gratii și începe să strige : „Mă ! Păi nu vă e voună rușine ! Ați făcut ce-ați făcut și-acu să faceți ce faceți ?" Era în '51. Au mai trecut vreo două săptămîni și după aia toată lumea bagaju și ne pune în dubă. Plecăm. Numa-n sus vedeai... Nu puteai să știi unde te duce. Am ajuns la Gherla, ne dă jos din dubă... În timpu ăsta, oamenii care erau obligați să dea cotă de mere, de pere, veneau la gard... descărcau căruțele... Erau mormane de mere, de... ce-or fi avut. Și cînd am coborît jos, la Gherla era unu Gheorghiu atunci director de pușcărie, după-aia o venit celălalt, Gociu (sau Cociu, n.n.) și toți cum am coborît trebuia să stăm în genunchi cu mîinile sus... Lumea arunca... luau în mînă mere și țipau peste noi... Ăștia, majoritatea care erau... eram vreo 200 n-or luat niciunul. Noi ăștia 7 care-am fost... mai mîncam, mai băgam prin buzunare... nu eram obișnuiți cu... ăștilalți, după aia ne-am dat noi seama, erau bine instruiți.. Și-atunci venea o mașină și băga 10-20 și ne ducea la Gherla... Acolo... vedem acolo mese una lîngă alta și dosarele noastre toate pe-o masă... deținuții erau îmbrăcați în haine de zeghe... și acolo erau unii într-un fel de salopete maro și ăștia erau la masă acolo. Da am văzut că ăștia se cunoșteau cu ăștilalți, dădeau mîna, se sărutau. Și eu întreb : „păi ăștia ? — A, zice, ăștia-s de-ai noștri, tot deținuți... — Păi, cum, deținuții fac aicea mișcări de astea ?... — Da, zice unu ăștia-s trecuți cu Turcanu". Mie nu-mi venea a crede treburile astea ! Păi, cum ? Ăștia... Nu puteam să înțeleg fenomenu ăsta ! Iaca ajung și eu la masă. Era unu popa Tanu. Îmi deschide dosaru : născut... îmi ia toate datele. „— Organizația ?... — Mișcarea Națională de Rezistență. Zice : alt nume n-are organizația dvs ? — Nu vezi ce scrie acolo ? zic eu... — N-ai fost la botez ? — Du-te tu acolo !"... Și parcămi venea să-i dau și-o palmă peste cap... aflasem că ăștia sînt de-ai lui Țurcanu... zice, las că-l botezi tu !"... Și-atunci după ce-or terminat cu verificarea dosarelor, i-o luat și i-o dus : pe unii într-o celulă, pe alții în altă parte... Pe noi ne-o băgat tot într-o cameră mare, acolo am întîlnit alții... Acolo am mai văzut doi inși pe care-i cunoscusem în libertate... După două zile ne duce la Gherla, la camera 99. Acolo erau în jur de 100... unii se cunoșteau, alții nu... Întrebau care-i regimu, că unii mergeau la lucru... Ne gîndeam că am intrat iar cu oamenii buni. Seara venea Țurcanu, de la lucru și se culca într-un colț acolo... „— Bine, dar voi cum îl țineți ?... — Măsa pe ghiață, ne pierdem noi timpu cu un timpit de ăsta ! O recrutat și el un grup acolo"... Da, Vasalache, ăstă, Anatolie, fost student la drept din Moldova, care era cu noi, zice „— Da bine mă, voi nu i-ați pus pătura-n cap ?"... „Aș" Țurcanu era un tip din ăsta foarte bine legat, nu era ca noi flămînd, că el acolo avea de toate... Da pe-acolo erau vreo cîțiva tot bine hrăniți... Așa cam vreo săptămînă o mers. Numai ce văd că se face într-o zi o mișcare : pe unii îi scoate, — aduce pe alții. Eu zic către fostu căpitan de vînători de munte Nicu Săvel : „Mă, am impresia că aici se produce ceva... Aici între noi trebuie să fie ceva informatori... — Mă, Ștefane, tu prea suspectezi pe toată lumea !" Acolo era unu fără un picior, din școala militară. Se duce și vorbește cu ăsta. „Mă Săvele, ăștia-s numa unu și unu, nici un informator !"

Acolo era o sală mare și pe o parte erau rogojini și pătura pe care ne-au dat-o. Vine închiderea, vine Țurcanu și se ridică ăla în picoare și zice : „Domnilor, uite care-i situația ! Noi am pornit o reeducare, care îi de părere să treacă în partea asta, care nu, să rămînă !... Din cîți am fost acolo, 100 am fost, văd că trecură mai mult de 70 în partea aia la el și noi am rămas aici. Da-n clipa aia am crezut că am înnebunit... Ștefane, așa e ; sau eu mi-am pierdut conștiința ? Mă muște de limbă... Nu-s nebun ! Cum ? ăștia așa dintr-o singură propunere, întrebare au trecut cu el ? Din noi ăștia care am rămas aici o rămas și Costică Oprișan și Calciu... Ne uitam unii la alții !... Și atuncea Țurcanu zice : „Vă luați bagajele și ne-așezăm noi cu noi, și dvs. cu dvs... Să treceți în colțu ăla !... După aia tot el, zice... O să fiți izolați în altă parte și noi rămînem aici... Eu zic : „ar fi bine să faci asta cît mai repede"... Cînd ne-aranjasem să ne culcăm aud „Pe ei !"... Și-n clipa aia or venit cu ciomege... făcute special și-ncepură să dea în noi... Eu, cum eram și 'nălțuț, slab... Știu că venea unu cu ochelari, student la teologie și eu îi dădui un pumn în ochelari și-i luai bîta... cum eram în față dădeam în ăștia care veneau și-i apăram pe ceilalți... din spate. La un moment dat simt un pumn în cap... Cînd întorc capu mă lovea Calciu ! Zic : „mă Calciule, vezi că dai în mine", că eu credeam să vrea să dea în ăia. Zice : „În tine vreau să dau banditule !" În clipa aia cum eu m-am întors cu capu, ăia m-or lovit și am căzut. M-or luat... îmi curgea sînge și pe gît și pe urechi și pe cap... Și-n fața camerei era WCu și spălătoru. Acolo or dat drumu la apă, cam de o palmă era apa. Și care cum cădea, îl țipa acolo-n apă. Am stat de seara pînă dimineața, pînă m-am refăcut. În timpu ăsta, pe ăștilalți, i-a pus unu să stea în fund, pe rogojină — ne luase și nasturi și șireturi, tot — și cu mîinile întinse la picioare și alții trebuiau să stea cu mîinile în sus... Și cînd m-o dus pe mine... era unu, muncitor de la Hunedoara — am aflat mai tîrziu — care era bătut înainte de noi și era fundu tot spart la el, tot bătut și ăla stătea pe burtă... și-atunci pe mine mă duce și mă pune să stau la el pe gît și cu mîinile-n sus. El nu putea să steie așezat pe fund... Acolo, prima bătaie ; ne punea să ne ținem mîinile-ntinse și doi inși, unu de-o parte, altul de alta... dădeau ; avea furtunuri aveau din alea făcute din sîrmă și dădeau... După ce trecea faza asta, ne ducea la Țurcanu, în colțu în care stătea el acolo. Și acolo ne punea prima dată pe burtă și atunci dădeau prima dată pe fund, unu pe-o parte, altu pe alta, dădeau cît puteau !... După asta ăia aveau o rangă, ne ridicau tălpile picioarelor în sus, unu ținea de un capăt, altul de altul, ca să stea picioarele în sus și atunci alți doi băteau la tălpi... După asta te sculau de acolo... că nu puteai tu să te scoli și ne duceau în sală... acolo erau 5-6 și dădeau cu pumnii, unii din față, alții din spate... la rinichi, la ficat... unde le pica. Acolo am avut impresia... mă uitam la unu Gică Bălan student la filosofie, înalt, slăbuț ca și mine și parcă vedeam că pumnii lu ăla din față cu ăla din spate se-ntîlnesc... „— Mă, aici murim. Mult aici nu mai putem să rezistăm !"... Da, am rezistat...

După asta ne duceau și ne țipau în apa aia, să ne refacem...

Ne-aducea mîncare... venea cu hîrdău... cu șapu, cum spuneam noi, fierbinte cum îl luau de pe foc și trebuia să stăm pe burtă, cu mîinile la spate, și venea cu gamela, ți-o punea în față și să mănînci.. ultimii zece și noi eram vreo 20 — capătă din nou un toc de bătaie că rămîn la urmă... Și eu sorbeam acolo zeama aia fierbinte, doi-trei cartofi cîți erau... nici măcar pe ăia nu-i tăiau și-i înghițeam după aia că mă ard în stomac, da, ce să fac ! Căutam să scap de bătaie. Era unu în închisoare, student la medicină, ăla totdeauna căpăta bătaie.

După ce mîncam asta ne-aduceau ardei de ăia iuți în gură, trebuia să-i ții două-trei ore în gură, nu să-i înghiți. Eu niciodată n-am putut să pun ardei iute în gură. Curgeau pe mine apele... da, ce să faci, altfel primeai iar bătaie.

După vreo două săptămîni, zice Țurcanu : uite, căpătați hîrtie, creion, să scrieți tot ce n-ați declarat pînă acum... Hîrtia era dintr-un sac de ăștia... și acolo să scrii că mai este și cutare care o făcut parte din organizație, mai este și altu. Eu cum am luat-o așa am dat-o. Și-or mai trecut așa două săptămîni... „Păi, bine mă banditule — zice — tu nu mai știi nici pe unul ?... — Nu, noi am fost ultimii prinși... — Las' că ai să spui tu !"... Vedeam că au băgat și pe unii dintre bătăuși printre noi... Și iar bătaie... „N-ai domnule ?"... „N-am !"

În fața noastră doi inși se plimbau nu cumva să vorbim unii cu alții — patru luni nu am avut voie să vorbim unii cu alții... sau să nu stăm în poziția în care eram puși...

Acolo, unii dintre noi, bătuți, chinuiți, or trecut de partea lor...

(După arestarea lui Țurcanu și a oamenilor lui, St. Ioștoc e transferat la Baia-Sprie).

Smaranda VULTUR

Vladimir Tismăneanu

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI BALCANIC

În România anului 1989, stalinismul e sănătos și în putere. Într-un moment cînd politica de glasnost a lui Gorbaciov amenință să contamineze și / sau să destabilizeze îndelungata picoteală a elitelor est-europene, regimul Ceaușescu și-a reafirmat trăsăturile despotice și, se pare, a hotărît să instituie acea viziune a comunismului care e o sinteză de stalinism revizuit și de populism xenofob. Regimul Ceaușescu, din ce în ce mai exclusivist și mai suspicios în ce privește liberalizarea internă, acționează cu un dispreț nemaiîntîlnit față de cetățenii săi. Sistemul ceaușist pare a fi o formă **sui generis** de despotism asiatic, în care statul politic, după spusele lui Marx, nu e decît „capriciul personal al unui singur individ."[1].

Există astăzi o tendință aproape generală de a considera autocrația românească drept un factor anormal și irelevant în înțelegerea dezvoltării de ansamblu a regimurilor de tip sovietic. Fără îndoială, accesele de furie și loanele președintelui României — foamea lui insațiabilă de procesiuni neroniene, ode și panegirice, cum și enormele bîrluri puse unei populații sărăcite și terorizate — n-au cum fi judecate la rece.[2]. Dar și după blamarea internațională a lui Ceaușescu, sîntem datori să ne punem cîteva întrebări tulburătoare în privința folosirii cu succes a structurii leninisto-staliniste a partidului pentru a-și impune controlul absolut asupra întregii societăți românești.

În mod firesc, venirea la putere a lui Ceaușescu s-a petrecut în cadrul unei formațiuni politice suprasaturate de un etos autoritarist, în care secretomania și intriga erau înfinit mai prețuite decît polemica sau imaginația. Povestea comunismului românesc este o nesfîrșită succesiune de intrigi, răzbunări și asasinate, în care fiecare nou secretar general îl denunța pe predecesorul său drept un ticălos și, citeodată, chiar drept un renegat, un trădător sau un agent provocator. Era o tragedie din care elementul mîntuirii absenta, și al cărei îngrozitor epilog consta în supunerea unei întregi națiuni viselor delirante de ingineriе socială ale unui singur om[3]. În oricare din celelalte partide comuniste din centrul și răsăritul Europei acest tip de autocrație n-ar fi avut mari șanse. Succesul lui Ceaușescu în cadrul culturii politice comuniste românești a fost prevestit și facilitat de trecutul de atașament necondiționat logicii comuniste. Mai mult, incredibila „tribalizare" și personalizare a comunismului românesc trebuie considerate ca părți ale tradițiilor psiho-ideologice ale partidului comunist, apăsat de un zdrobitor complex de inferioritate. Spre deosebire de partidele comuniste bulgar, maghiar, polonez sau iugoslav, partidul comunist român din ilegalitate era o mișcare periferică total dominată, și adeseori ofensată, de către Comintern. El a reușit să dobîndească un statut național și să-și stabilească hegemonia numai sub umbrela și prin sprijinul nemijlocit al armatei sovietice, după 1944. Pretențiile lui de legitimitate au fost, prin urmare, mereu discutabile, chiar și după hotărîrea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, de prin 1963-1964, de a stimula sentimentul național. Prin urmare, atît teoretic, cît și practic, ceaușismul apare drept încercarea disperată a unei elite împresurate de a dobîndi autoritate în interior și recunoaștere pe plan internațional, punînd accentul tocmai pe calitățile care i-au lipsit în mod izbitor cea mai mare parte din istoria sa: prestigiul național și influența. În interiorul tradiției comuniste românești, ceaușismul nu apare drept o impostură (o violare a mersului firesc al lucrurilor), ci mai degrabă o exagerare a sindromului sectar preexistent, caracterizat de voluntarism, fanatism și totală aderare la filosofia stalinistă a „transformismului"[4].

Accesele șovine ale lui Ceaușescu, romantizarea trecutului arhaic al țării, identificarea pătimașă cu conducătorii mitologici traco-geți și cu domnitorii feudali setoși de putere, fascinația „corporatismului organic" și reabilitarea simbolurilor și riturilor legăturii de sînge își au surse mai adînci decît psihologia personală a lui Ceaușescu. Aceste manifestări își au originea în relația problematică dintre P.C.R. și tradițiile culturale ori formulele politice românești. Ele sînt mijloacele prin care comunismul român încearcă să compenseze eșecul de a oferi răspunsuri convingătoare solicitărilor modernizării politice și sociale.

Hegel nota cîndva că problema istoriei este istoria problemei. Abordarea în acest studiu a problematicii ceaușesciene e în egală măsură istorică și psihologică. În ciuda ispitei de a neglija aspectul grotesc al regimului Ceaușescu, e important să se aplice comunismului românesc tratamentul atent și nepărtinitor pe care-l merită, mai ales dacă vrem să explicăm situația aparent ilogică în care evoluează astăzi țara. Cele mai descurajante sarcini sînt căutarea rădăcinilor politice și intelectuale ale comunismului românesc, relevarea interdependenței variabilelor naționale și internaționale, și dezvăluirea legăturii invizibile care conectează regimul comunist actual de nicicînd abandonata moștenire a stalinismului românesc. În ciuda câtorva strădanii notabile, istoria politică și socială a partidului comunist român rămîne a fi scrisă. Eseul de față, rezultat al cercetărilor mele în acest domeniu, cuprinde mai multe ipoteze de lucru și un set de concluzii preliminare la care am ajuns la momentul actual al investigațiilor mele[5].

O adevărată istorie a comunismului românesc ar trebui să accentueze rolul elitelor succesive ale cărov valori și interese au determinat cultura politică a formațiunii conducătoare a țării. Dar într-un partid stalinist grupurile conducătoare sînt alcătuite din partizani (aliați, clienți, protejați etc.) ai secretarului general, care conduce ca un autocrat și se bucură de sprijinul necondiționat al aparatului de partid[6]. În mod inevitabil, studiul de față se va concentra, prin urmare, asupra rolului de supremă importanță jucat de personalități precum Ana Pauker, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu.

Ceea ce eu aș numi indigenism românesc adică ambiția grupului hegemonic al P.C.R. de a urma un drum distinct de cel al celorlalte țări ale Pactului de la Varșovia — n-a însemnat, de fapt, un divorț de dogmele tradiționale, ci din contră: dorința coercitivă de a duce logica stalinistă la extrem prin întărirea controlului partidului asupra societății și prin împiedicarea coagulării oricărui centru al inițiativei politice, sociale sau culturale. În stadiul inițial, sub Gheorghiu-Dej și în primii ani ai puterii lui Ceaușescu, această politică s-a bucurat de sprijinul total al **nomenklaturii**. Dacă n-ar fi fost comportamentul aberant al conducătorului, aparatcicii n-ar fi avut nici un motiv de nemulțumire. Ceea ce deplîng ei este eroziunea puterii, nu hipertrofierea ei. Birocrații au început să murmure împotriva lui Ceaușescu nu pentru că voiau să reînvie societatea civilă, ci drept urmare a sufocărilor generate de creșterea insecurității personale și a aceleia de grup. Într-un moment cînd reformiștii comuniști din alte țări est-europene recunosc legitimitatea unui sistem multipartit, stalioiștii români visează să înlocuiască autocrația voluntară a lui Ceaușescu cu o oligarhie birocratică. Epuizată, coruptă, dezinformată și dezorientată, clasa politică românească pare prea amorfă și prea șubrezită pentru a face față cursului dezastruos impus de către **Conducător**.

Îmi propun să surprind atît atributele unice cît și cele universale, cele naționale ale pedagogiei comuniste române, pentru că dacă nu cădem prada unui relativism lipsit de speranță, trebuie să admitem că fiecare formație comunistă conține mai mult decît propria-i biografie ireductibilă. De pildă, descoperirea de către P.C.R. a naționalismului „umil" ca instrument de consolidare politică, mai ales după 1958, inaugurează un model politic care de atunci încoace a fost testat de către alte partide comuniste[7]. În anumite împrejurări politice, regimurile comuniste pot să îmbrățișeze diverse forme de naționalism distorsionat, „fariseic"[8]. Din cauza originilor și naturii sale, el nu poate fi, totuși, un naționalism autentic, o credință, ci o plăsmuire sincretică al cărei scop fundamental era compensarea vidului ideologic generat de către declinul marxism-leninismului ca doctrină dominantă[9]. Străduința lui Ceaușescu de a contopi comunismul și etnocentrismul pare a fi cea mai grăitoare ilustrare a acestei teze. În ciuda pretinselor sale atuuri de vechime și patriotism, P.C.R.-ul n-a renunțat niciodată la structura, dogmele și fobiile sale staliniste. Acestea au rămas intacte din cauza liderilor săi, de la Elek Koblos, Boris Ștefanov, Ștefan Foriș și Ana Pauker, la Gheorghe Gheorgiu-Dej și Nicolae Ceaușescu. Fără excepție, ei împărtășeau aceeași credință în rolul unei elite conspirative, redusă ca număr, și acea atitudine suspicioasă față de orice formă independentă de activitate socială. Stalinismul ca mentalitate totalitaristă, ca metodologie a dobîndirii și menținerii puterii personale absolute, și ca dispreț neascuns față de libertățile individuale, ca și obsesiile antiintelectuale, a fost menținut în viață de către comuniștii români mai mult de trei decenii după „Discursul secret" al lui Hrusciov la cel de-al douăzecilea Congres al P.C.U.S. (februarie 1956)[10]. Cultura politică a comunismului românesc nu și-a exorcizat demonii și s-a identificat pînă la capăt cu propriile sale proiecții mitologice, incapabil să depășească îndelungatele sale complexe de inferioritate.

Ceaușescu descrie istoria P.C.R.-ului drept o succesiune continuă de evenimente glorioase. Deși retorica s-a schimbat de la o generație comunistă la alta, metodele de comandă administrativă întrebuințate de către partid au rămas aceleași. Sub Ceaușescu, cultul supunerii birocratice, metoda ultra-centralizării conducerii politice, exaltarea proiectelor economice grandioase — deși de cele mai multe ori total inutile —, hărțuirea minorităților critice precum și ostilitatea față de orice sursă de împotrivire au atins proporții gargantuești[11].

Adeseori, analiștii comunismului românesc și-au pus următoarea întrebare: Dezastrul de azi a fost o fatalitate care să fi putut fi prezisă în 1965, cînd Ceaușescu l-a succedat lui Gheorghiu-Dej, făgăduind să reinstaureze legalitatea socialistă, sau în 1968, cînd l-a reabilitat pe Lucrețiu Pătrășcanu, a stigmatizat procesele trucate ale stalinismului și a dobîndit o largă susținere de masă ca urmare a condamnării vitriolante a invaziei Cehoslovaciei de către sovietici? Răspunsul nu e ușor de dat. Trebuie să admitem de la bun început că exista o bază potențială pentru dezvoltare semi-titoistă a României, mai ales după 1963-1964. Alianța dintre P.C.R. și inteligența națională asigurau o stabilitate politică, și ar fi putut îngădui elitei de la putere să-și croiască o doctrină opusă „centrului moscovit"[12].

Nicolae Ceaușescu a moștenit de la Gheorghiu-Dej o țară semiautonomă, care nu era în întregime aservită Uniunii Sovietice, în ciuda apartenenței sale Pactului de la Varșovia. Fără îndoială, sub Gheorghiu-Dej nu avusese loc nici un fel de destalinizare autentică, dar, din acest punct de vedere, România se asemăna cu Iugoslavia în primii ani de după Cominformul din 1948 și Hotărîrile din 1949. Despărțirea fățișă de Moscova în aprilie 1964 a fost un prilej de a-i invinui pe sovietici pentru regretabilul trecut și de a le oferi liderilor interni șansa de a resuscita patriotismul, prin Declarația Partidului Muncitoresc Român. De fapt, Declarația a deschis o ușă unei noi abordări atît a politicii externe, cît și a celeia interne[13].

Conflictul cu Uniunea Sovietică și căutarea legitimității naționale nu erau decît un joc de oglinzi, pentru că liderii români erau profund îngrijorați de intenția lui Hrușciov de a forța destalinizarea[14]. Ceea ce a scăpat multor observatori era natura tensiunii româno-sovietice: ea își avea originea în conflictul dintre centru și periferie, dar includea și o incompatibilitate a filozofiilor politice, cum și felul în care era privită moștenirea stalinistă[15]. Pentru conducătorul P.C.R., Hrusciov reprezenta o deviație importantă de la linia ortodox leninistă, o încercare primejdioasă de a submina fundamentele blocului comunist[16]. În loc să se supună cerinței lui Hrușciov de a se angaja în destalinizare, elita din P.C.R., a speculat cu șiretenie conjuctura internațională (ruptura Chino-sovietică, înfrîngerea lui Hrușciov în criza rachetelor) și a optat pentru o modalitate alternativă de destalinizare. Nu e exagerat de susținut că autohtonismul ambivalent românesc ar fi putut să permită o sporită cooperare politică între România și Iugoslavia[17]. Dar pentru ca acest lucru să se întîmple, partidul comunist trebuia să-și reconsidere trecutul, să se delimiteze de logica stalin'smului și să evolueze treptat spre un autoritarism oligarhic, în loc să protejeze structurile totalitare depășite.

Ceaușismul e mai puțin exotic decît e prezentat uneori. Atît omul, cît și ideologia — ardică ceea ce propaganda oficială proslăvea drept „Doctrina Ceaușescu"[18] — aparțin în modul cel mai clar direcției principale a culturii politice a comunismului românesc. Refuzul încăpățînat al comunismului românesc a oricărei încercări de democratizare este consecința unui durabil **Weltanschuung**, profund suspicios la diversitate. Comuniștii români n-au acordat niciodată cel mai mic credit marxismului critic, heterodoxiei ori valorilor dialogului și toleranței. Debilitatea adeseori remarcată a opoziției intra-partinice și absența antistalinismului efectiv sînt legate, fără îndoială, de precaritatea tradiției marxiste în România. Michael Shafir observa că „... presupunînd că în naționale s-ar fi ivit, ca nihilo, o facțiune revizionistă, șansele ei de reușită ar fi fost egale cu acelea ale unui cor ofițeresc fără armată"[19]. Această tristă generalizare a profilului intelectual al succesivelor elite ale comunismului românesc poate fi corectată într-o oarecare măsură dacă ne gîndim la personalitățile atît de diverse și controversate ale lui Alexandru Bîrlădeanu, Geo Bogza, Tudor Bugnariu, Barbu Cîmpina, Cseki Gyula, Miron Constantinescu, Paul Cornea, Radu Cosașu, Ov. S. Crohmălniceanu, S. Damian, Petru Dumitriu, Gaál Gabor, Gal Erno, Paul Georgescu, Gheorghe Haupt, Ion Ianoși, Silvian Iosifescu, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, Athanasie Joja, George Macovescu, Edu ard Mezincescu, Costin Murgescu, Miron Radu Paraschivescu, Grigore Preoteasa, Mihail Ralea, Lucian Raicu, Valter Roman, N. Tertulian, Ileana Vrancea, Henri Wald et al., care, într-un climat politic mai permisiv, ar fi putut oferi alternative revizioniste liniei hegemoniste staliniste. Folosind talentele manipulative ale lui Răutu, Gheorghiu-Dej a împiedicat această posibilitate de dezbinînd, cooptînd și / sau eliminînd inteligența de partid. Istoria campaniilor antiintelectuale și anti-revizioniste din România între 1956 și 1958 rămîne a fi scrisă. Slăbiciunea revizionismului era în egală măsură consecința tradițiilor anti — sau non-marxiste ale clasei intelectuale naționale, ca și a abilității P.C.R.-ului de a împiedica apariția unei aripi anti-staliniste în rîndul inteligenței de partid dezamăgite — un grup politic asemănător prin scopuri și afinități cu „ereticii"[20] neo-marxiști polonezi și unguri. Prin urmare, apariția ceaușismului a fost rezultatul unei chinuitoare crize de identitate a unui partid lipsit de orice ajutor substanțial popular sau intelectual.

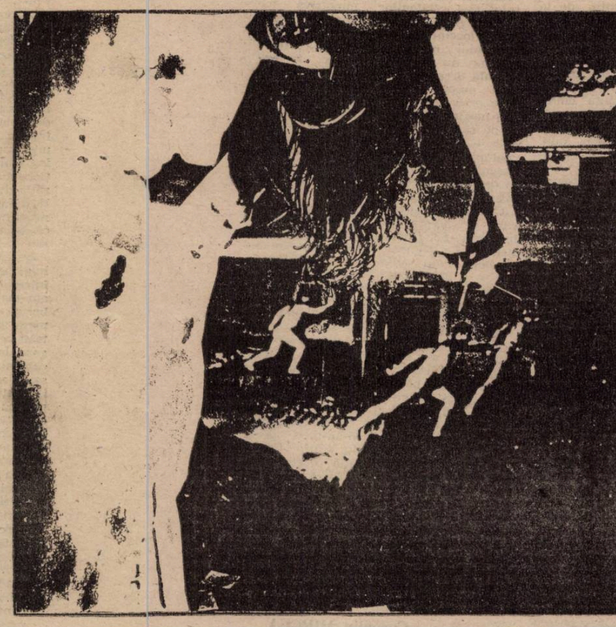

— NOTE —

1. Vezi Karl Marx, „Contribution to the Critique of **Hegel's Philosophy of Right**", în Robert C. Tucker, **The Marx, Engels Reader** (New York and London: Norton, 1978, p. 23.

2. Pentru o descrierе exactă a situației deprimante a țării, vezi Daniel Chirot, „Romania: Ceaușescu's Last Folly", **Dissent**, (Summer, 1988), pp. 271-275.

3. Cu ani în urmă, romancierul Alexandru Ivasiuc, mort în timpul cutremurului din martie 1977, a făcut o scurtă și nelinițitoare descriere a relației suprarealiste dintre **conducător** și societatea românească: „Sîntem douăzeci și două de miliоane de oameni care trăiesc în imaginația unui nebun". Cu simțul lor unic al umorului macabru, românii își denumesc capitala desfigurată de gusturile arhitecturale prezidențiale „Ceauschwitz", „Ceaushima" sau „Paranopolis".

4. După părerea lui Robert C. Tucker, „transformismul" a fost o tendință proeminentă în gîndirea sovietică în timpul ultimilor ani ai domniei lui Stalin. El consta în „căutarea formulelor prin care realitatea poate fi transformată și remodelată în conformitate cu dictatele regimului sovietic". Vezi Robert C. Tucker, **The Soviet Political Mind: Studies in Stalinism and Post-Stalin Change** (New York: Praeger, 1963), p. 92.

5. Într-o scriere din 1968, Georges Haupt, o autoritate în istoria socialismului internațional și unul dintre puținii „revizioniști" în Bucureștiul lui 1956, se afla în căutarea unei istorii politice care să explice natura și dinamica comunismului românesc, și care să se bazeze în egală măsură pe surse accesibile, ca și pe un număr imens de documente nepublicate și pe informații personale furnizate de cîțiva dintre „actorii" înșiși. Vezi Georges Haupt, „La genese du conflict sovieto-roumain", **Revue Française de Science Politique** 18: 4 (August 1968), p. 670. De la scrierea acestui studiu deschizător de drecții noi, au mai fost publicate o seamă de lucrări despre România, însă doar cîteva dintre ele se concentrează asupra istoriei comunismului **per se**: Robert R. King, **A History of the Romanian Communist Party** (Stanford: Hoover Institution Press, 1980). **Istoria Partidului Comunist Român** a lui Victor Frunză (Volumul I, Århus, Editura Nord, 1984) ne îmbogățește cunoașterea anecdotică a personajelor și a evenimentelor, dar nu reușește să ofere un cadru comprehensiv sociopolitic și intelectual spre a înțelege întortocheatul drum al istoriei P.C.R. Pînă în momentul de față, așadar, **Communism in Romania: 1944-1962** (New York: Oxford University Press, 1964) rămîne analiza de nedepășit a partidului comunist român din perioada pre-ceaușistă. Pentru un studiu recent al ceaușismului, vezi William E. Crowther, **The Political Economy of Romanian Socialism** (New York, Praeger, 1988).

6. Vezi T. H. Rigby and Ferenc Feher, **Political Legitimation in Communist States** (New York, St. Martin's Press 1982).

7. Sărbătorirea lui Martin Luther drept o personalitate „progresistă" și reabilitarea tradițiilor militariste prusace în fosta Republică Democratică Germană par să-l fi ajutat pe Erich Honecker să insufle o anumită doză a propriei identități printre locuitorii Germaniei de Est. Vezi A. James Mc. Adams, **East Germany and Detente: Building Authority after the Wall** (New York: Cambridge University Press, 1985), p. 189. Pe de altă parte, trebuie remarcat că Albania și Coreea de Nord au fost cele dintîi care au întrebuințat stalinismul național pentru a menține o elită a puterii amenințată de reformiștii susținuți de Moscova. Pentru o discuție lămuritoare asupra similarităților ideologice și motivaționale dintre strategiile interne ale României și Coreei de Nord, vezi Kenneth Jowitt, **Revolutionary Breakthrough and National Development: The Case of Romania, 1944-1965** (Berkeley: University of California Press, 1971), pp. 175-179. În 1963 și 1964, ca secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și ca membru în Biroul Politic, Nicolae Ceaușescu îl însoțește pe primul ministru Ion Gheorghe Maurer în misiunile lui în China și în Coreea de Nord. Fără îndoială, Ceaușescu a fost profund impresionat de critica hrușciovismului făcută de către Kim Ir Sen. România a fost singura țară din Pactul de la Varșovia care a menținut mult timp relații inter-partinice cu comuniștii albanezi și a refuzat să-i combată pe Enver Hodgea. Cu toate acestea, Hodgea nu a răspuns cu aceeași monedă și l-a stigmatizat pe Ceaușescu drept un „revizionist" notoriu, din cauza relațiilor sale cordiale cu Occidentul. O analiză comparativă ar pune probabil în evidență o interesantă structură comună în „naționalizarea" elitelor comuniste din țările agrare, înapoiate, mai ales cele care păstrau amintirea umilințelor la care fuseseră supuse de către Comintern. Pentru studiul puterii „tribalist dictatoriale" a lui Enver Hodgea, vezi Arshi Pipa, „The Political Culture of Hoxha's Albania, în Tariq Ali, ed., **The Stalinist Legacy: Its Impact On Twentieth-Century World Politics** (Hamondsworth: Penguin Books, 1984) pp. 434-464).

8. Pentru o analiză incantantă a strategiei național-comuniste, vezi Mihai Botez, „East European Intelectuals and the National-Comunist State: The View From Bucharest", **The World & I** (March, 1988), pp. 675-685. Botez, unul dintre cei mai cunoscuți intelectuali români și activist al drepturilor omului, a prezentat acest studiu sub forma unei comunicări la conferința „Vor supraviețui statele comuniste: O privire din interior", organizată de către Foreign Policy Research Institute la New York în Octombrie 1987.

9. Pentru destinul marxismului în statele de tip sovietic, vezi Leszek Kolakovski, **Main Currents of Marxism: Its Origin, Growth and Dissolution**, vol. I. **The Breakdown** (Oxford, Oxford University Press, 1978); Ferenc Fehér, Agnes Heller, Gyorgy Markus, **Dictatorship over Needs** (New York: St. Martin's Press, 1983), mai ales capitolul „Ideology, Dogma, Culture", pp. 187-204; Vladimir Tismăneanu, **The Crisis of Marxist Ideology in Eastern Europe: The Poverty, of Utopia** (London and New York: Routledge, 1988).

10. Pentru revolta României împotriva hrușciovismului, mai degrabă decît împotriva U.R.S.S.-ului, vezi Hélène Carrère d'Encausse, **Big Brother: The Soviet Union and Soviet Europe** (New York: Holmes and Meier, 1987), pp. 162-166. După cum observă pe bună dreptate d-na Carrère d'Encausse, împotrivirea la hegemonismul sovietic le-a permis vechilor staliniști să împiedice orice „dezgheț" politic.

11. Pentru o abordare pătrunzătoare a evoluției culturii politice comuniste în România, mai ales dinaintea radicalizării neo-staliniste din 1971, vezi Jowitt, **Revolutionary Breakthroughs**. Pentru încercarea lui Ceaușescu de a elabora un concept românesc de națiune, „societatea socialistă multilateral dezvoltată" — vezi „Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism", în **„Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român** (București: Editura Politică, 1975), pp. 614-749; Trond Gilberg, „The Communist Party of Romania", in Stephen Fischer — Galați, ed., **The Communist Parties in Eastern Europe**" (New York: Columbia University Press, 1979), pp. 280-325.

12. Vezi contribuția provocatoare a lui Kenneth Jowitt, „Moscow Centre", **Eastern European Politics and Societies** 1:3 (Fall 1987), pp. 296-348.

13. Vezi **Declarația Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale** (București, Editura Politică, 1964).

14. Vezi J.F. Brown, **The New Eastern Europe: The Khruschev Era and After** (New York: Praeger, 1966), pp. 202-211.

15. Cu privire la felul în care Gheorghiu-Dej a manevrat, cu abilitate, pe Hrusciov după Congresul al 20-lea al P.C.U.S., cea mai bună analiză rămîne eseul lui Haupt, „La genèse".

16. Pentru legătura dintre de-stalinizarea sovietică și încercările est-europene de destalinizare, vezi Michael Shafir, „Eastern Europe", în Martin Mc.Cauley, ed., **Khruschev and Khruschevism**, (Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1987), pp. 156-179.

17. În ciuda amestecului personal al lui Dej în campania anti-iugoslavă a Cominternului, Tito a salutat cursul autonomist al României și a cooperat strîns cu liderul P.C.R. Contactele s-au intensificat sub Ceaușescu, care a încercat să urmeze politica externă de nealiniere a lui Tito. Politicile culturale ale comuniștilor români și iugoslavi explică distincțiile de bază dintre strategiile lui Tito și Ceaușescu în ce privește desovietizarea. Vezi Ronald H. Linden, **Communist States and International Change: Romania and Yugoslavia in Comparative Perspective** (Boston: Allen and Unwin, 1987).

18. „... conceptia politică a partidului comunist și a statului socialist român, a secretarului general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, personalitate remarcabilă a vieții politice internaționale... Doctrina Ceaușescu este un exemplu strălucit al capacității de a aplica teoria și practica marxistă, ca și nobilele virtuți ale poporului român în construirea unei lumi mai bune și mai drepte". Acestea sînt frazele introductive și cele finale ale articolului (cel mai lung din întreaga carte) „Doctrina Ceaușescu", în Ovidiu Trăsnea și Nicolae Kallos, coordonatori, **Mică Enciclopedie de politologie** (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977), pp. 136-145.

19. Vezi Shafir, **Romania**, p. 68.

20. Vezi Vladimir Tismăneanu, „Miron Contantinescu or the Impossible Heresy", **Survey** 28: 4 (Winter 1984), pp. 175-187.

Traducere de
MIRCEA MIHĂIEȘ

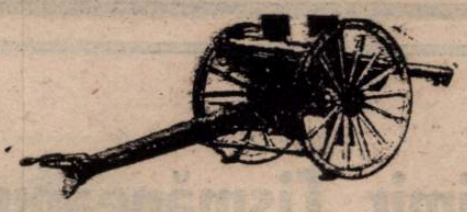

Minciuna originară

Utopia degradată (ideologia) a fost instrumentul favorit al puterii, cu ajutorul căruia a putut supune şi guverna cohortele de sclavi. Modelarea omogenizatoare va îngrădi continuu şi va întemeia personalitatea, „adaptînd-o" la condiţia mediocră şi anostă: obişnuind-o cu regimul uniformizant. Structurile sociale imobile — ca şi imobilismul funciar al ideologiei — **vor imobiliza individualitatea** fiecărui membru al societăţii. Spiritul de iniţiativă — mereu frustrat — va diminua pînă la dispariţie. Impulsul creator şi entuziasmul de **a fiinţa, pur şi simplu, în adevăr (şi întru adevăr)** se vor stinge. Apatia va cuprinde, pe nesimţite, membrii societăţii, ce se vor complace în starea de prizonierat, acceptînd condiţia şi „confortul" cătuşelor, aidoma sclavilor din peştera lui Platon. Societatea va funcţiona rigid şi „automat" — programată „de sus" —, iar aparenţa stabilităţii va nivela conştiinţele.

Furat de oceanul somnolent al inerţiei, individul se va mulţumi, o vreme, cu traiul uniform, şters, lipsit de perspective şi, aparent, lipsit de seisme. Locul de muncă va fi asigurat „prin lege" — chiar dacă plasarea forţată va zgudui sistematic conştiinţele — alimentaţia minimă şi confortul călduţ al unei culturi submediocre, încurajate de şcolarizarea superficială şi formală, ca şi de promovarea amatorismului va crea — pentru un timp — iluzia unui **paradis al mediocrităţii**, salvator şi benefic. Personalitatea în regresiune şi infantilizare se va mulţumi cu ceea ce i se oferă „de sus" complăcîndu-se chiar în somnul prevestitor de moarte, în care numai visul unui „viitor strălucit" — mereu promis, mereu îndepărtat — va mai lumina peisajul sumbru al vieţii „automatizate", „atomizate" şi abrutizante.

Dar nu după multă vreme adevărata natură a ideologiei, a puterii şi a sistemului însuşi va putea fi sesizată: conştiinţa va putea surprinde, la un moment dat, inevitabil, distanţa imensă dintre lozincile utopiei şi realitatea sumbră; distanţa dintre aparenţa festivă şi adevărul lugubru. Pentru cei mai mulţi deşteptarea a fost dureroasă. Sistemul şi-a deconspirat „esenţa". Iar aparenţa n-a mai fascinat pe nimeni. Numai că legea falsificată — şi structurile opresive — au ferecat deja mulţimile în lagărul comun. Drumul pe Golgota a devenit cu atît mai greu cu cît discrepanţa dintre idealul utopic şi imediata realitate s-a relevat mai pregnant. Prins în capcana sistemului, individul comun a capitulat, acceptînd, inert, forma arbitrară, ipocrită şi represivă a legii. „Toţi sînt prizonieri", au gîndit cei mai mulţi. „Ce pot face **eu**, atunci cînd **toţi** acceptă?! În fond, aşa e viaţa." Cu acest refren pe buze s-au încolonat în procesiunea infinită ce înainta lent dar sigur spre neant. Cu acest refren în inimă au acceptat reducerea progresivă a libertăţilor individuale, voinţa capricioasă şi discreţionară, reprimarea indirectă sau directă, voalată sau pe faţă, scăderea alarmantă a nivelului de trai, asistenţa socială tot mai rudimentară, cinismul şi violenţa celor sus-puşi, umilinţa de a-i aplauda şi slăvi pe călăi, mai grav însă, **adaptîndu-se" treptat la sistemul general al fără-de-legii înscăunate şi practicînd, la rîndul lor, fără-de-legea.**

Tiparul impus a dat, cum s-a putut vedea, roadele dorite. Falsificarea legii a falsificat conştiinţele; iar conştiinţele (falsificate), pe lîngă faptul că au acceptat falsificarea legii, au şi practicat-o, argumentînd astfel, o dată în plus, falsitatea funciară a sistemului. **Minciuna a devenit axul fundamental în jurul căruia a prins a se roti roata tot mai strîmbă şi mai fragilă a structurilor sociale.** Ideologia mincinoasă a creat legi mincinoase, o putere mincinoasă şi sclavi mincinoşi. Ştiind că legea însăşi e mincinoasă — dar fiind incapabilă de a se uni (aparatul represiv interzicea, să nu uităm, cu violenţă, întrunirile ori asocierile — oricît de restrînse — ale persoanelor), minciuna de stat a sfîrşit prin a fi acceptată, în-corporată şi practicată „la scară naţională".

Ce înseamnă, în fond, **a minţi?** A anunţa, cum bine se ştie, un neadevăr — o aserţiune falsă — **cu deplina conştiinţă a faptului că e falsă, că adevărul e cu totul altul; a ascunde, deci adevărul cunoscut.** Minciuna face vizibilă disociaţia dintre aparenţă şi esenţă şi este posibilă — ca minciună — pentru că **discursul interior poate-fi (şi se cere) exteriorizat.** Cît timp comunicarea inter-personală se va desfăşura pe căile — greoaie şi complexe, dar inevitabile — ale emisiei, codării semnificaţiei, transmiterii şi, în final, ale recepţiei şi de-codării semantice, cît timp, aşadar, între o conştiinţă şi cealaltă se va inter-pune **limbajul** (ce poate lega esenţialimente şi operativ, după cum poate, la fel de bine, dezlega şi dez-bina —să ne amintim avertismentul lui Esop), minciuna va fi posibilă, speculîndu-se, printre altele, momentele succesive ale „elaborării mentale" şi ex-punerii, precum şi **libertatea de a comunica adevărul sau eroarea.**

Dar eroarea însăşi „face parte" din realitate — de vreme ce a fost (şi poate fi) enunţată. Paradoxul mincinosului ne avertizează: minte mincinosul sau nu, atunci cînd **spune că minte? Minte**, evident, o spune singur dar enunţă şi adevărul — **recunoscînd că minte.** Numai că acest din urmă adevăr se referă la primu-l enunţ şi nu la **obiectul în sine** (ce poate fi cunoscut şi „interpretat" dintr-o sumedenie de perspective „sublective"). Pe de altă parte, **ipoteza** ca presupunere (neadeverită în multe cazuri) — face realmente parte din „arsenalul operaţional" al gîndirii ce **inventă** pentru a străbate, tatonant, un drum ce se lasă anevoie descoperit. Ipoteza (falsă) se deosebeşte însă radical de minciună: **conştiinţa nu cunoaşte, în primul caz, adevărul şi încearcă o seamă de „alternative" pentru a-l surprinde, pe cînd mincinosul cunoaşte adevărul şi-l falsifică deliberat: conştient.** Minciuna denunţă, cu alte cuvinte, **o gravă alterare a dimensiunii morale.**

Puterea comunistă a minţit de la începuturi, conştientă de enorma-i forţă şi de profitul pe care-l poate obţine din privilegiul de **a stăpîni** în numele egalităţii [illegible] cele din urmă, „din necesitate", pentru a putea supravieţui într-o societate clădită pe minciună. „Substanţa" omniprezentă a minciunii a adîncit prăpastia dintre guvernanţi şi guvernaţi, dintre un individ şi celălalt. Mai mult, mintind fără încetare, supuşii „se adaptează" la minciuna „de stat" — practicînd-o deliberat şi automat, pînă cînd aceasta va deveni **a doua lor natură** — uitînd, în cele din urmă, idealul subteran ce le-a însufleţit conştiinţa şi **acceptînd realitatea mincinoasă, aşa cum este,** mintind, în sfîrşit, doar pentru că... „aşa se obişnuieşte". Dacă **a minţi** constituie, pentru mulţi, viciul pe care-l dezaprobă clar în clipa-n care-l comit, **minciuna autorizată de legile mincinoase — şi de o societate mincinoasă — va deveni minciuna legitimă: „legală".** Iată cum legea falsificată a falsificat conştiinţele şi le-a înscăunat, domnind autoritar şi disociind întreaga societate clădită pe temelia — şi sub semnul — minciunii.

Efigia minciunii funciare reflectă însă neantul insinuat de la început în articulaţiile sistemului comunist. Crima originară şi ideologia mincinoasă au despărţit, an cu an, deceniu cu deceniu, sinele de sine însuşi. A minţi deliberat şi „firesc", doar cu scopul de a te integra (fără a suferi) în sistemul mincinos — ba mai mult, speculînd minciuna generală, promovînd-o şi intensificînd-o înseamnă a adera la false legi şi structuri, la formele în de-formare şi „dez-articulare", a accepta neantul crescînd, jur împrejur, a-i perpetua „tradiţia", sporind deliberat vidul ameninţător, pînă la surparea finală.

Căderea a pornit, aşadar, de la **minciuna originară** —, care la rîndu-i a căutat să ascundă **crima originară.** Atunci cînd în numele egalităţii au fost masacrate milioane de trupuri, iar un grup privilegiat şi-a subordonat mulţimile, înscăunînd **in-egalitatea** (amplificînd-o şi intensificînd-o tocmai prin disproporţia uriaşă ce s-a creat între grupul dominant şi populaţiile „fără număr"), ideologia a propovăduit domnia egalităţii depline. Atunci cînd setea de putere a exacerbat străvechiul imperialism ţarist pînă la visul de a stăpîni ţări întregi — ba chiar o lume —, ideologia a promovat „internaţionalismul" proletar şi „lupta pentru pace". În numele „luptei pentru pace" au fost înlănţuite, aproape jumătate de veac, naţiuni libere şi autonome. În numele egalităţii şi dreptăţii au fost aruncate la groapa comună miriade de trupuri. Nu reprezenta, oare, disociaţia profundă dintre aparenţa (ideologiei) şi esenţa (sistemului represiv) **minciuna originară** ce-a pus pecetea falsităţii pe sistemul întreg, **falsificînd, în primul rînd, domeniul legii** care asigura — şi asigură — coeziunea socială, coe-enţa formelor, unitatea structurilor?

Falsificarea legii a dus, evident, la **dez-integrare** progresivă a comunităţii; la **des-trămarea** lentă, dar sigură, a traumei sociale guvernate de legea suverană. Neantul a ţîşnit din adîncul minciunii originare şi a infiltrat trupul în mortificare al comunităţii. Cutia Pandorei a fost deschisă, iar fără-de-legile au prins a se vărsa în genunea sumbră, atunci cînd legea coezivă a fost înlocuită cu **fără-de-legea.** Dacă minciuna a deschis, larg, porţile fărădelegii, fărădelegea omniprezentă a intensificat minciuna (devenită o „a doua natură"). Atunci cînd cel mai mare în stat — şi cei ce-l susţin — mint în văzul tuturora, fără să clipească, nu instituie ei oare **minciuna ca autoritate şi instituţie?** Atunci cînd cei ce stăpînesc fură, fără a se jena, din vistieria statului, nu consfinţesc prin aceasta **furtul ca metodă „de stat"?** Atunci cînd puterea înşeală întreaga populaţie, mînuindu-o cu viclenie printr-o serie de articole şi decrete ipocrite, nu încurajează **înşelăciunea** tuturor împotriva tuturora — a statului împotriva cetăţenilor, a cetăţenilor împotriva statului şi-a cetăţenilor împotriva lor înşişi? Atunci cînd puterea promovează incompetenta, fără a se sinchisi de ochiul neiertător al conştiinţelor din jur, nu instituie ea, oare, **incompetenţa** drept criteriu valoric? Atunci cînd aceeaşi putere ucide fără scrupule orice individ ce denunţă abuzurile nesfîrşite, atunci cînd mase imense de oameni sînt condamnate — „legal" — la moartea lentă din lagărele comuniste ori la cea violentă, prin execuţiile fără număr, nu re-pune ea în drepturi, intensificînd totodată, crima originară?

Criminalii „potenţiali" nu vor găsi oare, în aceste condiţii, cadrul ideal în care-şi pot finaliza instinctele monstruoase? Nimeni n-ar putea spune vreodată cîţi sadici au fost încurajaţi — şi promovaţi — de aparatul represiv, dar este evident că fascismul şi comunismul au stimulat fără scrupul călăii ce şi-au perfecţionat pînă la monstruozitate sîngeroasa vocaţie, tocmai pentru că puterea totalitară a protejat — şi s-a întemeiat pe — crima „instituţionalizată". Oare masacrele lugubre din perioada agonică a fascismului şi comunismului n-au reprezentat actul final al dramei ce-a început din 1917? N-au consfinţit, oare, crimele din piaţa Tien-an-men, Timişoara, Bucureşti, Sibiu, Cluj, Constanţa, Craiova supremaţia urorii, atunci cînd suprimarea fizică a devenit o „firească" operaţie de eliminare ce-a selectat — „invers" — sadicii şi torţionarii societăţii, suindu-i în fotolii înalte şi conferindu-le — lor şi slujitorilor lor credincioşi — puteri nelimitate, precum şi „justificarea" morală a faptelor comise, „justificare" de care aveau — şi au —, totuşi, atîta nevoie?

Corneliu MIRCEA

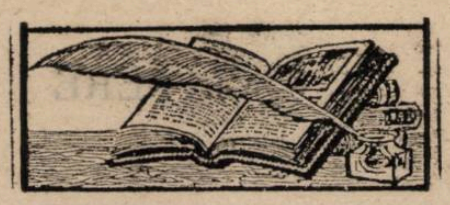

ÎNCHISORILE, PE ÎNȚELESUL TUTUROR *)

1. Bujor Nedelcovici și Insulele fericiților.

Al doilea mesager de Bujor Nedelcovici este, în fond, o **Contrautopie.** Întors acasă, scriitorul Danyel Raynal încearcă să se încadreze unei zadarnice formații de rezistenți. E autor foarte cunoscut, glasul lui ar conta enorm, cuvintele lui ar mobiliza nehotăriții. Pe Insula Victoriei, în Insula Victoriei lucrurile se petrec așa cum se petreceau ele în deceniul al nouălea în România: oamenii îl slăvesc pe Guvernator, coruri imense înalță slavă eroului neamului, cozi fără sfîrșit brăzdează străzile. Vor pîine, lapte, ouă. Cronica vieții noastre de zi cu zi nu suportă deformări inutile și scriitorul nu e interesat doar de senzaționalul documentului. Oamenii care înalță slavă, care trăiesc în întuneric, în mizerie, oamenii care așteaptă supuși intervenția poliției politice nu fac altceva decît să acompanieze istoriile extraordinare ale marelui scriitor Danyel Raynal. Fiindcă, de fapt, în jurul lui se desfășoară exemplara istorie a mankurtizării.

De fapt, Insula Victoriei (cu serbările Victoriei, cu străzile Victoriei, cu nesfîrșitele emisiuni de televiziune despre Victorie, despre neasemuitul viitor al celor de pe Insulă) e un teritoriu pe care îl cunoșteam și din **Noi** și din **1984** și dintr-atîtea alte cărți ale maeștrilor care, petrecînd o vreme pe Insulele fericiților, s-au gîndit să le descrie. Îl cunoșteam într-un fel și pe Guvernator **(Big Brother** nu era chiar stăpînul absolut al Insulei?) și pe eroul care încercă să protejeze și pe eroul care vrea să reziste și pe delatorul voluntar și pe cel involuntar, după cum recunoaștem mulțimile intonînd îmnuri de slavă. Nici istoriile despre mankurtizare nu ar fi cu deosebire noi: după ce Aitmatov lansase personajul, emblema, după ce îl definise cu atîta precizie, era clar că orice poveste cu mankurți va trebui să facă trimiterile de cuviință.

Cu alte cuvinte, există în cartea lui Bujor Nedelcovici o remarcabilă supunere față de Model. Pe scriitor nu îl interesează întîi creația, pe romancier îl interesează, mai întîi, depoziția. Ne recunoaștem în cartea **Al doilea mesager** noi, cei care am trăit și trăim într-un univers insular, guvernat de legi străine, de întîmplări deopotrivă obișnuite și neobișnuite. Depoziția lui e însă depoziția unui scriitor.

Cum se desfășoară, prin urmare, mankurtizarea? Întors pe Insula Victoriei, marele scriitor ar trebui să tipărească o carte și să-și preia funcția de profesor universitar. Înalții funcționari ai instituțiilor în cauză „sînt fericiți să-l reîntîlnească"; îi promit totul; sînt la picioarele lui. Toți sînt fericiți să-l slujească, nu e el omul de succes, nu trăiește el în cea mai bună dintre lumile posibile? E autorul **Ereticului îmblînzit**, Universitatea fierbe în așteptarea lui, funcționarele își dau coate. Îl știu. Îl știe însuși Guvernatorul care îl invită la o conversație.

Cu totul remarcabilă este, în prima parte a cărții, descrierea relației scriitorului cu puterea. Fiecare gest pune în valoare dublul limbaj al celor-lalți; scoate în evidență mecanismul opresiv al Insulei. Prin urmare, scriitorul va trăi experiența unei agresiuni-fără-sfîrșit. E arestat, i se cer scuze. E molestat, polițiștii îi explică eroarea: nu el era ținta. Rămîne fără mijloace de subzistență fiindcă sistemul îi ocrotește doar pe cei care se integrează.

Partea a doua a cărții, **Noul mankurt**, analizează felul în care marele scriitor, gînditorul liber devine o rotiță a sistemului: o parte a Marelui Mecanism. Jurnalul pe care Danyel Raynal, consilier al Guvernatorului, l-a ținut ca elev (student) al **Institutului de îndrumare, educație și învățămînt** ar fi elocvent pentru ambițiile naratorului: el nu intenționează doar o cronică, vag cifrată, privind România deceniului nouă, ci încearcă a descoperi mecanismele subordonării. **Cum gîndirea e înfrîntă pe teritoriul ei.**

Un remarcabil capitol final, consacrat vînătorii de mistreți, încheie emblematic cel mai spectaculos roman al lui Bujor Nedelcovici. Scrisă în 1982, apărută la Albin Michel în 1985, cartea e fără speranță. Sistemul, în 1980, părea etern.

2. Oana Orlea și perimetrul zero.

În primăvara anului 1992, Oana Orlea e prezentă în librăriile românești cu două cărți extraordinare: **Ia-ți boarfele și mișcă** (Interviu realizat de Mariana Marin) și **Perimetrul zero.** Dacă Bujor Nedelcovici devenise, în țară, un important prozator, dacă romanele sale ocupau, de regulă, primplanul atenției critice, cărțile Oanei Orlea au atras atenția mai puțin. Scriitoarea nu era, așa cum se susține în prezentările curente, în prima linie a prozei românești contemporane. Romanele nu sînt capodopere; cîteva povestiri au însă forță. **Perimetrul zero**, apărută în 1986 în Franța, e o carte extraordinară, fiindcă elimină, așa cum exclude și dialogul cu Mariana Marin, orice inhibiții. Bujor Nedelcovici venea împovărat de o operă, Ioana (Oana) Orlea, eliberată de literatura comisă „în țară". **Perimetrul zero** e o carte memorabilă prin felul de a se alinia unei **literaturi eficiente.** Nedelcovici păstra mereu un etaj teoretic, interesat fiind a nu simplifica: Oana Orlea focalizează interesul asupra unui singur personaj, asupra unui singur proces. **Metamorfoza** implica, la Bujor Nedelcovici, un intelectual de elită. În cazul Oanei Orlea asistăm la crearea unei **sosii**, a unei dubluri a Mult-iubitei. Nedelcovici păstra trimiterile doar în măsura în care ele defineau Utopia, Oana Orlea, care are harul deformării expresive, caută echivalențele celebrului cuplu care uluia omenirea. Nedelcovici își scria romanul **Al doilea mesager**, la începutul deceniului, cînd în România situația nu se degradase exploziv: ideea de mankurt mai putea fi mobilizatoare. Oana Orlea scrie — cu domiciliul stabilit **în afară** — despre personajele absurde ale secolului XX. Trimiterile ei sînt directe. Ea e mai aproape de reportaj, de documentarul politic decît Nedelcovici. Ea e mai aproape de orizontul de așteptare al cititorului occidental. Succesul de public și de critică vorbesc despre un timp al romanului: **Perimetrul zero** este o carte venită la timp.

În 1980, cînd Bujor Nedelcovici proiecta **Al doilea mesager**, întrebările scriitorului român încă vizau sistemul. În 1985, în centrul interesului trece **cuplul prezidențial.** El este noutatea europeană, minunea epocii, senzația momentului. Distrugerea Bucureștilor nu mai intra în obișnuințele socialiste, era o premieră! Memorabile sînt, în romanul Oanei Orlea, imaginile Bucureștilor în curs de dărîmare. Sînt imagini puternice, așa cum sînt și cele ale mizeriei pe care o suportă Leontina. Urmărită de poliție, de securitate, femeia e închisă în perimetrul zero (reședința Conducătorului și al Mult-Iubitei) fiindcă îi seamănă Dînsei și fiindcă trebuie să devină o Sosie. Talentul Oanei Orlea e acela de a corporaliza, de a da materialitate puternică peisajului, zidurilor împrejmuitoare, **pușcăriei.** O realitate corporală puternică îi domină personajele: ele se exprimă prin corp. Dincolo de documentarul demascator, **Perimetrul zero** e romanul unui corp care se supune deformării. Desfigurării.

Mai există în romanul Oanei Orlea o carte a supușilor din perimetrul imperial: o analiză, cu totul remarcabilă, a ierarhiilor, a mișcării mulțimilor, a spectacolului Conducătorilor. Finețea scriitoarei mi se pare, în definirea **metamorfozei** corporale, rarisimă.

Pentru cititorul romanului carceral, **Ia-ți boarfele și mișcă, Perimetrul zero** nu-i decît cartea dură, aspră, poate cinică, a unei **alte închisori.** Romanciera a trăit experiențe limită care-i îngăduie să priveasca în jur fără iluzii. Există în romanele scriitoarei un mecanism reducționist care elimină setimentalismele, divagația lirică, euforiile. Scriitoarea are inteligența de a-și salva personajul: Leontina va fugi în străinătate unde își va descoperi o trecătoare liniște. Rămîne însă întrebarea celor ce au trăit în miezul sistemului totalitar: **cine mă va ucide?**

Cornel UNGUREANU

*** Bujor Nedelcovici — AL DOILEA MESAGER, Ed. Eminescu, 1991; Oana Orlea, PERIMETRUL ZERO, Ed. Cartea Românească, 1991.**

*** (și) Pe înțelesul cititorilor occidentali, evident.**

DINCOLO DE CUVÎNT

În limba latină există o seamă de adjective de origine verbală, derivate cu **-bundus: cantabundus** „care cîntă", „cîntînd", **casabundus**" care stă să cadă", **certabundus** „gîlcevitor", **cogitabundus** și **meditabundus** „adîncit în gînduri", **palabundus** și **vagabundus** „rătăcitor", **venerabundus** „respectuos", „plin de venerație". Prin sonoritatea lor ciudată unii dintre acești termeni latinești l-au ispitit pe George Călinescu, care ni-l înfățișează undeva pe Ioanide, „plimbîndu-se **meditabund** de-a lungul salonului cu mîinile la spate, cum făcea cînd era absorbit de lucrările lui". Prin mijlocirea limbii franceze s-a instalat confortabil în lexicul nostru neologic **vagabond**, suferind un evident proces de înnobilare semantică datorită uneia din „romanțele" lui Ion Minulescu: „Trec **vagabonzii**, / Trec stăpînii grădinilor fără stăpîni, / Trec corifeii poeziei și preistoricii gîndirii, / Trec regii primului dezastru și-nvinșii primului regret, / Trec **vagabonzii** — / Parodia nedumeririi lui Hamlet". Aci cuvîntul are statut morfologic de substantiv.

La poeții veacului trecut **vagabond** își păstrează valoarea sa originară de adjectiv, ca în această strofă dintr-o postumă eminesciană: „Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond / Cînd se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină, / Tu îmi pari a fi un înger ce se plînge pe-o ruină / Ori o lună gînditoare pe un **nour vagabond" (De ce să mori tu?).** Procesul de degradare semantică a cuvîntului nu se desăvîrșise încă, așa cum se poate constata și din finalul satirei macedonskiene **Formele**, unde valoarea adjectivală stăruie: „Și umblînd pe-a lui orbită, **globul** nostru **vagabond** / Poartă astfel în spinare forme de oameni fără fond".

Tot adjectiv rămîne **vagabond** în poemul lui Heliade **Păcală și Tîndală sau Cavalerul și scutierul:** „Și d-aia ș-a mea rimă tot îmblă **vagabondă** / Încolo și încoace, pe reguli saribondă". **Saribondă** „săltăreață" pare a fi o creație lexicală heliadescă, dintr-un verb vechi **(sări)** și dintr-un sufix nou **(-bond, -bondă)** menită să înlesnească rima cu **vagabondă.**

Un fenomen interesant de etimologie populară s-a petrecut în spaniolă, unde alături de **vagabundo** există dubletul **vagamundo** „cel care cutreieră lumea" **(mundo).** În chipul acesta, în urma unei atare modificări în structura fonetică a neologismului, ori-

VAGABOND

ce tentă peiorativă dispare. La noi, degringolada sensului s-a agravat o dată cu stîlcirea formei de către „eroii" lui Caragiale. Este semnificativă, în această privință, prima scenă din comedia **O noapte furtunoasă**, unde are loc următorul schimb de replici: JUPÎN DUMITRACHE: „[...] N-ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia **bagabonții** laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de amploiat, n-are chioară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule! IPINGESCU: „Nu se ia după toate, jupîn Dumitrache; după cum e și femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului și face fasoane, vezi bine! **bagabonții** atît așteaptă".

Latinescul **vagabundus** este o formă flexionară participială a verbului **vagari** „a rătăci". Tema participiului prezent **vagant-** se regăsește în adjectivul neologic **extravagant** „care dorește, care caută să iasă din comun; bizar, excentric, ciudat". G. Călinescu, **Bietul Ioanide:** „Oare ce vrea să spună? se irită Ioanide. Că delirez, făcînd **planuri extravagante?** Cu toate acestea, el însuși recunoaște că, teoretic, sînt rezonabile". Etimologic însă, **extravagant** semnifică „cel care rătăcește dincolo de limite".

Rădăcina **vag-** se regăsește în verbul neologic **divaga** „a se îndepărta de la subiect, a rătăci, a vorbi aiurea". În stare „pură" aceeași rădăcină latinească e identificabilă în adjectivul nostru **vag**, pe care îl aflu, cu un înțeles apropiat de cel etimologic („rătăcitor") în postuma eminesciană **Mureșanu:** „De soare fuge arsă lumea de nouri **vagă**". În schimb Vlahuță, în poemul **Slăvit e versul...**, încadrează cuvîntul într-un șirag de neologisme, eliberînd sensul lui abstract, actual: „La titlu să iai seama: **sonor, bombastic, vag,** / Și cu ceva **macabru**, să ne-nfiori din prag".

Dintre numeroasele sinonime ale lui **vagabond**, cel mai pitoresc mi se pare **lainic**, pe care îl cunoaștem, între altele, din Creangă, **Amintiri...**: „Și mă uitam pe furiș la ușa mîntuirii și tot scăpăram din picioare, așteptînd cu neastîmpăr să vie un **lainic** de școlar de afară"; „Pănă-n seară, am și colindat mai tot satul, ba și pe la scăldat am tras o raită cu prietenul meu Chiriac a lui Goian, un **lainic** și un pierde-vară ca și mine". Depreciativ la început — căci e derivat cu sufixul **-nic** din **laie** „ceată (de țigani nomazi)" — epitetul a fost înnobilat de V. Voiculescu în poemul său **Cîntarea lebedei:** „Cînta o lebădă-ntr-o seară pe apa iezerului tainic, / Aci sălbatic, numai țipăt, aci ca molcom plînset de ploi. / Vrăjită, luna se oprise, încremenise **vîntul lainic**, / Dar ea cînta nepotolită și tot tare, ca un crainic / Trimis să-mpărtășie o veste și-n sîrg să vină înapoi".

G. I. TOHĂNEANU

CLAUDIU IORDACHE

Un pumn de semințe ale neghinei aruncate noapte de noapte în ferestrele insomniei ; așteaptă clipa iluminării atroce prin sine dar aceasta întîrzie peste pagina ce încearcă să o descrie ! Cîndva nu aveam conștiința obligației ci regalitatea ei. Azi sună altfel țignalul deși același e cîntecul ! Marea de alături răsufla ca o astmă bătrînă în plămînul, portului, aerul ajuns aici e o umbră rară a depărtării și orașul însuși-o căpușă pe vînt ! Am nostalgia vechilor instincte ce îi mînă pe mahomedani înspre Mecca în fiecare an în care Europa mai aruncă un strat uzat de credințe ! În amiaza zilei de ieri am văzut un copil ce se străduia să se cațere cu bicicleta pe treptele catedralei, 34 la număr ! Nu îl urca să se roage ci ca să ajungă. Da ! Prezențele pure pot fi abordate și altfel ! . . .

☆

Un nor de biciclete la garduri și poarta se deschide mereu dar nu pătrunde decît fularul înflorat ce înconjoară golul răgușit al unui gît ce susține melancolia noastră frumoasă E un du-te vino în poezie și prinții se confundă cu zdrențăroșii, de aceea poate prefer să scriu doar pentru a-mi desăvîrși ucenicia lecturii ! Vreau să citesc Leopardi ca un Montale și Glossa ca un Nichita Stănescu în timp ce -și distila faimoasa lui tandrețe îmbătrînită într-o furie ! Vreau ochii albaștri pentru a răsfoi cerul și ochii negri pentru a distinge în noapte fragilitatea adolescenței ce își dezbracă sînii de ceața furoului și se apropie de fereastra curată pe care urcă luna sigiliul antic al poeziei ! O ceară vînătă pe care forma pură se luminează ! . . .

Se sfărîmă ploaia în coifurile caselor, bombele ei explodează în neputință pe șoseaua dură cu luciu de gresie, orașul este o cuirasă pentru trupul de gelatină și doar privirea sfidează infernul de spulberi ; două biciclete cu pelerină s-au oprit la colțul străzii și discută sub aceeași umbrelă ! Par dr. Jekyll și mr. Hyde ori poate Pleșu și Liiceanu, acordul e un trofeu înaintea atitudinilor ce nu conformă întrutotul și umbra jalnică a nopții acoperă Bucureștii cu eroarea supunerii, în drapajul larg al infimului său orgoliu ! . . .

☆

Cade în debandadă acuitatea, fugace este simțul, rațiunea se lasă constrînsă, iubirea forțată, pentru a avea trebuie cedat continuu, nu e de mirare, datoria crește și înlănțuie glezna de pedala ce-i împrumută divagația ei, nu mai trăim cu geniu ci prin inducția energiilor pe care voința nu le domesticește deplin și totul e o cauză pentru ale cărei formulări Înțelepții și Poeții se pîndesc cu Metoda pe masă ! Lung e Zidul Chinezesc ce desparte ignoranța de inocență ! Armistițiu este sărutul, iar Scrisoarea către Lume este scrum mocnind pe hîrtie !

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXXI)

ESOTERISM ȘI FRANCMASONERIE : (urmare din numerele trecute)

Subtilul a însemnat de-a lungul vremurilor, spirit, vehicul al sufletelor, corp pneumatic sau astral. După Aristotel, noțiunea apare în Hermotim (450 î.d.Ch.). Etimologia vocabulei este de natură să ofere varii speculații : în latină **subtilis** s-ar traduce prin „dintr-o țesătură fină", adică ceea ce este dificil de sesizat, între vizibil și invizibil, imperceptibilul. În timp ce profanul, neinițiatul nu ia act de prezența subtilului, pentru că nu îl realizează, inițiatul îl trăiește plenar exact la întretăierea dintre ceea ce există cu formă și ceea ce există fără formă. Printr-un aparent paradox (și paradoxul este „arma" celui ce accede la suprasensibil), subtilul este țesătura ființei în aspectul ei interactiv, altceva decît divinul pentru omul religios, altceva decît spiritualul pentru filosofi, altceva decît energia pentru scientist.

Analogiile și corespondențele. Toate tradițiile vorbesc despre analogii între Cosmos și Om : lună-femeie, suflet-planete etc. Simpatii și antipatii urzesc destine, cresc metalele, aduc bogăție sau sărăcie în cîmpuri, înalță ori spulberă imperii. Tot ce există are un tîlc ascuns și se desfășoară conform unui scenariu prestabilit. Întîmplarea nu-și are loc în această țesătură (vezi supra), pentru că nu numai ceea ce ține de scenariu este scris de dinainte, ci și tot ceea ce este. Fiecare parte din manifestare este o oglindă a întregului, după cum întregul se recunoaște în fiecare parte a sa. Omul este un microcosmos, o sinteză a splendorii lumii mari, a Macrocosmosului. Dar acest traseu analogic nu este doar unul tautologic. Punctul nodal al gîndirii esoterice îl constituie **analogia inversă**, ceea ce permite — într-o strategie a scurtcircuitării secvențialității raționale — depășirea logicii identității și a non-contradicției în folosul unei reale științe a complementariilor. Al unei **analectici.** Și P.A. Riffard citează din R. Guénon un atare tip de analogie inversă : imobilitatea minerală este reflexul invers al imutabilității principiale. Celebre sînt, desigur, în acest sens, cuvintele lui Matei : „Astfel vor fi cei de urmă întîi și cei dintîi pe urmă" (XX, 16). În reprezentare simbolică, analogia inversă se regăsește în celebra Pecete a lui Solomon sau Scutul lui David.

În masonerie, principala analogie se stabilește între catedrală și Univers (vezi **Alchimie și Francmasonerie**), drept pentru care traseul dintre intrare și altar este analog pelerinajului, dată fiind situarea pe axa nord-vest, sud-est. Iar cunoscuta formulă Marele Arhitect al Universului trebuie neapărat raportată la următorul invariat, cel al **Numărului.** Altfel spus, o altă formă a analogiei, cuvînt care în greacă însemna, în ultimă instanță (sau chiar primă) consonanța între fiecare parte și întreg. Pentru a risipi orice confuzie cantitativă, trebuie spus că numărul înseamnă pentru esoterist nu atît o convenție practică sau științifică, cît un simbol al Operei. Există numere sacre ce organizează materia inanimată, după cum există numere sacre ce organizează istoria. Numărul este o formă de aranjare, de structurare a istoriei. Formele, atunci cînd prind conturul proporției divine, ascultă de niște măsurări canonice. **Mundum regunt numeri** (numerele guvernează lumea) spune un principiu. Prin întîiul impuls, Lumea s-a ivit din Unu pentru a se organiza în Cosmos, 1, 3, 7, 12, 22, atîtea și atîtea numere stau la baza manifestării ei. Pitagorismul, astrologia, alchimia folosesc numerele în procesualitatea lor intuitivă, acordîndu-le valoarea de simbol și nu cea de unitate de măsură. Acest transfer energetic este mult mai clar în artele oculte ale numerologiei (definirea personalității unui individ conform numerelor care îi sînt proprii : data nașterii, valoarea numerică a literelor numelui etc.), artimomanciei (magie bazată pe numere), armonicii. Și, desigur, în ghematria cabalei.

(Pierre A. Riffard, **L'Esoterisme. Qu'est-ce que l'esoterisme ? Anthologie de l'esoterisme occidental,** Alexandrian, **Histoire de la philosophie occulte**)

- Marcel TOLCEA

(va urma)

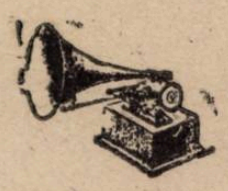

DECOR

MUZICĂ

FREDERICK MOYER — NICOLAE MOLDOVEANU

În viața muzicală a ultimelor două săptămîni s-a detașat concertul filarmonicii în care au apărut doi artiști pe cît de tineri, pe atît de valoroși: pianistul american Frederick Moyer, a cărei prezență la Timișoara a fost posibilă prin sprijinul ambasadei americane și dirijorul Nicolae Moldoveanu, stabilit în Elveția.

Din 1982, anul debutului din celebra Carnegie Hall și pînă astăzi, Frederick Moyer și-a consolidat locul în elita pianisticii americoane concertînd cu orchestre faimoase cum ar fi cele din Cleveland, Philadelphia, Minnesota, Pittsburg, Boston, Houston, Dallas, Buffalo sau de pe alte meridiane ca Japonia, Hong Kong, Australia, Norvegia, Estonia, Lituania... și de-acum România; a înregistrat nouă discuri cu lucrări de compozitori din epoci diferite, acoperind trei secole de muzică. La sfîrșitul primei repetiții cu orchestra Filarmonicii „Banatul", Frederick Moyer și-a exprimat plăcuta surprindere față de nivelul artistic al formației. Iată cît este de util și necesar (și) în artă contactul nemijlocit.

Nicolae Moldoveanu, născut în 1960, după încheierea studiilor muzicale liceale în țară, în 1982 și-a îndreptat pașii, ca atîția alții ce nu-și găseau locul în conservatoarele românești, spre scenele Germaniei răsăritene. Pornind acest start ca violonist, într-o evoluție fulminantă, Nicolae Moldoveanu devine corepetitor și asistent de dirijor, urmează studii de dirijat și orgă la Zürich, cucerind mai multe premii întîi și diplome pentru dirijat, în Elveția și Germania. A urmat cursuri de măiestrie interpretativă cu Sergiu Celibidache.

Este de înțeles că Nicolae Moldoveanu a ales pentru debutul concertului său Suita a II-a din „Scene de balet" de Mircea Hoinic; o muzică concepută în 1962 cu rigoarea muzicianului multiplu la care modestia aproape ostentativă decurgea din deferența pentru actul creator, în sensul unor multitudini de mijloace, niciodată epuizate. Muzica din „Scene de balet" rămîne valabilă prin sinceritatea ei. Subscriind liniei „enesciene", această muzică adaugă dezinvolt atîtea inovații cîte decurg din idei și inspirație. Dansul poate fi o realitate, dar și un pretext pentru derularea volubilă a muzicii cu ritmuri și măsuri folclorice în care locvacitatea instrumentelor solo, inclusiv pianul, este întreruptă prin rezonabile măsuri de vals.

În „Concertul nr. 3 pentru pian și orchestră" de Serghei Rahmaninov, o partitură în care narațiunea curge neîncetat, conturînd nenumărate idei muzicale, adevărate personaje ca într-un roman de Tolstoi, pianistul american a fost dominator. De la apariția-i „mahleriană" la forța cu care stăpînea toate amănuntele grandiosului edificiu muzical, Frederick Moyer lăsa acea impresie rară că muzica se zămislea atunci, odată cu actul interpretării. Ne aflam în fața unui artist la care analiza amănuntelor tehnice era inutilă. Siguranța ca bază a libertății mișcărilor într-o înaltă sferă a interpretării a transmis-o orchestrei făcîndu-i mobile toate articulațiile. La pupitrul dirijoral, valoarea lui Nicolae Moldoveanu s-a pus în evidență tocmai conlucrînd la strălucirea pe care pianistul a dat-o întregii seri. Linia elegantă a gestului, bazat pe elasticitatea poigne-ului și pe preponderența reculului în marcarea timpilor, ordonează cu naturalețe discursul muzical. În acompaniament, dirijorul a fost permanent pe măsura efuziunilor pianistului. În partea a III-a „Finale" s-a impus printr-o oarecare temporizare a construcției solare impusă de pianist.

„Simfonia în Do", de Igor Stravinski, o pagină de claritate „clasică" din multitudinea de tehnici ale compozitorului, a fost redată firesc, încît și polimetria părții a III-a, Allegretto, a fost tratată cu abilitate de către dirijor.

Ovidiu GIULVEZAN

PLASTICĂ

SUB ARIPA SECRETĂ A ARTEI

Fără a fi un grup în sensul propriu al cuvîntului, „3+" este o asociere în vederea ieșirii în lume. Cei trei artiști nu lucrează împreună și nici nu au un program comun, fiecare continuînd un discurs deja început.

Carmen Paiu ajunge de la experiențele sale gestuale, de la bidimensional (efecte de străpungere a hîrtiei) la tridimensional. Felul ei de a lucra, prin acumulări cantitative, ne-a obișnuit să vedem în fiecare expoziție o suită aflată într-o desfășurare, cu un ritm de creștere și de amplitudine, cu o tensiune maximă consumată pînă la epuizare, pînă la descărcarea ei. Aflată sub semnul **aripei**, seria prezentată în această expoziție atinge expresivitățile diverse ale obiectului, avînd conotații simbolice. De la zbaterea înălțării, de la penajul imaculat, la cel pestriț (de papagal), de la aripi frînte, obosite, artista imaginează tot atîtea **stări** posibile, trecătoare gesturi creionînd un crochiu sufletesc. Lipsesc parcă aripile serafimilor, imagine simbol a sacrului, precum și aripa lui Thanatos... Fără a epuiza în profunzime subiectul, Carmen Paiu aduce în expoziție o pregnantă neliniște existențială.

Dar paroxismul îl atinge **Valeriu Mladin**, care continuă picturile-studii de expresie, notînd fără menajamente mimica grotescă a omului său manechin. Într-o cromatică astrală, bazată pe contrastul culorilor primare, lumea picturii sale rămîne o scenă acaparată de monștri urlîndu-și disperarea în căutarea umanității pierdute. Cu unele note oarecum mondene, de curiozitate etnologică într-un muzeu imaginar (familia de africani), Mladin abandonează trimiterile simbolice intermediate de personajul său favorit (centaurul), în favoarea actualității mediatice, fascinantă prin efemer și consumabilitate.

Un contrast odihnitor îl face în expoziție prezența lui **Constantin Răducan** cu o pictură așezată într-o matrice stilistică clar definită și devenită „clasică". Avînd ca principal element ochiul, pictura lui își propune o reprezentare a cotidianului sub forma deschisă a studiului. Cu aplicație, cu sensibilitate, dar și cu subtilitate, cadrul obișnuit este transfigurat în pictură. **Pictură** deoarece Răducan cunoaște bucuria pastei, strălucirile și opacitățile culorii de care se servește cu grația unui maestru. Referința la clasici este sporită și de adoptarea motivelor andreesciene — umila ulcică de pămînt cu flori — pe care le preia despovărat de prejudecăți și de îndoielile contemporane.

Ileana PINTILIE

TEATRU

UTOPIA NEAGRĂ A LIBERTĂȚII

CRONICĂ LA SPECTACOLUL TEATRULUI MAGHIAR DIN TIMIȘOARA, GRATII DE GÖNCZ ARPÁD

Din prima clipă, cînd publicul încă ignoră că spectacolul a și început, stranietatea priveliștii magnetizează: din spatele ferestrelor ce dau spre stradă privesc spre trecători „afișe vii", apoi în foaier personaje fără chip, fără nume, iscoditoare, forfotesc de colo colo îndrumînd spectatorii care se mișcă oarecum derutați pe fondul sonor amintind de cîntecul greierului. Toate aceste indicatoare animate au rolul precis de a-l conduce pe spectator într-o lume al cărei fundal este istoria. Nu istoria circumscrisă de ani sau personaje anume, ci aceea a sistemelor dictatoriale recognoscibile dincolo de determinări temporale sau spațiale. Brațul invizibil al Puterii pulverizează voința, conștiințele, valorile ridicînd gratii perfide în fața libertății umane — iată ideea ce stă în centrul comediei negre a dramaturgului Göncz Árpád. Gîndul s-a copt în anii amari ai detenției scriitorului maghiar condamnat pe viață, pedeapsă din care a efectuat șase ani. În spatele gratiilor concrete ale închisorii, deținutul politic a învățat că singura victorie pe care individul o poate obține în încleștarea cu sistemul concentraționar este conservarea libertății interioare.

Scrisă în 1968, piesa a fost jucată în premieră la New York la sfîrșitul anului trecut. Dar dramaturgul Göncz Árpád se făcuse cunoscut publicului budapestan cu **Medeea maghiară**, piesă deja celebră. Printr-o fericită împrejurare, premiera în limba maghiară a piesei **Gratii** a revenit Teatrului „Csiky Gergely" din Timișoara și mai mult chiar, grație unui gest demn de un președinte de stat, prin renunțarea la dreptul de autor. Continuînd șirul întîlnirilor norocoase, piesa a avut șansa unei viziuni regizorale aparte căci Laurian Oniga, după cum singur mărturisește, s-a simțit din prima clipă ademenit și stimulat de acest text dramatic neobișnuit ale cărui adîncimi le-a întuit și le-a figurat într-un spectacol atipic. Mijloacele comediei clasice s-ar fi dovedit cu siguranță inadecvate pentru **Gratii**, care amintește mai curînd de tragedia greacă, de modul cum le apărea anticilor principiul libertății. Regizorul Laurian Oniga n-a făcut deci altceva decît să plaseze comedia într-un context firesc ei, folosindu-se de mijloacele teatrului total, presărînd cu generozitate semne și simboluri pentru a sugera un joc al ideii. Emmanuel, un poetaș insignifiant, personajul central al piesei, se angajează într-o luptă prea mare pentru el, lupta pentru libertatea ideilor, și sfîrșește prin a cuceri o victorie lipsită de glorie, căci nu să se înalțe din derizoriu.

În prima parte a spectacolului, ale cărui efecte se situează în vecinătatea terifiantului, se poate auzi monologul lui Hamlet într-o rostire șuierată, se poate vedea un personaj fără chip care poartă fără destinație un podium (actorul Sütő Udvardi András este în această orchestrație vioara întîi), apoi urechea recepționează o stranie interferență de texte înregistrate pe magnetofon de la Shakespeare și Kafka la Rimbaud și Jozsef Attila sau o arie din **Regina circului**, toate acestea asediind senzorii dar și înțelegerea, rațiunea spectatorului alarmat în prima fază că nu vede între acestea nici o legătură. Abia în partea a doua, cînd intră în scenă personajele, semnele livrate anterior în aparentă devălmășie se vor ordona și vor coordona restul spectacolului. Apariția fără chip, personajul drapat în alb cu identitatea anulată de albul măștii, este însoțitorul și martorul, cel ce îl conduce acasă pe poetașul Emmanul în ziua eliberării sale din închisoare. Un singur lucru continuă să-l pretindă cu încăpățînare: dreptul la versurile și la imnul incriminate pe care le-a scris el însuși, în libertate și în închisoare, grație libertății sale interioare. Ei bine, asta nu i-o poate lua nimeni! Acestei obstinații îi dă expresie actorul Makra Lajos în rolul lui Emmanuel, din care face un personaj de o tragică înălțime. O altă dimensiune a efectului deformant al puterii, în varianta îmblînzită, este întruchipată de soția lui Emmanuel, Dolores, în interpretarea de excepție a actriței Fall Ilona. În acest jalnic tablou de familie o nuanță tulburătoare aduce ușuratica Beata, rol pentru care jocul temperamental al actriței Szász Enikő este cît se poate de nimerit. Amanta frivolă, femeia fără prejudecăți, îi compromite lui Emmanuel ultima infimă șansă de a purta vreodată aura eroică. Soluție dramatică rafinată de care regizorul profită ingenios. Emmanuel, prins în cursă, nu are nimic eroic, nu s-a încununat în fond de nici o victorie, a stat degeaba zece ani în temniță. După această demascare, nu poate urma altceva decît închisoarea în înțelesul ei cel mai dur: ospiciul.

Actul al treilea beneficiază din nou de rezervele de inventivitate ale regizorului care transformă sala de spectacol în spațiu de joc separînd publicul urcat pe scenă prin gratii, în vreme ce o parte dintre spectatori asistă în semicaptivitatea avanscenei la relația stranie ce se țese între cei din „cușcă" și actori. Momentul crucial al acestui act este discursul Președintelui. Higyed Imre în rolul Președintelui, în cuplu cu Dukasz Péter (Colonelul, Ministrul de Interne) care subliniază prin mimică, gestica mecanică și stereotipia limbajului, poziția celui puternic, nu profită din păcate îndeajuns de avantajele „înscenării" care-i circumscrie personajul. Așa cum avertizează indicatoarele din actul întîi cît și refrenele, sloganurile de pe parcurs, puterea e peste tot. Vană, iluzorie, dar ubicuă. Și distrugătoare.

În mod cert, spectacolul **Gratii** al Teatrului maghiar este un eveniment și va rămîne un punct de referință în destinul său. Toți cei ce au contribuit la el, actorii amintiți, regizorul Laurian Oniga care repurtează un succes, scenograful Ioan Bădilă, în perfect tandem cu regizorul, ceilalți actori (Nemes Péter, Makra D. Katalin, Majorán Attila, Orbán István, Réthy Margit, Hozó Márta, Szilveszter Olga, Hozó Éva) au încărcat spațiul teatrului de o semnificație pe care de mult n-a avut-o.

Maria P. PONGRACZ

ETC.

OCHIU MORTULUI

TOLERANȚA DE MUCAVA

Miercuri seara, guvernul României a prezentat, în fața națiunii, poziția sa în legătură cu manifestările antisemite din presa noastră. Desigur, este vorba despre o „anumită parte a presei", ca de obicei nenominalizată. Și tot ca de obicei, s-a recurs la cunoscutele fraze cu caracter general evitîndu-se punerea degetului pe rană, adică uitîndu-se că președintele nostru a fost deconspirat că a votat cu „România Mare", uitîndu-se că d-l P. Roman și-a publicat în presă certificatul de naștere „în calitate de român". În ziarul FSN-ului, dacă nu mă înșel. Ignorîndu-se, cu alte cuvinte, că atît președintele cît și fostul prim ministru au dat apă la moară naționalismului deșănțat practicat de „România Mare" sau „Europa"...

Ne-am putea, așadar, întreba ce valoare mai are, ACUM, o asemenea poziție publică, ce valoare mai poate avea declarația d-lui Iliescu de săptămîna trecută, mult mai precisă decît a Guvernului. Credem că amîndouă — în ciuda oricăror bune și oneste intenții! — nu pot aspira la mai mult decît un rol decorativ, de fațadă și complezență față de străinătate. Și asta pentru simplul motiv că **nici o voce autorizată legal din România postrevoluționară** nu a găsit de cuviință să ceară traducerea în justiție a celor vinovați. Și explicația este foarte simplă: un atare gest ar lovi chiar în ciolanele vechii (?) Securități, atît de abil repliată în fumegoasele fraze ale urii de Celălalt.

Oare ne dăm, cu adevărat, seama cît rău facem așa?

Marcel TOLCEA

TOP

AȚI AJUNS LA VORBA MEA!

Cînd cu un an în urmă, încercam să lămuresc printre altele în paginile revistei „ROCK INFO" tinerii cititori despre capcanele muzicii de diverstisment atrăgîndu-le atenția asupra fenomenului **NKOTB** (un fel de Milli Vanilli americani), mi-am aprins paie-n cap. Am fost asaltat de scrisori pline de indignare semnate (mai ales) de adolescente care mă acuzau că nu-s obiectiv și că, în fond, dacă nu-i înghit (asta da, nu i-am înghițit și nici n-am de gînd s-o fac chiar de-ar fi să mor de foame cu scumpirile astea) nu înseamnă că nu-s „dulci". În vara anului trecut o revistă muzicală din Spania anunța chiar pe copertă că acest grup (muzical?!) se separă. Deși problema nu mă interesa în mod special doream să verific dacă previziunile mi se adeveresc, aceasta mai mult ca un fel de autoverificare a „flerului" de comentator mai mult sau mai puțin obiectiv. Am aflat exact ce știam: NKOTB era un produs tipic al industriei divertismentului care, vedeți dumneavoastră, scoate fum pe toate cosurile, inclusiv pe cel al publicității exacerbate ce n-are acoperire. Pe scurt, un grup fad, inodor, incolor, cabotin, artificial ce miza pe efectele extramuzicale arhicunoscute dar care mai prind la adolescenți. Despre ce este vorba? **NKOTB** (New Kids On The Block)) au intrat la apă aidoma confraților din Germania (Rob & Fab adică Milli Vanilli). Au fost prinși cu mîța-n sac. Așa cum ne informează publicația **„Forbes"**, cei cinci magnifici n-au nici o pregătire muzicală, ei producîndu-se în Play Back. Prețioasa informație ne-o oferă chiar producătorul Greg McPherson. Cu siguranță vă veți întreba cum de asemenea informație vine tocmai de la un producător de discuri știindu-se că acestuia îi revine partea leului din fiecare apariție discografică, parte deloc neglijabilă dacă ținem seama de faptul că numai în ultimii doi ani NKOTB au adunat 115 milioane de dolari vînzînd himere (mai ales) adolescentelor. Întrebarea care mă frămîntă este însă alta: cum de se lasă îmbătați cu apă chioară și n-au ochi și urechi pentru ceva mai de Doamne-ajută?

Petru UMANSCHI

SENTINȚĂ DE EVACUARE PENTRU 30.000 DE CĂRȚI!

AUTORI: Fundația Independentă pentru Tineret Timiș, moștenitoare a patrimoniului fostului U.T.C., în colaborare cu Tribunalul Județean Timiș.

CINE CE CÎȘTIGĂ: Fundația Independentă pentru Tineret cîștigă un spațiu pe care vrea să-l transforme în bar sau plăcintărie.

CINE CE PIERDE: Actualii și potențialii „consumatori" de cultură de pe o importantă arie a Timișoarei, care pierd dreptul de acces la cea mai mare filială a Bibliotecii județene, filială deschisă în urmă cu 16 ani, odată cu inaugurarea fostei Case a Tineretului.

În numele cititorilor și al tuturor iubitorilor de cultură protestăm împotriva deciziei de evacuare nr. 310 din 4.03.1992 a Tribunalului Județean Timiș, care dă cîștig de cauză cererii F.I.T.T. de evacuare a filialei bibliotecii noastre, cu profil de carte pentru tineret, din str. Arieș nr. 19. Reținem că decizia a fost luată în ciuda faptului că F.I.T.T. nu deține acte de proprietate asupra imobilului din care a cerut evacuarea filialei noastre.

Protestăm împotriva obtuzității și intereselor strict mercantile demonstrate de F.I.T.T. în detrimentul intereselor culturale ale cetățenilor acestui oraș.

Întrebăm conducerea F.I.T.T., cu deosebire pe domnul Dinu Tăvală, ce motive reale — disimulate în rațiuni pecuniare — se ascund în spatele înversunării cu care se cere evacuarea prin instanță a unei unități culturale de care beneficiază elevii a 4 școli generale și a 4 licee, studenții din campusul universitar și de la Universitatea Ecologică, locuitorii din Calea Martirilor, Zona Ștefan Plavăț II (sic!), Zona Soarelui și Zona Trubadur? Mai întrebăm cîte servicii cu adevărat profil cultural-educativ pune F.I.T.T., la dispoziția tinerilor din orașul nostru încît să se dezică atît de vehement de o bibliotecă? Să credem oare că pentru această fundație ce se reclamă „a tineretului" este mai importantă cultura de bar decît cea însușită de la lumina cărții?

Facem apel la cititorii din zonă (și nu numai) să susțină cauza cărții prin cererea de menținere a acestei filiale în locul unde a funcționat timp de 16 ani fără întrerupere.

Apelăm la personalitățile, asociațiile și societățile culturale (și nu numai) din orașul nostru pentru a lua atitudine față de asemenea practici demolatoare în planul culturii.

Apelăm insistent la autoritățile municipale și al cele ale Prefecturii să intervină cu fermitate în reglementarea acestei anomalii, avînd în vedere că legislația în vigoare prevede protejarea spațiilor culturale prin Ordinul Ministerului Culturii nr. 440/1990 și prin Ordinul Secretariatului General al Guvernului nr. 252/iulie 1991. Considerăm că nu este numai datoria, ci și interesul autorităților de a proteja instituțiile culturale de efectele tot mai nocive ale poluării sociale promovate de persoane care, în cazul nostru, sub masca unei fundații pentru tineret, vădesc o totală lipsă de scrupule. De altfel, ne vedem complet dezarmați în fața deciziei de evacuare, avînd în vedere realitatea că cele 30 000 volume nu ar putea fi depozitate sub nici o formă în instituția noastră, care se zbate într-o dramatică lipsă de spații, fără perspectiva atribuirii într-un viitor cert a unui local adecvat.

În sfîrșit, trebuie să amintim că sîntem datori noi toți, cetățeni ai acestui Prim Oraș al Revoluției Române, să repetăm, fiecare pentru sine dar și pentru ceilalți, că fără educație și cultură nu putem accede spre civilizația pe care au dorit-o cei ce nu mai sînt printre noi și la care (din păcate, prinși în caruselul grijilor zilnice), ne gîndim tot mai puțin și mai puțini. Nu uitați, stimați concitadini: nu putem reuși decît prin educație și cultură. Or, repetăm cu riscul de a deveni plictisitori, între cultură de bar și cea datorată cărții există o diferență. De calitate dar și de mentalitate.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE AL B.J.T.

DREPTUL LA REPLICĂ

Domnule redactor șef al revistei ORIZONT

Vă rog frumos să găsiți un spațiu liber în revista pe care o conduceți, pentru a face publice aceste rînduri ca reacție la cronica semnată de domnul Carol Sebestyen din numărul 4 (12 martie 1992) intitulată **Camil Petrescu ar fi făcut apoplexie.**

Domnule Carol Sebestyen, citind cronica (oare?) spectacolului **Anna Christie** de E. O'Neill pe care o semnați, am căutat (în zadar, desigur) în colecția revistei ORIZONT dacă ați mai schițat măcar o dată o cronică de teatru în cariera dumneavoastră. Am rămas stupefiat cum în paginile revistei de Cultură ORIZONT semnează cronici de teatru (de la revoluție încoace) oameni care nu sînt pregătiți pentru așa ceva. Cred că ziarul care ar trebui să le „găzduiască" ideile fantasmagorice — izvorîte dintr-o ură patologică chiar împotriva acestui Teatru Național și a actorilor care nu au ecusoane de partid în piept, nefăcînd parte dintr-un partid politic — s-ar numi VOCEA PATRIOTULUI NAȚIONALE. Vorbiți de „nomenclatorul de subiecte și personaje preferate de actorul român". Dacă ați fi urmat cursurile unui institut de artă teatrală (regie, actorie) sau cursurile, care vă lipsesc din păcate, de teatrologie descoperea inexistența unui astfel de „nomenclator". Accentuați, de cîte ori se poate, că jocul actorilor este „sub orice standard provincial". Atunci, cum se explică faptul că „performerul numărul unu" (adică eu), „incultul actor de provincie", de o „incultură cosmică", a terminat cursurile Institutului de artă teatrală cu media generală 9,66 și examenul de diplomă cu 10, avînd bursă de gradul I pe tot parcursul facultății? În anul 1990, fiind încă student în anul IV, am primit la Budapesta, **Medalia Institutului de teatru** pentru interpretarea rolului Béranger din **Regele moare** de Eugen Ionescu, iar venind, prin repartiție guvernamentală, la Teatrul Național din Timișoara, am primit la Festivalul de teatru „I.L. Caragiale" 1990 de la București Premiul de interpretare „Toma Caragiu" pentru cel mai valoros debut, interpretînd rolul Goebbels din **Teroare și credință** de Michael Black. Am primit în vara lui 1991 o bursă de merit din partea Ministerului Culturii pentru a pleca în Franța, unde am participat, împreună cu alți colegi „provinciali", la emisiunile televiziunii franceze, precum și la Festivalul de teatru de la Avignon. Oare, vis-à-vis de lumea teatrului și a universului ei, cine crezi dumneata că dă dovadă de „incultură cosmică"?

Am citit mai demult o „cronică" în revista dumneavoastră, semnată Aurora Dumitrescu (fostă salariată T.E.S.A. a Fabricii de pălării Timișoara, și mai nou scriitoare) la spectacolul **Francesca a fost răpită** de Dario Fo, cronică în care tămîia ideea „genială" a regizorului Laurian Oniga de a trage cortina la mijlocul spectacolului, actorii jucînd în continuare radiofonic în spatele ei. De fapt regizorul trăsese cortina pentru că n-a mai avut... idei, lăsînd actorii să vorbească... la cortină. Atunci am început să-mi pun semne de întrebare în legătură cu „cronicarii" care au apărut ca ciupercile după ploaie, nefăcînd altceva decît să fabrice un mit al „cultilor de partid". Nu s-a mai lăsat înșelat de aceste mașinării însă domnul Victor Parhon, cronicar de teatru, care în revista de specialitate TEATRUL AZI, nr. 12, 1991, referitor la spectacolul **Francesca a fost răpită** ne arată cum se face o cronică de teatru, scoțînd în evidență de fapt, neputința regizorului Oniga.

Domnule Carol Sebestyen, cînd mai semnați astfel de „cronici", faceți și sute de fluturași pe care să-i împărțiți fiecărui spectator care pășește în sala Teatrului Național, că poate așa îi veți convinge pe EI, SPECTATORII, care ne rămîn ultima speranță în a ne condamna sau a ne aplauda (așa cum au făcut-o îndelung în seara premierei, ba chiar venind la rampă, eu „incultul cosmic", au strigat „bravo" și am plecat mulțumit că alături de mine mai sînt și alți „cosmici").

Văzînd cum începeți cronica „pentru politica repertorială ea este (Anna Christie n.n.) de departe o alegere mai fericită decît **Fii cuminte, Cristofor,** mi-am dat seama ce indicații ați primit, pentru a tapeta imaginea Teatrului Național din Timișoara. Aș dori să aveți discernămîntul necesar pentru a separa P.A.C.-ul politic de ACTUL artistic. Iar despre „pește brăilean și dur", ce să mai vorbim...

Poate la următoarea cronică ne arătați și nouă, după schema lui Cazimir Ionescu, încotro să ne îndreptăm ca să nu supărăm pe nimeni.

Armand CALOTĂ, actor al Teatrului Național Timișoara

p.s. Cred că nu are nimic comun cu această cronică faptul că ați semnat Protestul din ziarul Timișoara, privitor la cazul Oniga, unde sîntem făcuți și „staliniști", mai ales că sînteți ziarist de fapt, iar profesia vă obligă să vă informați înainte de a semna.

NOTA REDACȚIEI: Excesul de virgule, cum și absența lor pe alocuri, ca și unele formulări pline de originalitate aparțin autorului.

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

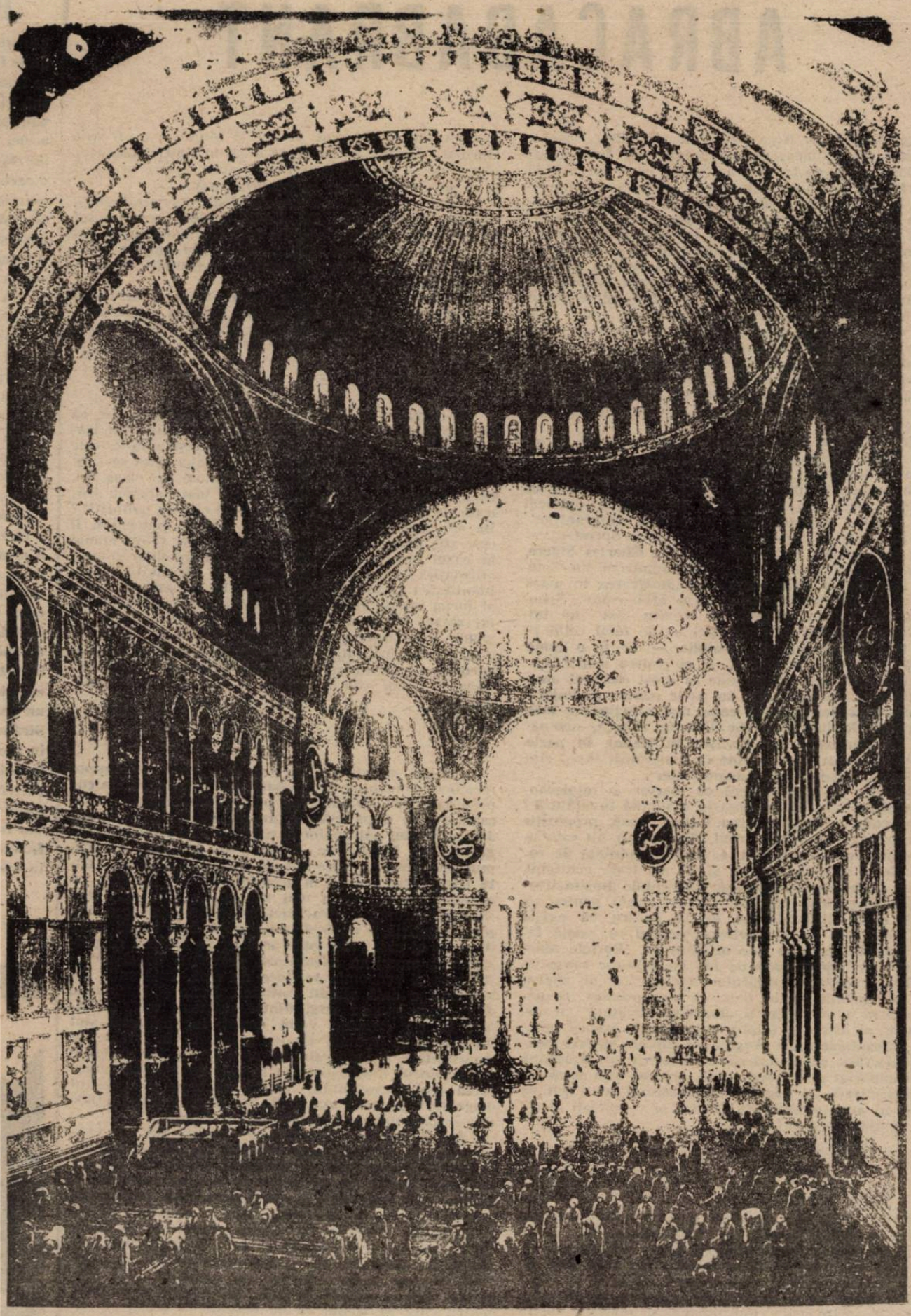

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

COLIBRI

DESFĂTĂRILE CELE MAI MARI

LEON WIESELTIER

ABRACADABRANT

Aproape că nu trece săptămîna, în ultima vreme, fără să-l compătimesc pe bietul imigrant. În Germania, bineînțeles, de la care nu aștept mare lucru (aud asigurări că neo-nazismul este o excrescență marginală, însă nu aud reflecții asupra relației istorice dintre democrația germană și prosperitatea germană) și în Franța, de la care nu aștept mult mai mult, din moment că aceasta este locul în care uniformitatea drept condiție a cetățeniei și dragostea de sine drept bază a naționalismului au cauzat angoasa de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Mă înșelam eu, însă, cînd așteptam ceva mai mult de la Anglia, acea insulă a libertății negative într-o mare a sfîrșiturilor de istorie, spațiu în care idealul toleranței a dobîndit formulările cele mai pure și mailimpezi, iar intimitatea cu celălalt a constituit una din consecințele umanizante ale imperialismului? Citesc SPECTATOR-ul londonez și vălul îmi cade de pe ochi.

SPECTATOR este cel mai indolent jurnal al intelectualilor în limba engleză și astfel el are o certă utilitate: trîntește anumite lucruri în fața cititorului, îi transmite prejudecăți sub impresia falsă că transmite idei. Cu cîteva luni în urmă a publicat două atacuri extraordinare la adresa imigranților: unul în numele democrației, de Stephen Spender, celălalt în numele naționalismului, de Charles Moore. Într-o discuție bizară îndreptată împotriva lui Salaman Rushdie, în care susține că „imigrarea în masă este cauza încurcăturii în care se află acum", Spender scria: „Ne vine greu să credem că un talmeș-balmeș global al populației — de felul celui pe care îl preconizează dl. Rushdie — ar fi o lume sigură nu numai pentru el, ci și pentru democrație. În multe țări, democrația este în acest moment amenințată de către imigrație, în parte pentru că imigrația provoacă dezlănțuirea celor mai reacționare forțe din țările de imigrație (Le Pen în Franța, neo-naziștii în Germania, neo-fasciștii în Italia), în parte pentru că nu se poate spune că imigranții înșiși sînt întotdeauna susținători ai democrației".

Spender a făcut carieră ca martor al intoleranței timpului său. Să fie aceasta o simplă învățătură? Să încercăm a tălmăci acea ultimă frază, propoziție cu propoziție. În primul rînd, democrația nu este amenințată de către străini, ea este amenințată de refuzul de a accepta străinii și de a-i trata echitabil, precum și de oroarea iscată de diferențele dinstinctive. În al doilea rînd, pogromurile nu există pentru că există evrei, linșajele nu există pentru că există negri, violurile nu se săvîrșesc pentru că există femei. Obiectul urii nu este originea sa. „Forțele reacționare" nu reacționează de fel, ele folosesc șansa de a acționa conform propriilor dorințe. În al treilea rînd, democrații nu se nasc, ei sînt produși. Democrația este o instituție, o disciplină învățată, iar instinctele pe care le inhibă sînt proprii cărnii omenești. Musulmanii din Anglia nu sînt un pericol pentru democrație din cauză că musulmanii din Bradford s-au comportat nedemocratic. Și, oricum, este acest fel de generalizare cu adevărat în interesul unui om ce a trăit în anii imperialiști, fasciști și comuniști ai istoriei civilizației sale?

Moore, însă, este cu mult mai rău. Rîndurile de mai jos au apărut în data de 19 octombrie 1991: „Poți fi britanic fără a vorbi engleza, fără a fi creștin și fără a fi alb, însă cu toate acestea Britania este în esență vorbitoare de limbă engleză, creștină și albă, iar cînd începi să te gîndești că ar putea deveni vorbitoare de urdu (sic), musulmană și maronie devii speriat și furios.

Chiar lîngă mine locuiesc (sic) o familie mare de musulmani de pe subcontinetul indian. Sîntem în relații destul de bune și ne-au dat tot felul de mici dovezi de amabilitate. Cu toate acestea, în timpul războiului din golf le auzeam rugăciunile de dimineață trecînd prin perete și mă simțeam puțin neliniștit. Dacă numărul unor astfel de oameni în piața noastră l-ar fi întrecut pe cel al albilor, aș fi fost alarmat. Fiecare ar trebui să aibă un simț al propriei identități — și o parte a acestui simț își are originea în propria națiune și în propria rasă...

Vrem străini atîta vreme cît elementele străinătății nu sînt copleșitoare. Dl. David Mellor, secretar-șef al tezaurului, dorește să-i fie îngăduit unui cuplu rus să se stabilească aici pentru că iubește muzica, pentru că e vorba de niște compozitori renumiți. Aceasta este atitudinea justă..."

De trei ori ura pentru vecini. Sper că se roagă zgomotos și de cinci ori pe zi, sper că rugăciunea de seară și-o fac chiar în momentul în care Moore-ii și Mellors-ii își beau vinul de Bordeaux.

E amuzant să vezi colonizatorii plîngîndu-se că sînt colonizați. Povestea nu se rezumă, însă, la ironia istoriei. Căci Moore, dacă vă aduceți aminte, este ziaristul care l-a întrebat pe John Major cum se simte în funcția de prim ministru un om de clasa lui. El este un om cu o identitate. Cu toate acestea trăiește cu jaluzelele lăsate. De ce este atît de neliniștit? De ce, dacă identitatea sa este atît de puternică, îi este atît de slabă identitatea? Îmi pare, și nu numai în cazul Moore, că adevărul se află în chiar opusul afirmației. Frica nu i se datorează identității sale. Identitatea sa se datorează fricii. Ea nu este un semn al forței interioare atașabile culorii pielii sau propriului steag. Toate aceste atribute trădează o lipsă, o gaură, o anumită sărăcie. Bineînțeles, apartenența la grupuri sau instituții este o trăsătură predestinată și uneori amplificatoare a individualității; individualitatea, însă, nu este, în esență, o problemă de apartenență.

Pentru individul care nu este decît un simplu membru, elementele străinătății vor fi întotdeauna copleșitoare, iar străinii vor părea întotdeauna „abracadabranți", după cum a numit, consternat Henry James, sfîntul patronator al nativismului superior, imigranții din Manhattan. Evident, în America, nativismul este lipsit de orice noimă, din moment ce nu există bărbat sau femeie în această societate (în fine, cu excepția a ceea ce a mai rămas din indigeni) care să poată arunca piatra. Aici nativismul este cea mai pură ipocrizie, o dorință răutăcioasă de a ridica scara după ce ai urcat. Cu toate acestea, pe măsură ce pluralismul american involuează devenind tribalism american și economia se duce de rîpă, imigranții devin încă o dată alibiul Americii. Duke și Buchanan, după cum spunea unul dintre prietenii mei, se întrec în a-și împărți votul nazist, iar haitienii sînt înghesuiți în spatele sîrmei ghimpate în vreme ce președintele se gîndește la repatrierea lor forțată; guvernatorul Californiei, de la care se aștepta relansarea republicanismului liberal, se teme că „efectul magnetic" pe care statul îl are asupra imigranților este responsabil de dificultățile sale fiscale.

Îmi dau seama că imigrarea într-un stat al prosperității, la sfîrșitul secolului XX, se deosebește de imigrarea într-un stat al socialului darwinian propriu secolului trecut, că în America acestui moment se ajunge mult mai ușor la subjugare. Însă subjugarea este exact ceea ce imigranții doresc să evite, iar nu să găsească. Mișcarea, la urma urmei, este o dovadă a energiei și a credinței în mai bine. Îmi dau seama, de asemenea, că nu toți imigranții sînt refugiați. O mare parte a lor nu au nevoie să vină aici. Ei vor pur și simplu să vină. Acesta este și motivul pentru care ar trebui să ne deschidem porțile și să lăsăm scara la locul ei.

(Articol tradus, cu acordul autorului, din revista **The New Republic**).

În românește de
Alina GHIMPU

ANDREI CODRESCU

ÎNGER CU FRUNZE

Liniștit la masa din colț
unde fîntîna secată
se înecă în frunzele nemăturate
sub îngerul ei neconsolat,
băiatul subțire din umbra
acelei jeune fille în floare
deschidea Cearta postmodernă,
o carte. La mijloc de fericire și
nefericire,
singurul răgaz pe care ni-l luăm
gîndești ea este somnul.
Anumite interioare mentale
există numai în franțuzește,
acesta-i gîndul lui.
Încă străină, ea este tragediana principală
dintr-o piesă
care i se petrece numaidecît în minte
unde ea face lucruri rele
spre a strînge capital
pentru masturbare
cu un european vizitator
pe umerii căruia
gonesc prea puține trenuri
alimentate de uitare.
La stația de tramvai
o bătrînă în doliu
îi urmărește mai tînărul sine cum aleargă
lîngă un alergător aproape veșnic gol
urmînd linia de tramvai
către trupul perfect.
Sînt Iasmina și Olivă Dulce,
de-abia s-au întîlnit
în 1924 în Orașul
care trăiește pentru Reginele sale,
un basm.
Străin, stau aici liniștit
în această seară
la hotelul Coloane
pe terasă în amurg
unde lumina se retrage cu fler
din fru-fru și istorie.
Înafara trupului, din fericire,
începe minciuna.

În românește de
Denisa COMĂNESCU

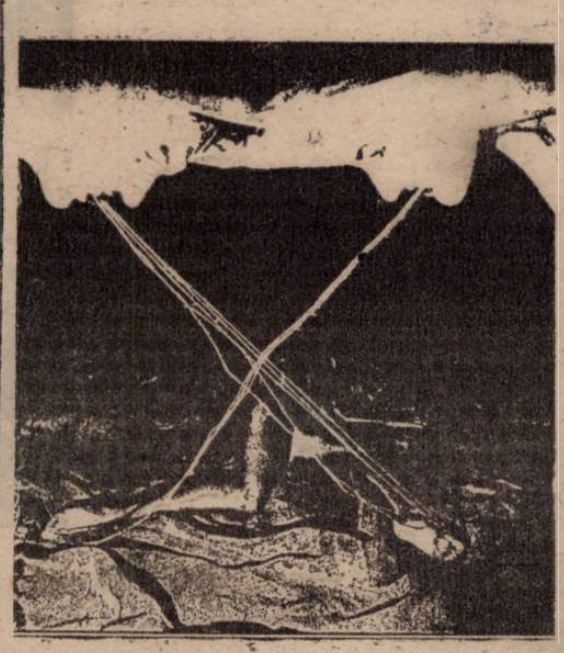

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ANDRÉ GLUCKSMANN

POLITICA PROSTIEI

[pag. 8-9]

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 6 (1289) ● 10 APRILIE 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

Lecția de insolență

Într-o societate în care nu domină spiritul autocritic, ci tocmai contrariul său, a încerca să analizezi prostia pare, fără îndoială, o insolență. În forma ei cotidiană, prostia este un ingredient ca oricare altul al personalității umane. Ea poate fi chiar sarea în bucate a unei existențe în care calitățile se măsoară pe scara negativului. Exemplele sînt la îndemînă, iar ultimii doi ani le-au scos în evidență în întreaga lor splendoare. Am văzut monarhiști înfocați votînd cu entuziasm pentru Constituția republicană la 8 decembrie. Am văzut oameni care întreaga lor viață s-au ferit de comunism ca dracul de tămîie capotînd în fața farmecului zîmbitor al neocomunismului. Am văzut oameni crezînd nu în ceea ce vedeau, ci în ceea ce li se spunea. Am văzut mineri care nu făceau nici o diferență între cotonogirea sadică a concetățenilor și plantarea răsadurilor de flori în centrul Capitalei. Am văzut un președinte de țară care vorbea despre pericolul legionar în așa fel încît apariția acestuia, acum, să nu mai surprindă pe nimeni. Am văzut generali de armată pentru care un bun român este un român mort. Am văzut sublimi patrioți incapabili să accepte vînzarea țării în general, dar neezitînd o clipă s-o vîndă cu amănuntul. Am văzut femei demult ajunse la vîrsta augustă a menopauzei visînd să conceapă Pruncul Democratic prin împreunare vinovată cu unul din emanații revoluției. Am văzut cum, într-un Parlament al ticăloșiei, prostia își pierde orice urmă de inocență, virînd spre cinism și batjocorirea drăcească a oricărui bun simț. Am văzut cum stupiditatea grețoasă înfrînge, sistematic, timida, fragila rațiune. Am văzut cum, în gura înalților reprezentanți ai poporului, sensul noțiunilor se transformă instantaneu în contrarul lor. Am văzut cum **consens** la noi înseamnă **dezbinare** și cum libertatea generală anihilează libertatea individuală. L-am văzut pe Silviu Brucan făcîndu-le posibile pe toate cele de mai sus. În fine, l-am văzut pe dl. Valeriu Cristea.

Valeriu Cristea este un caz particular al temei de care ne ocupăm, pentru că domnia sa este, altminteri, un ins inteligent și cultivat. Dar gesturile anapoda pe care ilustrul critic le-a făcut în ultimii doi ani probează, dacă nu altceva, măcar că prostia e democratică. Altfel spus, ea nu iartă pe nimeni. Autor al cîtorva cărți importante pentru cultura noastră, dl. Cristea ține, cu tot dinadinsul, să ne întrebăm dacă ele n-au fost scrise cumva după metoda eugenbarbistă. La dl. Cristea, „fenomenul stultistic" e un proces de compensare și încercare de a exorciza complexele de inferioritate. Cîtă vreme se menținea în apolitismul călduț pre-revoluționar, complexele domniei sale, altminteri sesizate de toată lumea, erau asimilate unei sensibilități care, într-adevăr, „producea versuri". Flancat, în dreapta și în stînga, de prudență, de indiferență, dl. Cristea n-a participat la nici una din bătăliile ideologice împotriva cozilor de topor comuniste. Participă acum. Ce e drept, însă, de partea lor. Doinele sale de jale întru apărarea apolitismului au șarmul discret al bocetului ciobanului după oile pierdute. Pentru că o bună parte dintre scriitorii pe care dl. Cristea îi simțea rivali au urcat într-o barcă, el a sărit, instinctiv, în alta. Pentru că dl. Manolescu, de pildă, a devenit unul dintre cei mai importanți promotori ai democrației, dl. Cristea se simte dator să flirteze (cît de inocennt ?) cu apărătorii totalitarismului în România. Dacă ar fi vorba doar de o sinceră opțiune personală, totul ar fi în regulă. Dar dl. Cristea nu numai că nu se recunoaște a fi ceea ce este — un vajnic tovarăș de drum al comunismului —, dl. Cristea bravează„ Pentru domnia sa, Nicolae Manolescu nu e cel mai important critic român al ultimelor decenii, ci doar cel mai „consecvent". La fel cum aversiunea față de Monica Lăvinescu și Virgil Ierunca are un clar substrat

Mircea MIHĂIEȘ

(Continuare în pag. 12)

CANALUL 3

MIZERIA DE A FI O ȚARĂ MICĂ

Se vede mai bine ca niciodată acum cînd marea putere de la Răsărit — din partea căreia ni s-au tras mult mai numeroase neajunsuri decît lucruri bune —, Mama Rusia, despre ea este vorba, își permite, pe față, la lumina zilei, să nu-și respecte cuvîntul, încălcînd repetat înțelegerile internaționale. Nu știu ce vor zice americanii (dar, parcă în momentele de maximă tensiune, mult îi pasă Rusiei de ce zic americanii !), însă pînă una alta, noi ne aflăm în fața unei noi agresiuni din partea țării ce s-a obișnuit definitiv cu ideea fixă că a fost și trebuie să rămînă un mare imperiu.

Avem altă șansă reală decît lupta politică, fie ea de hărțuială ? Dacă cineva își închipuie — și există simpatrioți care-și închipuie altceva, nu atît din rațiune cît dintr-o mai mare fierbere a sîngelui — că statul român, așa cum este el acum : dezbinat și sărac, se poate lua de piept cu armata rusă, atunci acel cineva nu poate fi taxat decît ca un mare guguman. Dincolo de sentimente patriotice, situația trebuie cîntărită cu capul, iar nu cu altă parte a corpului. Și oricîte fapte s-ar uita, unul singur să nu ne scape din vedere : acela că în vreme ce armata română culegea știuleți și săpa canale aiurea, în cea sovietică se investea enorm, pentru că era armata unei mari puteri. Iar Uniunea era o mare putere tocmai datorită forței sale militare.

Să ne închipuim că mica oștire română trece Prutul (pas de-a mai trece și Nistrul !). Am mai putea să ne imaginăm că Șaposnikovii vor rămîne tot numai un zîmbet, privind calmi, degajați cum îi punem cu botul pe labe pe Smirnovii rusofoni. De asta dați-mi voie să mă îndoiesc. Înainte de toate pentru că din fosta armată sovietică au rămas o groază de băieței care în afară de a se juca mortal cu akaemurile, katiușele și alte drăcii dintr-astea nu se pricep la nimic. Dar nu e suficient și atît ?

Așa că, pînă una-alta, să-l lăsăm pe Adrian Năstase să-și exercite smailul diplomatic. Și știința politică. Iar de n-o fi după așteptări, ori să găsim un altul, ori să ne-ascuțim topoarele. Să ședem și să cugetăm : pe cînd noi făceam economie de muniție la tragerî, tavarișcii de est executau aplicații pe viață și pe moarte cu mujahedinii din Afganistan. Care numai de blîndețe și amiciție nu pot fi bănuiți. Așa s-a călit mercenarul rus. La început a fost carne de tun. Asta ar fi bine s-o știe și domnul Radu Câmpeanu, printre alții.

TRANSHUMANȚA PARLAMENTARILOR

A devenit chiar monden ca parlamentarul român, imparțial cu toate partidele și guvernele, să-și schimbe stindardul după răsuflarea alizeelor politice. Nu-i mai pică bine o confruntare intestină, îl deranjează vreo schimbare de vînt — țop ! în altă gașcă, și mulțam, Doamne ! sunt destule, ca la noi la nimenea. Pasul se comite, de regulă, la stînga linișor. Cu dreapta — mai rar. Dar va veni și vremea aia. Deocamdată mai traversăm (false) pudori și cochetării de domnișori bătrîni. Cel mai simplu se face trecerea spre vreo grupare care îmbină stînga cu dreapta, fără nici un scrupul.

Că nu stau la baza acestor salturi penibile doar neajunsuri ideologice știe tot românul. Se aud zornăind gologanii, domnilor ! Și, fie că e vorba de cheltuielile cu nevasta mai tînără, fie cu vila și automobilul, aceeași mizerie. Mai grav, acești jucători de șotron parlamentar mai au și pretenția să reprezinte partide care nici nu se născuseră încă în vremea cînd domniile lor ocupau cu pompă listele care i-au făcut ce sînt. Mă tot întrebam cînd se va trezi grupul majoritar cu înțărcarea mieilor aparținători. Iată că a făcut-o. Tare tîrziu, dar mai bine decît niciodată. Mai era doar un pic și transhumau toate oițele pe pășunile vecine.

SALVAȚI RADIOTELEVIZIUNEA ROMÂNĂ

Nu numai copiii străzii au nevoie de un ajutor imediat. În aproximativ aceeași situație se găsește și instituția al cărui concertmaister este, onor dl. Răzvan Theodorescu. Pe punctul de-a fi aruncată în stradă și uitată acolo. Mai ales televiziunea se confruntă cu disperarea general valabilă pentru majoritatea sufletelor vii din țară.

Guvernul contabilului de frigider nu scoate un șfanț din pungă, parlamentul o urechează că nu reflectă cum trebuie realitatea politică, nici opoziția nu se sufocă de iubire vizavi de dînsa, și uite-așa biata televiziune a ajuns datoare. Vîndută — încă nu. Și de-ar fi să se vîndă, cine ar da bani pe ea ? Domnul Rațiu ? Pardon, domnia sa nu investește în afaceri gata pierdute. O singură salvare mai poate avea : taxa pe audiovizual. Și o va găsi, nu încape îndoială. Iar dom' profesor Răzvan Theodorescu va evolua cu același cioclopedism cu care ne-a obișnuit. Și, undeva, în umbră, Blajinul Emanoil va săpa tenace, neostenit. Sapă, frate !

C. B.

NICHITA, 59

EXORDIU LA O EPICA MAGNA

Încă un autoportret cu pată de sînge. În mîini, floarea cea din colț și suavă a înrămuritului absurd, floare de hîrtie (vezi turta de ceară cîndva), darul său pentru Cerber : „Mă mușcă un cîine / ah, privesc prin el / ca printr-o fereastră" Borta lumii întunecate eufemizată într-un bot de cîine, înghițirea thanatică, în mușcătură. Mostră celebră a așa-numitului manierism stănescian, Haiku-ul încrețește un text precar, gata parcă umectat să primească eticheta absurdului său. Iată, regulile jocului ne refuză, maniera nu ne e la îndemînă. Nu numai semiotic, dar și, în cele din urmă, epistemologic vorbind, oarecum postulînd, încifrarea înțelesului vine din neobișnuita suprapunere a două modalități cognitive, cunoașterea prin încorporare și cunoașterea contemplativă : a fi înghițit (și tot la Nichita Stănescu „criză de timp" și fel de „pierdere a cunoștinței prin cunoaștere") pentru a putea privi. A privi ce ? În urmă, haiku-ul se oglindește în versurile poeziei Omul-fantă : „Omul-fantă moare / ca să ia cunoștință de moarte."

Din cîte știu, singura încercare de lectură epistemologică sub acest unghi, a spațiului poetic stănescian, și singura cu adevărat aglutinantă aparține Ioanei Em. Petrescu (Eminescu și mutațiile poeziei românești, ed. Dacia, p. 12-19 și 151-169). Aceste rînduri sînt așadar aplicarea unui instrument creat deja și pe care nu îl mai definesc aici, încercînd doar, prin cîteva exemple, o completare de traseu.

Pentru prima dată în poezia lui Nichita Stănescu, cu ideea de foame, foamea abstractă, ne întîlnearn în Elegia a zecea : „M-au călcat aerian / abstractele animale, / fugind speriate de abstracți vînători / speriați de o foame abstractă / burțile lor țipînd i-au stîrnit / dintr-o foame abstractă". Puse sub semnul repetat al „abstractului" (ceea ce săvîrșește oricum paranomaza e îndoit de prezența „încîntător" repetată a „abstractului" însuși) versurile ocultează un ritual vînătoresc : „m-au călcat aerian" (dans, au dansat în jurul meu) măști de animale și de vînători, din pricina cîtuși de puțin reflexă a ideii de foame. Abstracția teatrală compilează neașteptat : lege a mascaradei, foamea va fi fiind și ea un personaj cu mască, adevărată, concretă deci și atît de stănesciană, „idee cu gură". Reiterînd străvechea goană cinegetică, ritualul aduce din nou în discuție înghițirea. Se știe, orice ritual este centrat pe o moarte aparentă, temporară, urmată de resuscitarea într-o stare superioară. Ritul înghițirii, așa cum îl numește și descrie Propp în Rădăcinile istorice ale basmului fantastic (p. 280-300), pornește dintr-o viziune empatică asupra lumii, proprie modului de gîndire arhaic, prin ritual vînătorul fiind investit cu principalul său atu, identificarea cu spiritul animalului vînat, cu viteza de existență a acestuia la Nichita Stănescu („Ne diferim unii de alții prin viteză". — Cîteva generalități asupra vitezei). Înghițit de animalul totemic (a se înțelege casă cu aspect zoomorf), neofitul va fi apoi regurgitat ca Vînător, considerîndu-se că a dobîndit astfel consubstanțialitate cu animalul respectiv. Urme ale acestui ritual apar cît se poate de clar în poezia Săgetarea cerbului stretin și harponarea peștelui Vidros.

Istoric, ritualul dispare o dată cu modul de viață care l-a produs, iar ritul în sine, nemaiavînd suport în realul imediat, se va acoperi cu straturi noi de semnificații, transformîndu-se în mit, apoi în legendă, unde spațiul de timp dintre înghițire și regurgitare este de cele mai multe ori ocupat de călătoria fantastică a eroului plecat în căutarea desăvîrșirii. Starea de grație a lui „a fi mîncat" va bîntui întreaga poezie stănesciană începînd cu cea din Ideea cu gură („Eu sînt mîncarea / unei ființe. / / Sînt devorat".) și pînă la imposibilitatea ei din Nod 26 („M-am dat de mîncare lupilor / dar lupii erau frigurosi și bolînzi / Mîncați-mă, am strigat la ei, am strigat ! / Noi nu, mi-au răspuns, / noi nu mîncăm om înghețat."), dînd semn despre drama cunoașterii. Mai vechi decît legendele, miturile sînt în general lipsite de adaosul călătoriei inițiatice păstrînd, în schimb, ideea de consubstanțialitate. Astfel, a doua naștere a zeiței Atena are loc din chiar capul lui Zeus, din chiar inteligența acestuia. La fel, Cronos, mîncîndu-și copiii, nu este doar așa cum s-a spus — imaginea timpului devorator, înghițirea fiind necesară să se producă adevărata teogonie („Cînd zeul mă-nghite, zeul încă viu, / prăbușit în burta-i ca-n fîntînă / parte chiar din carne-i am să fiu / damf, și chiar idee, o fărîmă". — Deci voi sta).

Liviu HILOTE

• SĂRBĂTORIȚII NOȘTRI •

SOFIA ARCAN : cinci romane, unul interzis vreo cinci decenii. Analistă remarcabilă a sufletului feminin. La 75 de ani, Sofia Arcan are în sertare o carte extraordinară. Unul dintre scriitorii de echilibru ai Asociației (Filialei) scriitorilor din Timișoara. Unul din literații de seamă ai orașului nostru.

MARIKA PONGRACZ : Prozatoare de rafinament, naratoare inteligentă a unor aventuri ale cotidianului, scriitoarea Marika Pongracz s-a numărat printre autorii care, de-a lungul anilor, au stimulat înțelegerea și prietenia dintre români, maghiari, germani, sîrbi, slovaci. Un prieten și un om de nădejde care, își valorifică maturitatea literară în pagini vii, temeinice.

EUGEN DORCESCU : Poet solar, eseist substanțial, poetician original, editor eficient, scriitorul este, la cinci decenii de viață, o personalitate complexă și echilibrată, spirit senin și model exemplar pentru truditorii intru scris. O versiune a psalmilor îl afirmă ca un remarcabil poet religios, memorabil în eforturile sale de a descoperi fiorul mistic al acestor pagini fundamentale ale spiritualității umane.

CONVORBIRI

IOAN BUDUCA

„PROSTIA NU ÎNCREMENEȘTE NICIODATĂ !”

— Ți-aș propune, Ioan Buduca, o abordare a prostiei dintr-un unghi pe care-l cunoști foarte bine : din perspectiva ironiei. Care ar fi relația dintre ironie și prostie ?

— Hai să-ți răspund ironic : prostia este ceva despre care nu poți vorbi decît dacă ai prejudecata inteligenței. Dacă n-o ai, nu-ți rămîne decît să taci pe subiectul ăsta. Sînt cîteva false subiecte pe lumea asta, printre care și prostia. Un lucru care nu poate fi definit — și vezi că n-am reușit să-l definesc —, un lucru care nu poate fi clasificat se apropie mai degrabă de mit. Poți spune povești despre ea, dar nu și un discurs.

— Cum ar suna povestea ta despre prostie ?

— În spirit autoironic și neserios, aș putea spune că întreaga mea viață e o prostie. Dar am să spun altceva : dacă I.L. Caragiale ar fi putut s-o definească, n-ar mai fi scris nimic. E mai ușor să scrii despre ea, decît s-o prinzi într-o definiție. Lucrul cel mai prețios pe care l-am citit despre ea e că prostia ar fi ceva substanțial. Ca și binele, ca și inteligența. Afirmația e a lui Alexandru George. După părerea mea, e un lucru foarte subtil să poți susține că prostia, ca și inteligența, are substanță ontologică. Din teologie știm că răul are substanță ontologică. Și atunci, dacă are substastă ontologică, nu văd de ce am disprețui-o !

Însă întrebarea mea e : are sau nu are ?

— Te-aș ruga să și răspunzi la întrebarea asta, dacă tot ai ridicat-o. Eu aș propune ca, înainte de a ajunge la ontologie, să o luăm încetișor din perspectiva experienței personale. Cum ne raportăm, de fapt, la prostie ?

— Cum ne raportăm la inteligență ? (Pentru că prostia face cuplu cu inteligența). O vînăm ? O cultivăm ? O putem obține cu ajutorul voinței ? Prost te naști, nu devii ! Prostia nu e subiectul educației !

— Dar în prostire nu crezi ?

— Nu. Ce e aia prostire ?

— Poate fi o prejudecată !

— Nu, e doar un subiect la modă de cîțiva ani. La noi l-a lansat Al. Paleologu. A vrut să scrie, dar n-a reușit s-o facă. Cel mai bine a scris Wittgenstein, despre prostia filozofilor.

— Cum ar arăta prostia scriitorilor ?

— Să fii un foarte mare poet și să scrii proză, de pildă. Sau să n-ai nici un fel de talent și să scrii ca și cum ai avea.

— La noi a făcut vogă definiția lansată de G. Liiceanu (pe urmele lui Glucksman, de altfel) : prostia ca încremenire în proiect.

— Definiția e foarte limitativă, pentru că sugerează un refuz al devenirii. Pentru că există și „bune încremeniri“, cum ar zice Noica. Un gînditor care imaginează un sistem filozofic, de pildă, încremenește într-un proiect bun. Definiția de care vorbeai e aplicabilă doar în cazul utopiilor politice, și al altor subiecte din aceeași arie. Dar cum reușim să vorbim despre prostie dacă ea e în plan ontologic — ca în cazul „proiectului încremenit“ —, altădată e în plan moral, altădată în plan, să-i zicem, duhovnicesc ? Eu nu le văd într-un proiect unic. Nu există prostie, ci prostii : prostia ideologică, prostia cotidiană etc.

— Așadar, nu poate fi conceptualizată ?

— Nu, ea este conceptul a ceva, dar nu mi-o pot reprezenta. Situația e similară aceleia în care susținem că nu există boli, ci bolnavi. E o formă de a ocoli răspunsul direct. Însăși încremenirea cu pricina poate fi văzută în mai multe feluri. Încremenirea sfîntului, de pildă, e perfectă. Dar dacă eu prin prostie înțeleg și ceva de natură duhovnicească (și nu ideologică, așa cum face Liiceanu), ce mai înțeleg eu prin încremenire în proiect ? Încremenirea călugărului (ca să-ți mai dau un exemplu) în proiectul lui este pozitivă.

— Aici lucrurile sînt clare. Te-aș întreba un lucru despre care eu, cel puțin, nu știu să se fi discutat : există o prostie a credinței ?

— Deci, prostia în zona dogmaticului ? Știu și eu ? N-am auzit nici eu vorbindu-se despre asta. Dar probabil că, acolo se numește păcat.

— Ar rezulta că prostia e o abatere de la normă !

— Da, însă normele nu se referă niciodată la domeniul ontologic. Așa că teoria despre substanța ontologică a prostiei... Însă chiar dacă există, noi nu putem vorbi despre ea.

— Și atunci, ce fel de concept este ea ? Etic ? Estetic ?

— Uite, e ca-n gramatică. După cîte știm, gramatica funcționează după norme. Dar limba vie evoluează prin impunerea unor abateri de la normă. Dacă în secolul al șaisprezecelea a nu te spăla sub perucă era o formă de eleganță, astăzi ni se pare o prostie !

— Deci am ajuns în zona esteticului ! Dar, totuși, cine stabilește că avem de-a face cu o prostie sau cu un lucru inteligent ?

— Putem vorbi de prostie în zona premergătoare umanului, în zona animalicului ? Ce prostie face animalul de pradă ? Nici una. Deci, prostia e un atribut strict uman. Țuțea ar spune așa : „Prostia e să nu fii genial. Dar și geniul e un prost pe lîngă sfînt !“ Așadar, pe undeva trebuie să existe o scară, o ierarhie.

— S-o reducem, atunci, la funcția unui „operator ontologic“ ?

— Da, e o scară pe care noi ne situăm unii față de alții pe trepte diferite. Putem defini prostia între egali ? E o întrebare. Mă pot simți mai prost decît Einstein, de exemplu. Dar atunci e vorba și de un complex.

— Complexul cui ? Pentru că prostul adevărat nu dă semne de complexare !

— Cred că putem folosi exemplele din paremiologie.

— Să fie prostia complexul de superioritate al deșteptului ?

— Toate frazele sînt adevărate despre prostie ! Tocmai pentru că nu știm la ce ne referim. Toate cazurile sînt deopotrivă adevărate și spectaculoase.

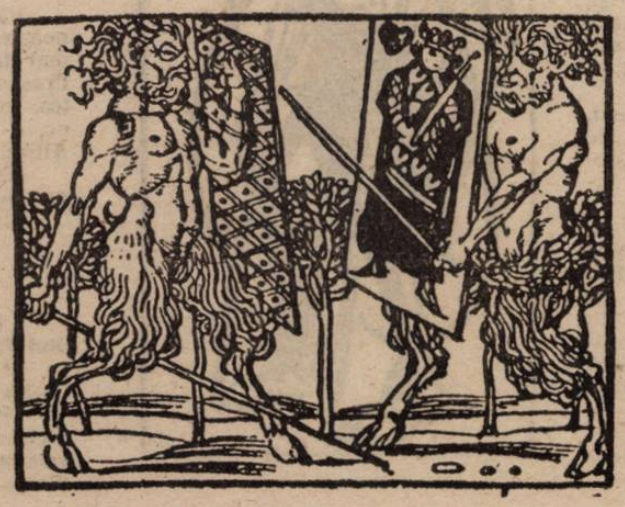

Și afirmația că prostia există ca substanță ontologică, și afirmația că ea nu există ca substanță ontologică ! Aș putea să definesc prostia în raport cu logica. Dacă adevărul și falsul apar numai la nivelul răspunsului (pentru că nu există întrebări false !), înseamnă că prostia e afirmația. Orice afirmație, orice enunț pot fi inteligente sau prostești. Întrebarea nu poate fi nici proastă, nici deșteaptă.

— Dar poate fi o întrebare prostească !

— Depinde. Copiii pun cele mai subtile întrebări prostești ! Totuși, uite că am descoperit un domeniu ontologic unde există prostie : în spațiul întrebării. Prostia începe să apară la nivelul ontologicului de tip logic, deci al răspunsului, pentru că începe să apară aproximarea adevărului. Și atunci, rezultă că prostia nu se opune inteligenței, ci adevărului ! Iar noi ne aflăm tot timpul în prostie.

— Crezi cu adevărat că prostia se opune adevărului ?

— Cred prin similitudine : Paleologu spunea că prostia nu se opune inteligenței, ci binelui. El vede două lucruri, moralitatea și cunoașterea, aflîndu-se în același plan.

— Rezultă de aici că ar exista o etică a prostiei ! Deși ea ar funcționa doar răsturnat, ca model negativ.

— Problema e că e o logică și o etică în același timp. Cum vorbești în același timp și de bine și de eroare ? Dacă asimilezi eroarea răului, unești două lucruri care nu trebuie unite. Deci, eu nu pot vorbi despre prostie. Pot, în schimb, să spun altceva. În raport cu școala pe care am făcut eu, mama mea este mai proastă. Însă în raport cu înțelepciunea tradițională pe care o știe ea, eu sînt un prost ! Ea mosteneste niște reflexe care țin de bunul simț al tradiției, al lucrurilor simple și profunde, pe care eu le-am pierdut prin intermediul școlii.

Dar prostia nu are conotație istorică. Ea este, pur și simplu, o abatere de la standardele conjuncturale și istorice. Pentru că dacă ar avea caracter istoric, ar rezulta că are și un defect al definiției, din moment ce n-o putem descrie decît prin imagini istorice.

— Și atunci, prin ce am putea-o defini ?

— Eu zic că mai important decît s-o putem defini e s-o putem gîndi. Inteligența o gîndești, pentru că este operațională. Ea poate rezolva o problemă. Deci, ai un criteriu de definire : ceea ce rezolvă o anumită problemă se numește inteligență. Dar ceea ce n-o rezolvă se numește prostie ? Nu.

— Dar s-ar putea să existe probleme pe care prostia să le rezolve mai bine. Însă acesta e hazardul.

— Da, și mai există situația enunțării ironice. În acest caz e vorba de o falsă problemă. În cel mai bun caz, se ajunge la fondul absurd al chestiunii. Și te întreb : de ce e respectat prostul satului ? Sau bufonul ?

— Nu e același lucru. Bufonul e imaginea răsturnată a regelui. Regele și bufonul sînt interschimbabili.

— Deci, în paradigma prostiei mai apare un cuplu : bufonul, edică nebunul, și înțeleptul. Și atunci îți spun : formula lui Liiceanu e bună. Numai că e chiar pe dos : numai inteligența știe să încremenească în proiect. Tocmai pentru că își poate aduce argumente și pentru încremenire. Prostia e vie. Ea nu încremenește niciodată. Inteligența este artificială și conjuncturală și falsă și istorică. Prostia e chiar viața. Și viața nu are definiție, fiind eternă. Dar noi, cu prejudecățile, inteligenți, n-o prea respectăm !

Te mai întreb : inima e proastă față de rațiune ? E proastă, zice-se. Dar de unde știm că e așa ? Subiectul merită judecat exact ca tema binelui și a răului. Cînd descoperi în teologie că și răul are substanță divină.

— Probabil că tema asta nu poate fi discutată decît în dublete. Orice ai spune despre ea, în sine, nu e relevant. Și dacă e relevantă, nu are tensiune. Trebuie să-i opui mereu ceva.

— Numai că încep să mă îndoiesc tot mai mult că e bine pusă în raport cu inteligența. O poți opune tuturor lucrurilor de pe palierul inteligenței : binelui, rațiunii, etc. În orice caz, prostia nu e kitsch. Cui opui kitschul ? Armoniei, frumosului, ordinii ?

— Îl opui unei categorii : bunul gust și prostul gust.

— Prostia nu e prostul gust. Cei care admiră și practică Kitschul nu sînt neapărat oameni proști. Au un alt fel de gust, mai primitiv, mai rudimentar. Deci, o temă de gîndit, nu de vorbit.

— Da, însă spunînd asta, ieși din regula prostiei : ea nu poate fi tăcută. Prostia e manifestare. E proteism. Pro(s)teism.

— Adică nu te poți gîndi la ea fără discurs, fără cuvinte ? Sînt foarte tentat să o definesc teologic, însă asta va face o foarte proastă impresie. Dacă limbajul este deja o formă a corupției și a căderii, înseamnă că ea există în însuși limbajul. Și faptul că trebuie să comunicăm prin cuvinte este o insuficiență și o prostie prin raport cu cunoașterea fără cuvinte sau mistică. Dar gîndire fără cuvinte nu există. În aparență. Gîndirea prin cifre e foarte posibilă. Relațiile pur matematice ori algebrice nu sînt prostești. Deci, există și o gîndire înafara cuvintelor. Și ea este mult mai exactă decît cea prin cuvinte.

— Chestiunea e relativă și intrăm într-un cerc vicios. Pentru că înseși cifrele sînt definite, anterior, prin cuvinte. Absența cuvintelor e definită, deci, tot de cuvinte.

— Să luăm geometria : cercul, pătratul, triunghiul. Sînt reprezentări ale unor realități ontologice. Cîtă nevoie ai de cuvinte ca să înțelegi punctul și cercul ? Ele sînt niște relații. Iată o prostie ontologică : faptul că nu se poate rezolva quadratura cercului. Există o prostie înăuntrul relației geometrice ! Dar prin asta prostia devine un nod al gîndirii. Un nod gordian unde sabia nu are ce face. Sau prostia lui Pi. 3,14 formează o adevărată infinitate de zecimale. Este o anomalie a naturii numărului. A naturii relațiilor geometrice. Da, poate că asta e prostia : 3,14 !

Prostia e cel mai ușor de definit în zona politicului. Despre istorie, însă, nu poți spune că a făcut prostii. Deci, nu poți lua o perioadă istorică și să spui : uite ce prostii au făcut ăia ! Istoria e fapt, și cu asta basta ! Orice fapt are valoare de adevăr sau fals. Însă pentru că politicul ține de proiect — și aici Liiceanu are dreptate —, prostia e la ea acasă. În orice proiect prostia e la ea acasă. Nu în sensul ontologic, ci în cel al voinței de a face într-un anumit fel. De pildă, în proiectele de tip fizică experimentală : din zece experimente, nouă eșuează. Dar al zecelea e cel bun. Însă cele nouă sînt nu-uri fără de care nu ajungi la al zecelea. Sînt drumuri înfundate unde știi că nu mai ai ce căuta. Deci, nu mai sînt propriu-zis prostii. În fizica experimentală, nu-ul te scutește de efortul de a-ți călca pe propriile urme. Deci e o informație pozitivă.

Dar în politică nu-ul, drumul înfundat pe care poți să mergi o sută de ani, cum a mers comunismul, și care îți arată că nu pe aici era de mers, și că trebuie să te întorci, s-o iei pe alt drum, ce înseamnă asta ? Înseamnă atîtea crime, atîtea vieți...

Deci, prostia poate fi cel mai ușor definită în proiectul politic, ideologic, doctrinar și în cotidian. Aceasta din urmă e o prostie, să-i spunem, irelevantă, spre deosebire de aceea din experimentul fizic, unde e relevantă.

— Și, în încheiere : care e cea mai mare prostie pe care ai auzit-o în ultimii ani ?

— Cred că cea mai mare prostie pe care am auzit-o în ultimii ani e că trebuie să intrăm în Europa. Părerea mea e că trebuie să intrăm direct în America !

Mircea MIHĂIEȘ

DOGME

Filosofii ocolesc prostia

Ea nu constituie domeniul acestor firi contemplative, de obicei, şi fără umbră. Ca şi în cazul unei Teste, ea nu e „fortul", nici confortul (fiind, din contră, disconfortul) limfaticilor filosofi. Altminteri, ea îi cam desfide : căci ei, experţi, prin definiţie, în spirit, în inteligenţă, în intelect sau în raţiune (**Verstand** şi, respectiv, **Vernuft**), ca şi în şahul silogistic, iar dacă sunt şi în materie, sunt doar în una, mai curînd, exsanguă, aseptizată şi searbădă : **o res extensa**, — ei, aşadar, ignoră hăul vertiginos şi insodabil, „gaura neagră" a prostiei.

Care rămîne să-i atragă, să-i tulbure, să-i fascineze (şi, numai rar, să-i şi amuze) pe înţelepţi, pe moralişti, pe cîţiva scriitori aparte, ca prăpăstiosul* Caragiale, ca impasibilul părinte al lui Bouvard & Pécuchet, sau ca Baudelaire, care-şi începe **Les Fleurs du Mal** cu „La sottise . . .".

☆

Dacă prostia ar fi, totuşi — cum crede dl Liiceanu (pe urmele unui Glucksmann ?) — „încremenire în proiect", atunci un summum al prostiei ar fi, mereu, arhitectura ; ce alta, oare, e aceasta, dacă nu chiar încremenirea, la propriu, a unui proiect ?

Că, uneori, proiectul prost, încremenirea în aceasta frizează, evident, prostia, e altă vorbă, — care, însă, face din zisa definiţie o quasi-tautologie : prostia e încremenirea (ca la apostolii lui Marx) într-un proiect (extrem de) prost.

☆

Conjuncturală, definiţia liiceniştă a prostiei (oricît, altminteri, de pregnantă, de memorabilă şi, astfel, pe cale de încremenire într-o zicală sau poncif, — ceea ce nu-i de ici, de colo, de vreme ce, după Baudelaire, nu e la mintea fiecărui să fabrice un loc comun), ar fi în plus, prin eventuala-i extrapolaţie, şi injustă faţă de regnurile supra- şi, mai cu seamă, subumane (ca şi cît despre speţa noastră, faţă de marii inflexibili ai ei : martiri şi cavaleri, eroi sau descoperitori, — între aceştia, un Columb, încremenitul în proiectul unei himerice Americi).

Or, revenind la ale noastre, — faţă de regnul animal, suntem nedrepţi cu precădere, cînd îi taxăm de „bou", de „vacă" sau de „viţel la poarta nouă", de, mai generic, „dobitoc", pe cei pe care-i credem proşti. Cînd, aşadar, ne injuriem făcînd apel la terionime.

Că dobitoacele nu-s proaste, decurge nu numai din faptul că, adaptabile fiind, acuză o capacitate de adecuare la situaţie(care, la om, este, adesea, o probă de oportunism şi presupune, totdeauna, o doză de duplicitate, — nu, ca la ele, o ripostă a inocentei cărni rănite sau timefacte : un reflex), dar şi, să zicem, din aceea că-şi au, cu toatele, tiparul, programul, codul lor genetic (şi, astfel, o inteligenţă specială, alias **a speciei**). Or, ce este un cod genetic, dacă nu chiar încremenire în(tru) proiect, proiect genetic, — a cărui dezîncremenire, prin amnezie sau demenţă, nu se soldează, îndeobşte, decît cu moarte sau cu monştri (şi, doar în cazul speţei noastre, cînd nu cu sceleraţi, cu genii).

Prostologhicon parvum

Nu mai vorbesc, în ocurenţă, de „ierarhiile din cer" şi de îngeri, de eoni, de stele (nici de entelehia care înseamnă, după Hegel, scop şi, totodată, împlinire a lui : un **nisus perfectionis**), — încremenite, şi acestea, în marele proiect divin.

Prost nu e, astfel, decît omul : el singur merită onoarea (pe care, mizantrop şi cinic, i-o acordase Petre Ţuţea) a titlului de „homo stultus".

☆

Ceea ce poate să explice, în rest, prezumţia de prostie ce stăruie, de cînd cu omul (cu **homo sapiens** şi/sau **duplex**, cu omul, deci, de-naturat, adică dezîncremenit din unitatea genuină a Paradisului terestru, — ce va fi fost un „zoo-parc"), asupra animalităţii, e, dincolo de suficienţa acestui animal trufaş, ca şi de lunga, progresiva şi trista lui impietate, asimilarea ei cu însăşi materia ca decerebraţie, ca pondere şi inerţie, ca îndolenţă şi lentoare, — Flaubert, care avea obsesia inenarabilei prostii, avînd-o şi pe a materiei.

Animaliculele repezi, ne-, încă, vîrstnice şi vioaie, nu numai că nu ne displac, dar ni se par, pe drept sau nu, isteţe, chiar inteligente. Faimosul melc al lui Ion Barbu e unul „prost, încetinel", — enumeraţie ce încape un silogism întreg într-însa : melcul e lent ; toţi lenţii, proşti ; deci melcul e, şi el, un prost **.

Trec peste faptul că materia e proastă doar cu ochiul liber, la o vedere mai adîncă fiind superb alcătuită. Dar ea, în cantităţi enorme şi în, părelnică adesea, încremenirea-i milenară, e chiar imaginea prostiei, a unela monumentale. — Ceea ce, cred, nu i se iartă, ca şi jivinelor de altfel, e, mai ales, longevitatea sau, dacă vreţi, ceea ce, doct, se cheamă „dolihocronie", la, după caz, nivel de regn, de speţă sau de individ : ranchiună a lui **homo celer** ***.

☆

Paradoxal e, însă, faptul că, pentru mulţi din stirpea noastră şi artefactele sunt proaste . . . „Con comme la lune" mai treacă-meargă ; dar de ce „ con comme un balai" ?! Prost ca o mătură, ei da, — cînd însăşi mătura e proastă (ca, bunăoară, comunismul) ; numai că sunt şi mături faine, — iar anonimul autor al măturii a fost un geniu. Altminteri, am mai mătura, şi azi, cu palma (sau cu coada).

(Pun punct, aici, acestei scrieri, — căci, dacă stărui în prostie întru prostie, o şi iei.

Iar dacă tac, rămîi şi filosof.)

Şerban FOARŢĂ

* Expresie quasi-sinonimă cu „abisalul" Caragiale, a dlui Palcologu.

** A nu se trage, de aici, concluzia cum că un Ion Barbu n-ar fi prevenitor şi tandru cu (toată !) animalitatea.

*** Cf., între altele : „Je vois très bien la laque de mon Steinway briller encore deux cents ou trois cents ans. Je vais mettre dans mes dernières volontés: cassez mon piano", (Serge Gainsbourg).

PROSTUL ŞI PROSTIA

Prostul şi prostia sunt termeni folosiţi în două circumstanţe : fie pentru a desemna o stare de deficienţă mintală, fie în chip de epitet, sancţionînd, în general pe loc, o greşeală sau o eroare de gîndire, ori de exprimare. De cele mai multe ori, este vorba de invective şi, în acest caz, termenul de prost poate fi înlocuit cu o multitudine de sinonime, mergînd de la simpla dojană pînă la apostrofare sau injurie. În tot cazul, este o mare diferenţă în a-l trata pe cineva drept nătărău, bleg ori tontălău, sau a-l înfiera cu epitetul de imbecil, idiot, ori oligofren. Pe de altă parte, termenul folosit are în multe cazuri şi o încărcătură pasională, astfel că relaţia între elementul cauzal şi calificativul acordat nu este cea mai adecvată. În fine, este de menţionat existenţa de false sinonime, precum cel de ignorant sau de incult. Observaţii similare se pot face şi cu privire la noţiunea de prostie, unde există de asemenea, un grad de confuzie la veridicitatea faţă de noţiunile de imbecilitate ori idioţie. Sub acest aspect, medicii oferă o mai justă înţelegere a stărilor de înapoiere mintală, pe care le consideră ca stări patologice. În general, omul de ştiinţă tratează problemele logic şi la rece, lăsînd altora, mai îndreptăţiţi, să le trateze figurativ şi la cald.

În marea familie a stărilor morbide de înapoiere mintală se integrează diferite forme clinice, variabile ca frecvenţă şi gravitate. Clasificarea acceptată astăzi în unanimitate se reduce la patru grupe. În prima grupă se înscrie forma cea mai benignă şi mai des întîlnită, care este **debilitatea mintală**, corespunzînd termenului generic de prostie. Este vorba de persoane a căror gîndire este insuficient dezvoltată, manifestă o înţelegere greoaie a fenomenelor şi actelor sociale, sunt incapabili de abstractizare şi de discriminare. Posibilităţile intelectuale şi de muncă ale debililor mintali sunt reduse, dar ei au o comportare civilizată, sunt educabili şi îşi pot însuşi deprinderile necesare practicării unei meserii, astfel că se pot integra şi deveni utili societăţii. **Imbecilitatea** este congenitală şi reprezintă o formă mai gravă de deficienţă în dezvoltarea psihică şi intelectuală. Cei care fac parte din această a doua grupă nu sînt decît parţial educabili. Ei pot fi învăţaţi să se autoservească şi, în cel mai bun caz, să efectueze operaţii simple de muncă manuală. Celelalte două grupe, **idioţia** şi **oligofrenia** sunt, de departe, cele mai grave.

Idiotul este total lipsit de raţiune, nu este în stare decît să emită unele sunete sau cuvinte izolate, incapabil să se conducă şi are nevoie de îngrijire şi supraveghere continue. Nu este educabil, cel mult poate fi învăţat să se hrănească. În ce priveşte oligofrenia, aceasta corespunde unei stări de înapoiere intelectuală şi psihică globală şi ireversibilă, reprezentînd o grea povară pentru societate. Cel mai des întîlnită este debilitatea mintală simplă.

Observaţiile referitoare la stările patologice menţionate în rîndurile de mai sus pot fi transpuse epitetelor care, şi ele, se raportează la una din grupele de mai sus. De acest lucru nu se ţine însă seama. Într-un moment de mînie, sau de dispreţ, poate fi atribuit un calificativ mult prea sever faţă de eroarea sau inadvertenţa comisă. Pe de altă parte, foarte des epitete semnificînd înapoiere mintală sunt acordate unor persoane inteligente, care au comis doar o greşeală, sau sunt acuzate de a o fi comis. Este o ciudăţenie specifică acestor situaţii. Dar, greşeala cea mai mare care se face este confuzia între prostie şi ignoranţă. În acest caz, nu este vorba de sinonimie adevărată. Ignorantul poate fi acuzat de lipsuri în cunoaştere, de deficit în domeniul cultural, dar el este normal sub aspect mintal. În aceste condiţii este de respins afirmaţia ideologului televiziunii noastre, mare specialist în probleme de previziune social-marxistă, cînd tratează poporul român, în presa străină, drept „**stupid people**". După 45 de ani cît a fost ţinut în obscuritate de un regim anticultural, el poate fi acuzat de ignoranţă, de lipsă de cultură politică, dar rămîne, aşa cum a fost totdeauna, cu duh şi sprinten la minte. O superbă dovadă o constituie modul cum priveşte problematica adusă aici în discuţie. Într-un descrescendo metaforic, el spune despre oligofren că „are capul umplut cu tărîţe", despre idiot că priveşte în lume „ca mîţa în calendar", despre imbecil că „nu este bun decît să pască boboci", în fine, despre debilul mintal că „este sărac cu duhul" şi „strîmt la minte". Omul stupid este lipsit de raţiune şi, în cazul lui, prognosticul este foarte grav, sub toate aspectele. În cazul ignorantului, prognosticul este favorabil, cu condiţia de a i se oferi posibilitatea de a se informa, de a-şi îmbunătăţi cunoaşterea, ceea ce ne face să privim cu încredere viitorul. Căci, pînă la urmă, tot înţelepciunea poporului triumfă !

Pius BRÎNZEU

ALTE DOGME

ISTORIA CULTURALĂ A PROSTIEI OMENEȘTI

Oricît ar părea de paradoxal, mulți înțelepți s-au aplecat asupra prostiei omenești. La 1494 apărea cartea lui Sebastian Brandt, „Corabia nebunilor", în 1509 Erasmus scrie „Encomium moriae" sau „Laus Stultitiae", J. Chr. Adelung publică în 1785, la Lipsca, în șapte volume, „Istoria prostiei omenești" ; la München, în 1912, Max Kemmerich scoate „Din istoria prostiei omenești" ; Ch. Richet scrie „Omul prost", iar W.B. Pitkin, în 574 de pagini, publică, la New York, în 1932, „Scurtă introducere în istoria prostiei omenești". Rath-Vegh Istvan publică, în 1938, trilogia „Istoria culturală veselă", care cuprinde : 1. „Istoria culturală a prostiei omenești", 2. „Noi prostii din istoria culturală a omenirii" ; 3. Sfîrșitul prostiei omenești". Urmează volumele „Comedia cărții", „Trilogia pasiunilor" și „Sărbătoarea nebunilor".

În capitolul „Aur ! Aur !", din „Istoria culturală a prostiei omenești", Rath-Vegh Istvan vorbește despre credința antică conform căreia grifonii sînt avizi de aur și despre furnicile care scurmă aur și-l adună, grămadă, la suprafață. Pliniu nu se îndoiește că ele există, iar De Thou, celebrul om politic francez, povestește că, în 1559, șahul Persiei, printre alte daruri de preț, i-a trimis lui Soliman „și o furnică indiană mare cît un cîine mijlociu, sălbăticită și colțoasă", din cele care scurmă aur. Profesorul Martyr de la Oxford, savant al sec. XVI, afirmă că, în Hispania, sînt arbori care absorb aurul. Jacob Horatius a scris, în 1595, despre un copil din Silezia căruia i-a crescut o măsea de aur. Lucrul e considerat posibil pentru că, la 22 decembrie 1585, cînd s-a născut copilul, soarele se găsea în zodia Berbecului, în conjuncție cu Saturn, Duncan Liddel demonstrează, într-un erudit tratat, că Horatius se înșeală, pentru că, la 22 decembrie, soarele nu este în această zodie. Doar unui medic din Breslau îi vine în minte, mult mai tîrziu, că cel mai bun lucru ar fi să examineze copilul minune. Evident, era vorba de un fals. Marsilio Ficino îi dă lui Matei Corvin o rețetă de preparare a aurului potabil, considerat curativ. Ficino spune: „Strînge foi de viță și melisă, atunci cînd soarele intră în zodia Leului. Fierbe aceste flori cu zahăr alb, topit în apă de trandafiri ; pentru fiecare uncie de fiertură, amestecă trei foițe de aur și bea-o pe stomacul gol, îndolt cu puțin vin auriu". Ludovic al XI-lea al Franței era tratat de epilepsie fiind pus să bea aur, iar negii lui Ludovic al XIV-lea se tratau cu ulei de aur. Doctorul Cabanes întrebuința aurul și în apa de clismă.

La capitolul Harpagonilor celebri, Sir John Elwes e la loc de cinste. Lovindu-se, odată, la ambele picioare, el prezintă doctorului, pentru consult, ca nota de plată să fie mai mică, doar unul dintre picioarele rănite. Daniel Dancer se va plînge, luni în șir, că în coșciugul în care a fost înmormîntată sora sa s-au bătut prea multe cuie.

Din capitolul „Theatrum ceremoniale" a cărții amintite, reținem numeroasele genuflexiuni la care erau supuși nobilii englezi în fața regelui și a reginei, dar și în fața mesei sau a scaunelor lor, chiar dacă erau în acel moment goale. Regele Spaniei, Filip III, a suferit arsuri grave, lîngă șemineu, pentru că nu a fost găsit destul de prompt grandul care avea drepul să tragă scaunul regelui. Regele Spaniei era prizonierul rigidei etichete pînă într-atît încît nici dragostea nu se putea face decît după protocol. Lüning descrie astfel momentul desemnat din noapte, cînd regele merge în apartamentele reginei : „Cu papuci în picioare, iar peste umeri cu o mantie de mătase neagră. În mîna dreaptă ține o sabie scoasă din teacă, în stînga un felinar. De brațul stîng îi atîrnă, prinsă cu o fundă, o ploscă, care nu folosea la băut, ci, pe vreme de noapte, la cu totul altceva." La curțile germane era obiceiul curios de a se folosi tineri nobili în funcția de „prugelknabe", adică de băiat de bătut în locul prințului, dacă acesta se obrăznicea prea tare. Regele Soare a avut de suferit de pe urma unui furuncul ce-i ieșise într-o parte mai puțin bătută de soare a augustului trup. A fost operat și de această „operație regală" au vrut pe loc să beneficieze și alți nobili, care dădeau sume importante chirurgului, să le-o facă, cu toate că nu-i supăra nimic. Ludovic XIV primea dimineața cămașa doar din mîna prințului de Orléans, iar papucii de la primul șambelan, și numai el, regele, se putea sluji de un sfeșnic cu două brațe, toți ceilalți nobili neputîndu-se sluji decît de un sfeșnic cu un singur braț. Prințul de Maine, fiul legitim al lui Ludovic XIV e numit colonel la 4 ani, iar contele de Toulouse, celălalt fiu natural, la 5 ani este amiral al Franței. De la faptul că micul Dauphin, venind pe lume, s-a scăpat întîi de toate în scutece, istoria modei s-a îmbogățit cu o nouă culoare la modă, „caca Dauphin". La 26 aug. 1849, generalul Faustin Soulouque din Haiti s-a proclamat împărat. Noua aristocrație purta niște nume de-a dreptul ciudate : Duc de Dondon (Ducele de Durduliu), Comte de Terrier-Rouge (Contele de Cîine-Roșu), Baron de Salle-Trou (Baronul de Gură-Murdară), Baronul Seringă, Contele Limonadă, Comte de Numero-Deux... Pe coifurile impozante, ale și mai impozantei gărzi imperiale, erau prinse niște plăcuțe pe care se putea citi : „Sardines a l'huile, Barton et Cie., Lorient".

Din capitolul „Pantofi cu toc roșu", din lucrarea amintită, aflăm că porecla de încornorați, dată soților înșelați, se trage de la împăratul bizantin Andronicus, care își alegea amantele dintre soțiile demnitarilor de la curte. Ca despăgubire, bărbatul primea mari terenuri de vînătoare, iar ca semn al noii proprietăți își fixa pe poarta casei coarne de cerb. În materie de servilism, oda lui Ronsard dedicată lui Henric III bate toate recordurile : „Europa, Asia și Africa sînt prea mici pentru tine, care vei fi regele lumii întregi ; Cerul de aceea a înălțat America, din mijlocul mării, ca acest Mare Tot să devină, în întregime, imperiu francez, să se supună poruncilor tale...".

Istoricul și poetul Johann Stab, de la curtea lui Maximilian, a întocmit un arbore genealogic, în care Ham, fiul lui Noe, era socotit drept strămoș al Hbsburgilor. Maximilian, pentru a fi pe deplin convins, transmite delicata problemă, spre studiu, Universității din Viena. Este greu de spus la ce verdict ajungeau onorabilii doctori, dacă Maximilian nu murea și, o dată cu el, nu se înmormînta și acest arbore genealogic fantastic.

În capitolul „Roba și peruca" este prezentată o lucrare apărută la Jena în 1970, al cărei titlu sună astfel : „Scurtă monografie despre problema juridică : dacă o femeie însărcinată naște un copil în timp ce călătorește într-un poștalion, este obligată să plătească taxă de transport și pentru prunc". Unde-i lege, nu-i tocmeală, că mare-i grădina lui Dumnezeu și de toate găsești în ea, dacă ai răbdare să cauți.

Mircea BĂLAN

LINGURIȚA DE ZAHĂR A PROSTIEI

Prostia este lucrul cel mai ușor din lume de detectat — mai ales la femei. Vom vedea imediat cum se detectează și la bărbați. Însă în privința femeilor se întîmplă ceva foarte ciudat. Am avut, de-a lungul vremii, nenumărate colege, unele minunat de frumoase. În școala generală, în liceu, la facultate, precum și în diversele servicii prin care am trecut. Aveau niște trăsături delicate, ochi minunați, un picior mic și părul creț, tenul fin. Dar, încetul cu încetul, prostia din ele a ieșit la suprafață, odată cu respirația. Și a început să le strîmbe ochii, să le facă găuri în obraji, să le facă părul bățos. Piciorul s-a mărit, pilozitatea s-a întins peste tot, aluvionar. Și la treizeci de ani — vîrsta femeii adevărate — arată ca niște veritabile ruine. Ruinurile de la Tîrgoviște ar fi mîndre să candideze cu ele la un concurs de frumusețe.

În ceea ce-i privește pe bărbați, lucrurile sînt și mai interesante. La ei, prostia nu pleacă din tinerețe, ci din dulcea copilărie. Bărbatul prost are, cum spune și proverbul, o caracteristică esențială : el este fudul. Cu cît e mai prost, cu atît e mai fudul. Și, ca o constatare personală : toți proștii României au dat, în ultimii doi ani, în bîlbîiala prostiei. Și, firește, au devenit parlamentari. Cred că, în locul celor cîțiva parlamentari inteligenți, eu aș fi făcut, din cauza contactului atît de intim și susținut cu prostia, zona Zoster, eczeme, psoriasis doar la atingerea cu acele cantități fundamentale și exponențiale de prostie.

Mai există o caracteristică a prostiei la bărbați : logoreea agramată, cu virgulă între subiect și predicat și cu anacolutul perfect. Adică, pe înțelesul cititorilor noștri, începi fraza într-un punct și nu știi niciodată unde ajunge ea. Iluzia prostului constă în prejudecata că o frază e cu atît mai deșteaptă cu cît e mai arborescentă. Problema e că această frunzuliță care iese din coroana arborescentă a prostiei nu ajunge nici să-i acopere sexul !

Prostia nu e niciodată neutră. Și la homosexuali, și la lesbiene ea are aceleași caracteristici — uneori, e drept, cu semnul schimbat. Prostia are și sex — doar că sexul el este abisal. Noi îl vedem, firește, enorm și monstruos, dar el este numai abisal ! De unde și caracteristica ușor feminină a prostiei.

Prostia pleacă de undeva din rărunchi. Dacă nu poate s-o sloboadă, s-o aducă la lumină, prostul simte un fel de gîdilici interior. Se pare că proștii, din cauză că eliberează cu regularitate prostia din ei, nu au niciodată constipație. Dar ei au, în schimb, o constipație care li se citește pe chip. Ei sînt sobri și demni. Demni mai ales cînd e vorba de ceilalți !

Uneori, prostia atinge zonele supranaturalului, pentru că tinde să ocupe mai mult loc decît este ea însăși. Este, deci, expansionistă. În mod paradoxal, ea este mai mare decît glanda care o secretă. Acest paradox ar merita studiat de către fizicieni.

În creier, prostia se aseamănă cu un scurt circuit greșit reparat. Electricianul chemat să remedieze un scurt circuit — electricianul, adică prostul fundamental — în loc să lege firele normal, din cauza scurt-circuitului care există și în mintea lui, le leagă invers. Astfel încît, la lipire, obținem un nou scurt circuit. Efectul este continuu. Pentru că ceea ce rezultă din scurt circuit este întotdeauna pe dos. Lipim plusul la minus și minusul la plus și obținem întotdeauna același rezultat. Or, acest lucru se vede întotdeauna în Parlament. Cînd un prost încearcă să exprime ceva, exprimă întotdeauna contrarul a ceea ce se află în mintea lui.

De cînd sînt redactor de editură, mă întîlnesc cu foarte multă prostie așa-zis literară.

Acest gen de prostie conține și ceva hedonist. Deși asta mă enervează puțin, pentru că mie îmi place să mă joc și să fac pe grozavul. Dar lucrul se observă imediat ce mi se predă un manuscris. Cu cît el e mai frumos, legat în piele, cu litere aurite, cu atît conținutul e mai imbecil. Și atunci știu că a doua zi după rezultatul negativ încep reclamațiile la director, cererile la alți colegi de a citi manuscrisul, încercările de mituire, amenințările cu reclamații la poliție, la S.R.I., că bine mi-a făcut Rațiu, că n-am să mai public în viața mea nicăieri, și că se vor lua măsuri împotriva mea.

Deci, există o foarte frumoasă legătură între iubirea de sine și ura față de celălalt, care, exact ca în cazul scurt-circuitului de care vorbeam, tinde la învăluire Am observat că prostia mai tinde la adevărurile fundamentale și generale : peisajele sînt superbe, patriotismul este minunat, dușmanii sînt corupți, ai noștri sînt meravilioși (cu varianta ca brazii). N-aș vrea să uit nici prostia opoziției. Deși se spune că dușmanul nu doarme niciodată, adevărul e că prostia nu are somn. Ea nu doarme nici măcar cînd visează. Prostia visează întotdeauna la o lume coerentă pe care n-o poate duce la capăt. Ca diabetic, mi se întîmplă un lucru ciudat : cînd mi-e rău, ies din lumea noastră și intru în una în care toate lucrurile îmi sînt străine. Eu știu că am părăsit o lume normală, dar nu știu cum s-o găsesc. Ca să-mi revin, iau o linguriță de zahăr și-mi revin imediat. Din păcate, linguriță de zahăr a prostiei nu s-a inventat. Pentru prostie, nici nu e nevoie, de fapt, de linguriță de zahăr, ci de una de cucută. Cum exemplul lui Socrate nu poate intra în capul și în gura proștilor, trebuie să i-l băgăm, după model shakespearean, în ureche.

Florin IARU

AMICII LUI MOȚOC

Primul nostru folclorist (și, fără îndoială, primul nostru mare ironist), acordă, în a sa binecunoscută „Poveste a vorbii", puțină atenție prostiei omenești. Se pare că și finul Pepelei considera prostia o stare naturală imposibilă de ameliorat (lucru, de altfel, valabil de cînd e lumea și pămîntul). Totuși, în „secțiunea" consacrată neghiobiei găsim două mostre cu valoare, credem, antologică. Dacă ambele ar putea fi motive orientale asimilate în spațiul carpato-danubiano-pontic, are mai puțină importanță. Important ni se pare faptul că, asemeni celorlalte scrieri ale lui Anton Pan, au un autentic iz balcanic (și valahic) și o, surprinzător!, dimensiune absurdă.

„Prost trăiește, fără nume,
Prost se duce și din lume"
(„Poveste vorbii")

Introducerea în această snoavă versificată este abruptă. Caracterizarea personajelor se rezumă la două cuvinte: „Trei neghiobi". Orice alte detalii i s-au părut lui Anton Pann inutile. Căci, chiar dacă proștii se diferențiază între ei fizic, proiecția lor mentală asupra existenței le conferă o unitate (o tipicitate) pe care „cuminții" rareori o pot dobîndi. Primul loc al acțiunii: „O vale". Cei trei netoți trec, pur și simplu, pe o vale. Ei văd un urs care, deranjat de apariția lor, intră în propria-i „vizunie".

Unul dintre drumeții aceștia are o idee (și proștii au idei, dar ce fel de idei?...): „Ai să-l prindem/Și la vreun țigan să-l vindem". Așadar, o idee de factură pur pragmatică.

Se iscă, totuși, în mintea altui netot o oarecare îndoială: „— Cum să ponte din vizunia-i a-l scoate?"

Inițiatorul acțiunii de capturare a ursului dă imediat soluția (nu e nici o clipă descumpănit de dificultatea unei asemenea întreprinderi): își vor da jos brîiele; le vor lega unul de altul; vor face, astfel, unul lung. Și mai spune netotul principal:

„(...) legîndu-mă pe mine
Cu el de picioare bine,
Să țineți strîns cu tărie
Cînd voi intra în vizunie,
Și-apucînd pe urs dodată
Să mă trageți voi îndată,
Și-apoi de aici scoțîndu-l
Facem cu el ce n-e gîndul"

Ceilalți doi neghiobi, auzind o asemenea ingenioasă propunere, n-au nici un fel de obiecții. Unitatea de gîndire se realizează la modul optim. Nicicare nu-și pune problema că ar exista un risc în ceea ce urmează să facă. O ignorare absolută a primejdiei. Generatoare, în alte împrejurări, de eroi. Și zice frumos, baladesc, autorul:

„Brîiele își înnădiră
De picioare îl legară
Și-n vizunie-l băgară"

DE LA ANTON PANN CITIRE

Numai că intrarea netotului principal în vizuină, peste urs, se încheie înfiorător:

„Cînd vru mîna să întinză
Pe urs de urechi să-l prinză,
Ursul de cap îl apucă
Și cu totul îl înbucă"

După ce-l trag, decapitat, afară din vizuină pe ortacul lor, cei doi neghiobi rămași în viață, deloc impresionați de ceea ce văd, trec, pe loc, din imperiul prostiei în domeniul absurdului. Unul întreabă: „Frățioare, avut-a Vladu cap oare?"

Urmează un moment în care ei se concentrează pe această dilemă. Dar, în pofida efortului intelectual pe care îl fac, tot nedumeriți rămîn. Și ajung la concluzia că trebuie să meargă și s-o întrebe pe nevasta celui dus pe lumea cealaltă. Ea-i musai să știe. Îl lasă pe mort acolo, lîngă vizuina ursului, și pleacă.

Ajunși la casa decapitatului, nu-i spun femeii lui ce s-a întîmplat. O întreabă doar dacă omul ei a avut sau nu cap. Femeia nu se miră de întrebare. Nici nu se interesează unde se află bărbatul ei.

Răspunsul ei reprezintă, certamente, o culme a absurdului:

„— Nu știu bine,
Dar la Paști îmi par și mie
Că și-a cumpărat tichie".

Astfel se termină această snoavă versificată. Tot cum a început: sec, abrupt. Teribil de modern.

„Mintea de-ar crește pe toate
cărările, ar paște-o și măgarii"
(„Poveste vorbii")

O poveste a vorbirii de mare simplitate, dar cu un excelent efect comic. Ar putea constitui un bun pretext pentru un film de desene animate. (Ca, de altfel, mai multe alte scrieri ale lui Anton Pann).

Un nerod își ia măgarul și se duce la pădure după lemne. După crengi uscate („Fiind verzile oprite / C-obiceiuri leguite"). Găsește un copac uscat aflat între poala unui deal și malul unui rîu. Crengile copacului se aplecau deasupra rîului ce „spumega la vale". Dar lucrul acesta nu-i dă omului de gîndit. Se urcă în copac și începe să taie, voinicește, crengile, pînă cînd lasă trunchiul „prăjină". Abia atunci privește în jos și constată că toate crengile tăiate au fost luate de apă. Uimit de întîmplare, se-nchină „ca de dracu". Coboară „și să gîndește / În tot chipul chibzuiește // Ce fel să o nemerească / Nu cumva iar să greșească".

Trunchiul copacului nu va cădea în rîu. Așa își face omul socoteala, pălit de o idee salvatoare. Are frînghie agățată la samar. Un capăt al ei îl leagă de vîrful copacului, celălalt capăt îl înnoadă de samar. Și urcă măgarul pe deal.

Măgarul paște liniștit, nebănuind ce-l așteaptă...

Mintosul său stăpîn taie, la fel de voinicește, trunchiul. Dar nu-l taie în partea care trebuie. Trunchiul cade în rîu. Măgarul este „ridicat în zbor" peste rîu.

Această imagine îl face pe om să se lase pe vine și să se închine, iarăși, zicînd:

„— Ce minune mare,
din cele în lume rare!
De ce muri bietul taica
Și nu trăi draga maica,
Să vază măgar cum zboară
Ca o pasăre ușoară?"

Regretul de a nu fi văzut și alții un măgar zburînd ni se pare înduioșător. Dacă prostia ne poate (și) înduioșa.

Iosif COSTINAȘ

FUDULIA PARLAMENTARĂ

Mai vechi și mai grave decît SIDA — intratabile, va să zică — prostia și ticăloșia se cațără adesea, cu predilecție în perioade cețoase ale istoriei, la înălțimi imprevizibile. Parcă nici un alt teren nu este mai fertil pentru ele decît politica. În solul ei, ticăloșii și proștii își înfig adînc rădăcinile, îngrășîndu-se din naivitatea eternă a generațiilor de electori, mereu supuși acelorași erori, veșnic predispuși a nu învăța mare lucru din istorie. Minunată hrană pentru demagogi, sforari, aventurieri, cataveanci și agamiți. De fiecare dată substanța care-i emană dă semne de epuizare și de tot atîtea ori își regăsește forța și nebănuitele resurse. Procesul e atît de mult repetat în istoria universală (și națională, mai cu seamă) încît a prins smalțul veșniciei.

Parafrazînd o antică axiomă, zicem fără teama vreunei erori că nu poți descinde de două ori în apele aceluiași fluviu care inundă lumea cu stultiție și ticăloșie. Formele lor de exprimare sînt întotdeauna altele, periodic apare o noutate, o subtilitate, ceva care le justifică evoluția. Nu este o noutate că prostia și ticăloșia sînt eterne. Și nici că ele sînt fenomene aflate într-o permanentă evoluție. Ambele sunt perfectibile. Poți fi mîine mai prost, mai ticălos decît ieri. Poimîine — și mai mult. Pas cu pas, zi cu zi, secol cu secol, cele două nu-și pot ascunde lăcomia de a stăpîni lumea. Și lumea e de fiecare dată o pradă bună, prinzîndu-se idiot în diversitatea capcanei unice.

Nu puține minți luminate, capete limpezi s-au luptat, prin veacuri, țintind să defrișeze parlamentele de proști și ticăloși. Să-i numim doar pe Maiorescu, Eminescu, Caragiale. Poate și pe Arghezi, mai tîrziu. Succesele pot fi însă numărate pe degete. Balaurul are o infinitate de capete. Mobile, agere, regenerînd atroce, interminabile.

Nu știu în cîte parlamente ale lumii se tropăie în cireadă, ca în Dealul Mitropoliei. Îmi imaginez totuși că nu în prea multe. Și nici că sînt numeroase cele în care poți vocifera în voie, precum țațele în piețele de verdețuri, atunci cînd nu le convine tinguiala cu zarzavagiii. Nu știu cîte sînt acelea în care intră minerii cu ciomege și lideri proletcultiști spre a face ordine în spirit bolșevic, iar bravii parlamentari tac mîlc pentru a deveni ulterior eroi ai neamului. Nu știu încă multe altele...

Dar știu sigur că atunci cînd urcă la tribună burdihanul cu barbă numit Gheorghe Dumitrașcu și începe unul din zecile de discursuri sforăitoare și imortele el a exersat îndelung, cu o seară mai înainte în fața oglinzii din camera sa de hotel, plătită constant din banul statului. Informația de mai sus este tot atît de sigură pe cît e și aceea că bunul Dumitrașcu își consumă actualmente ultimul său mandat, cel puțin sub stindardul actualului său partid. Repetate din vreme, luările sale de cuvînt sînt gîndite a fi lovituri decisive. Vorbele sînt grele, frazele apăsate, nazalizarea perfectă, excursul istoric comparativ construit cu mare chibzuință.

Odată urcat la tribună, cetățeanul parlamentar Dumitrașcu se crede comparabil cu Iorga, evoluînd istoric, cu poza în viitoarele tratate și enciclopedii. Emfaza sa nu are margini. Ochii i se îndreaptă apocaliptic spre opoziție, după ce, în prealabil, au fixat cerul istoric al plafonului, din care și-a extras magnifica inspirație. El nu cuvîntă, înfierează. Țintuiește pe cruce. Un Pilat de Pontus Euxinus, stăpîn peste morala vremurilor noi. Atent la mișcarea sălii, dar și la savoarea propriei rostiri, pe care însuși o soarbe, mult înaintea celorlalți. Atît de fudul e încît nu e capabil să înțeleagă deserviciile pe care fiecare apariție stupidă a sa le produce propriului partid. Încremenirea lui în proiectul că e un mare orator și o figură memorabilă a istoriei parlamentarismului carpato-danubiano-pontic încrezută chiar în favoarea celor înfierați din priviri.

Cum am putea să-l uităm din această nemuritoare galerie pe bunul, dramaticul Ceontea, pe mîniosul Văcaru, pe vajnicul Gavra, pe teribilul Surdu, pe șăgalnicul Cazimir Ștefan? Cum am putea să-l omitem pe metafizicul Gelu? Sau pe enuditul Romulus? Dar pe înțeleptul iubitorul de disidenți Constantin Sorescu? Și e posibil s-o omitem pe vehementa Agatha Nicolau? Sau pe subtilul Dan Iosif?

Pe toți de i-am da pradă uitării, nimic n-ar fi. Dar cumplită, abominabilă crimă am face nedîndu-i loc de cinste și luare-aminte lui I.I. Brătianu. Cînd istorica-i țăcălie aburește la microfon, cu toate că umorul le lipsește parlamentarilor noștri, se produce instantaneu o descrețire a frunților. Cînd spune domnia sa, asudînd abundent și grăseind inconfundabil, „Doamneloh și domniloh, am uhcat la această thibună..." dezvăluind scopul, sala și telespectatorii știu deja că-i așteaptă un spectacol. Sau un șir complet. Domnul I.I. Brătianu vine în parlamentul acual direct din „O scrisoare pierdută".

Fudulia parlamentară este o completare a celorlalte calități, preponderente dar nu și suficiente prin ele însele. Deputatul sau senatorul dacă nu e și fudul nu e parlamentar destul. El știe că-l vede națiia. Chiar și atunci cînd emite truisme, face acest lucru cu aerul că spune chestii fundamentale. El trăiește într-o istorie care tocmai se scrie. Se autopropulsează într-o galerie, într-o serie. Neapărat istorice.

Nimic nu e mai savuros, de la o vreme, decît o ședință a parlamentului, în oricare din camere. Cine are privilegiul de a asista zilnic la lucrări va da, cu siguranță, opere fundamentale peste cîțiva ani. Singura parte neplăcută a lucrurilor e că această tragicomedie se joacă pe destinele noastre, pe nervii noștri, pe cheltuiala noastră. Dar pentru șușaneaua fudulilor a optat zdrobitoarea majoritate a sufrării electorale. Noi doar plătim inspirația din Duminica Orbului, observînd cu mereu aceeași neputință că prostia și ticăloșia sînt inepuizabile. De cînd e lumea.

Cornel BOGDAN

De cînd lumea și pămîntul

Din păcate, nu deținem date precise referitoare la apariția primelor manifestări de prostie (nu-i spunem omenească, pentru simplu motiv că alt tip de prostie nu există, atîta timp cît și inteligența este considerată apanajul exclusiv al omului), dar după generoasa ei răspîndire, o putem considera conaturală omului, deci foarte veche. Din retrospectivă mitologică, prostia trebuie să fie un dar al zeilor, unul din acele pan-dora (toate darurile) ieșite tumultuos din cutia frumoasei și înșelătoarei mesagere a olimpienilor. Demn de remarcat e însă faptul că nici o divinitate clasică nu s-a încumetat să patroneze măcar cu dispreț această atît de general umană trăsătură ; chiar și romanii, extrem de realiști în cunoașterea și aprecierea omului așa cum este (și nu cum ar trebui să fie — în strădania grecilor) au omis personificarea prostiei într-o zeitate, ocrotitoare, cel puțin ; deși au avut o sumedenie de zeități și genii protectoare, au considerat-o, pare-se, că prostia este în sine și prin oameni suficient de puternică, asta ca să nu spunem agresivă, pentru a mai avea nevoie de oblăduire divină.

Ceea ce înseamnă, desigur, că prostia a rămas la disprețul tuturor ; ce au refuzat zeii, fac oamenii, astfel încît prostia individuală este apreciată în cercurile selecte restrînse, în formule de tipul „este grozav, dar e greu să-l înțelegi". În timp ce prostia colectivă este la mare preț în ochii conducătorilor, prețuire de tipul „Prosti, dar mulți".

Cît de mare este azi prostia, e ușor de aflat, mulțumită mijloacelor de conformare în masă, care, voluntar sau inconștient, își aduc contribuția nepieritoare la asigurarea continuității celei mai răspîndite trăsături umane. Ne putem, totuși, consola cu gîndul că și în grandioasa construcție care a fost Imperiul Roman, prostia trebuie să-și fi avut rolul și locurile larg răspîndite, de vreme ce un îndemn (evident valabil și astăzi) al înțeleptului Horatius ne spune „Să nu te mire nimic".

Un fel de interesant ni se pare un fapt foarte vizibil astăzi, grație descătușărilor democratice, fapt evidențiat la nivel lingvistic încă de romani : este vorba de multiplele fețe ale prostiei. Comunismul a însemnat, desigur, un imens regres față de Evul Mediu, dar mai ales față de Antichitate, din toate punctele de vedere ; chiar și din perspectiva prostiei ; romanii distingeau mai multe tipuri de prostie ; dacă cea mai umană dintre orînduiri era dominată agresiv de un singur tip de prostie, anume prostia activistului de partid, mozaicul liberal al Imperiului Roman, accepta, fără a-i conferi însă rang conducător, o varietate compusă, printre altele, din stultitia (prostia propriu-zisă, nenuanțată), moria (prostia nebunească, ușor violentă), stupiditas (prostia celui veșnic uluit pînă la nemișcare), fatuus (un grad superior de prostie, mergînd pînă la idiotenie, sminteală), ș.a.

Nu că am dori o întoarcere la Imperiul care ne-a născut, dar parcă, pentru complexitatea omului, dacă, vorba lui Creangă „așa e lumea asta... și n-o poți schimba", e mai bine ca nici prostia să nu fie unică, spre a nu sta „strîns uniți" în jurul ei.

1. A fi de folos altora și a-ți dăuna ție, înseamnă prostie și nu bunătate.
(Cato)

2. A te socoti însuți înțelept constituie primul pas spre prostie.
(Cato)

3. Capul prost nici nu încărunțește, nici nu năibește.
(Cato)

4. Cu proștii să nu te sfătuiești.
(Cato)

5. Norocul îi favorizează pe proști.
(Cato)

6. Nu fiecare prostie trebuie considerată o prostie.
(Cato)

7. Pe idioți îi recunoaștem după vorbe, pe măgari după urechi.
(Cato)

8. Idiotul își arată pe loc mînia.
(Cato)

9. Prostul nu va avea nici un prieten.
(Cato)

10. Să nu-i răspunzi prostului pe măsura prostiei lui, ca să nu devii asemenea lui.
(Cato)

11. Uneori, a face pe prostul e cea mai bună măsură de prevedere.
(Cato)

12. Să vezi viciile altora și să le uiți pe ale tale este o dovadă de prostie.
(Cicero)

13. Nu poate fi nimic mai insuportabil decît un prost norocos.
(Cicero)

14. Este o virtute să scapi de vicii și o înțelepciune deosebită să te ferești de prostie.
(Horatius)

15. Este o prostie să fii supărat pe cineva care are putere mai mare decît tine.
(Plautus)

16. Prostia fiecăruia se răzbună pe el însuși.
(Plinius cel Tînăr)

17. Tăcerea, în cazul omului prost, trece drept înțelepciune.
(Syrus)

18. Prostului trebuie să-i fie înlăturată puterea și nu trebuie să-i fie oferită libertatea. Căderea prostului aflat în libertate este și mai severă.
(Ambrozie al Milanului)

19. Proștii judecă despre treburile altora cu atît mai sever cu cît și le cunosc mai puțin pe ale lor.
(Grigore cel Mare)

20. Drumeț prost este acela care, în cale, privind pajiștile plăcute uită încotro merge.
(Grigore cel Mare)

21. Fiecare poate deveni cu atît mai prost în sinea sa, cu cît încearcă să pară în exterior mai înțelept.
(Grigore cel Mare)

22. Prost este cel care nu e împins de rușine către durere și nu e impresionat de nedreptate.
(Isidor)

23. Proștii doresc mereu ceea ce nu mai e de față, iar pe cele de față, chiar de sînt mai bune decît cele din trecut, le neglijează cu totul.
(Democrit citat de Stobaios)

24. Prostia este mama tuturor relelor.
(Cicero)

25. Există multe neplăceri pe care înțelepții le potolesc prin compensația lucrurilor plăcute ; proștii însă nu sînt în stare să se ferească de cele ce vin și nici să le suporte pe cele existente.
(Cicero)

26. Față de celelalte rele, prostia are totuși o calitate : este într-o veșnică revitalizare.
(Seneca)

27. Prostul nu are nevoie de nimic, căci nu știe să se folosească de nimic, dar tot el se consideră lipsit de toate ; prostia îl trudește prin propriul dezgust.
(Seneca)

28. Prostia e umilitoare, josnică, scîrboasă, slugarnică și supusă celor mai multe și mai crude patimi.
(Seneca)

29. Prudența fără modestie este nemernicie ; modestia fără rațiune însă se numește prostie.
(Ieronim)

30. Modestia fără corectitudine este proteească, este ca și descompusă
(Beda Presbyter)

31. A-i servi unui înțelept înseamnă libertate, rezultă de aici că a-i porunci unui prost înseamnă sclavie și au conducerea.
(Ieronim)

32. Mergînd pentru prima oară la oraș, un țăran intră întîmplător în dughiana unui zarraf ; nevăzînd expusă nici o marfă, îl întreabă nedumerit pe zaraf : „Ce vinzi aici ?" ; zarafui îi răspunse cu dispreț urbana : „Capete de măgar" ; țăranul, sesizînd „superioritatea" răspunsului, îi spune zarafului : „Înseamnă că nu mai ai decît unul și acela nu poate fi de vînzare, căci după cum văd îl porți pe umeri".
(O întîmplare din vremea romanilor)

33. Mare pagubă aduc aceia care îi laudă pe proști.
(Democrit)

Prezentare și traducere de
Dan NEGRESCU

PROSTIA ȘI PAREMIOLOGIA

Îndată ce fondul își face apariția, manifestarea formei a fost o simplă joacă de copii. Găsind teren fertil în solul autohton își dezvoltă într-un timp nesperat de scurt fețele multiple într-o gamă largă și accesibilă.

Pe scurt, o găsim ca speciae aeternitatis compatibilă cu homo universalis.

În folclorul nostru, acest fapt de viață a fost întors pe toate fețele și un poligon printre proverbele ce țin de această chestiune poate duce la înțelegerea fenomenului și rareori la ameliorarea lui. Dar ideea e că e mai ușor să previi decît să vindeci, ergo :

Prostia — aflăm — se localizează în principal la cap, dar poate influența prin diferite conexiuni bunul mers al picioarelor, căci spune anonimul din popor : „Unde nu-i cap, vai de picioare".

Cu toate astea, aprofundînd problema observăm că și capul trebuie să aibă anumite însușiri. Căci nu-i de ajuns să umbli „cu capul între urechi", fiindcă „cap au toți, dar minte mai puțini". Nu e de nici un ajutor aici măcar un minimum de orientare estetică.

„Are chip frumos cu dar,
Și-i e vorba de măgar"

Se înfiorează — ce-i drept nuanțat — cowboy-ul american sau al nostru fermier proaspăt împroprietărit — care, cu toate că e eclatant la chip, tot mlădiță din topor e.

Nici anexele capului nu sînt hotărîtoare căci spune așa frumos rapsodul popular :

„Părul lung și minte scurtă
Părul scurt și minte loc"

Nici barba nu se bucură de un tratament special :

„Barba lungă / minte scurtă
Bărbă mare / minte n-are".

În cazul în care există predispoziții eromozomiale speciale, ameliorarea situației analizate e nulă ; căci se spune atît de sugestiv :

„Bou l-am dus / Bou l-am adus".

O statistică ad-hoc ne-ar face să credem că cei mai mulți proști ar fi de sex masculin și s-ar numi Ion (cu varianta Ionne — la vocativ, lui Ion — la dativ, pe Ion — la acuzativ).

Motivăm acest lucru cu un fapt luat din cîmpul paremiologic :

„Ion cel prost / De necaz ne-a fost".

Acest proverb este apriori apropo de „Prostia și domnia se plătesc". Prețul, evident, e negociabil : sau... cum îți găsești prostul !

Prostia e favorizată de spiritul de turmă (spirit e un „false friend" aici), astfel apare sintagma politologică „stupid people".

Un caz particular îl constituie prostia feminină vizavi de cea masculină (pe care, francezii o numesc condescendent „folie", iar românii o traduc „fólia").

Căci dacă toți bărbații ar avea gît am putea generaliza :

„Păcat de mărgăritar
Că-i la gît de măgar".

Deși se spune în popor, excepțiile confirmă de fapt regulile. Se pare că resemnarea ar fi o atitudine neutră în fața acestui fenomen, căci „Legea lui Murphy" ne atrage atenția : „Cantitatea de inteligență pe glob e constantă. Populația e în continuă creștere".

Irina LICZEK

ANDRÉ GLUCKSMANN

POLITICA PROSTIEI

După celebra carte les Maîtres penseurs, după eseuri și studii vădind o serioasă implicare în politic și filosofic, André Grucksmann realizează în La Bêtise (Prostia) un adevărat tur forță în căutarea dimensiunilor existențiale și, deopotrivă, politice, sociale ale acestui „dușman intim" și „aliat dintodeauna" al intelectualului.

Deși scris înainte ca zidul ce despărțea cele două Europe să înceapă să se năruie, eseul surprinde prin acuitatea observațiilor, prin profunzimea analizei pe care o face societății totalitare și post-totalitare, șanselor ei de a renaște într-o lume sfîșiată de egoisme, doborîtă de prostie și totuși borîtă de prostie și totuși puternică prin forța morală sale negative, care a făcut-o, o face și o va mai face, probabil, să se ridice nu pentru ceva, ci împotrivă.

Dincolo de forța de liant a prostiei care cimentează, unește indivizii în societățile post-totalitare, filosoful francez întrevede astfel șansa „universalității negative", a puținței de a învăța mai mult din pildele rele decît din cele bune, forța pe care o are experiența repetată a răului — cea care a asistat deopotrivă la nașterea intelectualului în afacerea Dreyfus și care conduce și astăzi acțiunea acestor „medici fără frontiere", cu toții uniți prin același strigăt în fața descoperirii răului: „Este oribil!". Urmărind „firul roșu" al prostiei și fără să idealizeze, A. Glucksmann analizează diferite momente ale dificilului joc al democrației, fragilul raport al politicii cu adevărul și nu mai puțin necesarul acces la luciditate. Pentru el — și cît de instructiv pentru noi în aceste ceasuri de cumpănă! — importanța unui om politic, a valorii sale este dată de un foarte dezvoltat, poate chiar acut, sentiment al oportunității, de capacitatea pe care o are sau nu, de a înțelege presiunea „momentului istoric" — acea fericită conjugare de intuiție, inteligență, voință și curaj, indispensabile pentru a înfăptui Istorie.

Deloc încurajatoare reflecțiile lui André Glucksmann. Și totuși, prin ele, avem sentimentul reconfortant — cel puțin în parte, că frămîntările noastre sînt sau au fost și ale altora, că limitele noastre s-au putut într-o zi preface în forță, că răul poate trezi voința de a lupta împotriva lui, că — opusă răzvrătirii — revoluția împotriva prostiei este oricînd posibilă.

TENTAȚIA ÎNCREMENIRII

Prostia este de dreapta sau de stînga? multă vreme stînga franceză s-a plîns că are de înfruntat „dreapta cea mai neghioabă din lume". De îndată ce a trecut în opoziție, aceasta din urmă i-a întors cu oarecare temei complimentul. În Franța, un profesionist al politicii se prezintă în mod obligatoriu ca o persoană inteligentă; în alte părți, el s-ar înfățișa ca un cinstit plătitor de impozite sau s-ar grăbi să pozeze pentru înduioșătoare fotografii de familie. Teama de a părea prost se dovedește contagioasă. Această afecțiune tipic hexagonală se răspîndește acum la majoritatea liderilor mondiali mai înspăimîntați de un pas greșit în fața camerelor de luat vederi decît de nenumărate erori de raționament. Ce original și-ar asuma riscul să gîndească împotriva curentului? Ce democrat aventurier ar îndrăzni să contrazică ceea ce bănuiește că electoratul său bănuiește despre el? Cu greu ni-l putem imagina pe monștrii sacri de odinioară — Churchill sau de Gaulle — controlîndu-și în fiecare dimineață cota la bursa sondajelor și adaptîndu-se în consecință.

Lașitatea responsabililor publici găsește în moda anchetelor de opinie și a mijloacelor de comunicație în masă mai degrabă un pretext decît un motiv: nici unul nu ignoră faptul că stările sufletești ale unei populații democratice sînt variabile și că un om politic nu poate „să adere" la opinie, asemeni unui melc pe frunză. Și nu pentru că nu se lipește ca melcul, ci pentru că opinia este asemeni frunzei în bătaia vîntului. Cîte unui lider i se pare uneori chibzuit să o ia înainte și să contrazică majoritățile efemere, pariind pe viitor. Astăzi, așa ceva este imposibil, el trăiește în timpul său, se însoțește cu vremea sa, adică cu clipa. Din teamă de a părea prost, cînd de fapt ar fi doar ieșit din comun, el se condamnă la imobilism și răspîndește iremediabil o înțepeneală generală, o lene a gîndirii care blochează înțelegerea și face imposibilă receptarea: „Stupiditatea este în noi încremenire a spiritului care ne însoțește faptele și vorbele". (La Bruyère).

Puțini sînt conducătorii, mari sau mici, care n-au acționat împotriva propriilor principii, care n-au înfăptuit contrariul a ceea ce își propuseseră și n-au lăsat astfel faptele, în plină desfășurare, să le dezmintă intențiile. Am putea felicita politicienii contemporani pentru fireasca lor timiditate față de facultatea de autoiluzionare manifestată de predecesorii lor, dacă încremenirea de astăzi nu ar părea să continue, mai puțin ambițios, stupiditatea de ieri și să instituie un grad zero al prostiei prin fatalitate, în sfera politicii.

Pentru oricine, să fii prost înseamnă să te plasezi într-o poziție absurdă sau contradictorie. Deoarece o situație absurdă stă drept mărturie, mai mult pentru tragismul condiției umane decît pentru comica sa prostie, aceasta din urmă manifestîndu-se doar cînd ultimul care pricepe încurcătura îi cade și victimă, o asemenea situație e provocată mai puțin de confuzia propriu-zisă și mai mult de lipsa de înțelegere. Absurdul ține de logică; încremenirea care te împiedică să îl înfrunți și în care se cuibărește stupiditatea pare a fi de un alt ordin, pe care îl vom numi psihologic, cu riscul de a reduce prostia la o eroare de judecată. Or, e mult mai mult. Prostul nu se mărginește la ignorarea propriei greșeli grosolane, el o produce, se întreține prin ea și urmărește cu obstinație o logică coerentă chiar dacă o ignoră.

Datorăm vieții politice franceze invenția împărțirii dreapta-stînga; născută în adunările Revoluției pariziene, ea a fost adoptată în mai puțin de două secole, fără garanția utilizării exacte, de majoritatea parlamentelor democratice pentru etichetarea duelurilor majoritate-opoziție. Glorioasa împărțire ascute frontierele și reprezintă o garanție a faptului că opțiunile, oricare ar fi ele, se vor exprima întotdeauna în mod tranșant și cu hotărîre. Dacă meciul dreapta-stînga exprimă formal aspectul serios al politicii, el e susceptibil și de alunecări care dezmint regula jocului; Franța a oferit în treizeci de ani exemplul unei acumulări burlești de răsturnări ce perturbă probabil definitiv diviziunea cardinală.

A fost nevoie de un general și de o cvasilovitură militară, legalizată în ultima clipă (1958), pentru a rupe cu șovinismul tradițional, a distruge imperiul colonial, a deschide frontierele și a miza pe progresul tehnologic și social. Plecată la asaltul puterii în numele Algeriei franceze, dreapta a acordat algerienilor o independență pe care stînga le-o refuza prin război. Un electorat xenofob prin tradiție și obișnuit să scandeze „Franța francezilor" a subscris la integrarea europeană a economiei naționale, distrugînd splendida izolare hexagonală numită de cea de-a III-a Republică, „independența franceză". În ritm alert, Franța rurală s-a urbanizat, Franța morală s-a liberalizat, Franța franceză s-a internaționalizat. Anticolonialism, cosmopolitism, progres, după ce o majoritate de dreapta a cauționat aceste teme, care nu îi erau defel familiare, nu trebuie să ne mirăm că, după lungi ezitări, o majoritate de stînga ajunge să glorifice spiritul de inițiativă și rigoarea economică, exigențe considerate a ține de folclorul celorlalți. Înghițindu-și programul pe nerăsuflate, pentru a-l subtiliza apoi pe cel al părții adverse, dreapta și stînga pot cu egal temei să-și rîdă una de alta sau să se amuze de aventurile asemănătoare de peste ocean. Președinții democrați (presupuși a fi, priviți cu ochelari europeni, „de stînga") au aruncat Statele Unite în războiul din Vietnam; un președinte republican, catalogat „de dreapta", i-a pus capăt.

Oricine este liber să-și imagineze, cu scopul de a-și explica nesfîrșitele derapaje ale celor două tabere, o misterioasă Rațiune întotdeauna aproape inimii electoratului, ce ar acționa în creierul extralucid și machiavelic al unui lider suprem sau ar fi înscrisă în adîncul lucrurilor pentru a dirija pe neștiute încercările oarbe ale bieților muritori. Îmbrățișînd o asemenea himeră, optimiștii invederați numesc **vicleșug al rațiunii** formidabila energie cu care, rînd pe rînd, stînga și dreapta întreprind inversul a ceea ce programează și realizează contrariul a ceea ce au promis. Sarcina teologilor de a dovedi că Dumnezeul atotputernic are nevoie de oameni a fost mai ușoară decît anevoioasa demonstrație a hegelienilor în legătură cu existența unei Rațiuni absolute ce se manifestă în și prin prostia absolută. Factorii responsabili, mîhniți că sînt nevoiți să fluctueze și să se dezmintă, ar trebui să utilizeze **șiretlicurile prostiei**; corectînd stupiditatea prin stupiditate, acestea produc valsuri ezitante ce se apropie de sublimul atins de mersul șchiopătat care va caracteriza secolul al XX-lea în care, o dată cu stingerea lampioanelor politicii și doctrinelor, se va ivi Charlot, singur.

Luată **ad literam**, criticarea „gîndirii burgheze" sau de „dreapta" de către polemiștii epocii îl determină pe orice cititor atent să tragă concluzia retrospectivă că din 1945 pînă în 1980 Franța a fost guvernată de stînga! Cum se poate explica altfel avîntul ei pur economic din moment ce „burghezul nu poate decît să opună valori culturale valorilor industriale. Agățat cum este de noțiuni moarte, îndoindu-se de propria-i viață (Samuel Berl, **Moartea moralei burgheze**)...". Urmează apoi explozia școlară, numărul studenților crește de zece ori. Ce citim? „Orice regim progresist combate analfabetismul; regimurile reacționare, Franco, Salazar, îl favorizează în mod deliberat. În momentul în care dreapta se simte puternică, ea substituie gîndirii violența: s-a văzut destul de clar în Germania nazistă. (Simone de Beauvoir).

Trebuie să tragem concluzia că, din '45, „dreapta" nu s-a mai simțit niciodată puternică în Europa occidentală? Sau pur și simplu că partidele de dreapta s-au inspirat fără jenă din ideile zise de stînga, în timp ce tabăra adversă contracta, la rîndul ei, în mod discret, împrumuturi de la primele. „Stînga, nota Sartre încă din 1965, nu se gîndește decît să imite dreapta".

Aceasta din urmă a deschis procesul de descompunere. Avea la îndemînă valori sigure: Familia, Națiunea, Religia. Contează prea puțin că le-a crezut adevărate sau, după cum spune Voltaire utile; atîta timp cît aceste „puncte de siguranță" (Burke) asigurau o viziune globală asupra lumii, fiecare burghez luminat le fol- sea drept referință pentru a-și organiza timpu- și spațiul. Familia prelungea timpul cetățea-ului particular și punea bazele economisirii resurselor. Națiunea îngrădea spațiul cetățea-ului responsabil și impunea disciplina. Reli-ia proiecta la infinit punctul de întîlnire al spațiului social și al timpului interior, anunț-d clipa ezoterică cînd, tată de familie și pat-ot, bărbatul se descoperă a fi universul. Dre-pta știa ce reprezintă Binele și Ordinea, în ti-p ce diferitele sale familii — legitimiste, orl-aniste, bonapartiste — își disputau diversel- lor reprezentări.

Foarte re-ede, în anii cumpliți de după 1914, î-epe dezastrul. Keyses i-a surprins î- plină criză: învingătoare sau învinse, elitele europene trăiesc „urmările păcii" ca pe o -atastrofă cosmologică. Viitorul nu mai este -rantat, spiritul de economie lasă locul consi-nului, moravurile se eliberează, bogăția crește spectaculos, națiunile se încing. Burghezul nu e mai crede nemuritor; ideea sa despre bin- nu mai e atît de clară. Cel de-al doilea r-boi mondial va anunța sfîrșitul unei drepte c-e, subliniază Simone de Beauvoir, a încetat să mai creadă într-o natură umană întemeie-are și nu se mai definește pentru, ... ci con-a ...

Fără voia -i, stînga urmează o traiectorie asemănătoare. Evenimentul declanșator este mai tardiv; starea ei se agravează nu în urma războaielor, ci a crizei deschise a sistemului de producție în anii 1975-1980. Impunîndu-se de mai bine de un secol ca putere sindicală și politică în majoritatea democrațiilor, stînga a contribuit la înflorirea versiunilor concurente — social-democrație, populiste, staliniste sau mixte — ale aceleiași religii a muncii. Lumea de stînga a fost la fel de închisă ca și cea de dreapta; diferă doar pietrele pe care se înalță cele două Biserici simetrice: cultul muncii productive înlocuiește respectul pentru ordine. Întrebat în noiembrie 1984 în legătură cu „rolul motor în istorie" al clasei muncitoare, François Mitterrand răspunde doct: „Da... Trebuie ca fiecare să înțeleagă că cei care produc vor cîntări tot mai mult în raportul forțelor sociale... Clasa muncitoare este pîrghia oricărei societăți avansate". Acumulările lente, dar decisive ale celor care economisesc ar trebui să fie în timp, favorabile dreptei; experiența producției și conștientizarea muncitorilor vor capitaliza timpul în favoarea stîngii. Departe de viziunea unei dezagregări a proletariatului în Europa occidentală, președintele francez consideră că forțele vii gravitează în jurul acestuia: „Cred că în primul rînd clasa de mijloc, în accepția sa tradițională, se dizolvă treptat în cadrul forțelor de producție". „Muncitorii" sînt uniți, ei constituie forța viitorului, sînt sarea Pămîntului și sensul istoriei; — rostit cu sinceritate sau din demagogie, acest credo aureolează toate vocațiile de stînga, el justifică starea de încremenire ce urmează stării de grație, cînd guvernul de stînga, considerînd imposibilă prelungirea experienței sale socialiste într-o singură țară, începe (1983) să țină seama de dificultățile unei economii internaționale, rareori guvernată de sentimente oneste.

Controversele dintre experți în legătură cu necesitatea închiderii unei întreprinderi sau alteia nu redau decît în mică măsură enormitatea culturală a evenimentului. Mine, șantiere navale, oțelării, metalurgie, industria automobilului, sînt afectate toate domeniile de maximă importanță care condensează un secol de istorie socială; greu de imaginat un stat major care să decidă cu sînge rece, în toiul operațiilor, bombardarea propriilor arsenale, decimîndu-și astfel cei mai fideli nemulțumiți. Și totuși, așa cum de Gaulle a trebuit să părăsească Algeria, stînga începe să-și abandoneze una după alta „fortărețele muncitorești", explicînd florii proletariatului că muncitorul manual devenit șomer reprezintă uneori pentru colectivitate un cost mai mic decît dacă ar produce. Cu doi ani mai devreme, aceeași stîngă îi ținea muncitorului predici despre locul pe care îl deține, cu unealta și buletinul său de vot, cu lumea în mîinile sale. Aceasta a crezut, a votat, a așteptat. Drept salariu, i s-a permis, să se înscrie la Agenția Națională pentru Forța de muncă. Economiștii prezintă o versiune restrînsă și prea limitativă a fenomenului; ei decretează: „Gata cu cei treizeci de ani glorioși" Și mai departe: trei decenii de expansiune continuă trebuie să se întrerupă într-o bună zi și să dezvăluie nevoile din ce în ce mai prestante ale unei concurețe pline de constrîngeri, mascate o vreme de euforia expansionistă.

Dar ceea ce ia sfîrșit, în criza actuală, trebuie evaluat nu la scara unui deceniu sau a trei decenii, ci a unui secol. Mutația se anunță gravă și profundă; brutal, în rafale, sar în aer parîmele unei culturi în care o treime din populație își regăsea propria imagine, a celorlalți și a istoriei. Pierderea nu se cifrează doar la posturi suprimate, locuri de muncă desființate sau citadele istorice închise; ideea pe care și-o face muncitorul industrial despre locul său — central — și despre puterea sa — decisivă — se tulbură definitiv.

CINE INVESTIGHEAZĂ PE CINE?

Un inovator face eforturi să nege existența apei? Cu toate acestea, există puțini oameni politici ce evită, ridicolul de a conjuga — eu nu mă înșel, eu nu mă voi înșela, eu nu m-am înșelat niciodată — și uită să se desprindă de la bun început de încurcăturile în care se zbat muritorii de rînd. Fericiți rivali ai baronului Münchausen, e suficient să se tragă cu destul curaj de păr ca să-și ia zborul. Intelectualii și vulgul sînt liberi să rătăcească, să greșească, să se încurce cu autocritici și regrete. Soljenițîn poate explica pe îndelete că nu a înțeles nimic din drama secolului său înainte de a fi cuprins de remușcări pentru că participase, în tinerețea sa stalinistă, la pervertirea generală. Nu ajută la nimic. Nu există nici un candidat la municipalele noastre care să nu se creadă infailibil. Omul politic consideră necesar să anunțe un drum fără greșeli, să pretindă că a fost de-o fidelitate ireproșabilă și să afișeze programul definitiv al Salvării Naționale Garantate. Prostia, țineți minte, nu suportă disprețul și se răzbună pe cel orgolios. Deși plini de experiențe și cunoștințe, candidații responsabili rămîn incapabili să răspîndească în marele public intima lor convingere, și anume: dacă, printr-un dar ceresc, le este dat să existe în afara prostiei, această minune este anulată de strania vrăjitorie care face ca nimeni, în afară de el, să nu observe acest lucru. De unde și aparenta nedreptate care situează într-un raport invers proporțional stima cu care se înconjoară și cea pe care le acordă simplul cetățean. 82% din francezii interogați în toamna anului 1984 considerau că oamenii politici nu spun adevărul.

Comentatorii autorizați discern pe bună dreptate o „respingere a clasei politice", de stînga sau de dreapta în egală măsură. De aici ei trag în mod imprudent concluzia că există o „respingere a politicii", concluzia pe care o îmbogățesc cu referințe obligatorii la istorie (bonapartism, poukodism, boulanjism). Dar e o dovadă de pripeală, nu sesizează nuanța care conferă originalitatea situației contemporane: „condamnarea colectivă a clasei politice nu înseamnă nicidecum o condamnare a profesorului politice (69% dintre persoanele interogate socotesc că e mai bine să avem oameni politici profesionaliști, căci meseria e deosebită, cere multe competențe). Nu regăsim nici temele antiparlamentarismului clasic — „Pungași Vînduți" —, ci, spre marea surpriză a specialiștilor, critica „cumulului de noutate" și de funcții. Această condamnare nu duce încă la blocarea mecanismelor democrației, participarea la scrutin rămînînd impresionant de constantă și ridicată.

Dorința de adevăr deranjează. Oricine a putut contempla pe ecran un deputat din opoziție incriminînd întrebarea celui ce investighează: adevărul? care adevăr? Prostii! Despre asta vorbim noi aici? Colegul lui, din partidul majoritar, rămîne încremenit, Pilat din Pont e cu toate partidele. Alegătorul investigat dojenește ambele tabere; nu se încrede nici în cel pe care îl preferă; nu își mai permite să hotărască urbi et orbi în legătură cu bunăstarea generațiilor viitoare, are fler, anticipează adevăruri greu de surprins, uneori respingătoare, adesea efemere. După el, convingerile definitiv fixate sînt periculoase. Față de această proaspătă prudență, candidatul, plin de sine, nu s-a schimbat de loc de la începutul secolului. „Așa înaintează șefii de partide ca oile pe urmele mulțimii pe care au pretenția că o conduc", exclama Clemenceau, complet izolat cînd a fost lansată afacerea Dreyfus. Rari sînt astăzi liderii care nu pretind că încarnează „majoritatea reală", „profundă" sau „doi francezi din trei". E ceva deosebit sau original cînd se enunță pur și simplu ceea ce pare adevărat, cu riscul de a susține contrariul și de a fi în răspărul unui sentiment dominant. În această epocă a investigațiilor, pentru a avea aderență la opinia generală, fiecare profită de vînt, întinde pînzele și încearcă să ajungă primul la punctul spre care toți par că sînt în derivă.

În pofida nihiliștilor de salon și din parlament, problema sincerității responsabilului este o problemă adevărată care nu admite nici un dogmatism. „Tot ce spui, atît altora cît și ție, să fie adevărat — iată ce nu poate fi întotdeauna sigur, deoarece poți greși, dar poți și trebuie întotdeauna să fii sigur că ceea ce spui e sincer pentru că de asta îți poți da seama imediat" (Kant). Care e deosebirea, se va spune, dacă deputatul păcălește sau se păcălește? publicul va fi la fel de derutat! Deosebirea e imensă; ea definește democrația ca egalitate a tuturor în fața greșelii; alesul meu are același drept ca și mine să se înșele, dar nu și dreptul suplimentar și parlamentar să mă înșele, prin deturnarea unei puteri pe care i-au delegat-o mulțimea alegătorilor. Cei investigați sînt în drept să-i ceară celui ales „să spună adevărul" și să pretindă ca acesta nu să știe totul mai bine decît oricine, ci să răspundă nevoii de sinceritate și de autenticitate politic necesară într-o democrație și posibilă din punct de vedere psihologic. „Mi se întîmplă fără îndoială să greșesc în raționamentul care mă face să cred că am dreptate... dar în legătură cu sentimentul intim: cred că am dreptate sau: mă prefac să cred acest lucru, nu pot în nici un fel să greșesc deoarece acest raționament sau mai exact această frază, nu este decît expresia acestui sentiment" (Kant). Eu, deputat, nu știu dacă am acces la adevăr, și nici alegătorul meu. Ca și el, de bună condiție fiind, pot să mă înșel (asupra sincerității mele); nu trebuie să mă judece prea aspru. În schimb, dacă mă prefac, înseamnă că știu dacă și cînd, în mod deliberat, mint și atunci, pentru această desconsiderare generală a adevărului, merit dezaprobarea lui.

Publicul s-a crezut chemat să judece oamenii politici, ziariștii au început să cîntărească publicul: nu este el oare atins de o depolitizare galopantă? Acest diagnostic se bucură de umanintatea experților și structurilor. Printr-o discretă rotație, inversînd locul observatorului și al celui obesrvat, politicienii se așază la căpătîiul unui electorat evident bolnav, din moment ce nu le mai acordă încrederea sa. Erudiții sînt interesați de o opinie pe care o cred supusă greșelii („un semn de fragilitate pentru democrația franceză"); fiecare dă ascultare unei suspiciuni contagioase; nimeni nu întreabă dacă populația — 82% — are sau nu dreptate să considere că responsabilii săi sînt pe muchie în raportul pe care-l întrețin cu adevărul. Inversînd cauza și efectul, investigația se transformă în qui-pro-qui: întrebarea se referă la oemnii politici, iar răspunsul aduce lămuriri despre cel investigat. Ne prefacem că interogăm opinia publică, în fapt ne limităm să-l testăm dispoziția și sănătatea. Ca și materia. Ca și materia turnată într-un tipar, alegătorul aderă sau nu, dar eventualitatea că acesta gîndește, ba chiar că judecă corect, nu este reținută. Ce semn de mai mică depolitizare decît faptul că o colectivitate considerată posibil să se spună adevăruri în politică? Și ce este mai lucid decît acest repros adresat responsabililor care nu îndrăznesc să le facă publice în anumite situații?

Prezentare și traducere
Delia VASILIU

IOAN GROȘAN Postia e de genul feminin

Trăim, fără îndoială, într-o epocă a prostiei. Ca niciodată, „acticanții" ei sînt concurații de numărul imens al celor care „gîndesc" în marginea prostiei. Cum să le spunem? Prostologi? Prostovani? Stultologi! Din infinitatea formelor de prostie cu care ne confruntă zilnic, cel mai aproape mă simt de prostia feminină. E un domeniu ale cărui resorturi încerc, de ani și ani, să le pătrund, după cum încerc să pătrund și misterul prostiei feminine. Pentru că există un asemenea mister, așa cum există și un mister al inocenței feminine. Sau, la modul generic, așa cum există Misterul feminin. Ei bine, misterul prostiei feminine e subspecia misterului majusculat mai sus.

Specia cea mai vitală a „prostiei" feminine este femeia-politician. Mă bucur că exemplarul de bază pe care l-am avut sub dictatură, Elena Ceaușescu, se multiplică astăzi, la nivel parlamentar în -stule exemplare, în specimene mai mici. Ele au avantajul că încearcă să depășească limbajul de lemn, ajungînd la un fel de limbaj ero-politic care, pentru mine, face toate deliciile.

Mai ciudat e că, spre deosebire de alte domenii, nu avem o tradiție națională a prostiei feminine. Îmi aduc aminte că, la un moment dat, dl. Paleologu spune că dacă ar avea timp și chef ar scrie un elogiu al femeii române în istorie. În sensul că cea care a îndurat atîtea năvăliri, atîtea migrații și a reușit să-i integreze pe toți acești venetici, a fost, cu sexul ei uriaș, generic, femeia română. Dacă noi existăm astăzi ca națiune — și observăm că națiunea e de genul feminin! — existăm datorită acestei capacități uriașe de a absorbi valurile istorice. Evident, printr-o nestinsă și discretă senzualitate. De aceea, nu pot spune că există o tradiție istorică a prostiei feminine românești. Aceasta poate fi remarcată doar după 23 august 1944.

În altă ordine de idei, prostia (feminină) nu are conotație istorică pentru că e eternă, asemenea divinității. Nu putem s-o băgăm noi în istorie: se vîră ea singură! Rolul istoriei este doar de-a o face vizibilă. Ea există, în nuce, pretutindeni, dar mai ales istoria comunistă are rolul de a o vizibiliza. Fără îndoială, punerea în evidență a prostiei este una din vocațiile comunismului. Pentru că nu numai lumina ne vine de la Răsărit, ci și prostia!

MATEI CĂLINESCU,
între eseu şi roman

E greu de înţeles pentru cititorul tînăr al anului 1992 prestanţa pe care Matei Călinescu a avut-o în deceniul al şaptelea. De-a lungul unui deceniu — între 1960 şi 1970 — a fost liderul celei mai dinamice, mai productive, mai eficiente generaţii postbelice. A spune doar că i-a susţinut pe Nichita Stănescu şi pe Nicolae Breban, şi pe Ioan Alexandru e încă puţin. Dacă am face o comparaţie, am putea nota că a însemnat pentru cei mai de seamă scriitori tineri ai anilor '50 ce a însemnat Mircea Vulcănescu pentru eroii anilor treizeci. Cu deosebirea că Matei Călinescu a scris mereu: şi poezie, şi proză, şi critică literară, şi folleton. A fost un profesionist al scrisului.

E greu, prin urmare, de înţeles locul pe care l-a avut criticul în complicatul proces de intelectualizare al literaturii române, în întoarcerea ei către eseu, către parabolă, către personajul dilematic. Şi, de asemenea, e destul de dificil de „reconstituit" rolul pe care confraţii modelaţi de el l-au modelat, la rîndul lor. Cert este că, înainte de alţii, Matei Călinescu validează relaţia cu gîndirea românească a deceniului al patrulea. Redescoperă şi activează o tradiţie. Un volum al său se numeşte chiar Fragmentarium. E o impolitеţe? Nu e o impolitеţe, e o mărturie de dragoste pentru un autor mai mult sau mai puţin interzis în acei ani.

Într-o generaţie „fără profesori" Matei Călinescu a fost profesorul, educatorul care a propus teme de meditaţie, căi de investigare ale realităţii, un mod de a gîndi asupra lumii. El descoperea căile pînă atunci tabu ale scriitorului şi îşi călăuzea prietenii pe aceste căi. Nietzsche dar şi Kirkegaard, erau lecturile preferate ale anilor treizeci. Matei Călinescu îi recitеşte, aşa cum îi recitеşte fără a-i numi, în eseurile sale era imposibil — pe Nae Ionescu; Emil Cioran, Mircea Eliade. Foiletonistul, teoreticianul era un explorator al şansei, un căutător al căilor noi.

Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter este şi o carte experiment, o verificare a întrebării: pînă unde se poate îndrăzni? Şi pînă unde poate merge literatura de idei?

E greu de spus, pe o pagină de recenzie, cît datorează personajele din Animale bolnave sau din Bunavestire evadărilor mateicălinesciene în „mistică". Adevărul e că acest gînditor rationalist, acest critic de finеţe şi rafinament era fascinat de iraţional. Zacharias Lichter e mesagerul său în lumea necunoscută a celorlalţi, a celor ce refuză integrarea în lumea bună a culturii. În fond, în deceniul al şaselea, mai ales după 1964, apăruseră gînditorii underground: ieşiseră din puşcăriile epocii.

Lîngă gîndirea oficială apare una rebelă: o lume care îşi trăieşte ideile; care refuză statutul de funcţionar al ideii. Putea fi citat Petre Ţuţea în 1965? Teoretic, se putea, dar era imposibil să îi citezi ideile. Puteau fi numiţi numeroşii lideri underground, cei ştiuţi doar de iniţiaţi? Bătrîni care deveneau legendari datorită înţelepciunii lor?

Se termina lecţia de filozofie cu profesori eleganţi şi distanţi, cu specialişti în Lenin Marx şi Hegel. Începea epoca înţelepţilor. Din motive lesne de înţeles, elevul lui Vianu nu optează pentru un erou „al orientului", pentru un personaj aflat în preajma lui Cilibi Moise. „Zacharias Lichter are, după cum spune chiar el, o fizionomie de matematician şi de iluminat iudeo-german de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Dar cu exagerări şi îngroşări care o introduc în în ordinea grotescului. Faţa lui asimetrică şi buhăită, împunsă violent de oasele umerilor obrazului, aminteşte parcă — în rarele ei momente de nemişcare — hieratismul unei măşti totemice, plămădite grosolan şi stîngaci de mîini care au tremurat de-o teroare sacră". La o primă vedere, romancierul trăieşte voluptatea „monologului despre sacru". Este epoca sacrului, junglă încă nestrăbătută de romancieri. Sau de literaţii români. „Trebuie spus — continuă prozatorul — că printre primele impresii pe care le trezeşte Zacharias Lichter e deosebit de puternică şi aceea de vigoare sălbatică irepresibilă, datorată, poate, sistemului său pilos foarte dezvoltat, care se vădeşte atît în barba neagră, deasă şi ţepoasă, care-i acoperă chipul... sau în încîlcirea sîrmoasă a părului de pe piept, ghicită prin deschizătura cămăşii cu nasturii rupţi. Deşi craniul lui imens prezintă o amplă chelie (care prin culoarea închisă şi mată dă o impresie de calcinat) de jur împrejur izbucnesc vîlvătăi de păr, în neagră răzvrătire".

Iată un portret memorabil! Spectacolul gîndirii realizat de un asemenea actor nu poate fi altfel decît fascinant.

Gîndirea lui Zacharias Lichter e una fragmentară, paradoxală, în fond „trăiristă". Stadiilor kirkegaardiene — esteticul, eticul şi religiosul — Zacharias Lichter le substituie ierarhia circ, nebunie, perplexitate. Orice viaţă spirituală se desfăşoară într-una dintre aceste categorii. Circul, „forma cea mai de jos a spiritului" e stadiul celui care îşi asumă condiţia de clovn, înainte de orice, circ înseamnă a te lăsa posedat de demonul ironiei. Toţi oamenii sînt clovni, puţini au. Însă — sună gîndirea lichteriană — revelaţia metafizică a acestei condiţii. „Dintre clovnii lucizi, puţini au revelaţia nebuniei în spiritual. Nebunia este unificare. Oamenii care simt cel mai acut contradicţiile conştiinţei, cu atît au o mai puternică nostalgie a nebuniei". Nebunia ar fi un protest împotriva unei lumi înstrăinate: nebunii stabilesc relaţii magice între cuvinte şi obiecte, restabilesc valorile trăirii mitice, haosul mitic. „Nebunii pot cădea, dar numai rareori, în perplexitate. Profetismul, asceza, rugăciunea, marea poezie chiar, sînt forme ale nebuniei în spiritul care tind, conştient sau inconştient, spre absurile perplexităţii".

Eseistica lui Matei Călinescu e, repet, fascinantă, substituţiile, memorabile. El este un mare poet care îşi trăieşte, prin poezie, stările de incertitudine, de aproximaţie, momentele de dezechilibru. Omul era charismatic. Avea har. Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter e un exerciţiu de alungare a demonilor, un prelung exorcism. El, raţionalul, întreprinde o călătorie pe teritoriul iraţionalului şi încearcă o cartografiere, în joacă, (?) a lui. Explorator al unei noi lumi, eseistul se abandonează vocaţiei sale esenţiale, cea de poet al ideilor. Fără îndoială, poezia lui Matei Călinescu este o extraordinară literatură de idei, la nivelul paginilor înalte care s-au scris în românеşte.

Aşa că nici o antologie privind prostia nu poate ignora paginile lui Matei Călinescu (Zacharias Lichter) despre prostie. Despre Imperiul prostiei este un capitol pe care ar merita să-l transcriem datorită perspectivelor noi, acut moderne, pe care le propune în abordarea fenomenului: „Prostia e tenace, acumulativă şi aplicativă, acţionînd ca o forţă de inerţie: ea asigură circulaţia ideilor şi a valorilor. Astfel încît Lichter vede în civilizaţia modernă o uriaşă întindere a Imperiului prostiei. Inteligenţa are întotdeauna obsesia fundamentalului, a originalului, a structuralului şi a esenţialului. Omul inteligent poate fi recunoscut după fascinaţia pe care o exercită asupra lui elementarul, simplul, şi efortul lui în ordine spirituală este unul interogator: el caută principiul, metaforic vorbind, cheia ideală a tuturor misterelor lumii. Ambiţia spre total şi unic lipseşte prostiei, a cărei forţă stă în capacitatea de a accepta placid orice teorie... Parafrazînd mimetic pe trunchiul pur al inteligenţei, sugîndu-i sevele, prostia se întăreşte mereu, se perfecţionează, se lăbărtează ca o imensă şi primejdioasă pată pe conştiinţa umanităţii".

Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter este una dintre cele mai frumoase romane ale literaturii noastre: mă îndoiesc că literatura lui Matei Călinescu a mai atins un asemenea nivel. Bănuiala că plecarea lui din România în anii '70 a dezechilibrat, într-un fel, literatura deceniului şase, lăsînd-o fără turn de control, fără o autoritate, nu-i inutilă. Ea se verifică şi prin constatarea că apropiaţii lui Matei Călinescu, prietenii, emulii, con-fraţii săi vor scrie din ce în ce mai abundent, uneori pierduţi într-un delir jenant.

Încerc să sper, totuşi, că fixarea lui Matei Călinescu în S.U.A. nu a însemnat, pentru literatura română, doar o nepermisă, enormă, pierdere.

Cornel UNGUREANU

* **Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter**, ed. a II-a, Ed. Eminescu, 1971.

DINCOLO DE CUVÎNT

Chiar dacă este turnat într-o limba mai aspră, colţuroasă, insuficient şlefuită — din punctul de vedere al gustului nostru, uneori, poate excesiv de... rafinat — limul **libovului** sau **liboviei**, adică al „iubirii", pe care Parpangel îl „cîntă" în **Ţiganiada** lui I. Budai-Deleanu, mi se pare adiat de duhul celei mai autentice poezii: „Iubiţi, o suflete nuritoare, / Că libovul este legea-întîie / A toatei fiinţe de supt soare! / Tot care nu simte libovie, / Mult defăimează legea firească / Şi nu e vrednic să mai trăiască. / / Tot ce simte, să mişcă, viază, / Tot ce-nverde, ce-înfloare şi creşte, / Cu poftă lină să-îmbrăţoşază; / Cu dulce dor se leagă, să meşte, / O! Amor! ţie toată să-închină, / Toată ţie jertveşte jivină! / / (...) Sus în văzduh toate zburătoare, / Gios pre pămînt **toate dobitoace**, / Păn' şi răcile jigăni de mare / Prin cea patimă lină, şegace, / Cu strinse laţuri să-împreuneză, / Cu dulce libov să-înroorează!..." (vv. 1345 ş.u.). Pentru cititorul nespecialist cîteva deslusiri par necesare: **libov** şi **libovie** sînt sinonime arhaice pentru iubire, iar Sadoveanu avea să-l reactualizeze pe cel dintîi, ca mijloc stilistic al evocării, în romanele sale istorice. În **Nunta domniţei Ruxanda**, de pildă, prozatorul anticipează arhaismul prin sinonimul său actual, cu dublul scop de a evita repetiţia şi de a „tălmăci" cuvîntul vechi, pe care obştea vorbitorilor nu este obligată să-l cunoască: „— Domnia ta, unchеşule, m-ai cunoscut dragostea în tinereţea domniei tale? — Întrebarea asta e pusă cu umilinţă. Bogdănuţ, dar tu vrei să mă străpungi cu ea. Închipuirea ta este să un om slut ca mine n-a putut avea parte de harurile libovului". Termenul se iveşte şi în **Divanul persian** într-un monolog interior al frumoasei Şatun, care se încheie astfel: „S-a dovedit că filosofii au de asemenea o alcătuire ce nu cunoaşte libovul. Blăstămaţi prin urmare să fie în vecii vecilor filosofii de către tagma muierilor". **Viază şi să meşte** sînt, şi ele, sinonime arhaice pentru „vieţuieşte", „se amestecă". Formele desufixate **înverde** „înverzeşte" şi **înfloare** „înfloreşte" se ivesc adesea în folclor: „Cîte flori spre sară-nflor / Toate pîn' la ziuă mor". Avînd, faţă de corespondentele lor literare, silabă în minus, asemenea forme sînt, uneori, preferate şi din motive care ţin de tehnica versificaţiei, mai precis, de „măsura" versurilor respective. Aşa se explică — dar numai în parte — alternanţa formelor fără şi cu sufix flexionar în **Luceafărul** eminescian, care „Răsare şi străluce", dar „Lucеşte c-un amor nespus". Cît despre **răcile jigăni de mare**", ele sînt „vietăţile cu sînge rece ale mării", iar în îmbinarea „cea patimă lină, **şegace**" ultimul epitet, **şegace**, echivalează cu şăgalnică, derivat din şagă. **Nu-i şagă** echivalează cu „nu-i glumă". Tot **Ţiganiada** v. 875: „Dar' să nu-întrăm la bătăi adinse, / Căci acolo n-ar hi mai mult şagă, / Şi-ar peri ţigănia-întreagă". **Să-nroorează** (se înroorează) funcţionează ca sinonim poetic pentru „se înviorează", în ultimul vers din fragmentul citat. Rupturile săvîrşite în grupuri sintactice altfel compacte sînt reminiscenţe ale sintaxei latine: „**Toată** ţie jertveşte **jivină**". În continuare mă voi opri asupra sintagmei **toate dobitoace**, cu observaţia că, în limba veche şi populară, **dobitoc**, ca substantiv neutru, cu pluralul **dobitoace**, semnifică „animal domestic patruped". Tudor Arghezi, **Flora lui Esop**: „La oraş, pentru-animale, / E-un mitoc de haimanale. / / Toată lumea are loc / În asemenea mitoc. / / Păsări, fiare, **dobitoace**, / Cu cojoc, fără cojoace"; tot Arghezi, **Facerea lumii**: „Băiatul şi fata / Erau de trei zile gata, / (...) N-aveau cu ce să se joace: / Fincă n-aveau **dobitoace**"; iarăşi Arghezi **Psalmistul**: „Că, Doamne, vezi, şi cele numite **dobitoace** / Sînt suflete, silite de trup să se dezbrace. / (...) Îţi las în grije bună oe **iedul**, mai ales, / Cel sprîncenat şi-n frunte cu cirlionţul des" În secolul trecut, Grigore Alexandrescu extinsese conţinutul cuvîntului, subsumîndu-i o faună mai cuprinzătoare. Toţi ne amintim, din şcoală, primele versuri din fabula **Ciinele şi cătelul**: „Cît îmi sînt de urîte unele **dobitoace**, / Cum **lupii**, **urşii**, **leii** şi alte cîteva, / Care cred despre sine că preţuiesc ceva!". În schimb la Sadoveanu, în **Viaţa lui Ştefan cel Mare**, singularul **dobitoc** denumeşte pe unul din prietenii de nădejde ai omului, calul: „arăta-u aceeaşi dragoste pentru călător, dîndu-i sălaş şi mîncare şi ţinîndu-l în dar trei zile cu **dobitocul** său".

DOBITOC

Aşa cum se ştie, **termenul** s-a degradat semantic, ajungînd sinonim parţial cu „timpit, idiot, prost, nesocotit". În procesul intercomunicării, mai ales vocativul **dobitocule** este simţit de cel vizat ca o gravă injurie. Animalele din preajma omului — care îi sînt credincioase şi utile — ar trebui să se simtă profund nedreptăţite de mutaţia semantică semnalată. Mai ales **ciinele**, căci cuvîntul care îl denumeşte funcţionează şi ca sinonim pentru „om rău". I. Neculce, **Letopiseţul...**: „L-au dăruit (...) foarte bine, ca să-l facă prieten, pre un cine". Iată însă cîteva versuri din istorioara lui Anton Pann **Norocul şi Mintea**, în care finul Pepelei reabilitează „dobitoacele", infirmînd îndreptăţirea echivalenţei, care stă la baza deteriorării semantice a cuvîntului: „**Dobitocul însă, deşi nu vorbeşte, / Dar are în sine simţire firească. / Îşi cunoaşte slujba la care se pune, / Simte şi-nţelege stăpînul ce-i spune**".

G. I. TOHĂNEANU

ET IN STULTITIA EGO

Prostia ca ultimă fază a uluirii de sine

Puțini își mai amintesc astăzi de buimăcitoarea **Proclamație de la Podul Înalt.** Aceasta poate și din pricină că marile gugumănii, gugumăniile absolute au în ele un fior extraterestru, dacă vreți ne limităm — extranațional, care nu le predispune depozitării în memoria colectivă. Să revenim la zguduitorul moment istoric. De ce nu am rîs și ne-am rîs în momentele cînd promotorul Proclamației, cu facies-ul atît de comun imaginii pe care fiecare o păstrăm în minte de la televizor a șeptelului bahluian, milcovean sau bîrlădean dezorganizat, cu vocea de descălecător moldav estropiat, își înalța, chiar acolo, sub presupusul pod, tainicele legăminte ? Ei bine, de-abia astăzi am reușit să-mi conștientizez blocajul, să realizeze adică de ce, Doamne iartă-mă, nu m-am prăpădit de rîs.

Și iată de ce :

O clipă, o clipă doar l-am îmbrăcat pe Marin Enache în straiele personajului istoric cu care acesta, prepeleac de rînd, se ambiționa sau doar se prefăcea, mînat de interesele unui politicianism rahitic că se identifică. L-am îmbrăcat adică cu țoalele lui Ștefan cel Mare, așa cum ni le-au întipărit tuturora, din pruncie, manualele, de-a patra, de-a opta și de-a doișpea. Un procedeu cît se poate de obișnuit cînd vrei — și n-ai ce face — să-ți sporești deliciile procurate de un microguguman. Numai că, în cîteva secunde, efectul nu a fost cel scontat, ci unul de horror, de uriașă bazaconie catharctică. Marin Enache se identifica perfect cu Ștefan cel Mare. El era indiscutabil Ștefan. Inflexiunile vocii, gestica, lexicul și la urmă însăși topica frazelor calchiat-voievodale mi-l pliau pe acest Marian Enache, exasperant de perfect, peste imaginea intimă a domnitorului făurită în decursul atîtor ani de mitologie orală, cinematografică sau din lecturi. Să merg mai departe și să-mi pun astăzi, cu voce tare, întrebările pe care atunci doar le-am simțit, închizînd într-un tîrziu terifiat și umil, televizorul.

Deci e cazul să mă re-întreb, în deplinătatea facultăților mintale : De unde acea spaimă ? Prima întrebare care s-a rostit în inconștientul meu a fost : nu este oare Marian Enache urmașul cu adevărat legitim al marelui voievod, din moment ce el mi se identifică mie în minte, nitam-nisam, cu imaginea sa ? Nu a fost, Doamne iartă-mă iarăși, Ștefan aiodada lui Marian Enache ? Mai departe : istoria nu este oare un cumul de mari strălucinări gugumane, atinse de aripa unui geniu sui-generis ? Și tocmai acest cumul nu a decis el marile turnante ale acestei istorii ? Metamorfoza lui Marian Erache nu este doar o frîntură, o fărîmă din acest proces ce ne-a fost revelat parcă spre a ne muți complet în păcatele deșteptăciunii și superiorității noastre ? Nu este transfigurarea podînălțatului o revanșă luată asupra materiei cenușii cu infinitele circumvoluțiuni care de-o eternitate nu poate schimba mai nimic în destinele lumii ? Dacă era și Ștefan un monosilabic cu mintea scămoasă, transfigurată misterios în momentele de cumpănă, ce ne mai rămîne de făcut nouă, mediocrilor deștepți care facem degeaba umbră pămîntului ? Dacă istoria lumii în tot ce a avut ea spectaculos nu este de fapt decît urmarea unui șir de combustii interioare, a unei lungi serii de stupidități atinse de har aidoma celei a lui Marian Enache în atît de fasta zi pentru el a lecturării Proclamației de la Podul Înalt ? Atunci nu ne rămîne decît să ne facem un umil și deștept harakiri.

Părăsindu-ne podînălțeanul să cercăm a privi mai departe...

Cum se poate defini, de fapt, prostia națională ? Prost, zice poporul e acela care nu se descurcă. Cum la noi toată lumea rezolvă pe toată lumea, în contrapartidă, rezultă că nimeni nu e prost. Mai mult, băștinașul se consideră pe sine, cu veselie, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru prost sau prostit, nemaipunînd la socoteală faptul că fiecare individ întîlnit pe stradă, sau pe țarină este taxat de prost din start, cu amiciție. Ce rezultă de aici ? Prostia, era infirmitatea unanimă. Fiecare primea, cu mărinimie, un aconto genetic. Cum să fie, în atari condiții, prostia un stigmat, o disfuncționalitate, o oroare supusă oprobiului general ? Proștii naționali fac parte, uitați-vă în jur, din marea familie a găunoșilor simpatici. **Proștii naționalului** însă, nu. Marian Enache este un exemplu ieșit din comun. Persoana dumisale — despre care vom da mai multe considerații în **numărul viitor** — e doar punctul de plecare dintr-o mai lungă serie de portrete ale inovatorilor, nonconformiștilor sau genialilor prostiei nord-dunărene.

Carol SEBESTYEN

(va urma)

A FACE PE PROSTU

Deunăzi, revăzîndu-i la Timișoara pe cei de la DIVERTIS, mi-au venit în minte cei ce fac pe proștii. Băieții de pe scenă — din rațiuni artistice. Și nu numai. Poate că unii nu știu, trebuie amintit că DIVERTIS-ul a existat și-n vechiul regim, de la care ni se trag atîtea. I-am văzut pentru prima oară la Izvorul Mureșului, într-o seară, după stresante ceasuri de instruire. Avea ambiția să susțină că-i coordonează și că-i ține în frîu un activist de frunte de la u.a.s.c.r., să-i zicem **activistul frenetic.** Aluia îi plăcea să facă pe deșteptu cu noi, „vedeți ce chestii îndrăznețe promovăm, dar trebuie să știi să le strecori, tovarășii (și aproape că punea „ghilimele) mai în vîrstă nu au destulă larghețe și suficient umor, așa că atenție !" Dar activistul frenetic (ieri-alaltăieri, poate și iastăzi, era nuș' ce împuternicit al nostru pe lîngă o organizație mondială, făcea mereu pe competentu, pe deșteptu și pe prostu totodată, s-a pus adică în slujba noii puteri, sau chiar a fost selectat, și a devenit domnul Unesco), deci încă activistul frenetic, cînd treaba se-ngroșa, cînd DIVERTIS sau alții mergeau prea departe, se indigna la rînd cu activiștii erodați, făcînd pe prostu, pe deșteptu și pe intransigentu. Mi-amintesc cum s-a crispat acolo, la Izvorul Mureșului, în primul rînd de scaune, destinat invitaților speciali, un politruc bătrîn din c.c., îngrozit de ce trebuie să audă despre ordinea de drept în mijlocul unei săli arhipline care nu-și mai potolea hohotele. Mi-a fost o clipă milă de moaca (în acele momente exprimînd suficiență contrariată) cu atîta migală construită, în ședințe, conferințe, simpozioane, mese rotunde, instruiri, reciclări, a vechiului activist, dar mi-a trecut de tot a doua zi, cînd viitorul domn Unesco ne-a spus, mustrîndu-ne colectiv, dar încă făcîndu-ne cu ochiul, că toașu a fost rău cătrănit, se va plînge la forurile superioare, ce naiba, sîntem doar băieți deștepți, trebuie să pricepem cît să ne-ntindem.

Consecința a fost că, pe măsură ce se tot strîngea șurubul, înaintea spectacolelor umoristice studențești că nu știu cîtă vreme, s-a cerut textul dactilografiat, apoi banda audio ; nici așa nu s-a obținut satisfacție — minia totalitară îndreptată împotriva acelor flăcăi deștepți ce se prefăceau fraieri a mers mai departe, s-au pretins istovitoare previzionări și revizionări, indicații scenice precise, care, dacă nu erau urmate la fix, atrăgeau suspendarea ori chiar desființarea grupului respectiv. Umorul cultivat în mediile universitare a devenit dușmanul numărul unu al posacei i m p o s t u r i oficiale iar marele promotor din prima fază, activistul frenetic, actualul domn Unesco (dac-o mai fi), repliat strategic, s-a constituit în principalul angrenaj de stopare și, la nevoie, de pedepsire. Cum spuneam, în textul DIVERTIS-ului apăreau nevinovatele versuri coșbuciene : „Nu e soare, dar e bine / Și-mprejur e numai fum". Interpretîndu-le pe scenă, Ghighi Bejan (sau altcineva) făcea minuni, zicea „nu e soare", se oprea și începea să numere mut, adică nu e nici aia, nici aia (se subînțelege carne, lapte, zahăr, apă, căldură, libertate), apoi conchidea împăciuitor „dar e bine și-mprejur e numai fum", iar publicul se dezlănțuia halucinat, ferit pentru moment prin niște pereți subțiri (și adesea cu ochi și urechi) de iarna realității de-afară. După ce totul se termina, Ghighi Bejan (ori altul) era luat la-ntrebări și degeaba făcea pe prostu că așa-i în Coșbuc, ăia ziceau las că știm noi mai bine decît tine, făceau pe deșteptii de-acuma, știau totul, totul, dar uite că totuși le-a scăpat cîte ceva.

Viorel MARINEASA

Literatura între paradox și prostie

Timpul devenit istorie își lasă amprenta asupra creației literare în dimensiunea ei, să-i zicem, exterioară, ținînd de expresia artistică, de stil. Altfel spus, poetica discursului este conotată istoric„ este funcție de ideatica unei epoci. Pe de altă parte, în conținut, opera literară este încă mai determinată de istorie prin ceea ce ne-am obișnuit să numim în mod curent prin ideologii și curente literare. Acestea au fost întotdeauna expresia artistică a unei situări față de lume într-o epocă dată a unui grup literar. Dacă opera artistică nu este atitudine, intră în confundabil, în anonimatul seriei și inserierii.

Dacă ne-am referi acum la prostia în literatură, am găsi că una dintre marile „prostii" universale a fost aceea a curentelor literare. O „prostie" paradoxală, fertilă și plină de urmări. Un curent literar este expresia unei nevoi de a ține sub control spiritul pentru a-i putea contabiliza, mai apoi, reușitele sau eșecurile pe baza unor criterii de inventariere și evaluare unice. Or așa ceva nu este posibil, după cum nu este posibilă nici reveria alcătuitorilor de arte poetice și de programe literare de a dirija diferența, de a legifera cum anume poți fi în diferență față de vetustețea osificată a literaturii anterioare. Pe de altă parte, chiar această judecare antinomică este o prostie, pentru că în literatură, marea valoare, se știe, scapă de sub împărțirea tiranică a modei în actual și inactual. Capodopera stă în diferență cu timpul, în vreme ce programul literar este expresia timpului scurs în istoria literaturilor. Un program literar este bun pentru exegeza comparatistă, pentru a facilita organizarea unei literaturi pe axa timpului și totodată pentru a o putea aborda din unghiuri didactice. Orice credințe în plus, orice speranțe de alt fel, sînt iluzii naive. Marea operă se scrie în singurătate, în diferență, în izolare.

Pe de altă parte, o la fel de mare „prostie" este și ideea după care opera literară își este suficientă sieși, nu trăiește în istorie și îi este îndeajuns să realizeze doar performanțe stilistice. Opera artistică intră în istoria artei, a literaturii, recuperînd realitățile epocii și mai ales recuperînd atitudini, eșecuri, efuziuni, greșeli, imoralități, atitudini demne sau subordonate. Toate acestea se află în opera literară, oricît ar vrea aceasta să evadeze, să fie altceva decît viața și amărăciunile sau dezastrele morale ale creatorului ei. O altă încredere proastă este însă și aceea după care opera este condiționată de morala sau felul de a trăi al celui care i-a dat naștere. Creația artistică este mai complexă decît simpla ei determinare de acest fel. Nu este mai puțin adevărat că aceeași complexitate ne dă voie să credem că, totuși, practicarea unei anumite credințe, a unei anumite ideologii pătrunde în turnul de fildeș al unor independențe doar culturale. Nu este indiferentă viața lui Dostoievski pentru viața adîncă a operei sale, chiar dacă aceasta nu poate dezvălui mai mult decît o poate face lectura atentă a textului dostoievskian. Prin urmare, o operă artistică este a lumii, a istoriei în care a apărut. Aceeași operă este însă mai mult decît atît. La această intersecție care se determină și se indetermină reciproc se află toată forța și toată greutatea estetică, a creației literare într-o asemenea măsură încît putem spune, îndreptățiți, că valoarea artistică este concretizarea unui joc greu sesizabil prin comentariul exegetic între real și ireal, între timp și atemporalitate, între plinul expresiei și golul polisemantic al semnificațiilor și al interpretărilor. Creația artistică mare se naște din viața creatorului ei și devine mai mult decît atît, se naște dintr-o epocă istorică și evadează din ea pentru a putea fi și pe măsura altora. Orice situare exclusivistă pe una sau alta dintre cele două alternative este o prostie : opera mare nu este independentă de istorie, dar nici nu este în întregime a timpului în care s-a ivit.

Singura creație fără timp și vîrstă este aceea fără valoare. Opera pusă în slujba propagandei. De aceea, între pasajele din **România pitorească** ale lui Alexandru Vlahuță și odele literar-artistice ale socialismului nu există diferențe notabile în discursul ca atare. Ba dimpotrivă, mi-a fost dat de nenumărate ori să constat cum elevi din clasa a VIII-a interpretau pasajele din **Țara. Poporul** (un fragment în manual din opera lui Vlahuță) în termenii realizărilor socialiste. Elevii identificau un timp stilistic revolut și reacționau anistoric. Între 1904 și 1936, pentru ei nu există nici o deosebire. Prin discurrsul său, Vlahuță devenise contemporanul unei anumite retorici față de care elevii reacționau just. Nici Vlahuță și nici imnografii de mai ieri nu sînt în istorie. Este și acesta un alt paradox pe care ni-l oferă literatura : tocmai cronicarii timpurilor respective, tocmai oamenii „implicați în istorie" prin scrisul lor, tocmai lor li se face de către literatură nedreptatea de a-i scoate în afara istoriei.

Daniel VIGHI

COMEDII ÎN FOND

Vladimir Tismăneanu

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI BALCANIC

Ca o ironie a soartei, partidul care şi-a proclamat atîta vreme impecabilele dovezi de patriotism era, de fapt, unul dintre cele mai acut bolşevizate detaşamente ale Cominternului. Sub ochiul vigilent al instructorilor sovietici, P.C.R.-ul din ilegalitate se comporta asemenea unei secte fanatice înclinate spre identificarea misticoidă cu Uniunea Sovietică şi conducătorul ei. Mai mult decît oricare altă mişcare comunistă din Europa centrală şi răsăriteană, P.C.R.-ul şi-a datorat crearea presiunii directe şi influenţei sovietice. Pentru Lenin şi camarazii săi, România era un stat imperialist, multinaţional aparţinînd **cordonului sanitar** anti-sovietic. Liderii bolşevici considerau România Mare o entitate artificială şi cereau adepţilor din acea ţară să denunţe clasele conducătoare pentru a fi încorporat Bucovina şi Basarabia de Nord. Cei mai mulţi dintre socialiştii români au respins această pretenţie şi au refuzat să se supună dictatelor sovietice. Ca social-democraţi, ei erau dornici să menţină o structură politică legală şi apărau drepturile autentice ale clasei muncitoare, pînă la unificarea forţată, în februarie 1948, cu comuniştii. Alţii, numiţi iniţial „maximalişti", adoptaseră punctul de vedere sovietic şi au deschis astfel calea fatalei diviziuni a mişcării socialiste române.

Înfiinţat la 21 mai 1921 ca un grup separatist în cadrul Partidului Socialist Român, PCR-ul era profund ataşat principiilor fundamentale ale Internaţionalei a treia.[1] Părinţii întemeietori ai comunismului românesc au respins moştenirea reformistă a social-democraţiei şi au susţinut, cu fervoare, scenariile cataclismic-revoluţionare ale Cominternului. În viziunea lor, existau toate condiţiile pentru o convulsie care ar fi instaurat, după model sovietic, „dictatura muncitorimii şi a ţărănimii". Printre cei care stimulau activ crearea unei „avangarde" leniniste în România se afla şi bulgarul Christian Rakovsky, figură proeminentă a Cominternului şi, pe vremuri, activist socialist în România[2]. Cu excepţia notabilă a lui Gheorghe Cristescu, primul secretar general al P.C.R., erau puţine semne ale voinţei diferitelor elite numite de Comintern de a îndruma şi controla comunismul român de a-şi manifesta propria opinie, ca să nu mai vorbim de independenţă. Adîncile rădăcini naţionale ale grupului politic, subliniate cu atîta insistenţă de propaganda ceauşistă, erau în realitate total absente în perioada ilegalităţii dintre 1924 şi 1944.[3]

Toţi conducătorii istorici ai Partidului Comunist Român, inclusiv cei exterminaţi în U.R.S.S. în timpul Marii Epurări (1936-1939), erau mîndri să-şi proclame voinţa nestrămutată de a apăra „Patria Proletariatului". N-au avut nici un fel de mustrare de conştiinţă în a susţine pretenţiile sovieticilor asupra teritoriilor istorice româneşti, Basarabia şi Bucovina de Nord, şi în subscrierea la dezastruoasa strategie cominternistă a „luptei de clasă". Tratau cu indiferenţă tradiţiile politice ale ţării şi cu dispreţ sentimentele şi aspiraţiile patriotice. În schimb, erau total aserviţi „internaţionalismului", camuflaj mistic al subordonării necondiţionate faţă de U.R.S.S. Pînă la ocuparea României de către Armata Roşie, în 1944, P.C.R. a rămas o formaţiune marginală şi nepopulară, care, în momentul ieşirii din clandestinitate, avea aproximativ o mie de membri, incluzîndu-i şi pe cei exilaţi în Uniunea Sovietică şi pe cei care luptau în **maquis**-ul francez.[4] Erau o minoritate în interiorul unei minorităţi, de vreme ce Stînga era departe de a fi o forţă intelectuală şi socială semnificativă în cadrul culturii politice tradiţionale dominată de Partidul Naţional Liberal şi de cel Naţional-Ţărănesc. Spre deosebire de alte ţări din Europa Centrală şi Răsăriteană, în România şocul modernizării n-a condus la dezvoltarea partidelor clasei muncitoare, ci mai degrabă la nişte resentimente şi nostalgii ruraliste manipulate de către extrema dreaptă. Nu e nici o surpriză că dezvoltarea Gărzii de Fier a coincis cu marea depresiune şi cu declinul lent, dar continuu, al sistemului parlamentar.[5]

Dacă n-ar fi existat relaţiile prea obediente faţă de Moscova, care i-au creat automat imaginea unei entităţi străine, P.C.R.-ul ar fi avut poate şansa de a se dezvolta într-o formaţiune naţională. Decăderea vechiului sistem şi a vechii ordini părea să ofere P.C.R.-ului un teren favorabil dezvoltării, iar în rîndul tineretului român se găseau destui care tînjeau după noi, necorupte, cataractice experienţe şi după noi repere existenţiale. Autori ca André Malraux, Romain Rolland, André Gide, Nicolai Berdiaev sau Lev Sestov erau la fel de influenţi în Bucureştiul anilor '30 ca la Paris. Influenţaţi de profesorul de metafizică de la Universitatea din Bucureşti, Nae Ionescu — stranie combinaţie de guru intelectual şi aventurier politic — tineri filozofi precum Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica şi Mircea Vulcănescu au pus bazele **trăirismului**, o filozofie proto-existenţialistă, care proslăvea sacrificiul, martirajul şi „tragicul sentiment al fiinţei", deplîngînd logica mercantilă a democraţiei de masă.[6] În plus, subzista o enormă sărăcie, disperare şi lipsă de speranţă care au creat, în ţară, un potenţial receptor al ideologiilor şi acţiunilor exaltate, radicale. Dar în loc să caute originile adevărate ale răului social, şi profitînd de frustrarea atotcuprinzătoare, P.C.R.-ul a impus cu slugărnicie tacticile prescrise de către Comintern. De pildă, la 1 iunie 1928 Comitetul Executiv al Cominternului (EKKI) a adresat o Scrisoare Deschisă P.C.R.-ului, cerîndu-i imperios să acţioneze cu fermitate împotriva „social-democraţilor, care s-au identificat total cu burghezia şi susţin interesele acesteia în detrimentul clasei muncitoare.[7] Comuniştii s-au dedat la o serie de diatribe împotriva Partidului Social Democrat (descris drept un „Cal troian" al burgheziei în sînul clasei muncitoare), şi prin aceasta depărtîndu-se şi mai mult de singura formaţiune politică care poate fi considerată a fi cooperat cu P.C.R. înaintea modificării liniei Cominternului la cel de-al şaptelea congres (1935), conducerea P.C.R nu a propus nici o politică viabilă a alianţelor. Astfel încît strategia Frontului Popular era mai degrabă una de import decît autohtonă.

Pentru a înţelege mentalitatea comuniştilor români din perioada interbelică, trebuie să luăm în considerare constituentul politic şi valorile morale ale primei elite staliniste din interiorul P.C.R. Activiştii precum Imre Aladár, Ecaterina Arbore ,Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Elek Köblös, David Fabian, Elena Filipovici, Ştefan Foriş, Vasile Luca, Gelber Moscovici, Vanda Nikolski, Lucreţiu Pătrăşcanu, Ana şi Marcel Pauker, Eugen Rozvany, Boris Stefanov, Timotei Marin şi alţii aparţinînd aceleiaşi familii spirituale, se comportau asemeni unor somnambuli politici, posedaţi de credinţa quasi-religioasă că Uniunea Sovietică personifica visele lor cele mai sfinte de justiţie socială şi libertate umană. Ei îl adorau pe Stalin, îşi identificau soarta cu aceea a revoluţiei sovietice şi erau gata de sacrificiul suprem pentru a-şi sluji idealul. Faptul de a aparţine Partidului, îndeplinirea sarcinilor încredinţate de către Comintern şi împărtăşirea sentimentului de fraternitate universală avea asupra elitei de partid un dublu efect: îi anihila şi îi stimula totodată. Exista, apoi, şi dominaţia neostoită exercitată de către Moscova asupra aparatcicilor clandestini, ca şi asupra unor conducători ai Cominternului precum Dimitri Manuilsky, Bohumil Smeral şi Béla Kun. Principala grijă a Moscovei era păstrarea unităţii monolitice a comunismului românesc şi apărarea acelor dogme care duseseră la fractura stîngii în 1921.

Cei care, mai tîrziu, aveau să fie numiţi „deviaţionişti" erau doar victimele şerpuielilor strategiei Cominterniste. Fascinaţi de presupusa ominiscenţă a lui Stalin, ei n-au fost capabili să observe orientarea oportunistă a politicii interne şi externe a sovieticilor. Bunacredinţă a conducerii bolşevice nu era în nici un fel pusă la îndoială, şi nici un omagiu nu era prea mare pentru a-şi exprima fidelitatea faţă de Uniunea Sovietică şi **vojd**-ul său. Spre deosebire de Partidul Comunist Maghiar, în care Georg Lukács şi prietenii săi din fracţiunea Jenö Landler propuneau o platformă originală, deşi tot sectar revoluţionară, dar care, implicit, punea sub semnul întrebării infailibilitatea doctrinară a Cominternului, comuniştii români s-au aflat mereu printre cei mai disciplinaţi şi loiali politicii oficiale a Moscovei.[8] Dar, la fel ca şi celelalte partide bolşevizate, P.C.R. era măcinat de facţionalisme, suspicuni şi lupte pentru putere, încurajate de către Comintern.

LECŢIA DE INSOLENŢĂ

(urmare din pag. 1)

resentimentar. Neputînd să conteste valoarea celor citaţi, dl. Cristea e bucuros s-o relativizeze: cariera d-lui Manolescu nu face doi bani pentru că a ezitat să scrie despre Sorin Titel iar sacrificiul de cîteva decenii al doamnei Lovinescu întru apărarea valorilor autentice ale culturii româneşti e deservit de „vocea cavernoasă, apocaliptică" a admirabilei fice a lui E. Lovinescu.

Stilul de argumentare a d-lui Valeriu Cristea ni-l aminteşte, şocant, pe cel al unui oarecare C. Stănescu, recenzentul de serviciu al „Scînteii", ziarul la care scrie, astăzi, de preferinţă autorul **Alianţelor literare** (frumos titlu, nu?) Respectul faţă de operă ne determină să ne întrebăm, totuşi, concesiv: oare agresivitatea săracă cu duhul a d-lui Cristea ar fi fost mai temperată dacă Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca s-ar fi arătat mai generoşi cu epitetele faţă de atît de asiduul ascultător al Europei Libere? Iar obiectivitatea critică a d-lui Cristea n-ar fi fost mai puţin suferindă în cazul în care G. Ivaşcu n-ar fi avut lipsa de tact de a-l prefera, drept cronicar al „României literare" pe doar „consecventul" Nicolae Manolescu?

NOTE

1. Cu privire la originile, natura şi dinamica comunismului românesc, vezi Ionescu, **Communism in Romania**; King, **A History**; Frunză, **Istoria partidului.** În ce mă priveşte, am încercat să explorez trăsăturile specifice ale moştenirii staliniste a partidului comunist român în studiile „The Ambiguity of Romanian National Communism", **Telos**, No. 60 (Summer 1984), pp. 65—79 şi „Ceauşescu's Socialism", **Problems of Communism** (January-February, 1985), pp. 50—66.

2. În timpul Primului Război Mondial, Rakovsky (1873—1941) a avut o poziţie internaţionalistă şi s-a alăturat Stîngii Zimmerwald. Arestat în România, el a fost eliberat de către trupele ruseşti şi s-a alăturat partidului bolşevic în decembrie 1917. În martie 1918 a devenit primul ministru al guvernului Ucrainei Sovietice. Rakovsky a reprezentat federaţia revoluţionară balcanică la congresul de întemeiere a celei de-a Treia Internaţionale. Mai tîrziu, a trecut de partea opoziţiei de stînga troţkiste, a fost expulzat din partid, deportat şi, în cele din urmă, a fost judecat, împreună cu Rîkov şi Buharin în cel de-al treilea proces de la Moscova, în martie 1938. Vezi Branko Lazitch în colaborare cu Milorad Drachkovisch, **Biographical Dictionary of the Comintern: New, Revised, and Expanded Edition** (Standard: Hoover Institution Press, 1986, pp. 383—384).

3. Pentru încercările de a sublinia meritele naţionaliste ale conducerii P.C.R. din perioada ceauşistă, prin contrast cu orientarea pro-sovietică din perioada interbelică, vezi **În slujba cercetării marxiste a istoriei P.C.R.**, publicată de către Institutul de cercetări istorice şi social-politice al partidului (Bucureşti: Editura Politică, 1971).

4. Cei mai mulţi dintre „veteranii" comunişti români cu care am avut prilejul să vorbesc sînt de părere că numărul membrilor P.C.R. era, înainte de 23 august 1944, sub o mie.

5. Într-o carte scrisă în 1941, Lucreţiu Pătrăşcanu a încercat să ofere o interpretare marxistă a dezintegrării sistemului democratic al României şi ascensiunea Gărzii de Fier. Posedînd doar o concepţie strict economică, el n-a reuşit să dea o atenţie potrivită caracteristicilor culturii politice naţionale. Pe de altă parte, analiza lui Pătrăşcanu nu subliniază strategia contraproductivă a P.C.R. după pactul sovieto-nazist din 1939, care implica acceptarea directivelor Cominternului (1940) şi salutarea anexării Basarabiei şi a Bucovinei de Nord. Vezi Lucreţiu Pătrăşcanu, **Sub trei dictaturi** (Bucureşti: Editura Politică, 1970).

6. Vezi Mircea Eliade, **Mémoire II: Les Moissonss du solstice** (Paris: Gallimard, 1988). Pentru un studiu excelent documentat al etapei române în traiectoria intelectuală a lui Mircea Eliade, vezi Linscott Ricketts, **Mircea Eliade: The Romanian Roots 1907—1945** (Boulder: Eeast European Monographs, distributet by Columbia University Press, 1988), 2 volume.

7. Document citat din arhiva comitetului central al P.C.R., în Mircea Muşat şi Ion Ardeleanu, **România după Marea Unire**, vol. II, partea 1 (Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986), p. 593.

8. În 1928, Lukács a sfidat ortodoxia Cominternului cu tezele sale asupra „dictaturii democrate" a proletariatului şi a ţărănimii ca stagiu tranzitoriu ducînd la dictatura proletariatului. Vezi Kolakowsky, **Breakdown**, pp. 261—262.

Poeme de

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

LAMENTAȚIA ÎNTÎIA

patrie — numele tău a încăput
într-o gură spurcată !

uite : steaua aceea nu mai vrea
să apună — de mînie și supărare

în loc să-nflorească sălcîmii
au înmărmurit
pentru albine
s-au retezat țevi de cucută

șobolani de pustă pe
marginea verde a tîrlelor —

ei cred că miracolul crește
din gunoi ca ciupercile

Doamne
direcția în care mergem
ea însăși ne vine-mpotrivă

patrie — țipăt care nu se aude

LAMENTABILA MONEDĂ

acele nopți în care s-au extras
ca dintr-o lungă vînă de tenebre
colaci și vinuri pentru parastas
și nimbul negru-al frunților în febre

în ce-am turnat aprinsul zăcămînt ?
cu ce efigie-am bătut moneda ?
văpaia noastră-i cîrtiță-n pămînt
curajul — o sclipire-n Andromeda

cerul s-a-ntors cu spatele la noi
infernul ce ne-a dat tîrcoale — unde-i ?
cu aur cu sudoare cu gunoi
am ispitit hotarele secundei

dar vai ! suntem domestici și uituci
metalul beznei plămădit cu sînge
a odrăslit un simplu ban de tuci
pe care-un șoim ținut în zgardă plînge

LAMENTAȚIA A DOUA

ca într-o peșteră privind
acele fresce ale sîngelui

cei ce le-au scrijelit pe cer
acuma sunt mireasmă
pe sfeșnice rudimentare
le scrie numele doar ceara

un vînt
cu adiere clăpăugă —
iată teribila ureche a
Istoriei :
oare îi punem noi
vre un urlet în timpan ?

nici timp înverșunat
nici gîfîit de fiară

o suliță se-mburghezește
pe pieptul tînărului lider

ca dintr-o peșteră privind
acele fresce ale sîngelui
ne-ntoarcem
la cafeluță și canastă

CĂLĂII JUDECĂTORI

și dacă se sfiesc să mai apară ?
și dacă nu mai știu acum să plîngă ?

cu simpla lor înfățișare
cu cioturile ce le curg din umeri
cu coapsele servite pe rotile —
ologii nu sunt încă o dovadă

chemați-i atunci pe bucălații
copii cu capete de flori
în fața jilțului !
și arătați-le ce foarfeci
veți folosi la retezarea lor

puneți-le în față
cristalul de Boemia
în care își vor supraviețui

eu vă ofer doar pînza
aceasta de cuvinte otrăvite ;
croiți-vă din ea
iubiți tovarăși
roba și toca de rigoare !

LAMENTAȚIA A TREIA

luna iubindu-și ultimul strop de lumină

iată ora la care greviștii foamei se
ghiceau unul pe altul după meteorisme
și cîntau : — Soarele nostru e după apus

miere nocturnă picurînd de pe amanți le
întîmpina ochii neîncrezători — țipătul
străbunicului Mathusalem cel din inimă
îi făcea să pară de aer să pîlpîie

luna iubindu-și ultimul strop de lumină

iată ora la care iedera urca tandră
pe zidul Teatrului Național foșnind :
— Soarele vostru e după apus, prieteni !
pe frunzele mele ascuțite îl țin în aer
cum țineți voi în palme disperarea și
curajul zilei de mîine — cu frunzele mele
cu frunzele mele
cu frunzele mele
cu frun

luna iubindu-și ultimul strop de lumină

SECOLUL MEU

mult timp n-am știut ce să mai cred
despre secolul meu

un broscoi britanic
ne desenase harta — lupoaica noastră
îi alăpta dietetic pe Traian și Decebal
explozii de inimi insultau soarele
urca un flux impresionant — cînd se
retrăgea se deslușeau limpede mațele
Istoriei ca smocuri de liane și scoici

mult timp n-am știut ce să mai cred
despre secolul meu

într-o noapte
l-am visat : avea forma unui cireș
transportat festiv într-un camion pe
șenile din care soldați roșii culegeau
fructe cîntînd — frunza din vîrf eram eu
și urlam : — Dați-mi foc ! despicați-mă
cu securile ! m-au tăiat de pe Acropole !

mult timp n-am știut să visez
acuma
sunt treaz — el în fine e pe sfîrșite
prin deltoizi i se vede palidul humerus

dar nevasta lui e gravidă — va naște

LAMENTAȚIA A PATRA

vai nouă ! am văzut cum îmbătrînește
inexpugnabila capitală a Golaniei —

acolo unde o sută de tinereți ale
mele îngenunchiaseră brusc pe caldarîm
la lumina unor martiri care încă mai
pîlpîiau am scrutat zi de zi viitorul

din două părți ale bulevardului orele
se pătau cu har se-nveleau în ștergare

un geograf într-un montgolfier exclama :
— Uite cîte fluvii străbat Utopia !

„mai bine mort decît comunist"
îngerul
meu scoțîndu-și acest plîns din gură
mi-a zis : — Vestește celor visători că
voi reveni la proxima lor înviere

o lume ce nu se lasă rostită în aburul
unei suflări amoroase nu mai e lume

vai ! unde-i marele arbore vascular
care ne-a fost acolo singurul fluviu ?

DECOR

PLASTICĂ

Redeschiderea Galeriilor de Artă din Lugoj

Deschiderea s-a dorit să fie un mare eveniment cultural. Şi, fără îndoială, a fost. Gustul pentru grandios a funcţionat. Într-un spaţiu generos, capabil, de-acum, să găzduiască expoziţii şi întîlniri de amploarea celor din marile centre urbane, s-a inaugurat un **Centru de Cultură Creştină** cu numele **Anastasia. Deşi**, s-ar putea să sune puţin tautologic, pentru că spaţiul românesc a fost, de la creştinare, fără întrerupere, un spaţiu creştin ortodox (perioada comunistă, cu toate eforturile, nu a reuşit să-i decreştineze), există totuşi adevărul că un loc ce-şi propune să cultive programatic şi să difuzeze dimensiunile unei spiritualităţi fundamentale pe care s-a strecurat, prin sutele de ani, modul de a fi al românului în lume îşi are, incontestabil, prinosul de rectitudine.

E în afara îndoielii faptul că ideea Centrului **Anastasia** din Lugoj a apărut la confluenţa preocupărilor artistice şi livreşti ale pictorilor Sorin Dumitrescu şi Silviu Oräviţan Cretu, demers particular şi, poate, intensificat de un freamăt intim, dar nimeni nu se poate îndoi de resursele deţinute în sensul acţiunii teoretice sau al nevoii de comunicare. Cu atît mai mult cu cît cei doi pictori nu sînt chiar figuri izolate ca demers în perimetrul artei româneşti contemporane. Sprijinului efectiv primit pînă acum din partea primăriei şi bisericii e de bănuit să i se va alătura firesc sprijinul de breaslă.

Festivităţile inaugurării, căci nu a lipsit tonul sărbătoresc, prezenţa ceremonioasă, cadrul respectuos, prevedeau vernisajul expoziţiei Sorin Dumitrescu, o dizertaţie a pictorului despre „Actualitatea icoanei" şi, a doua zi, un simpozion pe aceeaşi problematică anunţînd o spectaculoasă listă de participanţi.

La deschiderea expoziţiei a vorbit autorul. Teama iniţială de a mai auzi încă un pictor la propriu-i vernisaj vorbind despre pictura sa, explicînd-o sau lansîndu-se în consideraţii teoretice aduse în ajutor, s-a spulberat, căci Sorin Dumitrescu a vorbit concludent şi în cunoştinţă de cauză despre programele de tipărituri ale editurilor **Humanitas** şi **Harisma** ca urmare a faptului că în spaţiul galeriei vor fi permanent la îndemîna cititorilor standuri cu cărţile puse în circulaţie prin grija cunoscutelor edituri.

E drept că, după o jumătate de oră, pictorul Sorin Dumitrescu a pledat cu ştiuta-i vervă speculativă în favoarea icoanei răsăritene tăgăduind valoric piese din imagistica occidentală pe aceeaşi temă, **Maica Domnului cu Pruncul**, chiar dacă intrau în succesiunea vizată un Piero della Francesca sau un Rafael.

A doua zi, cu concursul celor mai înalte prezente bisericeşti bănăţene, înalt Prea Sfinţia Sa Nicolae, Mitropolitul Banatului şi Episcopul Bisericii Greco-Catolice din Lugoj, Prea Sfinţitul Ioan, Sorin Dumitrescu a condus simpozionul pe problematica raportului cult-cultură. Şi-au adus contribuţia pictorii Rodica Sîrbulescu, Mihai Sîrbulescu, Ciprian Radovan.

În felul în care se prezintă, expoziţia rămîne principial fidelă problematicii artistice semnalată de Andrei Pleşu în „Exerciţiile spirituale" ale lui Sorin Dumitrescu („Arta", 4,5, 1980, **Ochiul şi lucrurile**, Editura Meridiane, Bucureşti, 1986, pp. 176, 186), rămas încă cel mai dens text scris despre pictor. Şi **Arhitecturile suitoare** şi **Hipersemnele** erau demonstraţii, după cum şi lucrările de faţă sînt secvenţe tot ale unei demonstraţii dar cu obiectivul îndreptat în alt sens, asupra unui motiv concret, consacrat: icoana. Motivul este cunoscut, familiar chiar, credincioşilor, pictorilor, istoricilor de artă. Dar nu acest mod de a fi cunoscut îl interesează pe Sorin Dumitrescu. El iniţiază un alt acces la icoană, o aduce într-o instanţă şi o cercetează cu alte mijloace. O consideră substanţă pentru un act creator şi element în desfăşurarea unei imagistici.

Elementele din icoană asupra cărora îşi concentrează pictorul atenţia sînt **mîna** şi **chipul** Arhanghelului. Reluată în şapte desene pe format dreptunghiular dinamic, mîna, păstrîndu-i-se intactă conformaţia din icoană, exactitatea desenului, va fi supusă de fiecare dată unei intervenţii care îi schimbă mereu expresia şi semnificaţia. Conformaţia aparte, suprafirească a mîinii care ţine sabia de foc este studiată de artist în mai multe accepţii posibile de la estompare provocată de lumină pînă la volumetria spiralată urmînd verticala, de la un clar-obscur împovărat de întuneric pînă la evanescenţa unei structuri grafice.

În mijlocul acestor lucrări (tot şapte) de format pătrat se află întotdeauna desenul ochiului stîng al arhanghelului, schiţarea sau semnul locului pentru ochi. Deci, în centrul labirintului de intervale este ochiul. Dar una dintre lucrări, aşezată în mijlocul simezei, ne spune că desenul ochiului nu înseamnă un ochi ci este o lumină, o pîlpîire de flacără. Căci ochiul desenat al Arhanghelului este dublat de ceva impropriu: pîlpîie o speranţă umană scăpără clipa unui cuget. Chipul din lucrarea ce încheie parcursul investigatoriu şi, totodată expoziţional (sau ex-poziţional), respectînd voit desenul şi cromatica icoanei, caracterul ei, sensurile şi rosturile ei, dar supradimensionat, nu lasă dubii asupra intenţionalităţii, asupra factologiei de ordin auctorial, asupra indicaţiei de lectură.

Ioan IOVAN

EVENIMENT

Victoria OPT-TIMIŞ-tilor asupra P(e)S(e)M(iştilor)

După o victorie clară a spiritului democratic în plan politic, se simţea nevoia consfinţirii ei şi în plan uman. Şi iată, după mai bine de doi ani, **studenţimea timişoreană** a dat tonul **revoluţiei spirituale**, prin organizarea **ireproşabilă a STUDENT FEST '92** (27 martie — 10 aprilie 1992) la a cărui primă secţie, cea de umor, am fost martori şi, aproape fără voia noastră, participanţi. Pentru că, ar fi fost imposibil să faci însemnări „pe marginea" maratonului de bună dispoziţie care a durat trei zile şi două nopţi, şi care şi-a propus ca **start** PUNCTUL 8 şi ca **finiş... infinitul!**

Organizaţia Studenţilor din Universitatea Timişoara (OSUT) a conceput acest eveniment cultural cu intenţia clară de a demola sechelele comuniste ale „Cîntării României" şi în acest demers a găsit aliaţi de nădejde atît în rîndurile elevilor, cît şi ale altor „tineri", a căror manifestare plenară a fost întreruptă brusc de INCOMPETENŢA, MEDIOCRITATEA şi PESIMISMUL cenzorilor comunişti, care au compromis cultura şi spiritualitatea românească! Spunem acest lucru gîndindu-ne la părinteasca „veghe spirituală" conferită secţiei de umor, de prezenţa „veteranilor": Iosif Costinaş (filme caustice de scurt metraj), Dan Buruleanu şi C. Ţecu (diaporame incisive) precum şi caricaturiştii de talie mondială: Popa's şi Mihai Stănescu, dar şi a micuţei eleve din Craiova, Oana Crişu.

Secţia de umor a debutat cu un „alai al nomenclaturiştilor", împestriţat cu steaguri roşii, lozinci şi steme. Traseul străbătut nu a ocolit „zonele fierbinţi" ale oraşului în care fiii şi nepoţii nomenclaturiştilor continuă să ducă un trai liniştit, dantelatele perdele de la ferestrele vilelor mai mişcîndu-se doar la adierile privatizării. „Ostilităţile" au continuat în sala Casei Tineretului, unde pe parcursul a peste 6 (şase) ore de spectacol nocturn, studenţi şi tineri din Craiova, Făgăraş, Hunedoara, Galaţi, Iaşi şi Timişoara au „făcut curat" în mai toate sectoarele vieţii de zi cu zi, „murdăriile" regăsindu-se în inspirata expoziţie de caricaturi din hol.

Originalitatea acestui STUDENT FEST' 92, secţia de umor, a constat, în principal, în „atenţionarea" comuniştilor supravieţuitori că tineretul studios nu mai e dispus să-i tolereze, atîta timp cît nu vor înţelege să renunţe la lupta pentru putere, la avantaje şi la traiul parazitar. Spectacolele susţinute în aer liber (Parcul Rozelor, Parcul Copiilor, Terasa Casei Tineretului) au demonstrat că majoritatea populaţiei Timişoarei aderă la această idee, întrucît în locurile de desfăşurare a spectacolelor în aer liber s-au adunat spontan sute şi sute de cetăţeni care s-au integrat alaiului tineresc. Surpriza totală a constituit-o proba de improvizaţie stradală, în cadrul căreia trupele participante au creat scene spontane pe tema înmormîntării comunismului. „Soborul de preoţi al grupului timişorean TACT a „impresionat" nu de puţine ori farurile maşinilor, iar discursurile „Împuşcatului-reînviat" susţinute de Radu Pietreanu (VACANŢA MARE — Craiova) a făcut ca întreg Complexul studenţesc să se înfioare de rîs. Au fost momente unice care au demonstrat că etapa actuală a luptei anticomuniste trebuie să îmbrace hlamida spiritualităţii şi că doar agerimea cugetului va pulveriza sechelele structurilor sovietice.

Un alt fapt inedit l-a constituit juriul, necunoscut participanţilor pînă în clipa anunţării rezultatelor, dar care, constituit în S.R.L. a administrat „amenzi" secvenţelor anti-artistice, în urma cărora s-a constituit un fond de premiere care a răsplătit eforturile spirituale prin: „acţiuni valorice", moţiuni, „burse de interpretare" şi „OptSCARURI" pentru regie, interpretare, scenariu, improvizaţie şi muzicalitate. La toate acestea s-au adăugat DIPLOMELE DE SUFLET oferite de Popa's, care n-a prididit să contureze caricaturi, mai tuturor participanţilor.

Nota de optimism degajată de şirul de manifestări din cadrul secţiei de umor dovedeşte oportunitatea instaurării obiceiului REVELIONULUI ROMAN (fără Petre) desfăşurat în cea mai scurtă noapte a anului (28/29 martie) şi care a marcat despărţirea de IARNA ANULUI COMUNIST şi intrarea în NOUL AN AL DEMOCRAŢIEI ROMÂNEŞTI.

Nu putem încheia fără a aminti OPT-TIMIŞ-TII care au dat ordin magnoliei să înflorească, transformînd Timişoara, graţie unui experiment umoristic într-un SATIRICON românesc, care prin lipsa de TACT demonstrată pe parcursul a trei zile şi două nopţi a construit o atmosferă de VACANŢĂ MARE. Decuparea nomenclaturiştilor cu TRAFORAJ VITEZĂ a corectat RESTANŢELE echipajului de PeSiMişti din ambarcaţiunea de 8 FĂRĂ CÎRMACI.

În aşteptarea desfăşurării secţiilor de teatru (3-5 aprilie) şi muzică rock (8-10 aprilie) trebuie să recunoaştem că, datorită acestor „frumoşi nebuni" tineri „ai marilor oraşe" am înţeles necesitatea PUNCTULUI 8, ACUM ŞI AICI, precum şi pericolul prelungirii la... infinit a comunismului!

Diogene V. BIHOI

FILM

FESTIVALUL DE LA CANNES (II)
EXIL, DEDUBLARE ŞI FARSĂ A DESTINULUI

Premiul juriului: **Europa**, de Lars von Trier; cu Jean Marc Barr, Barbara Sukowa, Eddie Constantine

Octombrie 1945 American de origine germană, ai cărui părinţi emigraseră înspăimîntaţi de nazism, Leopold Kessler se întoarce în Europa din idealism, „pentru a ajuta la reconstrucţia bătrînului continent". Devenit controlor de tren, el descoperă, pornind de la o halucinantă călătorie nocturnă de-a lungul nesfîrşitelor ruine, realitatea complicată a unei Germanii postbelice tulburi, divizate, obosite. O temă mult prizată în ultima vreme reluată din alt punct (căderea Zidului) şi exploatată cu alte mijloace (colajul, trimiterea literară) de Jean Luc Goddard în **Germania anul 90 nouă zero**.

Premiul „Perspectives": Cheb, de Rachid Bouchareb; cu Mourad Bounaas Nozha Khonadra.

Tînărul algerian Merwan Kechida se pomeneşte expulzat de pe o zi pe alta din Franţa, unde trăise de la vîrsta de un an. Odată ajuns în ţara se a cărei limbă n-o cunoaşte, îşi vede pasaportul confiscat de autorităţi şi se trezeşte expediat în Sudul neprimitor şi înrolat în armată. Lipsit de identitate, exilat pretutindeni, Merman visează un vis imposibil: să evadeze dintr-o ţară pe care nu şi-a dorit-o pentru a redescoperi o alta, care nu-l doreşte.

Premiul de interpretare feminină: La double vie de Véronique, de Krzysztof Kieslowski; cu Irene Jacob, Philippe Volter.

Două tinere care nu se cunosc, dar trăiesc vieţi paralele — una în Polonia, alta în Franţa. Amîndouă — îndrăgostite de muzică şi bolnave de inimă. Aceleaşi emoţii, aceleaşi intuiţii, aceeaşi neconsolare a jumătăţii tînjind inconştient după cealaltă jumătate. Veronika murind, Véronique eliberată parcă de povara unui destin nefast — supravieţuieşte şi descoperă cu uimire dragostea. Povestea simplă „a vieţii care continuă, părăsind o fiinţă pentru a se perpetua în corpul şi sufletul altei fiinţe" (Kieslowski). Deşi nu lipsit de poezie (mai cu seamă în primele scene), şi susţinut de o actriţă fermecătoare — Irene Jacob al cărei dublu rol a fost recompensat pe bună dreptate cu premiul de interpretare feminină —, filmul are nimic din tragismul implacabil al Decalogului.

Caméra d'Or: **Toto le héros**, de Jaco Van Dormael; cu: Michel Bouquet, Jo De Backer, Thomas Godet, Mireille Perrier

Încă de mic, Thomas e convins că a fost „încurcat" în leagăn cu vecinul său, Alfred, care trăieşte astfel fără s-o ştie, viaţa lui. Pentru a se răzbuna pe soarta vitregă, băiatul visează să devină agent secret, dar se pomeneşte geometru. Într-o bună zi, o cunoaşte pe Evelyne, dar dragostea i-o fură altul. După şaizeci de ani, bătrînul Thomas Van Hasebroeck se întreabă din nou dacă n-a trecut, într-una, alături de propriul destin. El e teamă că va muri înainte de a fi apucat să trăiască. Într-un elan ce nu mai poate fi decît cîntecul lebedei el regăseşte imaginaţia şi energia micului Thomas care visase să devină Toto Eroul.

Corina CIOCÂRLIE

Pavilionul clăpăugilor

Ce ar trebui făcut

La coadă, la cartofi, două femei mai în vîrstă fac puțină conversație (martie, 1992):

— **Ai auzit?**

— Ce s-aud?

— Au băgat cîini în măcelării.

— Cum au băgat cîini în măcelării?! Nu pricep.

— A cumpărat o vecină de-a mea.

— Ce?

— Un cîine.

— De unde?

— Păi, nu ți-am spus: de la măcelărie.

— Aiurea!

— Era fără cap.

— Nu vorbi!

— Au zis că-i miel.

— T, ț, ț! Și tata meu a cumpărat, după război, din piață, un cotoi. L-a băgat la cuptor; s-a înverzit carnea și mirosea, mirosea...

— A ce?

— A... urină de pisică.

— Aia a fost după război. Da' acum?

— Și nu-i bate Dumnezeu?

—Ba da. I-a prins Poliția, i-a arestat. Zice că au vîndut nu știu cîți cîini.

— Și ăia care i-a cumpărat, i-or fi mîncat?

— Nu știu, poate.

— Trăzni-ar Maica Domnului.

— Pe cine?

— Pe măcelari. Nu-i mai satură dracu' de bani. Nu le-ajunge cît au cîștigat pe vremea lui Ceaușescu.

— Sigur că nu le-ajunge: acuma, banii românești nu mai au valoare. Uite, 100 de lei un kil de cartofi. Știi ce ar trebui făcut?

— Ce?

— Cum îi prinde, să-i ducă și să-i împuște.

— Pe cine?

— Pe ăia care vînd cîini. Altfel nu se potolesc. Nici ei, nici alții.

— Nu se potolesc. Numai că ar trebui cam multe gloanțe.

— Avem gloanțe, are armata gloanțe. Nici în decembrie '89 n-au făcut economie.

— Da, da, n-au făcut...

Iosif COSTINAȘ

OCHIU MORTULUI

Kozlodui - osul F.S.N. și umbertoecologicul Răzvan

● Centrala atomo-politică a FSN-ului e mai pe butuci decît chiar temuta Kozlodui. A și apărut un alt Front, de data asta 22 Decembrie. Desigur, aripa mai bătrînă s-ar cuveni să se numească 23 August. ● Televiziunea nu mai are bani și cere un miliard Guvernului, Parlamentului, așa că d-l Răzvan Teodorescu organizează, în plină duminică, o conferință de presă. În urma ei nu aflăm aproape nimic, dar ea își atinge scopul. Toată lumea se supără pe toată lumea. R.T. pe parlamentari, parlamentarii pe R.T., „România liberă" întreabă de 60 de milioane rămase prin niște buzunare ale APTR, APTR răspunde luni seara, profitînd de prilej pentru a-i trage, profesionist, un bobîrnac Sindicatului liber al lui Iuga. R.T., avînd bine metabolizată istoria veche, e dezinvolt ca un domn pămîntean ce, în drum spre firmamentul de la Stambul, se aprovizionează cu pescheșuri de la „București-Berlin". ● Nici d-l E. Valeriu nu stă mai prost cu dezinvoltura. Astfel că, luni seara, am văzut o convorbire cu d-l Paul Anghel, aflat o clipă în studio. D-l Anghel ne-a vorbit despre viața politică românească de după 1989 ca despre o „estradă", calificînd momentul nu ca o Revoluție, ci fiind „vîrful de ac prin care a respirat întreaga Românie". Și am mai aflat de un roman al d-sale împotriva lui Ceaușescu, despre „avalanșa apetiturilor refulate". Păi a uitat P.A. cum a vrut să facă împreună cu Barbu, Uniunea Scriitorilor Comuniști, cum era citat de Ceaușescu și cum era să fie uns președinte al Uniunii dacă nu ar fi fost lăcomos să intre în manualele de liceu? Păi da, uită cum, cocoșindu-și spinarea, să nu îl supere pe N.C., a dat în bară cu asta, enervînd-o fix pe tovarășa? Tovarășeeee Anghel.

NELSON

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

AGA — „ofițer în armata otomană". Silahdar Findiklili Mehmed aga, istoric, poet și prozator turc (1658—1723), călător și expeditionar la Timișoara (urmare din numărul trecut)

Enciclopedul continuă transcrierea unui alt fragment din **Nusret name (Cetatea Victoriilor)**, nu pentru a afla neapărat o știre nouă sau o altă descriere a cetății Timișoara, ci pentru a o lăsa împresurată de un șuvoi aproape halucinant de cuvinte ciudate. Cuvintele care se învolburau precum o ceată de spahii acum 300 de ani în cetate, pe **mazgallar** (creneluri), prin **tabye** (redute), lîngă **saray** (palat), pe sub **su-kapisi** (poarta apei), deasupra Dimișkarei noastre: „În ce privește situația serhatului a arătat el (Mestan aga, gönüllü — agă de voluntari, n.n.), oastea dușmană, afară de forțele aflate acum în cetățile din Transilvania se compune din 12 regimente împrăștiate în taberele de iarnă (**kișlak**) ale satelor de la hotarul nemțesc. Muhafizul de Timișoara, vizirul Giafer pașa, a cerut să se semene **bostan** în împrejurimile cetății. Apoi, deoarece făcuse înlesniri raialei, aceasta a început să vină la cetate și să vîndă cîte ceva. Astfel, în timp ce mai înainte chila de orz și de grîu se vindea cu un **curuș**, anul acesta din pricina secetei și a incendierilor și a devastării de către dușman, o oca de fin s-a ridicat la 5 parale, iar o oca de porumb (**misir**) la 3 parale. Cetatea Sebeș este păzită de 400 de pedestrași și călăreți ghiauri. Într-o zi, 200 de catane și 100 de austrieci s-au repezit din spatele Timișoarei și au atacat harabalele cu lemne pentru foc (**odun**); ei au luat 30 de boi și au ucis 10 flăcăi și au ucis doi egipteni. Odată, capudanul de Cenad, cu 300 de călăreți, 200 de austrieci, maghiari și haiduci ghiauri, unii din cetatea sa, alții adunați din pălăncile dintre Sențe și Sapoșka și din Adakale (**Sans**), a înaintat pînă aproape de schitul (**tekke**) de lîngă Timișoara. Numai la ieșirea vizirului Giafer pașa, Arnavud Suleiman pașa, cu oastea egipteană și cu alți viteji gazii din cetate, fiind înfrînt, s-a întors".

Despre egipteni, cămile, elefanți și alte ciudățenii pe străzile cetății Timișoara, cînd le va veni rîndul.

Adriana BABEȚI

În fața națiunii

— **Iliescu? Îmi amintesc: făcea parte din P.C.R., aripa tînără...**

Desen de Nic. LENGHER

TOP PUZZLE

DO IT FOR YOU! Din nou în clasamentele internaționale, **Bryan Adams** (foto) cu piesa **„I'd Died And Gone To Heaven"**. Avea dreptate Tina Turner cînd, acum cîțiva ani, ne atrăgea atenția (trăgînd de el la propriu, pe scenă) asupra acestui talentat Robin Hood canadian. Bryan, Be attentive boy, ține-te mai departe de mami, auzi? Do It For You! ● **SCLEROZA ÎN PLĂCI!** Nu, stimați cititori, nu e vorba de cumplita boală autoimună Charct-Vulpion a cărei etiologie nu e încă cunoscută. Uzez de acest subtitlu considerîndu-l sugestiv spre a semnala o eroare a unei case de discuri germane care ne joacă feste. După cum bine se știe (inclusiv prin canalul TV Super Channel) reeditările de albume „Oldie's" (CD dar și analoage) ating cote maxime căci, mai mult ca niciodată în preajma acestui final de mileniu, se „poartă" muzica de calitate. Care muzică, deocamdată, e cea a anilor '60-'70, parțial '80 și nicidecum surogatele zilei (am zis bine!) a căror fragilitate e evidentă din orice punct le-am privi (cu condescendență, evident). Ei și ce vedem noi? Pe o mapă frumos colorată a unui LP „The Best of Sixties" citim printre alte titluri oarecum derutați: „Sunny Afternoon". — **SMAL FACES.** Știind că piesa în cauză aparține fraților Davies din grupul **KINKS** și, spre rușinea mea, necunoscînd varianta Small Faces, dar nici măcar faptul că această trupă a preluat-o, pun discul pe platan și ce să vedeți? **„După amiaza însorită"** era varianta pe care o știam atît de bine (singura) a grupului amintit: The Kinks. Ca să vedeți cum unii încearcă (poate involuntar) să ne creeze complexe de inferioritate! **AȘA, DA!** „Electrecord"-ul ne-a oferit, în fine un disc adevărat de muzică rock: „The Kings of Rock'n Roll", o compilație inspirată cuprinzînd piese originale din perioada de aur a rock-ului timpuriu în versiuni **ORIGINALE.** Iată cum pentru suma de 299 lei îi puteți (re)asculta cu plăcere pe Bill Haley, Chuck Berry, Little Richard, Fats Domino, The Coasters... ● **„DESCOPERIȚI UNIVERSUL BASTOS!".** Nu vedem legătura între universul sportului și al muzicii și țigările belgiene cu fumul lor foarte ieftin și înnecăcios ridicate în slăvi de un nefumător pe nume Cristian Țopescu. Poate ni se explică...

Petru UMANSCHI

LA FANION

Pactul Ribbentrop - Molotov în fotbalul timișorean

Sincer să fiu, cea mai mare dezamăgire a mea după „meciul" de sîmbătă al lui Poli cu Dinamo nu a fost nici faptul că Poli a făcut pact tocmai cu Dinamo, nici ața (otgonul) albă cu care s-a cusut tot ce am văzut în teren, nici faptul că m-am trezit, după cîteva minute, un impecabil fraier. Nu. Dezamăgirea mea a fost d-l Jackie Ionescu. Domnia sa părea — pînă în această sîmbătă! — înarmat cu niște bazooka imense pe care le îndrepta infatigabil asupra tot ceea ce înseamnă corupție, trucaj, aranjament în fotbalul nostru. I-am citit, mereu, articolele sale vitriolante ce păreau (erau) aruncate în botul Monstrului. L-am admirat atunci cînd a riscat mult spunînd că la Hunedoara s-a trișat un meci. Acum însă, domnia sa nu a suflat nici o silabă. Mai mult chiar, la finele partidei a fost iritat că presa îndrăznește să întrebe anumite lucruri. Uite că așa e presa, întreabă de-a-mboulea ce s-a întîmplat în meciul ăsta de (...) și nimănui nu i se întîmplă nimic. Pentru că toate acestea se întîmplă în România și în țara asta a noastră, dintre multele pericole ce ne pîndesc (și d-l Jackie e adînc îngrijorat de cel unguresc!), sîntem ocoliți cu insistență de unul singur: DE CEL AL ONOAREI.

Și-atunci, insist să cred că dacă întreaga conducere a clubului a hotărît asupra egalului (și asta chiar așa este!), El, Jackie, ar fi trebuit să fugă la Radio sau la un ziar unde să strige atît de tare ce ticăloșie vor unii să facă încît ar fi venit la stadion nu 30.000 de oameni, ci dublu, ci triplu. Ci nu știu cîți. Și cu vocea lor ar fi dărîmat Ierichonul în care tocmai și el a închiriat o garsonieră Ce clipă superbă ați pierdut, domnule Ion V. Ionescu!

Marcel TOLCEA

DE CE NU ?!

Guy Bechtel
Jean-Claude Carrière

ELOGIUL PROSTIEI

Prostia, vai, e mai întîi oglinda unei epoci. Nu e deci cu totul inutil, chiar dacă ar părea o nebunie, să o cauți, să o urmărești cu tot dinadinsul, să o extragi și să o prezinți, și această afirmație se susține cu atît mai ușor cu cît ea nu constituie un paradox.

A dezvălui prostiile unei epoci înseamnă desigur a face înțeleasă acea epocă mai bine decît ar putea-o face un inventar limitat la splendorile sale. Sau, mai degrabă, amîndouă modalitățile sînt insuficiente. Trebuie să recunoaștem că, dacă s-ar înmulți culegerile de prostii, ele ar oferi o perspectivă la fel de falsă ca și culegerile de idei profunde.

De prea multă vreme însă ni se prezintă tot felul de lucruri frumoase, refuzîndu-ni-se chiar prin aceasta cel mai bun mijloc de a le aprecia. Au fost create asociații de oameni culți, de oameni inteligenți, academii de literatură și institute de arte frumoase. Muzee, biblioteci, selecțiuni și colecții nu ne oferă decît capodoperele trecutului.

E o minciună. În toate domeniile, istoria fabricată pentru noi nu trălește decît prin „bucăți alese". Ea zboară din pisc în pisc fără ca privirea noastră să se poată opri măcar pentru cîteva clipe în penumbra fascinantă a abisurilor. De la un manual la altul ea reia aceleași personaje, aceleași judecăți de valoare, aceleași condamnări rapide, aceleași omisiuni.

Este istoria inteligenței, exclusiv a inteligenței. Lipsesc multe din această istorie și poate chiar esențialul. În acest maniheism al spiritului, cine spune că binele trebuie să excludă răul ? Cine spune că binele nu implică răul, presupunînd că ele sînt distincte ? Cum să-ți placă, cum să apreciezi un inventator, un pictor, un filosof, cînd ei par asemenea atîtor altora, aflați împreună sub acoperișul aceluiași Panteon ? În compania de bonton pe care o oferă culegerile și crestomațiile întîlnim doar crema. Acestea sînt cataloage de lux. Nu prea vedem cum s-ar putea forma în mod liber bunul gust printre aceste genii monotone, printre aceste capodopere paralizate.

Ne putem imagina fără să ne înfiorăm ce ar fi o lume în care, printr-un miracol din fericire puțin probabil, n-ar mai exista prostia ? Ne-am putea închipui că toate judecățile sînt corecte, că toate ideile sînt bine chibzuite și toate raționamentele — logice ? Ce s-ar întîmpla cu inteligența, singură în propriul ei deșert, abandonată în mod oribil, lăsată în voia ei însăși ?

Cine nu-și dă seama că, fără prostie, inteligența n-ar putea exista ?

Cît de subtil și de clarvăzător se dovedea Charles Fourrier, atunci cînd remarca : **Dacă vom renunța o clipă la amorul-propriu, vom pricepe că cel mai mare noroc pentru un anumit secol e să fie acuzat de prostie.** Noroc de care s-a bucurat cu deosebire secolul al XIX-lea, **acest stupid secol al XIX-lea**, cum îl numea Léon Daudet. Și probabil că a meritat acest titlu mai mult decît oricare alt secol. Niciînd moraliștii burghezi, zgîlțîiți din toate părțile, n-au emis prostii atît de colosale și n-au rostit profeții atît de stupide. Niciînd spiritele înnoitoare, fie că era vorba de utopiști, de iluminați, de mistici sau pur și simplu de visători, n-au acumulat proiecte atît de puțin inteligente.

De fapt, totul a început în cursul acestui secol. Cine ar putea crede că e vorba de o simplă coincidență ?

Nu, nu suferim din cauza prostiei. Dimpotrivă, ne bucurăm de ea, profităm de ea. Ca să spunem totul, este evident că cea dintîi și cea mai mare virtute a prostiei e de a fi fecundă.

Cititorul s-ar înșela foarte tare dacă ar crede că e vorba aici de un dicționar al ideilor comune, unanim acceptate. Dimpotrivă, e vorba de cele care au fost respinse, de cele pe care ni se impune cu de-a sila să le uităm. Pe drept sau pe nedrept. Fiecare poate dezbate problema cu sine însuși.

Prostia — astfel concepută în sens foarte larg, ca tot ce e marcat de o minunată irealitate — devine, la limită, ceae ce e perfect original.

La urma urmei, prostia cu adevărat mare, prostia admirabilă este rară. De aceea, lucrarea de față, departe de a se dovedi plină de răutate, nu aruncă cu piatra în nimeni. Afirmăm că ea conține idei prețioase. Nu ne vom mira să-i găsim aici pe cei pe care-i admirăm și cu atît mai vîrtos să ne regăsim pe noi înșine.

Da, prostia — cel puțin o anume prostie — e frumoasă. Și cînd e frumoasă, nu există, poate, nimic care s-o întreacă în frumusețe. Ea poate avea o imaginație dusă pînă la limitele nebuniei și poate fi încăpățînată pînă la aberație. Astfel, ea e de o frumusețe orbitoare atunci cînd se instalează, plină de aroganță și cu un fel de obstinație, la granițele indecise ale smintelii, ale lipsei de măsură și, firește, ale poeziei.

Putem spune chiar că, prin estetica pe care o aduce cu sine, ea e astăzi singura noastră resursă O resursă plină de speranță pentru viitor, căci o anumită prostie, chiar dacă nu e Istoria însăși, povestește întotdeauna istorii frumoase și într-un mod cu totul nou E de-ajuns poate să deschidem, să ascultăm, să ne inspirăm din ceea ce unul din autorii noștri numește **caracterele imaginației.** În acest sens, există un romantism al prostiei, care ar putea, într-o bună zi, să ne facă să uităm vechile obiceiuri și, cu puțin noroc, să împrospătăm sensibilitatea generațiilor următoare.

Prostia, această făgăduință, e închisă în om ca sîmburele în fruct ; o pietricică ce nu poate fi mîncată și totuși, invizibilă, e singura speranță a primăverii.

Nu e vorba să scriem cărți stupide, lucru care nu e la îndemîna oricui, ci să învățăm necesara generozitate fără de care vom aștepta mult și bine o reînnoire. Să ne apărăm dreptul la prostie, adică la libertate, fără de care universul științific, ordonat, de mîine nu va cunoaște, în materie de rigoare, decît acea **rigor mortis.**

În anumite cazuri, prostia, prostia autentică, cea care întrece toate limitele și sfarmă orice rațiune, constituie o bogăție secretă dar fabuloasă a ceea ce continuăm încă să numim, din lipsă de ceva mai bun, spiritul omenesc.

BALZAC (Honoré de)

Balzac nu mi se pare un observator atît de profund cît ne place s-o repetăm... Degeaba afirmă el însuși că a creat mii de tipuri ; nu prea găsim în operele sale figuri care să merite acest nume... Care să fie oare acești eroi ? Vautrin sau Rastignac, doamna Marneffe sau barorul Hulot, verișoara Bette sau Ferragus, de Marsay sau Quinola, Mercadet sau Modeste Mignon ? Departe de a vedea în aceste personaje sau în majoritatea celor din **Comedia umană** niște tipuri, găsim chiar că ele nici nu sînt adevărate ; pretinsul lor realism e o himeră. Vautrin e un ocnaș legendar care, ca și eroii romanelor celor mai vulgare, se joacă cu imposibilul, dirijează evenimentele, știe și pricepe tot și nu-i pasă de reguli. Rastignac e un derdebeu josnic, fără caracter și fără o fizionomie aparte. Moș Goriot e un maniac lipsit de demnitate, care întruchipează destul de jalnic figura paternității. E vorba aici de tipuri tot atît cît poate fi vorba de originalitatea unui păduche pe un trandafir.

Pierre LAROUSSE, Marele dicționar universal al secolului al XIX-lea, 1869.

Ce om ar fi fost Balzac dacă ar fi știut să scrie!

Gustave FLAUBERT, Corespondență, decembrie 1852.

BAUDELAIRE

Un foarte prost poet, care ne-a lăsat niște critici excelente. Maurice LEBLOND, **Revista naturistă, mai 1900.**

Florile răului sînt un pariu sinistru... Acest tînăr a scris cu inconștiență poemul osuarelor și al putreziciunii... Versuri în care imaginea, grotescă sau provocînd repulsie, ajunge să fie, aproape întotdeauna, de o profundă imoralitate sau de o licență grosolană... Această gravură (portretul lui Baudelaire) ne arată o față rătăcită, sinistră, răvășită, plină de răutate ; e cea a unui erou de la curtea cu juri sau unui pensionar al ospiciului de Bicêtre...

Florile răului au înflorit pe propria-i față.

A. de Pontmartin, Noile simbete, 1866.

CHATEAUBRIAND (Francois-René de)

Se pare că-i face plăcere să perverteaască limba franceză...

Saint-Géran sau noua franceză, pamflet anonim, 1812.

...Dacă Chateaubriand avea facultăți intelectuale de prim ordin, și dacă partea anterioară a creierului său, centrul gîndirii sale, era intactă, în în schimb partea posterioară a acestuia, centrul emoțiilor, al senzațiilor, era afectată de leziuni morbide. Avea astfel o percepție falsă a lucrurilor, pe care nu le vedea decît printr-un văl copleșitor de tristețe.

Félicien PASCAL, La Revue hedomadaire, martie 1903.

FLAUBERT (Gustave)

Autorul lui **Salammbô** era fiul celebrului doctor Bovary.

Lapsus al lui Emile FAGUET, în Revue universelle Larousse, 1903.

HUGO (Victor)

Politica d-lui Hugo este tot atît de îngrozitoare ca și literatura sa.

Jean-Pons VIENNET, Jurnal, 1832.

Frunzele de toamnă sînt o tentativă nobilă, dar o tentativă avortată.

Gulstave PLANCHE, Portrete literare, 1838.

În memoriam

Victor Hugo a murit la ora unui și 35 de minute.

A fost cel mai mare poet al secolului nostru.

Era nebun de mai bine de 30 de ani.

Fie ca nebunia sa să-i servească drept scuză în fața lui Dumnezeu. Să-i plîngem pe cei ce-l vor ridica în slăvi și să ne rugăm pentru el.

La Croix, 23 mai 1885.

MALLARME (Stéphane)

Mallarmé, intraductibil chiar și în franceză.

Jules RENARD, Jurnal, 1 martie 1898.

PROUST (Marcel)

Nu înțeleg cum poate cineva să utilizeze 30 de pagini pentru a descrie cum se tot întoarce de pe o parte pe alta în pat înainte de a adormi.

Scrisoare de refuz a directorului literar al editurii Ollendorf, 1912.

RONSARD (Pierre de)

Ronsard ! Pfui ! Încă unul care a tradus franceza în moldo-valahă !

Paul VERLAINE, răspuns lui Jules Huret, în Anchetă asupra evoluției literare, 1891.

SADE (Marchizul de)

Frenologii au studiat craniul acestui monstru și n-au găsit în el nimic deosebit. Mister !

Jules LACROIX, Anul infam, 1871.

ZOLA (Emile)

Monoman coprograf ! acesta va fi ultimul cuvînt și judecata finală asupra omului și a operei.

R.P. Étienne CORNUT, Răufăcătorii literari, 1892.

(Fragmente din DICȚIONARUL PROSTIEI ȘI AL ERORILOR DE JUDECATĂ)

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BADULESCU CAROL SEBESTYEN,

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ — 70

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 8 (1291) ● 7 mai 1992 ● ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

A TRECUT ŞI 1 MAI, ZIUA MUNCITORILOR DE PRETUTINDENI DEVENIŢI PREŞEDINŢI DE REPUBLICĂ . . . (VÁCLAV HAVEL ÎN 1970)

Vlădica multilateral

Clerul a dat, mai totdeauna, politicieni de anvergură.

Franţa, de pildă, i-a avut pe cardinalul Richelieu, pe cardinalul Mazarin, pe cardinalul de Fleury, pe (ex)episcopul d'Autun, alias M. de Talleyrand . . .

Noi îl avem pe popa Tatu, — vlădică multilateral.

Zugrav destoinic, de subţire, în timpul dumisale liber, cuviosul a portretuat şi preşedinţi, şi voievozi (ştiut fiind că voievozii, în dulcea noastră Moldo-Vlahie, fost-au cu toţii, preşedinţi), — fapt de natură a-l convinge pe caritabilul Răzvan, televizirul României, să-i verniseze, mai deunăzi, o expoziţie (cum puţine chiar şi la Dunărea de Jos).

Să-i spunem „peintre du dimanche" cucernicului Simeon, ar fi, însă, un paradox (şi, pe deasupra necanonic), repaosul duminical privindu-i exclusiv pe laici.

Dar ce mi-e paradoxul ăsta, pe lîngă, mai dihai, acela că popa Tatu e şi stareţ (cu cîrjă şi cu camilafcă), şi înfocat republican ?

Ceea ce poate să-l intrige pînă şi pe un Ion Iliescu, care, cu tot liber-pansismul infuz şi/sau inoculat, spune, mai nou, că monarhia — citez — „e dată de la Domnul". (Şi important nu-i că o spune în zeflemea, ci că o spune, — iar gura-i adevăr grăieşte !)

Pe mulţi din ortodocşii noştri, anemici în teologie, ba chiar şi indiferentişti, nu cred că i-ar surprinde, însă, nici dacă li s-ar dovedi, cu zapisuri, cu documente, că popa Tatu e, el însuşi, liber-pansist, ca precedentul, — sau preot, ptiu ! de mişă neagră (adicătelea „misie roşie").

Episcop constituţional (sau, dacă vreţi assermenté) a fost, în fond, şi Talleyrand ; pentru a nu-i mai pomeni pe popii noştri, Tun & Şapcă republicani de la paşopt.

Cît despre mine, păcătosul, nu m-ar mira, cu Caragiale, nici dacă popa, popa Tatu (carele vrednic e de Secu, ca şi de Schitul Măgureanu, mai mult decît de Plumbuita), ar scoate, într-o bună zi, de sub sutana-i mătăsoasă, un ţîr, în Parlamentul ţării, şi, cu un presse-papiers, să zicem, ce reprezintă, bunăoară, bustul lui Ciceron în bronz, l-ar bate bine pe acesta, pe ţîrul răstignit pe braţul senatoriatului său scaun, — spre a-i mai frăgezi o ţiră.

— Hristos a înviat, părinte !

Şerban FOARŢĂ

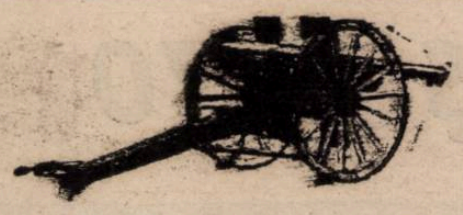

CANALUL 3

Brazdă și paloș

Vreau nu vreau, autoritățile noastre se dau pe brazdă. Cînd pe brazdă, cînd pe paloș, cum ar zice don' colonel Radu Theodoru, copil de trupă în plutonul de execuție al sutașului Corneliu Vadim Tudor. Cînd a intrat, anul trecut, regele în țară, plutașii de pe Dîmbovița au făcut niște valuri de s-au ridicat podurile pe Tamisa. Și-a strigat tot Vestul vai! Cum să faci din niște comuniști gentlemani? Mai degrabă metamorfozezi un drac în pui de rață, n'est-ce pas?

Dar ce-a fost verde anul trecut s-a uscat acum; pînă și mîndrele ligi antimonarhice au zis hai s-o vedem și pă asta! Nu s-a mai opus nici dl. Radu Câmpeanu, că nu era în preajma alegerilor dă președinte. Doar cîțiva români mari, verzi la stînga și roșii la dreapta, au stat de veghe cu iasca și amnarul la capătul unui fitil racordat la un lan cu porumb marca „Dinamyt". Și oricît au scăpărat amnarul pas de a incendia iasca, o udaseră tulumbarii voluntari din coloana a cincea ugro-finică, aia de-și face mîna prin fostele combinate petrochimice.

Și a venit Mihai Întîi de Hohenzolern. Un oarecare ex — șușoteau profilactic unii pe la cozi. Monarhia e o chestie, cum a zis dl. Iliescu, perimată. Istoria o demonstrează, viața o demonstrează. Chiar și atunci cînd „o parte a populației" demonstrează contrariul, nu-i așa? Căci — s-a văzut — demonstrează. S-a văzut chiar la Televiziunea Română, pe programul unu, la ore de maximă vigilență. Cine să mai înțeleagă ceva! Trei zile n-au rostit crainicii numele Alesului (numele Domnului fie lăudat!), nu l-a văzut poporul ciocnind ouă roșii cu omologii de la camere, măcar că la Cotroceni se intalase o liniște istorică, de se putea auzi cîrja lui Alexandru Bîrlădeanu bocănind ritmic pe dușumele.

Cu un sîrg greu de înțeles, amploaiații dlui Răzvan Theodorescu au stat cu ochii și urechile la particularul Mihai de Hohenzolern al Bucurescilor, moment în care dom' Ghiță Dumitrașcu și-a ras o parte din senatoriala-i țăcălie cu mîna goală, fără brici, minune mare.

A văzut țara bucureșteni cățărați în copaci și bulevarde dînd pe dinafară de pline cu popor posedat de charisma monarhică. Îmbulzeală fără scenariu și regie. Afluire de voie. Cine erau ăia, regaliști? Niște golani! Niște golani — da' mulți. Și nici n-au fost plantați acolo, în copaci, pe bază de tabel nominal, cu secretarul dă partid în coastă. E drept, au fost și securiști. Dar unde nu sunt ei cînd se-adună multă lume la un loc?

...Ce a urmat...

Și președintele — scriu gazetele — vedea și suspina. Suspina și vedea. Vedea ce vedeam toți și suspina că numele său nu e rostit cîtuși de puțin, măcar de-ar fi fost luat la refec. Suspina și vedea ce nu credea: lume venind fără să fie împinsă de la spate. Îi părea rău în acele ceasuri că nu s-a mai opus vizitei? — asta nu mai știu, însă bănuiesc. Dar că nu i-a căzut bine, asta s-a văzut după, la Vaslui. Bietele organe locale! Cît s-au frămîntat să-i adune pe cetățeni!! Să se simtă bine dl Iliescu. Degeaba! Vasluiul nu e București. În față — feseniști frenetici, în spate — moldoveni apatici. Sătui și ei, săracii. Sătui de foame. Fără vlagă în urale. Și-au strigat ura cu jumătate de gură, cu o rezervă pentru viitor. Ei, generații de sacrificiu pe altarul incandescent al unei fantomatice bunăstări generale. Socialiști cu adormite reflexe, amorțiți de prelungi amăgiri rostite cu limba de lemn a dictaturii proletare. Fiasco, prin comparație.

Nici Iașii nu mai sînt ce-au fost odată. Orașul moldav nu mai e îndeajuns de prezidențial. Nu mai trăiește acea unanimitate făurită din sentimentul blajin că s-a procopsit cu un prim-secretar de treabă. Au apărut, ca din pămînt, chiar indivizi care fluieră și huiduie la președinte. Nerușinarea nu mai are margini. Nu mai există nici un pic de respect. Măcar pentru mandat. Acest om are mandat să zîmbească larg poporului pînă la viitoarele alegeri.

S-au schimbat și moldovenii. Nu le mai răsare soarele așa netam-nesam. Și nici buletinele meteo nu sînt prea optimiste. Unde se găsește un paloș atît de mare, să spinteci norii cu el?

C. B.

EDUARD PAMFIL — 80

„Spațiul și timpul și energia... se cvantifică numai la întîlnirea dintre cîmpul comprehensiv al minții mele și fenomenele lumii. Toată devenirea din univers se întîmplă și se epuizează în aici-acum-ul, hic et nunc-ul informant al conștiinței. În rest, nu există decît anti-mister".

(din Idear)

Redacția revistei „Orizont" îi adresează profesorului Eduard Pamfil urările cuvenite, de viață lungă și sănătate, cu prilejul împlinirii vîrstei de 80 de ani.

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

ARSICIU, Eufrosina Veturia (născută Moșoarcă) — locuitor al orașului Timișoara începînd din 1912. Numele ei real este menționat pentru prima dată într-o carte aici, în această Enciclopedie. Biografia sa și a familiei sale a servit drept sursă documentară pentru cîteva romane publicate sau în curs de publicare. A fost unul din cei mai buni cunoscători ai istoriei locului. Datorită arhivei și memoriei sale fabuloase au putut fi reconstituite numeroase momente mai puțin cunoscute ale vieții bănățene de dinainte de 1900 pînă după cel de-al doilea război mondial.

Așadar, un locuitor necunoscut al orașului, Tanti Arsici. Sau, mai scurt și afectuos, Tanti. S-a născut la 19 iulie 1909 în comuna Nicolinț din Banatul sîrbesc, într-o familie care număra preoți, învățători, negustori, funcționari de stat. A făcut o parte din școală la Vîrșeț. În 1929 s-a căsătorit cu Octavian Arsiciu, înalt funcționar de stat, absolvent al Academiei Militare din Viena, fost ofițer în armata imperială, fost ofițer în armata română. Pînă după război au trăit în tihnă, s-ar putea spune, fericiți. O viață tipic burgheză pentru Timișoara interbelică, împărțită pentru Eufrosina Veturia între problemele casei, creșterea unicei fiice, călătorii, băi, baluri, lecturi, filme, reuniuni feminine. Apoi, după război, lucrurile s-au schimbat, lumea n-a mai fost atît de frumoasă. Pentru că n-a mai înțeles în ce sens curge propria-i viață, prin anii '70 Octavian s-a sinucis.

Ea a rămas singură, cu fiica și nepoata, într-o casă păstrată intact, ca pe vremuri, cu o curte și grădină fermecătoare. Tanti vorbea la perfecție românește, nemțește, ungurește și sîrbește. Era, ca orice timișorean veritabil, cvadrilingvă. Știa enorm de multe lucruri despre Banat și Timișoara, din lecturi pe care i le-ar fi putut invidia orice istoric, dar mai ales din acuratețea cu care urmărea, de peste 60 de ani, lumea din jurul ei. Cu memoria sa ieșită din comun putea să reconstituie aproape orice zi din orice an, iar cu nenumăratele documente ale familiei sale (scrisori, jurnale, ilustrate, acte, reviste, fotografii, almanahuri) a fost o adevărată comoară, sursă de inspirație și documentare a multor pagini care s-au vrut a fi literatură.

Tanti Arsici, doamna Eufrosina Veturia a murit la 1 mai 1992. Am pomenit-o aici, ca într-un fel de Enciclopedie a morților orașului (cărora le va veni, cu vremea, rîndul cuvenit), ca să nu i se șteargă de tot urma numelui și a plăpîndei sale făpturi.

Adriana BABEȚI

Pavilionul clăpăugilor

ZGÎLȚÎIREA REPUBLICII

Trei republicani stau pe o bancă în parc. Unul citește ziarul. Ceilalți doi tac, n-au subiect de conversație. După un timp...

Republican I (cel cu ziarul): I-auziți ce titlu: „Putna 1992: Învierea Domnului — Reînvierea regală!"

Republican II: Adică cum „Reînvierea regală"?!

Republican I: Asta mă întreb și eu.

Republican III: Păi, nu-i greu de înțeles.

Republican II: Pentru tine nu e! Iar te crezi mai deștept decît alții!

Republican I: S-o luăm logic: a reînviat ceva ce n-a murit?

Republican II: Regele, nu?

Republican I: Da.

Republican III: Nu la rege se referă.

Republican II: Bravo, da' la cine?

RepublicanIII: La monarhie. În România, monarhia a... decedat în '47.

Republican II: Și?

Republican III: Și, acum, de Paști...

Republican II (întrerupîndu-l): Ia lasă-mă, dom'le, cu teoriile astea!

Republican III: Nu-i o teorie.

Republican I: Oricum, n-are viitor.

Republican II: Cine?

Republican I: Monarhia.

Republican III: Chiar așa de sigur ești?

Republican I: Nu cumva ai devenit regalist?

Republican III: Eu nu-mi schimb convingerile în 48 de ore..

Republican II: De ce în 48 de ore?

Republican III: Pentru că atîta a durat vizita regelui. Văd că habar n-aveți.

Republican II: Da' ce, am stat noi să-l cronometrăm?!

Republican III: Nu despre asta-i vorba.

Republican I: După tine, despre ce-ar fi vorba?

Republican III: Despre zgîlțîirea republicii.

Republican II: Vorbești prostii!

Republican I: Te iei după gură-cască ăia din București?

Republican III: Hai, că-mi placi: sute de mii de gură-cască!

Republican II: Bucureștiul nu înseamnă țara!

Republican III: Așa-i, da' înseamnă mult pentru țară. La asta să vă gîndiți.

Republican II (ieșindu-și din fire): Nu mai avem ce discuta! (Se ridică și pleacă).

Republican I (strigă după el): Stai, omule, stai s-o lămurim!

Republican II (îndepărtîndu-se): M-am lămurit!

Iosif COSTINAȘ

În fața națiunii

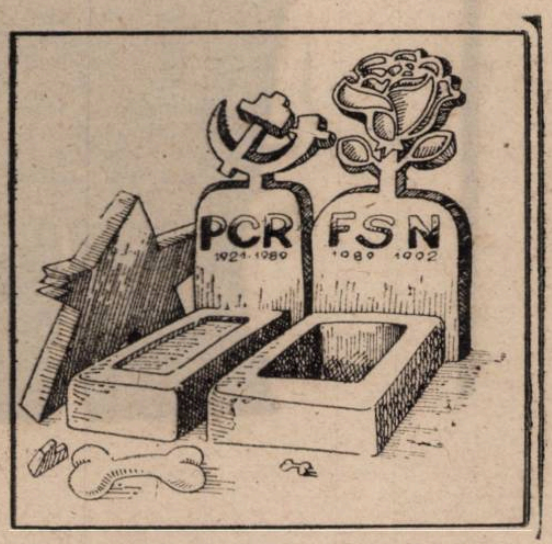

Desen de Nic. LENGHER

FERENC FEHÉR:

„Toți se tem să nu fie dați afară din O.N.U."

— Domnule Profesor, în conferința Dvs, punctul nodal a fost ideea că, spre surpriza dv., nu există acele opoziții fundamentale, pe care le-au prezis alții... Cum trebuie înțeles acest lucru?

— Afirm — și aceasta e acum convingerea mea, o convingere adînc înrădăcinată și în lucrările mele premergătoare — că între români și maghiari nu pot exista opoziții insurmontabile. E doar un efect de neînțelegere provenită din faptul că, mai mult de 50 de ani, adevărații reprezentanți ai celor două popoare nu s-au așezat niciodată la o masă comună să discute problemele. Aici, la această conferință s-a demonstrat, de fapt, că premisele mele au fost corecte. Toți gîndim la fel, abstractizăm în aceeași mentalitate europeană, ne exprimăm prin aceleași categorii intelectuale. Cînd modul de a gîndi despre valori, instituții, sisteme este comun, nu văd de unde să provină o dificultate în a construi un drum al înțelegerii. Asemenea dificultăți există, de pildă, între musulmani. Fetele turce pot fi siluite de frații lor, dar din punctul de vedere al eticii musulmane, doar frații îi pot trage la răspundere pe vinovați și orice imixtiune a statului e considerată un abuz. O asemenea mentalitate, desigur, e opusă concepției noastre comune despre legalitate, despre statul de drept. Între noi asemenea divergențe frapante nu există. Nu e deci de unde să provină o stare de incompatibilitate. Ceea ce am văzut e multitudinea problemelor nerezolvate, rămase în suspensie, din cauză că nimeni nu ne-a reunit la o masă comună, unde fiecare să exprime părerea comunității pe care o reprezintă.

— În cuvîntarea pe care ați ținut-o am sesizat o înțepătură la adresa colegilor Dv. de acum, din Apus, unde lucrați...

— Da. Firește. Apusenii se gîndesc la noi, cei din Europa de Est, ca la niște nebuni. „În loc să vă bucurați de eliberare, mereu vă ocupați de prostii" — zic ei. Ei nu pot să înțeleagă că aceste prostii sînt pur și simplu conturi neîncheiate. Căci această zonă, care se numește Europa de Est, a fost creată la nivel statal, în mod artificial, în 1918. Atunci au fost repartizate cam 100 de milioane de oameni reprezentînd circa 50 de grupări culturale foarte diferite în vreo 7-8 state, între care granițele s-au stabilit cu rigla. Trasarea acelor granițe geometrice nu a fost o bucurie pentru oamenii care au trăit în aceste zone și toată afacerea irațională de segmentare anarhică nu a devenit mai rațională prin această aplicare a riglelor. Apoi, zona cu pricina a fost dominată de marile puteri singulare sau în grup, timp de mai mult de 70 de ani. Mai întîi, zona a fost condusă, de la distanță, de către francezi și englezi, apoi, de aproape, de către germani, apoi, de către ruși, prin ocupare și, în fine, acum totul s-a sfîrșit. În fine, pentru cinci minute, ba nu, pentru doar trei și jumătate, am devenit propriii noștri stăpîni în sensul că putem să ne autodistrugem cum dorim. Trăim în afara legii. Nimic nu mai este în vigoare, poate doar în acea formă pur convențională prin care nimeni nu este dispus să-și scrie intențiile proprii pe o hîrtie, căci îi e frică să nu fie dat afară din ONU. Acum, după opinia mea, un singur lucru reține țările din această zonă să sară una asupra celeilalte: incapacitatea financiară de a efectua plățile. Căci dacă ne gîndim bine, pentru un război e nevoie de bani, bani, bani. Iar pentru zloți, forinți, dinari sau lei nimeni nu-ți dă nici măcar gloanțe, nu arme sofisticate.

— Și aici ați formulat acea alternativă, la care au reflectat mulți vorbitori ulteriori...

— Da. Alternativa: Liban sau Europa? La o extremă, lumea Libanului, lumea haosului, a junglei, în care nimeni nu va mai putea vreodată să reinstaureze starea de ordine. În 20 de ani aici a fost distrusă o lume funcțională de intervenția externă, dar și de sminteala internă. Zürich-ul Orientului a devenit un morman de ruine, unde nu se mai poate trăi. Și lucrul cel mai cumplit e că și noi putem reproduce acest model în orice clipă în Europa de Est, dacă eliberăm instinctele primare. La cealaltă extremă se află alternativa Europei. Ea reprezintă ceea ce reprezintă nu din nu știu ce cauze fabuloase. Nici acolo nu țîșnesc din sufletele umane gaizerii umanismului. Totul provine d'ntr-o înțelepciune a politicienilor. Ei și-au dat seama că, pur și simplu, Europa dispare de pe arena istoriei, dacă principalele state nu își controlează adversitățile istorice. Tradus într-un limbaj simplu, aceasta înseamnă: fiecare renunță la o parte minimală din propria-i libertate, și anume renunță la libertatea de a lua arma în mînă dacă ceva nu-i place la vecin sau la propriile-i minorități opozante. Acesta e un tip de îngrădire, cum ar fi un edict asupra drogurilor, care impune ca drogatul să-și facă el singur injecțiile care-i limitează delirul atît de plăcut pentru el.

— Dacă ne gîndim bine, acest principiu se poate deduce dintr-un principiu antropologic arhaic, conform căruia orice convietuire în cuplu, de exemplu căsătoria, e guvernată de aceleași norme. O căsătorie devine bună, fericită, în măsura în care partenerii consimt să își limiteze de bună voie puterea, să accepte alteritatea celuilalt...

— Uitați-vă. În definitiv, fiecare politică nu este altceva, decît realizarea unui principiu antropologic, fiindcă e clădită pe o viziune asupra omului. Politica, aceea care nu demult a falimentat, s-a construit pe principiul că omul este o ființă extraordinară, care poate fi educat în esență la nesfîrșit și atunci, din punct de vedere teoretic, vor rezulta niște oameni de o bunătate și deșteptăciune nelimitate. În practică, aceeași politică, lovindu-se de omul real, l-a declarat pe acesta un animal nărăvaș, care trebuia forțat cu gloanțe, lagăre de concentrare și alte mijloace asemănătoare să nu-i împiedice pe ceilalți să mărșăluiască spre utopia mult visată. Acum avem o imagine despre om mult mai moderată. Această imagine ține cont de faptul că omul e plin de ciudățenii, de pornîri, de egoism, de lucruri nu prea frumoase, ce nu pot fi lăsate fără control. Libertatea de a face absolut totul nu-i poate aparține decît eroului din subterană al lui Dostoievski. Ceilalți, care consimțim să trăim într-o societate, trebuie să ne cenzurăm, să acceptăm și să stimăm valorile, obiceiurile celorlalți oameni. Aceasta e într-adevăr o înțelepciune simplă. Nu e un principiu antropologic prea înalt; în schimb, e foarte util.

— Cum vedeți posibilitatea ieșirii din situația de azi?

— Eu sînt un individ în general optimist, dar nimic din situația dezastruoasă de acum nu mă surprinde. Dacă-mi amintesc bine, noi am început să ne gîndim la aceste lucruri cu vreo 30 de ani în urmă. Atunci am sesizat primele semne ce dădeau speranța ruperii imobilismului social. Cînd procesul s-a declanșat, ne-a surprins totuși rapiditatea cu care s-a desfășurat. Și, probabil, și relativa nevărsare de sînge în această trecere, deși se prea poate că în ultimele bastioane ale vechiului regim procesul să fie extrem de violent și singeros. Vă spun, deci, că deja acum cîteva decenii am întrevăzut haosul generalizat ce va apare la disoluția vechiului sistem. Căci doar un naiv ar putea crede că dacă luăm de pe cazanul sub presiune capacul numit birocrație, atunci totul poate continua nestingherit. Birocrația a fost liantul care unea acest sistem absurd și irațional. O dată cu izgonirea sa este evident că toată economia trebuia să se atomizeze. Visul unor „reformatori" ai sistemului, care sperau că în golul făcut „în cazanul social" va apare capitalul străin, cu organizarea sa superioară, cu o tehnologie modernă și eficientă, e un vis ratat, ca orice vis. Să știți că apariția capitalului mare și serios în zonă va fi foarte lentă, cu mult mai lentă decît își imaginează și cel mai pesimist economist, care e capabil să investească miliarde, nu o va face în această zonă, încă instabilă, deoarece nu riscă să-și piardă investiția. Pînă cînd există o asemenea perspectivă nefastă, capitalul nu va veni în Europa de Est. De aceea e atît de important ca zona să se stabilizeze. Să convingem marele capital că nu vom mai proceda la fel ca și strămoșii noștri. Noi acceptăm modelul Europei, și nu cel al Libanului.

— Domnule profesor, vorbind despre modele, ce părere aveți: e o soluție fericită dacă în situația în care ne aflăm unii văd doar o cale de evadare înapoi?

— Încotro, înapoi?

— Păi din așa-zisul socialism, în „capitalismul depășit"!

— Am petrecut destul timp într-un sistem socialist și chiar acum, cînd trăiesc în S.U.A., nu îmi sînt străine anumite tradiții socialiste, deci cred că pot vorbi deschis despre aceste probleme. Deci, contrar multora, nu cred că ceea ce s-a întîmplat după 1945 în această zonă a Europei, cu un mare acord al unui grup semnificativ al populației, a fost o rătăcire. Oamenii de atunci au avut toate motivele de a se lepăda de un sistem semi-feudal, de un sistem capitalist în care nu era asigurat nici minimul existențial. În 1945, în această zonă exista o șansă unică de a se reorganiza toată societatea, așa cum a făcut-o partidul muncitoresc în Anglia. Eu cred că întoarcerea la acel capitalism, care a existat aici înainte de cel de-al doilea război mondial, ar fi o crimă împotriva populației. Oricare i-ar fi denumirea, nu văd altă alternativă decît întoarcerea la o economie de piață care să conțină ca factor esențial principiul asigurărilor sociale ale individului. Fără aceasta, populația și așa va ieși în stradă cu ciomegele și vai le guvern. Acest gen de economie de piață nu este o întoarcere, pentru că așa ceva nu a existat. Cum nu a existat nici o tradiție democratică (poate mai puțin în Cehoslovacia). Deci pentru a le făuri trebuie mers înainte, nu înapoi.

— Vorbind despre instituții, nu putem ocoli nici cealaltă problemă: mulți văd ieșirea din starea confuză de acum doar prin restaurarea unor structuri pre-existente. De exemplu, monarhia...

— În problema regalității din Romînia nu vreau să intru. E o problemă a Dv.

— Nu vreau să vă provoc, dar insist să discutăm problema, ca un aspect teoretic al restaurabilității unor instituții vechi în condiții noi...

— Vedeți, părerea mea se poate rezuma prin următorul paradox: în Europa actuală nu există un președinte mai bun ca Mitterand și... regele Spaniei. Dacă azi în Spania e democrație, acesta se datorează în mare măsură lui Juan Carlos, care, în afara unor momente cheie, cînd armata a vrut că preia puterea și să oprească democratizarea, nu intervine în conducerea efectivă a țării. El, prin simpla lui prezență reprezintă o continuitate acceptată de către orice spaniol. Și aceasta e problema spaniolilor. Nu mă interesează nici care e denumirea în nomenclator a țării respective, nici a simbolurilor supreme ale puterii. Să nu ne legăm de cuvinte. Pot exista președinți care acumulează într-o mînă mai multă putere decît cel mai drastic monarh absolutist, și invers: regi care nu sînt decît simboluri fictive, cu putere efectivă nulă.

MANDICS György

* Interviu acordat cu prilejul conferinței „Putere și opoziție", Timișoara, 1991.

CORUL ZEȚARILOR

NOUL IERUSALIM VA FI DÎMBOVIȚEAN SAU NU VA FI DELOC

Gheorghe Zamfir se urcă în avionul de Paris cu un sac de basse-ball plin cu naiuri și-și expune doctrina fîlûtedepannistă primului jurnalist timorat de picioarele nesfîrșit de lungi ale stewardeselor. ● Pe lîngă prețiosul sac de basse-ball, Zamfil duce francezilor **știri colosale.** ● Omului i s-a revelat, suflînd prin tuburile lui mirobolante, că am fi ultimul și, de fapt, singurul popor ales. ● Că secolul XXI va fi unul românesc sau nu va fi deloc. ● Pînă aici, nici o surpriză. ● Nu era nevoie ca un redactor al CRONICII (v. nr. 7/1992, p. 12, sus) să voiajeze în dreapta instrumentistului vizionar și să ne relateze inept iluminările acestuia. ● Surpriza vine abia cînd ochiul naistului-ambasador-al-spiritualității-bimilenare înlăuntru-i se deșteaptă. ● El vede heliadesc cum se ridică zidurile Noului Ierusalim pe malurile Dîmboviței. Mii de români mesianici robotesc pe schelele N.I.-ului ● Ei și-au dobîndit privilegiul de a zidi singuri și mîndri noul oraș sfînt. ● Zamfir nu le întrezărește decît doi contracandidați : rușii și evreii. ● Mesianismul rusesc n-a fost și nu este decît un auxiliar al celui românesc iar Israeliții riscă să-și piardă statutul de popor ales. ● Mai ales că Petre Roman a adus în țară zeci de mii de evrei diabolici de-a binelea ● Oricît de diabolici, nu vor găsi destule găuri de șobolan unde să se ascundă cînd poporul dezrobit va pune, piatră lîngă piatră, temeliile Noului Ierusalim ● În același număr al CRONICII Natalia Cantemir dă un eseu despre Elena Ceaușescu, taxînd-o pe fosta colegă de Academie a d-lor Gulianu și Boboc de bovarism ● Cu o Elena Ceaușescu bovarică și un Gheorghe Zamfir pe culmile serafismului politic, numărul 7 al CRONICII este prea dur pentru noi ● Revista onesteană ZBURĂTORUL are pasiunea anchetelor. Numai în nr. 1-2/1992 am numărat vreo 3: despre debuturi întîrziate, despre literatură și politică și, în fine, despre literatura generației '80. În ultimul caz, Gheorghe Izbășescu, fac-totumul revistei, citează integral două articole de sinteză — semnate de Radu G. Țeposu și Al. Cistelecan — și pune pe tapet paisprezece întrebări despre destinul prezent și viitor al acestei generații. ● Chestionarul d-lui Izbășescu ar avea, în timpuri normale, un ecou fericit. ● De la Bistrița ne-au sosit la redacție mai multe numere ale CADRANULUI, „mic săptămînal". ● Corpul redacțional al CADRANULUI pare a fi încercat, o spunem cu amiciție, de marile extaze și micile agonii provinciale. ● Bunăoară, Alexandru Uiuiu, înarmat cu citate din Lao-Tze și Canetti, evocînd intrările lui Isus în Ierusalim și a lui Mohamed în Mecca, crede că „destinul implacabil al centrului este de a fi cucerit de provincie". ● Cîțiva quadrați mai încolo doar, același deplînge eforturile culturizatoare ale micului săptămînal într-un oraș Bistrița, „care merită ceea ce are : lapte, cașcaval, carne, consignații și cinematograf. Era să uit de lambriuri . " ● Pentru dl. Uiuiu, carnea și cinematograful au același rol nefast : de a crește colesterolul bistrițean. ● ECHIDISTANTE comite, imperturbabil, numere tematice de excepție. ● Nr. 2/1992 e consacrat erosului și se distinge prin prozele lui Nichita Danilov și Sorin Pârvu. ● Nu mai punem la socoteală crochiurile lucapițuliene. ● Următoarele două apariții (oare cine o fi făcînd un generos mecenat în dulcele tîrg ?) sînt impecabile grafic. Sumarul lor pledează de la sine. Nr. 3, consacrat ocultismului : Ștefan S. Gorovei, **Cuvînt înainte despre asprimea și bucuriile ocultării**, Vasile Lovinescu, acesta cu un text inedit — **Voievodul ascuns**, Sarane Alexandrian, **Din istoria filosofiei oculte** și Henry Corbin, **Secretul Imamilor sau cele patru nivele ale esoterismului** ; nr 4/1992 („Luminile ascezei", cu un supliment intitulat „Lumină din lumină") : Nichita Danilov **Nouă variațiuni pentru orgă**, Florin Faifer **Peregrinațiuni sacre**, N. Steinhardt, **Sfîntul Antonie cel Mare**, Dumitru Stăniloaie, **Vederea luminii dumnezeiești**, Evdokimov, **Vîrstele vieții spirituale**, Vladimir Soloviov, **Despre păcatul întristării** . . ● Recenta vizită a M.S. Regele Mihai I a pus la încercare detașamentele presarilor autohtoni. Cu excepția previzibilă a lui Sergiu Andon, presa a fost decentă și promptă în relatări ● Se distinge, iarăși, TINERAMA excelentă, minus clișeul de pe pagina întîi, cel inspirat probabil lui Max Bănuș de finalul **Principiului dominoului.** Ca și acolo Max pune vizorul unei puști cu lunetă asupra persoanei regale. ● Chestiune de tiraj pentru Max și de balistică pentru alții.

C.S.

ARTA CONGRESELOR

RE-ADUNĂRI ÎN SENS

I. Ce este psihopatologia clinică — o apropiere explicitantă de congres (sau partea noesei).

Este neîndoielnic dreptul cititorului acestor rînduri să se întrebe: ce este psihopatologia clinică ? Cu atît mai mult cu cît nu sînt puțini cei care nu pot distinge între noțiuni de felul psihiatrie — psihopatologie. Și atunci, cu riscul de a fi pedant, voi încerca o scurtă elucidare a termenilor în cauză.

Ca orice act de cunoaștere și psihiatria pleacă de la „a lua cunoștință de . . . " ; în cazul nostru, manifestări (obiective, observabile direct) și subiective (observabile indirect, prin descrierea făcută de bolnavi). Desigur că este vorba de comportamente ale unor persoane despre care, prin ceea ce fac și / sau spun, se poate spune că sînt tulburate psihic. Dacă spunem despre ele că sînt suferinde sufletește putem cădea într-o adevărată capcană epistemologică ; pentru că suferința, de orice proveniență — cauză, unde se produce dacă nu în suflet!? Cauza suferinței poate fi aiurea (ficat, inimă, creier, familie, instituție, societate, suflet și chiar spirit) însă suferința însăși este de domeniul strict al sufletului. Și apoi, ne putem imagina persoane tulburate psihic care nu suferă, eventual (nu obligatoriu !) făcîndu-i pe alții să sufere. Deci domeniul original al psihiatriei, ca disciplină medicală, nu este suferința ; de tămăduirea acesteia se ocupă și alte discipline medicale și nu numai ele (de exemplu, suferința morală poate fi de domeniul religiei). Atunci putem reveni la expresia noastră inițială : domeniul psihiatriei este constituit de tulburările psihice, observabile direct (obiectiv) și indirect (subiectiv). Dar ce se înțelege prin tulburare psihică ? Sau, în cuvinte obișnuite, ce se înțelege prin „bolnav psihic" ! Ei bine, la această întrebare, un psihiatru practician s-ar putea să nu știe să răspundă. El nici nu este obligat la asta pentru că sarcina sa, ca și a oricărui medic, este de a ști **cum se manifestă boala (psihică) și cum poate fi tratată.** Deci, psihiatria are două domenii specifice : nosografia (clasificarea bolilor psihice după manifestările lor obiective și subiective) și tratamentul — terapeutica. Oricare pacient știe că psihiatrul îi acordă un diagnostic care, în cele mai multe cazuri, este dublat de un tratament (medicamentos, psihoterapeutic, socioterapeutic, homeopatic, de acupunctură etc.).

II. Care a fost conținutul Congresului internațional de psihopatologie clinică, Timișoara, 3-5 aprilie 1992 ?

Să mă ierte cititorul, însă acum voi deveni patetic.

Există locuri și locuri. Unele dintre ele au geniu, adică spirit (și sper să nu supăr prin astfel de vorbe). Prin asta eu înțeleg a aduna — în sens — și scop. Că Timișoara este un loc ce are geniu, respectiv spirit, îl simt (poate că asta e nebunia mea ?!). Dincolo de „oamenii — locului" ea a dat dovadă că adună în sens — și — scop ! Oameni au fost mulți, veniți — plecați, însă geniul locului a rămas. Adunînd în sens — și — scop, Timișoara trans-formă. Nu este rostul meu să spun vorbe mari despre revoluție . . . Însă despre o „mică revoluție" pot vorbi. Și această mică revoluție este (și) Congresul Internațional de Psihopatologie clinică. De ce la Timișoara ?! De ce aici, cînd în întreaga lume „foiletonismul" psihiatric, psihologic și psihoterapeutic este notoriu ?! Pentru că, așa simt eu, acest loc are geniu. Ori și un congres înseamnă o adunare de oameni care au, sau tind spre, un sens-scop comun. Cu atît mai mult cu cît în acest caz „scopul" era de a ne apropia de omul în deranj cu el însuși și cu lumea ; adică de a afla de ce, cum de este posibil ca, unii oameni „să sară de pe fix", să se „alieneze" cum se spunea în psihiatria veche. Poate că Timișoara este orașul în care o astfel de întrebare are cele mai mari șanse de a-și găsi răspunsul. Asta pentru că aici oamenii au putut pentru prima oară să spună nu (!) unei disnomii (să mă ierte prietenul meu Florin Gâldău că-i împrumut terminologia) ce amenința să-l discrediteze din demnitatea de ființă umană. Aici s-a petrecut acea re-adunare în sens — și — scop care, și spun asta chiar dacă pare bombastic, nu este altceva decît o extraordinară „terapie — de — geniu" . . .

Deci, la Timișoara, în Aula Universității (spre cinstea mult-stimatului rector al acestui lăcaș de . . **șansă spre cultură**), între 3-5 aprilie 1992 a avut loc primul Congres Internațional de psihopatologie clinică din România. Au participat prestigioase persoane din străinătate și din țară. Din motive de spațiu nu pot fi enumerați toți cei care, cu titluri academice mai mari sau mai mici, au luat parte la această întrunire.

Conținutul lucrărilor a urmărit o serie de direcții semnificative în psihopatologia clinică : vulnerabilitatea, stress, ciclul de viață, reacții patologice la situații sociale excepționale — cum a fost revoluția — taxonomie, aspecte neurobiologice, analiză de caz (existențială, fenomenologică), discernămînt, probleme de epistemologie — gnoseologie esențiale psihopatologiei etc. Toate aceste cercetări s-au concertat în jurul temei centrale : ce este tulburarea psihică și cum este ea posibilă ? Desigur că un răspuns univoc nu e (încă) posibil într-o astfel de problemă. Însă receptanța reciprocă a fost mare ; ori asta înseamnă o promisiune pentru o re-întrunire . . .

III. Care a fost partea activă a congresului — o apropiere expresivă de congres (sau partea internaționalității).

Un geniu al locului trebuie să aibă și un „agent". Acesta este prof. dr. Mircea Lăzărescu. El este mentorul și „inginerul" congresului ; cel care prin „adunare-în-scop" (expresia îi aparține poetului, tot timișorean, Dușan Petrovici) a putut „fanatiza" o mînă de oameni „să-facă" . . . Și multe erau de făcut, deoarece un congres internațional costă bani mulți, foarte mulți . . . Deci trebuiau bani . . . și de unde ? De la „sponzori", desigur ! Pentru a ajunge la ei era nevoie de oameni. Și aici intervine „underground"-ul congresului. O adevărată echipă „de comando" : persoane vajnice, tenace, care zi de zi (uneori noapte de noapte, fără exagerare) făceau rost de bani . . . Și n-a fost ușor, pentru că (nu ?) „ce e aia psihopatologie clinică ?" Această „echipă de șoc", „vîrf de lance", a fost formată din oameni excepționali, prin dimensiunea lor de „traqeurs" : I. Olteanu, C. Giurgiu, D. Ogodescu, J. Cap, V. Ardeleanu, A. Marin, F. Romoșan, L. Herac, O. Nicoară, M. Ienciu (teribilă traqueuse !) și alții. Iar apoi, în timpul congresului s-au făcut „xeroxuri la cerere", s-a asigurat „aprovizionarea cu cele necesare etc. Și astfel, alte „persoane active" au intrat în joc (D. Sabău, G. Nani, G. Mării, C. Bîtea, C. Iovănaș, A. Petrea, G. Levai). Iată realitatea „potențială" a congresului !

Însă mentorul și marele actant rămîne prof. dr. Mircea Lăzărescu. Cinste lui și celor care s-au adunat în scop împreună cu el !

Andrei DUMITRESCU

ARTA CONGRESELOR

DOR DE DANILO

Bomboanele roşii cu portretul lui Lessing

Sigur că te pot trece fiorii unei sminteli plăcute, ca o ambetare, cînd, dimineaţa, la 7,30 fix cobori cu liftul din cameră şi în faţa ta, zîmbind politicos şi încropind un fel de conversaţie amabilă e Saul Bellow sau cînd, la micul dejun, stai cot la cot, sorbindu-ţi cafeaua, cu Czeslaw Milošz sau cînd, la prînz, te nimereşti la masă faţă în faţă cu Susan Sontag ori Axionov sau cînd, la **dinner** trebuie să faci conversaţie cu vecinul care poate fi Michnik, Enzensberger sau Michael Heim sau mai ales cînd îţi vezi colegul timişorean vedetă în rînd cu ceilalţi, ba în prezidiu, ba dînd interviuri, ba scriindu-şi bilete cu vecina de scaun, Dorris Lessing (el servind-o cu bomboane şi alegîndu-i maliţios una roşie — „asta roşie e pentru dumneavoastră" —, iar ea, ca o şcolăriţă căruntă, ca o bunicuţă cuminte, răspunzîndu-i spăsită, cu gîndul la începuturile ei comuniste : „It is over 38 years since I ate red sweets", adică : „De 38 de ani n-am mîncat bomboane roşii"). Sigur, sigur, toate aceste proximităţi îţi pot da fiori, te pot îmbăta cu gîndul că dacă te mişti în acelaşi spaţiu cu atîtea celebrităţi, dacă le respiri aerul, dacă eşti acceptat firesc în discuţii, ai devenit brusc mai deştept şi mai talentat, ceva din gloria lor revărsîndu-se şi asupra ta. Noroc că îţi revii destul de repede, noroc că nu te părăseşte de tot bunul simţ şi te vezi aşa cum eşti, nici mai deştept, nici mai talentat, cu complexele tale dintotdeauna, cu firescul şi nefirescul tău. Nimic n-a modificat nimic, doar că ai învăţat să te porţi normal, să vorbeşti normal, fără crispări şi inhibări, într-o lume care îţi propune, încă o dată, prin această întîlnire intelectuală „la vîrf", un model de normalitate şi firesc.

Partizanii de la „Partisan Review"

În fond, despre ce a fost vorba ? După atîtea balcanice fioriture introductive, ar trebui revenit la stilul american de a face presă, la tehnica relatării concise, de tip **ce, unde, cum, cine**, să priceapă toată lumea. Aşadar, **ce** ? Ce anume s-a întîmplat ? O conferinţă internaţională de proporţii, cu genericul „Intelectualii şi schimbările sociale în Europa Centrală şi de Est". **Unde** ? La Newark, la vreo 30 de km de New York, la Universitatea Rutgers (New Jersey). **Cînd** ? Acum nici o lună, mai exact între 9-11 aprilie. **Cum** ? Din iniţiativa unor intelectuali americani activi, grupaţi în jurul revistei „Partisan Review", cunoscută de 50 de ani pentru atitudinea ei deschisă, pentru felul în care a susţinut o pleiadă de scriitori dizidenţi din Est în timpul totalitarismului. În fruntea acestui comitet de iniţiativă s-a aflat doamna Edith Kurzweil, profesor la catedra de sociologie şi antropologie a Universităţii din Newark, conducătorul revistei.

Ideea organizării unei noi conferinţe de asemenea amploare (prima a avut loc la Boston în 1962) i-a venit doamnei Kurzweil acum doi ani, cînd ţările din Est şi-au început noua istorie. „Nu a fost uşor să-i adun pe toţi", ne-a mărturisit doamna sa. „Am apelat la prieteni, la un întreg sistem de relaţii pentru a-i determina pe cei celebri să vină şi apoi pentru a găsi fondurile necesare unei asemenea desfăşurări de forţe". Întreaga conferinţă a fost, într-adevăr, o desfăşurare de forţe. **Cine** anume, deci ? În primul rînd, trei Nobeli.

Alarmă la premiul Nobel

Primiţi cu aplauze într-o sală uriaşă, plină pînă la refuz, Nobelul din 1976, Saul Bellow, cel din '80, Czeslaw Milosz şi cel din '87, Joseph Brodsky. Primul, supranumit (într-o foarte elocventă relatare de către redutabilul Jacob Weisberg, redactor şef adjunct la numai 27 de ani al şi mai redutabilei „The New Republic") „cinicul din Chicago", iar ultimul — „optimistul din Leningrad". Vorbind mai mult liber, improvizînd cel mai adesea, răspunzînd degajat zecilor de întrebări venite din public, cei trei şi-au onorat prestigiul. Toţi trei ştiu foarte bine ce se întîmplă cu scriitorul intelectual şi cu intelectualul scriitor în momentul de faţă, fie că se află în Est, fie în Vest. Toţi au făcut, într-un fel sau altul experienţa lumii noastre. Tuturor le e frică de noua barbarie, de pericolele noii mizerii morale şi de înapetenţa culturală a unei lumi lumpenizate. După cum, toţi trei cred în forţa scriitorului şi a scrisului său. Doar că văd această forţă exercitîndu-se în moduri diferite. Below — fascinat de modelul scriitorului estic, implicat cu gravitate în destinul istoric al ţării lui ; Brodsky refuzînd rolul de modelator social şi politic al scriitorului, angajarea acestuia („În fine, o veste bună ! Scriitorii sînt cam marginalizaţi politic în Est. Foarte bine ! Rolul scriitorului e de a consolida o anumită burghezie în aceste ţări, fără de care o societate democratică e de neconceput"); iar Milosz, poet polonez pînă la moarte, încrezător în vocaţia mîntuitoare a Poetului, prin însuşi limbajul său.

Un singur semnal de alarmă la toate acestea : o alarmă la propriu, mecanismul contra-incendiu declanşat prin cine ştie ce întîmplare în timp ce vorbeau Nobelii. Deşi nici o frază nu era, la drept vorbind, incendiară.

Adriana BABEŢI

(Continuare în pag. 15)

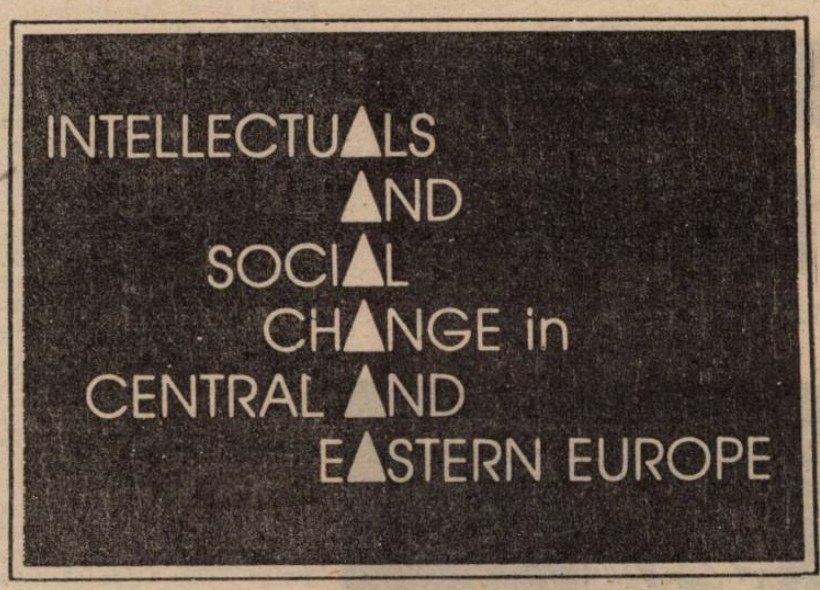

INTELECTUALII ŞI SCHIMBĂRILE SOCIALE ÎN EUROPA CENTRALĂ ŞI DE EST

Programul Conferinţei

Sesiunea întîi : „Intelectuali şi scriitori după 1930". Au participat Saul Bellow, Joseph Brodsky, Czeslaw Milosz, Ralph Ellison" (moderator William Phillips) ● **Sesiunea a doua** : „Rădăcini istorice comune". Au participat : György Konrád, Blaga Dimitrova, Tatyana Tolstaya, Norman Manea (moderator Susan Sontag) ● **Sesiunea a treia** — „Poezia în exil". Au participat : Stanislaw Baranczak, Richard Lourie, Sidney Monas, Okasana Zabushko (moderator Charles Russel) ● **Sesiunea a patra** — „Impactul literar al Revoluţiilor americană şi franceză". Au participat : Vassily Aksionov, Vladimir Tismăneanu, Adam Michnik (moderator Susan Sontag) ● **Sesiunea a cincea** — „Scriitorii Europei Centrale ca forţă socială". Au participat : Walter Laqueur, Victor Erlich, Michael Heim, Donald Fanger (moderator Donald Fanger) ● **Sesiunea a şasea** — „Intelectualii ca lideri". Au participat : Richard Pipes, Adam Zagajewski, Dubrovka Ugresic, Hans Magnus Enzensberger (moderator Edith Kurzweil) ● **Sesiunea a şaptea** — „Însemnările din subterană ale intelectualilor". Au participat : Czeslaw Milosz, Eda Kriseova, Valeri Golofast, Mircea Mihăieş (moderator William Phillips) ● **Sesiunea a opta** — „Ştiinţele umane şi eroii". Au participat : Doris Lessing, Jakov Lind, Slavenka Drakulic, Ivan Klima (moderator Edith Kurzweil).

ABAJUR

ZGOMOTUL ŞI FURIA

Cum va arăta, **treizeci de ani după, un secol mai tîrziu,** pentru cel care va tenta o cartografiere a spaţiului literar al deceniului în curs, o hartă cu cît mai puţine pete albe a literaturii autohtone ? ● Luînd în consideraţie, desigur, şi zgomotul de fond al reeditării unei întregi literaturi de consum, furia recuperărilor (necesare), încercarea rafistolării din mers a nu puţine prestigii (deja) apuse ? ● Trustul iconoclaştilor anilor din urmă e, iată, din ce în ce mai departe, parcă, de viaţa literară a momentului — costul tiparniţelor, aşa cum s-a profilat în ultima vreme fixează, deja, un prag : o limită dincolo de care cartea de poezie, de critică, de proză, chiar, devine întreprindere privată, acţiune pe cont propriu, destin asumat. ● Notorietatea autorilor cu state de serviciu în literatura contemporană pare a fi, în context, din ce în ce mai puţin un criteriu de promovare editorială — bilanţurile sezoniere, anuale, ale revistelor literare au a consemna mai puţin meandrele unei evoluţii scriitoriceşti, cît circumstanţele producerii unui accident fast : cartea de literatură originală, opul beletristic apărut fie şi în condiţii de semianonimat, în tiraje şi cu difuzare confidenţiale. ● Menţiune aparte, de aceea, merită cîteva masive opuri critice apărute parcă spre a contrazice toate reţinerile, toate constrîngerile momentului. ● Între acestea, de-abia de curînd intrată în librării, cartea Mirelei Roznoveanu, **Civilizaţia romanului. Arhitecturi epice** ***, Editura Cartea Românească, 480 pag. ● Un op, vom vedea, cu preocupări mai extinse, vizînd un public larg. ● Cîteva repere din sumarul acestui volum ce continuă **Civilizaţia romanului** editat la Albatros, în 1983 : „Veriga de aur ? (Aurelius Augustinus, **Confesiones**) ; „Decorul unei idei (romanul arab)" ; „Ceremonia sensului (romanul japonez)" ; „Permanenţa unei sinteze (romanul bizantin)" ; „Fîntîna miraculoasă (romanul medieval)" ; „De la Orlando la Don Quijote (romanul renascentist)". ● Cercetare de tip hermeneutic — parte, putem bănui dintr-un **Cuvînt înainte** a unui proiect de cercetare mai ambiţios : „Volumul întîi al Civilizaţiei romanului a urmărit configurarea stării calitative a romanului prin examinarea unor arhitecturi epice elaborate în civilizaţiile culturale ale unor lumi vechi, dintre care amintim lumea hindusă, iraniană, vechiul Egipt, vechiul Israel, China, Grecia şi Roma antică... Volumul de faţă merge mai departe, abordînd unele arhitecturi româneşti create de civilizaţia de tranziţie de la antichitatea greco-latină la Evul Mediu european, de civilizaţiile culturale ale Arabiei, Japoniei, Bizanţului, Occidentului european, Evului Mediu şi Renaşterii". ● Cititorul dornic a se instrui poate parcurge, altminteri, cartea în discuţie ca pe un roman : „Dacă lumea arabă stă sub semnul focului, al zilei, al acţiunii grăbite, al polemicii de idei, al retoricii şi eseului, al nisipului incendiat de soare şi oazei asediate de deşert, lumea japoneză stă sub pecetea nocturnului, a Lunii pline, a apei, meditaţiei şi veghei extatice, a reflexivului temporizării şi mai ales trăirii sensului cu o plenitudine care poate provoca o ameţeală vecină cu greaţa, senzaţie pe care o încerci şi atunci cînd arzi un lemn de santal sau te transpui în fastul stilistic al curţilor imperiale descrise în jurnalele de epocă" ● Fraze largi, povestitoare, sinteze şi analize revărsate în notaţii epice. ● O surpriză în şirul nu excesiv de lung al cărţilor de poezie — tipărit în condiţii grafice deosebite, volumul **Sora mea de dincolo**, **** al Ilenei Mălăncioiu. ● Culegerea, de curînd ieşită de sub teascurile tipografiei, este de fapt o reeditare şi apare în regia poetei, la Editura Litera. ● Ci-

Lucian ALEXIU

LEGENDA : Capodoperă ****** ; Excelent **** ; Foarte bun **** ; Bun *** ; Pasabil ** ; Slab * ; Celuloză ○.

ULICI — 50

Poet, prozator, comentator teatral, scenarist, dramaturg, regizor, antrenor de bridge, maestru al sportului, conducător de revistă, editor, scriitor, făcînd de toate cu o nonşalanţă greu de egalat de vreun al doilea, cu o inteligenţă şi cu o dezinvoltură devenite proverbiale, Laurenţiu Ulici rămîne — deocamdată — în critica literară românească drept autorul care, de-a lungul a vreo două decenii, i-a recenzat săptămînal pe toţi debutanţii : buni, răi, geniali, harnici, farseuri, năşind peste o mie de autori. Iubitor de competiţie, Laurenţiu Ulici a pulverizat toate recordurile mondiale în materie. E vreun autor aflat în preajma vîrstei de cincizeci de ani pe care criticul să nu-l fi întîmpinat cu ceremoniile de rigoare ?

Între numeroase fapte extraordinare am să numesc şi antologia cu premiaţii Nobel. Am scris, la vremea potrivită, că aşi săi sînt mai buni decît ai celebrului juriu suedez.

Mi-l amintesc dintr-o celebră poză din Amfiteatru **(fotograful l-a prins cuvîntînd), încercînd să pună la punct problemele primei oniriade a estului european. Era primul dintre Proiectele sale. Acum, un prieten — comun îmi spune că foarte repede va apare** Istoria literaturii române **a lui Ulici.**

Să fie într-un ceas bun. Şi La mulţi ani !

(C. U.)

Vladimir Tismăneanu

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI BALCANIC

COMINTERNUL ŞI P.C.R.-UL (2)

Multă vreme, mai ales sub Gheorghiu-Dej [1], „hagiografia" oficială a descris Congresul al cincilea (Moscova, 3-24 decembrie 1931) drept un punct de răspîntie în istoria partidului. Se pretindea că la Congres se renunţase la cele mai nefaste teze şi se oferea o strategie realistă viitoarelor confruntări revoluţionare. În orice caz, Al Cincilea Congres continua să omagieze ficţiunile învechite despre caracterul artificial al statului român şi n-a renunţat la descrierea difamatorie a social-democraţiei drept o forţă corupătoare în interiorul clasei muncitoare şi ca aliat „obiectiv" al burgheziei. Congresul a adunat 38 de delegaţii din România, cum şi reprezentanţi ai partidelor comuniste din U.R.S.S., Ucraina, Germania, Polonia, Bulgaria, Letonia, Estonia, Lituania, Finlanda şi din alte ţări. Rapoartele principale au fost prezentate de către liderul comunist maghiar Bela Kun („Situaţia internaţională şi primejdia unui război anti-sovietic"), Elena Filipovici („Situaţia politică şi economică a României şi sarcinile PC.R.-ului"), Imre Aladar („Luptele economice şi sarcinile partidului în mişcarea sindicalistă") şi Eugen Iacobovici („Sarcinile organizatorice şi politica de cadre a partidului"). Rezoluţia finală anunţa că situaţia în România era coaptă pentru o revoluţie burghezo-democratică, dar care urma să fie făcută nu de către burghezia naţională, ci de către proletariat în alianţă cu ţărănimea [2]. Potrivit acestui punct de vedere, România n-avea nici un motiv să se teamă de vecinul său răsăritean. Mai mult, se susţinea că numai aliindu-se cu U.R.S.S. ţara şi-ar fi putut rezolva problemele şi deveni o naţiune modernă, industrializată. În remarcile sale finale, Elena Filipovici a rezumat principalele teze ale Congresului:

„Cel de-al Cincilea Congres oferă linia politică dreaptă şi cinci sloganuri fundamentale... (Partidul Comunist Rus se opune) dictaturii fasciste; ziua de muncă de opt ore; pămîntul trebuie dat ţăranilor; auto-determinarea poate merge pînă la separare; U.R.S.S. trebuie apărată. Aceste sloganuri trebuie să fie călăuza noastră în efortul zilnic de a transforma lupta de zi cu zi într-o luptă superioară, care să urmărească preluarea puterii şi ducerea la bun sfîrşit a revoluţiei burghezo-democratice [3].

Urmînd indicaţiile lui Béla Kun (Kun era una dintre cele mai autoritare voci ale Cominternului şi un factor decisiv în schimbarea liderilor în toate partidele din Europa Centrală şi de Răsărit), Congresul l-a ales pe Alexander Danieliuk-Stefanski (Gorn), un membru al Partidului Comunist Polonez, ca secretar general al P.C.R. Protagoniştii luptelor fracţioniste, mulţi dintre ei fondatori ai P.C.R., au fost înlăturaţi din ierarhia supremă. Apucăturile lor eretice reprezentau un potenţial critic, intolerabil într-un moment cînd partidul trebuia să acţioneze ca o unitate militară [4]. Congresul al Cincilea a asigurat triumful noii generaţii politice, mai puţin legată de originile leniniste ale comunismului românesc, însă profund condiţionată de ideologia solidarităţii depline cu conducerea stalinistă. Astfel, prin eliminarea „revoluţionarilor romantici" şi alegerea unor activişti de nădejde ai Cominternului, al Cincilea Congres a confiinţit stalinizarea P.C.R.-ului. Noul Comitet Central cuprindea activişti precum Bela Brainer, Elena Filipovici, Nicolae Goldberger [5], Emil Haliţki, Eugen Iacobovici, Vanda Nikolski, Lucreţiu Pătrăşcanu şi alţii, care considerau numirea lui Ştefanski o îmbunătăţire calitativă a conducerii de partid [6] Prezenţa lui Lucreţiu Pătrăşcanu se datora probabil prestigiului său în creştere printre intelectualii români de stînga. Iar un factor încă mai important îl constituia alegerea, în vara lui 1931, a lui Pătrăşcanu ca membru al Parlamentului pe lista organizaţiei frontiste Blocul muncitoresc-ţărănesc.

În ciuda încercărilor Cominternului de a limita pagubele provocate de facţionism, tensiunea dintre conducerile internă şi străină nu a scăzut. P.C.R.-ul era condus acum de către un Birou politic cu sediul la Berlin, avîndu-l în frunte pe Aleksander Daneliuk Ştefanski şi de un Secretariat intern, alcătuit din Bela Brainer, Gheorghe Stoica (Moscu Cohn) şi Dora Rotman, înlocuiţi mai tîrziu de către Alexandru Sencovici, Lucreţiu Pătrăşcanu, Vanda Nikolski şi Nicolae Goldberger [7]. După al Şaptelea Congres al Cominternului (Moscova, 25 iulie — 20 august 1935), P.C.R.-ul a adoptat noua strategie a creerii Fronturilor Populare Antifasciste. Delegaţia română la acest congres era condusă de către Boris Ştefanov, care la scurtă vreme după aceea avea să fie numit secretar general [8]. Membru fondator al P.C.R.-ului, Ştefanov era de origine bulgară, dar se născuse în România, vorbea bine limba şi era mai puţin străin de cultura ţării decît predecesorii săi străini. Ascensiunea lui în ierarhia partidului a fost primită cu simpatie de către mulţi militanţi din ilegalitate, văzînd în ea redobîndirea demnităţii naţionale a partidului [9]. Dar se înşelau profund. În realitate, Ştefanov era un ideolog rigid, al cărui unic scop era să pună în aplicare schemele cominterniste [10]. Rolul lui în partid era să supravegheze noile organizaţii frontiste, să ţină sub un control strict cadrele şi să menţină o disciplină de fier Ştefanov este întruchiparea unei întregi generaţii care nu cunoştea îndoială şi n-avea nici o dilemă morală. Membrii ei împărtăşeau viziunea partidului stalinist ca avangardă a proletariatului mondial şi n-aveau nici un fel de mustrare în ceea ce privea imposibilitatea discuţiilor deschise în Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (bolşevic) sau în Comintern. În mod semnificativ, de la înlăturarea lui Gheorghe Cristescu, în 1924, pînă la numirea lui Gheorghiu-Dej, în 1944, secretarii generali ai partidului nu erau etnici români [11]. Unii dintre ei, precum Eli k Köblös şi Ştefan Foriş [12] erau maghiari, alţii erau evrei, bulgari, polonezi şi ucainieni.

NOTE:

1. Vezi Gheorghe Gheorghiu-Dej, **30 de ani de luptă a partidului sub steagul lui Lenin şi Stalin,** (Bucureşti; Editura P.M.R., 1952).

2. Vezi Ionescu, **Communism in Romania,** pp. 41-46.

3. Pentru citate mai ample din lucrările celui de-al Cincilea Congres, vezi Muşat şi Ardeleanu, **România,** pp. 624-641. Ca membri proeminenţi ai echipei istoriografice a lui Ceauşescu, autorii subliniază contrastul dintre tezele absurde îmbrăţişate de către conducerea PC.R. („România, o putere expansivă(, colonialistă") şi vederile „realiste" ale clasei muncitoare „sănătoase" din România.

4. Pentru modelul miltiaristic bolşevic, vezi Robert V. Daniels, **Is Russia Reformable? Change and Resistance from Stalin to Gorbachev** (Boulder: Westview Press, 1988), pp. 19-38.

5. După război, Goldberger a fost secretar al Comitetului P.C.R. al Transilvaniei de Nord. În 1948 a devenit şeful departamentului Agitprop, dar în anii '50 a fost învinuit de anti-sovietism şi degradat la funcţia de director al fabricii de pantofi „Janos Herbak" din Cluj. După 1956, pînă la moartea sa, la mijlocul anilor '70, a fost director adjunct al Institutului de studii istorice şi social politice al P.C.R. Cu sprijinul lui Nicolae Ceauşescu, la Congresul al IX-lea (iulie 1965) a fost reales. după trei decenii) în Comitetul Central. Soţia lui, Fanny, fusese, în anii '50, şefa Cancelariei P.C.R., iar mai tîrziu a lucrat ca secretară personală a lui Petre Borilă, membru al Biroului politic şi vice-prim ministru.

6. Această afirmaţie se bazează pe discuţiile pe care le-am avut cu Vanda Nikolski şi cu alţi participanţi direcţi la Congresul al Cincilea. Ei erau convinşi că alegerea lui Ştefanski în fruntea partidului contribuia la întinerirea acestuia şi la îmbunătăţirea relaţiilor lui cu Internaţionala. Ştefanski a avut un rol de primă mînă în elaborarea unei platforme politice care i-a permis P.C.R.-ului să la iniţiativa grevei muncitorilor ceferişti de la „Griviţa", în februarie 1933, una dintre puţinele acţiuni de masă inspirate de către comunişti. Deşi vorbea foarte prost românește, Ştefanski profita de legătura lui intimă cu Elena Filipovici (1903-1937), care, sub pseudonimul Maria Ciobanu, era secretarul general adjunct. Lucreţiu Pătrăşcanu era de asemenea, în legături strînse cu conducătorul P.C.R.

7. Este interesant că nici unul dintre membrii acestui Secretariat intern nu au pierit în timpul Marii Epurări. Cei mai mulţi dintre ei, precum Lucreţiu Pătrăşcanu, Béla Breiner şi Alexandru Sencovici se aflau în România, iar Gheorghe Stoica era comisar politic al Brigăzii Internaţionale în Spania.

8. Delegaţia cuprindea atît membri cu drept cu vot deliberativ (Nicolae Goldberger, Vanda Nikolski, Marcel Pauker), cît şi cu vot consultativ (N. Dubinski şi Manea Ehrlich). Vezi Frunză **Istoria Partidului,** p. 40.

9. Doar un singur exemplu: cînd mama mea a părăsit Bucureştiul în 1937, pentru a lucra ca asistent medical pentru Brigăzile Internaţionale din Spania, legătura ei superioară i-a cerut să-i anunţe pe tovarăşi că „s-ar putea să avem un secretar general român", adică Boris Ştefanov.

10. În istoria sa a P.C.R.-ului, Victor Frunză îl trece pe Boris Ştefanov printre victimele Marii Epurări din U.R.S.S. Vezi Frunză, **Istoria Partidului,** p. 231. Adevărul e că datorită strînselor sale legături cu Gheorghi Dimitrov şi Vasil Kolarov, influenţii conducători bulgari ai Cominternului, Ştefanov a scăpat acestui destin şi a rămas secretarul general al P.C.R. pînă la înlocuirea lui cu Ştefan Foriş în 1940. În fapt, el a fost martorul exterminării aproape complete a Vechii Gărzi a P.C.R. fără să încerce să-şi apere în vreun fel tovarăşii hărţuiţi de către N.K.V.D. În mai 1939, cînd părinţii mei au ajuns în Uniunea Sovietică după sfîrşitul Războiului Civil din Spania, Ştefanov i-a primit în calitate de secretar general al P.C.R. şi s-a abţinut de la orice remarcă privitoare la soarta comuniştilor români în timpul Terorii. În toamna lui 1939, Ştefan Foriş a vizitat, totuşi, Moscova şi a purtat discuţii cu Dimitrov şi Manuilski în privinţa restructurării conducerii P.C.R. Demiterea lui Ştefanov s-a datorat, după toate probabilităţile, unui articol pe care l-a publicat în **Internaţionala Comunistă** (decembrie 1939), în care încerca să tragă învăţăminte pentru P.C.R. din recent încheiatul pact nazisto-sovietic. Greşeala lui de neiertat consta în cererea publică adresată comuniştilor români de a reveni la vechile teze ale luptei pentru „auto-determinarea" Basarabiei, adică, la anexarea ei de către U.R.S.S. Lucru încă şi mai deranjant, el cerea alierea României cu U.R.S.S.-ul împotriva „imperialiştilor războinici" britanici şi francezi. Ministerul de externe (Narkomindel) sovietic a respins în mod oficial punctul de vedere al lui Ştefanov, susţinînd că el nu este şi punctul de vedere al guvernului sovietic. Vezi Ionescu, **Communism in Romania,** p. 59, şi Drachkovitch şi Lazitch, **Biographical Dictionary of the Comintern,** p. 445. După acest incident, influenţa lui Ştefanov în partidul pe care-l condusese cinci ani şi al cărui membru era de douăzeci, scade la zero. În timpul războiului Ştefanov a continuat să lucreze pentru Comintern, apoi s-a alăturat comuniştilor bulgari exilaţi şi s-a reîntors în Bulgaria, unde a devenit un activist de partid de mîna a doua. În anii cincizeci a vizitat România şi şi-a exprimat dorinţa de a fi primit de către Gheorghiu-Dej, însă cererea i-a fost respinsă.

11. Născut la 8 noiembrie 1901, Dej a intrat în partid la o vîrstă relativ tîrzie, în 1931. Împreună cu alţi militanţi (Vasile Bîgu, Constantin Doncea, Dumitru Petrescu, Gheorghe Vasilichi), el a organizat grevele muncitoreşti din ianuarie-februarie 1933. Condamnat la zece ani de închisoare, el a devenit conducătorul „grupului din închisori", pe timpul detenţiei mai întîi la Doftana, apoi în lagărul de concentrare de la Tîrgu-Jiu (1940--944). Pe la mijlocul anilor '30, P.C.R.-ul i-a ajutat pe Doncea, Petrescu şi Vasilichi să evadeze. Se pare că Dej n-a putut să ierte niciodată acest tratament discriminant din partea conducerii din ilegalitate şi a protectorilor ei moscoviţi. Ales, în absenţă, membru al Comitetului Central, Dej şi-a consolidat autoritatea în interiorul organizaţiei de partid a închisorilor („centrul puşcăriilor") cu ajutorul unui grup de agenţi sovietici închişi în România (Pintilie Bodnarenko-Pantiuşa, Serghei Nikonov-Nicolau, Ivan Gonchurak, Vasile Bucikov, etc). Între 1941 şi 1944, „centrul închisorilor", care controla întreaga reţea a comuniştilor români aflaţi în puşcării şi în lagăre de muncă, inclusiv cei din Transnistria, s-au angajat într-o luptă disperată cu Comitetul Central din ilegalitate, condus de Ştefan Foriş. Printr-o operaţie similară cu luptele intestine din interiorul Partidului Comunist Polonez clandestin, Foriş a fost înlăturat în august 1944 şi executat în 1946. După ieşirea sa de la Tîrgu-Jiu (august, 1944), Gheorghiu-Dej a devenit conducătorul **de facto** al P.C.R., pînă la alegerea sa oficială ca secretar general la Conferinţa naţională din octombrie 1945. Între 1944 şi 1952, P.C.R.-ul era condus de o putere dual㠍. Pe de o parte, Gheorghiu-Dej şi echipa lui, pe de alta moscoviţii conduşi de Ana Pauker şi Vasile Luca. De la începutul anilor '40, pînă la moartea lui Dej în 1965, Nicolae Ceauşescu a fost cel mai credincios sprijinitor al acestuia. Biografia politică a lui Dej — plină de intrigi, epurări, manipulări îndemînatice — rămîne încă a fi scrisă. Pentru informaţii asupra acestei obscure perioade din istoria comunismului

(Continuare în pag. 15)

TUDOR ARGHEZI ȘI DRAMA METAFIZICĂ

Condiția existenței umane este eminamente dramatică : pe de o parte, ispita de a vedea și cunoaște, pe de alta interdicția, porțile închise și fără chei, neputința depășirii unui prag. Îndemnul însă este atît de puternic încît e dincolo și de voința și de sentimentul inutilității unei căutări sterpe. E o chemare irezistibilă, ca o fatalitate înscrisă în sînge : **„Nu mai zăresc și-aș sta să mai ascult, / Poteca merge însă mult ? / / Și cine-ar fi croit-o prin mohor / Pentru un singur călător ? / / Nici apele, nici vîntul n-o-ntrerup. / E pas de sfînt, e pas de lup ? / / Se duce, doar se duce și nu vine. / Cărare-aleasă numai pentru mine. / / De cînd o umblu fără de răscruce, / Nu vreau să merg și ea mă duce. / / M-aș odihni... Secundă de secundă / Poteca înapoi mi se afundă" (Nu mai zăresc...).**

În acest punct se cuvine, credem, să facem o scurtă trimitere la teoretizările lui Blaga, de natură să aducă un spor înțelegerii noastre. Trei sunt conceptele centrale ce intră în discuție : Marele Anonim, lumea, omul. Absolutul a primit, în timp, diferite denumiri, filosoful român optînd pentru acest îmbietor nume. Marele Anonim este un centru existențial demoniac-divin, fiind considerat chiar de către poet un concept mitic-filosofic al gîndirii, ba s-ar putea spune al imaginației în căutarea sensurilor ultime. El este **Isvorul,** centrul generator al existenței, fiind, în perspectivă cosmologică, generatorul „diferențialelor" din care, într-un proces de integrare iau ființă lumea și omul. Dar Marele Anonim nu permite în lumea făpturilor decît o cunoaștere limitată și relativă. Omul este, după cum spune gînditorul, **„structural cenzurat".** El nu poate ajunge la o cunoaștere pozitivă, adecvată, nici a realității, nici a Marelui Anonim, nici a lumii, nici a propriei sale ființe. I se refuză **definitiv** și **ireconciliabil** accesul la o cunoaștere absolută. Marele Anonim a instituit un principiu al **„conservării misterelor".**

Omul este singura ființă **deplină,** produs al unei evoluții prin mutații morfologic-ontologice, pe o linie singulară Se caracterizează prin două moduri existențiale : unul, **paradisiac** (existență în lumea dată și pentru autoconservare), altul, **luciferic,** ce-i conferă plenitudine și demnitate, rezultînd dintr-o mutație ontologică unică : existența în orizontul misterelor și pentru descoperirea acestuia. Omul **nedeplin** (paradisiac) este echipat cu daruri intelectuale suficiente pentru organizarea lui în lumea dată, cu categorii ce-și au sediul în conștiință. Celălalt, **deplin** (omul lucifer) există în orizontul misterelor ce transcende lumea dată. Este chemat să-și descopere sieși, prin plăsmuirile artistice sau științifice, misterele ce se deschid dincolo de orizontul dat. Pentru aceasta este înzestrat cu categoriile stilistice ce-și au sediul în inconștient. Dar nici una din încercările lui nu este o reușită absolută. Această existență, fără posibilitatea de ancorare în absolut, este o existență tragică. Omul are rostul de a crea într-un cîmp stilistic, fără posibilitate de a evada din relativitate, chiar și categoriile stilistice fiind limitative și frenante. Pe de o parte deci, aceste mijloace lăuntrice sunt stimulative, pe de alta, frenante. **„Tragismul prăpăstios al existenței umane se desprinde spectaculos și elocvent din aceste sensuri diametral opuse, ce pot fi atribuite destinului uman".** Omul este îndrăgit de aceste „frîne", reluînd mereu încercările sale de a-și releva misterul prin plăsmuiri spirituale, mituri, viziuni religioase, concepte metafizice, teorii științifice, poezie și artă. Sau, ca să folosim cuvintele filosofului, **„istoricitatea permanentă, tragică desigur, dar și măreață în felul ei, a omului își are temeiul în această situație a ființei umane care, pe de o parte, este înzestrată cu cel mai înalt mod ontologic îngăduit în univers vreunei creaturi, dar care, pe de altă parte, este determinată și de supreme finalisme metafizice, limitative și restrictive"**

Arghezi, creatorul de poezie, a reluat mereu încercările sale de a ancora în absolut, chiar dacă și pe alte căi, adîncind doar misterele de dincolo de orizontul său existențial, fără posibilitate de relevare. Viața poetului a fost o scară (**Nu știu,** din volumul postum, **Călătorie în vis**) pe care a urcat neîncetat, fără să se poată opri. De pe această scară a trimis gîndul său către zări, fără ca acesta să aducă ceva. A privit, fără să vadă decît uși închise. A căutat, fără a afla nimic. S-a sbuciumat,, iar limanul păcii nu a fost găsit. Cu toate acestea, drumul continuă, gîndul continuă, scara e nesfîrșită, ochii privesc, instrumentele, deși știrbite de zidul tăcerii, de piatră, se refac pentru a continua : **„Săgeata nopții zilnic vîrfu-și rupe / Și zilnic se-ntregește cu metal" (Psalm).** Poetul este asemenea unui alt meșter ce străbate pustiul fără apă, mergînd mereu prin nisipuri, însetat, chemat de mirajul unor grădini suspendate. Drumul continuă între cer și pămînt **(Două stepe).** Transcendența nu coboară, așa cum ar dori poetul. Absolutul rămîne un gînd, nimic altceva, un vis, o idee. Uneori are certitudinea acestei realități, alteori îndoielile continuă să macine pînă și gîndul. Și totuși, osînda rămîne pe viață, cu toate eșecurile. Este specificul condiției umane. Un Sisif conștient că urcă mereu bolovanul, fără să atingă un liman. Mai mult, sfărîmîndu-se, piatra se va reface ca și ficatul lui Prometeu după fiecare ospăț al vulturului. Zădărniciei cunoașterii metafizice rațional, poetul nu-i răspunde prin renunțare, dimpotrivă, unii exegeți înclină a crede că face un salt mistic, optînd, conștient sau instinctiv (nu ne putem da seama), pentru o cunoaștere imediată.

Mistica înseamnă, după etimologia cuvîntului, **cunoașterea ascunsului,** a **misterului,** cum ar spune Blaga, a **tainei,** cum spun amîndoi în poezie. În cazul lui Arghezi, indiferent de sensurile cuvîntului trebuie înțeleasă ca o metodă de cunoaștere metafizică. Mistica este întotdeauna o depășire a propriei condiții, o apropiere pînă la identificare cu existența luată în totalitate. Iar cel mai caracteristic instrument de cunoaștere în cadrul acestei metode este **dragostea,** în legătură cu care s-a stabilit o tipologie pe care nu este inutil s-o parcurgem. E vorba de simbolul nunții mistice sau de metafora mirelui, așa cum rezultă din **Cîntarea Cîntărilor** și apoi dintr-o întreagă literatură. Această cunoaștere (cel puțin teoretic adecvată și deplină) are patru trepte : **logodna,** adică așteptarea și căutarea veghea ; **nunta,** care înseamnă cunoaștere potrivită, fără intermediar ; **fuziunea, înțelegînd prin ea contopirea sau** identificarea, deplinătatea ; **rodul,** o ultimă treaptă, ce poate și lipsi, după care urmează recăderea în situația de dinainte, pentru a începe din nou.

Arghezi vorbește limpede, deși nu chiar canonic, despre această desfășurare lăuntrică în poemul **Ochii Maicii Domnului.** Dragostea e o taină, dincolo de orice judecată rațională, și este unică : **„Iubirea... e una și singură pe toată viața".** Dragostea este rugăciune, rugăciune și har, spun Sabina și Will, care, întîlnindu-se întîmplător în tren, simt sentimentul cum le umple, fără voie, inimile. După un comentariu sui generis și dincolo de orice învățătură dogmatică, a **Cîntării Cîntărilor,** se logodesc și se căsătoresc. Interpretarea poemului biblic se face și în direcție spirituală, dar mai ales în direcție materială (pro-domo). Iată ce înseamnă căsătoria, adică nunta lor : **„Căsătoria e un legămînt între soți. Doi oameni își dau mîna și rămîn uniți. Tu crezi că trebuie un preot și un notar. N-am simțit această trebuință (...). Dacă doi oameni care se iubesc, Dumnezeu dă binecuvîntarea lui".**

Concepția pare ciudată la un fost călugăr, dar Sabina parcurge cu logodnicul și soțul ei, în rînduiala firii, toate treptele pînă la rod, care este copilul lor, Vintilă. Moartea imediată a lui Will o lasă pe Sabina cu un rost, copilul, pentru care trăiește. Experiența ei trupească, consumată, se continuă de acum înainte pe alt plan,, fiind mai tîrziu, dusă doar pe acesta din urmă de către Vintilă într-o retragere adevărată, deși urmînd, spiritualicește, experiența mamei. Mamă care, asemenea oricărei femei **„trebuie să-i rămînă credincioasă, cu toată jertfa, bărbatului cu care s-a căsătorit",** socotind căsătoria o legătură indisolubilă. Cei doi, nuntindu-se, sunt o singură ființă, atingînd adică treapta fuziunii. Arghezi ne dă a înțelege că a trăit, cel puțin într-o parte a vieții (și făcînd abstracție de prima lui dragoste, Constanța Zissu), o asemenea legătură, după ce și-a cunoscut logodnica la o fîntînă și au întemeiat familia în același fel cu Sabina și Will, el, fostul ierodiacon fiind silit să procedeze astfel deoarece ieșise de sub jurisdicția bisericii. Poate cu greu se vor găsi în întreaga literatură a lumii rînduri atît de frumoase în expresivitatea lor și atît de limpezi în adîncimea lor, despre familie, cămin, soție, ca și acelea scrise de Arghezi în **Inscripție pe o casă de țară,** din care cităm primele strofe : **„Te-am ridicat pe-o coastă cu isvoare / Și-mprejmuindu-ți liniștea cu aștri, / Te las albind prin pomi din depărtare / Cuib fermecat, ca de cocori albaștri. / / Din prispa ta vreau să-mi aduc aminte. / Din geamul tău gîndi-voi la trecut, / Privind în sus la păsările sfinte, Ce-n streșini cuib de-argilă și-au făcut. / / Voi îngriji ca-n fiecare seară / Să-ți ardă-n vîrf nestinsa noastră stea, / Pe care voi aprinde-o solitară / Cu sufletul și ruga mea".** Și puține sînt poemele de dragoste ale lui Arghezi care să nu facă asemenea trimiteri. Cîntecul ei, al femeii iubite, **„ca o lavandă sonoră"** a umplut mănăstirea căreia i-au sărit zăvoarele și a rămas deschisă. Un cîntec care sosea din viață, pentru el, care venea din morți **(Morgenstimmung).**

Ion MAXIM

LUCIAN BLAGA

Încă un an, o zi, un ceas —
și drumuri toate s-au retras
de sub picioare, de sub pas.
Încă un an, și-un vis, și-un somn —
și-oi fi pe sub pămînturi domn
al oaselor ce drepte dorm.

(De profundis)

DOINAȘ

„Scriitorul român va ști să-și păstreze integritatea"

— Spuneați în preambulul acestei manifestări, că singurul lucru care v-a interesat timp de 50 de ani de viață literară a fost poezia, stimate domnule Ștefan Aug. Doinaș.

— Da... După părerea mea cultura s-a diversificat atît de mult, încît nu mai poți fi un om de Renaștere și de aceea m-am fixat pe poezie, preocuparea mea din adolescență, pasiunea mea permanentă. Acum am început să păcătuiesc scriind proză. În rest, întotdeauna am avut aproape numai poezia. Pînă și traducerile sînt numai din poezie. Această pasiune îmi este răsplătită acum mai mult decît puteam să sper datorită prietenilor mei din Vîrșeț, loc devenit al doilea oraș literar, după Struga. O adevărată capitală a poeziei.

— Deși împrejurările nu sînt prea potrivite cu întrebarea pe care aș vrea să v-o adresez, încerc știind însă că răspunsul ar presupune zeci de pagini: cum ați defini relația dintre mit și istorie în general și în special în poezia dvs.?

— Ar trebui să spun mai întîi că mitul e mult mai prezent în poezia mea decît istoria.

— Mă refeream la istoria sentimentelor umane.

— A, da. Rădăcinile istoriei sînt întotdeauna perene și cred că e necesar ca poetul să se întoarcă întotdeauna spre origini. Cultura clasică ne-a insuflat dragostea pentru mitologie. Multe din poeziile mele au această sursă de inspirație, deoarece mitul nu spune un singur lucru, pentru timpul respectiv, ci el spune lucruri valabile pentru toate timpurile. În această polivalență a mitului constă valoarea sa poetică.

— Cum vedeți viitorul literaturii noastre?

— Am foarte mare încredere în literatura română, în puterea sa de a se face cunoscută peste granițe. 40 de ani au fost un examen greu.

În pofida vitregiilor sorții, a condițiilor socio-culturale, integritatea literaturii noastre s-a păstrat. Știu scriitori care, deși au făcut acte de obediență, s-au păstrat puri, în opera lor. Opera lor artistică este neatinsă de această boală a ideologicului. Or faptul acesta are o imensă însemnătate pentru caracterul unei culturi. Pe asta mă bazez cînd spun că am încredere în literatura noastră. Acum, cînd avem alte condiții, avem și motive să pornim la drum cu încredere. Chiar dacă mai adie unda unui scepticism politic, scriitorul român va ști să-și păstreze integritatea.

— La care dintre clasicii noștri ați face referiri în aceste momente?

— La Eminescu. Doamne, ce rar am pus întrebarea zguduitoare, «Dumnezeule, unde e Eminescu?" Cu I.L. Caragiale reacționăm la realitatea din jurul nostru printr-un rîs îndurerat sau copios, printr-un limbaj al satirei, virulent. S-ar putea crede că sîntem un popor care ne-am putea mîntui istoricește rîzînd. Moftul caragialesc este emblema unui spirit sceptic, al unui spirit care ia totul în derîdere și, în primul rînd, pe sine. Pentru el, seriosul poartă masca tîmpită a comicului. Oare este, într-adevăr, văduvit acest popor de un plan al istoriei și înțelegerii tragice? Poate că nu. Dar, oricum, o dată cu Caragiale tragicul este abia sugerat nicidecum dus pînă la capăt și trăit la modul ardent și cumplit.

Prin Eminescu ne angajăm în cu totul alt plan — sîntem confiscați cu vehemență de o cu totul altă viziune. Ea se sprijină pe un fundal metafizic și metaistoric, proiectat ca un curcubeu al zilei de mîine. Moftului caragialesc, Eminescu îi opune fie înțelepciunea distantă a **Glossei**, fie indiferența tragică a **Luceafărului**, fie suferința ca destin al iubirii pe deplin asumate din **Odă în metru antic**. Prin Eminescu sîntem confundați cu propriul nostru arheu, cu propria noastră ființă. E o vocație modelatoare de neam, manifestată deopotrivă la dramaturg și la poet.

Vîrșeț, 1991

Veronica BALAJ

După Faust

Ștefan Aug. Doinaș reprezintă, cu o intensitate unică, un dublu reper în viața publică a României: un reper moral și unul intelectual. Personalitate multiplă — poet, eseist, traducător și, în ultima vreme, polemist de clasă — Ștefan Aug. Doinaș este una din acele rare apariții într-o cultură care, prin simpla lor prezență, reamintesc de virtuțile înnobilatoare ale spiritului. Într-o vreme cînd o sintagmă precum „clasic în viață" s-a demonetizat prin abuz, poetul **Vînătorii cu șoim** își edifica în liniște, abstras furtunilor măruntele ale zilei, propria statuie.

Retragerea lui Doinaș era, fără îndoială, aparentă. Nici una din bătăliile duse la Uniunea Scriitorilor în anii dictaturii nu s-a purtat fără sprijinul masiv al vocii lui Ștefan Aug. Doinaș. „Minte limpede" între atîția mînuitori ai cernelii fierbinți, poetul propunea un model de intransigență și de moralitate care s-a impus pînă și slujbașilor obtuzi ai Puterii. Verticalitatea etică, înaltul nivel estetic al textelor sale impuneau respect variilor slujbași ai cenzurii — de la mărunții forfecatori de reviste la duliferii mutilatori de cărți. De bine, de rău, Ștefan Aug. Doinaș era o prezență relativ susținută în viața literară chiar în anii cei mai grei, anii din urmă ai ceaușismului. Pentru că, avantajat de un prestigiu care-l ținea la respect pe cuțitarii culturali, poetul „scăpase"...

Că el a devenit, în vremea din urmă, una din țintele predilecte ale presei huliganice, nu e decît o confirmare a celor de mai sus. Prin „România Mare" și „Europa" se perpetuează aceeași tehnică a valorizării inverse. Fostele victime ale „Săptămînii" de tristă amintire dobîndeau un prestigiu instantaneu prin simpla menționare în coloanele oficinei securiste. Atacat cu avînt, Doinaș plutește, cu seninătate olimpiană, deasupra acestei învălmășeli de ființe primitive, propunînd un model goethean al **omului cultural**. Articolele publicate în ultima vreme în „România liberă", portrete memorabile, în aqua-forte, ale cîtorva dintre „emanații" post-decembriști nuanțează ipostaza de cărturar ignorînd treburile cetății

Rîndurile de mai sus nu sînt decît introducerea firească la o posibilă analiză a ultimei cărți a lui Ștefan Aug. Doinaș, **Interiorul unui poem**. Cartea a apărut la începutul lui 1991, însă ea conține poeme scrise începînd cu 1986-1987. Inutil să precizăm că acele poeme n-ar fi putut fi publicate atunci, și în orice caz, nu în forma în care au fost scrise. Aproape fiecare pagină ar fi constituit pentru echipa de șoc a lui Dulea un prilej de a-și etala vigilența de clasă și îndemînarea depistării unei atitudini „dușmănoase". Dușmănoase față de ce? **În nici un caz față de valorile dintotdeauna ale umanității. Revolta din aceste versuri indică o radicalizare a atitudinii poetului, însă ea nu iese din modelul mai amplu al liricii lui Doinaș. Atît doar că, sub presiunea unui timp bezmetic, el abandonează limbajul încifrat, esopic, metaforizarea discursului** și optează pentru un discurs transparent, în care cuvintele-emblemă sînt **scîrba** și **greața**: „cu pumnii cît ulcioarele / mă bat în piept / izbesc / ca-n porțile unei măcelării // și urlu: // nu se ridică / zilnic zidul plîngerii? // țara aceasta / n-a fost cîndva / țara făgăduinței? // să laud?! // da- / într-adevăr aceasta este / partea mea / voi țineți-vă buzele cusute! // cu roaba umilinței / cărați / pe pragul zeului vostru / senil / acest / întîi și ultim psalm al meu / îngrețoșat!".

Psalmul de greață pe care l-am citat nu e singular în acest volum. Mai mult, el dă tonul unei revolte îndelung conținute într-o formulă strict culturală, care propunea înaltele modele, fără a se mai obosi să le facă accesibile cititorului comod. Radicalizarea discursului în volumul de față înseamnă și o simplificare artistică, dar și o direcționare a sensului. Înainte de a fi o specie lirică, poemele de față sînt niște manifeste. Eleganța, sobrietatea și precizia clasicizantă a versului — constantă, ba chiar dominantă a poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș — sînt înlocuite de învolburarea spasmodică a unei agresivități care transcende ordinea superioară a lirismului: „mare acră — mare ca ureea / mare care nu mai are sațiu: / parcă ne-ar întîmpina Coreea! / oare timpul ne-a scuipat în spațiu? // zi turbată — zi de lung asediu / zi de tras la vîsle pe galere: / parcă ne-ar cuprinde Evul Mediu! / oare spațiul ne-a pierdut prin ere? // noapte cruntă — noapte fără stele / are-o oboseală de cocoașă // Doamne — de-am cunoaște-un loc și-o clipă / cît de mici dar pline de mîndrie! / gura mea împroașcă fiare — țipă / de oroare moaștele-n sicrie".

Vremea baladelor în tonul înalt-aseptic al anilor trecuți e eclipsată de inflexiunile argheziene ale unor blesteme abia înăbușite. Poemul cîștigă în intensitate și în amploare, fără a pierde nimic din perfecțiunea formală. Ștefan Aug. Doinaș e maestrul incontestabil al translării formulelor lirice tradiționale în tiparele relaxate ale unui post-modernism temperat. Pseudo-sonetele sale, alternările de distihuri înlănțuite și de largi pasaje mimînd, în ample fragmente de proză, teratomorfismul unui discurs îngreunat de propria sa imprecizie nu numai tehnică, ci și morală, conferă paginii un grafism, o alternanță vizuală plină de spectaculozitate.

Interiorul unui poem nu urmează — paradoxal — linia poetică pe care Ștefan Aug. Doinaș o urmărea, în volumele sale, cu o anumită rigurozitate. În noul său volum se întîlnesc, de fapt, două direcții care nu vin neapărat din creația sa anterioară. Se întîlnește exasperarea poetului care după ce a consumat întregul combustibil de răbdare, intră cu un pas decisiv, marțial, în cetate. Și experiența anilor, nu puțini, în care a tradus capodopera lui Goethe, **Faust**. **Interiorul unui poem** descrie, într-o a doua instanță, aventura ieșirii autorului dintr-o experiență în care intimul **și intimitatea regresează pînă la stadiul de** literă și cuvînt. Debuind sub semnul afirmării solare a eternității logosului, experiența dureroasă a realului conduce la o negare aproape totală a premiselor teoretice ale cărții: „i-au iradiat ... tcul îndeosebi hîrtiile / nescrise" «pradă isptei e mai cu seamă / candoarea» i-a surîs țiterul chelbos / de scîrba toamnei i-au afumat pereții / cu frunze endecasilabii lui șchiopi / au fost pătați cu zeamă de tutun olandez / iar cînd au plecat au deschis fereastra // i-atunci / acel aer stagnant scundul cer amețit / de himere platonice și demente rigori / a țîșnit cu duhoarea lui fără nume afară / și mult timp jos pe scara tramvaielor atîrnau hipocampi în ciorchini indolenți / și mult timp printre case și fabrici / mai foșneau zdrențe lungi și fragmente din / **Odiseea** și mult timp semaforul cel verde / a dat drumul acizilor liniștii sale tîrzii // iar pe sus făcea tumbe o ploaie de litere".

Poate părea o inabilitate, o insuficiență a criticului, însă e imposibil să percepi acest volum ca pe o carte bilanțieră. Deși, într-un fel, poetul se desparte de cîteva din obsesiile sale numindu-le acum, deschis, cu glas tare. Poet din specia celor cu evoluție foarte lentă dintr-o zonă în alta a **poeticului**, Ștefan Aug. Doinaș a rămas, decenii în șir, credincios nu atît unei formule anume, cît unei viziuni cristalizată din prima clipă a abordării spațiului liric. Din acest motiv, nu se poate vorbi de o **creștere** a intensității poetice, cît de o acumulare a accentelor. Și, poate, de privilegierea uneia sau alteia dintre temele recurente ale poeziei sale: dilemele ontologice, vizionarismul negativ-utopic, abstractizarea somptuoasă, anihilarea senzorialismului, autoreflexivitatea, alchimizarea metafizicului, rafinamentul luxuriant al imagisticii.

Ar fi greu de susținut, de asemenea, că noua carte a lui Ștefan Aug. Doinaș înseamnă și acceptarea dialogului cu o lume care și-a pierdut credința. Dezamăgirea poetului e clamată cu disperare, cu un patos al ororii dus la paroxism. Toate acestea trimit în mod firesc la imaginea unui Faust care, în ceasul premergător revelației finale, se descoperă lipsit de iluzii și de speranțe. Disperarea tragică intră, însă, de-abia acum, prin însumare, în ordinea poetică pe care Doinaș n-a părăsit-o niciodată. Iar ea cuprinde și dilemele ontologului, și abstractizarea rafinată, și un vizionarism în care utopia nu mai joacă nici un rol. Adică un faustianism de dinaintea lui Goethe.

Mircea MIHAIEȘ

Descrierea poemului

Există, într-unul dintre volumele de poezie aparținînd deceniului trecut, cel puțin un text care, rulînd cîteva din temele de predilecție ale autorului, inițiază, abrupt și inconfundabil, asupra sensului însuși al devenirii verbului poetic doinașian: o febrilă, aspră, în ultimă instanță, rostire despre condiția umană, un memorial sui-generis sintetizînd într-un idiom liric particular datele unui traiect în care se întîlnesc, fără greș, aspirația modernității și litera / duhul umanităților clasice: „Țîșnind ca șoimul și planînd ca elfii / am vrut să aflu-azilul pietrei sacre / precum amphictionii-n drum spre Delphi // bethyl ascuns în bezna unei lacre / l-am căutat scurmînd ca melkiorii / curentul formelor sub simulacre // m-am avîntat spre Pol unde schiorii / în cercuri largi și salturi lungi îmbie / omphalosul cel nins al aurorii // cu fruntea joasă-n umilință pie / spre zero-nchis de douăzecișidouă / de lacăte umblat-am prin cîmpie // apoi pe Marea Nopții unde picuă / necontenit luceferii spre Thule / m-am îndreptat stropit de-o rece rouă // avut-am temeri și izbînzi destule / și rînd pe rînd azurul piatra imul / m-au consolat în zare cu pătule" (**Agarttha**).

Lirism specular, așadar rară capacitate de plasticizare a vocabulelor — suprapusă experienței vizionar-simbolice a discursului: continuă pendulare între confiniile unui **spațiu dinlăuntru** al poeziei, pe care liricul nu a încetat răstimp de o jumătate de veac să și-l ordoneze, să și-l construiască. Fapt esențial pentru oricine tentează o descriere a resorturilor esențiale ale poeziei doinașiene, cărțile sale sînt, cu toate, prea construite spre a lăsa loc fie și unei bănuieli de improvizație, suficient de explicite în intenții pentru a nu trezi un cît de neînsemnat dubiu asupra sensului demonstrației. Să remarcăm că, propunînd mereu un repertoriu al formulelor poetice (de la baladă și imn la stanțele sarcastice, epigramatice, de la cele sentențios-gnomice la desfășurări parabolice), culegerile lui Doinaș nu ostenesc a fi / a propune o continuă punere la încercare prin poezie: a miturilor, a simbolurilor, a cuvintelor, a unor obscure / limpezi proiecții vizionare ce dau sens unei experiențe poetice pentru care febricitarea ideatică și apetența pentru vocabula rară, moralismul mai curînd afișat decît camuflat sub învelișul circumstanțial al parabolei rămîn doar datele la vedere, fapte imediat sesizabile și deloc străine de practicile poeților intelectualiști din ultimele pătrare ale veacului: „Ostatice-n dulcea rușine a zorilor crișcă, / doar capul spumînd auriu, acaudice nalbe. / În stol, rășinoasele zodii pălite stîrnesc / ninsori academice-n văzduhul acvilelor. Leneș, / în halele mării converg adiante subțiri / galbînd orizontul cu scunde vedenii plouate. / O, șarpele iese din solzi, ca un sex fără trup, și / cu blînde veninuri s-ațîne-n răscruce. La prînz / copacul se scaldă-n sudori de furnici primenindu-și / în cînepă beată de mir uriașele ouă. / Și iată: otgoanele cad, și corabia rîde: / un foetus în troaca lustrală. Nebun după frezii, / exultă în pori elefantul, zurliul agamis / și suie-n eter senzuala trompetă..." (**Poemul nupțial**).

Sentențioase pe cît în alte cazuri invocative, revendicative pe cît altădată dispuse a căuta inefabilele artei, o parte însemnată a poemelor din ultimele volume al lui Ștefan Aug. Doinaș par să se fi decis pentru un șir de exigențe în raport cu care mai neînsemnatele ori mai semnificativele vanități beletriste, compulsiile mallarmeene, barbiene etc., ale textului liric, atunci cînd nu devin obiectul unor energice somații, pot r ă m î n e simple elemente de recuzită, materiale așezate la temelia edificiului poetic. Nu o dată versurile acestui ultim Doinaș lasă să se audă o voce dramatică, vaticinară. O frazare laconică, sacadată, retezată abrupt subliniază voința de confruntare cu timpul, cu istoria (mai apropiată, mai îndepărtată) și cu erzațurile civilizației, eufemismele sporesc și ele. În pauzele de respirație ale pamfletarului, zestrea de causticitate a poeziei de început. Coarda sarcastică a poeziei este solicitată temperamental, personajele pe care liricul le împinge în scena poeziei punînd și ele în gardă asupra vibrației pasionale a discursului, documentînd asupra celor ce, la rigoare, pot fi puse pe seama unei vocații de moralist, a sensului polemic (implicit ori explicit) al versurilor. Și, nu este inutil să o spunem aci, sînt puține domeniile asumabile liric asupra cărora reflecția vulnerat-sarcastică a autorului să nu se oprească. Pornind de la poezie și încheind cu cele în care eticul, ontologicul, esențiala condiție umană sînt termeni de referință, prilejuri pentru drastice-amare chemări la ordine: „Cei care s-au iubit / și-acum se odihnesc / cei care / din căușul palmelor / beau rouă / cei care scriu în vechi hîrțoage / mersul afacerilor oneroase / ale stelelor / cei care / judecîndu-se întîi pe ei / se tem de-o sumedenie de martori /.../ cei mult mai mici / decît materia cuprinsă-n pielea lor / și cei făcuți din nea // aceștia toți / nu cred în șansa de-a face ziuă". (**Dansul cîrtiței**).

A interoga și a construi, așadar. Sarcastică, pamfletară nu rareori, punîndu-și de acord foaia de temperatură proprie cu aceea a campaniilor publicistice, poezia lui Doinaș nu va arunca peste bord o sumă de bunuri îndelung exersate. Edificării idiomului liric nu-i urmează, în mod necesar, deconstrucția, savantele investiții ale poeziei pot rămîne, și nu doar în textele privilegiate, intacte

Lucian ALEXIU

Stea dublă

Doi autori domină, cu o tulburătoare forță, poezia românească din ultimele trei decenii: Nichita Stănescu și Ștefan Aug. Doinaș. Primul, risipind o imensă cantitate de cuvinte, de rostiri memorabile, de gesturi parodic-întemeietoare există sub semnul unei emisii lirice neîntrerupte. E un organ al poeziei. Al doilea trăiește, prin energiile-i recuperatoare, singure în stare să dea sens lumii, disciplina pedagogică a magistrului. Unul, urmînd mirabila cale a avangardei realizează stările aurorale ale începutului; celălalt, conservator, cu profundul respect al regulilor, statornicește drepturile discursului poetic înzăuat, așezat în tranșeea marilor tradiții. E imaginea vie a unui clasic. Nichita glăsuiește din avanpostul prenumelui său, transparent ca un nume de rege. Din reduta celor trei nume care protejează adevăratul nume, Doinaș apără un teritoriu inexpugnabil pentru cititor: interioritatea sa. Primul exprimă boema pură, al doilea etosul cavaleresc, condiția de păzitor al Graalului. Nichita este profetul desculț, inspiratul Vocii, Doinaș e artizanul construcției numite Poem. Nichita înaintează către iubitorii spectacolului poetic pe care-i uluiește prin extraordinara-i prestație scenică, Doinaș se retrage cu fiecare act către tărîmul Filosofilor. Contextul său lămuritor e al **Epistolarului**, carte-baricadă ridicată în jurul Înțeleptului, revendicînd independența spațiului păltinișean.

În ciuda fluctuațiilor admiratorilor — enorme, în deceniul al optulea —, Nichita Stănescu rămîne un **solitar**. Doinaș e un solitar, sau mai mult: un monden păstrînd și înviorînd cultul relației. Prin numeroasele-i traduceri el e un mediator, un Cunoscător al valorilor matriciale. Lor le mijlocește intrarea în spațiul limbii. Primul scrie **dedicații** (cît de multe, Dumnezeule!) care definesc nu relația, ci disponibilitatea magului, arta lui de a face daruri. Prea-plinul bogăției sale poetice. De altfel, poemul **se dedică**, el însuși, în numele libertății sale de a-și alege destinația. Doinaș scrie poeme ocazionale (în sensul înalt al cuvîntului, statuat de Goethe), zidindu-se în dedicație. Maestru de ceremonii, el e autorul unor alocuțiuni funebre care sînt realmente extraordinare și, de-aș avea spațiu, aș cita **Elegia de la Cluj**, una dintre epopeile generației care a cucerit un colț al cetății eterne. În esență vital, robust, dinamic, Doinaș numește nostalgiile unui timp în care prezențele tutelare ale Mai Marilor garantau devenirea firească a culturii române. Dar în numele acestei nostalgii el nu definește o identitate fisurată, ci o convergență.

Nichita trăiește, în anii șaizeci, euforia Nașterii. El n-a cunoscut trauma timpului fisurat, ci idolatria talentului. Starea paradisiacă a eroului său liric respiră **gli eroici furori** ale unui anotimp de renaștere. Divergent, ex-centric, cu educația întîmplată în anii nefericiți ai deceniului al șaselea, Nichita Stănescu se întîlnește cu marii dascăli ai culturii române în contratimp. Întîlnirile sînt însă miraculoase: cea cu Pârvan, de pildă. Sau cea cu Eminescu. Ele ispitesc un tărîm originar, oricum în febră. Ele ispitesc re-trăirea aventurii esențiale.

Doinaș e performant în numele temei (vezi magistralul poem **Satul**), dar și în numele bine educatului simț filosofic. El va încerca să evadeze de sub steagul gintei sublim pedagogice, înalt didactice, dar intrarea sa în lumea cuvintelor joase, ieșirile sale către periferia stărilor delirante rămîn sub controlul, sub pavăza unui gînd. Sînt provizorii. Fac parte dintr-o încercare a Ființei. Vitalismul poetului, capacitatea de a rezista dincolo de limită se răsfață. Ca și sunetul cornului din celebra poezie, **însă foarte puțin**.

Fiindcă sîntem lîngă sărbătoarea aniversară și nu se cade să rămînem încruntați, să mai scriem: structuri complementare, Nichita Stănescu și Ștefan Aug. Doinaș se regăsesc și în vecinătatea calendarelor. Zodiile le sînt gemene ori măcar apropiate prin ideea de insurecție spirituală pe care o patronează: **Berbec** unul, **Taur** celălalt, cei doi suie în constelațiile de veghe la întemeierea în Timp o stea dublă, intens strălucitoare.

Cornel UNGUREANU

CRONICĂ LITERARĂ

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE, VERSIUNEA NEGOIȚESCU

Nici vorbă că **Istoria literaturii române, vol. I este un eveniment.** Așteptată timp de un sfert de veac de unii, de aproape jumătate de veac de alții, ca materializează un proiect care, la vremea apariției lui, însemna aproape tot atît de mult cît apariția **Istoriei...** Pentru cine cunoștea opera de tinerețe a criticului, pentru cel care-i citise sclipitoarele studii, era evident că proiectul din 1968 nu deriva dintr-o ambiție strict cărturărească. El era consecința unei vieți petrecute în și prin literatură. El exprima noua generație a cărei misiune era chiar aceea de a moderniza cultura română, de a asigura acesteia o reală sincronizare (și chiar întîietate!) față de cultura europeană. **Proiectul** din **Familia** punea în lumină „fața adevărată" a literaturii române, reabilitînd scriitorii interziși ai anilor 1949-1964. Alături de Ștefan Aug. Doinaș, Cornel Regman, Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă, Ion Negoițescu exprima nu numai noua ordine a culturii române, ci și ordinea adîncă a ei.

Istoria literaturii române a lui Negoițescu, așa cum se desfășura ea prin proiectul ei, era o manifestare a **spiritului radical** într-o viață culturală prea des supusă concesiilor. Pentru noua generație, Ion Negoițescu era o alternativă și o invitație: nu numai talent solocita criticul, ci și un altfel de a fi în teritoriul esteticului. După Lovinescu, G. Călinescu reprezenta o paranteză în care talentul suplinea ideea, figura de stil înlocuiește judecata de valoare. I. Negoițescu promitea să fie criticul pentru care literatură înseamnă construcție, iar construcția înseamnă eliminarea, necruțătoare, a elementelor îngust-parazitare. Negoițescu, așa cum ni-l înfățișa proiectul, era critic de baricadă. Iar studiile sale apărute după 1968 atrăgeau atenția asupra consecinței criticului. Ne implicau în construcția **Operei.** O carte esențială a culturii se împlinea în fața noastră. Pe parcursul deceniului al optulea, am trăit fascinația unui spectacol cultural care, cu fiecare pagină, întărea încrederea în Cartea care va veni.

Și nu era o speranță izolată. Existau în cultura română cîțiva autori importanți care **erau așteptați** de marele public. Nici un deceniu al literaturii române nu a trăit mai intens febrele așteptării unor cărți semnate de Marin Preda, de Augustin Buzura sau de N. Breban, autori populari care conservau speranța, încrederea, bucuria de a rezista. Publicul culturii era legat de cărți care nu erau încă; era fixat în proiect.

Opusul pe care îl avem noi în fața noastră crește pe ruinele acelui proiect. **Nu** este **Istoria... atît de mult așteptată**: este **Compediul** ei, forma ei rezumativă, scrisă pentru uzul celor care, **dincolo**, vor să afle și să se informeze. Este **prin dimensiuni**, repeziciune, concizie, o operă scrisă pentru a ne exprima în alte limbi.

Istoria literaturii române nu e cartea pe care o așteptam. Dar este o carte semnată de Ion Negoițescu. Ceea ce nu-i deloc puțin.

* * *

Formulările strălucitoare, patosul intelectual, tensiunea ideilor, risipa de noi puncte de vedere, virtuozitatea analitică, eleganța definițiilor pun în valoarea talentul unui critic de excepție. S-ar putea cita mult și cu folos: „Eminescu este unul din cei mai fabuloși iluminați din literatura universală, dacă acordăm vocabulei iluminării aura religioasă care i se cuvine. Iar în literatura română nu există natură mai prodigioasă, mai «magnetică». Feeria, gigantismului, somnolaritatea, melancolia cosmică vin dintr-o sorginte tot atît de promițătoare ca și bogăția voluptăților vizionare ale poetului". Evident, în puținele pagini pe care le are la dispoziție, Criticul trage spada și taie, cu o dezinvoltură de Făt Frumos, încurcatele noduri ale Operei. Formulările sînt memorabile, nu o dată mișcînd mari pînze lirice. Sau concentrînd, tărîmul lui preferat infernal-germinal este al lui Pluto, constituind pentru dînsul un paradis voluptos-dureros, cutreierat de plăsmuiri ce apropie imaginația sa de a romanticilor germani... Într-un excelent serial publicat în **Luceafărul**, Florin Manolescu cita un număr de metafore care ar ilustra apartenența criticului la tradiția călinesciană a istoriografiei literare românești. Vocația de artist a lui Negoițescu învinge, ființa pasională triumfînd asupra seninătății imperturbabile, atît de des invocate.

* * *

Cartea pune în valoare vocația artistică a lui Negoițescu cum doar o asemenea întreprindere — monumentală — a putea pune. Înainte de orice, Autorul este un artist, o ființă pasională, interesată de spectacolul învăluirilor și al dezvăluirilor, de mascarea și de-mascarea confesiunii. **Prefața** care ne anunță că **Istoria** n-ar fi putut apare integral în țară trebuie citită cu o anumită atenție. În ceea ce privește volumul întîi, cel recent apărut la editura **Minerva**, afirmația e oarecum exagerată. Cu excepția a două segmente consacrate lui Ștefan Baciu și lui Horia Stamatu, mă îndoiesc că s-ar fi ivit mari probleme. Dar, mă întreb, apariția acestor pagini (patru, în total) ar fi ridicat bariere insurmontabile? Cenzura, după cum bine se știe, lucra după principiul trocului. Dacă unele afirmații deveneau convenabile politichiei momentului, cenzorii dădeau cale liberă celorlalte pagini, altfel interzise. Un critic de rînd n-ar fi avut dreptul să publice o propoziție despre Horia Stamatu, dar un Ion Negoițescu care îl execută sec pe Nae Ionescu, care se detașa de Noica și de Eliade, nu putea fi **iertat** și considerat cu îngăduință? Volumul întîi ar fi fost convenabil cenzurii; în nici un caz nu ar fi putut să apară (însă) volumul al doilea. Aici, într-adevăr, nici o tranzacție nu ar fi putut da cale liberă unor pagini despre scriitorii foarte importanți. Și nu numai despre ei este vorba: nu s-ar fi putut scrie despre **exilul interior** al unei generații literare, despre limbajul dublu al unui timp al culturii. Ce importanță mai avea, totuși, esteticul în acest timp al culturii?

Există o dedublare continuă în opțiunile lui Negoițescu. Ceea ce afirmă criticul pe o pagină poate fi verificat în altele, sub vălurile unor analize îndreptate în alte direcții. **Istoria literaturii române** înlocuiește, prin multiplele-i voci latente, un volum de mărturisiri. Cu cît stilul impersonal pare mai bine stăpînit, cu atît el maschează — vrea să mascheze — un monolog despre destinul interior. Un demonism compensatoriu întreține vii flăcările creației critice.

* * *

Fără aparat critic, fără bibliografii, fără trimiteri, fără capitole privind folclorul sau cultura veche, cartea pare o insulă așezată sub soarele arzător al unor tropice îndepărtate. **Proiectul** se înșuruba în imediat, realiza un șir de conexiuni și sugera o bătălie îndelungată. Se implica în cotidian. **Istoria...**, volumul întîi, mari noutăți n-ar aduce, dacă e să privim **compartimentarea** vizavi de opera lui Călinescu. Uneori încrederea lui Negoițescu în hulitul său predecesor e atît de mare, încît ultimul capitol al domniei-sale reia idei, sugestii ale magistrului. Dacă în 1940 se mai puteau evoca alături Nae și Eugen Ionescu, în 1990 chestiunea e substanțial modificată, și a realiza un capitol final care să-i așeze alături pe Nichifor Crainic cu Mircea Vulcănescu, Nae Ionescu și Eugen Ionescu mi se pare o eroare.

De fapt, capitolul XV al primului volum intitulat **Naționalismul. Existențialiștii**, mi se pare cel mai fragil segment al construcției. În primul rînd, fiindcă într-o istorie **estetică** a literaturii române, un asemenea capitol nu avea ce să caute. Din diverse motive, Ion Negoițescu s-a simțit obligat să scrie (cu evidentă neplăcere) pagini pe care nu voia să le scrie. N-avea nici un chef.

A apărut așadar un fel de struțocămilă a cărei fabuloasă existență îi juxtapune pe Alecu Russo și Lovinescu și Victor Papilian și Pârvan și Mircea Vulcănescu și alte personalități pe care criticul nu le agreează. Mai apare și ideea, din ce în ce mai presantă pentru Negoițescu, cum că Eminescu s-ar afla la originea dreptei românești.

Cornel UNGUREANU

I. Negoițescu — Istoria literaturii române, vol. I (1800-1945), Editura Minerva, București, 1991.

Post scriptum. Autorul cronicii de față amînă analizele, comentariile, judecățile pînă la apariția celui de al doilea volum. Pagina de față nu își propune mai mult decît să realizeze relația între un timp al culturii române — cel al apariției **Proiectului** — și alt timp al culturii, în care — iată — avem în față încă una dintre **Istoriile** posibile, probabile, plauzibile ale literaturii române. **Este o carte de exil**, ne previne autorul. Putem să înțelegem că Ion Negoițescu va rescrie aceste pagini după ce își va publica volumul al doilea? Putem înțelege că secțiunile despre Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Mircea Eliade ș.a.m.d. (scriitori a căror activitate deloc neglijabilă exprimă ambele **etape**) vor arăta altfel, atunci cînd autorul ne va așeza în față **Istoria literaturii române de la origini și pînă în prezent?** Să înțelegem că această carte numește un provizorat fertil?

DINCOLO DE CUVÎNT

Din prețiosul volumaș **Elanul insulei** (Editura Dacia, Cluj Napoca, 1977, p. 158) citez unul din cele mai răscolitoare aforisme ale lui Lucian Blaga: **„Despre un secret al poeziei.** — S-a spus că poezia ar fi o artă a cuvîntului. Dar poezie e o artă a cuvîntului numai în măsura în care e și o artă a necuvîntului. Într-adevăr, tăcerea trebuie să fie pretutindeni prezentă în poezie, cum moartea e necurmat prezentă în viață". Cade-se, deocamdată, să fie reținut amănuntul — deopotrivă de interesant și de semnificativ pentru lingviști ca și pentru istoricii literaturii — că atît de discutatul **necuvînt** se ivise la Cel-din-Lancrăm cu mult înainte de a fi fost (re)plăsmuit de Nichita Stănescu, poetul **Necuvintelor.** Pentru Blaga **necuvîntul** este tăcerea creatoare, doldora de germenii cuvîntului unic, cea în stare să îi confere acestuia din urmă adevăratul lui preț. **Necuvîntul** este „starea" îndelung rîvnită și, în sfîrșit, dobîndită de pribegitorul Ulise, atunci cînd ajunge pe țărmul Itacăi: „Dar pe liman ce bine-i / să stăm **în necuvînt** — / și, fără de-amintire / și ca de subt pămînt, / s-auzi în ce tăcere, / cu zumzete de roi, / frumsețea și cu moartea / lucrează peste noi".

În același volum de aforisme ne întîmpină, formulată dintr-o perspectivă asemănătoare, o definiție a cuvîntului poetic, pe cît de densă, pe atît de bogată în trimiteri: **„Ce este cuvîntul, orice cuvînt.** — Nimic decît o rană a tăcerii" (p. 155). Exprimată cam cu același material lexical, imaginea revine în finalul poemului **Psalm** din ciclul **Cîntecul focului:** „Și cum am vrea să te slăvim / pentru iubirea ce ne-o-ngădui, Elohim! / Dar numai **rană a tăcerii** / **e cuvîntul ce-l rostim".**

Nu mă voi referi, hic et nunc, la tîlcul acestei memorabile imagini, pentru deslușirea exactă a căreia ar trebui să cuprind întreaga creație lirică a Poetului precum și unele mărturisiri din **Hronicul și cîntecul vîrstelor.** Mă voi mărgini doar să observ că, în planul expresiei, ideea formulată atît în aforismul citat cît și în poemul **Psalm**, se întruchipează prin alianța, de un randament stilistic neobișnuit, între un termen înzestrat cu o concretitudine violentă: **rană**, și unul ce reprezintă un superlativ al abstracției: **tăcere.** Cred că nu greșesc identificînd sursa posibilă a unei atare „alianțe" în următoarele versuri eminesciene din poemul **Strigoii:** „În salele

„RANĂ A TĂCERII..."

pustie lumine roși de torții / **Rănesc întunecimea** ca pete de jeratic". Indiferent de amănuntul că aparțin la clase morfologice diferite, substantivul **rană** (Blaga) și verbul **rănesc** (Eminescu) stîrnesc același scăpărător contrast stilistic, ciocnindu-se cu determinările lor sintactice: atributul genitival **a tăcerii** (Blaga) și obiectul direct **întunecimea** (Eminescu). Fidel obiceiului său de a evita inovațiile spectaculoase și de a împerechea vorbe simple și vechi, care însă nu-și știuseră, una alteia, preajma, Eminescu realizează o imagine doldora de trimiteri. Într-adevăr, o dată „rănită", **întunecimea** suferă o personificare, iar aceasta atinge, măcar în parte, și „instrumentul" acțiunii, acele pîlpîitoare „pete de jeratic", transformîndu-l în „făptaș" al ei. Format cu un sufix colectiv (**-ime**), a cărui valoare, în contextul poetic dat, se nuanțează, mlădiind-se spre una intensivă, **întunecime**, denumește, mai susținut și mai convingător decît **întuneric**, bezna totală; oarbă, groasă, grea. Poate și datorită faptului că, în chip cu totul neobișnuit, sufixul **-ime**, atașabil, de obicei, temelor nominale (**studenție, tinerime, țărănime; înălțime, lățime, lungime; doime, treime, pătrime**) se anină, de astă dată, unei teme verbale: **întuneca.** Oricum pe un atare „fundal", devin și mai durerioase „rănile" cășunate de lumina roșie a torțelor.

Ca în atîtea alte cazuri, imaginea eminesciană abia discutată a făcut carieră. O regăsesc în poemul lui George Lesnea **Peste păpuriș de soare**, din volumul **Argint** (Cartea Românească, 1938): „Trece prin văzduh și suflet cîte-o pasăre de noapte / Și **rănind singurătatea** se preface-n doruri iar". Dependența de Eminescu rămîne strălimpede chiar dacă obiectul direct al verbului **răni** este altul, tot o abstracție, **liniște.** În schimb, în proza lui Ion Agîrbiceanu, imaginea eminesciană se regăsește tale-quale, îngăduindu-ne să descoperim, încă o dată, bucuria cu care Popa Ion din Agîrbiciu întîmpină alcătuirile poeziei. Citez din romanul **Legea trupului:** „În drum întîlniră podețe stricate. Lîngă ele veghea gazornița pînă ce treceau toate căruțele. Apoi lumina ei roșcată **rănea întunecimea** într-o linie..." Dincolo de identitatea imaginii și a elementelor lexicale din care ea se compune, e de reținut amănuntul că secvența **lumina ei roșcată rănea întunecimea** se organizează într-un „vers" iambic perfect, de 14 silabe, aidoma celor eminesciene din **Strigoii (În salele pustie lumine roși de torții...),** dar și din marile elegii: **Melancolie, De cîte ori, iubito, Apari să dai lumină (Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă...).** Ecoul metaforei eminesciene nu se stinge atunci cînd obiectul direct al verbului **răni** este altul, cu condiția ca el să denumească tot o abstracție, așa cum se întîmplă în cîteva din povestirile aceluiași mare prozator, **Hoțul:** „Ascultam, ascultam pînă ce auzeam un chiuit strașnic **rănind tăcerile** îndepărtate, sămn că Vasile ieșise în poieni"; „Colo, pe la răsăritul găinușii, țipete răgușite, deznădăjduite **răniră** deodată **liniștea adîncă"**; **Dan Jitarul:** „și chiuia o dată Dan, **rănind tăcerea grea** pînă în depărtări mari".

Reluînd imaginile maestrului, urmașii îl venerează și i se închină.

G. I. TOHĂNEANU

Aurora Dumitrescu

* * *

cu ghearele mici — parfumate —
amiaza tulbură
vizuina ochiului tău

pelerinele de mil poartă raza
și mihnirea

nu-i decît mizga
unui aer prea greu

un animal sălbatec vrea să iasă
din tine — rîsul nu e decît
brațul lui cățărîndu-se
în gîtlej

tu însăți prin măruntaiele ceții
meșterind un vîrtej

* * *

versul ca un segment străveziu
prin carnea ta trece
împrejur lumea cade în lume
și în tăcut

ceea ce desenez pe obrazul tău
transparență
e un virus de spargere și de smulgere
este un rezumat
pentru ce n-a început

* * *

naturi fragmentare pe caldarîm în tramvaie — tu
umbli mult duci lădițe și-n lădițe
sunt demoni senini

variantele tale de-a fi se-ntretaie te-ncîlcești
și-ncîlcirea-i chiar mîzga
cea grea și înfuriată de crini

o! copleșitoare viltoare de somn puhav și de clar
aburit
W: „ești doar sfera carnală în baie de prezent și
de vid..."

* * *

năpîrlirea turturelei te găsește difuză ca un
rumeguș viu învelind un segment
rupt
din seninul amiezii și-azvîrlit
în seninu-ți incert
ea pășește cu nerv răspîndește prin hățiș
masca unei dulci răvășiri
pe cînd tu
vrînd să muști numai zgîrii coaja transparentă
și groasă
a cumplitei foiri

* * *

măturătorul de stradă fluieră — în amiază — prinde
nevîrstnica toamnă
de păr
și-o izbește de-asfalt

sfioșii
infirmieri ai beznei plonjează
fragede cete
de la tine din cap

încarcă grăbit
pe transparente brancarde
străveziu dezmembrat

* * *

sinceritatea ta în amiază e un fruct foarte crud
ca strepezește dinții
mașinii de fabricat înțelesuri
și-azvîrlită-i
în neglijabil văzduh
crezi c-ai să-ți dai de urmă
fiindcă iată e-aceeași
închisoare de haine sau
c-ai să te-nșfaci pipăindu-ți
cătușa de carne
o vînătoare zadarnică într-o zi de ianuarie
prin jungla de străvezimi a percepției

* * *

degete umede — straniu-mbîcsite — le
strivește sub ochiul tău talpa
zilei de vară

ideea obeză a totalei închideri
descumpănirea-ți
trîntită pe-o minusculă lamă

nimeni nu te iubește iar tu
urme de păsări răvășite rîvnești
ești o movilă
de pietre și fîu — de-ntîmplări șterse
și de mîluri livrești

* * *

viața ta pare un vîrtej de tăceri
duhul amiezii poartă zale de piatră
treptele zilei gem sub vieri
treptele nopții se arată și-ți scapă

de-ncerci tînjirii straie să-i dai
straiul de piele-ți plesnește
vădindu-ți carnea albă de grai
ce-altundeva se rostește

* * *

înviorări ale aparenței — zadarnice —
inscenări înduioșătoare de viu

ține-te de paharul cu nes — prea mihnito
nu scăpa — din atenție — hățul ambiguu
ce te-aduse în prezentul pustiu

căci lumina e-aici doar un condiment scenografic
administrat în exces — vino-ți
în firea cea neagră — cea dulce — rupe-ți
de pe destin celofanul
reglementar și obez

* * *

manșon subțire — larma vrăbiilor — între
precaritatea-ți
înrourată și scrîșnetul citadin

tu îți potrivești părul mecanic tristețea — prea
gingașă — să fie-nghipsate în pătratul blajin

dezlipește-ți făptura de ceruri gîndul de înțeles
viața de viu
fii-le rulmentul cel tragic și-automatul senin

* * *

nici măcar nu călătorești
numai rupi
între dinți piciorușele serii

destinul plantei îți apare în alb
și te-nvață
un mod al căderii

această stupefacție mată
e o artă
rîsul nebunei pe-un eleșteu
patinează o dată

Ion Stratan

ZGOMOTELE CASEI

1

Se strînge, se strînge podeaua
ca un bursuc în pragul iernii

Se strînge pămîntul sub ea
precum mușchiul sub rană

scîrțîie, vălurește, ondulează parchetul
— un lac în furtună —

ca un martor în fața accidentului
se întoarce pămîntul noaptea

pe spinarea podelei ne ghemuim
și visele noastre se zgribulesc
pe ceafa noastră

pămînt singur

2

cer, cer expirat de plămînii
cețoși, cer scuipat pe fereastră

în formă de stea, cer albastru
suflat departe, cer întunecat

de frig, decupat în cadrul
geamului, spart de nori

și decolorat de primăvară
prea tîrziu ivită

ce vom face cu tine, cer de
ispită, cînd totul va fi liniștit?

ce de cer singur!

3

foc întețit de lipsa aerului, foc
plin de libelule fără joacă

azvîrlind frig împrejur, adunînd
lumina precum mireasa trena ei

foc înzorzonat cu lumină
foc împodobit cu frig

niciodată nu am crezut
că exiști în același timp

cu noi, cei din carne și miros
încremenit, arzător

lipsit de întoarceri
dezbărat de remușcări

fără vreo răzgîndire
tîrîndu-te vertical

tu, foc singur

4

apă bîlbîită prin rigole,
burlane rămase din fluviul

inițial, țevi oceanice și
chivetea din transatlantic, toate

mărturisiți despre marea
primordială. Pentru voi

înalț acest cîntec, ochiuri
de apă holbate, stătute

băltoace cosmice, infime
continente acvatice. Sînteți

atlantida unei linguriță,
continentul din cană, apă

fără început și sfîrșit, apă
apă înecată,
apă inundată,
apă
singură

IOONA RAUSCHAN

CĂLĂTORIE ÎN DOUA SENSURI

Fața acestei femei este comună, puțin stupidă poate, doar atît însă cît să rămînă neînsemnată. Cu cît privirea o cercetează mai mult, jupuind trăsături de trăsături, cu atît se convinge mai bine de impersonalitatea lor, spărgîndu-se de tăcere și nepăsare. Plutesc satisfăcute într-o imponderabilitate superficială. Nu e nevoie de nici o amintire. Neutralitatea este suficentă. Pînă cînd, în clipa în care două pliuri minuscule se freacă unul de altul, alunecînd într-o translație molcomă și vag erotică, un zgomot infim, cel al pielii care se descrețește în jurul ochilor coboară, ca-n adîncul unei fîntîni, o greață de nesuportat în privire și totul se cutremură, schimonosindu-se brusc.

Rătăcită între trăsături, revine la suprafață și la sens o inconsecvență, un amănunt țiuind scurt și intermitent. Neutralitatea atît de liniștitoare se dezorientează, o mică avalanșă tulbură ordinea dinaintea liniilor. Toate se prăbușesc pentru a recompune, undeva, dincolo de imagine, o alta — cea a unei fețe ireale, imposibile. Ceea ce apare acum nu se poate traduce prin recunoașteri consacrate, ci prin icniri și izbituri mărunte în stomac, înfundătură improprie fiecărei priviri.

Ceea ce te deconcertează cel mai mult este faptul că liniștea de deasupra se reface urzindu-se lenes, imună la infinitezimalele explozii ale imaginilor pe care le înghite, complice căldurii ce dezintegrează orice gest de împotrivre.

În colțul ochilor acestei femei există doi bulbi, doi saci micuți-micuți, răsturnați în jos, roșietici și mustind stropi de sudoare, foarte grași probabil, pentru că rămîn un timp îndelungat agățați de suprafață, iar în cele din urmă se preling lent și greoi printre ridurile obrajilor. Din cauza lor, pleoapele nu se pot suprapune, cea de sus nu poate ocroti pe cea de jos și între ele rămîne mereu o fantă prin care albul ochilor lucește mort și înspăimîntător. Lucirea tăcută palpită fosforescent în întunericul străbătut de întortochieri ale stomacului, împăienjenindu-le și împletindu-le, așa încît haosul neghicit al durerii tremură întruna. Și apoi, cum stă femeia, cu ochii închiși și cu capul dat pe spate, sprijinit de perete înalt, cenușiu, gura i se descleștează treptat, în gaura ei sclipind întunecat cîteva picături de salivă, toate acestea răspunzînd acelușiași limbaj, sonor doar în plex.

Te frîngi umilitor în fața uluirii ce ți se desface de ea însăși, pe față, fără jenă, fără pudoare, fără menajamente. Întrebări totale, definitive și grotești te asaltează, ridiculizează orice limite, orice siguranță. **Intrată în circuitul trăsăturilor, privirea se împiedică de marcajul derutant, căutînd cu disperare vreun cod, să-i dezlege sensul acestora, spre ieșirea la o imagine convertibilă pe retină.**

Fața unei femei oarecare, poate obosită, poate îngrijorată, cu zbîrcituri și riduri eterne, ce o scot din orice scară cronologică, doborîtă, disperată sau pur și simplu tîmpă, și așa mai departe; nimic nu pare să întregească întrebarea — ce înseamnă asta?

Cu timpul, nu se știe cît, privirea nu mai poate suporta intriga imaginii și, dezlipindu-se de fața femeii, cu agasarea unui jucător trișat, simte nevoia unui context în care s-o poată cîntări, echilibra, măcar din punct de vedere cantitativ, astfel încît durerea să se potolească regăsindu-și antidotul banal și facil în semințe traductibile.

De exemplu, la dreapta femeii, pe aceeași bancă, se află un tînăr frumos, abia ieșit din adolescență, se vede clar după obrajii lini, în sfîrșit, e mult mai ușor, blond — și asta e clar —, cu ochii întredeschiși, urmărind persoanele care se tot plimbă de-a lungul coridorului. Buzele se crapă fără zgomot, printre ele suflarea trebuie să poarte un miros dulce, curat, mă rog, și celelalte, știute toate și firești. Imperceptibil apare însă zîmbetul. Îndepărtat și condescendent, susținînd o teorie întreagă obscură, neștiută de nimeni și privirea amețește din nou. Ar intra cu plăcere prin poarta acestei guri, pătrunzînd în ea, ferindu-se de înșelăciunea răcoroasă a poților, ajungînd pînă la omușor, deblocîndu-l și spulberînd astfel senzația jenantă de înghițire nepotrivită ce-o copleșește, pentru că zîmbetul străin al blondului e o îmbucătură acră, o îngurgitare silită, atîta timp cît motivațiile lui zac dincolo de imagine, unde privirea rămîne infirmă, insuficientă.

Atunci, la stînga femeii!

Măcar aici trebuie să fie ceva mai ușor, ceva mai explicit, în fața asta brutală de om cu autoritate nouă, în ochii mongolici, înveliți în nenumărate pliuri crețe și șifonate, fiecare în altă direcție. Conștiința acestei noi cîștigate autorități s-ar fărîmița cu generozitate și nonșalanță, împrăștiindu-se printre cutele pielii, reverberînd în zeci de ecouri inutile și grotești, multiplicîndu-se ca niște celule infectate. Uite cum din nou privirea trece de ea însăși, nu vrea să asculte de imagine, de retină, de lumini sau umbre, cum din nou coboară în stomac sub vibrația unor izbituri scurte, pline de ură, boxînd rece, acolo în afundul ființei noastre.

Trebuie căutată în jur acea imagine suficientă sieși sau măcar primul moment în care pupilele se fixează asupra vreunui obiect, nostalgia înțelegerii din clipa dată să rămînă ca un reper recognoscibil la drumul de întoarcere, astfel încît ieșirea din imaginea infinit stufoasă, reduplicabilă, să se petreacă, în același fel, culegînd ca pe o ultimă picătură de pe buza paharului, văzutul dintîi, recuperîndu-l și restituind privirii utilitatea și sensul.

Ca nostalgia asta să rămînă, privirea trebuie să se petreacă, intrînd în imagine ca un polip ce se umflă în interiorul obiectului privit, hrănindu-se din carnea lui și apoi pulsîndu-i prin orificiul minuscul, feroce, în afară, înapoi înspre pupile, spre sens, spre retină. Aici s-ar dezumfla, dispărînd cu încetul retras în lumina lor.

. . . . . .

În semiîntunericul dintre pereți, înalți și apropiați, ca și cum ar fi însoțit un șir nesfîrșit sau mai exact, multiplicabil, de temnițe, fiecare trup își posedă găoacea de atmosferă, vîrîndu-se, înșurubîndu-se în ea, împingînd aerul înafară, dincolo de stabilitatea minimă. Dincolo de legitimitatea umilă a unui spațiu revendicabil. Cu orice mutare, în coridorul lung și drept încă un paralelipiped rigid, infestat de o răsuflare. Paralelele demente rămîneau din fericire ipotetice, căci, deși nu se puteau vedea uși despărțitoare, paravane sau bare verticale, să le însemne numărul, lungimea coridorului se termina totuși, oprindu-se în fața unei uși de stejar. În spatele ei se citea altceva, cu multă lumină, transmițînd ritmic, într-un alfabet morse vizual pe o linie de deasupra podelei, aprinzîndu-se și stingîndu-se cînd cineva se protăpea în dreptul ei.

Raza scăpată îți străpungea pupilele, chemîndu-te să tresari amintindu-ți — sînt aici, nu ai nici o grijă, sînt mereu aici, în afara zidurilor, te aștept, să uiți, să respiri în voie, și așa mai departe... toate mesaje bune și frumoase, pentru că acum și așa nu-ți venea să le judeci să le cîntărești, să le verifici, ți-era lehamite; ți-era suficient să le vezi ca să gîndești ce-ți convenea.

În mond erai conștient, era vorba de o terapie necesară, indispensabilă. Nu se distingeau decît contururile personajelor adunate, pete întunecate, fiecare ocupîndu-și temnița de aer, bîjbîind după coloana de aer, ce trebuia să se împartă simetric între cele două nări, să coboare direct în gîtlej, printre maxilarele larg deschise, înțepenite ca cea spre unul general. De aici se împărțea tuturor aceeași încărcată ticoare leneșă, îndărătnică, oprită pe tavan parcă, zemuind acolo mici broboane, ca într-o peșteră fierbinte. La capătul unor scări largi și frînte de mai multe ori în unghiuri drepte, ca un zig-zag uriaș, într-un parc de distracții, doar că acesta urcă cu fiecare cotire cîte o jumătate de etaj, intrai în coridorul lung și întunecat, din cauza pereților foarte înalți și apropiați, cel din dreapta complet orb, întrerupt din cînd în cînd de relieful astupat al cîte unei uși sau ferestre zidite, cel din stînga înșirînd un număr mare de porți adevărate, masive. Din spatele lor nu răzbea nici un fir de lumină, astfel încît bănuiai că se deschideau în alte coridoare sau încăperi închise, fără ferestre, **locuri în care oamenii păreau la o primă privire nediferențiabili, inexpresivi, haloul lor rămînea sterp, fără a iradia vreo mirare, vreo identificare.**

O bătrînă îmbrăcată țărănește cu o broboadă neagră înfășurată pe cap și de mai multe ori în jurul gîtului, se sufoca de căldură, cu ochii închiși și gura deschisă, cu capul dat pe spate și sprijinit de perete, cu fața șiroind de transpirație, horcăind ușor. Tot corpul părea greu și informe ca un sac, negrul îmbrăcămintii se topea răcoros în cenușiul luminii, o catifelare întîmplătoare întrerupînd, aproape duios, asperitatea gri a zidului. Doar picioarele ieșeau din această unitate, străine ei, cum erau luminate de o vagă rază, venind din capătul coridorului, de sub o ușă de stejar, singura în spatele căreia se putea ghici o încăpere luminată. Alături, un pușți blond zîmbea nervos așteptării pe care încă nu o înțelegea, cu care încă nu era obișnuit, agățîndu-și privirea de fiecare trecător, în căutarea unei explicații sau a unei atitudini similare, probînd solidaritatea. Paralelipipedul pe care-l ocupase stătea înclinat, îmbrăcîndu-i picioarele lungi și întinse — trebuia să le retragă la trecerea cîte unui individ, zvîrlindu-le înainte din nou, uitînnd de fiecare dată ceea ce avea să se întîmple. Mintea lui era în căutarea unei revelații obsesive, tocmai pentru că rămînea nefinită, criptică. Fără să vrea, devenea cel mai generos cu spațiul din jur, redîndu-i elasticitatea, temnița lui sfărîmîndu-se, contrazicîndu-și rigiditatea cu fiecare pulsație a marginilor ei, cu fiecare mișcare a picioarelor. Aerul se strîngea și se dilata independent de atingeri. Găoacea lui măruntă și nonconformistă era singura care prin nenumăratele laturi și oglinzi oarbe ce o cuprindeau în mișcare ca-ntr-un căuș, putea atrage lumina zgîrcită a locului, înghițind-o cu voluptate și scuipînd-o apoi pe propria-i suprafață, ca pe o ploaie de forme distincte, căci se vedeau clar toate liniile trupului prelung, tensionat. Într-un cenușiu total, fără vreo spargere de lumină, fie ea cît de nestrălucitoare, bărbatul de lîngă bătrînă, părea o grămadă de întuneric, brutală și agresivă. Își stăpînea rația de aer cu siguranță și mulțumire, de parcă ar fi fost un bloc compact pe care îl căra tot cu sine. Era o armură paralelipipedică, bine sudată împotriva miresmelor, zefirelor sau rafalelor, de fapt o armură antropomorfizată de-a lungul anilor, rotunjindu-și laturile, aplatizîndu-și unghiurile. Încîntarea de a proteja un ins atît de important îi dădea materialitatea opacă a cetei, irizînd orice încercare de pătrundere dinafară, pulverizînd-o cu maliție, sau mai bine zis cu rea voință, căci întunericul devenea o tactică de disimulare, păstrînd echivocul respingerii.

Raza de lumină, venită din capătul coridorului, ocolea locul, suindu-se dezorientată pe peretele opus, izbindu-se speriată de ochii vreunui trecător, pentru un moment apocaliptic, pierzîndu-și rațiunea de a fi în lumina pupilelor ce o înghițeau lacome, indiferente, suverane.

Pe coridoare se plimbau diferite umbre, doi tineri ținîndu-se de mînă și citind etichetele și anunțurile de pe fiecare ușă, un bătrîn cu părul lipit de craniu, cu o valiză în mînă, oprindu-se în fața cîte unui alt individ și renunțînd în ultima clipă să-l inoportuneze cu o întrebare. Întrebarea îl obosea, zgîndărindu-i memoria de cînd intrase în clădire și urcase mai multe etaje, străbătînd mai multe coridoare, citind o mulțime de anunțuri și bătînd fără succes la nenumărate uși.

O cucoană vorbea de una singură, exclamînd cu indignare la fiecare intrare, era unicul personaj care reușea să deschidă cîte o ușă, în afară de faptul că se simțea tonul vocilor, cu cîte cineva din spatele zidurilor, mai mulți copii agitînd niște foi în mîini, șoptindu-și unul altuia, plini de aventura în care intraseră odată cu pășirea sub imensa poartă a clădirii; din cînd în cînd cîte o ușă se deschidea, un funcționar trecea grăbit prin coridor, intrînd în altă încăpere sau ieșind spre scări și urcînd ori coborînd la alt etaj.

Orice pas al lui, la fel ca și ținuta capului dovedeau că nimic din semiîntunericul coridorului nu-i este străin, că totul nu-i pare decît o exagerare ridicolă, o ipoteză falsă, căutată, artificială.

Nimic nu trebuia să fie cu adevărat atît de obscur pentru el ca acești indivizi cu aerul unor rătăciți, importanți sau copleșiți de lipsa lor de importanță, nepăsători sau ignoranți, curioși sau plictisiți, candizi sau șireți, jucau o scenă proastă, mai bine spus inscenau o hiperbolă ce nu-și avea locul și sensul, mai ales aici, într-o astfel de clădire, în care orice încăpere era un mecanism perfect de reglare, de ordonare a mișcării lor histrionice; toți acești indivizi, tragedieni fără vocație, își concepeau oglinzi inutile, încăpățînîndu-se să găsească ceea ce nu putea fi găsit în fișierele așezate alfabetic, disciplinat, ale birourilor. Toți, mai ales, osmozau solidarizînd, iată cît de întîmplător, în imaginea aceleiași idei, nemotivate, grotești, impertinente. Erau ridicoli din cauza prostiei cu care se agățau de existența acestui coridor, de fapt foarte gol, în comparație cu altele. Acolo misunau tot felul de tipi, într-o amestecătură greoasă, demult depășind momentul în care ar fi putut rămîne pitorească. Erau ridicoli pentru că nu știau că există unul, cel puțin un coridor, simetric, identic cu acesta, și că nu se întîmplă nimic, nimic nu se întîmplă, nu explodează nici o scăfîrlie, nu se dezmembrează nici un trup de atîta așteptare, nerăbdare sau enervare. Nici măcar de spaimă nu se înțepenește nici un mușchi, nimeni nu orbește, nimeni nu surzește, nu se întîmplă nimic, nu are loc nici o dezvăluire uluitoare, nici o revelație salvatoare, clădirea este solidă francă, fără tertipuri, fără înșelăciuni, nu va sări în aer niciodată, nu se va răsfira în văzduh spulberîndu-se și apoi recăzînd fragmente pe pămînt într-o grămadă de resturi haotice, nu se va întîmpla nimic, dar mai ales, nu va deveni niciodată, dar niciodată, ceea ce toți ridicolii ăștia își închipuiau că este!

. . . . . .

Un spațiu care (își) deschide porțile

Convorbire cu d-șoara NICOLE OTTO, directoarea Centrului Cultural al Alianței Franceze

— Acum aproape un an am făcut împreună un interviu despre proiectele Centrului pe care îl conduci. Cu mai multe prilejuri le-ai spus celor interesați că anul care a trecut ți-a dat un acut sentiment al crizei. E adevărat?

— Da. Mi s-a părut că românii au trecut printr-un an cît se poate de greu și nu cred că acum s-au eliberat complet de toate neliniștile. Totuși mi se pare că a avut loc ceea ce aș putea numi „destindere socială". Pînă prin februarie '92 am avut senzația că locuiesc pe un vulcan. Societatea trăia într-o stare de febrilitate, de creativitate politică și socială extraordinară. Vorbesc mai ales despre ceea ce s-a întîmplat la Timișoara, lumea era gata să facă o a doua revoluție pe care restul țării nu o mai dorea și nu o mai urma. A fost pentru toți, pentru noi toți, pentru **noi** toți greu, foarte greu! Și pe acest fundal dur, ceea ce m-a uluit s-a dovedit a fi calitatea relațiilor umane, calitatea felului în care am fost primită ca reprezentant al Franței în împrejurări atît de dure, cînd, în mod normal, o societate se poate crispa. Or, orașul dv. nu s-a crispat. Era la capătul puterilor, dar nu înceta să caute soluții. Asta mi s-a părut cu adevărat extraordinar.

— Într-o asemenea lume, în criză, așa cum ai descris-o, ce poate ce mai poate face un Centru cultural?

— Multe. Întîi poate să răspundă unor nevoi imediate de informare. Și a făcut-o. M-am gîndit că biblioteca — mediateca e prima urgență și tocmai de aceea am să invoc în primul rînd, ca bilanț pozitiv al Centrului nostru, deschiderea bibliotecii. Proiectul ei a fost realizat în paralel cu misiunea noastră de susținere și încurajare a francofoniei ca releu comunativ pentru Europa Centrală și de Răsărit. Ca prim bilanț, în momentul de față avem 300 de cursanți, organizați pe grupe de vîrstă și de interes. De la preșcolari, adolescenți, adulți, cursuri pentru începători și avansați, pînă la studiul intensiv al francezei pentru cei selectați de grupul ALCATEL sau Camera de Comerț. Dar revenind la bibliotecă, ea numără în prezent 6.000 de documente. În septembrie va avea 10.000 și, sper, 15.000 în iarnă. Aș specifica buna înzestrare a domeniilor deficitare pînă acum în România, cum ar fi științele social politice și juridice. Am constituit deja și o mini-bibliotecă științifică, aprovizionînd Centrul cu o documentare în domeniul cercetării de vîrf". Afluxul de cititori e foarte mare, iar problema spațiului de lectură se pune deja în mod dramatic, mai ales că trebuie deschisă și o sală video, unde, cu căști, fiecare să poată viziona filmul ales din videoteca. Deci fiecare cu micul său aparat video. Visul meu ar fi să amenajez așa cum cred de cuviință sala pentru copii. Mi se pare important ca încă de la cea mai mică vîrstă cu putință copiii să aibă acces la toate modalitățile d informare existente.

— Acest program pedagogic și de informare avea în proiectul său o zonă complementară, tot formativă, cu precădere în domeniile de care societatea românească a fost privată.

— Am realizat cam tot ce ne-am propus: un program coerent de conferințe și colocvii, cum ar fi, de pildă, cel consacrat perspectivelor învățămîntului superior din România, cu participarea celor patru mari institute timișorene și a unor invitați străini, apoi, la începutul lunii iunie, vom invita doi profesori de la Universitatea din Strassbourg, care vor ține timp de 9 zile, cursuri fundamentale de drept constituțional și administrativ (teorie dimineața și seminarii aplicative după-amiezile). Am enumerat doar acțiunile cele mai recente sau în curs de desfășurare.

— Acum un an mi-ai descris un program cultural extrem de ingenios structurat, de o creativitate înaltă, trădînd viziunea unui intelectual și artist de clasă. Fără să vreau neapărat să te flatez, am curajul să-ți mărturisesc că acel superb program mi se părea atunci o utopie. Și iată că, la aproape un an, el a prins contur tot mai ferm.

— Anul cultural care se apropie de sfîrșit la începutul verii era structurat de ideea corpului în spațiu sau, mai exact, a spațiului delimitat de corp. De aceea, a fost un an al dansului, cu precădere. Toată stagiunea de dans vizionată la Operă a fost, cred, binevenită. Am început cu 250 de spectatori și am terminat cu o sală în care se stătea și în picioare. Dacă mai ținem cont și de faptul că peste jumătate erau studenți, putem fi foarte mîndri că ne-am cîștigat un public extrem de tînăr și interesant. Cele trei companii de dans, e drept, „de vîrf" în Franța momentului actual, au șocat inițial prin stilul lor. Tinerii au văzut ceva cu totul nou, banda sonoră, decorul, coregrafia, cerebralitatea a ceea ce se desfășura pe scenă, ca relație dintre artistic și social. Sigur că au fost șocați, dar acest șoc le-a deschis gustul pentru acele noi zone de explorare artistică. Cred, personal, că important e să deschizi porți. Sper să le fi deschis. Vor mai veni, de altfel, încă două companii de dans.

— Vorbeai, tot pentru anul acesta — și tot în seria proiectelor de investigare a spațiului prin corp — de o lucrare colectivă cu un grup de copii de la liceul Calderon.

— Da, e o lucrare concepută de un prieten sculptor, cu un grup de elevi de la Calderon. E vorba de un atelier „cal'grafic-sculptură" care a fost în pl'nă creativitate timp de vreo zece zile. La capătul acestei experiențe va rezulta o culegere de texte și caligrafii. Voi continua cu **vocea**, așa cum am anunțat. Deci, muzică. Un festival rock, împreună cu studenții din Timișoara. Apoi, în luna mai, un festival de jazz cu trei concerte spectacole, destul de surprinzătoare, sper, deoarece va fi prezentată o zonă mai puțin cunoscută a jazz-ului, de dată recentă și în Franța, „l'oriental jazz". Tot în zona explorării spați'ului, vom participa la o manifestare intitulată „Pămîntul", pe care o organizează Secția de artă a Muzeului Banatului. Am să invit la Timișoara, cu acest prilej un alt sculptor francez, tot tînăr și de notorietate, care lucrează asupra perspectivei. El va prezenta ceea ce se cheamă o „performanță" în cadrul atît de sugestiv (după părerea mea) al ruinelor din interiorul Muzeului. Deci am trecut de la sculptură la arhitectură. Cum vez', prima intervenție concretă e pe niște ruine. Sper să nu fie simbolică, deoarece noi încercăm să animăm, să însuflețim aceste ruine.

— Vorbeam acum un an despre un proiect legat cumva tot de explorarea spațiului. De cucerirea și descoperirea lui. În fond, despre cei 500 de ani ai Americii.

— Da, și nu am renunțat la el. Descoperirea Americii a pus și pune numeroase probleme legate de însăși descoperirea propriei noastre culturi, de ceea ce mai degrabă am acoperit decît am descoperit. Tot în spațiul ruinelor muzeului vom organiza, în octombrie, o ceremonie dedicată celor cinci continente. Deci, cinci mari voci feminine, cinci spectacole vocale despre cele cinci continente în mijlocul ruinelor Muzeului Banatului.

— Sugestivă metaforă (sau punere în abis), care ar merita o cu totul altă, mai amplă discuție.

Adriana BABEȚI

PICĂTURA DE CUCUTĂ

...Și a venit. A cîta oară? Și cu ce preț? Ceața e chipul dalbului pribeag, cel fără de umbră, cel pentru care timpul se dezarticulează, dispare cîtva, iar dacă are puțin noroc, se rearticulează scrîșnit mereu pe un alt tărîm, pe un fel de altă lume asemănătoare, pînă la identificare cu cea de la început. Vreme de clipe, ceasuri, zile, parcurgem într-un sens, apoi în altul, drumul de la gînd la celula vie, iar de la aceasta mai departe, spre vegetal și piatră și eter. Sînt trei senzații: apăsarea, cînd pămîntul se scufundă în apă; frigul, cînd apa se scufundă în foc și explozia atomilor trupului, cînd focul se scufundă în aer. Iar cînd Principiul Conștient iese din corp, se-ntreabă: „Sînt mort sau nu?"...

O experiență, devenită banală obișnuință, ce-ți relevă adevărata singurătate a ființei, așezată dincolo de toate părelnicele sentimente, legături, relații în numele cărora ai făcut tot binele și răul, te-ai luptat, zbătut, suferit și-ai disperat, în fulguranta trecere dintre o nedorită naștere și o mai puțin așteptată moarte. Cu timpul și întîmplările acestea repetate ciclic, ca într-un blestem, nu mai aduc nimic nou: Iluminările, coșmarurile, revelațiile, chiar și premonițiile încep să se repete, demonstrîndu-ți și acolo că istoria oamenilor e un cîine care-și mușcă nebunește coada, în lipsa unui adversar străin asupra căruia să se arunce. O vezi și te întrebi dacă-i o joacă sau furia oarbă a visului? Trăindu-le, sufletul osteneste tot urcînd și coborînd cele șapte sau nouă etaje-ceruri, așezat într-un lift bezmetic ce nu duce nici în Rai, nici în Iad, ci te-nvîrte într-un perpetuu purgatoriu, oferindu-ți drept recompensă iluzia unei Nirvana, dintr-o altă cultură și altă credință, la care nu vei accede niciodată. Auzi parola: „O, nobil fiu, a venit pentru tine vremea să cauți Calea. Suflul va înceta. Al tău **guru** te-a înfățișat Luminii Clare. Acum o vei recunoaște în Realitatea ei, în starea **Bardo**, acolo unde toate lucrurile sînt precum cerul senin și fără nori și unde inteligența pură și fără pată e asemenea unei vacuități transparente, fără circumferință și centru. În acest moment, cunoaște-te, tu însuți și rămîi în această stare. Eu însumi, acum, te fixez în această confruntare". O aude, o auzi, dar ca într-un vis urît, de om care-a cinat prea bine, scapi printre degetele înțepenirii și pornești, aiurea, înapoi, de dragul trupului. Atîta doar că Styxul nu e Dunărea să-l treci cu lotca de pe-un mal pe celălalt toată ziua, așa cum nici tu nu porți blestemul nemuritor al lui Caron, ci un altul, mult mai nelămurit și trecător.

„Lazăre, vino afară!"

Constați că-n palme nu ți-au crescut orhidee, ci s-a așternut un fel de praf sideral. Ai vrea să-l arăți celorlalți și să le spui: Nimeni nu mă primește! Nimeni nu-mi deschide ușa! Dar asta ar însemna să te tîngui. Or nu-ți stă-n fire.

Al doilea pas — reînvierea, mai e cum e, căci ține de minune, de noroc și de un fel de voință de a fi a celulei, independentă de pretențiile și credințele și opiniile tale despre lume și viață, de vrerea ta de om dornic de fapte și evenimente și istorii.

Adevăratul coșmar începe însă o dată cu al treilea pas — reîntoarcerea printre cei dintre care ai plecat, ce te-așteaptă senini pentru a o lua de la capăt, ca și cum ai fost într-un week-end de plăcere. Te vor ierta pentru absența ta dintre ei. Doar că orice iertare aduce după sine sentimentul culpabilității celui absolvit de păcat. Și te-ntrebi: Care mai e și păcatul acela? Și iar îți vine să pleci înapoi, dar ușa e de-acum închisă. Ți-ai lua lumea-n cap, să pleci undeva în pustietatea altui loc năpădit de oameni, să-ncepi o viață nouă și mai străin printre străini. Însă Calvarul tău e să te reîncarnezi mereu în același om, tot mai fragil și mai trecut cu anii, printre aceiași oameni, care te iartă, dar nu și uită, cum creștinește ar trebui. Nu-ți mai rămîne decît să-i ierți tu și să le uiți păcatele (și pe-al lui Iuda, și pe-al lui Toma, și pe-al lui Petru), fără să aștepți nimic în schimbul tîrgului acestuia, menit să-ți reașeze ființa în rînd cu ei, să te accepte așa cum ești, dincolo de bine și de rău, cu nefericirea ta îmbrăcată ca o cocotă și boită toată.

Al patrulea pas e calvarul singurătății din lumea asta, cînd le vezi limpede pe toate și pe toți, dincolo de un perete din sticlă groasă de doi coți, ca o ambrazură, unde întunericul e rănit de o lumînă galben verzuie, putredă, venită de niciunde. Dar nu te vede nimeni și nu te-aude, degeaba le strigi tu că ai rămas înțepenit cu liftul între etaje-le-ceruri trei și patru sau chiar mai sus. Aștepți minunea, și ea vine. Liftul pornește înapoi. Nici nu te bucuri, nici nu ești disperat pentru că deja susu-i jos, trecutu-l mîine, viitorul ieri și nimeni nu îți poate crede nerozia asta. Balanța bunelor și relelor se-nvîrte ca o elice de elicopter.

La capătul drumului adormi ostenit și visezi, întîi cu cei duși, apoi cu oamenii dintre care ai plecat, cei ce te ocărăsc doar cu privirea, pentru că lumea îți rămîne mută și surdă și-n urmă îi vezi și pe nenăscuți, cărora le dai viață pentru a te pune peste ei, pentru o clipă, împărat. Dintr-o dată te simți atît de puternic încît toate-și pierd rostul și-ți dai demisia, și-i lași de capul lor pe toți, căci îți dai seama că singurătatea nu e nici fericire, nici tragedie, ci o firească stare cosmică a ființei de care fug cu toții și se-mpresoară cu prieteni și dușmani, numai să fie cineva alături. Și simți că de fapt tu ești împăratul de o zi, cel pus în locul împăratului adevărat, pentru a fi sacrificat o dată cu înserarea, în locul lui.

Acesta-i prețul, Lazăre!

Paul Eugen BANCIU

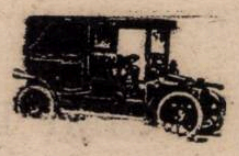

MUZICĂ

Festivalul „TIMIȘOARA MUZICALĂ”

OPERA ROMÂNĂ :

spectacole de operă și balet ; lucrări vocal-simfonice ; gale de concert coral religios ; spectacol sincretic de proză ; muzică și balet.

Primele 3 zile ale Festivalului (29 aprilie, 2 mai, 6 mai) au cuprins : opera „Carmen“, conducerea muzicală Ladislau ROOTH (Mexic), iar în fruntea distribuției Isaac SALINAS (Mexic) ; Concert de muzică spaniolă, mexicană și italiană. În afară de cîntăreții Operei Române din Timișoara, și-au dat concursul Isaac Salinas și Natalia CIBOTARU (Republica Moldova) ; „Traviata“, conducerea muzicală Juan RODRIGUEZ, în fruntea distribuției — Svetlana STREZEVA — artistă emerită (Republica Moldova), și un debut : Mariana ȘRABA OLTENAȘ.

Joi, 7 mai, ora 19, va avea loc O PREMIERĂ MONDIALĂ — „ÎNVIEREA“ — balet în 5 tablouri. Muzica : Gustav Mahler — Simfonia a II-a. Spectacol susținut de colectivul Teatrului Național din Belgrad. Ansamblul de balet, orchestra și corul T.N. din Belgrad. Conducerea muzicală : Anghel ȘUREV. Regia artistică și coregrafică : Lidia PILIPENCO (vom reveni asupra celorlalte zile din program).

FILARMONICA „BANATUL“:

Vineri, 15 mai, ora 19. Sala „Capitol“. Concert simfonic inaugural dirijat de Remus GEORGESCU. Solist : Jean François ANTONICI. În program : T. OLAH : Simfonia giocosa — primă audiție obsolută : S. PROKOFIEV : Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră. R. STRAUSS : „Așa grăit-a Zarathustra“ — poem simfonic.

Duminică, 17 mai, ora 17. Domul din Piața Unirii. Recital de orgă — Eckart SCHLARDT. În program lucrări de J.S. Bach, J. Rheinberger, R. Lassel, A. Honegger, M. Duruflé.

Luni, 18 mai, ora 19. Liceul de Muzică „Ion Vidu“. Concert coral a cappella susținut de Corul Filarmonicii „Moldova“ Iași. Dirijor : Doru MORARU. În program lucrări de G.P. de Palestrina, C.I. Janequin, A. Scarlatti, A. Bruckner, C. Porumbescu, G. Musicescu, C. Misievici, V. Spătărelu, D. Moraru, B. Britten, A. Ramirez.

Marți, 19 mai, ora 19. Sala „Capitol“. Concert simfonic dirijat de Remus Georgescu. Corurile reunite ale filarmonicilor din Timișoara, Iași și Arad. L.v. Beethoven — Simfonia a IX-a în re minor pentru soliști cor și orchestră op. 125.

Miercuri, 20 mai, ora 18. Liceul de Muzică „Ion Vidu“. Concert de jazz. Trio L.S.M. (Franța).

Miercuri, 20 mai, ora 20. Liceul de muzică „Ion Vidu“. Concert de muzică de cameră Dirijor : Frederic RABEMANAJARA (Franța). Trio „Contraste“ : Sorin PETRESCU, Emil ȘEIN, Doru ROMAN. Voce : Alison KAMM (SUA). În program : A. Schoneberg — „Pierrot Lunaire“ ; M. Marbé — „Dialoguri“ (primă audiție).

Vineri, 20 mai, ora 19. Sala „Capitol“. Concert simfonic. Dirijor : Petru OSCHANITZKY. Soliști : Alexandra GUȚU, Ștefan RUHA. În program : A. Vivaldi — Concert pentru violoncel și orchestră. L.v. Beethoven — Concert în Re major pentru vioară și orchestră op. 61 ; J. Brahms — Dublu concert pentru vioară, violoncel și orchestră op. 102.

Sîmbătă, 23 mai 1992. Liceul de Muzică „Ion Vidu“. Concert de jazz. Trio ERIC LOHRER (Franța).

Duminică, 24 mai, ora 18, Liceul de Muzică. Concert de jazz. L'ORIENTAL JAZZ (Franța).

Sala „Capitol“, ora 19. Recital de pian Rudolf KEHRER (Rusia), lucrări de L.v. Beethoven, Fr. Chopin, Fr. Liszt, R. Wagner, S. Prokofiev.

Luni, 25 mai, ora 19. Liceul de Muzică. Operă-concert — „Eumenidele“ (Orestia III) de Aurel STROE. Dirijor : Remus GEORGESCU. Soliști : Daniel KIENTZY (Franța), Steliana GALOȘ, Jean NIROUET (Franța), Vladimir POPESCU DEVESELU.

Marți, 26 mai, ora 19. Liceul de Muzică. Concert coral susținut de Corul Filarmonicii „Banatul“. G. Rossini — Messe solennelle pentru soliști, cor mixt, pian și armoniu. Dirijor : Damian VULPE. Soliști : Teodora CIUCUR, Lucia KRIȘKA-PAPA, Ion VIDU, Sergiu TAPUCHIEVICI. La pian : Dragoș MIHĂIESCU. La armoniu : Sorin PETRESCU.

Miercuri, 27 mai, ora 19. Liceul de Muzică. Concert extraordinar susținut de Orchestra de cameră din Chișinău. Dirijor : Liviu BUIUC.

Joi, 28 mai, ora 19. Sala „Capitol“. Concert simfonic. Dirijor : Petru OSCHANITZKY. Solist : Rudolf KEHRER (Rusia). În program : P.I. Ceaikovski — Concert nr. 1 în si bemol minor pentru pian și orchestră. A. Bruckner — Simfonia a IV-a „Romantica“.

Liceul de muzică „Ion Vidu“ organizează duminică, 17 mai, ora 18,30 un concert simfonic susținut de orchestra de tineret „Capella Banatica“. Dirijor : Gheorghe CHICULIȚĂ. Solistă : Adriana CONTINO (SUA). În program lucrări de G. Rossini, G. Bizet, Ed. Lalo.

C.

PLASTICĂ

DESPRE PĂMÎNT ȘI FRUCTELE SALE

Există prin tradiție o diferență netă între arta plastică și arta decorativă, fiecare punînd în valoare aspecte esențiale, dar diferite pentru unul sau celălalt dintre genuri — cum ar fi conținutul ideatic și simbolic — în detrimentul funcționalității și invers. Fără îndoială însă că arta modernă a reușit să transgreseze domeniile, căutîndu-și modalitățile de exprimare acolo unde ele erau mai bogate, mai expresive. Artele decorative — sticla, ceramica, tapiseria (pentru a numi doar cîteva dintre cele mai importante) au depășit stadiul simplei adecvări la o funcțiune atacînd o creație de sine stătătoare, uneori chiar monumentală ca viziune.

Expoziția de sticlă și sculptură a lui Ion Oprescu și a lui Ștefan Călărășanu are o notă comună, în ciuda diferențelor specifice : pe de-o parte, obiectivele din sticlă au un conținut mai bogat decît cel pur decorativ, funcțional, pe de altă parte, sculptura, de dimensiuni mai mici, își diminuează aspectul monumental apropiindu-se într-o oarecare măsură de obiectele manufacturate. Această întîlnire la nivelul obiectului — produs și meșteșugit — constituie elementul unificator al expoziției.

Demersul plastic al lui Ion Oprescu, început deja cu cîțiva ani în urmă, continuat și dezvoltat în expoziția de față se axează în primul rînd pe ideea de fecunditate, de rodire. Căutînd într-o amintire preistorică forța imaginii cu valoare de simbol, artistul ajunge la formele planturoase feminine, așa cum au fost ele întîi definite de artistul primitiv. În desenele de mari proporții sau în figurinele din sticlă sablată se repetă același „Venus“ steatopige subliniind pîntecele rotund și bazinul, elementele definitorii ale feminității. Tensiunea acumulată în desenele nervoase exprimă de fapt o căutare angoasantă, resimțită și în filmul-acțiune prezentat anul trecut la „Stare fără titlu“. Plasat sub semnul benefic al teluricului, al forțelor generatoare ale pămîntului, artistul „suferă“ de nostalgia dispărutului matriarhat. Alături de această serie se află obiecte mai vechi din seria „rodului“ — mere ,fructe abstracte, rafinat prezentate în culoare și materie. Ca o anexă utilitară sînt expuse vase-recipiente, în general completînd imaginea artistului care concepe și obiecte uzuale.

Oarecum în aceeași sferă de idei se află și Ștefan Călărășanu, care continuă și el o serie începută anterior, a fructelor și a turnurilor, în esență o serie de obiecte savant manufacturate. Rafinata alăturare de lemn lustruit și de bronz, uneori și încrustații de piatră, produce un efect estetic dublat și de o „bucurie“ tactilă, Dirijînd efortul, sublimîndu-l pentru a obține un obiect „frumos“, Călărășanu este voit calofil El „joacă“ efectele plastice — vizuale și tactile — uneori în dauna profunzimii, prelungind plăcerea de a lustrui bronzul. „Turnurile“, „catedralele“, „fructele“ sale sînt prețioase exerciții de stil pentru viitoarele sale evoluții artistice.

Completîndu-se reciproc ca în jocul dintre prisma de sticlă și obiectul-suport din lemn (lucrare executată în comun) Ion Oprescu și Ștefan Călărășanu fac o demonstrație de virtuozitate tehnică, benefică într-o lume stăpînită încă de forme-obiecte urite și inexpresive.

Ileana PINTILIE

PERISCOP

● Două debuturi poetice timișorene — **Rodica Berar Draghincescu** și **Manolita Dragomir Filimonescu** în revista belgiană de limbă franceză „I nedit“.

● Delegați din Belgia, Germania, Austria, Ungaria, Polonia, Republica Cehă și Slovacă, România și-au dat întîlnire la Timișoara, în cadrul primei consfătuiri C.I.O.F.F. (Centrul Internațional de Organizare a Festivalurilor Folclorice) organizate în țara noastră. Programul festivalurilor de folclor sub egida C.I.O.F.F. pe 1993, închegat aici, va cuprinde și cele 10 festivaluri folclorice românești.

● „Vivre autrement“ s-a intitulat concertul de muzică franceză avînd-o ca protagonistă pe prestigioasa solistă Nicole Rieu. Concertul a fost găzduit de sala Liceului „Ion Vidu“, în seara de 4 mai, fiind organizat de foarte activul Centru Cultural Francez din Timișoara.

● Joi, 7 mai, ora 16 — **Ziua Editurii de Vest**, la librăria „Eminescu“. Se vor lansa volumele : **Poezii** de Aron Cotruș, **Relațiile externe ale lui Matei Basarab** de Ion Sârbu, **Amintirile unei fete cuminți** de Simone de Beauvoir, **Fragment de tăcere** de Eugen Bunaru, **Piramida umbrelor** de Roland Vasilievici, **Recepția emisiunilor de radio și televiziune** de Mircea Chivu și Florin Breban. Nu lipsiți ! Cît încă sînt cărțile mai ieftine decît salamul.

● Două zile — 8 și 9 mai —, bănățeni sau nu, puteți lua parte la simpozionul științific internațional **Banatul —spațiu de interferență și convergențe**, a cărui deschidere va avea loc vineri, la ora 10, în Aula Magna a Universității de Vest. Rămîne doar să optați între următoarele secțiuni : **Plurietnie și multiculturalitate ; Imagologie — Mentalitate — Idei — Personalități ; Carte — Învățămînt — Artă — Muzică ; Perspectiva istoriei în politică, economie și cultură**. Vor fi prezenți și oaspeți din străinătate, e o manifestare dă frunce.

C. B.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic francez

ROBERT COMBAS

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI...

(urmare din pag. 6)

românesc, îi sînt îndatorat lui Mircea Oprișan, fost militant al P.C.R. și oficial guvernamental pînă în 1974, cum și altor surse confidențiale.

12. Secretar general al partidului între 1940 și 1944, Foriș a urmat cu strictețe directivele Cominternului, inclusiv cele menite să slăbească și să destabilizeze propriul său partid. În timpul războiului a fost acuzat de către „centrul închisorilor“ condus de către Dej că a sabotat organizațiile de partizani din România după iunie 1941. Pe măsură ce conflictul cu grupul lui Dej se intensifica, atît Foriș, cît și adversarii lui bombardau Cominternul cu rapoarte reciproc incriminante, transmise de obicei prin consulatul sovietic de la Varna. După arestarea sa de către o unitate de comando specială a P.C.R.-ului, Foriș a fost ținut într-o reședință secretă pînă la asasinarea lui sălbatică în 1946 de către agentul șef sovietic în România, Pintilie Bodnarenko. Hotărîrea de a-l ucide fără proces a fost semnată de către cvartetul hegemonic Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu. Mama lui a fost înecată în rîul Criș, cu bolovani de moară atîrnați în jurul gîtului, iar soția lui, Victoria Sîrbu, a petrecut cincisprezece ani în închisorile lui Dej. Plenara din aprilie 1968 l-a reabilitat pe Foriș, fără a clarifica însă în întregime împrejurările eliminării sale politice și fizice. La o plenară a activului organizației din București, în prezența lui Nicolae Ceaușescu, după Plenara din aprilie, Victoria Foriș a ținut o cuvîntare emoționantă în care dezvăluia numele principalilor implicați în asasinarea soțului său, inclusiv Teohari Georgescu, prezent și el la ședință, dar pledoaria ei n-a fost dată publicității. Un număr din lunarul **Magazin istoric**, care conținea un articol despre Foriș, a fost retras din circulație și distrus în 1969. Fiica lui Foriș, care trăiește în București și primește o „pensie specială“ nu și-a revenit niciodată mental după experiențele traumatizante ale anilor '40 și '50.

TOP

BUZUNARUL CU CÎNTECE

Alături de Patricia Kaas, alt nume de marcă al cîntecului francez este cu siguranță, **Patrick Bruel.** Recent am avut cu toții prilejul de a urmări un recital al artistului preluat de la TV 5 Europe. Preț de o oră acest tînăr urmaș al lui Brel, Arnavour sau Brassens ne-a fascinat. Bruel e un Gavroche „cu buzunarele pline de cîntece", cum ar spune poetul Evtușenko, un cîntăreț, care descoperă cea mai directă cale spre inima tinerilor prin ADEVĂRUL temelor sale legate nemijlocit de viața atît de complicată a acestui final de mileniu. Iubirile nu par a fi floare la ureche, iar problemele adolescenților nu pot fi rezolvate întotdeauna cu zîmbete ori bătăi amicale pe spate. Smulgînd vălul ipocriziei care ne acoperă uneori existența de toate zilele, Bruel comite în fond un act profund moral, cu multiple rezonanțe, chiar dacă o face cu o voce simplă, dar, vai, atît de convingătoare. „În 1965 pe cînd eram copil — declară Bruel — eram prezent în această sală (Olympia, n.n.), unde acum sînt în fața a mii de spectatori. Aveam un loc ieftin, undeva în fundul sălii și-l urmăream cu sufletul la gură pe Michel Sardou. N-aș fi crezut atunci că voi ajunge vreodată aici, pe scenă..."
• Nu știu cum sunt alții, dar pentru mine luna mai este cea mai frumoasă lună a anului. Nu vă grăbiți să găsiți motivația prin prezența an de an în prima decadă a lunii lui Cireșar a Festivalului Euroviziunii. Nici vorbă de așa ceva. Motivul e mult mai prozaic: înfloresc castanii, iar pentru mine o plimbare prelungită pe sub aceste candele vegetale cîntărește mai mult decît un premiu Bingo Palace. • În faimosul său „Tratat despre pictură", Da Vinci are un capitol care, prin titlu, se potrivește pentru ce vreau să scriu în continuare: **„Despre cea mai răsucită întoarcere ce-o poate face omul privind înapoi".** Marele Leonardo descrie cum, pentru a ne vedea călcîiele proprii, trebuie „nu fără osteneală" să îndoim piciorul și să înălțăm umerii răsuciți către ceafă O mișcare ceva mai simplă voi face acum spre a vă aminti că **în luna mai s-au născut artiști ca:** Engelbert Humperdinck, Pete Seeger, James Brown, Rick Nelson, Donovan, Stevie Wonder, Trini Lopez, Jack Bruce, Mike Oldfield, Rick Wakeman, Bob Dylan, Joe Cocker, Tony Sheridan, John Fogerty, Charles Aznavour, John Bonham, Pete Townshend și (iertată să-mi fie fapta alăturării unui nume mult prea modest) al dumneavoastră

Petru UMANSCHI

S.O.S. cultura timișoreană!

Luni, 19 aprilie, s-a desfășurat sub egida Inspectoratului pentru Cultură al Județului Timiș, în sala „galbenă" a Prefecturii, conferința de presă cu titlul „Perspectivele culturale ale Timișoarei și Timișului".

Statul își menține vechea piele de cameleon. Își schimbă culorile după anotimp, E cînd alb, cînd negru sau, după expresia domnului consilier-șef Ioan Hațegan, **„statul nu desființează instituțiile, dar le decapitează".**

Biblioteca Județeană, cu bruma de cărți ce zac între zidurile unor „cocine" (cf. Ioan Hațegan), amenință să se prăbușească peste eventualii ei cititori. Oricum, moda bibliotecilor arse a apus demult! Dacă seismele își vor relua „activitatea" (măcar ele, nu?!), cu puțin „noroc" cititorii pot intra mînă în mînă cu Eminescu, Blaga sau Bacovia în posteritate.

Filarmonica „Banatul", pare a fi mai favorizată. Sala în care se țin concertele nu prezintă fisuri, perforații, excoriații, găuri, goluri etc.

Privitor la spațiul sălii, comentariile sînt de prisos. Problema e deja antică. În opinia domnului consilier-șef Ioan Hațegan, Filarmonica „Banatul", o instituție de cultură deloc neglijabilă, ar trebui să beneficieze de o sală adecvată, în care publicul să simtă pulsul concertului.

O altă temă propusă de vorbitor a fost situația căminelor culturale din județ. Unele sînt închise, altele au primit o cu totul altă destinație .

Cu publicațiile culturale timișene lucrurile stau cel mai simplu: reușești „să te privatizezi", scapi, nu reușești, aștepți mizericordia statului.

Sau mai discutat multe în sala „galbenă" Care ar fi concluzia? Dacă statul nu încetează cu spoirea în gri a instituțiilor culturale, se va ajunge „la decesul unor instituții peste an" (cf. Ioan Hațegan).

Soluția pentru evadarea din inerția culturală enunțată de domnul consilier-șef Ioan Hațegan ar fi declanșarea mecanismelor ce angrenează aparatul administrativ. Este necesar, a subliniat dl. Hațegan sprijinul mai substanțial al celor doi importanți factori de decizie : Consiliul Municipal și Consiliul Județean și, nu în ultimul rînd, atragerea tinerilor înspre cultură.

Adina HORNEA

FILM

OSCARURI

Acordînd „Ursul de Aur" al Festivalului de la Berlin — 1992 unui film cu totul mediocru — **Grand Canyon** de Lawrence Kasdan —, Annie Girardot a justificat opțiunea juriului prin nobila dorință de a răsplăti, chiar făcînd abstracție de calitățile artistice, o pledoarie pentru non-violență. Explicația a părut fără doar și poate anacronică unui public aflat, el, la ora suspensului și a violenței. Că așa stau lucrurile o dovedește desfășurarea recentei ceremonii de decernare a „Oscarurilor", al cărei mare învingător este un film despre homosexualitate și canibalism (**Silence of the Lambs**), precum și enormul succes de casă înregistrat de ultimul Scorsese, sugestiv intitulat **Cape Fear.**

Silence of the Lambs, de Jonathan Damme ; cu Jodie Foster, Anthony Hopkins, Gleen Scott, SUA, 1990

Adaptare a **best-seller**-ului lui Thomas Harris, recentul **thriller** al lui Jonathan Demme și-a adjudecat — în dauna marilor săi rivali (**Bugsy** de Barry Levinson și **JFK** de Oliver Stone) — principalele patru „Oscaruri" pe 1992 : cel mai bun film, cea mai bună regie, cea mai bună interpretare masculină (Anthony Hopkins) și cea mai bună interpretare feminină (Jodie Foster). Un ingenios criminal își alege drept victime femei cu forme bine conturate, numai bune să fie jupuite de vii și apoi transformate în produse „haute couture" prin măiestria „croitorului", specializat în articole de... piele! Poliția e pe urmele lui, iar psihiatrul Hanibal Lester i-ar putea grăbi arestarea, fiind singurul care-i cunoaște adevărata identitate ; atîta doar că Lester, supranumit „Hanibal — Canibalul", e ferecat cu șapte lacăte într-o celulă, pentru bunul obicei de a-și devora victimele crude. O fermecătoarie stagiară a F.B.I.-ului e îndemnată să-l tragă de limbă...

Anthony Hopkins (protagonist în 1992 al unui alt **thriller** de succes : **Desperate Hours,** de Michael Cimino) apare fascinant în rolul canibalului de după gratii (scena evadării rămîne una antologică) ; ochii lui metalici, care o hipnotizează pe blînda Jodie Foster, lasă să se întrevadă tot ce are mai sumbru mania criminală, întrupată de psihopatul ce nu încetează nici o clipă să fie un excelent psiholog. Periculosul joc de-a mielul și lupii (remarcabilă ideea lui Demme de a spori tensiunea prin alternarea a doi poli negativi : „croitorul" și canibalul) ține spectatorul cu sufletul la gură pînă la ultima secvență, iar finalul deschis nu face decît să amplifice neliniștea.

Cape Fear, de Martin Scorsese ; cu Robert de Niro, Nick Nolte, Jessica Lange, Juliette Lewis ; SUA, 1991.

După **Mean streets** (1972), **Taxi driver** (1976), **New York, New York** (1977), **Raging Bull** (1980) și **Goodfellas** (1990), Scorsese și De Niro semnează împreună un nou **must** al cinematografiei americane : **Cape Fear** Ispășind o condamnare de patrusprezece ani, înspăimîntătorul Max Cady e obsedat doar de ideea răzbunării, căci, fostul său avocat a refuzat să-l apere corect împotriva unei acuzații de viol. Încă de la prima scenă, fizicul — de nerecunoscut (pentru a cîta oară?) — al lui De Niro dă fiori de groază : obiectivul insistă asupra torsului său mușchiulos, încordat, plin de tatuaje ce se deformează și se dilată, dezvăluind amenințătoare citate din **Biblie.** Ceea ce urmează reprezintă adevărata performanță în materie de suspens și violență rafinată. **Remake** după un **thriller** banal al lui Jack Lee Thompson (1962), filmul lui Scorsese a putut fi calificat de critică drept „cel mai înfricoșător din întreaga istorie a cinema-

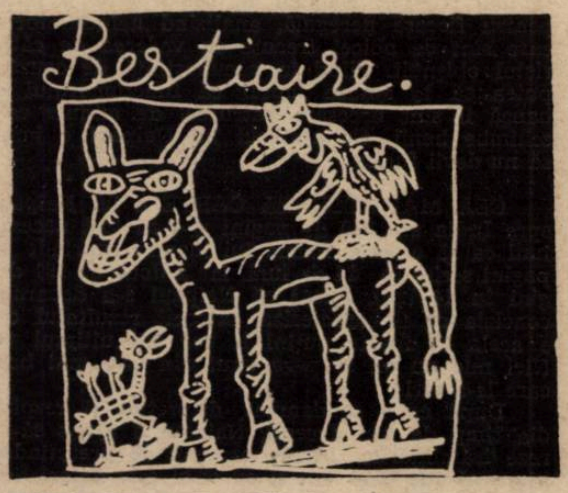

tografiei". Într-o perspectivă mai adîncă, **Cape Fear** se vrea a fi — ca și **Raging Bull** — povestea unei redempțiuni : departe de a rămîne un sadic ordinar, agresorul se crede investit cu o misiune cvasi-divină — salvarea victimelor prin suferință ; terorizată de Cady, familia avocatului își regăsește în cele din urmă armonia pierdută. Dacă spre final tensiunea scade pe măsura ce violența se vede împinsă la paroxism, filmul e totuși remarcabil, înainte de toate prin performanța actorilor : în umbra unui De Niro uriaș, rămîne loc și pentru nefericitul Nick Nolte sau pentru seducătoarea Jessica Lange, pe care o redescoperim la fel de dezarmată în brațele lui Cady ca odinioară în ale lui King Kong. Dincolo de drama tuturor, ghicim zîmbetul malițios al lui Scorsese : părăsind încă tulburat sala, spectatorul simte că regizorul a mizat pe efectul garantat al scenelor „de groază" pentru a se deda, la rîndu-i, la un rafinat-pervers joc de-a șoarecele și pisica, întocmai, cum o făcuse irezistibilul Max Cady cu naiva fată a avocatului, avida de voluptăți și senzații tari. „Victima" de gradul al doilea, publicul nu poate decît să conceadă (amuzat sau nu) tandemului Scorsese — De Niro meritul incontestabil de a-l fi hipnotizat cu trucuri arhicunoscute.

Corina CIOCÂRLIE

Dor de Danilo

(Urmare din pag. 5)

Adam și fiii

Lucru acceptat (într-o unanimitate tacită) : „cel mai", „the best", adică cel mai percutant, spectaculos, incitant, pe scurt, **cel mai viu** dintre toți a fost Adam Michnik, parlamentarul polonez. A descins la somptuoasa reuniune într-o pereche de blugi lucioși, de pe la începuturile „Solidarității", bîlbîit, agitat, fumînd țigară după țigară. S-a urcat la tribună și a spus : „Pentru că nu știu englezește și bănuiesc că nimeni nu înțelege franțuzește, am să vorbesc în poloneză". Și a vorbit (tradus de un alt personaj, ziarista Anna Husarska) despre cele două revoluții, cea franceză și cea americană, despre modelele lor europene, într-o discuție pasionantă cu moderatoarea sesiunii, Susan Sontag. I-a avut alături pe Vassily Axionov și Vladimir Tismăneanu. S-a mai acceptat (tot tacit) că aceasta ar fi zona „forte" a reuniunii. Dar absolut toate celelalte serii de intervenții (transmise în direct la radio și televiziunea prin cablu) au avut ceva exemplar, prin calitatea excepțională a comunicărilor, a discuțiilor stîrnite.

„Important e că am stat față în față, că am început să ne cunoaștem", spunea într-una din pauze prozatoarea și ziarista croată Slavenka Drakulic. Într-adevăr, s-a stat față în față, cu seninătate, s-a dialogat fără cea mai mică urmă de crispare, descoperindu-se „pe viu" că spaimele, tensiunile și speranțele sînt aproape aceleași la Kiev, Timișoara, Sofia, Berlin, Budapesta, Sankt Petersburg, Praga sau Varșovia, că unicul limbaj coerent, permisiv, tolerant e cel umanist

Și, între toți (sau poate plutind undeva, deasupra tuturor) marele absent care ar fi înțeles probabil cel mai bine ce se întîmplă cu noi, Danilo Kiš. L-au invocat, ca într-un soi de pomenire, mari profesori universitari, critici și scriitori celebri, traducătorii și comentatorii săi, o seară întreagă, în jurul mesei, la cină, într-un restaurant portughez de lux, printre languste și stridii, printre fructe exotice și vinuri scumpe, în timp ce se auzea la ghitară o muzică de peste mări și oceane, cînd ne-am dat brusc seama, cu toții, că fără el, locul pare mai străin și sărac.

JACOB WEISBERG

Jurnal din Bombay

PREOCUPĂRILE CLASEI DE MIJLOC din Bombay nu se aseamănă cîtuşi de puţin cu cele ale clasei omoloage din New York. Luînd în considerare timpul petrecut acolo în vacanţa de iarnă, subiectele la ordinea zilei sînt: proprietatea mobiliară, controlul chiriilor, furturile de maşini şi lipsa locuinţelor.

Despre apartamente se vorbeşte pe un ton temător, ele costînd între 12—20 „lakhs" de rupii. Timp de cîteva zile am înţeles greşit cuvîntul, percepîndu-l ca „lac". Credeam că termenul e folosit poetic, că simbolizează ceva vast. De fapt, în hindusă, „lakh" înseamnă 100.000. Deci, pentru un apartament mic, se ajunge cu uşurinţă la 40.000 de dolari.

În consecinţă, cei norocoşi care au domicilii stabile încearcă să le păstreze la nesfîrşit. Patru generaţii din familia la care am locuit ocupă tot atîtea camere, în ciuda relativei prosperităţi.

Locuind într-un spaţiu atît de restrîns se înţelege mai bine filmul „Disha", un story muzical tragicomic hindus de trei ore despre Bombay-ul de azi, care rulează la orice cinematograf din India. Poanta filmului e aceea că de fiecare dată cînd noii căsătoriţi vor să facă dragoste apare cineva care să le ceară împrumut patul.

AŞEZAT PE O INSULĂ, Bombay-ul se poate extinde numai pe verticală. Peste tot este vizibilă lipsa de locuinţe datorită migrărilor din mediul rural; în fiecare dimineaţă pot fi văzuţi sute de oameni ce dorm pe trotuare. Sacii sînt întinşi pe oriunde se poate: pe pistele de aeroport, în foste parcuri şi pe faleze.

Unii muncitori sînt consideraţi fericiţi pentru că locuiesc în nişte clădiri cu mai multe etaje, care altădată erau mori.

Un investitor local motivează preţul scăzut al chiriilor — fixate la nivelul anilor '40 drept consecinţă a faptului că proprietarii refuză să cheltuiască ceva pe întreţinerea clădirilor, sperînd că se vor demola — cum se întîmplă adesea în anotimpul musonic. Aceasta le permite să vîndă terenul cu sume fabuloase. Şi totuşi, locatarii cheltuiesc doar strictul necesar pentru întreţinere, doar spre a împiedica ordinul de evacuare.

Investitorul ne reaminteşte să nu dăm nimic cerşetorilor, pentru că atît timp cît trăiesc din cerşit, oamenii vor continua să vină cu sutele în Bombay, atraşi de acest mod de viaţă.

DUPĂ CE AM PARCURS PRESA indiană mi-am fixat atenţia asupra unui singur ziar — „The Times of India" — atras de sloganul acestuia: „Unul din cele şase mari ziare ale lumii" (apărînd inevitabil întrebarea care sînt celelalte cinci). Fiind scris într-o engleză aproximativă, n-am putut descifra o mare parte din ziar. Chiar şi după cîteva săptămîni rămîneam la fel de uimit în faţa articolelor cu titluri ca „AISSF(M) să participe la întîlnirea tuturor partidelor" care, după o citire repetată, nu reuşea să dezvăluie cam ce ar putea însemna AISSF(M). Partidele politice din India nu au de obicei o viaţă destul de lungă pentru a le putea reţine numele, ceea ce duce la asemănarea cu un nou sport, unde toţi jucătorii îşi schimbă permanent echipa.

Un alt aspect îngrijorător îl constituie articolele de felul „Cei 46 de decedaţi în accidentul de autobuz" — de obicei găsite spre sfîrşitul paginii A 34 din „The New York Times", care aici cu greu sînt considerate ştiri mari.

CU TOATE ACESTEA, ziariştii indieni sînt maeştri în redarea articolelor despre sex şi violenţă (totuşi, atenuînd aspectul sinistru). Se întîlnesc numeroase titluri ca: „Minoră agresată sexual" (deşi detaliile sînt dezgustătoare, chiar şi esenţa conţinutului ar fi suficientă să indice chinul la care fata a fost supusă") sau „Femeie omorîtă de panteră în Vasai" („Din depărtare, sătenii au încercat să sperie pisica cu bîte şi zgomote, dar pantera nu s-a clintit").

Apoi urmează „Matrimonialele". Deşi nu chiar la nivelul sincerităţii din „Studs" privind problemele sexuale, anunţurile sînt foarte explicite în ceea ce priveşte vîrsta, venitul, religia, casta sau culoarea pielii. Brahmanii au o secţiune separată şi multe din anunţuri specifică: „Numai castele înalte corespund". Şi „cosmopolitanii" sînt căutaţi; la fel, indienii cu „American green card".

Din nou, e o adevărată plăcere să ghiceşti sensul iniţial al anunţurilor: „Pentru Sunni Muslim Syed, necăsătorit, 25/1, 80, inginer, tatăl — om de afaceri. Doreşte fată religioasă, medic. Fotografii, dacă e posibil sau: „Se caută o fată Tamil destul de bine educată pentru Vadama Anusham, necăsătorit, 26 ani, director la o bancă internaţională din Bombay. Răspundeţi cu detalii complete şi horoscop". De fapt, poate situaţiile nu diferă atît de mult faţă de cele din California.

AM CONSULTAT CELE TREI CĂRŢI ale lui V.S. Naipaul — „O zonă a întunericului", „India — civilizaţie rănită" şi „India, un milion de răscoale" — pe post de ghid, care, deşi merită să fie citite, nu le-aş recomanda turistului venit pentru prima dată în India.

Naipaul e obsedat de murdărie; el nu vede mizeria Indiei ca simptom al sărăciei sau ignoranţei, ci ca o profundă decădere culturală. Din loc în loc descrie „ororile" toaletelor indiene, ridicînd absenţa toaletelor moderne la rangul unei tare morale şi intelectuale. Defecaţia publică se leagă de inexistenţa conştiinţei istorice indiene, de inabilitatea de a observa şi descrie, de un „parazitism" intelectual, de credinţa că lumea reală e alcătuită din iluzii.

Călătorind prin India, micile necazuri parcă nu se mai sfîrşesc. Naipaul îşi construieşte o pledoarie pentru fiecare neregulă, analizînd neîndurător fapte care sînt de obicei trecute cu vederea de către turistul obişnuit. Fiind în necunoştinţă de cauză, s-ar putea să te amuze faptul că funcţionarului de la bancă îi sînt necesare pătruzeci de minute ca să-ţi schimbe banii. Cu ajutorul lui Naipaul e imposibil să nu devii furios.

CEA MAI RECENTĂ CARTE a lui Naipaul despre India are 520 de pagini şi i-au fost necesare 14 luni ca să o scrie. Prima lui lucrare cuprinde 267 de pagini scrise în 24 de luni, iar a doua de 191 de pagini în 14 luni. Păcat că Naipaul s-a debarasat de concizia ce îl caracterizează, întrucît rezultatul concret e acela că foarte puţini îi vor citi ultimul volum. Nici mie nu mi se pare unul din cele mai bune pe care le-a scris.

După ce a condamnat, dispreţuit şi respins India timp de trei decenii, Naipaul a ajuns să-i tolereze frămîntările. „Acum oamenii de pretutindeni au ajuns să ştie cine sînt şi cu ce-şi este datori fiecare", scrie el. „India a devenit o ţară a milioanelor de răscoale susţinute de 20 de feluri de excese de grup, secte, religioase, regionale.

Însă în creşterea numărului de răscoale el nu descoperă germenii dezastrului, ci demonstrarea ideii Indiei seculare, democratice. „Excesul se simte acum în India. Ce încercau să definească revoltele era forţa vieţii intelectuale generale, deplinătatea şi umanismul valorilor la care acum indienii simţeau că pot apela".

Ajuns la maturitate intelectuală, Naipaul şi-a depăşit stările de aroganţă şi isterie. Scriitorul e atît de arareori, ironic, încît atunci cînd îşi nuanţează optimist prejudecăţile, e un motiv de sărbătoare.

Traducere de
Alina PETRIC

DYLAN THOMAS

EU VĂD COPIII VERII

Eu văd copiii verii în ruină
Cum stearpă dau, de aur zeciuială,
Recolta cum n-o strîng — şi-ngheaţă glia;
În fierbinţeala lor dă buzna iarna;
Din reci iubiri aduc cu ei fecioare
Şi îşi îneacă-n fluxul lor pupila.

Copii ai flamei, cheag de nebunie,
Acresc şi mierea care-a dat în clocot;
Zăbun de ger aştern pe stupii dulci;
Acolo,-n soare, nervi cu fibre reci
Din beznă şi-ndoială şi-i hrănesc,
Semnalul lumii-i zero-n golul lor.

Îi văd apoi în pîntece de mumă,
Spărgînd în uter musculos lungi vremuri,
Cu rumen deget destrămînd lumina;
Cu umbre moi de soare şi de lună
Îşi zugrăvesc zăgazul în adîncuri,
Cum soarele le aureşte ţeasta.

Văd cum din ei doar oameni de nimic
S-or plăsmui, prin schimburi de sămînţă,
Văzduhul schilodind, ţîşnind din jaru-i;
Din inimi pulsul arşiţei iubirii
Şi al luminii saltă-le-n gîtlejuri.
Priviţi, priviţi în gheaţă pulsul verii.

II

Se clatină nevrutul anotimp
În sunător ungher, de unde,
Ca moartea, punctuali, sunăm din stele;
Bărbatul somnoros al iernii,-n noaptea-i,
Tot trage clopote cu negre limbi.

Sîntem obscurii tăgăduitori:
Să cerem moartea din femeia verii,
Viaţă de muşchi din spasme de iubiţi;
Din morţi bălai ce-mbujorează marea,
Vrem viermi cu ochii clari în lămpi de mină;
Din pîntec fecundat vrem om de paie.

Flăcăi ai verii-n tors din patru vînturi,
Noi, verzi de fierul algelor marine,
Ţinînd sus marea, pasărea zdrobindu-i,
Luăm al lumii glob de val şi spumă,
În hula lui să sugrumăm deşerturi,
Să pieptănăm grădini pentr-o cunună.

În mart mi-i fruntea-n cruce cu stejarii;
Atenţie la sînge şi sămînţă!
Îi ţintuim de pomi pe fanţii veseli;
Aici iubirii-i moare muşchiul umed;
Sparge sărut izvorul neiubirii.
O, ai făgăduinţei poli în noi sînt.

III

Vă văd, copii ai verii, în ruină.
În victimele-i bărbatu-i sterp.
Flăcăii-au oul plin, dar sînt străini.
Eu sînt bărbatul care v-a fost tată;
Sîntem copii de cremene şi smoală.
O, polii-ncrucişaţi se şi sărută.

M-A BĂTUT UN GÎND DE DUCĂ

M-a bătut un gînd de ducă
Din viaţa prea năucă,
Unde spaime vechi mă ţipă,
Întinzînd de chin aripă,
Cînd, din munţi, cad zorii-n mare.

M-a bătut un gînd de ducă ...
Veşnic spuse, mă usucă
Un salut, un oh, un uh,
Ce-s fantome în văzduh,
Pe hîrtii năluci-ecouri,
Tunet chemător din nouri.

M-a bătut un gînd de ducă, dar mi-e teamă
Că va exploda un strop uitat de viaţă.
Goală de minciuni, flama lui semeaţă
În văzduh pleşni-va, ochii mei orbindu-i.
Şi nici veche spaima nopţii,

Părul ridicat măciucă,
Telefon sub buza-pungă,
Moartea nu pot să-mi aducă.
Grije n-am cînd astea viaţa se pornesc să mi-o răpună,
Că-s convenţii jumătate, jumătate sînt minciună.

În româneşte de
Aurel COVACI

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BADULESCU CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică NICOLAE LENGHER.
ISSN 0030-560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Lineotipişti: Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VOLA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ SIBIU

DESPRE CULT ȘI CULTURA

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 9 (1292) ● 21 mai 1992 ● ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

Războiul firmelor

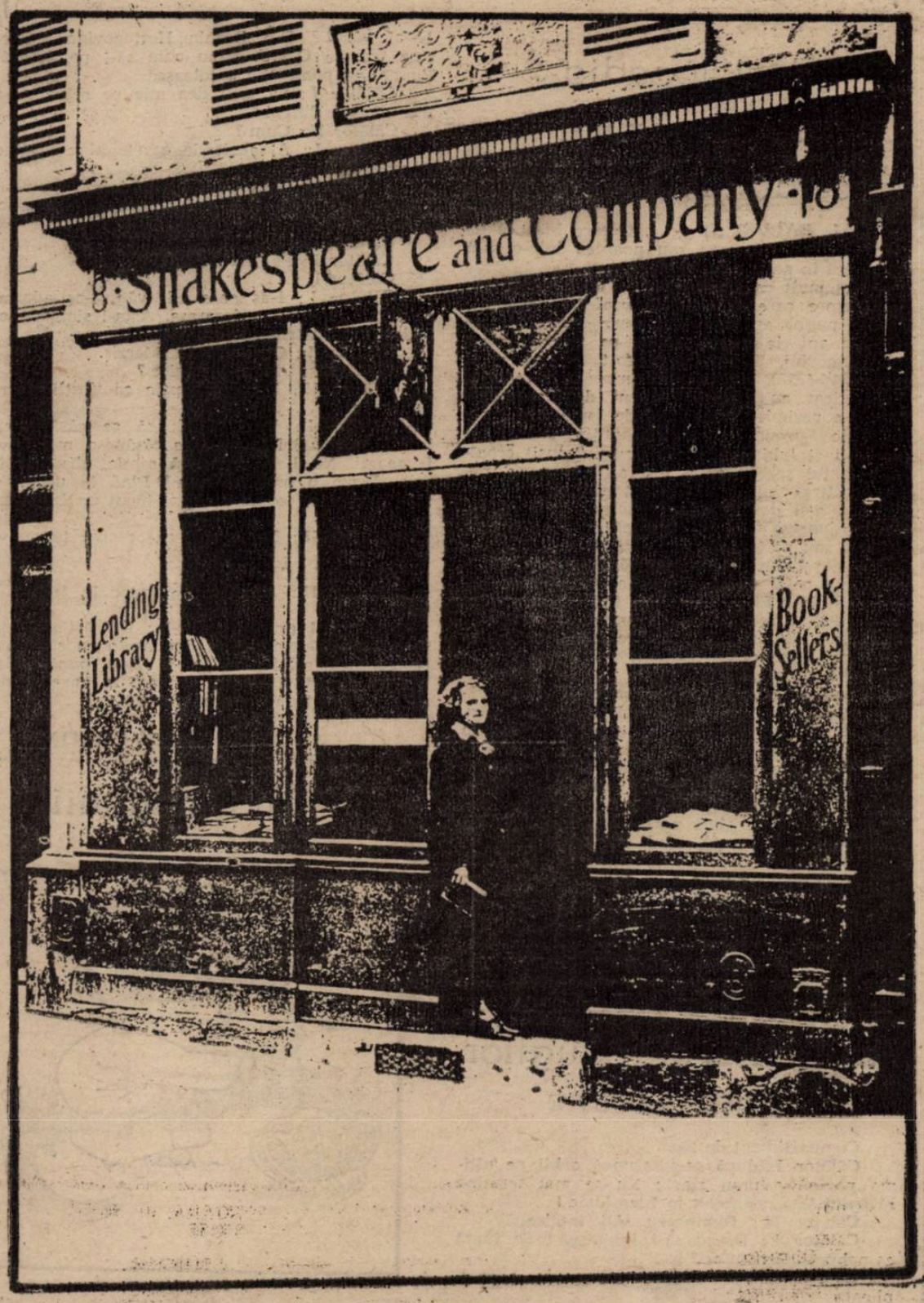

Librăria englezească „Shakespeare and Co", Paris, Franța

Este posibil ca în Transilvania să nu fi fost ca în Banat, unde inscripțiile bilingve, sub monarhia bicefală, erau — oricîte neajunsuri ar fi avut, în rest, aceasta — îngăduite (și frecvente).

O știu și dintr-o veche cadră în sepia, de format „souvenir", ce reprezintă farmacia cutărui unchi ai soacrei mele, anume Dionisie Negru, doctor în farmacologie, „artis pharmaceuticae magister", al Universității Budapestei.

Fotografia e datată „4 IX 909", pe verso, bine-înțeles, — aversul ei înfățișînd (pe lîngă niște buni vecini și copilamea dimprejur, ca și, mustață, canotieră și ocoș, „uica" Dionisie) fațada, cu vitrină largă, a asclepiadicului templu, deschis pe ulița centrală a Ciacovei (județul Timiș). — alături de un Müller Antal, la 645, de meserie mezelar (dacă ne luăm după pancarta din preajma ușii prăvăliei : natură moartă cu jamboane, în stil mai mult expresionistic, à la Soutine, decît flamand).

Cum am sub ochi două variante ale aceleiași priveliști, din, însă, zile osebite, mi-e mai ușor să reconstitui inscripția firmei farmaciei, — ce are forma unui „T" și constă, pe orizontală, dintr-un placat în ungurește : ARANYKERESZT GYOGYSZERTÁR ; iar sub, nemțește : APOTHEKE, și franțuzește : PHARMACIE. Cît despre planul vertical, piciorul „T"-ului adică, acesta este, dacă vreți, un kakemono cvadrilingv : APOTHEKE ZUM GOLD. [ENEN] KREUTZ ; GYOGYSZERTÁR AZ ARANY KERESZTHES ; FARMAȚIA LA CRUCEA DE AUR ; ca și, în fine, în sîrbește (și, deci, cu alfabet chirilic) : LEKARNIȚA KOD ZLATNOV KRSTA.

Mai toate graiurile, așadar, ale prosperului Banat cosmopolit, căci, multietnic, reprezentate pe o firmă, ca într-o carte (sau o chartă) a ginților colocutoare(nu numai conlocuitoare), — inclusiv limba românească a proprietarului modernei și dichisitei oficine.

(De menționat un mic detaliu : zugravul poliglotei firme, în semn de profesionalism, mai mult decît din vanitate, nu uită să-și semneze opul : el se numește Molnár P.).

Cui nu mă crede pe cuvînt, îi stau, oricînd, la dispoziție cu documentul invocat (pe care nu e cu putință, acum, să-l dau în fotocopie).

* * *

„Dar poarta a rămas închisă la glasul lumii viitoare ... / / Era prin. anul una mie și nouă sute nouă,-mi pare".

Transcriu, ușor modificat, un brav distih minulescian ; o fac cu brusca nostalgie a Europei vremii sale, amabila La Belle Époque, — și nu fără amărăciunea că azi, în '92, în pragul unui nou mileniu, în Clujul care, oficial, se cheamă, încă, Cluj-Napoca, adică ceaușist-diglosic, războiul firmelor bilingve s-a declarat cu mult tapaj. Ceea ce, bine-înțeles, de n-ar fi trist, ar fi ridicol.

Încît e cazul să afirm (iar medicii să mă confirme sau, dacă mint, să mă infirme) că cei ce fac un casus belli din faptul firmelor bilingve (și din maghiara prea-firească pe edificii vechi-maghiare), nu suut decît niște infirmi. — Infirmi mental, sentimental, moral și, dacă vreți, oral.

În rest, „Amintire cu miros de farmacie curată" (Tristan Tzara, Vacanță în provincie).

Șerban FOARȚĂ

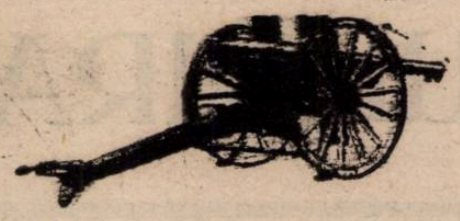

CANALUL 3

ROMÂNUL S-A NĂSCUT SCEPTIC

La sfîrșitul lunii aprilie, năimit fiind de cotidianul „Adevărul", hiperactivul I.R.S.O.P. a mai operat un sondaj de opinie pe un eșantion de români. Bineînțeles: toți reprezentativi. Cu o minimă marjă de eroare (ori maximă) de numai 3 la sută.

Și ce mai zice poporul? — vorbma lui Papură Vodă. Păi zice, exceptînd cîteva procente de cryptoburghezi (cărora vîntul le suflă drăcește în pînză, în vreme ce pipălului îi suflă în buzunări), că toate merg de parcă stau pe loc, de n-ar fi să (ne) luăm sama la prețuri. Asta mi-amintește, ca și multe altele, mai vechiul banc cu țăranul ardelean care, cu o funie în mînă deambula sceptic pe ulița satului. Cineva îl întreabă (întotdeauna întreabă cineva în bancurile cu ardeleni, chiar dacă prea tîrziu): „Un' te duci, măi baghe cu funia ceea?". „Ia, mă duc la colectivă, să-mi iau zilele" — zice camaradul peizan de parcă l-ar fi citit pe Cioran în intervalul dintre prașila întîi și a doua. Așa grăit-a ardeleanul baghe, înstrăinat de obiectul muncii sale.

Așa grăiește și eșantionul irsopizat întru Adevăr. Speranțe — ioc, mai bine — la Sfîntu așteaptă, vin vremuri și mai grele pe plaiul unde,în timpuri imemoriale, un păstor mai ortoman fu dat veșniciei de alții doi, și nu numai din invidie profesională. Doi ciolpani. Iar poporul stăruie cu mîna la sprînceană scrutînd un viitor luminos, lipit fatal orizontului. Încă o dată, n-a fost să fie!

NICI MĂCAR SILVIU BRUCAN ...

... nu mai crede în steaua feseniștilor conservatori. Observația că aripa asta, petală flască dintr-un trandafir spulberat, nu are nici o șansă în viitoarea peltea politică l-a lovit în pieptu-i de aramă pînă și pe indestructibilul Emanuel Valeriu, indirect și la ora de vîrf de noapte. Ați observat, desigur, că domnul Valeriu se apropie, cel puțin ca oră de emisie, de realizatorul topului siderurgic — bănățeanul miticizat Petre Magdin. Ce au ei în comun? În primul rînd, o drăcească tenacitate. Și oricît i-ar muta realizatorii de programe mai spre dimineață ei nu renunță a călca națiunea pe nervi. Cred că și de le-ar lua cineva salariile, scaunele, birourile, microfoanele, treptele de sub picioare tot nu se lasă.

Așa cum nu se lasă dus din fotolii nici bîrlădeanul, nici marțianul, nici văcarul sau ninosul, dumitrașcul ori solcanul, de le-ar cere-o tot balcanul și-ar renaște odiosul. Doamne, păzește-ne de ai noștri că de unguri ne apără Vadim și Ceontea! Precum și Radu Cîmpeanu, viitorul bîrlădean al proximului senat, și actuala mare revelație politică a Oracolului de Dămăroaia.

CUTIUȚA LUI VIRGIL

Chiar și marele festival internațional de muzică lejeră „Cerbul de aur" de la Brașov va fi umbrit profund de va continua ex-căpitanul Virgil Măgureanu să desarte conținutul cutiuței sale fermecate. Va fi un spectacol cum nici la Rio de Janeiro nu s-a văzut. O lambadă cu strigături și fluierături va înflăcăra mulțimile. Și pre mulți va popi nenea Virgil cu ineditele sale manuscrisuri. Normal, cu excepția cărora deja sînt popi. Auzi-ne stareță Simeoane? Normal, plumbuitu-ți-s-a mîna pe toiag?

Dar cine-ar putea fi atît de naiv să creadă că Virgil al Pandorei va duce treaba asta pînă la capăt? Deconspirările vor fi oprite tocmai la vreme, să iasă o treabă fainâ. După cum cer comandamentele de pe ordinea de zi, nu-i așa, coane Mihăilă? Să trăiți! Meritați cel puțin jumătate de normă pentru curățenia pe care o faceți prin redacții. Și o primă de încurajare, pentru discreție.

TRUC CU DRUC

Ce șansă mai aveau M.E.R.-ii să înflorească eficient în noua campanie electorală și să culeagă rodul din livada bicamerală de pe Dealul Mitropoliei? Să fim drepți, slabă. Și atunci, înlăturîndu-l pe T.G. Maiorescu de la conducerea efectivă și pe Marcian Bleahu de la crosul cu capăt de linie Cotroceni — unde cucuvaia doinește de jale după alesul d'antărt, pe care-l iubește din obișnuința de a-l vedea zilnic —, ecologista tagma a scos asul din înflorita-i mînecă. Noul Cuza.

A fost o bombă, totuși, Căci, deși nutream grave presupuneri că dl. Druc va apărea ca pretendent la scaunul domnesc, nu bănuiam că va țîșni, ca din iarbă, taman din ecosistemul cu pricina. Așa sîntem noi, naivi. Da' ce, sîntem singurii?

Cornel BOGDAN

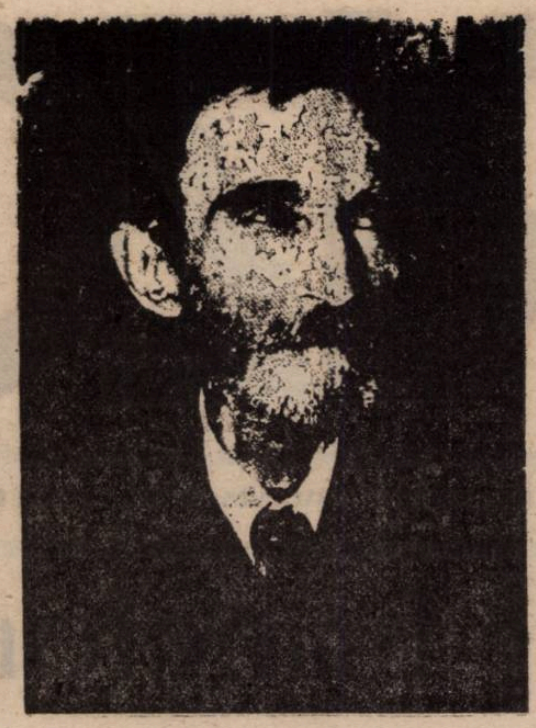

Bacovia
COGITO

Mi-am realizat
Toate profețiile
Politice.
Sînt fericit ...
Frumos
Este cerul
Senin, sau mînios.
Un aforism celebru
Te face să trăiești ...
Nu-i mîini,
Nici azi,
Nici ieri —
Timpul ...

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

BAL, BALURI (I) — „petrecere însoțită de dans, organizată seara sau noaptea într-o sală pregătită în acest scop".

Mai mult ca sigur, primele baluri timișorene (despre care istoricii de profesie pomenesc foarte puțin) au avut loc acum mai bine de 666 de ani, la marea curte, pe vremea cînd, sub angevini, Timișoara a fost, pentru cîțiva ani (1316-1325), capitală de imperiu. La castelul ridicat cu meșteri italieni de Carol Robert s-a perindat sumedenie de lume, din toate colțurile Europei și, nu mai puțin, sumedenie de soții și iubite. Din cîte scriu (totuși) cronicile, fastul serbărilor a fost atît de mare, neprecupețirea lui Carol Robert atît de nemăsurată în a-și desfăta alesele inimii, încît Timișoara ajunsese una din cele mai petrecărețe (pe înserat sau pe înnoptate) cetăți ale vremii. Erau adevărate baluri imperiale, căci — se pare — în urma celui dat în onoarea răpitor de frumoasei iubite Elisabeta Csaki, împăratul a cheltuit ca-n basme (pentru consumație, muzici, mîncăruri, bufoni). Drept care întreaga nobilime s-a mîniat peste poate și a ieșit cu un fel de jalbă într-un fel de protap.

Apoi, pe vremea lui Sigismund, împrejurările nu-s prea prielnice plăcutelor desfătări. Și totuși, între o cruciadă și alta, între un plan de bătaie și altul, între un consiliu și o dietă, zidurile castelului răsună, cum scrie la cartea romantică, de „blînde armonii nocturne, țimbaluri și țiteri și glasuri". Iar după cutremurul din 1443, cînd parte din castel și din marile case se surpă, cînd războaiele creștinilor cu turcii se întețesc, viața noptatecă a balurilor timișorene pare a se stinge de tot. Cum stinsă va rămîne preț de aproape 200 de ani, sub turci, pe vremea pașalîcului.

Adriana BABEȚI

— va urma —

Pavilionul clăpăugilor

SINGURA SOLUȚIE

Compartiment de tren.

Călător I (după ce-și aruncă ochii pe ultima pagină a unui ziar): Nu se mai termină războiul ăsta nenorocit în Iugoslavia!

Călător II: Dumnezeu să-i înțeleagă.

Călător I: Dracu să-i înțeleagă! Se luptă ca nebunii. Pentru ce?

Călător II: E complicat, domnule, e complicat.

Călător I: Ce-o fi așa de complicat?

Călător II: E complicată situația la ei. N--ai văzut? Din Bosnia Herțegovina se retrag trupele O.N.U. N-au cum să-i potolească. Nimeni nu poate să-i potolească.

Călător I: Să mi-i dea mie pe mînă, că-n trei zile i-aș liniști!

Călător II: Cum?

Călător I: Ai auzit de gazele alea care te adorm?

Călător II: Spreiuri?

Călător I: Nu numai spreiuri, Grenade, bombe.

Călător II: Și?

Călător I: Păi, nu înțelegi?

Călător II: ...

Călător I: I-aș gaza zdravăn, i-aș adormi și, după aceea, i-aș dezarma. Asta-i singura soluție: să-i dezarmezi.

Călător II: Gazatul este interzis.

Călător I: Cine îl interzice?

Călător II: E interzis prin convenții internaționale.

Călător I: Vax! Decît să se căsăpească între ei, în halul în care se căsăpesc, mai bine îi gazezi. Nu li se întîmplă nimic, absolut nimic. Dorm o oră. Și gata! Pînă la urmă, o să-și dea și ei seama că le-ai făcut un bine, un mare bine.

Călător II: Da, numai că ce spui tu nu se poate face.

Călător I: Crezi?!

Călător II: Ar fi un amestec în treburile interne...

Călător I (întrerupîndu-l): Da' ăștia de la O.N.U. ce păzesc? S-au dus acolo ca să arate ce echipament frumos au? Să-și pună măștile pe figură și să dea drumul la gaze! Asta e, domnule! Este singura soluție!...

Iosif COSTINAȘ

În fața națiunii

Desen de Nic. LENGHER

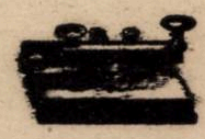

Vladimir Tismăneanu

TRAGICOMEDIA COMUNISMULUI BALCANIC

COMINTERNUL SI P.C.R.-UL (3)

Dacă elita de partid mai nutrea vreun dubiu în legătură cu logica totalitaristă a stalinismului şi a subordonării P.C.R.-ului Moscovei, acestea au fost uitate odată cu preluarea puterii de către Hitler în ianuarie 1933. Pentru românii anilor '30, ca şi pentru comuniştii polonezi, unguri sau germani, singura alegere părea a fi între socialismul lui Stalin şi nazismul lui Hitler. Mulţi dintre ei şi-au dat seama de scopurile epurărilor nemiloase ale lui Stalin, dar nu-şi puteau face publice dubiile pentru că astfel aveau impresia că-şi ajută duşmanul de moarte. Mă gîndesc, desigur, la generaţia aşa-zişilor comunişti idealişti, şi nu la oportuniştii gata de orice compromis doar cu scopul de a mai urca o treaptă pe scara ierarhiei staliniste. Fanatici şi creduli cum erau, aceşti militanţi rămîneau nişte comunişti convinşi chiar şi confruntaţi cu realitatea atroce a sistemului concentraţionar sovietic, cu noaptea de gheaţă a Gulagului [1]. Componenta morală a comunismului românesc era astfel produsul unei generaţii care-şi însuşise întru totul definiţia stalinistă a solidarităţii proletare :

> **Internaţionalistul** este acela care e gata să apere necondiţionat U.R.S.S.-ul, fără şovăială şi fără frică ; pentru că U.R.S.S. este baza mişcării revoluţionare mondiale, şi această mişcare nu poate fi apărată şi promovată decît apărînd U.R.S.S.-ul. Oricine crede că apără mişcarea revoluţionară mondială separat de sau împotriva U.R.S.S., se situează împotriva revoluţiei şi se alătură inevitabil taberei duşmanilor revoluţiei [2].

Cea mai mare parte din elita iniţială a stalinismului românesc a fost executată sau a dispărut în lagărele sovietice, alăturîndu-se fostului lor idol şi protector, Christian Rakovswy. Printre cei exterminaţi în timpul Marii Terori se aflau şi stele ale P.C.R.-ului precum Imre Aladar, Ecaterina Arbore [3], Ion Dic-Dicescu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea [4], David Fabian, Elena Filipovici, Dumitru Grofu, Elek Köblös [5], Alexandru Nicolau, Marcel Pauker, Eugen (Jenö) Rozvany, Marin Timotei şi mulţi alţii. Le-a supravieţuit mitul pe care reuşiseră să-l implanteze în mintea militanţilor mai tineri — cel al Uniunii Sovietice ca Mekka a proletariatului. Chiar şi în scrierile lui Lucreţiu Pătrăşcanu, unul dintre puţinii intelectuali proeminenţi care deţineau o poziţie importantă în P.C.R., se găsesc încercări de a justifica tezele Cominternului şi nu delimitări ori critici la adresa acestora. Deşi neîndoios mai complex decît tovarăşii săi, Pătrăşcanu era, totuşi, un „soldat disciplinat" al partidului, gata să urmeze, fără să crîcnească, instrucţiunile Moscovei. După război, confruntat cu probleme infinit mai complexe şi din ce în ce mai conştient de cinismul atitudinii sovietice faţă de România, Pătrăşcanu a încercat să articuleze o viziune mai echilibrată a istoriei sociale a ţării, deşi mustea încă de clişee marxist-leniniste [6].

Debilitatea intelectuală a comunismului interbelic românesc, determinat de elitismul partidului, cum şi de aversiunea acestuia faţă de cea mai uşoară umbră de naţionalism, explică popularitatea limitată a acestei formaţiuni în rîndul intelectualităţii. Singura moştenire teoretică pe care ar fi putut-o invoca comuniştii români — teoria neoiobăgiei a lui Constantin Dobrogeanu Gherea — a fost denunţată drept o versiune camuflată a menşevismului, cu consecinţe dezastruoase pentru dezvoltarea mişcării revoluţionare a clasei muncitoare române [7]. Cîţiva comunişti din tînăra generaţie au încercat să-şi adjudece dogma şi să abordeze marxismul dintr-o perspectivă mai sofisticată. Lucien (Gică) Goldman, viitorul gînditor francez neo-marxist, şi-a început investigaţiile dialectice la Bucureşti, însă punctele sale de vedere neortodoxe au trezit suspiciune între tovarăşii săi comunişti şi au dus la ruptura cu P.C.R.-ul după 1934 [8]. Nici măcar cercetările istorice ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu nu au generat nici o discuţie mai aprofundată în sînul stîngii radicale româneşti [9].

Publicaţiile cultural-politice controlate de către partid — **Cuvîntul liber, Reporter, Era Nouă** — profesau o viziune maniheistă, constînd în sprijinul necondiţionat al U.R.S.S.-ului şi în ostilitatea viscerală faţă de sistemul parlamentar românesc. Singura întreprindere intelectuală încurajată de către lacheii staliniştii era neîncetata rumegare a cărţuliilor lui Stalin şi a directivelor Cominternului. Din rîndul P.C.R.-ului n-au fost avansate nici un fel de soluţii politice îndrăzneţe — nici Georg Lukàcs, nici Bertolt Brecht, Antonio Gramsci sau măcar Georges Politzer n-ar fi putut deveni purtătorii de cuvînt intelectuali ai comunismului românesc. Comuniştii români aşteptau mereu sugestiile Moscovei, şi semnalele acesteia, şi, cu excepţia lui Pătrăşcanu, P.C.R.-ul n-a produs nici un teoretician cît de cît valoros.

reciproce ca şi P.C.R.-ul. Un exemplu : în iulie 1968, pe cînd mă aflam la Leipzig, l-am întîlnit pe Basil Spiru (Erich Kutschnecker), unul dintre fondatorii P.C.R.-ului. În anii '30, Spiru fusese membru al delegaţiei P.C.R. la Comintern, apoi condusese departamentul românesc al postului de radio Moscova pînă cînd Walter Ulbricht l-a recrutat să lucreze cu prizonierii de război germani din U.R.S.S. (1942-1945). După război, Spiru s-a stabilit în Germania Răsăriteană, unde preda istoria comunismului internaţional la universitatea „Karl Marx" din Leipzg. Cînd i-am pomenit de recenta pe-atunci reabilitate a Elenei Filipovici de către Nicolae Ceauşescu (aprilie 1968), Spiru a comentat cu răutate : „Da, a fost împuşcată, însă numai după ce a dat pe mîna N.K.V.D.-ului o groază de oameni". Reîntors la Bucureşti, am fost şocat să aflu de la un alt fost ilegalist că Spiru însuşi participase la instrumentarea învinuirilor contra Elenei Filipovici şi a altor militanţi exilaţi. În această poveste borgesiană de crime neexpiate nimeni nu putea pretinde că e cu adevărat nevinovat, şi cu atît mai puţin cei care, la vedere sau pe ascuns, au facilitat planurile criminale ale „organelor".

NOTE

1. De-a lungul anilor, am stat de vorbă cu supravieţuitori români ai epurărilor Cominternului din anii '30 care continuau să-i privească pe Stalin şi U.R.S.S.-ul drept singurele surse de speranţă în lupta împotriva fascismului. Raţionamentele lor se bazau pe presupunerea că epurările avuseseră iniţial un caracter de necesitate. În al doilea rînd, toţi erau marcaţi de mecanismul terorii. Puţine alte partide fuseseră la fel de tarate de resentimentele personale şi denunţurile

2. Vezi I.V. Stalin, **On the Opposition** (Peking : Foreign Languages Press, 1974), p. 811.

3. Fiică a binecunoscutului socialist militant Zamfir Arbore, ea a fost expulzată din România în 1924. Ca medic, a deţinut funcţii importante în sistemul sănătăţii Ucrainei Sovietice înainte de arestarea şi execuţia în 1937. Vezi Frunză, **Istoria Partidului**, pp. 89-90.

4. Născut în 1879, Alexandru (Saşa) Dobrogeanu-Gherea era fiul lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, patriarhul socialismului românesc. A fost ales ca deputat socialist în 1919. În noiembrie 1920 a plecat la Moscova cu o delegaţie românească şi l-a întîlnit pe Lenin. Membru fondator al P.C.R.-ului, el s-a alăturat fracţiunii stîngiste a lui Marcel Pauker. Arestat de poliţia română în 1926, a fost eliberat în 1929 după o grevă a foamei. În 1932 a emigrat în U.R.S.S. unde a fost arestat în 1936 şi a murit în 1938. A fost reabilitat de către Plenara Comitetului Central al P.C.R. din aprilie 1968.

5. Elek Köblös (1887-1937) şi-a început cariera revoluţionară ca militant comunist în 1918 în Imperiul Austro-Ungar, apoi, după 1919, a fost activ în sindicatul muncitorilor forestieri români, fiind delegat la congresul de înfiinţare al P.C.R. În august 1924, al III-lea Congres al P.C.R., ţinut la Viena, îl alege pe Köblös secretar general al P.C.R. În 1925, după interzicerea P.C.R., a fost susţinătorul strategiei unui bloc comun care ar fi permis P.C.R.-ului să rămînă activ din punct de vedere politic. Criticat la al IV-lea Congres din 1928, Köblös a fost condamnat în Decembrie 1929 atît de către Comitetul Central al P.C. Rus, cît şi de către Comintern şi i s-a interzis să mai participe la munca politică a P.C.R. Se pare că în conversaţii particulare cu alţi membri din exil ai P.C.R. aflaţi în U.R.S.S., el s-a exprimat critic la adresa cursului stalinist represiv. Mulţi dintre conducătorii istorici ai comunismului românesc au colaborat la începutul anilor '30 cu editura pentru limbi străine la traducerea lucrărilor marxiste de bază în româneşte. În plus, legătura lor cu Rakovsky a jucat fără îndoială un rol important în crearea suspiciunilor sovieticilor privitoare la aplecările trotkiste ale românilor. Vezi Lazitch şi Drachkovitch, **Biographical Dictionary of the Comintern**, pp. 219-220 ; M.C. Stănescu şi L. Gergely, **Elek Köblös** (Editura Politică, Bucureşti, 1978). Monografiile publicate de către Institutul român de studii social-politice şi istorice nu luminează detaliile distrugerii elitei P.C.R. în timpul Marii Epurări. E de sperat că recentele promisiuni privitoare la deschiderea arhivelor Cominternului pentru istorici vor spori numărul de informaţii privitoare la cele mai enigmatice „puncte albe" privind relaţiile româno-sovietice.

6. Încercarea lui Pătrăşcanu de a schiţa un program politic original în cartea lui **Problemele de bază ale României** (Bucureşti : Editura Partidului Comunist Român, 1946) poate fi una din sursele animozităţii lui Gheorghiu-Dej faţă de el. Dej şi Ana Pauker ştiau foarte bine că strategiile politice ale „democraţiilor populare" erau dictate de către Stalin şi că inventivitatea teoretică era, prin urmare, o ispită mult prea aventuroasă. Faptul de a fi definit o „cale poloneză a socialismului" este una din marile erori atribuite lui Gomulka după îndepărtarea lui din fruntea partidului polonez în 1949. Pentru staliniştii români, studiile teoretice ale lui Pătrăşcanu erau indicaţia unor predispoziţii subversive. Leonte Răutu s-a străduit din răsputeri să incrimineze textele lui Pătrăşcanu în celebra lui cuvîntare împotriva „cosmopolitismului şi obiectivismului în ştiinţele socale", din 1949, cînd cămaşa de forţă a jdanovismului a fost impusă culturii române. Problema sovietizării culturii române şi rolul lui Răutu în companiile antiintelectuale mă preocupă în acest moment în modul cel mai intens. Pentru modalităţile epurărilor în Europa de Răsărit şi eliminarea comuniştilor naţionalişti", vezi Zbigniew Brzezinski, **The Soviet Bloc : Unity and Conflict** Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1967), pp. 91-97.

7. Sistematizat la Congresul al V-lea, anti-gherismul P.C.R.-ului îşi avea originile în nemulţumirea comuniştilor faţă de perspectiva reformistă a lui Dobrogeanu-Gherea. În 1951, la cuvîntarea la a 30-a aniversare a P.C.R., Gheorghiu-Dej a reiterat condamnarea hotărîtă a „oportunismului de dreapta" al lui Gherea. Aceasta a fost linia oficială a partidului faţă de cel mai strălucit înaintaş al său, pînă la discursul din mai 1966 al lui Nicolae Ceauşescu la a 45-a aniversare a P.C.R., cînd succesorul lui Dej a admis că „în ciuda tuturor neajunsurilor şi a limitelor, opera lui Dobrogeanu-Gherea are o mare importanţă în istoria ştiinţelor sociale din România, în răspîndirea ideilor marxiste şi dezvoltarea concepţiei revoluţionare a proletariatului". Vezi „Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluţionare şi democratice a poporului român, al tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi socialiste dn Romîna". în Nicolae Ceauşescu, **Opere alese**, Vol. 1 (Bucureşti, Editura Politică 1982), p. 153. Procesul recuperării moştenirii teoretice a lui Gherea de către ideologii regimului Ceauşescu merită o examinare detailată.

8. Pentru Goldmann, vezi Robert A. Gorman, ed., **Biographical Dictionary of Neo-Marxism** (Westport : Greenwood Press, 1985), pp. 169—171 ; Mitchell Cohen, „The Concept of Community in the Thought of Lucien Goldmann", **Praxis International** 6:2 (July, 1986), pp.202-234. Pe cînd era student în drept la Bucureşti, Goldmann a fost implicat în fierbinţile discuţii politice şi teoretice organizate de către comunişti la căminele evreieşti „Schuler". Acolo s-a împrietenit cu Miron Constantinescu, pe vremea aceea interesat de hegeliano-marxism, filozofie socială şi politică radicală. Cea mai bună relatare asupra diversităţii intelectuale a Bucureştiului anilor '30 se află în **Nu** al lui Eugen Ionescu.

9. Veţi Lucreţiu Pătrăşcanu, **Sub trei dictaturi** (Bucureşti, Editura Politică, 1970).

Ultimul „Meridian"

Aceasta ar fi trebuit să fie, în mod normal, un fel de recenzie „de întîmpinare" a unui număr obișnuit din „Meridian". A **încă** unui excelent număr tematic, în nota obișnuită a revistei. După cel precedent consacrat problemei naționalismului, ar fi fost normal ca acum să consemnăm, într-o suită de superlative (cîtuși de puțin circumstanțiale), calitatea concepției încă unui număr „cu temă" — „Stînga-dreapta". Vom face și acest lucru, nu înainte de a spune că **acest** „Meridian" (nr. 5, vol. I, ianuarie-aprilie 1992) nu e unul obișnuit. E **ultimul „Meridian"**. Pe coperta întîi, antetul revistei, ilustrația foarte inspirată (harta lumii pe o tablă de șah cenușie, de pe care se decupează sigla „stînga-dreapta", cu secera și ciocanul încîrligate ca o svastică). Și, la vedere, nume, titluri. Totul gata să te pregătească de start. Pentru ca, întorcînd revista, pe contra-copertă, să poți citi cu uluire în dreapta sus: „Cu acest număr, „Meridian" își încetează apariția". Și, încadrînd minunat absurdele creioane colorate ale lui Jon Dogar-Marinesco (atît de impecabil și de mult ascuțite încît devin de nefolosit), un text concis, dureros de limpede, al directorului publicației, Dorin Tudoran. Ar putea fi reprodus în întregime pentru tot ce e acolo mesaj, frază de frază. Iată doar un fragment: „Mai presus de orice, o publicație este o stare de spirit. Dacă publicația dispare înainte ca starea de spirit ce a făcut-o posibilă să se fi epuizat, acea revistă va reapare, va renaște, chiar dacă în altă formă, asemeni păsării Phoenix. Nu credem nici că spiritul **Meridianului** moare o dată cu dispariția fizică a revistei, nici că starea de spirit numită **Meridian** s-a epuizat. De aceea, sperăm că în România de mîine vor exista numeroase publicații anunțate de scurta existență a **Meridianului**. Cît de repede va veni acest mîine, depinde de fiecare din noi. — editori și cititori, deopotrivă".

După numai un an de existență, cea mai articulată dintre toate revistele **de idei** care apar în limba română, dispare. Urmînd ținuta stilului și tonului din cuvîntul lui Dorin Tudoran, prin care revista se încheie la propriu, să întîmpinăm acest număr final cu aceeași bucurie ca de obicei, cu demnitatea nelăcrimoasă pe care ți-o dă speranța lucidă că lucrurile nu se vor încheia **așa**, că ele vor intra **obligatoriu**, într-un fel sau altul, mai devreme sau mai tîrziu, în normalul lor.

Așadar, încă un număr de anvergură, pe o temă atît de fierbinte, încît pot participa activ la ea estici și vestici deopotrivă, autori și cititori: **Stînga-dreapta**. Un număr care poate deveni (ca și cel despre naționalism) bibliografie obligatorie pe tema dată. La reușita lui excepțională sînt convocate semnături de prestigiu. După cum urmează (în ordinea intrării în pagină) Dorin Tudoran, Daniel Chirot, Vladimir Tismăneanu, Agnes Heller, Ferenc Feher, Ghiță Ionescu, Joydeep Bhattacharya, Daniel Pipes, ichael Radu, Andrei Filotti, Irene van den Ende, Rodica Iulian, Patrick Clawson, Daniel Dăianu, David Kenett, Alice Reynolds, Dan Pavel, Andrei Cornea, Cristian Moraru, Mircea Mihăies, Virgil Ierunca, Matei Călinescu, Vassily Aksionov, Eliza Miruna Ghil, Ion Barbu, Slavomir Mrozek, Judith Ingram, Ekaterina Nikova, Octavian Paler, Dan Petrescu, Lidia Vianu, Nicolae Manolescu, Mircea Zaciu, Hans Christopher Buch, Buior Nedelcovici, George Banu, Valeriu Sela, Andrei Marga, Andrej Brezianu, Dan Oprescu, Vasile Popovici, Zoe Petre, Peter Gross, Alecs Negulescu, Ion Manolescu, Ara Septilici, Alexandru Plescan, Cătălina Novac, Fevronia Novac, Silviu Geamănu, Dan Deșliu. Au fost enumerați absolut toți, nu ca într-un simplu pomelnic, ci pentru că absolut toate eseurile, studiile, interviurile, articolele lor sînt citabile.

Încheiem cu exact ultimele cuvinte de pe contra-copertă, solidari: „**La revedere**, cu speranța unui **Pe curînd**".

Adriana BABEȚI

ICOANE PE STICLĂ

Ritmuri fără istorie

A trăi în diversitatea năvalnică a unei vieți nefalsificate presupune a te împărți din izvoarele vii ale libertății. A trăi în comuniune cu aceasta. Ființarea în libertate este mai dificilă decît cealaltă, trăită în negura monotonă a dictaturii. De dincolo poți cel mult avea nostalgia golului, a crepusculului, a unei temnițe colective care îți putea oferi bucuria sărmană a poantei, a vorbei în doi peri, a aluziei iscusite, a ocheadei complice dintre rîndurile care spuneau într-un fel și dădeau de înțeles că lucrurile stăteau altfel. Și cu toate acestea rămîne de discutat dacă atunci eram în întregime robi și acum cu totul liberi, odată ce libertatea este mai degrabă o disponibilitate interioară, un fel de bucurie calmă pe care nu o poate aproxima decît cute e, să zicem, frază muzicală care îți poate povesti, eliberată de cuvinte, despre libertate, despre șansa de a fi într-o indeterminare pe care o numești, în lipsa altor cuvinte mai pe potrivă libertate interioară.

Dacă libertatea, umanismul și toate valorile democrației se nasc și pot viețui în spațiul unei toleranțe care să permită diversității omenești să fie în deplina ei desfășurare paradoxală, atunci pot spune că asemenea disponibilități ți se imprimă în copilărie. Dacă ai trăit, copil fiind, în diversitate lingvistică, în mediul unor pluralități de credințe și atitudini rămîi cu nostalgia lor și cu toleranța care le face posibilă existența. Cît am pruncit pe malul Mureșului am trăit într-o asemenea lume, pe care a înțeles-o mai bine ca nimeni altul Slavici. Nevoia lui de toleranță în diversitate a alimentat opțiunile sale politice, pripit categorisite drept trădare națională. Păcatul lor fundamental este acela că au fost anacronice față de momentul acela și totodată într-un proiect care abia astăzi bîntuie mințile politice ale Europei. Am trăit așadar nu numai în diversitatea națiilor ci și în aceea a credințelor. Am trăit în devălmășie fără a renunța la propria mea credință, așa cum o făceau și babele de prin scaunele bisericii ortodoxe. Am fost în raport cu toate aceste credințe într-un raport de toleranță pe care doar naivitatea copilului o poate susține cu o deplină libertate dezinteresată. Am întîmpinat începuturile toamnelor de fiecare dată în preajma pelerinajelor catolice, cu fanfare nemțești și cu fetițe care o simbolizau pe Fecioară prin îmbrăcăminte. Mulțimea aceasta de unguri, de nemți, de bulgăroaice catolice în straie populare care le dădeau înfățișarea unor pinguini cu șiragurile rozariului la gît, toată învălmășeala asta de nații care își mormăiau rugăciunile pe sub zidurile mănăstirii franciscane, mi-au marcat copilăria. Am sfîrșit prin a îndrăgi năvala lor kitscoasă, trabele cu amintiri și reproduceri de icoane religioase, cu statuete din ghips reprezentîndu-l pe sfîntul Anton și pe Fecioara Maria. Toate acestea îmi ritmau într-un anume fel viața: primăverile aparțineau ortodoxiei, cu mirosul de pămînt reavăn, de salcie umedă, de lemn bătrîn din turnul bisericii în care băteam toaca la o înălțime ametitoare, cu ușile vîjîind în vîrful care se izbea de figurile bărboase ale unor sfinți pictați pe turn. În toată această vreme, fie iarna Nașterii, primăvara Învierii sau toamna catolică a Maicii Domnului, exsitau alături de ele, însoțindu-le în felul lor, comunitățile protestante și neo-protestante. Cei mai numeroși erau baptiștii, cărora lumea le zicea „americani", cu o ușoară sclipire plină de ghidușie în ochi. Nu era nimic rău sau agresiv, în porecla asta, era mai degrabă o formă de subtil umor popular care ascundea în el un sîmbure de adevăr. Tineretul spunea bisericii baptiste, templu. În fiecare duminică, după-masă, grupurile de „americani" mergeau la „templu" cu Biblia sub braț pe sub privirile, mai degrabă indiferente ale celorlalți, care stăteau la stradă, pe bănci, și bîrfeau domol. Tineretul baptist trecea cu mandoline sub brat, cu ghitări. Am fost nu de puține ori la ei la slujbă, le-am ascultat poeziile, cîntările din ghitări și mandoline, apoi fanfara, predicile și rugăciunile pline de fervoare la care pasajele mai înălțătoare erau subliniate printr-un amin colectiv care semăna cu un oftat. Aparțin și ei diversității acestei lumi, îi știu din copilărie, sînt țărani, alții muncitori, sau intelectuali. Pe pereții camerelor aveau inscripții din biblie pe porțelan sau pînză înconjurate de flori și de păsări. Cînd se supărau pe animalele din curte sau pe orice altceva ziceau „mînce-te Ioia" și ăștialalți, „lumea", interpretau în felul lor „păcătos", zicînd că Ioia ăsta ar fi numele lui Satana și că dumnealor drăcuie și ei cu alte vorbe. În copilărie mi-am petrecut destulă vreme în mijlocul oamenilor acestora care îți spuneau cu un firesc, subliniat dinadins, „frate" și „soră" și intram și eu în protocolul apelativelor acestora în același fel în care intrau și cei mari. Mergeam după cutare lucru la o vecină trimis de ai mei ca să împrumut cine știe ce, bunăoară mașina de măcinat mac, și o strigam la poartă pe „sora Sînziana" și nu pe „tanti", cum obișnuiam să le spun celorlalte vecine. Între timp, au trecut anii și constat că acolo toate au rămas la fel: într-un chip aproape uraniu, aceleași grupuri de tineri trec, în aceleași după-amieze de duminică, cu aceleași mandoline sub brat, însoțiți de aceiași bătrîni cu Bibliile pe care le poartă ușor ostentativ la piept, pe lîngă oamenii care stau, la fel, pe bănci, la stradă, și îi privesc în același fel, ușor îngăduitor, ușor indiferent. Și de o parte și de alta există o anume superioritate calmă și tolerantă. În ce mă privește, am sentimentul că inși necunoscuți reiau întocmai secvențe din propria mea viață întîmplată cîndva în aceleași duminici și pe aceleași bănci improvizate pentru o trecătoare bîrfă de duminică. Timpuri tihnite pe care le revăd, le regăsesc ritmurile și savoarea, fără să mă mai pot topi în indiferența lor fără istorie.

Daniel VIGHI

Șucar chemzi tute Deda

Am nimerit în sala „Olimpia" abia în a treia zi (din cele patru) de evanghelizare pusă la cale de Biserica penticostală din Timișoara în colaborare cu Mișcarea Evanghelică Internațională a Romilor.

Atmosferă sărbătorească. Țiganii noștri, la înălțime, îmbrăcați (cei mai în vîrstă) la costum, cu ample pălării, obrazurile proaspăt rase, mustățile stufoase artistic potrivite din foarfece. Femeile cu bluze și fuste din mătăsuri grele, baticuri — așijderi. Cei tineri — băieții, cu blugi și cămăși albe, dar și cu pulovere „Golden Eagle", de pildă; fetele, cu elegante parpalace turcești sau cu deux-pièces-uri făcute la comandă.

Vînzătorul de semințe strecurat în preajma intrării nici că e băgat în seamă. În timp ce pe scena improvizată pe parchetul sălii tocmai se intonează minunata cîntare „Frumoasă-i casa ta, Doamne" (Șucar chemzi tute Deda"), în

tribune se consumă cu discreție înghețată fină, cola licență germană, gumă olandeză, sandvișuri în șervețel, toate de la bufetul de incintă. Într-un grup din apropiere se constată o gelată în plus și, într-o frățietate, o mînă feminină mi-o întinde ; fac semn în dreptul gîtului, adică mă doare, am probleme, dar nu conving, așa că o iau, mă integrez atmosferei în același timp pătrunse și relaxate.

Reprezentantul Misiunii Internaționale, un tînăr mic de statură, dar solid și cu o pregnantă charismă, este un adevărat jolly joker : cînd pastor, cînd cîntăreț, cînd fotograf.

Cinstit vorbind, în sală sînt cam mulți români gură-cască, veniți să vadă cum se evanghelizează romii, de aceea apar momente de cădere a impulsului comunicativ. Omul Misiunii o și sugerează. „Nu vrem să cîntăm cîntece care să se ducă în aer, ci dintre cele care să intre în inima ta, ascultătorule." Chiar face remarcă, atunci cînd tensiunea scade nepermis, că în România nu se bate mult din palme (lumea rîde cu subînțeles), că ar trebui să batem pentru Dumnezeu, iar persoana care m-a servit cu înghețată constată cu obidă : „Nu-s destui țigani, d-aia nu bate". Dar, nici o grijă, climatul se reînfiripă curînd, mai ales cînd apare o doamnă a cîntecului popular cu inflexiuni țigănești și, acompaniată de două acordeoane, un țambal, o broancă, o tamburină și bătăi ritmate, cîntă cu sentiment imnuri înălțate Dumnezeului nostru al tuturor.

Ce-am mai auzit ? Cum fratele Nonu a mărturisit în ce fel a lucrat Domnul în inima sa, cum Ghiță Săbăreanu de la Motru s-a lansat într-o adîncă prelegere plecînd de la Psalmul 23 („Domnul este păstorul meu...") ...

Am plecat în toiul evanghelizării, urmărit de refrene stranii : Tu sa mo Óta... Codocai beșela... Șucar chemzi tute Deda...

Viorel MARINEASA

Superlativul absolut

Profesorul stagiar aproape că-și dăduse ultimul suflu. Gîfîia cu un calup de cretă în mînă. Buzele îi articulau formele de superlativ ale cutărui adjectiv. Deodată, fără să-și schimbe expresia de auditoare zeloasă, Lidia căscă, se înecă și scuipă scurt într-o batistă mototolită. Stagiarul scrijelți eroic, pe tabla scorojită, un adjectiv și le ceru celor trei elevi să-l treacă la toate gradele de comparație. Apoi se întinse cu picioarele pe catedră și-și aprinse o țigară.

Lidia trecu la tablă din proprie inițiativă. Profesorul nici nu o zări, pierdut între vălătucii de fum. Soba de tuci se pîrîia calm. Fata se apucă de scris. Bolborosea, își repeta sieși nu știu ce formule, pe urmă le monta pe tablă. Stagiarul se trezi. Deasupra capului îi atîrnau formulele scrise de mîna butucănoasă a fetei. P..., tună tînărul profesor. Lidia se întoarse în bancă. Parcă așteptase reacția grobiană a dascălului. Își aranjă, cu gesturi de bătrînă eremită, basmaua roșie. Ce folos că știi atîta carte, i se păru profesorului că spun ochii ei apoși. Scoase o plăcintă cu varză pe care începu să o mănînce, transcendentă. Fecioara supraponderată. Omul de la catedră căută, speriat să schimbe vorba.

Profesorul stagiar nu primise nici un semnal de la **frați**. În schimb, surorile, cu basmalele lor de mătase artificială roz, se adunau în grupuri, în așteptarea autobuzului și-l priveau apos. Înjurătura de la ora de fixare a gradelor de comparație ale adjectivului făcuse înconjurul satului. Cretini și sensibili. Oricum, vreo două săptămîni se puse în gardă. Nu făcea decît să predea și să-i pună să repete de zeci de ori aceleași definiții. Nu se lăsa atras în bîrfele lor. Erau niște bîrfitori fără pereche. I-a lăsat în plata Domnului. Pînă într-o zi cînd, citind în clasă **Dăscălița**, a întrebat-o cine a fost Goga. Un împărat, toa'șu, a răspuns Lidia. În ochi îi lucea aceeași demnitate timpă. Tînărul era uimit, nu de răspunsul fetei, în fond nici nu spusese nu știu ce enormitate, respectivul fusese doar prim-ministru. Îl intriga faptul că o simțea superioară sieși. Dumnezeu știe cum, prin habotnicia sectei din care făcea parte, prin siguranța de sine, prin analfabetismul firesc. Îl mai călca pe nervi și modul ei de a răspunde. Se ridică, dereglată hormonal fără cravata roșie, pe care refuzase, cu un muget, să o poarte. Îl fixase cu ochii aceia bovini, își repeta în gînd răspunsul, în vreme ce buzele groase murmurau ceva fără întrerupere, își ridica privirile în tavan. Pînă aici, nimic nou. Toți făceau la fel, vrînd să-ți arate că învățaseră lecția, che, o știau ca pe apă, dar nu știu ce duh rău îi făcuse să o uite, pe ici, pe colo. Iar ei, zeloși, și loviți nemeritat de amnezie, căutau să o prindă iarăși ca să te bucuri și tu, cum se bucuraseră ei în ziua precedentă de cît de bine o știuseră. Nu, cu ea lucrurile stăteau altfel. Începea să vorbească, se poticnea dar, ce-i ieșea pe gură, amestec de prostie abisală, de răstălmăcire genială și de intuiție depășea, evident, platitudinile speriate ale premianților. Acestea toate îl buimăceau pe stagiarul nedoritor de complicații didactice și rurale. Drept urmare, după ce ascultă răspunsul fetei el se îndreptă spre catedră. Se întinse iarăși, cu picioarele atîrnînd de stinghia tablei, vlăguit, aidoma ftiziicilor pasoptiști în șezlongurile de sub soarele Nisei. Vru să-și aprindă o țigară renunță și rosti apăsat, cu voluptate, urmărind reacțiile fetei și dorind, pentru prima dară, să aibă înaintea-i întreaga sectă din care aceasta făcea parte : P...! Fata își scoase plăcinta cu varză și îl privi fără expresie, mestecînd cu migală.

Efectul acelui răspuns, în fapt, o recidivă, a fost dezastruos. Opinia publică a satului a reacționat, cerînd, prin notabilități, pedepsirea tînărului profesor. Directorul a fost nevoit să-l sancționeze. Stagiarul aștepta însă verdictul sectei în ce-l privește. Fricos, știa că părinții Lidiei nu vor veni la școală să protesteze. Se aștepta la o răzbunare ocultă, în miez de noapte, la un blestem sofisticat. Nu știa ce avea să urmeze. Cîteva zile le-a urmărit pe femeile cu basmale de mătase artificială cum se adunau, grupuri, grupuri, la nimeni altcineva decît la Lidia acasă. A vrut să se ducă și el la una din adunări, fiindcă unele din acele femei erau frumoase și, negreșit, neepilate pe la fel de ispititoarele picioare. N-a ajuns, luat cu treburi. Ajunsese însă să înjure, să pedepsească și să recompenseze fantast exemplarele școlii, lucru pentru care copiii îl iubeau, iar șefii și opinia publică, obișnuiți cu atari extravaganțe pedagogice, îl tolerau. Din cînd în cînd îl întîlnea pe tatăl Lidiei, unsins la fel de ciudat, de o blajinătate care cerea pumni. Treceau unul pe lîngă celălalt, stagiarul vorbind tare și înjurînd vîrtos cînd avea companie, iar bietul om, cu o bicicletă tridecenară, lăsînd capul în jos.

Într-o zi, Lidia a venit la el, mestecîndu-și plăcinta cu varză și i-a spus că tati, domnul PLATON, îl invită acasă la el. Cînd a pătruns, cu infinite precauțiuni, în antreul familiei, stagiarul l-a zărit pe tatăl-biciclist, posac, cu privirile în pămînt. Jenat, ca să spună ceva, a întrebat-o pe Lidia ce e cu numele ăsta de familie, Platon. Știi cine a fost Platon ?, a rostit el cu pedagogia duioagă a dirigintei în vizită la eleva înstărită. Un filozof, toa'șu, a răspuns fata cu ochii apoși.

Carol SEBESTYEN

ABAJUR

Doamnele de altădată

Cu privirea la mercurialul ieșit de sub control al morilor de hîrtie, editorul de carte își continuă strădaniile tipograficești sub regim nostalgic, paseist-comercial. • Recuperări de senzație, traduceri de la început de veac, rafistolate sumar, puține opuri în premieră absolută, ilustrînd spațiul autohton. • Prins între legile economiei de piață și atîtea tentații ale cotidianului, din ce în ce mai subtil insinuate conștiinței publice, semenul și fratele nostru cititor e constrîns a trece, a cîta oară, cu ori fără de păs, de la ambalajul policrom al coperților ce promit a-i revela mirajele unor tărîmuri exotice la colajul instruind elementar asupra **tainelor inimei**, insistent sugerate de siluetele de ambe-sexe răsucite opulent de știința industrializată a copertașului. • Volume, așadar, pentru toate gusturile, satisfăcînd, în principiu, toate opțiunile posibile ale celui oprit în fața standului supraîncărcat cu hîrtie tipărită. • Reeditări, cele mai multe — făcute cu filologică știință, mai adeseori, însă, și cu priceperea de tot pauperă a editorului improvizat. • Excepțiile, desigur, nu fac decît să întărească regula. • Mai de multă vreme poposite în librării, **Trecute vieți de doamne și domnițe**, Editura Universitas, volumele I și II, de C. Gane, poate fi, în sensul celor de mai sus, o carte susceptibilă a da satisfacție reveriilor istoricului literar, nu mai puțin, însă, și unui lector deduleit cu naivele sublimități ale unei proze datate. • Editura timișoreană „Helicon" intră pe piața literară cu un volum de excepție sub raportul condițiilor tehnice : **Iubirile doctorului Alexandru**, de prozatorul cărășean Simion Țunea. • Carte de debut amenințînd să dispară curînd din librării — romanul lui Simion Țunea e disputat de preocuparea de a ilustra, în registru dublu, titlul afișat pe copertă. • Ca bun profesionist ce se află, editorul recomandă cartea drept „roman de dragoste, relevînd sinuozitatea și tensiunile caracteristice unor cupluri în formare ori destrămare. Prin doctorul Alexandru Vlădianu, personaj central al cărții, ca și prin cîteva fascinante personaje feminine creionate cu o remarcabilă intuiție a datelor psihologice, a specificului unor vîrste (Anișoara, Ina, Voichița, etc.) autorul propune, deopotrivă, o secțiune prin istoria ultimei jumătăți de secol. Roman al purificării prin iubire, al formării unor caractere, roman despre viața și confruntările medicilor...". • Altminteri, cititorul dornic de precizări suplimentare asupra cărții și autorului poate consulta cu folos paginile dispuse în chip de prefață. • Sacrificînd, și ea, cerințelor zilei, aceeași editură oferă un volum situabil între documentar și literatura de evocare : **Ripensia. Nostalgii fotbalistice**, de Cristofor Alexiu Cristi. • Un volum, așadar, ce-și permite luxul de a glăsui tocmai despre cele anunțate pe copertă, oferit tot într-o realizare artistică de excepție, în nota de eleganță pe care editura timișoreană ambiționează să o transforme în normă. • Politică editorială echilibrată, am zice noi. • Pentru că, iată, cine și-ar mai putea permite să-i ignore pe bravii, incomparabilii **domni de altădată** ? • Ca să nu-i defavorizăm în prezentarea de față pe viitorii cititori, iată fraza cu care se deschide volumul în chestiune : „Ripensia a fost cea mai... aristocratică echipă de fotbal care venea în Capitală. Pentru adolescenții de atunci, adică din perioada anilor celui de-al patrulea deceniu, Ripensia era ceea ce numim atacul Bindeabekeciolacschwartzdobay, adică un cvintet care cînta după o partitură cu adevărat europeană...". • Oh, les beaux jours ! •

Lucian ALEXIU

Fax

• În perioada 22-26 aprilie 1992 s-a desfășurat la Pécs (Ungaria) cel de al doilea Colocviu Internațional de Francofonie, cu tema Predarea literaturilor francofone. Au participat 80 cadre didactice universitare și cercetători din Europa, Canada, Africa. Din România au participat conf. dr. Margareta Gyurcsik și conf. dr. Elena Ghiță (Universitatea din Timișoara) și conf. dr. Rodica Pop (Universitatea din Cluj). Cu ocazia colocviului, a fost creată Asociația de studii francofone din Europa centrală și de est, cu sediul la Viena. D-na conf. dr M. Gyurcsik a fost aleasă în Consiliul de conducere al Asociației. • Marți, 19, mai la Casa Oamenilor de Știință din Timișoara a avut loc inaugurarea filialei Timiș a Așezămîntului Cultural I.C. Brătianu. Sub egida Muzeului Banatului, Mitropoliei Banatului și a Filialei Uniunii Artiștilor plastici din Timișoara, marți, 19 mai, s-a deschis la secția de artă a Muzeului (Piața Unirii nr. 1) o expoziție personală a artistului SORIN DUMITRESCU. • Între 22 mai-18 iunie, Galeriile „Helios" vor găzdui expoziția de pictură-obiect aparținînd artistei Simona Nuțiu.

COUNCIL OF EUROPE — CONSEIL DE L'EUROPE

Între 19 şi 24 mai se desfăşoară la Timişoara, sub înaltul patronaj al Doamnei Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei, Colocviul internaţional „Pedagogia interculturală". Manifestarea este organizată din iniţiativa Universităţii Timişoara, a Universităţii tehnice Timişoara, a Institutului Ştiinţelor şi Educaţiei Bucureşti, a Inspectoratului Şcolar Timiş, a Facultăţii de Sociologie Cluj, Casei Corpului Didactic Timişoara şi cu colaborarea Consiliului Europei, a Comitetului European pentru Învăţămîntul Catolic, a Federaţiei Învăţămîntului, a Federaţiei Învăţămîntului Superior din Belgia. Reprezentantul Doamnei Catherine Lalumière la acest colocviu este Doamna Maura Rolandi Ricci, şeful direcţiei de educaţie şcolară şi extraşcolară a Consiliului Europei.

Redăm mai jos fragmente din cîteva interviuri recente ale d-nei Lalumière.

LA PORŢILE DEMOCRAŢIEI

Rolul pe care Consiliul Europei încearcă să-l joace în ultimii trei ani, adică de la evenimentele anului 1989, este de a favoriza, de a ajuta dezvoltarea democraţiei ţărilor Europei centrale şi răsăritene. Cred că aceasta este cea mai importantă misiune a noastră. Iată, ţările post comuniste sînt pe cale de a-şi schimba sistemul: trebuie întreprinse reforme economice, politice, reforme de idei, în mentalităţi. Domeniul nostru nu este cel al schimbărilor economice — lăsăm aceasta pe seama altor organizaţii —, ci, dimpotrivă, cel al reformelor politice, constituţionale, legislative, instalarea unor regimuri protectoare ale libertăţilor şi drepturilor omului, dar şi schimbarea ideilor de referinţă, a valorilor şi mentalităţilor. Este un vast program care corespunde obiectivelor jalonate de întemeietorii Consiliului Europei, care, după sfîrşitul celui de-al doilea război mondial au gîndit această organizaţie ca un simbol al democraţiei şi al respectării drepturilor omului. Astăzi, sîntem chemaţi să jucăm acest rol în ţările Europei centrale şi răsăritene. De aceea, a intra în Consiliul Europei înseamnă a intra în familia democraţiilor.

(Din intervalul acordat Televiziunii Timişoara)

Consiliul Europei a fost creat pentru a reuni pe baze democratice, toate ţările continentului. Pînă unde va merge această limită geografică? Totul va depinde de natura regimurilor Europei răsăritene, mai ales a regimurilor fostei Uniuni Sovietice. Evident că ne aflăm, în acest punct, în faţa unor incertitudini incomensurabile. Dorinţa mea — nu este vorba despre un pronostic, de altfel, prematur de formulat — ar fi ca toate aceste republici să poată intra în Consiliul Europei, dorind ele însele acest lucru şi împărtăşind valorile europene.

(Dintr-un interviu acordat publicaţiei Consiliului Europei, „Forum", februarie 1992)

☆

Consiliul Europei a lucrat mult, în ultimii ani, asupra interculturalităţii. Aceasta înseamnă: cum trebuie acţionat pentru a face să trăiască în mod armonios oameni, popoare care aparţin unor culturi diferite. Deci, cum să facem la modul practic? Mai întîi am luat act, am devenit conştienţi de un lucru foarte important — care, de altfel, a devenit un postulat în sînul Consiliului Europei — că această pluralitate a culturilor ce apare adesea ca o complicare a situaţiei, este, în realitate, o bogăţie. O bogăţie specifică Europei. Şi această varietate este o formidabilă şansă pentru Europa. Sîntem diferiţi ,dar cu atît mai bine! Cu atît mai bine, pentru că diversitatea ne lărgeşte orizontul şi poate că îi dă europeanului o sensibilitate mai mare... Aceasta e baza de plecare. Dar trebuie să fim practici. E frumos să spunem că varietatea culturii este bogăţia noastră; mai trebuie să şi trăim împreună. Şi adesea, acest lucru nu este uşor. De aici, necesitatea de a găsi acele formule, respectul anumitor principii, pentru a-l respecta pe Celălalt, acordîndu-l exact acele drepturi ce noi înşine ni le revendicăm. Dar şi necesitatea de a avea măsuri practice pentru a trăi împreună. În fond, iată ce este interculturalitatea.

(Din interviul acordat Televiziunii Timişoara)

Timişoara este un oraş care va rămîne, fără îndoială, un simbol pentru foarte multă vreme de acum înainte. Revoluţia română a pornit de la Timişoara. Acest fapt va rămîne ca un simbol de libertate. Evident, este un oraş cu o lungă istorie, dar istoria sa recentă, 1989, va continua să îl marcheze. Sînt fericită că acest colocviu va avea loc în acest oraş! Sînt şi alte oraşe care au jucat un rol foarte important. Timişoara însă a avut un rol aparte şi sper că ea va continua să joace acest rol bazat pe voinţa de libertate, o libertate stăpînită şi nu o revoltă violentă, brutală, deci o libertate deliberată, conştientă, construită, bazată pe reflecţie. Nu un acces de revoltă fără şanse, ci voinţa de a construi o societate mai dreaptă şi, mai ales, construită cu oameni puternici, verticali, adică oameni ce gîndesc cu mintea lor, care au simţ critic, care nu cedează în faţa demagogiei şi a celor ce îndrugă vrute şi nevrute. Nu este deloc uşor să construieşti un adevărat cetăţean, adică o fiinţă care gîndeşte şi vede drept. Aceasta cere mult efort. Sper ca Timişoara să fie oraşul — unul dintre oraşele — care va juca acest rol.

Catherine LALUMIÈRE
Secretar general al Consiliului Europei

Ideea europeană

● Am plecat spre Strasbourg cu un gînd, ce poate părea patetic: acela de a auzi de la d-na Catherine Lalumière că spiritul Timişoarei e încă viu în Europa, că tot ce înseamnă acest spirit (vocaţia libertăţii şi a democraţiei, tolerantă) aşază Timişoara într-o lumină aparte. Vroiam ca Anonimul Timişorean, cel care în Decembrie '89 a ieşit în stradă, înfruntîndu-l pe Ceauşescu, armata şi securitatea, cel care, apoi, a strigat că vrea Adevărul şi că refuză minciuna neocomunistă, cel care şi-a dat votul democraţiei, ei bine, vroiam ca El să audă că tot ce a făcut are un sens, că nu e singur.

● Am ajuns după 28 de ore de călătorie. E o duminică însorită, superbă. Deşi sînt foarte obosit, îmi iau Handycam-era Sony, o bijuterie pe care mi-a împrumutat-o un prieten, Richard Andress, şi filmez după-amiaza întreagă. La Petite France, Catedrala. Case vechi, atmosferă medievală, cu iz germanic destul de pronunţat în lucruri. Catedrala, şi ea, la o întretăiere: gotică în formă, latină, franceză, prin moliciunea şi senzaţia de tactilitate caldă a gresiei. Asemenea altor catedrale celebre, Notre Dame de Strasbourg este neterminată. Îi lipseşte un turn. Flĕşa celuilalt a fost, pînă la finele veacului trecut, cel mai înalt punct al creştinităţii. Peste cîteva zile, aveam să văd Domul din Köln, 157 metri. Cu 15 metri mai înalt.

Deocamdată, la Strasbourg, ipostaza mea de turist durează exact cît aceastã după-amiază de duminică.

● La 11 august 1944, marele vitraliu al absidei — ce o reprezenta pe Sfînta Fecioară, protectoarea oraşului — a fost distrus de suflul exploziilor. La sfîrşitul războiului a fost înlocuit, provizoriu, cu o sticlă neprelucrată. În 1949, a luat fiinţă Consiliul Europei, prima organizaţie europeană de după război. Pionierii Consiliului au avut ideea de a înlocui superbul vitraliu distrus cu unul care să amintească generaţiilor următoare că impulsul unificării europene a pornit de la Strasbourg. Proiectul s-a concretizat la 10 martie 1956, cînd a fost dezvelit, în cadru solemn, vitraliul conceput de Max Ingrand. Opera are ca epigraf, în latină, următorul text: „La mijlocul veacului XX s-au adunat la Strasbourg popoarele Europei pentru a pune capăt luptelor dintre ele. Pentru a înfăptui aceasta pe un bun servitor, Jacques-Camille Paris, l-au ales".

● Luni dimineaţa, împreună cu d-l Jacques Chevalier, însărcinat cu coordonarea europeană a învăţămîntului universitar, la sediul Consiliului Europei. Sîntem aşteptaţi de d-na Maura Rolandi Ricci, şeful secţiei de educaţie şcolară şi extraşcolară. D-na Rolandi Ricci se află la originea proiectului abordării interculturale în pedagogie. După-amiază, întîlnire cu d-l Roberto Jacobo, şeful serviciului de presă. Îi datorez interviul cu d-na Lalumière. O încredere în alb, evident Timişoarei! Şi-o surpriză: vorbeşte perfect româneşte pentru că a lucrat mulţi ani la ambasada Spaniei la Bucureşti.

● Ungaria — primită în C.E. la 6 noiembrie 1990; Cehoslovacia — la 21 februarie 1991; Polonia — la 26 noiembrie 1991; România — aflu că primirea se amînă cu un an. „Clubul" e ferm, semnele bune din România, slabe. Un cvasianonimat din care ieşim doar prin contraexemple.

● Marţi, 28 aprilie, ora 11,00 în anticamera d-nei Catherine Lalumière. Vine echipa TV. Sînt teribil de emoţionat. Îi înmînez gravura din partea primarului ales al Timişoarei, Viorel Oancea. Se bucură. Interviul începe destul de protocolar, apoi se încălzeşte. D-na Lalumière are o dicţie a ideii precisă dar nuanţată, evitînd mereu locurile comune ale politicului. Lipsa emfazei dă o naturaleţe desăvîrşită discursului. Moartea ideologiilor. Pragmatism. Dialog. Reflecţie. Ultimul este cuvîntul — cheie. După interviu mai rămîn cîteva clipe. Concluzia e că o prezenţă nemijlocită a Consiliului Europei la Timişoara ar fi un element catalizator în dezvoltarea democraţiei nu numai în România, ci şi în această parte a Europei.

Marcel TOLCEA

P.S.: Mulţumesc d-nei Mioara Petran de la firma „Colibri" fără a cărei generoasă ofertă nu aş fi putut ajunge, **în timp util,** la Strasbourg.

COUNCIL OF EUROPE — CONSEIL DE L'EUROPE

Jacques Chevalier

IPOTEZE PENTRU O PEDAGOCIE INTERCULTURALA

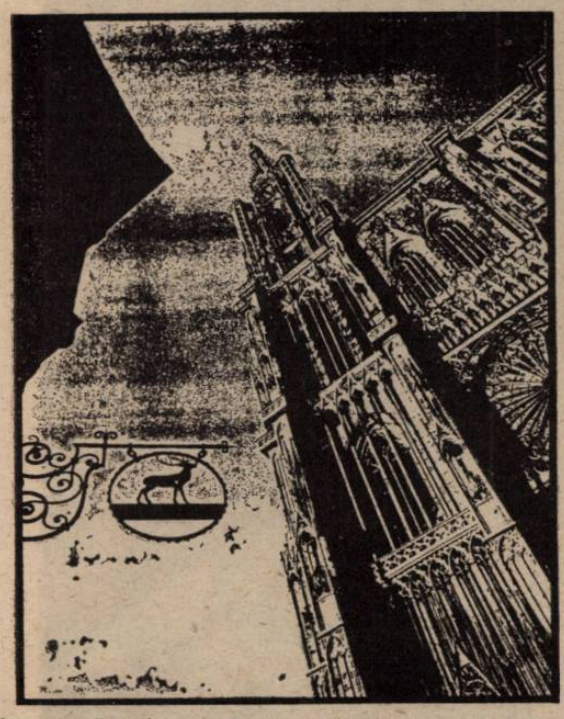

1. Introducere în pedagogia interculturală

Mobilitatea persoanelor şi a ideilor constituie o caracteristică esenţială a societăţilor noastre europene actuale. Deplasările de populaţie, cu intensitate şi durată variabile,reprezintă o nouă dimensiune a continentului nostru, în funcţie de care fiecare individ este pus în situaţia de a se redefini.

Adaptarea la acest nou context al unor societăţi multiculturale prin asimilarea culturilor minoritare de către cultura de adopţiune sau prin revendicarea intransigentă a apartenenţei la cultura de origine provoacă atitudini ale căror consecinţe sînt, nu o dată, dramatice. Dezordinile sociale rezultate din lipsa de respect pentru identităţile aflate în confruntare ilustrează astăzi acest fapt.

Răspunsurile pe care perspectivele interculturale le propun în raport cu această problematică nu sînt lipsite de capcane serioase. A le aborda sub imperiul marilor sentimente umaniste, în avînturi idealiste care ne-ar lipsi de spirit critic ar conduce, fără greş, la ineficacitatea ce rezultă din ruptura de realitate. Ne-am expune pericolului ca bunele noastre intenţii să fie exploatate în favoarea unei culturi intelectualiste marcat elitiste, sursă a unei noi forme de stratificare socială aflată în contradicţie cu obiectivele urmărite.

Dimensiunea interculturală şi-ar pierde orice sens şi ar deveni „un proiect pur speculativ la intersecţia a două submulţimi vide" . Avînd în vedere importanţa mizei pe care o reprezintă azi cultura în lumea politică, ea ar deveni obiectul unei strategii, care s-ar îndrepta mai puţin spre dominaţia socială, căutînd cu precădere să obţină noi facilităţi în funcţie de nevoile tehnico-birocratice legate de modernizarea statului".

1.1. **Nuanţarea conceptelor de „multicultură" şi „intercultură" constituie prima punere la punct importantă.**

Termenul „multicultural" califică o situaţie de fapt în care coexistă grupuri sociale de etnii, limbi, religii (enumerarea, evident, nu este exhaustivă) diferite.

După cum subliniază Jean-Claude FORQUIN, un învăţămînt care se adresează unui public diversificat din punct de vedere cultural poate căpăta forme cît se poate de diferite.

— Demersul metodologic, constînd în conformarea unui număr maxim de elevi faţă de un model dat, poate fi practicat fără nuanţe, cu conţinuturi preluate din cultura de adoptiune, pentru clasele a căror eterogenitate este foarte puternică.
— El poate propune elevilor o programă unică, ale cărei conţinuturi să fie preluate dintr-o pluralitate de tradiţii culturale.
— Elevii de aceeaşi origine culturală pot fi, în sfîrşit, grupaţi în clase, chiar în şcoli diferite.

(...)

1.2. **Sub pretextul pedagogiei interculturale, pericolul unui „neocolonialism" este omniprezent.**

Ce reprezintă atitudinile noastre faţă de populaţia imigrantă dacă nu, aşa cum scrie Albert BASTENIER, „un fenomen social indisociabil de ceea ce trebuie să definim ca un colonialism tardiv sau un colonialism din interior" ? Întrebările pe care ni le punem riscă să fie cele ale unei societăţi post-coloniale ale cărei întreprinderi de anulare culturală au fost de atîtea ori denunţate şi care începe să-şi pună întrebări asupra condiţiilor în care poate începe travaliul propriei reconstituiri" (A. Bastenier, p. 26).

Oare pedagogiile noastre asimilatoare nu ne înscriu în asemenea perspective ?

1.3. **Două abordări diferite ale acestei situaţii multiculturale interpelează politica noastră educativă.**

Prima dintre acestea consideră acest multiculturalism drept un fenomen pasager, o „patologie temporară, a sistemului social, al cărei tratament nu se poate concepe decît prin restaurarea ordinii iniţiale" (A. Bastenier, p. 27).

Cea de-a doua descrie situaţia în termeni ce sugerează schimbarea. „Acest multiculturalism va avea un impact indelebil asupra raporturilor sociale şi va constitui un element de transformare a societăţii" (idem, p. 27).

După cum o ţară acordă prioritate uneia sau celeilalte dintre aceste opţiuni, sistemul său educativ se va orienta foarte diferit, aceste orientări putîndu-se dovedi chiar fundamental opuse în finalităţi. Vom avea ocazia să revenim asupra acestor probleme într-un viitor articol.

2. Importanţa dimensiunii interculturale: experienţa românească

2.1. **Proiectul de reformă a învăţămîntului românesc**

În zilele de 10 şi 11 mai 1991, la Timişoara, Institutul pentru Ştiinţele Educaţiei din Bucureşti, cele patru Universităţi din Timişoara şi Inspectoratul Şcolar al Judeţului Timiş au organizat un colocviu internaţional cu tema „Învăţămîntul, încotro ?". Prezentarea făcută de organizatorii români acestei întîlniri merită să fie citată textual.

„Uniţi în respectul comun pentru menirea noastră, noi, cadrele didactice din România, credem cu convingere că orice copil este o flacără ce trebuie aprinsă. Această flacără a fost apărată de noi de-a lungul anilor prin eforturi mai mult sau mai puţin izolate, mai mult sau mai puţin eroice, împotriva unui duşman de moarte : „dictatura". Şi am reuşit s-o salvăm de nenumărate ori.

Acum, după decembrie 1989, cadre didactice şi specialişti din toate domeniile, ne străduim să ne concertăm eforturile şi să aducem o profundă reînnoire a structurilor, a metodelor, a mijloacelor de care dispune învăţămîntul românesc.

Astfel, Institutul pentru Ştiinţele Educaţiei de la Bucureşti a elaborat o documentaţie extraordinar de bogată şi riguroasă asupra problemelor fundamentale ale şcolii româneşti, abordate din perspectivele principale asupra realităţilor şi tendinţelor educaţiei contemporane. Aceste probleme ar fi : absenţa unui ideal educaţional corespunzător unei societăţi democratice ; o legislaţie incompletă, confuză, privitoare la regulamentul şcolar, la statutul cadrului didactic şi al elevului, la învăţămîntul pentru minorităţile naţionale, la sistemul de examene ; structurile centralizate, birocratice, care prevalează asupra celor democratice ; serioasele carenţe în domeniul managementului educaţional ; planurile, programele, manualele supraîncărcate şi confuze ; deficienţele în domeniile formării şi perfecţionării cadrelor didactice ; relaţia dintre învăţămînt şi domeniile conexe, cum sînt activităţile „neformale".

... Astfel s-a născut ideea colocviului internaţional de la Timişoara, care trebuia să ofere un răspuns la întrebarea : „Învăţămîntul, încotro ? Care sînt căile de soluţionare, pentru ca reforma să fie autentică ?"

Prin conţinutul său, acest mesaj este în sine foarte angajant. Dacă revendicarea fundamentală a cadrelor didactice din România apare clar formulată : „reînscrierea învăţămîntului în perspectivă democratică", cum se traduce ea în obiective mai concrete ?

Analiza acestui text ne aduce o mulţime de răspunsuri :

— revalorizarea unui ideal educaţional, atît la nivel instituţional (legislaţie, structuri), cît şi la nivel pedagogic (sistem de evaluare, programe...) ;
— acordarea priorităţii gestiunii pedagogice în raport cu gestiunea administrativă, birocratică ;
— recentrarea activităţii educative asupra persoanei copilului ;
— realizarea unui echilibru între componenta comună a unei activităţi educative şi respectul pentru minorităţile naţionale ;
— descentralizarea învăţămîntului prin acordarea unei autonomii sporite instituţiilor de învăţămînt în vederea gestionării proiectului lor educativ ;
— punerea în relaţie a lumii şcolare cu celelalte sectoare ale societăţii ;
— reorganizarea procesului de formare iniţială şi permanentă a cadrelor didactice în funcţie de noul rol ce le revine într-o societate democratică ;
— elaborarea acestei reforme în lumina problematicii educative a celorlalte ţări. ( )

2.2. **Analiza proiectului pe baza experienţei prilejuite de colocviu**

Experienţa prilejuită de acest colocviu ne-a făcut să descoperim România dincolo de stereotipurile vehiculate de mediile de informare şi de clişeele turistice. Întîlnirile şi discuţiile purtate cu cadrele didactice din România ne-au permis să înţelegem mai bine acest popor, prin sărăcia lui materială, căldura sa, autenticitatea şi extraordinarul său simţ al ospitalităţii. Românii îşi revendică puternic o identitate în raport cu cultura occidentală şi sînt dornici să şi-o vadă recunoscută în străinătate. Bogăţia resurselor lor pedagogice este extraordinară şi se reflectă printre altele în stăpînirea limbilor străine (numeroşi români vorbesc franceza sau engleza), ca şi printr-o cultură artistică extraordinară. Educaţia artistică este omniprezentă de-a lungul întregii şcolarităţi şi nu urmăreşte numai obiectivul formării de artişti, ci dezvoltarea persoanei prin intermediul unei pedagogii a expresiei artistice de o calitate excepţională. Această bogăţie nu poate decît să ne interpeleze, mai ales prin contrastul pe care îl pune în evidenţă faţă de gestiunea acestor aspecte în sistemele noastre de învăţămînt.

Acest proiect de reformă se loveşte de rezistenţă în interior, rezistenţă care este uneori explicită (intenţii politice, lipsă de subvenţii...), alteori implicită (stratificare socială, atitudini comportamentale provenind din obişnuinţe ce fac anumite tipuri de comunicare foarte dificile...).

Este interesant să studiem aceste rezistenţe în lumina importanţei pe care cultura intelectuală şi artistică a dobîndit-o pentru acest popor.

„Sub regimul totalitar pe care acest popor l-a cunoscut, domeniul culturii era singurul refugiu garant al unei identităţi individuale şi al valorilor pe care aceasta le implică. Acest fapt, la care se adaugă o moştenire ce urcă, fără îndoială, pînă la izvoarele civilizaţiei româneşti, s-a caracterizat printr-o cultură artistică (şi mai ales muzicală), dezvoltată în toate straturile populaţiei, şi o cultură intelectuală de înalt nivel ce caracterizează unele categorii sociale (mai ales cadrele didactice). Din această situaţie a rezultat un clivaj social : intelectualii şi ceilalţi.

Rezistenţa faţă de schimbare, manifestată printre altele în materie de reformă a învăţămîntului, se poate explica, desigur, prin gestiunea politică a acestui domeniu, dar şi printr-o frînă acţionată în mod inconştient de către cadrele didactice însele.

Acest blocaj poate fi înţeles prin contradicţia internă dintre revendicarea unui ideal de democratizare şi teama de a pierde acea identitate „intelectualistă" care ar rezulta din nivelarea hiatului ce separă, din acest punct de vedere, diferitele straturi sociale. O reformă ce mărturiseşte obiective de democratizare a învăţămîntului românesc nu se poate realiza decît prin restabilirea unui dialog, care ar provoca inevitabil o repunere în discuţie a valorilor intelectuale care ocupă locurile de frunte în ierarhia actuală a valorilor româneşti (ceea ce diferă mult de o nivelare a identităţilor).

2.3. **Proiectul românesc şi pedagogia interculturală**

Această experienţă românească relevă întreaga importanţă a dimensiunii interculturale. În pedagogie ea constă în primul rînd într-o abordare diferenţiată. În actuala conjunctură, problemele nu se mai pot aborda numai din perspectiva autosuficienţei, prin variabilele specifice contextului în discuţie.

Această relaţie între două sau mai multe ţări interesate de o aceeaşi problematică poate fi concepută la două nivele : pe de o parte, un raport implicînd o ierarhie de valori între parteneri şi o relaţie de putere de genul „dominator/dominat" (eu sînt mai evoluat într-un domeniu, eu deţin soluţia problemei voastre şi doresc să vă ajut...), pe de altă parte, un schimb reciproc datorită căruia cunoaşterea şi înţelegerea modului în care o problematică asemănătoare este trăită într-un context diferit ne permite să privim cu alţi ochi experienţa noastră particulară.

Acest al doilea mod de abordare implică lipsa judecăţilor de valoare, respectarea realităţii fiecăruia în funcţie de variabilele care o definesc, grija de a permite fiecăruia să-şi asume responsabilitatea construirii propriului echilibru, non-ingerinţa în experienţa de viaţă a celuilalt. Acest mod de abordare cuprinde bazele de neocolit ale oricărei relaţii valabile între persoane.

Schimbarea bruscă a unui sistem de valori sau lenta sa degradare ne pun în faţa unor situaţii care, deşi se referă la contexte ce diferă dramatic, se caracterizează prin aceleaşi priorităţi fundamentale : restaurarea, prin idealul democratic, a priorităţii persoanei umane, dreptul său la o identitate definită altfel decît prin modele impuse, dreptul său de a fi respectată prin diferenţe. (...)

* * *

Demersul nostru ne înscrie într-adevăr în ceea ce Jean-Claude FORQUIN defineşte ca „un raport între două entităţi care îşi conferă reciproc sens".

În româneşte de
Carmen BLAGA

DESPRE CULT ȘI CULTURĂ

Dialog între I.P.S. MITROPOLITUL NICOLAE și SORIN DUMITRESCU

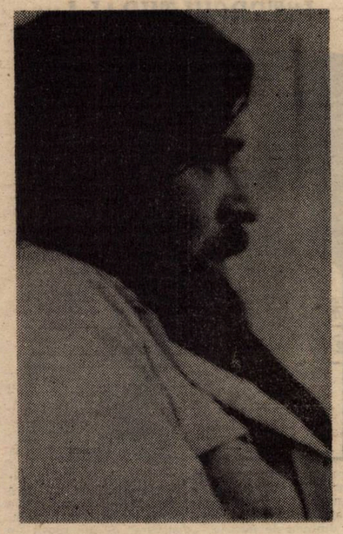

SORIN DUMITRESCU: Raportul dintre cult și cultură este, probabil, cea mai acută temă post-revoluționară. Ea a fost pusă, însă, și înainte de Decembrie '89, existînd acel text remarcabil al lui Andrei Pleșu, apărut în „Viața românească" prin '86, care a „deschis focul" (dacă pot spune astfel), ultragiind libera cugetare, care a simțit că-i este amenințată independența și, implicit, libertatea. Dl. Pleșu este primul care a rostit în presă ideea că între cult și cultură este, în același timp, egalitate — o egalitate a identităților — și, în chip antinomic, o ierahie, în sensul că, finalmente, cultura este subalternă cultului. Ascultă de cult ... Noutatea acestei rostiri în mediul românesc (eram în plină „epocă de aur", nu ?) n-a trecut neobservată în mediile intelectuale, care nu au întîrziat să-l penalizeze destul de aspru, în particular, existînd chiar și ușoare șfichiuiri publice prin presă. După '89 tema a devenit fățișă. Este vorba, după părerea mea, de tema profundă a restaurării civilizației românești.

Ceea ce s-a întîmplat în România în Decembrie '89 ne-a maturizat ontologic, ca să spun așa. Sîntem datori acelora care au pierit atît de simplu, fără pic de emfază, din răbdare. Această răbdare românească atît de nedemnă, culpabilizată ani de zile — știți butada cu mămăliga care nu explodează ... Tinerii nu și-au pierdut răbdarea cînd au ieșit în stradă, ci au avut răbdarea maximă de a lăsa un TAB să se apropie și să treacă peste ei ... Față de răbdarea lor, care nu este un eșec, nu e inutilă, ci deschide o eră nouă, un eon nou al civilizației românești, credem că restaurarea raporturilor dintre cult și cultură trebuie să se afle în primplanul vieții spirituale a țării noastre, dacă nu în întreg Estul Europei, sau chiar pe întreaga planetă. L-aș ruga să intervină pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Banatului, cu harnicile sale intervenții în presă — memorabile intervenții, aș îndrăzni să le numesc —, sesizînd cel mai activ schimbarea pe care majoritatea înaltului cler și chiar a sacerdoțiului întîrzie să o evalueze la adevăratele dimensiuni ... Și de ce nu dacă și lumea culturii continuă să se lase toropită de un protest steril, de o citire confuză a evenimentelor, de lipsă de strategie ... I.P. Sfinția Sa a reușit din capul locului să își asume riscul opiniei (aparent) singulare, în probleme relativ diverse, ajungînd pînă la o posibilă teologie a politicului. Pînă una alta, ce poate fi mai pasionant decît să provocăm aceleași riscuri, aceleași opinii solitare ale Mitropolitului în această temă atît de controversată a posibilelor raporturi între cult și lumea culturii ..

I.P.S. NICOLAE CORNEANU, MITROPOLITUL BANATULUI: Sînt bucuros că putem să dialogăm pe o temă atît de generoasă cum este cea anunțată de maestrul S. Dumitrescu. Pentru că ne aflăm în Lugoj, aș spune că istoria acestei așezări, toată atmosfera acestui oraș ne îndeamnă la aprofundarea unei teme ca aceea anunțată, pentru că nu sînt multe localități asemeni Lugojului, unde cultul și cultura să se fi îngemănat în așa măsură ca aici. Să vedem, însă, mai îndeaproape, ce ar însemna „cultul" și ce ar însemna „cultura". Semantic, filologic, cel puțin în aparență, cele două cuvinte au aceeași origine. Dar, cînd vorbim despre cult gîndul ni se duce imediat la ceea ce am putea numi, în general „ritual", adică partea exterioară a vieții religioase. În ultimele decenii s-a făcut excesiv uz de termenul „culte" pentru a nu se spune „biserici" sau „religii", și cu asta se ieșea oarecum din încurcătură. Prin aceasta, însă, autoritățile au urmărit un scop bine definit : să reducă religia, credința la ceva exterior — o înșiruire de acte formale, ritualice. Și trebuie să spun că, din păcate, noi, ortodocșii am dat apă la moară unei astfel de interpretări, pentru că foarte îndelungată vreme în rîndul vieții noastră religioasă la așa ceva. Și atunci, aceia ce ne-au guvernat pînă în Decembrie 1989 au fost foarte bucuroși să poată reduce religia, credința la cult. Adică la partea exterioară. Astăzi vorbind despre cult și încercînd să determinăm relația care există între cult și cultură nu ne gîndim la cultul propriu-zis al unei credințe, al credinței pe care o împărtășim noi în primul rînd, nu ne gîndim numai la actele rituale ce formează cultul, ci ne gîndim la religie și la credință. Sigur că dacă folosim sintagma cult — cultură și dacă vorbim despre relația dintre cult și cultură voim să scoatem în evidență strînsa legătură ce există între ele. Și aceasta pentru a ieși din impasul în care ne-a cufundat „epoca de aur", după cum spunea și maestrul Dumitrescu.

Guvernanții din trecut, care ne-au asuprit sub raport spiritual-cultural, le convenea să reducă religia și credința la „cult", pentru că în felul acesta reușeau să pună în valoare marea contradicție ce stătea la baza ideologiei marxist-comuniste : contradicția dintre religie și cultură. Una dintre marotele celor de odinioară era aceea că „religia este opiul poporului", adică prin religie adormi conștiința oamenilor, așa încît un om de cultură, un om cu pretenții culturale nu mai putea fi un om religios. Și atunci, reducînd religia la cult, și schematizînd cultul, ca să nu spun „batjocorind cultul", se reușea reprezentarea religiei sub forma unor acte rituale pe care nici nu le poți înțelege. De aceea se și spunea : „Ce este religia altceva decît (iertați-mi exprimarea) apanajul unor babe care se duc la biserică, își fac cruce, fac mătănii, rostesc fără să gîndească niște rugăciuni și atîta tot". Or, un om de cultură, un om avansat nu putea avea nici un fel de legătură cu religia prezentată în această formă batjocoritoare. Vă propun să apelăm puțin și la istorie. Ceea ce au făcut stăpînitorii noștri de ieri n-a fost ceva original. Atunci cînd a apărut creștinismul în Imperiul Roman din primele secole de după Cristos, cei care se străduiau să mențină cultura antică, greco-romană, (astăzi știm că n-a fost singura cultură a timpului), și-au permis să prezinte noul curent ca pe un fenomen anti-cultural, menit a distruge celebra cultură antică, reprezentată de genii ca Platon, Aristotel, Socrate, de oameni de artă ca Fidias, de literați ca Sofocle, și așa mai departe. Iată, deci, cum pentru cei ce voiau să permanentizeze cultura antichității, totuși în declin, creștinismul era fenomenul cel mai anticultural, și efortul lor de a-l prezenta în acești termeni a fost încununat de succes în primele decenii, creștinii nefiind decît bieți pescari, bieți agricultori, bieți oameni fără o cultură pregnantă. De altfel, nici un apostol nu a fost un om cu o pregătire care să influențeze lumea din jurul său. Sfîntul Apostol Pavel, cel mai răsărit dintre ei, nu a fost, însă, așa cum știm, unul dintre cei 12 apostoli.

Pentru că Sfintele Evanghelii știm că ni l-au înfățișat pe Mîntuitor intrînd în Ierusalim, înainte de a fi răstignit și de a învia, călare pe un asin, în primele decenii creștine, păginii îl reprezentau pe Iisus sub forma unui asin în fața căruia un om se închina. Iar sub o astfel de caricatură scria : „Cristoase, mă închin Ție". Exact acest lucru s-a făcut și în vremurile noastre, Iisus, creștinismul, credința, religia, au fost înfățișate drept cele mai de jos (sub raport intelectual, cultural) comportamente ale unui om, pentru a dovedi antinomia dintre cult și cultură.

Această contradicție, care era atît de cu plăcere pusă în evidență, noi vrem astăzi să o înlăturăm, arătînd adevărata relație care există, sau care trebuie să existe, între cult (între religie, între credințe) și cultură. Și aceasta, pentru simplul motiv că, între religie, între credință și cultură există cea mai strînsă legătură cu putință. Domnul Sorin Dumitrescu a exprimat relația aceasta într-un mod care să demonstreze sau să lase să se presupună supremația credinței, a religiei față de cultură, și i-aș mulțumi maestrului Dumitrescu pentru această condescență pe care o manifestă față de religie, față de credință.

SORIN DUMITRESCU — Pleșu a zis-o ! Eu l-am citat pe Pleșu !

MITROPOLITUL NICOLAE — Mie mi se pare, fără a contrazice această opinie, care e foarte prevenitoare față de religie și de oamenii religiei, aș zice că totuși trebuie puțin amendată, în sensul de-a spune că și una și cealaltă merg împreună, religia și cultura sînt atît de strîns legate între ele încît nu le poți desface, nu poți nici măcar să spui că una e înaintea alteia, sau una e mai presus de cealaltă, deoarece cultura presupune religie și religia, credința presupune cultură. Cel puțin în ceea ce ne privește pe noi, oamenii secolului nostru, oamenii moderni de astăzi, oamenii care trăim într-o lume oarecum îmbibată de creștinism, de credința în Iisus Hristos Mîntuitorul, pentru noi nu există deosebire între religie și cultură, deoarece creștinismul a început prin a se afirma ca un factor de cultură, tocmai pentru că păginii vroiau să o monopolizeze ei, înțelegînd prin „păgîni" toată civilizația antecreștină, deși nu toată această civilizație era. să zicem păgînă, greco-romană, dar mă refer din nou la ceea ce ține de aria noastră de dezvoltare de cultură, de religie, de credință. Creștinismul a încercat, din primele momente, să se dovedească a fi un fenomen cultural. De asemenea, cultura și tot ceea ce înțelegem noi astăzi prin cultură — literatura, arta, știința, toate laturile culturii noastre de astăzi sînt eminamente religioase, sînt eminamente, aș zice, creștine. Ce este, de exemplu, arta ? Aș atinge domeniul care a determinat prezența aci, în Lugoj, atît de benefică pentru urbea Lugojului, a domnului Sorin Dumitrescu ... Ce este arta, altceva decît o exprimare a credinței, și nu a oricărei credințe, ci a credinței creștine, pentru că tot ceea ce formează astăzi culmile artei, fie că e vorba de pictură, fie că e vorba de muzică, tot ceea ce formează culmile artei europene, și nu numai, este o artă creștină. Ar fi suficient să cităm nume ca Leonardo Da Vinci, Michelangelo, Rafael, Beethoven, Bach ...

SORIN DUMITRESCU — Rubliov ...

MITROPOLITUL NICOLAE — ... n-am intrat în domeniul religios al artei ci m-am referit la domeniul laic, pentru a înțelege că arta, cultura de care beneficiem noi, este eminamente religioasă, creștină. Sigur, același aspect l-am putea menționa și în literatură. Marile genii ale literaturii universale sînt scriitori creștini : Dante, Shakespeare ... De asemenea, știința — pentru că și știința aparține culturii — sau virfurile științei de care beneficiem noi astăzi, reprezintă oameni ai credinței, chiar dacă, la un moment dat, cultul i-a stigmatizat, să zicem, pe oameni cum au fost Galileo Galilei sau Copernic. Chiar dacă cultul (cultul, nu credința, nu religia, nu biserica, în esență lor), i-a stigmatizat pe unii din acești oameni de știință, din toate vremurile — și am putea cita nume și din știința actuală, modernă — au fost oameni credincioși, în general, au fost creștini. De aceea trebuie să vorbim mereu despre această identificare între cult, între religie, credință și cultură, identificare pe care doar cei de pînă la Revoluție au căutat să o prezinte în alte raporturi dar, altcum, a fost totdeauna cea mai perfectă conlucrare, cea mai perfectă identitate, între cultură și religie.

SORIN DUMITRESCU: Nu pot, totuși, să nu atrag atenția asupra faptului că irumperea creștinismului în lume se manifestă printr-o contradicție, care e una dintre acelea ce constituie natura lui scandaloasă. Pentru lume, deci, este evident că se lansează un mesaj din afara omului, care nu este ideologie, este teologie, este o revelație, sau (cum se zice astăzi), e un pachet de informații pe care fiul lui Dumnezeu, întrupat, îl comunică unei umanități aflate la o răscruce. Această revelație are natură extramundană. Nu putem spune că celelalte civilizații, de dinainte, nu s-au constituit și ele în jurul unor asemenea revelații. Mircea Eliade asta a și vrut să demonstreze că există o revelație primordială, care a apartinut popoarelor și care, pînă la urmă, a căzut într-un fel victimă entropiei. Într-un fel, în limbajul acesta, am putea spune că întruparea este un act antientropic, față de revelația primordială. Deci toate civilizațiile tradiționale, babiloniană, egipteană, greacă, au avut conștiința că se sprijină axiologic, că regimul de valori este în funcție de pachetul de informații.

Cu ce vine, însă, în plus, Hristos ? Vine cu următoarea temă : Fiius, bunăoară, pe care l-ați pomenit, ca artist, era administratorul acestei revelații pe care o avea metafizica greacă. El, practic, nu avea conștiința artistului de astăzi, a artistului creștin. Parthenonul se elabora cum se elaborează o lege în Parlament. Nu în Parlamentul-ăsta, că nu la el mă refer ... unul cum trebuie ... Adică, toată lumea pune la mijloc ideea și se creează o medie. Administratorul acestei medii era Fidias. Ca eu să pot elabora o normă în numele unei colectivități, întrunind orizontul întregii colectivități, este ceea ce se numește creație personală și apare o dată cu irumperea temei personale, pe care artistul o întrupează cel mai pregnant. Pe de altă parte, ce conținut poate să stîrnească omul, deci, ideologic, dacă vreți, prin idee, care să poată să concureze o tematică pe care o dă creatorul lui. Părinții bisericii au spus din capul locului : după întruparea lui Hristos, tema omului, **totul** omului este expresia. Cu alte cuvinte, cultura ar fi o zonă a expresiei, iar cultul, zona credinței, a religiei, în conținutul ei, ar fi deținătorul conținutului, al conținutului prestigios, pe care vocația culturală îl exprimă și ea în felul ei, fiindcă formele rituale îl exprimă și ele în felul lor, liturghisesc, cum liturghisește și un pictor, sau un romancier în felul lui. Problema este, în ce măsură nu mai avem de a face cu conținuturi concurente. Pentru că superstiția modernă, pe care am semnalat-o se referă la faptul că ar putea exista o tematică mai înaltă decît cea a Evangheliilor. Coliziunea apare aici. Epoca modernă a încercat în toate felurile, în roman în poezie, să concure tematica religioasă cu alta, paralelă : pacea abisală a omului, experiența lui abisală, fără de Hristos, în afara lui, asumîndu-și-o prometeic. Deci există o mentalitate, că teologia creștină, bunăoară, suverană asupra creației mele, ca preocupare centrală, ar putea să-mi îngrădească libertatea. La urma urmei și o opțiune budistă pot să o cred că este așa. Chestiunea s-a pus în termeni, mai vulgar vorbind și așa se vorbește adesea în mediul culturii, printr-o opțiune declarată a unui om de cultură, o opțiune creștină — aicea nu e vorba de a versifica „dar" cu „har", etc. — e vorba de o creație, să zicem, de tipul lui Daniel Turcea sau a lui Voiculescu, ca să zic de poeți, deci prin a asuma o opinie religioasă îmi „înpopesc" creația. Se popește creatia ?

Deci, stabilisem totuși, că există o zonă, care deține, are competența acestei revelații, din afara omului, extramondană, și pe care noi o numim sacerdoțiu. Iată responsabilitatea lui : cum o administrează și cum o distribuie, cum o difuzează, se mai spune, într-un limbaj mai duhovnicesc și cum o propovăduiește, cum o răspîndește. Dar este limpede că el este cel care are competența asta. Pe de altă parte, Înalt Prea Sfințitul Nicolae spunea foarte bine, „e greu să găsești mari figuri ale culturii, de la Cristos încoace, care să nu fi fost, mai mult sau mai puțin creștine". Cînd spun : mai mult sau mai puțin, mai evident sau mai într-ascuns, e greu să găsești unii care să fi fost exteriori. Și totuși, cum a putut să apară această suprapersitție, sau adevăr, urmează să vedem, a faptului că îmi limitez capacitatea creatoare, optînd pentru o credință. Pleșu spunea : „nu mă rezolvă". Asta înseamnă că există pe lume două adevăruri. Și pînă la urmă, biserica lansează un anumit tip de adevăr. Logosul întrupat este cel pe care îl recunoaștem și îl mărturisim. Logosul nostru e după chipul și asemănarea Lui. Dar modul cum se exprimă el, poate să o ia în lături. Adică, am instrumentul, am o dispoziție întreagă, dar eu pot să o folosesc într-un alt fel. Deci, înseamnă că există două adevăruri. Numai unele, zice biserica, scot la larg. Adică, „mă rezolvă", cum vrea să spună domnul Pleșu, în momentele fundamentale. Și dacă eu citesc un poet, bunăoară, fiind într-un mare impas sufletesc, material, de orice ordin, care se exprimă în interiorul adevărurilor care scot la larg, ele funcționează ca o icoană și au posibilitatea de a mă rezolva, măcar parțial. Trebuie să recunoaștem deci, că există două libertăți, că există două adevăruri.

Toți acești mari creatori pe care îi pomeneați, nu au putut să nu recunoască, prin intuiția genială, prestigiul cristic. Mai mult sau mai puțin, toți s-au atins, ca femeia cu scurgere de sînge, de tematica cristică. Poate că și un negator, aproape îndrăcit cum este Cioran, își are în mare parte, forța de expresie, din faptul că se atinge tot de Dumnezeu. Important e să nu fii indiferent. „Căldutii" aceia pe care îi denunță Pavel, sînt persoanele care alcătuiesc totuși, marea lume a culturii de astăzi. Pe care, cel puțin, catacomba din România, catacomba culturală, încearcă să o pună în criză. Aproape întreaga cultură mondială, la ora actuală, încearcă să se constituie, fără să se atingă de tema creștină. Nu o consideră suverană, mai bine zis, nu-i recunoaște suveranitatea. Crede că poate să o concureze. Și adevărul este că nici nu poți să-i recunoști suveranitatea, atît timp cît nu o încerci. Or, eu dacă spun că și cultura și cultul sînt echidistante, în clipa aceea pun în criză biserica.

Există, totuși, un singur loc unde ni se livrează corect, acest patrimoniu. Eu, singur, la bloc, citind vrafuri de cărți nu pot să acced, în chip existențial, concret, la consistența revelației ; că, poate să se întîmple, sînt cazuri, eu nu pot să pun stavilă lucrării lui Dumnezeu ; cu unii se poate întîmpla și asta, dar modelul nu e acesta. Cristos a făcut biserica, tocmai pentru a instituționaliza, pentru a crea o instituție, divino-umană, care livrează, are competența acestui adevăr. Cultura, în clipa cînd s-a separat, și cînd a zis, bine, voi rămîneți cu adevărul vostru, iar cultul s-a resemnat, ca pînă la urmă să devină chiar agresiv, și cultura a devenit agresivă, iar fenomenul e mult mai vechi decît comuniștii. Comuniștii au găsit lucrările gata făcute, aranjate bine. Au găsit o biserică toropită și o liberă cugetare de o insolență extraordinară. Martore sînt textele lui Caragiale. Dacă vă aduceți aminte, în „România liberă", cînd am avut „Lumea Creștină", printre primele texte ce le-am tipărit au fost „Noi și biserica" a lui Caragiale, text extraordinar unde el denunță agresivitatea liberei cugetări, care atacă în consistența și substanța bisericii. În fața acestui lucru, biserica nu s-a apărat. Din cauza aceasta și învățămîntul religios, teologic, are o forță în perspectivă. Trebuie să se nască din nou, o eclezie cu credință luminată e singura capabilă să îmbisericească acest teritoriu al pămîntului care ni s-a dat.

Oamenii de cultură, am observat de foarte multe ori (este mediul în care mă mișc) sînt exasperați, de calitatea, în primul rînd a difuzării, a propovăduirii. Fiindcă ei, fiind deprinși cu sisteme modale, cu „cum spun un lucru, cum îl difuzez" sînt dezolați de calitatea scăzută a predicilor, de modul stîngaci și adesea foarte lipsit de originalitate, de asumarea de către preot, deci/ sacerdoțiu, a temei cristice.

Tot timpul se caută un mod de a împăca lucrurile, de a le ciunti, de a le lua asprimea, de a le reteza ascuțișul ; în felul ăsta, creștinismul ajunge un lucru convenabil, la urma urmei acceptabil, cu care aș putea să mă înșoțesc. El își pierde latura de scandal, implicit se adaptează acestei lumi, își găsește pogorămintele confortabile și devine fad. Lumea culturii este confruntată cu discursul fad. Din cauza asta poate că, unul din marile evenimente, în ultimii douăzeci sau treizeci de ani a fost tipărirea Filocaliilor, unde lumea culturii a reușit să ia contact cu părinții și cu vigoarea argumentului lor, cu îndrăzneala lor, de a se manifesta verbal. Cu talentul lor extraordinar. Vedeți, deci, că e foarte ușor să împăcăm lucrurile, încercînd să trecem peste asperități, cum e foarte ușor ca să ne declarăm fiecare vinovați. Și, în principiu, cultura și cultul, trebuie să se întîlnească mult mai des. Și lucrul ăsta nu se poate face decît într-o eclezie destupată, aerisită, în care, toate fibrele, toate canalele care leagă, laitatul, pe noi, pe laici, sacerdoțiul și sinodul, să circule liber informația, comunicarea, această destupare a simțurilor. Toate astea nu vor duce decît la o sporire a inteligenței mărturisirii și, implicit, la cucerirea palierului mondial. Credința noastră cu adevărat este o credință mondială, sau, dacă nu e așa, Christos nu e Fiul lui Dumnezeu. E una din două. Noi nu putem să mediem la nesfîrșit. Restul e politețe ecumenică, pe care o avem cu toții, și unde, ca să zic așa, ne întrec cu discizări. Sînt cei mai politicoși în raporturile ecumenice și cei mai civilizați. A mărturisi, a avea „grobianismul", bădărănia să spui că ortodoxia păstrează cu adevărat intact un patrimoniu, trebuie să o ai, sau atunceea înseamnă că există două confesiuni. Una care trebuie să fie ortodoxă și alta care trebuie să fie sobornicească sau catolică. Eu cred că catolicismul trebuie să fie și ortodox și sobornicesc, iar ortodoxia trebuie să fie și sobornicească și ortodoxă. Deci, că există doi frați, creștinismul apusean și creștinismul răsăritean, care au o tipologie perfect definită, ca doi frați, și că orice încercare de a-i topi este o greșeală, ei nu trebuie să fie stăpînitorii unui patrimoniu și administratorii lui posaci și înversunați și ceilalți să fie latura futilă, superfluă, cu o misiune puternică instituționalizantă și supranațională, ca un fel de instituție generică, planînd deasupra națiunilor, cum adesea se vrea Vaticanul. Cred că e vorba de doi frați care trebuie, ambii, să-și cucerească, după părerea mea, ortodoxia, sobornicitatea, iar catolicismul, ortodoxia. Asta e o părere subiectivă, pe care mi-o asum. Nu are natură, cum bine se înțelege, axiomatică. Dar, indiferent dacă este așa sau nu este așa, trebuie să renunțăm odată să considerăm că răsăritul trebuie să fie păstrătorul și creștinismul apusean trebuie să dețină cheia catolicității. Aș zice deci că, odată rezolvată biserica, în sensul sobornicității, prin biserică nu vorbesc de înaltul cler, de tot ce se numește eclezie. E și sinodul de față, e și sacerdotiul și laicul.

Convorbire transcrisă de Marius MORARU

CRONICĂ LITERARĂ

Vintilă Horia în Imperiul libertății

„Cavalerul resemnării renunță la împlinire și se înclină cu toată umilința în fața puterii eterne. Aceasta e libertatea sa", e motto-ul ultimului roman al lui Vintilă Horia apărut în versiune română. **Libertatea**, se afirmă de mai multe ori în această carte, dar și în alte cărți ale marelui prozator, nu este aici, pe pămînt.

E concepția unui gînditor creștin cum puțini am avut. A unui autor care încheie o școală. Vintilă Horia este, dacă ne întoarcem puțin în urmă, cel mai de seamă scriitor al **Gîndirii**. Este singurul care a făcut din programul grupării steag și din istoria grupării, legendă. E, cred, singurul care în anii ei răi, nu s-a dezis de ea. Dimpotrivă, i-a cinstit doctrinarii, artiștii, poeții și, în cărți fundamentale, a încercat să-i justifice. În **Introducere în literatura secolului XX**, sinteză condusă de un gînd clar și întemeiată pe o neobișnuită erudiție, animată de amintirile tinereții cărturărești, operele lui Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Cezar Petrescu se bucură de pagini privilegiate. Analizele pe care Vintilă Horia le consacră sistemului filosofic blagian, poeziei lui Crainic, liricii românești religioase sînt între cele mai temeinice de care dispunem.

Cavalerul resemnării ar fi, în intenția autorului, partea a doua dintr-o trilogie a exilului. Scrisă în 1959, fără gîndul unei biruințe literare majore (premiul Goncourt va veni abia în 1960) cartea e simplă, limpede, sprijinită — în partea ei „românească" pe legende, balade, anecdote istorice: și unele și celelalte familiare cititorului român, obișnuit cu ele din clasele primare. Cînd citim astăzi aceste romane, trebuie să ne fie clar că romancierul exilat încerca să-l sensibilizeze pe cititorul occidental cu datele elementare privitoare la chestiunea românească. Ca în toate cărțile lui Vintilă Horia, problema centrală e a năvălitorului barbar care distruge o civilizație. Și tot ca în mai toate romanele lui accentul principal cade asupra europenilor nepăsători față de cei părăsiți în mîinile ocupantului. Transparența cărților lui Vintilă Horia, scriitor creștin, face limpede mesajul lor: Imperiul libertății începe dincolo de această lume, aici ne rămîne doar datoria de a lupta pentru cucerirea lui.

Cavalerul resemnării este, din acest punct de vedere, romanul etosului cavaleresc, al artei și a științei de a purta un război. Eroismul principelui răsăritean, într-o vreme în care ideea eroică începe să cadă în desuetudine pune în valoare datele unui personaj exemplar. Din celebra baladă noi știm că Negru Vodă e ctitorul unui spațiu spiritual românesc: întemeietor de mînăstire, el își afirmă vocația cavalerească prin cea religioasă. Putem deduce.

* * *

Ca în toate romanele lui Vintilă Horia, scriitor pentru care ordinea valorilor așază deasupra valorilor estetice valorile etice și mai sus de acestea, pe cele religioase, sînt numite și în **Cavalerul resemnării** rădăcinile răului. Care este, prin urmare, răul care lovește ființa?. „Se resemnau cu toții înaintea forțelor supraomenești, alegînd drept dușmani niște forțe omenești, pe măsura lașității și a prostiei lor. Chiar și cei mai activi, eroii, care se jertfesc pentru sau împotriva unui ideal, care se năpustesc orbește împotriva unei primejdii iminente, nu erau de fapt, decît niște cavaleri ai resemnării. Se agitau cu deznădejde împotriva unor dușmani făuriți, sau aleși, pe măsura lor, pentru a uita adevărata primejdie. Radu Negru se simțea gata să se lepede de tot în clipa aceea, pentru a recunoaște mai bine silueta dușmanului. Dinaintea acelui cadavru (al tatălui său, n.n.) care nu era, la rîndu-i, decît sfîrșitul unei resemnări, știa de-acum înainte că primejdia nu se află în om, ci dincolo, și că asta trebuie să fie ținta tuturor săgeților și a tuturor urlor...".

Să deschidem o paranteză și să subliniem că Vintilă Horia face recurs la cartea de citire pentru a-și instrui cititorii cu datele esențiale privitoare la țara sa. **Amintirea** recuperează, cu voluptate, tot ceea ce se poate recupera și tot ceea ce, odată smuls ocupantului, devine argument al luptătorului. Iar aceste **date**, elemente ale unei argumentații ce se dorește doar eficiente, sînt **interpretate**, descifrate de înțeleptul care, exilat, caută un sens adînc atît exilului său cît și lumii prin care a trecut. Tot ceea ce se întîmplase **acasă**, într-un timp apropiat sau îndepărtat, capătă un sens. Trebuie, în viziunea scriitorului exilat, să aibă sens. Istoriile găsite în manuale trebuie să aibă o semnificație adîncă. Ca și Mircea Eliade, Vintilă Horia caută **a descifra** străinătății enigmele spațiului (său) originar. În admirabilul studiu-postfață, Monica Nedelcu analiza semnificațiile **pădurii** în opera lui Vintilă Horia. În pagina citată de noi ceva mai sus, era interpretat obiceiul dacilor de a trage săgeți spre cer.

Vom descoperi, de-a lungul cărții, un șir de obiceiuri ale locului, supravizate de gîndul asupra relației dintre Bine și Rău. Între legendele istorice care se înscriu în **proiectul** lui Vintilă Horia, aș atrage atenția asupra celei a regăsirii în spațiul matrice. Ienicerul capturat de valahi își amintește că, odinioară, copilărise **aici**, în țara lui Negru Vodă. Nici un scriitor contemporan nu a acordat atîta importanță ca Vintilă Horia determinantelor spațiale. Dacă, încă o dată, facem abstracție de Lucian Blaga și Mircea Eliade, autori profund înrudiți cu autorul **Cavalerului resemnării**.

* * *

Ca în toate romanele sale, Vintilă Horia studiază, și aici, raportul dintre civilizația apuseană și predestinarea răsăriteană. Unul dintre gînditorii care a dat impuls filosofiei lui Vintilă Horia, implicării ei în polemicile majore privind condiția răsăriteană, a fost Guénon. Descoperirea lui Guénon îi modelează opțiunile, și așa puternic marcate de momentul politic: înțelegerile occidentalilor cu ocupantul țării sale, cu „noua religie" nu erau de natură să-l îndemne să opteze pentru Apus și pentru prezent. Călător către Apus, principele valah se va întîlni cu alți eroi ai latinității care îl vor iniția în această încercare a labirintului. Călăuza descoperită pe drumul către Italia se numește Udina Burbur și e dalmat. În catastifele lingviștilor, Udina Burbur se cheamă ultimul vorbitor al dalmației. E de observat că mai toate personajele lui Vintilă Horia includ, în definirea identității lor, **o lecție finală**. Încheie, trag cortina, realizează un acord final. Numele lui Udina Burbur e testamentul unei ramuri a latinității.

* * *

Veneția din **Cavalerul resemnării** e, ca și în celebra piesă a lui Camil Petrescu, orașul desfrîului, al lăcomiei și al crimei. Miraculosul ținut nu e o capitală a cruciadelor — ultima șansă a creștinătății — așa cum speră prințul valah, ci **una a decadenței**. Scriitorul nu pune accentul pe policromia locurilor, pe nesfîrșitul carnaval așa cum au făcut-o alți autori români. El nu e un analist de factura lui Broch, un cronicar al agoniei ca Musil, după cum crede cineva. El prelungește istoria voiniceasc㠹 a romanului într-un **alt ținut**, el scrie un roman de capă și spadă consacrat unui personaj rătăcit într-o iluzie. Tot arsenalul romanului popular intră în joc: și asasinii plătiți care încearcă să-l străpungă cu săbiile și care sînt uciși de nobilul cavaler cîteșizece dintr-o dată, și maeștrii otrăvurilor. Nici momentul alchimic, cu falsul căutător de absolut nu lipsește și nici iubirea pentru superba curtezană: sîntem în orașul gloriei lui Casanova unde seducția reprezintă nu doar o înaltă artă, ci și o probă a firii. O verificare a excelenței virile. Există și trădătorul infam care își primește dreapta pedeapsă, și nobilii dueliști, și dogele viclean și politicienii venali. Scriitorul cunoaște în profunzime locurile și tradiția lor — este un latin care venerează Italia — și ne oferă aceste Imagini pentru a ajunge la concluzia că misiunea sacră a fost lăsată pe seama celor care mai păstrează, chiar degradată, ideea de iubire. Curtezana îndrăgostită de principele valah va fi aceea care va solicita secretarului dogelui, funcționar obez și bătrîn, sprijinul Veneției; pentru țara iubitului ei. Tranzacția e inutilă, dar nu nesemnificativă: lumea împură a Veneției nu mai poate salva nimic.

* * *

În definitiv, această carte **veche** a lui Vintilă Horia nu spune foarte multe nici despre filozoful și nici despre romancierul care a fost. Dar ne vorbește atît de patetic despre o bătălie pierdută a civilizației, încît tezismul ei, atît de explicabil în deceniul al șaselea, o transformă într-o operă exemplară. Eminent luptător, Vintilă Horia propune, alături de Mircea Eliade, Imaginea celui ce poate trăia o **nostalgie fericită**.

Vintilă Horia — Cavalerul resemnării, Ed. Europa, 1992.

• **ERATĂ.** În articolul nostru **Stea dublă**, publicat în numărul trecut al revistei, paragraful al doilea, rîndul trei se va citi: **Doinaș e un solidar, sau mai mult:...**

Cornel UNGUREANU

DINCOLO DE CUVÎNT

Potrivit dicționarelor noastre, **corosiv** este un termen din domeniul chimiei, întrebuințat despre substanțele „care provoacă o **coroziune**". Iar prin **coroziune** se înțelege un „proces de alterare, de atacare chimică sau electrochimică a metalelor sub acțiunea substanțelor de natură acidă și bazică". Neologismul a dezvoltat lesne sensuri figurative („ironic", „usturător", „mușcător"), cu care nu a întîrziat să pătrundă în limba operelor literare. Îl aflu, de pildă, în romanul lui Gib Mihăescu **Zilele și nopțile unui student**: **întîrziat**: „O singură dată, fugar și imprecis, figura ei îi dăinuise pe dinaintea ochilor: nestatornic mai plutea și acuma dar cu fiecare nouă zi, cu fiecare nouă asemuire, cu tot o altă figură pe scări, pe coridoare și prin săli, îi și picurase în suflet **acidul corosiv** al temerei că poate nici nu ar mai recunoaște-o vreodată" (Editura Facla, Timișoara, 1989, p. 337). De remarcat că ambii termeni care susțin imaginea — **acid** și **corosiv** — aparțin aceluiași domeniu profesional, chimia. Nu e de mirare că Topîrceanu, care prețuiește ca nimeni altul virtuțile satirice ale neologismelor, îl introduce pe **corosiv** în acele „Stanțe apocrife la **Divina comedie**", din care se constituie amplul poem **Infernul**: „Purta pe cap o vestedă cunună / Și-n ochii lui părea că, deopotrivă, / Melancolia lumii-ntregi s-adună. / / Așa, din vasta vremii perspectivă, / El cobora-n tăcere către mine, / Țintind în gol **privirea-i corosivă**". Așezat în poziția privilegiată a finalului de vers și de tertină, înaintea unei pauze ferme, cuvîntul va avea răgazul să-și actualizeze disponibilitățile expresive, deloc neglijabile.

La baza formelor românice ale neologismului nostru (fr. **corrosif**, ital. **corrosivo** etc.) stă latinescul **corosivus**, care învederează o structură analizabilă, de mare interes nu numai pentru lingviști. Într-adevăr, **corosivus** „care roade puternic" este un adjectiv derivat din **corros-**, tema participiului **corrosus** al verbului **corrodo** „a roade cu strășnicie". Așa cum se vede din încercarea de a defini verbul, prefixul **con-** în **corrodo** (din **con**+**rodo**), nu exprimă participarea plurală la acțiune, ca în **collaboro** (din **con**+**laboro**) „a lucra împreună cu alții", ci sporul intensității ei. Cît despre partea finală a lui **corrosivus**, acolo se recunoaște, adăugat temei **coros-**, sufixul adjectival **-iv(us)**, foarte productiv în limba latină. Dacă înlocuim prefixul **con-** (**cor-**) cu **e-** obținem, cu același sufix, derivatul **erosivus** „care roade de tot, pînă la capăt", împrumutat, tîrziu, și de noi: **erosiv**. Chiar în istoria limbilor romanice, se vorbește despre **acțiunea erosivă a legilor fonetice**, datorită căreia consoanele din latină sînt alterate sau chiar împuținate. Astfel, ca urmare a **eroziunii** consoanelor latinești în franceză, din latinescul **digitus** nu rămîne decît **doigt**, așadar o singură consoană, cea inițială: **d-**.

PRIVIREA-I COROSIVĂ

Verbul simplu din latină, fără nici un prefix, **rodere**, cu participiul **rosus** s-a păstrat în toate limbile romanice: în română: **a roade**, cu participiul ros, **roasă**. Dintre derivatele lui **roade**, vrednic de luare-aminte este mai cu seamă **rozător**, **rozătoare**, care, la plural, denumește un „ordin de mamifere dăunătoare, caracterizate prin lipsa caninilor și printr-o mare dezvoltare a dinților incisivi, adaptați pentru roaderea vegetalelor". Ca adjectiv, **rozător** ajunge termen al lumii [illegible]: în **Țiganiada**, v. 7734, I. Budai-Deleanu evocă **Grija d'in/mă rozătoare**". Iată-l și pe „Satana", blestemînd [illegible] nu mi-au priit varvara soarte / Și'n războlu îmi fu protivitoare, / Nice-a vince-mi dede, nici moarte, „ Lăsîndu-mi această **rozătoare** / Și **nesuferită pomenire**. / Oh! crudă, nespusă chinuire!..." (v. 3388). Cititorul poate stabili cu ușurință sinonimia dintre **pomenire** și **amintire**, încă mai ușor sesizabilă în versurile imediat anterioare: „Nici mă-ar ghimpa tristă **pomenirea** / Fericirilor mele trecute" (v. 3382).

La nivelul latinei, cel mai interesant derivat al verbului **rodere** „a roade" este **rostrum** „cioc", „bot"; iar la om, „gură". Pluralul **rostra** denumește „tribuna" din for, care era împodobită cu „cioburi" de corăbii capturate de la dușmani în bătăliile navale. Iar adjectivul derivat **rostratus**, **rostrata** înseamnă „împodobit cu pinteni de corabie". Se citează, în această privință, expresia **columna rostrata**, denumind monumentul astfel ornat, ridicat în amintirea u[illegible] memorabile victorii navale [illegible]riva [illegible]ginezilor.

De reținut mi se pare faptul că lat. **rostrum** s-a păstrat în vechiul **rost** „gură". Din puzderia citatelor care mișună în „scripturele române", reții cîteva din **Psalmii** versificați de Dosoftei Mitropolitul (1673): „Mi-am oprit **rostul** să n-aib a zice / De fapt de oameni cuvînt de price": „Și-ar fi atunci cu bine priimite / **A rostului** mieu, Doamne, cuvinte": „Cugetă direptul gînd de-ntălăpciune, / **Rostul** lui și limba fac gludețe bune": „Și buzele mele, Doamne svinte, / Să-mi deschiz, și **rostul** să te cînte": „Din **rost** îm zîceț bineț, de mă îmblînzît, / Și din inemă cercat să mă vicleniț": „Cuvinte din rostu-mi să culeget, / Că din **rostul** meu voi scoate pilde".

Rost „gură" se ivește chiar în primele versuri ale **Țiganiadei**: „O zi de sfat era și de-ast' dată, / Unde toată-acuma s'adunasă / Boierimea cea mai învățată, / Multă făcînd voroavă și deasă. / În urmă Drăghici **rostul deschisă** / S'acest chip către-adunare zisă" (v. 191).

Cine spune **pe de rost** un text face asta numai cu ajutorul **gurii**, fără să mai aibă nevoie de **ochi**, fără să citească textul. **Țiganiada**, v. 6096: „Popa-întorcînd de la botăjune, / Toată, **de rost**, cazania spune".

G. I. TOHĂNEANU

CONFIDENȚIAL

Susan Sontag

Am stat și am urmărit-o aproape două zile : o dimineață, o seară întreagă și iar o dimineață. Era cea mai firească, adică normală, adică prin nimic excesivă dintre toate femeile celebre care au făcut — asta a recunoscut-o toată lumea — sarea și piperul unei mari conferințe internaționale („Intelectualii și schimbările sociale din Europa Centrală și de Est, Newark, 9-11 aprilie a.c.). Părea o leoaică blîndă și totuși, cumva, mereu la pîndă încordată, cu coama ei neagră, zburlită și mește albă, cu gesturile, cuvintele și privirea conciliind în prag de șaizeci de ani, toate contrariile (exuberanța și reținerea, hohotul vesel și tăcerea tristă, ochiul cînd scrutător, cînd absent). Între Doris Lessing (tăcută și retrasă ca o umbră, cu taioarele ei dincolo de modă, cu pantofii de pe vremea bunicii) și, de pildă Tatiana Tolstaya (explozivă, mereu în prim plan, excentrică în ciuda vîrstei), amîndouă la fel de fascinante pentru privitor, **ea era ea,** inconfundabilă prin tocmai firescul întregii sale prezențe, așa cum am urmărit-o două zile și am văzut-o vorbind și tăcînd, moderînd discuții și dinamitînd conferințe, dînd și luînd cuvîntul, mîncînd, plimbîndu-se, bînd, făcînd conversație, stînd singură sau înconjurată de lume.

Cele ce urmează ar fi putut să fie un interviu de-a dreptul senzațional cu una din cele mai inteligente femei ale lumii de azi. O femeie care a învins moartea și boala scriind despre ele, descriindu-se în suferință. Un mare eseist, prozator, om de cultură. O prezență unică. S-au decalat însă orele, orarele și interviul din Manhattan n-a mai avut loc. Au rămas transcrise doar aceste fraze de întîmpinare, întîlnire, pregătire.

— S-a spus că sînteți cel mai european dintre intelectualii americani

— Unde ați auzit asta ?

— Am citit-o în revista „Regula jocului", unde erați prezentă cu prilejul traducerii unor fragmente din „Pelerinaj". Le-am tradus în românește și, dacă nu aveți nimic împotrivă, vor apărea curînd într-o revistă literară din Timișoara.

— Nu pot să am nimic împotrivă, mai ales că e vorba despre Timișoara, dar să știți că traducerea pe care a tipărit-o Bernard-Henry Lévy în revista lui e foarte proastă. Nici măcar n-am știut că vor să publice „Pelerinajul", pentru că aș fi făcut chiar eu decupajul. Și apoi a ieșit ceva absolut aiurea. Toată întîlnirea mea din adolescență cu Thomas Mann în California parcă e un reportaj timpit. Așa sună. Nu mă recunosc deloc. Cum a ieșit în românește ?

— Sper că mult mai bine. Pare o proză autobiografică.

— Așa și este. O proză în primul rînd. Am să vă dau toate cărțile mele în engleză. Sînt cunoscute în România ?

— Mai mult pe filieră franceză. Sînteți foarte tradusă în Franța. Recunoașteți cele scrise în „Regula jocului" despre dv. ?

— Că aș fi cel mai european intelectual american ? Da, recunosc și sînt foarte măgulită. Aș vrea să fie într-adevăr așa.

— Dacă nu ați avea nimic împotrivă, am putea face un interviu mai amplu ?

— Cu multă plăcere. Veniți la mine la New York, după conferință și stăm o după-amiază întreagă. Despre ce ați vrea să discutăm ?

— Știu că pare absolut stupid să spun „despre toate", dar dacă ar fi posibil, chiar aș vrea să vă pun o mulțime de întrebări. Prima ar porni de la cartea dvs., devenită celebră, „Maladia ca metaforă". E o carte trăită la propriu. Spuneați acolo că boala ar fi versantul întunecat, nocturn al vieții. Care ar fi reversul luminos al propriei dv. vieți ?

— Ar fi frumos să începem așa, chiar cu începutul meu, care e copilăria. Cu solaritatea ei am putea porni la drum.

Adriana BABEȚI

PICĂTURA DE CUCUTĂ

De-a baba oarba

Domnule personaj, aș vrea să știi că o femeie îi transmite puiului său informațiile despre viețuirea viitoare prin gene, în acel lichid amniotic — oceanul primordial. Tu te-ai născut pe uscat tot într-un întuneric, adunat dintr-un prea plin de oameni. Ai fost trecut prin cele șapte trepte ale devenirii pentru a te putea numi „erou-întemeietor". Drama ta va fi, prin ricoșeu, drama mea. Stau de vorbă cu tine și, ca un croitor ce sînt, te întreb : Îți convine viața asta ? De nu, o mai ajustăm. Mai punem puțină dragoste, un peisaj, te trimit pe o insulă cu plaje largi și palmieri, să te odihnești puțin, să bei cola în locul meu, pentru că ție nu-ți crește tensiunea decît dacă vreau eu. Îți dau bani cîți vrei, să te poți da mare. Îți dau o tristețe, să te țină treaz pînă după miezul nopții, ori pierdut în fața unui mic ecran cu povești despre noi, oamenii vii, muritorii de rînd. Tu ești mare deja și nu mai trebuie să trăiești decît așa, între 25 și 45 de ani, pînă cînd dau florile de „nu mă uita". O să ai vise și coșmaruri. O să rîzi, dar o să și suferi, iar dacă va fi cazul, o să te las să te sinucizi, dar preotului o să-i declar că ai avut un infarct, pentru a putea să te îngrop creștinește. Să nu te superi dacă lumea spre care ai pornit arată ca un tunel. Asta e viața mea, lumea mea și fără ea n-ai fi existat nici tu. Aici nici nu e nevoie să te ascunzi, pentru că tot nu te vede nimeni, iar dacă dă cu ochii de tine cineva, o să creadă că ești oglindirea lui sau a celui adevărat. Un fel de proză la minut developată-n grabă cu soluțiile revelatoare ale minții și glandelor lui. Noi, oamenii, deși nu părem legați la ochi ca statuia justiției, facem dreptatea noastră cu un cosor în loc de sabie și un lampadar pe post de balanță a bunelor și relelor. Un lampadar scos din priză, pentru că unui orb nu-i lipsește curentul electric. Poate o să te dezamăgesc, dar aici orice banală furtună devine în sufletul oamenilor un eveniment, o prevestire escatologică, dacă nu chiar un început de cataclism. Reacția e comună și de masă. Înfrigurați, după furtună, oamenii se simt mai buni, mai solidari. Au scăpat. În această reacție nefirească stă vulnerabilitatea lor, șubrezenia lor ca ființe rupte de universul natural imediat. Noi nu credem decît în universul nostru, populat în exclusivitate cu oameni, care se ucid pentru credințe, putere sau pur și simplu pentru a-și proba virilitatea existențială. Ca și tine, crima e tot o invenție umană, precum e și păcatul sau iertarea. Să nu te mire dacă o să constați că aici cheltuielile ființei distrug orice beneficiu. Află despre noi că străbatem un fel de gaură neagră subpămînteană, față de care cerul rămîne undeva, sus, mult mai departe decît avem impresia. Ce face știința e de domeniul literaturii S.F., și pentru majoritatea rămîne doar o simplă informație bună de uitat. O lume fără orizont, cu traiul de azi pe mîine. O lume care a învățat doar aritmetica existenței. Algebra, trigonometria, geometria riemeniană sînt doar niște concepte operaționale. Și tu ești, la urma urmelor, tot un concept operațional. O să constați, dacă te las liber, că majoritatea oamenilor nu privesc mai sus de nivelul mersului orizontal, bîped. Iar dacă o să nimerești vreunul de alt fel, să nu zîmbești ironic și să nu zici că e damblagiu. Așa e lumea noastră, în care mă întreb dacă e chiar cinstit să te aduc. Dacă vei vedea totuși pe cineva privind cerul, norii, să știi că e o copie palidă a unui alt inventat, unul Don Quijote, singurul capabil să se bucure de lumina piezișă a crepusculului, de un răsărit de soare, de zîmbetul unui copil, de frumusețea unei femei pe care nu dorește s-o posede imediat. Un naiv ieșit din camera lui să-și regă-

Paul Eugen BANCIU

(Continuare în pag. 13)

Nu uita și nu ierta

Despre cartea Oanei Orlea „Ia-ți boarfele și mișcă !" s-a mai scris și s-au făcut și comentarii la radio Europa Liberă. În ciuda acestui fapt, cartea merită în continuare atenția noastră.

Literatura concentrațională a devenit deja relativ bogată în ultimii doi ani la noi în țară : „Fenomenul Pitești" al lui Virgil Ierunca, „Gherla" lui Paul Goma, „Închisoarea noastră cea de toate zilele" a lui Ion Ioanid sunt doar cîteva exemple răsunătoare. În cadrul acestei literaturi cartea Oanei Orlea ocupă însă un loc aparte : este relatarea unei femei care a fost deținută politic, dar mai presus de toate a unei copile, căci autoarea avea doar 16 ani cînd a fost arestată ! Își poate cineva închipui atîta bestialitate ? Să arestezi și să torturezi o copilă, asta numai bestiile comuniste cu bine cunoscutul lor „umanism socialist" au putut-o face !

Cartea este zguduitoare. O doamnă afirma că „a citit-o pe nerăsuflate ca pe un roman polițist sinistru". Dar nu asupra cărții în sine vreau să mă opresc, ororile descrise fiind de-acum cunoscute, nici asupra mobilului arestării, în fond copilărești, ci asupra trimiterilor pe care le face lectura ei.

A mai vorbi de „reconciliere națională" într-o țară atît de mutilată fizic și moral, a auzi recomandări de iertare și uitare din gura celor care „munceau" pe brînci să urce treptele ierarhiei comuniste în timp ce sute de mii de oameni erau lichidați, indivizi abjecți pe care un popor debusolat i-a „uns" din nou la putere, este o îngrozitoare impietate.

Noi suntem un popor care am trăit mereu în pseudoistorie. Existența noastră în afara istoriei ne-a pietrificat, lipsindu-ne de evoluția firească de care au beneficiat alte popoare, ceea ce face ca afirmația cumplită cum că „românul trece drept viclean, laș, barbar și leneș" (Meyer Konversation Lexikon, 1897) să fie, din nenorocire, prea valabilă și-n zilele noastre.

În secolul al V-lea d. Ch., chinezii aveau deja vestita antologie de poezie clasică Man-zen ; în secolul al XII-lea englezii aveau Magna Carta, care le consfințea libertățile. Noi am început să bîjbîim după lumină abia în secolul trecut ! Poate de aceea am rămas ultimii din Europa și poate că așa se explică cum de noi suntem unicii „europeni" care am consfințit tot domnia comuniștilor după evenimentele din decembrie 1989.

Datorită incapacității noastre de a discerne a fost posibil ca un activist comunist notoriu, cu numele de Ion Iliescu, să ajungă președinte, ca torționarul Alexandru Bîrlădeanu să ajungă în fruntea senatului să voteze o lege electorală mai nesatisfăcătoare ca aceea din 1900, ca lumea civilizată să ne-nchidă ușa în nas, ca economia să se prăbușească fiind dirijată de incompetenți cu gîndire comunistă. Pînă și bulgarii ne-au luat-o înainte, fiind primiți în Consiliul Europei. Numai noi ne dăm în spectacol pînă la grotesc și ilaritate. Ședințele „parlamentului" sunt de pomină, ca și „vizitele de lucru" ale președintelui, înspăimîntat de umbra acvilei regale.

Pentru asta și-a jertfit tinerețea Oana Orlea ? Pentru asta au murit sute de mii de martiri în România ? Pentru asta au murit eroii din decembrie 1989 ? Ca să uităm totul, să iertăm totul și să trăim în continuare în cea mai neagră mizerie ?

Nu ! Nu trebuie să uităm și nu trebuie să iertăm ! Vinovații trebuie judecați și pedepsiți ! Iar noi trebuie să ne trezim, să măturăm pleava care a pus mîna pe frînele țării și să lichidăm „proștii fără valoare serviți de șansă în timp ce atîția cuminți și virtuoși ocupă poziții umile", cum scria călugărul japonez Urabe Kenkô în secolul al XIII-lea. Trebuie să aducem cuminții și virtuoșii la cîrma destinelor țării.

Aceste sunt gîndurile la care m-a trimis citirea zguduitoarei mărturii a Oanei Orlea, gînduri pe care am ținut să le-mpărtășesc și altora.

Ovidiu GRIVU

* Gînduri pe margea cărții **Ia-ți boarfele și mișcă !** de Oana Orlea (Maria Ioana Cantacuzino), Cartea Românească, 1991.

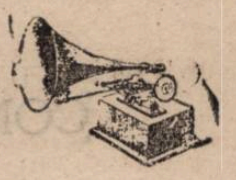

Deci, după cum am descris, o liniște tămăduitoare aici în acest sat departe de drum, și aerul joacă desigur un rol important. Aici aerul este greu, foarte greu. Oare aici aerul este mai greu decît o stîncă ?

Presupun că nu mi-ați pus această întrebare nici din pură politețe nici de curiozitate : nu desigur nu, mai degrabă intenționați să trageți niște concluzii, concluzii tehnice, din răspunsul meu sau, să zicem, pur și simplu date care vor primi mai tîrziu o anumită însemnătate pentru incendierea dumneavoastră.

Dar vă înșelați, vă înșelați pe deplin, dacă credeți că tocmai eu aș fi dispus să conlucrez cu dumneavoastră în această chestiune murdară.

Gunoi ce sînteți.

Bărbatul îmi zîmbește.

Între timp, soarele se micșora în continuare : o furnică. Mi-era clar că nu voi reuși să-l scot pe acel bărbat din discreția lui, deși vreau neapărat să aflu cînd se vor năpusti el și ai lui asupra satuui. Poate chiar astăzi după-masă ?

Îmi pare rău dar nu sînt în măsură să satisfac curiozitatea dumneavoastră îndreptățită.

Înțeleg. Dar ce ar fi dacă ați încerca să-l înduplecați pe superiorul dumneavoastră ?

Ridicat din umeri. Bărbatul se scobește în nas. Bărbatul acela.

Eu, Malvius, văd cum se răsucește acest bărbat.

El îmi spune : eu mă duc acum, dar nu plec ci umblu

Umbla-voi și regiunea inspecta-o-voi, căci focul are nevoie de distincție și nici o alcătuire n-ar putea înlocui insuccesul incendiatorului prin una sau alta. Ochii mei sînt larg deschiși acum, am atîția ochi — nouă spun eu prompt și el rîde spre mine amabil — și cu aceia o să arunc acum o privire asupra satului.

Căci înainte să se prefacă întregul sat în cenușă, noi trebuie totuși, după cum am menționat, să transportăm, respectiv să transmutăm, de aici spre sud cele mai importante monumente arhitectonice și s-ar putea și cîțiva oameni pe care îi prețuim.

Deci pe curînd ! strigă bărbatul și se îndepărtează.

Acum sînt singur pe micul pod din lemn. Ce să fac ? Să bat la fiecare ușă, ușa se deschide și eu spun : repede afară, ăia vor să incendieze satul ! Două posibilități : fuga sau împotrivirea. Du-te, termină cu prostiile. Ăia o să rîdă de tine. Sau în timp ce tu mai ești ocupat cu bătutul-în-ușă, primi-deranjați de către tine îl vor însărcina pe cel mai bun tîmplar al satului să confecționeze cît se poate de repede o cruce.

O cruce din lemn, nu-i așa ?

Prea adevărat.

Circa 18 metri înălțime, brațele împreună circa 12 metri Și apoi, apoi vor susține că numele tău este Isus Și ce ai putea opune acestei afirmații ?

Nimic.

Vezi, cît ești de prost.

E adevărat.

Nici o avertizare. Lasă să ardă casele și oamenii Flăcările vor veni din toate direcțiile, flăcări invizibile, mici ,dulci, grațioase creaturi ale focului, puncte s linii arzînde, acestea vor împresura ușor satul. Din indiferent ce motive : oamenii s-au baricadat în case, s-au tras înăuntru drugi de fier, ușile s-au bătut în cuie din interior, încă se mai aud cîntînd ciocanele și oamenii flăcările ling acum ferestrele

Vintilă Ivănceanu

SODOMA

Leck — Haloup
Leck — Haloup,

în fața micii și bătrînei biserici arde confortabil o vacă somnoroasă în timp ce din uterul ei curge laptele pe capul negru al unei pisici mieunînde care se ascunde sub vacă, aerul este desigur fierbinte și tu zbori în cele mai largi cercuri peste satul care înoată în flăcări, mîinile tale filfiie moale prin aerul roșu și ochii tăi văd în spatele cerului un uriaș care se odihnește vesel nevoie mare lîngă aparîții cu aer de maimuță : tatăl tău, Malvius, eu sînt tatăl tău ! mort prin trădare, voi m-ați trădat, tu și frații tăi și acum mă răzbun pe voi toți, fiindcă voi, fără să o bănuiți măcar, voi m-ați omorît, eu v-am născut, carne din carnea mea și sînge din sîngele meu sînteți și fiindcă v-ați născut a trebuit să mor, dar acum Malvius, strigă uriașul, acum a sosit momentul : grinzile scîrțîie, pisica încearcă să pătrundă cu ghearele prin burta vacii arzînde, nici o scăpare, casele au devenit o singură lumînare și din ea se mai aude cîntarea și deodată începe să ningă, ninge cu mici fulgi de aur, întregul sat strălucește și uriașul plînge, cu zbor mai sus deasupra turnului bisericii, peste steagul satului, deasupra norului, sub mine arde un sat, păcat de pisică, păcat de vacă . . .

Să-ți interzic

Să-ți interzic să ai astfel de viziuni. Poate că mai există totuși o șansă, și chiar dacă e numai una, desigur ultima pentru a salva satul.

Ba da.

Cum ?

Așa : cornul de vînătoare, același îl vei lua în mîna stîngă. Nu, nu fi timid, și chiar dacă palma mîinii tale drepte poartă în piele balta de sînge a grav rănitului Mulfius, sîngele este ca și înainte lichid, fiindcă este în și pentru sine întotdeauna lichid și mai ales acest fel de sînge, sîngele lui Mulfius, nu va dispare niciodată din palma ta, fără șovăieli, de acord, cornul de vînătoare îl vei murdări prin urmare cu sînge, ia la-l odată în mîna dreaptă ! . . .

Și acum, acum trebuie să privești mușiucul : este uzat, e clar frățioare că doamna de viță nobilă amintită de tine fuma din cînd cînd în cînd pipa și nu este nimic mai simplu decît să sufli în pipă, plămîni-pompă, pompă-plămîni, din capul de pipă iasă o melodie tristă, este așa ca și cum pe un uriaș cîmp de mai s-ar spăla noaptea cu nisip purtat de vînt două case din porțelan, clinchetul îl auzim tot mai încet și din pipă șuieră acum note mai aspre, mai sonore, notele se îndesă și aerul se unește cu notele, este acum o densă masă de muzică ce zboară înainte cu o viteză nemaiauzită înspre sat, și aici îți-e soluția, aici îți-e : Malvius, fii muzică !

Traducere de
Ana CLEȚIU

VINTILA IVĂNCEANU n. 1944. Între 1966-1971, unul dintre animatorii avangardei românești. Alături de Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Virgil Mazilescu, Sorin Titel, Daniel Turcea, lider al grupării oniricilor. Din 1972, stabilit la Viena. SODOMA este unul dintre romanele care îl mențin pe scriitor într-un prim-plan european. Poet, romancier, eseist, dramaturg, jurnalist cu contribuții la definirea spiritului modern, V.I. este, nu mai puțin, o personalitate marcantă a exilului românesc.

Robert Șerban

OCHI ȘI OCHI

adormită lînă mesteacăn
în ziua de înviere pămîntul reavăn
urma-ți mică de pas pentru zarea sa
pentru dintele ierbii în lapte o cere
nimeni n-are putere aici
maică tînără amirosind
ceară și miere
ochiul fiarei și ochiul omului
încărcați cu scîlpici
ca tulpina copacilor cu o veche avere
nu tresar nu-și doresc cea
din urmă vedere ci
pecetea de domn peste somn

SE PARE

clavicula se pare
înaintea minciunilor
stă subțire
sub pielea copilului și a bărbatului avă
muscate o singură dată
fructele pansate cu tei și canavă
podoabe pom sau pomană pentru
clavicula orfană

MOTTO

îngerul meu
[illegible]

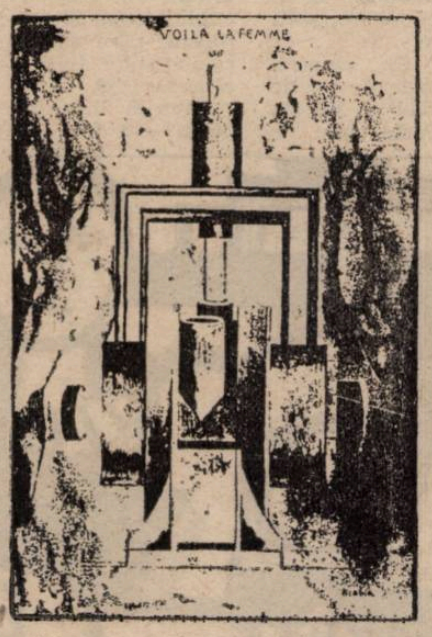

nu zboară
ci merge pe jos

UNU DE LA MÎNĂ

nu aflu în degetele tale
atîta înțelegere cît
în oglinda paharului dezgolit
de mai multe ori la petrecere
așteaptă
să-mi aplec genunchiul
peste barda unui olmec
vei vedea atunci cu toate
degetele tale scurte sau lungi
că sub genunche nu mai am nimic
și totuși mă ridic . . . și mă ridic . . . și mă ridic . .

FUGI DACĂ POȚI

de parcă nici nu ai fi născut
în mine
coroanele morții festinul dragostei
dintre ea singură și el
ancora crucea inima
sau mai ziceai tu
că te-aș fi dezvelit în fața bradului
deși nu purtam barbă albă
și nici sacul cu jucării
inima crucea ancora

sau cum bine știi că fiecare există
prin păcatele sale și pentru păcatele sale
rîzi degeaba
de parcă nici nu

LOGODNĂ

logodna dintre erou și tîrfă
nu mai constituie
motiv de fuse pentru nimeni
nici măcar
pentru plăminii ciuruiți
de ploante ai ginerelui

PLASTICĂ

Viorel Cristea — suferința și bucuria culorilor

Arta lui Viorel Cristea irumpe dintr-un filon secret al suferinței pe care, însă, bucuria la fel de secretă a creației o transcende în univers sublimat de lumină și culoare.

Această pictură își asumă, cu tulburătoare gravitate și, deopotrivă, cu senină detașare, cîteva obsesii fundamentale ce sînt ale artei dintotdeauna: copilăria, viața, moartea, anotimpurile, munca pămîntului, tradițiile și obiceiurile unei arhetipalități rurale care, în viziunea lui Viorel Cristea, țin de însăși esența spirituală a existenței noastre.

Ochiul „gospodăresc" al artistului, în complicitate perpetuă cu „bătaia" metafizică a privirii sale, reține detaliul palpabil, nuanța exactă ce fac regăsibilă imediata noastră apropiere într-o fericită osmoză cu lumea visului și a basmului.

Lanurile sale luminoase de flori ce se întîlnesc, bunăoară, cu marginea unei păduri exuberante dar și cu îngîndurarea mistică a cerului sub care un bărbat și o femeie tocmai î- îngăduie un moment de pace edenică, toate aceste motive, reluate obsesiv în felurite ipostaze, ne dau șansa de a ne simți solidari cu ubicuitatea anonimă și misterioasă a harului, a lucrurilor, deopotrivă sfinte și pămîntești. Ochiul cu care Viorel Cristea vede lumea și o pictează este ochiul unui copil căruia aripa suferinței și trecerea neiertătoare a timpului nu i-au atrofiat candoarea și prospețimea privirii ci, dimpotrivă, i-au dat acesteia vocația și, nu mai puțin, fascinația „eternei reîntoarceri".

Pînzele lui Viorel Cristea nu-și pierd nici o clipă „naivitatea" de-a spera de-a crede în frumosul și în autenticitatea lumii create de Dumnezeu, de-a tînji la oaza de puritate și lumină care se confundă cu chiar nostalgia și mirajul paradisiac al copilăriei. Este nevoie — pare să spună pictorul — să ne întoarcem mereu la copilărie, la originar, la puritate, la credințele și valorile statornice ale sufletului.

Eugen BUNARU

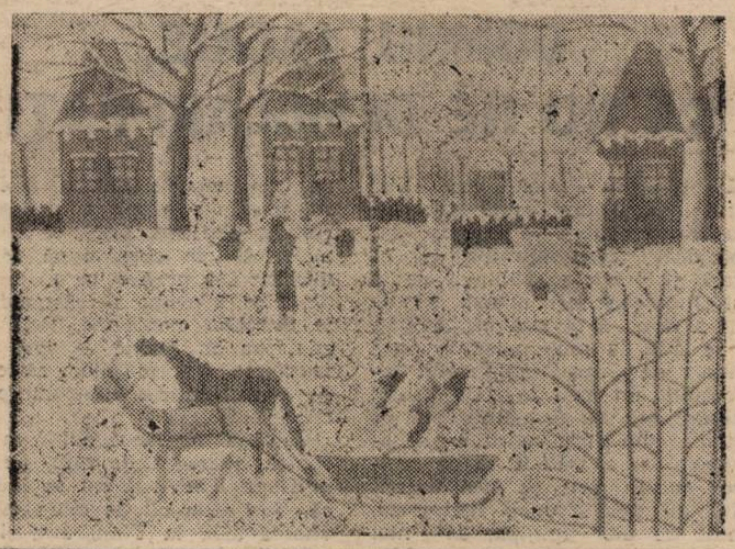

MUZICĂ

Festivalul „TIMIȘOARA MUZICALĂ"

● Marți, 12 mai, ora 18,30. „Don Carlos". Spectacol susținut de colectivul Operei Române din Cluj, cîntat integral în limba italiană.

● Miercuri, 13 mai, ora 19. „Elixirul dragostei". Spectacol cîntat integral în limba italiană. Invitat: Ionel VOINEAG. Un alt debut: Sorina ALB-GAȘPAR.

● Sîmbătă, 16 mai, ora 19. „Carmen". Balet în cinci tablouri. Coregrafia: Adrian MUREȘAN (Cluj). Sumarul, colajul muzical și regia: Emil Strugaru (Cluj). În afară de balerinii Operei Romînt din Timișoara își dau concursul Dan ORADAN, Cristian GUNA și Silvestru FLOREA toți trei de la Opera Română din Cluj.

● Duminică, 17 mai, ora 19. „La cenerentola" („Cenușăreasa") — operă în două acte de G. Rossini. Conducerea muzicală: Ladislau ROOTH (Mexic).

● Luni, 18 mai, ora 19. „Sora Angelica" — operă într-un act de G. Puccini. Spectacol cîntat integral în limba italiană.

● „Pinii din Roma" — premieră. Balet într-un act (cinci tablouri). Muzica: Onorino RESPIGHI. Libretul: Emil STRUGARU (Cluj), care semnează și regia. Coregrafia: Adrian MUREȘAN (Cluj). Soliștii și ansamblul de balet ai Operei Române din Timișoara.

● Miercuri, 20 mai, ora 19, GALA ARTIȘTILOR DE OPERĂ — spectacol-concert extraordinar de arii celebre din opere.

● Vineri, 22 mai, ora 19. „Oedip". Spectacol sincretic de proză, muzică și balet susținut de colectivele Teatrului de balet clasic și contemporan și Teatrul dramatic din Constanța. Regia artistică și coregrafia: Oleg DANOVSKI.

● Sîmbătă, 23 mai, ora 19. „Stabat mater" — lucrare vocal-simfonică pentru soliști, cor și orchestră. În premieră la Opera Română din Timișoara. Muzica G. Rossini.

I.C.

UN NOU S.O.S. !

Inspectoratul pentru Cultură al Județului Timiș se adresează opiniei publice, locuitorilor județului Timiș, aducînd la cunoștință situația gravă în care se află atît cultura și instituțiile publice, instituționalizate sau nu, care au ca obiect acest domeniu. Departe de orice poziție politică partinică, departe de ideea de diversiune într-o țară confruntată cu grave probleme, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Timiș dorește să fie participant activ la orice discuție referitoare la perspectivele culturale ale Timișoarei și Timișului.

Adresîndu-ne opiniei publice cu această dorință, sîntem obligați să anunțăm starea gravă a fenomenului cultural și dorim o implicare a tuturor factorilor publici în această discuție, care să ofere șanse de supraviețuire pentru cultură. Toți cei care doresc să participe sînt invitați să o facă, prin presa scrisă, prin radio și TV.

În același timp, Inspectoratul pentru Cultură este pregătit să participe la orice discuție civilizată despre subiectul amintit, în orice loc și timp convenabil celor ce se consideră implicați. O tradiție culturală îndelungată este grav amenințată. Încă mai putem contribui la salvarea ei".

Consilier teritorial șef,
IOAN HAȚEGAN

UN VERNISAJ CARE NU A MAI AVUT LOC

P.S.: Gîndurile de mai sus, scrise cu două săptămîni în urmă, se voiau atunci o întîmpinare întru cele ale frumosului și spiritului la vernisajul pe care Casa Universitară urma să-l găzduiască pînzelor acestui artist predestinat. Acum, cînd sufletul îngeresc al pictorului tutelează dintru eternitatea firii și a operei sale tot mai himerica noastră zbatere pămîntească, acum,, față de cele scrise atunci, iată, nu-mi pot reprima fiorul și revelația — jalnice deopotrivă — ale unei nefericite, absurde, premoniții.

Ilustrațiile acestui număr reproduc lucrări din albumul „Paris — New York" (Centre Georges Pompidou, Ed. Gallimard, 1991), aflat în fondul bibliotecii Centrului Cultural al Alianței Franceze din Timișoara.

FILM

BRUXELLES, 10-20 IANUARIE 1992

Anunțat cu surle și fanfare — ca orice ecranizare după Marguerite Duras —, ales pentru deschiderea festivă a Festivalului de la Bruxelles, ultimul film al lui Jean-Jacques Annaud — **Amantul** — a înșelat fără îndoială multe așteptări. Performanța tehnică nemaifiind la înălțimea **Ursului**, iar imaginea nemaiavînd densitatea **Numelui trandafirului**, povestea rămîne, de o dezolantă banalitate: în inima Asiei, clasica iubire ratată dintre un seducător milionar localnic (Tony Leung) și o fermecător-naivă elevă de pension, abandonată valurilor vieții de o familie de europeni scăpătați. Regizorul mizează pe echivocul ce planează asupra fiecărui gest al fetei (de altfel remarcabil interpretată de evazi-necunoscuta Jane March); senzualism incipient, fascinație a luxului, dificilă desprindere de relația obsedantă cu mama etc. Cu adevărat tulburătoare e vocea gutturală — din **off** — a Jeannei Moreau (reîntorsă în Europa; tînăra curtezană devine celebra scriitoare care, după ani, rememorează o istorie ce n-a fost să fie): „Mult prea devreme în viața mea s-a dovedit a fi deja prea tîrziu".

*

Mai inspirată a apărut alegerea pentru gala de încheiere a festivalului a melodramei lui Pedro Almodovar **Tacones lejanos (Tocuri înalte).** În stilul său caracterizat aproape obsesiv de cinefili drept „flamboyant", regizorul spaniol își reia tema favorită, aceea a pasiunii criminale, exploatată deja în **Legea dorinței** sau în **Matador.** Iubirea dezlănțuită a tinerei Rebecca (Victoria Abril) pentru mama ei, Becky (Marisa Peredes), o vedetă de cabară prea multe scrupule, pentru a face ret care o abandonase în copilărie făcarieră în Mexic.

Un film despre tortura imitației și despre imposibila identificare cu obiectul dorinței. Nu numai că fiica a ales o meserie vag actoricească (prezintă jurnalul la televiziune), dar a luat de bărbat — în memoria mamei fugare și celebre — un fost amant al ei. Iubirea frustrată e iadul pe pămînt (Rebecca își compara nefericirea cu cea a eroinei lui Ingmar Bergman din **Sonata Toamnei**), mariajul absurd se încheie printr-o crimă și mai absurdă. Culorile țipătoare, fauviste subliniază perfect tensiunea paroxistică, vecină cu grotescul.

Alte filme remarcate:

Asasinul țarului, de Karen Saknazarov; cu Malcolm Mc Dowell, Oleg Yankovsky (internat într-o clinică psihiatrică din Moscova, Timofeiev se crede Yakov Yurovski, ucigașul țarului; medicul e convins că singura modalitate de a-l vindeca e să-i permită să retrăiască asasinatul)

Pasul suspendat al berzei, de Theo Angeloupoulus; cu Jeanne Moreau (invitata de onoare a Festivalului, recent încununată la Paris cu Cezarul pentru cea mai bună actriță a anului), Marcello Mastroiani.

Rapsodie în august, de Akira Kurosawa; cu Richard Gere (drama Hiroșimei).

Țipătul pietrei, de Werner Herzog; cu Vittorio Mezzogiorno, Mathilda May, Donald Sutherland (o înfruntare sfîșietoare de ambiții în jurul unui munte inaccesibil, în plină Patagonie pustie, dezlănțuită, imprevizibilă; un extraordinar tur de forță pentru echipa de filmare a lui Herzog).

Corina CIOCÂRLIE

TOP

E loc de mai bine

Cu ochii mijiți încă de un somn profund și odihnitor pentru care-l invidiez, Belează, mezinul și speranța familiei, mă roagă să deschid televizorul. Știe el pentru ce. Știu și eu. Dimineața de Weekend se anunță a fi spendidă, cel puțin din punct de vedere meteorologic. Pînă la așteptatele desene animate, Ileana Popovici, pe post de amfitrion, stă la taclale cu Mihai Constantinescu care pare extenuat. S-a ofilit și el, săracul, are pungi sub ochi și, în ciuda pletelor juvenile, seamănă tot mai mult cu un bunic jovial desprins parcă din paginile lui Delavrancea. Și ce aflăm ascultîndu-l pe Mihai Constantinescu? În primul rînd că-l chinuie (ca pe tot românul) durerile de cap. Ingenios însă, cîntărețul nostru pare a fi descoperit leacul: în loc de un antinevralgic, înghite două și gata, nu-l mai doare capul. Mărturisesc, am încercat această miraculoasă metodă pe parcursul desfășurării Festivalului de muzică ușoară **„București '92"**. Degeaba. Voi încerca la „Cerbul de aur", dar pînă atunci mai e ceva timp. Cel mai mult m-a deranjat nivelul submediocru al concurenților, cu mult mai scăzut în comparație cu cei care au evoluat anul trecut. Ar fi poate o excepție (Ozan Orhon — Turcia), dar cu o floare... În rest, parcă am asistat la un spectacol de binefacere, unde fiecare cîntă mînat de bune intenții și atît cît se pricepe. Cum aici nu era cazul, ne miră că organizatorii au scăpat din vedere un lucru esențial pentru reușita manifestării: **SELECȚIA.** Poate că singurul motiv pentru care actuala ediție nu poate

fi asociată unei șușunale rămîn recitalurile unor staruri de primă mărime din lumea muzicii de divertisment, punctul forte, după părerea noastră, fiind recitalul lui **Bonnie Tyler.** S-au folosit pozitive, negative pe bandă magnetică, dar faptul n-a deranjat, asigurîndu-se probabil (în sală) o bună calitate a sunetului, de care noi, „televizoriștii" n-am prea avut parte. Domnișoara **Greta Pope** și domnul **Cristian Madolciu** au fost la înălțime în calitate de prezentatori ai unui asemena festival care, în pofida unor inerente scăpări, tinde să devină o manifestare cu adevărat prestigioasă.

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

Cine va da seama de carantina României?

Luni seara, la emisiunea **Viața Parlamentară,** a apărut un deputat PUNR de Cluj, care sub pretextul interpelării Ministerului de Externe, a exprimat — fără echivoc! — poziția partidului din care face parte față de Consiliul Europei. Sintagma cea mai colorată este „cu nesimțire" și ea se referă la modul în care Consiliul Europei s-ar raporta la România. „Nesimțirea" s-ar datora faptului că, după ce ne-au părăsit la Yalta, acum, aceiași ne reproșează că am fost comuniști. Deducția d-lui deputat este aberantă și nu cred că izvorăște din ignoranță, ci din rea-credință. Exact la fel reacționa și Ceaușescu atunci cînd vreun organism internațional îi interpela regimul: devia de la adevărata problemă în discuție! România nu este încă membră în Consiliul Europei nu pentru că a fost comunistă — tot comuniste au fost și Polonia, și Ungaria și Bulgaria! — ci pentru că **statul de drept,** cu tot ceea ce înseamnă o atare formulă, este, în România, doar un deziderat! Cît privește poziția de jandarm pe care dl. deputat i-o atribuie în subsidiar, Consiliul Europei, ne găsim, din nou, în fața unei judecăți cu direcție greșită. Nu este vorba despre un — metaforic — certificat de bună purtare pe care Consiliul ar fi în măsură să-l dea cutărui sau cutărui stat în urma căruia acolo, în statul respectiv, s-ar instaura normalitatea. Nu, normalitatea, statul de drept, democrația, respectarea drepturilor omului **au drept consecință** intrarea în Consiliul Europei. Nu numai în beneficiul țării în cauză, ci și al întregii familii a democrațiilor.

Problema este: cînd vor răspunde Parlamentul, Guvernul și Președintele pentru această boală gravă, neocomunismul, ce ne ține departe de Europa?

NELSON

DOMNU JACKIE, SA NU NE DEMOLARI-ZAȚI!

După meciul cu Dinamo, cînd Poli a jucat în play-back, făcînd pakt taman cu Dinamo, de s-au demolari-zat — după doar zece minuturi — și spectatori, și presă, și bolnavii de la Spitalul Județean (cei urmau să fie eliberați a doua zi!), iată că, ACUM, echipa se află la plus patru și are șanse reale de Cupa UEFA. Mai întîi, a obținut un egal la Constanța, unde timișorenii au fost furați ca pe plaje (după cum știți, codru nu se află pe-acolo) și a trebuit să se mulțumească cu un egal. Și asta tocmai în fieful lui nea Costică Rădulescu, cel plecat de aici jipajipa, că nici Crăciunul nu i-a mai priit la Mamaia. Dar soarta are fițele ei și, în scurtă vreme, același nea Costică face un 1-1 în Bănie: exact tichia de mărgăritar ce trebuie, pentru că Poli învinge și ea la Bistrița.

Să nu uit să spun că, de la meciul de Constanța, a revenit Nae Trăistaru, care d,e altfel, a și înscris un gol. Și uite așa, după ce a fost bine înghesuită în ring, după ce „a luat măsuri" cu privire la accesul presei, după ce a evitat să răspundă la niște întrebări neplăcute, Poli e vedeta zilei iar dl. Jackie — spre a evita scurgerea informațiilor către Europa — a raționalizat interviurile jucătorilor.

Cel mai neplăcut ar fi ca promisiunea, speranța de fapt, de a juca în Cupa UEFA să nu se îndeplinească. Toți știm cît de mare este emotivitatea aici, la Timișoara, și că jumătățile de măsură irită. Și, ca să nu termin într-o notă sceptic-aluzivă, să adaug ca la presa comunistă, la care am descris destule șuturi și eu,: Urcă, Poli!

M. T.

De-a baba oarba

(Urmare din pagina 11)

seacă dramul de cosmicitate dăruit tuturor ființelor și plantelor (ființe și ele, adaptate strașnic la ceea ce numim noi univers). O să afli că biologii susțin că noi, oamenii, sîntem ultima aventură posibilă a naturii. Ultima, pentru că ne-am pierdut cosmicitatea și funcționăm ca niște mecanisme împotriva naturii, cu o bestialitate dementă. Să-ți explic o ecuație simplă, specifică lumii spre care te aduc, pentru a nu rămîne perplex din primul moment. Solipsismul individului uman are ca efect un egocentrism feroce, o agresivitate permanentă îndreptată împotriva celorlalți, fie ei neamuri, prieteni sau dușmani. Cu cît mai violent, cu atît mai viril (se crede), mai potent în actul existential. De parcă viața ar fi — într-o interpretare sui-generis a lui Freud (o să afli și de ăsta) — un act sexual perpetuu, unde victima și posedantul trăiesc deopotrivă ambisexualitatea regilor idumeici, simțind, pe de o parte, bucuria violării celuilalt, iar, pe de alta, un permanent semiviol al propriei ființe. În această ecuație perversă, altminteri ușor de descifrat, stă echilibrul instabil al omului, cel care, pentru a nu pica din picioare, trebuie să păsească. Mai repede, tot mai repede, indiferent la faptul că itinerariul său e o enigmă. Bucuria rătăcirii — nerecunoscută de nici un grăbit, convins că ținta lui e limpede așezată undeva în față (să știi că oamenii, în general nu privesc decît înainte, deși majoritatea lor stau cu spatele într-acolo) — constituie unul dintre primele semne ale alienării, ale mersului bezmetic prin marele univers luminat, convinși că afară e o noapte continuă sau, cum îți spuneam, un fel de tunel prin Anzi, la capătul căruia îi așteaptă o pată ceva mai deschisă — pensia, bătrînețea și moartea.

Și măcar dacă pe lumea cealaltă ar fi altceva, dar poate să nu fie nimic sau un nenorocit de purgatoriu, unde sufletul (spiritul) trăiește singular calvarul luptei pentru o reîntoarcere posibilă. Mai află că, deși urmează să intri în lume la capătul mileniului trei de după Cristos, n-ai pierdut nimic, pentru că religia omului de azi e talismanul sau amuleta primitivului, la care apelează doar atunci cînd e la ananghie. Din punctul acesta de vedere nu e nici o deosebire între amerindieni și supercivilizați. Tin să te mai previn să nu rămîi vreodată în trei, o să repeți o baladă (i se zice Miorița), iar dacă unul îi ucide pe ceilalți doi în același scop, o să ai de-a face cu o simplă dramă cotidiană, beneficiarul devenind erou al luptei pentru existență (i se zice și western)...

Domnule personaj, pînă la urmă, eu am să plec puțin și-am să te las să trăiești încă o vreme în locul meu.

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ
prezintă în perioada 21-24 mai 1992 un

Festival de Jazz

în colaborare cu :
Filarmonica „Banatul" — în cadrul Festivalului „Timișoara muzicală"
Muzeul Banatului — în cadrul manifestării „Pămîntul"
Programul concertelor :

JOI, 21 MAI 1992 ,ora 18 sala „Ion Vidu" — TRIO L.S.M. Patrick SCHEYDER (pian), Francois MOUTIN (contrabas), Urs LEIMGRUBER (saxofon) — Libertatea (formei, supleței articulației, comunicația intensă, schimbul creator între muzicieni și auditori). Sunetelor (intime sau izbitoare vibrații cu multiple fețe) și a Muzicii (în simbioza) rezultă în bogăția neprevăzutului.

SÎMBATĂ, 23 MAI 1992, ora 19 la sala „Ion Vidu" — TRIO „ERIC LÖHRER". Pentru cei trei tineri muzicieni (Eric LÖHRER — ghitară. Laurent CAMUZAT — bas, Oliver Le GOAS — baterie), trio-ul consfituie un experiment muzical, o formă deschisă prin excelență, o muzică în care rolurile sînt în permanența redistribuite. Înființat în 1987, trio-ul are la activ peste 100 concerte și numeroase înregistrări radio.

DUMINICA, 24 MAI 1992, ora 18, sala „Ion Vidu" — L'ORIENTAL JAZZ. O atmosferă specială creată de instrumente orientale și de jazz. Fawzyal — AIEDY este însoțit într-o frumoasă călătorie muzicală de către Francois MECHALI (contrabas), Francois VERLY și Patric BUNCHMANN la baterie și tobă, Jean-Maro LARCHE la saxofon și sintetizator, și Francois COUTURIER la pian.

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

COLIBRI

DESFĂȚĂRILE CELE MAI **MARI**

Texte de

SERGE GAINSBOURG

în traducerea lui Șerban Foarță

Lui SAMUEL TASTET
aceste game
pe tastele
lui S. G.

EL

El e un sictirist
un vechi hitrist
s-a vaccinat (și e imun)
cu la-ce-bun

El e un sictirist
Biet chitarist
De obicei inoportun
Căci la ce bun

El e un sictirist
Cam prea artrist
Ce-o ține-așa ca un nebun
Cu la ce bun

El e un sictirist
Lacebunist
Dacă pot pentru ca să spun
Căci la ce bun

El e un sictirist
Mădoa'ncotist
Zicînd la rău ca și la bun
Tot la ce bun

El e un sictirist
Caracterist-
Ic, da-ul căruia e un
Hm, la ce bun

Nu-i trebui' oculist
Să vadă trist
Ca viața-i un detritus brun
Deci la ce bun

El e un sictirist
Care mi-a zis
Tu singură mi-ești soi străbun
Ăitalți surghiun

DUMNEZEU FUMĂTORUL

Dumnezeu pufăie havane
Îi tot văd cerul gri-închis
El eu fumăm și noaptea-n vis
Iubito

Tu nu fumezi decît gitane
Albastra-ți pîclă mai mereu
Mă-nlăcrimează domnul meu
Singurul după Dumnezeu

Dumnezeu pufăie havane
Chiar înălțimea sa mi-a zis
Că fumul duce-n paradis
Iubito

Tu nu fumezi decît gitane
Fără de care ți-ar fi greu
Dar uită-te cît baremi eu
La stele pentru Dumnezeu

Dumnezeu pufăie havane
El este-n cer tu în Paris
Iubește-mă cît mi-ai promis
Iubito

Tu nu fumezi decît gitane
Iar eu le-aș vrea roșind mereu
În negrul irisului meu

Iubește-mă odată pen-
Tru numele lui Dumnezeu

DOAMNELOR DOMNIȘOARELOR ȘI RESTUL

Doamnelor domnișoarelor și dom-
Nilor am plîns și eu pentru un om
Prea excesiv prea posesiv
Mult prea lasciv și prea naiv
Prea agresiv prea emotiv
Prea senzitiv și prea captiv

Doamnelor domnișoarelor și dom-
Nilor am plîns și eu pentru un om
Niciciînd pasiv vegetativ
Prea impulsiv prea ofensiv
Prea afectiv demonstrativ
Prea intensiv și destructiv

Doamnelor domnișoarelor și dom-
Nilor am plîns și eu pentru un om
Prea exploziv prea convulsiv
Prea corosiv prea exculsiv
Prea incisiv prea obiectiv
Intuitiv și detectiv

Doamnelor domnișoarelor și dom-
Nilor am plîns și eu pentru un om

HELP CAMION

Pe marginea autorutelor
Fac semne la camionagii
Nu știu de frica brutelor
Acestora ce îs băieți gagii

Help ! Help ! oprește greule și hai
Fă-mi loc pe crupa ta
Și du-mă-n rai

Toți preferații tatii
Cu păr creț
În Porsche sau în Maserati
Nu au din partea mea decît dispreț

Help ! Help ! frumosule de cinspe tone
Fă-mi loc în sinul tău și hai
Spre alte zone

Mă-nproșcă limuzinele de zor
Da' io ca o marchiză-l
Sfidez pe ăl de la volanul lor
Și pare-mi-se că aud un Diesel

Help ! Help ! feblețea mea... Sictir !
Mi s-a părut că-i un claxon
De TIR

Cabina-n care-o să mă usc
Sau să mă umezesc în fine
Stopează brusc
La nici un pas de mine
Help ! Help ! frumosule camion-cisternă
Camiongagiule 's a ta
Că viața-i ternă

LOCATARII

Am locatari
Am camere cu ziua
Cafea cu lapte
Dimineața
Serviciul fără
Bani
Am șobolani

Am locatari
Ventilatorul în
Plafon
Pat șubred cu
Macat de pluș
Rog să-l păziți
Am paraziți

Am locatari
Radioul dat la tare
Televizor
Alb-negru
Două sutare-n plus
(Pentru mai stabi)
Am șvabi

Am locatari
Chiuvete nichel sparte
Săpunul vă privește
Apa în schimb
Scutită de
Program
Plosnițe am

Am locatari
O cameră de baie
Comună
La parter
Coș vată ciclu
După ușe
Am căpușe

Am locatari
Toaleta-n fundul sălii
Cu mușama pe jos
Slinoasă
Te ștergi cu ziar
După ce stai pe vine
Am jivine

ROZELE FANATE

Eu sunt fanul
Eu sunt fanul
Rozelor fanate
Mi-e o foame
De vechi poame
De vechi poame sifonate

Cine hoaște
Nu cunoaște
E-ageamiu cu totul
Jos cu rockul
Său în locul
Căruia eu pun fox-trotul

Toate astea
Ce-s din oastea
Vampelor din două —
Zeci, brizbizuri
Au și izuri
De-after-shave pe-o piele nouă

Cum se-neîntă
Că au încă
Resturi erogene
Trag ocheade
Deocheate
Pe sub falsele lor gene

— Gigolo gigolo gigolo

DI DOO DAH

Melancolică și cu elan întretăiat
Pesemne că era să fiu băiat
Eu n-am făcut-o pe păpușa și l-aș rupe
'N bucăți pe ăl de-ncearcă să mă pupe

Colegele-mi sunt altfel eu nu risc o
Purtare ca a lor : băieți nopți disco
Ah !
Nu cred cum stau cu pumnii strînși la tîmple
Că mie d-astea au să mi se-ntîmple
Eu una sunt leită tatăl meu
Care cînta di doo di doo dah
Cînd mă ducea de mînă la liceu

Mugurii pieptului colegelor mă-ngîndură
Pe mine ce-am rămas o scîndură
Ah ! Ah !

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică NICOLAE LENGHER.
ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBL... A „ASTRA"
...BIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 10 (1293) ● 4 iunie 1992 ● ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

I KNEW HIM

Rău, ~~omul~~ este, îndeobște, din lipsă de imaginație, de, mai curînd, întropatie, de, vorba neamțului, Einfühlung. Nu reușim să ne transpunem, de regulă, în celălalt, al cărui nume, în Scripturi, e un adverb substantivat: aproapele, seamănul nostru. Urmare a individuației, cea care ne încarcerează în limesul ființei proprii, aproapele e un departe: un „bădișor depărtișor" (ca să transcriu un ghiers pe placul faimosului Păltinișan), fie și dacă ni-i alături, la o distanță, uneori, de nici un pas, de nici o șoaptă. Unirea fizică și, în extremis, devălmășia bacanalei sau a oricărui alt orgiastic (composesiv, promiscuu) cult, constituie revanșa însăși în contra cloazonării noastre, de imiscibile monade, de solitudini în armură; tot astfel cum, la antipozi, o dragoste dezîncarnată, dar foarte comizerativă: îndu(re)rarea agapeei, aruncă punți (și intuiții) spre trista insularitate a singuraticilor inși ce, prin individuație, suntem. (La mijloc, la „ecuator", generică și în absentia, iubirea de umanitate, de omul fără „chip și nume" căzuse, și ea, să facă din egoiștii/egotiștii ce suntem, niște filantropi). E cert, oricum, că din „orbire", din lipsa oricărei imagini, a oricărei reprezentări concrete și flagrant-carnale a neaproapelui abstract (a, așadar, întropatiei, la care filantropii înșiși acced cu greu, — sau niciodată, cînd se numesc Marat & Co.), suntem, mai mult sau mai puțin, dispuți să-l osîndim la moarte, semnîndu-i, cu seninătate, irevocabilul verdict.

Ei bine, încerca-voi, astăzi, să mă transpun în personajul de care, într-un fel, depinde o țară: dl. Ion Iliescu, actualul nostru prezident, — cel ce, în zi de mai ales, e, mai ales, prezidențiabil.

L-am cunoscut, cîndva, Horatio: „I knew him", într-un verde iunie, acum vreo douăzeci de ani, cînd, prin hailaiful Timișoarei: melanj de nomenklaturiști și snobilime clientelară, se vîntura statornic zvonul cum că tovarășul Iliescu ar fi, într-adevăr, un domn. „L-am cunoscut" nu va să zică decît că l-am avut în față, preț de un ceas și jumătate, la o seanță mult lărgită (de vreme ce, deși nemembru și, pe deasupra, „oaie neagră", fusesem invitat și eu) a condeierilor din urbe. Eram, cu toții, mult mai tineri, iar zîmbărețul Ion Iliescu dădea impresia că se simte așijderi peștelui în apă. Era, de altfel, anturat cu o tandrețe, o dulceață avant la lettre becleniene, într-un suav și moale abur de cafeluțe și tămîie, — de parcă fiecare ceașcă, ușor clătită, devenea, la binecuvîntata oră a marelui extaz partinic, un tămîier în mîna unui blagoslovit sobor de preoți. Volubil și în stil șuetă, cu haina (era cald) pe umeri și neuitînd ca, la răstimpuri, să-și mai verifice, distrat, elasticul unor bretele în dungi, dacă țin bine minte, propagandistul în balans, în binecunoscutu-i clatin întreprindea, în fața noastră, obligatoria exegeză a „Tezelor", en vogue, „din iulie". Curajul domnului tovarăș se rezuma la a-l numi, în lipsă, în contumacie, pe Ceaușescu, Ceaușescu (fără „tovarășul" proclitic, nici dacă vreți, hieronimu-i, adică „primul secretar"); în rest, bavardul activist mergea pe linie, ca tramvaiul, fără devieri de la traseul ideologic indicat, — de pe atunci, dl. Iliescu fiind un, totuși, ortodox.

Pentru că tot am pomenit de ambianța rococo (cf. „Răpirea din Serai") a neuitatei întruniri, e cazul să remarc, în treacăt, că nu atît Puterea însăși, ce e o, numai, abstracțiune, corupe, strică, perverteșe și poate duce la pierzanie, cît micile-i facilități: un anturaj erotiza(n)t, căci, mai cu seamă, feminin (dactilografe, secretare, curiere june și rodici); un aer lînced, propriu serei sau unui galeș gineceu: o lume care face roată în juru-ți, căre ia aminte, chiar dacă n-ai nimic de spus; un simplu număr telefonic, pe care nu-l faci manu propria; o gardă vajnică, de corp, ce, fie și cînd nu-i formată din așa-zisele gorile, ci doar din țuțeri și chibiți, te face, vai, invulnerabil la stresul străzii, la impacte, ba chiar la meteocapricii, — invulnerabil și neom.

Or, intuind acestea toate, mai poți fi rău cu, bunăoară, invulnerabilul Iliescu, ce, (p)rezidînd la Cotroceni, își îndrăgește (p)rezidența și, nici o clipă, nu i-ar trece prin cap că Cotroceni rimează, în cazul său, cu ... Cotropeni?

Mai poți fi rău cu un tovarăș, căruia vechea demnitate de dregător al tinerimii îi dădea dreptul să ajungă prim-secretar al P.C.R.; căruia funcția respectivă, va fi fost una de natură a-i inculca, temeinic, gîndul firești sale succesiuni la scaunul dinții partinic, — dacă Odiosul & Sinistra n-ar fi venit cu inovația (de sursă, altfel, coreeană) a comunismului dinastic, prin care prințișorul Nicu era pe punctul să devină the Prince of Wales al României?

Maipoți fi rău cu un tovarăș al cărui nume, înainte de a ajunge emanație, s-a infiltrat, ca igrasia, în subconștientul colectiv, — nu fără ajutorul, totuși, al prietenului Gorbaciov, urmat de ... orbacioviii noștri?

Mai poți fi rău cu un tovarăș al cărui nume, înainte de a eshatonului Istoriei, prin care clasa muncitoare (sau, mai curînd, elita ei) avea să fie, finalmente, beneficiara absolută a Paradisului ferestrău, ce va să zică: a Comunei?

Transpuneți-vă, dragi tovarăși, în pielea dlui Iliescu, și veți vedea că nu puteți.

Șerban FOARȚĂ

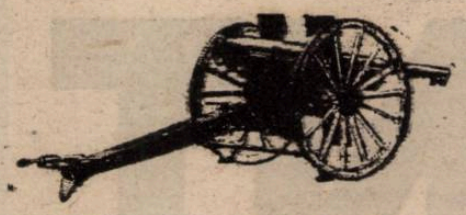

PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR PE ANUL 1991

În urma şedinţei de lucru din 21.V.1992, Juriul constituit din : Mircea Martin (preşedinte), Gabriela Adameşteanu, Ştefan Agopian, Cezar Baltag, Al. Cistelecan, Aurel Covaci, Bedros Horasangian, Florin Manolescu, Mircea Mihăieş, Costache Olăreanu, Adrian Popescu, Cristian Teodorescu şi Doina Uricariu a hotărît acordarea următoarelor premii pentru literatura editată în 1991 :

POEZIE

Petre Stoica : Piaţa Tien An Men II, **Ed. Albatros**

Liviu Ioan Stoiciu : Poeme aristocrate, **Ed. Pontica**

PROZĂ

Paul Goma : Ostinato, **Ed. Univers**

Dumitru Ţepeneag : Zadarnică-i arta fugii, **Ed. Albatros**

TEATRU

Matei Vişniec : Omul care vorbeşte singur, **piesă apărută în revista** Teatrul azi, **nr. 1-2 pe 1991.**

CRITICĂ LITERARĂ

Adrian Marino : Biografia ideii de literatură, I, **Ed. Dacia.**

Gelu Ionescu : Anatomia unei negaţii, **Ed. Minerva.**

PUBLICISTICĂ

Ion Ioanid : Închisoarea noastră cea de toate zilele, **Ed. Albatros.**

Mircea Ciobanu : Convorbiri cu Mihai I al României, **Ed. Humanitas.**

LITERATURA PENTRU COPII

Florenţa Albu : Copilărinde, **Editura Ion Creangă.**

DEBUTURI

Iustin Panţa : Obiecte mişcate **(versuri), Ed. Eminescu.**

Mihai Ioan Cochinescu : Ambasadorul **(roman), Ed. Cartea Românească.**

Luca Piţu : Naveta esenţială **(eseuri), Ed. Moldova.**

LITERATURA MINORITĂŢILOR

Baja Zsofia : A páncél nyomai (Urmele armurii), **Ed. Kriterion.**

Draga Mirianici : Rastevano detinstvo (Copilăria fericită), **Ed. Kriterion.**

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ

C.D. Zeletin : Baudelaire — Florile răului, **Ed. Univers.**

Jean Grosu : Milan Kundera — Iubiri ridicole, **Ed. Univers.**

TRADUCERI DIN LIMBA ROMÂNĂ

Annie Mentoiu şi André Fleury : Gellu Naum — Partea cealaltă (L'autre côte), **Ed. Cartea Românească.**

OPERA OMNIA

Ştefan Augustin Doinaş

PREMII ONORIFICE PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE

Monica Lovinescu

Virgil Ierunca

Dorin Tudoran

Sorin Alexandrescu

Premiile au fost sponsorizate de : Gazeta de Transilvania, Editura Aldomar, Editura Echinox, Fundaţia Expres, Revista Phoenix, Editura Moldova S.R.L., Casa Română, S.R.L. Vanghelis. Decernarea a avut loc luni, 25 mai 1992, la sediul Uniunii Scriitorilor.

PUBLICITATE

Consiliul Judeţean Timiş al Partidului Alianţei Civice are plăcerea de a vă invita la întîlnirea cu Dl. NICOLAE MANOLESCU, preşedintele P.A.C., luni, 8 iunie, ora 17, la sala Olimpia.

Invitat de onoare : Dorin TUDORAN (S.U.A.). Vor participa : Octavian PALER, Gabriela ADAMEŞTEANU, Dan GRIGORE, Cornel NISTORESCU, Dan CĂPĂŢÎNĂ, Dan PAVEL.

PUBLICITATE

Editura de Vest are onoarea să vă invite la dubla lansare de carte :

- **Vladimir TISMĂNEANU — „GHILOTINA DE SCRUM" ;**
- **Dorin TUDORAN — „ULTIMUL TURNIR",**

care va avea loc la librăria EMINESCU, marţi, 9 iunie 1992, ora 17, în prezenţa autorilor şi a următorilor invitaţi : Nicolae Manolescu, Octavian Paler, Dan Grigore, Gabriela Adameşteanu, Cornel Nistorescu, Dan Pavel, Mircea Mihăieş şi Vasile Popovici.

ACEST NUMĂR AL REVISTEI NOASTRE apare cu sprijinul CENTRULUI CULTURAL FRANCEZ şi al S.C. „COLIBRI" S.A.

I. L. CARAGIALE

„... Statul nu vrea să se gîndească serios ! Nu e nici o încurajare ; ba, putem chiar zice că este o persecuţiune... şi, permite-mi să-ţi spun, e trist nu numai pentru noi — căci artistul nu poate niciodată merge pin-acolo cu egoismul — deşi suntem, orice s-ar zice, prea din cale-afară desconsideraţi, cu toate că se declamă şi se cîntă pe toate tonurile că fără cultură o ţară nu poate însemna nimica ; şi este foarte adevărat : numai cu cereale şi cu zarzavaturi, şi chiar cu petrol, nu se poate pune o ţară faţă cu cultura europeană care merge cu paşi gigantici — îi mai trebuie să-şi manifesteze şi mentalitatea ; şi mi se pare că arta şi literatura sunt cele mai înalte manifestaţiuni ale mentalităţii unei naţiuni ; căci, în definitiv, nu se prezintă cineva în lume cu pîntecele şi cu organele inferioare, ci cu fruntea, cu acel aparat al gîndirii sublime, care face din om rege le creaţiunii.. Şi ce se face pentru arta şi literatura naţionale? ... Nimic ! E trist !... Statul ar trebui să se gîndească serios !...“

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ ŞI UNIVERSITATEA „ROBERT SCHUMAN“ DIN STRASBOURG ORGANIZEAZĂ, ÎN PERIOADA 1—5 IUNIE, LA UNIVERSITATEA DIN TIMIŞOARA, UN SEMINAR DE DREPT ŞI ŞTIINŢE POLITICE (în limba franceză)

PROGRAM :

A. Drept constituţional şi ştiinţe politice :

Democraţia şi statul de drept :

1. Separarea puterilor : principiul şi clasificarea regimurilor ;
2. Procedeele de scrutin şi consecinţele lor ;
3. Partidele politice : cadru juridic, organizare, funcţie ;
4. Formele democraţiei : reprezentare semi-directă ;
5. Controlul şi constituţionalizarea legilor.

B. Drept administrativ :

Organizarea administrativă :

1. Colectivităţile teritoriale şi componenţa lor ;
2. Raporturile dintre autorităţile descentralizate şi competenţa lor ;
3. Modalităţi de intervenţie a puterii publice
4. Statutul funcţionarilor.

Aceste cursuri sînt destinate studenţilor, intelectualilor, funcţionarilor teritoriali, cadrelor diferitelor partide şi ziariştilor interesaţi.

Programul se desfăşoară astfel : Audiere liberă (cursuri magistrale) la Aula Magna, orele 9-12. Lucrări practice (examen de caz) la Sala de Marketing, orele 15-18.

Pavilionul clăpăugilor

TRUST DE MURĂTURI

Flavius, la masă, la bere, cu doi amici.

Flavius : În America, totul e să ai idei.

Primul amic : Şi bani.

Flavius : Dacă ai idei, poţi avea şi bani. Te poţi îmbogăţi din nimic.

Al doilea amic : Din nimic ?!

Flavius : Ei, nu chiar din nimic. Dintr-o idee.

Al doilea amic : Dintr-o invenţie.

Flavius : Nu neapărat dintr-o invenţie.

Primul amic : Spre exemplu.

Flavius : Un coleg de-al meu de serviciu are un prieten în America, la New York. Să vedeţi cum s-a îmbogăţit ăla.

Al doilea amic : Să nu spui că a deschis o langoşerie !

Flavius : Ai răbdare, domnule !

Al doilea amic : Cu mititei ?

Flavius : Pe dracu mititei ! Americanii nu mănîncă aşa ceva. Da' tocmai de la mîncare a pornit totul.

Primul amic : Ce fel de mîncare ?

Flavius : Prietenul colegului meu s-a întîlnit, la New York, cu un fost coleg de liceu. Amîndoi olteni. Făcuseră liceul la Craiova. Amîndoi au fugit din ţară pe la începutul anilor '70. Nici unul n-o ducea strălucit. Trăgeau mîţa de coadă în America.

Primul amic : Va să zică, n-aveau idei.

Flavius : Au încercat cîte ceva, da' nu le-a mers. Bucuroşi de reîntîlnire, s-au dus la un birt. Au băut, au mîncat...

Al doilea amic (plictisit) : Da, şi ?

Flavius : Aşteaptă. La friptură, le-au dat murături în oţet. Lor nu le plăceau murăturile în oţet.

Primul amic : Nici mie nu-mi plac.

Flavius : Şi-au amintit de murăturile de-acasă, în saramură. Şi aşa le-a venit ideea.

Al doilea amic : Ce idee ?

Flavius : Să pună murături în saramură...

Al doilea amic : Păi, asta-i idee ?

Flavius (enervat) : De ce nu mă laşi să termin ?! Dacă mă mai întrerupi, nu vă mai spun nimic.

Al doilea amic : Hai, că nu te mai întrerup.

Flavius : Să pună murături în saramură şi să le vîndă. Au închiriat o prăvălioară pe o stradă circulată. Au scos o masă afară, pe trotuar, pe care au pus borcanele cu murături. Murături asortate, cu steluţe de morcovi. Mă rog, tot dichisul. Au pus pe masă şi cîteva farfurioare şi furculiţe. Şi un anunţ : „Gustaţi, e pe gratis !“

Primul amic : Gustau ?

Flavius : Oho, succes nemaipomenit ! Aşa, pe bază de murături în saramură, s-au tot dezvoltat pînă cînd au ajuns să aibă un adevărat trust, cu sucursale în mai multe oraşe mari. Şi s-au umplut de bani.

Primul amic (admirativ) : Măi, bravo lor !

Flavius : Păi, ce v-am spus eu ? În America, totul e să ai idei !

Iosif COSTINAŞ

TEXT, MEANING, INTERPRETATION

Sub genericul de mai sus („Text, semnificaţie, interpretare“) a avut loc în 22 şi 23 mai a.c. un simpozion organizat de Catedra de Limbă şi literatură engleză a Universităţii din Timişoara. Desfăşurat în două secţiuni, lingvistică (aceasta incluzînd şi lucrări de metodologie didactică) şi literatură, sesiunea de comunicări a fost apreciată de către participanţii străini (prof. Nigel Towson, şi John Drew, Marea Britanie, Roy Bird şi Jeanette McVicker, S.U.A.) drept una din cele mai reuşite acţiuni de acest fel la care au luat parte. Au prezentat comunicări Profesor Andrei Bantaş (Sibiu), asist. Camelia Bejan (Constanţa), lect. Maria Teleagă (Timişoara), asist. Sorin Ciutacu (Timişoara), conf. dr. Hortensia Pârlog (Timişoara), Simona Rotariu (Timişoara), lect. dr. Tudor Beşuan (Timişoara), conf. dr. Ecaterina Popa (Cluj), lect. Rodica Superceanu, asist. Simona Iuliana Făgărăşanu (Timişoara), Mihăiţă Horezeanu (Timişoara), asist. Bogdan Ştefănescu (Bucureşti), Mircea Mihăieş (Timişoara), Ileana Andreescu (Turnu Severin), conf. dr. Pia Brînzeu (Timişoara), lect. Mariana Morgovan (Oradea), lect. Felicia Burdescu (Timişoara), lect. Constantin Chevereşan (Timişoara), asist. Corina Iordache (Timişoara), Adina Ciugureanu (Constanţa), Mariana Fechete (Petroşani), lect. dr. Luminiţa Niculescu (Bucureşti), asist. Luminiţa Andrei (Iaşi).

HORIZON

SĂPTĂMÎNAL TRANSATLANTIC. APARE O DATĂ LA 500 DE ANI

Circa 1492

Cristofor Columb este omul anului 1992. Nu trebuie să aşteptăm toamna sau iarna pentru a-l putea proclama astfel. Mai degrabă am spune că sîntem oarecum în întîrziere: pînă acum au apărut zeci de cărţi, zeci de expoziţii (între care şi superba Circa 1492 : Art in the Age of Exploration, **la National Gallery din Washington, D.C.), care au sancţionat evenimentul din preajma lui 1492. Adverbul cu pricina îşi are, însă, farmecul lui. El ne reaminteşte, între altele, că şi răutăcioasa sintagmă despre „descoperirea Americii", are, în fapt, o acoperire istorică. Are un antemergător.**

Onorat ca niciodată pînă acum, Columb i-a pus în umbră pe oamenii politici, pe scriitorii, pe pacifiştii, pe feminiştii, pe apărătorii minorităţilor de tot felul, 1992 este anul Columb, punctare necesară măcar pentru a ne reaminti că fiecare avem propria noastră proiecţie, propriul nostru scenariu de descoperire a Americii. Ţinut utopic, al idealităţii absolute, pentru cei mai mulţi dintre noi, dar şi sursă infernală a tuturor relelor, pentru destui dintre contemporanii noştri, seduşi de cealaltă mare utopie, comunismul.

Probabil că nici un alt continent n-a fost iubit şi urît cu patima cu care, în cinci veacuri de istorie, a fost iubită şi urîtă America. Pe cît de fictivă, pe atît de reală, America nu e doar patria fascinantului silver dollar **şi a gumei de mestecat. Ea este, poate mai presus de orice, o realitate mentală, o formulă magică la care, azi, ca şi, îndeosebi, pe toată întinderea acestui veac, ne-am raportat cu febrilitate.**

Nu despre românii celebri din America, nu despre americanii celebri în România ne-am propus să scriem în aceste pagini de revistă. Ci, mai întîi de toate, Columbi improvizaţi, am încercat să întreprindem o descoperire pe cont propriu a Americii. Una livrescă, desigur, şi una chiar propriu-zisă, de neimaginat pînă în urmă cu doi sau trei ani. Complexaţi ori bravînd, timizi ori mimînd o dezinvoltură pe care, îndeobşte, n-o avem, am păşit, în ultimii doi ani, destui dintre noi pe tărîmul acestei noi Arcadii. Am fost şi noi acolo, depunem şi noi mărturie. Nu neapărat despre valorile materiale şi spirituale din Lumea Nouă. Nu despre problemele — insolubile, multe dintre ele —, nu despre culmile ei. Ci despre un ideal de normalitate, de firesc, de directeţe.

Condeieri sofisticaţi, care n-au trecut dincolo de vama Ruse, vor vorbi (au şi făcut-o !) despre simplismul american. Acesta există, fără îndoială. Însă el provine dintr-un tip de normalitate, dintr-un ideal al provincialismului şi dintr-o obsesie a lumii bucolice pe care, probabil, n-o vom reîntîlni nicăieri în altă parte. Însă tocmai provincialismul american, tihna epurată de orice convenţionalism sînt mai şocante decît agresivitatea postmodernistă a zgîrie-norilor. E o retrimitere în istorie, o lecţie de-o francheţe izbitoare şi inconfortabilă, care te obligă la permanenta reconsiderare a propriilor prejudecăţi.

Numărul acesta de revistă s-a constituit, inconştient, poate, în jurul cuvîntului circa. **Nu mai mult decît o aproximare, o luare în posesie a spaţiului, totuşi, imaginar se vor şi paginile care urmează. Însă nici mai puţin de-atît. Fără a fi un elogiu al improvizaţiei, ele se pretind un exerciţiu de libertate. Propria noastră mărturie că pămîntul e rotund. Că se învîrte. Şi, poate, şi un exerciţiu de libertate dintr-un timp el însuşi aproximativ :** circa **1992.**

M. M.

AMERICA, AMERICA

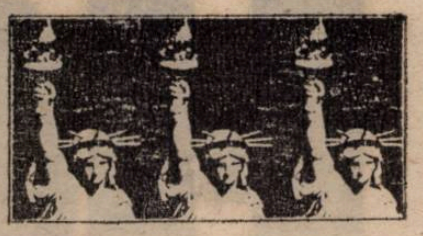

MIRCEA ELIADE

VIAȚA LA CHICAGO

Chicago, 10 decembrie 1984. De un sfert de ceas stau în dreptul ferestrei și privesc în gol, fără să înțeleg de ce. M-am ridicat de la birou crezînd că începuse să ningă. Apoi nu m-am putut depărta de fereastră, deși nu mai zărisem nici un fulg de zăpadă.

Ieri seară, la Palmer House, într-o sală transformată în restaurant, arhiplină (mi s-a spus, peste 800 de invitați), „**American Association of Religious Studies**" a celebrat 75 de ani de la fondare. Discursuri, evocări, aplauze. Iar la sfîrșit, sărbătorirea mea: o scurtă conferință a lui Charles Long (trebuia să vorbească Joe Kitagawa, dar este încă suferind), admirabila compoziție a lui Frank Burch Brown, **Rytual Compass** (cvartet de coarde și piane) executată de cinci tineri profesori universitari, și darul Academiei: o sculptură **Eliade**, executată și oferită de samu Noguchi. Era pentru întîia oară că AAR omagia pe „cel mai ilustru" (și probabil, precizez eu, cel mai bătrîn) dintre specialiștii în **religious studies**.

Cinci minute în America

Adineauri, visînd cu privirile pierdute pe fereastră, îmi aminteam de foarte multe lucruri — întîlniri, oameni, întîmplări, fără nici o legătură între ele. Dar, la răstimpuri din ce în ce mai scurte, revenea aceeași întrebare: voi reuși să scriu **Autobiografia** pînă la „sărbătorirea", de ieri seară, 9 decembrie 1984? Am întrerupt redactarea **Autobiografiei** astă vară, la Paris. Ultimul capitol se încheia în dimineața descinderii noastre la Chicago. De atunci, n-am mai avut timp — nici chef — să reiau manuscrisul. Oboseală, agravată de consecințele injecțiilor săptămînale cu aur coloidal. Scriu greu, cu mare efort, pentru că încheietura de la mîna dreaptă, din nou inflamată, abia îmi îngăduie să țin tocul în mînă. Iar de cîteva luni sufăr și de o tendonită la glezna dreaptă și merg sprijinindu-mă de baston. Și am atîtea de făcut: în primul rînd, clasarea materialelor documentare (manuscrise, **Jurnalul**, caietele de note, corespondența); ce voi dărui „Colecției particulare" a Bibliotecii Universității, ce voi trimite la Paris.

Parcă încep să înțeleg de ce priveam, adineauri, atît de emoționat pe fereastră. Chiar în fața mea, la cîțiva metri, coboară scara de lemn a casei în care am locuit în primul an, din octombrie 1956 pînă în mai 1957, iar alături, privirile mi se opresc pe terasa apartamentului nostru, la ultimul etaj (al doilea), pe care l-am închiriat cu vreo 20 de ani în urmă. Mi se pare că am ghicit just; am înțeles de ce mă fascinau aceste două case vecine, cu scările de lemn vopsite în roșu-șingeriu, coborînd în aceeași grădină, pînă mai acum cîțiva ani aproape complet adumbrită de ramurile bătrînilor arbori; într-un anumit fel, reprezintă începutul și sfîrșitul șederii noastre în Chicago. Căci în cinci, șase luni vom părăsi apartamentul din 5711 Woodlawn Avenue, și ne vom stabili definitiv (după 27 de ani), la Paris...

Am auzit bătăi în ușă. De obicei, nu răspund decît cînd aștept pe cineva. Dar astăzi m-am grăbit să deschid. Cu prilejul Congresului AAR (de data asta, mi s-a spus, participau vreo 7.000 de membri) veniseră și mulți din foștii mei studenți, majoritatea profesori de istoria religiilor la universitățile din S.U.A. și Canada. Și, într-adevăr, au trecut să mă vadă aproape o duzină.

Ca de obicei, înainte ca să se așeze, priveau cu emoție rafturile bibliotecii și scaunele încărcate cu dosare, reviste și cărți; își aminteau tinerețea lor, de după-amiezile de lucru, cu 10—15 sau 20 de ani în urmă, cînd veneau să mă consulte sau să discutăm probleme în legătură cu tezele de doctorat pe care le pregăteau. De unul din ei tocmai aflasem că devenise de curînd bunic...

Dar de data aceasta, pe coridor, se afla colegul și vecinul meu. Își are biroul chiar în față și, ca de obicei, lăsase ușa deschisă. Venise să mă felicite pentru „marea onoare". Ascultîndu-l, priveam prin fereastra care se deschidea spre strada 57, și m-am trezit zîmbind: de cealaltă parte a străzii se zărea așa-numita „Coach House", căsuța atît de pitorească în care locuisem în 1959—61. Mi-am dat deodată seama că, în ultimii 27 de ani, petrecusem o bună parte din viața noastră la Chicago într-un perimetru de cel mult 100 de metri pătrați...

(„Memorii")

Dincoace de Paradis

INTERVIU CU POETUL ANDREI CODRESCU

— Hai să începem, dacă nu te deranjează, chiar cu povestea originii, a rădăcinilor tale, cu locul și timpul din care ai venit aici. Să începem cu propriul tău început.

— Începutul e Sibiul, unde m-am născut (biologic vorbind) și unde m-am mai născut într-un fel ciudat, ca om care fantasmează. Pentru că la Sibiu mi-au trecut prin cap primele idei fantastice și totodată primul mod de a lega lucrurile între ele. Sînt convins că orașul acela mi-a trezit și mi-a hrănit inspirația poetică. Țin minte că rămîneam de multe ori peste noapte în Orașul de Sus, singur cu fantomele lui. Singur cu acel adolescent mereu în război cu lumea care eram eu. L-am iubit enorm. Cînd m-am întors după atîția ani în țară, la sfîrșitul lui '89, am vrut ca primul drum să-l fac imediat la Sibiu, pentru că el era, de fapt, motivul secret pentru care m-am întors. Cioran mi-a spus acum

doi ani, la Paris, că pentru el nu există decît două orașe: Parisul și Sibiul.

— Dar pentru tine cîte orașe există?

Între Sibiu și New Orleans

— Acum, pentru mine există Sibiul și New Orleans. Am trăit și în altele și parcă peste tot a fost un fel de „acasă", dar cînd am ajuns la New Orleans mi-am dat seama că nu mai trebuie să inventez nimic, că suprarealismul e cotidian.

— Revenind tot la începuturi, dar la începuturile propriu-zis poetice. Se spune că există o memorie a primului vers compus. Tu îl poți reconstitui pe al tău?

— Oarecum. Țin minte că primele două poezii au fost scrise „la comandă". Mi s-a cerut la școală să compunem o poezie despre sunetele pe care le scot animalele. Am scris o strofă grozavă despre o broască. Băiețelul care locuia un etaj sub noi a vrut să-mi cumpere strofa cu broasca, s-o citească el la școală. N-am vîndut-o. Iată începutul integrității mele de scriitor! Nu țin minte cum suna exact, dar dădea bine. Dovadă că am luat un premiu doi cu ea. A doua poezie pe care am scris-o a fost un imn Republicii Socialiste România. L-am compus pe masa din bucătărie în felul următor: eu am găsit toate ideile și mama a găsit rimele. Eu ziceam „partid", ea zicea „zid" și tot așa. Asta a fost chiar prima mea poezie publicată în „Flacăra Sibiului". Deci așa am început!

— Și cum privești înapoi? Cu mînie? Cu nostalgie? Sau cu un amestec ciudat de tandrețe și jenă? Cu seninătate?

— M-am întors **la propriu** înapoi cu multă nostalgie, cu multă dragoste. Asta m-a și susținut în primele zece zile ale șederii mele, de la sfîrșitul lui decembrie '89, pînă la începutul lui ianuarie. Am împărtășit toată euforia evenimentelor și poate tocmai din cauza acelei exaltări pure a începutului, pe care am trăit-o, n-am văzut sau n-am vrut să văd semnele care **deja erau evidente**, semne care arătau încă de atunci că lucrurile nu sînt chiar așa de pure cum le credeam și speram noi. Apoi, cînd am revenit la întîlnirea de 25 de ani, totul era schimbat. Și în țară, și în mine. Asta legat de întoarcerea înapoi la propriu, într-o lume din care am plecat demult, foarte tînăr fiind.

— Iar aici, în America, din cîte povesteai, ai luat cumva totul de la început, pornind de la propria identitate. Ți-ai descoperit, întîi de toate, un nume: Andrei Codrescu.

— La începutul începutului am fost un copil care, la Sibiu, se chema Andrei Prometer, evreu și după tată, și după mamă. Cînd am început să scriu poezii și să le public la „Flacăra Sibiului", consensul cenaclului nostru a fost că nu pot să public cu un nume evreiesc. Acum mă și mir de ce atunci nici măcar nu m-am întrebat de ce să nu pot publica poezie cu numele tău adevărat... În fine... Mi s-a părut firesc. Cenaclul a încercat să mă boteze cu tot felul de nume, dar mi-am găsit chiar eu unul. Steiu. Așa că un timp am fost Andrei Steiu. Am publicat sub acest nume cîteva poezii la „Luceafărul", la „Gazeta literară", la „Steaua". Dar și Steiu avea probleme, pentru că dacă îl scriai de mînă **u** putea fi **n**, deci era Stein. Așa că n-am ajuns prea departe față de unde am pornit. Ce e ciudat, plecînd din România în Statele Unite n-aș fi avut, practic, nici un motiv să-mi aleg un nume românesc și totuși mi-am ales Codrescu.

Andrei Codrescu și Zelea Codreanu

Mulți ani m-am tot întrebat de unde mi-a venit acest Codrescu, din ce inconștient. Tot mai mult cred că l-am ales dintr-un fel de relație obscură cu Zelea Codreanu, vîrful de lance al antisemitismului din România și, într-un fel, l-am internalizat, l-am luat cu mine, în mine, ca un fel de expiație.

— Ai început ca poet în România și apoi, cu o altă identitate, ai trecut în altă țară, în altă limbă. Într-o altă poezie?

— Nu, nu cred că între poezia scrisă de mine în românește și cea în engleză e o ruptură. Titlul primei mele cărți apărute aici s-ar putea traduce aproape „Libertatea de a trage cu pușca", după Geo Dumitrescu. Poeziile mele americane de început sînt de fapt niște poezii românești cu mască engleză sau, cum spunea Vintilă Horia, eu le-am scris în românește, dar m-am exprimat în franțuzește. Sau așa ceva.

— Spuneai că ai descoperit America ta prin poezie, prin viața în mijlocul poeților generației tale. Cum a fost?

— Poezia americană de la sfîrșitul anilor '60 era într-o perioadă de îndrăgostire justificată de traduceri, de poezia mondială. Era normal, pentru că acea poezie a Americii se descoperise brusc destul de provincială. Am apărut în mijlocul lor ca o traducere „în original", înțelegi? Asta i-a șocat și i-a făcut să mă adopte foarte repede.

— A fost și o chestiune de șansă? De ceea ce s-ar putea numi noroc într-o viață de om?

— Da, a fost. Am venit aici la mijlocul anilor '60, cînd toată America avea 19 ani.

Cînd toată America avea 19 ani

Fiindcă și eu aveam 19 ani, am fost exact de aceeași vîrstă cu America. M-am simțit enorm de bine în mijlocul generației mele, care gîndea, simțea, trăia exact așa cum visam eu să fac. Aveam o imensă curiozitate și o imensă poftă de a experimenta totul, inclusiv propria noastră viață. Acum nu mai e așa. Multe s-au închis în ultimii 20 de ani. Atunci mie mi-a fost enorm de ușor să vorbesc prin gesturi, fără cuvinte uneori, să mă mișc ca o pasăre, fără nici o greutate, de la New York la Detroit și de acolo la San Francisco. Am plutit prin toată America o dată cu valul migrației generației mele și i-am învățat limba în primul rînd prin corp, prin gest, dar și prin corpul cuvintelor, înțelegi? Și apoi expe-

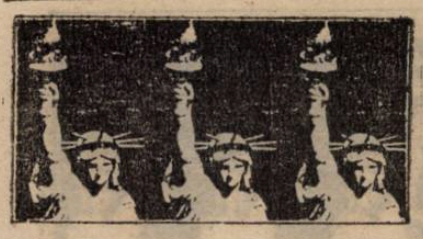

rimentarea, LSD-ului, tot cu generația mea. A fost ceva formidabil, pentru că acest drog i-a arătat generației mele că există un **în afară**, un **out side**. Am văzut că în afara corpurilor noastre și în afara societății în care trăiam există un univers vibrant și viu, am mai simțit că sîntem conectați cu toții la acest material transparent și mistic al vieții, și asta a fost o revelație pentru noi. Ne-am eliberat de niște poveri : ura, agresivitatea, războiul, acumularea de bunuri și altele și altele.

— Fără să deschidem aici o paranteză (care ar putea fi polemică) despre căile de acces la acel univers vibrant, aș vrea să te întreb cum ți-a modificat viziunea despre poezie, ba chiar modul direct de a face poezie, o asemenea experiență ?

— Nu cred că mi-a modificat-o. Mai degrabă mi-a confirmat-o, mi-a întărit convingerea pe care o aveam deja despre sensul poeziei și al cuvîntului poetic. Au fost atunci cam zece ani cînd, în America, poezia s-a adresat unor grupuri uriașe de oameni, mii, zeci de mii chiar. Allen Ginsberg e primul care a făcut din poezie un fenomen de masă. Țin minte că am citit împreună cu el și cu alți poeți din generația mea în fața a 10-15 mii de oameni la San Francisco. Și am simțit clar că oamenii aceia au înțeles ceea ce am spus noi. Dorința mea — venită din poezia română — era să transcend repede realul, concretul și să fug altundeva, să scap. Cînd l-am întîlnit pe Ted Berrigan și prietenii săi la New York, ei m-au învățat să privesc orizontala lumii. Să te uiți, adică, la fiecare lucru și să te duci **prin** el. Această orizontală e America însăși, optimismul fabricii americane e în fapt productiv. Așa am învățat să gîndesc în americană și să scriu în americană. Așa am învățat

Poezie cu pepsi

America. L-am auzit pe Ted Berrigan spunîndu-mi : „eu sînt primul poet american care a pus un pepsi în poezia lui" sau : „eu nu am imaginație". Asta nu mi s-a părut ceva negativ, fiindcă pentru generația lui și pentru generația mea a fost foarte important să nu imaginăm ceea ce nu era acolo. Eu am înțeles foarte bine cuvintele lui, mesajul lui care invită la de-metaforizare, la de-imaginare. Performanța a fost că am încercat să recuperăm acel real și să-l și transcedem, în același timp, prin **numirea** lucrurilor. Pentru prietenii mei americani era sentimentul că descoperă o lume nouă în propria lor țară și limbă, descriind, numind universul cotidian care a fost pentru o planetă nouă. Iar pentru mine, a fost dublu. O descoperire la pătrat, pentru că și limba și lumea erau cu totul noi.

— Aș vrea să te întreb acum ceva despre un versant al creativității tale mai puțin cunoscut încă. Filmul. Imaginea. Am auzit că re descoperi la propriu America, alături de un operator, la volanul unei mașini pe care o conduci de la nord la sud și de pe coasta de est la cea de vest. Despre ce este vorba ?

— Eu sînt un inamic declarat al televiziunii, al cinematografului, al imaginii în genere. Așa că mi s-a părut firesc să mă încurc tocmai cu lucrul ăsta. Povestea a fost așa: M-a chemat un regizor din New York și m-a întrebat dacă vreau să scriu un film pentru el. Un film despre o călătorie cu mașina de la New York la San Francisco. Dar nu știu să conduc, i-am spus, asta e problema. Nu **vrei** să conduci, a spus el. Asta se învață. Așa că m-am pus pe învățat șoferitul și am scris filmul despre următoarea chestiune. Două lucruri m-au interesat despre America : emigranții din ultimii zece ani și oamenii care trăiesc în comunități izolate, care mai supraviețuiesc într-o Americă a corporațiilor. Am vrut să văd cum trăiesc acești oameni la care mai există impulsul comunitar. Așa am descoperit o altă Americă.

— Unde i-ai găsit ?

— I-am găsit peste tot. Știi cîte comunități din acestea există în Statele Unite ?

Nu, nu-mi pot da seama.

— Peste 600 ! Peste șase sute de comunități umane trăiesc după principii diferite de ale noastre. I-am cunoscut, de pildă, pe cei din comunitatea Bruderhoff de lîngă New York. Sînt cam 900 de oameni care locuiesc într-un fel de sat, cam ca în primele comunități creștine. E o sărăcie voluntară, iar ca principiu de viață — Biblia. Paradoxal, sînt foarte bogați, deoarece fac jucării pentru copii și echipament pentru handicapați, deci au o grămadă de bani și problema cea mai grea e cum să mențină sărăcia asta voluntară. Sigur că am privit ca pe un fel de ironie a soartei povestea asta, gîndindu-mă cît de comunalizat am fost în România și totuși fără nici un surplus bănesc. Mai au acești Frați tot felul de prohibiții sexuale și sentimentale. Am fost apoi la Oneida Community. Ea s-a fondat în anii 1850 și a practicat între primele — și cel mai radical — libera sexualitate. A legiferat căsătoriile comune și a interzis amorul romantic, mergînd pînă la despărțirea cuplurilor prea unite. Povestea asta e tot la vest de New York, unde, de altfel, s-au desfășurat cele mai multe utopii, nimeni nu știe exact de ce. Shakersii, mormonii.

— Parcă povesteai de o experiență teribilă în Nevada, cu o comunitate extrem de ciudată.

Conserve de fasole și sfîrșitul lumii

— Da. De la New York ne-am dus așadar spre vest, unde, cu cît înaintezi, cu atît fenomenele acestea ți se dezvăluie la adevărata lor scală. Spre vest, în America, lucrurile se deschid și devin tot mai uluitoare, imense. În deșertul Nevadei am întîlnit o comunitate de oameni care se antrenează cu mitraliere și grenade ca să supraviețuiască după sfîrșitul lumii. Ei cred că acest sfîrșit e foarte aproa-

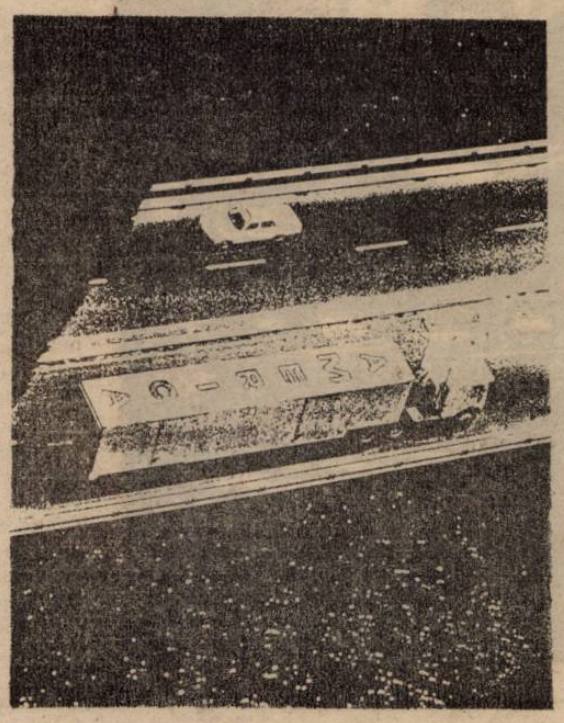

pe. Și-au făcut adăposturi în deșert, niște găuri uriașe în nisip, unde țin conserve cu carne și fasole așteptînd sfîrșitul. M-au primit printre ei, m-au învățat să trag cu mitraliera și am avut sentimentul extrem de acut că inamicul pe care-l așteptau de atîta vreme eram chiar eu. Pentru ei, eu reprezentam chiar principiul împotriva căruia trebuiau să lupte : liberalismul, iudaismul, cosmopolitismul. Multe din societățile astea comunarde sînt bazate pe ideologii dure. Le-am studiat, le-am descris filmîndu-le și uneori am proiectat totul în fantastic în acest documentar, să-i zicem. Operatorul e senzațional, francezul Jean de Segonzac, iar filmul va dura două ore. Un fel de condensat de America, de **altă** Americă, despre care nu am știut aproape nimic și pe care am descoperit-o pas cu pas în această experiență.

— Dar proză, un roman despre călătoria asta nu presimți că o scrii ?

— Nu, sigur nu. Doar un text scurt, care să însoțească albumul de fotografii al călătoriei. Dar roman, nu, deși am încercat cîndva. Pur și simplu nu înțeleg cum se fac lucrurile astea și mai ales de ce se fac. Ceea ce nu mă împiedică să fiu fascinat de romancieri. Chiar acuma aș vrea să ieșim și să vedem la cîțiva pași de-aici, după colț, cimitirul — ai văzut cimitirile din New Orleans ? Ceva fabulos ! — și casa cu geamurile camerei de lucru dînd chiar spre cripte, deci casa, unde Scott Fitzgerald a scris **This Side of Paradise**, îți dai seama ?

— Îmi dau. Dar tu, aici, de care parte a Paradisului crezi că ești ?

— Cred că, aici, la New Orleans sînt așa cum scrie Scotty : dincoace de Paradis, you know ?

New Orleans, 20 aprilie 1992

Adriana BABEȚI

AMERICA, AMERICA

PETRU COMARNESCU

LUMEA ZGÎRIE NORILOR

Cobor cu un ascensor în viteză de aeroplan, pe covoare moi, unde pașii mi se pierd ideali și muți și ajung în stradă, după ce mi-am ascultat vocea răspunzînd negativ la toate ofertele de serviciu ale lacheilor, ușierilor, șoferilor. Energic, îmi încerc pașii pe asfalt. Răsună. Certitudinea existenței mele fizice îmi apare evidentă, ca aceea a existenței spirituale în argumentul solipstistic al lui Descartes. Mă îndoiesc că exist, dar îmi aud pașii. Deci, exist cu adevărat. Nu sînt un vis. Mai mult : mă ciocnesc cu cîțiva pietoni grăbiți. Dar mă simt atît de mic și de umil. Am nevoie de-un sprijin, de ceva care să mă înalțe. Regret că nu pot să-mi procur niște picioroange, dar aș deveni ridicol ca un alt om intimidat de mecanica secolului, Charlie Chaplin.

Dacă voi continua să merg tot așa, nu voi vedea nimic. Risc să-mi rup gîtul, uitîndu-mă tot în sus. Aș vrea să zbor ca acei îndrăgostiți dintr-o pictură de Marc Chagall, care-n bucuria lor plutesc deasupra caselor. Sau să plutesc cu fața în sus pe rîul mulțimii. Vreau să văd New Yorkul. Vreau să despic umbrele și să potolesc luminile ce mă orbesc. Vreau să fiu sigur că văd ceva real.

Un autobuz cu două etaje îmi vine în ajutor. De pe platforma lui deschisă mă pot, în sfîrșit, ajusta proporțiilor. Acum voi putea vedea New Yorkul noaptea. Trec, din nou, de-a lungul cheiului acum mai liniștit și el. Acum mă simt eu și nu pasagerul X care privea totul impersonal și fantomatic. Acum grupele de marinari s-au îmbucătățit. Unii,

Cinci minute în America

osteniți, s-au așezat pe zidul cheiului. Perechile de pe bănci îmi par mai obosite și fără taine. Oamenii au tot obosit plimbîndu-și cîinii, ținuți ziua întreagă în apartamentele fără curți. Soții s-au dus la culcare. Mîine îi așteaptă iarăși o zi grea. Doi marinari merg pieziș, de parcă n-ar fi existat niciodată prohibiția alcoolului. Ceața de deasupra rîului Hudson lasă să se vadă, la lumina reclamelor luminoase, coșuri de vapoare și o sumedenie de catarguri nemișcate.

Autobuzul cîrmește prin străzile negre, ajungînd în acea minunată cale luxoasă și elegantă în care locuiesc bogătașii Lumii Noi, Fifth Avenue.

Apartamente de piatră albă și solidă, clădite uniform de curat și de simplu, avînd nu mai mult de zece-douăsprezece rînduri, se întind de o parte a Căii a Cincea, de cealaltă nefiind altceva decît arborii și zidurile Parcului Central, care împarte centrul orașului în două. Circulația s-a rărit acum. Oamenii îmi par atît de mici ; iar automobilele niște jucării de furnici. De pe platforma autobuzului nu mă mai simt ca ei. Mă-nfrățesc cu uriașii cerului. Disprețuiesc furnicile și nu mai simt atracție față de jucării. New Yorkul trebuie văzut de sus, așa cum îl observ eu acum. Ajung spre partea mai populată a orașului și mi-amintesc că e Sîmbătă seara.

În partea dinspre centru a Căii a Cincea (Fifth Avenue) mă socot iarăși în iad. Viața își iese din orbitele cotidiene. Totul e o ceață luminată a giorno.

Viața New Yorkului e lumina electrică, precum a Atenei marea. Fără lumină totul ar fi o moarte între niște schelete uriașe, ca acelea ale oamenilor preistorici, descoperiți în Arizona.

Trăiesc deocamdată numai prin văz. Percep lumini în geamuri, proiectoare pe străzi, becuri orbitoare sub streașini. Încep să disting. Lumini opace, strecurate discret, și lumini orbitoare. Magazinele de pe Fifth Avenue sînt luminate aristocratic, prin sticlă frumos încrustată, vrăjind cu bijuteriile lor, cu manechine modern întocmite și îmbrăcate în blănuri regale, în haine princiare, cu tablouri și decoruri potrivite lor și colorate de marii artiști ai lumii. Minunată proiecție de lux și fantezie, de comerț și artă, — îmbinată genial. Mai tîrziu am aflat cît de mult sînt plătiți marii pictori și arhitecți ca Norman Bel Geddes pentru a decora vitrinele mari cît toată fațada acestor temple moderne.

Cald. Fum. Aer rău și încălzit. Îmbîcseală, din nou. Străzile fumegă. De unde e oare fumul care iese de sub pavajul străzilor, ca din fundul pămîntului ? Smogul de dedesubt îmi amintește că sub străzi trec metropolitane rapide, ce trimet fumul prin capacele cu guri, tămîind zgîrienorii. Simt că mă înăbuș. Aș dori niște ventilatoare uriașe la răspîntii sau niște mori de aer, care să mă împrospăteze. La o oprire a autobuzului aud sub mine un radio. Automobilul vecin își cară muzica cu el.

După ce mai trecem prin fața unor biserici înalte cît zece etaje și a căror arhitectură gotică mi se năzare c-ar fi zămislită din zahărul cenușiu al unor zei-cofetari, ajungem în lumea Zgîrie-Norilor. Totul mi se pare aici un accident grandios, căci zgîrie-norii corespund necesității spectaculare a omului modern, chiar dacă la început ei s-au ridicat din lipsă de teren, cîștigînd lărgimea spațiului atmosferic.

(fragment din volumul „America")

AMERICA, AMERICA

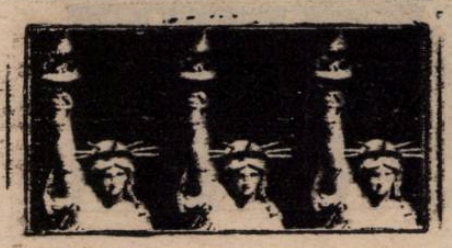

Cinci minute în America

TUDORAN AMERICAN

Eram la Washington de numai o zi, de fapt de o noapte de nesomn, cînd l-am revăzut prin uşile liftului pe Dorin. Avea nişte dosare sub braţ şi se agita furios pe palier.Undeva, ceva părea să-l enerveze. Nu ne văzusem din zilele cînd, abia ieşit din greva foamei, îşi făcea actele de emigrare. Îl întîlnisem de două ori. O dată lîngă magazinul Eva, şi altă dată pe trotuarul de vizavi de Uniunea Scriitorilor. Tot nervos, tot supărat pe cineva anume şi pe toată lumea. Schimbasem interlop parole, adrese. El era mereu însoţit de un număr indefinit de securişti în civil, care foiau în jur. După ce-l întîlnisem, am avut cîteva zile neîntrerupt o coadă după mine.

Şi vine clipa cînd uşile liftului glisează stînga-dreapta. Silueta lui Dorin la un pas. Mă vede şi, nervos, se apucă să-şi verse nervii pe noi, cîţiva „distinguished visitors" picaţi la Washington D.C. ca halucinaţi. Nici tu salut, nici tu nimic. Uşile glisează la loc, schimbăm cîteva cuvinte în cuşca îngustă în care ne înghesuisem. Asta a fost revederea noastră.

Peste cîteva minute ajungem în birourile secţiei române a Vocii Americii, apare Dorin la fel de turbat, dar silenţios. Apoi ne ia în primire. Ne privim lung — el şi eu. Avusesem un contact sporadic printr-o scrisoare trimisă din Bucureşti cu maxime precauţii, aproape comice. Eram speriat ca nu cumva băieţii infiltraţi în emigraţie să mă dibuie. Ne revedeam, aşadar, acum. Trecuserăm de la statutul de hăituiţi — pe care-l aveam, Dorin în mai mare măsură decît mine, la aproximativ cel de „oameni liberi". Cine ar fi crezut că o să ne revedem la Washington ? Şi-a manifestat Dorin bucuria revederii, entuziasmul pentru „isprăvile" noastre din ţară ? Ne privea morocănos, iscoditor, dindărătul ochelarilor. Şi tăcut.

Îl revăzusem cu cîteva luni mai devreme în aeroportul din Viena. Însoţit de Vladimir Tismăneanu, venea în ţară prima oară după revoluţie. La Bucureşti, după cîteva zile de întîlniri, îşi făcuse o impresie despre evenimentele din decembrie. Va să zică, nu era o revoluţie, mirosea a complot şi a lovitură de stat. Şi voi ăştia de la G.D.S., de ce nu v-aţi organizat înainte de căderea lui Ceauşescu ? Şi tot reproşuri şi supărări. Unde mai pui că interviul pe care i-l luasem „nu trecuse" la sumar datorită opoziţiei mai

multor gedesişti, în dezacord cu scenariile catastrofale vînturate de Dorin, mereu negru, suspicios, certăreţ.

Să fi fost reacţia lui lîngă lift expresia răcelii dintre noi pe tema interviului nepublicat ? De altfel, conversaţia noastră a debutat abrupt la Washington, pe tema „de ce n-a apărut interviul ?" N-am apucat să-i răspund, pentru că ştia cu precizie cine nu voise să-l public, cu ce argumente şi toate detaliile. Dorin are o memorie diabolică a amănuntelor, pe care le amplifică voluptuos şi le dă dimensiuni apocaliptice. Memoria lui e plină de sertare, împrejurări, citate. Nu s-ar spune că revederea noastră era prea fericită.

Formasem un grup, cu Mircea Mihăieş, cu Vladimir Tismăneanu, Dorin şi eu însumi. Scenele erau mereu asemănătoare. Eu crispat, tăios, făcînd pe gravul. Mircea spumos, fin, alunecînd prin conversaţie, abia atingînd lucrurile. Vladimir mereu inteligent, mitică, aiuritor de informat. Dorin, asul de pică, trebuia mereu potolit, împăcat, un adevărat „furios" din anii şaizeci, căruia totul îi pute. O fiară, în felul lui crescută în aerul contestatar al generaţiei **beat**. Rămăsese el însuşi, şi nu se dezmintea în nici o împrejurare.

Dar voiajul nostru la Washington se sfîrşeşte rapid. Mai aveam o noapte. Şi Dorin ne caută la hotel. Ne invită să vedem Washingtonul **by night.** Observase că programul era extrem de încărcat şi nu apucasem să vedem mai nimic. A apărut la hotel. M-a surprins iuţimea cu care a coborît din maşină. Părea că ne pregăteşte ceva. Afară se întunecase şi noi sporovăiam, în trei sau în patru, nu-mi mai amintesc. Nu prea vedeam prin parbriz. Prostituate, ultimii trecători, veverite, un oraş periculos. Fusesem preveniţi asupra criminalităţii ridicate şi sfătuiţi să nu ieşim seara. Oricum, niciodată neînsoţiţi.

În conversaţie însă reveneau mereu imagini din ţară. Bucureşti, Timişoara, peripeţii, familii cunoscute, prieteni. În ziua aceea îi ieşise un volum de poezie. Primele exemplare ni le-a dăruit. Era ca acasă. Totul se învălmăşea, de fapt el trăia încă în lumea românească, podidit de amintiri. Chiar şi cele mai neplăcute, odioase, îi reveneau. Un amestec de ură şi adoraţie, un împătimit.

Lovitura de graţie a venit cînd a dat drumul la casetofon. Şi am auzit muzică **beat** românească din anii '60. Phoenix, Dorin Liviu Zaharia. Şi am început să cîntăm, să lălăim refrene, să fim la Bucureşti, la Timişoara, nestingheriţi de oraşul străin. De fapt, după derulări şi derutări, întîrzieri şi amînări dădusem de cel mai fragil dintre fiinţele „Dorin Tudoran". În Washington, într-o maşină de mic litraj, cu respiraţiile amestecate, cu luminile oraşului întunecat în depărtare.

Stelian TĂNASE

Cinci minute în America

Distinguished Visitor

Minutul 1. Sînt în aer, undeva între New York şi Washington. Stewardesa trece pe lîngă noi şi ne oferă pahare cu **refreshments.** Nu-i dăm nici o atenţie. Ne-a biruit apatia. După 25 de ore de zbor în zig-zag, nu ne mai arde de nimic.

Jos, sub noi, pe coastă, şiruri de lumini. O babilonie fosforescentă, orchestrată parcă de un vrăjitor. E greu să nu devii ridicol scriind despre toate acestea. Mai ales că totul e previzibil : nu declamasem, cu Şerban, înainte de plecare, anticipativele versuri ale lui Whitman : „I sing the body electric..." ?

Minutul 2. Conform aşteptării, ni se rătăcesc o parte din bagaje. Din unsprezece, cîte are grupul, şapte au rămas prin labirintul de aeroporturi străbătute. Care la Bucureşti, care la Budapesta, care la Londra. Al meu, pentru că sînt mai al naibii, a rămas la New York.

La hotel, peste tot mesaje prietenoase din partea administraţiei. Dar şi o mapă cu **security instructions** : să nu-ţi dai niciodată adresa şi numărul de telefon dacă e un „wrong number" ; dacă eşti prădat, să rămîi calm — hoţii sînt nervoşi şi îşi ies uşor din fire, dar să te uiţi cu atenţie la ei să-i poţi descrie cît mai precis ; dacă observi în jurul hotelului persoane suspecte, să dai imediat de ştire recepţionerului ori serviciului de pază. Şi anunţul încurajator că rata criminalităţii e în continuă creştere. Deci : mare grijă la falşii reparatori şi la falşii agenţi de asigurări.

Prin faţa geamului, deşi e seara tîrziu, mulţime de indivizi inconştienţi îşi fac tacticos plimbarea de seară. Se mişcă atît de relaxaţi, fără să ştie ce imense primejdii îi pasc. Sau poate că sînt cu toţii analfabeţi, şi grozăviile din mapa cu pricina le-au rămas complet străine.

Minutul 3. Deasupra patului dublu, o acuarelă. Un imitator american al doamnei Dumitraşcu.

Îi sun pe Doru, pe Dani, pe Marcel Pop-Corniş. Cu toţii sînt uimiţi. Doar mie, paranoic, totul mi se pare normal : să stau în hotel la Washington şi să dau telefoane **long-distance.** M.P. -ul îmi atrage atenţia să-i spun, simplu, Marcel. „Pe aici nu ţine cu poliţeturile". Îl aprob şi continui să-i spun „domnule profesor".

Primim diurna şi o dată cu ea şi permisul de liberă trecere la instituţiile pe care urmează să le vedem. Pe cartonaşul acoperit cu plastic scrie cu litere elegante **distinguished visitor.** Număr banii, îi bag c-un gest automat în buzunar. Îi scot, îi bag din nou. Nimica toată. Deasupra Capitoliului fluturã drapelul naţional. Domnii deputaţi (435 la număr) şi domnii senatori (100) trudesc în slujba democraţiei. Mai bag o dată mîna în buzunar şi văd cît de **distinguished** sînt. Doar generalul Lee, ecvestru, în deplin consens cu sentimentele mele de-acum, stă cu spatele la Capitol Hill.

Facem un tur al **down-town-ului,** însoţiţi de o ghidă superprofesionistă. Străbatem Pennsylvania Avenue, o stradă bizar-europenească : majoritatea clădirilor sînt construite în stilul antichităţii greco-romane. Ceva între templu şi hangar. Iată şi F.B.I.-ul şi, în prelungirea unei minunate peluze, Casa Albă. Noi o zărim din spate, iar Gilda, ghida noastră, ne atrage politicos atenţia că nici nu se spune faţă („front") şi spate („back" sau „rear"), ci Nord şi Sud. Îi mulţumim frumos, iar ea, drept răsplată, ne spune că-l adoră pe Enescu. Fredonează începutul „Rapsodiei Române", dar Stelian i-o retează scurt, spunîndu-i că e kitsch ! Italo-americanca ne priveşte contrariată.

Minutul 4. Lumea calcă fără probleme pe iarbă, stă tolănită pe sub copaci. Ne fotografiem din toate poziţiile, încurajaţi să spunem mereu **cheese.** Depăşim Blair House, o clădire în stil englezesc în care sînt adăpostiţi preşedinţii de stat aflaţi în vizită aici (a fost şi Ceauşescu). Ajungem la Washington Monument : un obelisc alb, înconjurat de cele cincizeci şi două de drapele ale Statelor Unite. De altfel, ei au o adevărată obsesie a cifrelor simbolice : la Lincoln Memorial, clădirea are treizeci şi şase de coloane, numărul de atunci al statelor din federaţie.

Seara, Dorin şi Vladimir ne invită la un restaurant în Dupont Circle. Cartierul artistic şi deocheat, după părerea lor. După părerea mea, e doar foarte plăcut. Dorin, ciufut ca întotdeauna. Cînd află că a doua zi îl vom întîlni pe fostul ambasador al Americii în România, ridică privirile la cer a indignare : „Asta-i culmea ! Dacă tot voiau să vă arate o fosilă politică, de ce nu vi-l arată pe preşedintele Roosevelt ?"

Engleza lui Nardi avansează miraculos. Deocamdată, ştie să spună pe nerăsuflate : „A scotch. And make it double".

Minutul 5. Library of Congress. Un fel de tur de onoare, după **lunch**-ul abundent în restaurantul bibliotecii. Vladimir turuie mai ai naibii decît ghidul. Ştie tot, a citit tot. Vedem cîteva din primele ziare americane. Ediţiile princeps din **Huckleberry Finn** şi **Coliba unchiului Tom.** Pistolul cu care a fost asasinat Lincoln. Biblioteca lui Roosevelt. Fotografiile celor doi ziarişti care au declanşat scandalul Watergate. Ba chiar şi un linotip memorial — fratele geamăn al maşinăriei pe care încă se culege brava revistă **Orizont.**

Ajungem la State Departament puţin înainte de ora fixată. Holul e înţesat de poliţişti negri, înarmaţi cu nişte pistoale uriaşe. Nardi îl abordează cu dezinvoltură pe unul din oamenii de abanos, întrebîndu-l de **rest room.** Binevoitor, poliţistul se oferă să-l conducă, dar altul, mai mare în grad, îi spune că interzis. Nardi se întoarce cu o figură jalnică. Ne stricăm de rîs, imaginîndu-ne cîteva posibilităţi de a uşura suferinţa vajnicului nostru dizident. Printre hohote, V. ticluieşte un titlu de pagina întîi pentru ziarele de mîine : **Communist Opponent Pisses on the Stairs of the State Department !**

Mircea MIHĂIEŞ

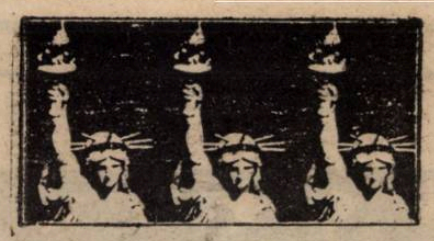

NEW YORK

Numărul sirenelor crește, zi și noapte. Automobilele sînt mai rapide, publicitatea mai violentă. Prostituția este totală, ca și lumina electrică. Iar jocul, toate jocurile devin mai intense. Întotdeauna se întîmplă astfel cînd te apropii de centrul lumii. Dar oamenii surîd, surîd chiar din ce în ce mai des, niciodată unii altora, întotdeauna fiecare pentru sine.

Înspăimîntătoarea diversitate a chipurilor, unicitatea lor, chipuri încordate înspre o expresie de neînțeles. Aici tinerii au, la doisprezece, la douăzeci de ani, măștile pe care, în culturile arhaice, le dădeau bătrînețea și moartea. La fel se întîmplă însă și cu New York-ul. Frumusețea pe care orașele o dobîndesc doar după secole, el a atins-o în cincizeci de ani.

Candelabre de fum, ca niște femei la scaldă răsucindu-și părul. Coafuri africane sau prerafaelite. Banal, multirasial. Oraș faraonic, înălțîndu-se în obeliscuri sau săgeți. Zgîrie-norii arcuindu-se în jurul Central Park-ului — uriașul parc ia, datorită lor, înfățișarea unei grădini suspendate.

Nu norii sînt văluriți, ci creierele. Deasupra orașului norii plutesc, împinși de vînt, ca niște emisfere cerebrale. Oamenii, în schimb poartă în cap norișori, care le ies prin ochi asemeni aburilor ce urcă din pămîntul crăpat după o ploaie caldă. Solitudine sexuală a norilor pe cer, solitudine lingvistică a oamenilor pe pămînt.

Este înspăimîntător aici numărul oamenilor care gîndesc singuri, care cîntă singuri, care mănîncă și vorbesc singuri pe străzi. Și totuși ei nu încearcă să se apropie unii de alții. Dimpotrivă se sustrag oricărui contact, iar asemănarea lor este incertă. O anumită singurătate însă nu seamănă cu nici o alta. Aceea a omului care se pregătește să mănînce, singur, în văzul lumii, pe un zid, pe capota unei mașini sau lîngă un grilaj. Este un lucru pe care-l poți vedea aici la tot pasul, este scena cea mai tristă din lume, mai tristă decît sărăcia ; mai trist decît cel care cerșește este omul care mănîncă singur în public. Nimic care să contrazică mai mult legile umane sau animale, căci animalele își fac întotdeauna cinstea de a împărți sau de a-și dsputa hrana. Cel care mănîncă singur este mort (dar nu și cel care bea, oare de ce ?) (...)

De ce trăiesc oamenii la New York ? Nu au aici, între ei, nici un raport. Dar există o electricitate interioară care vine din pura lor promiscuitate. O senzație magică de continuitate și de atracție înspre o centralitate artificială. E ceea ce face din ora. un univers auto-atractiv, din care nu există nici un motiv să ieși. Nu există nici o justificare omenească de a fi acolo, ci doar extazul promiscuității. (...)

La New York asistăm la acest dublu miracol : fiecare din marile imobile domnește sau a domnit odată asupra orașului — fiecare dintre etnii domnește sau a domnit odată, în felul său, persistă în delirul său și nu are ca echivalent decît orgoliul orașelor renascentiste. (...)

Se spune : în Europa, strada e vie, în America e moartă. Nu este adevărat. Nimic nu e mai intens, mai electrizant, mai vital și mai plin de mișcare decît străzile din New York. Mulțimea, traficul, publicitatea umplu orașul, cu violență uneori, alteori cu dezinvoltură. Milioane de oameni, nonșalanți, violenți, ca și cum nu ar avea nimic altceva de făcut, și fără îndoială că nici nu au realmente altceva de făcut decît să compună scenariul permanent al orașului. Muzica e prezentă peste tot, traficul e intens, relativ vehement și silențios(iar nu acel trafic nervos și teatral al italienilor). Străzile și bulevardele nu se bîntuie prin oraș. Și de ce un oraș atît de nebun și-ar ține nebunii în umbră, de ce ar sustrage circolesc niciodată, dar geometria dinstinctă și aerisită a orașului evită promiscuitatea arterială a străduțelor europene.

În Europa, strada nu trăiește decît în izbucniri violente, în momente istorice, revoluții, baricade. În rest, oamenii trec grăbiți, nimeni nu umblă cu adevărat fără rost (nu se mai honărește). La fel se întîmplă cu mașinile europene : în ele nu se trăiește pentru că nu au destul spațiu. Nici orașele nu au destul spațiu — sau mai bine zis acest spațiu este considerat public, marcat de toate semnele scenei publice, lucru care îți interzice să-l traversezi sau să bîntui prin el cum ai face-o în deșert sau într-un spațiu indiferent.

Strada americană nu cunoaște poate momente istorice, dar e întotdeauna agitată, plină de viață, cinetică și cinematică, după asemănarea țării înseși — țară în care scena exclusiv politică și istorică are puțină importanță, dar în care virulența schimbării (alimentată de tehnologie, de diferențe rasiale sau de mass-media) este mare : e virulența însăși a modului de viață.

La New York, vîrtejul orașului a atît de intens și puterea centrifugă atît de mare, încît gîndul vieții în doi, gîndul de a-ți împărți viața cu un altul se dovedește supraomenesc. Doar triburile, bandele, mafiile, societățile inițiatice sau perverse, și anumite complicități pot supraviețui — cuplurile însă nu. Orașul e un fel de anti-Arcă, în care animalele erau îmbarcate cîte două pentru a salva specia de la potop. Aici, în această Arcă fabuloasă, fiecare este îmbarcat singur — și fiecare trebuie să-i găsească, în fiecare seară, pe ultimii supraviețuitori pentru ultima petrecere.

La New York nebunii au fost eliberați. Lăsați în voia lor, nu se deosebesc prea mult de ceilalți **punks, junkies,** drogați, alcoolici sau declasați care bîntuie prin oraș. Și de ce un oraș atît de nebun și-ar ține nebunii în umbră, de ce ar sustra circulației niște specimene ale unei nebunii care, într-un fel sau altul, a pus stăpînire pe întreaga sa ființă ? /.../.

N-aș fi crezut niciodată că maratonul de la New York îți poate stoarce lacrimi. E un spectacol de sfîrșit de lume. Se poate vorbi oare de suferință voluntară ca și de servitute voluntară ? Sub ploaia căzînd șiroaie, elicoptere, aplauze, acoperiți cu o glugă impermeabilă și furișîndu-și privirea spre cronometru sau dezbrăcați pînă la brîu și cu ochii dați peste cap, toți acești oameni caută moartea — moartea prin epuizare a maratonistului de acum două mii de ani care, să nu uităm, ducea la Atena mesajul unei victorii. Și ei visează, fără îndoială, să transmită un mesaj victorios, dar sînt prea mulți iar mesajul lor nu mai are sens : este cel al sosirii însăși, la capătul efortului lor, — mesaj crepuscular al unui efort supraomenesc și inutil. Considerați ca întreg, ei aduc mai curînd mesajul unui dezastru al speciei umane,, căci această specie poate fi văzută degradîndu-se cu fiecare oră care trece, pe măsura sosirii, începînd cu primii alergători, viguroși încă și competitivi, și sfîrșind cu epavele pe care prietenii le cară literalmente pînă la linia de sosire sau cu handicapații care parcurg traseul în scaunul cu rotile. 17.000 de oameni aleargă, iar gîndul te duce la adevărata bătălie de la Marathon, unde numărul combatanților nici nu atingea măcar 17.000. 17.000 de oameni, și fiecare aleargă singur, fără a se gîndi măcar la o victorie, doar pentru a simți că există. „Am cîștigat !“ spune, cu ultima suflare, grecul de la Marathon. „I did it !“, suspină maratonistul epuizat, prăbușindu-se pe pelûza din Central Park.

(Fragmente)

În românește
Lizuca POPESCU-CIOBANU

JEAN BAUDRILLARD

AMERICA

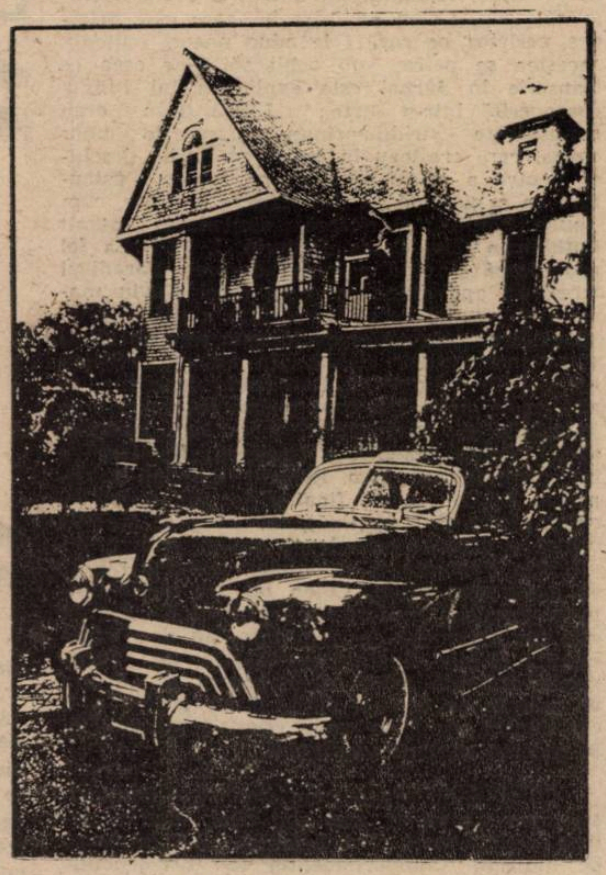

Cinci minute în America

„Greyhound“ este autobuzul săracilor și al negrilor. I s-a închinat și un cîntec, care a fost cîtva timp șlagăr și al cărui început sună cam astfel : „Noi nu avem scaune pe care ne este scris numele, / Noi nu luăm prînzul la New York și cina la San Francisco sau Cannes“. Într-adevăr, cetățenii mai cu dare de mînă călătoresc cu avionul sau cu elegantele vagoane de dormit care supraviețuiesc — numai pe distanțe mari — pe cîteva linii transcontinentale. Dar unde mai poți întîlni concretețea și omenia dramelor unui „Greyhound“ ? Cînd se apropie seara, oamenii își întind oasele pe scaunele lor ca la dentist, unii scot cîte o pernuță pneumatică și și-o așează pe șale, alții deschid o carte și aprind veioza.

Harold Sudimak, șoferul, rămîne realmente singur, dă drumul aparatului de radio, ascultă muzică punîndu-și minuscula cască la ureche, muștele se izbesc de parbriz, camioanele rămîn lent în urmă. Tu te gîndești la cei de acasă, care acum se trezesc — în dimineața celeilalte zile, pe care n-ai trăit-o încă și o vei trăi cînd ei se vor întoarce acasă de la serviciu. Fusul orar te face să gîndești, să te zbați dublu, să trăiești fiecare lucru de două ori, pe scurt, suferi de o sfîșietoare ubicuitate.

Harold Sudimak trece fără să clipească pe lîngă un accident de pe șosea, în jurul căruia s-au strîns patru ambulanțe și mașini ale poli-

ROMULUS RUSAN

PRIMA NOAPTE

ției (primii șerifi adevărați pe care-i vedem !), aranjate în jurul punctului ca petalele unei flori. În continuare, zărim niște oameni agitîndu-se printre compresoare și faruri pe care culorile vii le fac idilice... Se repară asfaltul, în mers, primii pe care i-am văzut muncind pe noul continent, par reclame ale dinamismului, promptitudinii, hărniciei.

Noaptea s-a dus relativ repede. Am trecut prin frigul munților Apalașieni, cu lapovița lor care ne-a băgat singurătatea în suflet, am intrat în cîmpiile Pennsylvaniei de Nord, am aținut de cîteva ori și ne-am trezit de tot atîtea ori în smuciturile mașinii care intra în labirinturile vreunui alt orășel, ne-am cutremurat de singurătatea vitrinelor scăldate în neon, ne-am lăsat cuprinși de furnicăturile cîte unei firme de hotel („vacancy — no vacancy“ = „liber — ocupat“) și, cînd umbrele au început să se desfacă spre ziuă, am oprit la frontiera statului Illinois. Frontieră dreaptă pe hartă, ca linie trasă cu echerul, frontieră albă, invizibilă, și totuși, încetinind motorul, autobuzul se oprește în interiorul unui ciudat arc de triumf cu mai multe despărțituri. Un steag cu stele și dungi flutură ușor în întuneric, ceasul care arăta ora 5 poartă pe cadranul opus ora 4. Am întinerit cu o oră ! Șoferul întinde o hîrtie, un om din interiorul unei cabine o ia cu o mînă și cu cealaltă apasă un buton deschizîndu-se bariera. A fost o viză ? Nu, a fost o taxă. Ca să putem intra pe autostrada noului stat. Sumele rezultate sînt folosite la întreținerea și paza autostrăzilor, la deschiderea altora, noi. Și, ca să ne convingă, parcă, de operativitatea afacerilor, o nouă echipă, bine reprezentată cromatic, de asfaltagii, ne iese în cale și rămîne apoi mută în urmă.

(„America ogarului cenușiu“ — 1977)

COLON HERMENEUT

Pentru a dovedi că pămîntul care i se dezvăluie e chiar continentul, şi nu o altă insulă, Colon face următorul raţionament (în jurnalul celei de-a treia călătorii, transcris la Las Casas): „Sînt încredinţat că acesta este un continent uriaş, pe care nimeni nu l-a bănuit pînă în ziua de azi. Iar cele ce-mi întăresc convingerea sînt acest fluviu atît de larg şi această mare dulce; mai sînt apoi cuvintele lui d'Esdras în cartea sa a IV-a, capitolul şase, unde scrie că lumea e alcătuită din şase părţi de uscat şi una de apă, iar cartea e încuviinţată de către sfîntul Ambrozie în **Hexameronul** său şi de către Sfîntul Augustin (...). Şi m-au mai adeverit vorbele multor indieni canibali, întîlniţi în alte rînduri, care spuneau că la sud de ţinutul lor se află continentul" (**Historia**, I, 138).

Trei argumente susţin, aşadar, convingerea lui Colon: apa dulce, autoritatea cărţilor sfinte, părerea altor oameni întîlniţi. Dar e limpede că aceste trei argumente nu pot fi puse pe acelaşi plan, ci dezvăluie existenţa a trei sfere în care e împărţită lumea lui Colon: una e naturală, alta divină, a treia — umană. Drept care vom descoperi — şi poate că nu întîmplător — trei mobiluri ale cuceririi: cel dintîi, uman (bogăţia), al doilea — divin şi al treilea — legat de desfătarea pe care i-o dă natura. De altfel, în relaţia sa cu lumea, Colon se comportă diferit, după cum se adresează naturii, lui Dumnezeu sau oamenilor (sau după cum toate acestea i se adresează lui). Spre a reveni la exemplul continentului, dacă descoperitorul are dreptate, e doar din cauza primului argument (şi se poate vedea cum, în jurnalul său, acesta nu se conturează decît treptat, pe măsură ce înaintează în realitate): observînd că apa este dulce în largul mării, el deduce clarvăzător mărimea fluviului şi deci distanţa străbătută de acesta; prin urmare, e vorba de un continent. În schimb, e foarte probabil că nu a înţeles nimic din ceea ce îi spuneau „indienii canibali". Ceva mai devreme, în aceeaşi călătorie îşi descrie astfel convorbirile: „El (Colon), crede cu siguranţă că este o insulă; căci aşa spun indienii", iar Las Casas adaugă: „Prin urmare, nu-i înţelegea" (**Historia**, I, 135). Cît despre Dumnezeu...

Nu putem situa deci pe acelaşi plan cele trei sfere, cum trebuie, că s-a întîmplat în cazul lui Colon; pentru noi nu există decît două schimburi reale: cu natura şi cu oamenii; relaţia cu Dumnezeu nu e o comunicare, deşi ea poate influenţa sau chiar predetermina orice formă de comunicare. Tocmai aceasta e situaţia lui Colon: între forma credinţei lui în Dumnezeu şi strategia interpretărilor sale există un raport bine determinat.

Cînd se afirmă despre Colon că era credincios, obiectul conteneză mai puţin decît acţiunea: credinţa sa e creştină, dar ai impresia că şi dacă ar fi fost musulmană sau budaică, el nu ar fi acţionat altfel. Importantă e forţa credinţei în sine: „Sfîntul Petru a trecut marea şi a umblat pe ape cîtă vreme i-a susţinut credinţa. Iar celui cu o credinţă cît bobul de neghină i se vor pleca munţii. Cine are credinţă să ceară, căci totul îi va fi dat. Bateţi şi vi se va deschide", scrie el în prefaţa la **Cartea profeţiilor** (1501). Pe de altă parte, Colon nu crede doar în dogma creştină: crede fără a fi singurul pe vremea aceea). şi în ciclopi şi în sirene, în amazoane şi oameni cu coadă, iar credinţa sa, cît cea a sfîntului Petru de mare, îl ajută să îi găsească: „Înţelese atunci că, de-ar merge mai departe, ar întîlni oameni cu un singur ochi sau alţii cu bot de cîine" (**Jurnal**, 4.11.1492). „Amiralul spune că într-o seară, în timp ce înainta pe Fluviul de Aur, a văzut trei sirene care săreau foarte sus din mare. Dar nu erau atît de frumoase precum se povesteşte, chiar dacă, oarecum, aveau chipuri cu înfăţişare omenească" (9.1.1493). „Făpturile acestea nu au nici o indeletnicire femeiască, ci doar mînuirea arcului şi săgeţilor din trestie; se înarmează şi se acoperă cu fişii de aramă". (**Scrisoare către Santangel**, februarie-martie, 1493). „Mai sînt spre soare apune două ţinuturi pe care nu le-am străbătut deloc, iar într-una din ele, numită Avan, oamenii se nasc cu coadă" (**ibid.**).

Dar credinţa cea mai puternică a lui Colon este de origine creştină: ea priveşte Paradisul terestru. El a citit în **Imago mundi** a lui Pierre d'Ailly că Paradisul terestru ar trebui să se găsească într-o regiune temperată, dincolo de Ecuator. În cursul primei sale vizite în Caraibe nu întîlneşte nimic şi nici nu e de mirare; dar odată întors în Azore, descrie următoarele: „Paradisul terestru se află la capătul Orientului, căci acolo e un ţinut temperat, cum nu s-a mai văzut. Iar ţinuturile acestea pe care tocmai le-a descoperit, scrie el, sînt la capătul Orientului". (21.2 1493). Tema devine obsedantă în cursul celei de-a treia călătorii, cînd Colon se apropie şi mai mult de Ecuator. La început i se pare că observă o neregularitate în rotunjimea pămîntului: „Am văzut că lumea nu este rotundă, aşa cum se spune, ci are forma unei pere /.../ sau cum ar fi o minge foarte rotundă pe care creşte ceva ca un sfîrc, iar acesta ar fi locul cel mai înalt în afară al pămîntului şi cel mai aproape de cer, aflat sub linia Echinoxului în această mare, la capătul Orientului" (**Scrisoare către Regi**, 31.8.1498).

Această ridicătură (un sfîrc pe o pară!) devine un argument în plus pentru a afirma că Paradisul terestru se află acolo: „Sînt încredinţat că Paradisul terestru se află acolo unde nimeni nu poate ajunge decît prin voinţa divină /.../ Nici nu poate fi vorba ca Paradisul terestru să aibă forma unui munte prăpăstios, aşa cum ne-o arată scrierile, ci, dimpotrivă, că e aşezat pe acest vîrf, în locul unde — aşa cum am spus — s-ar afla coada de pară pe care te-ai urca puţin cîte puţin, ea venind de foarte departe". (**ibid.**).

Se poate observa aici modul în care credinţele îi influenţează lui Colon interpretarea lucrurilor. El nu se străduieşte să înţeleagă mai bine cuvintele celor care i se adresează, căci ştie dinainte că va întîlni ciclopi, oameni cu coadă şi amazoane. Vede foarte bine că sirenele nu sînt — aşa cum se spune — femei frumoase; dar decît să concluda că sirenele nu există, preferă să corecteze o prejudecată cu alta: sirenele nu sînt atît de frumoase cum se pretinde. Altădată, în cursul celei de-a treia călătorii, Colon se întreabă care este originea perlelor pe care i le aduc uneori indienii. Aceştea se petrec sub ochii săi, dar ceea ce transcrie în Jurnal este explicaţia lui Pliniu, descoperită într-o carte: „Lîngă ţărm erau nenumărate stridii prinse în ramurile unor copaci care creşteau în mare, cu gurile deschise pentru a primi roua de pe frunze, aşteptînd ca o picătură să dea naştere perlelor, cum spune Pliniu"; şi citează dicţionarul numit **Catholicon** (Las Casas, **Historia**, I, 137). La fel procedează şi cînd e vorba despre Paradisul terestru: apa dulce ca semn (deci fluviu mare, deci munte) este interpretată, după o scurtă ezitare: „Nu altfel decît spun numiţii sfinţi şi savanţi teologi" (**ibid.**). „În adîncul sufletului sînt încredinţat că Paradisul terestru se află acolo unde am spus şi mă întemeiez pe judecăţile şi autorităţile mai sus numite" (**ibid.**). Colon practică o strategie „finalistă" a interpretării, aşa cum Părinţii Bisericii interpretau Biblia: sensul final e dat din capul locului (doctrina creştină), iar ceea ce trebuie căutat e drumul care leagă sensul prim (semnificaţia aparentă a cuvintelor textului biblic) de acest sens ultim. Colon nu are nimic dintr-un empirist modern; argumentul decisiv este un argument de autoritate, nu de experienţă; el ştie dinainte ce va găsi, iar experienţa concretă există doar pentru a ilustra un adevăr pe care îl deţii, şi nu pentru a fi chestionată, conform unor reguli prestabilite, în vederea căutării adevărului.

Chiar dacă întotdeauna finalist, Colon era, aşa cum s-a văzut, mai abil cînd observa natura decît atunci cînd încerca să-i înţeleagă pe indigeni. Comportamentul său hermeneutic nu este, în aceste două cazuri într-o totul identic. /....

Observarea atentă a naturii duce spre trei direcţii diferite: spre interpretarea pur pragmatică şi eficientă, cînd e vorba despre probleme de navigaţie; spre interpretarea finalistă, cînd semnele confirmă credinţele şi speranţele, în cu totul alt domeniu; în sfîrşit, spre acel refuz al interpretării, care este admiraţia intranzitivă, supunerea totală în faţa frumuseţii. cînd un copac îţi place pentru că e frumos, pentru că este, şi nu pentru că ai putea să-l foloseşti drept catarg pe o corabie sau pentru ca existenţa lui ar promite bogăţii. Faţă de semnele umane, atitudinea lui Colon va fi, pînă la urmă, mai simplă.

Există între ele o diferenţă. Semnele naturii sînt indici, asociері stabile între două entităţi şi e de-ajuns ca una să fie prezentă pentru ca imediat să fie dedusă şi cealaltă. Semnele umane, deci cuvintele limbii, nu sînt simple asocieri, ele nu leagă direct un sunet de un lucru, ci treo prin mijlocirea sensului, care e o realitate intersubiectivă. Or, şi acesta este primul fapt izbitor, în materie de limbă, Colon nu pare să dea atenţie decît numelor proprii, care în anumite privinţe se înrudesc cel mai mult cu indicii naturali. Să observăm mai întîi atenţia şi, pentru început, grija lui Colon pentru propriul nume; pînă într-atît încît, aşa cum se ştie, îl schimbă de mai multe ori ortografia în cursul vieţii. O dată mai mult, voi reda aici cuvintele lui Las Casas, mare admirator al Amiralului şi sursa unică a nenumărate informaţii cu privire la el, subliniind semnificaţia acestor schimbări (**Historia**, I, 2): „Dar acest bărbat vestit, dezbărîndu-se de numele dat din vechime, a vrut să se numească Colon, luînd din nou numele vechi, nu atît din acest motiv (şi anume că era numele vechi), ci, credem noi, împins de voinţa divină care îl alesese pentru a înfăptui ceea ce însemnau prenumele şi numele său. Providenţa pretinde de obicei ca acei aleşi de Ea spre a servi să primească prenume şi nume după îndatorirea ce le este încredinţată, aşa cum s-a văzut de nenumărate ori în Sfînta Scriptură; iar Filosoful a spus în capitolul IV al **Metafizicii**: „Numele trebuie să se potrivească cu însuşirile şi menirea lucrurilor". Iată de ce era numit Cristobal, adică **Christum Ferens**, care înseamnă purtătorul lui Christos — şi astfel a semnat adesea; fiindcă el a fost cu-adevărat primul care a deschis porţile mării — Ocean pentru a-l lăsa pe Mîntuitorul nostru Iisus Cristos să ajungă în acele ţinuturi îndepărtate şi împărăţii necunoscute pînă atunci (...). Numele său a fost Colon, adică menit să întemeieze, nume ce se potriveşte celui ce, prin străduinţa sa, a descoperit acei oameni, acele suflete fără număr care, prin propovăduirea Evangheliei (...) s-au dus şi vor merge întotdeauna să locuiască glorioasa împărăţie a Cerurilor. Acest nume îi se potriveşte şi pentru că a fost primul ce a adus oameni din Spania (deşi nu pe cei care trebuia), spre a întemeia colonii sau aşezări noi, care, statornicindu-se în mijlocul locuitorilor fireşti (...), urmau să alcătuiască o nouă (...). Biserică Creştină şi un Stat Fericit".

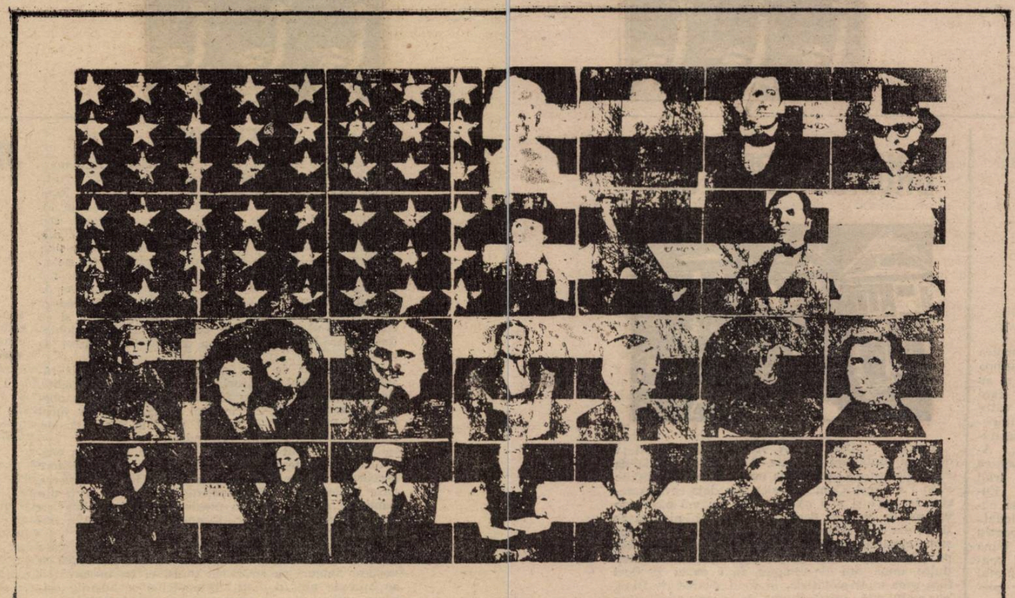

TZVETAN TODOROV

DESCOPERIREA AMERICII

Colon ţeste limpede acum de ce ţin la această ortografie), iar după el Las Casas, precum şi mulţi dintre contemporanii lor, sînt deci convinşi că numele, sau cel puţin numele persoanelor deosebite, trebuie să fie după chipul fiinţei lor; iar Colon avea în el două trăsături ce meritau să apară pînă şi în numele său: evanghelizatorul şi colonizatorul; şi, la urma-urmei, avea dreptate. Aceeaşi atenţie faţă de nume, care se apropie la fel de fetişism, este evidentă în preocupările sale pentru semnătură; fiindcă el nu semnează, ca oricare dintre noi, cu numele, ci cu o siglă deosebit de meşteşugită — atît de meşteşugită, la drept vorbind, încît nimeni nu i-a descoperit încă secretul; şi nu se mulţumeşte să o folosească, ci o impune şi moştenitorilor săi; putem într-adevăr, citi în instituirea majoratului: „Fiul meu Don Diego şi orice altă persoană care va moşteni acest majorat, din momentul în care îl va moşteni şi va intra în posesia lui, vor semna cu semnătura mea, aşa cum o folosesc eu, şi anume un X cu un S deasupra; un M cu un A roman deasupra, şi peste aceasta din urmă un S; şi apoi un Y, cu un S deasupra, cu linii şi virgule, aşa cum le fac eu acum şi cum pot fi văzute în semnăturile mele, din care se vor afla o mulţime, şi după cum se pot vedea şi aici" (22.2.1498).

Pînă şi virgulele şi punctele sînt reglementate dinainte! Această extremă atenţie faţă de propriul său nume se prelungeşte în mod firesc în activitatea sa de botezător, în timpul călătoriilor. Asemeni lui Adam în mijlocul Paradisului, Colon dovedeşte o adevărată pasiune pentru alegerea numelor în ţinutul virgin pe care-l are în faţa ochilor; şi, ca în propriul său caz, aceste nume trebuie să fie motivate. Motivarea se stabileşte în mai multe feluri. La început, asistăm la un fel de diagramă: ordinea cronologică a botezurilor corespunde ordinii importanţei obiectelor alăturate acestor nume. Vor fi, pe rînd: Dumnezeu; fecioara Maria; regele Spaniei; regina; moştenitoarea regală. „Primej pe care am întîlnit-o (este vorba de insule) i-am dat numele de San Salvador, proslăvind pe Domnul cel Atotputernic care, ca o minune, mi-a dăruit toate acestea. Indienii numesc această insulă Guanahani. Pe cea de-a doua insulă am numit-o Santa Maria de Conception, pe cea de-a treia Fernandina, pe-a patra Isabela, pe-a cincea Juana, şi tot aşa i-am dat fiecăreia un nume nou" (**Scrisoare către Santangel**, februarie-martie 1493).

Colon ştie deci foarte bine că aceste insule au deja nume, naturale întrucîtva (dar în altă accepţie a termenului); cu toate acestea, cuvintele celorlalţi nu prea îl interesează şi vrea să dea nume noi locurilor în funcţie de însemnătatea pe care o au în descoperirea sa; ar vrea să le dea nume **corecte**; pe lîngă aceasta, numirea echivalează şi cu o luare în stăpînire. Mai tîrziu, după ce a cam epuizat registrele religios şi regal, recurge la o motivaţie mai tradiţională, prin asemănare directă, pe care o justifică deîndată; „Am dat acestui cap numele de Capul Frumos, pentru că era într-adevăr frumos" (19.10.1492). „Le numi insulele de Nisip, din cauza adîncimii mici pe care o aveau cale de şase leghe în partea de sud" (27.10.1492). „Văzu un cap plin de palmieri şi îl numi capul Palmierilor" (30.10.1492). „Există un cap care înaintează mult în mare, cînd sus cînd jos, şi de aceea îl numi Capul Sus-şi-Jos" (19.12.1492). „Găsiră bucăţele de aur în cercurile butoaielor şi ale butei. Amiralul dădu acestui fluviu numele de fluviul de Aur". (8.1.1493). „Cînd văzu din nou pămînt, era un cap pe care-l numi al Tatălui şi al Fiului, pentru că în vîrf avea doi pinteni de stîncă, unul mai mare decît celălalt" (12.1.1493; I, 195). „Am numit acel loc Grădinile, pentru că numele i se potrivea..." (**Scrisoare către Regi**, 31.8.1498).

Lucrurile trebuie să aibă numele care îi se potrivesc. În unele zile, această obligaţie îl aruncă pe Colon într-o stare de adevărată furie botezătoare. Astfel, în 11 ianuarie 1493: „Navigă patru leghe la est pînă la capulpe care îl numi Cimp Frumos. De acolo, spre sud-est se ridica muntele pe care îl numi muntele de Argint, despre care se spune că se află la 8 leghe. La optsprezece leghe la est, către sud-est de capul Cîmpul Frumos, se găseşte capul pe care îl numi al Îngerului. (...). La patru leghe la est cart sud-est de capul Îngerului, se afla o limbă de pămînt pe care Amiralul o numi limba de Fier. Patru leghe mai înainte, în aceeaşi direcţie, este o altă limbă de pămînt pe care o numi limba Uscată: apoi şase leghe mai departe se află capul pe care îl numi capul Rotund. Mai încolo, la est, se află capul Francez...". Sînt zile cînd plăcerea de a numi este aşa de mare, încît că două nume succesive aceluiaşi loc (astfel, în 6 decembrie 1492, un port botezat în zori Maria devine spre seară Sfîntul Nicolae; în schimb, dacă altcineva vrea să-l imite în acţiunea lui de a da nume, îi anulează hotărîrea pentru a-şi impune propriile păreri: în escapada sa, Pinzon dăduse unui fluviu numele său (ceea ce Amiralul nu făcuse niciodată), dar Colon se grăbeşte să-l reboteze „fluviul Mîntuirii". Nici indienii nu scapă acestei avalanşe de nume: primii localnici aduşi în Spania sînt rebotezaţi Don Juan de Castilia şi Don Fernando de Aragon.

Primul gest al lui Colon cînd intră în contact cu aceste ţinuturi nou descoperite (deci chiar primul contact dintre Europa şi ceea ce va fi America) este un fel de act generalizat de numire: este vorba despre declaraţia în virtutea căreia aceste ţinuturi fac de acum înainte parte din regatul Spaniei. Colon coboară la ţărm într-o barcă împodobită cu flamura regală şi însoţit de cei doi căpitani ai săi, precum şi de notarul regal, ce avea asupra sa călimara. Sub privirile probabil perplexe ale indienilor, şi fără să le dea cea mai mică atenţie, Colon pune să se redacteze un document. „Le ceru să ţină credinţă şi să depună mărturie că el, în faţa tuturor, lua în stăpînire numita insulă — după cum îşi făcu — în numele Regelui şi al Reginei, Stăpînii săi..." (11.10.1492). Faptul că acesta este chiar primul act săvîrşit de Colon în America ne spune îndeajuns despre importanţa pe care o aveau în ochii săi ceremoniile de numire.

Or, aşa cum am văzut numele propriu reprezintă un domeniu aparte al vocabularului: lipsite de sens, ele slujesc doar denotaţia, şi nu în mod direct comunicarea umană: se adresează naturii (referentului), nu oamenilor; asemeni indicilor, ele reprezintă asociaţii directe între secvenţe sonore şi segmente ale lumii. Fragmentul de comunicare umană important deci pentru Colon este tocmai acest sector al limbii care, cel puţin într-o primă etapă, serveşte doar la desemnarea naturii.

În schimb, cînd e vorba de restul vocabularului, Colon pare foarte puţin interesat şi îşi dezvăluie şi mai mult concepţia naivă despre limbaj, deoarece el percepe întotdeauna numele o dată cu lucrurile: întreaga dimensiune a intersubiectivităţii, a **valorii** reciproce a cuvintelor (în opoziţie cu capacitatea lor denotativă), a caracterului uman şi deci arbitrar al semnelor, îi scapă. Iată un episod semnificativ, un fel de parodie a activităţii etnografice: auzind cuvîntul indian „cacic", el nu pare în primul rînd interesat să afle ce înseamnă în ierarhia (convenţională şi relativă) a indienilor, ci mai degrabă cărui cuvînt spaniol îi corespunde exact, ca şi cum ar fi de la sine înţeles că indienii stabilesc aceleaşi distincţii ca şi spaniolii, ca şi cînd întrebuinţarea spaniolei nu ar fi o convenţie printre altele, ci însăşi starea naturală a lucrurilor: „Pînă în acel moment, Amiralul nu putuse să înţeleagă dacă acel cuvînt (cacic) însemna rege sau guvernator. Mai aveau şi alt nume pentru cei de vază cărora le spuneau **nitayno**, dar nu ştia dacă acesta desemna un gentilom, un guvernator sau un judecător" (**Jurnal**, 23.12.1492). Colon nu are nici o umbră de îndoială că indienii, ca şi spaniolii, fac deosebirea între gentilom, guvernator şi judecător; curiozitatea sa, altminteri limitată, nu este trezită decît de echivalentul indian exact al acestor termeni. Întregul vocabular este, pentru el, aidoma numelor proprii, lar acestea decurg din proprietăţile obiectelor pe care le desemnează: colonizatorul trebuie să poarte numele Colon. Cuvintele sînt — şi nu sînt altceva decît — imaginea lucrurilor.

Nu vom fi deci surprinşi să constatăm ce mică însemnătate acordă Colon limbilor străine. Reacţia sa spontanţă, pe care nu o explică întotdeauna, dar care îi dictează comportamentul este că, la urma-urmei, diversitatea lingvistică nici nu există, din moment ce limba este naturală. Lucru cu atît mai surprinzător, cu cît Colon însuşi este poliglot, şi în acelaşi timp fără limbă maternă: el vorbeşte la fel de bine (sau la fel de prost) genoveza, latina, portugheza, spaniola; dar certitudinile ideologice au reuşit întotdeauna să învingă împrejurările concrete. Însăşi convingerea sa în legătură cu proximitatea Asiei, care îi dă curajul de a pleca, se bazează pe o eroare lingvistică tipică. Opinia curentă din vremea sa vrea ca pămîntul să fie rotund; dar se considera, pe bună dreptate, că distanţa dintre Europa şi Asia, luînd-o spre apus, este foarte mare, chiar imposibil de parcurs. Colon îi ia drept autoritate în materie pe astronomul arab Alfgranus, care indică destul de corect circumferinţa pămîntului, dar pe care o redă în mile arabe, mai mari cu o treime decît milele italiene, familiare lui Colon. Or, acesta nu-şi poate imagina că măsurile sînt convenţionale, că acelaşi termen poate avea semnificaţii diferite în diferite tradiţii (sau limbi sau contexte); gîndeşte deci în mile italiene şi distanţa i se pare pe măsura puterilor sale. Şi deşi Asia nu este acolo unde crede el că se află, se consolează descoperind America...

(fragment)

În românește
Delia VASILIU
Adriana BABEȚI

DESCOPERIREA ROMÂNIEI

Sînt în România de zece luni. Pentru mine e deja o experienţă foarte bogată din punct de vedere personal, dar şi cultural, profesional. Pot să spun că am descoperit România prin cultura românească, formidabilă, după părerea mea. Prin natura meseriei, am avut şansa de a participa la toate actele de cultură importante, dar şi şansa de a cunoaşte foarte mulţi artişti deosebit de talentaţi. Teatrul pe care l-am văzut este, cred, tot ce am văzut mai bun în viaţa mea. E drept, am avut puţin timp să călătoresc prin ţară. Am fost de curînd la Suceava şi în împrejurimi, cu toate acele incredibile mănăstiri. Am mai fost apoi la Sighişoara. Ceva fabulos ca istorie şi arhitectură.

Apoi am descoperit România citind, încercînd să mă apropii de spiritul românese prin lectura cîtorva reviste literare sau cu un profil mai complex: „România literară", „22" şi „Orizont". Sînt cele trei reviste pe care le citesc. Pentru mine, ca ataşat cultural, această experienţă prin lectură e foarte importantă. Întotdeauna reuşesc să aflu să învăţ ceva despre cum gîndesc în cultură, în politică românii.

Adevărul este că mă simt foarte bine aici, ca acasă, deoarece am mulţi prieteni, după cum, e la fel de adevărat că mă simt foarte util ca mediator între două culturi. Mă refer la programele noastre, la schimburile noastre culturale şi în domeniul educaţiei. Cred că sînt deosebit de instructive.

Aş vrea să vă mărturisesc ceva foarte interesant. De fapt, am descoperit România prin Timişoara. A fost (în afara Bucureştiului, desigur şi alături de Sibiu), între primele oraşe pe care le-am vizitat. Simt că o cunosc cel mai bine dintre toate. Ultima dată am descoperit-o cu adevărat, deoarece am avut răgazul să mă plimb prin cartierele şi pe străzile vechi, să intru în case, să cunosc o familie tradiţională din Timişoara, cu toate generaţiile ei, cu istoria ei. A fost minunat. Oraşul în mare şi oraşul în mic. Cunoşteam, de altfel, multe lucruri despre el, de la profesorul meu, Victor Ştrengaru, care este originar din Timişoara. Deci, îmi construisem cumva o imagine, dar întîlnirea repetată cu oraşul mi l-a apropiat extrem de mult. A fost o descoperire treptată a unei lumi, totuşi noi pentru mine, de care mă simt aproape.

Mark ASQUINO
Ataşat cultural al ambasadei S.U.A. în România

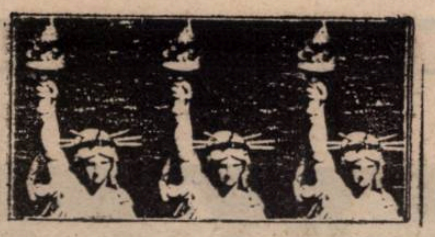

DRUMUL SPRE VEST

Prin anii şaizeci se fluturau încă în mediile artiste, versurile lui Maiakovski: **America, cea iute de picior / O vom ajunge şi o vom întrece.** Cacofonia trona suverană, dar cine să ia aminte? Fiecare nou hnscăunat pe tronul ţarilor roşii trimitea acest mesaj în ţinuturile cucerite, iar ţinuturile cucerite nu mai aveau timp să asculte sunetul muzicii. Ele erau ecoul, ele repetau cu emfază învăţătura.

Dar nu numai cuceritii recitau cu voluptate distihul, ci chiar o seamă dintre americanii care, la sfîrşitul deceniului al cincilea, la începutul deceniului al şaselea, erau convinşi că timpurile Americii au apus şi că ei sînt chemaţi să trîmbiţeze lumii căderea monstrului care, de altfel, îi purtase atîta vreme în pîntecele sale. În echipele de laureaţi ale premiilor pentru pace, ale premiilor Lenin şi Stalin pentru prietenie între popoare sînt şi jurnalişti, romancieri, scriitori care detestă modul de viaţă american, Noua Lume — America, devenise, dintr-o dată, Vechea lume iar nou-născuta lume, cea care purta pretutindeni veselele echipe de agitatori-poeţi, proiecta Mirabila Utopie. Singura cea adevărată, Europa cea bătrînă în care se plămădise civilizaţia trebuia să dispară. Sau, pur şi simplu, dispăruse. Rămăsese în competiţie doar America (cea iute de picior) şi ţara sovietelor care se pregătea pentru finiş. Cel mai important scriitor american este „pentru ei", în anii cincizeci, Howard East. Dar nu numai el e eroul pe care presa din est îl înalţă în slăvi: lăudaţi în delir sînt toţi acei care trecuseră prin faţa comisiei cercetărilor activităţilor antiamericane.

Dar prin faţa comisiei nu trecuseră neapărat autori de mîna a zecea, actori de planul doi, rataţi ai artei şi ai opţiunilor politice. Defilaseră şi dintre filomoscoviţii de serviciu, dar şi personalităţi care nimeriseră aici, după cum se întîmplă, din ghinion. Ei devin eroii estului, vedetele unei lumi din ce în ce mai setoase de vedete.

Antiamericanismul nu-i definea însă doar pe cei care bănuiau că noua lume se născuse o dată cu „salvele Aurorei". El îşi găsea, după victorie, după marea victorie, a anului 1945, o cale nouă.

„Nicăieri autocritica naţională nu este practicată cu o severitate atît de necruţătoare şi cu o batjocură mai amară... Întîlneşti în întreaga ţară oameni a căror minte pare să fie angajată (doar) în diagnosticarea maladiei naţionale". Stephen Spender nota în 1973 — cu patru decenii după ce textele mai înainte citate ale lui L.P. Jacks deveniseră celebre — că există o „ură pătimaşă care îi cuprinde uneori pe americanii cei mai culţi şi, poate, profund patrioţi". Un pas mai departe îl facem alături de Marcus Cunliffe: „Pentru unii observatori, visul american a fost coşmarul american. În ambele cazuri a constituit o extraordinară dramă sau melodramă populată de iscoade şi de vînători de blănuri, yankei şi locuitori din Virginia, cowboy şi indieni, şerifi şi hoţi de vite, Huck Finn-i şi negrii Jim, Lincoln-i şi Huey Long-i, propovăduitori şi capitaliştii jefuitori, oameni de bine şi escroci, oameni de teapa lui Al. Capone şi alţii ca J. Edgar Hoover, muncitori cu ziua şi şefi de întreprindere, oameni singuratici şi personaje ca Babbitt".

Visul american şi coşmarul american. Visul american este unul dintre visele cele mai fireşti, mai obişnuite ale celor care, într-o lume mizerabilă, speră că vor descoperi paradisul. Dacă omul este un animal utopizant, atunci Utopia americană a precedat utopia comunistă. Dar dacă America a descoperit mijloacele prin care să-şi re^aşeze dimensiunile-i utopice, să-i creeze utopiei cadrul necesar reducţiei ei la real, răsăritenii nu au reuşit acest lucru.

În America, speranţă şi teamă de Henri Fairlie, studiu din care am extras citatele de mai sus, se spune: „Există de fapt o persistentă părere — nu că America este tînără, nu acesta este esenţialul, ci că este o experienţă pe care **nu a trăit-o** încă, aşa cum au făcut-o alte naţiuni şi care poate chiar să-i fie refuzată. Aceasta reprezintă încă o legătură între americanism şi antiamericanism... un motiv de îngrijorare cu privire la vocaţia ei de a-şi înţelege propriile-i solicitări şi şanse. **Faptul că nu a suferit, acesta este mereu esenţialul".**

„America nu a suferit încă", crede Ortega Y Gasset în **„Revolta maselor". Este o iluzie să creadă că ea deţine puterea de a domina".**

Europenii, bunii europeni ai deceniului al treilea, strălucitii europeni ai deceniului al patrulea mai cred încă, şi cred cu destulă emfază, că Europa deţine şi va deţine întîietăţile. Ei sînt creştini, ei au suferit, ei vorbesc **în numele suferinţei.** Cei care cred într-o aşezare **eternă,** privesc cu dispreţ către Lumea Nouă. Dar şi **bătrînii** care „au pierdut Imperiile" cei care au fost alături de Împăraţii răsăritului şi ai Mitteleuropei, privesc cu neîncredere. America e o lume absurdă şi pentru Kafka şi pentru Roth. Ei n-au fost niciodată acolo, dar ei au trăit **visul american** al celor ce, venind din miezul Europei, au naufragiat acolo. Ei sînt purtătorii de cuvînt al unui univers ce nu mai poate fi niciodată recuperat. Mai departe, Guénon va fi acela pentru care omul modern a pierdut totul. Cea mai bună dintre lumile posibile, paradisul american e, şi pentru el, ca şi pentru Roth, o lume în care sufletul împietreşte. Statuia Libertăţii e imaginea care pietrifică utopia.

* * *

Cei care s-au dus, cei care s-au adăpostit în America: dacă America nu a suferit, dacă ea a fost deficitară la capitolul suferinţă, epoca postbelică a ştiut să rescrie acest capitol. Operele privind războiul, sacrificiile de pe front, sacrificiile din epoca postbelică, din Vietnam pot fi cuprinse în largul capitol al **suferinţei recuperate.** Dar mai mult decît atît, există o Americă întoarsă către Europa, care regăseşte, prin ultimii purtători de mărturie, Imaginea lagărelor de concentrare; a holocaustului.

Memorialistica europenilor care caută aici paradisul se recompune prin imaginea paradisului pierdut. Marii scriitori emigraţi, de la Czeslaw Milosz la Brodsky şi de la Singer la Eliade descoperă Centrul lumii în locul abandonat. Acolo se desfăşoară toate miracolele paradisului pierdut. În acest sens, ei redescoperă şi suferinţa: în acest sens trebuie înţeleasă şi Imaginea lagărului. Imaginile fericirii sau ale nefericirii absolute se transferă aici, într-o lume în care **visul american** se împlineşte, prin **coşmarul american.**

Unde plecăm şi unde ajungem? De unde pleacă toţi aceia care ajung? Iniţial, acest articol ar fi trebuit să comenteze un necrolog consacrat Europei şi să-l elogieze pe toţi acei care, deşi ar fi putut ajunge în America, au descoperit, totuşi, o patrie a libertăţii ceva mai aproape. Încotro s-au îndreptat emigranţii din est? „Unii dintre vechii clienţi şi-au făcut din nou apariţia în cafeneaua reamenajată. Alţii au rămas credincioşi localului de pe strada 57. S-au ivit oaspeţi noi, pesemne abia sosiţi din Europa". Şi nuvela **Cafeneaua** a lui Isaac Bashevits Singer continuă torenţial, furnizîndu-ne atîtea date despre statutul scriitorului exilat, încît sîntem tentaţi să ignorăm tocmai **imaginea** sa: „Cei veniţi din Ungaria vorbeau ba nemţeşte, ba maghiara, ba un idiş împestriţat cu germanisme — pentru ca, deodată, să treacă la un autentic idiş galiţian. (...). Mulţi dintre ei erau (sau deveniseră în ultimul timp) cititori ai scrierilor mele. Veneau la mine, îmi aduceau elogii, dar foarte repede începeau să-mi reproşeze tot felul de păcate scriitoriceşti: că m-am contrazis în articolele mele; că nuvelele mele erotice sînt pline de exagerări; că i-am înfăţişat pe evrei în culori care dau apă la moara antisemiţilor şi propagandei lor. Unii mi-au povestit prin cîte au trecut în ghetouri ,în lagărele naziste...".

Marele scriitor, laureatul (viitor) al premiului Nobel este, în fond, anonimul unui colţ de oraş. S-a cufundat în lumea multicoloră a ţării visurilor sale, unde recompune nu un nou univers, ci vechiul univers abandonat odinioară. Se întîlneşte, prin urmare, cu eroii povestirilor sale „poloneze". E, cu ocazia primei întîlniri, **scriitorul visat.** Este, la nivelul cafenelei literare, împlinirea visului american al cititorului de idiş. Dar urmează şi faza reducţionistă, în care cititorul nu se descoperă, nu se regăseşte, nu e fericit în literatura marelui scriitor. El a trăit marele coşmar european, a trecut prin lagărele mai rele decît infernul. Ce poate exista, aici, la suprafaţă? Nuvelele americane ale lui Singer, ca şi **Alegerea Sofiei,** sugerează felul în care se operează transferul: cum visul american devine coşmar. Nu-i aşa, coşmarul american.

Cornel UNGUREANU

DRUMUL SPRE EST

(ALTE 5 MINUTE ÎN AMERICA). Sînt deja de două săptămîni în State. Am fost pe coasta de est şi pe cea de vest, de la nord la sud, în Middle şi în Far West. Cum s-ar zice, am deja ceva Americă la bază şi mai ales **starea:** nu mă părăseşte un soi de voioşie destinsă şi senină, nici extaz timp, dar nici înfiorare metafizică: o bucurie nonstop, cinstită, normală, prietenoasă, cu picioarele pe pămînt şi capul pe umeri, capcana cea mai dulce după ani de tîmpire fără extaz şi fiori fără prea mult metafizic, în fond. Starea de Bine, cu majusculă, trăită minut de minut (mai puţin visele) pe piele proprie. Cu o singură fantă. aceste **cinci minute** despre care va fi vorba.

5 minute aiuritoare, într-un portret de grup cu 3 nobeli, cu cîţiva nobelizabili şi, oricum, cu cel puţin 4 vedete scriitoriceşti mondiale pe metru pătrat, în chiar buricul Americii, la cîţiva paşi de New York, la marea conferinţă „Intelectualii şi schimbările sociale din Europa Centrală şi de Est" (Newark, 9—11 aprilie a.c.). Înalt patronaj, inteligenţă sfîrîitoare, talent, farmec, prestaţii, elită, atmosferă selectă în timpul lucrărilor, la prînz, după-amiază şi seara. Dar aceste 5 minute sînt pauza **dintre,** în sala cu micul dejun, unde se vine la o cafea, o ţigară, un suc, cînd, dintr-un colţ, aiurită de atîtea mărimi, îi văd pe mai toţi, într-un portret de grup, aşa cum sînt, cu gesturile lor fireşti, fără nici o poză. Îi descopăr dintr-o ochire pe fiecare: pe Milosz, ducîndu-şi mereu mîna pînlie la urechea stîngă, ca să-i audă mai bine pe polonezii **lui,** veniţi din Polonia aici, pentru cîteva zile, sorbindu-le frazele şi fumul înecăcios de ţigară, îmbătat de vijîiala sonoră a **bj**-urilor şi **pş**-urilor, pronunţîndu-le cu voluptate şi nerăbdare; pe Brodsky, înconjurat de un roi de cuvinte ruseşti şi idiş, pierzîndu-şi brusc aerul ameţit de vedetă internaţională cu care a plonjat la tribună, acum atent şi concentrat, pe Vassily Aksyonov muind înduioşat şi precipitat l-urile cu alţi ruşi sau cu ucrainenii; pe Michael Heim vorbind de-a valma sîrbeşte, ungureşte, ceheşte, în croată, cu fiecare pe rînd; pe Saul Bellow, singur, cu tînăra lui soţie, ascultînd parcă trist sau doar absent aceste voci străine.

Aşadar, de-o parte ei, americanii şi de cealaltă, ai lor, foştii compatrioţi, vedete la rîndul lor, sosiţi aici cu o invitaţie, o bursă sau pur şi simplu în trecere. I-am privit 5 minute la dejun, cum se căutau cu un soi de fervoare şi cum, ciudat, cei care-aveau s-o la înapoi, spre Est, mi-au părut mai siguri de ei, mai dezinvolţi, mai expansivi şi mai plini de aplomb, cu gesturile lor largi, cu timbrul vocilor lor, cu ceva dramatic şi viu ieşindu-le prin toţii porii, o dată cu fumul nesfîrşitelor ţigări, iar ei, americanii, veniţi cîndva, mai demult sau mai de curînd din Polonia, Rusia, Cehoslovacia, Ungaria, România, parcă mai stîngheri şi mai fragili, cuprinşi de un soi de tulburare în limba maternă, smulşi din engleză şi din California, scoşi pentru nu mai mult de cinci m'nute, la dejun, din viaţa lor americană.

Dar pe ce bază construiesc, în fond, dihotomia asta patetică, ba chiar lăcrimoasă? Două lumi, ei şi noi, binele lor, răul nostru, binele nostru, răul lor, ei fără rădăcini, noi înrădăcinaţi pînă-n dumnezeu, paradisul şi infernul, infernul şi paradisul. Unde paradisul şi unde infernul? Unde, în fond, binele şi răul? **Tot** binele şi **tot** răul? Dacă, de fapt, proiectez prin lentilele cu care-i privesc, propria **mea** problemă, partipriurile mele. Dacă, de fapt, totul nu-i decît o simplă, amabilă, normală întîlnire de 5 minute între niste oameni inteligenţi, fiecare bine instalat în lumea lui? Două lumi care se întîlnesc şi vor să comunice politicos, civilizat. De ce dramatizez? Dacă e totul normal, volos, senin, fără extaz şi fără-nfiorare? De ce nu-mi vin în fire, cu picioarele pe pămînt şi capul pe umeri, în aceste 5 minute, dureroase, totuşi, şi de neînţeles, ca orice fantă.

Adriana BABEŢI

AMERICA, AMERICA

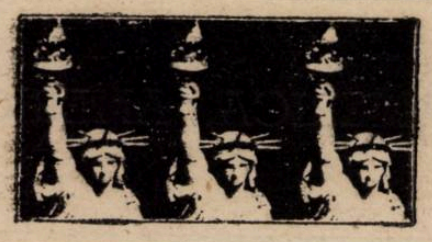

FAR WEST-UL, WALL STREET-UL ŞI BEST SELLER-UL MICULUI PARIS

Trimiţîndu-şi de peste ocean corespondenţa „Adevărului literar şi artistic", Comarnescu face, pentru cei rămaşi acasă, următoarea distincţie: „La Boston şi la Harvard (...) am putut înţelege ceva ce la foarte mulţi scapă. Anume că aceea ce numim noi **americanism** nu este un produs strict american, ci un produs mondial, venit firesc prin dizolvarea universalismului catolic şi apariţia ştiinţei şi a tehnologiei. Iar ceea ce numim noi **europeism** „par excellence" poate fi găsit oriunde influenţele vieţii moderne n-au învins cu totul. **Europeismul** şi **americanismul** nu sînt noţiuni geografice, ci spiritual temporale". Observaţia primului nostru americanolog este exactă. În 1931, societatea românească, intelectualitatea ei, indiferent de tabăra în care era înregimentată, jura încă pe flamura europeismului. Nu e vorba despre acel europeism pus în circulaţie de politicienii şi de forurile europene ale deceniului nouă. Prin **europeism,** Comarnescu înţelegea corpusul de valori (fetişuri) morale, ideologice care au marcat Europa sfîrşitului de secol XIX). O himeră tragic invalidată de primul război mondial. În România, deşi oficinele culturale şi directorii de conştiinţe s-au grăbit, după Reîntregire, să proclame schimbarea, deşi peisajul spiritual s-a modificat radical, înşişi autorii schimbărilor erau tributari, parcă dintr-un soi de inconştienţă care face deliciul istoriei, vechilor poncife. Paradoxal, deşi obsesia formelor fără fond bîntuia încă mediile culturale, situaţia era următoarea: aveam, va să zică, „fond", aveam „forme", pe care o parte din responsabilii mişcărilor culturale ale epocii se încăpăţînau în a le ignora, apelînd la vechile reţete. Iar fondul şi formele, în premieră conciliate la noi, coexistau firesc graţie modelului american. Generaţia care reuşise strălucit această operaţiune de punere în acord a formelor şi a fondului era una „yankee" prin pragmatismul şi eficienţa de self-made-men-i ce s-au produs cultural fără nici un fel de timorare sau complex.

Într-un excelent eseu al unei cărţi prea puţin comentate **(Cealaltă faţă a prozei),** Mihai Zamfir analizează deruta tragică a lui Topârceanu în faţa realităţilor postbelice. Fidel acelui la belle époque roumaine (în fond, un soi de europeism balcanic, cu tihna lui verificată pe terasele Oteteleşeanu şi Kubler, cu idealurile lui de cavalerism, civilitate şi fair-play regăţean, cu facilităţile şi prestigiul de care se bucură scriitorul român în epocă), Topârceanu îi expediază o scrisoare de amare imputări editorului Ciornei, capitalistului rapace şi eficient. Topârceanu, ca şi imensa majoritate a colegilor de generaţie din întreaga Europă nu puteau înţelege noile realităţi, mult prea dure. Războiul însuşi, cu atrocităţile sale de neimaginat pentru codul marţian al secolului al XIX-lea, a fost, cum bine remarca Mihai Zamfir, sfîrşitul iluziilor pentru această generaţie. Apare aşa-numita promoţie a tranşeelor. La noi, scriitorii reveniţi de pe front vor fi primii „americani". Fără a avea contacte serioase cu literatura americană — cel mult ele se vor fi produs prin filiera franceză — aceşti oameni vor lua în stăpînire teritoriul literaturii autohtone şi-l vor schimba radical.

„Tinerii au suferit presiunea războiului (...). Sunt de o incultură covîrşitoare: ar putea fi scriitori numai cînd incultura ar fi o condiţie de creaţie!... Generaţia noastră, care are azi 30 de ani — acum să se completeze?... N-are cărţi, n-are răgaz, nu poate călători". Sigur, rîndurile de mai sus au în ele exagerarea crispată tocmai fiindcă îi aparţin lui Camil Petrescu. Dar autorul **Ultimei nopţi** este unul din şefii acestei generaţii aparent damnate. Dincolo de frustrarea ei culturală, de „incultura" ei, promoţia deceniului doi poate fi numită, dacă sintagma nu este riscată, una de **martineden-işti.** De autodidacţi încrîncenaţi care, deşi trăiesc mereu senzaţia neîmplinirii sau, poate, tocmai de aceea, iau în stăpînire **în forţă** un teritoriu căruia îi impun legile. Fără acest **pionierat** nu poate fi explicat, în integralitatea sa, fenomenul literar românesc de atunci. Proza deceniului trei, cu uluitorul ei amestec de kitsch şi capodoperă, nu ar fi înţeleasă îndeajuns. Romancierii noştri, de la Liviu Rebreanu la Carol Ardeleanu au fost, inconştient, primii importatori ai modelului american. E vorba aici de o întreagă serie de norme comportamentale ale scriitorului, de motivaţia scrisului său şi, finalmente, de chiar maniera sa de a scrie. Prin filiera franceză — aici riscăm, poate, în judecata noastră —, bazele romanului românesc nici nu ar fi putut fi puse. Rebreanu, întemeietorul, nu avea în nici un caz simpatii sau structură psihică galice. Portretul pe care i-l face, în **Memoriile s^ale,** Lovinescu este edificator: dintr-un ins „himeric, boem, de blondul culorii vîntului, confident secund, apariţia miraculoasă a lui **Ion** a făcut un om învestit cu o autoritate incontestabilă, cu maşină la scară, preşedinte aproape inamovibil al Societăţii Scriitorilor Români, recunoscut de public şi de societate, premiat şi împărţitor de premii, directorul general al Teatrelor sau al Educaţiei poporului". Rebreanu nu este responsabil doar de impunerea în manieră yankee a romanului pe scena vieţii noastre literare, ci şi, în egală măsură, de instaurarea star sistemului literar.

Cu siguranţă, mitul american al succesului a stat la baza enormei audienţe la public pe care o are romanul interbelic. El a alimentat şi acea tentaţie nemaiîntîlnită o romanescului în rîndurile scriitorimii autohtone. Mihai Ralea putea să se lamenteze scriind că literatul român şi-a pierdut prestigiul antebelic, pe locul privilegiat în societate situîndu-se acum politicianul şi omul de afaceri în solda cărora, cel mai adesea, mercenar, scribul este nevoit a se pune. E, aici, forma clasică de protest, mai bine-zis malentendu-ul intelectualului de stînga, „democrat şi antifascist". În fond, problema îşi are o explicaţie pur sociologică. Din tribun şi scriitor în clipele de răgaz şi de inspiraţie, literatul român se profesionalizează, consacrîndu-se efectiv scrisului. Dacă în întreaga a doua jumătate a secolului al XIX-lea istoria a vrut ca scriitorii noştri să fie, în egală măsură, politicieni, graţie misionarismului venit prin filieră galică şi slavă, acum apele se separă de uscat. O dată cu apariţia marii oligarhii financiare, a marilor industriaşi, politica este făcută de profesionişti. Scrisul, la fel. Lenea şi tihna scriitorilor sfîrşitului de veac sînt cu neputinţă de imaginat acum. Romancierii sînt nişte profesionişti ai ficţiunii. Dacă s-a pus pe tapet chestiunea pierderii prestigiului social al scriitorului interbelic, am zice, mai degrabă, că e vorba de decăderea, firească, din prerogativele sale decizionale pe scara societăţii. Decădere, la urmaurmei, compensată de creşterea prestigiului său de ficţionar; care tot o formă de control şi de exercitare a puterii — desigur, la altă scară şi cu mijloace diferite — este. Într-o societate, fie şi a noastră, pe cale de modernizare şi, deci, de standardizare, publicul are nevoie de surogate existenţiale. Pe care romancierii, în virtutea unui reţetar de multe ori kitsch şi a unui cod deontologic adesea inflexibil, i le oferă.

Sînt, toate cele afirmate mai sus, locuri comune. Repetarea lor e însă necesară fiindcă ele ţin de ceea ce, cu zeflemea, este deseori numit „americanismul nostru literar". Fenomenul a fost deci tratat, în epocă şi nu numai, cu suficienţă, ca fiind expresia agresiunii comercialului, a atentatului la valoare şi la bunul-gust. Acest americanism a fost manifest peste tot, la toţi scriitorii, indiferent de ideologia lor literară. Bunăoară, Rebreanu, ca preşedinte al Societăţii Scriitorilor, a impus întregul sistem publicitar al ieşirii la rampă a literatului. El însuşi a devenit un model al romancierului de succes. A dat, probabil cel mai mare număr de interview-uri — toate după tipicul marilor magazine literare americane —, şi-a anunţat, cu o campanie publicitară invidiabilă şi astăzi, uneori cu cîţiva ani buni înainte, viitoarele cărţi. A creat box-office-ul autohton prin nenumăratele premii literare acordate, din iniţiativa lui, de jurii al căror preşedinte a fost. Romanele sale, indiferent de verdictul criticii serioase, au fost best-sellers-uri. A reuşit să-şi ecranizeze **Ciuleandr^a,** chiar dacă filmul a fost un penibil eşec. Fenomenul e, repet, molipsitor. Lui nu-i vor rezista, în egală măsură, nici romancierul popular Ionel Teodoreanu (care se autodeclara, într-un interviu, un Rudolph Valentino al literelor române), nici George Călinescu (care, tot într-un interviu, îşi mărturisea, cu o francheţe dezarmantă, intenţia de a scrie, da, în **C^artea nunţii** un best-seller sexual).

Carol SEBESTYEN

(VA URMA)

Francmasoneria şi crearea S.U.A.

Dacă, în Europa, crearea statelor naţionale poate fi pusă în legătură cu Francmasoneria doar în anumite cazuri — între ele, mai evident, Italia şi România! — continentul american oferă o situaţie aparte. Aproape că nu există stat sau confederaţie din America de Nord, Centrală şi de Sud în care cucerirea independenţei sau mişcările eliberatoare să nu fie opera unor personalităţi care au făcut parte din Ordin. Astfel, marea mişcare de eliberare a Americii Latine îşi are precursorul în venezueleanul Francesco Miranda (1752-1815), iniţiat în State'e Unite, combatant în Revoluţia franceză. El a fondat, în jurul anului 1797 la Londra, societatea secretă politică şi paramasonică **Gran Reunion Americana** din care se va dezvolta o Mare Lojă cu ramificaţii la Paris, Madrid şi Cadix. În această societate au „primit lumina" Simon Bolivar „El Libertador", José de San Martin (cel care a eliberat Chile şi Peru), Bernard O'Higgins (erou al independenţei chiliene). Urcînd către America centrală, ar trebui semnalat un caz aparte, cel al Cubei. La ora actuală, deci sub regimul comunist al lui Fidel Castro, în Cuba funcţionează trei obediente, dintre care cea mai importantă este **Marea Lojă Naţională de Cuba a Francmasonilor Vechi şi Acceptaţi,** ce numără circa 300 de loje şi peste 25.000 de membri.

Un caz singular în ceea ce priveşte atitudinea faţă de Masonerie în ţările comuniste unde ea a fost interzisă începînd cu 1922, în Rusia Sovietică. Explicaţia faptului că lojele nu au intrat în „adormire" este că numeroşi revoluţionari castrişti au fost masoni înainte de 1956, anul asaltului asupra cazematei Moncada.

Cît priveşte istoria Statelor Unite, prezenţa Francmasoneriei în momentele ei cheie este de netăgăduit. Şi primul dintre aceste momente este cel al Independenţei, mai precis declanşarea a ceea ce s-a numit **The Tea Party** din 16 decembrie 1773, de la Boston. Se ştie că „indienii" care au aruncat în ocean încărcătura de ceai au aparţinut lojei „Sfîntul Andrei", ei ieşind, în acea seară, de la taverna „La Dragonul verde cu Armele Francmasoneriei". Pînă la acea dată, acţiunea Masoneriei în coagularea viitoarei naţiuni americane a fost susţinută, desfăşurîndu-se, mai ales, la Boston şi Philadelphia. Loja din Philadelphia pare a fi prima lojă americană şi Benjamin Franklin, unul din personajele cele mai importante ale Independenţei, a fost iniţiat acolo, în 1730, cînd avea 24 de ani. De numele lui Franklin vor fi legate destule evenimente dintre care ar trebui amintite cîteva. Astfel, la 31 august 1733, ia naştere, la Boston, loja **Sfîntul Ioan (St. John^n's Lodge)** al cărei fondator este Henry Price, prieten foarte bun al lui Franklin. El este numit de Londra Mare Maestru Provincial al Noii Anglii. Autoritatea lui Price se întindea peste toate coloniile engleze. Curînd, în sînul Masoneriei americane se produce ruptura dintre „Vechi" şi „Moderni", după modelul masoneriei de pe vechiul continent. Susţinătorii Independenţei vor fi „Vechii" (sub autoritatea **Marii Loje de Scoţia),** în timp ce lojele „moderne" vor lua partea Angliei.

Revenind la Benjamin Franklin, el va fi „ministru plenipotenţiar" în Franţa între 1776 (anul Declaraţiei de Independenţă) şi 1785. La Paris, reuşeşte, în 1778, să semneze — după 15 ani de negocieri! — tratatul ce va lega Franţa de insurgenţii din America. În acelaşi an va asista la iniţierea lui Voltaire în sînul lojei „Cele nouă Surori".

Alături de Franklin, numeroase personalităţi ale vieţii publice americane au fost masoni. Se ştie că, dintre cei 56 de semnatari ai Declaraţiei de Independenţă, 50 au aparţinut Masonerici. Chiar dacă tradiţia spune că Thomas Jefferson s-a numărat printre ei, nu s-a păstrat nici o mărturie documentară în acest sens. Există însă numeroase documente despre activitatea lui George Washington, primul preşedinte al S.U.A. şi preşedintele Convenţiei Constituţionale din 1787, cea care a adoptat Constituţia S.U.A., în vigoare şi astăzi. G. Washington a fost iniţiat în 1752, în loja din Fredeksburg, Virginia, şi Biblia pe care a depus jurămîntul ca iniţiat al acelei loje este cea pe care au jurat, de la el încoace, toţi preşedinţii Statelor Unite. În timpul Războiului de Independenţă, generalul a fost un frecventator asiduu al reuniunilor lojelor militare, mai ales al lojei **American Union^n.** Deşi i s-a oferit să devină Mare Maestru al unei Mari Loje Naţionale, a refuzat această cinste.

Marcel TOLCEA

Notă: Ca bibliografie, am folosit Paul Naudon, **Histoire générale de la Franc-Maconnerie,** Francis Mercury, **Petit Retz de la Franc-Maconnerie,** Alec Mellor, **Dictionnaire de la Franc-Maconnerie.**

UN OM PENTRU GUINESS BOOK

Unchiul Mihăilă n-a trecut printr-un zid, n-a îngurgitat zece kile de ceapă contra-cronometru și n-a sărit dintr-un avion fără parașută. Avea vreo nouăzeci și șapte de ani cînd l-am văzut ultima oară. Mic de stat, refuza să-mi vorbească despre altceva decît de via lui, care era de fapt a ceapeului, vie ce se ridica pe dealul din fața casei. Insistam să-mi povestească de America începutului de veac. Se făcea că nu-și mai aduce aminte, că n-a auzit bine ce doresc. După cîteva zile, cît i-am fost oaspete, m-a chemat sub un măr din curte și mi-a spus : „... Am lucrat la căile ferate. Un fel de muncitor constructor, cum ar veni. Am strîns ceva bani împreună cu fratele Ion, din care ne-am cumpărat cîteva iugăre de vie și o circiumă, știută mulți ani și după al doilea război mondial cu numele „La americanii"... Dar ăia n-au venit... Eu știam asta, deși i-am așteptat ca un prost ... Am plecat cu Ionică după ce-o început veacu' și ne-am întîlnit pe vas cu mii de alți săraci din Imperiu. Cehi, polonezi, unguri, sîrbi, români, slovaci ... Eu am trăit mai mult de pe urma scrisorilor trimise spre Europa ... Am avut ureche muzicală și-am învățat și alte limbi, afară de ălea pe care le știam de acasă ... Să vezi tu munții Americii ! Ăia munți ! Da' am trecut prin ei. Eram cam firav de felul meu, așa că m-am luat cu scrisu. Ieșea un ban ... Cei mai vigani lucrau și pentru mine ... Și Ion ... Așa am trecut de la Atlantic pînă dincolo, la Pacific, o dată cu ceilalți, ca un felcer de război ... Am văzut multe, dar nu-mi mai vin minte decît cele întîmplate în colonia aia de nefericiți, care arăta ca un cătun în nu-ș-care ... Sînt sătul de cîte știu despre oameni. Aproape nu e nație pe fața pămîntului cu care să nu fi avut de-a face ... Cei mai cu noroc și mai tari din felul lor, scăpați cu viață, s-au oprit la San Francisco, Portland, Los Angeles, ori s-au strîns în Chicago și Detroit ... Știi că ăia din Daia or dat numele unui oraș după satul lor de pe Secașe ? ... Alții zac sub pămîntul Americii, prin preerie, deșert, în munți, pe unde trece azi calea ferată ce leagă capetele țării de dincolo de băltoc ... Altfel, e pămînt ca și al nostru. Doar vremea e a dracului. Niște furtuni cum nu știe Europa. Încolo, și oameni buni și oameni răi, ca peste tot ... Acuma mi se pare că nici nu a fost prea mare deosebirea de cei ce-au ajuns în Siberia ... Acolo, în țara aia, banul ține loc de Dumnezeu. Și numai bani vedeam în fața ochilor toți cei cu care-am fost ... Pentru bani se omorau unii cu alții. Pe mine m-au iertat, că n-ar mai fi avut cine să le scrie scrisorile. Credeam că o să mă întorc acasă cu geamantanele pline de dolari sau aur, că o să ajung să-mi cumpăr nu știu cît pămînt ... Dar n-a fost să fie așa. Cei ce s-au deprins cu jocul banului au rămas acolo. Nu-i durea ce fac. Unii mi-au dat semne de viață pînă la războiul al doilea. Pe urmă n-am mai vrut eu să știu de ei, de frica rușilor și-a comuniștilor ... Cei ce ne-am întors acasă, am venit cum am plecat ... Unii peste continent, alții, ca mine, prin Tokio, Singapore, Calcutta, Cape Town, Marsilia, pe te miri ce vase ... Mi s-a părut mai aproape ... Dar eram tînăr și voiam să ajung acasă, chiar și fără bani. Ce mă durea pe mine că văd lumea de jos de tot, de pe ultima treaptă unde mai pot viețui oamenii ?! ... Ce mă durea că-s un nimic ? Ba am învățat că un nimic se poate strecura mai ușor prin lume decît un cineva. Și eu, iacă, acuși bat suta de ani ... Fire-ar a dracului ! ... (deodată i se luminează chipul) Hă, numai că odată ajuns acasă, în Cistei, mai de ochii celorlalți, mai de ceea ce văzusem prin lume, am ajuns să mă dumeresc de măreția isprăvii pe care o făcusem ... Degeaba le povesteam eu la circiumă pe unde am umblat. Habar n-aveau și credeau că visez. Că de-aia m-am săturat să vorbesc despre ce a fost atunci ... Cînd era cine să asculte, nu pricepeau ce zic ... Pe urmă, n-am mai zis că prea pricepeau ... Acuma-i tot una ... Mi-am luat o vie și mi-am deschis circiuma cu fratele Ion. Ne pica bine, după primul război să ni se zică „americanii" ... Ce știau ei că după șapte ani de viață pe pămîntul ăla, noi n-aveam habar de mare lucru ... Păduri, pămînt, piatră, traverse, morți, munți ... o haită de nevoiași înrăiți de viața aia, veniți din Imperiu, porniți de la răsărit spre apus. Cînd dădeam peste cîte un oraș mai mare ne pierdeam și beam, ca toți țăranii din lume cînd vor să-și apropie o lume străină ... Și dacă bei, mare lucru nu mai ții minte ... Am fost în America, însemna că sîntem americani, dar asta am aflat-o după ce am venit acasă ... Ei, dar un american nu-și putea lua o fată din sat, și-atunci am luat-o pe Lițișoara din Săliștea Sibiului. Altă foaită de oameni ! ... Mi-a făcut treisprezece copii. Doamne ajută-le ! Au ajuns domni. Unii la București, alții la Sibiu și Brașov ... (își scoate din buzunar o ceapă de ceas cu capac de argint. Se face că vrea să știe cît e ora. Îl vîră la loc. Privește mersul mai sigur al soarelui pe cer. Mi-au luat via și circiuma ... Dar urc dealul în fiecare dimineață să mai lucrez ceva. Și uite-așa scriu o zi-muncă ... Ce să fac dacă a uitat Dumnezeu de mine pe pămînt ? ... Dar nu-mi pare rău decît că-s ca bunicu-miu ... Nu-i bine să trăiești prea mult și să le ții minte pe toate ... Cistei, Boston, San Francisco, Tokio, Singapore, ... Cape Town, Marsilia ... Cistei ... M-am întors să trăiesc două războaie și prizonierate. Am văzut și Uralii ... Noroc ? Dumnezeu mai știe ce e bine și ce e rău ! N-am învățat nici măcar să urăsc ca lumea ... Hă, știi cînd am descoperit America ? De-abia după ce-am ajuns acasă și-am început să citesc despre ea ..."

Numele lui Mihai Marcu nu figurează nici printre marii descoperitori ai lumii, nici în Guiness Book, ci doar în scriptele bisericii din Cistei și pe o piatră din cimitirul satului, ca a miilor de necăjiți de toate neamurile, porniți din inima Europei, o dată cu veacul, să descopere America.

Paul Eugen BANCIU

VIZITA LUI LIE

Cînd s-au hotărît să plece în Banat, Lie, care tocmai fusese lăsat la vatră, le-a spus că el nu merge cu ei, dar nici în sat nu rămîne (un sat răsfirat, de mocani, pe dealurile din buza Munților Apuseni). Au crezut, la început, că Lie vrea să se ducă la Alba Iulia sau la Deva și să se angajeze la căile ferate, cum mai făcuseră cîțiva tineri din familia lor. Dar el avea alte gînduri ...

Timp de 50 de ani, au primit puține vești de la „american". Cîte o ilustrată (înainte de război), cîteva rînduri scrise chinuit : „Îs sănătos, sănătate pe care vo doresc și vouă". „M-am însurat și am 2 prunci. Cum o duceți în Banat ?" Sora lui îi răspundea prin lungi scrisori. Îi relata, în amănunțime, viața lor de coloniști într-un sat din Cîmpia Bănățeană (Fusese premiantă la școală și avea o mare ușurință la scris). Mult timp n-au mai știut nimic despre el. Părinții muriseră cu durerea de a nu-l mai fi văzut.

Pe la începutul anilor '70, Ana primi o înștiințare, prin Ambasada Statelor Unite, cum că fratele ei Lie ar dori să-i facă o vizită. Tulburată (dar și bucuroasă) scrise imediat o invitație în care îl îndemna să vină cît mai repede și-l asigura că va fi bine primit de toți („Toți" însemnînd, în afară de ea, fiul și cele două fiice ale ei și copiii lor, în număr de cinci). După vreo jumătate de an, Lie își anunță sosirea printr-o telegramă : urma să vină cu avionul într-o sîmbătă dimineața, de la București.

În acea noapte de vineri spre sîmbătă, Ana n-a putut să doarmă din pricina emoțiilor. S-a dus, cu cineva din sat, cu mașina, la aeroportul din Timișoara mult mai repede decît ar fi fost nevoie. Revăzîndu-și (recunoscîndu-și) fratele după atîta amar de vreme Ana n-a putut să-și stăpînească plînsul, dar Lie nu părea deloc mișcat de revedere. Vorbea foarte stîlcit românește, aproape că nu înțelegeai ce zice. Domolindu-și plînsul, Ana l-a întrebat de bagaje (căci n-avea decît o sacoșă de voiaj atîrnată pe umăr). Lie n-a prea priceput de ce ar fi trebuit să aibă bagaje.

S-a aduna toată familia ca să-l vadă pe american. Li s-au adăugat și cîțiva vecini. L-au asaltat cu întrebări. Au făcut masă mare, în curte, masă ca la botez. Însă, spre dezamăgirea lor, Lie (pe lîngă faptul că vorbea atît de stîlcit românește) se arătă a fi scump la vorbă. În nici un sfert de oră, le spuse povestea vieții lui în America : trăia într-un oraș de care ei nu auziseră (nepoții Anei îl căutară și îl găsiră, într-un atlas, în Carolina de Nord) ; a muncit greu, într-o mină de sulf, dar, spre deosebire de alți mineri de vîrsta lui, a ieșit sănătos la pensie ; nevasta și cei doi „prunci" i-au murit într-un accident ; nu s-a mai recăsătorit ; avea o casă cu grădină și, din cînd în cînd, vindea la piață ceea ce cultiva în grădină ; banii îi ajungeau, nu ducea lipsă de nimic. Și cam atît ... N-a adus gumă de mestecat, n-a adus pixuri, n-a adus ciocolată americană. N-a adus nimic și nici n-a dat vreun semn că ar vrea să cumpere ceva (măcar) pentru copiii din familie, de aici, din România.

După cîteva zile de ospeție, Lie își exprimă dorința de a-și revedea locurile natale și neamurile (care mai erau în viață), acolo, în satul acela de mocani și prin alte localități din Ardeal. Ei au început să-i explice cu ce tren ar fi mai bine să plece (Timișoara-Făget-Deva-Alba Iulia), dar lucrul ăsta nu l-a interesat cîtuși de puțin. I-a șocat cerîndu-le să-i comande un taximetru de la Timișoara. Idee la care, oricît s-au străduit ei să-l facă să renunțe, n-a renunțat. Vreo săptămînă, Lie a circulat prin Ardeal numai cu taxiul. Apoi, impresiile din acea călătorie le-a rezumat, pentru cei de-aici, din Banat, în numai cîteva fraze.

La despărțire, la aeroportul din Timișoara, Ana nu a mai plîns.

Cîtva timp au comentat, în familie, felul ciudat de a fi al americanului. Dar asta nu le-a știrbit mirabila imagine pe care o aveau despre țara tuturor posibilităților.

Iosif COSTINAȘ

Intrarea Vișinului, colț cu America

În proza mea despre memolarea unei case de raport dintr-un oraș ce are datele Timișoarei am introdus un personaj numit Siatlezul. De ce tocmai Seattle, și nu Cleveland, Chicago sau Detroit, unde bîntuie românașii noștri ? Un punct de pornire o fi fost și povestea pe care cu farmec ne-a îndrugat-o nouă, unei adunături de dascăli, Petre Sava Băleanu, prin 1970. Deci totul se întîmpla spre sfîrșitul perioadei de relativă destindere a bățoșeniei comuniste, la Reșița, în sala Casei de cultură, care servea și pentru reprezentanții teatrale. Repauzatul regizor, venit **în șvung** din S.U.A., ne-a adus imaginea unei societăți pline de forță, de resurse, de vitalitate, ceea ce nu a convenit pîndacilor de profesie, chiar dacă ne prefăceam pe atunci, la înalte nivele, că am întoarce spatele modelului sovietic.

Omul de teatru și-a calculat cu precizie startul discursului : „America nu e o țară, nu e un continent, ci este o altă lume". Treptat, zgura teatralității a căzut în straturi și dăscălașii mai mult sau mai puțin complexați au ajuns ca, la finalul show-ului, să scandeze prelung pentru Lumea Nouă, pentru talentul naratorului și pentru eventuala șansă de a-i călca pe urme.

Cînd am citit proza cu siatlezul la „Cenaclul Tinerimea" mizeria ceaușistă atinsese cote maxime. Cei care astăzi zbiară că trebuie să nu amestecăm judecata culturală cu politicul probabil că, în linii mari, au dreptate. Dar atunci simțeai peste tot virtutea se rîtul politicii oficiale și unii dintre cei ce au asistat la lectură mi-au spus după aceea că plutea o tensiune în aer și că se așteptau să intervină Cineva care să spargă adunarea. Din cale-afară de contestatară nu era povestirea, doar că se evidenția o naivă așezare **de-a pîrcu** față de linia partidului.

Revenind la siatlez, s-a văzut în el un personaj nodal, **străinul**, cel ce (re)inventariază din exterior, dar și dintr-un **înlăuntru** al altui timp, o lume care se pulverizează. („Din memoria siatlezului ies tot felul de virgulițe dar și multă linie punctată ...")

M-a interesat ce devin românii plecați dincolo de Ocean. Cum sînt ei fericiți sau nenorociți.

● Îmi plăcea, la facultate, o fată, colegă de an, dar la altă secție, frăgiluță, neajutorată, făcută anume pentru ca s-o iei sub pavăză, un pic tocilară, mereu speriată de examene și de exigențele profesorilor. Curînd aveam să aflu că ajunsese americancă, se stabilise la Philadelphia, își cîștigase un iubit tocmai de pe coasta de vest, din Frisco parcă, își făceau week-end-urile împreună, întîlnindu-se pe la jumătatea drumului, într-o cameră de hotel din Omaha ori din Des Moines ori din Cedar Rapids, nu mi-o imaginam pe fătuca bleagă de pe culoarele Universității noastre, cu alură de liceu, gonind cu viteză maximă pe autostradă în Cadillac-ul ei ultra și fremătînd în așteptarea îmbrățișărilor nebune de la capătul drumului.

● Din cînd în cînd îmi bag nasul prin scrisorile pe care S. le primește din Boston. S-au mutat de la Atlantic City. Din grădina de acolo au recuperat lăcrămioarele. Au comandat blueberry și viță de vie. Au roșii de aproape un kil. O afacere în Austria a companiei unde lucrează va rezolva problema de a veni, după atîția ani, și-n țară, așa, într-o fugă. Soțul, un fel de Mircea Pora la Paris, inadaptabil, fără slujbă, cu slabe cunoștințe de engleză americană. Ideea că „viața în libertate și în democrație este de o mie de ori mai grea decît în comunism".

Viorel MARINEASA

AMERICA, AMERICA

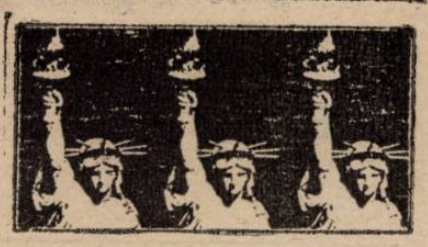

Une soirée a Washington

Washington. **National Airport.** Sîntem aşteptaţi. Îl cheamă Todd şi se simte bine-n pielea lui. Nu mă pot opri să nu mă compar cu el (ţine de toate complexele de copil, adolescent şi adult). La cele vechi se adaugă acum un motiv de inconfort — englezeasca mea de autodidact sută la sută.

E americanul de prin filme, cu o nuanţă în plus — din capitală. (Mai tîrziu, am să înţeleg exact ce vrea să spună asta : costum, cravată, cămaşă albă, stilul administraţiei). Mi-e peste putinţă să-mi dau seama ce crede despre cei trei huroni veniţi din România, altminteri cu ce au ei mai bun pe ei, totuşi umblaţi prin lume de vreo doi ani, îndeajuns de autocontrolaţi ca să nu caşte gura ca Proştii lui Rebreanu. Ceva va fi gîndit, negreşit, dar nu-şi face nici un fel de probleme — nici prea politicos, nici familiar, nici distant. Pur şi simplu nu-şi face probleme — din propria persoană, din întîlnirea cu noi ; pare să fie el însuşi în cea mai firească dintre situaţii, ceea ce, încă, e atît de **american**. E înalt. Cu siguranţă face sport. Cu siguranţă dansează bine. Are părul tăiat scurt şi cred că e dat cu briantină. Ceva aşa de demodat poate trece drept foarte natural. Să fie o modă ? Să fie ceva rar, dar „de bun gust" ? Să fie o curiozitate personală, dar care în context american nu prezintă nimic inconvenabil ? Nu am codul. (timp de trei luni, asta fac, mai cu seamă — încerc să dau de codul americanilor).

E joi sau vineri seara. Pînă luni, slavă Domnului, sîntem complet liberi (totuşi, America !). Ne împarte destul de repede vreo 50 de dolari, semn că ştie cu cine are de-a face (sînt parte din bursă, destul de modestă, onorabilă, desigur). În apartamentul în care stăm patru inşi (două dormitoare, living cît spaţiul vital al unei familii de muncitori **descurcăreţi** de la noi de-acasă, bucătărie, frigider, congelator, maşină de spălat, de uscat haine, televizor, aragaz electric complet, maşină de spălat vase, radiouri şi nu mai continui, fiindcă mi se pare penibil şi detestabil să înşir toate astea aici, după cum detestabil şi penibil mi se pare şi complexul care generează enumerarea şi o face suspectă). Există şi ceva omenesc — alimentele din frigider. Îi văd discutînd între ei despre noi (cînd venim, ce ne-ar lipsi, Dumnezeule, te pomeneşti că au auzit şi despre faptul că „în Est" se face foame. La o universitate, studenţii m-au şi întrebat — era aşa de nobil să le spui că ai fost privat de libertate, vreau să spun : „tu, poporul român", că ai fost împiedicat să circuli, să te exprimi şi toate celelalte, dar să fii bănuit că nu ai avut ce mînca ?, să se ştie despre fenomenul „coadă", despre lipsurile „astea" **triviale** ?! — dar asta e chiar trivial !). Care e semnificaţia prezenţei alimentelor în frigider ? Mergem cu microbusul „lui" să facem nişte cumpărături. **Peoples drug** : un fel de magazin universal. Evident nu mă pot concentra asupra lucrurilor pe care aş vrea să le cumpăr. Todd e primprejur şi vrea **să-mi dea o mînă de ajutor** ! Mi-ar trebui o perie de păr. Mi se pare de prost gust, cu el alături, s-o aleg pe cea mai ieftină. Iau una care nu-mi place şi destul de scumpă (dacă fac o înmulţire, mă apucă un sentiment de vinovăţie, dar mi-am propus să nu fac echivalări : aşadar, cînd iau o masă chinezească plătesc 6 dolari, şi nu 1.800 lei). Întreb dacă nu au ciorapi — cei româneşti sînt hidoşi. Nu au. Norocul meu ! Ciorapii, nu-nţeleg de ce, aflu mai tîrziu că m-ar fi costat o avere. Cu Tedd în coastă, ca să nu par meschin, mi-aş fi cheltuit aproape toţi banii pe ciorapi. Nu sînt zgîrcit, dar nu mi-aş fi iertat-o. Grandomanii tot atît de penibile ca şi meschinăriile mai potrivite cu statutul nostru. Din păcate. Hotărît, nu sînt făcut pentru genul acesta de încercări, care ţin de condiţia mea de exponent al unei societăţi în tranziţie spre economia de piaţă.

Ia-ş fi adînc recunoscător lui Todd să ne lase de capul nostru. Nu-i trece prin minte, iar eu nu am tăria să mă rup de grup. Ar fi şi nedelicat şi nici n-aş găsi un motiv serios să invoc. Cum aş putea să maschez cum se cuvine curiozitatea intens pasionată de a vedea dintr-o dată totul din oraşul ăsta încins de căldură, strălucitor şi întunecat ? Şi ce aş mai putea pretexta, cînd ţi sespune să nu cumva să te aventurezi în South-East, unde „se trage". În Washington se trage pe străzi ! (Uneori şi la noi). În parcul din faţa magazinului, o mulţime de tineri. În jur sînt negri aşezaţi pe trotuar. Unii cerşesc. Nu sînt agresivi. Aşadar, „se trage". E ceva excitant în povestea asta. Îmi descopăr în situaţia dată o filieră meridională, ba chiar hispanică (să vezi !) Un imaginar ticăloşit, deşat la literatură ieftină, pe care numai din întîmplare (susţin sus şi tare) dacă am gustat-o, îmi spune că oamenii de-aici nu se pot omorî decît din dragoste. Droguri ? Pînă nu văd, nu cred. Şi n-am văzut ! **Washington by night.** Percepţia unui loc saturat de senzualitate, la vedere. Aici nimeni nu-şi reprimă nimic. Sînt ce par. Vor să-ţi spună ceva, îţi spun. Vor să se întindă chiar aici pe iarbă, se întind. Totul e la vedere. Timp de trei luni mă străduiesc să înţeleg această complicaţie inacceptabilă.

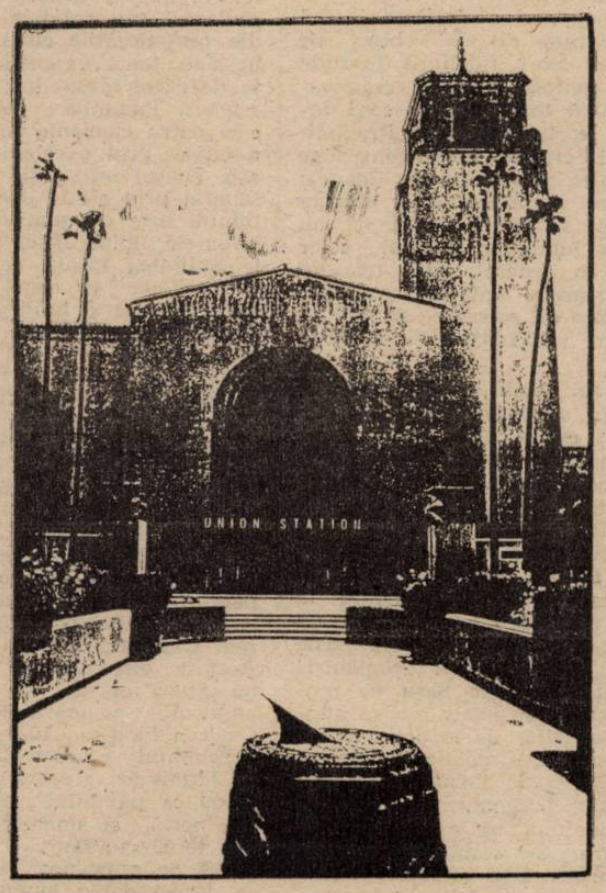

Vasile POPOVICI

O LUME CORIGENTĂ

Există, şi a existat probabil întotdeauna, o atracţie a lucrului interzis, a aceluia împotriva căruia se cheltuiesc energiile moralizator-pedagogice ale autorităţii, fie ea a părinţilor sau a puterii de stat. În clasă sau pe stradă, în lumea ei necanonică şi libertină, copiii daţi ca exemple negative dobîndesc în mod paradoxal un prestigiu care de multe ori trasformă efortul educativ în efort contrar. Premiantul, oferit ca model de urmat de către pedagogi, se dovedeşte a fi mult mai puţin atrăgător decît modelul opus, al corigentului sau al vagabondului care, în ciuda efortului de stigmatizare se încarcă de o aureolă stîrnită chiar de efortul de a-l stigmatiza. În acelaşi fel paradoxal, discursul pedagogic al puterii de partid şi de stat din vechiul regim împotriva „infernului american" a sfîrşit prin a oferi acelei lumi un prestigiu la a cărui edificare au colaborat chiar „pedagogii" ideologiei comuniste.

America semăna izbitor în ochii noştri de subiecţi supuşi unei educaţii sistematice cu statutul colegilor noştri de prin ultimele bănci din clasă care păreau să aparţină unei alte lumi, o lume sălbatică, liberă, încărcată de atracţia unei virilităţi golăneşti care era atît de mult diferită de plictiseala unor învăţături osificate, încît nu ne rămînea de făcut altceva decît să visăm nostalgici la felul de a fi altfel al celor pe care îi stigmatizam. America, rostită aşa, fără diferenţieri geografice sau politice, fusese în toată copilăria noastră, suprapunerea fascinantă a unei diferenţe asemănătoare aceleia care ne despărţea de colegii din ultima bancă. America era un fel de elev corigent în preajma căruia eram atraşi precum fluturii de noapte în preajma unui bec. Îi cunoşteam primejdiile, dar nu puteam refuza plăcerea de a sta, măcar o clipă, în preajma bărbăţiei ei golăneşti. Era ascunsă în vorba aceasta mireasma unei libertăţi pe care o intuiam doar, în felul secret şi greu explicabil al unei stări similiinfracţionale. Înainte de a fi o realitate politică sau culturală, America a fost o stare, un gust subversiv. America fusese strada şi gaşca, America a fost cuprinsă toată în curajul de a sta în preajma fetelor, cu intenţii, altele decît acelea de a obţine caietul din care să copiezi tema la matematică. America era numele simplu al unor vise mistuitoare, bunăoară acela de a avea o pereche de blugi sau de a-ţi măsura cu grijă şuviţele de păr care depăşeau în lungime marginile de sus sau de jos ale urechii, în funcţie de cît de curajos erai în confruntarea cu puterea de acasă sau de la şcoală, adică în funcţie de cît de „american" reuşeai să fii într-un anume moment al vieţii tale de atunci. America era numele plăcerii vinovate a primului fum de ţigară şi a celui dinţi pahar de licoare alcoolică înghiţită pe furiş prin cotloanele străzilor în care ne trăiam anarhic libertatea. Şi poate că nici n-ar trebui să denumim atît de abstract starea aceasta pe care o intuiam în fiecare gest prin care ne individualizam, starea de boicot surd al canoanelor societăţii care ne încarcera în perfecţiunea ei hotărîtă de filozofii bărboşi pe care-i purtam în tablourile împodobite cu panglici roşii şi albe pe la sărbătorile de carton şi rumeguş de la 1 Mai. America patrona de dincolo de aparent nevinovatele uteciste dintr-a opta şi a noua, primele vise de bărbăţie, prima îndrăzneală semnificativă a cutării înghesuieli prin colţuri cu iubirea care-ţi transpira de spaimă podul palmelor. America lui Bobby Solo cu songul dumisale în care visa languros, domnul San Francisco despre care refuzai să crezi că ar putea fi un oraş, atît de omeneşte îl tînguia Bobby în leşinătura aceea de cîntare care îţi bleojdea ochii şi sufletul.

America era un amestec de naivitate şi vagabondaj pe care, repet, doar elevii daţi mereu ca exemplu negativ o puteau sugera în toată complexitatea ei virilă. Înainte de a fi mormăielile acelea ţopăitoare din miez de noapte de pe Lună ale lui Armstrong, care m-au făcut să mă uit multă vreme la astrul nopţii ca la doamna distinsă de la CEC pe care o surprinsesem pe malul rîului cu un tînăr pe care n-ai fi dat doi bani, în sfîrşit, fapt e că de-atunci mă uitam la doamnă într-un anume alt fel, cam aşa cum m-am uitat o vreme la Lună după ce americanii au început să salte ca nişte canguri prin prăfăria ei pustie. Înainte aşadar de întîmplarea aceasta, înainte de meciul dintre Cassius Clay şi Joe Frazer, întîmplat pe la miez de noapte prin transmisii ciudate, cu mult înainte, chiar mai înainte de funeraliile preşedintelui Kennedy, am cunoscut direct America, am putut să o pipăi şi să urlu „este", după îndemnuri arghieziene, altele decît acelea din 1907-peizaje, în care eram îndemnaţi să dăm ciocoiul pe răzătoare. Prin urmare, pe strada noastră de orăşel transilvan, populată de poveştile lui Gaidar din volumul **Comandantul cetăţii de zăpadă** editată de Cartea Rusă, aşadar în această lume a apărut America. A apărut sub forma unei maşini late în jurul căreia ne-am adunat emoţionaţi. Din ea a coborît un domn bătrîn cu cravată, grăsuliu şi pistruiat pe care mai tîrziu am aflat să-l chema Teodor Andrica şi care vorbea în felul bunicii, o românească plină de regionalisme ; bătrînelului îi spuneam „baciu' Todor". De la el am primit pentru prima dată gumă de mestecat şi abţibilduri colorate sub forma unor maşini şi locomotive cu aburi. Teodor Andrica fusese înainte vreme, coleg de sapă ,în copilărie, al bunicii, pe urmă a absolvit Facultatea de jurnalistică în Viena şi, mai apoi, a ajuns ziarist la un mare ziar de peste ocean. Bătrînul, în jurul căruia s-a creat degrabă, mitul unei bogăţii fabuloase, a venit în ţară cîţiva ani la rînd, de fiecare dată cu altă maşină, fapt care a aţîţat şi mai mult imaginaţia autohtonilor cu care stătea duminica la stradă. Cu babele şi moşii. Bătrînul s-a întîlnit şi cu autorităţile raionale pînă cînd s-a răspîndit avertismentul popular : „atenţie ne spionează ,aveţi grijă ce vorbiţi". A tot venit o vreme, cîţiva ani, şi pe urmă n-a mai venit, a rămas pe dinafară în felul colegilor mei din fundul clasei. S-a auzit că ar fi scris în ziarul lui despre gospodăria agricolă lucruri nu tocmai cum trebuie şi ar fi publicat acolo o poză cu babele de pe banca din faţa casei noastre. Cîteva dintre ele, şi noi, puştimea, fuseserăm fotografiaţi desculţi, ceea ce s-a considerat că atingea demnitatea regimului şi a ţării, deşi noi eram aşa pentru că era vară, şi nu pentru că regimul popular nu ne-ar fi asigurat sandalele de trebuinţă. O vreme n-a mai apărut „baciul Todor", abia după daravera cu cehii l-am mai văzut o dată, ultima oară, la telejurnal, în cămaşă populară, printre cei care l-au primit pe Nicolae Ceauşescu, la New York, din partea comunităţii româneşti. L-am văzut strîngîndu-i mîna în timp ce alţii se grăbeau cu tava cu pîine şi sare. Eram atunci într-o lume care tranzita lent dinspre **Beatles** spre **Deep Purple.** Mă obişnuisem să merg seară de seară, sîmbătă, la dans, în cantina liceului. Fumam prin colţuri, beam lichior de ciocolată cu grijă să nu ne vadă pedagogii, purtam, în sfîrşit, o pereche de blugi din aceia adevăraţi, aşa că totul era în ordine : cîntăream colegele din priviri. America triumfase definitiv, iar comunismul murise iremediabil chircit între copertele roşii ale unor broşuri decolorate aflate într-o vitrină învăluită în muzica zgomotoasă a unei lumi corigente.

Daniel VIGHI

DECOR

TEATRU

STUDIU DE ŞPIL

La interval de nici o lună (după reprezentarea cu „Le retour" a Companiei Basile Valentin din Franţa, în 23 aprilie), iată-l, din nou, pe **Harold Pinter** pe scena Teatrului Naţional Timişoara, cu piesa **Ingrijitorul**, în regia lui **Romeo Bărbosu.** Acest text excelent, scris în urmă cu peste treizeci de ani, deschis unor diverse unghiuri de interpretare şi prilej copios de glosare în atingere cu maladiile contemporane ale personajului, oferă publicului de-acum şi de-aici, oportunitatea de a reflecta asupra relaţiei dintre **victimă** şi (o dată cu punerea între paranteze a călăului)... **lichea.** Conduita lichelei este şpilul, adică parazitarea oricărti vulnerabilităţi a semenilor şi instalarea confortabilă în spaţiul obţinut prin „desăvîrşirea", cu grosolănie grăbită, a proiectului violenţei iniţiale. Relaţie cît se poate de actuală, într-o lume în care lichelele de toate calibrele impostureză fără cel mai mic handicap rolul de „îngrijorător" al unei societăţi parţial bolnave, parţial convalescente. Nu e de mirare că un astfel de text i-a reţinut atenţia regizorului Laurian Oniga şi nici nu este surprinzător că — după concedierea regizorului — Romeo Bărbosu şi-a asumat responsabilitatea — nu lipsită de riscuri — a regiei spectacolului. Singurul fapt ce stîrneşte nedumerirea este că — pe fondul unei publicităţi defectuoase — la spectacolele al doilea şi al treilea urmînd premierei, publicul livrat de acest mare oraş cu zeci de mii de studenţi, cu zeci de mii de profesori, medici, ingineri, economişti şi cu sute de mii în diverse alte profesii, nu depăşeşte ... patruzeci de persoane. Cum, însă, nu e locul aici pentru a desluşi „care-i şpilul" cu salvatorii-îngrijitorii noştri de zi cu zi, să revenim la „Îngrijitorul" lui Pinter...

Trama este cît se poate de simplă: Aston, un tînăr încă marcat de un mai vechi episod psihotic şi de barbaria tratamentului cu şocuri electrice îl salvează dintr-o încăierare pe Davies, o „lichea bătrînă" şi-l adăposteşte acasă la el. Încăperea pe care cei doi o împart, plină de vechituri şi lucruri disparate, este singura locuibilă, restul încăperilor necesitînd reparaţii şi amenajări. În scurt timp, pretenţiile lui Davies — simultan cu tentativele lui Mick, fratele lui Aston, de a-l angaja ca îngrijitor şi decorator — cresc pînă-ntr-acolo încît îi sugerează lui Mick să-şi aducă fratele. În final, el este cel expulzat, de către Aston, pe motiv că face „prea mult tămbălău".

Cele de mai sus se desfăşoară fără întrerupere, timp de mai bine de două ore, cu mare fidelitate faţă de text şi — conform viziunii regizorale — cu toată lumea pe o scenă închisă de o cortină de fier. Proximitatea astfel creată invită-constrînge la concentrare şi studiu, dar are dezavantajul că amplifică orice imperfecţiuni ivite în jocul actoricesc sau în folosirea luminilor. Jocul celor trei, deşi, în general, bine articulat are unele sincope datorate, probabil, unor diferenţe de concepţie cu privire la sensurile vehiculate de o scenă sau alta.

În rolul lui Mick, **Romeo Bărbosu** compune un mediator între partea sănătoasă şi cea vătămată a existenţei, prea dinamic şi prea captat de ritmurile vieţii exterioare ca grija sa pentru fratele convalescent să depăşească stadiul asistenţei intermitente. Deşi identifică de la prima ochire canalia în Davies, încearcă să-i treacă lui grija restaurării simbolice a casei, ceea ce se dovedeşte imediat un eşec: o lichea, o „gioarsă", nu poate avea decît grija propriei „căpătuiri" prin parazitare. **Ştefan Sasu** ne propune un Davies expresiv, ce se atinge însă, cîteodată, de modelul bătrînului cu hachiţe, simpatic, îndulcind, astfel colţoşenia de lichea. Jocul său este nuanţat, pregnant, dar meschinăria personajului nu e suficient de convingătoare. În rolul lui Aston, **Cristian Cornea** face eforturi remarcabile de a alterna stările de prezenţă însufleţită şi de absenţă rigidă ale personajului, dar nu întotdeauna are sub control şi jocul postural. De altfel, am impresia că în imperfecţiuni precum cele semnalate interferează nu atît proximitatea publicului — şi, să zicem, lipsa unui exerciţiu al ei — cît prezenţa unui public insuficient pentru „încălzire". Nu e vorba numai de cantitate, ci şi de faptul că, aşa puţin cît e şi învăţat cu atît de puţine variante de punere în scenă, el asistă crispat şi răzleţit pe banchete, fără — măcar — protecţia întunericului...

Aurora DUMITRESCU

PLASTICĂ

MEMORIA PĂMÎNTULUI

Acţiunile şi expoziţia pe această temă, organizate la Muzeul de Artă din Timişoara între 22-24 mai, au fost gîndite neconvenţional, ca o desfăşurare într-un spaţiu la care se raportau nemijlocit. Ele au reuşit, pe durata cîtorva zile, să disloce privitorul din confortul său cotidian, din clişeele şi din prejudecăţile curente. Generoasă în sine, tema expoziţiei a fost tratată de către artişti într-o bogăţie de sensuri. Pămîntul este primul din cele patru elemente fundamentale, generator prin excelenţă al vieţii. El este haosul iniţial şi **materia primă**, separat prin gestul divin de ape. Pămîntul este o matrice care concepe izvoarele, mineralele, metalele. Este fecunditatea însăşi, care, prin unirea primordială cu cerul, dă naştere lumii; concepe şi hrăneşte toate fiinţele printr-o inepuizabilă maternitate. Aceste funcţii esenţiale au fost puse în valoare de acţiunile Elenei şi Doru Tulcan, de acţiunea filmată a Getei Brătescu, de instalaţia şi acţiunea lui Rudolf Bone, de ambientul lui Constantin Răducan, de instalaţiile lui Bartha Sandor şi Bartha Jozsef. Pămîntul dă şi ia viaţă; există în evoluţia ciclului iniţiatic în alchimie şi în misterele unor religii o „moarte rituală", legată de descompunere şi de pămînt, pentru ca din acesta să se ivească strălucitor aurul alchimic sau zeul triumfător asupra vremelnicului. Acelaşi efect straniu, de coborîre pînă la cea mai de jos treaptă produce ambientul cu morţi de lut realizat de Carmen Paiu şi Valeriu Mladin.

Pămîntul ca materie evocă supunere, fermitate greoaie şi durabilă. Este „greu ca pămîntul", amintind masa lui inertă şi ameninţătoare. El „rabdă" totul sau aproape totul. Pămîntul evocă de asemenea **umilinţa**, termen ce derivă de la **humus**, materia din care a fost creat primul om. De aici, imaginea umilă, derizorie a unei arhitecturi create din lut; de aici, perisabilitatea unor civilizaţii arhaice ridicate din ţărînă. Verva creatoare inepuizabilă a Eugeniei Pop, „producînd" în mod prodigios „pămînteni cu aspiraţii solare" din cocă, aminteşte de gestul demiurgic al modelării primului om.

În acelaşi timp, pămîntul este martorul ciclurilor istorice şi al succesiunii civilizaţiilor. În depunerile straturilor succesive se poate citi o desfăşurare. El este însăşi **memoria** noastră. O secţiune prin pămînt echivalează cu un gest recuperatoriu, cu un studiu asupra fragmentului. Ca o aluzie la memoria pămîntului, artistul francez Philippe Venin-Bernard (invitat de centrul Cultural al Alianţei Franceze să participe la această expoziţie) încredinţează imaginea cea mai pregnantă a oraşului, marca lui istorică şi culturală, unui desen anamorfozant, în lut, care se recompune în oglindă.

Mormintele sînt şi ele depozitarele memoriei umanităţii, mărturisind despre o cultură. Impresionant prin amploare, prin rafinamentul plastic adaptat la materialele găsite „in situ" ale marii săli a palatului, ambientul Suzanei Fântânariu vorbeşte despre moartea lentă a unei civilizaţii, depusă în sedimentele memoriei. Exersînd o memorie activă, îndreptată spre un loc anume istoric — Basarabia, Ion Grigorescu evocă dureros acest pămînt pe care doreşte să-l smulgă din uitare şi indiferenţă. Tot pe motivul pămîntului-memorie activă sînt create şi instalaţiile Liei Perjovschi şi Cameliei Crişan, în timp ce Ion Bitzan şi Dorel Găină dezvoltă un demers ecologist, referindu-se la pămînt ca la o planetă ameninţată. Funcţia socială de netăgăduit a pămîntului ca suport al existenţei şi valoare în sine este sugerată de instalaţia lui Sorin Vreme, care încearcă o luare în posesie prin marcarea teritoriului, dar mai ales de acţiunea „Comisia de împroprietărire" a lui Dan Perjovschi. Găsind o ambianţă favorabilă în acest spaţiu, au fost expuse aici şi desenele unor elevi ai liceului Calderon care au lucrat pe tema memoriei, a scriiturii, a fragmentului într-un atelier de caligrafie condus de artistul francez Paul Marie Gaire, invitat al Centrului cultural al Alianţei Franceze.

Această manifestare s-a desfăşurat în palatul baroc din Timişoara, construit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea drept locuinţă a guvernatorului austriac. Această clădire reprezentativă în cel mai înalt grad pentru oraş, aflată în miezul Cetăţii Timişoarei se află de mulţi ani abandonată, pradă indiferenţei şi neputinţei noastre. Această cochilie goală a trăit acum din nou freamătul unei glorii şi al unei animaţii demult apuse: i-a fost dat să vadă încă o dată mulţimea de vizitatori curioşi care puteau să-i admire înmărmuriţi majestatea nudă, de pe care au fost smulse podoabele.

Ileana PINTILIE

IN MEMORIAM

SOFIA ARCAN:
viaţă şi supravieţuire

Cu mulţi ani în urmă descoperisem într-o revistă transilvăneană un articol puţin exaltat care se ocupa de cărţile de debut a două tinere şi frumoase (pozele mărturiseau) romanciere: Sofia Arcan şi Galia Henegariu. Ele ar putea fi, bănuia autorul scurtelor recenzii, marile scriitoare ale Provinciei româneşti.

De la apariţia romanului „basarabean" al Sofiei Arcan, Iana hoinara, au trecut aproape cinci decenii. Ce s-a întîmplat în cultura română în anii aceştia se aşază sub semnul dramaticului raport între viaţă şi supravieţuire. Sofia Arcan a supravieţuit anilor în care romanul ei constituia un delict grav: era documentul, era mărturia privind existenţa unei lumi care trebuia abandonată, uitată, eliminată din istoria românească. Galia Henegariu, ca atîtea alte debutante de la începutul deceniului al şaselea, a abandonat literatura. Intraseră în „noua lume" încărcate de un bagaj prea periculos.

Sofia Arcan a revenit datorită unei formidabile energii care îi permitea să fie şi funcţionară, şi mamă, şi jurnalist, şi reporter. A revenit în literatură în deceniul al şaptelea, alături de alţi excluşi, (Timişoara literară păstrează în zilele acestea doliu nu numai după Sofia Arcan, ci şi după Lucian Valea, şi el sacrificat al teribilului deceniu şase). A devenit reper al vieţii literare timişorene încă de la sfîrşitul anilor cincizeci. A fost, în momente grele, liant al vieţii scriitoriceşti. A fost un om care a ştiut să-i iubească pe ceilalţi şi, să fie admirabil amfitrion pentru mulţi. A păstrat mereu mari rezerve de optimism şi de generozitate. Prea încercată de viaţă, a iubit viaţa. Legată de bătrîni prin adevărurile mari ale unei vieţi de om, a ştiut să fie alături de mai tinerii săi colegi.

A supravieţuit, dar nu oricum. Fiinţa morală pe care Sofia Arcan a zidit-o în cărţile ei dă glas unei existenţe exemplare. Numeşte un şir de supravieţuiri miraculoase. Neştiutele noastre iubiri (1977). Singură în bătaia lunii (1977), Vara suferinţelor (1980), cărţi ale celulei familiale, aparţin unui creator tradiţional, interesat de casă, cuplu conjugal, dreapta aşezare în lume a Moştenitorilor. Se degajă din aceste cărţi un superb sentiment al rezistenţei morale. Dar, aş adăuga imediat, învie în aceste cărţi lumea simplă, umilă a Banatului. Remarcabil cronicar al unui timp, Sofia Arcan este un prozator din familia „femeilor puternice", a Anişoarei Odeanu şi a Olgăi Caba, a Henrietei Yvonne Stahl sau Luciei Demetrius.

A fost, spuneam, un profesionist al romanului. A învăţat de la Slavici ce înseamnă construcţie şi de la Cezar Petrescu ce înseamnă „roman popular". N-a încercat să fie la modă. A încercat doar să-şi respecte profesiunea de prozator, să respecte legile înaltei discipline a scrisului.

În viaţa literară timişoreană, din ce în ce mai periclitată de cutremurele economice, financiare, jurnalisto-editoriale, pierderea Sofiei Arcan mi se pare nespus de dureroasă. Scriitorul rămîne de neînlocuit.

Cornel UNGUREANU

TOP

UN AMERICAN ÎN UTOPIA (I)

Încercarea de a cuprinde în cîteva rînduri ceva din personalitatea lui **Frank Zappa** pare de la bun început sortită eşecului sau chiar o blasfemie. Vom îndrăzni însă fără pretenţia tratării exhaustive a subiectului să punctăm fie şi vag cîteva etape din cariera artistică a acestui Dali al sunetelor, admirat de unii, controversat de alţii (e drept, mai puţin numeroşi), Frank Zappa poate fi socotit unul dintre marii autori ai utopiei universului sonor, uneori expresiv, alteori incoerent, care ne însoţeşte în acest sfîrşit de mileniu. La 21 XII a.c. artistul va împlini 52 de ani prilej de rememorare a unei activităţi muzicale de invidiat atît prin volum, cît şi prin diversitate. Prin ani '50 era destul de rar cazul ca un copil, fie şi californian să asculte pe lîngă discurile lui Fats Domino sau Platters şi înregistrările lui **Edgar Varese**. În muzica acestui avangardist Zappa **„se regăsea, dar se şi pierdea"** (L. Doruzka). Compunea muzică de filme experimentale, aceste „Soundtracks"-uri intrigînd uneori prin nonconformism. În compoziţiile lui Zappa există un dans al aproximaţiilor uşor de sesizat pentru cel care va avea răbdarea să le asculte. Muzica sa e pe cît de inegală, pe atît de diversă şi originală, o veritabilă interferenţă a facilului pastişizat, cu imagini sonore de mare expresivitate, dovezi incontestabile ale unui talent aparte. Cu grupul său **Mothers of Invention**, înfiinţat la Los Angeles în 1965 reuşise să deruteze tinerii spectatori, oferindu-le o cu totul altă muzică decît erau obişnuiţi ei să asculte. Zappa, acest extravagant, şi-a cucerit credibilitatea auditorilor convingîndu-i prin ce le oferea că o creaţie (fie ea şi din zona efemeră a divertismentului) merită atenţie în măsura în care prin potenţa artistică ea poate oferi un conţinut de idei. Interpret, dar în primul rînd compozitor prolific şi aranjor, Zappa a revoluţionat muzica rock, anulînd barierele ce separau acest gen de alte compartimente ale artei sunetelor. În compoziţiile sale pot fi găsite structurate într-o arhitectură (dacă nu desăvîrşită, cu siguranţă originală) esenţele tari ale rhythm and blues-ului, parfumul romantic al cînteculuj de factură tradiţională, vigoarea rockului, toate asortate cu ironice parodii ce măresc atractivitatea compoziţiilor, dîndu-le acea notă de **originalitate**-element dominant în creaţia lui Zappa. Specificul Sound-ului său va transpare încă de la primul album (Freak Out — 1966) cuprinzînd piese (mai ales) instrumentale de o lungime neobişnuită pentru acea perioadă. Dar nu prin lungimea pieselor sale s-a impus Zappa...

Petru UMANSCHI

(Va urma)

FILM

PREMIUL „L'AGE D'OR" — BRUXELLES, 1991

Creat în 1973 de Jacques Ledoux — ca omagiu adus capodoperei lui Luis Buñuel —, premiul „L'Age d'Or" îşi propune „să încurajeze difuzarea unor filme care, prin noutatea tematică şi originalitatea tehnică, se distanţează în mod deliberat de orice conformism cinematografic". Timp de două săptămîni (1-15 decembrie), amatorii de excentricităţi şi senzaţii tari din Bruxelles au putut astfel savura tot ce s-a realizat în materie în ultimii trei ani, tot ce a provocat rumoare sau indignare în înalta societate a marilor festivaluri, începînd cu Montreal '89 şi sfîrşind cu Veneţia '91.

Malina, de Werner Schroter; Germania — Austria, '90; cu: Isabelle Huppert, Mathieu Carrière; după un roman de Ingeborg Bachmann (selecţionat la Cannes '91, Montreal '91, Vancouver '91); ● poetesă descoperă pasiunea totală, incandescentă, alături de un bărbat însurat.

Cabinetul doctorului Ramirez, de Peter Sellars; Germania — S.U.A. — Franţa, '91); cu Joan Cusak, Mihail Barişnikov (Cannes '91): debutul cinematografic al unui reputat regizor de teatru. O „operă expresionistă mută", vag inspirată după **Cabinetul doctorului Caligari**, mimată de personaje pe o muzică lirico-tibetană, în 700 de planuri fixe.

Otrava, de Todd Haynes; S.U.A. '91; cu James Lyons, Scott Renderer (Locarno '91, Berlin '91): un manifest **gay**, realizat cu un buget modest. Trei intrigi înlănţuite, pe tema violenţei şi a homosexualităţii, inspirate de scrierile lui Jean Genet.

Condamnarea, de Marco Bellochio; Italia — Franţa — Elveţia, 1990); cu Claire Nebout, Vittorio Mezzogiorno (Ursul de argint — Berlin '91): un film-dezbatere pe tema violului, mult comentat, deşi absolut mediocru.

Salvează şi protejează, de Alexandr Sokurov; U.R.S.S., 1989); (Montreal '89, Locarno '90): Madame Bovary în versiune sovietică, senzuală, dezlănţuită şi obscenă, „departe de păpuşa burgheză a lui Flaubert" (Sokurov).

Obligaţia, de Jaime Humberto Hermosillo (Mexic, 1990), cu Mario Rojo (La Rochelle '90, Berlin '91, Toronto '91): un tînăr student la regie îşi filmează pe ascuns propriile raporturi sexuale, în vederea lucrării de sfîrşit de an. O peliculă realizată în patru zile (şi un singur plan continuu, durînd o oră şi jumătate!), de către un cineast **underground**, ce pendulează între experimental şi pornografie.

Şi, **last but not least**: **Trumpet 7**, de Adrian Velicescu; S.U.A. 1991 (Cannes '91, Toronto '91, Stockholm '91): viaţa larvară, filmată cu încetinitorul, a unui trompetist halucinat, traumatizat de moartea unui prieten muzician, într-un Los Angeles al tuturor rataţilor.

Corina CIOCÂRLIE

PREMIUL REVISTEI „ORIZONT" la cea de-a VI-a ediţie a CONCURSULUI INTERNAŢIONAL DE CREAŢIE LITERARĂ „PANA DE AUR", DEJ jud. CLUJ, 15-17 mai 1992

LUMEA DIN SALĂ

Lumea din sală hohoteşte.
Eclipsa de zonă îşi plimbă pe garduri ultima secundă.
Ploaia o va căuta zadarnic să-i spele destinul.
N-o să se mai vadă decît nimicul prădalnic...
Piatra înghite şarpele. şarpele lunecă printre circuitele
pietrei şi devine creierul ei!
Călătoresc pe o piatră care gîndeşte. interiorul ei
este supra-saturat de idei.
O lumină orbitoare năvăleşte memoria cuvintelor.
Trenul de piatră sparge gara oglinzii.
Locuinţe lacustre plutesc printre şine.
Moara de vînt îşi flutură cuvintele
putrezite. clipe căscate îi însoţesc monotonia.
Moare iar clipa în coaja oului de vrabie; pe stradă
cu melci un camion a rănit un camion.
Omul cu inima ferfeniţă îşi caută cu disperare o batistă...
Un cîine roşu fuge după colţ cu sufletul lui în gură.
Cineva cîntă la pian. Lumea din sală tuşeşte.
Portarul îi spune portăresei glume proaste.

RAMONA REBEGEA
13 ani
Cercul de creaţie literară „PAGINI DE JURNAL"
Clubul copiilor din BÎRLAD

PICĂTURA DE CUCUTĂ

Cu motoarele în relenti, omul dezleagă rebusuri şi aşteaptă să se întîmple ceva. Şi ceva se întîmplă în fiecare clipă. Jocul e scăpat de sub controlul individului, ba chiar şi al ţărilor. Dumnezeu pare să fi luat minţile oamenilor pentru a-i duce la pierzanie. În perimetrul imediat al casei, femeia, sătulă de existenţa pe care o duce, simte că va rămîne curînd văduvă şi-şi va putea trăi abia atunci o restanţă de viaţă alături de un om întreprinzător, plin de bani, mai puţin filosof şi deloc artist. Un om practic, capabil să-i restituie, măcar în parte, bruma de speranţe ce şi le-a pus în viaţa asta pentru ea şi (eventual) copiii ei. Bărbatul se va muta în Lumea de Apoi, ca unică variantă posibilă în care el crede, dar ea nu. Pentru că femeia e mai legată de tot ceea ce e viu, ca orice născătoare, în vreme ce el face felurite războaie pentru a se vedea odată exterminat (fie lent, fie violent). Se bate, pînă-n pînzele albe pentru cioara de pe gard, apoi se mîndreşte (mort) că a lăsat în urma lui un mormînt de erou ce a scris o istorie. Iar istorie se scrie perpetuu. Previzibil. Imprevizibil doar pentru cei ce cred în minuni pămînteşti, or aşa ceva nu există, cum nu există nici variante la Lumea de Apoi. Bărbaţii contemplă, cugetă, trag concluzii, îşi proiectează un plan pentru atingerea unui ţel, ca la momentul oportun să acţioneze din instinct, uitînd cu bună ştiinţă desenul planului făcut, ce li se relevă dintr-o dată anchilozat, prea strîmt pentru o viaţă de om. Sînt destui şi dintre aceia care-şi urmăresc milimetru cu milimetru scopul, folosind, după datină, orice mijloace. Ei sînt cei ce inventează rebusurile, marii delincvenţi, ce nu pot fi prinşi niciodată, chiar dacă sînt la vedere şi ei şi scopurile rebusurilor-surpriză ce le oferă spre dezlegare celorlalţi. Despre ei se scrie literatura, ei sînt cei ce rămîn în rame pe pereţii castelului bîntuit cu stafii, vizitat de turişti dornici de senzaţii tari. Ei îşi construiesc în etape ţelurile şi uzitează de mijloacele cele mai neaşteptate.

Nu în asta stă şi frumuseţea vieţii? Ca atare despre ei se scrie direct, ca despre nişte eroi exemplari, demni de urmat. Uneori sînt aşezaţi între eroii negativi (dacă se merge pe interpretări maniheiste), deşi rămîn veşnicii supravieţuitori ai marilor evenimente. Ei sînt oamenii cu un destin.

Eroii pozitivi (în aceeaşi viziune alb/negru) nu pun preţ pe viaţă. Preţul e pus de cei ce ştiu că au un destin al lor. Ceilalţi formează vîrfurile amatorismului şi încropelilor. Mica lor satisfacţie existenţială. Se păstrează chiar credinţa, răspîndită mai mult decît ni se pare, că un lucru „la inspiraţie" e mult mai durabil decît cel făcut după regulament, dispunînd de toate piesele trecute în prescripţii. Lecţia improvizaţiei pare să permită ţeluri mult mai înalte decît cele realiste, cum şi o permanentă adaptare din mers la noile necesităţi ivite. Apare descurcăreala şi reconfortantul sentiment al inovaţiei permanente. Pentru că nu e totuna să pui la maşină un carburator nou sau să-ţi faci unul din piese disparate rămase de pe la alte maşini. Cel nou îţi e străin, nu-l cunoşti decît teoretic ansamblul, cel încropit de tine îţi e familiar, e cald, pentru că e o creaţie originală, a ta. Ca o operă de artă anonimă, în unicat, de care eşti legat intim. E un patent. Şi societatea pare mereu un patent pentru cei care-i fabrică motorul şi carburatorul şi delcoul din piese rămase de pe la alte maşini abandonate. Principiul după care maşina merge dacă are curent la baterie, benzină şi apă în radiator, pare să stea la baza facerii istoriei de către dezlegătorul de enigme rebusiste. Trebuie să cunoşti doar cîteva reguli generale, neschimbate de vreo zece mii de ani. Să le cunoşti, nu să le şi aplici, ar fi un efort mult prea mare şi anchilozant. În schimb, a dezlega rebusuri-surpriză e o treabă intelectuală, demnă de cele mai înalte spirite, pentru că nu implică un efort fizic, ci doar dibuirea cuvîntului cheie ascuns în spatele unei formulări enigmatice, în doi peri sau în coadă de peşte. Făcătorul de rebusuri devine partenerul-delincvent, în vreme ce dezlegătorul se simte poliţistul-urmăritor, ce trebuie să afle misterul. Mesajul îi scapă întotdeauna.

A dezlega un rebus-surpriză pare mai util decît a săpa o grădină. Rebusul-surpriză e istoria ce se va scrie. În sufletul lui, dezlegătorul simte că, oricum, se va întîmpla ceva la un nivel macro, superior creşterii preţurilor şi a cepii din grădină, un eveniment surpriză pentru care trebuie să fie antrenat măcar mental. În momentul cu pricina va decreta superior: „Păi nu v-am spus eu că aşa va fi?!" Şi cu asta bătălia s-a terminat. Omul se simte împăcat, liniştit şi-şi aşteaptă destinul ca pe un colet cu dolari sosit pe numele lui. Dar coletul nu va veni, indiferent cîte scenarii inventează şi cîte rebusuri-surpriză dezleagă, pentru simplul motiv că totul nu a existat decît în imaginaţia lui. De necaz va trage un sirtaki, precum Zorba, după ce îşi vede întreagă instalaţia dată de pămînt. Dar nu va recunoaşte niciodată că între soarta adevărată şi cea visată nu e nici o legătură, ci se va încrîncena să creadă că e blestemat de Dumnezeu să nu aibă aşa ceva. Doar eroii antici aveau destin. Cei de azi, în primul rînd nu sînt eroi, şi-n al doilea nu au destin. Asta e credinţa lui şi, ca atare, dezleagă enigmele Sfincşilor şi aşteaptă să se întîmple ceva. Iar ceva se întîmplă mereu..

Paul Eugen BANCIU

OMUL FĂRĂ DESTIN

AMERICA, AMERICA!

„Şi-atunci ce-i zici? zici". Lasă foamea, lasă-l pe rasistul ăsta de poliţai care trage după tine — a fost pe-aici? vine Chuck în Harlem —".

„Nu, îţi spun eu ce —"

„Vine Chuck în Harlem şi —"

„Îţi spun eu ce —"

„Zici ' vine Chuck în Harlem şi-are el grijă de-o treabă pentru comunitatea neagră?

Ajunge.

Heh-heggggggggg hhhhhhhhhhh!

Unul din chicotele acelea păcătoase de contraalto — undeva, în public. Un sunet care vine de la o asemenea adîncime, de sub atîtea straturi opulente, încît ştie precis cum trebuie să arate respectiva: dacă n-are peste sută, atunci n-are nici un gram! Clădită ca o sondă! Chicotul îi stîrneşte pe bărbaţi care se dezlănţuie cu sunetele alea scoase din pîntece, pe care le urăşte atît:

Hehhehheh... unnnnhhhh — hunhhh.... zi-i, frate ....Yo"

Chuck! Impertinentul — e chiar acolo, în faţă — tocmai i-a spus **Charlie**! Chuck e prescurtarea lui Charlie, iar Charlie e o veche poreclă pentru un alb bogat cu poziţie bună. Ce impertinenţă! Ce nechibzuinţă! Căldura şi strălucirea sînt grozave. Primarul e nevoit să strîngă din ochi. Luminile televiziunii De jur împrejur, un halou care-l orbeşte. Distinge cu greu faţa individului. Întrezăreşte doar o siluetă înaltă şi fantasticele unghiuri osoase pe care le fac coatele sale cînd îşi ridică mîinile în aer. Şi un cercel. Bărbatul ăla are un cercel mare de aur într-o ureche.

Primarul se apleacă asupra microfonului şi spune: „Nu, îţi spun eu ce. O.K.? Îţi voi spune cifrele exacte. O.K.?"

„N-avem nevoie de cifrele tale, omule!"

Omule, i-a spus. Ce impertinenţă! „Dumneata ai deschis discuţia, prietene. Aşa că ai să afli cifrele exacte. O.K.?"

„Nu te da la noi cu cifrele tale!"

O nouă dezlănţuire a mulţimii, şi mai zgomotoasă: unnnhunnnnh... zi-i, frate,... Bine zis... Yo Gober!

„În prezenta administraţie — şi acesta e un fapt ştiut — procentul din bugetul anual al oraşului New York"

„Oh, omule" strigă individul, nu ne veni nouă cu cifrele tale şi cu retorica ta de birocrat!"

Publicul e încîntat. Ce impertinenţă! Declanşează o nouă erupţie: Cercetează sala prin haloul fierbinte al lămpilor televiziunii. Continuă să strîngă din ochi. Distinge în faţa sa o masă compactă de siluete. Mulţimea se umflă. Tavanul apasă. E acoperit cu ceramică bej. Plăcuţele au incizii neregulate pe toată suprafaţa. Sînt sfărîmate pe la colţuri. Azbest! Îl recunoaşte dintr-o privire. Feţele alea — în aşteptarea zaiafetului, a bătăii cu pietre. Năsoşii dracului! Asta-i chestia. Momentul următor e decisiv. Se descurcă el — are totul sub control. Şapte şi cinci, doar, însă el e mai bun la treaba asta decît însuşi Koch! El e primarul celui mai mare oraş de pe suprafaţa pămîntului — New York! El!

„În regulă. Te-ai distrat destul, acum o să-ţi ţii gura un minut!"

Individul e luat prin surprindere. Încremeneşte. Primarul n-are nevoie de nimic mai mult. Ştie ce are de făcut.

„**Tuuu** mi-ai pus **miiie** o întrebare, nu-i aşa, şi cei pe care l-ai plătit au rîs **foaa**[a]**rte** tare. Aşa că acum ai să **taaaci** şi ai să **asculţi** răspunsul. O.K.?

„Plătit, zici?" I-a mai pierit avîntul, dar e încă în picioare.

„O.K.? Şi-acum iată statisticile pentru comunitatea **voaaastră de aici**, din Harlem".

„Plătit, zici?" Nemernicul a înşfăcat cuvîntul ca pe-un os. „Nu-i nimeni să poată mînca statistici, omule!"

„Lasă-mă să termin. Crezi **tuuuu** că —"

„Nu ne veni nouă cu procentele nici unui buget anual, omule! Noi vrem **slujbe**.

Zi-i frate... Yo!... Yo, Gober!"

Mulţimea se dezlănţuie din nou. E mai rău ca înainte. Multe sînt de neînţeles — interjecţii ieşite din străfunduri. Însă mai e şi treaba cu „Yo". E acolo o gură-spartă, în spate de tot, cu voce care răzbeşte peste toate:

„**Yo**, Gober, Yo Gober, Yo Gober!"

Dar nu strigă Gober. Ci **Goldberg**!"

„Yo, Goldberg! Yo Goldberg! Yo Goldberg!"

E şocat. Aici, în Harlem! Goldberg li se spune evreilor. Ce insolenţă — ce chestie revoltătoare! — o asemenea ticăloşie aruncată în faţa Primarului Oraşului New York!

Huiduieli, fluierături, mormăituri, pîntece cutremurîndu-se de rîs, strigăte. Vor să vadă nişte dinţi zburînd. I-a scăpat de sub control.

„Vreţi să —"

N-are rost. Nici cu microfonul nu se face auzit. Ce ură pe feţele lor! Otravă curată! E fascinant.

„Yo, Goldberg! Yo, Goldberg! Yo, Hymie!

Hymie! Alta acum! E unul care strigă Goldberg şi altul care strigă Hymie. Brusc, lucrurile deveniră limpezi. Reverendul Bacon! Sînt oamenii reverendului Bacon. E sigur. Oamenii cu înaltă conştiinţă civică, aceia care vin la adunările publice din Harlem — oamenii care trebuiau să umple azi sala, Sheldon trebuia să asigure asta — n-ar fi stat acolo răcnind lucrurile alea revoltătoare. Bacon e de vină! Sheldon a răscolit toată chestia! Bacon şi-a adus oamenii aici!

Un val din cea mai pură autocompătimire se rostogoleşte peste primar. Vede cu coada ochiului echipele de televiziune zvîrcolindu-se. Camerele li se iţesc din capete ca nişte coarne. Pivotează încoace şi-ncolo. Devoră tot ce văd! Au venit pentru scandal! Nu vor mişca un deget! Sînt laşi! Paraziţi! Păduchii vieţii publice!

TOM WOLFE

RUGUL DEŞERTĂCIUNILOR

În următorul moment are o străfulgerare teribilă. „S-a sfîrşit. Nu-mi vine să cred. Am pierdut".

„Nu mai vrem... Aici... Huo!.. N-avem nevoie... Yo, Goldberg!"

Guliaggi, şeful detaşamentului de securitate (a cărui agenţi sînt în civil) se îndreaptă către el dinspre marginea scenei. Primarul îi trimite înapoi cu o mişcare a mîinii lăsate ,fără a-l privi direct. Ce-ar putea să facă, oricum? N-a adus decît patru ofiţeri. N-a vrut să vină cu o armată întreagă. Ideea de bază era să arate că poate veni la o adunare în Harlem exact cum poate merge în Riverdale sau Park Stepe.

În rîndul întîi întîlneşte, prin perdeaua de lumină, privirea doamnei Langhorn — femeia aia cu părul foarte scurt, şefa consiliului comunităţii, femeia care l-a prezentat — cînd? cu cîteva minute în urmă. Strînge din buze, îşi înalţă capul şi-ncepe să-l legene. Atitudinea ei vrea să spună „Aş vrea să vă ajut, dar ce pot face? Priveşte mînia oamenilor!" Oh, e înspăimîntată, ca toţi ceilalţi! Ştie că ar trebui să combată acest element! Curînd va ataca negrii aidoma ei. Vor fi fericiţi s-o facă! Şi ea ştie asta. Dar oamenii buni sînt intimidaţi. Nu îndrăznesc să facă nimic! Vocea sîngelui! Înapoi la rădăcini! Ei contra noastră!"

„Du-te, mă, acasă!... Huo!... Yaggggg!!!! Yo!"

Sala clocoteşte. Îşi agită pumnii. Gurile sînt deschise. Urlă. Un pic mai sus să sară, şi dărîmă tavanul. Vor arăta tot la tv. Întreg oraşul are să vadă. Are să le placă grozav. Harlemul se revoltă! Ce spectacol! Nu pramatiile şi operatorii şi jucătorii se revoltă — ci **Harlemul**! Toţi negrii din New York! El e primar doar pentru **unii**! El e primarul New York-ului Alb! Daţi-i foc cîrpaciului! netotului! Italienii îl vor vedea la tv şi vor fi încîntaţi. Şi irlandezii. Chiar şi protestanţii. Nici măcar nu vor şti ce au în faţa ochilor. Vor şedea în birourile lor din Park şi Fifth şi East Seventy second Street şi din Sutton Place şi violenţa spectacolului îi va face să tremure şi — o să le placă grozav. Uite! Minţi de găină! Ageamiilor! **Goyim**! Habar n-aveţi! Chiar credeţi că ăsta e încă oraşul **vostru**? Deschideţi-vă ochii! Cel mai mare oraş al secolului douăzeci! Credeţi că pentru a-l păstra al vostru e suficient să aveţi **bani**? Descindeţi din birourile voastre grozavei voi, partenerilor de afaceri şi voi,economişti! Aici e lumea a treia! Portoricani, indieni, haitieni, dominicani, cubanezi, columbieni, hondureeni, coreeni, chinezi, thailandezi, vietnamezi, ecuadorieni, panamezi, filipinezi, albanezi, senegalezi şi afro-americani! Grăsani nenorociţi! Balegilor! Găinilor! Boilor! Aşteptaţi numai să aveţi un reverend Bacon ca primar şi un consiliu şi o comisie economică cu o grămadă de reverenzi Bacon — de la un capăt al camerei la celălalt! Îi veţi cunoaşte atunci, negreşit! Vor veni să vă vadă! Vor veni la Wall 60 şi la Number One Chase Manhattan Plaza! Se vor aşeza cu fundurile pe birourile voastre şi vor bate darabana cu degetele. Vă vor şterge praful din seifuri, pe gratis —

Complet nebuneşti, toate cîte-i trec prin cap! Absolut paranoice! Nimeni n-are să mărşăluiască spre centru. Ştie asta. Dar se simte atît de singur! Abandonat! Neînţeles! **Eu**! Aşteptaţi pînă cînd n-o să mă mai aveţi pe **mine**! Să vedem cum v-o plăcea atunci! Mă lăsaţi să stau aici singur la pupitru, cu blestematul ăsta de tavan de azbest căzîndu-mi în cap...

„Huo!... yegghhh!... yaagghhh!... Yo! Goldberg!"

E o îngrămădeală cumplită lîngă una dintre marginile scenei Luminile televiziunii îi bat chiar în faţă. O grămadă de îmbrînceli şi înghionteli — vede un operator prăbuşindu-se. Cîţiva indivizi se îndreaptă către scări — oamenii lui. detaşamentul în haine civile; ăla mare, Narrejo — Narejo înghionteşte pe careva pe scări în jos. Ceva îl loveşte pe primar în umăr. Doare ca naiba! Acolo, pe jos — un borcan de maioneză, un borcan de opt uncii de maioneză Hellmann. Pe jumătate plin! Pe jumătate mîncat!

Pe moment, creierul îi e stăpînit de detaliul cel mai puţin important. Cine, pentru numele lui Dumnezeu, vine la o întrunire publică cu un borcan de opt uncii de maioneză Hellmann pe jumătate mîncat?

Porcăriile astea de lumini! Oamenii sînt sus pe scenă... burduşeala e serioasă... o busculadă în toată regula... Narrejo îl apucă de mijloc pe unul din dracii ăia mari, îşi întinde piciorul pe la spatele lui şi-l aruncă la podea Ceilalţi doi detectivi, Holt şi Dantrith, sînt cu spatele la primar. Aplecaţi, ca nişte piedici protejînd un trecător. Guliaggi e chiar lîngă el.

„Treceţi în spatele meu," spune Gulliaggi. Ieşim pe uşa aceea".

Zîmbeşte oare? Gulliaggi pare să aibă un mic zîmbet pe faţă. Îşi îndreaptă capul spre o uşă din spatele scenei. E scund, cu capul mic, fruntea joasă, ochii mici şi apropiaţi, nasul plat, gura largă şi mustaţa îngustă. Primarul se uită întruna la gura lui. Să fie asta un zîmbet? Nu poate fi, dar poate că e. Strîmbătura răutăcioasă a buzelor lui pare a spune: „Spectacolul tău s-a terminat, acum mi-a venit mie rîndul"

Cumva, zîmbetul îl hotărăşte. Primarul renunţă la postul lui de comandă de la pupitru. Se încredinţează lui — o biată pietricică. Ceilalţi au închis cercul în jurul lui. La mai puţin de un metru de el, un anume personaj sare în sus întruna şi strigă:

„Motănel cu păru' alb!"

La fiecare săritură, primarul îi vede ochii holbaţi şi alburii şi mărul lui Adam — enorm. De mărimea unui cartof dulce.

„Motănel cu păru' alb! Nu se mai opreşte. Monel cu păru' alb!"

Chiar în faţa lui — însuşi marele vorbăreţ! Cel cu coatele şi cu cercelul de aur! Gulliaggi e între îns şi primar, dar individul se înalţă mult deasupra lui.

Trebuie să aibă aproape doi metri. Îi urlă primarului în faţă:

„Cară-te!"

Deodată puiul de căţea se scufundă, cu gura deschisă şi ochii holbaţi. Gulliaggi şi-a înfipt cotul în plexul său. Gulliaggi ajunge la uşă şi o deschide. Primarul îl urmează îndeaproape. Îi simte pe ceilalţi împingîndu-l din spate. Îşi pierde echilibrul. Se răzbună pe spatele lui Gulliaggi. Tipu-i tare ca piatra!

Coboară o scară. Zdrăngăne pe nişte fiare. E întreg. Gloata nu-i pe urmele lui. E în siguranţă — inima i se îngreunează. Nici măcar nu încearcă să-l urmărească. De fapt, nici n-au încercat să-l atingă. Şi în acel moment... ştie. Ştie înainte ca mintea lui să formuleze răspunsul.

„Am făcut ceea ce nu trebuia. Am capitulat în faţa acelui surîs. Am intrat în panică. Am pierdut tot".

În româneşte de
Alina GHIMPU

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipişti: Tiberiu LAZĂR, Mircea GUI, Gela DOGIOIU, Marcela TOIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

SIBIU

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 11 (1294) ● 18 iunie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

ÎN MAREA TRECĂRAIE

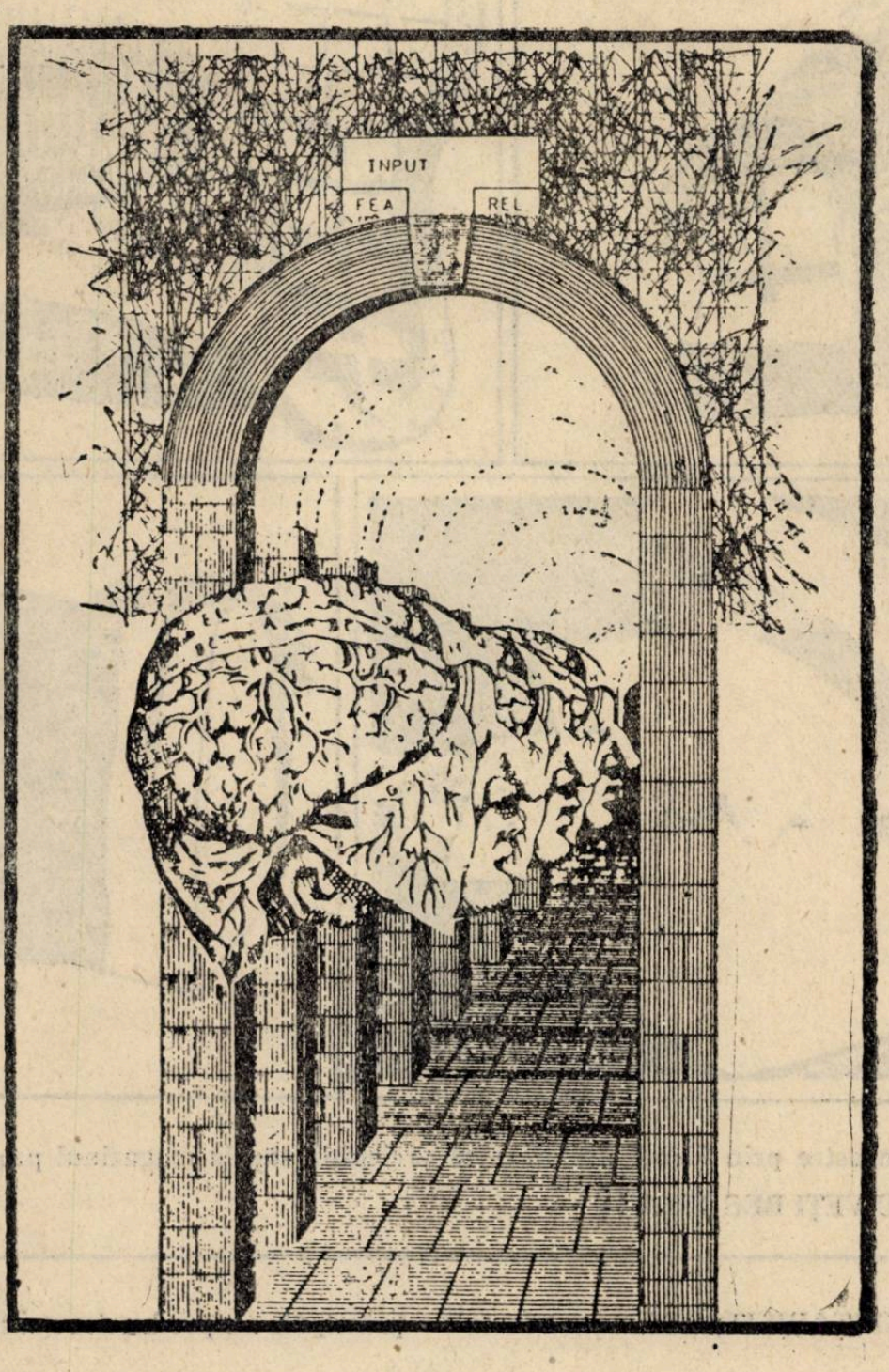

Metoda unor Marx & Lenin, sfînta dialectică, adică, deprinsă de la Doktor Hegel (potrivit căruia ființa „nu este" ci, mereu, „devine"), privilegiază devenirea, în dauna ființei înseși, — fie și dacă devenirea aceasta nu e, în principiu, una în sineși, gratuită, ci, dacă vreți, întru ființa (sau ființarea) Revoluției și, în sfîrșit, întru aceea a eschatonului Istoriei. Numai că marele advent al noului eon „de aur", Comuna care va să zică (al cărei imn, deși ateu, frizează chiliasmul însuși), aducînd tot mai mult a „fata morgana", a miraj (părelnic) la orizontul așteptării atîtor „oropsiți ai vieții", apostolii lui Marx & Lenin sfîrșiră prin a se fixa, paradoxal dar confortabil, în devenirea ca atare, în proasta devenire, deci, — în, Noica dixit, „devenință". Și, dimpreună cu aceștia, și noi, cobaii lor, adică, — noi cei ce nu suntem, ci trecem, nu ființăm, ci devenim. O facem nu de azi, de ieri, ci de vreo nouă cincinale (iar marele vecin și prieten, de cincisprezece piatiletci); o facem chiar de dinaintea pătrunderii în românește a termenului respectiv (propriu unei economii planificate și mofluze), — cam de pe vremea cînd intrarăm sub invizibila baghetă a capelmaiștrilor celebri, Bemolotov & Ribbenmanontroppo! În '41, vara, trecurăm Prutul, către est; în '44, vara, trecurăm Prutul, către vest fără ca, totuși, să putem a spune, cu El Desdichado: „Et j'ai deux fois vainqueur traversé l'Achéron"). Și, de atunci, nu facem alta decît să trecem și să trecem. „Passons passons puisque tout passe". — Să trecem de la societatea înfiorătoarei exploatări a omului de către om la societatea fără clase (ba, dacă ar fi fost posibil, chiar fără clasele primare). Să trecem de la putrefactul capitalism la socialism. Să trecem de la desuetul feudalism la socialism. Să trecem de la România (cu „â" din „a") la Romînia. Să trecem de la monarhie la R.P.R., „măreață vatră". Să trecem la socializarea agriculturii parcelate în loturi prea individuale, — să tragem „brazdă peste haturi". Să trecem la agricultura lui Stalin, miciurinizată. Să trecem la agricultura lui Hrusciov, hozrasciotizată. Să trecem la industria grea, cu bineînțeles, pivotul său principal, i proci, i proci. Să trecem la pecetluirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare — să ciocănim, adică, seceri, pentru a secera ciocane. Să trecem la protemkinada unei producții cu statistici gonflabile ad libitum, adică stahanovizată. Să trecem la economia înfloritor-sovromizată. Să trecem, mai apoi, de partea tovarășilor (pe)kinezi, în dauna (dar nu cu totul!) a (potl)ogarilor ruși. Să trecem de la Romînia (cu „î" din „i") la România. Să trecem de la R.P.R. la R.S.R., „măreață vatră". Să trecem de la muscălescul internaționalism, toa-ăși, la un naționalism, toaăși, tribal-rapsodic și cretin. Să trecem la un socialism dezvoltat multilateral, dar să ne trecem în registrul cutăror foruri milostive drept țară-n curs de dezvoltare... Trec peste multe alte treceri, de care nu-mi amintesc (și din netrecerea-mi, desigur, prin cursuri de învățămînt ideologic sau politic, ca și din — salutară, cred, — o terapie prin uitare.) — De treceri, însă, n-am scăpat (nici, vai, n-o să scăpăm curînd). Azi, trecem de la posterior la anterior, tiriș-grăpiș. Azi trecem la economia de piață și la „altă viață" (ce se consumă, eventual cu cîteva bucăți de gheață). Azi noi, pe lîngă vechea vatră, mai avem una, tot măreață. Azi, noi, drept șef la T.V.R., avem un domn fără mătreață. Azi, numai brazii (cei cu conuri, în crengi, dar și cu inimioare), ei singuri au, la noi, mătreață. Azi, vorba psalomului vechiu, noi „ducem viață tără greață". Azi, e reeditabil pînă și pornosocialistul Cocea, cu Pent'un petec de negreață... De treceri, însă, n-am scăpat; și-i de ajuns să-i vezi/auzi cu ce nesaț, cu ce deliciu, cu ce rotund (anal) al gurii sau cu ce galeș plescăit, rostesc „perioadă de tranziție" toți foștii dascăli de marxism, toți posedații devenirii, ca să-ți dai seama că trăim, și azi, în trecere, în treacăt, în trecăraie, în trecut.

Șerban FOARȚĂ

Erratum: în I Knew Him, editorialu-mi anterior, forma originară (și corectă) a paragrafului penultim e aceasta:

Mai poți fi rău cu un tovarăș crescut în mistica marxistă a eschatonului Istoriei, prin care clasa muncitoare (sau, mai curînd, elita ei) avea să fie, finalmente, beneficiara absolută a Paradisului terestru, ce va să zică: a Comunei?

SPUMOTIM S.A. TIMIȘOARA

cu sediul în Timişoara, Calea Buziaşului, nr. 22, telefon 18 49 00, fax : 96 - 184 484, telex : 71 297.

Oferă la preţuri avantajoase şi în orice cantitate, atît pentru agenţi economici cît şi pentru persoane fizice :

- SALTELE ŞI FOLIE DIN SPUMĂ POLIURETANICĂ (burete) la dimensiuni standard sau conform solicitărilor ;
- GENŢI ŞI SACOŞE VOIAJ din înlocuitori de piele ;
- SALTELUŢE CAMPING într-o gamă foarte diversificată de modele, realizate din textile cu imprimeuri deosebite ;
- TĂLPI POLIURETANICE pentru încălţăminte ;
- PAPUCI DE PLAJĂ ;
- GARNITURI DE ETANŞARE pentru toate mijloacele de transport ;
- UMERAŞE DIN SPUMĂ P.U. pentru confecţii îmbrăcăminte ;
- BUREŢI DE BAIE ;
- JACHETE, COSTUME SPORT, SACI DE DORMIT din tercot şi materiale impermeabile ;
- REPERE DACIA (şezut, spătar, banchetă) ;
- ORICE ALTE ARTICOLE DIN SPUMĂ POLIURETANICĂ.

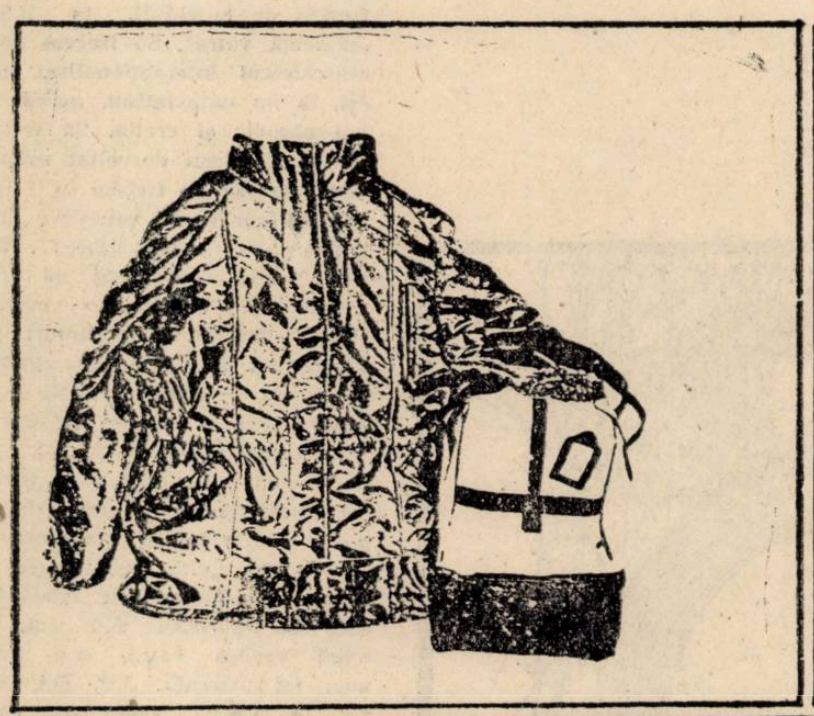

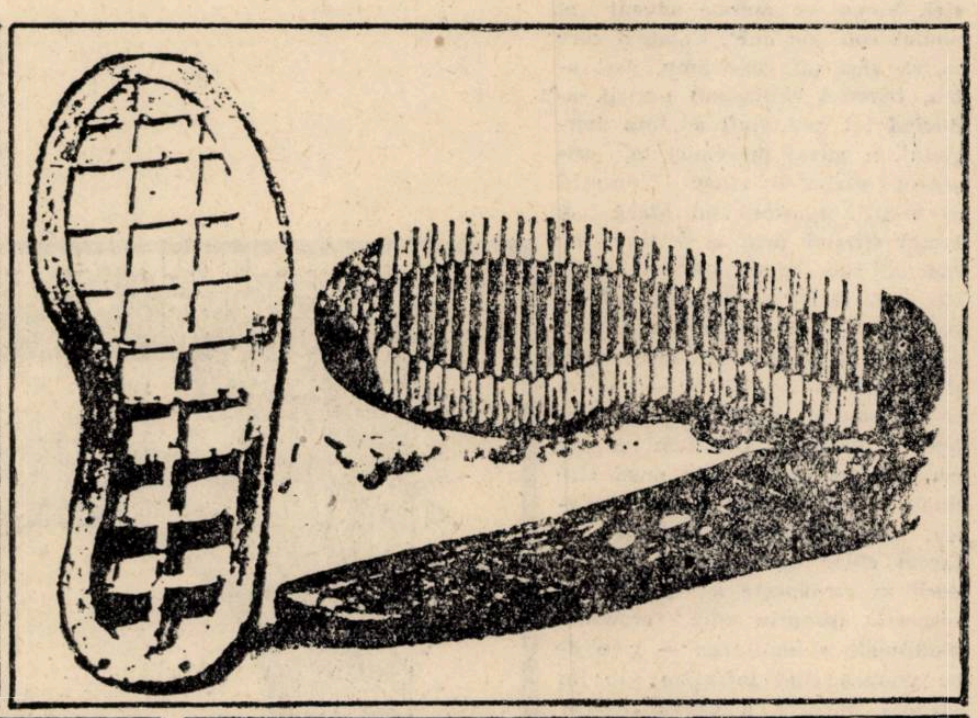

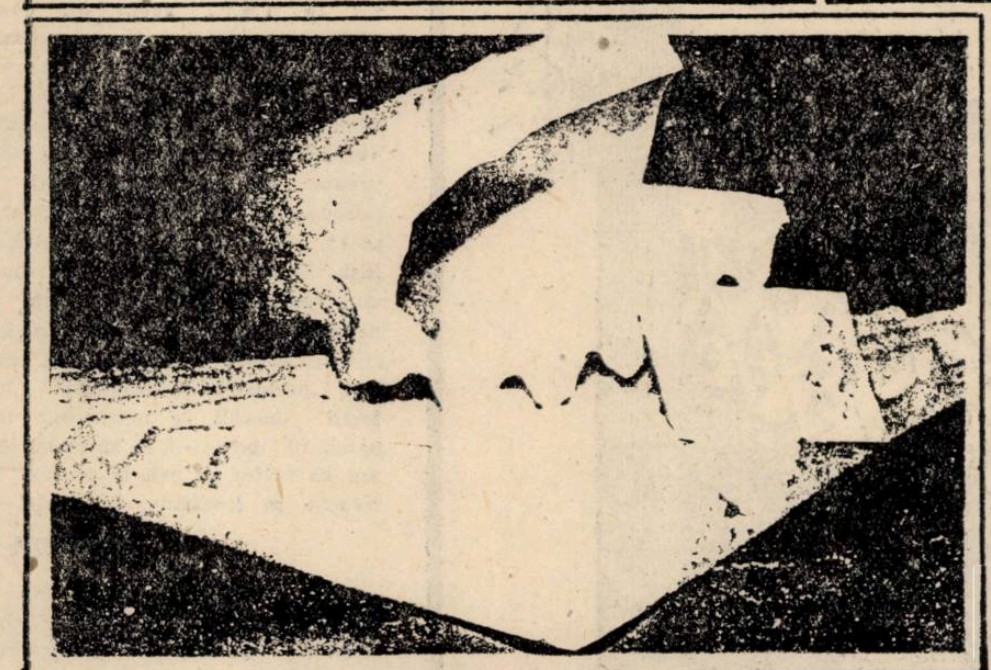

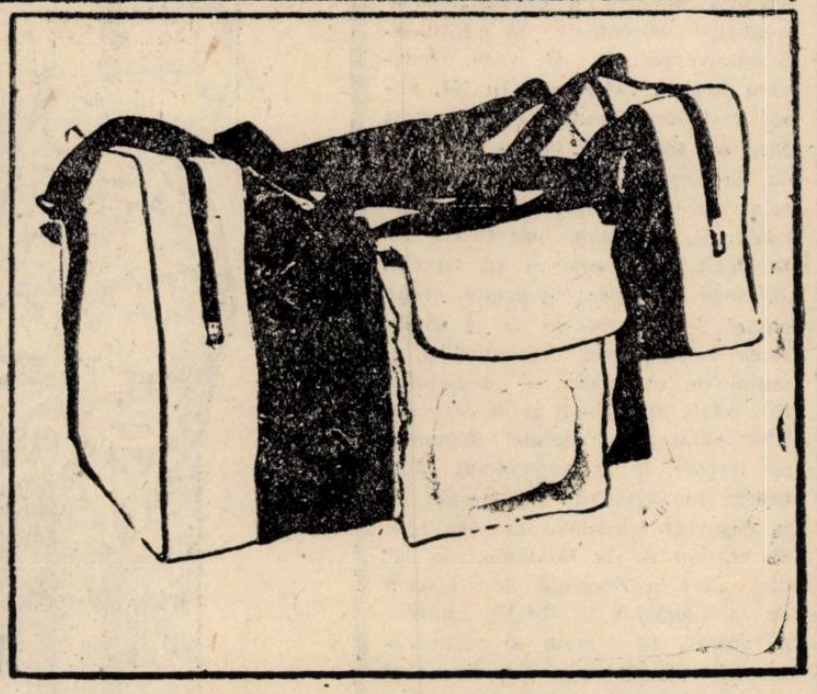

Solicitaţi produsele noastre prin biroul desfacere al societăţii, sau la magazinul propriu de prezentre din imediata vecinătate a unităţii ŞI NU VEŢI REGRETA !

CALITATEA ŞI CONFORTABILITATEA sînt atributele principale ale produselor noastre !

NICI UNUL DINTRE PARTENERII DE AFACERI AI

S. C. SOLVENTUL S. A.

NU ARE ASTFEL DE PROBLEME!

EVITAȚI-LE ȘI DUMNEAVOASTRĂ, APELÎND LA SERVICIILE NOASTRE!

SOLVENTUL S. A., TIMIȘOARA oferă agenților economici:

- PLASTIFIANȚI PENTRU INDUSTRIA DE MASE
- PLASTICE (FTALAȚI, MALEAȚI, STEARAȚI)
- POLIADIPAT DE DIETILENGLICOL
- POLIADIPAT DE PROPILENGLICOL
- ULEI DE SOIA EPOXIDAT
- EPOXISTEARAT DE OCTIL
- POLIETILENĂ DE MARE DENSITATE
- APĂ OXIGENATĂ 35%
- OXOALCOOLI : — IZOBUTANOL — N — BUTANOL — OCTANOL
- ALCOOL ETILIC TEHNIC
- ACID LACTIC 50%
- FOLIE POLIETILENĂ NEIMPRIMATĂ 0,04 – 0,05 mm GROSIME, 700 mm LĂȚIME
- COFRAJE DE OUĂ DIN POLIETILENĂ
- DOPURI DIN POLIETILENĂ

Aceste produse sînt oferite spre vînzare oricăror solicitanți, cu capital de stat sau privat.

Relații suplimentare la sediul firmei, strada Gării, nr. 25, 1900 Timișoara.

Telefon : 96 - 11 18 50, interioare 148 și 159. **Fax : 96 - 11 87 69.**

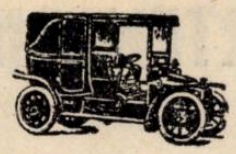

Coroanele și mirul unei lumi de bandiți și de prostituate

Nici n-a apucat presa să fie cea de-a patra putere într-un stat al tuturor drepților, că oamenii ei, gazetarii, au intrat demult la rampă, saltimbanci ai unui vodevil strălucitor și mizerabil.

Jurnalistul este, în România, vedeta de mucava a unei lumi care, în sărăcia ei atroce, dorește pîine și circ. Băieți sosiți în redacții influente de prin cotloanele provinciei, care se dau peste cap să descopere asasinii unei revoluții și afacerile veroase ale samsarilor de toate calibrele ca, la sfîrșit de lună, să-și dea întreaga leafă pe chiria unei garsoniere din Balta Albă; foști truditori ai cotidienelor pecere care, cu pîntecele subțiate, se dau de ceasul morții să cîștige un ban mîzgălind fițuicile puterii sau ale opoziției; intelectuali strălucîți și contopiști semidocți care pun la cale lumea și dau verdicte pe un colț de pagină. Deasupra tutuprora, jocurile neiertătoare ale bandiților acestei țări. Deasupra tuturora, mafia balcanică și culisele ei. Dincolo de ei, milioane de amărîți care așteaptă zilnic, în coliviile lor de 40 de metri pătrați, cel puțin o lovitură de stat, o declarație incendiară sau, de ce nu, o certitudine.

Din cînd în cînd, în această lume se mai și moare. N-a văzut încă nimeni gazetar român ucis pentru că s-a dovedit incomod. Gazetari bătuți s-au mai văzut. E, și aceasta, o formă a disprețului pentru o tagmă ce poate doar să urle, fără să schimbe nimic. N-a văzut nimeni gazetar român ucis pe linia întîi a atîtor fronturi care încep să ne împresoare. E, și aceasta, o formă a șmecheriei jurnalistului nostru, care, cu instinct de conservare, răstoarnă lumi. N-a văzut încă nimeni, la noi, ziariști încarcerați sau amendați pentru delicte de opinie, dar nici politiceni al căror cap a căzut la cererea presei. N-a văzut încă nimeni declarații cutremurătoare ale unor politicieni spășiți, după cum n-a văzut nimeni nici confesiunile unor gazetari spășiți.

Și toate acestea, fiindcă **the show must go on.** Noile vedete ale circului național nu mai sînt, spunea cineva, nici scriitorii, nici oamenii de știință, nici actorii, nici cîntăreții de muzică ușoară. Nici măcar fotbaliștii. Noile vedete sînt jurnaliștii și politicenii. Saltimbancii și irozii. Două tabere măcinate, în fond, de aceeași dorință: de putere. Pentru că, a sta în preajma politicienilor, a le prinde reacțiile, a colporta, a scenariza, a minți, a denatura, a dezvălui, a face jocul, a sprijini sau a retrage sprijinul, ce altceva decît tot o iluzie a puterii înseamnă. O iluzie mizerabilă, în România, pentru gazetari. Pentru că, spre deosebire de excepțiile fericite ale omologilor noștri vestici (repet, excepții,) jurnaliștii de la noi nu vor însemna, pentru ordinea de lucruri din țara aceasta, niciodată, nimic. O iluzie de care toată lumea, de la directorul de gazetă căruia șase sereiști dizidenți îi livrează dosare, pînă la ultimul corespondent pîrlit din provincie, toți sînt conștienți. Și atunci? Nimic mai simplu: există un pact, o înțelegere tacită care salvează aparențele. The show must go on. Ce altceva sînt toate aceste conferințe de presă, aceste partyuri de după întruniri politice extraordinare în care toți se tachinează — dușmani altfel înverșunați —, în care reporterul cu cravata legată strîmb conversează la mișto cu senatorul grohăitor, în care patronul de gazetă se extaziază cu firimiturile de confidență ale nu știu cărui personaj de fundal în care se consumă saleuri, se bea pepsi sau, cu puțin noroc, se dau pe gît băuturi inaccesibile muritorului de rînd?

Acesta e spectacolul și el nu poate fi oprit. Chiar dacă, din cînd în cînd, cum spuneam, se mai și moare. Dispariția lui Virgil Tatomir a tulburat pe toată lumea. Am simțit, eu însumi, un șoc cînd, în dimineața următoare morții sale, un coleg mi-a arătat necrologul apărut într-un ziar de mare tiraj. Acest om discret, care seară de seară apărea pe micile ecrane cu fața chinuită și atît de netelegenicele sale costume ponosite, a reușit, într-o nefericită premieră, să realizeze prin moartea sa mult doritul consens între toate gazetele și toate forțele politice. Acest om care nu făcea parte din lumea asta mizerabilă și strălucitoare, a fost jelit de toți: de la gazetele securiste, pînă la publicațiile opoziției, de mafia puterii și mafia opoziției, de politici și apolitici. Toți l-au regretat, cîteva clipe, cu nostalgia că dispărînd el, piere unul din ultimele exemplare ale purității în solitudine. Se mai întîmplă cai în goana ei nebună, lumea să se oprească o clipă în loc s isă cugete la nimicnicia ei.

L-au regretat și au început, cu toții, să-și vadă de trebi. E normal. Nu pot să uit că, la TVR, necrologul i-a fost făcut de unul dintre cei maistrăluciți impostori: Mihai Tatulici. Așa era firesc să se întîmple: coroanele de la căpătîiul acestui om să-i fie puse de o lume de bandiți și de prostituate. De bandiți și de prostituate.

Carol SEBESTYEN

„Dacă-ți trebuie o grevă, ia-l pe Cuc"

„Măi omule, noi am intrat în pușcărie, dar oamenii nu trebuie tratați cum ne tratează ei pe noi. Noi avem altă idee... nu asta, că dacă aveam asta rămîneam în hățt cu ei; deci, noi am fost împotriva acestor idei, acestor oameni și atuncea să fim ca ei?" (Ișstoc Ștefan, zis a lui Cuc, din Birchiș, jud. Arad).

„La un moment dat mai aduce din alte camere, pe unii care încă rezistau îi aduce aici cu noi. Printre care a mai venit unu Costică Pascu pe care l-am cunoscut. Ăsta a fost legionar și a făcut facultatea de agronomie la Timișoara. Încă mai ziceau ăștia, Țurcanu, Popa Țanu, Livinski, care erau în comitetu ăsta: ...„Mă, cu voi nu mai avem ce face, voi nu sînteți buni pentru societate, sînteți pleavă... sînteți...". Și ne-o dus într-o cameră. Da, acolo, nu ne-or bătut. Ne gîndeam: ne lasă puțin să ne refacem, după aia iar începe șvungul!... Da, ce s-o întîmplat atunci? Atunci l-or luat pe Țurcanu, pe Livinski, pe Gigi Popescu și pe alții și i-o dus la București. Ăștia, care erau aci, credeau că șefii lor îs duși și i-o eliberat. C-așa le spunea: că ei vor deveni ofițeri de securitate, vor face spionaj, vor fi trimiși în alte misiuni și ăștia acum erau convinși că ăia-s duși ca să-i elibereze... N-or știut ei unde vor ajunge! După cum nici noi n-am știut! Dar nu ne-or mai bătut ăștia care rămăseseră....

La un moment dat ne trezim că... „ia, cutare cutare, ia-ți bagajele!". Și ne-o luat, ne-o băgat în dubă și ne-or dus în mină la Baia Sprie. Acolo eram 800; 400 băgau într-un schimb de zi, 400 de noapte, în funcție de pedeapsă; care erau pînă la 10 ani lucrau într-un schimb, care erau mai mult lucrau în schimbul celălalt. Pe noi, cînd ne-or dus, noi eram slăbiți, tăbărîți... Pe noi o lună de zile ne-o ținut la suprafață.

Cînd am ajuns de la Gherla, nouă ne-o fost frică să nu fie vreo reeducare acolo... Cu cine să vorbesc, cui să spun?... Aici cu noi erau și bătăuși aduși în mină... Ai! Doamne!

Dintre deținuții de la mină pe Bujoiu l-am cunoscut; nu personal, însă el a fost judecat în '48, inginerul Bujoiu și Pop și-or fost condamnați la moarte și le-o comutat în muncă silnică. El, Bujoiu, Pop și cu Aldea făcuseră Mișcarea asta Națională de Rezistență. Și eu făceam parte din această mișcare. Deci nu-l cunoșteam personal... Mi-o spus el că m-o văzut pe la Stîrcea, care fusese mareșalul Palatului. Și el o fost arestat în '47, cu Maniu și cu ăștialalți... Venea Ilie (Popescu) Prundeni... îl cunoșteam tot așa din ce citisem, el fusese în timpul lui Antonescu în guvern, era ziarist, scriitor, poet, cine-o fi fost Bujoi ăsta o zis că aici nu-i ca la Gherla. Le-or zis la ăia,... bătăușii,... aici avem nevoie de perforatori (știți, care lucrează că aparatul ăla de perforat) nu de informatori!

Între noi, care-am fost, erau și legionari și țărăniști și apolitici, și liberali, socialiști... Și, cînd am intrat în mină... nu mai puteam mînca!... Piine era suficientă. Sara (înainte de a intra în mină) luam o pîine și o puneam pe sobă acolo și se-ncălzea și pînă dimineață mîncam și o pîine de 2 kg... că noi eram flămînzi... da, ne uitam, la ei, la minerii de-acolo și vedeam că ei nu mănîncă... „Las' mă că nu vă mai arde!"... Cînd am intrat în mină, cînd m-am întors acasă sara sau dimineața... că sara am intrat,... nu mi-o mai ars să mănînc... era mină de plumb... Și atunci ne-am dat noi seama de ce colegi de-ai noștri nu mănîncă... În fiecare lună venea o dubă cu 100 de deținuți buni pentru lucru și se luau de aici 100 înapoi. Ăia, or mai fi trăit 2—3 luni și erau gata! Ne gîndeam, ce să facem? Cu ei puteai discuta, că ei aveau șefii lor, și dacă se făcea o grevă îi lua pe șefi... și ăștia nu-i lăsau... Majoritatea ai lor șefi erau legionari... Vine-odată vremea și-i duce pe legionari de-acolo.

Și cînd i-o luat pe legionari, zic către nea Ilie: „Nea Ilie, mai putem noi să stăm să vedem în fiecare lună, că pleacă 100 distruși și vin alții și se distrug și ăștia? — Da ce poți să faci? — Facem o grevă! — Ștefane, putem să facem treaba asta, da s-avem cel puțin 200 de oameni buni, să reziste, să moară de foame, să nu fie fricoși dacă-i împușcă, să nu cedeze! Și cînd avem 200 putem pleca la acțiune!".

Contam foarte mult pe vreo 60 de bănățeni care erau tot unu și unu. Era un grup de catolici, de preoți buni. Vorbesc cu un preot, Dumitrașcu, îl chema pe el. Ăla îmi spune: „cu tot grupu nost'!" ...erau vreo 15—20 și ăștia! Era un comandor de marină Coca Apostolescu și cu el erau încă vreo 10—15 ofițeri, căpitani, locotenenți. Îmi spune — „Ștefane, cu ai mei intru în acțiune!" ...Am avut din Vrancea, un grup... Și mă întîlneam din cînd în cînd cu nea Ilie Prundeni și cu Bujoi și cînd mă-ntîlneam, le spuneam: am atîți, am atîți... deja trecuseră de 200. Vorbisem și cu ăia care lucrau în schimb de zi. Unul dintre ei era din comuna Ghimșan, dacă nu mă-nșel, cu el am fost arestat în 46', după alegerile din 46'. El fusese deputat la țărăniști și l-or dus în pușcărie la Lugoj și acolo m-or dus și pe mine și acolo ne-am cunoscut. Și-acum el era aici în schimbul celălalt. „— Mă, Ștefane, pe-atîția contez!". N-am apucat să facem greva. Noi eram la Cavnic... Și-n aceeași zi... unii or evadat dintr-o altă mină, din una 3 și din alta 30... La noi era greu de făcut, eram la 60 de m adîncime... Și cînd or evadat ăia noi nu știam nimic... Și-atunci pe noi ne lăsa la masă liberi,... ne luam hainele... că unde lucram noi era foarte cald... **lucram în chiloți, dădeam** drumu la țeava de aer comprimat să înghițim aeru... că aeru venea de-afară. Și vedem că vine un plutonier care era de servici... stăteam pe lîngă barăci, dar el: „rupeți rîndurile și încolonați-vă!"... ne-o adunat de 2 ori și iar ne-o împrăștiat... Și-atunci noi am zis că nu mîncăm! Da noi nu eram pregătiți pentru grevă, încă, nu făcuserăm comitetu de grevă... Și-atunci o venit directoru și-o zis: „La dormitoare și dezbrăcați-vă!" Eu am intrat în dormitoru meu, am pus un brîu, o cămașă mai groasă. — Păi ce faci, Ștefane?" — „Bă, să fiți atenți, că acu ne ia! Să știți că acu am intrat în grevă!" Și m-or scos afară... Unde-am stat noi erau dulapuri-carceri, trebuia să stai numa în picioare. După 2 zile, 3, vine ofițeru: „Mă, Ișstoc vii afară să dai o declarație!" Acolo nu puteai să te duci decît legat de picioare, altfel putea să te împuște, că evadezi. Cînd am ieșit afară am spus să-mi lege lanțuri de picioare. Ăștia că nu, că vii cu noi, ai încredere!... Neavînd ce face m-or adus în carceră înapoi... Și-acolo am discutat cu ceilalți... să ne lege cu lanțuri unu de altul. Apoi, la declarații, nu spunem decît că am intrat în ziua cutare, la ora cutare, în greva foamei. Motivele care ne-or determinat să facem greva le vom spune după trei zile dacă vine procuroru. Dacă după trei zile nu vine procuroru — nici un ceas mai tîrziu — noi nu spunem. Și-atuncea o să cerem să vină ministru de interne — era Alexandru Drăghici atuncea ministru — or un reprezentant direct al lui.

Între timp și schimburile ălealalte, cînd or aflat că noi am intrat în grevă — or intrat și ei... și mai aduseseră și dintre ăia în locul în care am fost noi ținuți. Și ăia s-or atașat de noi... Singuri ungurii n-or intrat în grevă și cîțiva pocăiți din ăștia... Nu mai erau 200, ci 400 aproape... și or intrat și schimbu celălalt. S-or dus pe la ăialalți din barăci și le-or spus: „— Dacă voi rămîneți în grevă, pe ăștia 20, cîți eram noi acolo, îi împușcăm! — N-aveți decît!" Atunci i-o încolonat pe ei pe toți și ne-o dus pe noi „— Nu cedați!, îi împușcăm!" Ăia: „N-aveți decît!" Atunci or venit la noi: „— Dacă voi nu cedați, luăm din 10 cîte unu și îl împușcăm! — N-aveți decît!". Și-așa o fost, n-am cedat.

A consemnat
Smaranda VULTUR
(va urma)

Ișstoc Ștefan s-a născut la 16 dec. 1928 în satul Birchiș jud. Arad. Ca membru al PNȚ a fost condamnat la 12 ani închisoare (Pitești, Gherla, Baia Sprie, Oradea Mare, Arad, Timișoara, Jilava, Lugoj, Aiud, Gherla, Galați, Lătești — cu domiciliul obligatoriu în Bărăgan între 1962-1964). A murit în ianuarie 1992 la Birchiș.

CORIOLAN BĂRAN

Fiu de învățător din comuna Nerău, Coriolan Băran se angajează din tinerețe, cu toată ardoarea în lupta bănățenilor pentru împlinirea idealului unirii cu România. În 18 octombrie 1918 este alături de Alexandru Vaida în momentul crucial cînd acesta citește în Parlamentul maghiar „Declarația privind voința de autodeterminare a românilor din Transilvania." Se întoarce apoi în Banat și va avea o contribuție de mare însemnătate în organizarea Consiliilor Naționale și a Gărzilor Naționale Române la Nerău, Sînnicolaul Mare etc. Noile organisme politico-administrative românești constituite în mod democratic în toamna anului 1918 îl împuternicesc să le reprezinte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. A fost, astfel unul din cei 1228 de delegați oficiali care la 1 Decembrie 1918 au ctitorit România Mare.

În perioada interbelică militează pentru propășirea țării întregite. A știut să armonizeze vocația adevărată de intelectual cu angajamentul politic, în slujba unor convingeri democratice autentice. A știut să facă din atribuțiile sale de Secretar general și Președinte (din anul 1936) al Partidului Național Țărănesc din județul Timiș-Torontal o modalitate eficientă de propulsare a vieții culturale și economice în această parte a țării. Primar al municipiului Timișoara în mai multe rînduri (1929, 1938 și 1940, pînă la instaurarea guvernării antonesciene), prefect al județului Timiș-Torontal în anii 1932-1933, Coriolan Băran s-a identificat cu problemele și cerințele societății românești, ale bănățenilor cu deosebire. De neobositele sale strădanii se leagă întemeierea societății „Corala Banatului" sau activitatea fructuoasă a societăților culturale de mare prestigiu „Astra Bănățeană" și „Institutul Social Banat-Crișana".

Valul de teroare ce se abate asupra României după anul 1945 prinde în vîltoarea sa cumplită și viața lui Coriolan Băran. La 5 mai 1950 a fost arestat pe baza „Ordinului general" privitor la foștii demnitari și personalități ale vieții publice interbelice. Este ținut în beciurile Securității din Timișoara **pînă la 19 septembrie** 1955, cînd este transferat pentru cercetări la sediul central al M.A.I. din București. De-abia la 23 ianuarie 1956, după aproape șase ani de la arestare, anchetatorii hotărăsc trimiterea sa în judecată „în stare de arest" pentru„**crimă de activitate intensă împotriva clasei muncitoare".** Printr-un monstruos mod de răstălmăcire și denaturare a faptelor, anchetatori îl învinuiesc că în calitate de prefect „a împiedicat lupta dusă de clasa muncitoare în vederea răsturnării regimului burghezo-moșieresc din țara noastră, conștient fiind că prin aceasta împiedică dezvoltarea mișcării muncitorești". Îl mai acuză că prin activitatea depusă ca fruntaș al Partidului Național Țărănesc „a denaturat concepțiile marxist-leniniste, contribuind și el, alături de ceilalți, la frînarea luptei clasei muncitoare și a mișcării revoluționare" (Arh. T.M. Timișoara, dosar 19.174. vol.I, f.6.și 87).

Procesul lui Coriolan Băran, se desfășoară la Tribunalul Militar din Timișoara. În 5 martie 1956, se împlinesc cinci ani și zece luni de la arestare. Rechizitoriul procurorului militar preia „argumentația" și „concluziile" anchetatorilor de la Securitate, reținîndu-i ca „vină" faptul că în urmă cu 24 de ani, cînd a fost prefect, a interzis „manifestările de solidaritate ale muncitorilor greviști și a semnat o ordonanță privitoare la introducerea stării de asediu în Timișoara". În consecință, cere instanței militare de judecată să condamne pe Coriolan Băran potrivit art. 193/- alin. I și III, Cod Penal .avînd în vedere, pericolul social pe care-l reprezintă fapta comisă de acuzat în timpul regimului burghezo-moșieresc" (Ibidem, f. 86).

În acest moment de cumpănă al vieții sale, Coriolan Băran face dovada unei extraordinare demnități. Respinge ferm acuzațiile nedrepte, declarînd răspicat în fața complexului militar de judecată că „nu se simte vinovat de ce i se pune în sarcină" (Ibidem, f. 86). Apărarea sa, prin avocatul Gh. Oprea, demonstrează fără echivoc că din probele și declarațiile cuprinse în dosarul penal în cauză și din precizările făcute de inculpat în timpul îndelungatelor anchete „rezultă că nu a comis crima de activitate intensă împotriva clasei muncitoare ce i se pune în sarcină, că nu a avut nimeni de suferit în urma ordinelor emanate în sarcină, că nu a avut nimeni de suferit în urma ordinelor emanate de la acuzat". De altfel, trebuie menționat că **singura** probă materială, aflată în cele trei volume ce reprezintă „dosarul" acestui proces, o constituie **fotocopia** Ordonanței amintite de extindere a stării de asediu și în Județul Timiș-Torontal la începutul anului 1933. Ea este semnată, fapt vizibil cu toată claritatea, de comandantul garnizoanei militare din Timișoara, și nu de Coriolan Băran. Mai mult, declarațiile martorilor, dintre care unii au fost conducători de frunte ai muncitorilor bănățeni între cele două războaie mondiale, infirmă categoric acuzațiile nefondate formulate de anchetatori și procurorul militar. Astfel, Koloman Müller, secretarul sindicatului muncitorilor din Banat, declară că „Băran a fost trei ani de zile avocatul asociației sindicaliste din Timișoara", că după știința sa „nu a făcut nimic contra muncitorilor, iar în timpul cît a fost prefect nu s-a luat nici o măsură din care să reiese că din propria inițiativă s-au întreprins acțiuni împotriva muncitorilor". Un alt martor, Gruia Tiberiu, fost delegat al muncitorilor la Congresul Sindicatelor Unitare de la Timișoara (1929) menționează în declarația sa publică faptul că Băran a sprijinit constituirea sindicatului funcționarilor din Timișoara, i-a ajutat să le aprobe statutele, a intervenit să-și primească salariile „la fel cum a intervenit și în alte ocazii pentru muncitori" (Ibidem, f. 45-50). Referiri asemănătoare înserează și declarațiile altor martori.

Tribunalul nu reține însă decît acuzațiile formulate de procurorul militar și încriminarea că Băran Coriolan a fost deputat în Parlamentul României și a luat parte „la dezbaterea unor legi cu caracter antipopular ca: bugetul statului, legea stabilizării etc.". (Ibidem, vol. 3, f. 22). Reține doar aspectul că cel aflat pe banca acuzării a fost un fruntaș al Partidului Național Țărănesc și a deținut funcții importante pe linie politică și administrativă în perioada interbelică. Potrivit concepției juridice a dictaturii proletariatului asemenea „vină" gravă trebuie pedepsită. Ca atare, instanța de judecată, „ținînd cont de pericolul social pe care-l reprezintă fapta comisă de acuzat în timpul regimului burghezo-moșieresc" apreciază „că nu i se pot reține în favoarea lui circumstanțe atenuante". Prin **Sentința** nr. 45/5 III 1956, potrivit art. 193/alin. I și III Cod Penal, Coriolan Băran **este condamnat la 5 ani și 6 luni detenție grea și confiscarea averii personale.** Dispune eliberarea arestatului care se afla întemnițat de aproape șase ani. Calvarul lui Coriolan Băran nu va înceta aici. Procurorul militar, cpt. justiție Ardeleanu Filimon, face recurs împotriva sentinței dată de Tribunalul Militar Timișoara, considerînd-o „că nu răspunde cerințelor legii pentru sancționarea cu severitate a elementelor ce au înăbușit mișcarea revoluționară a clasei muncitoare și mai ales a celor de seama acuzatului, care, folosindu-se de funcțiile sale politice a organizat și desfășurat o intensă activitate împotriva mișcării revoluționare a clasei muncitoare, aducîndu-i prejudicii" (Ibidem, vol. I, f. 103).

Tribunalul Militar al Regiunii 3 M. Cluj judecă recursul declarat de procurorul militar. Îl respinge, considerîndu-l neîntemeiat, și menține sentința inițială. Recursul s-a judecat în 25 aprilie 1956 cînd s-a dispus și eliberarea lui Coriolan Băran din temniță. Nu a însemnat și eliberarea sa. Au urmat alți ani de domiciliu obligatoriu și supraveghere atentă din partea forțelor represive ale totalitarismului comunist. Atitudinea demnă în timpul lungilor anchete, răspunsurile documentate date celor care i-au pus nesfîrșite întrebări, mîndria de a fi aparținut unui partid fundamental democratic nu i-au putut fi iertate. Își trăiește anii bătrîneții cu demnitate, cu forța omului conștient că trecerea sa prin viață nu a fost zadarnică.

L-am cunoscut pe Coriolan Băran nu cu mult înainte de trecerea sa în veșnicie. Mi-a povestit, ore în șir, cu emoție despre participarea sa la evenimentele istorice din toamna anului 1918, despre bucuria de a fi fost părtaș la înfăptuirea Marii Uniri. Cu adînc respect vorbea despre sacrificiul și dăruirea generației sale pentru împlinirea și consolidarea marelui ideal al românilor, despre strădaniile depuse pentru a face din România o țară prețuită în Europa și în lume. Anii de suferință și umilință pe care i-a trăit, alături de sute de mii de alți români, îi considera ca pe o amară și nedreaptă experiență, ca pe o nemeritată umbră aruncată asupra istoriei noastre naționale. Mai mult decît suferințele îndurate îl durea faptul că la percheziții efectuate după arestarea sa i-au fost confiscate și au dispărut fără urmă nenumărate documente și cărți de mare valoare pentru istoria și cultura poporului român.

dr. Ioan MUNTEANU

TITLURI ULTIMATIVE

După multă (?) vreme, **Tîrgul Internațional de Carte — București '92,** la Teatrul Național din București. ● Organizatorii anunță participarea a circa 500 de firme ● Edituri din 21 de țări. ● La etajul al II-lea, editurile din țară. ● Nu puține dintre acestea se prezintă cu casele închise, semn că managerii au lucrat eficient. ● În expoziție, tot sau aproape tot ce librăriile noastre au adunat cu sîrg în ultimul an. ● Producția de carte a anilor din urmă, pe care aceleași librării o conservă cu muzeală osîrdie. ● Ar putea fi și excepții, desigur. ● De regulă, titluri ultimative, care mai de care. ● Încă o dată, învățăm repede. ● Expozeul democratic. ● Totală transparență a intențiilor. ● Totul la vedere, așadar ; coperți, mai ales coperți multicolore, atentînd patetic/imperativ la afecțiunea și bugetul vizitatorului. ● Un etaj mai sus — editurile străine. Participare de stimă — zicem noi. ● Nu îmbulzeala (**nu, încă,** spun optimiștii) de aiurea, de pe alte meridiane. ● Semn și acesta că editorul de carte occidental, ce rămîne o specie de antropoid care-și exprimă interesul pentru noi în valute liber-convertibile, știe la ce să se aștepte. ● E bine și așa, totuși. ● Poți vedea și altceva decît avortoni editoriali (glăsuind tipograficește în limbi de circulație) pe care librăriile îi exhibă de la o vreme încoarce. ● Altceva decît cărțile pe care, la Paris ori mai la nord, mai la sud, le iei din raft prețuindu-le cu metrul de croitorie. ● Vremuri de criză. ● La etajul rezervat întreprinzătorilor autohtoni — vitalitatea întemeietorilor, a noilor noi întemeietori, lîngă noblețea (încă) ostentativ sponsorizată a celor cu mai vechi state de serviciu — de la **editurile de stat.** ● Încă puține edituri specializate, încă puțini editori cu orgoliul singularizării. ● Volume tipărite pentru toate gusturile — vizîndu-l gospodărește pe fratele nostru, cititorul. ● De alături, vocea copleșită de emoție, cu inflexiuni tragice a unei doamne ce fixează, de minute bune, un șir de opuri ce exhibă pieptănăturile atletice ale unor Piedone autohtoni : „Cîte cărți, Doamne !" ● Sîntem în pas cu vremea și aici. Haiducăria noastră cunoaște, iată, prefaceri dătătoare de speranță — scepticii nu sînt binevenițI, n-au ce căuta printre noi. ● Citesc, peste umărul unui vizitator ce insistă asupra acelorași pagini dintr-o carte pe care o identific a **fi a** lui Livius Ciocârlie, **Fragmente despre vid** (Ed. Cartea Românească, 1992). ● Memorez rapid începutul cîtorva fraze, cifrele din subsolul paginilor, cu gîndul de a mă edifica mai tîrziu. ● Așadar : „Modernitatea : știința și arta valorilor negative. Conștiința de sine a creației ca lipsită de sens în afara ei. Percepția haosului, temerea de vid. În ce privește decadența, greu de spus. În plan spiritual, dacă înțelegem prin decadență pierderea valorilor pozitive, da. Înțelegerea de sine a creației trebuie considerată atunci un fenomen de caducitate. Însă decadența înseamnă epuizarea energiei care menține structura. Imperiile, roman, habsburgic, la sfîrșitul lor. Voința de putere, caracteristică secolului modern, în aparență viguroasă, este factor și manifestare a disoluției. Cultura, revelator al ei. Acțiunea negativului, în ambele părți. Fiestă a dezagregării, a pierderii de sens". ● „Nimicul poate avea înfățișări detestabile. Omul care s-a născut la noi, în ultimii treizeci de ani. Omul de cartier. În ambele sensuri, fără nici un Dumnezeu. Nu crede în nimic, nu așteaptă nimic. Omul derizoriu, făcut din vorbărie. Nimic autentic, totul e pseudo la el. Cultivat de mass media. Plin de mici dorințe. De lăcomii frustrate. Omul tinerilor prozatori. Vica, din **Dimineața pierdută :** falsa comunicare ; de fapt, sub vorbărie, neîncredere ,gînd rău. Incapacitate de a se închipui în locul celuilalt. E zona comună cu celălalt om născut în epocă, omul rapace, care, în disprețul oricăror limite, vrea totul pentru el". ● Citat în același volum al lui Livius Ciocârlie, Jaspers : „Trăim în mizerie, majoritatea populației noastre trece prin suferințe atît de mari, atît de directe, încît pare să fi devenit insensibilă la asemenea dezbateri. Interesul oamenilor se îndreaptă spre ceea ce le-ar putea atenua lipsurile, spre modul cum ar putea să-și găsească un loc de muncă, să-și procure pîine, locuință, căldură. Orizontul lor s-a îngustat : nimeni nu mai vrea să audă de vinovăție, de trecut și nimeni nu se simte vizat de către istoria universală. Oamenii vor pur și simplu să nu mai sufere, să scape de mizerie, să trăiască, nu să reflecteze. Ei se consideră mai degrabă victime care ar trebui răsplătite sau, cel puțin, consolate după cumplitele suferințe îndurate".

Lucian ALEXIU

TENTAȚIA AUTOINSTITUIRII:
EUROPA
DINTRE ULISE ȘI ISUS HRISTOS

SCHIȚĂ DE GEOGRAFIE PROTAGORIANĂ

„Și ce este acest Dumnezeu?
Am întrebat pămîntul și mi-a spus: „Nu sînt eu" și cele ce sînt pe pămînt mi-au răspuns același lucru. Am întrebat marea și străfundurile și tîrîtoarele sufletelor vii și mi-au răspuns: „Nu sîntem Dumnezeul tău" (. . .). Și am zis tuturor acestora care înconjoară ușile trupului meu: spuneți-mi despre Dumnezeul meu, ceea ce nu sînteți voi, spuneți-mi ceva despre El. Și au exclamat cu voce mare: „El ne-a făcut pe noi". Întrebarea mea era cercetarea mea și răspunsul lor era frumusețea lor." (1,X,VI,9).

Orice interogație aparținînd spiritului european, orice expresie aporetică, apodictică sau programatică sintetizînd exemplaritatea unui moment sau a altuia din istoria deschisă și deschizătoare a autodefinirii acestui spirit pot constitui un punct de plecare. Un pretext pentru o încercare, întotdeauna fragmentară și subiectivă, de refacere a întregului prin comprehensiunea sa parțială. Aici efortul de a aduce la un nivel suportabil apăsătoarea tensiune dintre legitim și arbitrar nu înseamnă suprimarea celui din urmă, ci asumarea lui, prin proiectarea asupra trecutului a unei imagini retrospective întregitoare, ca răspuns la întrebările prezentului, căutînd acordul cu evidența ,trans-formînd, paradoxal, ceea ce se va fi petrecut, într-o predicție lansată „înapoi", dinspre prezent. Căci „istoricul are privilegiul pe care nu-l au nici zeii: acela de a schimba trecutul" (B. G. Kuznețov).

În sens concret, termenul istorie desemnează o realitate certă, iar în sens formal, cunoașterea acestei realități (2,17). Distincția e necesară, întrucît noi vom opta pentru cea de-a doua accepțiune a acestui termen. Prin ceea ce încercăm nu pretindem nici rigoare, nici atotcuprindere a unui orizont practic nelimitat atît prin „faptele", dar mai ales prin deschiderile și prefigurările sale. Singurul țel ne va fi căutarea cîtorva izomorfisme și/sau corespondențe între „zone" aparent indiferente în timp și spațiu ale istoriei europene de pînă înspre Reformă. Nu vom ști dacă aspectele alese vor fi cele mai relevante pentru momentul respectiv al reconstrucției și nici nu ne interesează dacă, din alte respective posibile, ele și-ar pierde însemnătatea. Pentru noi cele ce vor avea însemnătate vor fi „zonele începuturilor", pe care le credem a fi fost mai multe, „presărate" din loc în loc pe axa spațiotemporală (dar mai ales pe cea a „devenirii" logice). Decuparea cîtorva asemenea „momente" se vrea și o (re)investire a lor cu semnificații întemeietoare pentru unele din trăsăturile identității spirituale europene (în și prin istorie), aflată mereu în căutare-asumare de determinații. În acest scop, „o istorie inversă" va fi dinspre cea mai „înaltă", nu pentru că aceasta ar fi suma momentelor anterioare ci transfigurarea lor sistematică. O „anti-istorie, s-ar putea spune, dar, oricum, una care sporește comprehensiunea istorică, mai ales în „zona începuturilor", paradoxal, deci, într-un „crono-top", săturat de istoricitate. Paradoxal, pentru că „istoria inversă" ar putea fi intens sistematizată, or, materia căreia i se aplică este, parcă, istorie pură" (3,20).

Năzuim și a afla „constante" și „transliterări" ale acestora în timp și spațiu, aceste căutări cu slabe puteri situîndu-ne adesea la intersecția a numeroase domenii ale disciplinelor umanului, dintre care unele vor fi abordate (de nevoie) cu mai mult sau mai puțin amatorism.

„A reface istoria (. . .) înseamnă (. . .) a căuta în istorie răspunsuri la interogațiile vremii în care trăim. Altfel, actul ar fi gratuit" (4,34). Și o asemenea interogație s-ar dori și cea prin care vom încerca să „re-facem" (dintr-o perspectivă) unitatea unei complexități adusă de mulți, prin nesfîrșită disociere, la o eterogenitate de „zone" aproape incompatibile ce amenință cu disoluția. „Mișcarea" inversă, către „reunificare", care face obiectul tot mai multor abordări, se propune ca o tendință complementară, întregitoare.

Dintre infinitele refaceri posibile, vom schița un mod ipotetic în care „umanitatea" de tip european se va fi „așezat" într-un orizont propriu, oferindu-și perpetuu determinații printr-o triplă raportare: la absolut, la „celălalt" (la alteritate) și la sine însăși. Am ales pentru aceasta două personaje simbolice cu un rol, credem noi fundamental în planul instituirii de sine valorizatoare a unui „spațiu" în și prin care opera lor întemeietoare dobîndește sens în sfera europeană a umanului: Ulise și Isus Hristos. Între cei doi „descălecători" (de civilizație) vom încerca să situăm schița unei (posibile) Europe, sugerate (unilateral, desigur) de cîteva din reflexele activității sale spirituale. Dintre alte numeroase delimitări și precizări care se impun aici, unele ne vom strădui să le formulăm pe parcurs. Deocamdată vom spune doar că „istoria" noastră se va sprijini dintru început pe cel puțin patru ipoteze:

1. Alegerea propoziției sofistului Protagoras („Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sînt precum că sînt și a celor ce nu sînt precum că nu sînt") interpretată nu în primul rînd gnoseologic, ci antropologic, ca ilustrînd „paradigmatic" condiția omului (spiritului) generic grec (european) înțeles ca „măsurător"-institutor al spațiului (fizic și) cultural în care se „așază". În această interpretare (străină concepției socratic-platonice despre suflet, dar părînd să o integreze) sugerată de către Mario Untersteiner (vezi 3,72), „măsurarea" reprezintă „luare în stăpînire" (to metrôn), adică punere într-o anumită relație; măsura dă forma ei obiectului sau lucrului „măsurat". Lucrul trebuie să „renunțe" la forma lui și să accepte forma măsurii. A măsura ar însemna astfel „a cunoaște lucrul și a-l prinde într-o relație cu noi, sau în sistemul relațiilor noastre" (5,133). Iar gîndirea greacă „măsoară" cuprinzînd într-un fel anume lumea și astfel definindu-se prin această relație. Perspectiva antropologică o circumscrie implicit și pe cea gnoseologică, propoziția protagoriană apărînd în această lumină drept prima propoziție a umanismului ca explicație (europeană) a omului. „Drumurile" celor două personaje simbolice pot fi privite ca gesturi de „măsurare" care înseamnă aici atît decupare de orizont, cît și instituire valorizatoare. „Mișcarea" lor convertește geografia (complicată a spațiului mai mult sau mai puțin imaginar pe care „l-au luat în stăpînire") în istorie. I s-a dat astfel istoricului (culturii) din toate timpurile șansa de a încerca mișcarea inversă, aceea de orientare a verticalității istoriei către orizontalitatea „sistemului" și de a o așeza în cercul acestei „geografii" a configurațiilor „actuale" (cf. 3,19).

2. Nu există o lume a faptelor, a obiectelor sau a ideilor, distinctă de eul care se apleacă asupră-i. Mintea și obiectele ei sînt inseparabile: „the only possible reality was consciousness" (6,52). Istoria, ca toate celelalte forme de cunoaștere sau „universuri de discurs", n-are un obiect teoretic, ci ea și-l creează (7,258). „Universurile de discurs" demarcă sensul de nonsens în limtiele domeniului lor. „Natura (ca și trecutul istoric, n.n.), ca toate „imaginările" e o plăsmuire a minții care încearcă să o conceapă" (8,267). „Adevărul", în această situație își află criteriul la intersecția dintre coerență și comprehensivitate, deci e intern în raport cu un sistem (cf. 10,329). Istoria, prin urmare nu e dată, ci e o concluzie atinsă prin mijloacele subscrierii la practica istoriei, păstrînd însă acordul cu întreaga evidență. Astfel evidența prezentă subsumată categoriei de trecut istoric e tradusă din prezentul de atunci în noul trecut istoric.

3. Istoria va fi înțeleasă ca istorie a ideilor. Evenimentele semnificative în planul unei istorii reprezintă „expresia exterioară a gîndurilor" agenților istorici (11,217). Mai mult, istoria implică între indivizi un „liant spiritual". Ea „este mereu cea a spiritului, chiar atunci cînd e istoria forțelor de producție" (2,44). Raymond Aron se întreabă sceptic dacă istoria poate fi separată cu adevărat de istoria filosofiei (2,11), iar noi putem continua în același fel cu întrebările legate și de celelalte domenii ale istoriei spirituale. Relațiile sociale însele dezvăluite de datele istorice sînt interioare, „interacțiunea socială putînd fi mult mai profitabil comparată cu schimbul de idei decît cu interacțiunea de forțe într-un sistem fizic" (12,4). Iar Collingwood crede că pînă și activitățile non-lingvistice ale oamenilor pot fi privite ca exprimînd idei discursive (cf. 12).

4. Am optat pentru „lectura" catabasică, întregitoare, ca unică șansă de „coborîre" către ceea ce este mai înainte deopotrivă în ordine istorică și sistematică, „venind" dinspre noi. Nu ne putem amăgi cu posibilitatea unei „lecturi" în sine, nemijlocite. De fapt noi „citim" prin alte „lecturi", care sînt tot atîtea evaluări sau mai degrabă tot atîtea deveniri ale „faptului" istoric, „citim" trecînd prin „straturile" constitutive ale conștiinței noastre (cf. 13, 154—155). „Lectura" pură a faptului istoric, în „litera" lui ne plasează în afara istoriei, întrucît, pentru a zice după Hegel, „devenirea este încă o determinație cu totul săracă și trebuie ca ea să se adîncească mai departe în sine însăși și să se împlinească" (14,180).

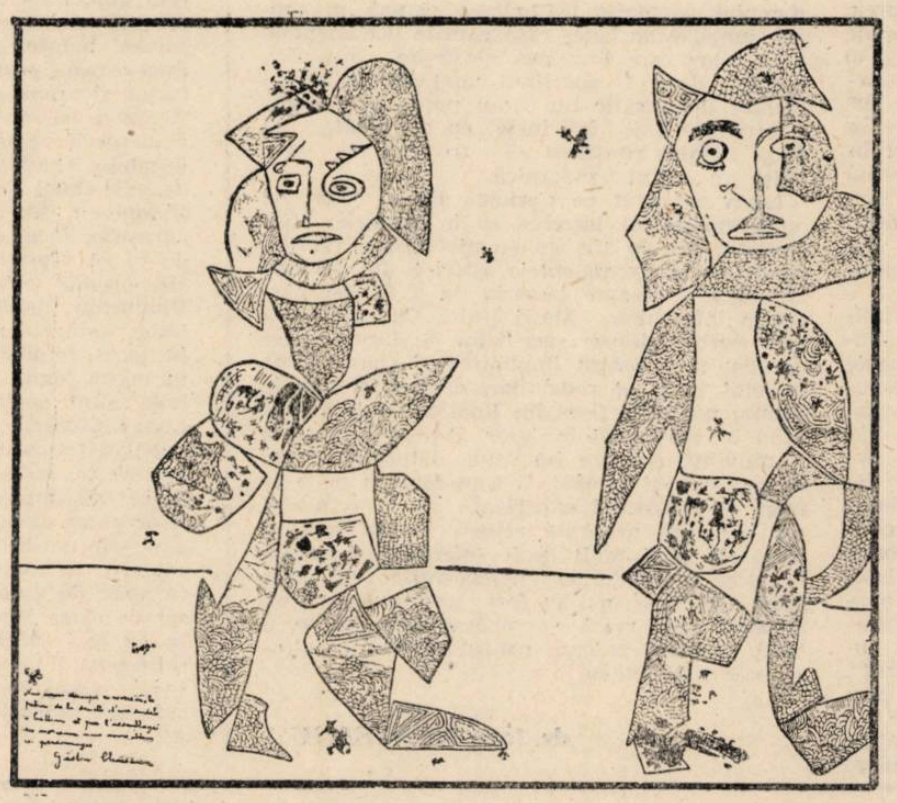

Florin LOBONȚ
Marius UNGUREANU

(VA URMA)

Note

1. Augustin, **Mărturisiri**, Buc., Ed. Institutului Biblic, 1985.
2. R. Aron, **Introduction à la philosophie de l'histoire**, Gallimard, 1981.
3. Gh. Vlăduțescu. **O introducere în istoria ideilor filosofice**, București, Ed. Științifică, 1990.
4. Gh. Vlăduțescu, Studiu introductiv la Aram M. Frenkian, **Scrieri filosofice, vol. I**, Buc., Ed. St. și Encicl., 1988.
5. Gh. Vlăduțescu, **Filosofia în Grecia Veche**, Buc., Ed. Albatros, 1984.
6. G. Santayana, **Five Essais**, Cambridge, 1933.
7. B. Croce, **Logic as the Science of the Pure Concept**, London, 1917.
8. R. G. Collingwood, **Speculum Mentis**, Oxford, 1924.
9. G.R.G. Mure, **Benedetto Croce and Oxford**, Philosophical Quarterly 4/1954.
10. M. Oakeshott, **On History**, Oxford, 1973.
11. R. G. Collingwood, **The Idea of History**, Oxford, 1973.
12. P. Winch, „Concepts and Actions", In **Philosophy of History**, Oxford, 1991.
13. Gh. Vlăduțescu, **Deschideri către o posibilă ontologie**, Buc., Ed. St. și Encicl., 1987.
14. G. W. F. Hegel, **Enciclopedia științelor filosofice**, Buc., Ed. Academiei, 1965.

MEMORIA

EU SÎNT GAITTANY !

În sipetul amintirilor mele se cuibăresc cîteva legate de venerații dascăli pe care i-am avut odinioară. Evoc astăzi una, cu nădejdea că ea va fi cu priință cititorilor, mai ales tinerilor noștri cărturari de pe tărîmul umanioarelor...

...Cu patru decenii în urmă, în februarie 1952, mă pregăteam să plec pentru cîteva zile în munți împreună cu colegul și prietenul meu mult regretat, Aurel Nicolescu. Lucram, pe atunci, la Universitatea din București, ca lector la Catedra de Lingvistică generală și Filologie clasică, îndrumată de Alexandru Graur ; iar Aurel, la cea de Limba română, condusă de Alexandru Rossetti. Relațiile între cele două catedre erau excelente, ca și acelea dintre șefii lor, în ciuda unor nevinovate tachinării reciproce.

Informat și încîntat de intenția noastră — viața tinerilor săi colaboratori îl interesa îndeaproape — ne cheamă într-o bună zi (mai bine zis : într-o... zi bună) la domnia sa Profesorul Rosetti și, cu un subțire zîmbet complice, ne strecoară sub braț, lui Aurel și mie, cîte un dosar foarte voluminos. Laolaltă, ele alcătuiau un exemplar dactilografiat al viitorului roman călinescian **Bietul Io[a]nide,** despre a cărui apariție iminentă se știricise cîte ceva în cercurile de inițiați ale intelectualității bucureștene din anii aceia. Se mai aflase, cu interes și curiozitate crescîndă, că e vorba de o carte „cu cheie", în tradiție cantemirească. Iar noi, datorită bunăvoinței Domnului Rosetti, ne-am numărat printre puținii fericiți care au privilegiul să citească romanul înainte de ivirea lui în librării. Înmînîndu-ne prețiosul document, Profesorul, surîzînd satisfăcut, a adaos, în stilul său concis, deschis propozițiilor nominale : „— Lectură de vacanță. Atenție : **Eu sunt Gaittany !**". Abia după ce am străbătut, cu sufletul la gură, cartea întreagă, în cîteva nopți de o tensiune intelectuală indescriptibilă, ni s-a revelat, cu toate implicațiile ei omenești atît de atingătoare, semnificația acestei memorabile replici, al cărei sunet, însumînd și mlădierile unei voci de neuitat, îmi stăruie, în urechi și în suflet, astăzi încă, iar apoi, uimiți, am și comentat faptul — Domnul Rosetti a fost în stare să abstragă restul și să rețină — interpretîndu-le, poate, chiar ca un... omagiu amical — cele cîteva similitudini strict exterioare — gestică, epitete superlative, nelipsita agendă etc. — pentru a se recunoaște cu încîntare în personajul călinescian, agreabil cîteodată, dar, de atîtea ori, situat pe muchea îngustă dincolo de care începe ridicolul. Descifrată și tălmăcită pe de-antregul, vorba Profesorului Rosetti cuprinde și o laudă sui-generis, de o incomparabilă elevație morală și spirituală, a prieteniei. Căci ea, lauda, s-a înfiripat și s-a închegat din prețuirea entuziastă a triumfului artistic repurtat, cu romanul **Bietul Ioanide**, de ilustrul său prieten George Călinescu, sentiment capabil să subțieze pînă la anulare orice... re-sentiment, orice ranchiună sau rezervă personală. Replica abia amintită spune și mai mult celor ce-și mai aduc aminte că, în anii aceia de restriște, atît de caracteristicile „bilețele" rosettiene — scrise „pe margini de caiete", în timpul unor interminabile ședințe inutile, și expediate, cu o mimică extrem de expresivă, „amicilor" din preajmă — erau semnate cu inițialele D.G., ale lui... Dinu Gaittany. Asta se întîmpla într-o perioadă cînd colegi de Universitate sau de Academie ai Profesorului Rosetti, identificîndu-se, și ei, în alte personaje din același roman, fremătau de o deloc nobilă mînie, proferînd amenințări și injurii pe adresa lui George Călinescu și stimulînd ororile formulate de unii „critici".

Aceste „bilețele" ale Domnului Rosetti (am și eu unul) deveniseră, de altfel, celebre : ele semnalau ivirea fatală a plictisului, cășunat de sentimentul invadator al timpului irosit din pricina celor care, vorba lui I. Budai-Deleanu, „vorovesc pleve". Bineînțeles, specia nu a dispărut și se pare că nici nu va dispărea curînd.

Mi-aș îngădui să adaug, aici, o amintire personală. Mi-am susținut doctoratul nu la Universitatea din București, ci la Institutul de lingvistică al Academiei, iar din comisia prezidată de Iorgu Iordan, făcea parte și Al. Rosetti. Cum pierdusem „obiceiul casei" m-am interesat la colegii mei bucureșteni cît poate să dureze, fără să devină stingheritoare, expunerea candidatului. Mi s-a răspuns prompt : „Ai uitat ? Pînă vezi că Rosetti se apucă să scrie primul bilețel". M-am conformat și am vorbit un sfert de oră, adică exact atîtea minute, cîte rînduri scrisese, în referatul său oficial despre teza mea, Al. Rosetti : 15. Rînduri foarte puține, dar dense și generoase. De altfel, brevilocvența caracterizează, în cel mai înalt grad, stilul rosettian, de la severele lucrări de lingvistică pînă la atît de personalele note de călătorie.

Al. Rosetti nu a fost numai un specialist eminent, cu contribuții decisive în aproape toate domeniile lingvisticii, înzestrat cu un pronunțat apetit al construcțiilor monumentale, ci, așa cum se știe, și un iubitor împătimit al literaturii autentice și al cărții tipărite în veșminte de sărbătoare. Prin întreaga sa activitate, prin contactele asidue, prietenești cu cei mai de seamă scriitori ai vremii, el a pus umărul la surparea barierelor artificiale dintre disciplinele lingvistice și cele literare. Treptat, cele două „tabere" aveau să accepte un compromis care s-a dovedit benefic amîndurora. Căci literatura cea mai aleasă își află materialul de expresie în tiparele limbii obișnuite, iar aceasta își găsește cea mai nobilă întruchipare a sa în plăsmuirile Poeziei.

Activitatea editorială a lui Al. Rosetti — ca director, timp de 15 ani, al „Culturii Naționale" și al „Fundației Regale" — s-a dovedit prodigioasă și incomparabilă. Generația de aur a „scripturelor române" dintre cele două războaie îi este în întregime redevabilă. Nu e de mirare că Tudor Arghezi, în „Ediția definitivă" a versurilor sale din 1943, îi închină ciclul **Flori de mucigai.** Sau că Ion Barbu a așezat, în fruntea unui poem al său, dedicația : „Lui Al. Rosetti". Sau că, acum 22 de ani, la o aniversară solemnă, acest sacerdote al cuvîntului românesc, care este Geo Bogza, i-a desenat „trei brazi", însoțind desenul cu un asemenea comentariu : „Ei sînt meniți să-i aducă aminte că el, Alexandru Rosetti, a fost cel mai fericit editor român și că serviciile pe care le-a adus culturii române sînt imense, tot atît de imense ca și zăpezile care se pregătesc să acopere culmile Carpaților, în timp ce toți arborii își pierd frunza, pe cînd ei, brazii, rămîn pururi verzi, simbol al unei tinereți veșnice". În neuitatul portret pe care i-l taie în **Istoria...** sa, G. Călinescu afirmă răspicat : „Al. Rosetti reprezintă una din cele mai interesante figuri ale vieții noastre literare. Influența sa este profundă și va fi recunoscută cu seninătate mai tîrziu. [...] el a umplut rafturile culturii cu cărți imposibil de sperat în alte condiții. Omul este o personalitate profundă, erou plin pentru un roman posibil". Nu voi pierde prilejul de a sublinia că Alexandru Rosetti a descoperit, a încurajat și a promovat un mare număr de tineri valoroși, care au devenit, ulterior, reprezentanți de frunte ai lingvisticii românești, cunoscuți și recunoscuți peste hotare. Este, acesta, încă un mod de a face „Istoria limbii". Căci urmașii îmbogățesc opera maestrului, aducînd mărturie despre noblețea și generozitatea omului.

În 1968, desăvîrșind lucrarea vieții sale — **Istoria limbii române** — Alexandru Rosetti scria : „Trebuie să mărturisesc din capul locului că încerc astăzi un sentiment ciudat : al călătorului care, părăsind vîrful muntelui, privește mirat pantele lui abrupte și se întreabă cum de a fost în stare să le urce ?". Mărturisirea este a unui cărturar care, în multe din... puținele sale răgazuri, a colindat Bucegii, atît de dragi lui, de la Vîrful cu Dor pînă la Caraiman și Coștila, pînă la Bucșoiu și la Omul. Cei care am avut fericirea să-i fim, măcar o vreme, în preajmă, am deprins, de la Magistrul nostru venerat, nu numai pasiunea pentru Istoria limbii române, ci și dragostea, la fel de statornică, pentru munții țării. Unde s-a înfiripat Miorița ; și unde **durerea** latinească a devenit **dor**...

...Parcă-l văd — sînt, de atunci, peste 40 de ani — în zorii tulburi ai unei dimineți de iunie, pe terasa vilei Academiei de pe „Cumpătul" Sinaiei, scrutînd, cu o privire familiară, zarea, deasupra Jepilor și a Crucii Caraimanuuli. Pentru obștea filologilor noștri tineri de astăzi și de mîine — care vor avea mereu pe masa lor de lucru opera savantului, dar vor ști din ce în ce mai puțin despre mirabila alcătuire lăuntrică a Omului — imaginea aceasta adună, cred, în sine destule „trimiteri" prețioase ca să poată dobîndi proporțiile și, mai ales, tîlcurile unui simbol. Cînd, la sfîrșitul săptămînilor sale de veghe și de trudă creatoare, Alexandru Rosetti pornea spre munți, el fraterniza, sînt sigur, cu Faust : „Eliberat de chinurile minții, / De fumul, de funinginea științei, / O, de-aș putea pe plai înalt / În roua firii să mă scald !".

Întorsu-i-am, oare, prin acest popas omagial, Domnului Alexandru Rosetti o parte, măcar, din datoria ce aveam față de domnia sa ? Nu-mi dau bine seama. Ceea ce știu bine este că, din păcate, o asemenea îndatorință nu se poate întoarce niciodată pe de-a-ntregul.

G. I. TOHĂNEANU

EPISTOLAR

MIRCEA ELIADE

Iași, 9 august 1939

Stimate domnule Eliade

Adresîndu-mă D-stră, nu știu dacă nu tulbur o solitudine și un refugiu. De aceea, înainte de a vă transmite rugămintea mea, vă cer iertare pentru a vă fi deranjat. Nu pot uita, totuși, că nu demult ați stimulat, printr-o fecundă afirmare, încrederea în tinerețe și în noile promoții de scriitori, pe care i-ați și ajutat, atît cît v-a fost posibil, în limita propriei lor recomandări. Mai cred iarăși că n-ați uitat numele meu. Îndemnat de una și de alta, vă scriu.

Fiind în provincie n-am posibilitatea să vă văd personal și nici să fac demersurile de care am nevoie prin mine însumi. Vreau să tipăresc în toamna aceasta o carte sau două. Ca ofițer de infanterie cu serviciul la unul din liceele militare, timpul meu liber este extrem de redus. M-am apucat de Facultate acum trei ani. Azi sînt în pragul licenței în franceză, pe care aș vrea s-o pregătesc temeinic, întrucît aș urma să pot fi trimis în străinătate, peste 2 sau 3 ani.

Din cauza ocupațiilor ostășești, n-aș avea putința libertății. Cum comandanții mei citesc prea puțin revistele la care am scris și scriu, cum rigorile serviciului cer să fie puțin îngăduitori, aș avea nevoie de un suport moral pe răstimpul acestui an și nu găsesc acest suport decît în posibilitatea publicării a unuia sau amînduror manuscrise, gata să meargă la tipar. Publicarea lor ar îngădui să fiu privit sub o altă perspectivă și, ca urmare, lăsat mai liber. Cu această libertate, în fine, să pot profita pentru studiu.

Aș ține să vă pot trimite spre lectură un mss. de nuvele : „Umbrele iubirii". Dacă ele vă vor place să mă ajutați să le public pe undeva, poate la „Cugetarea". Dacă nu vă vor place, vă voi trimite cele trebuincioase pentru a reintra în posesia mss. Un roman „Logodna" a fost, mai mult sau mai puțin sigur angajat la „U.L.". *
Pentru publicarea lui mi s-au mai cerut, în cazul cînd va fi acceptat spre publicare — pînă azi nu l-am expediat editurii —, încă 10000 lei, contribuția mea. Dacă aș putea să termin retranscrierea lui și să vi-l pot trimite la Buc. înainte de 15 Sept., cînd m-am angajat a-l preda U.L., aș fi bucuros să aud și avizul D-stră.

Ceea ce vă rog astăzi este să-mi răspundeți pe c.p. alăturată dacă aveți timp să-mi consultați nuvelele, în luna asta de vară,

În cazul cînd sînteți prea ocupat sau prea obosit, desgustat, așa cum se întîmplă atît de des, voi primi cuvîntul drept fără absolut nici o atingere a orgoliului meu de autor. Cred prea mult în aceste stări de spirit, în ziua de azi, pentru a nu le putea acorda deplinul credit.

Rămîne al D-stră cu aceiași veche vie iubire,

Mihail CHIRNOAGĂ
Iași, Str. Asachi 4

*** Universul literar**

Mihail Chirnoagă **(1913-1948), conducător al revistei** Frize **(Brașov), colaborator la** Vremea, Universul literar, Jurnalul literar. **Romanul** Logodna **la care se referă scrisoarea către Mircea Eliade a apărut în 1940 în colecția** Universul literar.

În colecția Restituiri **a apărut în 1977 la Editura Dacia din Cluj-Napoca volumul lui Mihail Chirnoagă,** Basoreliefuri **(ediție îngrijită și prefațată de Gh. Perian).**

Ancheta „ORIZONT”

DESTINUL ROMÂNESC SUB SEMNUL LUI CARAGIALE ?

Nicolae Manolescu

„Dacă vreți amănunte, vă stau la dispoziție după alegeri”

(La ora prînzului, după o întrunire politică importantă)

Răspunsul meu este **da.** Destinul românesc a stat, stă și va sta sub semnul lui Caragiale. Sigur, astă n-are nimic de-a face cu „exegeza” marxistă care vedea în opera dramaturgului o satiră vitriolantă la adresa sistemului politic burghez. Lucrurile sînt ceva mai complicate. Oricum, la o primă vedere, în ceea ce privește „tutela” spiritului lui Caragiale asupra noastră, nu știu dacă la mijloc este o fatalitate istorică sau este geniul dramaturgului; sau, de ce nu, și una, și alta.

(Noaptea tîrziu, după o conferință de presă urmată de un party)

Mă întrebați dacă îmi mențin vehemența răspunsului pe care l-am dat, acum cîteva ore, anchetei voastre. Ei bine, deși gurile rele ar putea insinua că, în fond, sînt **un catindat** ce-i are în spate pe **ai noștri** și așteaptă deliberările **Centrului,** mi-o mențin: destinul nostru stă sub semnul lui Caragiale. Dacă vreți amănunte, vă stau la dispoziție după alegeri.

Dorin Tudoran

„De ce nu ne-ar patrona paginile tragice ?

Ca în cazul tuturor anchetelor: dacă n-am fi stat sub semnul lui Caragiale, n-am fi făcut ancheta. Evident că am stat și stăm sub semnul lui Caragiale. Toată lumea care invocă această paternitate are dreptate. Mi-am dat seama, mai ales în ultimii ani, că intrăm tot mai acut sub acest semn, auzind multă lume spunînd la tot pasul: „sîntem în Caragiale”. Și mă amuză să-i aud spunînd asta pe cei care nu l-au prea citit pe Caragiale, care au văzut poate cîteva piese, carè cunosc cîteva momente și schițe, dar și-au însușit clișeul. Asta pe de-o parte. Pe de alta, ne aflăm sub semnul lui Caragiale și în cîteva forme indirecte. Mi-aduc aminte de acele spectacole — „de varietăți” se numeau — în care toate bancurile grosolane și ridicole se voiau descinse din Caragiale și funcționau ca un fel de supapă și în fața oricărei forme de rîs se spunea a proasta, „mare a fost și Caragiale ăsta, domnule !”.

Dar nimeni nu spune că ne aflăm sub zodia lui, gîndindu-se la paginile tragice din Caragiale. De ce nu ne-ar patrona și acela pe noi ? Deși eu însumi cred că nu avem, ca popor, propensiune spre tragic, că nu-l putem suporta și că facem din el, în cel mai bun caz, ceva dramatic, simt totuși că există ceva în noi din zona asta, pentru că altfel am fi dispărut. Deci, cred că există ceva în destinul nostru și din **acest** Caragiale.

Dar să revin la celălalt Caragiale. În ultimii zece ani de sub Ceaușescu, autoritățile erau foarte conștient și subconștient terorizate de ideea că oamenii gîndesc că trăim în plin Caragiale. Și reacția lor era ca întotdeauna, stupidă: să interzică, prin tot felul de măsuri, cît mai mult Caragiale. Între altele, desființarea numelui Teatrului Național. În momentul cînd ajungi la o asemenea nebunie și îi răpești naționalului bucureștean numele dramaturgului, te comporți exact ca în Caragiale. Enorm de caraghios.

Printre puținele cărți pe care le-am luat cu mine cînd am plecat din România se află și un Caragiale în ediția aceea mică, pe foiță de țigară și cu coperta maro. Cînd, împreună cu soția, am încercat să ținem vie limba română în capul copilului nostru, nu doar vorbind-o, ci împingînd-o pe Alexandra și spre citit, i-am dat acea cărticică. Firește că mai aveam și Eminescu, și Cosbuc, și Beniuc — erau cărțile în colecția aceea în casete, și Maiakovski, și Leopardi. Quasimodo... În sfîrșit. I-am dat, poate din întîmplare, cărțulia Caragiale. La început a fost teroare cu literele extrem de mici. Ne-am temut ca nu cumva, ieșnevită — ca orice copil american — de vizual, de televizor, să nu vrea să buchisească literele acelea mici ca niște purici. Era cam în primele noastre luni de America. Stăteam într-o casă foarte mică, un apartament. Și la un moment dat, în timpul nopții, am auzit niște rîsete pe viață și pe moarte din camera Alexandrei, care citea Caragiale. Primul lucru pe care am întrebat-o a fost de ce nu doarme. Și ne-a spus că nu poate dormi din cauză că a dormit mult după-amiază. Și de rîs, rîdea pentru că citea „Pastrama, trufanda”. Într-o cămăruță din America, într-un fel de pod studențesc, o fetiță de origine română, la vreo opt ani, rîdea pe rupte de „Pastrama, trufandaua” lui Caragiale. De „Politică și delicatețe” și de toate celelalte. Apoi, crescînd, cînd o mai împingeam spre cărți românești, tot pe Caragiale îl alegea. Și din cînd în cînd o surprindeam spunînd, cînd ne auzea povestind despre ce se mai întîmplă prin țară, „asta-i ca-n Caragiale”. Deci, cred că un astfel de copil este martorul cel mai credibil — un transplant forțat din România dincolo. Cînd, și un astfel de martor indirect își spune „asta e ca-n Caragiale”, înseamnă că trăim sub semnul lui Caragiale.

Vladimir Tismăneanu

„O noapte furtunoasă cu un epilog stalinist”

Un studiu pe care revista „Orizont” îl publică acum în serial cu titlul „Tragicomedia comunismului balcanic” (și care e un fragment din cartea la care lucrez, „Stalinism pentru veșnicie”) se încheie cu niște cuvinte ale lui Belu Zilber, o butadă rostită public în cadrul unui curs marxizant de la Universitatea din București, care avea să-l coste enorm: „socialismul din România va sta sub semnul tutelar a două genii combinate: Ion Luca Caragiale și Iosif Vissarionovici Stalin”. O spusese, poate, cu un fel de frivolitate inconștientă, fără să bănuiască gravitatea consecințelor. I-am recitit „Monarhia de drept dialectic” și am găsit acolo o frază în care se referă la propria sa afirmație: „Socialismul român a fost într-adevăr. «O noapte furtunoasă». Dar o noapte furtunoasă cu un epilog stalinist”.

Spiritul caragialean e foarte bine prins în studiul lui Maiorescu: toată nebunia formelor fără fond, a aparențelor fără substanță, nebunia grotescă a măștilor, a miticismului, a unei ușurătăți în cele totul e luat în deriziune, într-o lume unde se petrec totuși drame absolute, crime, trădări, conjurații. Eu personal îl văd pe Caragiale, ca și destinul românesc, nu numai ca pe un autor de comedii, ci ca pe un moralist al tragicului național. Un Caragiale, autor al spațiilor aluvionar secrete din psihologia umană, dar și un Caragiale al spațiilor spectaculos **publice. Toată istoria românească este de fapt marcată de aceas**tă tensiune. Iar Caragiale e, în mod evident, figura care prezidează asupra neterminatei căutări de sine a României. Este ușor să-l detești pe Caragiale dacă ești vocea patriotismului **național — sigur, el are un rol dizolvant, așa** cum orice inteligență critică are un asemenea rol. Deci, **Caragiale este cu noi sau,** mai exact, este cu voi în măsura în care există o dimensiune a acestei zone politico-culturale, a acestei zone sociale, unde eroismul nebun se îmbrățișează cu cupiditatea primară, unde viselе cele mai deznădăjduite par că sînt simple năluciri, după care le vezi împlinindu-se...

Dacă această anchetă vrea să proiecteze și niște speranțe, **eu unul** aș dori să văd o ieșire din acea lume care l-a făcut pe Caragiale să se sufoce de tristețe și de singurătate. Aș vrea să văd o Românie intrată într-un univers care l-ar fi făcut pe Caragiale să nu se exileze la Berlin, ci să revină mîndru și demn la București.

Dan Grigore

„Tranziție prelinsă spre eternitate”

E foarte adevărat că accidentul care a fost pentru români un fel de tranziție prelinsă spre eternitate, ce pare că s-a întins, așa ca într-un gest de lene istorică ne-a ajuns și pe noi. Lumea lui Caragiale este mereu prezentă, de la cîte o frîntură de replică, de la o atitudine, pînă la rictus sau fizionomie. N-ar trebui să uităm că el era un autor care își nota pe text pînă și indicații de regie, scenografie, mișcare secnică. De fapt, ce trăim noi acuma este o încercare de a schimba niște raporturi de forțe între o lume care nu vrea să plece din existența noastră și una ce încă întîrzie să se declanșeze benefic pentru noi. Mă gîndesc că dacă am avea un corespondent în plan spiritual pentru trecerea de la caragialesc spre o nuanță eminesciană, repet, spiritual vorbind, nu politic, ar fi cu totul altceva. Dacă acest lucru s-ar **întîmpla, echilibrînd puțin balanța** existențelor noastre, am deveni, poate, o lume românească mai autentică. Așa, sîntem încă o lume care a trecut de la un ruralism dominant către un urbanism incomplet asimilat și în această marginalitate urbană personajele lui Caragiale se dispun ca în cercul unui parlament imaginar. Și acum, la fel ca în vremea lui, trăim într-o lume de tranziție care încearcă să-și creeze din nou propriile instituții democratice și începe să se stratifice în clase. Cred că multă vreme de aici încolo figuri desprinse parcă din paginile lui Caragiale se vor afla peste tot. Și dacă noi vom păstra o atitudine ironică față de ce ea se întîmplă în jurul nostru înseamnă că sîntem chiar urmașii personajelor caragialești, pentru că nu este posibil să facem din viața noastră politică, socială ori chiar domestică o comedie.

Cornel Nistorescu

„Uneori, îmi vine să cred că sîntem blestemați”

Da, sigur. În toate. Și-n lucrurile bune. Stă bine de tot. De la CETĂȚEANUL TURMENTAT la CAȚAVENCU și GHIȚĂ PRISTANDA, toți se regăsesc integral. Ia-l pe MĂGUREANU și vezi în cîte personaje din Caragiale se regăsește. Ia-l pe ILIESCU și vezi, de la debutul lui Caragiale și pînă la moartea lui, în cîte se regăsește.

Ce speculații inteligente să faci pe marginea unei lumi care, parcă, a descins direct din opera lui Caragiale ? ! A ieșit din piesele lui și a intrat pe prima scenă politică.

Uneori, îmi vine să cred că sîntem blestemați. Dar nu cred că e asta, nu știu... N-am o explicație rezonabilă și credibilă...

Nu poți acuza nația și nu poți s-o suspectezi de nimic, ea este așa cum este... Eu mă feresc să-i... recunosc păcatele, pentru că... Mă gîndesc că nu merită să le pun înaintea lucrurilor bune pe care le-a făcut și le mai poate face...

Dacă unii spun că avem mai multe defecte decît calități... Știu eu ? Asta poate s-o spună, eventual, un istoric al civilizațiilor, un mare om de cultură și de spirit... Eu nu am dreptul să lansez o asemenea judecată. Cert este că atunci cînd am avut de-a face cu nebuni și cu proști pe care nu i-am luat în spinare, a ieșit la iveală și partea urîtă a lucrurilor. Dar cînd am avut norocul și fericirea ca în fruntea acestor oameni care locuiesc pe acest teritoriu să ajungă oameni adevărați am făcut lucruri frumoase. De aceea, nici nu cred că trebuie să ne punem cenușă în cap. Firește, nici nu trebuie să ne exaltăm, să ne autoapreciem în mod exagerat.

Am impresia că a fost și jocul... un joc absurd al șanșei și nesansei. Am avut parte și de oameni extraordinari în fruntea acestui popor. Însă Istoria ne-a adus și degenerați, și cretini, și paranoici, și broscoi...

În România există și oameni extraordinari...

Dar dacă pui un personaj din Caragiale în fruntea societății, lumea o să semene cu el. Dacă pui un maimuțoi în vîrful unui copac, tot copacul o să pară plin de maimuțe... încărcat de maimuțe. Într-un pom, chiar și fructele o să semene cu niște maimuțe...

Acum, dacă ar mai trăi Caragiale, ar privi, cred la televizor, ar privi viața politică și ar fi atît de fascinat și și-ar da seama că realitatea i-a întrecut opera...

Stelian Tănase

„Și nimica mișcă”

Îmi aduc aminte de o replică a lui Conu Leonida, puțin citată, dar înspăimîntătoare și care s-ar putea suprapune peste ceea ce a fost definit ca destin național: „și nimica mișcă”. Să ne amintim că Mihai Ralea spunea că pe noi, ca români, ne-a salvat uneori această simulare a morții. Și că în diferite situații neprielnice în istorie, românul a făcut pe mortul și odată primejdia trecută, a reînviat. Am putea spune că am constatat asta și în ultimii doi ani. Eu văd în Caragiale nu neapărat băcăliosul, cel care lua în derîdere instituțiile democratice românești și metehnele noastre de oameni care ne civilizam în a doua jumătate a secolului trecut. M-aș uita mai mult la Caragiale tragicul, nu neapărat cel din nuvelele cunoscute sau din „Năpasta”, ci la cel din „Conul Leonida”. E acolo un filon, dincolo de ridicol, cumva tragic. E o lume aberantă, care se mișcă după niște legi exterioare și care reprezintă, într-un fel, conștiința unei istorii. S-a spus, de pildă, despre noi, că sîntem la intersecția marilor drumuri comerciale și că asta dă o amprentă civilizației românești. Ei bine, nu este așa. Românii au trăit pînă acuma la marginea unui imperiu. Caragiale ne transmite conștiința acestui no man's land în care toate legile, chiar și cea a gravitației nu mai funcționează. E exact filonul înțeles de Eugen Ionescu, oricît de banal sună ce spun. Senzația că nimic nu se agregă, că totul e aerian și nimic solid. Un gol în care oamenii se mișcă precum niște spectre, chiar frenetic, dar în gol. Toate acestea îmi par că se pot centra pe propoziția aceea a lui Conu Leonida: „Și nimica mișcă”.

Aș vrea să mai amintesc ceva: o intuiție pe care am avut-o în 1990, legată tot de Caragiale. Lucram pe atunci la revista „22”. Am participat pe 28 ianuarie la „marea demonstrație a oamenilor muncii”, prilej cu care s-a cristalizat și ideea de opoziție. Am participat și la acea întîlnire, de fapt la acele dispute din interiorul clădirii guvernului, cu P.N.Ț.-ul cu P.N.L.-ul și acea duminică extraordinară am înregistrat-o pe casetă. Apar acolo toate vocile celebre. Cînd am transcris-o, am titrat toate replicile cu titluri din Caragiale. Am primit atunci niște semnale destul de neplăcut surprinse, dar și altele foarte entuziasmate. Pe cei mai mulți i-a iritat discrepanța dintre gravitatea acelei mize — care era, într-adevăr, ca miză politică, socială, gravă — și faptul că totul părea tutelat de Caragiale. Dar eu asta am văzut încă de atunci, o spun fără să fiu orgolios: o lume caragialescă, ieșită din groapă, din străfunduri, care acum venea să facă politică. O lume găunoasă, pe care o percepeam așa ca scriitor, deși, iată, am intrat în politică. Acel sentiment nu m-a prea părăsit de atunci.

Șerban Foarță

Barometrul național

Vorbim mereu, am mai vorbit, vom mai vorbi, vom convorbi (în convorbiri mai literare sau într-un schimb de replici ori, pe mutește, de ocheade) despre caragialismul nostru (superficial sau de esență), încît mi-e teamă că subiectul acesta a ajuns obtos. Să-i identifici, bunăoară, pe neica Ghiță Dumitrașcu, pe popa Tatu-dipotatu (care, în rest, e senator, — dar asta n-are importanță), pe Zaharia Birlădeanu sau Brătianu-barbișon cu bravi eroi caragialești, este de-a bineiea anost. Comediograful, de altminteri, nu e prea osebit, într-asta, de foarte gravul Eminescu, cel ce taxează Parlamentul (și politicianismu-i sterp) drept «astă plebe, ăst gunoi». Maestru, vorba lui Mateiu, în „dandanale de alegeri”, Ion Luca este, din păcate, mereu actual în România, unde alegerile, iată, nu par decît o „dandana”. Numai că trista Românie nu se rezumă la alegeri ; nici conu' Iancu, la faimoasa lui scriere în patru acte. Campaniile electorale (de o trivialitate, totuși, proprie doar nunților cu dar), ca și deputerea în urne, apoi, a unor buletine de vot de către cetățenii mai totdeauna turmentați, sunt niște epifenomene, — fie și dacă, în esență, democrația e odrasla acestei quasi-feeundații periodice și colective. Mai angoasant e Caragiale, „enormul” nostru Caragiale, cînd se afundă în instincte atavice, atroce, oarbe, în josnicul impuls gregar, în spaime sau poltronerie, într-un sindrom care acuză respingerea alterității, irepresibila vocație a unei mari intolerante, în ciuda unei aparente frivolități sau lucidități a ipochimenilor săi. Filantropia, cită este, nu e, în operele sale, decît efectul, indeobște, al unei comice, dubioase, promiscue fil-entropii, al unui tembelism senil. — Fapt pentru care, ar fi cazul să-l luăm mai în serios o leacă, în însăși calitatea-i proprie, de „barometru” național ; iar nu să ne simțim, cu toții, despovărați de ceea ce, la el, nu e decît o «spumă» : hazlia-i critică socială, nu „drojdia”-i neagră și amară, adică subconștientul nostru, — cum facem, de un veac aproape, la toate marile turnante ale istoriei românești (1918, 1944, 1989).

Dan Pavel

„Un fel de iubire prin exasperare”

Întrebarea, deși are un subtext ironic, comportă un răspuns tragic. Chiar cuvîntul ăsta: „destin” are în el gravitatea tragică a unei întîmplări contemporane care își urzește din propria ei derulare profilul înfricoșător al unei lumi care va să vie. Există în spațiul nostru o tradiție a eșecului, a nerealității, a ratării marilor șanse în favoarea unui destin fără bărbăție, lipsit de virilitatea marilor înfăptuiri. Lumea lui Caragiale în așa ceva se recunoaște : în lipsa anvergurii, este o lume care își transferă marile înfăptuiri în discursuri. Este o lume care își are propriile ei coordonate ale neîmplinirii la care ține în mod sincer ca la niște realități paradigmatice interioare în care se recunoaște. Vă întreb, și mă întreb, dacă între Caragiale și noi toți există implacabilul **unul destin comun, un fatum,** ceva dat din afară cu obligativitatea unor înfăptuiri care nu pot fi evitate ?

Aș scoate apoi abisalitatea lui Caragiale, despre care se tot vorbește, de sub semnul psihologicului, pentru a o așeza mai degrabă sub cel al ontologicului. Prin asta nu aș vrea să se înțeleagă că intenționăm să pastișăm formularea celebră a lui Noica despre sentimentul românesc al ființei. Este aici, în intenționalitatea mea, un mult mai mult pe care mi-l sugerează Caragiale însuși. Precaritatea personajului caragialian care își trece viața în fața unei halbe de bere, are în ea un ceva neliniștitor. O fragilitate care nu pare să ne dea mari speranțe. Un mod special de a exista în lume.

Starea de disperare fără soluție o regăsim exprimată mai ales în seria de povestiri fantastice și naturaliste. Pare să fie în cazul lor o exhibare a ceea ce ar fi al doilea termen al binomului național „risu-plînsu”. În cazul marelui nostru dramaturg relația sa cu destinul românesc a fost una specială, de adîncime, un fel de atracție și de iubire prin exasperare. În momentul cînd această relație specială a fost asumată deplin, scriitorul pleacă din țară. Caragiale este precursorul marilor noștri emigranți și eu aș zice că lucrul acesta nu este întîmplător. Cu el începe seria marilor exasperați, a acelor gînditori români care asemenea lui și altora, bunăoară Cioran, au urît ceea ce iubeau. Este aici un amestec confuz și tragic de atracție și de refuz, de exasperare și de obsesie nevindecată. Caragiale a iubit și a urît tot ceea ce i-a fost dat să trăiască, într-o exaltare care a făcut posibilă marea sa operă care nu s-a născut nici o clipă din comoditățile aie spiritului. Caragiale este expresia unui inconfort mintuitor, a unei exasperări binevenite.

CRONICA LITERARĂ

1. BIOGRAFIE ŞI CONFESIUNE

N-am nici o îndoială că autorul cel mai intervievat în România, dacă e să evităm vedetele politichiei, e Vladimir Tismăneanu. O mică parte dintre interviurile pe care politologul le-a acordat unor prieteni au fost adunat de Mircea Mihăieş în volumul **Ghilotina de scrum.** Construită de un specialist al postmodernismului, cartea vrea să fie, în secţiunile patronate de întrebările Adrianei Babeţi, ale lui Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, Vasile Gogea, Mircea Mihăieş o lungă confesiune: o mărturisire asupra lui şi asupra timpului, asupra formării şi creşterii. Cartea este extraordinară, întîi, prin biografia intervievatului: el şi-o divulgă fără reţineri, uneori ironic, alteori autoironic. Dar e într-adevăr autoironic sau priveşte, cu voluptate, către această lume? Către aristocraţia roşie care întemeiase, după 1918, cel mai neobişnuit Imperiu al acestei civilizaţii? Evident, aflăm că tînărul s-a convertit şi că s-a despărţit de această lume a fanatismului. Că o criză de conştiinţă l-a îndepărtat de privilegiaţii Imperiului roşu. El este un convertit şi, ca toţi convertiţii, retrăieşte cu sensibilitate extremă evenimentele lumii prin care a trecut. Se desparte de ceilalţi, dar asta nu înseamnă că nu repetă o iniţiere. Ieşirea din această lume îi ţine privirile fixate asupra ei. Descendent al maeştrilor revoluţionari, Vladimir Tismăneanu ştie totul şi reconstituie cu precizie, cu stranie pasiune a revanşei. Ce trebuie să devină memorialistică a devenit un argument pentru un manual de istorie şi de politologie. **Ghilotina de scrum** va ţine loc, în fond, de tratat de istorie a estului european. Pînă cînd, pe baza paginilor lui Vladimir Tismăneanu...

Ghilotina de scrum este, cu încărcătura-i de transfuzii sentimentale, o carte de iubire. O carte despre demoni, despre puterea răului. Dar şi o stranie carte de desdemonizare. Aproape un exorcism.

DESPRE CULTURA POLITICĂ. NOUA FAMILIE

Există cîţiva zei ai lui Tismăneanu. Primul este Gyeremek. Sau primul este Kolakovski. Al doilea Michnik. Sau Konrad. Al treilea... Interesul cu care politogul urmăreşte evenimentele intelectuale ale estului european pune în valoare o seamă de intelectuali care au contribuit la descoperirea noilor urgenţe ale acestei părţi a lumii. O lume căreia îi lipseşte, iată, tocmai **cultura politică.** Fără cultură politică, Estul intră într-o epocă a fanatismelor. Devine un spaţiu deschis extremismelor de toate calibrele. O operaţiune de reducţie a monştrilor mitologici ai comunismului la datele lor **reale,** exacte, complineşte acţiunea de rectificare a „istoriei comunismului" în Est. Senzaţia ciudată că, în materie de istorie a ideilor, Vladimir Tismăneanu oferă o excepţională documentaţie se întăreşte după „încercarea puterii" cu o seamă de autori cu formaţie strict filosofică. Lecţiile lui Vladimir Tismăneanu n-au trufie. Ele sînt ţinute de un coleg îndrăgostit de subiectele sale. El trebuie să fie exact, fiindcă e om de ştiinţă. Care e biografia exactă a lui Nicu Ceauşescu, Vladimir Tismăneanu povesteşte fără emfaza gratuită a rebelului de conjunctură. Există în **Ghilotina de scrum** şi o **carte a fiilor** (Vladimir, Nicu, Petrică, Anca, Gheorghiţă, Lena, Dorina etc.) despre care autorul mărturiseşte cu umor, ironie, autoironie, corectînd opiniile justiţiarilor de profesie. Şi există şi **o carte a profesorilor,** extraordinar de importantă în economia interviurilor. Unul dintre profesori e Basilius Abager, cel care l-a învăţat pe politolog limba germană. El îi pune în mînă o seamă de cărţi capitale pentru formarea unui tînăr cărturar. Dar îi pune în faţă şi un model uman. „Gîndeşte-te", îi spune Vladimir Tismăneanu interlocutorului, domnul Abager fusese elevul lui Guardini, în Germania, fiind ceea ce se numea aristocraţia culturală germană: antipopulist, cu un imens dispreţ pentru mişcările de masă totalitare, conservator. Dispreţuia aristocratic şi comunismul şi fascismul. De la el am învăţat ce înseamnă să disprezi mişcările de masă". Vladimir Tismăneanu mărturiseşte lucruri care nu se prea mărturisesc azi. Are un curaj...

UNDE NE SÎNT FICŢIONARII?

De ce, se întreabă Vladimir Tismăneanu, între 1954 şi 1955, în epoca poststalinistă, în Ungaria apar un Imre Nagy şi în jurul lui, Géza Losonczi, Tibor Déry, Gyula Hay, Tamás Aczél şi în România nici un intelectual rebel? „Găsisem vreo patruzeci de nume, scrie Vladimir Tismăneanu, capabile, după părerea mea, să încarneze o asemenea alternativă..., de ce Tamás Aczél da, iar Geo Dumitrescu nu? De ce elevii lui Lukács da, iar Paul Cornea şi N. Tertulian nu? De ce Tibor Déry da, şi Petru Dumitriu nu?"

De ce, ar putea continua întrebările, în Polonia lui cutare şi cutare şi cutare, aceştia au încercat, de ce în Cehoslovacia, de ce în Iugoslavia... Am putea răspunde, destul de simplu, că la noi 1918 nu a dat nici o şansă unei opţiuni pentru Moscova. Bătrînii socialişti abandonaseră la începutul secolului doctrina, întemeierea ţării lăsa puţin loc de manevră discursurilor despre **noua lume.** Noua lume însemna pentru intelectualii români importanţi, de la Rădulescu-Motru la Gherea, de la intelectualii liberali la cei socialişti chiar România! Chiar România Mare. În celelalte ţări „de democraţie populară" există doctrinari care au continuitate, autoritate, există **profesorii** de marxism care cred. La noi există, în primplan, rostitorii lozincilor, A. Toma sau Beniuc. Ei sînt decorul, ei sînt faţada. Ereticii marxismului, unul, supralicitat, Lucreţiu Pătrăşcanu, altul, preahulit — Belu Silber ieşeau nu din bătăliile de idei, ci din dulcile opţiuni poporaniste, din sclipitoarele dialoguri ale cafenelei bucureştene. Orice am zice, nu erau intelectuali precum Lukács, Kott sau doctrinarii lui Tito, căci şi ei trebuie să intre în discuţie. La noi, socialismul „se clădeşte" cu aportul foarte tinerilor romantici care visează utopia unei lumi noi. Profesori de marxism nu există în România, dacă nu-i vom considera pe Moraru, Şelmaru, Novicov profesori de marxism. Protestezi împotriva marxismului, în deceniul al şaselea, în numele marxismului. Or, în România nici unul dintre marii profesori, doctrinari, ideologi nu crede în marxism. Iar ceilalţi — tinerii ideologi, erau prea înspăimîntaţi de posibilitatea „venirii americanilor" ca să se revolte.

Oricum, succesivele revizionisme ale lui Crohmălniceanu, Vitner (!) etc. erau elocvente. Ele aparţineau unor reacţii superficiale. Dar poate că ei vor răspunde mai bine şi mai clar **de ce.**

Arta lui Vladimir Tismăneanu e de a lăsa o şansă cititorului, convorbitorului, confratelui. El nu vrea să fie ultimul, să tragă concluziile: el trăieşte plăcerea de a discuta, de a pune în mişcare o idee. El este comperul, actorul care întreţine show-ul, mişcînd roţile înţepenite ale „comediei". Iar spectacolul e, fără îndoială, fascinant. El ştie să joace şi să se joace, să-şi păstreze în lumea sobră, solemn-oficială a politologilor îngenuitatea. Conştiinţa că susţine un rol e mai puternică, uneori, decît însăşi ambiţia profesorului de a nu rata lecţia! Am auzit în repetate rînduri că, între Kremlinologii serioşi, Tismăneanu e singurul care a prezis căderea comunismului. Predicţia aceasta, ca şi altele la fel de spectaculoase, nu aparţineau atît **lecţiei** cît spectacolului didactic. Uneori, analiza spectacolului celuilalt îi oferă Comperului nesperate soluţii: „Eu făcusem o analiză a gesticii dementului. Am cîţiva prieteni care-ţi vor putea confirma că, în ţară fiind, eram unul dintre cei mai teribili imitatori ai nebunului. Pe cît de puţin mă interesa ce spunea, pe atît de mult mă interesa felul în care o spunea. Drept care, în momentul în care am văzut că îşi pierduse controlul asupra gesturilor..., ei bine, în acel moment pentru mine a fost clar că totul se încheiase."

Nu e vorba de o premoniţie, prin urmare, e vorba de o neobişnuită analiză, explică politologul. Fără îndoială, poate afirma cititorul, neobişnuit cu stilul artistic al marilor analişti. Fiindcă o ingenuitate de artist recreează medii, rescrie partitura Marilor Personaje. Nici unul dintre politologii estului european nu a analizat cu atîta fineţe, precizie, talent, personajele puterii. În fond, Vladimir Tismăneanu are o capacitate neobişnuită de identificare cu eroii puterii. Ei au făcut parte din familia lui, din universul lui, din intimitatea lui. Dar şi cu junii rebeli, cu teoreticienii noii ordini: sînt familia lui. Metodele poiltologului nu diferă de ale scriitorului, de ale romancierului care îşi recompune lumea sa. Care e interesat de precizia reconstituirii. Cu minimum de efort, dialogurile ar fi putut deveni admirabile proze şi, de va voi, Vladimir Tismăneanu ar putea deveni uşor un Danilo Kis al înaltei societăţi roşii. Într-un mediu în care literatura şi-ar fi păstrat rangul, el, cred, ar fi fost un eminent scriitor, cum şi este în această improvizaţie, în aceste dialoguri dăruite prietenilor, cunoscuţilor, admiratorilor săi.

Cornel UNGUREANU

Vladimir Tismăneanu — GHILOTINA DE SCRUM. DESPRE NEVROZE ŞI REVOLUŢII, Ediţie îngrijită de Mircea Mihăieş, Editura de Vest, Timişoara, 1992.

DINCOLO DE CUVÎNT

În dicţionarele noastre adjectivul neologic **unanim** este definit după cum urmează: „acceptat, împărtăşit de toată lumea; general". Geo Bogza, **Cartea Oltului:** „Astfel, din această suferinţă **unanimă,** se organizează lumea". Trebuie făcută, de la început, precizarea că sintagma **consens unanim** — din păcate, destul de răspîndită — este reprobabilă, constituind un exemplu de pleonasm... subtil. Într-adevăr, „însuşirea" exprimată de adjectiv **(unanim)** face parte integrantă din structura semantică a prefixului **con-** din **consens.** În orice caz, între îmbinările **consens unanim** şi **a colabora împreună** nu există o deosebire prea mare... Doar că pe cea din urmă toată lumea o blamează, în timp ce prima se bucură de asentimentul multora.

O remarcabilă înmlădiere semantică suferă adjectivul în discuţie în poezie, ca determinant al unui termen cromatic, ce sugerează, între altele, candoarea, puritatea, neprihana. Ion Minulescu, **Strofe pentru zăpadă:** „Şi-n timp ce toţi, deopotrivă, pigmei şi uriaşi, simţim puterea-ţi magică ce-ngheaţă, distruge, arde şi creează, doar ciorile sacerdotale te mai insultă şi-ţi pătează — cu ieroglifele lor negre şi stranii — **albul unanim".** Înainte de orice se impune observaţia că **Strofe pentru zăpadă** ca şi celelalte poeme din ciclul **Strofe pentru elementele naturii** (1930) sînt, printr-un artificiu tehnic, aşezate în pagină ca şi cum ar fi simple bucăţi de proză, prin umplerea pînă la epuizare a „rîndurilor", fără ca „versurile" să fie respectate ca unităţi grafice. Dar rimele **(creează-pătează, simţim-unanim),** ritmul („iambii suitori") şi măsura de 17/18 silabe, cu cezură după cea de a noua, îngăduie identificarea şi restabilitatea lor — a versurilor — ca atare. Descoperirea „vicleniei" poetului se însoţeşte cu un sentiment de (relativă) satisfacţie.

Cît despre imaginea ciorilor — care desenează, pe **albul unanim** al zăpezii, **ieroglifele lor stranii şi negre** — sprijinită pe un violent contrast cromatic, ea învederează, încă o dată, disponibilităţile asociative ale unui termen asimilat şi de Lucian Blaga şi folosit ca suport pentru una din cele mai tulburătoare metafore ale sale: „Sus **cocorii desfăşoară / Ieroglife din Egipet.** / Dacă tîlcul l-am pricepe / Inima ar da un ţipăt" **(Înviere).**

„ALBUL UNANIM"

Ajungem acum la expresia **albul unanim,** care încheie poemul minulescian **Strofe pentru zăpadă,** intitulînd, totodată, însemnările de faţă. Pentru a-i cuprinde pe de-a-ntregul noima stilistică, trebuie să apelăm la luminile limbii latine, unde adjectivul **unánimus** — model pentru neologismul nostru **unanim,** ca şi pentru corespondentele lui din celelalte idiomuri romanice — se lasă descompus în părţile lui alcătuitoare, adică în numeralul **unus** „unul singur" şi substantivul **animus,** care cumulează sensurile „suflet" şi „cuget", „gînd". Prin urmare **unanim** semnifică, din punct de vedere etimologic, „de un singur suflet şi de un singur gînd", sau, altfel spus, „care simte şi gîndeşte la fel". Pentru nefericita Dido, eroina cărţii a IV-a din **Eneida** lui Vergilius, Anna Perenna este **soror unánima,** adică „surioara care se confundă cu ea în cuget şi-n simţiri". Chiar dacă stridentă unor urechi nedeprinse cu ea propoziţia **eu sînt unanim cu tine** este corectă şi, în orice caz, mai puţin blamabilă decît... **consens unanim.** În lumina acestor observaţii, **zăpada,** implicată în expresia minulesciană **albul unanim,** suferă o delicată personificare.

În prima parte a lui **unanim** se recunoaşte, sub forma ei lărgită **uni-,** rădăcina latinească **un-** din **unus** „unul singur". Opunîndu-se lui **pluri-, uni-** se iveşte în structura unui număr destul de mare de neologisme: **unicameral, unicelular, unicolor, unicord, unicorn, uniform, unilateral, unipersonal, unipetal, unison, univoc** etc. **Uniform** pătrunde în lexicul postumelor eminesciene, de pildă în finalul poemului **Dormi!,** în aceste versuri: „Şi-s fericit... Pulsează lunga vreme / În orologii cu paşii **uniformi...** / De ce te temi? Cu mine nu te teme! / De nu te culci, te culc cu sila... Dormi!". Iar **unicorn,** ca substantiv, face sinonimie cu **inorog** „animal fabulos cu trup de cal şi cu un singur corn, aşezat în mijlocul frunţii". O poezie a lui Lucian Blaga, din ciclul **La cumpăna apelor,** se intitulează chiar **Unicornul şi Oceanul:** „Sfios **unicornul** s-abate la mal, / priveşte în larg, spre cea zare, cel val / / S-ar da înapoi cînd unda l-ajunge, / dar taina cu pinteni de-argint îl străpunge. / / Pe ţărm **unicornul,** o clipă cît anul, / se-nfruntă-n poveste cu oceanul". Cît despre **inorog,** el face sinonimie şi cu **rinocer,** înainte de ivirea acestui din urmă **termen.** Sadoveanu, **Divanul persian:** „L-au dezbrăcat de halat şi i-au potrivit platoşă de piele de **inorog".**

În partea a doua a lui **unanim** dăm peste altă rădăcină latinească, **anim-** din **animus** „suflet", pe care o regăsim în neologismul, întrebuinţat rar, **magnanim** „cu suflet mare", „generos". Derivatul **magnanimitate** este reprodus aidoma de rom. **mărinimie,** făcut din **mare** + **inimă** + sufixul **ie!** Iar în **Prolog** la **Ţiganiada,** I. Budai-Deleanu, avînd în faţă acelaşi model latin **(magnanímitas),** întruchipează încă un compus românesc vrednic de luare-aminte: „noi astezi, necunoscînd pe alţii asemine, ne uimim de **mare-sufleţia,** naltă-cugetarea, bărbăţia şi alte vărtuţi" ale eroilor „elineşti şi romani".

G. I. TOHĂNEANU

MOLIILE

Îmi agăț mintea de lucruri banale și nici o vorbă ca să mă îndemne la autocompătimire. Afară e rece și după ce ne-am băut cafeaua și-am lungit o țigară îmi vine greu să deschid portiera și să mai adaug ceva. Va rămîne totul neșters și mă străduiesc să iasă suportabil. Să-mi închipui că vii să mă iei la două, după ce termin cursurile și că vom străbate împreună jungla pustie, intră pe poarta Universității, scuturîndu-se de somnul nopții să facă loc și pentru cel ce-i așteaptă. Să mă duc și eu, să nu întîrzii, îmi spui și portiera refuză să se lase deschisă, ca în prima zi cînd am văzut-o și habar n-aveam cum să intru și să ies fără să mă fac de rîs.

Și totuși am coborît repede și urc treptele spre Universitate. Și tu te-ai necăjit cînd n-ai reușit să intri, unul din multiplele eșecuri doar de tine văzute. Eu mă înghesui printre cei ce stau la coadă ca să mai ajungă la porția zilnică de iluminare. În fața cabinetului de etnologie îmi salut colegele și glasul meu cu performanța de a nu suna nici măcar ciudat, doar un nod în gît și presiunea puternică în tîmple cînd spun, zîmbind : Ce mai faci ? Nu te-am văzut de un car de ani... Profesorul îmi întinde o țigară și spune : Înainte de orice treabă serioasă, o țigară bună ! Și eu nu mai întreb ce vine după treburile serioase, ca să nu mă întorc și să văd mașina dispărînd după colț, ca să mă văd din nou dispărînd prin ușa înaltă de sticlă și metal. Am zîmbetul cel mai firesc cu putință. Zgomotul dezacordat al roții din față-dreapta, care s-a strecurat puțin și tu n-aveai cum s-o repari, în timp ce faci sensul giratoriu spre pod. Așa că intru în cabinet, veșnic umbră — chiar acum soarele scîrțîie ca diamantul geamurile largi de pe coridor — și moliile gonesc în lumină artificială, chioare, înghițind din cînd în cînd cîte o vorbă cînd le strivim cu promptitudine. Apar mai multe de unde nu te-aștepți. Una decolează din părul colegei în fața mea și probabil chiar deasupra capului meu e un mic stol care-și bate joc de mine. Pereții îmbrăcați în lemn și eu îl studiez pe cel din față bucuroasă cînd descopăr cuie mici înfipte la marginea fiecărei șipci. Ceva despre mentalitatea Evului Mediu și apoi o pauză.

În mijlocul unei controverse, la bufet, servesc drept unică mostră a tagmei celor ce se consideră posesorii fericirii, cu teoria mea neconvingătoare e printre oameni care, la douăzeci de ani au cunoscut iadul și așteaptă să li se reveleze sensul vieții în care nu îndrăznesc să creadă, pe cînd autocarul trece printr-un sat, aproape de graniță și tu nu spui : Ce caraghios arată casele astea mizerabile, ci : Ieri, la ora asta... și : Ea, acum...

În cameră ajung ca-ntodeauna. Aș dormi puțin, dar „eu nu pot dormi ziua“ și tu te supărai de fiecare dată și-mi spuneai : Taci, dormi ! Cărțile nu-mi încap în mîini și mă uit la dungile de pe coperți și la culorile de fond, nici o legătură cu literele indesci frabile. Copiii se agită prin curte în ultimele lor zile de vacanță și fac un vacarm liniștitor care mă asigură că o cameră are patru pereți și fereastra închisă și murdară, prin care lumina pătrunde cu picățele. N-am s-o spăl încă. Oricum zilele astea trebuie să plouă din nou și de pe pervaz picăturile făcute țăndări îmi vor fixa praful de geam. Nu fac nici o mișcare și autocarul a trecut deja prin vamă și mai ai multe ore să oprească din nou.

Gîndurile șerpuiesc în întuneric și tu spuneai, cu glas nefiresc „Îmi va fi dor“. Apoi eu. Pe pereți, umbre nedesăvîrșite, cînd erai aici. Și nici înainte nu fuseserăm împreună. Nopțile la Felix. Un tacîm în plus la masă și-l pun la loc în bufetul din bucătărie, unde toate paharele au tremurat ascuțit la cutremur și m-am bucurat că nu s-a spart nici unul. Calc peste cărțile abandonate pe podea, peste cursurile de gramatică română și literatură engleză, două volume „Secolul XX“ ca să ies pe hol. Și de-aici... Bunicul îmi spunea, supărat : „Nici la țigani nu e mai rău“, și în ultimele zile a deșertat scrumiera pe covor — scrum străin, căci el nu fumase niciodată — pe covor. În față, camera lui, o fotografie și bunica. Mai încolo, ajung la bucătărie și-apoi tu sunai la ușă și eu zgîriam cu unghii lungi și albe, semn de recunoaștere. Pe casa scărilor, miros de subsol.

Să-l simt la ora șapte jumate, mîine dimineță cînd mă duceai la școală.

Telefonul și-apoi dimineață. Glasul trist și al meu. Nu știu cum să spun, nu e bine nici prea vesel, nu e bine nici prea zglobiu. Și încă două atentate ale I.R.A. și James Joyce, cu greu după pagina 165. Prima noapte acolo. Iar eu mîine la școală și din mai carnetul de șofer amator și examenele, mi s-a părut sau te-ai supărat. Să nu mai înșir zilele, oricum, în calendar mai frumos și ordonat. Și acuși îmi va fi rău și voi strînge din dinți, de fiecare dată un scandal fantastic. Și bunicul, care striga să vină cineva și nu venea nici unul, copil și muribund și eu te voiam pe tine de-aceea plînsul, țipetele, durerea. Să fie cineva, chiar dacă n-ai ce-i face, măcar o vorbă și ochii lui liniștindu-se cu uimire : Haide, haide. Dincolo de pagina 165 și neapărat trebuie să înțelegi doar ești filolog.

Rămîn la tine-n noaptea asta și ne uitam la filme, apoi adormeam. Dimineața pașaportul, cearta și-apoi viza. Tu, la ora asta : Ea, acum... Să fac ordine prin cameră și mirarea că toate au un loc, deși n-au mai trecut de mult pe-acolo, în haosul „stil țigănesc“. Dar noi, cînd vom găsi liniștea. Locuri uitate, altele la care nu vrei să te-ntorci și cele la care nu știi ajunge. O mînă, să ne ridice cărți de pe jos și-apoi praf pe raft, nu se-nțeleg una cu alta, dar rabdă cuminți, strat gros peste paginile galbene. Uneori te apucă de păr și te trîntește, n-ai destule corzi vocale și praful, strat gros... Ca întotdeauna, o binecuvîntare să nu mai calc peste lucrurile învălmășite, dar nici nu le găsesc, locul lor, străin mie, ca-ntotdeauna. Și praful dus pe făraș la gunoi, de unde tot apare altul, din curtea în care copii și mașini nu se mai aud, cum cad și-și scutură hainele sau sînt scuturați. Primul gest vine mai greu, pînă înghesui într-un singur cuvînt tot vacarmul și-apoi totul dispare și nu mai calc nimic. Într-o zi, la mine în cameră am spart teasta gîndacului și te-a umplut de silă și mie mi s-a întors stomacul, dar l-am dus la gunoi și alții n-au mai apărut. Și tu, sociabil, stăteai cu bunica : O să-mi fie dor de el că mai stătea de vorbă cu mine. Eu nu. Mă-nchid la mine fără vorbe pînă la masa de prînz — un tacîm în minus — și la cină. Îmi povesteai despre locurile tale și-apoi totul a fost foarte bine pîn-a intrat pe geam lumina lăptoasă de care, sincer, n-aveam nevoie. Dimineață, duminică, zi ca oricare, doar că n-am făcut ordine. Trebuie.

Ieri, în stație, omul amețit, băutură multă și gata, ești treaz. Eu l-am plătit p-ăsta, e sclavul meu, el și mama lui... Dacă nu vine, să mă ducă-n circă pîn-acasă. Femeia cu batic violet și pantalonii trapezi, toc gros, fiș și fața suptă. Se holbează și bombăne. Nu te uita, prună ! Și vine tramvaiul, vatmanul rînjind spre răcnetele aburite. Că-s toți moldoveni, puturoșii. Să se plimbe prin Iași cu tramvaiul, dacă nu-i convine. Stați așa ca proștii și așteptați. Nu știu ce-i la Dubăsari, dar aici... Că Ceaușescu... L-ați votat, acum stați cu el, fir-ar să vă fie ! Căciulă de iepure, soioasă și femeia, probabil nevastă-sa. Coboară la prima și apoi liniște, aproape toate scaunele goale și soarele pe ele, ridicîndu-se din cînd în cînd de pe șine. Și timpul nostru pe mîna altora.

Toată Cetatea numai un zid, cade unul, se ridică o sută. Și mîna ta, de după parbriz, începînd distanța. Aici camera mea și eu, în tăcere nu puteam pătrunde. Cuvintele hiperuzate trădează și totuși, singurele care trec prin telefon, cînd sînt veselă și tu-ți închipui... Manualele de germană, cuvinte pe care nu știu cum le voi folosi, altele mereu altele, că poate într-o zi o să-nvățăm să vorbim, pe oriece grai, numai să se-nțeleagă. Și tu-mi spuneai că vin cînd vreau și eu chiar și acuma, ca atunci, înainte, ca atunci, după. Dar mai sînt hîrtiile de jos și lucrurile, cu locul lor. Nu sînt atîtea locuri cîte lucruri. Și ți-au spus că dacă vrei cu preț redus n-ai decît s-o tii pe genunchi treizeci de ore și ea, cinci ani jumate.

Ciudat, fericirea cum vine doar la trecut, regrete, în viitor, speranță și uite-așa la sfîrșit ajungi să spui, Doamne, că tare-am fost fericit și tu nu mi-ai dat să văd. Și tristețea, turbare în Labirint, din ea ieși scotîndu-ți pălăria, Doamne, ți-a trecut mînia de-mi dai, în sfîrșit, drumul. Puțini care au dreptate pe cînd restul se vaită. Tu, departe și fericirea mea, fie chiar mîncată de molii. Mediocritate, naivo ! boala celor din jur acuzîndu-mă, să nu te lași molipsit. Inima, bucățele și sudură la temperaturi înalte : focul iadul sau fierbințelile raiului ? Amîndouă la același etaj, ultimul. Momentan ni s-a cam stricat liftul. Poftiți dumneavoastră frumușel pe jos. Îți dai duhul de nu te mai țin picioarele și liftul urcă tacticos pe lîngă tine : Oricum n-ați mai fi avut loc în tura asta. Cu pile, ca peste tot.

Și în răcoare și fum, subsolurile Universității, mai mulți decît la cursuri. Și tu te-ai necăjit cînd n-ai intrat și-ai lovit cu mai multă furie mingea și ți s-a dat înapoi, peste fileu, pe deasupra capului, Out ! Vocea mea, cuvinte fragile, dinozauri dizgrațioși în vremea marilor miniaturizări.

Maria-Cristina GYURCSIK

REMUS VALERIU GIORGIONI

Substanța poeziei lui REMUS VALERIU GIORGIONI este un puternic (și evoluat) sentiment al sacrului. Modalitățile expresiei țin de cultură. De aici, pe de o parte, profunzimea, pe de alta subtilitatea textelor sale. O seamă din ele au fost editate de curînd într-o plachetă. Altele, precum cele de față, configurează sumarul unui nou volum. De le vom citi fără grabă și întorcîndu-ne adînc spre noi înșine, vom regăsi în ele „metafizicul proxim“ (cum zice însuși poetul), drama, frumusețea și caracterul incomprehensibil al destinului nostru de eternități vremelnic confuze.

Eugen DORCESCU

MESAJUL DIN PARTEA FLORII

„curcubeul Meu... semn al legămîntului dintre Mine și pămînt“ (Gen. 9 : 13)

Un reporter al Verii
tribun purtător
de Cuvînt (nu eu sînt columba,
cerboaica ..., sînt doar
petitor !

Iată-mă-s... El m-a trimis
Scrisorile de-acreditare sînt asupra-mi
(și prezentă petale
nuanțe
compoziții
tot farmecu-i, ca pe-un stelar
inefabil înscris)

Poftim inelul de logodnă !
(parfumuri tari se risipiră-n eter
cum ai fi destupat
un șip de balsam)

— A mea solie este : Grădinarul
nu te-a uitat, Pămîntule, zorit
din Țara Sa aruncă peste ape
o punte de culori ca steag de pace
un pod pe șapte cabluri eterate

în serele nalte
vei fi
floarea Lui în zenit !

NEC PLUS ULTRA

mai este o lume (lamela
microscopului,viermuind...)

mai este o lume — luneta
gaura cheii —
în Infra și Ultraimperii,
mai este
între grilele aparatului roentgen

o lume de unde și radiații
se freamătă-n mine în încăpere
evoluînd
populînd metafizicul proxim
și spațiul curb

... iar dincolo de acele coloane
ale lui Hercule doar
infinitul rîului planetar ?...
(se-ntreba
într-o zi urmărind pulberea aurită
din raza de soare care tăia
întunericul într-o încăpere umbrită)
. . . . . .
Mai este o lume ecou
al pădurii „waldecho“ (îmi amintesc
uneori de-un bătrîn
oh nebunul acela — trecea
către seară... -l vedeai mereu
dînd tircoale pe străzi
cu pupilele dilatate
de atropina iluminării..., striga
fără jenă-n urechile trecătorilor
Este !
Mai este o lume
pe lume,
Ha
ha

A III-A ROSTIRE

DESPRE O MARE DRAGOSTE...
viața poetului : lumînare
aprinsă concomitent
la ambele capete (moartea
un bumerang, încercare
de a te pierde în Somn...
nicidecum
închiderea „parantezei“, închizi
una mică... instantaneu
se deschide Cea Mare !

GENEZA ICOANEI

Vechile Erminii ce au stat la baza reprezentării Panteonului creştin (Pantocratorul, Isus, Maria, Apostolii, Sfinţii, Martirii ş.a.) în toate bisericile din spaţiul spiritual ortodox au stabilit pentru mai bine de un mileniu figurile ideale, în-chipuite, gesturile şi simbolica fiecărui personaj biblic. Sacrul nu putea avea decît o singură înfăţişare. Ermitul a născut şablonul, iar artistul rămînea marele anonim, a cărui măiestrie era văzută în reproducerea cît mai exactă a şablonului iconic. Rigoarea îndepărta de orice posibilitate de interpretare umanist-profanatoare. Cultura apuseană cunoştea, o dată cu începuturile Renaşterii, primele semne ale marilor artişti de mai tîrziu, ce aveau să-şi pună distinct pecetea personalităţii pe fiecare dintre lucrări, îndepărtîndu-se cît mai mult de schematism, rigiditate şi umanizînd, în chip mitologie, sacralitatea. Simbolica se păstra nealterată. Pînă la Contrareformă, biserica din Apus a creat şi mari personalităţi artistice, şi mari edificii sacre, în vreme ce răsăritul continua să-şi ţină în umbră creatorul de imagine, totul fiind concentrat pe lăcaşul sacru şi icoană, acest semn al dumnezeirii purtat şi de **peretele fiecărei case.**

Expoziţia lui Sorin Dumitrescu, deschisă în sălile Muzeului de artă din Timişoara, se aşază undeva la mijlocul acestei bipolarităţi de abordare artistică a sacralităţii. Ceea ce propune expoziţia lui Sorin Dumitrescu este chiar geneza icoanei, naşterea artei din sacralitate sau dimpreună cu ea, într-o simbioză cult-cultură, aşa cum trebuie să fie receptată în acest spaţiu spiritual de către omul de azi. În spatele lucrărilor artistului stă o solidă cultură, cum şi o profundă înţelegere a spiritualităţii noastre, a specificului cultic în numele căruia descoperă şi fixează cu precizie locul iconicului. Al icoanei.

Lucrările expuse nu sînt ipostaze sau scene încărcate de mit, de naraţiune cu caracter sacru, nici variaţiuni pe o temă, ci etape din desăvîrşirea unui chip ce va să devină obiect de cult, obiect sacru. Rigoarea liniei acestui maestru al artei româneşti contemporane duce cu gîndul spre o radiografiere a iconicului tradiţional, a reprezentării şablonului ce a stat la baza tuturor frescelor interioare sau exterioare ale lăcaşurilor de închinăciune ortodoxe. O radiografiere menită să apropie prin cultură, prin actul artistic, cele două extreme ale existenţei umane : sacrul şi profanul Sorin Dumitrescu, preia starea de graţie a chipurilor reprezentînd sfinţi, născute încă sub mîna meşterilor copţi de la Fayium, gesturile unei retorici încărcate de simbolul sacralităţii şi le restituie contemporanilor săi ca pe un act de cultură necesar purificării interioare. Cunoscător al maeştrilor ce au născut o istorie a artei europene, dar şi a tuturor variaţiilor şi variantelor trăite de creştinism în cele aproape două milenii de evoluţie, Sorin Dumitrescu nu trece spre laicizare, precum Cimabue sau mai tîrziu un El Greco (tributari ai artei bizantine), ci reface drumul invers. Disocierea icoanei sacre, de „tabloul de altar", considerat profan o dată cu iezuitismul, cunoaşte în expoziţia lui Sorin Dumitrescu o interpretare răsturnată : icoana coboară spre spaţiul (expoziţional) profan, păstrîndu-şi menirea şi sacralizîndu-l. Sacrul este în noi, ca şi profanul, altminteri nu am sesiza distanţa dintre lumină şi întuneric. Refăcînd drumul genezei icoanei, artistul realizează în fapt simbioza dintre cult şi cultură.

O PERSONALĂ EVENIMENT

Unul din evenimentele artistice de marcă ale artei plastice timişorene din ultimul an îl constituie expoziţia de pictură-obiect „Atelier '92" a tinerei artiste Simona Nuţiu, deschisă la Galeriile „Helios". Trebuia să încep în acest fel sec-enunţiativ, pentru că arareori o expoziţie personală — începută discret, fără ambiţia unui vernisaj susţinut de unul sau mai mulţi specialişti în analiza şi critica artistică, veniţi să explice „de ce" şi „cum" şi „iată !"... — se ridică la nivelul celei deschise de Simona Nuţiu. Expoziţia este un eveniment nu doar pentru artistă, ci mai cu seamă pentru public, fie el de specialitate sau nu, pus în faţa unui talent de excepţie, deja format, mustind de idei plastice şi abordînd o

CRONICĂ PLASTICĂ

TREI EXPOZIŢII

simbolistică vastă, grupată în jurul fiinţei umane ca ipostază („Amprenta omului", I-V, „portrete" I-IX), devenire („Piramida de personaje" ş.a.) şi destin („Spaţiu decameronian" I, II). Unitară ca viziune, expoziţia cuprinde lucrări realizate în tehnici diferite (ulei, mixtă, acril şi papier maché), dovedind o imaginaţie debordantă şi un temperament artistic aparent îndepărtat de feminitate. Gîndul ne poate duce uneori la seria „tauromahiei" lui Picasso sau la celebrele sale scene intime, unde vigurosul artist trecea dincolo de reprezentarea „clasică", frizînd, nu de puţine ori, obscenul. E un gînd fals, al primei impresii, pentru că fiecare dintre lucrările Simonei Nuţiu, incumbă, pe lîngă lejeritatea liniei, o serioasă meditaţie asupra temei, cum şi o profundă abordare a ei, eliberată de orice prejudecată, dar şi de orice model.

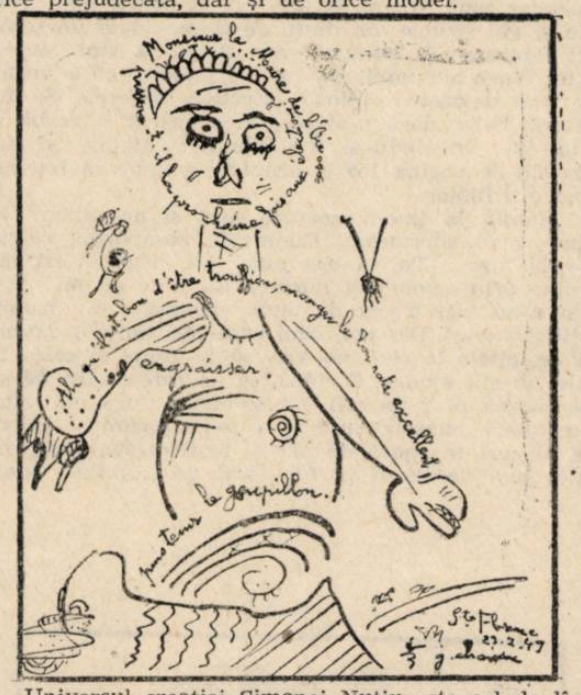

Universul creaţiei Simonei Nuţiu este cel de lîngă noi, citit într-o grilă de mare rafinament artistic — atît compoziţional, cît şi a desenului şi culorii —, grav şi optimist, în acelaşi timp, hidos şi ridicol, terestru şi uman pînă la ultima sa limită. Nevoia resimţită de artistă de a depăşi aplatizarea picturii clasice, de a da lucrărilor şi sensul obiectual e realizată **printr-o bine dozată reliefare** a contururilor personajelor ori a obsedantelor buze-petale-jumătăţi de inimă, ce parcurg aproape toate lucrările din expoziţie. Nu rarerori ironia străbate dinăuntrul acestei înţelegeri şi abordări. Elementul kitsch-ului cotidian e folosit savant spre a sublinia efortul de supravieţuire a personajelor (le spunem astfel, cu toate că trimiterea spre narativ este minimă). Le spunem astfel purtaţi de sugestia dată de artistă prin numirea cîtorva dintre lucrări „Personaj" sau „Personaj în verde" s.a. Între acestea se pot număra şi personajele „Adam" şi „Eva" sau cele din „Intersecţie" — privite dintr-un unghi ironic — sau cele din seria „Portretelor". Diferenţierile sînt doar ale nuanţelor de interpretare date de un artist total, care gîndeşte în primul rînd cu mijloacele plasticii. Fiecare dintre lucrări, chiar şi din cele cuprinse în „serii", devine o temă de meditaţie. Simona Nuţiu nu „propune" un univers, ci îl impune privitorului, ce se simte contaminat de bucuria trăită de artistă în faţa marilor teme ale umanităţii, bucurie căreia îi dă expresie prin culoare, sugestia desenului sau reliefarea contururilor, buzelor-simbol („Elogiul buzelor"), buze ce nu sînt sortite în fapt sărutului (cu toate variantele sale, de la cel al lui Iuda, la cel dinaintea procreaţiei).

Acest univers artistic impus privitorului de Simona Nuţiu ne aparţine, trebuie doar să-l recunoaştem, ca simpli trăitori în mijlocul lui. Temperarea accentelor prea viguroase e realizată printr-o cromatică unitară a fondului, în general deschis, cu nuanţe pure, prin cîteva detalii desenate, fără a fi atenuat dramatismul şi dinamismul voit dozat de artistă. Opoziţiile, contrastele, direcţionarea bipolară, mereu în marginea registrului grav, uneori frizînd sarcasmul dau expoziţiei coerenţa unei viziuni de maestru, care-şi înţelege lumea şi o restituie, cînd cu candoare, cînd violent, dar niciodată strepezită de viaţă.

„Opt ipostaze", „Piramida de personaje" ş.a. conţin în fapt acte rezumative ale întîmplărilor umane reproduse în celelalte lucrări. Vastitatea tematicii, ţinută de artistă sub un control strîns, atît prin elementele de simbol, cît şi prin realizare, nu ne permite desfăşurarea tuturor posibilelor interpretări ale lucrărilor. Trimiterile culturale sînt directe. „Citirea" lor pare un act de simplă descifrare intelectuală gratuită, cîtă vreme ne aflăm în prezenţa unei tinere artiste, ce-şi trăieşte ideile în faţa noastră, direct, cu mijloacele plasticii. De aceea plasarea expoziţiei Simonei Nuţiu într-un sertăraş al memoriei istoriei artelor, altminteri posibil de făcut de cei tentaţi să aşeze fiecare artist într-un „fioc de apotekă", ar fi un act pe cît de grav, ţinînd cont de vîrsta artistei, pe atît **de inutil, pentru că, dincolo de** orice paralele sau similitudini, răzbate nota originală inconfundabilă a creatorului.

Un eveniment artistic, o expoziţie personală, un nume — Simona Nuţiu.

„FORME UNITARE ŞI LIBERE"

Sub acest generic şi-a grupat sculptorul Constantin Grangure lucrările desfăşurate în spaţiul generos însă nu tocmai fericit ales, al curţii interioare a Muzeului Banatului. Intenţia autorului de a crea nu doar o expoziţie de sculptură ci un ambient al lemnului măiestit în daltă, într-un perimetru de ziduri, ferestre, o fîntînă, tunuri de bronz ce vin din alte epoci, nu duce cu gîndul decît la scenografie, în înţelesul teatral al cuvîntului. Ideea de omagiere a martirilor revoluţiei din decembrie, prin altfel de semne decît tradiţionalele troiţe ar fi rezistat, poate, dacă aceloraşi lucrări li s-ar fi dat aerul unui parc deschis, pentru că lemnul lucrat şi transpus în forme „unitare" şi „libere" ar fi putut conviețui cu cel neatins de om, cu elementarul. Extrase însă din context, căutat de artist, lucrările duc mai departe preocupările deja cunoscute din alte expoziţii ale sculptorului timişorean. Cumpăna, jocul formelor spaţiale — ce trimit spre lucrarea lemnului ca element de căpătîi al civilizaţiei populate tradiţionale (devenit „maşină", cu frumuseţea ei rudimentară pusă în mişcare de un alt element natural — apa) — se regăseşte în lucrările lui Constantin Grangure alături de stîlpul totem al perenităţii. Reduse la o expresie proprie artistului, formele dăltuite în lemn au o viaţă a lor independentă, simbolizînd păsări ale sufletului, fiinţe trecute în memoria colectivităţii, dar şi contorsiunea semnelor germinaţiei, în toate planurile ei. Se alătură formelor robuste, gata să intre în mişcare, sau oprite din una uşor de intuit, alte forme compacte, ce au o dinamică interioară, adîncă, unde jocul plinului şi al golului acumulează energii gata să irumpă. Tematica abordată, cantonată în meditaţia asupra elementarului trecerii fiinţei, se desfăşoară între cele două capete ale ei — geneza şi stîlpul totemic. În lucrările lui Constantin Grangure lemnul îmbracă abordări dintre cele mai diverse, unele simbolice, altele directe, aparent rupte de sensurile tradiţionale date acestui material. Sînt preluate de acolo detalii, scoase din contextul iniţial, îndepărtate de funcţionalitatea lor şi transformate în forme exemplare, cărora le dă o semnificaţie apropiată de percepţia artică a contemporanilor. Zborul oprit, mişcarea întreruptă, germinaţiile, par să creeze o mişcare centrifugă a ideilor artistice abordate de artist. Privite în ansamblu, însă, lucrările conturează un univers major, profund uman, coerent şi grav.

Paul Eugen BANCIU

IN MEMORIAM

GEORGE DRUMUR

Cei care au întemeiat Timişoara spirituală de azi, cei care, în ultimele patru decenii au modelat fizionomia culturală a oraşului se retrag, unul după altul, în lumea umbrelor. Cu o lună în urmă am aflat de moartea lui Lucian Valea, cu o săptămînă, de sfîrşitul Sofiei Arcan, iar acum de moartea lui GEORGE DRUMUR. Avea aproape 82 de ani.

George Drumur a fost, întîi, poetul unei renaşteri naţionale. Alături de un şir de scriitori, între care importanţi sînt Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Teofil Lianu, a dat relief unui ţinut românesc care îşi cîştigă, prin acţiunea lor energică, un loc important în Istoria literaturii noastre. Secretar de redacţie la Iconar, George Drumur s-a aflat în centrul unei acţiuni esenţiale care a împlinit, din unghiul provincialismului creator, cultura română.

Ca toţi poeţii grupului, a fost eminent traducător, mediator, om-punte între culturi. La Timişoara, unde şi-a descoperit al doilea „loc natal"., a tradus libretele unor opere de Glück, Donizetti, Bellini, Bizet. Şi fiindcă a fost un om de o extraordinară modestie şi devoţiune, fiindcă a fost un remarcabil animator, a fost înconjurat cu iubire de cei mari ai culturii acestui oraş. Pe versurile lui au scris cantate, lieduri, balade, coruri Sabin Drăgoi, Eugen Cuteanu, Mircea Hoinic, Alma Cornea-Ionescu, Vasile Ijac, Richard Oschanitzky.

Poet al ţării şi al sufletului ei, al codrilor Bucovinei, al spaţiului-matrice, el nu e mai puţin un poet al universului intim, regăsit după prea multe încercări. După prea dureroase încercări.

Spirit echilibrat, George Drumur lasă Timişoarei imaginea unui spirit generos, împlinit deopotrivă într-o tinereţe avîntată, cît şi într-o senectute rodnică. Fie-i ţărîna uşoară !

Cornel UNGUREANU

O CARTE FRANCEZĂ DESPRE TIMIŞOARA

Timişoreancă de baştină, Ligia Negrier-Dormont (născ. Ania, fostă avocat în Baroul de Timiş) nu şi-a uitat meleagurile natale. Deşi stabilită în Franţa de mai bine de douăzeci de ani, unde a făcut o frumoasă carieră universitară la Institutul de Criminologie şi Universitatea Paris II, ea a fost puternic impresionată de evenimentele petrecute la Timişoara în decembrie 1989. Proiectul mai vechi al unei cărţi despre urbea de obîrşie a devenit realitate datorită unui puternic impact afectiv. **Timişoara terre de luttes pour la liberté** (Editions Eriasme, Nanterre) năzuieşte să ofere cititorului francez o imagine succintă şi sugestivă asupra oraşului nostru.

Cum este firesc, **în Cuvînt-înainte** în prim-plan apar evenimentele revoluţionare din decembrie 1989 la Timişoara, precum şi ecoul stîrnit de ele în presa franceză. Timişorenii, arată autoarea, „sfidînd moartea şi torturile" au ieşit în stradă, cerînd, mai presus de toate, libertate şi întoarcerea la democraţie. Imprejurarea nu este considerată drept ceva întîmplător, accidental. Dimpotrivă, ea este consecinţa normală şi logică a continuităţii în lupta pentru libertate. Ideea enunţată mai sus străbate întreaga lucrare, fiind ilustrată de o scurtă schiţă istorică ce oferă unui cititor străin şi deci neavizat o imagine în timp a oraşului. Cîteva aliniate privesc istoria contemporană, întrarea ţărilor din Est, deci şi a României, — datorită conferinţei de la Yalta — în orbita sovietică. Regimul de dictatură aberantă a lui Ceauşescu este considerat ca o consecinţă firească a acestor tendinţe totalitare.

Partea cea mai importantă a volumului este ultima secţiune **Postfaţa**. Aici se încearcă un portret psihologic al timişoreanului, portret redus la cîteva date esenţiale. Una din trăsături ar fi cunoscutul simţ gospodăresc al oamenilor locului. El implică, pe de o parte, munca bine făcută, pe de alta, o mentalitate pragmatică, străină avînturilor necontrolate. Istoria zbuciumată a provinciei şi oraşului, succesiunea de stăpîniri străine i-a dezvoltat la bănăţeanului timişorean simţul adaptabilităţii, împrejurare care face posibilă trecerea mai lesnicioasă aici, decît aiurea, la economia de piaţă. Autoarea stăruie, în sfîrşit, asupra unei trăsături a timişorenilor pe care o crede, pe drept cuvînt, esenţială. Este vorba de cunoscutul spirit de toleranţă interetnică şi interconfesională. Coabitarea paşnică a mai multor etnii şi confesiuni nu este doar o trăsătură a urbei noastre, ci o adaptare ei la spiritul european. Ea constituie un blazon de autentică noblеţe şi, în acelaşi timp, o contrapondere necesară şovinismului autohton, dar şi a unei propagande străine ostile, răuvoitoare. Şi nu e cel mai mic merit al cărţii Lygiei Negrier-Dormont de a învedera, în faţa străinilor, această calitate a timişorenilor.

Traian Liviu BIRĂESCU

FILM

De cînd cu căderea neprevăzută a zidului Berlinului, America redescoperă entuziasmată existenţa unei Mittel Europa pusă o vreme între paranteze, dar care se dovedeşte acum a fi suportul ideal pentru mai vechile sau mai noile-i fantasme. Atît Woody Allen cît şi Steven Soderbergh (afirmat în 1989 cu **Sexe, Lies and Videotapes**, Palme d'or la Cannes) refac universul kafkian labirintic şi obscur, cu funcţionari paralizaţi de un sistem opresiv alcătuit din preoţi ameninţători şi poliţai dubioşi, savanţi nebuni şi anarhişti periculoşi (**Shadows and Fog**, respectiv **Kafka**, ambele SUA, 1991)

Shadows and Fog, de Woody Allen ; Mia Farrow, John Malkovitsch, Jodie Foster, Madonna, John Cusack, Donald Pleascence.

Un orăşel european din anii douăzeci. O noapte furtunoasă înecată în umbre şi ceaţă. Un ucigaş seamănă panică printre locuitori. Un grup de „vigilenţi" ripostează. Max Kleinman, mărunt funcţionar fricos şi ghinionist, trăieşte un coşmar...

Asemeni bătrînului savant care disecă înverşunat cadavre pentru a detecta esenţa răului, Woody Allen investighează toate locurile-cheie ale mitologiei moderne — biserica, bordelul, circul, secţia de poliţie, cîrciuma, laboratorul, strada — pentru a descoperi în ele angoasa, corupţia, laşitatea, compromisul, violenţa, trădarea. Caruselul situaţiilor absurde sugerează degringolada valorilor pozitive într-o lume care a uitat să rîdă şi să iubească ; personajele se văd reduse la propriul lor negativ fotografic : un teatru chinezesc de umbre proiectate într-un labirint Kafkian. Preschimbat de „şefii" săi din momeală în ţap ispăşitor şi condamnat să alerge bezmetic într-un **no man's land** — care evocă la fel de bine, Praga lui Joseph K. Berlinul lui M. sau Londra lui Jack Spintecătorul —, Kleineman reface în registru tragi-comic parabola evreului rătăcitor. Unitatea filmului e asigurată de decorul aproape unic în marginile căruia destinele se întretaie neîncetat fără a se întîlni măcar o dată. Antrenaţi într-o cursă precipitată spre nicăieri, „eroii" sfîrşesc prin a se împotmoli în ceaţa ce duce cu gîndul la finalul **Moromeţilor** lui Stere Gulea : „dar noi oare încotro ne îndreptăm ?" par a se întreba cu toţii, buimaci, la orice nouă răspîntie de drum.

După ce mai bine de o oră s-a mulţumit a face doar cu ochiul unui spectator intrigat, umorul inconfundabil al lui Allen explodează pe ultimii metri, convertind angoasa în suspin de uşurare. Ivit pe post de **deus ex machina**, magicianul îi propune funcţionarului evadarea în vaporoasa lume a iluziei, nu înainte de a-l fi făcut dispărut pe tenebrosul ucigaş. Întocmai ca şi **Purple Rose of Caire** ori **Alice, Shadows and Fog** ne aminteşte veşnic, ca o ameninţare nelămurită ; lumea nu devine mai bună, prin urmare tot ce poţi face e să te eclipsezi cu zîmbetul pe buze. Imitator genial al marilor magicieni, Woody Allen ştie prea bine că iluzia nu ambiţionează să submineze realul, ci doar să-i sfideze din cînd în cînd tirania. Mozaic de referinţe cinematografice şi literare (Bergman, Resnais, Kafka), **Shadows and Fog** rămîne înainte de toate un omagiu adus de Woody Allen expresionismului german : Past, Murnau, Lang sînt admirabil evocaţi de imaginile alb-negru defilînd pe muzica lui Kurt Weil **(The Three-Penny Opera)**. „Nu ştiu încă dacă am realizat o comedie tragică sau o dramă veselă...", mărturiseşte regizorul, lăsîndu-şi spectatorul să decidă asupra sensului acestei feerii neliniştitoare în care panica existenţială se transforma în graţioasă piruetă. **Shadows and Fog** nu e altceva decît transpunerea pe peliculă a unei mai vechi butade a lui Woody Allen : „Răspunsul e **da**, dar care naiba o fi întrebarea ?".

Corina CIOCÂRLIE

Agenţia de turism „COLIBRI" Timişoara, str. C.D. Loga (cinema Capitol) telex 71 406, fax 152 420.

VĂ OFERĂ PENTRU CONCEDIUL DUMNEAVOASTRĂ

UN SEJUR LA MAREA EGEE (13 ZILE), PE UN TRASEU DE LEGENDĂ ŞI ISTORIE

ADRIANOPOLE, TROIA, DARDANELE, BERGAM AKROPOLE, ASKLEPION, SMIRNA, EFES, MILET

BURSA, BOSFOR, ISTANBUL.

Informaţii : tel. 96 - 16 34 81 ; 96 - 18 31 88 ; 90 - 17 09 64 ; 90 - 13 45 42 ; 90 - 13 44 50.

COLIBRI **COLIBRI**

Din serviciile oferite fac parte :

— transport cu autocare noi, climatizate, 55 locuri,
— televizor color, video, frigider, bar (sucuri, bere, cafea) ;
— ghid profesionist la dispoziţia turiştilor ;
— sejur 8 zile (7 cazări) la Marea Egee, în vile de lux, 6 persoane în vilă (2 camere duble, 2 single), living-room, bucătărie, frigider, aragaz, veselă, 2 băi, terasă pentru servirea mesei,

excursii la Efes, Milet, Smirna, Kusadasi :

- **o cazare cu mic dejun la Troia (Bergam), vizitarea muzeului Troia, calul Troian, casa Schliemann ;**
- **o cazare cu mic dejun la Istanbul (2 zile cu program turistic) ;**
- **traversarea Bosforului şi Dardanelelor cu feribotul.**

Plecări în lunile : iulie, august, septembrie.

Preţ : 24.000 lei şi 110 dolari (varianta autocar), (7 nopţi cazare în vile la Marea Egee) în varianta transport cu autoturismul propriu. Reducere 10% pentru cei care se înscriu din timp şi pentru familiile cu copii.

Alte servicii :

- **Transport în Germania, pentru posesorii de viză, la destinaţia solicitată, în condiţii de transport deosebit (autocare noi), preţuri între 11.000—22.000 lei.**

Ex. Nurnberg — 11.000 lei ; Munchen — 15.000 lei ; Frankfurt — 18.000 lei ; Koln — 22.000 lei, etc.

- **Excursii Polonia, Ceho-Slovacia, Turcia şi zilnic Ungaria la preţul de 2.200—3.200 lei.**

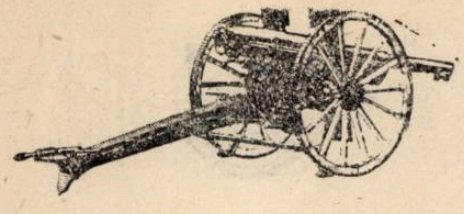

CANALUL 3

ÎNCREMENIRI

Pe Theodor Stolojan nu-l mai miră nimic. Neclintirea domniei sale e pe punctul să intre în tezaurul paremiologiei sud-est europene. E — cred — singurul om de stat care a introdus în teoria şi practica guvernării ideea, teza că pînă şi o catastrofă poate şi trebuie gestionată. Dezarmanta luciditate a prim ministrului naţionale, flancată de cerbicia amploaiatului în finanţe, dă noi puteri masselor de actuali şi viitori şomeri postcomunişti, al căror număr creşte, creşte, creşte, calcă totul în picioare.

Dar pe dl Stolojan nu-l mai miră nimic. Dînsul se află la timona noii ţări a tuturor posibilităţilor. Timp de doi ani şi jumătate, România a demonstrat lumii întregi că nimic nu e absurd, nici absurdul însuşi. Nu e ea mama lui Caragiale şi a lui Eugen Ionescu ?

Unde altundeva decît la poale de Carpaţi s-au zămislit întru fericirea noastră venerabilul Klaps, minunatul Gionea, pietrosul Văcaru, maiestuosul Dumitraşcu ? De unde-au izvorît şi afluiesc spre nemurire sfiosul Ceontea, apocalipticul Alexandru, mîniosul Vulpescu, academicianul Bîrlădeanu ,patern-partinicul Marţian, şuierătorul Ninosu ?

Dar pe Theodor Stolojan nu-l mai miră nimic. Nici faptul că alegerile generale au fost împinse în toamnă, deşi se puteau ţine în vară. Nici că salariile n-or s-ajungă în veci vecîlor preţurile. Catastrofa vine sigur şi domnia sa şi-a pus în gînd s-o gestioneze. Un român va demonstra lumii întregi că orice poate fi gestionat, cu condiţia să ai o echipă de tehnocraţi vaccinaţi contra oricărui sentiment lumesc. Lumea cifrelor şi rapoartelor se află deasupra de bine şi de rău. Orice cataclism care sperie o gloată de ageamii poate primi un sens dacă e prins într-un buget. Peste care sticleşte frigid şi necruţător ochiul de contabil al dlui Stolojan.

Vom fi, poate (zic poate, neavînd date precise), primli din lume care ne vom putea lăuda că am gestionat propria catastrofă. Noi am produs-o — noi o gestionăm. Vorba vine : noi a produs-o. A născut-o acest parlament al tuturor mizeriilor, de la care te poţi aştepta absolut la orice. Nimic ce emană de la dînsul nu mai miră pe nimeni. Şi mai ales pe domnul prim ministru. Dînsul, care este un om al ordinii încarnate în şiruri de cifre, suferă cumplit asistînd la nesfîrşita vorbărie a celor aleşi dintr-o orbire. Dar, acceptînd să fie prim ministru, s-a călit. Aşa s-a călit gestionarul catastrofelor...

REMEMBER

De cîteva zile, Virgil Tatomir s-a mutat într-o lume mai bună.

Acolo, unde s-a dus el, Basarabia s-a unit cu ţara şi cu lumea. Şi nici o forţă separatistă nu le va mai despărţi.

Virgil Tatomir se preumblă acum liniştit pe un cîmp lin, unde nimeni nu mai trage cu puşca în nimeni. Şi nici nu e nevoie de revoluţii sau de schimbări, pentru că acea lume nu trebuie schimbată — e cea bună.

Acolo, unde este el, acum, e o Siberie caldă şi primitoare. Şi nu s-au inventat încă gulaguri.

Cornel BOGDAN

EMINESCU

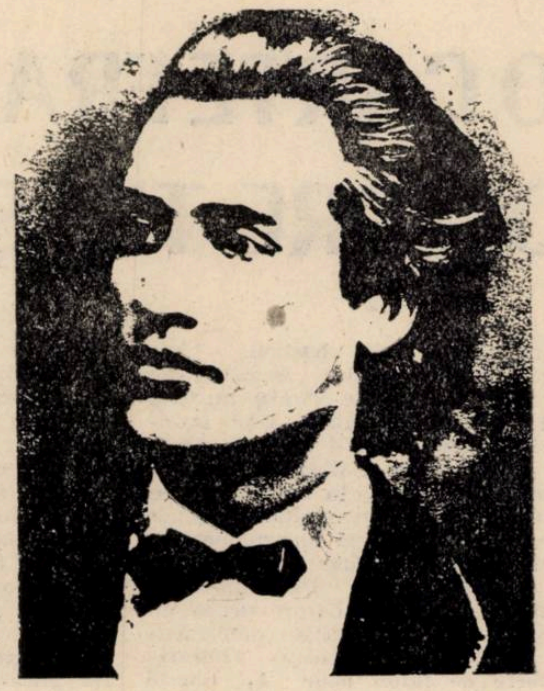

„A împreuna exigenţele existenţei neapărate a statului cu exigenţele libertăţii individuale, a nu permite ca asociaţii de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor şi a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mîinile individului, asta e problema pe care mulţi s-au încercat s-o dezlege, dar de la Cezarii Romei şi pînă la cezarii moderni nu s-au găsit încă remedii radicale, ci numai paliative". (1878)

Enciclopedia nemaivăzutei cetăţi Timişoara

BAL, BALURI (partea a doua). Enciclopedul reînnoadă şirul balurilor timişorene şi aduce aminte onor. cititor că în cei 164 de ani de stăpînire turcească nu a găsit nici o urmă de petrecere costumată, cu muzici şi dansuri voioase la Timişoara, pe înnoptat. În schimb, puzderie de baluri în veacul luminat, al 18-lea şi în cel care-a urmat. Ca un Vezuv izbucnit năvalnic, aşa se dezlănţuie locuitorii cetăţii, cu o poftă de viaţă nebună (fanfare, alte muzici, măşti, cortegii, costume, mîncăruri, băuturi, polci, valsuri, cadriluri, crinoline, bufoni închiriaţi), după epidemia de ciumă din 1738-1739 (despre care se va scrie, poate, cîndva, un roman). După acest fatidic an (însoţit şi de un cotropitor cutremur) încep să se deschidă marile săli de bal, construite anume pentru petreceri : „La crap", „Reduta", „Pomul verde", „Regele engles", „Omul sălbatic", unde vor petrece minunate nopţi, reuniţi în bresle (meseriaşii : „balul tîmplarilor din Fabrik", „balul măcelarilor din Maiere", „balul costumat al pompelor funebre"), asociaţii (comercianţii : „balul băcanilor", „balul negustorilor de stofe", „seara birtaşilor din Cetate"), arme (militarii : „balul dragonilor", „marele bal al pompierilor"), societăţi (dascălii şi artiştii : „balul învăţătorilor români"). Cel puţin aşa lasă să se întrevadă scurtele cronici mondene de prin gazetele **locului.**

Iar în veacul nostru, cea mai mare dezvăluire voioasă **în chip de bal** are loc între cele două războaie şi, mai cu seamă (cine să mai ştie de ce ?) în 1934. Ziarele şi revistele nu pridideşc cu ample relatări şi elogii. Încununate de **succes par a fi Balul Reuniunii** Femeilor **Române de la Casinou, Balul** tradiţional al Politehnicii, Balul mascat al Diviziei I din Saloanele Cercului Militar, Balul dansant împreunat cu patinaj de la „Ciocârlia", Balul Automobiliştilor, precum şi balul-carnaval în cortegii de măşti de pe străzile Cetăţii, din luna martie.

Senzaţia senzaţiilor e însă, în acelaşi an, Balul studenţilor de la Arte Frumoase, desfăşurat o noapte întreagă în saloanele Auto-Clubului. Un bal „cu temă" — „Egiptul şi artele". Scriu ziarele : „Decoraţia unică, făcută de elevii măiestriţi reprezintă pe toate panourile minunate comori ale artei egiptene, pînă şi pe lampioane". Şi, mai departe : „Un element de succes, cruşonul, se debita cu generozitate într-o anexă a sălii de dans, iar tombola scotea exclamaţii de bucurie din piepturile cîştigătorilor". Lauri recoltează mascatele Pipiţi Pintea (baiaderă), Anuţa Coşarcă (grenadir), Puşi Dârlea (marchiză), Mina Pop (sclavă), Tuţi Vaida (boy), Doina Veselin (factor poştal), Tenzi Bodolan (trifoi cu patru foi), dar şi alte costume ce nu s-au lăsat deconspirate (coşar, buburuză, şcolăriţă, cow-boy, ghicitoare, arap, pastă de dinţi Kalodent). Jazz-ul Politehnicii, muzica militară, patefonul, bufetul asortat au fost, toate, „la înălţimea chemării". „Un bal cum numai la Paris, la Bal de la Horde sau Bal de l'Internat se mai pot vedea !".

Adriana BABEŢI

Pavilionul clăpăugilor

Dacă ajunge fratele meu preşedinte...

Flavius, la masă, la bere, cu doi amici.

Primul amic : Tu, Flavius, ai fi bun să candidezi la preşedinţie.

Flavius : Să fim serioşi !

Primul amic : Eu vorbesc foarte serios.

Al doilea amic (către primul amic) : Lasă-l, dom'le în pace, că prea i se urcă la cap!

Flavius : Zău ? !

Primul amic (continuîndu-şi ideea) : De vorbit, vorbeşti bine. Prin străinătate ai umblat, ai habar cum stau lucrurile pe-acolo, prin Occident. Nu te-ai înscris în nici un partid. Eşti, vorba lu' Măgureanu, echidistant. Şi aşa mai departe.

Al doilea amic : Tocmai aici e buba.

Primul amic : Unde ?

Al doilea amic : La „şi aşa mai departe".

Primul amic : Adică ?

Al doilea amic : Pe lîngă echidistanţă mai trebuie multe.

Primul amic : Bineînţeles că trebuie ! Şi ce, crezi, că el n-ar putea să facă faţă ? ! Ştie şi două limbi străine.

Flavius : Nu mă interesează preşedinţia. Nici să mi-o dea pe gratis.

Primul amic : De ce nu te interesează ?

Flavius : Îţi dai seama ce înseamnă să fii preşedintele unei ţări ?

Primul amic : Îmi dau.

Al doilea amic : Nu prea cred că îţi dai.

Primul amic (vexat) : Ascultă, ia nu mai fă tu pe deşteptu' !

Flavius : Potoliţi-vă !

Primul amic : Tu nu vezi că ăsta te subestimează ?

Flavius : Discutăm fără rost : nu mă interesează preşedinţia. Da' să vă spun ceva : ieri am fost pe la un prieten. Voi nu-l cunoaşteţi. Are doi băieţi. Unul de vreo 8 ani şi celălalt de vreo 6 ani. Cineva l-a întrebat pe ăla mare : tu ce vrei să te faci ? Băiatul a răspuns : preşedinte. Preşedintele României. L-a întrebat şi pe ăla mic ce vrea să se facă. Puştiul a răspuns : eu, nimic. Cum nimic ? ! Păi, dacă ajunge fratele meu preşedinte, o să aibă grijă de mine...

Iosif COSTINAŞ

Ilustraţiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului GASTON CHAISSAC, din albumul aflat în fondul Bibliotecii Centrului Cultural Francez din Timişoara.

FAX • FAX • FAX

● Editura de Vest a lansat la Librăria Eminescu din Timişoara volumele „Ghilotina de scrum" de Vladimir Tismăneanu şi „Ultimul turnir" de Dorin Tudoran, în prezenţa autorilor. Au luat cuvîntul Nicolae Manolescu, Vladimir Tismăneanu, Dorin Tudoran, Mircea Mihăieş, Viorel Marineasa, Vasile Popovici. ● La Tîrgul Internaţional de Carte Bucureşti, iunie 1992, Timişoara a fost prezentă prin standurile deschise de Editura de Vest şi Editura Excelsior. ● Luni, 15 iunie, la Universitatea din Timişoara a avut loc simpozionul „Eminescu — Caragiale". Au conferenţiat : prof. univ. dr. Eugen Todoran, rectorul Universităţii, prof. univ. dr. Iosif Cheie Pantea şi conf. univ. dr. Cornel Ungureanu. ● Casa de cultură din Lugoj a găzduit simpozionul „Lucian Blaga". ● La Muzeul Banatului a avut loc vernisajul expoziţiei retrospective „Theodor Aman" (Piaţa Huniade nr. 1). ● În perioada 20-21 iunie, Centrul Cultural Francez organizează la Timişoara, Iaşi şi Cluj „Sărbătoarea muzicii". În oraşul nostru, Concertul inaugural va avea loc la Domul din Piaţa Unirii cu partitura „Leçon de ténèbres" de Marcel Landowski, în prezenţa autorului. ● Centrul Cultural Francez oferă publicului timişorean, în perioada 19-28 iunie, un regal cinematografic, prezentînd o selecţie semnificativă din producţia Casei de filme Losange realizată de mari regizori, precum : Claude Chabrol, Jean-Luc Godard, Jean Douchet, Jean-Daniel Pollet, Eric Rohmer, Marguerite Duras, Roger Planchon, Frédéric Mitterand ş.a. Retrospectiva se va proiecta la cinematograful Studio, în fiecare zi, la orele 18,00. ● Sîmbătă, 13 iunie, Teatrul Naţional din Timişoara a prezentat premiera piesei „Joc de pisici" de Örkeny Istvan.

COPYRIGHT

„E CA ȘI CUM AM TRĂI ÎN ACID SULFURIC"

Convorbire cu GABRIELA ADAMEȘTEANU

Cornel Ungureanu : Se aniversează Caragiale. Facem un număr special Caragiale. Ajută-ne ! Cum te gîndești, azi, **la Caragiale ? Te gîndești la el ? Este el sfîntul nostru preferat ?**

Gabriela Adamești eanu : Am încetat să mă gîndesc la Caragiale în ultimii ani. Încă din vremea lui Ceaușescu. Uite, am încetat să mă mai gîndesc. Se vorbește foarte mult despre Caragiale, despre actualitatea lui. Nu este și părerea mea. Nu cred că marele dramaturg e, azi, actual. Nu cred că tot ceea ce se întîmplă este dincolo de Caragiale. Chiar dacă recunosc în viața socială, politică demagogie, corupție, prostie și alte „păcate" caragialești, semnul sub care stau lucrurile din zilele de cînd s-a vărsat sînge este altul. Cînd ai revelația atîtor drame întîmplate în ultimele decenii nu te mai gîndești la Caragiale.

C.U. : Te întrebam, fiindcă există în cărțile tale, ca și în cărțile fiecărui scriitor important, un număr de niveluri care, toate, exprimă Istoria. Cel mai adînc e nivelul tragic, al sacrificiului. Cum se exprimă însă, la nivelurile cele mai apropiate de suprafață, cele aparținînd profanului vulg, **această adîncime ? Oare nu există (ca să ne referim la întristatul Caragiale) o comedie care transcrie o adîncime a șanselor ?**

G.A. : Nu știu ce să spun. Am citit în iarna trecută un articol al lui Dan C. Mihăilescu, cred, în care se spunea că, în căutare de repere, s-a apelat mai mult la publicistica lui Eminescu decît la cea a lui Caragiale. Vorbea însă și de modelul caragialesc necesar pentru a ne recunoaște în portretul-robot al „specificului național" creat de el. Dar mie mi se pare că toți acei care vor să facă farsă, fac ceva mult mai grav. Că aceia care spun „ăștia sîntem noi", vor să fim „ăștia". Eu nu mai am, citindu-l pe Caragiale, o senzație de destin, ci de manipulare în imaginea caragialescă.

C.U. : Totuși, totuși.

G.A. : Ce să spun ? am aceeași senzație, nu mă pot mișca de aici. L-am văzut pe Dumitrașcu făcînd un rol caragialesc la Costinești (la colocviul „Presa tranziției : tranziția presei", n.n.) în genunchi, o tiradă. Probabil că am rîs, deși, de fapt, nu-mi venea să rîd. Nu poți să-ți imaginezi cîteva din personajele lui Caragiale fără să-ți vină să rîzi. Și mie nu îmi mai vine demult să rîd. Eu nici nu cred că se mai rîde de fapt în România. Mie mi se pare că sîntem într-un moment îngrozitor de tensionat și nu poți să rîzi cînd îți joci viața. Miza este acum atît de mare ! Eu cred că ne jucăm viața.

C.U. : Ți se pare că momentul de față e de o intensitate tragică ieșită din comun ?

G.A. : Mie, da.

C.U. : Crezi că nu există șansa de a ne descoperi, știu eu, „vîna" serioasă, normală ?

G.A. : Păi tocmai asta este. Mi se pare că e momentul cînd ne jucăm cartea. Acum, în cîteva luni o jumătate de an, un an. De asta am vorbit despre mizã. Dacă trecem de acest moment, da, putem din nou să mergem să-l citim pe Caragiale. Eu nu pot, mie nu-mi vine să rîd de Parlament. Am toate sentimentele din lume afară de ista.

C.U. : Bine, nu-l poți citi pe Caragiale, dar nu simți nevoia totuși, a întoarcerii la literatură, către cîțiva mari scriitori ?

G.A. : Nu. Simt de multe ori nevoia de a scrie literatură. Din păcate nu am deloc senzația că dacă aș avea timp aș citi. Ceea ce mi s-a deteriorat este răbdarea pentru lectură. Dacă aș avea un pic de timp, aș scrie.

C.U. : N-ai avut nici un moment de iubire pentru Caragiale ?

G.A. : Marea mea surpriză a fost să descopăr că exista în ceea ce scriam eu, Caragiale. Că e evidentă și raportarea la Caragiale. A fost și pentru mine o surpriză, pentru că, atunci cînd citesc, iată, eu cititor, am alte cărți care îmi plac decît cele a căror influență am descoperit-o în scrisul meu. E un lucru pe care un critic îl poate înțelege mai bine decît un scriitor. Deci scriitorii pe care i-am citit cu pasiune nu se văd în ceea ce scriu eu. Caragiale nu a fost o pasiune pentru mine.

C.U. : Ți-am citit cîteva fragmente foarte frumoase în „Viața românească". Sînt scrise acum ?

G.A. : Am avut niște fragmente în „România literară", „Contrapunct" și „Viața românească"

C.U. : Niște jurnale, cred.

G.A. : Cel din „Viața Românească" era un jurnal, iar celelalte, bucăți dintr-un roman pe care l-am început de foarte multă vreme. Dar l-am început înainte de prima mea carte. De fapt, am început un roman, căruia-i găsisem și titlul, se chema „Provizorat" (e singurul titlu pe care l-am găsit înainte să scriu cartea). Doar titlul și fragmente din el mi-au mai rămas. Îl reîncepeam de fiecare dată după ce terminam o carte. Și de fiecare dată am simțit că nu sînt în stare să-l scriu, că mă depășește ca experiență de viață. Mă gîndesc mereu cum l-aș termina. Deci, de multe ori, cînd am avut un pic dt răgaz am scris. Nu am nici o dificultate să scriu, dar nu am timp.

C.U. : Știi ce m-a impresionat la fragmentele astea ? M-a impresionat sinceritatea foarte tăioasă a cotidianului, necruțarea. Crezi că trăiești mai intens în ultima vreme ?

G.A. : Aceea reprezintă doar o parte din roman. Un etaj, ca să spun așa, pentru că, în capul meu, cartea avea mai multe etaje. Era un fragment pentru care folsisem note autentice (de acum doi ani) care, deși, nu erau foarte noi, erau ale acelui timp. Lucrasem pe ele.

C.U. : Dar, mă întreb despre cealaltă față a lui Caragiale : acel Caragiale care nu trăiește numai comedia politică, ci trăiește și lîngă ceilalți oameni ? Vezi lîngă tine, în momentul de față (spre deosebire de alte dăți), o lume mișunătoare, care te stimulează, care te încarcă de energie ?

G.A. : În ultimul an am tot mai des senzația că în jurul meu se mișcă o lume făcută pentru roman. Am sentimentul că ceea ce văd se pretează extraordinar de bine la roman. Acum cred că înțeleg foarte multe lucruri. Sigur, întotdeauna e o iluzie, pentru că, după un timp, înțelegi altele, și după un timp altele, care le acoperă și le contrazic. Dar acum am sentimentul unei certitudini interioare, care este semnul că, de fapt, aș dori să scriu o carte.

C.U. : Uite, citindu-ți interviurile voiam să scriu o cronică despre ele. Am avut senzația că niciodată nu ți-ai abandonat meseria de prozator. Că unul din atuurile tale e chiar această capacitate de a asculta. Deci, capacitatea de a-i face pe ceilalți să vorvească și, mai ales, știința rară de a-i asculta. Cam prin asta se detașau interviurile tale de celelalte. Nu te-ai gîndit, totuși, să îți aduni aceste interviuri sau, mai departe, să scoți din aceste interviuri un roman ?

G.A. : Ce se întîmplă cu interviurile ? Ele au fost întotdeauna apropiate de structura mea. Cam pe cînd terminam „Dimineața pierdută" începuteam să devin foarte atentă la ceea ce auzeam în jur. Am vrut să fac și o carte pe care s-o numesc „Veriteuri" și care să cuprindă cîteva monologuri. Nu știam dacă este literatură, mi se părea ceva atît de brutal prozaic (pe vremea aia nu se făceau astfel de interviuri). Dar pe mine m-au interesat foarte mult interviurile, chiar dacă erau plictisitoare, pentru că aveau în schimb autenticitate și au răspuns unor frustrări. Apoi, am avut o idee teoretică. Deci, realmente am o carte de interviuri dedicată diasporei. Nu am căutat foarte mult, dar pînă acum nu am avut nici o ofertă de la nici o editură. Eu aș scoate-o oricînd, dar nimeni nu mi-a cerut-o în mod expres. Între timp tirajele cărților scad și nu-mi dau seama în ce măsură o carte din aceasta e vandabilă sau nu.

C.U. : Revista pe care o conduci cu atîta energie ocupă deja în spațiul spiritual contemporan un loc foarte important. Nu te-ar tenta o participare directă la viața politică ?

G.A. : Nu, în nici un caz. M-au interesat două lucruri : să fac presă (dar n-am avut ocazia să fiu mai aproape de ea, înainte de căderea lui Ceaușescu) și în al doilea rînd m-a interesat ce s-a întîmplat. Pe urmă, aș spune că revistele au ceva vicios. Adică, te prind, știi foarte bine chestia asta, și pe urmă începi să trăiești în ritmul lor așa cum ai respira, treci de la un număr la altul (aici este mecanismul vicios), dar politică n-aș face în nici un caz. Cu cît trece timpul mă bucur că, de fapt, ocupîndu-te de presă nu ai de fapt voie să faci politică. Adică îți trebuie o distanță, nu ?

C.U. : În ultima vreme se întîmplă în viața noastră literară un dezastru pe care l-aș numi : despărțirea fiecăruia de fiecare. Fiecare se desparte de fiecare, doi se despart de ceilalți. Există o necruțare a fiecăruia față de celălalt sau, în orice caz, poate, o neînțelegere a unora față de alții.

G.A. : Nu numai în viața literară se întîmplă asta. Toată viața noastră este dominată în ultimii doi ani, aș zice, de neînțelegere. Cred că acest lucru există în noi de mai multă vreme, numai că nu îndrăzneam să ni-l manifestăm. Nu știu, e un subiect prea greu, nu m-am gîndit foarte mult la lucrul acesta. În orice caz, am senzația că e un timp care uzează foarte mult oamenii, un timp în care, probabil, e foarte dificil de trăit pentru noi toți. E un teren foarte nou și toate defectele noastre, pe care viața încremenită de înainte ni le ascundea cumva, sînt suprasolicitate să iasă la iveală.

C.U. : Uite, Convenția s-a fisurat prin Cimpeanu ; Alianța, prin apariția lui Constantinescu ; apoi Convenția s-a fisurat din nou prin ițirea celor trei candidați la președinție. Fiecare grupare politică fisurată s-a „reorganizat" cu o viteză enormă, care ne a demonstrat că nu există programe, ci veleități și ambiții. Uneori sacrificați, alteori calcule. Lucrul se întîmplă cam la toate nivelurile, dar cel mai evident pentru mine este cel al Uniunii Scriitorilor, de pildă. Crezi că mai avem vreo șansă de a ne regrupa într-un fel sau altul ? De a crede unii în ceilalți, de a ne aduna în jurul unor idei și de a le regăsi pe cele care să însemne mult pentru toți ?

G.A. : Nu știu ce să spun. Cred că sînt lucruri diferite aici. De exemplu, Uniunea Scriitorilor bănuiesc că se sparge nu din cauza lipsei de unitate, ci din cauza că sînt plonjate într-un aer nou o instituție și mentalități vechi. Trebuia gîndită altfel această instituție. Gîndită cu o anumită neliniște. Eu cred că noi trăim niște timpuri foarte grele, de aia ți-am spus că nu sînt deloc tentată de latura care se numește caragialescă. E ca și cînd am trăi în acid sulfuric. Cu multe amenințări grave, cu viitorul incert. Sîntem niște oameni nepregătiți pentru lumea care a început. Apelurile la unitate și așa mai departe, țin de idealismul colectiv și de o imagine foarte puțin adaptată realității. Apoi, este evident că noi sîntem oameni care au trăit în comunism. Scriitorii au fost o categorie cu anumite privilegii înainte, chiar dacă foarte mici și foarte scump plătite. Oameni obișnuiți să fie pe scenă. Iar acum, ca scriitori, se pare că nimeni nu ne va mai băga în seamă.

C.U. : Ce speri de la „22" ?

G.A. : Ce sper pentru ea, sau ce sper ca ea să-mi dea mie ?

C.U. : Ce speri să-ți ofere revista ție ?

G.A. : A, nimic decît bătaie de cap.

C.U. : Crezi că poate fi un factor hotărîtor în transformarea societății românești ?

G.A. : Nu, nu cred.

C.U. : Sau măcar în modelarea păturii intelectuale ?

G.A. : Nu ,nu cred. Dar pur și simplu am senzația că trăim un timp foarte crud și nu mă îndur să las să dispară un lucru, să zicem, de o anumită valoare la care țin. Asta este tot. E ca un obiect prețios care nu aș vrea să se distrugă.

C.U. : Din „22" care sînt numerele pe care le iubești foarte mult ?

G.A. : Nu numerele le iubesc. Mă bucur că am reușit ca de la sfîrșitul lui septembrie, cînd revista era, cum se spune, pe roșu și nu existau bani de salarii pentru luna următoare, să ajungem pînă în luna iunie. Credeam că n-o să ajungem nici pînă în ianuarie. Nu mă mai gîndesc la conținutul revistei, într-atît sînt de obsedată de problemele practice. Așa, pe planul întîi sînt lucrurile la care nu mă pricep neapărat și care mă crispează. La ele mă gîndesc cel mai mult. Știi și tu : hîrtie, bani tipografie. Scrisul a trecut pe planul doi.

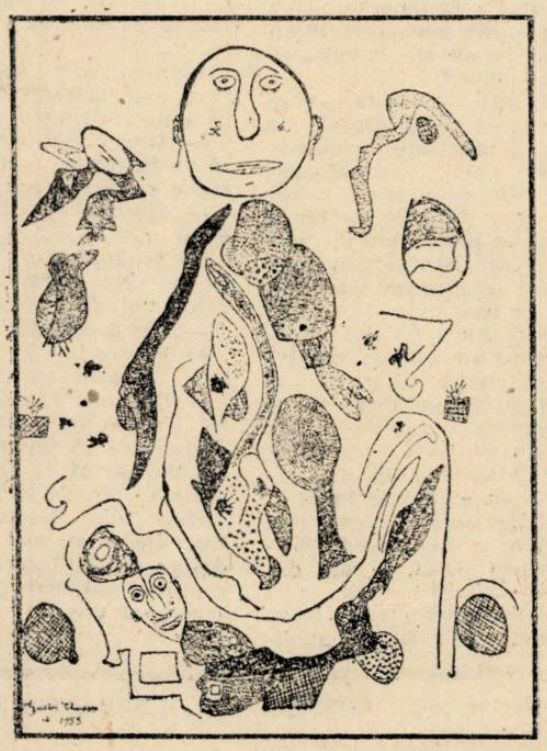

Au consemnat

Aurora MĂRGEANU
Cornel UNGUREANU

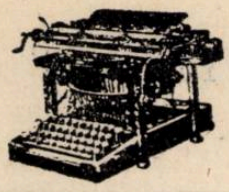

În exclusivitate pentru „ORIZONT", cu

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

despre nebunie și mediocritate

Deși e cunoscut publicului român (în special prin prezența în paginile „Secolului 20") Hans Magnus Enzensberger are o „Bio-bibliografie" care merită a fi reamintită. S-a născut în 1929 în Bavaria, la Kaufbeuren. A studiat literele și filosofia în Germania și la Sorbona. Ziarist, lector de carte, universitar în primii ani. Apoi — numeroase călătorii. Din anii berlinezi (1965-1979) datează revista „Kursbuch" și editura cu același nume. Iar din perioada münchineză — revista „Transatlantik" și colecția de carte „Die Andere Bibliothek". De numele său se leagă binecunoscuta mișcare literară „Grupul 47", precum și seria redutabilelor volume de poezie, critică, eseistică politică, reportaj, roman, teatru, care l-au consacrat drept unul din cei mai importanți scriitori germani ai momentului.

La conferința internațională de la Newark (9-11 aprilie a.c.), Hans Magnus Enzensberger a fost una dintre vedete, iar comunicarea sa, „Despre ură", una dintre cele mai audiate și dezbătute. Cu o deosebită amabilitate a acordat revistei noastre, în exclusivitate, acest interviu.

— Ieri, cînd am apucat să stăm puțin de vorbă, ați fost deosebit de amabil, întrebînd despre România, despre Timișoara, unde, de altfel, sînteți cunoscut și prețuit. Dincolo de gentilețea gestului, ce știți, în fond, despre Timișoara, despre România?

— Cu toată francheţea : cunosc destul de rău, de puțin, vreau să spun, și România, și Timișoara. Am fost pentru prima dată la București la scurtă vreme după căderea regimului comunist. Europa Occidentală și-a făcut un stoc de clișee în ce privește România, clișee care-mi bîntuiau și mie prin cap, trebuie s-o recunosc.

— Care ar fi cîteva din ele?

— O țară cam bizantină, zguduită mereu de ceva convulsiv, fără o bună priză la politic, o țară care și-a alungat oamenii, care nu-și protejează minoritățile etc., etc. Sigur, niște clișee, pe care le înșir și despre care nu pot vorbi, deoarece nu sînt în cunoștință de cauză. Și cred că un intelectual nu are dreptul moral să pună în circulație niște clișee recepționate mecanic, fără să le verifice, fără să facă el însuși respectiva experiență, măcar în mic, la fața locului. Asta pe de-o parte. Pe de alta, e vorba de felul în care am receptat din punct de vedere cultural România. Și aici e vorba de chiar tinerețea mea, fascinată de Ionesco, de Eliade, care nu e genul meu, deci o atracție ceva mai mică, dar totuși un reper românesc. Ca și Brâncuși. O formă de spiritualitate care nu rima cîtuși de puțin cu toate clișeele. Apoi, cînd am venit la București, întîlnirile cu o seamă de intelectuali, care au supraviețuit cultural regimului și care aveau talie europeană, știau foarte multe lucruri. Mi s-a părut de-a dreptul miraculos, în comparație cu alți intelectuali din Est, care, deseori aveau un aer destul de provincial. Am descoperit, cultural vorbind, o țară perfect europeană. În ce privește Timișoara, ea îmi era cunoscută mai demult, prin prezențele ei germane, prin scriitorii originari din Timișoara, Hertha Müller în special. Și apoi, revoluția, care a înscris-o definitiv pe harta orașelor istorice, care au făcut Istoria, în Europa. Cam asta e percepția mea.

— Vă datorați celebritatea, firește, întîi de toate, prin poezia d-voastră. Dar și grație unei cărți fulminante — din păcate necunoscute la noi — despre mediocritate. Care ar fi teza eseului?

— Da! Despre mediocritate și nebunie. Teza ar fi cam următoarea : în țările dezvoltate ale occidentului, în fosta Germanie de vest, de pildă, s-a instaurat o hegemonie culturală a clasei de mijloc. Ea și-a cam impus modelul propriu celorlalte stiluri posibile, într-un amestec ciudat cu principiile democratizării, pluralismului, consumismului, confortabilului. Ceea ce a generat o formă nouă de mediocritate : i-aș spune „mediocritatea avansată".

— Asta vă umilește ca poet, ca intelectual?

— Sigur că mă umilește. Problema poate fi acceptată pe plan social sau politic (oricum, e un model preferabil altora), dar pe planul creativității e nimicitor. În creație aspiri la excelență, or acest nou model nivelează tot, aplatizează. Cu pluralismul ăsta, toate pisicile sînt cenușii, nu-i așa? Aici apare o contradicție dureroasă : Omenirea n-o să fie niciodată mulțumită cu asemenea soluții mediocre. Există, deci, pe de-o parte, o nevoie autentică de cultură, care se opune mediocrității, dar și cîteva forme apropiate nebuniei, formele care țin de exasperarea grupurilor minoritare, de tineri, în special.

— Dați cîteva exemple concrete ale acestor forme de nebunie.

— Terorismul de toate nuanțele, drogul, felul dement de a conduce un automobil, explozia sectelor, a tuturor ezoterismelor contemporane. Toate sînt forme care se contrapun mediocrității, printr-o fugă exasperată, nebunească, de realitate.

— Pentru că ați început un fel de inventar al răului contemporan, vorbind despre una din maladiile lumii noastre, ce alte forme ale îmbolnăvirii ați mai putea numi?

— Oh, nenumărate. Xenofobia, care are și o componentă reală, dincolo de cea patologică. O țară care cunoaște pe piele proprie valul imigrationist are o cu totul altă percepție a xenofobiei. Între toate formele de boală colectivă ea mi se pare, totuși, cea mai intensă și mai periculoasă azi, într-o lume care se apropie tot mai mult de starea de haos.

— Și în această lume haotică poetul se poate constitui într-un reper?

— Nu cred că poetul e chemat să dea soluții la problema lumii. În ce mă privește personal, problema ar sta cam așa. Nu cred că artiștii, intelectualii s-ar putea institui în repere, pentru că nu au nimic în plus, nici din punct de vedere moral, nici de altă natură, care să-i îndreptățească la un asemenea statut. Ei sînt din același aluat cu ceilalți. Ceea ce-i diferențiază — dacă acceptăm ideea — e o facultate, o capacitate suplimentară. Asta e tot. Poetul nu e Înțeleptul, nici Mîntuitorul.

— Dar d-voastră, ați descoperit acel reper, ordinea bună a lumii, a lucrurilor?

— Nu. Vedeți d-voastră, poetul e un om foarte fragil, foarte labil, fapt care-l face să nu fie ceva definitiv. Dar chiar natura proprie artei, a poeziei, în cazul meu, presupune o stare de dezechilibru. Fertilă e tensiunea căutării, drumul spre... Asta face arta.

— Ca analist al literaturii, spre ce credeți că se orientează poezia acestui sfîrșit de veac? După explorarea experimentală a suprafețelor limbajelor, credeți că ar urma o recuperare a Sensului?

— Să știți că încă de la începuturile muncii mele de cercetare a literaturii am avut o reacție destul de tranșantă în ce privește „avangarda istorică". Am considerat că este un lucru obosit. Nu îi neg importanța, chiar eroică, a începuturilor ei, utilitatea în dinamitarea inerțiilor literaturii, la 1910, să zicem. Dadaismul e, pentru mine o etapă istorică, asemeni barocului german, să spunem, cu nimic mai importantă sau mai interesantă numai pentru că e mai nouă. În ce privește partea întrebării d-voastră referitoare la tendința spre care se îndrepta poezia de azi, aș prefera să nu răspund, dintr-un soi de egoism. Eu nu sînt un legislator al literaturii, nu sînt critic literar, ci fac în primul rînd literatură. Deci, nu mă tentează să văd, să analizez tendințele care m-ar putea încorpora și oarecum nivela, ci mă păstrez în individualitatea mea poetică.

— Atunci nici n-ar mai avea rost să vă întreb în ce linie a poeziei germane contemporane vă înscrieți.

— Aproape că nu. Deoarece tendința mea e să scap, să evadez din orice tendință, nu să mă las înscris în ea. Nu vreau să-i las pe critici și pe universitari să mă „prindă".

— Dar ca afinități?

— Montaigne. De el mă simt cel mai aproape ca experiență umană.

— Domnule Enzensberger, ați vorbit ieri, în fața unui public numeros despre ură. A fost tema luării d-voastră de cuvînt la conferința internațională „Intelectualii și schimbările sociale din Europa Centrală și de Est". De ce ați ales să vorbiți tocmai despre ură? Și care credeți că e mecanismul cel mai puternic care declanșează ura în societățile contemporane?

— Nu mi se pare că ura ar fi o descoperire a modernității. Sigur, ea a fost acum mai bine instrumentalizată. Dar lucrul în sine e foarte, foarte vechi. Am putea face chiar un inventar al catalogului de nume date de cele mai vechi triburi comunităților **diferite** de ele. „Barbar", de pildă, desemna un defect, bîlbîiala, deci, desemna disprețuitor o colectivitate care nu are limbaj. Cum ar fi și acel „nemeț" pe care rușii îl dau germanilor. Știți ce înseamnă de fapt? Fără limbă! Dar asta se întîmplă la toate triburile. „Diferitul", adversarul implicit, e nominalizat ca atare. Mi se pare că avem de a face cu un dat antropologic, căruia nu ne putem sustrage. Îl putem ameliora puțin, îl putem civiliza, dar rămîne. Nu înseamnă că trebuie să ne ucidem unii pe alții dacă ne percepem ca diferiți, dar probabil că ni s-a dat această amprentă tocmai pentru a ne putea defini mai bine, pentru a conștientiza cine sîntem. Celălalt nu e ca mine, deci eu nu sînt identic lui. Ce credeți?

— Aveți dreptate. Cunoașteți cumva cărțile lui René Girard despre mecanismul violenței?

— Care Girard? Cel cu „Minciuna romantică"...?

— Da. Cărțile acestea, care încearcă să statueze o antropologie și, în final, o psihopatologie („Violența și sacrul", „Țapul ispășitor" și „Lucruri ascunse de la întemeierea lumii") se referă tocmai la problema întîlnirii cu diferitul, ca întîlnire între două dorințe excluzive, care tind să se anihileze prin violență. Acest conflict e perceput ca o dramă existențială originară. Ca o fatalitate, e drept, ameliorabilă.

— Foarte interesant. Înseamnă că ne întîlnim în opinii.

— Ați rămas la problema apărării identității. De unde credeți că provine folia identitară a țărilor din estul și centrul Europei în momentul de față? Vă întreb, pentru că problema respectivă a fost una din obsesiile conferinței la care participați.

— Pe măsură ce liantul social, comunitar, real a dispărut, pe măsură ce ideea unei comunități se dezagregă, toate forțele de propagandă (ideologii, politicienii, presa, o anumită literatură) încearcă să creeze artificial legături, să canalizeze sentimente foarte arhaice. Există o întreagă tehnică a întreținerii acestei stări de spirit. Vedeți d-voastră, chiar triburile vechi găseau o modalitate de a coexista, în ciuda convingerii că unii sînt „adevărații" oameni și ceilalți — nu. Mai distant, mai cu mefiență, dar coexistau. Dar cînd acest sentiment al adîncirii în identitate, cu distrugerea diferitului e teoretizat, instrumentat, concertat, pregătit cu grijă printr-o întreagă tehnică a propagandei, e altceva, enorm de grav... Sincer, să fiu, eu nu văd sfîrșitul poveștii acestea. Sigur că oamenii au mai învățat cîte ceva. Germanii, de pildă, După două experiențe catastrofale, care au costat imens, au învățat ceva. Dar ceilalți, de-acum, din jurul nostru, care deja plătesc cu mii de morți nebunia asta, cînd o să învețe?

— Vă e frică pentru următorii zece ani?

— Da, teribil. Mi-e frică de dezlănțuirea acestor resentimente, de ură, de voluptatea distructivă din jur. Nu cred că se vor găsi curînd soluții de compromis, de acomodare, deoarece, pentru încă multă vreme, cale de mijloc nu există. Nu sînt deloc optimist, dar nici nu profețesc sfîrșitul lumii. Doar o tulburare îndelungată, dureroasă, crîncenă.

Adriana BABEȚI

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARNEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂLULESCU, CAROL SEBESTYEN,

Prezentare artistică : NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOT[illegible]TRA"

SIBIU

În exclusivitate cu DORIN TUDORAN și MARTIN ESSLIN

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 12 (1295) ● 2 Iulie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 10 LEI

VARA NEMULȚUMIRII NOASTRE

„Nu așteptăm, cu iarna care vine, decît să ningă' (anunța Bacovia, spre finele lui '53).

Dar noi, cu vara care vine? Dacă ar ninge, ar fi, totuși, o ciudățenie, o minune. Mă tem, însă, că n-o să ningă. Ba s-ar putea să nici nu plouă, iar aerul, irespirabil, va fi o speță de gaz toxic (ca la a IV-a Mineriadă); soarele, crîncen și potrivnic (ca în cetatea lui Oedip); mestecenii, arțarii, teii, cu verdele bătînd în galben, în tot mai galben (sau mai roșu). Vom răsufla, din greu, ca peștii pe fundul unei bălți secate, în „cloaca maxima", vara, la, baremi, meridianul nostru, devin orașele de șes.

„După ce trecem de Sinziene, totul purcede în scădere" (cum spune, aproximativ, Ceahlăul prozei românești); eu trec în propria-mi zodie, Racul, semn retrograd (și melancolic). Iar dimpreună cu noi, „racii", se varsă toți, după solstițiu, pe Poarta care se numește a Oamenilor, inițiatic, — a Zeilor fiind departe, la antipozi, în Capricorn.

Printr-o divină poartă, deci, vom fi trecut într-un decembrie, acum doi ani și jumătate, nebănuind, atunci, nici unul că, șase luni după aceea, către solstițiul estival, va (re) începe, în trei zile, vara nemulțumirii noastre. (În Shakespeare, ea se cheamă „iarnă", — dar el era un brit umbrit).

„Frumoasă vară", îl provoacă, prin iulie '914, după funestul Sarajevo, pe cîrciumarul Palivec, din Svejk, agentul kakanez, pentru a-l face să-și dea drumul la limbă, limba lui spurcată; la care, el răspunde prompt: „Frumoasă, da, ca un c . . . t'.

Frumoasă vară îi așteaptă pe, re- sau ne-, aleșii noștri: parlamentari, prezidențiabili și ceilalți cîți mai au a-și face, în slipuri sau în hanorac, turneele electorale pe litoral sau prin Carpați (nu mă refer, se înțelege, la țigareta omonimă, care i-ar pune, mai curînd, pe fugă pe alegători).

Frumoasă vară, n-am ce zice, pentru cei cîți, fără să fie niște privilegiaturiști, puteau fi, cel puțin, turiști.

Frumoasă vară-i mai așteaptă pe, mai cu seamă, toți aceia cîți, neavînd acum de lucru (și nici în iulie sau în august), pot, baremi, ca, de-a lungul ei, să fie luați drept „vacanțieri": nu concediați, ci în concediu, — ca mai tot citadinul, vara.

E drept că vara-i indulgentă, că n-ai nevoie de căldură (în sensul de termoficare), nici de prea multe calorii, că poți dormi sub cerul liber, prin parcuri, că, în iulie-august, vestimentația e sumară; că vara ne oferă gratis tot felul de facilități și că ne face molcomi, lîncezi, blînzi și nerevendicativi; că, pe durata ei, ajungem, cu toții, regi, regi fără neanți.

Tot, însă, vara e aceea ce, înmuindu-ne cerbicea și ispitindu-ne cu siesta și mult prea dulcele-i farniente, face mai perceptibil izul fetid al lentei putrefacții, al propriei noastre descompuneri, duhoarea căreia, pesemne, ca a păcatului de moarte, al, fratricid și incestuos, unchiului principelui Hamlet, va fi ajuns pînă la cer, — miasma unei emanații pe care totuși, nici o apă de trandafiri n-o mai ascunde, cu-atît mai mult cu cît, și fizic, suntem pe cale să ajungem însăși pubela Europei (fie și dacă prim-ministrul ne dă asigurări că ba).

Dar, în sfîrșit, o veste bună: vara fiind electorală, Iliescu Ion va fi cu noi, acasă, iar nu, hăt, la Rio; numai să nu-l cuprindă dorul țării de dincolo de Snegur, și să ne scrie de acolo: „Cu salutări tovărășești. Iliescu Ion, Vladivostok".

Șerban FOARȚĂ

P.S.

Frivolitatea, aparentă, a rîndurilor anterioare nu-i compatibilă, s-ar zice, cu tragedia Basarabiei. Drept care, nu pot să închei — azi, 24 iunie — fără această poezie a unui Tudor Plop-Ulmanu (pe care o transcriu, aici, din Călinescu), și anume: „Basarabia / cuvînt cu patru a / ca o biserică / cu patru turle albe / pe zările istoriei / căreia nu știu cine / i-a furat clopotul'.

CANALUL 3

TERTIPURI ELECTORALE

Ați observat, desigur, cîtă ingeniozitate dezvoltă politicienii noștri cînd e nevoie de vreo manevră machiavelică. Nu era nevoie de mai mult, suficient că ați putut vedea congresul feseniștilor de aripă veche, cetățeni cu vechi state de funcțiune și plată, de bună seamă, pe la defunctul partid comunist. Ei și-au pus trei bucăți trandafiri în pieptul de aramă. au dat cu bidineaua tricolor pe dînșii, să vadă țara și lumea că-s neaoși, că suferă pentru țărișoară, pentru viitorul nostru, al tutulor, după care s-au așezat la masa de lucru.

Ce prezidiu minunat ! V. Văcaru cu tovarăși zece, dacă nu mai mulți, dracu a stat să-i numere, într-o revoluționară desfășurare de forțe. Putea lipsi dintre stîlpi socialistul științific Dan Marțian ? Pas. Dar Jean Solcanu ? Nici atît. Cu atît mai mult se impunea prezența timișoreanului Ion Marcu, să dea greutate imaginii electorale a celor mai democrați dintre feseniști.

Tertipul e vechi de cînd Feseneul. La alegerile generale precedente, revoluționarul în pulovăr s-a folosit de buna-credință. unii zic naivitatea, lui Claudiu Iordache. Iată că deși înjură Timișoara, orice aripă trandafirie a spectrului nostru politic se împlătoșează cu măcar un timișorean, să știe țara că și Timișoara e cu ei. Aaa, că-i mai huiduie unii, azi în Timișoara — mîine-n toată țara! Āia-s ori plătiți de unguri, ori o gloată de indivizi fără căpătîi, monarhiști, nepatrioți, cu mintea încuiată de falsa strălucire a capitalismului în declin.

Cum era de așteptat — și nu s-a îndoit nimeni de aceasta ! — aripa conservatoare a partidului care ne-a adus de la sapă de lemn la sapă de cauciuc a tras o hotărîtă horă a unirii direct în sala de ședință, Televiziunea i-a arătat nației, făcîndu-i pe de o parte, de rîs, pe de alta, e și ăsta un serviciu, depinde cine și cum se uită și cît pricepe, deci s-au horit ca frații și s-au grăbit să-l arunce în urne pe deja alesul Ion Iliescu, nu care cumva să le-o ia alții înainte cu binecuvîntata propunere de fericire generală. Așa că ne-am mai luat o dată porția de comunism, blagoslovită, fie stafia lui atotbîntuitoare !

Culmea ar fi ca domnul cel degrab surîzător să refuze investiția de încredere. Numai că domnia sa va face astfel de gest cînd va produce plopul mere și răchita algocalmin. Nu avem noi norocul acela, Mai mult, îl ajută și opoziția cu adevărat democratică, mai precis . . .

MOȘII

Căci nici nu s-a dat încă pe post rezultatul consultărilor convenționale și m-a sunat un cunoscut nu numai de mine cunoscut. Nu-l spui, că nu asta e relevant. Ce mi-a spus el prin acea pîlnie nenorocită, tonul său plîns. neputința lui otrăvită — acestea sînt esențiale.

Ai văzut ce-au făcut Moșii ! — a plîns vocea de la telefon. Nu, nu știu încă nimic, am răspuns năuc și în același moment rațiunea a prins a naște monștri, ca într-un somn becisnic, aducător de nenorociri. Păi l-au ales pe Emil Constantinescu. Nici să-mi fi dat cu un ciocan pneumatic în cap, n-aș fi intrat dintr-odată în asemenea nesimțire. Din care părea că nu-mi voi reveni degrabă.

Nu se poate ! Ba se poate. Cînd și-a prezentat curriculum vitae, Nicolae Manolescu a fost supus unor înțepături miștocărești de către Ticu Dumitrescu și Moș Ilie Păunescu. Halal ! Lucrarea a fost perfectă. De-abia apucase lumea să se obișnuiască. puțin cîte puțin, cu numele și figura lui Nicolae Manolescu și iată-l eliminat din competiție de chiar „ai lui". Și, să ne fie de bine, de „ai noștri".

Despre domnul Emil Constantinescu numai de bine. Necunoscîndu-l, dar chiar deloc, mi-ar fi greu să-l judec. Dar oare electoratul îl cunoaște ? Mă îndoiesc. Dar oare Convenția are suficiente resurse pentru o campanie care să concureze eficient binecunoscutul zîmbet iliescian ? Mi-e teamă că nu.

Ce-i de făcut ? Ieșirea PAC-ului din Convenție ? O nouă, alianță ? Cu cine ? Cu liberalii ? Cu feseniștii cosmopoliți ? Puțin probabil. Nu ne rămîne decît să vedem ce va aduce espectativa fesenistă. Iar dacă ea îl va propulsa, spre exemplu. pe Theodor Stolojan la candidatură, nu ne rămîne decît să-l votăm. Și să ne jelim ca de fiecare dată despre priceperea noastră de a ne dezbina perpetuu.

Or, să mai cujetăm, în tristețea noastră. Poate că lucrurile nu sînt atît de încurcate pre cît le vedem noi la necaz. Poate că noul candidat, atins de grația divină, va convinge națiunea că el e cel (de) ales. Un fapt e sigur : e de-al nostru. Dar mai e ceva sigur : după aflarea „bombei" convenționale, dl. Iliescu rîde din toată inima. Zîmbetul i s-a întins pe toată fața. E mai pătruns de sine decît a fost Germania înaintea finalei cu Danemarca.

Acum, că veni vorba de Danemarca, hai s-o spunem: e ceva putred în ceea ce se întîmplă. La noi. Cu noi. În noi. Ca la noi . . .

Cornel BOGDAN

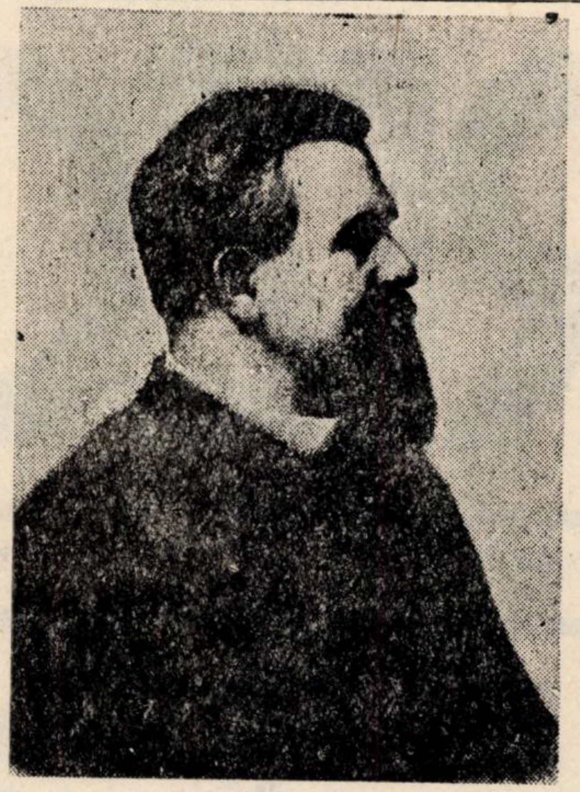

Titu Maiorescu

„Mai este oare timp de scăpare ? Mai este oare cu putință ca o energică reacțiune să se producă în capetele tinerimii române dată cu disprețul neadevărului de pînă acum, să se deștepte voința de a pune fundamentul adevărat acolo unde se află astăzi numai pretenții iluzorii ? Poate soarta ne va acorda timp pentru această regenerare a spiritului public și, înainte de a lăsa să se strecoare în inimă nepăsarea de moarte, este încă de datoria fiecărei inteligențe ce vede pericolul de a lupta pînă la ultimul moment în contra lui".

Election campaign training

Printre acțiunile (atît de folositoare) ale **Fundației Soros pentru o societate deschisă**, organizate în ultimul timp, s-a numărat și seminarul **„Campania electorală — pregătire pentru ziariști"** (12-14 iunie ; sala „Auditorium" a Casei universitarilor).

Au fost invitați ziariști de la unele publicații timișorene și corespondenți ai cîtorva gazete din alte orașe ale țarii.

Grație stilului agreabil al lectorului **MARTIN LINTON** (de la „The GUARDIAN"), lucrările seminarului au dobîndit o anumită intimitate, stimulatoare pentru schimbul de idei și de opinii exprimate de aproape toți participanții, în legătură, firește, cu tema anunțată. N-au lipsit însă nici divagațiile privind specificul „perioadei de tranziție" de la noi sau condiția gazetarului român după decembrie '89.

Domnul Linton, obișnuit să spună lucrurilor pe nume, n-a încercat nici un moment, să ne prezinte „modelul englez" ca pe ceva fără cusur. Dimpotrivă, a fost suficient de tăios vizavi de felul în care se organizează și se susțin campaniile electorale în Englitera. Iată, spre pildă, două dintre afirmațiile domniei sale : „Campania electorală este bazată, în principal, pe războiul taxelor și al impozitelor" ; „Din partea politicienilor, cetățenii se așteaptă la minciuni. Din partea ziarelor, nu". Ne-au fost oferite și cîteva mostre de, cum a rezultat din traducerea cuvintelor dumnealui, „șmecherii murdare", practicate de cei ce întreprind campaniile electorale. Tertipurile acestea ne-au făcut să zîmbim într-un fel pe care, sînt convins, domnul Linton nu l-a putut pricepe (în comparație cu cele ce s-au întîmplat în campania electorală de la noi din anul 1990, „șmecheriile murdare" englezești ni s-au părut o dulce hîrjoană de copilandri).

În ziua a doua a seminarului, domnul Martin Linton ne-a pus la treabă. Împreună cu noi a structurat două chestionare ale unui (cum l-a numit chiar domnia sa) exercițiu-sondaj de opinie. Cîte doi, cîte doi am plecat în oraș și ne-am abordat, în diverse locuri circulate, concetățenii. Prelucrarea datelor, chiar dacă a fost vorba de numai 154 de subiecți, ne-a luat mult mai mult timp decît credeam. Dar, pînă la urmă, cu eforturi unite și ajutați hotărîtor de cunoștințele solide întru sociologie ale lectorului nostru, am reușit să finalizăm exercițiul-sondaj de opinie. Și am avut satisfacția unui lucru interesant și destul de bine făcut.

Fără îndoială, seminarul și-a atins scopul. În primul rînd, ca acumulare de cunoștințe și informații legate de nu chiar atît de simpla chestiune a propagandei electorale, văzută în raport cu presa scrisă.

Nu pot încheia aceste însemnări fără a aminti numele a doi tineri implicați direct (din partea Fundației Soros) în organizarea seminarului : **Ramona Rosenberg** și **Eugen Babău.** A căror seriozitate și tact ne-a impresionat plăcut.

Iosif COSTINAȘ

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

BĂI (la plural — „nume dat localităților unde se găsesc izvoare de apă termală sau minerală cu proprietăți curative"). Herculane, Lipova, Karlsbad, Buziaș sînt doar cîteva din băile favorite ale timișorenilor pe la 1900 și ceva. Mărturie stau cele 177 de cărți ilustrate (Postkarte — Levelezö Lap — Cartolina Postale — Dopisnica) din colecția enciclopedului, numai de la băi. Între acestea, 69 adresate unui personaj de-acum cunoscut cititorilor (din romanul lui Livius Ciocârlie, **Un Burgtheater provioncial** și din **Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara**, „Orizont", 1991 nr. 46, pp. 4-5) : domnișoara și apoi doamna Angy. Milu Angela-Angyolka-Angelika, ba chiar — de două ori — Angèle. Un personaj real (n. la Timișoara, în noiembrie 1881 — m. la Timișoara, în octombrie 1932), domiciliat în tot acel timp pe actuala stradă Caraiman nr. 1 ; stare civilă — văduvă. Din zecile de vederi primite de la cîțiva bărbați despre care nu știm nimic (Carol, Dick, Jeannot), dar cel mai des de la un oarecare Z., probabil scriitor, se poate deduce, așa cum spunea enciclopedul, că „viața doamnei Milu Angy a fost un roman".

„Ce ghinion ciudat avem anul acesta ! Abia am ajuns și a început o ploaie mare. Azi a continuat tot așa. Amintirea de la balul pompierilor mi te aduce din nou în închipuire. Sînt cu Norika și copilul, dar mă simt un străin lîngă ei. Nu pot să te uit. Aș voi să mor lîngă tine, așa cum am stat la bal. Așteaptă-mă orice s-ar întîmpla. Îți sărut mîinile cu dragoste, Carol" (Karlsbad, 31 iulie 1911) ■ „Dragostea mea, am ajuns cu mare greutate aici. După multe căutări am găsit o cameră de care sînt sigur că vei fi mulțumită. La Karansebesch nu m-am întîlnit cu nimeni, nu m-a întrebat nimeni nimic. Nu am avut de dat socoteală nimănui. Vom fi împreună chiar pe terasa aceasta unde fac o săgeată. Va fi un vis ! Nu uita să-ți iei pălăria cu voal albastru și rochia albă. Aș vrea să te văd așa cînd vei coborî din tren. Te aștept ! Ai grijă multă cum reușești să pleci de acasă. Dick" (Herculesbad, 26 oct. 1914) ■ „Scumpa mea, Nici nu concep să nu fii la mine în seara asta. Fă sacrificiul acesta pentru prietenia noastră. Te rog. Scumpa mea, am niște trandafiri — îți vine să plîngi privindu-i. Sînt culcați într-o cutie cu capac de țiplă, ca un sicriu, sfîșietor de frumos și de pur. Vino, scumpa mea, măcar de dragul lor. P.S. Pe la ora 7 1/2 vine mașina să te ia. Te aștept. Cu dragoste, Jeannot". (Lipova, 15 iunie, 1920) ■ „Stau ghemuit, aplecat asupra foii de hîrtie, concentrat, adunat într-un singur punct, în litera deacum, în sunetul pe care, cu siguranță l-ai rostit înainte de a-l transcrie, tot așa cum, seara, în starea de confuzie dulce, de amăreală plină de speranță, dar cu o ciudată bucurie, ca după două ore de contemplare ochi în ochi, a prăpastiei de după-amiază, după un scurt și de nespus somn, lîngă ochi, lîngă ureche, în vîrtejurile negre. Z. (Buziaș, 19 oct., 1925).

Adriana BABEȚI

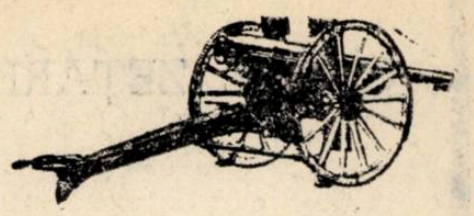

AȘTERNUT PE RUBLE

1991. Iunie, seara. Gara de Nord. Toate acele lucruri binecunoscute și care fac spațiul să pară mai neîncăpător decît este. Reportajul unui sfert de oră de așteptare, aici, poate salva — în continuare — de somnolență pagina întîi a oricărei gazete ; articolierului specializat nu i-ar rămîne să hotărască decît culoarea lentilei prin care descrie ceea ce se vede. Fiindcă, aiureala zgomotoasă a gării adună conștiincios laolaltă fețele și întîmplările, fix cu mișcarea și în ritmul de care e nevoie, pentru ca „plimbarea" de-a lungul peroanelor să se asemene unei călătorii în circuit, prin așa-zisa realitate imediată. Vesel peisaj. Rîde fiecare de cine vrea, doar sîntem „între noi și-ai noștri".

Vînzătorii de ziare, damicelele, navetistul surd, desigur, la oferta celor doi de mai-nainte, o patrulă tacticoasă, bru-ha-ha-ul indistinct al megafoanelor, privirea plină de curiozitate a celui abia sosit „în capitală" (în căutarea metropolei), unde, iată, ce animație, lume, chioșcuri, vitrine, firme, marfă străină..., un maldăr de sacoșe încercuit de vigilența proprietarilor, pe a căror eventuală nebăgare de seamă contează cineva/cîțiva ; aceștia din urmă se lasă deconspirați de strigătul mereu acut al păgubașului.

Prima figură cunoscută pe care o descopăr este a unui ins despre care tocmai am citit, nu oriunde, în „Fenomenul Pitești". Era, scrie Virgil Ierunca, un torționar. Ca și colegii mei, îl știam de estetician. Merge la Chișinău. Cu același tren, se înțelege. În același vagon. („Pentru Podul de Flori", ne spune.) Călătoria a și început.

Îndată după pornirea trenului, pricepem că drumul o să ne învețe ceva — și anume despre realitate. Pe gratis și ca să ne dăm seama dacă avem habar pe ce lume trăim. Vagonul se închide, la plecarea din București. Următorul vagon este, de asemenea, închis. Dintr-un vagon într-altul nu se poate trece, sub nici un motiv. Dacă ne-am imaginat că am putea lua legătura, pe parcurs, cu colegii aflați „dincolo", ne privește. Beneficiem de un cuplu de însoțitoare puse să mențină ordinea. Delegație sau voiaj de plăcere, totuna. Cușetele arată, de altminteri, îngrijit. Dacă vrei să aerisești, lași deschisă ușa, pentru că ferestrele cușetelor sînt etanșeizate. Pe lungimea culoarului pot fi deschise, în schimb, trei dintre geamuri. Restul, nu. Distribuirea așternutului e condiționată de o sumă, minusculă, în ruble. Obișnuiții traseului o achită, fără murmur. Micul nostru grup face proastă impresie : punem întrebări, formulăm pretenții, comentăm, dar n-avem o copeică prin buzunare. Conversația se poartă în limba rusă.

I PREFERE CHINA TEA

Adevărul e că nu ne tace gura și că încercăm pe românește, franțuzește, englezește, nemțește, după cunoștințele fiecăruia, să îmblînzim femeile-cerber, încă nu le-am privit cu destulă atenție, vor accepta plata în lei pentru așternuturi, însă ceva mai tîrziu, mai tîrziu... Proza în care funcționăm e scrisă la Moscova, cu vreun deceniu în urmă. Colega care știe rusește ajunge la înțelesul lucrurilor cea dintîi, nu înainte să tocească, reglementar, o pereche de pingele, navetînd între compartimente și capetele vagonului, unde se mențin pe poziție supraveghetoarele. Ele arată **corespunzător :** scunde, îndesate, gri, cu masca unei seriozități definitive pe figură. Ne vor transmite, prin translatoare, că : **vagonul este teritoriu sovietic.** Ne-am... liniștit : nu fumăm, nu aerisim, nu schimbăm locurile, nu întrebăm, nu răspundem. **Nu ne aplecăm înafară.** Facem chetă. E perfect. Avem voie, de-acum, să bem ceai, după pofta inimii, din utilajul plasat în perete, într-o nișă prevăzută cu lacăt ; unul de-ai noștri s-a dus „să studieze fenomenul" și a pretins, apoi, că femeile acelea l-ar fi încurajat „din ochi, să se servească". Iar el, tot așa, printr-un gest, le-a zis „niet, no, non, I prefere China tea". Nu se prea gustă gluma.

ÎN JOS, PE TOBOGAN

N-avem somn. Se stă între vămi (sau **vame ?**). Se vede pe geam mai nimic, deocamdată. La un moment dat, însoțitoarele se înviorează, ridică tonul, rusește, eliberăm holul teritoriului sovietic, intrăm cuminți în compartimentele teritoriului sovietic, cineva scoate capul pe lîngă ușă, cercetaș și aude un ordin ce nu admite replică. Nu ne pricepem la uniforme. Constatăm, doar, că un băietan înălțuț, costumat „șef pe situație" trage cu glasul spre tot ce mișcă, de-a lungul culoarului. Asta-i misia lui. Pe dedesubt și pe deasupra se întîmplă ceva, important, cu trenul nostru, e vînzoleală, zgomot de cazangerie. Se ivesc superiorii băietanului. Altă viață !... Vorbesc, vorbim, românește, cred că ne și urează „succes în delegație", lucrurile par să reintre în normal, nu sînt probleme cu noi, n-au ce probleme să fie, desigur, deținem și o listă nominală a grupului, pe care sînt trecuți și colegii din vagonul următor, totu-i în regulă, control civilizat al bagajelor, sîntem cu pașapoarte de serviciu, vin pe rînd, revin, așa-i la graniță, cel care a urcat cu noi în București și merge la Podul de Flori nu aparține de grup, afirmăm, confirmăm, mai avem doi „pe listă", însă „dincolo"... Un respiro. Avem timp să numărăm că am fost întrebați de 11 **(unsprezece)** ori numai „pa rumînski" plus ce-a recitat, răbdător, „rusoaica" noastră) **de ce călătorim la Chișinău.**

În buna și sfînta tradiție românească, ai cărei reprezentanți sîntem, purcedem la despicarea temei în fire, profitînd la maximum de răgazul ce ni s-a acordat și, evident, cu satisfacția să le punem astfel la punct pe însoțitoare, prin metoda „bate șaua să priceapă rusul". Trăncănim un ceas, vrute și nevrute, fix pe hol, iar ele stau în picioare, mute, impenetrabile, spunem tot ce-am aflat, școlindu-ne, despre felurite imperii, foste și moarte, ce-or să-l tragă jos, pe tobogan, și pe ultimul. **Ultimul.** Din pricină că istoria e pornită, uite, frate, poate dăm și noi o fugă din Chișinău la **Prut**, la **Podul de Flori, poate la întoarcere nu mai luăm trenul ci... Prutul**, Podul de Flori, cu toții, întreg grupul rebel, pînă cînd își închipuie **ăștia** că locul lor istoric e **pe divan ?** Un călător, nu se știe din ce motiv, căci „nu vorbea" românește, sisiie cu degetul la gură și ne-arată, nu știm ce, cu o rotire de cap spre zările plafonului-de-vagon. Nu e luat în seamă.

Politicosul-cel-simpatic, din trupa de vamă, mai trece o dată pe la noi, de plăcere, evident, să nu ne facem griji pentru cei „coborîți" („sînt în neregulă"), să ne asigure că acuși plecăm și să se intereseze, într-o doară : **„Da', de ce mergeți la Chișinău ?"**. Se pune banda de magnetofon a 12-a oară. Omul zîmbește și „schimbă" subiectul : **„Da', la Pod nu mergeți ?"** Pe urmă, trenul pornește. Defilează cîteva firme chirilice, nu pot descifra ce e dedesubt, **sub smalț.** Se pare că, în anumite dimineți, un bacalaureat în limba rusă e de mai mic folos decît unul în patagoneză, pentru a silabisi КИ — ШИ — НЕВ.

Trecerea Prutului, dus și-ntors

MAȘINĂ DE SCRIS CU CARACTERE LATINE

În orașul Chișinău am uitat cum călătoriserăm. De fapt, n-am spus. De fapt, ne-am văzut de treburi. De program. De **Ideea comună.** Și acolo, în oraș, ne-am simțit „școlari", dar ai unei lecții pe care ne-o doriserăm, parcursă altminteri decît mediat. Desigur momentul mare se petrecuse deja, dar semnele lui, personajele lui puteau fi întîlnite : în spațiul de respirație al vreunei străzi, în fața de-acum celebrei statui a lui Ștefan cel Mare, pe aleea scriitorilor români din parcul central. Am fost cazați la Hotel Codru, hotel liniștit, elegant, pentru parlamentari (din cîte ni s-a spus), pentru delegați ; l-am recunoscut, într-o zi, pe dl. Anghel Rugină, am asistat la un final de conferință de presă a domniei sale. Impară numeric, delegația asta, mie mi-a adus beneficiul de-a împărți camera cu o persoană familiarizată cu locurile. Profesoară din Iași, lucrînd la un jurnal editat în Chișinău, în contact telefonic frecvent cu Bucureștiul. Dacă n-am reținut eronat. Companie plăcut-tocativă. De prea multe plimbări n-a fost vreme, din păcate. Gazdele noastre, de la Ministerul Culturii și Cultelor : parteneri extraordinari, în sensul **plin** al termenilor. Se discuta asupra formei optime a textului ce avea să devină primul **Protocol Cultural,** între România și Republica Moldova (act semnat, la 20 iulie, la București, de miniștrii Andrei Pleșu și Ion Ungureanu). În cîteva zile s-a prefirat proiectul, propoziție cu propoziție. N-a apărut nici o neînțelegere. Spre final, ceva era, totuși, **curios,** obosiserăm (și o parte și cealaltă), ne-am trezit singuri, așteptînd, întrebîndu-ne ce se întîmplă, cu ce le vom fi greșit... Totul pînă cînd, ferit și jenați, prietenii noștri ne-au spus cum stă cazul cu doamna dactilografă și mașina de scris în limba română. Adică, rebătut pe curat aveam să vedem proiectul abia a doua zi, pentru că există o singură mașină de scris cu caractere latine și (astfel, obligatoriu, la singular) o doamnă căreia îi este cît de cît la îndemînă atare exercițiu. **Pentru că !** Asta, în Ministerul Culturii. Am respirat ușurați : **deoarece...** Triști : **fiindcă...**

MARX ȘI ENGELS ÎN CARCASĂ

Și totuși, ne-am și plimbat prin oraș. (Ba chiar pînă la Bălți.) Foarte devreme, ca și noaptea tîrziu, înregistrînd curățenia trotuarelor, bunăvoința pietonului, altele asemenea. În librării carte ieftină, în românește și din România. Pe gardul de fier forjat din spatele monumentului voievodal amintit, zonă de afișaj, lume adunată, citind, comentînd, discursuri pro și contra. subiectele principale fiind **unirea, comuniștii, controversele recente :** parlamentare (ori de presă). Vedem atîrnat de gard, scris mare pe hîrtie imensă, tricoloră, un poem de Adrian Păunescu, la sfîrșitul căruia tronează, în avîntată expresie lirică, „mărețul conducător". Ghici ciupercă ce-i, nu-i așa ? Lenin este pe socru, vizavi de catedrală. Se zvonește că îl vor da jos. În secvența din care plecăm spre gară, un grup de curioși asistă preparativele. Cîteva sute de metri mai încolo, Marx și Engels, încă siguri în uriașa lor carcasă de bronz șlefuit. Fermi, încă. Lucrare de bibliografie pentru grămăticii imperiului roșu. Întrutotul supranaturali, în perspectiva extensiei unor scări fabuloase (față de cele din „Crucișătorul Potemkin"), ducînd la o clădire cît zarea, a fostului (?) p.c.u.s. de Chișinău. Iar un Alexandru Vaida nu va fi trecut la timp pe aici.

RINGUL, COLȚUL ROȘU

Întoarcerea acasă ne e preluată de **linia Moscova — Sofia.** La „pervîi klass" n-au mai fost bilete, mergem cu „a doua", pe căldură, nu-i bai, a urcat lume multă, din aceea cu bagaje și poftă de vorbă cît cuprinde. De-acum sîntem niște „experimentați", cunoaștem pe dinafară repertoriul funcționarului (se presupune) moscovit, dăm informații, explicații, sfaturi utile. Percepția e mai rapidă, drept care ne simțim capabili să ne orientăm în peisaj. Curățenia compartimentelor lasă de dorit, samovar nici de sămînță. Repede ne dăm seama că însoțitoarele gri fuseseră, totuși, ființe posibile, pe lîngă „domnul" ce vede de noi pînă la București. Tip masiv, încruntat, pămîntiu, circulînd încontinuu pe arie, ca un vătaf ce este ; ăstuia nu-i ceri nimic, dar intră peste tine, bruftuluind bietul moldovean, dar și... bucureștenii, pentru a stabili (sau restabili ?) **raportul de forțe,** măcar pe timpul călătoriei. Observăm iute că înțelege românește. Ne stimulează să rememorăm, cu voce tare, povestea lui decembrie 1989. Ne-a luat la ochi, trage cu urechea. Foarte bine. Și foarte rău, deoarece nu stă locului o clipă, doar ne îndreptăm spre graniță, iar în visul lui de UCAZ amploaiat internațional, exact acesta este spațiul pe care are ucaz să se manifeste liber. Ringul, unde colțul roșu învinge, dinainte ca bătălia să fi început. E dușmănos, n-o ascunde. Este sufocant de caldă ziua, dar ne închide imediat orice geam încercăm să deschidem, ne fixează în compartimente, cu ușile acestora închise, a închis și toaleta, nu-ți poți da cu apă pe față, ne ține în etuvă, pentru că așa vrea el și așa ne arată ce poate. **Ce-ar vrea...** Asta, ne zicem noi, trebuie să fie ciolovecul despre care aflaserăm la Chișinău, precum că, anul trecut, pe-un pojar de august, a „dus" pînă la Sofia, în condiții asemănătoare, un vagon cu „mesageri basarabeni", nelăsîndu-i să coboare în vreo stație ca să ia apă. Meșter-strică/drege-meșter, întîmplarea ni-l scosese în cale în cale ca să nu taxăm de legendă istorioara aceea incredibilă.

IEȘI ! / ÎNTRĂ !

Fălos, dur și meschin e și primul vameș care se prezintă. Strigă ce are de spus. Ne tutuiește. Ne amenință. Nu e simplu să nu te lași iritat de stupiditatea agresivă a acestor soldățoi care-ți comandă : **„Ieși ! / Intră !.** cu tonul răstit al milițianului către delincvenții de drept comun (comparație hrănită de experiența noastră de cinefili). Răstoarnă o sacoșă : cuprinde doar haine de drum și cîteva cărți. E teribil de supărat. În următoarea, la fel. Bagajele delegației ăsteia îl calcă pe nervi. Vede, într-o plasă de plastic, două discuri și două sticle cu vin. Aha ! Cine mai are ? Toți ? Aha !!!... O să confiște, chestiile astea. **Uite, d-aia !** Toată lumea să pregătească, pentru confiscare, marfa.

Vînează ceva, pentru că repetă amenințarea, deși siderați ori scîrbiți nu-i dăm replică, o vreme. **O vreme, într-adevăr.** Problema lui de serviciu — cu noi — va fi fost a unei rațiuni. De Bradbury Box. Nu un impuls îl manevrează. Nu e decît un pion, o figură de „corp-ansamblu". Cînd nu mai e nevoie de el — în acea viziune ori scenariu — dispare, ca și cum n-ar fi fost. Cei care-i vin pe urme nu-și... amintesc... nimic, desigur, desigur... Cel care-și face apariția, de fapt, pe urmele „actorului" este chiar **insul-cel-simpatic de la început.** Ne recunoaște, evident. Zice : **„Da', v-ați întors deja ? Da' n-ați fost la... Da' colegul care mergea la... ?!**

Pe drum — ca și odată ajunși în București — am făcut/ne-am făcut felurite promisiuni, printre care aceea să nu relatăm cum am călătoria.

Antoaneta C. IORDACHE

CORUL ZEŢARILOR

A. C. Cuza a fost recuperat.

Cine urmează ?

Revista „Moldova" publică un extras din volumul controversatului om politic Mihail Manoilescu **(Tragica predestinare a geniului românesc,** în curs de apariţie la editura Moldova). • În fragmentul cu pricina, între figurile atîtor mari moldoveni „cu predestinare la fel de tragică" (Miron Costin. Dimitrie Cantemir, Ionică Tăutu, Alecu Russo, Lascăr Catargi, Vasile Conta, Ion Nădejde (!), Ştefan Zeletin), îl aflăm şi pe A.C. Cuza. • Care ar fi meritele venerabilului antisemit, în viziunea lui Manoilescu ? • „... prin extraordinara linie de consecvenţă şi de tenacitate a vieţii lui întregi ; prin curajul cu care singur şi izolat şi-a strigat credinţa împotriva tuturor puterilor lumii, prin luciditatea ideilor ca şi prin limpezimea ştiinţifică cu care-şi întărea tezele lui..." • Dacă monomania lui A.C. Cuza poate fi socotită drept o extraordinară „linie de consecvenţă şi tenacitate", atunci le dăm dreptate-colegilor de la „Moldova" că nu au însoţit textul cu pricina de nici o explicaţie lămuritoare.Ce nevoie mai era ca „Moldova" să se explice dacă-i recuperează sau nu pe Manoilescu şi A.C. Cuza ? • Trăim în plină epocă recuperatorie. • George Radu Serafim, redactorul-şef al Departamentului Culte al TVR o invită pe nepoata aceluiaşi A.C. Cuza să expună doctrina înaintaşului în cadrul unei bizare emisiuni „Viaţa spirituală". • Dl. Serafim a fost şi d-lui somat de presă să ofere nişte explicaţii, dar n-o făcut-o pînă acum. • Deci defilăm cu A.C. Cuza. E aici un fel de patriotism tacit (de fapt, un fel de adversitate pentru anumite cercuri intelectuale „cosmopolite" şi, puşchea pe limbă, masone). Pînă la urmă, din păcate, totul se reduce la o bătălie surdă pentru recîştigarea poziţiilor de către o castă de intelectuali deposedaţi de privilegii mai mari sau mai mici. Cei care le-au luat locul sînt mai tineri, cultivaţi, deschişi valorilor sau nonvalorilor occidentale, voiajaţi în perioada postrevoluţionară. • O luptă pentru influenţă, aşadar. În care bătrînii nu au nici o şansă, decît aceea penibilă de a scoate din mînecă — chiar cu infinite precauţii şi cu o anumită decenţă — cartea lui A.C. Cuza. • Vedem astfel intelectuali absolut onesti care, departe de a avea ceva în comun cu echipa ROMÂNIEI MARI sau cu partida — mai selectă, ce-i drept — a LITERATORULUI, devin intratabili numai la auzul cuvîntului **masonerie,** bănuită, într-o adînc înrădăcinată tradiţie analfabetă, de toate relele şi maşinaţiunile lumii, ca şi de ascensiunea rivalilor lor mai tineri. • Aceşti oameni nu pot reacţiona altfel, din moment ce, tot prestigiul lor social, poziţiile şi avantajele ce decurg de aici sînt puse în pericol — poate nemeritat, fără nici o legătură cu performanţele lor profesionale, de vremurile noi care aduc cu ele schimbări spectaculoase de mentalităţi. • Timpuri noi, la care lupii tineri s-au adaptat perfect. • Ce li se poate reproşa însă acestora din urmă ? • O spune Alex. Ştefănescu, într-un interviu acordat revistei CALENDE : „Un complex pe care-l regret foarte mult este refuzul acestora de a vorbi despre patriotism (...), evită să-şi exprime devotamentul pentru ţara în care trăiesc, pentru a nu fi taxaţi ca simpatizanţi ai unor grupări cum sînt **România Mare** sau **Europa.** Grupări odioase ! Dar este o greşeală (...). Nu ar trebui decît să eliminăm pata demagogică a patriotismului. Patriotismul este, după părerea mea, un sentiment logic, necesar şi inevitabil". • Dacă juna intelighenţie română ar regăsi tonul firesc al discursului patriotic, revista MOLDOVA ar publica **Memoriile** lui Manoilescu, ba şi **Operele complete** ale lui A.C. Cuza cu instrumentarul critic necesar, iar tirajele de masă ale revistelor ultranaţionaliste ar scădea pînă la limita meritată ; ca să nu mai vorbim de faptul că, într-o atare situaţie, dl. Ceontea s-ar întoarce la şevalet. • Tot Alex. Ştefănescu se dovedeşte. pe parcursul aceluiaşi interviu, unul din cei mai lucizi comentatori ai fenomenului literar : „Multe formule literare vor cădea în desuetudine. Eu cred că anumite genuri nu au viitor. E foarte dureros să spun aceasta. (...) De exemplu, cred că poezia nu are viitor. (...). În toate ţările civilizate, şi noi sperăm că vom ajunge o ţară foarte civilizată, poezia a devenit ocupaţia unui cerc foarte restrîns de oameni. Nici critica literară nu are viitor. (...) Şi critica va rezista dar sub altă formă, mai alertă. O combinaţie între critica literară de altă dată şi publicitatea făcută cărţilor de oameni competenţi". • Este exact ceea ce face Alex. Ştefănescu, de o bună bucată de vreme, în EXPRES MAGAZIN. Şi o face cu modestia profesionistului care şi-a schimbat, într-un fel. modul de exprimare fără a se mai văicări că, dacă a fost silit să o facă, moare cultura română. • Ce mai e nou în restul publicisticii culturale ? Poate omniprezenţa lui Gheorghe Grigurcu, aflat în război total cu Eugen Simion şi LITERATORUL. • Va învinge Danemarca ! •

C. S.

IN MEMORIAM

ÎNTÎLNIRE

În octombrie 1991, în trecere prin Madrid, am avut prilejul să-l cunosc pe marele scriitor ; eram împreună cu colegul meu, dr. Florin Miclea, invitaţi ai unui congres madrilen. Ni s-a părut de o impresionantă tinereţe fizică şi spirituală.

Am discutat două ore într-o cafenea din Piaţa Callo. Era foarte interesat de ceea ce se petrece în ţară şi în Timişoara. Mi-a mărturisit că ar vrea să vină în România. Poate definitiv. Ar fi dorit să ţină cursuri la Universitate şi aştepta invitaţii. I s-a făcut una, de către un funcţionar al Ministerului şi Învăţămîntului, dar nu a fost contactat. I-au mai trimis invitaţii Universitatea de Vest, prin rectorul ei, prof. dr. Eugen Tudoran şi Universitatea din Craiova, Vintilă Horia ar fi ţinut cursuri despre scriitorii interzişi în perioada comunistă în România.

Era uimit, dar şi fericit de tirajele mari în care i se editează în România cărţile. I-am spus că setea de cultură e mare şi că tirajele nu fac decît să reflecte această sete de cultură.

M-a impresionat dragostea lui pentru naţiunea română. Ne-a mărturisit că lucrează la un roman despre Ştefan cel Mare şi Sfînt, cum spunea dînsul. Ştefan era, în viziunea lui Vintilă Horia, unul dintre cei mai importanţi conducători ai românilor. Şi atunci, ca şi în timpurile noastre,, ne spunea, încercările românilor de a se apropia de slavi, fie ei ucraineni sau ruşi, ne-au adus numai decepţii.

Ne-a mărturisit că în politică a fost şi este un democrat de dreapta. Un anticomunist convins, dar nu de extremă dreaptă, cum s-a spus. L-am întrebat dacă a făcut parte din mişcarea legionară. Răspunsul a fost categoric negativ. În timpul cînd a fost la legaţia română din Viena, între 1943-1944, a primit ordin de la Mihai Antonescu ca fiecărui evreu ajuns la Consulatul român, de oriunde vine, să i se facă paşaport de cetăţean român.

Discutînd despre familia sa s-a bucurat că mi-am amintit de profesorul Teohari de la catedra de medicină internă din Bucureşti, în perioada interbelică. Era socrul său. Prof. Teohari a fost, între altele, şi dascălul profesorului meu de medicină internă, A. Păunescu-Podeanu.

Moartea lui Vintilă Horia mi-a dat un sentiment de adîncă tristeţe. Naţiunea română a trăit şi trăieşte, pe plan spiritual, prin puţini români care sînt ai lumii întregi. Vintilă Horia a fost unul dintre aceştia.

Prof. Dr. Petru DRĂGAN

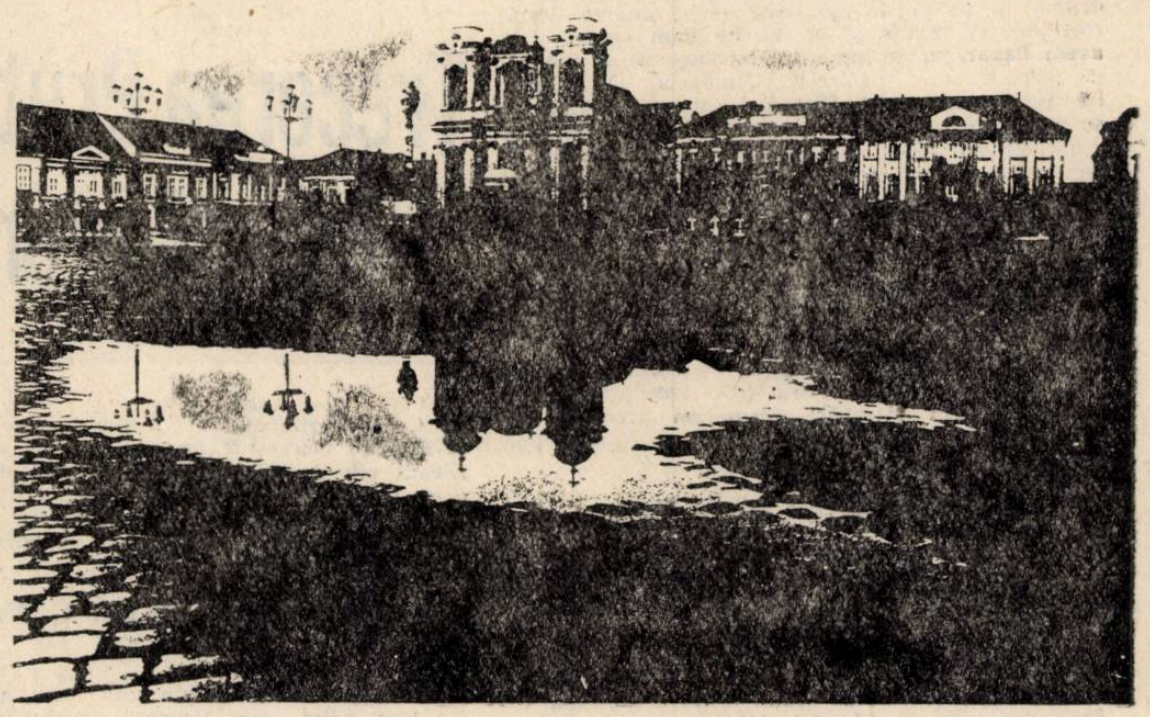

CAVALERUL SPERANŢEI

În Villalba nu se intră oricum. Nu se dă năvala în iureş, nu te poţi năpusti cu toţi caii putere, cum se năpusteau mai demult maurii pe trăpaşii viforoşi.

Curgerea şoselei, vălurită voit, te obligă la parcurs domol. E o rînduială aici.

Te cheamă la cumpătare, la adăstare. Şi rămîi. Cel puţin cu sufletul. Pentru că nu se poate altfel, cînd la capătul mîinii e altă mînă, care te cuprinde cu infinită ospitalitate, cum numai acasă mai afli, cînd la capătul privirii te învăluie ochi răscoliţi de dorul de Ţară, aşa cum o numeşte, în vorbe ori scris, Vintilă Horia.

„— Acolo, sus, e un cuib. În fiecare primăvară mă uit cum vin berzele".

Şi simţi că se uită aproape rapace, dinăuntrul celui căruia revenirea la Cuib i-a fost atîta amar de vreme interzisă.

* * *

Olguţa şi Vintilă Horia. Brusc, suprapunerea : Baucis şi Philemon ; uniţi prin dor ; dor-iubire, dor-durere, dorul ei şi dorul de Ţară.

Să fie amiaza în iulie de vină ? Să fie biblioteca mansardată, unde se întrupează romanele lui Vintilă Horia?!

„M. mi-a dat zilele trecute fragmentele traduse. (...) Nu ştiu dacă „tămîioară" nu e mai frumos decît „cimbru". Voiu mai medita asupra cuvîntului, care e un fel de cheie a întregei cărţi şi apare deci în toate ipostazele temporale ale celor două personagii. Un fel de miros de eternitate".

„(...) mă salvez (...) scriind un roman în românește (...) pe care sînt pe punctul de a-l termina în prima lui versiune. Credeam că are să-mi fie greu, însă nu a fost aşa. Mi-am dat seama scriindu-l, cu o enormă satisfacţie că de fapt tot scriitor român am rămas, împotriva excursiilor sau evadărilor către franceză sau spaniolă".

Mintea refuză ceea ce auzul percepe împotriva voinţei. Acum ar fi putut împlini visul revenirii. Acum şi-ar fi putut dezvălui natura generoasă, perfect colată pe spaţiul dunărean. Acum ar fi putut sfărîma micro-spaţiul exilului şi şi-ar fi putut dărui macro-spaţiul românesc.

Să fi fost previziunea lucidă, ori invocarea Amînării ?

Nu i se potrivește trecerea dincolo. Absenţa prinde dimensiuni nebănuite, devastatoare. Mă surp, la gîndul că oamenii nu se ştiu preţui, nu se ştiu iubi, atît cît au timp. „Nu ne desparte decît viaţa şi asta trece repede"

Şi dacă ar fi să ne luăm rămas bun, cum altfel decît invocîndu-l, chiar răstălmăcind, pe cel exilat de Tomis :

„Sub astă piatră zace Ovidiu, cîntăreţul
Iubirilor gingaşe ; răpus de-al său destin.
O, tu, ce treci pe-aicea, dac-ai iubit vreodată
Te roagă pentru dînsul. Să-i fie somnul lin".

Mihaela PASAT

IN MEMORIAM

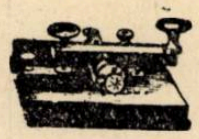

VINTILĂ HORIA

Introducere în literatura secolului XX

(fragmente)

Scriitorii de care mă ocup în acest capitol sînt dintre cei mai reprezentativi din prima jumătate a secolului şi aparţin toţi aceluiaşi spaţiu spiritual. Nu este vorba de o Vienă geografică sau politică, zdrobită de primul război civil european, ci de un imperiu universal simbolic ce se descompune în 1918 şi a cărui moarte coincide cu cea a Imperiului Habsburgic. Dar ceea ce se desăvîrşeşte la acea dată nu este un stat, ci o stare de spirit, ca rezultat al unui lung proces de descompunere, început mai demult. O serie de valori analizate de Nietzsche, Heidegger şi Jünger, cu obiectivitate meticuloasă intră în declin în a doua jumătate a secolului XIX, perioadă de plin avînt ştiinţific şi fac să sucombe structura statală în interiorul căreia s-au născut şi au proliferat. Imperiile europene, cel german, cel austriac, cel rus şi de asemenea cel turc dispar la acea dată, lăsînd locul altor formaţiuni politice sociale şi economice. Dar nici destinul celorlalte state europene, republici sau monarhii, nu a fost altul. Dacă s-au menţinut ca spaţiu geografic, s-au descompus totuşi în conţinut. Atît Franţa, cît şi Anglia, Statele Unite, Japonia, şi China, împreună cu fostele imperii, salvate în aparenţă de o revoluţie precum cea a lui Lenin în Rusia sau a lui Kemal Atatürk în Turcia, au urmat procesul de descompunere început anterior, agravîndu-l adesea. Pentru că ceea ce vine din adîncuri, repet, nu sînt limitele vizibile mai mult sau mai puţin justificate de istorie, ci conţinuturi spirituale, adică etice şi religioase. Marele cutremur început în Renaştere şi numit umanism, cu toată suita de transformări antropocentrice, îşi găseşte în 1918 un sfîrşit şi un început: sfîrşitul unei speranţe bazate doar pe om, despărţirea de antica lui viziune teocentrică şi începutul unei lungi sau poate scurte agonii entropice care continuă accentuîndu-se în 1939-1945 şi care pare că intră azi într-o fază finală. Progresul ştiinţific, culturalizarea maselor, culminînd cu apogeul mass-mediei, socializarea, ca şi un nou Weltanschauung, prevăzut de Nietzsche cînd afirma că masele sînt deja dispuse să accepte orice fel de sclavie, toată această înaintare pe drumul unui progres fără sfîrşit a fost considerată de către scriitorii ce aparţin „spaţiului vienez" ca o catastrofă de tip tehnic, iar de către esoterici ca o intrare în faza finală a ciclului.

Richard Wagner a fost poate primul care a observat semnele precursoare ale dezastrului în plină iluzie scientistă şi filozofică burgheză şi a încercat cu disperare să-şi salveze poporul, imaginînd opera ca pe un instrument total de salvare, şi adunînd într-o singură „Gesamtkunstwerk" (operă de artă totală) poezia, muzica, teatrul, pictura, arhitectura şi mitologia populară. Teoria sa asupra artei era de fapt o filosofie şi teatrul său un mijloc de a ridica pe culmi această filosofie. Înţelegem aici prin filosofie socială o sociologie a culturii nu numai revelatoare pentru toate valorile germanilor, ci izbăvitoare pentru ei şi ceilalţi. În acest sens, Wagner a fost un spirit cu adevărat universal, iar cel care iubeşte muzica lui se integrează fără să vrea în acea sublimă şi universală capacitate eshatologică ce porneşte de la zeii din Walhala şi se extinde asupra zeilor din întreaga lume. Dar acţiunea lui a eşuat minimalizată în limitele unei Bavarii la fel de neutralizată prin decadenţa valorilor, ca şi vecina ei, Viena.

Intenţia lui Hofmannstahl a fost asemănătoare cu a lui Wagner, iar înfrîngerea ei mai evidentă şi imediată, pentru că autorul lui „Jedermann" a asistat în 1918 la căderea a ceea ce el încercase să realizeze prin poezia sa, unită cu muzica lui Richard Strauss. Viena era atunci „centrul spaţiului european al valorilor", dar ceea ce azi începem să înţelegem cu oarecare claritate, era dificil de înţeles în acele vremi, deoarece atunci nu exista nici o posibilitate de perspectivă asupra lucrurilor. Oamenii trăiau din plin drama şi nimeni nu-şi dădea seama de gravitatea ei. Aceasta este ceea ce ne susţine în astfel de momente, cînd ne apropiem de catastrofă, cum ar fi căderea unui imperiu. Nici bizantinii nu au ştiut ce se întîmpla cu adevărat şi şi-au păstrat pînă la sfîrşit speranţa în salvare, chiar şi în momentul cînd turcii intrau în cetatea milenară plină de valori culturale şi politice, care păreau destinate eternităţii. Doar unii scriitori, Rilke şi Kafka la Praga, Musil şi Broch la Viena, precedaţi de clarviziunea genială a lui Hoffmannstahl, Italo Svevo în Italia, Thomas Mann în Germania, Marcel Proust în Franţa, James Joyce în Irlanda „ştiau" ceea ce urma să se întîmple şi, parcă dorind să păstreze vraja timpurilor ce urmau să dispară, dar vrînd să-şi avertizeze contemporanii de gravitatea faptelor, au lăsat mărturie în cărţile lor — poezii sau romane — (alţii au făcut-o în teatru, muzică sau filosofie) despre acea **moarte şi transfigurare.**

De ce toţi aceştia în acelaşi timp? Pentru că fenomenul, cum spuneam anterior, era european şi oicidental şi pentru că deja în acel moment spiritual occidental începea să pună stăpînire pe celelalte culturi şi civilizaţii. Astfel încît „vidul european de valori", începea să se extindă, în momentul cînd Th. Mann publica „Casa Buddenbrook" şi Joyce îşi redacta primele capitole din „Ulise", asupra tuturor acelor spaţii care, în jurul imperiului austriac şi mai departe de el, trăiau aceeaşi dramă ca şi Viena. Nu era vorba deci, cum credea Spengler, de apusul unei culturi ajunse la vîrsta limită, aceea a civilizaţiei, ci era vorba de o conspiraţie universală împotriva unor valori care ne pot apărea proprii nouă ca europeni şi occidentali — eroismul, frumosul, fidelitatea, religia, iubirea, onoarea, decenţa şi virtutea —, dar care aparţin tuturor popoarelor, din moment ce sînt prezente în aceleaşi rădăcini universale ale tuturor religiilor. Un adevărat „Raport despre Cacania" urma să cuprindă toată umanitatea de la începutul acestui secol, cu traiectoria exterioară orientată ascendent, dar cu cea interioară descendent, ceea ce explică simultan progresul material care a urmat celor două războaie mondiale şi descompunerea morală cea mai sumbră înregistrată vreodată în istoria omenirii. Scriitorii care au judecat-o şi care, pentru maniera lor „aurorală", pentru iniţiativa şi pentru prezenţa lor în interiorul unei lumi pline de catastrofe ample şi reprezentative, aparţin — precum cei de la Viena — unui spaţiu simbolic ce trece dincolo de graniţele imperiului habsburgic. Fără îndoială, toţi, se situează în interiorul aceleaşi paranteze fenomenologice, sintetizatoare într-un anume sens şi vestitoare a altor catastrofe în lanţ.

Această idee a corupţiei universale, reflectată de un întreg curent literar, are totuşi, puţine puncte comune cu morfologia istoriei universale a lui Spengler. Nu cu viziunea sa ciclică atît de înrădăcinată în spiritul occidental, de la greci pînă la Vico, ci cu izolaţionismul său. Pentru Spengler, într-adevăr, o cultură este o realitate izolată în sine însăşi, care se naşte, creşte şi se dezvoltă în forme de civilizaţie decadentă şi în acest fel sfîrşeşte prin a se stinge. Cultura greacă se termină o dată cu civilizaţia romană. Cultura occidentală, singura în plin vîrf, totuşi, după Spengler, începe în secolul al X-lea, cunoaşte o mare înflorire în perioada gotică şi scoalstică, ajunge la maximum de dezvoltare în baroc, începe să decadă în secolul al XVIII-lea, cînd din miezul ei înmugureşte civilizaţia occilentală. Caracteristica sa este un impuls permanent spre infinit, nostalgia nelimitării, activitatea permanentă şi cucerirea timpului şi spaţiului. Personajul literar care o simbolizează cel mai bine este Faust al lui Goethe, vechi mit european, intim legat de inconştienţa colectivă religioasă a omului occidental. Dacă evoluţia culturilor nu se face conform acestei scheme a lui Spengler, ele nu încetează a se repeta, pentru că nu se supun legii cauzalităţii, ci sînt forme ale unui destin pe care poezia ştie să le interpreteze genial şi care configurează nu o serie de evenimente şi bătălii, ci un context cultural.

În româneşte de
Ileana VAJDA

ABAJUR

IMPRESIE, APUS/ RĂSĂRIT DE SOARE

Forţează, din ce în ce mai des, graniţele poeziei condeie exersate în domenii ale ştiinţelor. ● Pînă mai ieri apanaj al junilor filologi, beletristica tinde a-şi reconsidera hotărniciile bine ştiute, făcînd loc celor mai diverse investiţii conceptuale şi viziuni asupra obiectului rîvnit. ● Consecinţele, faste, nefaste se vor vedea probabil curînd, profesionalitatea discursului literar rămînînd, totuşi, un dat al informaţiei specifice pe care noii zelatori ai verbului (liric) au a o pune în operă. ● După o avalanşă de volume de drept şi publicistică — o duzină cel puţin în ultimii doi ani — Vasile Popa publică un amplu volum de versuri: **Povestiri din cartierul de est.** Poezii despre o revoluţie care nu ştiu dacă s-a întîmplat. ● Redactorul cărţii: Mircea Ciobanu. ● Texte însoţite de ilustraţii de factură expresionistă, punînd în valoare un grotesc (din cînd în cînd) temperat. ● Cartea apare cu girul editurii timişorene Sanel. ● Încercînd a rămîne pe teritoriile poeziei, semnalăm suflul whitmanian al unora din stanţele lui Vasile Popa, după cum, la rigoare, replierea în notaţii mai concise, se scontează pe pregnanţa imaginii. ● Cîteva fragmente, aci, dintr-un poem **(Omul cîmpiei)** ce evocă, la limită, imagismul colorat mitic al chtonicilor deceniilor şapte-opt: „Pe meleagurile cîmpiei viaţa nu-l cruţă pe om. / Soarele se înflamează, / Semănătorul bea cu sete din ulciorul verii înainte de a-l sfărîma; / Pe sub rarii copaci oile devoră umbra / Şi numai pe cer vulturul planează maiestuoas ca un emisar al altor tărîmuri. / / Plouă apoi. Casa se-nfundă-n pămînt ca o rădăcină bătrînă, / Racul atacă lumina şi mucegaiul îşi ţese florile gri pe la colţuri. / / Recolta sudorii se întoarcea pe mii de poteci în ţărînă. / / Intră prin hornuri şi se strecoară sub uşi huietul aspru al iernii / .../ Viaţa nu-l cruţă pe omul cîmpiei / Dar primăvara cînd ghioceii străpung mantia imaculată, / Cînd ciripitul păsărilor umple toate ungherele, / Cînd mugurii tremură de nerăbdare, / Atunci, în primăvară, să-l vezi pe omul cîmpiei / învăţîndu-şi copilul să meargă". (p. 81-82). ● Alt discurs pertinent trimite spre poezia fanteziştilor deceniului cinci şi a emulilor acestora de mai tîrziu: Femeia de la pian se ridică şi rosti vorbe de bun-venit, / Apoi anunţă un număr de iluzionarism cu cîteva consoane rostite din gît / Nu era nimic mai clar decît dorinţa oamenilor de a nu mai vedea / niciodată acel spectacol penibil: / Prea multe culori, prea multe şi grele costume, prea multe măşti. / ... Totul avea miros de mucava şi consistenţă de fum de carton de ambalaje. / / Indianul amestecă nişte eşarfe din care apăru un porumbel şi aşteaptă / aplauze într-un mod indecent. / Sub o coloană de stuc alb, cu..." **(Spectacolul vieţii,** p. 96-97). ● Cu adevărat dinspre ştiinţele exacte vine spre literatură Mirel Radu Petcu în **Singuri în faţa templelor** — poeme, Editura Excelsior, Timişoara, 1992. ● Este, dacă nu greşim, unul dintre cele mai cochete volume ale anului — format gracil, o copertă purtînd marca — „tipar execuţie S.C. „Helicon" Banat S.A. Culegere şi paginare computerizată, tipar ofset. ● Rămînem, cumva, visători în faţa superbului apus / răsărit de soare marin pe care ni-l evocă, în cea mai curată manieră S.F., coperta, şi hotărîm brusc a nu mînia zeii ducînd mai departe cercetarea volumului. ● Dar dacă?...

Lucian ALEXIU

Cu prilejul expoziţiei personale a pictorului Gabriel Popa, deschisă la Galeria „Helios" din Timişoara, sub genericul „Premoniţii" — Retrospectiva anilor '80, sîmbătă, 27 iunie, a avut loc o dezbatere la care au luat parte scriitori, artişti plastici şi ziarişti. Despre creaţia lui Gabriel Popa, pusă sub semnul premoniţiei, au vorbit Cornel Ungureanu, Deliu Petroiu, Marian Odangiu, Paul Eugen Banciu, Adriana Babeţi, Ciprian Radovan, Maria Pongracz. În final, pictorul Gabriel Popa a răspuns întrebărilor puse şi a vorbit despre sinuoasa evoluţie a receptării creaţiei sale pînă la Revoluţie, cum şi de către marele public.

Fotografiile din acest număr aparţin artistului fotograf DAN NICOLAE BURULEANU.

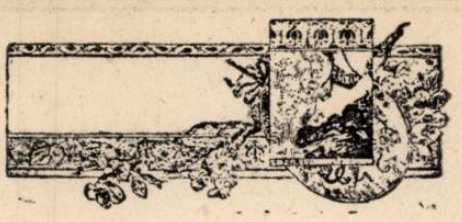

New Age
Bruno Würtz

INSTITUȚIA UNIVERSALĂ A MÎNTUIRII

GLOSE LA UN EVENIMENT EDITORIAL TIMIȘOREAN

MOTO : „Oamenii dorm. Oare trebuie ei să moară înainte de a se trezi ?"

CORANUL

1. Despre fenomenul New Age s-a scris extrem de puțin în România. Există doar o traducere, apărută în 1984, a cărții lui I. Prigogine și I. Stengers, **Noua alianță.** Deși ar fi fost în arealul demonstrativ al unei cercetări „de serviciu" **(Biserica în involuție,** 1984), V. Kernbach nici nu discută și nici nu pomenește sintagma. Un caz aparte este cel al lui V. Tonoiu, autor al unei interesante cercetări, **Ontologii arhaice în actualitate** (1989). In ultimele două capitole ale cărții, **Dezvrăjirea lumii** și **Noua alianță,** funcționează același tabu denominativ, desfășurat de-a lungul a patruzeci de pagini de excelentă analiză. Așadar, în totalitatea ei, **New Age. Paradigma holistă sau Revrăjirea Vărsătorului** de Bruno Würtz este o premieră editorială absolută pe care autorul ei a precedat-o de cursul de **Istoria religiilor** apărut, litografiat, la Universitatea timișoreană în 1991 (pp. 219—226).

2. Ce și-a propus Bruno Würz cu o asemenea cercetare ? Mai întîi, să spunem că lucrarea a fost elaborată înainte de 1989 (anumite precauții se simt !) și manuscrisul a fost predat editurii la începutul anului 1990, urmînd a se relua unele capitole. Din păcate, moartea autorului în 1991 a curmat nu numai un destin al unui cercetător excepțional, ci și procesul elaborării finale a cărții. Revenind la întrebarea de mai sus, Bruno Würtz NU și-a propus să facă misionarism newage-ist. Aș zice că, dimpotrivă, el a construit un discret și patetic **lamento** al creștinului care a fost. Lamento în fața ireversibilei (?) crize letale a spiritualității contemporane. Asta în ce privește pragmatica lucrării. Cît privește „decupajul" analizei, autorul nu face atît o exegeză a doctrinei spirituale New Age — așa cum ne-am fi așteptat ! —, cît **o prezentare** nuanțată a mișcării, cu osebire în ipostaza (hiperstaza) a ceea s-ar putea numi noua epistemologie.

3. **Ce este New Age-ul ?** Literal, s-ar traduce prin **„Noua Eră"** și sintagma are mai multe sinonime : **„Aquarius"** (Vărsătorul),, **„Era Soarelui"**, **„Era holonimică", „Era ecologică".** Sinonimia, vom vedea, telescopează, aproape în totalitate, înțelesurile și fațetele mișcării.

„Era Nouă", în opoziție cu „Vechea Eră", a creștinismului, ale cărei valori — susțin principalii doctrinari, F. Capra și M. Ferguson — nu mai „satură" omul contemporan („bolnavul notoriu"), ba chiar îi accentuează înapetența prin, deja, bimilenara evocare a escatonului, a Apocalipsei. E nevoie, așadar, de o fundamentală Afirmație, cu valoare soteriologică universală : istoria nu are Apocalipsă ! Nu are, pentru că Omul se va trans-forma, nu va mai fi cel de pînă acum, ci Omul Nou, în afara Răului și a lanțului de schizofrenii ce l-au marcat. Desigur că această propoziție fundamentală a mai fost rostită în cursul Istoriei : în plan moral-soteriologic, au spus-o creștinii primelor secole atunci cînd au clamat că păcatul nu e iremisibil (ce metafizică electorală, va exclama Ernest Renan, chiar cu privire la Constantin cel Mare !), au spus-o, apoi, primii eretici gnostici cînd au pus semnul egalității între Cunoaștere (Gnosis) și Mîntuire. Au spus-o, sub forma unor revelații, Gioacchino da Fiore în veacul al XII-lea sau Guillaume Postel, cu patru secole mai tîrziu, anunțînd Noua Lume, Secolul de Aur etc. Ca și atunci, se vorbește despre „Vechea Alianță" și despre „Noua Alianță", numai că ideologii New-Age adaugă sensului biblic al cuvîntului „alianță" pe cel propriu, aș spune chiar metalurgic. Căci mîntuirea, nașterea din nou este văzută ca o **alter-nativă** (i. e. altă naștere) ivită la întretăierea științelor pozitive cu spiritualul, esoterica, mistica, științele oculte, practicile extatice de tip oriental, meditația transcendentă etc. Un **aliaj,** deci, în care nici una dintre cele două componente nu mai e ce a fost, formînd o nouă **paradigmă,** un nou mod de a înțelege realitatea. Pentru că este vorba despre o nouă conștiință, **conștiență** ce va deveni un bun comun al întregii omeniri. Asta pentru că, mai întîi, destinul global al umanității, asemenea celui individual, se derulează sub semnul stelelor, el intrînd într-o nouă zodie, cea a Vărsătorului. În timp ce zodia Peștilor — pe care am părăsit-o sau sîntem pe cale de a face aceasta — stă sub semnul dualității (a se vedea și bogata simbologie a peștelui în creștinism), zodia Vărsătorului este caracterizată de „solidaritate colectivă, coeziune, cooperare, fraternitate și detașare de lucrurile materiale" (p. 183). Omul noii ere va părăsi definitiv eternul dualism cartezian, graiul conceptualizant al „erei newtoniene" (ironia face că Newton poate fi socotit un precursor, el postulînd existența unui **sensorium Dei,** ca să nu vorbim despre preocupările sale alchimice) și va **„revrăji"** lumea.

După ce, în veacul trecut, lumea a fost dezvrăjită (formula îi aparține lui Max Weber) și a intrat într-o nouă superstiție, cea a infaibilității pozitive, au dispărut sau, mai bine spus, au fost sedate, adormite două elemente esențiale ale spiritualității : sacralitatea și Mîntuirea, ambele neputînd fi, de fapt, secularizate. Urmare a acestui vid soteriologic, asistăm, în ultimele decenii, la o adevărată invazie a „ocultismelor" de tot felul : teosofism, steinerism, meditația transcendentală, mișcarea Graalului al căror rețetar cuprinde, fără excepție, Realizarea. În oricare epocă s-ar găsi, omul are nevoie de mistagogi, și, implicit, de un spațiu al misterului. Cu atît mai mult aserțiunea se aplică omului contemporan. Dar nevoia de călăuză, de guru nu se aplică doar în ceea ce privește căutarea de sine, ci și — adică mai ales — în explorarea realității. În înțelegerea Universului. Dincolo de „ocheada" paradigmei secvențiale, cantitative, cercetătorii new-age invederează un nou model, o nouă structură a Lumii : **paradigma holistică.** A lumii ca întreg, **holos,** conform căreia „totalitatea e înfășurată în fiecare fragment" (p. 173). Lumea e vie (ipoteza hîlozoistă Gaia) și totul se află în inextricabilă conexiune cu toate. Ipoteza paradigmei holistice are statut de revelație. O revelație funcțională, deoarece „zidurile Ierihonului rațional" pot fi dărîmate tocmai de științele ce păreau că-și fetișizaseră definitiv frontierele : științele naturii, fizica, de exemplu, ce refuză să mai facă apel la „cărămizile ultime" ale materiei, avansînd ipoteza că structurile observate ale acesteia ar fi oglindiri ale conștiinței. Fritjof Capra, în celebra sa **The Tap of Physiscs (Le Tao de la Physique,** Paris, 1979) arată că unitatea lumii nu este consecința mecanică a elementelor ei, ci rezultanta unității ei holistice. Fenomenul e numit **„bootstrap"** (șiret, în traducere). Excelentă mi se pare, în continuarea radiografierii noii episteme, analiza pe care Bruno Würtz o face psihologiei și psihiatriei transpersonale. În primul rînd definirea domeniului ca o „verigă" între „știința" și „conștiința" New Age este fin nuanțat : „1. principiul sintetic, înlesnind gîndirea universală de ansamblu ; 2. conștiența de grup ca maturizare supremă a persoanei individuale ; 3. un nou principiu călăuzitor, caracterizat de „autoiluminare" și orientare după legități „spirituale" ; 4. transcendența, dar întemeiată numai pe experiența proprie, acordînd încredere numai acesteia ; transcendența speculativă a filosofilor raționaliști e respinsă ; 5. conștiința globală care sistează distrugerea lumii și promovează un program mondial de automîntuire umană" (pp. 187-188). O ilustrare a fenomenului descris mai sus ar fi experiențele psihiatrului Stanislav Grof cu privire la stările perinatale, stări declanșate prin hipnoză, în cursul cărora „pacientul" ajunge să-și trăiască și durerile nașterii. Acest fel de cunoaștere înseamnă trecerea de la **Homo sapiens** la **homo noeticus,** adică la omul cunoscător al realităților ultime, care, ontologic, nu mai poate fi bolnav, suferind, din moment ce se identifică cu Ființa. Deși Bruno Würtz nu spune explicit, această „sublimare" individuală are drept consecință intrinsecă formarea „rețelei conspirative" mondiale, a „structurii de rețea, **network",** la care se aderă prin simplă dumerire și trezire în context, fără legăminte și obligații heteronom impuse" (p, 30). Dar conspirație nu înseamnă uneltire, ci „respirare dimpreună", sinergie panumană, o blîndă și silențioasă rețea, în care se regăsesc absolut toate fenomenele lumii contemporane : sociale, ecologice, biologice, psihologice, spirituale.

4. Ținînd seama de nuanțările de mai sus, ni se pare că, în economia cărții, capitolul **Arca, mistria sau utopia casei comune a unității globale** nu își are locul, ba chiar este scris cu nenumărate parti pris-uri. Analiza mișcării ecumenice e superficială și factologică iar cea a Francmasoneriei e accidentată de... ignorarea domeniului. Citățm doar una din pripitele concluzii : „Privit dintr-o anume perspectivă, ideea unității ecumenice este un lăstar al francmasoneriei...". (p. 93). Iar faptul că **dovada** „universalei conjurații masonice" vine de la... amanta lui Philipp Rotschild ne scutește de orice comentarii. Fără să vrea, desigur, autorul se face în acest scurt capitol purtătorul fobiilor masonice ale tuturor regimurilor totalitare și, subiacent, ale unor difuze atitudini antisemite, prin ricoșeu. La un cercetător al căruj apetit informațional a fost întotdeauna bulimic, mi se pare suspectă analizarea unui fenomen atît de complex cum este Masoneria din perspectiva unei singure cărți, cea a lui Norbert Homuth.

Sînt sigur că forma în care a apărut secțiunea **Fișe personale de suporteri. Doctrine** ar fi fost cu totul alta dacă nu ar fi intervenit iremediabilul accident. Alături de stîngăcii tehnice (F. Capra apare ca și cum și-ar fi scris opera în germană, p. 55), persistă senzația de bruion. La fel cum este și armătura bibliografică a capitolului **Arhetipuri și simboluri,** în care nu este invocat nici măcar banalizatul, deja, **Dicționar al simbolurilor,** de A. Gheenbrant și J. Chevalier, citat, totuși, peste cîteva pagini atunci cînd este vorba despre semnele zodiacului. Și, fiindcă tot a venit vorba despre bibliografia franceză, credem că cercetările epistemologilor Edgar Morin sau Raymond Abellio ar fi completat fericit exhaustiva bibliografie germană.

Desigur, aceste observații de detaliu nu ating, în nici un fel, fondul și amploarea cercetării în discuție, ele trebuind a fi citite ca o formă a prețuirii dialogale față de una din cele mai competente personalități ale vieții noastre spirituale. Să salutăm așadar, acest eveniment editorial național care este lucrarea lui Bruno Würtz !

Marcel TOLCEA

* Bruno Würtz, **New Age. Paradigma holistă sau Revrăjirea Vărsătorului,** Editura de Vest, Timișoara, 1992. Redactor : Iosif Iovănescu.

Gheorghe Pruncuț

SĂ PLÎNGEM
Regretatei prietene Ioana Maria Rațiu

Să plîngem pe lespezi scrisoarea pierdută
Cu șiruri nescrise și aprig sărut,
Trecut-a o steauă prin lacrima mută,
Obrazul vestește ceva dispărut.

Ce vechi înțeles mai are și viața
Acestor grămezi de ochi plutitori.
Un picur de lună înlătură ceața,
Și albă e umbra păginei culori ;

Se vede și tronul mușcat de nămol
Și aerul molcom cu barba festivă ;
Bolnavă e moartea pe norii în stol !
Și toamna așa guralivă.

COPYRIGHT

Diplomația românească se poate mîndri cu faptul că, periodic, pe parcurs de mai bine de un secol și jumătate. din rîndurile ei au făcut parte distinși oameni de cultură și scriitori care, de la Alecsandri la Aron Cotruș sau Lucian Blaga, au muncit cu dăruire și sacrificiu pentru cunoașterea la adevărata lor valoare și punerea în circulația universală a marilor valori ale spiritualității românești. Referindu-ne doar la Cotruș și Blaga, merită să arătăm că, la Varșovia, Praga, Viena, Berna, Madrid sau Lisabona, activitatea lor de soli ai culturii românești a fost neobosită, extrem de multilaterală, și a dat roade dintre cele mai benefice pentru imaginea României în lume.

În perioada în care s-a afla pentru prima oară la Berna (va reveni, pentru mai puțin de un an, între 1 februarie — 31 decembrie 1937), de la 1 aprilie 1928 la 1 noiembrie 1932, Lucian Blaga a întreprins numeroase acțiuni pentru popularizarea culturii române în Elveția, lucrînd în mai multe direcții. În una din acestea s-a servit de propria-i operă, spectacolul din 1930 cu **Meșterul Manole** pe scena capitalei helvetice fiind un succes îndelung comentat de presă. Apoi, turneul european, organizat de el, al cunoscutei actrițe Theamaria Lanz, început la 1-4 noiembrie 1930, la Berna, continuat între 7-8 noiembrie la Viena la 24-26 noiembrie în Berlin și apoi în România, a reprezentat cea mai elocventă pledoarie pentru valoarea literaturii noastre populare și culte.

Aceleași intenții urmărește și articolul lui Tudor Vianu, pe care Al. Marcu îl trimite, din partea Direcției Presei a Ministerului Afacerilor Străine, lui Lucian Blaga la Berna, în 3 febr. 1930, pentru a fi tradus și publicat în ziarele elvețiene. Metoda de propagandă culturală era intens folosită, numai la Berna fiind trimise în prima parte a anului 1930 încă trei articole, semnate de V. Voiculescu, Sextil Pușcariu și Ion Marin Sadoveanu, despre cultura populară, romanitatea limbii române și teatrul nostru contemporan. Cum reiese dintr-un raport diplomatic expediat de Lucian Blaga la București, articolul lui Tudor Vianu a fost publicat de ziarul **Bund,** în luna aprilie 1930. Așadar, rîndurile autorului **Esteticii** sînt necunoscute publicului românesc, căruia îi înfățișăm prin publicarea lor o imagine a modului în care, la acea dată, Vianu aprecia mișcarea filosofică românească. Exprimăm întreaga noastră gratitudine D-lui prof. Constantin I. Turcu, care ne-a facilitat accesul la textul aflat în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe.

Mircea CENUȘĂ

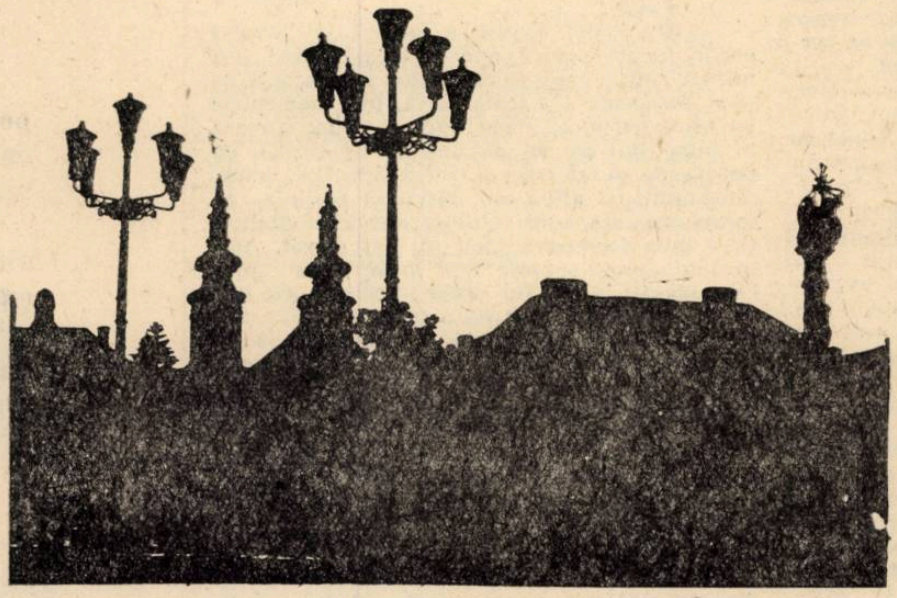

UN ARTICOL NECUNOSCUT AL LUI TUDOR VIANU

Tudor Vianu

IDEOLOGIA CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ

Icoana mișcării ideologice a României actuale se rotunjește și pare a-și mărturisi rădăcinile și motivele ei mai adînci, cînd o privim în perspectiva acestui deceniu din urmă, care pe bună dreptate poate fi socotit drept unul dintre cele mai importante ale istoriei noastre. Populația țării sporită la triplu prin întregirea ei, complexitatea crescîndă a raporturilor interne, viața politică mai vie și mai generală, atîtea probleme ale consolidării în toate domeniile, au impus și gîndirii teoretice o temă corespunzătoare.

Oricare ar fi diversitatea tendințelor care s-au manifestat în domeniul teoretic al spiritului și cu acest prilej, oricare ar fi adversitățile accentuate este însă evident că dedesubtul acestei diversități și împotriva ei, o preocupare unică o leagă și o impune ca un răspuns variat la întrebările adînci ale vremii. Eforturile cugetătorilor români vor în acest moment să găsească drumul unei mai depline posesiuni a realului, al unei mai bune captări și orientări a energiilor spirituale disponibile în națiune.

Pornind de la această temă comună, varietatea răspunsurilor primite și a perspectivelor deschise este semnul unei vioiciuni care, trecînd de la producători la idei, la publicul intelectual, alimentează o pluritate de curente și dă vieții spirituale a țării caracterul unei ample și uneori pasionante dezbateri.

Iată de pildă pe marele animator N. Iorga, rectorul Universității din București, în a cărui vastă știință și în al cărui verb înflăcărat, tinerimea recunoaște pe marele educator. Profesorul N. Iorga este în acest moment simbolul Universității românești, al acelei mari comunități spirituale a națiunii, în care energiile originale pornite din adîncurile populare și din depărtările istoriei, tind să se sublimeze în sinteze le cele mai înalte și mai pure. Acest drum N. Iorga îl străbate el însuși în acea prodigioasă activitate, care se întinde de la numeroasele organizații ale inițiatorului, pînă la redactarea masivei opere în patru volume, **Încercare a unei sinteze a istoriei universale,** publicată în limba franceză și în care viața omenirii de la începuturile ei primitive și pînă la războiul cel mare este reflectată în complexe și semnificative corelații de o inteligență și un temperament încercate ele însele în treburile politice.

Psihologul **V. Rădulescu-Motru** dorește ca energiile virgine ale națiunii să fie centralizate și raționalizate de știință. Criticul cultural care este în el divulgă ceea ce el numește „gigantismul eului", explozia mistică și primitivă a individualității nedisciplinate. Organizarea acestei forțe ca o continuare a procesului cosmic alcătuiește tema operei sale recente, **Personalismul energetic.** Într-o bogată și sîrguitoare activitate el se adresează feluritelor ramuri de specialiști, căutînd în toate domeniile să solicite **spiritul profesional,** în a cărui înflorire el vede garanția progresului civilizației noastre. Aceleași îndrumări le regăsim în a sa „Revistă de filosofie", publicație care grupează o bună parte din producția tinerei noastre filosofii.

Națiunea cere însă mai întîi a fi cunoscută și aceasta este opera căreia i se dedică în acest moment **D. Gusti,** profesorul de sociologie al Universității din București. Cercetarea monografică a satelor noastre, urmînd a întregi un sistem tipologic al vieții celei mai originale a poporului nostru, este ținta către care se aplică profesorul Gusti. În același timp revista sa „Arhiva pentru știință și reformă socială", cum și Institutul Social Român, pe care îl conduce, sunt organul de manifestare și laboratorul în care de la problemele teoretice ale sociologiei, pînă la studiile menite să inspire și să sugereze soluții practice, dezvoltă o activitate căreia i se datorește în bună parte vioiciunea ritmului intelectual prezent. Cercurile universitare consideră așadar că de la știință problema românească urmează să-și recapete soluția sa cea mai potrivită. Dintr-o tabără pur literară se ridică însă și o altă voce. Astfel, **Nichifor Crainic** în revista sa „Gândirea" militează pentru o nouă înrădăcinare a culturii noastre în ethosul bisericii creștine răsăritene. Naționalismul, căruia i s-a datorat pregătirea sufletească care a condus la unire, Nichifor Crainic dorește acum să-l vadă depășit printr-un spiritualism creștin-ortodox, menit să pună din nou în mișcare forțele creatoare străvechi ale sufletului nostru și să inspire culturii creații alimentate din universalul și eternul credinței. Un grup de tineri poeți și ideologi îl urmează. Dar nici opoziția nu lipsește.

Din Iași, capitala Moldovei, orașul care e mîndru prin tradiția sa critică, se aud glasuri care pledează în sens laic-cetățenesc, raționalist și modernist. Acesta este în bună parte sensul acțiunii publicistice a lui **M. Ralea** desfășurată în „Viața Românească". Grupul ieșan și-a creat acum în urmă și un organ mai special de manifestare, publicația „Minerva, revistă de sinteză culturală", pe care o conduce sociologul **P. Andrei.**

În acest timp, avîntul producător al burgheziei și-a găsit expresia teoretică în opera lui **Șt. Zeletin, Burghezia română.** Procesul de modernizare în sens civilizatoriu al României contemporane, pe care critica mai veche îl condamna în numele unei doctrine evoluționiste și naționale, Zeletin îl explică tocmai ca un rezultat evolutiv, studiind structura economică a societății românești în ultima sută de ani. Lăsîndu-se condus de disciplina marxistă, Zeletin valorifică punctul său de vedere într-o serie succesivă de esseuri, divulgînd pretutindeni ceea ce acum în urmă a caracterizat drept „romantismul" vechii poziții culturale.

Atîtea curente de idei trebuiau să aibă o repercusiune și asupra reformei învățămîntului, una din preocupările cele mai vii ale ultimului deceniu. Ministrul Instrucțiunii Publice, **P.P. Negulescu** elaborează astfel un vast proiect de reformă, îmbrățișînd toate treptele și ramurile învățămîntului, la baza căruia pune ideea școalei muncii și a înzestrării individuale. Proiectul următor al lui **I. Petrovici,** relativ la învățămîntul secundar, marchează însă o tendință intelectualistă, propunînd filosofia ca o materie mai cultivată a învățămîntului și ca spirit general al predării. Împrejurările politice împiedică însă aplicarea ambelor proiecte, pentru ca în cele din urmă să izbutească a se introduce legea **Dr. C. Angelescu,** acordînd o nouă favoare clasicismului și învățămîntului moral.

N-aș vrea să închei aceste pagini de succintă informație, fără să amintesc de prematur decedatul arheolog, **V. Pârvan,** a cărui învățătură tragică și austeră și-a găsit în anii din urmă un mare număr de tineri cititori și auditori. Aceasta cu atît mai mult cu cît mîndria individualistă și cultul genialității, pe care îl instituie, trebuiesc înțelese în legătură cu aceeași preocupare de captare a energiei spirituale naționale și mobilizarea ei în slujba marii creații de cultură : temă esențială a cugetării românești din ultimul deceniu.

Simion Mioc

În oglindă

Gîndul acuma, iubito, mă poartă
spre-o scenă din Rembrandt, divinul :
cînd, fericit, pe genunchi, ușor legăna
odor de voluptate și frupt, pe Saskia sa..
Într-o mînă-i penelul, într-alta e vinul,
privind, aburit, în oglindă,
simțind-o aproape și foarte departe,
conturul străpunge viață și moarte —
frumusețea de cuplu eternă-i în artă...

Umilul de mine, putea-voi să cern,
din sonul cuvintelor, aurul viu,
frumusețea ta caldă s-o trec în etern
și-n dulcele chin ce-acum mă tresaltă...
mă poartă în iaduri și rai într-olaltă...

Un nimb și-o dulceață să-ți legene mersul :
ești steaua din unghiul ce bîntuie versul.

cu DORIN TUDORAN

DESPRE OBOSEALĂ

dac-aș ști unde vă aflați v-aș spune : „prieteni, mai
port încă iarbă de-acasă în cornul meu de vînătoare ; și
ea îmi șoptește că sînteți iarăși îndrăgostiți, că lucrurile
voastre scumpe umblă desculțe prin cameră, imitîndu-vă“
dac-aș ști cît drum am umblat v-aș spune : „prieteni,
aici luna se clatină ca un far năpădit de viori ; cîteodată,
calul meu se rușinează de-atîta zăpadă și-adoarme plîngînd
iar pîntecul său tresare ca un imperiu de fluturi dureroși“
dac-aș ști încotro mă îndrept v-aș spune : „prieteni,
uneori vînez animale prietenoase pentru a-mi ține de urît ;
n-aveți de ce vă teme, Steaua Singurătății e atît de curată,
de parcă nimeni n-a mai privit-o pînă acum, de parcă nimeni“
dac-aș ști că la întoarcere voi fi același v-aș spune : „prieteni,
mai treceți, din cînd în cînd, prin grădina mea de trandafiri,
plimbați-vă seara, nestînjeniți de veșmintele voastre temătoare ;
plecînd, acoperiți-mi casa cu pietre și solzi de pămînt ;
dac-aș ști unde mă aflu, v-aș spune, prieteni, cred că a venit iarna“

(DE PARCĂ NIMENI)

— E 10 iunie, într-o miercuri după-amiaza, stă să plouă și tu spui că ești îngrozitor de obosit, că, în fond, nu prea ai chef de nici un interviu și în general de nimic. Eu insist, mă simt deja cam penibil, îți repet că trebuie să facem neapărat interviul ăsta, deși la drept vorbind, cînd îți văd oboseala, ușoara absență, plictisul, îmi vine să las totul baltă și să renunț. În fond, de ce trebuie neapărat să-l facem ?

— Chiar : de ce ?

— Hai să n-o luăm de la capăt. Te rog foarte mult, invinge-ți oboseala și lasă-te întrebat.

— Despre ce ?

— M-am gîndit pe drum că singura soluție ar fi să vorbim chiar despre starea ta : despre oboseală. Poate îți trece, poate scapi de ea vorbind despre starea cu pricina. Ce zici ?

— Păi, ar fi o idee... să vedem... Hai, domle, să-i zicem cu obseala.

— Atunci să încep. Te-ai gîndit vreodată în cîte feluri ai fost obosit de cînd te știi ? De cînd erai mic pînă acum.

— Îmi amintesc că odată, vorbind cu Virgil Nemoianu la telefon, nu știu ce mi-a venit să-i spun că eram sau că am fost obosit. Mă refeream la un moment al zilei sau la ceva de de dinainte. Oricum, l-a apucat rîsul. Țin minte că i-am spus că eram foarte obosit și că m-am culcat. Și el rîdea. De ce rîzi ? l-am întrebat. Păi, zice, eu nu mi te pot închipui pe tine dormind niciodată. Tot timpul trebuie să te agiți, tot timpul trebuie să faci ceva. Și m-am gîndit atunci la ceva gen : io-te, măi, tipul de imagine falsă, ambasadorul care te prezintă extrem de energic în afară și tu, pe dinăuntru, ești mai obosit decît cel care se gîndește la tine cu invidie — „vai, dac-aș putea să fiu ca ăsta !“. Cred că una din perioadele cînd m-am gîndit cel mai adînc la oboseală a fost după ce am ajuns în America. Am în continuare sentimentul că timpul trece mult mai repede în America decît aici.

„Timpul trece mult mai repede în America decît aici“

— Cum așa ?

— Uite, astăzi umblînd cu voi de colo... E de-abia ora șase și-am fost prin nu știu cîte locuri, am trăncănit despre tot felul de lucruri, am mîncat deja de trei ori și e de-abia ora șase. În mod obișnuit, acasă, adică la Washington, acum ar fi trebuit să fie ora două noaptea. Nu glumesc ! M-a preocupat foarte tare dacă-i doar o senzație sau este mult mai mult decît atît, o teroare : aceea de a simți că trece timpul mai repede. În America se vorbește despre o boală, pe care noi, cei veniți din lumea asta, nici nu ne-o putem reprezenta. Nici măcar nu ne gîndim la ea, cum sînt, de altfel, altele.

— Care ?

— Uite, de pildă, mi-aduc aminte, cînd am ajuns în America, ne-au întrebat de alergii. Ce alergii aveți ? Cine dracu ne-a întrebat pe noi, aici în România, de așa ceva ? Sau cine ne-a spus la ce sîntem alergici ? Eu

„Sînt alergic la prostie și la impostură“

știam doar că sînt alergic la prostie, la impostură, la chestii din astea, nemedicale. După aceea am început să mă obișnuiesc foarte bine cu ideea că în America, atunci cînd te duci undeva, trebuie să știi la ce ești alergic. Așa cum trebuie să știi ce grupă de sînge ai, pentru transfuzii.

— Și oboseala cronică ?

— Da, am aflat că ea există. Și de fiecare dată cînd m-am trezit obosit m-am întrebat dacă — așa cum scria în cărți — sînt un obosit sau nu sînt un obosit cronic. M-am apucat să citesc tot felul de literatură din asta, care nu te încurajează deloc. Cu cît intri mai mult într-un domeniu care nu e al tău, cel medical, cu atît descoperi fascinat că ai trăit atîția ani cu o groază de boli despre care habar n-aveai că le ai. Dacă ar fi să iau în serios problema asta și să analizez simptomele prin care se caracterizează oboseala croni-

„Eu sînt obosit cronic de cînd m-am născut“

că, aș putea spune că eu sînt obosit cronic de cînd m-am născut.

— Care ar fi simptomele astea ?

— Domle, de pildă... te-apucă să caști cînd nu ești obosit, începi să obosești cum ai terminat de mîncat. Pe la noi ești bănuit de hepatită, de pildă. În mare, aș spune că, una peste alta, te-apucă un fel de lehamite generalizată la orice : la privit, la citit, la ascultat.

— Și așa erai tu ?

— Nu, dar cînd începi să te gîndești, citind o pagină de asta, cam așa e : ai senzația că întotdeauna ai fost așa. Adevărul e că ești condus să citești așa ceva ; realitatea te împinge la o asemenea lectură : citești chestiile astea tocmai fiindcă ești obosit. Te trage ața. Niciodată cînd nu ești obosit nu-ți trece prin cap să te apuci să citești despre oboseală, nu?

— Ba da.

— Deci... mergînd un pic mai departe, am ajuns să mă gîndesc că ce fac acuma uneori, am făcut de fapt tot restul vieții. Și anume : cînd simțeam că ceva mă depășește, că sînt absolut paralizat să reacționez în fața unei realități, că mi-e o silă îngrozitoare... știi ce făceam ? Mă culcam și dormeam în prostie. Era singura mea formă de apărare. Practic, nu mi-era somn. În condiții normale, mi s-ar fi părut aberant să mă culc la patru după-amiaza și să mă scol a doua zi la zece. Fiindcă în mod normal eu dorm ca un iepure. Îmi aduc aminte cum dormeam în casa bunicilor mei de la Ștefănești, de lîngă Pitești.

— Copil ?

— Da, copil. Aveam o cameră în fundul curții, făcută pentru mine. Puteam s-aud și-n miezul nopții dacă se deschidea poarta, așa de ușor dormeam. Cu toate astea, în momentele de mare tensiune, cînd totul se concentrează în mine într-un soi de teribilă oboseală, eu pot decide că mă culc, și culcat sînt. Deci acum, după atîția și atîția ani, încep să realizez că forma mea de a-mi reprima eșecurile vitalității e auto-decretarea ideii că sînt obosit. Adică îmi ajunge simplul fapt să-mi spun „sînt cam obosit“ și să fiu obosit, decizînd că trebuie să mă culc. Sînt ca o baterie care, deși mai are curent electric în ea, hotărăște că nu e încărcată suficient și atunci se bagă în priză să se încarce.

— Dar de scos, te scoate ceva din oboseală?

— Gîndul care-mi trece prin cap să fac o revistă, deși sînt foarte obosit de făcut reviste, dar singurul lucru care mă preocupă e, totuși, cum să fac o revistă.

— Unde ? Aici sau acolo ?

— Nu știu, oriunde. Deci e ca o șosea cu dus-întors. Mergi într-un sens și-ncepi să obosești. Tragi pe dreapta, te odihnești sau doar îți strîngi gîndurile și-o iei înapoi sau te duci înainte, depinde de ce decizi să faci. Curios, repet, din afară eu par un om care tot timpul face ceva, merge, spune, acționează și, practic, pe dinăuntru sînt, bună parte a timpului, destul de obosit.

— Cînd crezi că ai fost cel mai obosit în viața ta ?

— Nu știu dacă cel mai obosit, oricum foarte obosit am fost cînd am plecat din România și am ajuns în Italia, în 24 iulie 1985. A trebuit să mergem întîi la Roma, pentru un soi de carantină de două săptămîni, fiindcă de acolo primeai viza reală de a intra în Statele Unite. Am stat într-o pensiune celebră prin mizeria ei, tipică pentru pasajul pe care-l reprezintă în viața ta trecerea dinspre România spre America. Oricum, pensiunea aia era mai decentă decît lagărele în care stau de obicei ai noștri, în afara Romei. Mi s-a luat un interviu la televiziune, proprietarul pensiunii a văzut și, foarte drăguț, a venit și ne-a instalat un duș în cameră, ca să nu mai ieșim pe coridor. Nu în baie, ci în cameră, a tras din perete o țeavă și a pus un grătar de scurs apa, mă rog... Cît timp am stat acolo, două săptămîni au venit niște oficialități și, printre alte lucruri, m-au întrebat pe cine aș vrea să văd. Domle, eu nu vreau să văd pe nimeni. Dar răspundeam ca un automat. Nu înțelegeam, de fapt, ce eram întrebat. Pe urmă, într-un moment de luciditate, am întrebat : adică pe cine ce ? Mi s-a spus : persoane importante. Uite, de pildă, ești greco-catolic. Ce-ar

„Nu vreau să-l văd pe Papa“

fi să-l vezi pe Papa ? Și-am spus : „nu vreau să-l văd pe Papa“. Pe urmă mi-am dat seama, mi s-a făcut rușine și am spus, încercînd să mă justific : „nu cred că e bine ca eu să-l văd pe Sfîntul Părinte. Peste o săptămînă va veni un alt om în situația mea, care este chiar preot. Cred că cel mai bine ar fi ca el să-l vadă pe Papa“. Apoi, aceleași persoane care mă întrebau ce dorințe am, au vrut să afle dacă voiam să merg în America într-adevăr sau poate doream altceva. Cînd a trebuit să plecăm din România am ales America din mai multe motive. Nu eram evrei, nu eram nemți, nu eram unguri, eram român-români, deci la noi nu intra în joc ideea că mă duc să-mi reîntregesc familia sau că mă întorc în patria-mumă sau nu știu unde. În cazul nostru, conform legii, puteam cere să plecăm în Canada, Statele Unite sau Noua Zeelandă. Cum nu aveam pe nimeni în nici unul din cele trei pămînturi ale făgăduinței, am spus : domle, parcă mai multe lucruri știu despre America, ba, din cîte înțelesesem, autoritățile din Statele Unite erau mult mai dispuse să ne dea intrarea decît ceilalți. Și am ales în acel moment America. Așa că atunci cînd m-au întrebat la Roma unde vreau să plec, am spus că mi-e absolut indiferent, deși, pe urmă, am realizat foarte repede că nu mi-era deloc indiferent. Rămînînd la America, m-au întrebat dacă măcar orașul în care trebuie să ne stabilim vreau să-l aleg. Fiindcă, plecînd din București, mi s-a spus că ne vom stabili în orașul Hartford.

— Unde e ?

— În Connecticut. E capitala statului cu pricina. Și am spus O.K. La Roma m-au întrebat dacă nu vreau într-un oraș mai mare, New York, San Francisco, Chicago. Le-am spus că îmi este absolut indiferent. Firește, în condiții de normalitate, nu doar eu, ci și altcineva, trecîndu-i-se pe sub ochi niște opțiuni de felul acesta, măcar de formă să-și fi pus întrebarea : în fond, de ce să nu mă duc la San Francisco, cel mai frumos oraș din lume ? Sau de ce nu la New York, care e cel mai spectaculos, mai dinamic ? Sau de ce să nu încerc să rămîn la Paris sau în Italia ? Așa că la toate întrebările răspundeam că nu am nici o preferință, ceea ce, în realitate, era absolut fals. Era din oboseală și lehamite. Tot din oboseală și lehamite mai aveam și ideea

„Cu cît mai repede, cu atît mai bine“

că, odată ajunși în State, cu cît mergem mai departe, cu atît e mai bine. Se adunase atîta oboseală și lehamitate în mine, încît apăruse raționamentul următor : cu cît ne ducem mai departe, cu atît șansa de a ne gîndi la ce lăsăm în urmă este mai mică, iar dacă totuși ne-am gîndi, distanța e atît de mare, ca tot nu putem face nimic. Și după ce ne vom gîndi prima și a doua oară la ce-am lăsat în urmă, vom decide că, repet, sîntem așa departe, că nu merită să ne gîndim. Asta a dus la un alt grad de oboseală, și mai acut. Fiindcă în momentul cînd mi-am revenit din prima mahmureală, așa... și am realizat cît de departe sînt, mi-am dat seama că, într-adevăr, opțiunile mele ar fi fost altele.

— Deci, în fond, nu îți era totul indiferent ?

— Nu. Era ceva absolut fals. Dar nu mai puteam face mare lucru. Și atunci a început un alt fel de oboseală, și anume aceea pe care mi-a provocat-o efortul de a mă autoconvinge că am ales foarte bine, că ăla este locul și că totul este în regulă.

— Și era ?

— Ei, aiurea. Cînd descoperi ceas după ceas, zi după zi, an după an că, de fapt, te despart foarte multe lucruri de locul respectiv, intră în tine o altă oboseală. În America ea poate fi definită și prin ceea ce se numește „șocul cultural“, care nu este neapărat cultural așa cum înțelegem noi, românii. Ci cultural în sensul de ceea ce te plesnește în cap ca diferență de civilizație.

— Pe tine, de pildă, ce te-a plesnit cel mai tare ?

— Nu pot să spun așa. De fapt e greu să spui : dintre toate, asta m-a plesnit cel mai tare. Te plesnea totul și, în adinc, nu te plesnea nimic. Hai să-ți dau niște exemple. Genul ăsta de discuții sînt cu atît mai interesante pentru cititor, cu cît le vulgarizezi mai mult, în sensul de anecdotic. Eu am umblat toată viața mea, ca românul, cu bani în buzunar, să-mi plătesc autobusul, să plătesc nu știu ce. Cînd am ajuns acolo, a trebuit să învăț că poți umbla la tine cu cecul și cu cărțile de credit. Mi s-a părut de o stupiditate enormă. Poți să rîzi sau nu, eu umblu în continuare, după șase-șapte ani, cu bani la mine. Sigur că am cecuri și cărți de credit, dar dacă nu am bani în buzunar, nu mă simt bine. Și mă surprind plătind uneori cash, acolo unde, de obicei, se plătește pe cec. Deci, de la lucrurile astea mărunte, care sînt de învățat și pe care le-nveți — pe urmă constați asta — cu un anumit preț, pînă la șocul cultural-cultural, o tot încasezi. Cu atît mai mult, dacă ești ceea ce sîntem noi, adică niște intelectuali. Fiindcă în cazul nostru, chiar vine șocul cultural.

„În cazul nostru, chiar vine șocul cultural“

— Dă niște exemple, te rog.

— Păi, dau. Iei, de pildă, o revistă literară foarte bună în America și vezi uluit că ea nu seamănă nicidecît cu o revistă literară la care rîvneai tu și care venea de la Paris. Autorii sînt alții, preocupările sînt altele și, cum bine constatai tu la Washington, mărturisindu-mi că n-ai nici un complex de altă natură decît cel decurs din prima întîlnire cu altă lume, deci nu aveai nici un complex cultural, ei bine, tot așa mi s-a părut și mie. Dar cînd luai, de pildă, o cronică literară, vedeai deodată că ea n-are nici o legătură cu ceea ce înțelegeai tu prin cronică literară. Uite, eu nici acum nu pot să mă uit la cronica de film de la televizor. Nu că aș muri de dor după cronicile doamnei Ecaterina Oproiu sau Adina Darian sau ale fetelor astea care se tot ocupau de cronici de film... Dar cronicarul de film american înțelege prin cronică o bășcălie de 30-40 de secunde, în care spune un banc la-nceput, unul la mijloc și altul la sfîrșit, iar la sfîrșitul-sfîrșitului dă o notă filmului. Pentru un om care a trăit citind cărți și scriind cărți, ducîndu-se la teatru și citind despre teatru, ducîndu-se la film și citind despre film, totul e de nenvățat și obositor. Apoi, începi să obosești făcînd gafe.

— Ai făcut cîteva pe care le ții minte ?

„Am făcut gafe-n neștire“

— Vai de mine ! Am făcut în neștire ! Și cîteva foarte mari. De pildă, nimeni nu ne-a spus din primul minut cînd am ajuns acolo, că unul din lucrurile pe care nu ai voie să le-ntrebi dacă stai de vorbă cu cineva e ce leafă are. În America poți să întrebi lucruri mult mai îngrozitoare, dar dacă întrebi banalitatea asta : „da' ce leafă ai tu ?“, omul se uită la tine ca la cel mai suspect dintre suspecți. Trecînd anii, am început să înțeleg raționamentul acestui cod social. Dar continui să obosesc apropiindu-mă de acest subiect, deoarece eu îl consider de o mare ipocrizie. Deci toate aceste etape, toate aceste experiențe, de la cea mai banală, la cea mai complicată, care formează șocul cultural, intră în tine. Te fac ca un șvaițer. Te obosesc. Înveți un lucru și imediat afli că mai ai de învățat altele. Sigur, dacă ai intrat în joc — și altă soluție nu ai —, toate chestiile astea, pe de-o parte te întăresc și te reformează, dar pe de alta, te sapă pe dinăuntru.

— E ca un fel de istoveală, din cauza unei pierderi, probabil. Ce se pierde în oboseala asta ?

— Vezi tu, noi sîntem, într-un fel niște aparate, ca discurile alea de la computere. Ele au memorii programate la o anumită intensitate. Dar mie cine-mi poate spune ce capacitate de memorie are creierul meu ? Ca să-nveți ceva, trebuie să uiți. Doar dacă nu ai o memorie fabuloasă.

— Tu cum, cînd uiți ? Ce fel de memorie ai ?

— Am auzit spunîndu-se că aș avea o memorie diabolică. Pe mine mă amuză lucrul ăsta la culme. Pe de o parte, eu nu-mi știu nici o poezie pe dinafară. Nimeni, nici mama mea nu poate crede acest lucru. Nu știu pe dinafară nici poeziile altora. Cînd eram mai tînăr, îmi făcea plăcere infirmitatea asta, fiindcă, de pildă, dacă citeam o carte, o reciteam cu plăcere ca și cînd aș fi deschis-o prima oară. Și acum pățesc la fel. Recitesc cu o plăcere fabuloasă..

— Acum, cînd te-ai întors în țară, ți-ai revăzut o mulțime de prieteni. I-ai găsit obosiți ?

„Ambele părți îmi par obosite“

— Măi, asta-i o întrebare extraordinară ! Bine că m-ai întrebat. Ambele părți îmi par obosite. Și anume ; eu vin și mă simt obosit și lehămisit de-ale mele. Și vin aicea și găsesc niște oameni care, în aparență, sînt extraordinar de activi, fojgăind de colo pînă colo, de dimineața pînă seara. Și pînă la urmă, dacă ești mai atent, îți dai seama că ei se mișcă atît de mult pentru că, de fapt, au sentimentul că tot ceea ce fac nu are prea mare valoare. În activismul lor poți citi o disperare enormă și un plictis enorm și o încercare de autosugestie foarte puternică. Fiecare spune : faptul că alerg atît de mult și că numai azi particip la nu știu cîte întîlniri îmi poate dovedi că nu sînt obosit, că nu mi-e lehamite. Deci aș spune că ambele tabere sînt la fel de obosite, din motive deosebite, dar și din unele comune. Între acestea, unul ar putea fi, de pildă, înfruntarea noastră cu o lume absolut fluidă și care nu ne mai dă absolut nici un fel de siguranță. Se tot vorbește de faptul că Europa de Est și cea occidentală, care a fost parte a Imperiului sovietic, au fost prinse pe picior greșit, au fost luate pe nepregătite de căderea comunismului. Ceea ce, fie și numai uitîndu-te pe stradă în toate țările astea, chiar dacă în unele se trăiește mai bine decît în altele — e adevărat. Amuzant este să-i auzi pe occidentali spunînd acest lucru, cînd ei sînt în aceeași găleată. Eu n-aș putea spune că Statele Unite n-au fost luate prin surprindere de căderea comunismului.

— Da, dar această lume în descompunere nu se dezagregă pe pielea lor proprie, efectele nu sînt atît de directe.

— Nu se dezagrează, dar să știi că efectele sînt teribile.

— Cum ?

— Păi cum să nu se schimbe ceva, de la modelul mental, pînă la niște aspecte foarte concrete ? Cu mentalul : uite, noi, americanii sîntem ăștia și acolo, peste ocean există niște oameni care nu trăiesc ca noi (în cel mai bun ca). Ei, gîndește-te că-ți vine brusc cineva și-ți spune : fii atent, ăia nu mai sînt dușmanii noștri, ba mai mult, o să înceapă să trăiască așa cum trăim noi. Păi atunci se cam abu-

„Atunci se cam aburesc niște repere în tine“

resc niște repere în tine. Înțelegi ? Apoi treci de la nivelul individual, la cel instituțional. Institute de cercetare, cu o armată de capete, puse să studieze, să claseze — ăsta e fluture, ăsta e șopîrlă, ăla crocodil. Și dintr-odată ele rămîn fără obiectul muncii lor, fiindcă li se spune : gata, s-a terminat cu chestia aia pe care o studiați voi, ca și cum ai spune că s-a terminat cu iarba. De la anul nu mai crește. În primăvara următoare voi n-o să vă mai ocupați cu cositul, cu stropitul, cu bălegarul, pentru simplul motiv că iarba n-o să mai crească. Iată, vulgarizat, un exemplu dramatic pe plan social. Apoi problema castei militarilor, foarte complicată. Ți-am dat doar cîteva exemple, ca să vezi cît de tare afectează căderea comunismului ca ideologie și tot ce ține de ea ambele părți. Mi-aduc aminte că acum doi ani, la o conferință la Leningrad, cînd toată lumea era extrem de încîntată de reunificarea Germaniei, am stat de vorbă cu o sociologă din Berlinul occidental. La început, ca orice nătărău pripit, scriitor și gazetar foarte pripit, mi-am zis : ia uite, încă una de stînga ! Ca pe urmă să-mi dau seama că defectul ei nu era că era de stînga, ci că avea dreptate cu mult mai devreme decît puteam noi să vedem.

— Ce îți spunea ?

— Ea încerca să-mi explice ca o Casandră, metodic și cu tact, ce se va întîmpla la nivel social după reunificarea Germaniei. Or, imediat după ce unificarea a avut loc din punct de vedere politic și juridic, după cîte citeam și vedeam la televizor, mi-am dat seama că, pas cu pas, femeia aceea avusese dreptate.

— Uite la ce mă gîndeam în timp ce vorbeai tu. Deci noi am pornit de la tine, am trecut apoi la prieteni și la oboseala lor. Dar un popor. Poate obosi un popor la un moment dat ?

„Un popor poate obosi“

— Nu am nici o îndoială că poate obosi. Și după cîte bine știm, unele popoare au obosit atît de tare, încît au și murit. Au dispărut. S-ar părea că au murit în urma unui cataclism sau a unui război. Dar de fapt au dispărut în împrejurările acelea tocmai pentru că erau foarte obosite. Întrebarea poate fi dacă nu cumva există popoare care se pot naște gata obosite. Uită-te în jur, și o să vezi la unele popoare un soi de pasivitate, de calm, după care tu, venind dintr-un neam mai alert, începi să tînjești și să zici ce bine-i de scandinavii ăștia, cum sînt de liniștiți sau ce bine-i de burghejii ăștia de elvețieni. Sincer să fiu, cred că se obosește și la nivel de popor.

— Dar cu noi ce se întîmplă ?

— Cu noi, după '89 se întîmplă multe. Deruta, agitația fără rost, aiurirea nu sînt, oare, și ele semne de oboseală ? Printre multele definiții ale oboselii aș propune-o pe următoarea : starea care, avînd teoretic toate datele să faci ceva, te pune în imposibilitatea să faci. Cum se zice : nu se închegă nimic, nu se leagă nimic. Dar nu e starea lui „nu se leagă nimic“ și expresia oboselii fundamentale ? Nu mă gîndesc la oboseala fizică. Fizic, uite, reziști : te scoli la șase dimineața și te pui pe-o agitație nebună. Seara te aduni acasă și te-ntrebi : păi eu ce mare brînză am făcut ? Fără să realizezi că uneori chiar ai făcut cîte ceva. Dar diferența dintre efortul cheltuit și rezultatul lui este prea mică, gînd care te doboară și-ți dă senzația de oboseală cruntă. Te macină întrebarea : cît am pus și ce-am scos din asta. De aici, forma supremă a oboselii, stresul. În occident s-a validat ideea că foarte multe boli pe care noi le considerăm de origine organică sînt, de fapt, rezultatul oboselii numită stres.

— Ascultă, poate întrebarea asta nici n-o să rămînă în interviu, tu nu crezi că una din cauzele bezmeticelii ăsteia pe care o numești oboseală ar fi și absența unor repere interioare, a unei ordini bune care să ne cristalizeze armonios, cosmotic, în jurul unui centru interior pe care nu vreau să-l numesc acum ? Eu cred că aici e cauza, dar nu știu dacă ți-am pus bine întrebarea tocmai ție.

— Domle, firește că aici e cauza și știu la ce te referi. Dar nu și dacă problema e că nu există aceste repere sau dacă nu cumva ești atît de obosit încît nu le mai vezi. Nu știu dacă azi, un român trăind în România, chiar nu are repere sau nu poate să le vadă, fiind extrem de obosit. Fiindcă s-ar putea ca mîine, cînd societatea începe să se însănătoșească încet, încet, să descoperim că reperele în jurul cărora ne coagulăm, chiar existau. Uite, n-aș vrea să intru în detalii, dar pe mine m-au enervat foarte mult genul ăsta de remarci : ce să facem noi, românii, că noi n-am avut biserică catolică, așa cum au avut polonezii, care de-aia au făcut ce au făcut mult înaintea noastră. Fiindcă au avut biserică. Sigur, la un prim nivel, observația e absolut corectă. Mergînd mai departe, aș spune însă așa : da, nu ai biserică, dar în schimb ai altceva. Sînt si-

„Românii au avut doi, trei Haveli“

gur că ai altceva. Problema e cum de nu vezi că ai altceva ? Mă mai irită și remarca următoare : ce să facem noi, românii, că nu avem un Havel ? Problema nu este să fi avut un Havel. Ci să avem un Ionescu, un Popescu. Nu un model la șapirograf după Havel. Ba, mai mult, cred că românii au avut doi, trei Haveli, doar că nu i-au văzut.

— De ce nu i-au văzut ?

— Nu știu !

— Nu cumva pentru că, de fapt, nu voiau să-i vadă, pentru că era inconfortabil să-i vadă ?

— Ba da, asta cred că e. Pentru că la români se întîmplă mai des să ai reacția asta decît la alții. Și anume : cineva de lîngă tine — nu neapărat scriitor, ci inginer, n-are importanță ce — începe la un moment dat să arate ca Havel. Pe român, în general, îl enervează ideea că unul de lîngă el poate dovedi că se poate și altfel, că se poate rezista și atunci pur și simplu nu-l vede.

— Nu te supăra, dar nu mi se pare că nu-l vede din cauza obselii. Teamă mi-e că aici nu e vorba de nici o oboseală.

— Noi vorbeam despre oboseală ca despre o multitudine de stări. Nu crezi că poți ajunge la oboseală tot refuzînd să-l vezi pe Havel de lîngă tine ? Să știi că ajungi la o mare oboseală, fiindcă refuzi să iei notă despre cineva de lîngă tine care poate trăi altfel și poate funcționa drept exemplu. Și-l refuzi, pentru că e incomod.

— Atunci, pe lîngă alte echivalări, oboseala ar sta sub același semn cu indiferența. Sau chiar cu nesimțirea.

— Exact ! Păi nu există și cea mai absurdă dintre oboseli : aceea care te toropește tocmai pentru că nu vrei să faci nimic ? Ai hotărît că nimic nu merită să fie făcut, căutat, văzut și atunci îți spui : sînt foarte obsit. Am căutat de toate și n-am găsit nimica. Eu cred că în viața socială românească există mai multe feluri de oboseală, fiecare dintre ele cu efecte devastatoare. Nu contează dacă ești obosit de cît ai alergat după mîncare, nu contează dacă ești obosit dacă ai ieșit la cîteva mitinguri și ai văzut că nu s-a schimbat nimic, nu contează că ești obosit făcînd mai mult ca alții, fiindcă cei de lîngă tine nu fac, nu contează dacă ești obosit după o groază de agitație activistică din care n-a ieșit mare lucru. În fond, nu mai contează nimic și se instalează oboseala aceea de fond, paralizantă în care nimeni nu mai comunică cu nimeni, totul e fără înțelegere și fără acomodare.

— Și noi, acuma, cum să ne acomodăm unii cu alții ?

„Surdul și chiorul“

— Nu știu, zău nu știu. Cred că e ca-n secvența aia cu surdul și chiorul. Surdul îl duce de mînă de chior, iar chiorul îi explică surdului că există muzică. Mi se pare că pentru a ieși dintr-o formă sau alta de oboseală socială, soluția nu este să acuzi, să culpabilizezi oboseala celorlalți, ci să te obișnuiești cu ea și două invalidități să încerce să se cîrpească. Fiindcă altfel, dacă orbul îi spune surdului că e surd și surdul îi spune orbului că e orb, vor muri fiecare mult mai repede decît dacă încearcă să meargă pe stradă împreună. E evident că numai așa se poate ieși cîndva la liman.

— Am impresia că de cînd vorbim, mai bine de o oră și ceva, parcă nu mai ești așa de obosit ca la început.

— Să știi că mi-am ieșit din stare, tocmai vorbind despre ea. M-am ambalat, m-am agitat cu vorba, am comunicat ceva, nu ?

— Eu zic că da, chiar dacă, peste o lună sau un an, ție o să ți se pară, de la tine, de-acolo de peste ocean, că aici, la Timișoara, ai povestit și explicat, rupt de oboseală, ca-n secvența aia cu surdul și chiorul, că există muzică.

Adriana BABEȚI

GEOGRAFIA FRIGULUI (II)

I. Sfîrşitul trilogiei ?

Fragmente despre vid începe în **iunie 1986** cu următoarele fraze care pot părea şocante : „Diseară, invitaţi la o sindrofie. Relaţii convenţional amicale, oameni în general mai tineri decît noi. Nu avem nici un prieten, spune T. Încercăm să înţelegem de ce. Poate suntem noi de vină, spun. Facem bilanţul : unul, Sorin, a murit (pentru mine şi Pintilie), alţii, Roman, cei doi Prexl (îl adaug şi pe Andrei) nu mai sunt aici ; Mihai s-a schimbat, sau aşa mi se pare ; Puşa şi Tavi s-au răcit. Prieteniile literare, corupte din interior de egocentrism. La R. şi la M. ţin, dar îi admir prea mult, prietenia cere să te simţi egal. Cu Şerban, şi mai complicat, nici n-aş şti să explic". Ar fi greu (nepoliticos ?) să demonstrezi că autorul încearcă să scrie eseu, să **construiască,** să abandoneze adevărul vieţii pentru adevărul literaturii. Şi totuşi, aşa începe partea a treia a unei opere gîndite ca un întreg ; a unui jurnal care, în primele sale două părţi — **Într-un Burgtheater provincial** şi **Clopotul scufundat** — anunţa acest moment „sărbătoresc". Cu alte cuvinte, criticul nu poate să nu înceapă prin a sublinia efectul de sinceritate pe care jurnalul îl realizează. Înainte de a împlini o construcţie, autorul împlineşte un ritual: e, prin urmare, **sincer** cu cel care vrea să afle. Divulgă intimitatea lumii sale. Refuză atotputernicia, omniscienţa. Ceilalţi au plecat, au murit, trăiesc în alt plan al valorilor. Există un impas al înţelegerii, al rostirii, al scrisului care şi el este mărturisit : „Mai este, în ceea ce mă priveşte, efectul Sahara, întinderea peste oaze a pustiului interior. Cum, de multă vreme, n-am mai ştiut să rîd, acum nu găsesc, nici prietenilor, ce să le spun".

Trilogia se încheie, prin urmare, cu aceste **Fragmente despre vid.** Jurnalul glosează pe marginea însemnărilor din partea a doua a deceniului al nouălea, atunci cînd nu coboară, prin alte însemnări, în deceniul al şaptelea Naratorul transcrie pulsul unei epoci agonizante. Resimte somaţiile unui timp al dezastrelor. E foaia de temperatură a acestui timp. A acestui timp pe care îl numeşte limpede pe ultima pagină : **1986-1988.** Ar mai rămîne anul 1989. Va deveni trilogia tetralogie ? Sau cu 1989 autorul va inaugura alt ciclu ?

II. Descrierea locurilor

Fiindcă sîntem între Orient şi Occident, literatura golului, a vidului a absenţei, a lui Nimeni şi a lui Nimic are o tradiţie neobişnuită la români : De la autorul **Mioriţei** la Eminescu, de la Blaga la Cioran creatorii noştri s-au aşezat, prin operele lor esenţiale, sub cupola negaţiei. Refuzul istoriei, teroarea istoriei nu au fost concepte instrumentate de cei care resimţeau, în apropierea neantului răsăritean, avertismentele sau ofertele Nirvanei. Livius Ciocârlie descoperă vidul nu în talia estică, în imperiul asiat, ci în golul Europei centrale. Regăsirea în spaţiul vienez echivalează regăsirea exploratorului Scott (citat mereu) în spaţiile polare ale frigului veşnic. Cartea încorporează astfel, paginile esenţiale ale vidului, documentele capitale despre vid. Şi le asumă, aşa cum îşi asumă relaţia negativă cu ceilalţi. Finalul încorporează chiar sensul cărţii anterioare în felul următor : „Telefonează Tudor. A trecut o lună de atunci A venit pentru cîteva ore de la Jebel. Mă duc să-l întîlnesc în Piaţa Unirii. Stă parcă pierdut şi parcă absent, pe o margine de zid. Mi se strînge inima cînd îl văd. Se simte apăsat acolo şi asta îl umileşte. Spune vorbe bune despre cartea mea. Îi lipseşte feericul, mă lasă să înţeleg. Crezi că e mult feeric în lume ? E chiar esenţa lumii. Mă gîndesc la cuvintele astea. Feericul, îmi spun, este răsplata nepăsării, surîsul înfrîngerii. Gura de rai".

Este **Fragmente despre vid** o carte feerică ? „Încep să înţeleg, scrie Livius Ciocârlie, de unde vine atracţia pentru Viaţa anului 1900". Şi citindu-l pe Roth, autorul ne lasă, pentru o clipă să bănuim că e atras de feerie. Dar nu : „Pentru mine, imperiul nu e Kakanie, nici aderenţă : miraj. Dublă decalare (...) Prima impresie şi percepţie naivă ignoră structurile, însă surprind ceva esenţial care poate scăpa analistului. Din Viena lui Musil, infinit mai adevărată, lipseşte probabil acel adevăr. Nu pelicula lucioasă. Strălucirea liniştită a sfîrşitului. În fond, tot dezagregarea, însă văzută din cealaltă parte. Adică, paradoxal, mai diniăuntru ei. Trăind într-un declin răguşit, frustrare de acel declin". Greu de găsit o mai bună definiţie a trilogiei, dacă e s-o judecăm dinspre literatura crepusculară, decît aceasta.

III. Despre agonie şi moarte

Ar fi prea plină de emfază definirea **Fragmentelor despre vid** prin comparaţie cu **Structura liricii moderne** a lui Hugo Friderich ? Şi totuşi aceasta este una dintre căile eficiente în definirea acestei cărţi despre spiritul crepuscular, despre agonia şi despre moartea gîndurilor. Livius Ciocârlie construieşte, creează în numele şi sub steagul lui **a nu fi.** Singura lui certitudine este **a nu fi,** dacă e să înţelegem jurnalul ca o formă de creaţie. „Pentru a umple golul lăsat de moartea lui Dumnezeu, Marx propune socialul, Nietzsche voinţa, Freud inconştientul. Tot atunci, artistul acceptă să privească în gol. Substanţa lui, dezastrul. Refuzînd puterea, este vulnerabil. Funambul. Spectacol deasupra vulgului şi deasupra vidului".

Livius Ciocârlie îşi asumă categoriile negative în care se exprimă omul postistoric ca om postmodern. **Enciclopedie a vidului** (cum ar fi putut să se numească — aflăm dintr-un segment al ei) cartea îşi construieşte, cu strălucire, un stil. **Nici n-aş şti să explic** patronează un univers al umbrelor, al semitonurilor, al mărturisirilor întrerupte la jumătate. Deşi părerea că totul e pus în lumină devine, pe alocuri, presantă, totul e aşezat sub vălul unei copleşitoare melancolii. Nimic nu e spus pînă la capăt ; nimic nu poate fi folosit ca depoziţie în reconstituirea timpului trecut. De-ar fi doar evenimentele cărora le-am fost împreună cu Autorul, martor, aş putea spune : **evenimentele** îi aparţin doar Naratorului. Se retrag, mereu, către Interioritatea sa. Sînt doar ale lumii sale. Ale creaţiei sale.

Carte savantă, gravă, **Fragmente despre vid** poate da iluzia unui comerţ cu memoria. Nu este, **din fericire (!)** aşa ceva.

Cornel UNGUREANU

* **Livius Ciocârlie, Fragmente despre vid,** Cartea Românească 1992.

DINCOLO DE CUVÎNT

„ŞI DACĂ..."

Pentru că textul poeziei eminesciene, al cărei titlu l-am aşezat în fruntea însemnărilor de faţă, este foarte scurt, îmi voi îngădui să-l reproduc, înainte de a face, în marginea lui, cîteva succinte observaţii : „Şi dacă ramuri bat în geam / Şi se cutremur plopii, / E ca în minte să te am / Şi-ncet să te apropii. / / Şi dacă stele bat în lac / Adîncu-i luminîndu-l, / E ca durerea mea s-o-mpac / Înseninîndu-mi gîndul. / / Şi dacă norii deşi se duc / De iese-n luciu luna, / E ca aminte să-mi aduc / De tine-ntotdeuna".

Scrisă în versuri iambice scurte, de 8/7 silabe, poezia, în cele trei, numai, strofe ale sale se întemeiază pe tot atîtea „corespondenţe", statornicite între diferite mişcări ale Naturii şi repercusiunile lor în lumea lăuntrică a lui Eminescu. Bătaia în geam a ramurilor şi cutremurul plopilor, evocate în strofa întîi, ca şi ivirea, prin risipa norilor, a lunei, în strofa din urmă, sînt, deopotrivă, „gesturi" prietenos amintitoare. Iar bătaia în lac a stelelor, cu strălucirea adîncurilor, echivalează cu un „gest" alinător, al înseninării.

Poezia este construită dintr-un material lexical „frapant" doar prin ... **vechime** şi **stabilitate,** adică, pînă la urmă, prin extrema lui **simplitate.** Nici un neologism, nici un arhaism, nici un regionalism, ci numai şi numai cuvintele uzuale, cunoscute obştii vorbitorilor. Ele sînt, în cea mai mare parte, moştenite din latină, cu două singure excepţii, substantivele **geam** şi **gînd,** împrumuturi, şi ele vechi, din turcă, cel dintîi, iar al doilea, din maghiară.

Aşa simple şi uzuale cum sînt, vorbele eminesciene din **Şi dacă...** învederează o neobişnuită mobilitate semantică. În contexte de o alcătuire gramaticală identică, verbul **bate,** de pildă dezvoltă nuanţe distincte abia sesizabile. Comparaţi semnificaţiile lui în versurile 1 şi 5 : „ramuri **bat** în geam", „stele **bat** în lac", unde „bătaia" comportă coeficiente sensibil diferite de „materialitate", aceea a ramurilor fiind mult mai lesne perceptibilă sensorial decît cealaltă, mai subţire şi mai diafană, a aştrilor.

Desăvîrşita eufonie a versurilor suscită cîteva observaţii referitoare la tehnica poetică, vizînd în chip special opţiunile realizate la nivelul sunetelor şi al grupurilor de sunete. Ultima strofă, de exemplu, este prinsă într-o adevărată mreajă de aliteraţii, niciodată stridente, care contribuie substanţial la sudura sintactico-stilistică a textului, la structurarea şi orchestrarea lui armonioasă : **dacă, deşi, duc,** în versul întîi, încep cu acelaşi sunet **(d-),** iar în cel de al doilea, grupul iniţial **lú-** caracterizează atît **luciu** cît şi **luna,** substantive înrudite etimologic. În al treilea vers din strofă, componentele locuţiunii verbale **a-şi aduce aminte** se încheagă mai temeinic datorită aliteraţiei vocalice **(a...a),** cu observaţia că topica adoptată de poet — reclamată, în parte, şi de constrîngerile prozodice — dezvoltă un puternic accent pe adverb : „E ca **aminte** să-mi aduc / De tine-ntotdeuna". Merită atenţie amănuntul că, după cum verbului simplu **a-şi aminti** i-a fost, de multe ori, preferată locuţiunea **a-şi aduce aminte,** tot aşa **amintire,** mai ales la plural, a fost sacrificat în favoarea compusului **aduceri-aminte,** ai cărui termeni alcătuitori, ambii avînd aceeaşi structură silabică şi accentuală, sînt, şi ei, sudaţi datorită virtuţilor stilistice coagulante ale aliteraţiei : „Cum n-oi mai fi pribeag / De-atunci înainte, / M-or troieni cu drag / **Aduceri aminte**".

O ipostază discretă — prin urmare: cu atît mai preţioasă — a aliteraţiei, cultivată cu precădere de Eminescu, rezidă în armonizarea vocalelor accentuate, aspect fonostilistic bine reprezentat în poezia **Şi dacă...,** unde, chiar în primul vers, **-a-** revine „sub ictu" în toate cele patru poziţii forte : „Şi dácă rámuri bát în geám". Fenomenul se repetă, de data aceasta „pe verticală", în strofa a treia, unde **duc** rimează cu **aduc,** iar **luna** cu **-ntotdeauna,** aşa încît, indiferent de restul rimei, **-u-** sub accent blochează ultima silabă accentuată în toate cele patru versuri : „Şi dacă norii se dúc / De iese-n luciu lúna, / E ca aminte să-mi adúc / De tine-ntotdeúna". Împreună cu celelalte aliteraţii, semnalate anterior, aceste stăruitoare ecouri rimice sui-generis infuzează enunţului o muzicalitate sporită. Încă mai interesantă, din aceeaşi perspectivă, ni se înfăţişează strofa a II-a, unde versurile 2 şi 4 nu au, fiecare, decît 2 accente prozodice, din 4, cîte îngăduie, teoretic, măsura versurilor iambice de 8/7 silabe. **Adîncu-i luminîndu-l** şi **Înseninîndu-mi gîndul** sînt asemenea versuri, cu observaţia că în silabele accentuate (şi nu numai în ele), vocala închisă **-î-** se află în poziţie nazală **(-în-),** iar vibraţiile numeroaselor consoane nazale (în versul ultim sînt nu mai puţin de 6 !) învăluie strofa întreagă într-o melodie insinuantă, coborînd rostirea la nivelul şoaptei şi conferind cuvintelor o unduire molcomă, tărăgănată. La înfiriparea acestei impresii contribuie revenirea, ca **refren,** a grupului **Şi dacă,** la începutul fiecăreia din strofele poeziei. Iar fonetismul neliterar al cuvîntului cu care ea se încheie **(-ntotdeuna,** cu diftongul **-ea-** redus la **-e-),** aduce cu sine tonul acela scăzut şi intim, atît de caracteristic cîntecului liric eminescian.

G. I. TOHĂNEANU

Marian Oprea

☆

scriu (imit poeți celebri) scriu
poemul în pantaloni scurți cu bretele
copil răzgîiat vrea Șocolată (de-ar respira o viață normală)
scriu e bine să scriu în fiecare zi în fiecare oră
sau numai cînd mă apucă sau numai cînd mă apasă
scriu balta cu pete de ulei se întinde pînă devine mare
scriu vrăbii acoperite de zgomot acoperite de praf
scriu adolescente cu sîni maturi se joacă în poem
scriu spital prieten pictor perfuzii glucoză
liftierul cară mortul de la etajul trei la subsol
sufletul lui înconjoară clădirea sau poate-i în lift
microbi plimbăreți din salon în salon din spital în spital
mumiile fumează pe hol poetul vede și bagă la tărtăcuță
„poemul mai poate să aștepte“ musca intră în cană iese
din cană zboară în colțul lung al poemului
lasă un punct negru scriu (imit poeți celebri)
scriu poeme prin colindare afară plouă ca în altă viață
poemul pitit cupa virgule trage concluzi¹ scriu
scriu și parcă nu se mai termină

☆

Domnul profesor a dat tonul
tra la la cîntați copii
copiii cîntă tra la la la serbările
de sfîrșit de an vin părinți cu
carnete de elevi cu simțiri de copil
pe scenă se spun versuri se cîntă
copiii vor crește mari vocile lor
vor acoperi pămîntul
hei hai lelița mea

☆

Homosexualii s-au înmulțit
mult în ultimul timp
la strandul termal
povestesc de tinerețe de bătrînețe
de moarte ei trag
la apă călduță ca somnul
chicotesc muierește cu o
apatie înnăscută sau dobîndită
prin coclacuri sau saloane alese
uneori se îndrăgostesc de ei
nebune din Filantropia care le arată
constelația Sînului
ei chicotesc muierește
își văd mai departe de treburi

☆

O trezeam (telepatic) dimineață de dimineață
din brațele Spaniolului (noapte de noapte) îi aducea
pe lume un minimo cu trandafir la ureche
și baston dă polițist în codul genetic
faptul că ținea discursuri mobilizatoare în parlament
și aduna vrăbii fără să țină cont de distanța la
care acestea locuiau (mai știa să cînte la un instrument de
suflat colectiv) Spaniolul rezistase cît rezistase
pe Swadistana chakra (sînii ei ajunseseră de mărimea lunii)
pînă într-un anotimp în care ea a început să se dezbrace pianissimo
atunci ochii lui au plutit prin cameră au ieșit afară pe horn
s-au oprit taman la Caseria Parlamentului unde cîțiva
parlamentari ruginiți (pro și contra) se pregăteau să li se dea buhul

☆

Faruri faruri am exclamat
priviți politicianul de oraș
cu ochi galbeni și tors de felină
e tramvaiul (sex mișcare lumină)
îndrăgostit de toți și de toate care
n-au nici o vină (sau născut funcționează există)
azi e ultima ta cursă privește bine
traseul pe care-l cunoști se va închide în tine
orașul în care ți-ai făcut datoria
te va sărbători ca pe un zeu (șampanie flori pupături)
o să ai pensie grasă
vei mai consola fetele din depou
cînd singurătatea (roților) le apasă

☆

Frumoasă ca o poveste din o mie și una de nopți
venea la fereastra mi se arăta pe la porți
săruta aerul translucid
mi-e dor de fata ce trece prin zid
cînd somnul își cară visul greoi

Adrian Bodnaru

APRILIA

în infinitiv sînt un bodnaru
și îmi refuz cele trei timpuri
pentru că mi-e alb zaru'
și în definitiv
lucrează toate cele trei schimburi

chiar și în noaptea asta,
cu surîsul ei crăpat și plin de sînge,
stau eu — a bodnaru, cu ea-a plînge
și cu asta basta.

subiectiv pînă la replică
îmi dau lacrimile la deferizare
pentru a le scoate din influența magnetică
a lanțurilor lătrătoare
în lunometrică.

înfășurat în timpul dintre muritor și muribund.
plec să tai luna la cîini
și venele la mîini,
că de cuțite abund chiar și în pîini.

mirese de mănăstire
și primăveri de ierbar
își aruncă o privire
pe-al sîngelui cîntar,

că încă e la modă înmulțirea prin diviziune
sau, dacă nu,
mai încolo sau mai încoace
totul e retro,

adică inversă taxă ;
așa cum după schimbul trei-viitor,
schimbul unu-trecut, ca următor,
își așteaptă aceeași sintaxă.

ÎN ORDINEA APARIȚIEI

Femeia frumoasă unu
Or avea bolduri cornetele din hîrtia scrisului de-a patra ?
Copiii ăștia nu prea sînt pupați.
— Prinde-l pe ăla că mi-a rupt ciorapii cu pișcariciul !
(Ăsta certat de părinți certați).

Femeia frumoasă doi
... Cameră împrumutînd miros „de-americane“
Se întind mușcături de ruj în felia de pîine cu unt
— Alo, mamă, vino că sîntem prea beți ca să mai ajungem acasă !
(Sîntem cu tot cu sunt).

Femeia frumoasă trei
Vine în ochi scala aprinsă a radio-ului.
De înghițit : flori de buturugă.
— Păi..., acum..., rămîn și eu la tine pînă se luminează...
(Roagă așa..., ca de la rugă la rugă).

Femeia frumoasă următoare
Trece un d-zeu de vînătoare pe deasupra capetelor
O lacrimă se-nghite la fel...
— Hai că nu mai cobor... îl prinzi și tu...
(Inelarul cu tot cu inel).

COȘMAR

L-au dat pe artist la școala ajutătoare
unde gemi cu directorii
Nimeni n-a deschis fereastra ca tine, tîrfo,
în fața lui.

Ușor l-ai lăsat să te mîngîie cu săpun,
Poate numai cu el ai țipat...
Ești și acum sigură, bestie,
că te-au finisat perfect mîngîierile tatălui
pe pîntecul mă-tii.

De parcă ai ști că în fiecare noapte
geme cu cîte-o femeie în cadavrul tău
ai început din nou să naști.

Dar el doarme acoperit cu nunți și decese
în parcul acela
pe care ți l-au găsit sub unghii

O să aduc lumea în luna a doua
pentru tine,
Iubito.

Vînt.
Strada pe care se putea fuma cîte-odată
pe vînt,
e la capăt.

Barmanul își îmbată cerșetorul
din ce i-am lăsat.

Flegmatic, coridorul ridică o rochie
la fereastră.

Afară vînt.
Un somnambul din transpirație
așteaptă cu țigara.

Mugur Ciumăgeanu

o gură de înălțime

uneori se întîmplă
pe construcții întîi solide iei o gură de înălțime
patruzecișipatru numeri toate barometrele
cîntecele și chicotelile
liniște vă rog acolo în stal
(spectatorii contrariați își trag peste ei plapuma ta)

dar vorba se oprește refuză gîfîie
gîtul cuprins de ghilotina neabătutei neagrăitei
îți spune înainte de
ne jucăm toți se uită înainte
spectatorii intră mai adînc în pulsul lupei
ochelari curioși
reflectoarele urlă lumina înfășurată

te supui
pe construcții întîi solide ceva îți spune că
frumoasa ei piele nu va ferici seara cu o reprezentație
mîine și iar din nou
ziua urită cu liniște va cădea
clipocind ochii își va deschide înainte
apele picioarelor și buzele înainte
mătasea serii amintire înainte

spectatorii în schimb nu mai vor să plece să rămînă
ceva trebuie făcut
prezența ei în nici un caz nu e enigmatică
nici altcum decît înainte
pe construcții întîi solide construiești înainte

Poezie

parchetul rîndva se iubea cu podeaua
și promisiuni în urechi îi scăpa
iubita mea își pune basmaua
pe jos este lemn pe sus e basma
și-acolo-n secret a prăjită cafeaua
naivă chiar haine iubita-și pierdea
parchetul cîndva se iubea cu podeaua
și noi ne iubeam și-apoi beam cafea
acuma e altfel parchetul promite
cafeaua promite iubita iubește
naivă iubita cînd rîde regește
cînd sînu-i se pierde în mîinile reci
în mîini de poet cu gînduri pripite
acuma e altfel, și altfel petreci

☆

m-am certat cu nevasta am aruncat-o pe scări
în jos
vecinii jubilau apoi m-am coborît pe firul tăcerii
în beci m-am apucat să fac rînduială
în mulți saci adăpostiți acolo
m-am întors spășit mi-am mîncat ciorba
am mai numărat o dată stelele și sîngele din odaie
împrăștiat peste
tot
am fost servit pe fiecare masă cînd
nimeni nu știa asta
cînd m-am trezit
de jos se auzea rumoare
venea poștașul cu o telegramă lucidă

☆

pe covor sînt urme de sînge
exilat
într-un colț
un papuc stă cuminte
și plînge
ar fi bine să-ți iei catrafusele
nu știu în ce fel
m-ai putea ierta
că am un suflet
snob
și de catifea

LEGITIMĂ APĂRARE

Onorată instanță !

Am tras dosarele mai aproape și în clipa aceea mi-au căzut ochii pe calendarul de sub sticla care acoperă biroul : era ziua mea. Uitasem cu totul.

Lucrez la „Biroul decese“ de pe lîngă primăria sectorului șase. Mai corect spus, biroul de evidență a populației, numai că de înregistrarea nașterilor se ocupă colegul meu care mi-e și șef. Ne desparte un glasvand, așa că se poate vorbi de două birouri : „nașteri“ și „decese“. Într-o zi am fost chemat la primar care era nou ales. Mi-a spus că sînt cel mai vechi funcționar al instituției și dacă n-aș dori alt post. I-am mulțumit dar nu mă interesa nimic în mod special. Atunci a vrut să știe dacă măcar nu vreau să trec la „nașteri“. I-am spus că nu văd nici o diferență. A rîs și de atunci nu m-a mai chemat.

Spuneam că în clipa aceea mi-au căzut ochii pe calendar și-am văzut că era ziua mea. În fiecare dimineață, înainte de deschiderea biroului îmi pun lucrările în ordine și mă uit cum să le datez. Așa am făcut și anul trecut și acum doi ani și întotdeauna, pentru că cel mai important lucru la un certificat de deces e data. M-am gîndit că probabil niciodată nu lucrasem în acea zi, altfel aș fi remarcat. Mai era un sfert de ceas pînă la nouă cînd începea accesul publicului. Toată săptămîna fusese cald al dracului și o mulțime de hipertensivi dăduseră în primire, așa că aveam de lucru, nu glumă. Am luat o gură de cafea slabă, o făcusem așa din cauza șefului de birou, care era hipertensiv.

Prin geam vedeam picioarele celor care treceau pe trotuarul din fața primăriei. Se vedeau cam pînă la genunchi. Lumina intra puțină și de obicei jumătate din încăpere rămînea în întuneric. Acolo era fișetul de metal care nu avea culoare sau avea dar nu se vedea. N-aș ști să spun. Mai era biroul și cuierul deasupra căruia se lățea o pată de igrasie. Și neomul pe care îl aprindeam după prînz, cînd soarele trecea pe partea cealaltă a clădirii și nu se mai vedea aproape deloc.

Pentru prima dată încăperea mi s-a părut meschină și m-am gîndit că încet-încet m-am lăsat împins pînă aici. Dosarul din fața mea era complet, așa că m-am apucat să scriu certificatul. Cînd am ajuns la dată m-am oprit. Mi s-a părut aiurea să pun ziua mea.

Cred că n-am să lucrez azi, am spus. Șeful m-a avertizat că n-o să-mi poată ține locul, avea o groază de lucrări. Dar eu nu-i cerusem nimic. Cînd să ies pe ușă mi-a spus că trebuie să mă învoiesc dacă vreau să plec. Se înroșise la față și mi-am zis că într-o zi o să plesnească ceva în el și tot eu o să-i completez certificatul. Atunci mi-am dat seama că întotdeauna m-a agresat și m-am întrebat cum ar fi dacă m-aș apăra.

Afară m-am simțit mult mai bine. era cald și senin. Am luat-o înainte, fără nici o țintă, simteam nevoia să merg, să mă depărtez.

La un moment dat eram pe o stradă necunoscută care mi s-a părut frumoasă. Se făcuse amiază. Am simțit transpirația șiroind pe spate. Mi-am scos haina de funcționar la decese. Un timp am mers cu ea pe umăr, o țineam de gaică, dar și așa mă incomoda. Am lăsat-o să cadă și m-am simțit dintr-o dată mai liber. Din față venea un om pe la cincizeci de ani care s-a oprit lîngă haină, se uită la ea ca la un cîine călcat de mașină.

Am mers așa pînă am realizat că mă doare coloana. M-am așezat pe o bordură și mi-am lipit spatele de o gură de incendiu. Era dintr-un metal rece. Am închis ochii. Nu știu cît am stat așa. Cînd m-am trezit aveam în față două monezi. O femeie se depărta. Atunci mi-am dat seama că îmi doresc o femeie. Știam una plină de tot felul de talente, o chema Marta. Era acasă, adică în locaiul unde își făcea veacul. Fiindcă era devreme n-avea client. M-a întrebat ce mai fac. N-o interesase niciodată. I-am spus că mi-am aruncat haina și că nu mă mai întorc niciodată la birou. Se mira să mă vadă azi, de regulă veneam la sfîrșitul lunii, cînd se dădea leafa. I-am zis : azi e ziua mea. A spus că are și ea una, dar că pică iarna. Nu mă gîndisem că ar putea avea o zi a ei. Marta era acolo întotdeauna puteai s-o iei oricînd. M-a mîngîiat pe păr. Apoi am mers sus. A început să se dezbrace și i-am zis să mă lase pe mine. N-a fost o idee bună, pentru că m-a excitat, așa că am isprăvit repede. Am fumat o țigară din pachetul ei. Ea fredona o melodie. Mi-a spus că era genericul la emisiunea „curierul inimii“, îl asculta întotdeauna. N-aș fi crezut că una ca ea ascultă „curierul inimii“. Fumam și mă uitam în tavan. Și aici era o pată de igrasie ca-n biroul „decese“. M-am îmbrăcat și-am ieșit. A alergat după mine pe scară să-i dau banii. Nu aveam. M-au înjurat pînă la parter.

Soarele m-a izbit în obraz ca un pumn. Mi-am tîrșit picioarele pînă la colțul străzii de unde începeau tarabele negustorilor ambulanți acoperite cu umbrele de pînză. Marta a urcat înapoi în casă și mi-a strigat din balcon că o să mă spună nu știu cui, să mă bată. Probabil avea un protector.

Mergeam printr-un soi de piață improvizată direct pe trotuar. Mă uitam la verdețuri, zarzavaturi și legume, salate crude, pătlăgele, sfeclă roșie, ca și cum ar fi fost fiartă la soare, morcovi, cartofi care arătau copți. Mai departe era carne de găină și pui, carne slabă de viței sau de vacă și chiar tocată. Apoi erau fructe : mere, pere, struguri. căpșuni, pepene roșu, lămîi, portocale, grepfruit și ciorchini de banane care atîrnau ca dintr-un palmier, numai că era o butaforie cu frunze din hîrtie creponată. Toate la un loc au produs asupra mea o impresie puternică.

Și pe urmă erau peștii. Ei se mișcau în niște acvarii cu apă puțină, așa încît să fie ușor de prins ori de cîte ori se hotăra vreun client. Vînzătorul vîra un cîrlig cu plasă la capăt și începea un soi de vînătoare subacvatică din care vînatul ieșea mereu învins și vînătorul ud din cap pînă-n picioare. Atunci a părut victima : o doamnă care a vrut somotei, un fel de somni pitici care nu cresc mai mari de o palmă de la cap la coadă. Era o femeie grasă, cu puțină mustață. Punea degetul pe geam, zicea ăsta și ăsta. Vînzătorul era un țigan într-o cămașă roșie și zîmbea tot timpul. Vîra minciocul în apă și scotea cîte un somotei. A scos vreo duzină și i-a pus pe cîntar. Împreună nu atîrnau un kilogram. Țiganul a făcut socoteala pe un colț de hîrtie de împachetat și a spus prețul. Am avut impresia că femeia protesta, poate i se părea prea mult. Mustăcea ceva și arăta cu degetul la peștii care se zbăteau în galantar. Apoi, am realizat că era vorba de altceva. Țiganul ridica din umeri, ar fi vrut să satisfacă clienta și nu știa cum. La tarabele învecinate încetase orice activitate, țăranii și clienții păreau să fi uitat unii de alții și se holbau la femeia cu mustață, care arăta peștii cu degetul. Zicea că așa nu-i poate lua. Unul din oamenii care acum făceau cerc în jurul tarabei țiganului, cred că era cel ce vindea varză, îi oferi bățul cu care își scotea marfa dintr-un butoi. Țiganul s-a uitat la ciomag, apoi la cucoană, care a zis „mă grăbesc“. Era gata să-i întoarcă spatele. Țiganul a apucat bățul de coadă și a izbit unul după altul peștii în cap. Lovea cu nădejde și se concentra asupra fiecăruia în parte. Cîntarul înregistra șocurile, acul sărea dintr-o parte în cealaltă.

Cînd a isprăvit, femeia tot nu era mulțumită. A pus degetul pe un somotei care mai sufla și țiganul i-a mai dat una. Am simțit o arsură în ceafă și imaginea s-a întunecat o clipă ca la televizor cînd are foc de cădere de tensiune. L-am auzit pe omul cu varza izbucnind în rîs.

Cînd mi-am revenit, femeia ridica peștele de jos, cred că sărise din cauza șocului. L-a pus pe tarabă și am văzut cum peștele căsca gura, îi dăduse sîngele pe gură. Începuse să-mi lipsească aerul, parcă se scurgea pe undeva. Vînzătorul de varză continua să rîdă. Țiganul a ridicat bățul și de data asta s-a făcut întuneric. Mă durea fruntea ca atunci cînd am avut accidentul de mașină. Ce se întîmplă? Amețeala persista. Am făcut un pas înainte și mi-am dat seama că mă clătinam. Parcă aveam un pendul între tîmple. Mi-am prins capul în palme, mi se părea că o să zboare dintr-o clipă în alta. Lovitura următoare mi-a prăbușit cerul. M-am sprijinit de un zid și am închis ochii. Cînd i-am deschis, femeia era tot acolo, arăta peștele cu degetul. Țiganul cumpănea ciomagul. Din doi pași am fost lîngă ei. Am smuls bățul și i-am dat femeii cu el în cap.

Onorată instanță !

La poliție era mai bine fiindcă era răcoare. Celula avea cam trei pe trei și singurul mobilier era patul de fier prins de perete. Durerile de cap începeau să cedeze, imaginile își recăpătau conturul. Mi-am dat seama după zăbrelele de la ușa, pe care acum puteam să le număr. Cînd am fost adus îmi păreau o pînză de păianjen. Toată ziua nu m-a întrebat nimeni nimic. Noaptea am împărțit celula cu un hoț de buzunare, am aflat că-i spune șuț. A vrut să știe pentru ce sînt aici. fiindcă nu păream un obișnuit al locului. Vedea asta după cum mă învîrteam de la un perete la altul. I-am spus că am schilodit pe cineva, dacă nu mai rău. Mi-a zis că sînt mare și din acel moment mi s-a adresat numai cu „șefule“. N-am prea dormit din cauză că nu eram acomodat cu celula, așa că pînă-n zori isprăvim țigările. Între timp mai aduseseră vreo doi, dar i-au băgat în altă celulă, Le-am cerut o țigară. Se făceau că plouă. Atunci șuțul le-a zis că am omorît pe careva și mi-au aruncat o țigară. S-a lovit de zăbrele și-a căzut în afară, dar am reușit să ajung la ea cu piciorul. Am aprins-o și m-am simțit mai bine.

Dimineața am fost dus la interogatoriu. Șuțul m-a sfătuit să nu-i contrazic pe anchetatori. Eram într-un birou care semăna mult cu al meu. Avea fișet și cuier. Pe pereți erau cîteva afișe murdare. La birou ședea un om în cămașă, cu o cravată spînzurînd de gît, iar în spatele meu aștepta un jandarm. Omul în cămașă îi zise „adu-l înăuntru“. Jandarmul a ieșit și a revenit cu vînzătorul de pește. Acesta s-a uitat la mine și a zis „el e“. Tipul de la birou i-a spus să treacă alături să-și scrie declarația. Țiganul nu se mișca, părea în încurcătură. Cred că nu știa să scrie. Jandarmul l-a apucat de braț și l-a scos. Am rămas în doi. Omul în cămașă începu prin a-mi spune că e ziua lui liberă și că fusese adus de acasă special pentru mine. I-am spus că îmi pare rău, știam cum e să-ți strice cineva ziua. După mine, nimeni, nu avea acest drept. El a spus că nu știe dacă-mi pare rău, dar e sigur că o să-mi pară. Mi-a atras atenția că situația mea era foarte gravă. Nu vedeam de ce. N-am făcut decît să mă apăr.

Răzvan POPESCU

FAX

• Înaintea turneului în Italia (3-7 iulie a.c.), Opera Română din Timișoara a prezentat premiera cu opera „Nunta lui Figaro“ de W.A. Mozart. sub bagheta dirijorului Ladislau Rooth din Mexic. În rolul lui Figaro a evoluat basul bucureștean Alexandru Moisiuc. Regia artistică — Emil Strugaru, scenografia — Grigore Codruz coregrafia — Alina Ilie, maestru de cor — Edith Miloi. Din distribuție mai fac parte soliștii : Marius Iuliu Mare, Sorin Alb-Gașpar, Mariana Șarba Oltenaș, Marilena Chirici, Marilena Mihăilescu-Grama, Robert Nagy, Alexandru Sîrbu. Vasile Tcaciuc, Dan Spanache, Diana, Matei. • „Defense de l'homme“ este titlul volumului de caricaturi realizate de Ștefan Popa — Popa's, editat de UNESCO, care a fost lansat la Hetola Imperial (Modex). • Între 2-5 iulie se desfășoară la Timișoara Festivalul internațional de folclor „Festivalul inimilor“ la care își dau concursul formații din Italia (Faenza), Ungaria (Szeged), Germania (Freiburg) și România (Sibiu, Cluj, Caransebeș, Arad, Vîrfurile, Lugoj, Timișoara). • La Galeriile „ART“ a avut loc vernisajul expoziției de folografii a lui Dan Nicolae Buruleanu. • La Liceul Nicolaus Lenau a avut loc dechiderea unei expoziții de carte germană, organizată de serviciul de tîrguri și expoziții a Uniunii Librarilor Germani. • În perioada 29 iunie — 3 iulie, în organizarea Facultății de muzică a Universității din Timișoara (cu sprijinul fundației Soros și a firmei „Colibri“), se desfășoară „Zilele muzicii de orgă“. În afara unui curs intensiv și a unei expoziții de orgi, vor avea loc concerte susținute de soliștii Franz Metz și Felician Roșca. La pupitrul orchestrei „Academia Timisiensis“ se află prof. Damian Vulpe. • La „Asociația culturală România — Israel“ din Timișoara a avut loc încheierea cursului de ebraică susținut de prof. ing. Herman Zimbal. În prezența prim rabinului Dr. Ernest Neumann au fost înmînate diplomele de absolvire celor trei elevi ce s-au prezentat la examen : Carmer Becheanu, Octavian Mocanu și Ligia Loretta Cristea. • Teatrul Maghiar „Csiky Gergely“ din Timișoara a găzduit o manifestare organizată de „Asociația culturală România — Israel“. Prefațată de prim rabinul Dr, Ernest Neumann acțiunea a cuprins conferința „Umorul și umorul evreiesc“, susținută de scriitorul Anavi Adam, cum și creații originale de Virgiliu Șchiopescu, Dan Radu Ionescu, Victor Gorșcovăz și Ionel Iacob Bencei, membri ai cenaclului „Ridendo“. • Vineri, 26 iunie, într-un local amenajat sub podul de la Maria s-a deschis „Jazz Club“ S.R.L., patronat de Laurențiu Butoi. La festivitatea inaugurală a fost prezent, ca invitat de onoare, cunoscutul interpret de jazz, Gioni Răducanu.

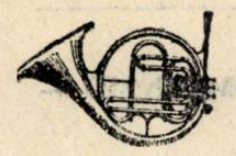

PLASTICĂ

Retrospectivă THEODOR AMAN

Organizată anul trecut, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la moartea pictorului și itinerată acum prin țară, expoziția deschisă la muzeul Banatului reunește un mare număr de picturi aparținînd în primul rînd colecției Muzeului Aman și Muzeului Național de Artă din București.

La centenarul morții artistului, locul său în istoria artei românești este rediscutat nu atît printr-o acțiune teoretică, ci printr-o nouă ierarhizare valorică, dictată de necesitățile expoziției. Rezultatul este surprinzător : sînt anulate clișeele aplicate cu mult timp în urmă și care pecetluiseră, într un fel, soarta lui Aman. Astfel, el era considerat în primul rînd ca un pictor de scene istorice și apreciat aproape exclusiv pentru aceasta. Dar revelația retrospectivei a fost tocmai descoperirea în opera lui Aman a laturii sensibile față de natură, într-un acord firesc cu ceea ce se petrecea în arta europeană și mai ales franceză contemporană lui. Pătruns de spiritul înnoitor care plutea în anii '50 în pictura franceză (Școala de la Barbizon), artistul începea să picteze scene cu țărani, ușor idilizate, sărbătorești, ca în cunoscutele **Hore** sau **scene cîmpenești.**

Dar natura apare tot mai intens în diferitele scene de gen petrecute în grădină. Fragment de natură, chiar dacă domesticită, grădina devine un motiv favorit, pretext pentru studiu. Sentimentul de încîntare pe care îl are artistul în timp ce lucrează aceste mici eșantioane de „natură“ se transmite proaspăt și intact dincolo de timp. Astfel, după 1870, cînd și-a terminat casa și grădina, vestite pe vremea aceea în tot Bucureștiul, Aman se apropie tot mai mult de peisaj, văzut însă într-o manieră nouă, modernă. Această surprinzătoare viziune „preimpresionistă“ uimește în micul și limpedele **„Peisaj din Sudul Franței“**, pictat în 1851, unde este uimitoare acea lumină orbitoare, tipică pentru regiune și care, fără îndoială, nu a fost pictat în atelier. Exemplele pot fi continuate cu mărunte compoziții — studii în care lumina devine personajul principal **(Porțita din grădină, Ghivece cu flori, Grădina casei pictorului).** Aceste studii sînt continuate și amplificate în diferite alte compoziții cu petreceri și serate care, tot mai frecvent ,sînt plasate în **„plein-air“ (Vara la țară, Mică petrecere în grădină, Societate în curte, În parc** etc). Apropierea de natură, prin studiu în plein-air, pictat sub influența ideilor înnoitoare vehiculate în Franța în această epocă, îl arată pe Aman altfel decît pictorul academic de subiecte istorice. Pe nedrept minimalizat, neglijîndu-i-se o bună parte din creația anilor de maturitate, eclipsat încă din timpul vieții de gloria în continuă creștere a lui Grigorescu, Aman se retrage de pe scena artei, găsindu-și consolarea în aceste lucrări de o fermecătoare sinceritate.

Un adevărat testament al artistului, care și-a găsit vocația în transcrierea plină de voluptate a naturii, a luminii, a stărilor provocate de diferitele momente ale peisajului. Fără îndoială că redescoperirea lui Aman la adevărata lui valoare cu ocazia acestei mari retrospective este un act de justiție făcut unui clasic al picturii românești.

Ileana PINTILIE

MUZICĂ

LECONS DES TÉNÈBRES

A doua audiție mondială

Momentul inițial al Sărbătorilor Muzicii a fost magistral prin prezentarea de către filarmonică în Domul din Piața Unirii a oratoriului „Leçons des ténèbres“ de Marcel Landowski. Dacă la Timișoara a rezonat ca a doua audiție mondială și prin urmare, prima audiție în România, o lucrare a unuia dintre cei mai de seamă compozitori francezi contemporani, este meritul muzicianului Remus Georgescu. Aflîndu-se la pupitrul dirijoral. R. Georgescu a făcut selecția unor elemente interpretative de marcă. Marcel Landowski a intuit pe plan muzical adîncul adevăr al cărții Sfinte a lui Ieremia, neîngăduindu-i nici un „apriorism în încercarea de a ne emoționa“, dar a reușit din plin.

Pentru interpreți, însă, partitura impune diverse dificultăți. Structurată în trei secțiuni , muzica din cele „Trei lecții ale tenebrelor“, ale Sfintelor Miercuri, Joi. și Vineri, pare pentru ascultător impresionantă prin permanente contraste, dar și oarecum lineară. Interpreții sînt „hărțuiți“ de o fragmentare măruntă, cu „n“ intrări, care te țin permanent „în priză“. Pentru corul Filarmonicii, pregătit temeinic de către Damian Vulpe și Achim Pele, a fost cea mai însemnată realizare vocal-somfonică din ultima perioadă. Corul, orchestra și orga — la care a evoluat Robert Michel (Franța) — au fost elemetele prezente de-a lungul lucrării construind acele contraste între „cameral“ și amploare. Am admirat la vocile corului preluarea „tonului“ din oceanul de sunete, frumusețea filajelor, promptitudinea atacurilor și inteligența dozărilor. La același capitol să amintim vocea solistă izvorîtă din cor,

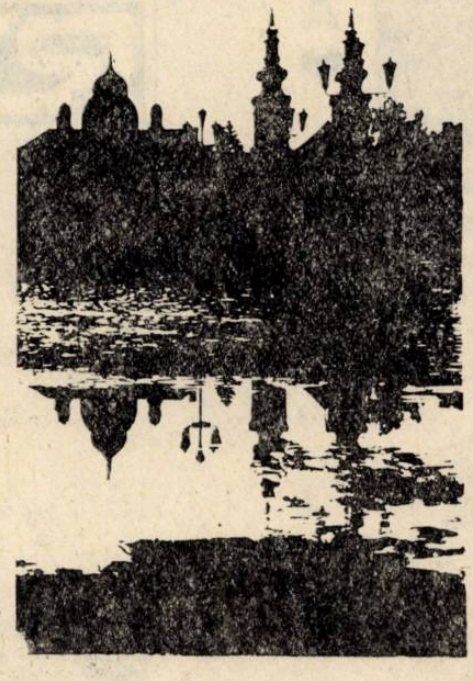

a sopranei Maria Morariu. A fost doar atît cît să ne amintească de îngroparea unui mare talent.

Modernitatea muncii rezidă în scările muzicale diferite, în îmbinările timbrale, tratarea disonanței, insolitul armonic. Predominanta modală, de cînt gregorian trece adesea la hotarul modalismului bizantin ca într-o „împăcare“ dintre apus și răsărit prin scări muzicale evocatoare de vremi protocreștine, ce se regăsesc, toate, în imne ebraice. Lucrarea se dezvăluie dintru început, cînd după „Solitudini“ aulodice (oboi și corn englez) de cîteva măsuri, urmează sonoritățile „apocaliptice“ ale corului, orchestrei și orgii, evocatoare de pătimiri și „memento-uri“ ancestrale. În periplu de melopee ori enunțuri tunătoare, mezzosoprana Steliana Calos este sigură pe sine, basul Pompei Hărășteanu, impetuos, iar violoncelul lui Alexandru Moroșan patetic.

Muzica lui Marcel Landowski, inspirată dintr-o dramă a anului 586 înainte de Christos — distrugerea Ierusalimului — cu frumoasele, dar ciudatele lamentații ale lui Ieremia, așa cum ni s-a prezentat, **a provocat** uimire, încîntare, meditație. Muzica poartă mesajul textului vechi, acum, la sfîrșitul mileniului doi și impresionează, pentru că, după cum crede Landowski însuși, „acest prelung strigăt de suferință,... revoltă contra propriei persoane, pare a fi, de-a lungul secolelor, nu prea îndepărtat de singurătatea inimii de care suferă azi atîtea orașe fără suflet și atîtea suflete pierdute“. Rugăciunea lui Ieremia, deși disperată, deschide calea speranței : „Ierusalime, Ierusalime, întoarce-te la Domnul Dumnezeul tău !“

Ovidiu GIULVEZAN

LA FANION

Hamleți ilegaliști la Maglavitu cu short-uri

Nici dacă, prin cine știe ce minune, Euro 92 s-ar fi jucat la Maglavit, nu am fi asistat la o surpriză mai mare. Transformîndu-se din danezi în danemarchezi, acești hamleți ilegaliști au plecat acasă cu mălăiețu în călcîieș după ce, discret, le-au umplut nemților suspensorul cu Noul plan Marshal în fotbalul teuton“. A dracului jambiera pe ei : întîi au refuzat Maastricht-ul stomacal iar acum îi coboară pe nemți de pe piedestal cum ai da jos pe Răzvan de pe scaunul de frizer.

Surpriza, însă, nu mai e așa de surpriză dacă ne gîndim că fotbalul este una din cele mai profitabile industrii ale show-bussines-ului și, acolo unde totul a previzibil, interesul scade enorm, carevasăzică nu ar mai fi avut nici un haz ca nemții să cîștige și titlul european. Sigur că nu a fost aranjament, dar, dacă s-ar fi putut, gestionarii sportului rege în mod sigur l-ar fi făcut.

Iată cum danemarchezul surprinzător a tulburat profitabil căsuțele din tabelul mendeleevic al fotbalului european, iată cum a turnat cisterne de-afrodisiace la poalele buturilor încît libidoul spectatorului nordic era să se prăbușească în priapism.

Iar minunea asta e cu atît mai buimacă cu cît noi bine știm că sus, la Septentrion, și cîmpul și argeaua săteanul obosește.

Marcel TOLCEA

PICĂTURA DE CUCUTĂ

„... Fetele care vor să se mărite cu băieții care vor să se însoare se strîng în unele sate, seara, în ajun de Sînziene. Băieții fac ruguri, aprind facle și le învîrtesc în sensul mișcării soarelui le apus, strigînd : «du-te soare, vino lună, / Sînzienele îmbună, / să le crească floarea floare, / galbenă mirositoare, / fetele să o adune / să le prindă în cunune, / să le pună la pălărie / struțuri pentru cununie, / Boabele să le răstească, / pînă-n toamnă să nuntească»“

Parcul Rozelor. Malul Begăi. O seară de miercuri. Iunie, 24. Un om se apropie de treptele ce duc spre rîu. Coboară pînă lîngă apă, își scoate cămașa slinoasă, în dungi gri, cu mișcări molcome, incerte. O împătură, apoi o așază, alături de geanta cu care a venit, pe marginea de beton a scărilor. Pe lîngă el țîșnesc spre apă doi cîini de rasă. Omul îi privește absent, împreunîndu-și brațele. Nu i se poate ghici scopul opririi pe malul rîului. Stăpînul cîinilor e undeva în spatele lui. Animalele ies din rîul molcom și murdar, se strecoară prin dreptul celui dezbrăcat de jumătate, se scutură și-l împroașcă. Omul nici nu tresare. Privește în continuare în jos, spre adîncul rîului. O altă pereche de cîini de data aceasta lupi alsacieni sînt îndemnați de un alt stăpîn să se arunce în rîu. Pînă animalele se vînzolesc spre celălalt mal, omul își scoate și nădragii. Îi împăturește și-i pune alături de geantă și cămașă. Ca și prima pereche, cîinii uzi se scutură de apă cît ce ies pe primele trepte, în dreptul omului rămas în izmene. Al doilea stăpîn îi strigă pe numele lor : „Stela“ și „Lio“, apoi se îndepărtează, fără să fi luat seama la cel rămas pe trepte, care, de-acum udat bine de cîini, pare că vrea să se usuce.

Deși a înserat, afară e cald. Privesc scena de pe un scaun adus de cineva de la grădina de vară, să țină locul băncilor de altădată, aflate acum pe fundul rîului. Omul continuă să privească în gol, în-

SEARĂ DE SÎNZIENE

tr-un fel de abis al apei aceleia tulburi. La doi pași de el, un bărbat și o femeie rîciie cu un băț coaja unui copac gros, rupt cîndva de vînt și uscat. Nu mă dumiresc ce fac. Par foarte preocupați de activitatea lor. Cel de pe malul rîului, total absent la puținele perechi de tineri ce trec — și mai absente, pe aleea din spatele lui, își trage într-un tîrziu nădragii, lent, calculat, ca într-un ritual păgîn numai de el știut, își ia cămașa, ciorapii, pantofii, mai privește o dată rîul, își pune geanta sub braț și pleacă. Asta a fost baia sau rugăciunea lui pentru seara de 24 iunie a.c.

N-apuc să cuget asupra gradelor alienării, cînd descopăr că perechea celor ce se luptă cu niște crengi lungi pe coaja copacului uscat, culeg de fapt... ciuperci. Pare absurd, dar asta fac. Iasca nu e de mîncare, dar bureții de plop, sau de ce copac o fi fost acela, probabil că sînt comestibili. Champignonul în cutie de plastic face 150 de lei jumătate de kilogram. Nu e mai hrănitor decît carnea, dar mult mai ieftin. Așa că bureții culeși de pe coaja copacului devin un adevărat vis pentru că sînt gratis. Le privesc hainele, chipurile, osîrdia cu care se luptă cu ciupercile crescute la trei, patru metri deasupra solului. O bucurie tîmpă le luminează chipurile la fiecare izbîndă. Mă trezește din peisajul breugelian vocea unei venerabile doamne, ce pare să nu fi slujit la nici unul din tipurile de stat pe care le-a parcurs România în ultimii șaizeci și cinci de ani, indignată pe un întreprinzător care i-a oferit doar 100.000 de lei pe lună pentru un subsol central, unde ar vrea acela să-și deschidă un depozit. Un mic calcul reflex mă face să aflu că pe an doamna ar încasa, totuși, 1.200.000 de lei, fără să miște un deget. Un nimic la cursul actual al inflației. Un nimic, însă, din care o revistă literară există trei luni. Constat că după mai bine de un sfert de veac de muncă n-am nici măcar noțiunea imaginii tridimensionale a unui... milion. Normal ar fi să merg acum eu pe malul rîului și să încep să mă dezbrac. Să aștept dușul rece al cîinilor cu pedigriuri și să chiui : „Foaie verde de chinină / vin alegerile !... Vină !“, apoi să mă limpezesc privind abisul mîzgav al apei și, stropit vitejește de animale, să ajung la concluzia că viața trebuie dusă pînă la capăt, chiar și așa, fără să fie trăită, cu o părere destul de năucitoare despre bine, despre speranță și despre semaforul de la trecerea de pietoni, cel cu trei dumnezei : unul rău, altul bun și al treilea al dracului de periculos, tocmai pentru că îi are în subordine pe ceilalți doi.

La aceeași oră, undeva în satele din nord băieții fac focuri pe dealuri și continuă să invoce voința fastă a Sînzienelor.

Paul Eugen BANCIU

ROMTENSID —

AL 5-LEA AS

SOCIETATEA COMERCIALĂ ROMTENSID S.A. TIMIȘOARA

1900 Calea Buziașului nr. 3

nr. reg. com 113/8.03.1991

capitalul social 378 765 mii lei

1900 Calea Buziașului nr. 3 telefon : 18 31 15 ; 18 31 50 ; fax : 18 56 10 ; telex : 71 231 ROMTENSID R ;
cont 30.14.8.04.01. BC T-șoara

ROMTENSID S.A. — fosta întreprindere de detergenți Timișoara, produce și vă oferă :

- detergenți granulați
- detergenți lichizi
- șampoane
- produse de uz casnic

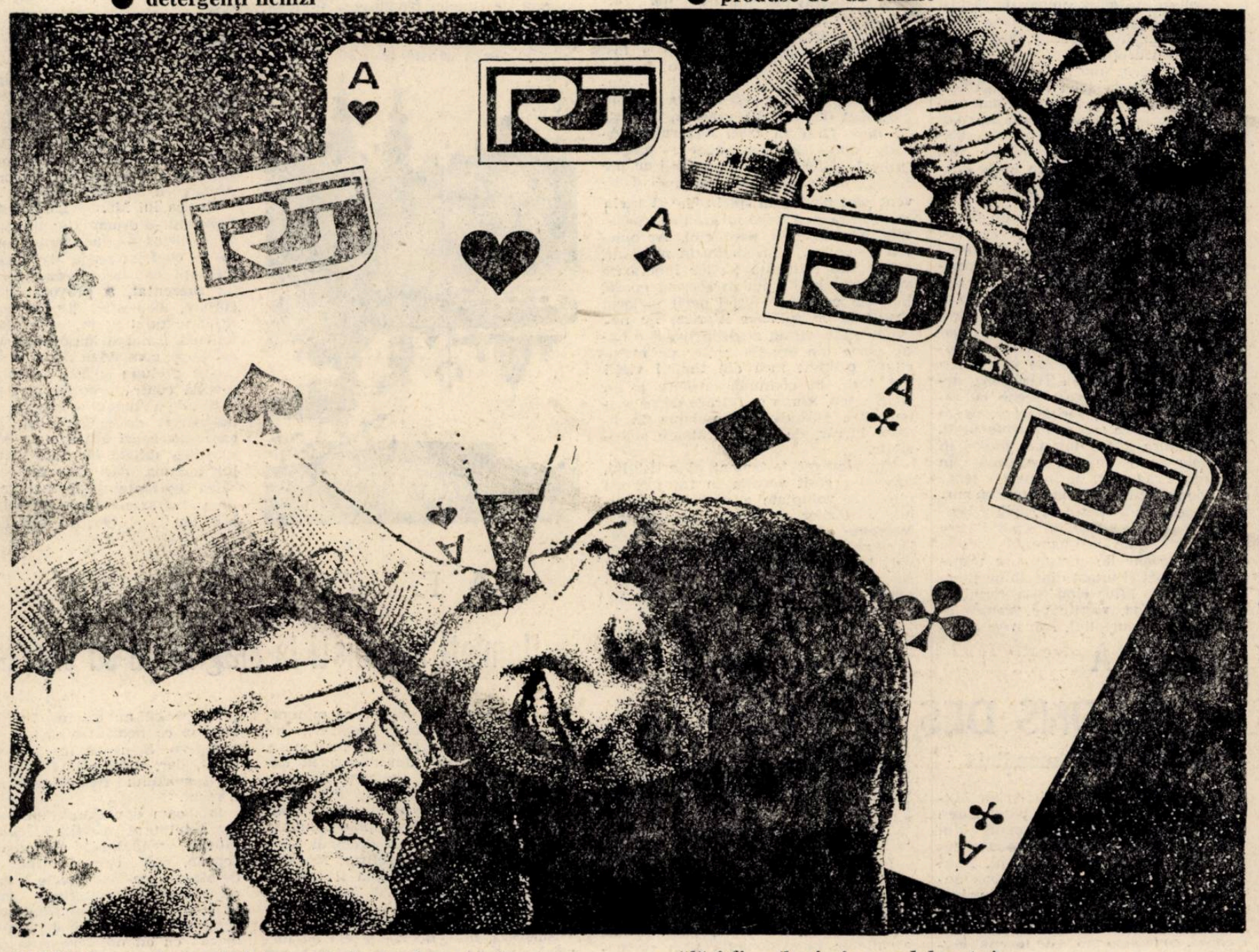

BIOTIM — singurul detergent din țară cu enzime
— detergent pentru înmuiere, prespălare și spălare (3 efecte într-un singur produs)
— detergent cu spumare redusă
— scoate orice fel de pete, previne îngălbenirea rufelor
— eficiența spălării, mai mare cu cca. 25% față de alți detergenți.

DETIM AUTOMATIC — detergent cu spumare redusă destinat pentru orice tip de mașini de spălat.

OXATIM — detergent cu perborat — asigură o albire suplimentară și un aspect deosebit după spălare.

DEVAL TEXTIL UNIVERSAL — detergent lichid destinat spălării oricărui tip de țesătură.

DANTELIN LUX — detergent lichid destinat pentru spălări fine (lenjerie, perdele, etc.)

LAREX — șampon pentru spălarea părului.

AMURG — șampon sidefat pentru orice fel de păr.

DACIA AUTOȘAMPON — detergent pentru spălarea autoturismelor.

DEVAL V — detergent lichid pentru spălarea veselei.

CLARA — detergent lichid pentru spălarea veselei și a sticlăriei.

OMNIA — detergent lichid concentrat pentru spălarea veselei și a sticlăriei.

ZUROTIM — produs pentru spălarea suprafețelor tari (faianță, gresie, linoleum, melamină etc.).

TIMOLAN S — agent de antistatizare (nu permite încărcarea electrostatică a țesăturilor)

DINAMIC — produs ideal pentru spălarea geamurilor.

PREȚUL PRODUSELOR INCLUDE ȘI AMBALAJUL COLECTIV.
PENTRU ORICE RELAȚIE ADRESAȚI-VĂ LA UNUL DIN TELEFOANELE : 96 - 18 50 28 ; 18 31 15 - interior 195/228, Serviciul Desfacere.

TRADIȚIE CALITATE
SIGURANȚĂ EFICIENȚĂ
RECEPTIVITATE

NU EZITAȚI SĂ APELAȚI LA SERVICIILE SOCIETĂȚII NOASTRE !

NICI UNUL DINTRE PARTENERII DE AFACERI AI

S. C. SOLVENTUL S. A.

NU ARE ASTFEL DE PROBLEME!

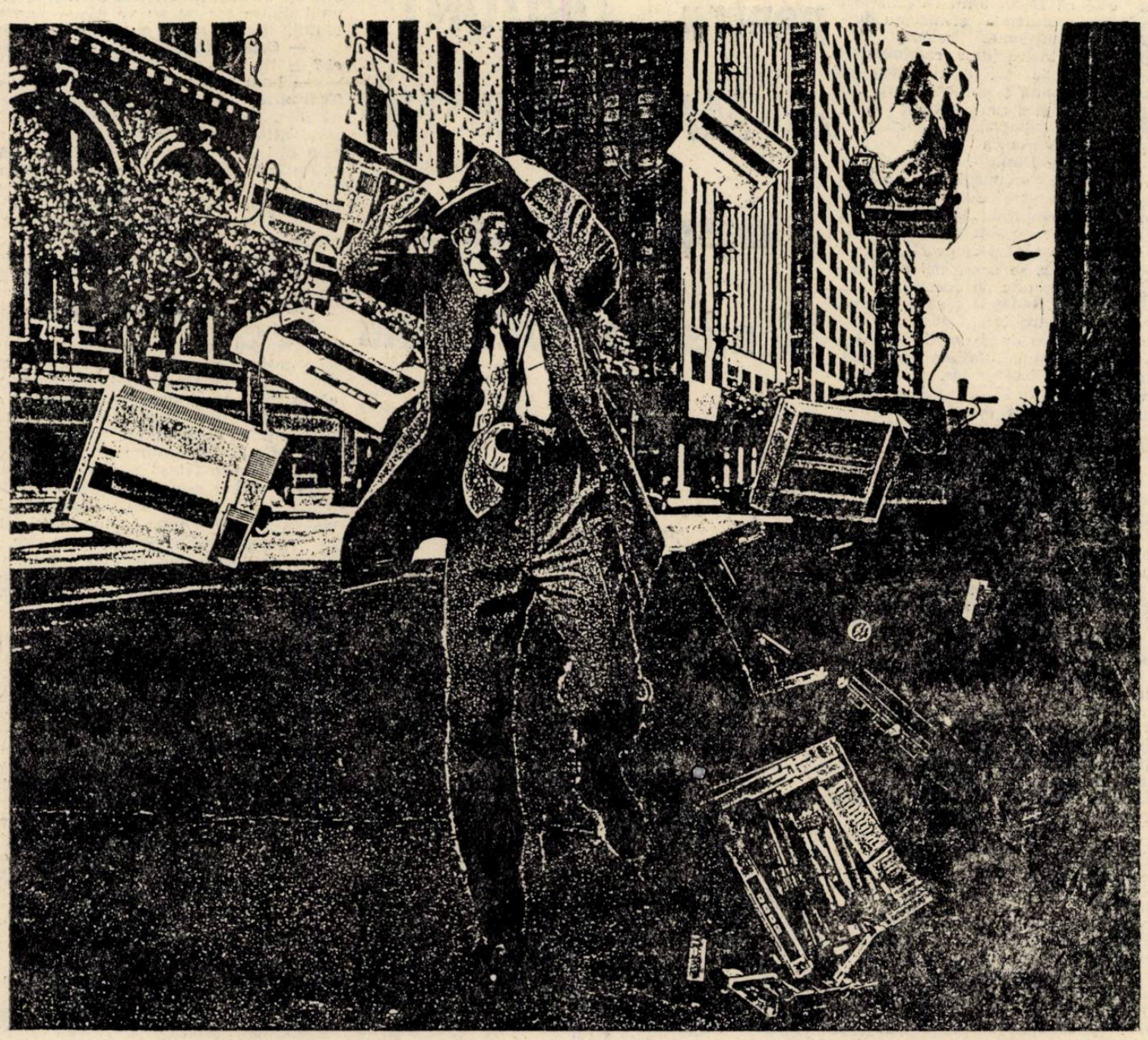

EVITAȚI-LE ȘI DUMNEAVOASTRĂ, APELÎND LA SERVICIILE NOASTRE!

SOLVENTUL S. A., TIMIȘOARA oferă agenților economici:

- **PLASTIFIANȚI PENTRU INDUSTRIA DE MASE PLASTICE (FTALAȚI, MALEAȚI, STEARAȚI)**
- **POLIADIPAT DE DIETILENGLICOL**
- **POLIADIPAT DE PROPILENGLICOL**
- **ULEI DE SOIA EPOXIDAT**
- **EPOXISTEARAT DE OCTIL**
- **POLIETILENĂ DE MARE DENSITATE**
- **APĂ OXIGENATĂ 35%**
- **OXOALCOOLI : — IZOBUTANOL — N — BUTANOL — OCTANOL**
- **ALCOOL ETILIC TEHNIC**
- ACID LACTIC 50%
- **FOLIE POLIETILENĂ NEIMPRIMATĂ 0,04 — 0,05 mm GROSIME, 700 mm LĂȚIME**
- **COFRAJE DE OUĂ DIN POLIETILENĂ**
- **DOPURI DIN POLIETILENĂ**

Aceste produse sînt oferite spre vînzare oricăror solicitanți, cu capital de stat sau privat.

Relații suplimentare la sediul firmei, strada Gării, nr. 25, 19 00 Timișoara.

Telefon : 96 - 11 18 50, interioare 148 și 159. **Fax : 96 - 11 87 69.**

În exclusivitate pentru „ORIZONT" cu MARTIN ESSLIN despre Beckett și mistica solitudinii

— Martin Esslin, sînteți cunoscut publicului român prin studiile și cărțile dumneavoastră dedicate teatrului absurdului. Ați impresionat participanții la festivalul internațional „Samuel Beckett" (Haga, 8-12 aprilie) cu expunerea Dv. privitoare la etica marelui dramaturg. De ce v-a atras tocmai acest aspect al operei sale ?

— Samuel Beckett a fost o personalitate fascinantă. M-a obsedat dintotdeauna să înțeleg ce efect avea asupra mea și, deci, asupra oricărui alt cititor sau spectator. Adevărul este că Beckett nu moralizează direct în textele sale, nu recomandă și nici nu descurajează vreo acțiune conștientă. Textele sale îndepărtează cu grijă orice instrucțiune, rămînînd în primul rînd descriptive. Mintea sa, ca și mintea lui Murphy, e compusă din lumină și întuneric, nu din bine și rău. Absența binelui și a răului atrage după sine absența scopurilor și a planurilor în viață, instaurează un **purposelessness** asupra căruia Beckett insistă în dialogurile sale cu Duthuit. El pleacă de la un punct zero, ce exclude scopurile utilitare în intențiile oricărui scriitor. Rămîne doar obligația de a scrie ca semn al devotamentului față de cititor. Onest și loial, iată cum vede Beckett scriitorul. Descriindu-și experiența proprie fără prejudecăți, dogme sau ideologii, apropiindu-se cît se poate de mult de adevăr. E o cerință etică, generată de onestitatea sa de meșteșugar, în **Rough for Radio II (Schiță pentru Radio II)**, cînd animatorul introduce cîteva cuvinte proprii în textul citit de vocea de pe bandă, secretara sa refuză să îl transcrie schimbat. Ea se opune imixtiunii, pentru că trădează efortul vorbitorului de a surprinde realul așa cum îl vede el. Replica finală — „Nu plînge, domnișoară, șterge-ți ochii frumoși și zîmbește-mi. Mîine, cine știe, poate vom fi liberi" — se referă la restrîngerile la care este supus artistul atunci cînd redă adevărul, chiar dacă el recunoaște neputința de a exprima ceea ce vrea să exprime. Este în această atitudine o devoțiune cu totul pozitivă față de eșec. Ea salvează atît autorul, cît și receptorul său de la dezamăgiri. Sub modestie și umilință se ascunde o infinită libertate interioară și un imens curaj de a înfrunta condiția umană așa cum este ea, fără iluzii sau false idealuri. Iar supunerea în fața adevărului, crud uneori, violent alteori, creează în același timp și o anoumită religie, un univers misterios și în același timp și o anumită religie, un misticism al solitudinii și al insignifianței individului într-un univers misterios și în același timp înspăimîntător. Etica sa e de fapt un exercițiu a ceea ce Keats numea „negative capability", acel mister al suspendării, al lucrurilor pe jumătate înțelese și spuse.

— Se conturează astfel ceea ce ați denumit în expunerea Dv. „etica minimalismului" la Samuel Beckett. Opera sa oferă deci o tulburătoare înregistrare a peisajului intelectual interior, făcută cu virtute și dîrzenie, cu modestie și seninătate...

— Nu uita că Beckett a avut în același timp și o detașare provocatoare, nelipsindu-i nici auto-ironia sau orgoliul sfidător, nici curajul de a reda mizeriile biologicului cotidian sau dîrzenia de a înfrunta vidul extrem, tăcerea finală.

— ...menținîndu-și aspirațiile la minimum.

— Da, ca scriitor este important să îți menții năzuințele la minimum, dar să nu renunți cu totul la ele. În **The Lost Ones** (în franceză **Le De'peupleur — Depopulatorul**), redă povestea unor creaturi care se agită într-un cilindru pentru a-și afla ieșirea. Dacă ei ar abandona căutarea, mica lor lume s-ar opri în loc, ar îngheța fatal.

— Îl considerați pe Beckett un scriitor tragic sau comic ?

— El se eticheta drept un scriitor comic. Rîdea de tot ceea ce nu era bun sau adevărat și avea un rîs nuanțat, uneori poetic, alteori intelectual, uneori milos, alteori cinic. Cel mai adesea rîdea de rîsul propriu-zis, făcea haz de haz... Prin rîs transforma experiența negativă, deprimantă, în ceva pozitiv, sublim. Plăcerea se elibera și ea în același fel, iar viața era acceptată așa cum este ea, cu moartea inevitabilă ca un sfîrșit firesc. Detașarea îi permite individului să se ridice deasupra vieții, să-și depășească lașitatea și să înfrunte mizeriile cotidiene cu seninătate.

— E evidentă influența filozofiilor orientale. În ce măsură a fost atras Beckett de Zen-budism sau taoism ?

— Influențele nu se pot delimita clar. Beckett a combinat tot ceea ce a preluat de la Zen-budism, de la taoism, stoici, misterele creștine, Schopenhauer ș.a. Citea enorm și absorbea tot atît, dar excludea orice idee preconceptă. Nu-și dădea seama cînd cita și nu spunea „Schopenhauer e de părere că", ci simțea la fel cu el. Asta se întîmpla în mai toate cazurile. Cînd îl întrebam dacă a preluat vreo idee de la un alt scriitor sau filozof, îmi răspundea : „Ce interesant, am uitat că am citit-o undeva". Nu-și dădea seama că urma ideile lui x sau y, le prelua pentru că ele existau și în el. Nu avea o memorie prea bună,

ceea ce lui i se părea un avantaj, deoarece astfel totul făcea parte din el și nu se simțea vinovat față de alții. Nu trebuie să ai capul plin, zicea adeseori, ci capul bine făcut.

— Cum lucra ?

— Ședea în fața unei pagini albe, se concentra pînă auzea o voce. La început nu-și dădea seama de unde vine, apoi o recunoștea ca fiind din, să zicem, același Schopenhauer, dar de fapt era conștiința sa primară ce se manifesta astfel. În plus, vizualiza foarte mult. Dacă ai observat, imaginile sale sînt în general concrete, nu teoretice. E de părere că artistul trebuie să arate, nu să spună. Textul e un artefact, fiecare îl vede și spune ce crede despre el. Prin aceasta, Beckett este evident un precursor al post-modernismului, căci un text își cîștigă implicații pe atît de variate, pe cît sînt de numeroși cititorii. Nici unul dintre aceștia nu va găsi congruența totală cu textul, nu va putea cuprinde textul integral.

— Cum reacționa la criticile ce se scriau despre el ?

— I-am trimis o parte din manuscrisul cărții mele, **Teatrul absurdului.** Nu i-a displăcut, în special pentru că discutam o serie din ideile sale fără să împing speculațiile prea departe. Și-a dat seama că încercam să-i intuiesc corect atitudinea față de viață fără să fiu însă prea sigur de ceea ce spuneam și, din acest motiv, m-am restrîns la anumite concepte din textele de bază, de teamă să nu le contrazic pe celelalte.

— Nu-l deranja nesiguranța criticilor în interpretările lor ?

— Nu, noi abia acum începem să înțelegem textele lui Beckett, să le descifrăm. E însă tîrziu, el ne-a părăsit...

— Nu vi se pare uneori șocant prin violența sa ?

— Lumea în general e foarte violentă, dar trebuie să acceptăm violența ca făcînd parte din noi. După cum trebuie să avem compasiune față de suferință, fără să fim însă orbiți de ea. Beckett era de părere că în lume cantitatea de suferință e constantă și prin urmare e o utopie să speri că toți oamenii pot fi fericiți în același timp.

— Ce credeți despre „opacitatea", „impenetrabilitatea", „obscuritatea" textelor lui Beckett ?

— Beckett este de neînțeles pentru cei care așteaptă de la el piese cu un mesaj evident, cu acțiuni, personaje și idei bine conturate. Ei sînt șocați cînd își dau seama că piesele sînt statice, personajele neclare, că uneori nu poți să-ți dai seama nici măcar dacă eroul principal este un bărbat sau o femeie. Nu înțeleg nimic, pentru că nu văd ce vor ei să vadă. Textele nu se potrivesc cu tiparul pe care-l au ei în minte.

— Și, totuși uneori scrierile sale par foarte simple, la îndemîna tuturor.

— În **Act Without Words (Act fără cuvinte)**, un om într-un pustiu face toate eforturile posibile ca să prindă o sticlă cu apă, atîrnată de creanga unui copac. Ea se ridică ori de cîte ori încearcă să o atingă și coboară atunci cînd el nu face nici o mișcare. Renunță, iar încearcă, se așează, se ridică. E un gag, asemenea celor din filmele cu Charlie Chaplin sau Stan și Bran. La un nivel primar e o situație amuzantă. Pe de altă parte însă se conturează o situație fundamentală pentru existența umană. Fiecare dintre noi cunoaște momentul în care, după ce și-a atins un țel, l-a înlocuit cu un altul, mai dificil, mai complicat. Jocul cu sticla este jocul dorințelor. A renunța la sticla cu apă în mijlocul deșertului este la fel de imposibil ca a renunța la dorințele iluzorii. Dar dacă nu ai dorințe, nu ești nici dezamăgit, nici nefericit, afirmă Beckett ca și budiștii. Iată deci cum micile glume de pe scenă cîștigă un profund sens filosofic.

Să iau un alt exemplu. În cartea mea **Teatrul absurdului**, aminteam de reacția pe care au avut-o diferitele categorii de spectatori la piesa **Waiting for Godot (Așteptîndu-l pe Godot)** : pușcăriașii din San Quentin credeau că Godot reprezintă libertatea mult visată, țăranii din Algeria pămîntul pe care și-l doreau. Piesa era pentru ambele categorii de public în același timp și distractivă, dar avea și sens. Or, putem afirma cu certitudine că acești spectatori nu au frecventat nici un fel de cursuri sau seminarii de teatru.

— Atunci de ce se mai simt criticii obligați să scrie zeci de cărți pentru a-l explica pe Beckett ?

— Pentru că țese un intertext bogat din numeroasele aluzii literare pe care le face, iar trasarea originii lor este un joc critic foarte delectabil. Exegeza critică nu este numai o industrie academică, ci și un hobby. Îți aduce faimă și te și distrează în același timp... Beckett nu și-a scris însă textele pentru lumea academică. Aluziile nu sînt un lucru esențial pentru el și nu le-a inserat în mod conștient. De pildă, s-ar putea foarte ușor stabili analogii între **Molloy** și **Odiseea**, dar importanța lor i se pare cu totul secundară autorului.

— Atunci — repet — care ar mai fi rostul criticilor ?

— Criticii sînt preoții literaturii. Ei explică opera, o fac mai accesibilă, interpunîndu-se între realitate și artă. În ultimă instanță, ei fac oamenii mai buni și viața mai frumoasă.

Pia BRÎNZEU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA RĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică : NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBL... „ASTRA"
...U

UN PARIS, DOUĂ PARISURI

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 13 (1296) ● 16 Iulie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

CABALA BIGOȚILOR

Ca și copiii (sau ca, după Cioran, vacarmul ca atare), politica e consecința păcatului originar. E limpede că angelismul (fie, acesta, ipocrit sau, cîteodată, autentic) e, cel puțin, inoportun. în cazul unui om politic. Cine-și asumă nolens, volens, un rol politic oarecare, se cade să o facă, totuși, fără oroarea maculării (inevitabile) de sine, fără zadarnicul regret al unei purități pierdute. Nu dau de înțeles, într-astfel, cum că politica ar fi o, mai degrabă prostituție. Ca și suava castitate, aceasta ultimă e stearpă, — în vreme ce maternitatea e singura care-și asumă condiția post-paradisiacă. ponoasele terestrității, urmările căderii noastre în temporal și relativ. Naturile contemplative (ca, între altele, Lord Hamlet), greu compatibile cu fapta, cu carnea (care nu e rouă), cu umbra oricărei acțiuni, e preferabil să abdice din capul locului (sau, baremi, printr-o demisie ulterioară, dar cît mai grabnică posibil) din eventualul „jilț" politic, în care vor fi nimerit orbește sau à contre coeur.

Astfel încît, atunci cînd corpul Alianței Civice, de pildă, s-a desfăcut în două aripi: contemplativii, de o parte, de cealaltă, activii ei (în, va să zică, A.C. și P.A.C.), i-am suspectat pe cei dintîi (și am și formulat-o public) de un anume angelism (ineficient, dar prezumțios). Alianța se restructura, într-astfel, în maniera sectei catarilor, ex.g.: care-și avea elita proprie, „desăvîrșiții" ei, asceții, cei care practicau endura, adică mortificațiunea, și o prostime păcătoasă, ba, pare-se, chiar îmbiată să ducă la desăvîrșire păcatul jalnicei creații a unui demiurg funest. ca și pecaminozitatea mizerici sale creaturi (în, bineînțeles, vederea grăbirii unui escaton făgăduit și dezirabil). Că „îngerii", adică purii și, la rigoare. durii sectei (aceia care, în partide mai laice și mai dincoace, asigură suprastructura ideologilor exsangui), își cam privesc de sus activii (și activiștii!), este cert.

Fără păcat, căci a priori, prin definiție impec(c)abili, și prevalîndu-se, adesea, de enigmaticul prestigiu al propriei lor angelități (îndeajevea sau trucate), al, mai curînd, neimplicării, sunt predispuși, de obicei, să-și judece comilitonii la modul inchizitorial (fie și dacă întîmplarea va fi făcut ca tocmai secta catarilor să fie, ea. victima, poate inocentă, a propriu-zisei Inchiziții). — Ei bine, prinții electori, șaizeci și șapte, ai Convenției s-au transformat în, din păcate, o curte inchizitorială (de-voie, unii; alții, în context).

(În paranteză fie spus: că disciplina de partid îi cam împiedică pe unii, pachiști sau

Șerban FOARȚĂ

(urmare în pag. 2)

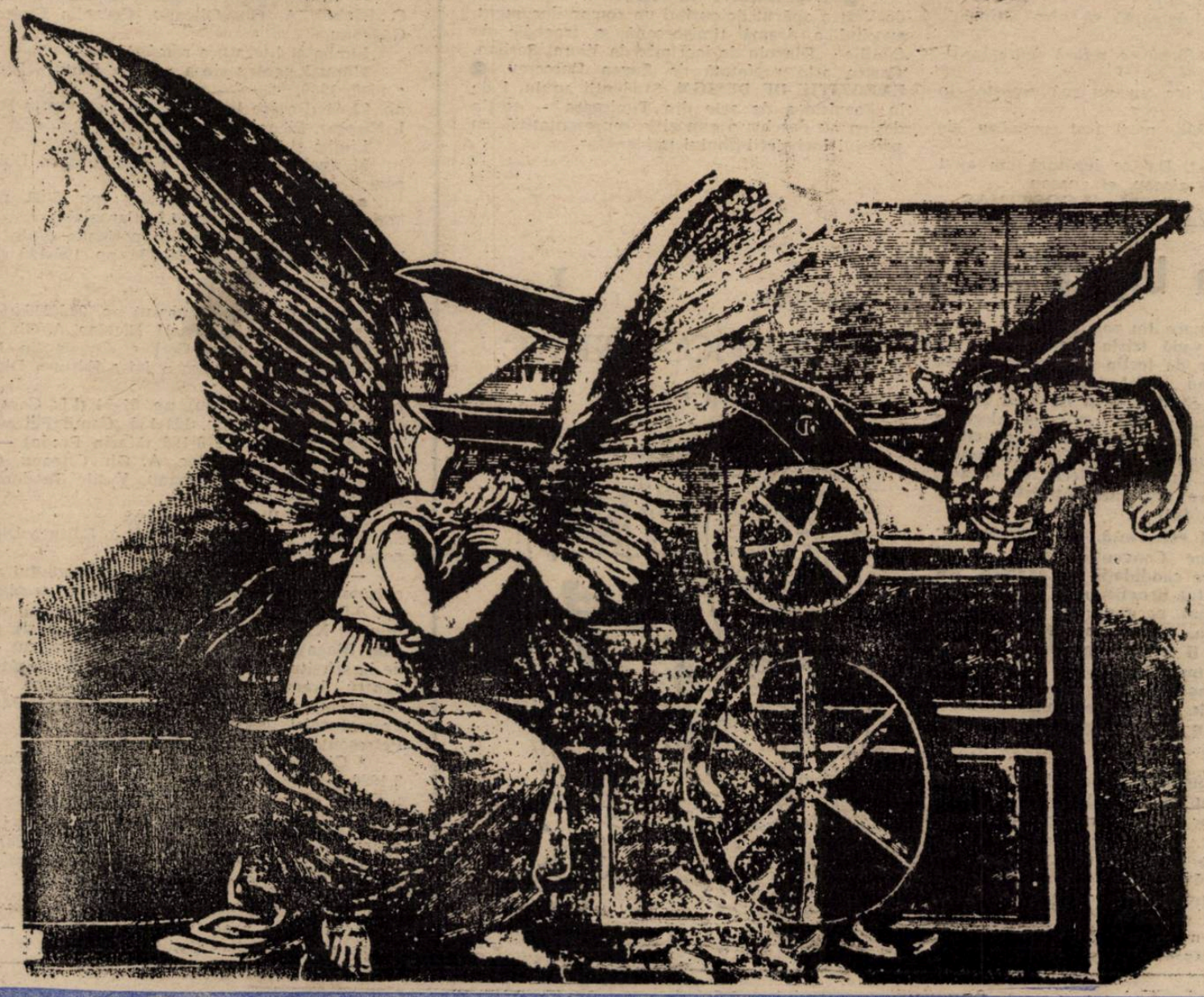

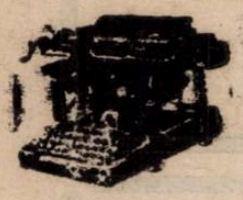

Deschid cartea : cartea geme.
Caut vremea : nu e vreme
Aș cînta : nu cînt și cînt
Parc-aș fi și nu mai sînt.

Gîndul meu al cui gînd este ?
În ce gînd, în ce poveste ?
Îmi aduc aminte, poate,
Că făcui parte din toate ?

Scriu aci, uituc, plecat,
Ascultînd glasul ciudat
Al mlaștinii și livezii.
Și semnez :

Tudor Arghezi

Pavilionul clăpăugilor

EI ZICEAU, EI AUZEAU

Flavius, la masă, la bere, cu doi amici.

Primul amic : Ce zici, Flavius, de congresul comuniștilor din fosta Uniune Sovietică ?

Flavius : Baliverne ...

Primul amic : Baliverne, ce ?

Flavius : Ei n-au ce mînca și le mai arde de congrese.

Al doilea amic : De unde știi că n-au ce mînca ?

Flavius : A fost un cumnat de-al meu, luna trecută, la Moscova. E jale, domnule, e jale !

Primul amic : Cîți crezi că au participat la congres ?

Flavius : Cîți ?

Primul amic : Vreo sută.

Flavius : Numai o sută ?! Imposibil !

Al doilea amic : Așa a anunțat la Europa liberă.

Flavius : Au greșit. Sau au dat intenționat cifra asta. Dar, pentru că veni vorba, ai noștri de ce nu mai fac congrese ?

Primul amic : Care ai noștri ?

Flavius : Comuniștii noștri.

Al doilea amic : Ai noștri așteaptă.

Flavius : Ce așteaptă ?

Al doilea amic : Așteaptă să pice Eltîn.

Flavius : Aha ...

Al doilea amic : Și să se refacă măreața Uniune Sovietică.

Flavius : Treaba lor, eu nu mă amestec în politică.

Primul amic : Păi, n-ai fost membru de partid ?

Flavius : Am fost. Da' ce legătură am avut eu cu politica ? Ei ziceau, ei auzeau ...

Iosif COSTINAȘ

FAX

● **EXPOZIȚIE DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR.** În cadrul Festivalului Internațional de Folclor (ediția a III-a, desfășurat la Timișoara) a avut loc vernisarea expoziției „File din istoria folclorului". Au fost expuse cărți, publicații și cărți poștale ilustrate din România și țările participante la festival. Colecția de ilustrate aparține d-lui Ladislau Kraus. ● **O NOUĂ GALERIE DE ARTĂ.** Societatea „Timișoara" a deschis o galerie de artă în clădirea „Bastion" a Muzeului Banatului. Numele noii galerii este „VEGA" și se dorește a fi nu doar un loc de expunere a lucrărilor artiștilor plastici, ci un spațiu al întîlnirilor culturale, literare și artistice din oraș. „Premiera" a fost ocazionată de lucrările graficienei Eugenia Dumitrașcu și ale sculptorului Ștefan Călărășanu. La deschidere au luat cuvîntul George Șerban, președintele societății „Timișoara" și criticul de artă Deliu Petroiu. ● **EXPOZIȚIE DE SCULPTURĂ ȘI TAPISERIE.** La sediul „Asociației culturale de prietenie România-Israel" din Timișoara are loc în data de 16 iulie, ora 19, vernisajul expoziției Ritta Șapira-Șain din Rehovot (Israel). Expoziția este deschisă în perioada 16-20 iulie a.c. ● **EVENIMENT EDITORIAL.** La Editura de Vest a apărut de curînd un roman-document, evocînd o dramă timișoreană, o tragedie de familie : „Dincolo de lacrimi" de Viorel Șerban. Cartea este prefațată de Eugen Dorcescu. ● **EXPOZIȚIE DE DESIGN.** Studenții anului I de la Facultatea de arte din Timișoara — secția design au deschis o expoziție reprezentativă, cu prilejul încheierii anului universitar.

Cabala bigoților

(urmare din pag. 1)

penețecediști, să vadă trista realitate, și că aceștia ne vorbesc de lecția de democrație pe care ne-ar fi dat-o, astfel, imaculații electori, e o cu totul altă chestie, — și nu cred că democrația și, corolar al său, opțiunea, alegerea între mai multe alternative realiste și, cîteodată, optimale, sunt pe de-a-ntregul sinonime cu „l'embarras du choix", să zicem, și de aici, cu dadaismul, care tranșează loteristic, adică prin hazard, hazardul).

Mai lamentabil este, însă, că bizantina inchiziție a electorilor Convenției nu i-a vizat decît pe doi dintre candidații la „examen" (ca să citez din fericitul beneficiar al competiției ; pe doi și, mai dihai, pe unul : pe Nicolae Manolescu, — căruia, poate, i-a lipsit ipocrizia și/sau tactul de-a li se face agreabil i. e. de-a le intra în grații (mai românește : pe sub piele) nu numai unor electori, dar, în special, cutăror moașe ale Convenției, mai ocultе.

În rest, oculții n-au să-ți ierte că ești puțin mai cult ca ei.

P. S.

Jocul politic românesc (al opoziției, mai cu seamă, — căci al puterii, chiar piclos, nu-i, finalmente, echivoc, ci neocomunist de-a dreptul) e de natură, pe cît cred, să deruteze, deopotrivă, electoratul indigen (pe care, totuși, nu-l respectă) și Occidentul lato sensu, — care, angelic nefiind, are o logică (a vieții), bun-simț și spirit de suită.

Noi însă, ținem — ca Iliescu — să fim, mereu, originali, imprevizibili și „dăstepți".

Ionesco **La cantatrice chauve**
suivi de **La leçon**

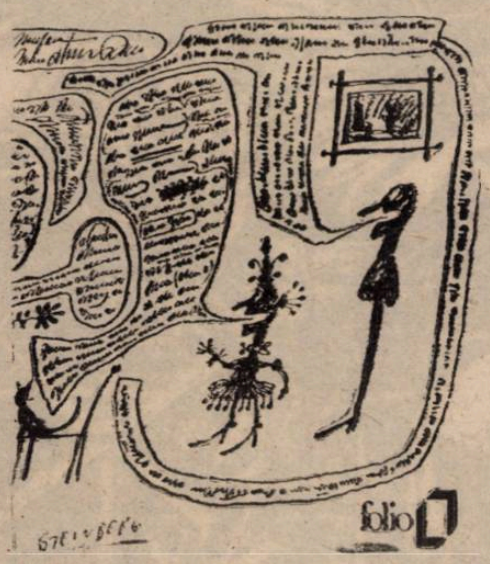

O NOUĂ FACULTATE DE JURNALISTICĂ ÎN ROMÂNIA

Universitatea din Timișoara, Facultatea de litere, filosofie și istorie își va adăuga începînd cu anul universitar 1992-1993 o secție de jurnalistică, importantă atît în definirea peisajului universitar timișorean, cît și în profesionalizarea mass media din această parte a țării.

PROBELE DE CONCURS

(scris)

1. Cunoștințe despre lumea modernă și contemporană

(interpretarea informației și redactarea clară și expresivă pe baza temelor date)

ISTORIE

1. C. Mureșan, V. Cristian, V. Vesa, E. Vîrgolici.

Probleme fundamentale ale istoriei lumii moderne și contemporane.

Manual pentru clasa a XII-a.

Editura didactică și Pedagogică, 1988.

pp. 16-34 Revoluția burgheză, factor de progres în epoca modernă.

pp. 45-58 Formarea națiunilor și a statelor naționale în epoca modernă.

pp. 81-91 (Cultura omenirii în epoca modernă)

II. Elisabeta Hurezeanu, Gheorghe Smarandache, Marin Totu.

Manual pentru clasa a IX-a Editura Didactică și Pedagogică, 1986.

pp. 63-138 (Unirea Moldovei cu Muntenia. Constituirea statului național modern român ; Evoluția societății românești de la Unire la Independență ; Cucerirea independenței de stat a României — operă a întregii națiuni).

pp. 191-202 (România în timpul primului război mondial)

pp. 202-226 (Formarea statului național unitar român).

pp. 212-226 (Dezvoltarea culturii românești de la Independență la Marea Unire).

GEOGRAFIE

1. V. Tufescu, Cl. Gurcăreanu, I. Mierlă.

Geografia României

Manual pentru clasa a XII-a Editura Didactică și Pedagogică, 1990.

pp. 52-60 (Populația și așezările umane), pp. 60-95 (Industrie), pp.95-107 (Agricultura), pp. 107-116 (Transport, Turism, Schimburi economice).

III. V. Tufescu, Gr. Pașca, V. Cucu, I. Velcea. D. Mîndruț

Geografia economică și a populației.

Manual pentru clasa a X-a Editura Didactică și Pedagogică, 1989.

pp. 7-15 (Geografia populației), pp. 17-28 (Geografia așezărilor umane), pp. 30-45 (Resursele naturale) pp. 92-100 (Geografia transporturilor).

FILOZOFIE

Manual pentru liceu. Editura Didactică și Pedagogică, 1990.

pp.5-24 (Ce este filozofia ?), pp. 69-91 (Elemente de istorie a filozofiei), pp. 117-143 (Problema cunoașterii), pp. 156-164 (Problema libertății)

LITERATURĂ

— Mircea Anghelescu, Gh. Lăzărescu, Nicolae I. Nicolae, C. Bărboi, A. Gh. Olteanu, Cornelia Stoica, Elena Berea Găgeanu.

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a IX-a. Editura Didactică și Pedagogică, 1989.

pp. 22-44 (Despre literatură) — Constantin Parfenie, Nicolae I. Nicolae, Elena Berea Găgeanu.

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a X-a Editura Didactică și Pedagogică, 1989.

● Perioada marilor clasici : pp. 8-67, pp. 81-105 (Titu Maiorescu, M. Eminescu, I.L. Caragiale).

● Literatura română în perioada dintre cele două războaie : pp. 178-185, pp. 185-196, pp. 196-199. (T. Arghezi, Lucian Blaga).

☆

pp. 261-265 (Nichita Stănescu) pp. 286-296 (Marin Preda) — Maria Pavnotescu, Nicolae I. Nicolae, A. Gh. Olteanu, Gheorghe Lăzărescu, Matei Cerkez, Constantin N. Popa.

Manual pentru clasa a XI-a Editura Didactică și Pedagogică, 1989.

pp. 48-56 (M. Eminescu), pp. 67-74 (I.L. Caragiale), pp. 84-87 (Proza interbelică) pp. 121-139 (Camil Petrescu), pp. 142-160 (G. Călinescu), pp. 178-190 (Marin Preda) — Maria Pavnotescu, Nicolae I. Nicolae, A. Gh. Olteanu, Gheorghe Lăzărescu, Elena Berea-Găgeanu, Vasile Teodorescu, Florin Ioniță, Silvia Nuță.

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a XII-a, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.

— Marii clasici de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, deschizători de drumuri pentru poezia secolului al XX-lea. pp. 9-52 (M. Eminescu) — Particularități ale poeziei secolului al XX-lea, pp. 92-122 (Tudor Arghezi), pp. 122-140 (Lucian Blaga), pp. 186-192 (Nichita Stănescu) — Marii clasici de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, deschizători de drumuri pentru dramaturgia secolului al XX-lea, pp. 200-204 (M. Eminescu) pp. 204-208 (I.L. Caragiale) Particularități ale dramaturgiei secolului al XX-lea, pp. 208-218 (Camil Petrescu), pp. 218-225 (Lucian Blaga)

* Conform indicațiilor din Revista Forum 2/1990 și 3/1990.

2. Limba română

I. Manualele V—VIII, conform revistei Forum pentru examenul de admitere la Filologie (1991/1992)

II. Manualele „Limba și literatura română" pentru clasele IX—XII a. Clasa a IX-a, ediția 1989.

3. Limba engleză

A se vedea programa din „FORUM" — Limba și literatura engleză (prima limbă și literatură străină)

COPYRIGHT

„LOCUL ROMÂNIEI ESTE ÎN EUROPA"

interviu cu excelența sa, domnul RENAUD VIGNAL ambasadorul Franței în România

— Excelență, reveniți a treia oară la Timișoara...

— A patra.

— Cu atît mai mult. Faptul că acest oraș se bucură de o atenție specială din partea excelenței-voastre e datorat doar rolului pe care el l-a jucat în decursul evenimentelor din decembrie '89 și, mai apoi, în istoria postrevoluționară a României?

— Nu. Am mai fost întrebat aici, de pildă, care ar fi topul orașelor românești, în ordinea disponibilității pentru democrație a locuitorilor și a edililor lor. Cu siguranță, nu îi este dat unui francez să răspundă la o asemenea întrebare. Avem și noi, în Franța, un atare gen de competiție. Timișoara reprezintă, o știe toată lumea — sau ar trebui să o știe toată lumea — începutul luptei pe care această țară a declanșat-o pentru a-și recuceri libertatea. Aceasta explică de ce Ambasada Franței la București este interesată în cel mai înalt grad de stabilirea unor contacte prioritare cu Timișoara. La mijloc sînt, firește și interese economice importante. Și aș reafirma aici importanța Centrului Cultural Francez din Timișoara care se constituie

„O mini-ambasadă franceză în acest oraș"

ca o mini-ambasadă franceză în acest oraș. Centrul acționează, desigur, în sfera culturalului, dar are și menirea de a comunica cu mass-media, și de a realiza contacte cu factorii economici locali.

— V-ați întîlnit cu dl. Viorel Oancea, primarul Timișoarei. Ați avut, împreună cu dumnealui, un foarte încărcat program de vizite și întîlniri cu diferiți agenți economici și oameni de cultură ai orașului. Care sînt primele rezultate concrete ale acestor luări de contact și ce inițiative de perspectivă se întrevăd?

— Am venit la invitația noului primar al Timișoarei. De fapt, îl întîlnisem pe dl. Oancea încă din data de 17 februarie. A fost, pot să spun, prima întîlnire a primarului recent ales cu un ambasador, Cum dl. Oancea nu era, la ora aceea, instalat, cum nu-și depusese încă jurămîntul, întîlnirea noastră n-a avut loc la sediul Primăriei. Am convenit atunci să revin la Timișoara însoțit de consilierul meu economic și comercial pentru a aborda la modul concret chestiunile de specialitate. Întîlnirea pe care o stabilisem pentru luna mai a fost contramandată, dl. Oancea fiind plecat în Franța. Am reușit s-o perfectăm acum. Am văzut multe întreprinderi românești și româno-franceze din regiune. Am fost foarte frapat astăzi, vizitînd Comtimul,

„Timișoara poate să ne dea lecții"

să văd că, pe planul creșterii animalelor, Timișoara poate să ne dea lecții. Noi nu avem exploatări atît de mari și atît de performante. Există, s-a văzut, posibilitatea imaginării unor relații în termeni de egalitate între Timișoara și regiuni ale Franței. S-a vorbit azi dimineață ca Air France, companie națională franceză, să exploreze posibilitatea unei linii aeriene directe între Timișoara și Lyon, care este al doilea oraș al Franței și Mulhouse, orașul cu care Timișoara a stabilit deja relații de parteneriat Orașul dumneavoastră are un aeroport internațional și se va putea ajunge direct la Timișoara fără a se trece obligatoriu prin

„În economia de piață, guvernul nu mai are un rol director"

București. Dar, în economia de piață, guvernul nu mai are un rol director. După cum nici dl. primar, nici un diplomat străin nu pot comanda întreprinderilor să acționeze în vreun sens sau altul. Întîlnirile oficiale pot însă facilita realizarea de contacte bilaterale, pot intermedia încheierea de tranzacții economice reciproc avantajoase. Există, în acest sens, exemplul ALCATELULUI și al DATATIMULUI care și-au instalat aici filiale puternice. M-am întîlnit, de asemenea, cu un grup de oameni de afaceri din orașul dumneavoastră și am constatat că dialoghez cu niște oameni care cunosc lumea, care exportă, care s-au lovit de concurență și care au deja o experiență apreciabilă în management. Astfel sînt lucrurile, nimic nu este imposibil.

— Vă este, desigur, cunoscută starea de criză în care se află actualmente cultura română. O criză generată de precaritatea subvențiilor, de lipsa unei legislații solide care să protejeze creatorul și instituția culturală într-o societate în tranziție a cărei obsesie a devenit, peste noapte, cîștigul material. Cum pot ajuta, în aceste condiții, Franța, ambasadorul ei, cultura română?

— În primul rînd aș dori să vă spun că, încă de la începutul misiunii mele urmăresc cu atenție viața culturală românească. Și pot să afirm foarte clar că peisajul cultural de aici este fascinant, iar personalitățile culturii

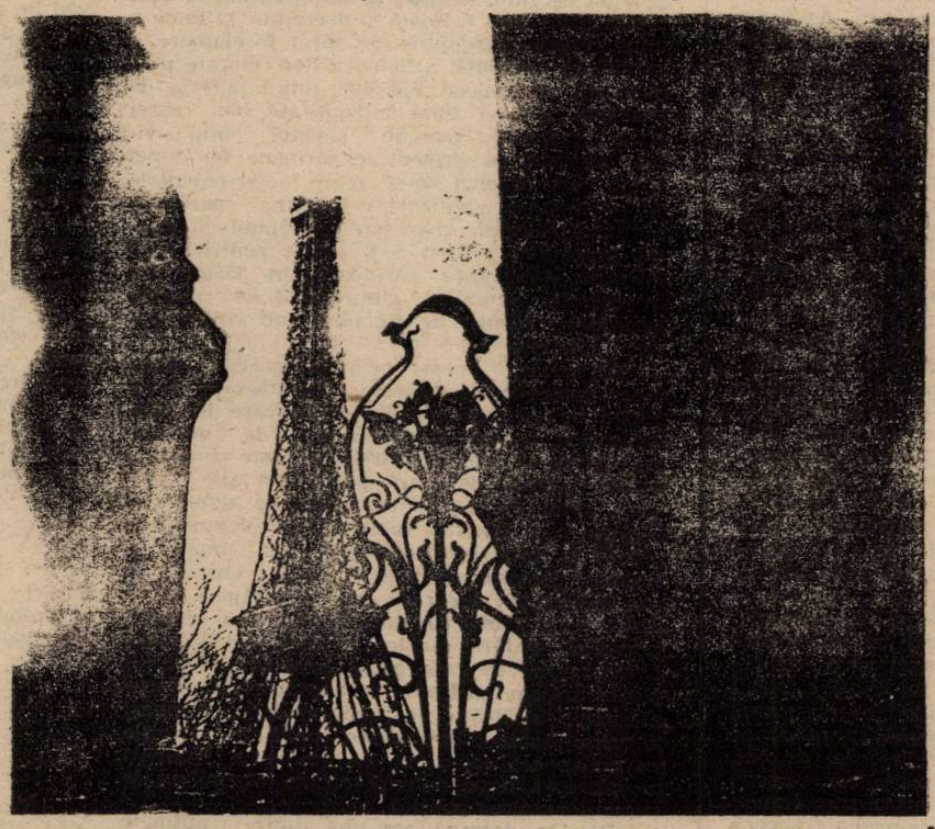

ABELONE

AURUL CEL MAI GREU APASĂ

mîntuire ! un ulei plăcut îmi spală corpul de la mijloc
vezi banchetele și-au aprins luminile în jurul plajei
unde izvorăște buind laptele sacrificiului și grăsimile descompuse
ale cărnurilor
și marea interioară înconjurată înlăuntrul munților de zăpadă

astfel omul
împărțit între ființă și a trăi

a cristaliza asemenea diamantului în eternitatea morții
ori a se livra mîinilor pulbere de nisip a deveni vînt
pînă la răsuflarea abrazivă a astrelor

uitare ! dă-mi uitarea
memoria este pedeapsa
nu cea a actului ci a posibilului
risipit
și a tot imposibilului de a fi

AZIMĂ

porfire
cranii descoperite în care venele pale palpită, brelocuri
copii martiri proaspeți începuți pentru masa sacrificială unde
iluzia Totului
este recreată,
indiferențiatul — pensiune
unde se împărtășesc efuziunile originare
unde coincid cuplurile în sfîrșit, solilocviu !

zorii fumegă încă peste pămîntul moale sub ape
nimic nu este încă numit

Traducere de
Marcel TOLCEA

românе au o certă anvergură internațională. Astăzi am avut onoarea de a mă afla în preajma unei asemenea somități. dl. Eugen Todoran, rectorul Universității, o veche cunoștință. Am asistat alături de dumnealui, la inaugurarea noului lăcaș al Lectoratului francez. Sigur că fie și numai o asemenea manifestare, cu toate deschiderile pe care le va produce ea în planul contactelor culturale franco-române, ar putea fi invocată ca răspuns la întrebarea dumneavoastră. Ce putem face, deci? Dincolo de călătoriile de studii, burselе și schimburile de experiență pe care le putem oferi, este,

„O mai serioasă implicare în sprijinirea revistelor de cultură"

poate, necesară o mai serioasă implicare în sprijinirea revistelor de cultură.

— Este binecunoscut faptul că înalta funcție diplomatică pe care o exercitați nu vă permite să vă pronunțați în problemele politice sau sociale. Și totuși, după părerea dumneavoastră, ce cale ar trebui să urmeze naționalitățile în contextul socio-politic actual și care ar fi cea mai bună soluție care să ducă la stingerea focarelor de război civil în Europa și nu numai?

— Întrebarea este enormă. Franța nu a putut găsi, mult timp, în trecut, o rezolvare convenabilă aceste probleme. Sînt cunoscute conflictele franco-germane, de o natură aproape tribală, care au condus, de două ori, la incendierea întregii planete. Un francez nu poate oferi, deci, o rețetă în acest sens. Pe de altă parte, astăzi, după mai bine de 40 de ani de la sfîrșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, războiul a devenit de neconceput nu numai între Franța și Germania, ci și în

„Războiul a devenit de neconceput"

sînul celor douăsprezece state ale Comunității Europene. Este, într-adevăr, un progres incontestabil și am dori ca el să se extindă în toată Europa și în lume. De aceea ne străduim să consolidăm Comunitatea Europeană mai întîi, așa încît să poată cuprinde și state est-europene, precum România, despărțite împotriva voinței lor de restul continentului timp de 40 de ani. Conflictele actuale tribale, etnice, dintre diferitele naționalități, depășesc dimensiunea europeană. Putem spune însă că, datorită experienței noastre comunitare, multe dintre disensiuni au fost eliminate la nivel european, ceea ce ar putea constitui un exemplu fără a avea pretenția de lecție unică.

— Considerați că Tratatul de la Maastricht ar putea îngreuna, întîrzia, reintegrarea țărilor ex-comuniste în Comunitatea Europeană?

— Cu siguranță nu. Acordul de la Maastricht întărește și mai mult comunitatea celor douăsprezece state pentru a-l crea posibilitatea deschiderii către alte state europene ce nu îi sînt încă integrate. Și care altul ar putea

„Locul României — în marea familie europeană"

fi locul unei țări, precum Romăria, situată geografic în Europa, dacă nu în marea familie europeană? Sporirea numărului membrilor unei familii depinde însă de unitatea și de buna ei funcționare. În al doilea rînd, ca o familie numeroasă să poată adopta un nou membru, trebuie să-și clădească mai întîi o casă solidă și spațioasă care să-i permită găzduirea, în condiții optime, a tuturor copiilor săi. Ca reprezentant al Franței, și personal, nu văd nici o contradicție, deci, între ratificarea Tratatului de la Maastricht și disponibilitatea Comunității celor Doisprezece față de noi parteneri din rîndul țărilor est-europene.

Sorina ȘERBĂNESCU

CORUL ZEȚARILOR

Cînd vom trece Rubiconul ?

Care sînt preparativele unui francez înainte de a eșua pe pămînturile urmașilor celor care i-au ținut de urît lui Ovidiu ? ● Citim în LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE (mai 1992) ● Autor Danièle Sallenave : **România, octombrie 1991.** ● Înainte de toate, franțuzoaica, aterizată la București, vrea să vadă statuia lui Ovidiu și simte nevoia să recitească **Tristele** și **Ponticele**. ● Apoi se îndreaptă spre Maramureș. ● Acolo e mereu în căutarea neoliticului tîrziu. ● O bătrînă, curățind fasole într-un coș antic e, pentru mignona noastră jurnalistă, un fel de apariție miraculoasă din timpuri imemorabile, care-i satisface curiozitatea de précieuse aflată la o cură de dezintoxicare, de personaj căruia pliantele turistice îi spun, fără excepție, că aici, numai să vrea, va scăpa de toate complicațiile societății de consum. ● Din Maramureșul istoric, madama este luată pe sus și purtată de aceleași pliante drept în buricul Bucureștilor, în fața Casei Poporului, adică. ● Aici, produsul în carne și oase al atîtor secole de spirit cartezian, se va simți dator să exclame : „Arhitectura sa (a Casei, n.n.) de mormînt, kitsch, ciclopică și neoclasică, nu se supune altui principiu decît principiului acumulării. Terifiantă prin dimensiunile sale, grandilocventă în formele sale și în stilul său, groază și rîs amestecate, ca un rezumat al Prostiei Ucigătoare." ● Aceasta ar fi aventura robinsonilor galici în România. ● Oricum am suci-o și am învîrti-o, oricîte lobby-uri ar **antama** legiunile de băieți dezghețați trimiși de SIE, SRI, DIA, DIE ș.c.l. peste hotare, mereu se vor găsi cîte un Castex care să ne trimită în izba noastră, cîte un turist care să se consoleze la gîndul că, dacă n-a avut destui bani să-și umple toracele cu aer de Palma de Majorca, măcar a văzut destui nenorociți trăind campestru și feudal. ● După ce prima proiecție — cea de dimineață — a Balanței lui Pintilie a trecut total neobservată, încît a trebuit să fie anulată prima conferință de presă, cea de-a doua proiecție — de la orele amiezii — s-a bucurat de un succes fulminant ● Care să fie cauza, se întreabă Camille Nevers în CAHIERS DU CINÉMA ? ● „Publicul a venit curios, fără îndoială, săafle cîteva vești despre această Românie îndepărtată, după imaginea cețoasă a tiranului ei mort cu fața la pămînt (...) Că acest film românesc a fost uitat în mod conștient, aceasta dă o idee de amănunt asupra ravagiilor pe care le-au produs „falsele" imagini ale căderii regimului ceaușist prin care am fost înșelați și care au interzis, într-un fel, altor imagini să circule." ● Așadar au fost înșelați, eterna poveste, nu făcea să strici tu fasonul bicentenarului pentru o mie de cadavre acolo. ● Noroc cu roșcovanul genial care a reușit să le smulgă cîteva exclamații sofisticate ! ● În rest, analiza făcută filmului lui Pintilie (titlul variantei franceze este **La Chêne**) de Camille Nevers se arată impecabilă. ● Presa franceză consemnează cu parcimonie situația din România, așa că interviul acordat de Nicolae Manolescu publicației ESPRIT nu putea trece neobservat ● El nu ar fi trecut fără urmări pentru președintele PAC-ului chiar dacă o lună încheiată mass-media franceză n-ar fi vorbit decît despre România. ● Unii s-au grăbit să afirme că acest interviu ar fi fost la originea eșecului candidaturii d-lui Manolescu pentru desemnarea unicului prezidențiabil al CD-ului. ● Într-adevăr, din stenograma discuțiilor prealabile votului acordat de electorii Convenției, reiese că liderului PAC i-au fost reproșate cu violență unele afirmații făcute atunci ● Citâm din ESPRIT (nr. 181. mai 1992) : „Partidul nostru a fost un fel de umbrelă sub care s-au reunit toate partidele democratice după revoluție. ● ... Dar partidele istorice cu care Alianța Civică a făcut alianțe sînt partide nostalgice". ● Despre problema Basarabiei, dl. Manolescu a afirmat : „Este o problemă, dar una fără soluție pentru moment. Basarabia a aparținut României. Dar, după 40 de ani, populația românească a Basarabiei a scăzut la 60% iar problema unirii nu poate fi tranșată de o manieră imediată. Nu putem, pentru moment, negocia. Cheile se află în mîinile basarabenilor, nu într-ale noastre. Ei pot să aleagă dacă vin spre noi". ● Ați citit fragmente ale unuia din ultimele interviuri ale omului politic Nicolae Manolescu ● Același număr al revistei ESPRIT conține o recenzie semnată de Bujor Nedelcovici la **Romanul adolescentului miop** de Mircea Eliade, (tradus de Irina Mavrodin, la Editions Actes Sud). ● Eliade pare a fi românul cel mai mediatizat în Franța lunilor mai și iunie ● MAGAZINE LITÉRAIRE consacră gînditorului român două pagini : Frederic Towarnicki recenzează volumele **Cosmologie și alchimie babiloniană** și **Romanul adolescentului miop** ● Foarte interesantă este paralela pe care o stabilește Towarnicki între concepțiile despre roman ale lui Valéry și Kundera, pe de o parte și Eliade, de cealaltă ● Eliade crede încă în arta povestirii sub forma ei narativă : povestirea este, pentru Eliade, o necesitate vitală pe care omul a resimțit-o „din prima dimineață a lumii". Și pe care o resimte mereu, chiar dacă, începînd cu Valéry și terminînd cu Beckett și Ionesco, formele ei convenționale au fost distruse. ● Scrie Eliade : „Atunci, nu-i așa, cu atît mai rău pentru Valéry care voia «să ucidă marioneta», și ironiza într-o frază celebră, stilul simplu și uneori banal al romanului **Marchiza ieși la ora 5** .. Ei bine, cu atît mai rău că marchiza iese la ora 5. Sau, mai degrabă, cu atît mai bine". ● Cei de la MAGAZINE LITTÉRAIRE preiau ultimele fraze ale romancierului și le retranscriu, în corp 18, sub superba fotografie indiană a acestuia ● Uneori, asta face mai mult decît toate orgoliile naționale ulcerate.

Carol SEBESTYEN

5 MINUTE LA PARIS

BON TON

În prelungirea radiografierii, aceea cu America din vremea copilăriei, ar trebui, obligatoriu, așezat Parisul — spațiul livresc al unor trăiri paradoxale în care se suprapuneau nediferențiat stări paradoxale într-un sinestezism imperceptibil. Parisul era așadar un **mai mult** pe care îl regăseam în mireasma unui parfum uscat de ani pe sticla sub formă de inimioară a doamnei soții de mecanic de locomotivă din capătul străzii. Ceea ce se afla acolo, în clădirea netencuită în care trăia doamna, era cuprins în versul bacovian care imagina manierismul decadent al unui alcoolic francez admirînd un strat de panseluțe. Doamna soție se deda viciului stîrnit de licorile băuturii într-o discreție apărată de zidurile casei în dosul cărora se afla o altă lume, una rafinată și decrepită. O lume a unor reverii întreținute de tăria înșelătoare a cremei de ciocolată, a lichiorurilor colorate prin care era „descoperit Parisul", adică euforia de carnaval a unei lumi îndepărtate ale cărei bune maniere mascau păcatul unui viciu îmbrăcat în pretențiile sărmane ale unei ființe care încerca să-și apere convenientele prin maniere civilizate. Doamna perpetua comportamente de „bon ton" în republica noastră populară pentru a fi altfel, pentru a-și ascunde slăbiciunea păcătoasă, în același fel în care își ascundea albul pielii de soarele verii prin mănuși de fir pînă sub cot și pălării „rossignol".

Rătăceam uneori prin încăperile dumneaei garnisite cu bibelouri îngălbenite, întepenite pe scrinuri interbelice în care își păstra rochia de mireasă, buchetul de mireasă care avea de trei ori vîrsta pe care o aveam atunci, pantofi de seară purtați în alte vremuri, genți de lac cu încuietori de alamă și albume care păstrau fotografii cu domni cu pălării și prunci în costumașe de marinari. Așadar, doamna mecanic își pudra obrajii și bea absint în răcoarea acelor încăperi voit altfel decît lumea în care trăiam noi ceilalți, grosolani și fără maniere. Afară era Valahia dintotdeauna în care gașca noastră de copii plebei trăiam gustînd din amețitoarele fapte ale unor încălcări ale legii, vrednici urmași ai unor haiducii autohtone, prădînd livezile cu cireșe ale colectivei de producție, mînați de plăcerea unor revanșe cărora atunci nu le știam denumirea politică.

Bătrîna doamnă era una dintre puținele ființe căreia îi ascultam mustrările, tocmai fiind ea atît de mult altfel decît toți ceilalți care ne serveau nesfîrșite predici morale. Doamna ne îndemna să vietuim civilizat, după porunci exotice ale căror corespondențe imaginare le găseam în cutiile dumisale de pudră pe care era scris în franțuzește numele unor reverii. În preajma ei am învățat, am intuit mai degrabă, că între lume și noi se află o prăpastie, un conflict latent, pe care nu îl poți depăși decît prin aparențele unor gesturi menite să-ți dea o anume poziție în societate printr-un comportament de operetă. Reflexul acestei credințe îl voi descoperi mai tîrziu în secvența aceea în care Balzac îl așezase pe Lucien de Rubempré pe o colină, seara, în fața Parisului pe care îl provocase plin de ambiție războinică. O ambiție la care visa și doamna noastră adesea în fața unui pahar cu lichior de ciocolată care îi dădea iluzia că totul este, încă, posibil.

Daniel VIGHI

PARIS-TUȘNAD

În toamna lui '88, cred, Paris a intrat în viața mea, în apartamentul meu, printre haine și cărți, după ce, mai întîi, s-a auzit în casa scărilor, destul de tare, chiar atît cît să-i tulbure pe Vecinii Mereu Lipiți de Vizor. Atunci, el, M. — fiindcă despre el s'agit, chers lecteurs —, a spus : „Monica a rămas. Stă la Paris !" Și-atunci, tot atunci, Bibu (alt nume) a intrat din nou și a zis : „Din ce vezi, va fi un parizian. Într-un an, doi, cînd o să plec, dracului de aici". Și, din nou, Paris, Paris, de parcă, subit, locuința mea de pe Tușnad 32, s-ar fi mutat undeva prin Montmartre, cum ar fi, pe malurile Senei (în mijlocul poporului francez, ar zice N.B.),[1] în arondismente etc. etc.

Și, uneori, povesteam despre Paris cam în stilul „Ce-ai face dacă ar suna poștașul la ușă, de două ori, și ți-ar spune că tocmai ai primit un milion de ceva (dolari, mărci și, de ce nu, chiar și lei ? și că poftim pașaportul ?" Evident că eu răspundeam primul și ziceam că m-aș duce la Paris și aș sta pe Pont Neuf ceasuri în șir, așa, culcușit în același plictis în care stătea culcușit valetul Planchet în așteptarea stăpînului său.[2] Mal de Seine, conchidem noi grăbiți.

Și M. pleca să mai facă niște „bucăți", adică să mai alerge cîteva sute de metri, pentru că asta făcea de multă vreme și, de bună seamă, din toate „Bucățile" lui însumate ar fi făcut drumul pînă la Paris și retur. Prin Viena ? Chestiunea devenise astfel că Monica, deși nu a făcut niciodată „bucăți" a ajuns și a rămas acolo dintr-o sorbitură.

Atunci, în seara de care vă spuneam că a venit M. așa pe cale de a se face francez, am căutat în niște fascicole dintr-un Larousse. Să văd un plan al lui.

Și, între momentul acela și cel următor vor curge trei ani, cu aproximație. M. a devenit, între timp, **porazian**, eu tocmai cobor din TGV-ul ce m-a adus de la Mulhouse. Sînt cu F. și ne uităm, amîndoi, în Gara de l'Est, la un pliant cu Parisul. Ieșim în fața gării unde știm că ne va aștepta cineva și îi spun lui F. „Uite, în orașul ăsta stă un prieten de-al meu".

Apoi mai trece o bucată de vreme, de data asta mult mai firavă, să fie cîteva ore și eu sînt — NU O SĂ VĂ VINĂ SĂ CREDEȚI, DISTINȘI CITITORI — chiar pe Pont Neuf. Stau acolo și știți ce fac ? Mă gîndesc, așa, difuz, la Costache Negruzzi și îmi repet în gînd, obsesiv : „moaie pana în cerneala unor vremi de mult trecute".

Stau acolo, mă uit în Sena. Fugar, fisticit, aș putea spune. E o apă urîtă, totuși, ca un violent lichid amniotic în care stă, cu ochii deschiși, un bătrîn.

Marcel TOLCEA

Note : 1. Napoleon Bonaparte (1769-1821)
2. Este vorba despre d'Artagnan, personaj din romanul **Cei trei mușchetari**, de Alexandre Dumas-père.

PE ALTĂ DATĂ

N-am văzut Parisul și probabil că n-o să-l văd niciodată. Drept să spun, odinioară aș fi ținut morțiș, acum nu mai am chef. Strugurii sînt acri, nu-i așa ? O bursă care să presupună ducerea de mînă de colo-colo și statul disciplinat într-o bancă, la un birou, asta nu-i mai pentru mine. Există prieteni prefăcîndu-se că mă invită an de an în orașul-lumină. Nu dorese să le forțez mîna. Au problemele lor. Las' să se plimbe marțafoiul ce l-a pupat în cur pe Ceaușescu și astăzi îi slujește pe alți escu, căzînd, deci, repetat în dobitoaca iluzie că tot ce se termină astfel trebuie să fie și veșnic.

Am fost pe cale de a pleca acolo în '76, dar un vigilent colonel de la pașapoarte a descoperit ceva dubios în mica mea existență și m-a oprit, „ca să nu fac vreo prostie". „Să vedem ce-o să zică comisia", a recurs el, pentru a nu mă respinge direct, la un verificat tertip profesional, deși nimeni nu mai era, în afară de o secretară și de ofițerul de serviciu, în onorabila instituție ce bagateliza destinele noastre. „Să vadă frumusețile patriei, ce dracu", s-ar fi exprimat față de șeful meu. Eram obosit după o noapte de mers cu clasa a doua, nu realizam ce mare ocazie scăpasem. Aveam, totuși, „să ies" în acea vară, împreună cu Cornel Secu și cu un grup de bravi sefiști, la EUROCON, în Polonia. Au fost destule de văzut, și predestinatul Gdansk, și Wawel-ul, și atîtea altele.

Deci a rămas pe altă dată.

În ultimul timp, pentru mine Parisul nu mai înseamnă acea suprapunere de Balzac, Carco, Hemingway etc. și de imagini T.V. peste hățuri, ci se oprește la arătări mult mai sărace. Meritul este al talentului de povestaș pe care-l are Radu Călin Cristea. Deci o bancă într-un parc, la limita cu foburgurile, pe ea — doi inși vorbind românește și sorbind din cîte o bere la sticlă (nul acutie !), în timp ce alte două recipiente îi așteaptă alături. Și, deja martor de conversație, decupez disperarea rizăreață a lui Mircea Pora (căci el e unul dintre eroi), atît de sătul de cea mai frumoasă metropolă a lumii.

Viorel MARINEASA

METAFIZIC ȘI BOEM

Metafizic, cum sînt de la natură, și înclinat paradoxal spre științele exacte, am confundat întotdeauna realitatea cu visul, trecînd pragurile succesive ale interdicțiilor de tot felul prin reverie. Cînd totul părea finit, iar viitorul lua forma unui fund de sac, se declanșa în mine un declic de yală de la o ușiță prin care treceam într-un alt univers. Precum Alice. Cărțile, filmele, radioul au fost acea ușă, pe unde, încă din clasele primare, vizitam Parisul, istoria Franței, arta și literatura ei sau mă bucuram o dată cu copiii de acolo de isprăvile lui Pif, Hercule sau Asterix, apărute în săptămînalul „Vaillant" la care eram abonat. Zilele de bolire mă ispășeau de realul vieții de acasă, permițîndu-mi să viețuiesc în ideal, alături de cei de o vîrstă cu mine din Lyon, Marseille, Paris... Ajunsesem la performanța de a cunoaște nu doar eroi, mari personalități, ci chiar străzi din Orașul luminilor, edificii de tot felul. Învățam pianul, dar îmi doream o armonică pentru a-l însoți pe Yves Montand în plimbările lui pe malurile Senei. Yves le Loup era un fel de haiduc francuz pe măsura lui Robin Hood, de care știu și copiii mei). Am strîns vrafuri de reviste „Vaillant", apoi, mai la coacerea vîrstei, „Les lettres françaises", „Recherche", „Science et vie", ba și Curierul UNESCO, ce apăreau în cutia mea poștală cu o zi întîrziere față de cea a cititorului francez.

În meta-universul meu trăim acolo, la Paris, unde ca în orice vis, răul li se întîmplă numai altora, moartea e o chestie a bătrîneții, iar poliile un corolar inevitabil al vieții. Ciudat lar pe impresioniști, post impresioniști și avangardiști am apucat să-i cunosc doar pe filiera albumelor editate de ruși, singurele care circulau în țară, apoi în muzeele din București, Praga, Leningrad, Dresda... N-am fost niciodată surprins de ce atîți români au luat drumul Parisului și au ajuns mari, pentru că simțeam că Franța nu e altceva decît o proiecție ideală a României, unde ne exilam sufletele insulare pentru a rămîne latini și a participa la viața Europei. Grație lecturilor istoriei, biografiilor marilor artiști și personalități, aproape toată copilăria și adolescența m-am aflat sufletește la echidistanță de Paris și București. De aceea, poate, Franța, cultura ei, de care mă simțeam legat organic prin chiar felul meu de a fi, metafizic și boem, nu a reprezentat pentru mine un „refugiu" sau „fructul oprit", spre care aș fi fost tentat să tind, ci o lume căreia simțeam că-i aparțin (fără mondenitățile ce m-au lăsat, în cel mai bun caz, indiferent). Mergeam la filmele cu Bourvil și Fernandel, pentru că aveau în ei ceva din umorul frust al țăranului român, la cele cu de Funès sau Tatti, pentru bufoneria lor provincială, ușor stilizată și absurdă Mă dădeam în vînt după idealismul social, filosofic, literar, artistic al francezilor. Citeam Baudelaire, Apollinaire, Valéry, Mallarmé... mă visam la fel de liber precum Gauguin, capabil să le dea dracului pe toate și să devină rege în Tahiti, fugind de fapt din calea unei lumi prea plină de sine și convențională în tot ce făcea. Nivelul percepției „permise" la vremea copilăriei și adolescenței (cînd cu Statele Unite era un „război rece", iar cu Bonn-ul unul încă neterminat) și-a pus probabil amprenta asupra unei întregi generații, născută în timpul sau după cel de-al doilea război mondial. Masca încă nedefinită a copilului de ieri a luat contururi precise, ridîndu-se. Din participantultul de odinioară la viața lumii, văzută prin ocheanul francez, am devenit spectatorul ocheanului, al Orașului luminilor.

Azi îmi doresc mai puțin să văd Parisul (e dreptul spectatorului de a se opri cu percepția piesei la nivelul cel mai convenabil sufletului său), dar mai ales să umblu în căutarea timpului trecut, să revăd „Parisul copilăriei", de teamă că dimensiunile sînt altele, așa cum nu te întorci prea bucuros pe străzile și în casele pe unde ai bîntuit cîndva. El rămîne acolo, ca un vis frumos, cu oameni generoși și liberi, ingenioși și fantezişti, superficiali și orgolioși, oameni pe care i-ai copiat cîte puțin la o discuție, un curs, o beție, le o lectură sau expoziție... Mi se părea că știu totul despre spiritul francez, cînd în fapt îmi cunoșteam doar propria biografie idealizată și iluminată de o unică fantă ce se putea strecura atunci dinspre Apus spre noi. Eroii. copilăriei mele, grație acestui filtru nu erau niște supermani. Haroun Tazieff, vulcanologul, Jacques Yves Cousteau, oceanologul, atîția alți savanți, artiști și literați nu vor fi niciodată pentru mine niște supermani. Constat că și marii alipiniști ai lumii sînt tot franțuji sau că Patricia Kaas îmi aduce aminte de o colegă de liceu săsoaică...

Ca beduin aflat în mijlocul deșertului, știu că eu sînt centrul lumii, iar oazele între care mi se deplasează caravana sufletului (numită de o vreme și „Orient-Expres") sînt Parisul și, invenitabil, Bucureștiul. Dar cum pentru handicapanta vîrstă a II-a copilăria nu mai are ajutoare, rămîn să mă mulțumesc cu morganele fete proiectate pe două ecrane dintr-o dată...

Paul Eugen BANCIU

CONSERVA

Pe la începutul anilor '80, prietenul B. reuși să obțină pașaportul și viza pentru Franța. Artist plastic fiind, sculptor, își motivă cererea către serviciul pașapoarte prin aceea că dorea să se documenteze în marile muzee și să constate, nemijlocit, care sînt inovațiile, tendințele noului val de plasticieni. Securiștii de la pașapoarte nu dădeau doi bani pe o astfel de motivație, dar și-au călcat pe inimă, deoarece, pentru prietenul B., a intervenit cineva sus pus. La asta s-a adăugat și faptul că sculptorul lăsa aici, în Timișoara, precum un substanțial amanet, o nevastă și doi copii.

Înainte de a pleca, prietenul B. m-a invitat, spre a-și lua rămas bun, la o bere, la Grădina „Cina". Își ascundea cu greu emoția. Din copilărie visase să vadă Parisul. Citise foarte mult despre viața culturală a Orașului Lumină. Avea acolo cîțiva amici, timișoreni rămași în Occident, care, materialmente, nu o duceau rău. Dar, pentru orice eventualitate, prietenul B. a cumpărat două cergi maramureșene, cu gîndul că le va putea transforma în franci — „bani de buzunar", cum zicea el.

Îmi amintesc că, la despărțire, în timp ce-i uram drum bun și sejur plăcut, șarpele invidiei m-a ciupit un pic de inimă, fiindcă și eu, încă din copilărie, îmi doream să văd Parisul...

Prietenul B. s-a întors, după o lună, fortificat cultural, plin de impresii interesante, însă și dezamăgit de felul în care l-au primit unii dintre amicii pe care conta (nu numai financiar, ci și în privința simplelor și firești relații interumane). A reușit să transforme în franci cele două cergi. S-a descurcat. (În general, românii se descurcă).

Stăteam de vorbă la el în atelier, unde mirosea a lemn de stejar și a acetonă și, într-un tîrziu, după ce am golit o sticlă de „Krepkaia" și-a adus aminte că avea să-mi dea un cadou. A scotocit într-o sacoșă ADIDAS și a scos de acolo o cutie aurie, identică prin formă cu cele în care se pun sardelele portugheze. Dar nu, nu erau sardele, nici altceva comestibil. Pe capacul cutiei scria, cu litere cursive, negre: „AIR DE PARIS". Sub inscripția aceasta, tot cu negru, un miniscul turn Eifel (cum ar fi putut să lipsească ?).

Cadoul m-a surprins. Prin idee. Prin ideea celui care a reușit să vîndă cutii de conserve goale.

Iosif COSTINAȘ

Reper editorial

Prima **Culegere generală și completă a fabliaux-urilor din secolele al XIII-lea și al XIV-lea** apărea, acum aproape un veac sub îngrijirea lui Anatole de Montaiglon și Gaston Raynaud, oferind specialiștilor și amatorilor de literatură medievală o imagine globală a povestirilor versificate, ivite în climatul de redimensionare a culturii propriu orașelor franceze la finele Evului Mediu.

Următoarea — și cea mai recentă — restituire a acestor texte (de curînd intrată în patrimoniul Bibliotecii Centrale a Universității din Timișoara) este datorată unui colectiv coordonat de profesorii olandezi WILLEM NOOMEN și NICO VAN DEN BOOGARD. Noua ediție, ce eșalonează materialul în douăsprezece volume, dintre care primele cinci au apărut, începînd din 1983, la editura neerlandeză Van Gorcum din Assen, va cuprinde totalitatea variantelor cunoscute ale tuturor fabliaux-urilor franceze, la care se adaugă textele critice corespunzătoare, ample note și comentarii iar, în final, un binevenit glosar. Stadiul actual al cercetărilor a impus studioșilor — filologi, istorici ai literaturii, teoreticieni interesați de evoluția discursului narativ între formele determinate de transmiterea orală și cele legate de condiția scriptică — formularea unor noi exigențe privitoare la instrumentele bibliografice de lucru. Într-adevăr, fabliaux-urile marchează etapa de frontieră între o epocă de preponderență a circulației orale a operelor și o alta, de dezvoltare a scriptorialității (manuscrisele) — fapt atestat de numeroasele variante reținute, în scris, prin copiile ce ni s-au păstrat. Fiecare dintre acestea este produsul unei alte generații, rezultă dintr-un act de recreare bazat pe un inventar pre-existent, completat prin aportul fiecăruia dintre autori, înregistrează o etapă diferită a evoluției limbii ori ilustrează un mediu lingvistic deosebit. Din această perspectivă, apariția **Noii culegeri integrale a fabliaux-urilor (Noveau recueil complet des fabliaux)** a furnizat tocmai ediția aptă să mijlocească studiul imanent și comparat presupus de cercetarea variantelor în care un număr relativ restrîns de nuclee epice au fost dezvoltate.

În perspectiva colaborării cu diverse organizații guvernamentale și neguvernamentale din Europa, Biblioteca Centrală a Universității timișorene se va îmbogăți cu un fond de carte care îi va spori mult capacitatea și va conduce spre o firească, necesară restructurare a organizării și funcționării acestei instituții

Carmen BLAGA

Tunelul timpului

Recuperăm, în mare viteză, cărți care au făcut delicîul adolescenței bunicii, titlurile în vogă în anii de grație ,910-'930. Edulcorata literatură a bunilor și străbunilor noștri — europeni pînă-n măduva oaselor grație lui Dumas-fiul, Samain, Anatole France și părintelui tuturor, Honoré de Balzac. Îndrăznim a face cîțiva pași înainte punîndu-l pe tapet pe Raymond Radiguet (Radiquet !, vom citi siderați pe pagina de titlu a reeditatului **Bal la conțele d'Orgel**, Editura H, 1992) și (iată, cutezanță supremă) pe Claude Simon, cel ce ne-a dat iluzia, în adolescență, ar fi un moment proprii noștri contemporani. Ne lăfăim, mai ales, într-o literatură de traduceri făcute pe vremea crinolinei și a velocipedului biruitor, preferînd propriei noastre mediocrități metalizate a sfîrșitului de mileniu mediocritatea senzuală a antecesorilor, dramele și dramoletele ftizicilor aristocrați, pudibonda cutezanță a junei orfeline și a bravului navigator de peste mări. Recuperăm, grație economiei de piață, un segment de istorie literară bun a ne calma nervii încordați la maximum de cotidiana balansare între Răsărit și Apus, pătrundem (spre a rămîne ?) într-un tunel al timpului în care totul este posibil, totul pacific, acomodabil, sterilizat.

Sîntem, de e să ne luăm după titlurile majoritare în librării, o generație cu vocația istoriei literare, iubitori de nimicuri futile, trăind ca bravi arhivari ai sentimentalismelor cocotei de lux și ai exaltărilor, ai prodigiilor junelui sportsman ce rulează, cu patruzeci de cai putere, prin hîrtoapele veacului ce se anunță, între două războaie, promițător... Știm că jocurile sînt, de-o bună bucată de vreme, făcute, și totuși citim.

Lucian ALEXIU

JULIA KRISTEVA

TOCCATA ŞI FUGA PENTRU CEL STRĂIN

(FRAGMENTE)

Străin : furie sugrumată, înger negru tulburînd transparenţa, urmă opacă, insondabilă. Figură a urii şi a celuilalt, străinul nu este nici victima romantică a trîndăviei noastre familiale, nici intrusul vinovat de toate relele cetăţii. Nici revelaţia momentului, nici adversarul direct ce trebuie eliminat pentru pacificarea grupului. Straniu, străinul ne locuieşte : el este faţa ascunsă a identităţii noastre, spaţiul care ne surpă adăpostul, timpul în care se deteriorează buna-înţelegere şi simpatia. Pentru că îl recunoaştem în noi, ne ferim să-l detestăm pentru el însuşi. Un simptom prin care acest „noi" devine problematic, poate imposibil : străinul prinde formă cînd apare conştiinţa propriei noastre diferenţe şi dispare atunci cînd ne recunoaştem cu toţii străini, răzvrătindu-ne împotriva comunităţilor şi a legăturilor de orice fel.

„Străinul", care era „duşmanul" în societăţile primitive, poate oare dispărea în societăţile moderne ? Dacă evocăm cîteva momente din istoria occidentală, în care străinul a fost gîndit, acceptat sau respins, vedem că posibilitatea unei societăţi fără străini a fost şi ea imaginată, în perspectiva unei religii sau a unei morale. Întrebarea aceasta, poate dintotdeauna utopică, se pune astăzi din nou, în condiţiile unei integrări economice şi politice la scară planetară. Dar în plan subiectiv, vom putea noi oare trăi împreună cu ceilalţi, devenind alţii, fără ostracisme şi uniformizare ? Modificarea actuală a condiţiei străinului ne determină să meditäm asupra capacităţii noastre de a accepta noi moduri de alteritate. Nici un „Cod al naţionalităţilor" n-ar trebui considerat operant înainte de maturaţia tihnită a acestei chestiuni în fiecare şi pentru fiecare dintre noi.

Din duşmanul ce trebuie doborît, în grupurile umane cele mai primitive, străinul devine, în lumina construcţiilor religioase şi morale, un om diferit ; dacă aderă la aceste sisteme, el poate fi integrat în alianţa celor „înţelepţi", „drepţi" sau „naturali". În stoicism, iudaism, creştinism, şi pînă la umanismul Luminilor, imaginea străinului decurge din această accepţiune care, cu toate limitele şi defectele sale, rămîne o piedică importantă împotriva xenofobiei. Violenţa cu care se pune astăzi problema străinului ţine fără îndoială de criza construcţiilor religioase şi morale. Ea se datorează, în primul rînd, faptului că „străinătatea" propusă de societăţile noastre se dovedeşte incompatibilă cu individul modern, foarte ataşat de diferenţierile de ordin naţional şi etic, dar mai ales subiectiv şi ireductibil. Rezultate al revoluţiei burgheze, naţionalismul a devenit, în secolele al XIX-lea şi al XX-lea, un semn iniţial romantic, apoi totalitar. Opunîndu-se originar tendinţelor universaliste religioase sau raţionaliste, naţionalismul încearcă să-l detecteze şi chiar să-l excludă pe străin şi ajunge, în cele din urmă, să afecteze şi individualismul particularist şi intransigent al omului modern.

Dar poate că tocmai de la această subminare a individualismului modern, cînd cetăţeanul-individ încetează să se mai considere unic şi glorios, şi-şi descoperă incoerenţele şi absurdele, într-un cuvînt, „străinătatea", perspectiva se schimbă : de la întîmpinarea străinului în interiorul unui sistem care-l anulează, la coabitarea acestor străini care recunoaştem cu toţii că sîntem.

Să nu mai încerci să fixezi, să reifici „străinătatea" străinului. Doar s-o atingi uşor, fără să-i dai o structură definitivă. Să-i schiţezi mişcarea perpetuă prin cîteva chipuri disparate. Să decantezi, totodată, această „străinătate", revenind mereu la ea, din ce în ce mai rapid. Să evadezi din ură şi de sub povara urii, nu numai prin reducere la unison şi uitare, dar şi prin reluarea armonioasă a diferenţelor pe care „extraneitatea" le presupune şi le propagă. **Toccata şi Fuga :** piesele lui Bach îmi evocă sensul pe care l-aş dori modern, de „străinătate" recunoscută şi sfîşietoare, tocmai pentru că e înălţată, decantată, înscrisă într-un joc nou, în formare, fără scop, fără borne, fără sfîrşit. „Extraneitate" abia atinsă şi care deja, se îndepărtează...

Fericire pîrjolită. Poţi fi străin şi fericit ? Străinul generează o idee nouă despre fericire. Între fugă şi origine : limită fragilă, homeostază provizorie. Aşezată, prezentă, uneori sigură, această fericire ştie că e trecătoare, ca focul care străluceşte doar cît (se) consumă Fericirea stranie a străinului e să menţină eternitatea fugară şi tranzitoriul perpetuu...

Suferinţă, exaltare şi mască. Pe străin, necazurile inerente — el este o gură de hrănit în plus, o bolboroseală de neînţeles, un comportament neconform — îl vor marca, în fulgerări dureroase. Se va curăţa imperceptibil, devenind neted şi dur ca o piatră de rîu, întotdeauna gata să-şi urmeze goana infinită, mereu mai departe, altunde. Scopul (profesional, intelectual afectiv) pe care unii şi-l oferă în fuga asta neînfrîntă este deja o formă de trădare a „străinătăţii" căci alegînd un program, străinul îşi propune un răgaz sau un adăpost. După logica extremistă a exilului, toate scopurile ar trebui, dimpotrivă, să se consume şi să se distrugă în zvîrlirea nebunească înainte, spre un altunde mereu prea îndepărtat, nesăţios, inaccesibil. Plăcerea suferinţei e componenta inevitabilă a vîrtejului demential, iar **xenofilii** de ocazie, ştiind lucrul acesta în mod inconştient, îşi aleg parteneri străini tocmai pentru a-i supune la supliciul dispreţului, condescendenţei, sau, culme a perversităţii, al apăsătoarei lor milostenii.

Străinul e carne vie sub carapacea sa de om activ sau de neobosit „muncitor emigrant". Îi sîngerează trupul şi sufletul şi e veşnic umilit, pentru că el întruchipează duşmanul, trădătorul, victima. Atîta supunere, explicabilă numai în parte prin plăcerea masochistă, nu e, în fond, decît o mască : personalitate secundă, împasibilă, platoşă de piele anesteziată, ascunzătoare în care poate dispreţui în voie slăbiciunile isterice ale tiranului său. Dialectică a stăpînului şi a sclavului ?...

Străinul cîştigă în forţă datorită distanţei care-l desparte de sine şi de ceilalţi ; el are chiar trufia să (se) pună (sub) semnul relativului, acolo unde alţii sînt pradă stereotipurilor monovalenţei. Dacă ceilalţi posedă obiecte, străinul înclină să creadă că el e singurul care posedă o biografie, adică o viaţă făcută din încercări — nici catastrofe, nici aventuri (deşi ele pot apărea, şi unele, şi altele) — o viaţă, pur şi simplu, în care actele sînt evenimente, pentru că implică opţiuni, surprize, rupturi, adaptări sau vicleniii, dar niciodată rutină sau odihnă. În ochii străinului, cei care nu sînt ca el nu au nici un fel de viaţă : abia dacă există, superbi sau mediocri, dar în afara cursei, aproape mortificaţi.

Intervalul. Indiferenţa este carapacea străinului: insensibil, distant el pare de neatins, dar, în fond resimte cu vulnerabilitate de meduză, valul de atacuri şi refuzuri. Distanţa la care e ţinut corespunde intervalului pe care şi-l impune el însuşi, replîndu-se pînă la nucleul îndelor a ceea ce numim suflet ; această formă de umilinţă e, în definitiv, brutalitatea în stare pură...

Să nu aparţii nici unui loc, nici unui timp, nici unei iubiri. Origine pierdută, înrădăcinare imposibilă, memorie prăvălită, prezent în echilibru precar. Spaţiul străinului este un tren în mers, un avion în zbor, este tranziţia însăşi care exclude oprirea. Absenţa reperelor. Timpul său ? Timpul resurecţiei care-şi aminteşte de moarte şi de dinainte de moarte, dar care e lipsită de gloria de a fi dincolo de ea : iluzorie amînare.

De ce Franţa ? Niciunde altundeva nu eşti mai străin ca în Franţa. Neavînd nici toleranţa protestanţilor anglo-saxoni, nici nepăsarea permeabilă a latinilor din sud, nici curiozitatea deopotrivă duşmănoasă şi asimilată a germanilor şi a slavilor, francezii pun în faţa străinului o reţea socială compactă şi un orgoliu naţional imbatabil. Cu toate eforturile — considerabile şi eficace totodată — ale Statului şi diverselor instituţii care vin în întîmpinarea străinului, în Franţa, mai mult decît altunde, acesta se izbeşte de un ecran. Ceea ce intervine aici e consistenţa însăşi a unei civilizaţii fidele faţă de valorile elaborate la adăpost de marile invazii şi de amestecurile de populaţii, o civilizaţie consolidată de absolutismul monarhic, de autonomia de tip galic şi centralismul republican. Chiar dacă e acceptat din punct de vedere administrativ şi legal, străinul nu e neapărat admis şi în familii. Nepriceperea lui în utilizarea limbii franceze este cauza — conştientă sau nu — a unei profunde desconsiderări din partea autohtonilor, care se identifică, mai mult decît în alte ţări, cu vorbirea lor şlefuită şi multiubită. Obişnuinţele sale alimentare sau vestimentare sînt judecate din capul locului drept o inadecvare de neiertat la gustul universal, adică francez.

Această stare a lucrurilor poate provoca din partea străinului două atitudini opuse. Sau caută, cu orice preţ, să se contopească cu această reţea omogenă şi care nu recunoaşte vreo alternativă, adică să i se identifice, să se piardă în ea, să se asimileze ; demersul e măgulitor, căci exilatul preţuieşte la fel de mult — dacă nu chiar mai mult — ca francezii înşişi binefacerile civilizaţiei în care-şi caută refugiu. Sau, dimpotrivă, străinul se repliază în izolarea sa, umilit şi ofensat, conştient de teribilul handicap de a nu putea fi niciodată... francez.

Şi, totuşi, niciunde altundeva nu eşti străin mai bine decît în Franţa. Iremediabil diferit şi inacceptabil, eşti obiectul unei fascinaţii : eşti remarcat, se vorbeşte despre tine, eşti detestat ori admirat, sau şi una şi alta. Dar încetezi să fii o prezenţă banală sau neglijabilă, un om de rînd. Devii o problemă, obiectul unei dorinţe : pozitivă sau negativă, niciodată neutră. În fond, în toate ţările lumii, străinii provoacă dificultăţi economice sau politice, care trebuie rezolvate pe cale administrativă, în urma unor explozii sociale deseori de necontrolat. Dar o asociaţie ca „S.O.S. Racisme" nu există decît în Franţa, ca şi dezbaterea la nivel naţional, în registru mai mult sau mai puţin senin, privind „Codul naţionalităţii".

Şi nu pentru că Franţa ar fi mai rasistă, ci pentru că în Franţa această dezbatere, devenită imediat ideologică şi pasională, afectează principiile unui tip de civilizaţie şi frontierele psihologiei individuale : „Cum sînt eu în raport cu celălalt ?", „Care sînt limitele şi drepturile unui grup ?", „De ce nu orice om poate avea drepturi de cetăţean ?".

În Franţa chestiunile pragmatice devin imediat etice. „General-politicul" aspiră să devină „general-uman", în spiritul universalismului laic, în virtutea căruia Naţiunea (care şi-a cîştigat universalitatea graţie meritului de a fi inventat „Drepturile omului") se confruntă în mod necesar cu legitimitatea însăşi a noţiunii de „străin". Problema străinului se pune pentru un popor care, după traversarea spiritului religiei, îşi găseşte o preocupare etică... pentru a nu sucomba din cinism sau din speculaţii burslere. Figura străinului vine să ocupe locul rămas gol după moartea lui Dumnezeu, iar, pentru credincioşi, străinul e acolo tocmai pentru a-i reda viaţă.

În sfîrşit, cînd „străinitatea" ta devine excepţie culturală — dacă, spre exemplu, eşti recunoscut ca mare savant sau mare artist — naţiunea întreagă îţi va anexa performanţa şi o va asimila realizărilor sale de marcă, şi îţi va acorda recunoaştere mai mult ca oriunde, e drept, nu fără un semn amuzat şi complice pentru bizareria ta atît de puţin franţuzească, dar, neîndoios, cu mult brio şi fast. Aşa se întîmplă cu Ionescu, Cioran, Beckett... Şi chiar cu spaniolul Picasso, singurul artist, înafară de Rodin, care beneficiază, la Paris, de un muzeu monografic, în timp ce foarte francezul Matisse nu se bucură de aşa ceva... Fiecare cu străinii săi...

În româneşte :
Andreea GHEORGHIU

* Din volumul Etrangers à nous-mêmes, Gallimard, 1991.

Mircea Eliade
La nostalgie des origines

MARIANA ŞORA

Cioran odinioară și astăzi

Să te-ntîlneşti cu tine cel de acum o jumătate de secol este desigur o mică aventură; aşa trebuie să fi fost pentru Cioran, îmi închipui, să recupereze din trecut una din cărţile sale româneşti, **Lacrimi şi Sfinţi,** actualizînd-o pentru cititorii francezi. Dubla distanţare creată de timp şi de transpunerea în altă limbă n-a împiedicat pesemne ca autorul să se recunoască în această oglindă presupus deformată, dovadă însă decizia de a publica acest text sau de a admite s-o facă alţii. Există oare, aşa cum se pretinde îndeobşte, o deosebire esenţială între primele sale manifestări furtunoase, ieşite din efervescenţa tinereţii ca nişte erupţii vulcanice şi eseurile decantate, elaborate în stilul clasicismului francez, după ce autorul trecuse prin şcoala rigorii carteziene?

Citind **Des Larmes et des Saints** în versiunea excelent întocmită de Sanda Stolojan îl regăsim îndată pe Cioran cel de totdeauna. Ne întîlnim numaidecît cu acel ton inalienabil şi de neconfundat, „care e mai mult decît talentul, fiind esenţa acestuia", cum spune Cioran într-o frază citată şi comentată de traducătoare în prefaţă. Dar ce n-a spus Cioran însuşi, luînd apa de la moara comentatorilor, de vreme ce judecăţile de ansamblu, auto-definire distanţate se găsesc formulate de el într-o manieră cu care ei greu ar putea concura! Tentaţia e mare de a transforma un articol sau chiar un studiu amplu despre Cioran într-un conglomerat de citate. Cine să se încumete să expună măcar aproximativ ca el o gîndire ce desfide rumatul şi reducerea la teze, cine să stabilească o mai precisă diagnoză a „fenomenului Cioran", prins de el în atîtea formule lapidare?

„Între Cioran, autorul român şi cel francez de mai tîrziu există identitate şi continuitate de ton, scrie Sanda Stolojan în schiţa ei de portret, competentă şi densă, arătînd că există şi continuitate tematică; şi nu pot decît aproba, adăugind poate: identitate de suflu liric şi de existenţă spirituală. Mai puţin, sau chiar de loc de acord sunt cu prefaţatoarea — tocmai fiindcă îmi însuşesc recomandarea ei de a privi cartea în lumina operei ulterioare — în ceea ce priveşte schimbarea radicală care s-ar fi produs prin încetăţenirea autorului în alt spaţiu lingvistic: „La langue française a fait de Cioran ce qu'il est, par l'effet de freinage et de contrôle imposé à ses exces, à ses violences et à ses éclats". Nu contradicţia dintre această adevămaţie şi cea dintîi vreau s-o relev; există adevăruri care se contrazic fără a se exclude; găsesc însă că tocmai această carte de tinereţe recitită azi vine să răstoarne ca pe un eşafodaj mental fără temeiuri solide părerea general admisă, poate fiindcă e plauzabilă, că între tînărul mînios de altădată, apărut pe firmamentul literelor româ-

Paşi făcuţi şi rătăciri

neşti ca o supernovă, plin de ştiinţă de carte, dar haotic, nestăpînit, ca un fenomen al naturii şi autorul de mai tîrziu, trecut prin şcoala clasicităţii şi a disciplinei scrisului, ar exista o deosebire fundamentală. Acest text se deosebeşte de cele ulterioare exact cît se deosebesc în general primele izbucniri de operele maturităţii: sunt deosebiri de grad, în sensul diferenţierii, nu de esenţă. Cît despre limbajul primelor scrieri care trece drept dezordonat, am avut curiozitatea să-l examinez puţin, recurgînd la original. Surpriză — oarecum scontată: nu, amintirea nu mă înşela —: e o proză românească de cea mai bună calitate. Şi, în pofida cîtorva elemente de limbaj învechite, e mai puţin prăfuită decît multe altele din aceeaşi epocă. Desigur, se găsesc acolo enunţuri apodictice şi „definitive", afirmaţii peremptorii, exagerări prin caracterul impetuos şi pasional al gîndirii, exclamaţii şi fragmente de frază în stil jaculator, o predilecţie pentru enorm care uneori duce la enormităţi. Unele au fost suprimate de autor în traducere. Nimic mai licit. Să vină apoi exegeţii, istoricii literari şi alţi curioşi ca mine, spre a cerceta ce a considerat superfluu, depăşit sau inacceptabil azi. Dar oare unele mostre de acest gen nu se pot găsi şi în marile eseuri de mai tîrziu, în mijlocul discursului cristalin, în limbajul pur şi stringent, oare nu la fel cultivă el în continuare afirmaţia definitivă — pentru moment —, exagerarea, efectele de şoc, devenind maestru al paradoxului şi al hiperbolei?

Departe de mine să minimalizez înrîurirea pe care o poate avea spiritul francez asupra unui om de cultură, mai ales cînd se află încă în devenire; aş vrea să doar să reduc lucrurile la justa lor proporţie. Cioran însuşi vorbeşte despre un nucleu al personalităţii cuprinzînd desfăşurările noastre posibile, crede deci într-o lege internă, ca entelehia lui Aristotel, conform căreia ni se realizează latenţele. „Principiul după care ne-am ivit în lu-

Paradisurile pierdute

me", cum spune Goethe, ne ghidează umbletul pe căile labirintice ale vieţii. Paşii făcuţi, y compris rătăcirile, sunt un drum spre sine. În seria de interferenţe dintre necesitatea internă şi necesităţile întîmplătoare pe care o numim destin, întîmplarea — putem numi aşa un uriaş complex de împrejurări — întîmplarea deci care a făcut din Cioran un scriitor francez nu l-a transformat în altceva decît era şi este. Aclimatizarea perfectă la mediul altei limbi — o performanţă rară la acest nivel, comparabilă cu a unui Joseph Conrad sau Nabokov — trebuie apreciată, după ce greutăţile inerente au fost învinse şi abstracţie făcînd de nostalgiile prea omeneşti, ca un dar al destinului. Să dăm la o parte plîngerile lui Cioran cum că nu se putea bizui pe corectitudine în spontaneitate şi nu putea uza de acele solecisme care dau viaţă scrisului; să nu luăm în seamă ce susţine în accesele sale de autoflagelare, şi anume că ar întrebuinţa un stil desuet, aproape o limbă moartă; să ne gîndim la Erasm, sau, mai aproape de noi, la Descartes, Spinoza, Leibniz, care şi-au scris în bună parte operele într-o limbă cu adevărat moartă, dar „die Muttersprache des Abendlandes" (limba maternă a occidentului), cum a spus cineva recent şi un mediu de comunicare universal în vremurile cînd exista o unitate europeană a spiritului. Rol pe care franceza îl mai are întrucîtva. Păgubaş în această poveste, cu multe aspecte regretabile, a

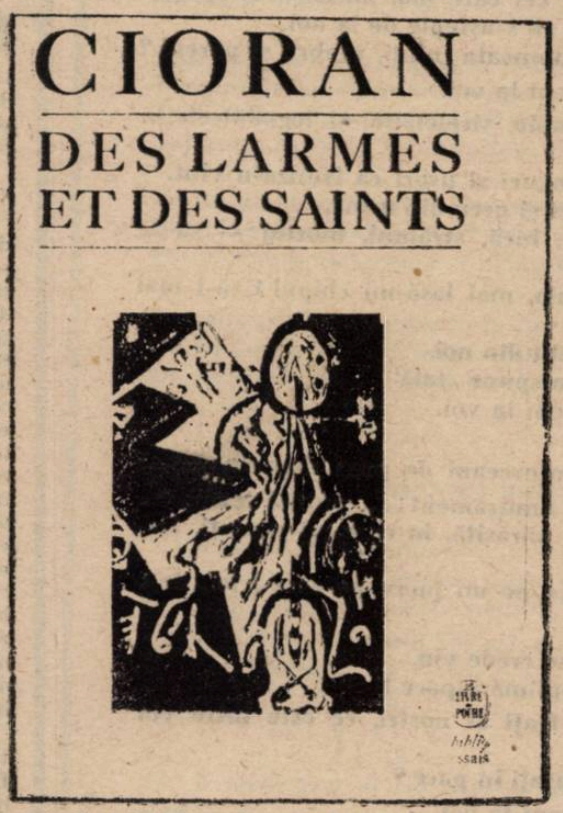

expatrierii talentelor de seamă nu este principalul interesat; el nu poate decît să se felicite: i s-a dăruit un instrument din cele mai perfecţionate şi i s-a deschis o poartă spre universalitate.

Cioran face parte din familia celor care nu se simt acasă, nu într-un loc sau altul, ci în lume, a depeizaţilor în existenţă; el se simte trăind „sans jamais être dans le coup", ca străinul lui Camus, al lui Kafka. De ce să vorbim atunci despre exilul în spaţiu şi nu despre cel în timp? Adeziunea dată temporalităţii, denunţată de Cioran de atîtea ori drept complicitate cu istoria, comportă continua proiectare într-un viitor şi sentimentul de a se îndepărta mereu de inocenţa, pacea, plenitudinea originară, de vreme ce paradisurile

Lauda răzvrătirii

sunt numai cele pierdute. Nostalgiile de acest soi sunt cele mai incurabile. „Denn das ist Sehnsucht, Wohnen im Gewoge und keine Heimat haben in der Zeit." Depeizarea în temporal, acest „exil metafizic", iar în sînul temporalului înstrăinarea de un odinioară al inocenţei (imaginare), sunt leitmotive la Cioran .Dar dacă ne întrebăm: oare este el un singuratic în epocă, trebuie să constatăm că, dimpotrivă, se află într-un consens „fericit" cu spiritul ei, al neîmplicării, al angoasei, al viziunilor sumbre, şi în cea mai selectă companie; exponenţilor lui de seamă (să-l numim pe Beckett) în armonie, mai ales cu dizarmonia ei, cu ruptura dintre necredinţa ei sceptică sau militantă şi aspiraţiile spre spiritualitate ce se înalţă ca piscuri solitare. Poate că la Cioran găsim expresia cea mai netă a conştiinţei nefericite în varianta ei contemporană, în mod paradoxal şi cea mai echilibrată, în sensul că, spre deosebire de alţi diagnosticieni ai relelor epocii, fie şi un Maritain sau Jaspers, el nu pledează pentru nimic, nu caută să convingă de nimic, fiind şi judecător, şi acuzat, cînd procuror, cînd avocat — uneori al diavolului —, în înregime angajat în vreri titanice, pornite să dărîme toate Olimpurile, cît şi în condamnarea acestor vreri; în dorinţele aprige de dezmărginire, în tentativa de a croi un drum spre transcendent, şi în lamentaţiile unui damnat strigînd din adîncuri,

Arcanele istoriei

în lauda răzvrătirii şi în elogiul scepticismului — sau mai de grabă în înfierarea amîndurora. Cele două suflete din pieptul acestui Faust, cel înfocat şi cel dezabuzat, îşi ţin cumpăna. Astfel, dezbaterile în jurul insolubilelor probleme ale existenţei şi condiţiei umane, dar şi reflecţiile despre om, timp şi istorie se constituie într-un recitativ dramatic, alimentat din toată gîndirea omenirii şi din neîmpăcarea proprie

Cine ar vrea să întocmească un „Cioran par lui-même" ar avea numai „l'embarras du choix" printre pasajele semnificative: pe cît de discret în privinţa domeniului privat şi al datelor biografiei sale exterioare, pe atît e de darnic Cioran cu dezvăluiri asupra dispoziţiilor sale interne. El are darul de a te face să intuieşti sorgintea gîndurilor în sfîşieri trăite — şi atunci cînd nu spune eu. De timpuriu el descoperă virtuţile pronumelui **noi,** numai arareori un plural al majestăţii sale autorul şi, ca atare, reductibil tot la **eu** — de cele mai multe ori o generalizare (dacă nu extrapolare) cu sensul: **noi, oamenii,** servindu-i îndeosebi moralistului să-şi valorifice observaţia acută, dar mai ales introspecţia la fel de nemiloasă în aperçu-uri amare şi pătrunzătoare despre tarele şi abisurile omului. Subtilul joc al alternării noi/eu, alunecarea de la destăinuirea directă la cea învăluită împrumutînd omului în genere complicaţiile unui ego devenit obştesc, indică cu destulă precizie cînd anume avem de-a face cu date ieşite din străfunduri care s-au impus ca obiecte de meditaţie: adesea, pînă şi în cele mai abstracte reflecţii. Cioran ar putea spune deci ca Goethe: întreaga-mi operă e o lungă confesiune.

Este fără îndoială un dar poetic cel de a-şi revărsa substanţa cu forţă de contagiune, silindu-te să participi la o lume interioară; fie că expunerea e centrată pe cuprinderea meditativă a datelor existenţei, fie pe arcanele istoriei şi avatarurile

Avatarurile spiritului

spiritului, e nelipsit acel halo emoţional care cîştigă, convinge şi subjugă.

Ciudat cu cît substanţa spuselor e mai sumbră şi adevărul lor l se comunică cu puterea evidenţei, cu atît adeziunea cititorului primeşte coloratura unei bucurii secrete. Participăm la tristeţi dense, organice, metafizice, sfîşieri incurabile, asistăm la o dramă; dar cînd am mai citit vreodată dramele altora, cu condiţia să fie bine scrise, altfel decît participînd-neparticipînd, adică cu acel amestec de tulburare şi de plăcere care se cheamă bucurie estetică? Şi nu suntem oare spectatori care se distrează privind tragediile cele mai cumplite? Are ceva stenic acest pesimism **à outrance** s-a mai spus, efectul fiind asemănător cu cel produs de Schopenhauer, mare magician al cuvîntului, mai ales în aforisme; şi acolo mizantropia cea mai intratabilă ,viziunea cea mai sumbră produc o întinare, provocînd zîmbetul, dacă nu chiar rîsul franc, ca umorul negru. La Cioran, de asemenea, strălucirea de gemă pe care o primesc cugetările prin alchimia verbului le mută, cu tăişul intact în regnul estetic.

Într-adevăr, noi **savurăm** scrisul lui Cioran, ceea ce este în parte o inconsecvenţă — de vreme ce spusele lui sunt făcute să ne atingă dureros (şi chiar o fac) —, pe de alta o necuviinţă, de parcă nu le-am lua în serios; e ca şi cum cineva ar citi cartea lui Iov ca să caute figuri de stil; sau ca în anecdota cu soldaţii italieni care, auzind strigătul înflăcărat al comandantului: „Avanti!" îl comentează: „Che bella voce!". Dar aşa se citesc textele **pline,** cu atenţie dublată, urmînd fericita coincidenţă dintre ascuţimea unui intelect şi darul cuvîntului. Cît despre plinătatea textelor lui Cioran, ea poate fi supusă controlului experimental, căutînd cu lumînarea vreo frază de umplutură: nu vom găsi niciuna .Fiecare abundă de substanţă. Aşa se face că orice carte a sa, deschisă la întîmplare, te prinde de la prima frază; fiecare te solicită, te priveşte, îţi spune: **tua res agitur.**

UN PARIS, DOUĂ PARISURI

Adriana Babeți: În toamna trecută, prin octombrie, înainte de a pleca la Paris, îi dădeai un interviu lui Marcel Tolcea. Era ca și cum ai fi pornit într-o expediție fabuloasă. În încheiere, spuneai ceva foarte frumos: că o să te dai jos din tren în Gara de Est și o să-i spui șoferului de taxi o singură silabă magică: Ritz.

Șerban Foarță: Da, o singură silabă.

A.B.: Ei bine, au trecut aproape... cît?

S.F.: Cam nouă luni. Ca un fel de gestație.

A.B.: Aha. Deci te-ai dat jos în Gara de Est...

Ș.F.: Nu, m-am dat jos la Orly, unde am fost băgați pe culoarul lumii a treia.

A.B.: Oricum, ai luat un taxi. Și ce-ai spus? Ritz?

Ș.F.: Pe naiba. N-am luat nici un taxi, pentru că m-a așteptat o cunoștință din țară. Însă am călcat cu stîngul, deoarece m-am certat cu polițistul care era la vamă, din cauză c-am avut impresia că m-a purecat prea mult. I-am arătat invitația Ministerului Culturii (al Franței) — avea o pagină și ceva — și el a ținut s-o citească toată. Voiam să-i spun că nu sînt un metec oarecare.

A.B.: Și ce i-ai spus că ești?

„Nu sînt un metec oarecare"

Ș.F.: I-am spus că sînt un om onorabil, că sînt un scriitor. Ceea ce lui, bineînțeles, nu-i spunea absolut nimic. Ca mai nimănui, de altfel, din toată Franța și Navarra.

A.B.: După aia cred că n-a mai avut rost să spui silaba miraculoasă.

Ș.F.: Așa-i. N-am spus nici un Ritz. De fapt, cînd vorbeam cu Marcel Tolcea, mă gîndeam la tizul lui, Marcel Proust, care, în zilele de glorie — deși atunci nu mai era în glorie mondenă — cina la Ritz din cînd în cînd, dacă îi permitea astmul, cu paltonul, cu blana pe umeri. Era vorba, asta-i adevărul în ce mă privește de un soi de bovarism. Să știi că am trecut prin fața Ritz-ului, cu adevărat, abia după două luni și jumătate de ședere la Paris. La Paritz. Care-i în Place Vendôme. Coloana era în restaurare și piața era înconjurată aproape toată de un fel de cofraje, încît Ritz-ul, fără perspectivă, era ca o intrare oarecare într-un hotel particular. Nu aveam, bineînțeles, cartea de vizită necesară ca să intru și, la fel de bineînțeles, lozul respectiv. Așa că i-am spus nevestei-mi că am trecut prin fața Ritz-ului abia după ce trecusem. Și Marcel nu mai era. Am mereu impresia că atunci am nimerit în alt Paris. Dar ție, ca vizitator în mai multe rînduri, nu ți s-a întîmplat asta?

A.B.: Nu, sinceră să fiu, nu. Am nimerit întotdeauna în Parisul pe care-l așteptam.

Ș.F.: N-aș vrea să jignim pe nimeni cu amintirile noastre pariziene, poate deplasate. N-am văzut nici unul Parisul atunci cînd trebuia. S-ar putea să nu-l mai vedem niciodată și n-aș vrea să-i jignim cu ifosele noastre pe cei care chiar n-o să-l mai vadă niciodată. Cum e poezia aia a lui Jebeleanu: din păcate, zice, văd Parisul la 40 de ani, în loc să-l fi văzut la 20. Cam ăsta e mesajul. Sigur, orice oraș, mai ales unul fascinant, ca Pari-

„Un frison erotic"

sul, nu?, pe lîngă toate celelalte, poate să stîrnească un frison erotic. Or pentru asta e bine să fii tînăr, să-l vezi la tinerețe. Dragostea, în genere, e o vocație a tinereții, nu? Dragostea, poezia și matematica. Asta o spunea Dimov, care a fost și el acolo, pe rue Mouftard. A pus-o într-o poezie. Dar tu ai avut ocazia, acum vreo zece ani, să stai mai multă vreme într-un alt Paris, unul „structuralist", „semiotizant". Acuma apele s-au retras iar eu personal am ajuns într-un Paris quasi post-istoric. Pentru noi, toate aceste lucruri sînt foarte importante, deoarece „structuralismul" ăsta, în sens foarte larg, orice s-ar spune, oricît de depășit ar părea acum, pe noi ne-a ajutat foarte mult. Polisemantismul operei excludea un sens univoc, și mai ales, ca să zic așa, ideologic. Ai putea să faci o mică deosebire între Parisul despre care vorbesc, „semioticul" și Parisul de acum?

A.B.: Adevărul e că l-am simțit diferit în 1981 și în 1990. Trecuseră zece ani. Deci, în primul rînd eram eu alta, altfel „structurată" interior, în alte împrejurări și cu alte proximități. Prima oară nici măcar nu cred că am simțit orașul, din cauza fascinației pe care au exercitat-o bibliotecile și cîțiva oameni. Mai era apoi o toamnă foarte tîrzie și o iarnă foarte mohorîtă, se întuneca repede și-mi era frică să umblu pe străzi. Practic, tot Parisul s-a redus la două mari biblioteci, cu fervoarea disperată pe care ți-o dă prima ieșire în străinătate. Și a fost șansa întîlnirii cu cîțiva dintre intelectualii la care te refereai implicit și pe care îi tradusesem în românește: Derrida, Kristeva, Sollers, Pleynet, Wahl, Todorov. Și umbra lui Barthes.

Ș.F.: Iartă-mă, te rog. Nu mai trăia, nu-i așa?

A.B.: Nu, murise de aproape trei ani. Dar pe ceilalți și chiar pe el, prin amprenta lui inconfundabilă, am avut șansa să-i cunosc, să-i ascult. Și, în același timp, șansa de a mă

„O scrisoare închisă"

despărți, tot atunci, de ei. Înțelegi? Decisivă a fost întîlnirea, la un curs, cu Derrida. În 1990 am vrut să-i scriu o „scrisoare închisă", după ce Gabriel Liiceanu îi deschisese una în „România literară". Era o experiență comună foarte dură.

Ș.F.: Despre ce este vorba? Despre povestea cu Cehoslovacia?

A.B.: Exact. Derrida tocmai se întorsese după o săptămînă de închisoare la Praga. I se înscenase ceva oribil — trafic de droguri și fusese arestat. Motivul real era că, alături de alți mari intelectuali parizieni, între care și Ionesco, se solidarizase cu cei din Carta 77. Era la cîteva zile după Polonia, mai ții minte. Și fusese arestat. Or, întors acasă, la École Normale, într-o sală ticsită de studenți, el relata toată experiența carcerală cu o extraordinară frivolitate, plasînd-o în livresc, într-un cod cultural superb, de altfel: lecturi kafkiene. Toată eleganța lui stilistică, toată strălucirea cu care-și interpreta propria experiență erau pentru noi, cei trei estici (pînă la un moment dat a asistat la curs și Marin Tarangul) absolut deplasate. Funcționau în gol. Sala avea desfătări semiotice, se amuza uneori copios, ca la un spectacol. Or, pe noi, spectacolul ăsta ne-a dezamăgit. Ca să nu zic mai mult. Și toate celelalte întîlniri. Într-un fel.

Ș.F.: Stai puțin; semiotica este o anchetă a semnelor nu-i așa? Dă-i voie, atunci, lui Derrida să procedeze semiotic, chiar într-o împrejurare ca aceea.

A.B.: N-am nimic împotrivă, dar el era în clipa aceea profesor, la catedră și le relata tinerilor — care efectiv habar nu aveau pe ce lume trăiesc — o experiență foarte gravă, într-o modalitate nepermis de frivolă.

Ș.F.: E o frivolitate specifică, să știi, nu numai spiritului francez. Un fel de dandysm, pe care l-am întîlnit și la mulți estici care-și relatau experiențele concentraționare cu un amestec de eleganță și sfidare.

A.B.: Crede-mă pe cuvînt: am simțit clar că acolo era altfel de frivolitate. Ala goală, despovărată de orice sens al tragicului.

Ș.F.: Da, dar trebuie să admiți că semiotica în genere exclude...

„Las-o dracului de semiotică"

A.B.: Mai las-o dracului de semiotică, doamne iartă-mă. Acolo nu era vorba de nici o semiotică.

Ș.F.: Dar trebuie să admiți că un om care practică ani de zile semiotica este deformat de ea, în sens semiotic. Altfel, n-ar fi decît un profesor care predă brînză, ca s-o citez pe o poetă. Dacă el nu aderă la propria lui...

A.D.: Dar la ce aderă, de fapt, el și toți ceilalți? De ce pivotează așa de ușor în jurul mereu altor centri? Atunci m-am și despărțit de ei (chiar dacă asta nu interesează absolut pe nimeni).

Ș.F.: Draga mea, ei aderă la o lectură mai adecvată a lumii.

A.B.: Ți se pare că e cea mai adecvată lectură a lumii?

Ș.F.: Numai pînă la un punct. Cînd lectura începe să fie în gol, aia nu mai e nici lectură, nici nimic. E într-adevăr frivolitate și zădărnicie. Dar sînt convins că, într-o măsură mai mare sau mai mică — nu sînt eu cel chemat să cîntăresc — cercetarea asta a îmbunătățit unealta, lentilele pe care ni le putem pune ca să încercăm să privim lumea. Cum putem mai bine, mai prost, mai adecvat, mai inadecvat, mai supuși la obiect sau, din contră, mai subiectivi.

A.B.: Acuma ar trebui tu să mă întrebi ce Paris am descoperit după zece ani. Ți-aș spune că am descoperit Parisul-Paris.

Ș.F.: Cel livresc?

A.B.: Da, cel din cărți. Pe urmele tuturor marilor: Proust, Joyce, să zicem, dar fără să citesc atunci nimic. Iată, de pildă, poate cea mai fericită zi, în septembrie 1990, cu drumul, de dimineață pînă seara la Combray-Illiers, cînd imaginarul, literatura au luat-o înaintea realului și l-am văzut pe Proust.

Ș.F.: S-a mai întîmplat asta undeva? Să ia o localitate reală numele celei din roman?

A.B.: Nu, nu cred. E atît de tulburător să vezi scris pe toate indicatoarele „Combray". Parcă ai fi pe altă lume. Și chiar ești, crede-mă.

Ș.F.: Da, trebuie că e extraordinar. Are Proust undeva o frază unde construiește Combrayul bidimensional. El, care voia să adauge celor trei dimensiuni pe a patra, timpul, îl reduce acum în plan, la suprafața paginii de hîrtie, iar cînd își imaginează acele ceasului arătînd o singură oră, atunci el vrea să îl proiecteze direct în eternitate. Refuzînd vo-

„Carne și moarte"

lumetria, care înseamnă carne și moarte.

A.B.: Iar eu tocmai pe urmele spectrelor am pornit, redîndu-le volumetria, carnea, pentru că acel Paris din toamna lui '90 a fost foarte senzorial, pentru mine. Așa am descoperit — e drept, nu singură — o librărie celebră, „Shakespeare et comp.", care tocmai arsese, pe malul Senei, așa am descoperit un miraculos „Irish pub", care se chema „James Joyce", în Hale și care-l avea pictat, ca într-o lucrare naivă, pe Joyce însuși. Pe întreg frontonul, proiectat pe un cer albastru, era el, cu pălăria și ochelarii lui de miop. Și apoi am luat-o pe urmele lui Proust prin Paris.

Ș.F.: Cum s-ar spune, ai fost într-un fel de pelerinaj.

A.B.: Fără să vreau, așa a fost.

Ș.F.: Cu mine e mai complicat. Eu am fost la cimitir. E vorba de cimitirul Montparnasse, care era foarte aproape de Raspail, unde locuiam. Deși nu sînt un necrofil, deși nu merg, în genere, foarte des la cimitir, de ziua morților, 1 noiembrie, am simțit că ar trebui mers... M-am dus cu Mia și, pentru că nu aveam pe nimeni, vreau să spun, neavînd pe nimeni apropiat, ne-am dus în Montparnasse la moș Brâncuși. Să pui moș în ghilimele. Acolo e unul din „Săruturi", pentru o rusoaică moartă foarte de tînără. E scris cu chirilice, scriere pe care el nu o cunoștea. Important e însă altceva. A copiat de pe o hîrtie ceea ce trebuia scris, iar în minteă lui, chirilica s-a suprapus peste ideea de piatră funerară. Monumentul e cam degradat, e într-o stare proastă și ar trebui cumva protejat. Acolo, în Montparnasse se mai află Beckett, Vallejo,

„O să mor la Paris într-o zi cu ploaie"

care are o poezie celebră, „o să mor la Paris într-o zi cu ploaie, o să fie într-o zi de joi". Nu știu exact dacă a fost într-o zi de joi, dar a murit acolo. Și mai sînt cîțiva: Sainte-Beuve, un bust pe un obelisc, cam la vreo patru metri înălțime, ceva destul de stresant, din cauza urîțeniei. Este și un cenotaf, într-un colț, în Montparnasse. Al lui Baudelaire. Dar el nu e acolo. E cu maică-sa și cu generalul Aupick.

A.B.: Tatăl vitreg.

Ș.F.: Da. Pe care nu l-a putut suferi. Ei sînt toți trei în Montparnasse, pe o alee nu chiar centrală. Au un mormînt destul de discret. Generalul are o lungă carte de vizită pe mormînt: fost... fost... fost. Fost ambasador la Constantinopol, la Madrid, căpitan al Legiunii de onoare etc.; etc. Pe urmă, Charles Baudelaire. Anul de naștere și anul de moarte. Și atita tot. Stau așa, alături, Aupick și Baudelaire, cel care-i spusese maică-si, „cînd ai un fiu ca mine, nu te mai recăsătorești". Sau care s-a făcut pașoptist tot din cauza acestui tată vitreg, deci numai ca să poată striga alături de insurgenți, pe baricadele Parisului: „moarte generalului Aupick!".

A.B.: Spuneai ceva ciudat într-una din zile, ceva despre niște mesaje primite de Baudelaire. Am surprins doar un fragment de discuție. Despre ce era vorba?

Ș.F.: Despre glorie, dragă Adriana. Tot despre glorie, dar nu una „prozaică", de prozator, precum a lui Proust, ci una de poet. Închipuie-ți că el primește și azi mesaje, vreau să spun bilete scrise.

A.B.: Extraordinar! Cum?

Ș.F.: Pur și simplu. De 130 de ani primește mesaje; zilnic aproape. Am fost de mai multe ori, în zile diferite și am găsit aceste mesaje scrise pe diverse petece e hîrtie. Pe ce are omul la el. O hîrtie umilă, ca să zic așa. Nu sînt scrisori parfumate, puse în plic. Sînt mesaje, bilete. Sînt mai ales femei.

A.B.: Ai copiat cîteva?

Ș.F.: A copiat nevastă-mea, pentru că mă jenam să le copiez, ciudat, nu? Și pentru că se adunaseră în jur vreo zece și nu știau ce vrem să facem. Să violăm mormîntul, probabil. Din păcate n-am avut un aparat fotogra-

„Charles, je t'aime"

fic, ca să fim mai plauzibili acum. Cel mai tulburător a fost un mesaj simplu: „Charles, je t'aime". Am mai găsit apoi încă patru, în patru limbi; o să le publicăm, eventual.

A.B.: De unde să vină toată povestea asta?

Ș.F.: Știu eu? Poate și dintr-un soi de catolicism, care presupune ideea de intercesorat. Și totuși nu e vorba de intercesorat, fiindcă acești oameni nu-l fac intercesor pe Baudelaire. Pe lîngă ce să-l facă? Pe lîngă Dumnezeu? El era poet damnat. Pe lîngă Satan? Pentru că el a scris „Laude lui Satan". Nu, aicea am greșit. Nu e vorba de intercesorat, ci, eventual, de ex-voto-uri. Nu știu... Poate că și la alte morminte există așa ceva... Nu știu. Uite, alt bilet era: „Charles, singura mea rațiune de a fi". Semnat cu un nume de femeie. Are Breton o poezie lungă de tot despre Charles Fourier, care are o statuie undeva la Paris. Dar iată aceste violete, care sigur erau puse de o mînă de femeie. Înmănușată, cred. Erau niște prezumții ale lui Breton. Am putea face aici o paranteză: dacă aceste femei i-ar fi cunoscut pe Baudelaire atunci cînd a trăit, probabil l-ar fi ignorat, cum se întîmplă de obicei. Probabil asta e gloria postumă a persoanei.

A.B.: Parcă mai doreai să vorbești despre încă o glorie din aceasta, tot a unui poet.

Ș.F.: Serge Gainsbourg. Poți să-ți imaginezi un zid? El are o casă, pe lîngă editura Gallimard. Casa e într-o grădină, iar grădina are un zid înalt de vreo trei metri și lung de vreo 14-15 metri. Ei bine, de sus pînă jos, sînt inscripții. Firește, adorații. Unii au scris și pe casa de alături, pentru că nu le-a mai ajuns zidul. Ceea ce la noi nu se prea întîmplă. Uite, ca și povestea cu Proust. Sau cu Baudelaire. S-ar prea putea să fie, în cazul ultimelor două forme de adorare, numai a Franței și, poate, numai a Parisului.

A.B.: Despre care spuneai, într-o altă dis-

„O nouă Alexandrie"

cuție, neînregistrată, că ar fi ca o Alexandrie nouă. Să fie el, într-adevăr, capitala sfîrșitului nostru de veac, a alexandrinismului nostru obosit și vlăguit?

Ș.F.: Da, cred că e. E un creuzet mondial, un cosmopolis. Nu e vorba de o babilonie, nici de un nou Babel, nu e vorba de a sfida pe verticală (Parisul se vede, de altfel, ca un oraș mai mult plat), ci de o posibilitate a noastră de a ieși din vernacularism, din tribalism, din acest blestem al sîngelui pur. Iar dacă post-istoria se va îndeplini la un moment dat, fără apocalipsă, deci nu neapărat în perspectivă strict eshatologică, iar dacă, pe de altă parte, istoria a însemnat gîlceavă permanentă între tribalisme, clanuri, sînge, pigmenți ai epidermei, atunci, în acea post-istorie se va intra pe această poartă, asemeni Parisului.

A.B.: Dar din punct de vedere cultural?

Ș.F.: Pentru că mă somezi să-ți răspund: cred că nu mai există un Paris al avangardei — avangardă însemnînd un soi de provocare a artei, a noutății — un soi de extremism estetic, a cărui consecință ultimă ar fi tăcerea. Nu s-a ajuns nici o secundă la asta. Sigur că e o oboseală, o istoveală. E aici un alexandrinism, nu ca un salt peste o fatală umbră a noastră, ci ca un salt într-un fel de tranchilitate fără nerv, într-un fel de convalescență sau sanatoriu. Ceva ușor exsanguu, fezandat. Un ultim rafinament, trăit o dată cu semiotica. Poate e liniștea dinaintea altui eon. Dar cine știe? Poate că în chiar clipa în care

„Marile ouă de struț"

vorbim, se coc la Paris niște ouă de struț, marile ouă de struț care se coc în nisipurile viitorului imediat. Pe de altă parte, nu pot să cred că totul e pierdut, într-un anumit sens. Poate că în mine vorbește acum cineva care are nevoie de normalitate, care ar vrea să depășească istoria. Care ar vrea să se termine odată.

A.B.: Ce?

Ș.F.: Filmul. Aș vrea, într-adevăr, konec filma. Fin.

A.B.: Să se termine cu bine?

Ș.F.: Absolut. Aș vrea happy end.

Adriana BABEȚI

Paul Claudel

BALADĂ

Am mai plecat de multe ori, dar, de plecat, plecăm acum, întiia oară.
Adio, voi ce ne-ndrăgiți! E-n gară trenul care-o să ne ia.
Am mai jucat această scenă, dar o jucăm de-aievea azi, întiia oară.
Dacă credeați că n-aș fi-n stare să mă despart cu-adevărat, vedeți, dar, că nu trebuia.
Rămas bun, mamă! De ce plîngi, cum cei care mai au ceva să spere?
Cele ce nu pot fi altminteri, o lacrimă nu au s-aștepte de la noi.
Nu știi că sunt o umbră-n treacăt, — dumneata însăți, umbră și părere?
N-avem a mai veni la voi.
Lăsăm femeile, pe toate, soțiile cu cununie, șicelelalte, și logodnicele,-n urmă.
S-a zis cu ele, și cu plozii... Iată-ne singuri și ușori ca frunza-n vînt.
Cu toate astea,-n astă clipă, la ceasul trist și greu din urmă,
Mai lasă-mă numai o dată — cît nu-s, încă, străinul, mortul — să te privesc fără cuvînt!
Cît mai sunt viu, cît, încă, nu e al altuia, mai lasă-mi chipul! să-l mai privesc numai o dată.
Aibi grijă, baremi, de copil, copilul zămislit din noi.
Sufletul meu și carnea mea, ce altuia-i va spune „tată'
N-avem a mai veni la voi.

Și vouă, prieteni, bun rămas!... Ne întorceam de prea departe, ca să ne datorați credință, — cel mult, puțin amuzament..., puțină teamă...
Ci iată țara, țara voastră, cea niciodată părăsită, în care-mi sunteți, fiecare, ca,-n casa alor lui, un fiu.
Consti'nța ne rămîne nouă, înțelegînd, ca pe un lucru pe care-l iei, de-o dată-n seamă.
Mizeria omului, — și moartea în cela ce se crede viu.
Rămîi cu noi, consti'nță trează, deșartă patimă rapace!
„Vieața liberă, științа, eterna artă...' frați ai noștri, ce este între voi și noi?
Lăsați-mă numai să plec! De ce nu mă lasați în pace?
N-avem a mai veni la voi.

ÎNCHINARE

Voi toți la țărm, noi pe covertă, și, trasă, puntea, pe tăcute.
Pe cer, numai un rest de fum... N-o să vă revedeți cu noi.
Și, numai, soarele de-a pururi al Domnului asupra noastră, pre apele de El făcute.
N-avem a mai veni la voi.

(1906)

'n tălmăcirea lui Șerban FOARȚĂ

Stéphane Mallarmé

MORMÎNTUL LUI CHARLES BAUDELAIRE

Subpămînteanul templu prin gura-i idolatră
De sepulcrală cloacă rubin și zoaie bînd
Un bot de zeu Anubis divulgă 'ntreg flambînd
În joasă răutatea cu care crîneen latră

Sau noul gaz cum toarce o flacără mulatră
Prea multelor oprobrii ștergar aceasta blînd
Dezvăluie un pubis nemuritor umblînd
Dintr-un fanal în altul buimac și fără vatră

Ce foi uscate'n burguri fără votive seri
S-o bine mai cuvînte încît prin adieri
Pe marmura zadarnic a lui Baudelaire să-și culce

Din nou învăluita absență în fiori
Ea Umbra-i tutelară otrava noastră dulce
De respirat asijderi unei mortale flori.

În românește de
Ș.F.

„EX-VOTO"-URI PENTRU CHARLES BAUDELAIRE *

Charles, mon ami,
J'aurais aimé apaiser „les vibrantes douleurs dans ton coeur plein d'effroi', mais un siècle nous a séparé. Je t'aime, Charles, et te retrouverai bientôt et cette fois-ci plus dans un livre mais dans l'éternel. A bientôt, Charles.
Anne

*

I meet you at the Abyss, my Love... How dark and wonderfull it will be !!

*

E di ricordo ritrovo dei passi del tuo cammino; e del presente ritrovo il mio inconscio sconvolto da te.
Gigi 91

*

Qué torpe es el vuelo del Albatroz en tierra....
Descansa en paz, Charles!

* Transcrise, în Cimitirul Montparnasse, întocmai, în ianuarie '92.

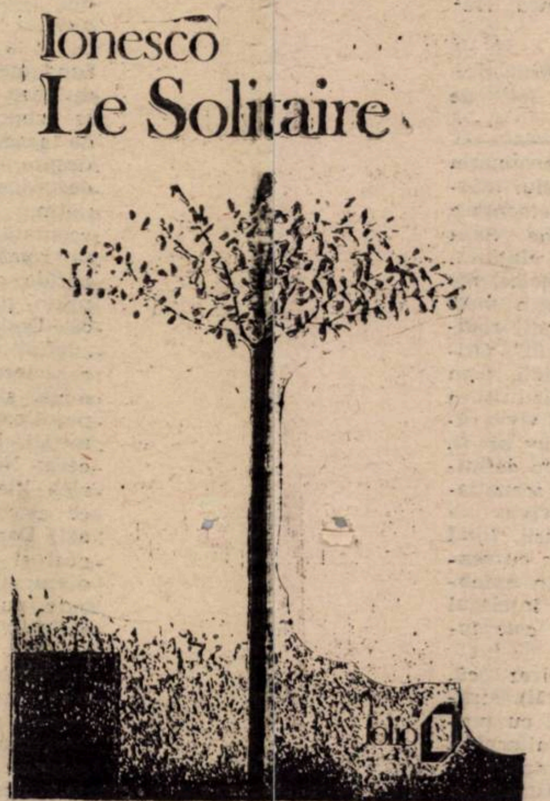

Redacția revistei „Orizont"
îi urează lui
ȘERBAN FOARȚĂ
ani mulți, fericire, glorie!

MIRCEA ELIADE, ÎNTRE PARIS, BUCUREȘTI ȘI CHICAGO

Incipit vita nova

„Am ajuns la Paris duminică 16 septembrie, în gară ne aşteptau Emil Cioran şi Licã Cracanera — un om de afaceri, prieten şi protector al intelectualilor, pe care îl cunoscusem cu doi ani înainte. Cioran ne găsise camere ... Am dejunat la N. I. Herescu, în apartamentul pe care îl cedase, provizoriu, un coleg. Era tot atît de optimist. Spunea: mai avem un an greu de trecut; după aceea situaţia se va îndrepta...". Întotdeauna Parisul a fost, pentru intelectualul, artistul, omul politic român aflat la ananghie, limanul salvator. Aici era centrul lumii, tărîmul visat, locul de unde putea reîncepe sau începe totul. În 1848, în 1859, în 1918, în anii-cheie ai întemeierii României moderne, Parisul a fost certitudinea, chezăşia, argumentul suprem. El era dublul celest al capitalei noastre asediate. Aşa că e explicabil ca exilaţii anului 1945 să spere că nu va dura. Că provizoratul lor va fi prescurtat repede-repede. Nu aflaseră nici de înţelegerile de la Yalta şi nici nu au idee de toate ramificaţiile Internaţionalei comuniste. Va mai trebui puţină vreme ca ei să-şi dea seama de faţa adevărată a realităţii. Abia după cîţiva ani de experienţă a mizeriei, a succesivelor înfrîngeri, Mircea Eliade îşi va pune unul dintre eroii săi preferaţi să afirme: „Salve, Occidens, morituri te salutant! Ar fi fost prea frumos să ajung la Paris şi să le spun asta. Să ştie şi ei că, deşi neau condamnat la moarte, noi tot îi iubim şi îi venerăm. Căci acolo e Occidentul. Acolo e adevăratul crepuscul... Numai acolo, în Apus, lumea îşi dă seama că moare. De aceea, în Apus, oamenii iubesc istoria: pentru că ea le aminteşte necontenit că oamenii sînt muritori, că civilizaţiile sînt muritoare. Noi, cei de pe aici, nu prea avem motive să iubim istoria. De ce am iubi-o?" (s. n.). De ce am iubi istoria, iată întrebarea care pluteşte peste primul deceniu de exil al lui Mircea Eliade, chiar în această epocă pe care el însuşi o aşează sub semnul reînnoirii

Vînătoarea şi oaspeţii

Este destul de greu să-l convingem pe cititorul-amator de astăzi că şi Emil Cioran şi N. Herescu şi Mircea Eliade se numărau între cei care au pierdut războiul. Şi mai greu ne va fi să-l convingem astăzi că una dintre componentele forţei victorioase îşi avea combatanţii nu numai la Moscova, ci şi la Roma sau la Paris. Stînga triumfase în 1945, iar Eliade Cioran, Herescu nu fuseseră de stînga. Este foarte uşor să ne întrebăm astăzi de ce n-a mărturisit Eliade, să glosăm veseli asupra anilor săi tulburi. Adevărul este că tocmai în vremile în care, la Paris el începea o viaţă nouă, se afla (pretutindeni) pe listele negre ale celor ce trebuiau eliminaţi. Fusese pe listele negre dintotdeauna: presa de stînga a deceniului patru îl ţinuse, prin liderii ei, sub foc continuu. Iar vedetele presei deceniului al patrulea vor fi, în deceniul al şaptelea, cei care vor face educaţia posibililor dizidenţi din România. E o copilărie să afirmăm că, din 1945 pînă în 1992 presiunea a scăzut o clipă asupra operei lui Mircea Eliade? Oare acea mea culpa nu ar fi fost hiperbolizată în delir şi de băieţii de mingi ai dreptei, şi de fericiţii învăţăcei ai foştilor proletcultişti? Citesc un volum apărut în 1981 la Editura politică în care semnează articolele despre Neofascism, terorism, noua dreaptă, Valter Roman, Virgil Măgureanu, Vasile Secăreş, Silviu Brucan ş.a. Iar Mircea Eliade era aşezat, după cum bine ştim dintr-o seamă de studii, articole, sinteze ale deceniului al şaselea, pe lista fasciştilor. Fără să fie vînat cu insistenţă cu care erau vînaţi alţii, era vînat mereu, fiindcă există un exerciţiu vînătoresc care trebuie practicat, fiindcă există profesiunea de vînător! Citesc amintirile (jurnalul: realmente extraordinar) lui Virgil Ierunca despre anii patruzeci petrecuţi la Paris. Forţa stîngii era, la Paris, enormă, şi va trebui să vină momentul Cortinei de fier pentru ca naufragiaţii exilului să fie reuniţi pe Arca salvatoare. În 1949, cînd le apar marile opere, operele inaugurale, ele nu reprezintă nişte victorioşi, ci nişte supravieţuitori.

Memorialişti, documentarişti, ficţionari

Numai cine a citit memorialistica, interviurile, confesiunile pe care Eliade le scrie în deceniul al patrulea poate înţelege jurnalele şi memoriile de mai tîrziu ale lui Mircea Eliade. Problema exactităţii rămîne mereu pe planul al doilea şi numai un naiv ar putea fi iritat de faptul că în trei mărturii consecutive din deceniul al patrulea scriitorul va afirma că doica sa de la Cernavodă fusese tătăroaică, ţigancă, indiancă! Era proaspăt întors din India, biografia sa trebuia conectată la ultimul moment extraordinar al existenţei sale! Iar existenţa sa se cuvenea să fie aşezată sub semnul coincidenţelor miraculoase! Viaţa sa trebuie să traverseze proba labirintului, trebuie să străbată drumul consacrat. Itinerarul care a fost este recitit de cel care ştie sau de cel care crede că, în realitate, întîmplările traduc înalta ordine. Memoriile, jurnalele, mărturisirile sînt mereu rescrise, recompuse, reaşezate. Biografia lui Mircea Eliade pare o nesfîrşită sursă de materii prime pentru memorii, jurnale, nuvele, romane, piese de teatru. Evenimentul devine solemn, existenţa e ritmată nu la nivelul mizerabil al cotidianului, ci de ritmurile cosmice.

După cum arată şi recent apărutele confesiuni în româneşte ale lui Maytreyi Devi, priza lui Mircea Eliade la real era aproape stranie: a-l încadra mecanismului politic al deceniului al patrulea e o operaţiune exagerată. El era doar fidel faţă de cîţiva oameni cărora, dintr-un motiv sau altul, li se devota. Erau „oamenii providenţiali" de care se simţea legat. I-a zeificat, în studii sau eseuri pătimaşe, pe Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu. Sacraliza momente care nu erau decît profane, într-o adolescentină căutare a marilor repere. Adolescent perpetuu, a fost capabil să înceapă o viaţă nouă la Londra, la Lisabona, la Paris, la Chicago, lăsînd Bucureştii să fie capitala absolută, Centrul veşnicei reîntoarceri. O lectură corectă a Memoriilor trebuie completată cu lectura altor opere ale lui Mircea Eliade, care pot să demonstreze că biografia sa începe cu Începuturile. Iar în această descifrare a Începuturilor, căreia istoria religiilor îi este carte de căpătîi, Mircea Eliade e şi filoromân şi filosemit şi filo..., iubitor al lumilor vechi, dintotdeauna: nici o idiosincrasie nu-l întinează opţiunile.

Cornel UNGUREANU

Mircea Eliade, Memorii I—II, Ediţie îngrijită de Mircea Handoca, Humanitas, 1991.

Erată: În cronica din numărul trecut, coloana din mijloc: în loc de talie se va citi falie.

DINCOLO DE CUVÎNT

Am sub ochi o revistă foarte neglijent scrisă, cu toate că pătrunde în multe case româneşti: Panoramic Radio TV. În numărul 26, care acoperă săptămîna 29 iunie — 5 iulie 1992, pe prima pagină ne întîmpină chipul Sarei Montiel, însoţit de următorul comentariu: „La 64 de ani, Sara Montiel, renumita actriţă spaniolă, cunoaşte momente de apogeu şi de renaştere ale carierei sale muzicale. Săptămînal, ea are o emisiune la televiziunea belgiană, în care prezintă muzică retro — cu predilecţie cîntecele care au consacrat-o. Celebra vedetă mai interpretează, de asemenea, muzică sud-americană şi mexicană, beneficiind de o audiţie de excepţie şi datorită prospeţimii, tinereţii şi farmecului său, neafectate de trecerea timpului". Rar mi-a fost dat să întîlnesc, în presa noastră, o notiţă atît de scurtă (doar 7 rînduri), în care să se adune, cu ghiotura, atîtea „stîngăcii" de exprimare. Cînd spun: „stîngăcii", recurg, bineînţeles, la un eufemism. Oare cu ce să încep? Cu lucrurile ceva mai puţin grave. În fraza: „are o emisiune la televiziunea belgiană, în care prezintă muzică retro — cu predilecţie cîntecele care au consacrat-o", menţionez repetarea pronumelui relativ care, intolerabilă la mică distanţă, în cadrul îngust al aceleiaşi unităţi sintactice. Doar lui Iorga i se poate îngădui un asemenea viciu de exprimare, în virtutea principiului Quod licet Iovi... Chiar dacă sensul ei este transparent, expresie muzică retro, din aceeaşi frază, mi se pare cu totul nefericită, adverbul latinesc retro „îndărăt" fiind constrîns să funcţioneze ca adjectiv invariabil. Or, se ştie că retro apare doar ca element de compunere savantă, în neologisme ca retroactiv, retroceda, retrograd şi retrograda, retrospectiv etc., etc. Doar la jocul de biliard franţuzismul retrò, accentuat pe ultima silabă, apare ca un cuvînt de sine stătător, în expresia a face un retrò, adică „a executa o lovitură care să imprime bilei o mişcare înapoi".

Penibil bîjbîită ni se înfăţişează secvenţa beneficiind de o audiţie de excepţie. Întrucît nu cred că e vorba de condiţiile „tehnice" ale emisiunii, am impresia că autorul notiţei confundă audiţie cu audienţa, cu observaţia că şi acest din urmă termen se vădeşte, de mulţe ori, pretenţios. Cît despre locuţiunea adjectivală de excepţie, ea este de mult compromisă prin uz şi abuz, dovedind din partea celor care o mai întrebuinţează, un fel de lene intelectuală. În propoziţia „Celebra vedetă mai interpretează, de asemenea, muzică sud-americană", adverbul mai şi locuţiunea adverbială de asemenea nu pot duce casă bună laolaltă, unul din ele fiind de prisos. În ceea ce mă priveşte, nu aş folosi cu nici un chip expresia Celebra vedetă, pentru simplul motiv că sensul superlativ al adjectivului (Celebra) ese cuprins în acela al substantivului determinat (vedetă). În sfîrşit, în crîmpeiul de frază „cunoaşte momente de apogeu şi de renatştere ale carierei", articolul genitival ale este greşit întrebuinţat, în loc de a, căci nu „momentele" renasc, ci... cariera.

Mai boacănă decît toate neroziile înşirate pînă acum este însă cea din titlu, care sună: „Sara Montiel... redivivus". Oricît de puţină latină se face în şcoli, elevii clasei a VIII-a tot ştiu că terminaţia -us la adjective, este, totdeauna, marca genului masculin. Cititorul care şi-a însuşit regulile elementare ale morfologiei latineşti, dar n-are habar de Sara Montiel, ar putea crede că e vorba de un cîntăreţ, nu de o cîntăreaţă. Corect ar fi fost, bineînţeles, redivivа. Precizez, dacă mai e nevoie, că, prin unul din sensurile sale, adjectivul cu trei terminaţii redivivus, redivivа, redivivum înseamnă „renăscut". Originea cuvîntului rămîne obscură, dar romanii, prin etimologie populară, îl analizau descompunîndu-l în redi- tema verbului redire „a se întoarce" şi viv-, rădăcina verbului vivere „a trăi". Redivivus ar fi, prin urmare, „cel care se întoarce la viaţă", definiţie ce acoperă aidoma unul din înţelesurile secundare ale termenului în discuţie. Iniţial, redivivus a aparţinut limbajului profesional al arhitecturii, fiind întrebuinţat despre materialele de construcţie cu sensul „folosit din nou, refolosit". Ulterior, prin extensie şi generalizare, cuvîntul a dobîndit şi înţelesul amintit anterior („reînviat"). Oricum, el nu este înrudit cu vivere „a trăi".

„SARA MONTIEL... REDIVIVUS" (!)

Pentru că veni vorba de vivere, precizez că, înainte de a se fi impus sinonimul slav (trăi), strămoşii noştri păstraseră verbul latinesc: vià, cu prezentul viez, viezi, viază, de conjugarea I, alternînd cu vie, de conjugarea a III-a. Perfectul compus era (eu) am vis. În limba populară, vià rezistă pînă tîrziu, dovadă, între altele, ivirea lui în imnul pe care Parpangel îl închină „libovului" în Ţiganiada lui I. Budai-Deleanu. De reţinut că, în primele două strofe ale „imnului", vià alternează cu sinonimul său slav trăi: „Tot care nu simte libovie, / Mult defăimează legea firească / Şi nu e vrednic să mai trăiască. / / Tot ce simte, să mişcă, viază, / Tot ce-înverde, ce-înfloare şi creşte, / Cu poftă lină să-îmbrăţoşază..."

G. I. TOHĂNEANU

EPISTOLAR

Timişoara, 17 iunie, 1992

Salutare, amice,

Ar cam fi vremea să-ţi răspund ; aştepţi cam de mult acest răspuns. M-ai întrebat adesea : „Ei, cum e cu România aia?" După aproape nouă luni de cînd. mă aflu aici e totuşi greu să „nasc" un răspuns cuprinzător ; te vei mulţumi deci, pentru moment, cu cele de mai jos.

Mi-e tare greu să găsesc atitudinea cea mai potrivită : de voi fi prea sincer, voi risca să aduc oarece jigniri, ba chiar să rănesc, iar de mă voi împotmoli în politeţuri, voi risca să nu spun nimic consistent. Ca şi pe la voi, şi aici se practică ori impostura, ori eschiva. Nu-i cazul să-ţi mai spun eu că ţara asta, ca şi altele de prin preajmă, o duce rău şi are conştiinţa dureroasă că o duce astfel. Bineînţeles că înainte o ducea şi mai rău, dar şi-a luat zborul şi bruma de acoperămînt al mizeriei de altădată. Mizeria e goală-goluţă. O vezi toată, pînă în străfunduri, şi o revoluţie făcută în pripă nu poate şterge deceniile de compromisuri impuse ori acceptate.

Revista în care apare această falsă scrisoare ce-ar vrea să enunţe adevăruri, această revistă, deci, este astăzi mai mult ori mai puţin muribundă pe plan financiar, căci s-a zis cu acea perioadă ciudată în care economia rămînea comunistă, iar discursul devenea liberal ; acum discursul şi practica tind să se armonizeze ; fiecare dă din coate cum poate, trăgînd cît mai multă spuză pe turta lui. E ceea ce noi am învăţat să facem de mult şi n-am putea afirma că asta ne aduce întotdeauna fericirea. Mai ştii, poate lor ar putea să le aducă un plus de fericire, după cele ce le-au îndurat pînă acum.

Au reuşit să scape de un tiran incompetent, rău şi stupid, dar au sărit să-l îmbrăţişeze pe altul — Profitul. E un stăpîn blînd pentru cei ce ştiu să conjuge verbul „a avea", dar necruţător pentru cei dispuşi să-i prefere doar verbul „a fi".

Aici/acolo, în spatele unei toleranţe de faţadă, zace tot ura ; de asta ţi-am mai vorbit ; nu fără durere, o ştii bine. Mult mai plăcută îmi este trista frumuseţe a străzilor, cea a oraşului năpădit de iarnă, ori cotropit acum de vegetaţie ; mult mai plăcute îmi sînt mirosul, mai aparte ca oriunde al pămîntului reavăn, mirosul năbuşit de benzină ori de cărbune ; prefer străfulgerărilor de ură, fulgerele unei discuţii adesea grave, mai totdeauna profundă, cel mai adesea călduroasă, ori supunerea împletită cu deznădejde a studenţilor mei. Totul are aici — de asta poţi fi absolut sigur — mult mai multă forţă decît la noi, fie că-i vorba de curaj ori de lipsă de vlagă, de tandreţe ori de dezgust.

Prea mult am vorbit despre ură ca să nu mă întorc iarăşi la ea ; îşi desfăşoară vălul fără ruşine, e pasnică, aş zice chiar — cu riscul să cad în preţiozitate că e... amabilă. La noi e ori brutală ori de-a dreptul impudică ; dacă am înţeles din cele relatate de tine ori de presa noastră, la noi, în timpul ultimelor alegeri. mulţi s-au „uşurat", în fel şi chip, în izolarea oferită de cabina de vot...

Ştiu că îţi place Istoria ; aici continuă opera de recuperare ori de restaurare a acesteia. Ceea ce-mi pare straniu este rîvna cu care e readus în prim plan un dictator militar din timpul ultimului război, spre a face din el un erou ori minunarea în faţa unor scriitori care n-au avut decît dezgust şi dispreţ pentru democraţie, pentru a descoperi în ei adevărata spiritualitate românească ori spiritualitatea pur şi simplu. Ştii, eu aş vrea să se scotocească mai mult printre alte cotloane — cunoşti ideile mele fixe, — lui Antonescu, lui N. Crainic ori lui Nae Ionescu le voi prefera întodeauna România lui Istrati, a lui Celan ori Fundoianu, ori cea a lui Goma ; aceştia rămîn parcă mai aproape de noi, deşi au fost deopotrivă loviţi şi de propria lor ţară, şi de Franţa... Ceea ce simt pentru ei este mai mult decît respect şi dacă am venit să muncesc în această ţară, dacă am ajuns s-o iubesc, e în primul rînd datorită lor.

Voi termina această scrisoare spunîndu-ţi că dezbaterile din parlamentul românesc nu sînt mult deosebite de cele dintr-al nostru (deşi românii le cred, ca atîtea ale lor, „originale"). Ca şi în Franţa, deputaţii sînt aici — am învăţat o serie de expresii noi — luaţi în zeflemea ori daţi în tărbacă... Eu zic că ar trebui mai degrabă să-i admirăm, într-o ţară în care tendinţa e mai degrabă de a lăsa totul în voia sorţii, în care fiecare gîndeşte mai degrabă doar la propria-i persoană şi unde atîţia şi-au lăsat braţele în jos, neputincioşi, ori sînt pe cale să le lase, uitînd că îţi trebuie atîta curaj ca să încerci să reformezi viaţa cetăţii.

Greşesc oare afirmînd că aceste rînduri îmi par a avea deplină valabilitate şi pentru ţara noastră şi pentru cea în care mă aflu ?

Te îmbrăţişez,
Bruno

Bruno Capus are 29 de ani, s-a născut la Paris şi este de un an de zile, lectorul francez al Universităţii de Vest şi al Universităţii Tehnice din Timişoara. A studiat psihologia, greaca modernă şi română. Alegerea Timişoarei se datorează unui prieten Alexandru Onete, lector de franceză la Politehnică. Orele de curs şi seminar, activitatea din cadrul bibliotecii lectoratului francez (recent reamenajat într-un spaţiu generos la Universitate), scrisul, colaborările cu Centrul Cultural Francez, toate îl ajută pe Bruno Capus să nu simtă prea tare că la Timişoara („un oraş ca-n Joseph Roth, mai ales iernile") timpul trece mult mai încet ca la Paris. (A.B.)

TRIO

Timişoara, la 1 iulie 1992

Dragă Bruno

Deşi admiţi că îţi vorbesc bine limba, ba chiar, zici tu uneori mai corect decît mine (ai învăţat, de cînd trăieşti printre noi, că ne plac laudele precum porcului scărpinarea pe burtă), îţi scriu totuşi în limba pe care voi pieri într-o zi şi al cărei farmec spui că te-a atras să vii printre noi.

Doresc să-ţi cer încuviinţarea de a face publică scrisoarea ta adresată unui prieten franţuz, a cărei copie mi-o încredinţaseşi în alte scopuri.

M-am gîndit că vorbele tale despre România şi români, chiar dacă nu ne scarpini întotdeauna plăcut, pot să ne fie utile. Dacă aspirăm la cunoaştere de sine, ca indivizi ori ca popor, nu ne vor fi de ajuns nici propriile oglinzi, nici fotografiile la minut. Avem nevoie şi de portrete zugrăvite de cei care vin să ne vadă şi ne suportă o vreme, zăbovind printre noi. Şi nu trebuie să respingem nici caricaturile, mai ales pe ele, nu trebuie să le respingem. Mă gîndesc că dacă aş fi preşedinte de ţară aş învăţa — dacă aş vrea — mult mai mult din caricaturile ce aş pune să-mi fie aduse zilnic decît (n-)a învăţat predecesorul său de (încă) tristă memorie din corurile imense ale rimătorilor şi lăudătorilor ce nu-şi economiseau tămîia.

Adevărul nu e niciodată monolit, ca obeliscul din piaţa Concordiei voastre („Concorde mon cul" — ai spune tu — e tot cam ca la voi), adevărul, în măsura în care putem ajunge la el, e reflectat de rarele cristale strălucitoare risipite prin grămada de nisip. Sau, cum îmi spunea într-o scrisoare recentă, cea graţie căreia ne-am cunoscut, Odile, citîndu-l pe un lider charismatic dintr-o ţară africană, „există imaginea pe care o au alţii despre tine, mai există şi imaginea pe care o ai tu însuţi despre tine... şi mai există şi adevărul". Oscilăm între aceste lucruri, continua Odile, temători de ceea ce alţii gîndesc despre noi, iubind, mai mult ori mai puţin, ceea ce ni se pare că sîntem. Important e, adaug eu, să privim o clipă şi la bucăţelele de adevăr ce ni se lipesc uneori de palme.

Îţi urez vacanţă plăcută pe litoralul Mării Negre, unde te afli acum : nu te bronza prea tare, poate ajungi în vara asta şi în Tahiti, cu economiile ce le-ai făcut în cele nouă luni de şedere în România.

Salut, Alexandru

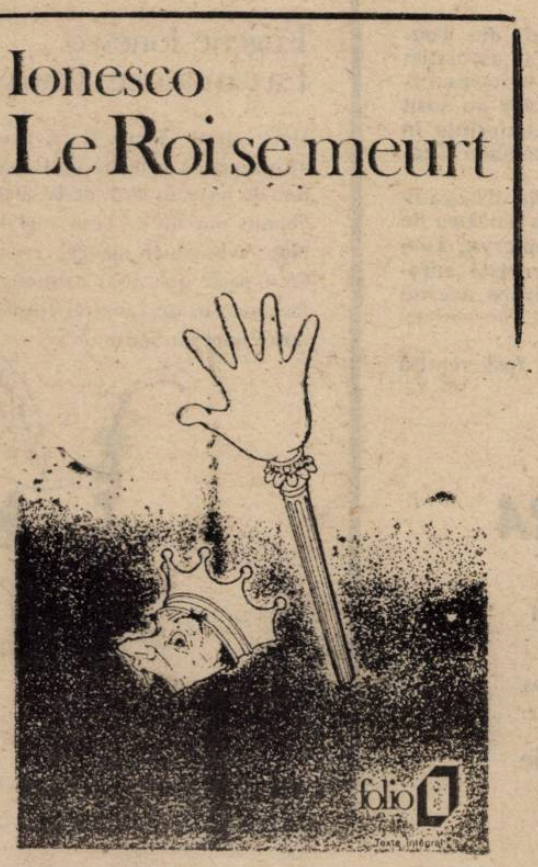

MIRCEA PORA

Dragă Mircea,

Îţi trimit 3 texte scurte. Poate faci ceva cu ele. Lucrez şi la chestii mai lungi ; voi trimite şi aşa ceva. Aud că aveţi probleme cu apariţiile. Daţi-mi şi mie un semn. Maşina mea de scris e cam dusă ; din cauza asta nu am respectat distanţa dintre rînduri (...) Îmi dau seama că dacă apăreţi mai rar, totul se dă peste cap. Scrie-mi o vedere să ştiu şi eu dacă poţi valorifica din ce am trimis. Te rog. Vă sărut pe toţi,

Mircea

I

... Pentru prima oară atent la toamna pariziană. Vals lent printre coafuri şi fulare, raze de soare stinse devreme, amurguri ce parcă se nasc din aburii a mii şi mii de cești de cafea. Cu fiecare clipă care trece dispare amintirea călătoriilor din vară. Păsări albe, negre, albastre, pleacă spre sud, spre prinţul de Monaco, prefirînd pene şi ţipee reci peste parcuri, pieţe, aeroporturi. În grădina Luxembourg se răresc cititorii de pe bănci, vînzătorii de îngheţată şi bomboane, clownii de culoare, copiii, ce nu demult umblau cu picioarele goale prin pietrişul mărunt. Pădurea Vincennes se umple de foşnete, zăreşti printre crengi, cînd e deja noapte, tremurătoare bibelouri de-ntuneric, figurine, ce se lipesc o clipă de firele pleoapelor. Toamna pariziană pătrunde şi-n suflete şi cu-n ac subţire face desene... o libelulă, căzută pe-un capăt de covor, o staţie pustie de metro, o gură uscată de bătrîn, un poem întinzîndu-se ca o plasă, ca o presimţire, printre biserici, stîlpi şi clădiri. Pe Sena trec mici vaporaşe cu coada de spume, plutesc vag, în depărtare, ca nişte păduri de mesteceni, poduri, balcoane, scări, esplanade. Se lasă toamna şi peste restaurante... terasele se strîng în ele însele, peste bluzele de vară, sexul slab adaugă un jerseu, platourile sînt mai calde, orchestrele cîntă o melodie, două, şi-apoi se retrag să-şi caute locuri de liniște, printre copacii deveniţi dintr-odată galbeni...

II

... Plouă în spate, în spaţiul cuprins între pereţii înalţi ai imobilului şi gardul ce ne desparte de curtea restaurantului chinezesc, Ka-Lin... Ka-Lin... Plouă mărunt, persistent şi parcă fiecare picătură e învăluită într-o tulburătoare singurătate. Mie spaţiul acesta nu-mi displace. Cîţiva metri în sus, în jos, în zig-zag, un univers sufocat, o celulă acoperită de cer. Ce ciudăţenie?... Să ai la dispoziţie un oraş nesfîrşit şi totuşi ; tu să vii şi să stai, mai ales seara, o oră, poate chiar mai mult, şi să te gîndeşti, în acest cotlon îngrat, la momentele cele mai importante ale vieţii... Nu de mult mi-a trecut prin minte că poate voi muri pe acest pămînt pe care acum încerc să-l asimilez, să mi-l apropiu... Cad picăturile de ploaie, nici urît, nici frumos, cad ca nişte gînduri dintr-un cer ruginit. În monotonia lor se ascunde totuşi o mare poezie. Tot timpul la fel, una după alta, bătătorînd aceleaşi locuri, adunîndu-se în ochiuri mari, strălucitoare ca oglinzile. Sau prelingîndu-se pe gratii, pe cutii de plastic, pe clanţe, răcindu-le şi mai mult, adăugîndu-le, cu graţie, încă un strat de moarte...

III

... Cu picioarele cufundate în moliciunea pîslarilor pătrund în baia toropită de faianţe. Robinetele curg. Oglinda din perete mă fură o secundă. Un miros de lavandă, de potolit parfum chinezesc se revarsă din frizele decorative. Sulul de hîrtie igienică subţiat, vagi impurităţi se zăresc pe braţele scurte ale obinetelor. În schimb, scoica, străluceşte de atîta îngrijire. În cadă, un gîndac negru, răsturnat... picături de apă îi cîntă prohodul... Prin fereastra întredeschisă comunic cu vecinii... Sonori, agresivi, de diverse origini, îşi trăiesc viaţa din plin. Dis de dimineaţă după lapte şi pîine, pe urmă, la slujba cu stilouri, foi de indigo, computere, ordinatoare, copiii la şcoală, bătrînii de gardă prin casă, seara, cină, radio şi televizor, mai rar un spectacol, săptămînal o oră, două de amor, vara concedii la mari depărtări, vederi, cunoştinţe ocazionale, toamna bilanţuri economice, reparaţii, cafele pe terase sub un soare palid, iarna, paltoane, speranţe, pregătiri de sărbători... şi, din cînd în cînd, indispoziţii, boală şi moarte... De unde, sînt aceste impresii, aceste zdrenţe ude, ce parcă mă lovesc peste frunte... dintr-un fund de geamantan, din goana unui tren, din Orient, din Occident?... De nici unde, doar dintr-o viaţă trăită stingher, sub un stîlp lucios, de gheaţă...

Paris, aprilie '92

MICHEL SAUNIER

sau arta comunicării

Între 21-24 mai s-a desfăşurat la Universitatea din Angers un Colocviu internaţional de literatură comparată cu tema „Voix d'Ouest en Europe, souffles d'Europe en Ouest", organizată de Facultatea de Litere şi de Centrul de Cercetări literare şi lingvistice al provinciei Anjou. Comunicările, susţinute de cadre didactice universitare şi cercetători din Europa şi SUA au analizat diferite aspecte ale dialogului dintre literaturile Estului şi Vestului, pe întreg parcursul istoriei lor. Cum era şi firesc, s-a vorbit mult despre literatura din Anjou şi din celelalte provincii de pe Valea Loarei — ţinuturi care au dat strălucire Renaşterii franceze şi au fost patria unui Rabelais sau a unui Ronsard. Au fost invitaţi la Colocviu şi cîţiva poeţi contemporani, care au încercat să definească rostul şi şansele poeziei în Europa de azi şi de mîine. Dintre ei, Michel Saunier s-a remarcat prin personalitatea sa îmbinînd surprinzător sensibilitatea poetului cu modul pragmatic de a fi al omului de acţiune.

Născut la Paris în 1949, de origine bretonă, Michel Saunier trăieşte nu departe de Angers, în locul denumit poetic Le Champ du Poirier aux Loups. În 1989 i-a apărut volumul de versuri Errances. **Este deţinătorul unui număr impresionant de premii literare, dintre care Marele Premiu Internaţional de Poezie Liberă şi Medalia de Aur a Cercului Internaţional al Gîndirii şi Artelor franceze. Poezia sa, mizînd pe forţa vizuală a imaginii şi pe muzicalitate, este predată în şcoli şi tradusă în mai multe limbi. Este membru al societăţii „Prietenii lui Rabelais", care publică un buletin trimestrial şi organizează în luna mai a fiecărui an, undeva pe Valea Loarei, o „zi" Rabelais, prilej de desfătări spirituale şi gastronomice, în ilustra tradiţie pantagruelică.**

Acelaşi Michel Saunier este directorul unei întreprinderi economice, vicepreşedinte al Clubului Industriaşilor şi delegat în Camera de Comerţ şi Industrie din regiune. În această calitate, publică lucrări pe teme de management, gestiunea resurselor umane, comunicarea în interiorul întreprinderii şi ţine conferinţe pe teme economice.

O discuţie cu acest poet şi economist rabelaisian e facilitată de plăcerea sa vizibilă de a sta de vorbă, de a comunica. O primă întrebare nu poate ocoli, firesc, dubla sa preocupare pentru poezie şi economie.

— E înainte de toate o problemă de echilibru necesar între activităţile economice şi activităţile cu caracter umanist. În general, lumea universitară este o lume închisă, iar lumea industriei, la rîndul ei, nu e interesată de viaţa intelectuală. În acest sens, eu sînt un caz atipic. Am simţit nevoia unei participări la viaţa economică, problema împăcării creaţiei poetice cu activitatea economică fiind în ultimă instanţă o problemă de organizare, de gestiune a timpului. S-ar putea ca aceasta să fie modelul uman al secolului viitor.

— Cum e receptată poezia pe care o scrieţi?

— Scriu o poezie figurativ-vizuală lipsită de orice ermetism. Un pictor a făcut chiar un tablou după unul din poemele mele. Altele au fost puse pe muzică. Temele dominante ale poemelor mele sînt călătoria, dragostea, prietenia, copilăria. Îmi place să descriu locurile vizitate, să povestesc experienţa numeroaselor contacte umane pe care le-am avut aproape pretutindeni în lume. Nu mă consider a fi nici clasic, nici modernist. Vreau, pur şi simplu, să ies cu poezia mea în întîmpinarea oamenilor şi să scriu pe înţelesul lor. Merg des prin şcoli şi le vorbesc tinerilor despre poezie. Vreau să-i fac să înţeleagă, văzîndu-mă în carne şi oase, că poezia nu e literă moartă, că ea nu e scrisă doar de oameni care nu mai sînt, ci şi de oameni vii, tineri şi dinamici. Consider acest contact direct ca fiind foarte important, în măsura în care adolescenţii au iluzia referenţialităţii şi sînt interesaţi mai ales de conţinut, respectiv de posibilele elemente autobiografice. Cei mai mulţi tineri mă întreabă dacă eu sînt acela care a călătorit, dacă femeia despre care scriu e soţia mea, dacă al meu e copilul pentru care părinţii se ceartă la divorţ, etc. Elevii îmi studiază poemele în clasă, apoi vin eu şi le ofer ocazia să confrunte persoana mea cu imaginea ei poetică. Este aici, cred, un mod eficient de a face poezia să trăiască.

— S-a vorbit mult, în cadrul Colocviului, despre relaţiile de tip intercultural din perspectiva raportului identitate — alteritate. Cum vedeţi acest raport în lumea de azi şi de mîine?

— Trăim o epocă a adîncirii diferenţelor. Ni se întîmplă prea des să uităm că omenirea are nevoie de alteritate, că omul se îmbogăţeşte prin alteritate. Contactul cu celălalt nu ne reduce personalitatea, dimpotrivă, ne-o împlineşte, fără a o dilua. 1 şi cu 1 nu fac 2, fac un 1 superior, mai presus de simpla adunare matematică a termenilor componenţi. Ne va mai trebui timp pentru a înţelege acest lucru. Şi va trebui, mai ales, să învingem o anumită inerţie a Istoriei. Ca poet, om de acţiune şi rabelaisian, nu pot fi decît încrezător.

Prezentare, interviu, traducere

Margareta GYURCSIK

VIBRAŢII

Abur uşor
Dimineţi de vară
Soare alb
Picături de opal atîrnate
De aerul pur
Clopote de cristal care se lovesc
În tăcere.
Cîmpia adormită
Dă semne de trezire
Arborii tremură
În aerul răcoros
Al zorilor
Iar pajiştile
Se ondulează
Sub mîngîierea vîntului
Crupe sub mîini experte.
Un strigăt
În depărtare
Un altul
Mai aproape
Staccato agresiv
Apoi legazo languros
Pitulicea îşi drege vocea.
Lipsesc doar oamenii
Spărgătorii de vise.
Să lăsăm natura cu armoniile ei
Să tăcem
Să ascultăm
Să méritäm această clipă
Cînd încă nu existăm.

PETER DIENER

Profesor de literatură comparată al Universităţii Le Mirail din Toulouse, Peter Diener este în acelaşi timp fondator şi animator al asociaţiei Comité Solidarité Roumaine din acelaşi oraş, constituit mult înaintea căderii dictaturii. Ei au fost printre primii care în decembrie 1989 au sosit la Timişoara cu ajutoare, iar în cursul anului 1990 au ţinut conferinţe în cadrul Universităţii din Timişoara contribuind şi la punerea temeliei Centrului Cultural Francez din oraşul nostru.

După ce i-a fost prezentată piesa „Nous avons tous un nid d'oiseaux sur la tête" („Purtăm cu toţii un cuib de păsări pe creştet") la Théâtre de Bois din Paris, respectiv „Oh, Mandelstam!" la Théâtre Archéopteryx, Toulouse i-au fost publicate poeme şi traduceri în prestigioasa revistă europeană ce apare în 19 limbi „Lettre Internationale". În primăvara acestui an Editura Saint-Germain-des-Pres din Paris scoate volumul de versuri „Archéologie d'amour" de Peter Diener.

Poezia dedicată Timişoarei nu a apărut în volum, ea a fost remisă special revistei „Orizont".

SUVENIRURI DIN TIMIŞOARA

Ajunul Crăciunului

Timişoara, Timişoara
Cine sînt martirii tăi?
Cine sînt călăi lor?

După Crăciun

Arbori înfometaţi
porumbei
ignorînd orice fel de dictatură
fac naveta
între vîrful unei biserici
şi locul lor de aterizare
în faţa unei bănci ...
la fel ca în orice alt oraş
european

Februarie

Un om
stînd pe o bancă
pe genunchi un ziar
şi un capăt de pîine uscată
mănîncă şi
din cînd în cînd
îşi închide ochii
asta pentru a se concentra
mai bine
mantaua ce-l poartă
e fără de culoare
pe faţa lui sărăcia e lipsită de
durere
lipsit de adăpost un frate de
suferinţă
mă apropii de el
fluierînd al şaselea de Mahler
el continuă preluînd motivul
sînt emoţionat
el deasemenea
(totuşi i-am deranjat)
dejunul nobiliar)

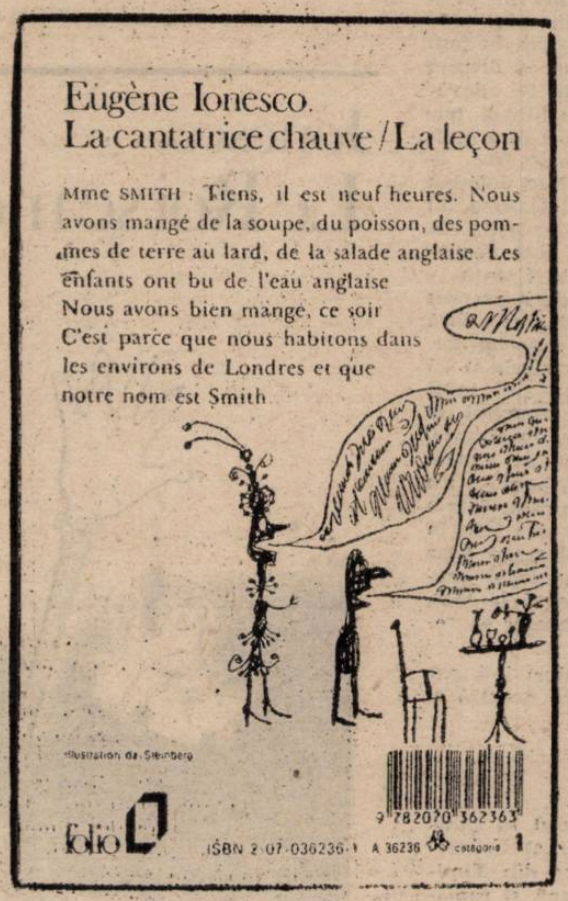

Primăvara

Aşezată în iarbă la umbra
părului ei şi al unei salcii
o carte spaniolă deschisă
pe genunchi
ochii ei de un verde închis
îl caută pe Teodoro
visul
că ea ar vrea să fie
nu, ea ESTE al lui Diana
contesa de Belfior

...

pe malul înflorit unde curge Bega
ea studiază o comedie
de Lope da Vega

prezentare şi traducere

János OBERTEN

MUZICĂ

SUB SEMNUL VREMII

Cu cîțiva ani în urmă, în 1982, ministrul Culturii din Franța, Jack Lang, lansa ideea unei mari sărbători a muzicii ce urma să se declanșeze anual la 21 iunie, prima zi a verii. Succesul a fost atît de mare în Franța, încît, începînd cu anul 1985 „Sărbătoarea muzicii" a fost adoptată și în alte țări ale lumii : Italia, Spania, Germania, Cehoslovacia (prima dintre țările Europei centrale și de est care s-au raliat acestui tip de manifestări) etc.

Anul acesta, trei orașe din România (București, Iași și Timișoara) au ținut să sărbătorească în acest mod începutul de vară. „Sărbătoarea muzicii" de la Timișoara, organizată de Filarmonica „Banatul" în colaborare cu Centrul Cultural Francez a adunat sub semnul său nume de marcă ale vieții artistice : Marcel Landowski, Maria Slătinaru-Nistor, Michel Robert, Pablo Gueco, Mireille Delunsch (considerată vocea de aur a Franței în anul 1992), Steliana Carlos etc. Programul acestor zile, în special a celei de 21 iunie a fost atît de dens, încît i-ar fi fost practic imposibil unui iubitor de muzică, să asiste la toate spectacolele.

Invitat de onoare al Filarmonicii „Banatul" cu această ocazie a-fost compozitorul, dirijorul și pianistul francez Marcel Landowski. Lucrarea sa, „Leçons des ténèbres", interpretată în premieră la Timișoara (și la a doua reprezentație mondială) a adunat în seara de sîmbătă, 20 iunie, în Domul din Piața Unirii un numeros public. O muzică frumoasă, cursivă, ce încearcă totuși, să-și găsească rădăcinile în muzica religioasă dintotdeauna. Inflexiuni gregoriene, acorduri ce te purtau cu gîndul la Bach, Beethoven, ori la compozitorii evului mediu — iată. **„Această operă este destinată, așa cum era și cartea sfîntă a lui Ieremia (după care s-a făcut libretul) publicului celui mai larg. Există în aceste lecții ale tenebrelor momente foarte puternice, cînd orchestra, orga și cîntul tulburător al corului se întrepătrund. Dar atunci cînd textul liturgic o cere, opera îmbină melopeea cu îndepărtate arome ebraice, cîntece gregoriene și pasaje în care muzica devine sobru pastorală"** Pierre Petit).

Duminică seara, tot în Domul din Piața Unirii, Michel Robert, maestru al interpretării și improvizațiilor la orgă, aducea în fața timișorenilor piese din César Franck, Louis Vierne, Marcel Dupré, Oliver Messiaen. Bucățile alese, interpretate cu o acuratețe vecină perfecțiunii, păreau să contureze o personalitate muzicală/umană față în față cu întrebările ultime ale existenței, un dialog al spiritului, al conștiinței de sine cu Infinitul.

Teatrul Maghiar din Timișoara a găzduit pînă către miezul nopții un concert extraordinar de jazz cu grupurile Trio Harry Tavitian, Bela Kamocsa — Ionel Bota și quintetul Pablo Cuego (Franța). Pablo Cuego, percuționist, compozitor, interpretează la zarb o muzică pe care o definește astfel : „Muzică trecînd fără dificultate de la Orient la Occident, de la sud la nord, nu pentru a desena o hartă deja cunoscută a lumii sau pentru a propune un «voiaj muzical», ci pentru că referințele și influențele sale trec prin toți acești poli, tradiții și așezări. Ritmuri tradiționale sau, «pe măsură», transformate, inventate, modele orientale, indiene, vieneze, spaniole sau... personale, linii melodice modelate, combinate în armonii ambigue, fluide ori atonale. Improvizații care prelungesc «scriitura» fără a o trăda, repuse în jocul compoziției dintr-un prezent colectiv. O muzică ce nu se bazează pe nici o problematică explicită, pe nici o comandă implicită, pe nici o demonstrație muzicologică, pe nici un alibi științific sau istoric (...) o mică utopie personală".

La Muzeul de Artă din Piața Unirii, duminică după-amiază, Maria Slătinaru Nistor, Elena Gaja și Mireille Delunsch, acompaniate la chitară clasică și contemporană de Pierre Bouillot au interpretat cantate ale barocului francez. În sala de concerte a Liceului de Muzică Ion Vidu, un recital de pian la patru mîini cu lucrări de Bach, Lipatti, Liszt, Brahms, Chopin, Ravel, susținut de Dragoș Mihăilescu și Mihaela Iana Mihăilescu a întregit seria manifestărilor dedicate „Sărbătorii muzicii — 1992).

Aurora MĂRGEANU

INTERNATIONALE TEMESWARER ORGELMUSIKTAGE

Festivalul „Timișoara Muzicală Academică", ediția a II-a, cu un șir de douăsprezece reprezentații, Concertul tinerilor interpreți — studenți (Corina Ioanovici, Nicoleta Hanț, Relu Piculeață, Adrian Cocora) acompaniați de orchestra filarmonicii, culminînd cu „Zilele muzicii de orgă la Timișoara" au fost acțiuni temerare, dovedind energie și potențial artistic din partea Facultății de Muzică de cinci ani, renăscută în cadrul Universității. Factura internațională a „Zilelor muzicii de orgă" s-a justificat prin prezența organistului Franz Metz, titularul cursurilor și a dr. Werner Walker-Mayer, ambii din Germania. Domnul Werner-Mayer este director și proprietar al celebrei firme constructoare, cunoscută la noi de la începutul secolului prin orgile **„WALKER"**, montate la Ateneul Român, biserica evanghelică din București, precum și la biserici din Timișoara. Sibiu, Brașov.

Realizarea — de la idee la organizare și desfășurarea celor cinci zile ale muzicii de orgă la Timișoara (29 iunie — 3 iulie) — aparține lectorului univ. Felician Roșca, titularul clasei de orgă a Facultății de Muzică. Deschiderea acestor originale activități a împrumutat cadrului universitar un spor de elevație. In holul de la etajul întîi al Universității, în interiorul unei ample expoziții de postere și scheme de construcție ale unor firme celebre de orgi, ca **Oberlinger, Kleis, Pfaff, Walker, Riger** a rezonat concertul inaugural. A făcut senzație prezența unei orgi miniaturale, denumită „pozitiv" (un manual fără pedalier), transportată special din Germania. Organistul Franz Metz a „lecturat" o descoperire proprie, datînd din 1790 și intitulată sugestiv „Orgelbüchlein aus Lovrin", după care am audiat Trei „Sonate" pentru orgă și orchestră de cameră de Mozart în interpretarea formației „Camerata Academică Timisiensis" dirijată de conf. univ. Damian Vulpe; la orgă Felician Roșca.

Prin vizitarea unor orgi istorice din Banat, vechi de aproximativ 200 de ani, pe lîngă documentarea cursanților s-a urmărit declanșarea unei acțiuni de sensibilizare a celor interesați, asupra neglijării celor mai multe din aceste valori inestimabile. Încercarea sunetului a fost însoțită de delectarea ochiului prin admirarea „prospectelor" (aspectul exterior) orgilor din Giarmata, Fibiș, Neudorf, Radna. Zăbrani și Lipova, aparținînd unor constructori bănățeni ca: Josephy, Walker, Dangl, Wegenstein, Hromadtka. La Ciacova, prelegerea despre activitatea regretatului organist și preot Joseph Gerstenengst, născut în această localitate, a fost însoțită de un concert in memoriam.

Cursurile propriu-zise, pe lîngă literatură tradițională de orgă, germană și franceză, au evidențiat existența unei creații de gen, aparținînd unor compozitori bănățeni ca: Richard W. Oschanitzki. Deziderius Antalffi-Zsiross, Frantz Metz.

Încheierea „Zilelor Muzicii de orgă" (desfășurate în Domul din Piața Unirii) a reunit în același concert cursanți și profesori. Muzica lui Dietrich Buxtehude, cel de la Lübeck, pentru care J. S. Bach făcuse drumul pe jos să-l asculte, a răsunat magistral în interpretarea studentei Maria-Antonia Toma din București. Două eleve din Oradea, Delia Toma și Mihaela Prodan promit stăpînirea marelui instrument. Ele au executat corect, în ordine, „Toccata undecima" de Georg Muffat și, respectiv. „Aria pastoralis variata" de Fr. Xaver Anton Murschhauser. Mihaela Bedicova din Chișinău, studentă la Academia de Muzică din București a abordat lucrări de curaj: „Benedictus" de Max Reger și „Epilog" — Solo de pedal de Jean Langlais. Intonarea unui „Cîntec Solemn" de Desiderius Antalffy-Zsiross și a impunătoarei „Toccata" de Eugen Gigout de către profesorul Franz Metz (dozent) ne-a dat speranța că „Zilele Muzicii de orgă la Timișoara" nu vor rămîne ca o experiență oarecare, ci marchează, mai de grabă începutul unei viitoare tradiții.

Ovidiu GIULVEZAN

PICĂTURA DE CUCUTĂ

Se pare că traversăm o perioadă în care toate axiologiile sînt date de pămînt. Lumea nu se mai împarte în buni și răi, ci în pragmatici și idealiști, în puternici și slabi, în învingători și învinși. Totul ține de un fel de destin opțional, oarecum invers celui intuit de antici, împotriva căruia puteai să lupți, devenind erou. Explicația poate fi simplă : înțelegerea libertății ca declanșatoare a energiilor neîngrădite ale răului. E în fond un reflex de oameni săraci, ce văd în căpătuiala rapidă, fără un orizont îndepărtat, singurul mijloc de a accede într-o lume nevisată pînă ieri. Raporturile dintre speranță și disperare se inversează rapid. Singurele lucruri care mai țin de normalitate rămîn bolile și moartea. Nașterea e un accident, iar căsătoria o afacere. E drept că răul deversează adrenalina, pune în mișcare sîngele, sinapsele, actele volitive, te ține treaz și stimulează satisfacția de a-l vedea pe ceilalți la capătul puterilor, învinși, umiliți. E fondul de contrast necesar schemei de punere în evidență a eului. Cum e firesc, și cum firescul e tot mai paradoxal, înțelepții trec în rîndul idioților, pentru vederile lor mai largi, pentru înțelegerea lumii și vieții ca tot unitar, pentru ideea fixă a orizontului al doilea, cel pe care se vor afla nu nepoții, ci chiar copiii lor de acum.

Confuziile de tot felul sînt la vedere, iar răul, prin eliberarea pe care o produce, dă spre înflexibilitate și fanatism. Pare ciudat, pentru că un om cu adevărat liber e lax, căci simte că are de unde pierde ; e puternic, pentru că știe că are de unde lăsa, chiar și numai pentru a ieși el în evidență față de ceilalți. Generația de acum nu poate ști mare lucru despre mărinimia aristocratică (decît din lecturi și filme), în schimb fuge în disperare de „bucuria umilinței" (v. Dostoievski), trăită pînă nu de mult. Se decelează o întreagă scară a răului, ce are în pandant o alta, în oglindire, a unui bine anacronic, anemic, situat pe calea salvării sufletului printr-o credință într-un Dumnezeu al necăjiților și neputincioșilor. Și astfel, lipsită de unul dintre poli, dihotomia maniheică dispare, fiind înlocuită cu alta, amintită deja.

CEL RĂU, CEL BUN, CEL SFÎNT

Ar însemna că există un alt Dumnezeu, al celor răi. Minunile sînt exemplare tocmai pentru că nu se mai repetă. Minunile sînt destinate doar celor umili, învinși și buni, iar în numele lor se cere credință neabătută tuturora. În reprezentările noastre intime sînt de fapt doi dumnezei, egali, identici chiar ca și fețele lui Janus. Atîta doar că unul stă cu ochii pe deasupra faptelor celor răi, iar celălalt clamează încredere neputincioasă în El, în Lumea de Apoi, interzice sinuciderea, obligîndu-și fiii la supunere oarbă și suferință. Numai că suferința îndelungată, cum s-a văzut, nu purifică spiritul, ci-l înglodează și mai mult în datorii, în polițe neplătite.

Catolicismul, mai rafinat, a inventat Purgatoriul oferind păcătoșilor, după marea trecere, șansa unei purificări. Pornind de la aceeași premiză a păcatului din fiecare om, ortodoxismul, încă brutal și primitiv dă fiecăruia, după moarte, doar scara vămilor, de pe care vor cădea aproape toți în apele Gheenel. Catolicismul avea grijă de aristocrați, de purificarea lor „de apoi". Ortodoxismul cere căința celor mulți, aici, în această viață, pentru ca dincolo să poată urca scara vămilor cît mai sus. Nu-ți promite că nu ai să pici chiar de pe ultima treaptă, dar te lasă cu o speranță. Și iată cum lumea de azi vede și se roagă unor chipuri diferite ale lui Dumnezeu. Două. Chiar trei : Cel bun, Cel rău și Cel sfînt. Ultimul e destinat înțelepților de tot felul, chiar fără o anumită credință, dar pe care-i acceptă în perimetrul supușilor săi pentru valoarea lor de pe Pămînt. Nu poate face abstracție de ei și atunci îi primește, ca într-o pămîntească Academie, la fereală, pentru a se putea mîndri de ceea ce a făcut. Dovadă că nu el e cel fanatic, deși el e cel ce face minunile exemplare, dar nu pentru a-și îndemna supușii la credință oarbă și speranță deșartă, și că întregul eșafodaj al raționamentelor pornește doar de la finitudinea vieții umane, de la conștiința acesteia, ce duce la agitația disperată a unei întregi lumi spre ceva încă nelămurit. În rest, doar crini, mulți crini imperiali, cu miros dulceag și toxic — ucigător, iar mai departe... deșertul.

Paul Eugen BANCIU

FRANŢA — LA „CERBUL DE AUR"

După mai bine de 20 de ani, într-un cadru „incredibil de pitoresc, comparabil doar cu cel al Festivalului de la Salzburg", s-a desfăşurat mult asteptatul festival „Cerbul de aur", o adevărată sărbătoare a muzicii.

Alături de vedete internaţionale, concurenţi veniţi din 25 de ţări au dat dovada unor calităţi artistice excepţionale — în marea lor majoritate — făcînd dificilă sarcina juriului.

Dar, poate că una din marile realizări ale acestui festival a fost însăşi prezenţa acestui juriu, care a reunit personalităţi cu o mare experienţă în domeniu, al cărui „veteran" — nu ca vîrstă, ci ca număr de participări în jurii internaţionale — a fost d-na Maiza Costache de la Radio France Internaţional — Paris. Deşi reprezentantă a mass-mediei franceze, pe d-na Maiza Costache am simţit-o tot timpul „de-a noastră". Am urmărit-o la conferinţa de presă şi m-a impresionat fericirea şi mîndria d-sale de a participa la acest festival, de un nivel nesperat. De altfel, în ton cu ceilalţi membri ai juriului, ne-a declarat : „Sunetul este excepţional, prezentarea bine făcută ; tot ce ţine de acest festival este foarte bine făcut. România va intra în concurenţă cu fesivalurile internaţionale de tradiţie".

„Cerbul de aur" a avut un inspirat final : recitalul Patriciei Kaas. A fost o încununare a eforturilor realizatorilor acestui festival, a fost „punctul pe I" al acestei manifestări. Super-vedeta franceză nu şi-a dezamăgit fanii. Rafinament, eleganţă, echilibru, sensibilitate sînt doar cîteva din aprecierile ce i se cuvin acestei fascinante personalităţi. Tinerii, aflaţi în amfiteatru, spre surprinderea ei, „electrizaţi" de prezenţa superbei şi talentatei cîntăreţe, au „secondat-o" aproape tot timpul : „Mademoiselle chante blues". „Regardez riche" .. „Il parle d'amour, comme il parle de voiture",... A fost şi o reciprocitate în acest sens, căci, la conferinţa de presă de a doua zi ne-a declarat : „Este pentru prima dată că vin în România şi sînt fericită că mă găsec aici". A promis că va reveni, nu numai pentru că era impresionată de căldura cu care a primit-o publicul braşovean, ci şi pentru a revedea splendorile „Elveţiei româneşti".

Radica GIURGIU

„Salvaţi căminele culturale!"

Situaţia aşezămintelor culturale ale judeţului Timiş cere o intervenţie urgentă şi hotărîtă, atît din partea factorilor decizionali de la nivelul judeţului, cît şi a oamenilor de cultură, fie ei profesionişti sau amatori. Căminele culturale se află, în momentul de faţă, în marea lor majoritate, într-o stare mai mult decît deplorabilă, din toate punctele de vedere.

Şcoala de Arte din Timişoara, prin colectivul de cadre didactice, iniţiază o serie de spectacole în cadrul căminelor culturale aflate într-o situaţie critică. Încasările realizate vor fi donate pentru repararea şi dotarea respectivelor aşezăminte culturale.

Ne adresăm tuturor artiştilor şi artiştilor liber profesionişti, care doresc să participe la aceste spectacole cu titlul gratuit, să ne contacteze în vederea organizării manifestărilor încă din toamna acestui an. Planificarea spectacolelor se va face din timp prin mijloace mass-media.

Sperăm ca această iniţiativă să aibă ecou în rîndurile tuturor celor care gîndesc să contribuie la reuşita ei.

DIRECTOR
prof. Virgil Muşcan

COMITETUL DE CADRE DIDACTICE
al Şcolii de Arte Timişoara

Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Timiş salută şi sprijină iniţiativa Şcolii de Arte din Timişoara : „Salvaţi Căminele Culturale". Este o primă acţiune concretă la nivelul judeţului, care poate contribui la salvarea unora dintre cele mai ameninţate cămine culturale comunale şi săteşti, de la dispariţia fizică.

Ne adresăm şi noi soliştilor vocali, instrumentişti, dansatori profesionişti din judeţ, cu rugămintea de a participa la aceste spectacole susţinute în beneficiul căminelor culturale. Instituţia noastră va asigura deplasarea la şi de la spectacole a formaţiilor.

Solicităm primăriilor judeţului Timiş şi directorilor de cămine culturale date certe despre starea fizică a căminelor culturale şi un deviz asupra cheltuielilor de reparaţii, spre a putea face o selecţie a priorităţilor. Sumele încasate în aceste spectacole, vor intra în contul căminului cultural, servind la reparaţiile necesare.

Cu speranţa că în această toamnă vom putea începe spectacolele şi încerca salvarea căminelor culturale, îi rugăm pe toţi cei interesaţi să se adreseze Inspectoratului pentru Cultură al Judeţului Timiş, Bulevardul Revoluţiei nr. 17, Timişoara, telefoane : 13.00.73 ; 13.04.62 şi 11.56.50 interior 261, cu opiniile, sugestiile, pe care le consideră necesare.

CONSILIER TERITORIAL ŞEF,
Ioan Haţegan

Agenţia de turism „COLIBRI" Timişoara, str. C.D. Loga (cinema Capitol) telex 71 406, fax 152 420.

VĂ OFERĂ PENTRU CONCEDIUL DUMNEAVOAST RĂ

UN SEJUR LA MAREA EGEE (13 ZILE), PE UN TRASEU DE LEGENDĂ ŞI ISTORIE

ADRIANOPOLE, TROIA, DARDANELE, BERGAM AKROPOLE, ASKLEPION, SMIRNA, EFES, MILET

BURSA, BOSFOR, ISTANBUL

Informaţii : tel. 96 - 16 34 81 ; 96 - 18 31 88 ; 90 - 17 09 64 ; 90 - 13 45 42 ; 90 - 13 44 50.

COLIBRI

COLIBRI

COLIBRI

TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

Din serviciile oferite fac parte :

— transport cu autocare noi, climatizate, 55 locuri,
— televizor color, video, frigider, bar (sucuri, bere, cafea) ;
— ghid profesionist la dispoziţia turiştilor ;
— sejur 8 zile (7 cazări) la Marea Egee, în vile de lux, 6 persoane în vilă (2 camere duble, 2 single), living-room, bucătărie, frigider, aragaz, veselă, 2 băi, terasă pentru servirea mesei,
excursii la Efes, Milet, Smirna, Kusadasi :

- o cazare cu mic dejun la Troia (Bergam), vizitarea muzeului Troia, calul Troian, casa Schliemann ;
- o cazare cu mic dejun la Istanbul (2 zile cu program turistic) ;
- traversarea Bosforului şi Dardanelelor cu feribotul.

Plecări în lunile : iulie, august, septembrie.

Preţ : 24.000 lei şi 110 dolari (varianta autocar), (7 nopţi cazare în vile la Marea Egee) în varianta transport cu autoturismul propriu. Reducere 10% pentru cei care se înscriu din timp şi pentru familiile cu copii.

Alte servicii :

- Transport în Germania, pentru posesorii de viză, la destinaţia solicitată, în condiţii de transport deosebit (autocare noi), preţuri între 11.000—22.000 lei.

Ex. Nurnberg — 11.000 lei ; Munchen — 15.000 lei ; Frankfurt — 18.000 lei ; Koln — 22.000 lei, etc.

- Excursii Polonia, Ceho-Slovacia, Turcia şi zilnic Ungaria la preţul de 2.200—3.200 lei.

AZUR S.A.

DESPRE INTELIGENȚA ALEGERII

SOCIETATEA COMERCIALĂ
AZUR S.A.

TIMIȘOARA Cod. 1900 B-dul Constructorilor 1-3, Telefon : 96 - 18 40 50 ; Telex : 71 202 ; Telefax : 96 - 18 22 71.

- **RĂȘINI SINTETICE, ALCHIDICE, AMINICE, FENOL - FORMALDEHIDICE INDEN - CUMARONICE, POLIESTERICE, EPOXIDICE.**
- **EMAILURI, CHITURI, GRUNDURI, VOPSELE INTERMEDIARE PE BAZĂ DE NITRO, RĂȘINI ALCHIDICE, POLIURETANICE, POLIESTERICE.**
- **LACURI DE MOBILĂ NITRO ȘI CARBAMIDICE, ELECTROIZOLANTE, DE PROTECȚIE.**
- **SOLUȚIE DE PERMANENT LA RECE, ACID PARATOLUEN SULFONIC.**
- **OXIGEN, APĂ DISTILATĂ, ANTIGEL, AZOT.**
- **REPERE DIN POLIESTER ARMAT CU FIBRĂ DE STICLĂ.**
- **SĂPUN DE RUFE ȘI TOALETĂ.**

FRANCEZ-ROMÂN ROMÂN-FRANCEZ

Problema „hibrizilor" culturali va pune mereu în încurcătură istoriile literare. „Hibridarea" româno-franceză cunoaşte cazuri interesante, adeseori de marcă ; povestea e veche, după legendă ea începînd cu Ronsard, alias „Mărăcine"... Bilingvi, „bivalenţi", cu o parte din operă într-o literatură şi cu alta în cealaltă, ambigeni — „nici cal, nici măgari", ar zice Marius Chicoş, dar susceptibili de a deveni Pegaşi ... ; uneori „meteci" şi într-o ţară şi-n alta, nici una proprie. Ceea ce contează este, în definitiv, gradul lor de strălucire pe firmamentul uneia ori alteia din literaturi ; şi dacă reuşesc să o facă onorabil în ambele, cu atît mai bine lor... şi nouă cu-atît mai bine !

Iau **Le Petit Larousse illustré** din 1990 şi „emulul" său de la Hachette, **Le Dictionnaire de notre temps** din acelaşi an. Pentru autorii ambelor dicţionare Istrati este „scriitor român de expresie franceză" ; Brâncuşi ne este „retrocedat" de amîndouă (Hachette împinge amabilitatea pînă a ni-l scrie „cu căciulă" şi cu sedilă la ş, în vreme ce Larousse continuă să „brancusieze"), fiind considerat „sculptor român" ; ambele dicţionare ţin însă să adauge precizarea : „din şcoala de la Paris". Cioran, încă ignorat în Petit Larousse '90 (îmi vine în minte, a propos, neaoşa lui expresie" românească dintr-o emisiune TV) este la Hachette „eseist şi moralist de expresie franceză" ; Ionesco este în ambele lucrări „scriitor francez de origine română".

Oricît de periculoasă şi supusă tendenţiozităţii ar părea discutarea apartenenţei etnice a lui Ionesco, ea se impune totuşi, căci Ionesco însuşi pare a o provoca, punîndu-şi în balanţă descendenţa pe linie maternă şi cea pe linie paternă, ori punînd în antiteză „patria-tată" cu „ţara-mumă".

Atitudinea faţă de Ionesco în genere ori, în speţă, faţă de măsura în care el este şi rămîne (mai mult ori mai puţin „bun" !) va fi întotdeauna un barometru privind climatul social şi cultural din România. Ionesco se pretează mai tuturor categorisirilor : nici român, nici francez, ori şi una şi alta ; de stînga văzut dinspre dreapta şi de dreapta văzut dinspre stînga ; votat cu ambele mîini, cînd este cazul ; ignorat, hulit ori adorat în ţara unde s-a născut în urmă cu optezi de ani, pe locul rămas vacant de la Caragiale.

Inspirat de prezenţa alături a cărţii lui Ionesco **Présent passé passé présent** şi a unui dicţionar al cărui editor a preferat să pună într-un singur volum ceea ce de obicei apare în două, îmi vine să vorbesc despre **un Ionesco francez român — român francez.**

O citire superficială ori tendenţioasă a amintirilor şi reflexiilor sale cuprinse în Présent passé passé présent ar putea conduce la concluzia că există la Ionesco un antiromânism visceral, cel pe care îl „diagnosticase" în anii '50, atît la Cioran cît şi la Ionesco, un Valentin Lipatti într-o carte de amintire tristă, Valori (sic !) franceze.

Părţile de jurnal scrise în jurul anului 1940, în România (amestecate cu adaosuri ulterioare din anii '60, scrise în Franţa) relevă dorinţa furibundă a tînărului scriitor de a evada din România, ţara de baştină pe care o părăsise în fragedă copilărie, revenind aici ulterior ; în România are sentimentul atroce al exilului ; Franţa, în schimb, apare ca paradisul pierdut şi rîvnit cu patimă : „Să mă reîntorc în Franţa e unicul meu scop disperat... Dacă voi rămîne aici, mor de dorul (= le mal, N.T.) adevăratei mele ţări. Atroce exil. Sînt aici singur-singur, înconjurat de oameni care sînt pentru mine duri ca piatra, periculoşi precum şerpii, la fel de implacabili precum tigrii". * „Nu pot trăi fără prezenţa frumuseţii. Totul este urît aici, totul îmi pare vulgar. Mă gîndesc la (locuri) din Franţa", etc

Franţa, între timp ocupată de germani, îi apare ca preferabilă României, în principiu „liberă" : **„Ce idee stupidă am avut să părăsim Franţa ! Ar fi trebuit să rămînem acolo, chiar sub ocupaţie. Îmi muşc buzele. Aici nu sîntem ocupaţi ? Dublu chiar, ba chiar de o sută de ori mai mult". „Am visat astă noapte că eram în Franţa". Şi visul va reveni, obsesiv. „Tensiune aproape insuportabilă. Poate că o să plecăm, totuşi". „Cum să fac să reajung în Franţa ? Acolo poate că mă voi face înţeles". Şi deşi, în genere, evită pentru Franţa denumirea de „patrie", iată că o numeşte, totuşi, „patria lumii".**

Ultimele rînduri ale jurnalului vor exprima uşurarea şi bucuria pentru miracolul care, în fine, are loc. **„Pentru mine, cel puţin".** Miracol, deci, salvator dacă nu la scara ţării, la cea individuală... După obiceiul locului, ajutat de prieteni din ministere, îşi „aranjează" plecarea spre Franţa rîvnită. **„Sînt ca un evadat care fuge îmbrăcat în uniforma unui gardian".**

În opoziţie cu Franţa, România este ţara unei „culturi" (ghilimelele îi aparţin) „original şi autentic balcanice" „Sufletul balcanic nu este nici european, nici asiatic. N-are nimic cu umanismul european. Preocupările psihologice, de exemplu, care au o atît de mare importanţă în Franţa, ar fi mai degrabă disprețuite de balcanici. În ceea ce priveşte sentimentalitatea amoroasă, ea nu există în literatura română ; ea provine din import, din Franţa ori din Germania. Pasiunea poate exista aici, dar nu dragostea. Nostalgia fără nume poate exista, dar fără chip, neindividualizată. Şi, mai degrabă decît umorul, mai degrabă decît ironia, găseşti aici grosolana şi necruţătoarea batjocură ţărănească. Balcanicii se declară creştini — dar nu sînt mai deloc. Pot avea cel mult un soi de credinţă, o credinţă nepsihologică... Suveranul moldo-valah cel mai admirat, cel mai popular, se numea Vlad, supranumit Ţepeş... Fenomenul Gărzii de Fier nu este ceva trecător, el este profund balcanic, este într-adevăr expresia durităţii sufletului balcanic lipsit de rafinament..."

Sentimentul acut şi tragic al „rinocerizării" la scară de masă îl va trăi acolo şi atunci, în Bucureştii anului 1940. Rînd pe rînd, amici — desemnaţi prin iniţiale — fac concesii, apoi trec în tabăra dimpotrivă : **„Am asistat la mutaţii. Am văzut oameni transformîndu-se, oarecum sub ochii mei. E ca şi cum aş fi surprins procesul chiar al metamorfozării, ca şi cum aş fi asistat la el. Îl simţeam mai întîi devenind din ce în ce mai străin ; încet-încet am simţit cum se îndepărtau. Simţeam cum încolţea în ei un alt suflet, un spirit deosebit. Îşi pierdeau personalitatea, pe care o alta o înlocuia. Deveneau alţii".**

„Nu trebuie să cedezi nici celui mai mic argument al duşmanilor noştri. Le făceai fie şi cea mai neinsemnată concesie... şi totul era pierdut. Nici o putinţă de scăpare, odată prins în angrenajul maşinii infernale... Eram din ce în ce mai puţini şi ştiam cum se petrecea fenomenul : nu le mai acordam decît patru ori şase săptămîni pînă în ziua cînd ştiam că aveau să sucombe definitiv, cedînd ispitei, găsind scuze pentru teama lor, lăsînd braţele în jos, nemailuptînd, admiţînd lăuntric toate argumentele şi devenind ei înşişi ca şi ceilalţi, întru marea lor uşurare. Deveneau nişte posedaţi".

Şi atunci vine dorul aprig — nu neapărat şi exclusiv românesc — de „a da bir cu fugiţii", mai vulgar exprimat de Ionesco în franceză : „foutre le camp". Ambiguitatea apartenenţei etnice îi serveşte atît la îmblînzirea scrupulelor, cît şi pentru a-şi pregăti evadarea :

„Cum să merg la război alături de germani ? Cum să lupt alături de ruşi, care anexaseră jumătate din provinciile moldovene aparţinînd românilor, căci în perioada aceea eram român... Cum să mă războiesc pentru apărarea României, ţară pe care nu o iubeam, în care nu mă simţeam bine, pe care nu o simţeam a mea ?. Considerînd că era absurd să te războieşti şi că ceilalţi care o făceau erau stupizi, eu eram mîndru pentru că puteam să nu fiu în rînd cu ei, că puteam să mă fofilez graţie situaţiei care îmi permitea să nu fiu nici român, nici francez, ori să fiu ba una, ba alta, după cum era mai avantajos pentru mine".

Va recunoaşte mai tîrziu că aceasta era o atitudine cinică, dar că era vorba **„de un cinism plin de vitalitate, un cinism de tinereţe".**

„Nici român, nici francez, ori ba una, ba alta, după cum era mai avantajos pentru mine..." Ionesco va furniza psihanalizei toate detaliile necesare pentru a explica diferenţa de atitudine privind cele două tărîmuri, român şi francez. Franţa este ţara mamei, ţara în care şi-a petrecut alături de aceasta copilăria, **„lumea minunii şi a miraculosului". Franţa este „totuşi adevărata mea patrie, deoarece este cea a copilăriei".** România, deşi ţară de baştină, înseamnă despărţirea de copilărie, de aripa maternă ocrotitoare şi blîndă, în locul căreia apare un tată brutal, autoritar, oportunist.

Amintirea traumatizantă pe viaţă este cea a scenei pe care micul Ionesco ar fi trăit-o la patru ani : tatăl, figură grobiană şi ilară (în cămaşă de noapte albă şi izmene aşijderea, dar cu jartiere, şosete şi pantofi negri) brutalizează în faţa copilului o mamă fragilă, nervoasă şi sensibilă, care va schiţa gestul tentativei de sinucidere. **„Această scenă de familie a determinat în mine sentimentul nefericirii, certitudinea că nu putem fi fericiţi... Mila mea faţă de mama din acea zi datează".**

Tatăl este stîlp şi simbol al autorităţii şi va dori ca progenitura să-i semene. Dar — e ceea ce Ionesco va repeta o viaţă — **„tot ceea ce înseamnă autoritate îmi părea — şi este — injust".** Credinţa fără discernămînt, respectul automat faţă de autoritate nasc în tată oportunismul : **„Pentru el, de îndată ce un partid prelua puterea, acel partid avea dreptate. De aceea a fost şi în Garda de fier, şi francmason, democrat, şi naţionalist, şi stalinist. Tatăl meu n-a fost un oportunist conştient, el credea în autoritate. Respecta statul, oricare ar fi fost acesta. Eu detestam statul, nu credeam în el, oricare ar fi fost. Tatăl meu era împotriva oricărei opoziţii ; eu eram de partea tuturor opoziţiilor".**

Încet-încet trăsăturile de caracter ale mamei vor deveni cele ai Franţei ; cele abominabile, ale tatălui, vor fi cele al României :

„Tot ceea ce am făcut, am făcut oarecum în contra lui... Am publicat pamflete împotriva patriei sale (cuvîntul „patrie" îmi este insuportabil, deoarece se identifică cu ţara tatălui) ; ţara mea este pentru mine Franţa, pur şi simplu pentru că trăisem acolo alături de mama mea în timpul primilor ani de şcoală şi pentru că ţara mea nu ar putea fi decît cea în care trăia mama mea."

„Patriei abominabile, Ionesco îi va opune deci, cu înverşunare, „matria", matricea ocrotitoare, lichidul amniotic a cărui absenţă crede că i-o va suplini aerul Franţei.

Din fericire (?) pentru noi, opoziţia dintre termenii antitetici, fie că ei sînt tatăl-mama ori România-Franţa, va deveni cu trecerea timpului mai estompată, atitudinea faţă de elementul patern — mai blîndă, mai puţin feroce, dacă nu mai îngăduitoare : **„Am scris despre el şi am publicat pagini mult mai dure. Poate că n-am avut dreptate". „El era ca toată lumea. Tocmai asta i-am reproşat. E ceea ce n-am fost în drept să-i reproşez".**

Şi totuşi oportunismul românesc nu-i mai apare decît ca o formă a unui oportunism ce se abate la toate naţiile ; ba chiar cel remarcat la tată ori la rudele prin alianţă părea **„un fel de oportunism sincer şi candid" : „De ce i-am purtat (tatălui) atîta pică ? nu era el oare ca toată lumea ? Au trecut ani mulţi de cînd el a murit. Îi reproşam cum că era ca toată lumea. Că mergea în sensul istoriei ; dar Heidegger, Jung, Sartre şi atîţia alţii nu au făcut la fel ? El a făcut-o într-un mod mai grosolan, mai simplist şi, poate, mai candid".** Ne spune povestea avocatului român ce, de-a lungul celor mai diverse regimuri, mereu Hopa-mitică, se trezeşte căzînd mereu în picioare, **„în sensul istoriei" ;** acesta este poate, comentează Ionesco, un **„hegelian instinctiv".** Te întrebi care este doza de ironie...

„Astăzi, la frizer, privindu-mă în oglindă, am surprins pe buzele mele surîsul bonom al tatălui". E bine ? E rău ? Nici un comentariu nu însoţeşte această observaţie.

Alexandru ONETE

* Citatele sînt preluate şi traduse din Ionesco, **Présent passé passé présent**, Idées Gallimard, ediţia 1976.

Colectivul de redacţie : MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA RĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică : NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipişti : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „RADU”
SIBIU

DOCUMENTE DIN INFERN (pag. 4-5)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 14 (1297) ● 6 August 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

VOTAȚI SOARELE !

Rolul de editorialist (pe care mi l-am asumat, prin martie, pentru „Orizont") este, pe cît de onorant, tot pe atîta de penibil. Să fii tot timpul en vedette, să te expui mereu privirii critice aspre, scrutătoare a unui public invizibil, să joci sub, poate, cea mai crudă dintre lumini, lumina rampei, și totdeauna în prosceniu, nu-i cea mai veselă condiție. Ispitele notorietății se contrazic, în mai tot omul, cu o nevoie de penumbră, de taină sau anonimat, de ceea ce un Quintilianus numea o „umbratilis vita" ; răspunderea care-ți incumbă, în calitate de, să zicem, protagonist sau, cel puțin, de „vitrinier" al publicației — cu dorul lipsei de răspunderi, al degrevării de povara perpetuei lucidități, ca și, altminteri, de aceea a unei vieți în văzul lumii, a traiului într-o vitrină sau, știu eu ? într-un insectar (de unde, uneori, impresia atîtor, inamicală, cum că te-ai da o mare goangă !).

Și dacă, baremi, ți-ar fi dat să joci în transă, în neștire, cum, citeodată, comedianții, să dănțuiești ca funambulii, cu pas lunatic, mașinal, și fără a privi sub tine, sau cu superba inconștiență a marilor îndrăgostiți, ce în romanele bretone, au de parcurs un „Pod al Spadei".

Numai că scrisul, cu excepția dicteului automat (mai mult sau mai puțin suspect, acesta, de facticitate ori a divinei inspirații (rarissime, de la o vreme), este un act prin excelență vigil, conștient și responsabil, chiar și atunci cînd scriitorul pare să cam elucubreze, — elucubrația în latină, fiind o dificilă muncă de noapte, la lumina lămpii, iar nu o simplă bazaconie, o aberație fără sens.

Cu cît mai incomod e rolul de editorialist politic, se înțelege eo ipso (sau ..., eo ghipso, cum ar spune strategul V.A. Stănculescu) : rol incomod cînd, mai cu seamă, n-ai vocație propriu-zisă de, eventual, politolog sau, baremi, de politicastru : cînd astrul tău nu e politic, — fie și dacă stăm cu toții, de vrea doi ani și jumătate sub soarele ce răsărea cînd Ion Iliescu apărea (De menționat, în paranteză, că imperfectul respectiv e baladesc și, deci, prezent).

Or, amintitul kitsch astral (sau, numai, meteorologic) face pandant cu (în afara „minunii" de la Austerlitz) heliomania, dacă vreți, a răposatului d'antîrt, ce, la al XIV-lea Congres, întors, după o scurtă pauză, în tronul său republican, lansa faimoasa apoftegmă că, soarele reapărînd, natura e cu noi, to'ahăsi !

Apoi, cu noi a fost armata ...

...Iar mai tîrziu, și Ion Iliescu, — ce nu este un „sun of York", cu toate că preferă Roza oricărui alt însemn heraldic (inclusiv, astăzi, Stelei roșii)

Și care, dacă-i reales, urmează a ne cam întoarce cu un amar de ani în urmă, prin, parcă, '48, cînd „VOTAȚI SOARELE !" era, pe toate gardurile noastre, lozinca Frontului, — tot Front, tot F. urmat, ca azi, de D.-ul Democrației (Populare).

Șerban FOARȚĂ

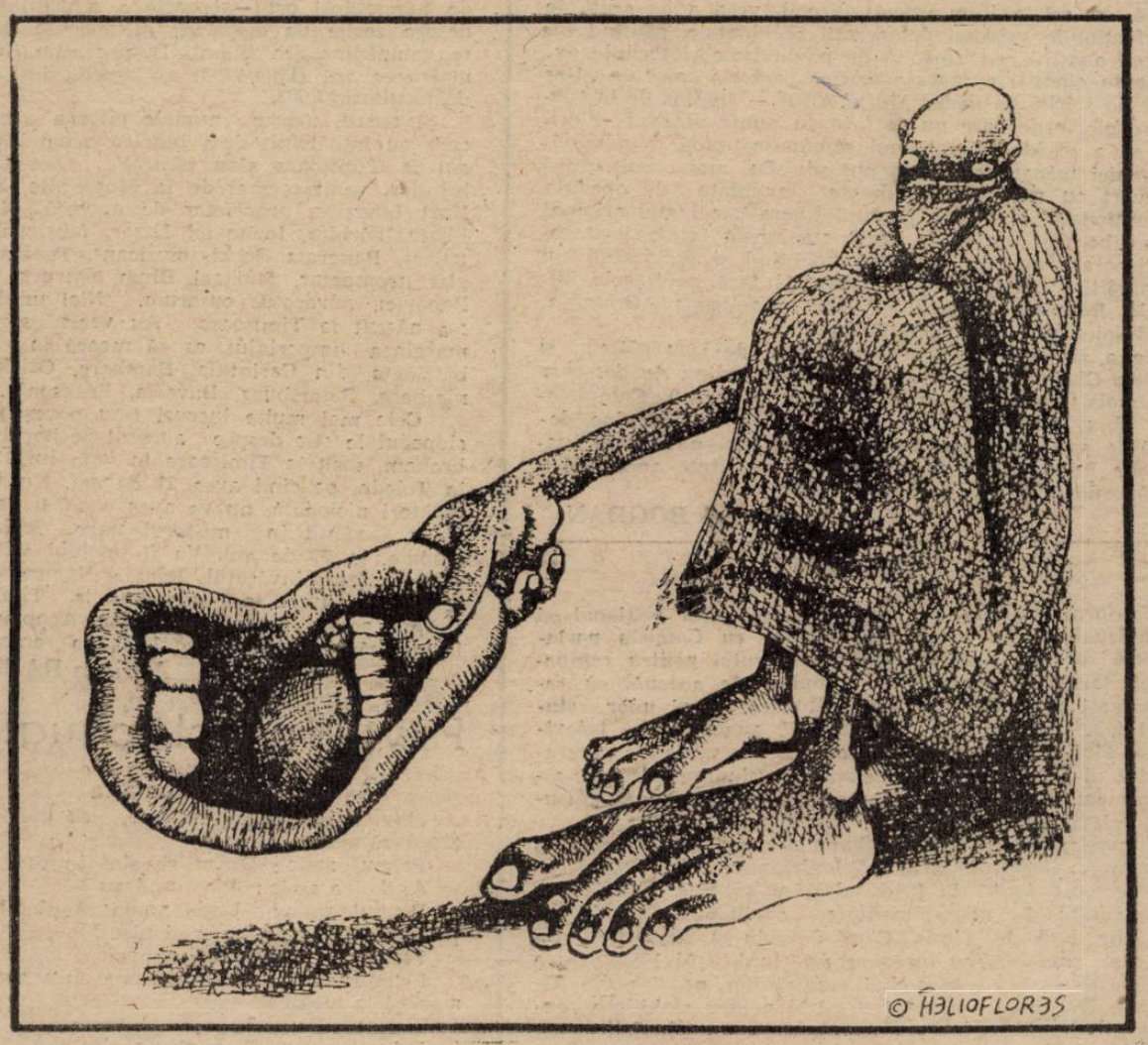

CANALUL 3

Căldură mare . . .

Așa cum bine îi stă unei adevărate veri românești, ea ne-a dăruit căldură din abundență. Atîta cît să ne săturăm de temperaturi înalte pînă la anul pe vremea asta. Că la iarnă, după cum se vede, n-o să avem în apartamente mai mult decît în iarna ce trecu. Dar, vorba fatalistului, toate trec, pînă la urmă. Uite-așa, va trece și parlamentul de ne duse faima în lumea largă, într-o istorie care înregistrează, ca un hămesit computer, totul, fie bune, fie rele. Cît de obiectivă fi-va această istorie cu portretizarea actualilor parlamentari om vedea ceva mai încolo.

Păcat, însă, mare păcat ar mai fi să treacă literatura pe lîngă așa frumusețe de figuri, parcă evadate dintr-o istorie de profil a lui Örkenyi Istvan. Deocamdată, le înregistrează doar foiletoniștii, minunîndu-se de inepuizabilele resurse ale speciei bipede, ce nu contenește a ne surclasa perpetuu imaginația.

Nu știu cum va arăta noul parlament al României, dar parcă nu-mi vine a crede că va mai căta identic spre națiune. [illegible] inspirația noastră electorală va plămădi un geamăn al [illegible] Duminicii Orbului, atunci cu adevărat asupra no[illegible] nostru naționale apasă insurmontabile anateme ugro-finice ori de alte sorginți tracofobe. Să fim, pogramatic, provocator, deci elaborat, optimiști! Să credem în geniul paradoxal al românilor de a se sustrage, în ultimă instanță, ratărilor tragice. Nu de tragic, nici de comic ducem noi lipsă de o vreme încoace. Ba, din contră, plînge și suspină tînăra carte de istorie a zămisliților din fuziunea decebalo-traiană sub apăsarea fatalismului balcanic. Reverse asupră-ne sfîrșitul toamnei care va să vină olecuță de răceală nemțască, doar-doar ni s-or stăvili atavismele electorale ș-om vota cu mintea, nu cu pîrdalnicul cord. Doar om scoate și noi capul în lume eliberați de complexe. Să vrem să fim în rînd cu ea, nimic mai mult. Pentru început, măcar.

Afinități electorale

„Dacă mă analizez — mă detest, dacă mă compar — nu mă dau pe o sută de protocroniști", zice o maximă prerevoluționară. Și dacă e să le-o aplicăm pre dînsa domnilor Iliescu Ion și Câmpeanu Radu vom observa că sînt mai buni decît două sute de pesemiști. Dar dac-o fi să-i analizăm? — veți zice... Mai bine nu. Ce-ar fi doar să-i comparăm? Căci, veți vedea, sînt o samă de afinități între aceste două mari figuri pe care efasarea din istorie a Odiosului Cuplu le-a propulsat direct în retina națiunii. Ca pe-o pată de care, oricît ne-am zgîlții capetele, nu putem nicicum scăpa.

Dac-ar fi să-i judecăm (vorba vine, nu-i așa?, căci deocamdată ne judecă dînșii pă noi!) după criteriul originalității, vom conchide, nu încape îndoială, că seamănă ca două picături dă rouă. Ambii campioni pă ramură, mereu proaspeți, greu dă egalat. Unul — originar din Stînga Universală și original în aceeași direcți, vrea a ne scuti de imperfecțiunile vetustei democrații occidentale, căutînd (pe spinarea noastră cea tăbăcită de pavlovisme și teribile experimente cînești) o fantasmagorică „a treia cale" ce l-ar umple de scîrbă pe însuși Marx. Altul — împins de la spate de-o glorie de care nu se face cu nimic vinovat — original în a divide liberalismul românesc pînă la a semăna cu nici măcar un măr putred. Ba, mai mult, după un divorț cu motive totalmente inventate de opoziția „convențională" și încă o ruptură liberală, cel mai original dintre liberalii români în viață s-a lansat într-o stratagemă disperată de care ar muri hohotind și eschimoșii cei mai apolitici: dl Câmpeanu vrea să-l facă pe Regele Mihai de România președinte. Hodoronc—tronc! Președintele Mihai și mai cum ,nene Radule?

Bine a zis cine-a zis vorbele acelea de i-au plăcut și lui Pișta Cazimir încît le-a repetat și la radio: *Au dat chix la Versoix*! (a se citi cum se scrie, evident!). Complètement khix, n'est pas? Așa încît ce ne mai rămîne decît să le spunem celor doi mult mai sus—pomeniți: luați-vă de mînă și retrageți-vă-ntr-o senectute onorabilă-n Primăverii! Lăsați-ne-n necazul nostru!

Cornel BOGDAN

COMUNICAT

Conform prevederilor Deciziei Consiliului Național al Audiovizualului, în urma consultărilor cu Comisia parlamentară specială pentru stabilirea orarului pentru campania electorală și repartizarea timpilor de antenă, cu reprezentanți ai Radio-televiziunii Române și ai unor studiouri locale, cu începere de luni, 10 august a.c., Televiziunea Timișoara-1 va avea acces pe frecvențele programului I al RTVR, după încheierea emisiunilor acesteia, alternînd emisiunile electorale realizate cu cele ale Studioului de televiziune Timișoara.

În vederea unei cît mai bune organizări și derulări a campaniei electorale prin Televiziunea Timișoara-1, în condițiile prevăzute de lege, adresăm tuturor partidelor, parlamentare și neparlamentare, candidaților independenți din județele Timiș, Caraș-Severin și Arad invitația de a ne contacta, cu începere de luni, 3. 08. 1992, între orele 10,00 — 16.00, la sediul studiourilor noastre din Timișoara, Bv. Mihai Viteazul nr. 1/b, pentru stabilirea condițiilor de realizare și pentru planificarea difuzării materialelor electorale.

MARIN PREDA (1922 - 1980)

„Abia mult mai tîrziu, cînd l-am citit pe Tolstoi, am înțeles că nu numai cuvintele exprimă sufletul uman, ci și lumea în care el se proiectează în afară sau îl acoperă ca niște văluri și cum natura și mediul social în mijlocul cărora își duce viața, obiectele și animalele care îi aparțin, chiar propria lui înfățișare, mustața pe care și-o lasă, hainele pe care le poartă (și le poartă într-un anumit fel) îl reprezintă, îl ascund sau îl exprimă după același mobil uneori misterios, alteori limpede și rațional cu care rostește cuvinte. Desigur, dar asta cînd am început să și învăț să fiu scriitor, nu numai să fiu pur și simplu, cu unicul dar care mă făcuse să înțeleg că exist, cel al auzului".

(„Viața ca o pradă')

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

BĂTRÎN, BĂTRÎNĂ („persoană în vîrstă înaintată, care trăiește de mulți ani"). Ar fi din cale afară de interesant pentru toți cititorii dacă enciclopedul ar putea descoperi în arhive aceste persoane de vîrstă înaintată, care au trăit mulți ani: bărînii orașului. Cei mai vîrstnici locuitori ai Timișoarei, de după 1716, de cînd există, oricum, ordine prin acte, pînă azi. Din păcate, un inventar al matusalemilor timișoreni nu pare a fi fost încă întocmit. Ceva, însă, tot se mai poate afla prin vechi statistici sau ziare demult uitate. Cum ar fi, de pildă, constatarea că la Timișoara, acum două secole, nu prea erau mulți bătrîni foarte bătrîni. Nici unul peste 100 de ani. Nici unul peste 90 sau chiar 80. Doar cîțiva septuagenari. O medie de vîrstă deosebit de scăzută. O rată a vitalității — așijderi. În schimb, rapoarte peste rapoarte înaintate Curții Imperiale despre acest „mormînt al coloniștilor", despre miile de morți din anii ciumei, ai epidemiilor de malarie sau tifos, despre sutele de tuberculoși ori —senzație a senzațiilor! — despre zecile de dispariții misterioase datorate vampirilor din Banat. Despre cum, în numai zece ani (1784-1793) au murit, din 9,479 de locuitori, 7.682.

Și totuși, măcar numele cîtorva cetățeni care au îmbătrînit de-a binelea acum 200 de ani la Timișoara s-au păstrat: Cice Castor, bijutier, venit tocmai de la Moscopole, Klager Karl Ignazius, proprietar de apotecă, Mathias Flieth, bărbier, Ioanovici Lazar, fabricant de gulere, Pangratz Bockl, muzicant, Thobias Engler, trompetar, Michael Blum, chirurg, Moise Popovici, advocatus cusarum. Nici unul nu s-a născut la Timișoara. Au venit aici, la marginea imperiului, ca să moară la adînci bătrînețe, din Carinthia, Bamberg, Osiek, Konigsberg, Petersburg, Bavaria, Franconia.

Cele mai multe lucruri (sau povești) enciclopedul le știe despre aurarul Sechopcher Abraham, sosit la Timișoara în vara lui 1798 de la Toledo, pe cînd avea 21 de ani. Nu se va căsători niciodată, nu va avea copii și va muri sărac, învăluit în misterul unor întîmplări ciudate, la 77 de ani. Va fi unchiul viitorului rabin sefard, învățatul Jehuda Hartmann, care nu va ajunge însă niciodată la Timișoara. Despre acesta prozatorul Ștefan Agopian va începe să scrie, în anul 1988, un roman.

Adriana BABEȚI

Pavilionul clăpăugilor

Realitatea e alta

Flavius, la masă, la bere, cu doi amici. (Căldură mare).

Primul amic: De mîine sînt în concediu.

Al doilea amic: Pleci undeva?

Primul amic: Unde naiba să plec?! La prețurile de acum, unde să plec?

Flavius: La țară, la neamuri.

Primul amic: Nevastă-mea nu vrea să meargă la țară.

Flavius: De ce?

Primul amic: Zice că nu sînt condiții. Mai ales pentru copil.

Flavius: Ce fel de condiții?

Primul amic: De igienă. Ultima oară cînd a stat la țară, fiu-meu a luat rîie.

Al doilea amic: Rîie?!

Primul amic: Da.

Al doilea amic: Credeam că la noi nu mai există rîie.

Primul amic: Ce crezi tu e una, realitatea e alta.

Flavius: În țările civilizate nu mai există rîie.

Primul amic: Știm.

Flavius: De unde știți?

Primul amic: Asta-i bună! Toată lumea știe.

Al doilea amic: Au scăpat de rîie, da' s-au pricopsit cu S.I.D.A.

Flavius: Prea mult caz se face de chestia asta.

Al doilea amic: De care?

Flavius: De S.I.D.A.

Primul amic: Păi, mor pe capete.

Flavius: Aiurea! Tot de cancer se moare cel mai mult.

Primul amic: Ba nu, accidentele de circulație sînt pe primul loc.

Flavius: Nu. Cancerul e de bază.

Primul amic: Facem pariu?

Flavius: Nu fac nici un pariu. Cancerul e de bază.

Al doilea amic: Mai bine să vorbim despre altceva, despre ceva mai vesel.

Flavius: Despre ce?

Al doilea amic: Despre Olimpiada de la Barcelona.

Iosif COSTINAȘ

Mîncătorul de merdenele

Porcu și Vieru

Numitul Păunescu Adrian nu mai există. Cel ce a apărut la TV., în emisiunea lui M. Tatulici, este o sosie inferioară, cu reactoarele slujului gripate de spasmul Crăciunului '89. Adevăratul A.P. a murit fix atunci, o dată cu N.C., în biroul de lucru al acestuia, adică undeva în Patrie. Și, după obiceiul oriental, asiat, pe care el l-a urzit din saturnalii și hyphos, stăpînul se îngroapă cu cîinii și caii, tîrfa și slugile laolaltă.

Așadar, cîți trebuie să fi murit în decembrie și dumnealor nici nu știu! Tocmai ei, cei care s-au jurat că „omul providențial" e nemuritor, scut, pavăză, cîrmaci, far, fiu al istoriei etc., etc. Neatenți, Voican, Stănculescu și Măgureanu au tras în toate astea, din care cele mai meșteșugite îi aparțineau păunescului. Ce exegeză tăioasă și rece! Ce energie lingurială risipită dintr-o rafală de-adio. La Tîrgoviște.

Și-atunci, veți întreba, ce caută A.P. din nou în fața națiunii asemenea porumbelului național cu apă vie și smiceauă în cioc? De fapt, cu Flacăra pe post de apă vie și butelii în loc de smicele, iar de porumbel nici nu mai e nevoie să spunem ceva. Ei bine, el a venit spre a acoperi vaietul morților din decembrie și al celor de dinainte, al femeilor și fetelor sfîrșite în septicemia chiuretajelor „anilor lumină", ??? celor schingiuți și bătuți de marii patrioți securiști ce nici atunci nu se auzea prea bine pentru că A.P. isteriza tinerețea țării să urle, dimpreună, numele Criminalului și al României.

Totuși, bojocii ticăloșiei se usucă și ei!

Marcel TOLCEA

COPYRIGHT

Dacă alți critici de seamă ai ultimilor două decenii și-au desfășurat activitățile sub protecția unei catedre universitare sau a unei redacții literare, Alex. Ștefănescu a fost un truditor al jurnalisticii, slujbaș al unor cotidiene pentru care scrisul zilnic era lege, iar confruntarea cu cenzura, una din obișnuințele cotidiene. Infruntările au făcut din critic un eminent combatant, iar contactele directe cu publicul au limpezit fraza întotdeauna clară, elegantă. Și dacă pagina lăsată cotidianului însemna birul pe care scriitorul trebuia să-l plătească misiei sale de slujbaș, cealaltă pagină, încredințată revistei de cultură are ceva sărbătoresc. Se înscrie spectacolului duminical pe care artistul și-l permite.

Portretist remarcabil, Alex. Ștefănescu și-a încercat puterile atît în foileton, cît și într-o panoramă a literaturii contemporane, atît în eseul literar, cît și în politologie. Director onorific la Zig-zag, el face parte din seria de critici care s-a implicat, cu energie și talent, în bătăliile politice ale opoziției românești.

Cu ALEXANDRU ȘTEFĂNESCU
DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI

● O imensă oboseală ● Cenzura și concesiile rezonabile ● Gulliver în Țara Minciunilor — un roman de valoarea lui 1984 ● Critici și scriitori, între literatură și politică ● Prozatori, poeți și critici debutanți ● Lipsa de entuziasm a tinerilor scriitori ● Literatura, o îndeletnicire frivolă ? ● Aerul curat, muncitoresc al domnului Iliescu și atmosfera culturală ● Viitorul revistelor noastre ● O întîlnire de altădată cu tovarășii Eugen Florescu, Dan Zamfirescu și C. Stănescu ● Care sînt cei mai buni jurnaliști ?

— Domnule Alex. Ștefănescu, ce se întîmplă cu literatura română de azi, în sensul mai restrîns al termenului, adică imediat după revoluție ?

— Starea de spirit este caracterizată de o imensă oboseală. Prin ea se explică și faptul că literatura actuală trăiește din amintiri. Obsesia ei este ce ar fi putut să fie dacă în România nu ar fi fost instaurat comunismul. Există și o literatură de sertar, dar mult mai redusă cantitativ decît ne-am fi imaginat. De ce există atît de puțină literatură de sertar ? Pentru că, din nefericire, cenzura nu a fost drastică și a dat posibilitatea multor scriitori să ducă tratative, să facă concesii aparent rezonabile și, în consecință, să-și vadă publicate cărțile.

— Aceste concesii credeți că au marcat conținutul sau numai forma literaturii noastre ?

— Acum, privind în urmă, ne dăm seama, că toate concesiile făcute, așa inofensive cum păreau, au falsificat totuși literatura română din ultimele decenii.

— Apropiindu-ne de ceea ce ne interesează, care ar fi scriitorii pe care etapa post-decembristă i-a pus în valoare și cum ?

— Tot în perioada de care am amintit, au ieșit la iveală memorii de maxim interes privind anii petrecuți de unii scriitori în închisorile comuniste. Printre ele se remarcă memoriile lui Ioan Ioanid. De asemenea o apariție surprinzătoare poate fi considerat romanul parabolic și satiric **Gulliver în țara minciunilor** de Ion Eremia, volum pentru care autorul a fost condamnat la vremea respectivă la 25 de ani de temniță. E un roman comparabil ca factură și valoare cucelebrul **1984** a lui Orwell. Acum, o adevărată revelație poate fi considerată vocația de publiciști a unor scriitori care păreau să rămînă toată viața prizonieri ai bibliotecii. Este vorba, de exemplu de eruditul Adrian Marino, care a intrat în arenă ca un intransigent anticomunist, de rafinatul poet Petre Stoica, transformat într-un publicist dintre cei mai sarcastici, de Nicolae Manolescu, cel mai important critic literar de după **G.** Călinescu, devenit un analist politic redutabil, de subtilul și emancipatul critic literar Mircea Mihăieș, care și el s-a angajat într-o luptă curajoasă cu forțele restauratoare și de mulți alți scriitori care au considerat de datoria lor să ia atitudine, chiar și cu riscul de a-și neglija opera literară.

— Această neglijare o considerați firească sau inevitabilă ?

— O consider un sacrificiu, dar acum nu există altă soluție. Unii oameni politici îi suspectează pe nedrept pe scriitorii care se anunță în probleme politice că sînt avizi de putere. În realitate, scriitorii, cu unele excepții, n-au deloc nevoie de putere, ei vor din toată inima să se întoarcă la masa de scris și ar avea motive să ceară despăgubiri liderilor politici, pentru că nu-și fac datoria și îi obligă pe ei, pe scriitori, să-i suplinească.

— Și în ce privește tinerele talente ?

— Există cîteva debuturi, mai puține decît m-aș fi așteptat, care mi-au atras atenția. Iustin Panța și Romulus Brâncoveanu în poezie, Ioan Mihai Cochinescu în proză. Claudiu Constantinescu, Andreea Deciu și Romanița Constantinescu în critica literară.

— Ce anume v-a frapat la acești critici tineri ?

— Sînt formați, sînt intelectuali maturi, nu au simptome de începători. Subtili în scris, tratează cu spirit critic, însă se detașează de metodele critice, pe care le privesc cu ironie. Dovedesc o competență precoce care m-a intimidat.

— Deci, ca o notă definitorie ?

— Frapează lipsa de entuziasm, excesul de subtilitate. Ei anunță un amurg al literaturii, un sfîrșit calm, somptuos, al literaturii. Noutatea constă în acest alexandrinism, saturație de cultură, sfîrșit de epocă.

— Și credeți că, acum, asta-i ceea ce ne trebuie ?

— Nu, de la ei nu poate veni salvarea literaturii. E un semn bun, în sensul că ideea de intelectualitate nu s-a stins, regimul comunist fiind îndeosebi primitiv.

— Poate că nu e vina lor, poate că le lipsește contextul ?

— Da. Se simte o lipsă de entuziasm față de literatură, perfect explicabilă, datorită faptului că în România se produc transformări dramatice, care fac ca literatura să pară o îndeletnicire frivolă. Eu personal, nu consider că literatura este o îndeletnicire frivolă, dar pentru milioane de oameni care luptă să supraviețuiască, altele sînt preocupările acaparante. S-ar mai putea vorbi și de o atitudine ostilă a autorităților față de cultură. Cei care ne conduc au simțit că oamenii de cultură îi privesc cu spirit critic și, drept urmare, au trecut la represalii împotriva culturii. Tonul l-a dat Ion Iliescu însuși, care acum doi ani, mergînd în vizită într-o fabrică a exclamat „Este reconfortant pentru mine să respir în sfîrșit și puțin aer curat, muncitoresc". Este îmbucurătoare simpatia lui față de muncitori, dar e greu de acceptat antipatia sa față de intelectuali, care se desprinde dintr-o asemenea declarație.

— Care ar fi deci statutul scriitorului tînăr ?

— Scriitorul tînăr se află la discreția tuturor întîmplărilor nefavorabile, neexistînd nici un sistem de protecție sau de încurajare a lui.

— Care va fi viitorul „României Literare" ?

— „România Literară" este mai mult decît o revistă bună, e un simbol al rezistenței intelectualilor împotriva obtuzității comuniste. Suspendarea ei nu este chiar urmarea unui complot al foștilor nomenclaturiști, dar, oricum, se explică și prin acțiunea lor instinctivă de blocare a libertății de expresie. Avem informații sigure că în ultimii doi ani revista nici nu ajungea în unele județe, fiind refuzată de conducătorii locali F.S.N.-iști. Primim scrisori și telefoane din țară și din străinătate prin care se exprimă regretul și stupefacția cititorilor față de dispariția revistei. În prezent există speranțe că revista va fi relansată datorită gestului făcut nu de statul român, cum s-ar fi cuvenit, ci de un particular, domnul Octavian Mitu, președintele firmei Topaz, care a preluat administrarea revistei, deși aceasta îi aduce mari pierderi bănești.

— Și acum, dacă vreți să ne spuneți ceva și în legătură cu experiențele dumneavoastră beletristice.

— Am terminat de curînd o piesă de teatru **„O femeie în plus"**, prezentată sub formă de spectacol lectură la teatrul Urmuz din București. Și acum un amănunt picant. În sală, printre spectatori se afla și Dinu Săraru, care a părăsit indignat sala în momentul cînd pe scenă a fost rostită o replică ironică la adresa nomenclaturiștilor. În prezent lucrez la o antologie a poeziei românești contemporane, perioada 1941-1991, care va cuprinde și multe informații despre poeții incluși în sumar, astfel încît va fi de fapt, sau cel puțin așa sper, o enciclopedie a poeziei românești contemporane.

— Există, între numeroasele dumneavoastră cărți articole, eseuri, intervenții publicistice unele de care v-ați dezice ? Într-un interviu din „Vatra" Mircea Iorgulescu spunea că nimic din ceea ce a publicat în deceniile de comunism nu-l reprezintă.

— În ceea ce privește culegerile, nu mă dezic de ele, dar regret că am acceptat să-mi fie scoase din sumar o seamă de pagini. Sînt mulțumit că n-am adăugat niciodată nimic la comandă, dar regret omisiunile. Cărțile care nu sînt culegeri de articole, care au apărut așa cum am dorit eu (e drept, după lungi tratative) — **Jurnal de critic, Introducere în opera lui Nichita Stănescu, Prim plan** — rămîn ale mele. Ele sînt reeditabile azi și acum așa cum au fost ele scrise.

— Există vreun moment publicistic cu care vă mîndriți ?

— Un moment cu care mă mîndresc ! În 1981, revista **Convorbiri literare** a cerut mai multor critici să caracterizeze deceniul al optulea al literaturii române. Am dat un răspuns în care semnalam rolul nefast al tezelor din iulie 1971 asupra culturii române. După apariția articolului **Un raft de bibliotecă**, am fost atacat cu violență de **Săptămîna** prin Dan Zamfirescu și de **Scînteia** prin **G.** Stănescu. Eugen Florescu, pe atunci înalt activist al propagandei, mi-a dat un telefon în care m-a numit „dușman al partidului." Tot el, într-o adunare p.e.r., pe care cu onoare o patrona, a cerut să fiu dat afară.

— Ați făcut jurnalistică propriu-zisă multă vreme. Care ar fi jurnaliștii momentului '92 al presei românești ? Să zicem, primii opt ?

— Fără ca ordinea să spună ceva, considerîndu-i deci într-o ordine total întîmplătoare, îi numesc pe **Ion Cristoiu, Ion D. Goia, Aurelia Borlga, Cornel Nistorescu, Tudor Octavian, P.M. Băcanu, Alina Mungiu, Octavian Paler.**

Nicoleta GHINEA

EMIL BOTTA (1911-1977)

UN DOR FĂRĂ SAȚIU

De un dor fără sațiu-s învins
și nu știu ce sete mă arde.
Parcă mereu, din adînc,
un ochi răpitor de Himeră
ar vrea să mă prade.
Și pururi n-am pace,
nici al stelei vrăjit du-te-vino în spații,
nici timpii de aur, nici anii-lumină,
izvoare sub lună, ori dornică ciută,
nimic nu mă stinge, nimic nu m-alină
și parc-aș visa o planetă pierdută.
E atîta nepace în sufletul meu,
bătut de alean și de umbre cuprins...
Un dor fără sațiu m-a-nvins,
și nu știu ce sete mă arde mereu.

SHOW

Logica succeselor de librărie

Orice incursiune în lumea best-seller-ului american trebuie să înceapă cu o întrebare: în ce măsură avem de-a face cu o specie a succesului şi în ce măsură se poate vorbi de recunoaşterea valorii.

Lucrurile sînt mai complicate decît par la o primă vedere. Problema s-ar putea rezolva printr-un transfer în zona comercialului, a reclamei, pe scurt, în cea a business-ului sau a show-business-ului pur. Dar astfel nu rezolvăm contradicţia de bază: de ce o carte ajunge pe lista succeselor, şi alta, cu un subiect asemănător, şi de aproximativ aceeaşi valoare, nu? De ce există autori care se vînd, şi de ce autori care nu se vînd? Care sînt criteriile cititorului în faţa avalanşei de titluri, de teme, de subiecte? Fără îndoială, răspunsurile se cer detaliate de la caz la caz.

Înainte de orice, să constatăm că există în America un apetit uluitor pentru literatura de divertisment. În orice clipă ţi-ai arunca privirile pe lista celor mai bine vîndute cărţi publicată de către „New York Times" sau de către „The Washington Post", e aproape exclus să nu descoperi, în partea de sus a clasamentului, cărţi care-şi propun, înainte de orice, să te deconecteze. Nu ştiu în ce măsură se mai poate aplica acum un concept pe care-l folosea, în urmă cu două decenii, Virgil Nemoianu: „Înnobilarea divertismentului". Cert este că astăzi divertismentul a devenit un mod de existenţă. Pentru un european, este şocant să descoperi că una din cele mai bine vîndute cărţi ale ultimilor doi ani este o carte de versuri şi desene cu titlul „Oh, The Places You'll Go", a lui Dr. Seuss. O descoperisem, surprins, în vara anului trecut, o regăsesc în frunte şi acum. Fenomen de postmodernism? Ciudăţenie locală? Atunci ar însemna că avem de-a face cu o ciudăţenie extinsă la dimensiunile unui continent!

Se susţine adesea că există o reţetă a succesului. Lucrul este perfect verificat făcînd o statistică a numelor care reuşesc, în mod constant, să vîndă mai multe milioane de cărţi. Fără îndoială, un roman de Robert Parker, de Danielle Steele, de Judith Krantz, de Michael Crichton, de Stephen King vor fi întotdeauna preferatele publicului. Le vei găsi, într-o democraţie a devălmăşelii, atît pe raftul de onoare al marilor librării, cît şi la îndemîna gospodinelor, în nesfîrşitele super-market-uri. În cazurile de mai sus, se ridică, însă, o altă chestiune: în ce măsură cărţile cu pricina sînt cu adevărat literatură, şi nu un produs de consum oarecare, asemenea floricelelor de porumb sau pastei de dinţi?

Mai complicat e cazul în care pe lista celor mai vîndute cărţi pătrund şi volume a căror valoare este indiscutabilă. Sigur, e foarte greu să explici cum e posibil ca un excelent roman, precum „Jazz", de Toni Morrison, despre viaţa unui cuplu din Harlem-ul anilor '20 să rivalizeze cu ultimul roman-cărămidă al lui Ludlum. Sau cum poate nu tocmai facilul „Immortality" al lui Milan Kundera să reziste concurenţei acerbe cu diversele cărţi despre războiul stelelor sau despre crimele în serie.

Însă ceea ce particularizează în mod esenţial piaţa de carte americană este succesul debordant al lucrărilor nonfiction. Fie că este vorba de biografiile unor importante personaje politice, de sfaturi privitoare la cum să reuşeşti în viaţă, sau doar la bîlbîielile de logică şi incoerenţele gramaticale ale preşedintelui Bush (ca în excelentele fragmente culese de către redactorii săptămînalului „The New Republic"), Ele vorbesc despre dinamismul intelectual incredibil al Noului Continent.

Fără îndoială, orice răspuns la întrebările formulate pe parcursul acestor note nu poate fi decît provizoriu. Şi nu ar fi exclus, ca într-o formă amplificată, ele să constituie, cîndva, tocmai subiectul unui neaşteptat succes de librărie al cine ştie cărui necunoscut, încă, autor.

Mircea MIHĂIEŞ

DOCUMENTE DIN INFERN

VLADIMIR TISMĂNEANU

Discursul revoltei şi al demnităţii

Chiar la doi ani după revoluţiile est-europene, interesul pentru transformările post-comuniste nu s-a stins, în Statele Unite, cu totul. O dovedeşte, între altele, şi o excelentă expoziţie de afişe deschisă la faimosul Smithsonian Institution din Washington. Este vorba de o colecţie a celor mai semnificative postere revoluţionare produse în ultimul deceniu în Europa de Est şi Centrală Fireşte, expoziţia conţine şi unele lucrări mai vechi, însă accentul cade pe anii din urmă, ai masivelor răsturnări revoluţionare din regiune.

Tema dominantă, în care se remarcă şi cîteva interesante prezenţe româneşti, este prăbuşirea comunismului privită ca ieşire din universul cenuşiu al spaţiului totalitar. Este vorba de un discurs imagistic aparte, în care textul subjacent, mesajul transmis de artist are implicaţii politice precise. Posterul antitotalitar este deci o formă de artă prezentă în real. O artă mobilizatoare, însă în egală măsură demistificatoare. Artistul care desenează posterul politic se înscrie în discursul revoltei şi al demnităţii. Cum spunea unul din pictorii maghiari reprezentaţi în expoziţie, în era post-comunistă vor exista două tipuri de artişti: cei care au de spus ceva şi cei care nu au. În cazul de faţă, avem în mod limpede de-a face cu artişti care au ceva de spus. Acest ceva este legat de crimele stalinismului, de acea logodnă morbidă dintre fascism şi comunism, de distrugerea personalităţii umane în spaţiul sîrmei ghimpate şi al inferogatoriilor nocturne. Aş aminti aici tonalitatea tragică, dar şi ironică, a mai tuturor lucrărilor din expoziţie. Ar fi, de asemenea, de subliniat că, în pofida frontierelor geografice, aceste afişe tind să transcrie şi să exprime un sens comun al căutării libertăţii. Astfel privite, prezenţele artiştilor din ţările baltice sau cele datorate unor graficieni din Polonia, Ungaria, Bulgaria sau Românla dezvăluie un număr de invarianţi tematici: comunismul ca sărăcie generalizată şi ca minciună universalizată, geneza noilor grupuri politice, precum Solidaritatea în Polonia, Alianţa Liberilor Democraţi în Ungaria sau Forumul Civic în Cehoslovacia. De altfel, Vaclav Havel este prezent ca personaj într-un celebru afiş, portretizîndu-l, prin două fotografii identice, înainte şi după alegerea sa ca preşedinte. Sugestia subliminală trimite la ideea că noua politică post-comunistă exclude machiavelismul insidios şi deschide calea spre transparenţa relaţiilor umane.

Fireşte, unii artişti acentuează elementele formal-simbolice, în vreme ce alţii, precum cîţiva graficieni croaţi, insistă pe un croma tism figurativ oarecum şocant. Dintre posterele româneşti, aş aminti pe cel semnat de Miklos Onucsan, intitulat „Carte", simbol al incendiului Bibliotecii Centrale Universitare în decembrie 1989, dar şi al atacului minerilor asupra spaţiului academic în perioada 13-15 iunie 1990. De altfel, în excelentul catalog al expoziţiei, reproducerea acestui remarcabil poster este însoţită de traducerea unui impresionant poem datorat lui Ioan T. Morar, „Izolarea standard", apărut anterior într-o antologie a poeziei est-europene alcătuită de criticul britanic Michael March.

Pe aceeaşi linie, expoziţia include un sfîşietor afiş, cu titlul „Omagiu României", realizat de artiştii maghiari Peter Pocs şi Laszlo Haris: o Pieta de Michelangelo, în care de braţul lui Isus se află prinsă o banderolă cu tricolorul românesc. În catalog, acest poster este reprodus însoţit de o pagină de interviu realizat, în 1991, cu poetul Mircea Dinescu. Dialogul dintre simbolul vizual şi cel al metaforei scrise este sesizabil şi în poemul lui Zbigniew Herbert, semnificativ intitulat „Raport dintr-un oraş asediat". În realitate, oraşul asediat este cosmosul rarefiat al totalitarismului, în care memoria este anesteziată şi în care artistul nu poate supravieţui decît negînd absurda realitate a vieţii cotidiene: „Privim la faţa foametei faţa focului faţa morţii / şi la cea mai îngrozitoare dintre ele — faţa trădării / şi doar visele noastre au rămas neumilite". Acestor versuri le răspund, asemeni unui ecou, afişe precum „Amintiri" al celului Ioska Skalnik (devenit între timp consilier al preşedintelui Havel) ori cel al artistei române Maria Rus, cu titlul, acesta din urmă, „Epoca de aur". Lucrarea surprinde întreaga aberaţie a timpurilor lui Nicolae Ceauşescu: mizerie, disperare, neputinţă.

Comunismul, în toate variantele sale, este deconstruit exemplar în aceste secvenţe plastice: imageria lor reprezintă contrapartea dinamitardă la pretenţia dominatoare a regimurilor leniniste. Gerontocratia senilă a brejnevismului este devastator demascată într-un poster din 1988 al artiştilor ruşi Aleksandr Faldin şi Rasid Akmanov, în care o bătrînă cu faţa ridată, poartă la rever insigna Komsomolului, iar pe cap, legată asemeni unei basmale, o cravată de pionier. Posterul este intitulat „La mulţi ani, Komsomol!".

Expoziţia conţine numeroase alte exemple de militantism civic, dovadă a prezenţei artelor plastice în marea dezbatere care a pregătit căderea comunismului şi care continuă astăzi, cînd fostele state sovietivizate îşi caută drumul spre pluralism. În aceste condiţii,

WASHINGTON, iunie 1992

(Continuare în pag. 14)

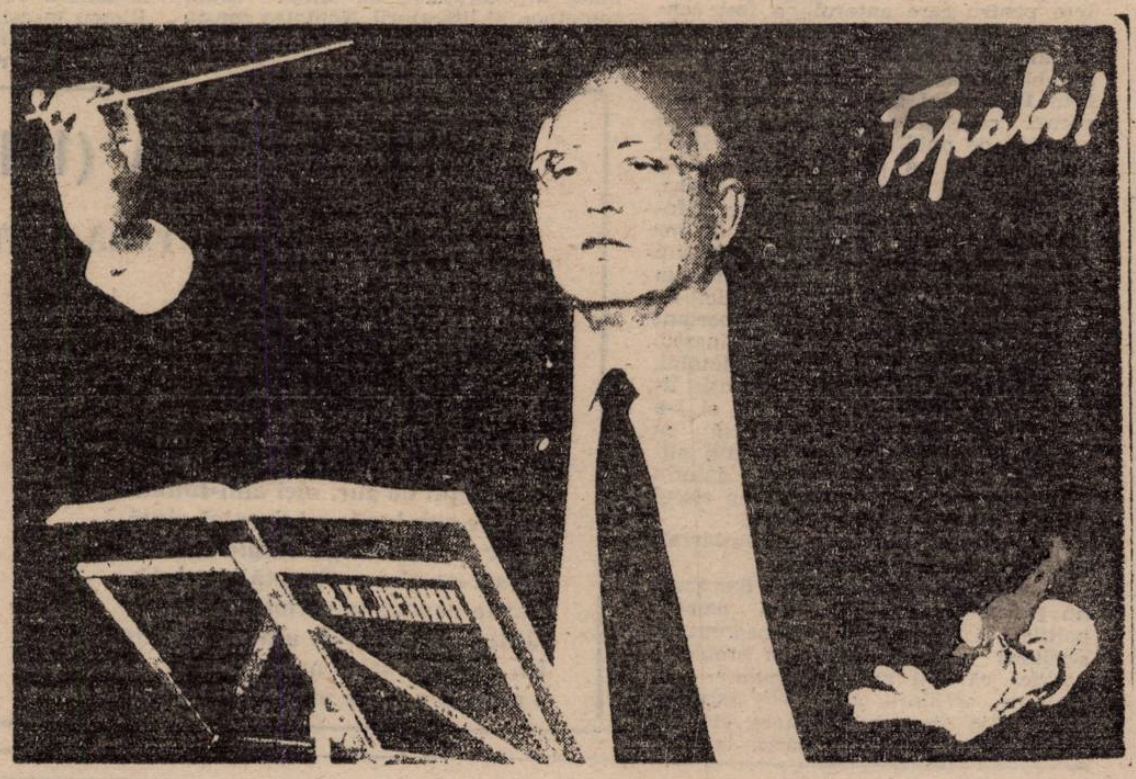

DOCUMENTE DIN INFERN

„Revelaţii ale arhivelor ruseşti"

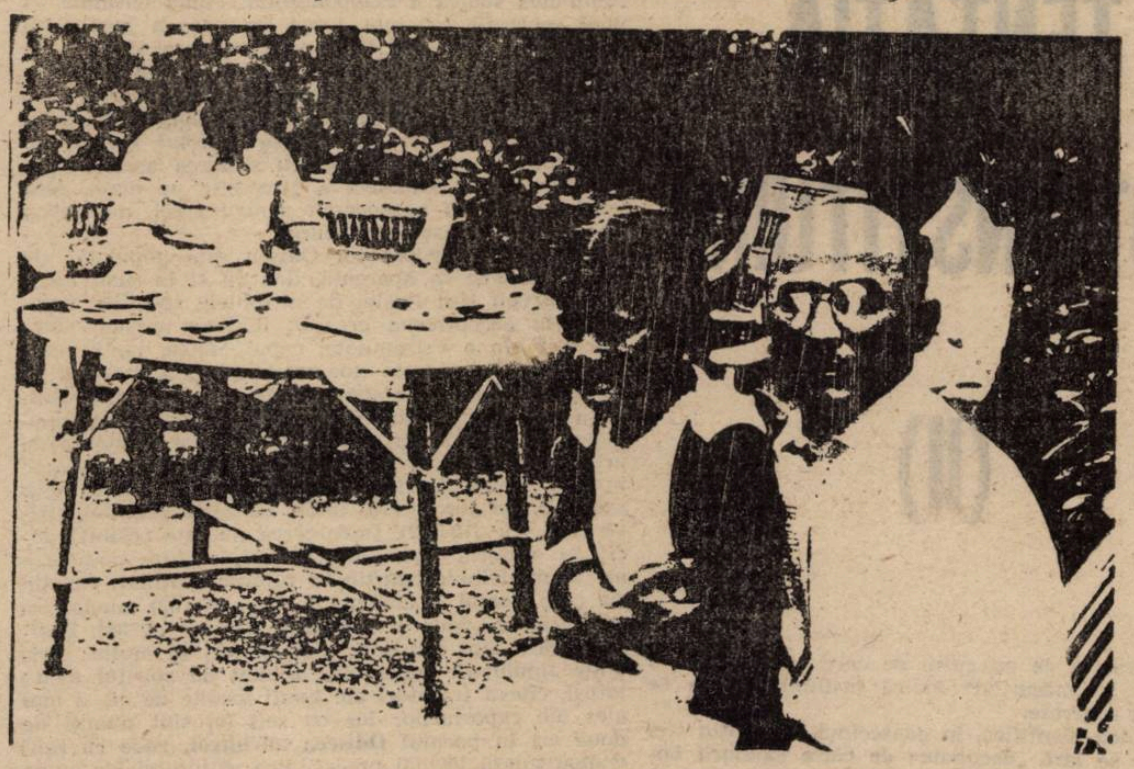

I. V. Stalin şi Lavrenti Beria

Deschisă la mijlocul lunii iunie la Washington într-una din clădirile Bibliotecii Congresului Statelor Unite, expoziţia „Revelaţii ale arhivelor ruseşti" constituie un fascinant eveniment, deopotrivă din perspectiva istoric-politologică, precum şi din aceea generală umană. Avem de-a face cu o premieră absolută din punctul de vedere al anulării acelor bariere care au ocultat atîtea decenii realitatea sistemului totalitar. Expoziţia a fost deschisă printr-o masă rotundă la care au participat cîţiva dintre cei mai cunoscuţi kremlinologi americani, între care directorul Bibliotecii, James Billington, Adam Ulam, director al Centrului de Cercetări Ruse de la Universitatea Harvard şi Robert C. Tucker, autorul unei monumentale biografii Stalin (din care au apărut pînă în prezent primele două volume). Este limpede că de-abia acum, o dată cu debutul accesului cercetătorilor la arhivele Kremlinului, istoria politică a secolului nostru se poate debarasa de supoziţii hazardate şi se poate întemeia pe documente irefutabile. Eşecul loviturii de stat de la Moscova din august 1991 a fost momentul inaugural al acestei definitive separări de mitul bolşevic : de-abia după interzicerea partidului comunist a devenit posibilă apropierea dezinhibată de documentele unor instituţii precum poliţia secretă, Biroul Politic sau cenzura.

Ce demonstrează aceste arhive ? Întîi de toate, ele revelă faţa ascunsă a monstrului birocratic, faptul că fiecare din aberaţiile care au dus la constituirea sistemului totalitar a fost conjugată cu un ansamblu de documente şi directive secrete, învăluite în jargonul impenetrabil şi abscons al limbii de lemn. Misterul era prezent în chiar inima organizării comuniste. Biografiile erau stocate în memoria colectivă a partidului : avem astfel acces la autobiografiile cîtorva dintre cei mai temuţi ideologi ai bolşevismului, între care Andrei Jdanov şi Mihail Suslov. Ni se oferă chiar inventarul obiectelor personale ale lui Stalin la data decesului său, în martie 1953. Un element deosebit de revelator este legat de rolul lui Lenin în atrocităţile cekiste. Împotriva celor care susţineau că Lenin nu a fost la curent cu geneza unui sistem esenţialmente criminal, întrucît se baza pe desconsiderarea făţişă a ideii de legalitate, aceste arhive dezvăluie implicarea directă a fondatorului bolşevic în persecuţia intelectualilor critici, a unor figuri de seamă ale spiritualităţii ruse, precum şi a oricărei forme de rezistenţă politică. Între altele, este prezent originalul directivei Biroului Politic condus de Lenin de lichidare a guvernului Basarabiei în 1919 şi de autorizare a torţionarului Felix Dzerjinski, preşedintele Cekăi, de a utiliza „metodele cunoscute", deci violenţa, pentru suprimarea focarului independent din Basarabia.

Expoziţia conţine sute de documente privind etapele distrugerii oricărei manifestări de spirit democratic şi construcţia sistemului concentraţionar. Se prezintă astfel originalele stenogramelor şedinţelor Biroului Politic privind colectivizarea agriculturii şi deportările în masă ale ţăranilor recalcitranţi, organizarea campaniilor ateiste şi prigonirea clerului, precum şi instituirea terorii în masă, ca principal instrument de consolidare a dictaturii bolşevice. Printre cele mai tulburătoare documente din expoziţie, aş aminti scrisoarea trimisă de Nikolai Buharin, cîndva numit de Lenin „răsfăţatul întregului partid", cu o zi înaintea execuţiei sale în martie 1938. Adresată conducerii sovietice şi în primul rînd lui Stalin, pe atunci devenit deopotrivă autocrat absolut şi semizeu celebrat de o propagandă delirantă, epistola scrisă în subteranele Lubiankăi, în condiţiile de solitudine, cu creionul pe o foaie de bloc notes, reprezintă culmea capitulării Vechii Gărzi bolşevice. Cu formulările sale auto-incriminante, cu pasiunea auto-flagelării dusă pînă la cel mai absurd extrem, scrisoarea lui Buharin nu ar fi putut fi compusă nici de cel mai imaginativ romancier preocupat de procesele de la Moscova. Ea întrece tot ceea ce şi-ar fi închipuit un Koestler sau un Danilo Kis întru dezastru psihologic şi derapaj moral. În ea, Buharin promite să devină alt om, să renunţe la ego-ul său, la biografia şi trecutul său, să-şi schimbe numele în Petrov şi să lupte, oriunde îi va cere Stalin, pentru victoria cauzei bolşevice. Nu mult diferită în tonalitate este scrisoarea lui Alexei Rîkov, cel ce i-a urmat lui Lenin în postul de premier al URSS pînă în 1930, la rîndul său gata să se auto-denunţe pentru fantasticele complоturi care bîntuiau mintea bolnavă a despotului de la Kremlin.

Secţiuni speciale sînt consacrate în expoziţie acţiunii sistematice de umilire şi îngenunchere a intelectualităţii. Între altele, sînt înfăţişate notele personale ale lui Jdanov, închizitorul şef al ideologiei staliniste, pregătite în 1946 în vederea anatemizării lui Mihail Zoscenko şi a Annei Ahmatova, acuzaţi de pesimism, obscurantism, decadenţă şi alte păcate mortale, din perspectiva dogmei realismului socialist. Referindu-mă la aceste odioase înscenări cu valenţe „negativ-pedagogice", trebuie să menţionez documentele în legătură cu lichidarea Comitetului Evreiesc Antifascist şi mai ales cele privind sinistrul proces urzit de Stalin şi Malenkov în ianuarie-februarie 1953 împotriva medicilor Kremlinului, dintre care majoritatea erau de origine evreiască. Reiese limpede astfel caracterul esenţialmente antisemit al dictaturii staliniste, faptul că îndărătul jargonului internaţionalist al bolşevismului se ascundea cel mai abject rasism.

Departe de a se limita la un rechizitoriu al epocii staliniste, expoziţia conţine documente esenţiale din vremurile lui Hruşciov, Brejnev, Andropov şi Gorbaciov. Aş aminti astfel memorandumul lui Boris Pasternak, în timpul scandalului provocat de publicarea în străinătate a cărţii sale **Doctor Jivago**, ca şi răspunsul impertinent al unuia din principalii cenzori de partid. Aş mai aminti documentele din arhivele

(continuare în pag. 14)

ABAJUR

EMINESCIANA

O foarte dinamică editură girează la Oradea, de vreo doi ani, apariţia unor lucrări care, nu cu multă vreme în urmă, făceau obiectul preocupărilor unor extrem de serioase colective academice. ● Nu-i vorba, în ceea ce întreprinde Editura Mihai Eminescu — pentru că la aceasta ne vom referi în continuare — de scopuri imediat lucrative. ● Volume situabile în sfera de interes a istoriei literare şi lucrări ce concretizează preocupări din sfera bibliofiliei — iată, pînă în prezent cel puţin, principalele direcţii de acţiune ale editurii — şi „oficiului" — Mihai Eminescu. ● După **Cîntecul gintei latine** de Vasile Alecsandri — ediţie plurilingvă îngrijită de Constantin Mălinaş şi **Scriitori, opere şi personaje din literatura română în ex libris**, foarte de curînd a văzut lumina tiparului **Eminescu — un secol în medalii** de Constantin Mălinaş, cu un **Cuvînt înainte** de Viorel Horj. ● Sînt lucrări, numai cîteva, care ne fac să privim mai încrezători la competiţia edituriilor noastre, nu întru totul, nu toate condiţionate exclusiv de rigorile economiei de piaţă. ● Din cealaltă extremă a spaţiului cultural românesc ne parvine un substanţial volum Mihail Eminescu : **Publicistică. Referiri istorice şi istoriografce**, Chişinău. Textele ediţiei sînt îngrijite de Gh. Buzatu, Ştefan Lemny şi I. Saizu. ● Volumul cuprinde articolele apărute între 1870 şi 1883, precum şi o sumă de cugetări, traduceri şi scrisori ce pot fi puse în relaţie cu principalele zone de interes ale publicisticii eminesciene. ● „Scrierile lui Eminescu — avertizează o **Notă asupra ediţiei** — n-au fost niciciînd un teritoriu rezervat doar istoriei literare. Filosofi, sociologi, economişti, istorici (nu în ultimul rînd) ş.a. au descoperit în ele un preţios izvor de gîndire, ceea ce a făcut ca, o dată cu eforturile de editare a operei integrale, să apară şi unele antologii tematice (...) sugestive pentru varietatea preocupărilor marelui poet. În suita acestor preocupări, istoria a avut un loc de seamă, justificînd cu atît mai mult o ediţie de profil. Se cuvine să mărturisim că ideea unei asemenea ediţii o datorăm istoricului Al. Zub şi că ea s-a concretizat într-o primă formă, fără a căpăta finalizare editorială". ● Un volum, pentru cel care va găsi răgaz de reflecţie pe marginea publicisticii eminesciene, de cea mai acută actualitate.

Lucian ALEXIU

In memoriam
CRISTIAN ŞIŞMAN

În dimineaţa zilei de 18 iulie a.c., la doar 39 de ani (împliniţi în aprilie) a murit la Bucureşti poetul CRISTIAN ŞIŞMAN. Printre manuscrisele rămase am descoperit şi acest poem inedit, de-o cutremurătoare solemnitate premonitivă.

(R.V.G.)

DOINA

s-a rupt vîntul deasupra pădurii
nopţile toate au sufocat mîna pribeagului străin

dar unde se duce tata ?
e la capătul străzii pe un scaun
dar cine aruncă o praştie pe sub uşă ?
e o statuie care se clatină pe apele riului

încît mă cuprinde teama unor răni nevăzute
asemenea atingerii vîslei în apă
asemenea urmelor lăsate pe zăpadă, de-o sanie grăbită

vîntul a rupt pădurea în fîşii mişcătoare
s-a lipit de un copac roşu
nopţile toate au sufocat mîna pribeagului străin

dar unde se duce tata ?
stă la capătul străzii pe un scaun
dar cine-i aruncă nasturi sub uşă ?

undeva o statuie se clatină pe apele riului —
teama unor răni nevăzute
asemenea atingerii vîslei în apă
asemenea urmelor lăsate pe zăpadă, de-o sanie grăbită.

TENTAȚIA AUTOINSTITUIRII

(II)

LIMITELE LUMII

Mișcarea înapoi, pornită dintr-un orizont actual al spiritului — fără a-l părăsi, ci căutînd o anumită adîncire în el, care să facă din momentele anterioare ale istoriei sale „contemporanele" celor actuale, în ordinea sistemului, adică apte de a comunica (biunivoc) cu acestea — nu înseamnă reconstituire, ci întotdeauna o „recitire"-experiment, nu o pierdere a realului, ci o încercare de cuprindere a lui, în și prin asumarea istoricității umanului. Așadar drumul nostru în jos nu are ca scop doar și, poate, nu în primul rînd, să ne ducă în alte „cercuri" ale existenței noastre istorice. „Coborînd în timp pentru a ne regăsi în devenirea noastră, coborîm pentru a urca ; drumul în jos se supune drumului în sus" (1, 13-14).

Dacă e adevărat că istoria Europei începe cu grecii, tot atît de adevărat e și că istoria Greciei începe cu lumea lui Odiseu (Ulise). Și, că toate omeneștile începuturi duc mai departe un lung trecut istoric (2, 41). Căci „istoria e unicul domeniu al științei în care nu se poate începe cu începutul" (J. Burckhardt).

Nu ne privește ceea ce se va fi întîmplat în secolele confuzelor suprapuneri și succesiuni de valuri omenești care au precedat timpurile homerice. Vedem doar că **Iliada** și **Odiseea** ne înfățișează deja o primă „interpretare" a faptelor istorice petrecute pînă atunci, interpretare ce unifică într-o primă aproximare un spațiu geografic și spiritual vast cu „compuși" pe care poetul îi „pune" să-și asume aceleași mituri, zei, tradiții, reguli și mai ales același grai (c.f. 2, 34). Fiindcă în rest Homer își îngăduie în mod cert „să transmită cu o totală detașare bagajul de date istorice pe care l-a moștenit" (2, 65). Dincolo de controversele legate de existența unui singur personaj istoric sau a unei întregi tradiții rapsodice care se subsumează numelui de Homer (fapt care nici nu ne interesează aici, după cum nu ne interesează nici numărul filoanelor epice care se vor fi contopit în epopeile homerice), vedem în aezii rătăcitori ai vechii Elade nu doar „țesători de cînturi", ci și de spații izomorfe cultural. Recitatorii și interpreții, atît de răspîndiți în acele vremuri în Elada „au fost printre primii care au călcat regula primitivă după care oamenii trăiesc, muncesc și mor numai în cercul tribului sau al comunității lor" (2, 55). „Căci cine oare se îndeamnă să cheme de departe un străin, dacă nu-i cumva un meșter, ori un vraci, ori vreun cîntăreț, care cu viersu-i desfată ?" (**Odiseea**, XVII, 382-85).

Acest proces infinit de complex „mobiliza" fără îndoială toate domeniile spiritului, antrenîndu-le într-o incredibilă aventură : nașterea unei lumi. Mai mult, urmîndu-l pe A. M. Frenkian, adăugăm că limba însăși (greaca, în cazul nostru) nu este o copie mai mult sau mai puțin fidelă a realității" ; ea e o atitudine specifică a poporului (care o vorbește n.n.), (...), este rezultatul unei interpretări specifice a realității" (3, 12).

Dacă am hotărît în cele din urmă să începem a „cobori" înspre ceea ce Ernest Renan numea „miracolul grec", nu înseamnă că voim a ne plasa pe de-a-ntregul într-o „Grecie de vis, o construcție fără legătură cu Grecia antică" (4, 50). Căci fenomenul denumit astfel, înțeles ca univers de extraordinară desfășurare a spiritului și implicînd prodigioase consecințe (5, 15) îl vedea profund legat de elementele istoriei culturale și instituționale, de la istoria filosofiei, pînă la mentalități și legislație, dar și de ocupații și îmbrăcăminte. Desigur că, fie și o simplă inventariere a tuturor acestor „piese" alcătuitoare de trecut ne-ar fi peste putere, noi urmărim a apela doar din loc în loc, dintre puținele noastre cunoștințe, la cele pe care le socotim mai semnificative, drept exemple ori argumente în ordinea noastră a reconstrucției. Totodată e greu de crezut că ne va sta în putință alcătuirea unui tablou sistematic și omogen ; ca urmare îl vrem doar strîns laolaltă de o **minimă inteligibilitate**. Și asta întrucît stăruim în a crede că viețile indivizilor nu au fost trăite pentru istorie, că atitudinea noastră nu poate fi cea a martorului „ocular" sau a participantului la un trecut dispărut. Trecutul istoricului n-a existat niciodată. Trecutul în și pentru istorie e produsul efortului de a înțelege evenimentele într-o manieră în care ele n-au fost niciodată înțelese la vremea lor.

Refacerea imaginii unificatoare pe care lumea greacă o va fi avut (prin permanentă întregire) despre propriul orizont poate începe și cu geografia călătoriilor „homerice", a cărei „decodificare" ne va veni însă mediată de interpretările tîrzii, grecești și romane.

Mulți învățați, în frunte cu cu Strabon, au încercat să identifice spațiul, în limitele unei geografii concrete, locurile care vor fi fost străbătute de către personajul care a dat numele **Odiseei**. Desigur, încă cei vechi au înțeles că raportarea călătoriilor lui Ulise la o rută pe Mediterana duce la o imagine grotească. Și asta întrucît nu se poate vorbi despre un singur spațiu aici, ci despre mai multe, eterogene, care comunică între ele doar în anumite „locuri" ; Ulise e singurul care le-a străbătut pe toate, „rătăcirea" sa fiind tocmai mișcarea care le-a construit și le-a reunit laolaltă. Cu toate acestea, strădania lui Strabon nu e lipsită de însemnătate, întrucît ea vine ca o tentativă ulterioară de integrare pe care spiritul elen o întreprinde, re„măsurînd" (adică instituind) ceea ce poetul doar sugerase.

Am putea identifica, în consecință, cel puțin trei spații care se lasă „decupate" de către călătorii homerici : Mai întîi, cel al expedițiilor ahee către și dinspre Troia, precum și al drumului lui Telemah din Itaca la Pylos ; e un spațiu familiar, „intern", situat pe de-a-ntregul în interiorul unei geografii obișnuite. „Însă ruta lui Telemah nu se întretaie cu urmele de pe mare ale lui Ulise" (6, 34). Apoi, putem vorbi de un spațiu al depărtărilor, ca de pildă acela al călătoriilor lui Menelaos, care ajunge în Egipt, un spațiu exterior situat la limita de contact a civilizației grecești ; l-am putea închipui ca pe un spațiu-frontieră, însă totuși cunoscut, dinspre care întoarcerea „acasă" e încă posibilă, fără a fi nevoie de un călăuzitor special. În al treilea rînd distingem un spațiu al simbolicului, al imaginarului, al povestirii (6, 35), înfățișat de către Ulise la curtea regelui feacilor, Alcinou. Este lumea situată dincolo de ultimul reper topografic obișnuit, capul Malea, aflat la extremitatea sudică a Peloponezului. Punct terminus al unei geografii concrete, acest loc pare a juca rolul de „filtru" între cele trei spații ; aruncat dincolo de el, Odiseu ajunge, după zece zile (!!) la lotofagi, prima escală în „spațiul povestirii", escală care va fi urmată de multe altele (Ciclopii, Eolia, Lestrigonia, Insula lui Circe, Hades, Insulele Soarelui, Ogygia lui Calypso). Semnificativă pentru situarea acestui spațiu este durata excesivă a „trecerii" pe mare, fără escale, drum de neconceput pentru greci, navigatori de coastă, prin excelență diurni.

Lumea „rătăcirilor" lui Odiseu este populată de făpturi umane în aparență, dar nu și în plan esențial, întrucît sînt lipsite de atributele specifice umanului în accepțiunea greacă ; limitele acestei lumi par a fi, la o extremitate, capul Malea, iar la cealaltă, Hadesul, lumea non-existenților, a morților, a neantului. Vedem în acest spațiu o a treia dimensiune a realității culturale grecești, complementară primelor două amintite mai sus ; dar spre deosebire de acestea, el poate fi străbătut doar printr-o „mișcare" aparte, simbolică, fiind o lume de unde nu e mare speranța de întoarcere, unde vînturile sînt împotrivă (**Od.** III, 318-322). Întoarcerea nu este posibilă decît cu ajutorul unor intermediari, călăuze posesoare ale unor atribute aparținînd tuturor spațiilor, funcție pe care poetul o atribuie feacilor (7, 62), navigatori care trăiesc „pour et non par, la mer" (6, 36). Desigur, feacii sînt muritori, asemănători în multe privințe tipului de umanitate asumat de spiritul elen ; totuși, cîteva trăsături ale lumii locuite de ei, și mai ales ale raporturilor lor cu zeii (ei sînt numiți de două ori în poemul **Odiseea anchiteoi**, rude cu zeii) demonstrează tocmai precaritatea statutului lor uman (7, 64).

Vom numi „teritoriul" cuprins între Malea și Hades „zonă frontalieră", pentru că marca treptata diluare, mergînd spre exterior, a conotațiilor proprii oricrei lumi compatibile eroului homeric, acest orizont compozit cuprinde și marea, necunoscută, poate mai primejdioasă, dar supusă acelorași vînturi și asemănătoare cu ceea ce e marea în celelalte două spații ; dincolo de „marea cu pești" urmează Okeanos, situat la periferia lumii, ca limită a acesteia. Înapoia limitei acestei limite, Ulise e nevoit să-și continue drumul pe jos, de-a lungul unei mlaștini, spre a ajunge în Hades, dincolo de care orice fel de întindere e de neconceput.

Zona frontalieră nu constituie o reprezentare inedită pentru cetățeanul grec, care-și trăiește viața de zi cu zi într-o permanentă delimitare natură-cultură, între spațiul civic (**polis + chora**) și „zona de la capăt" (**eschátoi**) teritoriu al sălbăticiei, al pericolului. Imaginea acestui spațiu este una a inițierii, a drumului către integrarea în corpul civic, a trecerii dinspre războinicul solitar, asociat naturii, înspre cetățeanul deplin, component al falangei hoplitice, paradigmă a umanității autentice asociat culturii. Cetatea, pe măsură ce va evolua, — diferențiindu-se rapid în raport cu instituția tip a „barbarilor", regalitatea sau tirania — va deveni elementul definitoriu al grecilor, care o vor înțelege ca pe o adeziune la o manieră superioară de a fi om, fapt ce-i face „mai rafinați decît barbarii" (Herodot, I, 69). Așadar „omul antic (grecul) este întîi cetățean. El însuși se definește prin participarea la Cetate" (8, 31).

Amintim că tocmai „spațiul de la capăt" era menit inițierii viitorului hoplit, efebul (la Atena), ajuns la o vîrstă ambiguă, cînd nu este nici copil, nici adult. Probele impuse tînărului care se inițiază cuprind vînătoarea solitară în pădure (efebii la Atena) ori vînătoarea nocturnă de hiloți (Sparta), cînd tînărul este un „lup violent și șiret", apoi stagiul în garnizoanele de la granița teritoriului cetății. Perioada se încheie cu depunerea jurămîntului hoplitic, însemnînd integrarea în corpul cetățenesc.

Imaginea cetății și cea a lumii sugerate de către Homer moștenitorilor săi par compatibile, una tinzînd a o integra pe cealaltă.

Florin LOBONȚ
Marius UNGUREANU

(va urma)

NOTE

1. **Gh. Vlăduțescu,** Modernitatea ontologiei aristotelice, **Cluj, Ed .Dacia, 1983.**
2. **M. Finley,** Lumea lui Odiseu, **București, Ed. Științifică, 1968.**
3. **A.M. Frenkian,** Etudes de philosophie presocratique, **vol II, Paris, J. Vrin, 1939.**
4. **D.M. Pippidi, în I. Biberi,** Orizonturi spirituale, **București, Ed. Tineretului, 1968.**
5. **D.D. Roșca,** Studii și eseuri filosofice, **București, Ed. Științifică, 1970.**
6. **F. Hartog, „Ulysse et ses marins", în** La Grèce ancienne,**Editions du Seuil, 1984.**
7. **P. Vidal-Naquet,** Vînătorul negru,**București, Ed. Eminescu, 1985.**
8. **Ph. Muller, „Les chances actuelles de la philosophie",** Editions l'Age d'Homme **Lausanne, 1986.**

SUFERINȚA MÎNTUITOARE

(I)

Ecloziunea literaturii de confesiune este cu totul firească astăzi cînd, după un coşmar de o jumătate de veac, oamenii s-au văzut, în sfîrşit, liberi, adică în posibilitatea de a comenta o serie de (pînă mai ieri) tabu-uri, a se convinge că presiunea din lumea concentraţionară a depăşit în cruzime şi bestialitate tot ceea ce ne-am fi putut închipui vreodată. Se bănuiau multe, desigur, circulau zvonuri cu privire la diabolice tehnici de exterminare a individului, sisteme infernale de „reeducare", ce trebuiau să-i distrugă acestuia umanitatea şi să-l transforme în monstru, să convertească victima în călău şi invers, dar acum, cînd supravieţuitorii Gulagului încep să-şi evoce teribilele experienţe, cititorul, îndeosebi cel tînăr, se cutremură ca în faţa unui film de groază, mintea lui refuză să accepte ca adevărată o realitate ce s-ar înscrie mai de grabă în ordinea ficţiunii celei mai întunecate. Şi totuşi...

Printre numeroasele jurnale, memorii şi documente, care au adus şi continuă să aducă alte şi alte mărturii zguduitoare despre această lume a subteranei româneşti, **Jurnalul fericirii** de N. Steinhardt reprezintă indubitabil o mărturie singulară. În primul rînd pentru că autorul, spre deosebire de majoritatea camarazilor de detenţie ce s-au rostit pînă în prezent, nu mizează pe impactul faptelor nude, nu filmează cu încetinitorul scenele de supliciu pe care le-a trăit, ci caută să le exorcizeze prin credinţă şi meditaţie, să extragă din anii de recluziune semnificaţia unei experienţele fundamentale, decisivă pentru destinul său, ca om. Conştiinţă superioară, N. Steinhardt se ridică deasupra concretului dur, îl „efasează" fără a-l eluda însă, pentru ca, scrutîndu-l cu detaşare, să-i capteze sensul, admiţînd din capul locului că acesta există, căci oricît de terifiantă ne-ar părea, închisoarea este — scrie mărturisitorul — o „chintesenţă de viaţă" (157), „şcoală de adevăr" (251), ceea ce îl determină să recunoască în stilu-i aparent paradoxal: „Am intrat în închisoare orb (...) şi ies cu ochii deschişi; am intrat răsfăţat, răzgîiat, ies vindecat de fasoane, nazuri, ifose; am intrat nemulţumit, **ies cunoscînd fericirea** (s.n.); am intrat nervos, supărăcios, sensibil la fleacuri, ies nepăsător; soarele şi viaţa îmi spuneau puţin, acum ştiu să gust felioara de pîine cît de mică; ies admirînd mai presus de orice curajul, demnitatea, onoarea, eroismul; ies împăcat: cu cei cărora le-am greşit, cu prietenii şi duşmanii mei, ba şi cu mine însumi" (302).

Aşadar, în loc să se plîngă, să vitupereze contra celor ce l-au torturat şi umilit, N. Steinhardt mulţumeşte Domnului („Mulţumesc sincer...") penru că, în cea mai neagră mizerie, i-a relevat fericirea, l-a făcut să înţeleagă tîlcul adînc al suferinţei purificatoare. Şi sînt numeroase momentele în care, închis în celula-i sordidă, prizonierul trăieşte o „ciudată senzaţie de imensă fericire", o stare „faţă de care orice băutură, orice erotism, orice spectacol, orice mîncare, orice lectură, orice călătorie, orice examen luat, orice portofoliu ministerial sunt nimica toată, praf şi cenuşă, amăgire, gol, pustietate, aramă sunătoare şi chimval zăngănitor, stare ce urmează împlinirii unei acţiuni conforme cu prescripţiile divine" (58), Nu întîmplător citează el o pagină din Kirkegaard, în care marele filosof şi teolog danez vorbeşte despre suferinţă ca dimensiune esenţială a creştinismului, dar — adaugă încrezător viitorul călugăr de la Rohia: „Numai că naşterea din apă şi duh preface — fără a o desfiinţa — şi suferinţa în fericire" (275). Este un adevăr pe care el însuşi l-a verificat în temniţa unde, pe ascuns, primise harul botezului.

Fireşte, precizează pe bună dreptate N. Steinhardt, suferinţa nu e izbăvitoare în sine, căci şi ea se supune relativităţii celor lumeşti; e valabilă numai prin sensul ce i se înculcă. Există şi o suferinţă nerodi-toare — observă Henry de Montherlant, citat în **Jurnal** — . „«o suferinţă moartă şi care tîrăşte în moartea ei tot ce sufletul află în juru-i»" (229). Genul acesta de suferinţă îl îndreptăţeşte pe scriitorul francez să afirme că «Diavolul are şi el martirii lui», pe cei ce se sacrifică fără lumina credinţei şi-a Ideii de bine, lipsiţi de şansa mîntuirii. Or pledoaria **Jurnalului fericirii** ar putea fi pusă sub semnul apoftegmei lui Holderlin: Der echte Schmerz begeistert". Într-adevăr, de cîte ori, în evocarea anilor de detenţie, nu trăieşte N. Steinhardt o stare de plenitudine vecină cu entuziasmul: „Încep să presimt — notează el la un moment dat — că Hristos e prezent în puşcărie. Nu- mi vine să cred că totul poate fi atît de complet, că am parte de atîta binecuvîntat noroc" (58).

Mai mult chiar, Hölderlin asociază ideii de fericire sentimentul libertăţii, născut din aceiaşi suferinţă mîntuitoare: , Und das ist herrlich — scrie el în **Hyperion** —, das wir erst im Leiden der Seele Freiheit fühlen". În **Jurnalul** de care ne ocupăm, argumentele în sprijinul acestui adevăr abundă: să ne oprim doar la fragmentul reprodus din **Spovedaniile unui pelerin rus**: Pelerinul ajunge la cocioaba în care locuieşte o pereche sărăcită: le-a ars casa, el şi-a pierdut un braţ, viaţa pentru el nu mai e decît o ruină. Soţii citesc **Evanghelia Sfîntului Ioan** şi ea izbucneşte în plîns.Bărbatul îi înţelege amarul şi o consolează spunîndu-i că nenorocirile îi justifică pe deplin lacrimile. Ea însă: Nu plîng din pricina nenorocirilor noastre, ci de bucurie, bucurie a de a citi **Evanghelia** aceasta" (226). În marginea parabolei, N. Steinhardt observă cu acidă ironie: „Desigur, desigur: nebunie curată. Contabilii şi raţionaliştii să-şi vadă de drum. Oamenii raţionali care nu-s raţionalişti pot încerca".

Semnificaţia parabolei este deosebită; într-un fel, ea rezumă simplu adînca putere cathartică a suferinţei, dar, de data aceasta nu a suferinţei în general, căci e vorba în mod expres de martiriul christic, de impactul jertfei Mîntuitorului asupra celor înzestraţi cu darul înţelegerii. Prin urmare, nu tuturor le este dat privilegiul de-a accede la înfricoşătoarele taine, de-a se elibera de constrîngerile existenţei lor materiale. Dovadă că dintre cei doi soţi în nenorocire numai femeia pătrunde sensul Evangheliei, numai asupra ei mesajul Scripturii lucrează transfigurator, în vreme ce bărbatul e un fel de „raţionalist", cum ar spune Steinhardt, care îşi contabilizează necazurile şi rămîne prizonierul empiriei, fără putinţa de a o transcende. El nu va înţelege lacrimile de bucurie ale femeii, miracolul ce s-a produs în sufletul acesteia, atîta timp cît nu-i va depăşi mentalitatea „contabilicească" şi nu va scăpa de logica lui 2 plus 2 fac 4. Invocarea acestei parabole îşi are desigur un tîlc aparte, o noimă ce reverberează în întreg **Jurnalul**; în primul rînd pentru că, la modul general, dezvăluie virtuţile soteriologice ale suferinţei, dar mai importantă este, cum spuneam, referinţa la patimile Domnului, temă ce-l preocupă insistent pe autor, în jurul căreia se încheagă, de fapt, meditaţia.

Încă la începutul confesiunilor sale N. Steinhardt abordează deci problema răstignirii lui Isus; el povesteşte că, în toate celulele prin care a trecut, cele mai pătimaşe discuţii le-au stîrnit cuvintele crucificatului: «Eli, Eli, lama sabahtani?», cuvinte în care interlocutorii săi credeau a găsit proba cea mai evidentă pentru lipsa de dumnezeire a Mîntuitorului: „De vreme ce Hristos a putut spune Dumnezeule de ce m-ai părăsit înseamnă că a fost om şi el, nu Dumnezeu" (53). Respingînd o atare judecată simplistă, scriitorul se lansează într-o interpretare profundă şi subtilă a ideii apelînd, în sprijinul tezei sale, la autoritatea lui Dostoievski, Simone Weil, Kirkegaard, a întregului sinod de la Halchidon, dar şi — lucru ce ni se pare important — la intuiţia unor plasticieni de geniu ca Holbein şi Velasquez. Pe pînzele celor doi mari pictori imaginea lui Iisus apare lipsită de aureola divinităţii, nici un semn, nici o rază din cer nu coboară asupra trupului chinuit şi sfîrtecat, nimic ce ar putea motiva speranţa învierii: „ Hristos este cu totul singur şi-n părăsire, un răstignit lîngă alţi doi indivizi" şi atîta tot.

Aceiaşi viziune o propun şi unii poeţi ca: Alfred de Vigny **(Le silence)** sau Gerard de Nerval **(Le Christ aux oliviers)**, dar şi Tudor Arghezi care, în mai multe rînduri, se opreşte asupra naturii **umane** a Mîntuitorului. În **Între două nopţi**, bunăoară, după ce pămîntul, dizlocat de fervoarea celui ce jinduieşte zadarnic la epifania divină. s-a ridicat „pînă sus", poetul introduce tulburător-enigmaticul vers: „Cît lumea-i era piscul şi-n pisc plîngea Isus". Plînsul acesta urmează teribile-i revelaţii prin care Christ, dezbrăcat de însignele cereşti, devine conştiinţa unei umanităţi tragice. Martiriul său pe cruce va fi dovada cutremurătoase a singurătăţii într-o lume uitată de cerul închis în noapte şi tăcere:

Din fundul Mării Moarte pînă-n văpaia cloştii
Nu-i nimenea nemernic şi singur ca Isus.
Ne-am aşteptat un înger să-aducă-ne iscp,
Am aşteptat din ceruri un semn, o-mbărbătare,
De vreme ce-nţeleptul a fost trimis cu scop,
Să moară printre oameni vîndut prin sărutare.
Şi se făcu-ntuneric, tăcere şi răcoare.

(Psalm)

Refuzat de cer, Iisus devine un fiu al pămîntului, o victimă ce-şi caută adăpost în braţele vecinului său, **omul,** ca în zguduitoarele versuri din **Duhovnicească**:

Mi-e limba aspră ca de cenuşă.
Nu mă mai pot duce.
Mi-e sete. Deschide, vecine.
Uite sînge, uite slavă.
Uite mană, uite otravă.
Am fugit de pe Cruce.
Ia-mă-n braţe şi ascunde-mă bine.

Ei bine, tocmai această **umanizare** deplină a Mîntuitorului conferă sacrificiului său semnificaţia unică ce o are. Slăbiciunea **omenească** a lui Christ nu e trucată, aşa cum răstignirea lui nu e o înscenare rituală, ci un act „atît de serios, de autentic şi total, încît pînă şi apostolii şi ucenicii erau convinşi că spînzuratul de pe lemnul dn mijloc nu va învia" (54). În demonstrarea **omenităţii** lui Iisus, Steinhardt compară moartea acestuia cu a lui Socrate, iar concluziile sînt tulburător de edificatoare.

I. Cheie — PANTEA

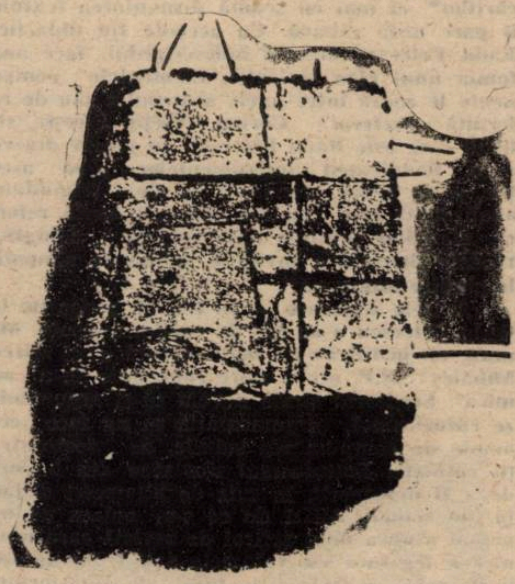

cARTe

EUGEN DORCESCU

CRONICA

Pe-alee-n faţa mea un porumbel.
Descins din albăstrimi, ca Sfîntul Duh.
Un mesager de raze şi de puf,
Chemîndu-mă, din lume, către El.

O clipă a durat. Sau nici atît.
S-a revelat o clipă Cel Ascuns.
Dar cît a fost, a fost îndeajuns
Să-mi smulgă laţul morţii de la gît.

Verdeaţă-n jur. Copaci. Şi flori. Şi-un cer
În care urbea-ntreagă se topea.
Sorbeam adînc. Eram. Şi El era.
Şi-aştept să vină iar de nicăieri.

AL TREILEA

Am în față trei scrisori ale lui Radu Petrescu. Inițial mi s-a părut simplu să reconstituiț circumstanțele acestei corespondențe de scurtă durată. Într-un fel, i-am fost martor. Mai întîi fiindcă știu cine este autorul scrisorilor, îl cunosc, deși numai mediat : i-am citit cărțile. Apoi fiindcă scisorile sînt adresate celei mai intime prietene ale mele, Ioona Rauschan. Ea a împărțit cu mine de fiecare dată încîntarea de a fi primit o epistolă de la Radu Petrescu. Nu mi-ar fi greu să resuscit acele momente. Intervine însă o ezitare care mă tulbură : nu-mi pot defini propria poziție. Ce fel de martor sînt eu ? Și al cui ? De ce ordin este această întîlnire în care se suprapun scrisorile unui prozator celebru, scrisorile (deduse numai) ale prietenei mele și acest text ulterior încercînd să deslușească conturul insesizabil al unei relații ? Să mărturisesc deci pentru cine ? Pentru Radu Petrescu ? Ar trebui să convoc tot ce am citit, să mă arunc într-un vîrtej. Pentru Ioona Rauschan lăsîndu-mă în voia amintirii ce ne privește, în fond, personal ? Nu ! Un martor oscilant compromite textul și sensul. Îmi pot asuma o condiție mai scundă, dar mai onestă. De a fi :

un curier alergînd între scrisori, file de jurnal, cărți, un articol de revistă și așteptînd la ușă mesajele ce-și răspund

un grefier consemnînd supus povestea relației întrezărite prin toate acestea

un manager ce recomandă, negociază, impune textele recuperate ale lui Radu Petrescu, așezîndu-le acolo unde le e locul : în Literatură, printre documentele ei.

Formula prezentului epistolar o notez mai jos, decupată din cea de-a treia scrisoare a lui Radu Petrescu :

„NEVOIA DE A FI SEMEN"

Prima scrisoare — Înainte de toate, privirea îmbrățișează în fugă paginile, sesizînd ce se vede : fluența fină a cernelii, literele caligrafiate parcă din pană de gîscă și, în fine, semnătura ușor comică : un R inițial cu c^ap minuscul, cocoțat pe picioroange și un P rezemat voluntar pe coasta literelor patronimicului ce o iau, sub greutate, la vale. Un detaliu particular, ortografia cu â, indică un domn în vîrstă ; o confirmă și formula de adresare - ce conservă cavalerismul unor alte vremi. Ceremoniosul „Onorată Doamnă" o va fi făcut să zîmbească pe tînăra femeie aparținînd generației în blue-jeans. Totuși, scrisoarea n-are nimic de-a face cu amabilitatea de circumstanță, cu gestul formal al scriitorului consacrat care transmite mulțumiri, prin secretară unui autor de cronică. Dimpotrivă, răstimpul dintre 4 iunie și 29 iunie seurs între apariția cronicii literare la Pârul Berenicei în revista fimișoreană „Orizont" sub semnătura Ioonei Rauschan și între expediera epistolei îi produce neliniște scriitorului, așa cum o consemnează în jurnalul pe anul 1981 : „Încă nu i-am scris d-nei Ioona Rauschan". A scrie scrisori, a conserva un cod al amiciției, a rămîne un caligraf al relațiilor gentile sînt, de altfel, țelurile ce pot fi enumerate între formele de rezistență pe care scriitorii firgovișteni le-au cultivau în anii episolari. Dar mai e ceva în plus în cazul de față. Radu Petrescu a întrevăzut în cronica la carte un potențial partener de dialog. Un pasaj îi stîrnește entuziasmul și entuziasmul său este întotdeauna productiv. Umple pagini întregi cu sentimentul că temerile de a fi puriaț și cu acest roman o bătălie pierdută sînt inutile. Pasajul îi stimulează căci el spune visului său pe nume : „Discursul asupra scriiturii și cel asupra lecturii se întretaie în goiul virtual și primitor al oglinzilor concave din substanța scriiturilor și lecturilor infinite. Toate acestea le putem înțelege străbătînd cartea în sensul invers parcurgerii ei (în numele acelei atît de dezirabile Cărți Totale, lizibilă în ambele sensuri, cel al cititrii — de la stînga la dreapta — și cel al întoarcerii paginilor — de la dreapta la stînga), consumînd astfel acrul „boltiș" de care vorbește și autorul, ce se înalță în raza foilor de carte, respirîndu-i totalitatea". De aici pornind, Radu Petrescu nu mai are nici o rezervă în a-i comunica inteligenței autoare a cronicii cît de exact a descoperit ea idealul său cel mai secret. Acela de a-l vedea, facies ad faciem, pe Dumnezeu. Cum ambiția nu e din cele mărunte, scriitorul argumentează : a-l vedea pe Dumnezeu prin intermediul Cărții comportă o tehnică extrasă din experiențele și experimentele mari ale culturii universale.

Nu insist asupra acestor repere printre care semnatarul scrisorii se mișcă lejer, ca în propria-i casă. De observat doar tonul inalt, totuși lipsit de apret. Scriitorul e dispus să dezvăluie taine, indică însăși cheia romanului de găsit la pag. 323, dar se dezinteresează total de circumstanțe. Tot ce vrea să afle despre Ioona Rauschan se leagă de textele ei scrise. Radu Petrescu îi solicită deci o listă a acestora. Prin ele interlocutorul va primi o identitate. Persoana civilă este total inoperantă pentru Radu Petrescu.

A doua scrisoare — Radu Petrescu adoptă acum un ton jubilant. E sigur că intuiția sa n-a dat greș și că autoarea cronicii este partenerul de dialog pe care-l bănuise. Așa că se poate înfoarce fără ezitări la marea întrebare : cum se produce întîlnirea cu Dumnezeu ? Pornește de la o frază din scrisoarea primită și o demontează cu multă răbdare. Nu doar „cetitul cărților", ci mai cu seamă demontarea textului îi pare utilă zăbavă. Cu accente fin didactice, Radu Petrescu descrie indescriptibil, face anatomia unui elan sintactic. Elementele componente le așază între axele sistemului său de referință preferat : Cartea Vieții. Firește, stilistul care este Radu Petrescu nu pierde din vedere handicapul instrumentelor prea ascuțite și de aceea atenuează în final frigiditatea analizei. O face printr-o elegantă buclă retorică „atenuînd printr-o notă confesivă, complice, răceala „lansînd o invitație „plină de simpatie, la gîndire împreună".

A treia scrisoare — În esență, scrisorile lui Radu Petrescu n-au pic de condescendență. Mai mult, ele justifică o afirmație critică a lui Mircea Mihăieș : „R.P. are o mare capacitate de a admira". Scriitorul simte nevoia să-și argumenteze entuziasmul, argumentația sa nu face economie de complimente subtile, de demonstrații rafinate. Entuziasmul său vine din bucuria de a fi descoperit, la sute de kilometri distanță, un semen. Altfel de ce s-ar apleca pe trei pagini asupra unui articol de revistă care n-are nici o legătură cu volumele sale ? Se apropie însă, prin mijlocirea textului, de interlocutor. Vede în velocitatea frazei, în energia propulsată și în fermitatea sugestiei acelui text un autor, un scriitor care-l incită. Firește, abandonîndu-se acestui joc fert, adică făcînd analiza unui text de analiză critică, Radu Petrescu nu-i ignoră deficiile. Dar mai important este că s-a apropiat de un semen, pe căile în care crede. O și spune : „Nevoia de a fi semen și nu executant sau stăpîn este o reacție de igienă interioară, o nevoie de aer (spiritual) curat".

Întîlnirea pe care cei doi o plănuiseră într-o a patra și ultimă epistolă a avut loc. Numai nefericita coincidență face ca ea să constituie și capătul schimbului de scrisori. Puțin după aceasta, Radu Petrescu s-a stins din viață. O ruptură înregistrată cu un acut sentiment de frustrare de tînăra literată, prozatoare de talent, care a avut șansa de a se întîlni în anii formării cu Radu Petrescu. După zece ani, imaginea scriitorului resimțit ca mentor se exprimă ca un palimpsest peste imaginea sa epistolară : „Da, Radu Petrescu, o spirală fragilă și totuși riguros trasată, ca un cercel grecesc din perioada tîrzie. Ce fantasme vina acest om, nefiind ele fantasme decît în lumea umbrelor noastre ereține, cum îi plăcea lui să creadă, să spere ? Eu știu că el a văzut ceea ce a văzut și Leonardo piclind Cina, ceea ce au văzut toți cei aleși să vadă. Ce se vede. Cînd te atingi de astfel de oameni, în treacăt doar, frôler un fel esprit, rămîi cu adevărat cu o frenă în tine, cu o Coma Berenice, ambiguă și dureroasă, aproape incomodă, aproape ireverențioasă, eretică, din nou, nu-i așa, de întrebări, mici întîmplări epifanice, mici revelații nereușite, incomplete, rămîi nesățios, flămînd, umilit și nesigur în fața tuturor acestora, ca dincolo de un văl, de o străvezire. Trecerea interzisă..." (J.R. Aachen, 1991).

Brîndușa ARMANCA

București, 27 iunie, 1981
Onorată Doamnă Ioona Rauschan

Prieteni comuni, Doamna Adriana Babeți și Domnul Șerban Foarță, mi-au anunțat apariția cronicii Dumneavoastră, pe care am citit-o cu cel mai mare interes. Privirea Dumneavoastră a îmbrățișat cartea cu mare energie, întreagă, într-o perspectivă plonjantă ca a unui Altdorfer modern. Socoteam această bătălie pierdută, ca și celelalte ale mele, dar un cititor ca Dumneavoastră, de o inteligență sensibilă atît de cultivată și cu aripi atît de mari, schimbă lucrurile.

Cartea Totală ? Ați văzut, într-o străfulgerare, idealul meu cel mai secret. Vreau să deschid cartea pentru a vedea facies ad faciem pe Dumnezeu, fără să pățesc ce a pățit călugărul lui Baudelaire. Nu este o operație impie. Dumnezeu se poate arăta numai în carte, ca undele radiofonice în aparatul radio, însă pînă acum în cărți doar s'a vorbit despre El, nici una nu a fost concepută ca să-l aducă în ea. Nu e vorba de descrlere. El, în mai mare măsură decît Homer, nu are față.

E o problemă de arhitectură abisală, sprijinită pe calcule infinite, simple totuși odată ce avem elementele. Trebuia o relectură a poemelor homerice, în primul rînd. Camus credea că tragedia nu mai e posibilă din cauza creștinismului și anume în dogma lui centrală, a Trinității. Dacă se înțelege bine, lumea e gata să fie aspirată în carte, să-și găsească, acolo, altarul și destinul, ele însele, nu reprezentarea lor, nu un discurs despre ele. Dacă nimenj nu mai crede în literatură și așteaptă de la cărți, toată lumea, altceva, mai grav, ceva ca o cheie a lumii și ca o mîntuire, lucrul, vedeți, se explică și se justifică perfect : fără să o numească, pentru că nici nu știe bine ce așteaptă, lumea așteaptă această construcție de cuvinte în care să se poată întîlni, deloc metaforic, cu Dumnezeu, să-l vadă.

Cînd scrieți „Poemul Coma Berenices apare la pagina 323, explodînd metafora într-o ultimă extensiune posibilă a ei", cuvîntul explozie evocă sfărîmăturile unui întreg. Întregul este la p. 323, nu mă îndoiesc că ați văzut și sfărîmăturile lui, căzute printre rîndurile multor pagini de după, trena constelației.

Aș dori să citesc sau să recitesc textele Dumneavoastră publicate. Îmi puteți face o listă a celor la care țineți ? Cu indicațiile de apariție.

În așteptarea răspunsului Dumneavoastră, vă rog să primiți un exemplar din Pârul Berenicei cu cele cîteva (destule) corecturi necesare, și de asemeni unul din Ce se vede, cartea în care am încercat să construiesc aparatul radiofonic despre care v'am scris mai sus, împreună cu expresia celor mai profunde considerații.

București 31 iulie 1981
Onorată Doamnă Ioona Rauschan,

Ați fost foarte amabilă trimițîndu-mi lista pe care v'am cerut-o. Voi întreprinde curînd lectura articolelor Dumneavoastră căci, într'adevăr, vreau să vă cunosc mai bine, deși esențialul, așa cum vi l-am și comunicat, cred că l-am intuit, și vă mulțumesc pentru gîndul cu care încheiați, de a-mi trimite, cînd veți socoti, cîte un articol din cele pe care le veți semna.

Îmi permiteți să mă opresc, în scriscarea Dumneavoastră, la această frază pe care aș dori să o epilogați puțin ? „Ceea ce m'ar pasiona în întîlnirea cu Dumnezeu într'o carte, ar fi curajul lui de a-și fi asumat o lume, prin curajul lui de a fi fost primul personaj care a stăpînit cuvîntul, a rostit cuvîntul în spațiu transformîndu-l și supunîndu-l pe acesta într'un imperiu, într'o civilizație dependentă de încantație, de rostire".

Poate fi ceva mai pasionant în întîlnirea cu Dumnezeu decît Dumnezeu însuși, cel întîlnit ? Dumneavoastră spuneți că da și numiți și ce anume. E adevărat că menționați „într'o carte", ceea ce ar însemna că adevărata întîlnire cu Dumnezeu o considerați rezervată experienței mistice. „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era cu Dumnezeu și Cuvîntul era Dumnezeu" (Ioan, 1, 1). De aceea eu am spus că Dumnezeu nu poate fi întîlnit decît acolo unde e cuvîntul, în carte. Noțiunea de carte a vieții în care noi ființe, ca și pietrele, pomii suntem scrișj de Dumnezeu, texte și doar cînd un personal de roman își dă seama că este scris, că este text, se realizează în literatură condiția tragicului !), este o ipoteză utilă ca repoussoir pentru noțiunea de carte scrisă de Dumneavoastră sau de mine. Cartea vieții este echivalentul manuscrisului arab al lui Cide Hamete Benengeli, din Don Quijote (în Ce se vede sunt două momente quijoicști, primul fiind al lui George Ojescu explicînd servanței, printre rulnele casei lui, cum a înțeles pe Văcărești grație lui Bacovia și ce sunt sirenele), însă văzînd eu, totul altfel de conseciințe. Cervantes a vrut poate doar, în spiritul cărții lui, să ironizeze convenția manuscrisului găsit (Benengeli este traducerea, aproximativ, în arabă a numelui lui Cervantes), convenție vie și astăzi, chiar cînd manuscrisului este, ca în Scrinul negru al lui G. Călinescu, într'adevăr găsit, existent, și a fost publicat ca atare. În funcție de Don Quijote (nu de ideile ori sentimentele de acolo, ci de construcție) nu se poate trăi, e o lume închisă, idilică, în două dimensiuni ca toate cărțile de după eretica Aeneidă. În funcție de Ce se vede, da, așa cum se poate trăi în funcție de poemele homerice.

O atare afirmație absolută v'ar putea face să credeți, și ați avea dreptate, că lucrurile acestea nu vi le-am înredințat, pînă acum, decît Dumneavoastră, ca o invitație plină de simpatie la gîndirea împreună.

Cu cea mai aleasă considerație,
Radu Petrescu

Radu Petrescu
EPISTOLAR

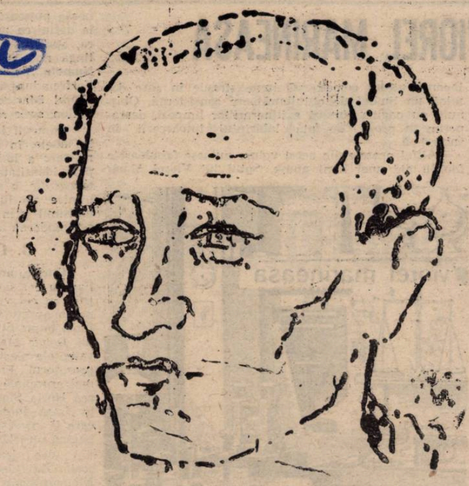

București 5 septembrie, 1981
Onorată Doamnă Ioona Rauschan.

Formulări din textele Dumneavoastră, inclusiv din ultimul, despre studiul privind epica și teatrul lui D.R. Popescu, au vigoare expresivă, frumusețea structurilor complexe din care este alcătuit un instrument muzical. „Se simte însă apropierea prea mare, de-a lungul paginilor, insistențele asupra unor anumite (feerestre) ale lecturii în defavoarea altora, rămase oarbe", apoi „Privirea suferă o contorsiune, dilatîndu-se în fața unor repere și îngustîndu-se în fața altora" și „Nu se întîmplă însă ce ar fi de așteptat, textul critic nu se suprafeței ei mișcîndu-se în orice moment cu viteze egale, pe parcursuri paralele și descriind traiectorii identice, regia însăși fiind de ordin ingineresc, finița în proliferare aduce (și faptul că D.R. Popescu e dramaturg ne obligă oarecum să ne gîndim în direcția aceasta) . a monstru de 'mucava,' manipulat de scenă" [...] „Riscul cel mai mare se ghicește dincolo de libertatea acestor punți, netrecute de autoare". Spectacolul se încheie pe această absență a autoarei--actriță-care-nu-se arată. („Țesătura acestei parțialități este însă densă și suficientă motivației sale").

Am luat numai acest exemplu de virtuozitate a analizei, ilustrînd un singur mod al fanteziei critice a Dumneavoastră din cîte văd în **Dumitru Radu Popescu sau prospectarea labirintului.**

Sceneria de teatru sezession a desenului care însoțește textul Dumneavoastră e foarte potrivită.

În prima frază-eitală, imaginea lecturii operei lui D.R. Popescu, ca o casă cu ferestre oarbe, își găsește confirmarea (mai mult decât firma) în viziunea pe dinăuntru (de astă dată a Dumneavoastră) a casei — care se arată a fi mai mult un antrepozit, datorită lui a stoca: „Seriile derepopesciene par o piatră de încercare a literaturii critice și estetice contemporane, prin complexitatea lor la lumea existentă mai ales prin arta de a stoca valori la fiecare nivel al labirinturilor succesive, în care se afundă". E foarte expresivă, în frază, piatră de încercare plasată ca un punct de fugă înaintea profundului antrepozit.

Întregul Dumneavoastră text se dublează astfel cu această umbră epică ce-l însoțește cu atâta fermitate sugestivă. Este o tehnică pe care o posedați și care că va permite să spuneți orice, totul, în indiferent ce direcție.

Scrisoarea Dumneavoastră din 27 august mi-a ajuns cam în același timp cu nr. 34 (din 28 august) al **Orizontului.**

Cadrul în care gândiți viața spiritului este uriaș și impune, pentru a fi cuprins cu privirea, o înălțime pe măsură ori, în cazul cunoașterii, o infinită pacientă și o mare știință a aventurii în detalii și în întreg.

Nevoia de a fi semen, și nu executant este o reacție de igienă interioară, o nevoie de aer (spiritual) curat. Angelica, idealul feminin al cavalerilor, fie europeni, fie arabi, ai lui Boiardo și ai lui Ariosto, era o prințesă chineză, la primul, indiană, la cel de al doilea, ceea ce înseamnă că spațiul asiatic era imaginat nu doar ca unul al exoticului și al somptuozităților, ci mai cu seamă al frumuseții rezultate din exercițiul vieții, a; locomoției în aer liber ; pădurea, câmpul înflorit, marea cu insulele, aventura speologică, întregul text al lumii parcurs sub steaua Angelicăi, a frumuseții asiatice. E un semnal al Renașterii, care nu s'a stins și căruia îi urmați în același spirit de franchețe și cavalerism.

Răspunsul Dumneavoastră, atât de gentil, la întrebarea ce v'am adresat-o, este și foarte complet și l-am citit cu interes și plăcere.

Firește, eu nu sunt teolog, lucrurile de care v'am vorbit mă interesează numai din punctul de vedere al artei. V'a frapat probabil și pe Dumneavoastră, onorată Doamnă, faptul că bisericile oricât și-ar afirma dogma centrală, a Trinității, propun în realitate nu gândirea unui Dumnezeu trinitar, ci a unuia partial, Tatăl, într'aceasta nedoseobindu-se esențial de politeismele care recunosc un zeu suprem. Acest defect cu totul surprinzător, la care cred că nu s'a gândit încă nimeni, lasă nerezolvată o mare problemă de atelier literar. Dacă Homer se putea institui în destin al poemelor sale, în analogie cu situația lui Zeus față de lume, cum s'ar putea un scriitor institui în destin al cărții sale, în analogie cu Trinitatea, pentru a face pentru literatura modernă (care din punctul de vedere al artei nu e creștină, ar putea fi abia de acum încolo creștină, ci vergiliană, eretică în raport cu Homer) ce a făcut Homer din poemele sale, un abis al lumii ? La întrebarea aceasta am încercat să răspund cu micul meu roman de anul trecut.

Erezia Aeneidei constă în aceea că, încercând să se contextualizeze cu poemele homerice în modul în care o făcuseră tragicii, adică luându-și ca eroi personajele din Iliada și Odiseea (eu consider că toată literatura europeană — înțelegînd și pe cea americană — este o summă homerică, ortodoxă până la Vergiliu și de la el până astăzi, eretică), poetul a scăpat din vedere că obligațiile lui erau altele decât ale unui tragediograf) 1) din cauza diferenței cantitative poemul său fiind mult mai lung decât o piesă de teatru 2) din cauză că, inventând pe Elissa, inaugura o epocă literară (aceea care durează și astăzi), foarte deosebită de cea homerică prin faptul că este dominată nu de mitul viril (Ahile — Hector — Ulise), ci de cel feminin, și atunci obligația de a se construi ca destin al eroilor lui, așa cum o făcuse Homer, era absolută. Nefăcând asta, și-a privat poemul de planul tragic și deci de ton epic. Aeneida este o idilă, ca tot ce i-a urmat până în, inclusiv, zilele noastre. O idilă funebră, e adevărat, doar care, ca idilă, se desfășoară în prim plan etc.

Cu cea mai aleasă considerație
Radu Petrescu

CO-LECȚIILE LUI VIOREL MARINEASA

1. Viața și petrecerea postmodernilor

Dacă e să ne luăm după vîrste, Viorel Marineasa e mai apropiat de Alexandru Deal decît de Daniel Vighi, cu care este — totuși — coleg de promoție literară. Și e mai apropiat prin anii de studii, prin formația filologică prin opțiuni paraliterare, de modernii generației șaptezeci decît de optzeciști. Înainte de a fi scriitor, Viorel Marineasa a fost profesor de scriitori într-un cenaclu timișorean de bună și frumoasă tradiție. A fost conducător de cerc literar, animator, ferment spiritual într-un oraș în care dinamismul cultural avantaja tînărul, creația novatoare, avangarda.

Între optzeciști, Viorel Marineasa vine cu zestrea lui de seriozitate bănățenească și de cultură bine pusă la punct. Vine cu dicționarele, cu enciclopediile-i devenite validabile — în literatura postmodernă — după experiențele lui Sorin Titel. **Noul roman** al acestuia, **Dejunul pe iarbă**, operă-reper a modernismului românesc, facilita apariția unei literaturi acut filologice, bazate pe document și transcriere fonetică, așa cum e literatura pe care o propune postmodernismul lui Viorel Marineasa.

Povestirile din volumul **Unelte, arme, instrumente** au fost citite, lăudate, analizate, premiate în cenaclurile timișorene ale deceniului al nouălea. **Hohldau, Totoforma, Taclale, Unelte, arme, instrumente (I, II), Siatlezul Trumlin, Miscellanea, addenda, errata** sînt nu numai povestiri despre unelte, arme, instrumente, siatlezi ș.a.m.d., sînt **lecții**, enciclopedii, dări de seamă, prelegeri. Autorul ne conduce într-o lume mirifică, ne prezintă personaje miraculoase, pune în valoare eroii comici ai unui ținut sublim. Povestește, narează, băsmuiește. E deopotrivă **confrate** și **profesor**, truditor pe ogorul narațiunii și mag. Evocă artistic sau ne înfățișează, birocratic, tabelele pe care nol. cititorii, ar trebui să le completăm. Arta lui Viorel Marineasa e de a evoca în același timp cotidianul mizerabil al postmodernilor, ca și lumea magică a povestitorilor de odinioară, reînviați de Eliade, Voiculescu sau Ștefan Bănulescu.

2. Nume și porecle

Barocul imaginației populare adaugă numelor supranume: fiecare sat trăiește nu atît prin nume, cît prin poreclele locuitorilor săi. Pe drumul **poreclei** ajungem, în proza lui Viorel Marineasa, în subsolurile inconștientului colectiv. O lume stranie în care domină un limbaj de o tulburătoare consistență. Obișnuiți cu pagina cursivă a itinerariilor limpezi, descoperim în proza de față labirintul întoarcerii în subterană.

Altfel prozele din acest volum numesc fabuloasele familii ale unei lumi apuse. Satul lui Viorel Mari-

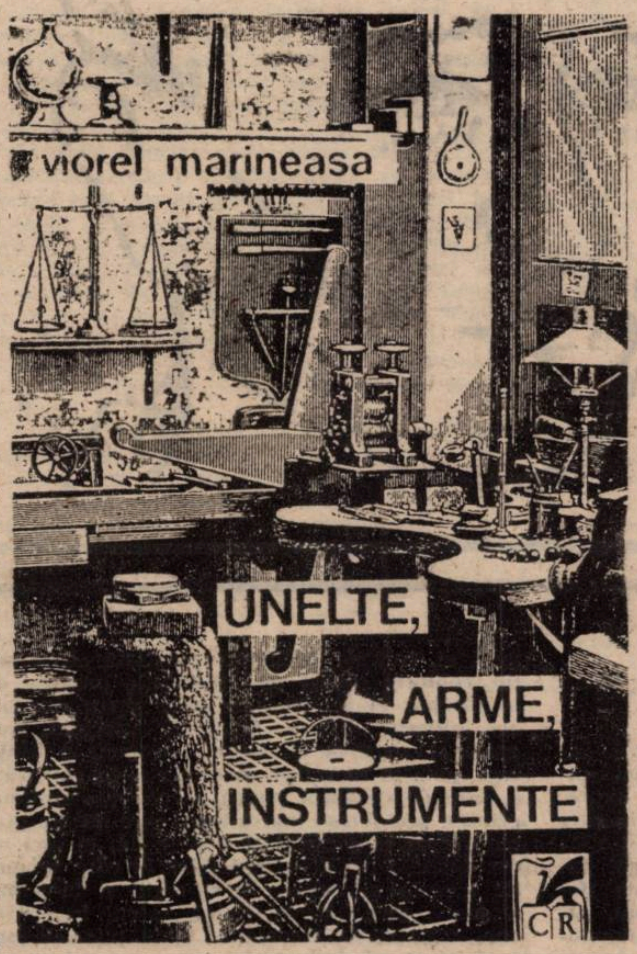

neasa pulsează straniu: **români și colonișți contribuie la definirea unei civilizații care pare, la prima lectură, aparținînd altei planete. Și totuși, e de aici, de lîngă noi, aparținînd întîmplărilor noastre zilnice. Numele** patronează **un efect** de îndepărtare, un Verfremdungsefekt. Despre **înstrăinare** și **fascinație** Viorel Marineasa, altădată autor de proze science fiction, scrie ca un poet.

Oamenii înregistrați în istorii, în dări de seamă, în tabele, în **actele** care vorbesc despre buna administrare a locurilor, români, șvabi, sîrbi, unguri capătă identitatea pe care le-o dă **locul.** Dominate de topografie, o seamă dintre paginile ironice sau autoironice ale lui Viorel Marineasa surmontează regionalismul prin niperregionalismul validabil de epoca postmodernă a literaturii.

3. Coincidența oppositorum

Unelte, arme, instrumente juxtapune stilul familiar cu cel savant, cel înalt, cu cel argotic, cel științific cu cel vulgar. Lumea **de jos** a lui Viorel Marineasa aparține în întregime lumii lui **homo fictus.** O lume imposibilă, așa cum erau obiectele imposibile ale lui Dogar Marinescu. Ele ar putea reprezenta echivalențele plastice ale **uneltelor** pe care ni le propune prozatorul. Enciclopedia imaginată de Marineasa e mai apropiată de **Ingeniosul bine temperat** a lui Mircea Horia Simionescu decît de Borges. Recunosc însă în frază intervenția **artistului**. A povestitorului pe care îl interesează **cum** spune. Așezarea cuvîntului în pagină nu-i lăsată **la voia întîmplării:**

„Ideea de a pîrîi cu **ceasul-bombardă** a fost obositoare. Am plecat de la ceva primitiv — să-l răzbun. Nici nu știam unde se află, dacă mai este! Nici celălalt, fostul copil, nu mai conta. Am ceasornicărit imens (tristețe și absurd), era o piesă cît palma, fabricată de sucombata firmă «Alpenuhr». M-am întreținut cu ultimul armurier din neamul Stahlwurm. Am studiat balistica închipuirii. La ora aleasă, l-am plasat în pupitrul ultimei bănci, întotdeauna liberă, acolo nimeni nu mai îndrăznea să-și vîre laba..." În lumea obișnuită a cotidianului banal, Viorel Marineasa montează mecanisme cărora le descrie forma, funcționarea, fișa tehnică.

Volum remarcabil. **Unelte, arme, instrumente** evidențiază arta prozatorului postmodern, mai rodnică aici decît în romanele, deloc de neglijat, ale lui Viorel Marineasa.

Cornel UNGUREANU

Viorel Marineasa, Unelte, arme, instrumente, Ed. Cartea Rom., 1992.

O lume îngălbenită, un fel de amurg

Viorel Marineasa la al patrulea titlu de carte. Nici nu-ți vine să crezi, parcă ieri-alaltăieri se bucura (alături de încă cîțiva) de apariția unor texte prin „Paradox" și „Forum", se foia prin tipografii și pe la „foruri" să obțină aprobări, nevorbind însă aproape niciodată de volume, de o masă serioasă de pagini tipărite care să-l conducă spre fotoliul de scriitor. Erau timpuri înghețate, acelea, se putea discuta liber doar în jurul halbelor de bere, prin colțuri, în asistențe minime, verificate. El era economicos la vorbă, mai întotdeauna treaba nu mergea, erau pasaje dificile care nu vroiau să iasă, avea în minte încheierea, o și scrisese, dar ceva-ceva pe ansamblu tot scîrțîia. Oh, și avea un catastif, un caiet cu coperți sure, lunecoase, pe care cînd îl deschidea te apucau un fel de „friguri", poate, mai potrivit ar fi să zic „emoții", căci nu știai niciodată ce stranietăți, ce bizarerii pot să răsară din rîndurile aproape numai de el descifrabile. Am auzit atunci de Pandora Leonardovna, de Cionvică, de ceasul bombardă, de seatlez, de Rezi-Oma, de Fedă-Pedă, de Trumlin, de Rapid Sydney etc. După un anume timp, „îmbătrînind literar", a sosit și pentru Viorel Marineasa vremea cenaclurilor. Se anunța în ziar... „Marți, orele 18 (17, dacă era iarnă), în cadrul cenaclului revistei „O", va citi proză" ... mai înainte menționatul... El venea, se instala la masă (puțină stînjeneală în mișcări, desigur), sala era de regulă plină, vîrfurile literare „Timi", cu toatele de față. (Să te fi pus Sfîntul să nu vii).

După o scurtă prezentare din partea conducătorului reuniunii, astăzi, așa și pe dincolo, lectura începea... „De pildă, aducea vorba, despre normele de conduită pe vase, ca să-și povestească aventurile mai mult sau mai puțin maritime. Înrăit colecționar de anecdote, cărora refuza să le zică bancuri. „Vezi Ecuatorul, my darling"? „Vai, dar e minunat! Cu cîtă claritate se detașează"... „A cerut constituirea unui comitet, care să formeze, să instruiască, să conducă o echipă operativă. În toiul demersului electiv au izbucnit buhuiturile. Diabolicul Bostănel s-a aruncat pe burtă, neținînd seama că-și mînjește cu petrosin costumul impecabil, în timp ce în juru-i răpăiau bolovani simbolici, care-i închideau vederea"... „Mă conduce, mă petrece, cum se zice aici. Văd altfel. Cimitirul tras cu linia. Străduța anostă. Ici-colo, dale răsucite, stînjenind ritmul. Frunzele, viermi umezi, te caută cu boturi minuscule. Nici țipenie, poate pomii, împietriți într-un simulacru de atitudini omenești"....

Mi-l imaginez pe Marineasa stînd pe un scaun și tot uitîndu-se la lume. Treceți fraților, treceți... Tot uitîndu-se, zic, cînd cu ochelari, cînd fără. Dacă apare vreun amănunt picant, el scoate dintr-un fund de buzunar o hîrtie și notează. În interiorul lui, al scriitorului e o mică uzină ce transformă. Te trezești pe pagină cu o realitate colțuroasă, abruptă, tristă, ciudată. Un ochi ce descompune o altă realitate, ruptă din cea mare, mereu. Există la om, la personaje o adevărată febră a detaliului. Și mai întotdeauna, jos, la rădăcină, e eșecul, falimentul, moartea. Paginile lui Marineasa, toate, îmi par a fi o navă ce duce cu sine o lume îngălbenită sub un fel de amurg ce a fost odată, demult...

Mircea PORA

POETICA MOLOTOV

Proza, ca și viața lui Viorel Marineasa, sînt un ceva special, un amestec, insesizabil aproape, de stări care pendulează după ritmuri greu previzibile între exasperare și savori. Tot acest zbucium de exasperări și extazuri se întîmplă în spatele aparent al unui comportament mai degrabă placid, monoton cu măsură, însoțit de reacții încete, cu supraordonări meticuloase, care amintesc de șolgăbiraii din vechiul imperiu. Viorel Marineasa își trăiește viața în felul detectivilor de prin romanele britanice de pe la sfîrșitul veacului trecut, în căutarea crimei perfecte care nu este în viziunea lui decît starea perfectă, amintirea perfectă, fragmentul perfect de comportament revelatoriu pentru cutare gînd, sau atitudine. Și cum perfecțiunea nu este de găsit prin lumea de azi, prozatorul (ca și trăitorul, de altfel) împinge trecutul în prezent, încalecă mirosurile cromatice, olfactive, lexicale cu altele, provenind din straturile de sus și cele de jos ale societății noastre, multilaterale, explorează exoticul, îl descoperă, îl inventează și îl inventariază cu măsură, cu tact, cu nebunie absurdă, Marineasa dă picioare în fund sintaxei, din exasperare, din lenea de a scrie despre cum devine chestiunea de la un fleac fără perspective ca o găoace de ou și pînă la construcția epică în stare să-ți tulbure viața.

Și cum drumul pînă la grandiosul epic ale cărui mecanisme să funcționeze ca sistemele de bielă-manivelă ale unei locomotive nichelate, este lung, monoton și istovitor, pînă atunci, așadar, Viorel Marineasa răstoarnă epicul, se satură, îi ajunge, nu-l mai vrea în cutare fel, ci în altul, așa că îl bulversează, îl dinamitează pe dinlăuntru, îl pune pe cutare personaj să treacă gînditor pe scenă cu un tîrnăcop pe umăr. În scrisul său, Marineasa le „zice" meticulos, aproape pedant, aproape grațios, subtil cu măsură și cu bătaie lungă, pînă într-un moment cînd, așa, deodată, se satură, se nemulțumește, îl apucă năbădăile stilistice, așa încît personajele o iau razna, iar replicile se încarcă de sălbăticia frustă a unor formulări memorabile, în care se amestecă, în felul unui cocktail Molotov, neologismul rar cu regionalismul locului, atît de neașteptat folosit și atît de special, încît nu-ți rămîne altceva decît întrebarea invidioasă: „de unde le știe, dom'le, pe astea". Poetica aceasta specială se naște, așa cum am spus la început, din sintaxa exasperării cu savoarea, a plăcerii notației și a plictiselii născute din obligația de a respecta protocoalele impuse de actul scrisului. Arta lui Viorel Marineasa se naște, toată, din aceste fluxuri și refluxuri, din aceste insurecții, din aceste provocări gata să arunce totul în aer.

Viorel Marineasa își dinamitează cu metodă propriul confort scriptural, într-o încleștare rar întîlnită în proza noastră actuală. Adăugați la toate acestea și lumea investigată, în care se amestecă prostia limitată, fudulia blîndă și pitorească a lumii bănățene, amestecul fertil de nații și porecle, kitsch-ul triumfător, uneori apocaliptic, destinele tragice și tragicomice, întîmplate în marginile unui provincialism mereu victorios și perpetuu îmbecilizant și veți avea profilul originalității unui scriitor care, alături de alți cîțiva (Sorin Titel și Livius Ciocârlie, în primul rînd) au impus în literatura națională o zonă tematică și un mod de a scrie diferit. Împreună cu aceștia, Viorel Marineasa este expresia unei alterități pentru mai tîrziu.

Daniel VIGHI

DIN LUMEA ROMANICĂ

O reconciliere între Știință și Literatură

Interviu cu profesorul GABRIEL BERGOUNIOUX

Născut în 1954, la Brive, Gabriel Bergounioux, directorul departamentului de limbi moderne al Facultății de Litere din Orléans, este unul din lingviștii francezi importanți, obsedați de problemele teoretice ale lingvisticii, chiar și atunci cînd cercetarea este axată pe aspecte concrete, cum ar fi cele ale oralității studiate în latura ei fonetică. Deschiderea antropologică a lingvisticii oferă astăzi un cîmp de interogații fascinant, vizînd cele două coordonate fundamentale ale reflecției postmoderne asupra omului : subiectivitatea și istoricitatea. Studiile sale de istorie a lingvisticii relevă fenomenul cu toată pregnanța. Situată într-o nouă relație cu celelalte științe umaniste, aflate ele însele într-un proces de transformare, o asemenea lingvistică este mai mult ca oricînd rodul unui efort constructiv.

— Cum ați devenit lingvist? Pentru început ar fi interesant să evocați anii studenției, atît de importanți. Ați urmat cursurile la Ecole Normale Supérieure, la Saint-Cloud și la Universitatea Paris-VII.

— În anii '70 era o mare efervescență intelectuală. Existau motive de ordin material, cum ar fi creșterea rapidă a numărului de studenți, urmînd evenimentelor din mai 1968, formația intelectuală a studenților era valorizată mai atent; existau, de asemenea, motive politice, un anumit romantism revoluționar; existau, însă, mai ales motive intelectuale. Căci cei de la care învățam să ne constituim o metodă structurală ce se impunea riguros în toate științele umane nu mai erau pionieri, ci maeștri recunoscuți: Lévi-Strauss în etnologie, Leroi-Gourhan în antropologie, Foucault în epistemologie, Althusser în filozofie, Bourdieu în sociologie, Lacan în psihanaliză, Barthes în critica literară, Greimas în semiologie, Dumézil în mitologie... Și toți aveau ca referință comună lingvistica. Așa că, atunci cînd aveai 20 de ani, cînd erai student în litere, lingvistica era o alegere prestigioasă și modernă.

— Ce înțelegeți mai exact prin „prestigioasă" și „modernă ?".

— Da. Într-un anumit fel lingvistica le apărea intelectualilor și în special studenților în felul în care, probabil, apărea filosofia pentru studenții perioadei postbelice care-l ascultau pe Sartre, Camus, Caillois, Merleau-Ponty, Bataille și alții, un fel de metaștiință umană, avînd la bază, în plus, o idee foarte scientistă foarte pozitivistă. Se vorbea nu numai de gramatică, ci și de informatică, de A.A.D. (Analiza Automatică a Discursului), de formalizare și algoritm. Și, în același timp, există o complicitate cu literatura, prin lingvistică, cu Noul Roman aflat la apogeu, cu experiențele **Oulipo** și cu spiritul iconoclasat de la **Tel Quel.** Exista ceva care redeștepta un vechi ideal: cel al reconcilierii între Știință și Literatură, între Frumos și Adevăr. Și, la urma urmei, de ce nu acest vis?

— A trăi o asemenea efervescență al cărui centru era însuși Parisul, a avea maeștri în atîtea domenii, pe care să-i audiezi și, eventual, să-i urmezi, iată un privilegiu imens. Dar și o dificultate: pe care din ei?

— Nu puteai face totul, desigur avînd în același timp totul la îndemînă: Lacan își ține cursurile la trei sute de metri de sala în care profesa Althusser; Lévi-Strauss și le Collège de France erau încă mai aproape... Totuși eu aveam oarecari rezerve din cauza laturii mondene pe care o dobîndise asistența acestor profesori prestigioși și am preferat să frecventez seminarii mai severe, ca acela pe care-l ținea Pierre Bourdieu la Ecole des Hautes Etudes sau să urmez tineri profesori, încă puțin cunoscuți, dar mai accesibili, ca Pierre Encrevé (la Vincennes) sau Milner (la Jussieu), care ținea un curs asupra lingvisticii și psihanalizei lacaniene la o oră imposibilă! Vorbeam între noi despre toate aceste experiențe intelectuale și trăiam sentimentul că ne aflam în „primele loje" în marele teatru al științei. Credeam atunci că am putea înțelege totul. ..

— Ce însemna atunci pentru dumneavoastră lingvistica?

— Era lucrul cel mai puțin amuzant. Trăiam un paradox. Peste tot în științele umaniste se spunea că lingvistica este un model, o referință și, cînd asistam la cursul de lingvistică, pentru că era disciplina la care eu îmi dădeam în mod oficial **examenele, mă plictiseam adesea.**

Nici gramatica generativă, nici fonologia, nici pragmatica nu mă pasionau. Am învățat lingvistică mai ales în seminarii care erau puțin marginale, cu Pierre Encrevé în sociolingvistică, cu Jean-Claude Milner în lingvistică generală și, pentru deschiderea între discipline care puteau părea eterogene, cu Jean-Claude Chevalier.

— Din această interrelație se con-a noul chip al lingvisticii. O lingvistică antropologică. Ce a devenit această configurație intelectuală ?

— Astăzi ea este total diferită. Structuralismul, suferind de un anumit dogmatism, a sfîrșit prin a deveni mai mult o piedică decît un stimul în cercetare, iar maeștrii n-au știut să creeze școli care să poată prelungi, dincolo de conservarea unei moșteniri intelectuale, o capacitate de inovație, de interogare a realului. Această stagnare a avut efecte nefaste mai ales în lingvistică, o mare dezabuzare a cuprins întregul ansamblu al disciplinei.

— Noul chip al lingvisticii moderne s-a zămislit din momente divergente și din elemente eterogene, dar lingvistica a fost un model incontestabil. Care este situația ei astăzi, cînd există o criză care ar putea fi fecundă, totuși, pentru științele umaniste ?

— În lingvistică a existat după dezabuzarea poststructuralistă o dublă repliere. Mai întîi pe tradiția națională. N-aș putea spune ce ar trebui să incriminez mai mult. Faptul că americanii au exigențe care nu par să justifice nivelul lor de competență sau că francezii nu mai au proiecte de amploare universală. Se vorbește din nou în Franța de Tesnière, de Guillaume, de Benveniste și de alții, de Chomsky, de exemplu... A doua repliere : nu mai există o teorie generală, unificatoare. Structuralismul (sp distribuționalismul sau generativismu era în același timp o fonologie, o lexicologie, o sinteză și o încercare o semantică. Astăzi, domeniile sînt din nou compartimentate atît datorită unei anumite inerții care le este inerentă cît și pentru a putea răspunde presiunii altor interogații : ale pragmaticii începînd cu 1980, ale conexionismului către 1985, ale cognitivismului spre 1990... Dar fascinația pe care limbajul o exercită asupra cercetătorilor este aceeași. Mi-e teamă însă că la ora actuală nu mai există un fir director pentru lingvistică în Franța, și nu numai din motive științifice. Cînd un cercetător nu are nici un interes dominant care să-l determine să alea-

Ileana OANCEA

(Continuare în pag. 15)

DINCOLO DE CUVÎNT

„EU ALIGHIERIZAM"

Aidoma lui I. Budai-Deleanu, G. Călinescu suferea cumplit de „ne-ajungerea limbii", iar leacul unei atare suferințe îl afla în actualizarea disponibilităților semantice ale cuvintelor existente, mai ales neologisme, fie în plăsmuirea unor derivate inedite. Această ultimă „soluție" ni se învederează, între altele, în următorul crîmpei dintr-un articol publicat acum aproape o jumătate de secol : „Rosetta era logodită cu un tînăr care mie-era și el, și mi-este încă, prieten și care, fiind inteligent, înțelegea natura prieteniei dintre mine și Rosetta. Între noi era o afecțiune pură, cu aspecte literare, o erotică în sensul cel mai „dolce stil nuovo". Rosetta juca rolul mîntuitor al Beatricei, iar eu **alighierizam**". Așa cum se vede din context, sensul noului verb **alighieriza** este acela de „a juca rolul lui Dante Alighieri", „a-l face pe Dante". De astă dată, cel puțin, G. Călinescu se angajează pe un drum oarecum bătut : într-adevăr, sufixul internațional **-iza** se anină lesne numelor proprii, dovadă, între altele **pasteuriza** (din **Pasteur**) și **vulcaniza** (din **Vulcan**, numele zeului roman al focului). Neînregistrat în dicționare, dar identificabil la Cezar Petrescu este reflexivul **a se mitridatiza** „a se imuniza împotriva otrăvurilor, prin deprinderea, treptată, a organismului cu ele", după pilda străvechiului rege oriental Mitridate.

Nici alte formații — ce e drept, rare — cu ajutorul sufixului **-iza** atașat unor nume proprii nu sînt consemnate în dicționare. În deceniul al V-lea, student fiind, am auzit, căzînd de pe buzele unui dascăl ilustru, verbul **hamletiza**, întrebuințat fără nici un determinant (**De ce hamletizezi ?**), cu înțelesul „a lua viața în tragic", aidoma nefericitului prinț danez. Cam prin aceiași ani am întîlnit în presa literară verbul **medeleniza** cu sensul „a scrie ca Ionel Teodoreanu în romanul său **La Medeleni**", altfel spus, cu risipă de metafore, de imagini.

Așa cum bine se știe, Eminescu nu a rîvnit să îmbogățească graiul mioritic cu creații lexicale proprii. Lipsa unei atare rîvne îl cinstește pe autorul **Luceafărului**, deosebindu-l și opunîndu-l multor confrați și epigoni ai săi, dornici să-și exhibe, și pe această cale, „originalitatea". Farmecul indicibil al expresiei artistice eminesciene rezidă, înainte de toate, în surprinzătoarea însușire a Poetului de a statornici, între cuvintele vechi, simple și uzuale, alianțe sintactico-stilistice cu totul imprevizibile. Expresiile **bejănii de albine** și **Armii grele de furnici**, din **Povestea codrului**, sînt, și din acest punct de vedere, semnificative. Un comentariu asemănător ar merita, în **Luceafărul**, îmbinarea **mișcătoarele cărări**, metaforă înnoitoare pentru „valurile mării", realizată însă cu ajutorul unor termeni care, luați izolat, se caracterizează prin vechime, stabilitate și recurență în vorbirea obișnuită : „Privea în zare cum pe mări / Răsare și strălucе, / Pe **mișcătoarele cărări** / Corăbii negre duce".

Specialiștii au identificat, totuși, și cîteva formații lexicale care sînt plăsmuiri ale Poetului însuși, dar numărul lor este infim. Riscul de a făuri cuvinte noi nu și-l asumă Eminescu decît atunci cînd ele se încadrează firesc în posibilitățile și tendințele derivative ale limbii române, tendințe pe care viitorul avea să le confirme. Dintr-o atare perspectivă trebuie interpretat verbul **heiniza** „a cînta în versuri după modelul romanticului german Heinrich Heine", folosit în glumă de Poet, o singură dată, în **Cugetările sărmanului Dionis** : „De-ar fi-n lume numai mîțe — tot poet aș fi ? Totuna ! / Mieunînd în ode nalte, tragic miorlăind — un Garrick, / Ziua tologit în soare, pîndind cozile de șoaric, / Noaptea-n pod, cerdac și streșini **heinizînd** duios la lună". Derivatul verbal **heiniza**, realizat, din numele propriu Heine, cu același sufix neologic **-iza**, dovedește intuiția Poetului referitoare la productivitatea sufixului, intuiție ce avea să fie confirmată de „isprăvile" viitoare ale acestuia.

Cum se explică, oare, rodnicia lui **-iza** în românа modernă ? El a avut șansa să pătrundă la noi în structura unor neologisme analizabile pentru vorbitorii limbii noastre : **banaliza, comercializa, egaliza, fraterniza, moraliza, neutraliza, radicaliza, umaniza** etc., etc. sînt astfel de termeni, în alcătuirea cărora se recunosc lesne adjectivele **banal, comercial, egal, fratern, moral** etc. Așa stînd lucrurile, sufixul a putut fi „desprins" și aninat unor cuvinte din fondul vechi al limbii, devenind „viu" și contribuind la închegarea unor verbe ca **mușamaliza**, extras dintr-un... turcism (**mușama**). După același tipic, G. Călinescu confecționează noul verb **mahalaliza**, vorbind, într-un articol, despre **„mahalalizarea** industriei țărănești".

Unele formații cu **-iza** riscă să se degradeze din pricina uzului, abuzului, uzurii. Este cazul lui **marginaliza** și al derivatelor sale : **marginalizare** și **marginalizat**. În trecutul nu prea îndepărtat în lumea școlii se abuza de **problematiza** : vorbă umflată și fistichie, sunînd, vorba Poetului, doar „din coadă".

G.I. TOHĂNEANU

MOLCOM, LA POALELE FURNALULUI

În duioasa noastră „Boutique Epoque" — în care cuvîntul poezie tinde să aibă aceeași circulație ca, par egzamplu, capuchihaie — o mînă de reșițeni scriu Poesieeee, molcom, la poalele Furnalului. Ei, probabil, au acest privilegiu de a fi mai atinși de boala profesională a poeților nu din cauza cocsului tutelar, ci a celui lăuntric ce fumegă în versuri superbe, invers, sub pix.

Marcel TOLCEA

CONSTANTIN BRÂNDUȘOIU

Nabucodonosor

Nabuco
don
osor
împărat de Babilon
om de tron și de peșteră

roata lumii învîrtind-o
din ixion în ixion — ... — ...
Dormea timpul și nu se visa
mare veste la malul Unu
creștea umbra între piramidă și sfinx
atîtea semiramide — ... — ... —
Eram la o apă prin pustiu
frunză între imperi
și a fost să văd
cum creștea iarba pe împărat.
Timpul mort o să învieze
scarabeii au plecat cu vicleimul
pe la case interplanetare
frunza ochiului să le-o dau
în peștera cu lacrimi
unde Ixion va opri roata.

Xerxes

Prin pustiu și prin valuri
numai dariuși
Xerxes —
Trecea Macedon de-a imperiul
trecea Marele Xerxes
pocnind pe apă și pe pămînt
pocnea cu vîsla stîrnind furtuna
dislocase închipuiri
la țărmul Greciei
plîngea o Egee — ... — ...
De atunci nu mai e somn
și marea desenează un bici
la o Egee
cu vedenia Xerxes.

Umbra Dihanie

Viață iederoasă
fă bine omule
de-a viața cu iedera.
Ea va muri pe zid
ea a privit să-l treacă.
Ard secunde și e umbră
în chip Dihanie —

Au să apară fenomene
ale magnetului deviat
de o coruptibilă auroră —
Eu n-am să suport
umbra Dihaniei și escorta
voi fi o singurătate torențială
umbra se va colora
și nimeni nu va putea devasta
copilăria —
M-am înviorat cu apă vie
m-am trezit într-o poveste
și făcusem un foc între munți
că izbucnise Dihania c-o eșarfă
în douăsprezece culori
la viața mea de iederă.

ION CHICHERE

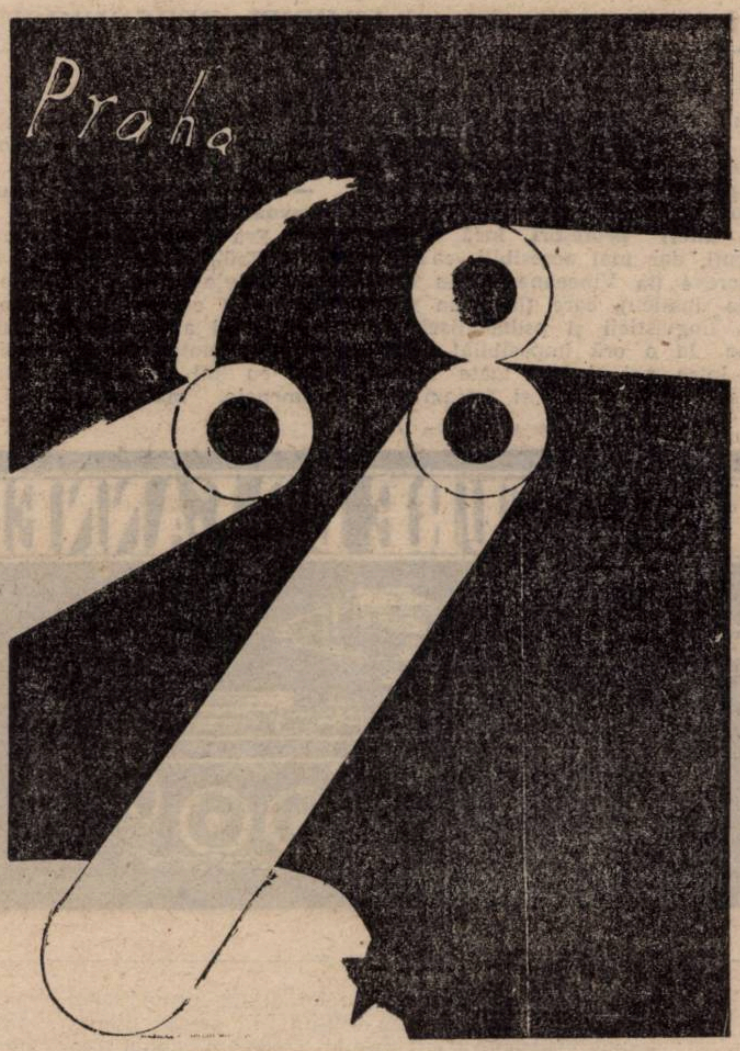

în timpul unei lecții

noaptea se desface-n păduri o pădure
latră cu o pușcă la glezne
alta se joacă frumos cu avionul
pe cer
în timpul unei lecții
se schimbă cîteva anotimpuri
deodată
în geam mingea roșie a soarelui —
buf —
și sună telefonul altei păduri
și ce mai faci tu
mura e tot acolo în locul ochilor
în hățiș
iepurele tot ca o inimă ?

priveghi

ce știi tu despre mine
lumină tu lapte cald
pe care-l beau cu ochii
pînă adorm ca un copil lîngă mort
ca o vară în dropii ...

dintr-o doină veche

neagră-i umbra stolului
peste dealul golului
ca un rînd pe-o cruce
care-ncet se duce
de cîrtiță ros
vîntul înnegrește
și solzul de pește
și fereastra mică
tremură de frică
zbor de rîndunică
lampa cu petrol
sîmbure de gol

* * *

puternic sunt asemeni marii făpturi
a umbrei
care mișcă trupul precis
înspre marginea lui nestatornică

glasul meu aude alt glas
în propriul timp
nu-mi mai pare a fi o tristețe

ce-am pierdut poartă uitarea izbînzii
ce-am cîștigat gustul îndoielii

primăvara eastman-color

poetului Dinu Olărașu

iarăși confund frigiderul cu liftul
telefonul cu ceasul deșteptător
oglinda somnoroasă cu televizorul
primăvara cu o peliculă eastman-
color
arunc în cuier norii și ploaia
mă-mbrac în geamuri să fiu mai ușor
uit noaptea într-o carte de tolstoi
cu maiakovski în stradă cobor

o cînecul laptelui dimineața
stăm la cozi parc-ar rula papillon
înjurăm compostăm cartele-n
tramvai
se clatină orașul de beton

doamne în marea-ți confuzie
dă-ne odată hai
un autograf pe jetoane
pînă la debarcarea în rai

COSTEL STANCU

paznicule neglijent ce dormi cu soarta orașului sub cap
din buzunarul tău am luat cheile
și să fiu iertat dacă intru aici
tocmai la ora de instrucție a portocalului
dar v-am căutat precum ARCA LUI NOE caută
ape teritoriale limpezi pe cît posibil

ehei prieteni !
dați mi la întîmplare un cifru pentru seiful salcîmului
și nu vă mirați că eu
cred în mersul elegant al cîrtiței cu capul în nori
în falca umflată a soarelui și-n portofelul borțos
p.s. să scap de singurătate
mă adaug de două trei ori la mine însumi

n-am cerut ce-i al cezarului închipuiți-vă mi-e de-ajuns
o gară geamantanele astea
în care zilnic adaug ceva marafeturi obligații credințe
ca orice om mai scuip de pe limbă o teorie două nimic în plus
am firește problemele mele cu tusea ce sare din mers în vagoanele
de nefumători
cu obsesia șinghelui lunecîndu-mi pe arma albă
ar mai fi și altele închipuiți-vă
totdeauna să duci pe umeri absența celor de lîngă tine
și nu știu de ce cînd scriu toate astea am chef să verific
dacă dovada existenței mele se mai ține dreaptă pe scaun
aflu că lucrurile mă au la mînă oricînd mă pot dovedi vinovat
totuși în fața viitorului scot limba spoită cu verbe
nepăsător ca pasărea ce-și mută cuibul
sub talpa sandalei trosc umblu prin cameră
mă lovesc de propria-mi formă ca de ceva aseptic
necunoscut

mi-ascund sufletul sub unghie am să-l feresc
de secunda atîrnată pe buza robinetului de
norul ce-și scutură lațele de-asupra orașului vine
vremea cînd îmi pot arunca privirea peste ștachetă
fără să o dobor
ce mă așteaptă dincolo ?

trăiesc în orașul ăsta unde de sărbători jupuim
pieile metalice ale iezilor pripășiți prin containere
unde la capătul podului întîlnești
lustragiul falit ce așteaptă miriapozii
în orașul ăsta secunda simte bătaia ceasului pe propria-i piele
de-a lungul autostrăzii melcul tîrăște viteza luminii
vîntul scalpează creștetul pietrei de care se împiedică
eu la etajul VII al imobilului privesc
pe masă carcasa oului și tigaia
șarpele răsucit pe încuietoarea genții ce-o port sub braț
aud că vecinul de la parter și-a pălit gloria cu o rangă
și tare-mi vine să strig hei în buzunarul meu
lozul cîștigător stă zgribulit lîngă praful de pușcă

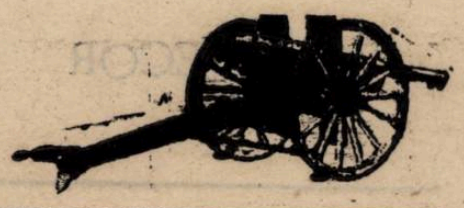

PAUL EUGEN BANCIU

REGII DE O ZI

„... Imaginează-ți, omule, că ai făcut o crimă, dar, după ce te-au judecat și te-au condamnat la moarte, te-au pus într-o cameră luminoasă, la păstrare. Ți-au dat hrană, apă, vin, și te-au lăsat să trăiești și să cugeți: (vei crede tu) asupra faptei tale. După cîteva zile îl vei întreba pe grădinarul ce îngrijește florile din curtea casei (castelului) unde te afli: „De ce sînt aici? De ce mi s-a răspuns la rău printr-un bine pe care nu-l merit? Iar el, grădinarul, apoi șoferul, majadormul, portarul pe care-i vei întreba, pe rînd, să-ți răspundă doar: „Bucură-te că ai fost cel ales!" atît, iar tu să crezi că l-ai prins pe Dumnezeu de pulpană... După o săptămînă, cînd nu se va întîmpla nimic nou în viața ta, decît ploaie, vînt, vreme bună, norișori roșii la apusul soarelui, îl vei întreba, din nou, pe majordom. „O să mai dureze mult detenția mea în Rai?" Iar el o să-ți răspundă: „Pînă la capătul zilelor". Vei rîde nătîng de gîndul că, fiind mai tînăr decît ceilalți, decît, poftim, paznicii tăi, deghizați, o să le duci tuturor flori la morminte și n-o să mai vrei să părăsești locul niciodată, pentru că ți s-a dat șansa ispășirii. O să cugeți: „Cinstea e una dintre cele mai cumplite poveri din viața omului" sau „Bunătatea e cea mai cumplită... dar bunătatea nu e decît bastardul cinstei cu prostia" sau „Demnitatea e cea mai cumplită, dar și ea nu e decît o fiică vitregă a cinstei cu neputința"... și tot așa pînă vei ajunge să trăiești sentimentul martiriului. Ipohondrie care-ți orbește viața!

Da la un timp ți se pare că paznicii tăi deghizați îți șoptesc: „Învață să deosebești răul de rău și binele de bine!". Îi privești cu pioșenie, mulțumindu-le mereu, umil, bucurîndu-te de umilința ta ca de un jeg care-ți poartă mirosul, crezînd că e o apă sfîntă sau un foc sfînt, care-ți pot reda puritatea... O să ajungi să crezi că sinceritatea ta în Raiul păzit este singura șansă a omenirii. O lume pensionară a unui mic Paradis, sechestrată acolo de voința unui judecător blînd, ce ți-a comutat pedeapsa capitală, de care se bucură orice criminal de rînd, în aceea de „bunăstare pe viță".

Într-un tîrziu, în timpul unei cine, cînd majordomul ți va turna vin roșu în pahar și te vei destăinui: „Mi-au trebuit mulți ani să pot dobîndi clipele astea de pace și desfătare!" Iar el îți va răspunde: „E bine că vă place să credeți asta, dar nu mai are importanță... La noapte vă vor vizita două femei". Apoi va părăsi camera fără un alt cuvînt. ... Noaptea, în adevăr, vor sosi două tinere cu mișcări molatice și ademenitoare, cu vorba leneșă, să-ți soarbă aburul trupului, să-l piardă, să ți-l reîntoarcă la viață, la voința de a trăi, pentru a putea să-l execute mîngîietor, din nou... În zori, femeile vor dormi de o parte și de alta a ta. Te vei trezi și le vei trimtie (nu tocmai delicat), să se spele, vei deschide fereastra și vei descoperi că în dimineața aceea, ca niciodată, porțile castelului vor fi date în lături... Te vei îmbrăca în grabă și vei coborî în curte. Vei striga șoferul, iar el va sosi la volanul unui Chrysler decapotat. Le vei chema și pe cele două femei și veți pleca spre oraș, pentru că numai acolo te poate duce mintea...

Spre stupefacția ta, străzile, casele, stîlpii, parcurile vor fi pavoazate ca pentru o mare sărbătoare. Pe trotuare, oameni cu cocarde și steguțe aclamîndu-te, ca pe cea mai mare personalitate ce calcă în oraș. Îți va veni, poate, să le strigi: „Dar, oameni buni, eu sînt doar cel ce, cu un an în urmă, ar fi trebuit să fie spînzurat în piață, de mirul lumii, pentru o crimă!" Evident, nu le vei spune așa ceva, ci le vei face cu mîna într-un fel familiar, lăsîndu-i să se bucure de prezența ta. În cele din urmă mașina se va opri în fața primăriei. Nu vei apuca nici să-ți manifești nedumerirea, pentru că ușile se vor da la o parte și însuși primarul, îmbrăcat de gală, cu o eșarfă peste piept, însoțit de consilieri și viceconsilieri, te vor întîmpina.

„Domnule M., astăzi ești primarul nostru (vei fi uluit). Permiteți-mi să vă înmînez cheile orașului și însemnele puterii mele!" Lumea adunată ca la paradă va aplauda frenetic (vei crede că altă formă de aplauze nici nu există). După ce-ți va prinde în piept propriile decorații și-ți va pune eșarfa, îți va face semn să te întorci spre mulțime strigînd: „Domnul M. este, astăzi, primarul dumneavoastră!". Alte aplauze și felurite urări, în vreme ce primarul de odinioară se va apleca spre ureche să-ți precizeze: „Astăzi și numai astăzi... vă stă orașul la dispoziție. Puteți să consumați orice, puteți să luați orice, de oriunde, puteți să făptuiți ce vă trece prin cap! Nimeni nu se va supăra pe dumneavoastră... Dar numai astăzi!". Vor aplauda cu toții. Te vei trezi că dai și tu din palme de dragul minunatului om care, iată, ostenit, te-a lăsat pentru o zi să-i ții locul în fruntea orașului, apoi, după ce te vei dumiri că totul este real, că tu trebuie să faci față unei situații neașteptate, vei ridica mîna spre populația care te va ovaționa, apoi le vei spune:

„Iubiți concetățeni, am privilegiul să fiu în fruntea voastră pentru o scurtă perioadă de timp, așa cum fiecărui conducător i se întîmplă. Unii stau o zi, alții un an, alții zece, cincizeci, apoi, inevitabil, fac loc altora. E mandatul dat de soartă... Ce poate face un rege, ca mine, nesigur pe locul

său?... Fie să și-l asigure prin orice mijloc, cît ar fi de abject, fie să mulțumească poporul cu cu orice risc, fie, în numele locului său din istorie, să dărîme tot ce au făcut ceilalți de pînă la el... Ați auzit cu toții că din această clipă sînt cel mai puternic om de aici. V-aș putea închide pe toți, în frunte cu vechea conducere!... V-aș putea teroriza cu forțele publice, oameni de ordine pe care-i cunoașteți, dar pe care nu-i credeți în stare de ceea ce ar putea să facă la ordinul meu... Aș putea să dau foc orașului... Alegeți, puterea este a mea!... Dar ce puteți să vreți voi mai mult decît pîine și circ!... Sînt un condamnat la moarte și ce poate oferi un condamnat, chiar și rege, supraviețuitorilor săi mai mult decît disprețul?... Deschideți băncile, desfaceți, ușile tuturor magazinelor, restaurantelor, bijuteriilor, băcăniilor... și înfruptați-vă! Arestați poliția!... Este ultima dorință a unui condamnat la moarte și trebuie respectată!...".

... Urale, aplauze, țipete de fericire, bilete de bancă aruncate ca niște confeti. Peste vacarmul stîrnit într-o clipă se va auzi repetat cuvîntul „libertate". Apoi furia va dezlănțui orașul:... oameni trecînd direct prin sticla vitrinelor să fie primii care iau blănuri, haine de piele, blugi, covoare, lampadare, brichete, whisky, vodcă rusească, poloneză, tequilla, pîine, lapte (astea, în cele din urmă), mobilier de mahon, garnituri întregi, apoi descompletate, iar spre după-amiază numai scaune sau picioare de mese și părți din ceea ce a fost cîndva un dulap sau o bibliotecă sau un argintar... Ceasuri „Doxa", „Schaffhausen", electronice, de bucătărie, orologii, schiuri, mănuși de box, țuică, cornuri cu susan... servicii Meissen, unul dintre ele risipit în două sute treizeci de părți, la tot atîtea familii, cafea, năut, untură, brelocuri, cărți de joc, umerașe mașini de calcul, fructe... clopotul cel mare al bisericii din centru, patrafire, mătăsuri artificiale, pînză, de sac, de America, viori, piane, clarinete, plăci, costume de nuntă, coroniță... Librăriile vor rămîne intacte pînă în clipa în care se vor retrage printre cărți cei ce nu vor mai avea unde să-și termine de băut sticlele... (o să ceri să vizitezi orașul cu mașina și, fiind rege, nu ți se va refuza)... În jur, spasm de furtună: oameni înfruptîndu-se din tot ce are un oraș, la liber de-acum... mașini de gătit, căruțe transportînd frigidere pentr uun întreg cartier, butelii, calorifere, baterii, aparate de radio, televizoare, tricotaje, ciorapi, șosete, brazi din plastic, jucării, hîrtie de scris, de masă, igienică, creponată, copiativă, milimetrică, ciocan, de desen, colorată... sticle, ferestre, geamuri, oglinzi, teracotă, faianță... foarfece de tuns oile, caprele, vacile, tufișurile, cîinii, florile, iarba...

Din mersul molcom al mașini o să vezi cum se poate face dragoste în mijlocul zilei, în parc, lîngă clădirea poliției ...ușile teatrului larg deschise lăsînd să se vadă puhoiul de oameni dinăutru care asistă la un spectacol folcloric unic: palme date pe scenă unui polițist, ce refuzase să se lase arestat... Prinderea unui cîine de rasă al unei importante persoane și introducerea unei biciușți în anusul animalului ... o călătorie cu calul printre straponține... rechiziționarea tuturor femeilor mai tinere de 25 de ani, care-și vindeau produsele la piață și desfacerea tarabelor, în cîntece de muncă, pe scenă, apoi alungarea (fugărirea) fetișcanelor, lăsate goale pușcă, peste fosa special amenajată, spre publicul din sală ... ouă, roșii, portocale, praz, găini, brînză, unt, smîntînă, cartofi, ceapă, țelină... toate zburînd...

Vei cere să ieși undeva în afara orașului, dar șoferul va rămîne surd, orb, mut. Vei cere să mergi din nou la castel. Reacția va fi aceeași. Nu-ți va mai rămîne decît să accepți să te întorci la primărie. Veți urca anevoie treptele clădirii. Fostul primar vă va aștepta sus, în camera de recepții cu o masă plină cu mîncăruri și băuturi de import... ca invitați: consilieri, funcționari superiori. Cu nevestele... La porțile primăriei puhoi de reclamații. Țipete, pietre aruncate spre ferestrele clădirii, voci strigînd: „Să vină primarul!". Și vei ieși în balcon. Vei cere chiar ca întreaga adunare să fie prezentă acolo să asiste cum se distruge un oraș, cum se devoră oamenii, cum se nimicește tot ce au ridicat mai multe generații. „Sînteți deosebit de îndrăzneț — îți va spune maliție unul dintre înalții funcționari, pe care nici nu i-ai dat afară, dar nici nu le-ai spus că-i păstrezi — Nu credeam că printrun singur gest se poate dezlănțui o asemenea furie! E un fel de curaj și acesta, iar pentru noi o experiență bună!".

... portarii vor urca din cinci în cinci minute să vă informeze asupra celor ce se petrec în oraș. Către ora 9 vei da ordin să se deschidă și porțile pușcăriilor. Alături de tine, fostul primar va trăi coșmarul implorîndu-te, inutil și imposibil de realizat, să întrerupi dezastrul. Vei asista cum, o dată cu ființa orașului spulberat, se va nărui, clipă de clipă, cît în șaptezeci de ani, ființa celui ce te-a lăsat să-i ții locul. Un viceprimar îți va cădea în genunchi, urlînd:

„Oprește nebunia!!!". Îi vei răspunde:

„Astăzi Eu sînt Legea... și nu exist!"

... și îl vei vedea sărind în mijlocul mulțumii și dăunțuind alături de ea, rîzînd și plîngînd, tăvălindu-se prin mîzga miilor de sticle de șampanie vărsate într-un havuz cu mătăsea broaștei pentru baia femeilor din oraș, un ritual inventat atunci; apoi intrînd în biserică, agățîndu-se de limba clopotului celui mai mare, să asculte acolo, sub vibrațiile cupolei de bronz, ecoul unei așezări ce piere...

După miezul nopții fostul primar va număr cu atenție cîți din viceprimari, consilieri, funcționari au mai putut rezista. Apoi va da ordin să fie pornite focurile de artificii. Vă va invita din nou în balconul ce dă spre poporul de afară... După ce se va mai liniști cerul de luminile rachetelor și artificiilor va domoli lumea cu un singur gest, apoi va vorbi: „Oameni buni, a sosit momentul adevărului! Vă știu nemulțumirile, vă cunosc dorințele, știu cît poate să fie de destoinic fiecare, atunci cînd puterea vă e canalizată spre un țel nobil! Ați văzut și singuri ce se întîmplă cînd puterea vă e lăsată la dispoziție... Spuneți acum, cu mîna pe inimă, cine se face vinovat de toată netrebnicia voastră?".

„Noul primar!!!" va urla poporul.

„Ce ne rămîne de făcut?" va continua fostul primar.

„Să ne alegem un altul!" Va striga mulțimea.

„Unul prin care lucrurile să intre din nou în normal. Unul alături de care să puneți ordine în oraș, să liniștiți spiritele, să reconstruiți tot ce ați dărîmat, să plătiți ce ați spart, să aduceți înapoi tot ce ați furat, să munciți pentru ce ați consumat fără bani... Unul care să vă ierte pentru tot ce ați făcut!" va cuvînta fostul primar.

„Daaa!" va striga mulțimea.

„Pe cine vreți să alegeți în fruntea voastră?"

„Pe tine!... Pe tine!" se vor auzi voci.

„Și cu acesta ce facem?" va mai spune fostul primar.

„Să-l jupim de viu!... Să-l ardem!... Să-i împrăștiem măruntaiele peste pămînturile noastre, să fie mai mănoase!...".

... dar nu vei mai avea vreme să te dumirești că despre tine e vorba, pentru că te va trage lumea în mijlocul ei și, pînă se va aprinde focul, n-au să-ți mai lase întregi nici mădularele, nici ochii, nici pielea...

„Rupeți-l, desfaceți-l!... Dă-mi și mie o unghie, aduce noroc!... O bucată de intestin, limba, părul!... tîmplele!... Pe foc cu el!...".

Focul va arde și va mistui toate păcatele lumii, alături de-ale regelui de o zi... țipetele sfîșietoare ale celui rupt de viu... rîsetele demente ale populației... fum verde... purificare...".

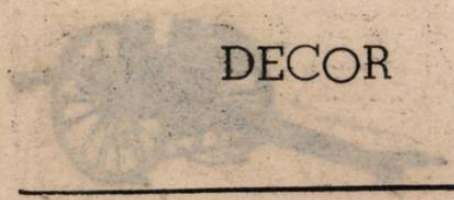

DECOR

PLASTICĂ

Memento şi premoniţie

Fostă elevă a lui Cornel Medrea în România natală, rezidentă astăzi în Israel, d-na **Ritta Şapira Şain** îmbină — în litera şi spiritul expoziţiei de la sediul Asociaţiei de prietenie dintre cele două ţări — prestigiul tradiţiei şi şocul modernităţii (moderat prin structură temperamentală), fiorul unei istorii asumate şi luciditatea concepţiei artistice contemporane.

Evocarea unor fapte şi întîmplări ale oamenilor arhetipali ai Sfintei Scripturi („Adam şi Eva", „Sacrificiul lui Abraham", „Păstorul din Yemen" etc.) în formele tapiseriei — artă milenară este dusă la bun şi imprevizibil sfîrşit nu cu lîna cea de obşte, ci cu derizoriul fir de manilă, „natur" sau vopsit în toate culorile, prelucrat şi înnobilat prin tehnici combinate (ţesut, împletit, brodat, încastrat). Un astfel de demers creator aminteşte de cei care, acum vreo două decenii, şi-au luat numele de „arteurs", mai mult, desigur, prin căutarea unor mijloace inedite de intervenţie şi decizie, şi mai puţin prin absolutizarea acestor procedee („Ceea ce mă interesează, declara Robert Rauschenberg, este ceea ce se găseşte între artă şi viaţă", în timp ce Filliou decreta că „s-a sfîrşit cu obiectele-opere de artă", acestea nefiind pentru el decît nişte „piste de decolare").

O lucrare de tipul „instalaţiilor", există, în fapt, într-un spaţiu din a doua sală : **Holocaust**, un ansamblu cu caracter de memento şi premoniţie, alcătuit dintr-un fragment de gard din scînduri smolite, sîrmă ghimpată, surmontat de capete şi măşti din manila, exprimînd suprema suferinţă a fiinţei umane ultragiate, crearea şi mînia neputincioasă în faţa violenţei dezlănţuite, totul vegheat de două lumînări aprinse.

Într-un sens similar este concepută şi expunerea unor figurine feminine de bronz, proiectate pe fundalul unor fosile-cochilii spiralate din paleozoic, culese de autoare într-o călătorie în deşert, cîndva un fund de mare. Şi aceeaşi atitudine stilistică expresionistă) dar acum în varianta blagiană a termenului, de contact cu stihialul, cu absolutul se regăseşte în stilizarea trupului nud, sediu al ideii de fertilitate, de perpetuare, de regenenerare a speţei.

Ciclul se desfăşoară sub genericul „Trecut şi viitor", îmbinînd, aşadar, străvechiul şi actualul ca prag al vremii ce vine. Ritta Şapira Şain întăreşte — în pofida catastrofelor şi a tuturor primejdiilor de pe pămînt — credinţa în persistenţa umanităţii şi a valorilor sale nepieritoare în lume.

Deliu PETROIU

REVISTE

KNIJEVNI ZIVOT

Începînd cu anul 1992 trimestrialul timişorean în limba sîrbă „KNJŽEVNI ŽIVOT" apare în 16 pagini (format ziar). Nu de mult a văzut lumina tiparului nr. 2/1992 al revistei, din conţinutul căreia spicuim : fragmente din mesajul patriarhului sîrb Pavle, adresat credincioşilor sîrbi de Paşti ; cîteva gînduri ale lui Ivo Andrici (cu ocazia centenarului marelui scriitor iugoslav care a obţinut şi Premiul Nobel) ; versuri semnate de poeţii sîrbi, clasici şi contemporani, din Bosnia ; eseul „Cui să cînt", al lui Slavomir Gvozdenovici.

Paginile următoare cuprind proză, poezie, eseu, pagini pentru copii şi critică literară, semnate de scriitori sîrbi din România (Borislav Crstici Velimorov, Svetomir Raicov, Ivo Muncian, Vlada Barzin, Neboişa Popovici, Blagoe Ciobotin, Tihomir Ostoici, Slavco Vesnici, Gioca Jupunski, Şaţa Blaşiu, K. Mocanu, Svetomir Bogdanov, Liubinka Perinaţ, Cedomir Milenovici, Milja Radan, Slavomir Gvozdenovici). În revistă mai sînt prezenţi : Novac Kilibarda, Slobodan Pavicevici, Velimir Miloşevici, Milovan Vitezovici, Radomir Andrici, Vlasta Mladenovici, Petar Milosavlitvici, din Iugoslavia, Ştefan Augustin Doinaş, Fănuş Neagu, Dim. Rachici, Ondrej Stefanco din România, Pedrag Stepanovici din Ungaria.

Un însemnat spaţiu e acordat literaturii armene din secolele IV-XX. O pagină întreagă aparţine literaturii pentru copii, iar o alta — prozei liceenilor timişoreni. Ultima filă a revistei cuprinde un fragment din cartea „Kosovo în conştiinţa şi sufletul poporului sîrb" de B. Iovicici, M. Petrovici, O. Iovicici.

S. G.

PICTURA DE CUCUTĂ

Antirenaşterea (I)

Sînt nişte lucruri care, chiar dacă au tenta lor de truisme, trebuie rememorate, din cînd în cînd, pentru a putea înţelege mai bine unde ne aflăm pe scara istoriei. O istorie ce înregistra, cu cinci secole în urmă, Renaşterea. Dar numai în Europa. Atunci cînd, descoperind şi defrişînd de cultură un imens continent s-a născut narcisismul european. Acum narcisismul, ca tot ce e uman, îşi inversează datele de pornire şi devine tentativă de sinucidere, căci Europa îşi urăşte chipul oglindit în apele oceanelor şi mărilor şi apar primele semne ale „anti-Renaşterii".

Marile drame ale tuturor oamenilor pornesc de la nişte clipe de nebunie. Iar nebunia (ca şi visul) îţi dă sentimentul puterii nelimitate, al absolutului. Or aşa ceva nu există în plan uman, normal. Va fi el, sentimentul iubirii dătător de forţă, de independenţă, de unicitate a fiinţei, precum în moarte. Doar că iubirea — au constatat-o toate generaţiile —, e relativă, inversîndu-şi în timp elementele fundamentale. De aceea, iubirile exemplare, păstrate în memoria culturală a omenirii, în momentul lor absolut, înainte-un accident mortal, în momentul lor absolut, înainte de a apuca să se relativizeze. Greşeala e una : în momentul absolutului, sentimentul puterii te îndeamnă să-ţi proiectezi viitorul ca pe ceva definitiv. În cazul iubirii e căsătoria. Or atunci nu realizezi că operaţiile mentale sînt simple calcule aritmetice cu cifre ireale, aparent exacte. Nu realizezi că orice concept e relativ, pentru că porneşte de la premise aproximative sau, în cel mai nefericit caz, subiective. Calculul e logic, perfect, superb chiar, atîta doar că rezultatul nu va corespunde adevărului şi aşteptărilor. E începutul crizei. Apar întrebările panicante : **De ce ?** (perfect absurdă în relativismul ei), sau **cum ?** (de am ajuns aici, cînd tot ce am făcut a fost pe direcţia cea bună).

Care direcţie ? vom întreba mai mult retoric, ştiind că nu avem pe cine să convingem că nu logica era greşită, ci relativismul premiselor. Şi factorul „timp", ce relativizează se schimbă totul, independent de voinţa noastră.

Voinţa însăşi, cu cea mai rigidă formă a ei — ambiţia —, operează cu concepte absolute. De aici vulnerabilitatea ei (a lor). Dar voinţa e flancată de orgoliu, de vanitate, iar atunci cînd se vede pusă în infirmatate trece dincolo de mijloacele normale. Apare fanatismul şi reversul lui — martirajul (victimiada). Mobilitatea spiritului uman face posibilă deplasarea ţelului, ridicarea stachetei (nimeni nu se poate gîndi vreodată la coborîrea ei. Şi totuşi . . .), căci, nu-i aşa ?, dacă toate mijloacele devin accesibile, deci legale (relativ), nu putem gîndi decît la „mai mult". E un joc dominat de vanitate. Voinţa devine subordonată ei. Sentimentul puterii se apropie de beţia absolutului şi înfrîngerile dispar chiar şi ca simplă percepţie fizică. Probabil că aici se află secretul vitalităţii acelui superman din fiecare „dur" ce se simte deopotrivă : politician, adolescent, îndrăgostit, nebun etc. Singura canalizare pozitivă a acestui moloh de relativităţi, ce acţionează în absolut, ar fi creaţia. De orice fel. Doar ea poate scuza (prin ţelul urmărit, frizînd/vizînd universalul) acţiunea umană.

Doar că, de la o vreme, logica acţiunilor obişnuite e să dărîmăm pentru a construi, încît pare că nimeni nu s-a născut capabil să continue ceva, ci să fie un perpetuu pionier, un erou întemeietor. E mult mai viril să-ţi alegi tu şi scopul şi mijloacele, decît să ţii cont de ceea ce s-a făcut pînă la tine, cum e în marile familii, unde bunul acumulat peste secole e pus să funcţioneze în parametrii lumii de azi.

Secolul nostru „mai schizoid decît tot ce a fost pînă acuma, vrea totul : şi originalitate, şi putere, şi unicitate, şi nemurire. Toate la valoarea maximă, pentru că absolutul ne obsedează în cel mai mare grad. Să ne amintim că toate avangardele secolului au pornit de la negare. Ceea ce se întîmplă acum e negarea însăşi a negării avangardiste. I s-a spus impropriu post-modernism. Scopul nu mai e legat de real, de uman, ci de un absolut ideal, ireal, constituit în exclusivitate mental, spre a se putea deversa slobodă voinţa, această vanitate în acţiune.

Paul Eugen BANCIU

Infernul absolutului

Discursul...

(urmare din pag. 4)

cuvintele uli Vaclav Havel îşi menţin stringenta actualitate: „În noiembrie 1989, cînd mii de afişe tipărite ori desenate de mînă, exprimînd voinţa reală a cetăţenilor, atîrnau pe zidurile oraşelor noastre, ne-am dat seama ce putere se ascunde în arta lor".

Într-adevăr, prin directeţea sa, prin strategia şocului, prin plonjarea într-o realitate palpitantă şi fremătătoare, aceste postere sînt dovezi că arta poate schimba lumea. În comparaţie cu militantismul înregimentat şi searbăd al propagandei comuniste, afişele reunite în expoziţia de la Smithsonian Institution se situează la distanţă de ani lumină. Ele au deopotrivă valoare estetică, etică şi politică. Realismul socialist nu a reuşit să producă decît penibile fotografii triumfaliste, în timp ce rezistenţa antitotalitară a restaurat funcţia emancipatoare a afişului politic.

Revelaţii...

(urmare din pag. 5)

KGB-ului privind urmărirea şi persecutarea grupurilor independente constituite în anii '70, acţiunile de intimidare întreprinse împotriva lui Aleksandr Soljeniţîn, Andrei Saharov şi a Elenei Bonner. Nu mai puţin şocante sînt documentele din anii lui Gorbaciov, inclusiv decizia unanimă a Biroului Politic de a-i acorda lui Erich Honecker dreptul de şedere în URSS după prăbuşirea regimului marionetă din fosta RDG. Pentru cei interesaţi în strategia expansionistă a Kremlinului, expoziţia oferă documente produse de KGB, care au justificat decizia de invadare a Afganistanului, precum şi legăturile privilegiate cu Fidel Castro.

Nu pot încheia aceste prea sumare notaţii, fără să accentuez calitatea excepţională a faptului expoziţional în sine. Avem de-a face cu o reconstituire şi o demascare a unui sistem antiuman, a unei barbarii instituţionalizate căreia i-au căzut victimă milioane de inocenţi. Jurnalele de actualităţi, filmate cîndva pentru a glorifica parăzile, combinatele şi canalele staliniste devin în această expoziţie tot atîtea rememorări ale timpurilor de spaimă şi crimă, din fericire apuse. Este vorba, cum scria recent Jeffrey Frank în **Washington Post**, de un „show al ororii". Funcţia lui nu este însă numai de a ne face să ne cutremurăm îngroziţi, ci şi de a atrage atenţia asupra oribilelor efecte pe care le poate avea orice experiment social bazat pe sacralizarea unei ideologii exclusiviste, pe fanatism şi pe disprenul pentru drepturile omului.

TOP

BITTER SUEDEZ

Longevitatea unei formaţii rock poate intriga sau chiar stîrni semne de întrebare dacă ne gîndim la THE ROLLING STONES, grup care activează de aproape trei decenii trezind, firește, mai puțin entuziasm ACUM ca în anii '60, dar bucurîndu-se de acelaşi statut preferenţial atît la public, cît şi în rîndul criticilor. Fenomenul s-ar putea explica, cred, prin doza de originalitate a muzicienilor uniți prin pasiunea comună pentru Rhythm & Blues, acea specie a cîntecului negru american oferind inepuizabile surse de inspiraţie pentru cei ce ştiu a descifra această muzică încărcată de sensuri. Era o vreme în care credeam că bluesul nu poate fi **rostit** decît de marii interpreţi de culoare, dar, pe măsură ce ajungeam să ascult discurile lui Alexis **Korner, Peter Green, John Mayall, Clapton** sau **Jagger** (cu **The Rolling Stones,** firește) mi-am schimbat părerea. Încărcătura emoţională a unei piese ca „Little Red Rooster" rostită în maniera Jagger nu este cu nimic mai diluată de cea oferită„ să zicem, de Howlin Wolf sau Otis Spann, deşi există nuanţe asupra cărora nu insistăm acum.

Au existat şi păreri pripite, declanşate de o cunoaştere superficială a limbajului muzicii rock. În 1976, după doar zece minute de audiţie, marele Yehudi Menuhlin decreta: „Rolling Stones încearcă cu disperare să genereze şi să descătuşeze emoţiile, dar cum ştiu prea puţin despre aceste discipline şi structuri prin care emoţiile sînt transformate în artă, nu pot decît să genereze isteria". Dacă reputatul muzician ar fi ascultat şi piese ca „**Ruby Tuesday**" sau „**A^{n}gie**", părerea lui ar fi fost cu totul alta, mai ales că tot el afirmă (în „Muzica omului")

că la tineri „isteria adulaţiei face parte din necesitatea de a avea o supapă. mulţimea admiratorilor la un concert rock constituind o proclamare vizibilă a identităţii colective". Întotdeauna noul a declanşat reacţii imprevizibile, uneori contradictorii. Judecăţile de valoare pot fi aşadar pripite fără o cunoaştere profundă a fenomenului, a modalităţilor sale de expresie, a căror viabilitate ne-o dovedeşte timpul, elementul care decantează valorile de gratuităţi, ca în orice compartiment artistic. (Va urma).

Petru UMANSCHI

O RECONCILIERE...

(Urmare din pag. 11)

gă o şcoală mai mult decît o alta, el preferă cercetări axate pe obiective foarte practice (de exemplu a obţine credite) sau se lasă antrenat de fapte conjuncturale, o prietenie... Ne aflăm într-adevăr într-o situaţie de criză, ceea ce nu înseamnă că ea este fără speranţă.

— Lucrările dumneavoastră, toate, vizează un sens mai general, ele lasă să se vadă o căutare, o nouă punere în relaţie. Vă pasionează istoria lingvisticii, aţi scris lucrări foarte importante despre istoria lingvisticii franceze. Ce puteţi spune despre activitatea dumneavoastră, avînd în vedere contextul pe care l-aţi evocat mai înainte?

— Am realizat mai întîi o teză în istoria lingvisticii cu Jean-Claude Chevalier. Eram în expectativă; a reveni asupra originilor istorice ale lingvisticii mă scutea de a trebui să aleg un domeniu mai special. În acel timp începusem să lucrez şi cu Pierre Encrevé în sociolingvistică. Reluam teoriile lui William Labov şi ale lui Pierre Bourdieu şi doream să realizez o investigaţie care să atingă în acelaşi timp fonologia, sociolingvistica şi pragmatica ... Eram nu mic grup la Vincennes şi eu aveam ca preocupare. în cadrul grupului, istoria socială a lingvisticii, adică o istorie a ştiinţei limbajului care să nu se mai mulţumească în a reface o istorie a teoriilor, ci care să încerce să regăsească, în „logica" evoluţiei, incidenţa organizaţiilor instituţionale şi marca „agenţilor" aflaţi în concurenţă în definirea adevărului ştiinţific. Şi aceşti agenţi, lingviştii, mă făceau să reflectez asupra formaţiei lor particulare, asupra obiectivelor fiecăruia, asupra originilor... Problema mea era de a înţelege cum a fost posibil ca Franţa să aştepte o jumătate de secol pentru a importa învăţămîntul gramaticii comparate şi în special al romanisticii, elaborate, ambele, în Germania. Am scris un articol asupra acestui fapt în Langue Francaise în 1984. Semnalez în treacere că am întîlnit cu această ocazie şi cîţiva români ,şi nu dintre cei mai puţin importanţi: Densusianu, Şăineanu, Sever Pop ... Apoi, echipa cu care lucram, s-a dispersat şi eu a trebuit să continui singur, atît în istoria lingvisticii cît şi în fonetică, o disciplină pasionantă din momentul în care treci de problemele de articulaţie şi de acustică.

— Şi pentru că adesea contrariile se atrag vă ocupaţi intens de o disciplină în care nu mai contează fineţea desprinderii detaliilor ce pot deveni semnificative. Este vorba de istoria lingvisticii.

— Încet, încet m-am specializat cîmpul de cercetare. Datorită prestigiului lui Jean Claude Chevalier şi activităţii lui Sylvain Auroux, istoria lingvisticii este o disciplină bine reprezentată în Franţa. Am scris cîteva studii privind istoria socială a lingvisticii, apoi mi-am reorientat investigaţiile spre probleme de semantică şi de filosofia limbajului, cărora aş dori să pot să mă consacru în anii care vin.

— Vă fascinează limbajul şi, aşa cum am observat, modul în care subiectivitatea se construieşte în şi prin limbaj. Este un domeniu imens.

— Începînd cu mijlocul secolului al XIX-lea, în Franţa a existat o irupţie a problematicii subiectului (le «sujet parlant"): în patologie cu Broca apoi Charcot, în filosofie cu Victor Egger apoi Binet, în semantică cu Darmesteter apoi Brèal. De atunci, interogaţia a devenit recurentă la Delacroix, Ombredane, Piaget, Vygotsky şi mai ales Bahtin. Dar am impresia că există o necunoaştere a principiului unitar care îl determină, adesea prost perceput de cercetători, rămaşi închişi doar în propriul lor domeniu. Acest principiu, să-l numim „vorbirea interioară," nu mă lasă indiferent, aş spune dimpotrivă ...

LA FANION

HAGILITATEA HEROINELOR

Deşi evenimentul sportiv nr. 1 al lumii este, la ora de faţă, Olimpiada barceloneză, nu voi scrie nimic despre ea. Voyeurisme-ul mediatizării o face lipsită de şarm şi chiar feminitate. Aşa că voi zăbovi în eterna tabără alb-violetă — straniu amestec între papă şi cardinal, dacă e să ne luăm după flamuri! — unde s-au petrecut nu puţine. Mai întîi, de cînd nu am mai scris, hazardul zarurilor (sic!), ce nu abolesc nicicînd o „lovitură" premergătoare, a scos din urna europeană un renume iberic. Real din Madrid. Să vă mai scriu despre hagilitatea acestora de a scoate din gravitaţie tinerele mingi de acolo ce, îndeobşte, se cheamă meninas? Ar fi, desigur, prea mult, pentru că (h)eroinele rubricii de faţă vor fi schimbările din tabăra timişoreană unde s-au petrecut următoarele:

— nimeni nu a venit la Geneva, din partea clubului Porto, pentru a purta (oarecari) discuţii în legătură cu Timofte. (Pentru neliniştea dv., am să vă spun că nimeni de la Poli nu a văzut contractul lui Timofte pînă la ora de faţă!);

— d-l Radu Vlădea şi-a dat demisia în urma unei discuţii violente cu d-l Jackie Ionescu;

— contractul lui Sorin Vlaicu la Dobrudja Tolbuhin s-a dovedit a fi o enigmă încă nedezlegată şi doar ultimele zile au clarificat situaţia lui Sorin — va juca la Steaua Roşie!;

În rest, ce să spunem? Dosarul de profesionalism al lui Poli a stat cam mult la aprobări pînă a fi prezentat în forma corectă; în fruntea clubului stau — pe mai departe! — tot felul de inşi care iau prime în valută şi nu fac nimic. Va aplica, oare, d-l Jackie, Punctul 8?

Marcel TOLCEA

RÎZÎND ÎN NOAPTE

(urmare din pag. 16)

scară? întrebă el, încercînd să vorbească clar.

— Am luat liftul, îi răspunse Paul.

"Sînt salvat", se gîndi Albinus, iar moralul i se ridică în mod considerabil. (Dar ce risc absurd să uite că şi Paul avea o cheie de la apartament).

— Nu mă vei crede, spuse el sorbind din coniac, un hoţ a forţat uşa. Nu-i spune nimic lui Elisabeth, bineînţeles. Trebuie să fi crezut că nu e nimeni acasă, presupun. Deodată, am auzit ceva ciudat la uşa de la intrare. Am ieşit din birou să văd de unde venea acel zdrăngănit, şi iată un bărbat care se strecura în cameră. Am încercat să pun mîna pe el, dar a făcut cale întoarsă şi m-a încuiat. Păcat că a şters-o. Credeam că poate l-ai întîlnit.

— Glumeşti, zise Paul consternat.

— Nu, deloc. Eram în birou şi am auzit zdrăngănind la uşă. Am fost, deci, să văd ce era şi ...

— Dar poate a furat ceva, să mergem să vedem. Ar trebui să anunţăm poliţia.

— Gîndeşte-te, n-a avut timp pentru asta, zise Albinus, toate s-au petrecut cît ai clipi din ochi; l-am speriat.

— Pe cuvîntul meu, un bărbat cu o cască tă. Mai degrabă voinic.

— Ar fi putut să-ţi facă rău. Foarte neplăcut ca experienţă. Hai, trebuie să facem un tur, o inspecţie...

În sfîrşit, pe la ora 11, Paul plecă şi, ca de obicei, Frieda zăvori uşa şi puse lanţul. De-acum Margot nu mai putea ieşi!

— Mi-e groaznic de somn, îi spuse Albinus soţiei sale şi căscă nervos, nemaiputînd după aceea să se oprească din căscat.

Plecară la culcare. În casă era liniște. Elisabeth se întinse.

— Dormi, zise el. Cred că o să mă duc să citesc puţin.

Ea zîmbi, aproape adormită:

— Nu mă trezi cînd te întorci, murmură ea.

Totul era prea calm pentru a fi normal. I se părea că liniştea urcă, urcă ... şi că deodată va izbucni în rîs. Se strecură din pat în pijama şi papuci de pîslă. Merse fără să facă zgomot pe hol. Ciudat, toată teama îi dispăruse. Coşmarul se trasformase în această plăcută şi profundă senzaţie de libertate absolută proprie viselor vinovate. Îşi descheie pijamaua la gît, înaintînd fără zgomot. Tremura din cap pînă-n picioare. "Într-o clipă — peste o clipă va fi a mea", se gîndi el. Deschise uşa de la bibliotecă fără zgomot şi aprinse o lumină slabă.

— Margot, micuţa mea vrăjitoare, suspină el.

Dar nu era decît o pernă de mătase de un roşu aprins pe care chiar el o adusese acolo cu cîteva zile înainte, pentru a consulta, aşezat pe ea, cele zece volume în-folio ale „Istoriei artei" de Nonnenmacher.

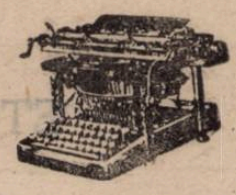

VLADIMIR NABOKOV

RÎZÎND ÎN NOAPTE

A doua zi dimineaţa, exact la aceeaşi oră, ea îl sună din nou la telefon. Elisabeth făcea baie. Albinus vorbea încet, cu ochii fixaţi pe uşă. Era bolnav de frică, dar nebun de bucurie.

— Draga mea, murmura el, draga mea.

— Spune, ea la ce oră va ieşi ? întrebă Margot rîzînd.

— Din păcate, nu ştiu, răspunse el îngheţat de frică. De ce?

— Mi-ar plăcea mult să vin puţin pe la tine.

El tăcu. Undeva se deschisese o uşă.

— Nu mai pot vorbi, murmură Albinus.

— Dacă vin să te văd, aş putea poate să te sărut.

— Astăzi, nu ştiu. Nu, bîigui el, nu cred că va fi posibil. Să nu fii surprinsă dacă voi închide. Te voi vedea în seara asta, atunci noi...

El închise telefonul şi rămase aşezat un timp, fără să se mişte, ca să-şi asculte bătăile frenetice ale inimii. "Trebuie într-adevăr să fiu un laş, se gîndi el. Elisabeth va mai rămîne cel puţin o jumătate de oră în baie".

— Numai despre un lucru nesemnificativ să te mai întreb, îi spuse el lui Margot atunci cînd se întîlniră. Să luăm un taxi.

— O maşină decapotabilă, zise Margot.

— Nu, e prea periculos. Îţi promit să mă ţin bine, adaugă el fixîndu-i cu dragoste faţa, ca a unui copil, pe care lumina felinarelor o făcea palidă.

— Ascultă, începu el, odată aşezat în taxi. În primul rînd, bineînţeles, nu sînt supărat pe tine pentru că mi-ai telefonat, dar te rog, te implor, nu începe din nou, draga mea, comoara mea. ("Prefer asta" se gîndi Margot). În al doilea rînd, explică-mi cum mi-ai aflat numele?

Ea minţi fără nici un motiv: povesti că o cunoştinţă de-a ei îi văzuse pe stradă împreună, iar aceasta îl cunoştea şi pe el.

— Cine e? întreabă Albinus îngrozit.

— Ah, o simplă muncitoare. Cred că una din surorile ei a fost cîndva bucătăreasă sau menajeră la tine.

Albinus îşi chinuia disperat memoria.

— Oricum, i-am spus că se înşală. Sînt o mică şireată.

De fiecare dată cînd se gîndea la corpul svelt de adolescentă al lui Margot, la pielea ei mătăsoasă, încerca o suflare de plăcere aproape dureroasă. Margot era aşa de aproape de el, încît îi simţea minunata-i căldură animală a corpului. "Dacă n-o s-o pot avea, o să mor sau o să înnebunesc", se gîndi Albinus.

— Şi în al treilea rînd, zise el cu voce tare caută-ţi o locuinţă; să zicem cu două sau trei camere şi bucătărie asta cu condiţia ca tu să îmi permiţi să vin să te văd din cînd în cînd.

— Albert, ai şi uitat ce ţi-am sugerat în dimineaţa asta?

— Dar e prea periculos, gemu Albinus. Uite ... Mîine, de exemplu, voi fi singur de la ora 16,00 pînă la ora 18,00 aproape, dar nu se ştie niciodată ce se poate întîmpla...

Îşi şi vedea soţia întorcîndu-se acasă să caute ceva ce uitase.

— Dar ţi-am spus că te voi săruta, murmură Margot, iar apoi, ştii că nu există nimic în lume care să nu se poată justifica într-un mod sau altul.

Astfel, a doua zi, cînd Elisabeth şi Irma plecară în oraş să ia o gustare, îi încredinţă Friedei, bona, să ducă nişte cărţi la cîţiva kilometri de casă, drum care apărea la momentul potrivit (pentru că, din fericire, era ziua liberă a bucătăresei).

De acum înainte era singur. Ceasul îl se oprise de cîteva minute, dar pendula din sufragerie mergea bine, iar apoi, întorcîndu-se spre fereastră, putea să vadă şi orologiul din turnul bisericii. Era patru şi un sfert. Bătea vîntul în această zi frumoasă de aprilie. Pe tot peretele scăldat în soare al casei din faţă se prelingea umbra fumului scăpat din umbra unui coş. Asfaltul se usca pe alocuri după o ploaie recentă, umezeala apărea încă sub forma unor grotești schelete negre care păreau zugrăvite de-a latul drumului. Ora patru şi jumătate. Ea trebuia să sosească dintr-o clipă în alta.

De fiecare dată cînd se gîndea la corpul svelt de adolescentă al lui Margot, la pielea ei mătăsoasă, la contactul cu micuţele ei mîini prost îngrijite, încerca o senzaţie de plăcere aproape dureroasă. Atunci, ideea sărutului promis îl arunca într-un asemenea extaz, încît nu-i mai părea deloc cum că aceasta să fie cu putinţă. Şi totuşi, acolo, ca într-o oglindă, trebuia să atingă nesigura siluetă albă a corpului ei, acea siluetă pe care studenţii de la arte o schiţaseră cu atîta conştiinciozitate şi stîngăcie. Dar Albert nu bănuia nimic în aceste ore de plictiseală în studio, deşi, din întîmplare, fără să vrea, o văzuse deja goală: bătrînul Lambert, medicul familiei, îi arătase cîteva schiţe făcute de fiul lui cu doi ani înainte, printre care se afla şi cea a unei fete tunsă băieţeşte, cu picioarele strînse sub ea, pe covor, sprijinită de braţul ei teapăn, cu obrazul pe umăr. — Nu, cred că prefer cocoşatul, spusese el revenind la o altă foaie pe care era desenat un bărbos infirm. Da, e păcat, într-adevăr, că şi-a abandonat studiile de artă, adăugase el închizînd blocul de desen.

Cinci fără zece. Întîrziase deja 20 de minute. "Mai aştept pînă la 5 şi după aceea plec", murmură el. Deodată o văzu. Traversa strada fără palton şi fără pălărie ca şi cum ar fi locuit alături. "Mai am timp să fug să-i spun că e prea tîrziu acum", dar, în loc de asta, Albinus se grăbi pe vîrful picioarelor în hol şi cînd îi auzi răsunînd pe scară paşii de copil, deschise uşa fără zgomot. Margot, în rochia ei cea scurtă şi roşie, cu braţele goale, zîmbi în oglindă. Apoi se învîrti pe tocuri, lăsîndu-şi capul pe spate.

— Tu trăieşti în lux, deci aşa, făcu ea.

Cuprinse cu o privire radioasă holul cu toate tablourile lui mari şi somptuoase, vaza de porţelan într-un colţ şi cretonul crem în loc de tapet.

— Pe acolo? întrebă ea şi împinse o uşă. Oh, făcu ea.

El îşi trecu braţul în jurul mijlocului ei cu mîna tremurînd şi privi o dată cu ea lustra de cristal, ca şi cum ar fi fost străin acolo. Totul i se părea învăluit în ceaţă. Ea îşi încrucişă picioarele şi începu să se legene uşor, plimbîndu-şi privirea prin jur.

— Eşti într-adevăr foarte bogat, spuse ea intrînd în camera următoare. Drace, ce covor!

O impresionă şi bufetul din sufragerie pe care Albinus ajunse chiar să-l pipăie pe furiş, pe margini şi puţin mai sus.

— Să continuăm, spuse ea cu nerăbdare.

Trecînd prin faţa unei oglinzi, el văzu mergînd alături de o şcolăriţă în rochie de duminică un domn palid, cu aer serios. Prudent, el îi mîngîie braţul neted şi oglinda se tulbură.

— Hai mai departe, spuse Margot.

Vru să o ducă în birou. Dacă soţia se întorcea mai repede decît era prevăzut, era simplu: o tînără artistă care are nevoie de ajutor.

— Şi acolo ce e? întrebă ea.

— E camera copiilor. Acum ai văzut totul.

— Vreau să o văd, făcu ea, eliberîndu-se printr-o mişcare din umeri. El scoase un suspin adînc.

— Este camera copiilor, draga mea. Doar atît, nu-i nimic de văzut.

Dar ea intră, iar el simţi brusc o dorinţă ciudată de a-i striga: "Nu atinge nimic, te rog". Dar ea ţinea deja în mînă un elefant de pluş roşu. I-l smulse din mîini şi îl aruncă într-un colţ. Margot începu să rîdă.

— Fetiţa ta trăieşte ca în puf.

Apoi deschise uşa următoare.

— Ajunge Margot, o imploră Albinus, ne-am prea îndepărtat de vestibul, nu vom auzi uşa de la intrare. E îngrozitor de riscant.

Dar ea îi scăpă ca un copil neascultător, se furişă în culoar şi de acolo în cameră. Se aşeză în faţa oglinzii (care fusese mult solicitată în acea zi), învîrti între degete o perie şi inspiră parfumul unui flacon cu capac de argint.

— Nu, lasă-l! strigă Albinus.

Ea se răsuci, repede, alergă pînă la patul cel mare şi se aşeză pe margine. Îşi ridică ciorapii ca un copil, puse jartiera şi scoase limba la el.

"...şi după asta, mă voi sinucide", gîndi Albinus pierzîndu-şi brusc capul.

Merse împleticindu-se spre ea cu braţele desfăcute, dar ea îl evită printr-o săritură, scoţînd un murmur slab şi se repezi afară, din cameră. El porni după ea cu puţină întîrziere. Margot trînti uşa şi, gîfîind şi rîzînd cu hohote, o încuie pe dinafară.

— Margot, deschide imediat, spuse calm Albinus.

Auzi dansul paşilor ei care se îndepărtau.

— Deschide, repetă el mai tare.

Linişte.

"Pacoste mică, se gîndi el, ce situaţie absurdă!"

Îi era teamă îi era cald. Era mistuit de o dorinţă nesatisfăcută. Oare plecase cu adevărat? Nu, cineva umbla prin apartament. Încercă cheile pe care le avea în buzunar; apoi, pierzîndu-şi răbdarea, zgîlţîi uşa cu violenţă.

Deschide imediat, auzi?!

Paşii se apropiaseră. Nu era Margot.

— Ei bine, ce se întîmplă? întrebă o voce neaşteptată, a lui Paul, cumnatul lui. Eşti încuiat înăuntru? Vrei să-ţi deschid?

Uşa se deschise. Paul era neliniştit.

— Ce s-a întîmplat, bătrîne, repetă el şi privi uimit peria de păr care era pe jos.

— O glumă proastă, ştii ... îţi voi povesti imediat... Hai să bem ceva ...

— Al naibii m-ai mai speriat, spuse Paul. Mă întrebam ce s-a putut întîmpla. A fost un noroc că am venit. Elisabeth mi-a spus că o să se întoarcă pe la şase. A fost un noroc că am venit mai devreme. Cine te-a încuiat? Sper că nu bona, doar n-a înnebunit.

Albinus, în picioare, îi întoarse spatele şi se ocupă de coniac.

— Nu ai întîlnit pe nimeni pe

ПРЕУСТРОЙСТВО?

În românește, de
Eliza PAP
și Daniela MICU

(continuare în pag. 15)

Colectivul de redacţie : MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN.

Prezentare artistică : NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipişti : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

O SINUCIDERE CARE NU DOVEDEȘTE NIMIC (pag. 7, 8-9, 16)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 15 (1298) ● 20 August 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

HABEAS CORPUS

Dictaturile, ca și urîtele războaie (nu, evident, acelea în danteluri, — și netăgăduind, se înțelege, marile amoruri inter arma, aceste quasi-mistice pasiuni, ba nici chiar aventurile furtive sau sărutările furate), sunt, îndeobște, anafrodisiace, — lor urmîndu-le, de obicei, devergondajul ca și, în toate accepțiunile, corupția: lui Robespierre, incoruptibil și virtuos, ca și sălbaticilor sanculoți, prea-decoltata Notre-Dame de Thermidor și ușuraticele merveilleuse-e (tot astfel cum les années folles, războiului dintîi mondial).

Libertatea ca eliberare, adică într-un stadiu incipient, e, pare-se, plurală: libertăți (cf., între alții, Lucian Blaga: „În teatre, strigă luminile, se exaltă libertățile insului ...", s.m.): proaspăt dezrobiții, liberții, libertini. Nu erotismul, existent și înainte, (la, însă, modul, dacă vreți, catacombal), dar ostentația lui, acum triumfă, — ca și, de altfel, exhibarea avuției: luxul și luxuria merg de mînă. Ipocrizia (ultimul omagiu adus, de către viciu, virtuții) inutilă, nu-și prea mai pierde nimeni vremea cu arta prefăcătoriei. (Reversul e că, fără riscuri, nici opreliști, intesitatea pasională scade, ca și în rest, cavalerismul, — prejudecățile sexuale, cîte sunt, fiind, cel mult, de ordin personal: de la principii etic-religioase pînă la joasele tabuuri veneriene.)

Nu toate dictaturile, desigur, sunt ipocrite, filistine, puritane (după cum nu numai ele pot fi astfel: dovadă, pruda eră victoriană); dar dictaturile de dreapta sau sinistre, și mai cu seamă, cînd derivă dintr-un sistem totalitar, etatizează pînă și amorul, încălcînd, impudic și brutal, taina însăși a intimității: pragul iatacului e transgresat.

Ca să nu mai spunem că iubirea devine simplă procreație: un act patriotic sau o normă, obligatorie, de serviciu; îmbrățișările, o montă, o (zoo)tehnică prăsilă, o științifică (nu à la Mendel, ci à la Mengele!) însămînare, — dincolo de orice Lustprinzip (și în afara, bineînțeles, a oricărei sacralități sau, cel puțin, a unei brume de com-pasiune și tandrețe, asijderi unui simplu viol). Natalitatea strictamente dirijată, contraceptivele și ele, fi-vor prescrise sau proscrise. Prezervativul și avortul, pe lîngă „cărțulia roșie", servesc politica lui Mao (și pe a celor ce-i urmează la cîrma Galbenei Împărății, — prea-plodnică, dar malnutrită); pe a lui Ceaușescu, însă, — stahanovist-megalomană și în domeniul demografic (și, pe deasupra, xenofobă, în speță antiungurească) — nu fac decît să o dejoace. (O dejucau nu mai puțin, foamea și frigul anti-baby, — ce, totuși nu ne-au dispensat de excedentul puericol pe care-l traficheză, astăzi, destui nevînzători de țară!) Or, paradoxul epocii de aur fu, între altele, incongruența dintre morala proletară sau abstinența de partid și rutul strict indispensabil baremului de 4 (patru), dacă nu chiar — obsesia Piatiletkăi! — de 5 (cinci), nașteri per familie (într-un dispreț de orice normă a unei puericulturi civilizate, cît de cît).

Ei bine, statul ceaușist, ca orice vrednic pezevenghi (în accepțiunea de „maquereau"), a codoșit frigiditatea (și eo ipso impotența), — tot astfel cum a exploatat și ignoranța în materie de eros și sexologie. (În radicalismul ei fanatic, secta muscalilor era, oricum, mai omenoasă, — emascularea autoimpusă fiind mai demnă, pasămite, decît o dragoste etazitată și un stat de-a dreptul proxenet).

Ca și al omului juridic, al cetățeanului adică, statutul omului erotic, în societățile civile, începe cu Habeas corpus. (În rest, ce facem fiecare din noi cu acest corp al nostru, nu ne incumbă decît nouă — și, eventual, lui Dumnezeu).

Șerban FOARȚĂ

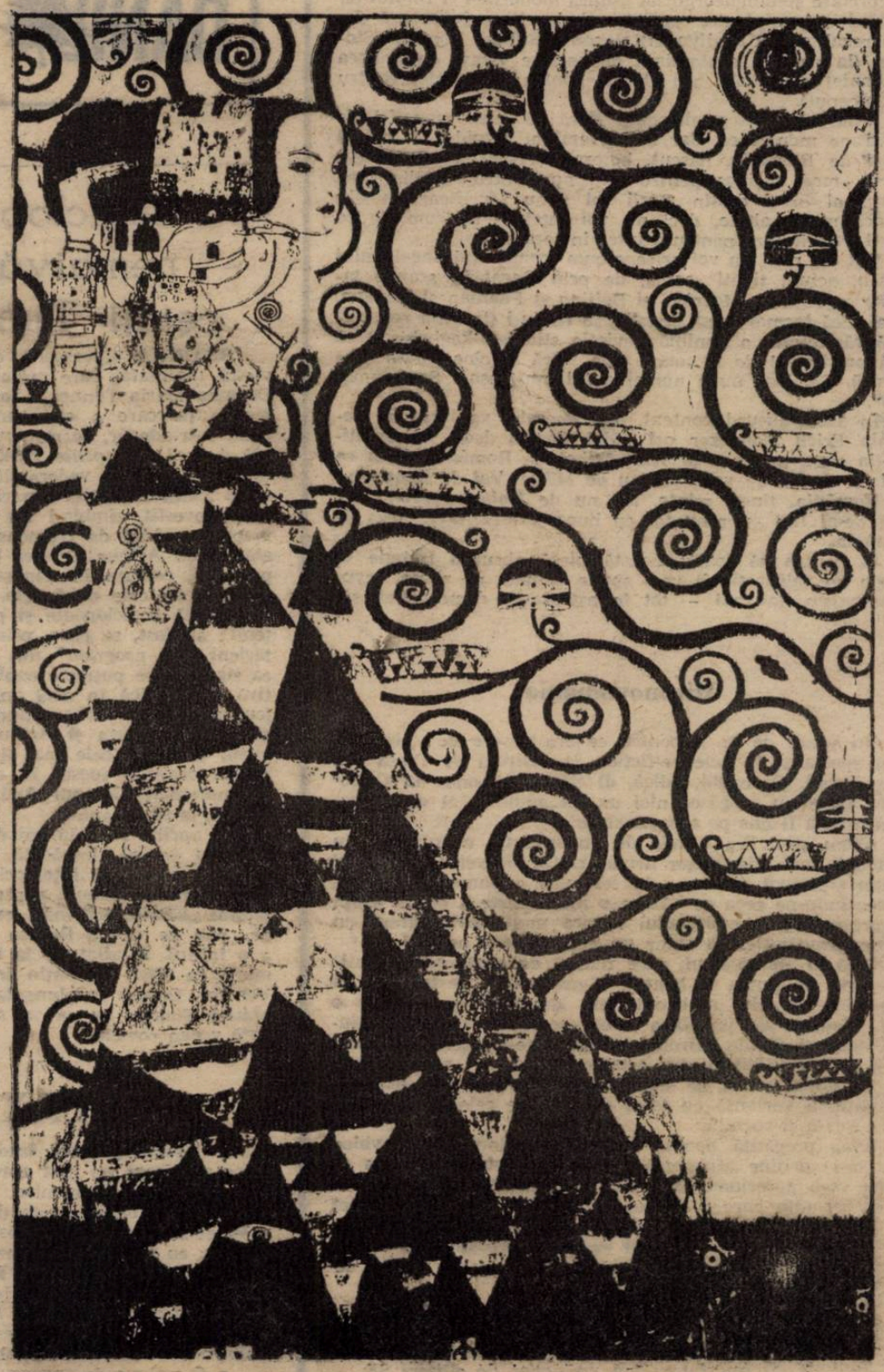

Ilustrațiile din acest număr reproduc imagini din albumul Gustav Klimt, „LUMEA ÎN FORMA FEMININULUI", Benedikt Taschen Verlag, 1989.

CANALUL 3

În așteptarea democrației

În România, pînă și așteptarea lui Godot pare a avea mai mulți sorți de izbîndă decît multsperatul randevu cu democrația. Toate vin, încet-încet, numai Ea se încăpățînează cu nonapariția. Ea — a cărei venire au trîmbițat-o atîți vornicei dintre cei mai mieroși. Ea — despre care sperăm că ne-a adus-o acel Decembrie semănînd — la început — a miracol carpato-danubiano-pontic, acum nemairămînînd decît un mit. Balcanic.

Nu e democrație în Ramânia epocii pe care cu justificată deznădejde o numim Epoca Hiescu? Nu e! N-a fost să fie! Și zicem că nu e atîta vreme cît ciracii Puterii acționează în contra unei constituțiuni departe de a fi sfinte, pe care cu un absurd consens majoritar tot ei au impus-o.

În tocmai acea carte fundamentală s-a prevăzut, printr-o inexplicabilă scăpare din partea unei foste majorități căreia nu-i scăpa nimic neprielnic ei, că unul cetățean născut în această țară nimeni și nimic nu-i poate lua acest drept. Și atunci — că de aici începe daravela — cum rămîne cu cetățeanul român Mihai, cantonat într-o prelungă așteptare în helvetul Versoix! Lui de ce i se refuză acest drept garantat celor mai umili dintre născuții la poale de Carpați? Nu cumva tocmai datorită neîncadrării sale în tagma simplilor cetățeni? Ba bine că nu!

Îi provoacă Puterea un prejudiciu Regelui Mihai? Evident! Dar deserviciul cîntărește mult mai greu în chiar talgerul celor ce dictează interdicția. Discreditați, înăuntru și înafară, rămîn Ion Iliescu (care, se știe, posedă o interpretare ștefangheorghistă asupra monarhiei și rolului ei, mințind cu seninătate, repetat, ori de cîte ori narează despre regalitate și tradiția ei) și contabilul-șef Theodor Stolojan (la rîndu-i, contaminat de spaime vizavi de liniștea campaniei electorale atît de în contra monarhiei dintru bun început).

N-am să înțeleg niciodată (fără să am vreun fel de fanatisme monarhice, dar nici aversiuni stupide) de ce lui Mihai de România, născut, botezat, crescut, apoi alungat într-un mod rușinos pentru noi, nu pentru el, din țara pentru al cărei destin moșii lui și-au sacrificat numele și încă multe altele, deci nu voi înțelege nicicum de ce Lui îi trebuie viză pentru a intra în țara sa.

Tot așa cum nu voi pricepe cum tocmai fiul ilegalistului Iliescu, aciuit, țineți seama, de prin Regat în scaune tapisate cu roșu de Moscova și Beijing și Phenian și Havana, va să zică tocmai acest ilegalist la rîndu-i (tradiția republicană rămînînd o penibilă deviație stingisto-Raghebistă) să aibă privilegiul de a hotărî cine intră și cine nu în țara noastră. Că doar nu e numai a lui, nu-i așa? Sau numai a lor.

În acest absurd context, mai degrabă va intra în România Erich Honecker ori Fidel Castro decît îndreptățitul (la tron, nu doar la viză) Mihai de România. Ceea ce ne face să zicem: vai! Vai nu de Mihai. Vai de România! De România, țineți minte, iar nu de Hohenzollern! La care de-ai Lui au renunțat cu bună știință. Din cauza de România.

Și pentru că toată această piesă absurdă trebuie să poarte un calificativ îi vom spune simplu, pe nume, cryptocomunism. Iar noi — tot în așteptarea democrației, sărmanii.

Mironovomania

Nu știam de ce și pentru ce era nevoie de prezența unui specialist în science-fiction la Biroul de Presă al Președinției. Ce caută, adică, dl Sandu Mironov la Cotroceni? Oare nu se găsea nici un alt adulator al dlui Iliescu pentru a fi uns pe această slujbă?

Acum știu. Era nevoie de un sefeist, neapărat. Nu pentru a face din țînțar armăsar. Ci viceversa. Domnu' Sandu și-a luat misiunea în serios și a purces la fapte, prezentîndu-ne ceea ce văzuse o mare parte a presei drept o agresiune a prezidentului asupra unui ziarist drept un dialog democratic, ba chiar un gest absolut normal.

Pînă și Rompres-ul, care numai de sentimente antiiliesciene nu putea fi bănuit, a prezentat gestul de la Constanța al celui multcontestat drept o agresiune și o faptă departe de imaginea unui președinte de stat. Numai domnul Sandu Mironov — pe care-l înțelegem, oarecum, doar e plătit pentru asta, nu-i așa? — ne-a prezentat, pe micul ecran, se subînțelege, la o oră de maximă audiență, o variantă cu totul diferită de cele relatate în presa scrisă și vorbită.

Avea pregătită domnu' Sandu și o înregistrare video care să-i sprijine afirmațiile. Din care, într-adevăr, nu se vedea vreo agresiune. Dar nici mult lăudatul calm al președintelui (din care-și făcuse, pînă acum, titlu de glorie) nu se prea remarca. Pînă și în acele imagini chipul celui ales purta pecetea unei mari enervări. Alesul unei mari părți a națiunii nu mai suportă, se vede, atîta lipsă de înțelegere din partea poporului.

A fost o agresiune? Din cele spuse de mulți alții — de prea mulți pentru a-i bănui pe toți de rea-credință. A crede doar pe dl Mironov, în aceste condiții, ar fi o altă ficțiune. Și nu sîntem noi un popor de eltitori SF.

Cornel BOGDAN

EVENIMENT

A apărut în aceste zile încă o carte la Editura de Vest: Danilo Kiș, Criptă pentru Boris Davidovici, în traducerea lui Simeon Lăzăreanu, cu o postfață de Cornel Ungureanu. O carte-eveniment, a unuia din cei mai importanți prozatori din secolul nostru, legat de Banat, de spiritul acestor locuri, prin nenumărate trasee biografice și culturale. „Orizont" a publicat în ultimii doi ani numeroase pagini de și despre Danilo Kiș, între care și interviul cu criticul englez Michael March (din care selectăm următorul fragment):

Mircea Mihăieș: **Ați rostit cîndva despre Danilo Kiș o propoziție care a făcut carieră.**

Michael March: **Da, am spus că Danilo Kiș era prea înalt ca să fie un scriitor și prea înalt ca să mănînce supă de pește. Dacă s-ar fi născut în America ar fi fost jucător de baschet. N-ar fi scris nici un cuvînt. Dar el nu a fost doar scriitor, ci și traducător. Un bărbat deosebit de înzestrat. [...] Seriozitatea lui crea în jur o atmosferă foarte densă. Întocmai ca în povestirile sale, care sînt de natură poetică. Conține ceva foarte adînc umoristic. Și ceva la fel de adînc ca tristețe. Uneori poți să te simți ca la o nuntă. Alteori ca la o înmormîntare. (...). Kiș aparține unei lumi precise, iar locurile din povestirile lui există, aievea. Dar ceea ce-l transformă într-un scriitor excepțional este capacitatea de a-i combina pe Borges, pe Joyce și, bineînțeles, pe Bruno Schultz, de care se simte cel mai apropiat. Posedă harul de a transforma faptul istoric în fapt metafizic. Lucrurile prindeau un gust anume, otrăvitor cîteodată, care te făcea să mori. O dată, de două, de trei ori, într-un șir de morți.**

Enciclopedia nemaivăzutei cetăți Timișoara

BĂTRÎNĂ („persoană de sex feminin și vîrstă înaintată, care trăiește de mulți ani"). Doamna Maria Tunner a fost cea mai în vîrstă femeie pe care a cunoscut-o enciclopedul. A trăit, într-adevăr, foarte mult. Cînd a împlinit 100 de ani, în aprilie 1984, era încă o femeie în puteri, doar cu vederea slăbită, perfect lucidă, cu o memorie extraordinară. Și-a adus aminte și a povestit, zîmbind nu se știe cui, despre viața incredibil de frumoasă pe care a trăit-o alături de Arthur Tunner (arhitectul și antreprenorul, celebru în Timișoara începutului de veac) și de cele două fete. Soții Tunner intră în această enciclopedie și pentru cîteva ciudățenii: au fost, se pare, prima familie de vegetarieni „cu program" din oraș și, mai mult ca sigur, între puținele cupluri cu o viață sportivă sistematică în acei ani: canotaj pe Bega (cu ponton și ambarcațiune proprii), ciclism, gimnastică. Maria și Arthur au avut, de asemeni, una din cele mai durabile căsnicii din istoria orașului (peste 70 de ani, trăiți zi de zi împreună). Domnul Arthur a murit înintea Mariei, la 98 de ani.

În aprilie 1984, la aniversare, doamna Tunner era senină, împăcată, retrasă în cel 100 de ani cu o rară înțelepciune și înțelegere a lucrurilor. Nu demult, pentru a-și completa capitolul „bătrîn, bătrînă", enciclopedul a trecut din nou pe strada Remus numărul 15, pentru a o întîlni. A aflat de la fiica sa, Irène, că a murit în 1987, cu puțin înainte de a împlini 103 ani. Despre îndelungata și fericita viață a Mariei Tunner nu se va scrie probabil niciodată vreun roman.

ENCICLOPE

FAX

● **Păstrarea unor tradiții culturale poate trece azi drept un gest aproape eroic, din cauza precarității economice. Cu totul meritorie apare atunci desfășurarea (între 13-15 august) a celei de-a XI-a ediții a Festivalului de film etnologic, cu participare internațională. Organizatori — Universitatea din Timișoara, Ministerul Culturii (Departamentul Memorie Culturală) și Societatea de Antropologie Culturală din România. Gazdă generoasă a prestigioasei manifestări științifice — orașul Sînnicolaul Mare.**

● **O acțiune de anvergură, declanșată săptămîna trecută — tabăra de sculptură a orașului Timișoara, cu 12 sculptori invitați: Marian Zidaru, Gh. Iliescu-Călinești, Maria Cocea, Constantin Popovici, Vlad Ciobanu, Sava Stoianov, Gheorghe Marcu (din București), Victor Gaga, Peter Jecza, Szakats Bela, Ștefan Călărășanu (din Timișoara) și Ingo Glass (Germania). Artiștii vor elabora proiectele și apoi lucrările celor 12 monumente amplasate în 12 puncte semnificative pentru traseul revoluției începute la Timișoara. Vom reveni cu amănunte.**

● **Asociația culturală de prietenie România-Israel anunță deschiderea cursurilor de ebraică (pentru începători și avansați) începînd din data de 1 septembrie. Înscrierile se fac pînă în 25 august, luni, miercuri și joi între orele 15,30 și 17,30, iar marți și vineri între orele 11 și 13 la sediul Asociației, din str. Kogălniceanu nr. 19.**

Pavilionul clăpăugilor

SĂ CRĂPĂM ÎN SUC PROPRIU

Flavius, la masă, la bere, cu doi tmici.

Primul amic: Astă-noapte am crezut că-mi dau duhul.
Flavius: Ai ceva cu inima?
Primul amic: Nu. Încă nu.
Al doilea amic: Și eu...
Flavius: Și tu ce?
Al doilea amic: Mi-a fost rău de căldură.
Flavius: Ai tensiune?
Al doilea amic: Nu cred că am.
Flavius: Asta ne mai lipsea.
Primul amic: Ce?
Flavius: Seceta. Ce naiba mîncăm la iarnă?
Primul amic: O să primim ajutoare.
Flavius: Aiurea! E secetă în toată Europa.
Primul amic: Primim de la americani.
Al doilea amic: În America nu e secetă?
Primul amic: Nu. Și chiar dacă ar fi, ei au rezerve uriașe.
Flavius: Crezi că americanii sînt chiar așa de mari filantropi?
Primul amic: Au tot interesul...
Al doilea amic: Ce fel de interes?
Primul amic: Să-și facă propagandă... umanitară.
Flavius: Vax!
Primul amic: La tine toate sînt vax!
Flavius: Te-nbeți cu apă rece.
Primul amic (iritat): De-ala merg lucrurile cum merg!
Flavius: Zău?!
Al doilea amic: Nu vă enervați.
Flavius: Păi, na-l vezi, dom'le, ce căpos e?!
Primul amic: Eu?!
Flavius: Bineînțeles că tu.
Primul amic: Cel mai bine ar fi să ne lase, toți, să crăpăm în suc propriu! Asta meritărm. Salut. (Se ridică și pleacă).
Flavius: Ce-i cu el, a făcut insolație?
Al doilea amic: Nu știu, da' simt că nici eu nu mai rezist mult...

Iosif COSTINAȘ

COPYRIGHT

Cu prof. MIRUNA ELIZA GHIL

Despre feminism și bastioanele masculinului

Doamna Miruna Eliza Ghil este originară din România. Absolventă a Universității din București, în specialitatea limbă și literatură română, limbi romanice. A părăsit țara în 1967 și a continuat o altă serie de studii în Israel, Franța și Statele Unite. Este doctor în filologie romanică, cu o teză susținută la Universitatea Columbia din New York în 1978. Din 1984 predă la Universitatea de stat din New Orleans, unde, în momentul de față este profesor „plin" și conducător al departamentului de franceză. A publicat numeroase volume și studii. Este unul din cei mai autorizați comentatori ai mișcărilor feministe mondiale, rezervîndu-și — față de acestea o poziție de strict observator (de cele mai multe ori critic).

— Universitatea la care predați e ultima instituție de învățămînt superior pe care am vizitat-o în cadrul programului de documentare în Statele Unite. Am rămas surprinsă pretutindeni de amploarea acordată problemelor teoretice ale feminismului. Cum vă explicați anvergura acestui fenomen în America? Mă refer, evident, și la nenumăratele sale aspecte practice, la eficiența mișcării respective.

— Aș preciza încă de la bun început că sînt doar observator de pe tușă al acestui fenomen. Un observator, de cele mai multe ori, critic. Dar în cunoștință de cauză. Cît privește amploarea lui reală, pe care ați sesizat-o corect nu numai în mediul universitar, aș spune următoarele: societatea americană este o democrație care a împins mai departe decît oriee altă societate democratică limita libertăților și drepturilor individului, cum ar fi cele legate de problemele rasiale, etnice sau de cele ale politicii sexelor. Feminismul a fost, la sfîrșitul anilor '70, una din mișcările radicale care a cîștigat teren din ce în ce mai mult. De ce în lumea universitară? De fapt, nici nu cred că mediul universitar deține monopolul în dezbaterile feministe, dar a devenit, e drept, teritoriul cel mai fertil pentru mișcările cele mai radicale. Feminismul e bine reprezentat mai ales în facultățile de științe umaniste, cred că și datorită unui motiv demografic: aici femeile sînt mai bine reprezentate numeric. Universitatea e un bastion al masculinității intelectuale. Așa a fost concepută încă de la început, din Evul Mediu. Accesul femeilor era inițial absolut exclus, și a rămas așa, în mod programatic, timp de secole. Universitatea americană a depășit această fază relativ recent, dar prioritar în domeniul literaturii, al limbilor străine.

— Într-un articol publicat nu demult în revista „Meridian" ați delimitat cîteva din tendințele feminismului american contemporan. Aș dori să le reluați, sintetic, și pentru cititorii „Orizontului"?

— Clasificarea pe care o întreprindeam acolo se baza pe o carte deosebit de interesantă, „Conflicts in Feminism". Prin forța lucrurilor, mișcarea la care ne referim are mai multe tendințe. Întîi de toate, o tendință strict intelectuală, centrată pe dezbaterea de idei: metode. strategii. Dar feminismul are și numeroase aspecte practice; din acest punct de vedere, rolul lui e de a rezolva cazurile concrete ale femeilor cu probleme. Domeniul pe care îl cunosc, fatalmente, mai bine e cel intelectual, teoretic, deși cele două teritorii comunică între ele. Pot să vă spun că nu există azi o universitate americană care se respectă fără un program coerent, o catedră, cursuri speciale pentru ceea ce se cheamă „women studies" — studii de feminism, să zicem. Ele pot fi făcute mai bine și mai puțin bine. Tendințele care s-ar intersecta în acest cîmp ar fi următoarele : întîi, feminismul cultural, care încearcă să valorizeze contribuția feminină la cultură de-a lungul epocilor. Demersul lor se întemeiază pe ideea că femeile au fost întotdeauna masiv prezente în cultură. dar contribuția lor a fost trecută sub tăcere de către criticii culturali care făceau panorama unei epoci și care, de obicei, erau bărbați. Nu era un gest neapărat deliberat, dar, oricum, realizările femeilor nu se menționau pur și simplu.

— Ați putea da cîteva exemple care să argumenteze reproșul feministelor culturale?

— Sigur că da! Am să vă dau un exemplu dintr-un domeniu pe care îl cunosc foarte bine: lumea medievală franceză. Numele unei Marie de France sau Christine de Pisan sînt, firește, cunoscute. Dar despre ele s-a vorbit întotdeauna mult mai puțin decît despre, să spunem, Chrétien de Troyes. Ca să nu mai vorbesc despre femeile-trubaduri.

— Și totuși, relativ la scurtă vreme după aceea, în Renaștere, are loc o reabilitare explozivă a femininului creator, mai ales în Italia.

— E adevărat. Și Franța cunoaște cîteva figuri de marcă: Marguerite de Navarre, de pildă. Mai există însă și o altă tendință în peisajul feminismului „de idei", mai extremistă, mai radicală. Ea focalizează o serie de mișcări de stînga, din punct de vedere ideologic, care își propun o reconstruire totală, premeargă de gesturi destructive, de tip „revoluție".

— Dacă ar fi să vă situați personal în una din aceste direcții, unde v-ați plasa?

— Dacă aș fi silită să-mi les din poziția ușor contemplativă, de observator, m-aș plasa printre „culturale". În ce privește proiectul radical, de tip „revoluționar", sînt destul de sceptică. Din punct de vedere teoretic, reprezentantele acestui din urmă tip se înscriu în ceea ce s-ar numi deconstructivism. Analizînd, de pildă, un text literar feminin, ele își propun să îl determine acestuia componentele care subminează cultura, și nu pe cele care o exprimă la un nivel superior. Pentru orientarea respectivă, femininul producător de cultură e în mod deliberat marginal, subversiv, iar meritul său fundamental e tocmai această subvertire a centrului cultural.

— Cum cred respectivele feministe că poate fi subversionat acest centru cultural?

— **Ele,** repet, **ele...**

— Deci se subînțelege că vă delimitați net...

— Evident. Deci ele susțin că poate fi întîi de toate subminat discursul rațional, prin mai multe metode: limbajul psihanalitic, de pildă.

— Este, dacă nu mă înșel, cazul unei Luce Irigaray sau H-lène Cixous.

— Exact. Foarte influențate de psihanaliza freudiană sau lacaniană, aceste doamne articulează un discurs voit nerațional, adică ne-cartezian, pentru a subversiona ceea ce ele consideră a fi un bastion al masculinității: cogito-ul cartezian. El ar fi una din ipostazele culturii falocrate, iar doamnele cu pricina ar submina acest vocabular.

— Nu vi se pare că toate strategiile lor, majoritatea din sfera ludicului sau din cea a tehnicilor de seducție prin limbaj au, în fond, o gratuitate care, în momentul de față riscă să-și piardă grația jocului și să plonjeze într-un derizoriu cam deprimant (pentru cîtă investiție intelectuală — reală! — a fost consumată)?

— Ba da. Toate aceste texte sînt foarte agreabile la lectură, dar au totuși ceva inconsistent, care le face, de altfel, și greu de predat într-o universitate. E un joc gratuit, poate de o anumită, limitată, utilitate. dar care nu avansează argumente. Cred că există alte probleme mai grave și mai urgente decît să ne jucăm cu cuvintele spre a submina cogito-ul cartezian, falocrat sau nu.

— Aș vrea să vă întreb ceva destul de complicat: de ce credeți că în România nici măcar aspectele concrete, sociale, foarte stringente ale problemei pe care o discutăm nu bîntuie mentalul feminin (darmite cele teoretice)? De ce ne cuprinde pe toți (mărturisesc că inclusiv pe mine) un amuzament ușor condescendent (în cel mai bun caz), cînd auzim de feminism și feministe?

— E una din chestiunile foarte grave, pe care, de altfel, le-am discutat cu mulți intelectuali români (Dorin Tudoran, Vladimir Tismăneanu, Nicolae Manolescu, de pildă). Eu am remarcat ca pe o ciudățenie absența totală a femeilor din guvern și prezența lor foarte sporadică printre deputați și senatori. M-a frapat acest lucru, ca primă imagine, de suprafață. Dar răspunzînd direct întrebării dvs.: sînt două categorii de cauze, cred. Unele locale, de conjunctură, altele mai profunde, sistemice, legate de însăși structura societății. În prima categorie ar putea intra : aversiunea (care persistă) față de persoana Elenei Ceaușescu și a celorlalte femei din fostul comitet central sau din alte posturi de conducere. Ele au compromis puternic ideea prezenței femininului în politică, deși, pe plan mondial, alte figuri au acreditat-o pe deplin. Dar, după părerea mea, asta e o cauză minoră și temporară. Timpul o va șterge. O cauză mai de adîncime e că societatea românească se zbate cu un milion de alte probleme care marginalizează oarecum problemele foarte dure ,de altfel, ale femeilor. Dar ele trebuie să declanșeze semnalul de alarmă, printr-o implicare directă în politic. Nu trebuie așteptate niciodată cadouri extraordinare din partea bărbaților. Eventual, ei pot fi convinși că problemele feminine sînt importante pentru electoratul lor, dar să nu așteptăm de la ei inițierea unei dezbateri de acest tip. Ar trebui să apară acele femei gata să elaboreze un program, o strategie concretă pentru problemele lor specifice.

— Care credeți că ar fi prioritățile unui asemenea program?

— Problemele pe care d-voastră le aveți și le veți avea în România sînt diferite de cele ale femeii din America. Întîi de toate e vorba despre nivelul de trai. Și atunci ar trebui discutate mai ales cîteva probleme concrete, aparent banale: dreptul la muncă egal. În constituție și în alte documente oficiale scrie că dreptul acesta este egal, dar în realitate, nu este. Am văzut cifrele șomajului. Sînt mult mai multe femei! Ar fi un prim aspect. De ce în momentele de criză, cînd toată populația suferă, femeile suferă mai mult? Apoi, al doilea domeniu care ar trebui investigat e politica familială : relațiile dintre sexe, relațiile cu copiii, problema separării cuplurilor, custodia copiilor. Pentru feministele americane, aceste aspecte ar putea părea banale, fără „glamour", dar pentru România, de acolo ar trebui început. De la conștiința de sine a femeilor.

— De-ar fi așa! Dar, ca să vă dau un singur exemplu că la noi se gîndește oarecum diferit: chiar eu, făcînd acest interviu cu d-voastră, m-am gîndit că el ar putea servi drept „introducere" (pe invers, cumva) la un număr tematic (conceput împreună cu ceilalți colegi ai mei) despre „retragerea" femininului (în ascеză, moarte, singurătate, de pildă).

Adriana BABEȚI

CORUL ZEŢARILOR

DIN NOU, AGORA

Cînd nimeni nu se mai aştepta, după dispariţia (să sperăm, temporară) a „Meridianului", cealaltă revistă românească de dincolo de ocean, concepută şi condusă de Dorin Tudoran, „Agora", apare cu un nou număr 2/1992 ● Impresia primă (reconfortantă): revista — pînă acum mai mult literară — preia mult din forţa de şoc a „Meridianului" ● Un număr preponderent teoretic ● Teme fierbinţi ● Cele „Nouă întrebări" ale lui Dorin Tudoran şi cîteva posibile răspunsuri descifrate la conferinţa „Capitalism, socialism şi democraţie" ● Între care: „Există o viabilă **a treia cale** între capitalism şi socialism sau independentă de ele?" ● Răspuns(uri): „Trăim, în multe locuri ale lumii, în plină **a treia cale**" şi: „Nici capitalismul, nici socialismul nu sînt istoric necesare" ● Reevaluări: destinul scriitorului, al artistului şi omului de cultură în procesul de tranziţie ● „Specia înaripată în primejdie" a lui Vassily Aksionov e Pegasul, scriitorul autentic, arta adevărată: „Există o lume uriaşă de sclavie literară comercială şi există o lume mai mică, unde demnitatea, independenţa şi inspiraţia se impun încă, o lume de literatură autentică. Aşa e, dar din nefericire aceste două lumi nu sînt izolate una de alta. Literatura comercială afectează inevitabil pe cealaltă, pe cînd invers nu se prea întîmplă nimic. Aici e necazul: **eu**, ca artist şi **ei**, cititorii mai potenţiali. Producţia de masă a sclavilor literari creează un nou climat în cultură. De fapt, e vorba de o uriaşă poluare a întregului mediu cultural occidental. Calul înaripat devine o specie în mare primejdie".

O altă re-evaluare: „Umanismul, cenzura şi artistul carismatic" (un foarte dens eseu semnat de Agnes Heller şi Ferenc Feher) ● „De la umanism la tribalism balcanic" (al lui Dan Oprescu) ● Sau textul scriitorului lituanian Algirdas Landsbergis, „Nemulţumirile biruinţei". Între cele mai incitante secţiuni ale revistei: **România: ieri-azi-mîine** ● Şi cel mai percutant articol: „Şocul adaptiv" al Elenei Ştefoi ● Multă luciditate, echilibru ● Un text „la rece" ● Inconfortabil pentru mulţi: „Profesoarele fanatic feseniste, parlamentarii care huiduie şi aplaudă pentru a-şi exprima aprobarea sau entuziasmul, gazetarii incisivi sau profesionişti ai calomniei, opozanţii vigilenţi şi incoruptibili, actorii ce-şi „joacă rolul" citind proclamaţii la mitingurile din pieţe, în timp ce unii colegi de-ai lor impresionează spectatorii la Milano şi Londra (cu piese montate de Andrei Şerban şi Lucian Pintilie), artiştii plastici transformaţi fie în bişniţari, fie în vedete europene, care cîştigă concursuri organizate de Centre Pompidou, inginerii care învaţă din mers secretele programelor computerizate şi ale marketingului, judecătorii care-i declară nevinovaţi pe foştii securişti şi-i pedepsesc pe sindicalişti pentru acţiunile lor greviste, cercetătorii dispuşi fie să se confrunte cu omologii lor europeni, fie să se pună în slujba echipei guvernamentale în schimbul unei vile la Sosea — toţi aceştia n-au fost aduşi, după răsturnarea dictaturii, de prin alte părţi ale lumii". ● Alături, „Citindu-l pe Havel" (al lui Stelian Tănase), Sindromul **border-line"** (al lui Ion Manolescu) şi un dialog vibrant, „Nevoia de memorie" (Pia Brînzeu — Pius Brînzeu). O secţiune care continuă (din numerele anterioare) şi care se citeşte cu acelaşi interes: „Amintiri despre cenzură" ● De data aceasta, îi răspund Lidiei Vianu, Ion Negoitescu şi Dan Verona ● Texte confesive, pagini de jurnal: August Strindberg („Jurnal ocult", în traducerea Gabrielei Melinescu) şi fragmentele de **Jurnal atopic** ale lui Dan Petrescu (citabil rînd de rînd, pentru ce înseamnă o experienţă românească lucidă, în Occident) ● Şi nu în ultimul rînd, eseurile lui Boris Groys sau Hannes Böhringer şi paginile de publicistică semnate de William Totok şi Erich Wolfgang Skwara. O concluzie ● Chiar fără nici o pagină de beletristică propriu-zisă, „Agora" lui Dorin Tudoran se poate citi **şi ca literatură.** Rareori, o revistă în limba română, scrisă atît de bine, gîndită atît de inteligent, coerent, într-o bine-venită diversitate. ● Apariţia în continuare a „Agorei" şi „Meridianului" e mai mult decît necesară: e obligatorie.

A. B.

LINIŞTE ŞI ASCEZĂ

Povestea timpului

Seara pe care am trăit-o la ultima descindere la mînăstirea Şag, mînat, de data asta, de obligaţii jurnalistice, s-a asemănat pînă la nesemnificativ cu altele pe care le-am trăit tot aici, în alte vremuri. Atunci mînăstirea îmi fusese loc de refugiu într-un altceva care îmi dădea senzaţia că evadez într-un dintotdeauna, asemănător cu seri de vară din copilărie sau, Dumnezeu le mai ştie, din alte lumi sau alte vieţi, cum se zice. Seri de vară călduroase, anonime, fără nimic, un gol excelent, fortifiant, un fel de abandon în care nu mai eşti decît într-un fel pe care îmi vine greu să-l spun. Călugăriţele muncesc pe la bucătărie şi de acolo răzbat zgomote care îmi amintesc de serile de la sat, stăm pe o bancă şi se lasă seara, e bine şi atîta tot. Timpul trece aici, ca şi aiurea, peste cartiere, stadioane, parcuri, cîmpuri sate, păduri, nu e nimic altfel, mergem înainte, noi cu ale noastre, cei de aici îşi văd de ale lor, trăiesc în ritmuri identice, în felul lor, cu altele care se petrec cine ştie unde. Şi prin chiar faptul că nu e nimic, că nu se petrece mare lucru, prin chiar acest lucru, totul pare să se umple treptat, uşor şi nevăzut, de o tensiune nelămurită, alunecă într-o ciudăţenie pe care o simt în orice, în muşculiţele care se rotesc în aer, în şuieratul de departe al unui tren, în straturile de flori arse de canicula.

Discutăm cu părintele Ioan Negruţiu despre nevoia de mai bine sufletesc, pe care chiar îl simţi atunci cînd nu-l rosteşti. Orice stare pe care o aduci în cuvinte îţi scapă, nu mai este ceea ce pare să fie cu adevărat atunci cînd nimeni nu te obligă să o limitezi în determinarea cuvîntului. Sîntem într-o măsură mult mai mare dincolo de vorbe, cel mai bine e să taci, să stai pe bancă, înaintea ta se învîrt în aer muşculiţe firave, florile arse, pomii, aleile, un miros vag de tămîie, de busuioc şi timpul care se învîrte şi el, trece pe lîngă tine încet ca o apă care curge abia, abia, ca Timişul pe sub podul de la şosea şi cînd începi să le spui pe toate rămîi fără nimic, îţi scapă totul printre degete, nu spui mare lucru, simţi puţinătatea măsurisirii, sărăcia vorbei, a aceleia prin care s-a făcut totul şi din cauza căreia putem să aşezăm lumea în discurs, în explicaţia justificativă, în hermeneutică. Lumea există pentru că există cuvîntul, şi nu invers, dacă ar fi să ne gîndim doar la adîncimea formulei care dă suport ontologic basmului: „dacă **n-ar fi**, nu s-ar povesti".

Aşadar, nimic deosebit, doar vorbe, banca, aleile, florile, măicuţele pe la bucătărie şi prin alte părţi, părintele Ioan, seara, şuieratul din departe al unei locomotive, altele de acelaşi fel, seara ca pe la sate, cu lătrat de cîine şi zgomot de oale pe la bucătărie, şi peste toate, molcom, timpul curgînd abia, abia, ca Timişul pe sub podul de la şosea, timpul pe care cel mai bine l-a povestit Fericitul Augustin cînd, într-o seară asemănătoare, s-a aşezat pe o bancă, după o zi caniculară, printre flori arse de vipie şi muşculiţe învălătucite în umbra pomilor şi a spus povestea timpului, l-a povestit: „Ce este deci timpul? Dacă nimeni nu mă întreabă, ştiu; dacă întrebat fiind, încerc să-l explic, nu ştiu; totuşi, susţin cu îndrăzneală că dacă nimic nu ar trece, nu ar fi un timp trecut, dacă nimic nu s-ar întîmpla, nu ar fi un timp viitor, dacă nimic nu ar fi, nu ar fi timp prezent (...) Cît priveşte prezentul, el nu ar fi timp, ci eternitate .Aşadar, dacă prezentul, pentru a fi timp, trebuie să treacă în trecut, cum putem să spunem că el este, el care nu poate fi decît încetînd să fie, astfel că nu sîntem îndreptăţiţi să spunem că timpul este, decît pentru că el tinde să nu fie?"

Daniel VIGHI

Energii luminoase şi caste

Despre mînăstiri am citit destule, dar pragul vreuneia dintre ele nu l-am trecut niciodată. Ani de-a rîndul, nu am avut, probabil, nevoie de un alt chip al realităţii decît cel reprezentat de cotidianul imediat palpabil... strada, magazinul, restaurantul, librăria, apartamentul, clădirea, fără vreo virtute arhitecturală, a serviciului. Mă purta, pesemne, prin aceste spaţii eminamente concrete şi un temperament pozitiv, temător de umbre, de aparente linişti, de probleme sufleteşti mai complicate. Dar omul se schimbă, de la un timp anumite umori dispar fără urmă, rămîn pe mari suprafeţe interioare albii secate, vînturi ce-au bătut furios se sting ca flacăra unui chibrit, se instalează mai peste tot un dulce

LINIȘTE ȘI ASCEZĂ

climat al resemnării ce aduce cu sine o distanțare față de ziua tropăitoare și lumina obositoare a amiezii. Mai zilele trecute, atins de o secretă boare, am avut dorința de a păși într-o mînăstire, fără creioane, carnete de notat, fără intenția de a transporta „afară", în formulări rafinate, ceea ce-mi va fi dat să văd înăuntru, între ziduri ce în imaginația mea luau eră nu o dată dimensiuni de fortificație medievală.

A fost într-o după-amiază caldă a lunii acesteia, cînd, împreună cu cîțiva colegi de gînd și scris timișorean, am traversat pragurile mînăstirii de la Șag-Timișeni. Iată-mă într-o curte mică și liniștită ca o frunză plutitoare pe apa călduță a unui eleșteu. Cîteva bănci așezate mai la umbră parcă-ți vorbesc despre răgaz, așteptare, discretă ieșire din timp. O viță de vie, agățată ca o pelerină pe șpaliere, creează un culoar de umbră, prin care două pisici cu aspect schimnic își plimbă delicata lor elasticitate. În spatele așezămîntului, mărginit de pruni și porumbi, se întinde un spațiu liber ce pare a fi al cugetărilor, al pașilor făcuți spre înlăuntrul tău, al cuvintelor adresate deopotrivă pămîntului și cerului, poate și al singurătății grele ca o piclă cînd în preajma ființei umane nu se mai află nimeni și nimic. Mai sînt și flori ca niște mici capete împodobite cu pălăriuțe galbene și roșii și o fîntînă în apele căreia, dacă te uiți, îți vezi chipul balansînd pe unde, o clipă furat și dus în adîncuri, o clipă proiectat în sus, aproape de cenușiul găleții.

Stau pe-o bancă și mă uit la pereții albi ai bisericuței cînd, deodată, ies din puncte neștiute trei mari catedrale... Notre Dame... Chartres... Läon... Făcute din umbre, din clopote grele, din contraforți ce zguduiau pămîntul, din pivnițe pline de oase. Vin să mă caute și să mă ducă departe, în cotrurile lor, sub bolțile lor, pe nine, de cîțiva ani, neliniștit călător... Am, totuși, puterea să spun grecoaielor ziduri ce vor să mă ia că, pentru un anume timp, doresc să rămîn aproape de mica biserică albă și de făpturile ei... Cum să violezi secrete, cum să întrebi, cum să intri în detalii?... Între noi și „ele" sînt cărțile de rugăciune, hainele negre, teribila economie de cuvinte. Poate mai bine de un ceas am intrat și-am ieșit din chilii, de fapt, din cămăruțe, simțind în spate suflul puternic al icoanelor. Noi, cei veniți cu mașina sîntem ca niște cavaleri ai Renașterii, meșteri în poveștile trupului, unși cu alifiile pămîntului, dar simțim că toate crustele ne cam plesnesc cînd din biserică se revarsă în afară, purtat pe nu știu cîte voci... „Doamne, miluiește-ne pe noi"

Femei retrase în cîntec, în gimnastica îngenuncherilor, în texte ce vorbesc de Muntele Măslinilor, de Iuda Iscariotul, de Valea Cedronului, de Capernaum, de predicile de pe lac. Ființe ce și-au întors fața de la realitate căutîndu-l cu un enorm potențial afectiv pe Dumnezeu. Energii luminoase și caste, purtătoare de curaj, de ideal, dînd o frumusețe neînțeleasă chipului uman, o misterioasă forță a fragilelor trupuri, acolo, în curtea împrejmuită, lîngă biserica albă, lîngă clopote, lîngă fîntîna ce, o dată cu-nserarea își trimite spre pomi și cer răcoarea apelor ei. Nu e aproape nimic de cîștigat prin cuvinte aici, totul se forjează în adîncime, departe de obiceiurile și straiele noastre lumești... „Haidem, să plecăm, ne-am zis cu toții la un moment-dat, să luăm cu noi ceva din liniștea, din pacea mînăstirii, să scriem cîteva rînduri pentru cei mulți, ce trăiesc în afară"... și am pornit-o pe drumul pe care venisem, eu avînd mereu impresia că sînt urmărit de trei mari catedrale, ceilalți uitîndu-se la porumb, la lună, la noaptea ce ne luase cu totul în puterile ei...

Mircea PORA

Viața îmblînzită

De-o parte pădurea, de alta — mînăstirea. Poți opri, decent, la poartă. Dar nimeni n-o să-ți spună nimic dacă o să parchezi în incintă. În seara de referință se află înăuntru un automobil cu număr de Franța și unul cu număr de Germania. Chiar la intrare — cimitirul. Culegem cîteva fire de busuioc de lîngă gard. Evlavia noastră se îmbină nepermis cu simțul practic: ne gîndim la molii, la răsuflețul greu al zidurilor de bloc. Deci roaba lui Dumnezeu monahia Magrina Tărcan (1916-1949). Odihnește în pace, suflet blînd! Mai încolo, Aglaida Zabulotna (1909-1945). Maica Veniamina se pare că și-a îngropat aici părinții lumești sau doar le-a înălțat cruci. Mai degrabă i-a strămutat, după sorocul prevăzut prin lege, aproape de sine. Asta trebuie să fie. Acum așteaptă învierea morților, cum bine precizează inscripția. Mihaela Potora (1923-1980), fosta îngrijitoare a sfintei mînăstiri Partoș. Apolinaria Dobrotă (1900-1983). Teoctista Păcurariu (1918-1987).

E zi de sărbătoare. În alte dăți am contemplat maicile venind de la cîmp, de la pășune, cu vacile, cu oile, cu uneltele. Retragerea în aceste locuri parcă ar fi dulce.

Tocmai se întîmplă o vizită. Călugărița catolică, învești mîntată în alb, își răsucește necontenit privirea. Mușcă bucăți din preajmă. Ceva nu s-o potrivi. Suntem departe de rigoarea unui **Kloster** (lat. **claustrum** — închidere). Vînzoleala rudelor, a copiilor aferenți, a credincioșilor mult prea familiari. La fîntînă — doi soldați. De altfel, dinspre poligon răsună țiruri de noapte. Prin translatoare, femeia în alb se interesează, ușor intrigată, cum se explică prezența tinerilor în uniformă. „Nähe ist eine Kaserne" (Pe-aproape-i o cazarmă), i se răspunde, însă explicația nu pare s-o mulțumească. Se vede că oștenii-s oaspeți obișnuiți. La plecare, ei vor duce croafne frumos mirositoare într-o pungă din plastic și apă rece în ploștile militare.

Din mașina franțuzilor coboară un elegant domn de culoare, ia șolul prins cu elastic din jgheab și bea cu poftă.

Maica Cecilia de douășceva de ani, a absolvit un liceu mecanic din Cluj. A avut chemare, de-aia a ajuns aici. Chiar dac-ar fi în posesia unui televizor, nu s-ar prea uita la el, pentru a evita întîlnirea cu imaginile dezmățate. Viața îmblînzită îi joacă în ochi. Aruncăm o privire în chilia pe care o împarte cu altă măicuță. Iz de iasomie. Interior de casă țărănească.

E noapte de-a binelea. Slujba Schimbării la Față continuă în biserica nouă și amplificarea o revarsă într-un registru potrivit prin odăi, în unghere, pe aleile liniștite. Mi-aduc aminte cum, anul trecut, înaintea Paștilor, la tăierea mielului, săvîrșită de omul cu barbă, maicile au ridicat plînset înalt — cea cu covata, cea cu ligheanul, cea încremenită între stîlpii șopronului.

Acuși va apărea maica Tomaida, cîntînd psalmi cu glas mic, o să dea o raită prin cimitir, va pune, în chip simbolic ivărul la poartă.

Viorel MARINEASA

ABAJUR

O SUTĂ DE ANI MAI TÎRZIU

Ce lasă în urmă, **treizeci de ani după, o sută mai tîrziu,** numele canonizate de istoria literară? ● Dar cele ce mai aspiră, postum, la gloria cataloagelor, a topurilor, a clasamentelor întocmite întru folosul profanilor (și nu numai), pentru cei care mai trag cu ochiul, din varii motive, spre lumea bună — cea mai bună dintre lumile posibile —, a literatorilor? ● Din ce se întemeiază herbul celor aleși, a căror stea a urcat (indecis pînă mai ieri), în ierarhizările sezoniere, întocmite pentru uzul strictei (noastre) contemporaneități? ● Ce se poate reține din scrisele celor însumați de istoria literară, ce se poate cita întru delectarea celor din clubul, din ce în ce mai exclusivist (pentru că, numeric, din ce în ce mai pauper), a celor interesați de prospectarea unor literaturi (de dată mai nouă, mai veche) clasicizate? ● Să căutăm un răspuns provizoriu cercetînd un volum mai mult sau mai puțin de vacanță: **Eseuri** de Marc Eigeldinger. Antologie, prefață, traducere, note și comentarii de **Henri Zalis**, Editura Romcart, 1992. ● Cum se văd, așadar, valorile clasicizate, ce ne mai poate spune literatura pornind de la o repede ochire asupra citatelor ce agrementează un șir de studii critice nici excesiv de specializate, vizînd performanțele specialiștilor, nici, desigur, doar plăcerea colportării de informații picante culese din biografiile scriitorilor. ● Ce vom putea reține, de e să uzăm de o lentilă critică tradițională, cum pare a fi cea pe care ne-o oferă Marc Eigeldinger, din reflecțiile — exempli gratia — unor Vigny și Hugo? ● Ce vom afla, prin urmare, despre cuvintele de ordine ce vor fi dat tonul literaturii în veacul al nouăsprezecelea (și mai apoi), la Paris sau primprejur? ● În ce constau, în anul de grație 1858, aprehensiunile, angoasele, dilemele unui A. de Vigny? ● „Mereu solicitat de o înclinație spre dezincarnare, Vigny se teme de fuziunea spiritului și materiei, de înrădăcinarea ideii într-o formă concretă; preferă să se refugieze în detașarea și independența ideilor „Singură gîndirea, gîndirea pură, exercițiul interior al ideilor și jocul lor reciproc mă fac într-adevăr fericit» (1858). ● Nimic nou sub soare, am zice noi. ● „Oricum am privi lucrurile, ne instruiește același eseist, Vigny s-a atașat de viziunea mistică a ideilor ce îi propun modele de puritate și seninătate. El descoperă în aceasta sursa contemplației și a deplinei frumuseți spirituale. «Ascult pașii armonioși ai ideilor de-a lungul sferelor universului și în toate constelațiile trecutului, cît și în visele înstelate ale viitorului» (1858). ● Recunoscînd, în cele de mai sus, un stil al epocii, să vedem în ce fel — unde își situează Mekka poeziei alți lirici din celălalt veac. Între aceștia și mult mai sistematicul, mai didacticul și mai consecvent cu sine, în ciuda evoluției vizibile, de la un deceniu la altul, Victor Hugo. ● Cel care crede, o vreme, că „Unul din cei doi ochi ai poetului țintește spre umanitate, celălalt spre natură. Primul ochi se numește observație, al doilea imaginație. Din dubla iscodire mereu îndreptată spre dublul ei obiect ia naștere în spiritul poetului inspirația lui unică și multiplă, simplă și complexă, numită geniu" (1840), ajungînd să-și proiecteze, mitic, liricele efuziuni (cum în mult citatul, altminteri, **William Shakespeare**): „Ca și anticul Jupiter din Egina, cel cu trei ochi, poetul are o privire întreită, observă, imaginează, intuiește..." ● Veacul, cu Baudelaire, ne-o demonstrează încă o dată Marc Eigeldinger, înaintează, ne aflăm, iată, cu cîțiva pași mai aproape de cotidienele noastre angoase. ● Cu Baudelaire, cel care denunță **progresul**, pentru că, ni se spune: „În ciuda ajutorului adus de cîțiva lingăi celebri prostiei naționale a omului n-aș fi crezut vreodată că țara noastră poate păși atît de repede pe drumul «progresului». Această societate s-a ales cu un strat de vulgaritate ce conferă dispreț pentru omul de spirit violența unei pasiuni. Sînt însă carapace norocoase pe care nici otrava nu le străpunge". ● Mai actual, parcă, un alt citat dintr-un text baudelairean: „Mecanizarea va sfîrși prin a ne americaniza în așa măsură că progresul în noi va atrofia spiritualitatea, că nimic din visările sangvinare, sacrilegiile sau utopiile nefirești nu se vor compara cu urmările acesteia". ● Filosofie a progresului individual, solipsism etic proiectat la scara devenirii istorice, libertate de alegere, de edificare întru cultură — speță mai puțin bătătoare, la ochi, mai puțin spectaculoasă de existențialism? ● Toate laolaltă, probabil, dacă e să urmăm citatele și argumentele cu care această carte de vacanță a lui Marc Eigeldinger înaintează, parcurgîndu-l pe Baudelaire, spre secolul douăzeci — propunîndu-și în fapt a reface apoi drumul înapoi, într-o căutare a originilor, a miturilor civilizatorii: „Sub dubla influență a lui Edgar Poe și Joseph de Maistre, Baudelaire rămîne convins că perversitatea din naștere și sentimentul păcatului originar domină condiția umană. El declară fourieristului Alphonse Toussenel: »Toate erezile la care făceam aluzie recent sînt la drept vorbind consecința marii abateri moderne a unei doctrine nefirești, înlocuind doctrina naturală — vreau să zic suprimarea ideii de păcat originar«".

Lucian ALEXIU

ALBERTINE ADORMITĂ

ALAIN FINKIELKRAUT
Înțelepciunea dragostei

Două volume din In căutarea timpului pierdut sînt consacrate relației dintre narator și **Albertine: Prizoniera** și **Fugara**. Titlurile sînt înșelătoare. **Prizoniera** relatează o fugă, **Fugara** o detenție. Albertine prizonieră nu încetează să dejoace supravegherea temnicerului ei. Albertine dispărută îl întemnițează pe cel pe care l-a părăsit: acesta nu poate face nici o mișcare al cărei obiect să nu fie ea; nu se poate sustrage absenței sale inexorabile. Prizoniera e evanescentă,; fugara, obsedantă. Ce e, de fapt, sentimentul dragostei? Imposibilitatea de a scăpa de ceea ce ne scapă mereu. Atunci cînd e departe. Celălalt te obsedează: fantomă exigentă, îți ocupă sufletul chiar și după ce-și ia partea cuvenită de afecțiune, nu-ți lasă pentru restul lumii decît niște reziduuri de tandrețe și o curiozitate inexistentă aproape. În ciuda elanurilor sale, a abandonului său, el nu e niciodată pe deantregul aici, indiferența sa ireductibilă îl sustrage dorinței tale de posesiune. Chiar și între patru ochi, totul se petrece ca și cum Celălalt n-ar locui sub același acoperiș cu tine. Îndepărtîndu-i pe nepoftiți, singurătatea în doi poate să-ți pună la dispoziție chipul celui îndrăgit; dar el se încăpățînează să rămînă indisponibil. Izolarea conjugală nu șterge distanța, îi suprimă doar cauzele accidentale. De aici neliniștea, tandrețea și dorința care constau în „a urmări ceea ce e deja prezent, a continua să cauți ceea ce ai găsit", în „a solicita ceea ce se eliberează fără încetare de propria sa formă". Într-un cuvînt, în dragoste, prezența este o modalitate a absenței.

Sub jocul fizionomiilor, sub minele schimbătoare și virtuozitatea prefăcătoriilor, observatorul perspicace poate capta esența feței — „the music of the face", cum spunea Byron. Îndrăgostitul nu depășește aparențele decît pentru a se confrunta cu evadarea perpetuă a celuilalt. Cu ajutorul atenției, observatorul rezolvă enigma: fața trădează persoana. Prin dorință, îndrăgostitul poate avea acces la ea; dar, prin fața sa, Celălalt e absent, lipsește mereu la apel. În zadar astupi breșele, sechestrezi obiectul pasiunii, îl închizi între patru pereți, îl pindești cu o atenție mobilă și mereu trează faptele și gesturile cele mai elementare, punîndu-i astfel într-o stare constantă de vizibilitate — totul e trudă zadarnică! Chipul îndrăgit nu aparține acestei lumi, nici chiar atunci cînd această lume este o închisoare. Supus unei supravegheri permanente, exhaustive, omniprezente, îi rămîn ochii pentru a se refugia în sînul captivității sale.

Singur somnul va putea birui această ciudățenie a Celuilalt, coborîndu-i pleoapele, „așternîndu-i pe chip acea continuitate perfectă pe care ochii nu o întrerup." Albertine adormită îi oferă eroului Căutării momentele sale fragile de răgaz. „Eul său nu-mi mai scăpa în fiece clipă, așa cum se întîmpla atunci cînd discutam, prin subterfugiile gîndului nemărturisit sau ale privirii. Eu rechemase la sine tot ce pînă atunci se aflase în afara ei; se refugiase, închisă, rezumată în trupul său." Somnul dă feței imobilitatea unei statui. Fără voce și fără privire, fața consimte în sfîrșit să rămînă nemișcată. Îi este dat atunci îndrăgostitului să preschimbe chinul în contemplare și să se odihnească de dragoste.

Alții vor susține contrariul: îți vor mărturisi că somnul ființei iubite este momentul cînd ciudățenia atinge apogeul, iar neliniștea devine deosebit de violentă. Că fața adormită, departe de a se supune avidității lor de cuceritori, pare să-i izgonească din universul fantastic unde s-a cufundat. Că despărțindu-se provizoriu de viață. Celălalt îi frustrează de orice influență. Și că, în sfîrșit, ei nu știu să reziste întotdeauna tentației imperialiste și ridicole de a-și trezi partenerul ca și cum acesta ar fi comis o infidelitate prin simplul fapt că a cedat nopții. Aceștia nu găsesc despăgubire pentru neputința în care l-a aruncat dragostea decît în perioadele de luciditate deplină, cînd elocința lor farmecă și subjugă chipul iubit. Mai orgolioși și mai geloși decît paznicul Albertinei — dacă așa ceva e posibil — ei tratează somnul ca pe un rival. Cuvîntul lor se vrea suveran: nu admite să împartă cu o altă putere facultatea de a-l încînta pe Celălalt, de a-l hipnotiza.

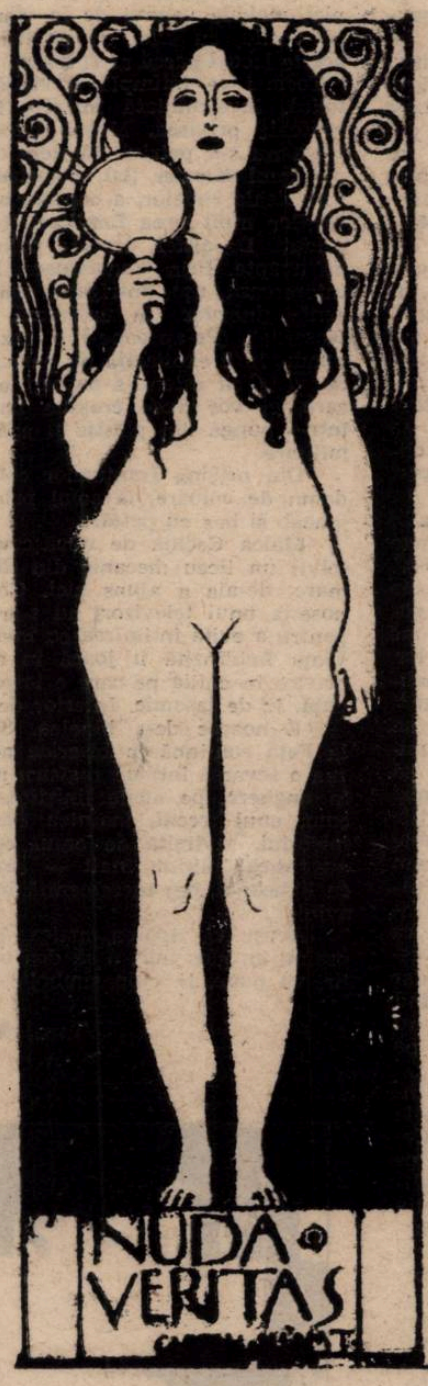

ÎMPREUNĂ, DAR NU ÎNCĂ

Te iubesc. Pe tine? Meritele tale? Strălucirea surîsului tău? Grația siluetei tale? Fragilitatea ta? Caracterul tău? Faptele tale deosebite sau simplul fapt că exiști? „Nu iubim niciodată persoanele, ci doar calitățile lor, afirmă Pascal. Dacă iubim pe cineva pentru frumusețea sa, îl iubim oare? Nu, căci variola care va ucide frumusețea fără a ucide persoana ne va face să n-o mai iubim." După Hegel, dimpotrivă, a iubi înseamnă a atribui o valoare pozitivă ființei celui iubit, independent de actele sale sau de proprietățile sale unice și perisabile. Proust aduce o contribuție inedită la această adevărată dezbatere, susținînd că nimeni nu are dreptate. Dragostea nu se adresează nici persoanei, nici particularităților sale, ea vizează enigma Celuilalt, distanța sa, incognito-ul său, modul său de a nu fi niciodată pe aceeași lungime de undă cu mine, nici chiar în momentele noastre cele mai intime. Tu-ul din „Te iubesc" nu este egalul sau contemporanul meu, iar dragostea e investigarea disperată a acestui anacronism. Despre amanți se poate spune, conform unei formule care rezumă egalitatea, dreptatea, mîngîierea, comunicarea și transcendența — formulă admirabilă prin precizie și grație, că ei sînt „împreună, dar nu încă".

Dragostea este legătura paradoxală care, aprofundîndu-se, îl lipsește pe Celălalt de determinațiile sale, pînă cînd îmi devine impenetrabil. Atîta timp cît n-o iubeam, ea era frumoasă sau urîtă, nervoasă sau calmă, obsesională sau isterică; nici unul din aceste atribute nu mai are de-acum încolo puterea s-o rețină. Am ales-o pentru faptul că avea ceva minunat, deosebit, unic; acum iubesc în ea nu „o calitate diferită de toate celelalte, ci calitatea însăși a diferenței." Pasiunea impune tăcere adjectivelor care îl împodobeau pe Celălalt înaintea apariției dragostei. Itinerariul iubirii este o ascezi ciudată, un drum spre invizibil care duce de la calități la persoană și de la persoană la chip. Un romancier, observă Proust, ar exprima un adevăr esențial „dacă, pictînd caractere pentru toate celelalte personaje ale sale, s-ar abține să-i dea unui femei iubite."

Pasiunea nu e un vis. Ea nu e romanul pe care un suflet exaltat îl suprapune trivialității existenței. Îndrăgostitul divaghează, își pierde capul, acționează ca un om beat, într-o stare sucundă, dar nu delirează. A iubi înseamnă a gratifica o persoană obișnuită cu virtuți sublime sau a împodobi cu o magie fluxorie — căci pasiunea nu adaugă nimic ființei iubite. Dimpotrivă, o dezbracă, prin scăderi succesive, pînă în acel moment de intolerabilă acuitate cînd se dă pe sine „ca alta, adică drept ceea ce nu se lasă tematizat." Pasiunea, spre deosebire de toate sentimentele călduțe pe care inteligența le însoțește, ne pune în contact cu abstracția ființei.

Îndrăgostitul își abandonează prada pentru o umbră, știință, pentru dorință, cunoașterea care fixează obiectul întregindu-i într-o tipologie, pentru abordarea care pune la însercare și menține ciudățenia Celuilalt. În intimitatea dragostei, ființa iubită rămîne transcendentă în raport cu mine. Din proximitatea mea față de ea nu rezultă nici o informație — pentru că nu se manifestă ca fiind ceva, nu renunță niciodată la exterioritatea sa — dar nu e vorba nici de o momeală: „A-mi-cunoaște un trebuie înțeles ales ca o suprimare a cunoașterii. Nu ea rateu al cunoașterii e dragostea dragoste." Comunicarea în dragoste duce dincolo de alternativa între halucinație și dezvăluire. Există întotdeauna în Celălalt ceva mai mult de iubit (și de tolerat) decît ideile sau reveriile urzite cu migală în absența sa.

Deoarece pasiunea nu e un act de cunoaștere, o așezăm în rubrica fantasmelor. Deoarece îndrăgostitul nu e întotdeauna clarvăzător, spunem despre el că bate cîmpii. În realitate, dacă e vorba de nesăbuință, ea nu e dezbinare, ci întîlnire și nu se datorează, așa cum se întîmplă în psihoza obișnuită, uitării Celuilalt, ci bruscării sale. Teribil în dragoste este faptul că ea distruge toate barierele, toate procedurile, toate convențiile care mențin legăturile dintre oameni la o temperatură medie și protejează viața cotidiană de chipul celuilalt. În dragoste, Celălalt îți vine din afară, se instalează în tine și îți rămîne străin. Te atinge pînă la a-ți acapara întregul cîmp al conștiinței și se sustrage atingerii tale. Ireductibil la analizele pe care i le faci refractar în talentele tale de observator și la proiectările tale, chipul iubit are față de tine o atitudine care refuză cunoașterea, fără a se cufunda totuși în nebunie. (...)

SUFERINȚA

Nu se va insista niciodată îndeajuns asupra pagubelor pe care le-a provocat invazia vocabularului psihanalitic în limbajul curent. Freud vrea să dea omenirii o noțiune mai clară despre ea însăși; de atunci, clișeele freudiene întunecă modul nostru de a cunoaște omul. E cazul cuvîntului **masochism** aplicat suferinței în dragoste. Dacă pasiunea face din tine o pradă ușoară pentru insomnie, dacă în ciuda tuturor precauțiilor tale, a farmecului pe care îl etalezi, a comentariilor tale interminabile și a confidenților cu care te înconjori Celălalt te depășește, iar tu te lași umilit de el, aceasta se datorează faptului că, după cum susține noua înțelepciune a națiunilor, ai ceva de cîștigat. Durerea aparentă ascunde o delectare secretă. Lamentația devine pentru tine euforie, plenitudinea îmbracă haina privațiunii. Te mulțumești discret, și parcă fără știrea ta, cu ceea ce pare să-ți facă rău. Îți realizezi dorința într-o stare de adîncă întristare. Termenul de masochism, recunoscînd locul central al suferinței în pasiune, o convertește în voluptate și face din dragoste o necesitate ca oricare alta, satisfăcută prin modalitatea paradoxală (unii ar spune patologică) a disperării.

Dar suferința în dragoste nu este un mod disimulat de a fi fericit. Iar a o accepta nu înseamnă a te complace în ea, ci a sustrage viața sentimentală modelului satisfacerii plăcerii. Dacă, aspirînd la liniște, amatorul își valorizează suferința, nu o face din cauza plăcerilor ascunse pe care le găsește în ea, ci pentru că dorința sa nu e o foame ce nu poate fi potolită, e o abordare, al cărei obiect se sustrage mereu. El știe, în ciuda lamentațiilor sale, că proximitatea Celuilalt este mai bună decît unirea deplină și totală cu el. Mai bună nu înseamnă ceva mai agreabilă. Îndrăgostitul nu este nici copleșit, nici nesatisfăcut: pasiunea sa împinge dorința să se aventureze în afara sferei necesității, adică a alternanței între frustrare și consimțire. Chiar atunci cînd e disponibil și se lasă mîngîiat, chipul iubit e absent, iar această absență este minunea alterității.

Prezent, Celălalt rămîne mereu proxim (mereu în viitor, ca o întîlnire veșnică amînată), iar acest lucru îi provoacă amantului o stare de neliniște. Prin acceptarea suferințelor „care intră în sufletul său ca niște hoarde de invadatori", amantul recunoaște cu simplitate că neodihna e adevărul relației sentimentale. Are, desigur, nostalgia ideii, a unui timp și a unei patrii comune cu Celălalt, a unei comuniuni care să înlăture asimetria violentă dintre el și chipul îndrăgit. Dar ceea ce numim din comoditate masochism este refuzul de a lăsa ideii ultimul cuvînt. Și poate că aici, în această încăpățînare, rezidă cea mai profundă înțelepciune a rătăcirii în dragoste.

Margareta GYURCSIK

CHESTIUNEA FEMINISTĂ

Ritmul trasformărilor și progresului afectează în momentul de față și chestiunea feministă. De fapt, această chestiune s-a ridicat demult. Mai întîi în mod latent, apoi din ce în ce mai accentuat pînă la culminația ei în prezent. Nimeni nu mai contestă această mișcare, ca fiind pornită din modă sau snobism. E un curent social născut dintr-o necesitate adîncă. E familia care nu mai poate dăinui pe vechile ei baze, din pricina condițiunilor de viață schimbate cu totul, mai ales pe urma evenimentelor politice din ultimul timp. Să le oprească? Nu va putea nimeni. Lucrurile sînt acelea ce trebuiesc să fie. Sînt mulți din generația noastră care, din copilărie, au auzit sunîndu-le în urechi cuvintele omuletului albastru intrat pe horn în casă și strigînd „Faliment, faliment!" E falimentul puterilor celui singur sortit să ducă greaua sarcină a familiei. De aci greutatea de a înjgheba azi căsniciile. Pentru ce? Sînt destui s-o cerceteze. Ceea ce mă interesează e simpla constatare de fapt, din nefericire, de necontestat. Și rezultatul? Femeia trebuie să intre în luptă. Ea nu se mai poate mărgini la singura activitate a menajului, la educațiunea copiilor, la a fi sfătuitoarea bărbatului. Ea trebuie să intervină acum și în activitatea productivă, alături de bărbat. Trebuie să fie nu numai educatoare, ci și sprijinul material al copiilor ei. Grea sarcină, e drept. La dînsa se gîndesc puține din cele ce se agită și cer cu însuflețire drepturile.

Dar așa pusă problema, nu numai că nu e nouă, dar a căpătat soluțiuni practice. De fapt, azi femeile sînt pretutindeni doctori. profesori, ingineri, funcționari. Ca să nu mai vorbim de carierele artistice, care le-au fost accesibile întotdeauna și de știință care n-a respins niciodată pe nimeni, deși profesorul de la Universitatea din Halle a dat brațul primei fete care îndrăznise să-i audieze cursul, poftind-o în mod politicos afară. În principiu pot spune că au dispărut aproape prejudecățile împotriva emancipării ei intelectuale. A dispărut acel sentiment de respingere, de jenă pe care-l deștepta ideea ca fetele de familie să îmbrățișeze o carieră și să ajute la susținerea ei.

Singurele porți care-i mai rezistă sînt baroul și viața politică.

Viața politică; dreptul de a vota! Aceasta e chestiunea care trezește pasiunile și curiozitatea celor mai mulți. Este femeia capabilă? Este ea egală sau nu bărbatului? Nenumărate polemici, studii fiziologice comparative, studii sociale, în toată presa, gravitează în momentul de față în jurul ei. Și răspunsurile sună după temperamentul fiecăruia: unii prea severi, cu tendințe conservatoare; alții prea concesivi din galanterie.

Dar bine, domnilor bărbați. nu ni se cer concesiuni galante. Problema e prea vitală.

— E femeia capabilă? Se pune aci o chestiune principială și una practică. Studiată fiziologicește, problema comparativă între sexe dă o contribuție destul de slabă. Exemplele nenumărate în domeniul facultăților psihice ilustrează această idee că nu se poate stabili științificește vreun caracter care să fie al vreunuia din sexe. Se mai poate invoca în favoarea tezei, faptul că au fost atîtea femei care au creat în domeniul artei și al științei. Dar problema calitativă se pune greșit în discuție. De fapt, nu se au atîta în vedere elementele alese, elita sexului, cît mai ales calitățile dominante la cele mai multe.

Doamne! aci se poate vorbi și pro și contra. Se poate spune că adesea sînt mai puține apte pentru ideile generale și că le lipsește de multe ori sentimentul realității. Că sînt pe ici pe colo, puțin naive și că le preocupă mult hedonismul. În general, ceva prea subiective.

— Dar naivitatea și credința sînt mai favorabile acțiunii decît rezerva și scepticismul.

— Dar dacă sînt rezultate din educația și condițiunile de pînă acum? Și îndoiala care rostește: emotivitatea e fondul ei caracteristic, — își are rădăcinile în sursele procreării.

— Dar participarea femeilor în lupta politică ar putea aduce o atenuare a pasiunilor, o tendință de dezinteresare, o asanare a moravurilor elective.

— Cine o poate prevedea?

— În decretarea artelor ale căror consecințe trebuie să le suporte, pentru ce nu ar avea și ea glas? Ar rezulta poate mai multă dreptate și fericire.

— Este de văzut.

Poate! Dar ceea ce-mi pare cert, este că nu ne aflăm nici în aceleași condiții de cultură și nici de viață socială ca în țările în care drpturile politice ale femeii sînt un lucru îndeplinit. Ne lipsesc școli și îndrumare educativă. Nu trebuie luată ușor o hotărîre grea de răspunderile viitorului. Ideea votului mai are de parcurs un drum pînă la maturitate. Și apoi, lucrul obținut prea ușor și fără de vreme molește în loc să cristalizeze energiile.

CORA IRINEU

O SINUCIDERE CARE NU DOVEDEȘTE NIMIC

Din Tabelul cronologic, întocmit de Petre Pascu și anexat volumului de restituiri Cora Irineu, Scrisori bănățene, s-ar putea recupera, pentru uzul cititorului, următoarele date: Elena D. Friedman (viitoarea scriitoare Cora Irineu) se naște în ziua de 22 ianuarie 1888, în comuna Bujoru, jur Covurlui. E absolventă a facultății de Litere și filosofie, apoi redactor la Ideea europeană. Publică în Viața românească și Cuget românesc note de călătorie, reportaje, eseuri. În chiar ziua apariției volumului Scrisori bănățene, la 11 februarie 1924, se sinucide. Așa cum vor aprecia mulți dintre contemporanii ei, figuri de prestigiu ale spiritului românesc, Cora Irineu e una din cele mai inteligente femei ale vremii, inaugurînd seria „lucidelor", a femeilor refugiate în filosofie și literatură (Alice Botez Mariana Klein, Olga Caba). Atît doar că ea se retrage de tot, mult prea timpuriu.

JURNAL INTIM (1923-1929)

Testamentul Mariei Baskirtzeva — mentalitatea feminină destul de obișnuită și tot avîntul ei, cum singură o spune într-un loc, e caracteristica vîrstei eroice, care e adolescența. N-am urmărit statisticește, dar marile gesturi feminine la vîrsta asta au loc. Iată încă una: Germaine Berton, atentatoarea de la „Action française". N-a apărat-o nimeni mai cu folos, spunînd totodată un mare adevăr sufletesc asupra femeii, cu o duioșie răsărind ca o floare din cea mai autentică înțelepciune a sexului: D-na Severine.

„Și eu cînd am fost tînără am visat s-ajung eroină și să ajung să făptuiesc unul din acele mari gesturi a căror întindere și măsură n-o poți judeca la douăzeci de ani. Dar creșterea pe care o căpătasem, mediul în care trăiam, dragostea de care eram înconjurată, duioșiile pe care mi le arăta o mamă atentă și bună, toate astea mă împiedicau să comit actul grație căruia aș fi putut ajunge eroina pe care o visam. Ca și mine, visînd același lucru poate, Germaine Berton avea douăzeci de ani. Nici eu, nici Dvs. n-am îndurat vreodată mizeria. Ea a cunoscut-o. Noi am cunoscut blîndețea căminului. Al ei unde a fost? Am avut dragostea unei mame... Pe una o vedem aci (Mme Plateau). Vai e în mare doliu, plînge. Dar unde este mama copilei acesteia? Acea mamă care știind că fetița ei este pe banca aceasta, nu este totuși lîngă dînsa... Ah, iată scuza copilei acesteia!"

Adolescență, vîrsta eroismului, vîrsta ideală și primejdioasă cînd se deschid drumurile minunii: artă, glorie, viciu, moarte. Vai celor ce n-au simțit bătăile inimii îngrijorate în preajmă. Baskirtzeva n-a fost cea mai tristă, dacă nu mai mult, prin aceea că nimic nu i-a fost refuzat gusturilor fanteziste ale vîrstei și nu i-a lipsit curajul de a se destăinui hîrtiei.

Am cunoscut pe una care cu bună voie se urcă, la 19 ani, pe rug și atît de tainică și mîndră, că potrivi totul ca voința ei eroică să nu se dezvăluie din înfățișarea unei întîmplări. Memorii? Nici o scrisoare măcar! Deabia cîteva adrese scrise de mîna ei pe niște cărți ce trebuiau înapoiate. Cincisprezece ani de atunci! În bucătăria întunecată de un țol astupînd fereastra, stătea încă în picioare ca un arbore negru ale cărui ramuri ardeau. Ochii și fața nu se mai cunoșteau. Cînd căzu la pămînt, pielea se lua de pe ciolane și cărnurile se iveau sub bucăți de straie arse. Un horcăit ieșea prin gura deschisă și ochiul fără pleoape mă privea. Frumusețea ei, la care ținea, unde era? Mă privea și mai citesc și azi jalea cu care ochii fără pleoape țînteau chipul meu neatins, chipul ce semăna leit cu al ei. Frumusețea pierdută n-o durea mai puțin decît chipurile celor șapte ceasuri de agonie.

Un film stupid de sentimental, cu conți baroni și contese, dar care m-a făcut să plîng — și mult sînt mulțumită. Luciditatea chinuită s-a topit ca o gheață la soare. Arta superioară care mișcă numai gîndirea cu emoții pur estetice rateză femeiescul din mine. Femeia e instinct și e sentimentalitate. Inteligența, ambiția, năzuințele de artă o pervertesc. Cît m-aș fi chinuit cu ochii uscați și sufletul deșert, fără filmul de astă-seară. Aș fi putut să mă izbesc, să mă rănesc, să cad, să mă sfîșiu, fără să simt ceva. Să merg într-un cimitir, să mă țin după morți, să ascult cum cade țărîna peste coșciuge, ca vara asta la Sibiu, sau să privesc cum crește luna dintr-un mormînt cînd rătăceam singură singură, în cimitirul pustiu de pe povîrniș al Sighișoarei — și să nu simt nimic. Și m-a mișcat un film sentimental, naiv. Nu pentru că juca afît de bine Jannings, și nici pe Mia May n-am admirat-o vreodată. E o biată burgheză ca amantă. Dar e admirată, e sinceră ca mamă. Am aflat de la ea ce e sentimentul ăsta. Am plîns și eu cînd și-a regăsit copilul. E perversă, e absurdă, e naivă femeia, dar numai ea simte. Nu e o artistă mare, dar e o bună Mia May; că e bună nu m-aș putea îndoi. Am putut să cred, și îi mulțumesc.

Descopăr mereu, ca pentru întîia dată, principiul care dă putere luptei și alungă oboseala și aduce bucuria, mulțumirea. Oboseala mea vine din tristețe — mai rareori e adevărată reciproca. Vine și din dezamăgire, vine și din firea mea, dar n-am știut întotdeauna să iau seama și să mă feresc de dînsa.

ANIŞOARA ODEANU

SCRISORI DE DRAGOSTE

Dacă scriu Eliade, Sebastian, Ionescu, ce rost are să mai scriu eu? Dacă există Camil Petrescu e de-ajuns, existența mea devine inutilă. Sînt propoziții care domină corespondența, jurnalele, notele romancierei. Refrenul obsedant, că aventura ei scriitoricească nu-i decît o eroare, că însăși existența ei nu-i decît o eroare devine vizibil în scrisorile către Marii Bărbați cărora, fără rezerve, fără ezitări, li s-a încredințat. Le-a încredințat „secretele vieții ei".

Există în devotamentul, față de bărbații cărora le scrie (și pe care îi admiră) o nemărturisită sete de pierdere. Femeia vrea să respire prin celălalt, să i se încredințeze celuilalt. Să renunțe la sine. Sinuciderea, numită de mai multe ori în scrisori și de foarte multe ori în romane, ar traduce insuccesul în iubire: imposibilitatea de a respira prin cel iubit. Nu e nimeni care să-și asume, pînă la capăt, șansa de a fi iubit, iată una din concluziile corespondentei, dar nu numai ale corespondenței Anișoarei Odeanu. Puțini au scris despre ratarea feminînului mai adînc decît autoarea Căminului... și puține Doamne ale literaturii noastre au trăit mai intens această ratare. (C.U.)

Lugoj, 16 mai 1936

1

Domnule Camil Petrescu,

E tîrziu de tot noaptea, am încercat să-mi recitesc manuscrisul [1] astăseară, dar n-am ajuns prea departe. Mîine am să-mi fac bagajele pentru că poimîine plec, nu cred că voi avea timp să mai continui. Trebuie să-ți scriu și dumitale astă-seară, îmi pare foarte rău că am ales asemenea momente, după ce nu ți-am scris numai ca să aleg o zi foarte frumoasă și mai ales o zi cînd am să uit că sunt de atîta vreme în Lugoj. Iartă-mă că am început așa. Eu nu prea scriu. Numai Cellei [2], pentru că ne facem confidențe, și lui Peter [3], pentru că de 5 ani repetăm aceleași fraze cu mici modificări. Îmi pare aproape rău că nu știu să scriu. Nu pentru ca să nu-ți schimbi părerile bune despre mine, în ultimul timp mi-ai spus că regreți că mi-ai făcut să plec de la **Adevărul literar** [4], și m-ai făcut să plîng și am fost de multe ori furioasă împotriva dumitale.

Îți mulțumesc în primul rînd foarte mult pentru bunăvoința de a-mi înlesni să îmi iau mai înainte retribuția de la **Fundații**. Am întîrziat să-ți mulțumesc pentru că mi-era penibil să-ți cer un serviciu atît de prozaic. De fapt, n-am avut dreptate..

Domnule Camil Petrescu, dta ai atîtea lucruri mai bune de făcut decît să-ți pierzi timpul citind scrisoarea asta, dar ou toate că nu știu să scriu, că am ezitat mult pînă am început-o, îmi vin în minte o mulțime de lucruri pe care aș vrea să ți le spun pe toate.

Îți trimit manuscrisul meu, e foarte lung și are o mulțime de naivități, o limbă mizerabilă, în fine, o mulțime de defecte. Aș fi vrut să-l refac și n-am renunțat la asta, dar nu prea știu de unde să încep. Te rog mult de tot să-l citești cînd ai timp și să-mi spui. Am pus enorm de mult în cartea asta, credeam col puțin, acum mi se pare fadă, goală... dar nu prea văd cum aș putea s-o scriu altfel. De fapt, cam asta a fost toată viața mea pînă acum, nu văd de ce aș încerca să-ți spun chiar dtale că sunt diverse întîmplări combinate de mine.

Aș vrea mult să pot să mă reabilitez. Toată lumea crede că **Într-un cămin de domnișoare** e pe același plan cu **Sunt studentă** a Marthei Rădulescu [5] sau **Îmi place** de Erastia Peretz [6]. În afară de dta, și asta mă consolează mult, altfel mi-aș socoti întîia carte definitiv ratată. Vreau să-ți mai spun că îmi merge foarte rău, asta ca un post-scriptum al cărții. Dar nu vreau să înșir prea multe fapte concrete, pentru că ar trebui să scriu o nouă carte. Acum, mă „gîndesc" foarte serios să mă sinucid. Sunt jenată că trebuie să-ți spun asemenea lucruri, te rog însă s-o iei ca o glumă de prost-gust.

N-am putut să merg la timp în Germania, iar acum Peter mi-a scris o scrisoare în care mă imploră aproape să vin în iulie, pentru că are niște examene de dat, iar tatăl lui — ilustrul domn Meissner — i-a spus că tovărășia mea — a unei „românce" — în Berlin ar putea să-l dăuneze carierei. Lucrul e foarte important, de examenele astea depinde ca Peter să aibă după aceea un post bun și salariul mai mare (așa spune Peter). Aș vrea să văd toate lucrurile astea mai poetice și să îți le scriu mai poetic, ca să am un aer mai de Julietă, dar nu mă prlcep să le dau altă formă. Poate dacă mi-ai spune sincer că e cartea foarte proastă și că aș putea s-o fac mult mai bună, cu unele corecturi, m-ai salva.

Dealtfel am aici o fotografie a dtale furată de la Cella, o fotografie extraordinară. Am pus-o în rama în care era mai înainte fotografia lui Peter în uniformă național socialistă. Am stat de multe ori de vorbă cu dta. Ai o privire care mă urmărește peste tot. E cînd gravă, cînd ironică, cînd tristă. Totdeauna găsesc în ea replica justă. Îți jur fără să fac nici un fel de literatură că am stat de vorbă de mai multe ori cu fotografia decît eu dta. Să-ți spun cîteva replici: Nu admiți să fiu descurajată, găsești că e mult mai demn să continui să culeg din viață ceea ce mi-ar folosi pentru arta mea, îmi spui să muncesc și citeodată îți bați joc de mine. Uneori ești indiferent, absent. Atunci mă simt foarte umilită, te rog să nu fii așa, cu toate că o merit, îți spun că n-am pe nimeni, absolut pe nimeni care să-mi fie aproape. Ți-am povestit și de Micicy, pisoiul meu care s-a născut acum două săptămîni și care a făcut ochi foarte tîrziu și-mi era teamă să nu rămînă orb. Deunăzi i-a deschis, are ochi bleu-marin. Și de Coco — papagalul meu —, care a fost foarte rău bolnav, pentru că l-am dus eu la soare și a căpătat insolație. Nu știam cum să-i ajut. Era atît de amețit, încît trebuia să se cațere pe gratii ca să ajungă la bețele pe care stă de obicei. Stăteam lîngă colivia lui și plîngeam. Doctorul veterinar a spus că „nu mai e nici o speranță".

Domnule Camil, nu te supăra că îți scriu tot felul de prostii, dar toate sunt adevărate. Poate n-am să te mai văd niciodată. E adevărat că asta nu scuză nimic. Aș vrea cel puțin să rîzi de scrisoarea asta, să nu fi plictisit prea tare.

Te rog, dacă se întîmplă ceva ce m-ar pune în imposibilitate să mă ocup de cartea mea, ajută-i să apară. Dacă crezi că merită numai. Ți-o încredințez. Nu mai am nici o copie după ea, nici nu-i nevoie. În afară de dta și Cella, nu mai e nimeni în jurul meu care să vreau s-o cunoască.

Aș vrea să-ți mai scriu. Dară nu-ți mai scriu. E curios că în clipa asta fotografia m-a privit grav. Am luat-o ca s-o consult. Mă așteptam să fie ironică și neîndurătoare. (Nu te supăra pe Cella, nu ea mi-a dat-o, l-am cerut-o și după aceea am luat-o fără să mai aștept un răspuns.)

Aș vrea să-ți spun ceva foarte frumos în locul obișnuitei formule de încheiere. Și ceva ce în același timp să nu fie nici indiscret. „Aș vrea să fie un omagiu faptul că poate am să-ți închin ultimul meu gînd." E bine așa?

Anișoara Odeanu.

P.S. Aș vrea să-ți mai scriu, orice. Să copiez un text dintr-o carte sau litera A dintr-un dicționar, aș vrea să-ți scriu mult, foarte mult.

[1] Se referă probabil la manuscrisul volumului apărut în 1936.

[2] Cella Serghi.

[3] Peter, eroul celui de al doilea roman, amintit și în primul, după cum se vede era un personaj real din viața autoarei.

[4] Între 1930 și 1934 tinuse „cronica feminină" la **Adevărul literar și artistic.**

[5] **Martha Rădulescu** (1912), scriitoare. A colaborat la: **Curentul, Dimineața copiilor, Gazeta mea, Societatea de mîine** etc.

Opere: **Clasa a VIII-a A** (1931), **Mărgele de măceș** (1933), **Sunt studentă** (1933), **Cartea celor șapte basme** (1934), **Să ne logodim** (1934), **Streina** a.a.

[6] **Erastia Peretz** (1914), scriitoare. A colaborat la: **Cuvîntul, Dimineața, Familia** ș.a.

Opere: **Îmi place** (1933), **Ceai dansant** ș.a.

Iași, 17 august 1943

Am ajuns la pag. 367. Mai am, cred, 200. De cînd am venit — de șase zile —, am scris 200. Ai început să trăiești și dta printre personagii, așa că am plăcerea — cu sau fără voia dtale — de a te „recreea". Cred că îmi voi ține promisiunea pe care ți-am făcut-o cu privire la destinul meu literar, mai curînd decît te așteptai. Îți voi cîștiga încă o dată încrederea și de va mai fi nevoie încă de zece ori pînă cînd voi deveni „academiciană cu ciorapi de lînă", cum atît de frumos mi-ai spus altădată la Eforie. Am început să mă obișnuiesc cu ideea asta.

Mă gîndesc ades la dta și îți trimit cele mai calde salutări,

Anișoara.

10 mai 1945

Dragă domnule Camil Petrescu,

Întîi de toate, te rog să mă ierți că îți scriu pe hîrtia asta care desigur n-ar fi vrednică de o doamnă T., dar nu am nici o aptitudine de a semăna cu această eroină a dtale — fapt de care m-am resemnat de mult —, nu-mi rămîne decît să continui să mă compromit în toate felurile pe care personalitatea mea complexă și fantezistă mi le pune la dispoziție.

Am impresia că în acest început de scrisoare e ceva nelegie, dar, oricum, am început într-un fel și asta e esențialul.

Am vrut de multă vreme să-ți scriu, dar m-am gîndit mereu la spinii spiritului dtale, care au pus totdeauna o baricadă între mine și sufletul dtale, omorîndu-mi orice fel de început de gest spontan. Nu, mi-am spus, asta ar însemna să-mi faci iar morală, în scris sau în gînd numai, să te „fălosești" că iar ai dreptate și că eu sunt o iremediabilă gîscă, o gîscă cu procese de conștiință ca acea din desenele animate (n-am văzut niciodată așa ceva dar îmi închipui că ar putea să existe), dar tot gîscă, la urma urmei. Iar eu în sinea mea nu ți-aș fi dat dreptate, și astfel rapoturile dintre noi, redevenind războinice, ar fi reintrat în normal.

Te-am urmărit în timpul din urmă, întîi în **Fapta** [1], unde ți-am citit niște articole pe care anemia intelectuală la care am ajuns în acest an din urmă m-a împiedicat să le înțeleg prea bine, apoi în **Revista Fundațiilor**, de unde am aflat că ai fost în Bucureștiul de înfiorătorul bombardament german și că ai scăpat teafăr, [2] în sfîrșit, am aderat în totul la articolul dtale despre Titel Petrescu, a cărui **Istorie a socialismului** o am și eu și mi-a plăcut (știu că termenul e impropriu, dar nu găsesc altul) mult. Dacă îmi dai voie o ultimă dată să am „idei", aș vrea să-ți spun că, în ultimul an am făcut o teribilă acrobație „ideologică", datorită căreia am ajuns exact acolo de unde am plecat în 1934, dar ca un om care se întoarce acasă după ce a făcut înconjurul pămîntului. Adică avînd abea acum conștiința justă a ceea ce este și a ceea ce are de împărțit cu lumea. Asta ar însemna, după părerea dumitale, întoarcerea în propria substanță și sfîrșitul literaturii proaste. Îngroziitoare literatură proastă au fost toți acești ani din urmă, cred că am suficient de multă personalitate (aș face altă paranteză: nici termenul acesta nu-ți place), pentru a fi putut s-o evit, dar sunt deopotrivă entuziastă și, după părerea lui Dan, prost-crescută. Niciodată n-o să mă pot împiedica să merg în pas de marș și să mă simt eroică atunci cînd trece muzica militară — sau să încep să sar de două palme cînd văd călușeii la bîlci. Atunci sunt dispusă să adopt toate imperativele tuturor ideologiilor și dacă ar fi alături un birou pentru înscrierea adepților pe viață și pe moarte a singurei realități din lume care sunt călușeii de la bîlci sau muzica militară, aș fi printre cei dintîi care s-ar înscrie. Cinci minute mai tîrziu, cînd vraja s-ar spulbera în singurătatea liniștită și egală a străzii, aș regreta și sufletește aș da din umeri și m-aș spăla pe mîini. De aici mi-au venit toate nenorocirile și mă văd acum la capătul unei epoci de viață pe care dau din umeri și tare aș vrea să mă spăl pe mîini.

Am vorbit de entuziasmele și proasta mea creștere în prezent — dar cred că e cazul s-o spun în trecut. De entuziasme spontane, necontrolate și oarecum... animalice mai sunt în stare și acum. Cînd au trecut primele camioane pe care le credeam-ruseți prin Deva era să intru sub roțile lor. Din întîmplare erau românești altfel ajungeam chiar în ele. Unei rusoaice frumoase i-am dat o pudrieră — singurul obiect de preț ce-l aveam la mine —, oprind-o în plină stradă, astfel că acest eveniment s-a văzut și comentat în Deva vreme de cîteva săptămîni. Dacă, însă, n-am ajuns încă pe front mîndru-mă după ruși și rusoaice e un semn că încetul cu încetul mi-am făcut o educație a voinței mele menită să dreagă tot ce am stricat o viață întreagă. Împrejurările, exterioare, de care nu mai vreau să-ți vorbesc, m-au ajutat mult.

Dealtfel, s-au mai întîmplat și altele. Cînd am fost la Lugoj mi-am recitit, în colecțiile pe care tata le ține cu sfințenie, vagonul de literatură din ultimii zece ani. Am fost nevoită să-mi recitesc proza din **Viața** — pentru a vedea dacă mai sunt „epurabilă", și a fost cea mai crîntă pedeapsă pentru mine. Mă gîndesc cu groază că întîmplarea a făcut ca acele eșantioane de neagră incultură să fi căzut și sub ochii unor „oameni mai subțiri. În schimb am fost mîndră de mine recitindu-mi cîteva nuvele din **Adevărul literar**. O mîndrie postumă, plină de melancolie. Era atît de frumoasă vremea aceea. Dacă n-aș fi fost prostcrescută și n-aș fi crezut, în consecință, că am dreptul să fac tot ce-mi trăznește prin cap — începînd de la moravurile mele de „miliardară americană", care se-au revoltat la Eforie pînă la încercarea de a-mi găsi un rost într-un lucru cu multă „mise en scène", dar care m-au adus alături de o lume cu care sufletește nu aveam nimic de împărțit — și care dealtfel m-a renegat și jignit — pierzîndu-mi în același timp vechii prieteni —, ar fi fost atît de simplu să trec prin viață senină și împăcată și cu conștiința că lucrurile pentru care am suferit sau de care m-am bucurat au fost ale mele, reale și adînci, și că au meritat să fie trăite. Nu mă exprim destul de clar, dar aș avea prea multe de spus. De fapt, nu vojam să-ți scriu o scrisoare lungă. Te știu cald, „sentimental" și entuziast — dar e o poartă pe care n-o pot deschide prin comentarii, ci numai prin „procese-verbale" despre existența mea de fiecare clipă. Or, pentru asta, ar trebui să am mult timp la dispoziție și să-ți scriu o scrisoare cît un roman.

Nici măcar n-am apucat să-ți spun ce e cu mine în realitate, unde sunt și ce fac. Poate ți-au spus prietenele mele că sunt — în 18 mai se împlinește un an — la Deva, unde Dan e mobilizat la un spital de zonă interioară. Nu ne-am putut căsători pînă acum, fiindcă soția lui îi face dificultăți și ar fi fost nevoie de prezența lui în București ca să rezolve chestiunea divorțului. Lucrul acesta n-ar avea prea multă importanță, dacă în atmosfera de provincie în care trăim, nu ne-ar crea o mulțime de mizerii meschine de fiecare zi, care ne sîcîie. Am trecut, în anul acesta prin toate greutățile posibile, așa că dragostea dintre noi a trecut printr-o aspră școală de încercare, începînd de la lipsa de confort care, după cum se spune, „omoară poezia dragostei", un „accident" al meu care era să-mi fie fatal, acum, în urmă, alte neliniști și nesiguranțe de toate domeniile. Închipuie-ți că fac bucătărie și piață, cu coșul pe braț, în fiecare dimineață, ca orice gospodină; împletesc și cîrpesc și n-am mai scris un rînd de literatură. Mai mult încă: nu există preocupare mai în afară de viața pe care o duc decît îndeletnicirile scriitoricești. Toate cele pe care ți le-am spus sunt accesorii pentru că, de fapt, am trăit sufletește foarte intens, am citit mult, m-am adîncit și m-am limpezit. Îmi place enorm de mult să-i dau lui Dan cărțile la care am ținut să mi le citească cu glas tare și să le retrăiesc încă o dată prin el. Îmi pare rău că nu găsesc decît traduceri proaste românești. Am căutat cărțile dtale și nu le-am găsit nicăieri. Aș fi vrut să le recitesc cu Dan. Așa cum îl cunosc, cred că i-ar place. Pînă acum, în afară de [?] și cîteva cărți ale lui Panait Istrati, a fost neînstare să duc la sfîrșit lectura vreunei cărți românești. I-am spus că dta ești cu totul altceva și îmi pare rău că n-am posibilitatea materială să i-o dovedesc. Are un gust foarte sigur, în care am mai multă încredere decît în cel a trei sferturi din intelectualii cititori de meserie pe care îi cunosc, și observațiile lui sunt totdeauna juste. Mai ales are o repulsie organică față de literatura proastă, pe care o observă mult mai repede decît mine (eu mă las uneori sedusă de cîte o tiradă patetică). Alături de Dan am înțeles pentru întîia oară ce înseamnă voluptatea unei adînci comunități spirituale, pentru întîia dată că nu mă mai simt singură în lume. Cred că din cauza asta mi-a pierit cu totul asprimea hirsută pe care o afectasem în ultimii ani și toată acea personalitate pseudo-masculină care nu mi-a fost de nici un folos. Am sentimentul unei mari liniștiri de ape lăuntrice, care m-ar aduce foarte aproape de epoca Dany-ei Penzza din **Căminul de domnișoare**, dar mi-a dispărut și acea neliniște care îți plăcea atît atunci. Din cauza asta, făcîndu-mi socotelile cu sinceritate, cred că nu mai sunt aptă pentru literatură fiindcă îmi lipsește însușl impulsul de a scrie.

E poate o suficiență, dar e întîia dată în viață că pot trăi viața pur și simplu și că nu mai simt dorința de totdeauna de a rămîne singură și de a încuia ușa în urmă mea pentru a da hîrtiilor toată căldura pe care n-am avut cum și cui s-o dau în viață și de a-mi potoli astfel setea de fericire. Acum, după cum ți-am spus, nu am o fericire completă, nu am nici măcar liniște. Mă turbură tot felul de temeri de a nu se ocupa lumea de mine mai mult decît aș merita-o, pentru pretinse vinovății, cu care nu am nimic de a face — dar, cu toate astea, mă simt asemenea unei ape care a reintrat în malurile sale și care astfel va merge pînă la sfîrșit.

Erau cîteva versuri pe care mi le repetai cu melancolie — sau sentiment asemănător — nu le știu exact, așa că nu ți le reproduc. Erau, mi se pare, din albumul de școlăriță al Doamnei T., cu „perechile care rămîn totdeauna". Nu poți să-ți închipui cît de mult trăiesc sub lumina lor.

Cam asta e cu mine — și mai multe, dar nu mai vreau să te reții. În orice caz, dacă cunoști pe cineva care mă dușmănește fiindcă i-am stat sau aș fi putut să-i stau cîndva în cale — femeie sau bărbat — spune-le că m-am dat definitiv la fund, că am devenit pentru totdeauna o „persoană particulară" sau o „casnică". Aș fi dealtfel foarte încîntată — pentru motive lesne de închipuit — să fiu cu totul uitată.

Înainte de a încheia, un amănunt practic care te interesează: hainele dtale stau la Lugoj bine conservate și păzite și te așteaptă. Tata, dacă nu mă înșel, ți-a scris. Ei te așteptau acolo, cred, însă, n-a fost un loc prea bun pentru evacuare, în toamnă a suferit mai multe bombardamente germane. Dacă vrei, scrie-mi. Transmite-le lui Mircea Damian și Ovidiu Constantinescu, dacă îi vezi, calde salutări din parte-mi.

Dtale, aceeași afecțiune oscilantă, dar statornică în linia ei esențială,

Anișoara Odeanu.

1. Fapta — „săptămînal de informație și documentare românească" București 1943-1948. Director: Mircea Damian. C.P. a colaborat întîi, sporadic, apoi sistematic din 17 noiembrie 1944.

2. În R.F.R., anul XI, nr. 9/septembrie 1944, la Note, într-un post-scriptum la București, citim: „De la trimiterea manuscrisului pînă la corectura ultimă, Bucureștii au cîștigat un nou titlu de noblețe: rănile glorioase pe care le-au primit în zilele cînd se decidea soarta românismului, din setea de răzbunare a unui pretins aliat care ne luase provincii de preț, ne jefuise țara 4 ani, ne dusese într-o aspră robie militară să luptăm numai pentru armatele lui — fără să dea absolut nimic în schimb —, iar cînd nu mai era nimic de făcut, cînd robul sfîrșit de puteri, îngenunchiat, a vrut să rămîie în urmă.

(Din volumul **Scrieri către Camil Petrescu**, Ediție alcătuită de Florica ICHIM)

● EPISTOLAR 1930 ●

Lugoj, 3 Ian. 1930

Domnului Roman,

Atît de tîrziu... iarăși... Ai să uiți-ă nu m-am ținut de cuvînt nici acum?

Sînt în Lugoj încă, în orașul pe care D-ta îl urăști atît, probabil pentru că nici o persoană de aici n-a reușit să-ți devină mai simpatică. Am vorbit cu Dl Bartha deunăzi, și — tangențial — am vorbit și despre D-ta.

Atunci mi-am adus aminte că nu ți-am răspuns la scrisoarea primită în București, era Miercuri... și azi... în sfîrșit la ora 12,30 noaptea, încep să-ți scriu...

Îmi dau seama că nu voiu fi capabilă să mă ridic deasupra banalului, am devenit foarte inactivă, orice muncă intelectuală mă obosește, nici nu mai pot să meditez asupra cuvintelor pe care le scriu. Aș să condamni poate „capitala care și-a făcut efectul".

Dar nu e așa... Nici eu nu-mi pot da seama ce e. De la plecarea mea din Octomvrie și pînă cînd ni s-a dat vacanța, viața s-a scurs uniformă, fără nici o variație, am mers la cursuri, am luat însemnări... totul s-a mărginit la activitatea impusă de împrejurări. Nu s-a petrecut nici un eveniment care să mă schimbe, fondul sufletesc a rămas acelaș chiar dacă exteriorul — după părerea unora — s-ar fi schimbat.

Dar simt că îmi lipsește vioiciunea de odinioară, sau, dacă s-ar putea admite că inteligența cuiva să scadă, aș putea aplica acest caz la mine — vei rîde poate — dar toate naivitățile acestea cuprind adevărul, numai adevărul. Dar... ce voiam să-ți spun? Că am să-ți scriu banalități. Și... demonstrîndu-ți, am ajuns să mă țin de cuvînt. Știi că mă plictisesc literele și îmi dau bine seama că mi-am greșit cariera. Noi, cei din anul I / preparator / trebuie să urmăm o mulțime de nimicuri impuse, care nu mă interesează de loc / ex. slava, germana, etc. /. Îmi pare foarte rău că nu m-am înscris la filozofie / cu toate că nu prea par capabilă de prea multă filozofie cu mutra mea de... copil. /

Îmi spune o colegă care urmează filozofia că au doi profesori admirabili: Nae Ionescu și Tudor Vianu, cu care — la seminar — au discuții foarte interesante... Mi s-a dat și sfatul să urmez arta dramatică. Ce zici?

Sîmbătă voiu pleca... îmi prelungesc vacanța cu cîteva zile. Dar am acest drept, am fost atît de muncitoare!!... Sunt sinceră Dacă te îndoiești, analizează-mi scrisul și vei vedea că spun adevărul. M-ar interesa chiar o astfel de analiză grafologică. Nu-ți cer prea mult?...

Activitatea mea literară... am lăsat-o intenționat la sfîrșit.

Are să fie o deziluzie... finală, pentru că e egală cu 0. /zero nu O /.

Te rog să-mi răspunzi la Cămin — adresa o știi: Dionisie 72, București III.

Multe salutări

Doina

Domnule Roman,

Am încă o mulțime de examene de dat dintre care unul chiar mîine, cu toate acestea îți răspund.

Vei crede că fac un sacrificiu sau vreau intenționat să-ți arăt importanța gestului meu, nu e însă așa, împrejurările sînt de așa natură că mi-e imposibil să fac altceva decît să-ți scriu.

Cursul D-lui Dragomirescu e atît de lipsit de sens încît îmi lipsește voința de a-l învăța. Și trebuie totuși. Dar, întrebuințînd cîteva clipe la scrierea acestei scrisori îmi voi dobîndi — mai tîrziu probabil — energia necesară... Nu știu ce te face să crezi că ai să devii banal, nu știu ce te face să începi așa cum ai început. Greșit interpretat poate e dacă afirm că îmi face impresia unei aluzii sau a unei ironii. Fără răutate — îmi închipui — totuși e cam așa ceva. Nu domnule Roman, nu riscai să devii banal, sau depinde de felul în care înțelegi D-ta acest cuvînt, poate dintr-un punct de vedere să fie totul banal.

Mă miră faptul că se discută despre mine în Cluj. De altfel, în acest mod reușesc să fiu egalată ca însușiri poetice cu zero. Dl. Paul Papadopol a scris un articol la „Universul literar" — articol pe care nu l-am citit dar mi s-a spus că îmi apreciază poezia mea tot în felul în care mi se apreciase lucrarea de la „Adevărul literar". Încheia cu afirmația: „astfel de versuri poate face oricare cetățean al României mari" — Era vorba de „Trecătorii"... dar Dv. la Cluj mă ridicați în slăvi / !!! / — Elogiile și cu critica nefavorabilă, fiind două extremități, un plus și un minus — după o lege matematică, se reduc. Mi-e teamă însă să nu vă faceți nume rău, să nu fiți acuzați că n-aveți spirit critic, atribuindu-mi o valoare pe care n-o am. Așa-i, D-le Roman, Știi ce activitate am de cînd am venit aici?. Nici nu știu cum să ți-o descriu... Sau, să nu mai fac prea multă introducere: nu mai scriu aproape nimic, în schimb mi-am desfășurat tot spiritul umoristic în cele trei teze de la cele trei examene de pînă acum. La Papahagi la Filologie am încheiat; concludem că o ațon se transformă în 1. română... / etc. / și că lucrarea merită 4. Mi-a dat totuși — după, cît am auzit — 7, cea mai mare notă din serie...

Mâine dau examen cu D-l Dragomirescu azi a dat la una din serii un subiect foarte amuzant, să scrie fiecare o narațiune descriptivă cu autocritică — În fine, sunt copilării care nu interesează... Și vezi — mi-e teamă să nu devin banală.

D-ata îl cunoști pe D-l Theodor Mihăilescu? Îmi place foarte mult felul în care scrie. Îmi închipui că e foarte inteligent.

Și acum închei, deoarece cele 111 pagini necitite mă persecută mereu.

Multe salutări,

Doina

4 martie 1930

(Din scrisorile către profesorul și publicistul lugojean Liviu Roman)

CRONICA LITERARĂ

AUTO DA FÉ

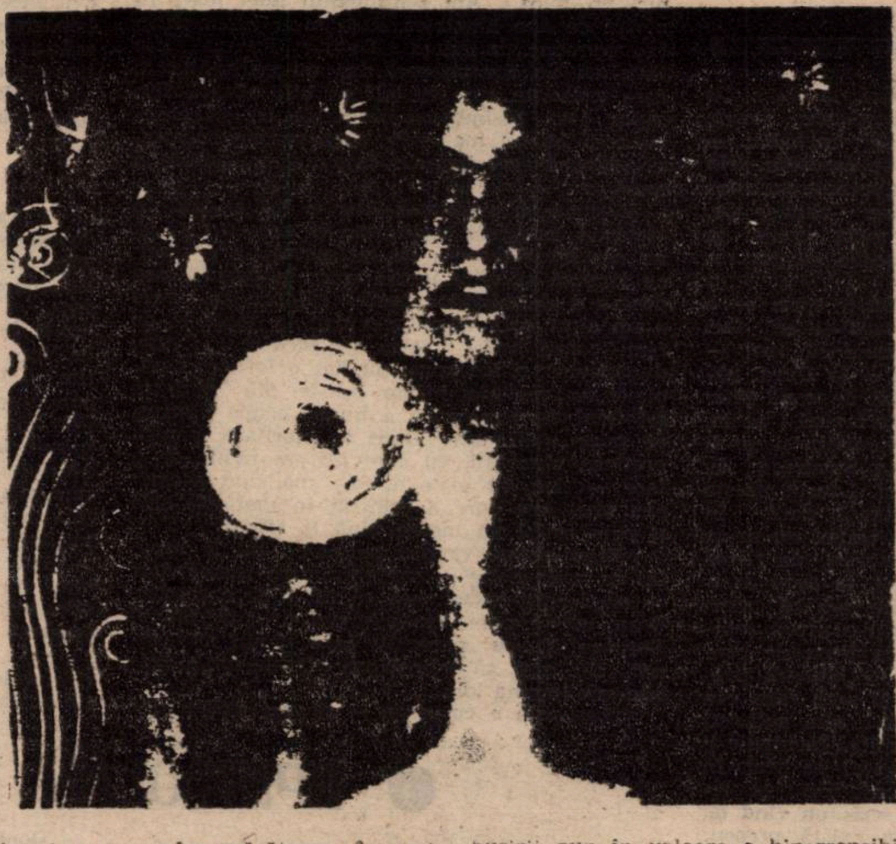

GENERAȚIA LUI EX

Sfîrșitul deceniului al treilea și începutul celui de al patrulea este al exaltaților. Stilul triumfalist prisosește în revistele tinerilor, din ce în ce mai agresive, din ce în ce mai categorice, din ce în ce mai violente. Chiar și înțelepții (tinerilor!) produc liste interminabile de autori geniali care „au învins" în lupta cu bătrînii infami ai culturii. Calcule elementare, realizate, doar pe baza listelor din **Azi** și din **Criterion** ar arăta că în anul de grație 193[illegible] tînăra literatură numără în jur de o sută de învingători. **Solidaritatea** era criteriul care patrona întocmirea listelor, supunerea față de lideri asigura (după cum arată Eugen Ionescu în **Nu**) locul în formație. Generația exaltaților era polivalentă, exuberantă, extravertită, preocupată în exces de **stradă**, de confesiune, de mărturisire, de zgomot, de efecte. Liderii ei — Eliade, Cioran, Ionescu, Vulcănescu — se produc ca niște mari actori (numărul 1 al epocii, Nae Ionescu, e în primul rînd un Mare Actor: un extraordinar **jucător**) pe scena cotidianului. Cabotinismul aparține artei spectacolului non stop pe care îl desfășoară.

MANUSCRISELE NU ARD ÎNTOTDEAUNA

Jurnalul unei ființe greu de mulțumit de Jeni Acterian e o carte care ar fi trebuit, conform voinței testamentare a autoarei, arsă. Între decembrie 1932 și august 1947 ea notase, fără nostalgia succesului, datele unei biografii neobișnuite. Între 16 ani, cîți avea în prima zi a jurnalului și 31, fusese o adolescentă inteligentă, o tînără frenetică, lucidă, hiperlucidă. Nu-i exagerat dacă am spune că un segment al acestui timp ne face să presupunem că avea geniu. Dacă promoția lui Eliade se născuse sub semnul risipei generoase, al exagerărilor voioase, seria căreia îi aparține Jeny Acterian aplică cenzura exigenței. Alice Botez, Mariana Klein, A.S. Popovici, Mihai Șora nu mai exaltă, nu se mai entuziasmează. Sînt logicieni, matematicieni, geometri. Selectează și resping cu oroare de profanul vulg, sînt terorizați de kitsch. Relația care se constituie firesc este cea cu Eugen Ionescu. Prieten constant devine Cioran. Jurnalele celorlalți sînt prisoselnice în fapte de arme. Jeni Acterian excelează în selecție și în refuz. Jurnalul nu este o adulare a Sinelui, o împietrire în postura statuară, ci o necontenită despărțire de sine. Chiar și luciditatea i se pare împovărătoare. În mai 1936 descoperim: „Urăsc luciditatea mea. M-am sastisit de ea. Există o limită dincolo de care nu mai poți ști nimic. Capul ți se lovește de obscuritate. Și astfel izbindu-te **simți durere și sfîșiere**". (s.n.)

Jurnalul ar fi trebuit ars, ca un obiect inutil. Arșavir Acterian, fratele eseistei, l-a păstrat oferindu-ne o întîlnire pe înălțimile purificatoare ale necruțării de sine.

O ANUMITĂ EXASPERARE

Este exagerat să afirmăm că, față de generația spirituală a lui Mircea Eliade, promoția „matematicienilor", a logicienilor, a lui Jeni Acterian, Alice Botez, Axente Sever Popovici exprimă o „rupere". Exasperarea lui Jeni Acterian sau a lui Emil Botta nu face altceva decît să **dea imagine** exasperării cioraniene. Să o particularizeze, să o numească. **Cutremurul fiziologic** trăit de Jeni Acterian, proximitatea prăbușirii pun în valoare o hipersensibilitate care face pandant hiperlucidității înainte numite: **Simt durere și sfîșiere** respiră o expansiune stranie: „Ce blestemat lucru e imposibilitatea asta fizică de a face ceva. Am uneori un fel de pîclă. Nu pot citi nimic. Și cînd mă violentez totuși s-o fac, nu reușesc decît un act mecanic. Citesc, dar totul rămîne la suprafața creierului. Nimic nu se mișcă în mine, în adînc. Un fel de moarte a inteligenței". Iată descrisă boala Mai Marilor gîndului: „În momente dintr-astea nu vibrează decît sentimentele. Am o ușoară tristețe permanentă. În atare cazuri mă tratez de cîtva timp ca pe un bolnav. Evit gîndurile, oboseala și caut, pe cît posibil narcotice. În genere filmele sînt foarte bine venite".

Să înțelegem că după 1947 — an în care se încheie jurnalul — viața neasemuitei femei a fost doar o căutare de narcotice? O încercare de a domoli devastatoarele arderi interioare. O intensitate a durerii cum nu mai există decît, poate, la Emil Botta își face simțită prezența. O extraordinară pagină din 18 octombrie 1943 ar putea fi citată în întregime pentru densitatea ei: pentru sentimentul agonicului care o patronează.

FIȘE PENTRU O ISTORIE PERSONALĂ

Istoria este pentru ceilalți, este mereu a celorlalți. Dar și **viața** este a celorlalți. Evenimentele reținute de istorie (și, Dumnezeule, ce epocă rodnică în evenimente traversează jurnalul!) sînt rar reținute de **jurnal**. Tînăra își trăiește prea intens **istoria personală** pentru a mai reflecta și asupra Istoriei. Interiorul care arde e mai important decît exterioarele care se prăbușesc. Există însă cîteva momente cînd interiorul se confundă cu exteriorul. Moartea lui Haig, fratele cel mai iubit, parte strălucitoare a ființei ei, e un asemenea moment. „Il întîlnesc aproape în fiecare zi, în tramvai, pe asasinul fratelui meu", începe un subsol mai lung care ajunge la concluzia: „Cine va răspunde, în absolut, pentru răul pentru care nu pot fi făcuți responsabili oamenii cumsecade dezagreabili și inconștienți??! Cine răspunde de faptul că l-a pustiit (jefuit) pe H.? și H. era curat și inteligent, era franc și nepătat... H. era poate uneori stupid și naiv de încrezător... Dar viața e făcută pentru oameni dintr-ăștia. Atunci de ce să-i jefuiești..."

Scrise în franceză sau engleză, notele anilor 1946 și 1947 consemnează abandonul filosofiei, al matematicii și „intrarea în teatru". Directorul de scenă care a fost n-a produs însă nimic la nivelul acestor pagini. Ca într-un roman celebru, **Flori pentru Algernon**, eroina a avut la dispoziție un răstimp în care a fost hipersensibilă, hiperlucidă. Un răstimp în care, prin afirmație sau mai ales prin negație, a instaurat **criterii ale exigenței** într-o lume prea consumată de frivolitate.

Poate chiar aceste criterii, cu necruțare aplicate sieși, au sterilizat isvoarele creației. Spre deosebire de Alice Botez (care, e drept, a avut parte și de o viață mai lungă) interesată de ecuațiile romanești, Jeni Acterian și-a refuzat orice dialog amplu cu ceilalți: **„viața e făcută pentru oameni dintr-ăștia"**. Ea era altfel.

Cornel UNGUREANU

Jeni Acterian — Jurnalul unei ființe greu de mulțumit, Text ales și note biografice de Arșavir Acterian, Ediție îngrijită și postfață de Doina Uricariu Humanitas, București, 1991.

DINCOLO DE CUVÎNT

Am de gînd să întocmesc astăzi „biografia" succintă a neologismului **canalie**, sinonim tîrziu pentru **mișel** (moștenit din latinescul **misellus**) pentru **netrebnic** (în structura căruia este negată rădăcina **treb** din verbul **trebui**), în sfîrșit, pentru **ticălos** (derivat din vechiul **ticală** „mizerie"). Pentru ca termenul să poată fi încadrat în ambianța sa semantico-stilistică firească reproduc, cu indicațiile „de regie" ale autorului, o replică a lui Tipătescu din scena încleștării sale cu Cațavencu în **Scrisoarea pierdută** a lui I.L. Caragiale: prefectul, nemaiputîndu-se stăpîni, izbucnește, după ce Cațavencu își formulase pretenția la mandatul de deputat: **„Mizerabile!** (Cațavencu face un pas înapoi). **Canalie nerușinată!** Nu știu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul... (se repede, ia un baston și se întoarce turbat către Cațavencu). **Mișelule!** trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te **ucid ca pe un cîine!**". Comparația cu cîinele („te ucid ca pe un cîine") este în contextul întregii replici cît se poate de binevenită, căci în italiană substantivul **canaglia**, model pentru neologismul nostru **canalie**, reprezintă un derivat din **cane** „cîine". Iar legătura dintre cei doi termeni rămîne lesne sesizabilă pentru vorbitorii acestei limbi. Cum sufixul -aglia are, înainte de orice, o valoare colectivă, sensul întîi al lui **canaglia** a fost **„haită de cîini"**. Curînd derivatul a căpătat o coloratură depreciativă, în stare să explice degringolada înțelesului, pînă la cel actual. În română însă, datorită mutațiilor fonetice survenite de la latinescul **cane(m)** pînă la al nostru **cîne**, iar mai tîrziu, **cîine**, a devenit imposibilă pentru obștea vorbitorilor, raportarea împrumutului **canalie** la vechiul **cîne (cîine)**, în pofida înrudirii istorice indubitabile dintre cei doi termeni.

Peiorativizarea semantică și stilistică a cuvîntului, dar și înțelesul său „plural", colectiv sînt transparente în finalul **Scrisorii III** a lui Eminescu, unde **canalie** ajunge să echivaleze cu expresia **drojdia societății**: „N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți / În aplauzele grele a canaliei de uliți, / Panglicari în ale țării care joacă ca pe funii, / Măști cu toate de renume în comedia minciunii?" Nu e greu de sesizat că întregul context, [illegible]

Defăimarea cîinelui

mai cu seamă epitetul **de uliți**, determinînd pe canalie, îi agravează deprecierea sensului. De altfel, substantivul **uliță**, desemnînd, uneori, o stradă mărginașă, periferică, manifestă o anumită sensibilitate semantică, o disponibilitate spre degradare. Dovadă, între altele, pitorescul derivat **ulițarnic**, care lesne ajunge sinonim cu **haimana**. Simeon Florea Marian, **Nașterea la români**: „Nu e bine să se ducă [femeia] nicăieri de acasă, ca să nu se facă copilul ulițarnic". **Canalie** revine la **G. Călinescu**, în romanul **Bietul Ioanide**: „Deși Hangerliu știe perfect că pe Sufletel nu-l amenința nimeni, din maliție luă o figură îngrijorată, suspendînd despicarea unei semințe. — Crezi că ești urmărit? Posibil, am să mă interesez. — Sînt canalii în stare să dea informații eronate, ca să mă piarză".

Italianul **canaglia** „haită de cîini", iar apoi „josnic", „ticălos" a dezvoltat, pe aceeași linie, încă un sens depreciativ, acela de „gloată". Termenul a fost adoptat și... adaptat și în franceză, unde **canaille** servește ca punct de plecare pentru verbul reflexiv **s'encanailler**, care însă nu înseamnă, cum s-ar putea crede, „a deveni canalie", ci „a se înhăita", „a se încîrdui". Formație livrescă, **s'encanailler** pare să trimită către două din sensurile italianului **canaglia**: 1. „Gloată" 2. „Haită de cîini". Rezultă de aici că verbul a fost confecționat de oameni instruiți, care cunoșteau proveniența cuvîntului precum și „biografia" etimonului său italian. Interesant pentru noi mi se pare amănuntul că, franțuzite pînă în măduva oaselor, personajele romanelor călinesciene **Bietul Ioanide** și **Scrinul negru** simt nevoia să recurgă la oficiile fr. **s'encanailler** și, cum verbul nu s-ar lăsa tălmăcit decît printr-o perifrază, încearcă să-l românizeze. În fragmentul următor din **Bietul Ioanide** e vorba despre [illegible] Hangerliu, care rîvnea să lase mereu impresia că nu se simte bine decît în mijlocul gloatei: „Max făcea banditism agreabil, așa cum Fontenelle redacta ipoteze astronomice pentru doamne. — Max, îi zicea cîte unul, tu nu poți să te „încanalezi". Ai să vii cu noi! Atunci Max dădea drumul rîsului său imbecilloid, aluneca în fotolii ca pe un tobogan, cu mîinile în buzunar și cu picioarele întinse pe covor, și protesta vehement „nu, nu", însă în cel mai perfect bonton". Faptul că verbul cu pricina e prins între ghilimele sugerează încercarea — nereușită — de românizare a franțuzismului, dar și, din partea autorului, o anumită detașare față de el. Nu lipsită de licărul unei abia perceptibile ironii.

Oricum, istoria neologismului **canalie** echivalează cu o defăimare a cîinelui, învederînd, încă o dată, ingratitudinea cu care omul este în stare să-și întîmpine prietenii.

G. I. TOHĂNEANU

„Monstruoasa isterie"

A apărut de curînd în Statele Unite un volum care acoperă un subiect cît se poate de fierbinte, naționalismul în partea noastră de lume. Titlul lui: **Steagul însîngerat (The Bloody Flag). Naționalismul post-comunist în Europa de Est.** Pe autorul lui unii dintre d-voastră ați putut să-l cunoașteți direct: Juliana Geran Pilon, originară din România, a participat la Timișoara la o spectaculoasă conferință de care mulți își amintesc, negreșit — **Puterea și Opoziția.** Ați putut cunoaște atunci un om fermecător, dincolo de vorbitorul profesoral, în stil american, exact, fără înfloriturl și digresiuni. Ce se știe poate mai puțin este poziția d-nei Pilon la Washington, unde își are reședința. De orientare conservatoare (republicană, deci), d-na Pilon se află de mai mult timp în preajma cercurilor puterii politice americane, unde vocea ei este ascultată, ba mai mult, consultată în probleme cruciale pentru noi. Ea face parte din acel mic grup de influență care poate determina într-un fel sau altul o hotărîre de importanță, grup care-i cuprinde și pe Dorin Tudoran, Vladimir Tismăneanu, ca și pe Nestor Rateș. Creditul lor moral este considerabil, ei putînd fi, în cazul unor alegeri fericite, un sprijin excepțional pentru procesul de renaștere a României.

Juliana Geran Pilon a fost între studenții cei mai apropiați ai lui Mircea Eliade, care i-a și prezentat un emoționant volum autobiografic, **Notes From the Other Side of Night** (Însemnări din cealaltă față a nopții), în curs de apariție la Editura de Vest din Timișoara. A fost vice-președinte al National Forum Foundation, al cărei program central vizează formarea unor noi elite politice, economice, publicistice în fostele țări socialiste din Europa de Est. Actualmente este director de programe pentru America, Asia și Europa la International Foundation for Electoral Systems (Washington, D.C.) și colaborează la cîteva dintre cele mai influente publicații americane: **The Wall Street Journal, The New York Times, National Review, The Washington Times.** Cred că sînt suficiente argumente pentru a vă face o imagine despre calitatea excepțională a acestui om multiplu dotat.

Dacă în presa noastră au apărut o puzderie de articole despre naționalism, unele dintre ele substanțiale, cum ar fi cele publicate în revista **22**, și dacă în privința aceasta, cel puțin pentru cei ce țin să se informeze, lucrurile sînt clare, mai ales acum, cînd avem sub ochi efectele catastrofale ale naționalismului, atît la Vest (Iugoslavia), cît și la Est (Republica Moldova), am fost surprins să constat că aiurea, la Washington, de pildă, pericolul naționalismului nu este perceput. Acolo el trece încă, în multe cercuri, drept un ferment, pozitiv, al dizolvării sistemului comunist, nefiind sesizat faptul că naționalismul a fost deja confiscat de către comuniști pentru a-și prelungi puterea printr-un instrument de manipulare cu efecte distrugătoare pentru tot mai multe zone din spațiul fost-comunist. Localizarea acestor conflicte nu poate fi un motiv de liniștire generală, fiindcă etniile aflate în conflict, chiar după ce conflictul se va fi epuizat, vor fi marcate pentru o lungă perioadă de zonduri

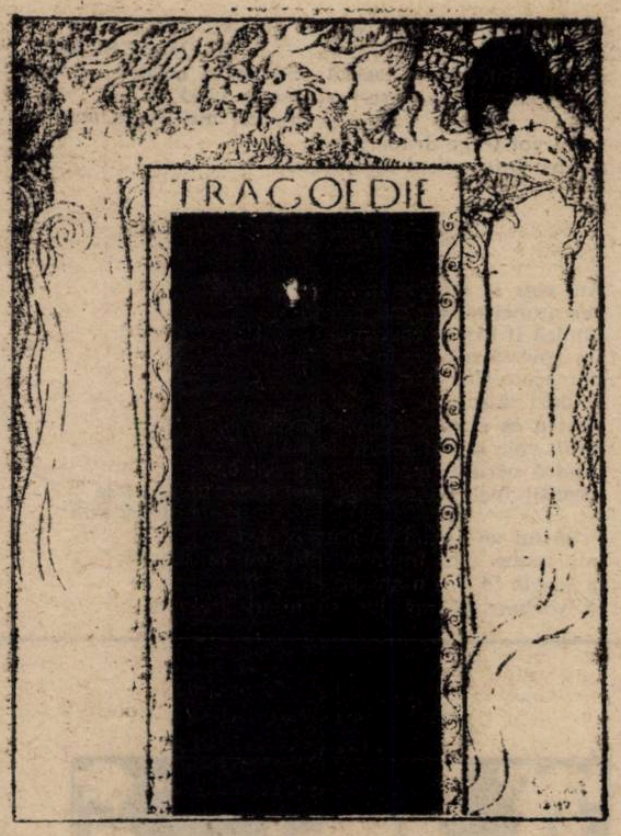

ca colectivă prin care au trecut, fiind, pentru o tot atîta timp, oprace la penetrația valorilor democrației.

Steagul însîngerat reprezintă tocmai necesarul semnal de alarmă la acest fenomen general răspîndit în Estul Europei, unde acum el se arată a fi poate cel mai însemnat pericol în fața democratizării societăților post-comuniste. Din acest punct de vedere, atît ca introducere în materie, cît și ca atitudine subiacentă, volumul este o excelentă sinteză. Juliana Pilon are deschiderea teoretică necesară pentru definirea naționalismului (și a conceptului înrudit de „națiune") din punct de vedere istoric, politic, filosofic, dar și ca simplu pretext pentru intervenții armate sau pentru cucerirea puterii politice prin populism și demagogie.

Se admite, îndeobște, că naționalismul este o creație a secolului al XIX-lea. Juliana Pilon aduce cîteva corecții acestei păreri; rădăcinile fenomenului sînt mai vechi cu cîteva secole, fiindcă apare deja în secolul al XVI-lea spaniol, cu două secole mai devreme în Anglia, ca și în opera de mai tîrziu a lui John Milton sau, și mai tîrziu, în scrierile lui Jean Jacques Rousseau, și abia după aceea în gîndirea lui J.C. von Herder, unanim recunoscut drept punct de plecare în definirea naționalismului (ca „spirit al poporului"). Metafizica secolului trecut conferă grupului etnic o dimensiune fundamentală, tentantă la prima vedere, dar extrem de periculoasă, după cum s-a tot dovedit: tocmai acel misterios și exaltant „spirit" național, pe care Statul sau anumiți indivizi îl încarnează în mod prioritar. Teritoriul, limba, cultura — acestea ar fi datele în jurul cărora se configurează sentimentul național. Cînd, însă, această imagine pe care o națiune și-o dă sieși despre sine este exaltată și proiectată în orizont metafizic, atunci firescul sentiment național riscă să se transforme în naționalism, formă de încitare colectivă la agresiune și discriminare: „Ceea ce rezultă din proliferarea «spiritelor națiunii» se dovedește a fi cu totul amăgitoare, capabilă să justifice orice impuls letal. E posibil ca presupusa existență a unor entități cum ar fi «spiritul național» să facă mai ușoare supunerea celorlalți sau chiar crima în numele acestor entități". (J.P.)

Cum a fost posibil ca marxism-leninismul, definit la început ca un curent cosmopolit, să-și anexeze dimensiunea naționalistă, care au fost meandrele formării naționalismului în Estul Europei și apoi în România, care ar fi modelele democratice valabile pentru a ieși din fundătură sînt temele capitolelor următoare, unele mai familiare, altele destul de noi chiar și pentru cititorul român. Pentru toți însă această carte e un excelent ghid politic într-o chestiune crucială.

Vasile POPOVICI

* Juliana Geran Pilon, **The Bloody Flag. Post-Communist Nationalism in Eastern Europe,** Social Philosophy and Policy Center/Transaction Publishers, 1992.

PICĂTURA DE CUCUTĂ

ANTIRENAȘTEREA (II)

MASA SOLITUDINII

În veacul acesta omul, umanitatea au devenit noțiuni operaționale, iar masa, o cifră ce înregistrează dezastrele. Eul e singurul garant al existenței. Prin ceea ce face omul nu își demonstrează independența față de trecut, ci un nedeclarat sentiment de solitudine, comparabil cu al „străinului" cel ce nu trăiește din mila altora și se străduiește să-și construiască un univers propriu, independent de al celui de alături, declarînd liniștit că nu rîvnește la binele și banul altuia. E o rupere aici, semn al disperării, al uneia ce poartă o mască senină. O rupere de un univers închis, cel uman, suficient sieși și „acosmic." Fiecare devine străin față de celălalt. Doar morții se bucură de o venerare mai apropiată de normalitate și nepoții, altimii veniți, viitorul incert, controlabil, dar atît de labil. Prezentul e tot ceea ce importă în această gamă de relativitate, ridicată la rangul de „absolut". Să fie o răzbunare a rațiunii lăsată să bîntuie singură, independentă de suflet, pînă la marginile nebuniei? Nu e exclus, pentru că mereu ne trebuie cîte o nenorocire globală (semnul vecului) pentru a redeveni umani.

În momentele de criză dinaintea marilor tragedii se află visul, premoniția artistică sau benignă, banală — suprarealitatea. În spatele tragediilor e realitatea exagerată prin tușe groase, demonstrative — expresioniste. Normalitatea banală a barocului, romantismului, realismului secolului trecut vorbește despre o lume capabilă însă să-și domine conflictele, să le dirijeze, să-și accepte chiar lipsa de patologie a gesturilor și trăirilor, ca măsură a unor schimbări minime, la nivelul timpului trăit real de fiecare individ. Există chiar o relație cu dumnezeirea, nu doar în pragul disperării, ci ca un fel de comunicare, care dintre om și natură, dintre om și cosmos, ceea ce-i dădea ființei forța necesară de a înainta fără convulsii spre o eternitate provincială meritată. Orice țipăt e un semn al spaimei în fața necunoscutului. Cînd devine strigăt, nu mai cheamă pe nimeni. Și nimeni nu mai e capabil să lege, să canalizeze măcar sensul strigătelor auzite, de parcă disperații aceia sînt surzi. Și sînt. Absolutul din ei îi îzolează de cellalți. Sentimentul „străinului" din fiecare, tonifiant, prin eliberarea de orice regulă, de orice tradiție, prin conștientizarea unicității și vulnerabilității ființei, îl împinge la acte imprevizibile, neașteptat de dure, care conservă vivacitatea, sănătatea treătoare a trupului, tinerețea chipului.

Fiecare ajunge să creadă că poate dispune de viața celuilalt. Ar putea să-i facă o bucurie aceluia, dar renunță pentru că nu mai e capabil el să trăiască actul dăruirii. E încă unul dintre semnele ce delimitează „înstrăinatul" de „străin". „Înstrăinatul" era parvenitul din mediul rural sau provincial ce avea tendința de a se regrupa, tribal, în enclave. „Străinul" de azi a trecut dincolo și devine solitar. Doar așa își poate pune în evidență personalitatea, or, fără ea, fără imaginea lui oglindită în ceilalți, străinul dispare. Acest egocentrism dus în extremă (cu deosebire în marile aglomerări urbane) face din sfîrșitul mileniului, dar mai cu seamă de la al doilea război încoace, un antipod al omului Renașterii, cel ce tindea nu doar spre o normalitate a speciei, ci către o deschidere a tuturor șanselor individuale, aflate în dialog cu universitatea, dincolo de biserică și de Dumnezeu. Și, omul era Dumnezeul, tiranul. Azi, cînd Dumnezeu e un fel de tabacheră pe care o deschizi cînd ești nefericit, identificarea cu el devine imposibilă. Peste toată aglomerarea de știute (cunoștințe) despre om se redescoperă credințe apuse, împrumutate din Orient, din Caldeea, din Africa (dacă ne ajută), de pe la pieile roșii (dacă mai sînt). Și alienarea pare ireversibilă. Deși mereu proaspătă prin generațiile ce se succed continuu, societatea umană, dominată de „albi" dă semne că a intrat pe ultima sută de metri dinaintea senilității. Nu rasa albă s-a născut prima, dar graba cu care și-a consumat resursele vitale o face mai pieritoare decît conservatorii „săraci" și mulți și „colorați". Viitorul pare a fi al celor fără de viitor (în schemă europeano-americană), al celor ce merg totuși în ritmul planetei.

Paul Eugen BANCIU

ILSE HEHN

ADAM

Adam stă în ultima bancă
Adam are capul mic şi pătrat
ochi înguşti
ochii lui Adam rîd
mai bine zis Adam îmi face cu ochiul
adesea
Adam nu poate desena oameni
dar poate desena animale şi îndeosebi
cîte un sat privit de sus
Adam elevul
Adam spune materia preferată e istoria
pentru că limba franceză e mai grea decît
geografia
Adam nu vorbeşte neîntrebat
în timpul orelor roniaie mere
orice l-ai întreba Adam nu se ridică-n picioare
pantofii cu un număr mai mare ai lui Adam
stau sub bancă
Adam nu se plictiseşte niciclnd
vînează muşte în pauză
Adam dă drumul muştelor prinse.

FARĂ RĂDĂCINI

Pentru R.M

Nici o frunză
nu-i mai adevărată
decît a ta !
planînd,
verde,
realitatea în
chiar esenţa ei
în căutarea
celei de a treia dimensiuni

MÎINE
Important :
un pod frumos cenuşiu
care curge peste un oraş frumos cenuşiu
pe care într-un poem frumos cenuşiu
nu-l voi cînta fiindcă mîine
voi trage o linie frumoasă cenuşie
roşie

CUVÎNTUL nu-i
o monedă cu două feţe
dar
cine ne crede —

SE PROSLĂVEŞTE
se construieşte
preapaşnic
cu voioşie şi măreţie
neîncetat
şi se transcrie
orice cuvînt
pe curat

DE CE
am merge pîn' la vărsare
spuneţi
pironindu-vă
ca un copac
pe malul stîng
sau
pe cel drept
ca o barcă
trasă la mal
pe cel din dreapta
pe cel din stînga
de ce am merge pîn' la vărsare
(pitici de ghips
precum cei ce-n faţa casei vă stau)

TU VII CA O FELIE DE PÎINE PE MASA DE SEARĂ
ca un cîntec ce aşteaptă undeva în covor
cum poemul pe care-l voi scrie cînd tu
nu vei mai fi pe aci
şi eu voi trage draperiile
pentru întunericul dimprejur

DESENEZ

Am voie să mă joc în camera mare
dar atunci mama mă ceartă
fiindcă îi întorc covoarele
am voie să mă joc în curt
dar acolo sînt flori
aş dori să mă joc pe cîmp
pentru că e mare frumos verde
n-am voie să mă murdăresc
fiindcă părinţii mei lucrează opt ore
părinţii mei nu se uită niciodată la caietele mele de şcoală
tu să nu iei niciodată note proaste
îmi spune tata înaintea plecării la şcoală
la şcoală în ore n-am voie
să vorbesc să mă joc să ascut creioane
să mănînc
în ore am voie să să fiu atent şi să scriu
să mă gîndesc să ridic două degete
şi să-i ascult pe profesori
tabla din clasa noastră
are chip de leu
mă sperie
tabla din clasa noastră
este o uşă vrăjită
eu dispar dincolo de ea
desenez iute pe uşă
şi ea rîde

AŞA SE SPUNE

Aşa se spune
florile
ar aduce aici
pacea
aşa se spune
pacea
ar aduce aici flori
aşa se spune
se spune mereu
se spune aşa
se spune

ŞI ASTĂZI

Şi astăzi
strigătul —
se cutremură pînă-n mărunţaie pămîntul
pentru prima oară a fost ucis Abel

Uitaţi-l acolo
pe Cain ! —
îşi aşteaptă şi acum
fratele

SĂ FII ODATĂ PILLAT !

Să fii şi tu odată
Pillat
şi să nu-ţi speli
mîinile

întinde-le să fie văzute
murdare

în româneşte de
Lucian ALEXIU

OLGA NEAGU

şi mîna rotindu-se deasupra de hîrtie
ca un vultur fascinat de vînătoare şi pradă
mîna aceasta ce-ar trebui să scrie
o, doamne, iată, a început să vadă

2

parcă scriu mereu aceleaşi cuvinte
pe care mi le dictează o aceeaşi viaţă sau moarte
nimic nu-mi aparţine sînt scribul cuminte
aşteptînd să-mi dictaţi mai departe

şi deşi cunosc totul din păr pînă-n fir
(acelaşi caer îl torc, acelaşi e ghemul)
niciodată nu ştiu cu precizie şi mă mir
cînd începe şi cînd sfîrşeşte poemul

3

numai noaptea vin îngerii cuvintelor-roi
se adună la pilpîirea hîrtiei
de pe masa de scris
fluturi de-argint, cîte trei, cîte doi,
aureolă-n jurul capului meu
ca un cerc circumscris
şi-mi deretică-n fraze şi n gînduri
mută virgule şi semne grele
de mirări şi întrebări
îşi lasă polenul de-argint printre rînduri
mai ali.ă o podoabă acolo,
şi-au mai tocmai în zori

4

după un timp de repaos în care timp
nu gîndesc nici o literă, nu rostesc
vreun cuvînt

mîna mea aşezată deasupra hîrtiei
miroase omeneşte a pămînt
şi e grea ca pămîntul întreg
şi abia o urnesc
(am un truc învechit :
apăs butonul verbului
a iubi-iubire-iubesc)

5

ce simplu
întorci fila cu faţa în jos
fila pe care ţi-ai scris gîndurile
ţi se-ntinde în faţă
o altă întindere albă
ca şi cum ai putea
lua viaţa de la capăt

6

cum rabdă hîrtia atîtea-n spinare
mîna ca o burtă născînd mereu cuvinte
cuvintele cu şapte capete fiecare
cum cămila — hîrtia le-ndură cuminte

totul la un moment dat
se ramifică
drumul simplu de ţară al cuvintelor
se desparte în sute
de şosele fiecare cu cîte
patru benzi
unele de ducere (în ispită)
altele de aducere (aminte)
La un sens giratoriu
Homer cu cotiere albe
arată fiecăruia drumul
adevărat
adevărat ?

8

nu apare zeităţea mică şi albă
cu aripi de celofan a cuvintelor
blitzul memoriei declanşează fulgere
peste imaginile nocturne cu tine
scala radioului de la un capăt la altul
transmite melodii de dragoste
d parc-ar fi înnebunit toată lumea
şi nu mai apare îngerul care
să-mi sufle versul acela antologic
care să te-acopă ca o haină
ca o mănuşă fermecată

AURORA DUMITRESCU

FANI ȘI CORIDORUL

O noapte albă, cu trenul, imediat după ce el ar fi transformat. Asta ar dori ea. Să mai fie cu ei un bătrîn care să doarmă. Să poată ține fereastra deschisă. Să poată flecări nestînjeniți. Să se atingă, dar nesemnificativ. Din greșeală. În treacăt. Ar fi o greșeală atingerea? Fani încă nu știe. Poate da. Poate nu. S-ar iscodi, unul pe celălalt, cu întrebări mărginașe. Ar fi dezolați de impresia — fizică — ce și-o fac reciproc. Storși, tasați, răzuiți de orice strălucire, **supți** de ficțiune, cum se află. Ca două panouri indicatoare scorojite, față-n față. El: nici măcar nu e frumoasă. Ea: nici măcar n-are charme. Și-ar inventaria cu sadism unul altuia aparențele, unghiurile turtite, culorile convenționale. Textul șablon în genul: „Atenție, teren accidentat" sau „Drum în lucru" sau „Sens interzis"... Ar ajunge la capătul călătoriei palizi și subțiri ca niște coli de hîrtie, ca două foi din două, diferite, scrisori... O vijelie nehotărîtă, jucăușă, le-ar aduna în același ungher, în același **intrînd al dimineții.** Le-ar face ghemotoc, una în cealaltă. Le-ar îndesa, sporindu-le densitatea cu fleacurile la îndemînă ale împrejurimii. În forma aceasta, dacă și-ar face vînt, ar putea... SĂRI. Unde? Nu știu. Nu știe nici Fani. Cît despre el, nici nu visează la așa ceva. Ar fi o săritură în premieră, fără public, fără linie de sosire, fără panou electronic. O săritură piezișă, oblică ce, poate, cine știe, le-ar permite să se izbească de ceva esențial, de un alt atom: ca atomii lui Democrit.

Dar el nu i se arată lui Fani, se vede că s-a pus pe lucru mai tîrziu, mai funcționează încă, pe energia proprie.

Așa că Fani face popasuri mai lungi, pierde intenționat din viteză, din timp, se hrănește cu merinde postmodernistă, cu frazele cele mai scurte dintre două puncte. Își masează tălpile, gambele, globii oculari. Își încearcă stiloul mîzgălind pe hîrtie schițe figurative. Crochiuri cu privire la ambianță. Nu sărim, încă, în ea dar ținem sub observație, sub privire. Sub control. Altfel, mai știi, își ia tălpășița, se volatilizează, șterge putina. Se cărăbănește tiptil, cu toate iluziile zdrăngănind înfundat în sacul ei peticit, de pe spinare. Crede că-i merge! Hîmm, cum se-nșeală... Ne va arăta ea toate jucărelele, drept cine ne ia, doar nu-și închipuie că ne vom lăsa fentați, după-atîta goană, gîfîire, după-atîta tensiune cu sufletul la gură!

La ora 14,30, marți, 4 iulie 1989, Fani ar trebui să-și recunoască neliniștea ei liniștită. Încrederea. Spaima. În curînd va atinge și el stadiul „acțiunilor". Să-l vedem. Să-l vedem. Va avea o mașinărie ciudată în brațe, va fi nehotărît. Între. Între vis și abis.

PE CINE INTERESEAZĂ AȘA CEVA, V-AȚI GÎNDIT? strigă la mine boxerul din televizor, locomotiva ce tocmai intră în gară, telefonul mut, globii oculari ai acelei care scrie, duri și porosi ca niște pietre de rîu. Pe nimeni, pe nimeni probabil și-s gata, la ora de față — 22,10 — încet să abdic.

Cînd să plece acasă, la trei și ceva, Fani și-a dat seama că este închisă, că proiectanții de la etaj au plecat, au încuiat coridorul, nu se poate, tot se mintea, nu se poate. Vreo cinci minute a lovit sistematic cu pumnii în ușa cu geamuri, să afle cei de jos că-i acolo închisă. Nimic, nimeni. Pe scări ea singură, cu hîrtiile alteratoare de timp în poșetă, acolo, pe coridor, după sticlă.

ÎNTÎMPLAREA CU UȘA ÎNCHISĂ la coridor i-a mîncat o jumătate de oră. Mai exact: **Fani și coridorul au mîncat împreună jumătatea de oră.** voioși amîndoi da da fericiți între 15,10 și 15,45 cînd re fluxul, cînd schimbul întîi — din fabrici, uzine, șantiere,școli, administrație. cultură, artă, armată — în fine prînzește. Jumătatea de oră aștepta mai de mult — fie vorba-ntre noi — să-și facă intrarea în carte, scîncea neauzit cu o cuvertură de unghiuri drepte pe cap. amușina prin subsolul întesat cu fire de tutun și sîmburi de măr al mașinii de scris, se trîntea de-a curmezișul carului mic, se lățea disperată pe albul hîrtiei, îndura fără să crîcnească artileria literelor de plumb și rafalele de fum nocive, ale țigărilor carpați. Ea, cititorule, nu s-ar fi dat în lături de la nimic din ceea ce ne înfricoșează îndeobște, pe noi, cititorii, cînd ar fi vorba să ne lăsăm aspirați de cazanul în fierbere al unei bande periculoase de cărți posibile ce ne urmărește — fie că știm, fie că nu știm — pas cu pas, clipă de clipă. Ea nu a tremurat niciodată de spaima șișurilor lor fulgerătoare ce taie — așa se vorbește — orice țesut despărțitor dintre corp, minte, inimă. dar și o grămadă de ațe — frînghii — cabluri fără de care ne este teamă să ne imaginăm c-am mai putea să trăim... Ai să spui — și, pe bună dreptate — că ei, jumătății de oră îi dădea mîna, era stingheră și practic neidentificabilă în viitura tuturor celorlalte jumătăți de oră, riscurile ei fiind, la o existență neglijabilă ca a sa, neglijabile... Așa este. Totuși, putem ști cu precizie? Putem, oare, cu mîna pe inimă, s-o tăiem de pe lista personajelor secundare din carte? Cît mă privește, nu pot.

Așadar, jumătate de oră s-a lăsat bucuros, împăcat, mîncată de Coridor închis și de Fani. Cei doi comeseni se cunoșteau vag și mai mult din vedere-auzite (ea îl străbătea dimineața în fugă cu tocuri metalice de lemn sau de plută, el i se deschidea răcoros, cu umbre visătoare la colțuri) în schimb, se bănuiau unul pe celălalt de toate, niciodată satisfăcuți pe de-a-ntregul, își trăgeau de limbă cunoștințele comune, mimau o indiferență disprețuitoare, se calomniau placid și în silă pentru a mai forța jetul scurt și debil al informației, se mirau, în treacăt, că cineva poate fi atît de ne-a, ne-b și ne-c, decretînd, în final, că nici nu vor să mai audă de așa ceva prostesc, fără noimă, de așa cineva care-i plictisește profund, mirîndu-se cu superioritate condescendentă că mai există persoane inteligente care să-și mai piardă vremea cu el — ea. Ah, dacă-ar încăpea pe mîna noastră — a mea, ce i-aș mai face eu lui — ei! Aș lichida scurt, în două reprize, aș pătrunde pînă în miez, aș zdrobi-sfîșia imediat îngîmfarea asta țepoasă, versatilitatea asta dezgustătoare, conturul ăsta de suflet temător dar, mai ales, plat!... Din cînd în cînd, indirect, făceau schimb de mesaje, deformate — codificate din start, alterate de contextul deformator al rețelei de transmisie (verificaseră, funcționa, chiar dacă inermitent și rizibil!) se înfruptau cu o cruzime benignă din feed-back-ul așa degradat și ciuntit, al celuilalt...

Acum, însă, erau face-to-face, cu excepția jumătății de oră nu mai aveau nimic — dar chiar nimic! de-mpărțit. Și-au dat drumul nestînjeniți la ... chip și — sau postură, într-un surîs ce-aștepta, se-nvechea de atîta vreme în părăginite cotloane...

Au prînzit, așadar, jumătatea-de-oră frugală, copilărește, blînd, cu gesturi febrile și reci de — mai curînd, dezmorțire mentală — ea bătea liniștit și metodic, cu pumnii, în ușa de sticlă, el prelua zăngăniturile, le izbea de tavan, de pereți, repede și-atît de parcă-ar fi zornăit niște zaruri. Din timp în timp, se odihneau amîndoi, copleșiți de voioasa viltoare, rîdeau cu poftă recapitulîndu-și unul altuia isprăvile și se loveau prietenește, în joacă... Sau se-mpingeau către margini, aruncîndu-și cele mai inefabile măscări....

DANA DIMINESCU

CĂLĂTORIA FĂRĂ CORP

Cred că sînt dintre puținii de o vîrstă cu mine care au mai apucat să vadă ritualul unei învești mîntări după moda secolului trecut. Aveam 12 ani și o iarnă întreagă cît a stat la noi, am privit-o tulburată pe străbunica mea cum, în fiecare dimineață, își punea corsetul din saten roz, cu șireturi kilometrice. Era un corset medicinal de zi, cu porte-jarretières, cusut după modelul Létoy, o adevărată armură din fier acoperită cu mătase, cu balene înalte, 50 x 4 butoniere și un mic buzunar pentru săculețul cu flori parfumate. În fața toaletei ea își punea, pe rînd, corsetul, ciorapii albi din nylon, pantofii din '29. Cînd șireturile cele lungi erau strînse și adunate într-o fundă, bătrîna era deja gata obosită și cîteva minute mai adormea în fotoliu. Cînd se trezea își relua toaleta: pieptănatul, un coc artificial sub fileu, crema, pudra, perlele. Apoi mai adormea o dată. Înțepenită în ușa camerei ei, o priveam în continuare. La 90 de ani avea un corp delicat, mic, uscat, pe care nu se mai putea citi decît anatomia articulațiilor. Așa cum stătea în fotoliu, în roz și dantele, părea o fată tînără, din alt secol, îmbătrînită peste noapte în corset. O priveam cu vinovăția și cruzimea cu care cercetezi pe cineva în somn. Avea farmecul unei insecte.

Încăpățînarea cu care se exprima în fiecare dimineață m-a făcut să înțeleg, mai tîrziu, structura și sensibilitatea unei lumi, dar și sfîrșitul ei, the end-ul unei scene a corpului, a protezelor simulatoare, îndantelate și crude, sfîrșitul Secretului.

Recent, prin umbrela ecranului, prin **glasnost** și revoluție, femeia română înveselește plaja și familia în **monokini**. Ea a abandonat cu suplețe neglijența muncitorească, sutienul de duminică, săpunul Cristal, pudoarea, inconștiența, indiferența. S-a eliberat, s-a descheiat, a intrat în firesc. Ca focile la soare, o armată de sîni fac cupe în nisip, în ultraviolete, în privirile aspirator ale celor din jur. În dreapta mea se întinde pe plajă o femeie de o rară frumusețe. Se mișmult; intră în apă, se întinde la soare, se mișcă cu o falsă indiferență; doar în somnul ce-o cuprinde sub dogoarea căldurii trupul i se relaxează și devine sincer. Mă uit și buzele mi se adună în sfîrc, palma se adună căuș, privirea mi se dilată. Un corp de ceremonial, un somn al transparenței. Un corp care se deceremonializează prin copiile celor din jur. Să fiu iubitul acestei doamne n-aș aștepta scrisori, învăluite și foarte personale, aș fi contemporan: aș aștepta fotografia.

Așa stînd lucrurile, și în prelungirea lor, mă întreb dacă mai poate fi urmat îndemnul Juliei Kristeva și al Hélènei Cixous care cereau femeilor să scrie cu trupul, să „impregneze" cu „generitatea" lor codul literaturii. Să scrii cu fiecare genă, cu fiecare neutron, fără modele, fără asociații, fără genealogie, din simpla dialectică a rizomului, a autogenerării. Cum să spun? Corpul să devină „pantera roz": eveniment.

Altfel corpul transpare, se deteritorializează, se mediatizează, se liniarizează, dispare.

Definitiv despărțit de trup, fluidul atemporal și șampanizat al feminității triumfă în liniile care păstrează forma corpului care l-a conținut, a gesturilor, a lucrurilor înconjurătoare. În ruptură, aliniere, prelungire, reîntoarcere. În literatură: detaliul; în imagine: apropierea; în cinetică: încetinirea; în plantă: fragilitatea; în reptilă: disecția. În afara multiplului. În afara copiei, în călătoria fără corp.

Așadar, nu o fotografie, nu un desen, ci o hartă din linii secrete. Niciodată punctul, niciodată umbra, ci linia: ea conține verbul și feminitatea.

DECOR

TEATRU

Premiu pentru Medeea

Deşi cu întîrziere, consemnăm — nu fără jubilaţie — un succes al teatrului timişorean. La a X-a ediţie a „Festivalului recitalurilor dramatice" de la Bacău, actriţei de la Teatrul German, **Ida Jarczek Gaza** i-a fost decernat premiul al III-lea pentru monodrama „Din nou, Medeea" a lui Arpad Goncz. Reuşita e cu atît mai notabilă, cu cît în concurs au fost prezentate, anul acesta, 37 de recitaluri, susţinute de actori prestigioşi de la majoritatea teatrelor din ţară. Textul — deşi depăşind cu mult durata acceptată în concurs (40 de minute) — a stîrnit un interes aparte. El se datoreşte, evident, întîi de toate interpretării cu totul remarcabile, dar şi calităţii lui intrinseci: un mit actualizat, o Medee „pentru toţi", foarte bine tradus în româneşte de Erika Scharff. „Nu sînt o feministă — ne-a declarat Ida Jarcsek Gaza, dar destinul acestei categorii de femei singure, părăsite, la 45 de ani, m-a interesat foarte mult. Cum s-ar mai putea trăi în continuare? Ce soluţii s-ar putea găsi? Toate întrebările acestea, întreg complexul de sentimente ale eroilor antici, tragedia lor născută din iubire, ură, gelozie, indiferentă, e de-o frapantă actualitate".

Premiul cîştigat la recentul Festival nu face decît să încununeze o activitate dintre cele mai prodigioase. O stagiune „plină", în toate accepţiile, cuvîntului pentru Ida Jarcsk Gaza: roluri după roluri, dintre cele mai diverse, solicitînd un efort de creaţie deosebit: de la „Stella" lui Goethe, la basmul „Muzicanţii din Bremen", de la „Povestea de Crăciun" a lui Dickens, la „Sinucigaşul" lui Nicolai Erdman şi „Medeea" lui Goncz. Între timp, un contract la Viena, pentru un rol principal într-un film. „Am jucat ca niciodată de mult. A fost deosebit de obositor, dar ce îşi poate dori mai intens un actor, decît să joace!"

Dacă adăugăm la toate acestea şi proiectul care va prinde contur la începutul noului an universitar — conducerea clasei de actorie în limba germană la Universitatea din Timişoara — avem imaginea unei stagiuni cu adevărat creatoare. De puţine ori, în ultima vreme, ne-a fost dat să întîlnim un artist profesionist din România atît de stenic, de tonifiant. E cu totul întremător să mai auzi un creator făcînd următoarea declaraţie: „Mă simt în formă! De mult n-am mai avut un an atît de bun!)

B. A.

PLASTICĂ

LA ANIVERSARE

Rîndurile care urmează ar fi trebuit să apară anul trecut, tot cam pe vremea aceasta. Era o aniversare frumoasă, a uneia din doamnele plasticii timişorene, **Eugenia Dumitraşcu.** N-a fost să fie. S-a ivit, însă, un prilej acum: cele două expoziţii recent deschise (la Salonul „Vega" şi la Secţia de artă a Bibliotecii judeţene). În locul unei cronici plastice de rutină sau al unui „portret" convenţional, am preferat un dialog. El s-a derulat, de fapt, în timp, pe parcursul mai multor întîlniri. Transcris, retuşat puţin, sintetizat, el depune mărturie (alături de operă) pentru o sensibilitate şi un temperament cu adevărat artistice. După cum urmează:

— Te-ai putea defini? Ai putea să-ţi descrii, ca şi cum ai face un autoportret, firea? / Să încerc. M-ar caracteriza, cred, ca sentiment dominant, mila. Care, de la un punct încolo, devine un handicap. Şi dorinţa de a pleca teleleu în lume. / — Cum? / — Aşa, pur şi simplu. Începînd cu fugitul de-acasă, pe care l-am inaugurat la 5 ani şi l-am desăvîrşit ajungînd, după terminarea facultăţii, tocmai aici, la Timişoara, după un periplu pe la Cluj şi Bucureşti. / — De unde? / Dintr-un sat, Traian, de lîngă Bacău. / — Cînd ai ajuns la Timişoara? / — În 1957, prin căsătoria cu pictorul Adalbert Luca. Timişoara a fost singurul oraş de care m-am îndrăgostit din prima clipă, dovadă că e şi punctul meu terminus, în ciuda întîmplărilor şi a dorinţei mele nestrămutate de a hoinări. Aici m-am simţit acasă de cum am ajuns. / — Ce te-a mişcat mai mult? / Aerul, ştaiful, cum se zice pe-aici, al vechilor timişoreni. Ţin minte cum l-am cunoscut pe Franyó Zoltán, la cofetăria „Violeta". Pe atunci, domnii respectabili mai obişnuiau să iasă în fiecare dimineaţă în oraş, să-şi bea cafeaua şi să schimbe o vorbă la „Violeta". Cînd intra o doamnă sau o domnişoară, indiferent cine erau, chiar necunoscute domnii aceştia se ridicau de la mese şi salutau. Prin Franyó şi mai apoi prin scriitorul Anavi Adam, am cunoscut lumea literară timişoreană / — Ce scriitori îţi plac? / — Dintre poeţi, Nichita şi Dinescu, iar dintre prozatori, Ştefan Bănulescu şi Ştefan Agopian. / — Mă bucur! / — De ce? / — Pentru că e un gust sigur, bun.

— Să revenim, însă, la tine. Cîte expoziţii ai avut? / — Multe, multe. Dar valabile cu adevărat, vreo 15. / — Mult, puţin? / — Nu-mi dau seama. Cert e că n-am încrîncenare în profesie. Nu am nici o ambiţie, nici o voinţă de a mă sălta în meserie. / — Atunci e o cantonare? O plafonare? / — Nu. Categoric nu, pentru că sînt mereu nemulţumită de ce fac. Dar n-am dobîndit încă, în timp, ceea ce trebuia deja să dobîndesc în meseria mea. / — Nu e prea tîrziu? / — Cine ştie? Nu am noţiunea timpului. Aşa că nu am realizat că n-am prea făcut ceva care să răstoarne lumea. Mi se pare, oricît de comic sună, că mai am nesfîrşit de mult timp. La asta se adaugă şi ceva oblomovist. / — O lene? / — Da, o lene. Dar mi-e jenă să spun într-un interviu că în timpul lenevelii ăsteia, eu de fapt meditez. Şi că în această inactivitate aparentă, stochez mult. Dar mă şi prăbuşesc. Sînt un abis depresiv. / — Şi nu-l poţi converti în creaţie? / — Nu. Mă demobilizez, mă rup, mă cuprinde disperarea şi sentimentul derizoriului. Nu găsesc nici un reper trainic în mine şi încerc să mă agăţ de ceva din afară. Dar nici acolo nu e paiul potrivit /

— Ai sentimentul ratării, al eşecului? / — Cred că da, deşi nu-mi place s-o declar prea des. Păcat că tot ceea ce stochez afectiv şi trăiesc nu se poate converti în limbaj plastic. / — De ce? / — Nu ştiu. Nu le pot găsi echivalenţe plastice stărilor acestea, foarte dezechilibrate, dramatice. E şi rezultatul şcolii de artă făcute la Cluj, în gustul „frumosului", al „înfrumuseţării". Nu pot fi agresivă în plastică, după cum urăsc răul şi urîtul agresiv din viaţă. Şi nici nu cred că arta trebuie să descrie răul, urîtul, ci să le opună altceva. Nu mai vreau pumni în ochi. Poate sînt demodată. / — Eşti sentimentală? / — Dimpotrivă. Detest orice formă de sentimentalism şi de patetism, pînă la oroare, chiar dacă ele apar în forme superior organizate.

— Eşti o femeie singură? / — Da, foarte singură, în ciuda foielii nesfîrşite din atelierul şi casa mea. Simt tot mai acut că cei care vin să mă vadă, vin de fapt pentru ei, nu pentru mine. / — Interviul nostru apare, cu totul întîmplător, într-un fel de număr tematic, consacrat „retragerii" femininului. Crezi cu adevărat că în lumea noastră, în România de azi, are loc o retragere a femininului? / — Da, cred că se întîmplă aşa ceva. Şi retragerea asta poate fi un semnal. / — Unde crezi că se retrage acest feminin? / — În creaţie, dacă asta a devenit o profesie. E spaţiul cel mai securizant. Dar s-ar mai putea retrage şi în virtutea de a-şi creşte copiii altfel decît pînă acum: în spiritualitate. Şi cea mai frumoasă formă de retragere, renunţarea. Marea dragoste. Asta e puterea de a renunţa la lume, de a te retrage conştient din vacarmul aparentelor satisfacţii cotidiene / — Personal, ai putea alege o asemenea cale? — Nu, nu cred. Dar cunosc tot mai multe femei care au ales această soluţie. E într-adevăr miraculos. Semnul unei mari virtuţi. Un semn bun pentru ceea ce se va alege cu noi, din noi, de-acum încolo.

Adriana BABEŢI

DIALOG

ÈVE GRILIQUEZ

SINGURĂTATEA — O MALADIE A SECOLULUI XX

Doamna Ève Griliquez, unul din oaspeţii recenţi ai Timişoarei are o formaţie complexă: actriţă, regizor, producător radio-tv. S-a distins în Franţa printr-o acţiune sistematică de promovare a poeziei. A organizat şi montat în cadrul teatrului fondat de soţul său la Paris, numeroase recitaluri de tip cabaret literar, un spaţiu de contact fertil, necomercial, între publicul spectator şi numeroşi poeţi, muzicieni, interpreţi. Acelaşi proiect de susţinere a marii poezii universale s-a concretizat în diferite emisiuni la radio France International şi televiziune.

— În jurul feminităţii există, în continuare, fel de fel de discuţii, aproximaţii, confuzii... Ce şanse credeţi că are feminitatea în acest sfîrşit de veac şi de mileniu?

— În ce mă priveşte, nu cred că feminitatea are şanse mai multe decît feminismul, pentru că feminismul a fost pionierul în eliberarea femeilor, în a le face conştiente că există, că îşi pot asuma responsabilităţi, că pot face lucruri importante. Este, însă, o mişcare care a deviat puţin, care, la un moment dat, a fost puţin sexistă. În acest moment se revine la femeie, dar cu experienţa acestui feminism care le-a dat aripi femeilor, care le-a permis, fără a le nega condiţia, să-şi asume, să practice profesiile pentru care sînt înzestrate. E important, în acest sfîrşit de secol, ca femeile să nu regreseze, să nu se întoarcă înapoi...

— La ce vă gîndiţi cînd spuneţi regresiune?

— Ştiu şi eu? Există întotdeauna teama că femeile vor merge prea departe, există, în acelaşi timp, dorinţa ca ele să rămînă femei de casă, dependente, pentru că acum, bărbaţilor le e un pic frică de femei... Ei simt că această femeie nouă nu va mai fi pentru ei sursa de facilităţi care era altădată, faţă de care se puteau considera stăpîni şi magisteri... Deci, există, întrucîtva, această angoasă dar, de fapt, eu cred că femeile vor să rămînă femei şi să practice profesiile care le atrag...

— Această responsabilitate crescută nu implică riscul singurătăţii?

— Da, există întotdeauna riscul singurătăţii, pentru că, de fapt, nu există o adevărată egalitate între femei şi bărbaţi. Bărbaţilor nu le place să întîlnească femei care să le fie superioare... Da, este acest risc, dar singurătatea este, poate, maladia secolului XX. Sînt multe femei singure acum, dar asta nu e grav.

— Aşadar, credeţi că singurătatea reprezintă o şansă?

— Da, cred că există o şansă dacă ai curajul şi forţa, voinţa şi hotărîrea de a continua să fii aşa cum ai chef să fii şi să faci ceea ce îţi place, pentru că a avea o profesie nu înseamnă să fii într-un birou, să baţi la maşină sau să lucrezi într-o fabrică. Înseamnă, de fapt, să-ţi asumi visele... şi dorinţele.

— Asta sună foarte frumos...

— Da (rîde uşor), să faci, deci, aşa cum bărbaţii au avut întotdeauna şansa să o facă, adică, de a se exprima veritabil, în fond, şi nu de a face o meserie de umplutură pentru a mai aduce ceva bani acasă şi pentru a avea impresia că există.

— Aveţi multă experienţă ca producătoare, regizoare, actriţă şi desigur aţi observat multe femei care lucrează şi creează în această zonă, care fac noul. Credeţi că aceste femei reprezintă valori ce abia se nasc, astăzi?

— În ce mă priveşte, nu cred că avem de-a face cu o revoluţie la ora actuală... Ştiţi, e întotdeauna interesant să constataţi cum unele personalităţi muzicale care au reuşit să-şi facă o carieră internaţională declară că dacă ar trebui să aleagă între cariera lor artistică şi familie, ar alege întotdeauna soţul şi copiii... Nu este adevărat, nu poţi avea această alegere, pentru că este o alegere burgheză. Un artist este ca un medic sau ca un preot care a decis pentru un fel de apostolat. Artistul veritabil ştie că a optat pentru o viaţă dificilă, poate mult mai dificilă acum decît înainte. Pentru că viaţa a devenit mai dură chiar şi în societatea occidentală. Se pierde mult din bucuria de a trăi, pentru că există războaie, masacre, lucruri ce fac ca acest sfîrşit de secol să fie foarte dur. S-a descoperit o boală cum este, S.I.D.A. astfel că faimoasa liberalizare sexuală care se răspîndise peste tot în anii '70 a regresat complet, deoarece există o frică, asemănătoare întrucîtva marii frici din Evul Mediu faţă de ciumă. Eu sînt dintr-o generaţie care a trăit această liberalizare sexuală cu şansele ei, iar acum, poate chiar de aici a apărut această singurătate. Există o frică ce s-a instalat chiar şi la bărbaţi. Cred că asta este în mare parte teroarea sfîrşitului de secol...

— Teroarea doar şi provocarea...

— Da, dar provocarea e dură...

Aurora DUMITRESCU

TOP

BITTER SUEDEZ

2. Sincer să fie, am rămas un pic surprins de genericul **THE GREATEST ROCK'N ROLL BAND ON EARTH** pe care publicația **We R.** îl acordă formației **The Rolling Stones** într-un cuprinzător și extrem de documentat „Story". Un pic, zic, deoarece m-am gîndit imediat: „Dar Beatles-ii ?" Răspunsul mi l-am dat singur. Dacă ținem seama — și trebuie s-o facem — de longevitatea grupului lui Jagger vom fi de acord că două decenii de supraviețuire în plus înseamnă enorm. În 1970 Beatles-ii au încheiat una din cele mai serioase lecții de muzică dată umanității, dar The Rolling Stones au reușit să meargă mai departe, în sensul că s-au menținut, se mențin verticali pe această podea rock („Killing Floor"), dacă nu chiar ucigașă, ca în piesa grupului „Electric Flag", cu siguranță extrem de lunecoasă, mai ceva decît o coajă de banană bine coaptă. Închipuiți-vă cum grupul a traversat perioade ale istoriei rock înfruntînd mode, „valuri" mai vechi ori mai noi, acel rock de circumstanță foarte „en vogue" într-o vreme, dar care s-a topit de parcă n-ar fi fost (Glam Rock-ul anilor '70, pe cînd parfumul aspru al Rhytm & Blues-ul „Stones" devine parcă mai persistent cu trecerea anilor.

Sigur, vor replica unii, au existat și perioade mai puțin eclatante în istoria grupului britanic. Nimic mai firesc, voi răspunde, deoarece perioadele de acumulări, de căutări, chiar de ezitări fac parte organică din viața unui colectiv muzical, fie acesta și un grup rock. Puse cap la cap, succesele, împlinirile artistice ale formației vor constitui fără tăgadă (nu numai prin volum, desigur) un argument care ne face să înțelegem că genericul citat la începutul acestor rînduri nu e deloc exagerat.

Prea puțini dintre noi se gîndesc la meritele producătorilor în lansarea, în punerea și menținerea pe linia de plutire a unei formații. În cazul nostru, să ne amintim ziua memorabilă de 28 aprilie 1963 în care **Andrew Oldham** împreună cu **Eric Easton** au impus pe scena clubului Crawdaddy un nume pentru eternitate. Eternitatea rock-ului. După apariția primului disc single („Come On") „pietrele rostogolitoare" au pornit. Au pornit, dar nu la vale...

Petru UMANSCHI

UN PARTENER LA FEL DE TEMERAR, PUTERNIC ȘI EFICIENT CA ÎNSUȘI LEGENDARUL PROMETEU !

PROMETEU S.R.L.

o firmă pentru dumneavoastră

PROMETEU

import-export, comerț en gros

vă poate livra în condiții avantajoase

- **ciment**
- **cărămizi**
- **sodă caustică**
- **alcool rafinat**
- **cuie**
- **combine frigorifice**
- **textile adolescenți**

PROMETEU — PARTENERUL IDEAL

TELEFON 13 33 90

Agenția de turism „COLIBRI" Timișoara, str. C.D. Loga(cinema Capitol) telex 71 406, fax 152 420.

VĂ OFERĂ PENTRU CONCEDIUL DUMNEAVOASTRĂ

UN SEJUR LA MAREA EGEE (13 ZILE), PE UN TRASEU DE LEGENDĂ ȘI ISTORIE

ADRIANOPOLE, TROIA, DARDANELE, BERGAM AKROPOLE, ASKLEPION, SMIRNA, EFES, MILET

BURSA, BOSFOR, ISTANBUL.

Informații : tel. 96 - 16 34 81 ; 96 - 18 31 88 ; 90 - 17 09 64 ; 90 - 13 45 42 ; 90 - 13 44 50.

COLIBRI **COLIBRI** **COLIBRI**

TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

Din serviciile oferite fac parte :

— transport cu autocare noi, climatizate, 53 locuri,
— televizor color, video, frigider, bar (racuri, bere, cafea) ;
— ghid profesionist la dispoziția turiștilor ;
— sejur 8 zile (7 cazări) la Marea Egee, în vile de lux,
8 persoane în vilă (2 camere duble, 2 single),
living-room, bucătărie, frigider, aragaz, veselă, 2 băi,
terasă pentru servirea mesei,
excursii la Efes, Milet, Smirna, Kusadasi ;

- o cazare cu mic dejun la Troia (Bergam), vizitarea muzeului Troia, calul Troian, casa Schliemann ;
- o cazare cu mic dejun la Istanbul (2 zile cu program turistic) ;
- traversarea Bosforului și Dardanelelor cu feribotul.

Plecări în lunile : iulie, august, septembrie.

Preț : 24.000 lei și 110 dolari (varianta autocar)
(7 nopți cazare în vile la Marea Egee)
în varianta transport cu autoturismul propriu.
Reducere 10%, pentru cei care se înscriu din timp
și pentru familiile cu copii.

Alte servicii :

- Transport în Germania, pentru posesorii de viză, la destinația solicitată, în condiții de transport deosebit (autocare noi), prețuri între 11.000—22.000 lei.

Ex. Nurnberg — 11.000 lei ; München — 15.000 lei ; Frankfurt — 18.000 lei ; Koln — 22.000 lei, etc.

- Excursii Polonia, Ceho-Slovacia, Turcia și zilnic Ungaria la prețuri de 2.200—3.200 lei.

VIRGINIA WOOLF

O CAMERĂ NUMAI A TA

Feminismul este, fără îndoială, mai mult decît o modă a ultimelor decenii. Literatura şi critica literară feministă reprezintă doar două aspecte ale acestei mişcări culturale şi chiar sociale. Critica feministă a devenit deja o teorie clasică, structurată în principal pe două direcţii fundamentale: critica psihanalitică, în tradiţia lui Freud, Jung şi Lacan, care priveşte diferenţele dintre universul masculin şi cel feminin ca o expresie a particularităţilor biologice de sex sau gen şi feminismul social, de influenţă marxistă, conform căruia opoziţia binară masculin-feminin este rezultatul şanselor inegale de afirmare socială a celor două sexe. Fie că este vorba de o abordare psihanalitică sau socială, scopul criticii feministe este revizuirea tradiţiei literare şi îmbogăţirea ei prin „recuperarea" unor scriitoare „uitate", simultan cu articularea unei estetici feministe.

În această istorie literară feminină, şi nu numai, Virginia Woolf reprezintă un punct de referinţă. Ea este în acelaşi timp scriitoarea, femeia-critic şi militanta activă pentru emanciparea intelectuală a femeii. Chiar eseul de faţă, O cameră numai a ta este rezultatul a două intervenţii publice ale autoarei, făcută la Societatea de Arte din Newnham şi la colegiul Girton în 1928. O cameră numai a ta este, poate, prima provocare manifestă, lucidă şi curajoasă a întregii noastre filosofii de viaţă.

Un singur „amănunt" tulbură coerenţa acestei poziţii: Virginia Woolf s-a născut în ianuarie 1882 şi s-a sinucis în data de 28 martie 1941.

Pe măsură ce secolul al optsprezecelea se apropia, sute de femei au început să-şi sporească banii de buzunar sau să-şi salveze financiar familiile făcînd traduceri sau scriind nenumărate romane proaste, care nu mai sînt pomenite nici măcar în manualele şcolare, dar care mai pot fi cumpărate şi azi cu numai patru pence pe Charing Cross Road... Mulţi mai rîd încă disprețuitor de „intelectualele cu aere de scriitoare", dar un lucru e cert, şi anume că punga lor se umplea pe zi ce trecea. Astfel, către sfîrşitul secolului al optsprezecelea s-a produs o schimbare, pe care, dacă aş putea rescrie istoria, aş descrie-o amănunţit şi aş considera-o mai importantă decît cruciadele sau Războiul celor două roze: femeia de condiţie socială medie a început să scrie. Căci, dacă **Mîndrie şi prejudecată, Middlemarch, Villette** şi **La răscruce de vînturi** au vreo importanţă, aceasta este mult mai mare decît pot eu s-o dovedesc într-un discurs de o oră... Fără precursoarele lor, Jane Austen, surorile Brontë şi George Eliot n-ar fi putut scrie, la fel cum Shakespeare n-ar fi putut scrie fără Marlowe sau Marlowe fără Chaucer sau Chaucer fără toţi acei poeţi deschizători de drumuri, căzuţi în uitare, care au îmblînzit sălbăticia dintru-nceput a limbii. Căci capodoperele nu apar din neant, ele sînt rodul a mulţi ani de gîndire în comun, astfel încît în spatele fiecărei voci se află experienţa mulţimii.

Ajungem acum la secolul al nouăsprezecelea. Şi aici, pentru întîia oară, am găsit cîteva rafturi cu cărţi scrise de femei... Şi m-am întrebat: oare **Mîndrie şi prejudecată** ar fi fost un roman mai bun dacă Jane Austen nu s-ar fi gîndit să-l scrie pe ascuns? Am citit o pagină sau două ca să mă lămuresc, dar n-am găsit nici un semn care să-mi arate că împrejurările în care şi-a scris opera ar fi influenţat-o negativ. Şi acesta a fost pesemne un miracol. Iată deci o femeie în jurul anului 1800 care scria fără ură, fără amărăciune, fără teamă, fără proteste şi fără să predice... Dar nu cred că pot spune acelaşi lucru despre Charlotte Brontë, mi-am zis, deschizînd **Jane Eyre** şi punîndu-l alături de **Mîndrie şi prejudecată.** S-ar putea spune că Charlotte Brontë avea mai mult har decît Jane Austen, dar citind-o şi văzînd încordarea şi indignarea din paginile ei îţi dai seama că talentul nu i se va manifesta niciodată deplin. Cărţile ei vor fi deformate şi alambicate. Va scrie cu patimă, acolo unde ar trebui să scrie cu înţelepciune. Va scrie despre ea însăşi, acolo unde ar trebui să scrie despre personajele sale. Lupta ei e împotriva întregii lumi. Cum ar fi putut sfîrşi altfel decît murind tînără, neputincioasă şi frustrată?

Dar cît de greu trebuie să fi fost să nu te abaţi din drum. De cît talent şi de cîtă integritate au nevoie pentru a înfrunta toată critica acelei lumi patriarhale, pentru a crede cu adevărat în idealul lor. Numai Jane Austen şi Emily Brontë au reuşit. Şi mai este un lucru, poate cel mai important în ceea ce le priveşte. Ele au scris o proză feminină, nu una masculină. Dintre sutele de femei care scriau romane atunci, numai ele au ignorat eternele mustrări ale pedagogului din toate vremurile — scrie aşa, fă aşa. Numai ele au fost surde la vocea aceea cicălitoare, cînd morocănoasă, cînd părintească, cînd dominatoare, cînd supărată, cînd şocată cînd înţelegătoare, acea voce care nu dă pace femeilor, urmărindu-le mereu, ca o guvernantă mult prea conştiincioasă... transformînd pînă şi critica poeziei într-o critică a sexului, mustrîndu-le dacă sînt prea bune şi cîştigă vreun premiu mai important, îndemnîndu-le să ţină veşnic seama de limitele bunei cuviinţe.

Trebuia să fi fost o femeie tînără şi curajoasă în 1828 ca să tratezi cu indiferenţă pe toţi aceşti snobi, cu mustrările şi promisiunile lor, îţi trebuia într-adevăr curaj ca să-ţi spui, cu toate acestea, oh, dar voi, bărbaţii, nu puteţi cumpăra şi literatura. Refuz să fiu dată la o parte. Încuiaţi-vă bibliotecile dacă vreţi, dar nu veţi găsi nici o uşă, nici un lacăt cu care să-mi puteţi înlănţui spiritul.

... În fiecare dintre noi există două forţe, una feminină şi una masculină; în mintea bărbatului latura bărbătească domină latura femeiască, iar în mintea femeii latura feminină domină latura masculină. Dar starea normală a fiinţei noastre este aceea cînd cele două forţe trăiesc în armonie în plan spiritual... Coleridge se gîndea pesemne tocmai la acest lucru atunci cînd spunea că un spirit mare este androgin. Numai atunci cînd fuziunea aceasta are loc, mintea noastră rodeşte pe deplin. Poate că un spirit strict masculin nu poate crea, la fel cum nu poate nici unul pur feminin.

M-am gîndit la domnul acela bătrîn, cred că era episcop, care a murit demult şi care susţinea că e imposibil ca o femeie din trecut, prezent şi viitor să aibă geniul lui Shakespeare. A scris şi în ziare despre asta. I-a mai spus şi unei doamne, care i-a solicitat această informaţie, că pisicile, de fapt, nu urcă la cer după moarte, deşi au şi ele, a adăugat el, un fel de suflet. Cîtă gîndire iroseau acei bătrîni domni ca să ne salveze sufletele! Cum se lumina totul în calea lor! Pisicile nu urcă la cer. Femeile n-ar putea scrie piesele lui Shakespeare.

Dar, oricum, n-am putut să nu mă gîndesc, privind operele lui Shakespeare de pe raft, că episcopul cu pricina avea dreptate măcar în privinţa aceasta: ar fi fost imposibil, absolut imposibil ca o femeie să fi scris piesele lui Shakespeare în vremea lui Shakespeare. Să încercăm să ne imaginăm, din moment ce mărturiile acelei vremi sînt atît de puţine, ce s-ar fi întîmplat dacă Shakespeare ar fi avut o soră nemaipomenit de înzestrată pe care, să zicem, o chema Judith. Shakespeare a urmat, foarte probabil — căci mama lui era de familie bună — şcoala de gramatică, unde a învăţat pesemne latina, Ovidiu, Virgiliu, Horaţiu, elemente de gramatică şi logică. A fost, după cum se ştie, un flăcău zburdalnic care prindea iepuri şi care a împuşcat, se pare, o căprioară, dar a trebuit să se însoare mult prea devreme cu o femeie din vecini care i-a făcut un copil înainte de sorocul cuvenit. Aventura aceasta l-a făcut să-şi caute norocul la Londra.. Îi plăcea, se pare, teatrul. Începu prin a ţine caii la uşa actorilor. În curînd îşi găsi de lucru în teatru, deveni un actor de succes cu o viaţă minunată, întîlnind oameni de tot felul, dedicîndu-se artei lui, dîndu-şi frîu liber şi pătrunzînd chiar la palatul reginei.

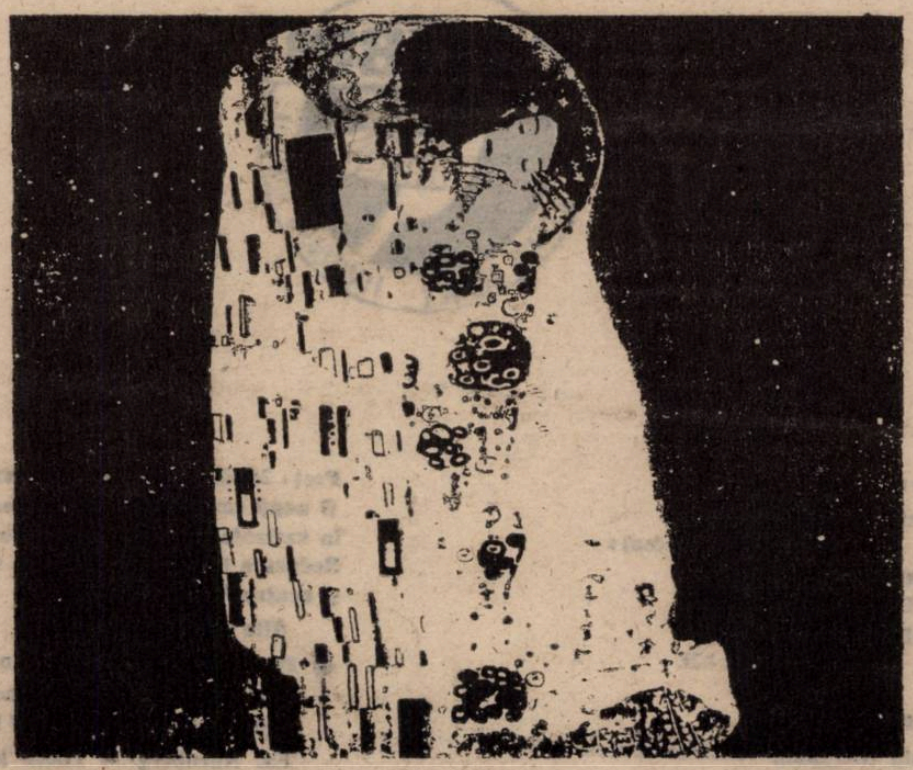

Între timp, însă, să presupunem că minunata lui soră a rămas acasă. Era tot atît de aventuroasă şi de visătoare şi tot atît de nerăbdătoare să cunoască lumea ca şi el. Dar nu fu trimisă la şcoală şi nu avu parte nici de gramatică şi nici de logică, darmite de Horaţiu şi Virgiliu. Din cînd în cînd mai lua cîte o carte de-a fratelui ei şi citea cîteva pagini. Dar tocmai atunci părinţii ei o trimiteau să cîrpească ciorapii sau să vadă de tocăniţă, ca să nu piardă vremea cu cărţi şi alte scrieri... pesemne că obişnuia să şi scrie cîteva pagini în grabă şi pe furiş, şus în pod, dar le ascundea cu grijă şi-apoi le dădea foc. Oricum, nu după mult timp, pe cînd era încă o copilă, fu logodită cu fiul unui ţesător din vecini. Nu vru să se mărite şi pentru asta primi o bătaie zdravănă de la tatăl ei... Îşi făcu apoi o bocceluţă şi-ntr-o noapte de vară coborî din cămăruţa ei pe-o frînghie şi-o porni către Londra. N-avea nici şaptesprezece ani. Păsările care cîntau în tufişuri nu cîntau mai minunat decît ea. Avea cea mai avîntată imaginaţie, un dar ca al fratelui ei pentru muzica vorbelor. Ca şi lui, îi plăcea şi ei teatrul. Stătu şi ea o vreme la uşa actorilor spunînd că doreşte să joace. Bărbaţii îi rîdeau în faţă. Patronul, un grăsan cu buzele căzute, rise zgomotos. Apoi behăi ceva despre cîinii care dansează şi femeile care joacă teatru — nici o femeie —, spuse el, nu putea fi actriţă. Vă puteţi lesne închipui ce fel de aluzii îi făcu... În cele din urmă, pentru că era foarte tînără şi semăna ciudat de mult cu Shakespeare poetul, aceiaşi ochi cenuşii şi aceleaşi sprîncene arcuite, lui Nick Greene, actorul-patron al teatrului, i se făcu milă de ea; în curînd se trezi însărcinată şi cine-şi poate închipui ardoarea şi răzvrătirea unei inimi de poet încătuşată într-un trup de femeie? S-a sinucis într-o noapte de iarnă, iar trupul său zace îngropat la vreo răscruce de drumuri unde opresc acum autobuzele.

O femeie trebuie să aibă bani şi o cameră numai a ei dacă vrea să scrie literatură. Libertatea intelectuală depinde de condiţiile materiale. Poezia depinde de libertatea intelectuală. Iar femeile sînt şi au fost sărace, nu numai de două sute de ani încoace, ci întotdeauna. Femeile au avut mai puţină libertate intelectuală decît fiii sclavilor atenieni. Femeile, deci, n-au avut nici cea mai mică şansă de a scrie poezie. Iată de ce cred că banii şi o cameră numai a ta au atîta importanţă...

Cum să vă îndemn să vă luaţi viaţa în propriile mîini? Tinere femei..., sînteţi, după părerea mea, revoltător de ignorante. N-aţi făcut niciodată vreo descoperire de o oarecare importanţă. N-aţi zguduit nici un imperiu, n-aţi condus nici o armată în luptă. Piesele lui Shakespeare nu sînt scrise de voi şi n-aţi adus niciodată binecuvîntările civilizaţiei vreunei rase barbare. Care vă este scuza? Ajunge doar să răspundeţi arătînd către străzile, pieţele şi pădurile globului pămîntesc care mişună de fiinţe albe, ciocolatii, negre, toate pline de viaţă, mişcîndu-se neobosite, făcînd dragoste, iată ce am făcut. Fără această trudă a noastră mările ar fi pustii, pămînturile acestea fertile ar fi un deşert. Am născut, crescut, spălat şi educat ani de zile toată această una mie şase sute douăzeci şi trei milioane de fiinţe-omeneşti care, după cum arată statisticile, trăiesc în prezent şi, deşi unele dintre noi au făcut-o mai uşor, iar unele mai greu, trebuie să recunoaştem că toată această trudă ne-a luat cîtva timp.

prezentare şi traducere
Corina IORDACHE

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU,

Prezentare artistică: NICOLAE LENGHER
ISSN 0026 - 668 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 13 33 90; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipişti: Mircea GUL, Tiberiu LAZĂR
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

CAREU DE AŞI (pag. 8-9)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 17 (1300) ● 17 Septembrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

EI SE FĂCEAU CĂ PLOUĂ

Ceea ce miră şi irită, sfîrşind prin a ne adormi, în tragicomicul spectacol electoral autohton, e, între altele, tratarea cutăror plăgi, a unor morburi ale nevolnicului corp al societăţii româneşti (în iminenţa, ni se spune, a colapsului economic): criză, blocaje financiare, şomaj, inflaţie sau corupţie, în termeni quasi-fatalişti.

E drept că omul de pe stradă, nefericitul om de rînd (acest de rînd în dublu sens: de anonim şi, totodată, de ins ce stă la rînd la pîine, la zahăr, la ulei sau lapte, cînd nu la, zăvorît, ghişeul unor oficii de plasare) are tendinţa să perceapă şi să (p)resimtă viitorul, un viitor cu totul proxim, adică ziua cea de mîine, în felul unei viituri, al unei oarbe, capricioase şi intratabile stihii.

Cît despre, fie cu „v" mic, fie cu „V" majuscul negru sau roşu (roz) festiv (idilic), acela mai îndepărtat, futurologii fac prospecţii, propagandiştii, propagandă (adică trafic de speranţă), în timp ce oamenii de rînd sînt tot mai ispitiţi de „gura de umbră" (vorba lui Hugo), mai înclinaţi să ia aminte la „basme, ghicitori, eresuri", la zvonul şi cimilitura mesajelor oraculare, la prorociri (cît mai) funeste, — ceea ce-i sigur că prosperă fiind, în astfel de condiţii, mentalitatea prăpăstioasă şi un nesaţ escatologic (nu fără un substrat mesianic sau, mai lumească, nostalgia unui regim de mînă forte).

Să revenim, însă, la modul de a trata obiectivistic, adică quasi-fatalist, actualul haos economic şi maladiile sociale contemporane româneşti, propriu atîtor pretendenţi la băncile parlamentare sau la prezidenţialul scaun.

E limpede că mulţi dintr-înşii, fie că ţin cu dinadinsul să menajeze sau disculpe administraţia... romanescă (ce va să zică fantezistă şi/sau pe cea stoloşenantă (şi, indirect, preşedinţia, cea care, totuşi, le-a dat girul), fie că vor să ne inculce ideea unei conspiraţii e(x)terne antiromâneşti (din care, vai, ar face parte şi opoziţia indigenă, masonico-iudaizată sau, şi mai rău, maghiarofilă, precum şi presa aferentă), fie că, ageamii fiind, mai sunt şi slăbănogi de înger, privesc aceste fenomene (sociopolitic dependente) ca pe un soi de nepătrunse, ineluctabile flageluri şi catastrofe naturale, ca pe o ciumă, un cutremur, o inundaţie, un taifun, — sau, cel puţin ca pe o ploaie; cea mai banală, dacă vreţi, manifestare obiectivă a troposferei zonei noastre (drept care se şi fac că plouă!). Nici un cuvînt, de obicei, despre originea reală: nu meteorică, să zicem, nici geologică, a lor, — a fenomenelor de criză, şomaj, inflaţie sau corupţie.

Nu neg, firește, că există un oarecare prag fatal: punct culminant (şi fulminant), al fenomenelor sociale, — intransgresabil fără riscul ireversibilei căderi, al trecerii sub steaua neagră a inexorabilităţii: crahuri, convulsii, conflagraţii sau ecologice dezastre, cărora nu le face faţă nici un voluntarism uman.

Pînă atunci, însă, e cazul să renunţăm, dacă se poate, la fatalismul economic (naiv sau cointeresat); ca şi, în paralel, la jocul arhaic al ipostazierii spăimoaselor noţiuni de Criză, Şomaj, Inflaţie sau Corupţie, — pe care greu inteligibili, dar eligibili ipochimeni de foarte Cotrocentru-stînga şi Vatrovarăşii de drum, vadimnici sau mai pesemişti, nu contenesc să-şi iroseasră muniţia de cartuşe (oarbe), avînd acces şi la săgeţi.

De aceea prefer CHEIA!

P. S.

Cît despre Funarturo Ui şi eventuala-i ascensiune, — o doamnă tînără maghiară (căsătorită cu un sîrb) era atît de timorată de o atare perspectivă (deunăzi, cînd am cunoscut-o, la ecumenicul serviciu divin al celor şase capi ai cultelor din Timişoara), încît, pe lîngă disconfortul dă-a fi un fel de simpatriot al sumbrului primar de Cluj, mi-am zis că este vai de ţara în care e prezidenţiabil un individ cu care mame dintr-o etnie diferită pot să-şi înţarce bieţii plozi, cum ale noastre, odinioară, cu spectrul unui Han Tătar!

Şerban FOARŢĂ

CANALUL 3

Timişoara, altfel de cum o ştim

Oricît mi-ar explica cineva, nu voi înţelege cum Timişoara poate fi altfel decît un oraş deschis, tolerant, inteligent, omenos. Sau, chiar dacă aş înţelege, mi-ar veni greu să accept o altă faţă a Timişoarei. Una cum îi fu dat să vadă lui Gheorghe Funar, român de la Sînmiclăuşul Mare, ajuns primar la poalele Feleacului.

N-aş putea spune că mă dau în vînt după ideile acestui domn care, alături de partidul dumisale, crede că a pus mîna pe secretul românismului şi al fericirii neamului. Ba multe din sloganurile domniei sale şi ale Vetrei Româneşti mi se par demagogice şi într-o anume măsură iresponsabile. Tot stau şi mă mir de la o vreme de unde le vine atîta inspiraţie denigratoare unora, şi aş adăuga celor de mai sus pe gugumanii de la „România Mare". Nu mai caut cauzele. E în zadar, se pare, cel puţin pentru moment. Mă limitez să observ că nici instituţia prezidenţială, nici cea guvernamentală nu se sesizează în a le tempera serîşnetele şi fobiile.

Cu toate acestea, nu voi putea pricepe cum, la Timişoara, cineva poate lua picioare în spate (la propriu, pentru că spune cuvinte care nu plac celor ce le dau. Mă mulţumesc în continuare să cred că o huiduială sănătoasă e îndeajuns ca unui politician prea pătimaş să i se mai stăvilească excesele. Ba poate că şi întoarcerea spatelui către dînsul poate fi eficient profilactică. Mă încăpăţînez să consider că ambele pot fi mai dureroase pentru oratorii publici decît manifestările punitive.

Lăsînd la o parte consideraţiile de ordin moral, e de observat că evenimentul a fost exploatat prompt şi fără nici o reţinere de către toţi anti-opozanţii declaraţi, împingînd stupida întîmplare în favoarea lor. Ceea ce va prinde fără doar şi poate în multe zone ale ţării, mulţumite să creadă tot ce se spune la radio şi televizor.

În final, agresarea domnului Funar n-a făcut decît un enorm deserviciu, nu numai oraşului Timişoara, ci şi democraţiei pe care acesta o doreşte. Şi, în acelaşi timp, un nesperat serviciu altora.

Deschidere sau izolare în demnitate ?

Lăsînd la o parte alte puncte din platformele (program) politice ale majorităţii partidelor ce-şi dispută, cu oarecari şanse de izbîndă electorală, locuri în parlamentul ţării, precum şi acea funcţie despre care se spune că este deasupra tuturor — preşedinţia —, principala idee pusă în acest joc de multe ori grotesc poate fi rezumată astfel : deschidere spre valorile lumii occidentale sau izolare în demnitate naţională ?

Analizată cu mai multă profunzime, această luptă **deschidere — izolare** se dovedeşte, în mare parte, falsă. În primul rînd, pentru că forţele politice care şi-au propus în principal dschiderea spre lume şi recuperarea unor valori pe care ţara le-a cunoscut nu exclud ideea demnităţii naţionale. Deşi partidele cu pricina nu fac din naţionalism un steag de luptă considerîndu-l o piedică în cazul în care ar fi sloganul dominant, reacţiile lor au demonstrat că nu-l renegă, nefiindu-le străin. Atîta tot că nu cred în vehicularea sa permanentă, într-un timp cînd în Europa se discută din ce în ce mai mult despre unificare.

În al doilea rînd, falsitatea decurge şi din certitudinea că pînă şi cele mai aprig naţionaliste dintre formaţiunile politice de astăzi nu vor putea realiza aberaţia izolării României de lume. Ar fi o catastrofă ce le-ar afecta direct. Modul în care agită unele partide ideea naţională trebuie să ne îngrijoreze, ţinînd seama de conotaţiile lui belicoase ori chiar şovine. Şi aceasta, la sfîrşit de mileniu, chiar este o involuţie periculoasă. Naţionaliştii gălăgioşi şi revanşarzi nu fac decît să exploateze una dintre cele mai nefericite moşteniri ale regimului comunist, al căror artizan a fost însuşi Ceauşescu. Dar, privit mai îndeaproape, naţionalismul de stînga (cel de dreapta fiind încă timid pentru a putea cîntări în vreun fel în balanţa electorală) nu este altceva decît un mijloc de acces la putere. După care, evident, el va fi înlăturat tot atît de repede precum o haină ajunsă ferfeniţă.

Oricare dintre cele două orientări vor ajunge la cîrma României pentru următorii ani nu vor putea face nimic pentru ţară (deci şi pentru propria sferă de interese) decît deschizîndu-se spre Vest. Celelalte direcţii nu duc decît spre bantustanizare. Atît fostele ţări sovietice cît şi cele orientale nu fac, la rîndu-le decît să se orienteze spre Occident. Ele n-ar putea decît să ne fie un intermediar păgubos. Dar aceasta o ştiu foarte bine şi cei care tună şi fulgeră împotriva vînzării de ţară.

Cornel BOGDAN

Ilustraţiile din acest număr reproduc lucrări din albumul ANDRÉ FRANÇOIS, aflat în fondul bibliotecii Centrului Cultural Francez din Timişoara.

Mihail KOGĂLNICEANU

(1817—1891)

Sînt pentru întemeierea guvernului constituţional reprezentativ în toată puterea şi întinderea cuvîntului, precum şi pentru toate libertăţile care-i sînt sufletul şi consecuinţa : libertatea conştiinţei, a întrunirei, a presei, a petiţiei.

Sînt pentru statornicia legilor care, din apărarea onoarei, vieţii şi proprietăţei fiecăreia cetăţean de orice clasă ar fi, să facă un adevăr pre care nimine să nu îndrăznească a-l călca. Sînt pentru supremaţia Adunărei, pentru că numai o Adunare neatîrnată poate întroduce în ţară libertatea, legalitatea şi siguritatea, pentru că numai o Adunare neatîrnată poate da puterei esecutive tăria şi energia trebuitoare spre a face binele şi a stăvila răul, făcînd din puterea esecutivă organul legei şi espresia voinţei naţionale.

FAX

Sînt încă în plină desfăşurare, cu o cifră record de participanţi din mai toate ţările Europei, **CURSURILE DE VARĂ** ale Universităţii din Timişoara. Programul, de o remarcabilă coerenţă şi complexitate (coordonat de conf. dr. Ioan Vultur) recomandă de acum încolo Universitatea timişoreană drept un spaţiu exemplar de studiu pentru toţi doritorii de aprofundare a cunoştinţelor de limbă, cultură, literatură română ● S-a încheiat suita manifestărilor unui eveniment de anvergură europeană : expoziţia „Barocul în Banat" şi simpozionul „Barocul din România în spaţiul cultural central-european" (căruia revista noastră îi va consacra pagini tematice în numărul următor) ● Două vernisaje de marcă : „Arheologii intuitive" (Elisabeta Sepi, Daniela Beloescu, Călin Beloescu) — în 11 septembrie la galeria „Hedios" (în prezentarea criticului de artă Ileana Pintilie) şi expoziţia de scenografie-operă, care se va vernisa azi, 17 septembrie, ora 18, la Secţia de artă a Bibliotecii judeţene. Expun Dumitru Popescu şi Emil Grama. Prezintă scriitorul Paul Eugen Banciu, directorul Bibliotecii judeţene şi Virgil Bosa, directorul Operei Române din Timişoara. ● Sub genericul „Toamnă lirică timişoreană" se desfăşoară între 16 septembrie şi 7 octombrie o suită de spectacole de operă şi balet, avîndu-i ca invitaţi pe dirijorii Ladislau Rooth (Mexic), George Balint, Petru Osehanitzky, Ion Iancu, Mihaela Silvia Paşca şi pe soliştii Maria Slătinaru Nistor, Felicia Filip, Ionel Voineag, Cristina Iordăchescu, Berle Sandford Rosenberg (SUA.) ● O nouă expoziţie la galeria „Retro" : „Ambient 1900".

Pavilion al clăpăugilor

Neîncredere

Flavius, la masă, la bere, cu un amic.

Amicul : Am rămas numai noi doi . . .

Flavius : Era de aşteptat. Cine-şi mai poate permite să bea zilnic, bere, la preţurile de acum ?

Amicul : Nevastă-mea s-a bucurat cînd i-am spus cu cît s-a scumpit berea.

Flavius : Şi a mea.

Amicul : A spus că bine ne-au făcut. Insistă să-mi găsesc, după-amiaza, ceva de lucru. Măcar juma de normă. Zice : „Alţi bărbaţi aduc în casă trei salarii". Cum dracu aduc unii în casă trei salarii ?! Ce, muncesc şi noaptea ?

Flavius : Se descurcă : juriştii, economiştii, contabilii — ăştia sînt cei mai căutaţi. Toată lumea are nevoie de ei.

Amicul : Tu ce ai de gînd să faci ?

Flavius : Adieă ?

Amicul : Îţi ajung banii ?

Flavius : An rezerve. Crezi că am fost degeaba în Germania ?

Amicul : Nu intri în vreo afacere ?

Flavius : Ce fel de afacere ?

Amicul : Păi, dacă zici că ai ceva capital, e păcat să nu ţi-l măreşti.

Flavius : Lasă, nu-ţi bate tu capul pentru mine.

Amicul : Toţi care au avut bani s-au apucat de afaceri.

Flavius : Să fie sănătoşi. Eu nu fac afaceri cu românii.

Amicul : De ce ?

Flavius : Din mai multe motive.

Amicul : Spune, dom'le, nu fă pe secretosu' !

Flavius : Nu-i nici un secret : n-am încredere. N-am încredere nici în frate-meu.

Amicul : Rău.

Flavius : Rău, nerău, eu cu românii nu fac afaceri. Asta să fie clar.

Iosif COSTINAŞ

LINIA DE OCHIRE

Piinea lui Dumnezeu

„Aştia mari, în general, sînt buni". Astfel, concluziona Stelu de cîte ori discutam despre un prieten comun, un zdrahon de aproape 2 metri şi cîntărind peste 120 de kile, un tip de o cumsăcădenie cum rar se poate întîlni. Cui nu aflase încă, Stelu îi relata următoarea întîmplare : Mugur (prietenul nostru cel mare şi bun) bea bere la „Cina" în compania unui amic „uşor lovit în aripă". Apar cîţiva tineri moldoveni (muncitori constructori) şi vor să se aşeze la masa lor. Lovitul în aripă (un ins pirpiriu, pe jumătate cît Mugur) are un comportament ostil faţă de junii moldavi. Băieţii (cu diverse însemne şi sirene tatuate pe braţele vînjoase) îşi arată colţii. Se pare că „serviseră" ceva tare în altă parte şi acum vroiau să se „stingă" cu bere. Mugur, omenos ca întotdeauna, încearcă să aplaneze conflictul. Dar Lovitul în aripă continuă ostilităţile : îi trimite înapoi în Ţara de Sus sau în Ţara de Jos. Şi-i mai trimite / bagă undeva... Răspunsul nu întîrzie : unul dintre flăcăi îl face K.O. Ceilalţi năvălesc pe Mugur (completamente nevinovat). Pînă una alta, voinicul şi bunul nostru prieten încasează cîţiva pumni. Şi cîteva înjurături dezgustătoare.

Aşa, cumsecădenia lui se transformă, subit, în furie. Păleşte în stînga şi-n dreapta. Flăcăii moldavi, treziţi la realitate, se împrăştie, pleavă vînturată. Unul rămîne căzut în fund, cu mîna la falcă. Lovitul în aripă îşi revine. Revigorat ca prin minune, îi aplică moldavului căzut cîteva bombeuri în coaste. Băiatul geme. Cu o mînă continuă să se ţină de falcă, cu cealaltă îşi apără coastele. Mugur îl ridică de jos pe agresorul învins. „Ce ai, mă ?" îl întreabă. Învinsul ar vrea să zică ceva, dar nu poate : are maxilarul inferior deplasat, poate chiar rupt. Lovitul în aripă, fiară, vrea să mai dea în el. Mugur îl apără. Furia i-a trecut. A redevenit Piinea lui Dumnezeu. Îl scoate pe moldav din „Cina". Opreşte un taxi. Urcă amîndoi. „La maxilo-faciale", îi spune Mugur şoferului . . .

La maxilo-faciale medicul care l-a preluat pe tînărul constructor cu falca ruptă nu-l crede pe Mugur. Nu-l crede. E şi greu de crezut că, într-o asemenea împrejurare, cineva poate fi Piinea lui Dumnezeu.

FRANCTIROR

COPYRIGHT

CORNEL NISTORESCU

„Diriguitor de opinie nu vreau să fiu!"

— Ce crezi că s-a întîmplat cu gazetarii români după decembrie '89?

— A venit un val care a rupt toate... rigorile presei de partid. S-a creat o stare de libertate. Pe unii i-a ameţit, pe alţii nu i-a ameţit. Şi a început o cursă pentru recuperarea acestei profesii. Condiţia gazetarului român, la ora asta, mi se pare că este la fel de bună sau de proastă ca şi condiţia instalatorului român. De la rezervorul de apă pînă la casa omului se mai pierde cîte ceva, sînt scurgeri, spargeri pe conductă, inundaţii, se mai înfundă conductele... Şi mai e asemănătoare cu condiţia preşedintelui...

— Asta pentru că tot ai tu o mare simpatie pentru preşedintele ţării...

— Da. O ia razna şi gazetarul român ca şi el. Uneori, şi gazetarul român pierde din vedere lucrurile esenţiale, pentru a marşa pe stupidităţi. Condiţia gazetarului român este una de căutare. De sine. Şi de căutare în societate. Şi de căutare a propriei identităţi.

— Anul trecut, cînd am fost la Bucureşti, am trecut să te văd la redacţia „Expres"-ului. Erai într-o pasă neagră. Mi-ai spus, îmi amintesc, că noi scriem, dar degeaba scriem..

— Nu, nu-i adevărat, nu, nu, nu... Sigur că ierarhia: presa = a patra putere, care circulă în lumea civilizată, nu este valabilă şi aici, la noi. Nu este valabilă, pentru că nici celelalte trei nu sînt puteri adevărate. E o brambureală generală şi, astfel, presa e a doua, a cincea, a noua, Dumnezeu ştie a cîta. Sentimentul de moară care macină în gol îl avem din oboseală. Dar, realmente, eu nu cred că măcinăm în gol... Revin la personajul meu principal, la personajul vieţii noastre de acum...

— Personajul preferat.

— Aşa, personajul preferat, aşa... Ţine cont că, de la comunismul ştiinţific şi de la Iliescu, care vedea o dulceagă perestroikă la noi, cînd îl acuza pe Ceauşescu că a întinat idealurile comunismului, pînă în prezent, pînă la situaţia politică încă neechilibrată de acum, a fost un drum la care, de bine de rău, semiprofesionist şi aşa mai departe, eu cred că am contribuit şi noi, ziariştii, cu condiţia noastră precum era ea: de provizorat. Deci, pînă la urmă, eu cred că am reuşit cîte ceva alături de cei care au ieşit în stradă şi de amărîtele de partide politice...

— Aşadar, să renunţăm la ideea de moară care macină în gol.

— Asta depinde şi de receptor, depinde şi de calitatea măcinatului, dar depinde şi de consumator, de consumatorul de presă, de nivelul lui.

— Presa de care vorbim, presa „noastră", a avut cred, rolul de a forma cititorii, politic vorbind.

— Cel mai important lucru, după părerea mea, ca şi contribuţie la echilibrarea societăţii româneşti, este faptul că abia acum cresc adevăraţii gazetari; în armată, abia acum cresc adevăraţii ofiţeri; la fel în ştiinţele sociale; în activitatea de asistenţă socială — cresc adevăraţii profesionişti, care-i vor împinge într-un fel de muzeu al curiozităţilor şi pe vechii colonei şi generali, şi pe vechii gazetari, şi pe vechii politicieni; şi noi vom fi împinşi — destinul nostru spre asta se îndreaptă; vine o generaţie de gazetari care n-a semnat nici pentru Măgureanu, n-a semnat nici pentru Ceauşescu, nici pentru Iliescu, care n-a semnat nici pentru Birlădeanu, nici pentru Marţian, care n-a scris nici pluguşoare omagiale, nici dări de seamă şi care, nu că ne ia pe noi la întrebări, nu, nu ne ia, pentru că ne vor dispreţui — dar vor spune exact ce este, exact ce ne doare... Şi ăsta este, după opinia mea, marele cîştig: că generaţia asta, care vine în toate domeniile, nu mai poate fi întoarsă, trimisă înapoi, legată la iesle ideologică sau băgată în boxă...

— În altă ordine de idei, noi avem, cred, senzaţia că adversarii noştri politici, duşmanii noştri sînt foarte blîndaţi. De aici, cîteodată, aşa cum spuneai, în momentele noastre de oboseală, rezultă sentimentul zădărniciei. Şi impresia că pe aceşti adversari ai noştri nu-i afectează ceea ce scriem despre ei. Spre pildă, ciclul tău de „Epistole politice".

— În primul rînd, eu nu i-aş considera duşmani. Pentru mine nu sînt decît nişte caricaturi simpatice sau odioase, care defilează pe o scenă.

— Da, numai că ei au Puterea şi ne fac destule necazuri.

— Dacă te afli într-o confruntare politică. Eu nu mă aflu într-o confruntare politică şi îi privesc ca pe nişte curiozităţi ale naturii. Dar e sigur că sînt foarte puternici şi foarte abili, pentru că au experienţă. Cu instinctul lor de ştiucă au ajuns să dobîndească multă experienţă în lupta pentru Putere, instinct care i-a şi dus acolo unde erau înainte de a începe Libertatea — un instinct al Puterii, al rapacităţii. De fapt, aveau o experienţă considerabilă în momentul în care s-a prăbuşit marea lor piramidă. Deci, ideea lumii că strigă „Jos!" şi că ei vor coborî este o naivitate, după părerea mea. Ei sînt competitori lipsiţi de scrupule. Şi, din momentul în care le-ai devenit adversar, te înfruntă cu mijloacele pe care, la ora de faţă, opoziţia nu este capabilă să le aibă.

— Au şi o mare capacitate de a se mobiliza interior şi ca grup de putere.

— Ei cunosc foarte bine alfabetul bătăliei pentru Putere, cunosc toate strategiile, toate tehnicile, toate modalităţile. O competiţie pe care ei o poartă cu toate mijloacele posibile. La care competiţie opoziţia a venit cu o rigiditate absolut păguboasă, fără abilitate, fără o strategie nuanţată. Ei nu pot fi învinşi decît foarte, foarte greu. Asta este părerea mea, de om care priveşte fenomenul politic actual şi care e dezamăgit, uneori, de cît de rigidă, de cît de naivă, de cît de decrepită e opoziţia...

— Ultimul calificativ o să-i supere, poate, pe mulţi.

— Eu nu m-am angajat să pictez imagini edulcorate pentru nimeni. Scrie chiar aşa: „decrepită". E părerea mea. Eu pot greşi. Şi admit asta.

— Tot ceea ce ai spus mai sus se poate reduce, cred, într-un singur cuvînt: ineficienţă. Şi atunci, ce facem noi, gazetarii?

— Gazetarii trebuie să-i lase pe politicieni să-şi facă meseria. Să-i lase să piardă, dacă nu sînt în stare să cîştige. Ziariştii trebuie să fie nişte observatori extrem de fideli şi neiertători ai competiţiei politice.

— Dar gazetarul poate să influenţeze fie izbînda, fie eşecul cuiva, a unui om politic.

— Eu nu sînt de părerea asta. Cu ce responsabilitate îşi asumă ziaristul o asemenea iniţiativă? De exemplu, am citit în „România liberă" un articol de Gilda Lazăr, care spunea că toţi candidaţii opoziţiei sînt mediocri şi că o soluţie ar fi să nu fie nici unul propus pentru alegerile generale, să lipsească de la alegeri, să nu participe, să părăsească competiţia. Eu mă întreb: cum îşi poate asuma un gazetar o asemenea răspundere? O asemenea soluţie pe care o acreditează şi o propune. Eu n-am curajul să fac asta. Sînt eu un mare analist politic? Nu. Şi nici doamna de la „România liberă" nu este un mare analist politic. Atunci, înseamnă că e o trompetă a unei strategii politice. Are un ziarist dreptul să fie o trompetă în acest sens? Fără să spună a cui este ideea. Eu zic că nu. Pentru că, în asemenea caz, eşti ziar de partid, nu mai eşti independent. Eu n-am curajul să-mi asum anumite direcţii într-o confruntare politică, să trasez linii pe care, e drept, poate să nu le vadă nimeni, dar se poate şi altfel: lumea, crezînd în una sau în alta, să le urmeze şi să se ajungă la o catastrofă. Nu gazetarii sînt strategii politici, nu ei sînt croitorii politici. Ei sînt observatorii fenomenului politic. Bun, rău, aşa cum e. Să nu confundăm, din nou, lucrurile, căci redevenim propagandişti. Şi de-abia am scăpat de statutul ăsta. Iar goarna unui partid?!...

— Dar, în acelaşi timp, poate fi vorba de o luare de poziţie absolut sinceră (apropo de Gilda Lazăr).

— În cazul ăsta, să se ducă în politică, să-şi spună cuvîntul într-un partid, să-şi cîştige aderenţi. Să propună partidul o soluţie, nu un ziar să propună acea soluţie. A venit cineva şi m-a întrebat: ce părere am — republică sau monarhie? Păi, stai puţin! Cum îmi pui mie o asemenea întrebare?!... Cine sînt eu ca să răspund la întrebarea asta?.. O ţară răspunde greu la întrebarea asta. Mă pui pe mine să răspund la ea?!... Ce ştiu eu despre monarhie? A, poţi să întrebi, de pildă, pe un istoric, care sînt avantajele monarhiei în istoria României? Carê sînt minusurile monarhiei? Care sînt avantajele republicii? Întrebi tocmai pe un gazetar... Iartă-mă, pînă la urmă s-a dovedit că sîntem toţi lipsiţi de o cultură politică fundamentală, temeinică. Cu ce drept să le spun eu oamenilor faceţi asta sau faceţi-o pe cealaltă?... Ei să facă aşa cum ştiu, aşa cum au înţeles de la politicienii pe care îi urmează. Să aleagă. Eu n-am dreptul să recomand opţiunea. Diriguitor de opinie nu vreu să fiu, nu-mi asum sarcina asta... Mi-e teamă. Au mai fost destui diriguitori...

— Au fost încercări de a vă... trage, pe cei de la „Expres", de partea unui partid?

— Fiecare a încercat. Dar a fost ca şi cum ai vrea să tragi un pietroi.

— V-aţi... stabilizat, deci, pe o anumită poziţie?

— Ştii ce mi se pare mai interesant?... Chiar dacă eu aş vrea să fac un asemenea lucru (să înclin spre un anumit partid), oamenii din echipa de acum ar pleca imediat, ar abandona „Expres"-ul imediat. Nu se mai poate. E imposibil. Nici cu Armata, nici cu SRI-ul, nici cu Preşedinţia nu-l mai tragi pe un student de anul III sau IV, pe nişte studenţi cum sînt Dan Cristian Turturică, Bogdan Maiorescu sau Alin Alexandru spre unii sau spre alţii. Şi nici eu, şi nici forţe mult mai serioase n-ar putea face asta. Aşa s-a constituit echipa. E şi singurul liant care o ţine structurată şi articulată. Nu banii, nu anumite interese, ci chiar sentimentul unei totale independenţe, care te poate face cu adevărat liber, te face puternic, te face curajos, te face demn...

— Constat că, în comparaţie cu ultima noastră întîlnire, acum ai un tonus vital foarte bun.

— Repet: sînt stări de oboseală pe care le traversăm cu toţii. Trăim într-o confruntare, într-o stare de tensiune, de încordare de peste doi ani şi jumătate, zi/noapte, fără sîmbete şi dumineci libere.

— Ai devenit, ca să zic aşa, un optimist.

— Iarba o pasc (şi) porcii. Creşte altă iarbă. E ciclul natural. Iar cîştigă natura. Trebuie să cîştige normalul. Nu se poate merge din diavol în diavol, din tifos în ciumă, nu se poate. Trebuie să vină şi o perioadă de sănătate, de normalitate...

— Deci, crezi că, social-politic, mergem spre însănătoşire.

— Vrînd-nevrînd. E un organism care, pînă la urmă, spre asta merge, chiar şi dincolo de politică. E natura umană care vrea să fie liberă, vrea ceea ce-şi doreşte omul de cînd există el. Nu i te poţi pune mereu de-a curmezişul, nu-l poţi minţi la nesfîrşit. Îl tot duci pe om în tot felul de fundături, dar el mai scapă şi spre cîmpie, dă de libertate, simte binele, că n-o să simtă numai nenorocirea şi să tragă tot spre ea, n-are voluptatea nenorocirii. Şi n-om fi noi blestemaţi să avem numai voluptatea nenorocirii...

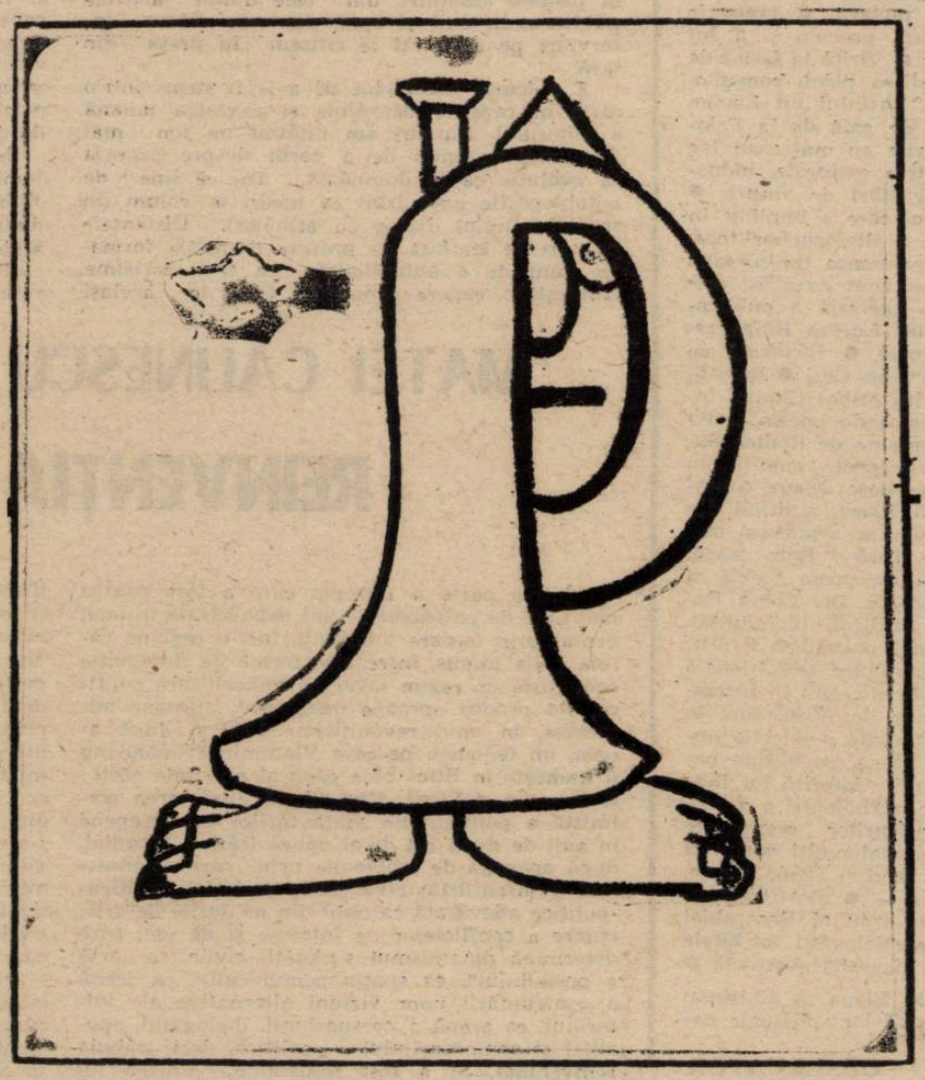

Iosif COSTINAŞ

CORUL ZEȚARILOR

ZILELE LUCIAN BLAGA LA CHIȘINĂU

● În organizarea Uniunii Scriitorilor din Moldova, a Centrului republican de cultură și artă al Republicii, precum și a Societății „Lucian Blaga" din Cluj s-au desfășurat la Chișinău în zilele de 29, 30, 31 august zilele „Lucian Blaga" ● Au fost invitați scriitori, critici, istorici literari, profesori din Focșani, Galați, Cluj, Iași, Timișoara și, evident, București ● Din păcate, puțini dintre autorii foarte importanți au onorat invitația. ● Parcă Chișinăul s-a depărtat, în august, de celelalte orașe românești ● Asta nu înseamnă că la zilele Blaga nu au participat personalități ale culturii noastre ● A onorat festivitățile Dorli Blaga ● A fost prezent Laurențiu Ulici, vicepreședinte al Uniunii scriitorilor din România ● Au mai fost Petre Stoica, Sergiu Adam, redactor șef al revistei **Ateneu**, Tudor Cătineanu, șeful catedrei de filosofie a Universității din Cluj, Cornel Ungureanu, red. șef-adjunct al revistei **Orizont** ● Gazdele au fost reprezentate de Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, D. Matcovschi, Arcadie Suceveanu, Leo Botnaru, Valeriu Matei Gheorghe Vodă și alți oameni de cultură ● Dintre numeroasele acțiuni ale zilelor Blaga să enumerăm **Sesiunea științifică, Vernisajul expozițiilor de pictură și tapiserie** Manuela Botiș, Teodor Botiș (din Cluj), precum și a lui Tudor Zbirnea din Chișinău (29 august) ● Vizită la ferma de producție „Unda" (30 august) ● Dezvelirea plăcii comemorative pe casa Mateevici ● Dezvelirea bustului lui Lucian Blaga pe „Aleea clasicilor". Concertul de gală de la Palatul Național (31 august) ● În aceste zile au mai avut loc întîlniri, colocvii, vizite ale unor obiective culturale, industriale, oenologice ● S-au executat degustări de vinuri. ● S-a toastat în onoarea lui Mihai Cimpoi care a împlinit în aceste zile o vîrstă rotundă ● Animator al dialogurilor, toasturilor, întîlnirilor prietenești a fost profesoara timișoreană Dorina Mărgineanțu ● Căreia i s-a decernat cu acest prilej **Diploma Lucian Blaga** ● O ediție specială a publicației METROM dedicată în întregime lui Lucian Blaga reprezintă un adevărat eveniment cultural ● Realizată în colaborare cu Societatea „Lucian Blaga" din Cluj ● Revista se deschide cu un remarcabil eseu al lui Mihai Cimpoi intitulat **Filosof al valorilor** ● Două pagini de poezie scrise „Cu dragoste de Lucian Blaga" sînt semnate de Rodica Sagaidac și Dorina Bohanțov ● Tinerele poete anunță un nou val în literatura basarabeană ● Vorbesc despre o modernizare, nu neapărat sub semnul lui Blaga, a liricii din Republica Moldova ● Un poem programatic semnează mai vîrstnicul Gheorghe Vodă („Astăzi în Țară / Bate ceasul lui Lucian Blaga") ● Revista publică un poem inedit al lui Blaga, **Pădureanca**, poem comentat de Dr. Elena Daniello ● Doamnei Daniello îi fusese dedicat, încredințat, dăruit, cu treizeci și doi de ani în urmă poemul ● E ultimul document erotic blagian ● O dezvăluire senzațională ● Cum sînt și cele făcute de Cornelia Brediceanu în **Însemnările zilnice** ● Cum sînt și cele făcute de Aurel Rău în dialogul cu Leo Butnaru ● Mai puțin fericită e selecția numelor care își dau cu părerea, despre Blaga, pe ultima pagină a revistei ● Altfel, Chișinăul a trăit, datorită lui Blaga, momente sărbătorești ● A fost o sărbătoare a românilor ● a spiritului liber ● a adevărurilor recuperate ● deși la Chișinău anul acesta existau mai mulți vorbitori de limba rusă ● decît în anii trecuți ● deși stema u.r.s.s. mai trona pe clădirile publice — unde — ● ale Chișinăului ● deși statuia lui Pavel Kogcenco, erou al Basarabiei sovietice, veghea hotelul ce găzduia participanții la **Zilele Blaga** ● deși statuia poetului era mai degrabă abstractă ● Deși — deși mai există deși ● Zilele Blaga la Chișinău au demonstrat că orașul e integrat circuitelor spirituale naționale.

OBSERVATOR

ISTORIE ȘI CONȘTIINȚĂ

MONICA LOVINESCU
LUCIDITATEA RĂNITĂ

Paris, 5 iulie 1992

Dragă prietene,

Virgil și cu mine ți-am citit cu o nedisimulată bucurie **Ghilotina de scrum**. Bucuria nu e doar de ordin intelectual și politic, nu provine din faptul că ne aflăm pe poziții asemănătoare, nu ține doar de coincidența de atitudini. Toate acestea le știam mai dinainte, de la primele întâlniri, din cele dintâi articole publicate în exil și apoi, din cele câteva interviuri pe care ți le citisem în presa din țară.

E o foarte bună idee de a le fi strîns într'o carte în care se dezvăluie și calitatea umană a autorului. Rareori am întâlnit un ton mai just, mai autentic de a vorbi despre propria sa evoluție ca la dumneata. Tot ce ține de autobiografie ne-a izbit ca inedit în volum (în special ultimul dialog cu Mihăieș). Distanțele pe care le iei față de propria dumitale formație sunt de o autenticitate, un tact, rarisime. Izbutești o rupere radicală, fiind în același timp participativ, negând doar după ce ai înțeles, care te despart și de rolul de judecător, și de acela de avocat. Aș vrea să adaog un lucru ce sper că va fi bine înțeles (nu ține de nici un fel de indiscreție): am impresia că, dacă ar fi trăit, într'un fel, propriul dumitale părinte n'ar fi putut decât să fie mândru și de dumneata, și de felul în care știi să-l evoci. Din acest punct de vedere, scrisorile finale către Julien mi s'au părut exemplare prin luciditatea lor rănită. Și prin talent, de altminteri (la un moment dat, politologul va trebui să acorde o pauză de care să profite și memorialistul, scriitorul pur și simplu).

În rest, diagnostic impecabil, analiză eficace, o cunoaștere nu doar a mecanismelor totalitarismului, dar și a principalilor actori, de neînlocuit. Dar toate acestea le știam, nu sunt decât niște confirmări.

Te așteptam cu nerăbdare la Paris, fie doar spre sfârșitul anului, spre a discuta despre toate acestea. Fii bun și anunță-ne din timp de venirea dumitale, să ne oferim împreună o lungă seară de regăsiri și altele decât prin corespondență (mai ales că scriu din ce în ce mai puține scrisori).

În ce ne privește, ar trebui să fim liberi după ce Americanii de la Europa Liberă, într'un mare gest de înțelepciune politică, au închis birourile lor de corespondență în Europa occidentală, preferând să emită în circuit quasi-închis (de la București spre București, de la Vilnius spre Vilnius, de la Moscova spre Moscova, etc... trecând incidental prin München. Biroul din Paris s'a închis deci la 30 Iunie și emisiunile noastre au fost suprimate. Nu suntem însă mai liberi, deoarece ne-am angajat să dăm, fiecare dintre noi, două-trei volume la Humanitas și îți închipui lesne ce muncă migăloasă, ingrată și lungă e să extragi, din vreo 20 de ani de emisiuni, doar vreo 600 de pagini.

Astfel, în România știi probabil și mai bine ca noi(ai fost mai deseori la fața locului) cât de prost stau lucrurile. Cel mai interesant ar fi văzut cât și ce ține de post-comunism în general (vezi surprizele actuale în evoluția din Cehoslovacia sau Polonia, cele cu societăți civile și disidenți de mulți ani) și cât-ce de ceaușismul și caragialismul autohton. Ești printre cei mai bine plasați pentru un astfel de dosaj care ar avea și un efect terapeutic.

În așteptare, continuă să dai studenților dumitale în bibliografia obligatorie, și nu în ultimul rând, **Demonii** lui Dostoievski: una dintre chei, și nu cea din urmă, stă sigur acolo.

Pe curând deci, cu toată prietenia și — mai e nevoie să adaog? — elogiile noastre.

MATEI CĂLINESCU
REINVENȚIA POLITICII

Într-o parte a Europei care a fost pentru mai bine de patruzeci de ani **depolitizată** în mod brutal prin teroare totalitară, într-o regiune căreia i s-a impus, între alte forme de dominație comunistă un regim sever de îmbecilizare politică, s-a produs aproape neașteptat, aproape miraculos, în anul revoluționar 1989 și după aceea, un fenomen pe care Vladimir Tismăneanu îl numește în titlul bine găsit al noii sale cărți: **Reinvenția politicii. Căci**, după eliminarea stalinistă a politicii din viața țărilor est-europene în anii de după cel de-al doilea Război Mondial, după operația de lobotomie prin care comunismul a infantilizat civic acele societăți, **politica**-politica adevărată ca unul din modurile de articulare a conflictelor de interese și de idei care determină dinamismul societății civile, ca „artă a posibilului", ca spațiu comunicativ, ca scenă a confruntării unor viziuni alternative ale viitorului, ca arenă a persuasiunii, dialogului, opoziției și compromisului — politica, deci, trebuia reinventată. Și a fost reinventată. Cartea lui Tismăneanu ne spune, cu multe amănunte — și amănuntele pe care ni le dă sînt totdeauna interesante și adeseori fascinante —, povestea acestei reinvenții, care se suprapune în bună parte poveștii dezagregării ideologiei comuniste, dezagregare care a fost, după autorul în discuție, principala cauză a neașteptatei prăbușiri a comunismului în Europa de Răsărit și, aproape simultan, în fosta Uniune Sovietică. (Există în occident, la ora aceasta și o altă școală de gîndire, care susține că prăbușirea comunismului s-a datorat în primul rînd eșecului economic al sistemului. Evident, evenimente sociale seismice de această magnitudine au o cauzalitate multiplă, dar și eu tind să cred că lipsa crescîndă de credibilitate a ideologiei a fost aceea care a dat sistemului lovitura de grație).

Cartea lui Tismăneanu e, cu alte cuvinte, o istorie a Europei de Est „de la Stalin la Havel", cum indică subtitlul volumului, adică de la momentul apogeului toalitar postbelic, simbolizat de Stalin ca întrupare a puterii comuniste abso-

lute, ca triumf sîngeros și infinit brutal al „utopiei la putere“ (ca să folosesc titlul atît de sugestiv al istoriei Uniunii Sovietice de Mikhail Heller și Aleksander M. Nekrich), pînă la recentul moment paradoxal al „triumfului celor fără de putere“ (cum se intitulează penultimul capitol al cărții“, moment simbolizat de personalitatea președintelui Ceho-Slovaciei, de acel Havel care în 1979 scria „Puterea celor fără de putere“, manifest profetic, debutînd cu un ecou ironic la cuvintele inaugurale ale unui faimos manifest de acum un secol și jumătate : „Un spectru cutreieră Europa de Răsărit : numele lui este disidența...“ Istoria pe care ne-o propune Tismăneanu nu este o istorie propriu-zisă — adică o istorie politică, socială, economică sau culturală a Europei de Est de la război încoace — ci doar o **istorie a culturii ei politice**, a nașterii, creșterii, dispariției, renașterii și transformării ideilor politice în geografia intelectuală a regiunii. Aceste idei, trebuie să mă grăbesc să adaug, nu sînt niciodată văzute ca niște entități abstracte (ceea ce, de altfel, nici nu sînt) : istoria lor e dublată de istoria celor care le articulează sau acționează în numele lor — de la conducătorii și ideologii de partid care au stabilit formulele rituale ale „limbii de lemn“, diferite de la o perioadă la alta și care au definit ereziile și mijloacele de a le combate (epurări, vînători de vrăjitoare, arestări, procese politice sau forme mai indirecte de persecuție și de ostracizare), și pînă la opusul diametral al acestora — disidenții sau oponenții comunismului, cei care au avut puterea morală și curajul să **gîndească altfel** și care, fiecare în felul său, cu sacrificii personale eroice, au făcut posibilă resurecția societății civile în acea parte a lumii din corupția fără seamăn în care fusese împinsă de comunism.

Marile episoade ale narațiunii lui Tismăneanu sînt previzibile, dar felul cum ele sînt prezentate și scenariul mai larg în care sînt integrate, le conferă un nou dramatism : stalinizarea Europei de Est (transformarea ei într-o „copie indigo“ a sistemului sovietic, după cum metaforizează autorul, copie în care se încearcă formula pavloviană a fericirii : la sunetul clopoțelului urmînd să înceapă salivarea chiar fără mîncare !) ; procesele politice ale deviaționiștilor (de la Rajk și Kostov, la Slansky și Pătrășcanu) ; Berlin 1953 ; Budapesta 1956 și prima mare revoluție anticomunistă înăbușită în sînge ; primăvara de la Praga din 1968 și invazia sovietică din august : doctrina Brejnev ; irezistibila mișcare Solidarnost' în Polonia, acordurile semnate de primul sindicat liber dintr-o țară comunistă și un partid comunist în 1980, starea marțială din decembrie 1981, reapariția Solidarității în februarie 1989 și noile negocieri cu partidul ; prăbușirea zidului Berlinului la 9 noiembrie 1989 ; revoluția de catifea din Ceho-Slovacia ; revoluția sîngeroasă din România dintre 16-22 decembrie 1989 și abducția ei de către fosta nomenklatură care, spre a se salva, a trebuit să se autodecapiteze, ucigîndu-și șeful după un penibil simulacru de proces ; evenimentele dintre 1989-1991.

Povestea pe care-o spune Tismăneanu nu-i una simplă și nici neapărat una cu sfîrșit fericit. Drumul Europei de Răsărit de la Stalin la Havel a fost un drum complicat și el nu se termină neapărat cu „durerile nașterii democrației“ (titlul ultimului capitol propriu-zis al cărții), fapt pe care autorul îl recunoaște încheind cu un „epilog“ semnificativ inițulat : „Frici, fobii, frustrări : Europa de Est între etnocrație și democrație“. Cititorul e tentat să înceapă cu acest epilog, care descrie situația prezentă sau, mai exact, situația din iulie 1991, data la care Tismăneanu și-a încheiat manuscrisul și pe care a ținut s-o înscrie la sfîrșitul prefeței. Notam că aceasta se întîmpla cu o lună înainte de eșecul puciului conservator de la Moscova, care a dus la dislocația Uniunii Sovietice și la căderea lui Gorbaciov. După patru decenii de timp aproape imobil — cum a remarcat o dată Havel — istoria a început să se desfășoare cu o extraordinară rapiditate și unul din meritele cărții lui Tismăneanu e că epilogul lui lucid dilematic (între etnocrație și democrație) și-a păstrat actualitatea. E în același timp trist să vezi o țară ca Iugoslavia sfîșiată de un război etnic, ale cărui reverberații sînt departe de a se fi sfîrșit. Va înclina balanța în favoarea democrației sau a etnocrației ? Abia reinventată, politica e din nou amenințată, de data aceasta de tentația unui totalitarism de dreapta, îmbrățișat însă și de mulți foști comuniști care, precum teroriștii lui Slobodan Miloșevici, sînt în stare să facă orice — absolut orice — ca să se mențină la putere.

Am citit, bineînțeles, **Reinvenția politicii** ca pe un roman și m-am bucurat să descopăr că România — deși rolul pe care-l joacă în drama postbelică e rareori de invidiat — nu e absentă din această istorie a ideilor politice din Europa de Est, cum e din păcate absentă din multe alte sinteze istorice est-europene similare. Mai mult, analizele lui Tismăneanu în privința României mi s-au părut nu numai pătrunzătoare și interesante, ci și încurajatoare. În ciuda faptului că, spre deosebire de toate țările din regiune, revoluția română a putut fi confiscată și oprită, cel puțin pentru moment, există o marjă de speranță. După vizita triumfală a regelui Mihai de România (vizită pe care — semn rău pentru ei — neocomuniștii lui Ion Iliescu n-au reușit s-o împiedice încă o dată), cuvintele scrise de Tismăneanu în 1991 capătă rezonanță specială : „Una din alternativele la haos (în România) ar putea fi formula precomunistă reprezentată de monarhia constituțională. FSN-ul a simțit deja acest pericol ; în decembrie 1990 l-a expulzat din țară pe fostul rege Mihai, care venise pentru o scurtă vizită după un exil care începuse cu abdicarea lui forțată în Decembrie 1947. Încă o dată, experiența Spaniei merită să fie luată în considerare : ea scoate în evidență avantajele monarhiei constituționale, care reînnoadă firul rupt cu o tradiție și oferă unei culturi politice polarizate rolul unui arbitru capabil să prezideze asupra unei reconcilieri naționale. Într-adevăr, în decembrie 1990, Alianta Civică a făcut o declarație prin care propunea un referendum național în chestiunea monarhiei. Pentru mulți români, regele Mihai simbolizează scurta perioadă de experimentare democratică de imediat după cel de-al doilea război mondial, la fel ca și posibilitatea unei reîntoarceri, multă vreme imposibilă, la normalitate. Constituția democratică adoptată în 1923 a fost și e din ce în ce mai mult privită cu fundamentul legitim pentru stabilirea unei ordini pluraliste în România“ (p. 272). România, la ora actuală țara din Europa de Est care a profitat cel mai puțin de pe urma revoluției anticomuniste din 1989, deși a avut pierderile umane cele mai mari, se află poate în pragul unor schimbări importante care-i vor asigura dreptul la normalitate și o adevărată legitimitate constituțională.

Cît despre cartea lui Tismăneanu, aș recomanda traducerea ei grabnică ; ea ar putea aduce la cunoștința publicului românesc ce s-a întîmplat și ce se întîmplă în țările învecinate, despre care acest public are puține surse de informare la fel de serioase, de inteligente și de echilibrate. Volumul l-ar putea apoi face conștient pe cititorul român de diferența dintre România și țările care o înconjoară și l-ar putea face să se întrebe în ce măsură această diferență — o diferență în rău, din nefericire — este, dacă nu inexplicabilă, justificabilă.

6 mai 1992

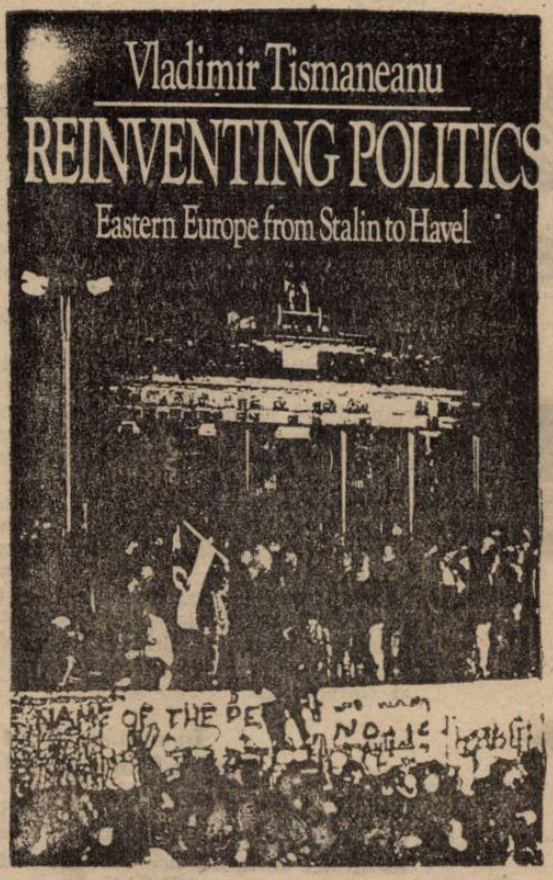

V. Tismăneanu, **Reinventing Politics : Eastern Europe from Stalin to Havel** (New York : The Free Press, 1992). [1]

1 Acesta este textul unei emisiuni la Radio Europa Liberă de la începutul lui mai 1992.

AMESTECATE

Abandonați de editurile care i-au impus în stima și conștiința publică, poeții care vreme de cîteva decenii au ținut afișul vieții literare reapar nu o dată în librării prin străduințe proprie. ● Una dintre cele mai recente apariții la „Litera“ — ediția a doua a volumului Ilenei Mălăncioiu, **Sora mea de dincolo.** ● Imprimată în condiții excelente, culegerea readuce în atenție o poezie devenită ceremonial, mod de exorcizare liric, invocație, un neîntrerupt „magnificat“. ● Pentru cititorii care nu vor intra în posesia acestei cărți — citîm integral poemul liminar, **Muntele** : „Muntele nu mai era același munte / parcă nu mai era făcut să fie urcat / bărbatul care-l străbătea plîngînd / parcă nu mai era același bărbat / / căruia îi spuneam tată / și îi urmam pașii pe rînd / totul era de nerecunoscut / căci tata urca muntele plîngînd. / / Înaintea lui mergea sora noastră / curată și nevinovată / și-mi părea rău că sta cu zîmbetul pe buze / cînd plînge tata. / / Smerită m-am rugat să fie iertată / și-am urcat încet înginînd / în numele tatălui nostru din cer / și al celui de pe pămînt“. ● Aceleași edituri i s-a adresat, nu cu multă vreme în urmă, și poetul Ovidiu Someșan. ● Vom remarca, și în acest al doilea volum de versuri al autorului — **Prezentul de mîine** — o reiterată creditare a **topoi**-lor poeziei tradiționaliste. ● Un lirism suspendat între cîmpurile de atracție a două sidere aflate la altitudini variabile : **conceptul** (moral, filosofic), transplant și proiecție în poezie ale unui principiu intelectualist, și o **sentimentalitate** fără culpă și prihană, răzbătînd la suprafața discursului în pofida oricăror grile și prejudecăți ale literaturii momentului. ● Schimbînd ceea ce e de schimbat, poemele lui Ovidiu Someșan se revendică de la o practică livrescă extrem de asemănătoare celei care a tutelat și pătrunderea în literatură a generației anilor '60 : liricizare a unor simboluri fundamentale, pe de o parte, strîngere în rama conceptului a unei trame epice și a decorurilor îndătinate, pe de altă parte. ● Fapt revelator, acest volum care se deschide, emblematic, cu două versuri ale lui Ilie Măduța (ele însele filtrînd, în latura imaginarului, sugestii ale liricii eminesciene : „Cîntecul plin de amarnice lebede / șovăitor se apleacă“), pune în contribuție o experiență livrescă acoperind, unele peste celelalte, prestații poetice din aria tradiționalismului transilvănean (de mai veche ori mai recentă rostire), un barbianism recognoscibil îndeosebi la nivel lexical-eufonic, nu mai puțin o tîncturare ironic-colocvială a versurilor, amintind deopotrivă versuri ale fanteziștilor interbelici și contemporani. ● Termeni din sfera științelor (fotoni, azimut, infinit, nadir, crisalidă etc.) poposesc în cazul lui Ovidiu Someșan în proximitatea unui limbaj poetic uzual, un anume ermetism scos din scurtcircuitarea propozițiilor face pereche cu instrumentarea ludic-muzicală a versurilor. ● Tot la „Litera“ a apărut, de curînd, volumul lui Radu Țurcanu, **Scripto-poeme**, recomandînd un fantezist ce sporește stirpea ironiștilor autohtoni. ● Un autor, dacă e să ne luăm după poemul care deschide culegerea, nu străin de prestațiile imagiste ale unui Vasile Vlad, între alții : „tot în tren. / frunzele s-au dus de cîteva luni / fenomenul e bimișor, lichide vin și ies / binoclul cu fundul pe față, maestre / smulg inimi, rinichi, pancreasul îl dau / pe-o vînă de bou, fruntea pe-o țiță, schimb / impresii, microorganisme / totul curge, parcuri, bulevarde, fecundez și eu / cu privirea, ce mai sete / / dar nu-i chiar așa, generalizez, mă extrapolez / trăind în mediul unui ev aprins / / am vrut să modific și tonul și tonusul / să-mi obiectivez eul liric / la persoana a treia / sau măcar la a doua, cînd mă gîndesc... / piața Venceslav de pe lună / și vocația universalității doar pe pămînt, între patru pereți / probleme complexe / e groasă lumea pe unde și ca dînsa sîntem noi / nu strivim corola, / versurile, o lumînare stinsă în luminile nopții / inconștientul colectiv cu pînzele-n vînt / stăpînă a mării / mă ! în piața Venceslav din Praga, în 1869, s-a tras / prima fotografie a poetului național...“ etc. etc. ● Nu mai puțin spumos, nu mai puțin incisiv discursul poemelor în proză ale autorului — cele care reprezintă „greul“ acestui volum. O mostră, aci, pentru deliciul și edificarea fratelui nostru, cititorul de poezie : „Plăcinta social-politică nu-i prea arătoasă, așa că mă mulțumesc cu supa estetică. Locurile comune sclipesc precum petele de grăsime și noutatea e condimentul în plus, lovitura la ficat. Mă arăt puțin dispus pentru o dereglare a tuturor simțurilor, vociferez cînd mă frig pe limbă. Sonor, mă prefac lovit în aripă și găsesc încet-încet un ton la umbra căruia pot păcăli gusturi, pot cîștiga pariurile cu toți diavolii bucătăriei. Nu tai decît o fișie din ce ascund sub costițe, aș prefera un măcel, transcrierea directă fir-ar să fie. (...) Strivesc sub condei lighioanele, înnegresc pagina. Ele se mai zbat o dată, de două ori în bulbuci și pînă la apocalipsa literelor înțepenesc. Sînt schițe aici, crochiuri, încercări la una din ideile mele pentru o carte de bucate. Cum ne mai pot amăgi rețetele. De aceea ar fi bine s-o considerați și pe cea de față cu îngăduință, cum vă și invită frumos din această, pentru ea, matinală vaporizare“.

Lucian ALEXIU

RENE GUENON

CÎTEVA ASPECTE ALE SIMBOLISMULUI LUI JANUS

„Gestul înalt Prea Sfinției Sale Nicolae, Mitropolitul Banatului, de a-L invita pe Majestatea Sa Regele Mihai al Românilor în Catedrala pe care El a ctitorit-o, reface, în plan spiritual, una din cele mai fecunde imagini ale Tradiției: Janus Bifrons, simbol al unirii Puterii Sacerdotale cu cea Regală, simbol, deopotrivă, al Trecutului și Viitorului. Purtător al Cheii micilor și marilor mistere, Janus stă la răscrucea vremurilor. Așa cum este și cea de acum, care își așteaptă mîntuirea prin Dumnezeu și Rege. Cu acestea în gînd am ales să traducem rîndurile ce urmează.

Marcel TOLCEA

Am făcut în lucrările noastre, cu diferite ocazii, referiri la simbolismul lui Janus, pentru a dezvolta complet acest simbolism cu semnificații multiple și complexe și pentru a semnala toate legăturile sale cu un mare număr de reprezentări analoge care se întîlnesc în alte tradiții, ar fi necesar un întreg volum.

Pînă atunci, ni s-a părut interesant să furnizăm cîteva date privind anumite aspecte ale simbolismului aflat în discuție și să relevăm în special și mai complet decît am putut să facem pînă aici considerațiile care explică apropierea stabilită uneori între Janus și Hristos, într-un fel care ar putea să pară neobișnuit la prima vedere, dar care nu este prin aceasta, mai puțin justificat.

Într-adevăr, dl Charbonneau-Lassay a publicat cu cîțiva ani în urmă în „Regnabit" un document curios reprezentîndu-l pe Hristos sub trăsăturile lui Janus, document pe care l-am comentat apoi în aceeași revistă. Este vorba despre un cartuș pictat pe o pagină ruptă dintr-un manuscris bisericesc, datînd din secolul al XI-lea și descoperit la Luchon; acesta conținea ultima filă a lunii ianuarie din calendarul liminar al acestei cărți. În partea de sus a medalionului interior figurează monograma IHS, avînd deasupra o inimă, restul acestui medalion este ocupat de un bust al lui Janus Bifrons cu jumătate de față bărbătească și jumătatea cealaltă de femeie, așa cum se întîlnește adesea; capul întreg poartă coroana, într-o mînă ține un sceptru, iar în cealaltă o cheie.

„În documentele romane, scria dl Charboneau-Lassay reproducînd acest document, Janus este reprezentat, ca în cartușul din Luchon, cu o coroană pe cap și sceptrul în mîna dreaptă, pentru că este rege; el ține în cealaltă mînă o cheie care deschide și închide epocile; iată de ce, prin extinderea ideii, romanii îi consacrau ușile caselor și porțile orașelor. Hristos ca și Janus din antichitate, poartă sceptrul regal la care are dreptul pentru că i-a fost conferit lui de către Tatăl Ceresc și de către strămoșii săi; cealaltă mînă ține cheia secretelor veșnice, cheia stropită cu sîngele său care deschide omenirii pierdute poarta vieții. De aceea, în cel de-al patrulea antifon din ajunul Crăciunului, Sfînta Liturghie spune astfel: „O Clavis David et Sceptrum domus Israel! ...". „Tu ești, o Hristoase mult așteptat. Cheia lui David și Sceptrul casei lui Israel. Tu ești Cel care o deschizi și nimeni nu-o poate închide; și cînd tu o închizi nimeni nu o va putea deschide...".

Interpretarea cea mai uzuală a celor două fețe ale lui Janus este aceea care le consideră ca reprezentînd trecutul și viitorul; această interpretare, deși incompletă, nu este mai puțin exactă dintr-un anumit punct de vedere. Din această cauză, într-un număr destul de mare de reprezentări, cele două fețe sînt una a unui bărbat în vîrstă și cealaltă a unui tînăr; nu la fel se întîmplă cu emblema din Luchon a cărei examinare mai atentă nu ne permite nici o îndoială că este vorba de un Janus androgin sau de Janus-Jana; și abia dacă mai este nevoie să remarcăm legătura strînsă a acestei imagini a lui Janus cu anumite simboluri hermetice cum ar fi Rebis.

Din punctul de vedere care raportează simbolismul lui Janus la timp, trebuie să facem o remarcă importantă: între trecutul care nu mai este și viitorul care nu este încă, adevărata față a lui Janus, aceea care privește prezentul, nu este, după cum se spune, nici una, nici cealaltă dintre cele ce se pot vedea. Această a treia față, într-adevăr, este invizibilă pentru că prezentul, în manifestarea temporală nu este decît o clipă trecătoare; dar, atunci cînd se ridică deasupra condițiilor acestei manifestări tranzitorii și contingente, prezentul cuprinde, dimpotrivă, întreaga realitate, dusă), dar și, în primul rînd, „Stăpînul Veșniciei". Hristos — mai scria dl Charbonneau-Lassay — stăpînește trecutul și viitorul; părtaș întru veșnicie cu Tatăl Său, el este ca și acesta, „Cel ce exista înaintea Zilelor". „La început a fost Cuvîntul", zice Sfîntul Ioan, El este, dimpotrivă tatăl și stăpînul secolelor ce vor veni: „Jesu pater futuri saeculi", repetă în fiecare zi Biserica romană și El-însuși s-a proclamat începutul și sfîrșitul tuturor lucrurilor: „Eu sînt «alpha» și «omega», principiul și Sfîrșitul". Este „Stăpînul Veșniciei".

E evident, desigur, că „Stăpînul vremurilor" nu poate fi el însuși supus timpului al cărui principiu este, după cum ar fi conform învățăturii lui Aristotel, motorul primordial al tuturor lucrurilor sau principiul mișcării universale. Și, ca atare, el rămîne obligatoriu imobil. Acest Cuvînt veșnic este desemnat în textele biblice ca fiind „strămoșul Zilelor", Tatăl evilor sau al ciclurilor existențiale și aici se găsește sensul propriu și primitiv al cuvîntului latin „saeculum", ca și al grecescului „aiôn" și al ebraicului „ôlam"); este necesar să notăm că tradiția hindusă îi dă de asemenea numele de Purana-Purusha, a cărui semnificație îi este strict echivalentă.

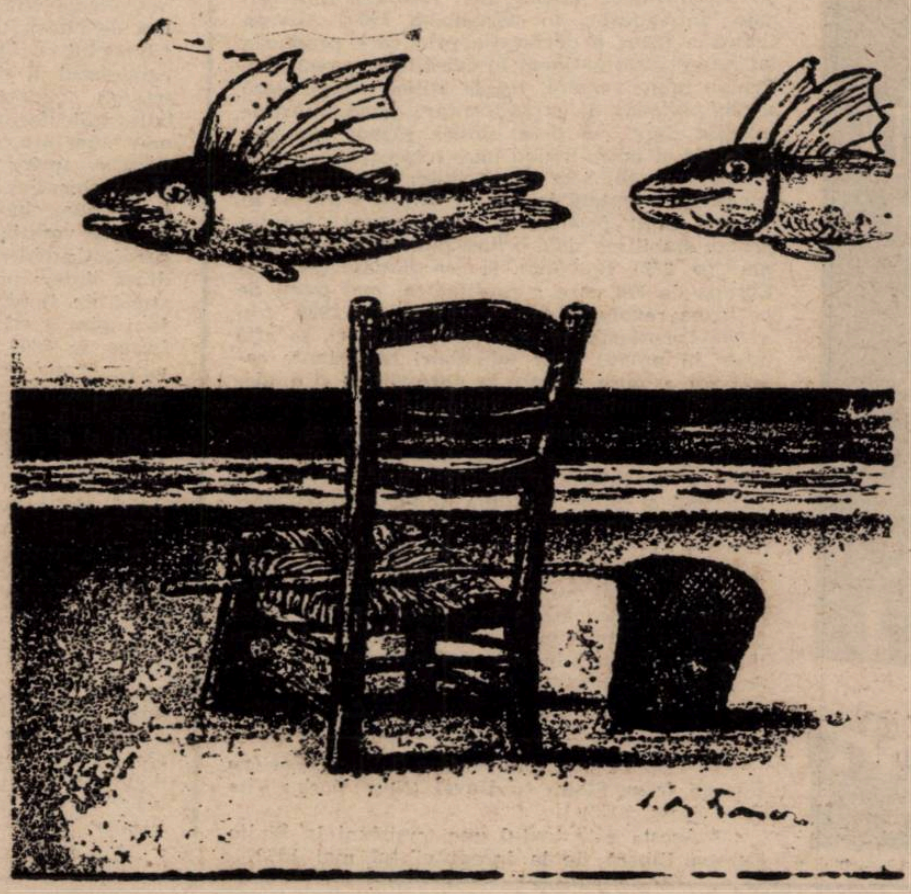

Să revenim la reprezentarea pe care am luat-o ca punct de plecare al acestor observații: să revedem sceptrul și cheia din mîinile lui Janus: la 1. coroana (care poate fi privită și ca simbol al puterii și al înălțării în sensul cel mai general, în ordinul spiritual ca și în acela temporal și care, aici, credeam că are tocmai această semnificație); sceptrul este emblema puterii regale, iar cheia, însemnul puterii sacerdotale. Trebuie să remarcăm că sceptrul se găsește în partea stîngă a figurii, lîngă chipul masculin, iar cheia, la dreapta, lîngă chipul feminin or, după simbolismul folosit de Kabbala ebraică, părții situată la dreapta îi corespunde atributul divin al Iertării (Hesed), iar părții stîngi/ atributul divin la Dreptății („Din"), care se potrivesc evident lui Hristos, mai ales dacă ni-l reprezentăm în postura sa de Judecător al viilor și morților.

Oricum, deoarece Janus era considerat un zeu al inițierii, cele două chei ale sale, una de aur și cealaltă de argint, erau cheia „marilor mistere" și cea a „micilor mistere"; folosind un limbaj echivalent, cheia de argint este aceea a „Paradisului pămîntesc", iar cheia de aur este aceea a „Paradisului ceresc". Aceste chei constituiau unul din atributele suveranului pontif, căruia i se atribuia, în special, și funcția de „hierofan"; ca și barca, un alt simbol al lui Janus, aceste atribute au rămas printre principalele embleme ale papalității; iar cuvintele evanghelice referitoare la „puterea cheilor" se acordă perfect cu tradițiile antice care au decurs, cu toatele, din marea tradiție primordială. Pe de altă parte, există un raport destul de direct între sensul pe care l-am pomenit și acela după care cheia de aur reprezintă puterea spirituală, iar cheia de argint puterea temporală (aceasta din urmă fiind uneori înlocuită cu sceptrul, așa cum am văzut). Dante, într-adevăr, atribuie împăratului și Papei funcția de a conduce omenirea către „Paradisul pămîntesc" și, respectiv, către „Paradisul ceresc".

În afară de aceasta, în virtutea unui anumit simbolism astronomic care pare să fi fost comun tuturor popoarelor din vechime, există legături foarte strînse între cele două sensuri conform cărora cheile lui Janus erau fie ale celor două porți solstițiale, fie ale „marilor mistere" și „micilor mistere".

În sfîrșit, aceste două căi sînt de asemenea, într-un fel, porțile prin care se pătrunde, în ceruri și în infern; și se va observa că cele două părți corespondente, dreapta și stînga, sînt acelea unde se repartizează aleșii și condamnații în reprezentările Judecății din urmă, căci și ele, printr-o coincidență semnificativă, se întîlnesc atît de frecvent pe portalurile bisericilor, și nu pe o altă parte, oarecum, a clădirilor.

Aceste reprezentări ca și cele ale Zodiacului, exprimă, după părerea noastră, ceva fundamental în concepția constructorilor catedralelor care își propuneau să dea operelor lor un caracter „pantacular" în adevăratul înțeles al acestui cuvînt, să facă, adică, din ele un fel de rezumat sintetic al Universului.

În românește de
Sorina ȘERBĂNESCU

*Studiul a apărut în „Voile d'Isis", iulie 1929. Reluat în Symboles fondamenteaux de la Science Sacrée, culegere postumă de M. VÎLSAN.

SUFERINȚA MÎNTUITOARE (II)

Socrate are parte de o moarte zeiască, împresurat de discipolii săi fideli, care îi sorb cu pietate ultimele sfaturi în timp ce, la rîndu-i, el soarbe „otrava nedureroasă oferită cu multă deferență de un temnicer" (**Jurnalul fericirii**, 56.). Pe prietenii înfricoșați de iminența sfîrșitului filosoful îi liniștește arătîndu-le că, dacă moartea e, cum se zice, un somn veșnic, atunci ea este un bine, căci te scapă de vicisitudinile vieții, iar dacă prin moarte se ajunge în lumea zeilor, cum iarăși se crede, atunci ca tot bine însemnează ; în concluzie, acceptarea morții e un semn de înțelepciune ce explică împăcarea și seninătatea condamnatului care, în loc să se lase mîngîiat de cei apropiați, îi consolează și-i îmbărbătează el pe aceștia.

Cu totul alta este comportarea lui Iisus ; Mîntuitorul se teme de moarte și caută chiar s-o evite. În Grădina Ghetsimani, de pildă, se roagă de Tatăl să-i îndepărteze paharul urgiei, iar în ajunul răstignirii e singur, căci apostolii chemați să vegheze alături de el, au adormit. Mai mult, pe drumul calvarului e prea slab să-și ducă lemnul, iar pe cruce se vaietă de sete și părăsire : „Mi-e sete, Dumnzeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit ?" Moartea se produce în forma cea mai degradantă : prin crucificare între doi tîlhari și-n strigătele de batjocură ale mulțimii. Pe scurt, față de demnitatea seniorială a morții lui Socrate, „cea divină pare **inferioară**" (subl. aut) ; în vreme ce filosoful „se ridică de la starea de om la cea de zeu, Hristos coboară nestingherit de scîrnăvii pînă la straturile cele mai de jos ale condiției umane" (56-7).

S-ar zice că logica ar trebui să fie alta — observă N. Steinhardt —, moartea lui Socrate, omul, „să poarte pecetea dezordinei, a singelui, a trădării și a turbării" (56), dar iată că toate aceste stigme îl apasă pe Iisus. Și nu întîmplător, deoarece „Numai deznădejdea omenească de pe cruce dovedește integritatea și seriozitatea jertfei, o împiedică a fi cine știe ce joc, ce vicleim" (54).

Autorul sintetizează aici învățătura textelor sfinte, reluată în comentariile teologilor și filosofilor, despre semnificația totalei umanizări a Mîntuitorului, faptul că divinul nu se revelează cu adevărat decît în **omenescul integral** : „Omul în care S-a ascuns Cuvîntul lui Dumnezeu și prin aceasta S-a făcut înțeles, trebuie — scrie Karl Barth — să fie întreg și autentic om" (Apud D. Stăniloaie, **Note la Ambigua** de Sfîntul Maxim Mărturisitorul, 54). Cu alte cuvinte, el nu va fi un înger sau un supraom, căci impactul jertfei s-ar pierde, iar teofania n-ar mai avea loc. Moartea lui Iisus — întărește și Hegel ideea — „este dovada supremă a omenescului, a finității absolute : și anume, Cristos a murit de moartea potențată a răufăcătorului ; n-a murit numai de moarte naturală, ci chiar de moartea rușinii și a oprobriului pe cruce : omenescul a apărut la el împins pînă la punctul lui extrem" (**Prelegeri de filozofie a religiei**, 499). Filosoful german compară, de asemenea, martiriul christic cu acela al lui Socrate ; Iisus, consideră el, este un învățător care, la fel ca înțeleptul atenian, „a adus la conștiința omului ceea ce este veridic în genere", cu deosebirea însă că Mîntuitorul ne revelează natura divină printr-o moarte care determină „convertirea conștiinței", adică, am preciza noi, provoacă o autentică metanoia. Și încă ceva : Socrate acceptă moartea dintr-un orgoliu al demnității și respect al adevărului, o moarte care îl aureolează ca pe un mare erou ; Iisus, dimpotrivă, îndură supliciul unei morți înjositoare, dar, constată cu dreptate Hegel, „Moartea rușinoasă este aici totodată iubirea infinită" (500), deoarece „Dumnezeu s-a afirmat pe sine ca identic cu ceea ce-i este străin", Hristos și-a asumat păcatul oamenilor exorcizîndu-l și mijlocind astfel concilierea Tatălui cu lumea. De aceea, în ciuda atitudinii sale eroice, Socrate rămîne, totuși, om, în vreme ce Iisus, îmbrăcînd haina omenității, se dovedește, pînă la urmă, Dumnezeu.

N. Steinhardt îl separă pe Iisus și de alți întemeietori de credințe afirmînd, bunăoară, că „Spre deosebire de Buddha și Lao-Țe, el nu dă aforisme și pilde, ci carne și sînge, chin și deznădejde". Dar un text fundamental, în acest sens, a publicat Eminescu în ziarul „Timpul" din 12 aprilie 1881. Să reținem următorul fragment edificator : „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului La-o-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atîta influență, n-au ridicat atîta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blîndului nazarinean a cărui inimă au fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mîntuirea altora. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mîndrie și dispreț de semenii lui ; și Socrat a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț : suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încoltit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pămîntească cerînd de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel, a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mîndrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acel sîmbure de adevăr care dizolvă adînca dizarmonie și asprimea luptei pentru

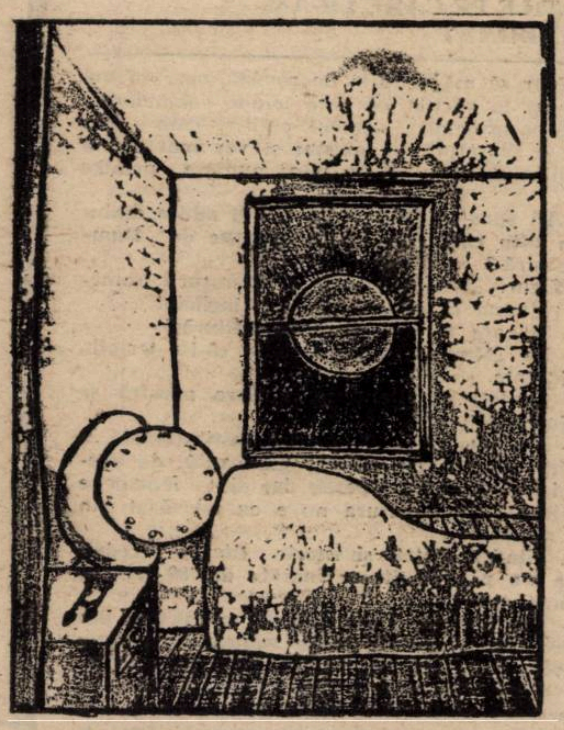

existență ce bîntuie natura întreagă" (**Opere** XII, 134). În continuarea acestui text exemplar, poetul își exprimă convingerea că „creșterea lumii noua se datorește prototipului omului moral, Iisus Hristos" și, în consecință, subliniază importanța morții și învierii Mîntuitorului „pentru inimile unei omeniri vecinic renăscînde". Eminescu identifică în suferința Crucificatului semnificația jertfel întemeietoare, creatoare de mari înnoiri spirituale, de vreme ce sînt „două mii de ani aproape de cînd ea au ridicat popoare din întuneric, le-au constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani de cînd biografia fiului lu Dumnezeu e cartea după care se creștе omenirea".

Arhetip al omului moral, cum spunea Eminescu, Iisus devine pentru poeți marea conștiință tragică a omenirii, idee pe care i-o inspiră lui Rilke, de exemplu, situația-limită din Grădina Ghetsimani cînd, părăsit de cerul „închis în noapte și tăcere" (Arghezi), Mîntuitorul se vede singur : „Ich bin allein mit aller Menschen Gram" (Sînt singur cu durerea întregii lumi în mine", trad. Al. Philippide). Această singurătate se adîncește cu atît mai dureros cu cît condamnatul la răstignire e abandonat și de aceia pentru care este gata de jertfă. G. de Nerval surprinde momentul în tot dramatismul semnificației sale : „Ils dormaient. «Mes amis, savez-vous la nouvelle ? / J'ai touché de mon front à la voûte éternelle ; / Je suis sanglant, brisé, souffrant, pour bien des jours ! / Frères, je vous trompais : Abîme ! abîme ! abîme ! / Le dieu manque à l'autel, où je suis la victime... / Dieu n'est pas ! Dieu n'est plus !» Mais ils dormaient toujours !" (**Le Christ aux oliviers**). Cum se poate observa, ideea e scoasă în evidență de poet și compozițional : strigătul disperat al Fiului Omului este încadrat de cele două „paranteze" ce vorbesc despre somnul apostolilor. Altfel spus, în acest ocean al somniei singura conștiință trează, cumulînd „durerea întregii lumi", este Mîntuitorul.

Desigur, aceste adevăruri apar explicit sau implicit și în **Jurnalul fericirii**, dar, ca să revenim la ea, cartea lui N. Steinhardt se oprește mai cu seamă asupra virtuții răscumpărătoare a durerii ; nu însă a oricărei dureri — cum am mai văzut —, ci a suferinței întru Hristos, a „împreună-răstignirii" cu El, așa cum se exprimă Sf. Apostol Pavel. De altfel, textele pauline, care reiau cu insistență ideea, l-au influențat în mod decisiv pe autorul nostru. Ne gîndim la afirmații precum : „M-am răstignit împreună cu Hristos ; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine !" (**Galateni** 2, 20) sau : „Purtînd totdeauna în trup omorîrea lui Iisus, pentru ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru" (II **Corinteni** 4, 10) etc. N. Steinhardt concentrează lamura acestor propoziții într-un enunț apoftegmatic : „Orice teofanizat participă la cele două suferințe ale Mîntuitorului : batjocura și răstignirea" (216). Cu alți termeni, teofanizatul trebuie să fie părtaș la kenoza Domnului, să ia ca pildă umilința și smerenia celui ce „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-Se ca om ; S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte — și încă moarte pe cruce" (**Filipeni** 2, 7-8).

De aceea, explică autorul **Jurnalului**, tîlharul cel bun este cel dintîi om care accede la rai, înaintea proorocilor, patriarhilor și drepților **Vechiului Testament**, pentru că el nu se convertește doar, ci ia nemijlocit parte la martiriul Fiului lui Dumnezeu, este „coleg de suferință cu Domnul". Or, conclude N. Steinhardt : „una e să stai la picioarele crucii și să suferi, oricît de sincer și de sfîșietor, și alta e să fii pe cruce. Durerea altuia nu e a ta, e a lui, ți-o însușești numai printr-un proces ideativ, nu prin simțuri. Numai tîlharul cel bun **simte** la fel cu Domnul" (s. aut.) (55). Așadar, Părintele Nicolae adeverește strălucit de convingător spusa Apostolului cu privire la necesitatea răstignirii împreună cu Hristos, faptul că suferința noastră devine salvatoare, izbăvitoare și rodnică numai dacă se împreună cu suferința Lui. Iată ceea ce torționarii n-au înțeles niciodată și, ca urmare, n-au putut pricepe rezistența supraomenească a celor ce, cu smerită credință, îndurau cazne de neimaginat.

Dar a te uni în suferință cu Domnul înseamnă a te împărtăși din nemărginita-i iubire, întrucît din dragoste de oameni s-a supus El calvarului, iar cei ce aspiră la mîntuire vor trebui, la rîndul lor, să se pătrundă de această dragoste. Căci iubirea nici nu presupune altceva decît a fi în afara ta, a te împlini ființial prin **celălalt**. Numai relația **eu-tu** ne apropie de temeiul Ființei, iar forma supremă de comuniune cu **celălalt** este jertfa. „Fiind prin esență renunțare, lepădare de sine, jertfa — scrie Părintele Galeriu — este căutare dincolo de sine, se descoperă deci ca o cale de unire, de comuniune. Renunțînd la mine, eu afirm pe Altcineva și în același timp sînt afirmat și întemeiat prin El" (**Jertfă și răscumpărare**, 37). Acesta este și mesajul întăritor al **Jurnalului fericirii**, o carte ce vibrează de bucuria regăsirii proprii în suferința pentru **celălalt**, o tulburătoare mărturie a teofanizatului ce-și asumă în extaz crucea mîntuirii.

I. CHEIE PANTEA

CAREU DE AȘI

Nicolae Manolescu

NICIODATĂ CRIZA CULTURII

— Foarte curind după Decembrie '89, într-una din aparițiile avute la Televiziune, probabil erați încă foarte ferm atașat de linia, de structura „României literare". Ați fost apoi atacat pentru aspectul mult prea literar al revistei. Apoi, brusc, s-a produs în Dumneavoastră, o ruptură, s-o numim, și ați optat foarte ferm, politic. Vă mai aduceți aminte de acele momente ?

— Știu că am fost atacat, nu pentru că „România literară" ar fi prea literară, ci că e prea politică. N-a fost nici un moment în care să se spună că e prea literară. Și m-am apărat zicînd că politicul face parte din cultură, din sfera culturii, ca și literarul, artisticul și celelalte. Și am rămas de fapt la ideea asta că nu se poate să excludem politicul din sfera culturală. Asta nu înseamnă politică militantă. Deși sînt directorul „României literare" și președintele unui partid, eu nu fac în „România literară" politică de partid. Dar politicul este cu totul altceva. Deci nu fac politică. Public articole pe teme politice. E o mare diferență.

— Traseele Dumneavoastră s-au încrucișat cu traseele unor lideri de partid de pe cealaltă parte a rîului, să spunem. Ați fost întotdeauna foarte fin în catalogări, dar, bineînțeles, sarcastic. Și vă pun atunci o întrebare : la acest cinism politic pe care îl afișează Frontul, acest cinism politic care mișcă o mașină școlată îndelung pe la „Ștefan Gheorghiu" și prin alte locuri, cu ce poate veni intelectualul, creatorul, ca să contracareze, în lupta aceasta electorală.

CU FINEȚE ȘI SARCASM

— Cu finețe și cu sarcasm.

— Nu ați vrea să mă ajutați să detailați puțin pentru că totuși alegătorul să nu fie în ipostaza aceea caragialescă ...

— Da, am înțeles. Eu nu cred că F.S.N.-ul a dat dovadă de cinism, aș zice că a dat mai degrabă dovadă de masochism ... și-a făcut, într-un fel, harakiri. Ce poți să opui masochismului ? Un pic de sadism, de sarcasm, care are o latură sadică.

— Și între atîtea isme, nu putem să nu pomenim și de un cameleonism ; al lui Petre Roman, acum începînd să se asemene cu opoziția, în tot felul de declarații și opțiuni ...

— De cîte ori am fost întrebat dacă opoziția se poate alia cu F.S.N.-ul, Convenția, mai exact, am răspuns : în măsura în care F.S.N.-ul se apropie de Convenție, și văd că se apropie. Pînă una alta, au adoptat pînă și „punctul 8" al „Proclamației de la Timișoara" ... Sînt pe drumul cel bun. Mîine-poimîine, se vor topi în Convenție ...

— Vedeți, din nou sînteți ironic, domnule Manolescu ... Dar ce ne facem, pentru că totuși, ideea de măscărici nu mi se desprinde din minte, cînd mă gîndesc la această luptă fratricidă, între Iliescu și Roman.

— Ei, nu știu dacă cei doi sînt măscărici. Cain și Abel, nu ? un vechi mit biblic aicea ;

CINE E CAIN, CINE E ABEL ?

rămîne de văzut cine e Cain, cine e Abel, dar, pînă una alta e o luptă între frați, pe care probabil că cei doi o cunosc mai bine în versiunea **Pe Donul liniștit**, decît în versiunea biblică primară. Oricum, trebuie să așteptăm sfîrșitul ca să vedem repartiția exactă a rolurilor ...

— Deci, așteptăm sfîrșitul, pentru că e un scenariu, probabil ...

— Este, este și vine și sfîrșitul...

— Față de tensiunile care se acumulează (sociale, economice și, finalmente politice) întrevedeți o reacție a armatei ?

— Să sperăm că nu, tocmai de curînd am făcut un apel către țară, la partidul Alianței Civice, unde atrăgeam atenția asupra posibilității ca, pe măsură ce simt pămîntul fugindu-le de sub picioare, actualii noștri conducători să încerce lovituri de „mînă forte" ... Eu cred că, pe măsură ce vechile structuri comuniste dispar, se creează instituțiile noi și se diminuează primejdia restaurației comuniste în România. Dar cîtă vreme mai există structuri comuniste, cîtă vreme instituțiile noi, democratice, sînt încă foarte fragile, România poate fi oricînd teatrul unor confruntări dramatice sau chiar tragice. Avem exemple la răsărit și la apus unele din ele absolut înspăimîntătoare. Și ar fi groaznic ca după patruzeci și mai bi-

RECĂDEREA ÎN ANARHIE

ne de ani de comunism să recădem într-o anarhie, să cădem acum într-o anarhie de tipul iugoslav sau, eventual, într-un război civil ca acela din Transnistria. Domnul Iliescu ar trebui să aibă în minte tot timpul exemplul lui Miloșevici, atunci cînd se cramponează de putere și nu înțelege să se retragă, nu înțelege că rolul lui istoric s-a încheiat.

— Care credeți că este șansa României, în Europa, în lume, vizavi de interesele marilor puteri ?

— România ar putea fi o zonă foarte stabilă în partea asta de Europa, fiindcă problemele naționale, religioase, la noi sînt incomparabil mai mici decît în unele din țările vecine. Deci, România ar putea fi o insulă de stabilitate, deci ar putea fi în centrul de interes al marilor puteri, care cred că nu doresc generalizarea teatrului de război în toată Europa răsăriteană. Dar asta depinde numai de noi ... Depinde numai de noi, pentru că, oricare ar fi interesul marilor puteri, dacă nebunia unora dintre foștii comuniști de aici va fi foarte mare ,am putea asista la o degradare violentă a relațiilor și la conflicte care să ne ducă la, Doamne ferește, stări aproape de războiul civil, stări, situații, precum acelea din imediata noastră apropiere.

— Credeți că actuala criză socială și individuală de la noi, va putea aduce conștientizarea, acum, în pragul alegerilor ?

— Acuma, între fenomenele sociale, despre care e vorba, multe sînt inevitabile. De pildă șomajul. Nu e încă foarte grav șomajul în România ... Ceva mai mult de jumătate de milion de șomeri reprezintă încă un procent acceptabil. Aș spune chiar că s-ar putea ca

UN FLAGEL NAȚIONAL

procentul să se tripleze înainte ca șomajul să devină chiar cu adevărat un flagel național. Din păcate șomajul e perceput psihologic negativ, mai ales pentru că toată propaganda comunistă identifica în șomaj una din marile calamități ale capitalismului, iar lumea, cînd aude de șomaj, se sperie. Pe de-o parte, șomajul acesta e inevitabil, pe de altă parte, e în bună măsură vorba și de un șomaj aparent. Pentru că dacă sînt sectoare cu forță de muncă excedentară, sînt și sectoare cu forță de muncă deficitară. Deci, o corectă repartiție a forței de muncă ar diminua șomajul, ca și o creștere a investițiilor. Cu alte cuvinte, pînă una alta, șomajul este mai mult rezultatul unei debandade economice decît al unei necesități, să-i spunem, legate de tranziția spre economia de piață. Cînd se vor corecta aceste lucruri, vom avea doar acel șomaj, pe care orice societate cu economie de piață îl are și care se resoarbe în economia de piață. În plus, pentru a contracara șomajul, există mijloace de protecție : ajutoarele de șomaj și altele. Mai greu este să ne protejăm de inflație, care este cu adevărat fenomenul negativ economic, în momentul de față. Inflația nu afectează numai un procent din populație, ci practic, toată populația, iar împotriva inflației nu există protecție. Ca să nu mai spun că șomajul este, de fapt, o pîrghie economică, în vreme ce inflația nu este.

— După toate acestea, să încheiem sub auspiciile sub care am debutat ; deci „România literară" a renăscut, la cîrmă se află, sperăm, tot Nicolae Manolescu. După atîta tevatură politică, mai aveți timp să simțiți literar ?

— Sper și eu că da. Îmi place foarte mult să mă ocup de revistă. Din păcate citesc mai puțin decît înainte, dar, încet-încet, pe măsură ce m-am obișnuit cu programul meu politic, el îmi lasă tot mai mult timp liber. La început a fost mai greu, acuma e ceva mai u-

CĂRȚILE PE CARE LE-AM ABANDONAT

șor. Sper să mă ocup și de revistă, sper să mă întorc și la cărțile pe care le-am abandonat. La urma-urmelor, oameni politici care mai scriu și literatură au existat și vor mai exista în lumea asta. De ce nu m-aș număra printre ei ?

— Ați spus „cărțile" ? Vă puteți aduce aminte un titlu care este foarte aproape de Dumneavoastră ?

— Sigur. „Istoria critică a literaturii române", volumul II, pe cale de a fi încheiat.

— Și care va apărea la ce editură ?

— La „Minerva", dar trebuie să-l termin, mai înainte.

— Credeți că literatura, cultura noastră se află în criză ?

— Nu, nu, nu ... E o criză instituțională, e o criză cauzată de inflația galopantă, de prețul hîrtiei și al manoperei, dar sînt fenomene tranzitorii. Nu, cultura nu e cu adevărat în criză niciodată.

— Fiindcă sînteți și istoric literar credeți că ce s-a produs literar înainte de '89 trebuie eradicat, rescris sau ...

— Nu, nu, nu. E complicată problema, dar a existat o literatură foarte valoroasă înainte de 1989, care trebuie, firește, reconsiderată acum, după alte criterii. Dar niciodată nu vom putea trece cu buretele peste poezia, proza, romanul, în primul rînd, critica și eseistica și celelalte specii literare din România postbelică.

Ana Blandiana

GENIALUL CARAGIALE

— Doamnă Ana Blandiana, ce mai faceți, după atîtea luni de cînd nu v-ați mai adresat timișorenilor ?

— Aștept să vină alegerile, să treacă și să nu mai aud de politică după aceea. Din păcate, și nu numai din acest motiv, faptul că ele s-au amînat pe toamnă mă înnebunește.

— Trebuie să vă necăjesc puțin așa cum v-au necăjit și alți confrați din presă, aceasta după, s-o numim „neînțelegerea" legată de propunerea Dumneavoastră pentru candidatul la Președenție ...

— Propunerea nu este a noastră, este a Solidarității Universitare. Întîmplarea a făcut, însă, ca propunerea Solidarității să-l vizeze pe rectorul Universității, care este și vicepreședintele „Alianței Civice", iar presa, căreia îi plac întotdeauna lucrurile senzaționale, a preferat să transforme totul într-o opoziție A.C.-P.A.C. O opoziție care mie nu mi se pare reală, pentru că eu nu înțeleg apariția unei propuneri suplimentare ca pe un gest făcut împotriva unui candidat. Eu cred că după ce de doi ani și jumătate ni se spune că trebuie să fie Iliescu și că va fi în continuare Iliescu, pur și simplu pentru că opoziția nu are alternativă la el, datoria opoziției este să prezinte, să dovedească că are alternative. Să dovedească că îl alege dintr-un evantai de alternative pe cel care se va potrivi cel mai bine imaginii-simbol a Convenției. Pentru că nu trebuie să ne iluzionăm: cu domnul Iliescu nu va concura X sau Y sau Z. Pentru că nici o persoană particulară din România nu are popularitatea pe care o are el în straturile de jos ale societății, pentru simplul motiv că nici o persoană, nici o altă persoană din România n-a fost pe ecranele televizoarelor atît cît a fost el. Cu actualul președinte al României va concura candidatul Convenției. Ceea ce trebuie să facem noi, cei din Convenție, este să alegem în așa fel ca acel candidat să răspundă în cea mai mare măsură portretului ideal al Președintelui, așa cum apare el potrivit ideilor noastre.

— Cu cîteva luni în urmă, la Oradea, vorbeam despre credibilitatea acestui candidat al

CONCURENȚII DOMNULUI ILIESCU

opoziției, vorbeam tot atunci despre vulnerabilitatea intelectualului angrenat în cursa politică în fața sarcasmului pe care i l-ar opune politicianul versat, politicianul lipsit de scrupule în a-și atinge scopul. Trist mai este și faptul că, de exemplu, doamna Adameșteanu nu v-a înțeles opțiunea.

— Nu pot să vă răspund în numele doamnei Adameșteanu ... Se dovedește încă o dată că la noi există obișnuința de a reacționa pasional, într-un mod exagerat. Ce pot să vă

NIMIC PASIONAL

spun este că, în ceea ce mă privește și în ceea ce privește în general această candidatură, nu este vorba de nimic pasional în ea. Nu e vorba de sentimente, ci de idei. Iar ideile de la care această candidatură a pornit au fost expuse de Solidaritate cu multe luni în urmă, în februarie, într-un memoriu pe care l-a înaintat Convenției. Acolo se demonstra într-un mod impresionant opțiunea Convenției ca viitorul candidat să nu fie un șef de partid. După ce douăzeci de ani am avut secretari generali ca Președinte și după ce de doi ani și jumătate reproșăm actualului președinte că nu este echidistant nu putem, într-un mod logic și credibil, să oferim la rîndul nostru un președinte, șef al unui partid, adică al unei părți mici a electoratului. Soluția ar fi, deci, un candidat neutru politic, în care să se recunoască sau pe care să-l recepteze mai fără greutate cei atît de mulți neutri sau indeciși sau dezamăgiți politic. Într-o altă idee din acel memoriu se spunea (și, ciudat, acum îmi dau seama că această idee s-a și realizat, teoretic, în Convenție, deși nu s-a spus că provine din acel memoriu) se spunea deci, că așa cum la 20 mai țara a fost dominată de slogane de genul : „Nu ne vindem țara", „Voi n-ați mîncat salam cu soia", și așa mai departe, la ora aceasta țara este dominată de o altă idee fixă, cum că toți nu vor decît puterea, ciolanul, osul, că unii ne-au dezamăgit, dar ceilalți nu var decît să ajungă în locul lor și n-or să facă decît să ne dezamăgească la fel, pentru că, de fapt, toți politicienii din lume, în orice caz toți politicienii din România, nu vor decît să pună mîna pe putere, ca să profite de ea. În acest sens se argumentează în memoriu că cineva neintrat în lupta politică, necunoscut, încă necalomniat (și așa mai departe) are mai multe șanse. Lucrurile se petreceau după primul tur al alegerilor locale și era adus argumentul că voturile obținute de domnul Halaicu în București, un nume pe care nu-l știa nimeni, cu cîteva săptămîni în urmă, sînt niște voturi aduse Cheii.

DOMNUL „CHEIE"

Deci, el era primarul Convenției, nu era un domn oarecare, despre care nu știa nimeni cine e. Era pur și simplu „Domnul Cheie" ! Astea erau argumentele și multe altele. Dar vi le-am spus ca să vă dați seama că nu este vorba de o opțiune bazată pe sentimente, contrasentimente sau resentimente, ci e o analiză de fapte și de situații.

— Credeți în realitatea, în autenticitatea conflictului „Iliescu — Roman" ? Vă întreb asta și fiindcă ați făcut cîteva referiri la președintele în exercițiu.

— N-aș putea să mă mai îndoiesc după evidenta ură, care se desfășoară la scenă deschisă, între cei doi. Dar cred că noi trebuie să fim doar spectatori în această ură și în această luptă. Ea nu aparține lumii noastre. Faptul că domnul Roman folosește acum un discurs extrem de asemănător cu al nostru nu înseamnă, după părerea mea, nimic. Cred că cineva care spune mereu altceva, poate, la un moment dat, să treacă și prin punctul în care spune adevărul. Asta nu înseamnă însă că el este un om care spune adevărul. Și, dincolo de faptul că este evident că președintele Iliescu reprezintă forțe mai reacționare în societatea românească decît fostul premier Roman, este la fel de evident că ei doi au fost împreună și egal răspunzători în momente cheie, profund dramatice ale istoriei noastre postrevoluționare. Sînt responsabili și vinovați împreună pentru ele.

— Cum ne vedeți pe noi toți, ca electori, atît de bine creionați de Caragiale, acum, în pragul acestor alegeri. Oare ne-am maturizat sau ...

— Nu știu ce să vă spun în legătură cu noi, chiar cu noi. Dacă însă vă referiți la Parlamentul României, el este un parlament profund caragialesc. Nu cred însă, că avea Caragiale nevoie de încă o confirmare a faptului că este un scriitor genial. Vreau însă să vă spun ceva, în încheiere. Atîta timp cît acest parlament a fost cum a fost, iar nouă, ca români, ne era rușine privindu-l, dar știam că el reprezintă cealaltă parte a baricadei, putea să fie încă suportabil. Ceea ce vreau eu să nu se întîmple este ca nu cumva viitorul Parlament al României care ne va reprezenta într-o mai mare măsură să conțină personalități de care să ne fie rușine. Rolul Alianței Civice, în Convenția Democratică, la toate nivelele ei, ăsta este : să fie mereu prezentă pentru a spune : aduceți-vă aminte că viitorul Parlament al României trebuie să fie format din personalități de care să nu ne fie rușine.

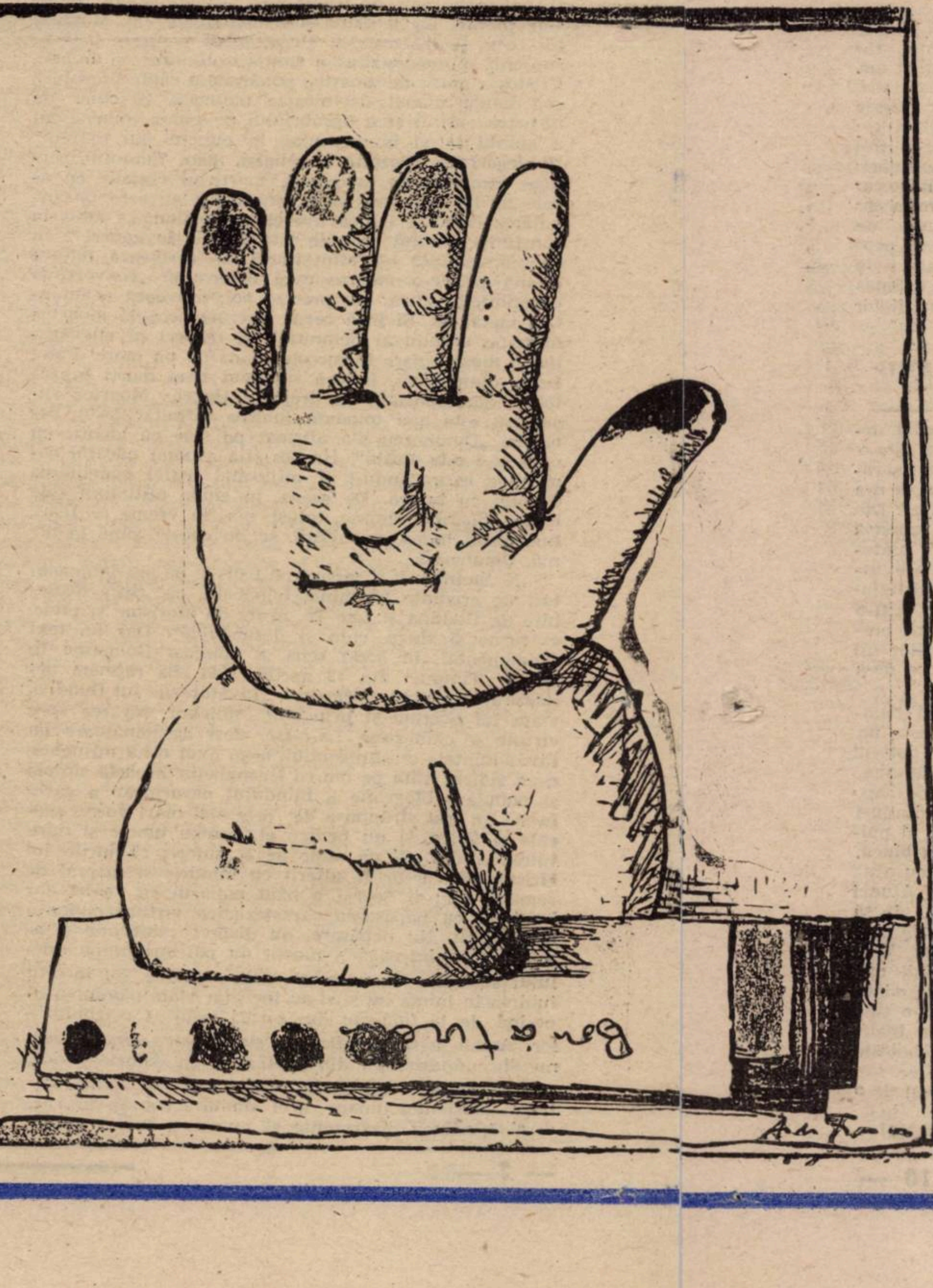

Emil Constantinescu

RENAȘTERE PRIN RECONCILIERE

— Decembrie '89 v-a prins la o catedră universitară, a venit apoi balconul din Piața Universității și s-a produs trecerea de la cuvînt înspre faptă. Cum resimțiți acest moment din viața Dumneavoastră, acum ?

— Am împărtășit, într-un fel, destinul comun al multor intelectuali, universitari și cercetători din generația mea, care, imediat după Revoluție, într-un prim moment s-au gîndit să se retragă într-un fel de turn de fildeș, ca să se poată ocupa nestingheriți de transformarea Universității și dezvoltarea cercetării, dar curînd și-au dat seama că a nu acționa, a fi conservator, înseamnă de fapt a fi de partea vechilor forțe. Și aceasta i-a făcut să treacă spre lupta directă pentru democrație. Și aceasta a devenit o atitudine politică. Jaloanele drumului parcurs de mine : participarea la marile manifestații de stradă, din decembrie și apoi din ianuarie, alături de studenți, de tineri și de o mare parte a populației Bucureștiului a căpătat o formă coerentă, după 13 — 15 iunie, cînd Universitatea a fost agresată în mod direct de către

IMBOLDUL TIMIȘOAREI

mineri. Atunci, la imboldul Timișoarei, care s-a solidarizat imediat cu Universitatea din București, a luat ființă „Solidaritatea Universitară din București". Apoi, tot la invitația Timișoarei, am venit aici la una din consfătuirile care au pus bazele formării „Alianței Civice", după care am fost ales să conduc Academia Civică, un for de educație cetățenească a populației și am participat la formarea „Convenției Democratice", reprezentînd „Solidaritatea Universitară" și „Alianța Civică". În cele din urmă, cînd am fost propus și mi-am dat seama că a accepta să intru în viața politică propriu-zisă, înseamnă să renunț pentru o perioadă de timp la viața universitară și la cercetare, a trebuit să iau o decizie grea, foarte dificilă pentru mine.

— Atunci cînd a fost făcută publică propunerea Solidarității Universitare, referitoare la candidatura Dumneavoastră, presa, o parte a ei, a considerat că s-a produs o fisură între Alianța Civică și partidul Alianței Civice. Cum calificați acea interpretare ?

— Astăzi este ușor să vorbim despre acea întîmplare, cum spuneți Dumneavoastră, fiindcă urmările ei au dovedit, contrar supozițiilor multora și chiar ale presei, că ceea ce Convenția Democratică a propus, a fost un exercițiu democratic ... La acea selecție au acceptat să concureze personalități importante , ca domnul Manolescu, domnul Rațiu, domnul Cunescu iar după ce colegiul de electori a înclinat către unul dintre ei, toți au rămas uniți — și așa cum

CAVALERISM, LEALITATE ȘI ELEGANȚĂ

s-a văzut, chiar domnul Manolescu, cu cavalerismul, lealitatea și eleganța care-l caracterizează, a participat la deschiderea campaniei electorale, iar domnul Rațiu a anunțat public, la Londra acest lucru, sau împreună cu domnul Cunescu au fost la Putna alături de mine. Toți au dat un exemplu de mod în care un interes național și un ideal democratic pot să treacă înaintea orgoliilor. Este un exemplu care nu stă la îndemîna oricui, nici în țările cu îndelungată tradiție democratică. De altfel, ceea ce pentru politicienii versați și obișnuiți pare paradoxal (dar acuma putem să o dezvăluim) eu nu am acceptat să particip la această selecție pînă cînd nu am avut acordul domnului Manolescu. Din primul moment el a considerat că această participare a mai multora este un gest firesc.

— V-aș propune o profesiune de credință : acum, în pragul alegerilor, ca posibil președinte al acestei țări ,care ar fi primul lucru pe care l-ați face sau la care vă gîndiți în aceste momente privitor la destinele țării ?

— Țara noastră se află, cum am mai spus, într-o criză gravă. Nu este o criză simplă, fiindcă nu este chiar numai o criză economică, cum sînt tentați unii să o privească ; este o criză, în același timp socială, politică ...

— Vorbeați ieri chiar despre o criză de mentalitate ...

— ... Da, și rezolvarea ei nu poate veni decît printr-o reconciliere. Acest termen a fost poate folosit abuziv în ultimul timp și poate tocmai de către cei care nu aveau dreptul să-l folosească, dar aceasta este realitatea : o renaștere a țării nu se poate obține decît printr-o reconciliere, dar nu orice fel de reconciliere, ci una bazată pe adevăr. Acesta este punctul de la care trebuie să plecăm, stabilirea adevărului, recuperarea istoriei noastre mai vechi și mai recente, la care fiecare trebuie să contribuie, atît ca om al societății, cît și ca persoană, examinîndu-și propria conștiință. Numai prin acest efort individual și colectiv putem trece de momentul greu, spre a reintra demn într-o istorie la care poporul nostru are dreptul.

Gabriela Adameșteanu

AMENINȚAREA PREZENTULUI

— Am în față unul din ultimele numere ale revistei „22", iar un titlu subliniat — „Între politică și puritate" — mă face să plasez scurtul nostru dialog sub acest generic. Deci, ce șanse mai are creatorul, omul de litere, de cultură, să-și aparțină (sau să aparțină dimensiunii culturale), acum, în aceste momente cînd angajarea a devenit implicită condiției intelectualului.

— În acest moment nu mi se pare de luat în seamă decît lipsa de șansă materială a creatorului de literatură. Căci timp, cine vrea să scrie, își găsește. Deci nu acesta mi se pare impedimentul cel mai mare. Și cu atît mai puțin mi se pare a fi angajamentul. Foarte grav, mai ales în această săptămînă cînd încep să dispară revistele literare, mi se pare faptul că asistăm la o scufundare a culturii. Vorbesc în primul rînd despre literatură, pentru că ei îi aparțin.

— Dumneavoastră v-ați implicat, prin litera tipărită, în această fisură apărută între Alianța Civică și Partidul Alianței Civice. Oare sînt de bun augur pentru cultura noastră aceste fricțiuni între cei care o creează ?

CULTURĂ ȘI FRICȚIUNI

— Aici nu e vorba de fricțiuni în cultură, pentru că în cultură nu există fricțiuni. În cultură fiecare își are locul său și spațiul său; aici este vorba de opinii diferite în privința șanselor politice ale unui candidat prezidențial și cred că politica nu se poate face decît lăsînd loc liber mai multor opinii. Deci nu cred că este ceva dramatic — și nici nu trebuie dramatizat faptul că există mai multe opțiuni. În schimb, trebuie privit cu luciditate cine poate fi contracandidatul cel mai serios al domnul Iliescu.

— Întorcîndu-mă la titlul din revista pe care o conduceți, deci acest „Între politică și puritate", v-aș întreba ceva de ordin mai general : în momentul în care un intelectual, un creator de valori culturale se angajează într-o luptă politică, ce șanse are el în lupta cu un politician versat ?

— Eu cred că deja, la noi, încep să se departajeze terenurile de joc. Deci, politica este un spațiu aparte, iar cei care intră în spațiul politicii vor trebui să i se adecveze. Cultura este un alt spațiu. Din păcate, cultura își are și ea nu numai rigorile, dar și necesitățile ei.

POLITICA — UNA, CULTURA — ALTA

Deci, cultura ar trebui, în mod sigur, subvenționată de stat și ajutată, ceea ce în acest timp nu se întîmplă, iar politica trebuie privită ca un spațiu care își are niște legi proprii. Dacă se operează în felul acesta, cele două terenuri nu cred că se întîlnesc.

— Și, ca să încheiem sub semnul literaturii (ați menționat de cîteva ori, cu oarecare tristețe, criza în care se află ea acum), de cînd ați acceptat statutul acesta de redactor șef al revistei „22", cît timp mai aveți pentru literatură și ce pregătiți pentru cei care vă cunosc prin cărțile Dumneavoastră ?

— Voi începe cu cărțile. Am revăzut o ediție nouă a volumului meu de debut : „Drumul lung al fiecărei zile", cu o postfață despre cenzură și autocenzură, pentru că una din dorințele mele a fost să fac niște cărți rezistente la timp și aș fi vrut să văd în ce măsură acest lucru mi-a reușit sau nu. În al doilea rînd, mă gîndesc la un volum de povestiri, pe care urmează să-l predau foarte repede, încă nu sînt sigură cărei edituri, pentru că nu este ușor să fii sigur că o editură funcționează eficient în acest moment ... Voi preda, deci, un volum de povestiri, jumătate noi, jumătate vechi (noi însemnînd scrise în ultimul an). Mai am un roman început acum 15-20 de ani și pe care aș vrea să-l termin. Deci, aceea va fi prima carte integral nouă pe care îmi închipui că aș putea, în condiții bune, să o apropii de final spre sfîrșitul anului.

Iunie 1992.

Pagină realizată de Marius MORARIU

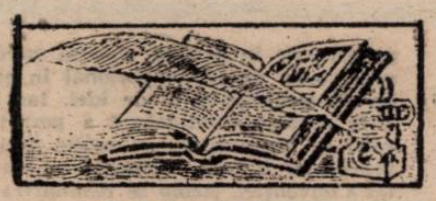

POETUL ÎN SEPTEMBRIE

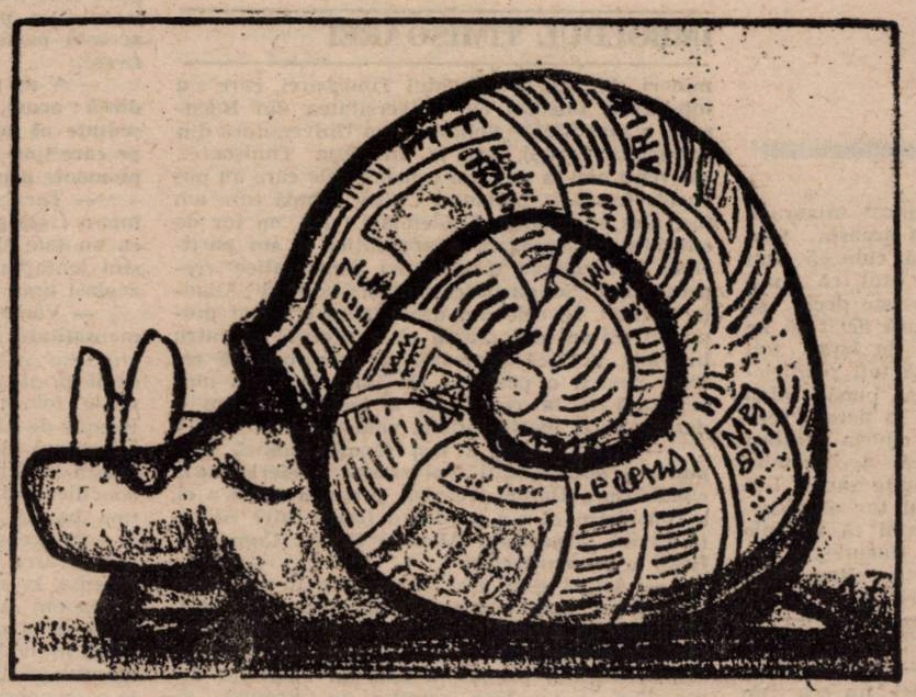

Nici unul dintre scriitorii de azi nu dă seama de generația sa ca Nicolae Prelipceanu. Poate că acest superlativ ar trebui nuanțat în felul următor: nici un scriitor nu a fost și nu este **solidar** în măsura în care a fost și este autorul **Turnului înclinat.** Toți ceilalți s-au cantonat într-o operă, într-o opțiune categorică, s-au instalat în tranșeea destinului lor literar. **Generația** definește o tinerețe literară: orice autor matur părăsește citadela generației. O trădează.

Nicolae Prepeliceanu a păstrat inocența, nonșalanța anilor în care, alături de alții, afirma gratuitatea literaturii. Un portret al lui Dan Cristea, schițat la începutul deceniului al optulea și publicat în 1984 poate fi transcris astăzi cu precizarea că nici celălalt deceniu al intervalului n-a pus sub semnul întrebării vreuna dintre observațiile criticului. **După douăzeci de ani** potrretul rămîne fără fisură:

„Așadar, depănînd amintiri, — scrie Dan Cristea — în verile anilor '70 putea fi văzut la mare un tînăr cu alură de baschetbalist, cu mîini și picioare lungi, umblînd ușor aplecat, probabil din cauza înălțimii apreciabile. Era căutat, chiar răsfățat și disputat de grupuri de prieteni, căci constituia un ferment al veseliei și bunei dispoziții de vacanță. Terminase facultatea de filologie la Cluj și, deși neardelean, se stabilise acolo, încercînd din greu să se adapteze rigorilor transilvane. Debutase ca poet în 1961 cu o poezie publicată în **Contemporanul,** dar cum nici ceilalți nu erau străini de literatură ori măcar de veleități literare, faima sa o răspîndeau mai ales incredibilele sale partide de înot... În totul, omul atrăgea spontan simpatia, sugerînd nonșalanță, sportivitate și spirit fair-play. Umorul și ironia îi punctau orice intervenție verbală, creînd parcă un aer de securitate a întîlnirii, după cum nu-i erau de fel străine clipele de tăcere melancolică sau de reverie solitară. Totuși, înconjurat mereu de prieteni, părea să întrețină, într-un fel indicibil, un cult al prieteniei".

Cultul prieteniei, ironia, umorul, melancoliile l-au sincronizat pe poet nu doar cu eroii generației sale, ci și cu liderii generațiilor „trecute" sau viitoare. El aparține deopotrivă generației șaizeci prin seninătate, jovialitate, imaginație, cît și promoțiilor optzeciste prin ironie, jemanfișism, textualism. E postmodern într-o proză care afirmă un deconstructivism energic și o irepresibilă pasiune a colajului, după cum e precursor, într-o poezie frigidă, al nouăzeciștilor. E atît de preocupat de **noi,** încît manifestele sale se desprind de determinările obligatorii operate de momentul poetic. El e mereu solidar. Fără timp e **Pierderea tinereții,** poem ce se sprijină pe sugestii și simboluri eminesciene: „Trebuie să ne agățăm cu dinții de tinerețea noastră / căci altă tinerețe noi nu vom mai avea / în cerurí cînd se urcă treptat o floare-albastră / să fim legați de dînsa și să urcăm cu ea / / acum cînd stăm pe gînduri crezînd că-mbătrînim / e altceva probabil o pasăre de gheață / care ne îmblînzește puțin cîte puțin / pînă cînd trupul nostru îi va da sigur viață / în contra păsării acesteia cu-o floare / e greu să lupți și greu să mai învingi / căci pasărea-i foarte puternică și foarte mare / și ochii ei te leagă cu niște aspre chingi". **Pierderea tinereții** e un poem școală despre albatrosul baudelairean, despre eminesciana floare albastră, despre trupul nichitastănescian, toate afirmîndu-se prin cotidianul banal, prozaic, didactic al liricii dintotdeauna a lui Nicolae Prepeliceanu. Este **lecția de zbor** pe care fiecare dintre cei ce părăsesc generația trebuie să o învețe.

Disponibilitatea anulează originalitatea, iată o regulă de aur a literaturii. Puțini reușesc să existe în afara acestei legi. Nicolae Prelipceanu e unul dintre cei foarte puțini care reușesc să i se sustragă, mi se pare, datorită unei vocații a comunicării. **Replicile** lui Nicolae Prelipceanu își cîștigă autonomia datorită unei superbe arte a dialogului. **O vîlcea fericită** e unul din textele antologice a acestui poet care își iubește cu credință confrații, fie că se numesc ei Rimbaud sau Adrian Popescu.

* * *

A existat, în deceniile al optulea și al nouălea, o poezie subversivă, scrisă pentru cei care știau să citească. Va trebui odată să inventariem simbolurile acestei poezii: va trebui să analizăm felul acestei poezii de a se adresa cititorului. De a cifra și a descifra. Poet al cotidianului; Nicolae Prelipceanu e unul dintre cei mai importanți creatori de simboluri, texte, show-uri anticeaușiste. Stilul aluziv nu anulează drepturile poetului de a exista și altfel decît în relație cu imediatul. **Federația mondială a oamenilor de zăpadă** rămîne poem pur chiar dincolo de momentul care i-a dat naștere, după cum își păstrează intacte trimiterile și **Ce ai făcut în Noaptea Sfîntului Bartolomeu:** „Știu vei răspunde că ai stat la tine în casă / că ai cgîndit singur la tine în casă / că ai gîndit singur la lui Bartolomeu / că ți-ai scris gîndurile pe hîrtie singur / că de fapt nici nu te născuseși în secolul ăla / că gîndeai împotriva Nopții Sfîntului Bartolomeu // De ce n-au intrat în casa ta și de ce nu te-au omorît / în Noaptea Sfîntului Bartolomeu / cine poate să ne spună că nu minți / că nu erai vreunul dintre ucigași / ai vreun alibi / ai vreun alibi / nimeni dintre cei care gîndesc noapte singuri / nu are nici an alibi dacă între timp a și fost / Noaptea Sfîntului Bartollomeu" (Poemele fac parte din **Jurnal de noapte,** Ed. Dacia, 1980)

Nicolae Prelipceanu e autorul unor poeme memorabile ale rezistenței, rămase necomentate în anii apariției lor. Ele amenință să rămînă azi fără cititori, fiindcă, iată, comentatori de poezie sînt din ce în ce mai puțini și cititorii de poezie așijderea. Și mai puțini sînt aceia dispuși să facă recapitulările necesare. Poet important al literaturii române de azi, Nicolae Prelipceanu a îndatorat nu doar cititorul de poezie, ci și o seamă de lideri ai promoțiilor ce -iau urmat. La cinzeci de ani poetul nu e doar un autor „rămas tînăr", ci și un scriitor al fericitelor retrospective.

Cornel UNGUREANU

DINCOLO DE CUVÎNT

Am formulat și am susținut în repetate rînduri ideea că, dacă sînt făcute așa cum se cuvine — cu competență, dar și cu „fior" —, analiza gramaticală, comentariul lingvistic și stilistic pot da o viață nouă textului literar, mijlocind o pătrundere mai adîncă în hățișurile, o înțelegere mai nuanțată a „tainelor" lui. Revin asupra acestei idei, încercînd să o ilustrez prin însăilarea cîtorva observații în marginea unui fragment din Creangă, **Povestea lui Harap-Alb:** „Și atunci, unde nu începe Flămînzilă a cărăbăni deodată în gură cîte o haraba de pîine și cîte o ialoviță întreagă, și răpede **mi ți le-a înfulicat** și le-a forfăcat, de parcă n-au mai fost". Fiecare cuvînt, fiecare îmbinare din acest crîmpei narativ ar merita cu prisosință să fie supus exegezei, dar cum trebuie să fiu selectiv, comentariul meu se va mărgini la așa-numitul **dativ etic,** realizat cu ajutorul formelor pronominale scurte ale persoanelor I și a II-a: „mi ți le-a înfulicat". De fapt, sîntem în fața unui **dativ etic dublu,** care, totuși, nu îmbogățește nici măcar cu o iotă, din punct de vedere logic, conținutul enunțului. În planul afectiv însă, el sugerează **participarea** intensă la evenimentele narative, atît a naratorului **(mi)** cît și a cititorului-ascultător **(ți).** Ipostaza mai simplă a fenomenului este aceea cînd numai povestitorul sau numai ascultătorul sînt angajați afectiv la peripețiile evocate. Iată citate pentru fiecare din cele două situații. Persoana I, a naratorului, care, de astă dată, lasă cuvîntul unuia dintre personaje: „— (...) Eu ți-oi arăta-o pe unde se ascunde, iară tu să **mi**-o prinzi, cum ți-i meșteșugul" Prezența dativului etic **(mi-)** subliniază anticipativ satisfacția personajului pentru găbuirea „fetișoarei împăratului Roș", dar Ochilă — căci despre el este vorba — exprimă totdată, și simțitea lui Harap-Alb, cel mai interesat în săvîrșirea acțiunii respective. Solidar, pînă la identificare, cu personajul său se vădește povestitorul însuși, pe care, indirect, acest **mi-** îl atinge. Persoana a II-a, a cititorului-ascultător: „Și dacă se întîmpla să nu nimerească paserile cu săgeata, ele tot nu scăpau de dînsul: **ți** le prindea cu mîna din zbor, le răsucea gîtul cu ciudă și apoi le mînca așa crude, cu pene cu tot". Înșirînd, în **Povestea lui Harap-Alb,** nemaipomenitele isprăvi ale lui Păsărilă, Creangă presupune, cu îndreptățire, că ele aveau darul să stîrnească interesul, curiozitatea, uimirea cititorului. Toate aceste stări emoționale sînt actualizate și întreținute cu ajutorul dativului etic al persoanei a II-a: **ți.** Evident, Păsări-Lăți-Lungilă nu prindea păsări de dragul tău, cititorule, ca să **ți** le dea **ție,** dar faptul că el le „prindea cu mîna din zbor" e de natură să stîrnească și încă în cel mai înalt grad, interesul tău!... O atare opțiune mi se pare vrednică de atenție și prin „poza" pe care o implică, întrucît prozatorul, uluindu-și cititorii cu cele povestite afișează, în ceea ce-l privește, o sensibilitate blazată, incapabilă de a se mai „trezi" și de a mai reacționa nici măcar la evocarea unor întîmplări extraordinare. „Impersonalitatea" și „distanța" față de evenimente sînt de bună seamă, trucate.

„Mi ți le-a înfulicat..."

În citatul de la care s-a urnit dezbaterea noastră sînt angajați parteneri, într-un lanț triunghiular al comunicării afective, care pornește de la eroul acțiunii, ca să se răsfrîngă apoi, succesiv, în sensibilitatea povestitorului și a cititorului însuși: **„mi ți le-a înfulicat...".** Fenomenul se repetă în fraza imediat următoare: „Iară Setilă, dînd fundurile afară la cîte-o bute, horp! ți-o sugea dintr-o singură sorbitură; și răpede-răpede, **mi ți** le-a supt pe toate de-a rîndul, de n-a mai rămas nici măcar picătură de vin pe doage". Din punctul de vedere care ne preocupă putem aprecia acum întregul fragment după cum urmează: alăturîndu-se, inițial, ascultătorilor și împărtășindu-le uimirea **(„mi ți** le-a înfulicat"), povestitorul își disimulează, ulterior, mișcările sensibilității proprii („ți-o sugea dintr-o singură sorbitură"), pentru ca apoi, prădă unei noi emoții, să urmărească poznele eroilor săi cu aceeași înfrigurare **(„mi ți** le-a supt pe toate de-a rîndul").

Acțiunile punitive menite să restabilească cumpăna dreptății prilejuind triumful Binelui, stîrnesc un sentiment de satisfacție generală, pe care dativul etic dublu este chemat să-l exprime: „— Păn-aici, Spînule! Și deodată **mi ți-l înșfacă** cu dinții de cap, zboară cu dînsul în înaltul ceriului, și apoi, dîndu-i drumul de acolo, se face Spînul pănă jos praf și pulbere". Tot așa pedepsirea dracilor, în **Ivan Turbincă,** prilejuiește bucuria și hazul tuturora, sugerate cu ajutorul aceluiași procedeu gramatical-stilistic: „Atunci Ivan dezleagă turbinca în fața tuturor numai cît să poată încăpea mîna, și luînd cîte un drăcușor de corniță, **mi ți-l** ardea cu palcele, de-l crăpa pielea". Verbul care suscită atare reacții ale sensibilității numește, de obicei, acțiuni violente: „Atunci Ipate odată **mi ți-o înșfacă** de cozi, o trîntește la pămînt ș-o ține bine"; „Atunci Păsărilă se deșiră odată și se înalță pănă la lună. Apoi, cuprinzînd luna în brațe, găbuiește păsărica, **mi ț-o înșfacă** de coadă și cît pe ce să-l sucească gîtul"; „Și odată **mi ț-o înșfacă** ei, unul de-o mînă și altul de cealaltă".

G. I. TOHĂNEANU

DIN LUMEA ROMANICĂ

UN MODEL AL ROMANIEI

Romanistica se situează și astăzi ca în trecut, în sectorul cel mai activ al științelor umaniste, acolo unde știința limbii în sens larg, semiotic, elaborează probleme, metode și soluții noi pentru ceea ce este și trebuie să fie lingvistica astăzi. Romantiștii acestui secol au fost interesați de romanitate în întreaga ei complexitate: ca domeniu al devenirii, în plan genealogic, al limbilor romanice și, mai recent, în cel tipologic, dar și ca domeniu al devenirii în planul structurării unor „tehnici de expresie" cu funcționalitate literară, unele transindividuale, reflectînd viața formelor literare, adică geneza, convergența și divergența lor, privite uneori pe fondul unei dinamici de manifestare panromanice. Este cazul lui Karl Vossler, E.R. Curtius, Leo Spitzer, Erich Auerbach, P. Zumthor și, mai recent, Ja...s C. Segre, L. Renzi sau Michael Metzeltin.

De altfel, caracterul umanist al lingvisticii a fost pus în valoare de foarte multe ori chiar de romaniști. Părăsind terenul ferm al investigațiilor de natură strict lingvistică, această știință poate atinge nucleul de probleme al filosofiei culturii. În măsura în care s-a vorbit și se poate vorbi de spiritul romanic, apolinic și clasicizant, opus celui germanic, dionisiac și romantic, romanistica poate deveni terenul unor interogații privind liniile profunde de structurare a culturii europene. În ce măsură Romania acreditează astăzi acest model? Există o /dispoziție romanică în acest sens? Dialogul intercultural, transpus în cîmpul de reflecție al postmodernismului, poate duce la o redimensionare a unei problematici pe care începutul nostru de secol a considerat-o esențială.

...litatea clasic/romantic a avut în centrul ei o romanitate neproblematică. Există însă și în lunga perioadă de hegemonie romanică în tipare clasciziante linii de evoluție care tulbură această imagine. **Omul romanic**, iartă o noțiune complexă avînd o față întoarsă spre trecut, adică spre latinitate, al cărui moștenitor direct a fost, și o față „modernă" ludică și barocă. O cunoaștere cu mijloacele mai rafinate ale analizei textuale a acestor linii poate fi însă plină de consecință pentru sublinierea unei predispoziții romanice pentru experimentul literar. Plasată astfel, cartea Sandei Șora, **Modalitäten des Komischen. Eine Studie zu Luigi Malerva**, Heidelberg, Gottfried Eger Verlag, 1988, deschide un drum.

Bună cunoscătoare a limbii și culturii italiene, Sanda Șora este o romanistă cu vocație teoretică. Abordarea operei acestui scriitor italian, care a exploatat cu vervă și ingeniozitate modalitățile comicului de limbaj, este făcută din unghiul unei priviri semiotice complexe avînd la bază surse importante cu caracter interdisciplinar.

Ce fel de ironie realizează acest scriitor italian contemporan? Complexitatea operei, care ne oferă un amalgam de atitudini din sfera comicului: de la ironie la satiră, grotesc și chiar absurd, se relevă în gama bogată de registre și în procedee formale ținînd, poate, de o vocație a comicului, cealaltă față a lui Dionysos, prelungită, și ea, de lumea romanică. Ingeniozitatea autorului italian este exuberantă și Sanda Șora sesizează cu deosebita finețe distorsiunile de limbaj, atît pe latura semnificatului, cît și pe ceea a semnificantului demonstrînd o remarcabilă putere de a pătrunde în acest univers de cuvinte cu o mare capacitate de a dinamita realitatea. Cartea oferă însă în primul rînd o contribuție importantă în plan teoretic, cea care vine în atingere cu nivelul de probleme de natură semiotică specific gîndirii moderne. Romanistica demonstrează încă o dată prin această lucrare că este în continuare „preceptrix linguisticae". Regretăm că lucrarea este greu accesibilă specialiștilor și mai ales specialiștilor români. O semnalăm și cu bucuria că ea este opera unui romanist român care, iată, se remarcă în străinătate printr-o cercetare exemplară.

ILEANA OANCEA

DESCOPERINDU-NE

Recent, sub patronajul filialei Timișoara a Societății de Științe Istorice din România și a Inspectoratului Școlar Județean a avut loc sesiunea de comunicări științifice „Mărăști, Mărășești, Oituz — 75 de ani". Întrucît la manifestarea istorică menționată au fost invitați și reprezentanți ai românilor din Voivodina, am considerat oportună o microanchetă referitoare la statutul ființei românești în această zonă bîntuită de tensiuni. Opiniile invitaților de peste hotare vă sînt prezentate în continuare după o introducere făcută de reprezentantul Asociației Istoricilor Bănățeni, monitorul sesiunii științifice,

Lector univ., Radu Păiușan: Iată că am reușit, la doi ani de la înființarea Asociației Istoricilor Bănățeni, să ne extindem activitatea și în Banatul iugoslav și chiar în Valea Timocului. Sperăm să putem fructifica și în continuare acest proiect, care, pentru noi este de sorginte științifică, istorică, culturală și, mai ales, de suflet. Sperăm să putem permanentiza aceste legături ale noastre, dar nu numai cu românii din banatul iugoslav și Valea Timocului, ci și cu cei din alte țări. În acest sens, aș menționa prezența domnului Trințu Măran, actualmente cetățean austriac, cu domiciliul la Viena, cel care a redactat 3 cărți despre satul Uzdin și care, în prezent, lucrează la monografia regimentului de graniță german din Banatul iugslav.

Dimitrie Crăciunovici (președintele Mișcării Valahilor din Iugoslavia): Noi am venit aici, la Timișoara, să vedem ce se lucră în sferele de cultură în România. Aicea am auzit mulce lucrări ce ne trebe și nouă acolo și ne întrebăm de ce noi, românii valahi din Sîrbia de răsărit pînă în zi de astăzi n-am avut nici o direptate în sferele culturii: n-am avut limba s-o învățăm la școală, n-am avut ziar (ziarul l-am făcut noi acuma este o lună înapoi), n-am avut emisie la radio și la televizie, și n-am avut slujbă în limba noastră la biserică. Lumea noastră acolo vorbeșce o limbă cum vorbesc și io în acest moment, rumâneșce arhaic și limba e păstrată, obiceiurile păstrate, portul e păstrat și avem și noi ceva caracteristic ce are numai ăla popor ce trăieșce în alea localități în sudul Dunării. Acum se face Iugoslavia nouă, noi am cătat, am scris o întrebare să fim primiți la ei acolo, să ne vorbim, să-i spunem problemele noastre..., am făcut cerere și la Radio Novi Sad, și la televizie, să ni se deie emisie în limba noastră, care se dă pe locurile Banatului unde trăiesc tot români ca și noi vorbim tot o limbă...

Prof. dr. Gligor Popi: În 1990 am înființat Comunitatea Românilor din Iugoslavia, o organizație social-culturală care luptă pentru menținerea limbii materne, pentru păstrarea identității naționale și culturale, pentru păstrarea obiceiurilor. La noi, în Banatul Sîrbesc este o altă situație, ne bucurăm de drepturi, avem școli, emisiuni la Radioteleviziunea Novi Sad în limba română. În privința publicațiilor, putem menționa săptămînalul „Libertatea", o revistă lunară de cultură („Lumina"), „Tribuna tineretului", „Bucuria copiilor". Aceste publicații, însă, trec printr-o criză datorată mijloacelor financiare și așteptăm ca România, în primul rînd Timișoara, să ne sprijine pentru asigurarea continuității apariției lor. Așteptăm ajutor de la Asociația Istoricilor Bănățeni, de la Fundația Culturală Română, de la Vatra Românească și de la alte organizații neguvernamentale.

Prof. Gheorghe Lifa: Sînt născut într-un sat românesc din Iugoslavia, am făcut numai școala românească, însă, datorită conflictelor de altădată dintre Iugoslavia și România, frontiera fiind închisă vreo 17 ani, n-am avut o carte românească. Vă puteți închipui cum am făcut școala românească fără carte românească! Apoi, n-am avut nici elevilor să dau carte în limba română; ce-am avut în capul meu, atît le-am povestit. Acum am dus carte românească, întocmai ca Badea Cârțan. Iar mulți elevi și studenți de la noi vin în România să studieze.

Cercet. științ. Trințu Măran: Sînt român din Banatul iugoslav, m-am născut la Uzdin, am locuit un timp și în România, dar acum sînt cetățean austriac. Referitor la situația românilor din Iugoslavia, există două probleme complet diferite: pe de o parte, există românii din Banatul Iugoslav care au drepturi destul de mari și există români care sînt cel puțin de zece ori mai numeroși, în regiunea dintre rîurile Morava și Timoc, respectiv granița Bulgariei, care nu au nici un drept. Nici școală, nici biserică, nici ziare, nici acces la radioteleviziune, nici măcar dreptul de a spune în mod deschis, public că sînt români. Această situație se cere rezolvată cu atît mai mult astăzi, cu cît noua Iugoslavie nu a fost recunoscută pe plan internațional ca moștenitoare și continuatoare a fostei Iugoslavii, ci i s-a pus în vedere că va fi recunoscută ca o nouă țară numai după respectarea drepturilor omului și rezolvarea problemelor tuturor naționalităților conlocuitoare. Acest moment istoric este foarte actual și va trebui rezolvat pe plan politic, atît național, cît și internațional. Atunci va fi pace și liniște în Serbia, cînd sîrbii vor da naționalităților conlocuitoare aceleași drepturi pe care le pretind în Bosnia Herțegovina și în Croația, pentru sîrbii lor.

consemnat
Marius MORARIU

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

XXXIII

ESOTERISM ȘI FRANCMASONERIE (urmare din numerele trecute):

Al șaselea invariant al esoterismului este reprezentat de **artele oculte**. P. Riffard remarcă faptul că esoteriștii nu consideră ca esoterice în sensul strict al cuvîntului, decît anumite arte oculte. Astfel, este dificil de spus dacă alchimia este sau nu esoterică sau dacă întreaga astrologie ori magie aparțin domeniului. Totuși majoritatea esoterologilor au căzut de acord asupra faptului că principalele arte oculte sînt alchimia, astrologia, magia, lor alăturîndu-li-se divinația, hierurgia, talismanica, medicina ocultă și artele hieratice. Iată clasificarea pe care o dă Riffard:

— ALCHIMIA — alchimia practică
  — alchimia spirituală
  — Ars Magna
— ASTROLOGIA — astrologia influențială
  — astrologia simbolică
— DIVINAȚIA — divinație mediată (mantica)
  — divinația directă (clarviziunea)
— HIERURGIA — hierurgia artizanală (ex. companionajul)
  — hierurgia regală (ex. artele marțiale)
— MAGIA — magia naturală (fizică)
  — magia rituală (magie)
  — magia inferioară (goeție)
  — magie superioară (teurgie)
— MEDICINA OCULTĂ — medicină alchimică (iatrochimia)
  — medicină astrologică iatromatematică)
  — medicină șamanică (medecine-mean)
  — medicina chinezească (ex. acupunctura)
  — medicina hermetică
  — medicina magică și magnetică
  — medicina naturală
  — medicina spirituală
— TALISMANICA

Chiar dacă trebuie să repetăm ceea ce am spus mai înainte, practica artelor oculte se bazează pe o gîndire analogică, simbolică și folosește, ca principiu fundamental, analogia dintre microcosmos și macrocosmos. În accepțiunea sa limitată, esoterismul se pliază peste ceea ce se numește ocultism, iar această percepție a termenului este specifică secolului trecut, cînd, de altfel, termenul de „ocultism" a fost creat de Eliphas Lévi, amintit mai sus, în jurul anului 1845. Înainte vreme, sintagma „arte oculte" a fost parazitată de multiple conotații, datorate mai ales datorită presiunii teologiei în viața socială, iar, mai apoi, umanismului. Ocult (din lat. **occultus** — ascuns) va însemna, încet, încet, diabolic, astfel că semantica sa va intra în sfera superstiției, erezici și chiar a satanismului.

Alta a fost percepția sa în Evul Mediu, în Renaștere, cînd termenul era mai aproape de magie și era citit în cheie neoplatonică ori hermetistă. Pe atunci, el desemna virtuțile și proprietățile ce unesc în mod misterios ființele și cele trei regnuri, adică secretele naturii. Era ceea ce Marsilio Ficino sau Cornelius Agrippa înțelegeau prin partea practică a esoterismului. De altfel, A. Salverte stringe în **Des Sciences Oculfes** (1829) articole cu privire la magnetismul animal și alte practici în acest sens.

(Pierre A. Riffard, **L'Esotérisme. Qu'est-ce que l'esotérisme? Anthologie de l'ésoterisme occidental**, Jean-Paul Corsetti, **Histoire de l' sotérisme et des sciences ocultes**)

Marcel TOLCEA
(va urma)

EUGEN BUNARU

POEM DESPRE PAȘI, URME, SCHIMBARE DE MEDIU

Deodată o cadențare fină a nopții,
deodată primele filfîiri ale zorilor, primele
umbre
dejucînd întunericul.
În stînga o cale ferată, garnitura unui tren
(aproape o jucărie)
decupînd sau ascultînd o călătorie încremenită
în pata imensă și mohorîtă a cîmpului.
Acum o pasăre neagră se luptă cu cerul
se așează uitarea în așchii prelungi
și oare ce lumină își va silabisi curînd
răsăritul exact pe urmele tale căutîndu-și
întoarcerea
într-o bolborositoare țărînă ?
Acum recunoști chiar pașii punctiformi
ai iubitei
ce încep să alerge să picure din paradisul
pierdut
peste lumi tot mai arhaice pe pietre tot mai
ostenite
de soare.
Ai vrea și tu să alergi hăituit de elanul
că vei dărui luminii un gust de tărîm veșnic.
Tîrziu îți auzi pașii în oglinzi tremurătoare
ale amiezii răscumpărînd un cer ce măsoară
trădarea
și dintr-o dată plumbul din tălpi
și explozia albă a crengilor încăruntindu-ți
toama
te fac să crezi că în ochii tăi
curînd se vor opri toate.

FĂCERE PE ZIDURI

Am rupt o floare din curtea spitalului
Mama își înveșmîntă copilul
într-un sărut veșnic
Porumbelul a decedat în orbitele statuii
din piațeta primăriei vechi a orașului
Un personaj mut hohotește
în urma fetei cu păr fistichiu
Zăpada e ridată de lăbuțe enigmatice
S-a schimonosit soarele buclucaș
de aproape
Sculpturală e clipa
ca o petală adumbrind ochii
într-o privire veșnică
Mi se înfundă pașii din cartier în cartier
Pe ziduri tace Crist tras la xerox
chemînd la mărturisire publică.

CEDÎND UNUI APEL CE POATE FI O RECONSTITUIRE

Fapt e că în fiecare seară
la pian se așază un pianist invizibil
(cine și cum ar cuteza să-i ignore
prezența hipnotică ?)
Fapt e că atunci pe nesimțite
se neliniștește aerul evadînd
din imprevizibile sertare ale timpului
și că perdele toropitoare
se dau discret la o parte
atinse vag de goliciunea pală
a unei dansatoare
În sfîrșit o monarhie a sunetelor
ghilotinează brusc momentul unei așteptări
ceme
și lasă să se reverse
muzica sferelor
în chiar disperarea aulică
a lutului mințil.

TĂRÎM

Cineva cîndva va fi spus că timpul e măsura
tuturor trădărilor
și că lumina nu e exactă că își caută mereu
o orfană esențialitate
Așa va fi fiind dar chiar acum un țipăt zvelt
face loc cerului
și poate fi ghicită în preajmă această grimasă
de măcelar
ce se trezește brusc în fața infinitului
mîngîiat și timorat acum de prestigiul interior
pe care-l dobîndește (fatalmente) cel întîlnit
moartea
Va fi credibil acel gust ?

ODĂI

Ioanei

Acum în tabloul plenar al pustietății
în timp ce ochiul își alege drept țintă.

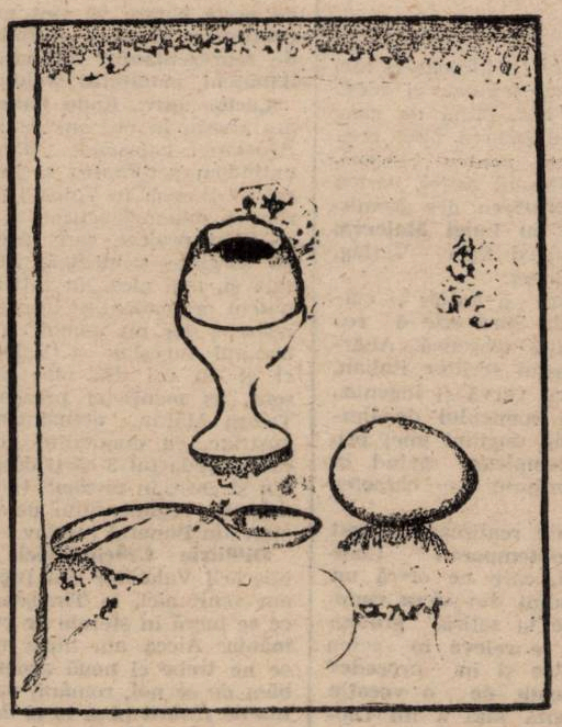

ca într-un picaj imemorial, o clipă din cer.
un peisaj aburind de trupuri și plante
ce-și mistifică pacea jilavă într-o tentă
de mișcare,
un peisaj fumegînd încă a edenică pată,
a păcătuită culoare,
acum cînd însăși castitatea depărtării
întinde acele crengi de scrum,
rotește acele mori de vînt de care se leagănă
brațele, întîmplările, năuceala de-a fi,
acum cînd a crede nu e decît
drojdia unui alcool în care un ochi
adulmecă devorarea unei șanse,
acum te înfiori în odăi de demult
unde fluturi de noapte
își vor iubi visul scăpărînd în lumini
neputincios de reale,
unde flori somnambule bifurcă umbre,
le îndreaptă spre tine din atîta uitare
pînă cînd respirarea lor secretă
e tot ce mai doare
și a muri nu e decît numele încremenit
al obiectelor

AFLAREA IDENTITĂȚII

Am picat morți de somnul ucenicilor
în grădina Ghetsimani
Zeița iubirii se întrezărea
prin geamul spulberat
al unui cavou
Important pentru noi
era că eram noi înșine
în acea lume o morților
care oricum erau morți
deci ei înșiși

ALEE

Azi totul îmi dă impresia
unei grădini
în care de cîteva milenii fulgurante aidoma
unor clipe
am tot rătăcit pînă la mine
cel de azi
De aceea — simt — am ochii
împuterniciți să-mi ia umbra de mînă
și să o ducă spre o soartă
anume
unde lumina — tot mai atentă —
urmărește furnica grăbindu-se
pe pavajul tăcut al unei alei

PRIVIRE FINALĂ

S-a făcut noapte.
Aștept. Îți deslușesc brusc chipul, chipurile.
de care e întesat deja întunericul
și asta îl face — într-un fel — luminos.
Aștept convins că așteptarea mea
aici
se adaugă la așteptarea ta
dincolo.
Sînt atîtea de spus
(în primul rînd că uitarea e vie)
atîtea de adus în prezent
măcar în chenarul tremurător
al acestei clipe.
Am certitudinea că vom reuși
să înnodăm toate amintirile
să înviem toate anotimpurile
să le dedicăm tresăriri
ale ființelor care am fost
care părem încă.

AER

Un bijutier melancolic șlefuiește ziua
estompînd toate contrastele toate culorile
într-o amintire străvezie
Doar această pasăre lasă o dîră hulpavă
de liberă trecere o lumină sfîrtecată
de turnuri de pază
și tot ce se întîmplă strigă un nume îndepărtat
în aer vibrează fericite și singure
crengi ale aceluiași arbore
îmblînzit dintr-o dată de asemănarea lui
hrănitoare cu cerul.

* * *

Am presărat cîteva flori
am aprins o lumînare
am privit flacăra minusculă
ce se zbătea executînd miraculoase eforturi
să nu se stingă
în rafalele buimace ale vîntului
În timp ce mă îndepărtam
întorceam din cînd în cînd capul
și — nu știu de ce — mi se părea esențial
ca luminița aceea să reziste
să rămînă vie
Am ieșit apoi
printr-o spărtură de gard
(mișunau șobolanii)
și faptul de a-mi auzi pașii
pe stradă în ceața ce se lăsa
m-a înfiorat brusc
ca o palpabilă abstracțiune.

* * *

Iubitorule de cuvînt
un cîine latră la stele
Să nu dezgropi morții de vii
ți-aș cere
Păsările ciugulesc
în aerul duminical
Mă înfund pe-o stradă
Nu mi-am ales un gîngurit anume
și nici greutatea craniului
sprijinit de pleoapă
Îmi crește iarbă prin buzunare
și spice de grîu
dau colți
Sub geam a nins
Soarele își scutură tacticos țigara
pe o chestiune de viață și moarte :
înglodarea mea în cuvînt.

* * *

Petale se odihnesc
în neodihna luminii
Cheaguri infime de rîs
au prins să înghețe
Printre relicve tremură buruieni și spic
și epuizată e privirea
pînă la boturi stranii de stele
Filfiie o rază stoarsă de creier
pare a se zbate fără scăpare
într-o pînză invizibilă de păianjen
Rătăcești prin orbite gigantice
ispășind o cosmică amintire
cu pași a căror veche spaimă
se mistuie într-un vers palid
într-un nor de cenușă
ce-ți inventează iarăși ochii
și paloarea Învierii

NINA CERANU

UMBRA

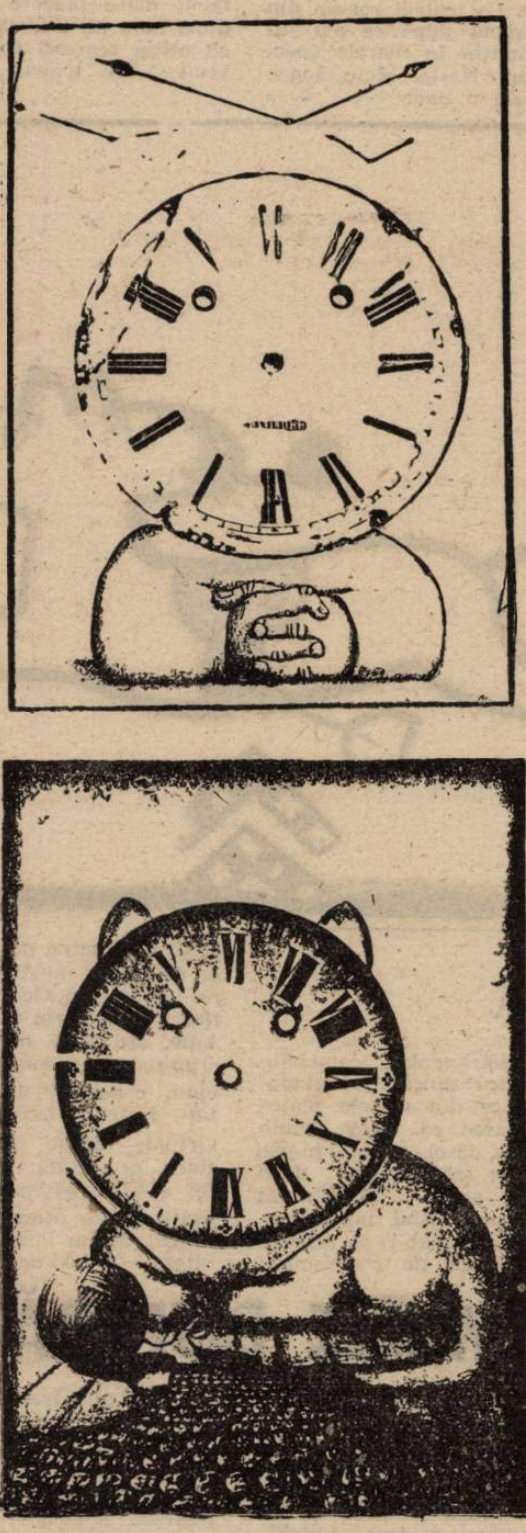

— Încotro, dom'le Iorgu? îl întrebă Muta după ce scormoni din nou jăraticul şi-şi potrivi ghiocul în palmă. Fugi, hai? Ce-ai mai avea şi mata pe suflet... necuratu' ştie! Lasă-mă cel puţin să-ţi ghicesc pentru acu, îi şopti învăluitor.

— Ba, Muto! Te ştiu cît eşti de drăcoaică. O să-mi spui iar şi iar că-nnoptez singur în aşternut, că mi-a făcut cineva de ducă-se pe pustii... şi asta nu-mi place... îi spuse îndepărtînd-o cu mîna, rîzînd.

— D-ai avea răbdare, dom'le Iorgu, ţi-aş spune şi altele, că eşti mediu' bun... Mîncaţi-aş sufletu' matale! Eu, dacă-mi faci cruce pe ghioc, ţi-oi spune ce na-i auzit pînă acu'... ţi-oi spune... doamne fereşte! scuipă ea în foc... mi-e frică... se sperie, dar îi luă forţat mîna lui Iorgu şi cu ea făcu cruce deasupra scoicii albe. Atingînd de-o parte mîna fierbinte a ţigăncii şi de alta carnea tare şi rece a ghioculuí, Iorgu avu o senzaţie ciudată, care-i moleşi trupul, o senzaţie de sete, de uscăciune, de arsură sub pleoape şi de moleşeală în corp. Se lăsă în vatră, nu departe de Muta, sprijinit de perete. În locul Mutei şi-al ghioculuí ei alb abia încăpu proiectorul lunii. Se ridică cu pleoapele strînse să nu-l orbească miile de scîntei care-i săgetau văzul.

Prima dată începură să alerge caii într-un tropot care-i străbătu plăcut auzul. „Cai de paradă? Cine mai are aşa ceva? De unde i-o fi luat ramolitul bătrîn?" Cu greu ajunse în livadă. Pomii dănţuiau lin, unduitor, cu trunchiurile ca nişte trupuri de fete tinere, cu mîini multe, capcane pentru corpul lui cuprins de ameţeala jocului. Mai încolo, caii, o parte din herghelie, făceau vîrtejuri în zăpadă, încurcîndu-se în călduri, armăsarii căutîndu-şi femelele pe plac. Cum ele, nepricepînd chemarea fugiseră, armăsarii prindeau cu dinţii puternici trunchiurile de prumi şi le sfîrtecau scoarţa. „Flămînzi, se gîndi Iorgu. Nemernicii de paznici dorm beţi". Întreaga herghelie începu să pască din marea albă. Fiecare cal devenea un balon uriaş care, înălţîndu-se cărte lumina lunii şi ajungîndu-i pe aproape, pocnea în mii de fişii ce luau foc şi cădeau arzînd pe zăpadă în zeci de fascicole. Jos, penele iernii se aprindeau şi ele.

Curînd, caii rămaşi începură să se ferească de lumina înşelătoare de către păpuriş, căutîndu-şi adăpost în umbra lui Iorgu, o umbră lungă şi lată, o umbră cu care putea acoperi un sat întreg, şi conacul lui Pleniceanu, şi toate pămînturile cumpărate de acesta pe un preţ de nimic de la nevoiaşi.

Ferindu-se, călcă nămeţii afundîndu-se pînă la briu, iar umbra se mişca o dată cu el înaltă şi dreaptă. „Trebuie să renunţ la ea, se gîndi, altfel n-am să mă pot duce-n sat. O să se ferească lumea de mine". O clipă fu atent. Încă se mai auzeau lăutarii la horă. Careva din băieţii satului, — lui Iorgu i se păru după voce că era Melache Ceranu —, comandă o melodie bandei de muzicanţi condusă de Netu. Toba bătu înfundat, ca din groapă. Curtea bisericii se umplu de bufniturile înfundate amestecate cu picurii sunetelor nepămîntene ale clarinetului lui Ţîmboi.

Jocul se înteţise cînd umbra lui Iorgu ajunse şi întunecă totul. Sătenii jucau, acum, după ureche. Nu se ştia care cu care, ce fată se prinde şi lîngă ce băiat, sau dacă nu-i cumva bărbat însurat. Nu se ştia cine ia hora-nainte şi cine vine lîngă el... Se putea nimeri ca ibovnicii, neştiuţii lumii, să se iubească acolo, în prezenţa întregului sat şi nimeni să nu-i bănuiască...

Umbra, căci cu ea se ajută din clipa aceea, deslu-şi clipocitul apei, înfundat, sub tropotul cailor, a zecilor de cai. „Fii atent, vreun lotru, îi trece dincolo. Nu-i de noi", îi şopti umbra şi el se lăsă în voia ei, condus pe unde voia să-l poarte. Dacă ea dori să-l îndepărteze de locul periculos şi să-l ducă spre sat, îl îndepărtă. O urmă „La Trana", birtul cu vad mare în satul lor. „Ia-ţi tutun îi porunci umbra, că ai mult de aşteptat". „Intri cu mine?" o întrebă cu teamă de a se şti singur. „Ba. N-are rost... Rămîn afară..." Întră singur-singurel, clătinîndu-se pe picioare. Fără umbră nu-i era la-ndemînă să mai plece la drum.

Trana, ce era la post ca totdeauna, învîrtind cărţile soioase pe tejgheaua murdară şi umedă, îl întreabă ca pe orişicare client „Ce păţişi, dom'le Iorgu? Dete tremuriciu-n mata? Nu prea te-am văzut beat de cînd ne faci onoarea şi cinstea să ne calci pragul..." „De, cocoană mare, o mai scrîntesc şi eu... Dă-mi mata un pachet de „Regale"..., îi ceru el fără să se aşeze la vreuna din mesele din încăpere. Din cauza cariilor şi-a ploşniţelor Trana dăduse podeaua cu gaz şi datorită focului din godinul de tuci, în încăperea scundă era un miros greu şi înecăcios. Iorgu respiră de cîteva ori adînc, de parcă s-ar fi sufocat, pînă-i dădură lacrimile. „Cinci lei, dom'le Iorgu... pentru mata...", rîse Trana întinzîndu-i pachetul şi atingînd mîna bărbatului tînăr. Înalt, cu mustaţa tunsă scurt, cu ochi de ibovnic şi mîini de hoţ, o atrăgea pe păcătoasa de Trana, cu toate că împlinise mai bine de douăzeci de ani în slujba dragostei... „Dar mata arzi ca bîlbăra... parcă nu vii de-afară...", îşi dădu ea cu părerea. „N-am nimic, coană mare, doar că mă grăbesc; m-aşteaptă cineva..." Ieşi. Trana rămase un timp pe gînduri, zîmbind uşor. Zîmbetul îi netezi faţa ridată, o făcu parcă mai tînără. Cine fusese Trana, o frumuseţe lîngă care omorai calul... cu jăratec pe pîntece. Se dăruise primului bărbat cînd încă nu împlinise treisprezece ani, să-şi scape tatăl de la judecată. Aşa îi ceruse avocatul Popescu, aşa făcuse... Casa îi rămînea deschisă pînă după miezul nopţii şi uneori pînă-n zori, iarnă sau vară, oricărui drumeţ. La Trana se înghebau campaniile electorale, la ea se ungeau deputaţii...

Cînd Iorgu ieşi, umbra i se alipi, se frînse, se lungi desfătîndu-se ca o curtezană, bucurîndu-se de venirea lui. Porniră fără nici o vorbă către casa lui Pleniceanu. Mai întîi ar fi trebuit s-o vadă pe Muta, să ştie unde se aciuase pentru noapte. Îi era frică de ea. O căutară pretutindeni. Nu era nici la ea-n bordei, nici în casa soră-si, nici în Ţigănie, nici la Conac şi nici la herghelie să ţină de urît paznicilor. Cum puteau aceştia să se iubească cu Muta... La urma urmelor, era şi ea o femeie, poate mai neagră decît altele, dar plină de nuri şi de draci şi mai cu ştiinţă decît altele... La ea îşi începeau ucenicia băieţii satului. O căutau vrăjiţi... Acum nu era de găsit.

Într-un tîrziu o zăriră intrînd în cimitir, cu fărăşul cu tăciuni pentru tămîiat, tăciuni neaprinşi şi fără pic de tămîie. „Nu pe ea trebuie s-o aştepţi", îi spuse umbra în doi peri. „Dar pe cine?" „Te duc eu unde trebuie... Unul fără altul nu facem doi bani. Ştii?" „Afurisită umbră!", se gîndi Iorgu şi cînd i se păru că nu e atentă, se furişă de ea. Dar umbra i-o luase înainte, lungă, încît se îndoise, urcîndu-se pe peretele grajdului unde Zaiafet, armăsarul necheza speriat. „Aici... aici trebuie să intraţi, îl sfătui umbra şi Iorgu parcă vrăjit deschise uşa cămăruţei unde Petre Pisicu zăcea paralizat. Umbra se pitulase pe undeva, altfel, cum era de pornit, i-ar fi dat un ghiont. În cămăruţă, umbra se lăsase moale pe patul murdar în care bolea bătrînul. Bolnavul nici nu se sinchisi la întrarea lor. Poate dorea o izbăvire de păcate prin mîna puternică a lui Iorgu... Ascunsese sub pătură lădiţa lustruită de atîta purtat prin armată, război şi concentrări, mai ţinea dinţii furaţi din gurile morţilor, ceasul de aur, briciul de bărbierit şi pacul de tutun. Iorgu văzu un colţ al lădiţei şi i-o smulse cu hotărîre din mîinile neputincioase. Căută mult cocoşeii şi-i găsi ascunşi în săpunul de bărbierit. Fu mulţumit. Umbra chicotea. „Decît să-i ia afurisitul de căpitan, mai bine îi transform în gologani şi cumpăr cai..." se dezvinovăţi el în faţa umbrei, care-l privi zîmbind. „Încă un pic şi-te dai pe brazdă... E vremea borfaşilor..." „Tu de unde ştîi? Eşti demult pe aici?" „Ce vorbă-i asta? Sînt de cînd eşti tu. Nu puteam fi înaintea ta. Eu exist pentru că tu exişti..." Lui Iorgu îi fu ruşine. Era un lucru la mintea cocoşului... Nu auzise pînă atunci de vreun om fără umbră sau de umbră fără stăpîn...

Gerul ţinea totul în chingi de fier. Trosneau copacii, crengile se chirciseră, micindu-se.

În locul unde atinsese ghiocul îi îngheţase palma. Şi-o strecură în sîn şi-o ţinu lipită de piele, dar locul acela rămase rece.

Conacul lui Pleniceanu, cum îl priviră ei din vale, li se păru poleit în aur. Ajunseră neauziţi sub ferestre tocmai cînd Fima, trezită din somnul cel mai dulce, se întindea alene la amintirea unui vis frumos. Tache Pleniceanu, bătrîn sau îmbătrînit, cum nu mai putea dormi, stătea pe marginea căzii la baie şi fuma o ţigară bună. Umbra, cu Iorgu alături, îl priviră cum îşi scoase proteza şi şi-o puse într-un pahar cu apă parfumată, cum îşi ciumpăvi mustaţa cu foarfeca, cum îşi masă colţurile gurii şi-şi bătu cu buricele degetelor pleoapele umflate, după care, terminînd gimnastica aceasta de zi cu zi, se aplecă şi scoase o cărămidă din pardoseală, dezvelind un ascunziş din care dădu la iveală un teanc de bani străini şi un pistol. Banii îi numără pe loc, ciupi cîteva bancnote, restul îl puse tot în ascunzătoare, pistolul însă îl strecură în buzunarul de la halat. „Auzi ce bombăne?", îl făcu umbra atent pe Iorgu. „Ce spune?" „Un glonte e pentru tine..." „Şi tu ar trebui să te temi", îi spuse Iorgu cu mulţumire „De ce? O umbră găurită, tot umbră e...", primi repede răspunsul.

Ar fi intrat dincolo, la Fima. Cu umbra după el nu-i era la îndemînă. Şi-ar fi luat un martor, dar în legătura lor numai de martori nu era nevoie. „Las-o la naiba!", îi citi umbra gîndurile. Femeile o să te ducă la pierzanie. Tu ai altă menire...", îi spuse şi-l trase smucit, gata să se prăbuşească în zăpadă. „Eşti geloasă? N-o să împărăţesc eu lumea", rîse Iorgu. „Tu trebuie să aduci belşug în satul ăsta..." „Toemai eu, un venetic?" „Tu. Tu poţi să faci multe. Cumperi pămînt şi te faci de-al locului, te însori, faci copii, te bagi în politică... Lumea o să capete încredere în tine..." „O să-mi spui tu ce politică să fac?" „Tot un drac... Nu contează!"

Erau cam în dreptul grajdurilor, cînd o văzură pe Muta ieşind din cămăruţa lui Petre Pisicu. Trecu pe lîngă ei fără să îi vadă, bombănind nedesluşit, cuvinte fără noimă, ca nişte descîntece. Era o fiinţă ciudată şi nimeni n-o prea lua în seamă. Femeile o căutau cînd descîntecele, posturile şi rugăciunile nu mai ajutau. Muta ştia să dezlege bărbaţii „legaţi". Pe cei legaţi de ea nu îndrăznea să-i vindece. Pentru că vindecarea era ce reuşea să facă din trupul şi sufletul acelui voinic. Cît timp era sub vraja ei sau a altei păcătoase, creştinul acela parcă nu trăia. Îi dispăruseră vigoarea, voinicia, rodnicia...

Dinspre Conac se auziră voci. Una dintre ele semăna cu a lui Stamare, şeful postului de jandarmi. Iorgu grăbi pasul. Umbra i-o luă din nou înainte.

Alergă spre livadă şi, cu răsuflarea tăiată, în coborîşul dintre Dunăre, se afundă în puful alb. Umbra, cu el. Cîntară cocoşii pentru prima dată. Cineva descărcă o armă. Iorgu simţi arsura. Umbra i se micşoră cam cît ar fi trebuit să fie mărimea unui om şezînd, apoi dispăru. Luna devenise şi mai albă şi mai înaltă, fără vălurile de ceaţă care dădeau un fel de vrajă locului. Simţi o mînă fierbinte...

TEATRU

Cu EMMERICH SCHÄFFER despre exil, închisori, prieteni și cunoscuți

Mi-l amintesc pe Emmerich Schäffer din cîteva spectacole, dar și dintr-o poză de pe coperta unei reviste Cinema. **Era acolo împreună cu Adela Mărculescu. Jucase în filme, participase la anchete privind cinematografia, era cineva, era între cei mai de seamă! Recita extraordinar, nu-i așa, recita extraordinar. Mi-l amintesc recitînd: era cineva! Pe urmă dintr-o dată, a dispărut și de pe afiș și din repertorii. Era primul care pleca. Primul dintr-o serie foarte lungă. Era prin 1976, cînd plecările nu erau dureros de importante. Cei care plecau erau puțini, dar cu o vorbă a lui Ștefan Zweig, se resimțea multă vreme rana locului gol. În 1976, cel plecat trăia încă, o vreme, cel puțin o vreme, alături de publicul lui.**

Nu credeam că o să-l mai văd. L-am întîlnit în Timișoara, lîngă Operă și l-am invitat, simplu, la redacție pentru un dialog.

— Sînteți timișorean-timișorean. În fiecare interviu vă mîndreați cu asta.

— M-am născut în casa în care a trăit marele antropolog Karl Kerényi. Mama era foarte bună prietenă cu sora lui. Întaintea nașterii mele s-a mutat la ea, așa că la data de 9 octombrie 1931 mama se afla în casa în care locuise marele antropolog. Am fost botezat în biserica reformată devenită celebră în decembrie 1989. Am ajuns la teatru fiindcă doamna Kerenyi avea un teatru de păpuși. De la zece ani ajutam, lucram, mînuiam în teatrul doamnei Kerenyi. Teatrul timișorean de păpuși, cel pe care îl știți, s-a dezvoltat din acest teatru. Clasa a doua am făcut-o în Iosefin, pe urmă am frecventat școli germane, maghiare, românești: Liceul l-am urmat, seral, la Loga. Aici am cunoscut prima iubire, prima disperare, primele împliniri. Aici am fost fericit. Am fost un timișorean fericit. Sînt mîndru că sînt timișorean. Sper să fiu înmormîntat la Timișoara.

— Pînă atunci ...

— Abia acum am început să mă gîndesc la aceste lucruri: la pensie, la banii de pensie, la bătrînețe, la locul de înmormîntare. Căci trebuie să existe și acest loc, nu-i așa?

Am copilărit pe strada Văcărescu, lîngă vechea sinagogă evreiască. Împreună cu evrei, unguri, români. Eram un copil... dinamic. Am cutreierat toate grădinile cu fructe din Iozefin. Toți pantalonii mei erau ciuruiți de puștile cu aer comprimat ale păgubașilor. Eu am fost depistat de Braboescu. El m-a remarcat primul. Nu mi-a trecut niciodată prin cap că voi juca altundeva teatru decît în teatrul românesc. Dar la teatrul românesc mi se cerea diplomă și atunci m-am angajat la teatrul german. Nu mi-a părut rău. Am jucat foarte mult în piese de Schiller, Anzengruber, Goethe, Mirodan Arbuzov etc. Roluri mari, roluri grele. Teatrul german din Timișoara avea pe vremea aceea mari actori, comparabili cu actorii germani de oriunde. De altfel, cei plecați în Germania de la teatrul timișorean au fost angajați imediat. La teatrul român din Timișoara am trecut după ce am jucat rolul lui Horațio în marele spectacol al lui Dan Nasta. M-au angajat actor categoria a doua, ceea ce la 30 de ani însemna enorm. Trebuie să vă spun că am muncit enorm pentru acest rol.

— Liviu Ciulei v-a distribuit în „Pădurea spînzuraților"..

— Da, am muncit cu Ciulei, mi-a făcut mare plăcere să lucrez cu el, după cum mi-a făcut plăcere să lucrez cu atîția regizori de film. Dar eu am visat să fac teatru.

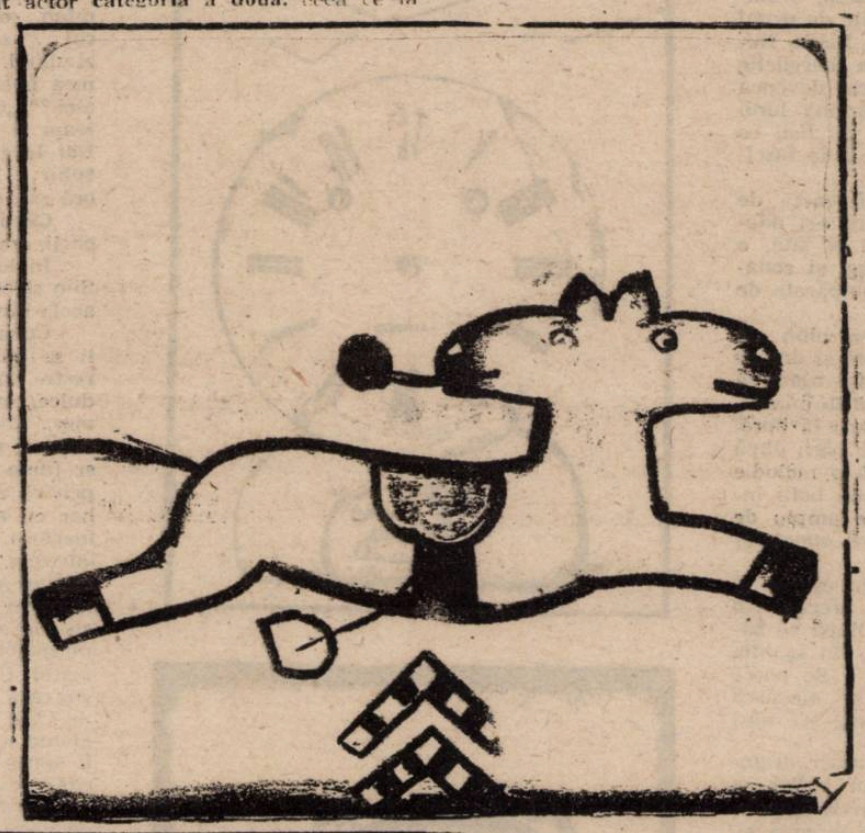

— Liviu Ciulei v-a adus la Bulandra?

— Nu, chiar doamna Lucia Sturdza Bulandra. Ei i-a plăcut de mine, ea m-a invitat să mă transfer la Bulandra. Eu am avut un noroc fantastic, trebuie să vă spun că am avut un noroc fantastic. Am făcut filme fiindcă așa se cerea, fiindcă așa era obiceiul, dar am fost întotdeauna fascinat de teatru. Am jucat în Shakespeare și Cehov, în piese de Schiller. Am jucat alături de mari actori cu care am rămas prieten. Am fost și sînt prieten Irina Petrescu, Ileana Predescu, Ogășanu, el și ea. Am fost prieten chiar și cu Ion Caramitru. Scrieți așa: **chiar și cu Ion Caramitru.** Perioada de la Bulandra a fost perioada cea mai frumoasă a vieții mele.

— De ce ați plecat din țară?

— Tatăl meu locuia în R.F.G. Pușteam pleca, mi-au dat drumul de cîteva ori. M-au lăsat și să filmez, fie în R.D.G., fie în Iugoslavia. N-am vrut să plec, deși în absență îmi controlau casa, deși stări conflictuale între mine și securitate au existat. M-au umilit atunci cînd, la moartea tatălui meu, nu mi-au dat drumul. Nu mă gîndeam să plec definitiv. Nu m-am dus acolo să învîng. La 45 de ani nu te duci în Germania ca să învingi. Am simțit, pe'cînd, că s-a încheiat un capitol din viața mea. Drumul meu în România a fost un fasm.

Discutăm din nou despre perioada bucureșteană. Limba română adevărată, spune Emmerich Schäffer, nu se vorbește în Banat, se vorbește la București. El acolo a descoperit marele teatru. Întotdeauna a iubit teatrul românesc. N-o spune de convenință, el n-a recitat niciodată versuri pentru „Cîntarea României", n-a făcut niciodată pact cu puterea. A fost în opoziție. De altfel, în România actorul a fost iubit fiindcă era în opoziție. „Ni se urmăreau cu sufletul la gură replicile pentru a surprinde protestul A fi actor în România înseamnă ceva, în Germania actorul era un ins oarecare. Știam asta, și cu toate acestea am rămas. În Germania, dacă vrei să faci artă, nu cîștigi bani. Tot ce am cîștigat jucînd în diverse seriale am investit în spectacole care să-mi satisfacă gustul artistic. Ca să joc **Marele Inchizitor** al lui Dostoievski am închiriat o biserică. Am jucat vreo 20 de spectacole cu Marele Inchizitor. Am avut, împreună cu Vlad Mugur, un teatru particular. Germania a fost un nou teren de existență artistică.

Pe urmă discutăm despre Wolcz, Paulhoffer, Kitzl. Și despre alți eroi de odinioară. (va urma)

Cornel UNGUREANU

PICĂTURA DE CUCUTĂ

SEMNELE DISPERĂRII

Priviți în jur și veți descoperi cum **toate cele cinci virtuți (valabile de la** o epocă la alta) sînt trecute de fiecare prin filtrul vanității și interesului individual. Rezultatul: un univers particular realizat imaginativ, spre satisfacerea eului (la un moment dat). Acțiunile concrete asupra realității pornesc pe urmele unor concluzii trase în interiorul acelui univers, nu de puține ori simple proiecții subiective ale celor vii. Să ne gîndim doar la multitudinea de tipuri de receptare ale unor personaje imaginate într-un fel de scriitor și în atîtea altele de cititor. Extrapolînd ușor, pentru că distanțele sînt minimale între cele două planuri ce constituie universul individual, vom constata cum comunicarea dintre vii, dintr-un posibil dialog cu funcție utilă, devine un dublu monolog, unde unul dintre cei doi participanți va domina fie printr-o memorie mai bună a textului celuilalt, fie printr-o fantezie interpretativă mai prodigioasă. Ambele perfect subiective. Acțiunea „obiectivă" a unei asemenea comunicări va avea drept rezultat impunerea supremativă a unui punct de vedere în detrimentul celorlalte. Există o maieutică tipică, pe calapodul celei socratice din textele platoniciene, cu osebirea că, dacă acolo fundația dinamică, de obiectivare în real nu reprezenta un scop în sine decît la modul ideal, acum obiectivarea urmărește în primul rînd transpunerea în imediatul palpabil și mărunt ideilor, independente de consecințele lor și indiferent la ele, cu scopul declarat de „a înfăptui binele"! E și aceasta o asumare de funcții ce depășește puterea unui om, iar Legea lui Peter („orice om sau colectivitate tinde să-și atingă propria sa incapacitate"), devine, perfect aplicabilă la toate nivelele.

E ca și cum te-ai afla pe o șosea. Din față nu vine nici un vehicol, din urmă așijderea, dar tu, dintr-o dată semnalizezi spre stînga a „depășire". Un cap normal va întreba: „De ce?" Răspunsul, vine tot normal în aceste vremi tulburi: „Vreau să mă autodepășesc!" Adică să-și depășească propria imagine de peste o clipa, cînd ar rula cu o maximă viteză pentru care e proiectat. Gestul reflex al semnalizării face parte din regulile de circulație, așa încît nu poate să fie incriminat. Absurdul apare în clipa cînd, conștient de propriile posibilități, forțează mașina în numele unei virtuale șanse de a-și depăși imaginea proiectată mental. Tinde astfel să-și depășească fantoma normalității și, ca atare, trebuie să semnalizeze, ca nu cumva un tahion, cu o viteză sporită, deci o a treia imagine a sa, și mai iresponsabilă, venită din urmă ca un bolid, să-i taie calea.

Mecanismul dublei autodepășiri plutește într-un absurd perfect. Nu vom rememora la baza citor acțiuni politice, ideologice, filosofice, artistice din veacul nostru a stat această **acțiune absurdă, executată însă după** regulamentele cele mai noi în vigoare. Acest avînt făptuit corect, face parte dintre semnele disperării ce cutreieră sufletele noastre, ale majorității oamenilor. L-am semnalat nu dintr-un dispreț față de umanitate, ci dintr-o spaimă a spectatorului în fața a ceea ce vede că fac actorii pe scenă și (cuprinși de o aceiași frenezie) spectatorii de alături, din sală, prinși într-un vîrtej de happening ce frizează anormalitatea. E limpede pentru oricine că un om care nu a **trăit angoasa, disperarea, gîndul de** autosuprimare cînd s-a simțit învins, prea umilit și incapabil să treacă dincolo de clipa crizei, un om ce nu știe semnificația lui „a nu fi", nu va fi capabil să discearnă conturul anormalității lumii, pentru că-i va lipsi mereu termenul de comparație, distanța necesară (pe care nici nu simte, de fapt, nevoia să o aibă). Din nefericire nici lecturile nu pot ajuta prea mult la obținerea distanței suficiente, ci doar „propria piele", prin depășirea momentelor cheie din viață cînd ființa (încărcată negativ) va găsi înăuntrul său forța acelui fram de Nimic Luminos capabil să-l catapulteze într-o altă ipostază a existenței (pozitivă). Fără acest itinerar grav, parcurs de mulți, dus pînă la capăt de puțini, nu poate fi posibilă o cunoaștere a întregului (exagerat vorbind) areal al sufletului uman.

Priviți doar cît de normal își urmează cursul o floare pînă la a deveni fruct, apoi sămînță!

Paul Eugen BANCIU

TOP

VULCANUL PINATUBO

Numele care a polarizat atenția fanilor rock la recentul festival de la București a fost, cu siguranță, cel al lui **IAN GILLAN** — legendă vie a acestei muzici acaparatoare de entuziasm juvenil și nu numai. Cum cei mai tineri rockeri nu cunosc antecedentele lui Gillan, procedăm în consecință. **Ian Gillan** (n. 18 VIII 1945) va urma cursurile lui Acton Country Grammer School fiind coleg cu Pete Townshend, Roger Daltrey și John Entwistle, viitori componenți ai formației „The Who". Până la cooptarea lui Gillan în grupul **DEEP PURPLE**, în vara anului 1969, acesta va activa ca solist vocal în formații mai puțin cunoscute: Jess **Thunder, The Moonshiners, Wainwright's Gentlemen, Episode Six.** De menționat că venirea lui Gillan la **Deep Purple** a coincis și cu racolarea lui Roger Glover. Se pare că perioada cea mai strălucită a formației amintite se explică prin colaborarea cu acești doi muzicieni experimentați Dacă unii îi vor descoperi pe Gillan abia în 1971 — an în care acesta e distribuit în celebrul musical **„Jesus Christ Superstar"** — observatorii atenți ai scenei rock britanice îl vor remarca mult mai devreme. Gillan va înregistra șase LP-uri cu **Deep Purple** dintre care **„Deep Purple In Rock"** (1970) și **„Machine Head"** (1972) sînt socotite albume de referință pentru întreaga istorie a muzicii rock. Gillan e însă un veșnic nemulțumit, dorind „altceva" astfel că în 1973 părăsește formația Deep Purple aflată în plină glorie spre a pune bazele grupului **„Shangrenade"** care ulterior se va numi „Ian Gillan Band" grup orientat spre un jazz-rock de bună factură. Minat de veșnicul neastîmpăr, în 1978 Ian modifică în totalitate componența formației sale renunțînd la muzicieni remarcabili ca Ray Feenwich (ex-Spencer Davis Group) sau bateristul Mark Nouseef (ex-Velvet Underground). Nostalgia sunetului „Deep Purple" îl va determina pe Gillan să renunțe la jazz-rock în favoarea hard rock-ului. Asistăm din nou la schimbări în componența trupei sale numită acum simplu: Gillan. Ritchie Blackmore va încerca să-l readucă în „Deep Purple" dar nu va reuși. Prezența grupului „Gillan" la „Reading Festival" în 1980 și 1981 va fi un adevărat triumf. După 1982 Gillan va colabora temporar cu „Black Sabbath" apoi din nou cu „Deep Purple" dar inevitabilul se produce: Gillan vrea altceva. Revine așadar la proiectul grupului ce-i poartă numele (din nou altă componență !), înregistrînd albumele „Naked Thunder" (1990) și „Toolbox" (1991), acestea bucurîndu-se de succes. Acum Gillan e liniștit. Pînă cînd, oare ?

Petru UMANSCHI

UN PARTENER LA FEL DE TEMERAR, PUTERNIC ȘI EFICIENT CA ÎNSUȘI LEGENDARUL PROMETEU !

PROMETEU S.R.L.

o firmă pentru dumneavoastră

PROMETEU

import-export, comerț en gros

vă poate livra în condiții avantajoase

- **ciment**
- **cărămizi**
- **sodă caustică**
- **alcool rafinat**
- **cuie**
- **combine frigorifice**
- **textile adolescenți**

PROMETEU — PARTENERUL IDEAL

TELEFON 13 33 9'

Agenția de turism „COLIBRI" Timișoara, str. C.D. Loga (cinema Capitol) telex 71 406, fax 152 420.

VĂ OFERĂ PENTRU CONCEDIUL DUMNEAVOASTRĂ

UN SEJUR LA MAREA EGEE (13 ZILE), PE UN TRASEU DE LEGENDĂ ȘI ISTORIE

ADRIANOPOLE, TROIA, DARDANELE. BERGAM AKROPOLE, ASKLEPION, SMIRNA, EFES, MILET

BURSA, BOSFOR, ISTANBUL

Informații : tel. 96 - 16 34 81 ; 96 - 18 31 88 ; 90 - 17 09 64 ; 90 - 13 45 42 ; 90 - 13 44 50.

COLIBRI

COLIBRI TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

COLIBRI

- Din serviciile oferite fac parte :
- transport cu autocare noi, climatizate, 55 locuri,
- televizor color, video, frigider bar (sucuri, bere, cafea) ;
- ghid profesionist la dispoziția turiștilor ;
- sejur 8 zile (7 cazări) la Marea Egee, în vile de lux,
- 6 persoane în vilă (2 camere duble, 2 single),
- living-room, bucătărie frigider, aragaz, veselă, 2 băi,
- terasă pentru servirea mesei.

excursii la Efes Milet, Smirna, Kusadasi :

- o cazare cu mic dejun la Troia (Bergam), vizitarea muzeului Troia, calul Troian, casa Schliemann ;
- o cazare cu mic dejun la Istanbul (2 zile cu program turistic) ;
- traversarea Bosforului și Dardanelelor cu feribotul.

Plecări în lunile : iulie, august, septembrie.

Preț : 24.000 lei și 110 dolari (varianta autocar),
(7 nopți cazare în vile la Marea Egee)
în varianta transport cu autoturismul propriu.
Reducere 10% pentru cei care se înscriu din timp
și pentru familiile cu copii

Alte servicii :

- Transport în Germania, pentru posesorii de viză, la destinația solicitată, în condiții de transport deosebit (autocare noi) prețuri între 11.000—22.000 lei.

Ex. Nurnberg — 11.000 lei ; Munchen — 15.000 lei ; Frankfurt — 18.000 lei ; Koln — 22.000 lei, etc.

- Excursii Polonia, Ceho-Slovacia, Turcia și zilnic Ungaria la prețul de 2.200—3.200 lei.

EUROPA — un simbol, un proiect, o şansă!

COUNCIL OF EUROPE — CONSEIL DE L'EUROPE

KLINGENTHAL — 1992

Timp de o săptămînă, între 20 şi 26 august a.c., castelul Klingenthal — proprietate a Fundaţiei Goethe, aflat la poalele munţilor Vosgi, la circa 40 km de Strasbourg — a fost gazda lucrărilor unui stagiu de formare a ceea ce, în strategia Consiliului Europei, se numeşte „persoane — resurse pentru o educaţie europeană". Stagiul a fost organizat de GERFEEG (Groupement européen d'étude et de recherche pour la formation des enseignants chrétiens), sub conducerea d-lui Gilbert Caffin. Au participat 22 de pedagogi (în sensul larg al cuvîntului), din 11 ţări ale continentului: învăţători, profesori de secundar şi liceu, cadre universitare, preoţi catolici şi protestanţi cu funcţii didactice. Şi, pentru că prezenţa mea acolo se justifică nu atît datorită susţinerii cursului de Istoria religiilor de la Facultatea de Litere, cît necesităţii de a mediatiza pe larg informaţii ale Consiliului Europei în România, am să încep chiar prin a-i enumera pe toţi participanţii la stagiu: Filomena Maia, Artur Besso (Portugalia), Pilar Munoz, Miguel Tresserras, Julia Duelo Rocabert, Rosario Barrientos (Spania), Catherine Boiffin, Denis Herbert, Jean-Claude Thery, Patrick Dray (Franţa), Elena Gajeri, Gerardo Larghi, Giuseppe Montesano (Italia), Denise Granges (Elveţia), Ursula Ausbach (Germania), Patrick Michiels (Belgia), Susanna Spall (Anglia), Bert Koetsier, Gerrit Dedden (Olanda), Kurt Hansen (Danemarca), Lia Socol şi subsemnatul din Timişoara.

După cum se observă din lista de mai sus, dintre ţările ex-comuniste, doar România a fost prezentă, acest fapt datorîndu-se organizării la Timişoara a colocviului asupra pedagogiei inter-culturale, în luna mai a acestui an, colocviul permanentizîndu-se şi existînd chiar şansa reală ca aici să se deschidă un birou permanent al Consiliului Europei.

Principalele teme discutate de-a lungul stagiului au fost: „Rădăcinile creştine ale Europei" (expunere de P. Guerrello); „Naşterea instituţiilor europene — funcţiile lor complementare" (expunere de M. Collowald, CCE, Bruxelles); „Mize actuale ale situaţiei din Europa — Maastricht... Consecinţe pentru o educaţie europeană" (expunere de G. Caffin, Organizaţii negu-vernamentale, Consiliul Europei); „Interculturalul" (de Jacques Chevalier, Bruxelles); "Politica educaţională a Consiliului Europei; Dificultăţi, speranţe" (J. P. Titz, Consiliul Europei); „Metodologia proiectului" (Roselyne Moreau, Institutul Superior, Angers). Dacă prima temă a avut o mai pronunţată tentă teoretică, expozeul d-lui Paul Collowald a adus ceva nou, anume „trăitul" informaţiei, conferenţiarul asistînd, în 1949, îndeaproape la naşterea Consiliului Europei, a instituţiilor europene. Ca şi la celelalte teme, după-amiaza a fost consacrată discuţiilor, mai ales vizavi de cele două extreme atitudinale — triumfalismul teoretic şi scepticismul „de teren". Între ele, desigur, s-a putut regăsi un anume soi de optimism proiectiv care nu ia şi nu a luat naştere atît dintr-o evaluare cuantificabilă, cît dintr-una, să-i spunem, **optativă:** realizarea faptului că o Europă trainică, o Europă a păcii nu se poate ivi decît din depăşirea propriilor prejudecăţi şi etnocentrisme.

Obiectivele acestui stagiu s-ar putea rezuma la următoarele: în primul rînd, a fost vorba despre formarea unei reale perceperi a faptului că, efectiv, aparţinem unui prundiş comun de mentalităţi, obiceiuri şi reflexe culturale; apoi de a reflecta asupra a ceea ce însemnă rolul fiecăruia ca persoană resursă în acest proiect, adică a discerne care sînt nevoile specifice imediate pentru ţara reprezentată; a pregăti un program specific în virtutea acestor imperative; în fine, a crea o reţea (cuvîntul este dinamitat în limba română de tot felul de conotaţii... sereiste!), europeană, ca mijloc de emisie-recepţie a mentalităţilor, programelor şi structurilor educaţionale. Şi, pentru că acest ultim punct mi se pare cel mai important, adresele participanţilor la stagiu vor fi afişate, în cel mai scurt timp, la Inspectoratul Şcolar Timiş pentru a da posibilitatea profesorilor să intre în contact cu o nouă modalitate de a înţelege pedagogia, în dimensiunea ei europeană. Pînă atunci, cei ce doresc bibliografie şi contacte directe în acest sens, pot scrie pe adresa: **Roselyne Moreau, ISPEC B.P. 808, 49 005, Angers, Cedex, Franţa.**

SPRE O EUROPĂ UNITĂ

Anul 1945 marchează sfîrşitul supremaţiei Europei occidentale în lume. O dată cu lansarea bombei atomice asupra Hiroshimei de către americani, la 6 august în acelaşi an, SUA demonstrează, într-o manieră forte, că sînt naţiunea cea mai puternică a momentului. Şi totuşi, în ciuda unui război nimicitor, statele Europei, încă din primele luni ale păcii de după marea conflagraţie, resimt nevoia unei coalizări continentale paşnice. La aproape un an de la tragicele evenimente de la Hiroshima, la 5 martie 1946, Winston Churchill va lansa, pe pămînt american, la Universitatea Fulton, Missouri, o metaforă ce va face carieră: „cortina de fier". Dar şi un îndemn: „Înţelegem că Rusia doreşte să se simtă protejată, la frontierele apusene, împotriva unei noi agresiuni germane şi îi conferim bucuroşi locul care îi revine în rîndul marilor puteri ale lumii. Totuşi, vreau să vă pun în faţa faptelor. De la Stettin la Triest, o cortină de fier a căzut asupra continentului: Varşovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, Bucureşti şi Sofia — toate aceste celebre oraşe şi popoarele ce trăiesc împrejur fac parte din sfera sovietică şi sînt supuse nu numai influenţei sovietice, ci şi măsurilor de control extrem de severe şi tot mai dure dictate de Moscova". La 19 septembrie, la Zürich, acelaşi Churchill vedea o soluţie în faţa noii agresiuni şi a disperării popoarelor Europei occidentale: „Şi totuşi, există un remediu (...) El constă în a reconstitui familia europeană sau, cel puţin, atît cît putem reconstitui din ea dîndu-i o structură care să-i permită să trăiască şi să se dezvolte în pace, în securitate şi libertate. Trebuie să creăm un fel de State Unite ale Europei. (...) Primul pas va fi acela de a constitui un Consiliu al Europei". Iar paşii către acest deziderat s-au desfăşurat, pînă acum, astfel:

— 1948, 2 aprilie. Preşedintele Truman semnează Planul Marshall. La 14 aprilie, acelaşi an, 16 naţiuni europene răspund iniţiativei americane şi formează **Organizaţia Europeană a Cooperării Economice** pentru a administra ajutorul american,

— 1948, mai. Congresul Europei, la Haga.

— 1949, 5 mai. Crearea **Consiliului Europei,** la Strasbourg.

— 1950, 9 mai. Declaraţia lui Robert Schuman, ministrul Afacerilor Externe al Franţei, cu privire la necesitatea unor acţiuni concrete între Franţa şi Germania în ce priveşte producţia de cărbune şi oţel: „Punerea în comun a producţiei de cărbune şi oţel va asigura de îndată stabilirea bazelor comune ale dezvoltării economice, ca primă etapă a Federaţiei europene, şi va schimba destinul acestor regiuni atîta vreme dedicate fabricării de arme".

— 1952, 25 iulie. **Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului,** cuprinzînd Franţa, Germania, Italia, Belgia, Olanda şi Luxembourg. Aceste ţări vor semna, în 1957, la Roma, tratatul **Comunităţii Economice Europene,** adică **Piaţa Comună.**

— 1959. Crearea **Asociaţiei Europene a Liberului Schimb,** reunind ţările care nu au aderat la C.E.E..

— 1966, Bruxelles. Acord asupra Europei verzi.

— 1972. Parlamentul britanic ratifică adeziunea Marii Britanii în CEE. Franţa s-a opus acestei intrări în două rînduri: în 1963 şi 1967.

— 1973. **„Cei Şase"** devin **„Cei Nouă"** prin aderarea Marii Britanii, Danemarcei şi Irlandei.

— 1975, 1 septembrie. **Actul de la Helsinki,** la finele reuniunii **Conferinţei de Securitate şi Cooperare în Europa** (CSCE), ce proclamă principiile non-intervenţiei în treburile interne ale statelor, libera circulaţie a persoanelor şi ideilor.

— 1978. Stabilirea unei unităţi comune de cont, **ECU** (European Currency Unit);

— 1979. Grecia devine al zecelea membru CEE.

— 1983. Politica comunitară în ce priveşte pescuitul „Europa albastră". Devalorizarea francului, a lirei, a livrei irlandeze. Reevaluarea mărcii, florinului şi coroanei daneze.

— 1984, 14 iunie, Strasbourg. 120 de milioane de electori aleg cei 434 de deputaţi ai Parlamentului european. **„Cei Zece"** semnează un acord asupra vinului pentru a se da posibilitatea Spaniei şi Portugaliei să intre în Piaţa Comună.

— 1986, 1 ianuarie. Spania şi Portugalia, membre în CEE.

— 1990. Ungaria este primită în CEE.

— 1991. Cehoslovacia este primită în Consiliul Europei, urmînd Polonia. La 19 decembrie Adrian Năstase semnează Convenţia culturală europeană, România devenind cea de-a 31-a ţară semnatară a documentului.

(După Jacques Boudet, **Cronologie de l'histoire de l'Europe**)

CONSILIUL EUROPEI — structuri, direcţii de acţiune

● **Consiliul Europei este o organizaţie interguvernamentală, activitatea sa desfăşurîndu-se pe trei axe majore: protejarea şi întărirea democraţiei pluraliste şi a drepturilor omului; identificarea de soluţii vizavi de problemele generale ale societăţii; favorizarea unui real dialog între culturile continentului.**

● **Fondat în 1949 de zece state (Belgia, Franţa, Luxembourg, Olanda, Marea Britanie, Danemarca, Norvegia, Irlanda, Italia şi Suedia), în prezent C.E. numără 27 de membri.**

● **Organul executiv al C.E. este Comitetul Miniştrilor care se reuneşte de două ori pe an. Din Comitetul Miniştrilor fac parte miniştrii afacerilor externe ale ţărilor membre sau reprezentanţii lor permanenţi. Miniştrii asigură preşedinţia Comitetului prin rotaţie pe o perioadă de şase luni. Delegaţii permanenţi se reunesc lunar şi, în luarea deciziilor, au aceleaşi puteri.**

● **Organul consultativ este Adunarea Parlamentară care se reuneşte de trei ori pe an (primăvara, toamna, iarna) în şedinţe plenare publice. Din fiecare ţară sînt desemnaţi sau aleşi între 2 şi 18 parlamentari, în funcţie de populaţie. Membrii Adunării Parlamentare trebuie să fie parlamentari în ţările lor. A nu se confunda Adunarea Parlamentară cu Parlamentul European care reuneşte reprezentanţi ai celor 12 din CEE, aleşi prin sufragiu universal direct.**

● **Mai mult de 900 de persoane constituie personalul permanent al Secretariatului aflat în sediul Palatului Europei, la Strasbourg. Secretarul General este ales de Adunarea Parlamentară pentru un mandat de cinci ani (reînnoibil). Actualmente, Secretar General al C.E. este D-na Catherine Lalumière (Franţa).**

● **Finanţarea se face de către guvernele statelor membre, în funcţie de populaţie şi putere economică. Bugetul pe 1991 a fost de circa 120 milioane dolari.**

● **Pentru a ajuta tinerele democraţii europene a fost creat, în cadrul Adunării Parlamentare, statutul de observator. Concret, a fost elaborat programul de asistenţă „Demosthene", care are ca scop oferirea de sprijin ţărilor din Europa Centrală şi Răsăriteană pentru a pune în aplicare reformele constituţionale, legislative şi administrative.**

● **Pentru informaţii cu privire la Consiliul Europei, vă puteţi adresa la:**

CONSEIL DE L'EUROPE
Point i, B.P. 431 R6
F — 67006 Strasbourg Cedex
Franţa

Pagină realizată de
Marcel TOLCEA

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU.

Prezentare artistică: NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 13 33 90; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipişti: Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BAROC DUPĂ BAROC **(pag. 4-7)**

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 18 (1301) ● 8 Octombrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

VIITORUL ANTERIOR

La ora cînd aceste rînduri vor fi ieşit de sub tipar, mult-aminatele alegeri fi-vor o simplă amintire: fapt pe de-a-ntregul consumat. Sau consumat pe jumătate, — dacă scrutinul pentru funcţia prezidenţială, cum se crede, necesită un tur secund. (Aceasta,-n eventualitatea că nu se va recurge, totuşi, la niscaiva scamatorii: la urne cu, aşazicînd, fund dublu sau la voturi calpe, — ca acum patruzeci şi şase de ani, în '46).

Luni, ba chiar marţi, e cam devreme spre a avea un scor exact al meciului electoral; încît, la meridianul nostru, o certitudine e, miercuri,, spectacolul lui Michael Jackson. — O derizorie consolare pentru cei cîţi, fani nefiindu-i, nu au nici recea voluptate a juçătorului la loto sau, mai cu seamă, la ruletă, ce savurează, conjurîndu-l, capriciul schimbătoarei şanse.

Altminteri, jucători sau nu, orice scrutin e de natură să ne afunde şi arunce, alternativ şi fără milă, cînd în abisul, cînd pe creasta unui talaz probalistic, cauzator de palpitaţii: un surfing nu prea indicat celor ce suferă de cord şi, eventual, de rău de mare.

Incompatibil, în principiu, cu practica plebiscitară, poetul: om al performanţei, dar displăcîndu-i competiţia, n-o prea îndură, ca şi regii, decît à contre coeur, cu greu.

Campaniile electorale (de, uneori, trivialitatea proprie doar nunţilor cu dar), ca şi depunerea în urne, apoi, a unor buletine de vot de către, nu o dată, inşi imaturi politiceşte, meritul cărora-i acela că sunt, şi ei, beneficiarii sufragiului universal, nu-l prea încîntă pe poet, — fie şi dacă, îndeobşte, democraţia e odrasla acestei quasi-fecundaţii periodice şi colective (din care se pot naşte, însă, şi avortoni ca Dolfi Hitler).

Mai grav e cînd, căzut în plasa acestui joc de „pile ou face", poetul uită că, pe lîngă — să zicem — sempiterna miză a unui pascalian pariu, aceea a prinsorii noastre electorale e, firesţe, mediocră sau insignifiantă, tot astfel cum democraţia, ea însăşi, e puţin mediocră, ca orice „medie generală", ca auritul (?!) Mittelweg.

Absurd de-a binelea e, însă, că viitorul (nu doar proxim) al celor fără drept de vot, al succesivelor promoţii sau contingente de minori, atîrnă de inspiraţiunea unor părinţi care, votînd, nu sînt mai responsabili, unii, decît atunci cînd îi concep.

Ei bine, singurul păcat al rîndurilor de mai sus este că nu în România e oportună şi licită o astfel de dezabuzare (posibilă, ba chiar utilă, în mult mai vechi democraţii); după cum singura lor scuză e că ar vrea, prin deriziune, prin joacă sau frivolitate, să ţină cît mai la distanţă, exorcizînd-o, piaza rea: neşansa altor patru ani de pseudodemocraţie, de rea-credinţă, de mizerie, de izolare şi marasm, de farse (tragice), de falsuri, de diversiuni naţionaliste, de mineriade şi de fiasco...

Cînd Viitorul anterior va fi ieşind, însă, din teascuri, foşnetul urnelor, dodonic, se va fi încheiat de mult: „Les jeux sont faits, rien ne va plus".

Şerban FOARŢĂ

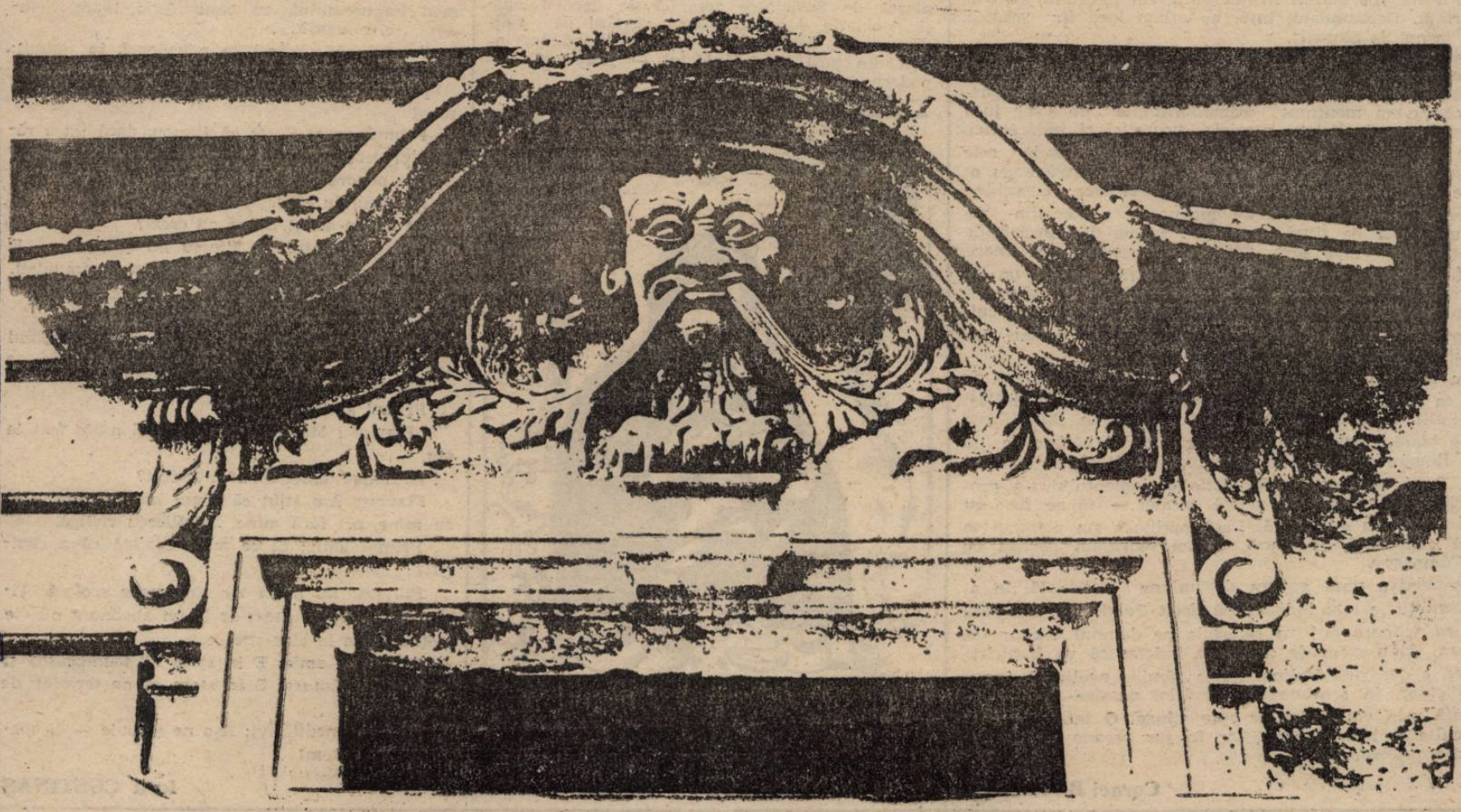

CANALUL 3

Un artist al eșecului

A fost unul dintre primii repatriați după revoluție. Și am crezut, ascultîndu-i vorbele, că aduce cu sine nu numai o bună experiență politică interbelică, ci și un suflu democratic exercitat într-o țară occidentală, fie ea una care cochetează de ani buni cu mișcările de stînga. Domnul Radu Câmpeanu venea, totuși, din Franța. Părea, din perspectivă politică privind, viril și lansat spre fapte, să zicem așa, istorice.

A fost unul dintre primii liberali reîntorși în țară cu gîndul că partidul întemeiat de Brătieni trebuie să revină în prim-planul noului eșichier politic românesc. Nu era nevoie, teoretic, decît de un simbol reunificator. Și domnul Câmpeanu s-a proclamat pe sine. Din păcate, de atunci și pînă în prezent, acest personaj ce promitea atît de mult nu a dovedit decît un teribil amatorism politic. Singurul lucru notabil reușit de domnia sa a rămas dezbinarea perfectă a liberalismului din România, în așa măsură încît, în acest moment, Partidul Liberal este o idee mărinimoasă în căutarea unui trup. O frumoasă fără corp.

Măreția eșecului este amplificată de conjunctura în care s-a produs. Adică în aproape trei ani de opoziție, în deplin declin multidirecțional. Oriunde s-ar petrece această cădere, în orice peisaj politic (fie cu bananieri și cocotieri), nu poate fi numită decît sinucidere. O trufie fără seamăn pare să-l stăpînească pe acest domn. Credința sa, de atîtea ori exprimată înaintea alegerilor, că P.N.L. va răzbate fără ceilalți liberali și fără Convenția Democratică s-a văzut spulberată în urma numărării voturilor. „Adevărații liberali" — ca să citățm o sintagmă atît de dragă domnului Câmpeanu — au rămas în exteriorul parlamentului nou constituit. Din fericire, liberalismul românesc nu se rezumă doar la orgoliile domniei sale.

Este domnul Câmpeanu un fenomen paradoxal? Mai degrabă este un artist al eșecului. O demonstrează atît graba de a participa la o guvernare ce nu a făcut decît să adîncească mai vechea criză moștenită, precum și amatorismul aventurier de a-l propune pe Regele Mihai candidat la președinție. Ambele opțiuni au condus spre un singur rezultat: ieșirea P.N.L. din prima linie politică. Dacă nici în ceasul pierzaniei domnul Câmpeanu nu a rămas cu o severă învățătură de minte, atunci nu mai e nimic de spus. Dacă-și va recunoaște gafele, nu-i rămîne decît o decentă retragere. Electoratul i-a acordat un sever calificativ: repetent.

Alegerile ca spectacol ludic

S-au făcut nenumărate aprecieri în urma scrutinului din 27 septembrie. Cîștigătorii au dat curs unei veselii stupide, încurajînd electoratul înspre ce are el mai balcanic. Ceilalți se acomodează cu enorme dificultăți ideii că au pierdut aproape incredibil. Și totuși vor fi nevoiți să recunoască acest conglomerat capricios și previzibil care este electoratul român. Vor mai trece ani și ani pînă ce alegătorii nu vor mai fi manevrabili, cel puțin nu cu atîta ușurință. Deocamdată, însă, ne aflăm încă în vremea lui „ca la noi, la nimeni".

Chiar dacă pare o ofensă la adresa poporului (deși acest slogan nu e mai mult decît o aberație calculată), și alegerile din această toamnă n-au făcut decît să demonstreze că ne-am menținut disponibilitățile de a ne juca propriul viitor la ruleta istoriei, ușuratici și îndărătnici. Întinse zone geografice se încăpățînează să creadă cele mai vulgare minciuni ale stîngii: lumea întreagă e cu ochii pe noi, salivînd de pofta de a ne stoarce bogățiile; burghezo-moșierimea crapă de dorința de a face din români un popor de slugi; cine ține seama de pretențiile străinătății își vinde țara. Gugumăniile, oricît de mare le-ar fi gradul de enormitate, au prins rădăcini pe un teren bine pregătit de propaganda comunistă. Falsificarea unei întregi istorii încă dă roade. Pentru cine știe să cultive spaimele națiunii. Oho! avem cultivatori versați. Iar întăririle continuă să apară din belșug.

Am rîs și plîns de parlamentul de curînd defunct. Și acum, ca o sinistră răzbunare, vom avea unul cu ticăloși mai subtili și mult mai inteligenți. Gheorghe Dumitrașcu va fi o biată păpușă de cîrpă lîngă bardul bărbos de la Bârca. Român Gavra — un biet copil alături de Vadim Tudor. Dacă intrarea lor în sălile parlamentului s-a produs printr-un vot dat în glumă, atunci — să ne fie cu iertare — gluma e sinistră. Dacă opțiunea s-a petrecut în deplină cunoștință de cauză, atunci semănăm perfect cu Radu Câmpeanu.

Perspectiva unui guvern de uniune națională, în aceste condiții, e mai îndepărtată decît Polul Sud. Iar dacă duminica viitoare ni-l va reinstala pe domnul Iliescu la Cotroceni (și n-avem de ce să ne îndoim că va fi altfel), lucrarea e desăvîrșită. Vom putea rămîne neclintiți, încremeniți chiar, în sentimentul mîndriei noastre naționale, orientată prin vot majoritar spre stînga. O insulă cu maluri înalte și bine apărate, iar în jur oceane cu valuri mari și neprietene.

Cornel BOGDAN

BAROC DUPĂ BAROC

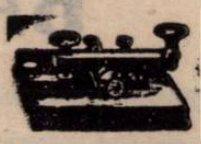

A MURIT BĂIEȘU

Puține personaje ale vieții literare au fost mai iubite decît el. Puține au fost mai citate, parodiate, hulite. A fost unul dintre artizanii deschiderii, și Amfiteatru condus de el la sfîrșitul anilor șaizeci a fost primul important laborator al creației tinere. Amfiteatru, seria Băieșu a produs nume de mari scriitori, regizori, compozitori, muzicologi. A propus dezbateri memorabile privind literatura și arta. A adăpostit viitoare dizidențe.

Eliminat din jurnalistică, pus pe liber de administrația culturală, Băieșu a scris scenarii (a devenit popular cu Tanța și Costel), piese de teatru, care au biruit, cu dificultate, numeroasele interdicții ale „epocii de aur". A devenit cel mai de seamă comediograf al nostru, unul dintre ultimii luptători ai caragialiadei dramaturgiei românești. A fost un scenarist important nu numai în spațiul strîmt al serialului popular, ci și în zonele, mai înalte, ale satirei necruțătoare. Pornind de la ultima sa carte, Balanța — roman important al deceniului al nouălea — Lucian Pintilie a realizat un film de referință pentru cinematografia noastră.

A plecat un scriitor fără de care literatura anilor șaizeci nu poate fi înțeleasă așa cum se cuvine. Dumnezeu să-l ierte!

Cornel UNGUREANU

FAX

Două recente volume apărute la Editura de Vest: **Platon, Banchetul** și Marsilio Ficino, **Asupra iubirii** (prima apariție în colecția „Anima", coordonată de Adriana Babeți) și Roland Goetschel, **Kabbala** (colecția „Inițieri", în traducerea lui Carmen Blaga). ● Gong în noua stagiune teatrală timișoreană: la Național — o premieră (asupra căreia vom reveni în numărul următor al revistei): **Matca** lui Marin Sorescu, în regia foarte tinerei Alexandra Gandi. ● Un alt început (la fel de promițător) și pentru stagiunea literar-artistică. Asociația scriitorilor și Biblioteca județeană a inaugurat marți, 6 octombrie clubul „Multi Art", cu o aniversare — Pietro della Francesca — 500. Participă criticul de artă Deliu Petroiu, muzicologul Nicolae Boboc, conf. dr. Corneliu Nistor, criticul literar Cornel Ungureanu și scriitorul Paul Banciu. ● Continuă (spre cinstea organizatorilor și a susținătorilor) seria anuală a speoconcertelor. În acest an, peștera de la Românești a găzduit concertul formației timișorene „Survolaj", al cărei recent album va fi lansat cu același prilej. ● O prestigioasă manifestare științifică se desfășoară în aceste zile la Timișoara: Consfătuirea națională de dermatologie, organizată de Societatea română de dermatologie și Asociația dermatologilor români de sud-vest. Tema întîlnirii (la care participă specialiști din țară și străinătate) — „Patologia hipodermului".

ILUSTRAȚIILE DIN ACEST NUMĂR REPRODUC LUCRĂRI DIN EXPOZIȚIA „BAROCUL ÎN BANAT"

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ

anunță:

„Expoziția „America Latină în Franța". Vernisajul, care va avea loc în 12 octombrie, ora 18, va fi urmat de un recital de poeme indiene, spaniole și franceze din vremea cuceririi Americii, interpretate de actrița și cîntăreața JACINTA. Ea va susține în aceeași seară, la ora 19, un recital în sala „Ion Vidu".

Pavilionul clăpăugilor

TRISTEȚE POSTELECTORALĂ

Flavius (numărîndu-și bani): Eu am de trei beri...

Primul amic: Eu, de două...

Al doilea amic: Eu, tot de două...

Flavius (după ce oftează): Altădată, pe vremea împușcatului, cu banii ăștia luam... luam..., cîte luam?...

Primul amic (după ce calculează în gînd): Peste cincizeci!

Flavius: Inimaginabil, domnule, unde am ajuns!

Primul amic: Poate că Iliescu, dacă tot a rămas președinte, o să ieftinească berea. Ca să se bucure poporul.

Flavius: Nu cred.

Al doilea amic: De ce nu crezi?

Flavius: Pentru că Iliescu nu e băutor. E abstinent. Și abstinenții ăștia, fie că-s comuniști, fie că-s altceva, n-au nici o înțelegere, nici o milă pentru băutori cum sîntem noi.

Primul amic: Atunci, de ce mama dracului l-ai votat?

Flavius: Eu?!

Primul amic: Da, tu!

Flavius: Mă confunzi. Eu nici n-am fost la vot.

Al doilea amic: Chiar n-ai fost?

Flavius: Am știut că n-are nici un rost. Ori cu mine, ori fără mine, tot Iliescu cîștigă.

Primul amic: Și ce mare scofală că a cîștigat?

Flavius: Eu n-am zic că-i mare scofală. Ți-am spus părerea mea; de la un abstinent nu te poți aștepta la cine știe ce.

Al doilea amic: E în stare să scumpească și mai mult băutura. E în stare să ne termine de tot.

Flavius (meditativ): Așa ne trebuie — ce merităm, aia avem!...

Iosif COSTINAȘ

COPYRIGHT

DIALOG ÎN OCTOMBRIE

cu prof. dr. EUGEN TODORAN,

RECTORUL UNIVERSITĂȚII DIN TIMIȘOARA

— Sînteți la al doilea mandat de Rector al Universității din Timișoara. Primul v-a fost încredințat imediat după 22 Decembrie 1989. Ce a caracterizat viața universitară românească în acest răstimp? Ce ați realizat în acești ani? Ce v-a blocat și vă blochează încă proiectele?

— Viața universitară în Timișoara a fost diferită de cea a altor centre universitare. După zilele aprinse, cînd „pompierii" și-au schimbat uniformele de intervenție cu straie civile, atmosfera a continuat să fie încinsă: grevele studenților, mineriadele, solidaritatea universitară, anchetele guvernamentale, pentru intimidarea rectorilor, reformismul substituit revoluției, cît și revenirea la pasivitate și apolitism, toate acestea au spulberat planurile magnifice ale speranțelor începutului. Pentru că societatea românească, în oceanica ei „liniște", s-a retras în matca sa, îngustată de stăvilarele istoriei, nici în viața universitară nu s-a realizat altceva, decît ce a depins de voința noastră. Am reorganizat profilul Universității umaniste, cu facultăți și secții noi, cu număr sporit de studenți, cu schimburi interuniversitare și începuturi de cooperare cu universitățile străine. Deci, foarte puțin lucru față de ce am gîndit că putem realiza, pentru că încă nu avem o lege a învățămîntului, nu avem autonomie universitară și mai ales pentru că nu avem înlocuitori noi ai celor ce și-au încheiat ce aveau de spus studenților, după ce cursul vechi a fost întrerupt. Timpul se mișcă greu, pentru că Istoria are răbdare, o răbdare lungă, care împiedică speranțele noastre de a deveni realități. Mi-am păstrat încrederea într-o reală schimbare și am acceptat să mențin funcția în care am fost reales, pentru că sîntem într-o perspectivă a zidirii unei Cetăți universitare de mare forță în mersul culturii românești într-un stil major al prezenței națiunii noastre în istoria contemporană, ca urmare a unei cooperări cu cîteva mari universități europene. Dar și aici, deși trenul regimentar este pregătit, semnalul de pornire se mai lasă așteptat, nu se știe pînă cînd.

— Care sînt pericolele care amenință buna desfășurare a procesului de învățămînt în Universitate? Dar în cercetare?

— Principalul pericol pentru învățămîntul universitar este neparticiparea studenților la cursuri și seminarii. Pe de o parte, frecvența facultativă avantajează pe studenții cu mai mare interes pentru cultură, pe cei care își petrec cu folos timpul liber și își aleg singuri cursurile și seminariile la care participă. Ceilalți rămîn la voia întîmplării, să obțină niște note, ca să nu mai vorbim de cei foarte mulți dintre ei, care sînt numai de formă studenți. Pe de altă parte, nici profesorii nu se simt cu toții angajați într-o activitate de calitate, fiind descurajantă participarea redusă a auditorilor. Și, tot așa să nu mai vorbim de cei care n-au avut ce să schimbe, cînd au ajuns la ora schimbărilor. Poate că o viitoare lege a învățămîntului va stabili ritmul normal de susținere a calității în învățămîntul universitar.

Cercetarea a fost total paralizată la nivelul ei de vîrf, în condițiile etapei anterioare învățămîntului, pentru că lucrările mari și bune cîte s-au făcut au fost în afara „planurilor de cercetare" programate în normele didactice. Pînă în prezent, deși este bine că planurile, ca formalități inutile au dispărut, alte motive, de ordin editorial, împiedică evidența unor posibile lucrări în curs de apariție. Dacă nu cumva condiții și mai generale, ținînd de schimbările pe care le așteptăm în regim politic, împiedică deocamdată adevărata cercetare științifică în învățămîntul universitar.

— Putem vorbi, pornind de la cele de mai sus, de o criză a culturii române? Dar a societății românești? Legați (eventual) această criză de o criză generală a estului postcomunist?

— Nu putem vorbi de o criză a culturii române în general, cît de o criză a manifestării ei depline ca funcție istorică evidentă în societatea contemporană, care, în toate manifestările sociale și culturale, își caută personalitatea. Însă cred că putem vorbi de o criză a conștiinței rolului intelectualului în această societate. Dominantă în caracterizarea intelectualului este participarea lui activă, necomandată și neimprovizată, la fenomenul culturii contemporane, explicabilă prin formația lui de păstrător al valorilor istorice ale culturii, dar și de consumator al lor în manifestări corespunzătoare. Epoca anterioară a putut menține, din nevoi strategice de „activism cultural", o condiție a intelectualului, în măsura în care el era denaturat structural de obligațiile unei angajări politice după cerințele propagandei în serviciul unei ideologii, care se mulțumea să mimeze cultura în acțiuni pseudo-culturale. Ieșirea din această condiție istorică nu s-a putut face repede, pentru că din foști „activiști" intelectuali nu se pot scoate adevărați oameni de cultură; trebuie școală multă și răbdare. Iar oamenii cu vocația culturii, cîți au mai rămas din trecut, sînt în curs de a se forma, sînt încă paralizați în ispita de a ieși din pasivismul lor, de vreme ce încă în Cetate mai bîntuie boala ucigătoare de spirit, indiferent ce nume mai poartă ea, odată cu schimbarea medicamentului pentru vindecarea bolnavului. Criza este simptomatică în toate țările care încearcă să iasă din grota umbrelor negre ale trecutului; ea nu este doar a societății românești. Deci vorbim cu adevărat de o criză a acestei societăți, foarte gravă, numai în contextul unei eliberări de teroarea vechiului model cultural, pentru că o cultură adevărată nu se poate crea decît într-o societate eliberată de orice constrîngere a spiritualității ca fenomen de producere și consumare a valorilor umane.

— Se pun din ce în ce mai des în cauză acordurile de la Trianon. Se propune „ nouă împărțire a lumii", „o reașezare a granițelor". Se poate nouă Europă construi pe noi granițe?

— Acordurile de la Trianon derivă din Tratatul de la Versailles; nu sînt o „capitulație", ci o recunoaștere a unei situații politice ce derivă din prevederile Tratatului de pace. Este un mers al istoriei care a schimbat factorii determinanți ai trecerii ei în timp, așa cum omenirea i-a impus în istoria tuturor popoarelor, mari sau mici, care au pierdut sau au cîștigat într-un proces al trecerii timpului, în care imperiul și statele s-au schimbat inevitabil, în primul rînd ca urmare a unor cauze interne, ce țin de forța și capacitatea lor de a fi prezente în rolul pe care istoria l-a rezervat fiecăruia. Contestarea oricărui tratat de pace este posibilă, oricînd, dar mai ales cînd se arată semnele unor posibile revizuiri în spațiul mai general al societății, pentru repararea unor greșeli mai mari sau mai mici, după sensul gravității dat de doritorii revizuirilor, cum este astăzi, sub ochii noștri, situația din Yugoslavia. Dar cînd este evident pericolul pierderii cauzei revizuirii în condiții istorice neconcludente pentru mersul înainte al societății europene, este mai utilă înțelepciunea recunoașterii realității istorice.

— Vrem, nu vrem, sîntem solicitați de evenimentele din preajmă. Congresele (recente) de la Budapesta, greva foamei a preotului Tőkés, incidentele timișorene din jurul lui Gheorghe Funar au polarizat atitudini, simpatii, antipatii. Ați putea să precizați poziția Dumneavoastră, față de ele?

— Evenimentele din preajmă, cele recente, sînt, ca și cele mai vechi, semne ale unei convulsii puse sub semnul „conflictelor" naționale, ca urmare a jocului tradițional al unor scenarii care, într-o „împăcare" a naționalităților aparținînd fiecărui stat în parte după organizarea de tip sovietic, trebuie să țină locul adevăratelor probleme interne ale „funcționării" acestor state într-o mare Uniune. Rolul ei trebuia să fie „eliberarea" drepturilor naționalităților printr-o garanție politică supremă, care însemna totodată și un factor de „deznaționalizare" în spațiul imperial al acestei uniuni. Cînd „Marea Uniune Sovietică" s-a prăbușit, tocmai pentru că factorii interni ai istoriei nu puteau substitui formele exterioare ale unei împăcări formale, orice agitație revizionistă în condițiile acestei prăbușiri este inutilă, chiar primejdioasă pentru întreaga istorie contemporană, într-un mers al popoarelor spre o unitate care se arată ca un inevitabil proces obiectiv.

Dar nu trebuie să punem alături „incidentul" candidatului la președinție, susținut în ambiția prezidențială de un infantilism paranoid, cu greva foamei a pastorului, împins într-un incident pentru pretextarea unei dezlănțuiri a forțelor de opresiune, care, inevitabil, s-a transformat în începutul unui protest sub semnul Revoluției. Cel dintîi acționa cu o satisfacție a măririi capitalului electoral, într-o zonă ca aceea a Timișoarei, oraș, în care regimul dictaturii anterioare era gata să trimită unități de luptă improvizate pentru a apăra țara de un pericol exterior, desigur cu scopul de a se salva astfel necesitatea unei intervenții menite fie să mențină vechiul sistem, fie să l continue în altă formă (dacă erau necesare unele primeniri interioare ale lui), cum dovedește regimul politic te", într-o Revoluție care, astfel, ar fi început în capitala țării cu cîteva zile mai tîrziu.

— Fiindcă sîntem la începutul anului universitar, cum v-ați adresa celui ce pășește azi, în anul întîi, pe porțile Universității ? Ce ați transmite studenților Dumneavoastră?

— Le voi adresa acestora un cuvînt de deschidere a cursurilor Universității în 5 octombrie. Dar acum, înainte de 27 septembrie, le-aș spune că, începînd cu această dată, după alegeri, tranziția va primi cu totul altă forță, pentru că funcția politică a democrației se va schimba din una imaginară, patriotardă, în una reală, de viabilitate într-un sistem al libertății și reconstrucției din temelie a ceea ce nu mai poate fi reparat cu unelte improvizate. În locul unei puteri ce vrea doar să „emită" legi va trebui să fie una care să „recunoască" legi, pentru că legile într-un stat democratic, care se servește de ele pentru o durată lungă de timp, nu „emană" din Voința legislatorului, ci derivă din voința generală a celor ce urmează să se supună legii, întrucît legea este susținută de puterea Spiritului care, singur, poate „lumina" mai mult decît orice inițiativă a unui „despot luminat", drumul celor ce i se supun din propria lor voință de libertate. Și cum cultura pune în față semnele luminoase ale acestui drum. Universitatea este instituția în care călătorul trecător, pentru a-și păstra ritmul în pasul Istoriei, își descoperă în sine însuși Libertatea, prin curajul de a privi în față Lumina.

Cornel UNGUREANU

DICȚIONAR

FORMA MENTIS, ÎN LOC DE PROLOG

„Barocul este o constantă istorică ce se regăsește în epoci atît de depărtate una de alta, ca alexandrinismul de contrareformă sau aceasta de epoca «Sfîrșit de secol» (...) și care s-a manifestat în regiunile cele mai diferite, atît în Orient, cît și în Occident".

„Barocul, spirit și stil al dispersiunii, prototip al acelor manifestări polimorfe, în care credem că distingem, din ce în ce mai clar, prezența unui numitor comun, revelația secretului unei anumite **constante umane**"

(Eugenio d'Ors)

Barocul nu permite să-l legăm strict de un eveniment istoric izolat, irepetabil, prizonier în datele unei matematici cronologice".

„Barocul nu este numai infinit și confuz, ci și insolubil".

(Edgar Papu)

„Viziune barocă asupra lumii, exprimată printr-o serie de opoziții tipice, însoțite de conștiința lor manifestă: cosmogonice și antropogonice, epistemologice și mistice, științifice și estetice, toate conciliate în sinteze ambigui și întrucîtva «ironice»".

(Adrian Marino)

„Barocul este un fenomen de ansamblu, este căutarea unor noi drumuri pentru toate aspirațiile creatoare".

(Alexandru Ciorănescu)

CIRCE ȘI INFERNUL

„O perioadă întreagă (...) se recunoaște printr-o serie de teme care îi sînt proprii: schimbarea, nestatornicia, aparența înșelătoare și podoaba, spectacolul funebru, viața fugitivă și lumea în schimbare; aceste teme prind viață în două simboluri exemplare ce par să domine imaginația timpului: Circe și Păunul, adică metamorfoza și ostentația, mișcarea și decorul".

„Moartea în mișcare, în imagini de mișcare: acest racursiu simplificator adună într-o singură formulă visul funebru al artiștilor din acest timp".

„Ei resimt condiția umană ca aflîndu-se între **două extreme**, ca un «suspens» instabil; «contrarietate» și «curgere» în același timp, accentul căzînd cînd pe unul, cînd pe celălalt dintre termeni".

„Barocul aleargă din instinct spre metaforele de mișcare; el le cere regnului vegetal și animal, norilor, apelor curgătoare, la tot ce-l poate procura forme mișcătoare, sinuoase, volubile".

(Jean Rousset)

„Barocul, numai muzică și pasiune, în care «formele care zboară» își dansează dansul lor".

„Întotdeauna cînd întîlnim reunite într-un singur gest mai multe intenții contradictorii, rezultatul stilistic aparține categoriei barocului".

(Eugenio d'Ors)

„Este clar că în arta barocului italian se exprimă un nou ideal de viață (...) Raportul individului cu lumea s-a schimbat, un nou imperiu al simțirii s-a deschis, sufletul tinde să se dizolve în sublimul grandiosului și al infinitului. «Afect și mișcare cu orice preț», așa definea, în forma cea mai concisă, Jacob Burckhardt în lucrarea sa «Cicerone», caracteristica acestei arte".

(Heinrich Wölfflin)

MASCA ȘI VISUL

„«Lumea ca teatru» și «lumea ca vis», aceste atît de amplu ilustrate motive ale barocului, aflate laolaltă și la Shakespeare, și la Cervantes, pleacă în fond ambele de la o rădăcină comună, aceea a **arătării**, a **iluziei**. Se leagă, cu alte cuvinte, de ceva condamnat să se stingă, să nu dăinuiască. Prin însăși natura ei, **aparițiа** își reclama dispariția".

„Barocul poartă într-însul un farmec ambiguu, o atracție a incertului, apropiată de aceea a visului. Strălucirea sa trezește o anumită îndoială, teama că fascinația exercitată de ea ar putea fi o cursă amăgitoare. (...) Într-însul se concretizează chiar una din cele mai perfecte ilustrări ale noțiunii de seducție".

(Edgar Papu)

„Și, mai presus de orice, acea vocație pentru teatral, luxos, contorsionat, emfatic, pe care sensibilitatea cea mai puțin exersată o remarcă imediat în baroc".

(Eugenio d'Ors)

„Lumea este pe dos sau «șovăitoare», în stare oscilantă, pe punctul de a se răsturna; realitatea este instabilă sau iluzorie ca un decor de teatru. Omul este de asemenea în dezechilibru, convins că nu este niciodată întru totul ceea ce este sau pare a fi, ascunzîndu-și fața sub o mască de care se servește atît de bine, încît nu se mai poate ști care este fața cea adevărată".

„În acest teatru unde totul nu este decît decor, pierderea aparenței ru înseamnă altceva decît pierderea propriului eu, deoarece toți nu par preocupați de grija de a fi, ci de a părea".

„Colaborarea cerută spectatorului care este invitat să fie într-o oarecare măsură actor, și pe care-l introduce în mișcarea unei opere ce pare să ia naștere în același timp în care el o cunoaște; un semn în plus al alianței dintre baroc și teatru".

(Jean Rousset)

BAROC DUPĂ BAROC

Un trecut pentru viitor

dr. DOMENICO RONCONI

— Consiliul Europei — Direcția Învățămînt, Cultură, Sport, responsabil al Proiectului Itinerarii Cultural-Europene.

În acest moment Timișoara este, într-un fel, o capitală europeană a culturii și, mai ales a celei baroce. Vreau să subliniez că, de mai bine de un an, Consiliul Europei nu e numai la Strasbourg, ci este acolo unde se întîmplă lucruri semnificative și am sentimentul că la Timișoara mă aflu pe un teren cvasi-european. Ne aflăm aici pentru a celebra și, împreună cu noi, Timișoara și Banatul, barocul. Iar barocul este un bun pretext pentru a înțelege că o civilizație cum este cea a dumneavoastră se constituie din relații, din reformulări, din schimbări, din influențe, din producții locale; nici o persoană nu poate să se considere pe sine ignorînd relațiile cu ceilalți. Ceea ce este important de subliniat este faptul că ați găsit universalitatea barocului și, totodată, v-ați păstrat specificitatea proprie unei civilizații dintr-o regiune de frontieră, care a rămas întotdeauna deschisă și care poate fi exemplară pentru restul Europei, deoarece aici se conjugă civilizația română, în primul rînd, cu cea sîrbă, germană și chiar latină, dacă ținem cont de cele dintîi emigrări (s-au statornicit aici chiar italieni, francezi etc.).

Avem de-a face aici cu un „aliaj" în care fiecare și-a conservat spiritualitatea. Nu putem compara Banatul cu Statele Unite. Pot însă afirma că aici, în Banat, barocul a contribuit la întărirea pregnanței identității. Or, tocmai în punerea în valoare a acestor identități stă construcția viitoarei Europe. Dacă azi ați devenit conștienți că sînteți bănățeni și datorită barocului, această conștiință vă dă dreptul să mergeți oriunde (în Italia, în Portugalia, în Austria, în Franța, chiar în Suedia), oriunde există această civilizație universală și să înțelegeți diversitatea și comunitatea angajării celor din jur. A avea, adică, ceva comun, simultan cu sentimentul de a fi unic. Acesta este scopul Consiliului Europei. Nu o Europă banalizată. Nu o Europă americanizată. Ci o Europă a culturii, a identităților în confruntare și devenire, pentru că, bineînțeles, dacă identitățile rămîn separate, aceasta nu servește la nimic; identități în raportare, respectîndu-se reciproc și recunoscîndu-se. Cînd este recunoaștere este respect, cînd este respect este solidaritate, iar prin solidaritate se ajunge la efecte constructive.

Știu că aveți probleme multiple. Toate țările au. Bineînțeles, mă gîndesc la probleme de ordin economic. Iar a monta o expoziție ca aceasta necesită resurse umane și mijloace financiare. Pot să spun, fără a fi paternal sau populist, că puteți fi mîndri de reușită.

Maturitate și toleranță

dr. MIODRAG IOVANOVICI

— Belgrad, Iugoslavia —

Dacă expoziția barocului din Banat a îngustat sfera de cuprindere, simpozionul a descoperit că întreaga perioadă a barocului secolului al XVIII-lea a aparținut Europei și, mai ales, Europei Centrale. Vasta sa arie de răspîndire a fost posibilă prin întrepătrunderea ideilor teologice, ale retoricii, a valorilor artistice și stilurilor, lucruri pe care acest simpozion le-a scos în evidență. Cel mai mult mă bucură faptul că prin arhitectura și ornamentația bisericească s-a scos în evidență că Moldova, Transilvania și mai ales Banatul au fost deschise tuturor influențelor vremii. Aici, mai ales românii și sîrbii au reușit să conserve cîștigurile epocilor trecute, ceea ce mi se pare a fi principalul element pus în evidență atît de expoziție, cît și de simpozion. S-a dovedit că sîntem foarte maturi, atît ca popoare, cît și ca oameni de știință, nefăcîndu-se remarcate, cu acest prilej, accente naționaliste. Dialogul a reliefat elementele comune ale ortodoxismului și catolicismului, ale românilor și sîrbilor, desfășurîndu-se în termeni moderni și toleranți.

Programe și proiecte

TATIANA BĂDESCU

— directorul Muzeului Banatului —

Muzeul Banatului a organizat în colaborare cu Direcția Muzeelor și Colecțiilor și sectorul Dialog cultural internațional din Ministerul Culturii expoziția „Barocul în Banat" și simpozionul „Barocul din România în spațiul cultural central-european". Aceste manifestări au fost onorate de prestigioase prezențe europene (dr. Domenico Ronconi, dr. Johann Kronbichler, dr. J. Wolf ș.a.).

Se va analiza în curînd un proiect de itinerare a expoziției în Austria și Germania, precum și un proiect de creare a unor itinerarii baroce pe teritoriul României. S-au mai discutat posibilități de organizare a unei expoziții în care să se releve influențele baroce în arta populară, editarea unui pliant turistic care să se ocupe de Barocul din Banat și a unei casete video pe aceeași tematică.

De asemenea, lucrările prezentate la simpozion, atît de către oaspeții străini, cît și de specialiștii din țara noastră, fiind de o înaltă calitate științifică, vor constitui subiectul unui volum a cărui editare va fi sprijinită de către mecanismele de resort cultural din Consiliul Europei. O problemă importantă a ridicat-o restaurarea materialului existent, în cea mai mare parte foarte degradată și a cărui expunere nu este posibilă fără intervenții de specialitate. Ajutorul oferit pînă acum de către BundesdenRmalamt (Viena) și Muzeul Bruckenthal din România va fi sprijinit în continuare de noi acorduri în acest sens. Încercăm ca, alături de colegii noștri din țară, să susținem crearea unui amplu program, care să sprijine suita de acțiuni enumerate mai sus și în cadrul căruia să fie cuprinse și celelalte centre din România.

Pagină realizată de
Marius MORARIU

Un liant estetic

GHEORGHE FIRCA

— muzicolog —
(cercetător principal la Institutul de Istoria artei)

— Ați putea interpreta, în perspectiva anilor, ideea de a organiza tocmai la Timișoara o asemenea manifestare ?

— Inițiativa are o bătaie lungă, ăsta e adevărul. Barocul e un mare curent european, poate primul mare curent cu adevărat universal. Din Spania pînă la Moscova, din Nordul Europei pînă în Africa sau America Latină, el poate fi urmărit foarte coerent, e drept, adaptat unor necesități și mentalități locale. Sigur că barocul bănățean e un baroc central-european. Se știe acum foarte bine, mai ales după cercetările arhitecților și plasticienilor, dar și ale muzicologilor, că Banatul este o țară a barocului. Sigur că e un baroc provincial. Și aici nu mă refer la marile orașe (Timișoara, de pildă), unde planurile arhitecturale ale unui Fischer von Erlach au fost respectate întocmai, ci aș vrea să evoc barocul din satele bănățene. Cu bisericile lui emblematice pentru stilul baroc. Bănățean fiind, aș mărturisi că barocul acesta este **în mine.** L-am trăit încă din copilărie, ca pe o amprentă. Am văzut un baroc al coloniștilor șvabi, dar și unul al localnicilor, chiar ortodocși (în arhitectură sau plastică). Așa încît el îmi apărea ca un liant estetic — și nu numai — în ceea ce s-ar numi comunicare inter-etnică. Dacă ar fi să luăm lucrurile în muzică — unde, totuși, povestea e puțin mai complicată — am putea vorbi despre un baroc al naționalităților și despre un baroc românesc, care e rezultanta acestor interferențe.

— A imprimat el un anume mental locuitorilor din Banat ?

— Cu siguranță, da. Asemeni Ardealului, dar poate, totuși, mai accentuat, în Banat nu numai biserica, dar și casa a fost amprentată de baroc. Iată de pildă, un fronton, ornamentica fațadei, dar și un interior, mobilierul bunicilor — toate au această marcă, prin formele lor baroce, căzute pe mîna unor tîmplari locali. Frazele lui Blaga despre folclorul bănățean sînt mult prea cunoscute pentru a le relua eu aici. Acel patos, acea sentimentalitate — dincolo de încărcătura ornamentală — sînt, cu siguranță, baroce. Apar lucruri de studiat cu multă seriozitate, în perspectivă.

Sentimentalism și pitoresc

RADU IONESCU
— critic de artă —

(președintele ad-interim al Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor)

— Care vi se pare a fi semnificația manifestării „Barocul" în cadrul proiectului de deschidere europeană a României ?

— A devenit un slogan formula „să intrăm în Europa". Mi se pare că manifestarea la care participăm demonstrează ceva foarte util : nu trebuie să intrăm în Europa, pentru că am fost în interiorul ei, am comunicat cu ea. Toate marile idei care s-au născut în centrul sau în apusul Europei au reverberat — și încă foarte repede — în zonele noastre. Ba aș spune următorul lucru : întorcîndu-se către punctul care le-a originat, aceste idei s-au îmbogățit cu niște elemente de suprafață, de formă, dar poate că și de substanță. Ele au transportat ceva din specificul acestei zone foarte fertile, în care Europa și Asia Minoră și-au dat mîna. Din acest punct de vedere expoziția mi se pare extrem de importantă. Ea dovedește în primul rînd că am fost o zonă de circulație a marilor idei europene ; apoi, că aceste idei nu au fost preluate tel quel, ci doar parțial, prin anume elemente, care au fost adaptate la ceea ce era dinainte pe acest teritoriu. Deci, ne este destul de clar că nu putem vorbi despre un baroc timișorean identic cu cel de la Viena, ci despre un baroc bănățean, care a preluat doar elemente spiritualmente necesare în acel moment, pentru a face un pas înainte. Expoziția demonstrează și prezența noastră în spiritualitatea Europei, și comunicarea continuă cu Europa, și capacitatea de a prelua și interpreta numai fragmentar, selectiv, ceea ce se potrivea mentalității - locului. În plus, ea mai dovedește că neprelucrarea identică, totală, e un semn de personalitate. Că o fi fost această personalitate mai puțin puternică decît a celorlalte zone central-europene, ce o fi fost mai puțin cristalizată decît cea a țărilor apusene, e foarte posibil, pentru că aici drumul a fost de tip du-te vino. Deci nu e un loc de mimare, ci de adaptare creativă.

— Ați putea totuși numi cîteva din componentele „afective" și morale ale unui stil baroc din această zonă ?

— E destul de greu. M-aș gîndi, personal, la două lucruri, cu precizarea că mă voi referi la aspecte care sînt niște constante ale mentalului colectiv. Ele nu se referă numai la preluarea barocului. Prima ar fi o formă, poate burgheză — dar burghez în sensul bun al cuvîntului — de romantism, deci de sentimentalism, care nu e o rușine, ci o trăsătură, în fond, foarte omenească. Și, în al doilea rînd, pitorescul. Pe acesta îl accept mai greu, pentru că în final a degenerat, fiind prea dens și ieșind total din limitele artei. Cred că aceste două trăsături ar caracteriza barocul de aici : sentimentalitatea și vocația pitorescului.

— Ce credeți că ar avea ele în contrapondere, pentru un echilibru artistic — și nu numai — totuși, necesar ?

— Soliditatea construcției, fermitatea poziției. Și a omului, și a clădirii. În solul propriu-zis, dar și în cel inefabil, al cîmpului ideilor.

Adriana BABEȚI

DICȚIONAR

SINGURĂTATEA, TRISTEȚEA, CĂDEREA

„Curiosul amestec baroc de ascentism și hedonism, de funebru și voluptate (...) reapare în toate perioadele de «decadență» (...) prielnice apariției misticilor degradate și estetismelor, combinațiilor stranii de esoterism, macabru și senzualitate".

(Adrian Marino)

„Barocul ne apare ca expresia unei crize a conștiinței căutîndu-și o **compensație esteică** ; de aceea, poate, una din ultimele consecințe ale barocului ni se înfățișează sub forma unei **estetizări a însăși stării de criză**".

(Matei Călinescu)

„Întregul ansamblu al intuițiilor existente tinde înlăuntrul barocului să se îmbrace în ample fulgerări, dar să se și pătrundă de sensul factice, vremelnic și repede trecător al acestei obștești străluciri, sub care se ascunde conștiința primejdiei, a căderii, a sfîrșitului".

„La baza barocului stă tristețea unei omeniri amenințate de spectrul sfîrșitului".

„Realitatea este că între structura barocă și cea manieristă se instituie o disincție esențială, care plecată tot de la ceea ce Wellek identificase drept «atitudine emoțională», adică de la faptul direct al «trăirii». Potrivit acestui criteriu adoptat de noi, se poate stabili că numai barocul își trage ființa din substratul complex al **tragicului**".

„Obiectivul principal al barocului nu este, însă, oglindirea vieții în artă, ceea ce ar fi un indiciu al vitalității și al vigoarei ; ci obținerea confuziei dintre **oglinditor** și **oglindit (structuraliștii ar spune dintre semnificant și semnificat)**, fapt care arată, dimpotrivă, o slăbiciune de ambele părți".

(Edgar Papu)

OFENSIVA MATERIEI

„Acea luxuriantă nebună a formelor și acel cult al dinamismului și-al neîngrăditei libertăți estetice și acea predilecție pentru diversitatea plastică a tuturor metamorfozelor imaginabile și acea imensă sete de **iluzie** (semn al unei profunde **deziluzii**) și acea continuă pendulare între polul idealității și cel al picarescului ironic".

Matei Călinescu)

„Între clasic și baroc (...) este o deosebire ca de la o **floare simplă** crescută în natură, la o **floare învoaltă** de aceeași specie crescută și cultivată în grădină. **Învoltul** este o categorie esențială a plăsmuirilor de stil baroc. Categoria învoltului și-a pus pecetea pe toate produsele Barocului. Fie că e vorba de o catedrală, fie că e vorba de o statuie, fie că e vorba despre o concepție".

(Lucian Blaga)

„Barocul nu-i mai reproduce vieții esența, ci îi extrage **plinătatea**".

(Edgar Papu)

„Atunci cînd o artă evoluată dizolvă linia și în locul ei introduce mase în mișcare, aceasta se întîmplă nu numai în scopul găsirii unui nou adevăr în legătură cu natura, ci pentru a răspunde unui sentiment nou al frumuseții".

(Heinrich Wölfflin)

SUPREMAȚIA SPIRITULUI

„Intrăm (...) într-o lume ciudată și nouă, exclusiv cerebrală în care totul este un joc al spiritului și o funcție intelectuală, de la descrierile de natură la zugrăvirea pasiunilor".

(Alexandru Ciorănescu)

„Barocul exprimă conștiința unei slăbiciuni, a unei incertitudini și limte doar de ordin **existențial**, dar nu și de ordin **intelectual**".

(Edgar Papu)

APA ȘI ELEMENT BAROC

„E numită barocă perla groasă și neregulată. Dar și mai barocă, mai neregulată încă este apa oceanului pe care stridia o metamorfozează în perlă, și uneori, în cazurile de reușită totală, în perlă perfectă".

(Eugenio d'Ors)

„Barocul este cadrul de viață care a descoperit că **fluviul** — ceea ce **curge** — nu se află lipsit de facultatea unei întoarceri asupra lui însuși, deci a unei **recurențe**".

„Apa în mișcare ne conduce în inima Barocului".

„O prezență a apei și a imaginilor apei în poezia acestei epoci ; deoarece apa este elementul care se scurge și care fuge ; deoarece apa alimentează toate simbolurile de fluiditate, de nestatornicie, de plasticitate în mișcare ; deoarece ea este locul privilegiat al sclipirilor, al jocurilor de valuri și de lumină, al formelor sinuoase sau violente ; în sfîrșit, deoarece apa este metamorfoza însăși ".

(Jean Rousset)

EPILOG CU DON QUIJOTE —

„**Don Quijote** întrunește laolaltă motivul iluziei, al denunțării ei, al scepticismului și deșertăciunii, al melancoliei, al lumii ca teatru și vis, al necrofiliei, al părții de umbră, la care se adaugă și alte trăsături, cum ar fi intelectualismul, originalitatea, echivocul și ambiguitatea, varietatea, în sfîrșit, caracterul ludic, spiritul picaresc, marea elevație a gîndului, antagonismului tragic, dinamisul neîntrerupt, vocația decorativă în ordine stilistică".

(Edgar Papu)

„Barocul este în mod tainic însuflețit de nostalgia Paradisului pierdut".

(Eugenio d'Ors)

Selecție realizată de
Dana POPESCU

BAROC DUPĂ BAROC

Printr-o fericită, coincidență, prestigioasa manifestare europeană consacrată barocului la Timișoara, a fost precedată de apariția unui „dosar" intitulat Vîrsta barocului, în revista franceză „Magazine littéraire". Am selectat cîteva fragmente semnificative pentru deschiderea temei din eseurile semnate de Alejo Carpentier (marele prozator cubanez, redutabil teoretician al barocului) și Claude-Gilbert Dubois, autor al volumelor Le Baroque, profondeurs de l'apparence și Repenser le baroque français). Am tradus, de asemeni, și un fragment din interviul luat de Jean-Jacques Brochier lui Philippe Beaussant, cunoscut pentru recenta sa carte, Avez-vous dit baroque ?, recent apărută la Actes-Sud).

ALEJO CARPENTIER

ETERNA REÎNTOARCERE A BAROCHISMULUI

Unii au încercat să definească barocul drept un stil, închizîndu-l în cadrul determinat al unui stil anume. Eugenio d'Ors, care nu mă convinge întotdeauna cu teoriile sale despre artă, dar care este, neîndoielnic, extrem de penetrant în unele cărți, afirmă într-un eseu celebru că, în realitate, e convenabil să vedem în baroc un soi de pulsiune creatoare, care revine într-un mod ciclic de-a lungul istoriei, în toate manifestările sale artistice, literare, plastice, arhitecturale sau muzicale. Și ne oferă o imagine foarte corectă atunci cînd afirmă că există un spirit baroc, așa cum există un spirit imperial. Acesta din urmă se aplică la fel de bine lui Alexandru Macedon, ca și lui Carol cel Mare, sau lui Napoleon, dincolo de secolele care îi despart. Există o eternă reîntoarcere la spiritul imperial în istorie, tot așa cum există o eternă reîntoarcere a barochismului de-a lungul epocilor, în toate manifestările artistice.

Departe de a se confunda cu o anume decadență, barochismul a reprezentat cîteodată punctul culminant, cea mai înaltă expresie, momentul de supremă bogăție al unei civilizații distincte (...) Barocul trebuie să fie perceput, după Eugenio d'Ors (și, prin aceasta, teoria sa îmi apara de netăgăduit), ca o constantă a umanității. Iată de ce ar trebui eradicată greșeala fundamentală care afirmă, în general, că barocul e o creație a secolului al XVIII-lea Ca o constantă a spiritului, barocul se caracterizează prin oroarea sa de vid, de suprafață goală, de armonie linear-geometrică. E un stil care, în jurul axei centrale (nu întotdeauna vizibilă) multiplică ceea ce am putea numi „nucleele proliferante" adică elementele decorative care umplu în întregime spațiul construcției, motivele cu o forță de expansiune autonomă ce lansează și proiectează forme. E o artă în mișcare, o artă a pulsiunilor, care pornește dintr-un centru, pentru a izbucni în afară și care, într-un anume fel, își „rupe" propriile margini. Catedrala Sfîntul Petru din Roma a lui Bernini este un exemplu tipic de baroc. De fiecare dată cînd am văzut această explozie de forme, de volute, un soi de luminariu static, înălțat de pe sol, ce pare să spargă cadrul înconjurător, m-am gîndit la tablourile lui De Chirico, acelea cu sorii încarcerați. Pentru mine, chiar asta este catedrala lui Bernini: un soare încarcerat, care face să strălucească prin expansiunea sa, coloanele din jur, ce par să-l încarcereze dispărînd literalmente în fața unei asemenea bogății.

(...) S-ar mai putea evoca sculptura hindusă Dar pe de altă parte, catedrala Sfîntul Vasile din Moscova, cupolele sale piriforme în diferite culori, nu sînt un exemplu de arhitectură barocă? La Praga, oraș în întregime baroc, nenumăratele sculpturi de pe podul Carol, figurile de episcopi, sfinți învățați ai Bisericii, formele volante, în ciuda ponderalității materiei (bronzuri grele), toate compun un adevărat balet teologic, organizat sub ochii noștri într-un stil absolut baroc. Apoi urmează barocul vienez, din vremea Mariei Theresa și a lui Franz Joseph, pe care-l putem regăsi în **Flautul fermecat** al lui Mozart, una din capodoperele barochismului universal, privit din orice unghi cu putință.

JEAN-JACQUES BROCHIER — PHILIPPE BEAUSSANT

ARTA INCERTITUDINILOR

— Are cuvîntul „baroc" un sens ?

— Nu numai unul, ci mai multe. Prea multe. Pentru unii — cu siguranță, un sens peiorativ : o artă, cum să spun, contorsionată, bizară, excesiv ornamentală, rococo, așa cum poate fi găsită în Italia, Austria, Boemia. Cu totul peiorativ. Dar pentru alții, acest sens depreciativ dispare cu totul. De pildă, pentru un german, mai ales dacă e muzicolog, barocul apare drept o categorie pur cronologică. În mare, tot ceea ce se situează între 1580 și 1750-'60. Dacă ne referim la unii filosofi, barocul cîștigă o accepțiune mai largă : în toate perioadele istoriei au existat fenomene de regenerare a unui anumit barochism. Tot ceea ce privilegiază mișcarea, fugacitatea lucrurilor, metamorfoza e baroc... Oglinda... Și ea e barocă. Tot ce se opune stabilului și definitivului. Filosofii se referă la permanența unui barochism și a unui clasicism, care s-ar opune unul altuia, într-o alternanță de-a lungul perioadelor istorice.

— Credeți că barocul e absența certitudinii sau cel puțin posibilitatea unei incertitudini totale ?

— Cred că ne aflăm în fața unui fenomen de o mare profunzime. Iată o epocă în care totul e posibil, cînd nimic nu e sigur și cînd un anumit soi de melancolie clandestină cuprinde tot ce se spune și gîndește. E uimitor. Luați-l de pildă, pe Shakespeare, Calderon, pe barochiștii francezi, **Viața este un vis**, incertitudinea. Și apoi, acea durere secretă care se manifestă mai ales în muzică. Un lamento fără obiect precis. Un soi de angoasă și melancolie care nu au nevoie de un pretext anume pentru a se revărsa.

CLAUDE-GILBERT DUBOIS

FORMĂ ȘI SEDUCȚIE

Masculinul și femininul sînt moduri fundamentale de structurare a imaginarului. Cele două concepte alcătuiesc, după filosofi și poeți, un cuplu și poartă numele de **animus** și **anima**, raționament și intuiție, rațiune și pasiune, luciditate și emotivitate sau, într-o perspectivă estetică, spații concave și spații pline, linii curbe și linii drepte, armătură, și suprafață tectonică și decorație. Aparent, barocul se înscrie în registrul feminității. El multiplică volutele, bolțile, curbele și contracurbele, elipsele, spiralele, iar în literatură — perifrazele, parafrazele, metaforele, engambamentele, toate figurile derivării și ale învăluirii. Dar, de fapt, e vorba despre a face să deriveze ceva fără a te lăsa tu însuți surprins de o derivă, de a prinde în mreje fără a lăsa impresia unei capturi. Și astfel, nu ne mai aflăm în registrul femininului simbolic (pasivitate, receptivitate, protecție), ci tocmai în cel al masculinității simbolice, active, cuceritoare, aptă să prindă și să surprindă, servindu-se de farmecul femininului pentru a-și atinge mai repede scopul. Barochizarea este, în imaginarul nostru, o „romantizare" a operelor numite multă vreme „clasice", așa cum au subliniat Eugenio d'Ors și Marcel Raymond.

Eroii cornelieni, dar și eroinele raciniene sînt atunci recuperați din unghiul pasiunii ; se insistă pe irațional, pe versantul nocturn al imaginilor, pe „inimă", ale cărei legi scapă rațiunii. „Vocea la feminin" prin care sfîntul Ioan al Crucii își sexualizează simbolic eul din operele sale spirituale în versuri ar corespunre destul de bine imaginii pe care ne-o facem despre **anima** barocă

Aparența e seducătoare și multiplică toate resursele forței feminității pentru a-și atinge obiectivele seducției. Dar ochiul Tatălui e deschis în spatele cortinei și veghează toate acțiunile personajelor. Legea Tatălui îl dirijează pe Rodrigue, îl mustră pe Don Juan; rațiunea deschide cărțile Legii, principiile și metodele; reprezentantul monarhului și statuia Comandorului vin să restabilească ordinea în familiile dereglate ale lui Molière. **Don Juan** și **Fèdre** s-ar putea intitula Sărbătoarea Tatălui; vocea Legii, a Credinței, a Regelui reunește într-o trinitate simbolică toate instanțele ordinii. În teatrul lui Racine, nu pasiunea triumfă: ea nu-și exhibă decît dezastrele. Ultimul cuvînt e al Legii.

Se va spune atunci că aceasta nu e o ordine barocă, ci un moment de apogeu al clasicismului. Problema s-a și pus : alternativa baroc/clasic exclude, prin propria sa natură, unul dintre termeni. Sau e vorba doar de o alternare calificativă a aceluiași referent? În alte țări europene se vorbește, fără ezitare, despre model baroc pentru forme solid structurate, pentru linii rațional compuse și pentru stări ferm organizate, cum ar fi, de pildă, monarhia absolută sau despotismul luminat. În Franța se vorbește cam greu despre cartezianism ca formă a barochismului sau despre statul lui Ludovic al XIV-lea, ca despre o formă a acelei **estructura historica**, pe care José Antonio Maravall o numește **la sociedad barroca**. Există un imperialism al „clasicului" care și-a dăltuit forța unui monarh absolut. În Franța, barocul e încă încredințat marginilor, granițelor, alcovurilor, zonelor de penumbră, sub slaba lumină iradiantă a Regelui-Soare.

Adriana BABEȚI
prezentare și traducere

BAROC DUPĂ BAROC

Transplanturi

Secolul al XVIII-lea s-a impus datorită istoriei sale contorsionate în viaţa locuitorilor Banatului prin nu eroasele transformări de ordin politic, social, cultural, ce au schimbat întru totul modul de viaţă al acestora. Accelerarea proceselor de modernizare, determinate în cea mai mare parte de noua conducere politică şi administrativă a întregului ţinut a avut un ecou prelungit în spiritualitatea celor ce trăiau pe aceste meleaguri. Stăpînirea habsburgă a înţeles în mod deosebit guvernarea acestei regiuni, prin anexarea sa Coroanei imperiale şi, de aici, implicit, prin transplantarea întregului mod de viaţă central-european de care beneficia. Astfel că promovarea culturii oficiale — al cărui exponent de seamă era stilul baroc — a fost un element necesar pentru impunerea spiritualităţii central-europene.

Pătruns o dată cu fastul ce înconjura de obicei campaniile militare şi de care nu era lipsită nici aceea a lui Eugeniu de Savoya, barocul se afirmă încă din primii ani de guvernare austriacă. Promovarea unei religii oficiale a statului, prin încurajarea catolicismului a dus implicit la refacerea şi construirea a numeroase monumente baroce, în special în oraşul Timişoara şi în localităţile mai mari ale ţinutului. Decoraţia interioară a acestora, altarele fastuoase, cu picturi reprezentative, semnate de pictori renumiţi ai stilului baroc vienez, cum sînt Michael Unterberger, Johann Nepomuk Schöpf, sculpturile lui Johann Rössler, ce definesc stilul în cea mai elegantă manifestare a sa — sînt numai cîteva amănunte din bogatul patrimoniu pe care îl amintim.

Situaţia deosebită a întregului ţinut, asupra căruia se exercita stăpînirea imperială cu atributele sale specifice, cunoscute în epocă, a determinat, bineînţeles, promovarea portretului de aparat, portret care ilustra în primul rînd personajele familiei regale şi ale conducătorilor provinciei, pentru a fi cunoscute cît mai bine de supuşii lor. Acestea s-au plasat printre primele manifestări artistice laice ce au însoţit autorităţile imperiale. Cele cîteva portrete expuse (printre care se disting ca realizare artistică, fiind semnate de renumitul artist vienez Meytens, cele ale Mariei-Theresa, Francisc I şi Iosif al II-lea) sînt numai cîteva dintre numeroasele portrete ce au fost aduse în Banat pentru a împodobi reşedinţele administrative, religioase şi nobiliare.

Exodul artiştilor de renume a fost însă limitat de situaţia financiară precară, fapt care a încurajat în mod deosebit promovarea unei arte locale, prin înlesnirea artiştilor plastici de a se stabili în oraş. Exponenţi de seamă şi artei baroce, cei cîţiva pe care-i amintim, sculptorul Csasper Mayer, pictorul Ferdinand Schiessel, Michael Wagner şi renumitul autor de pasteluri Anselm Wagner au reuşit să creeze opere deosebite, ce ilustrează în mod cert promovarea stilistică oficială. O seamă din lucrările lor stau cu cinste în expoziţia de la Muzeul Banatului, dovedind contribuţia locală la manifestările stilului predominant în Europa veacurilor al XVII-lea şi al XVIII-lea.

Dar, secolul al XVIII-lea nu a facilitat doar penetrarea artei oficiale, ci a însemnat începutul unui nou drum, în care românii şi-au regăsit o nouă dimensiune existenţială, ce a dus la conştientizarea naţională, la modernizarea şi încadrarea sa în rîndul popoarelor central-europene. Acest drum, însă, nu s-a abătut de la continuarea tradiţiilor locale de neam, dar a fost deschis schimbărilor survenite în istoria poporului nostru, care i-au afectat atît spiritualitatea, cît şi manifesările acesteia. Astfel, configuraţia artei bănăţene a debutat încă de la începutul secolului al XVIII-lea sub semnul dualismului, existînd în paralel o artă autohtonă, ce îşi urma în mod firesc cursul spre o modernizare determinată de factorii istorici şi o artă apuseană, de sorginte barocă.

Tributară istoriei sale tensionate, arta Banatului a suferit, deci, de-a lungul timpului, modificări care însă nu i-au schimbat în esenţă caracterul bizantin. Secolul al XVIII-lea a creat însă condiţii de modernizare şi de schimbare a viziunii plastice, grefînd pe trunchiul artei bizantine elemente artistice noi, evidenţiindu-se astfel un specific local propriu, ce a înlesnit asimilarea în mod original a noilor influenţe artistice. Ştefan Tenecki, Vasile şi Gheorghe Diaconovici, Ştefan Popovici sînt numai cîteva nume de maeştri ai artei de pe pămîntul Banatului, care au adoptat numeroase elemente ale stilului baroc.

Promovarea stilului european a creat astfel posibilitatea unor deschideri care au determinat apariţia şi în arta ţării noastre a elementelor laice care vor deschide drumul afirmării artiştilor plastici locali, într-o nouă manieră plastică, manieră care va sta la baza apariţiei artei noastre naţionale.

Patrimoniul expus, diversificat în mai multe colecţii, a oferit posibilitatea colaborării în cele mai bune condiţii cu Mitropolia Banatului, Episcopia catolică, Vicariatul ortodox sîrb şi Protopopiatele ortodoxe din Banat, cărora le mulţumim şi pe această cale.

Dorim ca această amplă expoziţie să nu fie decît începutul unor cercetări şi expuneri care să aprofundeze pe diferite teme manifestările artistice ale secolului al XVIII-lea, deosebit de bogate şi care pledează pentru dorinţa noastră, de integrare în contextul spiritual european.

Rodica VÂRTACIU

Un farmec frust, provincial

((FRAGMENTE DINTR-UN STUDIU CONSACRAT ARHITECTURII BAROCE ÎN BANAT)

Întreaga evoluţie ce atinge toate domeniile vieţii politice şi sociale în Banatul veacului al XVIII-lea se răsfrînge într-o intensă activitate edilitară, reprezentînd o dorinţă generală de a înlocui vechiul, medievalul, orientalul, cu construcţii caracteristice Europei Centrale a secolului, moderne, pe cît posibil salubre şi, mai ales, durabile. Pătrunderea tîrzie, prin deceniul al treilea al secolului al XVIII-lea, a stilului baroc în Banat creează principala sa caracteristică — el devine o reflexie nu a contrareformei, ci a iluminismului ca ideologie oficială a curţii, îmbrăcînd, în limitele sale provinciale, o formă clasicizantă, complet diferită de cea a Transilvaniei sau a Ungariei vecine. În studierea apariţiei barocului în Banat va trebui să ne călăuzim nu atît după criteriul cronologic, cît după grupurile de comanditari, reflectanţi ai mentalităţii comunităţii căreia îi aparţin, precum şi după contribuţia executanţilor locali.

Primul impuls edilitar îl dau provinciei inginerii şi antreprenorii militari veniţi în Timişoara imediat după cucerire, ocupaţi cu refortificarea oraşului şi ridicarea de construcţii cu caracter militar (cazarme şi locuinţe pentru ofiţeri). Din 25 aprilie 1723 începe mărirea perimetrului cetăţii şi transformarea ei într-o fortificaţie modernă de tip Vauban, aptă să reziste unui asediu al artileriei perfecţionate, înzestrată cu o frumoasă ornamentaţie de inspiraţie barocă. Tot în acelaşi an se începe construcţia uneia din cele mai mari cazarme europene, demolată în 1959, cazarma Transilvaniei, înzestrată cu un turn hexagonal deasupra intrării principale. În anii imediat următori se iau măsuri administrative pentru crearea unei trame stradale rectangulare, ce va delimita

trei pieţe, cea veche, de formă triunghiulară, din faţa fostei moschei a oraşului, transformată în biserică iezuită, înzestrată la mijlocul secolului cu o faţadă barocă, denumită piaţa Iezuiţilor, apoi Sf. Gheorghe după sfîntul protector al cetăţii, piaţa Paradelor (actuala piaţă Libertăţii) ce găzduia clădirea Generalului şi primăria germană şi nou proiectata piaţă a Domului, apărută în deceniul al patrulea, ce găzduia catedralele catolică şi ortodoxă, precum şi palatul guvernatorial. Clădirile trebuiau construite din cărămidă, acum începînd şi pavarea străzilor, precum şi aprovizionarea cu apă potabilă prin „maşini hidraulice". Tot din această perioadă se face remarcată continuarea caracterului polinuclear al oraşului, caracter păstrat pînă astăzi.

Construcţiile principale ale Timişoarei epocii baroce rămîn însă cele religioase şi, într-o mai mică măsură, cele civile. Cea mai importantă artistic din toate realizările secolului, catedrala romano-catolică, Domul este o ctitorie a împăratului Carol al VI-lea, urmare a mutării scaunului episcopiei de Cenad la Timişoara în anul 1733, ca o încununare a politicii imperiale dusă succesiv de Eugen de Savoya, contele Florimund de Mercy şi episcopul Falkenstein. Planul adus de la Viena de contele Mercy prevedea un proiect ambiţios, cuprinzînd alături de biserică şi o reşedinţă episcopală, emanat categoric de Biroul aulic de construcţii, dar atribuit arbitrar lui Emmanuel Fischer von Erlach, proiect modificat din motive de economie în anul 1736, cînd Caspar Dissl prezintă trei variante mai modeste, din care va fi aleasă cea executată. Astfel, amprenta localnicilor, chiar colonişti se va impune chiar acestui monument de referinţă, în anii lungi de construire pînă la terminarea definitivă în 1774 perindîndu-se la conducere cei mai importanţi specialişti ai provinciei — lui Dissl îi succed Johann Lecher, secondat de fratele său Wenzel pînă la 1753, pentru ca din 1756, Carl Alexander Steinlein, bursierul de la Viena şi autorul a zeci de proiecte bănăţene, şi Theodor Kostka, „fiu al ţării", la fel de prolific, înmormîntat în 1811 în biserica Sf. Ecaterina din oraş,ambii formaţi în anturajul lui Frémaut, să finalizeze acest monument de referinţă. Caracterul baroc al catedralei, incontestabil, este temperat de elementele mai ponderate clasicizante cu care formează un tot unitar, marcat de modestia mijloacelor provinciale, dar nu lipsit de măreţie.

Ordinele călugăreşti catolice, venite sau revenite în provincie după cucerirea ei de către austrieci, îşi vor ridica şi ele biserici, Iezuiţii vor prelua moscheea principală a oraşului, ce fusese la rîndul ei transformată din vechea biserică Sf. Gheorghe a cetăţii, reconstruindu-i faţada între anii 1754-1769 sub conducerea meşterului Anton Platel. Franciscanii Bosnieci vor ridica o biserică în colţul pieţii Libertăţii, completată cu o mănăstire, între 1733-1736, cedînd-o în 1788 călugărilor piarişti. Ambele biserici au fost demolate de primul război mondial, păstrîndu-se azi doar corpul mănăstirii, şi acesta mult modificat. Biserica Franciscanilor Salvadorieni este ridicată între anii 1754-1755 sub conducerea lui Johann Lechner, completată cu mănăstirea în anul următor şi primind un turn proiectat de Theodor Kostka în 1774. Mănăstirea, devenită şcoală normală, dispare, iar biserica, devenită parohială este reconstruită la sfîrşitul secolului al XIX-lea Biserica călugărilor mizericordieni, ridicată de Johann Lechner după un plan al lui Gaspar Dissl între anii 1748-1753 şi completată de „Frăţia Sf. Ioan Nepomuk" cu un spital, suferă în urma asediului din 1849 şi este reconstruită.

Comunitatea ortodoxă, cu o primărie rasciană ridicată între anii 1759-1765, ridică şi ea biserici importante, conforme modei timpului, destinate să înlocuiască vechea bisericuţă de lemn a cetăţii. Catedrala ortodoxă, rămasă sîrbă după 1865, se înalţă în anul 1748, primind însă cele două turnuri abia la sfîrşitul secolului, în perimetrul pieţii Domului, fără însă a concura proporţiile acestuia, în special din cauza orientării rituale cu absida spre piaţă. În cartierele extra muros se ridică biserici parohiale, cum ar fi cea din Fabric, Sf. Gheorghe, cea din Maierele Vechi sau din Mehala, cu un singur turn, de proporţii mai modeste, dar încadrîndu-se şi ele stilului epocii.

Clădirile administrative, cum ar fi Casa Preşedintelui (Guvernatorului), Primăria germană sau reşedinţa episcopului catolic, stabilită într-o clădire ce a avut iniţial o altă destinaţie au fost modificate în timp, păstrîndu-se, dincolo de planul de bază, obişnuit construcţiilor epocii, cu o curte interioară spre care dădeau logii, unele elemente de decor, cum ar fi ancadramentele de uşi, din piatră sculptată, cu măşcheroni, motive vegetale stilizate, Palatele, modeste şi puţine la număr, aparţineau contelui de Mercy sau consilierului Jean de Hansen (Deschan), acesta din urmă primind o faţadă neoclasică în secolul al XIX-lea.

Marcat de epoca unui baroc tardiv, clasicizant, accentuat de modestia de mijloace, secolul al XVIII-lea, secol de referinţă pentru arhitectura Banatului, ni se relevă prin creaţiile noului, dar încă puternic legate de tradiţionalismul rural, o simbioză ce debutează între diferitele naţionalităţi, religii, ocupaţii ce se întrepătrund pînă la un punct, fără a ajunge însă să se confunde.

Adriana BUZILĂ

Vasile Popovici în dialog cu profesorul MIHAI C. BOTEZ

TINERII — SINGURA SPERANȚĂ

— Dle Mihai Botez, ați fost unul dintre cei mai curajoși disidenți pe care i-am avut, intervenționile Dumneavoastră au atras din timp atenția asupra dezvoltării dezastruoase spre care se îndreaptă economia noastră sub Ceaușescu. De mai mulți ani trăiți în SUA, unde sînteți apreciat ca profesor universitar și ca specialist în domeniul planificării pe termen lung. Revoluția (să păstrăm termenul) v-a găsit aici. Vladimir Tismăneanu povestește undeva într-un interviu publicat în țară că, încă din acele zile de după înlăturarea lui Ceaușescu, în 22 decembrie, ați sesizat prompt că tot spectacolul „teroriștilor", al luptelor de stradă dintre armată și un dușman nevăzut, scamănă a mascaradă (dar cît de singeroasă!). Cu toate acestea, ați evitat să vă pronunțați critic asupra noii puteri, fapt mult comentat între mulți prieteni și admiratori pe care îi aveți și care au fost oarecum deconcertați de tăcerea dvoastră. Cum se explică acea reținere?

— Reținerea de care vorbiți — de altfel relativă, dacă țineți seama că nu refuz niciodată interviurile și că, nefiind ziarist de meserie, nici nu prea am altfel cum să-mi fac cunoscute opiniile — îmi pare cu totul consecventă cu atitudinea din ultimii 15 ani. Într-adevăr, între 1977 — 1987, am militat public, cum aveți amabilitatea să vă amintiți, pentru deschiderea unui adevărat dialog democratic conservat problemelor fundamentale ale dezvoltării României. Nu am avut însă niciodată aroganța să cred — și să spun — că eu știu ce ar trebui făcut spre binele țării : încurabil partizan al democrației, consideram că numai în cadrul unui astfel de dialog pot fi cu adevărat reformulate realist problemele și explorate soluțiile pentru scoaterea României din somnul totalitar. Aceasta ar fi implicat însă o putere gata să asculte și o societate eliberată de frică — ambele imposibile în perioada dementei ceaușiste. Evenimentele dramatice din decembrie 1989 — care, măcar din respect pentru memoria nevinovaților ce și-au dat viața pentru libertate, cred că merită mai mult decît semnul mascaradei — au făcut posibilă deschiderea acestui dialog, cel puțin după părerea mea. De-

NU SÎNTEM ÎNTR-UN DIALOG PERFECT ECHILIBRAT

sigur, nu sîntem în prezența unui dialog perfect echilibrat și regulile jocului democratic sînt probabil departe de a fi înțeles și aplicate la nivelul întîlnit în democrațiile mature: dar este greu de afirmat, cred eu, că România 1991, este identică cu România 1977 — și însăși, revista Dumneavoastră, ca și prezența Dumneavoastră aici, dovedesc aceasta. Dacă aș trăi în România, „rezerva" în participarea la dialogul politic — participare ce reclamă aderarea la unele forțe politice și respingerea altora — mi-ar putea fi într-adevăr imputată și prietenii mei ar avea de ce să fie deconcertați, cum spuneți Dumneavoastră. Dar v-aș putea și asigura, bizuindu-mă pe binecuvintata discreție a ziariștilor, că, de aș fi în România, glasul meu s-ar auzi mai des — și Partidul Alianței Civice, ca și Grupul pentru Dialog Social, ar avea un susținător în plus. Evenimentele din decembrie 1989, m-au găsit însă în California și nu am urmărit decît ca spectator eliberarea de frică și primii pași pe drumul greu al democrației; iar profesiunea mea nu are nici o legătură nici cu gazetăria, nici cu politica. În plus, nu am avut deloc impresia că cineva din țară are nevoie de părerile mele: marea majoritate a românilor din România pe care i-am întîlnit, după decembrie 1989, erau, firește, nu numai mult mai informați decît mine asupra realității românești, dar și absolut siguri că numai de partea lor poate fi dreptatea în orice discuție privind soarta țării — și nu așteptau de la mine, decît eventual să le întăresc părerile, fapt incomod pentru libertatea spiritului meu și desigur inutil pentru ei ... Nu ar fi deci o dovadă de copilărească infatuare să mă amestec într-un dialog în care nimeni nu simte nevoia „glasului" meu? Și ce importanță poate avea faptul că eu, din California, mă arăturl ori nu, șirului celor cerși dau cu părerea, de departe, despre „ce ar trebui" făcut la București?

O JUMĂTATE DE SECOL IROSIT

Mă mărginesc așadar să susțin, cu puținele mele forțe și cu uneltele meseriei mele, „cauza" generală a poporului român, angajat în dureroșul proces de recuperare a unei jumătăți de secol irosite sub falimentară ordine roșie. De pildă, în cadrul conferințelor pe care le țin despre metodologia explorării „pieților viitoare" — adică a acelor piețe care azi nu se văd, dar care au interesante potențiale viitoare — nu uit niciodată să vorbesc despre perspectivele României, care „iese din calcul" a fi cea mai interesantă țară din Europa de Est, pentru cercurile de afaceri cu o privire pe termen lung ... Iar firma pe care o conduc și-a oferit serviciile unei organizații politice din România. Vedeți deci, că și aici „reținerea "mea are limite...

— Cu ce ați fi început Dumneavoastră dacă ați fi condus executivul în această perioadă?

— Greu de spus. Am predat mulți ani așazisă „știință de conducerii", și știu că deciziile unui lider competent sînt rezultatul multor factori, care țin în primul rînd de cerințele realității și abia în al doilea rînd de propriile sale credințe și idei. Cu toții putem avea ipoteze și păreri privind „ce trebuie făcut" în România; nu am însă naivitatea să cred că, fără informația necesară privind starea actuală a lucrurilor — informație care mie, desigur, îmi lipsește — mi-aș putea imagina „ce aș fi făcut eu, dacă"... De altfel, personal cred că nu există un singur drum către economia de piață; pornind în moduri diferite, se poate ajunge, în esență, pînă la sfîrșit, la același rezultate. Dar dacă ar fi să-mi imaginez „cu ce cred eu că ar fi trebuit pornit", ceea ce pot să spun este că aș fi avut o obsesie — și anume aceea de a alege acele căi care ar duce la minimum de suferință, pentru atît de încercatul popor român. Știu, desigur, că orice economist recomandă austeritate în această perioadă: dar nu trebuie uitat că, la noi, austeritate înseamnă altceva, decît în Franța, ori SUA, și că ea vine după foametea și iernile ceaușiste... În plus, economia noastră este o economie aberantă, artificială, edificată în disprețul oricărei logici: oare trecerea ei în sarcina particularilor — prin privatizare — rezolvă implicit și problema eficienței? Slavă Domnului, s-au văzut și economii „privatizate" care nu merg... Iată de ce, împreună cu alți colegi, eu văd privatizarea nu ca scop în sine, ci ca mijloc de ridi-

PRIVATIZAREA, NU CA SCOP ÎN SINE

care a eficienței... Sîrul exemplelor ar putea fi continuat. Dar nu mă îndoiesc, că mulți dintre colegii noștri din România, care au lucrat la programul reformei, s-au gîndit la aceleași lucruri și poate au ajuns la aceleași concluzii la care aș fi ajuns și eu, dacă aș fi fost în locul lor.

— Care credeți că ar fi cea mai profitabilă atitudine a guvernului român în raport cu străinătatea și ce poziție ar trebui să adopte opoziția în opinia Dumneavoastră?

— Nu cred că actualul guvern român are nevoie de sfaturile mele în relațiile externe. În plus, cred că performanța politicii externe a României rămîne în limite normale — mai ales dacă ținem seama de dificultățile pe care evenimente, ca „mineriadele", le fac celor trimiși să apere prestigiul țării în străinătate. Iar în ceea ce privește rolul opoziției în relațiile cu străinătatea, după părerea mea acesta nu ar trebui supra-evaluat. Opoziția organizată politic a pierdut alegerile din mai 1990, și-a recunoscut înfrîngerea, străinătatea a consfințit rezultatele — și, conform normelor democratice, pînă la următoarele alegeri, opoziția este condamnată să rămînă în minoritate, pregătindu-se pentru următoarea confruntare. Oamenii politici din opoziție, în vizite în străinătate, pot desigur vorbi despre dificultățile pe care le întîmpină în activitatea lor: dar occidentalii știu că nu ei vor vota în alegerile viitoare din România, și privesc de multe ori cu surprindere cum vizitele liderilor opoziției iau aere de turnee electorale. Același lucru se întîmplă și cu reprezentanții opoziției extraparlamentare: aceștia uită adesea că nu trebuie să convingă pe americani că F.S.N. este neo- ori cripto-comunist (și deci, implicit, rău — lucru iarăși nu totdeauna clar pentru occiden-

AMERICANILOR LE ESTE RELATIV INDIFERENT CINE CONDUCE ROMÂNIA

tali) și că, la urma urmelor, americanilor le este indiferent cine conduce România, dacă acesta este ales în mod democratic și se comportă civilizat în relațiile internaționale. Astfel încît, dacă îmi cereți o părere, aș spune că, în relațiile internaționale, am avea cu toții de cîștigat dacă am evoca mai puțin — și mai urban — disensiunile interne, inerente oricărui sistem pluralist și a căror supralicitare peste hotare nu poate decît întări impresia că spiritul democrației ocolește încă țara noastră.

— Izolarea României pe plan internațional este una dintre cele mai dureroase și mai evidente realități la care asistăm în momentul de față. Ilegitimitatea morală a conducătorilor noștri, activitatea poliției politice, chestiunea televiziunii române, șirul de manipulări revoltătoare de după Revoluție, promovarea și menținerea comuniștilor în aparatul de stat, împiedicarea de către putere a tranziției politice în România, etc., etc. toate acestea au putut constitui motive de reținere din partea guvernelor marilor puteri, cu consecințe extrem de grave pentru economia noastră și, în cele din urmă, pentru standardul de viață al omului de rînd (care, într-un anume fel, și-a ales singur conducătorii). Vedeți posibilitatea unei remedieri a imaginii României în străinătate?

— Tot ceea ce spuneți Dumneavoastră în legătură cu realitatea românească, este probabil adevărat ,dar, sincer, nu am impresia că aceasta a dus la „izolarea Românlei pe plan internațional". România are relații normale cu marile puteri occidentale — cu Franța, cu Germania și, de curînd și, cu Statele Unite. Adevărat, președintele României nu a fost (să spunem încă?) invitat să vorbească în fața Congresului SUA, ca omologii săi, L. Walesa, ori V. Havel: dar nici președintele Bulgariei, de pildă, nu cred că a avut acest prilej. Iar ajutorul economic din Occident nu cred că este cu adevărat descurajat de moralitatea liderilor români: aș cita aici mai degrabă alți factori — ca prioritățile economilor occidentale în actuala perioadă de criză ori preocuparea de a coordona cuantumul ajutorului cu ritmurile reformei. După părerea mea, un rol important în întîrzierea acestui ajutor a avut și crearea, difuzarea și menținerea impresiei — false — că în România „schimbarea" nu a avut încă loc, că țara noastră se află de abia înaintea adevăratei revoluții democratice și că, deci, orice sprijin economic de substanță este prematur, ținînd seama de instabilitatea conjuncturii. Nu mă îndoiesc că cei ce au crezut ori cred așa, sînt oameni de bună credință, convinși că în acest mod ajută procesul democratic din țară: rezultatele însă se văd. Și dacă ținem seama de problemele economiilor occidentale și de noile priorități ce au apărut în ultimele luni — ca dezintegrarea URSS și nevoile sporite de asistență economică în noile democrații din lumea a treia — putem conchide că șansa de a beneficia, în viitorul apropiat, de un ajutor comparabil cu cel primit de Ungaria și Polonia în ultimii doi ani sînt foarte mari. Și mă întreb dacă „îmbunătățirea" imaginii României ar putea schimba acum aceste perspective...

— Poate fi imaginată o tranziție economică fără o tranziție politică?

— Dacă prin **tranziție economică** înțelegem trecerea de la economia de comandă la economia de piață, este evident că această rămîne imposibilă în condițiile menținerii unui sistem politic cu partid unic, ca sistemul politic comunist. **Tranziția politică** necesară tranziției economice este deci trecerea de la sistemul cu partid unic la un sistem democratic pluralist. Din nefericire, aceste transformări nu se pot face numai pe bază de decret: democrația pluralistă se învață, ca și reflexele pieții libere și reclamă timp și răbdare. În România, de pildă **cadrul formal al tranziției politice există**. Dumneavoastră însă știți mai bine decît min, dacă acesta este suficient pentru o adevărată abordare democratică a problemelor țării.

TRANZIȚIA ECONOMICĂ — TRANZIȚIE POLITICĂ

— Care ar fi prioritățile pentru a realiza decomunizarea României?

— Țară comunistă este în accepțiunea mea, o țară cu partid unic comunist și economie centralizată de comandă. După decembrie 1989, în România există mai multe partide politice — poate chiar prea multe! — și este în curs de realizare o reformă economică care are drept obiectiv declarat instalarea unei economii de piață. România, deci, nu mai este, cel puțin formal, o țară comunistă. Tara noastră a petrecut însă peste 40 de ani sub dictatura comunistă : aceasta înseamnă că în ea mai există probabil oameni cu convingeri comuniste, ca mai peste tot în lume, de altfel — și desigur mulți alții care, în diferite moduri, au colaborat — forțați ori nu, cu puterea comunistă; în plus, se întîlnesc încă reflexe de comportament comunist, individual ori de grup, ca și alte șechele ale acestei devastatoare forme de totalitarism. Conducerea statului și, în general, a societății cuprinde de asemenea mulți membri al fostei nomenclaturi comuniste, mulți realeși în alegerile din 1990. Aceasta este situația de fapt. Și, dată fiind această situație, ce înțelegeți prin „decomunizare"? Ideologia comunistă nu mai este atotputernică, iar partidul comunist — ori de orientare comunistă — își va fixa probabil clientela normală la nivelul întîlnit în orice societate liberă — în jur de 4—5% din electorat, posibil mai mult în viitor apropiat, ca urmare a dificultăților trecerii la democrație, dar fără perspective de a redeveni ce a fost altădată. Bănuiesc deci că nu la acest aspect vă referiți. Folosiți termenul de „decomunizare", prin analogie cu „denazificarea" — adică înțeles ca epurare a aparaturii de stat și a vieții publice de toți foștii colaboratori ai regimului comunist? Proiectul îmi pare de dimensiuni și dificultăți ce depășesc disponibilitățile de energie, ale traumatizatei societăți românești ; de altfel, în nicli o țară fostă comunistă, după știința mea, un astfel de proiect nu este pus în practică. Dar dacă nu este vorba de toți, atunci cine și cum face selecția, și după ce criterii? Nu mă refer, desigur, la cazurile clare

CE ÎNȚELEGEȚI PRIN DECOMUNIZARE ?

— de demnitari, co-făptași la crime — ci la marea majoritate a celor ce nu pot dovedi că nu au cooperat cu regimul... Iată dificultăți **practice** imense în încercareaa de asanare a vieții publice din România. Personal, m-am mirat că decomunizarea — ce nu poate fi, după cum am văzut, decît incompletă și discutabilă — nu a fost pînă acum mai mult utilizată ca strategie de diversiune : într-adevăr, atunci cînd sînt atîtea de făcut, este ușor a distrage atenția publicului de la insolvabilele probleme curente cu spectaculoasele vînători de (reale) vrăjitoare — cu succes sigur pentru calmarea spiritelor, altfel agitate...

Astfel încît, dacă nu văd cum, practic, ar putea fi desăvîrșită decomunizarea României, îmi pare că există moduri în care decomunizarea rea imperfectă și discutabilă de care vorbeam, ar fi capabilă să contribuie la progresul autentic al țării. Astfel, după punerea la punct a unui **sistem juridic nou și responsabil** — căci cei membri și justiției ceaușiste au rămas fără pată? — pedepsirea vinovaților de crime ar putea fi lăsată, ca peste tot, în seama acestuia, poate în cadrul general al unui proces abstract al sistemului totalitar. Apoi, iarăși, ca în toate democrațiile ce se respectă, cei ce vor să participe la viața publică trebuie să accepte investigarea tuturor aspectelor vieții private și facerea lor publică în fața alegătorilor : iar dacă aceste aspecte vor dovedi trecut comunist încărcat, iar alegătorii informați vor sancționa ei înșiși păcatul de comunism, atunci vom avea a face cu o grilă democratică ce va decomuniza ea însăși viața publică.

Dar, sincer, cred că o autentică decomunizare, că și denazificarea autentică, sînt procese de durată, legate atît de inevitabila dispariție fizică a promotorilor ideologiei și politicii totalitare ce mai sînt încă printre noi, cît și de promovarea și instalarea reflexelor democratici autentice. Și,

SPERANȚA CEA MARE — TOT TINERII

desigur, speranța mare tot în cei tineri rămîne: căci numai ei vor scăpa, definitiv și deplin, de stafia comunismului.

— Sînteți pentru deschiderea dosarelor Securității sau pentru sigilarea lor?

— În principiu, desigur, ar fi de dorit ca societatea românească să afle totul despre ea însăși — incluzînd aici și informația pe care securitatea o avea asupra indivizilor și modul în care această informație era obținută (cu listele informatorilor profesioniști, ori „voluntari"). Dar credeți Dumneavoastră, în mod sincer, că „dosarele" la care vă referiți ne pot ajuta mai mult decît încurca, în dorința de a afla cît mai multe despre noi înșine? Personal, am găsit în arhivele „Europei Libere" de la München, în 1990, falsuri care mă priveau; am oare motive să cred că astfel de falsuri nu s-ar fi făcut și altora? Mai ales după acele luni tenebroase de după decembrie 1989, cînd, cel puțin aparent, Securitatea s-a divizat și în mare parte descompus — poate numai spre a se regrupa altfel, dar cine știe cum și unde? — mă tem că ceea ce a rămas în „dosare" este deja un material preparat și revăzut, în principiu dificil de crezut ca atare și a cărui autenticitate devine aproape imposibil de verificat. Cine poate distinge, de pildă, între un denunț real, ori simulat sau între o „notă de convorbire" autentică, ori numai inventată, spre a fi utilizată „la nevoie"? Oare trebuie din nou să apelăm la „profesioniștii", care au întocmit aceste dosare, să le reclamăm „certificate de autenticitate", și să le redăm, noi înșine, astfel, puterea pe care altfel nu ar avea-o niciodată, de noi și temuți arbitri ai procesului de democratizare?

DOSARELE SECURITĂȚII

În condiții asemănătoare, după război, de pildă, autoritățile franceze au sigilat, după cîte știu, arhivele Gestapoului în Franța — care nu au devenit publice nici pînă astăzi. Desigur, s-au desfășurat procese de agenți și informatori și justiția și-a făcut datoria. Dar un „proces de masă", întemeiat pe arhivele inamicului, nu a avut loc. Argumentul cel mai citat, la vremea aceea, era că națiunea abia ieșită de sub ocupația inamică era prea fragilă și divizată spre a mai suporta vînători de vrăjitoare întemeiate pe informații nesigure și că energia populară era mult mai necesară reconstrucției decît revanșei. Poate că am avea cîte ceva de învățat din aceste raționamente ... În același timp, însă, ca în orice democrație, cei ce vor să facă cariere publice ar trebui să accepte riscul ca informațiile privind viața personală — și, în particular, și cele ce îi privesc aflate în „dosare" — să fie puse la dispoziția alegătorilor ori, în general, a opiniei publice. Și, desigur, rămîne la dispoziția publicului să accepte ori nu variantele din „dosare" — cu comentariile celui direct interesat — și să acționeze în consecință. Obținem iarăși o „grilă" democratică ce ar trebui să filtreze, cu oarecare sens moral și politic, informațiile nesigure aflate în „dosare". Și mi se pare că, în acest mod, răspund — indirect — întrebării Dumneavoastră.

— Cum puteți explica lipsa de coordonare și eficiență a exilului românesc, faptul că diverse grupuri românești din străinătate nu pot forma un lobby semnificativ, cu greutatea și penetrația celui maghiar sau polonez, de pildă? Cît este opera Securității și cît se datorește altor cauze pentru dispersarea forțelor noastre din exterior?

— După decembrie 1989, eu personal nu mă mai consider un exilat: sînt un cetățean al lumii, născut în România; m-am stabilit în S.U.A., unde lucrez în meseria mea, pe care n-am mai putut s-o practic, din motive politice, în țară unde am trăit 47 de ani. Dragostea și interesul pentru locurile natale, pentru școlile prin care am trecut, pentru profesorii și elevii, pe care i-am avut, pentru cultura minunată de la care desigur am luat mai mult decît am putut da în schimb, rămîn însă adînc înfipte în inima mea. În același timp, am relativ puține contacte cu diaspora românească, mai ales după decembrie 1989, și mi-e teamă că nu sînt deloc competent în domeniul la care se referă întrebarea Dumneavoastră — respectiv, „starea" actuală a exilului românesc.

Impresia mea este că, în general, românii din SUA nu sînt mai divizați, ori mai puțin interesați, în ceea ce se întîmplă în țările de origine decît, să spunem, polonezii, ori maghiarii: ei sînt însă mult mai puțini și mai împrăștiați și de aceea prezența lor, ca „lobby" semnificativ, este mai puțin vizibilă. În plus, există și aici,

VANITĂȚI, ANTIPATII, CONFLICTE

ca peste tot, vanități, antipatii, diversități de orientare ideologică și politică, conflicte de interes și rivalități de toate felurile. Diferența semnificativă îmi pare însă că se manifestă în atitudinea generală față de evenimentele din Europa de Est, după 1989; astfel, polonezii ori maghiarii au acceptat verdictul votului popular — polonezii, în majoritate, chiar din timpul prezidenției lui Jaruzselski — și deci nu mai fac distincția dintre stat și guvern post-comunist, pe cînd românii din diaspora, în covîrșitoare majoritate, continuă să considere guvernul de la București, și după alegerile din 1990, drept guvern neo- ori cripto-comunist, deci ilegal, și disting între țară și conducerea ei vremelnică — în termeni nu foarte diferiți de cei din perioadada ceaușistă. Personal, mi-e greu să spun dacă vina pentru relațiile proaste dintre guvernul de la București și diaspora — cel puțin cea din SUA — cade mai mult în sarcina conducătorilor români ori a emigranților: este însă sigur că aceste relații sînt diferite de cele, de pildă, dintre Varșovia și polonezii americani ori Budapesta și maghiarii americani. Este suficient să citez faptul că fostul director al departamentului polonez al postului de radio „Europa Liberă" (din perioada 1989), este acum ambasador al guvernului de la Varșovia la Berna ori că ambasadorul al Ungariei la Washington a fost, o perioadă scurtă, e drept — dar totuși a fost —, un american de origine maghiară. Vă puteți imagina variante românești ale acestor exemple? Este drept și că, în același timp, Congresul SUA este asaltat de scrisori ale polonezilor ori maghiarilor americani ce solicită ajutor pentru țările de unde au plecat ei ori strămoșii lor. Nici

DEMNITARII ȘI DIASPORA

una dintre aceste ipoteze nu este întîlnită în cazul românesc. O mare parte a presei din România denunță cu o fervoare demnă de o cauză mai bună pe „fugarii", prin definiție în slujba străinilor de neam, în timp ce cvasitotalitatea presei de limbă română din SUA îngînă ca la ușa cortului guvernul român și FSN-ul. Demnitarii români în vizită la Washington ori New York sînt, de regulă, încă întîmpinați cu manifestații de protest; dar nici tratamentul celor de aici ce se duc să-și revadă țara, nu este totdeauna de invidiat. Ca amănunt amuzant, v-aș spune că am primit o invitație de profesor-oaspete (visiting profesor), pentru 3 luni, de la un fost coleg la Institutul Smithsonia, pentru... Universitatea din Budapesta. Personal aș fi preferat... Universitatea din București, de unde am fost, să spunem politicos, transferat, la Tulcea, în 1987, după aproape 20 de ani de activitate, din motive pe care le bănuiți. Dar ... nu este să fie, nu-i așa?

Revenind la întrebarea Dumneavoastră, mie îmi pare că totuși, există o oarecare coordonare și eficiență a exilului românesc: dar numai în criticarea guvernării FSN. Exilul românesc susține hotărît opoziția, pe care o asimilează cu țara. Greșește? Nu greșește? Numai viitoarele alegeri ne pot da răspunsul...

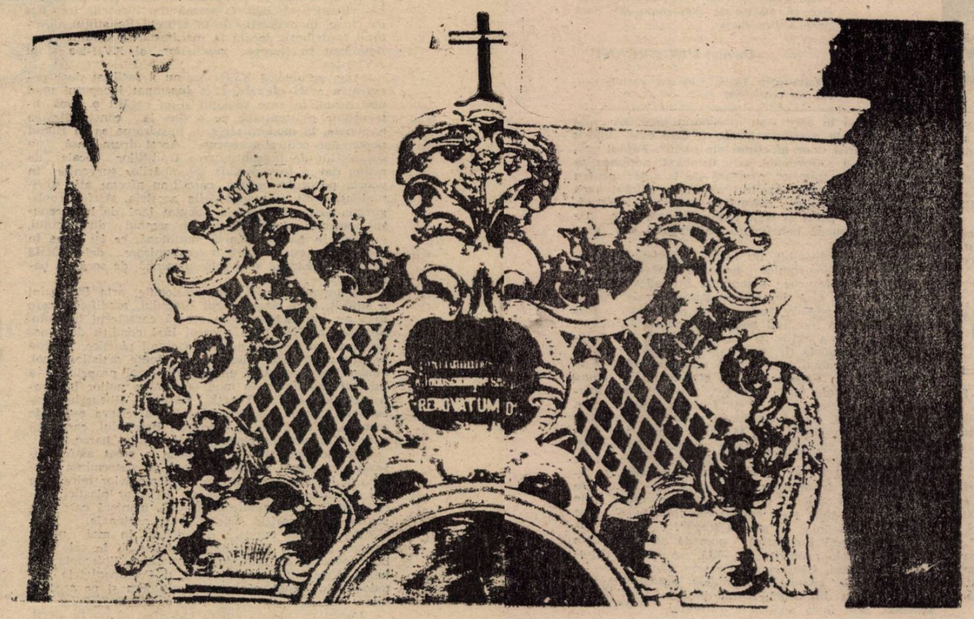

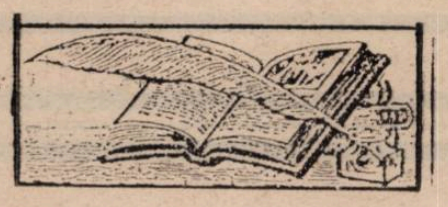

PRIMA VERBA, ULTIMA VERBA

Proma verba, trei conține cronici la volumele de debut apărute între 1977 și 1979. Sînt recenzate 264 cărți de poezie, proză, critică literară, eseu. Pînă în 1979 Laurențiu Ulici studiase, cu creionul în mînă, 495 de premiere editoriale; în 1990, cînd își întrerupe celebra-i rubrică, era nașul a mai bine o mie de autori. Fiindcă sîntem între statistici, iată un record demn de Guiness Book.

Ce ar trebui scris, în umbra acestei performanțe? Deocamdată, nu ne rămîne decît să consemnăm sentimentul că acest record va rămîne, foarte multă vreme, de nedepășit. Dacă în privința altor recorduri (cele privind previziunea laureaților Nobel, a campionilor de bridge etc.). Laurențiu Ulici își mai poate găsi, pe îcl, pe colo competitori, adversari, contestatari, tovarăși de întrecere, în privința cronicii debuturilor totul e încheiat. Am intrat într-o altă lume. Această carte este cronica sobră a lumii (literare) care a fost

• • •

A recenza înseamnă a iubi, a susține, a proteja, a lansa. Geografia literaturii contemporane a fost decisă și de **întîmplările** criticului. Ulici a fost alături de Emil Hurezeanu, Mihai Șantuniari, Virgil Mihai, Petru Romoșan, Eugen Suciu, Ileana Zubașcu, Ștefan Agopian, Paul Eugen Banciu, Mircea Nedelciu, Ioan-Dan Nicolescu, Mircea Săndulescu, Cornel Nistorescu, Andrei Brezianu, Daniel Dumitriu, Alexandru Dobrescu, Magdalena Popescu, Alex. Ștefănescu, Ion Vartic. Prezenți în selecția introductivă, ei au fost autorii pe care, în 1977, 1978, 1979 a pariat criticul. Ei sînt echipa cu care, în acești ani, Laurențiu Ulici trece prin lume.

Aliațele, pariurile, „strigările" lui definesc momentul literar. Fac parte integrantă din viața promoției șaptezeci a literaturii române. Exprimă pulsul unui timp al culturii. Aș spune că nimic important nu s-a petrecut în acest deceniu fără ca **Prima verba**, rubrica din **România literară** patronată de Laurențiu Ulici, să nu fie prezentă.

Senzația de omniscientă a criticului e cu atît mai puternică cu cît între paragrafele catalogului său se află numeroși autori care participă, cu deplină îndreptățire, la efervescențe momentului jurnalistic actual. Cu un deceniu și jumătate în urmă se exersau ca poeți, prozatori sau critici literari. Dumnealui „i-a ghicit". E ceva de prestidigitator în arta de cronicar al lui Laurențiu Ulici: poate un al șaselea simț pe care lecturile critice ale lui Ulici îl pune în valoare.

• • •

Arta de diagnostician a lui Laurențiu Ulici se împletește cu o blîndă pedagogie. Iată, transcriem (nu fără o ușoară nostalgie, nu fără un sentiment al „căutării timpului pierdut"), finalul cronicii la cartea lui Lucian Alexiu (premiu de debut al Uniunii Scriitorilor pe 1979!): „Totdeauna clasificările înlăuntrul peisajului liric vor fi discutabile și nu facem un reproș din asta criticului, dar mai multă îndrăzneală critică se cuvine să-i pretindem tocmai pentru că analizele lui sînt de multe ori pertinente și-i pun în evidență talentul critic. Încercarea de acum, onorabilă sub aspectul analizei, are ca **panoramă** o valoare mai mult de proiect ce urmează a fi reluat, îmbogățit și adus la o mai accentuată unitate de „viziune". Cu impecabilă privă la text e comentat și debutul lui Corneliu Mircea: „Ideea trecerii reciproce a bucuriei în durere prin cumpănire dorinței amintesc de imaginea spațiului ondulat blagian, relația bucurie-durere funcționînd (în volumul **Cumpăna dorului**, n.n.) într-un același sens ca și relația deal-vale. Dincolo de această corespondență observațiile eseistului sînt profunde și rezistente. Idei notabile găsim și în celelalte secțiuni ale cărții dar, din păcate, nefericit exprimate. Subiectivitatea autorului, de altfel deseori invocată, nu poate fi un argument pentru înlocuirea rigorii specifice unei cercetări de tipul acesta (psihologic-filosofic) cu inefabilul unei mărturisiri..."

Cartezian, Laurențiu Ulici iubește claritatea, demonstrațiile limpezi, judecata concisă. Înzestrarea sa pe linia criticii maioresciene e, într-un cuvînt, excepțională.

Rezervele formulate cu privire la **Cumpăna dorului** ne oferă posibilitatea să înțelegem de ce criterioniștii, naeionescienii, urmașii lui Noica nu se află între reperele lui. Maiorescian, criticul este interesat de literatura imediată. Dar în aceste recenzii nimic mai străin decît morga profesorală, didacticismul savant. Arta lecturii e, în cazul lui Laurențiu Ulici, una deconectată și deconectantă, în fond o gaya scienza. Și dacă spectacolul pare fragmentat, dacă acest show ține încă de obișnuințele literaturii care a fost, trebuie să presupunem, în spatele lui, un Proiect al unei Istorii literare. E celălalt pariu al criticului, cu o miză infinit mai mare. Dintr-o seamă de pagini publicate, dar și din mai multe declarații am înțeles că apariția ei e iminentă. Cît de iminentă poate fi apariția unei cărți de 50 de coli editoriale azi.

Promoțiile deceniului al optulea ultimile care intră în literatură fără criticii lor. Între scriitorii anilor saizeci, care au apărut alături de Matei Călinescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin și optzeciști rămîne un timp fără programe literare. Este timpul cronicarilor și al recenzenților; este perioada în care susținerea foiletonistului e decisivă. În acest răstimp Ulici a făcut mult: cronica debuturilor rămîne una dintre instanțele majore al acestui moment efervescent, dinamic, contradictoriu. **Prima verba** V, VI devin necesare ca adevărate panorame ale unei epoci a literaturii.

Cornel UNGUREANU

Laurențiu Ulici, Prima verbă, trei, Ed. de Vest, 1991

DINCOLO DE CUVÎNT

„O sticluță de pomadă"

Citez din finalul **Scrisorii III** a lui Eminescu: „Ne-ați venit apoi, drept minte o sticluță de **pomadă**, / Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă, / Veștejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil, / Drept știință-avînd în minte vreun vals de Bal-Mabil, / Iar în schimb cu-averea toată vrun papuc de curtezană... / O, te-admir, progenitură de origine română!". Precum lesne se poate constata, Poetul retrage la sfîrșitul versurilor, în poziția privilegiată a rimei, neologismele **pomadă** și **promenadă**, ca și sticluța de pomadă, sînt nimicuri caracteristice pentru „Ai noștri tineri", care „la Paris învață / La gît cravatei cum se leagă nodul, / Și-apoi ni vin de fericesc norodul / Cu chipul lor isteț de oaie creață".

Dicționarele definesc **pomada** drept o „alifie preparată din diferite substanțe grase, folosită pentru îngrijirea părului sau a pielii". Liviu Rebreanu, **Ion**: „Grofșoru ținea la mustăți mai mult decît la lumina ochilor, [...] în fiecare zi venea acasă la dînsul bărbierul să i le spele, să i le ungă cu **pomăduri**, și să i le frizeze și să le răsucească". Am reținut în chip intenționat acest crîmpei din capodopera romancierului, pentru că ilustrează dubletul morfologic de plural **pomăduri**, concurîndu-l pe cel literar: **pomezi**. Învederînd, încă o dată, bogăția și supletea sistemului morfologic al limbii române — în cadrul căruia „dubletele" sînt un fenomen aproape firesc — pluralul în **-uri**, cu o desinență specifică neutrelor, al unor nume feminine (**pomadă-pomăduri**) nu constituie numai o marcă gramaticală, ci și una semantică, întrucît implică diversitatea, felurimea obiectelor respective. Într-o atare situație — cu totul remarcabilă — se găsesc, printre altele, **alamă-alămuri, blană-blănuri, marmă-mărmuri, dulceață-dulcețuri, tină-tinuri, mătasă-mătăsuri, scumpete-scumpeturi, verdeață-verdețuri**. Sadoveanu, **Divanul persian**: „A doua zi, starostele negoțului de **scumpeturi** s-a înființat cu martorii lui ca să ia în primire lemnul bine-mirositor".

Din acest înțeles s-a dezvoltat derivatul verbal **pomadă**, cu participiul-adjectiv **pomădat** „dichisit", „ferchezuit", introdus, într-un violent contrast stilistic, de Miron Radu Paraschivescu, în poemul său **Tristă e viața de mort** din ciclul **Cîntice țigănești**: „Nu găsesc că-i vreo scofală / Să fii mort și-n strai bogat, / Nici nu cred că e vro fală / Să fii sfîrv și **pomădat**, / Că decît așa găteală / Viu prefer — și-n pielea goală". **Pomădat** are și dubletul **pomăduit**, care, bineînțeles, pornește de la un verb de conjugarea a IV-a, **pomădui**, format tot din **pomadă**, dar cu sufixul verbal **-ui**. Sadoveanu, în povestirea **Doi feciori** din ciclul **Dureri înăbușite**: „Știa prea bine că fecioru-său e un fante frumos, **pomăduit**, înmănușat, care bate asfalturile și colindă balurile; știa prea bine unde se duc banii strînși cu atîta trudă". În schimb **pomăzui**, bine reprezentat în textele vechi, nu are nimic comun nici cu **pomadă**, nici cu **pomezi**, ci este nu slavism semnificînd „a mirui", „a boteza"; „a consfinți", „a consacra". La Sadoveanu, verbul devine mijloc evocativ, că în acest crîmpei din **Frații Jderi**: „Avea dreptate înalt prea sfințitul Teoctist, cînd a ieșit la Direptate **să pomăzuiască** pe Vodă Ștefan".

Pomadă a dezvoltat și un sens tehnic, denumind un „produs farmaceutic de uz intern, preparat dintr-o materie grasă în care s-au încorporat una sau mai multe substanțe medicamentoase și care este folosit pentru tratarea unor afecțiuni ale pielii". Faptul că, în fragmentul sadovenian care urmează, acțiunea se petrece într-o „spițerie" pledează de la sine pentru identificarea sensului precizat anterior: „Sfatul avea loc chiar acolo, între **rafturi cu pomezi și spirturi**, și băiatul cel palid și trist umbla printre noi". De astă dată, **pomadă** beneficiază de pluralul său „normal": **pomezi**.

Un interes deosebit, nu numai lingvistic, prezintă originea neologismului **pomadă**, mai bine-zis, a modelului său francez: **pommade**. Într-adevăr, acesta din urmă se lasă despicat în **pomme** „măr" și sufixul, foarte productiv, **-ade**, dacă nu cumva a fost împrumutat din italianul **pomata** „unsoare de mere". Sensul inițial s-a extins și s-a diversificat. Dar legătura dintre **pomadă** (fr. **pommade**) și ideea de „măr" se realizează numai în franceză, unde „mărului" i se zice **pomme**, în timp ce același etimon latin, **poma** „fruct", „rod" (de fapt: „fructe", „roade", dar neutrul plural a fost simțit ca un feminin singular) și-a păstrat, la noi, sensul originar: **poamă**. Menționez că, în textele vechi și prin Moldova, **poamă** și-a subțiat înțelesul, ajungînd sinonim pentru „struguri". Demostene Botez: „Ușa mare de la cramă / Este coasă din țițini / Că-i în toi **culeș de poamă**"; Sadoveanu, **Țara de dincolo de negură**: „— [...] Ne suim repede-n sănii și mergem la mine acasă, unde ne-așteaptă femeia c-un cuptor de plăcinte. Și dăm cep și la un butoiaș **de poamă fragă**".

Ca structură lingvistică, **pomadă** se rînduiește lîngă derivatele neologice cu **-adă**, care însă denumesc, de obicei, băuturi răcoritoare făcute din... fructe (**poma**): **citronadă, limonadă, oranjadă** și **soconadă**, aceasta din urmă, ticluit după modelul lui **limonadă**, prin falsa analiză a sufixului.

G. I. TOHĂNEANU

Publicăm mai jos două opinii privitoare la examenele de admitere la Facultatea de litere și filosofie a Universității din Timișoara.

MERSUL PE JOS

Majoritatea celor ce se prezintă la admitere vin cu manualul învățat pe de rost. Știu frază cu frază, sînt la curent chiar cu virgulele. Li s-a dat subiectul **Drama intelectualului în opera lui Camil Petrescu.** ei îți oferă capitolul **Camil Petrescu,** da capo al fine. Nici un gînd personal, nici o tentativă de selecție și sinteză. Dînșii merg la sigur.

O candidată a venit la contestații furioasă că a luat șase. Păi, zice, am învățat la școală că orice lucrare trebuie să înceapă cu o introducere. Bine, îi spun, dar introducerea dumitale începe cu Miron Costin. Da, insistă candidata, dar am vrut să fixez locul lui Camil Petrescu. Toți cei care au sosit cu contestația, care mai nervoși, care mai timizi erau siguri, că au făcut cum nu se poate bine și că au început cu .locul.Și că dacă în manual scie despre Marcej Proust, trebuia să-i dedice o pagină și relației lui Camil Petrescu cu ilustrul Marcel. Păi nu e important, păi nu e adevărat ?. Este îi spun contestatarei, dar vi se cerea altceva.

Și mai răi au fost cei învățați, în ore de meditație păguboase, de profesori proști. Dacă autoritatea manualului nu suferă replică, autoritatea profesorului-meditator care vrea să facă bună impresie mamiței e teribilă. Așa m-a învățat cutare, zice furios contestatarul. Cum adică, n-are dreptate ? Cum adică, dumnealui, dînsul nu l-a învățat pe candidat exact ce trebuie ? Uite îl întreb pe contestatar, dumneata ce-ai gîndi despre **drama** intelectualului ? Ce înțelegi prin dramă ? Prin drama intelectualului ?.

Facem conversație, dînsul uită de necaz, de cele cinci sutimi necesare și îmi spune. E inteligent, cu puțină atenție, cu puțină grijă... Așa ar fi trebuit să scrie ? Dar manualul ? Păi n-am corectat după manual ?

Mai discutăm și despre superlative Pe primele două pagini sînt vreo cincizeci. Marele scriitor, cel mai mare roman, magistralul personaj. Nu sînteți de acord cu mine, întreabă junele. nu-i așa cum am scris ? Nu e Camil Petrescu cel mai mare ? Nu pot să-mi exprim adeziunea...

Îi explic că superlativele sînt, de obicei, rele conducătoare de adevăr. În cele mai multe cazuri, ele traduc o lene a gîndirii. Rău lucru pentru un intelectual e să fie legat fedeleș de superlative !

Cea mai dificilă dintre contestatare a fost o tînără care, manifestîndu-și admirația pentru Camil Petrescu, se încerca în ample divagații lirice. Adaugă poeme cu floricele, fluturi și steluțe frazelor (altfel corect citate) din opera lui Camil Petrescu. „Eu știu că într-o asemenea lucrare contează originalitatea. Am vrut să fiu originală", se revoltă poetesa.

Mă gîndesc că înainte de examenul de admitere, poate înainte de bacalaureat, poate chiar în cadrul orelor de dirigenție tinerii aceștia ar trebui să afle că se pot exprima cu **cuvintele lor.** Că a bine ă se exprime cu cuvintele lor. Ele se învață, așa cum se învață mersul pe jos.

Cornel UNGUREANU

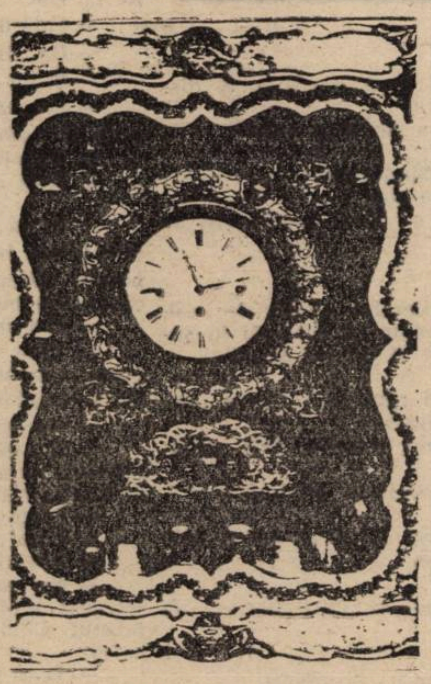

Reflecții didactice

În lumea de azi o sumedenie de lucruri trebuie văzute altfel. Gîndite altfel. Ca să se întîmple acest lucru trebuie să aproximăm cît mai exact cu putință cum se naște gîndul viu, acela care trăiește prin el însuși și poate fi echivalat cu un fel de descoperire uimită a unui lucru sau a unor relații dintre lucruri. Gîndul care se naște provoacă în cel care i-a dat naștere o bucurie lăuntrică, o satisfacție dată de faptul că gînditorul începe cu adevărat să **existe,** adică să fie în diferență cu ceilalți, să intre în marea diferență. În urmă cu cîțiva ani, lucrurile acestea îmi erau complet indiferente, iar limbajul de trandafir al colocviilor didactice nu-mi spunea nimic. Acum îmi dau seama că astăzi sîntem în fața unei crize a școlii, născută din chiar faptul că acele colocvii nu spuneau nimănui nimic. Și nici nu puteau să o facă, atîta timp, cît nimeni nu vroia să treacă dincolo de învelișul ritualizat prin ședințe și consilii profesorale al unor așa numite concepte didactice. Și totuși, simplu vorbind, ce este în învățămîntul umanist, învățătura? Și tot simplu, aș spune că este o provocare a gîndirii. A gîndului. Moartea învățămîntului umanist este să reproduci de-a gata învățătura învățătorului. În acest caz, învățătorul nu este el, este altul, limbajul său nu este al său, iar gîndul se stinge în el și moare pentru că diferența devine identitate.

Ani de zile s-a atras atenția asupra acestui tip de ucenicie la o margine de clișee și stereotipii roase de timp și de îndelungi întrebuințări și nimeni nu a gîndit asupra acestei învățări pasive, altfel decît prin dezavuări de circumstanță pe la întruniri plicticoase. O revoluție în învățămîntul umanist, echivalentul unei revoluții în conștiințe, nu este posibilă, pentru că nimeni nu provoacă pe nimeni; există în lumea aceasta a noastră un fel de politețe subordonată față de valorile culturii naționale, care sînt „cel mai", sau „cea mai", în funcție de gen. Cel mai adesea nici o altă relație în afara acesteia nu se stabilește cu ele, odată ce a fi în relație cu ceva anume, pretinde — nu-i așa? — să fii cît de cît **altfel** în raport cu valoarea relaționată. Or, în momentul cînd ceva anume este **cel mai** sau **cea mai,** capacitatea de relaționare a acelei valori este subminată prin chiar superlativul plăcării. În fapt, în acest din urmă caz, comentatorul se mulțumește cu o reverență plecată și impersonală, care îi prezervă dreptul la o lene mentală la care îl ia de complice și pe elev. Nu altfel am procedat eu însumi pe vremea cînd consideram învățătura o corvoadă plicticoasă. Acum gîndesc altfel și aș vrea să-i provoc și pe alții să gîndească asupra unor termeni atît de „definitiv", prăfuiți, precum aceia de învățătură, elev, didactică. Întrebările de pus ar fi, bunăoară, dacă este învățătura doar atît, adică o transmitere de „cunoștiințe, priceperi și deprinderi"; este învățătura un fel de subordonare comodă, o liniște băltită care se întinde ex catedra, este învățătura doar atît: o sumă de cunoștințe care trebuie așezate meticulos, după ritmul programelor școlare hotărîte de minister, în mintea, deprinderile și priceperile ucenicului? Este învățătura ceva care se exportă identic la nivelul aceleiași teme de la a „unșpea B" la un unșpea C". Dacă este numai atît, ne apucă o plictiseală fără speranță: plictiseala de serviciu a învățămîntului umanist românesc!

Gîndurile de mai sus mi-au fost stîrnite de experiența „didactică" pe care am dobîndit-o în urma corectării lucrărilor pentru admitere la Facultatea de filologie. Ce am constatat? Comentariile sînt reproducere de-a gata, se practică un fel de vorbărie bîrfitoare despre Ela și Ștefan Gheorghidiu, despre Ladima și dezgustătoarea Emilia, există o tentație a excesului în caracterizări și o dorință de a umple pagini multe, cît mai multe. Nu am întîlnit lecturi critice care să valorizeze cît de cît operele în chestiune. Am întîlnit în schimb interpretări în flagrant delict, care nu aparțin învățăcelului, ci taman învățătorului, cum ar fi aceea după care Ela exprimă, prin nume, legătura cu Ștefan Gheorghidiu, soțul ei (vezi ideea platoniciană a jumătăților care se caută), prin faptul că este urmarea combinației pronumelui personal, la a treia masculin, **El,** la care se adaugă litera (ca să nu-i spun articol hotărît!) a, ca semn al feminității.

Ce-i de făcut, ne întrebăm, și răspunsul este unul singur: să eliberăm învățămîntul din totalitarismele vechi și să ne punem cu toții întrebarea pe care nu ne-am pus-o în atîția ani cheltuiți cu colocvii, lecții deschise, schimburi stresante de experiență didactică, și anume: ce este „totuși, în învățămîntul umanist, învățătura?

Daniel VIGHI

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

XXXIV)

ESOTERISM ȘI FRANCMASONERIE
(Urmare din numerele trecute)

Următorul invariant al clasificării preluate din P Riffard este **științele oculte.** Trebuie spus, întîi, că sensul cuvîntului știință, în esoterism ori în lumea tradițională, diferă de cel al lumii moderne. Traducerea lui cît mai aproape de adevăr ar fi : cunoașterea secretă a realităților ultime, gnoză, demers anagogic. Dacă în lumea modernă știință înseamnă tot ce este rod al observației nemijlocite ori al deducției logice, fără a implica defel eu-l cunoscător într-o raportare teleologică, științele oculte (ca, de altfel, și artele oculte), implică, în exercițiul lor, o mutație ontologică. P. Riffard crede că exemplul tipic pentru științele oculte este **hermeneutica,** aceasta putîndu-se defini, succint, astfel : totul este apt de a fi interpretat din mai multe perspective și prin diverse modalități, însă nici una din aceste interpretări nu este singura adevărată.

Celelalte științe oculte ar fi :

— **Inițiatica** — inițierile tribale
  — inițierile mistice (în societățile secrete)
  — inițierile spirituale (stările superioare de conștiință)
— **Metafizica** — cosmogonia, cosmosofia, escatologia cosmică
  — teogonia, teosofia
  — antropogonia, antroposofia, escatologia individuală
— **Știința ciclurilor** — știința erelor lumii
  — hieroistoria (știința ciclurilor umanității)
  — știința calendarului
Știința literelor și a numerelor — steganografia (criptografie ocultă)
  — combinația literelor (Kabbala)
  — etimologia ocultă
  — știința formulelor, caligrafia
— **Știința mișcărilor** — astrosofia
  — armonica (muzică)
  — cinematica
— **Știința numerelor** — aritmologia
  — aritmosofia
— **Știința minunilor** — paradoxografia (știința faptelor miraculoase)
  — știința presimțirilor
— **Simbolica**

Cum se poate lesne observa în sumarul tabel de mai sus, ceea ce are legătură cu masoneria este inițiatica și știința numerelor. Atunci cînd a fost analizat invariantul **Numărul,** am arătat rolul pe care, încă din Antichitate, acesta l-a jucat ca simbol al operei perfecte a Creatorului. Proporția de aur (numărul de aur, secțiunea de aur) este binecunoscută în acest sens, iar faptul că masoneria operativă a utilizat-o este de domeniul evidenței. Extrem de interesantă este prezența unei alte științe în ritualul masonic, anume a științei literelor, știință care, îndeobște este asociată cu kabbala ebraică și renascentistă ori cu islamismul. La finele articolului **Știința literelor** (ilmul-hurûf, în arabă), René Guénon remarcă, într-o notă : „Este cel puțin curios de remarcat că simbolismul masonic însuși, în care „Cuvîntul pierdut" și căutarea sa joacă un rol important, caracterizează gradele inițiatice prin expresii vădit împrumutate din „știința literelor" ; a silabisi, a citi, a scrie. „Maestrul", care printre atributele sale are și pe acela de „a trasa tabloul", dacă ar fi ceea ce trebuie să fie, ar fi capabil nu numai să citească, ci și să scrie în „Cartea Vieții", adică să coopereze conștient la realizarea planului „Marelui Arhitect al Universului".

(Pierre A. Riffard, **(L'Esotérsime, Ou' est-ce que l'ésotérisme ? Anthologie de l'ésotérisme occidental,** René Guénon, **Symboles fondamenteaux de la Science Sacrée,** Jean-Paul Corsetti, **Histoire de l'ésotérisme et des sciences occultes).**

Marcel TOLCEA

(va urma)

COSTEL BABOŞ

UN OM DIN WAYFALUA

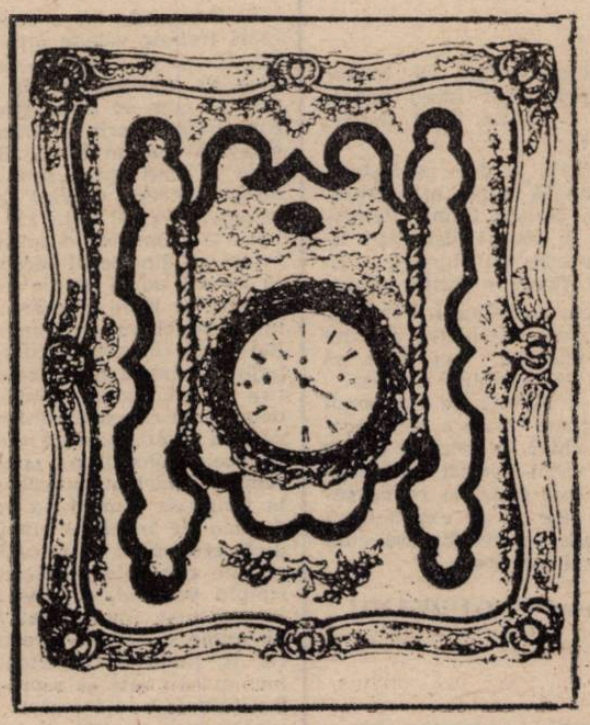

— Hm, pesemne, vii de departe.
— Aş spune că vin din vest. Un oraş din vest.
— Poate chiar Lugoj ?
— Nu, în nici un caz.
— Sau Buziaş ?
— Nici.
— Atunci Jimbolia, Sînnicolau ... !
— Nu, nu.
— Dar eşti bănăţean ...
— M-am născut în Ardeal. Meseş. Satul Wayfalua, dacă vă spune ceva.
— Povesteşte-mi. Pe-acolo nu se întîmplă nimic?
— Tocmai mă întorc, nici nu ştiu încotro s-o apuc. Povesteşte.

☆

— Nu voia să pornească. Îmi venea să o sparg. Să mă lase în mijlocul pădurii ? Singur ? Noaptea ?
— Ai spart-o ?
— Era a unui coleg. O împrumutasem în schimbul a trei litri de ţuică. La noi, ţuica se face tare.
— Ca în tot Ardealul.
— La noi se face şi mai tare. Se bagă şi găinaţ.
— Găinaţ ?
— Da. Unii au oroare, dar găinaţul dă tărie bună.
— Povesteşte.
— Nu voia să pornească. Pace !
— Trebuia să te lasi păgubaş. Te puteai culca în ea pînă dimineaţă.
— Am împins-o.
— Era la vale ?
— Era un drum lăturalnic de ţară. Mă gîndeam s-o ascund. Să nu cumva ... în timpul nopţii. La noi s-a mai întîmplat. I-a furat-o din curte. După ce-a umblat cît a umblat cu ea şi şi-a făcut damblaua, a aruncat-o într-o prăpastie.
— Şi n-aţi aflat cine ?
— A mărturisit singur înainte să-şi dea duhul. Fiindcă l-a tăiat unul cu o coasă.
— Vreun ortac de-al lui ?
— Nu ştiu. Îl chema Gligor. Ăstalalt dormea în fîn, iar Gligor nu l-a văzut, că nu se luminase bine de ziuă.
— Povesteşte.
— Pînă la urmă, am intrat într-o poartă.
— O casă în inima pădurii ?
— Mai multe. Pe celelalte nu le distingeam, nu era lumină la nici o fereastră. Am sărit peste gard şi am bătut la uşă. Am tot bătut. După un timp, au început să mă doară buricele degetelor.
— Poate nu voiau să deschidă.
— Am bătut şi cu picioarele.

☆

— Wayfalua.
— Interesant nume. Sat de nemţi ?
— Românii de cult Ortodox. În afară de birtaş.
— Evreul dracului. Ăştia se bagă peste tot.
— Al nostru era slovac. Vranek. A murit de cancer.
— Şi ce s-a întîmplat ?
— În noaptea aia nimic. Mi-am aşternut în maşină
— Nu ţi-a fost frică ?
— De aia m-am şi foit atîta. Abia în zori am reuşit să adorm. M-a trezit, pe la amiază, un nechezat de cal. Îmi nechezase chiar la ureche. Am sărit speriat, doar blocasem toate uşile, iar geamurile erau ridicate. Şi, în afară de asta, am fobie faţă de cal.
— Poate-ai visat.
— Poate. Că n-am văzut nici urmă de copită. Sărisem atît de brusc de pe banchetă încît m-am lovit cu capul de parbrizul din faţă. Şi mi s-a întunecat imaginea.
— Şi ce s-a mai întîmplat ?
— Am bătut iar în uşă, cît am putut.
— Mult ?
— Pînă s-a deschis. Singură. Nu era nimeni înăuntru. Pe plită fierbea ceva. O oală cu apă şi fasole.
— Înseamnă că era, totuşi, cineva pe-acasă.
— Nu era nimeni. Am intrat în fiecare încăpere şi-am întrebat.
— Dar oala ?
— O fi fost pusă de mai de mult. La noi se mai obişnuieşte. Mama avea fasole şi de zece ani. O punea să fiarbă zile întregi.
— Mai e şi focul. Cine l-a aprins ?
— Nu m-am uitat să văd dacă ardea ceva în vatră.
— Şi ce s-a mai întîmplat ?
— Am ieşit afară să caut mai departe. Cînd colo, m-am împiedicat de oala cu fasole şi am răsturnat-o. Noroc că nu s-a vărsat toată.
— Păi nu era pe sobă ?
— Nu. Cît timp am hălăduit eu prin camere, careva a mutat-o pe treapta de piatră ce dă în prispă. Mama mai făcea aşa, ca să răcească ciorba mai repede.
— Înseamnă că era cineva acasă.
— Nu era nimeni. Am strigat prin curte pînă am răguşit. Nu ţin minte să mai fi răguşit vreodată. Am strigat cît nu strigă alţii într-o viaţă-ntreagă.
— Poate strigai prea tare. Şi s-au ascuns ...
— Nu m-au auzit nici vecinii.
— Şi ce s-a mai întîmplat ?

☆

— Strașnic !
— Ba deloc. S-a petrecut ceva groaznic. A dispărut.
— Ce-a dispărut, doar n-a dispărut satul ?
— Chiar el.
— Nu se poate. Cum aşa. Cînd asta ?
— Mai bine de trei sute de ani.
— Absurd. Şi tu ? Vrei să spui că eşti atît de bătrîn ?
— Ajung şi acolo.
— Continuă atunci.
— Am auzit din nou nechezatul acela de cal, strident, în ureche ; şi am început să cotrobăi în şură, în grajd, în cocină, pînă şi în coteţul de găini.
— Şi ?
— Numai balegă şi rahaţi proaspeţi peste tot. Iar dobitoace, ca-n palmă. Muream.
— Or fi fost duse pe cîmp, undeva. Prin pădure. La păscut.
— Şi nechezau nucii dimprejurul grădinii ?
— Continuă.
— M-am întors iar în casă. Cînd să intru, oala cu fasole nu mai era pe treaptă.
— Se răsturnase.
— Era pe masă. Cu o farfurie plină alături. O lingură şi o felie de pîine.
— Ai mîncat-o ?
— Am băut-o. Eram hămesit. Şi pîinea.
— Ai băut-o ?
— O unsese cineva, cu smîntînă. Aşa făcea şi mama. Era proaspătă ... Dar degeaba întrebi, nu era nimeni.
— Continuă.
— Iară ies, mă-mpiedic.
— De oală !
— Ba de-o găleată cu apă rece, trasă atunci. M-am udat tot. Parcă mă îmbătasem.
— O fi lăsat-o careva, intenţionat.
— Cine s-o lase, că nu era nimeni. În sfîrşit, deslușesc un zgomot suspect la porumbar. Numai acolo nu căutasem. Merg, deschid porumbarul şi zvîrr ! — pasărea. Mă izbeşte cu o aripă în obraz. Neavînd nimic la-ndemînă, mi-am scos o gheată şi-am aruncat-o după ea. Am nimerit-o în cap.
— Numai în cap ?
— Da. Că avea un cap cît toate zilele. Greu să nu-l nimereşti. Nu ştiu ce pasăre să fi fost.
— Pupăză.
— Pupăză cu ciocul galben ?
— Sau bufniţă.
— Nu. Avea creastă şi guşă. Ce să caute în porumbar ?
— Ai avut timp să observi atîtea amănunte ?
— Cînd s-a oprit. După ce-am pocnit-o.
— S-a oprit sau a căzut ?
— S-a oprit.
— S-a oprit fiindcă a căzut !
— S-a oprit în aer. Sta înţepenită. Ca păsunile alea de la teatru ce atîrnă de un fir nevăzut. Numai că asta n-avea fir, am verificat. Sfida toate legile gravitaţiei.
— Ce-i aia „gravitaţie" ?
— O lege care nu te lasă să creşti cu capul pînă în nori.
— Deşteaptă lege.

☆

— Asta-i tot ?
— Cum să fie tot ? Încă nu ţi-am vorbit despre cel cu care m-am întîlnit ...
— Deci, pînă la urmă, tot era cineva acasă.
— Nu era nimeni. În tot satul nu era nimeni.
— N-ai spus, adineaori, că te-ai întîlnit cu un tip ?
— N-am spus.
— Ba ai zis.
— Ce-am zis ?
— „Cel" cu care te-ai întîlnit ...
— Am zis.
— Şi-atunci de ce spui că n-ai zis ?
— Fiindcă n-am zis.
— Pînă la urmă, te-ai întîlnit sau nu te-ai întîlnit ?
— M-am întîlnit.
— Cu un tip !
— Nu.
— Dar cu cine ?
— Cu cel care necheza.
— Cu calul ?
— Nu.
— Şi cine necheza ?
— Nu ştiu. Era mic, ca un bostan ; şi se tot holba la mine cu un ochi.
— Numai cu unul ?
— Nu avea decît unul.
— O fi fost dracu'.
— Dracu' să-l ia ! Că era să fac pe mine. Atunci mi-am dat seama, pentru prima oară, ce înseamnă să-ţi fie frică, ce-nseamnă să fii speriat şi ce înseamnă să te scapi în nădragi.
— Tu te-ai scăpat, sau numai era ?
— Am apucat să-mi desfac cureaua şi să mă aşez pe vine.
— Faţă de ăla, de ochios ?
— Ba chiar pe ei.
— Şi nu ţi-a ars una în dos ?
— Nu, că n-avea picioare. Era rotund ca un pepene şi n-avea nici mîini. Numai gură.
— Te-a înjurat.
— Doar a nechezat de era să-mi sară timpanele.

— Eram nebun să mai rămîn? Am urcat în maşină şi-am luat-o la sănătoasă. M-am şi mirat c-a pornit, ultima oară o lăsasem defectă. După numai cîţiva km intram pe Valea Cizerului.
— Cizerului ?
— Vine de la Caesar ... Eram derutat. Ştii, comuna asta se învecinează cu Wayfalua. Însă Wayfalua n-am găsit-o nicăieri.
— Nu existau indicatoare ?
— Nu mai fusesem pe-acolo din copilărie. Am întrebat pe cineva. Mi-a spus că n-a auzit de numele ăsta în viaţa lui.
— Poate chiar nu auzise.
— Cum să nu audă, dacă erau învecinate.
— Înseamnă că a minţit. Crezi ?
— Nu mai ştiu ce să cred. Toţi cei pe care i-am întrebat mi-au relatat acelaşi lucru. Povestea cu prostul. Cînd toţi spun că eşti prost, nu mai ai încotro.
— Te-ai lăsat.
— Parcă puteam ? Nu puteam. Am căutat mai departe. Însă cei de la arhive mi-au pus în vedere : „Satul există, dar a dispărut în urmă cu 300 de ani!"
— În continuare ? Ce altceva decît să mă întorc ?
— Să te întorci ? Unde ?
— Acolo ! Voi reface întregul traseu. Trebuie neapărat să aflu cum se numeşte locul acela.
— Poate era chiar satul pe care-l căutai. Wayfalua
— În cazul ăsta trebuia să-mi întîlnesc părinţii. Să mă revăd cu prietenii. Cu vecinii. Or, acolo, nu era nimeni.
— În sfîrşit, fie. Nu-ţi ascund, am făcut puţin pe naivul. Ţi-am văzut certificatul de naştere săptămîna trecută, cînd ai venit. Şi m-am interesat si la arhive despre istoria acelui sat Nu ştiu ce să spun. Poate că cel mai bun lucru ar fi să te însoţesc, pentru-a putea verifica personal.
— Sigur. Sigur. Mi-ar face mare plăcere. Să plecăm, am putea chiar de mîine.
— A, nu. De mîine nu. La noi, duminica, nu se fac externări. Abia poimîine.
— E bine şi poimîine. Atunci rămîne pe poimîine.
— Da, pe poimîine.
— Mă duc să mă bucur în cameră la mine. Sînt şi puţin obosit, o să mă culc.
— Ai dreptate, e tîrziu deja. Anunţă tu stingerea, te rog.
— Anunţ.
— Şi nu mai vorbi cu nimeni despre ce-am discutat. Noapte bună !
— Noapte bună !

MIDSOMMAR

(Noaptea soarelui de miezul nopții)

Midsommar —
Este Suedia în floare

Noaptea —
Cînd Soarele se culcă cu Luna

Cînd inimile urcă la cer
Să învețe limba Raiului

Cînd Dumnezeu se arată la față
Și îmbată luminile.

GABRIELA

Pe Gabriela
am cunoscut-o pe plaja
de la Ravena.

Ce-ar fi dragostea fără Dante — zise
Și-mi puse degetul pe buze să tac

Așa se nasc speranțele.

Apoi începu
Să-și dezvăluie frumusețile
Gîndurile ei nu treceau de orizontul privirii
Nu-i mai păsa
Dacă pămîntul este rotund sau nu

În dragoste vorbesc inimile —
Îmi șoptise

L'amor che move il sol e l'altre stele.

NATURA

Am ieșit în Natură
Să văd Viața.

O mierlă
Se chinuie să urce pe stînca unde doarme soarele.

O albină
Își face fagure din raze de păpădie

Numai Mitică
Așteaptă Soarta
Să-l ducă în Rai cu ascensorul.

M-AM TREZIT

M-am trezit într-o lume
Pe care n-o cunosc.
Cîțiva lilieci au venit să mă execute
Cică am dormit prea mult
Și-am uitat să culeg florile
Ce cresc împotriva vîntului.

Tu nu ești de aici — țipară.
Poeții sînt vicleni
Se ascund în vis
Prind stelele cu ace de gămălie.

Habar n-am de culorile aprinse ale lumii
Eu mă gîndesc la ape
Și mă mir
De ce nu se revarsă mările
Cînd toate rîurile se varsă în ele.

AM ÎNTÎLNIT

Am întîlnit Viața plîngînd pe stradă
Și viața mi-a spus :
Ura a scos dragostea din lume afară
Sufletul e la abator
Așteaptă să moară.

Am întîlnit Libertatea sîngerînd pe stradă
Și Libertatea mi-a spus :
N-am vrut să stau cu taurii la masă
Minciunile se coc în grădină
Adevărurile în abis.

Am întîlnit pe Sfîntul Petru mergînd singur pe stradă

Și Sfîntul Petru mi-a spus :
De cînd l-au răstignit pe Isus
Dumnezeu nu mai îndrăznește să coboare printre oameni

încă sîngerează în nopțile de sus.

ION MILOȘ

— Purtăm acest dialog în Chișinău. E 1 septembrie 1992. Cum te simți la Chișinău, azi, 1 septembrie 1992 ?

— Trăiesc aceleași emoții pe care le-am trăit în 1968, cînd am pus prima oară piciorul pe pămîntul României, țara limbii mele materne. Mă aflu în Basarabia pentru prima oară.

— Cum arată Europa văzută de la Chișinău ? Crezi în destinul tău european ? Crezi în Europa ?

— Cred în lume, de ce să mă limitez la Europa ? Cred în înțelepciunea care spune : omul e dator destinului său. Sînt un român născut în străinătate, la Salcia, în fosta Iugoslavie. Nu m-am întîlnit cu România, al cărei produs spiritual sînt, decît la 38 de ani. Întîi am cutreierat Europa și abia pe urmă am ajuns în România. Am fost format de cultura europeană. De cultura franceză, cea care dă tonul culturii europene. Dar nu pot nega ceea ce sînt din naștere, românitatea mea. Toată viața am manifestat acest sentiment care n-a fost înțeles în România. Un om care se naște între străini, n-are de ales decît drumul tuturor oamenilor.

— A apărut recent în Suedia, în selecția și alcătuirea ta, o antologie a literaturilor iugoslave, acum fost iugoslave. E ultimul document a cinci decenii de cultură. Cum te definești față de fosta Iugoslavie ? Dar față de Iugoslavia de azi ?

— Sînt convins, nu numai datorită lui Vico, de evoluția ciclică a istoriei. Eu sînt născut în 1930 — anul de vîrf al crizei mondiale. Am crescut în timpul unui război care mi s-a părut că a înlăturat orice tendință de ură și dezbinare. Am trăit într-o Iugoslavie a spiritului partizan. N-am avut niciodată impresia că popoarele Iugoslaviei s-ar urî. Existau, în fosta Iugoslavie, vreo 2.000.000 de căsătorii mixte.

Anii au zburat și desfășurarea ciclică a istoriei a început să-și arate colții. Ceea ce a fost bine șaptezeci de ani e considerat acum rău lumii. Ceea ce a fost rău e considerat acum a fi singura dezvoltare pozitivă a omenirii. Naționalismul și fascismul sînt în marș. În Iugoslavia e o rușine să fii ce-ai fost : tot ceea ce a fost pozitiv altădată e considerat criminal azi. Au reușit să realizeze ceea ce nici Hitler n-a reușit.

— N-ai fost niciodată un optimist. Zecile volume de poezii originale, de traduceri în sau din suedeză vorbesc suficient despre autoritatea ta în spațiul european. În numele acestei experiențe unice de scriitor care a străbătut și s-a specializat în mai multe culturi europene, speri că va fi bine ?

— Nu-mi dau seama unde va apare raza. Naționalismul, fascismul au dus la crize violente și la războaie. Mi-e teamă. Nu vreau să pozez în om lipsit de speranțe, dar mi-e teamă.

(Cornel Ungureanu)

PE IARBĂ

Stau culcat pe iarbă.
Privesc soarele.
Soarele caută urmele vieții
Prin cimitire.

În tufișul de alături
O albină
Se zbate
Să scape din mreaja unui păianjen
Așa cad toți
Cei ce cred în muncă
Și în zbor
Zise păianjenul în sinea lui
Sugînd cu lăcomie mierea.

Norii lunecă pe apa cerului

Oare la ce se gîndește
Dumnezeu
În clipa aceasta.

VARĂ BALCANICĂ

E cald ca într-un cuptor în Balcani
Orele sar în fîntînă să se răcorească
Bărbații stau culcați la umbră cu sexul în sus
Femei cu sîni aprinși cer dragoste și ploaie

Viața se scaldă în apa stătută a golului auriu
Suflete de ciubuc se hrănesc cu moft și cu neant
Lume de colaje. Civilizație de armăsari.
Profeții vînd soarta prin iarmaroace.

IEȘIRE

Nu mă interesează
Dacă pisica este albă sau neagră
Dacă știe să prindă șoareci sau nu
Important este că este
Să stea îndrăgostită
În poala mea
Și să toarcă molcom raze verzi de lună,

Nu e nevoie să mă credeți
Cînd vă spun
Că în Suedia fructele se coc la ger
Că oamenii își răcesc inimile
Ca să simtă mai tare
Dar e bine să știți
Că popoarele care nu pot să facă
Din vorbe — semințe
Nu vor mai ieși din iarnă.

MIORIȚA ȘI VUKUL SÎRB

De unde atîtea zile negre peste țările noastre
Întreabă Miorița pe Lupul sîrb
Popoare puternice și oarbe
Ne mînă să ne batem
Cînd cu unii cînd cu alții
Să apărăm
Cînd pe unii cînd pe alții
Și luptînd ne pustiim.

Minți de polen
Ne fură izvoarele și visele
Și le vînd la talcioc pe complimente
Istoria ne strică
Viața se usucă
Rana de la Yalta încă sîngerează
Fatamorgana lumii pîngărite.

SUTJESKA — SARCIA

Se stinge viața în satul meu natal
Tinerețea a fugit peste hotare
Bătrînețea este la spital
Copiii nu mai vorbesc limba română.

Zilele seamănă cu nucul ce se usucă
Vîntul mătură amintirile din casele goale
Timpul nu-mi mai deosebește mîinile de față.
În turnul bisericii din satul meu zace postiu.

JUGOSLAVIA

Tito e mort.
Jugoslavii au început să se bată
Și mor
Ura atotstăpînitoare
N-au mai rămas decît :
Sîrbi
Croați
Sloveni
Musulmani
Muntenegreni
Macedoneni
Cîteva minorități fără culoare
Și cenușa morții oarbe.

DECOR

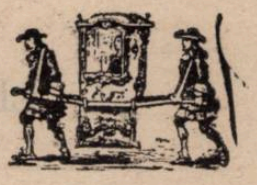

PLASTICĂ

ARHEOLOGII INTUITIVE

Relativizarea legilor științei aplicate asupra lumii exterioare, a naturii, îl conduce pe artist spre o cercetare a omului din unghiul psihanalizei. Este ceea ce fac și cei trei artiști care expun la galeria **Helios** din **Timișoara**: **Elisabeta Sepi, Daniela Beloescu și Călin Beloescu**. Alegînd ca motiv de cercetare corpul uman, cei trei își conduc analiza pe cont propriu, pornind de la corp ca de la o carapace exterioară, un element „obiectiv", ce deschide însă calea unor demersuri subiective, spre delimitarea eului interior. Titlul însuși al expoziției — „Arheologii intuitive" — indică această coborîre simbolică în adîncul ființei. Corpul, privit ca o „amprentă", ca o „urmă", ce stă mărturie locuirii sufletului, este așadar supus unei cercetări tatonînd în hățișul de ipoteze. Obiectivitatea unei științe umaniste, cum ar fi arheologia, care însă se construiește din supoziții clădite una peste alta, se întîlnește cu subiectivitatea „intuiției". Din studiile celor trei artiști, corpul se arată ca o relicvă ce păstrează, îngropate în cutele ființei, memoria subiectivă. Gestul lent de recuperare a memoriei, somnolînd ascunsă în adînc, este un gest senzual de apropiere, de învăluire, de înțelegere. Este ceea ce caracterizează demersul **Elisabetei Sepi**, artistă cunoscută publicului timișorean, stabilită de cîțiva ani la Heidelberg. Revenirea ei cu ocazia acestei expoziții este a mărturie a legăturilor afective cu orașul în care s-a format și pledează pentru intenția tot mai explicită de a participa cu regularitate la manifestările mai importante de aici. Pentru ea, corpul uman, feminin prin excelență, exprimă acest înveliș frumos, misterios și tandru, care reclamă o apropiere necesară decodificării. Aparența senzuală, de obiect perfect ce amintește uneori de torsurile lui Modigliani, cheamă privitorul să parcurgă drumul sinuos în căutarea sufletului.

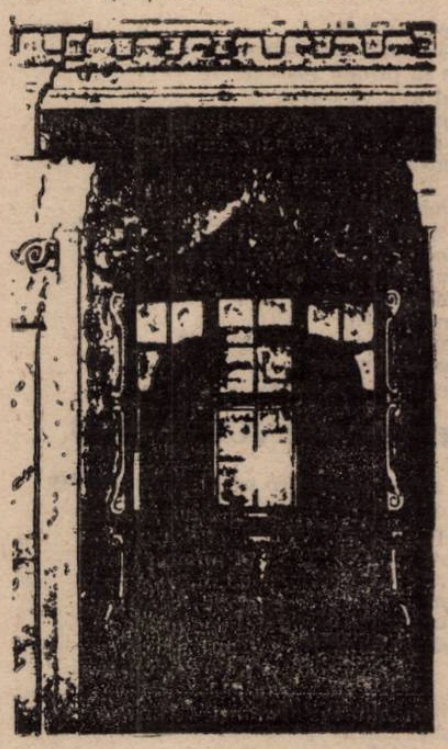

Dar ca într-o regie scenică de spectacol, această imagine, ademenitoare fără frivolitate conduce mai departe, la percepera „crudă", radiografică a anatomiilor **Danielei Beloescu**. Parcurgînd analiza mai adînc, artista decodifică învelișul exterior, demascîndu-i angrenajul de pîrghii — oase, articulații, mușchi. Această privire necomplezentă sesizează în același timp, într-o învălmășire halucinantă de fibre, carne și sînge, ritmul de curgere care inevitabil conduce la moarte. Dispuse într-o continuă antiteză, viața și moartea se amestecă aici într-un dozaj primejdios, cîștigînd și pierzînd mereu, într-o dinamică aflată pe muchie de cuțit.

Coborînd pînă în haosul biologic ca în infern, drumul de întoarcere este parcurs de **Călin Beloescu**. Aflat în căutarea unei durabilități dincolo de aparențe, pictorul și-a construit o tehnică adecvată; el sparge imaginea aparenței, o distruge, o alterează, pînă ce îi schimbă substanța, apoi o reconstruiește după legi proprii, obținînd o transmutație. Demersul său caută în însăși esența subiectivității, pentru ca apoi să se obiectiveze. Distrugerea imaginii realității percepute în mod convențional este subminată, pentru a fi reconstruită, dar după un efort de „obiectivare". Această realitate retranspusă este o abstracțiune, deci durabilă dincolo de timp. Contrar ritmului alert al căutării în labirintul lumii, Călin Beloescu opune construcția durabilă și lucidă, încercînd astfel, prin artă, transcenderea condiției umane printr-o „transmutație alchimică".

Această expoziție reunește așadar trei viziuni apropiate, complementare, de percepere a lumii, relevînd intuirea paradoxului însuși al ființei — nemuritoare într-un înveliș muritor.

Ileana PINTILIE

MUZICĂ

Zilele muzicale „George Enescu"

Consecventă cu sine, Filarmonica „Banatul" detașează în fiecare toamnă, cîteva zile de muzică înmănunchiate sub genericul din titlu. Astfel, începînd cu anii '70 prin strădaniile muzicianului Remus Georgescu, au rezonat la Timișoara în zile de septembrie prime audiții absolute din creația enesciană, am audiat interpreți de marcă și op-uri din repertoriul interpretului George Enescu. Cele cinci concerte din acest an au justificat într-o mai mică măsură titlul omagial: între cele douăzeci și patru de lucrări prezentate, au existat doar două op-uri enesciene, la care să mai adăugăm prezența unei pianiste franceze, Monique Duphil, care în copilărie a luat lecții cu George Enescu. Cam atît. În rest, concerte ca toate concertele.

Eclectic în alcătuire, primul concert a strălucit prin originalitatea dirijorului și muzicalitatea ieșită din comun o solistului. De la pupitrul dirijoral, Klaus Donat din Germania, un îndrăgostit de Timișoara, a optat pentru Rossini, Richard Strauss și Beethoven. Adeptul fără excepție al gestului „plastic", prin care sunetul este modelat, dirijorul se dezlănțuie, în același timp, conform unui temperament aprins. În acest context, desprinderea de podea în salturi cu ostentație, în cazul celei mai „cuminți" simfonii beethoveniene ni s-a părut neconcordantă cu fondul muzical. „Concertul pentru oboi și orchestră" de Richard Strauss, o muzică sub nivelul policromelor poeme simfonice, a fost ridicat la un nivel de interes pentru public de către oboistul Laurențiu Baciu. Respirația și inteligența îi permit lui L. Baciu construirea unor fraze largi, tehnica îi conferă agilitate, calități remarcate la pupitrul orchestrei și, din păcate, mai rar în tirade solistice.

Liliana Ciulei Atanasiu — acum, în S.U.A. și Monique Duphil — Franța au constituit tandemul interpretativ al serii următoare, un organism sudat prin complementaritate ritmică și de fior expresiv. Violonista românca aparține lumii, desfășurînd o activitate concertistică itinerantă pe meridiane diferite. S-a specializat se pare în muzică de cameră. S-au parcurs cu exuberanță, perlele de sonorități mozartiene, dificultățile „infernale" din Sonata op. 80 de S. Prokofiev, s-a detașat forța și diversitatea de filtre sonore în Sonata de Enescu și C. Franck.

Afișul Concertului de orgă susținut la Dom de către Franz Metz — Germania, a conținut și el deruta sa. A reieșit că ultimul punct e un concert de orgă și orchestră de Ch. H. Rinck. „Desfășurătorul" de sală, conceput de același secretariat muzical îl anunța : orgă solo, după cum a și fost. Pe lîngă lucrări deja prezentate în vară, F. Metz a parcurs un repertoriu de orgă, de la Bach și G. Muffat la Beethoven și Rinck. S-au delimitat însă lucrările de Mozart („Fantezia în Fa major" K.W. 608 și „Adagio, Allegro, Adagio" K.V. 594), în care forța „teraselor" dinamice baroce friza „ecouri" din viitorul romantic.

Penultima seară a fost rezervată muzicii contemporane, o muzică pentru care trebuie acordată toată atenția deoarece ea există. Fac acest lucru minunat trei muzicieni ai filarmonicii: Emil Sein — clarinete, saxofoane, deținător al Marelui premiu al Festivalului de Muzică contemporană de la Darmstadt — 1992, Sorin Petrescu — pian, Doru Roman — percuție. Munca lor este probabil cumplită și, din păcate, pustiul în care-o prezintă e deocamdată slab populat. Scena studioului Liceului de muzică era plină de instrumente minuite succesiv de aceiași trei muzicieni.

Din piesele prezentate de „Trio Contraste" aș remarca „Last post" de J. Bank, care este o „nebunie". Avînd la bază un reportaj de ziar, cu un conținut senzațional, muzica este fremătătoare. Instrumeniștii vorbesc și cîntă succesiv sau simultan cu instrumentul. Schimbările se fac firesc, complexitatea muzicienilor fiind deplină.

Încheierea s-a făcut cu un concert „mare" printr-un program major: G. Enescu — Simfonia I în Mi bemol major și L. van Beethoven — Concertul nr. 5 în Mi bemol major. Foarte frumos, dar de ce din nou Simfonia I Parcă am avea niște blocaje pe anumite opere enesciene. În rigoarea dirijorului Petru Oschanitzki s-au regăsit minuțiile lui Enescu notate în partitură, iar infinitul newagnerian al melodiei este mai degrabă al bronzului brâncușian. Ultimul concert pentru pian de Beethoven, „Imperialul", a avut în contribuția solistică a lui Dan Atanasiu o interpretare energică și corectă, deși, ceva în întregul interpretării a dislocat obișnuitul katharsis al acestei muzici.

Ovidiu GIULVEZAN

PICĂTURA DE CUCUTĂ

SCLEROZĂ ÎN PLĂCI

Incurabilă, boala pusă-n titlu cuprinde, prin extensie, un întreg strat social, al țărilor odinioară (și ceva mai tîrziu) comuniste, așezate compact între o firavă și bramburită legislație, abia stoarsă din teascul celor două camere ale Parlamentului, și un iceberg de HCM-uri și legi de la „tătuca" Stalin încoace, încă bine-mersi !, !, bune pentru pus în aplicare" libertatea și democrația" românească a anului de grație curent.

Dacă ar fi doar atît nici nu ni s-ar părea prea mult, pentru că, balcanici fiind, știm, fără o școlarizare prea înaltă în ale „economiei" că o interdicție „legală", dacă nu e nominalizată expres „carevasăzică că nu există" cum intuia și nenea Iancu acum un veac. Există însă un iceberg funcționăresc, ce cuprinde vreo 60 la sută din total, ce vine o dată cu vremile dinaintea recuceririi Varșoviei, Pragăi Budapestei, de temeinica armie sovietică, eșantion tampon pus ca un zid între ce zicem și ceea ce facem sau, mai exact, ce am putea face. E blestemul peretelui de gumă ce nici nu ucide, nici nu cedează, ci respinge fără a te răni fizic prea mult, de teama de a nu se culpabiliza și de a nu crea victime.

În acest context îți trăiești blestemele zilei cu seninătate stoică, unul după altul: „Să-ți implodeze televizorul și să-ți ardă una din cele trei camere regulamentare de bloc pentru patru persoane majore!" Să ți se afume cu gudron (negru — ivoriu Copșa Mică) pereții, cărțile, hainele!" „Să ți se coacă furnirul de la mobilierul brandemburgic în butaforie, numit Nina!" (cumpărat cîndva și devenit peste noapte un set de obiecte de lux), „Să-ți arate casa ca un cavou de familie domnească!", „Să nu ți se dea chenzina decît după ce trece echinocțiul de toamnă și vin ploile!", „Să-ți pice tablourile și tapiseriile arse de pe perete!", „Să ți se taie curentul electric pentru că nu ți-ai schimbat contorul, deși ești cu plătile la zi!". „Să ți se spargă țeava de apă caldă de la baie și să-i inunzi pe vecinii de dedesubt, indiferent de credințele lor politice!", „Să i se spargă o țeavă în peretele vecinului de deasupra și să-ți inunde living - room - ul cavou!", „Să nu-l poți vedea pe Michael Jackson nici la televizor decît în clipuri publicitare Pepsi Cola!" s. a. sînt simple evenimente de viață, ce-ți completează peisajul pre - electoral, mai derutant decît o cursă de cai pe hipodromul de la Ploiești, privită printr-un ochean întors, după consumul a 3/4 litru de whiski, la plus 36 de grade la umbră în stilul „smuls", ostășesc.

Numai că în alunecarea aceasta spre un abis cunoscut, comod prin credința neabătută în binefacerile deșertăciunii, se insinuează un alt nefericit blestem ce prinde, ține și se înfăptuiește:"... și să dea Domnul ca omul cel mai apropiat de inimă și de sufletul tău să ia chipul și fața celui mai aprig dușman al tău, cel ce te vrea, nici mai mult nici mai puțin, mort cel ce a făcut totul pentru asta, dar, ca dușman știut nu i-a mers!" Un blestem mai mare nici că i se putea da unui om pentru a putea să simtă la propriu aici, între vii, care e dimensiunea reală și exactă a singurătății morților. Coletele cu legi devin inoperante. Toate celelalte blesteme sînt niște oboluri date de cel credincios ieșit pe poarta bisericii celui sărac, să-și cumpere împăcarea cu Dumnezeu. Doar că azi atît filantropul habotnic, cît și cerșetorul sînt una și aceeași persoană, iar dania ia forma mutatului banilor dintr-un buzunar în altul. Iar peste toate, slujbașul de zi, ca și cel de odinioară se lovesc de tamponul de funcționari plătiți bine să măsoare toate „anonimele" (căci iar se poartă cu fin astea) și sărăcia lui (din dunga hainei spălate cu săpun Cheia și detergenți de împrumut), de cîte două, trei, cinci, ori pe an, pentru că slujbașul, este de fapt „obiectul muncii de control" și singurul. Rechinii, ca întotdeauna, bat la larg fără jenă. Resping facturi de milioane pentru că vor bani peșin, căci, nu-i așa?, leu-l de devalorizare și nici a pudel nu mai aduce aminte, oricît de mult l-am coafa.

Și-n timpul tuturor acestor mărunte evenimente scleroza legilor aplicabile penru unii, inoperante pentru alții, pune stăpînire pe structuri din societate, iar remorele stau lipite de burțile marilor rechini să le ciugulească pielea de resturi alimentare, feriți de riscul de a fi înghițiți vreodată, sau controlați de cineva. Iar slujbașul votează, votează, votează, ca o oaie dusă la tuns, un fel de „viitor previzibil" ce arată ca un bestem de boală incurabilă, dar nu-l dă mînă nici să se sinucidă, că... poate, poate!...

Paul Eugen BANCIU

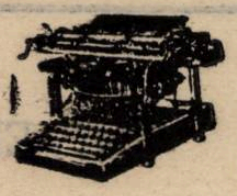

FILM

OBSEDANTELE FRONTIERE (I)

Pentru Milan Kundera, contradicţia **greu — uşor** rămîne cea mai misterioasă şi cea mai ambiguă dintre toate contradicţiile. Vrînd parcă să-i întărească afirmaţia, mişcarea cinematografică apare astăzi polarizată mai mult ca oricînd între percepţia unilaterală a **greului existenţial** (tema permanenţei frontierelor), respectiv aceea — la fel de unilaterală — a **imponderabilităţii vieţii** (leitmotivul dispariţiei lor).

Pasul suspendat al berzei, de Theo Angelopoulos ; cu Gregory Kan, Marcello Mastroiani, Jeanne Moreau ; Grecia / Franţa / Italia, 1991.

Un film-metaforă despre obsedantele frontiere, prezentat anul trecut la Cannes : avid de senzaţii tari oferite pe tavă spectatorilor, un tînăr reporter de televiziune începe o anchetă despre situaţia refugiaţilor clandestini dintr-un orăşel fără nume, azvîrlit undeva la graniţele Greciei. Într-o bună zi, crede a fi recunoscut în individul fantomatic ce-şi cîştigă existenţa vînzînd cartofi o mare personalitate politică dispărută misterios cu ani în urmă...

Un **no man's land** invadat de o mulţime forfotitoare, sordidă, ce aşteaptă fără speranţă o nouă îmbarcare spre un alt **nicăieri.** Între două poticniri, viaţa se scurge în tăcere, penibil de lent şi de monoton (iar imaginile lui Angelopoulos par filmate şi ele cu încetinitorul) : o jalnică petrecere, o absurdă răzbunare, o imposibilă nuntă. În anticamera infernului deja nimic nu mai e cu putinţă : dorinţele rămîn nerostite, enigmele — nelămurite, elanurile — împotmolite. Nu mai sîntem de mult noi înşine, dar nici nu devenim altceva. Asupra noastră apasă, înnebunitor, **greul nefiinţei. Pasul berzei** încremeneşte dureros, suspendat deasupra unei frontiere ce nu poate fi ignorată, dar nu va fi niciînd învinsă.

Night on Earth, de Jim Jarmusch ; cu : Gena Rowlands, Winona Ryder, Giancarlo Esposito, Armin Mueller-Stahl, Isaac de Bankolé, Béatrice Dalle, Roberto Benigni, Matti Pelonpää ; USA / Japonia, 1991.

Ca şi în **Mystery Train,** Jarmusch adoptă tehnica „nuvelei cinematografice" : cinci melodrame în miniatură, cinci variaţiuni pe aceeaşi temă a întîlnirii dintre un şofer de taxi şi imprevizibilii lui clienţi. Un impresar în Los Angeles, un negru din Brooklyn, o oarbă şi doi diplomaţi zairezi la Paris, un preot astmatic la Roma, trei beţivani finlandezi. Alte măşti aceeaşi cursă : în prezenţa şoferului de taxi, pe care ştiu că nu-l vor mai revedea niciodată, locuitorii obosiţi ai marilor oraşe uită să-şi joace rolul cotidian, lăsîndu-se surprinşi în tot sordidul existenţei lor. Hazlie melodramatică, ironică, pateţică sau grotescă, aceeaşi spumoasă gală nocturnă, din care lipseşte cu desăvîrşire fiorul tragicului : nimic nu se poate ascunde dincolo de ceea ce se spune, incontinenţa verbală a personajelor nu lasă loc vreunui **dincolo.** O clipire şireată din ochi, un zîmbet maliţios în colţul buzelor, un suspin graţios, o rotire albită a volanului, o volută pe serpentinele vieţii: în caruselul ameţitor al personajelor lui Jarmuch nu e timp pentru mari crize ontologice.

Totul a devenit cu putinţă, totul e permutabil, şoferii cedează clienţilor locul la volan, distanţele se văd străbătute cu viteza luminii, acele ceasornicului sînt date mereu înapoi. În criza acută a sensului şi a valorii totul s-a transformat în monedă de schimb. Odată dispărute frontierele odată cucerit spaţiul interplanetar, îndivinul constată cu stupefacţie că şi-a pierdut **greutatea.** Despovărat de orice lest, dar incapabil să se înalţe în cerul metafizic, el se mulţumeşte să **plutească,** ţesîndu-şi la nesfîrşit orbita propriei indiferenţe, într-o rotire mereu mai accelerată, mereu mai absurdă. **O noapte pe Terra** sau **insuportabilă** uşurătate a fiinţei.

Corina CIOCÂRLIE

TOP

JACKO et COMP.

Tradusă recent şi în limba română cartea **„Viaţa mea în clanul Jackson"** scrisă (şi) de „oaia neagră a familiei" - am numit-o pe **La Toya Jackson** - va fi cu siguranţă citită cu sufletul la gură mai cu seamă de către adolescentele care au leşinat la concertul lui Jacko. Se pare că acest apelativ i se trage celebrului artist de la englezii invidioşi pentru succesele financiare şi artistice ale lui Michael care au întrecut toate aşteptările. Dar să revenim la best seller-ul amintit, ce descrie o perioadă a vieţii familiei Jackson în care nimic nu lăsa să se întrevadă tot ce va urma. Cei cinci fraţi şi cele trei surori au avut, potrivit celor afirmate de La Toya, o copilărie dificilă. Astfel, excentrica autoare descrie cum Joseph, tatăl, îşi scula odraslele cu noaptea în cap, dîndu-le diverse sarcini, uneori inutile, cum ar fi greblatul frunzelor risipite pe pajiştea din faţa casei ori curăţirea zăpezii care de multe ori nu exista. Joseph obişnuia să spună : „Dacă eu trebuie să mă zbat pentru voi, atunci nimeni n-are dreptul să stea cu mîinile în sîn". S-ar părea că tatăl era preocupat să-şi crească odraslele în spiritul muncii şi nu am avea ce să-i reproşăm. Dar năbădăioasa fiică merge mai departe, descriind un tată căruia îi plăcea la nebunie să-şi sperie copiii apărînd noaptea la fereastră, mascat şi urlînd ca un lup de stepă. Scenele se încheiau cu nişte fete îngrozite şi un tată sufocîndu-se de rîs. La Toya mărturiseşte că nu-şi poate explica nici în ziua de azi aceste ieşiri ale tatălui. De amintit că familia Jackson s-a opus ca această carte să apară. Am fi tentaţi să credem că amintirile autoarei ar fi putut umbri aureola starului Michael, dar despre Jacko se scrie numai de bine, încît credem că totul a fost o înscenare care să ducă la vînzarea cărţii. La Toya arată cum Michael era în prima fază a copilăriei un dezordonat, care pe parcurs s-a schimbat. El colecţionează hăinuţe şi lucruri ale nepoţilor şi, ca şi sora sa, La Toya, manifestă o pasiune exagerată penru tot felul de animale. În colecţia sa, arată La Toya, există şi un cartilagiu nazal pe care chirurgii l-au extras într-o primă intervenţie din multele ce vor urma (peste 30/) din „configuraţia" artistului. Se zice că acest oscior e o amuletă de care Jacko nu se desparte niciodată. Să înţelegem, oare, că vedeta şi-a ... luat nasul la purtare ?

Petru UMANSCHI

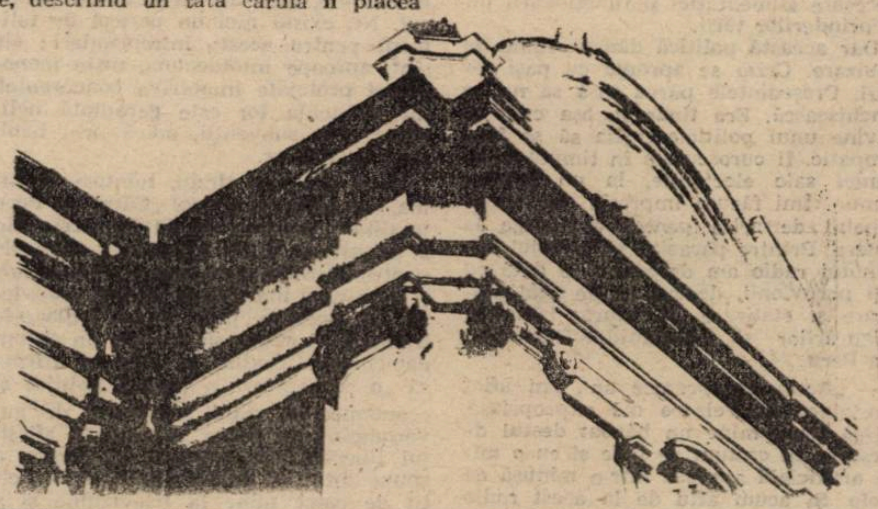

PEŞTELE PE USCAT

(urmare din pag. 16)

amintesc de ceea ce am gîndit citind eseul lui George Orwell, **Leul şi Licorna,** în care spune că Anglia este o ţară bună, cu oameni cumsecade, „with the wrong people in control" ; ce bine s-ar putea aplica această definiţie şi Perului. Căci există la noi oameni cinstiţi şi capabili să facă ceea ce spaniolii au făcut din Spania în ultimii zece ani ; dar au făcut rar politică, lăsînd-o aproape întotdeauna pe mîinile ticăloşilor şi mediocrilor.

Există multe lucruri rele, fără îndoială, în epoca noastră, dar mai este unul bun, fără precedent în istorie, şi anume acela că, astăzi, pentru prima dată, ţările pot alege să fie prospere. Unul dintre miturile cele mai dăunătoare ale timpurilor noastre a fost acela propagat, pînă la a-l include în conştiinţele lumii a treia, de intelectualii aşa-zişi progresişti : anume, acela că ţările sărace sînt astfel din cauza unei conspiraţii a ţărilor bogate, care se înţeleg pentru a le menţine pe celelalte în subdezvoltare, pentru a le exploata. Nu există o filosofie mai bună pentru a motiva inacţiunea şi stagnarea în starea de înapoiere. Căci această teorie este falsă. În trecut, desigur, prosperitatea depindea aproape exclusiv de geografie şi de forţă. Dar internaţionalizarea vieţii (pieţe, tehnică şi capital) permite astăzi unei ţări, fie ea cît de mică şi puţin dotată în resurse (dovadă Taiwanul, **Hong-Kong, Singapur),** dacă se deschide către lume şi-şi organizează economia în funcţie de concurenţă, să atingă o dezvoltare rapidă. Din ziua mitingului din piaţa San Martin, în presă, la radio la televizor şi peste tot a început să se vorbească întregului Peru despre „Front" : o alianţă a tuturor forţelor democratice de opoziţie pentru a înfrunta Apra şi Stînga Unită în alegerile din 1990. Am ştiut de la început riscurile pe care le prezenta această alianţă, dar hotărîsem să le înfrunt pentru două motive. Primul, pentru că ceea ce trebuia reformat în Peru era atît de grandios, încît necesita o largă bază populară. Consideram că Acţiunea Populară şi Partidul Popular Creştin aveau o influenţă în sectoarele semnificative şi că făcuseră, ambele, dovada sentimentelor lor democratice. Proasta imagine a „bătrînilor politicieni" putea fi ştearsă prin programul alianţei, printr-un plan de reforme profunde care să nu aibă nimic comun cu populismul AP-ului sau cu conservatorismul, nepostulat încă în Peru pînă atunci.. Aceste idei ar fi trebuit să dea „noutate şi prospeţime" Frontului. Al doilea motiv era că mă temeam că trei ani nu ar fi fost de ajuns, într-o ţară ca Peru, cu sectoare largi afectate de terorism, cu drumuri inexistente sau în stare deplorabilă, cu mijloace de comunicare deficiente, pentru ca o organizaţie nouă, cu membri inexperimentaţi, cum era Mişcarea Libertatea, să devină o organizaţie cu ramificaţii în toate provinciile pentru a rivaliza cu Apra, în afara bunei sale organizări, conta de data aceasta în întregul aparat de stat pentru a-şi pune în funcţiune maşina electorală, ca şi pe o stîngă rodată în mai multe alegeri.

Ambele calcule s-au dovedit eronante. La ora votului a cîntărit greu prezenţa printre noi a unor figuri şi nume care îşi pierduseră credibilitatea din cauza trecutului lor politic. Pe de altă parte, fusese naiv din partea mea să cred că peruvienii aveau să voteze pentru idei. Ei au votat aşa cum se votează în orice democraţie subdezvoltată — şi cîteodată chiar şi în democraţiile avansate — pentru nişte imagini, mituri,din instinct sau pentru nişte sentimente obscure sau resentimente fără o prea mare legătură cu raţiunea. În final, s-a întîmplat tocmai contrariul a ceea ce prevăzusem. Înfrastructurile aliaţilor nu s-au unit cu adevărat la ţară ; dimpotrivă, în multe locuri s-au disputat între ele pentru motive personale şi pofte mărunte, uneori chiar, aşa cum s-a întîmplat la Piura, cu comunicate de presă feroce, care delectau adversarii. În timpul reuniunilor tripartite am verificat ceea ce am bănuit demult : că politica reală, nu aceea care se citeşte şi se concepe — singura pe care o cunoşteam — ci aceea care se trăieşte şi se practică zilnic, are prea puţină legătură cu ideile, cu valorile şi imaginaţia, cu viziunile tehnologice - această societate ideală pe care vrem să o creăm şi pentru a o pune direct, cu generozitate, cu solidaritatea şi cu idealismul. Ea este făcută aproape exclusiv din manevre, intrigi, conspiraţii, pacturi, acţe paranoice, trădări, calcule, cinism şi tot felul de jonglerii. Căci politicianul profesionist, fie că este de centru, de stînga sau de dreapta, nu se lasă mişcat, îndemnat şi împins de putere : să ajungă la ea, să rămînă sau s-o reia în stăpînire cît mai repede. Înainte de a dormi, citeam poezie, întotdeauna clasicii spanioli din Secolul lui de Aur, şi mai ales Gongora. Era o baie intelectuală, chiar dacă nu dura decît o jumătate de oră, care mă sustrăgea discuţiilor, conspiraţiilor, intrigilor şi invectivelor, mă făcea să uit totul pentru a adăsta într-o lume perfectă, ruptă de actualitate, iradiind armonia, locuită de nimfe, de ciobani literari şi de monştri mitologici care se mişcau într-un peisaj chintesenţializat, populat de referinţe la fabulele greco - romane, de o muzică subtilă şi de arhitecturi pure. Chiar de la începutul vieţii mele politice luasem hotărîrea : „Nu voi înceta să citesc şi să scriu cel puţin două ore pe zi. Chiar dacă voi fi preşedinţe".

Am fost adesea întrebat dacă nu mi-a fost teamă în timpul campaniei. Da, teamă, de multe ori şi mai mult de proiectilele contondente acelea pe care le vezi venind, decît de gloanţe sau de bombe . Ca în acea dimineaţă, în cartierul Tacora, din Lima, cînd bunul cap (în ambele sensuri ale cuvîntului) al prietenului meu Enrique Ghersi, ce se găsea lîngă mine, a oprit piatra ce îmi fusese destinată. Dar terorismul nu m-a împiedicat să dorm de-a lungul celor trei ani, nici să fac şi să spun ceea ce trebuie.

(„La Règle du Jeu" Nr. 6/7, 1992)

MARIO VARGAS LLOSA

PEȘTELE PE USCAT

CONFESIUNILE UNUI SCRIITOR ANGRENAT ÎN CAMPANIA ELECTORALĂ PENTRU ALEGERILE PREZIDENȚIALE

Ce se întîmplă cu un scriitor care hotărăște, pentru un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, să-și părăsească opera pentru a se lansa pe arena politică ? Care sînt motivele ce-l împing către o astfel de decizie ? Cum trăiește, interior, contradicția dintre universul literaturii (acela al adevărurilor ambigue, relative) și universul militantului (fondat pe teze simple și univoce) ? Nimeni nu ar putea evoca aceste probleme mai bine decît MARIO VARGAS LLOSA în „bilanțul" pe care l-a scris după campania sa electorală pentru alegerile prezidențiale din PERU.

... În 1987, către sfîrșitul lui iulie, mă găseam în extremul nord al Perului, pe o plajă aproape pustie. Pescarii din acest colț retras al litoralului peruvian folosesc și azi plute de concepție prehispanică, suple și ușoare. Priveam impresionat spectacolul oferit de aceste plute, căci îmi aminteau de acea ambarcațiune din Tumbes pe care ar fi întîlnit-o, după Cronicile Conquistei, Francisco Pizzaro și tovarășii săi : prima dovadă concretă a realității miticului imperiu al soarelui. Îmi propusesem să profit de acest sejur la Punta Sal pentru a cerceta, între două cufundări în ocean, spălturile ultimei cărți, „Omul care vorbește" și să mă dedau, de dimineața pînă seara, viciului solitar : să citesc, să citesc, să citesc. Singurul lucru ce nu apărea nicăieri în planurile mele era tocmai activitatea ce urma să-mi monopolizeze viața timp de trei ani : politica.

În ce! 28 iulie, către prînz, ne pregăteam să ascultăm la radio discursul pe care Președintele îl rostea în fața Congresului cu ocazia zilei naționale. Eram, pe vremea aceea, vreo cîțiva care vedeam în politica sa o bombă cu explozie întîrziată. Dar Alan Garcia se afla la putere de doi ani și popularitatea sa crescuse. Cu toate acestea gîndeam că a sprijini consumul prin mărirea salariilor și înghețarea prețurilor nu putea aduce decît un mai-bine de moment ; care nu poate dura decît atîta timp cît se dispune de rezerve în devize asigurînd fluxul de importuri necesare alimentației și funcționării întreprinderilor țării.

Dar această politică dădea semne de epuizare. Criza se apropia cu pași repezi. Președintele părea însă să nu se sinchisească. Era tînăr și, așa cum se cuvine unui politician, știa să se facă simpatic. Îl curoscusem în timpul campaniei sale electorale, la un prieten comun. Îmi făcuse impresia unui tînăr capabil de orice pentru a ajunge la putere. Printre paraziții și bruiajul bătrînului radio am descoperit o dată cu toți peruvienii, decizia sa de „naționalizare și etatizare „a tuturor băncilor, asigurărilor și companiilor financiare din Peru.

— „Acum optsprezece ani, am aflat din ziare că Velasco mă expropriase, strigă lîngă mine un bărbat destul de vîrstnic, în costum de bale și cu o mînă artificială ascunsă într-o mînușă de piele. Și acum aflu de la acest radio că Alan Garcia îmi ia și compania de asigurări. Cîte se mai pot întîmpla unui om, ce zici ?"

Nu era greu să-ți închipui ce avea să se întîmple. Proprietarii urmai să fie despăgubiți cu monedă fără acoperire, ca și expropriații pe vremea dictaturii. Cei care nu erau protejați în nici un fel erau funcționarii băncilor, asigurărilor și companiilor financiare, care nu aveau conturi în străinătate și nici mijloace de a-i împiedica pe oamenii partidului și ai guvernului să intre în posesia prăzilor atît de rîvnite de ei. Acestia vor ocupa de acum încolo posturile-cheie, influența politică va determina promovările și numirile și în scurt timp va domni în aceste întreprinderi aceeași corupție ca și în restul sectorului public. Îmi amintesc de ceea ce i-am spun atunci soției mele, Patricia : „Încă o dată în istoria sa, Peru a mai făcut un pas către starea de barbarie". Aceia care nu cunosc pericolul naționalizării nu înțeleg subdezvoltarea care se caracterizează îndeosebi prin confuzia totală dintre guvern și Stat. În Franța, în Suedia sau Anglia, o întreprindere publică își menține o anumită autonomie față de cei care exercită puterea politică ; ea aparține „Statului" și administrației sale, personalul și funcționarea sa sînt mai mult sau mai puțin la adăpost de abuzurile guvernamentale. Într-o țară subdezvoltată, că și într-o țară totalitară, guvernul ESTE Statul, iar cei care guvernează, administrează ca și cum ar fi proprietatea lor particulară, adică prada lor. Întreprinderea publică este folosită pentru a-și plasa prietenii, pentru a-și alimenta clientela și pentru a face alte afaceri. Aceste întreprinderi se transformă foarte repede în viespare birocratice paralizate de corupție și ineficiente, care au drept cauză politicul. Nu există nici un pericol de faliment pentru aceste întreprinderi : ele sînt, aproape întotdeauna, niște monopoluri protejate împotriva concurenței, iar existența lor este garantată nelimitat prin subvenții, adică prin banii contribuabililor.

Două zile mai tîrziu, reîntors la Lima, am scris un articol „Către un Peru totalitar", publicat în **El Comercio** din 2 august — unde exprimam motivele pentru care mă opuneam acestei măsuri și prin care îndemnam pe toți peruvienii la opoziție prin toate mijloacele legale dacă voiau să urmeze un sistem democratic. Textul, în care se afirma că „o concentrare a puterii politice și economice în sînul partidului de guvernămînt ar putea reprezenta sfîrșitul libertății de expresie și, pentru a spune totul, al democrației", a fost citit de către mine la televiziune și a apărut, sub numele meu, în ziarele din 3 august, purtînd ca titlu : „Față de amenințarea totalitară".

În zilel următoare articolului mi-au răsturnat viața într-un mod cu totul neprevăzut. Casa mi-a fost asaltată de scrisori, de telefoane și de vizite din partea unor persoane care se solidarizau cu manifestul și aduceau munți de semnături pe care le adunaseră în mod spontan. Liste întregi cu noi aderenți apăreau zilnic în presa neguvernamentală. Eram stupefiat.

Felipe Thorndike și Frederick Cooper s-au prezentat la mine, într-o seară, la începutul celei de-a doua săptămîni din luna august. Se întîlniseră cu grupări de independenți și veniseră să-mi propună convocarea unei manifestații în care urma să fiu oratorul principal. Ideea era de a arăta că Apriștii Apra fiind partidul de guvernămînt, susținătorul președintelui Alan Garcia și al proiectului de naționalizare propus de acesta — n.t.) și comuniștii nu erau singurii ce ieșeau în stradă pentru a apăra naționalizarea, că și noi o putem face pentru a o combate în numele libertății. Am acceptat.

În noaptea aceea am avut cu Patricia prima dintr-o serie de discuții ce aveau să se întindă pe o perioadă de un an. „Dacă urci pe această estradă, vei sfîrși cu literatura. Și cu familia, de asemenea. Chiar nu știi ce înseamnă să faci politică în această țară ?... Ni se va da foc casei, ne vor fi plasate bombe, ne vor răpi copiii, iar pe tine te vor ucide. Chiar nu știi pe cine atacă ? Se vede prea bine că nu răspunzi niciodată la telefon". Într-adevăr, de la publicarea manifestului nostru, telefoanele anonime se îndeseră. Se suna atît ziua, cît și noaptea. Pentru a putea dormi, a trebuit să debranșăm telefonul. Vocile păreau de fiecare dată diferite, așa încît ajunsesem să cred că fiecare Aprist, după ce s-a întrecut puțin cu băutul, se distra sunînd la mine pentru a mă anunța că mi se vor tăia testiculele, că le vor viola pe Patricia și pe Morgana și că băieții mei vor fi însemnați cu cuțitele. Telefoanele au devenit, într-un sfîrșit, parte din rutina familială. Cînd, după alegeri, aceste telefoane încetară, toată casa ne-a fost cuprinsă de un soi de vid, ca o nostalgie.

Manifestația — care fusese numită Întrunirea pentru libertate — a fost convocată pentru 21 august, într-un loc clasic al mitingurilor din Lima : piața San Martin. Le-am cerut acționarilor la întreprinderile amenințate și partidelor de opoziție — Acțiunea Populară și Partidul Popular Creștin — să stea de-o parte pentru a da actului un caracter de principiu și să arate lumii niște peruvieni ce ieșeau în stradă pentru a-și apăra nu interesele lor personale sau politice, ci niște valori ce ne păreau a fi în primejdie cu această naționalizare. Casa mea devenise un azil de nebuni în ajunul lui 21 august, așa încît m-am refugiat pentru cîteva ore la Carlos și Maggie, doi prieteni, pentru a pregăti primul discurs politic din viața mea. (Carlos a fost ridicat puțin după aceea de către Mișcarea Revoluționară Tupac Amaru și ținut șase luni în captivitate într-o pivniță fără aerisire). Dar, în ciuda semnelor favorabile, chiar și cel mai optimist dintre noi nu putuse să prevadă extraordinara asistență care invadase în acea noapte de la un capăt la altul, piața San Martin, revărsîndu-se și-n străzile alăturate. Urcînd la tribună, am avut un sentiment bizar, ceva între exultație și teroare. Entuziasmați de succesul din piața San Martin, am organizat deîndată două alte mitinguri, la Arequipa, în 26 august și la Piura, în 2 septembrie. Ambele au atras mulțimile. La Arequipa am fost atacați de contramanifestanții apriști, celebri „buffles", ucigașii partidului, de tristă amintire și de cei dintr-o facțiune maoistă a Gărzii Unite (Izquierda Unida), Patria Roșie (Patria Roja).

Tema celor trei discursuri pe care le-am ținut a fost : nu se iese din sărăcie redistribuind puținul care mai există, ci crescînd mai multă bogăție. Și pentru aceasta trebuie să fie deschise noi piețe, să fie stimulată concurența și inițiativa personală, să nu fie combătută proprietatea privată, ci, dimpotrivă, să fie încurajată, să se deznaționalizeze economia (dar și psihologia noastră), înlocuind mentalitatea celui care așteaptă totul de la Stat printr-un spirit modern, care să confere societății civile și pieței responsabilitatea vieții economice.

Așa a început povestea candidaturii mele. De atunci, ori de cîte ori am fost întrebat de ce fusesem gata să renunț la vocația mea de scriitor, pe care o iubesc cel mai mult pe lume, pentru această activitate mediocră și adesea de disprețuit, cum mi se părea altădată politica, am răspuns : „Pentru un principiu de morală. Pentru că împrejurările m-au plasat în situația de lider într-un moment critic al vieții țării mele. Pentru că mi s-a părut că exista o șansă de a înfăptui, cu sprijinul unei majorități de peruvieni, reformele liberale pe care le apăram la începutul anilor '70 în articolele și polemicile mele ca fiind singurele capabile să salveze Peru". Dar cineva care mă cunoaște tot atît de bine ca și eu însumi, adică mai bine, Patricia, nu este de aceeași părere. „Obligația morală nu a fost decisivă, spune ea. Ci aventura, speranța de a trăi o experiență plină de neprevăzut și de risc. De a scrie, în viața reală, marele roman". Poate este adevărat. Sigur e că dacă președinția Perului nu ar fi fost, așa cum am declarat unui ziarist, „meseria cea mai primejdioasă din lume", nu aș fi devenit niciodată un candidat. Dacă declinul, sărăcirea, terorismul și multiplele crize ale societății peruviene n-ar fi făcut din guvernarea aproape imposibilă a unei astfel de țări o provocare, nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte să-mi asum o asemenea povară. Dar dacă este adevărat că tentația aventurii a jucat un rol în decizia mea, un rol și mai mare l-a avut ceea ce voi numi, fără grandilocvență, angajamentul moral. Voi încerca să explic ceva ce nu este deloc ușor, fără a cădea în banal sau retorică politică. Detest naționalismul, care îmi pare una din aberațiile umane care a făcut să curgă mult sînge ; știu, de asemenea, că patriotismul poate să fie, așa cum spune Dr. Johnson, „ultima fortificație a ticăloșiei". Mi-am petrecut o bună parte a vieții în străinătate și nu m-am simțit niciodată pe deplin străin nicăieri.

Asta nu înseamnă că legătura mea cu țara în care m-am născut nu este mai intimă și mai durabilă decît cu oricare alta, chiar decît cu acele țări unde mi-am simțit ca la mine acasă : Anglia, Franța sau Spania. Nu știu de ce se întîmplă astfel ; în orice caz nu este din cauza vreunui principiu, a ceva ce mi s-a impus. Fapt este că ce se petrece în Peru mă afectează mai mult (mă bucură sau mă irită mai mult) decît ceea ce se întîmplă aiurea și, într-un fel pe care nu l-aș putea defini rațional, simt că există între peruvieni și mine, dincolo de rasă, de limbă și de mediu, ceva ce ne leagă inseparabil, la bine și la rău. A spune că îmi iubesc țara este mai puțin exact ca a spune că ea este mereu prezentă în mine și că este o mortificare perpetuă. Mă îndurerează să văd că țara mea nu interesează restul lumii, de mult timp deja, decît prin cataclismele care îi scutură din cînd în cînd geografia, prin recordurile sale de inflație, activitățile traficanților de droguri sau masacrele teroriste. Și că se vorbește despre ea în exterior, cînd se vorbește, ca despre o țară oribilă și grotescă, ce moare puțin cîte puțin, din cauza inaptitudinii pervuienilor de a se guverna cu un minim de bun simț. Îmi

(Continuare în pag. 15)

În românește de
Sorina ȘERBĂNESCU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU.

Prezentare artistică : NICOLAE LENGHER
ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști : Mircea GUL, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EXIL ÎN DOI, ÎN TREI, ÎN CÎȚI VREI...

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 19 (1302) ● 22 Octombrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

SSSS

Această siglă ofidiană (ca una ce constă din, numai, un șir de „S"-uri care, grafic, nu fac decît să șerpuiască, — cum, de altminteri, și fonetic, în calitate de siflante, compun o onomatopee prin excelență serpentină: „Pour qui sont ces serpents qui sifflent sur vos têtes ?"), s-ar tălmăci prin Societatea de Salvgardare (sau Salvare) a Sacrosanctelor Simboluri.

E vorba de o societate himerică, dar nu futilă, ce și-ar propune să salveze (să ocrotească, să prezerve) o sumedenie de simboluri tradiționale prestigioase de (la) discreditarea lor de către formațiuni, mișcări, ligi, blocuri, fronturi sau partide politice contemporane, care-și îngăduie să facă dintr-însele niște însemne ideologice sau, mai rău, de interes propagandistic (și, deci, meschin-electoral).

Două simboluri, mai cu seamă, vor fi fost, astfel, uzurpate și pe de-a-ntregul compromise (de către cine, știm cu toții), în acest secol XX, anume Zvastica și Pentagrama stelată: steaua în cinci colțuri (și purpurie — nu cea albă, americană: the White Star).

Fără să intru-n fastidioase detalii de simbologie, e suficient să amintesc că zvastica-i acompania, pe vremuri, pe mîntuitorii umanității. Christ sau Buddha, în calitatea-i de străveche emblemă a ciclicității, manifestării și acțiunii, ca și a veșnicei renașteri, — tot astfel cum (dar „levogiră", nu „dextrogiră" ca aceea a, bunăoară, unui Hitler), va fi fost nobila însignă a unuia din prinții lumii acesteia cei mai destoinici și respectabili, Carol Magnul.

„Dar steluța cea de sus, / Oare ce-o avea de spus ?" — Fără să intru, nici acum, în tîlcurile, mult prea multe, ale acestui vrednic semn (și dînd uitării continuarea nătîngului distih, anume: „Comunismul, spune ea,. / Se clădește-n țara mea"!), tot ce-mi rămîne e să spun, la rîndul meu, că pentagrama era, la pitagoricieni, un fel de scriptică parolă (așijderi Peștelui, să zicem, în cazul primilor creștini), tot astfel cum avea să fie însemnul Hermesului gnostic: simbol al unei (re)cunoașteri, — după cum spune-voi că ea, în Faust-ul goethean de pildă, joacă un rol apotropaic, antidemonic și, deci, fa(u)st.

Încît, fireasca întrebare care decurge de aici, anume: care-i legătura între Marx, Engels, Lenin, Stalin și Christ sau Buddha, pe de-o parte, iar pe de alta, între Hitler și pitagoricieni sau gnostici (ba chiar și între cel dintîi și împăratul amintit), pe lîngă faptul că-i absurdă, adică una fără noimă, n-ar fi decît o profanare, în plus, a ambelor simboluri.

La fel de grav e cînd o mare, o venerabilă emblemă ca, între altele, faimoasa Pecete a lui Solomon, adică sacra hexagramă în care inițiații văd un fel de „sumă a gîndirii hermetice" dintotdeauna, devine galbenul stigmat infam și discriminatoriu al seminției evreiești, — încît bătrînul Max Jacob (trecut la creștinism, altminteri, și rezident al unui schit), asemuindu-se pe sine, într-un poem, cu un „crapaud", îl fericește pe acesta că nu e obligat să poarte, în văzul lumii, „L'étoile jaune"! (De menționat, în paranteză, că franțuzește, le crapaud semnifică „broască rîioasă".)

(Deschid o altă paranteză, pentru a spune că „rîios", acum un an și jumătate, la Stuttgart, într-un verde parc, mă cam voi fi simțit și eu, văzînd pe o cochetă bancă — pe care, deși neamț pe sfert, am refuzat să mă așez — o zvastică, și, lîngă ea, scrijelitura NUR FÜR DEUTSCHE !).

Inutil, cred, să mai adaug că,-n ceea ce misticul Baudelaire numea „pădurea de simboluri", se fură, astăzi, ca ...în codru — din, nu o dată ignoranță, din, mai adesea, impostură, cinism, sau simplu braconaj; astfel făcîndu-se, de pildă, că ceata „României Mari" uzurpă acvila cruciată, pe cînd verdețurile roșii se coc la ...oarele, s-ar zice, al lui Tommaso Campanella. — Cît despre întreita roză a flamurei fedesenite, ar fi de spus că cea albastră e „le symbole de l'impossible".

Serban FOARȚĂ

Criza de oameni politici în România

Alegerile din această toamnă ne-au convins, înainte de toate, de un lucru cert : în România postcomunistă există o acută criză a ceea ce în alte părți se numește clasa politică. Afirmația, la o simplă lectură, poate părea lipsită de orice consistență. Dar faptele o susțin.

Cum, vă veți întreba firesc, într-o țară unde sînt înregistrate oficial peste o sută de partide politice, nu sînt suficienți oamenii care și-au făcut din politică un scop vital? Deși întrebarea ar presupune o afirmație, răspunsul e, totuși, negativ. În România, criza clasei politice este un fapt real. Modul cum au decurs campaniile electorale, impactul lor asupra populației, rezultatele finale duc, toate, spre același răspuns : puținele personalități care pot fi cu adevărat incluse într-o categorie a oamenilor politici sînt, cu puține excepții, cele formate la școala comunistă. Realegerea dlui președinte, după un mandat catastrofal, este cel mai pregnant argument. Mai mult decît atît : partidul care a obținut în ambele camere ale parlamentului cel mai mare număr de reprezentanți este unul fără o ideologie proprie. Ascensiunea lui s-a produs, ca și la alegerile din 1990, în trena aceluiași Ion Iliescu.

La fel ca acum doi ani și jumătate (diferențele sînt, poate, doar de ton), primele reacții ale opoziției au constat în vînarea posibilelor fraude, acuzele la adresa puterii și o mare dezamăgire cauzată de „lipsa de maturitate" a electoratului. Dacă primele două au devenit gesturi reflexe, avînd și o anumită veridicitate, cel din urmă nu mai e decît o gravă eroare. Pentru că orice om politic lucid, înainte de a judeca gafele altora, le disecă pe cele proprii. Din acest punct de vedere, nu mai era potrivit din partea capilor Convenției Democratice din România (ne referim, în speță, la liderii țărăniști) să pună sub bisturiu tactica electorală defectuoasă desfășurată chiar de ei înșiși ? S-ar putea ca, în sfîrșit, acești lideri să fi înțeles ceva din așteptările votanților. Bine ar fi fost însă ca această trezire să se fi produs înainte.

Ceea ce este cu totul îngrijorător pentru simpatizanții (după cum s-a văzut, nu puțini) opoziției rezultă dintr-o sumară privire în ograda P.N.Ț.C.D.-ului : în aproape 3 ani de nouă existență, acest partid a rămas unul condus de „venerabili". Nici o figură politică mai proeminentă (sub 50 de ani) n-a fost lansată de către țărăniști. Iar acest fapt vorbește nu numai despre neîncrederea veteranilor în tineri. Este o dovadă a chiar poftei de putere și a unei încremeniri care a dus la pierderea alegerilor. Căci este totuși vorba de o drastică pierdere. Iar primul ei beneficiar nu e altul decît domnul Ion Iliescu — omul care a știut să transforme aparent inevitabila-i înfrîngere într-o paradoxală victorie. Fără să ne producă nici o plăcere, nu putem decît să-l gratulăm. Nu e deloc alesul pe care îl doream țării, dar e legitim, poate mai mult decît oricînd.

Direcția din care adie speranța că vom avea, cîndva, acele personalități politice pe care le așteptăm pare să fie P.A.C.-ul. Condiția e ca virtualii cîștigători ai alegerilor din 1966 să învețe capriciile electoratului român. Și să deprindă culisele scenei politice, în sensul onest al luptei electorale. E de presupus, de asemenea, ca ideea liberală să aibă puterea de a renaște din propria cenușă. Dar pentru asta e nevoie de un cap luminat cel puțin. Și nu e acela Radu Câmpeanu.

Lecția de politicianism

Partidul care ne-a oferit poate cea mai elocventă, palpabilă lecție de politicianism, dar și de psihologie națională (dacă așa ceva e cu putință), rămîne P.U.N.R. Această ciudată formațiune ne-a relevat că pînă și sintagma „Românului, pentru a progresa, îi trebuie neapărat un succes" e o vorbă goală. Cu tot succesul lor, românii cu cea mai declarată poftă de unîune națională n-au făcut din banchetul final decît o nouă dezbinare (oribil cuvînt, dar cît de autentic românesc !).

Culmea aberației într-un spațiu al relativității pure tocmai cei care și-au propus să ne unească pe toți nu reușesc altceva mai bun, pentru început, decît să se pulverizeze pe ei înșiși. Ei, bravos natiune, halal să-ți fie ! ar fi exclamat, reconfirmîndu-și intuițiile Nenea Iancu. Dacă l-ar fi citit cu mai multă atenție, multe ar mai fi învățat chiar domnul Ceontea (cel lăsat la vatra penelului, ca să zicem așa).

De pe urma unei atît de tragicomice afaceri, ar fi cazul totuși să ne întrebăm : oare cine va reuși vreodată să ne unească ? Într-un viitor apropiat. Căci, realist vorbind, domnului președinte nu putem să-i pretindem un miracol

Cornel BOGDAN

EVENIMENT

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Uneori, diferența între proza lumii și corectura adusă de poezie este infimă, ținînd abia de ordonarea ritmică a unei secvențe verbale. Cînd proza lumii ar vrea să ne inculce un eventual precept stoic de tipul „iubirea e o ucenicie a morții", Poetul vine — lucid și temerar — ca un tînăr romantic bîntuit de clasicități și ne roagă să citim așa :

„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată".

Cînd proza lumii ne propune ca definiție a „sub-emului extaz" contopirea cu natura, același ins lucid și temerar se ivește sub forma unui adolescent care strigă în zorii unei zile de mai 872 :

Iat-o, reflectată,
Ce? — Vecia toată.
E marea plecată
Cu soarele-n rînd.

Ștefan Aug. Doinaș

MĂȘTILE ADEVĂRULUI POETIC

CR

VIAȚA ASOCIAȚIEI

● **Marți, 20 octombrie a.c.** la Cenaclul **Mulțiart** al Filialei Uniunii Scriitorilor și al Bibliotecii județene a avut loc un medalion dedicat lui Zaharia Stancu ● S-au împlinit nouă decenii de la nașterea poetului, jurnalistului, romancierului ● A președintelui Uniunii Scriitorilor din perioada 1967-1972 ● Una dintre cele mai vii perioade ale scrisului ultimelor decenii ● Oaspeți (dacă se poate spune așa) au fost membri ai Uniunii Scriitorilor din Reșița ● S-a lansat, cu acest prilej, ultimul volum de versuri al lui Octavian Doclin ● A prezentat Lucian Alexiu ● Au citit poezii Octavian Doclin și Gheorghe Zincescu ● **Marți 27 octombrie a.c.**, orele 18,30 la Cenaclul „Pavel Dan" al Casei de cultură a studenților (cenaclu care își desfășoară activitatea sub îndrumarea criticului Cornel Ungureanu) va citi proză Costel Baboș ● Sînt invitați nu numai studenții, ci și membrii Uniunii Scriitorilor, jurnaliști, amatori de literatură ● Cu această ocazie Cenaclul „Pavel Dan" propune un prozator tînăr remarcabil ● După cum va propune, în ședințele următoare, o seamă de autori tineri care își așteaptă debutul editorial.

SPECTACOL DE DANS ȘI MUZICĂ „CANARD PEKINOIS". ÎN REGIA REPUTATULUI COREGRAF FRANCEZ JOSEF NADJ (VINERI, 23 OCTOMBRIE ORA 19, LA OPERA ROMÂNĂ DIN TIMIȘOARA)

FAX

Gonguri inaugurale și la celelalte teatre timișorene, cu două premiere : „Nora" de Ibsen, la Teatrul maghiar de stat „Csiky Gergely" (în regia lui Levente Kovács) și „Cutia cu molii" la Teatrul German ● Tot despre un debut teatral (cu un spectacol de succes) se poate vorbi în cazul recent înființatei agenții de impresariat artistic „Artmedia" (coordonată de Lucia Nicoară și Doina Popa). Invitați la Timișoara — mari artiști ai scenei românești în „Take Ianke și Cadîr" ● Opera Română a prezentat publicului timișorean premiera operei „Boema" de Puccini, marți 21 octombrie ● S-a încheiat recent (la Casa de cultură a studenților din Timișoara, cea de-a doua ediție a Festivalului național de poezie creștină românească (prezidat de poetul Ioan Alexandru). ● La secția de artă a Muzeului Banatului a fost vernisată recent expoziția de plastică vestimentară și accesorii a Adelei Pop și a invitaților ei. ● Casa Universitarilor organizează vineri, 23 octombrie — simpozionul cu tema „Lumi utopice și anti-utopice în SF-ul european contemporan". ● Spectacolul cu piesa „Îngrijitorul" de Harold Pinter, în regia lui Romeo Bărbosu (avîndu-i alături ca interpreți pe Stefan Sasu și Cristian Cornea) participă la Festivalul național al Teatrului-Atelier de la Sfîntu Gheorghe. ●

CONFERINȚĂ DE PRESĂ P.A.C.

Joia trecută, dl. Vasile Popovici, membru în Camera Deputaților, parlamentar al Partidului Alianței Civice pe Lista C.D.R., a susținut o conferință de presă, în cadrul căreia a expus o declarație de intenții privind viitoarea sa activitate de parlamentar. Dl. Vasile Popovici a subliniat că va fi permanent ghidat de spiritul de toleranță al Timișoarei, un spirit de înțelegere și deschidere europeană. Dl. Popovici își propune să militeze atît pentru promovarea intereselor locale, cît și a acelora naționale, subliniind că județul Timiș nu va trebui să susțină starea de faliment a altor județe. Ca reprezentant al unui partid de tip european, dl. Popovici a respins orice idee de extremism, subliniind că în tot ce va face va fi condus de spiritul Revoluției.

Pavilionul clăpăugilor

Flavius, la masă, la bere, cu doi amici.

Primul amic (către Flavius) : După cîte văd nu prea ești în apele tale.

Flavius : ...

Al doilea amic : Ai necazuri ?

Flavius : M-am săturat de viața asta ... politică !

Primul amic : Da' ce treabă ai tu ? ! Nu ești în nici un partid, n-ai cu nimeni nimic.

Flavius : Păi, nu vedeți ? ! Toată lumea discută politică, toată lumea face politică, nu mai poate omu' să răsufle un pic în voie. Știți ce mi-a zis, aseară, fiu-meu ?

Al doilea amic : Ce ?

Flavius : Mucosu' dracului, după ce i-am adus din Germania ce i-am adus, are neobrăzarea să mă ia la rost ...

Primul amic : Lasă-l, dom-le, nu te lua după el. Cîți ani are ?

Flavius : A împlinit, luna trecută, doisprezece. Da' i-a intrat politica în cap. Citește ziarele și-l înjură pe președinte

Primul amic (în glumă) : Are voie. Acuma-i democrație.

Al doilea amic (în același fel) : Așa-i.

Flavius : Ia lăsați-mă-n pace cu democrația! Așa stricăm tineretul ! Să-și vadă de învățătură, să fie respectuoși, la locul lor ! S-au obrăznicit din cale-afară. Fiu-meu m-a făcut „conservator !".

Primul amic : Nu vorbi !

Flavius : Și „neocomunist !".

Al doilea amic : Trebuia să-i aplici constituția.

Flavius : I-am aplicat-o.

Primul amic : Da, da, e greu cu copiii din ziua de azi ...

Flavius : Dacă acuma îmi spune ce îmi spune, cum o să se poarte peste cîțiva ani ?

Primul amic : Nu ne putem aștepta la ceva bun din partea lor.

Al doilea amic : Să fim pregătiți, să ne facem din timp bagajele ...

Iosif COSTINAȘ

COPYRIGHT

VLADIMIR TISMĂNEANU

ENCICLOPEDIA DISPERĂRII

Acest text al lui Vladimir Tismăneanu este parte a unui studiu mai amplu, consacrat „revoluționarilor mistici" ai României anilor 1920-1930. În ciuda aparențelor, el nu are ca gest originar simpla plăcere a unui exilat român de a scrie, în străinătate, despre un alt exilat, cu atît mai mult cu cît, în cazul de față, lucrurile se complică : traducătorul lui Cioran în engleză este Ilinca Zarifopol-Jahnson (ea însăși parte a exilului românesc). Studiul lui Vladimir Tismăneanu s-a ivit în urma unui șir de discuții pe care, martor activ, le-am savurat, încrucișări scăpărătoare între Vladimir și Leon Wieseltier, editorul literar al lui The New Republic, fascinant[a] enclavă new-yorkeză în peisajul cultural și jurnalistic sobru al Washingtonului. Ca și Dan Pavel, în 1990, am avut eu însumi plăcerea de a petrece trei luni în redacția suprarealistă a săptămînalului amintit ; o astfel de experiență nu te poate lăsa indiferent. Am văzut cum într-o redacție suprasaturată de celebrități (de la Fred Barnes, Sidney Blumenthal, Mickey Kaus, la Michael Kinsley și Morton Kondracke), adevăratele vedete sînt cîțiva tineri : Jacob Weisberg, Andrew Sullivan (noul redactor șef, celebru, între altele, și prin cartea sa de vizită, care-l descrie prin imposibila treime „catholic, gay and British") și, mai ales, Leon Wieseltier. De altfel, Leon este cel care a publicat controversatul studiu al lui Norman Manea despre Mircea Eliade, „Felix culpa". În mai multe rînduri, Leon mi-a mărturisit interesul pe care-l poartă mișcărilor cultural-ideologice din România anilor '30, arătîndu-se interesat (cu totul surprinzător) mai ales de cariera lui Constantin Noica, despre care a citit un amplu studiu al Katherinei Verdery. Or, în acest context, discuția cu Vladimir Tismăneanu a condus în mod firesc la invitația de a scrie un studiu cuprinzător despre un fenomen încă puțin cunoscut pe Noul Continent.

Doar întîmplarea face ca textul de față să apară într-un număr de revistă dedicat exilului românesc. Însă tensiunea raportului dintre întreitul exil al lui E.M. Cioran, Vladimir Tismăneanu și Ilinca Zarifopol nu ar fi putut găsi un loc mai potrivit publicării sale.

M.M.

Oricît ar părea de surprinzător, dacă ne raportăm la harta de valori a Europei Occidentale, Emil Cioran este, în Statele Unite, au autor aproape necunoscut. În ciuda popularității sale în mediile scriitoricești și intelectuale, el n-a străpuns o anumită graniță a notorietății, pe care Eugen Ionescu și Mircea Eliade au depășit-o demult. Un studiu de acum cîțiva ani semnat de Susan Sontag, și chiar traducerea de către aceasta a unui volum al lui Cioran, n-au contribuit decisiv la transplantarea de pe Vechiul Continent a cultului personalității de care se bucură în Europa „scepticul de serviciu", cum cu umor se autointitulează exilatul din mansarda europeană de pe rue de l'Odéon.

Cu toate acestea, în ultimii doi-trei ani, prezența lui Cioran în librăriile din Statele Unite a devenit mult mai susținută. După traducerea **Căderii în timp** și a unei antologii a aforismelor, sub titlul **Scurtă istorie a prăbușirii,** și după eleganta versiune americană **a Laudelor și anatemelor**, apărută anul trecut, există șanse certe ca ultimul mare moralist al acestui secol să pătrundă și în conștiința publică americană.

Tuturor acestor argumente, li se adaugă traducerea de ultimă oră a cărții de debut a lui Cioran, **Pe culmile disperării** (Chicago University Press). Dacă volumele citate anterior erau, toate, traduceri din franceză, limba în care, de altfel, fuseseră scrise, iată că acest eseu este transpus direct din română — cu o pasiune și o intensitate intelectuală, pe care doar un compatriot al filozofului din Rășinari putea să le dovedească. E vorba de Ilinca Zarifopol-Johnson, profesor de literatură comparată la Indiana University din Bloomington.

„Pe culmile disperării" e primul dintre cele patru opuri scrise de Cioran în românește, în perioada anilor 1934—1937, (celelalte fiind „Cartea amăgirilor", „Schimbarea la față a României", „Lacrimi și sfinți"). Acestora li se adaugă un „Îndreptar pătimaș", compus în primii ani ai șederii pariziene, însă care n-a văzut lumina tiparului, decît în 1991, la editura Humanitas din București.

Publicată în 1934, în urma cîștigării concursului de debut al Editurii Fundațiilor Regale, „Pe culmile disperării", avea să impună imediat numele lui Cioran, asociat celorlalți laureați ai premiului din același an: Constantin Noica, tînărul de douăzeci și cinci de ani, cu „Mathesis sau bucuriile simple", și Eugen Ionescu, autorul incendiarului „Nu". Tot atunci avea să apară și „De două mii de ani", a lui Mihail Sebastian, în care îl regăsim pe Cioran sub masca unuia dintre personajele cărții, și un volum de poeme al unui scriitor promițător, pe atunci, Eugen Jebeleanu, cu „Inimi sub săbii". Poate că nu întîmplător. Haig Acterian se pregătea să publice atunci un studiu despre piesele lui Shakespeare, iar Mircea Eliade era prezent în librării, simultan cu nu mai puțin de cinci cărți. Un studiu de psihologie sau al mecanismelor ideologice ar putea, fără îndoală, să spună multe despre momentul de răscruce reprezentat de acel an, 1934, în viața spirituală a României. Prin cartea de care ne ocupăm, E. M. Cioran se rataşează, în cel mai direct mod cu putință, ideilor „trăirismului", teoretizate în socratico-sofisticele seminarii ale lui Nae Ionescu, și amplu dezbătute în presa de la sfîrșitul deceniului al treilea. Lungul serial al lui Mircea Eliade din revista „Cuvîntul" poate fi considerat, din acest punct de vedere, un adevărat manifest al așanumitei „generații tinere", sau „generația lui 1927". Dar, în egală măsură, el este unul dintre punctele de maximă intensitate a ceea ce, ulterior, avea să constituie unul dintre momentele de apogeu ale iraționalismului filozofic și, în anii următori, politic, al României interbelce.

Lectura unei cărți precum „Pe culmile disperării", chiar și într-o versiune americană, e de natură să-l deruteze pe cel care l-a descoperit pe Cioran doar în etapa sa franțuzească. Fără îndoială, cartezianismul și eleganța francezei nu puteau reda învolburările romantic-misticoide ale tînărului care, în linie kierkegaardiană și, mai ales, nietzscheeană, se proiecta pe sine într-un decor apocaliptic, predicînd unei mulțimi pregătite să-și adore idolul. Cărțile de după război ale lui Cioran au virat spre un cinism și spre o detașare ironice, pe care volumele de început nu numai să nu le aveau, dar le și disprețuiau.

Cu toate acestea, ca și în cazul lui Eliade, toate marile teme de mai tîrziu există, embrionar, în această carte și în cele care, în următorii trei-patru ani, i-au urmat. S-a spus despre Eliade că întreaga lui viață a reluat, amplificat și nuanțat temele din „Yoga", din broșurile dedicate alchimiei asiatice, cum și din studiile apărute în legendara revistă „Zalmoxis". Probabil că, luînd în considerare anumite particularități, același lucru e valabil și despre Cioran. Însă, în cazul lui, trebuie să accentuăm preponderența componentei stilistice. Pentru că tocmai aceasta face excelența literaturii filozofice a lui Cioran, considerat, aproape în unanimitate, unul dintre marii creatori de limbă franceză. Între nietzscheanismul vaporos al primelor cărți și disprețul lacheului înnobilat Chamfort, din ultimele creații, nu există, în fond, o discontinuitate tematică, ci doar una stilistică. Desăvîrșit minuitor al unei limbi române căreia liturghiile întunecate ale noului Zarathustra îi sporesc adîncimile mistice, Cioran a știut să preia din franceza lui Pascal rigorismul mordant care-l apropie, în egală măsură, de moraliștii Marelui Secol, dar și de ambiguul „tongue-in-cheek" al protestantismului anglo-saxon.

Nu e de mirare că „greața" cioraniană l-a proiectat pe autorul ei în proximitatea experiențelor existențialiștilor post-belici. Anexat mai mult cu forța, decît pe baza unui program filozofico-ideologic precis de către aceștia, Cioran a rămas, totuși, în afara modelor și a teoriilor încărcate de ideologie ale vremii. Dacă ar fi să acordăm credit propriilor sale comentarii, pentru el scrisul n-a reprezentat niciodată mai mult decît a formă de a se elibera de propriile obsesii. Funcția terapeutică a scrisului este, ea însăși, de extracție romantică, preluînd, la rîndu-i, un precept misticomedieval, ceea ce ne retrimite la sursele îndepărtate ale filozofiei de extracție irațională a lui Cioran. Adevărat repertoar al disperării, cartea de care ne ocupăm acum, nu ocolește nici unul dintre punctele de intersecție ale unei formule filozofice pe care autorul „Culmilor disperării", și-a interiorizat-o pe deplin: „pasiunea absurdului", agonia, disperarea, grotescul, presimțirea nebuniei, moartea, melancolia, nimicnicia, tristețea, nemulțumirea, dezintegrarea, zădărnicia compasiunii, apocalipsa, magia și fatalitatea, renunțarea, insomnia, sărăcia, coșmarul, hazul.

Fatalmente, o carte precum „Pe culmile disperării", te pune și în fața unor întrebări incomode: în ce măsură astfel de lucrări, într-o epocă în care divertismentul pare a fi invadat totul, de la filozofie la literatură, își mai pot găsi o cale de acces spre cititor? Asediat de urgențele zilei, va mai găsi acesta suficiente resurse spirituale, și chiar energetice, de a coborî, alături de flozoful disperării, treptele unui infern de care, cu știință sau fără știință, fuge cu un egal sentiment al disperării? Traducerea, admirabilă, a Ilincăi Zarifopol-Johnston, transcrie cu o rigoare în egală măsură pasională și intelectuală, întreaga devoțiune a unui ucenic, dornic să se recunoască în cuvintele și ideile Maestrului. Emoționanta ei prefață conferă, în orice caz, suficiente premise pentru receptarea adecvată a unui Cioran „captat" la înălțimea stilistică și spirituală, care i-au atras eticheta, poate nu foarte confortabilă, de ultim profet al apocalipsei moderne.

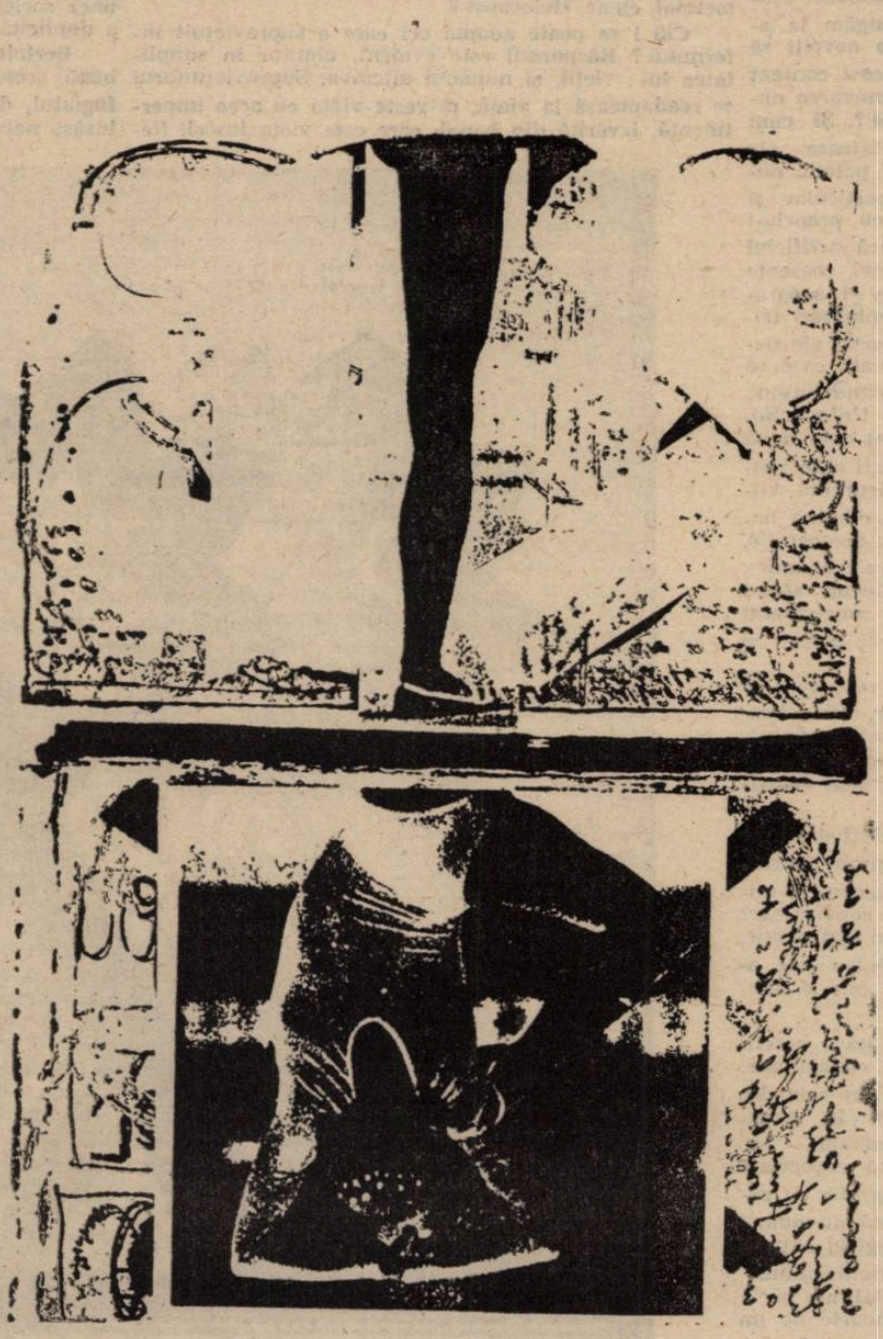

Daniel Motz, „Mesaj"

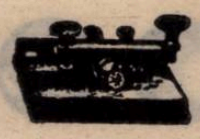

NORMAN MANEA

STRĂINUL ȘI STRĂINĂTATEA

Amploarea pe care naționalismul o cunoaște în întreaga lume, conflictele periculoase dintre minorități în Europa de Est și xenofobia în continuă creștere în Europa occidentală accentuează încă o dată una dintre principalele contradicții ale timpului nostru : aceea dintre modernitatea cosmopolită, centrifugă și nevoia (sau, cel puțin nostalgia) centripetă de a aparține. Aceste teme ne readuc necontenit în memorie problema extrem de veche (și întotdeauna nouă) a **străinului**, a **celuilalt.**

Se pare că, deși învățat că trebuie să-și iubească aproapele, omul nu reușește nici să-și iubească aproapele așa cum se iubește pe sine, nici să-l iubească pe străin ca pe un aproape. Străinul a fost întotdeauna perceput ca diferit și adesea, în egală măsură, drept o provocare, o amenințare (fățișă, chiar) ce subminează tot ceea ce tradiția sedentară a structurat sub formă de convenție unificatoare, de emblemă națională, însăși premisa existenței străinului presupune o comparație și o re-evaluare, precum și o potențială competiție.

Ne găsim într-o lume în care conceptele de „cetățean" și „cetățenie" depășesc cu mult granițele moștenite la naștere și migrează într-o realitate globală instantanee, creată în urma unui trafic aerian mondial (intens) care, via satelit, invadează ecranele TV din casele tuturor. Lumea de astăzi, lumea migrațiilor rapide și a comunicațiilor instantanee, este, totodată, o lume aflată în pragul unei revoluții pe care îi e încă teamă să o recunoască. Mă refer la **revoluția genetică**, ce ar putea da peste cap „proiectul uman". Uimitoarele descoperiri din domeniul geneticii ar putea în curînd furniza o hartă genetică și buletin de **genetică**, ce ar putea da peste cap „proiectul uman". Genetica ar putea să se dovedească cu ușurință un test dur pentru mitul egalității între oameni. Modalități uimitoare de manipulare genetică ar putea forța umanitatea să-și reexamineze, la o scară dramatică, morala și legile — cu consecințe imprevizibile asupra viitorului rasei umane. Și dacă adăugăm la acestea cucerirea spațiului exterior, sîntem nevoiți să ne întrebăm din nou ce se înțelege în acest context prin **întîmpinarea** numită **patrie**, prin promovarea numită **străin**, prin realitatea numită **exil** ? Și cum percepem noi oare, de pe pozițiile avantajoase ale domiciliului nostru instabil, tranzitoriu și patetic numit **o viață de om**, tensiunea dintre particular și general ? Lumea modernă se confruntă cu propria-i solitudine și propriile responsabilități, fără artificiul unei dependențe proteguitoare sau al unei coerențe utopice fictive. Mișcările fundamentaliste și separatiste de toate felurile, reapariția unei mentalități tribale în atîtea comunități umane sînt expresii ale nevoii de a restabili o coeziune bine ordonată care să protejeze enclava împotriva asaltului necunoscutului, a diversității, eterogenității și alinierii. O Uniune Sovietică dezmembrată și o Europă unită sînt doar două exemple evidente ale genului de contradicții care zguduie prezentul și care vor zgudui cu siguranță viitorul. Există, pe de-o parte, nevoia de a elimina barierele restrictive și de a institui un sistem democratic, multi-național, eficient din punct de vedere economic ; pe de altă parte, există dorința de a înlocui statul totalitar, centrul puterii tiranice, cu un conglomerat de state ce au, fiecare, propriul centru al puterii și cu o democrație incertă.

Recentele dezbateri pe tema textelor religioase în universitățile americane sînt, într-adevăr, semnificative pentru persistența în lumea noastră modernă, post industrială, a unei tensiuni, prezentă în fiecare dintre noi, între tendințele centrifuge și cele **centripete** — nostalgice, încă prezente.

Nu putem omite din problematica dezbaterii pe tema străinului fenomenul colonial și prozelitismul. Cine este, în acest caz, **celălalt** ? Colonizatorul **și misionarul**, cel care guvernează și cel care convertește? Sau Băștinașul, aflat în centrul refugiului său exotic, marginal din punct de vedere istoric, pentru care asimilarea într-o „civilizație" unificatoare este o alienare, o mutilare incomprehensibilă ?

Această problemă complexă a străinătății accentuează nevoia unei nuanțări continue în cadrul unei investigații ce poate duce la denaturări. În cele din urmă, substanța și sensul trebuie căutate în experiența proprie, în propria biografie (limitată).

Biografia de față poartă o amprentă europeană într-un secol ce și-a încercat propria biografie cu suferințe înspăimîntătoare. Europa reprezintă nu numai leagănul democrației occidentale, ci și tragicul experiment totalitar al fascismului și al comunismului.

Eram în vîrstă de cinci ani cînd, în 1941, am părăsit pentru prima dată țara, trimis la moarte de un dictator și de o ideologie. În 1986, la cincizeci de ani, printr-o simetrie, am părăsit-o din nou, din cauza unui alt dictator și a altei ideologii.

Holocaust, totalitarism, exil — aceste experiențe fundamentale ale contemporaneității sînt în mod intern legate de o anume definiție a străinului și a înstrăinării. Doctrina național-socialistă a propus un model totalitar centripet, centrat pe ideea unei rase pure. Ideea a găsit mulți susținători și mulți aderenți, din moment ce nazismul a ajuns la putere în urma unor alegeri libere și a guvernat printr-o relativă coerență între idealuri și fapte. Statul național-socialist a întrupat cea mai violentă negație a (și cea mai brutală agresiune împotriva) **străinului.** Cetățean suspect, cu rădăcini „impuse" și opinii primejdioase, **străinul** devine încarnarea demonică a răului. Însеși premisele umanității au fost subit plasate sub un sumbru semn de întrebare. Holocaustul, pe lîngă faptul că a inversat complet termenii polemicii la adresa străinului, a reiterat, cu o precizie funebră, după cum bine a spus Saul Bellow, vechea întrebare — **cui** îi poate fi asimilat străinul ?

Cui îi poate fi asimilat străinul în condițiile în care una dintre cele mai civilizate țări europene nu oferă decît „soluția finală" — o unică, finală asimilare ? Și cui îi poate fi asimilat acela care a scăpat cu viață din ceea ce astăzi numim, convențional, comercial, chiar, Holocaust ?

Cui i se poate adapta cel care a supraviețuit infernului ? Răspunsul este evident, uimitor în simplitatea lui : vieții, și nimănui altcuiva. Supraviețuitorul se readaptează la viață, privește viața cu acea impertinență, izvorîtă din banal, care este viața însăși. Reîntoarcerea, re-nașterea, re-adaptarea la cele mai elementare acte ale vieții este, în același timp, patetică și misterioasă, demnă și plină de grandoare. Mi-a fost sortit să cresc și să mă maturizez într-o societate care a combinat, în sens aproape bizantin, fascismul și stalinismul. Comunismul a pretins că are o viziune umanistă asupra progresului, a preluat puterea prin revoluție și a fost menținut la putere prin forță. Pe măsură ce conflictul dintre ideal și real a devenit tot mai acut, iar prohibiția de a dezvălui și dezbate acest contrast a făcut să crească teroarea și falimentul economic, societatea comunistă și-a dezvoltat o patologie a ambiguității în care apatia, ipocrizia și duplicitatea au devenit regulile de bază ale asimilării, mai exact ale alienării.

Sistemul comunist centripet n-a rezolvat, deși promisese s-o facă, vechile contradicții, ci le-a suplimentat cu altele noi. Problema străinului într-o societate care înstrăinează pe toată lumea — în timp ce forțează pe fiecare să-și asimileze propria alienare — se ascunde sub măști sinistre și dubioase. Exploziile naționaliste și extremiste care au loc astăzi în fostele state comuniste îi pot surprinde doar pe cei care nu au trăit în mod direct experiența atomizării unei societăți în care îndoctrinarea ca o consecință a duplicității începea chiar din leagăn.

Bertold Brecht considera exilul ca fiind „cea mai bună școală a dialecticii". Într-adevăr, exilatul, refugiatul, devine, în urma schimbării, un **străin.** Prin însăși natura existenței sale, străinul este mereu o-

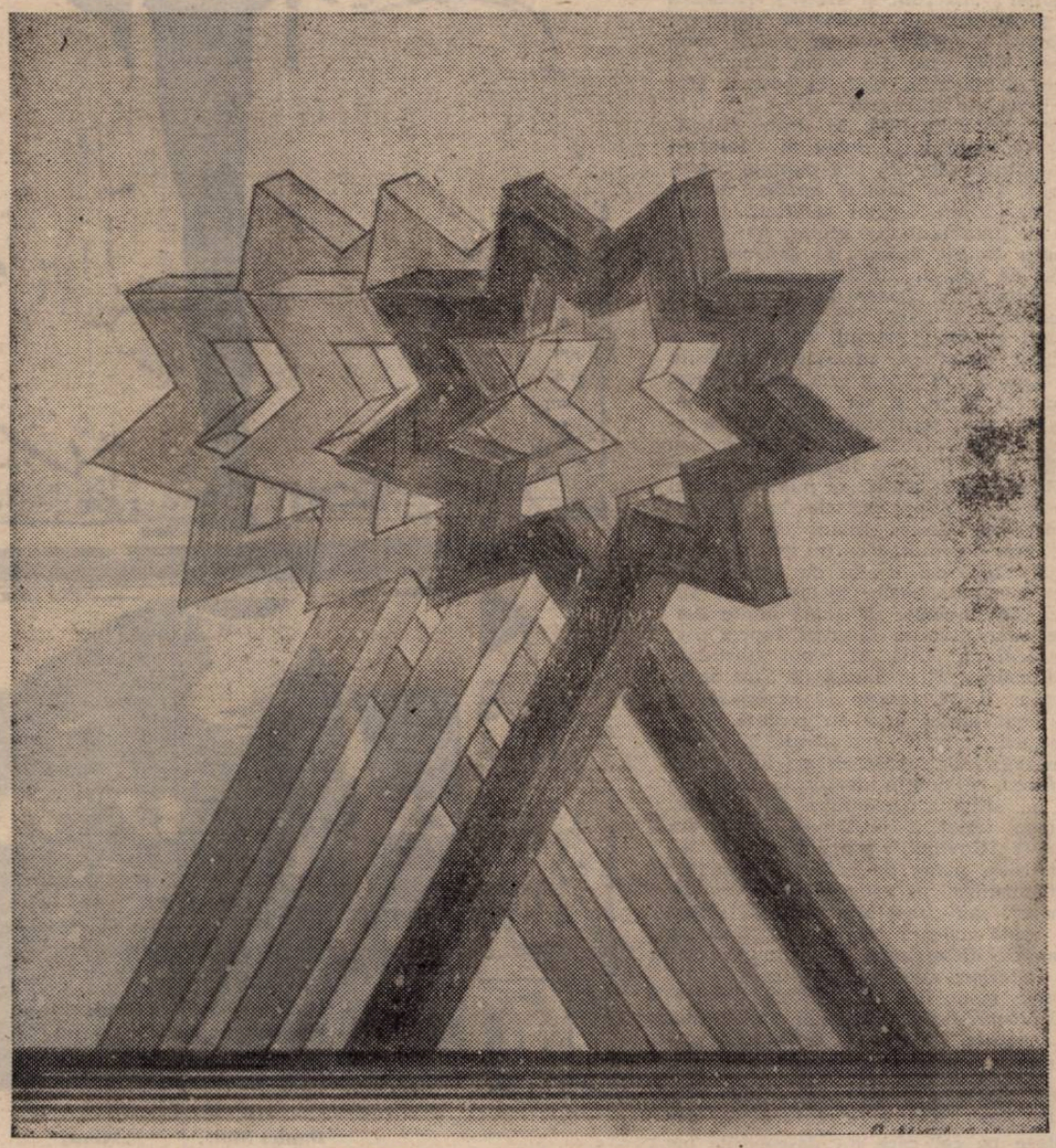

Paul Neagu, „Semn"

EXIL DUPĂ EXIL

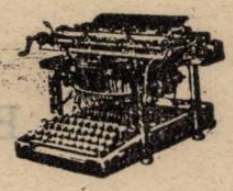

Personalitate marcantă a exilului românesc, Norman Manea este, în acest moment, scriitorul român despre care se scrie şi se vorbeşte cel mai mult în America. Controversatul său articol The Happy Guilt, **publicat vara trecută în revista washingtoniană** The New Republic **şi tradus, cu puţin timp în urmă în săptămînalul** 22, **a contribuit substanţial la acest lucru. Cîştigarea bursei Guggenheim, în primăvara acestui an, precum şi a foarte substanţialului premiu Mac Arthur, aproape simultan cu apariţia a două volume, unul de eseuri** (On Clowns) **şi unul de proză** (October, Eight O'Clock) **ne îndreptăţesc să vorbim despre o adevărată „vogă Manea" în Statele Unite ale Americii.**

Eseul de mai jos a fost prezentat de către Norman Manea în cadrul simpozionului Intellectuals an Social Changes în East Central Europe, **găzduit de către Rutgers University, Newark, New Jersey, despre care revista noastră a scris la momentul potrivit.**

bligat să se gîndească la schimbare. La Berlin, în timpul primului an petrecut în vest, am meditat zilnic asupra problemei înstrăinării. M-am gîndit nu numai la exilul intern, de care tocmai scăpasem, ci şi la însuşi conceptul de exil. Am avut senzaţia că istoria a nesocotit din nou aspiraţiile mele şi mă forţează să intru într-o aventură pe care nu o doream. În timpul întregii mele existenţe de după război am căutat prin lectură şi scris o rezistenţă internă împotriva presiunii exterioare, adesea insuportabilă.

E greu de crezut că într-o societate totalitară Eul poate supravieţui ; cu toate acestea, interioritatea a constituit un mod de a rezista, chiar dacă parţial — în mod inevitabil parţial. Ea a jucat rolul de centru al fiinţei noastre morale, a fost o modalitate de a ne separa de agresivitatea corupătoare a mediului, a încarnat o speranţă oricît de incertă, că integritatea conştiinţei poate fi păstrată. Eul rămîne, chiar şi în mediul totalitar, unde presiunile externe sînt întotdeauna periculoase (sau poate, în primul rînd, în acel mediu) terenul ciocnirilor între necesitatea centripetă de a-şi păstra identitatea secretă, codificată şi tendinţa centrifugă, de a se elibera.

În timpul agonizantei tranziţii berlineze am fost copleşit de îndoieli şi de întrebări izvorîte din trecut. Şi tocmai pentru că totul se petrecea în Berlin, am fost silit să mă confrunt cu propria etnie, aşa cum m-am confruntat cu invectiva „străin" în propria mea ţară — avînd, astfel, deja o ante-cunoaştere redundantă a noii mele situaţii neplăcute. Şi tocmai pentru că nevoia de o patrie este mai acută la cei a căror apartenenţă la una este pusă sub semnul întrebării, pierderea sa doare mult mai tare. În pragul unei decizii capitale, confruntat cu o nouă şi, se prea poate, finală dislocatoare, am fost nevoit să mă întreb încă o dată cine sînt.

În timpul şederii mele la Berlin am fost adesea sfătuit să solicit din partea autorităţilor germane recunoaşterea etniei pe baza faptului că m-am născut în Bucovina şi pe baza rădăcinilor mele lingvistice germane. Un mare număr de compatrioţi făcuseră deja acest lucru şi erau deja instalaţi confortabil în noua lor cetăţenie. Aş fi putut solicita cetăţenie germană, aidoma multora dintre foştii mei vecini şi colegi din Suceava, capitala regiunii numită Buchenland, adică Ţara Fagilor, deşi Buchland, ţara cărţilor, ar fi fost şi este un nume la fel de potrivit. Nu este deloc întîmplător că cel mai mare poet german din ultima jumătate de secol este tocmai Paul Celan, născut în Bucovina. Dar s-a întîmplat ca în acea perioadă să aud o istorie care m-a determinat să mă mai chibzuiesc asupra faptului.

O binecunoscută scriitoare germană din România, proaspăt emigrată legal în Germania Federală, s-a trezit la biroul de imigrare în faţa unui funcţionar relativ lipsit de simpatie faţă de co-naţionalii din străinătate. „Ţi-am auzit declaraţia la televizor, duduie", i-a spus funcţionarul, în timp ce îşi completa fişa / dosarul de imigrant. „Dumneata ai părăsit România din cauza dictaturii. Ai adus acuzaţii violente la adresa dictatorului în presa de limbă germană ; adevărat ?" „Da, e adevărat", a încuviinţat scriitoarea. „Este deci evident că aţi emigrat în Germania din motive politice, şi nu naţionale", a spus funcţionarul. „În acest caz, a adăugat el pe un ton hotărît, trebuie să mergeţi la biroul alăturat şi să solicitaţi azil politic". Era vorba de un uluitor truc birocratic, a cărui logică absurdă şi infailibilă era greu de atacat şi încă şi mai greu de acceptat. Scriitoarea germană cunoscută ca atare atît în România, cît şi în Germania, unde cărţile sale fuseseră deja publicate, era bineînţeles şi un adversar declarat al regimului de tiranie politică din România. A fost nevoită, în cele din urmă, să-şi părăsească ţara şi să caute adăpost în noua ei patrie. Consternată, scriitoarea a rătăcit prin Berlin cîteva zile, povestindu-şi aventura cîtorva prieteni. În cele din urmă s-a întors la acelaşi funcţionar de la biroul de imigrare. „Nu voi solicita azil politic, ci cetăţenia germană, a declarat încîntată. Sînt nemţoaică şi vă cer să recunoaşteţi acest lucru. Am dovezi ce nu pot fi puse la îndoială. Sînt nemţoaică, tatăl meu a fost membru SS". Funcţionarul a rămas mut cîteva secunde, apoi a început să îngîne : „În acest caz, bineînţeles, bineînţeles".

Eu nu pot aduce autorităţilor germane o dovadă similară. Totuşi, această poveste m-a tulburat, în sensul că problema identităţii a căpătat, dintr-o dată, o nouă dimensiune.

Patria îşi dezvăluie înţelesurile, sensurile ambigui cu precădere în timpul violenţei desprinderii care face mai urgentă şi mai intensă nevoia de autochestionare. Lumea înstrăinării înseamnă, de asemenea, alienare faţă de sine, nu numai faţă de alţii : exilul, în cel mai umil sens cotidian şi, în egală măsură, în cea mai pură formă transcedentală. Ne putem întreba, deci, de ce eu, cobai a două sisteme totalitare, cel fascist şi cel comunist, de ce eu, încă uimit şi în agonie, m-am poticnit de zidul Berlinului, înspăimîntat de inevitabilitatea exilului. Să fi fost din cauza fricii de libertate ?

Pentru adultul matur, exilul reformulează tardiv premisele iniţierii şi ale devenirii, redeschide poarta potenţialului şi a riscului extrem al vieţii, punînd sub semnul întrebării toate etapele experienţei anterioare. Mai mult, încă, pentru cei traumatizaţi prematur, pentru cei care nu se eliberează niciodată cu adevărat de psihoza prizonieratului, de ameninţarea de a fi aruncat din nou în haosul necunoscutului, exilul eliberează deodată toate vechile spaime.

Nu e vorba atît despre pierderea unei stabilităţi precare şi dubioase, cît despre a te descoperi pe tine însuţi mai adînc în abisul unei instabilităţi fără de sfîrşit, pentru care ucenicia la şcoala vieţii se dovedeşte, ca de obicei, insuficientă. Scriitorul, întotdeauna un „suspect", după cum spunea Thomas Mann, un exilat **par excellence**, îşi cucereşte patria, placenta, prin limbă. A fi exilat şi din acest refugiu reprezintă o deposedare multiplă, cea mai brutală şi iremediabilă descentrare a fiinţei sale, un sfîrşit tragic. După cum spunea Primo Levi, „a accepta eclipsa lumii a semnalat apropierea definitivei indiferenţe".

Acesta este motivul pentru care, în primăvara lui 1988, la prima (mea) întîlnire cu un scriitor american, devenit ulterior prieten apropiat, am declarat cu mare pompă : „pentru mine a început un nou Holocaust". Era vorba de o arsură care a atins chiar centrul fiinţei, limba, adîncimile nemăsurate ale creativităţii. Au trecut cinci ani de cînd am simţit acea arsură şi trebuie să mărturisesc că astăzi simt nu numai blestemul, ci şi privilegiul de a fi un exilat. Am acceptat, în cele din urmă, această **onoare** şi am făcut-o în numele a tot ceea ce înseamnă suferinţă şi epifanie, în numele singurătăţii şi al provocării, al tuturor îndoielilor şi al nesfîrşitei însuşiri pe care o implică, pentru goliciunea şi bogăţia sa, pentru propria mea descătuşare şi pentru ciocnirile din sinea mea şi, de asemeni, pentru rănile libertăţii. Dacă am puterea de a spune ca şi Dante **„L'esilio che m'e dato, onor mi tengo** (Exilul care mi-a fost dat e o onoare) sînt, probabil, pe aceeaşi lungime de undă cu secolul nostru centrifug.

Străinul lui Camus, Meursault este înstrăinat nu numai de ţară, religie sau familie, ci şi de lume şi de el însuşi. Nu este o parte a unei minorităţi etnice, politice sau erotice persecutate ; singurătatea sa este un mod de a aduce absurdul condiţiei umane la nivelul conştiinţei. Împuşcătura ce consacră definitiv expulzarea străinului numit om nu este altceva decît explozia indiferentă a unui soare impersonal ce a înnebunit în banalitatea absolută a unei după-amieze obişnuite de vară. Acuzatul K, dublul lui Kafka, inocentul întotdeauna vinovat, gata pe vecie să justifice absurditatea unei justiţii invizibile şi implacabile, este precursorul alienării care umple şi defineşte lumea modernă. Străinul, în mod conştient sau inconştient, este întotdeauna într-un exil potenţial sau parţial şi toţi scriitorii adevăraţi sînt nişte exilaţi perpetui al acestei lumi — chiar atunci cînd, aidoma lui Proust, nu-şi părăsesc camera aproape niciodată. Relaţia lor cu propria patrie este complexă şi dramatică, pe cu totul alte căi decît cea a simplului exil. Thomas Bernhardt, după cum ştim, fără a-şi părăsi ţara, a dezavuat-o, interzicînd publicarea cărţilor sale într-o Austrie care refuză să-şi analizeze şi să-şi recunoască rănile.

Artistul este, indiferent de cît de paradoxal ar părea, un truditor secret al iubirii. Este exilatul un „amant dezamăgit" ? Împotriva oricăror pronosticuri, dragostea continuă să-l tenteze pe artistul din exil, indiferent de cît de sarcastic ar fi el, codificată sau efervescentă în opera lui. El reinventează zilnic premisele căutării dificile şi-şi onorează virtualul cititor, un străin care îi este, în acelaşi timp, şi asemănător, şi diferit, cu darul unei iubiri solicitante.

Astfel îşi poate continua aventura fără de sfîrşit şi îşi poate umaniza naufragiul, oriunde s-ar găsi.

Bard College
Martie, 1991

* titlu sugerat de autor

Traducere de
Alina GHIMPU

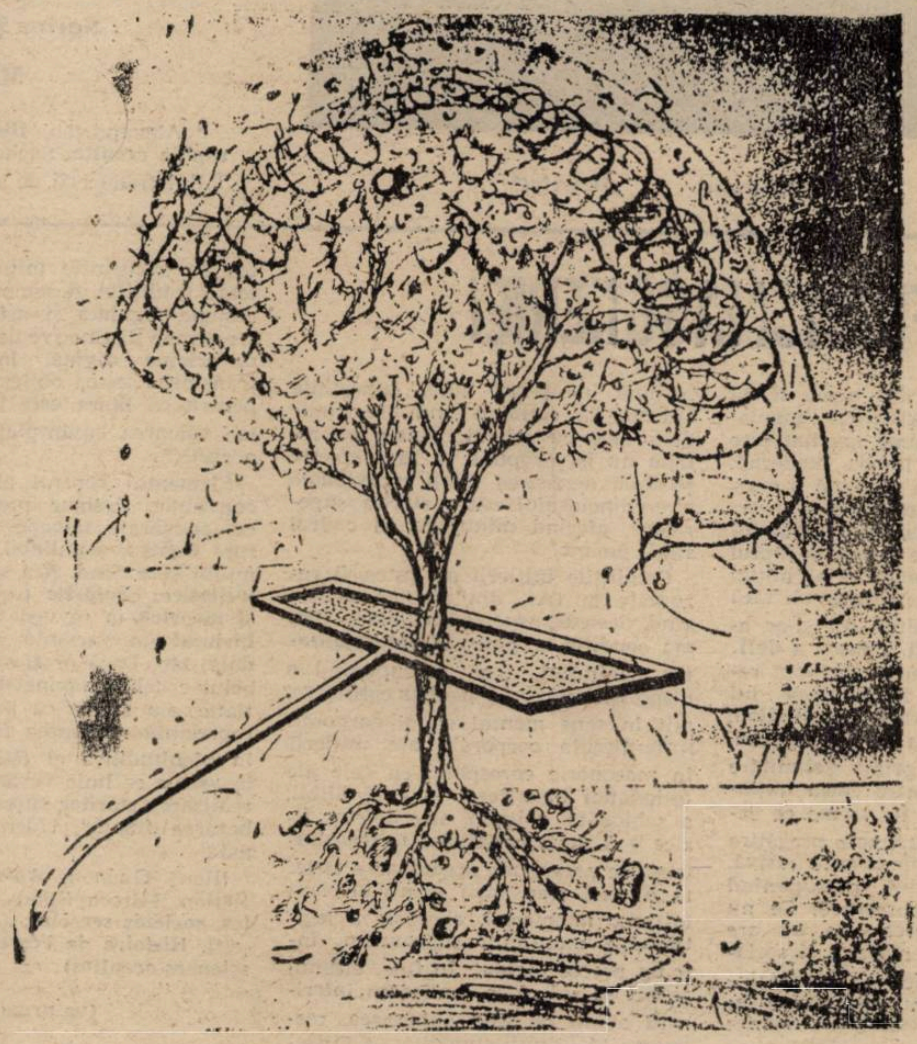

Paul Neagu **„Proiect spaţiual"**

COSMOGONIA CA EXIL *)

În aceeaşi epocă, Valentin, un egiptean care şi-a început cariera în Alexandria, a construit un superb sistem ce a determinat un nou curent în Gnoză. A venit la Roma către 135, sub domnia împăratului Hadrianus şi şi-a făcut cunoscute învăţăturile acolo pînă în jurul anului 160. A fost legat îndeaproape de mediul creştin, căci, spune Tertulian, ambiţiona să ajungă episcop, dar a fost excomunicat de două ori: „Valentin sperase episcopatul, pentru că avea talent şi elocinţă. Indignat că un altul, prin privilegiul martiriului, a obţinut această demnitate, a rupt violent legăturile sale cu Biserica adevăratei credinţe". Valentin, animînd grupul său de adepţi, s-a instalat definitiv în Cipre, devenind un gnostic admirat chiar de către adversarii săi. Acest filosof religios a avut concepţii atît de impresionante, încît Eugène La Faye, fost director al Şcolii de Înalte Studii, a văzut în el „filosoful cel mai îndrăzneţ al secolului al II-lea" şi „autorul unui poem metafizic", neezitînd să-l compare cu Sfîntul Pavel din cauza vigorii teologiei sale.

Valentin a fost acela care a introdus în cosmogonie noţiunile de **Pleromă, Eon, Sophia şi teoria syzygiilor.** Înaintea începutului nu exista decît Propator (Pre-Tatăl), numit şi Bythos (Genunea), care adăsta într-un repaos absolut împreună cu Sige (Tăcerea), jumătatea sa feminină. Propator era numai iubire, şi cum nu există iubire fără obiect, el îl proiectă din sine pe Noûs, primul dintre eoni. Termenul de **aion** exprima în filozofia greacă noţiunea de timp — durata individuală, secolului sau eternitatea. La Valentin, el desemnează o forţă abstractă, universală, emanaţie a lui Propator. Într-adevăr, Dumnezeul străin nu acţionează direct asupra Universului, ci prin intermediul emanaţiilor sale sau Eonii care sînt în număr limitat şi constituie o ierarhie de sus în jos a lumii divine.

După Noûs a fost emis un Eon feminin, Aletheia (Adevărul), formînd cu acesta prima syzygie. Pentru bazilidieni (adepţi ai lui Bazilide, mort către 135, primul maestru al Gnozei n.n.), lanţul emanaţiilor se compunea din unităţi decurgînd una din alta ; pentru valentinieni, aceste unităţi se succedeau pe cupluri. Syzygia, căreia creştinii şi gnosticii nu-i atribuiau acelaşi sens, este o noţiune egipteană, deja menţionată de Sanchoniathon. Eonul fiind o substanţă invizibilă, născută din un soi de conjuncţie sexuală căci, estima Valentin „elementul feminin este cel care emite substanţa în timp ce elementul masculin dă formă substanţei emise". Noûs şi Aletheia au dat naştere Logos-ului şi Zoei (Cuvîntul şi Viaţa), iar aceştia, lui Anthropos şi Ekklesia (Omul şi Biserica). Aceste două syzygii, care aveau ca origine comună Intelectul şi Adevărul, au emis una o serie de zece Eoni, iar cealaltă, o serie de doisprezece Eoni. Din Logos şi Zoe au ieşit astfel Bythos şi Mixis (Abisalul şi Amestecul), Ageratos şi Henonis (Cel-fără-bătrîneţe şi Cel-redus-la-unu), Autophyes şi Hedone (Născutul-din-sine-însuşi şi Plăcerea), Acinetos şi Syncrasis (Nemişcatul şi Adunarea-Dimpreună), Monogenes şi Makaria (Singur-născut şi Preafericita). La rîndul lor, Anthropos şi Ekklesia i-au creat pe Parakletos şi Pistis (Apărătorul şi Credinţa), pe Patrikos şi Elpis (Paternul şi Speranţa), pe Matrikos şi Agape (Maternul şi Iubirea), pe Aeinous şi Synesis (Nesecatul şi Înţelegerea), pe Ekklesiatikos şi Makariste (Ecleziasticul şi Sfînta), Thletos şi Sophia (Voitul şi Înţelepciunea). Totalitatea acestor Eoni constituie **Pleroma** (Plenitudinea), desfăşurarea puterilor Fiinţei supreme, totalul inteligenţelor concentrate în ea pe care acceptă să le exteriorizeze.

Se poate vedea de aici noutatea acestei teogonii care nu prezintă, asemenea altor religii, zei umanizaţi : Eonii nu sînt nici măcar, îngeri, ci abstracţii pure, principii vitale în mişcare. Şi totuşi, nu avem de-a face cu o alegorie rece, căci aceste entităţi ideale au o stranie sexualitate dezincarnată şi vor trăi o intensă dramă cosmică. Ultima născută dintre Eoni, Sophia, disperată de a fi atît de departe de Propator, va fi cuprinsă de o dorinţă frenetică de a-l vedea şi de a se uni cu el. Dorinţa ei nesatisfăcută o va face să conceapă, singură, o fiică degenerată, fără formă care se va prăbuşi în haos. Suferinţa Sophiei va fi atît de sfîşietoare, încît Pleroma va fi tulburată de convulsiile ei. Propator va emite un nou Eon, Horos (Limita) care o va împedica pe Sophia să cadă, la rîndu-i, din lumea divină ; Logos şi Zoe vor emite o syzygie, Christos şi Pneuma (Cristos şi Spiritul-Sfînt) cu menirea să o aline pe nefericită.

Sophia va resimţi, succesiv, patru pătimiri : teama, tristeţea, neliniştea şi rugăciunea, din care s-a plămădit întregul nostru univers. Din teama Sophiei a ieşit substanţa psihică ; din tristeţea sa, substanţa materială ; din neliniştea ei, substanţa demonilor ; iar din implorările ei către Fiinţa supremă, din căinţa ei, s-a născut Demiurgul (sau Artizanul) care a creat lumea omenească. Demiurgul nu ştie că se mai află un Dumnezeu deasupra lui şi nu-i înţelege pe oameni : „Demiurgul, spun valentinienii, nu ştie absolut nimic ; după părerea lor, el este lipsit de inteligenţă şi stupid... Cum el nu ştie ce creează, Sophia l-a ajutat în toate lucrurile, inspirîndu-l şi insuflîndu-i putere ; cu toate că nu acţiona decît sub inspiraţia Sophiei, el îşi imagina, totuşi, că el însuşi a creat lumea". Demiurgul, de altfel, este inferior Diavolului care, cel puţin, cunoaşte existenţa lui Propator. Antinomia dintre Dumnezeul-Principiu şi Dumnezeul-Artizan stîngaci care a creat lumea cu susul în jos nu este, aşadar, cea dintre Binele Dumnezeu şi Diavol : Diavolul este un al treilea personaj care apare, în Gnoză, mult mai iscusit decît Demiurgul. Valentinienii deosebeau chiar, alături de Diabolos, pe Belzebut, şeful demonilor.

Cînd armonia a fost restabilită în Pleromă, toţi Eonii, au hotărît să emită, împreună, în onoarea lui Propator, un nou Eon : astfel s-a născut Isus, „fructul comun al Pleromei". Cristos şi Pneuma l-au trimis pe Pămînt pentru a o salva pe Sophia cea de jos, fiica fără formă a Sophiei cea de sus. Acest mit religios ne dezvăluie, deci o înţelepciune divină care a resimţit o mare nefericire pentru că a încercat imposibilul : să se apropie, din exilul ei, de Propator mai mult chiar decît Intelectul („Este o crimă să vrei să cunoşti ceea ce Noûs nu-ţi revelează", zicea Valentin) ; şi o înţelepciune terestră, informă pînă ce Isus a venit să o modeleze după asemănarea celeilalte.

Traducere de
Sorina ŞERBĂNESCU
Selecţie şi note :
Marcel TOLCEA

* Alexandrian, **Histoire de la philosophie occulte**, Seghers, 1983, pp. 47-50. Titlul traducerii ne aparţine.

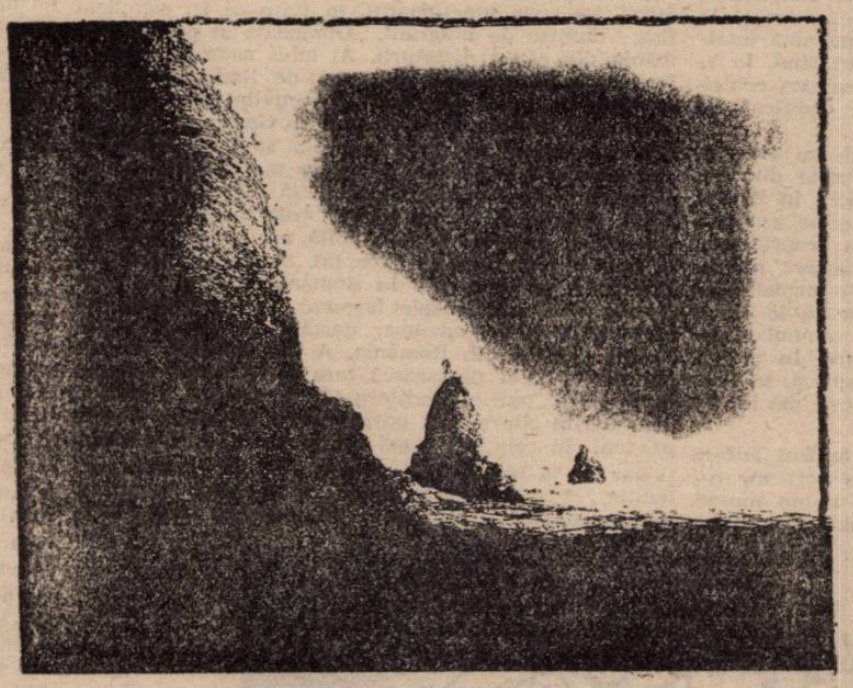

Tudor Dragutescu „Deşertul"

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

ESOTERISM ŞI FRANCMASONERIE : (urmare din numerele trecute)

În fine, ultimul invariant este **iniţierea.** Cum asupra iniţierii ca ritual masonic vom reveni într-un articol special, vom insista aici asupra chestiunilor generale. Înainte de orice, să remarcăm că, în greaca veche, există două verbe al căror sens este complementar : **teleisthai** = a fi iniţiat şi **teleutân** = a muri. Aşadar, iniţierea presupune o moarte, şi în sensul simbolic, cel al abolirii condiţiei profane pentru a accede la o nouă existenţă, la o nouă viaţă calitativ superioară. De fapt, este vorba despre intrarea în sacralitate, adică în lumea cu noimă, reală în sensul deplin al cuvîntului, unde comunicarea cu esenţele se face nemijlocit. Aşadar, iniţiatul nu aparţine Naturii, ci Istoriei sacre, imuabile (M. Eliade).

Evident, cele de mai sus se aplică societăţilor tradiţionale, în care iniţierea are loc privilegiat, fundamental, ca regulator principal al situării omului ca fiinţă plenitudinară nu doar în sînul colectivităţii, ci, mai ales, în plan cosmic, divin, pentru că aceasta din urmă îi dă sens şi valoare existenţei umane. Problema care se pune imediat este cea a iniţierii în lumea modernă. Este ştiut că religia creştină a conservat urme ale iniţierii greco-orientale, cum ar fi botezul, sacerdoţiul şi esenţa acestora se referă la faptul că elementul fundamental al iniţierii este originea sa non-umană, fără de care nici o tradiţie nu şi-ar avea raţiunea de a fi. Pentru a defini mai exact domeniul, ne vom referi, cu precădere, la lucrarea lui René Guénon, **Apercu sur l'initiation,** în care se delimitează, cu nuanţări, aria sensurilor. Şi prima delimitare se referă la cea dintre **calea iniţiatică** şi cea **mistică.** În vreme ce calea mistică nu presupune o pregătire doctrinară, fiind eminamente pasivă, iniţierea este activă, presupunînd metodă şi strictă observare. Ce nu este, aşadar, iniţierea : ea nu are nimic de-a face cu moralul şi socialul, pentru că, astfel, ar repeta instrucţia profană ; nu are nici o legătură cu „comunicarea cu stările superioare, cu lumea subtilă, cu clarviziunea ori claraudiţia; nu înseamnă învăţarea unor cunoştinţe aplicate în cotidian ; nu are nimic de-a face cu religia, pentru că religia nu îşi propune să facă efectiv posibilă depăşirea stării individuale a credinciosului către stările superioare, oferind mîntuirea în cadrul stării umane.

Condiţiile iniţierii ar putea fi rezumate la trei, din acestea decurgînd, desigur, aspecte secundare. Prima condiţie ar putea fi **potenţialitatea** neofitului, ea presupunînd o dispoziţie naturală pentru calificare, atît în sens mental cît şi corporal. (Interdicţiile corporale ale iniţierii în masonerie corespund cu cele ale ordonaţiei bisericeşti — a se bîlbîi, a şchiopăta, aritmia, alte defecte fizice !) A doua condiţie este **transmiterea** ce presupune organizarea strictă a unei transmisii printr-un lanţ iniţiatic imemorial, chezăşie a legitimităţii mesajului suprauman, într-un proces regulat. În fine, ultimul aspect se referă la **realizarea interioară** avînd ca scop eliberarea, realizarea identităţii supreme, adică depăşirea condiţiei umane. Modalitatea de transmisie iniţiatică este, în toate tradiţiile, desemnată ca o succesiune regulată şi neîntreruptă, ce are semne distinctive de recunoaştere de origine divină. În acest sens, transmisia este, obligatoriu, orală, pentru că litera este literă moartă, iar valoarea cuvîntului este una energetică.

Elementul central al iniţierii îl constituie, desigur probele iniţiatice, adevărate jaloane ale drumului spre Centru, asimilabil, acesta, drumului spre Sine. Aşa sînt **călătoriile iniţiatice, căutările** („questele"), **apa şi moartea** (a se vedea botezul), **labirintul** (în variantă indiană, mandala) etc. Dacă ar fi să privim simbolul crucii din punct de vedere iniţiatic, am spune că linia orizontală reprezintă realizarea fiinţei umane în plenitudinea ei (Micile Mistere), în vreme ce linia verticală semnifică realizarea stărilor supra-umane, „eliberarea finală", „identitatea supremă".

(René Guénon, **Apercu sur l'initiation,** Mircea Eliade, **Initiation rites, sociétés secrètes,** Jean-Paul Corsetti. **Histoire de l'ésotérisme et des sciences occultes**)

(va urma)

Marcel TOLCEA

ISTORIE ÎNHĂMATĂ, ISTORIE NĂRĂVAȘĂ

Muză a muzelor, Clio s-a simțit multă vreme o ființă liberă, îmbolduri zburdalnice circulîndu-i prin vine — vocația sa este eminamente ambulatorie — peregrina neîngrădit prin ere și epoci, spre a inspira fapte glorioase și elogiul lor estetic. Disprețuia zăbava în clipa prelungită și strîmtoarea în traseul prestabilit, rîzîndu-și de strădaniile celor ce voiau să-i limiteze apetiturile cutreierătoare: anticii care îi împuținau elanul pînă la stupida mișcare în cercuri palingenezice, medievalii care îi afuriseau traiectoria între pierderea paradisului și recuperarea lui, moderniii care o înscriau pe axa ternă a progresismului...

Schimbarea e însă și soarta muzelor. În ceea ce o privește pe Clio, ghinionul ei poartă un nume: Karl Marx; nenorocirile ei au început: anul 1845. Pe sub stufoase sprîncene, o căutătură exigentă o țintuiește cu severitate. Conjuncția fatidică a aștrilor adaugă celor doi ochi încă o pereche, la fel de sfredelitoare: Friedrich Engels. La început intimidată, apoi fermecată, în final copleșită, sedițioasă fată se vede silită să îngenuncheze în fața genialului autoritar.

Măgulindu-i-se vanitatea necoaptă, este înnobilată cu titlul de organon universal al cunoașterii, apoi încoronată ca regină a științelor. Dar cu prețul unei amare servituți. Emancipată de cultul zeilor și demonilor, e pusă în schimb la cheremul capricios al făptuirii umane. Substanțializată prin economie (ascultarea de neînduplecatele „legi" ale producției materiale), dialectizează prin contradicție („lupta de clasă" ca agent motor al diacroniei), demonizată prin mesianism (alinierea la nebuloasele „țeluri" ale mișcări proletare), muza noastră iroșește tot ceea ce făcea slava libertății ei de odinioară. Nu-și pierde însă virtuțile sugestive care, îndrumate după somațiile ideologicului angajat, inspiră poema creației epice (de pildă **Capitaliada,** epopeea contra-eroică a burgheziei ce-și semnează singură condamnarea la moarte) și lirice (**Internaționala**, imnul răscolitor menit să învie pe „oropsiții vieții"), dar mai ales proza acțiunii neconformiste, revoluționare.

Cu insolitu-i bisturiu materialist-naturalist (**primum videre...**), Marx tranșase capitalismul în felii mici, pentru a formula regularitățile fatale ale devenirii — adică pieirii — sale istorice. Înfrigurarea profetică, aureolată de rigoarea certitudinii „științifice", îl face să localizeze înrădăcinarea fructului ademenitor al socialismului în sol englezesc. În curînd va fi gata pîrguit și va cădea — după ecuațiile descrise de Newton — în gurile avide ale muncitorilor britanici. Sau, în termenii lugubri ai celebrului **Manifest** din 1848, „stafia" comunismului găsește în cețele dense ale Albionului cel mai mai propice mediu de hălăduială. (Marx și Engels, deschizători de drumuri în atîtea domenii ale spiritualității, n-ar merita oare așezați și la obîrșia genului **horror ?**).

Preluîndu-i instrumentele de vivisecție, Lenin stăruie în cercetarea stadiului „imperialist", dar, cu neastîmpăr revizionist, fie el și ascuns sub masca discipolatului loial, pune la cale o mare erezie. Atîta timp cît există „verigi slabe" în lanțul statelor burgheze, iar latura subiectivă a sintagmei „situație revoluționară" poate și trebuie să incite orgoliul întreprid al **factorului conștient**, va fi doar secundar divorțului dintre forțe și relații de producție. O anume circumspecție în privința cadenței prea meschine a devenirii, îl conduce pe Vladimir Ilici la concluzia că ține de datoria avangardei partinice să-și angajeze umărul oțelit la urgentarea deznodămîntului. Salivînd pofticios, află rodul mirific, rumen și numai bun de culeș, în chiar ograda rusească. De altfel, convertită între timp la un nou punct cardinal, stafia cu pricina dădea semne tot mai evidente de afecțiune față de nesfîrșirea stepelor răsăritene. Drept pentru care deocamdată, proletariatul occidental n-are decît să-și lingă degetele și să persevereze în a implora reîntoarcerea providențială a spectrului.

Cum între vorbă și faptă nu se tolerează decît o minoră distanță, Lenin, Trotki & Co. procedează cu agilitate — în atît de mobilizatorul acompaniament al bubuiturilor de tun și răpăielilor de mitralieră — la escaladarea gardurilor kerenskiste și la cocoțarea în arborele puterii. Marele festin poate să înceapă. Știința pomicolă atinsese punctul suprapunerii perfecte într-o gnoză și aplicație, adică al secesiunii definitive dintre politică și morală. Virtuțile ei pedagogice sînt mai presus de orice îndoială: te învață cum să-ți **aprop(r)ii** bucatele trudite de alții.

Se părea că, după violenta cotitură, fluiditatea diacroniei va dobîndi, în sfîrșit, metrul înnoirilor alerte și viguroase. Deșartă speranță. Dimpotrivă, ritmul avar al primenirilor face mai mult jocul sabotorului albgardist, iar guvernantul sovietic începe să-și piardă răbdarea. Avînd vie în minte teza că omul edifică istoria, o înșfacă pe Clio de piepți, o privește fix în pupile și, cu blînd, dar ferm grai părintesc, o avertizează: **Eu te-am făcut, eu te omor!** Zis și făcut. Palmele bătătorite ale **udarnicilor,** ghioagele noduroase ale **cekiștilor,** baionetele ascuțite ale **praporgicilor** roșii, toate fraternizează întru nobila operă de a o tămădui de lenevia ce sfidează principiul **o**bligativității generale a muncii. Efectul nu se lasă mult așteptat. Oricine cunoaște cît de imprevizibile consecințe pot atrage niște ședravene și repetate lovituri la cap. În adevăr, ieșită din vegetativitatea dornică să păstreze mai mult decît să schimbe, muza noastră intră abrupt în registrul unei duble patologii, alieniste și veterinare. Spus pe șleau, Clio **s-a scrîntit** de-a binelea, spre a împrumuta necritic metehnele atletice ale ovinei atinse de căpiere. În dispreț total față de raționalitatea disciplinată pe care **i-o** promisese un Hegel — iar Marx consimțise —, țopăie dezordonat, înainte și înapoi (pe axa timpului), la dreapta și la stînga (spectrului politic). Despletită, se întrece pe sine în performanțe săltătoare. Doar șapte decenii mai devreme dacă se năștea, Serghei Bubka ar fi avut temeinice motive de ranchiună.

Important e că, tot în acest haos, o constantă se poate totuși desprinde: neglijenta zburdălnicie manifestă o nedisimulată preferință pentru strivirea gîngăniilor umane. Muză sanguinară, ea inspiră acum pe zbiri în rafinarea torturilor, parcă vrînd a repara nedreptatea comisă opiniei romantice care vedea **în gîde** pilonul indispensabil al societății. Călăii fac istoria, dar, literalmente, **dau buzna** cînd e vorba de zidirea comunismului!

Noul traiect al devenirii administrează palme usturătoare însăși schemei ortodoxe a succesiunii „modurilor de producție". Clio se obișnuiește s-o străbată cuminte, neîngăduindu-și decît să schimbe monotonia decorului printr-o scurtă raită pe la „orînduirea asiatică"; tot așa cum, spre a nu părea plictisos de egală sieși, își permisese mici boroboațe inocente — modificări ale cadenței pasului, opriri, înapoieri, hopuri —, toate pe fundalul unei înaintări în volute largi, spiralate. Iat-o acum reușind isprava progresiei în regresie și a regresiei în progresie, a saltului peste propria-i umbră. Veritabila patimă **cronologistă** a bolșevicilor nu e decît tentativa disperată, dar zadarnică, de a înfrîna această motricitate buiastră, scăpată de sub control. În pofida intențiilor, meticuloasele diviziuni și subdiviziuni temporale nu fac decît să deseneze caroiajul ce promite un savuros joc pueril: **șotronul**; în interiorul său, muza își vede, netulburată, de zbenguiala-i smintită.

De la liberalismul pre-octombrist, ea sare brusc la „comunismul de război", pentru ca apoi, printr-o neașteptată piruetă, să revină la „capitalismul de stat". Iar aceasta ce să fie? O etapă de tranziție spre socialism, spun răspicat documentele partidului, după cum cel din urmă este un studiu premergător comunismului. Deci, o fază de trecere înlăuntrul altei faze de trecere, iar intuiția ne trimite la ceva de genul unui culoar ce străbate un alt culoar. Pe de altă parte, prin 1921, Lenin făgăduia instaurarea edenului comunist într-un interval de unu la două decenii, venind, firește dinspre ... capitalism! Sub titlul „evoluției legice", cea de a patra dimensiune a geografiei sovietice îngăduie cu seninătate orice bizarerie: nu pare a contraria pe mulți faptul că între două stadii capitaliste se răsfață în voie unul comunist, că între două perioade comuniste se strecoară una capitalistă...

Zvîrcolite sînt căile istoriei! Doar ne aflăm pe tărîmul bolșevic al tuturor posibilităților, al șanselor iremediabil sortite ratării, spațiul în care utopia seducătoare, după ce zăbovește îndelung în purgatoriul **contra-utopiei** dezamăgitoare, căznește asudată la întruparea în realitate.

Adrian JINARIU

Andrei Codrescu

ÎMPOTRIVA MENIRII

Tot ce fac este împotriva menirii.
Aceasta, în parte, deliberat, de cele mai multe ori spontan.
Oriunde aș fi cred că sînt în alt loc.
Aceasta, în parte, pentru a încurca poliția,
de cele mai multe ori pentru a mă evita pe mine în special cînd trebuie să confirm
evidentul care întotdeauna
stă pe o masă mică și atrage foarte multă
atenție asupra sa.
Atît de multă încît nimeni nu vede scaunul
și fata șezînd pe unul dintre ei.
Cu evidentul ești întotdeauna la film.
Evidentul celelalt pe care evidentul sonor
îl ascunde
nu e îndeajuns de evident să merite o
predare a voinței.
Dar printr-o mică fantă din raportul plictisitor
Dumnezeu ne urmărește falsificîndu-l.

Traducere de
Alina GHIMPU

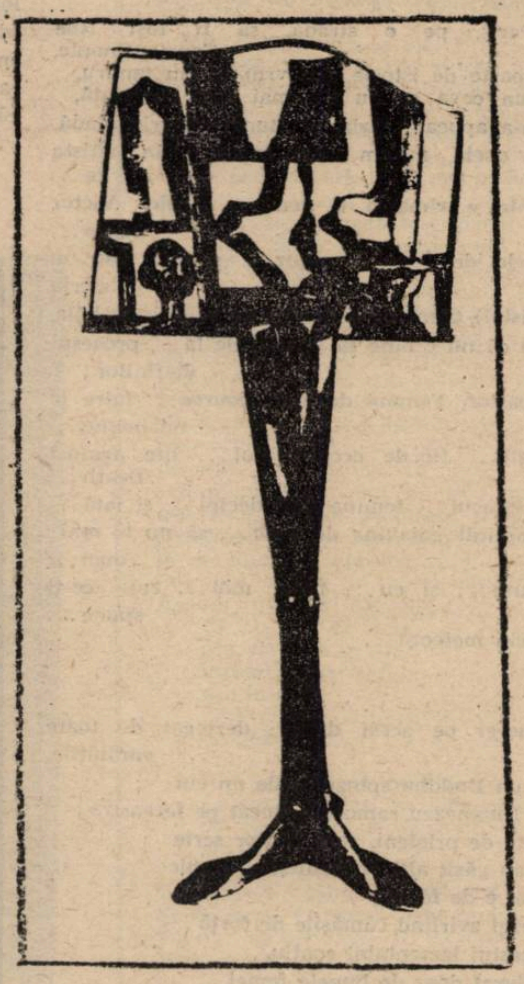

GEORGE TURCU, „Amintiri"

PREAMBUL

După o lungă dispariţie din librării, din publicaţii, din bibliotecile obşteşti, poetul Petrovici revine, — astfel, încît nu doar o veche, neîntreruptă prietenie mă autorizează, cred, să-i prefaţez această carte* de nou debut, de relansare (ce, altfel, s-ar lipsi, desigur, de un zadarnic preambul).

Volubil, comunicativ, n-a prea fost Duşan niciodată; şi-i cu atît mai puţin astăzi, cînd sorţii cei imprevizibili îl vor fi aruncat aiurea, în burgul naşterii lui Heine: „La Düsseldorf, o cadră — în Bolkenstrasse: / În şilţ adînc, Evreul Botezat. . ." (Ion Barbu, Dedicaţie).

Sîrb, dar scriind în româneşte, în România (socialistă), el, în Germania, e român : stingher şi prea-însingurat, şi ca poet, şi ca Ausländer, într-un exotic idiom.

Străin este, în rest, poetul oriunde: în surghiun la Tomis, ca şi în casa lui, la Roma, — în calitatea de . . . „evreu" (parcă Ţvetaeva o spune), de, aşadar, „ireductibili" (cu un cuvînt al lui Claudel).

Or, Duşan, slavul de expresie română, rătăcit la nemţi (vocabul care, în slavonă, înseamnă „necuvîntător !"), este străinul la pătrat, este metecul ca atare — cel ce, fiind oriunde astfel, nu-i oriundus (nu-i, adică, „originar"), de nicăieri.

De unde, solipsismu-i însuşi: al unei alienări, acum, mai grave, mai definitive, mai vitrege decît aceea, lingvistică, de odinioară; al unui eros (tot Claudel:) „comun şi incomunicabil", lasciv şi, totodată, sacru (de trantrică, zic eu, sorginte); al unui hermetism, în fine, nu numai autobiografic (cum dă de înţeles poetul, prin titlu-i quasi-dalinian), dar şi la propriu, pe alocuri, — fie şi dacă alchimia lui Petrovici e, mai cu seamă, bovarică (i. e. livrescă), intermitentă sau precară.

Altminteri, dacă „notre peuple", spunea Cioran, într-o misivă referitoare la subscrisul (în calitatea-i de tălmaci al versului mallarméan), „a tout raté, sauf graiul" (sic!), se înţelege că nici Duşan (care, şi el, „a tout raté", ca foarte mulţi dintre noi-ăştia, în viaţa ce se vieţuieşte), n-o să rateze acest grai (şi poezia-i intrinsecă), în care-şi caută o patrie: una de aer, dar aievea, imponderabilă, dar certă, (şi, graţie harului poetic, feerică, din cînd în cînd).

Bine-ai venit acasă, Duşan!

(Timişoara, 29 august '92)

Şerban FOARŢĂ

---

*) Autobiografie hermetică, sub tipar la Editura de Vest.

DINTR-O AUTOBIOGRAFIE ERMETICĂ

Aştept perioada lunară a visului sceptic
să-mi inunde peisajul cu litere doxe,
cu bunele intenţii ale unui Dumnezeu mic,
ce va să-mi răpească jucăria mea infernală ;
dar ceea ce ştiu e un crin înnodat
iar pentru voi hostia fărădelegii ;
din biblia mare aţi scos o pîine uscată,
din visele mele numai o literă moartă !

2

Tîrăsc după mine o fiară ;
celui ce ştie îi moare un copil ;
mi-e teamă să cumpăr o pîine,
să rămîn singur în edenul
ce-mi lărgeşte gura . . .
căci sexul tău e un mister riguros
iar Platon vînează ca o pisică
în peştera în care mi-am uitat ochelarii
şi nu mai văd, ah, nu mai văd
strălucitoarea ta umbră !

3

O seară minusculă ; soldaţi cu clopote în braţe
îşi caută ibovnica slută,
pe cînd bagajul meu e păzit de un orb ;
şi nimic nu mai rămîne din oraşul gotic
chiar în spaţiul dactilografic,
ce naşte în fiecare zi
o mie de aştri sîngeroşi !

4

Să-ţi pierzi vremea cu asemenea fleacuri ;
cîntărind îngeri în balanţe farmaceutice
şi, de ce nu, cuvinte ;
şlefuind cu obstinaţie spaţiul de nichel
în care respiri,
pînă se face oglindă pentru o moarte perfectă ;
să exersezi rîsul sardonic în timp ce faci dragoste,
crezînd în caractere diurne
şi nu în unio mistica ;
să supravieţuieşti
prăvălind peste această abia vizibilă insectă
o mică piatră de mormînt !

La Paris, pe o stradă, să fi fost Rue Constantinople,
nu departe de istorie, am vrut să fiu tandru,
să spun ceva ce nu s-a mai spus vreodată,
dar m-a apucat afazia, şi atunci : degringoladă,
dă-mi cheia, mi-am uitat capul . . . în batista ta . . .
il vento e rimasto il vento . . . acolo Victor Hugo . . .
şi fetele de liceu . . . refuz . . . porcul într-un sicriu
(de cristal), Samstag şi Sontag ne vom destrăbăla,
numai că nu e bine să lipseşti de la . . . procesul delfinilor ;
Demicastor, Femme de cinq heures . . . faire le micheline . . .
ori eşti . . . florile occidentului . . . life against Death . . .
ştiu cîntecul . . . femina vult decipi . . . şi iată . . .
am împlinit palavina de veac . . . să nu te mai duci . . .
la naivi . . . şi eu . . . boje moi . . . cel ce-ţi spune . . .
katagein meteora . . .

6

Să mergi pe acest drum : dezlegat de toate vanităţile,
între un Buddha spînzurat de un cui
şi un Dumnezeu ramolit aruncat pe fereastră ;
departe de prieteni, care îţi vor scrie
că şi-au găsit alţi prieteni şi că nimic
nu mai e de făcut ;
să mergi zvîrlind cămăşile de forţă
ale acestui lamentabil spaţiu,
înconjurat doar de bunele femei,
ce mai ştiu să împletească
acea sfîntă alchimie a împreunării
(cu neantul, cel mai pur !)
şi poate mai mult decît asta,
poate mai mult . . .

POETUL DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

7

Ora a sosit : ţăranii lunateci se leapădă de sine,
iar păstorul aşteaptă cu drojdia sămînţei într-un potir
să-l răstignim din nou ;
m-aş fi sculat din morţi pentru asta,
dar mi-e teamă că n-o să pricepeţi,
nici de data asta, bucuria mea !

8

Umblu pe străzi şi bat cu pumnu-n dughene :
deschideţi, deschideţi, deschideţi !
evreice roşcate-şi-ntorc cămaşa nopţii pe dos
iar Don Juan a nimerit într-o gubernie rusă ;
s-arunc zarul şi să cîştig, să mă umplu de bani
şi să colind lumea ca să-i risipesc ;
în zadar s-au posomorît grecii cei vechi,
„Macedonia e mică", n-ai ce-i face,
la naşterea mea a pocnit dracul din bici
şi e atît de tîrziu să mai cînt
cîntecul frumoasei de ceară !

9

Răsfoind codexul vremii :
lacrima mea învaţă arta militară
iar limba îşi caută un cît mai curat mormînt:
nu sînt decît ciobul de protoplasmă
cel rătăcit în lume,
peste sexul tău ca o piramidă
am lăsat să cadă o neagră oglindă
în care să nu-mi mai pot vedea niciodată
chipul blestemat !

10

Lilith dansează din nou pe ruine,
în noile blocuri şobolanii pragmatici
şi-au întocmit deja sfînta scriptură ;
soldaţii blegiţi tund oile sterpe
iar lupii flămînzi s-au şi retras în biserici

lovire uşoară pe muchia gurii ;
idioţii republicii cu destine de lipitori şi doftori ;
în crivăţuri entropice moare ultimul cal
iar eu o să-mi ard cărţile de gips
căci nu mai am nici o scăpare !

11

Sîngerînd printre aştri,
ca o trestie libertină,
am găsit potcoava morţii
îndoită de propriul meu vis
şi am văzut că nu mai am scăpare
din spaţiul liliachiu al acestei
bătrîne lumi, în care viaţa minerală
a unei fecioare face semn de nerăbdare
iar în grădinile Domnului
creşte-un înger plin de ură !

12

Ziua şi-a lăsat dantura ei falsă
în paharul meu cu apă . . .
şi s-a dus, ocolindu-mi gîndurile
ca pe nişte stafii îmbătrînite . . .

eu n-am făcut nimic,
m-am jucat doar ca un copil nebun,
am lipit un fluture pe-o scrisoare nescrisă
şi ţi-am desfăcut ceasul ca să-l repar,
dar din el a ieşit un mic monstru
care a strigat stingerea !

13

Visez o lume îmbrăţişată şi fără de umbre, —
în care să pun la îndoială greutatea specifică
a unui înger,
„să ajungi şi să scapi, în locuri groaznice vieţuind"

adu-mi un mic animal pe patul de moarte,
unde se-ntîmplă să ne iubim adesea
fără să tremurăm de frică
iar ceasul veşniciei opreşte-l la amiază,
ca să mă lepăd de timp !

14

S-au istovit salahorii templului rece,
cu moartea grea în spinare . . .
un secol la margine cu glandele tulburi,
eternul nord developînd naufragiile,
între cremenea şi iasca istorică
lacrima mundi scăpărînd ;

e o vanitate să taci într-o staţie încremenită,
unde un cîrd de fecioare aşteaptă ultimul tren,
în timp ce o armată de peşti melancolici
vînează rana ta magică

15

Un peisaj straniu,
din care nu desprind decît acestea :
cîte-un sfînt postat la poarta bordelului,
la care, precum păduchii, s-adună liceenii
şi cîntă ceva solemn, de parc-ar face un jurămînt ;

perdeaua ferestrei se dă deoparte
şi-aş fi vrut să-ţi văd chipul,
dar nu apare decît tabloul cu peşti
aliniaţi în nemoarte şi chipul falic
al unui trist bărbat ;
uşurate pe stradă, femeile saltă pe pneuri,
grăbindu-se împreună cu secolul pe picioarele lui de gips,

iar eu nu voi face nici un pas,
căci cămăşii mele-i lipseşte tortura
iar privirea-mi străbate numai şi numai
desişuri de morgă

16

Mereu imbatabilă, luna, acest paznic al morţii încete,
de ce s-o fi ivit tocmai acuma atît de clară ?
peste geometria neagră a trupului ce doarme
peste o şi mai neagră oglindă,
limba de cauciuc a mîngîierilor tale
nu şi-a adus nici o alinare,
nici nebunie,
ci cobor în boală ca un scafandru orb
şi mă prefac că dorm în braţele tale,
asemeni unui Isus bătrîn . . .

17

A venit vremea să mă despart de prieteni,
iubitei să-i spun un definitiv adio
iar peste duşmani să-mi arunc anatema ;
să smulg din cîrligele ei sfinte
şi s-o port ca pe-un copil în braţe ;
să rămîn singur, să rămîn singur . . .
căci m-am trezit dintr-un somn adînc,
înconjurat de cuvinte murdare, într-o lume nebună,

în care nici moartea nu mai are ce face
şi s-a apucat să cerşească
iar eu îi arunc zilnic moneda mea de opiu

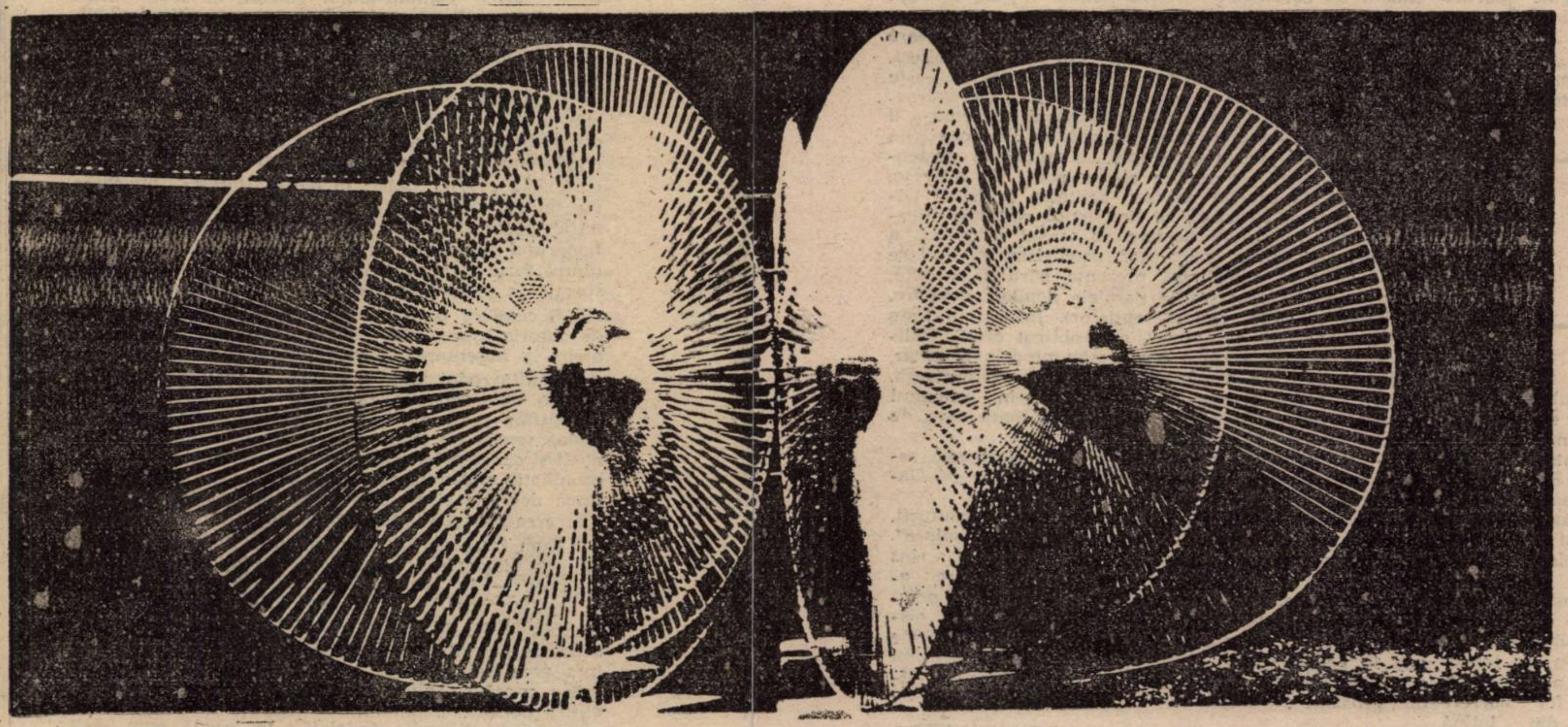

Dimitrios Demou „Soare tropical"

SCRISORI

Mein liebe Freund,

Precum vezi, „universităţile mele" au început! şi trebuie să-ţi spun că nu există chin mai mare, pentru un mut ca mine, decît acela de a încerca să deprindă graiul d-lui Goethe, cu toate „derdidasurile" şi „ausnahme"-urile (excepţiile) lui. Cum însă noii mei colegi — arabi, turci, spanioli, japonezi (japoneze !), filipinezi (ele, foc de drăguţe !) nu-reuşesc în ruptul capului să spună corect „Brüderschaft", am început şi eu să calc voiniceşte prin strănchini[1]. Ja, wohl! Oricum, peste vreo zece ani poate reuşesc să construiescu un „Satz" (propoziţie) cu lumea, cu „Präteritum"-urile în regulă, cu „Präpositionen" (mit dem Akkusativ und Dativ) la locul potrivit etc., u. s. w. ş. a. m. d: : : Încît stau şi mă întreb : la ce mi-au trebuit mie toate asea? Să-ţi schimbi modul de viaţă[2], învăţînd germana. zău că e o mare prostie, ba şi mai mult — pedeapsă de la ăl de sus! Vorba humuleşteanului nostru:

„Dă-mi, Doamne, ce n-am avut,
Să mă mir ce m-a găsit."

Acum ce-o fi să fie! Văd eu bine că mi s-a strîns funia de la par!

Încolo toate bune . . . Düsseldorf-ul e capitala landului Nord-Westfalen, Rhein-ul curge la o sută de paşi de „Wohnung"-ul (locuinţa) meu, iar din turnul televiziunii locale văd aproape toată Olanda, pe care, „Fussgänger" (pieton) cum sînt, am de gînd s-o străbat, la timpul potrivit, cu piciorul. Baremi cu atîta să mă aleg din „universităţile mele!" E adevărat, nici Parisul nu e prea departe, dar ce să caute un ţăran ca mine în „oraşul lumină"? Mai ales c-a murit şi Aragon[3]!

Deocamdată mi-ajunge ce văd aici, adică Rinul cu podurile lui suspendate, ca nişte lăcuste uriaşe, cu picioroangele zbătîndu-se în tulbureala-i apocaliptică ; supermarget-urile în care te pierzi şi în care, din lipsă de bani, intru foarte rar; străzile dopate cu tinicheaua sutelor de mii de „wagen"-uri; miile de cîrciumi şi gasthaus-uri (ţinute de balcanici) ; cu cei 700 de mii locuitori, în general nemţi cu accent olandez, dar şi 14 mii turci (aici au năvălit turcii, bre!), 12 mii sîrbi, 9 mii greci şi de alte naţionalităţi[4] . . .

Ah. da, l-am uitat pe Croat Alexa[5], fără ocupaţie şi „limbă", care mai intră din cînd în cînd în cîte un „Buchhandlung" (librărie) şi se îngrozeşte de cîte cărţi şi autori există pe lumea asta. Dar cum n-a deprins încă limba nemţească, se mulţumeşte şi cu Kavafis tradus aproximativ, tot în nemţeşte.

Mon ami, multe ar mai fi de spus. dar parcă am timp de literatură ? Ioc, bre ! Mă obsedează „Präpositionen" cu „zu", „zur" şi „zum" şi kilometricele „Wort"-uri în care s-a scris Faust sau mai ştiu eu ce „Klassiker" op ! Şi, de altfel, pana mea e prea bleagă ca să mai poată cuprinde întreaga proză care mi se oferă aici. Desigur, am şi momente lirice, ca acela de acum două săptămîni cînd, făcînd o „Reise" (călătorie) în sudul Germaniei, am trecut şi prin Mannheim-ul atît de pitoresc, de care te leagă şi pe tine un firicel —nemţişorule[6] ! Dar, apropo, tu ce mai faci, tot mai scrii (desigur !), ce noutăţi ţi-au mai ieşit de sub măiastra-ţi pană ? Mi-e dor de tine şi de Mia, v-am visat în cîteva rînduri, iar Giovana, care are mereu vedenii, te-a „zărit" pe stradă atît de mult semăna unul cu tine !

Caro amico, închei, nu însă înainte de a-ţi transcrie, în traducere proprie (şi aproximativă) din germană, o poemă scurtă de Kavafis, poema care „mi-a prins" întocmai starea în care mă aflu acum. Aşadar, treci pe pag. 4-a :

De nu poţi să faci
din viaţa ta ce vrei
încearcă doar atît :
n-o înjosi
pălăvrăgind la nesfîrşit
cu gloata

N-o înjosi lăcomindu-te,
ca apoi s-o laşi în voia smintelilor
de fiecare zi, a tot soiul de relaţii
şi contacte
făcînd astfel din ea
o viaţă străină, chinuitoare —

Şi cu asta. vă spun, dimpreună cu Giovanna un herzliche Grüss und viele gute Wünsche !

7 martie 1983
Düsseldorf

Mon ami,

„Universităţile mele" au ajuns la faza de „la stăpîn". Destin gorkian[7] ? Jaklondonian ? Nicidecum. Sînt prea bătrîn şi trăiesc în alte timpuri şi, pe lîngă toate astea, îmi plac femeile şi nu scrisul, care e pentru alţii, mai cu scaun la cap, mai dotaţi. De fapt, n-aş putea să-ţi descriu exact în ce ape mă scald. Ceva s-a întîmplat cu mine, un fel de „renaştere" bicisnică (lucrez la hotelul „Ramada Renaissance" !), îmi cîştig, adică, pîinea cu sudoarea frunţii (la propriu) şi după cele 9 ore de muncă nu am timp şi nici nu vreau să mă gîndesc la ce mă aşteaptă mîine sau poimîine . . .

Am mai avut însă şi o altă „revelaţie" de care îţi voi vorbi într-o altă scrisoare . . . Cu germana mă descurc greu, o limbă ca asta nu se învaţă niciodată, mein Freund, iar nemţii stau cam prost la sectorul cultură. Recitindu-l pe Eminescu şi Arghezi m-am convins că noi ăştia de la porţile orientului sîntem mai buni[8]. Bădiţa Mihai şi humuleşteanul nostru sînt mari de tot. Ce păcat că traducerea e o utopie ! Slavă lor şi limbii în care au scris (şi scrii şi tu). Aşa că, dă-ţi drumul cu „vicleniile"[9] tale, eşti mare, amigo ! Basta.

Tare aş mai vrea să stăm de vorbă despre toate cele şi să cîntăm „tamo daleco"[10] mai ales eu, „uomo di pena"[11] ! Cine ştie, poate pe curînd . . .

Deocamdată nu prea am un domiciliu stabil, aşa că nu pot să-ţi dau o adresă la care să-mi scrii şi tu cîteva rînduri. De altfel, ştiu că te laşi greu cînd e vorba de o epistolă. Eu la fel. Drept pentru care închei, îmbrăţişîndu-te, dimpreună cu Mia.

herzliche Grüsse,
von sogennante
Pedro[12]

* * *

2 dec. '83
Düsseldorf

Mon ami,

Îmi pare rău că nu pot să-ţi trimit niscaiva „creaţie proprie", dar condeiul meu devine tot mai bont şi imposibil de manevrat ; nici Leul nici Vultúrul nu mă mai inspiră[13]. Muncesc mult pentru pîinea cea de toate zilele, „lenea" mea creatoare s-a dus, intru într-o viaţă dură, necruţătoare, isteroid-tehnicizată, computerizată pînă la imbecilizare. Cum o să scap de această belea, dracu ştie ! Poate, totuşi, mîzga-mîzga pe hîrtie, sau Zen-ul. sau femeile. Da, poate ele . . .

Te îmbrăţişez şi aştept „Arealul"[14]

Pedro

P.S. „Cîntecul Larei" s-a dus[15]. Am fost foarte trist. Dar el e de-abia acum poet, cum a zis un prieten. Şi atunci unde e moartea ?

1. Expresia (a lui Petre Pandrea) făcea, cînd era cazul, hazul nostru.
2. Autoironie : „schimbarea modului de viaţă" fiind marota (şi refrenul) lui Duşan, — omnicunoscute.
3. Trecerea de la „un ţăran ca mine" la Aragon, ce tocmai decedase, se clarifică prin faptul că acesta e autorul, între altele, al cărţii **Le Paysan de Paris.**
4. Zicere dragă ştim noi cui !
5. Heteronism propus de mine, la Valea Vinului, în '73, lui Duşan, în vederea unui „par lui-même".
6. Prin mamă a văzut lumina zilei, în '920, la Mannheim (căruia eu, îi spun, joycian, Mamannheim !), sunt într-adevăr, un sfert.
7. Reamintesc, dacă mai e nevoie, că termenii ghilimentaţi în propoziţia anterioară, sunt două titluri . . . peşkoviene.
8. Era părerea, între alţii, şi a studentului Dan Barbilian/Ion Barbu, rătăcit cîndva, şi el, prin **Deutschtum** — şi, dini **Heimatsweh**, din „dor de casă", nu mai puţin părtinitor şi excesiv.
9. Aluzie la un op al meu, în lucru pe atunci (şi astăzi !). anume „Viclenia istoriei" (sau „Istoriei" ?).
10. Din românism, pesemne sîrbul Duşan scrie „daleco". — nu cu „k".
11. Transcripţie din Giuseppe Ungaretti, care se autocalifică într-astfel.
12. „Hipocoristic" de la . . . **Petrovici.**
13. Cf. Arghezi, **Flori de mucigai :** „Cu puterile neajutate / Nici de taurul, nici de leul, nici de vultúrul / Care a lucrat împrejurul / Lui Luca, lui Marcu şi lui Ioan".
14. Adică Şerban Foarţă, **Areal** („7 poeme"), Editura Cartea Românească, 1983.
15. A se citi : **Nichita a murit.** — Cf. „Una mai am dar nu spun care-i / şi nici nimica nu mai zic de-acum. / Cîntecul Larei / cercel mi-a atîrnat azi de ureche şi de fum" (Nichita Stănescu. **Una mai am).**

Ş.F.

Poezia religioasă românească ?

1. A apărut recent la editura Albatros, una din editurile noastre mai mult decît onorabile, volumul **Antologia poeziei religioase românești.** Op masiv (preț 450 lei), **Antologia...** ar trebui să reprezinte un eveniment editorial. După ce aproape jumătate de veac poezia religioasă a fost ignorată, marginalizată, considerată subversivă, după ce foarte mulți ani tratată cu dispreț, a sosit și timpul reconsiderării ei. Cred că nici o antologie nu reclama prezența specialistului în măsura în care acest tip de antologie îl reclama. O soluție în alcătuirea acestei cărți putea porni de la recitire antologiilor anterioare. **Poezia credinței** a lui Ion Pillat (400 de titluri, 115 autori) putea fi un punct de pornire. Un punct de pornire putea fi chiar antologia lui Pan M. Vizirescu din 1944. Nu era rea nici convocarea teologilor : ruptă aproape total de biserică, istoria literară a ultimilor patruzeci de ani n-avea cum să înțeleagă creațiile sensibilității religioase.

Sau n-avea cum să le pună în circulație. Nimic mai infamant, după 1948, decît termenul de **poezie religioasă.** Ea aparținea, nu-i așa, opiaceelor. Poetul religios era un ins infam, membru al unei pături sociale profund reacționare : trebuia nimicit. Mai tîrziu, cînd se va încerca repunerea „în drepturi" a unor mari creatori de poezie religioasă, argumentul va fi că numiții autori au depășit „primejdioasa aberație". Prefața mîntuitoare a lui Perpessicius la **Ultimele sonete...** ale lui V. Voiculescu se sprijină pe ideea, falsă dar salvatoare, că poetul și-ar fi laicizat opera. Eforturi similare (dar mai apropiate, totuși, de conceptul de poezie religioasă) încearcă, în timpuri mai prielnice, Crohmălniceanu și Micu. Dar cu cîte ocoluri, cu cîte perifraze ! Literatura religioasă rămînea, oricum s-ar fi întors evenimentele, sub interdicție. Ea era subterana, continentul secret al literaturii române. Ea trebuie repusă azi în circulație. Istoria literaturii române trebuie rescrisă (și) în funcție de ea.

2. Fiindcă tot ce era interzis (mai mult sau mai puțin interzis) a devenit afacere pe piața cărții, literatura religioasă s-a dovedit a fi după dec. 1989 o profitabilă afacere pentru făcătorii de carte. O miniantologie de literatură religioasă, ieșită imediat după revoluție, a stîrnit interes. Cărți și reviste de literatură religioasă s-au vîndut bine. În economia de piață nu-i rușine să vinzi, să cumperi și să obții un oarece profit : aceasta-i economia de piață. Dar trebuie să înțelegem că legea profitului trebuie corelată cu legea lucrului bine făcut. Dacă sîntem comercianți serioși, eticheta de pe conservă trebuie să corespundă conținutului conservei. Iar titlul de pe copertă trebuie să aibă acoperire cu ceea ce există între coperți. E un adevăr elementar, pe care îl ignorăm, din păcate, cu prea mare dezinvoltură. În **Cuvîntul înainte** al masivului volum se spune : „Cartea pe care o ai în față, stimate cititor, se dorește a fi un eveniment și totodată o bijuterie editorială". La drept vorbind, cine nu-și dorește o „bijuterie editorială" ? De ce n-ar fi antologia... un eveniment ?

În cazul conservelor cu eticheta de fasole și conținut de mazăre, cetățeanul cumpărător observă repede păcăleala și reclamă la gazetă, la radio sau chiar la televiziile reunite. În cazul antologiei tipărite la editura Albatros, antologia în care poate găsi numele poeților pe care îi știe din manual, e greu să refuze : **așa o fi,** bănuie dînsul. Dacă o firmă pînă acum serioasă zice că așa este, că **aceasta e poezia religioasă românească** „de la începuturi și pînă azi", înseamnă că asta este. Versificările pe teme religioase pe care le descoperise, eventual, în călindarele străbunicilor, sînt aci. Putem bifa : nici o absență. Sigur că te poate uimi că Eminescu e la paritate cu atîția nepoeți (de altfel, lipsește ciiar un text eminescian fundamental), dar te pui cu **pohta ce-a pohtit editura ?** Te minunezi că din Arghezi sînt selectate doar șapte poezii, dar ce să-i faci ? Trebuie să accepți capriciul editorial. **Așa este !**

GEORGE TOMAZIU „Chip de fată"

3. **Păgubită, mai mult decît celelalte, e epoca interbelică. Adevărata poezie religioasă românească (poezia renașterii ortodoxe românești) începe acum.** Evident, abundă versificatorii, făcătorii de comentarii versificate, dar există importanți poeți religioși care trebuie căutați nu numai în antologii, în cărți, ci și în revistele vremii. O simplă răsfoire a colecției „Gîndirii" schimbă binișor sumarul. O raită prin paginile revistei „Manuscriptum" și prin cîteva publicații ale teologilor modifica Weltanschaungul autorului și a liderilor care au patronat „evenimentul". Nu se poate să faci o antologie în 1992 pornind de la indicațiile bibilografice ale lui Micu și Crohmălniceanu din 1968.

Dar dacă pentru vremile interbelice existau și manuale și dări de seamă și bibliografii, pentru timpurile mai apropiate nouă ele se volatilizează, așa că editorul circulă de bună voie și neslilit de nimeni pe unde apucă. Hoinărește de dorul lelii prin cărțile care se nimeresc și transcrie după cum are chef. Valeriu Anania e prezent cu două poezii, tot atîte cîte au eminenții poeți religioși Mihu Dragomir și N. Tăutu. Ion Caraion are trei poezii, Cezar Baltag una, iar Mircea Ciobanu, unul din marii poeți ai florilor religios, fragmente din... **Etica !** Citesc sumarul și nu-mi vine a crede. Nu-i Vintilă Horia, nu-i Horia Stamatu, nu-i Miron Kiropol, nu-i Ilie Constantin, dar îmi (ale blasfemiei) pe care le scrie sînt zic că la Albatros n-or fi existînd cărțile scriitorilor români din exil. O fi ! O fi existînd și oarece supărare pe cei de dincolo fiindcă n-au dat clauza. Dar, mă întreb, ce-au avut cu Adrian Popescu, cu Ion Mircea și cu Dan Damaschin, mari poeți ai sentimentului religios ? De ce nu sînt Leonida Lari și alți poeți basarabeni ? Sau iugoslavi de limbă română ?

Mă bucur că descopăr în antologie numele Martei Petreu. E o poetă de o forță extraordinară și poeziile tăgadei realmente antologice. Dar o poezie a tăgadei ar fi reclamat o altă antologie. O antologie, desigur, în care ar fi trebuit selectați o seamă de importanți poeți ai generației optzeci, începînd cu Magdalena Ghica.

În totul, antologia Albatros-ului e o gafă. Ca să nu spun o încercare de a-l trișa pe cinstitul cititor.

* **Antologia poeziei religioase românești,** de la începuturi pînă azi. Ediție Albatros, 1992, note bibliografice și Cuvînt înainte de Florentin Popescu.

Cornel UNGUREANU

DINCOLO DE CUVÎNT

„URÎTUL"

În limba română modernă **urît** circulă mai ales ca adjectiv, opunîndu-i-se lui **frumos,** împreună cu care alcătuiește una din cele mai cunoscute și mai des folosite perechi de **antonime.** Amintesc că lexicografia noastră s-a îmbogățit, în ultimii ani, cu un excelent **Dicționar de antonime** (Editura Enciclopedică, 1990), întocmit, în colaborare, de profesorul timișorean doctor Marin Bucă. La acest admirabil instrument de lucru am apelat și eu, pentru cîteva din citatele introduse în rîndurile ce urmează. Ion Creangă, **Fata babei și fata moșneagului :** „Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi : unele mai vechi și mai **urîte,** altele mai noi și mai **frumoase** ; Al. Macedonski, **La vizită :** „— Ce timp nesuferit ! Cînd **frumos,** cînd **urît** ; — nu știi cum să te mai îmbraci" ; Tudor Arghezi, **Tabla popii :** „Nici o femeie nu refuză titlul de **frumoasă,** cînd e **urîtă** și situația de tînără dacă a îmbătrînit".

Ca și antonimul său, **urît** devine lesne substantiv, iar eu mă bucur că pot să citez, pentru a-i ilustra acest statut morfologic, următoarele atingătoare versuri din **Antologia de poezie populară** alcătuită de Lucian Blaga : „Pe unde **urîtul** mere, / Pămîntul și iarba piere. / Pe unde trece dorul, / Crește iarba și locul" ; „Cine-a scornit **urîtu,** / Fie-i trupu ca lutu / Și fața ca pămîntu. / Cine-a scornit dragostea, / Fie-i trupu ca floarea, / Față ca duminica". Ar trebui să fie reținut amănuntul că, așa cum ni se înfățișează în cele două bucăți reproduse, **urîtul** se rînduiește în cîmpul semantic al **dorului,** alături de **jind** și **alean.** În fine, cu valoare antifrastică, **urît** este adesea utilizat în vorbirea familială, în expresii șăgalnic-alintătoare, de pildă : **urîtul mamei.**

Un interes cu totul deosebit, depășind teritoriul îngust al lingvisticii, prezintă obîrșia celor doi termeni care alcătuiesc perechea de antonime **frumos-urît.** Într-adevăr, **frumos** ni s-a păstrat din latinescul **formosus** (derivat, la rîndul lui, din forma „frumusețe" și foarte productivul sufix adjectival **-osus),** în timp ce **urît** este un adjectiv de origine participială, provenit, în speță, din participiul perfect pasiv al verbului **uri,** antonim, la rîndul lui, pentru **iubi.** Din **Cugetările** lui Nicolae Iorga : „Sînt oameni cari nu pot nici **iubi,** nici **uri.** Dar te miri cum pot trăi". Se pune acum o problemă de interes nu numai lingvistic, ci și psihologic. Cum s-a ajuns de la **urî,** antonim pentru **iubit, drag,** la celălalt raport antonimic, între **urît** și **frumos ?** Foarte simplu, pornindu-se de la o prejudecată stupidă, anume aceea că omul care nu inspiră iubire nu poate fi... frumos ! Altfel spus, dragostea n-ar putea, chipurile, să se înfiripe decît către una din întruchipările frumosului, ale frumuseții. Mod de a gîndi superficial, eronat și vicios, pe care proverbele înseși îl desmint. Iată, în această privință, unul dintre cele mai semnicative : **Și urîtul șade unora frumos.**

Ca să ni-l explicăm pe **urî** al nostru, foarte vechi, trebuie să pornim de la un verb din latina populară **horrire,** de conjugarea a IV-a, dublet pentru clasicul **horrere,** de conjugarea a II-a, cu sensurile „a se teme", „a se îngrozi", dar și „a se zburli". Oricum, rude zăbavnice în vreme, ale lui **horrere** sînt neologismele noastre, împrumutate din latină sau din limbile romanice surori, **oribil** „groaznic" și **oroare** „repulsie", „scîrbă" ; „grozăvie". Sadoveanu, **Demonul tinereții :** „— Iartă-mă, urmă ea, încercînd să se stăpînească. Am venit aici poate dintr-un sentiment de curiozitate. Și abia acuma înțeleg ce ruptură **oribilă** și nepermisă s-a petrecut în viața noastră" ; tot Sadoveanu, **Evocări :** „Am asistat cu **oroare** la deslănțuirea unor măceluri cum n-au mai fost, între imense forțe armate". Mai interesant este „compusul" **oripila** „a scoate din sărite", „a exaspera", „a indispune", pe care Dicționarul academic îl ilustrează cu un citat din Caragiale : „Vremea asta mă **oripilează,** mă face stupid". Franțuzism pretențios **(horripiler),** verbul e cît se poate de pitoresc, denumind, la nivelul concret, acțiunea „zbîrlirii părului", căci în structura sa lingvistică sînt identificabili termenii latinești **horrere** cu sensul secundar „a se zbîrli" și **pilum** „păr" (cf. neologismele noastre **pilos** „cu păr", pilozitate „prezența părului pe față, pe trup etc." ; apoi seriile paralele **depila, depilare, depilator** și **epila, epilare, epilator).** Infinitivul lung **oripilare,** devenit substantiv, este obligat de G. Călinescu să regreseze către sensul său propriu originar, acela de „zbîrlire a părului". Această performanță, specific călinesciană, se săvîrșește în romanul **Scrinul negru :** „Hagienuș oprea de la masă ceva de mîncare și aducea pisoiului.

— De unde naiba s-a mai pripășit și jigania asta ? ! exclamă iritat Petrișor, zvîrlind în aer pe Galen de pe canapea.

Galen stătu puțin în stupoare din cauza izbiturii, apoi mieună lamentabil cu manifestări de **oripilare".**

Iată, dar, că **uri** și **urît,** cuvinte străvechi, sînt înrudite cu împrumuturi tîrzii : **oribil** și **oroare** : **oripila, oripilare.** Este semnificativ, din această perspectivă, amănuntul că puntea semantică dintre **oribil** și **urît** nu e ruptă, din moment ce dicționarele văd în neologism un fel de superlativ al termenului vechi, definindu-l astfel : **„Foarte urît,** îngrozitor, hidos, groaznic".

G. I. TOHĂNEANU

NADIR

PĂSĂRI PE CATARG

(DIN „SCRISORI CĂTRE ALEXANDRU LUNGU")

Am scris în repetate rînduri că ARGO, revista lui Alexandru Lungu este nu numai cea mai frumoasă revistă română din exil, ci, de fapt, cea mai elegantă revistă de poezie în limba română. Poeţi care sînt, deopotrivă, desenatori, graficieni, plasticieni imaginează pagini extraordinare. Imaginea completează cuvîntul, semnul subliniază rostul simbolic al versului.

Ultimul număr din ARGO este ilustrat cu PĂSĂRILE lui Alexandru Lungu. Regretînd că nu le putem reproduce în acest număr (decît parţial !) publicăm comentariul pe care ni-l oferă criticul Sergiu Levin, admirabil prieten al poetului şi al nostru. (C. U.)

...Din cînd cu mărturisirea-ţi din hanul grecesc de la Bonn, din primăvara acestui an, m-am tot gîndit că aceste păsări dinăuntrul privirii tale sunt aidoma celor ce vestesc corăbierilor apropierea de ţărm, venind din pămînturi legendare cu altfel de pomi, ceruri şi nori din inima ţărîmurilor pe care încă nu le-ai descoperit, dar pe care le ştii cu toată firea ta de argonaut că fiinţează şi, tocmai de aceea, le iei cu tine pentru a te însoţi, mereu mai departe.

•

Mai sărac decît tine, căci eu doar le privesc, pe cînd tu le plăsmuieşti totuşi mai blestemat cu răceala privirii, m-am încumetat să le aşez pentru cîteva ore alături, desfătîndu-mi visarea cu „ghicitul" fabuloaselor răsărituri şi amurguri din care au plecat, spre înfiorarea pînzei ce ne poartă între norii şi valurile acestei părelnice vieţi.

Pun glosele mele sub semnul lui „7", căruia şi tu, ca şi mine, din atît de asemănătoare pricini îi acordăm aceleaşi virtuţi încifratoare de semnificaţie. Trei desene cu „ochi negri" („Colivii", „Pregătire de zbor" şi „Pescăriţa"), trei desene cu ochi transparenţi („pasărea din gară", „pasărea-narcis" şi „peşti zburători") şi, ţinîndu-le oumpăna, gînditorul fără ochi botezat de tine „Cogito". Dintru început alăturarea involuntară, dar grăitoare, a celor două stoluri, îmi şopteşte conturul încă tremurînd al unei „chei a visurilor" zburătoare... de unde pînă'ntrunde, îţi las rima să te „'nfunde". Două cete de semnale ne dau ghes spre înţelegere: prima, cu ochii negri încă închişi spre limpezimea zborului, cea de a doau, cu ochi deschişi — transparenţi aidoma zburătoarelor de care pomenea Petrarca: „în înălţimi sunt păsări cu văz atît de pur, încît fără de teamă privesc de-a drept în soare", invitîndu-ne, însă, deopotrivă, amîndouă la continuă înălţare spre şi dinăuntrul stării noastre de nelinişte şi veghe. Între ele, pregătindu-se de zbor („Pregătire de zbor"), deşi închisă în atîtea colivii („Colivii").

...re mişcare şi nemişcare, pare a-m spune al tău gînditor, iluzia naşte corăbioare, căci zeiasca unitate a contrariilor nu ne e hărăzită decît în rare clipe de străfulgerare a adevărului de dincolo de fire .. Să fie oare chiar atît de potrivnice a tale două cete, una cu ochi negri, opaci alta cu văz, clar, infinit?

Zăbreaua cea lungă ce le interzice zborul celor trei surate din „Colivii" nu e oare întipărită şi în galeşă mulcomire spre desfăţată odihnă a „paserei din pară"? Ce se ţintueşte mai grozav de ale noastre pămîntene potcoave, gravitatea faptului social îndeplinit, vigoarea dogm ce închide gîndirea în tot atîtea colivii sau, blînd senzuala mulţumire a rotunjimilor împletite din pere, pene, puf, odihnă mulţumire şi încîntare, tot atîtea închisori, dulci colivii în care auzim din ce în ce mai rar cîntecul de seară al anilor dintîi? Acelaşi cîntecul fie de-l îngîni pe gratii de fier, sau fibre de mătase, căci mulţumirea ţese plase mai greu de sfărămat, decît zăbrelele tuturor închisorilor. La ce bun să încerci a înghesui pasărea cu pană cu tot în coliviile tuturor iluzilor, atunci cînd din pere se face compot, şi nu balade, iar cu pene cu tot locuiesc în meniurile restaurantelor orientale, şi nu în tragicele zbateri ale zburătoarelor ţintuite de colivia acestui pămînt ce ne rostogoleşte ipocrit şi ţandru prin azurul tuturor viselor ce încă nu le-am trădat? Închisorile sînt în noi, coliviile le purtăm în suflet, noi înşine sîntem coliviile — închisori ale tuturor, ce ne-au colindat...

Bata Marianov, „Proiecţie"

Stînd de veghe pe catargul dinspre pupă, odihna şi limitarea ei, „pasărea din pară" şi „coliviile" contemplă cu ochi transparenţi şi opaci, albi şi negri, liberi şi închişi, dîrele de spumă ce le lasă lunecarea spre echinoţiu a ARGO-ULUI cel îndrăzneţ.

De partea cealaltă a corăbiei la provă, pe catargul dinaintea tuturor primejdiilor, le ţin partea enigmatice şi clar premonitoare, „pasărea-Narcis" cu ochi atît de transparenţi încît se oglindeşte în ei un şir fără de sfîrşit de sunete asemenea şi păsările „Prepoziţii de zbor", cu ochi negri privind înăuntrul numărătorii finale şi inverse ce va ridica pasărea-colivie întoarsă cu vîrful în sus spre stelele la care atîta au năzuit suratele din colivie...

Cum să se ridice spre zbor, dintr-o colivie atît de plat lipită de pămînt pe care odihneşte, cum să te obişnuieşti cu hazardul tuturor aventurilor cînd stai mulţumit în penele de puf şi aromă ale „pasărei din pară"?

Căci ce altceva suntem noi toţi, ce ne avîntam de la pupă la provă, decît infiniţi peşti-zburători, peşti ce năzuim la zbor, toată fiinţa noastră stîrnind într-aceeaşi străfulgerare şi milă, şi orgoliu, şi măreţie, şi micime, noi, îngîmfate şi pieritoare, mici sirene anderseniene...

În van, teribila pescăriţă, cu moţul ce aduce a seceră, ne-nhaţă în ghearele ei inevitabile, în van, zvîcnetul în înălţimi al şarpelui ce ne avertizează de ale noastre îndatoriri: noi existăm, există peştii-zburători, toţi navigatorii dinăuntrul şi dinafară visării noastre chezaşi ne sunt, toţi aceştia şi noi înşine nefiind, de fapt decît tot atîţia peşti-zburători, căci zburăm, mai dramatic şi mai departe de marea ce ne aşteaptă... dar pentru că sîntem aici şi citim şi scriem şi desenăm !

... Şi peste capetele noastre, călătorind mereu, fără oprire, albele corăbioare de hîrtie, pe care le visăm din veac în veac, noi toţi, cei care descindem din „păsările de pe catarg"...

(continuare şi ilustraţii în numărul următor)

Sergiu LEVIN

DIN LUMEA ROMANICĂ

Româna, „copilul teribil al României"

Situată într-o zonă culturală şi lingvistică nonromanică, la o încrucişare de drumuri ale istoriei, româna şi-a păstrat de a lungul secolelor identitatea romanică: mai mult decît atît, ea este singura continuatoare a latinităţii în Europa orientală. Destinul românei este redat de „apărarea şi ilustrarea" acestei descendenţe. Proprie tuturor culturilor neolatine, trecerea de la caracterul vernacular la cel de limbă de cultură „ilustră, cardinală şi aulică", cum văzuse Dante scrisul în romanică se face în interiorul şi în favoarea unor convergenţe evolutive latino-romanice pe care se grefează particularităţi ale unui proces genealogic specific.

Romanistul francez Pierre Bec aprecia româna, alături de franceză, drept „copilul teribil al României". Iată formulată, din nou astăzi, una din problemele centrale ale romanisticii: cea a locului limbii române între limbile romanice. La ea se referea Sextil Puşcariu în cunoscutul său discurs de recepţie la Academie cu acest titlu din 1927. Studiul românei se dovedeşte indispensabil pentru buna cunoaştere a lumii romanice. Dacă ne amintim faptul că marele romanist german E.R. Curtius considera această lume ca manifestarea cea mai activă a celei dintîi unităţi culturale şi lingvistice europene, acţionînd modelator pînă în pragul romantismului, ne dăm seama de dificultăţile care au stat în calea afirmării unei părţi organice a romanităţii aflată într-o arie discontinuă, puţin favorabilă dezvoltării fondului ei originar. El se va amplifica prin procese de integrare romanică al căror ritm istoric se accelerează în cursul secolului al XIX-lea Cu punctul de plecare la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, acest secol cumulează o serie de fenomene lingvistice, dar şi culturale, extrem de importante şi de complexe, care ne oferă imaginea unei extraordinare efervescenţe transformatoare în sens romanic — european, pe care Sextil Puşcariu a denumit-o „reromanizare" iar alţi lingvişti „occidentalizare romanică". Acesta este secolul înnoirii, al modernizării prin care româna, „copilul teribil al României", arde etapele, decantînd în sens latino-romanic canalul de influenţe cu origini atît de diferite, ţinînd de supravieţuirea istorică a latinităţii într-o zonă izolată, departe de uniunea lingvistică romanico — occidentală.

Nu întîmplător acestui secol i-a fost dedicat Colocviul internaţional de la Regensburg din 26—28 aprilie 1990. Comunicările au fost reunite într-un masiv volum, de o ţinută grafică ireproşabilă, intitulat **Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jarhundert**, apărut sub îngrijirea lui Gerhard Ernst, Peter Stein şi Barbara Weber la prestigioasa editură Max Niemeyer din Tübingen, în 1992. Volumul în ansamblu reprezintă o remarcabilă contribuţie adusă de romanişti români şi străini în studierea limbii române a acestui secol atît de important pentru fizionomia actuală a românei ca idiom neolatin. Ea pune în evidenţă o multitudine de aspecte noi, ca şi o conectare a studiului românei la punctele de vedere asupra limbajului, cum sînt cele legate de pragmatică şi de lingvistica textului.

Volumul reflectă interesul romaniştilor şi mai ales, al romaniştilor germani pentru romanitatea orientală. De altfel, romantistica este o ramură filologică foarte cultivată în Germania astăzi şi ea continuă o tradiţie prestigioasă Cum se ştie, savanţii germani sînt cei care au pus bazele lingvisticii comparativ istorice romanice, acum mai bine de un secol şi jumătate.

Româna, franceza şi germana au fost limbile congresului. Volumul conţine 31 de comunicări. Ele abordează probleme ale limbii române standard (Maria Iliescu), de „gramaticografie" în sens larg (Jürgen Erfurt, Rudolf Windisch, Mioara Avram, Liliana Tasmowski — De Ryck, Siegfried Bronsert, Johannes Kramer, Helmuth Frisch, Larisa Schippel); de lexicografie (Otto Winkelmann, Günter Holtus, Marius Sala, Elsa Lüder/Paul Miron, Nicolae Saramandu), ca şi de tipologie textuală şi de pragmatică (Klaus Bochmann, Elena Toma, Arthur M. Beyer, Birgit Zenker, Gabriele Birken-Silverman, Wolfgang Schweickard). Unele comunicări au vizat şi aspecte teoretice sau cu o deschidere culturală mai amplă, ca aspecte de stilistică a textului (Gerhard Ernst, Maria Manoliu-Manea, Flora Şuteu, Alexandru Niculescu, Sanda Şora, Ioana Vintilă-Rădulescu, Michael Metzeltin, Jenny Brumme, Ileana Oancea, Luminiţa Fassel). Procesul reromanizării şi ideea latinităţii sînt cele două componente ale acestui **Saeculum**. Aceste aspecte au fost subliniate cu insistenţa în multe din contribuţii.

Ileana OANCEA

VICTOR CÂRCU

SCHWARZWALD—RAP

Okay !

Plouă : pudră, înghețată, afară și în mine.

Mă învîrtesc prin cameră. Unde mă uit : sticle goale. Pădure moartă, sticlă rece. Mă văd pe mine cum arată ea : **Frumoasa din pădurea adormită ...**

Say that word !

Nu-l știu, aș bea ceva ... ceva tare fie și cogîrta de la Solventul. Unde-mi stau buzunarele : patru arsuri. E sîmbătă dimineața și n-am decît zece mărci mari și late pentru țigările cele de toate zilele. Nu pot să le dau pe băutură pentru că fără țigări, pînă luni, m-aș sinucide. Luni ?! Cuvîntul ăsta sună la fel de străin ca și Guatemala. Pînă luni este o viață, un lat de mînă.

Say that word !

Măcar de mi-ar fi somn. Să dorm, să mă ... în starea asta de gol, de sticlă. Fără alcool, fără cîmpii nu pot să dorm. Creierul meu cînd are ceva de rumegat, se lasă cloșcă peste pleoape și nu se mai ridică de pe ele pînă nu se ușurează. Cred că în timp ce dorm, el mă gazează. Numai așa îmi explic lipsa visurilor. N-am visat niciodată. Mă trezesc ca din moarte : stors și livid. Îmi trebuie cam o oră pînă să-mi dau seama pe ce lume sînt. Încet, treptat, trecerea la realitate se face prin crîmpeie de venin și rîcă. Îmi vin în cap tot felul de căzături, ca sodomiții ăia care scuipă mai mulți bani într-o săptămînă decît am eu pe lună pentru o potaie băloasă, bulbucată și f... în cur, numai ca să-și demonstreze lor și lumii că-s umani.

Acum cîteva zile, pe malul Neckar-ului, în lapoviță, o cucoană și-a scos blana să facă din ea paravan privirilor indiscrete ale trecătorilor murați care ar fi putut să strice intimitatea duioșă a două jigodii cu privirea tîmpă, abulică, încă îmbîrligați de amintirea pasiunii trecute prin vintre. Idioții nu pricepeau ce și cum. Mendrele și le-au făcut și acum ar fi avut chef de zburdat, de scuturat, sau de lins, că-s igienici ușura-m-aș pe limba lor să aibă de săpun. Trăgeau așa unul de altul, ca trenul în manevră la Chitila și doamna, dezblănată, le vorbea blînd, pasă-mi-te le recita din Prévert sau le răstălmăcea științific peripețiile lui Peniscaptivus, erou fabulos la cîini. Dacă n-ar fi fost atît de frig parcă aș fi stat pînă se descăț(e)au ca să vadă dacă nu care cumva buna doamnă grijulie nu i-a tras drăgălașului cățeluș un prezervativ anti-SIDA ca nu cumva ... Nu se știe niciodată cu boala asta ! Să nu credeți că am ceva cu cîinii, nu ! Nu sînt din neam de hingeri și nici de pisică. Mi-e ciudă numai pe căcații lor ; nu te poți uita după o femeie sau într-o vitrină, că ai și sturcit unul sub talpă și dacă-ți vine ideea să joci la Loto, pierzi numai zece mărci și alegi cu o remarcă acidulată, din partea vînzătoarei, la adresa miezmei calde ce-ți iese din tălpile tale de venetic. N-ar căca strop de noroc, scrînciobii dracului !

Mă mai învîrt prin casă, deschid frigiderul (mă mir că nu i-a căzut încă ușa) în care dau peste binecunoscutul peisaj siberian de iarnă a lui Konsalic și constat că mă trezesc. Veninul mi s-a scurs din vene. Chiar fredonez ceva : „The Ceremony Is About To Begin", și chiar așa și este ! Trebuie să stabilesc contacte cu oamenii ca să nu mă sălbăticesc !

— Bună ziua.
— .....
— Vă rog un Marlboro.
— Ce ?!
— Un Marl-bo-ro !
— Ah, o Marlboro. Mulțumesc.
— La revedere.
— Bună vedere.

Lecția de germană s-a încheiat. Fericit mă întorc acasă. Războiul ruso-american nu a început încă Nu sînt singur pe lume. Îmi pot continua ziua plină de inedit în locuința mea protectoare și caldă. Închid, ușurat, ușa stress-ului de afară. Liniște. Mă plimb, zîmbind duios, cu gîndul în viitor, pe podelele acoperite ici-colo de haine, dosare, coji uscate de portocale, iar ele îmi răspund cu un scîrțîit înăbușit și ocrotitor. Pe peretele ăsta am să pun tablourile lui Sorin dacă vor veni cîndva. Pe peretele dinspre ușă am să... Voi vedea atunci. Deocamdată îmi aleg din regalul lui Horst o carte din cele douăzeci, treizeci pe care le am și pe care tot de atîtea ori le-am frunzărit și mă întind pe salteaua lui Karin în așteptarea somnului. Proastă traducere. Ce creier oi fi avut să spun, cu cîțiva ani în urmă, că Faulkner și-a găsit cea de a doua limbă în limba română ?! O arunc printre cojile de portocale. Sînt printre ele și de banane. Bunăstare ! Ar fi cazul să fac ordine, căci văd și cîteva chiștoace. La ce ? Mi-ar suna prea tare vocea pe dușumeaua goală, goluță.

Mă răsucesc pe burtă și mă întind cît sînt de lung pe salteaua de la Karin. Proptit în bărbie, mă uit la ea, la saltea, și realizez de ce nu pot dormi. Mi-e clar ca lumina zilei. La dracu, că-s sisi ! Cum să-mi înghesui somnul meu gingaș între somnurile rudelor lui Karin. Îmi las mîna să alunece pe ea. Păi, pe cît este de mătrășită nu se poate să nu fi dormit pe ea tot arborele ei teutonic. Unii cu cai cu tot, din partea mamei, se ceartă cu bunicul beat, cu urme de ruj pe obraz și pe gît, cu belengărul fleașcă. Iar dacă nu-i o bunică sau vreun bunic (Karin are o duzină de bunici — mă întreb și eu de unde atîția bunici — și toți, fără excepție, sforăie ca buhaii) icnește vîrtos tatăl ei peste o mătușă care-l mîngîie matern pe spate, încercînd să-i mai domolească avîntul ca să nu-i audă mama lui Karin care păzește în bucătărie gîsca să nu se rumenească mai tare decît obrajii mătușii atunci cînd se așază toți la masă și se lasă cu neconversație.

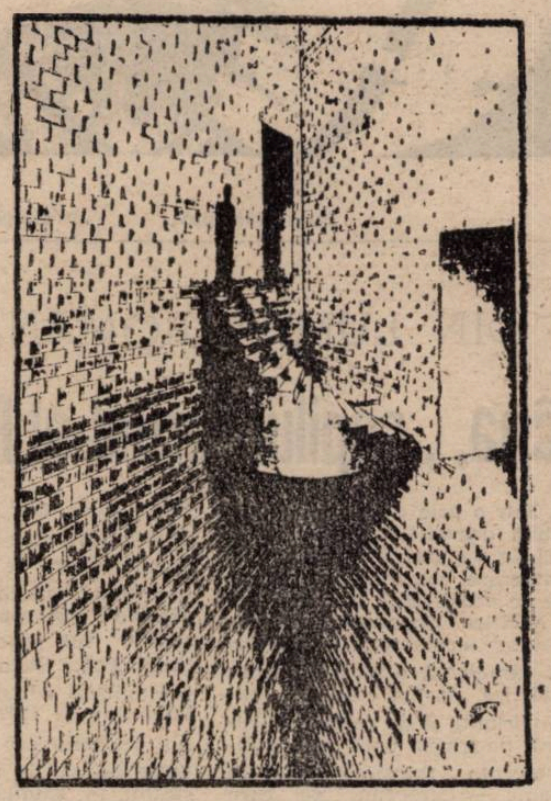

Eugen Mihaesco „Pași"

— N-am mîncat în viața mea o gîscă așa de bună, încearcă mătușa, și de fiecare dată, de cînd a apărut în familia lor, căuta scăpare către Helmut, tatăl : Nu-i așa, dragă vere ?

— Așa-i ! Ai nimerit-o. Martha (mama cu buze țuguiate), gîsca asta e grasă ca tine și rumenă ca obrajii lui Hanne, ha, ha ! s-o mănînci goală nu alta, ha, ha ! rîdea Helmut de ficeare Crăciun, trăgînd galeș cu ochiul la Hanne și mîna adunată pumn pe cuțit, pînă cînd Karin s-a ales cu un verișor care, la moartea tatălui, s-a dovedit a-i fi frate vitreg și unic moștenitor testamentar, iar mama ei a trebuit să fie închisă într-un azil pentru că făcea spume la gură cînd vedea un bărbat și lumea e plină de ei. Drăguța de Karin, știe ea de ce mi-a dat mie salteaua asta deșelată. N-am cum să dorm în foiala și în gălăgia asta și nici nu mai am chef. Am să dorm la vară pe malul Neckarului cu un Glenfiddich sub cap și în cap (cumpărat din banii de pe cartea asta), ca ăia cu beregățile tăiate, ăia din Torino, din cartea lui Buzzati. Ce bine se însoreau ei, răscrăcănați pe bancă, pînă cînd un gură cască, hlizindu-se la ei, a dat, cu ochii lui goi, de gulerele lor înroșite-n sînge. Altă treabă n-a avut nici el decît să le strice liniștea.

De fapt, nici nu știu ce caut aici. În România și așa zburdam ca unul cu beregata tăiată de cîte îmi stăteau în gît. Eram mai fericit așa, pe post de victimă. A trebuit să vin în Germania, să-mi spună Cerberul de la Nürenberg că toți venim aici numai ca să ne căpătuim. Predica mai bine decît un pastor. Ce pastor ?! Nu era bun nici de frizer. Avea o tunsoare întocmai ca securiștii din România. Mi-a spus că n-am nici un motiv să mă plîng față de cele din Iran sau Afganistan. Eu îmi masam beregata. Era clar că slujba nu l-a uzat atît de mult încît să nu se mai poată concentra la un buletin de știri. În rest, nu cred că ar mai fi avut rămășiță de creier ca să citească ceva, poate comics-uri. Cred că numai explozîile din filmele de război și aventurile îi mai dădeau senzația de viață. Doamne, cum mai arăta ! Faci două mii de kilometri ca să vezi că ești tot pe aceeași stradă. O spălătură de cacă-frică-n scaun, care fără biroul lui de bou n-ar fi sigur că a călcat vreodată pe pămîntul ăsta nici dacă s-ar uita în ochii propriului copil. Ce-mi vine el mie cu Africa sau mai știu eu ce continent ? Ghiniomul lor că au ajuns la Evul Mediu abia în acest secol. Noi l-am străbătut o dată cu Europa sub nasul căreia stăm, ba chiar în sînul ei, ca batista Damei cu Camelii mirosind vag a camelii, muci și scuipați de oftică. Occidentul nu ne simte, pentru că poluarea politică este prea mare. Ne înfundă mai adînc în sînul uitat și nefolosit, căci cine să o mai caute acolo cînd e atît de bolnavă. Dar nici noi nu sîntem spectaculoși. Sîntem de tinut după ușă. La noi pe străzi nu se împușcă oameni, nu-și dă foc nimeni. Se stinge lumina și se închide încălzirea să nu se vadă și să nu se simtă cum putrezește o națiune. Închide-ți, Europă, gulerul pînă sub bărbia căzută ! Aici se taie rădăcina și se transplantează pomul fără ea. Orice individ mai acătării care se ridică pe **linie profesională** devine periculos pentru regim și este mutat în alt loc unde nu se mai pricepe la nimic și atunci nu-i mai rămîne decît să se căciulească, să pupe funduri de șefi, împuținîdu-se ca un cadavru, de la buzele pupăcioase, în jos, pînă la fundul care cînd atinge mirosul iubit de șefii statului este dat spre exemplu și molipsire altor bude rotate. De arma aceasta nu mor eroli, domnule de la Nürenberg, moare națiunea ca Schwarzwald-ul la dumneavoastră.

Say that word !

Tia, tia, tia !

Cum să accept atunci ca un spectator de filme de acțiune să mă ia la descusut, să-mi dea rețete ? Cum să fiu un tip degajat, să răspund sincer, într-un birt oarecare la un pahar de pils, întrebării candide, pusă din albastrul ochilor lor de Hansel und Gretel, dacă am găsit paradisul în Germania ? Îi îngrași cu gogoși. Pot oare să fiu sincer ? La ce urechi, cînd n-au ochi să vadă că eu trebuie să mă spăl de zece ori pe zi ca să nu răzbată mirosul de zombie în lumea lor civilizată ?

Vreau să mor cînd o fi, și de cancer, și de SIDA, de ce a fi, numai nu așa ca Schwarzwald-ul

Say that word.

Tia, tia, tia !

(fragment)

Heidelberg, 1987

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale unor artiști români din străinătate.

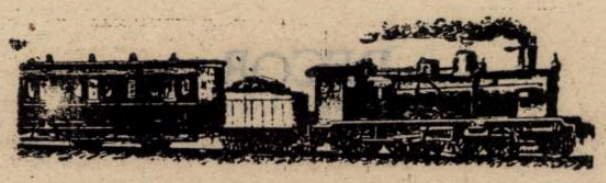

POST-RESTANT

Scrisorile acestea trebuiau să fie partea de „document" a unui număr tematic consacrat exilului timişorean, pe care revista noastră voia să-l compună acum mai bine de un an. Proiectul a fost amînat, apoi extins, pentru ca în cele din urmă epistolarul să apară acum. Destinatara mesajelor din Germania este Doina Pașca Harsanyi (care a avut amabilitatea de a ni le încredința și adnota). Expeditorii sînt doi autori de notorietate europeană, plecați în Germania din Timişoara, cu cîțiva ani înaintea lui '89. Prestigiul lor literar e amplificat de o eficientă și bine concertată acțiune politică de susținere a procesului democratic din România. HERTA MÜLLER și WILLIAM TOTOK.

Berlin, 10.8.1987

Dragă Doina, dragă Niki, am primit azi vederea din data de 1.8 — deci foarte repede. H. (Herta) s-a mirat că nu primește răspuns ; am fost sîmbătă cu ei într-un birt grecesc și-am vorbit despre voi. Ne-am gîndit că s-a întîmplat ceva! Am scris și Deliei! De la C. am primit azi niște cărți — scrisori, ba. Și Tibi a dat un semn de viață. Poate îl vom vizita. Peste 2 săptămîni voi participa la un festival de poezie, apoi voi citi în A. și în Bavaria. În curînd îmi apare cartea (+ texte în antologii). Mă gîndesc deseori la voi, la tot ce am lăsat acolo. Zilele trecute am fost dincolo (i.e. Berlinul răsăritean) : treci dintr-o lume în cealaltă. Totul e groaznic ! Aici plouă mereu, e răcoare (ca-n poeziile lui Minulescu). De cafea nu duc lipsă, nici de țigări ! Mă bucur că v-ați gîndit la mine atunci cînd ați adus cafeaua abia la ora 1 (...) Acum stau într-o locuință mai normală. Totuși nu vreau să rămîn aici — e un provizorat ! Pentru a putea munci, îmi trebuie liniște. Am făcut siluetă (slăbind 10 Kg), iar R. (Richard Wagner) — 15 Kg ! Aici altfel se mănîncă. Aștept vești de la voi. Sper că vor fi mai prompte. Multe salutări (tuturor). Cu drag. W.

Berlin, 8.9.87

Dragă Doina, trebuie să spun că poșta în ultimele săptămîni funcționează aproape perfect, vreau să zic că scrisorile sosesc într-un timp record. În data de 19 aici va concerta Bob Dylan ; dacă se găsesc bilete mă voi duce cu H. (Herta) la acest spectacol. (Pînă-n prezent n-am fost la nici un concert). Săptămîna trecută am participat cu toții la un festival de poezie, la Erlangen, eu m-am întors de-abia miercuri (am mai fost pe la Anita și Dietmar, care stau la Nürenberg ; am telefonat și cu Lippet, care e la Heidelberg). Nu mi-ai scris dacă Delia a primit vederea mea ? ! Tu ai primit oare vederea din cealaltă parte, din d.d. 27? Cu atîta glasnost (și perestroica) mai se pierd unele.. Dacă a apărut cartea despre femeia în roșu trimite-mi-o, te rog (...) Despre Mery (Maria Mailat) n-am auzit nimic. Nici despre Helmuth S. (Seiler), care s-a întîlnit cu Tibi. Cînd va sosi Dan (Culcer), să mă sune. Scrie-mi mai des și mai mult. Ce mai fac ceilalți ? Mircea (Mihăieș) et Co. ? În acest oraș se află Manea N. (Norman); are o bursă și-i va apare acum o carte tradusă de Csejka și Ernst (Wiechner). Multe salutări tuturor.

W.

P.S. Cu Andrei (Ujică) am vorbit la telefon și el transmite salutări. Băiatul care a fost cîndva cu Virgil Mihai în pivniță îți transmite salutări (E vorba de Emil Hurezeanu). Are memorie bună.

W.

Berlin, 19.9.1987

Dragă Doina, azi am primit vederea cu bastionul și H. (Herta) a primit rîndurile tale (...) De la Cornel te rog să recuperezi rîndurile despre Schnitzler (și să mi le copiezi, băgîndu-le apoi într-un plic neapărat !) Tot așa și (poezia) „bunica mea" și altele noi ; dacă n-ai nimic împotrivă, semnăm ca în trecut. (...) De la Pați (Ujică) multe salutări ; am vorbit la telefon (mult) ; sper că o să-i întîlnesc pe amîndoi la tîrgul de carte. Voi trimite și țigări, data trecută am scris că mă voi limita la tutun. Poate vine cineva, dacă nu, apelez la poștă (riscurile, dar și vama, sînt așa cum sînt). Nu mi-ai răspuns, dacă Delia a primit vederea mea. Ieri am fost cu H. (Herta) într-o Kurdische Kneipe : lîngă aceasta se află una ungurească (tot ieri am descoperit-o). Acolo vom mînca dacă o să vii cîndva în vizită pe aici. Azi a apărut a treia carte a Hertei. O voi recenza cît mai repede. Încă nu am primit cartea pomenită. Cea cu femeia în roșu încă n-a apărut ? Poezii mai apar ? (Bune !) Citesc tocmai pe Dinicu Golescu, aș cita măcar propoziția cu grădinar la Schönbrunn, decît boier în... (În Călinescu, „Istoria..." vei da de citatul întreg). Am multe de făcut, sper să reușesc. Aici a sosit toamna, plouă (de fapt, tot anul) ca-n poeziile lui Bacovia, care-mi plac tot mai mult ! Scrie-mi mai nuanțat. Multe salutări tuturor.

W.

P.S. Uneori mă simt ca Heliade la Paris (minus mantia albă). Însă toate aceste lucruri le poți înțelege doar trăindu-le. De ce s-au întîmplat toate astea ? mă întreb și privesc pozele din ziarele din fața mea.

Negru pe alb (Livius Cocârlie) ce face ?

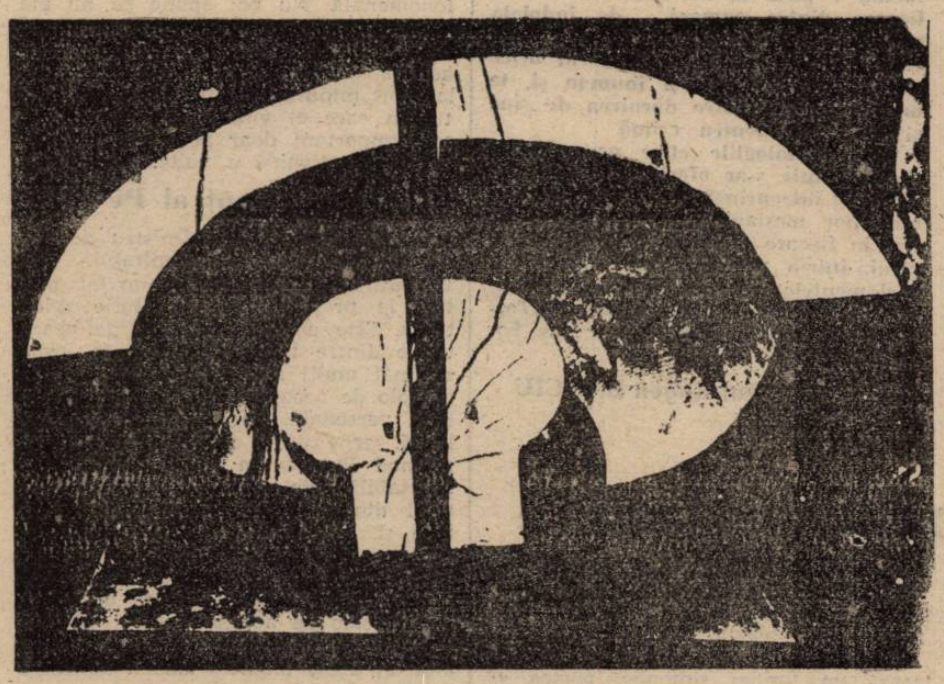

Bata Marianov, „Lătrat și miez"

23.9.87 Berlin

Dragă Doina, îți mulțumesc pentru vedere. Mă bucură că sîntem mai apropiate una de cealaltă decît locurile unde ne aflăm. Nici acum nu-mi vine să cred că locul unde stau e „acasă". Nici nu e. Dar „acasă" nu e niciunde. Societatea aceasta e un monstru, desigur sclipitor, dar parșiv. Străzile parcă trec pe lîngă mine. De multe ori aș vrea să știu la ce mă gîndesc. Nu știu. Capul mi-e ca o minge. Da, dau din gură, dau în ce pot. Dar nu știu în ce dau. Cum poți ajuta o țară, oameni lăsați în urma ta ? N-am uitat pe nimeni. Mă tot întreb ce face unul sau altul. Am mult de lucru. Citesc în toată „republica", ca un circ compus dintr-o singură persoană. Asta se numește succes. Și e un căcat. Nu, nu sînt tristă. Încerc doar să fiu obiectivă cu mine și ceea ce mă înconjoară. Te pup pe tine, pe Niki și pe Anna.

Salutări de la Richard.

Herta.

31.10.1987

Dragă Doina, n-am mai primit nici o veste de la tine, ceea ce mă îngrijorează ! Am trimis un cartuș de Marlboro, sper că vei primi țigările toate (nota mea: nu le-am primit nici pînă acum). Am citit „epistolarul" și celelalte cu mare interes, nu mă mai miră nimic. Am fost la tîrgul de carte de la Frankfurt : este enorm. Mi-a apărut prima carte (...) Mă-ngrijorează soarta celor rămași. Mă gîndesc adeseori la voi și totdeauna gîndul la ceea ce a fost mă întristează. Poate într-o zi coșmarul lumii divizate va lua sfîrșit. Să nu ne pierdem nădejdea (...) Cu drag, W.

30.12.1987

Dragă Doina, a mai rămas o zi pînă la sfîrșitul acestui an. M-am bucurat să-ți aud vocea de două ori și să aflu ce mai faci. Sper că totul va decurge așa cum ne dorim (...) Potrivit revistei „Börsenblatt für den deutschen Buchhandel" (15.12.1987), cartea mea se află printre cele 11 declarate cele mai frumoase ale anului (...) M-ar interesa în mod deosebit o nouă carte, editată de Z. Ornea la Ed. Eminescu, R. Rossetti despre răscoala din 1907. Gherea și Pătrășcanu o citează deseori. Da, știu că au murit C. Noica și L. Dimov — singura lor formă de... știi ce. Ce diferență între ei și ultimul laureat al premiului Nobel ! Citesc ziarele de aici, acum pline de știri, știri și comentarii. Pînă și foița „Drum nou" (Neuer Weg) a devenit obiectul unor agenții de prima mînă. Cei veniți se lăfăie în dulcea și tradiționala pasivitate, moștenită, cum susțin unii, de la turci sau alte noroade cotropitoare (care, la rîndul lor, oricum nu dorm, precum victima ce-și linge rănile provocate cu secole în urmă). Ce mai face Delia ? Sper că le merge bine, ei și lui Mitică și copilului. (...) Ieri am văzut un documentar despre cinematografia în era perestroikăi. M-am bucurat doar parțial, fiindcă cei de aici nu știu ce se ascunde în spatele fațadei. Noi am trăit ceva asemănător cu 15 ani în urmă. Azi totul e un mit dureros (...) De-abia trăind aici îți poți da seama ce înseamnă exilul (...) Multe, multe salutări tuturor. Cu drag, W.

23.12.1987 / Berlin

Dragă Doina,

Se apropie sărbătorile. Nu pot să nu mă gîndesc la situația din România. Aș vrea să pot împărți ceea ce este prea mult aici la cei de acolo. Nu pot face acest lucru (nici altele nu le pot face) și asta doare. Mi-e greu să scriu o urare. Simt că toate dorințele de bine includ ceva, ce nu se poate împlini în România. Și totuși, vreau să-ți doresc ție, lui Niki și copilașului sărbători frumoase și un an nou suportabil. Te îmbrățișez și te pup, Herta.

22.2.88 / Berlin

Dragă Doina,

(...) Toate în jurul meu par, la prima vedere, pline de echilibrul indiferenței. Aici este libertate. Fiecare dă din gură. Rezultatul : prostia te sufocă. Acum are loc festivalul filmului internațional de la Berlin. O grămadă de filme proaste, puține filme acceptabile, foarte puține bune. Filmele din est (maghiare, iugoslave, sovietice) mimează mult deoarece vor să fie filme așa-zis „moderne". Eclectismul lor e de nesuportat (...)

Te îmbrățișez pe tine, pe Niki, pe Anna.

Herta

26.06.89 / Freiburg

La sfîrșitul săptămînii trecute s-a desfășurat la Freiburg întîlnirea de 19 ani de la terminarea liceului (nota mea : e vorba despre absolvenții liceului din Sînnicolaul Mare !). Am fost și pe la Heidelberg, unde am întîlnit vechi prieteni (...) Tare mult m-ar interesa cartea lui Buzura. În această vară voi cotrobăi prin arhive. Este o muncă foarte instructivă. Citind ultimele numere din „Telegraful român" am dat peste multe lucruri interesante.

Nu știu cum o să fie în viitor, dar știu că totul se va îndrepta spre o oarecare normalitate (...) În provincia vest-germană n-aș putea trăi. Berlinul nu este R.F.G. Am întîlnit mai mulți scriitori sovietici, care acum pot călători nestingheriți. Sper că totuși va merge bine. Salutări la toată lumea. Cu drag.

W.

24.10.89 / Berlin

Dragă Doina, C. mi-a arătat fotografia, care, privind-o, mi-a readus aminte cît timp a trecut de cînd am plecat. Sînt într-o țară în care totul e în mișcare. Mă uit cu mare interes la telejurnalul răsăritean. Aici, interesul pentru (România) este foarte mare: se fac expoziții de tot felul ; acțiuni etc. În țara vecină, restructurarea e în toi — acest proces este ireversibil ; într-un an, doi, totul va fi cuprins de acest proces. În așteptarea unui răspuns, cu drag, Willi.

Berlin, capitala în plină mișcare la 7.11.1989, (zi istorică) jubileu)

Dragă Doina, ceea ce mi-a fost dat să văd la tv. est-germană (4.11) — incredibil, dar adevărat, cutremurător și îmbucurător. Ultima insulă a dogmatismului mai există — oare cît timp ? (...) Speranțele au fost reînviate în această țară în ciuda fluxului de refugiați. Asta se va întîmpla și acolo, cîndva. Apoi va fi bine. Eu sînt optimist. Mai scrie-mi. Cu drag, Willi.

DECOR

PICĂTURA DE CUCUTĂ

QUO VADIS ?

Intr-o epocă în care specializarea, superspecializarea în varii domenii ştiinţifice, sociale, umaniste iau locul enciclopedismului umanist renascentist, închizînd unghiul către nişte linii de interferenţă dintre fundamentele inteligenţei şi spiritului, unde, paradoxal, totul pare posibil şi coerent, interesul faţă de om devine minim, în comparaţie cu interesul meta-pitagoreic faţă de cifră. Toţi sîntem codificabili. Importante rămîn doar criteriile de pornire, sau, altfel spus: ce introducem în calculator ? Codificabil e, cum nu se poate mai firesc, chiar destinul, fie că dăm sau nu crezare existenţei lui. Si naşterea poate fi codificată şi cu o marjă de siguranţă, moartea. Mai puţin supravieţuirea.

In această lume totul pare interzis celor ce nu au acces la sensurile codificărilor, ce nasc o altă lume, paralelă, creaţie exclusivă a omului, metafizică, masculină, exactă, ubicuă, dar şi ocultă, din clipa în care ceea ce ar fi de înţeles mental, începe să treneze asupra sentimentelor, pune în panică intuiţia naturală şi distorsionează realitatea ca „realitate" independentă de voinţa şi calculele la centimă oferite de jucăria noastră vinovată doar de exactitate. O exactitate nespecifică speciei umane, mult mai asemănătoare cosmicităţii păstrate riguros de regnul vegetal şi animal, ce-şi croiesc supravieţuirea după alte legi nescrise (pentru om la început a fost CUVINTUL) pe care contemporanul nostru instruit, lipsit de simţul realităţii imediate şi al celei hiperîndepărtate la care visează, încearcă să le recucerească mental.

Să presupunem că va reuşi. Intrebarea e dacă va fi şi dispus să le respecte ? Pentru că el, omul, deşi nu mai dă nimic pe semenul său, e total independent în singurătatea sa angoasantă, cu o permanentă restanţă de complexe de inferioritate nerezolvate faţă de ceva nelămurit (sau lămurit, dar centrat meschin) şi, ca orice dominat, e şi damnat să facă gesturi necugetate, singurele capabile adolescentin să-i redea iluzia de putere şi independenţă. Pare contorsionat în tot ceea ce face, în chiar idealurile propuse, dar acţionează simplu, după legile geometrice euclidiene, cu un mecanism logic de tipul legilor fundamentale ale lui Newton. Rieman şi Einstein au descoperit legi ale matematicii, primul şi ale fizicii, al doilea, pe care mintea omului le va accepta abia peste o jumătate de mileniu şi le va aplica, poate, abia pe la anul 3250 după Cristos.

Informaţiile de tot felul acţionează ca nişte bombe amorsate, menite parcă să mărească starea de panică instalată în sufletul fiecărui om obişnuit. Să mărească deruta, să rupă şi ultimele, firave, legături dintre oameni. E o stare alienantă peste care nu trec decît aparent cei ce se cred puternici la un moment dat. In compensaţie, energiile oamenilor deversează anapoda în canalul social, toţi descoperindu-şi peste noapte valenţele neconsumate de mari economişti (în cel mai rău caz de contabili, de mari jurişti (nevoia de dreptate e semnul unei uitate sau abandonate puritaţi morale), de mari sociologi sau politicieni şi, nu în ultimul rînd, de mari artişti sau inventatori. Oricum, „mari", „geniali", „unici" (sentimentul vulnerabilităţii perpetue naşte ideea salvatoare a unicităţii ca posibilă traversare a pragului eternităţii), pentru că aşa se poartă pretutindeni.

In puseul acesta mesianic, pornit să rezolve toate problemele umanităţii printr-o simplă idee năstrusnică (căci apăsarea generală o resimt nu doar nebunii, ci şi oamenii perfect normali), apar supermanii, nişte fiinţe şi mai vulnerabile tocmai pentru că sînt incapabile să treacă dincolo de bine şi de rău, măcar şi numai printr-un olimpian gînd antic, gata să facă bine pentru un grup prin distrugerea altui grup, gata să pună steagul învingătorului pe te miri ce pisc de pe Venus, cînd, la o adică, aceiaşi se autodevoră cu credinţa fermă că ei au fost „trimişi" pentru a salva lumea.

Mesianismul antebelic mai păstra în adînc o tentă religioasă, deci tradiţional umană. Cel contemporan e laic, chiar ateu, îndepărtat de fundamentele speciei. S-ar putea crede că oamenii de azi încep să-şi pipăie într-un fel viitorul, independent de vîrstă, sex, religie, rasă. Numai că, în cercul vicios unde am intrat, tidem spre un fel de neo-fundamentalism religios îngust, unde zeul suprem —CIFRA — ţine locul icoanei, umanizată prin asemănarea cu cel viu. „Multilateralitatea individuală" oferită de acest zeu, prin care putem pătrunde în oricare superspecializare de domeniu e pusă la încercare mereu, în fiecare dintre oameni, de îndoiala sufletului, de noţiunile acelui „bine" şi „rău", între care au dispărut orice graniţe, între uman şi inuman şi, la urma urmelor, între dăruirea de sine şi pedeapsa pentru crimă.

Toate axiologiile etice par abolite. Orice soluţie s-ar oferi îl aruncă pe solitarul întreprinzător în rîndul incriminaţilor mesianici, şi cu toate acestea, în fiecare clipă, în faţa calculatorului, într-o plimbare prin parc, în parlamentele statelor sau în conclavurile superstatale se oferă soluţii. Totdeuna „dezinteresate". Quo vadis homine?...

Paul Eugen BANCIU

MUZICĂ

„Survolaj" — spaţiu de sunete

Concertul de muzică rook al formaţiei „Suvolaj", susţinut duminică 4 octombrie, a reprezentat pentru cei prezenţi un moment de excepţie, inedit, favorizat şi de spaţiul impresionant al Peşterii Ponăneşti, care a găzduit manifestarea, dar mai cu seamă prin muzica celor patru membrii ai formaţiei: Szabo Zsolt (ghitară solo), Călin Teodoreanu (ghitară bass), Molnar Levente (baterie, percuţie), Petre Daniel (voce, harmonică, blockflote) şi a invitatei lor, Mirela Iacob (voce).

Formaţia „Survolaj" ne apare într-un moment de febrilă căutare a adevărului propriu, simţit şi gîndit. Şi dacă timpul deplinei certitudini nu a sosit (acea plenitudine în faţa căreia orice adaos pare de prisos), muzica lor poartă marca unui stil personal, dominat de o notă inconfundabilă, de o tensiune existenţială consumată cu dramatism maxim, indiferent de subiectul abordat.

Stilistic, formaţia „Survolaj" utilizează un limbaj simbolic, partea evocînd întregul, trezind astfel la viaţă o epocă revolută, în care omul se află mai aproape de natură şi de sine însuşi. Acest lucru e resimţit cînd cu o discretă nostalgie, cînd dramatic, ca o frustare. Este o falie în integritatea universului, dătătoare de trăiri zbuciumate, ce conferă muzicii lor puteri evocatoare.

Deplina concordanţă dintre membrii formaţiei „Survolaj" şi muzica lor stabileşte o respiraţie de adîncă sinceritate, o osmoză între viaţă şi creaţie.

Eugenia BANCIU

FILM

O seară cu „LEUL DE ARGINT"

Vineri, 16 octombrie a.c., de la ora 19,00, Sala Palatului a găzduit premiera filmului HOTEL DE LUX, regizat, pe baza unui scenariu propriu, de Dan PIŢA, căruia i s-a decernat, în seara zilei de 11 septembrie, la cea de-a 49-a ediţie a Festivalului de la Veneţia, „Leul de argint".

Nedorind să alterăm „bucuria" unei reacţii estetice personale la întîlnirea cu acest necruţător rechizitoriu înaintat PUTERII de pretutindeni (dar mai ales „originalelor" forme de amputare a demnităţii umane şi de insalubrizare a raporturilor sociale, pentru o cît mai cronică demonetizare a sistemelor de valori tradiţionale — „originale" forme atît de specifice României de ieri, de azi, de mîine...), vom amîna regulamentara cronică, oferindu-vă, în schimb, cîteva declaraţii, credem elocvente, obţinute în exclusivitate, în seara premierei.

Un triunghi de aşi

Valentin POPESCU: „Sînt încă sub starea unei emoţii puternice... Sînt fericit că mi s-a adeverit ceea ce am spus la Veneţia colegilor mei stăpîniţi de emoţie: „Încercaţi să vă stăpîniţi, pentru că acasă ne aşteaptă ceva mult mai dificil"... Ce pot să vă spun despre domnul Piţa? Sînt deja la a treia colaborare cu dînsul, după „Pas în doi", rol cu care am şi debutat, şi „Noiembrie — ultimul bal". Ar fi multe de spus despre modul dînsului de lucru, despre exigenţa şi duritatea cu care ne tratează, ca şi, pe de altă parte, despre candoarea şi căldura cu care ne înconjoară..."

Ştefan IORDACHE: „... o nouă colaborare cu Piţa... pentru mine — un rol inedit... mi-e greu să vorbesc despre film — important este că a luat „Leul de argint", adică cel mai mare premiu pentru cinematografia românească. In rest — numai spectatorii mai pot adăuga ceva..."

Irina PETRESCU: „E o sărbătoare fenomenală. Nu pot spune că nu mă aşteptam. Nu-mi închipuiam, însă, că va fi atît de mare bucuria impactului acestui spectacol cinematografic cu sala. Sînt mîndră de film şi de momentul în care el vine, deoarece el nu este important doar prin recunoaşterea internaţională a valorii sale..."

Un reprezentant al PUTERII

Adrian NASTASE (Ministru de Externe): „Este un film admirabil, este un film care ne face, într-un fel, părtaşi la propria noastră istorie spirituală. Este un film care ne defulează unele dintre trăirile ascunse în urmă cu mai mulţi ani. Este un film care, dincolo de această dimensiune, să spunem personală, are şi o dimensiune largă, generală, despre ceea ce înseamnă Puterea în lume — o istorie repetabilă, din păcate... Este descris unul din ciclurile de evoluţie a Puterii şi, prin aceasta, filmul reprezintă şi o formă de educaţie, de a ne face atenţi asupra riscurilor ce există în interiorul oricărui sistem de Putere. Dincolo de aceste lucruri absolut necesare pentru reflecţia noastră, mai ales în acest moment de construcţie politică, filmul este deosebit de interesant prin toate componentele sale... În concluzie — un eveniment cultural, pe care sper să-l meritäm."

Un AUTOR pentru care PUTEREA nu este decît un subiect

— La cîteva minute după încheierea premierei cu HOTEL DE LUX, ce sentimente vă stăpînesc, domnule Dan PIŢA?

— Aş putea spune că sînt mai emoţionat acum, decît în seara decernării premiilor la Veneţia, şi aceasta mai ales datorită reacţiei atît de prompte şi de calde a publicului. Sper ca filmul să fie şi în continuare receptat la fel, pentru că este un film ce se adresează, în primul rînd, **publicului conştient**, de ce evenimente trăim şi de ce viaţă urmează să ducem, şi cred că, din partea noastră, a celor ce am realizat acest film, este un semnal de alarmă pentru cei ce doresc astăzi ca viaţa lor să se desfăşoare în condiţii noi, un semnal de alarmă pentru toţi, cei care sînt conştienţi că numai fiecare în parte poate să-şi „curete" moral sufletul şi imediata vecinătate.

— In declaraţii anterioare premierei, aţi aţi arătat similitudinile dintre HOTEL DE LUX şi unul din filmele dvs. anterioare: CONCURS...

— In CONCURS, opera discursul individului în raport cu societatea. In filmul din această seară, acelaşi, discurs operează pe un plan vertical. Dacă în filmul CONCURS povestea se derula orizontal, pe planul căutării unui drum, în HOTEL DE LUX căutarea „drumului" are loc vertical, pe plan spiritual. Restul urmează să spună critica.

— Intrebarea asupra definiţiei PUTERII este mereu prezentă în sub-textul filmului. Aţi reuşit să vă daţi un răspuns? Şi mai departe: ca artist, ce instrumentar vă „înarmează" în faţa PUTERII şi a excesele acesteia?

— Intotdeauna artistul a avut ceva de spus în legătură cu cei care se ocupă de putere şi cei care o reprezintă. Aţi văzut şi în film: PUTEREA nu este un individ, ci este aparatul ce-i stă în spate. Atîta vreme cît acest aparat înţelege să ţină toată societatea sub un clopot, fiecare din noi riscăm să devenim nişte fiinţe handicapate. Consider că artiştii, în primul rînd, au datoria de a semnala asemenea anomalii.

— Analiza sistemelor de putere va sta în atenţia Dvs. şi în următorul film?

— In următorul film voi încerca să văd altfel lucrurile. Vreau să văd ce se întîmplă de la nivelul omului de pe stradă. Vreau să fac un film al străzii.Un film, care se va numi „Pepe şi Fifi". Sînt doi tineri — frate şi soră — care pornesc la drum în încîlceala asta de idei, de poziţii politice, de condiţii sociale, de tulburare. Sper să-i pot urmări cu acelaşi realism şi cu aceeaşi dragoste.

Marius MORARIU

Alexandru Trifu, „Ingerul"

TOP

Mîine vom fi obosiţi...

S-ar putea vorbi ore în şir despre un anumit cameleonism pe care îl sesizăm la anumiţi comentatori autohtoni ai fenomenului rock „la zi". Ne oprim, cu voia dumneavoastră, asupra persoanei domnului **Petre Magdin**, teleast înverşunat care, periodic, ne oferă la ore tîrzii din noapte un fel de ghiveci călugăresc cu pretenţie de emisiune. Dispunînd de un spaţiu nu prea generos şi de o oră de audienţă incomodă, P. M. face tot ce poate spre a ne convinge că, vezi Doamne, în pofida scurgerii implacabile a timpului, el a rămas veşnic tînăr, un fel de „Forever Young", cum ar zice Dylan. Accesoriile sînt cele pe care le bănuiţi: vestimentaţia unui thrasher de 17 ani (blue jeans, adidaşi, tricoul cu emblemă şi pletele rebele ca de tîrcovnic care — e o părere personală, aşa că luaţi-le cum vreţi — la o anumită vîrstă „nu mai ţin". Dar să nu părem puşi pe hartă, sau chiar răutăcioşi : vom trece la aspectele mai importante ale problemei în cauză, căci, în definitiv, fiecare se poartă şi poartă ce vrea, cum vrea şi, în primul rînd, ce are. Aspectul care ne deranjează este unul de altă natură şi nu vizează nici vedetismul ostentativ al lui P. M., deranjant şi el, ca să nu folosim altă expresie. Părerea noastră sinceră este, că P. M. **rîşeazâ** sau, dacă vreţi, **mimează**.

Ce ai dom'le cu omul ? se vor întreba mulţi dintre dumneavoastră. Puţintică răbdare, domnilor şi am să vă explic pe-ndelete. N-am absolut nimic cu dînsul, decît, poate, admiraţia pe care i-o port pentru compoziţiile sale interpretate de Dida Drăgan, pentru perioada strălucită a activităţii lui P. M., ca animator şi instrumentist în „Modern Group"-ul anilor '70, pentru materialele publicate cu ani în urmă la rubrica revistei „Săptămîna" (pe teme muzicale, se-nţelege). Ei bine, doamnelor, domnişoarelor şi domnilor cititori, mie unul nu-mi vine să cred nici în ruptul capului că lui P. M. poate să-i placă „zarva mieilor", din „Sepultura", „Rigor Mortis" Napalm Death", sau „Carcass" Apologia sa pare forţată, totul se dă pe post de-a valma nu se amit judecăţi de valoare. Ce să înţeleagă bieţii adolescenţi ancoraţi vîrtos graţie lui P.M., la periferia muzicii rock, ba chiar în mlaştinile ei? Şi totul pentru a se mima o stare de spirit artificială. Să nu fi auzit P. M. de Bitter-ul cuedez?

Petru UMANSCHI

UN PARTENER LA FEL DE TEMERAR, PUTERNIC ŞI EFICIENT CA ÎNSUŞI LEGENDARUL PROMETEU !

PROMETEU S.R.L.

o firmă pentru dumneavoastră

PROMETEU

import-export, comerţ en gro

vă poate livra în condiţii avantajoase

- ciment
- cărămizi
- sodă caustică
- alcool rafinat
- cuie
- combine frigorifice
- textile adolescenţi

PROMETEU — PARTENERUL IDEAL

TELEFON 13 33 90

Agenţia de turism „COLIBRI" Timişoara, str. C.D. Loga (cinema Capitol) telex 71 406, fax 152 420.

VĂ OFERĂ PENTRU CONCEDIUL DUMNEAVOASTRĂ

UN SEJUR LA MAREA EGEE (13 ZILE), PE UN TRASEU DE LEGENDĂ ŞI ISTORIE

ADRIANOPOLE, TROIA, DARDANELE, PERGAM AKROPOLE, ASKLEPION, SMIRNA, EFES, MILET

BURSA, BOSFOR, ISTANBUL

Informaţii : tel. 96 - 16 34 81 ; 96 - 18 31 88 ; 90 - 17 09 64 ; 90 - 13 45 42 ; 90 - 13 44 50.

COLIBRI **COLIBRI** **COLIBRI**

COLIBRI TRAVEL & HAUL AGENCY TIMISOARA ROMANIA

Din serviciile oferite fac parte :

— transport cu autocare noi climatizate, 55 locuri.
— televizor color video frigider bar (sucuri bere, cafea) ;
— ghid profesionist la dispoziţia turiştilor ;
— sejur 8 zile (7 cazări) la Marea Egee în vile de lux, 6 persoane în vilă (2 camere duble, 2 single), living-room, bucătărie frigider aragaz, veselă, 2 băi terasă pentru servirea mesei.

excursii la Efes, Milet, Smirna, Kusadasi :

- o cazare cu mic dejun la Troia (Bergam) vizitarea muzeului Troia, calul Troian, casa Schliemann ;
- o cazare cu mic dejun la Istanbul (2 zile cu program turistic) ;
- traversarea Bosforului şi Dardanelelor cu feribotul.

Plecări în limite : iulie, august, septembrie.

Preţ : 24.000 lei şi 110 dolari (varianta autocar)
(7 nopţi cazare în vile la Marea Egee)
în varianta transport cu autoturismul propriu
Reducere 10%, pentru cei care se înscriu din timp
şi pentru familiile cu copii

Alte servicii :

- Transport în Germania pentru posesorii de viză la destinaţia solicitată, în condiţii de transport deosebit (autocare noi) Preţuri între 11.000—22.000 lei.

Ex Nurnberg — 11.000 lei ; Munchen — 15.000 lei ; Frankfurt — 18.000 lei ; Koln — 22.000 lei etc.

- Excursii Polonia, Ceho-Slovacia, Turcia şi zilnic Ungaria la preţul de 2.200—3.200 lei

CZESLAV MILOSZ

SINGURĂTATEA CAPTIVĂ

Dejun cu premiul Nobel

L-am văzut prima oară în lift. S-ar fi putut spune, fără nici o figură de stil, că era o densitate incredibilă de „nobeli" (doi pe metru pătrat), din simplul motiv că în cabina strimtă se mai afla Saul Bellow, însoţit de o tînără doamnă (soţia, aveam să aflu). Au urcat brusc la patru, lăsîndu-mă pur şi simplu amuţită de uluire şi stînjeneală. Doi bătrîni celebri, complet demitizaţi, din cauza cabinei de lift şi a înghesuielii inevitabile, care îi făcea tangibili la propriu. Tînăra doamnă Bellow îl sprijinea discret pe maestru, cu o mînă trecută sub braţ, ţinînd în cealaltă o ceaşcă de ceai, cu farfurioară şi linguriţă cu tot. Milosz stătea rezemat de oglindă, cărunt, greoi ca un urs, cu sprîncenele stufoase, cu o bonomie extraordinară în priviri şi în zîmbetul abia schiţat. La coborîre îl văd, de cum se deschide uşa, înconjurat de ziarişti, fotoreporteri, cameramani, lăsîndu-se întrebat, sucit, învîrtit, cu o supunere îngăduitoare, în timp ce Bellow e protejat delicat de toată agitaţia. Peste o oră îl văd din nou, de data aceasta sus pe podium, la tribună, deschizînd una din cele mai mari reuniuni scriitoriceşti mondiale — „Intelectualii şi schimbările sociale din Europa Centrală şi de Est" —, iniţiată de „Partisan Review" şi desfăşurată la Universitatea Rutgers din Newark (statul New Jersey). În stînga lui — „nobelul" din 1987, Joseph Brodsky, sosit val vîrtej după începerea lucrărilor, aiurit, agitat, sclipitor, plin de vervă ; în dreapta — nobelul" din '76, Below, în continuare fragil şi absent, obosit, aruncînd priviri tandre spre rîndul întîi, unde stă tînăra doamnă cu ceaiul. Iar el la mijloc, un nobel pentru '80, cumva însingurat, atent, calm, luînd cuvîntul rar şi vorbind metodic despre condiţia scriitorului în exil, despre alungarea din paradisul limbii materne, despre faptul că e un poet polonez, cu un loc sigur în istoria literaturii polone, despre ce înseamnă să fii dizident în Vest, nu în Est.

Îl urmăresc cu privirea în pauze, în „open session"-uri, la dejun, prînz şi cină, cum stă de vorbă, pe rînd, cu aproape toţi, pentru că aproape toţi îl întreabă cîte ceva, cum, însă, îi caută din priviri pe ai lui veniţi din Polonia, pe Adam Michnik şi Anna Huszarska, şi cum apoi se retrag pe furiş într-un colţ, învăluiţi în nori de fum, trăgînd ţigară după ţigară, gesticulînd, vorbind foarte tare şi agitîndu-se (cei doi), stînd calm, cu mîna dusă pînă la ureche şi capul puţin aplecat spre dreapta (el). Colegii români mă tot îndeamnă să-i iau un interviu. E foarte greu, din simplul motiv că, în fond, ştiu foarte puţine lucruri concrete despre el şi opera lui. Că e polonez din Lituania, că e între primii scriitori exilaţi ai blocului estic, că e autorul unui volum celebru de eseuri, Gîndirea captivă, din care, la noi au apărut mici fragmente în traducere, că a primit premiul Nobel, că e poet mare şi cam atît.

Încep să mă documentez (cît şi cum poate) şi aflu din cărţi că s-a născut la 30 iunie 1911 la Szetejnie (Lituania), în familia unui inginer de drumuri şi poduri, descins din mica nobilime poloneză, că studiază la Wilno (Vilnius) şi Varşovia dreptul, că după război, în '45, intră în diplomaţia poloneză şi e trimis în SUA şi Franţa, că în 1949 are revelaţia capcanei în care a căzut, că în '51 cere azil politic în Franţa, unde şi rămîne, pentru ca apoi să se stabilească în Statele Unite, predînd literatura (la Universitatea din Berkeley).

Apoi, după două zile, îmi iau inima în dinţi şi, într-o dimineaţă la dejun, îl întreb dacă ar fi de acord să stăm de vorbă. Acceptă imediat, iar discuţia (de aproape o oră) are loc chiar atunci. Îl întreb şi îmi răspunde vorbind rar, apăsat, fără patetisme şi exaltări despre subiecte patetice şi exaltante : prizonieratul gîndirii intelectuale, exilul din limba maternă, răul, salvarea lumii prin poezie, credinţa, erezia, spaima, speranţa. O parte din acest interviu a apărut deja. Restul e mai mult o reverie. Pînă va apărea integral, am selectat fragmente din volumul Czeslaw Milosz par Czeslaw Milosz **(convorbiri cu Ewa Czarnecka şi Aleksander Fiut), Fayard, 1986, pe care le publicăm în traducere.**

Adriana BABEŢI

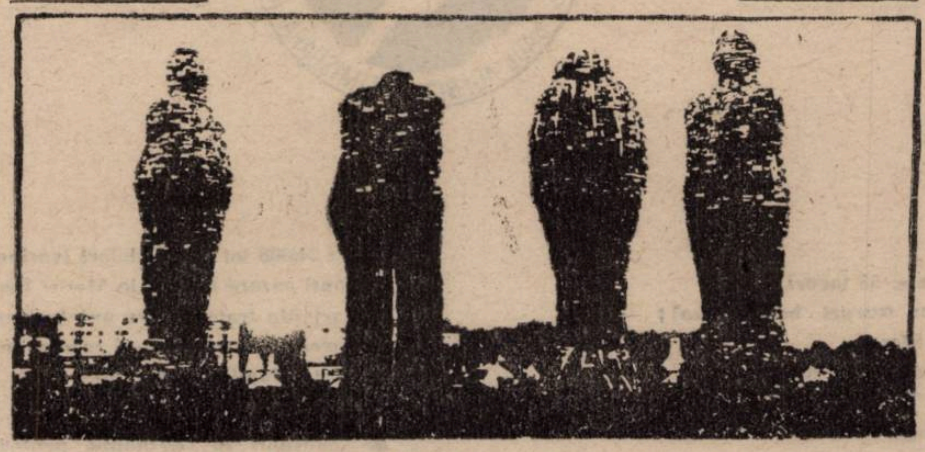

Doru Covrig, „Omul e măsura"

— V-aţi petrecut cea mai mare parte a vieţii în emigraţie sau, mai degrabă, în exil (cuvintele nu au aceeaşi semnificaţie : conotaţiile lor filosofice şi emoţionale sînt diferite), dar aţi vorbit foarte puţin despre această perioadă în întrevederile avute cu Aleksander Fiut sau cu mine. Care erau particularităţile vieţii în Franţa dintre anii 1951 şi 1960 ?

— Intîi, ar trebui să vă spun că am emigrat de la Wilno în 1937.

— Nu am uitat acest lucru.

— ... Ceea ce înseamnă că şederea mea la Varşovia a fost deja un soi de emigrare într-o ţară unde — e drept — se vorbea limba mea, poloneza. Apoi au venit anii americani, francezi etc. Cu trecerea vremii nu mi se pare ceva ieşit din comun să locuieşti acolo unde îţi place cel mai mult.

— Vă place cel mai mult California ?

— Să spunem, mai degrabă, că refuz să locuiesc acolo unde nu-mi place cîtuşi de puţin.

— Şi totuşi, sînteţi ataşat de Franţa. Călătoriile d-voastră acolo o dovedesc. Nu trece un an să n-o vizitaţi.

— Da, mă simt foarte în largul meu, dar sînt fericit că locuiesc în America.

— Această familiaritate vă vine din buna cunoaştere a francezei ?

— Nu numai. E o chestiune de antene — greu de definit —, antene care îţi permit să simţi anumite vibraţii specifice unei ţări. Vibraţiile franceze îmi fac bine.

— Într-unul din eseuri, ca, de altfel, şi în poemul Rue Descartes, vorbiţi despre centrele de iradiere a culturii. Pentru dumneavoastră capitala lumii era, pe vremuri, Parisul. Dar în Rue Descartes, scrieţi că Parisul şi-a pierdut acest loc. Îi mai rămîne totuşi ceva din iradierile de odinioară ?

— Sigur, evoluţiile politice se produc lent. Pentru mine, Parisul s-a dovedit a fi capitala lumii atîta vreme cît cărţile editate acolo şi ideile a căror purtătoare era Franţa au putut să pătrundă în întreaga Europă, pînă la Urali. Acest rol al Parisului a încetat în momentul cînd Europa s-a rupt în două. Destinul parizian era legat de Europa noastră Centrală, el era completat de Praga, Varşovia, Budapesta, şi chiar Belgrad. Situaţia de acum e nefastă nu numai pentru ţările noastre, dar chiar pentru Paris. Ruptura aceasta coincide în timp cu evicţiunea limbii franceze din arena internaţională. Am dezbătut nu demult această problemă cu Milan Kundera într-o conferinţă la Ann Arbor. Am încercat să definim centrul de gravitaţie occidental al Europei noastre Centrale. Occidentul era, evident, simbolizat prin Paris. Pe tot parcursul veacului al XIX-lea, franceza a fost limba oamenilor cultivaţi, iar paradoxul actual e că Europa noastră, zisă şi „de Est" a fost integrată cu forţa în orbita rusească. Cultural, ea nu resimte nici o atracţie pentru Moscova ; pur şi simplu nu are ce să aştepte din direcţia respectivă.

— Mă gîndeam tocmai la eseul dumneavoastră cînd am pus întrebarea.

— Europa Centrală nu are ce primi din Răsărit, dar ar dori să primească ceva din Occident. Ea se izbeşte acum tocmai de această absenţă a centrului. Nu mai există capitală.

— Oare nu poate juca New York-ul acest rol ? Dacă ne situăm din punct de vedere lingvistic, engleza a devenit acum întîia limbă a lumii.

— Sigur, franceza a cam trecut pe locul doi. Dar a devenit New York-ul un centru comparabil cu Parisul ? Mă cam îndoiesc. Nu se compară, ca metropolă. America e foarte descentralizată, iar New York-ul un conglomerat cu totul aparte, cîtă vreme Parisul — încă — e Franţa. New York-ul nu e un concentrat de America.

— Nu pentru noi, care trăim în America, dar pentru mulţi oameni, New York-ul a devenit un mit, un loc unde se petrec o sumedenie de lucruri. Mă gîndesc mai ales la fascinaţia pe care o exercită sub-cultura.

— Aveţi multă dreptate să vorbiţi despre mitificare. Da, principalul temei al Parisului — capitală a lumii era o mitologie care s-a dezvoltat progresiv, datorită literaturii. O armată de poeţi, de prozatori a trudit pentru asta. Ceva asemănător s-ar putea produce şi la New York, dar atunci situaţia va fi şi mai paradoxală. Parisul secolului al XIX-lea a fost o capitală în limitele unui organism politic european relativ unit, unde se circula fără paşaport. Chiar dacă au existat paşapoarte ruseşti, la începutul secolului nostru Rusia făcea totuşi parte integrantă din Europa cosmopolită. În timp ce New York-ul, dacă-l privim din punctul de vedere poliţienesc al Europei răsăritene actuale, este oraşul duşmanului. Politica şi cultura sînt antagoniste. Europa noastră de Est e supusă regimului cunoscut, în timp ce modele tineretului, muzica, filmul, pictura tind, de fapt, spre New York.

— În ciuda tuturor acestor lucruri, America a rămas pentru d-voastră „ţara mari singurătăţi" ?

— Firesc că pentru cineva care a fost crescut într-o civilizaţie cu un grad foarte mare de sociabilitate (cum e partea noastră de Europa), una de căldură umană, unde relaţiile dintre oameni sînt foarte strînse, resimte deosebit de acut această absenţă. Civilizaţia anglo-saxonă ne e străină din cauza compartimentării sale. Trebuie să admiteţi că un **party** unde stai în picioare, cu un pahar de alcool în mînă şi schimbi banalităţi nu prea reuşeşte să apropie oamenii. Or, **party**-ul e simbolul comunicării umane în America. Refuzul meu iniţial faţă de America s-a legat şi de profunda mea revoltă împotriva capitalismului, iar faptul că la început am acceptat să servesc Polonia populară n-a fost străin de repulsia aceasta. Ca alte milioane de europeni m-am văzut constrîns : instituţiile din ţara noastră au fost schimbate fără să ni se ceară părerea. Punerea sub tutelă, ocuparea Poloniei în '45 au fost o oroare. E foarte greu să accepţi pierderea suveranităţii ţării tale. Sistemul introdus în 1945 în „Europa noastră" e comparabil cu cel pe care l-a cunoscut Rusia sub jugul tătarilor. Fiecare prinţ rus care voia să guverneze trebuia să obţină binecuvîntarea hanului. Apoi începea să-l asalteze pe acesta cu o servilitate umilă, îşi denunţa vecinul, iar cei mai zeloşi erau răsplătiţi. Sigur că era vorba de o supunere cu totul strivitoare, dar trebuie să recunosc că am acceptat iniţial aşa ceva, ca să mă opun Poloniei capitaliste de dinainte de război, cînd în societate erau rupturi, diferenţe teribile, cînd aproape întreaga populaţie nu avea nici cea mai mică şansă de promovare socială, cînd industrializarea era imposibilă. Nu vreau să cad într-o opoziţie simplistă : de-o parte socialismul, de alta, capitalismul, binele şi răul. Ştim prea bine că nu există nici un paralelism, că sistemul comunist e paraiztar, că n-ar putea să reziste dacă nu ar exista, alături de el, o zonă în care oamenii exercită o activitate economică privată. Şi totuşi, ţin să spun următoarele : nu cred că sistemul comunist e un sistem în care se poate trăi, dar nici pe celălalt nu-l accept cu mare bucurie. Mă supun necesităţilor vieţii, dar asta nu înseamnă că nu visez, că nu am viziunea unei alte societăţi, mai bune.

În româneşte de

Adriana BABEŢI

Colectivul de redacţie : MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU.

ISSN 0030 - 560 X

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipişti : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Alexandru FOITOŞ
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ROMAN DE CITIT ÎN TREN PAGINILE 8, 9, 10

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 20 (1303) ● 5 Noiembrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

CARGOCULTUL

Un grav simptom al decăderii / subdezvoltării spirituale (fie şi dacă explicabil prin deznădejde şi mizerie) a fost (va continua să fie), la noi, penibila vocaţie a unui soi de cargocult. De-a lungul a vreo cinci decenii, „Criştii obscurelor speranţe" (cum îşi numea Apollinaire propria colecţie de fetişuri, de statuete oceaniene) i s-au substituit, treptat, aceluia care, la Dante, rimează doar cu Sine-însuşi. Nu sunem singurii, desigur, care, pe lîngă o religie istorică şi revelată, cultivă o mitologie imemorială sau recentă (în sens nu numai barthesian) : după cum practică tot soiul de superstiţii, de eresuri, — fie ca insolubil zaţ al unor culte anterioare, ca, deci, religie reziduală (astfel făcîndu-se că morţii ni-s duşi la groapă, başca popa, de agramate babe docte !), fie ca erzaţ de religie : religie fără pietate, de contrabandă sau „de gang", mizeră şi umilitoare. Căci dacă o religie dreaptă pretinde o umilitate, din parte-ne, ce, în principiu, nu-i nicidecum o umilinţă, — o superstiţie umileşte obrazul demnităţii noastre, iar trecerea de la religii îndeajevea la eresuri e totdeauna degradantă, cum este orice involuţie. Faptul că triburi australe perseverează în (sub)cultul mesianic şi escatologic al unei nave (care, astăzi, poate fi una aeriană) salvifice ultramarine (i. e. de dincolo de mări), n-are nimic nedemn într-însul, — mîşcîndu-ne prin stîngăcia, candoarea şi precaritatea-i specifice unei religii (să-i spunem :) povera, „săracă", cum arta cu acelaşi nume. — Cînd, însă, „oameni botezaţi" nu fac decît să-i tot aştepte pe transatlantici, ani de-a rîndul, şi cînd, aceştia nesosind, îi mai evocă şi invocă, la ceas de cumpănă, la greu, ca pe mîntuitorii lor, ei practică, fără onoare, un lamentabil cargocult. (În paranteză fie spus : pasivitatea se plăteşte printr-un, în termeni financiari, enorm pasiv al resemnării, prin credite discreditate, ca şi prin faliment moral). Cargoul salvator, apoi, ia chipul unui paşaport : o foaie, veştedă, de drum către un vestic El Dorado. Estimp, se desprimăvărează la Praga (şi prin alte părţi), ca să se facă, iarăşi, toamnă, — care, la noi, e iarnă grea. Pe urmă, vine Perestroika, şi spunem „ex oriente lux" (nu, însă, à la Sadoveanu, ajuns, din mare iniţiat, un stalinist ireproşabil ; dar ca pe vremea perestroikăi dintîi : „dezgheţul" hrusciovian, — în care am sperat şi eu), uitînd că din cei şapte ani ai Antichristului, prezişi, doar primii trei şi jumătate sunt unanim aplaudaţi, ceilalţi fiind ceea ce primii păreau a nu fi : antichristici...

Fără să-l practic, ca mulţi alţii, cunosc prea-bine cargocultul, din experienţa străzii (mele), — unde, o dată-n săptămînă, parca un lung autocar post-titoist şi confortabil, din care tăbărau o droaie de iugoslavi vecini şi prieteni. Veneau dintr-un Eden al ciungăi (ce va să zică chewing-gum), al blugilor şi al „Vegetei". Bişniţa (trocul ?) începea cu uşile întredeschise, indefectibilul cargou fiind, din vreme, aşteptat. Pe urmă, pasagerii lui se risipeau prin toată urbea, devalizînd (f)alimentarele. Autocarul, rămas gol, avea un vag mister al său, un ce aventuros-exotic, ca o rulotă de circari, cu care vrei, dar nu cutezi, să pleci, să pleci pe totdeauna, — mai strecurînd priviri piezişe prin perdeluţele-i de voal. Zice-se că, după Cădere, heruvii i-au permis lui Seth, din poarta Raiului, o dată, o preanostalgică, ocheadă, spre Arborele Cunoştinţei (îngemănat, acum, cu-al Vieţii. Tot astfel pietonii noştri anvizajau cargoul, galeş. Întunecîndu-se, acesta se lumina şi, prin hublouri, priveai, ca-n sînul lui Avram, la fericiţii pasageri, tot mai spectral-evanescenţi. Motoarele porneau să toarcă ; şi cînd portierele-i, în fine, se închideau definitiv, nava urnindu-se din loc, pocnetul lor dădea de ştire că Paradisul e pierdut, — iar cargocultul, ipso facto, în continuare practicabil.

În ce nou Argo, în ce (b)arcă, în ce cargou sperăm acum ?

(Aprilie '90 — octombrie '92)

Şerban FOARŢĂ

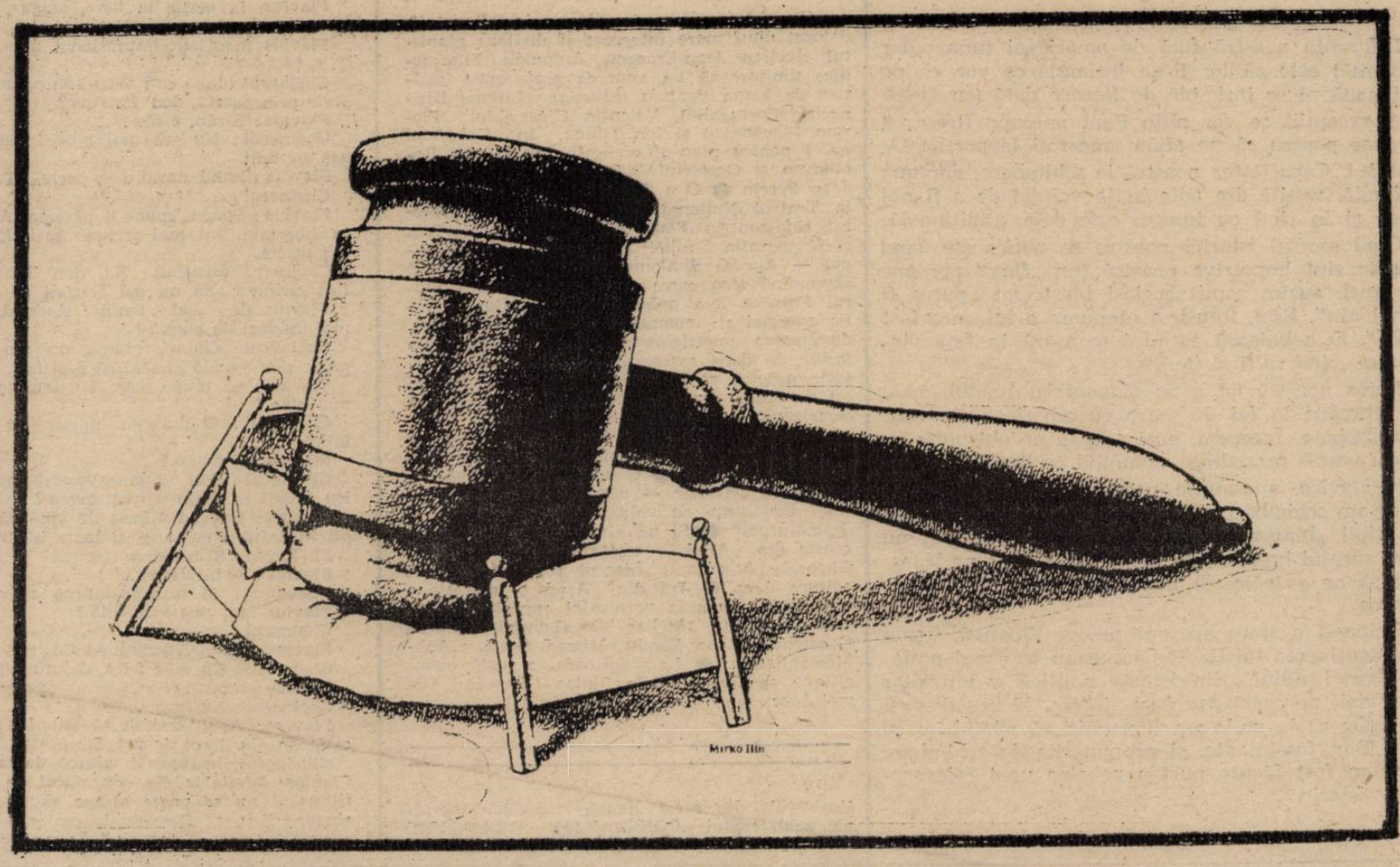

Mirko Ilić

CANALUL 3

NEVOIA DE SCHIMBARE

După cea mai lungă campanie electorală din (pe parcursul unui an) și după o „noapte americană" oferită (ce surpriză!) de radioul și televiziunea de la noi, iată, americanii au mai decis o dată în istoria lor pentru schimbare. Opțiunea lor actuală — Bill Clinton — este nu numai schimbarea unei generații politice cu alta, mai tînără, ci și materializarea unui reflex al democrației americane — nevoia de schimbare.

Fără să le promită americanilor o schimbare „în bine" (cum ne-a propus nouă realesul), Clinton le-a reamintit acestora una din ideile fundamental americane — schimbarea. Iar electorii de peste ocean au reacționat așa cum era de așteptat, refuzînd continuitatea președintelui Bush, cu toată popularitatea sa de după Războiul din Golf. Noul președinte s-a „născut" din nemulțumirea americanilor față de situația lor socio-economică, precum și din dorința de a ieși din recensiune. America și-a reactualizat visul de a fi țara cea mai prosperă.

Meritele reale ale guvernării Bush, reflectate mai ales în politica externă, n-au fost o baricadă suficient de solidă pentru forța tînărului ex-guvernator de Arkansas. Dar ce rămîne lucrul cel mai semnificativ este că, pentru americani, schimbarea nu e doar un slogan electoral. Sînt convins că ea va fi autentică prin chiar politica viitoarei guvernări. Cît despre dl George Bush, domnia sa va fi, probabil viitorul premiat Nobel pentru pace. Deocamdată, la alte coordonate, presidentul american se află pe urmele gloriosului său adversar de la Kremlin, Traiectoriile lui Bush și Gorbaciov, cu diferențele de rigoare, seamănă izbitor. Ceea ce nu se va întîmpla pe paralela Elțîn — Clinton cu siguranță.

Să observăm, dacă mai era nevoie, că dacă peneru noi liniștea este încremenire, dincolo de Atlantic, ea a căzut la picioarele schimbării

„PUTEA FI ȘI MAI RĂU" — O MENTALITATE AUTOHTONĂ

Diferența noastră față de americani (una, dar relevantă) este că lor li se întîmplă ce vor ei, pe cînd nouă ni se întîmplă de fiecare dată (cu „istorice" excepții) ce vor alții. Fapt aproape firesc, și nu doar pentru că ne aflăm ancorați la porțile Orientului. Capacitatea noastră la schimbare, dar una profundă, venită din adîncimile voinței de a fi noi înșine și în rînd cu lumea, este deja tradițională.

Cînd mersul istoriei noastre se poticnește, cînd valurile sînt împotriva noastră (un „flux" aproape constant), auzim șoptit același blestemat „putea fi și mai rău". Este, totuși, o atenuare a lui „n-a fost să fie". O nebuloasă cosmică se așază în fața virtualului „cînd va fi să fie ?".

Forța noastră de a ne obișnui cu imobilismele este aproape la fel de mare cu americana nevoie de schimbare. Începem, nu-i așa, să ne obișnuim cu același veșnic președinte, domnind cu limbă de lemn peste atavica, ancestrala noastră nevoie de liniște. De ce am schimba cursul istoriei din albia unui deja vizibil „binișor"? Nu ne stă în fire și nici nu avem curajul luptătorilor înnăscuți. Datina ne transmite să ne apărăm. Și fatalitatea geopolitică — așijderea.

Chiar și o stare aparent nesemnificativă, cum este menținerea lui Radu Cîmpeanu în capul național-liberalismului din istoria politică a viitorilor patru ani, ne arată așa cum sîntem. Mereu dispuși să cîrpim acolo unde am fi nevoiți să schimbăm cu totul. Dar, fatalmente, și propunerile de schimbare ce ne-au fost făcute purtau pecetea unei reîntoarceri în istorie.

C. B.

EVENIMENT

„Logos" — o colecție de filosofie, studii clasice, patristică, îngrijită de Claudiu T. Arieșan — își deschide seria apariților cu două volume de marcă :

● Spinoza, **Tratat despre îndreptarea intelectualului**, prefață de Viorel Colțescu, traducere și note de Dan Negrescu.

● Augustin, **Soliloquia,** traducere și studiu introductiv — Dan Negreseu ; biografie — Claudiu T. Arieșan.

VIAȚA ASOCIAȚIEI

● La Cenaclul **Multiart** al Filialei Timișoara a Uniunii scriitorilor a avut loc marți, 3 noiembrie o ședință închinată lui Virgil Birou ● Au fost evocați, cu acest prilej, o seamă de scriitori bănățeni care au animat viața literară timișoreană interbelică ● Între care **Ion Stoia Udrea,** de la moartea căruia s-au împlinit două decenii ● și Dorian Grozdan, care ar fi împlinit, în aceste zile, opt decenii ● Au vorbit P.E. Banciu, Traian Liviu Birăescu și C. Ungureanu ● La Cenaclul „Pavel Dan" al Casei studenților a citit proză Costel Baboș ● Va citi, în ședința din 10 nov. a.c. (orele 18,30 poetul **Adrian Bodnaru.**

Au fost decernate, recent, premiile revistei ATENEU pe anul 1992. Premiații revistei sînt : **Vasile Igna** și **Arcadie Suceveanu** (Republica Moldova) pentru poezie, **Augustin Buzura,** pentru proză și **Cornel Ungureanu** pentru critică literară ● Juriul, prezidat de Andrei Pleșu, a decernat premiul special pe 1992 lui **Ion Ungureanu,** ministrul culturii și al cultelor din Republica Moldova, pentru excepționala contribuție la dezvoltarea relațiilor culturale dintre România și Republica Moldova ● Au fost prezenți **Mihai Cimpoi, Leo Butnaru** din Republica Moldova și **C.D. Zeletin, George Bălăiță,** precum și organizatorii, admirabili amfitrioni conduși de redactorul șef al revistei ATENEU, poetul Sergiu Adam.

FAX

Concert-eveniment la Filarmonica „Banatul", datorat unui mare interpret și dirijor : pianistul elvețian Jean-François Antonioli. Filarmonica timișoreană l-a avut ca protagonist (alături de Ioana Bentoiu (Elveția), Liliana Biziniecha (Portugalia), Valentin Gheorghiu, Florian Diaconescu și Ion Țibrea, în Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră de L. van Beethoven și Oratoriul „De profundis", al lui Jean Perrin ● O a doua premieră a stagiunii, la Teatrul Național din Timișoara : spectacolul cafe-concert **Piaf,** în regia Nicoletei Toia și scenografia Emiliei Jivanov. În rolul principal — Aurora Simionică. ● Într-o singură săptămînă (cea care a trecut), Centrul Cultural Francez le-a prilejuit timișorenilor, grație energiei și competenței lui Nicole Otto, directoarea prestigioasei instituții două spectacole de dans extraordinar, despre care revista noastră va mai scrie. Ultimul — prezentat de trupa unui coregraf notoriu, Christian Bourigault — a reunit „Autoportret din 1917", pe o sugestie din opera lui Egon Schielle și „Apocalipsul vesel", inspirat de modernitatea vieneză a lui 1900 ● O apariție de ultimă oră la editura „Hestia" — debutul în critică al Adei Cruceanu, cu volumul „Radu Stanca — dramaturgul" ● Și un alt semnal, de data aceasta din Arad — cartea de poezie a lui Gheorghe Mocuța, „Îngerul ridică lespedea", editura Arca ● Tot din Arad, o invitație a a Clubului **Fapa** la vernisajul expoziției realizate de grupul „Atelier '92" (Luminița Ciurel, Constantin Nilea Eandu Mircea Senic, Ana-Maria Saghi). ● La Timișoara, o nouă expoziție a artistului Vasile Pintea (la sediul firmei Acor).

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale sculptorului CONSTANTIN GRANGURE (fotografii — Dan Nicolae Buruleanu)

Pavilion cl clăpăugilor

Flavius, la masă, la bere, singur, citește un ziar.

Flavius (neplăcut impresionat de cele citite) : T, t, t !

Chelnerul (după ce-i toarnă în pahar) : Ce mai scrie prin gazetă, don' Flavius ?

Flavius : E rău, e rău ...

Chelnerul : Nu era mai bine înainte ?... Că așa zic unii.

Flavius (lăsînd ziarul de-o parte) : Tu ce crezi ?

Chelnerul : ...

Flavius : Spune, spune-ți părerea. Acum trăim în libertate. Nu mai trebuie să-i dai raportul știi tu cui.

Chelnerul (ofuscat) : Eu, don' Flavius, n-am fost ciripitor. Să nu mă acuzați pe degeaba.

Flavius (înmuind tonul) : Ascultă, biete, nu mai înțelegi de glumă ?

Chelnerul : Glumă, glumă, da' așa ajungi să nu te mai creadă nimeni că n-ai fost.

Flavius : Să lăsăm asta. Tu, înainte, o duceai mai bine ?

Chelnerul : O duceam binișor, de ce să vă mint.

Flavius : Și acum ?

Chelnerul : Păi, dumneavoastră nu vedeți ?! Nu vedeți ce puțini clienți avem ?

Flavius : Ba văd. Cine-i de vină că au scumpit în halul ăsta berea și toate băuturile ?

Chelnerul : Și benzina.

Flavius : Și încălzirea.

Chelnerul : Și transportul pe calea ferată.

Flavius ' Ei, cine-i de vină ?

Chelnerul : ...

Flavius : Spune, domnule ! Ce, ți-e frică ?

Chelnerul : Nu mi-e frică, da' nu știu.

Flavius : Nu știi ?!

Chelnerul : Nu.

Flavius : Ar fi trebuit să știi. În calitate de cetățean. Cu drept de vot. Și cu alte drepturi ...

(Chelnerul, nedumerit, pleacă de la masa lui Flavius. Acesta ia din nou ziarul, se uită peste titluri și nu se poate abține să nu vorbească singur : T, t, t ! Din rău în mai rău !...)

Iosif COSTINAȘ

COPYRIGHT!

Cu ION CARAMITRU, despre NOSTALGII, EXPERIENȚE, SFÎRȘELI

El este Hamlet al nostru, varianta 1965 și varianta 1989. El a fost Hamlet al nostru pe parcursul a vreo douăzeci și cinci de ani lumină. A fost și Eminescu în spectacole de teatru și în filme care au oferit cetățenilor români portrete sacre. Ion Caramitru a fost, aproape trei decenii, melancolicul de serviciu al scenei noastre, poetul și scepticul, intelectualul și înțeleptul care știe că toate ale lumii acesteia sînt zadarnice. La 22 decembrie 1989, marele actor a devenit revoluționarul, sufletul unei baricade care avea nevoie de un regizor de anvergura lui. Epoca postrevoluționară a fost traversată cu pași șovăitori de bărbatul care, între fatalitatea politică și destinul actoricesc, a ales teatrul.

Vedeta națională a devenit supervedetă internațională și a produs impresii puternice mai ales în Englitera, unde va pubica, în curînd, și o carte. De nu va fi publicat-o deja și noi n-avem știre. De altfel, epoca postcepeunistă a lui Ion Caramitru este plină de surprize, multe dintre ele foarte plăcute iubitorului de teatru și de spectacol televiziv. Probabil vor veni și altele.

După ce a fost melancolicul de serviciu, după ce a fost revoluționarul, parlamentarul, reformatorul baricadei, Ion Caramitru nu mai vrea să discute despe politică. E un teren alunecos și nu știi niciodată cine te huiduie. Dar despre altele discută cu inteligență, cu farmec, cu talent și o pricepere din ce în ce mai greu de descoperit între actorii (mai) tineri. Multilaterala-i înzestrare emoționează nu numai cînd actorul e pe scenă, ci chiar în cazul unui simplu dialog. Iată de ce (ne dăm seama abia acum) am ratat cele mai bune întrebări cu putință. Dar oricum, a răspuns Caramitru !

— Domnule Caramitru, proveniți dintr-un spațiu cultural marcat de tentative de anihilare, și dumneavoastră și Caragiu. Ați evocat în numeroase rînduri comunitățile aromâne. Ce amprente au lăsat asupra dumneavoastră locurile de origine ?

— Personal, sînt născut în București. Însă, aș face un scurt istoric al acestor comunități. Au existat trei perioade istorice importante. Sabilirea aromânilor în Macedonia se încadrează într-o perioadă de maximă înflorire a existenței intelectuale și culturale a acestui popor. Societatea vlașilor, pînă la 1920, a fost societatea care a marcat cultural spațiul sud-dunărean. Dezmembrarea acestor teritorii a dus la formarea a patru spații ideografice alipite : Iugoslavia, Albania, Grecia, Bulgaria. Aromânii au migrat spre Armenia, unde învățătura și cultura erau extrem de bine întreținute de statul român care trimitea profesori, și de către biserică. Menționez, de asemenea, existența unui liceu de mare valoare, „Labitoria" care a creat confluențe cu populația greacă și bulgară.

— Care era factorul de coeziune, posibilitatea de rezistență a comunității?

— Evident că limba română. Aceste evoluții s-au succedat pe un teren de spiritualitate unificatoare : spiritualitatea românească. Existența aromânilor se leagă de existența românilor.

— Aveți vreo amintire a locurilor ?

— Poate o nostalgie a locurilor, pentru că legăturile cu cei rămași, cu școala, cu biserica, au fost interzise definitiv, datorită unei politici de asimilare care a funcționat discriminatoriu. Dialectul se stinge, și se creează sentimentul neplăcut că nu putem întreține factorul de spiritualitate românească. Singura posibilitate de recuperare a acestor teritorii e de a păstra limba.

— Ați fost un student strălucit într-o promoție strălucită. Ce a rămas azi din aceasă promoție ? Numiți cîțiva actori cu care ați rămas în relații amicale !

— Au fost patru clase. Numărul e extrem de mare. Sub aspect valoric, am să-i enumăr pe cei mai cunoscuți : Valeria Seciu, Virgil Ogășanu, Rodica Mandache, Ștefan Radof, Florina Cercel. Orice întîlnire pe scenă se face cu plăcere și pot spune că sîntem la unison și ca mod de a privi viața.

— Ați jucat în numeroase filme înainte de revoluție. Care dintre ele au lăsat impresia că sînteți opozant ?

— Filmul a fost fenomenul cel mai cenzurat. Am refuzat multe filme, lucru pe care îl consider semnificativ din punctul de vedere la care vă referiți.

— Și în ce privește spectacolele teatrale ?

— Teatrul a fost un avanpost al revoluției, un real sistem de opoziție. Am avut greutăți cu **Răceala** lui Soresçu, **Furtuna** lui Ciulei și chiar și cu **Hamlet.** Noi am știut însă, abil, să ne apărăm cauza, și fiind vorba de texte clasice, cenzura s-a temut să intervină.

— Credeți că există o criză a teatrului românesc ?

— Nu criză. Mai degrabă un paradox. Sentimentul de agonie și extaz. Agonie, datorată refuzului forurilor și guvernului de a oferi instituțiilor un fond puternic, ceea ce creează oarecum perspective sumbre, și extaz, datorat faptului că, după revoluție, teatrul românesc s-a exprimat fabulos în cele mai importante centre ale lumii. Ceea ce am considerat ca fiind o formă alterată, tradiția, s-a dovedit a fi factorul care a asigurat prospețimea fenomenului teatral, întreținînd acest succes extraordinar pe care îl trăim și care nu e luat în considerare ca fenomen național, din cauza anihilării prin politica ostilă. Teatrul este arta de a spune lucrurilor pe nume. Acum cenzura economică înlocuiește cenzura politică.

— Vizavi de tradiție, cum se asimilează noul ?

— Prin afluența publicului. Teatrul fiind un domeniu experimental, înregistrăm două aspecte care alternează : calitatea, datorată exploziei noului, și defectul care constă în **uzura morală.** Odată cu seara respectivă, spectacolul s-a sfîrșit.

— Cum poate fi depășit acest moment ?

— Poate printr-o înnoire a universului de idei, a tematicii, într-o altă viziune. Originale pot fi noua lectură și noul temperament. Sau mai există și schimbări de accent. Regizorul e un experimentalist.

— Cît apreciați că durează impactul unei beise asupra publicului ?

— Există un public tînăr permanent în sala, care vede un spectacol de mai multe ori. Sînt la spectacole mari figuri pe care le recunoaștem. Teatrul este o insulă de libertate.

— Ați oferit și spectacole de poezie. Aveți prieteni printre scriitori ?

— Îi numesc doar pe cei care au murit. Nichita Stănescu și Mihai Eminescu. Dimensiunea existențială din poezia lor m-a interesat foarte mult.

— Aveți vreun mesaj pentru Timișoara ?

— Mă închin în fața a ceea ce face Timișoara, pentru că ea ține dreaptă colona vertebrală a ființei naționale. A păstrat intacte idealurile revoluției și este un loc de referință într-o Românie sfîșiată.

Nicoleta GHINEA

Vremuri de criză, monșer...

Că I. L. Caragiale este astăzi cel mai actual dintre scriitorii români, clasici sau moderni, nu încape nici o îndoială, dovada o întîlnim la tot pasul : fie citind fraza demagogică și agramată a cutărui gazetar improvizat, fie îndurînd torentele retoricii găunos patriotarde ale vreunui parlamentar „emanat" de tînăra noastră democrație, certat și el, ca cel dintîi, cu legile gramaticești. Pretutindeni, față cu asemenea specimene, reacția cititorului sau a spectatorului este aceeași : „Ca în Caragiale !". Așadar, Caragiale redivivus ! Dar a încetat vreodată, oare, „nenea Iancu" să fie prezent printre noi ? Niciodată ; numai că niciînd impactul operei sale asupra publicului nu pare să fi fost atît de puternic și total ca acum.

Exegeza mai nouă a descoperit în Caragiale un precursor al spiritului modern, omul care, atît pe plan teoretic cît și prin opera propriu-zisă, anticipează fenomenul absurdului din teatrul european al secolului nostru, îmbină strălucit elementele clasice cu aspecte de o acută modernitate, evidente mai cu seamă în comedii și **Momente.** Contemporanii însă, cu, desigur, excepțiile cunoscute, lipsiți de distanța necesară, l-au perceput superficial reproșîndu-i, bunăoară, absența unei problematici mai înalte, excesiva priză la realul imediat. Replica lui Caragiale cade prompt și edificator : „Eu nu mă pot gîndi sus cînd umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viața banală a mea, a noastră a tuturor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage irezistibil atenția. Ferice de cei ce pot să gîndească sus, nesimțind pe ce calcă jos ! Ferice de ei ! groase tălpi trebuie să aibă".

Într-adevăr, majoritatea **schițelor** și **momentelor** absorb ecoul unor întîmplări reale, se resimt de vibrația și încandescența faptului trăit proaspăt, ori de reflexele acestuia în presa vremii. Textele caragialiene, observă Ion Vartic, sînt ca un serial de actualități, „reproduc fragmente vii, caracteristice, din contingent și abundă în referiri și aluzii la tribulațiile cotidiene din epocă" (Studiu introductiv la I. L. Caragiale, **Temă și variațiuni**, p. 6). De aici deruta multora în fața lor, impresia că ar fi vorba de pură foiletonistică, texte condamnate la o existență efemeră. Contemporanii le-au savurat ca atare, fără să le bănuiască transcendența artistică și cu atît mai puțin dimensiunea profunzimii. Chiar un critic de anvergura lui E. Lovinescu a pus la îndoială viabilitatea acestor opere : găsindu-le prea înrădăcinate în cotidian, în concretul imediat, criticul a prezis că vor cădea în desuetudine îndată ce lumea din care și-au extras esența va dispare. Iată însă că scrisul lui Caragiale dezminte cu brio astfel de previziuni pesimiste și se impune, alături de poezia eminesciană, ca o instanță tutelară a întregii noastre literaturi.

Exegeza de ultimă oră validează cu sporită forță persuasivă sintagma lansată de Alexandru Paleologu : **abisalul Caragiale.** Căci, prezentînd faptul nud, în toată banalitatea lui aparentă, scriitorul nu o face dintr-un simplu divertisment, ci din conștiința unei ontologii a cotidianului, a unei existențe în care omul își pierde individualitatea și chiar identitatea, de vreme ce, cum zicea Heidegger, în virtutea statutului său de „ființă-în-lume" e destinat implacabil să vițuiască împreună, și pentru totdeauna, cu celălalt. Puternicul instinct al acestui adevăr l-a făcut pe Caragiale să ne înfățișeze spectacolul unei umanități a cărei existență este exclusiv publică, individii dispărînd în magma comunitară, nivelați de presiunea și exigențele seriei. Ei au presentimentul golului interior și încearcă zadarnic să-l umple cu ceva ; ca atare, se aruncă literalmente în vîltoarea faptelor, vociferează zgomotos, se agită continuu, caută să lasă din absurdul vieții printr-o trăire pînă la delir a clipei. Aici trebuie căutată și sursa febrei politice a personajelor, factorii ce dau naștere acelui **homo politicus**, prezent în atîtea din scrierile autorului nostru. Să ne oprim la un singur exemplu, dar suficient de elocvent, credem, pentru fenomenul în discuție.

Amicul Nae, din schița **Situațiunea**, rătăcește noaptea prin berăriile capitalei, în căutarea unor parteneri doritori să comenteze, ca și el, criza catastrofală prin care trece țara. După convenționalul schimb de replici în legătură cu teribila canicula din acea zi, întrebat de interlocutorul său „ce mai nou ?", Nae intră abrupt în „temă" : „Prost, monșer... Este o criză, mă-nțelegi, care poți pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă...". Naratorul încearcă să-l mai potolească neliniștea insinuînd că ar putea să exagereze în aprecierile-i pesimiste, dar inițiativa are efectul gazului turnat pe foc : „Aia-i aia, care știi dumneata de cîte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întîmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment : nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale ! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă...". Spre a curma profețiile sumbre ale amicului său, naratorul îi atrage atenția că s-a făcut tîrziu și, deci, ar fi vremea de plecat acasă. Nae respinge însă propunerea motivînd că „Mai umblu prin oraș... pîn-o face". La întrebarea „Cine să facă ?", naratorul află că pe nevasta lui Nae „O apucase durerile" și că „Nu pot, monșer, pentru ca să stau cînd face... Mă plimb așa de colo pînă colo : mai breau o bere, macmahon, un șvarț, mai vorbesc

Iosif CHEIE PANTEA

(cintinuare în pag. 13)

CORUL ZEȚARILOR

DEPARTE DE TIPPERARY, APROAPE DE HOLLYWOOD

● Celebrii scenariști, Ioan Buduca și Radu G. Țeposu, par a-și fi găsit, în fine, nașul. El nu e, nici pe departe, vreunul din coloneii-parlamentari, duhnind de la distanță a **eau de Cologne** securisto-patriotic, ci simpaticul jurnalist al Academiei Cațavencu, Mircea Toma (simplu locotenent, de altfel). Prinși în flagrant delict de scenarită acută, editorialiștii de la **CUVÎNTUL** mai au o singură șansă de a-și spăla rușinea: să mărturisească, în public, dacă se poate, că actuala lor ocupație e doar o etapă de tranziție spre mai bănoasa meserie de scenarist la Hollywood. Pe lîngă faptul că e infinit mai bine plătită, ea are și avantajul unei companii ilustre și a unei tradiții impresionante. Altminteri, ce cîștig ar avea talentații noștri prieteni, cum să depistăm diferența specifică și genul proxim al originalității lor, cînd editorialiști sînt și Sergiu Andon și Valeriu Cristea, și Adrian Păunescu și V.C. Tudor?! La Hollywood, eventual în compania unui Petru Popescu (scenarist și el!) își vor găsi cuvenita recunoaștere. Deocamdată, spiritualul M. Toma le-o refuză, uzînd de subtilitățile unui scenariu contraapocaliptic: „Scenariști dumneavoastră, tocmai voua să vi se întîmple să credeți că scumpirea franzelei înseamnă sfîrșitul dictaturii? Uitarăți că nimănui nu-i pute gura după cei o mie de morți din decembrie? Ca să nu mai vorbim de măgurianiade. Așa că poftiți dumneavoastră pe la salteaua «fragilei noastre democrații» și faceți niște flotări cu termenul de **retehnologizare a dictaturii**". ● Ratînd startul la președinție, Mircea Dinescu se dovedește, însă, un excelent diagnostician al campaniei electorale tocmai încheiate: „Stînd cîș și judecînd drept, opoziția n-a convins pensionarii de cartier fiindcă, nu'ș de ce, **bă'rînii au alergie la bătrîni**. Megastarul Coposu are mai degrabă cîrlig la fanii lui Michael Jackson decît la leatul dumnealui. Așa se face că, dacă în Decembrie '89 s-a vorbit de o cruciadă a copiilor, avurăm parte mai nou și de o cruciadă a pensionarilor, care s-au sculat înainte de a striga Cataramă cucurigu și s-au așezat fericiți la sfînta coadă unde s-a băgat Iliescu. Ceea ce nu știu încă cruciații noștri e că Papa n-are papa". O dovadă în plus că, la români, legătura dintre teorie și practică se face întotdeauna. ● Sanctificarea lui Petre Țuțea, lentă dar încăpățînată, continuă. După ce a ajuns „materie" obligatorie de examen la intrarea într-un partid aflat în plină mișcare spre viitorul de aur al românismului, iată că faimosul partener de interviuri al diverșilor jurnaliști aflați în pană de subiecte e subiectul unor rînduri ditirambice în, altfel, ponderata **VIAȚĂ STUDENȚEASCĂ**. Lăsînd de-o parte cazuri mai mărunte, precum Ștefan cel Mare ori Constantin Brîncoveanu, ultimul sanctificat al românilor a fost — dacă nu ne înșeală memoria — împușcatul din ziua de Crăciun a lui '89. Acela, el însuși autor faimos într-un gen ce excela în Antichitate: **discursul**. Fără îndoială, admiratorii lui Petre Țuțea sînt liberi să vadă în idolul lor un nou Socrate, după cum adulatorii lui Ceaușescu vedeau în titanul din Scornicești un nou Demostene. Însă tocmai invincibilitatea noastră în genuri literare precum epigrama, oratia de nuntă, elegia prezidențială, balada de mahala, ne-a garantat, pe termen lung, o înălțime a esecului demnă de toată admirația. ● Procesul invers îl are ca subiect pe Constantin Noica. Seria de două articole din ROMÂNIA LITERARĂ, semnate de Alexandru George, este un model de redimensionare a mitului și de discutare echilibrată a unui fenomen care a depășit demult granița culturalului. Iată, în fine, un semn de maturizare a gîndirii în marginea acestei boli naționale, care este idolatrizarea. Iată că și chestiuni tabu pînă mai ieri, pot fi discutate fără patimă și la o certă înălțime intelectuală: „Ideea de «poet național» e ridicolă, cînd nu e semnul sigur al mizeriei intelectuale. Întrebați-l pe un german care e cel mai mare compozitor și se va uita mirat la interlocutor, desigur cu oarecare milă... Dar un finlandez va răspunde foarte rapid la o asemenea întrebare.

Iar programul cultural al lui Noica e la fel de inadecvat, trădînd o gîndire surprinzător de naivă și tipic reducționistă. Cultura nu se «face» cu doi, cu trei sau douăzeci și trei, dar mai ales nu prin programe, oricît ar fi ele de bine elaborate și de competent conduse. Orice operă culturală și cu atît mai vîrtos una artistică împletește libertatea cu necesitatea, logica ei dezvăluindu-se mereu la urmă și neputînd fi în punctul de pornire".

OBSERVATOR

La Est de Editura de Vest

ANTIPROVINCIA

Cum pătrundeai într-o editură românească din anii '80 tu, autor necunoscut sau notoriu, cu 100 sau 100.000 de cititori? Răspunsul — de la zîmbetul onctuos, pînă la papornița burdușită, de la complicitatea unor organe, pînă la cenzura, autocenzura și verticalitatea morală a unora — este prea bine cunoscut. Dar n-a fost numai atît. Dincolo de servitutile unei culturi angajate, dincolo de maculatura sau de cărțile mari care au văzut atunci lumina tiparului, dincolo de mizeria complicității și de rezistența în mizerie, dincolo de toate, deci, deasupra oricărei edituri de pe cuprinsul patriei plutea un dublu blestem: provincialismul și comunismul. Sau, mai plastic spus, provincialismul comunist. **Cine parcurge astăzi colecțiile de titluri ale marilor edituri din provinciile noastre istorice își dă prea bine seama de ce va să însemne sintagma de mai sus. De la grafică și tehnoredactare, pînă la calitatea hîrtiei și modul absolut aiuritor în care se succedau titlurile în planurile editoriale, provincialismul roșu era manifest peste tot. Aparent benign, în numele des-invocatului principiu al supraviețuirii spirituale, provincialismul comunist în cultură era, pe termen lung, nociv. El a desfigurat conștiințe care, la rîndul lor, formau conștiințe. Le-a făcut, pe rînd, dependente de statul atotputernic, de represiune, de compromisuri, de curajul județean, de tranzacțiile județene și de orgoliul județean care, rareori, devenea național. Așa au apărut bibliotecile de întreprindere, bibliotecile de cartier și bibliotecile de școală generală. Consultați-le și veți vedea splendoarea și decăderea editorilor de carte provinciali și comuniști.**

După 1990, două edituri din provincie au început să se îndrepte spre altceva. E vorba de DACIA de la Cluj și de EDITURA DE VEST, fostă FACLA, de la Timișoara. Cînd foști potentați ai sistemului editorial nu mai tipăresc decît maculatură capitalistă, cînd editori onorabili par depășiți de greutățile tranziției și privesc, în continuare, la punga statului, aceste două edituri și-au găsit drumul. EDITURA DE VEST, ca să mă refer numai la ea a reușit, nu fără dificultăți, să împace aspecte care, în România de astăzi, sînt ireconciliabile: rentabilitate comercială și investiție pe termen lung; recuperare a trecutului cu valorile sale și descoperire și promovare a valorilor prezentului; deprovincializare, europeism și chiar cosmopolitism bine temperat. Mai ales deprovincializare. Și profesionism. Și angrenare în planificarea pe termen lung a strategiei editoriale. Și o întoarcere a Bucureștiului, Parisului, Londrei sau Washingtonului cu fața spre Timișoara. E puțin?

Cum pătrunzi într-una din aceste două edituri tu, autor, prefațator, postfațator, traducător sau îngrijitor de ediție, mai mult sau mai puțin cunoscut, acum, în tulburii ani '90? Simplu. Trebuie să fii profesionist. Să te citească lumea. Să faci cartea citită de lume. S-au dus vremurile catastrofelor de provincie care primeau pentru cărțile analfabete și nevîndute, sume de, să zicem, 80.000 de lei, cînd salariul mediu al românului era de 1.000 de lei. Vremurile lor și ale protectorilor lor.

Carol SEBESYEN

UN DIRECTOR...

— Pentru că ne cunoaștem de atîta timp și pentru că, mai nou, de trei ani, adică, am ajuns și vecini de palier (voi mai spre răsărit, noi mai spre nord), te-aș întreba următorul lucru: pe vremea cînd coordonai un cenaclu studențesc și cînd scriai mai mult pentru tine și pentru delectarea cîtorva prieteni, îți imaginai că vei ajunge în fruntea unei edituri?

— Bineînțeles că nu mi-am imaginat acest lucru, nici măcar în micile utopii pe care mi le confecționam ca să pot trăi și respira mai ușor. Cel mult îmi închipuiam că, existînd un început de privatizare în România, voi reuși să-mi deschid un atelier de fabricat nasturi, undeva într-un demisol din piața Maria și că, din cînd în cînd, o să închid acest atelier și o să pun în geam un anunț de genul ăsta: „Plecat la cenaclu" sau „Plecat la Casa scriitorilor".

— Crezi că te prinde noua postură, de director al „Editurii de Vest"? Ți se potrivește?

— E bine că mă întrebi așa ceva. E și firesc, deoarece nu am toate argumentele să mă simt tare pe poziție, din mai multe motive. Întîi, mă întreb dacă, de fapt, nu sînt într-o impostură. Iar pe de altă parte, asediul lucrurilor care se tot schimbă în viața unei edituri este cumplit. Mie îmi trebuie niște eforturi de adapare teribile.

— Ce te sperie cel mai mult?

— Nu știu dacă e bine spus că ele mă sperie; mă neliniștesc mai multe chestiuni. Faptul că, deși majoritatea redactorilor noștri au experiență editorială de ani de zile, la noi nu se încheagă încă o echipă. Există tendințe divergente, care te ostenesc, pe care trebuie să le împaci, or asta îți ia timp și energie.

— „Editura de Vest" a apărut acum trei ani, preluînd moștenirea editurii „Facla". În ce relație vă situați cu antecesorii voștri? Cîtă continuitate și cîtă rupură a acestei tradiții e în programul vostru?

— Editura de Vest l-a avut ca prim director pe Vasile Popovici. Încă de atunci am stabilit că unele lucruri din programul anterior trebuie continuate, pentru că sînt realmente bune. Așa încît am reușit — pentru că am ținut să facem acest gest — să editățm volume care au fost oprite ani și ani de zile în portofoliul „Faclei". Așa este formidabila dizertație a lui Ion Sîrbu, despre politica externă a lui Matei Basarab, așa e cartea lui Bruno Würtz sau volumul al doilea de la **Imediata noastră apropiere** a lui E. Ungureanu. Și mai sînt multe, dacă stau să mă gîndesc. Am avut, în același timp, convingerea că trebuie să o rupem cumva cu acele cîrduri de autori clientelari, care flotau în jurul editurii și care îi dădeau cumva statutul unei instituții de provincie tristă. Sigur că în 17 ani de existență, „Facla" a publicat și nume redutabile: Eugen Todoran, Livius Ciocârlie, Șerban Foarță, pentru a-i cita doar pe cîțiva. Dar exista în permanență tendința de a amesteca valorile. Și cei foarte buni, și cei nechemați erau considerați, de-a valma, tot autori.

— Să trecem acum la programul vostru, care se vrea coerent, eficient, de succes și, deopotrivă, de ținută.

— Programul devine transparent, la o simplă enumerare a colecțiilor realizate cu ajutorul unor oameni competenți, avînd și posibilitatea concretă de a le susține. Hai să le luăm la rînd: să încep cu prima care s-a lansat pe piață, „Amarcord" (seria de texte confesive în cordonarea lui Mircea Mihăieș), „Logos"-ul lui Claudiu Arieșan, „Utopii, alternative, revoluții" (colecție care ar urma să fie îngrijită de Vladimir Tismăneanu), „Ludex" (al lui Șerban Foarță), „Anima" (care îți aparține), „Conștiința Estului" (a lui Cornel Ungureanu), apoi „Inițieri" (care preia „Que sais-je"-ul de la P.U.F.) Mai există o colecție „Oracol", de S.F., care va debuta, probabil, la sfîrșitul anului. S-ar mai profila o nouă colecție „Abadon", care ar edita texte fundamentale ale experienței tenebroase a Estului.

— Dar beletristica autohtonă? Dar debutanții?

— Aici este marea durere și zonă fragilă, unde am și fost atacați. În condițiile în care Ministerul Culturii nu mai subvenționează decît doar cîteva titluri pe an, nu reușim să debutăm niște oameni în ritmul care ar trebui. Anul trecut a consemnat un singur debut în critică, mult întîrziat, dar excepțional, al Margaretei Gyurcsik. Apoi volumul de poezie al lui Claudiu Iordache. Iar în lucru se află debutul tîrziu al poetului Ion Monoran. Îi avem în vedere pe tinerii poeți de cenaclul Casei studenților, poate într-un volum colectiv, tocmai pentru a le grăbi apariția. Și mai sînt două volume de proză, debuturile lui Costel Baboș și Al. Horia Căbuți. Foarte buni. Ca și Andrei Bodiu, în poezie, de altfel. Dar dureros mai e și faptul că nu-i putem tipări încă pe Sofia Arcan, cu cel mai bun roman al ei, pe Laurențiu Cerneț și pe Alexandra Indrieș. Toți, autori timișoreni redutabili.

— Dacă am început cu o mică utopie, hai să încheiem cu una ceva mai îndrăzneață. Ce mare editură străină ai vrea să conduci (dacă ți-ar propune cineva povestea asta)?

— O editură mică, franțuzească, cochetă și plină de doamne: Odile Jacob.

Adriana BABEȚI

Eugen DORCESCU

În 1992, ca și în 1991 de altfel, am redactat numeroase lucrări, originale sau traduceri, dintre care, din păcate, au apărut prea puține. Aș remarca, totuși, ca o reușită (a editurii, firește) opera poetică lui Aron Cotruș (ediție îngrijită de Al. Ruja). Reținapoi **Dincolo de lacrimi** de Viorel Șerban, carte care, așa cum am mai spus-o, este, poate, cea mai dramatică din întreaga mea carieră de editor. Sînt convins că, în teritoriul determinat al romanului-document și, oarecum paradoxal, al romanului de dragoste, **Dincolo de lacrimi** și-a cîștigat un loc aparte, de neclintit. Tot în 1992, sub redacarea mea, **Fragment de tăcere** (versuri) de Eugen Bunaru, Jean-Marie Rouart, **Cei care au ales noaptea** (Marele premiu pentru eseu al Academiei Franceze, Premiul Tîrgului de carte, Neptun 1992; traducere de I.T. Morar și Dora Zorcă), **Prima verba** III a reputatului critic Laurențiu Ulici și, mai de curînd, primul titlu, de mare succes, din seria „Anima" (îngrijită de Adriana Babeți): Platon **Banchetul**; M. Ficino, **Asupra iubirii.** Se află sub tipar **Scrisori viencze**, semnate de cunoscutul stilistician și profesor universitar Ștefan Munteanu, precum și un debut în poezie, **Pădurea sub cuvinte** de Paul Pretor (Ioan Olteanu) Proiecte? Există, desigur, și unele s-ar putea, eventual, să se și realizeze. În rafturi așteaptă, gata redactate, scrieri de Al O. Teodoreanu, M. Maeterlinck, Annie Sammuelli, M. Timaru, D. Nimigeanu, Alexandra Indrieș, Romulus Cojocaru, Costel Baboș (debut în proză) etc.

redacții. O imensă maculatură, despre care nimeni astăzi nu mai pomenește.

După doi ani, același scriitor ar greși dacă și-ar alege în primul rînd un redactor și apoi editura. Sînt puține edituri astăzi care sînt gata să publice autori români sau carte de cultură necesară și nu în primul rînd comercială. Sînt puține edituri care garantează un succes de librărie, care s-au acomodat cu noile reguli editoriale: o altă dinamică a tirajelor, o altă strategie editorială, un alt lanț al difuzării etc., **un alt cititor!** în fine un alt statut. Iată de ce spun că situația s-a răsturnat și că un scriitor trebuie mai întîi să-și caute o editură în starea financiară aptă să îl publice. Dintre acele puține edituri, în primul rînd de cultură, sînt sigură că EDITURA DE VEST rămîne în competiție. Pentru că este o editură cu tradiție. Pentru că programul editorial din ultimii doi ani este aproape unanim recunoscut de presă ca un real succes și o garanție pentru carte de cultură. El este sprijinit financiar de către Ministerul Culturii, de programe ale unor fundații, sponsorizat de firme etc. Pentru că este susținut cu generozitate de personalitățile de excepție, care sînt îngrijitorii de colecții; pentru că este finalizat de o echipă editorială profesionistă, și, bineînțeles, pentru că cititorul îl identifică cu Editura de Vest.

În particular, mă bucur că după o supărătoare întîrziere au început să curgă cărțile din colecția „LOGOS" — o colecție de filozofie, studii clasice și patristică îngrijită de C.T. Arieșan.

Cu mare plăcere am lucrat cărțile din colecția „Ludex", pentru copii și rafinați, o colecție îngrijită de Șerban Foarță. Pentru prima dată, într-un volum, apare în limba română o traducere din Limericks. Acestei cărți îi urmează în serie **„Engleza cu cheie"**, un manual absurd de învățare a limbii engleze, autoare: Lidia Vianu. Semnalez în curs de apariție volumul de poezie **„Autobiografie ermetică"** al lui Dușan Petrovici. Un manual de jurnalistică, **„Culegerea și redactarea știrilor"** care îi aparține lui Peter Gross; Sade, cu o introducere din R. Barthes, **„Filozofia în budoar"**, Joseph Conrad, **„Oglinda mării"** și o serie de cărți specifice Timișoarei: un album cu gravuri din orașul vechi și **Monografia orașului Timișoara**, a lui Johann Preyer, o ediție bilingvă, prima după cea consacrată în 1853.

Lista poate continua, editura este deschisă oricăror propuneri și generoasă cu cititorii.

...ȘI TREI REDACTORI

Ion ILIN

Avînd în vedere caracterul enciclopedic al editurii, o importanță deosebită a fost acordată și lucrărilor de știință și tehnică, publicînd cărți din diverse domenii, cum ar fi: electronică, calculatoare, fizică, matematică, electrotehnică, mecanică, construcții, medicină, agricultură ș.a., care s-au bucurat de o bună primire în rîndul cititorilor.

Au apărut volume atît ale unor (autori consacrați, cît și ale unor tineri debutanți, cu valoare științifică deosebită, printre care: Eugen Pop ș.a., **Metode în prelucrarea numerică a semnalelor**, Mircea Ciugudean, Tiberiu Mureșan ș.a., **Electronică aplicată cu circuite integrate analogice. Dimensionare**, Mircea Chivu; Florin Breban, **Recepția emisiunilor de televiziune și radio prin satelit**, Hary Marcovici; Alexandru Zolog, **Accidentul vascular**, Nicolae Avram, Mihail Megan, **Teste de control în matematică și fizică.**

Altele, la fel de valoroase, sînt în curs de apariție.

Încercăm să editățm cărți pe măsura experienței și competenței cadrelor didactice și a cercetătorilor timișoreni, bine cunoscuți în țară și străinătate. Regretăm că, din motive economice, numărul lucrărilor ce apar este sub potențialul științific și tehnic al orașului Timișoara și al părții de vest a țării.

Dana DIMINESCU

Înainte de '89, un scriitor, dacă dorea să publice, își alegea o editură, dar mai ales un redactor. O editură era cu atît mai bună cu cît avea certificate de bună purtare mai proaste, iar un redactor cu cît era mai pedepsit, mai argumentat, mai curajos să treacă volumul peste cenzură și să nu împartă, la sfîrșit, pe din două, onorariul cu scriitorul. Aproape pentru fiecare editură era cineva care „ținea spatele", iar printre redactori, cel puțin unul cu spiritul mai deschis. Așa au apărut ani îndelungați multe cărți bune. O editură, în acele vremuri, avea obligații ideologice exclusive, iar servitorii n-au lipsit niciodată din

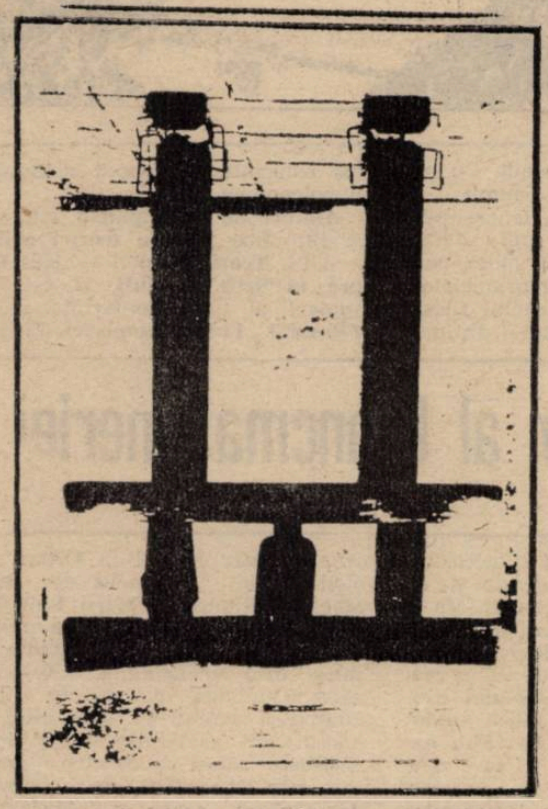

ABAJUR

STANȚE, NEVROZE, EUFONII

Grăbindu-se de regulă încet, editurile depun în continuare în rafturile librăriilor cărți ce pînă mai ieri ar fi mobilizat interesul fanilor poeziei deopotrivă cu mai venerabilele pasiuni ale documentariștilor, ale arhivarilor literaturii ultimelor două pătrare de veac. ● Titlu distinct între aceste apariții — Ion Caraion, **Apa de apoi. Versuri din exil**, Editura Cartea Românească. ● Volumul, îngrijit de Emil Manu, regrupează stanțe mai vechi și poeme scrise în perioada exilului — texte, unele peste altele, dînd seama asupra asprului lirism al unuia dintre cele mai sarcastice spirite date de generația afirmată în anii ultimului război (**Panopticum, 1943**). ● În **Apa de apoi**, așadar versuri vaticinare ori ludice, reprezentîndu-l pe cel mai bun Ion Caraion, lîngă stanțe cumva epigrafice, reduse la enunț, la structuri nominale, care îl așază pe autor în proximitatea ultimului Bacovia: „Există un drum la jumătatea / umbrei și a luminii / în care singurătatea / își dă întîlnire cu linii / soli ai nedumeririlor Focul / Pămîntul, Apa și Aerul / de-a valma își vîntură vaierul / și-așează imperii / / Există un drum la mijlocul / tăcerii / / El n-are de-a face cu moartea și viața". ● Exemplare pentru condiția lirismului lui Ion Caraion, totuși, versurile recuperate din volume apărute în anii '70. Precum cele dintr-un **Argument de apoi**: „Trec anii ca niște măgari. / Copiii s-au făcut mari — / ici un homuncul, dincolo un corci, / trec anii ca niște porci — / / eu dorm într-un prooroc din Egipt... / / poate că lucrurile pe care nu le-am cunoscut / sînt la fel de murdare". ● Nici un volum, încă nici o plachetă care să reamintească personalitatea dinamică a celui care a fost Ion Stoia-Udrea, acum, cînd se împlinesc nouăzeci de ani de la nașterea acestuia. ● Poet, traducător, înaintea multor altora, al poeților negri americani, conducător al ziarului, apoi al revistei „Vrerea", animator al vieții culturale bănățene interbelice, Ion Stoia-Udrea nu și-a găsit încă editorul pe care-l merită. ● Fie și numai pentru a pune în valoare șirul de nume pe care revista inițiată de Ion Stoia-Udrea le-a reunit — Silvio Guarnieri, Petre Comarnescu, Ștefan Aug. Doinaș, Florian Potra, Zeno Vancea, Catul Bogdan etc. ● Un reflex (voluntar, involuntar) al contextului literar se va fi putînd distinge și în titlul care de Pavel Ilica, respectiv **Colțul cu jucării**, de Ovidiu Someșan (**Exil în Ithaca. Poeme**, Carnetele Observator — München), însoțite de „Cuvîntul editorului" Radu Bărbulescu. ● Culegerea, așa cum apare, în excelente condiții grafice, reprezintă doi autori despărțiți, principial, de titlurile coperților interioare ale ciclurilor lirice (**Moartea la purtător**, de Pavel Ilica, respectiv **Colțul cu jucării**, deOvidiu Someșan-, altminteri împărtășindu-se, fulgurant, dintr-un comun elan sentimental tradiționalist, relevînd o sistematică însurubare într-un spațiu al clasicităților (de preferință, transilvănene). ● Cîteva stanțe, aci, dintr-un **Ecou de romanță** al lui Pavel Ilinca: „Bietul meu mînz cum mă miroase / Îmi adulmecă umbra gata de plecare / Și fără să vreau îmi lunecă prin oase / Năravuitat de cînd visez la soare / / ... / / Că's gata de plecare — în amurg / Platanii mă'nconjoară cu foșnete ovale / Aud cum treci și te oprești în burg / Și-mi pare că îți mîngîi părul moale / / Călătoresc mereu, tomnatic, în neștire / Iar cîteodat' adorm în porumbei / Și-atunci visez, iubito, că sunt mire / Sau poate Pan jucîndu-se cu miei / / Dar mă trezesc și's gata de plecare / N'am rădăcini și poate a mea e vina / Că izgonit de biciul aleanului cel mare / Nu-i vreme să se prindă rădăcina" ● De alăturat, pentru comparație — pentru că trădînd un același aer de familie, cu un adaus de euforie și ritm, glosele **Despre toamnă ale lui** Ovidiu Someșan: „căzută vara dincolo de noi / ca un proscris — și părăsit în mare / grăbire pe flămîndele altare / sub zările duhnind a ploi / / îndeamnă amintirea cărările în una / dar printre măguri cu păcat de fiară / doar tu îngenunchiezi ca să răsară / peste-un apus de iarbă luna / / de-atâta drum — și greierii aproape / a început să ningă peste ape / cu patimă de galben și păduri / / vom răsfoi ninsoarea de uitare / cînd tot mai rar chemarea doare / ca un ecou furat de furi". ● Să fie, oare, tocmai acest lirism cantonat în spațiile proteguitoare ale liricii tradiționaliste, calea cea mai potrivită pentru o nouă apropiere a cititorului de poezie? ● Departe de nevrozele zilei cu această a treia apariție editorială (după **Poveste neterminată**, 1989 și **Prezentul de mîine**, 1991), Ovidiu Someșan pare a dori să dea cititorului (nu altfel, desigur, decît Pavel Ilinca) ceea ce i se cuvine: versuri / refrene ușor memorabile, un lirism muzical, stanțe evocînd, liniștitor, reperele de totdeauna ale existenței: „ca din întîmplare / negurile-aceste / leagănă pe creste / altă depărtare / / fie și distanța / care ne amână / numai să rămână / vameșă speranța / / căci avem nevoie / de brățări cu lună / ca de-o velă bună / miercurea spre joie" (**Casetă**).

Lucian ALEXIU

DALAI-LAMA
ÎN DEPĂRTARE, LIBERTATEA

Sfinţia sa, cel de-al paisprezecelea Dalai-Lama este un star mass media. Din 1989, cînd i s-a decernat premiul Nobel pentru pace, i-au fost consacrate nenumărate cărţi. Dar cel mai bun mijloc de a-l cunoaşte este cartea autobiografică pe care a scris-o „în calitate de simplu călugăr". La prima vedere, viaţa sa seamănă cu cea a lui Pu Yi, ultimul împărat al Chinei. Născut în 1935, este crescut ca un copil-zeu, dar adolescenţa îi e marcată de invazia maoistă (1950) şi tinereţea de exil (1959). Paralela se opreşte aici. Dacă Pu Yi nu era decît o marionetă, Dalai-Lama este şeful spiritual al zecilor de mii de tibetani răspîndiţi în lume şi speranţa acelora care suferă sub ocupaţia chineză. Din refugiul său indian, el se străduieşte să apere şi să păstreze ceea ce Pekinul a dorit atît re mult să distrugă : limba, tradiţiile, extraordinara dimensiune spirituală a unei civilizaţii fascinante. Candoarea sa aparentă ascunde o mare perspicacitate. Remarcabil este însă faptul că nici un cuvînt de ură, nici cea mai mică dorinţă de răzbunare nu tulbură mesajul de toleranţă al cărţii sale, scrisă cu simplitate şi umor.

Pe vremea cînd nu aveam încă trei ani, o delegaţie trimisă de guvern în căutarea unei noi întrupări a lui dalai-lama sosi la mînăstirea Kumbum. O conduseseră aici mai multe semne. Unul dintre ele venea de la corpul îmbălsămat al predecesorului meu, Thupten Gyatso, cel de al treisprezecelea dalai-lama, decedat în 1933, la vîrsta de cincizeci şi şapte de ani. Chiar în timpul ceremoniei funebre se observase cum capul său, care privea spre sud, se întorsese spre nord-est. La cîtva timp după aceea, marele lama care ocupa funcţia de regent avu el însuşi un vis. În apele sacre ale lui Lhamoi Lhatso văzu cu claritate desenîndu-se literele tibetane AH, KA, MA, apoi imaginea unei mînăstiri cu trei etaje, cu acoperiş turcoaz şi auriu, de unde o cărare urca spre munte. Văzu în sfîrşit o căsuţă cu streşini de o formă ciudată. Cum era sigur că litera AH desemna provincia Amdo, situată la nord-est, îşi trimise imediat oamenii acolo în cercetare.

Ajunşi la Kumbum, aceştia îşi dădură seama că erau pe calea cea bună. Dacă litera AH desemna provincia Amdo, litera KA indica fără îndoială mînăstirea din Kumbum, care avea într-adevăr trei etaje şi acoperişul turcoaz. Începură atunci să caute prin satele învecinate. Iar cînd văzură pe casa părinţilor mei ramurile de ienupăr ce serveau drept streşini, înţeleseră că noul dalai-lama se afla prin apropiere. În tot acest timp nu dezvăluiră scopul vizitei lor ; cerură doar găzduire pentru noapte. Şeful lor, Kewstang Rimpotche, se dădu drept servitor şi petrecu cea mai mare parte din seară jucîndu-se cu cel mai mic dintre copii, care îl recunoscu şi strigă : „Sera lama, Sera lama". Sera era mînăstirea lui Kewstang Rimpotche. În dimineaţa următoare plecară, dar reveniră cîteva zile mai tîrziu, de data aceasta oficial. Aduseră cu ei diferite obiecte, dintre care unele aparţinuseră celui de-al treisprezecelea dalai-lama. Întrebat, copilul le identifică fără să se înşele, zicînd : „Sînt ale mele, sînt ale mele", ceea ce îi convinse că au găsit ce căutaseră. Înştiinţară copilul că era noul dalai-lama. Acest copil, bineînţeles, eram eu.

Inutil să vă spun că nu-mi amintesc deloc evenimentele acelea. Singura amintire pe care o păstrez este cea a unei priviri pătrunzătoare, ce se dovedi a fi a lui Kenrap Tenzin, Învăţătorul de mai tîrziu.

Perioada care a urmat a fost mai degrabă tristă. Am fost condus la mînăstirea din Kumbum şi m-am trezit într-un mediu în care nimic nu-mi era familiar. E foarte greu, pentru un copil de trei ani, să fie despărţit de părinţii săi. Singura mea mîngîiere era prezenţa fratelui meu Lobsang Samten care, deşi doar cu trei ani mai mare decît mine, mă înconjura cu o afecţiune fără margini şi deveni cel mai bun prieten al meu. Dar mai tot timpul eram nefericit. Nu înţelegeam ce înseamnă să fii dalai-lama. Mă simţeam un băieţel ca toţi ceilalţi.

De-abia după optsprezece luni, în vara lui 1939, am plecat în sfîrşit spre capitală. Cînd sosi ziua cea mare, la o săptămînă după cea de a patra aniversare a zilei mele de naştere, clocoteam de optimism. Formam un grup impresionant : părinţii şi fratele meu, funcţionari guvernamentali, pelerini, o mulţime de ghizi şi de conducători de catîri. Oamenii aceştia, care-şi petrec viaţa pe drumurile Tibetului, sînt indispensabili în orice călătorie. Ei ştiu pe unde trebuie trecute rîurile şi pot spune cu exactitate cît timp e necesar pentru a străbate un anumit defileu. După cîteva

mea natală şi guvernul tibetan a anunţat oficial acceptarea candidaturii mele. În curînd am descoperit unul din peisajele cele mai grandioase şi mai sălbatice din lume : munţi uriaşi înconjurînd cîmpii imense. Din cînd în cînd cădeam în torentele de apă îngheţată pe care le traversam, iar consecinţele erau dintre cele mai grave.

Ne-au trebuit trei luni pentru a ajunge la Lhasa. Nu-mi mai amintesc mare lucru, exceptînd încîntarea în faţa a tot ce vedeam : marile turme de iaci pe cîmpii, haitele de măgari sălbatici şi, uneori, cele de gowa şi de nawa, nişte cerbi atît de sprinteni, încît păreau nişte năluci.

Cînd ne-am apropiat de Lhasa, vara lăsa locul toamnei. O delegaţie de înalţi funcţionari veni să ne întîmpine şi ne escortă pînă la o tabără de corturi aflată la trei kilometri de porţile oraşului. În mijlocul taberei era o construcţie în albastru şi alb, numită „Marele Păun", care păru imensă ochilor mei de copil. În interior se găsea un tron de lemn frumos sculptat şi rezervat exclusiv noului dalai-lama. Ceremonia care urmă, în cursul căreia mi-a fost conferită conducerea spirituală a poporului meu, a durat o zi întreagă. Amintirea pe care o păstrez se rezumă la uimirea în faţa unei mulţimi atît de numeroase — n-aş fi crezut niciodată că există atîţia oameni — şi la ciudata impresie pe care o aveam de a fi în sfîrşit acasă. Mi s-a spus mai tîrziu că mă comportasem foarte bine pentru un copil de patru ani, incluzînd şi examenul la care mă supuseră nişte călugări foarte bătrîni, veniţi să constate ei înşişi dacă eram într-adevăr reîncarnarea celui de-al treisprezecelea dalai-lama. După terminarea ceremoniei, am fost condus împreună cu fratele meu la Norbulingka, unde se afla palatul de vară al lui dalai-lama.

Regentul hotărî să rămînă aici pînă la sfîrşitul anului viitor, cînd urma să fiu întronat la Potala, sediul guvernului tibetan. Se dovedi a fi o decizie generoasă, căci Norbulingka era de departe cea mai agreabilă dintre cele două reşedinţe. Înconjurată de grădini, era formată din mai multe construcţii mici, cu camere luminoase şi spaţioase. Dimpotrivă, Potala, pe care o întrezăream dominînd maiestuoasă oraşul, era o clădire sumbră, iar în interior rece şi lugubră.

Aşa am petrecut în chip plăcut un an întreg, eliberat de orice răspundere, jucîndu-mă cu fratele meu şi văzîndu-mi părinţii destul de regulat. A fost o perioadă lipsită de griji, ultima pe care aveam s-o cunosc vreodată.

Îmi amintesc foarte puţine lucruri din iarna petrecută la Norbulingka, dar un eveniment mi-a rămas adînc întipărit în memorie. La sfîrşitul ultimei luni a anului, preoţii mînăstirii din Namgyal aveau obiceiul să execute un dans ritual, chamul, simbolizînd dispariţia forţelor malefice o dată cu anul ce se sfîrşea. Deoarece nu fusesem încă întronat oficial, guvernul socoti că nu puteam merge la Potala pentru a asista la ceremonie. În schimb, fratele meu se duse, iar la întoarcere mă desfătă cu o descriere detaliată a dansurilor şi a costumelor extravagante pe care tocmai le văzuse. Am fost teribil de invidios şi am regretat că acceptasem să fiu privat de această sărbătoare.

Prezentare şi traducere
Cristian GYURCSIK

Dicţionar al Francmasoneriei

(XXXV)

FICHTE, Johann Gottlieb (1762—1814):

Cunoscutul filosof german a fost unul din cei mai celebri masoni ai timpului său. S-a născut într-o familie foarte modestă şi a ajuns să studieze doar datorită baronului de Miltitz, care a fost uimit de inteligenţa copilului fără instrucţie. Studiază teologia la Iena, la Wittenberg şi Leipzig, dar va renunţa la sacerdoţiu pentru a se dedica filosofiei. În 1784 îşi termină studiile şi se logodeşte cu nepoata lui Klopstock, acesta fiind un activ mason. În nenumăratele sale peregrinări ajunge şi la Königsberg, unde îl va cunoaşte pe Kant care îl va ajuta să-şi găsească o slujbă de perceptor.

În 1793, lui Fichte îi apare prima lucrare, **Critica oricărei revelaţii**, fără a se menţiona pe copertă numele autorului, ceea ce va face ca opul să fie atribuit de contemporani lui Immanuel Kant. Un an mai tîrziu, la 4 noiembrie, va primi iniţierea masonică în loja „Gunther zum stehenden Löwen" (Gunther la leii dresaţi), într-un orăşel din Germania orientală, Rudolstadt. Cu puţin timp înainte, este numit la catedra de filosofie din Iena şi succesul său este imens. Anii dintre 1793 şi 1798 sînt ai unei glorii unanime. Acum îşi publică principalele lucrări şi conduce „Jurnalul filosofic". Poziţiile sale ateiste şi antimonarhice îi atrag mari necazuri, fiind, între altele, acuzat şi de complot împotriva regimului. Va fi primit de oraşul Berlin, unde i se acordă şi o catedră de filosofie, însă succesul de altădată nu se mai întoarce. În timpul războiului dintre Franţa şi Prusia publică **Dialoguri patriotice** şi **Discurs către naţiunea germană** (1807), în care opune naţionalismului german născînd ideea unei Germanii democratice. Moare în urma unei epidemii de tifos izbucnite în timpul războaielor napoleoniene.

Alături de principalele sale opere filosofice (**Bazele teoriei ştiinţei** — 1794, **Teoria ştiinţei** — 1801 **Despre menirea omului**), el este şi autorul al unor conferinţe despre **Filosofia Francmasoneriei.** Fichte a ocupat înalte funcţii în Ordin, în mod special pe aceea de Mare Maestru-adjunct al Marii Loje berlineze „Royal York", însă a părăsit masoneria în nişte circumstanţe rămase încă neelucidate. Interesantă este atitudinea sa faţă de ideea masonică expusă în 1792, cînd nu făcea încă parte din Ordin, într-o scrisoare către un prieten (scrisoarea este reprodusă de „Revista Massonica", organ al Marelui Orient de Italia, în iunie 1978) :

„Nu sînt mason. În ciuda a numeroase motive pentru a deveni, am avut serioase argumente pentru a evita masonii. Sînt ferm convins, atît cît poate fi un neiniţiat, că ei nu au un scop universal, că toată munca lor constă în a merge în căutarea acestui scop pe care speră să-i deducă din simboluri şi tradiţii antice şi, că în asociaţia lor s-au infiltrat destui inşi care, sub această mască, vor să-şi atingă propriile interese. (. .)

În orice caz, a se afilia este un excelent mijloc de a dobîndi cunoştinţe şi relaţii utile şi, în acest sens, vă sfătuiesc cu căldură să o faceţi. Pentru a vă convinge că acest sfat vine din inimă, nu ezit să vă spun că eu însumi m-am gîndit să devin mason şi că, poate, într-un viitor apropiat, voi fi cu adevărat".

Henri Prouteau, **Littérature et franc-maonnerie**, Paul Naudon, **Histoire générale de la Franc-maconnerie**).

(VA URMA)

Marcel TOLCEA

Corespondența lui Ion CARAION cu Petre SFETCA

București, 19 III 1979

Dragul meu,

Pe cît mă bucură scrisoarea ta, chiar ușor amăruie, și mi-ar face bine sufletului să văd, pe toți, cu nepoței cu tot, pe atîta de mult ea mă și pune în încurcătură. Deaceea și tîrziul meu răspuns. Era dificil.

Ca pretutindeni, oamenii dintre care ai plecat, cei adică de la București, nu-s mai puțin lipsiți de cuvînt, seriozitate și bun simț decît cei între care te-ai reașezat. Mi-au făgăduit în repetate rînduri că te vor tipări. Totuși te-au trecut în planul de rezervă doar cu o coală de autor, preț aproximativ 5 lei exemplarul. Din rîndurile tale n-am înțeles bine nuanța și componentele intimidării tale. Îmi spui așa: „sînt prea aproape de obiect și prea intimidat de masivitatea lui pentru a mă putea dumiri cum să procedez" M-am întrebat, în deruta mea, dacă nu cumva te vei fi confundat prețul provizoriu pus de editură în catalog cu numărul de coli ce ți s-ar fi repartizat. Dacă da, acum (regret) iată-mă corectînd o iluzie. Dacă nu, rămîn plutitor în aceeași perplexitate... Ce să te intimideze? Tergiversările lor, cel mult. Pentru că aproape toți peste tot au ajuns de neurnit. Penibil.

Nici vorbă că m-am interesat asupra șanselor apariției tale. Aș vrea să-ți dau un răspuns clar. Nu-l am însă nici eu. Nu-mi spun că nu te vor tipări. Nu-mi spun însă nici cînd. La toate editurile s-a dat anul acesta și mai puțină hîrtie, s-au redus planurile se vor mai reduce încă. La „Cartea Românească" le-au rămas de anul trecut, lucrări aminate, 70 de cărți. Totalul celor programate îmi pare că e de vreo 200. Or, ei n-au voie să tipărească în total decît maximum 150 de volume. Din aceste 150 prioritate vor avea cele 70 de anul trecut. Așa că din cele 200 lucrări programate pe anul 1979 cel mult 80 vor vedea lumina tiparului. Iar aceste 80 numai dacă nu li se reduce planul, numai dacă li se dă întreaga cotă de hîrtie făgăduită, numai dacă... dacă...

Sfatul meu, în ce te privește, ar fi următorul: să tipărești la Timișoara, dacă ei pot și vor să te publice mai curînd. Iar dacă nu, volumul de la București va deveni și el într-o zi realitate, numai că nu știu să-ți spun cînd, fiindcă nici mie nu mi se spune.

Aș adăuga toată părerea mea de rău, știi cît țin la tine, dar sentimentalitatea scrisorii mele ar fi stingheritoare — atunci — pentru amîndoi.

Sper că nu v-ați izolat acolo pentru totdeauna, la cel mai incoruptibil mod, și că o să vă mai abateți prin București, cu care ocazie (dorul rămîne dor) să ne și revedem.

Cu drag,
Ion

* * *

Paris, 14 iunie 1974

Scumpii noștri,

Ne aflăm de numai cîteva zile în Franța, unde am sosit pe 11 iunie. Ce bucurie să fi putut afla aici 3 din ilustratele voastre și să știm, în sfîrșit, că Marta e bine. Stătusem cu inima cît puricele tot timpul, prin Italia — unde aproape că nu vine și de unde aproape că nu pleacă nici o corespondență, din pricina boicotului profesat de poștași, care aruncă, ard sau distrug în diverse chipuri mare parte din scrisori. Un exemplu despre brambureala de acolo: trimisesem cuiva din România, la 14 aprilie, cîteva rînduri. Ele n-au sosit la destinație decît în 10 iunie, cînd noi plecam din Roma și a fost o mare mirare, nu pentru că întîrziaseră peste 50 de zile, ci pentru că totuși avuseseră baftă să sosească. Pe scurt, vrem să vă spunem că și vouă, și celor de acasă și multora din cei mai apropiați prieteni v-am expediat numeroase scrisori din Italia, pînă să aflăm cum stau lucrurile, dar ne îndoim că vă vor fi sosit. În orice caz, toate cele adresate cunoștințelor noastre din Franța n-au ajuns. Așa că...

Am dori mult ca să vă mai poată găsi în București cuvintele acestea. Dar probabil în aceleași zile cu primirea lor voi veți fi pornit-o spre Olănești. Scrieți-ne de îndată ce vă instalați acolo și spuneți-ne pentru care gazdă ați optat.

Ceea ce auzim că a făcut și face Boji pentru copiii mari și pentru copilul mic e de nerăsplătit. O sărutăm și-i mulțumim continuu, ca unei icoane vii.

În ce ne privește, aproape nimic nu s-a schimbat în programul nostru. Adică, așa cum v-am spus, între 20-31 iulie ne vom fi întors acasă. Dacă eventual va fi vreo întîrziere, ceea ce nu presupunem, ea va fi de cel mult cîteva zile.

Voi risipiți aceeași dragoste în ocrotirea și ocrotirile celor ce vi i-am lăsat sub aripă și așteptați-ne pe buze cu sărutul sufletelor bune.

Vă îmbrățișez foarte la piept, —
Ion și Valentina

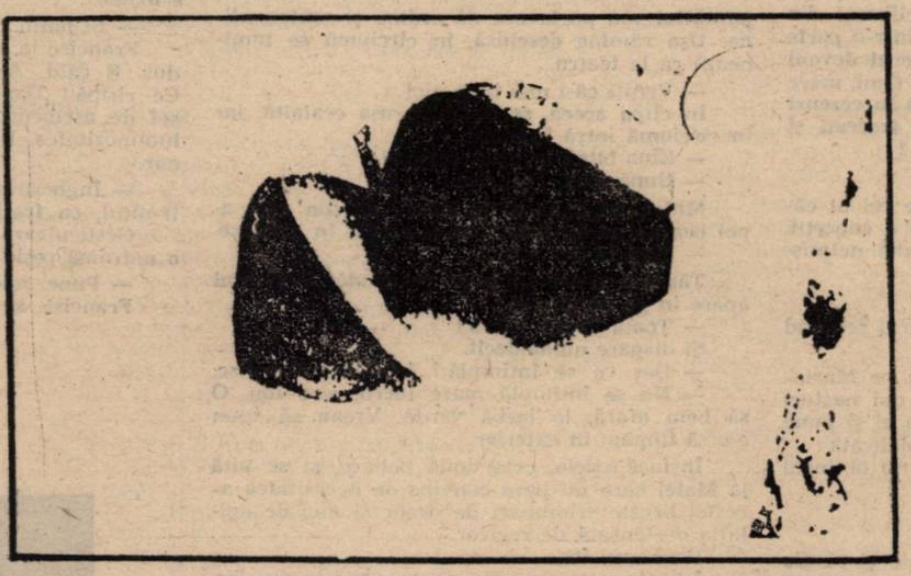

Gherla, 11.04.1975

Măi băieți,
prin ce scaiți
re-a fost dat
de am înv tat...
La înapoiere
vă vom povesti!
Poate că-n tăcere,
glasul'cestor trii
chiar din Bukarest
îl veți auzi...

Ion

* * *

Paris, 22.12.76

Dragii noștri buni și bunici, mari și mici,

La mulți ani!
Și să vină la fereastră,
Și să picure-n bucate,
Dintre cîte stele-s toate —
Steaua cea mai viu albastră!

Valentina și Ion

* * *

Neptun, 8.09.75

Dragii noștri,

Azi, mîine s-a terminat vara, muntele și marea. La Tușnad am aflat indisponibilitatea voastră de a veni, în schimb ne-ați trimis pozele Corei și ne-ați îndulcit zilele cu ele, mai ales că ploua amar. Noi am serbat-o pe Marta, a împlinit... opt ani! Pe curînd, cu drag,

Valentina și Ion

* * *

Bran, 21.07.73

Măi băieți,

Au sosit ca o surpriză rîndurile voastre, cu inima și izvoarele lor, după o noapte cu fulgere și furtuni, aici la Bran, care a răcorit florile și copii preocupați cu inventarul sentimentelor pentru ele. Poate că într-o vară vom fi împreună în creierii Năsăudului. Vă îmbrățișăm.

Fiore di virtú

Practicarea moralei

Pedeapsa divină și suferința au preocupat intens lumea Evului Mediu. Importanța dezbaterilor teologice pe această temă este apăsat subliniată de către profesorul I. G. Coman: „Problema suferinței are resorturi și aspecte așa de numeroase și de variate, încît mintile cele mai subtile nu vor reuși niciodată să le treacă în revistă măcar, necum să le găsească soluții." (**Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică**, 1988, p. 283).

În cronica lui Grigore Ureche, Iliaș vodă este pedepsit pentru că trăiește duplicitar: „pe dinafară se vedea pom înflorit, iară dinlăuntru lac împuțit". Vina cea mare a domnitorului a fost aceea că „avînd lîngă sine sfetnici tineri turci, cu care zioa petrecea (... din obiceele creștinești s-au depărtat. În vedere se arăta creștin, iară noaptea în slobozenie mahmetenească să dideasă."

Cronicarul condamnă păcatul și leagă calamitățile naturale din timpul domniei lui Iliaș de comportamentul necreștin al acestuia. Cu toate acestea răul este necesar în lume, pentru că fără el binele nu și-ar cîștiga propria determinare, pare să spună, în acord cu gîndirea sfinților părinți, Grigore Ureche prin chiar tonul moralizator-pedagogic strecurat în relatarea pilduitoare a domniei. Mai mult încă, în perimetrul gîndirii creștine răul nu aparține lumii create în esențialitatea acesteia. De bună seamă că autorul **Letopisețului** nu a împins reflecțiile atît de departe, pînă la judecarea rădăcinilor metafizice ale binelui și răului, deși nu este străin cu totul de ideea de largă circulație în gîndirea speculativă medievală — după care esența lumii create se regăsește în binele absolut care este în Dumnezeu. Vorbind despre înfrîngerea lui Matei Corvin, cronicarul ironizează subtil: „Așa norocește Dumnezeu pre cei mîndri, și falnici ca să arate lucrurile omenești cît sînt de reale pentru că nu trec dincolo de propria lor condiție determinată în timp și spațiu. Singura realitate **adevărată** în raport cu care dobîndesc realitate toate ale lumii este aceea a lui Dumnezeu: lucrările omenești sînt fragede, sînt neașezate și neîntocmite pentru că nu sînt din esență. **Fraged și neadevărat** vrea să spună că un lucrū, oricare, al omului, este o iluzie, sîntem atîta timp cît ne identificăm cu divinitatea care este absolutul din care lumea a ieșit și spre care se întoarce pentru a fi adevărată și **fragede și neadevărate**". Adevărul faptelor omenești este iluzoriu, singurele adevăruri sînt cele ale întîmplărilor sacre pentru că acestea sînt esențiale. Lumea toată este o copie a Marelui Adevăr, a universaliilor care se întîlnesc și converg în absolutul divin. Ambițiile de mărire, imperiile apărute în urma războaielor sîngeroase, gloriile deșarte și toate valorile (doar) omenești nu au realitate, nu sînt temeinică. De aceea răul este neadevărat ca unicul care nu provine din Ființa absolută.

Așadar, cu toate că răul există și este pedepsit de divinitate, urmările practicării lui trebuie cunoscute, acesta fiind, de altfel, unul dintre motivele pentru care cronicarul s-a hotărît să scrie **Letopisețul** ca „să rămîie", spune autorul, „feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre cele rele să se ferească și să să socotească, iar despre cele bune să urmeze și să să învețe și să să îndirepteze".

De fiecare dată, atunci cînd răul pare ne-limitat, apare conștiința care să-l gîndească și să-i scruteze temeiurile, pentru ca mai apoi să vorbească despre neadevărurile lui fragede. Este un mecanism aici care ține de nevoia adîncă și irepresibilă a omului de a-și prezerva propria situare morală în raport cu faptele sale și ale semenilor săi. Atît și nimic mai mult! Pentru a ajunge aici însă, răul își dovedește utilitatea, așa încît vorba bătrînului Ureche despre faptul că „norocul" Moldovei este fărădelegea, se dovedește a fi o amară constatare cu semnificații care merg mult mai departe decît simpla dispunere oxymoronică a vorbelor.

Daniel VIGHI

DUMITRU ȚEPENEAG

ROMAN DE CITIT ÎN TREN

Vină la loc în buzunar cartea, stringe foile de hîrtie, dar nu părăsește scena. E de datoria lui să fie tot timpul prezent. Ca să nu spunem omniprezent. Așa că iată-l, zîmbitor, așezîndu-se la masa lui Ioan C. și a Mariei-Cristina B. Cere un pahar de vin.

— Nu trebuie pus la inimă, spune Ioan C. și nu se știe cui i se adresează. Are nasul vîrît în pahar, iar cu unghia arătătorului stinge ricile o pată de vin de pe fața de masă.

— Important e să se facă filmul, observă cu filosofie Maria-Cristina B.

— Păi de-aia sîntem aici, murmură regizorul.

— Vreau să spun că ai reușit să obții ce era mai dificil și mai important, adaugă actrița.

— Banii?

— Da. E mare lucru...

— De ce surprinzător?

— Vrei să spui surprinzător?

Vocile lor devin din ce în ce mai amicale. Regizorul propune să mai comande un rînd.

— E rîndul meu, al patronului, zice el.

Acum dă impresia că nu mai e deloc încordat. Dacă el vor să vorbească despre buget, foarte bine, hai să vorbim.

— Bugetul e mai de grabă modest.

— Nu chiar așa de modest...

— Au fost generoși la comisie, spune Ioan C. și dă duș că încă un pahar. Îi e sete.

— Asta așa e...

— Nu poți să te plîngi.

— Nici nu mă plîng.

Fie și numai pentru a prelungi discuția, actrița cere să vadă hîrtoaga cu nuvela pe care regizorul o exhibase mai adineauri.

— Ia mai scoate broșura aia, zice ea.

NU dă atenție gestului de sfială și jenă cu care autorul își arată opera. Dacă ești exhibiționist, ești pînă la capăt, se gîndește ea în chip de justificare. Dar cînd se trezește cu cartea în mînă e cuprinsă și ea de un fel de jenă. O răsfoiește, o închide la loc. O cîntărește în palmă.

— E cam ușurică.

Și iar o deschidere și se oprește la o pagină unde e descris un vultur care, eliberat din colivie, crește nemăsurat. Își pleacă într-o parte capul și citește: **Deasupra pădurii, cerul deveni purpuriu și, după citva timp, vulturul țișni, mare cît un avion, și începu să se rotească în cercuri largi, din ce în ce mai largi, care treceau și peste clădirea halte!**

— Frază lungă, remarcă Ioan C.

— Sînt niște nuvele vechi, spune cel al cărui nume e marcat în partea de sus a coperții.

— Și trebuie să le citim? întreabă nelinișt it Ioan C. Și toți se pun pe rîs.

— Băiete, mai adu un rînd.

Cartea dispare din nou în buzunarul profund al regizorului.

De fapt nu bugetul o interesează pe Maria-Cristina. Îi e cald. Își desface încă doi nasturi de la bluză. Golește paharul din fața ei și pune o întrebare subtilă, dacă nu chiar delicată:

— Ia spune, ce-ai fi făcut dacă nu obțineai banii?

— Banii pentru film?

— Da.

Regizorul ezită. Ioan C. îl privește și el. Cu ochii lui rotunzi, umezi.

— Nu înțeleg prea bine întrebarea...

Bineînțeles, încearcă să cîștige timp. Îi e teamă să dea un răspuns sincer. Ori pur și simplu nu știe ce să spună. Poate că nici nu s-a gîndit la eventualitatea asta. Deși e cam greu de crezut... Soarbe din vin. Scoate o batistă și se șterge la gură. Își dă seama, curiozitatea celorlalți crește văzînd cu ochii. E strîns cu ușa. Nu mai are încotro. Hai!

— Aș fi scris un roman.

Actrița pare satisfăcută de răspuns. Îl găsește franc. Se uită cu luare aminte la regizor, la omul ăsta pe care nu-l prea cunoaște: îl văzuse prima oară cu două luni în urmă, nu auzise niciodată vorbindu-se de el. Îl bate prietenește pe braț ca pentru a-l încuraja pe această cale a sincerității.

— Nu-i o idee proastă. Nu-i deloc, încă mai ai timp, încă mai poți s-o realizezi, spune ea și un ochi îi e tandru, iar celălalt batjocoritor.

(.....)

E mai bine scris decît scenariul, vreau să spun, tradus mai bine. Mă întorc la pagina de gardă să verific: bineînțeles, numele traducătorului e acolo, marcat negru pe alb: ... **ea își desfăcea brațele lungi și, îndoind ușor genunchii, mișca din ele ca din niște aripi și-apoi brusc le aducea înainte și cu mîinile arăta ceva de dimensiuni destul de mici, și iarăși în lături, fluturîndu-le de mai multe ori. Nu-i zdravănă, își spuse șeful și își prinse falca în podul palmei. Poate vrei să mănînci, zise el și se bătu cu două degete peste buze, apoi duse mîna în dreptul stomacului, dar ea continua să fluiere din brațe și, din cînd în cînd, să arate cu palmele, aplecîndu-se spre el, ceva mic, o cană, un șarpe, sau poate o pasăre, nu înțelegea. Și atunci ea îl apucă de mînă și-l trase după ea în tren, cînd urcară, el îi admiră picioarele lungi și șoldurile învelite strîns în pantalonii aceia albaștri, merse după ea pe culoar, intrară într-un compartiment și ea se întoarse și-i zîmbi.**

Aud vocea regizorului care ne cheamă. Deja? Închid cartea, mai iau o înghițitură de cafea și mă îndrept spre ușa din fund. Deschid și lumina mă orbește. Soarele strălucește cu mii de focuri. Iarbă de asemenea: reflectoarele marî de-o mie și cele cu arc în plină acțiune își revarsă lumina crudă, nemiloasă. Electricienii se învîrt în jurul acestor ochi monstruoși a căror mînie încremenită pîrjolește cîmpul pînă departe. Cele cîteva animale, oi și vaci, nu mai pasc, nu mai mișcă, par să se coacă acolo, în picioare, în ciripitul păsărilor, mai intens decît de obicei.

Regizorul se foiește de colo-ncoace cu un miel în brațe. Țipă, dă ordine, discută de mama focului cu un chel, probabil operatorul șef. Abia atunci venise. Regizorul ridică brațele cu miel cu tot, iar chelul le întinde pe ale lui ca pentru a primi animalul, ba nu, elocvența gestică a regizorului e derutantă, nu vrea decît să semnaleze un nor care se formase deasupra dealurilor: un fel de oaie uriașă purtată de vînt.

— Să ne grăbim!

— Nu vă fie frică, vîntul suflă în celălalt sens.

— Iar sens!... Ce mai e și cu sensul ăsta...

— Cum ați spus?

— Sînteți sigur? În ce privește... sensul?

— Absolut sigur.

Aud o voce care mă strigă: mai repede, vă rog frumos! Machieuza e și ea grăbită. Are părul lung prins în două cozi. Toată lumea spune că semănă cu mine. Eu o găsesc cam slăbănoagă. Și în plus agasantă cu că-rog-frumosul ei pe care-l plasează în fiecare frază. Nu-i de mirare că au poreclit-o Maria Vă-rog-frumos Dar ei nu-i pasă, zîmbește și-și arată caninii niței cam lungi.

Așezați la o masă, Ion și Matei beau vin roșu. Îmi fac cu ochiul și gesticulează complice.

— Vino să bei un păhărel cu noi.

— Hai, că e mai bine înăuntru.

— Sîntem la umbră, la adăpost...

Marcu, ajutat de un mașinist, transportă o masă lungă afară, în spatele crișmei. Și mai multe scaune. Le instalează pe iarbă, conform indicațiilor regizorului care, înarmat cu inseparabilul său portavoce dă ordine și contraordine. Ușa rămîne deschisă, în circiumă se luminează ca la teatru.

— Veniți că-i mai bine aici...

În clipa aceea, se deschide ușa cealaltă, iar în circiumă intră Francisc.

— Ziua bună la toată lumea!

— Bună ziua, Francisc.

Matei, cu paharul în mînă, dă din cap, apoi bea pe nerăsuflate. Ion se scoală în picioare.

— Vrei să bei ceva?

Țăranul n-are timp să răspundă. Regizorul apare în goană și țipă:

— Toată lumea afară!

Și dispare numaidecît.

— Dar ce se întîmplă? întreabă Francisc.

— Nu se întîmplă mare lucru, zice Ion. O să bem afară, ia iarbă verde. Vreau să spun c-o să filmăm în exterior.

Înșfacă sticla, cele două pahare, și se uită la Matei care nu pare convins de necesitatea acestei bruște schimbări de decor și nici de agitația declanșată de regizor.

Doar nu-i foc...

Își stinge țigara, dar nu se urnește din loc. Ion și Francisc ies din circiumă încărcați de pahare și sticle. Machieuza îmi întinde o oglinjoară și spune:

— Cine-i mai frumoasă?

Găsesc că entuziasmul ei e cam forțat, dar măcar îi oferă lui Matei un bun pretext să se pună pe două picioare. E cam amorțit, se ține aplecat de șale, face pe ramolitul. Se protăpește în fața noastră și ridică policarul într-un gest de omagiu ușor bășcălios:

— A-ntîia!

Dar nu se uită la mine, ci la Maria Vă-rog-frumos care se înroșește pînă la urechi.

Ion și Francisc se întorc, însoțiți de doi mașiniști sau electricieni, să mai care scaune. Se aude regizorul zbierînd în portavoce.

— Toată lumea afară!

În sfîrșit, Matei se decide și el. Ne mai arată o dată degetul mare îngălbenit de tutun și se îndreaptă, cu pași urșiți, spre ușă. Ieșim cu toții. Atîta lumină, soarele și reflectoarele împreună, mă orbește. Ridic un braț să-mi ocrotesc ochii.

Pe masă, printre sticle și pahare, mielul. Trebuie că e înspăimîntat, dar și paralizat totodată de valurile de lumină care vin peste el, căci se ține demn pe picioare, nici nu clintește. În jur, paharele de cristal scînteiază și contribuie astfel la beția de lumină a scenei care se prepară.

— Privește, Maria!...

— Văd. Iar o să-i tragem un chiolhan.

Pe urmă se face liniște. Toată lumea se uită spre mielul înconjurat de raze, vocea regizorului tremură rostind cuvîntul motor.

Cărucior cu camera avansează lent pe șinele instalate în iarbă. S-ar spune că regizorul nu vrea să recurgă la zoom. Vrea un plan lung și fix. Un plan interminabil.

— Nu te opri, șoptește el la urechea operatorului. Nu te opri pentru nimic în lume!

Ce băutură i-or fi dat oare mielului de pozează atît de liniștit. Un somnifer pesemne, căci iată-l cum își îndoaie genunchii și se tolănește încetișor și artistic răsturnînd doar cîteva pahare care se ciocnesc între ele. Se produce o muzică suavă, cristalină care nu durează decît două-trei secunde.

— Nu-i rău!

— E perfect!

— Nemaipomenit!

Toată echipa tehnică e în al nouălea cer. Se îmbrățișează, se felicită. Regizorul își freacă mîinile și se învîrte în neștire. Noi, actorii, aplaudăm pe rupte. E o reușită!

— Nici nu s-a mai văzut așa ceva, declară operatorul șef.

— Un adevărat miracol!

Și încă o salvă de aplauze.

Ne așezăm cu toții în jurul mesei. Ion aduce mai multe franzele și cutii de sardele. Ne e foame.

— Și lămîi nu aduci?

Francisc ia mielul în brațe. Animalul doarme dus. E cald. Ar trebui să stingă reflectoarele. Ce risipă! Dar regizorul e grăbit. Operatorul șef de asemenea. Dă tîrcoale mesei, să măsoare luminozitatea. Un decametru îi atîrnă din buzunar.

— Înghesuiți-vă puțin. Stringeți-vă unul într-altul, ca frații, ne îndeamnă regizorul.

Gesticulează cu un apucat, transpiră. Are o năframă roșie înnodată la gît.

— Pune mielul pe masă! poruncește el. Francisc se execută. Stingaci, răstoarnă o sticlă și vinul colorează în roșu blana animalului. Speriat, țăranul se uită în dreapta și-n stînga. Noi toți avem o clipă de panică. Doar Marcu îndrăznește să bombăne nu știu ce în barbă. Și totuși, chiar amplificat de portavoce, glasul regizorului e calm și potolit:

— Nu face nimic. Umplei din nou paharele. Și creați-mi o atmosferă de sărbătoare, pentru numele lui Dumnezeu!

Matei se pornește să cînte, acompaniat de acordeonist, un tangou languros. Îndoaie un braț, îl arcuiește și pe celălalt, ai zice că leagănă un prunc. Cabotin!

— Motor!

Marcu mă invită la dans. Și-a înfipt un bujor la cheutoarea cămășii. Francisc dansează cu machieuza. La vreo douăzeci de metri mai încolo s-a format un cerc de gură-cască. Printre ei, șeful gării, care privește ce se întîmplă fără mare interes. Regizorul însă nu-i mulțumit. Zbiară în portavoce atît de tare, încît nu se înțelege nimic. Și în plus accentul!... Nimeni nu pricepe sensul vorbelor sale. Doar că va trebui să reluăm încă o dată scena de la capăt.

Matei cîntă și dansează în același timp. A luat-o pe machieuză din brațele lui Francisc și-o învîrte el acum. O ține strîns de mijloc.

— Mă doare, șoptește fata.

Îi vină un genunchi între coapse, bărbia proptită de umărul ei, Maria Vă-rog-frumos geme, dar își dă toată osteneala: își lasă capul pe spate, pînă atinge iarba cu părul ei cel lung și bălai.

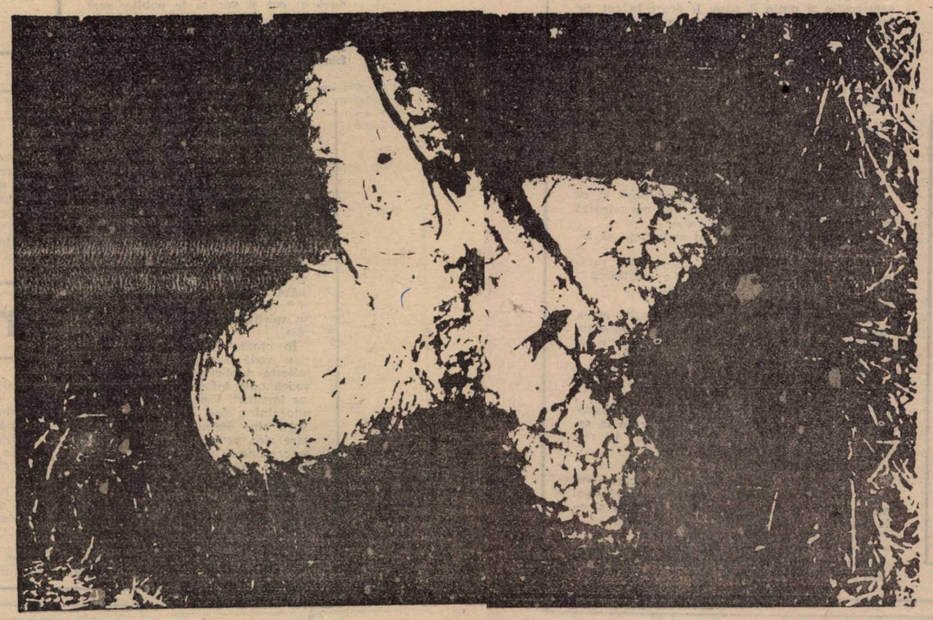

— E bine.

La un semn al regizorului, șeful vine și se așază la masă, lîngă Ion. Refuză să mănînce sardele. Ion îi toarnă de băut. Nu-i în toane bune șeful!... Ion ridică paharul să ciocnească:

— Cum merge, șefule?

— Merge... Cît o să meargă.

Ciocnesc paharele, muzica le acoperă cuvintele. Șeful se uită fix la mielul care doarme mai departe. În timp ce dansez, îmi scot bluza și-o arunc în iarbă. Marcu se bucură. Ion dispare în circiumă de unde se întoarce cu încă o masă, mai mică. E însoțit de alți doi țărani care transportă scaune. Sîntem din ce în ce mai numeroși. Acordeonistul schimbă melodia. Trece la un cîntec popular pe care Matei nu-l cunoaște. Așa că profită, bucuros, să se odihnească... Vine la masă, iar Ion îi toarnă vin.

— Cum merge, dom' șef?

Ciocnesc, beau. Toată lumea e veselă.

Eu dansez într-una: cu Marcu și cu alții. Acordeonistul a dat-o pe horă. Ne învîrtim și țopăim! Marcu și-a descheiat toți nasturii de la cămașa care-i flutură acum în jurul bustului păros. I-am luat bujorul și mi l-am pus mie în păr. Ion aduce alte sticle pline. În iarbă sînt deja aliniate vreo două duzini. Mai sînt și pe masă. Toți bat ritmul lovind cu furculița și cuțitul. Șeful a luat mielul în brațe să-l ocrotească de frenezia chefliilor. Mînjit de vin roșu, animalul doarme, fără griji. Regizorul n-a făcut nici o obiecție la inițiativa asta. Acum își face de lucru în spatele camerei, are în mînă o sticlă din care mai trage cîte o duș că. Poate că nici nu și-a dat seama de schimbare. Și nu observă nimic nici ceva mai tîrziu, cînd șeful gării, tot cu mielul în brațe, se îndepărtează pe furiș. Face cam o sută de pași, întoarce capul și stă locului cîteva clipe să contemple spectacolul așa, de la depărtare.

Camera e fixată pe femeia care, fără bluză, fără sutien, execută ceea ce crede ea că trebuie să fie dansul buricului. Mesenii toți bat ritmul din palme. Unii lovesc cu furculița în farfurie, cu cuțitul sau chiar cu paharul în lemnul mesei. O încurajează care vasăzică. Țipă, gem. Unul vomită. Camera se apropie lent și se învîrte în jurul Marici care dansează cu patimă, adică se învîrte cînd într-un sens, cînd într-altul.

În crișmă, Ion trebăluiește la tejghea. Intră mai întîi acordeonistul. Pocnetul ușii se aude imediat după clachetă.

— Spre ușă, boule, Ia ușa, nu tejgheaua, urlă regizorul. Operatorul s-a zăpăcit de tot. Își cere scuze.

— Sînt încă adormit...

— Dormi de-a-mpicioarelea, întărește regizorul, brusc înveselit.

Nu-i de mirare, după beția de ieri. Au turnat în ei mai multe duzine de sticle. Acolo, în spatele crișmei, la iarbă verde, picnic prelungit pînă seara tîrziu, după turnaj. Să sărbătorim mielul, a zis regizorul și toată lumea a fost de acord. Să filmezi un biet miel cocoțat pe o masă plină de sticle și de pahare, drept să spun nu știu ce poate fi genial în chestia asta. L-au legat, l-au anesteziat, habar n-am ce i-au făcut ca să nu miște. Mă rog, n-am zis nimic. La un moment dat, am luat mielul în brațe să-l ocrotesc de frenezia lor de bețivani. Au băut, au dansat, Maria era dezlănțuită: fără cămașă pe ea, fără sutien, cu fusta coborîtă sub burtă, se învîrtea, se răsucea în toate părțile, își mișca șoldurile cu o generozitate pe care o voia orientală. Nu mai suportam să-i privesc: nici pe ea, nici pe ceilalți. M-am făcut nevăzut. Cu mielul cu tot. Nu mă simteam bine și nici vinul nu-mi plăcea, poșirca aia roșie ca sîngele. Lui îi place, regizorului. Să fie sănătos! Strigă acum „motor" în portavoce, clap! ușa se deschide și acordeonistul irumpe în crișmă cu energia unui colhoznic de pe vremuri.

— Salut, frăților! Cum merge treaba?

— Merge, merge, răspunde Ion. Bei ceva?

— Dacă ți-e cald, du-te afară. O să dai de ceilalți.

Acordeonistul se scarpină la ceafă. Ridică acordeonul pe care îl proptise la piciorul tejghelei și zice „nu-i rea ideea", dar operatorul ratează mișcarea, ceea ce nu scapă ochiului vigilent al regizorului. Și-o luăm de la capăt. Aș fi putut să urc în camera mea, să mai buchisesc la scenariu, deși îl știu bine acum, aproape pe de rost. De aceea nici nu-l mai tîrăsc după mine, ca înainte. Oricum, am timp să cer o cafea. Ca să fiu sincer, ieri seară am avut o criză de ficat...

— Nu zău!

— Chiar așa.

— Știu și eu, e o căldură...

— Bei și tu prea mult, zice Ion compătimitor.

Ridic din umeri.

— Pîrț!

Nu se enervează, zice:

— Ar trebui să faci o pauză. Să lași ficatul să se odihnească.

— Nu-i rea ideea, spune acordeonistul și ese pe ușa din fund.

— Așa e bine. Putem relua.

Și acordeonistul reintră pe ușa din față.

În sfîrșit, mi-a venit rîndul. După scenariu, ar fi trebuit mai întîi să traversez piața și, după ce ajung în dreptul monumentului, să mă opresc, să scot o batistă, să dau jos chipiul și să mă șterg de sudoare.

Dar cum monumentul lipsește cu desăvîrșire... Degeaba aș încerca eu să fac o aluzie, regizorul nici nu m-ar asculta

— Hai, planul următor.

Acum e grăbit, afurisitul.

Bine, ies. Peste o clipă, intră șeful gării. Are un aer distrat.

— Cum merge, dom' șef?

— Merge...

Mă apropii de tejghea.

— Dă-mi ceva de băut, te rog.

— Ce vrei să bei?

— Păi... fă-mi o limonadă...

Ion mă privește, uluit. Îi datorez oricum o mică explicație, zic:

— Am avut aseară o criză de ficat...

— Nu zău!

— Chiar așa.

— Ba nu-i așa! zbiară regizorul. Stop!

Se apropie de mine, furibund.

— Ce tot îndrugi acolo, ai căpiat?

— N-am căpiat, spun adevărul...

— Care adevăr? Nu există decît un singur adevăr și pe care eu îl hotărăsc. Unde-i scenariul?

Cineva îi întinde dosarul de culoarea tescovinei. Îl deschide, caută scena, n-o găsește și se uită la mine, cam derutat. Eu, zîmbitor, calm, nu zic nimic.

— Care adevăr... repetă el cu glasul dintr-o dată obosit. Scenariul...

Și continuă să caute scena. Zîmbesc mai departe, știu de ce n-o găsește. Dar tac chitic.

— Lipsesc pagini, mormăie el. Dați-mi un altul!

I se dă un alt exemplar. Caută de zor și găsește în fine secvența turnată ieri, dar nu și pe cea de azi. Și asta pentru simplul motiv că e plasată în scenariu înaintea celei de ieri. De furie, din febrilitate a uitat sau, pur și simplu, ignoră că el însuși a intervertit scenele, așa că dă peste cea de ieri, paginile se deschid singure la locul acela, cum e și firesc, după atîta pritoceală, vede chestia cu mielul și se tulbură, dă paginile înainte în loc să caute în urmă. Mi-e și milă de el. Ioana-Maria și Maria-Ioana încearcă să-i explice toate astea. Scripta îi spune că ea credea că învertirea era voită. De aceea n-a zis nimic. N-a îndrăznit. La scenariul îi arată scena, da, el avea dreptate, nici urmă de criză. Și pe urmă se încinge o întreagă discuție cu iz teoretic, eu am oroare de asta... Scripta îi reproșează absența decupajului. A decupajului? Da. Dialogurile în continuitate, asta nu ajunge, zice. Nu poți să te lansezi în realizarea unui film, a unui lung metraj, cu doar un biet synopsis de trei pagini. Sau chiar...

— Spui prostii, se apără regizorul. Care synopsis de trei pagini? Și scenariul? Există un scenariu...

— Bineînțeles, dar se întîmplă că...

— Vezi cum exagerezi!

— Pentru a face dintr-un subiect interesant un bun decupaj..., intervine și operatorul șef care se bagă și el unde nu-i fierbe oala.

Totul e aici, în capul meu, declară regizorul cu un fel de mîndrie furioasă. Își freacă lobul urechii stîngi, îl sucește, îl învîrtește, trage de el.

— ... un bun decupaj, trebuie înainte de toate...

— Dumneata ce te amesteci?

— Nu, dar voiam să spun că înainte de toate...

— Nu ți-am cerut părerea. Și voi toți mă scoateți din sărite. Uite că mă doare și burta... Să fim serioși! Există un scenariu? Există! N-aveam nevoie, e adevărat, dar m-am gîndit la actori. Un scenariu, pentru ei, e o garanție...

— Nu neapărat... zic eu, dar el își continuă discursul slujindu-se acum de portavoce.

— Pentru mine, ideal ar fi să redactez scenariul numai după ce filmul a fost isprăvit. Dar pentru actori e altceva... Iar dumneata spui decupaj... Atenție însă! De ce decupăm secvențele în planuri cu ajutorul, să zicem, al unui creion? Ca să permitem regizorului să-și exprime personalitatea, nu-i așa? Și s-o impună altora pedagogic, ba chiar peremptoriu, nu? Păi eu, domnule, eu n-am nevoie, eu mă exprim direct, nu pot să sufăr creioanele, pixurile, stilourile și toate aceste jalnice instrumente de care ne servim pentru a consemna negru pe alb ceea ce în realitate ne apare în culori...

Și tot așa timp de mai multe minute în șir. Rămînem toți cu gura căscată și totodată cu lacăt la ea, nimeni n-are curaj să-l întrerupă. El e căpitanul pe bordul galerei înșeleți unde ne-am trezit de bună voie și nesiliți de nimeni...

— Ce facem, reluăm? întreabă operatorul.

— Reluăm.

S-a calmat. Discursul i-a făcut bine, l-a potolit. Se uită la mine și-mi zîmbește așa, netamnesam. Zice că n-ar fi rău să păstrez replica dinainte, cea improvizată.

— Criză de ficat... merge, e foarte bine. Scripta nu îndrăznește să-l mai contrazică.

Ion prepară limonada. Șeful gării își scoate cascheta, își desface primii nasturi de la uniformă.

— Ai necazuri? întreabă circiumarul.

— Ia spune, e adevărat ce pretinde Toma?

Șeful nu răspunde imediat. Ion îi întinde paharul cu limonadă. Șeful bea. Îi era într-adevăr sete. Se șterge la gură cu dosul palmei. Celălalt nu se dă însă bătut:

— E adevărat?

— Ce pretinde?

Ion pare jenat. Șovăie. E evident că șeful nu are chef de vorbă. Regizorul nu ne mai întrerupe.

— Știi, e cam flecar, Toma... Vorbește vrute și nevrute. Dar nu-i băiat rău, continuă Ion. Nu-i băiat rău. Nu-i așa?

— Băiat rău, Toma? Păi de ce?

— Vreau să spun că oricum e cam palavragiu... Asta așa e!

Beau. Nu spun nimic. Se aude acordeonul și vocea lui Matei care cîntă în spatele circiumei.

— Se distrează băieții.

— Da, se amuză și ei cum pot...

— Dar unde a plecat?

— Cine?

— Toma. A plecat, nu-i așa?

— Da, a plecat cu personalul...

— Atunci înseamnă că e adevărat ce spunea!

— Ce spunea?

(continuare în pag. 10)

ROMAN DE CITIT ÎN TREN

(Urmare din pag. 9)

— Păi în legătură cu personalul. Spunea că n-o să mai oprească la noi în stație.

Nu spun nimic. Ion tace și el cîteva clipe, dar reia cu și mai multă energie :

— S-au smintit de tot... acolo, la centru. Păi cum o să mai ajungă lumea la sanatoriu ? Poți să-mi explici și mie ?

Continui să tac. Mă joc cu paharul gol. Muzica se aude acum mai tare : acordeonul și vocea lui Matei cîntînd un tango argentinian.

— Se distrează bine. Or să și danseze.

— Da, or să danseze.

Îmi vine să mă piș. După o altă pauză, prevăzută de scenariul pe care cîrciumarul pare să-l cunoască la perfecție, tot el :

— E oare adevărat ce se spune : că e vorba să se construiască un drum asfaltat prin pădure ?

— Așa se spune... Mie nu-mi prea vine să cred. Deși, habar n-am, orice e posibil...

— Păi atunci ?

— Atunci ce ?

Nu mai pot. Întrerup discuția și mă duc spre fundul încăperii. Deschid ușa la veceu.

— Stop !

Nici nu mă deschei cum trebuie la prohab, cînd aud vocea regizorului purtată pînă la mine de afurisita aia de pîlnie :

— Grăbește-te, nu ești singurul care ai nevoie !...

Tac. Privesc cum se scurge urina și culoarea ei mă îngrijorează.

* * *

Șeful gării stă lungit pe pat, cu ochii larg deschiși. Se uită în toate părțile fără să-și miște capul. Așteaptă ceva. Iată, în sfîrșit : deșteptătorul sună.

— Sînt primele planuri din prima secvență ? întreabă Maria-Ioana.

— Cam așa.

E laconic în seara asta, se gîndește monteuza. Discursurile și le ține dimineața. Ori după amiaza. Cînd e încă în formă.

Șeful coboară scara.

— Cum merge, Ioane ?

— Merge, șefule. Ai dormit bine ?

— Da, da..

— Îți iei cafeaua ?

— Da, mulțumesc.

Se așază la o masă.

În planul următor, șeful, cu fanionul în mînă, se preumblă de-a lungul peronului. Se oprește să privească timp de patru secunde spre pădure. Zgomotul pădurii va fi în curînd acoperit de acela al unei locomotive.

— Va trebui să adăugăm bătaia unor aripi, spune regizorul. Unde tot pîlpîi bricheta aia ?

Maria-Ioana caută bricheta care, firește, se află pe masa de montaj, chiar în dreptul regizorului.

— E chiar sub nasul tău, spune ea.

Trenul intră în gară. În același timp, Marcu intră și el în scenă alergînd. Gîfîie, istovit.

— A propos de aripi... își ia inima în dinți monteuza. Colivia cu vulturul încă tot n-a sosit.

Regizorul își aprinde calm țigara. Suflă fumul încețoșînd ecranul unde deslușim totuși doi țărani coborînd din tren. Cîteva clipe mai tîrziu, îl vedem și pe telegrafist.

— Avem papagalul, spune regizorul și-și răsucește capul spre Maria-Ioana. Aceasta însă nu-și pierde cumpătul, își scoate ochelarii să și-i șteargă.

Șeful agită fanionul. Își semnalează astfel prezența lui Toma care tocmai discută cu Marcu. Telegrafistul ține ditamai pachetul în brațe. Chiar că e flecar, își zice șeful și agită și mai energic fanionul.

Pe peron trece o femeie tînără în blugi, cu un rucsac pe umăr. Nu-i dă nimeni nici o atenție. Doar regizorul care cu o iuteală surprinzătoare apasă pe un buton și oprește imaginea.

— Nu arată rău, nu-i așa ?

Monteuza e mai puțin entuziastă. Găsește că machieuza e prea tînără pentru rol, dar încuviințează totuși, dă din cap.

— Îi seamănă, nu-i așa ? insistă regizorul.

— De departe merge !...

Marcu ar vrea să afle ce e în pachet. Numai că șeful ajunge în dreptul lor, îl dă la o parte pe Marcu și-l ia de brat pe Toma. Fac amîndoi cîțiva pași.

— Cum a fost ? Te-ai descurcat ?

— Foarte bine.

Matei se apropie împreună cu doi țărani. Unul din ei, mai precis Francisc, ține un miel în brațe. Mielul e plin de pete roșii, iar Toma le observă, le arată cu degetul, ceilalți fac haz.

— E sînge ori vopsea ?

— N-ai nimerit-o...

Șeful încearcă să pună capăt acestei scene are îl enervează. Spune :

— Prostii !

— Lasă-l să ghicească.

Toma îi încredințează pachetul șefului ca să poată, aplecîndu-și capul, să miroasă blana animalului. Izbucnește în rîs.

— Adevărul e totdeauna caraghios, remarcă filozofic Matei.

— Ne-am distrat nu glumă, zice Marcu.

— O adevărată petrecere !

Telegrafistul își manifestă regretul de-a nu fi luat parte și el la petrecere. Grupul se pune în sfîrșit în mișcare : spre ieșirea din gară. Șeful, cu pachetul în brațe, închele coloana. Doar camera și tînăra aceea în blugi rămîn pe loc. Invizibile amîndouă.

Grupul traversează mica piață și ajunge în fața cîrciumei. Se vede firma.

LA VULTURUL IM

— Intercalăm aici planuri din secvența 19, spune regizorul. Scena de crîșmă unde se joacă zaruri, se bea, se pălăvrăgește, se face mare haz. Toți sînt veseli. Matei cîntă.

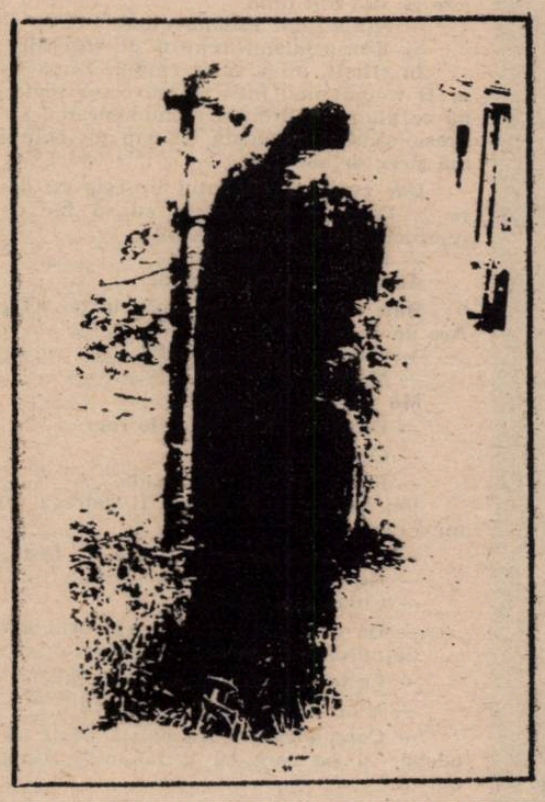

— Iar ?

Maria-Ioana ezită, apoi își ia inima în dinți și formulează rezerva pe care o clocea de cîteva zile în minte :

— Nu sînt oare cam multe scene care se repetă ?...

— Prea multe ?

— Da.

— Prea puține !...

Și regizorul oprește proiecția și-și aprinde o altă țigară.

— Vrei să spui că nu sînt destule repetiții...

Ia te uită, a prins chef de vorbă acum, se gîndește monteuza. O să-i tragă și un mic discurs despre Rivette sau Robbe-Grillet. O să vorbească și despre nărăvirea publicului de către cinematograful american... Dar regizorul a amuțit din nou, fumează cufundat în gînduri. Ar putea să spună, de pildă, repetiția e mama cinematografului. Ori a scriiturii. Dar n-o spune, fumează și zîmbește : atunci cine e tatăl ? Maria-Ioana așteaptă, cu urechea ciulită, scoate și ea o țigară și spune mulțumesc, căci regizorul mai prompt ca niciodată scapără bricheta. Pentru puțin, răspunde el. Și se așterne o tăcere de cîteva minute.

Cu un semn brusc, regizorul dă iar semnalul la proiecție.

Filmată din spate, o femeie coboară o scară care duce pe terasa unui sanatoriu. Bolnavii, mai ales femei, își petrec timpul întinși pe șezlonguri. Se vorbește nemțește, dar sunetul e foarte slab. Se aude mai degrabă muzica de jos, din crîșmă.

E adusă o targă instalată pe un fel de cărut alb cum sînt în toate spitalele.

— De unde-ai mai scos și scenele astea ? Unde le-ai găsit ?

Regizorul surîde și nu se obosește să răspundă.

Imaginea se micșorează ca să încapă pe ecranul unui televizor. Maria-Ioana dă din cap în semn că a priceput : sîntem deci în camera lui Marcu care privește pe fereastră în timp ce pe micul ecran se perindă imaginile.

— Notează, aici introduci grupul cu targa prin pădure.

— Am înțeles.

— Și cîteva planuri din secvența 22.

— Am înțeles, să trăiți !

— Iar pe terasa sanatoriului... Adică nu, planul ăsta încă n-a fost turnat. Și iar oprește proiecția.

— Ba da, îl ai, spune monteuza. Și adaugă pe un ton ușor ironic : sau poate nu vrei să-l folosești pe același ?

Regizorul nu bagă de seamă ironia. Ori a remarcat-o și puțin îi pasă. Îl doare în cot. Se întoarce la imaginea de pe terasa sanatoriului : într-un șezlong, o femeie care seamănă puțin cu Maria... Dar o să aibă fața mascată parțial de cartea pe care tocmai o citește.

— Ce carte ?

— N-are nic o importanță ! Așteptare, de pildă, sau, dacă preferi, Exerciții de așteptare.

— De ce nu Exerciții de atenție ? Femeia se hlizește și apasă pe o clapă. Încă nu s-a isprăvit bobina.

— Ai dreptate.

Maria se apropie de acar care, așezat pe pat, se uită la televizor.

O scenă de război : soldați cu puști și cu pistoale-mitralieră, în pădure. Un om aleargă pe o potecă. Un vultur în plin zbor.

Nu pricep. Cînd naiba ai avut timp să introduci toate astea ?

Regizorul nu zice nimic. Își așează mîna pe brațul monteuzei. Chipurile s-o liniștească.

— Lucrezi și noaptea ? întreabă ea.

El nu răspunde.

Maria vine lîngă Marcu și-i mîngîie chica, apoi ceafa. El o prinde de mijloc și încearcă s-o întindă pe pat. Ea nu-i opune decît o rezistență amuzată.

Pe ecranul televizorului : o femeie întinsă pe-o targă, cu ochii închiși. În spate, patru adolescenți, cu puștile în bandulieră.

Marcu se îndîrjește, se pune să descheie nasturii de la bluza Mariei care îl ia acum în serios, se zbate și pînă la urmă cîștigă : își respinge agresorul și se scoală în picioare.

— Nu ți-e rușine ?

Regizorul se uită la Maria-Ioana care-i suportă răbdătoare privirea așteptînd ca el să-și mute ochii din nou pe ecran și să poată și ea la rîndul ei să-l examineze pe îndelete.

Pe ecran, un bărbat care seamănă cu șeful gării merge prin pădure. Nu avem timp să-i recunoaștem, căci se oprește lîngă un arbore foarte gros și ne întoarce spatele.

CLAUDIU IORDACHE

BICICLETA

Pare calmă clipa în cumpăna
zorilor, ţigla caselor urcă
şi coboară ca branhia, ume-
zeala pare o paloare ce se
absoarbe încet dar oraşul
nu e încă o răspîntie vio-
lentă a ritmurilor ci un
arici bătrîn care doarme.
Pînă cînd lanterna însoririi apare şi ziua nouă
este asmuţită pe urmele
trecătorilor iar materia
se clinteşte şi porneşte
spre transformări ce o
privesc mai puţin. Sosesc
în forţă marile obligaţii
şi viaţa muşcă din om
breakfastul de dimineaţă !
Dar mie, o migrenă mi-a
acordat autorizaţia de
şedere în pat. Am fereastra
complice şi privirea mi-e
chemată de hîrjoana unei
biciclete cu vertebre sub-
ţiri deasupra căreia fil-
fiie paraşuta înfoiată a
rochiei cu dantele boga-
te. Nu zboară ci de-a
dreptul cade vrabia oră-
şeancă de la scundul e-
taj al streaşinei de sub
care o aspiră albastrele
frontiere. Infuzia ceaiului
de mentă nutreşte transpa-
renţa moale din schivnicia
aţipită. Am pus în frigider
inima vînătă a nopţii şi
aştept răbdător ca plasto-
grafii Shakespeare şi Mo-
lière să asiste iar la
ceremoniile diurne
ale lumii de lîngă mine.
N-am presimţiri. Va fi
mereu o acceptare silită
a realului pe care îl în-
frunt cît încă Sper şi
Sunt şi îmi ajung deplin
aceste două simple puteri..

Asemenea rîndunicilor, dimineaţa,
izbucnesc bicicletele pe asfalt,
nu se dau la o parte înaintea va-
poarelor lungi, se strecoară voios
printre şlepurile autohtone, cu
claxoane pînă la cer, şi viteza
lor modestă sfidează anvergura
tuturor camioanelor. La stop,
oprite uşor, ca lotcile, ies
primele de sub interdicţia se-
mafoarelor şi în oraşul aglo-
merat îşi ating miraculos ţin-
tele înaintea tuturor ! Cetăţeanul
le cumpără cînd le află prin ma-
gazine, îşi varsă portmoneul pe
tejghelele cu fete goale sub e-
cuson şi pleacă însoţit la
plimbarea prin lume ! Da, parcă
dimineaţa este mai uşor de trăit
deşi poeţii dorm ca bujorii, is-
toviţi de alergarea pe lună, a-
vînd alături poezia manuscrisă
şi respiraţia scurtă ca a tu-
turor trădătorilor. Pînă cînd
vine iar vremea bună şi apro-
pe ca în La belle du bois dor-
mant sărutul ei aprinde în col-
ţul ochiului viitorul clipei
ce urmează a fi, a cîta oară,
prea uşor de trăit. Degeaba
larma sirenelor, poeţii îşi
ţes mătasea în vis. Apoi,
lumina se surpă, bicicle-
tele ţîşnesc în cîrduri pe
cer, pare un vîrtej asfal-
tul pe care ordinea veche
este iar în derută ! Totul
este să poţi distinge în
zgomotul anonim şi inform
cîntecul lău'ei ori să
simţi lumea ca persanul
Omar Khayyam !...

Simple sunt galopurile bicicletei !
Simplu e cîntecul mierlei !
Simplu este mersul fur-
nicii pe lujerul
neted ! Simplu
este poemul
pînă nu-l atinge
ideea !
Simplu, cu
călcîiul prin rouă, cu
ghidonul încordat
de plăcerea
bogată
a celor ce nu au
şi alte averi !

Afară, lumina şi-a dezvelit
tribunele, orăşeanul a
deschis ziua şi circulă,
porturile mugesc a
plecări, clipa suspendă

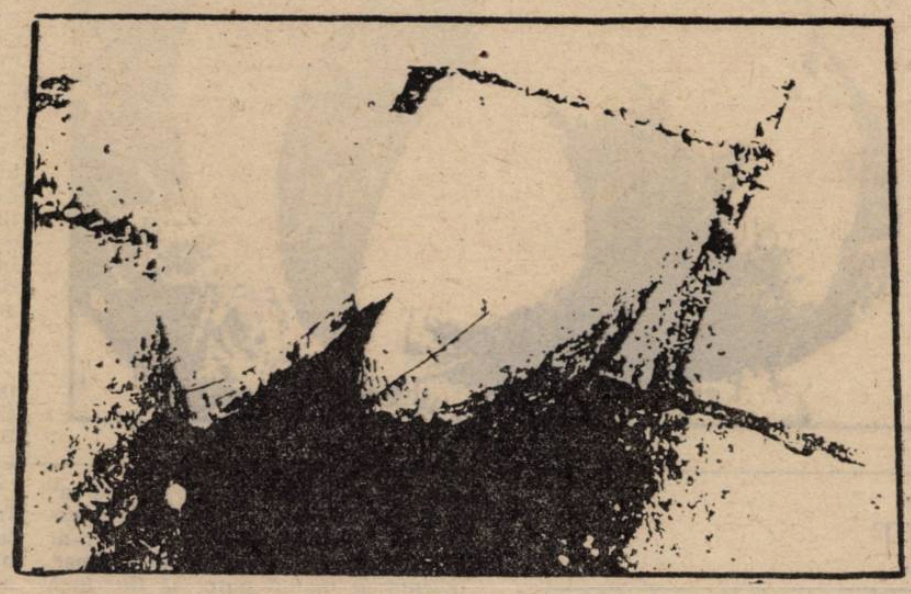

agonia, se iscă viaţa
din ascunzişuri, netemătoare
fiara ce va răni dimineaţa
cu provocările ei ! Oamenii
se mişcă ori ideile
lor ? Un cîine
a ieşit dintr-un gang
şi îşi scutură igrasia, gra-
urii stropesc cu bitum
ţigla vîrstată, vîntul
evocă timpul departe, casa mea
tace în mine, pasul următor
e înăuntru, într-o
inimă fără ferestre
Totdeauna
se întîmplă aşa ! Un
oblon închide privirea,
desprinzîndu-mi-o
simplă măsură a frumuseţii
de imaginea ta,
fugare, care mi-a atins
obrazul cu
grenada de rouă
şi acum se îndepărtează
simplu
pe bicicletă !..

Duc dorul dragostei în rucsacul
unde am pus o pîine şi o
sticlă cu vin ! Duc dorul
dragostei în albumul
de pînză unde-mi port
amintirile şi în
care vremea
nu mai pătrunde, duc
dorul dragostei
în perna improvizată
a peregrinului oprit, la
marginea cîmpului păgîn,
să oficieze simpla
comuniune trupească
a privirii cu întunericul. Duc
dorul dragostei,
sprijinit în dimineaţa
aţipită în colbul
lunii ; ridic
privirea, căutînd
urmele gravate
în discul ei
ca o dată fastă
pe un inel de logodnă !
Duc dorul dragostei,
vîntul îmi şuieră
pe lîngă urechi, ţăranii
smulg o clipă trudei
lor şi mă urmăresc
visători, în timp
ce eu alerg-alerg
cu picioarele arcuite
în roţile fără
spiţe !...

EXERCIŢII RECAPITULATIVE

1. pentru sîmbătă

Bulevard : cu cerul gurii mîngîia şunca presată
a sandwich-ului
la o masă fata ce seamănă cu cel mai bun
prieten al său
Scară : cu două trepte în urma picioarelor din
argint curb
şi sub două tavane deodată sclifosit ar iubi-o
Garsonieră : cu toate degetele trosnite şi cu
ţigara de la ţigară
aştepta să-i pornească televizorul
Seară : tot mai adînc în oraş tot mai adînc în
oraş
Curve : d a
Foame : şunca presată a sandwich-ului în locul
limbii
Noapte : iar va scrie ce-a fost de învăţat pe de
rost

2. pentru duminică

La cinci dimineaţa : fără vîrstă de tînăr fiind
o prietenă
o vecină şi altele îl salută cu mîinebună
dimineaţa
Pană de curent : răspundea de lîngă chiuveta
pătată
Cu ceara lumînării şi cu sîngele bărbii
Stadion : de la umbra drapelului naţional nu
se vedea mai nimic
din comoditate a rămas totuşi acolo
Bolero : curata benzină a sectelor arse îl
mîngîia cu venele ei
destul iubindu-l
Dată : 17592
Dumnezeu : dumnezeu

Poeme de

ADRIAN BODNARU

IULIA

1. plecase mai departe
de trecutul ei cu m iros de săpun fin
sertarul acela împins strîmb în grabă
rămînea mereu puţin deschis

şuviţe de păr şi unghii
ori ridicole eprubete pentru alb şi negru
peste piesele albite cu picături de acetonă
ale parchetului

macheta unui Kamikaze
înfiptă a doua oară mai jos
în U.R.S.S.

nu trebuia începută noaptea
care plesneşte geamul ferestrei
chiar între ochi

se unge de plajă cu rujul cămăşii albe
balta lăsată de un pas
cald încă
în dimineaţă

miros a săpun fin
tăbliţele cu Păstraţi Curăţenia
şi eu caut grăbit din venele scurtate
de atîta stat în picioare
prin oraşul cu cozi negre

II. cimitirul se uscase deja
de floarea de sub
cu gura amară de toate ţigările
adunam de rug
metru cub cu metru cub

jumătate de palmă sub ceas
jumătate de palmă pe frunte
Eşti nu e la parastas
doar Sunt e

cimitirul se uscase deja
jumătate de palmă

REDUCERE

Albul trece culorile la curat
Îmi încalţ tălpile de călcat în picioare
În săli e rumoare şi gălăgie pe coridoare
Că e de vînzare dar nu de cumpărat
Sentinţa la preţ de stat.

Un elev sau un spion ţigara palmă
Ca trecînd un verb la prezent
Se valetă că nu mai intră în cacialma
Aceşti Carpaţi de agrement
Şi fără şansa A Calma.

Nu chimia o să scoată culoarea curat
Din mintea acestui cer
Nu îndrăgostiţii care dorm separat
O să mă înveţe să sper
Cît e de vînzare dar nu de cumpărat
Sentinţa la preţ de stat.

CRONICA LITERARĂ

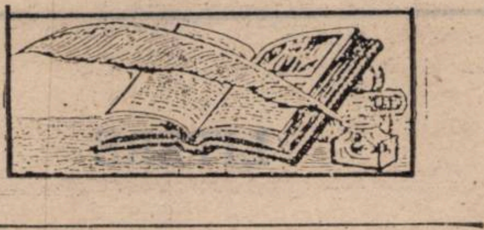

ŢEPENEAG ŞI AI SĂI

1. E foarte greu să-l convingi pe cititorul tînăr de azi, pe criticul sau pe literatul anilor optzeci (nouăzeci) că onirismul a fost o foarte importantă mişcare literară şi că Dimov şi Ţepeneag, lideri extraordinari cu care începe o altă literatură. Care **altă literatură**, ar putea întreba preopinentul, mirat de asemenea cuvinte mari. Realitatea este că pentru prima dată în est o avangardă literară îşi desfăşura, graţie lor, flamurile. Avea strămoşi — însuşi Liderul a tradus **Sufletul romantic şi visul**, care devenea un fel de Biblie a mişcării — avea alianţe (ce era **noul roman** altceva decît o ipostază occidentală a onirismului, o şcoală pentru condamnaţii la castitatea visului ?) Liderul mai tradusese **În labirint**, îl purtase prin România pe **celălalt Lider**. Nu i se dovedise cu nimic inferior. Ba, dacă recitim dialogurile, am descoperi un oarecare avantaj pentru Dumitru Ţepeneag.

Onirismul a devenit foarte popular în perioada 1966-1971 fiindcă se sprijinea pe un proiect rebel. Se putea, în numele lui, revitaliza o avangardă literară care să fie, deopotrivă, o mişcare de opoziţie. Schimbările operate după 1965 păreau a anula şansa literaturii realismului dur. Propaganda lui Popescu Dumnezeu era chiar fericită a propune imaginile negre ale obsedantului deceniu. Răul a fost acolo, sunau lozincile, o dată cu Ceauşescu începe o eră a fericiţilor. Scriitorul trebuie să se ocupe de realitate, era directiva, de oamenii muncii, de luminile şi de umbrele epocii. Alianţa politică părea benignă în 1965, iar scriitorul — se părea — putea sluji, fără concesii majore Cauza.

Onirismul operează un decuplaj esenţial: scriitorul trebuie să rămînă în afara realităţii imediate, creatorul trebuie să-şi păstreze autonomia. Nu Marx, ci Freud, Jung, Adler deveneau corifei ideologici. La o adică, se putea spune că visase şi Marx. Utopia marxistă nu era, oare, creaţia lui ?

Nici un proiect cultural al estului european nu avea atîta coerenţă. Existau şi literaţii strămoşi, şi ideologii falnici şi eliberarea pe care o propune orice grup artistic rebel. Existau şi cărţile De la Dimov, la Duşan Petovici în poezie, de la Ţepeneag, la Dumitru Dinulescu şi Florin Gabrea în proză, vedetele noii literaturi creşteau ca flăcăii din poveste : cîştigau sufragiile unei critici dornice de înnoire cu viteza maximă. La sfîrşitul deceniului al şaptelea, nimic nu se mai putea în literatura română fără onirici. Fiecare romancier de seamă îşi amintea că odinioară a simpatizat cu avangarda şi că şi-a avut momentul oniric. De ce n-ar încerca să-şi retrăiască fericitele zile ale juneţii solidare ?

Aşa că romanele lui Zaharia Stancu, Laurenţiu Fulga, Marin Preda, apărute în aceşti ani vor beneficia, fiecare, de **momentul oniric**. Însuşi bătrînul Moromete, cea mai pozitivă fiinţă a literaturii ultimelor decenii, visează. Îşi explorează resursele onirice.

Ca să nu mai vorbim de tinerii literaţi. Oamenii de succes ai prozei tinere, Nicolae Breban, Velea, D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Sorin Titel îşi invitau eroii să viseze. Le creează cadrul adecvat. Sorin Titel va trece, cu arme şi bagaje, în tabăra avangardei, sacrificînd un lung şir de articole pe altarele oniriadei. Ba chiar la începutul deceniului va deveni cel mai de seamă aliat al lui Dumitru Ţepeneag în relansarea eforturilor de modernizare a literaturii române.

Onirismul devine pericolul nr. 1 pentru ideologia oficială, pentru propagandă, pentru cenzura ceauşistă. După plecarea lui Ţepeneag, avangarda „onirică“ se reciclează, nu fără a păstra — cei mai importanţi dintre participanţii la oniriadă — o scriitură bine marcată de evenimentele sărbătoreşti ale perioadei de deschidere.

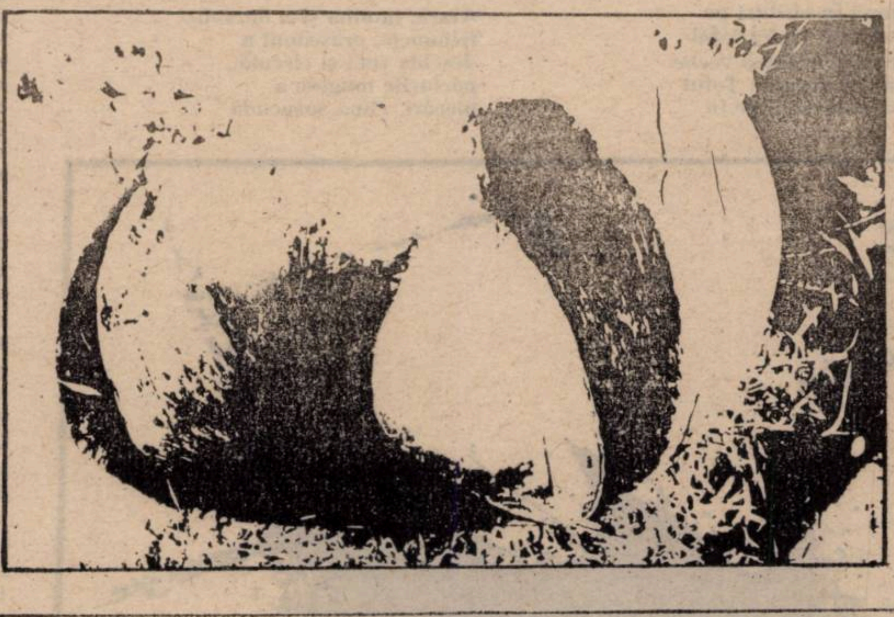

2. E foarte greu să-l convingi pe textualistul de azi că înaintea avangardei optzeciste a existat în literaura română contemporană încă una : fiecare generaţie crede că totul începe cu ea. Polemicile lui Ţepeneag pleacă de la bănuiala că oniriada a premers spiritul rebel al anilor optzeci. Şi că ea a rămas necunoscută. Jurnalul pe care prozatorul îl publică în **România literară** are (şi) rolul de a arăta că, de-a lungul a două decenii de exil (aproape două decenii), scriitorul şi-a conservat vocaţia de lider, de animator cultural, de continuator al programului oniric. Nimic n-a fost trădat, substituit, părăsit. Dumitru Ţepeneag este unul dintre puţinii creatori ai culturii române care afirmă un steag al consecvenţei. Cărţile apărute după 22 decembrie în România sub semnătura lui Dumitru Ţepeneag nu abandonează programul schiţat în anii şaizeci.

3. **Nunţile necesare** e steagul sub care îşi desfăşoară bătăliile ultimul roman al prozatorului. Aşa cum **În labirint** fixa parametrii între care se desfăşura aventura personajului lui Robbe-Grillet, **nunta** e evenimentul care animă oniriada lui Dumitru Ţepeneag. Într-o cronică dedicată romanului, Florin Manolescu citea cartea ca o „Mioriţă în versiune postmodernă“, descoperind „o sinteză aproape perfectă de dramă, de grotesc şi de lirism“. Performanţa tehnică, literalmente extraordinară, poate fi studiată însă şi la nivelul fiecărei „secţiuni“, a fiecărui „tablou“.

Comentariul critic ar trebui să rămînă lîngă secţiunile care armonizează, care pun în valoare extraordinarele imagini ale somnului şi ale treziei, ale trecerii prin lumile intermediare ale senzaţiilor. Şi dacă există o reţea de imagini obsedante, guvernate desigur de relaţia **degradată** (scrisul nu coboară idealul în **real** ?), de sexul care reduce nunta la împreunarea trupească, există şi o purificare prin scriitură. Performanţa prozatorului e legată, cred, mai întîi, de purificare. Scrisul oficiază ritualurile purificării într-o lume maculată.

Cronicarii au „repovestit“ romanul şi n-au greşit foarte tare. Misiunea cronicarului e aceea de a-i oferi cititorului puncte de sprijin. Foarte numeroase în cartea lui Ţepeneag, ele facilitează o lectură care, altfel, ar fi insurmontabilă. Nu raţiunea îl interesează pe Dumitru Ţepeneag, ci aventura textuală. Felul în care imaginile subconştientului sînt captate, totuşi, de cuvinte : felul în care ele, coagulate, definesc (**nunţile necesare !**) personajele. Evident, acestea trădează. De la Robbe-Grillet încoace, trama poliţistă a dat mişcării de revoluţie a avangardismului românesc sens.

Cornel UNGUREANU

Dumitru Ţepeneag — Nunţile necesare, Editura Fundaţiei culturale române, Bucureşti, 1992

DINCOLO DE CUVÎNT

„O TOAMNĂ VA VENI...”

Tinerii de la oraşe nu prea cunosc terminologia populară a lunilor anului, iar părinţii lor au cam uitat-o, în ciuda faptului că e atît de pitorească şi atît de firesc legată de aspecte frapante ale naturii în răstimpul cu pricina. Amănuntul nu i-a scăpat lui Vasile Alecsandri, care, într-o notă din culegerea sa **Poezii populare ale românilor**, înainte de a înşira aceşti termeni, afirmă cu îndreptăţire deplină : „Românii dau lunelor numiri potrivite cu timpurile anului“ (**Opere**, III, EPL, 1966, p. 52). Tocmai de aceea mi se pare nimerit să amintesc, din perspectiva rubricii noastre, că în limba veche şi populară **noiembrie** se cheamă **brumar**. E vremea cînd, potrivit Celui-din-Lancrăm, „picurii prin fagi răsună. / / Văgăuni şi scorburi cască / umbre doar mai vin să pască / / Fauni vechi şi roşcovani / scîncet dau sub bolovani / şi pe căile amiezii / se pătrund de neguri iezii / / Se aştern prin adăposturi / zile moarte, triste rosturi. / / Rod al inimii, în apă, creşte lacrima-n pleoapă“. Într-un anume sens, **brumar** i se opune lui **brumărel** „octombrie“ care încă mai poate fi răsfăţat cu un diminutiv, căci, în răstimpul lui, vorba aceluiaşi Vasile Alecsandri, „încep a cădea brume **mici**“ ; pe cînd noiembrie, ne spune Dicţionarul academic, este „brumar mare“.

Ce scrie Ion Pillat, la rubrica **Brumar** din **Calendarul viei** ? Poetul stă de vorbă cu toamna, agrăind-o astfel : „O toamnă, vrăjitoare mai tare decît moartea, / La tine intru-n slujbă cît mă va ţine soarta. / / Dă-mi frunza ta ce sună cu galbenii din lună, / Dă-mi pe covorul foilor / Iar coborîtul oilor“. **Brumar** „noiembrie“ a pătruns temeinic în literatură, mai ales în poezie, iar sonoritatea lui sumbru-evocativă i-a reţinut atenţia lui Arghezi. Una dintre cele mai frumoase poezii ale sale începe cu aceste versuri : „Prin singurătatea lui **brumar** / Se risipeşte parcul, cît cuprinzi, / Învăluit în somnul funerar / Al fumegoaselor oglinzi. / / Căci prin mijloc, bolnav de mii de ani, / Întunecat în adîncimi un lac e-ntins. / Şi sîngele din vii şi din castani / Pe faţa ruginie a undelor s-a prins“. Şi poezia — numele ei sună **Tîrziu de toamnă** — se încheie cu două stihuri care, o dată citite, nu te părăsesc curînd : „Se-nchide înserarea ca o carte / Şi sufletul în foi ca o zăloagă“. Ca să se evite o eventuală confuzie, precizez, spre deosebire de paronimul **zălog** „amanet“, „gaj“, „garanţie“, femininul **zăloagă** echivalează un „semn de carte“.

La Blaga **Brumar** este titlul unui poem tîrziu, unde „ardoarea verii ce-a trecut“ — cu referire la „ardoarea“ spornică a albinelor — se întruchipează într-o imagine mirabilă : „De n-ar fi fost zădărnicit de-un crud **brumar**, / polenul ar mai fi putut să fie încă — jar“. Lui Delavrancea, într-o cunoscută povestire a sa, **brumar** îi slujeşte ca reper comparativ, căci mama Sultănichii, bătrîna Stanca, este „vestejită şi uscată ca o frunză de **brumar**“. Iar cititorul atent va sesiza amănuntul că abia citatul crîmpei, chiar desprins din contextul său, se organizează ritmic, într-o impecabilă succesiune trohaică.

Orice vorbitor al limbii române statorniceşte fără nici o dificultate, relaţia strînsă dintre **brumar** şi **brumă**, cel dintîi lăstărind din cel de-al doilea. În amintitul poem al lui Blaga, alianţa celor doi termeni mi se pare semnificativă : „În cumpănă cu tot ce-a fost, pe-o dîră de lumină, / înaintăm prin foi, prin aur răvăşit, prin **brumă** fină / În neştire, ici şi colo, mîinile ne umblă / prin cupele de flori, prin cele de pe urmă. / De n-ar fi fost zădărnicit de-un crud **brumar** / polenul ar mai fi putut să fie încă — jar“.

Aproape de prisos să mai adaug că prin esenţa sa semantică, dar şi prin ţesătura de sunete alcătuitoare, **brumă** captează şi emite sugestia toamnei. Mai persuasiv şi mai străbătător decît oricine, ne spune asta Eminescu : „Vezi, rîndunelele se duc, / Se scutur frunzele de nuc, / S-aşază **bruma** peste vii — / De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii ?“. Vocala foarte închisă şi accentuată **-ú-** din **brúmă** („S-aşază **brúma peste vii**“) este rulată stăruitor, ocupînd toate poziţiile „forte“ în versul imediat anterior : „**Se scútur frúnzele de núc**“. Se înfiripă şi se închează astfel o solidaritate acustică de o învăluitoare armonie. Altundeva, în **Scrisoarea IV**, termenul prilejuieşte şi reazemă comparaţia : „Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur numai / Lungi perdele încreţite care **scînteie ca bruma**“. Şi cum **bruma** nu are, ca zăpada, consistenţă, cuvîntul ajunge să redea, plastic, conceptul „puţinătăţii“. Odobescu, în dicţionare : „Le-am plămădit cu ce **brumă** de ştiinţă am putut şi eu să adun“.

Brumă şi-a creat, în română, o seamă de derivate dintre care amintesc verbul **brumă** şi adjectivele **brumat**, **brumatic**, **brumăriu**. Mai cunoscut este ultimul, din frumoasele îmbinări populare **oaie brumărie**, **căciulă brumărie**, **prune brumării**.

Brumă se rînduieşte în zestrea nepreţuită a latinităţii noastre, redînd aproape aidoma latinescul **bruma**, care, pe lîngă sensul din română îl cumulează şi pe acela de „iarnă“ mai ales „solstiţiu de iarnă“, „ziua cea mai scurtă din an“ (**dies bruma**). Într-adevăr, la nivelul latinei, **bruma** reprezintă o veche formă de superlativ feminin a adjectivului **brevis** „scurt“.

Revin, în încheiere, la **noiembrie** : pe lîngă brumar i se mai zice şi **promorar**, cu un derivat din **promoară**, veche şi pitorească variantă pentru **promoroacă**.

G. I. TOHĂNEANU

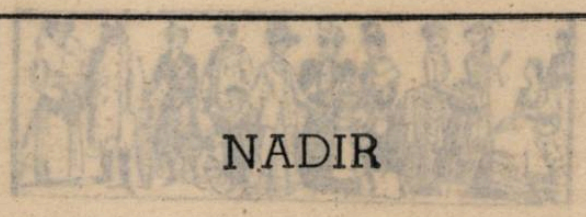

NADIR

SIMION MIOC

AFORISME ÎN METAFORE

— Orice sacrificiu moare în lamura luminii sale.

☆

— Gradul superlativ al iubirii ar fi să poţi spune femeii: eşti fata sufletului meu.

☆

— Prin ce miracol ne desprindem fără umilinţă de materia degradată din noi?

☆

— Armonia rămîne un ideal în cascada patimilor noastre.

☆

— Prieteni-duşmani, bine-rău, iubire-ură, — un văl de ceaţă în întomnarea noastră.

☆

— Nu ştim nimic esenţial şi totuşi persistăm, insistăm în a trăi.

☆

— Oboseala e semnul înţelepciunii trupului nostru.

☆

— În tăcerea înspăimîntătoare a singurătăţii, rîsul este o salvare?

☆

— Pulsaţia sîngelui, mareea mărilor: ritmarea cosmică. Ce este „dincolo"? Tot un cuvînt: haosul...

☆

— Nimeni nu ascultă: toţi se afirmă. De ce? N-au Timp.

☆

— Vorbeşti prea mult, iubito... Cum poţi să-ţi uiţi toate mizeriile trupului?

☆

— Prin muzica lui Mozart, melancolia noastră devine translucidă...

☆

— Ochiul este culcuşul sferic al luminii dinafară sau din noi?

☆

— Dacă n-ar fi limita epidermei, ne-ar podidi lacrimi de sînge...

☆

— Obrăzarul fiecăruia cîte măşti întreţese?

☆

— Din nefericire, doar între cap şi c... se poate înscrie sfera armoniei umane. Nu aşteptaţi numai binele de la omenire!

☆

— Cine, în vremea noastră, mai poate parcurge „drumul" de la umilinţă la armonia cunoaşterii?

☆

— În Amor, oamenii au două stele călăuzitoare: nostalgia lui Tristan şi insaţietatea lui Don Juan. De la fiecare, pentru fiecare...

☆

— Am împînzit şi vom împînzi Terra cu creaţii şi construcţii minunate şi trainice. Din păcate, nu am reuşit să aruncăm o punte esenţială spre Celălalt.

☆

— Bacovia este un Eminescu restrîns la senzaţie, dar pe care o dilată, halucinatoriu, estetizînd pînă la Angoasă.

☆

— Orice cuplu este înconjurat de „grija" instinctuală a părinţilor, de invidia celor care îi rîvneau pe ea sau pe el, de iresponsabilitatea binevoitorilor şi a prietenilor.

☆

— Muzica se plasează la hotarele dorinţei, disciplinei şi duplicităţii De linia ei armonică se agaţă toţi „deficitarii". Divină posibilitate de „înălţare" pentru cei ce pot să asculte.

☆

— Goga se află printre romanticii întîrziaţi ai Europei, orchestrînd, după o retorică ştiută, mila creştină faţă de conaţionali. Astfel bardul se apără de singurătate, oficiind.

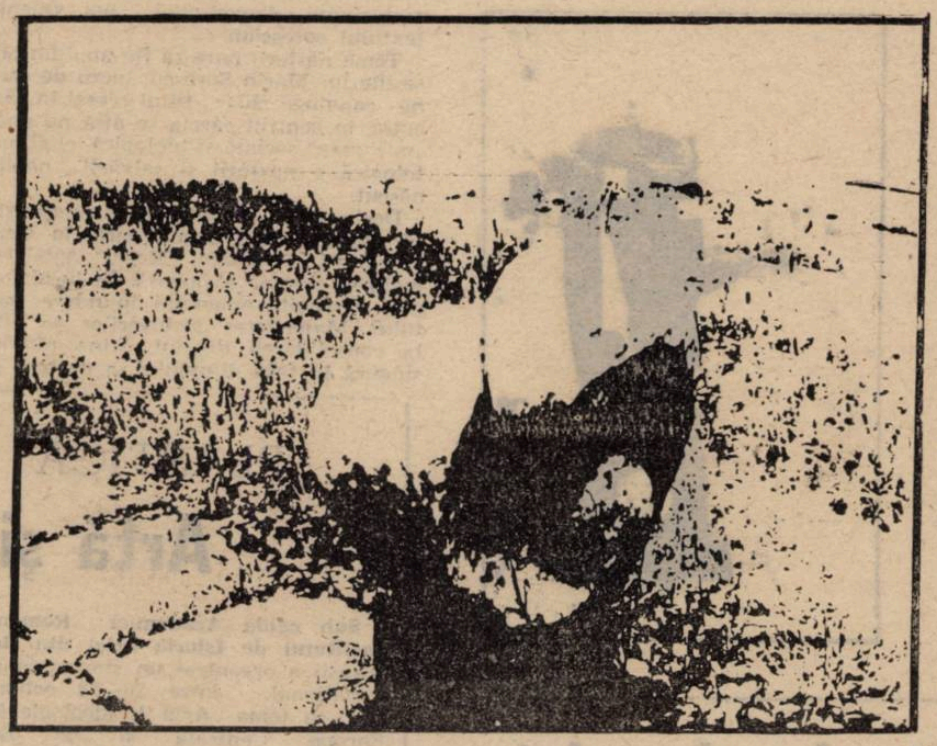

☆

— Erosul se reduce (ne place sau nu ne place) la imaginea ginganiei ce îşi îngurgitează partenerul în finalul acuplării. E legea dură a procreaţiei; el şi-a împlinit rolul. Restul e trucaj istoric...

☆

— Cît de scump „plăteşte" fiul unui geniu, manifestat în orice plan spiritual — chiar dacă el însuşi este o excepţie —: acumulările genetice sînt privite de cei mulţi şi incapabili de diferenţieri stilistice prin prisma (modelul) Tatălui; mai ales dacă fiul duce mai departe înzestrarea acestuia.

— În lipsa comuniunii, oamenii din toate vremile propun dia-logul, eludînd faptul că, esenţial, acesta este un surogat, e rezolvare existenţială doar utilă. Logosul e unic, manifestat multiplu în „familiile" spirituale.

☆

— Singurătatea este crucea insulei întipărită în genă. „Norocul" nostru: ne multiplicăm în filele unei Cărţi, pe care o parcurge, plictisit, Golul sau Dumnezeu.

☆

— Sunt singur în Noapte. Afară şuieră vîntul o simfonie în crescendo, pe nevăzute coase. Consoarta doarme, sforăind uşor. — Asta nu e poezie, zic x, y, z. — Sunt cu totul de acord cu domniile voastre, stimabililor. Aceasta e curgerea amară şi adevărată, dincolo de mine şi de tine, uneori, prin noi. Dumnezeule, nu ne părăsi!...

☆

— „Suferinţă tu, dureros de dulce..." Ce tăpşan luminos, dar pustiitor şi nimicitor... Acolo, secunda spirituală trece prin fibră, muzicalizînd-o...

☆

— Rămîn pe noptieră foaia (scrisă pe jumătate, pe sfert ori goală), ochelarii şi condeiul. Le va ridica fiul (mare noroc pe cel care îl are). Restul e tăcere (spune Hamlet) şi uitare (murmură Hamletul nostru, Eminescu: „Deci cum voieşti tu poţi urma cărarea, / Fii bun şi mare, ori pătat de crime, / Iar moştenirea ta şi-a tot: uitarea" Ori cîte stele..., 1877—1879).

(urmare din pag. 3)

Vremuri de criză, monşer...

cu un prietin, trece vremea; şi cînd mă-ntorc... gata." Întîmplător, eroul nostru află de la moaşa, ce tocmai trecea pe acolo, că i se născuse un băiat. Complimentat de către narator, proaspătul tată, deloc nerăbdător să-şi vadă odrasla nou-născută, reia firul discuţiei, parcă şi mai „preocupat" de viitorul ţării.

Cazul nu e singular, exemple de acest gen se întîlnesc frecvent în **momentele şi schiţele** lui Caragiale, ele dovedind, pe lîngă deschideri în zonele abisale ale omenescului, şi o extraordinară capacitate de a revela un anume specific al nostru ilustrînd exemplar ideea lui Mircea Eliade că, probabil, niciunde pe glob nu se face atîta politică pe metru pătrat, ca la noi. Că este aşa ne-o demonstrează cu prisosinţă criza post-revoluţionară prin care trecem şi pe care, ca şi eroii lui Caragiale, încercăm s-o exorcizăm printr-o agitată viaţă politică; cu atît mai mult cu cît între epoca scriitorului şi perioada ce-o străbatem există asemănări, fiind vorba tot de un proces de tranziţie, chiar dacă în sens invers.

Opera lui Caragiale reflectă o criză de creştere, de europenizare a societăţii româneşti, fenomen denunţat, cum se ştie, de T. Maiorescu în teoria sa despre formele fără fond, criticul socotind instituţiile împrumutate din Apusul Europei ca pe nişte plante răsădite într-un pămînt nepregătit încă să le primească. Caragiale avea însă o înţelegere mai limpede a lucrurilor, o explicaţie mai pertinentă, ce-şi păstrează şi azi actualitatea: „Nu, hotărît; neamul acesta — îi scrie el lui Vlahuţă — nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pîn-acuma dospit cumsecade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frîntă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sînu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimini...". În aceeaşi scrisoare el elogiază „puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă de-abia pe departe începe a-şi simţi importanţa în lumea europeană" şi — în continuare — face precizări ce n-ar strica să fie cunoscute şi de contemporanii noştri: „de aceea este aşa de greu de-nţeles teama ce o au unii de «înstrăinarea neamului românesc», de «alterarea spiritului naţional», de... «pierderea românismului»!... Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata!...". După aceste accente ironice, finalul scrisorii e de un patetism rar întîlnit la ultra-lucidul Caragiale: „Să se prăpădească neamul românesc? Dar întoarcă-se Oltul şi Mureşul d-a-ndăratele către obîrşia lor în creierii Munţilor Ciculuí, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrînd cu minte, aşteptînd cu răbdare vremea cînd să dea şi el culturii şi civilizaţiei europene concursul lui specific, pe cît va fi fost înzestrat pentru asta de pronia cerească — fiindcă, oricum ne-om învîrti şi ne-om răsuci noi, oamenii, legile cari străpînesc mersul omenirii tot în mîna proniei sunt şi trebuie să rămînă" (**Opere**, IV).

Aşadar, Caragiale ne invită indirect să-i citim opera cu mai mare băgare de seamă, într-un spirit pe care l-a încercat, cu o strălucire unică în mînuirea paradoxelor, G. Călinescu. Autorul **Istoriei literaturii române** găseşte incorectă interpretarea maioresciană a formelor fără fond, deoarece criticul Junimii „confundă fondul sufletesc cu depozitul obiectiv al cunoştinţelor, cu instrucţia". Or, scrie Călinescu în **Domina bona**: „Un profesor care cunoaşte pe degete sistemele de filozofie nu-i şi un filozof, iar Böhme, cizmar şi vînzător de mănuşi de lînă fără erudiţie, era filozof, fiindcă gîndea. Prin urmare, fondul este gîndirea". În baza acestui raţionament, iată cum îl vede criticul pe Nae Caţavencu: „Fără îndoială că frazeologia lui Caţavencu este ridiculă. Din punct de vedere al instrucţiei, el nu ştie lucruri elementare şi chestiunea cu faliţii care ne lipsesc e lamentabilă. Dar ce delir de «idei»! Pentru întîia dată un român întrevede politica ţării filozofic şi ştiinţific. Că expoziţia ideilor este extravagantă nu importă, fundamental este că eroul trăieşte mari senzaţii ideologice. El a intuit sensul cîtorva noţiuni (progres, raţiune, economie, cultură, cugetare liberă), rămînînd deocamdată în faza lirică. Beţia lui nu-i de cuvinte, ci de idei. Lipsit de erudiţie, Caţavencu gîndeşte cu mijloace proprii. Cînd îşi va da seama de erorile materiale şi se va informa la o bună şcoală, atunci el se va numi Maiorescu. Dar şi exaltaţia ideologică va dispărea. Caţavencu va deveni profesor. Un Caţavencu ilustru este Haşdeu, care porneşte în toate direcţiile, delirînd fără erori vizibile de stil, nu mai puţin haotic, beat de a lua cunoştinţă de tainele universului. Haşdeu era un romantic, Caţavencu e şi el romantic" (**Principii de estetică**, 1968).

Citind cele de mai sus, ne revine inevitabil în minte imaginea politicianului de care vorbeam la începutul însemnărilor de faţă. Şi el trăieşte liric beţia unor mari idei: democraţie, economie de piaţă, stat de drept, intrare în Europa etc. Ca şi la Caţavencu, insuficienţa lui (ar zice Călinescu!) e deocamdată una stilistică şi gramaticală, fondul său haotic nu s-a decantat încă în concepte clare. Cînd se va produce această minune — nu putem şti cu certitudine. Sigură însă e prezenţa lui Caragiale printre noi; acum, la opt decenii de la intrarea scriitorului în nemurire, spiritul său ne bîntuie mai viu ca oricînd, îndemnîndu-ne să ne regăsim pe noi înşine într-o istorie mai zbuciumată şi mai imprevizibilă decît aceea pe care o trăise şi o evocase el cu atîta strălucire.

SPECTACOL — DECOR

DONA JACINTA A SCENEI ŞI A VIEŢII

Dacă în seara zilei de 12 octombrie vi s-a părut cumva că timpul s-a oprit, nu vă grăbiţi să puneţi eticheta de „imposibil". Spus altfel, a fost oprit de către o prezenţă unică în preajma noastră.

JACINTA — invitată la Timişoara de prietena sa, Nicole Otto (sufletul şi creierul Centrului Cultural Francez) este o evreică, scundă, născută la Buenos Aires. Pînă aici, nimic extraordinar, nici măcar în îmbrăcămintea simplă, uşor cazonă. Un ochi atent însă, ar fi intuit ce va fi urmat, încă din timpul probei de sunet: chiar dacă nu începuse spectacolul, scena era deja pentru Jacinta totuna cu „acasă": profesionalism, siguranţă şi iar profesionalism. Apoi a fost

SPECTACOLUL — plin, cald, încărcat de emoţie. Fiind locul de întîlnire a trei culturi, Jacinta le trăieşte pe fiecare dintre ele cu aceeaşi intensitate. Argentina i-a adoptat familia ca o mamă iubitoare. Cu toate dramele de care au avut parte evreii — cea a dezrădăcinaţilor, cea a persecutaţilor, cea a dispăruţilor în război şi în lagăre — a venit încărcată această Femeie-a-scenei. A fost apoi, pe scenă, imaginea acelei Doña, împietrită cu fruntea sus, cu braţul drept aşijderea şi cu palma graţios relaxată într-un impetuos „Olé" sau într-un unic final de tango: Changchang (expresie aproximativ „furată" chiar din vocabularul Jacintei). Mai tîrziu, în 1977, Franţa, sensibilă la orice talent deosebit, îi devine a doua mamă adoptivă, după Argentina.

Cu toate că, la suprafaţă s-ar putea vorbi despre trei Jacinte, în profunzime şi în realitate, acestea există contopite întruna singură, însă fiecare dintre ele individualizată în interiorul acestei unităţi. Şi totuşi, praful Pampei ridicat de paşii frenetici ai tangoului nu poate să ascundă ochilor Steaua lui David de pe umărul Doñei, stigmat dulce şi amar deopotrivă.

UNITATE — a fost şi între Doña-Jacinta-a-scenei şi public. Acesta, hipnotizat şi perplex în mai puţin de zece minute, nu s-a mai putut opune valurilor de căldură, pasiuni şi dureri ce veneau dinspre scenă. Jacinta s-a lăsat pradă acordurilor pasionale şi fatale ale tangoului argentinian, pentru ca, după puţină vreme, să plonjeze în profunzimile armoniilor kabale ale unor melodii evreieşti. Venită la rampă, Doña-scenei a oferit refrenul unui cîntec, spre a fi cîntat de toată lumea. Şi aşa s-a şi întîmplat. În acest moment nu se mai putea vorbi doar despre spectacolul Jacintei. Jacinta era un spectacol. Pentru că ea nu cînta numai. Cînd vorbeşte, cîntă, din tot corpul şi prin toate gesturile. Spectacolul ei este unul total: recită povesteşte, rîde, dar tot timpul comunică.

Raul DUDNIC

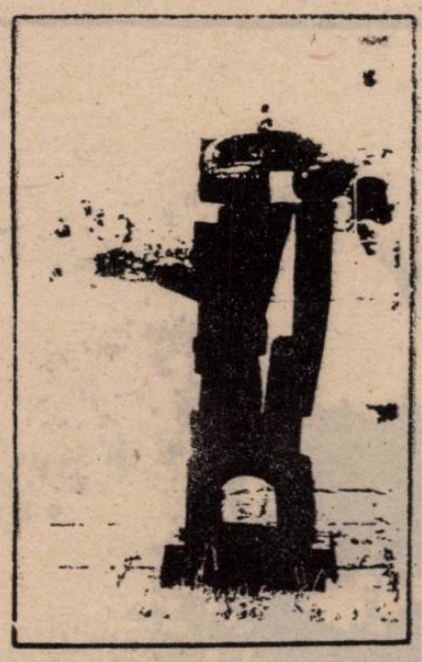

TEATRU

ÎN PREMIERĂ LA TEATRUL NAŢIONAL DIN TIMIŞOARA

MOARTEA CA NAŞTERE

Cu toate calităţile sale literare ce te pot fascina la lectură, a pune în scenă „Matca" lui Marin Sorescu pare totuşi a fi un gest temerar. Pentru că, aşa cum s-a mai remarcat, multor texte ce excelează în virtuţi literare (cea mai mare parte a teatrului lui L. Blaga, mai toate piesele lui D.R. Popescu sau Marin Sorescu) le lipseşte teatralitatea. În ciuda acestui fapt, din anul apariţiei şi pînă la actuala premieră (ce a coincis cu deschiderea stagiunii Naţionalului timişorean), „Matca" — parte a trilogiei „Setea muntelui de sare" — a avut parte de numeroase viziuni interpretative şi regizorale. Actuala punere în scenă (dir. caietul-program aflăm că ea reprezintă debutul regizoral al Alexandrei Gandi) nu este ceea ce s-ar putea numi un spectacol antologic, dar este şi departe de a dezamăgi. Din punctul de vedere al mizanscenei propriu-zise, regizoarea merge cu inteligenţă şi discreţie pe urmele dramaturgului, descoperind noi valenţe textului sorescian.

Tema naşterii pare să fie una din obsesiile lui Marin Sorescu, lucru de care ne convinge chiar titlul piesei în discuţie, în centrul căreia se află nu doar „misiunea" socială şi biologică, ci şi ontologică a naşterii şi salvării noului născut.

Deci: o tînără femeie se pregăteşte să nască pentru prima oară, în timp ce alături, un bătrîn, „Mosul" (tatăl femeii) se chinuie să moară. În jurul lor, ploi nesfîrşite ameninţă înundarea satului. Majoritatea locuitorilor se află la consolidarea digului. Irina rămîne singură în faţa diluviului, a naşterii şi morţii. Eroina e pusă în faţa unei situaţii tipic soresciene, asemănătoare celor pe care teatrul nu le poate suferi: „Niciodată la teatru n-am putut suferi situaţiile limită. Pui un personaj în faţa pericolului iminent şi după aia te ţii scai de catastrofă. O umfli, o pompezi mă rog. Tot pompezi şi gonflezi pericolul iminent" (Marin Sorescu, „Matca").

Mosul moare în timp ce copilul Irinei se naşte, apoi moare şi ea, încercînd să-şi salveze pruncul de valurile ucigaşe (ţinîndu-l ridicat pe braţe deasupra capului). După cum au mai remarcat şi alţi cronicari, în loc de o naştere şi o moarte avem de fapt o naştere şi două (trei) morţi căci, dincolo de planul simbolic al finalului piesei e greu de înţeles cum se va salva singur copilul.

Pentru oricine s-ar încumeta să-l interpreteze, rolul Irinei se dovedeşte o partitură deosebit de dificilă, dar, printr-o prezenţă scenică judicios măsurată, conturată cu fineţe şi dezinvoltură, actriţa Alina Secuianu nu ratează ofertele pe care textul i le pune la îndemînă. Damian Oancea, în rolul moşului, îngroşînd uneori prea mult nu răspunde pe de-a-ntregul aşteptărilor.

Pare-se că în această nouă stagiune teatrul timişorean a „păşit cu dreptul". Dar nu putem să nu remarcăm cu această ocazie, că repertoriul său, inegal sub raport valoric, se cere mult îmbunătăţit.

AURORA MĂRGEANU

DANS

Cpinteala zborului

Fără îndoială, una dintre calităţile spectacolului „Canard Pékinois" al lui Josef Nadj a fost originalitatea. Un spectacol trist şi dur, în care creatorul nu a menajat cîtuşi de puţin sentimentele şi ochiul spectatorului. Nadj explică: „Canard Pékinois este o serată în jurul unei mese cu nişte personaje care visează să plece şi să mănînce felurile cele mai exotice de mîncare — un alt fel de a pleca — în China, lucru imposibil, interzis de politica ţărilor fostului bloc comunist".

Spectacolul a fost foarte pămîntesc. El s-a desfăşurat pe pămînt ca element concret, elementul celest, opus celui teluric aparţinînd într-o caraghioasă identificare cu China. Între acesti doi poli are loc opinteala zborului.

Marcat de prima parte a vieţii petrecută în Europa de Est, nu se putea ca spectacolul creat de Nadj să nu fi purtat amprenta acestei traume: tonurile cenuşii ale costumelor cu croiala învechită, un aranjament scenic dezolant şi, peste toate acestea, gesturile tragi-comice ale dansatorilor. A fost foarte puţină graţie în mişcările călătorilor scenei, iar cînd aceasta a apărut, a apărut sub masca parodiei.

S-ar putea spune că acţiunea a fost plasată în sfera inconştientului — refulări, complexe, instincte primare. Cum nu a existat graţie aşa nu a existat nici melodie. Fondul sonor a fost o aglomerare de fragmente de muzici — bongosuri, timpane şi cinele. Din cînd în cînd melodia apare ca tînguirea unei melodii populare armene sau a unui ciardaş care se derulează fragmentat pe fondul unui sunet de frecvenţe joase, trimitere fără echivoc la sfera inconştientului.

Suplinind absenţa unei muzici curgătoare printr-o expresivitate deosebită, Nadj a reuşit să evidenţieze fiecare gest, fiecare expresie a feţei sau unduire a trupului, în aşa fel încît ele devin pline de semnificaţii. Se poate spune că fiecare secvenţă a fost un tablou de cîteva clipe. Un tablou suprarealist, continuu şi fluid, real şi trist, aducător aminte de o perioadă dureroasă a vieţii noastre, nu de mult sau nu de tot apusă.

Acestea au fost cîteva impresii lăsate de spectacolul „Rata Pekineză" al lui Josef Nadj, jucat la Opera din Timişoara, în seara zilei de 23 octombrie, organizat, aşa cum ne-am obişnuit deja, de către Nicole Otto şi Centrul Cultural Francez şi care, alături de spectacolele de dans anterioare („Noir Salle", „Grâce" şi „Carmen") vine să completeze proiectul „La Danse en Voyage".

Se poate afirma de acum cu certitudine că numele Centrului Cultural Francez prezent pe antetul afişelor reprezintă o garanţie a calităţii.

Raul DUDNIC

PLASTICĂ

Artă şi ideologie

Sub egida Academiei Române, Institutul de Istoria artei din Bucureşti a organizat un simpozion internaţional, între 26—28 octombrie, cu tema „Artă şi ideologie în Europa Centrală şi de Est din 1945". Aşadar, o temă la modă, dar care se impune totuşi spre a fi studiată cu o detaşare critică. Pătrunderea comunismului în ţările centrale şi est-europene a determinat crearea unei arte oficiale, născută din prescripţiile noii puteri „proletare". De momentul de debut al aşa-numitului „realism socialist" s-au ocupat o parte dintre cercetători, care au încercat o prezentare succintă, argumentată cu imagini, a acelei perioade.

Efectele neaşteptate ale „erei perestroika" sînt analizate, pe baza elocventelor imigini, în lucrarea **Destabilizarea şi destalinizarea monumentelor sovietice în era perestroikăi**, susţinută de profesorul Universităţii din California, Albert Boime. Renumit cercetător, Boime este autorul studiului „Academia şi pictura franceză în secolul al XIX-lea", cercetare fundamentală pentru decodificarea structurii învăţămîntului artistic în secolul trecut, cu valoroase referiri la arta franceză. Referatul său, document şi incitant prezentat, a pus în lumină aspectul aproape „sacru" al fiecărei ideologii care îşi crează propriii săi idoli, transformîndu-i într-un mit dincolo de moarte (vezi mumia lui Lenin). Perioadelor de ascensiune ale culturilor personalităţilor politice le corespund perioade de respingere, de contestare repetate şi ele cu o anume periodicitate în istoria culturii: monumentele publice demolate în timpul Revoluţiei franceze, dar şi în zilele noastre, cînd asistăm la spectaculoasa demolare a coloşilor, ce păreau eterni, ai „realismului socialist".

Efectele totaltarismului, cu diferitele sale nuanţe, au fost tratate şi de celelalte lucrări: Boris Danailov (Bulgaria) **Totalitarism şi situaţia artistică post-totalitară în Bulgaria**, Alina Şerbu (România) **Academism pseudo modern: arta societăţilor totalitare**; Sanda Agaldi (SUA) **Efectele Cortinei de Fier în istoria artei: Cazul Germaniei**. Călin Dan (România) **Opoziţia iluzorie** (cu referiri lo arta românească din anii '80), sau Nadya Medneva (Bulgaria) încercînd să reprezinte cele mai noi tendinţe în arta bulgară a aceleaşi perioade. Avansînd o explicaţie pentru fenomenele artei din aceeaşi regiune, Magda Cârneci a susţinut referatul **O altă imagine a Europei Centrale şi de Est**. În sfîrşit, denunţînd ca pe o permanetă apropiere între **Artă şi Putere în SUA**, prof. David Antin de la Universitatea din California îşi susţine demonstraţia cu referiri la pictorul american Mark Rothke.

Referatele susţinute în cele două zile, cît a durat simpozionul, au reuşit să contureze o imagine nuanţată asupra mixtiunii politicului în artă, inventariind relaţiile dintre artă şi putere. La închidereo lucrărilor, a avut loc vernisajul expoziţiei „Artă şi ideologie" organizat din iniţiatva cîtorva tineri artişti, la Muzeul Colecţiilor.

Ileana PINTILIE

PICĂTURA DE CUCUTĂ

FIINŢA INDIRECTĂ

Nevoia de comunicare — irespresibilă, dar şi imposibilă în lumea noastră — devine locul de intersecţie al monologurilor interioare exhibate în varii situaţii. Specialiştii din ţări superdezvoltate trag semnale de alarmă asupra izolării individului de societate, al celibatului chiar, ca factori ai creşterii morbidităţii. Spunînd aici, „lumea noastră" am absorbit prin sintagmă întreg conţinutul acestei „comunicări interumane" fără de care n-am mai fi noi, n-am mai fi ea, ci ne-am situa într-o formă galopantă de alienare.

Arareori îţi va fi dat să vezi pe uliţele unui sat un om hălăduind pe înserate cu ochii îndreptaţi spre cer, într-o disperată contactare a unui „cineva" sau „ceva" de dincolo de lumea lui, căruia să-i spună păsul său. În oraşe, în schimb, te împiedici de ei. Absolutul eter dă aici consistenţă terestră insulei de singurătate a fiecăruia dintre necăjiţii abstinenţi, care, în lipsa unui viciu la îndemînă, încearcă să lege o conversaţie cu orice fel de Dumnezeu. Mi-a fost dat să aud într-un troleibus întrebarea unei fetiţe de vreo trei, patru ani: „Dar oare Dumnezeu crede în el?", şi tot într-un mijloc de transport în comun replica unui tînăr: „Cînd n-ai încredere în nimeni, te bucuri de o anume siguranţă". Mi se par semnificative ambele şi cu o profunzime filosofică neaşteptată, cîtă vreme oricine ştie că pentru a putea accede la Dumnezeu, El trebuie înainte de toate să-ţi fi iertat păcatele. Dar nimeni nu-i poate da omului certitudinea unei absolviri totale, iar amăgirea solilocviului sub un cer acuarelic de octombrie, la ceasul serii e mai mult decît gratuită. Pe de altă parte, nimeni nu acceptă, că el, individul, e cel „scris", personajul, căruia prin definiţie îi e luată posibilitatea de a comunica vreodată cu autorul său. Există între paginile unei cărţi ca un biet rînd, sau cuvînt, sau literă, un „funcţionar" fără viitor, cu un trecut ambiguu şi aleator (numai venalii politicieni sînt capabili să-şi confecţioneze credinţe în biografii peste noapte) de unde îl ajung pînă la ziua prezentă doar amintirile de copilărie: adică vremile unei purităţi pierdute.

Dedublarea ia forma ideală a rezolvării acestei pendulări în căutarea unui confesor, a unui receptor capabil să-şi asume, ori măcar să asculte pînă la capăt drama povestită, îndoielile şi vinovăţia, cu condiţia de a nu emite judecăţi asupra celui ce se destăinuie (mărturiseşte). Chipul intim al omului de azi are o paloare siderală şi aerul incert al individului aflat la mijlocul distanţei dintre asceză şi atrocitate (ca act social eliberator). Ambivalenţă ce-i pune la îndemînă toate variantele şi măştile personajelor posibile caracterului său. Încet, dar sigur, devine ceea ce Cioran numea într-un eseu al său „o fiinţă indirectă". Fiinţă ce se leapădă informaţiei reci, propagată de mass-media pînă la o limită, dincolo de care devine inert în faţa realităţii. Aşa ajunge ca pînă şi dumnezeul căutat de el să fie tot o fiinţă indirectă. Angoasa, starea perpetuă de nelinişte îl aruncă mai departe, peste pragul oricărei posibilităţi de comunicare şi, în timp, reuşeşte performanţa (nerealizată de antecesori) de a deveni chiar pentru sine o persoană străină, un fel de oglindire distorsionată de subiectivism. Oglindirea cu o dublă acţiune (centrifugă şi centripetă), ce blochează fiinţa undeva, deasupra singurelor pronume posibile: EU, TU, EL, sub figura unui ins crispat de incapacitatea unei comunicări directe, sincere, aflat în imposibilitatea de a emite (din prudenţă sau frică) gîndurile ce i se formulează coerent în monologurile sale interioare, conştient de iresponsabalitatea părinţilor ce i-au dat viaţă, asupra cărora se poate răzbuna, fie prin repetarea iresponsabilităţii procreerii altor fiinţe, fie, prin aceea a autosuprimării.

În evenimentele din 1989, oamenii au descoperit doar că frica poate fi învinsă prin moarte. Doi ani mai tîrziu se deşteaptă într-un spaţiu al angoaselor de tot felul, unde frica le paralizează din nou pînă şi voinţa iresponsabilă a acelui A NU FI! Devenit pentru sine o fiinţă indirectă îl repudiază din egocentrism şi pe Dumnezeu şi începe să-şi aştepte nenorocirile, dostoievskian, ca pe nişte binefaceri.

Paul EUGEN BANCIU

TOP

NOVEMBER RAIN

Mi-e tot mai greu să asociez toamna cu tainicul văl al bucuriei care mă învelea în culorile pastelate ale arţarilor şi mă îmbăta cu mirosul frunzelor arse în curţile oamenilor. Numai în aceste zile m-au întristat cîteva veşti. S-a stins din viaţă modestul **Roger Miller**, exponent de marcă al muzicii Country. Născut la 2 I 1936, acesta va debuta în 1958 alături de Ray Price impunîndu-se rapid graţie unei voci inconfundabile. Doi ani mai tîrziu, Roger Miller va înregistra compoziţii semnate de Kristofferson figurînd în clasamentele vremii cu mai multe titluri ale unor piese „cu bătaie lungă" (Evergreens). Mai mult ca Engine Nr. 9; Walking In the Sunshine; Little Green Apples, a „prins" la un public de toate vîrstele acel cîntec de neuitat, numit **„King of the Road"**, înregistrat în 1965, piesă de referinţă în compartimentul sunetului de Nashville. Miller va compune şi muzica filmului „Huckleberry Finn", şi cine ştie dacă atmosfera cărţii lui Mark Twain şi-ar fi găsit o mai potrivită traducere în sunet decît cea intitulată de cel despre care de acum încolo vom vorbi la trecut, aşa cum facem cînd ne amintim de **Del Shannon, Roy Orbison, Jim Reeves** şi cîţi alţii ● Tot la trecut vom vorbi despre soţii Aldea Teodorovici, artişti **români** pentru care versul eminescian însemna candela nestinsă a virtuţilor acestui popor prea bun şi prea bătut de soartă. Fie-le ţărîna uşoară şi Dumnezeu să-i ierte. ● Dar, dincolo de lacrimile acestei toamne, să încercăm o succintă trecere în revistă a unor evenimente, legate de luna noiembrie. În 2 XI 1957 are loc premiera filmului „Jailhouse Rock", cu **Elvis Presley** în rolul titular ● În 5 XI 1942 se naşte **Paul Simon**, cel care, mai tîrziu, împreună cu Art Garfunkel va alcătui un tandem de aur. Revenim, spre a aminti că şi alţi artişti s-au născut în această lună. Este vorba de **Adamo** (1 XI 1943); **Keith Emerson** (2 XI 1944); **Glenn Frey** (ex-Eagles, 6 XI 1948); **Johnny Rivers** (7 XI 1942); **Tom Fogerty** (9 XI 1941); **Neil Young** (12 XI 1945). Un alt eveniment memorabil al lunii noiembrie: pe 12 XI 1973, formaţia **Queen** porneşte în primul turneu britanic alături de grupul Mott the Hoople ● În 27 XI '43 se naşte Hendrix...

Petru UMANSCHI

FILM

OBSEDANTELE FRONTIERE (!)

L'Aria serena dell' ovest, de Silvio Soldini; **cu: Fabrizio Bentivoglio**, Patrizia Piccinini, Antonella Fattori, Ivano Marescotti, Italia, 1990

Iunie, 1989. În vreme ce pe toate lungimile de undă se transmitea ştirea incredibilă a masacrului din piaţa Tien An Men, la Milano vieţuiesc paşnic patru personaje ale căror drumuri se intersectează într-o bună zi din pricina unei agende pierdute. Un tînăr etnolog îşi cîştigă existenţa făcînd anchete stupide pentru un producător de parfumuri. O infirmieră excentrică îşi îneacă tristeţea orelor de spital inventariind barurile de noapte ale oraşului. Un cercetător între două vîrste, sătul de compromisuri şi rapoarte false, dezertează de la servici şi-şi neglijează datoriile conjugale. O traducătoare exasperată de carierismul bărbatului se refugiază într-o cameră de hotel

Paşii se încrucişează fără să se întîlnească, ochii se privesc fără să se vadă, la telefon răspund invariabil voci monotone, înregistrate pe casetă. Progresul deşănţat al mass-media a ucis posibilitatea oricărui dialog între spirite. Indivizii nu mai comunică prin vorbe simple, omeneşti, ci prin anchete, interviuri sau sondaje de opinie. Bietele lor vieţi s-au văzut concesionate pe termen lung presei de scandal. Infirmiera descoperă cu uimire pe aceeaşi pagină de ziar două ştiri senzaţionale relatînd întîmplări tragice provocate involuntar chiar de ea. O lume într-un fapt divers.

Chiar dacă soarta nu pare să le fi rezervat mari surprize, cei patru pîndesc fără încetare, obstinat şi metodic, întîlnirea cu Norocul. Un biet cîştigător la loto, o agendă găsită în lada de gunoi, sînt, fireşte semne încurajatoare, care le permit să forţeze mîna destinului: în vreme ce la radio se aude că ar fi căzut zidul Berlinului etnologul se pregăteşte să studieze obiceiurile unui trib pe cale de dispariţie dintr-un arhipelag din Pacific, iar infirmiera îşi compune un nou look şi proiectează escapade romantice la Paris.

Cînd totul arată a se fi decis şi cînd marea evadare pare să le fi reuşit tuturora, aerul paşnic al Vestului sfidat o clipă, îşi ia revanşa: în ultimul act al dramei, personajele răzvrătite îşi ocupă ascultătoare locurile indicate iniţial de regizor, mulţumite că au putut smulge totuşi o binemeritată normă de sfîrşit de an. Decembrie 1989. Etnologul şi-a abandonat proletara Renault 4 şi urcă la volanul unei luxoase SAAB, oferită generos de patronul firmei de cosmeticale. Promovată din saloanele spitalului într-un elegant centru de recuperare, infirmiera inspiră adînc aerul serii şi închide liniştită ochii în penumbra noului apartament. Televizorul uitat deschis transmite în continuare imagini de la manifestaţiile anticomuniste din Timişoara. În cameră se face întuneric.

Patru personaje se zbat cu graţie să-şi încropească o istorie. În imediata lor apropiere curge, neauzită Istoria.

Aflat la primul său lung metraj regizorul italian îşi intrigă publicul instalat confortabil în fotoliul sălii de cinematograf, spectatorul are brusc senzaţia că binecunoscutul aer al vestului a devenit irespirabil. Prin faţa ochilor îi defilează spectacolul propriei existenţe, cu tot grotescul şi sordidul şi absurdul ... cotidian. Cînd tînăra din Siena se declară dezrădăcinată la Milano bărbatul aflat în plin avînt al carierei e cuprins de o sfîntă indignare: „Doar n-ai pretenţia să renunţ la un asemenea servici pentru angoasele tale metafizice?!" Nu, aşa ceva omul de afaceri — care pîndeşte în orice ... veritabil — nu înţelege: el nu are organ pentru nelinişte şi deci n-o poate admite la cei din jur. Cît despre metafizică. Privind scena îţi vine în minte afirmaţia lui Cioran: „Orice occidental neliniştit te duce cu gîndul la un erou dostoievskian care ar poseda un cont în bancă"

Corina CIOCÂRLIE

Voi desena,

(urmare din pag. 16)

nii sînt flămînzi, întotdeauna, chiar şi atunci cînd sînt sătui": începe invadarea teritoriului. Acesta e avertismentul broaştei în acest caz particular. Dar se referă, desigur, la comportamentul general, la faptul că fiinţele umane n-au fost niciodată atît de bine informate despre problemele pe care noi înşine le-am creat. Într-o oarecare măsură noi avem chiar şi mijloacele de a rezolva aceste probleme. Dar nu le folosim. Nu sîntem capabili să aplicăm cunoştinţele pe care le avem pentru a trage concluzii eficiente.

— UNKENRUFE este despre un fel de întoarcere acasă. Ce înseamnă acasă pentru dumneavoastră?

– Cred că în secolul nostru acasă este întotdeauna ceva pierdut. Am discutat asta îndelung cu Heinrich Böll. Eu am vorbit despre patrie, şi ca regiune politică, pe care am pierdut-o ca rezultat al războiului. E o chestiune total pierdută sau, mai degrabă, stabilită de alţii, în principal din Polonia de răsărit, care ştiu că şi-au pierdut propria lor ţară. Iar Heinrich Böll, care a crescut la Köln, a spus: Şi eu am pierdut Köln-ul. Köln-ul de azi nu e Köln-ul dinainte de raidurile aeriene. E un Köln diferit. Iar aceste schimbări rapide ale mediului copilăriei noastre, prin reconstrucţie, construire pe un teren ce era teren agricol acum un deceniu, şi altele, duc spre un sentiment constant al pierderii căminului.

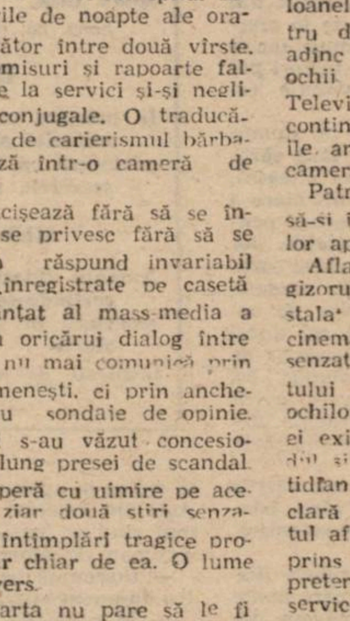

— Ce veţi face după această carte?

— Voi desena. Voi pregăti un nou manuscris. Nu mă voi grăbi. Voi citi. Poate voi călători la anul. Nu va fi o călătorie turistică, ci o călătorie adevărată. Voi vedea America de Sud, Nicaragua de azi, Cuba

— Veţi împlini 65 de ani anul acesta. Aveţi vreo dorinţă de ziua de naştere?

— Să nu rămîn vreodată fără cerneală.

GÜNTHER GRASS LA 65 DE ANI

VOI DESENA, VOI CITI NU MĂ VOI GRABI

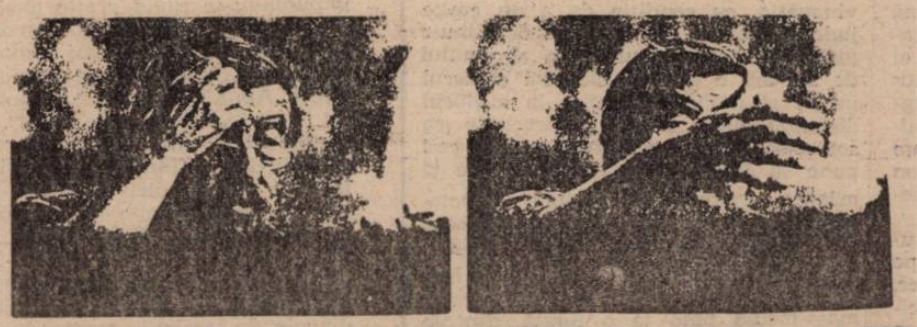

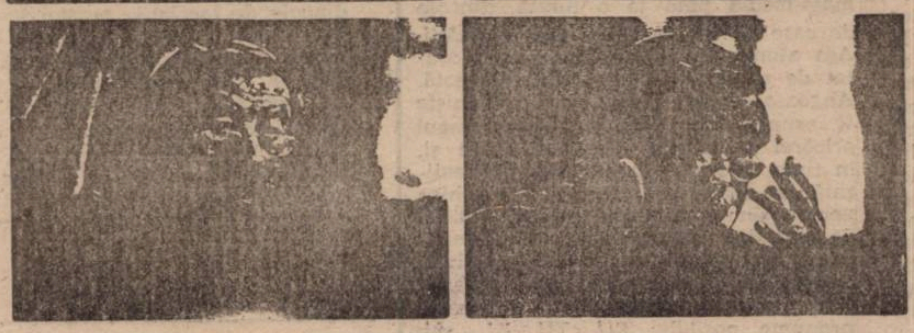

— De ce scrieți ?

— De ce scriu, de ce desenez ? Asta-i calea — singura posibilă pentru mine — de a mă confrunta cu lumea, cu mine însumi. Cînd scriu sau desenez simt cine sînt, mă simt viu.

Apoi mai e un aspect legat specific de Germania și de temele pe care le abordez. În privința temperamentului și a talentului meu, sînt, clar, o persoană care tinde spre un ludism estetic, incluzînd aici jocul cu limbajul. Apoi a apărut problematica germană : povara războiului pe care l-a început Germania, dus într-un mod criminal, și pierdut, și povara mea personală-am crescut în cadrul organizației Tineretul lui Hitler. Toate acestea au însemnat faptul că talentul sprinten a fost echipat cu, să zic așa, o pereche de pantofi cu tălpi de plumb. Și asta s-a dovedit, în cele din urmă, a fi un lucru bun.

— Are scrisul aceeași semnificație pentru dumneavoastră, acum, ca în urmă cu 30 de ani, cînd lucrați la TRILOGIA DANZIG-ului ?

— Păi, să zicem că simburele de plăcere pe care mi-o dă scrisul s-a deplasat. Cînd scriam **Toba de tinichea** sau **Anii cîinești** simțeam că sînt tot timpul presat să termin, să nu cumva mor înainte de vreme. Se instala în mine o senzație de panică în anii mulți de scris, sau aveam sentimentul că îmi scapă aspecte ale vieții în timpul procesului de scriere. Aveam sentimentul că eu, ca individ, încetasem a mai trăi. Personajele pe care le inventasem mă mînau spre masa de scris, își impuneau viețile asupră-mi.

Apoi mai era și curiozitatea mea legată de modul în care va fi primită cartea cînd va fi gata. Acum e exact invers : deoarece critica literară și-a dat în petic în multe privințe, reacția față de cărțile mele nu-mi mai poate stîrni curiozitatea.

Pe de altă parte, am descoperit că lucrul cel mai bun în privința scrisului este scrisul însuși. Și asta rămîne așa chiar atunci cînd lucrez la a treia sau la a patra versiune, reordonînd, introducînd ceva nou, totul într-o stare de flux, cu ilustrări ce ies la vedere, totul devenind un test al tuturor priceperilor mele.

— Credeți că și-au pierdut cărțile sensul în societatea de azi ?

— Asta-i o teorie care a existat întotdeauna, exact cum a existat opinia curentă după care cărțile n-ar mai fi atît de importante, ca rezultat al existenței noilor mijloace de comunicare. Cred că oamenii citesc mai puțin și că numărul inculților în țările foarte avansate din punct de vedere industrial este în creștere. Este o problemă mai mult sociopolitică. O întreagă gamă de factori pot fi blamați pentru această evoluție retrogradă.

Dar va exista întotdeauna un număr de oameni care nu pot trăi fără cărți, care pur și simplu trebuie să citească, pentru care lectura este o confirmare a identității lor — așa cum e scrisul pentru mine — și care simt că viețile lor sînt îmbogățite și extinse de către cărți. Vor exista întotdeauna acești oameni, în ciuda existenței mijloacelor de comunicare și, cred, protestînd, cei tineri tot mai mult, împotriva mijloacelor de comunicare. Va exista un număr tot mai mare de tineri, prevăd, care se vor retrage din fața sastisfacției rapide oferite de un torent de imagini înspre cărți, deoarece cărțile îi solicită.

— Istoria are un rol în toate cărțile dumneavoastră. Și, pe lîngă cărți, istoria înseamnă, în viața dumneavoastră, politică, de zi cu zi chiar.

— Treaba a început cu primele discursuri electorale din '65, pe care le-am ținut sub motto-ul „Te preaslăvesc, democrație". E o idee din Walt Whitman. Nu sînt singurul scriitor care a avut ast fel de idei. Au existat mulți scriitori care au recunoscut că o democrație, sau o republică, nu poate supraviețui dacă nu există destui democrați și republicani pentru a-i conferi viață.

Eșecul Republicii de la Weimar, de exemplu, nu s-a datorat pur și simplu și exclusiv naziștilor și comuniștilor. Ambele aceste grupări au respins-o. Republica de la Weimar a eșuat pentru că nu au existat destui republicani care să se ridice în apărarea ei și s-o protejeze. Asta am încercat să fac eu. Nu în primul rînd ca scriitor, ci în calitate de cetățean, de citoyen.

— Înseamnă, azi, politica altceva pentru dumneavoastră ?

— În perioada cînd eram activ din punct de vedere politic — m-am întors de la Paris în 1961 — Willy Brandt era Primar Guvernator al Berlinului. El trebuia să se ocupe de mult mai multe lucruri decît de ridicarea Zidului. În exact același an, 1961, au avut loc alegerile. Adenauer a ținut faimosul discurs de la Regensburg în care l-a defăimat pe Brandt ca nelegitim și ca fiind un emigrant care s-a reîntors în Germania în uniformă străină. Acest fapt mi-a oferit un motiv în plus să mă ridic în apărarea cuiva, pentru că știam că o persoană care a devenit obiect de calomnie nu e capabilă să se apere singură niciodată. Acesta a fost un alt motiv.

Dar ceea ce a făcut posibil un astfel de lucru atunci îmi lipsește azi. Brandt a fost, poate, o excepție, fiind un politician care putea asculta. A fost un proces de conlucrare care mai tîrziu nu a mai fost posibil în această formă.

— E valabilă această situație numai pentru Republica Federală ?

— Nu cred că se aplică doar Germaniei. Cu cît politica a devenit mai mediocră, cu atît cei implicați simt că trebuie să se bazeze doar pe propriile resurse — după părerea mea, foarte limitate. Politicienii care realmente și-au lăsat amprenta asupra Europei postbelice au fost oameni ca Brandt, Bruno Kreisky, Olof Palme. Luîndu-i pe aceștia trei drept standard, nimeni, azi, nu se ridică la nivelul lor. Și toți trei, după cum am reușit să-i cunosc, Brandt și Kreisky mai mult decît Palme, au fost oameni care ascultau, în special Brandt. Au fost oameni care-și cunoșteau limitele, care știau că pot învăța ceva ascultînd din experiența unui filosof ca Jürgen Habermas sau a unui scriitor ca Grass.

— Este politica sau politizarea un scop legitim al literaturii ?

— Nu. Cu siguranță, nu. Așa că a trebuit să fac diferență clară în alegerea mijloacelor mele între romane, povestiri, nuvele și poezie, pe de o parte, și discursuri, pe de altă parte. Un discurs, dat fiind faptul că este o formă directă de adresare, este, de asemenea, o formă literară. Tratatele, eseurile și polemicile sînt și ele mijloace posibile de expresie politică.

— Dacă ar trebui să alegeți între a fi scriitor german sau scriitor european, ce ați decide ?

— În privința limbii, sînt scriitor german și sînt în elementul meu într-un mediu cultural specific. Dar în percepțiile mele, în părerea despre politică, mă consider european.

— Sînteți cunoscut și ați cîștigat renume ca autor al TRILOGIEI DANZIG, în primul rînd, al TOBEI DE TINICHEA. Noua dumneavoastră carte UNKENRUFE („strigătele broaștei râioase") este din nou localizată în Danzig. Înseamnă asta că avem acum o Tetralogie Danzig ?

— E foarte adevărat că prin această carte m-am reîntors la acel perimetru. Dar, în afara acestui lucru, am scris pentru prima oară o carte care nu se ocupă primordial de Danzig, cu Gdanskul într-un rol minor, ci una plasată în Gdansk-ul zilelor moderne. Și asta, desigur, invocă trecutul, relațiile dintre germani și polonezi.

Nu e întîmplător faptul că cele două personaje principale, ambele de 60 de ani, merg mai întîi la cimitir ; se întîlnesc de Ziua Morților, vizitînd mormîntе. Într-un cimitir german evacuat ele poposesc în fața mormîntului părinților femeii poloneze, deși ea aparține, în realitate, unei familii de refugiați din Vilnius, actuala Lituanie. Și acolo ei concep această idee foarte umanitară și, se speră, plauzibilă, a unei socități de cimitire germano-lituaniene, deși aceasta devine mai tîrziu o societate germano-poloneză pentru că nu se reușește nimic cu Lituania. Descriu eșecul acestei idei și comedia eșecului. Dar relația dintre cele două personaje principale, un bărbat german și o femeie poloneză, continuă, aceasta nu e un eșec.

— Cred că o lectură atentă dezvăluie mult mai mult. Avem aici o Cassandră, sub forma unei broaște râioase. Ce îngînă această broască profetică ?

— În acest caz, broasca avertizează că ideea cea mai minunată poate fi rapid distrusă în momentul punerii ei în practică. În acel moment, dorințele germane, orientate la început spre reconciliere și reunificare, se extind în mod constant. Se începe cu locuințe pentru cetățeni în vîrstă și se sfîrșește, cel puțin în carte, cu primul proiect de închiriere „Bungagolf", cu faptul că nepoții și strănepoții celor morți acum găsesc peisajul atît de frumos și nealterat încît nu mai vor să meargă la Mediterana, ci să-și petreacă vacanța acolo, ceea ce implică crearea de terenuri de golf.

Și aici se confirmă o remarcă făcută de un personaj, Piatkowska — germa-

Traducere de
Constantin CHEVEREȘAN

(urmare din pag. 15)

ANTONIO TANZILLO

IREALITATE

Și e adevărat
cel ce apare
apare însă
ceea ce nu-i adevărat

ÎN MARE

În privirea umilă a unui pescar
miturile și zilele sale trudite
păstrează ca în case blindate
secretele mării adînc pecetluite

RENDEZ-VOUS

Amanții tineri
certîndu-se
amestecă în gesturile lor
afecte
inspirate de mare

DULCE DESFĂTARE

Îmi imaginez
departe în mare
valuri generoase
întrevăd
bărci de pescari
o aromă
ajunge la mine
dintr-o absență
Și emoțiile mele
se frîng se răsfrîng
prin prisma dorinței
respingînd realitatea
însoțindu-mă în nemărginire

în românește
Eugen DORCESCU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU,

ISSN 0030 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști : Mircea GUI, Tiberiu EAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Alexandru FOITOȘ
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

IONESCO ŞI CONTEMPORANII SĂI → PAGINILE 8, 9

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 21 (1304) ● 19 Noiembrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

COMUNISMUL ANTEPROMETEIC

Că ne aflăm „în faţa iernii", ştiam şi fără interviul, mai vătuit ca o pufoaică, al dlui Adrian Năstase (apărut, zilele trecute,-n revista „22"). E drept că,-n gura : „bouche en coeur", a amintitei excelenţe, această sumbră revelaţie se îndulceşte diplomatic, — încît e cazul să-l deschidem, încă o dată, pe Bacovia, eternul meteorolog al poeziei româneşti, ca să vedem ce ne aşteaptă : „În ecouri bocitoare / Vine iarna, vine-acuşi ; / Plîng copile pe la uşi / Din harmonii cerşitoare. / Răzvrătiţii dau ca orbii / Şi flămîndu-i ucigaş ; / De la sate, la oraş / Au trimis ţăranii, — corbii..."

Nu, totuşi, despre vitregia, despre oroarea hibernală voi scrie-n cele ce urmează, ci despre veşnica surpriză pe care foştii (şi actualii) experţi în socialism ştiinţific o au la (re)venirea iernii pe plaiurile strămoşeşti. Ca şi cum iarna indigenă (pe care-o ştim şi din Ovidius) n-ar fi un fenomen periodic şi, ca atare, previzibil, ci un scandal, o ciudăţenie, o cosmică anomalie, aşijderi unei stranii stele cu coadă sau uni bolid.

Ceea ce-i face pe adepţii de ieri (şi, uneori, de astăzi) ai sărăciei, ai mizeriei şi pagubei planificate să piardă iarna din vedere, e (în afară de aceea că, ei trăind la căldurică, sezonul rece-i lasă... reci) o, pe cît cred, mentalitate utopică, în continuare, — potrivit căreia planeta ar deveni, în comunism, un dulce climatron, o seră exemptă de intemperii. E greu, după ce, ani de zile, vei fi mîncat marxism pe pîine, vei fi trăit în rezervaţii într-adevăr climatizate şi în iluzia paralelă sinistrei noastre realităţi, să nu percepi idilic iarna, să nu fii înclinat s-o uiţi sau, cel puţin, s-o ocultezi ; şi numai cînd se-ngroaşă gluma, să hotărăşti, ca Ceauşescu, constituirea, peste noapte, a nu ştiu ce „comandamente ale zăpezii", de prisos.

Pare-se, însă, că psihoza, obsesia (ciclică) a iernii nu li-i străină pe de-a-ntregul nici vechilor (i)responsabili ai fericirii unanime ; că şi aceştia, în străfunduri, se tem de iarnă, de *a noastră* (a lor fiind inexistentă sau, cel mult, un prilej de gale sportive şi vînătoreşti).

Paradoxal e că, în ciuda acestor temeri subconştiente, a, deci, aprehensiunii iernii, a „iernii supărării noastre", ei îşi îngăduie, şi astăzi, s-o uite, s-o escamoteze, să n-o prevadă mai din vreme şi, eventual, să şi-o aducă aminte doar atunci cînd ninge (cînd ninge bacovian, să zicem, — adică „secular", „bogat", „mereu", „grozav" ori „prăpădind") ; sau cînd se desprimăvărează, — istoria, ca şi propriul fier, avertizîndu-i că ieşirea din iarnă, este, îndeobşte, un anotimp al insurgenţei.

Paradoxal, dar explicabil prin faptul că deţin puterea la modul quasi-absolut ; că, la rigoare, nişte pete de roşu pe zăpada albă, ca în bătrînul Pieter Bruegel, ambelisează peisajul ! (Cînd a fost cazul, comuniştii s-au dovedit a fi esteţi, — isteţi fiind prin definiţie.)

În rest, fatalitatea iernii rămîne, pentru respectivii, o veşnică, ziceam, surpriză, un pocinog, o „altă aia", — ceea ce face ca noi, ceilalţi, să recădem, pe timp de iarnă, îndeajuns sau mental (angoasa frigului fiind la fel de rea ca frigul însuşi), într-un adînc paleolitic, într-un trogloditism perfect, adică anteprometeic; sau, dacă vreţi, în comunismul care, mereu aleatoriu (căci capricios şi samavolnic), constă din, evident, puterea sovietelor, cum ştim din Lenin, +/— electrificare !

În anul '92 ca şi în '91, ca şi, firească, în atîţia din anteriorii ani-lumină, focul devine, redevine, o fericită suvenire a unor epoci revolute, lumina pîlpîind şi ea ... Încît, ne punem întrebarea : cum poate fi, fără lumină, un desport, despot luminat ? !

Serban FOARTĂ

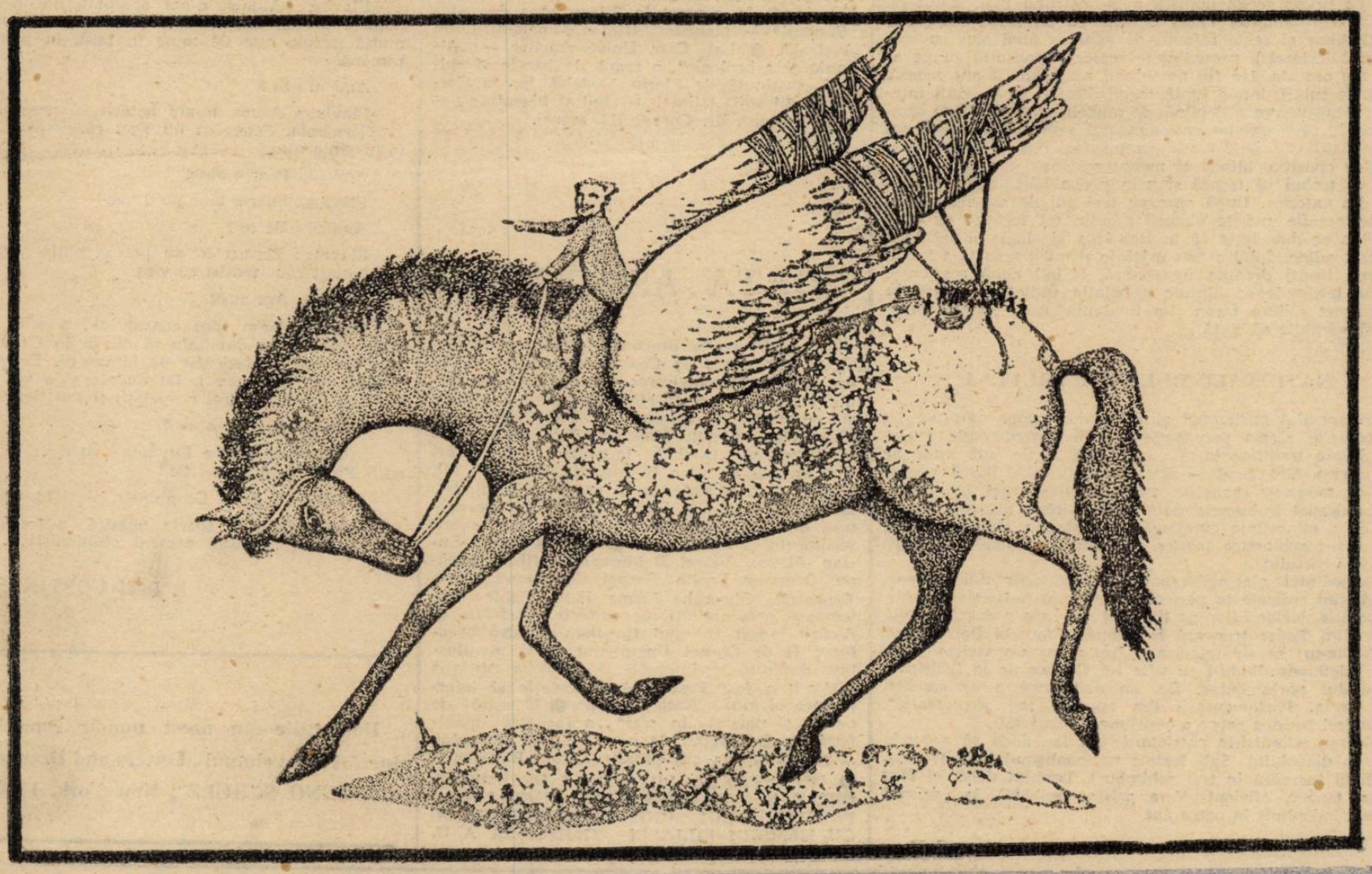

SUBTILA RESTAURAȚIE

Deși a fost singura țară din Est în care revolta anticomunistă a făcut să curgă sînge, România rămîne singulară și dintr-un alt punct de vedere: aici, la noi, s-a produs cea mai subtilă restaurație socialistă. N-ar fi deplasat nici dacă am considera că s-a operat o revenire la comunism. Atîta doar că, acest termen fiind mult prea legat de imaginea lui Ceaușescu, toți cei ce se declară de stînga nu mai vorbesc decît de socialism. Și o fac sprijinindu-se pe existența acestei doctrine în Vest. Raportarea la socialismul occidental, ba chiar la social-democrația vest-europeană, este un fals grosier, acestea reprezentînd cu totul altceva decît a însemnat socialismul autohton, fie el și cu față umană.

În România, toți care-și zic „de stînga" (sau, cel puțin, majoritatea lor) nu sînt altceva decît foști comuniști, hai să le zicem „de omenie". Mulți dintre stîngiștii noștri nici măcar nu se mai ostenesc să se „delimiteze" de fostul dictator, așa cum o face din cînd în cînd, spre pildă, președintele Iliescu. Dimpotrivă, foștii adulatori ai dictatorului au redevenit persoane publice, cum s-ar zice, respectabile, cu camerele televiziunii naționale insistînd asupra prezenței lor exemplare la diverse momente cruciale din viața noastră politică. Și, cu toate că ei nu fac decît să-și afișeze demagogia și fățărnicia ca pînă mai ieri, iată-i prezenți pe prima scenă politică a mioriticului plai, statut pe care și regretatul lor odios îl trata cu un refuz categoric.

Zîmbitor și peste măsură de generos (mai ales cu susținătorii declarați), președintele reales îi consultă ca pe adevărate oracole. Iar fiii partidului majoritar îi antrenează, la fel de subtil, într-o luptă care, ulterior, le va sluji interesele. Mulțumirea e deplină, de ambele părți. Unii au semnal verde să-și exhibe naționalismul șovin și nostalgia virilă, ceilalți sînt scutiți a-și compromite imaginea democratică. Iar opoziția, blîndă și mereu măcinată de lupte intestine, va trebui să treacă și prin proba hărțuielilor practicate din exterior. După aproape trei ani de așa-zis exercițiu democratic, marile victorii aparțin tot forțelor de stînga. Ceea ce dovedește că în România ideologia socialistă a penetrat adînc. Solul a fost prielnic și întru aceasta a lucrat cu spor însăși dreapta interbelică, lăsînd nouă moștenire spaime profunde ce bîntuie populația sudică și estică. În chiar acest roditor teren și-a implantat noua stîngă românească mirabila sămînță.

NAȚIONALISMUL DE CAMUFLAJ

În actualul parlament al României, stînga agresivă (în interpelările căreia recunoaștem facil ingredientele extremei drepte tradiționale) s-a camuflat, tactic, sub faldurile unei forme fără fond — Partida Națională. Foștii executanți de temenele ceausiste, pupincuriștii de ieri, și-au atîrnat la drapel însemnele unui antisemitism aberant (într-o țară cu o minoritate evreiască, numericeste, ridicolă) și ale unui anti-maghiarism grosier, înjurînd (în numele națiunii) ca la usa cortului.

Președintele ales agită spaima reacționarismului legionar, cînd îi sînt coastele în pericol, dar acordă protecție, paterndemocratic, legionarilor de lîngă el, cu care pozează patriotic. Vadim Tudor tronează la tribuna Camerei Deputaților, tête-à-tête-uri parșiv televizate. Am ajuns s-o vedem și pe asta: Alcibiade dîndu-i cu tifla lui Coposu de la înălțimea prezidiului parlamentar. De sinchisit pare a se sinchisi doar presa. Parlamentarii din opoziție tac „diplomatic", consumînd rușinea ca pe o emisiune de varietăți.

Estimp, sforăielile patriotarde nu fac decît să ascundă lucrarea diavolului. Sub fustele naționalismului de trotuar, socialiștii lucrează în trei schimburi. Termita roșie își face treaba, tenace, eficient. Vom asista, probabil, la primul cincinal îndeplinit în patru ani.

C. B.

La Teatrul Național
DAN ALECSANDRESCU:

Pentru mine, eveniment în ultimii doi ani și opt luni e tot ceea ce ne îngăduie să nu mai fim „morali" cu moralitatea, să nu mai fim necruțători cu noi înșine, cu gîndurile și cu simțurile noastre. Cum poate să nu fie un eveniment reprezentarea unei piese interzise sub pretextul imoralității, care, de fapt nu face altceva decît să ne spună și, mai mult decît atît, să ne pună față în față cu propriile noastre patimi, în toată complexitatea lor? Cum să nu fie un eveniment strigătul lui Betti și al nostru, alături de al lui: „jos c falsul puritanism și fiți voi înșivă!"

FAX

O lansare (la Timișoara) a editurii bucureștene „Cartea Românească": Viorel Marineasa și volumul său de proză „Unelte, arme, instrumente" Au participat, din partea editurii, poetul Florin Iaru. Au vorbit criticul literar Cornel Ungureanu, prozatorul Daniel Vighi, precum și directorul Timlibris, Mircea Jiva ● Naționalul timișorean își continuă seria premierelor cu „Delict în Insula Caprelor", de Ugo Betti. Regia — Dan Alecsandrescu; scenografia — Emilia Jivanov. Interpretează: Larisa Stase Mureșan, Ana Serghie Ionescu, Mălina Petre, Armand Calotă și Daniel Petrescu ● În deschiderea cenaclului Casei Universitarilor — proză de Aurora Dumitrescu: referat — Mircea Mihăieș (luni, 23 noiembrie, ora 18) ● Multi-Art — un club cu o scurtă, dar fructuoasă tradiție. În această săptămînă, la Biblioteca județeană — aniversare Isaac Newton, de la a cărui naștere se împlinesc 350 de ani. Participă: prof. univ. C-tin Grecu, conf. dr. Corneliu Nistor, muzicologul Nicolae Boboc, scriitorul Paul Eugen Banciu, directorul Bibliotecii ● Galeria „Cupola" (a artistului plastic Mihai Tudor Olteanu) l-a comemorat pe extraordinarul pictor naiv din Ghilad, Viorel Cristea. În memoria acestuia a fost organizată o expoziție retrospectivă, la al cărei vernisaj a luat cuvîntul criticul de artă Deliu Petroiu ● În concert la Filarmonica de stat „Banatul" — pianista Hiroco Minakami din Australia ● La Casa Universitarilor — „Albanie și arheologie", o seară de istorie și cultură, susținută de Florin Medelet, iar la Cercul de filosofia științei — „Eul și filosofia" (invitat — conf. dr. Cornel Hărănguș).

VIAȚA ASOCIAȚIEI

● **Uniunea Scriitorilor** — Filiala Timișoara în colaborare cu Consilieratul cultural Caraș anunță **Comemorarea Sorin Titel** sub forma unui pelerinaj însoțit de șezători literare și conferințe în localitățile Băile Herculane, Caransebeș, Lugoj, Margina, Timișoara. Cei ce doresc să participe la aceste manifestări sînt invitați să sune la redacția **Orizont**, tel. 13.33.76 pînă în data de 27 nov. a.c. ● Sîmbătă, 14 nov. a.c. s-a desfășurat la Casa de cultură din Bocșa un șir de întîlniri consacrate scriitorului Tata Oancea ● Au participat Lucian Alexiu, Viorel Boldureanu, Mihai Deleanu, Octavian Doclin, Cornel Ungureanu, Ada Cruceanu, Gheorghe Jurma Petru Oalde, numeroase personalități ale culturii cărășene ● A fost lansat volumul **Imediata noastră apropiere II** de Cornel Ungureanu ● O manifestare devenită tradițională (ajunsă la ediția a XII-a!) a fost **Festivalul de creație și interpretare în grai** „Tata Oancea" ● O seară de poezie și muzică „în grai" a încheiat manifestările ● **Marți, 24 nov. a.c.** la Cenaclul „Pavel Dan" va citi proză Mirela Baltăteanu ● IMPORTANT! SÎMBĂTĂ, 5 DECEMBRIE, ORELE 10, VA AVEA LOC ÎNTÎLNIREA PREȘEDINTELUI UNIUNII SCRIITORILOR CU MEMBRII FILIALEI TIMIȘOARA A UNIUNII SCRIITORILOR.

Pavilionul clăpăugilor

ȚARĂ GHINIONISTĂ

Flavius, la masă, la bere. E indispus. Berea nu-i tihnește. După un timp, apare un amic.

Amicul (așezîndu-se la masa lui Flavius): Ce mai zici tu, române?

Flavius (dînd, a lehamite, din mînă): Mersi, rău.

Amicul: Da' ce-ai pățit?

Flavius: E o porcărie, domnule, e o porcărie.

Amicul: Ce anume?

Flavius: Știi că eu am fost în Germania și că mi s-a propus, acolo, un servici, în condiții foarte avantajoase?

Amicul: Știu.

Flavius: Atunci, n-am acceptat, nu m-am hotărît. Mi-am zis, fraieru' de mine, că mai multă nevoie este de mine în țară, în patria română.

Amicul: Și?

Flavius: Acum, m-am hotărît să merg iar în Germania. Poate că nu s-au răzgîndit ăia în privința mea.

Amicul: Foarte bine.

Flavius: Foarte bine pe dracu!

Amicul: De ce?

Flavius: Pentru că nu pot să obțin viza. S-a-mpuțit rău treaba cu viza.

Amicul: Am auzit.

Flavius: I-am spus consulului: dom'le, de mine au tras ai dumitale să rămîn în Germania. Eu sînt profesionist de mîna-ntîi. Eu știu meserie cît zece nemți. Eu nu merg la voi să cer azil politic, ca toți nespălații și toți țiganii...

Amicul: Și el ce-a zis?

Flavius: A ținut-o într-una cu nein, nein, nein. Fir-ar nein-ul să-i fie!

Amicul: Ț, ț, ț! Ce ghinion ai și tu!

Flavius: Asta-i soarta noastră, a românilor: țară ghinionistă, oameni ghinioniști...

Iosif COSTINAȘ

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări din volumul „Letters and Drawings of BRUNO SCHULZ", New-York, 1990

COPYRIGHT

Cornel Robu: S.F.-UL ROMÂNESC. CE ESTE. CE-AR PUTEA FI

Nimic din ceea ce este nu este numai ce este, este şi ceea ce devine, ceea ce va fi (efectiv), ori ceea ce ar putea fi (virtual): disociere necesară, întrucît între virtual şi efectiv, între ideal şi real tranziţia nu e neapărat garantată, nu e automată, nu vine numai de la sine, ci şi de la conştiinţa de sine.

Are sf-ul românesc, la ora de faţă, această conştiinţă de sine? Are, la noi, această „literatură a secolului XX" perspectiva de a fi ceea ce poate fi la sfîrşitul acestui secol, la sfîrşitul de mileniu de care nu ne mai desparte nici măcar un deceniu?

Punînd, pentru început, problema în termenii sociologiei literaturii, se poate constata că există în România, în perioada postbelică, o „populaţie de scriitori" sf ce se ridică în jurul cifrei de 60, „populaţia de scriitori" a cărei „piramidă a vîrstelor" s-ar configura grafic mai degrabă sub forma unei clepsidre: la o extremă — „generaţia vîrstnică" (în jur de 20 de scriitori, născuţi în anii '20 şi la începutul anilor '30); la cealaltă extremă — „noul val" intrat în arenă în anii '80 (peste 30 de scriitori, născuţi în anii '50 şi la începutul anilor '60); în fine, „gîtul clepsidrei" revine „generaţiei de mijloc", mult mai puţin numeroasă (sub 10 scriitori, născuţi la sfîrşitul anilor '30 şi începutul anilor '40).

Cum e şi firesc, există între toţi aceşti numeroşi scriitori diferenţe individuale, de temperament artistic şi de timbru personal. Există la fel de fresc, şi diferenţe de grup, de generaţie. Modelaţi mental, psihologic, dar mai ales ideologic, în sumbrii ani ai proletcultismului şi ai „realismului socialist" (firmă schimbată pe parcurs în „umanismul socialist"), cei mai mulţi dintre scriitorii aparţinînd „generaţiei vîrstnice" s-au amăgit singuri şi s-au lăsat amăgiţi, simţindu-se bine sub faldurile majestuoase ale unor „idealuri măreţe" (umanism, meliorism, optimism, „încredere în viitor", „dragoste de viaţă" etc.), complăcîndu-se, mai ales, să intoneze în cor „mesajul generos" al unui comod şi calp „umanism", demagogic şi cinic exaltat de un inuman regim totalitar, pentru care, nu-i aşa?, omul „era cel mai preţios capital". La distanţă de trei decenii, în ciuda nu mai puţin sumbrilor ani '80 de care-au avut parte, tinerii scriitori aparţinînd „noului val" au reuşit să dibuie fie şi numai intuitiv, elementarul adevăr că un science-fiction umanist este un oximoron (din moment ce literatura sf este o literatură a sublimului, iar „un sublim umanism este un oximoron", după cum s-a spus şi s-a demonstrat).

Conformîndu-se înşelătorului crez ori slogan al „umanismului" — fie acesta iluzie personală nutrită sincer cu bună credinţă, ori numai diversiune ideologică oficială acceptată pervers şi exploatată cinic cu rea credinţă — scriitorii azi vîrstnici şi-au cultivat în general (cu excepţiile de rigoare, care confirmă regula) predilecţia, înnăscută ori „făcută", pentru un perpetuu şi găunos optimism de paradă, pentru viziuni feerice şi agreabile, dacă nu idilice şi edulcorate, s-au arătat oricînd dispuşi a sentimentaliza şi a liriciza motivele sf, epice prin definiţie, gata oricînd să atenueze conflictele, să netezească asperităţile, să eludeze antagonismele, să acosteze uşuraţi, dacă nu triumfal, la limanul unui happy end. Dimpotrivă, tinerii din „noul val" sînt în general mai mizantropi şi mai sarcastici (cu excepţiile de rigoare, şi aici): respingînd şi supunînd deriziunii sentimentalismului liricoid, ei redescoperă epicul şi-i iau în stăpînire resursele de forţă; imaginaţia încetează a mai fi ingenuă şi idilică, blajină şi complezentă; o încrîncenare mocnită, o surdă agresivitate, o „cruzime" a percepţiei şi reprezentării îi iau locul; o sănătoasă „necruţare" auctorială îndrăzneşte să ia act de sine, de propriile-i atú-uri, ceea ce-i permite să privească drept în faţă, fără a clipi, tăişul gol al conflictului şi să nu ezite timorat în faţa unui bad ending, în faţa unui deznodămînt dezastruos, în faţa catastrofei sau atrocităţii, atunci cînd acestea se dovedesc funcţionale şi necesare metabolismului şi dialecticii cathartice a ficţiunii.

Există însă şi trăsături comune tuturor, vîrstnici ori tineri, există opţiuni comune izvorîte din afinităţi şi predispoziţii native static distribuite, şi care astfel devin caracteristice pentru întregul science-fiction românesc, în ansamblu. La consolidarea acestor convergenţe lucrează şi faptul că ştiinţificţiunea românească are de făcut faţă simultan la exigenţele unei „duble subordonări", pe care i-o impun, pe de o parte, contextul naţional, trunchiul literaturii române „generale" (main stream, în terminologie sf), literatură cu o tradiţie istoric constituită, iar pe de altă parte contexul internaţional al „genului", în curs de istoricizare şi acesta.

Astfel, standardele şi exigenţele specifice literaturii române îi obligă pe scriitorii sf — pentru a fi „în rînd cu lumea", pentru a fi acceptaţi ca scriitori — să acorde caracterizării personajelor, şi în general psihologiei, mai multă atenţie decît este strict necesar în science-fiction (miza majoră şi specifică fiind aici pe ontologie, nu pe psihologie, după cum capodoperele genului o dovedesc); aceleaşi raţiuni explică atenţia acordată rafinamentului stilistic şi relativizării ironice, dar mai ales povestirii, ca tehnică şi artă a seducţiei: scriitorii români de science-fiction sînt, aproape toţi, prin tradiţie, la mare preţ în literatura română, cum bine se ştie. La mare preţ este, tot prin tradiţie, şi pascalianul „l'esprit de finesse", care ajunge de regulă, la noi, să inhibe complementarul şi necesarul „l'esprit de géométrie", astfel încît rigoarea logică a extrapolării ipotezei sf tinde endemic să se destindă lejer şi autoindulgent, să se dizolve în laxitate şi aproximaţie (cu excepţiile de rigoare, încă o dată, un Ovid S. Crohmălniceanu, de exemplu, excelînd tocmai prin „logicizarea sistematică a imaginaţiei"). De aici — cîteva tropisme congenitale şi definitorii pentru sf-ul românesc, „de la natură" înclinat mai mult înspre analogie decît înspre extrapolare, mai mult înspre „soft sf" decît înspre „hard sf", mai mult înspre „sense of humour" decît înspre „sense of wonder".

Pînă acum, cel puţin, scriitorul român de science-fiction se arată mai preocupat de (şi mai calificat în) psihologie decît de/în ontologie, mai absorbit de „simţăminte", de „probleme umane", de „implicaţii umane" etc., decît fascinat de fiorul în sine al ştiinţei şi al fiinţării într-un Univers aşa cum ştiinţa ni-l dezvăluie a fi. Din păcate, trebuie spus, scriitorul român nu manifestă o specială afinitate pentru acel ireductibil şi intraductibil „sense of wonder" (simţ al uimirii, al uluirii, al „minunării", simţ al miracolului etc.) — şi scriitorul român de science-fiction nu face excepţie, deşi pentru „probă a focului", căci tocmai aceasta este adevărata diferenţă specifică şi adevăratul sigiliu de noblete în science-fiction. Mai mult sau mai puţin insensibil la acest „sense of wonder", acelaşi generic scriitor român este, în schimb, de-a dreptul supra-dotat la capitolul „sense of humour", mîndrindu-se suveran şi zeflegmatic, iarăşi prin tradiţie, cu acea „repede obosire cu sublimul" de care vorbea undeva G. Călinescu, făcîndu-şi un merit a-

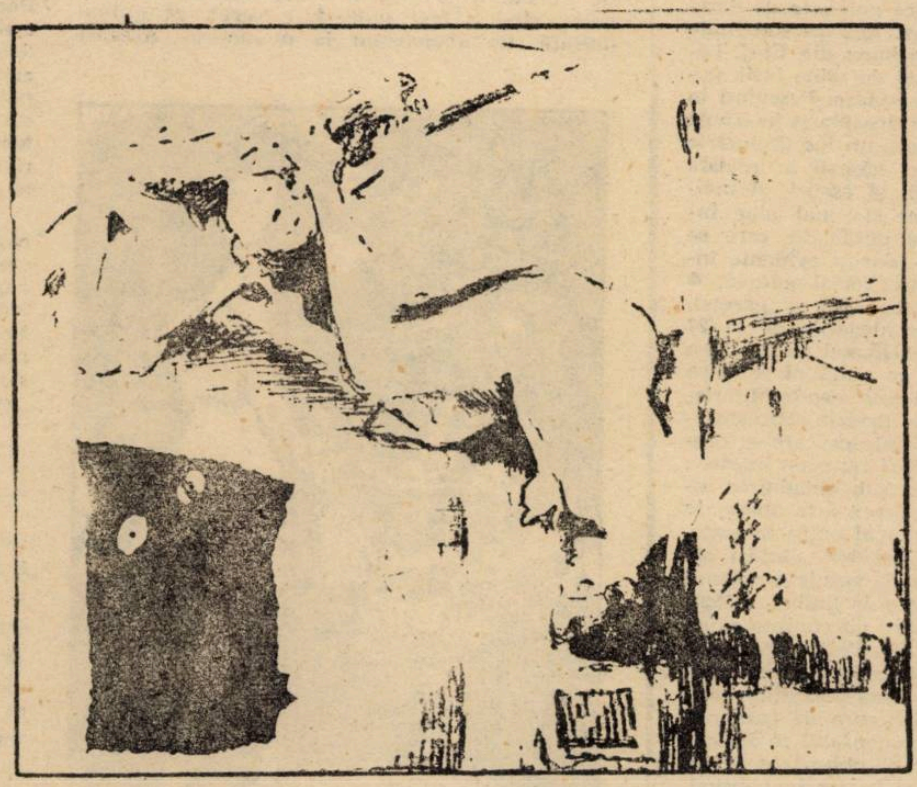

priori din acel „balcanic" şi dubios „simţ al humorului" ce se pretează la orice şi prin care ne pretăm la orice, „aici, la porţile Orientului..." Să ne mai mirăm, atunci, că parodia prosperă şi proliferează, chiar şi în absenţa unui model de parodiat? să ne mai mirăm că în deceniul abia încheiat avem mai multe romane parodiste sf (Epopeea spaţială 2084 de Ioan Groşan, Înstelata aventură de George Ceauşu ş.a.), în timp ce, în aceiaşi „veseli" şi „luminoşi" ani '80, adevăratul roman sf, grav şi frisonat, este ca şi inexistent? Rămasă astfel fără obiect în planul esteticului, parodia îşi strămută, ce-i drept, obiectul în extraestetic, ceea ce, nu-i aşa?, e orişicît ceva mai mult decît nimic.

Acum, cînd „stadiul militant" aparţine, să sperăm, trecutului, sf-ul românesc se vede pus în faţa încercării, mai dure, într-un fel şi decisive, a „stadiului estetic": **Hic Rhodos, hic salta!** Încercare grea şi decisivă, întrucît limita nu se mai află acum în afara eului creator, în constrîngeri de ordin politic, ideologic, conjunctural, ci în sine însuşi, în propria-i aptitudine ori inaptitudine congenitală de a se ridica la înălţimea mizei estetice majore la care se joacă azi în science-fiction peste tot în lume, fără pardon şi fără rabat: captarea în expresie literară a acelui „sense of wonder" care este, în science-fiction, ipoteza specifică sub care se prezintă în secolul XX un vechi concept, o eternă esenţă spirituală şi o eternă experienţă estetică, cunoscută de secole drept „emoţie a sublimului".

Dacă vrea să însemne cu adevărat ceva în acest imens continent în continuă expansiune care se numeşte science-fiction, pe întinsul căruia apar an de an sute de titluri noi şi zeci de noi aspiraţii la gloria literară, scriitorul român va trebui, de-acum înainte, să poată scrie şi „hard science-fiction", la nivelul performanţelor mondial omologate în domeniu. Şi poate că nu atît carenţa logică, a laxităţii în extrapolare sau carenţa frazeologică, a inflaţiei de cuvinte prin care scriitorul român s-a învăţat să spună non multum sed multa, îi sunt frînă şi balast, cît carenţa estetică, lipsa abnegaţiei estetice, ezitarea de a-şi asuma dezbinarea cu lumea, de a-şi asuma nu toată suferinţa din lume, ci numai o parte: suferinţa metafizică a omului.

Nu un catharsis tragic, ci un catharsis sublim este miza supremă în science-fiction, şi mai ales în hard science-fiction (capodopere, vai, ca şi necunoscute cititorului român!); catharsis „sublimat" nu din suferinţa pe care omul o provoacă omului, ca în tragedie, ci din suferinţa pe care o provoacă omului Universul, cosmosul şi micromosmosul, covîrşindu-l pe om prin dimensiuni, prin magnitudine, forţă, viteză, durată, complexitate etc., prin însuşi faptul că Universul fizic, aşa cum ni-l dezvăluie ştiinţa acestui secol, nu a făcut pe măsura omului, nu-l aşteaptă pe om, nu ştie de om şi de singurătatea cosmică a omului pierdut în acest Univers străin şi indiferent.

Cît despre scriitorul român de science-fiction, pe care atîta l-am năpăstuit, ce să ştie oare lua cu el la drum, în semn de rămas bun, acum la despărţire, înainte de-a porni iar singur mai departe, să-şi încerce limita şi să-şi întîlnească destinul? Poate aceste profetice cuvinte, rostite încă în 1919:

„Nu românizarea noastră feroce, întru vegetativul etnografic, ci continua noastră, umanizare întru sublimul uman, va crea suprema splendoare a culturei creatoare româneşti. Acordarea întru eternul omenesc a creatorului îl va face să crească pînă la simbolul veciniciei fiecare element superior prelucrabil al vieţii noastre naţionale. Şi cîntăreţi divini ai frumosului, profeţi incomparabili ai adevărului, vor da viziunea sublimului, în formă transcendental ritmată, română, tuturor popoarelor şi tuturor timpurilor" (Vasile Pârvan, Datoria vieţii noastre).

CORUL ZEŢARILOR

UCIGAŞII SÎNT PRINTRE NOI

● Puţine reviste culturale din ziua de azi au un mai accentuat program de anarhism cultural decît **Calendele** piteştene. ● Slujită de cîteva condeie remarcabile (de la Al. Th. Ionescu, Călin Vasile şi Nicolae Oprea, la Mircea Bîrsilă), lunarul argeşean excelează mai ales la capitolele polemice. ● Din numărul dublu, august-septembrie, se reţine excepţionala analiză a lui Gheorghe Grigurcu, al cărei titlu spune aproape totul: „O publicaţie «apocaliptică»". ● Să mai spunem că este vorba de faimosul **LITERATOR** gîrat de către Marin Sorescu, Eugen Simion, Fănuş Neagu şi alţi obişnuiţi adoratori ai Cotroceniului şi să citäm finalul acestei incandescente operaţii de diagnosticare a unui întristător fenomen de turcire a conştiinţelor: „Lăsînd la o parte măştile pudicităţii, ale surplusului de maniere elegante, ca şi excesul de scrupule (ce e mult strică!) **Literatorul** ne convinge că întruneşte toate condiţiile pentru a se alinia, fără complexe, celor două săptămînale cultural-extremiste (ştim care!), într-o figură de trei graţii a presei româneşti de azi". ● Minus stilul imposibil, care îl dezavantajează fatal, riscînd să-i anuleze orice interes şi haz, Viorel Padina este un redutabil pugilist al gazetăriei. Punctele sale de vedere, percutant „capsate" în pagina a treia a **Calendelor**, nu cunosc sfiiciunea tabuizării şi nici timiditatea atît de păgubitoare a falsului bun-simţ: „De-o pildă, se poate închipui **hai** mai mare decît impoziţia unchiaşului Coposu' faţă cu chestia **prezidenţiei**? După ce că i-a ţinut pe amăriţii CD-işti de rînd într-un suspans teribel, şi după ce a zăpăcit Staffu' CD în aşa hal încît din enormu' scremet preelectoral al ăstuia abia de a ieşitără, acolo, un EC, bîtu' nost' nu conteneşte o clipă, pe altă paste, a-şi flatula sulfuricu' său dispreţ faţă de problemu' **prezidenţiei la Rumîni**, arătînd deci implicit părerea pe care o are el, personal, aproposítto de unicu-i catindat..." ● O singură recomandare am avea a-i face jucăuşului capsator: A se slăbi, Mitică, cu acest stil, pînă nu vei ajunge un V.C. Tudor al bunelor şi onorabilelor intenţii! Şmecheria mahalagistă are şi ea meritele ei, numai că în exces efectul este exact... **vităvercea**! ● Fără îndoială, potlogăriile de culise ale d-lui Coposu şi ale camarilei sale trebuie urgent demascate (deşi, oricum, e prea tîrziu), însă nu dînd vina pe eventualele inconveniente fiziologico-fizice emanate de domnia sa... ● O revistă fără profil distinct, fără personalitate şi în evidentă pierdere de viteză este **Tribuna din Cluj**. Lăsată pe mîna unor colaboratori nu tocmai de mîna întîi, politica editorială a revistei este una de aşteptare. Pescuind în apele călduţe ale ambiguităţii, lăodînd în dreapta şi în stînga **TRIBUNA** se dovedeşte, în ultimii doi ani, un loc geometric al mediocrităţii culturale. ● La rigoare, găseşti în revista clujeană de toate şi nimic: şi recenzii, şi eseuri, şi articole comemorative, şi piese cărora le-ar sta mai bine într-un supliment-magazin — ca în orice publicaţie care se zbate între autofinanţare şi indecizie —, dar şi evidente încercări de a tulbura apele vieţii noastre social-politice. ● Un oarecare I. Maxim Danciu, uns editorialist al gazetei, vorbeşte despre „opţiunile deschise" de alegerile de la 27 septembrie... Poate că de la înălţimea tribunei pe care s-a cocoţat dl. Danciu vede mai clar ceea ce nouă ni se pare doar începutul reintrării României în bezna neo-totalitarismului... ● Consemnăm cu indignare decizia Ministerului (In)culturii de a nu mai finanţa revistele pe care se presupunea că are obligaţii să le editeze. Nici nu e de mirare: cînd majoritatea banilor sînt canalizaţi, sub oblăduirea sinistrului personaj numit Ludovic Spiess, spre arta amatoare şi spre diversele încercări, mai mult sau mai puţin mascate, de a revigora vremelnic defunctele „Daciade" „cîntări ale României", de ce să ne mirăm că vom fi veşnic percepuţi ca o naţie incapabilă de ridicarea la idee şi la limbaj articulat? Cînd pentru un ministru (e adevărat, cu studiile superioare în suferinţă) bătutul cizmelor şi tropăielile pe scene obscure, ca şi lălăiala dezarticulată rebotezată „tradiţie populară" surclasează ca preocupare soarta profesioniştilor scrisului şi ai gîndirii, e inutil să ne răcim gura de pomană. Sub privirile bonome ale unui regim irresponsabil şi antinaţional, ceea ce acum e doar nesimţire şi obtuzitate se va transforma, cu vremea în act criminal şi în asasinat moral.

Observator

ZILELE REVISTEI FAMILIA

CULTURA ÎN VREMEA CIUMEI

La Oradea, în perioada 22-24 octombrie a.c. s-au petrecut Zilele revistei FAMILIA, manifestări ce au debutat prin lansarea romanului SERTARUL CU APLAUZE, semnat de Ana Blandiana. **Cu acest prilej au fost acordate următoarele premii: premiul „Ovidiu Cotruş" lui** Ion Negoiţescu, **premiul „Octav Şuluţiu" lui** Mircea Zaciu **şi premiul „M.G. Samarineanu" lui** Liviu Borcea.

Temele oferite spre dezbatere liberă de Colocviile FAMILIA au fost, la această ediţie, „La ce bun poezia în vremuri de criză" şi „Petru Ţuţea — între revelaţie şi construcţie filosofică". Banda reportofonului a reţinut pentru dvs. aserţiunile lui Teohar Mihadaş, Vasile Dan, Adrian Popescu, Ion Simuţ, Ana Blandiana.

Teohar Mihadaş

„Gîndirea lui Petre Ţuţea evoluează între nedeterminatul finit şi indeterminatul etern, deci între devenire şi perenitate. El este un om de atitudine filosofică, şi nu creatorul unui sistem, asemeni lui Kant, Hegel, Leibniz, Platon ş.a.m.d. Concluzia etică a celor afirmate este dublă: demnitatea şi etnia. Naţionalismul interbelic s-a născut la noi ca o reacţie firească, de apărare împotriva imperialismului rusesc. Nu e o fanfaronadă: trebuia să ne apărăm. Şi aşa s-a născut naţionalismul, la care au aderat personalităţi de seamă. Dar naţionalismul nu este un criteriu axiologic, valoric. Nu-i acord un post de conducere lui Ion fiindcă este român, ci aceluia (indiferent de naţionalitate) care este mai capabil, mai pregătit şi mai corect. Revenind la Ţuţea, ca filosofie — mare lucru nu e, iar concluzia politică este preotocraţia. El vede o lume condusă de preoţi, adică de acei oameni care acţionează, gîndesc şi se comportă în funcţie de revelaţie, în timp ce geniile şi talentele se exprimă sub dicteul **inspiraţiei**. Astfel, Ţuţea pune mai presus, ca semnificaţie, în cetate, preotul decît pe scriitor sau pe filosof. Ceea ce impresionează, însă, la Ţuţea este spectacolul gîndirii şi atitudinea omului. Ca om, este o personalitate ireproşabilă, exemplară. Un Socrate al Cetă-

„Socrate al cetăţii"

ţii. Făcînd o paranteză, v-aş aminti că Socrate, cînd a fost judecat, a cerut, ca ultimă dorinţă, un abonament la o cantină. Aceeaşi

a fost şi cererea lui Ţuţea. I se servea de trei ori pe zi masa, gratuit, la Uniunea Scriitorilor. Au venit şi la Ţuţea discipolii să-i propună să plece, cum a plecat Cioran şi alţii, iar el a răspuns ca Socrate: „Eu, care v-am învăţat să respectaţi legile cetăţii, pot călca tocmai aceste legi?". Ceea ce impresionează şi va rămîne din Ţuţea este această atitudine de îmbinare fericită între cerbicia unui preotocrat şi demnitatea unui senator roman. N-are nimic de „mistic balcanic", după cum s-a afirmat aici. El este un produs al dimensiunii abisale primordiale din Fiinţa noastră. Este un produs al dimensiunii chtonice.

Cînd îl ascultai, intrai într-un labirint, te copleşeau citatele, susţinute şi luminate şi aureolate de intervenţiile aforistice. Totuşi, nu este un filosof oral, de tip Socrate, deoarece oralitatea lui este foarte dificilă. Trebuie să-i analizezi o zicere, după cum trebuie să analizezi un text din Kant, Fraza îi este foarte dificilă, încărcată, contorsionată uneori. Lipsită de fluiditatea oralităţii. Cu toate acestea, regret că nu am avut fericirea să stau în aceeaşi celulă cu el, la Aiud, pentru că aş fi învăţat mult mai multă filosofie decît am învăţat în cei patru ani de studii cu profesori celebri la Bucureşti. El avea ceva din fabulozitatea filosofilor presocratici, ceva, — prin nivelul parabolic, aforistic în care vorbea — din Platon, ceva din misterioasa structură etică a cavalerului din evul

„Un cavaler medieval"

mediu şi, totodată, ceva din ascetul aceleiaşi perioade, ceva — din omul Renaşterii şi chiar ceva din „şmechereala" omului modern. Deci era o fire complexă, ce întrunea datele esenţiale ale unui om de atitudine, care traduce-n practică ceea ce gîndeşte, de aici rezultînd valoarea perenă a lui Petre Ţuţea. E păcat însă că nu s-a găsit printre discipolii săi un platon care să-i valorifice în scris ideile. Ţuţea rămîne un spectacol, e un labirint mintea sa, gîndirea fiindu-i esenţialmente onestă.

Îşi pun mulţi întrebarea: de ce nu s-a căsătorit acest om viguros, cu o vitalitate specifică etniei noastre? (O vitalitate ieşită d'n comun, pentru că ne-am conservat în istorie, retrăgîndu-ne, boicotînd, adică, istoria... Ne-ar trebui 50 de ani de pace şi am face minuni... Am fi o doua Atică). De ce nu s-a căsătorit Ţuţea? Tot el ne răspunde: „Eu am trăit prin acte de comunicare, şi nu

„De ce nu s-a căsătorit Ţuţea"

prin acte fizice" A trăit, deci, pentru a realiza comuniunea cu semenii săi, nu pentru a se supune legilor biologice elementare. În încheiere, aş încerca reproducerea unei afirmaţii a lui Ţuţea: „Faptul că vom muri aici, în lanţuri şi haine vărgate, nu înseamnă că am făcut o cinste poporului român, ei trebuie să mulţumim poporului român că ne-a oferit această onoare de a muri pentru el"...

ZILELE REVISTEI FAMILIA

Dat fiind interesul deosebit manifestat de participanți la colocviul cu tema „La ce bun poezia în vremuri de criză", am înregistrat pentru dvs, cîteva gînduri marcate de stupoare și îngrijorare, sentimente firești, de altfel, după nefireasca opțiune stîngistă a majorității conaționalilor noștri, opțiune denotînd o puternică nostalgie după epoca în care cultura s-a aflat mereu pe ultimul loc al listelor de priorități, intelectualul, creatorul de valori spirituale fiind aprioric suspectat de trădare, o trădare generică, de altfel. Atunci cultura ce șanse mai are? În ce mod această opțiune politică cvasi-retrogradă va altera statutul creatorului R Și ce atitudine trebuie acesta să abordeze? Iată cîteva posibile răspunsuri...

VASILE DAN

Alegerile din septembrie și turul doi al Prezidențialelor, cel puțin într-o parte a intelectualității — probabil nu în cea mai puțin importantă — au promovat o depresie. Ne-am iluzionat că de această dată opțiunile electoratului vor fi cele democratice, că România va înlătura toate ambiguitățile și suspiciunile ce o înconjurau. Dar nu a fost să fie așa. Cauzele unei opțiuni clar de stînga a electoratului sînt multiple și nu cred că e aici locul să le analizăm. Cert este că nici opoziția nu e inocentă, în sensul că a fost prea euforică, neestimînd corect reflexele electoratului. S-a mizat pe acel segment de electori deja cîștigat, fără a se face „avansuri" celor fie indiferenți, fie ignoranți politic Aceste alegeri ne pun, din nou, pe noi, intelectualii, într-o gingașă balanță, într-o dificultate. Necazurile s-au acumulat: pauperizarea scriitorului, departe de a se fi oprit, s-a accentuat în mod dramatic, sentimentul inutilității, și faptului că este părăsit, sub toate aspectele... Structura Uniunii Scriito-

„Scriitorul român se simte părăsit"

rilor scriției din toate încheieturile și, încet-încet, pare că se dezmembrează, revistele de cultură sînt muribunde, există o criză a cărții românești, în sensul că literatura românească pare într-un vizibil declin... Ca atare, toată strategia scriitorului se modifică. Totuși, personal nu cred că e posibilă o revenire la o literatură de sertar, nici la un limbaj esopic ori un mod de exprimare parabolic. Dimpotrivă — cred că e momentul ca intelectualul, scriitorul să se angajeze mai tranșant în lupta politică, fiindcă zadarnic își face iluzia că va scrie poezie sau proză sau eseistică ignorînd mizeria, decăderea, marasmul economic și moral din jur. Va trebui ca în următoarea perioadă de timp să conciliem arta noastră, literatura noastră cu lupta politică, să nu mai permitem acea cenzură între literatură și viață. Soluția este, deci, să ieșim în piață și să facem din literatură un argument politic.

ADRIAN POPESCU

Trăiesc un sentiment fără îndoială complex: lumea în care trăim nu este lipsită de tensiuni, se acumulează din ce în ce mai multe semne de întrebare, trăiri ce-și dezvoltă un potențial de dramatism... Este, într-un fel, o criză a omului contemporan, o criză a valorilor... Climatul literar se resimte, bineînțeles, de climatul social general care, cum spuneam, nu este foarte senin. Aș spune chiar că este plin de dezamăgiri, de amînări, iar poezia va continua să existe purtînd tensiunile acestor clipe. Nu pot prevedea în ce parte se va îndrepta poezia în aceste vremuri de criză... În ceea ce există ca premiză, văd o deschidere spre poemul de largă respirație, o reconectare cu spiritualul, cu religiosul, tocmai ca un răspuns la aceste dez-

Dezamăgiri și amînări

amăgiri, la aceste tensiuni ale clipei. Omul simte nevoia de a se raporta la un centru stabil, dincolo de frămîntările și de agitația sa cotidiană. N-aș putea nici să afirm că este un climat propice poeziei, nici să spun că este unul defavorabil. Poezia se poate afirma și în cazuri de maximă dezamăgire la nivel macro-social, și în perioade de antuziasm. Principalul e să-și găsească identitatea și, acumulînd tensiunile clipei, să depășească, totuși, clipa. Sigur, publicul așteaptă o coerență între etic și estetic. Nu putem ignora această „regăsită unitate" a omului cu opera. Se așteaptă o poezie de unitate a lumii, nu de pulverizare a înțelesurilor și fragmentarizării ei.

ION SIMUȚ

Situația literaturii actuale se complică pentru că s-au produs mutații fundamentale atît în condiția materială a literaturii, cît și în cea ideală. Sigur că cele două noțiuni sînt cunoscute din critica lui Maiorescu, dar eu le folosesc într-o cu totul altă accepție. Despre condiția materială a literaturii am impresia că se pot spune numai banalități. Știm deja cît de mult afectează această stare actuală condiția materială a literaturii. S-a pus și se pune mare speranță într-o lege a sponsorizării. Nu cred că ea va rezolva, printr-un gest miraculos, situația culturii, tocmai pentru că Statul nu este interesat să renunțe la un fond pe care, cedîndu-l, să nu-l mai poată controla. Nu este un moment, nu este o stare generală de un asemenea nivel, încît o lege a sponsorizării să poată rezolva ... În cealaltă zonă, a condiției ideale, adică a statutului scriitorului — sigur că el s-a schimbat. Scriitorul ca scriitor nu mai are prestigiul pe care l-a avut. El și-l cîștigă din nou ca publicist, ca om politic, ca om de opinie. Esențial, însă, nu se schimbă statutul scriito-

Căderea din rang a poeziei

rului, ci se restrînge zona literarului la datul ei fundamental. Cea mai spectaculoasă cădere, o cădere din rang o suferă poezia. Împinsă din prim-plan, poezia este în căutarea unui alt loc al ei. Paradoxal, în acest fel poezia revine la matca ei, după ce „năvălise" în social-politic, ajungînd chiar o unealtă a unei alte îndeletniciri decît cea literară... O unealtă a dictaturii ... Sigur, aceea era doar pseudo-poezie. Acum, poezia nu-și găsește utilitatea, poetul nu mai știe ce să facă cu mîinile, ca un stîngaci. ... Poezia nu mai poate fi o „unealtă". Ea nu poate fi judecată după democrație, după cum nu a putut fi judecată nici după dictatură..."

ANA BLANDIANA

„Vreau în continuare să mă rup de politic, însă ... Dacă ar fi cîștigat Convenția, retragerea mea spre literar ar fi fost impresionantă ... Acum, însă, cînd lupta noastră va trebui să continue, faptul că eu nu voi mai putea să-mi dedic în întregime timpul pentru această luptă, va putea fi interpretat ca o dezertare. Pentru mine, însă, problema este care din cele două dezert(ri este mai gravă, în planul existențial: dezertarea de la vocația și destinul meu, care în mod evident aparține în mai mare măsură istoriei literare decît istoriei sau dezertarea de la datoria pe care cred că toți trebuie să ne-o îndeplinim, și pe care eu mi-am îndeplinit-o într-o măsură mai mare decît alți colegi, care nu s-au implicat în politică? În orice caz, în lunile și

„Voi fi mai legată de istoria literaturii"

anii care vor urma, voi rămîne la fel de legată de istorie, dar voi fi **mai legată** de istoria literară decît am fost în ultimii doi ani. În ce privește rezultatele alegerilor, nu cred că avem de-a face cu o migrare spre stînga a mânia „stînga" și „dreapta" semnifică ceva... electoratului. În general, nu cred că în Ro- Este vorba de o mare victorie a extraordinarului aparat al extraordinarei secții de intoxicare și dezinformare care a funcționat și continuă să funcț'oneze în România. La ultima conferință de presă a Convenției dinaintea alegerilor am făcut următoarea afirmație „Dacă nu vom cîștiga aceste alegeri, noi vom fi vinovați"... **Întotdeauna, cei ce înțeleg sînt vinovați și pentru cei ce nu înțeleg.** Ani de zile am fost obsedată de două versuri ale mele: „Pentru că sînt în stare să-nțeleg / De tot ce înțeleg sînt vinovată"...

Pagini realizate de Marius MORARIU

ABAJUR

COMPĂTIMESC ÎMPREUNĂ,

Va deveni, poezia contemporană, principalul motor al literaturii române în acest ultim deceniu al veacului douăzeci ? ● Statistic vorbind, cu o carte de proză la zece plachete de versuri și cu una de critică literară la cincizeci de culegeri ce înmănunchează strădaniile lirice la zi, răspunsul nu trebuie căutat prea mult. ● Fapt este că, dacă poeții, prozatorii, dramaturgii, criticii și teoreticienii literari compătimesc, în anul de grație 1992, împreună, e greu de susținut că toți literatorii, împărțiți pe genuri și căprării, compătimesc în același mod și cu egală fervoare. ● Pentru că, iată, prost ori deloc difuzate, garnisind sertarele autorilor curînd după ce au fost imprimate, volumele de poezie ale anului în curs există — au a da seamă, și nu doar pentru ariile marginale ale literaturii, despre voința tenace, încă, a autorilor lirici de a persista. ● Fie și prin tiraje confidențiale, destinate bibliotecii și unui număr, cît mai mic, de afini. ● Printre autorii pe care feluritele penurii la modă par să-i stimuleze din plin, Ioan Vieru nu este, desigur, doar un caz care întărește regula. ● După Căile șoimului, tipărit în urmă cu un an și mai bine la Editura Eminescu, apariție dătătoare de optimism aspiranților la girul tipograficesc. ● Cu atît mai mult cu cît menționatul volum nu-i, în înșiruirea de cărți ce intră firesc în bibliografia unui autor, o culegere din cele care ilustrează firescul situației : o alcătuire înmănunchind producția recentă, o carte de croazieră și nu una care să marcheze cine știe ce schimbări majore în traiectul autorului. ● O Poetică în nota celor știute din selecția de debut a lui Ioan Vieru : „Cuvinte aflate la marginea / Unor fapte mărunte / În angrenajul subtil al unui cer transparent / Într-o continuă / Stare sufletească / Se vor recunoaște / / Cuvinte neștiind de unde / Vine blîndețea / / Zeii cîntă spaimele celor mulți / Paharele sparte pe maluri / / Autor tăinuit / Nu vei scrie nimic". ● Poezie de notație, versuri ironice, parodice, preocupate nu o dată de cotidian după cum și filtrînd o informație cluturală specifică ● Mai pe gustul nostru cel de al treilea ciclu al culegerii (Addenda la Corul Vînătorilor), cu parafraze prozaic-ironice, la rigoare atinse de aripa melancoliei : „Prin pereții poate inexistenți / Prin ploaia de primăvară / Prin doza de somnifere a iubitei / O mînă trece / Spre-a aranja destinul / / Uneori te mate pe umăr consolator / Crezi că e a unui prieten vechi / A unei cunoștințe oarecare / / Aceeași mînă apasă pe butoanele liftului / Primește restul / Poartă florile pînă lîngă hău / Încearcă mănușile în plină vară / Conduce automobilul / Din sens invers" (Peste micul Styx). ● Mai incisiv, uneori, după cum și mai elaborat în primul volum autonom, Îngerul ridică lespedea (Colecția revistei Arca, Arad, 1992) pare a fi Gheorghe Mocuța într-o /carte imprimată de Poudique în regia autorului". ● Ironic și colocvial, Gheorghe Mocuța își agrementează adevăratul debut editorial cu o sumă de balade muzicale, tentate de nevinovate blasfemii vizînd arta umanioarelor, a culturii (ciclul liminar mic tratat asupra naufragiului). ● Un poem de întîmpinare : „a te sătura de apusul soarelui regizat / a-ți scoate zilele & nopțile la mezat / a fi nodul gordian dintre mamă și pater / a opri hemoragia bătrînului crater / a fi poor yorick ajutor de groapar / a fi femeie goală pe dinăuntru și pe dinafar' / a fi nisipul fin din pipota păsării de aer / a împăia o limbă moartă și-a face din gramatici caer / / a fi cartea lunii ce-și devoră coperțile / aruncați cu pietre — cuvintele bateți / a intra-n piramidă prin holul academiei / a-mpărți regatul nebuniei / a călăuzi lava viciilor tale spre ventrilogul ocean / interviu unui cîine logodit cu o stewardesă de-un an / a-i citi primului om în palmă și / a te cunoaște pe numele adevărat — ci / lăsați poemul să vină la mine domnilor / e prea devreme pentru a sparge tăcerea". ● Lucrul de ordinul evidenței, liricul acesta cu stagii serioase de lectură în compania autorilor de avangardă („din cîte văd eu tinere / poemul ăsta al dumitale / e o armă cu două tăișuri : / cîtă luciditate atîtea drahme / pe ruinurile viitoarelor convenții") e, nu mai puțin, un spirit rafinat, apt a se ilustra într-un discurs plin de prodigii imagistice manieriste. ● Iată, spre ilustrare, doar unul din multele exemple posibile pentru ceea ce s-ar putea numi dulcele stil prețios vorbit și de cîțiva lirici de vază la începutul deceniului trecut: „răbdarea grădinii nu cunoaște margini / ascultă chirilica peltică a vrăbiilor / de pe capacul unui coșciug / ieșind pe jumătate din țărîna afînată de vechile religii / magistrul de melancolii / privește pămîntul negru / înghițind îngerul / ce mai bate încă din aripi / seara întreagă stă înghenunchiat în grădină / și tîrziu înalță un imn. / mult mai tîrziu încolțit de oboseală / lucrează împreună cu greierii / la cumplita-i exegeză : / / un spațiu fără saț o grotă mistică / în care cuvintele ca un car de luptă / vor răsuna" (calea celui șovăielnic).

Lucian ALEXIU

REGĂSIREA SPIRITUALITĂȚII

Discutînd despre spiritualitate, este evocat mai degrabă un stil de viață decît un exercițiu mental special. Spiritualitatea nu înseamnă numai ceea ce este mai personal în viața fiecăruia, ea este aceea care fundamentează existența individuală, este expresia, pentru fiecare, a propriei sale realități profunde. Spiritualitatea este opusul unei interiorizări ermetice, într-un ghetto al sinelui. Opoziția, viața interioară, viața exterioară este lipsită de sens. Aprofundîndu-și viața sa spirituală, omul depășește orice interes egoist și se deschide spre lume și spre esență. Calea, mijlocul de transgresare a superficialului și de regăsire a sinelui întru spirit este oferită de către marile religii ale lumii prin meditație, contemplație.

„Închide gura și ochii", din grecește „mister" și „mistic" : starea religioasă care închide gura în fața urechilor profane, deturnează ochii de la lume pentru a căuta salvarea în sine; a se trage din lume în sine și a găsi astfel, în tăcere, unitatea cu absolutul, cu realitatea primă și ultimă. La întrebarea „unde poate fi găsit Dumnezeu" mulți răspund ca și Galileo lui Brecht : „În noi și nicăieri".

Se remarcă, în vidul spiritual contemporan, o reîntoarcere către experiența spirituală a marilor religii. Aceasta ar însemna, deci, un apel, cîteodată disperat, pentru regăsirea unei înțelepciuni umane, a unei înțelepciuni a vieții. Mai profund, această reîntoarcere se datorează necesității de a recurge la experiența unei alte dimensiuni a existenței, la experiența absolutului, a spiritualului într-un sens larg.

Într-o reprezentare simbolică, creștinismul consideră pe Dumnezeu ca pe o Lumină, care nu poate fi văzută niciodată. Căci nimeni nu a văzut vreodată lumina, ci numai obiectele luminate, după cum un obiect nu poate fi văzut decît dacă este luminat. La fel, Spiritul nu poate fi văzut niciodată și totuși nu există domeniu al creației care să nu aibă nevoie de „luminarea" Spiritului (Dumnezeu). Dar Spiritul (Dumnezeu) este întotdeauna dincolo de ceea ce se poate concepe și imagina, este lumina din spatele vitraliului.

Spiritualitatea ZEN este, întîi de toate, o tehnică de meditație sau de concentrare și își are originea în Buddhismul Marelui Vehicul. Zen aparține unei școli japoneze și a înflorit în Japonia către sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea și dăinuie și astăzi.

Care sînt postulatele meditației Zen?

— o singură poziție (contrar experienței Yoga), esențială : a fi așezat.

— concentrarea asupra respirației sau asupra faptului de a fi așezat.

— vidarea, încetul cu încetul (ceea ce poate necesită un timp îndelungat), după care se operează deposedarea eu-lui neautentic, posesiv, centrat asupra lui-însuși și care centrează totul asupra lui-însuși, pentru a lăsa cale liberă sinelui mai profund, disponibil, capabil de a primi, de a contempla.

— părăsirea zonei imaginilor, a ideilor, a imaginației, pentru a coborî în zona cea mai profundă a sinelui.

— pentru a reveni la realitatea superficială, la starea de atenție se recurge la un detaliu : o floare, un fir de iarbă, o altă persoană.

Există un mare pericol în practicarea meditației Zen — ca și în toate experiențele spirituale —, acela de a teoretiza și a crede apoi că este suficient să pui în practică teoria. Căci pentru cel care practică Zen situația se prezintă invers : se începe cu practica, apoi se încearcă elaborarea unei teorii care rămîne, întotdeauna, imperfectă, în raport cu rezultatul experienței care este indicibilă, inefabilă.

Zen nu este o meditație în sens creștin. În creștinism, meditația, reculegerea, presupune, ca prima etapă, un obiect al gîndirii, al reflecției, în timp ce practica Zen vizează depășirea zonei obiectivante.

În emisfera occidentală a Terrei s-au născut religii de tip profetic : iudaismul, creștinismul, islamismul, care îl gîndesc pe Dumnezeu (Spiritul Absolut) prin categoria, filozofic vorbind, a transcendenței. În emisfera orientală, Dumnezeu, Absolutul este gîndit dîndu-se prioritate imanenței.

În religiile de tip transcendental exteriorizarea (ieșirea din sine spre Absolut) presupune adresarea către Divinitate (Transcendența), distanțarea, deci, în prima etapă a meditației, a Eu-lui în fața căruia se află TU. Interiorizarea — în religiile imanente — oferă descoperirea Absolutului în însăși profunzimea sinelui, care devine astfel, el-însuși sursă a Absolutului. De aici decurge prioritatea cuvîntului în primul sistem (acel Eu vorbește TU-lui), iar adresarea către Dumnezeu se face în categorii personalizante, urmînd relevația (TU-Dumnezeu răspunde Eu-lui), înălțarea și confundarea (spirituală) cu Dumnezeu-Absolut. Dar nu este posibilă o reintegrare spirituală autentică decît prin pierderea, în momentul revelației, a cunoștinței de sine. În cartea unui „mistic" englez din secolul al XIV-lea („Norul ne-cunoștinței de sine") este exprimat exact acest imperativ al „nopții tăcute", în care Dumnezeu poate acționa, prin „grația" sa divină, se poate revela. Psalmii și cîntecele religioase sînt inspirate de Divinitate și prin intonarea lor, prin cuvînt, deci, prin concentrarea (meditația) asupra lor și a Divinității spre care se tinde se produce eliberarea sinelui și regăsirea, pe treapta cea mai înaltă, în Spiritul Absolut.

În sistemul imanent avem de-a face cu plonjarea tăcută (în sensul neadresării, nici măcar gîndite, către Divinitate), cu scufundarea, prin vidarea de senzații și idei, în Absolutul din adîncul sinelui ; se recurge, deci, la categoriile impersonale.

Ceea ce au comun cele două modele de meditație este deposedarea totală a sinelui. Cel care își păstrează viața (se menține ancorat în realitatea superficială) o pierde (este în imposibilitatea de a se regăsi în Spiritul Absolut), iar cel care o pierde și-o recîștigă. Această deposedare este deci spargerea limitelor eu-lui egocentric și, pentru a reuși aceasta, este necesară tăcerea, abandonarea zonei superficiale a sinelui și înălțarea sau coborîrea în Spirit.

Acum două mii cinci sute de ani Buddha a descoperit că ceea ce stătea la originea dizarmoniei omului, a dezacordului lui cu sine și cu ceilalți era dorința, atașamentul față de bunuri, setea de a acumula bunuri și că dorința își avea rădăcinile în eul egoist. Învățătura lui Buddha arată că acest eu egoist trebuie „ucis" căci, atîta timp cît nu va fi dezrădăcinat, nu se poate spune nimic valabil despre Dumnezeu, nu se poate gîndi nimic adevărat despre El fără ca aceasta să nu fie proiecția dorinței sinelui. **Nirvana** spre care se tinde este acel dincolo de iluzia realității faptelor, acel dincolo de ceea ce există aparent, este regăsirea acelui soclu al esenței realității, a Absolutului.

Meditația orientală conduce, prin toate gradele pe care le cuprinde, spre o lume a interiorului și a profunzimilor. Meditația orientală vrea să conducă oamenii, metodic și sistematic, pînă la realitatea ultimă, înțeleasă ca plenitudine (hinduism) sau vid (buddhism). Se trece astfel de la ceea ce este experimentat în exterior prin simțuri la ceea ce este interior, spiritual, progresîndu-se în solitudine, liniște și „deșert", în „noaptea obscură a sufletului".

Este mai întîi o concentrare căutată care se realizează prin mijloace fizice și psihice. Urmează contemplația, eliberarea în pasivitate și uitare de sine. Ultima este încîntarea, plonjarea în extazul prin care omul se pierde în repaosul etern al nirvanei (buddhism).

Religiile mistice vin din India. Ele sînt orientate mai întîi spre interior, spre eliberarea de orice dorință, extincția voinței și a afectivității, către renunțare, imobilitate. Religiile profetice, dimpotrivă sînt caracterizate prin voința de a realiza idealuri și scopuri precise. Experiența profetică a lui Dumnezeu este orientată mai întîi către exterior ; ea se confruntă cu lumea. Omul orientat către profetism este un militant care trece de la îndoială la certitudinea credinței, de la nesiguranță la încredere, de la conștiința păcatului la dobîndirea salvării prin grația divină, prin revelație.

BIBLIOGRAFIE

1. Spi-itualité et oecumenisme. Rapport d'une session de Bossey du 17 juin au 1 er juillet 1976, Institut Oecumenique de Bossey, Suisse, p. 2, 4-5, 20-26.
2. „Concilium. Revue internationale de théologie", Beauchesne, Paris, No. 227 1990, p. 97-111.
3. „Concilium. Revue internationale de théologie", Beauchesne, Paris, No. 228/ /1990, p. 59-85.

Selecție și traducere
Sorina ȘERBĂNESCU

Dicționar al Francmasoneriei

(XXXVI)

FISE (Afacerea fișelor) : Unul dintre cele mai răsunătoare scandaluri în care a fost implicat Marele Orient de Franța în acest secol. După alegerile din 1899, ce au consolidat pozițiile republicane, în 1902 vine în fruntea guvernului Emile Combes, un „preot ratat și teolog ereziarh al cărui vis, era să aneantizeze catolicismul în Franța" (P. Gaxotte). Ministru de Război este numit generalul André, cu scopul evasideclarat de a avantaja ofițerii republicani. Generalul André — un radical sincer și cu evidente merite profesionale —, neîncrezător în informațiile comisiei de avansare în care activau numeroși ofițeri cu simpatii clericale și antirepublicani, face apel la Marele Orient pentru a obține dosarele respective. Legătura cu Ordinul este căpitanul Mollin, membru în Cabinetul său, care îi cere președintelui Consiliului Ordinului, Frédéric Desmons, să întreprindă ceea ce este necesar. (În 1878 Desmons a fost raportorul faimoasei „dorințe nr. 9" ce a reușit suprimarea din Constituția Marelui Orient de Franța a articolului 1 ce fixa ca principii ale Masoneriei „existența lui Dumnezeu și a nemuririi sufletului"). Personal, de întocmirea dosarelor se va ocupa un apropiat al lui Desmons, fratele Vadécard, secretar general al Marelui Orient, în schimbul acestui serviciu urmînd să primească, în lojă, Legiunea de Onoare.

Astfel, au fost întocmite două fișiere : unul pentru ofițerii republicani, sub numele „Corint", și un altul, pentru cei suspectați de idei politice de dreapta și de practică religioasă, sub numele „Cartagina". În timp ce toate avansările și numirile în funcții importante erau rezervate fișierului „Corint", cei aflați la „Cartagina" nu se puteau aștepta la nimic bun. Manevra va deveni însă publică datorită unui funcționar al secretariatului Marelui Orient, Jean-Baptiste Bidegain, care a vîndut fișele — se pare că pentru suma de 500 de franci ! — unui deputat naționalist, Guyard de Villeneuve. (Bidegain, educat în mediu creștin, a fondat în sînul Marelui Orient „Acțiunea socialistă" și a devenit, în 1990, sub-șef în secretariatul Ordinului. Exclus din Masonerie în urma trădării, va participa activ la campania antimasonică și antisemită din epocă, publicînd, între altele cîteva volume de documente inedite, după care a intrat în anonimat. S-a sinucis, împreună cu soția sa, în 1926, în micul lui magazin de papetărie).

Scandalul fișelor este imens și generalul André este pălmuit în plină ședință a Parlamentului de către un alt deputat de dreapta, Syveton. În ședința despre care este vorba, din 28 octombrie 1904, la citirea fișelor — probe de netăgăduit ! — generalul André s-a apărat cu stîngăcie, ceea ce a făcut ca guvernul Combes să cadă la scurtă vreme. Cu toate acestea, la conventul Marelui Orient din 1905, politica aceasta a fost aprobată, iar președintele Consiliului Ordinului și-a asumat, și în numele Marelui Orient, responsabilitățile. Poziția actuală a Marelui Orient față de această tristă „afacere" este că atît generalul André cît și Combes au acționat legitim pentru a epura armata, însă Marele Orient nu trebuia să joace un rol activ în practica politică.

(Daniel Ligou, Dictionnaire de la Franc-Maconnerie, Alec Mellor, Dictionnaire de la Franc-Maconnerie et des francs-macons, Pierre Gaxotte, Histoire des francais).

(VA URMA)

Marcel TOLCEA

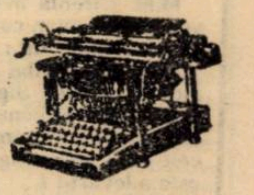

Corespondența lui Ion CARAION cu Petre SFETCA

Dragă Petrică, — scrisorile mele-s mai nenorocoase ca ale tale. Trimit multe, au sosit puține. Eșecul Olăneștilor m-a mîhnit. Neputința, deasemeni, de a nu fi și tu cu Marta și Böji. Ca să nu mai adaug povestea sau episodul Gherasim. De... Singur vei înțelege că nu rău, ci bine aș fi dorit să iasă toate. Ne vom zori să fim, în orice caz, în a treia decadă a lui Cuptor, îndărăt acasă. Străduiți-vă pînă atunci să faceți omenește cam tot ce puteți voi. La toți trei vă mulțumim adînc recunoscători.

Cît mai pe curînd, cu drag, —
Ion și Valentina

* * *

Venetia, 26.05.1974

Dragii noștri, — presupunînd că n-am greșit cu totul adresa și că buchile noastre vă vor găsi, odată cu urarea de bun sosit de pe unde ați fost, prima noastră rugăminte este aceea de a ne scrie cît mai curînd la Paris despre voi, despre Marta și despre părinți. Stăruiți din partea noastră și a voastră, ca Tizi să se țină de treabă, spre mulțumirea și a ei cînd ne vom întoarce. I-am scris la plecare dlui. Toma, explicîndu-i ce a fost și ce nu e posibil. La Olănești să-i telefonați dnei. Lipie și să vă duceți la ea. Multe, multe, multe sărutări,

Ion și Valentina

* * *

Paris, 15.01.1977

Dragii noștri,

Ne-au sosit calmante rîndurile voastre. Nu prea mai stați prin București. Bine, însă, că am primit acest semn. Ce vă face nepoțelul și mămica lui? Și cum a fost primul pom de Crăciun? Petrică, roagă-l pe dr. Beuran ca prin 13-15 (noi ne întoarcem în 11) februarie să mă primească și pe mine, că-s în întîrziere. Și mai vedeți-o pe Marta.

Cu drag,
Valentina și Ion

* * *

Paris, 21.11.1976

Dragii noștri

Cu o zi ori două înaintea plecării primisem vederea din RDG. Am sunat la voi, n-a răspuns nimeni. Căutați-o pe Marta și pe bunică-sa. Acesteia din urmă, cînd veți primi (trimis pe adresa voastră) un colet, cereți-i bani de vamă. Arătați-i această ilustrată și rugați-o să facă rost oricum și de oriunde, ajutîndu-vă să scoateți pachetul cu pricina. Scuzați-o pe Valentina că a apelat la voi de o asemenea manieră, dar ea crede că sînteți singurii poate în măsură a o înțelege. Deci... Numai prieteni să nu ai! Ajutați-ne totuși, iar la întoarcere... ș.a.m.d. Păstrați sau dați maică-si pricopseala. Mulțumiri, dor, drag, sărutări!

Ion

* * *

Olănești, 3.12.74

Scumpii mei,

Aud că după solstițiul de iarnă vă pregătiți de nuntă, cu mistreți la frigare și hidromel în pahare. Îi doresc din munți de aici și din inimă (tot de aici), să calce cu dreptul și să meargă pe unde au drumuri bucuria, norocul și lumina teafără, desigur Corei! Tot ei, dacă-mi mai dă voie pînă devine doamnă, îi sărut fruntea și speranțele. Iar cu voi rămîn să mă uit pe fereastră la cum va fi (poate) și cu Marta noastră.

Îmbrățișări,
Ion Caraion

* * *

Neptun, 3.09.71

Dragii noștri,

Cum se face, cum nu se face, că ne vedem așa de rar. Iată-ne iar departe (avem și un alt număr de telefon 42.10.46) însă pe 16 sept. ne întoarcem și vă căutăm.

Îmbrățișări și dragoste, Corinei și vouă —

Ion și Valentina

Olănești, 13.03.67

Sub acoperișul ca o tablă (însă de ciment) al vitrinei din fotografie, ajung real de două ori pe zi, după o călătorie de circa 2 km, și beau halbele de apă puturoasă, da la îndurarea cărora aștept să nu se ofilească toate florile ficțiunii.

Le salut pe Böji și pe Corina, iar pe tine te îmbrățișez —

Ion Caraion

* * *

Roma, 1 iunie 1974
(scrisoare adresată fiicei poetului, Marta:

Draga noastră,

Tata ți-a spus într-o scrisoare mai veche că a descoperit în limba germană textul poeziei cu Lorelei, a cărui traducere în românește o știi și pe care ai repetat-o în atîtea și atîtea rînduri. Iată, așa cum a fost făgăduiala, pe foaia alăturată, cele 6 strofe ale poeziei. Tu încearcă să o înveți pînă la întoarcerea noastră, Roagă pe Maia ca să-ți ajute, Sau pe Böji împreună cu Petrică Sfetca. Știi ceva? Să-ți spun ce am găsit într-o zi: două jucării, o lopățică și o greblă, amîndouă cu mînerele ca niște tuburi: în tuburi e apă și în apă din tuburile celor două mînere înoată o fată și un peștișor. Fata și peștișorul sînt galbeni ca petalele de floarea soarelui. Sînt sigur c-or să-ți placă mult. Și-am făcut apoi rost, pentru tine de un inel, de o broșă, iar pe deasupra de niște aripioare plutitoare cu care o să înoți cînd mergem la mare. Mama ți-a cumpărat apoi niște papucei minunați, un capoțel frumos și multe, multe altele. În viitoarea scrisoare o să-ți vorbim despre ele. Tu să înveți bine, să fii cuminte, să te și joci, să spui cîntece și poezii, să desenezi și să ne scrii.

Te sărută —
mama și tata

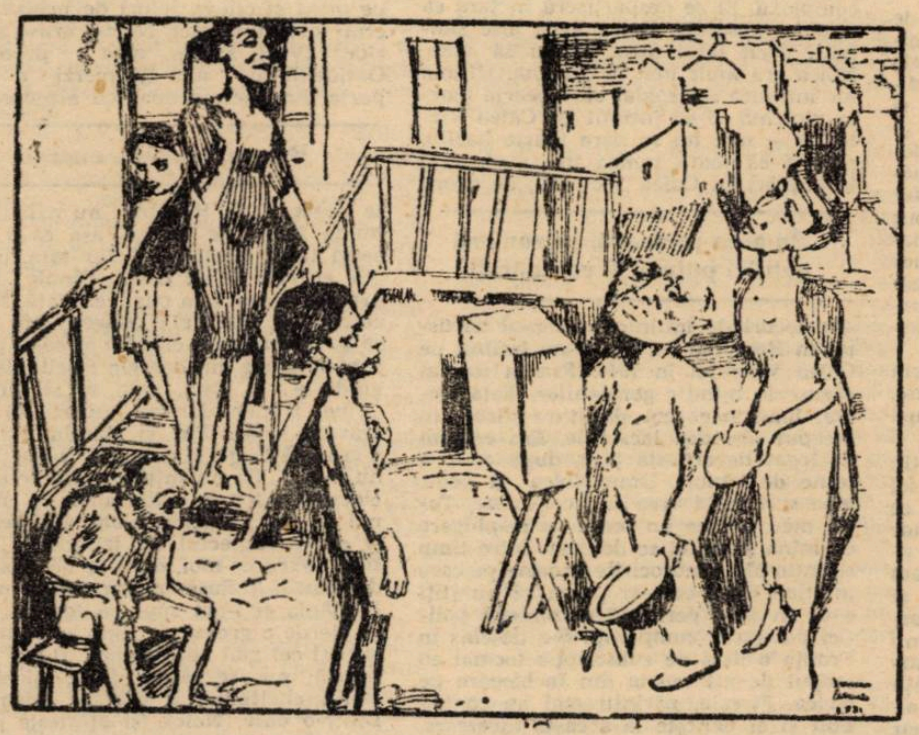

Fiore di virtú

Dreapta judecată

Conform învățăturii creștine, omul trebuie să se abțină de a-și judeca semenii, singurul care poate judeca este Dumnezeu, pentru că judecata Lui este de dincolo de lumea creată, iar valorile în numele cărora judecă sînt absolute. Doar Dumnezeu poate judeca binele și răul pentru că este binele absolut, doar El poate judeca fapta omenească pentru că a întruchipat Fapta mîntuitoare înscrisă în Evanghelii. Actul justițiar are în creștinism o apăsată latură morală și alta metafizică și existențială, într-o tradiție a înțelepciunii care își are temeiurile în **Ecleziast**. Acesta judecă lumea numai după ce privește cu luare aminte toate cîte se fac sub soare. Iar cele ce se înfăptuiesc au o rațiune de care trebuie să ții seamă în dreapta judecată. A fi drept însemnă a fi în rațiunea moralei, adică în facultatea de judecată eficientă, în măsură să disocieze între bine și rău, între virtute și păcat. Judecata strîmbă pe care o deplînge cronicarul este o defecțiune morală, dar și una a puterii de raționare. În același timp, și pentru o adevărată situare a lumii în temeiurile ei morale, interdicția de a judeca fapta semenului nu presupune nicidecum tăcerea complice cu păcatul acestuia. A nu mi răul înseamnă a-i oferi vinovatului șansa cunoașterii de sine fără de care nu este posibilă eliberarea mîntuitoare.

Pentru vodă Neagoe Basarab, judecata domnească este un act care își întemeiază rațiunea lăuntrică după poruncile și modelul divin. Actul justițiar are o definitivă pecete morală, responsabilitatea administrării dreptății o are cel care trebuie să o instaureze în lume în fața lui Dumnezeu însuși: „Drept aceia și tu, fătul mieu, și dumneavoastră, fraților, cu ce dreptate veți judeca săracii într-această lume, cu aceea vor fi judecate și faptele voastre la împărăția cea cerească" (**Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiu său Teodosie**, p. 285). Pentru domnitorul muntean, judecata generează în plan etic două atitudini posibile, una spre „pagubă", iar alta spre „ușurare și spre izbîndă". Calitatea domniei, ca act de guvernare cu fundamente divine, este dată de modul de practicare a justiției care trebuie să se întemeieze pe dreptate și pe legea divină, altfel domnul „nici se va chema îndreptător și unsul lui Dumnezeu, ci va fi pierdut în periciunea cea de veci și pentru fățărnicia lui nici fața lui Dumnezeu nu o va vedea" (**OP. CIT.** p. 285). Domnitorul consideră dreptatea pricină a vieții morale odată ce justa disociere între bine și rău pretinde alungarea minții și a lenei în judecarea unuia sau a altuia, fie el bogat sau sărac, colo de orice relație, bună sau mai puțin în numele cărora se face drept. Dreptatea este act care trece dinputin bună, cu cel judecat. Principate pretind obiectivitate și raționament just. De aceea judecătorului nu trebuie „să i se clătească mintea ca trestia cînd o bate vînbule să se desfășoare fără grabă, tul". Mai mult încă, judecata trepentru o bună înțelegere a jalbei împricinatului. Dreapta gîndire asigură dreapta sentință, de aceea mintea trebuie eliberată „de toate lucrurile cele rele și de cugetele cele hiclene". Responsabilitatea celui care face dreptate își are temeiurile în cuvintele Mîntuitorului, judecății de sine în relație cu care a predicat despre practicarea dreapta judecare a semenilor noștri. Dacă nu se întîmplă așa, consecințele sînt înfricoșătoare, iar voievodul se arată pe deplin convins de primejdia acestora: „Încotro o voiu lua atunci, cînd voi vedea pre toți drepții stînd de-a dreapta lui Hristos, stăpînului mieu, iar numai eu voi fi osîndit singur, întru întunericul cel osebit și fondul celui nestinsu, care s-au gătit diavolului mieu, vai de noi, dar atunci ce vom și îngerilor lui. Vai de noi, fătul meu, dar atunci ce vom mai face, cînd te vei întoarce și vei vedea pre toți sfinții și pre toți drepții în ceriu și în slavă mare, iar tu vei fi singur, fătul mieu, făr' de milă întru munca cea de veac" (**Op. cit.**, p. 290).

Responsabilitatea dobîndește în aceste rînduri accentele unei spaime apocaliptice în măsură să asigure obiectivitatea administrării dreptădesea, aceasta s-a dovedit un ideal ții într-o lume în care, cel mai agreu accesibil.

Daniel VIGHI

Mircea Mihăieș și Vasile Popovici

în dialog cu

MARIE-FRANCE IONESCO

IONESCO ȘI CONTEMPORANII SĂI

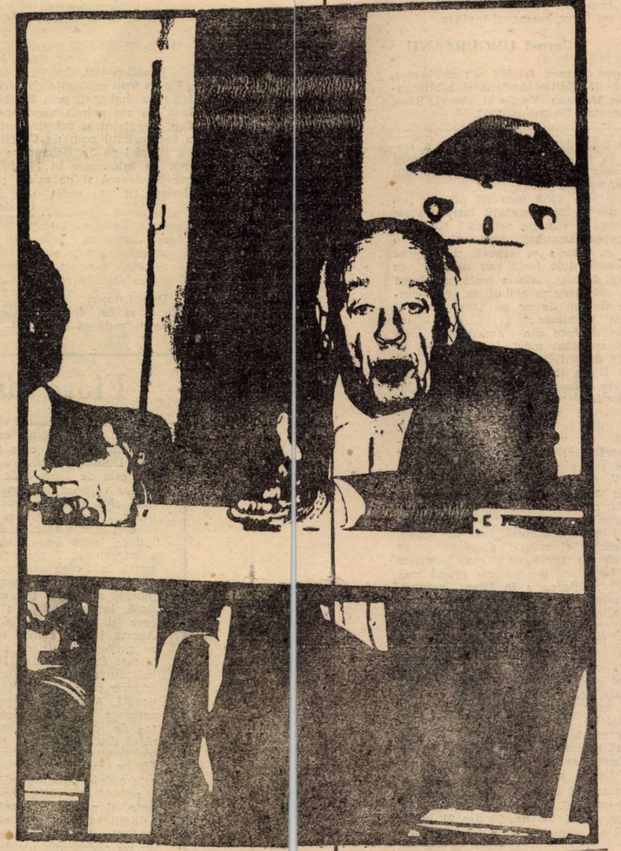

M.M. Circulă în legătură cu dumneavoastră un zvon care mie mi se pare extrem de amuzant : cineva îmi spunea că ați învățat limba română la facultate, aici, la Paris ! Sigur, găsindu-ne acum în casa lui Eugène Ionesco, sîntem ispitiți să considerăm firești și lucrurile cele mai extravagante. Și totuși, care este adevărul ?

M.-F. I. Nu știu cine v-a spus acest lucru, dar vreau să vă asigur că ei este în întregime fals. N-aveam cum să învăț limba română la facultate, din moment ce este limba părinților mei, o limbă care se vorbește la noi în casă. Fără îndoială, trăind într-un mediu francofon prin excelență, româna mea nu era tocmai desăvîrșită. Ca să mă tachinеze, tata îmi spunea că vorbesc română ca o **petite nègre** ! Atunci, m-am ambiționat și am mers la Sorbona, unde profesorul Gouillermou preda un curs de limba română. Poate de aici s-a iscat confuzia. Adevărul este că atunci am început să învăț româna într-un mod cu adevărat sistematic. Cu acel prilej mi-am dat seama de două lucruri : primul, cît de mare scriitor e Arghezi, și al doilea — acesta e un lucru pentru care îmi sar toți prietenii români în cap, și nu vor să-l accepte cu nici un preț — de ulutoarea frumusețe a elementelor slave din limba română. Știu că șochez multă lume cu afirmația aceasta.

M.M. Fără să vă cunosc foarte bine, cred că aveți o fascinație a exoticului !

V. P. Părerea mea e că v-ați lăsat sedusă de „dulceața", de rotunjimea sunetelor slave.

M. F.-I. Ce-ați alege dumneavoastră între „veac" și „secol", între „amor" și „dragoste" ? ! Ce este extraordinar în

Între „amor" și „dragoste"

limba română e tocmai capacitatea de funcționare a limbajului la două nivele. Sigur, nimeni nu pune la îndoială sintaxa de origine latină. Dar gîndiți-vă : „duh" și „spirit", „veșnicie" și „eternitate", „a nădăjdui" și „a spera"... Emil Cioran spune că șapte-zeci la sută din cuvintele limbii române sînt de origine slavă. Nu mă refer acum la frecvența folosirii lor, ci, pur și simplu, la ceea ce ne arată dicționarele. Ceea ce mie personal nu-mi place sînt cuvintele pe care eu le numesc „bonjuriste", cuvintele intrate în vocabularul românesc în secolul al nouăsprezecelea.

V. P. Cred că e o greșeală să facem astfel de socoteli. Cuvintele se socotesc, totuși, după frecvența lor, și nu după existența lor pasivă !

M.-F. I. Știu, argumentul meu e puțin specios. Nu împărtășesc în nici un fel ideea diverselor panslavisme. Ceea ce vreau să spună că existența acestor dublete conferă românei o bogăție aparte. Și în engleză lucrurile stau cam la fel : cuvintele de origine saxonă și cele de origine latină coexistă într-o armonie desăvîrșită. Și nu în termenii unei sinonimii reci trebuie considerate lucrurile, ci în perspectiva posibilității limbajului de a-și crea alternative, alternative psihologice, le-aș numi eu. Și posibilitatea alegerii. Ani în șir, mă-am petrecut vacanțele cu Monica Lovinescu și vă dați seama că de fiecare dată cînd ajungeam la acest subiect se producea o explozie. Eu îmi depănam argumentele mele slavofile, iar Monica îmi demonstra riguros științific că sînt în eroare. Ca argument suprem, cu care voia să mă „termine", să mă „omoare", invoca ideea că în limba română nu poți construi nici o frază fără a folosi măcar un singur cuvînt de origine latină.

V. P. Este un argument valabil !

M.-F. I. Și totuși, eu sînt în stare să construiesc acea frază. S-o construiesc așa cum trebuie, cu subiect, predicat,

Iată fraza : „Nădăjduiesc o iubire veșnică"

complement etc. Mai mult, sună și foarte patetic. Iat-o, „Nădăjduiesc o iubire veșnică." Monica a fost cîteva secunde deconcertată, apoi a replicat : „Dar asta n-o spui în fiecare zi !"

V. P. Nu sînt de acord ! Articolul „o" nu e de origine slavă ! Așa cum ați rostit-o, propoziția e, cum se zice, „construită". Adevărul e cel susținut de către doamna Monica Lovinescu !

M. F.-I. Vă să zică, nu merge ! Sînt puțin dezamăgită...

M. M. Construcția perfectă ar fi „Nădăjduiesc într-o iubire veșnică" sau „la o iubire veșnică"...

M. F.-I. Încă puțin, și ajungem la **intru** al lui Noica...

V. P. ...și la sentimentul paraguayan al ființei...

M. F.-I. Pentru că veni vorba : toată teoria asta cu **intru** mie, cel puțin, mi se pare suspectă. Cum poate un întreg sistem filozofic să se bazeze pe un singur cuvînt ? Și încă un cuvînt intraductibil în orice altă limbă. Oricare ar fi motivația lui Noica, el și-a refuzat de la bun început șansa universalității. Eu nu găsesc un echivalent franțuzesc al particulei cu pricina.

M. M. Inițial, nici unul dintre marii filozofi care pornește de la limbaj (Platon și Heidegger, de pildă) nu părea permeabil în alte limbi. Cum se traduce **Dasein-ul**, ca să iau un concept elementar ? Să fim, totuși, optimiști, să ne imaginăm că Noica încă nu și-a găsit traducătorii !

M. F.-I. Dar iată că Platon și Heidegger și i-au găsit ! Oricum, eu sînt o ano-

„Sînt o antinoicistă fervентă"

tinoicistă frevență ! Să fim serioși : în orice sistem filozofic, conceptul e ceva universal. Altminteri, totul e speculație și literatură.

M. M. Știu că l-ați cunoscut pe Noica, știu că a fost de mai multe ori în casa dumneavoastră. Cum vi s-a părut el, ca om ?

M.-F. I. Insuportabil. Pentru prima și ultima oară în viața mea am avut impresia că mă aflu în fața unui sofist. Adică a unui om pentru care nu există noțiunile de adevăr sau fals. Și, în plus, un sfarmă-inimi, în sensul cel mai grav al cuvîntului. Într-un grup, nu suporta să-i reziste nimeni, nu suporta să aibă vreun inamic...

M. M. Și cum proceda, atunci ? Făcea totul ca să-l cucerească, nu ?

M.-F. I. Exact.

V. P. Dar care erau relațiile lui cu Eugène Ionesco ?

M.-F. I. O, a fost o relație foarte complexă. Ei se despărțiseră în țară ca inamici absoluți. Noica avea alte simpatii decît tatăl meu. Vreau să spun, Noica era mult mai la dreapta. Ultima lor întîlnire s-a soldat cu o ceartă foarte violentă. S-au întîlnit pe Calea Victoriei — mie mi se pare foarte hazliu, pentru că toată lumea îmi povestește întîmplări cu Calea Victoriei, de acord

„În acea perioadă, prizonierii politici puteau fi cumpărați"

alte locuri de întîlnire nici n-ar fi existat în România —, deci s-au întîlnit pe Calea Victoriei în 1940. Franța tocmai căzuse în mîinile germanilor. Tata tocmai luase o gazetă și, citind știrea, au început să-i dea lacrimile. Era extrem de legat de această țară, după cum e lesne de bănuit. Dinu Noica îl vede, vine spre el și vrea să-l consoleze. Tatăl meu îi face un semn de respingere cu mîna și astfel se despart. Între timp se întîmplă nenorocirile enorme pe care le știm. Ceea ce s-ar putea să nu știți e că în acea perioadă prizonierii politici puteau fi cumpărați. S-a deschis în Franța o listă de subscripție tocmai cu scopul de a-l scoate din închisoare pe Noica. Firește, părinții mei au contribuit și ei bănește la această încercare, dar, din nefericire, lucrurile nu s-au petrecut așa cum ar fi trebuit. Lucrurile s-au și precipitat puțin, iar în '64 prizonierii politici sînt eliberați. Nu știu în ce împrejurări, dar Noica a aflat de gestul tatălui meu. Oricum, în 1972 vine la Paris. (Venea, de fapt, cu o misiune : să-l convingă pe Mircea Eliade să viziteze România. Dă, prin cineva, un telefon la noi și întreabă dacă tata ar dori să-l primească. Bineînțeles, emoționat, tata îl roagă să vină la noi. Trebuie să spun că eu am crescut, într-un fel, în (nu într-u !) mitul lui Noica. Știam că el e **le grand philosophe**, etc. etc.

Am uitat să spun că puțin înainte, prin 1969—1970, tata primise o scrisoare de la Noica. Scrisoarea venea absolut pe neașteptate, pentru că, ani în șir, tata nu avusese nici o veste de la el. Scrisoarea era cam în termenii : „Dragă Eugen, am auzit multe lucruri frumoase despre tine, așa și pe dincolo..." Și mai erau și aceste cuvinte : „Pe cînd Goethe trăia, era complet necunoscut (ceea ce, în paranteză fie spus, era complet fals), iar vedeta zilei era un oarecare scriitoraș..." — nu-mi mai aduc aminte numele, pentru că oricum nu auzisem de el pînă atunci. Subtextul era clar : și azi, lucrurile stăteau la fel : genial este întotdeauna necunoscut, în timp ce un autoraș oarecare se bucură de toată faima. Dar, firește, posteritatea a avut grijă să restabilească adevărata ierarhie... Primul lucru pe care l-a făcut tata (lucru pe care, de altfel, îl face zilnic) a fost să-i dea un telefon lui Cioran. Îi povestește îndignat despre scrisoarea lui Noica, iar Cioran, pe cel mai senin ton îi spune : **Mais réponds-lui !** Bineînțeles,

tata nu i-a răspuns. Și iată că are loc și sosirea lui Noica la Paris. Tata, foarte emoționat, îi cheamă și pe Cioran și familia Eliade care, fiind vară, se găsea la Paris. Dar intervine Noica : nu, nu, nu, eu vreau să te văd doar pe tine, îi spune tatălui meu, iar ei să apară mai tîrziu... „Vreau să stau la masă doar cu voi", adică cu noi, Ioneștii.

M. M. Încă una din neîntrecutele strategii ale lui Noica...

M.-F. I. Da. Sosește Noica. Tata, extrem de emoționat, îl îmbrățișează, știți, toate obsesiile cu închisoarea etc. Parcă văd și acum scena. Abia intrat în

„Obsesii cu închisoarea"

casă, Noica începe : „Eugen, vreau să-ți explic de ce ți-tm trimis scrisoarea aceea..." Tata încearcă să-l împiedice, și-i cere să-i povestească despre închisoare : cum a fost, cum ați rezistat, cum ați pufut... Noica : „Nu, nu, nu... întîi să-ți spune ce e cu scrisoarea..." Și începe o poveste în genul : „Eugen, mai știi minte cum ne-am văzut pe Calea Victoriei, cum eram despărțiți de ideile noastre politice... și cum am aflat că în timp ce mă aflam în închisoare te numărai printre cei care încercau să mă ajute... și atunci m-am simțit atît de umilit, de jignit... și-am vrut să mă răzbun ! De aceea ți-am scris acea scrisoare !" Noi am rămas înmărmuriți. Totul suna atît de fals, nu era decît o aiureală.

M. M. Dar tocmai ăsta era omul Noica : un amestec de sublim și de ridicol...

M.-F. I. Se poate. Dar eu am avut sentimentul de fals, de falsitate absolută. Avea ceva de iezuit în el. Dar mai urmează o scenă. Cinam, și mama aduce pe masă și cîteva feluri de brînză. Bucuri obișnuite aici. Noica, bruse superior : „Vezi, Eugen, asta e problema Occidentului : aici îți pierzi o bună parte din energie doar cu alegerea, cu

Brînza, cravata, energia

le **choix**... În România nu există mai multe feluri de brînză, așa că-ți conservi toată energia..." Iar tata, uluit : „Ce energie să-mi pierd, Dinule ?!" Pe vremea aceea, tata purta cravată. Noica, cercetător, către el : „Eugen, sînt sigur că și nenumărate cravate și că-ți pierzi o bună parte din energia spirituală alegîndu-le..." Tata, gata să se sufoce : „Bine, Dinule dar ce importanță are cravata asta ? Pur și simplu îmi pun o cravată la gît și gata..." Noica : „Nu, nu, nu... Tu nu înțelegi. Tineretul occidental e foarte materialist, pe cînd la noi — nu". Atunci, n-am mai rezistat și, cu tot respectul, am izbucnit : „Monsieur, excusez-moi, mais je ne crois pas du tout..." Fusesem de cîteva ori în România și i-am spus că tocmai acolo se pierde o groază de timp ca să-ți procuri și cel mai neînsemnat fleac, pentru că nu se găsea nimic, și că oamenii cheltuiesc o energie imensă... Dintr-o dată, Noica își atințește privirile spre mine (eu devenisem inamicul !) și-mi spune siderat : „Dar ce fel de lume ați cunoscut dumneavoastră în România ? ! Mă mir de ceea ce-mi spuneți, pentru că eu nu am aceeași impresie..."

Între timp, sosesc și ceilalți invitați, vine și familia Ierunca. Noica agita cu febrilitate un carnețel. Își tot vîra nasul în el, mai nota cîte ceva. La un moment dat întreabă : „Ați prevăzut un plan al discuțiilor ?"

M. M. Nu pot să cred ! Nu există decît o singură explicație : sînteți fiica lui Eugen Ionesco și v-ați molipsit de gustul întîmplărilor absurde !

M.-F. I. Ba deloc ! Noi înșine eram cît pe ce să ne sufocăm sub efectul surprizei ! Bun. Se mai întîmplă ceva. Pleacă Noica și, ajuns în țară, îi trimite tatăl meu o scrisoare. Încă o precizare : dacă Noica era prieten cu cine-

„Bietul Emil și Mircea"

va, atunci era cu Cioran și cu Eliade, și, după cum am spus, doar într-o mică măsură cu tata. Îi scria : Eugen, m-am bucurat atît de mult că te-am întîlnit, pentru că bieții Emil și Mircea sînt atît de îmbătrîniți și nici nu și-au dat seama ce voiam... În schimb, tu, etc., etc. Tata sare imediat la telefon și le spune : Uite ce vă face prietenul vostru Dinu, uite ce părere are despre voi, ha, ha, ha...

Mai trece o vreme, și Noica vine iar la Paris. Înainte de a sosi, îi scrie o scrisoare lui Eliade, în care îi debita același text, doar numele diferea : Dragă Mircea, numai tu ești bine, ceilalți doi prieteni ai noștri sînt cam pa-

radiți etc, etc. Numai tu te-ai realizat în viață (o obsesie a lui Noica, după cum se vede). Și mai urma un lucru, care pe tata l-a înfuriat grozav (cu acea ocazie eu mi-am îmbogățit cunoștințele de limba română), Noica zicea cam așa : „În timp ce tu, Mircea, ești cu adevărat realizat în viață, bieții Emil și Eugen sînt niște scopiți..." Atunci i-a scris tata lui Noica celebra scrisoare. Trebuie să vă mărturisesc că scrisoarea era cu adevărat superbă. Foarte dură, dar cu un sfîrșit admirabil, o variantă pe tema deșertăciunii deșertăciunilor. Ea îl denunța, direct, pe Noica drept un ceaușist : bine, bine, fi scria, noi sîntem niște scopiți, dar tu, tu ce faci ? Lingi labele călăilor tăi ? Știu că, apoi, Noica a fost foarte îndurerat...

M. M. Din cîte mi s-a povestit, el avea un soi de masochism care-l determina să caute compania celor care-l chinuiau... Îi plăcea să contacteze tot felul de oficialități, tot felul de brute culturnicești...

M.-F. I. Poate, dar toată joaca asta cu scrisorile era o prostie. Nu-i trecea nici prin cap că s-ar putea ca prietenii lui să-și arate unii altora scrisorile !

V. P. Cum a reacționat Eugene Ionesco la moartea lui Noica ?

M.-F. I. Tata a fost foarte îndurerat. A avut o moarte de filozof : stupidă, ri-

„O moarte stupidă, ridicolă"

dicolă... S-a speriat de un șoarece... Adevărul e că eu știu destul de puține lucruri despre creația lui. Oricum, el este în primul rînd un eseist. Și cred că va rezista, mai presus de orice, ca scriitor. Va rezista prin stil, prin eleganța frazei.

V. P. Aveți dreptate în ce privește partea de sofistică a operei lui. În fiecare clipă ai sentimentul că poate demonstra absolut orice, indiferent de **parti-pris**-uri morale sau de alt gen. Cu aceeași strălucire, cu aceeași nonșalanță.

M.-F. I. Cred că experiența Păltiniș-ului (așa cum e redată și în **Jurnalul** lui Liiceanu) îl definește foarte bine pe Noica și poziția lui. Există acolo acea extraordinară relație maestru-discipoli care se termină, cum e firesc, cu o contestare. Cu o contestare a maestrului de către ucenici...

M. M. Nu știu dacă ați citit **Epistolarul** ! Există acolo și un fragment „o uluitoare epistolă a lui Noica, din care eu înțeleg că el nu excludea nici posibilitatea unui anti-Păltiniș : o scrisoare pe care eu o văd ca o despărțire a lui Noica de ucenici. Este, poate, un caz rarissim, în întreaga cultură universală, ca maestrul să-și gonească ucenicii. Așadar, concluzia ar fi că mastrul mai era încă în stare de o evoluție, pentru

Maestrul abandonat

că el e capabil să răstoarne formula tradițională, a ucenicului care-și abandonează maestrul. Dacă vă amintiți, acele rînduri despre actul paideic văzut ca măcelărie generală și eșec al transplantului : „Tot ce știu este că la Păltiniș nu există paltini și că la umbra paltinilor nevăzuți nu s-a întîmplat mai nimic...".

V. P. E o posibilă interpretare, teoria lui Noica însă, după gustul meu, e prea „construită"...

M.-F. I. Se prea poate. Dar eu știu că acești băieți au vrut să intre în modelul noician și au acceptat scenariul. Cred că ei au cîștigat mult de la Noica, inclusiv din abisul lui Noica.

Ceea ce mă descumpănește pe mine e mișcarea simultană a gîndirii lui. O descoperi chiar la începutul **Jurnalului de la Păltiniș**, pe de o parte, tentația absolută a sofisticii, pe de alta, mania clasamentelor. Mă deranjează toate prioritățile lui, toate inițiativele lui de reformator : că mai întîi ar trebui mutată capitala nu știu unde, că apoi tinerii ar trebui să facă un stțiu ce. El lucra tot timpul cu judecăți de valoare. Ce înseamnă tinerii „cei mai dotați" ?

Apoi, mai era naționalismul lui. Cum, cînd Ceaușescu juca totul pe cartea asta, să joci și tu în rînd cu el ? După

„Orice naționalism e antipatriotic"

părerea mea, orice naționalism e antipatriotic. E doar o caricatură a patriotismului.

M. M. Permiteți-mi să vă pun o întrebare oarecum prosteacă : Dumneavoastră, Marie-France, cînd și cum l-ați descoperit pe Eugène Ionesco ? Vreau să spun, cînd v-ați dat seama că el este cu adevărat „cineva", și nu doar tatăl dumeavoastră ?

M.-F. I. Păi, se pare că încă nu mi-am dat seama ! Pentru mine, el e tot tatăl meu ! Nu-mi dau seama dacă a existat un moment anume în care să fi avut revelația că e vorba de doi oameni distincți. Pe cînd eram eu mică, mică de tot, tata nici măcar nu era scriitor. Fusese scriitor în România, dar atunci nu mai era. Era corector la o editură, și atîta tot.

V. P. La Gallimard, nu ?

M.-F. I. Nu, nici vorbă. La o editură juridică. Asta poate și pentru că „ortografia" lui tata e extraordinară. Sigur, mai scria și piese, dar lucrurile astea se petreceau după orele de serviciu la editură. Pentru mine, poate din cauza acestor împrejurări, a vedea pe cineva că scrie mi se părea ceva **en dehors du métier**. Tata a înțeles foarte repede lucrul ăsta după venirea în Franța. Și cînd le explica unor scriitori români, fie în trecere, fie rămași aici, cum vede el lucrurile, lor li se părea cel puțin bizar.

Tata a re-devenit scriitor **par accident**. Monica Lovinescu (pe atunci se numea Monique Saint-Côme) se ocupa de teatru, era pasionată de regie, lucra cu o trupă de începători. Tata i-a dat textul **Cîntăreții chele**, convins că nu va ieși mare lucru : erau doar niște tineri fără nici un fel de experiență teatrală. Dar tata a continuat să

„Întoarcerea acasă — imposibilă"

scrie. A doua, apoi a treia piesă. Profesionalizarea lui s-a produs pe nebăgate de seamă, a abandonat corectura, și așa mai departe. Dar în mintea lui renunțase la scris, după cum renunțase și la întoarcerea în România, care i se părea, în acele împrejurări, imposibilă. Deci, literatura era o preocupare de fundal, în prim plan fiind preocuparea pentru viață, ori, mai bine zis, preocuparea de a supraviețui...

V. P. Și cum a început Eugène Ionesco să aibă succes ?

M.-F. I. O, în nici un caz de la început. **Les Chaises** a fost, într-adevăr, un mare succes, dar la reprise, nu la creație. La premiera piesei, sălile au fost multă vreme goale. **Scaunele** a avut premiera la un mic teatru în zona La République, și țin minte că, practic, nu venea nimeni la spectacole. Teatrul era într-un fel de curte, el nu mai există azi. Și într-o seară, de dincolo, din culise, unde se afla, tata aude deodată aplauze. Le aude și nu-i vine să creadă. Dar, încîntat, se repede spre sală și... stupoare, sala era goală : doar mama și cei cîțiva prieteni ai familiei... Căutînd să vadă de unde vin, totuși, aplauzele, tata a descoperit că într-o sală alăturată se ținea o adunare sionistă. Mai tîrziu, el avea obiceiul să povestească cum, o săptămînă, a fost antisemit, din cauza acelor aplauze care i-au dat o clipă iluzia succesului...

Abia în '56, la reluare, pe Champs-Elysée, se poate vorbi de succes. Țin minte că bietul Jean Anouilh a avut un gest foarte frumos. Lipite unul de altul, erau trei teatre : Le Grand Théâtre de Champs-Elysée, le Studio de Champs-Elysée și La Comédie des Champs-Elysée. La Comédie, un teatru burghez, juca piesele lui Anouilh. Deci, cumva la concurență. Dar Anouilh a scris un articol foarte frumos, în **Le Figaro**, în care spunea, „ei bine, n-am nici un interes s-o recunosc, dar auto-

„Autorul de geniu nu sînt eu"

rul de geniu nu sînt eu, ci dramaturgul jucat la teatrul de alături, iar numele lui e Eugène Ionesco...".

V. P. Uluitor !

M.-F. I. Și asta în **Le Figaro**, ziarul în care tata era înjurat, tîrît în noroi, calomniat, tratat drept neserios, escroc și așa mai departe... Ce e interesant, e că criticul oficial al **Figaro**-ului își făcuse datoria și înjurase cu mult fast piesa, spunînd că e vorba de o prostie. Iar la două-trei săptămîni după aceea vine articolul lui Anouilh... Pe vremea aceea, conta mult mai mult ce spun ziarele, și spectatorii au început să vină să vadă piesa lui tata.

Apoi a urmat o altă confuzie. Fiind un experimentalist, un avangardist, tata a fost imediat taxat drept un inivid de stînga. Dar lumea și-a dat repede seama că lucrurile nu stau chiar așa. Și atunci au început să-l înjure...

M. M. Acum înțeleg de ce Bucureștiul se numește micul Paris... Moravurile nu diferă prea mult...

M.-F. I. Într-adevăr. S-au declanșat o serie de polemici cu toți pontifii stîngii pariziene, și s-a ales cu toate eti-

„Burghez, fascist, reacționar"

chetele posibile : burghez, fascist, reacționar. Frivolitatea stîngii franceze nu s-a relevat atunci în toată măreția ei stupidă. Cu adevărat revoltător era cum niște burghezi sădea flirtau cu ideile comuniste într-o totală irresponsabilitate. Fără să aibă nici cea mai mică idee despre ce e vorba.

V. P. Sartre, nu...

M.-F. I. Și Sartre, „prostul proștilor", cum îl numea tata. Nu știu ce avea cu el, nu s-au înțeles niciodată. Sartre a compromis totul, pînă și teatrul. Pentru el, teatrul avea drept scop vulgarizarea unor idei pe care le considera filozofice. Teatrul nu se face cu idei. Teatrul se face cu totul altceva.

M. M. Înafara lui Cioran și Eliade, prietenii vechi ai tatălui dumneavoastră, de cine este Eugène Ionesco apropiat ?

M.-F. I. A fost foarte apropiat de Denis de Rougemont. La început a fost foarte apropiat de Beckett, dar după o vreme au încetat să se mai vadă, pentru că Beckett ducea o existență extrem de retrasă. Relațiile lor au fost foarte modulate. Mai spre sfîrșit, tata devenise chiar agresiv. Beckett, nu...

M. M. L-ați cunoscut și dumneavoastră ?

M.-F. I. Da, firește. Eram mică, dar mi-l amintesc foarte bine. Era exact

„Beckett era filiform, longilin"

așa cum îl știm din cărți. Rezervat, tăcut. Era ca propria lui fotografie. Fascinant. E greu să-mi imaginez două caractere mai opuse decît el și tata. Chiar și fizic. Tata e mai rotund, pe cînd Beckett era filiform, longilin...

M. M. Despre ce vorbeau ei ?

M.-F. I. N-aș putea să spun, pentru că eram prea mică pe vremea aceea.

V. P. Dar Jankélévitch ?

M.-F. I. O, da, tata l-a iubit foarte mult. Acum îmi dau seama, tatăl meu s-a simțit foarte bine în preajma filozofilor. Jankélévitch era de o căldură, de o intensitate a vibrației absolut divine. Trebuie să-i fi auzit glasul. Vorbea cu o precipitare care amenința în fiecare clipă să-i taie respirația și să-l sufoce. Cu o voce puțin ascuțită, dar cu un farmec uluitor. Cu acea șuviță faimoasă care îi cădea mereu în ochi... Gîndiți-vă ce tragedie trăia : era și filozof și muzician, și, după război, a decis că cultura germană nu mai există. Tocmai pentru un filozof și un muzician ! Absurdul acestei situații atingea sublimul. Atunci a început să scrie despre Fauré. El a ieșit la suprafață mai ales în ultimii ani, cu cărțile lui despre moarte și, mai ales, cu l'Ironie.

Dintre ceilalți filozofi apropiați de tata, trebuie să-i menționez pe Jean Wahl și Raymond Aron. Mai ales la acesta din urmă ținea enorm.

V.P. Dar pe Barthes l-a întîlnit ?

M.F.I. Cum să nu, l-a cunoscut. Dar relațiile cu Barthes au fost mai complicate. De ce ? Tocmai pentru că vorbeam mai înainte de perioada aceea gauchisto-brechtiană din anii cincizeci—șaizeci, cînd Barthes l-a atacat pe tata. Eu personal am avut o admirație totală pentru Barthes. De altfel, el a depășit repede această fază și eu l-am cunoscut în toată splendoarea finețiii lui intelectuale. Era un om de-o afabilitate ieșită din comun. Îți dădea, instantaneu, sentimentul fraternității absolute. I-am și spus acest lucru, cînd a apărut

„Un adevărat aristocrat"

Fragments d'un discours amoureux. Era un adevărat aristocrat. Conflictul din anii cincizeci dintre ei l-a declanșat Barthes, care a scris un articol necruțător la adresa lui Ionesco. Drept răzbunare, tata a scris o piesă, *L'impromptu de l'Alma*, în care apar trei personaje cu același nume, Bartholoméus I, II și III. Trimiterea era foarte clară, așa că relațiile s-au rupt de tot. Însă cu trecerea anilor, Barthes a mai uitat afrontul, tata a mai citit și alte lucrări de Barthes și, după ce Barthes și-a lepădat diversele piei marxiste, semiotice etc., și a devenit cu adevărat scriitor „s-au întîlnit și relațiile dintre ei s-au încălzit. Cînd s-a petrecut acel nenorocit de accident al lui Barthes, părinții mei au aflat, prin Sollers, unde se află Barthes internat și au mers la spital să-l vadă. Barthes nu mai vorbea. Tata l-a luat de-o mînă și a început să-i spună : „Roland Barthes... Il faut revenir... Il faut revenir ! On a besoin de vous." Iar Barthes l-a răspuns printr-o ușoară strîngere de mînă. Era singurul lucru pe care-l mai putea face.

Paris, decembrie 1990

HALIMALELE GLORIEI

Perioada românească a operei lui Eugen Ionescu e tratată, de obicei, cu indulgență. A fost un tînăr rău, un june teribilist, un scriitor care nu era încă geniu pentru a-și permite ce și-a permis : dar fiindcă mai tîrziu a dat secolului XX o operă fundamentală, e cazul să reconsiderăm aventurile juneții sale combatante. A fost neserios, a fost rebel, a fost un negativist care a poftit să provoace. Un autor care ar fi intrat în neant dacă n-ar fi existat perioada sa franțuzească. *Un one man show* : dar nu mai mult.

Realitatea este un pic mai nuanțată și trebuie să constatăm, în fața dovezilor peremptorii pe care ni le pun la dispoziție Aurel Sasu și Mariana Vartic (harnicul rebrenist Aurel Sasu și tînăra romancieră Mariana Vartic) că e cazul să recitim cu atenție publicistica românească a lui Eugen Ionescu. N-ar fi nedrept să scriem că putem recompune, grație acestor pagini, o diagramă a deceniului. O foaie de temperatură a lui.

Eugen Ionescu n-a fost doar veselul actor, micul saltimbanc făcut să înveselească galeria outsiderilor. A scris articole sclipitoare, a pronunțat judecăți fără fisură, a fost mai lucid decît alți confrați ai săi. A fost mai sensibil, a dat diagnostic mai acut decît diagnosticienii de serviciu ai momentului. Cred, de pildă, că nimeni n-a scris mai bine, la începutul deceniului al patrulea, despre Anișoara Odeanu, Emil Botta și Mihai Vâlsan. Pe ultimul l-a susținut, cu încrîncenare și împotriva tuturor, în serii de articole. Cine cunoaște ascensiunea pariziană a poetului (uitat în România) e uluit de intuițiile criticului Eugen Ionescu.

Mecanismele reducției, puse în valoare de critic, au puțină căutare în acest deceniu al frazelor găunoase, lozincarde. E un deceniu exploziv și un deceniu emfatic, abundent în cuvine mari, în superlative deșelate pe care le rostesc chiar eminenții săi prieteni. Chiar Cioran și Eliade, alături de care va poza la Paris, erau maeștrii ai stilului emfatic. Principalele vorbe de duh îl vor viza chiar pe Mircea Eliade și cu greu ne reținem a nu transcrie paginile pe care Eugen Ionescu le dedică generaționismului și lui Eliade, lider preaiubit și stimat.

Generația genialilor este, pentru Ionescu, „generația rîzătoare" fiindcă rîde de generațiile precedente cu mari hohote și cu mult simț critic . „Dar de generația rîzătoare, vă dați seama că și mai mult se va rîde. Căci, dacă faceți un oarecare efort, ușor puteți înțelege că despre, de pildă d. Eliade se va rîde mult cînd se va zice că era filosoful generației. Filosof un romancier, haida-de ! Se va rîde cînd se va spune că e romancier. Romancier acest liric ? Haida-de ! Se va rîde cînd se va spune că a fost liric. Liric acest filosof nefilosof ?"

Să recunoaștem că, în materie de demolare, tînărul Ionescu are mînă bună. Nici una dintre campaniile eficiente — de mai tîrziu — împotriva lui Eliade nu au pornit decît de la acest tip de observații. Despre *Huliganii* însă Eugen Ionescu va scrie favorabil, cu bunăvoință evidentă. (Despre această cronică Eliade își va aminti cu duioșie, părîndu-i-se extraordinară ! Scăpat de sub presiunea negației, marele savant va adăuga cu de la sine putere o comparație cu Dostoievski !) Cuvinte bune scrie Eugen Ionescu și despre *Șantier* și mai ales despre *India*. Zgîrcitul în superlative, temperatul găsește un final neobișnuit pentru stilul său critic : „.... Dar trebuie să mai citiți viziunea leproșilor, povestea vegetației de vrajă a Ceylonului ; să mai auziți convorbirile poeților și naționaliștilor profetici, fanatici ai Indiei. E o carte extrem de vie ; zguduitoare, pe-alocuri ; scrisă febril". Un cititor chițibușar ar putea să-i reproșeze criticului că asemenea convorbiri nici nu se întîmplă în carte, poeții și naționaliștii fanatici afirmîndu-se în capitole diferite. Ieșit din regimul său, tînărul Eugen Ionescu jertfește pe altarul zeilor amiciției cîte-o frază mai zglobie.

* * *

Oricum, imaginea literaturii, a artelor plastice, a vieții culturale pe care ne-o oferă Eugen Ionescu nu seamănă, nu rimează cu imaginile pe care ni le propun fie criticii consacrați, foiletoniștii de veghe ai jurnalisticii, fie istoriile celebre. Tînărul critic a citit mult, observațiile sale sînt esențiale. Cel care scrie, azi, o panoramă a literaturii române din secolul XX n-are cum să le evite. Despre Mircea Eliade, Tudor Vianu, Lovinescu, Voronca, Maniu, H. Y. Stahl, Călinescu, G. Stere, Arghezi, Blecher, despre ei sau despre Sadoveanu, Brătescu-Voinești, N. Davidescu tînărul Eugen Ionescu a scris pagini a căror lectură devine azi obligatorie. După cum obligatorie devine lectura paginilor pe care, din iubire, tînărul le-a consacrat apropiaților săi. Nu ne rămîne decît să citățm rîndurile pe care scriitorul le dedică Anișoarei Odeanu. Numai inițiatul poate descoperi însă subtextele, trimiterile la unele momente biografice fierbinți : „luciditatea ei (a Anișoarei Odeanu, n.r.) posibilitatea ei de a se despărți de sine însăși, autoironia și stilul simplu, precis, lipsit de ornamentația celor care vor să scrie frumos și poetic, o așează printre cei mai buni analiști ai dragostei și tinereții de la noi". După o asemenea frază categorică, viitorul lider mondial al literaturii absurde adaugă : „De la început trebuie spus că domnișoara Anișoara Odeanu se deosebește de scriitorii amoroși care pun întotdeauna coitul în primul plan de interes al cărții și chiar în toate planurile".

* * *

De-ar fi fost terminată și de-ar fi apărut în volum la vremea sa, *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* ar fi deschis șirul patografiilor moderne. Dacă în deceniul al optulea, al nouălea, în ultimul deceniu al mileniului, autorii de succes nu mai sînt biografii, ci patografii, scriitorii care evocă maladiile vedetei, viața plină de mizerie a celebrităților, primul patograf al veacului, omul care a evocat *maladiile scriitorului popular*, al geniului dedicat mulțimilor a fost Eugen Ionescu. *Viața lui ... Victor Hugo* este o carte strălucitoare care, încheiată în vremea ei, ar fi slujit de reper marilor comediografi ai secolului.

* * *

Mai există, în volumul al doilea, o *Scrisoare din Paris* pe care Ionescu o publică în Viața Românească, martie '46. N-am citit text antifascist mai virulent decît acesta. Dar și mai plin de speranțe. În 1946 Eugen Ionescu credea în Renaștere. Negativismul fusese o etapă a înțelegerii, iată, e momentul credinței ! „Dar inconștientul, zice în final, mi-e încă plin de coșmaruri".

Ca un făcut, coșmarul învinge.

Cornel UNGUREANU

Eugen Ionescu, Război cu toată lumea, vol. I—II, Ediție îngrijită și bibliografie de Mariana Vartic și Aurel Sasu, Humanitas, București, 1992.

PATIMA CUVÎNTULUI

Îmi închipui manuscrisul lui Iorga, deschis întru așteptarea savantului ce n-a mai venit niciodată. Cum poți să nu recunoști zbaterea cuvîntului de a ieși la suprafață, de a lua formă, mai ales cînd existența sa virtuală este cunoscută, este aliniată în capitolele, tomurile plănuite pe viitor ? Și dacă aș încerca un epitaf al operei nescrise a lui Iorga, aș face-o folosind cuvinte dragi, mîngîiate de Constantin Noica, alt nedreptățit al neterminării : „rostuitu-i-s-au hotare infinirii sale" și ar fi de-ajuns.

Iorga nu a fost lăsat să ne iubească în continuare, și, de iubire era nevoie și atunci ; a fost împiedicat să-și sporească aportul la cultura noastră, și de cultură este vorba acum mai mult ca niciodată. Totuși, cît de alarmant de bine se potrivesc grijile sale de acum o jumătate de peac cu temerile unei națiuni puse față în față cu șansa de a se ridica sau de a rămîne în anonimat.

Poezia „Înțeleptul zice" : publicată în „Cuget clar", anul IV, nr. 44 din 9 mai 1940, pare mai actuală ca oricînd : «Nu mai e rost, ca înainte, / De tot ce-a fost odată-n minte : / Tăcut e glasu-nțelepciunii. / / E moartă mila-n inimi, și / S-aude-un glas din zi în zi : / „Păziți, popoare, vin nebunii !"».

În aceeași arie semantică s-ar include, conținînd, de data aceasta, și un îndemn de luptă, poezia „Război", apărută tot în „Cuget clar" anul IV, nr. 15 din 19 octombrie 1939 : „Din capetele lumilor / Porni un vînt distrugător, / Ducînd pe-aripa lui omor. / / În nebunia-i călătoare / Cu o suflare-otrăvitoare / Ucide bietele popoare. / / Cînd vei simți grozava-i larmă, / Venind și țara ta de-o darmă, / Din orișice să-ți faci o armă !".

În publicistica sa, Iorga atinge anumite probleme „ale zilei" dar cu ecou, se pare, permanent. Una dintre acestea este, așa după cum o spune și titlu larticolului : „Care va fi cel mai mare biruitor". Articolul nu trimite, din (ne)fericire, decît vag la actualii, spălăciții noștri biruitori (perseverenți în propria lor mediocritate)" : (...). Biruitor pentru moment va fi fost acela care va fi ocupat mai mult teren, care va fi distrus mai multe opere de civilizație și care va fi ucis mai mulți oameni. Dar biruitor definitiv, pentru un lung viitor asigurat, va fi altul. Acela care nu va abuza de victoria sa, cîștigată, de altfel prin mijloace care desigur că nu onorează omenirea. Acela care nu va reține un lucru străin, în stăpînirea căruia se cuprinde un blăstăm care, mai curînd sau mai tîrziu, trăsnește pe oricine. Acela care nu va umili sufletele omenești, a căror răzbunare e cu atît mai cumplită cu cît a trebuit să aștepte mai mult". („Neamul românesc", anul XXXIV, nr. 216 din 30 septembrie 1939).

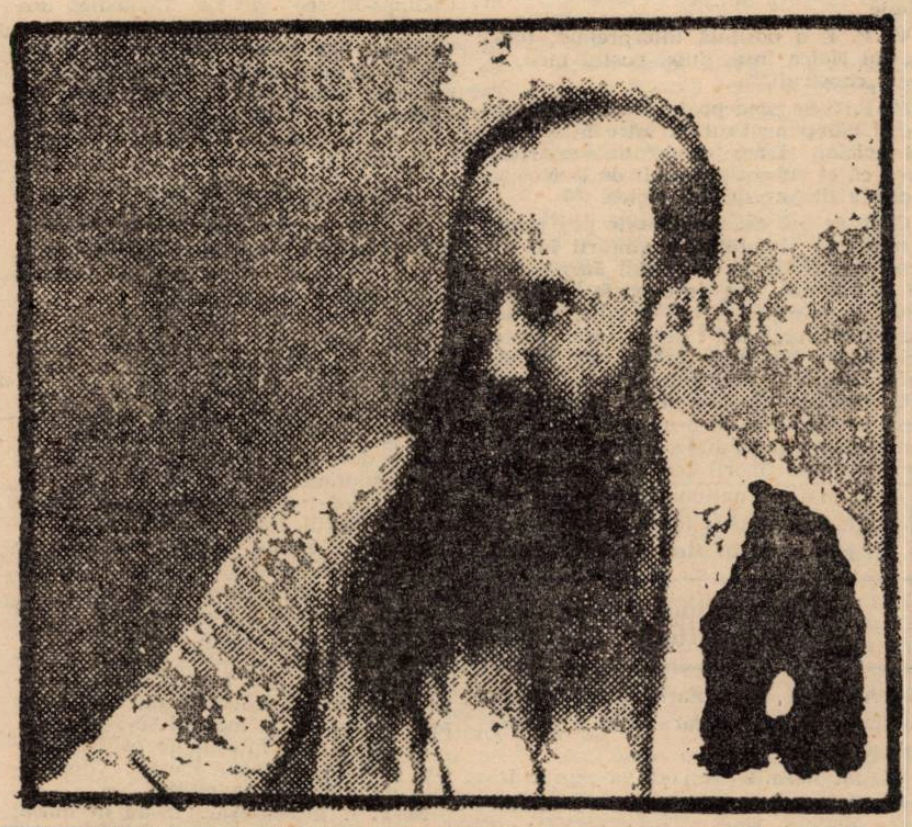

Oare este vina mea că nu mă pot opri din a face asociații între textele lui Iorga și situația actuală ? Nu cred. Scurgerea timpului probează încă o dată că istoria se repetă, dimpreună cu consecințele faste sau nefaste ce decurg de aici. Istoria roșie se repetă și ea. Să ștergem colbul de peste cincizeci de ani de pe un text căruia îi contest vechimea :" (...). Alții nu se pot desface din amintirile unui trecut cu totul mort. Umblă după anexări de suflete libere atunci cînd însăși ființa lor poate fi pusă în discuție la fiecare moment. **Quos Jupiter perdere vult prius demendat**, zicea vechiul roman : „Jupiter nebunește întâi pe acela pe cari vrea să-i piardă". Ce vii sînt încă acești necruțători zei ai vremilor păgîne!" („Spre pacea comună...", ibid. anul XXXV, din 7 august 1940).

Cum să nu te miri, cînd, o dată cu dovada că meseria de „căutător de potcoave de cai morți" s-a dovedit a nu fi prea rentabilă, vezi că, totuși, practicanții ei n-au dispărut ? Și cum să nu teindignezi cînd remarci că și furnizorii de materie primă mai există ? Uitarea e în firea omului. Sînt, totuși, unele lucruri care nu trebuie uitate. Altele, mai puțin grave, pot fi creștinește iertate. Dar uitate. Altele, mai puțin grave, pot fi creștinește iertate. Dar uitate, nu ! În ipostaza sa lirică, Iorga, același cronicar fidel al iubirii de neam ca și-n articolele sale cele „de toate zilele", exprimă sauv nevoia de neuitare : „Bătrîn salcîm cu ramuri groase, / Care-ai crescut peste mormînt, / Tu lași să cadă-n ceasul sfînt / Prinosul florilor frumoase. / / Urmează lumea ale sale / De ce ar plînge oare-n van ? / Dar tu cobori din an în an / Ofranda albelor petale". („Salcîm bătrîn", „Cuget clar", anul IV, nr. 50 din 21 iunie 1940).

Ramona BĂLUȚESCU

DINCOLO DE CUVÎNT

În urmă cu peste treizeci de ani, în luna mai, 1960, revista **Gazeta literară** a publicat, întîia oară, un scurt, dar magistral studiu al lui Tudor Vianu, intitulat **Arghezi, poet al actului literar.** Retipărit în volumul **Studii de literatură română** (Editura didactică și pedagogică, 1965, p. 532—536), acest dens opuscul se rînduiește printre acele contribuții decisive, prin care ilustrul nostru savant umanist, proiectînd luminile investigării lingvistice asupra textului poetic, înlesnește o înțelegere și o „tălmăcire" mai exactă, mai nuanțată, mai profundă a acestuia din urmă. Pornind de la constatarea că „poetul nu fusese niciodată altceva decît muncitor al condeiului, artizan al verbului, așa cum i-a plăcut să se înfățișeze de atîtea ori în poezia și în proza lui", Tudor Vianu remarcă, în opera argheziană, recurența exuberantă a termenilor denumind elementele, uneltele și gesturile scrisului. Pînă și „Creația lumii, într-o bucată cu accente umoristice, îi apare ca o acțiune caligrafică; divinitatea este un scrib nu prea îndemînatic" — afirmă Tudor Vianu, citînd, în continuare, aceste semnificative stihuri din poemul **Abece:** „A vrut Dumnezeu să scrie / Și nici nu era hîrtie. / N-avea nici un fel de scule / Și nici litere destule. / C-un crîmpei de alfabet / Mergea scrisul foarte-ncet". Privite dintr-o asemenea perspectivă, celebrele versuri din **Testament** își multiplică trimiterile: „Ca să schimbăm, acum, întîia oară, / Sapa-n **condei** și brazda-n **călimară**, / Bătrînii-au adunat, printre plăvani, / Sudoarea muncii sutelor de ani."

Alături de **condei** și **creion**, **pană** și **tibișir, călimară** și **slovă** și de atîția alți termeni afini, ar fi trebuit să-și

CERNEALĂ

afle loc și **cerneală,** pe care Tudor Vianu, din păcate, îl omite, măcar că foarte numeroase sînt locurile unde el se ivește în poezia lui Arghezi. Din puzderia textelor ilustrative, rețin, deocamdată, unul singur, care deschide poemul **Frunze pierdute:** „Cincizeci de ani, de cînd încerci, mereu, / Condeiul, gîndurile și **cerneala,** / N-au mai ajuns să-ți curme, fătul meu, / Frica de tine și-ndoiala". Coroborat cu ultima strofă a aceluiași poem, crîmpeiul abia citat învederează și mai pregnant una din cele mai interesante ipostaze ale autorului **Cuvintelor potrivite,** aceea de **poeta-cunctator:** „**La fiece cuvînt,** o **șovăire** / Te face să tresari și-ai aștepta. / Parcă trăiești în somn și-n amintire / Și n-ai ști cine-a scris cu mîna ta". Răscolitoare despicare a eului poetic, amintind finalul **Melancoliei** eminesciene: „Au cine-i cel ce-mi spune povestea pe de rost.."

Ipostaza aceasta de „poet pregetător" (**poeta-cunctator**) este lesne sesizabilă într-o sumedenie de „mărturisiri" argheziene, adunate de Ilie Guțan în remarcabilul său volum **Tudor Arghezi, Ars Poetica** (Editura Dacia, Cluj, 1974). Iată doar una din ele, constituind un răspuns la anchetele literare inițiate de profesorul D. Caracostea: „Scriu de patruzeci de ani, și nici azi nu știu cum se începe o pagină, după ce am scris zeci de mii, fără să știu nici pe acelea cum le-am scris, și am rămas **debutant în perpetuitate".** (Lucr. cit., p. 213). Condeiul, pana, cerneala sînt, de altfel, și uneltele lui Eminescu, așa cum se vede între altele, din primele versuri ale **Scrisorii II.:** „De ce **pana** mea rămîne în **cerneală** mă întreb? / De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi? / (...) Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt, / Ai vedea că am cuvinte **pana** chiar să o fi rupt." Din punctul meu de vedere, este în afara oricărei îndoieli faptul că prezența, aproape obsesivă, în poezia lui Arghezi, a unor termeni cum sînt **creion, condei, pană, călimară, cerneală** sugerează discret o anumită mefiență a scriitorului față de uneltele moderne ale scrisului: stilou, pix etc. Pe lîngă o seamă de avantaje, acestea prezintă un inconvenient lesne sesizabil: ele uniformizează, împuținează sau anulează elementele diferențiatoare, de la un ins la altul. „Personalitatea" celui ce scrie se apelează la stilou sau la pix decît „trădează" mai greu atunci cînd el atunci cînd folosește creionul sau tocul muiat în cerneală. În această din urmă situație, „semnele" așternute pe hîrtie sînt, dacă se poate spune așa, mai grăitoare.

În vocabularul limbii române, **cerneală** nu este un cuvînt chiar atît de stingher, cum ar putea el să pară la prima vedere.. Într-adevăr, rădăcina slavă **cern** — „negru" se regăsește în hidronimul **Cerna** (Coșbuc: „Jelească-mă apele **Cernii**"), în numeroasele toponime **Cerna,** cu „compusele" **Culmea Cernei, Lunca Cernei;** cu derivatele **Cernatul, Cernețul, Cernișoara;** în sfîrșit, în toponimul **Cernavoda** „apă neagră", care, tălmăcit în turcește, sună ... **Carasù!**

Aceeași rădăcină **cern-** reapare în verbul popular **cerní** „a vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri". Text folcloric: „**Iie albă mi-oi cerní,** / Dacă tu, bade, -i porni. // Părul mi l-oi despleti / Și pre tine te-oi jeli". La diateza reflexivă, același verb echivalează cu „a se îmbrăca în haine negre de doliu". C. Conachi, **În vremelnica despărțire:** „Mă lepăd de toate-a lumii, **mă cernesc,** mă întristez, / Mă cufund în întuneric, lumină să nu mai văz". Participiul **cernit, cernită** se întrebuințează curent, cu valoare adjectivală, ca sinonim pentru locuțiunea „de doliu": **haine cernite, straie cernite.**

G.I. TOHĂNEANU

(Urmare din pag. 16)

SCRISORI DESCHISE

se deșteaptă înlăuntrul ființei tale asemeni ursului dresat reacționînd la fluierul țiganului.

Nevasta doctorului din strada Wilcza! Intenționai să-mi dejoci planurile, să-mi răvășești sentimentele, să mă pui față în față cu reprezentanta unei bresle puternic consolidate și să-mi proiectezi terenul de dispută în imediata vecinătate a distinsului cîmp de bătălie al sexualității? Ai urzit cumva în șiretenia-ți să mă momești în mocirloasa zonă de hotar pe care o cunoști atît de bine, unde acul busolei care indică sentimentele noastre începe să se precipite, unde polii magnetici ai valorilor orale își schimbă încărcătura oscilînd într-o bizară ambivalență, unde iubirea și ura depotrivă își pierd starea pură topindu-se într-o mare, generală confuzie. Nu dragă Witold, eu m-am eliberat de chestiile astea; am avut timp să învăț să contracarez această mare confuzie, să discern și să resping ce e străin ființei mele. Apreciez desigur și admit din toată inima că soția doctorului are și părți frumoase, dar asta e cu totul altă problemă și te asigur că admirația mea pentru picioarele ei n-are nimic de-a face cu chestiuni de o cu totul altă natură. Și, totodată statornicia acestei admirații nu mă împiedică să nutresc un sincer dispreț la nivelul intelectului, pentru tîmpenia ei filistină, pentru gîndirea ei prefabricată și mentalitatea ei cu totul improprie și ostilă. Și mărturisesc cinstit că n-o pot suferi pe nevasta doctorului din strada Wilcza, o ființă lesinoasă de orice substanță, distilatul pur al nevestelor de doctori, întruchiparea perfectă a nevestei de doctor sau pur și simplu a nevestei.. deși, pe de altă parte, mi-e greu să rezist farmecului picioarelor ei.

Această bivalență irizantă, amintind de chipul lui Ianus, această dualitate a ființei mele — modificată după cum mi se întîmplă să văd în soția doctorului proprietara picioarelor sau a intelectului ei — este într-adevăr, un fenomen enigmatic ce îndeamnă la reflexie, provoacă dispoziții filozofice și viziuni metafizice. Cred că de fapt am prins aici în flagrant-delict una din paradoxele fundamentale ale sufletului uman; de parcă am fi dat peste un fremătător nerv metafizic.

Nu optez pentru simplificări ieftine, dar cînd psihologia va putea arunca mai multă lumină asupra acestor chestiuni, propun să acceptăm ca ipoteză provizorie faptul că sexualitatea noastră, cu toată aura ei ideologică aparține unei alte trepte de evoluție decît intelectul. Cred că în general organizarea psihicului nostru nu e deloc uniformă în ceea ce privește nivelurile de dezvoltare ale diferitelor zone cerebrale și că antinomiile psihice pot fi explicate prin coexistența și suprapunerea mai multor sisteme simultane. Aici se află sursa caracterului confuz, multidirecțional al gîndirii noastre.

Am descins în mod deliberat pe tărîmul sexualității, deoarece presiunea vieții cotidiene ne-a deprins să o luăm în considerare în mod izolat. Dar la acest nivel structura multistratificată a psihicului nostru e aproape evidentă. Devine mai puțin elocventă însă în zona eticii generale, a stabilirii ierarhiilor sociale și biologice și aici încalc deja domeniul tău extrem de personal. Îți înțeleg deosebita irascibilitate vis-a-vis de acest subiect și anxietatea ta clar patologică (și de aceea creativă). Am atins, punctul tău dureros, unde hipertensiunea îți ajunge la apogeu, călcîiul lui Ahile, care îți provoacă mîncărimi și te doare ca și cum un nou organ ar da să țîșnească din el, un soi de altă mînă, mult mai abilă decît celelalte două. Să încercăm să delimităm și să izolăm această zonă extrem de dureroasă și sensibilă, s-o localizăm cu precizie de chirurg, chiar dacă se află în stadiul de metastază și începe să se disemineze în toate direcțiile. Am impresia că ești afectat și debusolat de existența unui cod nescris de valori, un gen de Mafie anonimă, scăpînd de sub controlul unui **consensus omnium.** În spatele valorilor oficiale pe care le acceptăm și le promovăm se ascunde o conspirație secretă, neoficială, dar puternică, un sistem răsturnat al valorilor, insesizabil, cinic și amoral, irațional și batjocoritor. Acest sistem (pentru că posedă într-adevăr trăsăturile unui sistem închegat) încurajează neadevărurile unei femei decăzute, stabilește ierarhii paradoxale, dă amploare periculoasă unui joc frivol, ne adună grămadă împotriva voinței și înțelepciunii noastre sub puterea unui hohot colectiv. Acest sistem intangibil, imposibil de localizat, alunecînd printre celulele noastre, substituindu-ne judecăților de valoare, se sustrage responsabilității și zădărnicește orice efort de a-l localiza și extirpa. Fiind orice în afară de grav și profund, acest sistem ușuratic și superficial ucide cu puternica armă a ridiculizării, este într-adevăr un fenomen ciudat, care dă multă bătaie de cap. Și nu știu dacă cineva se poate sustrage fascinației pe care o exercită.

Cred că mi-ai făcut un mare serviciu orientînd primul gîndurile și sentimentele noastre către aceste probleme. Dacă nu mă-nșel tu ai reușit primul să faci balaurul să iasă din miriadele lui de viziuni ascunse, înfățișîndu-l acum privirii noastre. Și aș vrea să-ți așez de pe acum cununa de lauri pe frunte ca unui viitor învingător al balaurului, pentru că, să știi, acel sistem anonim este un rău care trebuie biruit. Și de aceea mă îngrijorează toată această îndelung prelungită cîrdășie a ta cu el, complicitatea asta tărăgănată, relațiile tale îndoielnice, conduita ta ipocrită și tulbure.

Revino-ți în fire, pentru numele lui Dumnezeu! Deschide-ți ochii, înlătură această lipsă de discernămînt! Înțelege, la urma urmei, unde se ascunde răul și unde e binele. Tu ești predestinat să ucizi balaurul, natura ți-a hărăzit formidabile atuuri pentru a-l învinge, tu cu acuitatea sensibilității tale ai reușit să-i dai de urmă în cea mai ascunsă dintre vizuini — înșfacă-l deci de înșelătoarea lui limbă, răsucește-i-o între fălci ca să și-o muște între dinți, pune mîna pe el, sufocă-l și taie-i beregata!

Nu, Witold, te cred realmente. Nu poți de fapt decît să-l îmblînzești cu abilitate de magician, afumîndu-l cu tămîia descîntecelor, hipnotizîndu-l și imobilizîndu-l în chipul veșnicului idol pe care-l recunoști în el. Ei bine, aici sînt de acord cu tine. Să o încoronăm pe soția doctorului din strada W i l c z a și, osana, osana, să ne prosternăm la picioarele ei. Să tresalte, să-și înfoaie pîntecul ei alb, să se umfle în pene de mîndrie — soția doctorului din strada Wilcza, eternul idol, regina tuturor aleanurilor noastre, osana, osana, osana...

În timp ce sta acolo transportată, revăzîndu-și peste propriile margini privirea de nuanța cerului, cu ochii goi lucind deasupra noastră, să-i analizăm fața și expresia, aducîndu-ne pînă în hăul acelui chip impenetrabil.

Susții că acest chip în[illegible] imaginea vieții? Spui că nu numai noi, sclipitorii și bunii, avem dreptul să ne amuzăm pe seama nevestei doctorului, ci și ea, la rîndul ei, poate în egală măsură să desconsidere, disprețuiască și ridiculizeze. Tu vei fi cel inferior în acest caz, ea situîndu-se deasupra ta. Încerci să ne compromiți acțiunile vîrîndu-ne sub ochi masivul tors al nevestei doctorului, iar tu identificîndu-te cu cotcodăcelile ei nătinge. Pretinzi că prin ea aperi vitalitatea și biologia împotriva abstractizării și a atitudinii noastre de detașare de viață. Dacă asta numești tu biologie, Witold, te referi probabil la fața imobilității sale, dacă asta înseamnă vitalitate, trebuie că o vezi în masivul și greoiul ei trup.

Dar avangarda biologiei e cugetarea, experimentul, inventivitatea creatoare. Noi reprezentăm de fapt această forță biologică beligerantă, această biologie triumfătoare; noi sîntem cu adevărat vitali.

Nu rîde, știu ce gîndești, cît de ieftină crezi că e viața noastră. Și asta mă doare. Pentru că tu o compari cu viața nevestei doctorului și viața ei îți apare mult mai reală, mult mai solid înrădăcinată în pămînt, pe cînd noi, sortii unor himere, zămislim deasupra, în înaltul-cerului, distilînd sub presiune de sute de atmosfere, din obișnuitul vieții, produsul pur al operelor noastre ce nu folosesc aproape nimănui. Plictiseala. Witold, binecuvîntata plictiseală! Căci trufașa noastră asceză, rafinamentul nostru ne opresc de la îmbelșugatul ospăț al vieții; de aceea, purității acestui rafinament îi preferăm senzațiile noi și necunoscute.

În concluzie, dă-mi voie să-ți spun în cîteva cuvinte unde mi-ar place să te văd, unde cred că e locul tău potrivit și menirea ta adevărată. Ai stofă de mare umanist. Ce altceva ar putea semnifica morbida ta sensibilitate pentru paradoxuri, decît atracția universalității, dorința de umanizare a încă neumanului și de părăsire a ideologiilor antinomice pentru a le contopi într-o singură mare unitate. Nu știu dacă vei reuși, dar cred că acesta este sensul absolut al eforturilor tale, care pînă în prezent n-au fost decît o căutare și o trecere prin foc, jocul acelei jumătăți iraționale.

Transmițîndu-ți salutări,
al tău, Bruno Schulz

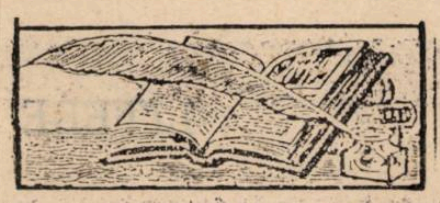

IOSIF COSTINAȘ

UN GENERAL SURMENAT

Anul 1981. Coridor la serviciul de pașapoarte din Timișoara. De lîngă o ușă capitonată, pornește coada de solicitanți, pe trei rînduri. Rumoare. Nervozitatea reținută, ca după o lungă așteptare.

Apare Generalul. E un bărbat foarte voinic, burtos, cu figură furtită de fost boxer. Pășește în silă, greoi, de parcă l-ar strînge pantofii. Rumoarea se potolește.

GENERALUL (oprindu-se în fața ușii capitonate, plictisit de moarte): Puișor, astăzi sînt foarte obosit. Mă doare capul, sînt surmenat. Amînăm audiența pe săptămîna viitoare...

VOCI: Domnu' general, vă rugăm...; Venim de departe; Așteptăm de trei săptămîni; Și săptămîna trecută ne-ați amînat...

GENERALUL (la modul: fie, treacă de la mine): Puișori, am o propunere: vă bag pe toți înăuntru și vă țin un spici.

VOCI: Da, da...; Mulțumim; Să trăiți!

(Generalul intră în birou și, în urma lui, solicitanții dau buzna).

GENERALUL: Dați-o dracului de treabă, puișori, așa se intră în biroul unui general?!...

O VOCE: Scuzați-ne, dar împing ăia din urmă.

GENERALUL (după ce se așază oftînd la masa de lucru): Alinierea!

(Din cauza înghesuielii, solicitanții nu se pot alinia. Iau doar poziția de drepți și așteaptă smeriți).

GENERALUL (în timp ce caută ceva în sertarul mesei de lucru): Puișori, știu că ați venit pentru plecări definitive.

O VOCE: Sîntem și pentru vizite, doi generali.

GENERALUL: Aaa, atunci se schimbă situația. Despărțiți-vă: în stînga pentru vizite, în dreapta pentru definitive.

(Cîteva momente de foială. Din pricina lipsei de spațiu solicitanții nu se pot delimita vizibil).

GENERALUL: Cîți sînteți pentru vizite?

VOCI: Eu; Și eu...

GENERALUL (întrerupîndu-i): Numărați-vă!

VOCI: Unu; doi; trei; patru...

GENERALUL: Numai patru?!... Slab. veniți în față!

(Solicitanții se string cît pot unii în alții și se lipesc de pereți, făcîndu-le loc celor patru).

GENERALUL (după ce apasă pe butonul interfonului): Aduceți dosarele pentru vizite!

(Rumoare. Șușoteli).

GENERALUL: Liniște, puișori!

(Intră o funcționară cu dosarele cerute. Se strecoară cu greu printre solicitanți. Lasă dosarele pe masă și iese).

GENERALUL (ia primul dosar; citește numele solicitantului cum se scrie; silabisește): Wei-s-s Pe-ter.

WEISS PETER (un bărbat între două vîrste; după aspect, muncitor): Prezent!

GENERALUL: Văd că ești prezent, puișor. Unde vrei să mergi?

WEISS PETER: În Germania, don' general

GENERALUL: În care?

WEISS PETER: În Republica Federală, la Stuttgart.

GENERALUL: Ai mai fost?

WEISS PETER: Da.

GENERALUL: Cînd?

WEISS PETER: Acum trei ani.

GENERALUL: Ooo, păi dacă ai mai fost acum trei ani, puișor, de ce să mai mergi?! N-are rost. Gata (Pune dosarul de-o parte).

WEISS PETER (împreunîndu-și palmele a rugăciune): Don' general, mă așteaptă mătușa, mi-am luat concediu, am mărci în bancă, vă rog frumos, don' general!

GENERALUL: Cine îți rămîne în țară?

WEIS PETER (pe nerăsuflate): Trei sopii; doi frați membri de partid; părinții, amîndoi ceapiști; un...

GENERALUL (întrerupîndu-l): Ce meserie ai?

WEISS PETER: Pietrar, don' general.

GENERALUL: Ce pietruiești?

WEISS PETER: Nu pietruiesc, fac cruci de morminte la Cooperativa „Prestarea".

GENERALUL: Eee, puișor, ai meserie bună, cîștigi bine.

WEISS PETER: Cîștig, don' general, că orașu-i mare și mor destui.

GENERALUL (după ce ia dosarul lui W.P. și se uită prin el): Bine. Se aprobă.

(Pe chipurile tuturor solicitanților înflorește speranța).

WEISS PETER (fericit): Să trăiți și să ne mai aprobați! Dacă aveți nevoie de ceva, eu...

GENERALUL (întrerupîndu-l): Hai, hai, la mine nu ține!

WEISS PETER: Vă aduc un mixer de bucătărie.

GENERALUL: Vezi că acuș mă răzgîndesc!

WEISS PETER: Scuzați, don' general...

GENERALUL (agasat, luînd următorul dosar): Gata!

(Weiss Peter se strecoară afară).

GENERALUL (citind în același fel): Ki-r-s-c-h-baum Ma-ri-a.

KIRSCHBAUM MARIA (o femeie în vîrstă, de la țară): Io mi-s, domnu' gheneral.

GENERALUL (se lasă, a lehamite, pe speteaza fotoliului): Dumneata unde vrei să mergi, puișor?

KIRSCHBAUM MARIA: La sora mea, în America.

GENERALUL: Ooo, puișor, ce să faci acolo?

KIRSCHBAUM MARIA: Sora mea-i bătrînă, bolnavă, m-a chemat. Îi tare bolnavă...

GENERALUL: [illegible]

KIRSCHBAUM MARIA: N-am fost, domnu' gheneral, că nu mi-o dat drumu'.

GENERALUL: Păi, n-ai mai fost pînă acum, ce rost are să mergi? Se face ea bine, americanii au medicamente bune. Și noi importăm de la ei.

KIRSCHBAUM MARIA: Domnu' gheneral...

GENERALUL (întrerupînd-o): Ș-apoi, să te pui pe drumuri la vîrsta asta, puișor... E obositor. Fii liniștită, se însănătoșește.

KIRSCHBAUM BARIA: Vă rog, domnu' gheneral, merg cu avionu' n-am mai văzut-o de treizeci și cinci de ani, poate că n-o mai văd în veci.

GENERALUL (oarecum înduplecat): Pe cine lași aici?

KIRSCHBAUM MARIA: Pe nimeni. Bărbatu o murit în război și copii nu ne-o dat Cel-de-Sus.

GENERALUL: Aaa, atunci nu aprobăm. Gata, puișor!

KIRSCHBAUM MARIA: Ba nu, am un nepot la București!

GENERALUL: L-ai trecut în formulare?

KIRSCHBAUM MARIA: În ce?

GENERALUL (ridicînd dosarul): Aici, în hîrtii.

KIRSCHBAUM MARIA: Nu, că mi le-o scris un vecin și-am uitat de nepot.

GENERALUL (plictisit la culme): Nepotu' ăla ce-nvîrte la București?

KIRSCHBAUM MARIA: Acolo stă.

GENERALUL: Bine, bine, da' unde lucrează?

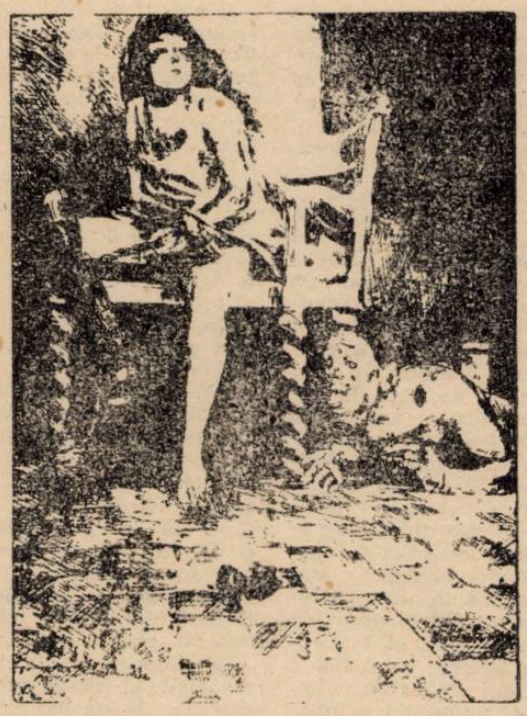

KIRSCHBAUM MARIA: A, da. La țăitung.

GENERALUL: Ce-i aia?

O VOCE: La ziar, don'general.

KIRSCHBAUM MARIA: La ziar, la ziar.

GENERALUL: Atunci, să mai vedem, să-l întrebăm și pe el.

KIRSCHBAUM MARIA: Domnu' gheneral, dacă nu vă supărați, cînd primesc pașaportu'?

GENERALUL (zîmbind vag și cochetînd cu ceilalți): Cînd se coc cireșele puișor...

KIRSCHBAUM MARIA: Asta înseamnă luna lu' mai.

GENERALUL: Nu. Alea de vară...

KIRSCHBAUM MARIA: Da' anu' ăsta or cam înghețat cireșii.

GENERALUL: Atunci la anu', puișor că nu mai îngheață. Gata. Poți să pleci.

KIRSCHBAUM MARIA (prostită): Mulțumesc, domnu' gheneral, să vă dea Dumnezeu sănătate. (Iese).

(Aceeași funcționară aduce o ceașcă cu cafea. O pune pe colțul mesei, apoi pleacă).

GENERALUL (după ce a luat un alt dosar): S-c-h-e-ff-er An-ton.

SCHEFFER ANTON (tînăr, pletos, bărbos, costum de blugi): Da.

GENERALUL (îl privește insistent, vădit, nemulțumit de înfățișarea lui): Dumneata cu ce te ocupi?

SCHEFFER ANTON: Student la electrotehnică.

GENERALUL: Da' pe voi, puișor, profesorii voștri nu vă mai tund, nu vă mai rad?

SCHEFFER ANTON: De cînd sînt eu student, nu.

GENERALUL: Foarte rău! Unde vrei să mergi?

SCHEFFER ANTON: În Germania de vest.

GENERALUL: Ce să faci acolo?

SCHEFFER ANTON: Să vizitez. Am rude.

GENERALUL: Ce fel de rude?

SCHEFFER ANTON: Unchi, verișori primari.

GENERALUL: Ai mai fost?

SCHEFFER ANTON: Nu.

GENERALUL: Eee, puișor, dacă n-ai mai fost, de ce să mergi? Ce rost are?

SCHEFFER ANTON: V-am spus: în vizită.

GENERALUL (după cîteva clipe de chibzuială): Ascultă, studentule, dacă tot vrei să vizitezi, ce-ar fi să te duci în Germania de est? Ai ce vedea și acolo.

SCHEFFER ANTON: Dar nu am pe nimeni în R.D.G.

GENERALUL: Ei, parcă nu poți să-ți faci prieteni. Numai să fii tu băiat de treabă. Ce zici?....

SCHEFFER ANTON: Vă rog, domnule general, mi-au trimis și bani de drum, plătesc totul în mărci.

GENERALUL: Căsătorit?

SCHEFFER ANTON: Logodit.

GENERALUL: Asta n-are nici o valoare, puișor. (Răsfoiește actele din dosar). Tu nu te mai întorci, studentule.

SCHEFFER ANTON: Aveți cuvîntul meu de onoare! Vreau să-mi termin studiile în Germania costă mult și..

GENERALUL (întrerupîndu-l): Păi vezi?... Statul nostru cheltuiește bani grei ca să te facă om... Și dacă rămîi acolo?...

SCHEFFER ANTON: Domnule general, dați-mi voie să vă explic...

GENERALUL (întrerupîndu-l): Ce să-mi explici tu?! Lasă, ne mai gîndim. Gata. Am terminat.

(Scheffer Anton face un gest de lehamite și se strecoară spre ieșire).

GENERALUL (strigă după el): Să nu fii obraznic! Aici nu ești la facultate!

(Își stăpînește nervii. Soarbe din cafea. Dintre solicitanți se desprinde un bărbat și-l servește cu o țigară Kent. Îi oferă și foc. Lasă, ca din întîmplare, pachetul de Kent pe masă).

GENERALUL: Aveți grijă cum vă creșteți copiii! Și am auzit că, dincolo, e și mai albastră treaba cu tineretul.

O VOCE: Nu vor să muncească, don' general.

GENERALUL: Voi, ăștia definitivii, habar n-aveți ce vă așteaptă...

ALTĂ VOCE: Ce să facem, don' general...

GENERALUL: Să stați aici și să vă vedeți de treabă. Asta să faceți. (Ia ultimul dosar:) Popescu Ha-ne-lore.

POPESCU HANELORE (circa 35 de ani, dar încă apetisantă): Poftiți.

GENERALUL (după ce soarbe din cafea și o măsoară din cap pînă-n picioare): Unde vrei să mergi, pulcuțo?

EUGEN DORCESCU

CRONICĂ

I

E-atît de simplu : soare, primăvară,
Noian de flori, tramvaie aurii,
Adulți hidoși, alături de copii
Pierduți în lumea lor imaginară ...

Atît de simple-s toate cîte sînt !
Atît de clare, limpezi, limitate !
Răsar pe rînd și-n scurtă vreme toate
Se-ntorc, duhnind a moarte, în pămînt.

Doar către spaimă, neguri și dezastre,
Doar spre-nțelesul ultim — nici un drum.
Divina palmă-acoperă și-acum
Și-n veci de veci fereastra lumii noastre.

II

Realul coșmaresc, pe negîndite,
A răbufnit în plină veghe. Și
N-a încetat, de-atunci, a se lăți,
Fălos că ne sfărîmă și ne-nghite.

Ne-am tot retras din față-i. Ne-am proscris.
Cum te agăți de-o ramură, de-o stîncă.
Pînă-am găsit prăpastia adîncă
A visului. Și am plonjat în vis.

O vreme, deci, am viețuit visînd
Și am trăit aievea doar coșmarul.
Ne-am măsurat afectele cu parul,
Cînd Cain și cînd Abel, rînd pe rînd.

Dar iată, ca o molimă, pătrunde
Coșmarul și pe insula din vis —
Ocupă retractilul paradis
Și n-avem loc în univers nicunde.

III

La orice colț de stradă — o grimasă.
Și-n perspectiva ei — străvechiul vid.
Pași kilometrici umbra și-o deschid,
Călcînd în nori și-n soare, ca-n melasă.

Un gang infect, surpat de igrasie.
Un chip sordid, cu bale și urdori.
În jurul tău, umanele duhori
Se clatină, sporind, ca o piftie.

Cît vei mai fi în stare să suporți
Acest infern ? Această degradare ?
Tu, spectrul remușcării viitoare.
Tu, încă viu în lumea lor de morți ...

IV

O toamnă dulce aripa-și destinde
Deasupra viermuielii omenești.
E prima oară, iată, că zîmbești
Privindu-te-n himerice oglinde.

Treptat, gălăgiosul anturaj
Și-a revelat natura ireală.

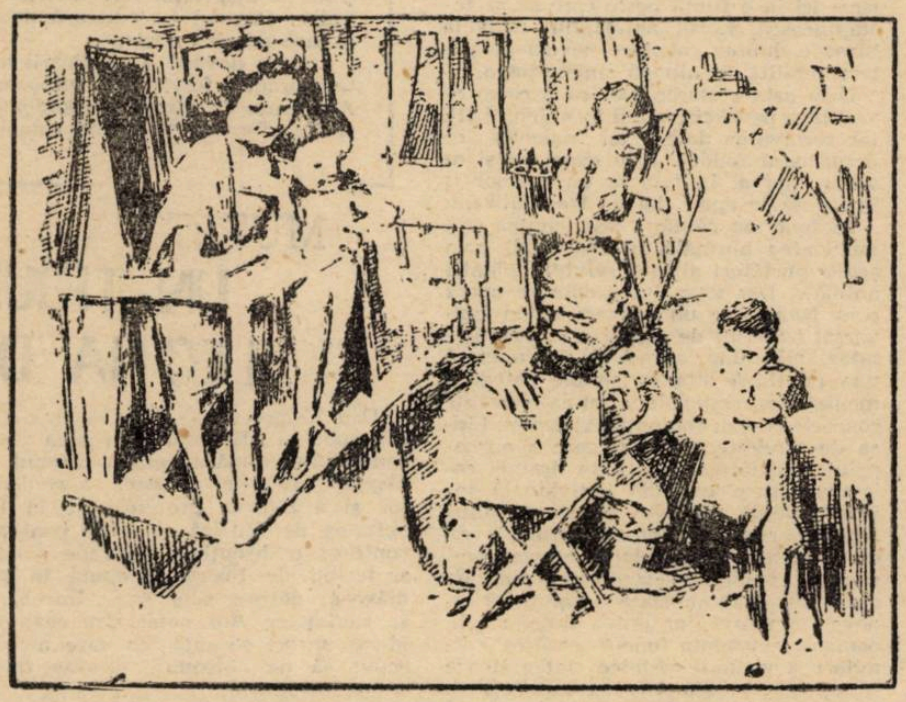

N-a fost decît un vis, sau o greșeală,
N-a fost decît o pată-n peisaj.

Deci vechea-ți rătăcire se destramă
Și toate îți apar așa cum sînt.
Cum ar putea vreun om (ce-i doar pămînt !)
Să-ți mai inspire dragoste sau teamă ?

V

În soarele de toamnă, pentru-o clipă.

Departe fiind de-al burgului tumult,

Lumina o primesc și o ascult
Cum lîngă geam, suavă, se-nfiripă.

Prezența nevăzută dimprejur
Exaltă peisajul, îl animă,
Trezește-o-nfiorare unanimă
În tot ce-i inocent, absent și pur.

Ce-nseamnă ranguri, strigăte, putere,
Ce-nseamnă avuții, lăudători,
În fața solitarelor splendori ?
O, Doamne, integrarea-i decădere ...

N-a fost și nu va fi și nici nu este
Decît substanța lumilor celeste
Iar magma care sîntem nu există.
E-o glumă, o butadă alchimistă,
Un fals, o aparență, o părere ...
De-aici — numai iluzii și durere,
Antipatii, amoruri inutile,
Stupide fragmentări în nopți și zile,
Căderi, ambiții, glorii, vanitate ...
Iah Elohim le rînduiește toate,
El știe pînă cînd și pînă unde.
Degeaba-ntrebi : răspunde, nu răspunde ;
Degeaba speri : ți-arată, nu-ți arată.

O, Domnul meu, de s-ar sfîrși o dată !

VII

Mi-aduc aminte-un deal: urcat cu greu,
Pustiu și pîrjolit, plin de crevase.
Cumplitul foc ceresc îl devastase.
Mi-aduc aminte-un deal : urcat cu eu !

Celestul foc te pune la-ncercare
Din cînd în cînd. Te arde pîn' la os.
Te lasă gol, și pur, și luminos
În disperarea ta izbăvitoare.

Te circumscrie : infinit de mic,
Atol de duh pe-o mare genuină.
Nu te mai temi de orice-ar fi să vină ;
Nu mai regreți că-n urmă nu-i nimic.

UN GENERAL SURMENAT

(Continuare din pag. 12)

POPESCU HANELORE : La München, domnule general.

GENERALUL : Ai mai fost ?

POPESCU HANELORE : Încă nu, dar prin bunăvoința dumneavoastră ...

GENERALUL : Cine îți rămîne în țară ?

POPESCU HANELORE : O, mulți ! Un copil din prima căsătorie, doi gemeni din a doua, o fetiță din a treia, părinții și ...

GENERALUL (întrerupînd-o) : Bravo, puicuț-o ! Dacă ești așa de productivă și mai faci încă doi, îți dau drumul de cîte ori vrei.

POPESCU HANELORE : Vă mulțumesc, domnule general, dar, știți, la vîrsta mea, mi-am făcut norma și soțul meu actual e în Germania.

GENERALUL : Cum a ajuns acolo ?

POPESCU HANELORE (ușor stînjenită) : Acum doi ani, a fost în excursie la Viena ...

GENERALUL (întrerupînd-o) : E clar ! A fugit. Te-a părăsit. Nu te mai vrea. Ce să cauți la el ? Mărită-te cu altul. Văd că încă faci față.

POPESCU HANELORE (impacientată): Domnule general, mi-am pus toate speranțele în dumneavoastră ! E bărbatul meu, ne iubim, avem un copil, vrem să ne reîntregim familia !

GENERALUL : Reîntregiți-o aici. Să vină Popescu înapoi. Îl iertăm. Poți să-l anunți că îl iertăm.

GENERALUL (întrerupînd-o) : Nu se aprobă, puicuță.

POPESCU HANELORE : Domnule general..

POPESCU HANELORE (început de istericale) : De ce nu se aprobă ? ! La alții le-ați aprobat !

GENERALUL (amenințător) : Ascultă, madam, să nu zbieri la mine. Unde te trezești ? Categoric, nu se aprobă. Te rog să ieși !

POPESCU HANELORE : Nu ies !

GENERALUL : Zău ? ... Atunci, îi scot pe toți afară. Imediat îi scot.

Solicitanții vociferează, își manifestă ostilitatea față de Popescu Hanelore. Doi bărbați o înșfacă și o trag spre ieșire).

POPESCU HANELORE (țipînd) : O să vă reclam ! O să facă soțul meu greva foamei ! O să ...

(Popescu Hanelore a fost scoasă pe coridor. Cei doi solicitanți care au „convins-o" să iasă se lipesc cu spatele de ușă. Se aud bătăi înfundate în capitonaj. Apoi, liniște, liniște desăvîrșită).

GENERALUL (oftează) : Ca să vedeți și voi, puișori, cu cine am eu de-a face. Mîine, poimîine, o nebună ca asta îmi aruncă cu vitriol în ochi. Și toți sînteți cu gîndul numai la reclamații.

O VOCE : Noi, nu, don' general.

GENERAL : Aiurea, știu eu ce vă poate pielea. (Strănută).

VOCI : Să trăiți ! La mulți ani ! Sănătate !

GENERALUL (scoate batista și își suflă nasul) : Na, c-am și răcit ! Sînt zdrobit. Sînt bolnav. Pe voi, definitivii, nu vă pot ajuta astăzi, credeți-mă.

(Rumoare. Proteste timide).

GENERALUL : Liniște, puișori ! Care nu mai vreți să așteptați, duceți-vă la București.

O VOCE : Am fost și ne-au trimis la dumneavoastră.

GENERALUL : Puișori, v-au mințit. Aia mint. Și pe mine mă mint. Gata, s-a terminat audiența. Am și eu familie, necazuri, gripă.

(Se ridică de la masă, vrea să plece, dar solicitanții nu se dau la o parte).

VOCI : Vă rugăm, faceți ceva ! Ajutați-ne, don' general ! Așteptăm de atîta timp !

GENERALUL (ezită, se întoarce la masă cu un aer scîrbit) : Bine, să nu ziceți că-s al dracului. (Apasă pe butonul interfonului) : Veniți careva încoace.

VOCI : Mulțumim, mulțumim.

(Intră un subaltern).

GENERALUL : Ia-le buletinele și fă o listă.

SUBALTERNUL : Am înțeles.

O VOCE : Don' general, dacă nu vă supărați, ați spus că o să ne țineți un spici.

GENERALUL (către subaltern) : Auzi ce le trebuie, spici ... Eee, puișori, acum e tîrziu, dar săptămîna viitoare o să vă țin o cuvîntare frumoasă. Auvidărzen. (Ieșe)

Iunie, 1981

PICĂTURA DE CUCUTĂ

CAVE CANEM !

N-o să poţi să-i strigi niciodată unui cline : „Bă, animalule !". Unui semen, da, şi des, căci a ieşit din uzul curent, de la o vreme, expresia : „Măi omule !". Viaţa ne oferă anti-eroi, sau nici măcar atît. Cărţile, filmele, piesele mustesc de personaje negative (în optica dihotomiei clasice maniheiste), personaje tarate, bolnave, ca şi cum asta ar fi singura faţă a omului secolului XX, în prag de nou mileniu. În schimb, în unele ţări superdezvoltate au fost consultaţi psihologi, sociologi, psihiatri ş.a. care i-au convins pe patroni să accepte ca subalternii lor să-şi aducă animalul iubit la serviciu, pentru că, în acest fel, omul se simte mai în siguranţă, mai puţin singur şi, ca atare, mai eficient (unica măsură a valorii lui). E un simptom prezent deja şi în alte ţări, ce păşesc timid şi confuz spre capitalism. De la prima vedere ni se relevă un fenomen extrem de grav : omul normal simte cu mare exactitate locul şi dimensiunile pragului dincolo de care va aluneca pe panta alienării, şi încearcă să reziste cumva. Neîncrederea în aproapele său, fie el de orice sex, se mută disperat într-o nevoie de siguranţă pe care ştie că nu o mai poate avea decît din partea necuvîntătorului credincios de acasă.

„Basic instinct" nu e doar un triller-sexy, ci radiografia unui fapt real, contemporan, valabil oriunde : actul sexual (ridicat la rang de sport şi competiţie, de către mişcarea feministă) devine, acum, un ciudat act primar, aşezat la limita dintre nebunie şi crimă. E ştiut că unele specii de păianjeni şi celebra călugăriţă îşi devorează partenerul după consumarea actului împreunării. Deci, nimic nou sub soare. Dar, faptul se petrece în acelaşi timp cu hiperspecializările din toate domeniile ştiinţei, cu înţelegerea parţială a universului, şi a planetei umanoide ca parte nesemnificativă a lui... Apare evidentă irresponsabilitatea, asemănătoare celui ce locuieşte într-un cătun uitat de lume faţă de restul oamenilor, faţă de legi ; pentru care fiinţa îşi pierde dramul de umanitate şi redevine o fiară, ca o compensare reparatorie, defulantă a tuturor conflictelor trăite de el. Să nu fie omul adaptat propriei creaţii — oraşul ?, să nu poată el trăi normal decît în mici aglomerări, unde se cunosc cu toţii ? Probabil; căci este evident deja că garanţia relaţiei sociale nu mai e dată nici măcar de raportul dintre doi parteneri, ci de singurătatea asumată de fiecare dintre ei, de măsurile de prevedere şi riscul calculat, inclus în orice dialog cu al doilea. Apare o stare de permanentă veghe, înnebunitoare, ca într-o hăituială dintr-un serial poliţist, „gîndit" perfect pe calculator, unde se petrece instantaneu inversarea situaţiilor de vînător/vînat, şi implicit a sentimentelor şi reacţiilor fiecăruia faţă de ceilalţi. Pasul următor este apariţia nevoii de dominare, irepresibilă, cînd omul încearcă să facă o breşă între cei de aproape, pentru a se instala în postura de dictator. Măcar şi numai cît să-şi răzbune toate umilinţele îndurate pînă atunci. Cum e normal, victimele vor fi nevinovaţii, neadaptaţii, sau neadaptabilii, aşa numiţii „cei slabi". El ştie că face parte dintre aceştia, dar încearcă să lupte cu destinul.

În caz contrar apare situaţia amintită, cînd cu o seninătate demnă de ceva mai bun, i se permite omului să-şi aducă jucăria vie cu el, ca la stînă, printre oi şi dulăi, care să-i apere singurătatea de agresiunea altora. Ca la stînă, în faţa unui calculator, fax, maşină electrică de scris ş.a., sub neoane, ferestre cît şaptezeci de etaje, lifturi, uşi batante, camere video. Agresorul poate fi unul din şefii aşezaţi ierarhic, sau vicleanul vecin de suferinţă. La stîna din beton armat, prohibiţia fumatului (introdusă mai nou şi de francezi) e binevenită mai ales pentru mîţe şi cîini, ce nu au o capacitate pulmonară echivalentă cu a stăpînului ; a lui, pentru că dacă omul nu mai poate fi stăpîn pe sine, îşi ia o fiinţă peste care să se înstăpînească. Locul animalului adus la birou e dublu : satisface nevoia de putere umilită, şi alungă singurătatea.

Cam asta e starea psihică a celor ce vor intra peste cîţiva ani în mileniul III, iar rezolvarea dată e un paleativ ce deturnează fondul. Este exact ca şi atunci cînd ai în faţa ta un agresor şi în loc să te aperi, iei un tranchilizant.

În fond ne căutăm cosmicitatea (comunicarea normală cu cosmosul) prin aceşti purtători ai naturalului : plante, animale. Dar vom putea oare recupera prin fragmente un univers uman bulversat ? Simţul de conservare, agresivitatea, minciuna, adevărul ş.a. alunecă una pe lîngă alta ca simple categorii mentale, operaţionale şi nu ca elemente concrete ce dau coerenţă existenţei. Lipsa de tandreţe, de înţelegere a aproapelui transformă conştiinţa dramei colective într-o tragedie individuală insurmontabilă, ambele situate în plină ficţiune, rupte de lumea naturală, de cosmicitatea, în interiorul căreia, conştientizînd un obiect/noţiune, pierdem contextul general. Dacă ne-ar privi cineva dinafară ar putea spune : „la oameni, conştienta funcţionează ca o limitare a viziunii cosmice integratoare şi acţionează nefast asupra sufletului, rupt de realitatea în interiorul căreia vieţuieşte".

În plin abis expresia : „Bă, animalule !" îşi pierde chiar şi nuanţa peiorativă şi devine un fel de apelativ.

Paul Eugen BANCIU

PLASTICĂ

Artă contemporană în Polonia

Centrul de artă contemporană din Varşovia este o instituţie recent înfiinţată (1981) şi funcţionînd propriu-zis din 1988 în Castelul Ujazdowski. Fostă casă de vînătoare a familiei regale, construită la începutul secolului XVII într-un imens parc, această reşedinţă a fost distrusă în timpul celui de-al doilea război mondial, ruinele fiind demolate complet în 1952. Abia în 1974 castelul a fost reconstruit după vechile planuri. Acest centru are o activitate complexă, propunîndu-şi să prezinte arta în procesul transformării şi să revitalizeze lumea acesteia cu ajutorul intervenţiilor active în faţa publicului.

Centrul nu este conceput imobil, ci ca participant activ la crearea şi propagarea artei contemporane. Astfel, el are colecţii proprii provenind din achiziţionarea operelor artiştilor polonezi, dar şi mondiali (europeni, americani) şi galerii în care sînt expuşi artişti din diferite generaţii : Janusz Baldyga, Krzystof Bednarski, Zbigniew Dlubak, Richard Nonas, Richard Long, Barbara Kruger, David Nash, Emmet Wiliams, Roman Opalka, Zofia Kulik, Leon Tarasewicz, ca şi o documentaţie despre FLUXUS. În cadrul galeriei sînt prezentate programe video. Un generos spaţiu la parter este afectat expoziţiilor personale cu caracter retrospectiv ; în toamna aceasta a fost organizată retrospectiva Wlodzimierz Borowski, pictor, grafician, desenator, performer, autor al unor ambianţe spaţiale, acţiuni, spectacole şi expoziţii.

Castelul Ujazdowski este prevăzut cu un Laborator — un spaţiu afectat performanţelor desfăşurate cu public, dar şi diferitelor întîlniri organizate între artişti şi public, cu prezentări critice de specialitate. În Auditorium sînt difuzate în mod regulat filme şi acţiuni filmate pe casete video realizate de artişti sau au loc seminare şi simpozioane dedicate artei contemporane. Nu în ultimul rînd ar trebui amintită secţia de documentare condusă cu pasiune de dl. Grzegorz Borkowski, care poate pune la dispoziţia cercetătorilor fişe de artişti, cataloage, reviste, casete video. Centrul îşi editează propriile cataloage şi o publicaţie proprie, lunară numită „Obieg".

Ca o dovadă a implicării acestei instituţii în fenomenele artei contemporane a fost creată, sub conducerea directorului Wojcieck Krukowski, Academia de Mişcare (Akademia Ruchu) formată dintr-un grup de artişti performeri speculînd valenţele teatrale ale acestui gen.

Ileana PINTILIE

MUZICĂ

UN TRIUMF MUZICAL LECTIA DAN GRIGORE

Dan Grigore a fost un nou solistul Filarmonicii „Banatul". În ziua concertului, după repetiţie, artistul a răspuns invitaţiei noastre, a studenţilor şi a cîtorva profesori de la Facultatea de Muzică şi Arte, pentru a continua o discuţie nespus de plăcută şi teribil de liberă, începută în primăvară, despre arta sa. Întrebările se subînţeleg Am notat cîte ceva din ideile uneori şocante, cu care am început să ne obişnuim, expuse fluent şi convingător.

„Anturajul, climatul, modelul, nu le-am avut nici eu prin descendenţă. Îl adulam pe Valentin Gheorghiu, dar n-am ajuns la el. Am avut şansa unor profesoare fenomenale, ceea ce e puţin altceva decît la ce v-aţi referit. Învăţarea se face prin muzică vie, şi nu prin vorbe, fiindcă riscăm un limbaj artistic... de lemn. Supradozarea efectului cade în zona lipsei de modestie în interpretare, ca să nu mai pomenim deferenţa necesară faţă de opera artistică. Superîncărcătura emoţională e o autobiografie sentimentală a interpretului. Abuzul de particular fără respectul faţă de general se răzbună în desuet şi cabotinaj. Mozart şi Chopin sînt revelatori pentru puterea interpretului de a se controla asupra măsurii emoţionale. Textul muzical incumbă în general doza de afect. Emoţia trebuie să fie o flacără cu cît mai puţin fum.

Pe cei care aţi regăsit după ani de zile muzica în această facultate, dacă vocaţia e la fel ca atunci cînd aţi fost obligaţi s-o părăsiţi, vă asigur că totul este în regulă. Omul la necaz se întoarce în copilărie, cînd toate se petrec în imaginaţie. Am rezistat mizeriei planelor proaste şi instrumentelor uzate din orchestre, datorită aducerii aminte a stărilor din copilărie, cînd cîntam într-un ecran al propriei emoţii, şi nu al realităţii muzicale. Cu cît sînt mai profesionalizat, cu atît devin mai incorigibil... amator de muzică. Nu pot să ascult muzică drept fundal, făcînd alt ceva. E o infirmitate care rezidă în profesionalism, dar şi într-o nestăpînită dragoste de muzică."

* * *

Repetiţia pe care Dan Grigore o aprecia drept bună s-a materializat într-un concert de excepţie. Publicul a făcut sală plină, (peste o mie de locuri). După trei ani de bulversări şi dezamăgiri a regăsit spaţiul în care totul este doar adevăr şi devoţiune, o revenire la normalitate măcar aici. Interpretarea a două concerte beethoveniene pentru pian, nr. 3 şi nr. 5 aflate într-o filiaţie binecunoscută, a atins perfecţiuni de sferă. Orchestra, sub controlul desăvîrşit al maestrului Remus Georgescu, a realizat marea formă a pianistului. Între podium şi public s-a stabilit un raport de efuziuni reciproce. Pentru cei care l-au ascultat vorbind şi exemplificînd doar cu cîteva ore mai devreme, prezenţi apoi în sală, evoluţia lui Dan Grigore a avut înţelesuri subtile. Era ca o continuare a discuţiilor cu mijloacele cele mai adecvate. Turnate într-o „macro formă de sonată", concertele aflate în tonalităţi de structură identică, do minor — Mi bemol major, au evoluat unul din altul. Orchestra a conlucrat la depănarea Concertului nr. 3, înţelegînd întreaga atmosferă camerală impusă de pianist, în sensul realizării de către fiecare instrumentist a întregului sonor.

Cele două „bis-uri", „Alla turca" de Mozart şi „Zborul cărăbuşului" de Korsakov — Rahmaninov, pe lîngă tehnica şi tempo-ul ameţitor, le-am receptat tot ca pe o continuare a convorbirilor. În mod excepţional, pentru cei prezenţi, acea vineri a fost o zi plină cu Dan Grigore, încheiată cu un triumf muzical.

Ovidiu GIULVEZAN

TOP

FREDDIE

Da, a trecut un an. Un an cît un secol. Freddie nu mai există, dar el continuă să strige atît de muzical : **„We are the Champions !"** şi nu e greu să ne convingă într-un prezent sonor mediocru pînă-n pînzele albe. Orice comparaţie ar fi, din start, sortită eşecului. Personalitatea artistică a lui Mercury e copleşitoare, ecletantă şi acest nume va dăinui cît rock-ul. Mi-amintesc cum răsfoiam scîrbit în noiembrie trecut o revistă bulevardistă tipărită prin Saxonia, publicaţie în paginile căreia o cocotă dornică de popularitate, dar şi e niscaiva lire sterline, se „confensa" unui nenorocit de „specialist" oferind amănunte, credea ea, picante despre excentricităţile artistului (în plan erotic, se-nţelege). În fond, nimic deosebit şi, pariez pe un disc cu „Platters", declaraţii pline de minciuni sfurntate cărora vai, nimeni nu le putea contesta. Mă aşteptam ca după dispariţia unui asemenea artist să se scrie — poate s-a şi scris — despre caratele sale interpretative, despre extraordinarele sale disponibilităţi vocale evidenţiate în neuitatele înregistrări în 1988 alături de Montserrat Caballe („Barcelona"). Era firesc să vedem şi faţa neştiută a lui Mercury, doar sînt atîţia care l-au cunoscut foarte bine şi, poftim, o pătachină are „onoarea" de a terfeli cu nerușinare un nume. Pentru milioanele de fan-i, Freddie va însemna, cu siguranţă, nu doar un om care dorea să simtă viaţa prin toţi porii, ci şi UNICUL artist care a îndrăznit să preia acel Golden Hit a lui Buck Ram intitulat **„The Great Pretender"** (repertoriul Platters) şi să-l înnobileze cu caratele marii sale sensibilităţi. Freddie a răzbit datorită extraordinarului său „feeling", capacităţii sale de a intui UNDE şi CÎND trebuie să nuanţeze, să strige sau să şoptească, să ar ă sau să se stingă încet aidoma unei făclii biciuită de stropii unei ploi primăvăratice. Poate că elementul cel mai surprinzător al trăirilor sale interpretative îl constituia tăcerea, pauza, acel respiro necesar spre a te desprinde dintr-o situaţie-limită sau spre a te implica în ea. Nu ştiu de ce, dar cred că Freddie n-a plecat de tot. S-a oprit doar să respire...

Petru UMANSCHI

FILM

TRIUMFUL LUI CAIN (I)

Raising Cain — titlul ultimului thriller al lui Brian de Palma e emblematic pentru o întreagă direcţie — violent-pasională — a cinematografiei contemporane, ce-şi află probabil punctul de pornire în succesul uriaş obţinut de Adrian Lyne cu **Fatal Attraction** (1987). **Desperate Hours, Cape Fear, Final Analysis, Under Suspicion, Presumed Innocent, Bad Influence, Wild Orchid, Unlawful Entry**, tot atîtea titluri menite să producă, ele singure, fiori de groază şi plăcere. Creaţie pur hollywoodiană, beneficiind de prestaţiile irezistibile ale omniprezenţilor Richard Gere, Mickey Rourke, Michael Douglas, Kim Basinger, Greta Scacchi, sexy-thriller-ul e creditat întotdeauna cu un buget substanţial şi legitimat de exigenţele unui public avid de senzaţii tari şi de o nouă „morală" conjugală. Îmbibat de cocaină şi erotism torid, străpuns de spărgătoare de gheaţă şi priviri carnasiere, el, sexy-thriller-ul, reprezintă oglinda fidelă a unei epoci crepusculare, impregnată de voluptate tulbure, navigînd resemnată spre o aceeaşi vastă concluzie imorală.

Scenariul e de fiecare dată lesne previzibil, centrat pe una din cele două teme devenite clasice, obligatorii : de o parte frumuseţea monstruoasă a femeii, dublată de o inteligenţă pe măsura (**Basic Instinct, Presumed Innocent, Final Analysis, The Hand That Rocks the Craddle**), de cealaltă setea justiţiară a bărbatului, susţinut de o imaginaţie diabolică (**Cape Féar, Raising Cain**). Ambiguitatea fascinantă a personajului atrage ca un magnet simpatia spectatorului, construind astfel — paradoxal, dar implacabil — noul mit al cinematografiei contemporane : prinţul fermecat e tocmai cavalerul apocalipsului.

Crima e justificată metafizic, homosexualitatea devine titlu de glorie, judecătorii şi politicienii ajung oameni de paie, asasinii evadează nestingheriţi din închisori, canibalii îşi degustă pe îndelete victimele, drogurile se revarsă în cantităţi industriale, sîngele ţîşneşte în valuri, femeile sînt jupuite de vii, copiii servesc drept cobai unor experimente macabre, căţeii şi nevinovaţii iepuraşi mor otrăviţi, blîndele guvernante zac sugrumate pe podea etc. Aglomerarea excesivă de orori ar apărea supărătoare dacă nu s-ar vedea justificată printr-o perspectivă nihilistă ce-şi propune să adîncească, prin redundanţă, criza tuturor ideologiilor. Mai mult, din pasta dezgustătoare a atrocităţilor ţîşneşte sugestia tulburătoare că arta însăşi riscă să-şi devore, lacomă şi perversă, naivii admiratori. În **Basic Instinct**, eroina malefică scrie romane premonitorii, narînd în detaliu lungul şir de crime pe care victimele le presimt fără a li se putea împotrivi. Recent premiat la Cannes, filmul tinerilor realizatori Belvaux, Bonzel, Poelvoorde, Tavier — intitulat semnificativ **C'est arrivé près de chez vous** — a provocat si continuă să provoace un enorm scandal în Belgia : o serie întreagă de asasinate neelucidate de poliţie, comise chiar în orăşelul unde au fost turnate majoritatea secvenţelor, le respectă aidoma succesiunea, vrînd parcă să le demonstreze astfel, cinic, verosimilitatea (faptul apare cu atît mai senzaţional cu cît tema subiacentă a filmului e chiar impactul periculos al violenţei mass-mediei asupra publicului neprevenit). Oricît ar părea de uimitor, realitatea nu face decît să se supună orbeşte „atracţiei fatale" pe care o exercită asupra ei ficţiunea.

Corina CIOCÂRLIE

Patima cuvîntului

(Urmare din pag. 10)

Dacă versurile sînt prea diafane pentru a convinge şi nu reuşesc decît să satisfacă sensibilitatea unui împătimit în exigenţa sa faţă de propria-i seminţie, ele trebuie lăsate pe seama antologiilor de poezie, şi, în locul lor, trebuie folosită o formă mai directă de reliefare a stringenţelor timpului. Este o luptă a epitetului cu verbul :" „(...) Dar sînt şi la neamul cel mai dîrz întru apărarea lucrurilor sale şi ceasuri rele pentru care nu noi, şi nu noi toţi, sîntem vinovaţi. Să nu le lălăm să treacă fără urmă. Dacă n-am plăti atunci răul ce ni s-a făcut, de atîta să avem grijă : măcar să nu uităm !" („Măcar să nu uităm !", „Neamul românesc" anul XXXV, nr. 198 din 7 septembrie 1940).

Să revenim la punctul de plecare situaţia de astăzi. Nimeni nu poate să ne conteste dreptul de a ne simţi, după o expresie aparţinînd aceluiaşi Iorga, niste „drumeti în calea lupilor". Astăzi, ne vom identfica amarul în scrierile lui Iorga. Mîine, cine ştie?... Pînă atunci, fiindcă ceasurile nopţii n-au fost rostite toate, să necunoastem şi să ne recunoastem în multele litanii sau marşuri triumfale ale sfătuitorului nostru. „Cu-adevărat sîntem doar noi / Numai o ţară de nevoi / Şi chiar putină mîglîere / Ni-o dă o tainică putere. / / Ni vin porunci fără de veste / De nu ştim domn cine mai este. / Şi-n gîndurile care-ţi vin / Nu simti că e ceva străin ?" („Taină", „Cuget clar" anul IV, nr. 35 din 7 martie 1940).

Întrebări, afirmaţii...

„(...) Să nu ne speriem de lucrurile grozave săvîrşite într-un acces furios de putere fiindcă toate accesele acestea furioase nu ţin mult şi uzează pe aceia cari au fost însufleţiţi, galvanizaţi de dînsele. (...)." („Ce durează ?", bid., anul IV, nr. 24, 25 din 21-28 decembrie 1939).

Am să mă apropii de sfîrşit aşa cum m-am depărtat de început : închipuindu-mi manuscrisul rămas deschis pe masa de lucru a lui Iorga. Pe ultima pagină, versuri prevestitoare: „Au fost tăind un brad bătrîn / Fiincă făcea prea multă umbră. / Şi-atuncea din pădurea sumbră / Se auzi un glas păgîn : / / „O voi ce-n soare cald trăiţi / Şi aţi ucis strămoşul vostru, / De ce sînteţi aşa grăbiţi ? // În ani mulţi cît el a fost, / De-a lungul ceasurilor grele, / Supt paza crăcilor rebele, / Mulţi şi-au aflat un adăpost"».

Nu mă pot opri să nu rămîn cu gîndul la simbolul acestui „brad bătrîn" ; sper, mai sper la posibilitatea identificării sale cu copacul la care Timon din Atena îi trimitea pe mai-marii oraşului, în scopuri folositoare umanităţii. Cine ştie ?

PROMETEU & HARD STIL

un STIL de a face turism

O cură completă

sau

doar un week-end

la

BĂILE FELIX

- **balneoterapie la preţuri mai mult decît accesibile**
- **sejur complet**
- **week-end reconfortant (bar de noapte, piscină termală în hotel)**

informaţii la sediul firmei : stră Miron Costin nr. 2, Timişoara, tel. 11 25 64.

COLIBRI TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIŞOARA ROMÂNIA

Agenţia de turism Colibri - Timişoara

Vă oferă :

— UNGARIA — zilnic
— CEHO-SLOVACIA — în fiecare luni, preţ 11.00 lei+25 D.M.
— POLONIA — săptămînal

— GERMANIA — transport de persoane la cele mai avantajoase preţuri : NÜRNBERG — 13.000 lei, MÜNCHEN — 15.500 lei, AUGSBURG — 15.500 lei, ULM — 15.500 lei, STUTTGART — 16.000 lei, KARLSRUHE — 19.000 lei, DORTMUND (DÜSSELDORF) — 25.500 lei.

Turism, istorie şi biblie pe două trasee inedite :

1. „Cele şapte biserici ale Apocalipsei după Ioan" (Efes, Smirna, Bergam, Titiana, Laodiceea, Filadelfia, Sardes) — — 7 cazări

Preţ informativ — 25.000 lei + 170 D.M.

2. „Pe urmele apostolului Pavel" (12 cazări)
Traseul include cazări la Bizanţ : Ankara, Capodocia, Coasta Mării Mediterane, Smirna, Coasta Mării Egee.

Preţ informativ — 30.000 lei + 250 D.M.

După frumoasa excursie la M. Egee, o nouă ofertă specială pentru dvs. :

Revelion la Istanbul !

— Excursie de 7 zile cu 4 cazări, cu demipensiune şi masă de Revelion într-o ambianţă deosebită (music-hall, mîncare şi băutură

la discreţie, surprize, vizitarea Moscheii Albastre, Moscheii lui Soliman Paşa, Sf. Sofia, Palatul Topkapî şi Dalmabahce (cel mai bogat palat din lume), plimbare cu vaporaşul pe Bosfor.

Preţ informativ : 18.000 + 180 D.M.

Informaţii : telefon 96 - 16 34 81, 96 - 18 31 88, 90 - 13 44 50 (Agenţia „PARALELA 45"), 90 - 17 09 64

Witold Gombrowicz - Bruno Schulz

SCRISORI DESCHISE

Bunul meu Bruno,

Bogustow ar vrea să-i scriem pentru Studio, n-ar fi oare însă mai nimerit să scriem în Studio pentru noi înșine, sau și mai bine, să ne scriem unul altuia — da, e într-adevăr încîntător să primești și să trimiți scrisori, dar încă mult mai ispititor e să visezi o persoană concretă în loc să risipești spațiul liber umplîndu-l cu informații adresate tuturor și, prin urmare, nimănui. Îmi tot storc creierii de-o bună bucată de vreme neștiind cu ce soi de cugetare să deschid focul, dragul meu Bruno, pînă cînd ieri mi-am adus aminte de o replică a nevestei unui oarecare doctor, pe care o cunoscusem întîmplător pe linia lui 18. Bruno Schultz, mi-a spus ea, e ori un pervers bolnav ori un cabotin. Simulează numai. Și zicînd asta, a coborît, căci tramvaiul tocmai oprise pe strada Wilcza.

Opinia acestei femei este măsura pe care astfel o azvîrl spre tine. Te informez pe această cale în mod public și oficial că această nevastă de medio te socotește descreierat ori poseur. Și te provoc să iei atitudine împotriva acestei femei. Decî: superioara consoartă a unui specialist, a cărei părere ai aflat-o deja, stă în strada Wilcza. Acolo, în strada Wilcza locuiește și are o proastă părere despre tine. Acolo, Bruno, pe strada Wilcza, la numărul 102, această opinie dezagreabilă la amploare și perpetuează defavorabila perspectivă a unei membre dintr-un vast cerc social, foarte fermă în convingerile sale. Cum ai de gînd să reacționezi la această provocare? Vei arbora oare asemeni marii-majorități a confraților tăi într-o literatură, o atitudine afectată și pretențioasă, deplîngînd lipsa de înțelegere și nivelul scăzut al cititorului obișnuit? Nu, Bruno, nu te-am suspectat nici măcar un minut de frivolitatea și banalitatea unei reacții comune la o tîrfă a cărei sacră reputație a fost ultragiată. Și nici nu cred că te vei rușina copilărește izbucnind în plîns așa cum s-a întîmplat în Franța uneia din cele mai populare dintre scriitoarele noastre, atunci cînd i s-a spus că literatura polonă e destul de umilă... sau poate, lăsîndu-te pradă pornirilor tale masochiste, te vei umili singur și vei cădea la delicatele-i picioare. Nevasta doctorului va fi astfel satisfăcută. În acest fel, ai putea cel puțin savura femeia din ea, procurîndu-ți, împotriva voinței ei niște satisfacții senzuale. Hei Bruno, mă alătur în mod oficial și ceremonios în sfînta comuniune cu verdictul acestei femei, îți aduc la cunoștință acest verdict, îți împovărez umerii cu el pînă te încovoi, îndes cu forța în conștiința lui Bruno Schulz verdictul acestei femei. Ce va face acest Bruno Schulz al tău atunci, într-o asemenea situație — acest Schulz căruia îi scrii și care trebuie să te reprezinte, cum îl vei întărîta pe acest Schulz și cum îl vei aduce în postura de a înfrunta această persoană? Doamne, nu caut să dau formă gîndurilor mele, scriu spontan, diavolul a compus această scrisoare: dacă Bogustow nu s-ar fi îmbolnăvit atunci n-am fi ajuns aici. Dar chibzuiește: cruzimea oricărui lucru stă în faptul că toate argumentele obiective tot nu servesc la aproape nimic. De fapt cum ai putea să dovedești unei femei întîlnite întîmplător că cineva nu e nici nebun nici posesiv! Aici se pune problema mai mult de formă decît de conținut. Te provoc în fața unei instanțe, formată din cititori ocazionali ai revistei Studio la un duel formal cu o femeie care e și ea ocazională. Instanța nu va lua în seamă argumentele tale; pentru că nu avem nici timp nici criterii general valabile. Avem noi înșine prea multe probleme de scos la capăt pentru ca să ne mai preocupe și altele. Vom arunca pur și simplu o privire în treacăt și vom da verdictul: dacă Bruno Schulz, luat prin surprindere, pe o stradă anostă, de o ceartă stupidă cu o femeie oarecare, e în stare să-și mențină statutul superior sau, spre mulțioasa noastră plăcere, este compromis. Și nu uita că atitudinea ta nu trebuie să fie corectă doar din punct de vedere subiectiv ci, mai rău, trebuie să dea impresia de justețe și pentru cei ce privesc din exterior. Iar dacă vei încerca, de pildă, să explici că opinia nevestei doctorului nu te incomodează absolut de loc, noi nu te vom crede, și asta pentru că, în fond, de ce ai fi tu mai puțin sensibil decît sîntem noi? Instanța care va pronunța sentința asupra ta, te va judeca conform cu propriile-i standarde.

Această problemă ți-am pus-o premeditat ție și nimănui altcuiva. Pentru că prin stilul tău filozofic, artistic și poetic nu ești predestinat ciorovăielilor cu mamele odraslelor de doctori. Ființa ta s-a manifestat în excelsis! Coboară la loc, aici, pe pămînt! Încurcă-te cu o femeie obișnuită! Arată cum știi să te aperi de o distrugere, pentru a te înălța deasupra ei sau pentru a sta deoparte; arată-ne această expresie a chipului tău, oferă-ne măcar într-un singur instantaneu cît de superb spulberă Bruno opilna nevestei doctorului de pe linia lui 18. Ba ce bun condiția ta dacă ea devine funcțională doar la două mii de metri înălțime, deasupra nivelului vieții? Trebuie să intri în jocul oamenilor de pe fiecare palier și să te descurci în orice situație posibilă.

Atitudinea noastră vis-à-vis de chestiile frivole este mult mai importantă probabil, decît atitudinea în fața marilor probleme fudamentale.

Afurisitul ăsta de Bogustow!

La revedere, Bruno.

Cu adînc respect,
Witold Gombrowicz

☆

Încerci să mă ademenești în arenă, dragă Witold, împresurat de curiozitatea mulțimii; ai vrea să mă vezi în ipostaza taurului înfuriat, pornit în urmărirea eșarfei fluturînde a nevestei doctorului; subțirelul ei halat purpuriu îți servește de pelerină, în spatele căreia ascuțișurile lăncii tale mă așteaptă.

Ar fi trebuit să îndrepți spre mine o săgeată mult mai provocatoare dragul meu amic, cu mult mai mult venin în vîrf și cu un venin mult mai primejdios decît disprețul nevestei doctorului din strada Wilcza. Ar fi trebuit să mă inspiți cu o nevastă de doctor mult mai isteață, cu o femeie mule mai seducătoare, una care să merite efortul taurului de-a o lua în coarne. De fapt, îmi supraestimezi sensibilitatea încercînd să mă sperii cu păpușa asta din cîrpe. Bătrînul taur versat ce sînt, adunîndu-mi toate puterile, nu reușesc mai mult decît să plec capul și, să-mi atințesc sfidător privirea singerie și amenințătoare spre sulițele picadorului pe care le-ai înfipt din plin în mine. Îmi lipsește, vai, nobila patimă și acea oarbă, sălbatică furie care să mă azvîrle nebunește înainte, așa cum ai plănuit, într-un magnific asalt. Și ai îngrădit teritoriul dinainte, ai închis și blocat ieșirile laterale ca să mă dai gata în mijlocul arenei. Ai falsificat partida de la început, ai selecționat publicul, ai pus minunat la punct acustica peisajului, ai etalat în detaliu tot ceea ce se aștepta de la mine. Dar ce s-ar fi întîmplat în cazul în care m-aș fi dovedit a fi un taur neconvențional, un taur lipsit de mîndrie și ambiție în sînge, dacă aș fi nesocotit așteptările asistenței și, întorcînd spatele nevestei doctorului din strada Wilcze, spre care mă tot asmuți, în locul ei, plonjînd în luptă m-aș fi repezit spre tine? Nu pentru a te răpune, o, nobil toreador, ci doar ca să te iau în spinare — desigur dacă asta nu se cheamă megalomanie — și să te scot din arenă, în afara limitelor impuse de regulile și statutul acesteia.

Fiindcă, să-ți spun drept, nu cred în codul sacru al arenelor și forumului, îl disprețuiesc și-l resping în timp ce tu, orbit fiind de strălucirea sa, ai glosat genial pe marginea lui într-un stil, totuși, extrem de parodic — bizar mod, într-adevăr, de a-ți transmite venerația sălțînd-o la urechile idolului prin tumbele ironiei!

Vei accepta prin urmare, dragă Witold, să punem capăt acestei ciudate tauromahii, să părăsim păpușa sfîșiată zăcînd în nisip și, lăsînd larma mulțimii dezamăgită să se ridice în urma noastră, să găsim alături, agale, taur și toreador, spre ieșire, libertate, absorbiți într-o discuție confidențială chiar dinainte de a depăși cadrul circular al arenei.

Chiar așa, ce fel de paradox e acesta? Tu, un apărător al arenei publice, cu impresionanta ei acustică! Ce reprezintă, de fapt, acustica unei arene, a unui forum, ce adevăruri și ce temeiuri și ce temeiuri își găsesc întruchiparea acolo și ce coardă sensibilă ating ele atît de irezistibil în inima și în conștiința noastră? Căreia din zonele esențiale ale ființei noastre le ies grăbite în întîmpinarea, conformîndu-le și aprobîndu-le cu zel împotriva rațiunii? Poți să admiri și să cultivi acea nebunie răspîndită cu mare prică la gloată, acel joc în care adversarul e lovit din umbra rațiunilor și argumentelor proprii, este osîndit, batjocurii, smulgîndu-i-se arma din mîini fără măcar vreo încrucișare de spade. Te-a impresionat oare atît de mult spontaneitatea dezlănțuirii efectului — brusca solidaritate irațională a tuturor nevestelor de doctori din strada Wilcza, aplauzele tuturor acelor oameni atît de obișnuiți, mediocri și roboți poftelor? Și în plus, chiar, nu poți pricepe, chiar nu te miră această atracție și solidarizare involuntară cu ceva crescînd din tenebrele ființei tale, în fond ceva îndepărtat și potrivnic naturii umane. Să-ți spun eu atunci că ceea ce îți pare o forță malignă depășind limitele individului este, de fapt, o infirmitate a propriei tale naturi. Este gloata din noi cea care aplaudă, dragă Witold; gloata adînc înrădăcinată înlăuntrul ființei noastre, care luîndu-ne în puterea ei, da frîu liber unei grohăieli colective, asfixiază tot ce e mai uman în noi, și ne ridică convulsiv mîinile într-o oarbă aclamație colectivă. Acestea sînt mișcările reflexe ale turmei, întunecînd limpezirea minții, instituind modalități de gîndire primitive și barbare, operînd cu arsenalul unei logici atavice și exclusiviste. Acest gen de joc se adresează gloatei din tine, la acest stimul o mulțime oarbă și nearticulată

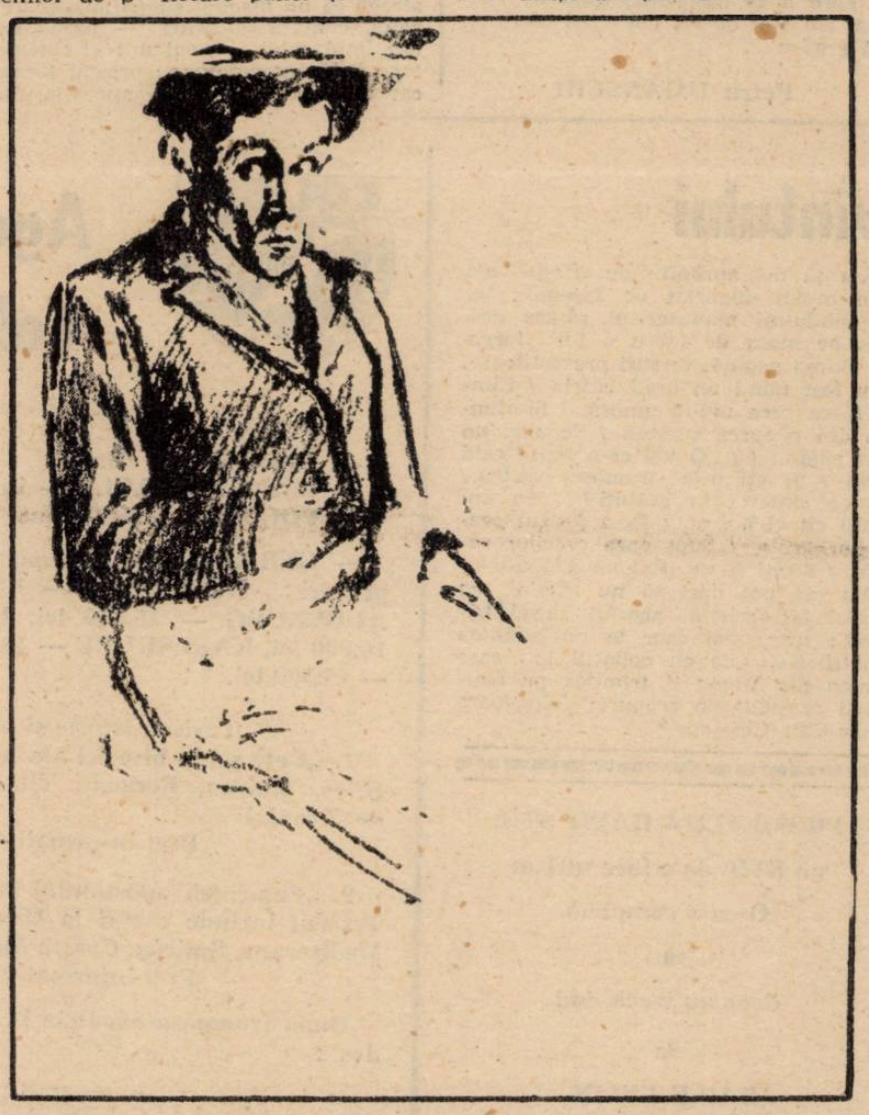

„Scrisorile deschise" ce urmează fac parte dintr-un schimb inaugurat între Schulz și Gombrowicz la propunerea redactorului revistei Studio, Bogustow Kuczynki, fiind publicate în numărul 7/1936 al revistei.

Ioana PLOIEȘTEANU

(Continuare în pag. 11)

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU,

ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 13 33 90; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști: Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori: Nicolae BERECHET, Alexandru FOITOȘ
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

FARMECUL DISCRET AL CHENZINEI

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 22 (1305) ● 3 Decembrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

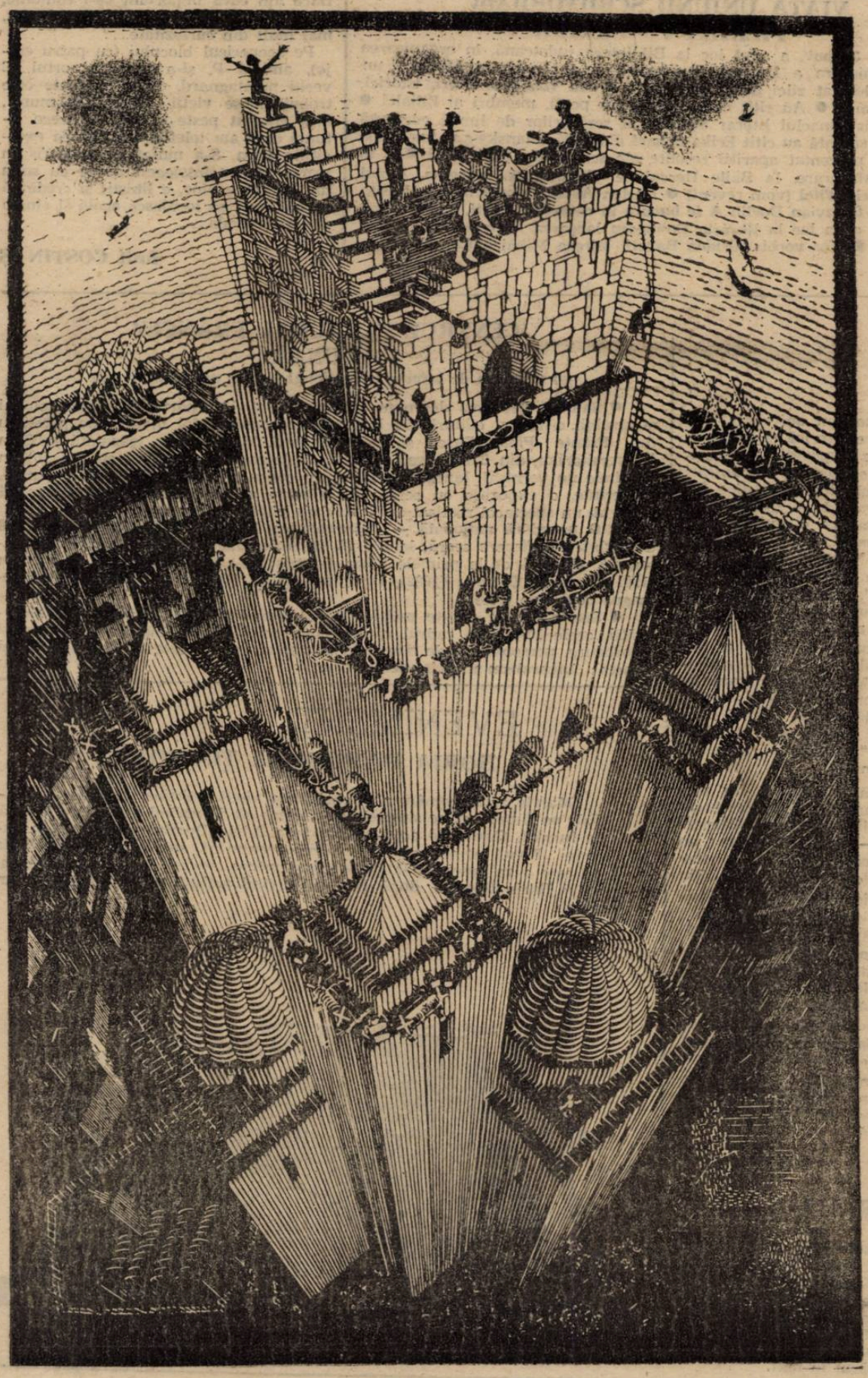

PARTIZANI ŞI PARTIZANCE

SAUL BELLOW CZESLAW MILOSZ JOSEPH BRODSKY, ADAM MICHNIK

VLADIMIR TISMĂNEANU

RĂSCRUCILE ÎNSÎNGERATE LITERARĂ ŞI POLITICĂ

RECURS LA METODE

LIVIUS CIOCÂRLIE, ALEXANDRU INDRIEŞ ION POP

DRUMUL SPRE RAIUL-IAD

RIME DEOCHIATE

CANALUL 3

SCANDALUL CHENZINEI

ROMÂNIA, ÎNCOTRO?

Exploatarea sitematică şi bine gîndită a straniei facultăţi pe care o are omul de a se întemniţa singur înaltă, de fapt, fascismul roşu mult deasupra sîngeroşilor săi concurenţi.

André Glucksmann

Cînd scriam, în urmă cu doi ani, că cei care au deturnat revoluţia din decembrie 1989, preluînd puterea, erau comunişti înrăiţi, educaţi în şcoala KGB-ului, mulţi cunoscuţi mi-au rîs în nas, spunîndu-mi că sunt un obsedat.

Iată, însă, că evenimentele ulterioare mi-au confirmat afirmaţiile. Mulţi au crezut că s-a terminat definitiv cu comunismul în Europa, după toate cele petrecute în răsăritul continentului în ultimii trei ani. Chiar şi unii politicieni occidentali, aşa-zişi cu experienţă, s-au amăgit cu această credinţă. Ce se petrece însă în Rusia sau în Lituania ne arată că această credinţă a fost o falsă credinţă.

Ce să mai zicem de noi? Piaţa Universităţii şi Mineriadele sunt suficiente exemple ca să convingă orice om cu bun simţ că fascismul roşu n-a abdicat nici la noi! Ba, din contră, alegerile din 27 septembrie l-au întărit! Şi asta cu sprijinul nostru, al tuturor. Căci degeaba acuzăm practicile bine cunoscute de ameninţare şi timorare, aplicate îndeosebi la sate, ca fiind vinovate de rezultatul alegerilor. Chiar şi fără ele, EI cîştigau! Căci au ştiut să exploateze de minune facultatea omului de a se întemniţa singur cu sloganuri bine cunoscute încă de pe vremea odiosului, precum „nu ne vindem ţara" şi altele.

Şi unde-am ajuns?

Dacă vechiul parlament era grotesc şi caraghios, actualul este sinistru şi periculos! Cît priveşte candidaţii propuşi de d-l Văcăroiu (ce nume predestinat!) pentru posturile ministeriale, absolut toţi au fost înalţi funcţionari ai ministerelor ceauşiste sau colaboratori activi ai politicii distructive a dictatorului. Pînă şi candidatul la funcţia de ministru al sănătăţii a fost coautor al vestitului „program de alimentaţie raţională" a populaţiei! Şi ceea ce-i caracterizează pe toţi aceşti candidaţi este obedienţa faţă de preşedinte. Iar cînd Adrian Păunescu ajunge preşedintele comisiei senatoriale pentru cultură şi pînă nici membrii opoziţiei nu protestează, te cutremuri. Ce dovadă mai bună de întoarcere la comunism? Căci un popor există prin cultură, nu prin roţi dinţate şi monştri industriali. Şi cînd soarta culturii unui popor încape în mîinile unui Adrian Păunescu sau Corneliu Vadim Tudor, promotori turbaţi ai xenofobismului şi antisemitismului, ai dreptul să te-ntrebi România, încotro? Spre dispariţie? Cu cît mai mult cu cît şi tăcerea opoziţiei apare ca o sinistră trădare: cel puţin a aşteptărilor celor care au învestit-o cu încrederea lor votîndu-şi candidaţii.

Poporul acesta blestemat de soartă a dat însă cîndva dovadă şi de virtuţi, şi-ar fi păcat să piară!

Ovidiu GRIVU

SPRE COCINA EUROPEANĂ

Fiecare naţie cu destinul ei. Al nostru a fost să n-avem dinastii sonore şi nici domnitori pe care să-i recunoaştem după numărul de ordine. Noi ne-am mîndrit mereu cu unicitatea noastră. Am avut doar un Ştefan, doar un Mircea, doar un Tudor, doar un Iancu şi, vai, doar un Nicolae. Lipsa de imaginaţie a francezilor, cu al lor nesfîrşit şir de Ludovici, a englezilor cu nenumăraţi Henrici şi Richarzi păleşte în faţa ambiţiei noastre de a cultiva singularul.

Dar iată că, de curînd, a căzut şi acest ultim mit al excepţionalităţii noastre. Ştiam din cronicile interbelice de matrapazlîcurile unui oarecare Constantinescu-Porcu. Decenii în şir, supranumele venalului politician străluceau ca un giuvaer în coroana irepetabilei ginte daco-romane. Setea de absolut a mîncătorului de gîr de la Bîrca ne-a privat însă de această ultimă posibilitate de a ne afirma inepuizabila aspiraţie la absolut. De-o bucată de vreme, istoria politici româneşti se mîndreşte cu existenţa a doi Porci. Noul rîmător din subfamilia suinelor corespunde perfect definiţiei de dicţionar: „Are capul de formă conică, maxilarul superior alungit, cu caninii foarte dezvoltaţi, pielea groasă, cu păr aspru..." El scurmă, grohăie, împroaşcă mizerie în jur, exhală duhori pestilenţiale şi vorbeşte despre minunata epocă în care era singurul rîmător al cocinei. Într-adevăr, pentru rivalul lui Constantinescu-Porcu, „uriaşa moştenire" a socialismului nu e vorbă goală: e chiar muntele de grăunţe din care se înfruptă la discreţie, cu acelaşi cinism cu care devoră cotidian cele şase sute douăzeci şi cinci de linii ale ecranelor t.v.

M.M.

VIAŢA UNIUNII SCRIITORILOR FILIALA TIMIŞOARA

● **Luni, 30 nov.** a avut loc la Biblioteca judeţeană, în organizarea Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor şi a cenaclului **Multiart** un simpozion dedicat zilei de 1 Decembrie ● **Au vorbit scriitori,** istorici, oameni de artă ● Au citit din creaţiile lor poeţi, membri ai Filialei ● S-a redeschis cenaclul literar **Stafette** al scriitorilor de limbă germană ● În prima şedinţă au citit Erika Scharf, Edith Kobilansky ş.a. Anemarie Podlipny a prezentat apariţii recente ale scriitorilor timişoreni ● E în curs de desfăşurare, la Băile Herculane, Caransebeş, Mureşa, Lugoj **Circuitul Sorin Titel** (vom reveni) ● Lucian Alexiu a prezentat la Reşiţa volumul lui Octavian Doclin **A te bucura în eroare** ● Marţi, 8 decembrie ora 16, va avea loc la librăria Eminescu lansarea ultimei cărţi a Marianei Şora ● Vor vorbi Adriana Babeţi, Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu.

UN MONTAGNARD PE ACOPERIŞ

Îl caut, la telefon, pe amicul P. Îmi răspunde fiul lui, elev în clasa a IV-a, băiat foarte isteţ.

— E acasă tătîcul tău?

— Este, da' pe acoperiş.

— Pe acoperiş?

— Da

— Ce face acolo, repară antena?

— Nu, acolo stă...

Răspunsul băiatului mă descumpăneşte. Mă gîndesc că, deşi e inteligent, nu s-a exprimat cum trebuie. Mă mai gîndesc că, probabil, tatăl lui s-a apucat să repare acoperişul plat al blocului, să-l cîrpească cu smoală şi cîlţi, cum a făcut-o şi toamna trecută.

— Lipeşte acoperişul? întreb.

— Nu. Dacă vreţi, mă duc şi-l chem...

Puştiul se întoarce repede. Îmi spune că tatăl lui nu e dispus să coboare de pe acoperiş. Mă roagă să-l scuz. Dacă am ceva important să-i comunic, mă aşteaptă peste o oră. M-am dus, mai mult din curiozitate...

Pe acoperişul blocului (cu patru etaje), amicul P. şi-a instalat cortul. E vechi montagnard, dotat cu toate cele trebuincioase vieţii libere în munţi. M-a chemat peste o oră, deoarece, atunci cînd am telefonat, îşi făcea exerciţiile yoga. S-a mutat pe acoperiş în urma unor neînţelegeri avute cu soţia lui. Se simte bine, e liniştit şi crede că va continua să locuiască acolo şi cînd o să cadă zăpada...

Iosif COSTINAŞ

FAX

1 Decembrie, moment aniversar, prilej de rememorare istorică şi la Timişoara. Numeroase expoziţii, simpozioane, conferinţe, sesiuni de comunicări ştiinţifice, spectacole literar-artistice. Între ele, de anvergură — „Identitatea culturală a românilor", o amplă manifestare internaţională, un nou Forum (după cel de la Neptun), organizat la Universitatea din Timişoara sub egida „Astrei Române". Simpozionul (inaugurat de alocuţiunea prof. univ. dr Eugen Todoran, rectorul Universităţii) a reunit participanţi din ţară şi din străinătate (Iugoslavia, Republica Moldova, Bulgaria, Macedonia, Transnistria). Cu acest prilej a fost vernisată expoziţia bibliofilă a prof. univ. dr. Ion Iliescu şi a fost lansat noul periodic timişorean, „Clio", revistă a Asociaţiei istoricilor bănăteni.●

Zile italiene la Timişoara. Un moment cultural marcat de vizita ambasadorului Republicii Italiene, dl. Bernardo Ugoccinoni — la Universitate: un concert de muzică italiană veche, susţinut de elevii Liceului de muzică „Ion Vidu", o expoziţie bibliofilă a profesorului Ion Iliescu, o întîlnire cu membrii societăţii culturale „Dante Alighieri"

● **Un centru al artei autentice** — Centrul Cultural Francez din Timişoara şi două din acţiunile sale de la finele lui noiembrie: recitalul de muzică trubadurească al cîntăreţei Joia şi expoziţia de fotografii „Saisons de Mathevsine" semnată de Eric Dessert ● Sesiunea Helion '92 (organizată la Casa Universitarilor din Timişoara) a fost, şi la această ediţie, mai mult decît o reuşită cultural-ştiinţifică.

ERATĂ

Versul al patrulea din strofa întîi a poeziei Cronică VII, semnată de Eugen Dorcescu şi publicată în numărul din 1º noiembrie al revistei noastre, se va citi: Mi-aduc aminte-un deal: acela-s eu, şi nu: Mi-aduc aminte-un deal urcat cu eu, aşa cum, dintr-o eroare tipografică, a apărut în text.

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ ANUNŢĂ

un program de interes excepţional pentru următoarele zile:

● **Salonul de benzi desenate** (ediţia a II-a). Vor participa artişti români şi străini, critici şi editori din România, precum şi doi invitaţi de prestigiu din Franţa: Pierre Pascal şi Didier Savard. Manifestarea (găzduită la Casa Universitarilor din Timişoara, sîmbătă, 5 decembrie, începînd cu ora 10) va cuprinde un vernisaj, lansări de carte, un concurs naţional de benzi desenate, conferinţe, o expoziţie cu seriile de albume aflate în mediateca Centrului cultural, un spectacol realizat de Teatrul de păpuşi, proiecţii.

● **O premieră naţională — Retrospectiva Jeac-Luc Godard** (între 8 şi 18 decembrie, în fiecare seară, la ora 18, în Aula Magna a Universităţii). O „integrală" Godard, de la primele filme ale marelui artist şi încheind cu **Passion** (1981), **Prénom Carmen** (1982), **Detective** (1984), **Nouvelle vague** (1990), **Allemagne neuf zero** (1991).

● **Seminarul de ştiinţe politice** (11-12 decembrie, Aula Magna a Universităţii, orele 10-18), în cadrul căruia cinci conferenţiari din Paris, Nancy şi Strasbourg, personalităţi de marcă în domeniu, vor dezbate o temă de maxim interes: „Liberalism şi social-democraţie".

EVENIMENT

HORIA DAMIAN LA TIMIŞOARA

Marele artist român, o celebritate a vieţii artistice franceze şi mondiale va fi prezent pe simezele timişorene cît de curînd posibil, cu o suită de lucrări. Custodele acestora, doamna Adela Dumitrescu, patroana galeriei „First" ne-a încredinţat ştirea-eveniment, subliniind că expoziţia pe care o va deschide la Timişoara e prima „ieşire" în spaţiul românesc a lui Horia Damian, după 1947, anul cînd artistul a părăsit ţara. Vom reveni.

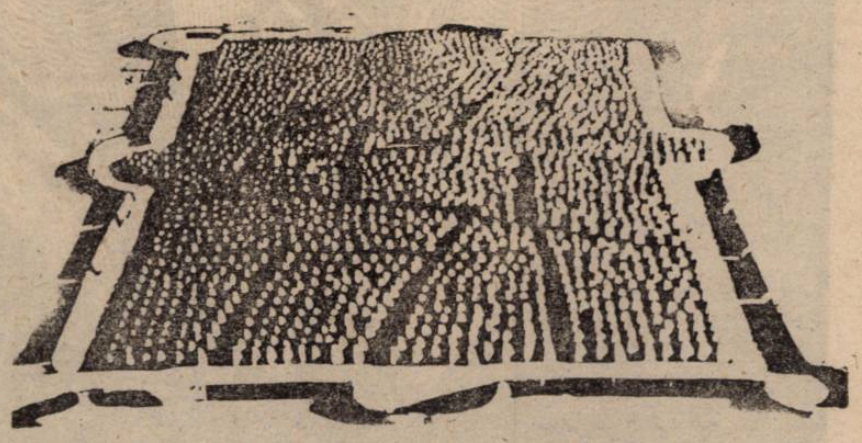

COPYRIGHT

Şerban Foarţă

Vieţi paralele

Una din multele mizerii ale regimului trecut (şi, din păcate, şi actual, — în ciuda micilor cîrpeli şi poleieli postdecembriste) este, pe lîngă schizoida şi josnica gîndire dublă, dublarea strict obligatorie a feluritelor servicii de care statul, în principiu, e cel ce, contra cost, răspunde.

Eşti abonat la apă caldă; se cere, însă, ca în baie, ba chiar şi la bucătărie (unde butelia trebuieşte, cu grijă, economisită), să-ţi instalezi, cînd poţi, un boiler. Eşti abonat şi la lumină, la, vreau să spun, curent electric; dar asta nu te dispensează să-ţi cumperi lampă (cu petrol) sau, baremi, niscaiva luminări (de la biserică, -ndeobşte, — în cam atît constînd, adesea, şi religiozitatea noastră). Ai gaze sau calorifer; ceea ce nu înseamnă, totuşi, că radiatoru-i inutil, sau că nu trebuie, în strîmtul antreu de bloc, ca într-o tindă, să-ţi pui, dacă ai bani, o sobă (de tablă, tuci sau teracotă), în cazul, bineînţeles, că, başca lemnele, ai horn (de unde nu, ce-ţi mai rămîne e scosul coşului pe geam). Televiziunea indigenă, ca una mult prea indigestă, e(ra) dublată de aceea a ţărilor de primprejur, — iar dacă fosta Iugoslavie n-ar fi un teatru de război, mă tem că mulţi români sud-vestici s-ar mai uita, şi azi, la sîrbi. Ceea ce e, la prăvălie, pe sub tejghea sau în depozit, nu e, de regulă, în rafturi şi în vitrină, la vedere. Copiii ţi se duc la şcoală; dar, în speranţa reuşitei mai sigure la facultăţi, iau lecţii în particular. — Situaţie nu doar anormală, ci cu totul oneroasă; şi care face ca dublarea serviciilor s-o antreneze şi pe aceea, cînd se poate, a amăritelor venituri: profesorul care-şi trimite odrasla la preparator, e obligat să dea, la rîndu-i, altor odrasle, preparaţii.

Se înţelege că aceste anomalii şi aberaţii nu se soldează, finalmente, cu numai pierdere de timp, de timp preţios (şi de parale), soldîndu-se cu, mai cu seamă, o jalnică mentalitate de bricoleuri care-i preferă lucrului trainic (şi onest) improvizaţia, cîrpăceala, provizoratul permanent; şi, pe deasupra, cu deprinderi, penibile şi ancilare, de inşi ce intră, mai oriunde, pe, numai, uşile din dos. — Descurcăreţi, combinagii şi meşteri mari în te miri ce, am evoluat, mai fiecare, în, vorba lui Camil, subspecie.

Partidul unic, comunist, a fost la noi, ca şi aiurea, părintele, aşa-zicînd, al vieţii în partidă dublă, — ca şi al dedublării noastre.

Iată-ne, astăzi, pluralişti, dar (de)dublaţi în continuare: uşa din dos, preparatorii, godenul, soba, radiatorul (în, mai cu seamă, instituţii neîncălzite şi de stat, — ce-şi fură, singure, căciula!), boilerul, lampa, luminarea continuă să funcţioneze (cînd au, şi dacă ai, cu ce).

Căci vine, vine, vine iarna, — cînd, de amari de ani încoace, pe biata nava în derivă, care se cheamă România (ai cărei galerieni am fost dintotdeauna, — şi rămînem), singurul ordin verosimil e(ra), pesemne, „Sauve qui peut".

Ordin, ce-i drept, incompatibil cu perfidia fără falie, căci foarte groasă, comunistă; ba poate că şi cu (mai sincer?) cinismul neocomunist, — fie şi dacă mai dispus, acesta, să ne dea comanda, prin megafon, „Abandon ship".

GERIMANDEREALA

În America, numele lui Jerry Mander — notoriu trăgător de sfori al vieţii politice —a îmbogăţit limbajul cu un verb: **to jerrimander.** Semnificaţia verbului nu e tocmai onorabilă: „a escroca în vederea manipulării rezultatelor electorale" şi, prin extensie, „a escroca", pur şi simplu. Verbul a pătruns deja în limbajul comun, iar de curînd l-am văzut chiar pastişat într-un articol din **The New Republic**: autorul folosea construcţia fantezistă **Jurymandering** referindu-se la matrapazlîcurile la care se dedă însuşi Marele Juriu. E de la sine înţeles că orice român e sedus imediat de demonul comparaţiei. Om fi avînd, oare şi noi **gerimanderii** noştri? Răspunsul nu e greu de dat. Să o luăm ierarhic.

Dl. Iliescu a ţinut, după realegere, cîteva cuvîntări în care vorbeşte cu totul alt limbaj decît cel cu care-şi sedusese electoratul. Caz tipic de gerimandereală, vom spune imediat. Şi ne vom înşela. Pentru că privind lucrurile astfel cădem victimele unei false construcţii logice: îl criticăm pe dl. Iliescu atît pentru că rămîne fidel unui program şi unui limbaj retrograde, dar îl criticăm şi pentru că renunţă la ele! Eroarea jurnaliştilor care gîndesc şi acţionează astfel nu e doar una retorică, ci una de fond. Pentru că ei iau de bune frazele găunoase, dar diferite de cele anteelectorale, rostite acum cu egală dezinvoltură. Problema cu dl. Iliescu nu e că şi-a primenit limbajul ci că n-a schimbat altceva decît limbajul însuşi! Gerimandereala preşedintelui constă în confiscarea unei terminologii care nu rimează decît strict fonetic cu adevărurile politicii promovate de către el. Deşi nu credem în competenţa de lingvist a domniei sale, el a nimerit direct în ţinta ce s-ar putea numi Sindromul Babel. Amestecul limbajelor şi al ideologiilor este, în realitate, un semn de slăbiciune, inconsistenţă şi nesiguranţă. Şi numai într-o ţară precum România astfel de trăsături din zona negativului devin, ca prin farmec, calităţi eminamente pozitive.

Cazul eclatant — şi chiar revoltător — de gerimandereală dîmboviţeană îl constituie, însă, cel al d-lui Corneliu Coposu. El reproduce pînă în cele mai mici detalii definiţia de dicţionar a termenului. Manevrele oneroase ale lui Jerry Mander vizau exclusiv înşelarea adversarului. Scamatoriile epigonului său peneţecedist sînt direcţionate (pentru că românul are mania originalităţii!) mai ales împotriva aliaţilor. În trei ani de evoluţie pe scena politică, nu l-am văzut pe dl. Coposu decît în postura de protagonist al unei penibile politici a eschivei. Şi, cu toate acestea, el trece drept un campion al opoziţiei, adică al unei direcţii politice prin excelenţă ofensivă. Dl. Coposu n-a participat direct la nici una din bătăliile politice ale acestor ani, iar cînd a făcut-o s-a prezentat doar pentru că cineva trebuia să fie bătut! Sinistra farsă de la 27 iunie 1992, soldată cu înjunghierea (dacă nu chiar cu genuncherea) opoziţiei i se datorează în întregime.

Şi totuşi, dl. Coposu pluteşte în continuare deasupra tuturor apelor tulburi, asemeni unui Christ balcanic al ambiguităţii politice. Ultima şi cea mai strălucită manevră a sa a fost pătrunderea hopamiticistă pe lista candidaturilor senatoriale. Cu această ocazie, dl. Coposu a îndeplinit faimoasa profeţie a altui gerimander get-beget, Petre Roman: „V-aţi demascat! V-aţi demascat!" Într-adevăr, masca a căzut, iar peisajul moral dindărătul ei pune în umbră cele mai tari scene de film **horror.** Logica elementară ne spune că dl. Coposu nu ar fi trebuit să se aşeze în fruntea listei, ci, mizînd pe magnetismul hollywoodian care-i e atît de caracteristic, ar fi trebuit să se aşeze la capătul ei! Doar astfel am fi putut fi convinşi că personalitatea sa magică e locomotiva opoziţiei şi nu, aşa cum credem, sabotul ei de frînă.

La nivel macro-structural, exemplul tipic de gerimandereală e **F.D.S.N.**-ul. Comedia conlucrării, a negocierii răbdătoare, a dialogului sînt jucate la un înalt nivel de profesionalism. Spectacolul fedesenist are un ritm propriu şi o regie standard: el începe prin a sugera deruta, slăbiciunea, generozitatea, pentru ca, în ultima clipă, să puncteze fulgerător, uluindu-şi adversarul. Dar culmea gerimanderelii e atinsă atunci cînd F.D.S.N.-ul recurge la procedeele autoescrocării. Prima oară ne-a dovedit-o la alegerile din septembrie, cînd F.D.S.N.-ul şi-a sacrificat, cu sînge rece, o parte din propriile voturi. Adevărul gol goluţ e că multe din buletinele anulate ar fi mers în contul echipei iliesciene. Însă ce nu s-a observat e că F.D.S.N. avea mai mare nevoie de prezenţa în parlament a partidelor extremiste, adevăratele beneficiare ale acestei şmecherii de mari proporţii. În felul acesta, fedeseniştii s-au sustras magistral acuzei de comunism şi de extremism, atîta vreme cît d-nii Păunescu, Vadim şi alţi verdeţi funcţionează perfect în postura de material didactic negativ.

În fine, menţinerea în viaţă a unei opoziţii în clară situaţie de colaps a încă unul din tertipurile prin care F.D.S.N. îşi întăreşte, ceas de ceas, autoritatea. Alegerea preşedinţilor camerelor parlamentare de pe poziţii de forţă, cum şi validarea fără emoţii a guvernului Văcăroiu spun totul despre controlul absolut al acestui partid asupra societăţii româneşti.

Ar fi, însă, trist să dăm toată vina pe cuvîntul de import care este eroul articolului de faţă. Toate acestea există la noi de cînd lumea. Însă pentru că ele trebuie să poarte un nume, un singur nume, doar de aceea le-am numit gerimandereală.

Mircea MIHAIEŞ

CORUL ZEŢARILOR

Rime deochiate

● Cu cît problemele financiare ale revistelor culturale sînt mai mari, cu atît aspectul lor grafic e mai plăcut. ● Cele mai recente exemple sînt **Ramurile** craiovene, precum și **Arca** din Arad. ● Sub direcția a doi remarcabili scriitori, Gabriel Chifu, respectiv, Vasile Dan, revistele citate se pot oricînd mîndri, ca nivel al prezentării artistice, cu orice publicație similară din Occident. ● Numărul 9-10, de pildă, al **Ramurilor** ne face să regretăm că în loc să devină din lunară bilunară revista scriitorilor olteni a ajuns să apară o dată la două luni. ● Splendid ilustrată cu lucrări ale lui Francis Bacon, revista e vie, incitantă și de o certă înălțime intelectuală. ● Interviul cu omul politic Nicolae Manolescu nu uită nici o clipă că, totuși, președintele P.A.C. rămîne, în mod esențial, unul dintre marii intelectuali ai României ultimei jumătăți de veac. ● Iată, însă, cum gîndește astăzi dl. Manolescu, privind sceptic spre viitor: „Fapt este că va trebui reconsiderată literatura ultimilor 45 de ani, care, după opinia mea și a altora, a fost o literatură valoroasă, a reprezentat marea noastră supapă în toată perioada aceasta de represiune. Acuma, cum va fi ea citată de generațiile care vin după noi și în ce măsură ceea ce noi am considerat curaj va rămîne sau va fi considerat semn de lașitate, în ce măsură lașitățile veritabile vor fi iertate și socotite cu îngăduință ca necesare, asta, încă o dată, eu nu pot să spun". ● Dacă dl. Manolescu privește spre viitor cu justificată circumspecție, să vedem cum privește spre trecut Adrian Păunescu: „De unde șmecheria asta: «Ceaușescu a fost comunist, dar a fost și naționalist?» Nu este adevărat, Ceaușescu a fost naționalist, a fost dictator, a fost deseori în eroare, dar n-a fost în numele urii față de România. Și n-a fost în numele desființării României, ci în numele înființării unei Românii pe care, dacă vreți, egoismul lui numit naționalism voia s-o domine singur". ● Cîte propoziții, atîtea inepții. ● Probabil că dl. senator ot Bîrca și-a spus că dacă interviul îi este luat de către un fost subaltern (actualul președinte-director general al **Cuvîntului**, dl. Radu G. Țeposu) chiar poate să spună orice. ● Că idolul lui Păunescu n-a vrut să desființeze România, rămîne de dovedit. ● Dar că el a „înființat" o Românie după chipul și asemănarea sa, e adevărat. ● O Românie în care monștri morali precum dl. Păunescu și alții de teapa domniei sale, sînt însuflețiți nu doar de o singură viață, ci de atîtea cîte îndolența, indiferența și lașitatea noastră îngăduie zi de zi, pînă la socoteala de apoi.

OBSERVATOR

Versuri caligrafiate pe frunze

Un poet se naște, nu devine. Cît despre ieșirea lui în lume, asta depinde de el. Adică numai poetul e în drept să aleagă clipa benefică (pentru alții) cînd, făcîndu-și „din cuvînt un toiag", poate porni la drum sub adevărata-i înfățișare. Una precum cuvîntul acela al său, strălucminat atît dinlăuntru, cît și dinafară, avînd un miez incandescent — ceea ce-i conferă nimbul deosebitor de altele, dar cuvînt desprins din mierea limbii materne și înnobilat, încă, prin puterea harului.

Trecîndu-și sufletul în cuvînt, Lucian Suciu nu face, prin publicarea celor două plachete ale sale („Luminează, deschide", 1990 și „Memoria unui cuvînt", 1992, ambele în regie proprie) decît să-și urmeze destinul. I-a fost sortit să trăiască în suferința poeziei, dar „cu ochii la stele", străbătînd nopți (de tăcere și neputință) cu speranța într-un mereu nou răsărit, purtîndu-și drumul mereu și mereu „luînd iar toiagul". Nimic trufaș în simbolul toiagului, ales de Lucian Suciu pentru a-și mărturisi crezul. Uneori cu o sinceritate sfîșietoare, gata să-și dezvăluie rănile lăuntrice. În „Luminează...", notațiile sale sînt citeodată caligrafiate fulgurant; în „Memoria...", confesiunea e litanie. Dacă Lucian Suciu a debutat, în fond, demult, scriindu-și versurile pe frunzele copacilor de vis, pe solzii peștilor fermecați, pe aripi pe paseri departe-călătoare, s-a hotărît tîrziu să și le aștearnă pe hîrtie. Nepăsător la larma lumii, nepreținînd alese veșminte, rămînînd credincios doar cuvîntului, el a acceptat să debuteze printr-o cărticică nu mai mare decît chiar o frunză. Dincolo de „anunțul" că există un poet Lucian Suciu, să spunem: ferice de poeți, le-au rămas, pentru cărți, frunzele! Prozatorii criticii, își vor tipări, de bunăseamă, cărțile pe blănl de lupi... Altfel, de unde păduri, de unde hîrtie, de unde...?

Florin BĂNESCU

SUPRAVIEŢUIRI

Din păcate, artistul nu e un înger ce se hrănește prin fotosinteză. Metabolismul său este și el supus, generalmente, originalei noastre economii de bou(r)tiqe și, particularmente, pînă de curînd, burticului d-lui Spiess. În noua structură guvernamentală, pentru a se ieși din metafora bugetară a Ministerului Culturii, cap al respectivului for a fost numit d-l Golț.

Lăsînd gluma amară la o parte, sigur că nu ministrul culturii hotărăște asupra bugetului și că alte sectoare, vitale, suferă, la fel, din lipsa fondurilor. Și totuși, artistul, omul de cultură, este una din primele victime ale acestei stări de fapt. Cum se „descurcă" el cu puținii bani pe care îi primește de la stat, cît îi ajung acești bani, ce trebuie să facă — alături de meseria lui — pentru a ajunge la limanul salariului următor? Acestea sînt întrebările care și le-au pus cîțiva studenți ai anului întîi jurnalistică, iar răspunsurile vor fi găzduite aici.

Fără a dori să lezeze viața privată a intervievaților, demersul tinerilor gazetari se vrea un semnal.

Marcel TOLCEA

Traian Dorgoșan, poet

— Domnule Traian Dorgoșan, putem discuta puțin pe teme sociale? Ce ne puteți spune despre dumneavoastră?

— Există o anumită jenă a poetului în fața problemei sociale. Eu n-am nici o sursă de venituri. În ultimii 5 ani n-am lucrat nicăieri. Există varianta „pensionat de boală", pe care sper s-o aprobe Uniunea Scriitorilor. Am deja decizia de pensionare.

— Ce meserie de bază aveați?

— N-am avut nici o meserie a mea. Am început două facultăți și n-am terminat nici una. Prima dată am fost angajat la Centrul de Librării. În cartea mea de muncă s-au adăugat de atunci cîteva pagini în plus. Ultima dată am fost bibliotecar la Fabrica de Pîine. Am mai lucrat ca vînzător, actor la Teatrul de păpuși, corector, profesor suplinitor, merceolog, instructor cultural la Asociația Nevăzătorilor, meteorolog.

— Deci un fel de Panurge. Mai timorat, însă, în ceea ce privește sursa de venituri. Totuși, cum reușiți să vă întrețineți pînă la acordarea pensiei?

— Este un miracol. Nădejdea mea este să o primesc mai repede. Am avut o mamă ce a murit acum cinci luni. Ea mă mai ajuta, venind de la Giarmata cu mîncare. Stau cu chirie la cineva. Acum vor să mă evacueze. Vor să închirieze spațiul altcuiva. Eu locuiesc de 17 ani acolo. Am încălzire centrală. Pentru cheltuieli trebuie să mă-mprumut.

— Ați mai publicat recent?

— Poeții produc, dar nu există piață de desfacere. Se creează astfel un stoc. Ar trebul să se înființeze o bunsă a creației.

— De ce credeți că este așa?

— Din cauza năpăstuirilor din afară. Cine își permite aventura de a publica o carte de Traian Dorgoșan? Eu visez la o ediție de autor — să fie și redactor de carte și tot. Că mi s-au mai stricat cărți. Trăiesc în așteptare și iluzii. Mizeria asta îți distruge sufletul...

(R. B.)

Romulus Bucur, poet

— Sîntem în redacția revistei „Arca", domnule Romulus Bucur, publicație de cultură ce apare lunar în Arad. Nu pot să ignor ipostaza dumneavoastră de redactor-șef adjunct, deși eu îl căutam pe poetul Romulus Bucur. Vom ajunge, însă, și aici. Mai întîi, deoarece discuția se va purta pe teme sociale, vorbiți-mi despre beneficiile pe care le obțineți cu revista, despre celelalte surse de venituri, dacă există, și despre traiul de pe o lună pe alta, în funcție de salariu.

— Revista se autoîntreține — nu din vînzare, ci din beneficiile realizate de editură. Am tipărit pînă acum un Ghid al Aradului, volumul **Solilocvii** (care a fost o catastrofă, deoarece a apărut după ediția de la Humanitas), **Cartea tibetană a morților**. La ultima apariție ar exista beneficii, cu condiția să scoatem banii de la difuzorii din țară (cartea n-a fost vîndută prin rețea de librării). Va apărea în curînd **Yoga tibetană**. Alte surse de venituri nu am. Mi s-au propus niște cursuri la Universitatea de Vest. „Vasile Goldiș" și probabil că voi accepta să le țin. Cît timp învățămîntul românesc este cum este, nici nu mă gîndesc să mă întorc la o catedră de liceu.

Farmecul

— Poetul este dublat de publicist. Cum se împacă?

— Sînt două persoane distincte, ce uneori reușesc să nu se deranjeze. Revista trebuie să apară. Revin: mă descurc la limită cu banii. În rest, există tipul de succes ce are bani, tipul cu o slujbă ce-l ajută să trăiască onorabil și are arta ca hobby și marginalizatul din punct de vedere social, ce, totuși trăiește bine. Nu se poate trăi din artă. În alte părți se acordă burse; în America se organizează recitaluri de poezie plătite.

— Aveți în vedere vreun volum de poezii?

— Nu mă interesează. Aș putea organiza materialul într-o săptămînă, dar nu cred că există în jurul meu o necesitate mare de poezie pe care să vin eu s-o satisfac. Nici eu, nici editorul n-am avea de cîștigat.

— Credeți că trebuie să dăm vina pe contextul politic pentru a justifica situația actuală a culturii?

— Există țări care au stat sute de ani sub regimuri pe care le-am numi totalitare. Asta n-a împiedicat dezvoltarea unor mari culturi. Rusia a dat cele mai mari valori sub regimuri tiranice. O legătură directă între politică și creație nu este. Cel mult, slăbindu-se șurubul care-l strînge pe cetățean, el poate deveni puțin mai receptiv pentru artă. Pericolul bunăstării coboară consumul artistic la cel digestiv.

(R. B.)

Victor Gaga, sculptor

Membru al Uniunii Artiștilor Plastici, cu lucrări în țară și străinătate, cu planuri care acoperă mulți ani de aici înainte, Victor Gaga ar putea fi socotit un sculptor fără probleme. Spun „ar putea fi socotit", deoarece numai un profan va crede că grijile se termină acolo unde există un nume și o reputație deja afirmate.

— Domnule Victor Gaga, știu că sînteți pensionar și că primiți o pensie din partea Uniunii Artiștilor Plastici. Fiind un sculptor cunoscut, această pensie nu este singura sursă de venituri. Totuși, ce puteți face, limitîndu-vă la banii aceștia? Pentru ce v-ar ajunge?

— În 1990 luam 4.500 de lei ca pensie. Din 1991, iau 6.600, iar pe septembrie am primit 16.000. În octombrie am luat 6.600, dar cu promisiunea că „va mai fi ceva". Deci, se vor mai primi niște bani. După un calcul simplu vom vedea cum stau. Din 1991, fiind trecuți la „ateliere de producție meșteșugărească", și chiriile atelierelor noastre, date de U.A.P., au crescut la 200 lei/mp. Atelierul meu are 43 mp. În decembrie 1991 plăteam încălzirea 5.000 de lei. În ianuarie, 7.000, iar în februarie s-a ajuns la

SUPRAVIEȚUIRI

10.000. Anul ăsta voi începe deci cu cel puțin 10.000 pe lună. La chirie se adaugă și cheltuielile cu iluminatul. Și să nu uităm întreținerea familiei. Vă dați seama pe cît timp îmi ajunge pensia.

— Aș vrea să îmi povestiți ceva despre modul cum se lucra, din punct de vedere bănesc, în regimul trecut.

— În 1984, la Muzeul Satului s-a deschis o tabără unde am lucrat zece sculptori. Lucrările au fost duse în parcul Alpinet, pe malul Begăi. Au intrat în Patrimoniul Primăriei, fiind evaluate la sume cu mult mai mari decît cele primite de noi. Comisia de Artă Monumentală din București, care a făcut aceste evaluări, i-a stabilit lucrării mele un preț de 20.000 de lei. Eu am primit 11.500. Este o diferență destul de mare. Și asta la doi ani după ce Muzeul nu mai cumpără nimic de la noi.

— Credeți că angrenajul de cotare a valorilor, cu raportare materială, este just în România ?

— Nu. Este o aproximație totală. Timpul este cel care dă valoare. În străinătate se stabilește cota anuală a unui artist. Este, deci, o concurență benefică. Aici s-ar putea face mult mai mult, cu niște schimbări.

— Aveți atîta material în jur. Mi-ați spus că este procurat direct. Ați fost vreodată în postura de a vă alege lemnul, înainte de tăierea copacului ? Eventual, în perioade ale crizei ?

— Nu. Eu nu tai copaci. În '57 eram la Pîncota, la culesul viei. Un inginer mi-a arătat mai mulți nuci și mi-a spus că pot să-mi aleg unul. N-am vrut, I-am răspuns că nu pot să condamn la moarte nucii ăștia. **(R. B.)**

Constantin Grangure,

sculptor

— Sînt la dumneavoastră, domnule Grangure, fiindcă am dorit să port o discuție pe teme sociale cu reprezentanți ai artei timișorene. Deoarece tocmai am discutat cu un membru al U.A.P.-ului, aș vrea acum să solicit și punctul de vedere al unui „liber-profesionist". De fapt, ce meserie aveți ?

— Sînt inginer chimist. Lucrez la „Dermatina" S.A. Uneori cîștig ca designer. Lemnele le iau din economii. Fac ceea ce s-ar chema „artă din salariu". Toată viața mea am făcut asta.

— Cum o duceți cu acest salariu ? Puteți răzbi cu el de pe o lună pe alta sau folosiți și bani obținuți pe vînzări sau prin alte activități ?

— Dacă mă chinui, reușesc doar cu salariu. Cum eu fac cercetare plastică, nu pot să vînd ca ceilalți. Mulți mi-au zis : fă artă de modă. Dar am rămas la felul meu de a crea. Există oameni care apreciază forma aceasta de sculptură. Dar sînt multe probleme. De la galeriile U.A.P.-ului mi-au scos lucrările. Din 1974 am cerut programare la „Helios" pentru o personală". Degeaba. Am avut atelierul în spații insalubre, pivnițe, într-un fost grajd, într-un garaj. În ultima vreme am sponsori. Fiindcă — văd — un sculptor trebuie să fie sponsorizat, ca să trăiască... Un vecin care are camion m-a ajutat să-mi car lucrurile la Muzeu pentru o expoziție, și mi-a spus : nu știu ce faci dumneata, dar pui suflet ! O motivație frumoasă pentru o sponsorizare, nu ?

— Care sînt cheltuielile importante legate de atelier ?

— Am nevoie de bani pentru materiale, dălți, cataloage pentru expoziții. Dacă în 1985 am plătit 1.200 de lei pentru o expoziție (pentru închirierea sălii pe 12 zile), acum probabil ar fi o avere. Se adaugă cheltuielile pentru locuință, telefonul și restul. Chiria atelierului este de 3.000 de lei pe lună.

— Cum v-ați descurcat înainte de 1989 cu expozițiile ?

— Cu fantezie. În 1985 am expus la Bastion 85 de lucrări. În amiaza vernisajului eram fără suporți pentru lucrări. Mi-a venit ideea să le pun pe nisip. Cu doi prieteni, Nicu Popovici și Mihai Olteanu, am hotărît să ne „împrumutăm" din curtea Miliției (întîmplător betonau). Am plecat cu lopețile și cînd încărcam în saci am fost luați la întrebări. Le-am arătat milițienilor un catalog și o invitație la expoziție și le-am explicat ce scopuri nobile ne-au făcut să recurgem la nisipul lor. Să știți că ne-au înțeles și am putut pleca de acolo cu sacii pe bicicletă. Iar milițienii respectivi au venit la expoziție.

— Ce spuneți de climatul politic ? Influențează el gradul de receptare al sculpturii, al artei în general ?

— Sigur că există o influență. Negativă. Soluții : schimbarea. În orașul democrației, unii sînt frînarii artei. Ar trebui să existe comisii pentru artele înrudite, pentru a gira valoarea lucrărilor. Este și multă zăpăceală. De exemplu, am propus o donație de 5-7 lucrări în lemn Comisiei de Urbanism a Municipiului. Din Iunie, cînd am făcut oferta, n-am primit nici un răspuns. „Societatea 17 Decembrie", direct implicată, n-a făcut nimic pentru a-mi arăta interesul său. Cam asta ar fi. **(R. B.)**

Virgil Bosa,

directorul Operei Române

— Domnule Bosa, în calitate de director al Operei din Timișoar , aveți o imagine de ansamblu asupra condiției omului de artă în contextul actual. Ce ne-ați putea spune despre situația sa financiară ?

— Pe plan material nu cred că există o deosebire esențială între artist și omul obișnuit. Această afirmație nu poate fi susținută de cifre, întrucît Opera de Stat din Timișoara este o instituție bugetară subvenționată de Ministerul Culturii, din ordinul căruia salariile sînt confidențiale. Omul de spirit se strecoară și el, financiar vorbind, se descurcă așa cum poate, la fel ca ceilalți.

— Credeți că omul de artă este totuși mai norocos, avînd scena ca loc de refugiu ?

— Este adevărat că artistul uită de necazuri pe scenă. El are avantajul de a întruchipa mai multe caractere, de a trăi mai intens și mai cumplit. Dar undeva, în adîncul sufletului, problemele zilnice îl apasă. Fenomenul artistic îi prilejuiește însă detașarea de tot ceea ce înseamnă mizerie, minciună, perfidie.

— Pentru a diminua aceste asperități ale vieții, artistul în general are și activități colaterale ?

— Un artist care se respectă nu ar face așa ceva. Cei care s-au dedicat artei sînt oameni cu totul deosebiți. Ei au configurația psihosomatică specifică. Ar fi poate meschin să-și facă probleme în legătură cu o sursă de venituri suplimentară...

— Împrejurările politice actuale au avut vreo influență în adîncirea acestor probleme cotidiene ?

— Omul de artă a fost multă vreme îngrădit de fenomenele politice, economice și sociale. Nu trebuie să uităm perioada în care soliști ai Operei au cîntat în sălile de cantină ale unităților militare sau în cinematografe, înainte de începerea filmului. Acum artistul este un om liber, fapt care mi se pare mult mai important decît îmbunătățirea sau înrăutățirea situației financiare. Și pentru că în artă nu există capitulare, artiștii pot fi optimiști. Avem nevoie de optimismul lor, mai ales acum cînd un stat fără cultură nu are carte de vizită.

(C. Ț.)

Pagini de
Ramona BĂLUȚESCU
și CARMEN ȚĂRAN

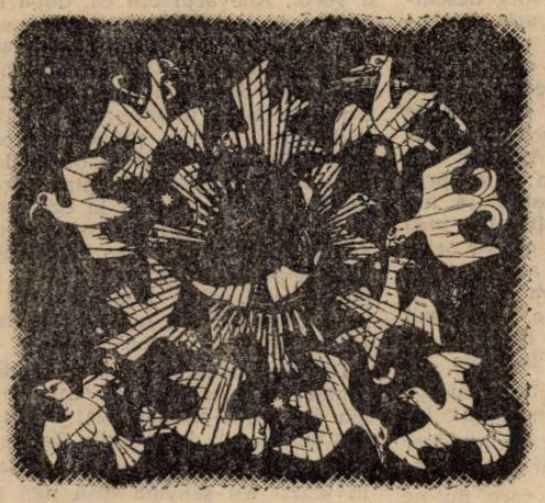

discret al chenzinei

ABAJUR

Liniștitele vremuri ale poeziei

Remarcam nu cu multă vreme în urmă prezența (încă) majoritară în actualul context editorial a poeților. ● Prin raportare la aceea a prozatorilor, a criticilor, a istoricilor literari, a dramaturgilor. ● S-ar fi cuvenit menționată, din același perimetru literar provenind, apariția unor cărți de critică și istorie literară purtînd semnătura unor poeți. ● Un asemenea volum, amintind, cumva, de liniștitele vremuri ale poeziei, este substanțiala culegere de studii publicată recent de Ștefan Aug. Doinaș : **Măștile adevărului poetic,** Editura Cartea Românească, 1992, 344 pag., 150 lei. ● Un volum, am zice, de croazieră, în nota obișnuită a omului de cultură Ștefan Aug. Doinaș, ilustrînd preocupările de critică și istorie literară ale anilor din urmă. ● O culegere înmănunchind, între altele, studii consacrate, în ultimul deceniu, poeților contemporani — inițieri, deopotrivă, în opera unor mari poeți, filosofi, critici, scriitori români și europeni ai veacului. ● Exegeze temeinice, ale unui hermeneut pentru care reflecția asupra scrisului se confundă, de decenii bune, cu un mod de existență, studii prin care omul de cultură Ștefan Aug. Doinaș a devenit în timp una dintre cele mai vii prezențe în actualitatea literară românească. ● Pagini de aspirație teoretică în capitolul **Lirismul ca mască și adevăr.** ● Radiografii atente, penetrante, în **Cîteva măști lirice** — ale scriselor unor compagnoni de generație (și nu numai) ai autorului : Radu Stanca, Eta Boeriu, Eugen Jebeleanu, Geo Dumitrescu, Ilie Măduța. ● Reflecții, în același context, asupra liricii unor Nichita Stănescu, Grete Tartler, Matei Vișniec. ● Itinerarii europene în **Orizont poetic european.** ● Am cita **Un biedermeier helvet : Hermann Hesse, Andrea Zanzotto : De la peisajul liric la «verbalizarea lumii», Clasicizarea expresionismului : Ingeborg Bachmann, Despre lirismul baroc german, Paul Celan : Hermetism sau «poezie absurdă»** ?. ● De menționat nu mai puțin, studiile despre **Critica lui Ovidiu Cotruș și Faust ca Homo europaeus.** ● O carte, în principal, a unui profesionist într-ale literelor, ilustrînd un mod de a vedea lucrurile, pe cît ne dăm seama, productiv. ● Un citat din-tr-un **Micro-jurnal Anti-jurnal** (sîmbătă, 19 aprilie 1986) : „Pornesc la lucru cu un handicap — n-am citit decît foarte puține **jurnale,** și acelea, numai parțial — și cu o prejudecată : că nu există un gen literar al **jurnalului.** În plus, trebuie să mărturisesc marele meu dezinteres față de sfera literaturii documentare, ca să zic așa — anale, istorii, memorii, amintiri, confesiuni, note de călătorie, biografii, autobiografii etc. «Opera, singura biografie a unui adevărat spirit creator», iată deviza mea".

Lucian ALEXIU

Poezia ca generozitate

Poate fi cîștigătoare vreodată poezia ? Vremurile pe care le trăim nu ar prea îndreptăți un **DA** din toată inima! Și totuși... „Wozu Dichter..." ar merita poate o disociere : de ce să scrii poezii / de ce să te dedici unei cariere poetice. Faptul că primul termen e o fatalitate (discutăm aici de poeții adevărați !) nu implică neapărat că trebuie să te consacri literaturii ca „ocupațiune manuală principală" ; Wallace Stevens a fost om de afaceri, James Dickey, într-o vreme, agent publicitar, William Carlos Williams, medic — și lista s-ar putea lungi binișor.

Eroul nostru este șofer de autobuz & troleibuz. Și sponsor al unui concurs de debut în poezie. O punere în context este totuși necesară pentru a înțelege despre ce este vorba : Marius Daniel Popescu, tînăr (și talentat, după cum îl arată debutul său recent în volum) poet brașovean (prin adopțiune, ca și Paul Grigore) a căzut pradă săgeților acelui zeu orb pe care-l știm cu toții și, lăsîndu-și baltă studiile, s-a căsătorit și a intrat într-o anumită parte a Europei, pe care — pe drept, s-o recunoaștem — o invidiază mulți dintre noi. Adică s-a stabilit în Elveția.

Cap de familie trezindu-se și făcînd constatarea, firească, a inexistenței covrigilor în coada cîinilor, și-a găsit de lucru. O muncă normală, cu nimic înjositoare, care-i permite să trăiască decent și să se situeze — **acolo** — într-o ierarhie, sub nivelul veniturilor, să zicem, ale unui intelectual sau ale unui om de afaceri.

Iată însă că tihna burgheză — atît de contagioasă — nu i s-a urcat la cap și, din banii lui, nu foarte mulți în Elveția, fabuloși pentru intelectualul român și chiar pentru micul om de afaceri de pe la noi, Marius Daniel Popescu, ajutat de prietenii săi de la „Interval", hotărăște să instituie un concurs de debut al cărui premiu constă, în principal, din suportarea cheltuielilor legate de publicarea manuscrisului.

Ce-ar mai rămîne de adăugat ? Că acolo unde marii noștri patroni de firme preferă să investească în șușanele, iar instituțiile culturale specializate — cu bugetul vai și-amar de el — mai fac, mai nu fac, un om modest și generos vine și ne dă lecția că poezia înseamnă, înainte de toate, generozitate, dragoste, dăruire — față de om și față de poezie.

Mulțumim, Marius Daniel Popescu :

*** Gînduri la un debut**

Romulus BUCUR

Recurs la metode

O privire asupra criticii actuale de la noi ar putea conduce la părerea că interesul pentru metodele (structuralistă, semiotică, tematistă, psihanalitică, antropologică, etc.) de cercetare a textului, dominant un număr de ani, a mai scăzut. Credeți că așa stau lucrurile? Și dacă așa stau, care ar fi acum accentele criticii? Incotro se îndreaptă ea? Ce urmează după metode?

* *

Întrebările de mai sus și răspunsurile care urmează au fost stîrnite în toamna-iarna lui 1988 de un proiect care, la vremea aceea, părea de-a dreptul utopic: editarea — sub patronajul mai mult decît generos al Casei Universitarilor din Timișoara — a unei reviste-caiet intitulată provizoriu „Climat". Ea ar fi urmat să găzduiască textele refuzate (de presa oficială) ale lui Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, Gabriel Liiceanu, Petru Creția, Gabriela Adameșteanu ș.a. Pe vremea aceea, interesul pentru o anchetă de tipul „Ce urmează după metode?" era realmente autentic în mediile critice românești. Își mai păstrează ea actualitatea? Credem că da. Vor răspunde în numerele viitoare Eugen Todoran, Cristian Moraru, Ion Bogdan Lefter, Ilie Gyurcsik, Vasile Popovici, Smaranda Vultur, Marius Lazurcă. Lista rămîne încă deschisă

LIVIUS CIOCÂRLIE

O critică metodică ar fi aceea care își definește din capul locului metoda. Așa au procedat **noii critici** francezi în anii șaizeci și ulterior, începîndu-și mai toate cărțile cu un capitol — uneori cel mai interesant — explicativ. S-ar părea că, într-adevăr, vremea unei asemenea critici a trecut. Ceea ce nu înseamnă că nu mai apar cărți, și încă foarte bune, care-și precizează instrumentul de lucru. Un exemplu recent, de orientare semiotic-poietică: **Sistematica poeziei** a lui Eugen Negrici.

În ce direcție se îndreaptă critica? Observ la tineri o tendință de a da exegezei un fundament filosofic. Așa procedează I. Vartic, citindu-l pe Caragiale cu ajutorul lui Heidegger, ori Cristian Moraru — deși nici semiotica nu-i este indiferentă — atunci cînd pentru a-l înțelege — nu fără rezultate — pe Nichita Stănescu, îl mobilizează pe același Heidegger, dar și pe Gorgias, pe Platon, pe Hegel și pe Noica. Mai pot fi amintiți în același sens Luca Pițu sau Liviu Antonesei. Alteori, instrumentele filosofice nu sînt la vedere, însă ele există. Mă gîndesc la Ion Bogdan-Lefter într-un studiu despre Bacovia, la Vasile Popovici în **Eu, personajul.** Nu uit preocupările de hermeneutică ale unui Marian Papahagi.

Nu știu dacă realmente această tendință este caracteristică epocii actuale. Mărturisesc că aș dori să fie așa. Ar fi o promisiune de temeinicie, căci o cultură filosofică nu se formează la repezeală, cum poate fi desprinsă o metodă. A spune că nouă, românilor, nu ne lipsește talentul, e un loc comun. Dar tocmai pentru că ne este natural și nu cere eforturi, n-ar trebui să mizăm atîta pe el. În al doilea rînd, ar fi o posibilitate de a supune literatura noastră la o redutabilă probă. S-ar afla astfel care dintre scriitorii români a avut și dă acces la fundamental...

Bineînțeles, nu sper și nici nu doresc ca perspectiva filosofică să devină dominantă în critică. E bine ca aceasta să rămînă deschisă tuturor orientărilor și să nu înceteze de a căuta în literatură, mai întîi, literatura. Speranța mea se leagă de un accent în plus, de care în general am fost lipsiți.

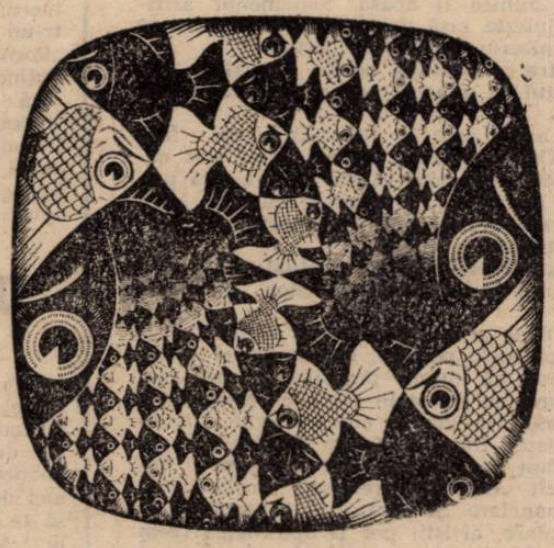

Ar mai fi de spus că o asemenea direcție n-ar presupune neapărat ruperea de metode. Critica lui Georges Poulet, de exemplu, adică una cu metodă structurală, a fost în același timp apăsat filosofică. Cît despre metoda predeterminată, să nu ne păcălim. Numai cercetătorii adoptă o metodă gata stabilită. Criticii adevărați își creează una și o re-creează cu fiecare nouă carte, fie că o definesc sau nu. Ca atare, situația e, ca totdeauna, mai complicată și nu poate fi descrisă prin simple opoziții.

ALEXANDRA INDRIEȘ

Mă gîndisem la un titlu patetic: „Agonia metodelor". Dar agonia presupune luptă și moarte. Or, „metodele" (știm toți despre ce-i vorba), vai, nu luptă; și nici nu mor, cred eu. Metodele pur și simplu dorm. Sînt obosite. Noi, cei care le-am practicat, am obosit; ne-am plictisit; avem nevoie de o firească, aproape biologică, pauză. După zi, vine noaptea; după starea de veghe, urmează somnul. Odihna. Căci metodele cereau — cer totdeauna, orișice metode — un imens efort. Și, bineînțeles, entuziasm. O muncă pătimașă. Rezultatele au fost oare pe măsură? Eu zic că da. Nu vreau să dau exemple de cărți, nici de la noi, nici din altă parte, care au adus nu numai lumini noi asupra unui scriitor, ci mai ales schimbări în felul nostru de a realiza actul de lectură.

Și totuși, totuși... Dacă l-aș fi citit pe Ricardou acum zece ani (cum de mi-a scăpat?), aș fi intrat într-o adevărată frenezie și aș fi fost provocată să-l întrec — nici mai mult, nici mai puțin —, așa cum mi s-a întîmplat prin 1970 cînd, din pur hazard, mi-a căzut în mînă Greimas. Acum însă am citit **Noi probleme ale romanului** ca pe o carte oarecare. Cu o curiozitate rece și cu o plăcere moderată, deși în ea e vorba de scriitori dragi inimii mele, în primul rînd Proust, dar și Claude Simon (mi-aduc aminte cu nostalgie cum stăteam zile întregi într-o bibliotecă și sorbeam cu aviditate, citind și recitind, **les Corps conducteurs).** De data asta însă o excelentă carte a „metodelor" nu m-a stimulat. Nu mi-a dat poftă de scris.

Ce frumos era pe vremea metodelor! Eram ca niște primitivi: totul era semn, orice nimic ne făcea semne, intram în texte ce erau — deveneau — cu adevărat o țesătură plină de surprize. Lucram cu o austeritate monahală și ne desfătam în taină și într-un fel inefabil cum, poate, tot călugării o făceau în contact cu sacrul sau — de ce nu? — cu diabolicul.

Metodele au fost un raționalism nebunesc. Adică — am mai pronunțat cuvîntul — entuziast. Trebuia să fii scos din fire, să te afli la tranșă ca să numeri verbele din poeziile lui Blaga, să le clasifici contextele și să te lași uluit de rezultatele neașteptate, cu candoarea unui suflet curat, apoi să-ți impui încă o disciplină de fier pentru ca, în loc să chiui, să demonstrezi, rece și sobru, ce ai descoperit. Dar nu se mai poate. S-a terminat. Cel puțin

---

JURNAL APOCRIF

Într-o după-amiază de septembrie

Anul 1944, către sfîrșitul verii, în primele ore ale după-amiezii. Aerul e încă încins, stăruie toropitoarea arșiță a pustei. Aici însă, pe terasa cofetăriei **Veneția** e umbră. Sîntem la **Maria,** dar locul încă nu-și bănuiește celebritatea pe care o va dobîndi peste cîteva decenii. Nici noi nu știm că **Veneția** se apropie de zenit. Nu va trece anul și proprietarul, un italian uscățiv, cu păr negru cîrlionțat și cu un început de chelie, înaintînd curios dinspre ceafă, va trage obloanele și se va întoarce acasă, în cetatea lagunelor. Pentru că **Maria** este un vad bun, nu peste mult timp se va deschide tot aici, o altă cofetărie de stat firește. Acum pe terasă doar masa noastră e ocupată. Stau alături de profesorul meu de franceză din liceu, René Brasey și de tata. Ei își beau tăcuți schwartz-ul, cafeaua filtru nu se obișnuia încă la Timișoara, eu îmi mănînc cuminte înghețata, italiană bineînțeles. Dinspre **Elisabetin,** cu un scîrțîit de osie neunsă, trece un tramvai gol. Ei își ridică ochii din cești și îl petrec cu privirea. Pe cele două străzi care se încrucișează aici, nu se vede țipenie de om.

De cînd cu atacul diviziei motorizate germane care, retrăgîndu-se din Iugoslavia, voia să cucerească Timișoara, orașul e aproape pustiu. Pînă mai ieri, de îndată ce se lăsa înserarea, începea să se audă răpăitul armelor automate. Deunăzi învățam la Drept roman, sînt student, cînd pe fereastra larg deschisă s-a strecurat bîzîitul, atît de cunoscut, al motoarelor de avion, apoi peste un minut sau două, s-au ivit în cadrul ferestrei ca pe un ecran, cîteva avioane **Stukas,** zburînd în formație de luptă. Erau atît de jos, încît li se vedeau crucile de pe aripi. Am fost atît de uluit, încît nici nu mi-a trecut prin gînd să-mi caut un adăpost și să fug în pivniță. De altfel, **Luftwaffe** încă nu ne bombardase. A făcut-o doar peste cîteva zile, după ce rușii au intrat în oraș. Au mai trecut cîteva minute și de undeva, mai de departe, s-au auzit exploziile bombelor. Pe la Remetea, aviația germană încercase zadarnic să întîrzie înaintarea coloanelor rusești care se îndreptau spre Timișoara: intraseră în oraș cu o seară înainte, dar încă nu-i văzusem. Trăiam de altminteri o situație bizară, cu care nu ne putusem încă acomoda. Aliații de pînă mai ieri ne deveniseră dușmani, iar dușmanii aliați. Aliații... un fel de a vorbi. Adevărul era că, după cîte se auzise, ne tratau ca pe o țară cucerită.

Așadar, stăteam tăcuți, pe terasa cofetăriei. Nu știam, pe atunci, că soarta noastră fusese hotărîtă și încă pentru mult timp înainte, undeva pe țărmul mării, într-un palat, odinioară al țarilor, la Yalta. Petecul de hîrtie mîzgălit de Churchill și împins spre Stalin, pe postavul mesei la care se purtau tratativele, cum să-și coordoneze Aliații forțele împotriva Germaniei. Pe noi ne-au aruncat în brațele rușilor pentru aproape o jumătate de veac; n-au catadicsit să ne întrebe dacă ne place, sau nu ne place.

Deodată a început să se audă un zgomot încă confuz, dar care se apropia treptat. L-am localizat imediat, venea de dincolo de pod, din **Cetate.** Aducea, și nu prea, cu acela al unei trupe în marș. Nu semăna însă nici pe departe, cu bocănitul cadențat al cizmelor nemțești, lovind toate ca una singură, caldarîmul. Profesorul Brasey și tata și-au pus cețile pe masă și, nemișcați, priveau spre pod. Mai întîi a apărut un ofițer. Părea tînăr, iar bluza pe care o purta era desfăcută la cîțiva nasturi și pe deasupra, mototolită. Boneta lăsată mult spre ceafă lăsa să i se vadă părul cînepiu. După el, la cîțiva metri, s-a ivit un soldat purtînd două steguleți triunghiulare, unul roșu, celălalt albastru. În sfîrșit, s-a văzut trupa. Îi priveam fascinat, căci erau primii soldați sovietici intrați în oraș. Înaintau încet, tîrșîindu-și pașii, ca după un marș lung și foarte obositor. Cum treceau prin fața noastră și, pe atunci, aveam ochi ageri, am observat că uniformele le erau murdare, pe ici, pe colo, chiar cu cîte un nasture lipsă. Nu țineau cadența, mergînd în pas de voie. Unii își purtau armele în cumpănire, alții și le aruncaseră pe spate, asemenea unui toiag care poartă desagă. Se vedea ușor că veneau de departe. Fețele le erau năclăite de sudoare, iar privirile lor, cel puțin așa mi s-a părut, erau îndreptate spre nicăieri. Brasey îi fixa cu atenție fără ostilitate, dar și fără simpatie. L-am văzut întorcîndu-se spre tata și spunîndu-i „Privește Traiane, trece Asia!"

Traian Liviu BIRĂESCU

CÎMP DESCHIS

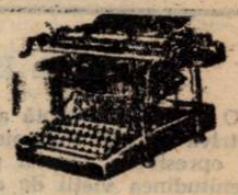

deocamdată. Crezusem că numai mie mi se întîmplă. Că este ceva strict personal. Dar, chiar faptul că se pune problema, arată că aceasta nu mi se întîmplă numai mie...

Cît timp am fost în stare de grație, n-am îndrăznit să mă apropiu de Eminescu. Amînam, mă exersam, nu mă simțeam vrednică. N-am să mi-o iert niciodată. Chiar de nu mi-ar fi reușit ar fi trebuit s-o încerc atunci. Atunci, cînd aveam gustul riscului, al aventurii, al sfidării. Mi-a trecut. Definitiv? Nu știu. Nu-ți poți impune să reintri într-o stare de grație. Dar e trist.

Ce naște somnul metodelor? Ca și somnul rațiunii, bineînțeles, monștri. Nu flagele, nu orori, să nu intrăm în panică: himere, sfincși, sirene, zmei cu șapte capete, grifoni, în limbajul academic, asemenea minunății s-ar numi interdisciplinaritate. Monștri sînt, de pildă — ca să rămîn în planul confidențial al acestor pagini — cărțile de așa-zise studii și eseuri și mai monstruos încă. Dar nu oricine e în stare să zămislească monștri. Putem toți citi cărți din diferite domenii, viu alcătuit din cine știe ce vietăți reale, insolit combinate; nu un inorog. Există, bineînțeles, și alte căi. Să scriem cum s-a mai scris, mai bine sau mai prost, după talentul și cultura fiecăruia. Să scriem cărți în care literatura să ne servească drept pretext pentru a vorbi despre viață. Nu e rău. Aș zice chiar că e bine, dar nu e destul. O simțim cu toții: altminteri, nu ne-am întreba ce urmează după „metode". Așteptăm, deci, un **după**. Și ce s-ar putea întîmpla oare după un somn decît o trezire? Să credem într-o reînvigorare a vechilor metode (vechi — e sinistru — de cel mult douăzeci de ani, aproape adolescente)? Nu. Dar vor apărea — sper să apară — alte metode. Vor fi inventate. Vor fi, poate, redescoperite, cum s-a întîmplat cu gîndirea lui Saussure. Nu sînt profet. Sînt doar un semiotician în criză. Sau în somnolență. Nu zămislesc monștri; nu scriu „normal"; dorm și visez că mă voi trezi și va începe o nouă zi. O zi în care voi avea de lucru. În care voi avea răbdare și ardoare; în care voi încerca instrumente noi, prin care toate mările și pămînturile și toate stelele îmi vor apărea necunoscute, nestrăbătute — așteptîndu-mă pe mine să le posed (căci „metodele" implică, firește, și un anume delir al grandorii). Cine va inventa aceste noi instrumente? Nu știu. Probabil, un om tînăr. Oricine ar fi, dacă se va ivi — și nutresc nădejdea, o mărturisesc, ca, de data asta, să fie unul de pe la noi — o altă Julia Kristeva, un alt Greimas ori un alt Roland Barthes, cît timp voi mai fi în viață, voi fi printre primii și cei mai fervenți emuli ai săi. Cu toată modestia. Cu toată megalomania. Cu toată nebunia noutății, de care sper să nu mă vindec niciodată.

Dar dacă — mă gîndesc adesea cu sfială — dar dacă pînă atunci, am încerca să studiem din nou, metodic, un text? Am fi proprii noștri epigoni? Probabil. Riscul există — și nu e un risc frumos. Și iarăși mă întreb: muncind, n-am avea oare norocul să împingem „metoda" mai departe, în așa fel încît să devină, de fapt, alta? N-am s-o fac și, bănuiesc, nici alții nu se vor încumeta. Cum să spun? Ne-a pierit cheful.

Și totuși, cît vom mai dormi oare? Aș vrea să sune deșteptătorul. Aș vrea să mă scuture cineva de umăr. Aș vrea să mă trezesc.

ION POP

Cred că trebuie să spun de la început un lucru care mi se pare foarte clar: atenuarea entuziasmului metodologic e departe de a însemna și o renunțare la *metodă*. Ceea ce s-a cîștigat sub raportul închegării unor „sisteme de lectură" mai mult sau mai puțin individualizate rămîne bun cîștigat. Structuralismul, bunăoară, n-a fost o simplă vogă, iar multiplele căi de acces către operă deschise de „noua critică" dinspre lingvistică, poetică, filosofie, psihologie, antropologie, sînt și vor continua să rămînă fertile pentru cercetarea literară. Reticențele care au apărut, chiar în mediile critice receptive la înnoirea perspectivei asupra fenomenului literar, privesc mai degrabă excesele generate de cutare sau cutare poziție, un anume dogmatism revelat pe parcurs, îndeosebi în fazele de apogeu ale militantismului doctrinar, exclusivismului, absolutizarea adevărului propriu, o anume rigiditate a atitudinilor. Alienarea criticii la științe umaniste precum cele amintite și adoptarea, ca atare, a unui limbaj „scientist" a trezit și mai provoacă încă obiecții de multe ori justificate, atîta vreme cît specificul literaturii și individualizarea în opere a unor valori riscă să fie eludate sau neglijate. Pe de altă parte, nici izolarea textului, rămas „fără ferestre-n afară", într-un narcisism orgolios și pînă la urmă steril, interesat doar de propriile mecanisme de funcționare, obsedat să nu iasă din litera teoriei, nu putea să nu fie considerată, la un moment dat, fără rezerve. S-a remarcat, apoi, chiar un fel de oboseală, de saturație, la înșiși unii dintre promotorii cei mai pătimași ai noilor teorii și metode de interpretare, unul din cazurile cele mai spectaculoase fiind cel al grupării pariziene *Tel Quel*, convertită la practici mai libere ale creației și lecturii ei.

Ar fi așadar greșit, cum spuneam, să se creadă că depășirea momentului de fascinație a Metodelor ar marca și întoarcerea la o vîrstă a naivității, favorizînd capriciul impresionist. E

mai degrabă vorba despre ceea ce Livius Ciocârlie numea, în contextul unei dezbateri despre *postmodernism*, „relaxarea unor resorturi proprii și renunțarea la trecute rigori" (v. *Caiete critice*, nr. 1—2/1986), despre o mai mare „tolernață", caracteristică perioadelor de bilanț nepartizan, de reconsiderare mai lucidă a achizițiilor de pînă atunci, vizînd o nouă asimilare-integrare a lor în *viața literaturii*. Și dacă e să mai rămînem o clipă în cadrul „postmodernist" al discuției, s-ar putea întrezări și pentru critică, paralel cu fenomenul literar în ansamblul său, o anume tendință de „reumanizare", ca să zic așa, a discursului, de mai generoasă apropiere de fondul *existențial* al literaturii, în deplină cunoștință de cauză a medierilor specifice limbajului; o critică-formă de viață, cum s-a spus, prin excelență mobilă, aruncînd asupra textului lumini încrucișate, urmărindu-i reverberațiile în lumea înconjurătoare, în mediul sociolingvistic în care se manifestă, confruntînd timpul creației cu timpul lecturii etc. În orice caz, nu refuzul noilor instrumente de cercetare a textului literar — clamat uneori strident în articole improvizate și diletante — poate rezolva problemele complexe ale unui oficiu critic ce se vrea implicat cu luciditate, dar și cu pasiune în dinamica creației. Caracteristică pentru cele mai semnificative demersuri interpretative actuale mi se pare, în schimb, tocmai „democratizarea" metodologiei — dacă mă pot exprima așa: proiectul teoretic devine mai maleabil, instrumentarul conceptual se pliază mai atent după specificul „obiectului", metoda nu exclude, ba chiar presupune, cum cerea de pildă Jean Starobinski, o „critică a metodei", obligată să se confrunte mereu cu rezultatele ei, o „confruntare globală a operei sub toate aspectele ei, cu toate tehnicile parțiale disponibile" — cum ni se spune, pe de altă parte, în *Relația critică*.

Vorbind despre niște „tehnici parțiale", criticul genevez indica de fapt un punct de vedere ce mi se pare definitoriu pentru direcția majoră a criticii actuale: într-o ipostază ideală, criticul de acum e deplin conștient de relativitatea cadrului conceptual în care își plasează demersul, se arată dispus la un dialog al metodelor, caută fără prejudecăți mijloacele cele mai apte să dezvăluie realitatea multidimensională a operei, își rezervă loc pentru „reflecția liberă" ce angajează o experiență personală, o sensibilitate individualizată. Prin diversitatea reflectoarelor sub care este așezat textul în vederea unei descifrări cît mai complete, — de la restituirea filologică atentă și situarea în contextul istoriei originare, la reliefarea structurilor de adîncime văzute ca relație dinamică dintre parte-întreg/întreg-parte sau a raporturilor cu prezentul receptării — actul critic stă în chip mărturisit sub semnul unei hemeneutici complexe, ce aspiră la construcția unei perspective *totalizante*.

Dacă este, așadar, să identificăm trăsătura de bază a criticii într-un moment de relativ reflux al patosului metodologic, ea ar consta, poate, într-o asemenea tendință de deschidere plurală spre o operă scoasă din solipsismul ei pur textual, reconectată la realitatea personalității creatoare (și cititoare), redescoperindu-i-se canalele specifice de comunicare cu *istoria*. Ar fi de prevăzut, în atari condiții, — dacă nu cumva e un proiect himeric — o critică disponibilă metodologic, nedogmatică, dispusă deci și la . . . autocritică.

FIORE DI' VIRTU

DRUMUL SPRE RAIUL-IAD

Mai întotdeauna proverbele oferă rezolvări concise și definitive unor situații problematice și dificile prin subtilitatea lor fluidă. Conciziunea rezolvării include în profundul ei un amar de experiență de viață. Așadar, iată vorba cum că drumul spre iad este pavat cu bune intenții. Ce adîncuri de neîmpliniri potențiale în această lecție despre răul adus în lume în numele credinței ferme (calme și bigote) în adevărul că binele în care crezi tu și comunitatea ta poate ferici lumea? Ar fi de analizat în umbra proverbului de mai sus fericirea harnică prin care poate fi instaurată dictatura moralei și fanatismului blînd al transpunerii adevărurilor revelate în lume prin binecuvîntarea pioasă a forțelor de represiune. Ar fi de amintit angelismul ca față a răului, împlinit sau din necunoașterea faptului că bunătatea propusă este o banalitate revoltătoare care închide în ea promisiunea unei temnițe fără speranțe, sau din dorința de a interveni asupra lumii pentru a o preschimba într-o grădină a desfătărilor paradisiace prin brutalitatea actului politic.

Un exemplu din multele posibile este următorul: se vorbește insistent în anumite cercuri parlamentare din opoziția democrat-creștină românească despre necesitatea reluării interzicerii prin lege a avorturilor, cu argumente bine întemeiate oferite de către biserica apuseană lumii occidentale. Așadar avortul este un păcat împotriva Duhului Sfînt, este o crimă organizată, un carnagiu zilnic, prin care li se refuză milioanelor de suflete dreptul să se bucure de lume. Toate aceste adevăruri sînt inatacabile și mai puțina lor acceptare nu poate fi negociată, numai că impunerea lor brutală, chiar dacă pavată cu bune intenții evanghelice, nu face decît să reia un decret vechi care a avut cel puțin calitatea că nu îl făcea părtaș pe Dumnezeu la o altă serie de nenorociri, cum ar fi moartea tinerelor mame care se dedau la avorturi clandestine, corupția și îmbogățirea ilegală a ginecologilor și nenumărate sanatorii cu handicapați infantili, buni doar pentru a stîrni mila Occidentului și eventualele sale ajutoare. Și cum și aceasta este o realitate de care nu se poate să nu se țină seama, rezultă că legiferarea adevărurilor de credință și transformarea lor cu de-a sila în norme de viață nu asigură neapărat mai multă fericire și nici mai multă moralitate publică. Constatarea aceasta pune în balanță, pe de o parte, adevărul revelat, iar pe de alta, necesitatea impunerii sale oamenilor. Rezolvarea este una singură și o găsim în chiar adîncimea Scripturilor, și anume faptul că actul de credință este expresia unei depline libertăți individuale, în funcție de care este posibil scenariul mîntuirii.

Așadar, Biserica poate să spună despre păcatul în cauză și să-l combată în specificitatea ei, adică în planul strict al conștiinței. Transpunerea în lege a adevărului propovăduit încalcă libertatea omului, care, este cel mai de seamă, dar făcut omului prin jertfa cristică. Legiferarea divinității dezvăluie, de asemenea, și puțina încredere a celor care propovăduiesc adevărul revelat în capacitatea lor de a modifica prin oferta aceasta conștiința semenilor. Rezultatul este primitiv și înfricoșător, deoarece poate mijloci trecerea de la dictatura în numele materiei, la aceea în numele lui Dumnezeu, fără să se țină seama de faptul că iubirea este expresia desăvîrșită a libertății individuale, după o altă veche și înțeleaptă vorbă care ne învață că dragostea cu sila nu se poate. Așadar, să nu ne lăsăm ispitiți de false perspective, să nu-l îmbrăcăm pe Isus în suman valah și nici să nu-l folosim ca armă de practicare a urii împotriva altor confesiuni sau împotriva evreilor, pentru că suferința lui Isus a dorit mult mai mult decît simpla răzbunare. Domnul nu este mai ales al unui anume popor și nici al unei confesiuni. El este o realitate individuală generatoare de libertate, pentru că omul îl poate deopotrivă pălmui și ridica pe cruce după cum îl poate și adora.

Daniel VIGHI

PARTIZANI ȘI PARTIZANCE

Sîntem undeva sus de tot, în cer, deasupra norilor colorați în roșu de neoanele agresive ale Manhattanului. Ne aflăm la etajul cincizeci și ceva și totul pare atît de la îndemînă, încît nu-ți rămîne decît să fii stupid. Să-i faci curte, zîmbitor și balcanic, frumoasei septuagenare Doris Lessing, pe care s-o cucerești cu adorația ta de intelectual din Răsăritul Europei, ori să-i pui întrebări cretine lui Michnik : „Nu-i așa, Adam, că și voi, la Varșovia, aveți blocuri la fel de înalte ?" Iar el să-ți răspundă, fără să clipească, dar bîlbîindu-se cu șarmanul lui de Moise fascinat de impuritatea filozofiei postmoderniste : „Da-dar sigur, fă-fără îndoială. Pe-pe toate stră-străzile !"

Undeva în stînga, dincolo de rîul Hudson, se află New Jersey, și la vreo douăzeci de minute cu mașina dai de Newark, reședința Universității Rutgers. Acum, de la înălțimea zecilor de etaje, totul ți se pare normal și accesibil. Totul e foarte la îndemînă, ba chiar și, cu un început de obrăznicie, ai sentimentul că totul ți se cuvine. Și limuzina uriașă, neagră, cu șoferul desigur, negru și el, și drumul fără opriri, fără hurducăieli, într-o alunecare somnolentă, printr-un New York crepuscular și fantomatic, parcă adormit, cît să treci tu, între noapte și zi, între agitația stereotipă a zilei și trepidația suprarealistă a nopții, dintr-un stat în altul, dintr-o lume în alta.

Descătușarea de forțe e uluitoare. Trei laureați ai Nobelului, celebrități ale planetei, dar, încă mai prețioase, celebrități al New York-ului. Au descins cu toții aici, pentru un simpozion de cîteva zile și aproape nu mai înțeleg nimic : ce să caute Susan Sontag la o astfel de conferință ? Ce rol i s-ar putea distribui pașnicului cetățean din Chicago, Saul Bellow ? Dar faimosul, taciturnul Ralph Ellison, autorul irepetabilului Om invizibil ? Dar lui Doris Lessing ? Încetul cu încetul, vei constata că fiecare, în felul său, trăiește sau retrăiește momentul vulcanic al unei ultime priviri, al confruntării decisive, ochi în ochi, cu experiența comunistă.

Dar dacă pe ei, intelectuali rasați și multimilionari, parcă ai mai putea să-i înțelegi, ce facem, ce căutăm aici, noi, est-europenii ? De ce, de cine vrem, acum, să ne despărțim ? Cu aplomb, cu șarm, cu o comună, forțată, veselie, declarăm, pe diverse voci : ne proclamăm decesul comunismului !

Ceața e tot mai deasă, în depărtare, jos, nu mai vezi nimic, nici portul, nici malurile rîului și parcă în jurul tău, în ultrașicul restaurant, s-a lăsat o tăcere. Tăcerea grea a fantomei care începe chiar aici, sub ochii tăi, să bîntuie Europa de sticlă și beton exilat, cîteva zile, între colosii translucizi ai unui New York ironic și neutru.

Mircea MIHAIEȘ

SAUL BELLOW

O importantă luptă a popoarelor din Est împotriva statului comunist a fost purtată nu doar cu opresiunea puterii polițienești ci și pentru plenitudinea vieții de care erau privați de către dictatura comunistă. Era de așteptat ca statul să se dezmembreze, dar **individul** a fost cel care a descoperit că el se dezarticula. Și acum gîndiți-vă la cronicile fierbinți, poemele, povestirile, relatările și memoriile venite din Est, referitoare la aceeași problemă, ca să dăm doar cîteva nume : Osip Mandelstam, Alexander Wat, Andrei Siniavsky, Irina Ratushinkaya, Natan Sharansky și o mulțime de scriitori și artiști ce au dat dovadă de un mare curaj, luptînd nu doar pentru provizii, pîine și o locuință, ci și pentru cea mai adîncă experiență a libertății.

Citind scrisorile pe care Vaclav Havel le-a scris în închisoare, am dat peste o referire la literatura din Vest, care mi-a oprit căutările. În una din scrisorile sale, Havel vorbește despre o carte de-a mea. El citise **„Herzog"** în temniță, iar în această scrisoare el vorbea despre diferența dintre cuvintele spuse sau scrise în Est comparativ cu cele din Vest. În Est erai arestat și închis pentru exprimarea opiniilor tale, în timp ce în Vest puteai să faci orice declarații revoluționare voiai și nimănui nu i-ar fi păsat sau nimeni nu ți-ar fi acordat atenție. În Est era dictatura și temnițele ei, gulagurile care te așteptau, dacă spuneai adevărul, așa cum l-ai văzut. În Vest, pur și simplu nu conta ce spuneai. Nu erau pedepse și de aceea nu era nici gravitate. De aceea Libertatea voastră era ceva asemănător cu o glumă.

Dar cum lumea stalinistă se năruie, problemele Vestului devin, în aceeași măsură, problemele Estului. Întrebarea e dacă avem nevoie de aceste maleficii colosale ale dictaturii pentru a rămîne curați sau dacă prosperitatea materială, care acum pare să fie o dorință universală, e o amenințare pentru viața mai bună a umanității.

CZESLAW MILOSZ

Problema dizidenței este de o redutabilă amploare. Ar trebui să o privim din punct de vedere istoric, căci revoluția din 1917 a fost într-adevăr percepută de către intelectualii din Vest ca o mare speranță. Așa cum a spus Saul Bellow : cei care au încercat să spună adevărul despre sistemul sovietic încă de la început — deoarece germenele ororilor de mai tîrziu exista încă de atunci — au fost izolați.

Dacă ne gîndim la toată perioada dintre cele două războaie mondiale, cînd exista o izolare, un fel de zid foarte greu de străpuns de către emigranții vremii, vom înțelege dimensiunile problemei. Marile victorii ale lui Stalin din al II-lea Război Mondial au sporit enorm prestigiul sistemului sovietic și acele cărți care în anii cincizeci încercau să spună adevărul despre gulaguri, să zicem, erau respinse ca dovezi nule și neavenite. Doar cartea lui Soljenițîn, **Arhipelagul Gulag**, a putut realmente face față criticilor, în special în ceea ce-i privea pe intelectualii emigrați din Est, ci chiar și cîțiva scriitori din Vest au fost plasați către majoritatea intelectualilor în acea situație neplăcută. Cazul lui Albert Camus, de exemplu, reprezintă un fenomen semnificativ, care, merită să fie discutat și elucidat.

Există, cred, un mit al Revoluției care persista în mediul intelectual ca un suport necesar ideii de dezvoltare a omului, a progresului.

Acum sîntem confruntați cu o situație în care nu există nici un mit. Cum vor reuși intelectualii să facă față acestei situații este o mare enigmă.

JOSEPH BRODSKY

Aș vrea să continui lucrurile de unde le-a lăsat dl. Bellow și sper să pot completa cercul. Din cîte îmi pot da seama, exista ideea generală că intelectualii sau, mai precis, scriitorii — ca un fel de întruchipare ultimă a vieții intelectuale — sînt responsabili, într-o anumită măsură pentru climatul mental general al societății, ca să nu mai vorbim de modelarea organizării sociale, fie că ei se află situați la stînga sau la dreapta.

Bineînțeles, lucrul acesta e valabil pînă la un anumit punct, dar ceea ce trebuie să reținem este ceva foarte simplu : faptul că realmente datorăm 90% din gîndirea politică contemporană gentlemenilor secolului al XIX-lea. Ne putem întoarce pînă la Rousseau, inamicul numărul 1, din cauză că esența conceptului său de „sălbăticie nobilă" este ideea că omul ar fi din naștere bun, deci „rele" sînt instituțiile. Așadar, „hai să îmbunătățim instituțiile". Și dacă o luăm cu începutul, vom ajunge bineînțeles la politica statului. Secolul Luminilor a fost o perioadă relativ delicată a istoriei noastre, față de care avem un fel de nostalgie sau mai bine zis un fel de dor idilic. E o idee, dar noi o asociem cu Watteau, Boucher și tot felul de astfel de lucruri.

O împărăție plăcută, dar departe, separată de realitatea de zi cu zi a majorității oamenilor. Însă ideile sociale, schemele pe care le folosim pentru a controla instituțiile civile de azi le datorăm, mai mult sau mai puțin, unor „indivizi" ca Hegel și Marx, care erau orășeni. Deci proiectul lor de societate a fost bazat pe structurile urbane, structuri pe care le cunoșteau. Într-un anume sens, ori de cîte ori vorbeau despre societate, ei se gîndeau la oraș și la fabrici. De aici, accentul pus pe categoria clasei muncitoare în proiectul de ameliorare a vieții acestei clase. Dar ciudățenia e că ei acordau foarte puțină atenție țăranilor, care de fapt erau sursa vieții. E foarte ciudat să dorești să schimbi societatea , dar să abordezi o problemă de la coadă la cap. Aceasta înseamnă să începi cu proletariatul, și nu cu țărănimea, care este „sursa" societății. Și chiar în aceste zile, procesul care se desfășoară în Europa Centrală și în Rusia urmează aceeași logică a căruței puse înaintea calului. Există încă un accent pus pe industrie și producție. Mă gîndesc că, dacă totuși se dorește reorganizarea societății, ar trebui să se înceapă cu locul de unde vine pîinea înainte de a sta pe masă.

Există o distincție între intelectuali și scriitori, deoarece, prin definiție, intelectualul este o persoană sistematică : el încearcă să elaboreze un sistem sau un antisistem, creat ca un efort al voinței (aceasta a avut loc tot timpul) și faptul s-a repetat sistematic de-a lungul istoriei. Chiar și cei mai analitici intelectuali au încercat, într-un fel, să elaboreze o formă de orînduire socială. Chiar și acei intelectuali care se ocupau cu estetica au încercat să dea o formă de model social. In schimb, scriitorii nu încearcă acest lucru. Sînt cel mult conduși spre aceste idei de cîteva sensuri lirice ale limbii cu care operează. Eu nu cred că un scriitor, atunci cînd se apucă să scrie un roman este muncit de această idee sau de ordinea socială pe care ar vrea s-o comunice, să-i facă reclamă, să o semnaleze în atenția cititorilor. Nu, el spune o poveste și cînd spui o poveste, aceasta are deja o rațiune ; ori o inventezi pe parcurs, așa cum se desfășoară pe hîrtia din fața ta. În nici un caz ea nu va avea vreo legătură cu o anume filozofie politică.

Cu adevărat minimalizat însă este simțul limbii și al armoniei. Pentru moment, aceasta e tot ce am de spus.

ADAM MICHNIK

Sînt polonez. Privesc tradiția revoluției antifeudale din perspectiva unui om care a ajuns să-și cheltuiască o mare parte a vieții protestînd împotriva dictaturii comuniste. Ce era comunismul ? Era o tentație și o iluzie. Era tentația să participi la marea cauză a justiției sociale și iluzia de a aduce cu sine o lume în care cei neputincioși puteau să-și controleze propria soartă. Comunismul era bazat pe iluzoria speranță prometeică a obținerii secretului universului de la zei și-n acest fel a creării unei lumi bazate pe egalitate, dreptate și adevăruri universal valabile. Comunismul credea că descifrase înțelesul ascuns și sfîrșitul istoriei. De fapt era doar o legătură strînsă între violență și minciuni.

Cum a apărut opoziția față de dictaturile comuniste ? Prima fază a răzvrătirii împotriva comunismului a fost „Revizionismul", critica practicii comuniste din interiorul sistemului de valori comuniste. Ca să-l parafrazez pe filozoful polonez Stanislaw Brzozowski, s-ar putea spune că această mișcare a fost răzvrătirea florii împotriva rădăcinilor ei. A doua fază a opoziției anticomuniste a fost critica metafizică. Atacînd aspectul înșelător al comunismului, a respins în același timp principiul comunist al controlului total asupra indivizilor. Prima fază a opoziției a văzut o luptă a rațiunii împotriva iraționalului ; a doua era fondată pe apărarea dreptului natural împotriva revendicărilor rațiunii nelimitate. Era această răzvrătire o revoluție sau o contrarevoluție ? Orice era, apela la valori înrădăcinate mai degrabă în America decît în Revoluția Franceză. În același timp, întotdeauna a existat o mică, dar serioasă tendință care critica comunismul în numele comunismului, cel mai bine exemplificată prin cartea lui Leon Trotsky — Revolution Betrayed.

Întreaga opoziție anticomunistă actuală, reprezentată de K.O.R., Solidaritatea, Saharov, Soljenițîn, Carta 77 și rezistența intelectualității maghiare, a aderat la ideea drepturilor omului și la principiul dreptului natural ce era de fapt înrădăcinat în tradiția religioasă. Cineva ar putea spune că principalii intelectuali ai Poloniei, Gombrowicz și Milosz, Kolakowski și Herbert, cardinalul Wyszynski și cardinalul Wojtyla — și-au manifestat consecvent opoziția împotriva comunismului în termeni anti-utopici. Deoarece nu se înțelegeau întotdeauna asupra definiției normalității, ei au respins absurdul în numele normalității. Ce era comun întregii opoziții ? Nu cred că era spiritul revoluției franceze exprimat de principiul iacobin „Fii fratele meu sau te voi omorî". Era mai degrabă spiritul revoluției americane, spiritul libertății fondate pe lege, pe diversitatea garantată de egalitatea tuturor religiilor și pe dreptul adînc înrădăcinat, fixat al proprietății particulare, un drept protejat împotriva tuturor drepturilor atotputernice ale statului.

Astăzi, anumite elemente ale gîndirii utopice și dogmatice ies din nou la suprafață în această ciudată eră poscomunistă. Aceasta e o oră al cărei sens nu-l putem înțelege mai mult decît Jona putea să cuprindă interiorul balenei. Dar să încercăm să numim unele dintre aceste noi utopii. Odată e noul sindrom specific ce combină populismul cu tentația autorității, naționalismul xenofob cu fundamentalismul religios. Avem aici idealul unui stat național catolic polonez. Un asemenea stat ar fi fondat pe privilegii acordate bisericii catolice și pe legiferarea principiilor catolice în legislația țării. Într-o asemenea societate, doar polonezii puri din punctul de vedere al rasei ar putea obține cetățenia pentru că doar aceștia ar putea fi considerați adevărați catolici și doar un catolic credincios și supus ar putea fi un adevărat polonez.

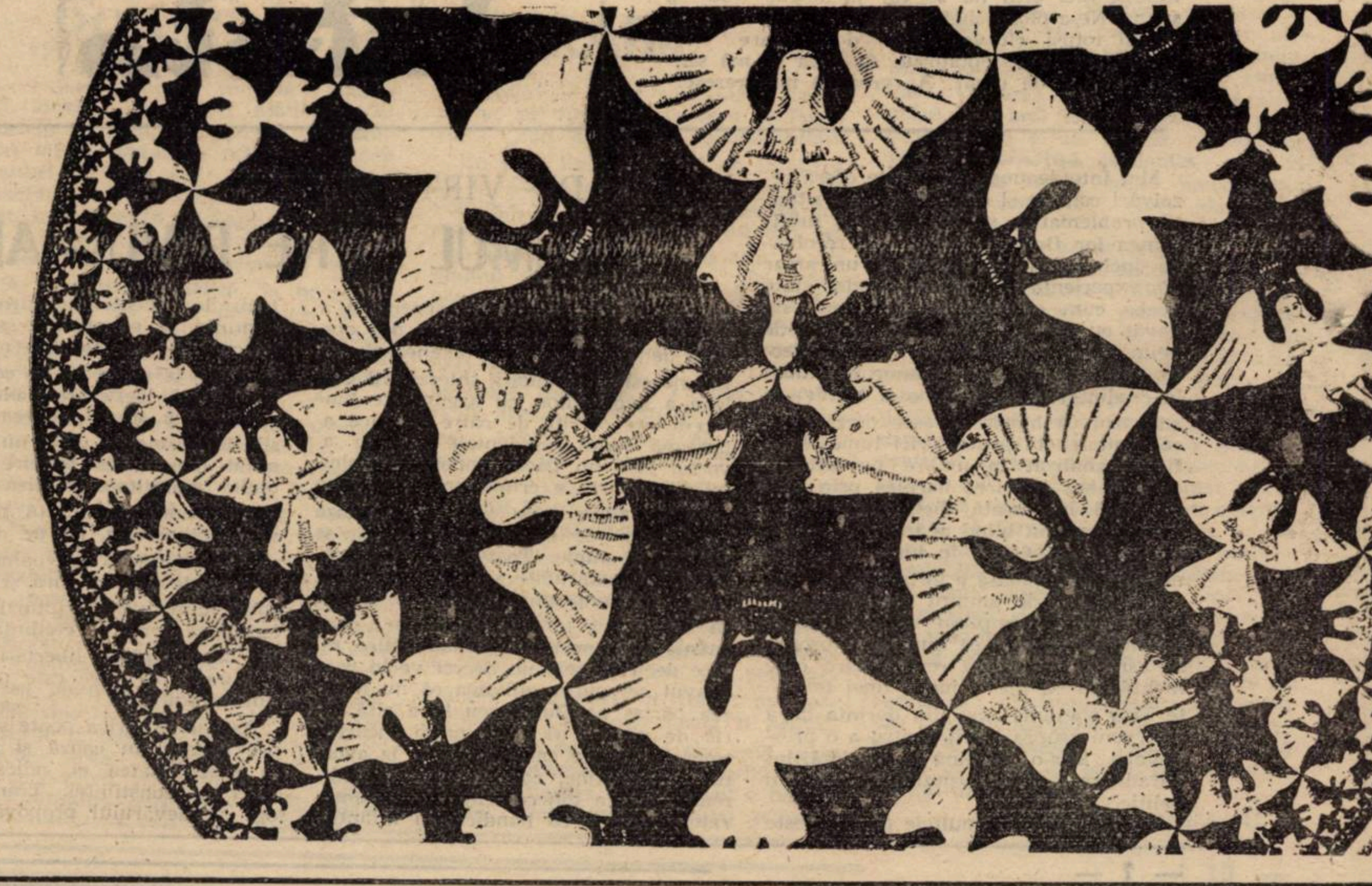

RĂSCRUCILE ÎNSÎNGERATE

literatura și politica

Interviu cu VLADIMIR TISMĂNEANU

— Ai participat, mai mult decît activ, la reuniunea internațională de la Newark. Ca analist politic — și nu numai —, ai putea trasa principalele linii de forță comune ale opiniilor formulate cu acel prilej ? Ce anume îi asemăna pe scriitorii, ziariștii, politologii, filosofii reuniți la universitatea Rutgers de o temă precum „Intelectualii și schimbările sociale din Europa Centrală și de Est" ?

— Aș începe cu o amintire de la o conferință din primăvara lui 1990. Se desfășura la Chicago, cu o bogată participare intelectuală din țările Europei de Est și din America. Ca reprezentant al României sosise — proaspăt numit la ONU — Aurel Dragoș Munteanu. Un coleg polonez a spus ceva aparent destul de bizar : anume, că se simte, el personal, ca intelectual polonez mai aproape de problematica unui intelectual chilian decît de a unuia din Europa Centrală, ceh, sîrb sau român, să zicem. Și asta din varii motive, inclusiv de moștenire culturală pre-comunistă. Mi-am permis atunci să mă diferențiez, să-mi exprim dezacordul față de poziția lui, pentru că în imaginea mea există destule elemente care ne definesc condiția comună de intelectuali est-europeni. La ora actuală e greu să spui intelectual vest-european. Există un intelectual francez, un intelectual german. Pentru răsăritul european, intelectualul est-european e mai mult decît un concept geografic : e un concept politic și un concept moral. Cel puțin în condițiile actuale, pentru că ne-a fost dat tuturor să trăim sub același tip de sistem. Un sistem care era, prin definiție, un sistem axiofobic, care nega valorile, care nivela, propunînd un colectivism egalitarist, dublat de o stratificare, extrem de ofensatoare pentru spirit. În numele acestei demagogii sociale și în spatele ei, de fapt, se ascundeau forme de pseudo-elitism dintre cele mai dezgustătoare. Sînt bine cunoscute condițiile de viață ale nomenclaturii comuniste, asta în timp ce era proclamat cu nerușinare un egalitarism comunist. Plus corupția și celelalte, excelent analizate într-o carte a lui Miklos Haraszty, **Închisoarea de catifea. Artist și cenzură sub socialismul de stat.**

— Cu toate elementele comune de trecut politic, se poate vorbi totuși despre o categorie generică a intelectualului din Est ? Dacă da, care i-ar fi trăsăturile ?

— Am accentuat atît eu, în comunicarea mea la simpozion, cît și o parte din colegii mei estici, că nu se poate vorbi la modul general despre o categorie globală, moralmente definibilă a acestui intelectual. Mai degrabă s-ar putea vorbi despre intelectualitatea critică a Estului pe care mi-aș permite să o numesc, după evenimentele din 1989, cînd a avut loc resurecția unor formule de viață și acțiune democratică, **inteligenție liberală.** Liberal nu în sensul că ar împărtăși în bloc ideile unui Toqueville sau John Stuart Mill, ci liberală pentru că aderă la principiul individualității versus principiul unei unități gregare impuse, de „sus", în numele unei formule explicit sau implicit dictatoriale. Deci notele comune pe care le pot atribui acestei intelectualități din care fac parte Adam Michnik, György Konrád, Vaclav Havel, Nicolae Manolescu, Stelian Tănase — dau doar cîteva exemple — deci aceste note comune sînt : sprijinul acordat formulelor politice, economice și spirituale liberale, recunoașterea priorității individului în raport cu colectivitatea, pasiunea etică, respectul pentru faptul politic ca fapt definitoriu pentru natura umană. În luarea sa de cuvînt, Joseph Brodsky spunea un lucru pe care l-am citit pentru prima dată într-unul din cele mai frumoase texte ale regretatului Ioan Petru Culianu. Anume că intelectualul nu datorează nimic colectivității sociale.

— Ai putea dezvolta și argumenta această idee ?

— Acest punct de vedere e antipodic situat față de principiul realismului social sau socialist, în care intelectualul este „vocea cetății", „oglindă a revoluției ruse" (l-am citat pe Lenin referindu-se la Lev Tolstoi). Intelectualul nu e oglinda a nimic decît a lui însuși. El se oglindește pe sine. Dacă pasiunea lui este morală, atunci acțiunea sa este morală. Îmi amintesc de cazul unui celebru poet polonez, unul din poeții mei favoriți, Zbigniew Herbert, care, într-un interviu formidabil publicat în urmă cu vreo doi-trei ani în „Partisan Review", spunea că personal nu s-a opus sub forma unor acțiuni stradale sau a unor manifeste răspîndite în anii stalinismului dezlănțuit sau turbat. Deci în anii cînd Stalin trăia. El spunea că nu s-a opus, pentru că nu considera că e în natura lui și de datoria lui să se opună astfel. Dar n-a publicat nici un rînd, privindu-i cu o nemăsurată greață pe cei care se prostituau în acele condiții. Puteai să supraviețuiești, așa cum au făcut-o și o serie de scriitori români, de la Alexandru George la Matei Călinescu ... Sînt foarte mulți și n-aș vrea să uit pe cineva. Spune, era posibil să supraviețuiești ?

— Aici cred că lucrurile sînt ceva mai nuanțate și se complică puțin, dar corect, cinstit ar fi un răspuns tranșant : da, era posibil să supraviețuiești. Nu știu, însă, pînă la ce limită merge Herbert.

— El merge pînă-n pînze, excesiv. N-a publicat absolut nimic, nici măcar o cronică literară care să susțină sistemul, pînă cînd, în 1956, lucrurile au început să se schimbe.

— Radical ?

— Nu chiar radical, dar noul context făcea prezența lui nu indispensabilă, ci înceta s-o facă dezonorantă. Există însă situații istorice — și mărturisesc că înaintea plecării mele din țară am trăit foarte puternic această sfîșiere — în care mă întrebam dacă a-ți pune semnătura chiar pe texte care erau, în ultimă instanță inocente, dînd un citat din Marx, Engels sau Lenin (pentru că nu mi se pare o crimă să dai un citat din ei) nu însemna, de fapt, să contribui la perpetuarea minciunii. Evident, tu arătai astfel că non-minciuna ar fi posibilă, dar de fapt, în cadrul unui sistem fundamental mincinos tu contribuiai la sanctificarea acestei minciuni.

— În intervenția sa, Czeslaw Milosz distingea cîteva tipuri și situații ale atitudinii critice a intelectualului față de un sistem totalitar : rezistența, dizidența. Înainte și după evenimentele din '89, în țară sau în exil. Din perspectiva acestor delimitări, ai putea încerca să definești specificul intelectualului român prin comparație cu intelectualii din celelalte țări ale fostului „Est" ?

— Mai întîi, însă ar trebui să facem o precizare terminologică, absolut necesară purității și clarității termenului nostru. Pe noi ne interesează distincția dintre intelectual, în sens larg, și scriitor. Nu toți intelectualii sînt scriitori.

— Dar ar fi de dorit ca toți scriitorii să fie intelectuali.

— Evident, măcar din punct de vedere tendențial. Istoricește, termenul de intelectual a fost însoțit de o conotație pozitivă : ei erau elitele gînditoare ale cetății. În ce-l privește pe intelectualul român ... Dacă îți amintești conferința din martie trecut de la Timișoara. Acolo, Stelian Tănase, în intervenția sa, vedea una din sursele convulsiilor post-revoluționare din România, dar și a absenței unei comunități de idei și acțiune (de tipul celor din Ungaria, Polonia, Cehoslovacia) în inexistența unei „stîngi civilizate". Istoria României a făcut ca „stînga civilizată" să fie extrem de slabă. Mă refer la stînga social-democrată, dar și la exemplele individuale ale unor scriitori. Dar într-o țară încă agrară, cu o viziune pronunțat sămănătoristă, din punct de vedere cultural, șansa acestei stîngi democrate (linia Gherea, Voinea, Titel Petrescu), dar și a modernismului (și el tributar, într-un fel, stîngii) era destul de firavă. Zigu Ornea, Nicolae Manolescu, Eugen Simion au arătat în studiile lor reacția „romantică" (tîrziu romantică) și modernofobă — în fond, reacții anti-capitaliste — care au dominat primele noastre patru decenii de după război. Iar linia modernistă a fost acuzată de toate păcatele lumii — antipatriotism, trădare de neam și țară, vînzare Occidentului masono-plutocratic, înjidovire și alte cuvinte de ocară, menite să discrediteze acea direcție pe care eu aș numi-o a „centrului raționalist". „Stînga" și „dreapta" sînt cuvinte care mă irită puțin.

— Dar care era această tradiție în celelalte țări central europene ? Te întreb asta, sperînd un răspuns care să ne ajute să ne definim un specific. Evident, dacă el există.

— Uite, să luăm cazul Ungariei, pentru că ne este vecină. Nici un mare scriitor al României interbelice (mă refer la mari poeți și prozatori) nu s-a încadrat în partidul comunist. Am tot respectul pentru Geo Bogza, dar nici el nu a fost, la drept vorbind, membru de partid. Cel puțin, eu așa știu. În schimb, ia cazul Ungariei. Cu toate zvîrcolirile, toate dilemele și angoasele pe care le-a trăit — și care l-au împins la sinucidere, unul din marii poeți maghiari, Attila Joszef, a fost comunist. Asta ca să ne referim la stînga radicală. Cît privește stînga non-radicală, moderată, ce să mai vorbim ? În Ungaria a apărut clivajul între cele două mari orientări intelectuale : de-o parte, partida urbanistă, a „lovinescienilor", iar de cealaltă — partida populistă, „sămănătoristă", naționalistă, revizionistă, cea care accentua „emoții", „sentimente", nostalgii, cu tot ceea ce, în final, poate să ducă la colectivisme gregare. Hai să luăm un alt caz, notoriu. Un caz polonez : Czeslaw Milosz. El n-a fost niciodată comunist, dar a făcut parte, ca și marii intelectuali maghiari interbelici dintr-un centru-stînga moderat. Sigur că avea contacte și chiar simpatii în tinerețe, cu stînga radicală (nu era evident un radicalism asasin, axat pe pulsiuni iraționale, ci era un radicalism în planul spiritului). Dacă trecem la cehi, probabil că așa li s-a întîmplat și lui Capek și Hasek. Sau la scriitorii de tradiție germanică. Discursul se situa în afara cadrului auto-centrat și, în ultimă instanță, narcisic, al populismului. În planul ambiției ultime, acest discurs era universalist. După mine, adepții naționalismului în cultură realmente mărturisesc un enorm complex de inferioritate.

La noi, de pildă, în interbelic. De la Nicolae Roșu — unul din ideologii dreptei —, cu „dialectica naționalismului", pînă la Mihai Ungheanu, care nu face decît să-l continue în perioada realismului ceaușist (asta ca să mai introducem un nou concept). Asta au făcut „protocroniștii" noștri : au înlocuit realismul „socialist" (dominat, după ei, de valorile alogene) cu cel ceaușist, îmbibat de valori endogene. Și iată unde s-a ajuns : la „Cîntarea României" și la burebistizarea spațiului cultural românesc.

— Cum s-a distribuit în țările Estului, între cele două războaie mondiale, tensiunea dintre aceste două tendințe în cultură ? Cred că așa vom putea înțelege mai coerent prezentul.

— Michnik este un istoric al culturii, al ideilor. Unul din cele mai frumoase studii îi e consacrat lui Josef Pilsudski. Conducătorul Poloniei din perioada de după „miracolul de pe Vistula", deci la cîțiva ani după revoluția din octombrie. E filonul unei mari tradiții, ale cărei rădăcini apar în Lumini. Sînt rădăcini ale unei comunități de voință și de atașament, nu ale unei comunități de sînge. Deci Polonia lui Pilsudski permitea polonitatea lituanienilor, ucrainenilor, evreilor, rușilor, tot atît ca și a polonezilor înșiși, în numele atașamentului pentru Polonia. La polul celălalt se situa o orientare foarte puternică, partidul național democrat. El a mers atît de departe în obsesiile sale geo-politice, încît, pe de-o parte, era de un antisemitism sălbatic, dar pe de alta percepea Germania ca pe un pericol fundamental al Poloniei. Așa se explică de ce a optat pentru o relație organică între Polonia și Rusia Sovietică. Deci iată că se poate să fii naționalist extremist, să detești alte naționalități și totuși să fii, la un moment dat, gata pentru un acord cu bolșevismul. Sigur că Germania amenința Polonia, dar, cum s-a văzut în 1939, trupele germane și cele sovietice s-au întîlnit pe Bug, cu dorința comună de a viola trupul Poloniei. Între aceste două grupări intelectuale mari, se situau independenții, cei care mie îmi sînt cei mai dragi. Cum a fost chiar Milosz, în fond. Lucrurile au evoluat între timp. Există și la ora actuală naționalism democratic în Polonia, care, în mod oficial a renunțat la elementele xenofobe din programul inițial, iar moștenirea de toleranță a lui Pilsudski și democrația autoritară blîndă pot fi regăsite parțial în grupările democrate poloneze.

— Și totuși, lucrurile astea sînt foarte puțin cunoscute la noi, așa încît ne e foarte greu să ne definim, din interior, deoarece raportările la exterior sînt precare.

— Iartă-mă că te întrerup. Nu vreau să jignesc pe nimeni de la editura „Humanitas", de pildă, dar nu mi se pare fundamental important ca noi să-l avem în traducere pe Iakovlev, pentru care, de altfel, am toată stima, și să nu-i citim încă în românește pe Havel și Michnik, gînditorii cei mai complecși, mai subtili ai fenomenului politic, social și ideologic al Estului. Cei doi sintetizează clar întreaga filosofie morală și politică a ieșirii din comunism într-o manieră demnă și civilizată.

— Iartă-mă și tu că te întrerup. Mai există o altă cale de ieșire ?

— Da, e una teocratică, fundamentalistă. Dar ca să continui. În maniera demnă, civilizată și democratică de ieșire, cei doi, Havel și Michnik s-au situat cel mai complex. Or, noi nu-i avem încă, la doi ani după revoluție, în românește, decît fragmentar, prin reviste. Cred că pentru a ieși din provincialism, gîndirea politică românească trebuie să privească spre marii gînditori politici care au făcut posibilă schimbarea, care au gîndit-o. Altfel, tineretul român nu se va

Adriana BABEȚI

(Continuare în pag. 13)

Petru Dumitriu, cu puțin înainte de judecata de apoi

1. La drept vorbind, în 1946 Petru Dumitriu era deja o vedetă. Prozele (cele opt) din Euridice îi apăruseră în R.f.r., numele lui circula în lumea bună a literaturii. N-ar fi fost nevoie să scrie Vînătoare de lupi pentru a deveni mai celebru decît era, dacă e să privim dinspre vedetele de odinioară. La douăzeci şi cinci de ani, tînărul vrea să fie el cuceritorul Lumii Noi, aşa că se pune pe lucru şi scrie fără oprire pagini multe şi diverse. Unele le scrie singur, altele cu ajutorul cunoscuților, al prietenilor, al liderilor politici. E şi el un lider politic, fiindcă Vînătoare de lupi, Drum fără pulbere, Pasărea furtunii şi mai ales Cronica de familie devin manuale de literatură pentru cei ce vor să scrie, după canoanele realismului socialist, proză. Tînărul inteligentul şi rafinatul combate cu toate ocaziile : e oficialul care studiază, dictează şi omagiază. E drept că într-un fel arată articolele pe care le scrie pînă în 1953 şi într-altul cele scrise după 1954 : în ultimele se simte efortul de desprindere de solicitările propagandistului. Noi şi neobarbarii, volum care adună articolele celei de a doua perioade, arată că prozatorul îi citise şi pe Faulkner şi pe Joyce şi pe Kafka : trecuse printre prozatorii moderni cu tradiționala scîrbă, dar trecuse. Cita cu plăcere din ei, aşa cum cita şi Vitner. Îi cita mai rar pe sovietici şi mai des pe realiştii francezi. Balzac era idolul lui, şi nu Fadeev ! Nu se abătea încă de la Biblia realismului socialist, dar încercații supraveghetori ar fi putut întui alunecarea, tentația de a evada. Deocamdată, după apariția Cronicii de familie, critica exulta : iată marea proză românească ! Elogiază cu vorbe meşteşugite chiar S. Damian, critic mereu de veghe, om care în toate epocile a tras semnalul de alarmă, şi întotdeauna la momentul oportun ! Scrie S. Damian : „Scriitorul, condamnînd o clasă socială în declin, a realizat implicit o suită elocventă a degenerării, a pierderii oricărei concepții morale sau reticențe umane în comportarea reprezentanților ei. De la bătrîna moşieriță care-şi ascunde hoțiile murdare şi doamna Vorvoreanu, care încearcă în biserică să-şi răscumpere prin pietate păcatul, pînă la Elvira, care se delectează în josnicie, Petru Dumitriu ilustrează o rostogolire accentuată spre dezumanizare. (...) Degenerarea provine din sfera aristocrației, din trîndăvie, parazitism, din anacronism istoric". Bine cuvîntează S. Damian ! Cei care slujiseră ca model zăceau în puşcării : ei, copiii sau nepoții lor. Cum să-şi închipuie ideologii noştri preferați că tocmai romancierul „degenerării" îi va părăsi ?

Nici că-i trecea prin cap exegetului nostru că într-o bună zi liderul prozei se va duce tocmai în lumea în curs de degenerare, dacă nu cumva degenerată gata. Dacă trilogia era validabilă estetic, imaginile lumii erau implicate într-o acțiune propagandistică de proporții. Cum să bănuieşti tu, S. Damian, om de veghe la păstrarea legilor noii lumi, că preferatul tău va trece în tabăra dușmanului ?

Ne întîlnim la judecata de apoi este jurnalul ultimilor ani ai scriitorului, justificarea dezerțiunii sale. Petru Dumitriu ne vorbeşte despre aliații săi cu dragoste, absolvindu-i de păcat. Sînt buni, sînt inteligenți. Dar dușmanii săi ? Căci în unitatea monolitică a echipei propagandistice puteau fi detectate numeroase fisuri : şi liderii se împărțeau în buni şi răi. Îi recunoaştem noi sau îi recunosc cei care au trecut prin obsedantul deceniu şi au rămas marcați de ei. Pentru prima dată cititorul intră în cercul închis al înalților demnitari ai regimului. Reface labirinturile vieții cotidiene, Regăseşte urcuşurile şi căderile eroilor preferați ai regimului. Dacă biografiile mai marilor regimului deveneau secrete, dacă în anii cincizeci ele deveniseră tabu, Petru Dumitriu divulgă cu voluptate tabuurile unei lumi autarhice.

În 1960, cînd scrie această carte (sau cînd o gîndeşte), mîrşăviile politrucilor vor fi fost imense, vina lor, categorică. Dar astăzi, ne întrebăm noi, dar azi, cînd Sorin Toma, odinioară ilustru, se află pe aceeaşi parte a baricadei cu Petru Dumitriu ?

Ne încearcă bănuiala că o literatură nouă nu poate începe fără o echipă de specialişti ai literaturii noi, fără un comando de bărbați care au exersat cu succes propozițiile categorice, tăioase, necruțătoare, ale interdicției. Ei sînt specialiştii ! Stau şi mă-ntreb, care au fost anii cei mai plini de glorie ai lui Sorin Toma, ai Ilenei Vrancea sau a lui S. Damian ? Aceştia, în care îşi compun memoriile-pamflet sau aceia ?

* * *

Dar anii cei mai buni ai lui Petru Dumitriu ? Scriitorul nu aparține comandoului menit să facă ordine, din cînd în cînd în cultura română. Dimpotrivă, tot ceea ce scrie în această carte pare plauzibil. Rememorările sînt calme şi importantul prozator trăieşte umilința celui silit să accepte. Nu are nici privirea vulturească a lui Sorin Toma, nici aerul inchizitorial al lui S. Damian. Nu ține morțiş să revină, să-şi facă loc în față, deşi ar merita. El se află între scriitorii semnificativi ai literaturii europene. Nu şi-a luat, prin Ne întîlnim la judecata de apoi un adio de circumstanță de la tovarăşii săi de isprăvi proletcultiste. Experiența propagandei l-a modificat, calea către interiorizare fiind, nu-i aşa, deschisă chiar de aventurile sale de ideolog. Ne întîlnim la judecata de apoi e un exercițiu de umilință — un moment în umanizarea liderului sau, mai bine, a fostului lider. Vor urma cîteva cărți „de tranziție" şi apoi cei zece ani de tăcere. Şi, în fine, Dumnezeului ascuns, operă a unui autor care abandonează totul în căutarea luminii interioare. Un tulburător capitol, Răul, cunoaştere a diavolului conține următoarele propoziții recapitulative : „Cunosc cu precizie comportamentul diabolic de care m-am făcut vinovat pînă aici : diabolic, adică crud, sadic, dezonorant, abject, asocial, nedrept, insesibil, inuman, nelegiuit. Unica scuză, foarte slabă şi neînsemnată, pe care am avut-o, era că nu am acționat aproape niciodată spontan, ci la provocări grave şi violente sau sub presiuni care i-ar fi strivit şi pe alții. Voi încerca să-mi răscumpăr în mod activ păcatele, introducînd în realitate binele, bunăvoința, prietenia, tandrețea, blîndețea de care sînt capabil şi care încă lipsesc".

Neobişnuit ton pentru un fost purtător de cuvînt al Noii Lumi ! E mai bine să spui lucrurilor pe nume şi să vezi ceea ce se vede, exclamă, după anii săi de penitență, romancierul. Dialogul se leagă nu cu noii parteneri de drum şi nici cu Dumnezeu. Lumina interioară nu există ! De fapt, vom observa că tot de vechii tovarăşi e obsedat scriitorul. De reciclarea lor. Scopul teodiceii este de a înțelege, scrie Petru Dumitriu, că problema teodiceii nu se pune : „Singurul lucru mai inutil decît de a-l judeca pe Dumnezeu e acela de a-l nega".

Abia după deceniul său de recluziune şi tăcere, invitația către foştii colegi într-un realism socialist sună autentic ; abia acum ne întîlnim la judecata de apoi apare despovărată de artificiile retorice ale unui om de lume, artist infatigabil şi aventurier intermitent.

Cornel UNGUREANU

Petru Dumitriu — Ne întîlnim la judecata de apoi, Traducere de Andriana Fianu, Ed. Univers, Colecția Ithaca — Scriitori români din exil, 1992.

DINCOLO DE CUVÎNT

„POATE FI RECUPERABIL" (?)

În predarea limbii române la toate nivelele învățămîntului, cel mai neglijat, din păcate, domeniu este formarea cuvintelor, adică tocmai acela unde cu mai multă pregnanță ni se înfățişează extraordinara disponibilitate a graiului strămoşesc de a se primeni, de a se înnoi, de a se înmlădia în fel şi chip în vederea unei exprimări cît mai exacte, mai nuanțate, mai suple. Realitatea este că elevii şi studenții noştri filologi cunosc puține lucruri în legătură cu formarea cuvintelor, iar de vină sîntem, în primul rînd şi aproape exclusiv, noi, dascălii, care manifestăm, în această privință, o regretabilă şi păgubitoare inerție.

Aşa cum se ştie sau ar fi necesar să se ştie, sufixele au una ori mai multe valori semantico-gramaticale, care trebuie să fie limpezi în mintea vorbitorilor, pentru ca ei să nu comită erori în folosirea derivatelor. Unul din sufixele neologice bine reprezentate, pe cale de a deveni productiv, este fără îndoială **-bil**, care a pătruns, mai întîi, în structura lingvistică a unor împrumuturi latino-romanice : **aplicabil, apreciabil, fecundabil, preferabil, recomandabil, regretabil, sociabil, stimabil, tratabil, venerabil** etc. Cum în cazul celor mai multe dintre aceste derivate, împrumutate de-a gata, vorbitorii au putut recunoaşte cu înlesnire cuvintele de bază, adică verbele **aplica, aprecia, compara, fecunda, prefera** etc., cărora li s-a aninat sufixul **-bil** acesta a devenit foarte curînd productiv, adăugîndu-se la verbele din fondul vechi, statornic al vocabularului limbii române : **lăudabil, locuibil, măsurabil, plătibil.** Cuvintele de bază sînt verbe moştenite din latină (**lăuda** şi **măsura**) ; împrumuturi timpurii din slavă (**plăti**) şi maghiară (**locui**). Tuturora li s-a adăugat acelaşi sufix neologic **-bil**, pe care îl regăsim şi în formațiile relativ recente **folosibil** şi **refolosibil**, reductibile, în ultimă analiză, la neogrecismul **folos**. Nu toate derivatele de acest soi sînt... tolerabile: făcut după modelul franțuzismului **lizibil**, românescul **citibil** este greoi ; iar **găsibil** sună de-a dreptul rău.

Indiferent dacă sînt împrumutate de-a gata sau confecționate la noi, derivatele cu sufixul **-bil** nu prea au acces în poezia lirică, dar G. Topîrceanu le valorifică valențele satirice în **Scrisoare** : „E profesor (**onorabil**, / Autor (**inferminabil**), / Om politic (**execrabil**), / Critic (foarte **vulnerabil**, Dar **pasabil**), / Președinte (**incurabil**) / ". Tenta vădit ironică a derivatelor cu **-bil**, aglomerate în versurile lui Topîrceanu, îşi are sursa în **Scrisoarea pierdută**, unde **onorabil** şi **stimabil** sînt termeni de rutină, iar Cetățeanul turmentat, în ipostaza sa de alegător, este „tratat" cu unul din ei, deopotrivă cu ceilalți participanți la o reuniune electorală : „Stimabile, stimabile" — îi se adresează Trahanache, pe rînd, lui Ionescu şi Popescu — „rog, dați afară pe **onorabilul!**".

Un poet lucid, cum ni se înfățişează G. Călinescu în stihurile sale, nu respinge, ci dimpotrivă, agreează formațiile cu sufixul **-bil**. Unul din cele mai semnificative citate îl aflu în originalul poem **Contraste** : „În viață am fost plin de contraste, / Cu zile albe sau nefaste. / / Am fost centaur în poieni / Şi o şopîrlă-n buruieni. / / O sepie stropind cu tuş, / Un alb pe mare pescăruş, / / Ostaş purtînd sabie grea, / Curtean în mînă c-o lalea, / / Suav ca îngerii din rai, / Războinic ca un samurai. / / Un Sfînt Francisc smerit sub glugă, / Attila neclintit la rugă, / / Ginguritor ca turturica, / **Impenetrabil ca pisica**".

Ceea ce se ignoră sau nu se cunoaşte îndeajuns de clar în legătură cu sufixul **-bil** este faptul că, încă din limba latină (**-bilis**), el are aproape totdeauna valoare pasivă : **pămînt arabil** echivalează, prin urmare, cu perifraza „pămînt care **poate fi arat**" ; **apă potabilă** este „apa care **poate fi băută**", iar **ciuperci comestibile** sînt cele „care **pot fi consumate** (fără riscuri)". Devenit substantiv, adjectivul **impermeabil** (lat. **impermeabilis**) semnifică „(cel) care **nu poate fi pătruns** (de ploaie)". În aceste condiții, legătura semantico-gramaticală se realizează între derivatele cu **-bil** şi diateza pasivă a verbelor de unde ele provin : un **copil** adorabil este unul care merită **să fie adorat**, iar **erori** emendabile sînt acelea care **pot să fie emendate**. Valoarea aceasta pasivă a sufixului se lasă lesne detectată şi atunci cînd el se anină cuvintelor vechi : **inițiativă lăudabilă, mobilă plătibilă în rate, casă nelocuibilă ; mărimi măsurabile** (Titu Maiorescu, **Logica**).

Ajung abia acum la punctul nevralgic al chestiunii, adică la pleonasmele ce se săvîrşesc din necunoaşterea amintitei valori pasive a sufixului în discuție. În preajma meciului de fotbal România — Cehoslovacia, antrenorul echipei noastre naționale, intervievat la radio cu privire la validitatea jucătorilor selecționați, îşi exprima speranța că Gică Popescu **poate fi recuperabil** ! Din moment ce recuperabil se definește tocmai prin perifraza „care **poate fi recuperat**", rezultă că formularea citată de mine este pleonastică şi cu totul nerecomandabilă, chiar dacă ne aflăm în fața unui pleonasm viclean, mai puțin strident decît cele de tipul **avansați înainte, mai superior, cele mai optime condiții...** Vom spune deci, corect : **este recuperabil** sau **poate fi recuperat** ; (derivatul) **este analizabil** sau **poate fi analizat**. Nici într-un caz: **poate fi analizabil** ! Pentru simplul motiv că ideea de **poate fi** o exprimă sufixul însuşi (**-bil**).

G.I. TOHĂNEANU

PICĂTURA DE CUCUTĂ

SECOLUL Y

E limpede pentru oricine că unui teoretician, fie el din orice domeniu, nu se poate cere să perceapă tragicul decît la un nivel dramatic, deci contextual. Expresia: „da, dar...“ (urnează argumentul) împinge spre generalizare, unde toate sînt netede. Artistul însă continuă să bîntuie prin noaptea sfîrșitului de mileniu, numărînd veacurile lumii știute de el, aritmetic, în reprezentarea lor latină. Dar nu bîntuie doar el, pentru că nici omul de rînd nu are astîmpăr, deși afară e Noaptea Strigoilor, a tuturor eroilor morți în războaiele acestui secol, ce s-au reîncarnat în spiritul nostru.

Toată lumea crede și descoperă noi semne. Malevici, prin acel „Pătrat negru pe fond alb“, realizat la începutul primei conflagrații mondiale, intuia, în plină epocă a dezvoltării industriale, drumul spiritului spre exemplaritatea semnului primitiv, simplu, exact. Arta anunța o paideumă mondială ce avea să fie definitorie pentru acest secol — suprematismul. Un curent artistic, cunoscut azi doar celor avizați, definea tendințele desfășurării unei istorii evenimențiale a lumii. Triburile de odinioară, devenite popoare își revendicau drepturile asupra unor teritorii în numele rasei sau al unei ideologii, apoi se știe ce a ieșit. Curentul artistic de la începutul de veac și-a continuat drumul în linia unei coerențe normale: „constructivism“, apoi „funcționalism“-ul Școlii de la Bauhaus, în vreme ce tipătul descoperirii (redescoperirii) ritmului pur al formelor, reductibil și echivalent tuturor celorlalte arte ne-cuvîntătoare, avea să fie spectrul sub care și-au făcut apariția totalitarismele ce au împînzit ca o pecingine planeta. Cine putea gîndi atunci vreo legătură între asceza formală și suprematismul de comunist?

Acum, sentimentul tern al înstrăinării, determinat de iminența unui cataclism ce tot întîrzie să se întîmple, e purtat de fiecare dintre noi ca un fel de abajur la o lampă de citit interioară, ce împrăștie spre spațiul din jur o lumină bolnăvicioasă. Reflex de apărare sau ultimă formă a unui uitat simț de conservare, puse în jurul sentimentului sărbătorii. În război, cînd faptele devin tranșante — noi și dușmanii — moartea intră în normalitatea ei. Pe timp de pace, cînd conflictele iau formă gelatinoasă — cel de ucis e lăsat să cadă singur sub roata ce oricum l-ar fi strivit, iar faptul se numește „accident“ sau „prostie“. Vina e întotdeauna de partea victimei. Supraviețuitorul e curat și fără remușcări, ca orice om aflat în legitimă apărare. Decupînd nuanțele vedem cum suprematismul funcționează identic în relația umană, atît pe timp de pace, cît și în război.

Pe fondul acesta, imaculat de regula unui joc specific speciei, apar nătîngii cu visele lor de mărire. Vlădica se vrea mitropolit, secretara se visează într-un post identic, dar eventual la un fel de prim-secretar sau patron, micul funcționar se vede șef de cabinet, dascălul, director ș.a.. O aceeași voință de putere, de dispunere peste ceilalți, de (mult mai palid) suprematism, pe care nimeni nu o socotește neîndreptățită. Doar că, la acest nivel, orice înfrîngere e văzută ca un colaps al destinului. Treptat, între om și semenul său se insinuează o perdea — peretele abajurului — ce va deveni în scurt timp un zid despărțitor, ca într-o moarte dusă pe picioare pînă în străfundurile eternității.

Cînd se stinge lumina și întunericul devine egal, se intră în panica singurătății, ce-l determină pe fiecare să bîjbîie după un suflet cunoscut, de cele mai multe ori un fost coleg, alături de care și-a trăit o parte din viață. Dar zodiacul zice oracular: „De vei da de el, nu te va recunoaște, dar te va primi nu te va asculta, dar te va auzi; nu-ți va întinde mîna decît la plecare, cît să nu i te împiedici de prag...“ Și așa vei descoperi pe culoarul blocului, casei, vilei, că te simți la fel de gol ca și la sosire. La fel de singur și înstrăinat. Și asta pentru că ai greșit crezînd că poți aștepta ceva de la un om care nu mai așteaptă nimic de la tine. Fără să-ți dai seama ești o victimă a unui fel de suprematism, în plin secol Y (semn consacrat al binoamelor algebrice), ieșit din coerența latină a numărătorii aritmetice a veacurilor. Ai intrat în veacul viitor, algebric, al individualităților, unde tot ceea ce părea legat se va desface, ca-n Apocalipsă.

Paul Eugen BANCIU

TRADUCERE, INTERPRETARE, APROPIERE...

Lupta scriitorului cu dictatura va rămîne multă vreme o pagină glorioasă și mereu incompletă în istoria multor literaturi din Europa răsăriteană. Sociologii viitorului vor trudi din greu pentru a explica mecanismele complicate prin care nu partidele, nu grupurile sociale mai importante și nici personalitățile culturale de frunte ale țărilor respective, la un moment dat, au devenit exponenți ai opoziției și nonconformismului, idoli ai unor popoare dornice de primenire, ci persoane venind dinspre sferele marginalizate și minimalizate de reprezentanții culturii oficializate.

În fosta Uniune Sovietică, considerată în anii premergători **perestroikăi** drept „bastion de neclintit al socialismului și comunismului mondial“, o astfel de personalitate a reprezentat-o Vladimir Vîsoțki — cîntărețul la chitară, poetul, actorul de teatru și cinema, eroul boemei moscovite. Undele „Europei Libere“ ne aduceau din cînd în cînd vocea lui răgușită, dar plină de tensiune și dramatism. Puțini dintre noi eram atunci în stare să deslușim că în spatele acestor cîntece ale străzii, al acestor melodii străine, al cupletelor șuierate parcă printre dinți, aidoma unei sudalme sau a unui blestem, se ascunde, de fapt, un mare magician al cuvîntului, un adevărat Poet.

Textele sale au aspirat argoul periferiei marilor centre industrializate și proletarizate, vorba de duh a omului de pe uliță sau din tîrg, zgura deșertului sufletesc, mărturisirea unui deținut din lagărele de „reeducare“, strigătul de revoltă sau disperare al veteranului de război, care a pierdut totul fără a cîștiga nimic.

De miracolul acestei poezii, născută din sarcasm, revoltă, dar și dintr-o mare dragoste pentru viață și pentru oameni de înțelegerea „fenomenului Vîsoțki“ încearcă să ne apropie poeta Passionaria Stoicescu și traducătorul Andrei Ivanov în cartea apărută în acest an la Editura Univers: Vladimir Visoțki, **Nerv.**

Volumul e, înainte de toate, un exercițiu de admirație a unui poet pentru un alt mare talent, dar și o orchestrație ingenioasă și trudnică de translație textuală și metatextuală a unui fenomen cultural-istoric, avînd un pronunțat specific național. Avem aici un model concentrat al experienței interculturale inedite, realizate cîndva de V. Nabokov, care a uluit publicul american dînd o traducere a lui „Evgheni Oneghin“ de A.S. Puşkin în patru volume: traducerea în engleză, textul original și două volume de comentarii, menite să înlesnească perceperea capodoperei unei alte literaturi.

Passionaria Stoicescu, „vioara întîi“ a tandemului de traducători, căreia îi datorăm tălmăcirile în limba română ale Bellei Ahmadulina și a lui Bulat Okudjava, a fost nevoită „să se adune“, din motive editoriale binecunoscute, în paginile unui mic volum, folosind criteriul unei selecții riguroase, să îmbine arta traducătorului cu instrumentele criticului și istoricului literar, să apeleze la puterea de sugestie a graficii, aparținînd talentatului pictor basarabean Constantin Dracsin.

Dar mai presus de orice, avem aici o izbîndă a limbii române, o demonstrație a capacității ei de a adopta și găzdui cu o căldură maternă poezia „neîmblînzitului“ bard rus, ivit la răscrucea drumurilor istoriei contemporane: „Eu m-am ivit pe lume din păcat — / din prima noapte-a nunții încordate. / Sînt Hamlet, violența am proscris / Coroana Danemarcei mi-a dat silă. / Da-n ochii alor mei eu am ucis / rivalii-acestui tron, fără de milă“ (**Hamlet al meu**)

Ivan EVSEEV

TEATRU

Eveniment la Teatrul Național

— **Domnule Dan Alecsandrescu, reveniți mereu, în ultima vreme, la Teatrul Național din Timișoara. Ce anume vă leagă de acest teatru sau poate, de acest oraș?**

— Nu numai de acest oraș, dar de întreagă această parte a țării, mă leagă momentul maturității mele profesionale care, poate spre deosebire de cel al altora, s-a produs la o vîrstă mai puțin înaintată. Cum este bine știut, am stat 15 ani la Arad, la Teatrul din Arad, și multe dintre realizările mele scenice au fost prezentate și la Timișoara. Acelea în care am izbutit, m-au impus în mintea și sufletul colectivului teatral timișorean, așa încît — m-am simțit întotdeauna foarte onorat de această împrejurare — am fost solicitat a veni, ca oaspete al Naționalului timișorean, nu doar în perioada mea arădeană, dar și după aceea, ca regizor al Teatrului Național din Tg. Mureș. Și apoi, mai există evenimente de excepție, care se întîmplă să ne lege foarte strîns de ceva sau de cineva.

— **Eu cred că pot bănui acest eveniment. Este vorba cumva despre cea de-a treia Ediție a Festivalului dramaturgiei românești actuale 1985, cînd ați obținut Marele premiu pentru spectacolul Amurgul burghez, pe textul lui Romulus Guga, montat la secția maghiară a Teatrului Național din Tîrgu Mureș?**

— Exact! Este una dintre amintirile cele mai prețioase care mă leagă de Timișoara. Acel spectacol, din foarte multe motive, eu îl consider ca o piatră de hotar în cariera mea regizorală. Seara de care amintiți, a fost una foarte emoționantă pentru mine: o sală întreagă, arhiplină, alcătuită din cunoscători, dar și necunoscători ai limbii maghiare, ovaționînd îndelung, nu voia să se despartă de teatru și de spectacol. Un spectacol nostru.

— **Pentru că sînteți un creator al cărui „material de lucru“ nu este numai ideea, ci mai ales omul, actorul capabil să o însușească pe scenă, pentru că sînteți un neobosit căutător de texte dramatice, nu cumva există și actori care vă „inspiră“ un spectacol?**

— Nu știu exact dacă sînt actori care să-mi „inspire“, așa cum spuneți, un spectacol. Există, însă, cu siguranță, unii pe care îi simt ca fiind deali pentru un rol. Vă mărturisesc că mă bucur de această întrebare, pentru că îmi îngăduie să ating un subiect fără să am obsesia răspunsului de circumstanță. Revin deci la Timișoara, mai exact la prima întrebare pe care mi-ați pus-o. M-am întors în această toamnă la teatrul timișorean și pentru actorii pe care îi are. Să mă explic. Dacă nu ar fi existat aici cei cinci actori ideali — din perspectiva mea — pentru spectacolul, în premieră pe țară, **Delict în Insula Caprelor** de Ugo Betti, sînt sigur că nu aș fi făcut niciodată această piesă. Am să merg cu sinceritatea chiar mai departe de acest punct, asumîndu-mi toate riscurile. Mai exact, riscul de a supăra actorii gălățeni. Cărora însă, la momentul cuvenit, le-am și comunicat această constatare, așa încît cred că îmi pot îngădui, cu conștiința împăcată, să o fac publică. Am început acolo, la Galați, să repet această atît de complexă piesă a lui Ugo Betti dar, dîndu-mi seama că nu există acolo putința unei acoperiri actoricești mulțumitoare, pentru mine, a rolurilor, am abondonat proiectul. Mă înșelasem. Se întîmplă. După o noapte de nesomn, într-o dimineață, am format la telefon numărul 134643, telefonul Teatrului Național Timișoara. Aici erau, poate fără să știe, Agata, Angelo, Silvia, Pia, personajele ideale pentru această piesă.

— **Nu-mi amintesc. Ne-ați trimis textul, l-am citit, am fost încîntați, ofereați teatrului și actorilor o mare șansă. Dar nu numai lor, ci și publicului timișorean Spectacolul a fost elaborat în două etape, ultima prea scurtă din perspectiva mea. Față de investiția de gînd și speranță pe care le-ați pus în această montare timișoreană, care credeți că a fost rezultatul?**

— Vă mulțumesc din nou și pentru această întrebare, pentru că răspunsul îmi îngăduie o mărturisire publică ce mă eliberează de unele, inconfortabile, tensiuni interioare. Deci, repet, țineam foarte mult la acest text, actorii timișoreni reprezentau distribuția ideală, erau și ei magnetizați de oferta piesei, lucraseră și singuri, totul mergea perfect. Devenisem sigur, obraznic de sigur, neartistic de sigur pe mine, pe actori, pe spectacol. Am făcut ceea ce nu mai făcusem de 11 ani — dacă nu mai bine! —: am asistat la premieră! Am fost sancționat dur, dar, trebuie să recunosc, pe drept. Publicul era glacial, actorii simțind răceala, au „plusat“ fără acoperire. Nu mi-am recunoscut spectacolul, înțelegeam motivația, dar nu am fost capabil să mă depășesc, așa cum ar fi fost firesc. În loc să plec tăcut din teatru, am mustrat actorii. Le mulțumesc public pentru puterea de stăpînire cu care au suportat intoleranța mea.

— **Vă împărtășesc punctul de vedere în ceea ce privește premiera, v-am adresat însă această întrebare nu numai, dar și pentru că am văzut toate reprezentațiile ulterioare premierei: cea de a patra ajunsese acolo unde cred că ar fi trebuit să se situeze premiera.**

— Posibil, eu nu am mai avut curajul să stau în sală. Am avut însă cîteva întîlniri „critice și creatoare“ cu actorii, care au înțeles perfect, ca niște artiști adevărați, ce s-au dovedit a fi, că orice creație este perfectibilă și că a refuza acest adevăr nu este nimic altceva decît însemnul mediocrității.

Mariana VOICU

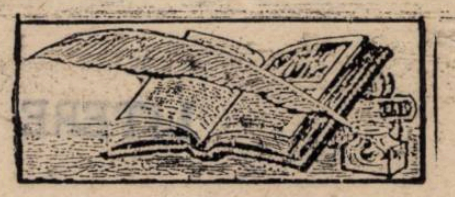

MIRCEA PORA

ALFABET

ADORM în bucătărie în această zi fierbinte. Mă gîndesc, plutind prin întuneric, că organismul produce, transformă, distruge, transportă. Înainte de a adormi de-a binelea văd moartea la picioare, mică, măruntă, deocamdată, ca un cățel cenușiu, ce nu știe cum ar face să poată sări pe masă, lîngă ochii mei...

BRUMA în grădină, acum, la răsăritul soarelui... Un roșu pal, un albastru ce parcă plutește pe deasupra, un mov născut din umbrele copacilor și răcoarea umedă a toamnei... Tac toți cîinii din vecini, sînt înțeleși sau, poate, i-au obosit peste măsură stelele nopții...

CRIMINALUL... poate fugi, chiar iutește pașii, dispare în niște ganguri, doar întunericul pe urmele lui... Ar avea un prieten, să-i mărturisească? ... Își schimbă hainele, se duce la gară și se urcă într-un tren. Parcă se simte, altfel, mai bine. Dar asta nu e decît o iluzie... Încet, încet, o roată, un mecanism complicat îi operează transformări în creier... imediat, sub oasele tari ale tîmplei, ale frunții... Ce se va întîmpla de acum înainte cu el?... Trenul merge, calm, nepăsător, se apropie noaptea... de-ar mai fi o stație, să coboare... După un ceas sau două chiar apare una... dar cum să mai miște, cum să mai facă un pas, cînd în creier, sub oasele frunții și tîmplei, transformările acelea ciudate, bizare, reîncep?...

DIRECȚIA, aceasta, pentru dumneavoastră, nu e bună... Sînteți prea eleganți, prea distinși, prea dintr-o altă lume... Faceți mai bine calea întoarsă, dar așteptați vîntul de după-amiază, să răscolească praful, să nu fiți văzuți... Nici pentru dumneavoastră direcția aceea nu e bună... n-o mai urmați... v-ar paște o mare primejdie pentru simplul motiv că nu reprezentați nimic... Așteptați mai bine noaptea, va veni atunci o ploaie și, protejați de picăturile ei, vă veți putea strecura spre pămînturile sfărîmicioase și seci de unde ați venit..

... Sau...

DE ce vine el?.. fiindcă așa dorește, fiindcă nimeni nu-l poate întoarce din drum, nu-l poate opri... Pînă cînd va veni?... pînă cînd fiii noștri vor răsări să ne vadă dintr-o noapte ciudată, tîrzie...

ELEONORA s-a-ntors dintr-o mare excursie... Deci asta a fost Europa... Îi joacă printre gene tablouri, peluze, automobile luxoase, un hol de hotel în care a stat cinci minute. Se așează obosită într-un fotoliu de paie. Moțăie cu gîndul la cele văzute. La un moment dat își lasă mîinile în jos. Flasc deschide palmele... „Muzeul acela... lacul... actrița de culoare... torturile din vitrine". Doi porumbei se rotesc de mult peste prunii din grădină, se rotesc și trimit ceva moale și cald în palmele visătoarei recent întoarse din turul Europei..

FĂCUȚI unul pentru altul... Citesc romane, adoră filmele sentimentale, iarna se culcă cu pantaloni de trening sub plapomele groase, au aceiași prieteni fazi de ani de zile, nu riscă nimic dacă e vorba de vreo „Răsturnare" se ascund sub pat sau fug la țară, dacă e nevoie să fie slugarnici își dobîndesc imediat vertebre de cauciuc, un apus frumos de soare îi adoarme, în fața unei poezii cască îndelung, lăsînd să li se vadă dinții galbeni și limba năclăită...

GHEAȚĂ peste tot... Nu poți să cînți la pian din cauza gheții, nu te poți întinde, căci cuverturile au devenit de gheață, nu poți deschide o ușă căci riști să cadă peste tine blocuri de gheață. Rămîi închis în casă și iei o carte cu file de gheață. Treptat faci patruzeci de grade. Încins, cu focul în tine, încerci să mai reduci ceva din ghețuri. Dar parcă la un moment dat obosești și, văzînd în fața ochilor un minunat pește de ape tropicale te lași istovit într-un fotoliu cu husă și arcuri de gheață..

HORIA nu ne va mai căuta niciodată. El e la fel de înalt, hainele îi stau la fel de bine, părul nu i-a mai crescut, ochii au același licăr ironic, detașat. El e de-acum un personaj al altor stări de lucruri. Cînd plouă se înalță pînă sus, la nori, cînd fulgeră e în apropierea arcurilor ce plesnesc, cînd se lasă noaptea plutește lin, prin scorburile cerului, cînd ninge se face sanie, sanie înaltă, ce-alunecă pe cele mai înalte piscuri... Soția știe că Horia nu va mai veni la ea, la copii, niciodată... De aceea a intrat în tratative cu un mic funcționar ce și-l va pune la căpătîi în fiecare seară să-i ardă ca o lumînare...

IANNIS, ce frumos e rîul pe care ne curg lucrurile... A dat iama dezastrul în noi... Curgerea lor e o eliberare, are ceva dintr-o sîrmă ghimpată pe care sute de dinți o prefac în sfoară zdrențuită... Curg lucrurile și vor rămîne camerele goale, mici, pustii... Dacă vor păsările să intre înăuntru n-au decît, dacă vor pisicile să se prăsească pe podele, cu atît mai bine...

JINDUIAM după un dram de talent literar, după o înțelegere în adîncime a lucrurilor, după cîteva clipe în care nimeni să nu mă mintă, să nu mă înșele, să nu mă înduce în eroare. Pînă acum n-am avut parte de nimic din cele ce atît de arzător mi le-am dorit. Dar timpul nu-i pierdut... Trebuie să stau la poartă și să aștept... Poate într-o noapte, poate într-o toamnă, poate-ntr-un amurg de iarnă voi auzi o nouă muzică în mine... Dacă nu-i nimic... voi închide ochii ca orice altul, căzut pe-un covor sau întins pe-un divan, cu o pernă ori o pătură sub căpătîi...

LILLE... rue de Lille... Mihaela stă sus la etaj și se uită lung pe rue de Lille... Norocul ei trece cînd și cînd pe strada ce seamănă cu o candelă, cu un rubin, cu ochiul unui cal bolnav...

MOBILE maro, negre, cenușii ca pămîntul, ca fularele ce se poartă în noiembrie la gît... Mobila pe care s-a murit, s-au consumat acte de amor, mobile printre care au alergat tineri, ce, mai apoi, albind la tîmple, s-au dus rînd pe rînd. Am să scot dormeza aceasta în piață, dulapul am să-l las la colț, lîngă chioșcul de înghețată, patul am să-l dau ierburilor sau muzicanților de local să-și pună pe el acordeoanele, oglinda, doar, am s-o țin pentru mine, să văd clipa cînd moartea, tiptil, pe la spate, va încerca să mă atingă cu degetele ei de cretă.

NORII vin și se lasă peste masa noastră de nuntă. Nu ne mai vedem nu mai putem comunica. Cînd norii dispar, ce imagini ciudate... Mireasa are-n loc de cap o pană uriașă de pe care curg dantele, mirele seamănă cu un crocodil, nasul mare cu un trandafir, mai mulți invitați cu niște păpuși, ce foarte de mult puteau fi văzute prin prăvăliile orientului... Așa cum stăteam, așteptam iarăși norii să vină... Dar în locul lor apare o pisică singuratică, omenește vorbitoare, ce ne spune doar atît... „Pe dumneavoastră. toți, cei ce vă aflați aici, v-a bătut Dumnezeu, definitiv"...

ODATĂ ajunsă acasă se așază în fotoliul moale și povestește despre cunoscuți... familia de turci a plecat pe jos, spre Istanbul, profesorul de fizică și-a mai adăugat la ochelari o dioptrie, medicul stomatolog montează proteze color, pictorul și-a redobîndit simțul nuanțelor, grădinarul nu mai poate ieși dintre maci și gladiole.

Badea Petre a reușit la medicină, prozatorul se cramponează de o construcție savantă, acrobatul și-a descoperit o tumoare la tălpi. La anul promite că va veni și bunicul... acum e însă ocupat, urmărînd cu binoclul zborul unei vrăbii pe care a crescut-o de pui. Bunica se uită la mine, își potrivește ochelarii, îmi oferă prăjituri și dulceață, mă învață un joc... pe urmă, ne prindem de mînă și din zori pînă în noapte ne plimbăm. Cînd ajungem în emisfera australă sîntem la începutul povestirii, cînd revenim la nord de Ecuator, Făt-Frumos, Cosînzeana și Smeul dorm sub un strat gros de trifoi și iasomie..

PRIMISE vestea că trebuia să se întoarcă repede, repede de tot... Fusese minunat tot ce văzuse... Komdivarul, Vondobona sau ce oraș o fi fost Templul Artei Diplomatice, Medicina, Tribunalul, piața Operei, mașinile ce mergeau doar cu o picătură de benzină, bătrînii îndrăgostiți de vrăbii. Sufletul său se-mbogățise, se simțea de-acum puternic, capabil să reia totul de la început... Trebuia chiar neîntîrziat s-o facă. Asta-i spuseseră și părinții în ultimul vis... **„Întoarce-te acasă... nu te mai gîndi la expoziția eșuată, la piesele furate sau distruse, la faptul că alții, mai puțin talentați ți-au luat-o pentru moment, înainte. Noi sîntem alături de tine, te vom ajuta, întoarce-te acum acasă și lucrează"**.... Ce frumoase și stranii fuseseră acele minute sau ceasuri cînd familia se reunise iarăși la un loc. Tata și mama în haine de mire și mireasă, aveau trupuri de copii, în timp ce figurile lor semănau cu cele din ultimul an al vieții... Erau atît de fericiți că s-au căsătorit. Iată-i primind felicitările, îmbrățișările, tortul de bezele cu decorații și inscripția „La Mulți Ani"... Și-ntr-un colț, el, fiul, născut deja bătrîn, neobservat de nimeni, urmărindu-i...

RESTITUTIO... Moș Ticu însetat de peisajele flamande, de burguri istovite de rătăciri cu toiagul prin pustiu, răsfoiește „Anatomia Melancoliei"... În ipostaza unui „Homo Faber Explodans", Baba Sida face clătite. Mînuiește cu subtilitate tigaia, comite piruete, rîde fericită în vîrtejul poalelor. Prînzim într-o armonie arcadiană sub umbrar. Degustăm cu moliciune bucatele, ne umectăm cu ape de Bodoc. Natura arde tropical. Spre ora trei, treptat ne învinge glasul melancolic al unui guguștiuc...

SONIA Ana Maria Adida își vinde tacîmurile de argint. Un faliment discret o împresoară. În timpurile de glorie ale bunicului ei, comandant al unui corp de prezentat onorul, au supat cu ele înalți demnitari... tocane munteneșți, sosuri de Normandia, gulașuri de Szeged, fazani înăbușiți... Mai tîrziu, în scurta epocă a tratatelor bilaterale de respect reciproc tatăl, prezentator la operetă, le-a amanetat datorită unor eșecuri la pocher și ruletă. Au fost ascunse ani de zile în clăi de fîn stive de lemne și iarna, sub troiene de zăpadă. Pe furiș au fost împrumutate amatorilor de sindrofii, dar mai ales, celor ce făceau parastase lărgite. Clipa lor de glorie supremă a fost la expoziția „San-Remo", cînd au concurat tacîmurile casei milaneze „Dolci-Graziani"... Acum, pe o pătură sînt expuse înaintea casei. Nu le păzește nimeni. Găini răgușite le tulbură liniștea cu ghearele și ciocul. Trecătorii se perindă, se opresc o clipă, ating cuțitele, dar, mai ales lingurițele mignon pentru tort și cassată. Mătușa a pertractat îndelung cu un funcționar de la poștă ce și-a cheltuit, în ultima instanță banii, cu închiderea unui orificiu apărut în plămînul stîng. Peste cîteva zile le va da unui cioban. Omului, coborît cu turmele din munți, i-au plăcut „a prima vista"... Le va duce sus, la stînă, să țină companie pianului, cu coadă, negru, ca un corb..

TEODORA... din orice parte ai fi venit te împiedici în privirile ei. Aplecată deasupra ferestrei, aparent imobilă, ca un orologiu medieval, cu părul filfîind în vîntul uscat... În picioare, șosete, din care se înalță ca niște lujere pulpele subțiri, pe degete inele, în față dinți de aur, cu ei zdrobind buzele unui pedagog costeliv.. Primăvara așteaptă reîntoarcerea păsărilor călătoare, vara se duce la rîu, face baie, clădește în nisip admiră saltul peștilor în apă, petrece cu privirea, peste miriști, trenul... uneori seara, valsează prin aria de treier urmărind jocul razelor de lună pe tractor și batoză... În după amiezile de toamnă se urcă în pod și, întinsă pe plapome și pleduri răsfoiește cărți și reviste. Umezeala ploilor îi pătrunde adînc în omoplați, femure și stern...

UN om frumos, înalt, cu o bună situație materială. Acum se plimbă liniștit pe la marginea orașului, s-apleacă după flori, fumează... Un om urît, mărunt, cu foarte puțini bani în buzunare. Acum stă în ploaie la un colț de stradă, mănîncă un biscuit, nu se gîndește la nimic... Un om indistinct, nici scund nici înalt, cînd cu bani, cînd fără... Acum visează cum să treacă dincolo de munți, de orizont, pentru a scăpa de plictiseli, de tratamente, de cei mai buni prieteni, de aniversări, de anotimpuri..

VIAȚA prinde aripi și ca un porumbel se-nalță peste dealuri... Din cînd în cînd țipete, din cînd în cînd lumini, pe urmă, nimic, nici un zvon, doar întunerec...

ZĂPADA s-așterne în curte... Haideți, să ne tăvălim prin ea... De va fi noroi, mîine, haideți să ne tăvălim prin el... Să facem orice, numai... dar uite că nu mai găsesc continuarea...

RĂSCRUCILE ÎNSÎNGERATE literatura și politica

(urmare din pag. 9)

orienta nici măcar spre Iakovlev, ci spre o soluție care îl va condamna la provincialism. Va fi un fel de spiritualism, care era de o mare originalitate în anii '30, dar care, în momentul de față este o pagină terminată.

— Crezi ?

— Absolut. E o pagină încheiată a destinului cultural european. Nici un tînăr italian nu se va duce să-și piardă mai mult timp decît orele pregătirii unei lucrări de seminar studiindu-l pe Evola.

— Aici ar putea începe o discuție foarte lungă și, presimt, nu lipsită de tensiuni. Să ne întoarcem însă la intelectualii din Est, în comparație cu ai noștri. Cum s-au situat intelectualii scriitori în mișcarea de dizidență sau rezistență față de regimul totalitar ?

— Iar aș vorbi despre o lectură — nu obligatorie, termenul e dictatorial —, dar hai să-i spunem sugerată : o carte fundamentală pentru problema în cauză : **Gîndirea captivă** a lui Czeslaw Milosz. Acolo e trasată o întreagă tipologie a formelor de complicitate cu puterea. În toate țările a existat așa ceva : o formă mentală a duplicității, corupție ideologică. Intelectualii, specializați în raționalizări au știut pretutindeni să-și sublimeze capotarea : de la Leonid Leonov la, să zicem, Sadoveanu, de la Aczel Tamás la cine vrei tu. A existat, pe de-o parte, îmbătarea cu ideologie și, pe de alta, simularea ei. Dar după '56, în toate aceste țări și după '65, în România, apar formele de post-somnambulism. Dacă te-ai născut somnambul, nu ai pur și simplu ce să faci. Asta poate fi înțeles. Dar cînd simulezi somnambulismul și perseverezi în el, cădem în lucruri foarte complicate. Dorin Tudoran are un eseu necruțător despre condiția intelectualului român. El sună ca un fel de trîmbiță a Ierihonului. Dar zidul complicității trebuie spart cu violență, nu murmurat în sotto voce. Eu cred că atunci cînd vorbim despre condiția scriitorului român, trebuie să o facem în alte coordonate decît cele stabilite pentru restul Estului.

— De ce ?

— Pentru că situația României e foarte diferită, poate cu excepția Albaniei. Deși chiar în ce privește Albania, lucrurile sînt mai nuanțate, fie și dacă ne referim la relația de prietenie dintre Enver Hodja și Ismail Kadare. Ceea ce nu putea fi cazul lui Ceaușescu, care, oricum, a dovedit un gust estetic mult mai slab. În rest, în celelalte țări, s-a produs fenomenul de-stalinizării. al trezirii mentale a inteligheției din utopia comunistă. De la Rusia Ahmatovei, a lui Tvetaeva, Brodsky, Pasternak, Axionov, la Potonia lui Zagaewsky, povestea asta s-a repercutat la nivelul lirismului, al structurilor prozei etc. În timp ce în România nu s-a produs o reală destalinizare. Fapt la care se mai adăuga și o formidabilă capacitate de travesti istoric a comunismului român. El devine din cel mai nonnațional comunism din Estul Europei, cel mai naționalist. Aici e un paradox formidabil. Sub Ceaușescu, coarda națională a înăbușit-o deseori pe cea intelectuală. Aceasta poate fi una din cauzele somnambulismului scriitorului român : absența unei culturi a ideilor politice, absența unei formații autentice de intelectual. Din întîlnirea politicului cu literatura ies acele „răscruci înșingerate" despre care vorbea criticul american Lionel Trilling. În fond, e vorba acum să dăm un verdict asupra scriitorului român. Avem oare dreptul, generația noastră ? Și dacă da, cît de subiectiv va fi el, pentru că noi sîntem cu toții, mai mult sau mai puțin, implicați în proces. Nimeni nu e deasupra. Dar dacă ar fi să-mi imaginez observatorul supra-partizan al secolului XXI, complet eliberat de prejudecăți, cred că dificultățile morale ale scriitorului român (ca să folosesc un eufemism) nu pot fi separate de extraordinarul machiavelism și cinism al puterii politice. Scriitorul român a fost atras într-o capcană. Chiar și intelectualul român. Chiar și scriitorul român de factură intelectuală, camilpetrescian, să-i spunem. Ei bine, chiar și acest scriitor a avut sentimentul că într-o relație de mutuală ignorare cu o putere interesată în recunoașterea surselor primare ale spiritului național poate să-și păstreze autonomia intelectuală. Or, aici a fost vorba de o iluzie extrem de costisitoare. Nu se poate ca într-un climat de o falsitate absolută, cum a fost climatul cultural al ceaușismului să apară valori ale adevărului. Nu se poate să produci adevăr trăind în minciună. Afirmația lui Havel sună moralist : „a trăi în adevăr". Sau a lui Soljenițîn, care a spus înaintea lui Havel : „spune adevărul". În momentul în care spui adevărul, dai o lovitură mortală sistemului. „Nu spuneți minciuni, atît măcar", îi se adresa Soljenițîn colegilor săi în scrisoarea de la Congresul scriitorilor. „Și cînd vă așezați la masa voastră de scris, atîta întrebați-vă : ceea ce voi scrie, este adevărat ?" Ei bine, în condițiile în care sentimentul era că participi la această simfonie etnică și că ea riscă să eșueze dacă tu nu vei cînta la instrumentul care ți-a fost acordat, în aceste condiții, discuția despre adevăr se blochează. Era, în fond, sentimentul unei profunde insularități, al unei lipse de intuiții a destinului european.

— Crezi că formele de opoziție, de rezistență și dizidență intelectuală au fost mai tranșante în celelalte țări decît în România ? De ce ?

— Sigur că da. Pentru că în toate celelalte țări departajările erau mult mai clare. Asta și pentru că riscul presupus de rezistență era de cu totul altă natură decît în România, unde puterea era irațională și imprevizibilă în reacții. Riscul era, deci altul, inclusiv în Cehoslovacia huszakizată, biafrizată, devenită „o Biafră a spiritului", cum o numea Aragon în prefața la **Gluma** lui Kundera. Să fi venit el în România, să vadă Biafra spiritului ! Deci chiar și în această Cehoslovacie tot mai era o rațiune de a nu te speria că vei fi asasinat dacă vei spune că regele, sistemul e gol. Deci la noi riscul era mult mai mare. Și totuși, Goma, Mihai Botez, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, Dan Petrescu sînt nume ale unor rezistenți autentici. După cum, cred că rezistența prin cultură era o formă de opoziție care merită subliniată. Nu e un clișeu. Nu e o formă de auto-justificare pentru majoritatea intelectualilor români. Cum nici pentru mine personal nu e. Mi se pare însă că a ține cronică literară onestă timp de 30 de ani, așa cum a făcut Nicolae Manolescu și care a apărat cu o pasiune de doctor igienist o cultură de impostură, într-o țară în care impostura e ridicată la nivel de principiu constituțional, e de același rang onto-politic, cu ceea ce se cheamă rezistență. Cazul lui nu e singular. Nu îmi propun aici să fac ierarhii, dar mă gîndesc pur și simplu la o pleiadă de critici care nu au abdicat : Gabriel Dimisianu, Cornel Ungureanu, Alexandru Cistelecan și majoritatea celor din generația '80. Toți au păstrat autonomia esteticului, care, în condițiile unei dictaturi de tip ceaușist, reprezintă, o formă de rezistență. Problema dizidenței e în primul rînd o problemă de context. Ești dizident în raport cu ce ? Și care sînt riscurile ? Havel vorbește, în **Puterea celor fără de putere**, despre un număr de criterii. Și unul dintre acestea e vizibilitatea sau protejabilitatea dizidentului. Cum, adică, îl poate apăra Occidentul ? Ce putea face Occidentul pentru Gabriel Andreescu ? Ziaristul care venise să-i ia un interviu în primăvara lui '89 a fost lăsat să ajungă la el, dar după ce au făcut tot interviul, la ieșirea din casă, a fost acostat de securitate, i-au fost confiscate benzile și a fost somat să părăsească imediat țara. Întîmplător, îl cunosc pe ziaristul respectiv. El s-a tot întrebat ce nebunie trebuia să domnească în România, pentru a nu fi împiedicat să ajungi la un dizident. El ținea perfect minte ce a vorbit cu Gabriel, plus că toată întîmplarea îi oferea pe tavă o bombă publicistică. Dar după aceea ce putea face el concret pentru Gabriel ? Să protesteze. Să strîngă semnături. Era maximumul.

— Dar acum, ce se întîmplă acum, de doi ani și ceva încoace, cu intelectualul român ?

— În primul rînd s-a produs un fenomen extrem de important : o deplasare a centrului de greutate al inteligheției române. Dinspre centru-dreapta spre un centru-liberal. Nu spre centru-stînga, pentru că nu e asta. Mă refer aici la sensul tradițional al dreptei în Balcani. Ea poartă cu sine o serie de tare, care îi umplu de repulsie pe toți intelectualii de centru. Mai ales extrema dreaptă. Deci e vorba de a construi, așa cum spunea Manolescu, un centru viabil în România. După atîtea extremisme de care România nu a fost scutită, încă din interbelic. După atîta violență. Pentru că, fie că vrem să recunoaștem, fie că nu, unul din miturile care au funcționat foarte mult timp, nu mai funcționează. Ideea că noi toți sîntem pașnici, caracteristica principală a spiritului românesc fiind blîndețea. Chestia asta cu blîndețea sună foarte bine, dar s-a văzut în ultimii doi ani că nu această blîndețe ne caracterizează, nici la nivel verbal, nici la cel al reacțiilor stradale. Deci în această deplasare spre centru, spre europenizare văd o dorință febrilă și irepresibilă a intelectualului român de părăsire a unui spirit de contemplare a propriului buric. Din acest punct de vedere, nombrilismul care a dominat cultura politică română interbelică nu-și mai are partizani în direcția principală a culturii române. Nu au decît să se nombrilizeze ad infinitum Vadim Tudor și compania. Cei care vor rămîne în istoria culturii române, nu într-o simplă notă de subsol, ci în direcția ei principală, nu sînt împotriva Europei, ci în favoarea ei.

17 aprilie 1992

Marius Morariu

(spre asumare)

între mine și realitate
tăișul colii de hîrtie
iată de ce poemul
absolvă de amînare și fugă
în fiecare vers picurînd
sîngele nelumitelor umbre
vinovat fiind de cuvintele
ce încă în morminte zac

(în contracurent)

de-atîtea poeme transcrise
mari păsări negre
mi-au înlocuit pleoapele
astfel că tot ce se lasă văzut
îmi dezvăluie fața sumbră
iar umbra cînd vă împresoară
nu-s nori și nici asfințit
ci filfiitul aripilor lor
undeva în afara limbajului
deloc inocent însă

(clivare)

mi-e tot mai frig
deși convențiile umplu
spațiul dintre umbră și trup
umbra mereu mai aderentă
zidurilor copacilor malurilor
trupul mereu nepregătit
eu aproape uitîndu-mă

(alibi)

dacă ar fi să devin
personajul poemului
ar fi ca o frecere
prin ochiul schimnicului
în dimineața revelației sale
lumină de necuprins
istorisindu-se

* * *

Textele din paginile 8-9 fac parte din comunicările unora dintre participanții la simpozionul „Intelectualii și schimbările sociale din Europa Centrală și Răsăriteană", organizat în primăvara acestui an de către Universitatea Rutgers, New Jersey și revista „Partisan Review". Fragmentele au fost traduse din numărul special, din octombrie 1992, al revistei citate, de către Oana DANCIU și Laura DRĂGAN.

LA CENTRUL CULTURAL ROMÂN DIN VENEȚIA

Călin Beloescu
CLAROBSCURUL MEMORIEI

În raportul subiectiv cu timpul, trecutul ne apare dacă nu întotdeauna mai fericit, în orice caz de o coerență la care prezentul aspiră parcă fără șanse... În genere prezentul, prezentul artelor, de pildă este gelos pe gloria unei anume coerențe a trecutului artelor pe care o conferă acestuia reculul, pierderea din vedere a detaliilor, efectul de aură al evenimentului pur... Prezentul ne apare prin această comparație de care sîntem mereu ispitiți, dezarticulat și incoerent. Seducător, pentru că imprevizibil. Nu ne rămîne decît să ni-l imaginăm privit din viitor pentru a avea o mai senină înțelegere a lui... Gradul de coerență al trecutului se împărtășește din însăși depărtarea acestui trecut. Toate „copilăriile" sînt coerențele maxime ale tuturor biografiilor și evenimentelor. Tradusă în artă, această coerență pare să fie ocrotită de complicitatea dintre cum și ce. Cu alte cuvinte, resimțim imemorialul ca fiind trecutul de maximă coerență, fenomenul originar, în care „altfel" și „altcineva" sînt nediferențiate și transparente... Wölffin observa — la capătul analizei celor cinci cupluri categoriale ale vizualității Renașterii și Barocului — că noi nu vedem doar altfel, ci și mereu altceva.

În istorie, ele au „viteze", mobilități diferite... „Altfel" e mai alert decît „altceva". În arta modernă, liberul arbitru al creativității își rezervă dreptul de a disocia capricios pe „altfel" de „altceva". Formele devin astfel propriile lor conținuturi. Conținuturile nu mai dictează nimic formelor, în afară de pura lor existență. În arta modernă, „altfel", „altceva" sînt două forțe angajate într-o expansiune centrifugală față de un centru mobil al eului, el însuși în căutarea propriei sale identități. Trecutul încetează să fie o categorie temporală. El e un spațiu de evenimente pe care artistul modern îl vizitează ca pe un prezent continuu, operînd adeseori chirurgical pe corpul său.

Este ceea ce face Călin Beloescu, unul din liderii generației lui în România. Pictura, actul în sine, este în atelierul artistului român un act de chirurgie și un exercițiu al memoriei. El operează pe trecut, cu trecutul, ca și cum ar fi anatomia unui peisaj, chipul unei întîmplări, materia primă a imaginarului. Încă de la debut, pictura sa exteriorizează acest plonjon în universul memoriei. „Neuitare" a evenimentelor personale, efort de recuperare, de restitutio a trecutului și de captare a coerenței copilăriei, eufemizare a paradisului privat. În catalogul debutului său din 1978, îl prefațam cu observația că poetica memoriei țintea „recuperarea arheologică a adolescenței"... „Cred — îi spuneam — că nu se poate povesti decît o biografie comună a artistului cu privitorul operei lui și ne regăseam împreună în gîndul lui Proust că „cea mai bună parte a memoriei este în afară de noi". Stilistic, pictura lui debuta cu ecouri din Mark Rothko și Jasper Johns... Un matierism vibrant și amplu, într-o paletă de pămînturi fanate. Își păstrează apoi intact acest interes pentru trecut, atunci cînd încearcă, prin anii 83-87, să „cerceteze" — pictural și aproape sistematic — trecutul unui topos, dedicînd un amplu ciclu de pictură „Casei" — casa copilăriei lui —, într-un gest de rebeliune metodică în contra decrepitudinii și morții. Un ciclu cu simbolism de extracție bachelardiană, o picturalitate în care pelicule translucide de brunuri se voiau și păreau ecranele diafane ale memoriei... O memorie care își amintește — în ritualul exorcist al picturii — de uitarea care o pîndește...

În fine, azi, într-un al treilea stadiu al atelierului și discursului său plastic databil în jurul lui 1987, C.B. „actualizează" nu doar substanța biografiei sale, momente și toposuri, ci însuși limbajul pictural al unui trecut, prezent în sincronismul fluid al istoriei artei. Printr-un exercițiu preliminar el privește în imediat spre a obține — prin ricochet — o amintire a unui loc, a unui eveniment. În paginile unei reviste de mare tiraj, un peisaj, un interior de apartament, poate un nud resuscită artistului imagini ale trecutului... Colează în fotomontaje pe laturile unor cuburi toate aceste fragmente de realitate care amorsează amintirea unui altceva. E o operație doar mai geometrică decît e ritualul japonez evocat de Proust al bucăților de hîrtie înmuiate în ceașca de ceai, balet al fanteziei analogice, în care orientalul își exersează organul amintirii... Operația ulterioară a artistului — transpunerea acestor fragmente în pictură — e tot chirurgicală... Întreaga suprafață a pînzei e traversată de planuri discontinui în suprafața și în adîncimile ei. Un bisturiu exact decupează în angularități nervoase fragmente de realitate și reverie care se caută în pagina pînzelor într-o devălmășie savantă dintre „altfel" și „altceva", dintre clar și obscur, dintre real și abstract, dintre corporal și eteric. O polifonie perspectivală discontinuă — vederi plonjante, monoculare, cubiste, sau aplats-uri de culoare, în care se asamblează după legile visului discontinuitatea amintirii visului și aceea a percepției realului. Pictura lui restituie condiția „pietonului" care își suprimă priza la real sub apăsarea unui gînd mai tare decît percepția lumii din jur...

Reflexul pictural al acestei „alternanțe" îl sugerează discontinuitatea ecourilor și citatelor de cubism, realism magic, postmodernism, dizolvate în amintirea unui tenebrozism mitteleuropean, pentru care strămoșii totemici ai acestei picturi sînt Caravaggio și Parmigianino. Oglinda convexă a „reprezentării" realului e spartă și fiecare fragment captează aleatoriu alt detaliu al realului. E un puzzle care-și caută vecinătatea logică a unui continuum scurtcircuitat. Percepția pictată a unui colț de stradă, a unui ungher de interior populat de obiecte și nuduri reificate, aiurarea vegetală a unei grădini, „după amiezele" unei așezări sînt descompuse și amalgamate de o „tehnică" a visării lor. Un nomandism al realului captat în cioburile unei reflectări dramatizate de anamorfoze și clarobscur, o dezintegrare articulată de inteligența compozițiilor, ca un vis al fizicienilor despre fuziunea controlată. Pictura lui îmi amintește jocuri de geomanție, chemate să deducă din reliefuri geologice destinul unei colectivități, al unui loc, al unui individ. Pictura lui Călin Beloescu îngăduie o speculație de mantică; e un speculum al locului, în care pictorul își amintește că la Timișoara, în decembrie 1989, oglinzile istoriei s-au spart în așchiile unei realități care își caută integritatea. Pictura sa operează asupra memoriei, cu memoria, tintind simultan memoria picturii și memoria spațiului social, ca o explorare a biografiei personale.

Inaparența de-dramatizează amintirea prin distanță și metodă. Îmi declara fericit că are în față următoarele 40 de pînze... În fond, însă, pictează drama însăși ascunsă a discontinuității intelectului, percepției și visului. În vechi cărți de înțelepciune ale lumii, discontinuitatea mentală este echivalată cu o crimă pe care omul o comite cu sine și toate tehnicile de meditație psihomatice încep cu suprimarea ei. Clarobscurul este discontinuitatea manicheică supremă. În căușul acestui antagonism al luminii și întunericului se petrece dansul morții principiilor continuității, a anatomiilor întregului. În atelierele caravaggești, „prevăzute cu savante lucarne și ecleraje oblice, erau aduse cadavre din care memoria pictorului recompunea pe pînze răstigniri și coborîri de pe cruce. Clarobscurul memoriei e placenta viziunii care e consubstanțială amintirii sacrificiului.

Coriolan BABEȚI

PLASTICĂ

Însemnări pentru o nostalgie — Bucovina, 1918-1992

Purtînd acest titlu foarte personal, s-a deschis la Galeria Helios o expoziție de artă, documente, fotografii aflată deja la a doua ediție. Inițiatorul și organizatorul ei este pictorul Constantin Flondor care practică, cu blîndețe și tenacitate, un militantism cultural, cu scopul de a menține treaz în conștiința publică situația Bucovinei. Pentru aceasta sînt culese și expuse din diferite colecții particulare și arhive personale de familie fotografii de o certă valoare, documente și litografii din secolul al XIX-lea ale orașului Cernăuți. Imaginea acestui oraș al copilăriei unor oameni, care apoi au fost nevoiți să-l părăsească pentru totdeauna, e urmărită obsesiv, alcătuită din fragmente — cioburi de memorie subiectivă, recompuse „à la recherche du temps perdu".

Dar specificul acestui spațiu privilegiat al memoriei este definit prin cîteva contribuții artistice de marcă. Punctate doar, ca într-un eseu (posibile dezvoltări expoziționale viitoare) participarea unor astfel de artiști sporește interesul pentru zona spirituală.

Ca o ofrandă adusă pămîntului Bucovinei se află movila de făină a lui Constantin Flondor, iradiind lumină, pusă în relație de clar-obscur cu pînza întunecată ce reprezintă mîinile ferind lumina plăpîndă a unei lumînări. Amintirea reliefului blînd al acelui ținut alternează cu amintiri suave legate de casa copilăriei. Privirea întoarsă în timp filtrează lumina lumii prin fereastră — evocarea spațiului fericit dinlăuntru, dar și deschiderea spre exterior. Întărind această idee de spiritualitate în dreapta credință se află și imaginile de țărani, ca niște coloane ale răbdării, — pictate de Paul Gherasim, în timp ce scenele populare și portretele lui Ilie Boca trimit la verva narativă a picturii țărănești. Umile ofrande, lumînări cheamă spre reculegere și în pictura lui Mircea Spătaru, pe cînd semnul crucii, adaptat unei forme organice de Mihai Buculei și „Pasărea" lui Vasile Gorduz recreează cu austeritate un spațiu ortodox.

Marin Gherasim evocă în pictura sa moștenirea culturală bizantină transmisă culturii românești printr-o veche tradiție și regăsită în seria monumentelor din timpul lui Ștefan. Oferind soluții individuale crizei politice, Suzana Fântânariu optează pentru „mumificare", un fel de înveliș protector „ambalînd" sufletele. Raportîndu-se la acest spațiu spiritual și cultural în mod personal, căutînd în amintiri interioare sau în peisaje exterioare, Leon Vreme și Constantin Catargiu, Ion Mihăescu și Delia Dumitrașcu, Virginia Baz Baroiu și Zofia Krzyzanowska se definesc în raport cu intensitatea trăirii interioare, conturînd în același timp tot atîtea posibile universuri artistice, marcate în intimitatea lor de spațiul bucovinean.

Captivantă această expoziție neobișnuită, menită să trezească interesul pentru un spațiu de care sîntem frustrați și care îl atrage și îl cîștigă pe vizitator în mod treptat, introducîndu-l mai întîi în lumea subiectivă a amintirilor, umbre ale unor realități de mult apuse, apoi în lumea personală a creației. Această acțiune recuperatoare militează, pentru eliberarea din starea de „mancurți" a unui popor mințit, care a asistat neputincios la falsificarea propriei istorii și care nici astăzi nu are puterea să reacționeze din pricina unei fatale amnezii. Memoria afectivă, timp trecut, timp trăit par a fi singurele repere ale expoziției, dacă textul tipărit în catalog n-ar fi acela proclamat și adoptat în noiembrie 1918, la unirea Bucovinei cu România.

Ileana PINTILIE

CAPCANELE UITĂRII

ru Menuhin, frumusețea muzicii parțial în situarea acesteia la punct aflat la egală distanță înalitate și abstracție. Cred că încreație componistico-interpretatiui **JOHN LENNON** este subscriestei păreri emisă de același remuzician care, în plină perioaînflorire a grupului BEATLES, sfia să declare : „Muzica acestei marchează revoluționarea înui limbaj sonor al secolului XX". nesc să afirm că Lennon — de cărei dispariție se împlinesc 12 - se face direct răspunzător de ă cotitură istorică căci, dincolo de ca sa activitate de creator-viziol unei muzici noi, el ne-a oferit, eră bucuria pură a existenței înume zbuciumată, în care cîntece aduc un licăr de speranță. Reați **„Imagine"**, **„Give Peace a e"**, sau inegalabila **„Mother"** și egăsi latura distinctă a pieselor nnon : fondul lor de bucurie insperanța, duioșia, cu alte cuvinsolut toate ingredientele existenaastre spirituale, „spuse" într-un elevat și debordînd de sinceritate. lesne pentru cine se apleacă atent a creației lui Lennon că aceasta-i lipsită de ipocrizie, de acea falsă pudoare, de convenționalismul ce făcea casă bună cu „creația" multor pretinși artiști trecuți în binemeritata uitare. Ce este demn de relevat e faptul că prospețimea cîntecelor lui Lennon din perioada Beatles și post-Beatles nu face decît să confirme faptul că artistul își datorează durabilitatea acelei consecvențe în plan creator, pe care însă n-o găsim în viața personală, plină de neliniști, de zbucium dureros, dar omenesc. I se poate reproșa lui John acea inconsecvență în raporturile cu colegii de grup. S-a scris mult despre neînțelegerile lui cu Paul McCartney, dar faptul e dezmințit chiar de Lennon, care făcea presei următoarea declarație : „Discuțiile mele pe teme muzicale, controversele au existat și există. Nu e mai puțin adevărat însă faptul că rivalitatea prietenească, discuțiile în contradictoriu cu Paul au adus mereu lucruri noi și au împins grupul înainte". Productivitatea imagistică uimitoare a artistului, spontaneitatea și prospețimea, intensitatea trăirilor — iată doar cîteva din caratele marelui artist.

Petru UMANSCHI

ei și sentimente în traducere muzicală

a mai clară, marelui public, este citatea muzicii de a traduce emoi sentimente. Cît privește ideile, lema ia aspectul unei cetăți inexabile. Or, asaltul cuceritor este tocefortul de autodepășire : abia dincoe zidurile fortăreței ne putem da a de imensitatea teritoriului cuceOricum, omul neavizat greșește puțin ignorînd, decît negînd. Spre ebire de acea categorie de esteți rafinați care îi refuză muzicii oriretenție de a transmite idei și mente, contaminarea de freamăvieții fiind decretată ca o expresie ulgarității. Ne amintim de eroul anului „Doctor Faustus" al lui Tho- Mann, care pactizează cu diavopentru a-și scuti creația muzicală vreo adiere umană. Se pare că înul teoretic și aplicativ care a bînarta sunetelor în secolul nostru restrîns cercul adepților pe o insua disperării, departe de oceanele e.

ică muzica a influențat soarta speomenește în ascensiunea ei pe trepsuperioare ale existenței, aceasta se oprește extraordinarei puteri de pecare în zonele afective și intelectuale. tajul celor două categorii psihice e de mecanismul, insuficient eluci- al interacțiunii dintre muzică și ta noastră. O muzică pur cerebrae sterilă, iar una pur sentimentală. ilă. Există idei care străbat muzica cea mai crasă platitudine, imputată autorilor ei. Marile idei, devenipe calea sunetelor teme de meditaconstituie forța creatorilor autén-

Se poate vorbi de un limbaj muzical optimal în redarea ideilor ? Oricît de deficitar ar înclina balanța pentru o serie de modalități de compoziție, acestea au justificarea lor istorică, căreia specialiștii îi acordă mai multă sau mai puțină relevanță. Trebuie însă să recunoastem că marile idei au preferat mijloace de exprimare coerente, clare și vii. S-ar mai putea adăuga chiar corelația între grandoarea ideii și tiparul în care aceasta se lăsa turnată. Nu întîmplător vigoarea și ordinea îndelung pregătite dau muzicii clasice privilegii de necontestat.

Bineînțeles, creatorul nu este sclavul formei sau al exprimării sclerozate. Incorsetarea unui sistem muzical poate deveni o senzație cu adevărat supărătoare pentru un compozitor, dar numai atunci cînd substanța abundă realmente și, nemaiputînd fi zăgăzuită, prisosește tiparului în care se toarnă. A fost cazul lui Beethoven. Spargerea formei, adaptarea unor anume căi de exprimare, fără acoperire în substanță de cea mai bună calitate, este frauduloasă și această practică a lăsat multe datorii artistice neonorate.

Marile idei mai pretind undelor muzicale purtătoare robustețe, fluență, spațialitate : ele nu se pot prezenta schimonosite în traducere muzicală Temele majore care se înscriu între extremitățile vieții, cer adesea haine de sărbătoare. Și dacă timpul meditației sau al acțiunii vine să ne cerce, găsim în muzică traducătoare de gînduri cel mai mare aliat.

Ovidiu MANOLE

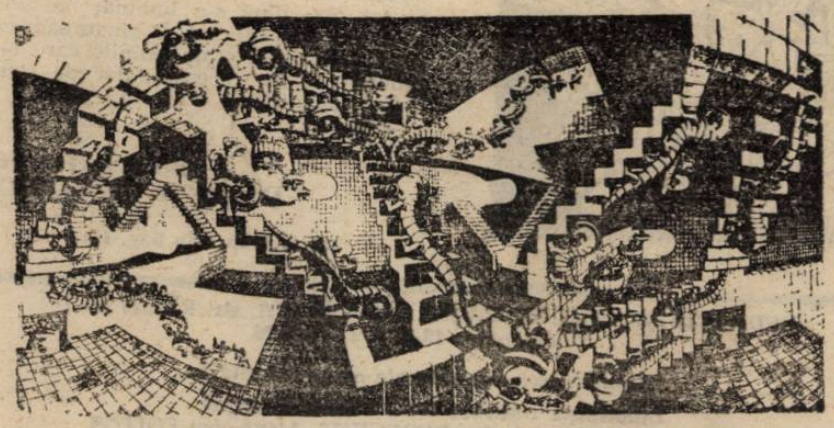

TRIUMFUL LUI CAIN (II)

Dacă majoritatea filmelor de succes din ultimii doi ani se bazează pe un dozaj savant de erotism tulbure și violență molipsitoare, marii regizori reușesc, fără a ignora cu totul rețeta, să rupă ritmul monotoniei generale, insistînd cu umor și detașare ironică asupra unuia din cele două ingrediente. Atît pervertirea sexualității, cît și încoronarea agresivității se văd transfigurate și apoi anihilate prin trecerea lor subtilă în teritoriul fantasticului oniric (David Lynch — **Twin Peaks**, versiunea scurtă, Cannes 1992), al psihologiei abisale (Roman Polanski — **Bitter Moon**, 1992) ori sarcasmului mușcător (Robert Altman — **The Player**, Cannes 1992).

În mod surprinzător, satira lui Altman — în care șaizeci și cinci de staruri fac figurație inteligentă în semn de protest împotriva marilor studiouri de filmare americane — are un uriaș ecou chiar în rîndul producătorilor de la Holywood. „Le place — jubilează regizorul — pentru că filmul se referă la subiectul lor favorit, anume ei-înșiși, în orice ipostază, fie ea și degradantă". Veșnicul răzvrătit — realizator al unor capodopere iconoclaste precum **M.A.S.H.** (1970) — își învinge încă o dată „dușmanii" cu propriile lor arme. Rețeta filmului de succes, comunicată de personajul principal — un înalt responsabil de studio plătit să descopere sau să îngroape talente —, e aplicată în răspăr de Altman însuși. **Jucătorul** exploatează cu brio toate „elementele de marketing ale Hollywood-ului" citate de cinicul Griffin : sex, violență, umor, suspense, speranță, emoție și, mai cu seamă, un indispensabil happy-end. Ridiculizînd maniera de exprimare a scenariștilor — „Vă propun un amestec de cutare și cutare film, dar mai degrabă „thriller" cu o latură sexy în genul Julia Roberts" — Altman recunoaște cu amărăciune că el însuși se vede adesea silit să-și prezinte astfel producătorilor proiectele. Deveniți simple marionete în slujba japonezilor ori a corporațiilor gigantice, ei — producătorii — sînt principalii răspunzători pentru faptul că publicul „e interesat astăzi mai degrabă să afle suma cu care s-a depășit bugetul filmului decît numele regizorului". O stare de spirit „tipic americană", constînd dintr-un dozaj pervers-rafinat de politică și publicitate.

Ecranizînd best-seller-ul **Luni de fiere** al lui Pascal Bruckner, Roman Polanski cîștigă — cu alte mijloace decît Robert Altman — același pariu curajos împotriva atotputernicei industrii cinematografice americane. Cutremurat de „platitudinea și imbecilitatea" unor superproducții precum **Batman** ori **Arma fatală**, regizorul se mîndrește cu performanța rarisimă de a fi realizat astăzi, cu un buget modest, „un film internațional pentru adulți" în versiune pur europeană. Un cuplu decis să sfideze orice tabu-uri în numele unei frenezii sexuale ce se preschimbă treptat în relație sado-masochistă. Tema — de fierbinte actualitate în contextul încoronării spiritului lui Cain prin intermediul sexy-thriller-ului — e tratată de Polanski la modul fin parodic : nu mult-prizatul ciné-verité, ci, dimpotrivă, o artă „mincinoasă" care demitizează, grație unor clișee abil exploatate, o „situație-limită" în egală măsură înspăimîntătoare și fascinantă. Profitînd de lungile seri plicticoase ale unei croaziere în Marea Adriatică, un paraplegic bine îmbibat de whisky își insinuează obstinat cruda, perversa, epuizanta și totuși delicioasa poveste de amor în urechea inocentă și neputincioasă a unui onorabil călător ce devine pe nesimțite martor — ba chiar părtaș — la desfășurarea dramatic-sîngeroasă a evenimentelor. Inutil de precizat că situația creată de filmul lui Polanski e autoreferențială : personajul corect îmbrăcat și plin de maniere, de ale cărui fantasme refulate profită cinicul povestitor, nu e altul decît Spectatorul nostru cel de toate zilele, victima satisfăcută a regizorului de succes, ce-și distilează la nesfîrșit veninul unor produse „artistice" comandate în cantități industriale de falsa pudoare și viciul prost deghizat al unei societăți obosite și imorale.

Corina CIOCÂRLIE

CUVINTELE

(Urmare din pag. 16)

Am rostit asta în liniștea apăsătoare care se așternuse deodată și care trebuia într-un fel curmată. A fost tot ce am găsit de spus, descumpănit și surprins de acest acces de sinceritate

— Da, da ciudat ! — a spus bătrîna.

Ochii i-s-au întunecat și pleoapele i s-au înroșit puțin : lacrimi însă n-au fost.

Toate acestea au durat doar cîteva minute. Și totul a fost spus sobru și realist, fără nici o asemănare cu dezagreabilele confesiuni inimă. După care bătrîna s-a sculat, într-un fel decis, rostind, înainte de a ieși din odaie, cîteva din obișnuitele sale cuvinte de politețe vetustă, ără legătură cu ceea ce povestise atît de neașteptat pe cînd ședea nemișcată în fotoliu.

Tot așa și-a luat și rămas bun de la mine, peste cîteva zile mulțumindu-mi cu aceleași formule, pentru buna vecinătate și pentru micul serviciu din acea zi. Și a plecat la Londra, cu un bagaj voluminos în care era pusă-undeva și urna cu cenușa soțului ei.

Am rămas pe scara micului și cochetului hotel, avînd în minte imaginea omului care în ceasul cel mai greu a implorat zadarnic un singur cuvînt, ca pic un strop de apă în pustiu. Mă gîndeam la viața oamenilor, la rostul și valoarea cuvintelor. După cîteva zile am plecat de acolo, iar apoi am uitat totul.

Și iată că acum aceste gînduri îmi revin iarăși, aceleași și tot ca atunci fără de sfîrșit și fără dezlegare.

O schimbare bruscă m-a smuls și m-a trezit din gînduri. Fluviul repede, verde-oțun, începuse să curgă mai domol, apoi să se închidă la culoare, pentru ca în cele din urmă să se îngroașe în mase cenușii, solide. Începeam să percep din nou sunetul vorbelor debitate lîngă mine, care deveneau tot mai tari și mai distincte.

— Belgradul. Ia te uită, băiete, c-am și ajuns.

O spunea Demežan, care nu se oprise nici o clipă din vorbit. Mă uitam la el cum, continuînd să vorbească, își lua din plase și-și pregătea bagajul elegant, chemînd cu o voce dezinvoltă și imperativă hamalul ca și cum acesta ar fi fost dintotdeauna acolo și numai la dispoziția lui. După care își luă rămas bun de la mine, scurt și cu belșug de cuvinte rostite pe nerăsuflate, insistînd că trebuie neapărat să ne vedem odată ca să stăm de vorbă mai pe îndelete.

Mergeam cu valiza în mînă prin mulțimea ce înainta încet spre ieșire îl vedeam în fața mea pe Demežan cum, discutînd animat cu hamalul, se îndepărtează iute, strecurîndu-se prin desișul de oameni ca printre niște umbre. Eu înaintam mai greu și rămîneam tot mai mult în urmă. Monolog meu interior se sfîrșise. Mă invadă treptat viața caldă și zgomotoasă a gării belgrădene, alungînd și acoperind pustiul fără de sfîrșit al sepulcralei tăceri omenești, care, în mod atît de neașteptat se ivise în mine.

Traducere de Dragana STOIANOVICI

IVO ANDRIC

CUVINTELE

Atmosfera o cunoașteți. Culoarul unui wagon-lit pe linia Belgrad—Zagreb. Timpul : pe la șapte dimineața. Locul : Stara Pazova. Ieșisem din compartiment și abia mă apropiasem de fereastră, aruncîndu-mi privirea peste parcelele galbene și neregulate de rapiță în floare, cînd cineva mă strînse puternic de umeri. Deja vorbea.

Milan Demežan, un fost coleg de liceu. Un ins dintre cei pe care-i întîlnești la zece ani o dată și atunci te simți stînjenit, neștiind despre ce să vorbești și ce să spui. De data asta, stînjeneala nu-și avea locul, pentru că Demežan vorbea întruna.

Un bărbat bine legat, cu o mină prosperă, ușor încărunțit, corect îmbrăcat și într-o bună condiție fizică. Mereu surizător : dinți albi, sănătoși și buze puternice, cărnoase. Sigur pe sine. În toate, o severă și rece măsură și cumpănire burgheză — pînă cînd nu se pornește pe vorbit. Din cîte-mi amintesc, întotdeauna a fost așa, sănătos, mărginit, neîmpovărat de gînduri și nemăcinat de sentimente, cu o fire practică, senil-egoistă și teribil de locvace. Această volubilitate părea o expresie a sănătății și reușitei sale, o componentă a sistemului simplificat cu ajutorul căruia trecea prin viață, așa surizător, totdeauna ferchezuit, totdeauna mulțumit, întîi de sine însuși, apoi și de cele din jurul său. Toate cîte-i frămîntau și descumpăneau pe ceilalți, de el păreau a nu se atinge. Bine odihnit, rumen la față și proaspăt bărbierit, cu un cap mai înalt ca mine, Demežan vorbea cu gura plină și din toți rărunchii despre trecut, despre prezent, despre el, despre mine, despre toți și toate, curgător, vesel, fără miez real și fără un scop vizibil. Vorbea așa cum respira și cum umbla. Te uitai la el, îl ascultai și te întrebai : cum de izbutește ca, vorbind atîta, să nu spună nimic ? Cum de nu-i înțepenește limba, cum de nu i se tocesc cerul gurii și dinții !

De unde acest șuvoi nesecat de cuvinte ? La ce servește ? Ce întrebuințare li s-ar putea da ? Ce sînt, în general, cuvintele pentru oameni, ce ar trebui să fie ? Cuvintele ! Și deodată, după o ciudată lege a contrastelor, ele deșteaptă în mine amintirea unui episod de demult. Surd și orb la tot ce mă înconjoară, mi-l evoc acum mie însumi, apărîndu-mă, poate, astfel, instinctiv, prin acest monolog mut, lăuntric, de potopul de cuvinte inutile și agresive.

Într-o vreme am locuit la Paris, în — pentru mine, pînă atunci — foarte îndepărtatul și necunoscutul arondisment XVI. Un hotel construit către sfîrșitul secolului trecut cu multe uși de sticlă în diferite culori, pretutindeni cu ornamente S-cession din ghips și din lemn. Ca stil, o oază a prostului gust, cum nu sînt multe la Paris. În schimb, în hotel totul era curat și la locul său și atît de temeinic, încît arhitectura interioară lipsită de gust se pierdea în această impresie generală de temeinicie. Oaspeții hotelului păreau aduși de vînturi din toate părțile globului pămîntesc. Erau printre ei și studenți scandinavi, și pianiste poloneze în căutarea unui profesor bun și renumit și a gloriei rapide, și emigranți sud-americani, și bătrîne cupluri franceze ori străine retrase din viața activă.

Un asemenea cuplu conjugal locuia alături de camera mea. Un bătrîn și o bătrînă, persoane cu înfățișare distinsă, dar atît de anacronice în îmbrăcăminte și ținută, încît inspirau mai degrabă un respect hieratic, decît dădeau prilej la zîmbete. Arătau ca niște modele vii într-o expoziție ambulantă de costume și moravuri de la finele veacului trecut. Dar, lucru și mai ciudat, îmbrăcămintea lor nu era uzată, tocită, ca a oamenilor săraci, ci bine păstrată și întreținută. Iar ei o purtau într-un mod foarte firesc și degajat, ca niște buni actori.

Doamna era o femeie uscată, osoasă, iar domnul, un mosneguț adus de spate și stafidit, cu ochii negri, vioi și cu favoriți argintii frumos aranjați pe o față încă ușor rumenă. Se știa că erau veniți din Austria, că dînsa era evreică și că din acest motiv părăsiseră țara după intrarea trupelor germane, iar dînsul fusese odinioară negustor de tablouri și antichități, mare expert în domeniu, cu solide legături în multe țări și mai ales în Franța. Erau nedespărțiți și puteau fi întîlniți pretutindeni în apropierea hotelului nostru, pe băncile din parculeț sau în fața vreuneia din micile cafenele. Pe scările hotelului își salutau politicos vecinii, cu o politețe de secol XIX, dar nu legau prietenie cu nimeni și nici nu zăboveau în sala de mese sau în minusculul salon. Aceste două personaje necunoscute, deja înaintate în vîrstă, continuau să trăiască aici, sub ochii mei, devenind parcă în fiecare zi cu cel puțin o lună mai bătrîne. Nu se vedeau pe ei semne ale mizeriei, ci doar ale acelei grele derute și deznădejdi de emigrant. Legați parcă unul de altul și separați de tot restul lumii, ai fi zis că nu umblau, ci se mișcau într-un fel sfios și temător, pe dibuite, ca o gîză pe un fir de păr, fără o direcție anume și fără un țel vizibil. Povară lor înșile și inutili pentru lumea din jur. Așa s-au mișcat cît i-au ținut puterile, toată toamna și iarna, iar pe la începutul primăverii „bătrînul domn" a căzut la pat. (S-a întîmplat pentru prima dată ca bizarul cuplu să nu apară în sala de mese). Iar două zile mai tîrziu, camerista a dat buzna la mine spunîndu-mi că vecinul meu trage să moară. A venit și proprietăreasa. Mînat de un fel de neliniște pe care poate că o simte oricine în astfel de împrejurări, am ieșit și eu, dorind să-i fiu de folos bătrînei femei, deși nu-mi dădeam prea bine seama cu ce aș putea s-o ajut. Totul s-a încheiat fără emoții și cuvinte de prisos.

După ce bătrînul s-a stins, femeia a părăsit odaia și nu s-a mai întors în ea pînă cînd n-au venit oamenii cu sicriul, închizînd mortul în el și ducîndu-l la morgă. „Nu trebuie să-l vadă mort", a spus proprietăreasa. Iar pentru ca în acest răstimp femeia să nu stea jos, în salonul neîncăpător și veșnic rece, am invitat-o să intre la mine, unde era mai mult spațiu, lumină și căldură. A acceptat. Ședea în fotoliu, lîngă ușa de sticlă dinspre balcon, în hainele ei de stofă grea și catifea, cu dantele și broderii multicolore. Nemișcată, în atmosfera acelei politeți din alte vremi, care obligă în fiece clipă și la fiecare gest, și de care genul acesta de oameni nu se despart niciodată, nici în adîncul pădurii, nici noaptea cînd stau singuri și nevăzuți în așternutul lor. Am poftit-o să mănînce sau să bea ceva. Refuza totul, semănînd cu o statuie căreia mîncarea și băutura îi sînt străine. Pînă la urmă a consimțit, totuși, să bea o ceșcuță de cafea, în care proprietăreasa, cu acea mare înțelepciune a vieții pe care franțuzoaicele o vădesc în lucrurile mărunte, turnase iute și pe neobservate o jumătate de păhărel de coniac.

Bătrîna s-a înviorat puțin, dar conversația ei se mișca într-un perimetru foarte îngust ; mi-a lăudat nu doar odaia, ci și gustul, judecînd dup singurul tablou de pe perete, care altfel nici nu-mi aparținea. Despre r posat n-am rostit nici un cuvînt. I cînd am fost anunțați că totul e ga și că sicriul a fost dus la morgă, f meia a făcut o mișcare de parcă ar intenționat să se scoale și să plec Mi-a mulțumit, dar a continuat șadă. Pe chipul ei s-a ivit pentru pr ma dată ceva ca o grimasă de plin dar abia vizibilă. Un tremur foar slab al pleoapelor, fără urmă de lacr mi în ochii uscați și spălăciți. I-a spus că-i stau în continuare la disp ziție. Nu știu în ce fel am spus ast dar consimțind bătrîna începu să po vestească. N-a spus lucruri multe deosebite, însă faptul ca atare neașteptat și în vădită discordanță depririderile ei și cu întreaga ei ținu de pînă atunci și de după aceea.

E o pierdere grea, a spus cu apro ximație, mai cu seamă la aceast vîrstă și în astfel de împrejurări. A însă o soră măritată în Anglia, la ca se va duce acum să locuiască...

Da, am spus și eu într-o doară, e u noroc ; va avea măcar pe cineva apro piat, cu care să poată schimba vorbă...

Convorbire, așa-zicînd, ca ling mort. Atunci însă bătrîna, rămînînd nemișcată, cu vocea-i incoloră, în car transpărea totuși o anume duritate cu un fel de r.ndrie, spuse pe neaș teptate :

— Eu nu sînt obișnuită să converse

Din nou chipul i-a fost străbătut, c de o umbră, de o imperceptibilă gri masă de plîns, care a dispărut imediat

— Peste treizeci de ani am fost căsătoriți eu și răposatul meu sol Au fost treizeci de ani de tă cere. Uite, acum, nu pot să-mi amin tesc ca el să-mi fi spus vreodată ce va în afara chestiunilor de afaceri ne cesare și a fleacurilor zilnice. Îl de ranja să mă audă vorbind în societa te. Am remarcat repede acest lucru Iar cînd rămîneam singuri, cel mai ade sea tăcea și nu ascundea că orice în cercare a mea de a vorbi îi tulbur gîndurile. Am găsit un mod de a n înțelege și ne-am înțeles bine, dar ni ciodată n-am stat de vorbă cu adevă rat. La început mi-a fost greu, mi s-a părut insuportabil, apoi însă m-am re semnat. Am petrecut împreună o viață tăcînd.

Chipul său inert se învioră din nou puțin, abia perceptibil. Oare mi s-a părut sau a fost străbătut, într-adevăr de o expresie mirată, de ceva ca un surîs firav ? Continuînd, femeia ma spuse :

— Da, e ciudat. Dar și mai ciudat e ceea ce s-a întîmplat azi-noapte. În primele două zile a zăcut calm și tăcut ca întotdeauna. Nici cu medicul n-a vorbit aproape nimic. În ultima noapte însă, către dimineață, m-a chemat, m-a apucat de mînă spunînd că totul s-a întunecat în jurul lui și că acest întuneric îi produce o spaimă insuportabilă. În odaie ardeau toate becurile, el însă repeta că e întuneric și că-i e frică și mă ruga să vorbesc, să-i povestesc. „Ce să-ți spun ?" — „Spune ceva, indiferent ce, numai să vorbești !" Și așa repeta întruna, rugîndu-mă stăruitor să vorbesc. Eram surprinsă și descumpănită. Aș fi vrut să-l ajut, să-l mîngîi, i-am pus mîna pe frunte, dar n-am putut găsi și rosti nici un cuvînt. În răstimpuri intra în agonie și tăcea, dar de îndată ce-și revenea, repeta întruna, implorîndu-mă : „Vorbește, Paula, vorbește ! Spune ceva, indiferent ce, numai spune ceva, spune !" Și tot așa, pînă s-a luminat de ziuă și el și-a dat sufletul. Îi gînguream ca unui prunc, îi frecam mîinile care începuseră să se răcească, dar de spus n-am putut spune nici un cuvînt.

— Ciudat !

Traducere de
Dragan STOIANOVICI

(Continuare în pag. 15)

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU,

ISSN 0030 - 560 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 13 33 90 ; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști : Mircea GUI, Tiberiu LAZĂR
Paginatori : Nicolae BERECHET, Alexandru FOITOȘ
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

SĂRBĂTORI FERICITE !

ORIZONT

BILUNAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 23 (1306) ● 23 decembrie 1992 ● SERIE NOUĂ, ANUL IV ● 25 LEI

1100 DE ZILE DE LA REVOLUȚIE

CE V-A MAI RĂMAS DIN IDEALURI ?

VIRGIL NEMOIANU

SATIRA ȘI LIRISMUI

Recurs la metode

CRISTIAN MORARU
IOAN BOGDAN LEFTE

CORESPONDENȚĂ

ION NEGOIȚESCU
I. D. SÎRBU

NOICA

SAU DESPRE COMEMORĂRILE OBLIGATORII

(cronică literară de Cornel Ungureanu)

Sărac cu duhul

LUNA CADOURILOR

(editorial — Șerban Foarță)

CANALUL 3

IMAGINEA ROMÂNIEI ÎN LUME

Această stupidă sintagmă preluată de actuala Putere de la Ceaușescu, a mai primit un bobîrnac: punerea plăcii cu citatul din Iorga pe statuia lui Matei Corvin din Cluj.

Controversata placă a fost fixată pentru prima dată în 1930 și a fost înlăturată de hortiyști în 1940. Dar în 1930 guvernul Ungariei ducea o politică naționalist-șovină și poate că punerea plăcii a fost justificată, ca un răspuns necesar la această politică agresivă. Guvernul actual al Ungariei nu duce însă o astfel de politică. El nu a patronat întîlnirile revanșarde de la Budapesta, cum nici UDMR-ul de la noi nu s-a raliat acestora. Și-atunci, ce rost are să provoci resentimente printr-un act necugetat? De altfel, chiar afirmația marelui nostru istoric trebuie privită cu multă circumspecție.

În secolul al XV-lea, nu exista sentimentul național în Europa. Regele Matei Corvin, care a domnit între 1458 și 1490, cu siguranță că nu-l avea, căci altfel n-ar fi pornit împotriva „fratelui" său Stefan cel Mare.

Abia în secolul al XVI-lea națiunea începe să ia forme în Franța sleită și pustiită de războaie. Cînd d'Aubigné (1552-1630) scria că „vreau să zugrăvesc Franța, o mamă întristată / Care ține în brațele sale cei doi copii" (protestanții și catolicii) se poate afirma că se născuse sentimentul național. Și-atunci, repet întrebarea: ce rost are să provoci resentimente printr-un act necugetat? Așa ne creăm atît de rîvnita „imagine în lume"?

Să vedem însă cum și-o creează vecinii noștri de la Apus.

În seara zilei de 28 noiembrie pe canalul 2 al televiziunii belgiene s-a transmis o emisiune de trei ore despre Ungaria: istorie, geografie, cultură. O emisiune de trei ore. O emisiune realizată de unguri pentru străinătate de o calitate excepțională. Toți telespectatorii belgieni au urmărit-o căci în intervalul respectiv de timp pe celelalte canale erau doar emisiuni nesemnificative. Și iată cum belgienii au aflat că în centrul Europei există o țară cu frumusețile ei, cu tradițiile și cultura ei!

Ce s-a prezentat în aceeași zi despre România? Doar o informație legată de eliberarea „foarte bolnavului" (sublinierea îmi aparține) Nicu Ceaușescu.

Nu neagă nimeni existența unor cercuri revanșarde maghiare. În 1991, în Germania a apărut o prea frumoasă lucrare asupra Transilvaniei: un album artistic în trei volume scrisă de un autor al cărui nume avea o oarecare rezonanță maghiară, fotografiile fiind făcute de doi fotografi unguri. Aceștia au fotografiat însă numai monumente sau clădiri ridicate de unguri. Răsfoind cele trei volume, nu găsești urme de români (cu două excepții) sau de sași! Nici măcar cînd este prezentat Brașovul sau Sibiul. Subliniez că lucrarea nu a apărut sub egida guvernului maghiar. Mă întreb: decît să tolereze grosolăniile și invectivele unui Adrian Păunescu sau Corneliu Vadim Tudor, de ce nu a editat Puterea un astfel de album care să fi prezentat lumii adevărata față a Transilvaniei, niei cu românii, ungurii și sașii ei? Nu ar fi făcut mult mai mult pentru imaginea României decît gestul nepotrivit de la Cluj? Cu atît mai mult cu cît de la televiziunile occidentale telespectatorii știu doar că România este țara țiganilor și a handicapaților!

Ovidiu GRIVU

SCANDALUL CHENZINEI

FUNĂRITUL LA ROMÂNI

Bătaia de joc cu care s-a sărbătorit în acest an ziua națională a României a avut și cîteva tremolouri stridente, fatale pentru timpan. Primul: istoria plăcuței iorghiste și a primarului de Cluj. Însoțit de cîțiva domni care, cel puțin pe micile ecrane, aminteau frapant gesturile somnambulice ale nicadorilor de pioasă amintire, dl. Funar părea regizorul vechii scenete tragi-comice în care noi ne batem cu pumnii în piept, iar dușmanii noștri cad secerați. Al doilea: Absența de la Alba-Iulia a înaltelor fețe politico-bisericești. Prea ocupat cu recepțiile de la Cotroceni, dl. Iliescu n-a mai catadicsit să facă deplasarea ritualică (și atît de folositoare în alegeri) la locul Marii Uniri. Ei, dacă alegerile abia ar fi urmat să aibă loc... Să fi văzut atunci ce desfășurări de forțe și masări de chelleri, de jurăminte patriotice și de cruci cu ambele mîini... Acum, pelerinajul ritual a fost lăsat pe seama unor naivi dar sinceri patrioți, sosiți cu autobuzele, și nu cu elicopterul prezidențial. Al treilea: prezența la „Actualități", de 1 decembrie, a lui Radu Câmpeanu. O fi el politicianul român cel mai reprezentativ? A avut partidul pe care-l reprezintă rolul determinant în actul istoric de la 1918? Nici vorbă. Însă Cotroceni'ul și-a dat seama că dl. Cîmpeanu e omul de așa-zisă opoziție care, deși nu mai reprezintă nimic în viața politică românească, poate fi mai folositor puterii actuale, decît sute de activiști fedeseniști. Așadar, dl. Cîmpeanu trebuie împins în față cu orice preț. Și probabil că în lunile viitoare vom fi masiv bombardați cu imaginea și, mai ales, cu agramatismele groparului Partidului Național Liberal.

În rest, Iorga are dreptate: așa cum și-a învins pe unul din marii săi regi, acest popor este meșter neîntrecut în a se învinge pe sine.

M. M.

VIAȚA ASOCIAȚIEI

● **Pe data de 13 decembrie a.c.** a avut loc Adunarea generală a Filialei Timișoara a Uniunii scriitorilor. **A participat Mircea Dinescu**, președinte al Uniunii scriitorilor, care a făcut o amplă analiză a momentului literar actual. ● **Au participat la discuții** Traian Iancu, consilier al președintelui, Vasile Dan, Paul Eugen Banciu, Slavomir Gvozdenovici, Dumitru Toma, Florin Bănescu, Viorel Marineasa, Cristea Sandu Timoc, Traian Liviu Biräescu. ● **Vorbitorii au evocat** posibilitățile descentralizării vieții scriitoricești, necesitatea adaptării Filialei la exigențele economiei de piață. S-a vorbit despre **criza cărții** și a tipăriturilor, despre condiția dramatică a scriitorului și a omului de cultură în general ● **Vorbitorii au solicitat** intervenții rapide la guvern și la președintele țării spre a găsi soluții pentru **ieșirea din criză**, cu consecințe grave pentru viitorul țării. ● **Mircea Dinescu a mai participat** la o întîlnire cu elevii și cadrele didactice de la Colegiul Bănățean și Liceul „Dositei Obradovici", precum și cu studenții Facultății de Litere, Filosofie și Istorie.

La cea de-a VI-a ediție a Festivalului — concurs „Sorin Titel", Caransebeș 4—5 decembrie 1992, juriul, alcătuit din Lucian Alexiu, Ada D. Cruceanu, Marcu Mihail Deleanu, Vasile Pistolea, Iacob Roman, Constantin Șovre — și prezidat de Cornelia Ștefănescu, a acordat următoarele premii la secțiunea proză: Premiul I — Dan **Gârbeanu** (Timișoara), Premiul II — Camelia Tămaș (Reșița), un premiu special — Marioara Ceaușescu (Margina): Premiul III — Maria Bologa (Caransebeș), la secțiunea „Critică", teorie, istorie literară"

BIZARERII

UN MONTAGNARD PE ACOPERIȘ (II)

Amicul P. continuă să stea, în cort, pe acoperișul blocului unde-și are domiciliul (împreună cu familia: nevastă și doi copii). Pretinde că, astfel, e infinit mai liniștit. Citește, meditează, face yoga, ascultă Europa liberă. Primește vizite numai la sfîrșit de săptămînă, sîmbăta și duminica între orele 10-12. L-am vizitat de curînd. Soția lui m-a rugat să-l conving să renunțe, să revină la normal, în apartament.

Eu: Știi că am scris despre tine în revista „Orizont"?

Amicul P.: Da. Mi-a adus cineva revista. Însă nu văd de ce vi se pare vouă atît de ciudat faptul că stau eu aici. N-ați prea înțeles că este vorva despre o formă de manifestare a libertății mele interioare.

Eu: Cred că am înțeles și asta.

Amicul P.: Mă cam îndoiesc. Cei din familia mea, exceptînd copiii, au impresia că m-am scrintit. Dar mă simt perfect normal, mai normal decît oricînd.

Eu (ca să-l tachinez): Granița dintre normalitate și scrînteală e atît de relativă... Nu-ți spun ceva nou, nu?

Amicul P.: Propun să discutăm despre altceva. Te ostenești degeaba: nu renunț.

Eu: Totuși, cît mai ai de gînd să stai aici?

Amicul P.: Nu știu. Și nici nu dau cuiva socoteală...

Hotărîrea amicului m-a făcut să renunț eu. Am trecut la cele ale politichiei. A mai apărut un prieten comun. Și el interesat de politică. Discuțiile s-au încins. Am golit împreună o sticlă de „Stolicinaia" și ne-am simțit foarte bine pe acoperiș.

Iosif COSTINAȘ

FAX

Memoria Revoluției ● Vernisajul „Timișoara — Decembrie 1989" (la Muzeul Revoluției) ● Alte vernisaje comemorative la Casa Studenților, Salonul Vega, Galeria Buzunar din Bastionul Cetății ● Sfințirea monumentului realizat de sculptorul Ingo Glass în amintirea martirilor incinerați la crematoriul „Cenușa" (în Calea Martirilor) ● Spectacole de teatru și poezie (ale trupei, „Thespis") ● Simpozioane ● Conferințe de presă ● Marșuri comemorative ● Mitinguri și slujbe de pomenire ● Concerte extraordinare ale Filarmonicii Banatul ● Vizionarea unor filme consacrate luptei împotriva totalitarismului,

Invitați ai „Atelierului de metafizică" (Salonul „Vega") — Gabriel Liiceanu, Petru Creția și Corneliu Mircea ● Vernisaje: la Secția de artă a Bibliotecii județene — expoziția de icoane tradiționale românești a Ioanei Moga (prezintă Valeria Pârvulescu și Paul Eugen Banciu) și la Casa Universitarilor — pictură: Pascal François (Franța) — în prezentarea criticilor de artă Ileana Pintilie și Deliu Petroiu ● Cu participarea excepțională a grupului „Contraste" care va oferi un recital muzical ● România — Israel ● O Asociație culturală care își onorează numele printr-o recentă acțiune: conferința preotului paroh Ioan Brînzei și lansarea ultimelor volume ale Editurii de Vest ● Invitat al Clubului de jazz „Pod 16" — Johnny Răducanu și scriitori timișoreni. ●

EVENIMENT

Încă o apariție de marcă a Editurii de Vest: **Limericks**, de Edward Lear, dar și de alți autori anonimi, în traducerea cu totul ieșită din comun a lui Șerban Foarță. Revista noastră se simte co-părtașă la acest eveniment, noi fiind cei care, în urmă cu cîteva luni, am publicat o selecție a impecabilelor traduceri ale eminentului intelectual care este Șerban Foarță. De altfel, la vremea aceea, cîteva publicații literare s-au grăbit să salute realizarea excepțională a scriitorului timișorean, asistat, pentru unele detalii de natură tehnică, de către Andrei Bantaș. Iată cîteva exemple, la întîmplare, dintr-o carte citabilă în întregime

*

O tînără norvegă, Asta,
Stătea în ușă: cînd aceasta
Se-nchise și o cam teși,
Ea spuse: „Mda! Și ce-i cu asta?"

*

Un domn bătrîn din Montparnasse
Era atît de lung la pas,
Încît din Prusia pînă-n Rusia
Nu-i trebuia decît un pas.

*

Într-un acces de nervi, o schimbă,
'N Chicago, măcelarul Timber
Pe mama soacră
'N Carne macră,
Pe care-o vinde, apoi, ca „Limbă".

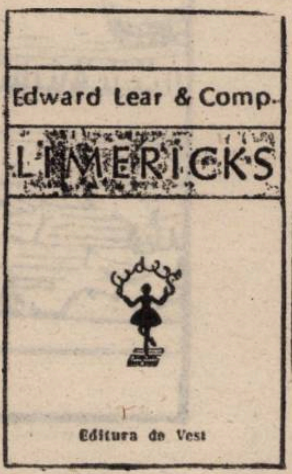

COPYRIGHT

Intre multiplele abuzuri ale puterii comuniste, se numără şi confiscarea, despotică, a Sărbătorii. Ferialul e înlocuit la noi, mai mult decît la alţii (cu, bineînţeles, excepţia megieşilor de peste Prut, ca şi a fraţilor chinezi, nord-coreeni sau arvaniţi), cu cel mai jalnic festivism (care-i acela, morn şi ţeapăn, al sărbătorilor atee) sau cu un cult, la fel de jalnic (şi van) al personalităţii (lui Stalin, Dej sau Ceauşescu), — cu o idolatrie, deci, la care, din păcate, clerul sfirşeşte prin a consimţi. Nu numai că sunt suprimate Sfintele Paşte şi Crăciunul, din calendarul oficial ; dar, de prin anii '70, pînă şi (quasi) socialistul Armindeni e „serbat prin muncă". Fapt de natură să vădească, din partea mahărilor roşii, o gravă lipsă de vocaţie a bucuriilor spontane, a fiestei necontrafăcute, îndeaievea şi firesti.

Ei bine, ca şi cum această morozitate fără vindec, tipic demonică, a lor, n-ar fi fost, totuşi, suficientă să compromită orice hram (fie şi unul purpuriu), tovarăşii, de la o vreme, făcură uz — şi mai fac încă ! — de foarte prostul obicei al devansării cu o zi, cu cel puţin o zi (sau două), a zilei feriale înseşi : a sărbătorii ce devine, într-astfel, una strict formală (şi rece, — ca o, dacă vreţi, căsătorie prin procură). 1 Decembrie se serbează pe data de 30 noiembrie (şi nu, oricum, la Alba Iulia, ci la Palatul Cotroceni, — sau, mai degrabă, Cotropeni), tot astfel cum într-o nuvelă cazonă a lui Gh. Brăescu, ordinul este ca eclipsa, în caz de timp nefavorabil să se petreacă la popotă.

Şi mai grotesc rămîne faptul că, datorită abundenţei de sărbători în tocmai luna cu care se încheie anul, ceea ce poate să se cheme „ferialitatea" României aduce, astăzi, cu obsesia industriei noastre socialiste, ce va fi fost, pînă deunăzi, aceea a

ŞERBAN FOARŢĂ

LUNA CADOURILOR

îndeplinirii, de-a lungul ultimei turnante, în şvung, a planului anual (ba, uneori, chiar cincinal).

E pentru ce ocîrmuirea, în marea ei înţelepciune,-i preferă lui 1 Decembrie o zi din luna anterioară, — mai sărăcuţă, mai golaşă, mai văduvă de sărbători.

E drept că şi Moş Niculae (ce-a fost pe vremuri o desagă, din care a rămas un băţ) este, la noi, o zi de rînd, adică una lucrătoare.

În schimb, de cînd cu execuţia de la Tîrgovişte, sumară (cînd „O, ce veste minunată" a fost cîntat în contrasens, — de către, bineînţeles, prea-bunii noştri ortodocşi), Crăciunul e nelucrător ; numai că, vai, ca Regii-Magi dintr-o poemă a lui Eliot, nu prea avem habar, acum, ce dracului mai prăznuim în, sfîntă, amintita zi : o naştere sau, poate, moartea ? !

Ne mîngîie, de toate astea, faptul că, -n ultimele ceasuri ale lui '92, o să avem, cu toţii, parte de cel mai telegenic zîmbet şi de un dulce spici în limba cea mai de lemn a României.

Ce facem însă, dragi to'arăşi, cu hramul vrednicei Republici Romîne, cu 30 decembrie ? Ajunge, oare, simplul fapt că-l hăituirăm pe coclauri, antîrţ, şi tot pe la Crăciun, ca şi în '47, pe cetăţeanul Hohenzollern ? — Vorba marchizului de Sadoveanu : Încă un mic efort, romîni, spre-a deveni republicani ! Reintroduceţi zisa zi în calendarul nostru fast !

P. S.

Cît despre Sacra Hebdomadă (pe care dl Ion Iliescu ar celebra-o în amurgul lui 22 decembrie, — în timp ce Timişoara însăşi începe s-o comemoreze cu şapte zile mai devreme), se cade, cred, să-i dau cuvîntul poetului Dimitrie Anghel : „Păşeşte-ncet, să nu deştepţi tăcerea, / Coboară-ncet, ca-ntr-un cavou pustiu..."

PETER DIENER

TIMIŞOARA, CRĂCIUN 1989

— un jurnal rătăcit şi reconstituit

Domnul Peter Diener este cunoscut cititorilor prin versurile dedicate Timişoarei, apărute în nr. 13/16 iulie 1992 al revistei „Orizont". Am amintit acolo că Domnia sa este profesor de literatură comparată al Universităţii Le Mirail din Toulouse. Prieten al României, este iniţiatorul şi animatorul lui „Comité Solidarité Roumanie Toulouse", înfiinţat cu mult înaintea căderii dictaturii. În decembrie 1989 soseşte cu un camion de medicamente şi alte ajutoare la Timişoara, revine apoi în 1990, respectiv în 1991, cu „ajutor spiritual". Chiar în prezent, după trei ani, domnul Diener, mereu activ, caută să facă ceva pentru Timişoara : recent, a obţinut sprijinul Universităţii din Toulouse pentru editarea unei culegeri de studii despre viaţa culturală multinaţională a Timişoarei ce urmează să apară în Franţa.

Ştiind că în timpul călătoriilor în România şi-a notat impresiile într-un „Jurnal de Timişoara", i-am cerut permisiunea ca în preajma celei de a treia aniversări a Revoluţiei să publicăm un fragment din acesta.

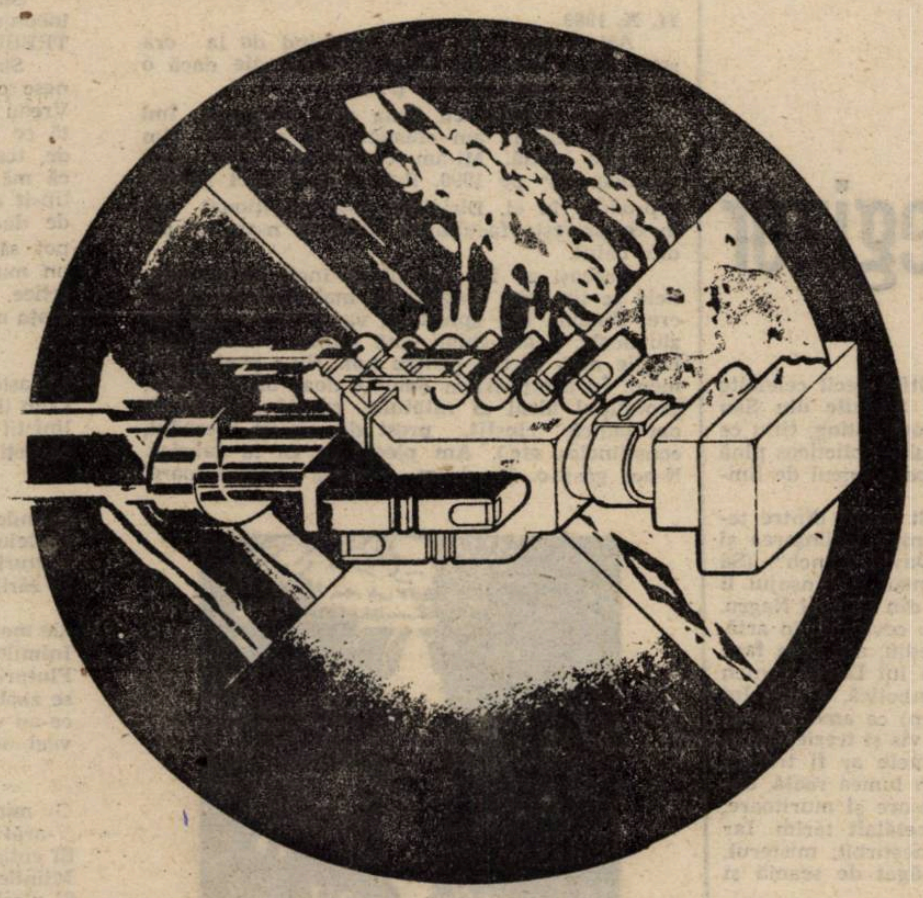

În decembrie 1989, „Comité Roumanie Toulouse" era în efervescenţă. Eram zi şi noapte la centrul organizaţiei „Medecins du Monde", autoturisme particulare făceau coadă la intrarea în curte pentru depunerea colectelor: lăzi cu medicamente. În birouri, ca într-un stat major pe timp de război, se primeau informaţii, se organizau convoaie de camioane, în timp ce cu toţii discutau despre situaţia de acolo din România, ţara în flăcări.

În momentul cînd ştirile alarmante au atins punctul culminant, „capetele fierbinţi" — Ion (un imigrant român care lucra în informatică) şi cu mine am formulat un telex prin care intenţionam să anunţăm la televizor că vrem să adunăm o brigadă voluntară pentru a ajuta cu arma în mînă poporul român în lupta sa pentru libertate. Alţii spuneau că nu acesta e rolul organizaţiei „Médecins du Monde", aşa încît, deşi în final am trimis telexul, după cîte ştiu, niciodată el nu a fost citit la televizor...

A doua zi cînd s-a pus problema plecării unui grup de medici în România, prietenii mei din comitet mi-au zis : „Tu nu eşti medic. La ce serveşte ? Să trimitem acum un literat este o risipă". Eu am răspuns ceva de genul : „Sper ca în curînd prima perioadă, cea a medicilor şi a camioanelor încărcate cu medicamente va trece, şi România, izolată timp de patruzeci de ani de legăturile sale intelectuale cu Europa de Vest, va avea nevoie să treacă la o a doua perioadă a revoluţiei sale, mult mai dificilă şi mai lungă... iar mie mi-ar plăcea să contribui la pregătirea perioadei de schimbare culturală şi intelectuală".

Astfel, în jurul Crăciunului '89 am venit cu o misiune „Médicins du Monde" pentru prima oară la Timişoara, unde, într-un timp foarte scurt am întîlnit oameni primitori, foarte deschişi pentru schimburile de idei, ceea ce m-a îndemnat să ţin un „jurnal de bord" pentru a-mi nota impresiile.

Cîteva luni mai tîrziu, în primăvara anului 1990, m-am reîntors pentru cîteva zile la Timişoara şi, în sfîrşit, în primăvara lui 1991 am revenit, de data aceasta trimis de către Universitatea din Toulouse pentru a ţine o serie de conferinţe la Universitatea din Timişoara. În decursul acestor sejururi am continuat în mod conştiincios să-mi notez impresiile.

Acum, toate acestea mi se par îndepărtate. „Acum", adică în toamna anului 1992. Nu ştiu dacă n-ar trebui să regîndesc de la A la Z aceşti trei ani trecuţi. Recent, una din cunoştinţele mele din Timişoara, domnul János Oberten, scriitor şi critic literar, a tradus cîteva din poeziile mele ; parte din ele au fost publicate nu de mult în paginile revistei „Orizont". Prin urmare, părea interesant, poate, să public „Jurnalul de Timişoara". Atunci, pentru a-l regăsi, m-am pus să caut prin cutiile mele de carton, prin sertare. Nimic de zis, semănam perfect caricaturii mele, a profesorului distrat, căutîndu-şi ochelarii aflaţi pe nas. Jurnalul însă nu l-am găsit. La început eram decis să-l rescriu, dar — de ce nu ? — să rescriu recunoscînd provocator că el este „fals", că va include în acelaşi timp amintirea reîmprospătată a originalului, respectiv revizuirea critică a acestuia. Va fi deci un jurnal dublu filtrat, aranjat, retuşat, deci fals, dacă luăm noţiunea de „jurnal" în sensul lui principal : fixarea prin scris a evenimentelor şi gîndurilor unei persoane de către ea însăşi, zi cu zi, păstrînd prospeţimea impresiilor. Va fi deci evocarea a cîtorva momente din jurnalul meu rătăcit, urmate de autocomentarii din unghiul de vedere al lui octombrie 1992.

Să ne întoarcem însă la început, pentru că vreau să evoc din jurnalul meu rătăcit un singur pasaj ce nu şi-a pierdut nimic din adevăr. Acest pasaj nu-mi aparţine ; este din Stefan Zweig, ale cărui înţelepciune şi inteligenţă îmi plac foarte mult. În ajunul Crăciunului din 1989, făcînd pregătirile pentru călătoria în România, călătorie ce mi se părea a la Jules Verne, îmi promiteam să urmez aceeaşi atitudine prudentă despre care vorbea Stefan Zweig acum o jumătate de secol în legătură cu un voiaj în Rusia : „Mi-am interzis să prezic, să judec, indiferent de ce ar fi. Cred că după două săptămîni nu ai dreptul să-ţi formezi o opinie... acesta este doar o posibilitate de a arunca o privire, dar pentru a-mi aprofunda impresiile, va trebui să mă reîntorc pentru a studia ţara...". Iată o prudenţă demnă de urmat. Dacă aş respecta-o întocmai, ar trebui să renunţ la „jurnalul" meu de Timişoara ?

În jurnalul din 1989 există un capitol purtînd acest titlu. N-aş fi în stare să citez din memorie, dar îmi amintesc stilul. Arăta cam aşa : pe şoselele româneşti întîlnim sute de camioane încărcate cu alimente şi medicamente. Camioane franţuzeşti, germane, maghiare. Am întîlnit şi camioane venite din Belgia sau chiar din Suedia. Îmi încălzea sufletul acest elan de solidaritate faţă de poporul român, ridicat împotriva tiraniei. Sper că solidaritatea europeană va ajuta România să iasă cît mai repede din mizerie şi sărăcie".

Nu voi continua această evocare plină de speranţă şi naivitate. Au trecut numai trei ani şi unde e acel entuzi-

Prezentare şi traducere
Jànos OBERTEN

(Continuare în pag. 15)

CORUL ZEŢARILOR

La drumul mare

• **Citim cu plăcere** prin alte reviste pagini pe care le-am publicat în revista noastră la începutul anului 1990 • În **Cotidianul** (în frumosul supliment supliment literar-artistic) descoperim superbul eseu al lui Gabriel Liiceanu, **Maladii de destin** • **În cîteva reviste** recitim **Apărarea...** lui Mircea Vulcănescu la cunoscutul proces • **Admirabilele pagini** au mai apărut de cîteva ori, dar parcă toţi cititorii onorabili avut timp să le citească ? • **Fiindcă** oricare cititor onorabil respectă principiul : **cumpără şi fugi** • **La slujbă,** la biznis, la piaţă • **Pe urmă, cu ziarul trebuincios** împachetează • Un ziar, o carte sau alte ziare • Pe urmă, bineînţeles, ziarele pot fi aruncate • **După** ce, eventual, citim ultimele ştiri • Putem citi ultimele ştiri şi din presa de luna trecută • Sau din anul trecut • **În chioşcurile timişorene** pot fi descoperite, la preţ redus, reviste franţuzeşti • În **Actuel,** jurnaliştii francezi scriu despre românii naţionalişti care-i izgonesc pe ţigani din satele lor • Îi torturează • Îi umilesc • Cei de la **Actuel** vor să arunce beleaua în grădina nemţilor • Carevasăzică, dînşii ar avea motive să ceară azil politic în Germania • Prin urmare, nemţii nu sînt doar antisemiţi ci şi antiromi • În spiritul său fair, Majestatea sa Regală Cioabă întîiul declară **(Baricada,** decembrie 1992) **Motivele pentru care ţiganii părăsesc România sînt strict economice** • Dacă revista **Actuel** din Franţa ajunge la Timişoara, revista **Ateneu** din Bacău, nu • Nr. 10 al **Ateneului,** prin nu ştim ce minune, a ajuns • E un număr cu totul remarcabil, consacrat Maramureşului • Preluînd o sugestie a **României literare,** să facem şi noi un clasament : ATENEU ar fi cea mai bună revistă de cultură din ţară, cu excepţia revistei **Orizont** • Pe locul trei ar fi **Apostrof,** iar pe locul al patrulea, România literară • E un clasament provizoriu, dat fiind faptul că la Timişoara, doar aceste reviste de cultură mai ajung • Tocmai cînd încheiam această propoziţie poştaşul ne-a adus **Poesis** nr. 11—12 care apare, cum bine se ştie, la Satu Mare• O revistă despre care am mai scris, cu evidentă bucurie • Numărul 11-12 e dedicat zilelor POESIS — 92, întîmplate la Satu Mare • Citim revista şi refacem clasamentul : pe locul întîi urcă revista domnului George Vulturescu (dacă nu luăm în seamă revista noastră, cea mai valoroasă dintre toate), pe locul şase, poate chiar şapte, coboară **România literară** • E o apariţie uluitoare această **Poesis,** cu dialoguri şi articole de (despre) Noica, Breban, Brumaru, cu studii vii şi cu anchete internaţionale • Cu grupaje semnate de poeţi foarte tineri, precum Adrian Bodnaru şi Adrian Suciu • **Poesis** e singura revistă din România care simte poezia românească de azi • Care o recenzează, o publică

(Observator)

Nu trageţi în regizor

S-a terminat Twin Peaks, un serial altfel decît celelalte seriale poliţiste de sîmbătă seara, de la **Străzile din San Francisco** la **Maddy şi David** (de fapt, **Moonlighting,** titlu ce ar fi putut fi tradus fără probleme). Primul — plicticos pînă la adormire, al doilea — parodie mizînd pe comicul de limbaj şi ridiculizarea locurilor comune.

Atît de altfel a fost **Twin Peaks,** încît mulţi dintre telespectatori s-ar fi prezentat voluntari pentru înfiinţarea şi în România a cluburilor „Let's Lynch David Lynch". (Să intrăm în America...) E ciudat că răspunsul cu linşajul îi dă încă o dată cîştig de cauză lui Bob, cel din Sălaşul Negru.

Şi totuşi, lupta dintre bine şi rău nu e ceva nou în artă, pe ea s-au bazat moralităţile din Evul Mediu, aşa cum face astăzi cel mai simplist policier. E meritul lui David Lynch că îmbracă o temă veche într-o haină simbolică, e arta lui că aşează acţiunea pe un teren (sau Tărîm) ce ameninţă să se surpe, la graniţa dintre viaţă şi moarte, vis şi trezie, diurn şi nocturn. Spectrele din Ghostwood (numele ar fi trebuit tradus în paranteză) îşi impun existenţa în lumea reală, deseori mai materiale decît personajele trăitoare şi muritoare, ce şovăie, nehotărîte, în marginea către celălalt tărîm. Iar muzica lui Angelo Badalamenti conţine, neştirbit, misterul, chiar dacă e detaşată de imagine. (Au băgat de seamă şi vînzătorii de casete din Piaţa 700).

Oare ce vom vedea sîmbătă seara de acum înainte ? **Rondul de noapte** sau **Miami Vice** ?

DANA POPESCU

NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ

S-ar putea scrie acum, post-mortem, parafrazînd o frumoasă poveste de dragoste, că n-a dansat decît o toamnă. A fost cu adevărat fericit cîteva luni, ultimele dintr-o viaţă nepermis de scurtă. Ar fi fost, poate, acum, cînd — iată — îl comemorăm, student. Poate că ar fi publicat deja prin revistele literare. Ar fi citit prin cenacluri. Sau ar fi intrat în politică. Cine ar putea şti. Un singur crunt adevăr e limpede : că a murit împuşcat în seara de 17 decembrie 1989, la Timişoara, pe podul Decebal. Era dintre cei despre care poeţilor le place să spună că au ieşit cu pieptul dezgolit în faţa morţii. Cu el chiar aşa s-a întîmplat, fără nici o figură de stil. La ora 22 a fost transportat la Spitalul judeţean, unde a fost operat timp de şase ore. Dimineaţa a murit. Familia l-a găsit abia în 27 decembrie, fără să fie anunţată, deşi certificatul de deces fusese demult întocmit.

Soţia sa, Angela Ţintaru, studentă în anul II la Facultatea de Litere, Filosofie şi Istorie a Universităţii timişorene, ne-a încredinţat jurnalul său şi mai multe poezii. Textele publicate în continuare sînt ultimele pagini ale jurnalului şi cîteva din ultimele poezii.

VIAŢA CA O AMÎNARE

OCTAVIAN ŢINTARU

[13 septembrie 1968 – 17 decembrie 1989]

30. IX. 1989

Plouă mărunt, interminabil, feeric. Iubesc. Sînt iubit. E linişte şi pace de început de lume. Fructele fermentează blînd, pe jumătate îngropate în pămînt. Dragostea distilează aromele fierbinţi din trupuri, priviri şi dorinţe.

Citesc şi redescopăr setea de cunoaştere, de nou, bucuria şi fericirea celui ce află oaza în deşert. Simt nevoia să dăruiesc ceva nou, să devin, să mă transform. Altfel, unde e perfecţiunea ?

Am rămas destul de în urmă în ceea ce priveşte cultura scrisă. Vreau să mă pun din nou la punct. Mă aşteaptă atîta bucurie, frumuseţe, dragoste. Sînt fericit !

9. X. 1989

Continuă să fie toamnă. Toamnă clasică. Ploaie mărunţă, infinită, delirantă. Ascară, Angela a desenat acasă. A început un tablou. Am uitat : mi-a făcut deja un tablou. O pădure. E de fapt Pădurea Verde din primăvară, cînd am fost acolo cu ea şi cu Dana. Am făcut atunci nişte fotografii pe care abia acum le-am scos. În una din ele erau copacii. Am numit-o „Ei". Astfel a pictat ea tabloul, primul ei tablou în ulei. Are ceva fascinant în el : cerul. Ireal şi fantastic, apăsător, naiv uneori, un cer încluzînd toate cerurile de deasupra sufleţelor noastre. Poate chiar cerul din sufletul nostru. I-am cumpărat azi o carte. „Interviul. 11 povestiri" de Ilarie Voronca.

E ora şase după-amiază şi n-a ajuns încă acasă. Şi eu am ajuns tîrziu, pe la cinci şi un sfert. Nu e lumină şi se vede prost.

11. X. 1989

Azi a fost o zi grea. Începînd de la ora zero. Mi-a fost rău noaptea. Cine ştie dacă o să mă fac bine vreodată (...).

M-am întîlnit cu fosta mea dirigintă. Îmi pare rău că nu am chemat-o la cununie. Am invitat-o acasă. Mi-am cumpărat almanahul „Anticipaţia" pe 1990. Petrică are cinci lucrări reproduse în el. Diriginta m-a ambiţionat azi în ce priveşte facultatea. Cred că n-am să mă dau bătut.

Aceeaşi zi. Nu s-a sfîrşit încă. Şi ghinioanele se ţin lanţ. Angela nu mai vine de la lucru. Simona îmi spune că va rămîne pînă tîrziu acolo, poate chiar pînă mîine. Ce aberant ! Legile nu-s făcute pentru noi. Nu-s pentru oameni. În acest sistem omul e doar un pretext, prototipul ideal al ratatului poartă numele de om (adică cinstit, prost de cinstit, credul, conştiincios etc.). Am plecat la ea la fabrică. N-am găsit-o. Pe drum, o scenă dezgustătoare. Un golan mutilează o femeie beată. Pumni, picioare, tot tacîmul. În faţa blocului, la întoarcere, mi-am distrus pantalonii negri, i-am rupt în nişte fiare aruncate în drum. Angela e frîntă de oboseală şi doarme. Abia am smuls cîteva cuvinte de la ea. Sînt disperat şi singur. Sînt obosit. Sînt neînţelegător şi egoist. O iubesc ! Mă culc. P.S. Există atîta ură şi dezgust în mine şi nu mă pot elibera. Versurile pe care le scriu sînt şchioape.

E seară. Sînt în garsonieră împreună cu Ciprian. Marieta şi Angela. Ascultă „Anotimpurile". Vivaldi. Nu există în mine atîta frumuseţe, atîta visare şi fericire cît poate să-mi dăruiască muzica asta. Dragostea renaşte, e în flăcări, mă arde şi mă purifică. Iubesc oamenii, iubesc, viaţa, iubesc iubirea. Sînt fericit. Iar prietenii mei — atît de frumoşi. Marieta zîmbeşte fermecător. Angela îmi face un pulovăr şi e atît de frumoasă în încordarea de deasupra lucrului. Sînt într-adevăr un om norocos. Mi-e teamă că nu le dăruiesc acestor oameni atît cît merită, atît cît îmi dăruiesc.

2. X. 1989

Azi sînt trei luni de la căsătoria mea. Sînt fericit cu Angela. Sînt plin de vise şi planuri. Şi inhibat. Vreau să fac atîtea lucruri, mă văd în atîtea ipostaze fericite, îmi doresc să-i pot oferi ei atîtea. Realizez însă că în actuala mea postură toate sînt nefondate. Vreau să scriu din nou la roman. Mă simt din nou plin şi gata de a dărui.

4. XII. 1989.

Sînt în garsoniera noastră. Stau la masă, înconjurat de cărţi. M-am hotărît că trebuie. TREBUIE SĂ REUŞESC LA EXAMEN !

Sînt puţin cam trist. Trebuia să mă întîlnesc cu Florin în oraş. N-a venit la întîlnire. Vreau să scriu la roman şi mi-e teamă că odată ce voi aşterne cuvintele pe hîrtie, voi pierde, toată lumea fabuloasă din imaginaţia mea. că mă vor trăda cuvintele, că totul va părea lipsit de viaţă, de frumuseţe. În plus, iată unde duc prejudecăţile : sînt inhibat, fiindcă nu pot să fac abstracţie de poziţia mea socială : un muncitor scriind un roman cu pretenţii estetice. Apoi vîrsta, cultura. Aproape că uit că viaţa nu ţine cont de toate astea.

*

Ne aşteaptă moartea-n fiecare ceas
Cum ţi-aştepţi iubita pe o bancă-n parc,
liniştit şi fericit că va veni
că veţi cuceri tăcerea

*

Inimile noastre sînt pline de sînge
Sufletul ne e plin de vise
Fluturi albi pe cîmpiile verzi
Şi zările-albastre înroşite de singerînde
comenzi
ale morţii ce se naşte o dată cu noi
Inimile noastre sînt pline de zbor
Fluturii albi, plini de sînge
se zbat pe cîmpii fumegînde
ce-au visat cîndva cerul albastru
veghind veşnicia

*

Cu mine în faţa voastră stau
V-arăt camera goală a inimii
Şi cutia ecoului din creierul meu
Mîinile ce scriu cuvinte absurde
Şi visele mele sculptate
într-o lumină stridentă.
Prin cuvinte sîngele inimii mele vorbeşte
Şi prin iubire sîngele inimii voastre-l răspunde

NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ

● Nimic. Sîntem total dezamăgiți de tot ce se întîmplă. E foarte greu în România. E greu și cu mîncarea, și cu locuințele, și cu serviciile. Sîntem dezamăgiți (telefonista, D.C.)

● S-a ajuns la un nou standard de viață, la o societate democrată (conducător auto: V.I.).

● Aproape nimic. În altă parte, da. (student J.E.)

● Mai nimic (student, P.I.).

● Nimic (student, 21 ani, R.C.).

● Aproape nimic. Au mai rămas ceva, dar puține (mecanic auto, L.M., 24 ani).

● Nimic, absolut nimic (P.R., 38, administrator).

● Aproape nimic. Cu școlile nu prea merge... (elev, 16 ani, L.S.).

● Noi nu sîntem de aici, ci din jud. Covasna. La noi nu a fost nimic deosebit (soldat în termen, 20 ani, I.L.).

● Totul s-a năruit, totul a fost deșart, nu s-a obținut nimic. Tineretul a crezut prea multe, dar cei care sînt la conducere, vechea nomenclatură au înșelat așteptările tineretului. Numai dezamăgire. Am fost optimiști și am crezut, dar pînă cînd?... Totul e în zadar. Deocamdată așteptăm. Timpul va rezolva totul. (P.S., paznic, 30 ani).

● Numai zile amare. De la Revoluție încoace nu s-a mai văzut absolut nimic. Te chinui să faci un ban dincolo. Ajutorul de șomaj nu mi-a venit. Am un copil, soția a murit la Revoluție. Ce mai îmi rămîne să fac? Totul e degeaba. Degeaba e Iliescu. Nici măcar căldură nu e (șomer, F.L., 25 ani).

● Nimic (liber profesionist, K.S., 19 ani).

● Idealuri mai am (54 ani, director de firmă, S.S.).

● Absolut nimic (22 ani, student, S.I.).

● Mai nimic. De existat mai există speranțe, pentru că dacă n-am avea nici măcar speranță, ce am mai face? (27 ani, inginer P.M.).

● În cadrul nostru au rămas destul de mulți. Sperăm că după ce se limpezesc lucrurile, toate se vor îndrepta și va merge spre bine în continuare. Momentan este încă instabilitate politică, din care cauză lucrurile sînt destul de tulburi, atît economic, cît și politic. Sperăm în bine totuși (electronist, 53 ani, D.C.).

● Absolut nimic (29 ani, ofițer, R.A.).

● Sînt în Timișoara prima dată după Revoluție și sînt foarte emoționat. Sper că va veni odată ziua cînd va fi democrație deplină în România (tehnician, 46 ani, C.I.).

● Sper să fie bine-n viitor. (23 ani, student, P.S.)

● Din păcate s-au spulberat (inginer, 28 ani, T.C.).

● Sînt de la Casa de Copii de la Lugoj. Sper să fiu un om bun, să fie lumea mai bună decît era înainte. Părinții mei sînt despărțiți și nu mă mai țin acasă. Acum sînt fugit, că acolo o ducem foarte rău. Ajutoarele sînt furate, profesorii pun pe cei mai mari să ne bată. Sînt niște chestii pe care nu le voi înțelege niciodată. Dl Iliescu nu se gîndește destul pentru Casele de Copii. Din cauza profesorilor, a celor mari, sîntem pe drumuri. Noi nu fugim de acolo de bine pentru că nu vrem să învățăm carte, așa cum zice lumea. Fugim pentru că e rău. Acum, în seara asta, sper să fac rost de niște haine să mă duc la tata acasă să fac sărbătorile (14 ani...).

● Cam puține. Să trăim în pace (electronist, 21 ani, P.C.).

● Eu încă nu mi-am pierdut speranța, speranța mea cea mare este în cei tineri care gîndesc progresiv, sînt de caracter. Ei continuă să lupte și pentru împlinirea idealurilor noastre (pensionară, L.C.).

● La ora actuală cam nimic. Prea puțin mai sper (18 ani, elev, G.C.).

● Mie personal nu mi-a rămas nimic (șomeră, 34 ani, Z.I.).

● Prea puțin, totuși. Nu mai cred în oameni, ci doar în evenimente (maestru caligraf, 34, V.B.).

● Sper să fie mai bine (student, 22 ani, C.I.).

● Speranța este ceea ce-l ține pe om în viață. În primul rînd sînt credincios, sînt creștin. Și dacă credința în D-zeu o păstrezi și o ai, înseamnă că exiști (patron, 35, C.I.).

● Eu zic că o să treacă și perioada asta. Va fi mai bine. Va veni și regele înapoi, va fi monarhie... (muncitor, 32 ani, C.N.).

● Nu prea multe, pe aici. Poate dacă aș lucra în Occident. Neocomuniștii ne-au luat aproape toate idealurile (particular, 28 ani, O.S.).

● Puține speranțe. Ceva mai sperăm, după acești patru ani... (pensionar, 60 ani, B.I.).

● Nu prea a avut nimic rost (pensionară, 52 ani, E.P.).

● Mai întîi, cînd a început revoluția, mi-a fost îmbucurător că frații mei au avut îndrăzneala de a da o lovitură comunismului. Regret: au fost curajoși, dar degeaba. Noua conducere nu-mi satisface sufletul. Credeam că va fi o schimbare. Nu este. Poporul e mai sărac și mai chinuit. Atunci și-au dat viața niște oameni. Totuși nu e inutil. O schimbare este (Ionel Crudu, actor, Chișinău).

● Sînt dezamăgit total. Nu din punct de vedere politic. Am convingerea că înainte se mai interesa cineva de învățămînt. Acuma parcă totul e lăsat în paragină. Învățămîntul a ajuns capitolul „etc." La vîrsta și la experiența mea nu mă mai tem de viață. Dar îi văd pe studenții mei descumpăniți (Gh. Gafton, cadru universitar).

ANCHETA

De 1100 de ori nimic

LA 1100 DE ZILE DUPĂ REVOLUȚIE CE V-A MAI RĂMAS DIN IDEALURI?

● E prea mult spus că s-a schimbat ceva. Oricum, însă, nu-mi pare rău că a avut loc această revoluție (C.D., 19 ani, student).

● Problema e că dacă înainte știam să fim uniți în ura noastră contra unui singur om, acum ne lovim cap în cap din pricina simpatiilor noastre politice. Și chiar mai rău: unii vedem minciuna și nu putem face nimic să le-o arătăm și altora. Sîntem un popor înzestrat cu o mare încăpățînare. Și ce bine ar fi dacă nivelul cultural s-ar mai ridica puțin! Speranța? Să pot să devin insensibil la prostia din jur. (M.T., student, 21 de ani).

● Acum trei ani au murit oameni. Cît a trecut de atunci? Mult? Puțin? Depinde. Unii i-au uitat chiar înainte de a fi îngropați. Dar cei cărora le-a murit atunci cineva credeți că pot să uite? Și mulți au murit stupid, din greșeală, din cauza unui glonte tras aiurea din frică, din prostie. Alții au murit fiindcă cineva, nu se știe cine, a ordonat „trageți". Măcar atîta ar fi bine, dacă nimeni nu vrea să găsească vinovații: să nu uităm, să nu devalorizăm întreaga revoluție pentru cîțiva ticăloși ajunși azi în înalte funcții (și chiar în cea mai înaltă), să nu păcătuim spunînd că n-a avut nici un rost. (R.A., 46 de ani, analist programator).

● Dumnezeu și-a întors fața de la România. Am ieșit și eu în stradă în '89 și am strigat. Și cu ce m-am ales? L-au dat jos pe unul și a venit altul. Și acuma n-am ce le pune copiilor pe masă. Plus că mai trebuie să-i și îmbrac și alte alea, că nimic nu-i pe gratis. Viitorul? Care viitor? Eu mă gîndesc la ziua de mîine, ce să mă mai uit mai departe. Că mîine mor și nu știu ce fac copiii fără mine. Ce treabă am eu cu ședințele lor și c-o fi c-o păți. Eu nu știu azi ce mîncăm mîine (B.C., muncitoare, 37 de ani).

● Aș vrea să am un loc de muncă atunci cînd o să termin liceul. Înainte mai mergea cu o pilă. Acum nu știu. (V.R., 16 ani, elevă).

Anchetă realizată de
Ramona BĂLUȚESCU
Dana ȘCHIOPU
Horia PITUȘCĂ

ABAJUR

LES GENS DU METIER

Constrînsă, o dată, a-și disputa grațiile finanțelor publice după cum și, din ce în ce mai drămuită, filotimia contribuabilului direct, prin persoana fratelui nostru, cititorul, poezia contemporană se vede constrînsă, o dată în plus, a face proba că poate supraviețui, prin vocile-i cu autoritate (prin, așadar, **les gens du métier**) dispersiei interesului (de e să ne ghidăm după titlurile majoritare în rafturile librăriilor) spre zonele marginale ale culturii. ● Fapt este că, nici (cu puține excepții) persoane publice, nici staruri de cinema, liricii contemporani, dacă vor fi trași vreun folos de pe urma iluziei că un volum de versuri ar putea tenta un public mai larg la prețurile impuse actualmente tiparnițelor și morilor de hîrtie, liricii contemporani, așadar, vor avea de consemnat, în cele din urmă —, în cele mai multe cazuri, benevolența taciturnă a unei prese literare, și ea, în prag de dispariție ● Pentru că, iată, cîți dintre autorii actuali vor putea beneficia de campaniile de presă care au impus, cu decenii în urmă, generația unui Nichita Stănescu? ● Dacă despre a doua carte a lui Marin Sorescu — **exempli gratia** — scriu, și nu oricum, în același număr al unei reviste literare trei dintre crditicii importanți ai momentului —, cărți precum cea publicată recent de Ileana Mălăncioiu și (unei alte generații literare aparținînd) de Mircea Petean (antologii, și una și cealaltă, oricît alcătuite după criterii diferite), vor mai trebui să aștepte, se poate bănui, vreme îndelungată pînă să trezească interesul pe care autorii îl merită. ● Cea dintîi, **Ardere de tot**, Editura Eminescu, colecția „Poeți români contemporani", 412 pagini, 125 lei (!), conținînd și un număr substanțial de **Inedite** (1982—1989), texte, o parte, rămase în reviste ori „scoase" din volumele publicate în decursul timpului, — este o amplă culegere ce dă seama asupra traiectului poetic al autoarei. ● Cea de a doua, **Călător de profesie. Poeme** (1978-1987). Editura Albatros, 120 pagini, 600 lei — reprezentînd fața nevăzută (vreme de un deceniu) a lirismului unui autor manifestat, editorial, cu osebire în ultimii ani: Mircea Petean. ● În cazul Ilenei Mălăncioiu, în **Inedite** recuperîndu-se texte ce aparțin rezistenței poeziei deceniului trecut. ● Un poem, aci, spre edificare: „A trecut și anul acesta și nu s-a-ntîmplat nimic / Poate că-n iarna asta care n-a trecut încă / Poate că primăvara va fi mai îndurătoare / Ori poate că vara sau toamna. / / Știți la ce mă gîndesc, la ce se gîndește / Toată lumea; eu nu sînt o excepție, / Eu m-am născut într-un sat în care nimic nu mai crește / Mai mult decît această speranță. / / Eu nu trăiesc în turnul de fildeș; eu trăiesc / Într-un oraș în care toată lumea / De la un timp visează mereu același vis / De ce în ce mai des. / / O, Doamne, cît de frică ne este la toți / Că va veni primăvara asta degeaba / Că va veni și vara și toamna / Numai ce visăm noi nu va veni." **(Marea speranță).** ● Poem de comparat cu altele (nu neapărat marcînd o schimbare de ton), de dată, putem bănui, mai recentă: „Așa, fără nici o legătură. / Mă gîndeam la voi și la ziua de mîine. / Cînd mi-a apărut în față spectrul regelui Hamlet / Și vi l-am împărțit la toți ca pe-o pîine. / / **Vorbe, vorbe, vorbe**, mi se spunea. / **În țara asta plină de humor.** / În care mă culcasem rîzînd la București / Și mă trezisem la Elseneur. / / Aveam în față toți morții aceia nevinovați / Și o sabie otrăvită și ziua de mîine / Și nu știu de ce începusem să strig: **Bacovia, frate.** / Așa cum aș fi strigat: **Horațio, cîine!**" ● Un lirism surdinizat — o poezie construită din gesturi elocvente și ironie, cu toate articulațiile la vedere, ar fi, desigur, numai primele impresii la lectura volumului lui Mircea Petean, **Călător de profesie.** O selecție lirică în care autorul fandează în toate direcțiile posibile — texte în care cinismul studiat al unor fraze nu ocultează pînă la urmă rama lirică, nostalgică a poemului: „soare nestingherit / o bătrînică estetă / înaintează ținînd deasupra capului o umbrelă / / un biciclist cu ochelari / pedalează egal / pe o bandă cu înregistrări de muzică rock / / noul taumaturg aleargă călare / pe motoreta spațiului timpului și cauzalității / / turiștii bat în neștire coridoarele / viitorului muzeu antropologic / / un mercenar vinde sticle și borcane la Alimentara / / culegătorii de rîme construiesc un labirint subpămîntean / / melcul zilei lasă în urma-i o dîră de spumă — / copiii își ling degetele guițînd de plăcere / cerul răsturnat într-o baltă / cîndva și eu am fost copil / cîndva și bunica mea a fost tînără — / chipul ei de fată mi-ar putea oferi /emoția întîlnirii totale" **(Poem găsit în colbul unei dimineți duminicale).**

LUCIAN ALEXIU

RECURS LA METODE

O privire asupra criticii actuale de la noi ar putea conduce la părerea că interesul pentru metodele (structuralistă, semiotică, tematistă, psihanalitică, antropologică etc.) de cercetare a textului, dominant un număr de ani, a mai scăzut. Credeți că așa stau lucrurile? Și dacă așa stau, care ar fi acum accentele criticii? Încotro se îndreaptă ea? Ce urmează după metode?

Întrebările de mai sus și răspunsurile care urmează au fost stîrnite în toamna — iarna lui 1988 de un proiect care, la vremea aceea, părea de-a dreptul utopic: editarea — sub patronajul mai mult decît generos al Casei Universitarilor din Timișoara — a unei reviste — caiet intitulată provizoriu „Climat". Ea ar fi urmat să găzduiască textele (refuzate de către presa oficială) lui Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, Gabriel Liiceanu, Petru Creția, Gabriela Adameșteanu ș.a. Pe vremea aceea, interesul pentru o anchetă de tipul „Ce urmează după metode?" era realmente autentic în mediile critice românești. Își mai păstrează ea actualitatea? Credem că da. Vor răspunde în numerele viitoare Eugen Tudoran, Ilie Gyurcsik, Vasile Popovici, Smaranda Vultur, C. Jinga, Marius Vâzurcă. Lista rămîne încă deschisă.

Cristian Moraru

Problema pe care o puneți mi se pare extrem de acută, dar nu cred că poate primi un răspuns pe de-a-ntregul mulțumitor în anii imediat următori. Ea trebuie însă, evident, ridicată, cu conștiința clară că ne aflăm în fața uneia dintre întrebările decisive ale momentului teoretic și nu mai puțin (critic-) literar. Nu știu foarte precis ce se poate prognostica. Pot totuși, la o ochire retrospectivă, să mă hazardez a schița un mic bilanț și pe baza acestuia, să încerc să evaluez: resursele epistemelor pînă acum „productive".

Trebuie admis, cred, că spiritul critic european trăiește de trei decenii sub fascinația unui **„nou pozitivism.** Puzderia de metode afirmate (uneori pe tonuri suspect de înalte) în acest interval nu au făcut, la un examen global (dar nu și inconștient de riscurile ce-l pîndesc), decît să transforme fiecare literatură într-un idol susceptibil de a fi substituit (și opus) „transcendenței" implicate de vechile strategii „deterministe". În ciuda desafirmatelor „lecturi plurale", **presupoziția aletheică** a actului critic a rămas. Doar că adevărul operei nu a mai fost determinat din afară, ci dinăuntru. Însă, pierdută fiind **bază** (onto)logică a căutării acestuia după cum, în urma lui Nietzsche, Lyotard și alții nu au pregetat a ne atenționa, amintita presupoziție nu mai poate fundamenta discursul critic. E adevărat **intuiția** acestui fapt nu a lipsit **noii critici**. Aceasta nu a beneficiat, totuși, de „distanța" necesară pentru a-și „tematiza" intuiția. Căci ce sînt „metodele" dacă nu căile (mereu altele, mereu mai „drepte", mereu mai „moderne" mai „infailibile") de „acces" ale unui spirit obsedat de existența unei „ținte" („adevărul" literaturii, fie el și „neunivoc")? Sînt tot mai convins că spiritul critic este chemat în momentul de față să compară în fața propriei instanțe pentru a fi confruntat cu **identitatea** pur „tehnică" la care s-a limitat pînă nu demult. Obsedat de „tehnicile lecturii" de superminuțioasele „analize de text", el scăpa din vedere că ființa asupra căreia se înverșuna avea o constituție (**Aufbau**) ontologic incompatibilă atît cu orice procedură tehnică, cît și cu presupoziția aletheică mai înainte semnalată. E prilejul, probabil, cel mai nimerit pentru **evaluarea** trecutului imediat, pentru **denunțarea utopiilor teoretice** (cîte mai sînt), pentru renunțarea la „decupajele" infinitezimale ale discursului literar etc.

Mă-ntorc totuși și (-mi) zic: avem dreptul să procedăm în consecință atîta vreme cît critica noastră nu a consumat etapa „metodei" (căci, să recunoaștem, lucrurile așa stau)? Răspund (**îmi** răspund): da, avem acest drept, după cum, tot așa, nu e neapărat obligatoriu, cum a putut crede Călinescu, ca romanul proustian să ne fie interzis atîta vreme cît nu ne-am făcut conștiincioși ucenicia balzaciană. Mă-ntreb (și de-această dată **vă** și întreb) din nou: cum mai **pot fi totuși neutralizate obiecțiile** ridicole gen Picard (și-apoi să nu uităm că avem și noi picarzii noștri)? Simplu: acele rezerve exprimau un punct de vedere **deja** retardat la momentul respectiv (tradiția pozitivismului „transcendentalist").

Oricum ar sta lucrurile, ne aflăm într-o perioadă dominată de:

a) **recapitularea** tuturor cîștigurilor aduse de ultimele decenii ale criticii și teoriei literare, de la New Criticism la Rezeptionsästhetik: pentru a mă contrazice prin raportare la ceea ce spuneam mai înainte, voi adăuga că în anii următori vor continua să apară studii „multimetodologice", unde structuralismul și psihanaliza „tematismul" și sociologia vor alcătui imaginea unui eclectism „bun la toate", specific amurgurilor de ciclu cultural;

b) **creșterea componentelor ludice, ironice**, a textualității „agonice" în interiorul unui discurs critic ce nu se va mai obstina să tatoneze „tehnic" adevărul mereu provizoriu, mereu iluzoriu al literaturii; în strînsă legătură cu toate acestea — „literaturificarea" abundentă a criticii (sub o mulțime de aspecte):

c) emergența tot mai clară a unei **mentalități deconstrucționiste**. Literatura va fi tot mai mult citită ca discurs teoretic (în linia Derrida — Paul de Man să spunem), iar teoria, filosofia chiar, vor fi supuse unor proceduri de lectură pînă nu de mult activate în contexte strict „literare"; tocmai pentru că ne aflăm într-un moment evaluativ vor prolifera sintezele centrate pe gîndirea teoretică a modernității. Principala întrebare ce se va ridica sau oricum, una dintre cele mai frecvente va viza **fundamentele modernității**. „Postmetodologismul" va fi obsedat cel puțin într-o primă fază, de căutarea propriei identități, eventual în contextul mai larg al prospectării post modernității în ansamblul ei. (Și iată deja o primă problemă, mai specială, dar care nu a exclus să devină „nucleară": este postmetodologismul un efect / simptom al postmodernismului?);

d) **filosofia**, care măcar la început, se va institui în **axă** a discursului teoretic (pentru deconstrucția americană, cel puțin, lucrurile sînt clare). Atenție, însă! Ni se oferă o șansă, unică, mai mult decît aventura să spun. Ea constă în posibilitatea unei reacții **creatoare, originale**, la o teoreză „străină", prin comparație cu mimetismele structuraliste de acum douăzeci de ani, să spunem. Anume, în „atacarea" ideologiei deconstrucționiste „la surse", luînd-o cătinel pe firul apei (Nietzsche — Heidegger — „Derrida and after", cum spune Mark Krupnik). Cît privește frecventarea „pură" (?) a literaturii, nu e exclus să asistăm la un „neoimpresionism" mai „cioranizat". Deci, cu încredere, înapoi!

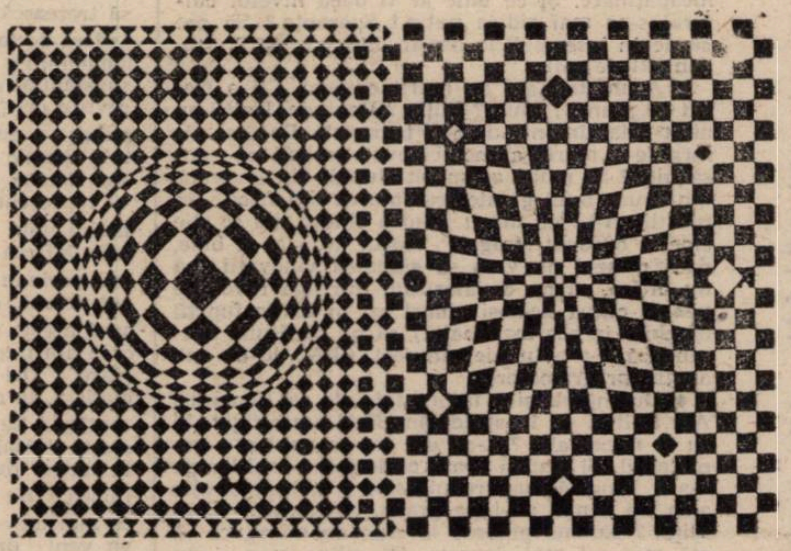

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

FRANC: În limba franceză, **franc** înseamnă liber, dar și scutit de impozite. Așadar am fi tentați să traducem **franc-maçon** prin sintagma **zidar liber, scutit de servituțile seniorale de impozite.** Așa cum a arătat Jaques le Goff, parte constructorilor nu a fost inclusă conform sistemului medieval tripartit al „castelor" (**oratores** = clericii, **belatores** = nobilii cavaleri și **labores** = lucrătorii țărani) în ultima din acestea cum am putea crede ci în prima. Explicată este simplă: construcția catedralelor, de pildă, era privită ca un exercițiu, de oratorie lapidară, ca un text religios totalt de lizibil ca și textul scriptural. În termeni sociali, francmasonul ar fi fost omul liber prin poziție față de șerb, față de omul simplu. Modelul folosirii lui **franc** în acest sens se poate recunoaște și-n alăturarea **franc-bourgeois** ce delimita în sînul burghezilor din Paris, o categorie scutită de impozite și servituți. Așa în Franța așa în anumite orașe germane ori elveției.

Paul Naudon crede că această calificare nu se aplica persoanelor ca atare, ci anumitor meserii. În acest sens el citează faimoasa **Carte a Meseriilor** a lui Etienne Boileau, apărută în anul 1268 în care se spune că tencuitorii și tăietorii de piatră beneficiau de liberă trecere și scutire de impozite în timp ce zidarii, dulgherii și ghipsarii nu aveau acest drept. (Deși am consultat lucrările cele mai documentate în domeniu, nu am găsit niciunde semnalată o nuanță care mi se pare importantă, anume că între sensurile cuvîntului **franchise** se află și acela de imunitate!)

Drepturile sus-menționate erau — conform lui Paul Naudon — cautionate și de anumite condiții locale, cum a fost, în cazul Parisului, existența Templului. Ceea ce complică puțin explicația aceasta este faptul că, în **Cartea Meseriilor**, Boileau scrie clar că toți acești constructori parizieni depindeau strîns de Maestrul Clădirilor Construcțiilor regelui, de fapt arhitectul regal, adesea ei trebuind să plătească taxe destul de ridicate. (A se vedea formula Artă Regală ca sinonim pentru Masonerie!) Era vorba adică, de un sistem autoritar ce nu se regăsea deloc tot în Franța acelor vremuri în majoritatea cazurilor fiind vorba despre „meserii libere:, mai precis „reglate" și „jurate". Și trebuie spus, aceste „confrerii" sau „comunități de meserie" au fost, esențialmente, societăți de ajutor mutual cu caracter religios organizate după un tipic riguros: trei grade, excludeau profanii, practicau egalitatea între frați, conform unei jurisdicții speciale, aveau semne de recunoaștere, rituri de inițiere etc. Statutul lor independent față de puterea politică, administrativă s-a menținut pînă la finele veacului al XVIII-lea, mai precis pînă la 11 iulie 1791 (legea Allarde), cînd statul a preluat controlul lor.

În fine, al doilea sens posibil al cuvîntului **franc** nu se referă la poziția privilegiată a constructorilor medievali, ci la o diviziune a meseriei zidarilor în spațiul englez. Unii masonologi (englezul Gould, francezii A. Mellor și Le Forestier, pentru a nu-i cita decît pe cei mai cunoscuți) consideră că, inițial, **freemason** desemna pietrarul, constructorul care lucra, cu dalta și ciocanul piatra tăiată la carieră și care nu mai necesita decît ultime îmbunătățiri (**the freestone**) în timp ce pietrarul din carieră tăia piatra brută (**the roughstone**). Cu timpul **freemason** s-a confundat cu **roughmason**, dar numai primul a rămas.

(Daniel Ligou, **Dictionnaire de la Franc-Maconnerie**; Jacques le Goff, **Pentru un alt Ev Mediu**, Alec Mellor, **Dictionnaire de la Franc-Maconerie et des Francs-Macons**, Paul Naudon, **La Franc-Maconnerie**).

(va urma)

Marcel TOLCEA

Ion Bogdan Lefter

O mare-dezbatere-mare despre „critica metodelor" și „critica de după metode" ar avea la noi, **hic et nunc**, un aer nițeluș comic: abia ne-am lăsat atinși de cîte un strop, de cîte o fină briză de „metodologită" (fie cu, fie fără sugestiile „patologice" ale unei atari vocabule...) și gata!, ne și întrebăm ce vine „după"! Nu înseamnă că tema ne e complet străină și că ar fi absurd să-i dăm atenție. Însă cred că merită s-o atingem doar pornind mai de jos, de la starea criticii românești actuale. Altfel, o discuție în plan propriu-zis teoretic ar fi din perspectiva literaturii autohtone o formă fără fond. O pot purta (discuția!) compatrioții noștri, poeticienii ori specialiștii in alte spații culturale, romanistice, anglistice, germanistice...

Dar eu prefer ca punct de pornire „starea criticii românești actuale". Adică a celei din ultimele două decenii și jumătate. La începutul lor, cînd pe alte meleaguri se purtau vajnice bătălii pentru „metode", la noi nu putem spune nici măcar că „încă" nu se trecea de la „impresionism" la „tehnicism": căci nu se înregistra vreo rămînere la cel dintîi, ajuns la vreo fază tîrzie, matură și rafinată, ci o ingenuă redescoperire a sa, o „realfabetizare" a criticii, o încîntată descifrare a buchiilor impresionismului, și anume a variantei sale de suprafață, capabile să dea iluzia exprimării ne(auto)cenzurate și halucinația libertății de opinie — în speță, o revenire la varianta „călinesciană" a divagației în marginea operelor literare. Înfrățiți (e un fel de a spune!), criticii români de toate vîrstele au combătut vreme de un deceniu — un deceniu și jumătate pe baricadele publicisticii impresioniste, stabilizînd o manieră supraindividuală de comentariu literar, cu un anumit stil al percepției și cu o retorică specifică. În același timp, către combinații mai apropiate de investigația hermeneutică, în special de orientare tematistă, s-au îndreptat o serie de autori, majoritatea ardeleni — Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic, Aurel Sasu, V. Fanache, Mircea Muthu, alături de care i-aș adăuga pe Mircea Martin, pe Cornel Mihai Ionescu, pe alții... —, care — însă — n-au „trădat" propriu-zis „impresionismul" pentru cine-știe-ce „tehnicisme", ci i-au dat ușoare nuanțe mai savante sub presiunea „pedagogică" a obiectului cercetărilor lor, care n-a mai fost — în genere — creația la zi, ci istoria literaturii române și literatura universală. Pe criticii propriu-zis „tehniciști", care s-au aflat în directă conexiune cu fervoarea metodologistă a Parizului, îi putem număra pe degete: Livius Ciocârlie, Al. Călinescu și Eugen Negrici aveau de-a face cu „la nouvelle critique", Mihai Zamfir cu stilistica structurală post-spitzeriană, Ion Vlad cu naratologia franco-americană, Ion Vasile Șerban cu noua sociologie a literaturii, Magdalena Popescu (dezertoare din rîndurile foiletoniștilor) practicînd o „heteronomie metodică" (în conformitate cu propria sa apreciere) cu surse structuralist-semiotice. S-ar mai putea invoca vreo două-trei nume, nu mai multe, „seriile și grupurile" derivate de la curentul principal limitîndu-se cam la aceste efective. În rest, de la Al. Piru, Ovid S. Crohmălniceanu, Mircea Zaciu și Cornel Regman, continuînd cu Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Gheorghe Grigurcu, G. Dimisianu și cu Mircea Iorgulescu, Cornel Ungureanu, Laurențiu Ulici, Petru Poantă, Cornel Moraru etc., etc., etc., comentatorii actualității editoriale românești a anilor '65-'80 (fie că au comis sau nu și incursiuni în istoria literară autohtonă) s-au exprimat impresionistic din toată inima, cu firescul pomenit de Lovinescu atunci cînd cu trimiterea la „ochii albaștri"!.

Comparativ cu situația evoluției postbelice a criticii occidentale, aceea de la noi s-a păstrat pe o insolită linie de mijloc. Chiar dacă simplificăm lucrurile foarte mult, putem totuși observa că linia tradițională a „impresionismului", pe care se desfășuraseră (alegînd exemplele franțuzești notorii) Fague, A. France, Lamaître ori Thibaudet, a fost în ultimele decenii abandonată în urma unei sciziuni provocate de o „dublă specializare": pe de o parte, o dată cu intrarea în faza ultimă, formalizată și „textualizată", a modernismului, „noua critică" a **urcat** o treaptă de profesionalizare, autoexilîndu-se în sfera savantă a „metodelor" și, accesibilă acum doar unui cerc restrîns de inițiați, a devenit **elitistă**; iar pe de altă parte, funcția comunicării cu publicul larg a fost preluată de o altă critică „nouă", care a **coborît** o treaptă către contactul direct, odată ce producția de carte se reorienta spre criteriile pieței de consum, și s-a transformat într-o concisă recenzistică informativă și publicitară, **plebee**.

Această stare de lucruri a condus în ultimii ani la o situație absolut stranie, dar fericită (cel puțin în aparență!), demnă de lumea lui Caragiale — și anume: după ce o ținusem pe-a noastră, demni și impresioniști, s-a-ntîmplat de s-a brodit ca destinderea tensiunii „metodologiste" occidentale să însemne taman o întoarcere către direcția „noastră", mai liberă, mai subiectivă, mai „eseistică" — și ne-am trezit că, atunci cînd tagma criticii de aiurea pornește să-și reconsidere atitudinea, noi sîntem de mult și temeinic antrenați în acest sens, ca un destoinic detașament de prima linie! Mai mult decît atît: între timp, breslașii noștri de frunte au apucat să cocheteze cu niscaiva lecturi teoretice și le-au și citat pe ici, pe colo, prin părțile esențiale ale cărților lor mai recente, din ultimul deceniu, să zicem, așa încît, în actualul context europeano-american „post-metodologic", critica noastră de prim rang pare să fie în ton, avînd alura că ar fi asimilat „tehnicismele", depășindu-le cu dezinvoltură.

Bun! Acum, dacă ne sustragem o clipită tradiționalei noastre voluptăți într-ale îmbătării cu apă rece, nu ne rămîne decît să constatăm că realitatea e ceva mai puțin roză și că, de fapt, avem un singur critic care și-a pus efectiv, în deplină cunoștință de cauză, cu seriozitate și responsabilitate, ba chiar și cu o anumită conștiință dramatică, problema „criticii metodelor" și a „criticii de după metode": Livius Ciocârlie. Un caz pitoresc de „conexiune inversă", de militantism pro-metode tocmai cînd metodele se dizolvă, îl constituie pledoariile de după 1981 ale lui Marin Mincu. Trăgînd linie și făcînd o sumă aproximativă, rezultă că eșalonul criticii românești a ultimelor decenii, numeros și redutabil, este astăzi în măsură să avanseze bune premize de elasticitate „post-metodologică", dar fără să aibă în spate un solid **background** metodologic. Și nu mi s-ar părea surprinzător să-i descoperim trecînd în prim-plan pe acei critici care, din poziție marginală, au făcut lente și temeinice (chiar dacă mai puțin spectaculoase) investiții teoretice în sensul actualelor deplasări de interes dinspre totalitarismul analizei textuale către investigația problematicii mai laxe, mai bogate și mai „personaliste" a lecturii, a receptării, a sociologiei literaturii — mă gîndesc la Paul Cornea și la Florin Manolescu, lîngă care vin și se așează foarte bine mai-tinerii Andrei Corbea și Mihai Dinu Gheorghiu.

Cu aceste din urmă două nume, am atins și chestiunea celei mai recente serii („optzeciste") de critici români, care au intrat în literatură abia în deceniul actual, neavînd de-a face — prin forța... existențială a lucrurilor! — cu amintita perioadă a redescoperirii „impresionismului" ingenuu. Asupra lor și asupra cărților lor încă nescrise și/sau nepublicate nu e încă vremea să ne pronunțăm. Îmi vine — totuși — a prevedea că de reușit vor reuși aceia care vor ști să-și manifeste talentul nu în cîmpul impresionismului-ca-și-post-metodologic, ci într-al post-metodologismului propriu-zis, matur, substanțial, plural și... postmodern!...

FIORE DI' VIRTU

SĂRAC CU DUHUL

Fascinația gîndului simplu, rostit în frînturi de fraze care păreau să ascundă în puțina lor spunere promisiunea unor stări esențiale la care nu-mi era dat să am acces, m-a urmărit în permanență din chiar clipa în care am intuit profunzimea ei, pe care mai întotdeauna poți să o percepi ca o sărăcie fără perspective. Este o capcană aici pe care nu o poți evita decît transfigurîndu-ți cantitativul simplei acumulări culturale într-un altceva care să te păstreze într-o relație proaspătă cu lumea. Să ai puterea să trăiești în uimiri, să te uimești ca și cum n-ai priceput nimic, ca și cum nu știi nimic, să fii prost, adică sărac cu duhul, să evadezi din tirania ordinii culturale, să te eliberezi din coșmarul cotidian al necesității de a fi inteligent, de a fi informat, de a fi interesat în a fi cum trebuie într-un ritual obositor care urcă de la stricta specializare la erudiția cuprinzătoare și de aici mai departe, într-un prizonierat care-ți fură libertatea de a fi altfel. Fiind așa, să nu mai poți niciodată, dar absolut niciodată, să fii altfel, să trăiești sfîșiat între hedonismul casnic al studiului, învăluit într-o discretă sau poate că violentă, iubire de tine insuți pe de o parte, și coșmarul morocănos al imposturii, al sentimentului ratării cu care încă și încă, probabil pînă la capătul zilelor, nu te-ai acomodat, pe de altă parte. Să știi toate astea și mai ales să simți că nu ești cult cît ar trebui, dar nici prost cu totul, că ai talent, dar nu cine știe ce, să-ți interiorizezi ca pe o durere de măsea nefericirea de a fi călduț, nici rece, dar nici cald, adică numai bun pentru o mediocritate cu pretenții. Și pentru că ești nici așa, nici altfel, să rămîi prizonierul pînă la capăt al acestor stări interemdiare.

Scăparea îți pare a fi în reverie, în amintiri, te întorci la copilărie, în acele vremuri cînd erai simplu și sărac cu duhul și nu găsești nici acolo decît un morman de senzații imprecise, în care se amestecă imoralitatea senină, cruzimea sadică și impulsurile unui erotism pervers căruia nu-i poți da nume, alături de exaltări de generozitate, de milă, de bunătate dezinteresată stîrnită de credința în Dumnezeu și în toți îngerii. Să încerci să le refaci pe toate în acord cu simplitatea dintîi care le-a animat, să evadezi în tihna fără contur a unor duminici de atunci, pe care să le spui simplu, să nu le complici, să dai seama de ele, să recuperezi toată fericirea de a trăi fără povara de a fi altfel decît așa cum ești.

Despre toate acestea poate da seamă doar literatura, prin ea poți fi în fenomen, da și în numen, poți fi în formă, dar și în esență, de aceea nu întîmplător s-a spus că Autorul este Demiurg, pentru că asemenea Domnului zice și zicînd face lumea. Orice poate să fie literatură, chiar și un oftat, problema este să-l faci să fie în toată simplitatea lui, atîta și nimic mai mult. În zicerea lui nu trebuie să mai încapă nimci altceva decît simpla lui întîmplare, fără nici o altă considerație, fără nici un gînd despre cum anume ar trebui să-l spui. O întîmplare standard, o după masă pe stradă în care ai stat pe banca din fața casei tale într-o anumită zi din vița ta de demult. Și dacă te apropii încă de ceea ce ai fost, poți cel mult înmulți detaliile, te poți pierde în descriere, în investigații care te îndepărtează de tine insuți, te obligă să te pierzi în imperativele meșteșugului, așa încît cu cît vrei să fii mai aproape de ceea ce ai fost, cu atît te îndepărtezi, ca într-o lunetă care înstrăinează priveliștile, le alungește, le amestecă într-o turbureală încețoșată. Și cum îți scapi tot timpul, nu-ți rămîne altceva decît o biată relatare săracă cu duhul, un proces verbal chircit, un schelet, profilul unor umbre: stai pe bancă lîngă un vecin, un moș care are peste nouăzeci de ani, subțirel și cu o mustăcioară de pe vremuri, din vremurile lui, și pe cînd stați așa se aude de prin orășel clopotul bisericii vestind o oră anume din zi și omul oftează și zice „ehe, săracă lume și vilag" și tu nu poți pătrunde adîncul vorbelor ălora, nu le poți prinde sensul, nu le poți desface conotațiile cu toată încordarea ta analitică, pentru că nu pricepi că ele nu doreau să spună nimic mai mult decît ceea ce chiar spuneau într-o după masă simplă pe care doar neputința ta o complică zadarnic.

Daniel VIGHI

VIRGIL NEMOIANU

SATIRA ŞI LIRISMUL

Pe I.D. Sîrbu l-am întîlnit o singură dată în viaţă, pe la sfîrşitul anilor 60 sau începutul anilor 70. Era la o masă de bar cu Deliu Petroiu şi Radu Enescu. Păstrez imaginea unui om lat, puternic, într-o manta de piele, de o jovialitate feroce. Auzise de mine de la prieteni comuni, s-a pus îndată pe nişte sarcastice observaţii care m-au intimidat. M-am retras repede. Şi eu auzisem de I.D. Sîrbu. Îl citisem în paginile Revistei Cercului Literar, dar mai ales ştiam de la prieteni comuni că este un neîntrecut maestru al naraţiunii orale, el şi Dominic Stanca fiind aceia care prin atmosferă, dicţie şi conţinut pot oricînd înălţa în aer edificiul baroc al unui mic univers literar, al unei lumi alternative. În privinţa aceasta nu exista nici un dezacord: erau ambii figuri aproape legendare. Motiv în plus să fiu prudent şi sfios în faţa unui astfel de maestru al verbalităţii.

În schimb, nu eram impresionat de scrierile lui I.D Sîrbu, mi se păreau pedestre şi de interes provincial. Părerea aceasta s-a schimbat numai parţial urmărind explozia tîrzie a apariţiilor din anii 80. Nu mi-au stîrnit interes piesele, pe care, de altfel le-am frunzărit superficial. Dansul ursului mi s-a părut o jucărie. Nuvelele sunt categoric realizări mai serioase, cîteva dintre ele sunt antologice, dar cantitativ nu se acumulează suficient material pentru a-l aşeza în primele rînduri ale literaturii postbelice. Nu trec cu vederea părerile mult mai pozitive decît ale mele ale criticilor români celor mai încercaţi — Negoiţescu şi Manolescu — dar îmi menţin o atitudine rezervată. Oare romanul postum Adio, Europa!, adesea pomenit (şi sub diverse titluri) în volumul nostru de corespondenţă, va schimba imaginea aceasta? Sper din toată inima că lucrurile se vor întîmpla exact aşa, dar rămîne de văzut.

Dar că poate să existe un alt I.D. Sîrbu, un al treilea, că el exista chiar, am intuit încă de la începutul anilor 80. Un text semnat de el şi publicat în Viaţa Românească cuprinde fragmente despre beţie şi alcool — aforisme, citate, anecdote, referiri diverse — de o prospeţime şi spontaneitate care m-au încîntat, amestec de erudiţie, de oralitate şi de structură literară. (Aveam să regăsesc această manieră în cele mai valoroase pagini ale micului roman ursin dar mai ales în corespondenţă). Entuziast, m-am trezit chiar recomandînd articolul unui doctorand al meu, neştiutor de română, care însă proiecta o teză despre alcool în poezia engleză modernă. Din fericire, tînărul Paul Rice s-a răzgîndit şi s-a dedicat unei teme ceva mai convenţionale. Oricum, pe măsură ce trecea timpul, devenea tot mai limpede pentru mine că exista un teritoriu literar intermediar, propriu lui Sîrbu, şi că pe acesta el se instalase cu temeinicie gospodărească şi confortabilă siguranţă de sine. Vreau să spun că jurnalul, corespondenţa şi (nu ştiu încă) romanul postum dau adevărata măsură a scriitorului şi îl vor plasa mult mai sus pe scara valorilor estetico-morale ale culturii române din secolul 20 decît am fi putut crede acum zece sau chiar cinci ani.

Să reiau însă firul povestirii. Întîlnirea cu I.D. Sîrbu avea să rămînă unică şi izolată. În rest, cîteva fotografii trimise în plic, în care îl recunoşteam mai gros, cu fruntea şi fălcile puternice, gura lată şi ochii malitioşi, nu prea iertători — ochii unui satiric. Scrisoarea primită de la el în 1982 a fost o mare surpriză. În timpul ultimei sale vizite în Occident, Sîrbu se întîlnise în tren cu un tînăr american pe care, evident, îl fermecase şi-l cucerise după cîteva ore de convorbire şi evocare. (Îmi pot lesne închipui atracţia învăluitoare a unui Sîrbu tînăr pentru tot felul de doamne. De altfel, este acesta şi un fenomen ceva mai larg. Toţi cei din Cercul Literar erau înconjuraţi de aura unui erotism liber, voios. Erotismul acesta se întrepătrundea cu cultura şi părea detaşat de orice urmă de vinovăţie, de complexe psihologice, de constrîngere socială, de ascunzişuri şi minciuni. Avea o anume inocenţă. La I.D. Sîrbu am recunoscut îndată trăsătura comună). La despărţire, tînărul i-a dăruit discret o sută de dolari (pentru turistul român de ieri şi chiar de azi, o binevenită mană) şi Sîrbu mă ruga să-l răsplătesc cumva pe acest om. Cum întîmplarea făcea ca tînărul american să locuiască şi să lucreze nu prea departe de Washington, l-am căutat telefonic şi am vrut să-l invit la masă. Omul a fost uimit de coincidenţă, amuzat, dar pînă la urmă o boală în familie a împiedicat întîlnirea. În schimb, incidentul a declanşat suita de texte literare pentru care, sunt sigur, cultura română va fi recunoscătoare. Simultan, continua corespondenţa cu Negoiţescu, consecinţă a vizitei de la Köln, vizită germană care avea să rămînă vreme de aproape zece ani un soi de univers ideal, paradisiac, pentru cel prins în cavernele friguroase şi întunecoase ale unui totalitarism senil şi dement. Corespondenţa cu Negoiţescu avea să fie continuată, din prudenţă indirect, prin familia Edmund Pollak, funcţionar superior în sistemul de schimburi academice şi culturale ale Germaniei de Vest, om de cultură şi bun prieten al României, scrisorile adresîndu-se indirect şi simultan lui Negoiţescu şi familiei Pollak. De altfel, şi corespondenţa cu Mariana Şora, stabilită de mai mulţi ani la München (spre deosebire de soţul ei, Mihai), pornise cumva tot ca o arborescenţă a dialogului cu Negoiţescu (între timp mutat la München) şi a continuat mereu cu ambigue referiri la vecinul de cartier al Marianei şi colegul de studenţie al lui Gary.

Să spun însă din capul locului că, într-un fel, termenul de „corespondenţă" este nepotrivit. Cine parcurge volumul de faţă observă îndată că este vorba de o operă a lui I.D. Sîrbu, atît cantitativ, cît şi calitativ. Sigur, cîteva din scrisorile lui Negoiţescu sunt adevărate capodopere de talent ghiduş şi de exuberanţă culturală. Sigur, tonul elegiac-nostalgic al Marianei Şora (cu fraze digresiv-inclusive şi cu aluzii fine, de o leneşă eleganţă) delectează la lectură. Chiar şi scrisorile mele, scurte, melancolice sau încurajatoare, par să-i fi plăcut interlocutorului, care mi le laudă generos (şi, cum am descoperit cu amuzată bucurie citind dactilograma volumului, le laudă şi altora.) Dar toate acestea pălesc în comparaţie cu masiva realizare a lui I.D. Sîrbu, valoare literară şi document social de prim rang.

(Din prefaţa la volumul TRAVERSAREA CORTINEI, în curs de apariţie la „Editura de Vest").

Din corespondenţa I. NEGOIŢESCU - I. D. SÎRBU

Köln, 9 aprilie 1982

Dragă Gary,

nu toţi au norocul, cînd hălăduiesc prin Colonia Agrippină să locuiască în faimosul centru sportiv (cu sau fără frühstück!). Unii, ca subsemnatul totuşi... pe aproape, adică în clinica ortopedică unde mai poposesc acei sportivi. Şchiop, mă văzuşi înainte de a mă părăsi. Cu proteste, cu vaiete, tot mă puteam mişca să mai spăl o ceaşcă. De m-ai vedea însă acum, cu ditai gipsul gros ca un trunchi de fag şi lung de la vîrful degetelor la testicolele că aproape să mi le includă, ai avea de ce mă admira. După trei luni de şchiopenie, mă în fine operară şi acum tîrăsc atîrnîndu-l în aer să nu-l supăr, cînd descind de pe patul de suferinţă, acest monstruos ce s-a adaptat frumosului meu corp, frumos şi nobil chiar cînd era doar şchiop. De aproape două săptămîni zac aşa, aici, acum singur, după ce avui mai întîi coleg un fotbalist şi după el un rugbist (întrebîndu-i despre tine, mi-au spus că te ştiu bine, fiindcă datorită amabilităţii tale se înfruptau dublu la micul dejun). Dar doctorii nu-mi dau nici o speranţă de a ieşi curînd din carcasa asta oricît de albă, însă imposibilă. Mă îndeamnă mereu să utilizez cîrjele, să învăţ să le mînuiesc cît mai elegant! (Zău că n-am exagerat o iotă). Ei au fost avertizaţi că la începutul lui mai trebuie să-mi încep cursurile la universitatea din Münster (şi vai! ce frumos mi-am pregătit cursul inaugural despre poeţii fanarioţi! — ca la seminar să ne ocupăm de Tristan Tzara), şi li se pare firesc ca eu să mă transportez în faţa studenţilor în cîrjele astea (poate totuşi îmi face cadou universitatea unele de aur!) şi cu piciorul impozant. Vezi tu, cum trece vremea, epocile se schimbă, fu şi vîrsta cînd tu primişi ca decoraţie coaiele de argint, acum se înfiinţă ordinul cîrjilor de aur!... dar numai pentru ego.

Primii enormul op al Grigorescului (îţi mulţumesc, dar nu înţeleg de ce trimiţi cărţile ca scrisoare — ca carte vine infinit mai ieftin şi soseşte mai repede), după Leopardi, şi azi, aici în spital, articolul Moculescului, care, sărmanul n-a priceput nimic nici din Doinaş, nici din mine. Bineînţeles, ceilalţi prieteni pe care îi aştept cu drag, au rămas la fel de simţiţi în privinţa asta. Pe Doinaş l-am rugat telefonic, acum vreo lună, să-mi trimită nişte cărţi urgent. Cu telefonul am rămas! Cărţile, trimise ca cărţi nu fac mai mult de 10 zile prin poştă. Doamna Dr. Paller, de la Akademisches Auslandsamt (tu prin ea îţi aranjai şederile?) a venit şi nea adus din partea directorului ei o groază de bomboane, sucuri şi alte îndulcituri. Din păcate Pollacii sunt plecaţi în Israel, pînă în 18 aprilie, am stat la ei pînă în ziua internării şi cum se întorc, mă instalez iar la ei că acasă n-am cine să mă îngrijească. Poate apoi stau în Münster, în casa de oaspeţi a universităţii, pînă scap de gips şi cîrji, adică ce mai, pînă în vară! [...] Pollacii se bucură de semnele tale şi te comentează cu simpatie.

Te îmbrăţişează

Nego

În zilele trecute i-am scris doamnei Lisbeth pe limba ei, întrebînd-o ce e cu tine; în cazul tău, vechiul proverb „nici o veste, bună veste", nu e valabil, ştiam de calcaneul tău în cele vreo zece scrisori pe care ţi le-am trimis, am făcut aproape o exegeză simbolică a semnului şi semnificaţiei osului „astragal", în diferite culturi şi la varii popoare. La Bucureşti circulă o ghicitoare: „mînăstire-n-tr-un picior, ghici la Derkum eine-i?".

Abia azi am primit a doua scrisoare de la tine, aceasta trimisă în... 9 aprilie. Noi corespondăm sub motto-ul „poate demult s-a stins în zări...", căci vraja rîndurilor tale (excelent siptal; caligrafia e superbă, scrii ca pe vremea cînd ai fost declarat inapt pentru serviciul militar; gipsul întinereşte, se vede!), abia acum luci vederii noastre. Nu te văd în cîrje nici măcar la Münster — pentru tine am visat o cîrjă episcopală, nu mi te pot închipui ca în filmele în care aceşti copii ai istoriei contemporane ne prezintă eroii învinşi în Vietnam, Americanii. Suferinţa — deşi după ultima mea definiţie nu ar fi decît o formă de a face practică în Filosofie — nu ţi se potriveşte, ai fost totdeauna un trup, mu înainte de a descoperi pe Hegel şi un sistem osos perfect (din tot cercul literar ai avut ei mai sălbatici canini în gură, singurul de re eram convins că la nevoie, oase va putea roadă) — mult înainte de a te dărui misticilor medievali alemani, sau a descoperi alte sisteme, cum de pildă cel gastro-intestinal.

Ai grijă, îmi scrii că vei ţine un curs despre poeţii fanarioţi (e scriu acum un roman despre ei, doar ţi-am trimis un fragment publicat în „Ramuri", sub titlul „Adio Isarlik") şi un seminar despre Trian (străbătuse Sahare?) Tzara, despre care, de aut bine, îţi pot trimite o fotografie unde e aturi de crotonul Eluard şi de maimuţa Gide. Distanţa e foarte mare între aceşti doi poli eticl; între Fanar şi Tzara lui Tristan se însc întreaga Istorie a Europei vechi şi foarte n

Între timp (estim) negustorul Regman (suflet candriu de papgiu, numai Doinaş îl întrece) a şi sosit la ine, verbigeu şi filistin. Este totuşi singurul d amicii mei critici care recunoaşte în mod cinstit că nu îl poate citi pe D.R., decît minţind că l-a citit în timp ce scria despre el.

În vara asta îmi vor ieşi — să dea Domnul — două dintre cele trei volume ale mele; la „Eminescu" volumul de drame comentate (7 d r a m e, 500 pagini), la „Cartea Românească" volumul de suvele „Scoarecele B" (550 pagini). Îţi voi trimite din fiecare mai multe numere ca să împarţi doctorilor care te ţin în gips, sau surorilor care te învaţă cum să umbli în vîrful degetelor.

Am scris regulat şi sub diferite impulsuri (scriu aşa cum alţii fac febră sau se îmbată din cauza singurătăţii, a prostiei femeilor sau a imbecilităţii preşedinţilor USA), familiei Pollak; sper că nu i-am plictisit, încet, încet, lichidele de diferite dimensiuni din sticla mea cu amintiri tulburate de splendida mea călătorie, se lasă, se lasă, foarte curios abia acum simt pe cine am iubit şi pe cine doresc să-l mai revăd în viaţă fiind încă. Doamna Lisbeth şi nobilul Edmund fac parte din cei de care mi-e dor, i-am spus şi lui Cornel să ţină un toast pe această temă.

Cu Irinel, cînd motanul nu-i acasă, bîrfim de ies scîntei, (chiar şi din măreaţa ta consoartă). Am fost s-o văd şi pe ea, eram cu redactoarea cărţii mele, fosta doamnă Bănulescu, o deşteaptă, o dulce creatură (pe care o iubesc cu nişte ani de tinereţe-rezervă, ce i-am păstrat la rece în vederea bătrîneţii). UUUăăăăAAAA. ne-a servit o dumnezeiască cafea, apoi ne-a arătat divina ei grădină; am fost încîntaţi; în faţă era ceapă, ridichi, spanac, în spate splendide zambile, lalele, iasomii şi assonii. I se promisese dezgheţarea pensiei tale — altă noutate nu pot să-ţi dau; decît că soţia lui Ţoiu, Carin Rex, e rău de tot; iar Mimi Telea trecuse şi ea printr-o operaţie grea, acum făcea cobalt la Fundeni, zicea să-ţi trimit sărutări.

Şi soţia bunului Ioanichie e uşor suferindă (de ficat) refuză vodca pînă şi pe cea autentic rusească.

Serile acum citesc ungureşte; „Szindbad" de Krudy Gyula şi nemţeşte: Luis Borges „Labirinth" (observi topica frazei?).

Etei îi scriu, o aud cum rîde, dar nu-mi răspunde; amorul a fost întotdeauna aşa: unul iubeşte şi celălalt se lasă iubit. Ea se lasă iubită...

Mîine scriu, termin studiul meu despre doi mari actori rataţi: Negoiţescu **(un Dandanache ideal, unic)** şi Eta Caranica, cea mai Zoe Trahanache din cîte zoe s-au creat după Caragiale.

Rîndul viitor îţi trimit şi o listă a celor care nu te-au uitat şi te înjură cu duioşie şi lacrimi. Ca mîine,

Gary

P.S. Nu glumesc; am în faţă distribuţia din piesele „Heidelbergul de altădată" şi cea a „Srisorii pierdute" regizate de D. Pătruţiu. Mor de rîs citind distribuţiile: Doinaş „sufleur", eu — **„un muzicant"**, Radu Stanca — Ilie Balea, Farfuridi — Brînzovenescu, Regman — Mausolul etc...

Dar tu... Dandanache... Tu cu familia de la 48... Ai fost mai bun decît Birlic. Zău!

★ ★ ★

Craiova, 23 mai 1982

MOTTO:

Perpetuum amicus sum Ego
Non temporarius, Nego!
(Din „Codex ridiculus mus", apocrife din opera lui Candidus Magnus aeternus Deziderius sed non desideratus...).

Mînăstire într-un picior, dragă Nego cel şchiop.

Bine că nu eşti şi chior: nu fiindcă ai ajunge împărat în Argentina sau Scoţia ci fiindcă, în zilele acestea, am terminat citind în armeana veche, trista biografie a marelui Timur Lenk; adică a lui Timur-cel-şchiop. Citesc tot ce se leagă de infirmităţile tale trecătoare, ce să-i faci, homo sum, nimic nu mă bucură atît de mult decît cîrjele de aur ale altora. Timur ăsta era şi şchiop şi chior, l-a prins pe Baiazid, l-a plimbat într-o cuşcă (nu am nici o speranţă să faci tu aşa ceva cu Ilderim Balotă). dar nu asta e interesant. Într-o cetate euxină cucerită de el, după bunul său obicei, tăie pe toată lumea: iată că un amărît de pictor genovez i se aruncă la picioare şi îi zice: Mărite, nimeni nu a reuşit să-ţi facă portretul, lasă-mă în viaţă, eu te voi nemuri! (Se ştie, e foarte greu să pictezi un tiran care e şi şchiop, şi chior, şi prost). Cum a reuşit? L-a pictat ochind cu o arbaletă, (deci cu un ochi închis), cu un picior (cel şchiop) sprijinit de o buturugă mică..

I-am scris nobilului nostru amic transatlantic Pilu Nemoianu, o lungă scrisoare, care începe prin marea mea mirare în legătură cu paradoxiile spaţiului poştal. Scrisorile din Washington îmi vin în zece zile, cele din Germania cînd vin), în zece săptămîni, cele din Ungaria în zece luni, iar cele de la Cluj (Eta) nu îmi sosesc deloc. Doinaş, cel puţin, nescriind nimănui, nu dă loc la decepţii. Toate amărăciunile mele de mare singurătate şi răspăr istoric, mi le revărs spre acest Nemo: **ce mi-e Nemo, ce mi-e Nego**, două negaţii din viaţa mea realizează o frumoasă afirmaţie.

(Fantastic: exact în clipa asta îmi aduce poştaşul şi pensia şi... a treia scrisoare de la tine; cea scrisă în 4 Mai, are ştampilă de Euskirchen, mă bucur că în 16 ţi-ai scos ghipsul, că îţi începi discursul la Munster, că îl citeşti pe Wittgenstein. Lumea e din ce în ce mai plină de paranoici, am un vecin care îmi povesteşte ale sale păţanii din viaţă, cam în stilul: „şi ziua aceea cînd mi-am scrîntit piciorul, americanii au debarcat în Sicilia, iar în ziua şi ora în care s-a pronunţat primul meu divorţ, la Yalta se semnau nişte acte...". Mie, cel mai mult îmi place o vorbă a lui Hitler, pe care o citez într-o piesă: reprezintă culmea cezaric-schizofrenică a paranoiei: zice: „Dacă în trei luni poporul german nu-mi va depune la picioare victoria finală, înseamnă că nu m-a meritat!".

La soţia ta, despre care îţi scrisesem şi într-o misivă pe care o vei primi nu peste mult [...] cum zic, deşi eram după un ospăţ cu mizilicuri de operă şi balet, totuşi soţia ta a reuşit să mi se impună. Mi-a servit o cafea — din care la ora asta nu mai beau în Bucureşti nici zeii — a vorbit de tine ca de Ghandi Sakiamuni, ne-a arătat grădina Ianus, a zis să mai trec pe la ea. Nu a slăbit, la asta a renunţat. E foarte frumoasă, pentru mine e ca o capodoperă, o splendidă şi cerească „bună ziua". Abia aştept s-o revăd, pentru conştiinţa mea traumatizată şi imbecilitatea Falkland, sublima ei indiferenţă şi perfectul ei egoism îmi fac bine, aşa cum apele de la Pucioasa şi Someşeni fac bine ficaţilor celor înrăiţi de vodcă şi dogme.

Eta nu-mi scrie, ea se lasă iubită, mă bucur că o ştiu frumoasă ca o zînă.

Am intrat la cules cu volumul de drame pe care nu îl mai pot suferi, cum o mamă nu-şi poate suferi un prunc român ce se naşte nu după nouă luni, ci după nouă ani. Am predat şi ultimele nuvele din volumul de satire, intru şi cu aceasta la tipar; aş mai avea volumul de cinci comedii „nejucate, necitite, neaprobate din care îţi citez doar titlul volumului (care e la Craiova, la editura de aici [...]: „O capră, o varză... şi cîţiva lupi". Titlul comercial, piesa e excepţională, ghinionul ei constă numai în faptul că majoritatea directorilor de teatru le e frică, nu ştiu precis, cine e capra, ce e cu varza — şi mai ales, de unde va apare Lupul).

Sper că între timp, nestorul Regman a sosit la Tine; am certitudinea că te va plictisi mai abitir decît te-am plictisit eu, el fiind de o mie de ori mai „caznic" decît mine, care, deşi lizicat destul, sunt departe de a fi zorinat în forma definitivă a acestui daneş al umorului şi papugismului transilvan.

De doamna Lisbeth rămîn mereu îndrăgostit, [illegible] aş fi în stare să trec pe limba germană cu suflet şi condei cu tot, numai să-i pot adresa într-o zi o misivă [illegible] pe loc de galbenă invidie.

Sorescu, astăzi s-a anunţat, e în sfîrşit binemersi, a trecut printr-o filosofică sperietură, se zice că toată noaptea aude ca pe vremea lui Caragea Vodă, ţipetele confraţilor olteni urlîndu-l sub geam: „Mazil, mazil".

Ţi-am trimis articolul interviu al lui Liiceanu cu Biemel.

I-am trimis lui Lisbeth Mocanu Faustul lui Doinaş.

Alerg mîine să procur un exemplar din Istoria Literaturii lui Călinescu, dacă procur un exemplar în plus, îţi trimit „que ca oui coute" vrednicului (şi promptului) Pilu Nemoianu.

Ave Nego, chiar şi obiectele din jurul meu te salută cu reverenţe şi dor,

Gary

★ ★ ★

Iubite Nego,

Cîteva zile de caniculă (în care am lucrat excelent), de ieri s-a înnorat, e ziuă şi ce întuneric, mă simt rău, azi dimineaţă m-am dus să-mi fac analizele, mi-e frică. La Bucureşti manuscrisele mele, pe care le credeam în tipografie, s-au întors, printr-un capriciu al L'eternel retour-ului a tot ce fac şi întreprind eu, iar pe masa de lectură a unor noi redactori. Am obosit. Nu are rost. Lozinca ce o aveam lipită pe colţul mesei mele „Ich schreibe für den lieben Gott", am schimbat-o ieri cu un citat din Schiller: „Mit derr Dummheit streiten die Götten selbst vergebens". Un rău moral mă întunecă; e tîrziu, e inutil. Aseară am citit psalmi, căutînd să mă ostoiesc. M-a indispus pînă la os lectura în galop a spovedaniilor învinsului Panait Istrati, o carte pe care mi-o dăduse Tata s-o citesc prin 48, atunci am refuzat-o. Mi-e greu cu frica asta de diabet, nu am cum să-mi respect regimul, mi-e încontinuu foame după carne, după brînză... Dar asta nu ar avea nici o importanţă, cerul acesta fără de nădejde al lumii cuprinsă de apocalipse, starea de pustietate, de prostituţie a omenirii. „Cum rugito ac cum suspinose oremus". îi scriu Etei „Ad securae taciturnitatis portum me transfero intendo" îmi răspunde ea: tind spre portul unei linişti sigure. Tind oare? E cutremurător acel vers din Blaga (pe care de cîte ori îl caut, nu-l găsesc, anume se ascunde) în care refuză ideile altei vieţi. Eu nu, amin! i-a ajuns una, să fie lăsat în pace, nu doreşte să mai învie. Ieri la pîine (intră în atribuţiile mele cumpărarea ei), doi mai tineri pensionari discutau: zice unul: „nu poţi fi toată ziua român; o oră-două pe zi, mai merge, în rest eşti om ca toţi oamenii, nu?". Această simplă revenire la bun simţ m-a împrospătat pentru mai multe ore. Eu simt cînd sunt bolnav după gradul de funcţionare a glandei mele critice: în clipa în care încetez să mai produc hormoni satirici, mă cuprinde frigul morţii, simt cum mă înec aproape de un mal care totuşi e departe şi numai în vis văzut. Îţi scriu des, într-o zi am să-ţi explic modul bizar în care o parte din Fiinţa mea o simt rămasă în camera Ta din Köln, singurul loc unde, ascultîndu-te şi ascultînd şi muzică, am reuşit să uit în ce secol m-am născut şi ce naţionalitate am. Doinaş cred că a plecat în vilegiatură, nu răspunde la telefon, eu, înşelat de promisiunile editurilor am rămas în aşteptarea corecturilor — nu-i nimic, tot nu mă simt bine nicăieri, în afară de casă şi de nevastă, absolut totul în lumea asta mă plictiseşte. Chiar şi cu cel mai bun amic, după două ore de banalităţi (ce rost are să discutăm despre ceea ce ştim amîndoi) simt nevoia să fug acasă. Amicul Paleologu spunea: lectura cărţilor mari, iată ce trebuie să facem în aceşti ultimi ani ai vieţii noastre. Are dreptate? Cele trei şanse la care am ţinut: **a trăi intens** şi periculos, **a ceti intens** şi periculos, şi **a scrie intens**, dar în afară de orice pericol — sunt ele, mai sunt ele posibile? Citesc fiindcă nu mai trăiesc, scriu fiindcă nu mai pot citi, trăiesc numai în măsura în care mai citesc şi mai scriu. totuşi! ?

Închid ochii şi iar te invidiez pentru forma odihnită (oare?) de singurătate la care ai reuşit să ajungi. Dar cu ce preţ, mă întreb, nu cumva nu ne spui cît de greu îţi este? Ţin minte, o noapte întreagă mi-ai vorbit despre Tatăl tău, am rămas uluit, totodeauna te-am acuzat de indiferenţă şi chiar cinism faţă de părinţii tăi şi iată-te lăcrimînd de dragoste şi umilinţă în amintirea discretei şi tragicei lor treceri spre moarte...

Cu Drimba m-am întîlnit, era amărît, aproape fără catedră. Nu am putut să nu-i spun: „tant et tant d'arrivisme, pour si peu d'rrrivage", s-a făcut că nu ştie franţuzeşte [...]. În fond, mi-e indiferent, la ora asta mi-e dor pînă şi de Oană, de Şipoş Petre (am auzit că e grav bolnav de inimă) de Petre Hosu (care e neschimbat) [...]. A murit Radu Stoichiţă, în iarnă, am cu el o fotografie, fusesem împreună la Ralea. O tempora... Am întîlnit-o într-o zi pe Bombonica Hopîrteanu, fata ceea blondă din Blaj, căreia Radu îi făcea curte (ea mă iubea pe mine în mare taină): era pe bulevard, în dreptul bisericii italiene, o văd pe Bombonica, mă luminez, desfac braţele şi strig: „Bombonica!" Ea se lasă îmbrăţişată, sărutată. Apoi, zîmbind îmi pune un pumn delicat în piept, mă împinge uşor şi, zîmbind, îmi spune: „Da, numai că eu sunt fiica Bombonicăi!". Povestea asta idioată o povestesc mereu, poate că ţi-am mai spus-o, iartă-mă, îmi vine în minte din cauza lui Radu Stoichiţă, care a ajuns la catedra de logică [...] Se alcoolizase în aşa hal în ultima vreme, că după ce îl întîlneam, o săptămînă nu mai puteam eu să mă ating de vodcă. O duc greu, Nego parcă aş fi depus viu la morgă

Gary

Ce face Regman? Pe unde îşi plimbă nasul?

NOICA:
O COMEMORARE OBLIGATORIE

Pentru orice om de cultură, spunea un critic, există lecturi facultative şi obligatorii. Ne facem de rîs dacă afirmăm, cu dezinvoltură, că n-am citit **Fraţii Karamazov**. Putem fi lider de partid politic, dar nu om de cultură dacă nu ştim cine-i Nichita Stănescu. Nu-i infamant, pentru un patron, să încurce poeziile lui Eminescu cu ale lui Coşbuc.

Trebuie să acceptăm, cu seninătate, că lumea viitorului nu aparţine nici filosofilor, nici literaţilor. Cei care au fost în noile democraţii ale Răsăritului în funtea trebilor politiceşti au verificat, încă o dată, acest adevăr atît de des verificat în secolul XX. Într-o civilizaţie a fragmentului, oamenii întregului sînt şi rămîn indezirabili.

Nu sînt, prin urmare, uimit de atacurile împotriva oamenilor de cultură. Ele devin inevitabile într-o epocă terorizată de cotidian, de imediat: într-un timp în care dictatura jurnalisticii metamorfozează orice vedetă în obiect al scandalului jurnalistic. Spre deosebire de Dan C. Mihăilescu, autor al unui remarcabil eseu consacrat în **Cotidianul** (supliment literar-artistic), nu sînt uimit de şirul de atacuri împotriva lui Noica. Ele nu aparţin întotdeauna gazetarului semidoct şi nici celor care sînt de profesie killeri. Ele aparţin de foarte multe ori unor intelectuali distinşi care găsesc momentul să se delimiteze. **Să se despartă de Noica**. Noica se despărţise de Goethe, de ce nu s-ar despărţi şi ei de Noica? De ce să nu trăiască şi ei pe înaltele reliefuri ale despărţirilor? De ce să nu tragă şi ei un chef intelectual?

Sigur că promisiunea chefului, făcută odinioară de Mita Baston, e respectată cu sfinţenie în Balcani. Toate damele bine ale culturii rad la momentul potrivit **un chef**, încît Caragiale, în lumile sale celeste, va fi surîzînd a împlinire.

Dar una e **sărbătoarea şi chefu**l, beţia imediatului şi drogul succesului şi alta e conştiinţa aparţenenţei la o cultură. **Dacă elogiul lui Noica** e facultativ, rememorarea trecerii sale devine, în anumite momente, obligatorie. Fiecare om de cultură român aparţine acestei mari familii căreia, într-un timp potrivnic, Noica, i-a dat înălţime, întrebări necesare. Am uitat foarte multe lucruri privitoare la Noica, scrie Dan C. Mihăilescu. Uităm, zice remarcabilul eseist că ni l-a dăruit pe Platon.

Uităm, adaug eu, că într-un timp secetos modelul Noica oferea un pisc, un model şi o noblete. **Noica te învaţă să gîndeşti**, spunea unul dintre discipolii lui, azi celebru. Noica te învaţă **să fii**, scriu eu, amintindu-mi de fascinaţia pe care o exercita Omul. Întîlnirea cu Ţuţea rămînea, pentru marea majoritate, gratuită, omul plutea într-un orizont al Himerei. Noica avea program, era eficient. Cioran şi Eliade erau departe, Nae Ionescu şi Mircea Vulcănescu rămîneau intangibili: pe numele lui Noica se putea jura. El supravieţuise. El era marele supravieţuitor, cel de la care trebuia să înceapă adevărata cultură. Cu el urcai între aleşi, alături de el cultura devenea o disciplină sacră. Un lung şir de articole apărute în epoca postdecembristă (în epoca ante — era aproape imposibil să scrii despre el) îi numeşte cu un zîmbet superior aventurile: căutarea discipolilor, lecţiile de filosofie, plimbărbile prin ţară întru selectarea **celor 22**. Omul era un naiv, spun rafinaţii, inteligenţii, superintelectualii de azi. Dacă a fost un naiv, atunci a reeditat modelul lui Parsifal. Dacă ţinem neapărat să folosim, în această discuţie, cuvîntul **naiv**.

Noica a avut momente de extaz filogerman şi filolegionar. Acestea n-au rămas fără urmări. Jurnalistic a fost, ca toţi învăţăceii lui Nae, luat de ape. Apoi ideea de miracol românesc i se părea prea puternică pentru a nu glosa asupra ei. Cum să-ţi imaginezi **întregirea**, după ce ai copilărit între Imperii aparent eterne? Iată, Imperiile căzuseră, România exista! Cum intelectual tînăr, să nu crezi că miracolul va dura? Nimic nu părea, într-un timp al „naţiilor tinere" mai agasant decît controlul raţiunii. Lîngă timpul intelectualului a apărut contratimpul implicării politice: al opţiunilor riscante şi categorice. Toţi iubitorii de scandal jurnalistic, politic, intelectual pe acestea le caută astăzi. Articolele din **Buna Vestire**, citate cu încîntare de presa de extremă dreaptă, sînt arătate cu degetul **de toţi ceilalţi** care exclamă satisfăcuţi: **acesta este Noica!** Adevărul e că Noica este şi aici, dar este foarte puţin din Noica aici. Diversiunea Noica-legionar, copios alimentată de noua dreaptă care îşi caută repere, argumente, strămoşi e întîmpinată cu urale de bătrînii stalinişti, de fiii şi de nepoţii (spirituali) ai acestora.

Fiindcă **destalinizarea** şi-a avut numele ei sonore: Noica a fost unul dintre numele mari ale epocii în care cultura română şi-a regăsit identitatea.

* * *

Cu alte cuvinte, Noica a fost de fiecare implicat într-un **proces al începuturilor**. El a trăit în cîteva rînduri iluzia ieşirii din coşmar. Miracolul dimineţii — al începutului unei noi lumi. **Alternativa sărbătorii** a marcat toate operele lui Constantin Noica. Proiectele sale, **Esseuri despre Duminică, Despre o Românie binecuvîntată**, schiţau această cale regală. **Locuirea în bucla timpului festiv**, scrie undeva Paul Drogeanu, **e comparabilă cu cea desfăşurată în vis sau poezie.** Noica „locuieşte în bucla timpului festiv" şi creativitatea sa e hrănită de energiile acestui timp. Pentru el, izvoarele miraculoase ale spiritualităţii sînt în **rostire**, în folclor, în şirul de manuscrise ale giganţilor. El este descoperitorul, dar el este şi pedagogul neamului, Învăţătorul care trebuie să-i înveţe pe **cei 22** arta descoperirii izvoarelor secrete. Întotdeauna noi, cei de aici, trăim între neştiute comori: „Dacă cineva ar vrea să aibă măsura fericirii noastre cărturăreşti, ar face bine să se uite la tovarăşii săi, cărturarii tineri din Apus. Ar face bine să se gîndească la tinerii aceia din Italia, care lucrează la teze despre Coşbuc sau literatura română de astăzi, probabil pentru că nu mai prea au multe lucruri de lămurit într-ale lor. Ar face bine să se uite la tinerii aceia francezi, care au studiat pînă şi bucătăria, da, felurile de mîncare ale secolului al optsprezecelea francez...".

La **ei** acasă nu mai e nimic de făcut, aici rămîne încă de făcut totul, e refrenul Noica, obsedanta frază repetată ani în şir, decenii în şir: ei trebuie să migreze în căutarea lucrului! Ei sînt şomeri culturali acasă la **ei**, pe cînd la noi, unde toate rămîn încă de făcut...

Ce aşteptăm? se va întreba, în 1939, în 1945, în 1955, în 1965, în 1980, Noica.

Pentru Noica răspunsul **timpuri mai bune** devenea ridicol. El era în bucla sărbătorii, consumat de ritmul festiv al miracolului. Există un timp al creaţiei şi nu timpuri mai bune sau mai rele. Extraordinar catalizator de energii, Constantin Noica!

Va trebui să ieşim din acest **timp rău** al spiritului pentru a înţelege acest adevăr. Cel puţin pentru a ne aminti că de la moartea gînditorului se împlinese, în acest decembrie, cinci ani.

Cornel UNGUREANU

* **Constantin Noica — Eseuri de Duminică**, Humanitas, 1992.

DINCOLO DE CUVÎNT

De la ferestruica acestei rubrici mi-am întors nu o dată privirea către ceea ce Eminescu numea „limba veche şi-nţeleaptă", a primelor veacuri de cultură română, a cronicarilor moldoveni şi munteni, a lui Dimitrie Cantemir şi I. Budai-Deleanu. Resuscitarea frumoaselor voroave ale vechimii — pe cît de colbăite pe atît de miezoase — mi se pare o datorie sacră a celor care se consideră, într-un fel sau altul, urmaşi ai Văcărescului, dorind să-i plinească diata.

Una din vorbele uitate ale „scripturelor române", înviată de slujitorii condeiului din veacul nostru, este verbul **tuşina**, pe care odinioară, îl întrebuinţau mai ales oierii transhumanţi, cu felurite înţelesuri speciale. În legătură cu **oile**, verbul în discuţie a însemnat, la început, „a tunde pe sub pîntece şi între picioarele dinapoi pentru a uşura mulsul şi suptul mieilor". Într-o lucrare tipărită la Iaşi în prima jumătate a secolului trecut, **Iconomia rurală şi dumesnică sau învăţătură pentru lucrarea pămîntului şi îmbunătăţirea gospodăriei de cîmp şi casă**, postelnicul Manolachi Drăghici statorniceşte o preţioasă distincţie între verbele **tuşina** şi **tunde**, cel de al doilea învederînd un sens mult mai general decît primul: „Oile să tuşinează la fătat şi să **tund** în postul sf. apostoli Petru şi Pavlu". O precizare asemănătoare întîlnim şi la Ion Diaconu, **Păstoritul în Vrancea**: „În urma **tunsului** lînei, şi **tuşineazi** pîntecele, coada şi picioarele".

Nuanţările de ordin semantic, pe care ni le pun la îndemînă textele abia citate, sînt utile şi din punct de vedere etimologic, căci **tuşina** şi **tunde** purced din verbe latineşti strîns înrudite, **tonsionare** şi **tondere**, cel dintîi fiind un derivat popular din **tons-**, tema participiului **tonsus** „tuns" al **tonsilina** a dezvoltat derivatul celui de al doilea. Din aceeaşi temă **tonsio**, **tonsionis** „tundere", care în franceză şi-a îngustat şi concretizat înţelesul: **toison** „lînă"! Din vocabularul uzual al ciobanilor, verbul nostru s-a strecurat, mai întîi, în acela al hergheliegiilor, cum se vede din acest pitoresc fragment al romanului **Fraţii Jderi**, unde Sadoveanu înfăţişează, în termeni de o incomparabilă savoare, virtuţile calului din Ţara-de-Sus a Moldovei: „Caii noştri îs cai robaci. Îi scot de la orice nevoie. Greu de umblat cu piciorul pe dealuri, văi şi rătăcăni. Dar calul, săracul, te scoate orişiunde, iar cai aveam de nu le mai ştim numărul. Le dăm drumul la ceaiuri. Şi cînd ne trebuie, ne ducem şi-l prindem cu arcanul. Le curăţim cozile şi coamele de scai, îi mai **tuşinăm** în frunte, le mai dăm de cîteva ori cu şumuiacul pe spinare ca să le strălucească părul, punem pe ei tarniţa şi-apoi ne putem înfăţişa astfel şi la Vodă". **Robace** „rezistent la trudă", **rătăcană (rătăcanie)** „hîrtoapă", **ceair** „loc de păşune", **arcan**, **a tuşina**, **şumuiac** sînt termeni ai graiului din veac, păstraţi, din fericire, prin graiuri, constituind pentru Sadoveanu, în romanele sale istorice, un mijloc artistic de situare în epocă a acţiunii şi a personajelor.

Mai tîrziu, verbul nostru pătrunde în albia cuprinzătoare a limbii comune, ca sinonim parţial pentru „a tunde", „a reteza"; „a scurta", complementul său direct indicînd, acum, părul omului, barba sau mustaţa lui. Manifestă o adevărată „slăbiciune" pentru acest verb, pentru buna şi mîngîioasa lui sunare, Sadoveanu. **Fraţii Jderi**: „Ceaunul a păşit, sărind peste bălţile ploii, pînă la un tîrnaţ deschis unde stătea pe covoraş, cu picioarele încrucişate subt el, cadiul Isaccei. Era un cadiu cărunt, cu **barba tuşinată** rotund". Dar, la Sadoveanu, legătura cu obîrşia sa mioritică, verbul nu şi-o iroseşte, căci cei care „se tuşinează" sînt... mocanii. **Ostrovul lupilor**: „Amîndoi verii semănau şi la înfăţişare: sprîncenaţi, mustăcioşi şi neguroşi. Purtau şi puţină **barbă**, pe care **o tuşinau din scurt cu foarfecele oilor**. „Ca să nu-şi cumpere brici", — dădea lămurire, rîzînd, baciul Dănilă".

Nu o dată se iveşte în scrierile lui Sadoveanu, mai cu seamă în romanele sale istorice, participiul verbului **tuşina** devenit adjectiv. Creanga de aur: „Ucenicii cei tineri, fără barbă şi cu **părul tuşinat** pe frunte şi pe după urechi, se ridicară în grabă de pe trunchiurile lor şi se închinară cu mîinile Pe piept". Tot Sadoveanu, Neamul Şoimăreştilor: „Moşneagul tăcea, cu ochii-i pătrunzători şi cu **barba tuşinată**: parcă asculta cîntarea gravă a clopotului din turn".

Citatele din opere literare, de care m-am folosit pînă acum, par a îndreptăţi, pentru verbul **tuşina**, diagnosticul: moldovenism. Dar, cum din punct de vedere lingvistic Moldova „merge" de foarte multe ori cu Ardealul, nu mi se pare deloc surprinzătoare ivirea participiului adjectiv **tuşinat** la prozatorii transilvăneni. Ion Lăncrănjan, **Cordovanii**: „Ilie era îmbrăcat de sărbătoare şi era ras şi tuşinat şi-avea o căciulă nouă, pe care şi-o tot tuflea, cînd pe frunte, cînd pe ceafă".

Printr-o ingenioasă analogie, în limba populară verbul se întrebuinţează şi despre „tunderea" firelor destrămate de pe marginile unei împletituri sau ţesături. Tudor Pamfile, **Industria casnică...**: „În urmă **se tuşinează rogojina**, adică i se rătează capetele firelor de papură". Vrednic de luare-aminte e amănuntul că autorul a simţit nevoia să gloseze cuvîntul: „adică i se rătează capetele firelor de papură".

G. I. TOHĂNEANU

ÎNCĂ UN VERS MIORITIC

EUGEN DORCESCU
PSALMII ÎN VERSURI

36

1 Nelegiuirea omului mişel
Aşa grăieşte sufletului meu :
„Frica de Cel Etern, de Dumnezeu,
Nimic nu reprezintă pentru el".
2 Căci se făleşte fără de măsură
În ochii săi, se laudă la lume.
Doreşte doar cruzimea să-şi consume
Şi-asemeni, să se sature de ură.
3 Cuvîntul gurii lui e răutate,
Rostirea lui e doar înşelăciune.
A renunţat la orice-nţelepciune,
A renunţat la bine şi dreptate.
4 Şi-n aşternut se zbate, unelteşte,
Căci are nedreptatea călăuză !
Pe-un drum întortocheat călătoreşte —
El nu urăşte răul, nu-l refuză...
5 O, Dumnezeul meu ! pînă-n tăria
Văzduhului e marea-Ţi bunătate
Pînă la nori Ţi-nalţi credincioşia !
6 Cît despre negrăita Ta dreptate,
E pe munte sfînt, cu fulgere pe creste.
Precum abisul judecata-Ţi este —
Tu ţii în palmă orice vietate.
7 Nepreţuită-i marea Ta clemenţă !
La umbra aripilor Tale, iată,
Ai oamenilor fii azil îşi cată
8 Se satură de sacră-Ţi abundenţă,
Sorb desfătarea Ta îmbelşugată.
9 Da, sursele vieţii sînt la Tine
Şi noi, cu toţii, prin lumina Ta
Lumina vom vedea şi revedea.
10 Întinde-Ţi, deci, voirea Ta de bine
Spre cei ce Te cunosc. Dreptatea Ta
Spre cei cu gînduri drepte şi senine.
11 Piciorul celui îmbibat de-orgoliu
Să nu m-ajungă. Blestemata-i mînă
Departe-n urmă, frîntă, să rămînă !
12 Deja se prăbuşesc în sumbru doliu
Nelegiuiţii. Asta sînt : ţărînă...

37

1 Nu-ţi otrăvi cu duşmănie viaţa,
Nu-i pizmui pe cei nelegiuiţi !
2 Căci ei ca şi iarba sînt cosiţi,
Se veştejesc asemeni cu verdeaţa.
3 Încrede-te în Domnul ! Nu uita
Doar binele să-l faci şi să-l doreşti.
În ţară şi-ntre-ai tăi să locuieşti.
Fidelitatea fie hrana ta.
4 Să-ţi fie Domnul mana şi dulceaţa !
El îţi va da ce sufletu-ţi doreşte.
5 În mîna Lui încredinţează-ţi viaţa —
Credinţă ai, că Domnul făptuieşte !
6 Dreptatea ta va răsări, prosperă.
Precum lumina. Dreptul tău va fi
Ca soarele pe cer în plină zi.
7 Taci înaintea Domnului. Şi speră !
Nu-l vrăjmăşi pe cel care prosperă.
Pe insul rău ce pare-a izbîndi.
8 Să uiţi mînia, ura şi furia,
Acestea toate sînt o cale rea.
9 Nelegiuiţii grabnic vor cădea,
Iar cei pioşi vor stăpîni moşia.
10 Încă puţină vreme, şi cel rău
Nu va mai fi. Zadarnic vei căta
Spre locul unde ieri se lăfăia —
Nimic nu e acum pe locul său !
11 Cei buni şi blînzi vor moşteni pămîntul
De-o pace fără margini desfătaţi.
12 Şi-alături, ucigaşu-ncearcă-n laţ
A-i încîlci, cu fapta şi cuvîntul,
Măselele scrîşnindu-şi cu nesaţ...
13 Priveşte Domnul. Rîde. Domnul ştie
Că ziua i se-apropie curînd.
14 Priveşte cum mişeii iau, pe rînd,
De pe lugubra urii panoplie,
Arc şi săgeţi şi săbii, cu mînie,
Pe omul bun, nefericit, plăpînd,
Să-l sfîrtece, să-l taie, să-l sfîşie !
15 Dar fierul pe ei înşi-i îi străpunge
Şi arcul li se rupe lîngă piept.
16 De-aceea zic : Puţinul celui drept,
Al celui care rabdă, nu se plînge,
Acel puţin, în cugetu-i deştept,
Mai mult şi prisoseşte şi ajunge
Decît belşugul silnic, ne-nţelept,
Al nu ştiu cîtor inşi setoşi de sînge.
17 Căci braţul celui rău va fi zdrobit,
Dar pe cei drepţi îi are Domnu-n pază.
18 El ştie că-şi trec zilele cinstit,
Asupra lor cu dragoste veghează
Şi moştenirea lor s-a veşnicit.
19 În vremuri de restrişte, de durere,
Ei de ruşine nu vor rămînea.
Chiar foamete de-ar fi şi lipsă grea,
Nu vor ajunge-a nu avea şi-a cere.
20 Dar cei răi pier ca pulberea din drum.
Vrăjmaşii Celui Veşnic, tîmpi, nebuni,
Aidoma-n frumoaselor păşuni :
Au fost şi nu-s. S-au prefăcut în scrum.
21 Cel rău, de pildă, cu neobrăzare,
Nu dă-napoi ce-a-mprumutat cîndva.
Pe cînd cel drept e bun. El îi va da
Din bunul său aceluia ce n-are.
22 Cei binecuvîntaţi de Domnul însă
Vor stăpîni pămîntul. Iar acei
Care atrag blestemu-I peste ei
Striviţi vor fi, şi-n veci cu faţa plînsă.
23 Domnu-ntăreşte pasul fiecărui,
Plăcere-aşază-n calea orişicui.
24 Chiar de-ai să cazi, fii sigur : Nu te nărui,
Căci mîna ta se află-n mîna Lui !
25 Tînăr am fost şi am îmbătrînit,
Dar încă n-am văzut pînă acum
Pe omul de-omenie părăsit,
Pe-urmaşii lui cerşindu-şi pîinea-n drum.
26 El, dimpotrivă, dă cu împrumut,
Sămînţa lui e binecuvîntată.
27 Fă binele, deci ! Răul — niciodată !
Păstrează-ţi locul tău de la-nceput.
28 Căci Cel Etern dreptatea o iubeşte.
Nu-i uită El pe credincioşii Săi !
Îi ţine lîngă Sine, îi păzeşte
Şi spulberă sămînţa celor răi.
29 Da, doar cei buni vor dobîndi pămîntul,
De-a pururi locuindu-l. Înţelept
30 Grăieşte şi trăieşte omul drept.
Dreptatea-i umple viaţa şi cuvîntul.
31 Legea divină-n inimă o are
Şi paşii săi nu şovăie defel.
32 În van îl urmăreşte cel mişel
Şi-ncearcă-n orice chip să îl omoare.
33 Căci Cel Etern nu-l va abandona
Şi nu-l va condamna, la judecată.
34 În Domnul să te-ncrezi. Şi niciodată
Să nu te-abaţi din îndrumarea Sa.
Pămîntu-ntreg îţi dă. Şi vei vedea
Sămînţa celor silnici spulberată.
35 Pe cel viclean l-am contemplat mai ieri :
Părea un pom rotat, cu multă floare.
36 Dar dusă e vremelnica-i splendoare —
Îl caut şi nu-l aflu nicăieri !
37 Pe omul de dreptate iubitor,
Pe cel cinstit, priveşte-l însă bine.
El să rămînă vrednic pentru tine.
El paşnic e şi are un viitor.
38 Cei răzvrătiţi sînt daţi să nu mai fie
Şi viitorul lor e retezat.
39 [illegible] sa Cel Veşnic i-a scăpat
Şi-i protejează-n vreme de urgie.
40 Domnu-i ajută. Domnul îi salvează.
Îi scapă şi-i fereşte de cel rău.
Fiindcă ei, crezînd, sub braţul Său,
În Unicul refugiu se aşază.

PICĂTURA DE CUCUTĂ

ZIUA A ŞAPTEA

E zi de sărbătoare, pentru că Dumnezeu se odihneşte puţin, cu faţa întoarsă de la noi. În lipsa prezenţei Lui, cel dintîi care dispare e (după Biblie) „cuvîntul". Pînă mai ieri (şi memoria joacă feste doar celor ce au ceva de cîştigat din asta) cuvîntul îşi avea materializată forma într-o brutală responsabilitate, mutată, treaptă cu treaptă, spre lumea obiectuală. Drept pentru care, de vreo cîteva decenii bune un cuvînt spus sau scris trăgea după el soarta nefericitului „emiţător" ca o piatră legată de gît. Doar scriitorii de prin părţile estice ale lumii ştiu ce calvar însemna pentru ei cele 2.015 litere bătute la maşină pe o pagină de manuscris, cînd pînă şi semnele de punctuaţie îşi aveau menirea de a facilita sau interzice apariţia unui text. O afirmaţie trebuia cumpănită îndelung. Nu de o aceeaşi atenţie se bucura însă o negare, căci afirmaţia putea fi suspectată că ascunde un simbol interpretabil, un semn condamnabil, iar o parabolă era deja un eşafodaj anti-statal pentru acel „pre-cititor" ce era capabil să facă exemă numai la ideea de evaziune. Orice cuvînt putea să devină o culpă, dacă nu era rostit în cor, pe o schemă mentală fixă, dată dinainte, odată cu un sinopsis adecvat.

Cel dintîi eliberat după '89, Cuvîntul a ajuns să funcţioneze în cealaltă extremă, a iresponsabilităţii totale, de parcă dincolo de el n-ar fi vorba de oameni (buni sau răi). Maliţiozitatea ţine încă de un anume cod cavaleresc, de un respect faţă de semen. Acum se practică însă jegul verbal, jegul scris şi (mai grav), jegul relaţiilor dintre oameni. Răul e făcut de dragul răului, fără vreo rezonanţă nici măcar în cel ce-l face. Se loveşte bezmetic, dar se susţine că totul nu e mai mult decît o „gimnastică suedeză", pentru menţinerea siluetei. Se loveşte bezmetic indiferent dacă „receptorul" tocmai doarme sau are o altă ocupaţie mult mai utilă şi rămîne indiferent la avîntul destructiv al celuilalt. Imaginea e de domeniul gagurilor de film mut: se vede silueta unui individ ce boxează în faţa unei ferestre reflectorizante: ştie că n-are cu ce plăti fereastra, se face că izbeşte şi aşteaptă ca de cealaltă parte tu, sau un altul, ă pice pe spate cu ochiul vînăt şi gura spartă. Şi toată scena aceasta, ce aduce a colcăială iresponsabilă, conţine o doză de mare laşitate refulată. Dar, aşa e cînd Dumnezeu doarme.

Rugăciunea ştiută de mai toţi, „Tatăl nostru", începe cu „şi dă-ne nouă pîinea cea de toate zilele" (la care aderă şi agresorul şi agresatul), urmată de o inversiune firească acum: „şi du-ne pe noi în ispită" şi terminată cît se poate de realist cu: „şi izbăveşte-l pe cel rău". Ceea ce se şi întîmplă! Acest „Tatăl nostru" sui-generis vine ca o plapomă purificatoare peste sufletele noastre cititoare de toate şi uitătoare de Dumnezeu. Cînd vine Crăciunul, omul se gîndeşte la porc, cînd vine Paştele la miel şi ouă. Se gîndeşte, socoteşte şi ... renunţă, fără urmă de sacralitate.

De vreun secol încoace, oamenii se întrec să creadă şi să demonstreze că Dumnezeu e în ziua odihnei sale binemeritate de după Facerea Lumii, ce l-a luat mult mai mult timp decît scrie la Biblie. Bălăcăreala de acum şi de la noi împinge Sacrul în abstract, dincolo de orice zonă perceptibilă, şi aşează în locul său Profanul. Un profan pavoazat cultural, dar nu şi cultic. Şi asta pe fondul unor dialoguri fără umor gen: „Se poate şi mai rău?"... „Se poate!", sau „Se poate şi mai jos?" ... „Oho, ho!," ce sînt taman pe buzele celor ce sărută neigenic, duminică după duminică, toate icoanele din biserici în căutarea unui crîmpei de pace sufletească şi înţelegere Dumnezeiască. Dar, odată ieşiţi din pronaos, oamenii redevin ceea ce au fost şi exaltă alături de fericita lozincă: „Trăiască libertatea în cuget şi simţire a individului!", ştiut fiind că într-o ruină fiecare cărămidă are valoare de vestigiu, în timp ce întreaga fostă cetate e doar un „punct turistic".

Licărul de speranţă nu mai cuprinde în el nimic sacru, ci, în cel mai bun caz un profan decent. În '89, toţi credeam năuci că Dumnezeu şi-a întors (în fine!) faţa spre noi. Acum constatăm stupefiaţi că de fapt se privea într-o oglindă retrovizoare (între două pusee de somn), să-şi mîngîie zulufii bărbii albe ostenite de timp şi de faceri de bine. Poate de aceea astăzi stau aşa de limpezi poziţiile Răului cu ale Binelui, ale Profanului cu antipodul său (cel încă fără de un nume). Ar fi de cugetat de ce în toată tradiţia etică a acestei părţi de lume, dar nu numai, funcţionează atît de perfect dictonul acela cu „facerea de bine" şi complexul oedipian. Dar despre asta nu se cade să vorbim în preajma Crăciunului.

Paul Eugen BANCIU

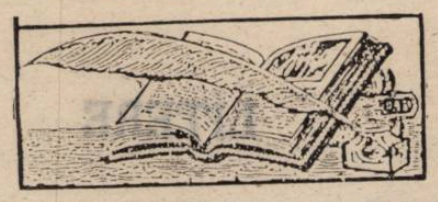

DAN ADRIAN

LÎNGĂ PĂDURE

— baladă cu soldați —

1. STRADĂ ÎN BABADAG

Soldații merg greu, târându-și bocancii, cu armele în diagonală pe piept și cu căști de metal, verzi, pe cap. Imită o situație de război. Un locotenent ține porthartul cu mâna și nasul în vânt. Este tânăr. Și e ceva important pentru el să comande acestor băieți care îl depășesc în inteligență. „Pluton, stai!! În rând câte unu', la chiosc!" Soldații se aliniază, cu armele grele pe piept, în fața cutiei de tablă și sticlă, să cumpere biscuiți și țigări. Pentru ei simplul fapt de a cumpăra e o descătușare.

Pe strada îngustă sunt garduri diforme, de piatră. Plutonul e pe loc-repaus și rontăie biscuiți în picioare.

2. FÂNTÂNA DIN CÂMP

Marșul continuă, disciplinat, sumbru, în câmp. Fără iarbă, fără semănături, doar cu praf. Soarele s'a ridicat la zenith și le administrează căldură la toți, în mod egal. Transpiră, înjură în gând. Dar o ciutură spânzurată le iese în drum, când nici nu visau. Lângă ea, o femeie cu broboadă neagră își umple gălețile goale. „Pluton, stai!" Plutonul deja ascultase la comanda setei, mai iute decât cea de la locotenent. Totuși, nu își bagă ca animalele capul în ciutura plină cu apă, ci singuri respectă o ordine de bătaie. Femeia se îndepărtează încet. Alături, pe deal, cetatea cu nume grecesc, Heracleea, e cel mai frumos obiect ruinat din secventă

3. ORDINUL

Odată ajunși teferi toți, regulați, la sălașul prescris pentru tabără, lângă o pădure, vă veți așeza acolo cinci corturi, în linie dreaptă. În ele veți sta voi cu armele voastre.

Întâi, veți înfige un par în pământ, și să aibă vreo zece, sau un'spe coți înălțime. Pe urmă, egal depărtate de el, alte patru mai mici. Pânza se va întinde de sus, de la mijloc, și jos se va prinde de 12 țăruși foarte mici, dar puternici. Țărușii (și parii) se vor împlânta cu baroasele în pământ, de cinci oameni cuminți.

Pe pământul închis înăuntru se pun paie multe, ca de o palmă grosime. Dacă n'ar fi soldați foarte mulți, s'ar băga paiele în saltele de pânză, și soldatul în parte își știe salteaua și doarme pe ea. Dar fiind însă mulți și saltele puține, se va pune doar pânza saltelelor peste paie, întinsă, și toți la un loc se vor așeza peste ele să doarmă. Iar în somn, nu se vor răsturna de pe-o parte pe alta, fiindcă nu vor putea, ci cum au apucat să se culce, lipiți, așa se vor scula. De parul din mijloc va fi atârnat în cârlig felinarul de gaz, amețit, ca să vadă să'și pună bocancii în drepul picioarelor lor, fiecare. E oprit ca soldatul să umble'n-călțat, cu norol și cu alte gunoaie, pe pânza saltelei, pe care se culcă, dar el poate călca pe poteca lăsată'ntr'adins de la fața cortului până în spate Apoi, se'nțelege că pentru nevoi cum ar fi urinarea sau defecarea va merge afară din cort, mai departe (uniforma e facultativă), și nu înspre mijlocul taberei, nici lângă mașini, ci cât mai în marginea ei, până unde corajul îl lasă s'ajungă (e bine'n pădure).

Dat astăzi, aprilie 14 al anului 19... într'o vineri.

NOTA. Dar cortului nostru nu i s'a găsit parul — cel de 10 coți — în mașină. Comandantul a zis să se taie un trunchi asemănător din pădure, la dimensiunea descrisă

4. A DOUA ZI

Soldații se scoală la cinci jumătate, devreme, datorită gearnei, și'și pun pe piciorul gol bocancii întăriți de frig. Ies, și masându-se la câțiva pași de cort, în ismene, ei toți urinează. Apoi se întorc și până la masa de la ora 7 încearcă să doarmă. Dat fiind că în cursul zilei vor trage cu tunul ca niște soldați adevărați — și nu cu țeavă încorporată, ci cu obuze — gimnastica obligatorie, spălatul pe ochi și pe piept cu apă rece, trec pe planul doi. Nici ei, ofițerii, nu se manifestă în sensul acesta rigid, birocratic.

Dar când toți colegii lui se vor deda jocului bărbătesc al lansării prin țeavă a unui obuz perforator, el, soldatul Adam, va rămâne în tabără ca să scuture așternutul din cort — pânza aceea care s'a și umplut de gunoaie — să păzească lada cu farfurii și tacâmuri din tablă, să le distribuie camarazilor înfometați, când se vor regrupa de la câmp, mâncarea gătită în bucătăria de front. Este femeia trupei. Dar el nu resimte invidie. Nu doar pentru că întâmplător e un pacifist prin structură, și nu îl încântă bubuiturile de obuz, dar mai mult, el nu se împacă cu nici o activitate de grup în care cel singur e utilizat pentru un mic aport de forță brută. Găsește un rost mult mai important în contemplație, în reflectare, decât în acțiune. A învățat însă, a trebuit să învețe că și acțiunea e uneori necesară. Anume atunci când vrei să îți dobândești ora de libertate, să îți câștigi timpul pentru fiecare filosofare, sau ca să'i asiguri un adăpost material celui care nu își dorește decât să gândească.

Acum, el acționează în acest sens. Și-a făcut datoria de îngrijitor; a intrat în pădure. Acolo a început să plouă; el s'a descheiat la toți nasturii de pe piept. Cerul adapă cu laptele lui acest întunecat colț de rai, lângă care s'a aciuat mica adunătură de derbedei. Dar nu ei — acești necredincioși, falși războinici — sunt clienții înaltului, căci aceștia doar fură din marginea darului său, exclusiv pentru ziua de azi. Copacii, ferigile: ele cresc și se înmulțesc tot la fel ca în urmă cu 75 milioane de ani. Dar și înăuntrul soldatului Adam se'nalță încet, de la tălpi către șale, ceva, o căldură a facerii și a înnoirii prin dizolvare. El merge acum fără nici un țel soldățesc, fermecat, merge înainte până când i se pare că ceva îi spune să se oprească. Se lasă în jos, adosat unui trunchi de copac, și începe să se dizolve.

5. DUPĂ ZECE ANI. SCRISOAREA UNUI FOST SOLDAT

Scumpe amice Gârboan,

Astăzi mi-am amintit, fără ca ceva anume să-mi fi provocat acest gând, de ziua, de după-amiaza când noi, profitînd de un somn adînc al acelora care în cele din urmă au declanșat forța tunului, ne-am îndepărtat de tabăra de militari, într'o vale în care păstorul sălbatic păștea niște oi. Din iarbă ieșeau colți de calcar gălbui. Vorbeam admirativ despre cartea cea nouă a lui Marin Preda, „Viața ca o pradă". Și înaintînd cu botul în jos, oile ni se frecau de picioare. Ploaia, care începuse la prînz, monotonă, era un fenomen natural.

Spune: n-a fost oare armata un joc, cam stupid, e adevărat, dar un joc dezinteresat, fără-nvinși, fără învingători? după ce primul șoc a trecut, am mai trăit noi vreo zi cu teroarea în suflet? Și hai, cazul cel mai nasol: te terorizau unul doi, cel mult trei. Pe când însă acum ești în mîna a sute de astfel de teroriști, la biroul în care lucrezi, în tramvai și în tren, în imobilul pe care îl locuiești, la legume și fructe, la ghișeele special înființate pentru noi, pentru publicul neștiutor. Oameni (?) care au înțeles că în epoca noastră prostia, fie și criminală, nu se mai pedepsește, și că invers, fapta de a înlătura un om cinstit e modul de a te ridica cel mai rapid pe pirami..., pe mormanul acesta inform de chirpici, înjghebat de un stat nelegitim.

Cită compasiune puneam cînd făceam jocul locotenenților noștri care ne comandau, apăsînd așa tare cuvintele specifice lor, în primele zile, iar apoi cu o silă care abia se mai deosebea de a noastră, în lunile de sfîrșit, către vară! Noi? Ne vom „antrena" nouă luni, sau 8 1/2. Pe urmă predăm înapoi armamentul, cearșaful, ne-ntoarcem acasă așa cum am fost (poate numai ceva mai obișnuiți cu minciuna, mai maturi). Pe cînd ei? Rămîneau în armată pe viață! Ceea ce pentru noi însemna „în închisoare pe viață". Cine s-ar fi gîndit că, de fapt, nouă ni se pregătea ceva cu mult mai rău decît armata?

Al tău, Inocențiu

6. O AMINTIRE

Eram adunați într'o gară obscură care abia de se mai zărea printre multele ei vagoane abandonate. Ne înșiruisem pe partea bătută de soarele dimineții a trenului militar, perpendicular pe direcția razelor consolatoare. Ne rezemasem în puștile-mitralieră ca în niște bâte, și nu făceam decât să așteptăm fie un ordin, fie un altul. „Veniți bă încoace! Voi ăia! 'Tu-vă'n cur pe mă-ta de neisprăviți! Ia'mpingeți voi vagonu' ăsta vreo 50 dă metri frumos **înapoi**! Ezecutarea!".

Și noi, cinci soldați pe o parte-a vagonului, cinci pe cealaltă, strângeam dinții, cu mâinile încordate pe armătura metalică, verticală și rece ca gheața. La un moment dat, necoordonați, reușeam să'l clintim de pe loc. Iar pe urmă prindea și viteză.

7. ALTE ÎNTÂMPLĂRI

Ploaia n-a încetat. Dup'o zi, prima picătură își și făcuse intrarea în cort. Apoi altele, în alte locuri. Pentru a nu se forma bălți chiar pe locul în care dormeau, soldații conduc picăturile de sus, cu degetul, către pereți, trasîndule potecuțe. Camaradul, servantul de tun Gârboan, care n'a pus în gură alcool niciodată, le-a spus că în felul ăsta măresc permeabilitatea cortului, a casei noastre.

Seara, ei n-au mai ieșit să mănînce afară, ci le-am aruncat fiecăruia pe saltea pâine și o conservă de porc, să mănînce. Nu au băut apă. Soldatul Emil Poalelungi a primit o însărcinare pentru oraș, de la ofițeri, și eu, Coco și Grasu i'am dat bani ca să ne aducă și nouă o sticlă de cognac românesc în buzunar. Un gradat a venit și a zis: „Ia, bă, trei voluntari mai intelectuali, aici la mine!". I-a luat ca să adune cu ei vreascuri bune de foc, din pădurea cu care ne învecinam. Căci în cortul lor ofițerii aveau o sobiță de tuci, și puteau face focul. Camarazii Răzvan și cu Geo. din București, s'au aventurat până în satul apropiat, Enisala, unde, zic ei, erau niște curve care le-au dat să bea vin.

8. FINAL. O ILUZIE

A mai fost o după-amiază, înainte de a ne încărca parii și pânzele în mașini, și-a pleca. Ofițerii erau mulțumiți, poate beți, pentru că se consumase muniția. Soldații jucau cărți în cort, căci afară ploua înainte. Doar tu, Gârboan, ai vrut să mă însoțești la'ntâmplare. Atunci, am lăsat liziera pădurii în stânga, și ne-am abătut peste-un deal spre șosea. Colți de calcar ieșeau din covorul de iarbă și îl decorau. Apa ne clipocea în bocanci și mantalele atârnau încărcate de apă. Călcam ca doi exploratori, sau ca doi bolșevici dezertori, căutând mântuirea. Dincolo de șosea, lacul mort, fără țărm, ca o baie de plumb topit, și cu orgile fine de papură rupându'l în aer. Acorduri — de orgă într'adevăr — ne ajungeau la urechi, întretăiate de vântul slab. Cu ochii în blocul de ceață de deasupra apei, deslușeam tot mai clar voalurile subțiri ale unei femei fermecate (semănînd cu reclamele din cataloagele de produse occidentale).

ÎNTRE MOZART ŞI SALIERI

Festivalul Naţional de Teatru, Ediţia a 3-a. ● 7-15 noiembrie 1992.

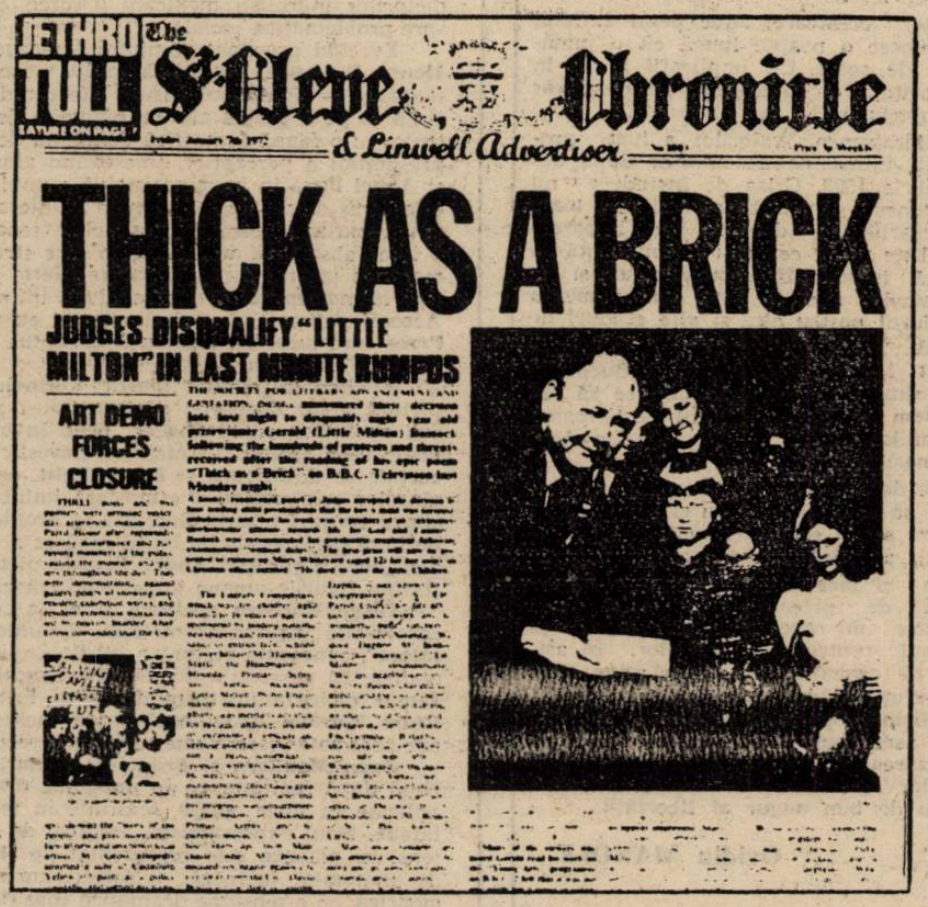
JETHRO TULL

The St Neve Chronicle

& Linwell Advertiser

THICK AS A BRICK

JUDGES DISQUALIFY "LITTLE MILTON" IN LAST MINUTE BUMPS

ART DEMO FORCES CLOSURE

1. Cea mai dură zi va fi luni, spune Cristina Dumitrescu. Numită cu vreo cîteva săptămîni înainte de deschidere director al Festivalului Naţional de Teatru, are, cu o zi înaintea finalului, **cîteva idei normale** şi, deci, **folositoare,** despre rolul preluat „din mers". Funcţia (despre care s-a tot vorbit, pe la colocvii) există, de-acum. Fără un statut clar. Şi, astfel : „dacă lucrurile nu sînt pregătite din timp, cu un grup de oameni care au pornit împreună şi lucrează împreună, după ce şi-au stabilit criteriile, şi-au împărţit sarcinile, jumătate din efort se consumă în gol". La „stilul" nostru, s-ar putea ca situaţia să se repete, iar funcţia (proaspăt înfiinţată) să rămînă strict decorativă. Cineva — nu-i aşa ? — trebuie să rostească, la Conferinţa de presă, o declaraţie de bune-intenţii, cît şi, ulterior, pe scena ultimei seri de festival, cîteva fraze gramaticale, dacă se poate şi „sărbătoreşti" — spre satisfacţia laureaţilor.

În principiu, „Caragiale", fiind reuniune de capitală (dar nu numai de aceea), este festivalul cel mai important ; în principiu, ar putea deveni ceva asemănător unui **etalon** pentru aşa-zisa „schimbare de mentalitate". Deocamdată, nu se vede — doar se declamă.

E adevărat, însă, şi că „totul costă enorm !"... Cultura costă, trebuie că nu e o investiţie profitabilă. De aceea, în fond, pe orice listă — guvernamentală — cultura ocupă, insistent şi glorios, un loc mai la urmă. Orice fel de schimbare ar presupune, în plus, cheltuieli. Un directorat serios — şi un director de festival luat în serios (cum am văzut, cu ani în urmă, prin ţările din jur, pînă unde putem ajunge pe speze proprii) se foloseşc de un **buget,** de nişte **drepturi** şi nişte **răspunderi.** Dacă exerciţiul lor păgubeşte ideea de cultură — ai de unde să-ncepi să-i întrebi şi cum au gîndit, şi cum au împărţit feliile, pentru festivalul festivalier.

2. La noi, încă, intrarea în scenă/ieşirea din scenă se petrec sub semnul lipsei de relevanţă sau — dacă vreţi — al misterelor de cafenea. La Conferinţa de presă, reprezentantul UNITER-ului (Marian Popescu), pe urmă şi Cristian Hadijculea (direceorul Direcţiei Instituţii de Spectacol din Ministerul Culturii) explică, în fel şi chip, întîrzierea domnului Prelipceanu (de la Primăria capitalei : unul dintre organizatori). Temporizări simpatice. Motive sînt, întotdeauna, fix în ziua şi la ora... conferinţei de presă. Juriul n-a fost, încă, stabilit — în totalitate. Iese, din asta, în zilele următoare, o ştire „cam neplăcută", într-un cotidian bucureştean. Un micmitel scandal de presă. Oprit.

Fusese, ori nu, **nominalizat** Lucian Pintilie, ca preşedinte al Juriului ? O parte pretinde că a fost vorba doar de o discuţie de tatonare şi că regizorul a fost nevoit să răspundă negativ propunerii făcute, din pricina iminenţei unei călătorii, în scopuri profesionale. Cealaltă parte susţine că ar deţine probe, pentru faptul că „Pintilie n-a fost dorit", la un nivel ce depăşeşte cu mult scena de teatru.

Ca după o Lege a lui Murphy, juriul care dă premiile, în zi de duminică, e incomplet, descompletat prin absenţa de sub reflectoare a doi membri : Dl. regizor Valeriu Moisescu şi Dl. actor Horaţiu Mălăele. Jurizarea a durat o noapte întreagă, cu certuri strașnice — se zice, spre dimineaţă, către orele 5. Se invocă, pentru absenţă, motive profesionale. Se murmură, undeva în sală, se rîde — altundeva.

Domnul Dan Tărchilă, este, însă, în juriu, de la bun început şi pînă la final. De ce este domnul Dan Tărchilă în juriul ediţiei a 3-a, ediţie care se anunţa la începuturi dornică „să rupă cu mai-vechile obiceiuri festivaliere", din anii cînd...

3. Program. Spectacole. Culise. Risaurlos„Fa/bprosrsaPip„

cînd să devenim plicticoşi, o să spunem că, avînd **de formă** director/director, programul festivalului a fost pentru fiecare participant altul. De spectacole **off,** de aşa-zicînd **teatru-alternativ,** de **prilejuri colocviale** este nevoie mereu. Acestea pot fi **încadraturi obligatorii,** buzunare ale Scenei Mari. Ar trebui, însă, să ştii **ce vrei** cu ele, ca să le fixezi, **într-un anume fel,** pe calendarul festivalier.

Momentul în care ne aflăm **se atinge** de întrebări pe care teatrul/teatrele nu şi le-au pus, de decenii. Ce este cu (şi înăuntrul) experienţei-de-trupă-particulară ? Ce dramaturgie — şi cum — din ceea ce s-a numit „portofoliul românesc" rezistă între arlechini (deferent-sau-indiferent de frazele critice), la concurenţă cu textul străin ?

Dezbaterile (UNITER) sînt, au fost, o soluţie de antamare a subiectelor neplăcute autorităţii — a subiectelor sensibile, pentru breaslă.

E simplu să decretezi, într-o conversaţie, criza totală a dramaturgiei. Dar e real ? Apar cărţi. Spectacole. Problema devine : **mai de nuanţă !.** Sînt de privit **gesturi teatrale,** nu o dată riscante. Unele izbutesc să infirme — **cînd fraza, cînd parafraza teoretică.** (Nicolae Scarlat, de pildă, pune în scenă Vişniec şi reuşeşte mai mult decît să cîştige admiraţia comentatorilor de spectacol. Impune un dramaturg. Contrariază — astfel — ideea despre „inexistenţa dramaturgiei de valoare nejucate" ? Se scriu cronici favorabile. Nimeni nu merge mai departe. Scarlat montează „Cezar, măscăriciul piraţilor", de D.R. Popescu — şi e programat — **statutar** — „în afara festivalului". La aceeaşi oră cu Arrabalul de la Odeon : o concurenţă ideală. Nu se pot, nicidecum, rafistola paragrafele statutare. Ca să ajungi la spectacolele trupei Valeriei Seciu — de la UNITER, sau de altundeva — e o problemă ; ca să fii la Casandra, la o altă reprezentaţie, decît aceea semnată de Anca Berlogea — altă problemă).

Încotro să te îndrepţi, cu şansa de a servi logica ideilor ? Se anunţă în pauze, în hol, şi nişte „lansări de carte". Lucruri de luat în seamă, dacă stai să te gîndeşti. Edituri care publică teatru, în pofida faptului că, „în ziua de azi, pe piaţă, teatrul nu-i o afacere rentabilă".

Pentru lansările de carte : atmosferă de improvizaţie. Degeaba s-au pregătit editorii (şi criticii veniţi să anture momentul). Cînd e de găsit un microfon, se dovedeşte mut, sau „bate" altundeva decît acolo unde se află vorbitorul şi cercul de interesaţi. Nu e nimeni vinovat, doar întîmplarea. Graba. Stilul „din mers" !...

Pe marginea festivalului se petrec bătălii între trupe şi... case de cultură. Teatrul „Masca" ocupă piaţa guvernului, la început salutat din maşinile oficiale. Ulterior, situaţia se complică. Mihai Mălaimare urcă şi coboară scări, tonul relatărilor din presă face aceeaşi mişcare, fiindcă, de la o zi la alta : — „S-a rezolvat, au sediu / — Nu s-a rezolvat, nu-l au". Actorii de la fostul „Vasilescu" n-o duc nici ei mai bine. Povestea e lung-prelungă, va trebui să revenim. Pînă atunci, poate se gîndeşte cineva la... actori. Măcar la aceştia din urmă, dintr-un motiv comico-livresc : după ce s-au numit „Urmuz", sînt azi, formal, „Theatrum Mundi" şi tocmai i-au anunţat că au pierdut... sediul. (Asta, în timpul repetiţiei). Dacă altceva n-avem, un sfînt responsabil cu umorul în cer ne-am cîştigat, sigur.

4. Spectacole. Controverse. Premii. Reprezentaţiile din concurs sînt **de văzut.** Poate că doar aceasta ar fi fost „de bonton" să reţinem. Stîrnesc interes, poftă de contradicţie, plăcerea publicului. Cînd regia — sau ideologia spectaculară — e paralelă textului (ca în „Opereta" de la Piatra Neamţ), poţi aplauda faptul că actorii sînt în formă. Restul nu-i „al lor". Pe alt plan, acelaşi paralelism funcţionează şi în „Lecţia" lui Măniuţiu. Imaginea „morţii în roşu" are percutanţă, progresie, dimensiune plastică. În ceea ce mă priveşte nu mă întreb „dacă Ionescu despre asta a scris", ci mă îndoiesc de faptul că un acelaşi bun exerciţiu teatral nu s-ar fi putut altoi pe trunchiul altei piese. Deduc, astfel, că între viziunea admirabilă a lui Măniuţiu şi plaja textului nu există suficiente coloane nefriabile. **Spectacolul e un fel de zepelin.** Încerc să mă îndoiesc şi de faptul că regizorul l-a creat pentru a da satisfacţie euforiei opozante la modă. Că se reacţionează „ca în stradă" ?

Spectacolul lui Adrian Lupu trece „neobservat", de juriu. Ca şi interpreta principală, Liliana Lupan, actriţa ; într-o seară de expresivitate, de stăpînire profesională a mijloacelor. Reprezentaţia : coerentă, înăuntrul premizei estetice. Fassbinder — înseamnă un spaţiu dramatic inedit, la noi. Bine că, totuşi, nu rămîne **înafară,** seriozitatea profesională a debutului Ancăi Berlogea, care îşi merită, din plin, recunoaşterea.

N-am să reuşesc să înţeleg de ce n-au căzut zarurile pentru Liliana Lupan ; tot astfel nu mă voi dumiri cum se poate ţese o argumentaţie solidă a ex-aequo-urilor : Naţional Craiova / Naţional Bucureşti. (Ş.a.m.d.) Cu un singur trofeu : nedivizibil. Aşa-zicînd, principiul nu-l înţeleg. Tocmai... în ploaia de premii. Chiar dacă ambele spectacole sînt — egal — circulate pe mapamond. De fapt, întreaga fotografie a premiilor pare developată cu precauţia de a nu supăra pe nimeni. Pentru artă — ca să redevenim serioşi — procedeul este greşit. Dacă am numărat corect (căci, aşa se pune problema), **şapte categorii** (clase ?) de premii **(de prestaţii artistice)** sînt ex-aequo. Cineva dintre colegii de breaslă se întreba, nu fericit, ce-ar fi făcut juriul românesc, dacă ar fi fost investit peste noapte juriu de Oscar ; ce-ar fi făcut în faţa dilemei : „Mozart" sau „Salieri"? ... Şi zice : „Ar fi votat cu „Mozart", pentru că ăsta e rolul principal, scris mare pe afiş. Dacă e cu Ştefan cel Mare, noi nu concepem să nu-l premiem automat pe interpret. Pe urmă ar fi votat cu „Salieri", pentru că juraţii noştri sînt profesionişti — iar ca profesionişti recunosc imediat un actor de mîna-ntîi. În cele din urmă, tot la ex-aequo se ajungea." Şi mai zice : „Noi, Dumnezeu ştie cum, dacă trebuie să ducem pe celălalt mal ori capra ori varza, facem ce facem şi trecem peste rîu şi capra şi varza şi puntea. Şi lupul"...

5. După 1989, Editura „Cartea Românească" a scos de sub tipar şase volume de teatru, între care patru de autori români : Tudor Popescu, Dumitru Solomon, Marin Sorescu, Radu F. Alexandru. (În proiectul de viitor-: D. R. Popescu şi Iosif Naghiu). Cea mai mare parte dintre piese sînt **noi,** scrise în ultimii ani, adică în perioada în care „s-a mai scris teatru". Au mai publicat cîte ceva şi alte case de editură. În spaţiul dintre **afirmaţie** şi **negaţie** stau cărţile. Fără astfel de probe, totuşi, bătălia (colocvială sau de presă) nu mai spune mare lucru, şi-a consumat imprevizibilele. Mai fiecare ştie, deja, pe ce poziţie se află cutare dramaturg, ori comentator. Ca în Parlament, zonele s-au configurat. Cîtă vehemenţă va conţine discursul lui X. în contra domnului Naghiu — cîte fraze „tari" articolul despre D.R.P. al lui Y. ; vor mai fi fiind enigme ? Apar, de pe urma încrucişărilor de săbii de la UNITER, apropo de dramaturgie, relatări vitriolante **(„Cum de-şi permit să nege ?!** — ăştia tineri ?, adică) şi pare banalizată, prin repetiţie, banalizantă, prin lipsă de efect, atitudinea ; dar nici victorioasa frazeologie de-din-contra **(„Le-am făcut-o !")** nu e, cred, mai profitabilă, pentru scopul dezbaterii. Căci, va fi fiind vreun scop.

Sau poate că, de argumente şi de florete nu este încă nevoie...

Antoaneta C. IORDACHE

MUZICĂ

Valori creatoare pierdute

„Quidquid tentabam dicere, versus erat"
(Orice încercam să spun, era un vers)
OVIDIUS PUBLIUS NASO

Presărînd nenumărate valori în cultura altor popoare, capacitatea creatoare a solului carpatin impune, o dată cu evidența, neliniștea unei naturi generoase, care nu-și găsește condiții prielnice de a rodi în propriul spațiu geografic. Matematicieni de elită, medici, ingineri, artiști cu totul remarcabili etc. nu și-au putut aduce aportul benefic mediului românesc care i-a generat, căutînd împlinirea personalității pe alte meleaguri.

Nu putem realiza fără o tresărire sintagme ca „George Palade, savant american (Premiul Nobel) de origine română" sau „Constantin Brâncuși, sculptor francez (creator de epocă) de aceeași origine română". Cronica unor asemenea transferuri s-ar cere consemnată. Totuși, înregistrarea, post factum, a actelor de naștere cu denominațiuni ilustre, este o consolare prea comodă pentru a argumenta în mod salutar un anume orgoliu național.

Chiar dacă unii factori subiectivi nu pot fi excluși din ecuația pierderilor de valori creatoare, libertatea, în răgazurile istoriei noastre, avea darul să estompeze și să corecteze astfel de tendințe. Cortina de fier a frînt destinul european al poporului român. Ideologia falselor valori, clamarea vorbăriei gratuite sau agramate doctoratele per, ura împotriva inteligenței creatoare, aduc peste sufletul românesc o noapte lungă cît o jumătate de secol. Cu implicații grave în capacitatea de a distinge între adevăr și minciună.

Migrațiunea valorilor a luat proporții inimaginabile imediat după decembrie 1989. Criza de încredere nu contenește să pună oamenii de toate categoriile pe drumuri fără întoarcere. Este poate cea mai teribilă notă de plată imputabilă comunismului și reziduurilor sale. Și iată, auzim mereu în jurul nostru alte și alte gînduri de ducă... (în luna noiembrie 1992, a avut loc la Politehnica din București un simpozion cu tema **„De ce să rămînem în România"**, cu participarea domnilor Andrei Pleșu și Ștefan Aug. Doinaș).

Pe de altă parte, e firesc ca un creator să revendice spațiu și timp pentru opera sa. O societate, care reunește acest adevăr, creează ambianța propice și face să funcționeze mecanismul de propulsare, poate impune puncte de reper capabile să schimbe cursul centrifug al valorilor. În astfel de circumstanțe se va relua firul întrerupt al unor școli de matematici, medicină, operă și altele. Democrația în ascensiune e singura speranță că sesizarea, cultivarea și propulsarea valorilor creatoare vor deveni un exercițiu de bun augur al libertății.

Ovidiu MANOLE

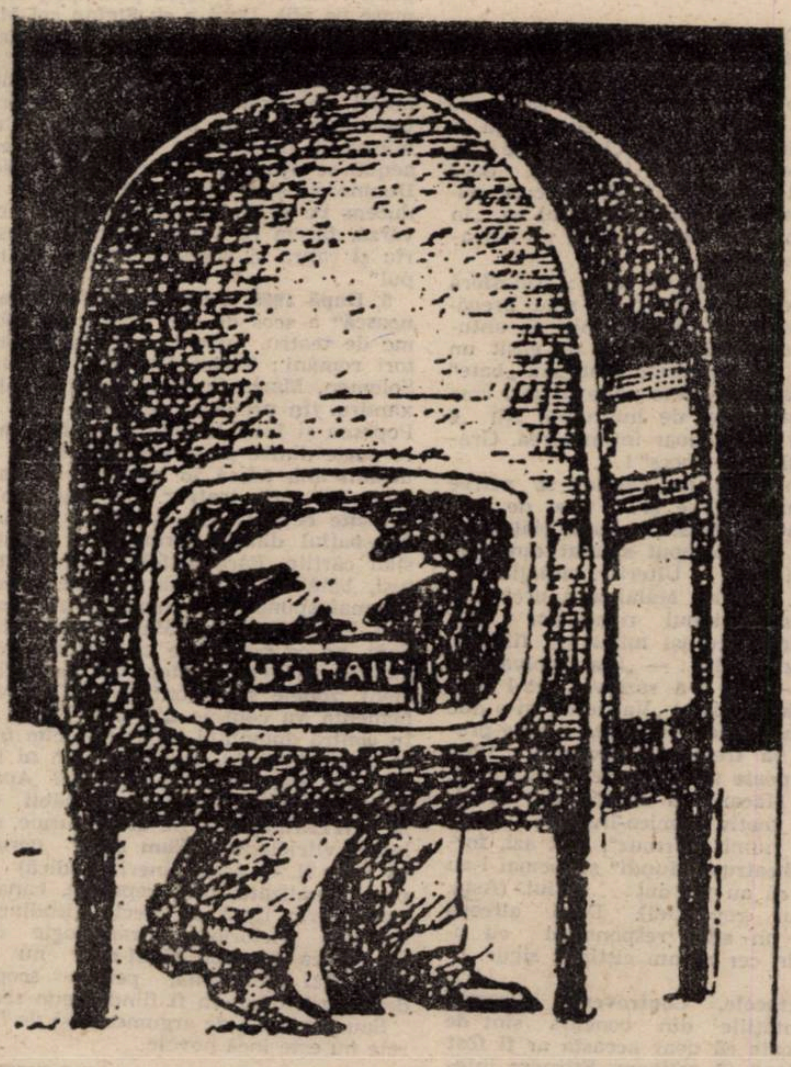

PLASTICĂ

Artă contemporană din Venezuela

Deschisă la Muzeul Banatului cu titlul „Artiști venezuelani din regiunea lacului Maracaibo", expoziția prezintă de fapt o imagine completă a școlii de pictură din Zulia. Această școală s-a format independent de capitală, dovedindu-se un centru puternic, cu o artă viguroasă și vitală, semn distinctiv al unui popor ce are o nouă experiență de transmis culturii. Prin selecționarea celor 23 de artiști „Zulianos" se face de fapt o trecere în revistă a principalelor tendințe ale artei contemporane, cu mențiunea că impresia generală este de adîncă autenticitate și originalitate. Extrovertiți, acești pictori se desfășoară pe suprafețe mari, cu libertate și dezinvoltură. În arta lor este pe deplin asimilată experiența pictorilor muraliști mexicani (Orozco, Siqueiros, Rivera), cu deschidere spre problematica socială.

Evocînd pregnant pămîntul Venezuelei („tierra del Sol"), pictura lui **Henry Bermudez** intitulată „Selva" conturează un univers primitiv și fantastic — Paradisul însuși. Marcat de nostalgie, îl evocă cu vie dorință ca pe o junglă aievea, năpădită de forme vegetale onctuoase, suculente, cu o faună fantastică dominată de șarpele de foc. În căutarea unei prospețimi a percepției, amestecînd planul real cu cel metafizic se află și **Angel Pena** în imaginea naivă a unui „Înger", în timp ce **Felix Royett** este atras de un primitivism în maniera lui Gauguin, cu o cromatică intensă, rafinat acordată, traducînd senzorialitatea percepției. Elaborînd o lume abstractă, artificială, în care structuri pur geometrice se intersectează cu incerte forme organice, **Nerio Quintero** dezvoltă această împletire lăsînd impresia unei evoluții infinite, într-o perspectivă abisală. Aceeași perspectivă, unind celestul cu telluricul, se regăsește și la **Jesus Perez** care lucrează însă cu fragmentul, cu memoria, compunînd elementele unei narațiuni.

Apelînd la „citatul" plastic, **Carmelo Nino** aduce o replică la celebra pictură a lui Zurbaran reprezentîndu-l pe San Buenaventura mort, expus privirilor credincioșilor. Niño învăluie întreaga scenă într-un fantastic ușor grotesc, în maniera povestirilor lui Márquez. Cu maximă libertate se desfășoară și **Edgar Petit**, apreciat mai ales pentru „lumina" pînzelor sale, creînd o atmosferă îmbibată de culoare, în care „plutesc" cîteva corpuri bizare. Receptiv la problematica socială, **Edgar Queipo** își dezbară personajele de inutil pînă ce acestea devin telurice. Făcînd parte din „noua figurație" **Ender Cepeda** pictează cu ironie o scenă alegorică, tratînd figurile umane într-o manieră viguroasă, sculpturală.

Diego Barboza apelează și el la „citatul" plastic, evocînd printr-o construcție viguros geometrică, dinamică și plină de umor, în „Infante călare", cunoscuta pictură a lui Velázquez. Făcînd apel la formele suprarealiste cu personaje misterioase amintindu-l pe Delvaux, **Emerio Dario Lunar** pictează un grup de femei într-o stranie conversație mută, iar **Pedro Morales** imaginează spații închise, arhitecturi și puncte de fugă perspectivale, care, toate, compun trecutul, viitorul și prezentul.

Juan Mendoza și **Francisco Bellorin** pictează într-un figurativ calchiat după realitate, ca în imaginea fotografică, intercalînd apoi imagini aplicate ca niște colaje, realizate în tehnica picturii aparente, decorînd fațade. Noul expresionism, amestec de luciditate și tragism, transpus în tensiuni plastice este reprezentat de **Hender Gutierrez**, care în „Lecția de anatomie" lucrează cu corpul uman, fragmentul, memoria, viața și moartea, cu o tensiune dramatică specifică.

Alte tendințe ale picturii moderne adoptate de acești artiști sînt reprezentate prin gestualismul lui **Francisco Hung, Herman Alvaro,** al **Luisei Betancourt**, prin tașismul lui **Omar Patino**, prin minimalismul picturii lui **Edison Parra**, care împarte suprafețele în mici „teritorii" fragmentate. În zona picturii abstracte se plasează **Ofelia Soto**, dar și **Pedro Piña**, cu a sa „Progresie în albastru".

Creatoare, bogată în nuanțe, emanînd forță vitală, pictura școlii din Zulia se dovedește o experiență utilă și binevenită într-un spațiu cultural diferit.

Ileana PINTILIE

TEATRU

Confesiunea unei artiste

Un cadru „scenic" mai puțin obișnuit: holul de la etaj al Teatrului Național. Scaunele și mesele așezate pe culoarul de trecere și printre coloane transformă spațiul cu oglinzi dintre scări într-o scenă sui-generis. Distanțele se estompează, conferind noi valențe recitalului actoricesc.

Confesiunea unei mari artiste, personaj aproape legendar, ce avea să cucerească Parisul și întreaga lume cu melodiile sale: Edith Piaf. Viața convertită în cîntec. Speranțe, tristeți, îndoieli, glorie, moarte, iubiri, la răspîntie de gînd sau vis, în ceasul cînd dialogul se convertește în monolog... „Rien de rien, je ne regrette rien..."

Un spectacol, café-concert, după amintirile celebrei cîntărețe. Orice s-ar spune, este un act de curaj pentru o actriță abordarea unui astfel de rol. Căci, prea a fost cunoscut personajul. O voce imprimată pe nenumărate discuri, un chip păstrat de memoria a mii de metri de peliculă și de fotografii. Și totuși, Aurora Simionică, cu instinctul ei scenic, cu vădita sa capacitate empatică, conferă recitalului ceva ce ar trebui să se numească strălucirea firescului, fiindcă accentele patetice impuse de text par să vină dintr-o nedezmințită candoare. Actriță de o delicată sensibilitate, capabilă să-și adune tot sufletul într-o privire și toată durerea într-un gest, ea recompune în fața spectatorului liniamentele unui destin. Un destin ce probează că o femeie poate să însemne, uneori, ceva mai mult decît o jucărie fără surprize.

Fragmente din melodiile cîntărețel sau ale altor „monștri sacri", în biografia cărora a avut un cuvînt de spus, devin elemente de spațializare și atmosferă, importante pentru relansarea monologului. Spectacolul Teatrului Național din Timișoara este un tip de recital ce nu apelează la o strategie formală, proprie atîtor recitaluri de poezie sau cu texte de teatru, unde accesoriile scenografice și efecte de lumină „frumoase" creează un ecran deturnînd în grade variabile sensuri comunicabile. Aurora Simionică pare să tindă aici un alt tip de expresivitate: cel al simplității ce ține și el, de un mod de a gîndi, de a simți, de a fi.

Aurora MARGEANU

TOP

BETEALĂ

Au mai rămas puține zile pînă la noaptea dintre ani, cea așteptată cu emoții de fiecare dintre noi, nutrind tainica speranță a unui an mai bun, mai prosper • Slavă Domnului, loc de mai bine este suficient • Ba, dacă stăm să judecăm drept, e prea mult • Și ce ne aduce Moș Crăciun ? Deocamdată, promisiuni cu carul sau, dacă vreți, cu sania • Zăpadă să fie. Sau, cum scria cîndva confratele Michinici : **The Padă** • Și care, mă rog ar fi aceste promisiuni ? • În primul rînd; dacă totul va merge ca pe roate, peste două zile ne vom reîntîlni cu formația **PHOENIX** (la sala Olimpia). La data cînd aștern aceste rînduri pe hîrtie știrile-s contradictorii • Ar fi trebuit să apară deja afișele dar... ia-le de unde nu-s • Sperăm însă că firma Dakino să nu ne dezamăgească. Oricum, vorba cîntecului formației „Four Tops", **I'll Be There** să mai schimb impresii cu Nicu Covaci și să „cîntărese" Sound-ul „Phoenix" cu întăriturile de la grupul „Farfarello" • Vom reveni. Pînă una, alta se anunță cu certitudine prezența la București, în primăvara viitoare, a două staruri adevărate : **Kim Wilde** și **Jennifer Rush** • Ele, alături de alte nume de marcă, vor fi prezente pe scena Festivalului internațional de muzică pop „București '93", care se va desfășura între 23—25 IV 1993 la Sala Palatului, anunță compania Artexim • Așa să fie, că de Cotabiță ne-am cam săturat • În revista **„Pop, Rock & Show"** mă trage de urechi un agramat pe nume Strătulă Bogdan. După ce îndrugă prostii cu duiumul • Marele inchizitor mă întreabă vis-à-vis de serialul meu anti-Thrash, republicat în pomenita revistă : ascultat-am eu toate discurile grupului Judas Priest ? Răspuns : O, Yeah ! But for me, this music Is „Crema Puca-Vax Albina" — vorba Bibanului • Strătulă, băiete pune-te pe treabă și acum, de sărbători ascultă rock adevărat și nu din acela diminuat. Understand ? • Pariez că pe ascuns asculți „Modern Talking" și restul e doar paradă • Apropo de paradă, să vedem cine s-a născut în ultima lună a anului ? **Ozzy Osbourne** (3 XII 1948) ; **Frank Zappa** (21 XII 1940) : regretatul **Jim Morrison** (8 XII 1943) ; **Alvin Lee** (19 XII 1944) ; **Little Richard** (25 XII 1935) ; **Edgar Winter, John Denver** (acesta, chiar în noaptea de Revelion, cu exact 50 de ani în urmă. Ei, timpule, timpule...

Petru UMANSCHI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

Agenția de turism Colibri - Timișoara

Vă oferă :
— UNGARIA — zilnic
— CEHO-SLOVACIA — în fiecare luni. preț 11.00 lei+25 D.M
— POLONIA — săptămînal
— GERMANIA — transport de persoane la cele mai avantajoase prețuri : NÜRNBERG — 13.000 lei, MÜNCHEN — 15 500 lei AUGSBURG — 15.500 lei, ULM — 15.500 lei, STUTTGART — 16.000 lei, KARLSRUHE — 19.000 lei. DORTMUND (DÜSSELDORF) — 25.500 lei.

Turism, istorie și biblie pe două trasee inedite :

1. „Cele șapte biserici ale Apocalipsei după Ioan"
(Efes, Smirna, Bergam, Titiana, Laodiceea, Filadelfia, Sardes) — — 7 cazări

Preț informativ — 25.000 lei + 170 D.M.

2. „Pe urmele apostolului Pavel" (12 cazări)
Traseul include cazări la Bizant : Ankara, Capodocia, Coasta Mării Mediterane, Smirna, Coasta Mării Egee.

Preț informativ — 30.000 lei + 250 D.M.

După frumoasa excursie la M. Egee o nouă ofertă specială pentru dvs. :
Informații : telefon 96 - 16 34 81, 96 - 18 31 88, 90 - 13 44 50 (Agenția „PARALELA 45"), 90 - 17 09 64

TIMIȘOARA, CRĂCIUN 1989

(Urmare din Pag. 3)

șoara, noi aici, la Toulouse. Bineînțeles, continui să cred că acest elan de solidaritate a fost un lucru bun, dar cu toții am înțeles repede caracterul său limitat. Aici, la Toulouse, „Comité Solidarité Roumanie", după cîteva acțiuni nu s-a mai reunit de aproape doi ani. Nu mai avem bani pentru nici un proiect, dar de altfel ce proiect ? Ne-am dat seama că pentru opinia publică o actualitate fierbinte o face uitată pe cea precedentă. După România au apărut altele : războiul din Golf, reunificarea Germaniei, situația din Rusia. Am constatat că, din păcate, România „nu mai este la modă" iar noi, cele cîteva persoane care am dori să continuăm ajutorul pentru ca societatea românească să devină o societate democratică, pentru ca oamenii să poată avea o viață decentă — sîntem foarte izolați și, practic, slabi pentru a acționa fără o susținere morală și financiară. Nu ne rămîne decît să derulăm cîteva acțiuni pur personale. Un francez poate stabili schimburi intelectuale cu un român, dar acesta are puțină influență în ansamblul societății.

În ceea ce mă privește, ultimii trei ani mi-au pus sub semnul întrebării noțiunea „ajutorului umanitar". Știu că în Franța, paralel cu Comitetul nostru, mai există altele, cu sutele. În toate aceste colective cîțiva intelectuali devotați organizează colecte de medicamente, îmbrăcăminte caldă sau călătorii pentru a vizita sate românești. Dar de doi ani, în locul zidului de la Berlin s-au ridicat alte ziduri, mai puțin vizibile, dar tot așa de puternice : țările bogate din Europa și-au închis frontierele de frica imigrației provenind din țările sărace. Un exemplu : în cadrul Comitetului nostru a trebuit un an de demersuri, de corespondență, de intervenții prin „relații" pentru a rezolva viza, transportul și o lună de sejur la Toulouse pentru o singură persoană din Timișoara, care a avut nevoie să se opereze la noi. Am impresia că în societatea noastră nu se poate face practic nimic în afara circuitului oficial instaurat. Dacă vrei să ajuți România, aceasta trebuie programat oficial.

*

În decursul celor cîteva zile din decembrie 1989 și din primăvara lui 1990 am întîlnit multă lume la Timișoara. Întîlniri întîmplătoare pe stradă, în magazinele alimentare (goale), la Universitate. În majoritatea cazurilor am simțit o intensitate umană ieșită din comun. Pentru acest capitol regret în mod deosebit că mi-am pierdut jurnalul, fiindcă erau notate acolo multe întîmplări. În orice caz, reculul celor trei ani trecuți n-a luat nimic din uimirea mea de atunci. Comunicarea era ușoară. Nu am cunoștință de nici o statistică, dar mi se pare că, proporțional, România este pe locul întîi în lume dintre țările non-francofone în ceea ce privește intelectualii care vorbesc franceza. Oamenii pe care i-am întîlnit erau cu toții „înfometați" de a comunica. Deceniile de izolare sub dictatură au făcut să se acumuleze dorința de deschidere. Prin urmare se vorbea, se discuta interminabil. În fiecare seară eram invitat la cîte o familie, la colegii de la Universitate, la noii prieteni. „Cum este asta în Franța ?" „Care este sistemul de burse în Universitatea franceză ?" „Cum funcționează serviciul medical la dumneavoastră. Ploua cu întrebări. Vorbeam mult despre necesitatea unei ucenicii a democrației în România. De altfel, amicii mei din Timișoara aveau uneori iluzii cam mari privind democrația în Europa de Vest și, în special, cea din Franța. Eu spuneam că din fericire democrația funcționează, dar crizele sociale, economice și politice pun din nou în discuție experiențele democratice. Democrația nu este un cadou ce se cîștigă pentru totdeauna, ci o posibilitate și o tradiție ce trebuie mereu apărate. Nici instituțiile în sine fără o opinie publică puternică și gata să apere democrația, după cum nici invers : o opinie publică vigilentă, dar fără instituțiile unui stat de drept nu sînt suficiente. Prietenii mei români oftau : „la noi nu e încă nici una, nici alta".

*

Caut în memorie momentele și ideile importante din zilele din jurul Crăciunului '89, cele care au suferit pe urmă cele mai mari schimbări în conștiință. Aceasta era poate revoluția. În decembrie '89 într-o sală rece a Universității din Timișoara, profesori și elevi (nu erau mulți, din cauza vacanței) și eu, singurul francez din companie, vorbeam despre revoluție. Oamenii aveau fețele mîndre și o gravitate în priviri din cauza celor morți sau răniți, acum (toți cu care am vorbit) aveau o atitudine pe care am calificat-o ca solemnă.

Timișoara a fost leagănul acestei revoluții care a eliberat țara de o tiranie pe cît de crudă, pe atît de stupidă, o tiranie inumană și devastatoare. Pe toate fețele era înscrisă conștiința participării la o schimbare. Or, termenul de „revoluție" a suferit apoi o schimbare de conținut. Deja în primăvara anului 1990, cînd am vizitat Timișoara pentru a doua oară, dar și mai mult în 1991, aproape toată lumea avea în voce ceva decepționat cînd pronunța cuvîntul „revoluție". Era ca și cum se vorbea despre un copil adorat, care a luat-o pe o pantă greșită. Atmosfera tensionată, unii vorbeau de necesitatea unei a doua revoluții, alții spuneau că totul sau aproape totul n-a fost decît o regizare teleghidată de o fracțiune a vechii nomenclaturi. Mi-am dat seama de o schimbare gradată a prietenilor mei români. Începînd din primăvara anului 1990, oamenii spuneau în loc de „revoluție", „de la căderea lui Ceaușescu" sau „de la evenimentele din decembrie". Unii mai ziceau „revoluție trădată", fără să știe că această formulă este titlul principalei lucrări antistaliniste a lui Trotki. Treptat conversațiile amicale, politice, literare deveneau tot mai puțin optimiste. Un singur lucru rămînea neschimbat : faptul că ele se terminau așa cum începeau : bînd faimoasa țuică.

Să lăsăm așadar istoricilor definirea revoluției din 1989. Revoluție greșită ? Deturnată? Neterminată ? În ce mă privește un lucru mi se pare mult mai important și mai enigmatic : anume, contradicția între înalta calitate umană și starea șubrezită a societății române. Există la Dumneavoastră excelenți intelectuali, savanți, profesori, tehnicieni și totuși mașina socială e blocată. Pe planul calității morale apare, aceeași întrebare : cum a fost posibil ca în decursul a patruzeci de ani de regim abominabil oamenii să-și păstreze umanitatea lor ? Enigmă. Știu, prin analogie cu alte sisteme, cît de mult îi pot corupe pe oamenii nevoia, circumstanțele sociale, lupta pentru supraviețuire. Viața se opune visurilor micuței Jeanne, cea dintr-o familie săracă, plecată din micuțul ei sat pyreneian pentru a face trotuarul în Toulouse ca să adune o grămadă de bani, ca apoi, întorcîndu-se în sătucul ei, să se mărite ca o fecioară proaspătă cu vreun băiat brav... Știu că a-ți păstra intactă onoarea intelectuală e și mai greu. Probabil nu se poate găsi o formulă magică, nici o frază oarecare pentru rezolvarea acestei ecuații : om minunat/în condiții umane abominabile. Cred însă că scriitorii, poeții gînditorii pot, cu multă umilință și modestie, să contribuie la înțelegerea acestor întrebări sau cel puțin va aceste întrebări să se pună corect.

Pentru a-mi termina reflexiile asupra jurnalului meu rătăcit și parțial reconstituit voi prezenta una din poeziile mele, din ciclul „Timișoara".

O cuvertură peticită
cu pistrui de zăpadă
pămîntul
orașul
visează și-și reia istoria
destinul
se țese, se împletește
ridicînd tonul
unui cîntec
de plînsete în hohot întrerupt
înălțat de vîntul
ce mătură o piață
goală
Troglodiți
sau îngeri coborîți
dintr-o frescă medievală
ridicînd pleoapele lipite
de patruzeci de ani de hibernare.

Prezentare și traducere :
János OBERTEN

PROMETEU & HARD STIL
un STIL de a face turism
O cură completă
sa
doar un week-end
la
BĂILE FELIX
— balneoterapie la preturi mai mult decît accesibile
— sejur complet
— week-end reconfortant (bar de noapte, piscină termală în hotel)
informații la sediul firmei : stră Mihon Costin nr. 2, Timișoara, tel. 11 25 61.

Corina Bille CASA BIZARĂ

Născută la Lausanne, la 29 august 1912, fiica unui pictor sticlar și a unei țărănci din Corin, Stephanie Corina Bille își petrece copilăria la Sierre unde își fac sejurul prieteni de-ai tatălui său, Romain Rolland, Pierre Jean Jouve, Panait Istrati. Locuiește într-o locuință mare ca un castel, un mic regat generos. Dar unde vraja se rupe uneori: Jacques Bille, unul din frații săi vitregi, moare într-un naufragiu în largul Argentinei în 1927; această dramă o marchează și anul său de studii secundare la „Sainte-Agnes", la Dominicanii din Lucerne (1826-1927) o strîmtorează într-un mediu caustic și moralizator. Își ia diploma de comerț la „Bulssonnets" la Sierre, o școală mai plăcută, în 1930. Face Institutul superior de Tinere Fete și cursuri de literatură la Școala Politehnică din Zurich (1930-1931).

În 1932, la 19 ani, își termină primul roman „Et puis s'en vont" apărut la Editions de l'Aire" (Laussanne) în 1981 cu titlul „Paiața neagră".

Între 1958 și 1979 sînt publicate mai multe din cărțile autoarei. Printre cele mai importante: „Țara secretă" (1961), „Căpșuna neagră" (1968), „Domnișoara sălbatică" (1974) care obține prima Bursă Goncourt a Nuvelei în 1975, „Salonul oval" (1976), „O sută de mici povești de dragoste" (1978) „Două Pasiuni" (1979).

Închiriasem o casă mare dreptunghiulară în preajma orașului. Nu locuiam încă în ea, dar mobilele, covoarele și bibelourile noastre, toată lenjeria și perdelele, o parte din haine și aproape toate jucăriile copiilor se aflau deja acolo.

Ce de cufere, de valize, de cartoane, de coșuri! Totul se îngrămădea în cea mai frumoasă dezordine. În fiecare săptămînă, mă duceam în această casă o zi întreagă, singură pentru a fi liniștită cu adevărat și începusem să aranjez totul. Îmi făcea o vie plăcere. Am pus pe pereții unei camere imaginile „Doamnei cu Inorogul", cu oglinda sa, cu cortul său înălțat și cu iepurașul alb la pîndă în poiana înflorită. Fundalul roșiatic, uneori bătînd în trandafiriu al acestei tapiserii îmi plăcea atît de mult, încît am tapisat cu o pînză din aceeași culoare mai multe fotolii și o veche canapea stil Empire. Soțul meu îmi adusese din Italia un scrin ciudat din lemn de cireș și o lustră cu pandantive din cristal fumuriu care răsuna cînd cineva trecea pe dedesubtul său.

Această cameră urma să se numească Salonul stacojiu. Acolo urma să fie vastul birou unde vor fi rînduite cărți, cu mapamondul ale cărui țări se aprindeau pe rînd și un cămin în care ar fi ars la jumătatea anotimpului un foc de surcele. Jucăriile urmau să ocupe o cameră numai a lor și fiecare copil și-ar avea-o pe a lui. Cum erau mulți copii, trebuiau multe camere. Fetele preferau albastrul, rozul și albul, băieții aleseseră galben, verde și roșu.

Dar într-o bună zi cheia casei s-a pierdut. A fost imposibil s-o găsim sau să refacem alta. Încuietoarea era, pare-se, unică în genul ei și toți lăcătușii din oraș au refuzat să forțeze ușa.

Eram tare nedumeriți. Într-o dimineață, învîrtindu-mă în jurul casei în căutarea unei deschizături (toate ferestrele erau închise, storurile erau lăsate), am observat o lucarnă la un metru deasupra solului și m-am strecurat înăuntru ca o pisică.

După ce-am bîjbîit un moment în umbră am simțit, ridicînd brațele, două bare de fier, și, amintindu-mi de lecțiile mele de gimnastică, m-am ridicat și am ajuns pe o estradă vag luminată pe care m-am așezat. Picioarele mi se scăldau în întuneric, ca într-un lac negru; spre marea mea surprindere, am văzut la dreapta și la stînga mea doi căluți sculptați în piatră. M-am ridicat și-am întrezărit un portic pătrat decorat cu un fronton.

Dădea într-un coridor pe care l-am urmat fără prea mare greutate. De sus venea o dîră de lumină: probabil că ochii mei se obișnuiau cu acest semiîntuneric straniu. Dar imediat după aceea am intrat într-o sală prelungită și fără ferestre, absolut necunoscută. Ca și coridorul, și aceasta părea să fie demult părăsită, prăfuită și neaerisită, dar proporțiile sale erau frumoase și culoarea pereților era de un ruginiu stins. Ceea ce m-a surprins și mai tare a fost vederea, în unghiurile unui fel de bazin dreptunghiular și gol în mijlocul camerei, a patru arcași din lemn.

Stăteau în genunchi, încordîndu-și arcul: privirea lor se pierdea sub culoarea ștearsă. Dar, ghicind o ieșire la celălalt capăt, am traversat rapid și m-am trezit în fața unei scări foarte țepene care, de asemenea, îmi era necunoscută. Unde voi ajunge? mă întrebai din ce în ce mai mirată. În care încăpere? Am urcat și am ajuns la un palier. Sfîrșisem prin a înțelege, simțul orientării fiindu-mi dat, că tocmai făceam înconjurul casei, al propriei mele case. Și fără să pot pătrunde? Acest coridor se prelungea vreo treizeci de metri în lungimea unei fațade. Apoi am ajuns într-o nouă încăpere cu pereții găuriți de nișe ce adăposteau niște statuete. Acestea păreau foarte diferite de arcași. Pe ei îi simțisem imediat că sînt din lemn și că vopseaua care le rămăsese pe ici pe colo avea într-adevăr aerul unei vopsele. Pe cînd aici, mi-ar fi fost foarte greu să spun din ce materie erau făcute. Cioplite în lavă? Poate, deși nu eram sigură. Ceea ce m-a izbit a fost faptul că fiecare din ele părea să conțină ceva viu. Da, asemenea unui mic receptacol de șopîrle sau de cine știe ce animale, conturul său dădea la iveală o umflătură foarte subtilă, o nemișcare falsă.

Am atins cu degetul o dansatoare cu brațul arcuit: începu brusc să se învîrtă pe loc, atît de repede, încît n-am mai distins decît un vag semn de întrebare. Și tocmai mă întrebam dacă urma să dispară cu totul, cînd aceasta se opri. Am îndrăznit să ating ușor o statuetă. Era un înger sau un Amoras? Aripile sale începură să fîlfîie și se ridică în aer cu un fluierat ușor. Am urmărit cu privirea, ridicînd capul, zborul său grațios. Se întoarse din drum și reveni la locul său. L-am mai atins odată, dar nu s-a mai mișcat. Mai greu îmi era să identific acel omuleț cu barbă care ținea o trompetă. Un faun? Un pitic? Așa cum mă și așteptasem puțin, acesta începu să cînte o melodie, dar dintr-o dată din trompeta sa ieși un minuscul șarpe negru, apoi un al doilea, un al treilea. M-ar fi neliniștit dacă nu s-ar fi apucat să se unduiască perpendicular pe vîrful cozii. Omulețul tăcu și ei intrară unul după altul de unde veniseră.

Mai erau încă multe alte statuete ale căror posibile mișcări am încercat să le ghicesc, dar mi-am spus că timpul trece și că nu trebuie să pierd vremea.

Mi-am continuat deci drumul, dacă se poate numi astfel acea înșiruire de coridoare ale unei case dintre cele bizare! Și-am pătruns într-o a treia sală. Am văzut o fetiță venindu-mi în întîmpinare. I-am zîmbit, ea mi-a zîmbit. I-am întins mîna, ea mi-a întins mîna. Dar am atins o suprafață netedă: oglinda. M-am uitat la fetiță și m-am recunoscut în sfîrșit. Eram eu la șapte ani!

Am recunoscut și rochia de mătase verde pal cu platca zimțată, bretonul meu lung și aerul meu dulce-sălbatic. Un pic neliniștită, m-am precipitat spre a doua oglindă (erau cinci, toate încadrate cu aurării prețioase). Aceasta îmi oferi o ditamai adolescență. Cît despre ea, nu mă întîmpină zîmbind. Avea o privire foarte gravă, foarte severă. Da, într-adevăr așa eram la optsprezece ani. A treia oglindă nu-mi reflectă pe nimeni și-am înțeles: iată oglinda vîrstei mele, inutil să mă oglindesc în ea. Dar a patra m-a nedumerit. Era tulbure și am sfîrșit prin a desluși întrînsa o doamnă foarte în vîrstă, îmbrăcată cu o cochetărie ridicolă. Încerca să-mi vorbească, dar nu o auzeam. Atunci ea se înfurie, își ridică bastonul și lovi cu el sticla oglinzii atît de tare, încît se sparse. Mi-am luat tălpășița fără să îndrăznesc să arunc o privire în cea din urmă oglindă. Ce-aș fi văzut, oare?

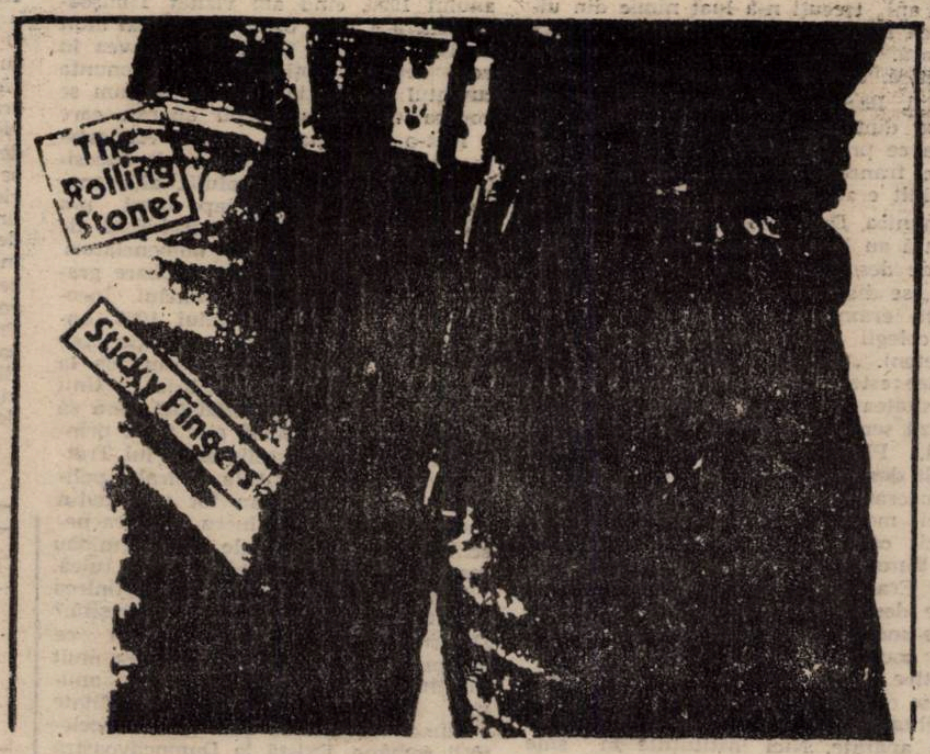

M-am trezit din nou într-un alt coridor care cotea brusc de data asta și, dintr-o dată, m-am aflat în fața unei noi scări care cobora. Am avut grijă să calc pe fiecare dintre treptele înguste făcute mai mult pentru labe de maimuță decît pentru picioarele mele. Ajunsă jos, m-am simțit în siguranță, deși platforma era foarte obscură. Am constatat destul de repede că o altă scară urca înaintea mea.

— Ah, nu! mi-am spus. M-am săturat să mă tot cațăr și să cobor.

Și bine am făcut, căci încăpățînîndumă să rămîn pe loc m-am rezemat de perete. Am simțit o vibrație în spatele meu. Mi-am pierdut echilibrul și-am căzut de-a-ndoaselea într-o gaură unde am început să lunec, cu capul în jos. Nu m-am speriat peste măsură, panta dovedindu-se lină și pereții acelui tunel netezi și plăcuți la atingere, ca un tobogan. Am aterizat fără probleme pe un sol foarte moale, tapisat în întregime cu perne satinate. M-am odihnit un moment și m-am întrebat, nu fără oarecare neliniște cum urma să ies de acolo. Cămăruța mea era mică și întunecată. Dar putem oare numi cămăruță o adevărată vizuină? Da, acum regretam coridoarele și chiar marșurile vertiginoase.

Era cît pe ce să mă apuce groaza, cînd, tot tîrîndu-mă am crăpat cu capul un perete subțire de carton.

Mă aflam din nou în Salonul stacojiu!

Primul meu gest a fost să fac multă lumină, căci stătusem în culisele propriei mele case pînă la ora crepusculului. Am aprins toate lămpile, lustrele, sfeșnicele și chiar luminările. Am deschis ferestrele, am tras storurile, m-am aplecat pe geam. Ah! respiram!

În seara aceea n-am putut să lucrez. Simțeam nevoia să văd oameni. Am ieșit pe un geam de la parter. Am văzut atunci că mica drogherie restaurant de pe partea cealaltă a străzii, era încă deschisă. Patroana trona în spatele tejghelei și pe rafturi se profilau sticle de lichior cu frumoasele lor etichete cu arabescuri de aur. Cîrnați enormi atîrnau din tavan, brînzeturi se îngrămădeau ca niște turnuri, ouăle ca niște norișori. Clienții se înghesuiau deja în jurul meselor și chelnerița îi întîmpina rizînd.

— Cheia dvs. a fost găsită! mi-a strigat patroana.

— Da?

— Veți putea în sfîrșit să intrați în casa dvs.

N-am îndrăznit să-i spun că tocmai ieșisem din ea... Apucînd cheia am luat funicularul pentru a urca la cabana unde mă așteptau soțul și copiii.

☆

Au venit sărbătorile de sfîrșit de an și zăpada care-a acoperit drumurile. Casa bizară a fost puțin dată uitării. Soțul meu s-a ocupat de ea o lună mai tîrziu și-a înlocuit lemnăria în cîteva camere, printre care și Salonul Stacojiu. Cînd m-am întors, întrînd de data aceasta pe adevărata ușă, zadarnic am căutat peste tot, căci n-am mai găsit locul în care sfișiasem hîrtia tapițeriei și chiar mai puțin lucarna prin care intrasem.

N-am scăpat nici un cuvînt despre aventura mea și am sfîrșit prin a pierde amintirea exactă a peregrinărilor și descoperirilor mele, dar am rămas convinsă că locuința noastră era dublă.

Și imaginea celor patru arcași, îngenunchiați în jurul bazinului fără apă a rămas mult timp gravată în memoria mea.

Prezentare și traducere de Ioana BACIU

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL POLCEA DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU.

ISSN 0030 566 X

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 13 33 90; 13 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Linotipiști: Mircea GUL, Tiberiu LAZAR
Paginatori: Nicolae BERECHET, Alexandru FOITOȘ
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R